This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google books

https://books.google.com

CATALOGO INSCRIPTUS
IHS
COLLEGIUM BRUGELETTENSE.

L.
J.

Digitized by Google

Digitized by Google

11-3

Digitized by Google

D 252/10

Digitized by Google

Digitized by Google

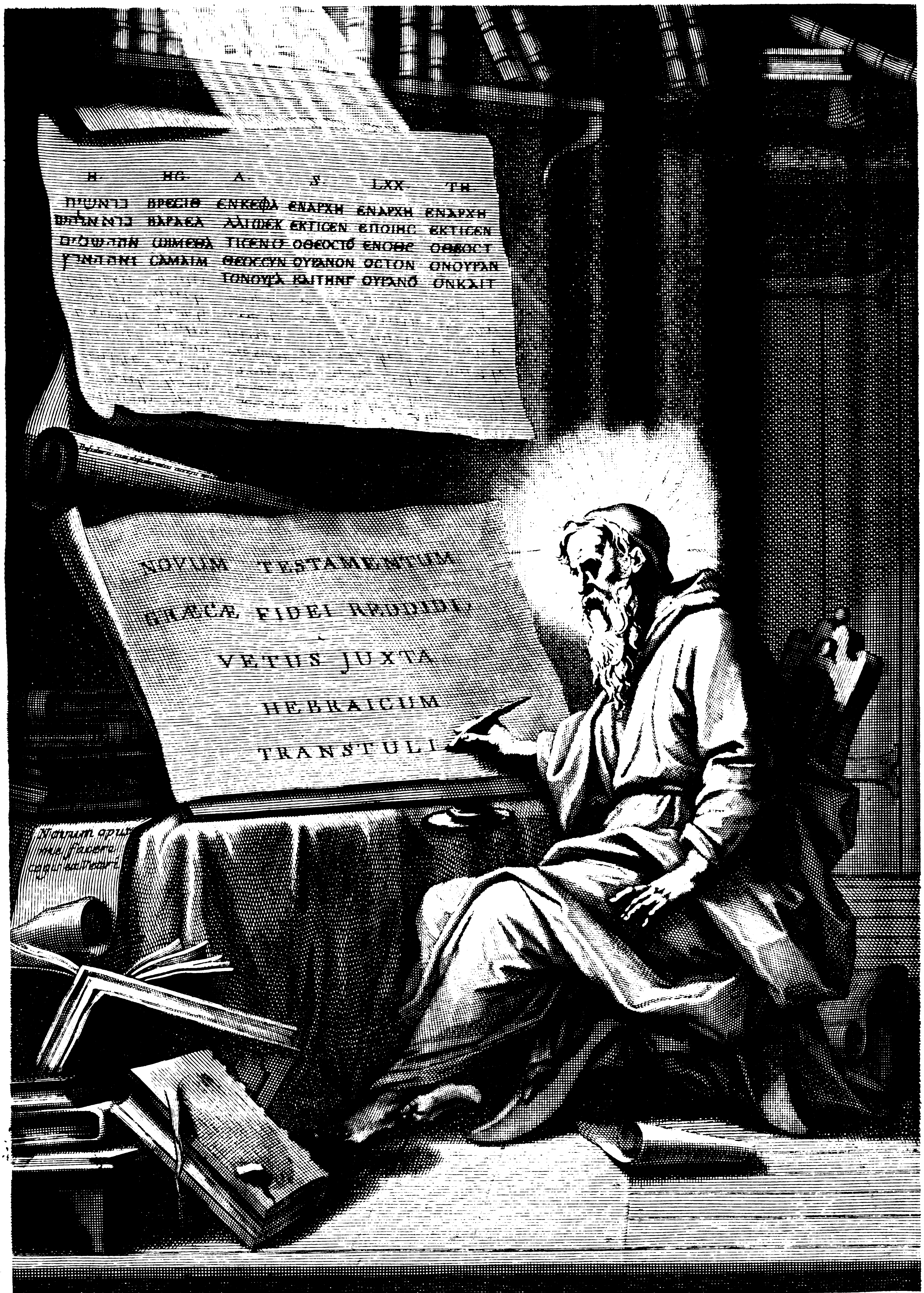

Hallé invenit

Morum exemplum, Mundique Magister HIERONYMUS

S. Thomassin Sculpsit

Digitized by Google

Digitized by Google

B. 34. 1

SANCTI

HIERONYMI OPERUM

TOMUS PRIMUS.

Digitized by Google

Digitized by Google

SANCTI EUSEBII

HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI

DIVINA BIBLIOTHECA

ANTEHAC INEDITA

COMPLECTENS TRANSLATIONES LATINAS Veteris ac Novi Testamenti, cùm ex Hebræis, tum è Græcis fontibus derivatas; innumera quoque ſcholia marginalia antiquiſſimi Hebræi cujuſdam Scriptoris Anonymi, Hebræas voces preſſiùs exprimentis.

Prodit è vetuſtiſſimis Manuſcriptis Codicibus Gallicanis, Vaticanis, &c.

STUDIO ET LABORE MONACHORUM ORDINIS S. BENEDICTI è Congregatione S. Mauri.

PARISIIS,
Apud URBANUM COUSTELIER, viâ Jacobæâ, ſub ſigno Cordis boni.

M. DC. XCIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Thomassin Sculptor Regius sculp. 1693.

SANCTISSIMO PATRI
INNOCENTIO XII.
PONTIFICI MAXIMO.

HIERONYMUS *Christi vestem in Romana urbe* Ep. 57 58. & 124.
suscipiens; Cathedræ Petri inviolata communione consociatus; Damasi Papæ oraculum quondam ac deliciæ, ad tuæ Sanctitatis vestigia, BEATISSIME PATER, *festinus voto, obsequio lætus accedit. Quamquam enim tui eum terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. Recedat, inquit, Romani culminis ambitio; cum* Ep. 57.
successore Piscatoris, & discipulo crucis loquor. Novit etenim

Doctor Ecclesiæ maximus, socius Angelorum in cœlo, quod si Apo-
Ep. 58. *stolos honore sequeris, sequaris & merito. Tuæ igitur Beatitudinis pedibus provolutus summus ille vir, Bibliothecam suam divinam, quæ caput est omnium studiorum ejus, redivivam nunc operâ nostrâ, manibus quoque nostris offerre gestit: ut qui ad sedem Apostolicam uno eodemque affectu reverentiæ propensi sumus, junctis pariter officiis, secunda cunctis virtutibus tui Pontificatus initia individuo honoris studio concelebremus.*

Neque vero erit, SANCTISSIME PATER, *quòd affatus tuos etiam minimi paveamus, quum nobis audientiam facturum sit immortale illud ingenium cum suo sacrarum Interpretationum amplissimo munere, quod nos venerabundi nomini tuo consecramus. Quid enim piissimo Christianorum Patri acceptum magis gratumve fuerit, quàm restituta in omnes Ecclesiæ utilitates divina Hieronymi Bibliotheca, cœlestium scilicet mandatorum thesaurus, unde proferuntur nova & vetera, quibus sese ac concreditum sibi gregem alere queat Pastor bonus & Dispensator fidelis? Quidni jucunda nunc fuerint* INNOCENTIO *sacra Scripturarum volumina, quæ castæ erant deliciæ sancti Pontificis Damasi, cujus insignia hæc sunt verba ad ipsum Hieronymum scri-*
Ep. 124. *pta?* Neque vero ullam puto digniorem disputationis nostræ confabulationem, quam si de Scripturis sermocinemur inter nos, id est, ut ego interrogem, tu respondeas. Qua vita nihil puto in hac luce jucundius: quo animæ pabulo omnia mella superantur. Quam dulcia, inquit Propheta, gutturi meo eloquia tua? super mel ori meo.

Multa quidem præclare facta tua, PATER SANCTISSIME, *dum apud Duces, Reges, Imperatoresque Internuntii olim offi-*

Digitized by Google

cio fungereris, divinis te legibus addictum, ac sanctorum Patrum documentis probe affectum demonstrabant: nunc autem summæ potestatis particeps, Christique Vicarius effectus, tot ac tanta pietatis præbes argumenta, ut omnes Christianæ plebes sibi gratulentur, quòd in te habeant scribam doctum in regno cælorum, cujus voluntas sit in lege Domini diu noctuque meditanda. Nam unde tibi vox illa toto jam orbe percelebris, Domus Romani Pontificis, domus est egenorum? *Et iterum ad ipsos pauperes oculis captos,* Non libertatem vobis eripio, sed dux viæ ac vester oculus esse volo. *Unde, inquam, Sanctitati tuæ hujusmodi voces, quæ dulcissime sonant in auribus Ecclesiæ virginis, nisi ex adytis & oraculo divinarum Scripturarum, è quo sermonem istum eloqui didiceras:* Oculus fui cæco & pes claudo, pater eram pauperum. Job. 29. *Quod enim ab inclyto illo inter orientales quondam principe sciebat actitatum religioso humanitatis affectu; id ipsum Sanctitas tua orbi jam universo conspicua imitandum sibi proposuit, plurimorum largitione munerum membra Christi confovens; vagosque inducens in domos Pontificias.*

Nec uno tantùm humanitatis ac misericordiæ beneficio Ecclesiam Dei sublevasse contentus, PAPA VENERABILIS; *omnes etiam divites ære percusso præmonere voluisti, ne sperarent in incerto divitiarum, aliena concupiscentes, propria non erogantes, suisque in propriam perniciem abutentes; dicis enim:* Pecunia ista non sit nobiscum in perditione. *Quid plura? Ut exularet è Christiana Republica simulacrorum servitus avaritia, & cupiditas radix omnium malorum, decreto singulari statuit Apostolica tua solicitudo, ne deinceps venalia forent Judicum tribunalia, sed gratis tribuerentur probis hominibus; qui*

Deut. 16. *juxta præceptum Legislatoris Prophetæ constituti*, judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent munera accipientes, quæ excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum. *Maxima utique hoc modo præstas largitatis ac munificentiæ munera: summoque in Pontifice digniora vix desiderari possunt facinora; nisi forte in* INNOCENTIO XII. *qui quodam futurorum bonorum vaticinio, numeri duodenarii sortitus est nomen, ut in eo virtutis Apostolicæ quasi plenitudinem sperare nobis liceret. Ecquis vivit illo hodie moderatiùs, qui, Ecclesiæ proventibus è nobilissima* PIGNATELLI *familia prorsus abdicatis, debitum parentibus amoris affectum in pauperes totum ex decreto transferre curavit? Persuasum nempe* Ep. 2. *ipsi fuerat ab Hieronymo, gloriam Episcopi in eo maxime collocatam, si pauperum inopiæ providerit, nec propriis studuerit divitiis.*

Ergo in te, BEATISSIME PATER, *factis æqualibus expressa dignoscuntur quæquumque egregius Doctor, divino potius quam rhetorico afflatus spiritu, de abnegandis pro Christo Nepotibus vel Nepotianis, nec sæculi lucris in Dei militia quærendis, fa-* Ep. 1. & 2. *miliarissimos suos litteris monere contendit. Nam* HIERONYMO *cum* INNOCENTIO *quam bene conveniat, hinc Epistolæ, illinc decreta testantur. Solum pietatis genus esse volunt, per calcatum patrem ad vexillum crucis evolare; & in exstincto Parentum affectu crudeles dici gloriantur. Tantam rerum verborumque consonantiam mirabuntur alii in maximo Doctore, & in summo Pontifice: apud nos quidem justam habet venerationem quidquid excellit; sed admirationem non habuit antiqua ac explorata sanctorum Virorum consentio.* INNOCENTII XII. *fidem scimus prædicatam familiariter ab Hieronymo, dum ejus præcessorem hoc nomine*

Digitized by Google

primum Demetriadi Virgini sequendum ita proponit: Illud te pio caritatis affectu præmonendam puto, ut sancti INNOCENTII, qui Apostolicæ Cathedræ, & supradicti viri successor, & filius est, teneas fidem: nec peregrinam, quamvis tibi prudens callidaque videaris, doctrinam recipias. Epist. 1.
Nec mirum quod INNOCENTII *prædicata sit fides ab eo qui filius ejus declaratur in Concilio Milevitano, ubi nova & nimium perniciosa hæresis, peregrina illa Pelagii doctrina æternùm damnata erat.* Verumtamen multo plures, *inquit Synodus Milevitana, Epist. ad Innocentium primum Papam,* qui ejus sensus diligentius indagare potuerunt, adversus eum pro Christi gratia, & Catholicæ fidei veritate confligunt: sed præcipue sanctus filius tuus, frater & compresbyter noster Hieronymus.

Plura congeri potuissent, SANCTISSIME PATER, *ut ex fide sua, tuorum prædecessorum laude, ac Romanæ sedis veneratione perpetua acceptissimus apud te Hieronymus haberetur. At quid in iis recensendis diutiùs immoremur, quum audito solo Doctoris sancti nomine exsultantem te præsentes conspiciant? Oblatam enim Operum Hieronymi nostro labore adornatam novam editionem tam benigne tamque grate suscepisti; ut cum restituto à nobis Hieronymo, Damasum in tua Sanctitate redivivum invenisse multùm gaudeamus. Accipe igitur preciosissimum antiquitatis sacræ monumentum, Eusebii Hieronymi Divinam Bibliothecam antehac ineditam; & quasi florente adhuc ætate de Gallia Romam redeuntem doctissimum virum hilari vultu amplectere. Multam secum defert Interpretationum Scripturæ sacræ supellectilem, quæ temporum injuriâ nobis omnino periisse credebantur. Nec sine nutu divino factum est, quòd ad nostram ætatem usque ista è tenebris non prodierint in lucem.*

Digitized by Google

Congruum quippe fuerat ut sub tanto Pontifice, solita maximi Scripturarum Interpretis Hieronymi ministeria repeterentur. Lubens docebit in Israel præceptum & judicium, si te adjutorem ac patronum habere meruerit, Pontificiæ vocis tuæ oraculo probatus confirmatusque. Nec exsurgentes hujus temporis quosdam Rufini gregales morabitur supra laudatus INNOCENTII *filius, si te sanctissimum suum Patrem audierit cum Gelasio & Concilio Romano proclamantem:* Illa sentimus, quæ Beatum Hieronymum sentire cognoscimus: & non solum de Rufino, sed etiam de universis, quos vir sæpius memoratus, zelo Dei & fidei religione reprehendit.

Dist. xv. cap. Sancta Romana Ecclesia.

Post multam operam nostram, quam in res obscuras atque difficiles contulimus, tuum est, PATER BEATISSIME, *Hieronymo evangelizanti multam in Ecclesia virtutem tribuere. Ita in solio cum duodecim judicaturus sedeas: ita municipatum cœli cum Paulo consequaris. Felicem prorsus ac providum laborem nostrum litterarium reputabimus, si profectus noster, & tua gloria fuerit: quumque nos omnes, quos pro officio sacerdotii filiorum loco Sanctitas tua diligit, Apostolica etiam benedictione sua prosequetur.*

Ep. 58.

Ep. 7.

SANCTITATI TUÆ,

Offerebant humillimi Monachi
Benedictini Congregationis
Sancti Mauri.

PROLE-

Digitized by Google

PROLEGOMENA
IN DIVINAM
S. HIERONYMI BIBLIOTHECAM.

PROOEMIUM.

QUI veterum Scriptorum novas aggrediuntur editiones, de suscepto ab ipsis opere Lectorem paucis docere possunt: quum enim in restituenda textûs Librorum integritate, ac illustrandis nonnullis locis obscurioribus, illorum præcipue versetur opera; una vel altera in id argumentum instituta disputatione, studiosis hominibus faciunt satis. Nobis vero S. Hieronymi divinam Bibliothecam, antehac ineditam, utilitati publicæ procurandam suscipientibus, tot tantaque incumbunt maximarum rerum momenta; ut magnitudo operis impositi non solum cervices premat, sed ante sub fasce ruendum sit, quam levandum. Quis enim non pertimescat maximi Scripturarum divinarum Interpretis opus præcipuum expendere; in eam quam consequutus est linguæ Hebraïcæ peritiam inquirere; tempus scriptionum ejus translationumque præfigere; dubias ac spurias à veris & genuinis discernere lucubrationibus; planum facere legenti qualis in Ecclesia Christi fuerit Hieronymianarum Versionum usus; multaque his similia liquido demonstrare, quæ nec facili negotio nominibus suis recenserentur? Exhorrescimus, fateor, immensum illud ac profundum quasi disputationis pelagus, in quod necessitate compellimur, S. Hieronymi operibus edendis addicti & consecrati. Sed magna nos spes ista tenet apud æquum lectorem; veniam scilicet nobis facilius indulgendam, sicubi in rebus sponte sua obscurioribus, & à nemine adhuc tentatis, illius desiderio non usquequaque satisfecimus: vel certe si nonnihil aliquando scribentibus exciderit, quod oculatiores diligentioresque haud effugisset. Hac spectatione in primis provocati quædam emittimus Prolegomena in elucidationem divinæ hujus S. Hieronymi Bibliothecæ, quæ ante nostram ætatem clausa & ignorata bene multa patefaciet; scriptorum ac librorum errores ab animis removebit; sacrisque voluminibus, in Latinum cùm è Græco, tum ex Hebræo conversis ab Eusebio Hieronymo, Ecclesiam Christi ditabit.

PROLEGOMENON PRIMUM.

De nomine Bibliothecæ divinæ; & de modo quo nobis edita sit.

I. *Quid significet Bibliotheca divina.* II. *Consilium Hieronymi in vertendis Scripturis sacris.* III. *Ejusdem studium in lingua Hebraïca perdiscenda.* IV. *Quos habuerit hortatores, quos oppugnatores suarum Translationum ex Hebræo.* V. *In suis Translationibus nimiam vitabat novitatem, & interpretationis* κακοζηλίαν.

I. APUD veteres Bibliothecæ divinæ nomen obtinebant sacra Volumina, quæ nunc temporis Biblià vocamus. Ideo apud Hieronymum in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, Eusebius Cæsariensis *Bibliothecæ divinæ* cum Pamphilo martyre *diligentissimus pervestigator* laudatur: erant enim ambo in Scipturis divinis studiosissimi; ita ut Palæstinos Bibliorum codices, ab Origene elaboratos, in Ecclesiis Orientis vulgandos susceperint. Nec exemplaria solum Instrumenti veteris ac novi, quæ Christianorum manibus terebantur, Bibliothecæ nomine gaudebant antiquitus: sed Hebræorum quoque volumina eadem appellatione efferunt sancti Patres. Hieronymus ad Paulam juniorem & ad Eustochium Christi virgines, sic in librum Esther præfatus est: *Vos autem*, inquit, *ô Paula & Eustochium, quoniam & Bibliothecas Hebræorum studuistis intrare, & interpretum certamina comprobastis, tenentes Esther Hebraïcum librum, per singula verba, nostram translationem aspicite: ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmentasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter, sicut in Hebræo habetur, historiam Hebraïcam Latinæ linguæ tradidisse.* Bibliothecas itaque Hebræorum hoc loco appellat volumina Hebræà veteris Testamenti, quæ volumina Paula & Eustochium edoctæ fuerant sub eodem magistro Hieronymo. Hac item appellatione manifestius adhuc declaratur vetus Testamentum lib. 6. Originum cap. 3. apud Isidorum, & in Manuscripto codice Bibliothecæ Colbertinæ, qui glossas divinorum librorum complectitur, habetque notam numericam 2852. Nam circa medium libri hæc Isidori verba ab anonymo scripta leguntur: *Bibliothecam veteris Testamenti Esdras scriba post incensam legem à Chaldæis, dum Judæi ingressi sunt* (Isidorus, *regressi fuissent*) *in Jerusalem, divino afflatus Spiritu reparavit: Cunctaque Legis ac Prophetarum volumina quæ fuerant à gentibus corrupta correxit; totumque vetus Testamentum in* xx *duos libros constituit, ut tot libri essent in Lege, quot habebantur, & litteræ.* Ita ibi vetus ille scriptor, quisquis fuerit. Eodem sensu Hieronymus Epistola 89. ad Augustinum, vetus Instrumentum, seu volumina ejusdem vocat Ecclesiarum Bibliothecas: *Vis*, inquit, *amator esse verus septuaginta Interpretum? Non legas ea quæ sub asteriscis sunt, imo rade de voluminibus; ut veterum te fautorem probes. Quod si feceris, omnes Ecclesiarum Bibliothecas damnare cogeris: vix enim unus aut alter invenitur liber, qui ista non habeat.* Exemplaria etiam novi Testamenti hoc nomine fuisse vocata testis est Epistola 52. ad Pammachium; ubi sanctus Doctor provocans ad illam Apostoli περικοπὴν, in qua de virginitate & nuptiis disputat 1. Cor. 7. Commentarios Patrum revolvendos monet, & *Ecclesiarum Bibliothecis* fruendum; ut consideratis diligenter verbis Apostoli, liquido appareat ipsum propter calumniam declinandam, multo plus, quàm Paulus voluerit, in maritos fuisse clementem. Dicit igitur, *Revolve omnium, quos supra memoravi, commentarios; & Ecclesiarum Bibliothecis fruere; & magis concito gradu ad optata cœptaque pervenies.* Denique Epistolam sancti Hieronymi ad

Digitized by Google

Paulinum, in fronte sacrorum Bibliorum appositam, sic inscribunt Manuscripti codices aliquot, qui apud Cælestinos & Prædicatores Avenionenses asservantur: *Incipit Prologus Hieronymi super Bibliothecam.* Tot à nobis præmissa sunt testimonia ex ipso præsertim Hieronymo depromta, ut omnibus planum fieret, veteris ac novi Testamenti volumina ab eodem Interprete in Latinum sermonem conversa, non incongrue vocari *divinam Hieronymi Bibliothecam.* Quod facilius nobis concedent litterati viri, quum noverint *Bibliotheca Hieronymi* nomen ab antiquis scriptoribus usurpatum fuisse ad designandas ejusdem Latinas sacrorum Bibliorum Translationes. Exstat in nostra Bibliotheca S. Germani à Pratis codex venerandæ antiquitatis num. 15. in quo scriptor ad finem Epistolæ ad Hebræos hæc apposuit: *Lege cum pace Bibliothecam Hieronymi Presbyteri Bethleem.* Hujus scriptoris studium imitati, verbisque S. Doctoris prorsus adhærentes; volumen præsens *Divina Hieronymi Bibliotheca* titulo inscriptum esse curavimus: quippe quod omnia veteris ac novi Testamenti volumina Latine ab eodem reddita complectatur. Plura de hujusmodi nomenclatura adjicere poteramus: nisi unus sufficeret nobis Hieronymus ad probationem ejus nominationis qua cooptamus primum editionis nostræ volumen.

II. Studio ac exemplo Origenis provocatus Hieronymus, primùm emendatissimam ad fidem Hexaplorum editionem Scripturæ sacræ Latinis suis tribuere curavit: magis utile quid ex hoc, ut vocat, otio Ecclesiis Christi venturum ratus, quam ex aliorum negotio. Audiendus ipse est Præfatione in librum Job ex Græco eloquio conversum: *Si aut fiscellam*, inquit, *junco texerem, aut palmarum folia complicarem .... nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris volo operari cibum qui non perit; & antiquam divinorum Voluminum viam sentibus virgultisque purgare; mihi genuinus infigitur, corrector vitiorum falsarius vocor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant; dum magis pulchros habere volunt codices, quam emendatos.* Integritati igitur ac sinceritati suæ Volumina sacra restituere satagebat Hieronymus; & hoc consilio omissa bene multa supplevit; vitiaque confessa, quamvis plerisque placerent, auferre non dubitabat. Ad originem enim Græcam revertens, ea quæ vel à vitiosis interpretibus male reddita; vel à præsumtoribus imperitis emendata perversius; vel à librariis dormitantibus aut addita fuerant, aut mutata, impigre correxit. Hoc modo operabatur cibum qui non perit; ac pro flabellis & sportellis aliorum Monachorum, spiritualia hæc & mansura dona Ecclesiæ Dei tribuebat. Unde mentem suam aperiens sanctis mulieribus ita scribit Præfatione in Danielem: *Obsecro vos, ô Paula & Eustochium, fundatis pro me ad Dominum preces: ut quamdiu in hoc corpusculo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiæ, dignum posteris. Præsentium quippe judiciis non satis moveor: qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.* Quid vero utilius Ecclesiæ, quid magis dignum posteris quàm divinorum Voluminum via sentibus virgultisque errorum purgata? Quid acceptum magis cunctis Fidelibus in Christo quàm integri ac immaculati codices divinæ Scripturæ? Itaque publicæ hujus utilitatis intuitu curam in se suscepit Hieronymus emendandi quæcumque librariorum incuriâ, vel injuriâ temporum, aut imperitiâ interpretum male irrepserant in Exemplaria sacrorum Bibliorum Latina è Græcis derivata. Post navatam autem Ecclesiæ Christi tantam operam in LXX. Translatorum Interpretatione, ad perfectiora sese extendens novam ex Hebræo Scripturarum editionem aggressus est: ut deinceps Latinis, non rivulos consectari, sed rerum fontes videre; cornicumque, id est, Judæorum oculos ex ipsa veritate Hebraïca configere liceret. Id animi habuisse se in vertendis è fonte Hebræo sacris Voluminibus testatur sanctus Doctor pluribus locis scriptionum suarum. Memorabilis est præcipue sententia istæc lib. 3. Apologiæ adversus Ruffinum: *Tu Latinas Scripturas*, inquit, *de Græco emendabis, & alias Ecclesiis trades legendum, quam quod semel ab Apostolis susceperunt: mihi non licebit post Septuaginta editionem, quam diligentissime emendatam ante annos plurimos meæ linguæ hominibus dedi, ad confutandos Judæos etiam ipsa Exemplaria vertere, quæ ipsi verissima confitentur; ut si quando adversum eos Christianis disputatio est, non habeant subterfugiendi diverticula, sed suomet potissimum mucrone feriantur.* Illudebant Judæi Christianos, & Ecclesiis Dei insultabant de falsitate Scripturarum propter septuaginta Interpretes, quos in multis errasse contendebant. Ad retundendam igitur hostium calumniam profitetur Hieronymus Præfatione in Isaiam, se in peregrinæ linguæ eruditione sudasse, *ne scilicet Judæi de falsitate Scripturarum Ecclesiis Dei diutius insultarent.* Et ad Chromatium Præfatione in Paralipomena: *Nostri arbitrii putas*, inquit, *aut è pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Judæis, cornicum, ut dicitur, oculos configere.* Nemo est qui nesciat Sophronium aliquando a Judæis illusum in disputando: hoc namque docuit Hieronymus Præfatione in Psalterium suum ex Hebræo Latine conversum, ita ad ipsum Sophronium scribens: *Quia igitur nuper cum Hebræo disputans, quædam pro Domino de Psalmis testimonia protulisti; volensque ille te illudere, per sermones pene singulos, asserebat non ita haberi in Hebræo, ut tu de septuaginta Interpretibus opponebas: studiosissime postulasti, ut post Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem, novam editionem Latino sermone transferrem.* Ex his manifestum nobis est ingratos prorsus ac iniquos fuisse Hieronymo eos omnes, qui objiciebant sanctum virum in Septuaginta condemnationem Scripturas sanctas interpretatum: neque vero in culpam vocari meruit, quòd arma adversus hostes fidei Christianæ sua versione subministraret Ecclesiis. Juste ergo hoc queritur ad finem secundi libri Apologiæ suæ adversus Ruffinum: *Unde me putabam bene mereri de Latinis meis, & nostrorum ad discendum animos concitare (quod etiam Græci versum de Latino post tantos interpretes non fastidiunt) inde in culpam vocor, & nauseanti stomacho cibos ingero. Ecquid in homine tutum sit, si innocentia criminosa est?* Denique studium suum hoc argumento malignis etiam lectoribus persuasum voluit: *Quod si apud Græcos, post Septuaginta editionem jam Christi Evangelio coruscante, Judæus Aquila, & Symmachus, ac Theodotio judaïzantes hæretici sunt recepti, qui multa mysteria Salvatoris subdola interpretatione celarunt; & tamen in ἑξαπλοῖς habentur apud Ecclesias, & explanantur ab Ecclesiasticis viris: quanto magis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & vexillum crucis in mea fronte portans; cujus studium fuit omissa repetere, depravata corrigere, & sacramenta Ecclesiæ puro & fideli aperire sermone, vel à fastidiosis, vel à malignis lectoribus non debeo reprobari?* Hæc ipse Præfatione in librum Job ex Hebræo Latine redditum. Idem probat Epist. 89. ad Augustinum, cui suum studium commendabat his verbis: *Ego enim non tam vetera abolere conatus sum, quæ linguæ meæ hominibus emendata de Græco in Latinum transtuli, quam ea testimonia, quæ à Judæis prætermissa sunt, vel corrupta, proferre in medium: ut scirent Nostri quid Hebraïca veritas contineret. Si cui legere non placet, nemo compellit invitum. Bibat vinum vetus cum suavitate, & nostra musta contemnat, quæ in explanationem priorum edita sunt; ut sicubi illa non intelliguntur, ex nostris manifestiora fiant.* Rescripsit S. Augustinus ad Hieronymum, prorsus ita esse persuasus: *De interpretatione tua*, inquit, *jam mihi persuasisti, qua utilitate Scripturas volueris transferre de Hebræo; ut scilicet ea, quæ à Judæis prætermissa, vel corrupta sunt, proferres in medium.* Cætera vide Epistola 97. inter Hieronymianas. Restat igitur è supra jam allatis, Hieronymum non in sugillationem septuaginta Interpretum; sed ad omnes Ecclesiæ utilitates novam ex Hebræo fonte edidisse versionem.

III. Quum autem sciret Hieronymus se non posse interpretari, nisi quod antea intellexerat; omnibus Græcorum ac Latinorum excultus disciplinis, Hebræorum magistrorum limina terere, eorumque litteras studere cœpit. Id abunde testatus est Epist. 4. ad Rusticum monachum, docens amore virtutum vitia superanda: *Dum essem juvenis*, inquit, *& solitudinis me deserta vallarent; incentiva vitiorum ardoremque naturæ ferre non poteram. Quem quum crebris jejuniis frangerem, mens tamen cogitationibus æstuabat: ad quam edomandam, cuidam fratri, qui ex Hebræis crediderat, me in disciplinam dedi; ut post Quintiliani acumina, Ciceronis fluvios, gravitatemque Frontonis, & lenitatem Plinii, alphabetum discerem, & stridentia anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumserim, quid sustinuerim difficultatis, quoties desperaverim, quotiesque cessaverim, & contentione discendi rursus inceperim, testis est conscientia tam mea, qui passus sum, quam eorum qui mecum duxerunt vitam. Et gratias ago Domino, quod de amaro semine litterarum dulces fructus carpo.* Hanc in discendo litteras Hebraïcas difficultatem pistrinum vocat dum sic in Danielem præfatur. *Denique & ego adolescentulus post Quintiliani & Tullii lectionem, ac flores rhetoricos, quum me*

Digitized by Google

in linguæ hujus pistrinum reclusissem, & multo sudore, multoque tempore vix cœpissem anhelantia stridentiaque verba resonare; & quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicerem, impegi novissime in Danielem; & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita omnem laborem veterem voluerim contemnere. Verum adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in sua lingua ingerente, labor omnia vincit improbus: & qui mihi videbar sciolus inter eos, cœpi rursum discipulus esse Chaldaicus. Et ut verum fatear, usque ad præsentem diem magis possum sermonem Chaldaïcum legere & intelligere, quam sonare. Tantum operæ ac laboris expertus est S. Hieronymus in discenda lingua Hebraïca, propter anhelantia illa & stridentia verba, quæ etsi intelligantur à Latinis, vix tamen ea sonare possumus ad morem Judæorum, quibus nativum est hujusmodi idioma barbarum. Unde idem Hieronymus lib. I. Comment. in cap. 3. Epistolæ ad Titum, caussam tantæ difficultatis edisserit dicens: *Quod autem ait, genealogias & contentiones & rixas, quæ veniunt ex lege, devita: proprie pulsat Judæos, qui in eo se jactant, & putant legis habere notitiam, si nomina teneant singulorum, quæ quia barbara sunt, & etymologias eorum non novimus, plerumque corrupte proferuntur à nobis. Et si forte erraverimus in accentu, in extensione & brevitate syllabæ, vel brevia producentes, vel producta breviantes, solent irridere nos imperitiæ, maxime in aspirationibus & quibusdam cum rasura gulæ litteris proferendis..... Si igitur à nobis hæc nominum & linguæ idiomata, ut videlicet barbara, non ita fuerint expressa, ut exprimuntur ab Hebræis, solent cachinnum attollere, & jurare se penitus nescire quod dicimus. Unde & nobis curæ fuit omnes veteris legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla digesserat, de Cæsariensi Bibliotheca descriptos, ex ipsis authenticis emendare, in quibus & ipsa Hebræa propriis sunt characteribus verba descripta, & Græcis litteris tramite expressa vicino....... ut non magnopere pertimescamus supercilium Judæorum, solutis labiis, & obtorta lingua, & stridente saliva, & rasa fauce gaudentium.* Assiduum vero fuisse in litteris Hebraïcis S. Doctorem manifeste declarant verba istæc, quæ in Epitaphio Paulæ matris scripta leguntur: *Loquar & aliud, quod forsitan æmulis videatur incredibile. Hebræam linguam, quam ego ab adolescentia multo labore ac sudore ex parte didici, & infatigabili meditatione non desero, ne ipse ab ea desérar, discere voluit, & consequuta est, &c.* Parum erat homini studiosissimo ac intelligentiæ sacrorum Bibliorum cupidissimo, linguam Hebræam multo sudore didicisse, nisi etiam opes suas in eo negotio experiretur. Ad perfectam enim obscurissimi libri Job intelligentiam doctorem adhibuit Hebræum, quem non gratis accessisse, sed pecuniâ conductum asserit Præfatione in eumdem Jobi librum: *Memini me*, inquit, *ob intelligentiam hujus voluminis Lyddæum quemdam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non parvis redemisse nummis: cujus doctrina an aliquid profecerim, nescio. Hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram.* Nulli ergo labori parcens, nec marsupio suo, linguæ Hebraïcæ notitiam consequutus est non mediocrem; ita ut par esset Latino sermone extemplo exponere quæcumque Judæi Hebraïce ipsi dictitarent. Cujus rei testem habemus Præfationem in Tobiam; ubi docuit nos modum quo suam versionem Latinam edidit: *Et quia*, ait, *vicina est Chaldæorum lingua sermoni Hebraïco, utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui; & quidquid ille mihi Hebraïcis verbis expressit, hoc ego, accito notario, sermonibus Latinis exposui.* Quot utique per se ipsum numquam præstitisset, nisi probe & pulchre calluisset linguam Hebraïcam: nam quis semidoctus aut rudis in lingua Hebraïca, loquentis Hebræi verba dictata simili facilitate in Latinum sermonem converteret? Satis ergo perspectum fit, Hieronymum sermonis Hebræi perfectam notitiam habuisse; etsi modestiæ caussâ ipse alibi dixerit, se *Hebræorum sermonem ex parte didicisse, in Latino autem ab incunabulis inter Grammaticos, & Rhetores, & Philosophos fuisse detritum.* Neque vero negare potuit Epistola 142. ad Damasum Papam ab Hebræis multa didicisse: *Est vir quidam*, inquit, *à quo ego plura didicisse me gaudeo, & qui Hebræum sermonem ita elimarit, ut inter scribas eorum Chaldæus existimetur.* Ad Marcellam quoque Epist. 130. fatetur nonnihil purioris Latinitatis amisisse propter usum idiomatis Hebræi sibi familiarem: *Nos, ut scis, Hebræorum lectione detenti, in Latina lingua rubiginem obduximus, in tantum ut loquentibus quoque nobis stridor quidam non Latinus interstrepat. Unde ignosce ariditati, &c.* In fine Commentariorum in Aggæum Prophetam, omnem eloquii venustatem perdidisse se dicit studio linguæ Hebraïcæ: *Obsecro te lector, ut ignoscas celeri sermone dictanti, nec requiras eloquii venustatem, quam multo tempore Hebrææ linguæ studio perdidi, &c.* Idem Hieronymi studium probant Hebræa volumina ab eo descripta, vel collata cum Interpretibus Græcis; nec non Palæstinæ provincia, quam perlustravit ac peragravit ob pleniorem intelligentiam Hebraïcorum nominum, adscitis etiam Judæorum eruditissimis magistris sibi sociis. Singula ordine suo prosequamur. Apud sanctum Damasum excusat se tarditatis Epist. 125. quòd non statim ad ejus interrogata rescripserit alio opere detentus. Quid sit autem tale opus his verbis declaravit initio ejusdem Epistolæ: *Interim tamen & ego linguam, & ille articulum, movebamus; quum subito Hebræus intervenit, deferens non pauca volumina, quæ de Synagoga quasi lecturus acceperat. Et illico, Habes, inquit, quod postulaveras: meque dubium, & quid facerem nescientem, ita festinus exterruit, ut omnibus prætermissis, ad describendum transvolarem: quod quidem usque ad præsens facio.* Hebraïcis similiter detentus litteris, & contentione librorum assidua, breviorem dedit Epistolam 74. ad Marcellam: *Ut tam parvam*, inquit, *epistolam scriberem, caussa duplicis fuit; quod & tabellarius festinabat; & ego alio opere detentus, hoc quasi πάρεργον me occupare nolui. Quæris quidnam illud sit, tam grande, tam necessarium, quo epistolicæ confabulationis munus exclusum est. Jampridem cum voluminibus Hebræorum editionem Aquilæ confero; ne quid forsitan, propter odium Christi, Synagoga mutaverit: & ut amicæ menti fatear, quæ ad nostram fidem pertinent roborandam, plura reperio. Nunc à Prophetis, Salomone, Psalterio, Regnorumque libris examussim recensitis, Exodum teneo, quem illi* ELLE SMOTH *vocant, ad Leviticum transiturus: Vides igitur, quod nullum officium huic operi præponendum est.* In his studiis occupatus Romæ vir sanctus, oculis insuper Judæam contemplari voluit: quomodo enim Græcorum historias magis intelligunt qui Athenas viderint; ita sanctam Scripturam lucidius intuebitur, qui Judæam oculis contemplatus est, & antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & Hieronymo curæ fuit cum eruditissimis Hebræorum hunc laborem subire, ut circumirent provinciam quam universæ Christi Ecclesiæ sonant. Ita ipse conceptis verbis ad Domnionem & Rogatianum Præfatione in librum Paralipomenon; quibus item fassus est, numquam se in divinis voluminibus propriis viribus credidisse, nec habuisse magistram opinionem suam, sed ea etiam de quibus scire se arbitrabatur, interrogare solitum; quanto magis in iis super quibus anceps erat? Hoc vero confirmat argumento sequenti: *Denique*, inquit, *quum à me nuper litteris flagitassetis, ut vobis Paralipomenon Latino sermone transferrem; de Tiberiade legis quemdam doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumsi; & contuli cum eo à vertice, ut aiunt, usque ad extremum unguem: & sic confirmatus ausus sum facere quod jubebatis.* Quid amplius in viro studioso desiderari queat certe non video. Omnem in rebus Hebraïcis laborem insumit; sumtus non parcit; peregrinationes laboriosas subit; cum eruditissimis Judæorum assidue sermonem confert; libros propria manu describit; contendit Græca cum Hebræis. Denique quid non, ut linguæ sanctæ intelligentiam consequeretur? Merito igitur aiebat supra: *Et gratias ago Domino, quod de amaro semine litterarum dulces fructus carpo*; id est, scientiam divinarum Scripturarum, & sermonis Hebræi peritiam.

IV. Multarum igitur linguarum scientiâ insignis Hieronymus, & apud omnes eruditione sua celebratus; brevi à pluribus rogari cœpit, ut Libros sacros è fontibus Hebræis in Latinum sermonem transferre vellet. Omnes Præfatiunculæ veteris Testamenti, quarum ex parte exempla subjiciemus, huic rei testes sunt. Et superfluum est, quod in illis dictum invenitur, aliter quam ibi dictum est, scribere. Incipiamus igitur à Genesi; cujus Prologus talis est: *Desiderii mei desideratas accepi epistolas, qui quodam præsagio futurorum cum Daniele sortitus est nomen, obsecrantis ut translatum in linguam Latinam de Hebræo sermone Pentateuchum nostrorum auribus traderem.* Erat forte hic *Desiderius* sanctus ille Presbyter in Vasconia, qui cum Ripario auctor fuit luculenti operis editi ab Hieronymo pro sanctis Martyrum reliquiis adversus Vigilantium. *Auctores sunt hujus Dictatiunculæ meæ*, inquit Hie-

Digitized by Google

ronymus, *sancti Presbyteri Riparius & Desiderius, qui parochias suas vicinia istius scribunt esse maculatas, miseruntque libros per fratrem Sisinnium*, &c. Nisi alium *Desiderium* fuisse credamus, honestum & eloquentem virum, cui S. Doctor scribebat Epistolam 154. in qua etiam apparet, Opuscula Hieronymi vehementer postulari ab eo, qui cum Daniele vaticinium nominis habuerit. Sed quisquis fuerit iste *Desiderius*, qui Pentateuchum Latino sermone translatum ex Hebræo flagitabat; certum videtur sanctum fuisse, nec exiguum in Ecclesia meritis hominem. Finito Pentateucho, ad Jesum filium Nave, id est, ad Josue, & ad Judicum librum, ad Ruth quoque & Esther manum misit: quia *hos libros Eustochio virgini Christi negare non potuit*. Latine eos ex Hebræo convertit post sanctæ Paulæ dormitionem; cujus antea precibus volumina quattuor Regum, in Latinum sermonem fuisse interpretatum non levis est conjectura in illis ultimis Præfatiunculæ verbis: *Sed & vos famulas Christi rogo, quæ Domini discumbentis pretiosissimo fidei myrro ungitis caput ..... ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore deſæviunt, ... orationum vestrarum clypeos opponatis*. Famulas Christi, non alias puto quàm Paulam & Eustochium, Bethlehem degentes ætatem cum Hieronymo. Paralipomena petente sanctissimo Episcopo Chromatio ad fontem Hebræum Latinis sermonibus expressit: *Si Septuaginta*, inquit, *interpretum pura, & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret; superflue me Chromati, Episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut Hebræa volumina Latino sermone transferrem.* Impellebat ergo sanctissimus atque doctissimus Episcopus Hieronymum, ut omissis rivulorum tramitibus, ex ipsa veritate Hebraïca Libros sacros Latinis hominibus traderet. Pro libro Ezræ & Nehemiæ similiter vertendo, Domnionem & Rogatianum Hieronymo institisse probant verba hæc, quæ in Præfatione leguntur: *Tertius annus est, quod semper scribitis atque rescribitis, ut Ezræ librum vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina volumina; aut quidquid illud est, quod à nobis vertitur, non statim ab omnibus conspuendum sit.* Certe in Ecclesia Christi non fuit tunc temporis vir Domnione celebratior illustri sanctitatis laude; ut testata res est pluribus Epistolis Hieronymi, Augustini, ac Paulini; nec non Ruffini, & Palladii scriptis. Rogatianus autem frater creditur ejusdem sanctissimi Patris & Presbyteri Domnionis, qui veneranda canitie Christianis omnibus summo in honore erat; atque hospitalitatis officio Lot sui temporis appellari meruit. Tales habuit Hieronymus hortatores translationum suarum ex Hebræo. Libros quoque Salomonis ex Hebraïca veritate conversos, sanctis Episcopis Chromatio & Heliodoro dedicavit: quorum deinde postulationibus acquiescens, librum Tobiæ Chaldæo sermone scriptum Latine interpretatus est. *Mirari non desino*, ejus sunt verba, *exactionis vestræ instantiam: exigitis enim, ut librum Chaldæo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham.. ..feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt enim nos Hebræorum studia, & imputant nobis contra suum Canonem, Latinis auribus ista transferre. Sed melius esse judicans Pharisæorum displicere judicio, & Episcoporum jussionibus deservire, institi ut potui*, &c. Sophronius, vir apprime eruditus, inter eos etiam numerandus venit, qui Hieronymum litteris impellebant ad hujusmodi translationes Latinas. Unde ad eumdem Sophronium de occasione versionis Psalterii ex Hebræo scribens, hæc in Præfatione commemiscitur: *Quia igitur nuper cum Hebræo disputans, quædam pro Domino Salvatore de Psalmis testimonia protulisti; volensque ille te illudere, per sermones pene singulos asserebat non ita haberi in Hebræo, ut tu de Septuaginta Interpretibus opponebas, studiosissime postulasti; ut post Aquilam & Symmachum & Theodotionem, novam Editionem Latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, & amore quo laberis, vel translatione, vel judicio meo esse contentum. Unde impulsus à te, cui & quæ possum, negare non possum, rursum me obtrectatorum latratibus tradidi; maluique te vires meas, quam voluntatem in amicitia quærere. Certe confidenter dicam, & multos hujus operis testes citabo, me nihil dumtaxat scientem de Hebraïca veritate mutasse.* Invitus denique & coactus Paulæ matris ac Eustochii virginis quotidianis exactionibus, Prophetarum tam majorum, quam minorum volumina latinitate donavit: id enim expresse conqueritur Præfatione in Jeremiam, quam his verbis definitam esse voluit: *Pro his omnibus maledicta ab æmulis præstolantes; quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior, quia vos cogitis. Cæterum ad compendium mali rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid scriptitantem, invidorum insaniam provocare.* Huc usque de tantis ac talibus exactoribus Hieronymianarum versionum dixisse sufficiat; ut ratum sit omnibus summam in Ecclesia Dei fuisse semper auctoritatem voluminum Hebraïcorum veteris Instrumenti, quod Latine redditum Ecclesiis dedicatum est procurante ancillarum Christi, virorum doctorum, ac sanctissimorum Episcoporum agmine.

Jam quod oppugnatores earumdem translationum spectat, si Augustinum excipias, nemo eorum est qui non stimulante invidia sanctum opus carpere, & Hieronymo detrahere studuerit. Ideo Præfatione in Ezram de suis æmulis aiebat: *Accedunt ad hoc invidorum studia, qui omne quod scribimus reprehendendum putant; & interdum contra se conscientia repugnante, publice lacerant quod occulte legunt: in tantum ut clamare compellar, & dicere: Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.* Nihil est quod manifestiùs invidorum illorum vesaniam prodiderit, quam ea quæ leguntur ad finem libri secundi Apologiæ adversus Ruffinum; ubi de supposita Hieronymo Epistola abunde satis disputatur. *Scribit frater Eusebius*, inquit S. Hieronymus, *se apud Afros Episcopos, qui propter Ecclesiasticas caussas ad comitatum venerant, epistolam quasi meo scriptam nomine reperisse: in qua agerem pœnitentiam, & me ab Hebræis in adolescentia inductum esse testarer, ut Hebræa volumina in Latinum verterem, in quibus nulla sit veritas. Quod audiens obstupui ..... Qui hoc ausus est facere, quid aliud non audeat? Bene quod malitia non habet tantas vires, quantos conatus. Perierat innocentia, si semper nequitiæ juncta esset potentia; & totum quidquid cupit calumnia prævaleret.* Et iterum: *Ecquid in homine tutum sit, si innocentia criminosa est? Dormiente patrefamilias inimicus homo zizania superseminavit. Exterminavit vineam aper de sylva, & singularis ferus depastus est eam. Ego taceo, & litteræ non meæ loquuntur contra me. Ignoro crimen, & crimen in toto orbe confiteor. Heu mihi mater mea, ut quid me genuisti, virum, qui judicer, & discernar omni terræ?* His inflammati invidiæ facibus, ac nequitiæ artibus instructi nebulones quidam oppugnabant translationes Hebraïcas Hieronymi. Signifer eorum fuit Ruffinus; etsi juraret se Epistolam non scripsisse ad Afros sub nomine Hieronymi, in qua iste confiteretur inductum esse à Judæis ut mendacia transferret. Inter gregales ejusdem Ruffini oppugnatorem quoque habuit Palladium Hieronymus; nam hujus ipse meminit Procœmio Dialogorum adversus Pelagianos, dicens: *Palladius, servilis nequitiæ, eamdem hæresim instaurare conatus est, & novam translationis Hebraïcæ mihi calumniam struere*, &c. O felices S. Doctoris labores, qui numquam hæreticis parcens, omni egit studio, ut hostes Ecclesiæ, ejus quoque hostes fierent! Neque vero tot calumnias excogitarent Origenistæ ad exitium sancti viri, nisi priùs illorum errores publice redarguisset, scriptisque fregisset ipsorum superbiam. At licet hydra sibilaret; victorque Sinon incendia jactaret: magis sanctorum Virorum charitate provocabatur ad studium; quam invidorum detractione & odio deterreretur. Tanto autem livore torquebantur propter translationem Hebraïcam, tum Judæi, tum malevoli Christiani; ut Hieronymum de medio tollere voluissent. Hinc Beda in sua Epistola Apologetica ejusmodi invidiæ recordatus, ait: *Quippe qui in tam necessaria divinæ Scripturæ translatione, pene à Latinis simul & Hebræis est lapidibus oppressus. Ab Hebræis quidem, quòd eis irridendi Christianos & calumniandi pro codicibus mendosis occasio foret ablata: à Latinis autem, quod eis nova & insolita, tametsi meliora, pro veteribus ingererentur & solitis.* Quibus consonant ista quæ leguntur apud ipsum Hieronymum Præfatione in librum Josue: *Quæ enim audientis, vel legentis utilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare, dolere Judæos quod calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio; & Ecclesiæ homines id despicere, immo lacerare, unde adversarii torqueantur.*

Diverso prorsus ferebatur studio S. Augustinus, quum ab interpretatione Hebræorum voluminum aliquando Hieronymum deterruit: eo scilicet animo, qui oculis Dei in fraterna dilectione non displicet. Quid igitur caussæ exstiterit ad deterrendum Hieronymum ab incœpto opere Hebraïcæ translationis, amicissime ipsi suggerebat idem Augustinus Epist. 71. ubi ait: *Ego sane te mallem Græcas potius Canonicas nobis interpretari*

Digitized by Google

terpretari Scripturas, quæ septuaginta Interpretum perhibentur. Perdurum erit enim, si tua interpretatio per multas Ecclesias frequentius cœperit lectitari, quòd à Græcis Ecclesiis Latinæ Ecclesiæ dissonabunt; maxime quia facile contradictor convincitur Græco prolato libro, id est, linguæ notissimæ. Quisquis autem in eo quod ex Hebræo translatum est, aliquo insolito permotus fuerit, & falsi crimen intenderit; vix aut numquam ad Hebræa testimonia pervenietur, quibus defendatur objectum. Quod si etiam perventum fuerit, tot Latinas & Græcas auctoritates damnari quis ferat? Huc accedit, quia etiam consulti Hebræi possunt aliud respondere: ut tu solus necessarius videaris, qui etiam ipsos possis convincere: sed tamen quo judice mirum si potueris invenire. Hæc erant argumenta, quibus sanctus sanctum impellebat ad interpretationem Græcorum codicum Septuaginta, prætermissis Hebræorum voluminum fontibus; quia Latinis hominibus difficilis aut nullus erat accessus ad Hebræa testimonia comprobanda. At brevi utilitatem agnovit Hebraïcæ translationis Augustinus, accepta videlicet Hieronymi responsione ad illas objectas difficultates. Unde usum ejus in Ecclesiis quamvis minime probaret, propter vitandam Christianæ multitudinis perturbationem: fatetur tamen plurimis locis utiliorem ac præstantiorem esse versionem Scripturarum ex Hebræo illâ quæ ad Græcorum codices primùm edita erat. *De interpretatione tua*, inquit ad Hieronymum Epistola octogesima secunda, *jam mihi persuasisti, qua utilitate Scripturas volueris transferre de Hebræis; ut scilicet ea, quæ à Judæis prætermissa, vel corrupta sunt, proferres in medium. .... Ideo autem desidero interpretationem tuam de Septuaginta, ut & tantâ Latinorum interpretum, qui qualescumque hoc ausi sunt, quantum possumus imperitiâ careamus: & hi qui me invidere putant utilibus laboribus tuis, tandem aliquando si fieri potest, intelligant, propterea me nolle tuam ex Hebræo interpretationem in Ecclesiis legi, ne contra Septuaginta auctoritatem, tamquam novum aliquid proferentes, magno scandalo perturbemus plebes Christi, quarum aures & corda illam interpretationem audire consueverunt, quæ etiam ab Apostolis approbata est.* Idem sensit ipse Hieronymus, qui in Epistola ad Sunniam & Fretelam concors invenitur Augustini jam verbis allatis, dum ait: *Ex quo perspicuum est sic psallendum, ut nos interpretati sumus. Et tamen sciendum quid Hebraïca veritas habeat. Hoc enim quod Septuaginta transtulerunt, propter vetustatem in Ecclesiis decantandum est, & illud ab eruditis sciendum propter notitiam Scripturarum.* Et ad Sophronium Præfatione in Psalterium Hebraïcum: *Nec hoc dico, quod prædecessores meos mordeam, aut quidquam his arbitrer detrahendum; quorum translationem diligentissime emendatam, olim meæ linguæ hominibus dedi: sed quod aliud sit in Ecclesiis Christo credentium Psalmos legere; aliud Judæis singula verba calumniantibus respondere.* Bene igitur Hieronymo convenit cum Augustino de interpretatione septuaginta Seniorum in Ecclesiis Christi legenda & decantanda propter antiquiores usus, quibus nascentis Ecclesiæ fides roborata est. Translationem vero Hebraïcam præstantiorem esse sciebant ad intelligentiam Scripturarum: quare Audaci respondens Augustinus Epist. 261. vocat eam perfectiorem: *Psalterium*, inquit, *à sancto Hieronymo translatum ex Hebræo non habeo. Nos autem non interpretati sumus, sed codicum Latinorum nonnullas mendositates ex Græcis exemplaribus emendavimus. Unde fortassis fecerimus aliquid commodius quam erat, non tamen tale quale esse debebat. Nam etiam nunc, quæ forte nos tunc præterierunt, si legentes moverint, collatis codicibus emendamus. Ita illud quod perfectum est, tecum nos quoque requirimus.* Clarius adhuc lib. 4. Doctrinæ Christianæ cap. 7. num. 15. ubi de Hieronymianæ Interpretationis præstantia hæc fassus invenitur: *Non autem secundum septuaginta Interpretes, qui etiam ipsi divino spiritu interpretati, ob hoc aliter videntur nonnulla dixisse, ut ad spiritalem sensum scrutandum magis admoneretur lectoris intentio; unde etiam obscuriora nonnulla, quia magis tropica, sunt eorum: sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquium Presbytero Hieronymo utriusque linguæ perito interpretante translata sunt.* Vides obscuriorem esse Augustino testante versionem septuaginta Interpretum; planiorem vero ac intelligentiæ magis accomodatam illam, quæ nobis edita est ab Hieronymo; quamque Hebraïcam vocamus, eo quod ex Hebræo fonte derivata sit. Jam si libros Quæstionum in Heptateuchum revolveris apud eumdem Augustinum, sexcenta tibi occurrent loca, in quibus versionem ex Hebræo præfert Septuaginta Interpretibus: sive quod majorem habeat lucem; sive propter puriorem scripturæ contextum, quem Septuaginta additamentis pluribus interpolarunt. Exempli gratia Quæstione 19. in Judices, quum multa de Pharaone attulisset ex LXX. Translatione, quæ manifeste interpola dignoscuntur, ita difficultatem solvere voluit: *Quod de Pharaone rege dictum est miror si Prophetice dictum intelligere debemus; quum hæc historia illis temporibus conscripta credatur, quibus erant gesta illa recentia. Quid autem magnum eligi potuit quod Prophetice diceretur, quum præterita narrentur, taceantur que futura majora, & maxime necessaria? Proinde potius existimandum est Septuaginta Interpretes, qui auctoritate prophetica ex ipsa mirabili consensione interpretati esse perhibentur, hæc addidisse, non tamquam futura prænuntiantes, sed quia illo tempore ipsi erant, quo facta esse meminerant, & in libris Regnorum legerant. Etenim Regum temporibus factum est. Quod ideo credibilius nobis visum est, quoniam inspeximus interpretationem quæ est ex Hebræo, & hoc ibi non invenimus: sicut nec illud quod dictum est de Jericho, &c. Unde apparet à Septuaginta interpositum, qui factum esse noverant.* Prudenter quidem excusat in Septuaginta hujusmodi interpositiones & perturbationes contextus sacri; sed ingenue fatetur multa ab eis fuisse addita, quæ completa viderant suo tempore: etsi ab Hagiographis Auctoribus posita minime reperirentur. Ad solvendas itaque quasquumque quæstiones sibi propositas è libris Canonicis, Interpretationem Hieronymianam, quæ est ex Hebræo, ubique testem adhibet. Quare sæpius eum sic differentem audias: *sed neque ulla Hebraïca veritate ista solvitur quæstio*: & ibidem quæst. 152. in Genesim: *Qui omnes adnumerantur sexaginta sex hominibus, cum quibus Jacob in Ægyptum, etiam secundum Hebraïcam veritatem perhibetur intrasse.* Hebraïcam veritatem vocat cum Hieronymo Latinam ejusdem translationem ad Hebræorum volumina concinnatam. Et hanc tanta fide in suo *Speculo* sequutus est Augustinus, ut nihil prorsus in illud congesserit præter ipsissima verba quæ leguntur in Latina Instrumenti veteris Interpretatione ab Hieronymo edita juxta Hebraïcam veritatem. Audiendus est super hac re Domnus Thomas Blampin (cui gratis animis acceptam referimus editionem novam Operum S. Augustini.) Is enim in librum *Speculi* lectorem præmonuit dicens: *Porro cùm ad vulgi usum istud pium opus compararet S. Doctor, eo noluit nisi faciliores intellectu præceptiones comprehendi. Quo etiam consilio adductum credimus, ut versione uteretur non ex Græco LXX. quam sequi solebat, sed ex Hebræo, quòd hanc demum comperisset esse illâ multis in locis planiorem. Nam hoc nomine eam aliquoties laudat in postremis suis libris Quæstionum in Heptateuchum*, &c. Quis nunc contentiosus adducto supercilio inficiabitur, translationem Hebraïcam S. Hieronymi ab Augustino laudatam fuisse, ac Septuaginta Interpretibus demum antepositam? At de usu Versionis Hieronymianæ apud Afros, ac de Speculo S. Augustini iterum dicturi nihil amplius de illis hic adjiciemus.

V. Difficile est, inquit Hieronymus, senis mutare linguam; & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, quum in manus volumen Scripturarum assumserit, & à saliva, quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat; non statim erumpat in vocem, Interpretem novum clamitans esse falsarium & sacrilegum, qui audeat aliquid in veteribus libris tollere, addere, mutare, corrigere? Adversus hanc invidiam præcavere sibi Hieronymus studuit in nova editione Latina sacrorum Bibliorum: & ne multum à lectionis Latinæ consuetudine discreparet, ita calamo temperavit, ut iis tantum, quæ sensum mutare videbantur, correctis, reliqua sæpius manere pateretur ut ante fuerant. Id ipse profitetur in Epistola ad Sunn. & Fretel. quum de antiquo Interprete Latino sermonem instituit: *Sed sciendum*, inquit, *quod ubiquumque in Græco scriptum est, glorificate, Latinus Interpres, magnificate, transtulerit; secundum illud quod in Exodo dicitur: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est. Pro quo in Græco scribitur, glorificatus est: sed in Latino sermone si transferatur, fit indecora translatio. Et nos emendantes olim Psalterium, ubiquumque sensus idem est, veterum Interpretum consuetudinem mutare noluimus, ne nimia novitate lectoris studium terreremus.* Et infra de eodem verbo *honorificabit* vel *glorificabit*, idem quoque replicat, dicens: *Noluimus ergo immutare quod ab antiquis legebatur, quia idem sensus erat....... sed & in hoc nulla est sensus mutatio: & nos antiquam interpretationem sequentes, quod non nocebat mutare noluimus.* Difficiliora vero & obscura libri Ecclesiastæ in modum commentarioli edisserens, novitatis etiam nimiæ in-

Digitized by Google

vidiam declinare solicitus, ita Procemio in eumdem Commentarium aiebat: *Hoc breviter admonens, quod nullius auctoritatem sequutus sum: sed de Hebræo transferens, magis me Septuaginta Intepretum consuetudini coaptavi; in his dumtaxat quæ non multum ab Hebraïcis discrepabant. Interdum Aquilæ quoque, & Symmachi, & Theodotionis recordatus sum: ut nec novitate nimia lectoris studium deterrerem: nec rursum contra conscientiam meam fonte veritatis omisso, opinionum rivulos consectarer.* Præfatione tamen in librum Job ex Hebræo in Latinum eloquium translatum, asserit nullum de veteribus interpretem fuisse se sequutum: *Hæc autem translatio*, inquit, *nullum de veteribus sequitur interpretem, sed ex ipso Hebraïco, Arabicoque sermone, & interdum Syro, nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit.* Translationem certe Jobi Hebraïcam quisquis conferre voluerit cum ea quæ ad Græcos codices edita erat ab eodem Hieronymo, ita inter se discrepantes reperiet; ut sæpius cogatur apud se cogitare, num in utroque exemplari eadem sit Scripturæ narratio; num unus historiæ sacræ contextus? In Psalmorum autem libro, etsi multa diversa sint, plurima nihilominus inveniuntur mutuata ab antiquo Interprete Latino; id est, immutata in Psalterio Hieronymi Hebraico: sicque in cæteris libris tum Legis, tum Prophetarum, observatum dignoscet studiosus Lector, qui cum nova Hieronymiana Translatione partes superstites antiquæ Latinæ, seu Italicæ versionis contendere voluerit. Exempla hujusmodi lectionum suppeditat collectio Canticorum Scripturæ sacræ, quæ ad finem Psalterii Hieronymiani, ex nova ac veteri editione Latina proposuit doctus vir Carus, qui Romæ ante paucos annos multa antiquitatis sacræ monumenta studiosissime conquisivit, & typis mandari curavit. Consuetudini igitur veterum Interpretum ita se attemperabat Hieronymus, ut tamen fontem veritatis non omitteret, rivulos consectatus. Hoc est, ubi nullum erat sensus aut intelligentiæ damnum, facile antiquam sequebatur Latinam translationem, ne novitate verborum perpetua lectoris studium deterreret.

Porro indecoras vitabat semper Scripturarum interpretationes; nec cum Augustino bene ipsi convenit in hac parte. Sanctus quippe Augustinus solœcismos ac barbarismos, cæteraque loquutionis Latinæ vitia contemni voluit, quæ sano intellectui nihil detrahunt; & ideo lib. 3. de Doctrina Christiana mallet cum barbarismo legi, *Non est absconditum à te ossum meum*, quam, *os meum*; quod est minus apertum, quia magis Latinum. Contrà sanctus Hieronymus apertissima hæc loquutionis vitia monet esse vitanda, ubi unus est Scripturæ sensus. *Et nos*, inquit Epist. 135, *hoc sequimur, ut ubi nulla est de sensu mutatio, Latini sermonis elegantiam conservemus.* Iterum paulo post: *Eadem igitur interpretandi sequenda est regula, quam sæpe diximus: ut ubi non sit damnum in sensu, linguæ in quam transferimus εὐφωνία & proprietas conservetur.* Quæ sit autem interpretandi regula quam sequendam hîc docet, abunde demonstravit initio ejusdem Epistolæ, dicens: *Et sciendum quod si voluerimus dicere, Domine quis incolet tabernaculum tuum .... perdet εὐφωνίαν; & dum interpretationis κακοζηλίαν sequimur, omnem decorem translationis amittimus. Et hanc esse regulam boni interpretis ut ἰδιώματα linguæ alterius, suæ linguæ exprimat proprietate. Quod & Tullium in Protagora Platonis, & in* Οἰκονομικῷ *Xenophontis, & in Demosthenis contra Æschinem oratione fecisse convincimus: & Plautum, Terentium, Cæciliumque eruditissimos viros, in Græcis comœdis transferendis. Nec ex eo quis Latinam linguam angustissimam putet, quod non possit verbum de verbo transferre; quum etiam Græci pleraque nostra circuitu transferant; & verba Hebraïca non interpretationis fide, sed linguæ suæ proprietatibus nitantur exprimere.* Denique eadem semper adnectens Epist. 101. ad Pammachium, translationes verbis nimis obstrictas, putidas vocat & κακοζήλους. *Horatius*, inquit, *vir acutus & doctus hoc idem in arte Poëtica erudito interpreti præcepit: Nec verbum verbo curabis reddere fidus interpres. Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilius veteres Comicos interpretati sunt. Numquid hærent in verbis; ac non decorem magis & elegantiam in translatione conservant? Quam vos veritatem interpretationis, hanc eruditi κακοζηλίαν nuncupant.* Laudat ibidem sanctum Hilarium, qui Homilias in Job, & in Psalmos tractatus plurimos in Latinum vertit è Græco; quia non assedit litteræ dormitanti, nec putida rusticorum interpretatione se torsit: sed quasi captivos sensus in suam linguam victoris jure transposuerit. Aquilam vero projicit, Proselytum & contentiosum interpretem, qui non solum verba, sed etymologias quoque verborum transferre conatus est. Cujus interpretationis vitia ac κακοζηλίαν ostendit aliquot exemplis, non sustinens importunam illam diligentiam, quâ non appendere se verba, sed ea numerare lectori oportere putavit Judæus Interpres. Nec propterea quis adducatur ut credat Hieronymum omnem circa verba diligentiam interpretum, ac solicitudinem aspernari; neque illis quidquam credidisse inesse momenti ad nativos Auctorum sensus exprimendos. Eos igitur potissimum castigat S. Doctor, quos nimio verborum studio sciebat sententias ipsas pervertere. *Non debemus*, inquit ad Sunn. & Fret. *sic verbum de verbo exprimere, ut dum syllabas sequimur, perdamus intelligentiam.* Tum Epist. 101. jam laudata, ad Pammachium: *Alii syllabas aucupentur & litteras, tu quære sententias.* Servile hoc vertendi genus insectatur tantùm sanctus Hieronymus, nec eos culpare voluit qui verbum edunt de verbo; sed qui violenter interpretantur, sensum relinquentes auctoris. Hoc vero interpretationis vitium plane cum Hieronymo respuunt viri litterati omnes, ac summi Pontifices in suis Epistolis. Præclare enim Gregorius Magnus hæc habet lib. 8. Epist. 42. *Indicamus præterea, quia gravem hîc difficultatem interpretum patimur. Dum enim non sunt, qui sensum de sensu exprimunt, sed transferre proprietatem semper volunt, omnem sensum dictorum confundunt. Unde agitur ut ea quæ translata fuerint, nisi cum gravi labore intelligere nullomodo valeamus.* Idem & Nicolaus Papa in Epistola ad Michaëlem Imperatorem: *Si Latinam linguam*, inquit, *ideo barbaram nuncupatis, quoniam à translatoribus in Græcam dictionem mutata barbarismos generat, non linguæ Latinæ, sed culpa est, ut opinor, interpretum, qui quando necesse est, non sensum è sensu, sed violenter verbum edere conantur è verbo.* Ad sensus vero divinæ Scripturæ exprimendos adeo attentus fuit ac religiosus Hieronymus, ut ab eis legibus quas commemoravi se ipse sæpissime absolverit. Unde monuit nos lib. 12. Commentariorum in cap. 40. Ezechielis se non omnia vitia sermonis vitasse, quamvis ea probe novisset. *Illud autem semel monuisse sufficiat*, ait; *nosse me cubitum & cubita neutrali appellari genere: sed pro simplicitate, & facilitate intelligentiæ, vulgique consuetudine ponere & genere masculino. Non enim curæ nobis est vitare sermonum vitia, sed Scripturæ sanctæ obscuritatem quibusquumque verbis disserere.* Verborum etiam compositionem ac flores sermonis vocat siliquas Epist. 146. ad Damasum Papam: *Non ambigo, quin inculta tibi nostræ parvitatis videatur oratio: sed sæpe causatus sum, expoliri non posse sermonem, nisi quem propria manus limaverit. Itaque ignosce dolentibus oculis, id est, ignosce dictanti, maxime cum in Ecclesiasticis rebus non quærantur verba, sed sensus, id est, panibus sit vita sustentanda, non siliquis.* Paulinum tandem quum hortaretur Epistola 103. ut sese in studium divinarum Litterarum insinuaret, noluit virum eloquentem offendi simplicitate sermonis Scripturarum. *Nolo*, inquit, *offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate verborum: quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent; & in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus.* Ex his, ni fallor, planum fit, Hieronymum elegantiam & venustatem Latini sermonis in suis translationibus conservasse; ubi nulla erat de sensu mutatio: nec omnibus tamen interdixisse sermonum vitiis, quum propter intelligentiæ facilitatem, & vulgi consuetudinem incultum quid retinendum fuit. Fastidiosam igitur ineptorum interpretum severitatem & ad verba vitiosam adhæsionem exagitat, plurimis locis κακοζηλίαν vocans: simplicem vero sæpius stylum imitatus est; quia in Scripturis sacris simplicium corda doceri voluit, non aures curiosorum demulceri. At de his hactenus.

Digitized by Google

PROLEGOMENON II.

De tempore translationum Hieronymi, & earum usu in Ecclesia.

I. *Diverso tempore, nec servato sacrorum Librorum ordine suas versiones edidit Hieronymus.* II. *Apud Græcos ac Latinos statim lectitari cœperunt.* III. *Hieronymi translationibus utebantur coætanei scriptores.* IV. *Tempore Gregorii Magni Ecclesia Romana, novâ ex Hebræo, & antiquâ ex Græco editione usa est.* V. *Galliarum præsertim Ecclesiæ Hieronymianas versiones cæteris anteponebant.* VI. *Ecclesia Catholica Versionem Latinam Hieronymi publico decreto authenticam declaravit, & eam in suos usus adhibendam decrevit.*

I. NEMO studiosorum est qui nesciat translationes Librorum sacrorum Latinas diverso tempore, & quasi tumultuario ordine conditas fuisse ab Hieronymo. Non enim temere, aut sua sponte interpretabatur volumina Scripturarum; sed ut erat ab amicis rogatus, vel à sanctis Episcopis jussus. Fuere autem qui sanctum Doctorem impellerent ad suscipiendam Prophetarum translationem, antequam Pentateuchi libros Latinitate donasset: erant & qui Samuelis ac Malachim, id est, quattuor Regnorum volumina Latine reddenda procurarent, ante alias Scripturæ sacræ quasquumque interpretationes. Hinc contigit, ut nullâ sacri Canonis servatâ serie, omnia in Romanum sonum promiscue converterit Hieronymus.

Quod igitur spectat ejus juxta septuaginta Interpretes translationem, sciendum est Psalterium ante cætera ab eo fuisse emendatum, quum Romæ positus erat tempore Damasi Papæ: longéque post in Bethleemitico secessu monitu à Paula & Eustochio, antiquum errorem plus valere, quàm novam emendationem; secundis curis ex eodem Psalterio renascentes velut spinas eradicare instituit. In qua etiam posteriori emendatione obelos addidit & asteriscos, quibus lectoris admoneretur intentio, aliquando plus, interdum minus esse apud Septuaginta, quam in textu Hebraïco. Porro castigationem Psalmorum priorem elaboratam credimus circa annum Christi trecentesimum octogesimum secundum, vel octogesimum tertium. Tunc namque celebris Romæ apud omnes habebatur scientiâ divinarum Scripturarum; & familiares cum sancto Pontifice Damaso conferens sermones, facile ab eo rogari potuit, ut Psalterium mendis expurgaret. Quod quidem licet cursim, magna tamen ex parte correxit. Bethleem postea ætatem degens aliquo annorum intervallo post obitum sancti Damasi, secundam eamque diligentiorem in se suscepit curam castigandi Psalterii. Id vero fieri non potuit nisi post annum Christi trecentesimum octogesimum quartum: quod breviter demonstrare conabimur ex Epistola 99. ad Asellam scripta in portu Romano. Pene triennium cum Romanis vixit sanctus Doctor; divinos Libros, ut poterat, nonnullis sæpe disserens: ab iis vero discessit Hierosolymam regressurus post mortem S. Damasi Papæ, quæ quum mense Octobri anni trecentesimi octogesimi quarti evenerit; Hieronymus autem Roma profectus sit mense Augusto, ut ipse testatur lib. 3. Apologiæ adversus Ruffinum, necesse est Psalterii posteriorem emendationem, non solum post annum 384. & obitum sancti Damasi fuisse susceptam, sed aliquot etiam decursis annis ex illo tempore quo navem in Romano portu securus ascendit cum sancto Vincentio Presbytero, & adolescente fratre, & aliis Monachis, qui Hierosolymæ postea commorati dicuntur. Nam initio Præfationis suæ in hanc posteriorem Psalmorum ex LXX. castigationem, recordatus prioris emendationis dicit se eam dudum absolvisse. *Psalterium*, inquit, *dudum Romæ positus emendaram*, &c. *Dudum* autem, ut de parvo, sic etiam de longinquo tempore dicitur. Quod si de tempore longinquo intelligamus, facile post annos sex vel octo illam perfectam esse existimabit, quisquis ad tempus primæ emendationis recurrens, gradum stiterit in anno Christi trecentesimo octogesimo tertio, in quo verisimile est Psalterium ab Hieronymo fuisse primùm Romæ emendatum. Pro prima itaque Psalmorum Latinorum castigatione, quæ cursim à S. Doctore facta dicitur, annus Christi 383. vel 384. assignandus venit: pro altera vero, quæ habuit asteriscos ※ & obelos — annus assignari potest 389. aut 390. Certe posterior hæc emendatio serius protrahi non valet quam in annum Christi trecentesimum nonagesimum: quia Psalterii Hebraici translatio Latina ab Hieronymo absoluta est anno 390. vel 391. ea autem versio seu emendatio quæ è codicibus Græcis derivata erat, semper præcessit tempore aliam quam vocamus Hebraicam, eo quod ex Hebraica veritate nata sit. Lectorem proinde monitum velim, notas chronologicas quas apposuimus in fronte utriusque emendationis Psalterii, tum Romani, tum Gallicani; nihil aliud innuere præter tempus indefinitum. Etenim quum diximus Psalterium Romanum fuisse ab Hieronymo emendatum circa annum Christi 383. ita accipiendum est, ut ante talem annum hujusmodi emendatio non fuerit instituta; quandoquidem Hieronymus venit Romam cum sanctis Episcopis Paulino & Epiphanio sub finem ejusdem anni 382. De posteriori emendatione similiter statuendum; neque vero potuit adornari nisi post annum Christi 384. id est, post obitum sancti Damasi Papæ, quum Hierosolymam regressus esset sanctus vir Hieronymus, & concito gradu suam Bethleem remeasset. Ocius autem an tardius absoluta sit post reditum S. Hieronymi, judicium ferant illi, quibus forsan non placuerint conjecturæ nostræ supra positæ. Cæterum de hoc Psalterio à se emendato hæc habet Hieronymus in fine lib. 2. Apologiæ adversus Rufinum: *Psalterium quoque, quod certe emendatissimum juxta Septuaginta Interpretes nostro labore dudum Roma suscepit, rursum juxta Hebraicum vertens, Præfatione munivi*, &c. Plura adhuc videsis in Admonitione nostra ad utrumque Psalterium Hieronymi, Romanum, & Gallicanum hodie nuncupatum.

Dedit etiam S. Hieronymus Latino sermoni alios Scripturæ sacræ libros juxta Septuaginta interpretationem, quos obelis & asteriscis distinxit. An vero singula volumina Instrumenti veteris hoc modo converterit in Latinum, seu potius emendaverit ex Origenis Hexaplis, nonnihil ambiguum videtur. Pro eo maxime faciunt quæ leguntur multis in locis ejus scriptionum, ubi generatim de omnibus libris Versionis LXX. id affirmare visus est egregius ipse Doctor: nam lib. 2. Apologiæ adversus Rufinum vindicat se ab ejusdem reprehensione & objectis, dicens: *Ego ne contra Septuaginta Interpretes aliquid sum loquutus, quos ante annos plurimos, diligentissime emendatos, meæ linguæ studiosis dedi; quos quotidie in conventu fratrum edissero; quorum Psalmos jugi meditatione decanto*, &c. Idem legimus Præfatione in Paralipomenon libros. In Epistola 28. ad Lucinium ita quoque scribit de Septuaginta Interpretibus Latine redditis: *Septuaginta Interpretum editionem & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentissime emendatam studiosis tradidi* Emendatam tantùm hîc dicit editionem se tradidisse Latinis: at in Epistola 135. ad Sunniam & Fretelam, Versionem appellat: Κοινὴ *autem ista, hoc est communis editio*, inquit, *ipsa est quæ & Septuaginta. Sed hoc interest inter utramque, quod* κοινὴ *pro locis & temporibus, & pro voluntate scriptorum, vetus corrupta editio est. Ea autem quæ habetur in* ἑξαπλοῖς, *& quam nos vertimus, ipsa est quæ in eruditorum libris incorrupta & immaculata septuaginta Interpretum translatio reservatur.* Sed rursus lib. 3. Apologiæ adversus Rufinum nomine emendationis auditur: *Mihi non licebit, post Septuaginta editionem, quam diligentissime emendatam ante annos plurimos meæ linguæ hominibus dedi*, &c. Hæc sunt præter alia quibus probari potest ex ipso Hieronymo, cuncta editionis Græcæ volumina ab eodem fuisse Latine conversa, seu emendata juxta Hexaplorum veritatem. Contrà vero militant plurima eaque validissima argumenta. Primum petitur ex silentio sancti Hieronymi, qui cæteris omnibus prætermissis, sex tantùm librorum juxta Septuaginta emendatissimorum meminit adversus Rufinum, & aliquot locis Præfationum in suam editionem ex Hebræo. Sex volumina speciatim ab eo recensita ista sunt; liber *Job*, liber *Psalmorum*, libri tres Salomonis, *Proverbia*, *Ecclesiastes*, *Canticum Canticorum*; & liber *Paralipomenon*. His exceptis, nullum alium Scripturæ sacræ librum, ut sciam, dicit

Digitized by Google

in Præfationibus se eum Latinis tradidisse emendatum juxta LXX. cum obelis & asteriscis. Deinde idem manifestò probari videtur ex quattuor solum Præfatiunculis, quæ nobis supersunt in supra dictos libros. Nam congeries cunctarum Præfationum B. Hieronymi, quam habemus separatim in nonnullis antiquissimis monumentis, ac in corpore Bibliorum tum editorum, tum manuscriptorum; quattuor solummodo retinet prologos duplices in volumina sacra, nempe in libros Jobi, Davidis, Salomonis, & in Paralipomena. Quare autem à librariis omitterentur reliquæ Hieronymi Præfationes, si quæ fuissent editæ cum hujusmodi libris versis vel emendatis juxta LXX. Interpretes, nulla potest alia assignari ratio quàm quæ movet ut credamus quattuor tantùm in schedulis sancti Doctoris fuisse repertas. Tertio scriptores veteres, quos usque in hanc diem legi, non recordantur aliorum librorum juxta LXX. editorum ab Hieronymo: immo sanctus Augustinus diligentiam ejus admiratus in editione libri Job secundum eosdem LXX. adhortatur illum, ut Græcas Canonicas Scripturas, quæ Septuaginta Interpretum auctoritate perhibentur, interpretetur Ecclesiæ Latinæ: *Per hoc*, inquit, *plurimum profueris, si eam Græcam Scripturam, quam Septuaginta operati sunt, Latinæ veritati reddideris; quæ in diversis codicibus ita varia est, ut tolerari vix possit; & ita suspecta ne in Græco aliud inveniatur, ut inde aliquid proferri, aut probari dubitetur.* Ea vero scribebat Augustinus Epistolà 71. quum jam laberetur annus à Christi nativitate 403. Ex quo intelligimus haud improbabili conjectura, quosdam tantummodo libros Scripturæ Græcæ, seu Septuaginta Interpretum, Latine fuisse conversos ac Græcæ fidei redditos ab Hieronymo. Verum inspectis diligentius Augustini ac Hieronymi ultro citroque datis Epistolis, exploratum nobis est, Hieronymum universa Scripturarum veteris Instrumenti volumina, emendata juxta Hexaplorum fidem, Latinis tradidisse: etsi paucissima, nebulonis cujuspiam fraude, aliisve temporum injuriis, ad posteros pervenerint. Monebat anno Christi 404. Augustinum Hieronymus, vetera editionis LXX. Interpretum exemplaria, emendata de Græco, in Latinum transtulisse linguæ suæ hominibus. Quare hanc Hieronymi translationem, seu emendationem editionis Septuaginta, ad se transmittendam postulat Augustinus anno sequenti: *Deinde nobis*, inquit Epist. 82. *mittas obsecro interpretationem tuam de Septuaginta; quam te edidisse nesciebam*, &c. ad quod respondet Hieronymus Epist. 94. apud Aug. 172. *Grandem Latini sermonis in ista provincia notariorum patimur penuriam: & idcirco præceptis tuis parere non possumus, maxime in editione Septuaginta, quæ asteriscis verubusque distincta est. Pleraque enim prioris laboris fraude cujusdam amisimus.* Hæc perpaucis annis ante obitum suum scribebat S. Hieronymus, anno scilicet 416. ineunte. Unde proclive est credere ab eo minime restituta fuisse volumina illa, quæ de Septuaginta editione fraus ipsi suppilarat. Ita res si se habuerit, nihil mirum est quod è tot voluminibus de Græco in Latinum eloquium conversis, sex tantum nobis supersint. Cæterum librorum hujusmodi editionem cum asteriscis & obelis, intra quinquennium perfectam esse oportet, ab anno Christi scilicet 385. exeunte, ad annum 390. vel 391. ineuntem. Quia anno Domini 391. posterior translatio Jobi & Salomonis absoluta fuit ab eodem Hieronymo, ut infrà dicetur.

Præpostero similiter ordine atque confuso, ut antea monuimus, Canonem Hebraïcæ veritatis Latine interpretari cœpit, & Christo adjuvante complevit. Non enim à primo usque ad novissimum juxta ordinem quo ibidem leguntur; sed ut potuit, & ut rogatus fuit, ita libros Hebræorum in Latinum sermonem transtulit. Samuelis & Malachim volumina primò φιλοπονωτάταις Paulæ ejusque filiæ Eustochio σεμνοφώνοισι. Secundò Prophetas omnes, majores atque minores sedecim eisdem delegavit. Tertiò circa idem tempus Sophronio roganti Psalterium de Hebræo translatum, Græce convertendum tradidit. Quartò petentibus Chromatio & Heliodoro Episcopis, libros Salomonis ex Hebraïca veritate convertit in linguam Latinam. Quintò recurrens ad principium Canonis, librum Geneseos, & reliquos Pentateuchi interpretatus est obsecrante Desiderio suo. Libros denique Josue, Judicum, Ruth, ac Esther Eustochio virgini negare non potuit: uti nec Paralipomena Chromatio. Sed ut tempus suum singulis voluminibus, quantùm scire nobis licet, præfinitum sit; hisce notis ac characteribus chronologicis illud designare curavimus.

Ante alios igitur libros Canonis Hebræi, Latine primùm edidit volumina Samuelis & Malachim, quæ hodie quattuor Regum libros vocamus. Quod statim persuasum erit lectori studioso, ut Præfationem huic editioni præfixam perlegere voluerit. Nam Prologus iste in libros Regum dicitur *Principium galeatum*, quod possit omnibus libris, quos de Hebræo Hieronymus vertebat in Latinum, convenire: *Hic Prologus Scripturarum*, inquit, *quasi galeatum principium, omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest.* Galeatum dicit principium, quòd caput suarum versionum defenderet adversus æmulos suos: sive quòd priori translationi suæ ex Hebræo præfixa sit, & quasi generalis Prologus in Scripturas à se versas præmittatur. Idipsum manifeste declarant ejusdem Prologi verba istæc: *Lege ergo primùm Samuel & Malachim meum, meum, inquam, meum. Quidquid enim crebrius vertendo & emendando solicitius & didicimus & tenemus, nostrum est.* Primùm legi voluit volumina Regum, quia hæc ante cætera converterat de Hebræo in Latinum sermonem: aliter utique dicturus si quæ aliæ veteris Instrumenti interpretationes præcessissent. Exemplaria hujus prioris translationis Romæ inveniebantur apud Domnionem ante annum Christi 393. quo scripta perhibetur Epistola 52. ad Pammachium; ubi conceptis verbis id affirmavit Hieronymus: *Miseram*, inquit, *quædam* τῶν ὑπομνημάτων *in Prophetas duodecim sancto Patri Domnioni; Samuel quoque & Malachim, id est, quattuor Regnorum libros*, &c. Et ne longius evagari contingat, quid de Jobo, quid de sedecim Prophetis ibidem dictum legamus, breviter afferre non abs re sit. De Jobo quidem ita habet eadem Epistola ad Pammachium: *Transtuli nuper Job in linguam nostram; cujus exemplar à sancta Marcella, consobrina tua, poteris mutuari. Lege eumdem Græcum & Latinum; & veterem editionem nostræ translationi compara: & liquido pervidebis, quantum distet inter veritatem & mendacium.* De Prophetarum voluminibus prius meminerat his verbis: *Libros sedecim Prophetarum, quos in Latinum de Hebræo sermone verti, si legeris, & delectari te hoc opere comperero; provocabis nos etiam cætera clausa armario non tenere.* Armario clausa tunc temporis tenebat præter jam dictas versiones, Psalmorum translationem Sophronio nuncupatam; & libros Salomonis quos diximus dedicasse Chromatio & Heliodoro. Cætera volumina veteris Testamenti nondum erant de Hebræo Latine conversa: quamvis ipse scribat anno Christi 392. quando contexuit catalogum de Scriptoribus Ecclesiasticis, se Instrumentum vetus juxta Hebraïcum transtulisse. Quæ si non nemo de singulis libris intelligenda putavit, multum à vero eum discedere necesse est: quia ex Epistola ad Lucinium, & ex Præfatione in librum Josue exploratum habemus, Pentateuchi translationem, atque trium aliorum voluminum quorum in eodem prologo meminit, non fuisse absolutam ante exitum S. Paulæ matris, id est, ante annum Christi 404. Liber item Ezræ editus dicitur in Præfatione aliquanto tempore post exemplaria Prophetarum; moram enim attulit huic translationi Hieronymus, quam per tres annos continuos petierunt scribendo & rescribendo, insignes illi Domnion & Rogatianus. Libros itaque Samuelis & Malachim immediate subsequitur Versio Jobi; Jobum autem excipit sedecim Prophetarum translatio; Deinde Psalterium, ac libri Salomonis. Universa hæc volumina Scripturarum de Hebræo in Latinum transtulerat Hieronymus anno Christi 392. quo edidit librum de Viris illustribus. Eodemque tempore Sophronius ejus familiaris de Latino in Græcum eloquium nonnulla ex his converterat. *Sophronius, vir apprime eruditus*, inquit S. Doctor in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum, *Opuscula mea in Græcum eleganti sermone transtulit; Psalterium quoque & Prophetas, quos nos de Hebræo in Latinum vertimus.* Ea sunt quæ usque in jam dictum annum Theodosii principis decimum quartum, & Christi 392. de Hebræo in Latinum sermonem, & de Latino in Græcum translata erant ab Hieronymo ac Sophronio. Ab anno autem 392. ad annum Christi 394. editus videtur liber Ezræ, ac liber Genesis: nam Ezram brevi temporis intervallo post edita Prophetarum volumina, Latinitate donavit, ut testis est Præfatio ad Domnionem & Rogatianum; librum autem Geneseos dedisse Desiderio post decimum quartum annum Theodosii principis, plane liquet ex Epistola 154. modò consentiamus eumdem esse Desiderium cui propter nominis vaticinium gratulatur tam in hac Epistola, quàm in Præfatione ad Genesim. Præterea de Hebræo Genesim vertit

plusquam

priusquam librum edidisset de optimo genere interpretandi, in quo multa collegit de veteri Testamento, quæ in LXX. non leguntur. Plura tandem de Opusculis Hieronymi repetita, aut certe similia dicta reperiuntur Epistola 154. & 52. quam diximus scriptam ad Pammachium anno Christi 393. Quattuor reliquos Pentateuchi libros variis distractus occupationibus absolvere non potuit ante annum Christi 404. vel 405. Quod ipse nos docuit Præfatione in Josue, dicens: *Tandem finito Pentateucho Moysi, velut grandi fenore liberati, ad Jesum filium Nave manum mittimus.* Et infra: *Ceterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cujus vita virtutis exemplum est, & hos libros, quos Eustochio virgini negare non potui, decrevimus*, &c. Id ergo post obitum sanctæ Paulæ scribebat Hieronymus; unde apparet translationem totius Pentateuchi non fuisse perfectam nisi post annum Christi 404. quia sancta hæc vidua vitâ excessit VII. Kal. Febr. Honorio Augusto sexies & Aristæneto Consulibus; id est, 26. Januarii anni 404. Tanto autem mœrore luctus exagitatus est & confectus Hieronymus, ut absque translatione libri Paschalis à Theophilo editi, nihil aliud divini operis per longum temporis spatium scribere potuerit. Ex quo non obscure significatur, Octateuchi translationem, cujus meminit in Epistola 28. ad Lucinium, absolutam fuisse anno Christi 404. exeunte, vel anno 405. currente. Postremò librum Paralipomenon edidit juxta Hebræum, anno Christi 396. maturius enim huic translationi tempus assignari non potest, quia in Præfatione, perfecta illa versio dicitur post Epistolam 101. de optimo genere interpretandi: *Scripsi nuper*, inquit Hieronymus, *librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio, Ex Ægypto vocavi filium meum*, &c. Liber autem ad Pammachium de optimo interpretationis genere editus ibidem asseritur annis circiter viginti postquam Eusebii Cæsariensis χρονικῶν in Latinum verterat. Quibus rite perpensis existimavimus cum doctioribus viris Epistolam 101. scriptam esse anno 396. ac brevi temporis intervallo, quod adverbio *nuper* satis exprimitur, Paralipomenon librum de Hebræo conversum. Diutiùs in his adnotationibus chronologicis lectorem trahere poteramus, nisi persuasum nobis esset multa hujusmodi temporum momenta præfiniri vix ac ne vix quidem potuisse; aut etiam si invenerimus magno studio & labore, parum profutura cognovimus. Quæ habentur ergo à nobis perstricta breviter, curioso lectori sint satis.

II. Apud Græcos & Latinos editionem Scripturarum Hieronymianam statim lectitari cœpisse secundo loco affirmavimus. Nec immerito, quum utraque ejusdem sancti Doctoris Interpretatio, & quæ prior edita est è Græcis LXX. exemplaribus, ac posterior ad fontem Hebræum elaborata, omnium Latinarum versionum absolutissima haberetur. De ea quæ derivata erat è Septuaginta Interpretibus scribens ad Hieronymum Augustinus Epist. 82. dicit se illam desiderare, ut cæteras abjiciat Latinas interpretationes, & multorum aliorum translatorum careat imperitia: *Ideo autem*, inquit, *desidero interpretationem tuam de Septuaginta, ut & tantâ Latinorum Interpretum, qui qualescumque ausi sunt, quantum possumus imperitiâ careamus.* Sophronius apud Græcos, vir & ipse apprime eruditus, Græcas similiter fastidiens interpretationes, novam abs Hieronymo Latinam editionem studiosissime postulavit. Hujus ita meminit Hieronymus Præfatione in Psalterium Hebraïcum, id est, de Hebræo Latine redditum: *Studiosissime postulasti, ut post Aquilam & Symmachum, & Theodotionem, novam editionem Latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari; & amore quo laberis, vel translatione, vel judicio meo esse contentum.* Græcas igitur Latinasque multorum interpretum translationes quum respuerint viri doctiores tum apud Græcos, tum apud Latinos; ac earum varietate atque imperitiâ non minime turbarentur: consequens erat ut Hieronymianas versiones appeterent, quas similibus vitiis carere omnes noverant. Ideo gratulatur sibi Hieronymus lib. 2. Apologiæ adversus Rufinum, quod Romana Ecclesia suscepisset *Psalterium suum emendatissimum juxta Septuaginta Interpretes*; & Præfatione in librum Paralipomenon, quem nominatissimi Domnionis & Rogatiani precibus impulsus Latine reddidit, non ambigit suam interpretationem benevolis placituram, ac lectione assidua Romæ terendam apud eos maxime, qui tunc temporis Christiani Senatus fuere lumina. In Ecclesia Africana quam familiaris fuerit Hieronymi versio Latina juxta LXX. Interpretes, satis exploratum habemus ex libro Annotationum S. Augustini in Job. Nam in eo volumine nullum de veteribus Interpretem sequitur Augustinus, sed totum habet ex translatione quam Hieronymus edidit additis obelis & asteriscis. Vix autem mihi umquam persuasum erit ab eruditissimo scriptore libri *de Claris Interpretibus*, priorem Hieronymi editionem, è Septuaginta Senum interpretatione derivatam, è Latino Græcè iterum versam, à Græcis studiose susceptam esse. Quid enim necesse fuerat ea quæ in Hexaplis habebantur, è Latino Hieronymi in Græcum iterum convertere, & actum agere in editione scripturarum? Quod igitur de suscepta sua editione apud Græcos meminit Hieronymus libro secundo advers. Rufinum, id sine dubio de translatione posteriori, quæ Hebraïca dicta est, intelligendum est. *Unde putabam*, inquit, *bene mereri de Latinis meis, & nostrorum ad discendum animos concitare; quod etiam Græci versum de Latino post tantos interpretes non fastidiunt: inde in culpam vocor, & nauseanti stomacho cibos ingero.* Sophronius Hieronymi necessarius, ut pervulgatum est, Psalterium ab eo de Hebraïca veritate translatum, & omnes sedecim Prophetas Græce reposuerat: quam editionem Græci studiose susceperunt, non dedignati aliquid mutuari à Latinis hominibus. Hoc est quod docere nos voluit Hieronymus, non solum jam laudato Apologiæ adversus Rufinum testimonio; sed Præfatione etiam in Ezram, ubi studium ac benevolentiam Græcorum commendans, Latinorum sibi obtrectantium injuriam, & ingrati in eis animi crimen hoc modo conqueritur: *Porro aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere, & non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post Septuaginta Translatores, jam Christi Evangelio coruscante, Judæos & Hebionitas legis veteris Interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curiose legunt, & per Origenis laborem in ἑξαπλοῖς, Ecclesiis dedicarunt. Quanto magis Latini grati esse deberent, quod exsultantem cernerent Græciam à se aliquid mutuari?* Non aliter Græcia exsultans à Latinis mutuata est quod studiosi post tantos Interpretes non fastidirent, nisi suscipiens translationem Hieronymianam de Hebræo in Latinum editam, quam Sophronius Græcam fecit juxta promissum quo apud Hieronymum tenebatur, uti fidem facit ejusdem Præfatio in Psalmorum librum. Majori adhuc studio susceptæ sunt apud Latinos & usurpatæ Hieronymi translationes ex Hebraïcis prognatæ: nam omnium Ecclesiarum usu quotidiano celebratas fuisse testis est tabescens invidia Rufini, qui propter odium auctoris non eas modo repudiabat; sed in nova illa sancti Doctoris editione flagitia & sacrilegia perpetrata esse voluit orator ipse criminosissimus: *Illa vero*, inquit lib. 2. Invectivæ suæ in Hieronymum, *quæ nunc tu interpretaris, & per Ecclesias & Monasteria, per oppida & castella transmittis, quomodo suscipiemus? tamquam divina, an tamquam humana? Et quid facimus, quòd quæ Prophetarum vel Legislatorum nominibus titulantur, veriora hæc abs te, quàm illa quæ Apostoli probaverunt, affirmantur? Istud commissum dic quomodo emendabitur: immo nefas quomodo expiabitur? Si enim in explicanda lege aliquid aliter sensisse damnabile apud te ducitur; ipsam legem pervertere in aliud quam Apostoli tradiderunt, quoties damnabile judicandum est.* Ergo quoquoversum ferebantur Hieronymianæ translationes, per Ecclesias & Monasteria, per oppida & castella transmissæ. Earum exemplaria Romæ inveniebantur tum apud doctissimos viros, tum apud eos qui sanctitatis laude celebratissimi fuerunt in urbe. Pammachius vir nobilissimus, cujus in sacris Litteris studium Hieronymus sibi aliquando prætulit, libros *sedecim Prophetarum*, apud se habebat: sancta Marcella exemplar libri *Job*: sanctus Pater Domnion *Samuelem & Malachim* in Latinum de Hebræo sermone conversos manibus quotidie terebat; uti abunde testatum exstat in Epistola 52. ad Pammachium scripta. Eumdem usum apud Latinorum Episcopos, ac Italos præcipue, probare possunt quædam Præfatiunculæ veteris Testamenti: ipsum Epistolæ & Opuscula nonnulla S. Augustini manifeste demonstrant. Narrat Augustinus Epistola 71. apud Hieronymum 88. quomodo institutum esset ab Africanæ cujusdam Ecclesiæ Episcopo, ut nova Hieronymi Interpretatio Prophetarum in Ecclesia legeretur; & hujuscemodi texit fabulam: *Quidam frater noster Episcopus, quum lectitari instituisset in Ecclesia, cui præest, interpretationem tuam, movit quiddam longe aliter abs te positum apud Jonam Prophetam, quàm erat omnium sensibus memoriæque inveteratum, & tot ætatum successionibus decanta-*

tum, &c. Ex hoc Augustini loco plane liquet, nonnullos in Africæ partibus Episcopos privata lectione minime contentos, Interpretationem novam Hieronymi in suis Ecclesiis publice legendam instituisse; idque ante annum Christi 403. quo scripta dicitur Augustini Epistola 71. jam laudata. Psalterium à sancto Hieronymo translatum ex Hebræo se non habere scribit idem S. Doctor Epist. 261. ad Audacem. Illud vero tamquam perfectam editionem Psalmorum Latinam uterque requirere videtur, si de eodem Psalterio ista intelligamus: *Ita illud quod perfectum est, tecum nos quoque requirimus.* Plura ex Augustino inferius dicenda supersunt; quapropter his commemorandis nunc supersedeo. Laudat præcipue Hieronymus in Lucinio Bætico fervorem & studium Scripturarum, quo describi sibi fecit Opuscula quæquumque S. Doctor dictaverat ab adolescentia usque in annum Christi circiter 394. Hispanias enim occupaverat præclara Hieronymi, ac ejus lucubrationum fama: unde vehementi desiderio incensus Lucinius, sex ad Hieronymum misit notarios, qui descripta hujus immortalis ingenii monumenta ad se perferrent. Huic rescribens Hieronymus suarum Scripturæ editionum meminit his verbis: *Canonem Hebraïcæ veritatis, excepto Octateucho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis & notariis dedi describendum. Septuaginta Interpretum editionem & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentissime emendatam studiosis tradidi. Novum Testamentum Græcæ reddidi auctoritati. Ut enim veterum librorum fides de Hebrais voluminibus examinanda est, ita novorum Græci sermonis normam desiderat.* Excepto itaque Octateucho, novam ex Hebræo Interpretationem Hieronymi Hispaniarum Ecclesiæ susceperunt circa annum 395. Parque est ut credamus priorem ejus editionem diligentissime emendatam juxta fidem Hexaplorum, aliquot annis ante adventum notariorum Lucinii in Palæstinam, fuisse pervulgatam apud Hispanos, & usurpatam ab eorum studiosis. Id sat manifesto indicare videntur verba hæc, *Septuaginta Interpretum editionem & te habere non dubito*, &c. Nam alioquin descriptam hanc editionem cum aliis Opusculis ad Lucinium transmisisset Hieronymus.

III. Capituli præcedentis argumenta iterum comprobantur his quæ dicenda suscepimus in tota articuli istius continentia. Quisquis enim ex Auctoribus coætaneis in suos usus Hieronymianas adhibuit translationes, testis haud dubio accedit locuples ad manifestationem prioris sententiæ, quâ statuimus Hieronymi Latinas Scripturæ sacræ interpretationes lectione studiosorum brevi fuisse celebratas. Hesychius magni illius sancti Gregorii Nazianzeni (ut fertur) discipulus, Hierosolymorum Presbyter, primus in censum veniat inter eos qui testimonia Scripturarum recitant juxta editionem Hieronymianam de fontibus Hebraïcis derivatam. Ille igitur lib. 1. Comm. in Leviticum, postquam attulisset versiculum 30. capitis 4. juxta Septuaginta Interpretes: *Et tollet & ponet sacerdos sanguinem peccati digito super cornua altaris holocaustomatis*, subdidit statim istæc de Hebraïca translatione: *Quod Hieronymus simili sensu edidit dicens; Tolletque sacerdos de sanguine digito suo tangens cornua altaris.* Iterum ad caput 19. ejusdem Levitici translationis Hieronymianæ ita recordatur: *Unde dicens, non levabitis nomen meum in injusto, addidit; & non prophanabitis nomen Domini Dei vestri. Quod Hieronymi translatio edidit: Non pollues nomen Dei tui.* Idem Hesychius librum duodecim minorum Prophetarum versibus distinctum edidisse videtur ad exemplum S. Hieronymi, qui utilitati legentium consulens, novam suam ex Hebræo editionem per cola & commata descripsit, ut testatum exstat initio Præfationis in Isaïam Prophetam. De utilitate & commodis hujusmodi distinctionis versuum meminit etiam Hesychius in principio propriæ lucubrationis, quam ita inscriptam legimus Tomo 8. Criticorum sacrorum: Ἡσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων Στιχηρὸν τῶν ιβ' προφητῶν. Hoc est, *Hesychii Presbyteri Hierosolymitani duodecim Prophetarum Distinctio in modum versuum.* Multum autem à vero aberrant illi qui nomen Græcum στιχηρὸν sive στιχηδὸν pertrahunt ad distinctionem in capita & paragraphos: quia hæc longe diversa est ab ea quam sibi proposuit Hesychius, observatamque docet apud scriptores Hagiographos, in Psalterio, Proverbiis, Ecclesiaste, Job, & in Cantico Canticorum. Quæ quidem volumina metro & versibus fuere conscripta afflatu Spiritus sancti, non tamen in capita ac paragraphos distincta, uti concedunt omnes divinarum Scripturarum studiosissimi defensores, ac diligentes indagatores. Hanc igitur versuum distinctionem in libro duodecim Prophetarum retinere voluit Hesychius, quod antiquitus à viris sanctis usurpatam novisset; & doctis pariter & indoctis utilem fore ad intelligentiam oraculorum Propheticorum cum Hieronymo speraret. Πολλὰ μὲν τῶν ἀσαφῶν ἡ τῶν στίχων σαφηνίζει διαίρεσις, id est, *multa enim obscura & incerta elucidat hæc versuum distinctio.* Ita Hesychius Hierosolymitanus, qui distinctiones per membra divisas in editione Hieronymi, diligens & ipse scriptor conservavit in duodecim Prophetis.

Ex Hesychiano illo usu nonnihil laudis accedit Hieronymianæ editioni Scripturarum: sed omnem commendationem excedit quod de ea, vel ex eadem translatione Hebraïca scriptum reperitur in Commentariis Augustini. Modò eam citat cum honorifica Auctoris commemoratione; nunc utilitatem & facilitatem ejus prædicans, obscuriorem & intricatam LXX. Interpretum editionem abjicit; ex illa denique Hieronymiana libros integros Christianæ pietati non parum profuturos contexit. Quum lib. 4. de Doctrina Christ. cap. 7. num. 15. & seqq. respondet malè doctis hominibus, qui nostros Auctores sacros contemnendos putant, non quia non habent, sed quia non ostentant, quam nimis isti diligunt, eloquentiam; ex illius Prophetæ libro potissimum, qui se pastorem vel armentarium fuisse dicit, aliorum Prophetarum probat eloquentiam: Non autem, inquit, hoc faciam secundum Septuaginta Interpretes; sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquium *Presbytero Hieronymo utriusque linguæ perito* interpretante translata sunt verba Amos. Erat itaque rectò Augustini judicio expeditior & commodior Interpretatio Hieronymiana ad demonstrandam Prophetarum sanctorum eloquentiam, quàm alia vetus & Vulgata è LXX. Interpretibus derivata. Miratus sum sæpius tantam inveniri concordiam inter præsentem nostram editionem Prophetarum, & locum Amos ab Augustino citatum; nihil enim inest discriminis neque in sententiis, neque in distinctione commatum. Tria cola Prophetæ Amos capite sexto, infra columna 749. A. hoc modo descripta leguntur.

Qui separati estis in diem malum;
& appropinquatis solio iniquitatis,
Qui dormitis in lectis eburneis;
& lascivitis in stratis vestris:
Qui comeditis agnum de grege,
& vitulos de medio armenti.

De eisdem vero verbis ita disserit sanctus Augustinus numero 18. ejusdem capitis 7. jam laudati de Doctrina Christ. *Ista sex membra tres bimembres circuitus ediderunt. Non enim ait, qui separati estis in diem malum, qui appropinquatis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, qui lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Si ita diceretur, esset quidem & hoc pulchrum, ut ab uno pronomine repetito singula sex membra decurrerent, & pronuntiantis voce singula finirentur: sed pulchrius factum est, ut eidem pronomini essent in bina subnexa, quæ tres sententias explicarent; unam ad captivitatis pronuntiationem*, qui separati estis in diem malum, & appropinquatis solio iniquitatis; *alteram ad libidinem*; qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in lectis vestris; *ad voracitatem vero tertiam pertinentem*, qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti: *ut in potestate sit pronuntiantis, utrum singula finiat, & membra sint sex; an primum & tertium & quintum voce suspendat, & secundum primo, quartum tertio, sextum quinto connectendo, tres bimembres circuitus decentissime faciat*, &c. Quid manifestiùs dici poterat ad comprobandam distinctionem versuum in nostra editione usurpatam? Habes in iis quæ superius à nobis allata sunt, tria cola, sex commata Prophetiæ Amos. Sex item Augustinus agnoscit membra, ac tres bimembres circuitus, qui totidem sententias explicant. Si quis ergo Criticorum in hac Canonis Hebraïcæ veritatis editione voluerit aliquid reprehendere, consulat Opuscula Hieronymi & Augustini; suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis; & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat.

Sunt & alia loca bene multa in quibus Hieronymi translatio Hebraïca recensetur ab Augustino. Quindecim, ni fallor, occurrunt in libris Quæstionum in Heptateuchum: nec in illis ambiguum quid nisi raro proponitur, quod *aliqua Veritate Hebraïca* non solvatur, ut ipsius Augustini verbis utar, quæ leguntur Quæstione 151. in Genesim. Longum esset ac

Digitized by Google

fastidiosum lectori studioso si ex ordine singula hæc replicarem: indicabo tamen breviter Quæstiones 20. & 54. in Deuteronomium; 7. 15. 19. 24. 25. in librum Josue; 16. 37. 47. 56. in Judices, ubi sanctus Augustinus Interpretationis ex Hebræo auxilia quærit, tanquam ejus quæ majorem præbeat lucem ad intelligentiam Scripturarum. Unum instar omnium sit nobis testimonium illud quod ex Deuteronomii capite decimo quarto ✠. 28. & 29. sumtum, proponit solvendum lib. 5. quæst. 20. in eumdem Deuteronomium. Recitato igitur LXX. Interpretum contextu sacro, subjungit nonnulla de decimis quæ quæstionem hujus loci pepererunt; sicque accedit ad ejusdem difficultatis solutionem: *Sed obscure positum est, quia non est distincta ista decima ab illa, quam voluit cum Levitis in eo loco manducari, quem Dominus elegisset Templo suo. Sed in ea Interpretatione, quæ est ex Hebræo, apertius hoc distinctum reperimus. Ait enim*, Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra januas tuas, venietque Levites, qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus & pupillus & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, quæ feceris. *Primò hoc ipsum planius est quod ait*, Anno tertio; *intelligitur enim uno anno intermisso: in Septuaginta autem, quoniam post tres annos dixit, incertum est utrum eos medios esse voluerit, ut quinto quoque anno fieret. Deinde quum ait*, & separabis aliam decimam, *satis ostendit extra esse illam, quam voluit eum ipsum qui offert, manducare cum suis & Levitis in eo loco, quem Dominus elegisset. Et hanc enim aliam decimam intra januas suas eum ponere precepit, non ad eum locum deferre, ubi Dominus se voluit invocari*, &c. Ex unico illo loco manifestissime demonstratur interpretationem Hieronymi probatissimam fuisse Augustino, qui eam citat tamquam planiorem, ac sensui Scripturarum assequendo maxime accommodatam: in Septuaginta autem multum obscuritatis agnoscit, & pleraque perplexa; quibus elucidandis succurrat Interpres Hieronymus necesse sit. Breviter ista transcurrimus, ut ex *Speculo* sancti Augustini ampliorem accersamus probationi nostræ splendorem, quia nihil ad caussam Hieronymianæ Versionis est potius.

Quid sit vero Speculum Augustini Possidius in ejus vita cap. 28. aperte declaravit, dicens: *Quique prodesse omnibus volens, & volentibus multa librorum legere & non valentibus, ex utroque divino Testamento, vetere & novo, præmissa præfatione præcepta divina seu vetita ad vitæ regulam pertinentia excerpsit, atque ex his unum codicem fecit: ut qui vellet legeret, atque in eo vel quam obediens Deo, inobediensve esset agnosceret: & hoc opus voluit Speculum appellare.* Hujus Operis lectionem commendans postea Cassiodorus lib. de Institutione divinarum Litterarum cap. 16. de eo ita scribebat: *Liber ejusdem* (Augustini) *quasi Philosophia moralis, quem pro moribus instituendis atque corrigendis ex divina auctoritate collegit, Speculumque nominavit, magna intentione legendus est.* Talem librum Philosophiæ moralis, quem omnibus Christianis prodesse voluit Augustinus, unde excerptum putas? Ex Septuaginta, an ex Hebraïca Hieronymi interpretatione? Certe LXX. Interpretum assertor quandoque fuit Augustinus etiam adversùs Hieronymum, quem obtentu Ecclesiasticæ futuræ perturbationis ab studio Hebraïca interpretandi deterrere volebat. At Hieronymianæ translationis splendore, fide, facilitate, ac utilitate tandem perculsus; potius ex ea maximo emolumento edocendas, quàm magno scandalo plebes Christi perturbandas intellexit. Egregium propterea opus *Speculi*, quod memoriâ maxime tenendum erat, totum de nova Hieronymi Interpretatione contextum Latinis Ecclesiis, suisque præsertim Africanis edidit: nihil deinceps de sacerdotio metuens, etiamsi Fidelibus ingereret multa ab Hieronymo longe aliter posita, quàm erat omnium sensibus memoriæque inveteratum, & tot ætatum successionibus decantatum. Quis crederet Psalterio ex Hebraïcis prognato locum in Augustini Speculo concedendum, & senis linguam ibi esse mutandam? Nam veteri Psalmorum editioni, atque adeo modulationi assuetæ Christianorum aures, universæque Latinorum Ecclesiæ, novitatem alterius sustinentes, linguam quodammodo mutasse videntur. Ita Psalmo secundo ✠. 23. & 24. in Vulgata editione ✠. 12. pro, *Apprehendite disciplinam ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa*; legebant in Speculo Ecclesiæ Africanæ, & Latinæ linguæ homines, *Adorate pure, ne fortè irascatur, & pereatis de via.* Pari modo qui præcepta divina ex Psalmo 14. ✠. 5. memoriæ commendare volebant, lectionis LXX. Interpretum, *qui jurat proximo suo, & non decipit*, tanquam veteris prorsus obliti; novam istam de fonte Hebraïco derivatam, *Jurat ut se affligat, & non mutat*, animis imbiberunt. Utque omnes libros Testamenti veteris protocanonicos uno verbo comprehendam, repudiatis ex integro Septuaginta Interpretibus, Canonem Hebraïcæ veritatis susceperunt Ecclesiæ Latinæ, unà cum Speculo sancti Augustini Hipponensis Episcopi. Nihil in hoc opere posuit sanctus Antistes, quod è pura Hieronymi translatione Hebraica, hoc est, è Canone Hebraicæ veritatis non manarit: præter nonnulla scriptorum vitia, quæ modò è nostra Canonis editione emendari possunt in Speculo: uti & nos nonnulla in Canone emendavimus moniti ab Speculo sancti Augustini. Habes igitur Christiane lector permultas sententias sacræ Scripturæ recitatas ex Hieronymi translatione apud sanctum Augustinum; habes & opus integrum juxta eamdem interpretationem conditum, in quo major pars Canonis Hebraicæ veritatis conservata est. Aliam denique nec mediocrem capiet utilitatem, qui ex Canone Hebraicæ veritatis numerum versuum mendose adeo expressum in antiquis editionibus Speculi, infinitis locis restituere voluerit. In nova similiter editione Domni nostri Blampin dissonantes numeros in MSS. codicibus designatos emendare, ac proprium valebit reponere numerum; eum nempe quem sanctus Augustinus definivit, versionem Hieronymianam per cola ac commata divisam imitatus. Exempla sumamus ex Psalmis, ubi primùm notis suis monet nos Domnus Blampin, quomodo ad fidem MSS. codicum restituere curaverit numerum versuum mendose expressum in prioribus editionibus Speculi. Columna 694. hujus Operis, sic legimus scriptum: *In Psalmo* XXVI. Lux mea Dominus, & salutare meum, quem timebo? Dominus fortitudo vitæ meæ, quem formidabo? *Et post quattuor versus:* Si steterint adversum me castra, *&c.* In notis autem, litterâ *e*, optime hæc observata sunt; In prius editis, *Et post tertius versus.* Reponimus ex MSS. *Et post quatuor.* Restituit igitur nova editio Speculi ordinem ac numerum versuum, prout legebantur apud veteres: sed nonnulla scriptorum mendæ castigandæ veniunt in Speculo, ut sequens Canonis nostri contextus manifeste declarat. Columna 853. Psalmo XXVII. juxta Hebræos, hoc modo superiora verba à nobis edita leguntur:

> *Dominus lux mea, & salutare meum, quem timebo:*
> *Dominus fortitudo vitæ meæ, quem formidabo.*
> *Quum appropinquarent mihi maligni,*
> *ut comederent carnem meam:*
> *Hostes mei & inimici mei,*
> *ipsi impegerunt & ceciderunt.*
> *Si steterint adversus me castra,*
> *non timebit cor meum.*

Lecto itaque, *quem formidabo*, sequuntur quattuor versus usque ad illud, *Si steterint*, &c. Hoc minime assequuti Lovanienses Theologi putarunt designatam esse in Speculo sancti Augustini distinctionem versiculorum, quæ in Vulgata Latina hodierno usu recepta est: unde *tertium* versum Psalmi 26. vel 27. apud Hebræos, eodem ordine in exemplaribus Augustini scriptum esse arbitrati, posuerunt, *Et post tertius versus: Si steterint*, &c. quum non tertius versus esset apud veteres Patres, sed potiùs *septimus* numeraretur, uti fidem faciunt Canonis Hebraicæ veritatis libri MSS. Porro in nova editione Speculi duo priores versus ejusdem Psalmi nullum debent habere punctum interrogandi: quia manifestissime apparet sensum hujus Scripturæ, non esse interrogantis, sed affirmantis Prophetæ, quòd Dominus sua sit lux, & fortitudo vitæ ipsius, quem timere se dicit. Principium quoque Psalmi perturbatum est in Speculo, ubi voces istæ, *Lux mea*, præcedunt vocem, *Dominus.* Nec solùm in sententiis emendandum est Speculum è Canone Hebraïcæ veritatis; sed in numeris etiam versuum ab Augustino designatis. Pessime quidem Psal. 33. post versum decimum quintum legebatur in editis, *Et post quartus versus*; quod ad fidem MSS. codicum ita mutat nova editio, *Et post septem versus.* At ut verum fatear superest adhuc lectio paululum depravata; *sex* enim, non *septem versus* sunt ab illo versu, *quære pacem & persequere eam*, ad istum usque, *juxta est Dominus contritis corde.* Quamobrem in Speculo legi necesse est, *Et post sex versus.* Nulla autem quum fuerit ambiguitas in di-

Digitized by Google

ſtinctione verſuum Pſalmi 111. qui ſingulos ſuos verſus juxta numerum Hebraïcarum litterarum partitos retinere debet, miror quomodo in opere Speculi numerentur ſolummodo quinque verſus ab iſtis verbis, *volet nimis*, uſque ad illa, *Bonus vir clemens & fenerans*: ſex namque verſus decurrunt cum ſuis litteris Alphabeti Hebraïci, id eſt, *Gimel*, *Daleth*, *He*, *Vav*, *Zaïn*, *Heth*; nec à quoquumque ſcriptore pauciores numerari poſſunt. Hîc igitur loci caſtiganda eſt nova noſtra editio Operum ſancti Auguſtini, cujus Speculum qui exegerit ad Canonem editum Hebraïcæ veritatis, ſexcenta deprehendet quæ adhuc emendatione indigeant. Nos vero ire pergamus ad ea quæ ſunt præſentis inſtituti.

Poſt Auguſtinum, qui unus pro omnibus eſſe poterat ad probationem propoſitæ aſſertionis noſtræ numero tertio, abſque injuria non reticeremus de inſigni auditore Hieronymi Philippo: hic namque coætaneus ſcriptor præcipuos ſuo præceptori honores addidit, quum ſuis in Jobum Commentariis Verſionem Hieronymianam ex Hebræo ſolam ediſſerebat. Ne quis vero in dubium revocet Commentarios Philippi, propter idem opus quod nomine Bedæ editum circumfertur; meminerit Gennadium in Catalogo virorum illuſtrium iſta de Philippo litteris ac memoriæ tradidiſſe: *Philippus Presbyter, optimus auditor Hieronymi, Commentatus in Job edidit ſermone ſimplici libros*, &c. Genuinos illos Philippi Commentarios majori ex parte deſcriptos retinet codex Monaſterii noſtri Corbeienſis ante nongentos annos in membranis robuſtiſſimis, ſive denſiſſimis exaratus, qui in Bibliotheca San-Germanenſi habet numericam notam 660. Totus libri Job ſacer contextus in hoc exemplari ſcriptus eſt litteris uncialibus; interlineares vero Philippi Commentarii Longabardicis characteribus ſunt adjecti: quibus, ni fallor, ſatis explorata nobis eſt ætas MS. codicis. Eadem manu, eiſdemque characteribus Longabardicis iſtæc ſcripta leguntur in fine Commentariorum, *Hæc interpretatio excerpta eſt de expoſitione Philippi*. In his igitur excerptis, & Epitome expoſitionis Philippi Presbyteri in Job, purus fluit totus ſacer Textus abſque illis additamentis, quæ in editis libris ſub nomine Hieronymi frequenter occurrunt. Duo ſunt, verbi gratiâ, additamenta Job capite 1. ℣. 21. & 22. nempe, *ſicut Domino placuit, ita factum eſt*; & conſequenter, *labiis ſuis*. Quæ omnia ſuperflua eſſe & addititia perſpicue demonſtratur ex Commentariis MSS. Philippi Presbyteri, ut ex ſcholiis noſtris infra poſitis col. 799. Præterea inſigne illud additamentum, *Animæ enim eſurienti etiam amara dulcia eſſe videntur*, quod in editis apud Hieronymum Commentariis legitur capite 6. Jobi, non apparet apud Philippum Hieronymi optimum auditorem. Unde colligas Hieronymi coætaneum ſcriptorem non aliam in ſuis Opuſculis tranſlationem Latinam ſibi propoſuiſſe exponendam, niſi Hieronymianam illam novam, quam ſuperius dicebamus in Speculo S. Auguſtini conſervatam. Præter integrum Jobi textum, multas Scripturarum ſententias ac Prophetarum ſermones recitat Philippus juxta editionem novam ſui magiſtri; ut eſt illud comma omiſſum à LXX. tranſlatoribus in fine capituli 2. Iſaïæ Prophetæ: *Quieſcite ab homine, cujus ſpiritus in naribus ejus: quia excelſus reputatus eſt ipſe*. Hac ſententiâ utitur Philippus in editis omnibus Commentariis, quum de Chriſto interpretatur illa verba Job cap. 27. ℣. 3. *Quia donec ſupereſt halitus in me, & Spiritus Dei in naribus meis*. Plura congerere in promptu erat ex Procopio etiam Gazæo; ſed longitudinem fugio in re ſatis ſuperque demonſtrata.

IV. Dixi in Eccleſia Romana receptam fuiſſe tempore Gregorii Magni utramque Scripturarum editionem, & veterem, & novam Hieronymianam. Nam licet omnes Eccleſiæ Chriſti primas partes tribuerent illi tranſlationi, quam de fontibus Hebraïcis derivatam noverant; propter antiquitatem tamen Vulgatæ Italicæ verſionis, noluerunt prorſus ſtudium ab eadem abjicere, caute pedetentim omnia facientes, ut quod ſeneſcebat, ſuapte ad interitum veniret. Uſum autem utriuſque Latinæ interpretationis docuit nos ipſe Gregorius Magnus Epiſtola dedicatoria, ſive Præfatione Moralium expoſitionum in Job, ait enim ad finem: *Novam vero tranſlationem diſſero, ſed ut comprobationis cauſa exigit, nunc novam, nunc veterem per teſtimonia aſſumo: ut quia ſedes Apoſtolica (cui auctore Deo præſideo) utraque utitur; mei quoque labor ſtudii ex utraque fulciatur*. Pro textu habebat novam, id eſt, Hieronymi tranſlationem, ad cujus tantùm comprobationem vetus alia ab eo uſurpabatur. Quantum vero auctoritatis attribueret Hieronymianæ ſuper Italam, aperte declaravit lib. 10. Moralium cap. 23. ubi expoſitione ſua hunc Jobi locum illuſtrat; *Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tua adverſaris mihi. Longe*, inquit, *ab hac ſententia vetuſta tranſlatio diſſonat, quia quod in hac de Deo dicitur, hoc in illa de adverſariis & perſequutoribus memoratur. Sed tamen quia hac nova tranſlatio ex Hebræo nobis Arabicoque eloquio cuncta verius transfudiſſe perhibetur, credendum eſt quidquid in ea dicitur: & oportet, ut verba illius noſtra expoſitio ſubtiliter rimetur. Ait ergo: Mutatus es*, &c. Ita Magnus ille Gregorius, Eccleſiæ Catholicæ lumen, ſummorumque Pontificum decus & exemplar. Quem ſi fuiſſem aliquoties imitatus in laude Hieronymianæ tranſlationis, dicendo eam nobis *veriùs* cuncta transfudiſſe; ac credendum *quidquid* in ea legitur ſcriptum: Deus bone! quantos ſuſtinuiſſem impetus & furores ſciolorum hujus temporis, qui me temeritatis inſimulare alicubi auſi ſunt, quòd dixiſſem Eccleſiam Romanam numquam diſceſſiſſe à Vulgata Latina, in rebus etiam chronologicis. Sed apage à nobis hujuſmodi ſcriptores, qui Iberias nænias libris authenticis præferunt; nec judicium Eccleſiæ Dei, ſuorumve Pontificum nobiſcum conſectantur.

Matrem omnium Eccleſiarum, cui auctore Deo præſedit Gregorius, cæteræ omnes Latinæ ſequutæ ſunt, novam ex Hebræo editionem Scripturarum ſuſcipientes, eo quod inter omnes longe præſtaret. Clariorem eſſe in verbis, ac veraciorem in ſententiis nullus Antiquorum negare viſus eſt: unde legimus apud Iſidorum Hiſpalenſem lib. 1. de Offic. Eccl. cap. 12. *De Hebræo autem in Latinum eloquium tantummodo Hieronymus Presbyter ſacras Scripturas convertit: cujus editione generaliter omnes Eccleſiæ uſquequaque utuntur, pro eo quod veracior ſit in ſententiis, & clarior in verbis*. Quum talis fuerit interpretatio Hieronymi, ut definitive pronuntiat Iſidorus, mirum quid eſt, ſi veterem obſcuriorem in verbis, in ſententiis non adeo veracem omnes Eccleſiæ repudiarint? De uſu itaque Hieronymianæ tranſlationis recepto apud omnes Eccleſias, adeo conſtans eſt Gregorii ac Iſidori teſtificatio; ut fruſtra, quod Italos ac Hiſpanos ſpectat idipſum aliorum ſcriptorum ſententiis affirmaremus. Ad noſtrates igitur properandum eſt, quia fidem etiam Gallorum poſtulat articulus ſequens.

V. Gallicani Pſalterii nomen tulit Pſalmorum liber ab Hieronymo iterum emendatus, edituſque cum obelis & aſteriſcis: hoc vero nomine appellata eſt poſterior illa editio juxta LXX. quòd Galliarum Eccleſiæ inter omnes primùm diſceſſerint ab uſu Romani Pſalterii, ſive veteris illius editionis Latinæ quam Romæ poſitus Hieronymus magna ex parte correxerat. Hinc autem ad gloriam Eccleſiarum noſtrarum cumulus accedit; non ſolum ex eo quod è duobus Pſalterium perfectius retinuerint; ſed maxime quia uſu pſallendi in Gallicanis Eccleſiis celebratus eſt ab antiquo ævo liber ille Pſalmorum quem cum aliis libris Canonicis publico tandem decreto probavit œcumenica Synodus Tridentina. Quanta porro fuerit diligentia noſtratium in deſcribendo hocce Pſalterio cum aſteriſcis & obelis, non aliunde teſtatum volumus, quàm ex infinita copia codicum MSS. qui cum talibus diſtinctionibus ſuperſunt uſque hodie in Gallicanis Bibliothecis. In Italia non ita abundant, & perpauca apud ſuos inveniſſe ſe exemplaria fatetur doctus Carus Presbyter Theologus, qui inchoatam nobis dedit editionem Pſalterii Hieronymiani cum ſupra dictis obelorum & aſteriſcorum ſignis. Nos præſtantiſſimos id genus ac permultos codices MSS. conſequuti, ſupplenda curavimus quæ deeſſe videbantur in editione Romana Cari. At de his vide infra admonitionem noſtram in utrumque Pſalterium Romanum, & Gallicanum.

Galliarum Eccleſias ſummam auctoritatem tribuiſſe novæ ex Hebræo tranſlationi, conjicere nobis licet ex illo uſu quem conſtanter retinebant in Pſalterio juxta LXX. Interpretes emendato poſterioribus curis Hieronymi. Nam cur in toto non reciperent, quod in partibus tanto ſtudio ſuſceperant? Hoc eſt ſi exemplaria emendata ad Græcas interpretationes, quæ propiùs accedebant Hebræorum codicibus, magno ſtudio noſtrates ſuſceperunt: quanta putamus voluntate adhæſiſſe eos Hebraïcæ veritati, quanta jucunditate de fonte puriſſimo hauſtam aquam ebibiſſe? Verum ne conjecturis tantum noſtris adſtruamus opinionem de uſu Hieronymianæ tranſlationis apud Gallos, teſtis accedat idoneus Stephanus Abbas Ciſtercienſis ſecundus, qui rem noſtram plane

conficiat.

Digitized by Google

conficiat. Is igitur verbo, atque exemplo suo docet veterem Latinam Interpretationem neglectam fuisse apud *nostrates*, propter novam, quam Italæ æmulam objecerat Hieronymus. Nam descripta sacrorum Bibliorum exemplaria ad usum suæ Congregationis, quum aliquot locis redundantia, ac parum consona Hieronymianæ Versioni reperisset; illico offensus hujusmodi dissidiis, & collatione facta Latinorum cum Hebræis codicum, eradenda & obliteranda voluit in suo Historiæ divinæ apographo quæcumque abesse dicebantur in fonte Hebraïco, nec posita vidisset apud Hieronymum. Insignior est locus quam ut à nobis prætermittatur, aut ex eo lectori aliquid depereat. Totum proinde transcribam, quemadmodum nuper editus est à Domno Johanne Mabillonio ad calcem Tom. IV. Operum sancti Bernardi col. XI. & XII.

CENSURA STEPHANI ABBATIS CISTERCIENSIS II. DE ALIQUOT LOCIS BIBLIORUM.

FRATER STEPHANUS, *Novi Monasterii Abbas, & præsentibus, & futuris servis Dei, salutem. Hanc Historiam scribere disponentes, inter plurimos libros, quos de diversis Ecclesiis congregavimus, ut veraciorem sequeremur; in quemdam fere ab omnibus multum dissonantem impegimus. Et quia illum pleniorem cæteris invenimus, fidem ei accommodantes, hanc Historiam, secundum quod in eodem libro invenimus, scripsimus. Qua digesta, non modice de dissonantia Historiarum turbati sumus: quia hoc plena docet ratio, ut quod ab uno Interprete, videlicet Beato Hieronymo, quem cæteris Interpretibus omissis, nostrates jamjamque susceperant, de uno Hebraïcæ veritatis fonte translatum est, unum debeat sonare. Sunt tamen quidam veteris Testamenti libri, qui non de Hebraïco, sed de Chaldaïco sermone ab eodem nostro Interprete sunt translati: quia sic eos apud Judæos invenit, sicut ipsemet in Prologo super Daniele scribit, nosque illos sicut cæteros libros secundum ejus translationem suscepimus. Unde nos multum de discordia nostrorum librorum, quos ab uno Interprete suscepimus, admirantes, Judæos quosdam in sua Scriptura peritos adivimus, ac diligentissime lingua Romana inquisivimus de omnibus illis Scripturarum locis, in quibus illæ partes & versus, quos in prædicto nostro exemplari inveniebamus, & jam in hoc opere nostro inserebamus, quosque in aliis multis Historiis Latinis non inveniebamus. Qui suos libros plures coram nobis revolventes, & in locis illis ubi eos rogabamus, Hebraïcam, sive Chaldaïcam Scripturam Romanis verbis nobis exponentes, partes vel versus, pro quibus turbabamur, minime repererunt. Quapropter Hebraïcæ atque Chaldaïcæ veritati, & multis libris Latinis, qui illa non habebant, sed per omnia duabus illis linguis concordabant, credentes, omnia illa superflua prorsus abrasimus; veluti in multis hujus libri locis apparet, & præcipue in libris Regum, ubi major pars erroris inveniebatur. Nunc vero omnes, qui hoc volumen sunt lecturi, rogamus, quatenus nullo modo prædictas partes vel versus superfluos huic operi amplius adjungant. Satis enim lucet in quibus locis erant, quia rasura pergameni eadem loca non celat. Interdicimus etiam auctoritate Dei & nostræ Congregationis, ne quis hunc librum, magno labore præparatum, inhoneste tractare, vel ungula sua per scripturam, vel marginem ejus aliquid notare præsumat.*

Luculentum adeo sancti Viri testimonium nos ad alias probationes non sinit abire: diserte enim rem propositam explicavit, *Gallos scilicet nostrates Latinam è fonte Hebraïco editionem Hieronymi jamjamque suscepisse; cæteros vero omnes Interpretes repudiasse.* Galliarum igitur Ecclesiæ Hieronymum velut *proprium Interpretem* suscipiebant; & quia ad Hebræorum codices adornatam noverant sancti Doctoris translationem, *per omnia Hebraïcæ atque Chaldaïcæ veritati credentes*, superflua quæque ex aliis interpretationibus derivata in sacros codices Bibliorum imis ceris obliterabant. Hinc tanta nobis copia exemplarium Canonis Hebraïcæ veritatis, quæ in Bibliothecis Francorum adhuc supersunt. Quinque vel sex hujusmodi antiquissimos codices Hebræi Canonis, Latinitate donati ab Hieronymo, suppeditarunt nobis ad præsentem editionem Gallicanæ Bibliothecæ: quum nec unicum exemplar inveniri potuerit in aliis regionibus; ubi tamen innumeri superesse dicuntur codices Latinæ Vulgatæ: quæ quidem etsi Hieronymum habeat auctorem, multa tamen retinet admista de aliis editionibus; & hæc omnia tamquam superflua eradenda in codicibus Hieronymianæ translationis procuravit Stephanus Abbas Cisterciensis.

Cæterum non est hujus loci linguam & sermones Critici cujusdam scriptoris retundere, qui utilibus veterum ac hodiernorum Monachorum laboribus invidens, comparationem criminis adornavit adversus Abbatem Stephanum; quod Judæorum magistros adivisset, ut ex codicibus Hebræis judicium faceret, quænam retinenda essent in Latinis sacrorum Bibliorum exemplaribus, quænam vero castiganda vel amputanda. Quasi in eo emendationis genere præmonitus non esset ab ipso Hieronymo, qui sæpius inculcat Judæos esse interrogandos, & diversarum urbium magistros consulendos, si quid in sua nova de Hebræo translatione lectorem movere contingat. Ita laudabilem sanctorum Virorum operam ac diligentiam temeritatis accusare non est veritus ille auctor, qui religionem Stephani pie potius venerari debuisset, quam in eum tam libere suam exercere facundiam. Quid enim peccavit Stephanus Cisterciensis in emaculandis sacris Voluminibus errore librariorum interpolis, si Cassiodori regulas sequutus sit? Cassiodorus enim vir eruditissimus quum doceret libro de Institutione divinarum Litterarum cap. 15. *Sub qua cautela relegi debeat cœlestis auctoritas*, ita conceptis verbis præcipit: *Quibus possibile fuerit, Hebræam Scripturam, vel ejus Doctores requirere non detrectent. Decet enim, ut unde ad nos venit salutaris translatio, inde iterum redeat decora correctio.* Hinc liquet à nullo damnandam; sed laudandam potius ab omnibus Abbatis Cisterciensis diligentiam, qua ad statutas ab ipso Hieronymo regulas, varios codicum suorum errores voluit emendari. Sed de his alio loco commodius.

VI. Ecclesiam Catholicam publico decreto Hieronymianam Latinam translationem authenticam declarasse, hujusque usum sibi vindicare consentiunt omnes vel mediocriter docti. Quamquam enim in Vulgata sacrorum Bibliorum editione Latina aliquot integri libri retenti sint ex antiqua illa versione, quæ usu obtinebat ante Hieronymum; maxima tamen pars veteris Testamenti pura puta est interpretatio, quam è fontibus Hebræis nobis edidit eximius ille Doctor. Huic igitur Hieronymianæ translationi *adjunctis Italæ partibus quibusdam, & in unum veluti corpus compacta utraque, effloruit Vulgata illa, quæ nunc omnium versatur manibus, quamque perpetuus tot sæculorum & constans usus ad nos transmisit.* Ita ante nos scribebat Auctor eruditi libri de claris Interpretibus. Hoc ipsum docuit Sixtus V. Pontifex maximus Præfatione præfixa Bibliis suis; ubi Vulgatæ editionis auctoritatem prædicans, de libris in ea contentis hunc in modum disseruit: *Qui namque in ea libri continentur (ut à majoribus nostris quasi per manus nobis traditum est) retenti sunt partim ex communi & antiquissima quadam editione Latina, quam sanctus Hieronymus Vulgatam editionem, beatus Augustinus Italam, sanctus Gregorius veterem translationem appellant; quam sanctus itidem Augustinus cæteris, quæ tunc plurimæ in usu erant, etiam præferendam censuit, quod esset verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ: partim ex sancti Hieronymi translatione adsciti fuere, quibus idcirco quantus honor deferendus sit, is facile intelligit, qui eorum Interpretis dignitatem agnoscit*, &c. Ut vero mentem summi Pontificis habeas perspectam, adverte diligenter Canonem Hebraïcæ veritatis, uno Psalterio excepto, totum reperiri in Vulgata Latina, cum duobus insuper Tobiæ & Judith voluminibus, de Chaldaïco in Latinum conversis ab eodem Ecclesiæ Catholicæ Interprete maximo. Præterea habes in libro Psalmorum posteriorem emendationem Hieronymi, quam ipse edidit cum signis asteriscorum & obelorum, eam nempe, quam & nos restituimus in secunda parte hujus divinæ Bibliothecæ. Reliqui omnes libri Instrumenti veteris retenti sunt ex illa antiqua Vulgata, quæ *Communis*, vel *Italica* dicta perhibetur. Hi sunt liber *Baruch*, *Sapientia*, *Ecclesiasticus*, ac libri *Machabæorum primus & secundus*. Nonnullas etiam deprehendimus sententias ac versus integros è veteri illa editione in libros præcipue Regum, inque Proverbia Salomonis derivatos: quos quidem licet non admiserimus in nostra Canonis editione, eos tamen locis suis hoc obeli ÷ signo marginali designavimus; ut ad illa signa lector intentus intelligat plus aliquid ibidem haberi in Vulgata, quam habeatur in pura & non confusa Hieronymi translatione Hebraïca. Decretum itaque Concilii Tridentini de editione & usu sacrorum Librorum, in Sessione quarta promulgatum, ad Hieronymia-

Digitized by Google

nam maxime spectat translationem; quia maxima pars veteris ac novi Testamenti, prout Latine edita est in Vulgata hodierna, auctorem habet sanctum Hieronymum. Nihil enim officit auctoritati ejusdem Interpretationis, quod cum illa partes aliquot Italæ versionis pro authenticis habeantur in Ecclesia Catholica; quæ in suos usus adhibet veterem Latinum Interpretem, ubi silet Hieronymus, in Scripturis sacris interpretandis Doctor ejus maximus. Nunc ergo decretum subjiciamus, quo auctoritatem Hieronymianæ versionis sancitam dicimus in Concilio Tridentino: *Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum Librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa Ecclesia probata est in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus & expositionibus, pro authentica habeatur; & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat.* Hac sanctione Ecclesiæ Catholicæ consignata auctoritas translationis Hieronymianæ, piorum omnium ita animos incessit; ut eidem commendandæ longiorem probationem frustra postularemus.

PROLEGOMENON III.

De Canone Hebraïcæ veritatis, & Scholiis ejusdem marginalibus.

I. Quid Canon Hebraïcæ veritatis. II. *Hujus Canonis sæpius meminit ipse Hieronymus.* III. *Hebraïcam veritatem Græci ac Latini Patres agnoscunt.* IIII. *De singulis partibus, sive Ordinibus ejusdem Canonis.* V. *Danielis & Estheris additamenta recepta cum signis Obelorum in Translationem Hieronymi.* VI. *Quisnam fuerit auctor marginalium Scholiorum Canonis; & quænam sit hujusmodi Adnotationum utilitas ac præstantia.*

CANONIS Hebraicæ veritatis nomine intelligenda veniunt Instrumenti veteris volumina viginti duo, quæ canonica habentur tam apud Judæos, quàm apud Christianos: quæque in Latinum eloquium ab Hieronymo fuere conversa juxta fidem Hebræorum fontium; ac demum in unum veluti corpus compacta, servato librorum ordine triplici, prout, in codicibus Hebræorum res positæ inveniebantur tempore sancti Hieronymi. Canon igitur est catalogus Scripturarum divinarum, quæ Canonicæ appellantur, eò quòd in Canonem sunt receptæ, supremumque obtinuerint culmen auctoritatis, non modò ad mores sanctè informandos, sed ad comprobanda etiam quælibet Ecclesiastica dogmata. Hanc verò Canonis sacri notionem mutuati sumus è libro secundo Apologiæ Hieronymi adversus Rufinum, deque Præfatione ejusdem sancti Doctoris in libros Salomonis. Nam Galeati prologi, ubi Hebræorum explicavit Canonem, his verbis recordatur in fine posterioris Apologiæ: *In libris quoque Samuelis & Malachim, quos nos Regnorum quattuor nominamus, post catalogum divinæ Scripturæ, hæc intuli, &c.* Hinc videas *Canonem sacrorum Bibliorum* veteris Testamenti, Hieronymum hoc loco appellasse *Catalogum divinæ Scripturæ.* Id autem discriminis posuit inter Scripturas canonicas, & non canonicas; quod istæ legerentur tantùm in Ecclesia ad ædificationem plebis; Canonicæ vero ad fidei dogmata insuper confirmanda: *Sicut ergo Judith*, inquit Præfatione jam laudata in libros Salomonis, *& Tobiæ, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit: sic & hæc duo volumina* (Ecclesiasti. & Sapient.) *legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.* Hieronymo in hac Scripturarum parte consentit Rufinus; quum & ipse in suo Symbolo disserte doceat, non alia volumina pro Canonicis fuisse habita suo tempore, præter illa quæ recensentur in Prologo Hieronymi Galeato. Ad Catalogum namque librorum veteris & novi Testamenti ista subjungit: *Hæc sunt quæ Patres intra Canonem concluserunt, & ex quibus fidei nostræ assertiones constare voluerunt. Sciendum tamen est, quod & alii libri sunt qui non sunt Canonici, sed Ecclesiastici à majoribus appellati sunt; id est Sapientia, quæ dicitur Salomonis, & alia Sapientia quæ dicitur filii Sirach, qui liber apud Latinos hoc ipso generali vocabulo Ecclesiasticus appellatur, quo vocabulo non auctor libelli, sed scripturæ qualitas cognominata est. Ejusdem vero ordinis libellus est Tobiæ, & Judith, & Machabæorum libri.* Post ætatem Hieronymi ac Rufini non statim in canonem sacrorum Bibliorum susceptos fuisse libros illos, qui *Ecclesiastici* dicti sunt, fidem nobis facit exemplar manuscriptum, quod licet vetustissimum appareat, quadringentis tamen annis ad minus post obitum Rufini fuisse inscriptum nemo inficiatur. Hic itaque codex Bibliorum manuscriptus, notatus numero 15. in nostra San-Germanensi Bibliotheca, hæc adtexuit libro Estheris: *Finit Esther. Deo gratias, Amen. Hucusque completum est vetus Testamentum, id est, omnes Canonicæ Scripturæ; quas transtulit Hieronymus presbyter de Hebraïca veritate in Latinum sermonem. Cæteræ vero Scripturæ, quæ non sunt Canonicæ, sed dicuntur Ecclesiasticæ, istæ sunt, id est, Liber Judith, Tobias, libri Machabæorum duo, Sapientia quæ dicitur Salomonis, & liber Jesu filii Sirach, & liber Pastoris.* Nonnulla prætermitto quæ videri possunt ad finem columnæ 1152. hujus editionis. Quam igitur habuerint in Ecclesia auctoritatis dignitatem Scripturæ Canonicæ, plane liquet ex supra memoratis: & illæ sunt quibus constat Canon Hebraicæ veritatis, in quo numquam fuerunt libri vel *Apocryphi*, vel *Ecclesiastici* appellati apud antiquos Patres. Hodie nullo auctoritatis discrimine in Canonem Ecclesiasticum recepti, parem cum cæteris merentur venerationem apud omnes vere pios, qui Concilii Tridentini decreto de Canonicis Scripturis adhærere gloriantur.

Canonis porro Hebraicæ veritatis meminit Cassiodorus, de Institutione Divinarum Litterarum capite duodecimo, ubi ipsum vocat Divisionem Scripturæ divinæ secundùm Hieronymum: *Autoritas divina*, inquit, *secundum sanctum Hieronymum in Testamenta duo ita dividitur, id est, in vetus & novum. In Legem, id est, Genesim, Exodum, Leviticum, Numerorum, Deuteronomium. In Prophetas, qui sunt Jesu Nave, Judicum, Ruth, Samuel, Malachim, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Libri duodecim Prophetarum. In Hagiographos, qui sunt Job, David, Salomonis Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Daniel, Verba Dierum, id est, Paralipomenon, Esdras, Esther.* Hæc ex Prologo Hieronymi Galeato afferebat Cassiodorus; sed vitiosa est prorsus illa divisio, tam in editis, quàm in manuscriptis libris. 1°. quidem omissa ubique voce *Malachim* post verbum *Samuel.* 2°. Manuscripti codices non pauci prætermiserunt *Daniel*; alii cum editis adnumerant majoribus Prophetis post Ezechielem, servato ordine vulgato Bibliorum sacrorum. 3°. Pro nomine isto, *Ecclesiastes*, posuerunt *Ecclesiasticum*, qui non est Salomonis, sed liber Jesu filii Sirach: quique in Canonem nusquam admissus est ab Hieronymo. 4°. Denique aliquot manuscripta exemplaria adjiciunt librum Judith post volumen Estheris: quum tamen Judithæ liber è numero Canonicarum Scripturarum segregatus sit in multis locis apud Hieronymum. Neque tamen negligentiæ vel inscientiæ accusandus est Garetius noster, qui in ultima Cassiodori operum editione hos non emendavit codicum seu editorum, seu manuscriptorum errores. Is quippe, sicut & alii qui edendis SS. Patrum lucubrationibus navant operam, id quod in melioris notæ libris, manu optima & vetustissima exaratis habebatur, bona fide retulit, nec sui credidit esse officii & muneris ea corrigere, quæ in tam venerandæ antiquitatis codicibus constanter legebantur. At nulli omnino ingratum aut injucundum fore arbitramur, si pro suscepto à nobis Canonis Hebraici explicandi munere observemus hos omnes lapsus & errores posse ab iis facile corrigi, qui sacra divinarum Litterarum eruditione imbuti, eos tentaverint hac sacrati fontis unda eluere atque abstergere.

Eumdem Hebræorum Canonem repræsentat Isidorus Hispalensis, Originum lib. 6. cap. 1. quem integrum hoc loco

Digitized by Google

gaudebant apud Gregorium Magnum, ac in Gallicanis Ecclesiis, sacri Hebræi codices: At præsenti quæstiunculæ finem facientes, lectorem studiosum monemus textum Hebraicum conceptis verbis appellatum fuisse *veritatem Hebraicam*, tam ab Auctoribus Græcis, quàm à Latinis Patribus. Sic Origenes loco supra citato, Procopius similiter, & Euthymius Præfatione in Psalmos. Inter Latinos autem Hieronymus ubique arcem tenet *veritatis Hebraicæ*; Augustinus lib. 18. de Civit. Dei cap. 44. & Quæstionibus in Heptateuchum, de quibus antea dictum est. Beda, Albinus, Joseph Abbas ejus discipulus, Rabanus Maurus, Agobardus, Claudius Taurinensis, Stephanus Cistercienfis; & alii innumeri his recentiores.

IV. Facilis est ac expedita partium singularum Canonis expositio: quia tres Ordines quibus constat distinctè & explicate ab Hieronymo descripti sunt in Prologo Galeato Scripturarum, quem præmisit quattuor Regum libris; ad quorum etiam frontem à nobis editus est. Ne actum tamen hîc agere videamur, nonnulla de eodem Canone disseremus quæ nondum disputationibus ventilata sunt, neque in Notis, neque in Prolegomenis nostris. In tres itaque partes omnis Scriptura à Judæis divisa est, in *Legem*, in *Prophetas*, & in *Hagiographa*. Prima Classis sive primus Ordo, qui תורה *Thora*, id est, *Lex* ab eis dicitur, quinque libros Mosis continet, *Genesim* scilicet, *Exodum*, *Leviticum*, *Numeros* & *Deuteronomium*. Hi omnes à principiis suis nomina sortiuntur apud Judæos, ita ut Genesis vocetur *Bresith*, quia primum hujus libri vocabulum in Textu Hebraico est בראשית *Bresith*, quod significat, *In principio*. Similiter Exodum vocant *Elle-smoth*, sive οὐελλεσμὼθ *Vellesmoth*, ut legit Origenes Commentario in Psalmum I. Nam primæ voces in libro Exodi istæ sunt ואלה שמות, *Velle-smoth*; quod interpretatur, *Et hæc nomina*, vel, *Hæc sunt nomina*. Leviticus dicitur *Vajicra*, apud Origenem οὐϊκρά, *Vikra*; apud Hieronymum *Vajecra*; in Hebræo scriptum est ויקרא. Id vero significat, *Et vocavit*. Quartus Mosis liber, quem *Numeros* vocamus, incipit ab hoc verbo וידבר, *Vajedabber*, & eodem modo vocatur ab Hebræis. Nam quod Origenes notavit in Psal. 1. de volumine Numerorum, non primam vocem spectat, sed potius argumentum in eo pertractatum, ut diximus in Notis ad Prologum Galeatum, col. 318. litt. d. Quintus denique Legis Mosaicæ liber dictus est *Elle addabarim*, vel ex Origene ἤλλε ἀδδεβαρίμ, *Helle haddebarim*; in Hebræo enim istud habet initium, אלה הדברים, *Elle haddebarim*, id est, *Hæc sunt verba*. Hæc est prima pars Canonis Hebraïcæ veritatis, quæ Pentateucho Mosis constituitur.

Secunda Pars, sive secundus Ordo librorum Canonis complectitur omnes Prophetas, *Priores* scilicet & *Posteriores*, uti vocantur à Judæis, נביאים ראשונים, *Neviim rischonim*, & נביאים אחרונים, *Neviim ahharonim*. Priores sunt quattuor, qui librorum *Josue*, *Judicum*, *Samuelis*, & *Malachim*, id est, *Regum*, titulo prænotantur. Posteriores autem Prophetæ quattuor itidem volumina constituunt, 1. *Isaias*, 2. *Jeremias*, 3. *Ezechiel*, 4. *Duodecim Minores* unà simul. Octo igitur habet libros secunda Classis in Canone Hebraïcæ veritatis. Ita tamen ut volumen *Ruth* unico volumine complexum sit cum Judicum libro, qui apud Hebræos שפטים, *Sophtim*, vel juxta Origenem σωφτίμ *Sophetim* dictus est.

Tertius ac ultimus Ordo *Hagiographa* possidet, quæ ab Hebræis כתיבים *Kethuvim* nuncupantur, id est, *Scripta*; non quidem vulgaria, sed sancta & ברוח הקדש *bernahh haccodesch*, *per Spiritum sanctum* litteris consignata, hoc est, per immediatum, afflatum sancti Spiritus. Consule Maimonidem in More Nevochim parte 2. cap. 45. Hagiographa autem novem numerantur, *Job*, *Psalmi*, *Proverbia*, *Ecclesiastes*, *Canticum Canticorum*, *Daniel*, *Paralipomena*, *Ezras*, & *Esther*. Apud Origenem liber Psalmorum inscribitur σφὲρ θιλλίμ *Sepher thillim*, & Proverbia prænotantur titulo μισλώθ *Misloth*. Quod ideo adnotamus ne nos prætereat varians horum nominum lectio apud veteres: nam aliter leguntur apud Hieronymum, nempe *Sephar tallim*, & *Masaloth* vel *Masloth*. Cætera videsis in scholiis ad Prologum Galeatum.

Hujus divisionis Scripturæ sacræ in tres partes principaliores meminit Salvator noster Christus Dominus Luc. 24. ℣. 44. *Quoniam necesse est*, inquit, *impleri omnia, quæ scripta sunt in Lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me*. Ubi Psalmi ponuntur pro omnibus Hagiographis, quibus constituta est tertia Classis librorum Canonis. In Psalmis namque major pars Prophetiarum, ac manifestiora de Christo oracula prænuntia leguntur: ideo volumen Psalmorum nominavit Christus tamquam nobiliorem partem in Ordine Hagiographorum. Alibi apud eumdem Lucam 16. ℣. 16. duas tantum partes nominavit, dicens: *Lex & Prophetæ usque ad Johannem*. Sicut ergo Psalmos hoc loco prætermissos conspicimus; ita nihil mirum sit, quod de serie Hagiographorum meminerit Christus unico tantùm hujus Ordinis volumine appellato. Notandum vero per synecdochen partem integram Scripturæ alibi positam esse pro uno libro ejusdem partis: ut Johannis 6. 45. dicitur, *Est scriptum in Prophetis*; quum tamen testimonium illud à Johanne recitatum in uno Isaïæ volumine cap. 54. ℣. 13. scriptum reperiatur. Sed dicendo, *in Prophetis*, secundam Classem librorum Canonis intelligit Evangelista, nempe partem illam quæ *Prophetas* continet. Idem occurrit Actor. 13. 40. *Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis*. Nam locus ibi citatus desumtus est è capite primo, ℣. 5. Habacuci; non ex omnibus Prophetis. Verum *in Prophetis* dixit, quia attentus erat in eam partem Scripturæ quæ omnes libros Propheticos complectitur, vocaturque *Ordo Prophetarum*. Nihil de Josepho Judæorum vernaculo scriptore, vel ex Commentariis Masorethicis hîc amplius adjiciemus ad probandam antiquam illam divisionem Scripturarum in tres partes præcipuas: sufficere enim credimus ea adduxisse quæ auctoritatem habent à Christo & ab Apostolis. Qui plura de hoc argumento poposcit, adeat Buxtorfios, Bonfrerum, & multos alios Commentatores, qui Præludia isagogica scriptitarunt ad sacrorum Bibliorum intelligentiam.

V. Odium quo Rufinus Hieronymum prosequutus est, persuasit aliquando illi calumniatori partes nonnullas Scripturæ è volumine Danielis abscissas esse & abjectas à sancto Doctore. Sic enim criminatur Invect. 2. in Hieronymum: *Omnis illa historia de Susanna, quæ castitatis exemplum præbebat Ecclesiis Dei; ab isto abscissa est & abjecta atque posthabita*. De Cantico Hebræorum puerorum in camino ignis ardentis, similes habet querimonias: *Trium puerorum hymnus, qui maxime diebus solemnibus in Ecclesia Dei cantatur, ab isto è loco suo penitus erasus est*. Hanc Rufini imperitam reprehensionem non solum imitatus est scriptor nuperus; sed calumniam calumniis cumulans ausus fuit asserere Ecclesiam Christi castigasse Hieronymianam Versionem, & eas Danielis partes restituisse in Canone, quas sensu Judaïco & Rabbinico spiritu Hieronymus absciderat. Illis ergo ac similibus conviciis id reponit sanctus Interpres: *Quod autem refero, quid adversum Susannæ historiam, & hymnum trium puerorum, & Belis draconis fabulas, quæ in volumine Hebraïco non habentur, Hebræi soleant dicere: qui me criminatur, stultum se sycophantam probat. Non enim quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere soleant, explicavi*. Et infra: *Quæso te, amice dulcissime, qui tam curiosus es, ut etiam somnia mea noveris; omniaque, quæ per tot annos absque metu futuræ scripsi calumniæ, in accusationem vocas; ut respondeas, quomodo eorum præfationes librorum nescias, quos accusas? quæ quodam vaticinio futuræ calumniæ responderunt, implentes proverbium: Prius antidotum, quam venenum*. Certe ex ipsa Præfatione in Danielem de Hebræo Latine conversum, manifeste patet Rufinum ejusque hodiernos gregales non legisse Prologos librorum, quos in condemnationem vocant. Nonne ibi contestatur Hieronymus partes illas, quæ in Hebræo non inveniuntur, à se fuisse subjectas cum signis obelorum? *Hæc idcirco refero*, inquit, *ut difficultatem vobis Danielis ostenderem: qui apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconis fabulas; quas nos, quia in toto orbe dispersæ sunt, veru anteposito easque jugulante, subjecimus: ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse*. Hieronymo igitur animum Judaïcum quisquis impingit, stultum se probat sycophantam; utpote qui nesciat sanctum Doctorem in sua Danielis Latina conversione, & Hymno trium puerorum, & Historiæ Susannæ proprium tribuisse locum; nihilque de illis partibus detruncasse, nec quidem Commentariis in Danielem. Audiant quapropter obtrectatores illi doctissimum virum in caussam suam eleganter descendentem Proœmio jam laudatorum Commentariorum: *Unde & nos ante annos plurimos quum verteremus Danielem, has visiones obelo prænotavimus; significantes eas non haberi in Hebraïco. Et miror quosdam μεμψιμοίρους indignari mihi, quasi ego decurtaverim librum*, &c. Ergo nunc cum Amasio suo Rufino probent quidam μεμψίμοιροι, abscissam &

Digitized by Google

posthabitam esse Historiam Susannæ ab Hieronymo; ideoque illi malo Ecclesiam Christi succurrisse, quando Vulgatam Latinam utendam tradidit fidelibus. Apud pios vero ac bene eruditos illud observatum velim, Hymnum trium puerorum; Historiam Susannæ, & alteram Belis draconis, sumtam fuisse non ex LXX. Interpretibus (qui recto judicio Ecclesiæ repudiati sunt in toto Danielis volumine) sed ex Theodotione, licet Ebionita & Semijudæo: quia hujus translatio veritati consona reperta est; quum illa quæ circumferebatur nomine LXX. Translatorum multum à veritate discordaret. Utque persuasum habeant omnes Ecclesiam Catholicam per omnia adhærere Hieronymo in Latina Danielis editione, conferat qui voluerit apud Carum Theologum variantes lectiones Cantici Azariæ à versu 26. ad versum 45. ubi multa deprehendet diversa in editione veteri, ab iis quæ leguntur in Vulgata, ac in Canone Hebraicæ veritatis à nobis edito. Præterea insertæ intra textus Danielis adnotatiunculæ Hieronymi manifestissimum præbent argumentum, Ecclesiam Romanam non aliam sequi versionem in libro Danielis, quàm illam Hieronymianam tum ex Hebræo, tum ex Theodotione expressam.

Nunc signa obelorum, quibus omnes illas partes deuterocanonicas prænotavit Hieronymus, diligenter consideranda sunt in Danielis volumine. Nam primo sciendum illa signa per scriptorum negligentiam è pluribus MSS. libris esse subtracta. Quæ notariorum incuria vetus adeo est, ut illam bis terve conqueratur Hieronymus Epist. 135. *Quæ signa*, inquit, *dum per scriptorum negligentiam à plerisque quasi superflua relinquuntur, magnus in legendo error exoritur.* Supersunt tamen aliquot codices, qui obelos retinent prænotatos tam in prioribus additamentis Danielis, quàm in appendicibus Estheris. Manuscriptus Regius Bibliorum sacrorum, vulgo dictus codex S. Mauri, notatus num. 3561. & CCXXII. retinet diligenter omnia istæc signa obelorum ad Hymnum trium puerorum in Danielis volumine. Similiter splendidissimum exemplar Colbertinæ Bibliothecæ num. 1. quod Carolo Calvo donarunt olim Monachi S. Martini Turonensis, habet prænotatas illas virgulas eodem Danielis loco; & hoc quidem ad caput omnium linearum. Non sic Exemplaria Canonis Hebraïcæ veritatis, ubi librariorum & notariorum incuriâ hujusmodi signa prætermissa sunt. Excipiendum tamen Regium exemplar, notatum 3564. quod non omnia obelorum signa prorsus abjecit; quattuor enim vel quinque habet adscripta in capite, medio, & fine columnarum; sub quibus comprehendi voluit lineas singulas harum partium Danielis. Quod spectat Historiam Susannæ, & Belis, nullum usque in præsens codicem MS. invenire potui, in quo signa obelorum non fuerint omissa; quamvis Hieronymus expresse testatus sit *has Visiones obelis prænotatas esse*, ut lectoris admoneretur intentio eas in Hebraico non haberi. Quare *Visiones* dictæ sint à veteribus Scriptoribus illæ sectiones quæ apud nos hodie *Capita* nominantur, commodiùs infra declaratur.

Notandum est secundo inæqualem esse obelorum formam non in diversis solum, sed in iisdem etiam MSS. codicibus. Sic laudatus supra Manuscriptus Colbertinus signa hæc in toto Hieronymi Psalterio scripta retinet cum duobus punctis, uno superiori, & inferiori altero, ad istum modum ÷ in additamentis autem Danielis & Esther, eamdem repræsentat virgulam — transversam, sed absque ullo puncto. Regius quoque num. 3561. in Danielis Hymno obelum habet punctis ornatum ÷; at in fine Estheris solam exhibet virgulam jacentem — sine punctorum comitatu: quod imitatur Corbeiensis MS. codex num. 1. Cæteri San-Germanenses nostri & Memmianus Canon partes Estheris ultimas obelis prænotant cum duplici puncto, supremo & infimo ÷. Eadem signa obelorum binis punctis instructorum visuntur in editione Origenica libri Esther, ex Arundelliana Bibliotheca producti. Caveat autem prudens lector, ne notulam compendiariam in MSS. libris usitatam confundat cum signo obeli, propter eamdem omnino figuram utrisque assignatam. Nam librarii & scriptores antiqui utuntur hoc charactere ÷, pro verbo, *est*, tertia persona singulari verbi substantivi *sum.* Unde legimus sæpius: *Et* ÷ *sensus*; pro, *Et est sensus. Quis* ÷ *in vobis*; pro, *Quis est in vobis.* Sicque aliis locis innumeris, prout placuit veteribus notariis, qui ab annis septingentis plus minus libros exscribere curarunt.

Cæterum obelorum signa in additamentis Danielis & Esther non potuerunt proprias ubique sedes habere in hac præsenti editione nostra: nam librariorum hodiernorum, seu impressorum usus non patitur eamdem paginarum & columnarum dispositurам, quæ in codicibus MSS. repræsentatur. In Manuscriptis obeli semper prænotantur ad caput versuum, sive singularum linearum sacri contextus, tam in secunda paginarum columna, quàm in prima: medium enim spatium relinquunt sufficiens inter columnas, in quo spatio continuè describunt obelos. Contrà in editis libris nihil est intermedium, nisi majusculæ litteræ ad distinctionem columnarum, vel partium contextûs. Nec quid aliud in medio positum hodiernæ Typographiæ leges paterentur, præter jam dictas litteras, aut lineam pendentem à summo usque ad imum paginæ versum. Ideo necessitate compulsi, ne novam induceremus dispositionem apud Typographos, satius esse duximus obelorum signa in margine exteriori semper adscribere; & in prima quidem columna ad caput singularum linearum scripturæ; in posteriori autem columna ad finem linearum: ita tamen ut cujusque obeli cuspis in scripturam sit conversa, qua significatur apud Hieronymum, confodiendas esse hujusmodi partes, quæ absunt in Hebræis exemplaribus.

De obelorum denique signis illud etiam lectorem monemus, diversa esse signa istæc in libris Samuelis, & Salomonis Proverbiis, ad margines horum librorum à nobis posita, ab illis Hieronymianis de quibus hucusque diximus. Nostra enim signa obelorum non significant addititium quid aut superfluum exstare in textu quem edidimus in libris Regum, & Proverbiorum: sed studiosis quibusque indicant Vulgatam Latinam his locis aliquid redundans, & à LXX. Interpretibus mutuatum habere, quod nec in pura Hieronymi Versione, nec in fonte Hebraico legatur. Usum itaque obelorum nostrorum nullus promiscue accipiat, putans eumdem esse cum illo quem habent in Translatione Danielis & Estheris apud Hieronymum: quia nostri obeli quosdam versus absentes indicant; alii vero sententias præsentes Scripturæ, quasi veru anteposito jugulatas docent, & commonefaciunt.

VI. Non parvam in hoc præsenti articulo quæstionem movemus, inquirentes quisnam fuerit primus Auctor scholiorum marginalium, quæ in exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis posita reperimus; quantaque sit hujuscemodi adnotationum utilitas ac præstantia. Ego quidem nihil prius mihi faciendum putavi, quam ut fatear me aliquando errasse in Auctore scholiorum, quem ipsummet Hieronymum opinabar, nec sine aliqua similitudine veri. Sciebam ab eodem sancto Doctore monitus in Epistola 135. nonnumquam pro eruditione legentium adnotationes additas è latere contextus: has vero temeritate, vel imperitiâ librariorum in corpore fuisse positas. Unde docta scholia marginalia veritati Hebraïcæ consona, in sacrum Textum Scripturæ derivata quum deprehendissem; facile mihi statim persuadebam idem in pluribus evenisse, quod ipse Epistola jam laudata conqueritur ad Psalmum 73. ℣. 8. ubi ait: *In Græco scriptum est καταπαύσωμεν, & nos ita transtulimus:* Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra. *Et miror quomodo è latere adnotationem nostram nescio quis temerarius scribendam in corpore putaverit, quam nos pro eruditione legentis scripsimus hoc modo: Non habet καταπαύσωμεν, ut quidam putant; sed κατακαύσωμεν, id est, incendamus.* Et iterum eodem loco: *Unde si quid pro studio è latere additum est, non debet poni in corpore, ne priorem translationem pro scribentium voluntate conturbet.* Præterea aliud exemplum ejusdem temeritatis librariorum, nisi potius imperitiæ fuerit, animadverti in Epistola 142. ad Damasum Papam: nam in uno Colbertino antiquissimo codice Epistolarum S. Hieronymi, è latere additam inveni adnotationem quamdam marginalem, quæ in alio codice Monasterii sancti Cygiranni in corpore posita legitur. Monebat Hieronymus Pontificem Romanum de nomine ineffabili Dei, & apud Hebræos (יהוה) tetragrammato; sicque rem observabat. *Dominus quoque ipse hic quattuor litterarum est, quod proprie in Deo ponitur,* JOD, HE, JOD, HE, *id est, duabus* JA, *quæ duplicata ineffabile illud & gloriosum Dei nomen efficiunt.* At errorem Græcorum, qui nomen illud quattuor litterarum יהוה, legebant, ΠΙΠΙ, *Pipi*, imitatus in contextu Epistolæ Hieronymus, statim sese, & eum redarguit addens è latere hanc adnotationem: *Pro secundo* JOD *melius* VAV *legitur, ut sit* JAO. Hoc igitur scholion marginale suo loco retinet Colbertinus codex minutissimo scriptus charactere; ponitque signum emendationis post ista, *id est, duabus* JA. San-Cygirani autem MS. locum citatum cum adnotatione confundit hoc modo:

Digitized by Google

modo: *Dominus quoque ipse hic quattuor litterarum est, quod proprie in Deo ponitur,* JOD, HE, JOD, HE. *Pro secundo* JOD *melius* VAV *legitur, ut sit* JAO: *id est, duabus* JA, *quæ duplicata ineffabile illud & gloriosum Dei nomen efficiunt.* Quorum verborum nullus est sensus propter adnotationem in corpore positam librarii nescio cujus temeritate. Si cui tamen hæc incesserit opinio, errorem quidem lectionis in nomine Dei יהוה, *Jehova*, sive *Adonai*, ab Hieronymo manasse; castigationem vero eidem errori ab alio scriptore fuisse adhibitam; meminerit idem nomen cum litteris suis optime expressum esse Epistola 136. Hieronymi ad Marcellam: *Nonum*, inquit, *nomen Dei,* τετραγράμματον, *quod* ἀνεκφώνητον, *id est ineffabile putaverunt, quod his litteris scribitur,* JOD, HE, VAV, HE, *quod quidam non intelligentes propter elementorum similitudinem, quum in Græcis libris repererint,* pipi *legere consueverunt.* Vides non ignorasse Hieronymum nomen Dei tetragrammaton compositum esse ex *Jod* & *Vav* cum duplici *He*; non ex duabus *Ja*, ut supra dicebat; id est duplici *Jod*, & ex duplici *He*. De lectione similiter, *Jao*, nihil dubitaveris ipsam esse Hieronymianam: nam in Prophetarum Commentariis nomen tetragrammaton, יהוה, aliquando legebat *Jao* (si bene tamen memini ejus quod tempore suo neglexi adnotare in schedulis meis). Commentario quoque in Psalmos, quem eidem Hieronymo viri docti acceptum referunt, sic de nomine Dei scriptum legimus Psalmo 8. *Domine Dominus noster. Prius nomen Domini apud Hebræos quattuor litterarum est.* JOD, HE, VAV, HE. *Quod proprie Dei vocabulum sonat & legi potest* JAHO: *& Hebræi arreton, id est, ineffabile opinantur. Secundum vero* ADONAI, *omnium commune est: quod sæpe & in hominibus ponitur.* Hunc locum attuli ex quattuor antiquissimis MSS. codicibus, Monasterii nostri Corbeiensis duobus num. 135. & 136. uno Cluniacensi & altero Sorbonico. Omnes isti scribunt verbum Græcum ἄῤῥητον cum Latinis characteribus, id est, *arreton*, quod significat *ineffabile.* Præterea non legunt corrupte cum editis nomen illud יהוה, *Jehova*; sed *Jaho*, juxta consuetudinem Antiquorum; sive potius *Jao*, sine aspiratione in medio, ut sit Ἰαὼ Græcorum apud Diodorum lib. I. Biblioth. Histor. παρὰ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις Μωσῆν τὸν Ἰαὼ ἐπικαλούμενον Θεὸν, *apud Judæos Moses Deum, qui Jao dicitur*, &c. Hinc videas Drusium cap. 21. de nomine *Jehova*, merito observasse; *In editione Frobeniana, quæ in omnes partes melior est, legi non Jehova, sed Jao: quam lectionem germanam esse*, inquit, *nullus dubito. Imperita temeritas pro antiqua reposuit recentem, h. e. pro vera corruptam.* De eodem nomine tetragrammato יהוה *Jehova*, *Jaho*, vel *Jao*, consule laudati jam Drusii Disputationem. Caveas autem velim ineptissimam lectionem ejusdem nominis gloriosissimi, quæ hoc modo scribitur Procopii Gazæi Commentariis in Exod. cap. VI. *Præterea majorem his nactus es mei notitiam dum tibi demonstravi nomen meum tetragrammatum, reliquis non effabile nisi solis sacerdotibus, quod inscribebatur aureæ mitræ. Hæ autem, ex quibus illud nomen conflatur, sunt illæ quatuor litteræ: jod, aleph, fau, thet. Hoc nomen significat Dei vitam perennem & æternitatem.* Linguæ Hebraicæ imperitissimus fuit quisquis hanc lectionem nominis quattuor litterarum, יהוה, quod dicitur ineffabile, ita depravatum exhibuit, ut diceret secundam litteram esse *Aleph*, & quartam esse *Thet*: quum utraque sit ה *He*, vel apud eos qui minimam Hebraïcorum elementorum notitiam consequuti sunt. Sed jam redeamus unde divertimus. Auctorem scholiorum Canonis pro ipso Hieronymo habebam in Adnotationibus Prodromi pag. 83. & in Notis etiam hujus divinæ Bibliothecæ col. 160. & 164. cujus erroris caussa nunc mihi est temeritas veterum librariorum, qui plures ejusdem sancti Doctoris notatiunculas, è latere ab eodem additas, in corpore contextus apponere non dubitarunt. Quod quum in scholiis jam dictis factitatum quoque vidissem; facile erat ut crederem eadem scholia ab Hieronymo fuisse profecta; idque maxime quòd ab homine linguæ Hebraicæ peritissimo fuerint addita è latere translationum sancti Hieronymi. Deinde par aliquot in locis eruditio, ac idem omnino stylus unum auctorem suadebant; ex uno namque & eodem calamo exarata creduntur quæ formam litterarum ubique æqualem servant. Verum quamquumque habeam in errore excusationem, error tamen est qui modo castigandus mihi venit his potissimum consequentibus argumentis.

Diversum esse scholiastem Canonis Hebraïcæ veritatis à sancto Hieronymo omnes docti fatebuntur, ubi primum exploratum ipsis erit, unum eumdemque habere Auctorem scholia Canonis, & Quæstiones Hebraicas in Regum ac Paralipomenon libros; quæ inter Opera Hieronymiana editæ sunt ab Erasmo ac Mariano Victorio. Nam quum sit omnino manifestum ex Rabano Mauro, alium esse ac plane diversum scriptorem Quæstionum seu Traditionum in Regum libros, ab ipso Hieronymo, qui Traditiones Hebraicas in Genesim nobis edidit: consectaria erit horum scriptorum, id est, Hieronymi & scholiastis anonymi diversitas; siquidem ostenderimus ipsum esse scholiastem Canonis, qui & Traditiones Hebraicas scribebat in Regum volumina. Ad id vero probandum sola nobis instituenda est comparatio scholiorum cum memoratis Quæstionibus Hebraicis: quia ubi obique una est scriptoris eruditio; eædem phrases; & ipsissima verba in observationibus; quas utique haud immerito crederemus, vel de Quæstionibus Hebraicis transisse ad margines Exemplarium Canonis; aut de marginibus illis in libros Quæstionum Hebraicarum fuisse derivatas. Nisi huic opinioni nonnihil contraria esset copia plurimorum scholiorum, quæ non leguntur in Traditionibus Hebraicis; quæ tamen leguntur in Exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis. Primum igitur quod ex Hebræo observat Auctor Quæstionum seu Traditionum in libros Samuelis, variantem spectat lectionem lib. I. Regum, cap. I. ℣. 5. *Anna autem dedit partem unam tristis. In Hebræo*, inquit, *ita legitur: Anna autem dedit partem unam duplicem, quia Annam diligebat.* Non aliter legas in scholiis Canonis, quæ ponuntur è latere ejusdem versiculi col. 326. nostræ editionis. Consequenter ad ℣. 24. hujus Capituli impugnat lectionem codicum Latinorum, hoc est, Hieronymi translationem, vitiosamque conatur ostendere ita dicens: *In Hebræo non tribus modiis farinæ, sed modio farinæ legitur; quem locum apud Latinos scriptorum vitio constat esse depravatum. Si enim cum vitulis tribus tres modios farinæ obtulit, contra præceptum legis fecit...... Unde datur intelligi quod Elcana non obtulerit tres modios farinæ cum tribus vitulis, sed novem decimas; quibus secundum Hebraicam mensuram, unus efficitur Ephi.* In scholiis Canonis posuerat idem Auctor, *h. & modio farinæ*; sed qui hæc scholia descripsit in Exemplari nostro San-Germanensi, erasit è textu sacro vocem *tribus*, adnotationemque in corpore ponendam putavit, relictâ littera *h.* in margine, ut ex ea lectorem commonefaceret Hebraicum habere, *Et modio farinæ.* Ex iis apertissime demonstratur unum eumdemque fuisse scriptorem scholiorum Canonis, ac Traditionum Hebraicarum in libros Regum: hunc vero plane diversum esse a sancto Hieronymo, qui Hebræum איפה, *Epha* semper interpretatur *tres modios, tria sata*, &c. uti liquet è versu 17. capitis 2. lib. Ruth; & ex libro 14. Commentariorum in Ezechielem, quorum verba inferiùs recitavi in Notis nostris ad hunc Samuelis locum col. 327. Capite secundo, libri item prioris Regum ad ℣. 5. scholion istud marginale, *h. septem*, positum est è regione, *peperit plurimos.* Ad versum similiter octavum è latere horum verborum, *sunt cardines terræ*, ita scriptum legitur, *h. Domini enim sunt afflicti terræ.* Hujusmodi igitur scholia marginalia minime gentium omittenda duxit Auctor Traditionum in libros Regum: unde hæc monuit lectorem studiosum: *In Hebræo & in Septuaginta Translatione, non plurimi, sed septem leguntur.* Et paulo infra: *In Hebræo ita habetur, Domini enim sunt afflicti terræ. Afflictos terræ, Hebræi pauperes spiritu, & humiles corde intelligunt: super quos Dominum orbem posuisse dicunt; quia eorum meritis terram stare autumant.* Non ambigo quamplurimos reperiri, qui è talibus scholiis Hebræi anonymi reprehendendam existiment Hieronymi translationem Latinam; sed si meminerint hanc esse regulam boni Interpretis ut ἰδιώματα linguæ alterius, suæ linguæ exprimat proprietate; mirabuntur potius maximum Scripturarum Interpretem nostrum, qui pro *septem*, Latina proprietate *plurimos* reddidit. *Septenarius enim numerus*, inquit Procopius Gazæus in hunc locum, *multitudinem denotat.* Deinde quod asserat Hebræus noster scholiastes haberi in fonte, *Domini enim sunt afflicti terræ*, nescio an Hebrææ voces istæ, מצקי ארץ, *metsuce erets*, magis *afflictos terræ* significent; quam *fundamenta & cardines terræ.* Quidquid sit de Grammaticali significatione illorum verborum, certum est Judæos cum scholiaste, mystica sa tem expositione conspirare in sensum Hieronymi. Quia si meritis humilium & afflictorum mundus stat, haud dubio *cardines* illi sunt, quibus totus orbis innitatur. Jam si in Scholiaste & in Auctore Traditionum ipsissima verba requiras, consulens

dus tibi est locus iste cap. 10. ℣. 25. *Loquutus est autem Samuel ad populum legem regni.* Ubi uterque habet, *Hebræus judicium regni:* nihil aliud observantes præter sensum Grammaticalem verbi משפט, *misphat* sive *mispat*. Idem intelligas de *Ephod lineo*, infra cap. 22. ℣. 18. & de *Maon civitate*, cap. 25. ℣. 2. sicque de aliis plurimis, in quibus ne lato quidem ungue à se ipso discedit scholiastes, id est, non discedit ab Auctore Traditionum Hebraïcarum. Utque demum non ex lineamentis solùm pulcrioribus, sed ex propriis etiam nævis vultûs innotescat tibi Scholiastes noster, ipsissimus Auctor Traditionum Hebraïcarum in libros Regum & Paralipomenon; adverte diligenter quæ leguntur infra col. 363. ubi Auctorem illum & Scholiastem nostrum Notis castigavimus, quòd non probaverit interpretationem Hieronymi lib. 1. Samuelis, cap. 30. versu 10. & 21. Putat enim Hebræus ille scriptor vocem פגרו, *piggeru*, Latine reddendam esse, *jussi fuerant*, non *lassi substiterant*. In quo nullum habet adstipulatorem inter Hebræos Grammaticos hodiernos, neque in Lexico heptaglotto Linguarum orientalium. Unde manifestum habemus argumentum, specialem ac propriam esse illi Auctori Hebræo significationem quam affert tam in scholiis, quàm in suis Quæstionibus Hebraïcis. Idem igitur habendus est Auctor qui scholia apposuit ad margines Translationis Hieronymianæ, & qui Quæstiones Hebraicas edidit in volumina Regum, ac Paralipomenon. Nunc inquiramus quo tempore floreret in scientia Scripturarum; & unde genus suum traxerit.

Pauci admodum dies sunt, quod ex Rabano Mauro didici Auctorem Quæstionum Hebraicarum in libros Regum & Paralipomenon quemdam fuisse Hebræum, qui sæculo octavo aut nono celebratior erat Bibliorum sacrorum usu ac intelligentiâ. An vero genere Hebræus fuerit & ex Judæorum gente prognatus, non satis liquet ex Rabani Præfatiunculis: quia juxta morem illorum temporum caussa nominis in dubio esse potest; non enim propriis nominibus multi vocabantur; sed ingenii sæpius nominatione ementita eos alii cooptabant. Unde Johannes Mabillonius noster Tomo I. veterum Analectorum pagina 370. fatetur *Cuculum*, *Menalcam*, & *Daphnin* nomina esse supposititia pro veris, qualia de more usurpat Alcuinus, & Theodulphus Episcopus Aurelianensis; nec scire potuisse quinam fuerint *Menalca*, vel *Daphnis*, vel *Cuculus:* nisi quod existimat de *Cuculo*, eum esse filium illum prodigum, cujus intemperantiam & casum plangit Alcuinus in Epistolis 103. & 114. Hoc modo nomine *Hebræi* appellari poterat vir doctus in lingua Hebraica, quamvis origine Gallus esset vel Germanus. Certe si natione Judæus erat, in Christum tamen illum credidisse manifestum nobis est ex ejus verbis infra recitandis. De Auctore igitur Quæstionum Hebraicarum, sive Traditionum in libros Regum & Paralipomenon hæc habet Rabanus Maurus Præfatione Commentariorum in quattuor libros Regum: *Ibi enim inveniet quid Pater Augustinus, quid insignis Interpres divinorum Librorum Hieronymus senserint; quid Papa beatus ac suavissimus Doctor Gregorius, quidve Isidorus Hispalensis Episcopus, & quid Beda magister nobilis, ac cæteri Patres, quorum longum est nomina recensere, rite intellexerint............ Præterea Hebræi cujusdam modernis temporibus in legis scientia Capitulis Traditionem Hebræorum habere non paucis locis simul cum nota nominis ejus inserui, non quasi ingerens alicui auctoritatem ipsius; sed simpliciter potius quod scriptum reperi, ejus probationem lectoris judicio derelinquo.* Hunc locum omnino depravatum restituere volebam ad fidem manuscriptorum codicum Rabani; sed nullus id generis inventus liber est in nostra Bibliotheca San-Germanensi, si verum est quod mihi asseveravit sodalis noster qui monumenta hujusmodi sub clavi tenet & conservat. Neque tamen insuperabilis restat hoc loco difficultas restituendi textus, aut assequendi sensus verborum Mauri; quia quod de *Hebræo* hîc scribebat, iterum docuit Præfatione Commentariorum in libros Paralipomenon, dicens: *Non enim longos florentesque tractatus, in quibus plausibilis ludit oratio, sed Commentarios in divinas Historias scribere decrevi; quorum officium est præterire manifesta, obscura disserere. Ante annos enim aliquot rogatu Hildonii Abbatis in Regum libros, secundum sensum Catholicorum Patrum, quattuor Commentariorum libros edidi; quos & sacratissimo genitori vestro Ludowico Imperatori, præsentialiter in nostro Monasterio tradidi: in quibus, sicut & in præsenti opere feci, Josephi, Judæorum Historici, narrationem; & Hebræi cujusdam, modernis temporibus in legis scientia florentis, opiniones plerisque in locis interposui: sed non ita, ut quasi lectorem invitum ad ipsorum Traditionis assensum pertraherem; sed magis judicio ac probationi ipsius illa derelinquens.* Ex iis exploratum nobis fit Rabanum Maurum ita in primo testimonio intelligendum esse, ut dixerit Capitula cujusdam Hebræi suo tempore in scientia Legis florentis inseruisse plurimis locis suorum in Regum volumina Commentariorum; quæ Capitula traditionem Hebræorum contineant. Idque indubitatum esse comperiet quisquis in Rabani expositionibus & Commentariis opiniones ac sectiones integras Quæstionum Hebraïcarum in libros Regum & Paralipomenon, positas animadverterit; atque Commentarios Mauri, & Hebræi Traditiones inter se composuerit. Quis igitur fuerit scholiastes Canonis, & quo tempore vixerit certum exstat ex allatis duobus Rabani Mauri testimoniis. *Hebræus* ab eo dictus est, *in scientia Legis* non mediocriter *celebris*; cujus commentationes ac Quæstiones Hebraïcæ locum habere meruerint inter sententias Hieronymi, Augustini, & aliorum Doctorum nominatissimorum in Ecclesia Christi. Florebat autem scientiâ divinarum Scripturarum eodem tempore quo Alcuinus, & ipse Rabanus Maurus: nam apud Maurum *moderna tempora* vocantur illa tempora quibus ipse ætatem degebat, ut testis est Præfatiuncula seu Epistola dedicatoria Commentariorum in librum Geneseos, ubi *modernum tempus* appellat ætatem *Freculphi*, ad quem ipse rescribit ac præfatur: *Magnorum virorum conamen antiquitus fuit, ut invicem scribendo, sua provocarent studia, & exercerent ingenia. Quod licet eorum exemplo moderno tempore agere decreveris, tamen mirandus in hoc es, quod convenientem personam ad istud conamen non quæsieris.* Modernum itaque tempus intelligit Maurus tempus ipsum quo Commentarios scribebat in Genesim rogatus ab Episcopo Freculpho: quare similes phrases, quæ occurrunt in Præfationibus Commentariorum in Regum ac Paralipomenon volumina, non aliter interpretandæ sunt de ætate Hebræi, qui scholia marginalia Canonis Hebraïcæ veritatis, & Traditiones Hebraïcas edidit exeunte sæculo octavo, aut ineunte nono. Et hæc sunt *tempora moderna* Rabani Mauri in quibus testatur floruisse scriptorem illum, è quo plurima mutuatur & interponit in suis Commentariis. Quantumquumque vero nota nobis sit ætas Hebræi illius, Scholiastis & Commentatoris; incertum tamen genus remanet. Nam quod eum *Josepho Judæorum Historico* adjungat Maurus Præfatione Commentariorum in Paralipomena, ambos unà scriptores illos forsitan recensere voluit, ut doceremur Judæum utrumque fuisse. At huic opinioni non parum repugnat scholion marginale Canonis Hebraicæ veritatis positum col. 170. ubi morem Latinorum sequutus Auctor hujusmodi Adnotationum, dicit in Hebræo haberi Numerorum capite 17. ℣. 6. *Fueruntque virgæ duodecim cum virga Aaron;* in Latinis autem codicibus, quos *suos* vocat juxta consuetudinem Hieronymi & Augustini, scriptum esse, *fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron. Hæbreus*, inquit, *cum; nostri, absque;* id est, Hebræus Textus legit *cum virga Aaron;* nostri codices Latini, *absque virga Aaron.* Non aliis verbis usos fuisse Latinæ linguæ homines in recitandis variantibus lectionibus Scripturarum divinarum probe noverunt quiquumque sanctorum Patrum lucubrationes evolvunt. Et superfluum esset hîc exempla congerere in rem cunctis studiosis indubitatam atque manifestam. Superest igitur ut dicamus Hebræum scholiasten *codices* Latinorum *suos* appellasse, quia ex Latinæ linguæ hominibus prognatus fuerat; aut certe quod in Christum credens, Romanæ Ecclesiæ libros, *suos* deinceps cum cæteris fidelibus nominare voluit. At unde habes, inquit forte lector aliquis, scholiasten illum & Auctorem Traditionum Hebraicarum Christo nomen dedisse? Manifestissimum Religiosi & Christiani sui cultus argumentum præbuit ipsemet scriptor Hebræus; & in Quæstionibus Hebraicis ad Librum I. Regum cap. 21. fidem suam prodit his verbis: *Tradunt Hebræi nequaquam David eos comedisse panes; sed aliter tamen Dominus in Evangelio.* Christum ergo *Dominum* suum agnoscit, & *Evangelium* ejus, contrarium licet Judæorum Traditionibus. De Hebræorum etiam gente capite 16. lib. 1. Regum nonnulla memoratus, eos habet veluti alienigenas sibique extraneos. *In Hebræo ita habetur*, inquit, *& fratres tuos visitabis, si recte agant, & pignora eorum tolles. Pignora in hoc loco Hebræi libellos repudii intelligunt. Siquidem usum illius gentis fuisse ferunt, ut quando ibatur ab eis in pugnam, libellos*

Digitized by Google

transcriberemus; nisi infra editus esset cum Principio Scripturarum Galeato, seu Præfatione in libros Regum. Notandum tamen nonnulla verba Hebraica aliter legi apud Isidorum, quam legantur apud Hieronymum: quia editores Isidori morem hodiernum Grammaticorum Hebræorum sæpius imitantur; imperitiâ quoque vel ipsorum vel librariorum voces quædam mendosiores occurrunt, ut est illud: *Quidam autem* Ruth *&* Rinoth, *quod Latine dicitur* lamentatio Jeremiæ, *Hagiographis adjiciunt.* Quisquis vocem *Rimoth* barbaram posuit pro *Kinoth*, sive *Cinoth*, quæ *lamentationes* significat, eum linguæ Hebraicæ imperitissimum fuisse oportet. Sic fieri amat inter illos qui scriptorum veterum Opera restituere præsumunt absque sufficienti notitia multarum rerum quas pertractant.

II. Canonem Hebraicæ veritatis conceptis verbis appellat ipse Hieronymus libros veteris Testamenti Latine à se redditos; quod si secus fuisset, hoc nomine nequaquam à nobis fuisset insignita prima pars hujus divinæ Bibliothecæ. Verum hanc nomenclaturam edocti à sancto Doctore, inepte ageremus alienum ac ementitum titulum apponentes Hebraicæ Translationi veteris Instrumenti. Celebrior & explicatior locus hujusce nominationis legitur Epistola 28. ad Lucinium; de quo ne minima particula nobis excidat, integrum affero ad laudem præcipue Hebraicorum voluminum, in quorum auctoritatem debacchatus est hujus temporis quidam fabularum Ægyptiacarum propugnator. Sed nunc audiat Hieronymum juxta datam sibi sapientiam ita Lucinio respondentem: *Canonem Hebraicæ veritatis, excepto Octateucho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis & notariis dedi scribendum. Septuaginta Interpretationem & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentissime emendatam, studiosis tradidi. Novum Testamentum Græcæ reddidi auctoritati. Ut enim veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est; ita novorum Græci sermonis normam desiderat.* Non poterat beatus Hieronymus clarius aut brevius declarare quidquid in divina Bibliotheca nobis præstitit. Priorem enim partem apertissime demonstrat, quum ait, *Canonem Hebraicæ veritatis, excepto Octateucho, quem nunc in manibus habeo, pueris tuis & notariis dedi scribendum:* alteram autem in his verbis, *Septuaginta Interpretationem & te habere non dubito, & ante annos plurimos diligentissime emendatam studiosis tradidi.* Tertiam denique partem divinæ Bibliothecæ indicat dicens, *Novum Testamentum Græcæ reddidi auctoritati.* Quid plura? ut innotescat quibus fundamentis suas Bibliorum sacrorum Interpretationes suffultas esse voluerit, apte consequeque subjungit, *Ut enim veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est; ita novorum Græci sermonis normam desiderat.* Quæ definitio emendationis Scripturarum tantam in Ecclesia obtinuit auctoritatem, ut ex præscripto Hieronymi Jus Canonicum in Decreto Gratiani eamdem castigationis normam sequendam esse decernat. Canonem igitur Hebraicæ veritatis scribendum dedit Hieronymus pueris sex & notariis Lucinii; in quo laudans præcipue fervorem ac studium Scripturarum, ita ad Theodoram scribit Epist. 29. *Nec patriæ suæ largitate contentus, misit Jerosolymarum & Alexandrinæ Ecclesiæ tantum auri, quantum multorum possit inopia subveniri. Quod quum multi mirentur & prædicent; ego in illo magis laudabo fervorem & studium Scripturarum. Quo ille desiderio opuscula nostra flagitavit, & missis sex notariis; quia in hac provincia Latini sermonis scriptorumque penuria est, describi sibi fecit quæquumque ab adolescentia usque in præsens tempus dictavimus?* Circa annum Christi 394. illa scribebat Hieronymus, quum Octateuchum adhuc haberet in manibus interpretatione donandum tempore opportuno. Quisnam vero fuerit ille Octateuchus satis liquet ex Præfatione in librum Josue; ubi dicit finito tandem Mosis *Pentateucho*, ad libros *Josue, Judicum, Ruth & Esther* mittendam manum. Quod duobus vel tribus modis intelligi potest. Primùm librum Judicum & Ruth in eumdem compingendo, Octateuchum faciemus ex quinque Mosis voluminibus, uno Josue, altero Judicum, & ultimo Estheris. Hic erit Octateuchus quem Hieronymus absolvebat post annum Christi 404. ut videre est in Prolegomeno nostro superiori, ubi disputatum est de tempore Translationum Hieronymianarum. Secundo Octateuchum istum ita supputari nihil vetat, *Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium Josue, Judices, Ruth & Esther.* Nam quo tempore scribebat Hieronymus ad Lucinium, tunc Genesis librum in Latinum sermonem ab eo fuisse translatum vix dubitari potest: neque vero uno tempore omnia Mosis volumina Latinitate donavit, uti suo loco diximus, sed statim Geneseos librum interpretari cœpit anno circiter 394. quem *Desiderio* suo nuncupavit: reliqua Pentateuchi Mosaici volumina majoribus reservans otiis scribendi. Denique de supputatione sublato Genesis volumine & Ruth cum Judicibus copulato, erit nihilominus integer adhuc Octateuchus in manibus Hieronymi suo tempore convertendus in Latinum eloquium: nempe 4. Mosis libri, 1. Josue, 1. Judicum & Ruth, 1. Estheris, & 1. Paralipomenon. Quia certum exstat libros Paralipomenon ex Hebræo non fuisse translatos ante annum 396. quando vitâ jam excesserat Lucinius. Hinc intelligat lector non uno modo errasse Marianum in notis ad Epistolam 28. S. Hieronymi; nam error in eo est, quod pro *Octateucho* legerit *Heptateuchum*; & Erasmum puræ lectioni adhærentem putarit reprehensione dignum. Monemus igitur studiosum lectorem meliores ac doctiores esse notas Gravii, quibus illustravit Epistolas Hieronymi; quàm sint illæ quas Marianus Victorius edidit cum Operibus ejusdem sancti Doctoris.

De Canone meminit iterum aliis locis Hieronymus; nam Præfatione in libros Regum postquam illum per partes singulas explanavit, hæc ab eo scripta leguntur: *Igitur Sapientia quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Jesu filii Sirach liber, & Judith, & Tobias, & Pastor, non sunt in Canone.* Libro quoque primo adversus Jovinianum de [illegible], volumine prorsus apocrypho, loquutus, redit ad Canonicas Scripturas, dicens, *sed nunc nobis de Canone omne certamen est.* Ejusdem recordatur procemio Commentariorum in Jonam Prophetam: *Liber quoque Tobiæ*, inquit, *licet non habeatur in Canone, tamen quia usurpatur ab Ecclesiasticis viris, tale quid memorat &c.* Quem etiam tacito nomine *Canonis* in partes suas distribuit Præfatione in Danielem ex Hebræo translatum. *Illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebræos inter Prophetas, sed inter eos qui Hagiographa scripserunt. In tres siquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur, in Legem, in Prophetas, & in Hagiographa, id est, in quinque, & octo, & in undecim libros: de quo non est hujus temporis disserere.* Ut autem *Canonis* mentionem ingerit non addendo nomen *Hebraicæ veritatis*; ita sexcentis locis citat *Hebraicam veritatem*, prætermissâ omni *Canonis* appellatione. Idem tamen intelligit in Hebræorum *Canone*, quod in *Hebraica veritate:* quia Hebraica veritas apud Hieronymum semper accipitur pro Canonicis Hebræorum Scripturis, id est, pro iis solis quæ leguntur in fonte Hebraico. Jam vero stultus sit qui singula loca enumerare velit in quibus Hebraicam veritatem replicat Hieronymus: vix enim aliquam Epistolam, aut quemlibet commentarium revolveris, ubi statim non occurrant similes loquutiones; *Juxta Hebraicam veritatem. Aliter Hebraica veritas habet. Hoc à veritate Hebraica discordat.* Et ita de cæteris, quæ vel comminisci otiosi esset scriptoris.

III. Multifariam Hebræorum voluminum auctoritatem agnovere Græci Latinique Patres; & quanto fuere cæteris doctiores, tanto plus eos perspicias Hebraicæ studuisse veritati. Dum testatur Hieronymus Libro primo Apologiæ adversus Rufinum, Origenem se legisse ob eruditionis meritum, non ad sectandam ejus fidem, præclarum istud contexuit testimonium, quo Græcorum studia erga Hebraïcam Scripturam manifesta exploratque nobis fecit: *Ipse Origenes*, inquit, *& Clemens, & Eusebius, atque alii complures, quando de Scripturis aliqua disputant, & volunt approbare quod dicunt, sic solent scribere: Referebat mihi Hebræus: Et, Audivi ab Hebræo: & Hebræorum ista sententia est. Certe etiam Origenes Patriarchen Huillum, qui temporibus ejus fuit, nominat; & tricesimum Tomum in Isaiam, in cujus fine edisserit, Væ tibi civitas Ariel, quam expugnavit David, illius expositione concludit: ut quum aliter prius sensisse se dicat, doctus ab illo, id quod verius est confitetur. Octogesimum quoque nonum Psalmum, qui inscribitur, Oratio Moysi, hominis Dei; & reliquos undecim, qui non habent titulos, secundum Huilli expositionem, ejusdem Moysi putat: nec dedignatur, Hebræam Scripturam interpretans per singula loca, quid Hebræis videatur, inserere.* In fine libri secundi ejusdem Apologiæ, de Origene iterum, & Didymo, & Eusebio, asserit ipsos Judæorum translationes explanasse in omnibus suis libris: quodque præcipuum est in commendationem Hebraïcæ veritatis, hoc ita subjungit: *Apostolici viri Scripturis utuntur Hebraïcis:*

Digitized by Google

ipsos Apostolos & Evangelistas hoc fecisse perspicuum est. Dominus atque Salvator, ubiquumque veteris Scripturæ meminit, de Hebraïcis voluminibus ponit exempla, &c. Quid igitur mirum si post Dominum Salvatorem, post Apostolos & Evangelistas, ac demum post viros Apostolicos, Græcorum Patrum celebratiores Hebraicis uterentur Scripturis, earum auctoritatem agnoscerent; atque de Judæorum codicibus divinos sensus scrutarentur. Idem studium Hebraicæ Scripturæ in Adamantio probat Eusebius Cæsariensis, Eccles. Hist. lib. 6. cap. 16. ubi ait statim ab initio: *Tantam porro curam ac diligentiam in divinis Scripturis perscrutandis adhibebat Origenes, ut Hebraicam etiam linguam didicerit, & authenticos Scripturarum libros, Hebraicis scriptos litteris, qui apud Judæos habentur, sibi comparaverit*, τάς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερομένας πρωτοτύπους αὐτοῖς ἑβραίων στοιχείοις γραφὰς, κτῆμα ἴδιον ποιήσασθαι. *Authenticos*, interprete Valesio, vocat Eusebius Judæorum *codices*, respectu omnium translationum, etiam comparatione facta cum Versione LXXII. translatorum. Qua quidem appellatione sæpissime eosdem libros exornat Hieronymus; ut Epistolâ 132. ad Vitalem: *Et siquidem in historiis aliter haberent Septuaginta, aliter Hebraica veritas; confugere poteramus ad solita præsidia, & arcem linguæ tenere vernaculæ: nunc vero quum & ipsum Authenticum & cæteri Interpretes pari auctoritate consentiant, non in Scriptura, sed in sensu est difficultas.* Similiter Epist. 135. de Psalmo sexagesimo septimo nonnullos versiculos in medium adducens hanc castigationem illis adhibuit juxta fidem librorum authenticorum: *Quum iste versiculus*, inquit, *magis habere debeat juxta Hebraicam veritatem*, Cantate Deo, Psallite Domino; *& illud quod sequitur in principio versus alterius*, Psallite Deo, *non sit in libris Authenticis, sed obelo prænotatum.* Libro denique decimo septimo Commentariorum in Isaiam Prophetam non aliter vocat Hebræorum exemplaria, quàm libros authenticos; sic enim scribit de Apostolo: *Paraphrasim hujus testimonii, quasi Hebræus ex Hebræis, assumit Apostolus Paulus de Authenticis libris in Epistola quam scribit ad Corinthios.* Illas ergo Hebræorum primigenias, πρωτοτύπους, Scripturas; sive *libros authenticos* sibi comparavit Origenes, quos tanti faciebat ut decimo Stromatum suorum libro nihil recipiendum putarit præter ea quæ in libris Hebraicis legerentur. Unde de historia Susannæ aiebat apud Hieronymum in fine Commentariorum in Danielem: *Quia Hebræi reprobant historiam Susannæ, dicentes eam in Danielis volumine non haberi, debemus diligenter inquirere nomina* σχίνου καὶ πρίνου, *quæ Latini ilicem & lentiscum interpretantur, si sint apud Hebræos, & quam habeant etymologiam, ut à* σχίζω, *scissio, & à* πρίω, *sectio sive serratio dicatur linguâ eorum. Quod si non fuerit inventum, necessitate cogemur & nos eorum acquiescere sententiæ, qui Græci tantum sermonis hanc volunt esse* περικοπὴν, *quæ Græcam habeat etymologiam, & Hebraicam non habeat. Quod si quis ostenderit duarum istarum arborum scissionis & sectionis in Hebræo stare etymologiam, tunc poterimus etiam hanc Scripturam recipere.* Ibidem nonnulla edisserens de verbis regis Babylonis, deque idolo Beli apud Babylonios, pulchre sententiam suam tuetur exceptione hac subtili: *Hoc quod Scriptura nunc dicit:* Exclamavit voce magna; *quia de idololatra & ignorante Deum dicitur, videtur observationem nostram subvertere, qua dudum asseruimus, vocem magnam in sanctis tantum reperiri. Quod solvet facile qui hanc historiam in libro Danielis apud Hebræos dixerit non haberi. Si quis autem potuerit eam approbare esse de Canone, tunc quærendum est quid ei respondere debeamus.* Ex his manifestum nobis est, Origenem ita Hebraicæ veritati adhæsisse, ut nihil extra Canonem Hebræorum recipere, nihil non Hebraicum defendere voluerit. Nec vetat quod scriptum ab eo legimus in Epistola ad Africanum; quia prudenti consilio usitatos in Ecclesia codices, Vulgatamque lectionem Scripturæ ad ædificationem plebis, noluit à Christianis repudiari tamquam adulterina additamenta, aut mimorum arte contexta. In homiliis igitur suis, quas ad vulgum loquitur, communem editionem ac lectiones usitatas sequitur; in Tomis vero, id est, in disputatione majori, Hebraica veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, interdum linguæ peregrinæ quærit auxilia. Quod ita testatum habemus ab Hieronymo Præfatione Quæstionum Hebraicarum in Genesim. Sciendum tamen in Homiliis etiam Origenis bene audiri Hebraicam veritatem, ac sæpius præferri Septuaginta Seniorum interpretationibus. Homiliâ secundâ in Cantica Canticorum quum recitasset Origenes hæc verba Proverbiorum 27. ℣. 10. *In domum fratris tui ne intres, infelix*, in ultimam vocem, *infelix*, sic observatum voluit. *Pro eo quod Septuaginta, infelix, interpretati sunt; Aquila, Hebræam exprimens veritatem,* ἀχρεῖον *posuit.* Homiliâ quoque undecimâ in Jeremiam manifestus est assertor Hebræorum voluminum, in tantum ut ea vocet exemplaria certiora, atque veraciora, habitâ etiam ratione ad Versionem LXX. Interpretum. *Duplex quippe*, inquit, *Scriptura est. Nam in multis exemplaribus continetur*, non profui, neque profuit mihi quisquam. *In his vero quæ exemplaria veriora sunt, & cum Hebræis consonant, habetur*: Non debui, neque debuit mihi quisquam. *Oportet igitur & quod in usu est atque in Ecclesiis legitur, exponere; & hoc quod in Hebræis codicibus invenitur, intactum non præterire.* Et post pauca: *Quia autem & alia nobis expositio residua est, propter exemplaria certiora, in quibus continetur*, non debui, neque debuit mihi quisquam, *& hunc locum consideremus.* Qui plura desiderarit, ut persuasum habeat Origenem in omnibus agnovisse auctoritatem Hebraïcorum voluminum, legat libros ejusdem contra Celsum, & Tomos Commentariorum in Matthæum. Nunc unus pro aliis omnibus Græcis Patribus veniat ad probationem nostræ assertionis Procopius Gazæus sophista, qui Commentarios in Octateuchum ex vetustissimis orthodoxorum Patrum aliorumque scriptorum enarrationibus accuratissime concinnavit; & sententias eorum in unum corpus ac perpetuum interpretationis contextum delibavit. Hic itaque Græcus scriptor, ad primum Geneseos verbum, Hebraïcam agnoscit veritatem; parumque abest quin LXX. Interpretibus succenseat ob occasionem erroris quam præbent illi in sua translatione Scripturarum. *At si velimus*, inquit, *Hebræam observare veritatem, sciendum est principii nomen significare caput. Itaque licebit hunc assignare sensum: Moses cœlum & terram, quæ prima sunt entium visibilia, caput vocat*, &c. Deinde singula discutiens, de verbo *creavit* in primo Geneseos versu hæc in primis notare studuit: *Verum si Hebraïcam dictionem diligentius excutere velimus, reperiemus eam vocem non simpliciter significare, fecit; sed condidit, in conspectum nostrum dedit, & demonstravit: quæ omnia quodammodo docent quod eam, cum prius non fuerit, nec ex præjacente materia constituerit, & videndam exhibuerit. Nam quòd Septuaginta Interpretes inquiunt, fecit; certe occasionem quibusdam magni erroris obtulêre. Facere etenim de his prædicant, quæ ex quadam materia producuntur, ut ex ferro falx; & alia quæ nobis artifices efficiunt. Hinc quidam in hunc errorem provoluti sunt, ut vociferarent, Mosen ab Ægyptiis edoctum, credidisse ex præjacente materia hoc universum conditum, eamque sententiam statim in sui operis initio nobis inculcare, cùm utatur verbo, fecit. Horum impudentiam cùm ignorarent Septuaginta Interpretes, præsentem locum per verbum, fecit, exposuêre; cùm satius fuisset aliter expositum esse, & per verbum quod Hebræo per omnia responderet, sicut Mosem egisse constat, qui eo verba quod ponit, quasi reluctatur summa vi illis qui materiam inducebant, ostendens evidenter eam non præjacuisse. Imo cœlum, terram, abyssumque antecessisse materiam commonstrat, dum ex his mundi ornatum processisse, populum suæ fidei commissum erudit.* Quanta sunt in hac Procopiana expositione, quæ veritatem Hebræorum voluminum commendant; quanta è contrario, quæ translationem Septuaginta Interpretum explodunt? Ne quis tamen sibi soli doctus, nobis vero multum indoctus propugnator LXX. Translatorum, existimet Procopium unico hocce loco tribuisse auctoritatem exemplaribus Hebraïcis sacrorum Bibliorum, legat ejusdem Commentarios in caput undecimum Geneseos, ubi ita scriptum reperiet: *Sem fuit filius centum annorum, & genuit Arphaxad, biennio post diluvium. Hebraica veritas habet Selam genitum esse ab Arphaxad. Quæ deinde in medio ponuntur, obelisco signata visuntur.* Junioris igitur, qui vocatur, Caïnani jugulata est obelisco progenitura; quia nulla fuit in *veritate Hebraica* hujus Patriarchæ commemoratio. Ea autem quæ obelis signata erant, nulla expositione dignabantur apud Græcos, quippe quòd aliena à fonte Scripturarum, & adscititia haberentur in verbis Propheticis. Tempus me deficiet, si cuncta replicem quæ in Procopii Gazæi collectione affatim occurrunt ad manifestandam auctoritatem quam *Hebraicæ veritati* tribuêre Græci scriptores. Verum nefas sit omisisse quæ de annis chronologicis priorum Patriarcharum ante Diluvium, scribit Procopius, quasi nomine aliorum omnium Græciæ Tractatorum: *Notandum est*, inquit, *Hebræum semper circa centenarium numerum*

Digitized by Google

merum versari in componenda genealogia, exempli gratia: Adam natus annos 230. genuit Seth, qui primogenitus censetur: sed Hebræus sic scribit: Adam natus annos 130. genuit Seth..... Enos vero vixit nonaginta annis & genuit Kenan...... Kenan vero vixit septuaginta annis, & genuit Mahalalel, &c. Ita consequenter usque ad Patriarcham Henoch, qui cum Deo ambulans sublatus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Minorem vero numerum codicum Hebræorum hoc modo prosequutus Procopius, agnoscit talem chronologiam summâ diligentiâ fuisse adnotatam à Moyse: *Ecce quanta diligentia annotatum sit tempus, quod præcessit generationem librorum, & quod denique insequutum est.* Hîc quidem in cap. 5. Geneseos probat Scripturam Hebraïcam; at in Commentariis ad versum octavum capitis 32. Deuteronomii, errorem Septuaginta manifeste redarguit his verbis: *Ab Adam usque ad Noë ab eo decimum, annis circiter bis mille quadraginta duobus, qui error LXX. Interpretum est, nullus in spatiosum iter deflexisse historiâ fertur.* Ne congeries multorum similium testimoniorum lectorem obrueret, plura prætermitto ex iis quæ legi in Commentariis ... upit. Si cui jam allata non sufficiant, consulat ipse Commentarios in Octateuchum, & verum me dicere comprobabit.

Cæterum de ætate Procopii Gazæi sophistæ non una est eruditorum sententia. At si vera est epistola ejusdem Procopii ad ipsum Hieronymum scripta, quam Isaac Vossius afferebat in Responsione ad tertias Simonii objectiones pag. 117. æquales fuisse Hieronymum ac Procopium necesse est. Probat vero Johannes Curterius, interpres Procopii in Esaïam Prophetam, Theodosii primi sæculum attigisse sophistam nostrum Gazæum; immo & prius etiam aliquanto cœpisse; cùm hic se multos alacriter martyria subeuntes vidisse testetur, quæ in Juliano cessasse reperiuntur: à cujus imperio ad idolorum alteram usque dejectionem, Procopii sæculum produci queat. Vide Præfationem Curterii in Epitomen variarum Commentationum in Esaïam Prophetam. Ut ut sit de tempore Procopii Gazæi, certum ab eo exstat Græcos scriptores Ecclesiasticos omnes veritatis Hebraïcæ tenacissimos fuisse cum Hieronymo; Septuaginta vero Interpretes sæpius ab ipsis abjectos esse. Præclare quidem commendatur Hebraïca veritas ex iis quæ modo recensuimus: præcipuum tamen ac singulare est ad ejus laudis accessionem, quod in rebus maximi momenti, ac fidem Catholicam spectantibus, ad fontem Hebræum recurrere, & linguæ peregrinæ auxilia quærere teneantur Græci atque Latini orthodoxi. Procopium jam vidimus repudiantem Septuaginta Interpretes, qui occasionem erroris præbuerunt in primo versiculo Geneseos, propter verbum *fecit*; ut multi dicerent Mosen credidisse ex præjacente materia universum cœli ac terræ opificium conditum fuisse. Hujus opinionis imperitiam non aliunde refellit Procopius, quam ex Hebraïco contextu, ubi diserte testatur Moses Deum creasse, ברא *bara*, id est, *ex nihilo condidisse* cœlum & terram. Quum autem creationis mundi ex nihilo fidem excludant aliquo modo Septuaginta Translatores; pejus adhuc creationem inducunt in æternam Sapientiæ Dei generationem, & inde Arianæ hæresi ansam sui dogmatis subministrant. Ideo sancti Patres provocant ad Hebraïcam veritatem, qua error Arianorum validissime confutatur. Epiphanius hær. 68. pag. 320. Arianis, locum à LXX. male editum, ὁ Κύριος ἔκτισέ με, urgentibus, ita respondit: *Hi cum Hebraïcas dictiones neque attigerint, neque noverint, neque quomodo se habeat harum vis, sciant; proterve & petulanter insultarunt, graves inimici: quærentes occasionem unde fidem mutilent, imo magis seipsos, nec enim possunt veritatem. Et quia invenerunt*, Dominus creavit me, *periculose velut imaginantes somniant, ea, quæ ad nihil commoda sunt, vitæ inferentes, & orbem terrarum turbantes: at Hebraïca lingua non sic habet. Unde & Aquila dicit*, Dominus possedit me, *&c.* De eodem testimonio hæc habet Hieronymus lib. 2. Commentariorum in caput 4. Epistolæ ad Ephesios. *Unde & hæresis nativitatem Christi calumnians, Salomonis usurpat exemplum: Dominus creavit me initium viarum suarum.* Quod ipse castigat lib. 2. Commentariorum in cap. 4. Michææ, dicens: *Sive ut in Hebræo scribitur, Dominus possedit me.* CANANI *enim* (קנני) *non creavit me, sed possedit me, habuitque, significat.* Clarius adhuc in Epistola ad Cyprianum, ubi exponit octogesimum nonum Psalmum. Ait igitur non longe ab initio: *Simile quid & in Proverbiis ex persona Sapientiæ, qui Christus est, legitur*: Dominus creavit me initium viarum suarum in opera sua: ante sæcula fundavit me in principio: antequam terram faceret & abyssos, priusquam produceret fontes aquarum, priusquam montes firmarentur, ante omnes colles generavit me. *Nullum autem debet verbum creationis movere, quum in Hebræo non sit creatio, quæ dicitur* BARA, (ברא), *sed possessio: ita enim scriptum est* ADONAI CANANI RESITH DERCHO, (יהוה קנני ראשית דרכו) *quod in lingua nostra exprimitur:* Dominus possedit me, initium viarum suarum. *Inter possessionem autem & creationem multa diversitas est. Possessio significat, quod semper Filius in Patre, & Pater in Filio fuerit. Creatio autem ejus, qui prius non erat, conditionis exordium.* Idem Hieronymus, libro Quæstionum Hebraïcarum in Genesim; & libro primo adversus Jovinianum, urget immaculatum partum Virginis Mariæ tum contra Judæos, tum contra Hæreticos, ex dictione Hebraica עלמה, *aalma*, quæ legitur Isaiæ cap. 7. ℣. 14. ubi virgo paritura nostrum Emmanuel prædicta erat. *Loquatur Isaias*, inquit sanctus Doctor lib. 1. adversus Jovinianum, *spei nostræ fideique mysterium:* Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium & vocabis nomen ejus Emmanuel. *Scio Judæos opponere solere, in Hebræo verbum* AALMA, *non virginem sonare, sed adolescentulam. Et re vera virgo proprie* BETHULA; *adolescentula autem vel puella, non* AALMA *dicitur, sed* NAARA. *Quid est igitur quod significat* AALMA? *Absconditam virginem, id est, non solum virginem: sed cum* ἐπιτάσει *virginem: quia non omnis virgo abscondita est, nec ab hominum fortuito separata conspectu..... In eo loco in quo ait:* Virgo quæ egredietur, ut hauriat aquam, *in Hebraïco scriptum est* AALMA, *id est virgo secreta, & nimiâ parentum diligentiâ custodita. Aut certe ostendant mihi, ubi hoc verbo appellentur & nuptæ; & imperitiam confitebor.* Pro purissimo virginitatis & integritatis honore adversus eumdem Jovinianum dum supra militaret libro jam laudato Hieronymus, hoc Zachariæ commate hæresim jugulabat. *Et expletur*, inquit, *illud vaticinium Zachariæ, dumtaxat juxta Hebraïcam veritatem de Ecclesiæ virginibus prophetantis:* Complebuntur infantibus, & puellis ludentibus plateæ ejus. Quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines. *Istæ sunt virgines*, &c. Vides prudens lector *spei nostræ fideique mysteriis*, cùm adversus Judæos, tum adversus Hæreticos, patrocinia quæsita è codicibus Hebræorum; & Ecclesiæ Catholicæ invictissimos pugiles, ubi quæstio est de fide nativitatis Christi, Verbique æterna generatione, ad Hebraïcam semper provocasse veritatem. Quod utique incassum ivisset, nisi constans ac perpetua fuisset habita apud omnes auctoritas Hebræorum voluminum. Meritò proinde aiebat Hieronymus Epist. 74. ad Marcellam, *Jampridem cum voluminibus Hebræorum editionem Aquilæ confero; ne quid forsitan propter odium Christi synagoga mutaverit: & ut amicæ menti fatear, quæ ad nostram fidem pertineant roborandam, plura reperio.* Suspicabatur vir sanctus Aquilam subdola interpretatione nonnihil mutasse de Scripturis sanctis; dumque editionem ejus cum fonte Hebræo contendit, plura reperit in Hebraica veritate ad comprobationem nostræ fidei. Quare alibi pudebat tantum Doctorem contentionis nostrorum sciolorum, qui Hebraïcam veritatem, id est, suam ex Hebræo translationem arguebant. *Judæi*, inquit, *contra se legunt; & quid pro se sit, nescit Ecclesia.*

Pro Ecclesia maxime erat quod in Prophetarum voluminibus Hebræis legebatur; utque inconcussum haberet fides Christiana apud ipsos inimicos testimonium, Judæorum gentem Deus per terras dispergi voluit cum instrumentis divinarum Scripturarum; quibus nostræ religionis sacramenta non conficta, sed à vero Deo promissa, atque completa demonstrantur. Hinc sanctus Augustinus de Civitate Dei lib. 18. cap. 46. *Nobis quidem*, inquit, *illæ sufficiunt Prophetiæ, quæ de nostrorum inimicorum codicibus proferuntur; quos agnoscimus propter hoc testimonium, quod nobis inviti perhibent, eosdem codices habendo atque servando, per omnes gentes etiam ipsos esse dispersos, quaquaversum Christi Ecclesia dilatatur........: quoniam si cum illo testimonio Scripturarum in sua tantummodò terra non ubique essent, profecto Ecclesia, quæ ubique est, eos Prophetiarum, quæ de Christo præmissæ sunt, testes in omnibus gentibus habere non posset.* Idem docebat in Psalmum 56. quum diceret: *Ut Judæi tamquam capsarii nostri libros nostros circumferrent, ut quum pagani non credunt, quæ nos de Christo*

prædicta fuisse dicimus, quasi à nobis essent conficta, mittamus eos ad inimicos fidei nostræ Judæos, qui libros nostros circumferunt, in quibus eadem habentur, quæ nos prædicamus. His consonant quæ leguntur apud Justinum Martyrem Oratione prima ad Græcos, ubi Religionis Christianæ libros asservatos esse pronuntiat cum sacris Judæorum Exemplaribus: nec id quidem fortuito; sed ex divinæ providentiæ consilio admirabili: *Nam quod etiam nunc apud Judæos pietatis nostræ libri asservantur, divina id de nobis opus est providentiæ.* Audiendus de eodem argumento Tertullianus, qui apertissime demonstrat supremam fuisse in Ecclesia Christi auctoritatem Hebræorum voluminum ad rerum ineffabilium veritatem comprobandam; & ethnicis fidem faciendam de cultu Christianæ Religionis nostræ. Inanium itaque deorum cultores hoc modo compellit & interpellat Apologet. cap. 18. & 19. *Hæc & nos risimus aliquando. De vestris fuimus: fiunt, non nascuntur Christiani. Quos diximus prædicatores, Prophetæ de officio præfandi vocantur. Voces eorum, itemque virtutes, quas ad fidem divinitatis edebant, in thesauris litterarum manent, nec ista nunc latent....... Hodie apud Serapeum, Ptolomæi Bibliothecæ cum ipsis Hebraïcis litteris exhibentur. Sed & Judæi palam lectitant. Vectigalis libertas vulgo aditur sabbathis omnibus. Qui audierit, inveniet Deum: qui autem studuerit intelligere, cogetur & credere. Primam instrumentis istis auctoritatem summa antiquitas vindicat ...... deos vestros, ipsa templa, & oracula, & sacra, unius interim Prophetæ scrinium sæculis vincit, in quo videtur thesaurus collocatus totius Judaici sacramenti, & inde etiam nostri.* De Hebræis voluminibus loquutum fuisse Tertullianum hoc Apologetici loco, nemo prudens ac sobrius inficiabitur. Si qui erunt tantis cervicibus, qui audeant ad suos sensus contorquere tam apertum antiquissimi Scriptoris testimonium; facile ex ipso textu, ordine que sermonis eorum pervicaciam revincere poterunt, qui controversias scribunt, vel disputationes prolixas instituunt. Nos æquis lectoribus, non litigiosis hæc scripsisse contenti, ad alias pergemus probationes.

Summam ex alio capite auctoritatem deducimus Hebræorum voluminum. Nam quod sanctorum Patrum celebratissimi Hilarius & Ambrosius, exemplaribus secundùm Hebræum correctis & emendatis semper adhæserint; ex eo nobis evidentissimum indicium præbent quanta fuerit apud illos dignitas Hebræorum codicum. Hanc in sancto Hilario venerationem erga fontem Hebræum observat Petrus noster Coutant, numero XIX. & XX. Admonitionis in Commentarium Psalmorum, sive in Tractatus Hilarii super Psalmos. Is tametsi natam de mundi ætate controversiam ingredi forte nolens, omnem à se removet suspicionem opinionis præjudicatæ in gratiam Hebræorum voluminum; testisque accedit locuples ad declarationem sententiæ sancti Hilarii, quem nobis edidit. Sic igitur nonnulla loca Operum à se nuper editorum expendit. *Quanti etiam fecerit* (Hilarius) *Psalmorum librum apud Græcos, secundùm Hebræos emendatum, initio litteræ* 8. *Psal.* 118. *testatum reliquit: ubi à præconcepta sententia, quam Latini codices confirmabant ac nonnulli Græci, ob unam illius auctoritatem discedit. In ejusdem libri commendatione, ut in totius Psalmi* 118. *explanatione, consentit Ambrosius in eumdem locum. Utriusque verba ad illud Luciani Martyris Opus commode referes, de quo Euthymius testatur:* omnibus editionibus visis, & cum Hebraïca veritate diligentissime collatis, propriam editionem, nihil mancum, nihil habentem superfluum, Christianis tradidit, &c.

Ille enim ex hoc loco, quo librum secundùm Hebræos *emendatum tanti ducit, tum ex altero quo Græcis codicibus, quia* ex Hebræo fonte proximi sunt, *aliquanto plus quàm Latinis auctoritatis esse innuit, suam de Hebræo textu sententiam manifestam fecit. Neque vero textus hujus sinceritatem arguit, sed tantum ab ejus ambiguitate sibi cavendum monet. Immo si verba illius in Psal.* 2. *num.* 3. *assequimur, libri Hebræi simul cum iis, quos Septuaginta Translatores ediderant, post resurrectionem Domini collati sunt: & cùm fideliter constantes comperti essent, utrisque* indissolubilis constituta est privilegio doctrinæ & ætatis auctoritas. *Certe cùm ibidem fatetur; Hebræis non necessarias fuisse Seniorum Septuaginta Translationes, cumque numero* 4. *Paulo Hebræo apud Hebræos Hebræo textu uti licuisse ostendit, aperte indicat sese hunc corruptum, nequaquam suspicari.* Tantum abest ut depravatos putaret Hilarius codices Hebræorum; quin potiùs *indissolubilem* eis constituit *auctoritatem*, quum docet libros illos diligenti & religiosa custodia fuisse servatos; post passionem & resurrectionem Christi collatos cum Versione LXX. Interpretum; ac usu quotidiano celebratos, Hebræos inter & Apostolum Paulum. Insignem adeo locum haud integrum recitasse vix mihi concederent lectores studiosi: quare totum affero, prout editus est à nostro Coutant: *Horum igitur translationes Hebræis tum linguâ tantum suâ utentibus non erant necessariæ. Ipsis tamen omnibus diligenti & religiosa custodia observatis, quibus postea quam Dominus legem omnem sacramento & corporationis suæ & passionis, & resurrectionis impleverat, cum his libris quos regi iidem translatores ediderant collatis, & fideliter consonantibus compertis, indissolubilis constituta est privilegio doctrinæ & ætatis auctoritas. Beatus ergo Apostolus Paulus secundùm professionem suam Hebræus ex Hebræis, etiam secundùm Hebraïcam cognitionem & fidem Psalmum hunc primum esse dixit, Translatorum distinctione non usus: cui maximum hoc prædicandi ad Synagogæ Principes studium erat, ut Dominum nostrum Jesum Christum Dei Filium, natum, passum, resurgentem, regnare in æternum ex doctrina legis ostenderet. Tenuit itaque hunc modum, ut Hebræus ipse & Hebræis prædicans, Hebræorum consuetudine uteretur.* Bene monet supra dictus noster editor Hilarii, verba istæc Tractatûs in II. Psalmum maxime favere Hebraïco textui, illique concessam esse ab Hilario indubitatam auctoritatem ætatis atque doctrinæ. Sed cum eo consentire non possum, ubi existimat *librorum sacrorum Canonem recensitum fuisse ab Hilario juxta Hebræos, non juxta usum Ecclesiæ suis temporibus receptum.* Quippe usque ad ætatem hujus sancti Doctoris unus fuit usus Judæorum ac Christianorum in Scripturis Canonicis recipiendis: ita ut non plures in Canonem veteris Testamenti admitterentur ab Ecclesiis Christi, quàm viginti duo, qui in Judæorum Canone habebantur. Testes huic assertioni sunt Melitonis Sardicensis Catalogus apud Eusebium libro 4. Historiæ Ecclesiasticæ capite 26. Origenes Homilia 7. in Josue, Commentario in Psalmum I. & apud eumdem Eusebium libro 8. capite 25. Laodicenæ Synodi Canon LX. Synopsis vulgò Athanasii Alexandrini dicta, & ejusdem Epistola festiva. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 4. Gregorius Nazianzenus Carmine de libris Authenticis. Amphilochius ad Seleucum de iisdem Scripturis; & alii bene multi, quos hîc non recenseo. Latinorum vèro duo in primis, Hieronymus & Rufinus Aquileiensis, qui disertè testati sunt libros *Sapientiæ, Ecclesiastici, Judith, Tobiæ, & Machabæorum*, legi quidem consuetos esse in Ecclesia ad ædificationem plebis; non tamen inter Canonicas Scripturas fuisse adhuc admissos. Consule Hieronymi Præfationem in libros Salomonis, & Symbolum supra dicti Rufini. Præterea colligi potest ex ipsis Hilarii verbis Librorum divinorum Canonem recensentis, de usu in Ecclesia recepto eum fuisse loquutum. Nam quum addat, post recensitos viginti duos libros, *Quibusdam autem visum est, additis Tobia & Judith, viginti quattuor libros secundùm numerum Græcarum litterarum connumerare*, &c. perspicue ostendit Christianos in hac enumeratione esse intelligendos: quis enim inter Circumcisos, librum Judith vel Tobiæ in sanctarum Scripturarum Canonem fertur admisisse? Christiani igitur erant, & qui viginti duos tantum libros Canonicos suscipiebant; & qui viginti quattuor connumerabant secundùm numerum Græcarum litterarum. Hæ rationes tanti momenti ac ponderis mihi videntur, ut recedere me compulerint à superiori sodalis nostri sententia, quantumvis ejus in aliis studium probem. Verum inter amicos etiam & fratres nihil officit hæc opinionum diversitas.

Quanta demum fuerit auctoritas Hebræorum codicum apud Hieronymum, Augustinum, Cassiodorum, Eucherium Lugdunensem, & cæteros posteriores Latinæ linguæ homines, superfluum esset hîc adnotasse: quia neminem virorum studiosorum novi, qui non fateatur prædictos Patres veritati Hebraïcæ primas partes semper tribuisse in auctoritate divinorum Voluminum. Et nisi me fallat opinio, satis superque res ipsa demonstrata est in opusculis nostris, quæ nuper edidi in defensionem Vulgatæ Latinæ, ac Hebraïcæ veritatis. Huc non timemus amandare quosquumque delectat simplicis ac puræ veritatis aspectus; non mendaciorum fucata facies, sermonisque lenocinium. Præterea consuli velim quæ superius à nobis explicata leguntur Prolegomeno secundo num. IV. & V. Quoniam in illis apertissima est auctoritas, quæ

Digitized by Google

repudii uxoribus suis darent: ut si contigisset virum in prælio capi, & in captivitatem duci, mulier ejus exspectatis tribus annis, si vir ejus non redisset, alium duceret virum. Videat nunc prudens lector quam clare gentem sibi alienam in Judæorum gente demonstrarit Hebræus scholiastes, Auctor Quæstion. Hebr. in libros Regum. Non dixit: *Siquidem usus nostræ gentis fuit*, quod utique Judæus homo dicere debuisset: sed tamquam de alienigenis loquens, *siquidem usum illius gentis fuisse ferunt.* Nihil gentilitium agnoscit, nihil domesticum in Judæorum Traditionibus, quæ matres tamen Hebræorum spectant in Libello repudii. Potuissem & ex aliis Capitulis earumdem Quæstionum Hebraicarum in libros Regum & Paralipomenon, planum legenti facere Scholiasten Canonis Hebraïcæ veritatis hominem fuisse Christianum; sed anhelanti finem Prolegomenorum pauca pro multis sufficiant: maxime quòd eadem difficultas in altero volumine redeat iterum discutienda. Verumtamen antequam de hac tabella tollatur manus, utilitatem scholiorum marginalium Canonis breviter perstringamus.

Inter præcipuas utilitates marginalium scholiorum Canonis Hebraïcæ veritatis, primam recenseo quod arma nobis subministrant ad revincendos hujus temporis Heterodoxos, qui sæpius Ecclesiæ Dei insultarunt de ignoratione linguæ Hebraïcæ, dicentes neminem Romanorum repertum fuisse post ætatem Hieronymi Hebraïce scientem: ideoque quasi clausis oculis Catholicos omnes adhæsisse Vulgatæ versioni, nec pares fuisse ad ejus errores (ut ipsi vocant) coarguendos & emendandos. Discant igitur obtrectatores illi, Ecclesiæ Romanæ numquam defuisse viros Hebraïce doctos, qui Vulgatæ Latinæ codices manibus quotidie terentes, eam publice redarguere atque castigare potuissent, si quid sanæ doctrinæ aut sanctis moribus contrarium ibi reperiretur. Quanta putas diligentiâ Translationem Hieronymi ab scholiaste Canonis expensam? Non fuit in ea verbulum, non syllaba, non apex qui fugeret illius eruditi scriptoris censuram: sed salvo semper honore Vulgatæ sive Hieronymianæ versionis, quam notis tantum criticis illustrare decreverat; non ex odii præsumtione, vel censorio supercilio ipsam temerare ac oblitterare. Ubique monet Hebræus noster Christianus, hoc vel illud non haberi in Hebraïco: nec propterea expungit in sacro contextu voces Latinas hujusmodi redundantes, quas ab Interprete Latino additas noverat, ut Latini sermonis proprietas compleretur in Scriptura. Quam opinionem si futilem æstimaveris; audi ipsum scholiasten Commentariolis in Canticum Debboræ ita scribentem: *Sed quod ait*, ô Amalec, *in Hebræo non legitur; sed Latinus Interpres sensus gratiâ hoc addidit.* Legerat haud dubiè Epistolam Hieronymi ad Sunniam & Fretelam, in qua de versu trigesimo octavo Psalmi 77. vir sanctus disserit in hunc modum: *In eodem:* Et propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. *Dicitis quod, eos, in Græco non habeat; quod & verum est. Sed nos ne sententia pendeat, Latinum sermonem sua proprietate complevimus.* Et vero quid obscurius in totis codicum Latinorum Voluminibus sacris resonaret, quam illæ sententiæ pendentes in quibus verba nonnulla, pronomina, ac verbum substantivum, tollerentur? Verbi gratia notat scholiastes in caput 19. Levitici ℣. 14. non haberi in Hebræo, *quia*, neque, *sum:* quæ verba tamen complent proprietatem sermonis nostri; pulchre enim dicitur, *sed timebis Deum tuum, quia ego sum Dominus.* Nec ita sensus splendet si legamus, *sed timebis Deum tuum, ego Dominus:* pendet namque aliquo modo istæc sententia propter absentiam *quia* particulæ caussalis, ac verbi substantivi *sum.* Ea igitur verba, quæ in Hebræis voluminibus per totum Canonem dicuntur abesse, non superflue addita noscuntur in versione Latina, quia sine illis obscura vel mutila oratio remaneret; ut diligenti lectori liquidum erit, quando monitus hoc scholio marginali, *Hebræus non habet*, animos attenderit ad consequentiam sermonis.

Non mediocrem existimo in scholiis Canonis fructum etiam alterum, quo occludere possumus linguam illis, qui ausi sunt plurimis abuti Scripturarum testimoniis, eaque in suos sensus trahere ad propriam ipsorum, & aliorum perniciem. Tantum sæpius sibi arrogant quidam ejus ævi scriptores, ut receptissimam ac celebratissimam Ecclesiæ Traditionem ex sacræ Scripturæ frivola interpretatione subvertendam sperent; & suis potiùs commentis credituros lectores, quam Christi attestantis oraculo. Sic videas opera pestifera & Latino & Gallico sermone conscripta, ubi præfracte negant Mosen auctorem fuisse librorum Pentateuchi; quod ut probent contra Christi & Apostolorum ejus auctoritatem, aliquot loca afferunt præsertim ex Deuteronomio, quibus perversi dogmatis & hucusque inauditi opinionem fultam esse volunt. Scriptum est, inquiunt, Deuteronomii cap. 1. ℣. 1. *Hæc sunt verba, quæ loquutus est Moses ad omnem Israel trans Jordanem.* Et deinde cap. 3. ℣. 8. *Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorræorum, qui erant trans Jordanem.* Repugnat autem hæc ab ipso Mose fuisse litteris tradita, quum ille nusquam Jordanem transierit; & reges Amorræi respectu ipsius non *trans*, sed *cis* Jordanem habitaverint. Si autem opponamus in Hebraïco scriptum legi בעבר, *beever*, quod omnino ambiguum est, & ad citeriorem vel ulteriorem partem accommodari potest pro consequentia sermonis: urgent adhuc dicentes, בעבר semper, *trans*, interpretari apud omnes veteres, qui linguam Hebraïcam callebant. At velint nolint, Deuteronomii scriptor fuit ipse Moses: nec temeritati neotericorum deinceps relinquitur locus, quoniam scholia marginalia Canonis Hebraïcæ veritatis apertissime demonstrant vocem Hebræam, *beever*, non, *trans*, esse reddendam, sed, *in transitu.* Quæ hoc modo lecta & intellecta optime convenit Mosi loquenti ac scribenti: erat enim in procinctu ad transeundum Jordanem quando verba Deuteronomii loquutus est ad omnem Israel. Ecce quam levi negotio, unius voculæ recta interpretatione, dissolvitur fortis dolosa illa & insuperabilis ut sibi videbatur objectionis machina, quam in Pentateuchi legitimum auctorem Critici quidam recentiores torquent. Certe hoc vel uno loco profligari possunt, utinam & convinci, quicumque Mosen negant auctorem fuisse sacrorum Voluminum Pentateuchi. Quamquam timendum est ne erudito & catholico scholiastæ non acquiescant, qui etiam Christi Domini testimonio non cedunt. Sed si illi resipiscere nolint, saltem sinceri catholici omnes gratiam, ut speramus, habebunt scholiastæ nostro, qui divinorum librorum auctoritatem adversus immoderatas horum criticorum censuras vindicabit. Cæterum hoc uno exemplo docemur, quam parum fidere debeamus levibus ejusmodi quæ contra sacram Ecclesiæ traditionem afferuntur in dies ratiunculis, magno simplicium Christianorum damno, quorum fides hisce præstigiis minuitur, aut sæpe corrumpitur: tametsi uno quasi flatu dissipari possunt. Quibus postmodum animadversis pudet homines sui erroris, quos simplex ac pia fides in officio continere debuerat.

Jam quis dicere sufficiat quanto nobis sint emolumento scholia illa marginalia ad eruditionem & intelligentiam Scripturarum? Nihil est in versione Hieronymiana ambiguum & subobscurum, quod illucescere non faciant; nihil est laxius & περιφραστικῶς in ea expressum, quod intra proprios fines & nativos verborum sensus non fuerit per scholia circumscriptum. Hic summam pietatem redolent; illic significantias Hebræorum verborum aut singulares & inauditas, aut certe rarissimas produnt; plures textus Hebræi variantes lectiones retinent; fidem ubique admirabilem Scholiastis commendant; & si pauca tandem excipias, in quibus hallucinatum eum credimus, nihil illis notis criticis præstantius antiquitas sacra posteris tradere potuit. In iis recensendis utilitatibus jam non immorabor, quum sole clariores sint ac curiosis omnibus manifestissimæ. In unica tamen pagina multiplices ostendo scholiorum fructus & utilitates; ut sic de cæteris innumeris bonis judicium ex uno faciamus loco. Columnâ igitur 99. & 100. ista occurrunt marginalia scholia, primo è latere hujus sacri contextus: *Et populus tuus quem eduxisti*, &c. Ita monet scholiastes, *Hebræus non habet, tuus.* In hac notatione fides ejus maxime elucet, atque diligentia. Consequenter vero ad illa verba, *Novi te ex nomine*, semel & iterum docet in Hebræo haberi, *Notescam tibi in nomine.* Quam interpretationem in aliis Hebræis scriptoribus, & Latinorum plurimis Commentariis frustra quæsivi. Quàm pius quoque fuerit ac religiosus noster scholiastes, discimus, ni fallor, ex modo exponendi hunc Exodi locum: *Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini*, &c. Non enim ea verba refert ad visionem Essentiæ divinæ, ut multi nunc temporis Scholastici faciunt; sed omne bonum hominis vitam mortalem degentis, in eo statuere videtur, si sciat Deum deprecari & eum flectere ad misericordiam. *Ego ostendam omne bonum tibi. Hoc est*, inquit Scholiastes, *ostendam tibi quomodo me debeas deprecari, & ad misericordiam flectere.* O singularem & admirabilem Scripturæ divinæ expositionem! Hanc me non docuit scholarum frequentia, non assidua Commentatorum lectio. Unum interim scholion marginale Canonis immensa exposi-

torum vincit volumina. Utque aliquid addamus, quod lectori fuisset creditu difficile, erat Scholiastes tam perspicax ad dissolvendas ambiguitates Bibliorum sacrorum, ut interdum propius accedat ad sensum Auctoris Hagiographi, quam ipse Hieronymus Interpretum phœnix, vel facile princeps. Ne quid v. g. obscuritatis vel ambiguitatis remaneret versu quinto & sexto capitis trigesimi quarti lib. Exodi, nonnulla scholia post emendatum textum apposuit in margine, quæ omnem removent difficultatis umbram; nec amplius verba quæ ibi leguntur ad Mosem loquentem, sed ad Deum docentem orandi & deprecandi se modum, directe referri debent. De cujus contextus mutatione seu emendatione facta in versione Hieronymiana infra dicturi; id tantum nunc monemus studiosos, præstantiorem esse translationem hujus loci ex emendatione & notis scholiastis, quam quæ primum condita est ab ipso Hieronymo, ut paulo post auctoritate sacræ Scripturæ demonstrare conamur.

Ad commendationem fidei nostræ in edendis scholiis hujusmodi marginalibus, illud etiam monitum volumus lectorem prudentem, excusa fuisse à nobis charactere Romano quæquumque legi potuerunt in manuscripto codice; cætera vero, quæ vetustate deleta sunt & corrupta, corrosa vel mutilata, supplevimus ex textu Hebraico, sed charactere italico: iisque locis dumtaxat ubi clare perspeximus quod abesse potuit; in aliis enim obscurioribus puncta tantum adjecimus loco verborum & syllabarum, quarum sufficientem notitiam assequi nequivimus. Sic columna 118. diverso charactere scriptum reperies (quæ *efferri debent* in sacrificium) & deinde (*in cunctis* habitacu*lis vestris*) quia partim hæc leguntur in manuscripto, partim à nobis supplentur ut jam dixi. At columna 190. posuimus hoc modo scholion marginale (lapis*que*...... magnitudinis......ejus mag.....interierit, percus*sor* morte morietur, *&c.*) Nullum enim sensum expiscari potuimus ex verbis aut syllabis superstitibus: ideo satius esse duximus hæc divinationi studiosorum relinquere, quam conjecturis nostris incerta definire ac supplere. Denique pro duobus punctis appositis in codice manuscripto ad caput scholiorum, & supra contextum contrà respondentem, stellulas repræsentamus **, quæ in omnibus libris editis usurpantur; quum supradictorum punctorum situm nequaquam patiantur leges Typographiæ hodiernæ.

De Auctore scholiorum Canonis unum adhuc notandum, penes nos esse quam plures codices MSS. in quibus exstant nonnulla opera ejusdem scriptoris, quæ nundum typis excusa sunt; & hoc ordine tam edita, quam inedita describuntur post Traditiones Hebraïcas S. Hieronymi in Genesim: *Liber de decem Tentationibus: Liber de Quæstionibus Regum & Paralipomenon: Canticum Debbora: Lamentationes Jeremiæ: Epistola ad Dardanum.* Universa istæc Opuscula nomine sancti Hieronymi prætitulantur in MSS. codicibus; & duobus exceptis edita sunt ab Erasmo, & Mariano, cum Operibus ejusdem S. Doctoris. Inedita sunt hæc, Commentarius in Canticum Debboræ, quod legitur cap. 5. libri Judicum; & Commentarius alter in primam Lamentationem Jeremiæ. De quo ultimo opere non ausim adhuc definite affirmare, lucubrationem esse Hebræi Scholiastis nostri. At de Commentariolis in Canticum Debboræ nulla superest nobis difficultas; quia eorum stylus, eruditio, sententiæ, & cætera omnia, quæ alicujus Auctoris notitiam tribuere possunt, unum renuntiant Scholiasten Canonis Hebraicæ veritatis. Testes hujus rei accedent eruditi homines, quum Opuscula illa typis excusa vulgabuntur.

PROLEGOMENON IIII.

De Titulis & Capitulis, Versibus & Metris sacrorum Bibliorum.

I. *Biblia sacra in certas partes dividebant scriptores antiqui, sed multis diversisque modis.* II. *Sectiones illæ indifferenter vocabantur Tituli, Breves, & Capitula.* III. *Quænam fuerint distinctiones versuum ab Antiquis usurpatæ in Scriptura sacra.* IIII. *An sint metra in Libris sacris, & præcipue in Psalmis Davidis.* V. *Hieronymi sententia de metris Scripturarum explicatur & defenditur.*

I. NON est præsentis loci, nec animi nostri, de omnibus sacrorum Bibliorum sectionibus ac distinctionibus perlongam instituere disputationem. Satis sit munus editorum Hieronymi hoc Prolegomeno explesse, & Latinorum codicum varias ac multiplices divisiones, cùm majores, tum minores, non incuriose explicasse. Actum enim nunc ageremus, si quod spectat Hebræorum aut Græcorum Exemplariorum divisiones, Capitula & Versus pertractandum hîc susciperem: quia in hoc studio nobis anteverterunt viri non pauci eruditione celebres. De Latinorum ergo Bibliorum sectionibus, atque antiquis distinctionibus tam Capitulorum, quàm Versiculorum, disputandum nobis incumbit; ut nihil occurrat in editione divinæ hujus Bibliothecæ, unde fructus uberes percipere non possit lector studiosus.

Integrum porro volumen de veteribus sacrorum Bibliorum Titulis sive Capitulis, Sectionibus, & Stichometria, conditum fuisse ab erudito Jos. M. Caro Presbytero Theologo notum est omnibus: at quum multa divisionum id genus exempla prætermiserit; &, ut ipse fatetur, *anguste* antiquitatem harum distinctionum prosequutus sit; non pauca supplere curabimus quæ ejus diligentiam fugisse perspexi. Illud autem primùm observari velim, idem affirmandum esse de antiquis sacrorum Bibliorum Capitulis & Sectionibus, quod de Translationibus Latinis Scripturarum docuerunt Hieronymus & Augustinus; nempe tot esse genera hujusmodi divisionum seu *Capitulationum*, quot sunt codices: quemadmodum tot erant Interpretationum exemplaria Latina diversa tempore Hieronymi & Augustini, quot habebantur Codices sacri: *Qui enim,* inquit S. Aug. lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 19. *Scripturas ex Hebræa lingua in Græcum verterunt, numerari possunt; Latini autem Interpretes nullo modo. Ut enim cuique primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum facultatis sibi utriusque linguæ habere videbatur, ausus est interpretari.* Ab iis interpretibus, quorum imperitiâ carere volebat Augustinus subsidio Translationum Hieronymianarum, habemus, ni fallor, tot modos divisionum & Capitulationum in veteri & novo Testamento: neque vero persuadere mihi possum ab aliis scriptoribus, quam ab illis imperitis Translatoribus Latinis, derivata fuisse tot inepta lemmata, quæ leguntur in codicibus MSS. vetustissimis sacrorum Bibliorum. Solebant namque antiqui Scriptores & Interpretes libris suis indicem Capitulorum præfigere, ut lectores quid in contextu librorum tractaretur, uno quasi intuitu agnoscerent. Pluribus autem modis id præstare consueverant tum Ecclesiastici, tum Exotici scriptores; nam aut omnium simul librorum Capitula in fronte universi operis præponebant, sicut à Plinio Secundo factum est in libris Historiæ Naturalis; & similiter ab Ecclesiasticis viris, qui Capitula quattuor Evangeliorum unà simul præfixerunt in fronte Matthæi; sicut posita leguntur in vetustissimo MS. San-Germanensi nostro num. 15. Aut singulis libris Titulos Capitulorum præfigere satagebant, ut in Historia Ecclesiastica fecit Eusebius Cæsariensis, qui libris Historiarum suarum indices seu Titulos prænotavit, sicut hodie leguntur in ejusdem Operibus. Aut certe ex latere in pagina breviter adnotabant, quem intrinsecus sensum singula Capitula continerent; quod Hieronymus fecit in translatione Epistolæ S. Epiphanii ad Johannem Episcopum Hierosolymitanum, uti liquet ex Epistola ejusdem Hieronymi ad Pammachium, inscripta de optimo genere interpretandi. Ex hoc Antiquorum usu in præfigendis Capitulis ad frontem librorum, facilis est conjectura unumquemque Latinum Interpretem veteris Instrumenti, libris sacris Indices seu Titulos suos præposuisse, ut lectores admonerentur quid in libro Genesis, quid in Exodo, quid in Levitico, & quid demum in cæteris omnibus Scripturæ sacræ Voluminibus positum legeretur. Deinde quum ad editionem LXX. Interpretum adornati fuerint hujusmodi Tituli & Capitulationes, ut nominum & vocabulorum antiqua probat barbaries, antiquiores Hieronymo

Digitized by Google

tales Indices esse vix dubitari potest. Eosdem igitur habuere parentes Tituli veteres & Capitula, quos habuerant Auctores tam diversæ Latinæ sacrorum Bibliorum Interpretationes. Scio Hesychium doctissimum Presbyterum composuisse argumenta, & Κεφάλαια in duodecim Prophetas minores; sed nunc de Latinorum Bibliorum Capitulis loquor, quæ multum distant ab Hesychianorum elegantia & facilitate. Primum è viginti Capitulum Osee Prophetæ hoc modo contexuit Hesychius Tom. VIII. Criticorum sacrorum: Εἰκὼν τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς, ἐξ ἧς ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα τίκτεται καὶ λαοῦ τὸ μὲν ἐν ἀπιστίᾳ μείναντος, τὸ δὲ ὕστερον καὶ σώζεται. id est, *Imago Synagogæ Judæorum, de qua Christus nascitur secundum carnem; & populi, qui quum in incredulitate permanserit, postea revertitur & salvatur.* Ita Latine reddo sensum Capituli Hesychiani; quod quantum distet à Latinorum inepta compositione, ostendi potest ex eodem priori Capitulo Osee Prophetæ apud Carum jam laudatum his verbis expresso: I. *Vade & accipe tibi uxorem fornicariam.* Nihil aliud præter hæc verba continet Capitulum præsens in MSS. Latinis codicibus. II. *Et erat numerus filiorum Israel sicut arena maris.* III. *Ipsa fecit argentea & aurea vasa.* Quid habent indices illi tres commune cum unico Hesychii κεφαλαίῳ? quid vero ad eruditionem conferunt obscura adeo verba, ut eorum sensum assequi minime possis nisi ex lectione contextus prophetici? Restat igitur inepta hujusmodi, & similia Capitula Latinorum Bibliorum, condita fuisse ab imperitis antiquis Scriptoribus & Interpretibus, qui pro captu ac libitu suo hos titulos exemplaribus suis præfigebant. Antiquissimos existimo Titulos illos, non tamen omnium librorum veteris Testamenti: quia non me latet aliquos fuisse appositos à Cassiodoro nostro, ut manifestum nobis est ex subjectis Viri clarissimi testimoniis. Libro itaque I. de Institutione divinarum Litterarum cap. I. de illis Titulis ista observat Cassiodorus: *Sed ut textus memorati Octateuchi quodam nobis compendio panderetur, in principiis librorum de universa serie lectionis Titulos eis credidimus imprimendos, à Majoribus nostris ordine currente descriptos; ut lector utiliter admonitus, salubriter reddatur attentus; & facile unamquamque rem dum quærit inveniat, quam sibi cognoscit breviter indicatam.* Titulos Octateuchi, librorum scilicet quinque Mosaïcorum, Josue, Judicum & Ruth, à Majoribus suis ordine descriptos agnoscit Cassiodorus: at non idem in libris Paralipomenon invenisse se dicit: *In memoratis autem*, inquit, *Paralipomenon libris duobus .... quoniam Titulos antiquos non reperi, novos ad præcedentium similitudinem locis singulis, ut æstimo, consequenter impressi; ut qualiquumque obsequio sermonis, devotionis nostræ qualitas potuisset agnosci.* Idipsum præstitit in libris Salomonis nomine prænotatis, vocans capite 5. *Capitula*, quod aliis locis jam recitatis Titulos appellat. Ait igitur: *Quibus libris* (id est, Salomonis) *juvante Domino Capitula insignire curavimus; ne in tam necessaria lectione, ut sæpe dictum est, confusa tironis novitas linqueretur.* Certum ex his exploratumque habemus Titulos sive Capitula præfixa fuisse pluribus Scripturarum libris ante ætatem Cassiodori; ea enim vocat *veteres Titulos*, & *à Majoribus ordine currente descriptos:* quod non esset nisi in veteribus codicibus, tempore quo Cassiodorus illa scribebat, invenirentur longe antea exarati. Ergo recentiores Tituli, Bibliorum sacrorum exemplaribus præfixi, auctorem agnoscunt Cassiodorum; nec inferior ætas eis assignari potest quam sæculum sextum. Alii antiquiores primis fidei temporibus prodire potuerunt cum illis Latinis Interpretationibus Scripturarum, quas innumerabiles supra dicebat Augustinus. Quidquid sit de vetustate, & Auctoribus Capitulorum, quæ divinis voluminibus leguntur præfixa, indubitata res est parentem illa Capitula non habuisse Hieronymum. Lemmata enim hujusmodi barbara & inepta, impertum prorsus auctorem ubique præ se ferunt; quod de Hieronymo vel cogitasse nefas esset. Præterea nullum apparet vestigium in sancti Doctoris Operibus, unde horum Titulorum usus apud ipsum receptus dignoscatur: & Capitula, quorum ille sæpius meminit, partes sunt ipsiusmet contextus librorum, non Tituli extrinsecus positi, vel in fronte præfixi, qui summatim repræsentent easdem partes in Textu positas. Utque rem probemus exemplis, nonnulla loca recenseo è Quæstionibus Hebraïcis in Genesim, ubi ter aut quater Capitula nominat Hieronymus sectiones Scripturæ quas suscipit exponendas. Capitulum v. g. appellat quæ leguntur Gen. 25. à versu 13. ad versum 18. *Quod autem*, inquit, *in extremo hujus Capituli juxta Septuaginta legimus*, Contra faciem omnium fratrum suorum habitavit; *verius est illud quod nos posuimus*, Coram omnibus fratribus suis occubuit, *id est, in manibus omnium filiorum suorum mortuus est, superstitibus liberis, & nullo prius morte prærepto.* Capitulum intelligit hoc loco sex tantum versus, ut dixi, qui etiam continentur in Capitulo XLVI. nostræ editionis, col. 25. & 26. sed convenientiam hujus Capituli fortuitam ostendunt cætera quæ sequuntur. Nam quod Capitulum dixit infra Hieronymus, unicum comma est, sive versus unus recentioris illius, quam hodie sequimur, divisionis. Genesis cap. 36. ℣. 14. *Ipse est Ana, qui invenit Jamim in deserto; quum pasceret asinos Zebeon patris sui.* De isto commate ita differit Hieronymus: *Multa & varia apud Hebræos de hoc Capitulo disputantur; apud Græcos quippe & nostros super hoc silentium est*, &c. Nihil tale reperies in divisione Titulorum veterum, angustior est enim unius versiculi continentia ad constituendum integrum Capitulum, quod pluribus versibus & sententiis constare perspicuum est ex congerie omnium Capitulationum. Diversa proinde dicenda sunt Hieronymi Capitula ab iis quæ nos edidimus in fronte Geneseos, auctoritatem codicum MSS. sequuti. Quod iterum probari potest ex Quæstionibus Hebraïcis, ubi Capitulum dixit Hieronymus duos versus hodiernæ divisionis, 5. scilicet & 6. cap. 48. Gen *Et nunc ecce duo filii tui, qui nati sunt tibi in terra Ægypti*, &c. Si quis ambigebat, inquit Hieronymus, quod Septuaginta animæ introissent Ægyptum, *præsenti Capitulo confirmatur.* Istud Capitulum præsens non invenies notatum in aliqua serie antiquarum divisionum seu Capitulationum à nobis editarum, unde colligas necesse est, propriam esse Hieronymo hujusmodi divisionem ac distinctionem Capitulorum in libro Geneseos. Nec aliquem moveat, quod æqualia interdum inveniantur Capitula Hieronymi cum Titulis veteribus MSS. codicum: casu enim quasi involuntario hæc acciderunt; sicut æqualitas quam aliquando habere dignoscuntur cum Capitulis hodiernis. Libro quinto Commentariorum in Isaïam totum contextum Capituli nostri vicesimi quum descripsisset Hieronymus, ejus expositionem sic auspicatur: *Totam posuimus Capituli hujus continentiam, ut per partes singula disseramus*, &c Nemo virorum est, qui propter pares Capituli hujusce terminos, novissimæ nostræ in Vulgata Latina divisionis auctorem faciat Hieronymum. Quare nec eidem tamquam auctori adscribere debemus veteres Titulos sive Capitulationes; etsi nonnumquam illæ conveniant cum sectionibus Scripturæ, quas suis Commentariis illustrat maximus Latinorum Interpres. Sane tota hæc distinguendi ratio ex Auctorum, Librariorumque arbitrio pependit, & unusquisque veterum Scriptorum pro captu suo distinxit contextum sacrum: unde nullam tum fuisse distinctionem præ cæteris probatam ac vulgo receptam consentiunt eruditi; probantque tam diversæ eorumdem librorum sectiones ac distinctiones. Quattuor diversas Capitulationes, id est, seriem quadruplicem Titulorum sive Capitulorum edidimus ad frontem Geneseos, sicut leguntur in diversis exemplaribus MSS. Versionis Hieronymianæ. Nulla tamen ex illis usu communi recepta fuit, sed indiscriminatim modo hanc, modo aliam exscriptores usurpabant. Qui Exemplaria Canonis descripserunt, Titulos præferebant, qui aliis divisionibus numero pauciores erant: cæteris placuit Capitula præponere, multo plura numero, & sententiis diversa, arbitrantibus commodiorem esse methodum quæ textum Scripturæ in multas partes secat, quàm quæ sub eadem divisione materias diversas complectitur. Ingenii igitur & arbitrii exscriptorum fuit tot diversas in Exemplaribus Translationis Hieronymi præfigere species Capitulorum: quarum nulla à sancto Doctore adornata creditur, ut facilis est probatio in jam allatis superiùs argumentis,

II. Indices autem & ordines illi sectionum indiscriminatim ac promiscue *Tituli*, *Breves*, & *Capitula* vocantur apud veteres. Id jam cursim observavimus in Cassiodoro, qui prioribus duobus Capitibus libri I. de Institutione divinarum Litterarum, summaria & lemmata præfixa libris sacris vocat *Titulos*; quæ tamen capite quinto appellat *Capitula*. In MSS. autem codicibus adeo inconstantes reperiuntur hujusmodi appellationes, ut sæpius in illis scriptum legamus: *Incipiunt Tituli libri*, &c. & in fine eorumdem lemmatum: *Expliciunt Capitula libri*, &c. vel etiam alio modo: *Incipiunt Breves libri Genesis*; & postea ad finem: *Expliciunt Capitula libri Genesis.* Canon Hebraïcæ veritatis notatus num. 9. in nostra

San-Germanensi Bibliotheca, variam habet inscriptionem in fronte plurimorum librorum. Et Titulos quidem libri Exodi sic inscribit: *Incipiunt Capitula libri Exodi*; Levitici vero non item, ibi enim legit: *Incipiunt Tituli libri Levitici, id est, Vajecra*, & ad calcem sectionum: *Expliciunt Tituli Levitici.* Et ita consequenter in cæteris Mosis voluminibus: at in Josue, *Incipiunt Capitula, Expliciunt Capitula.* In libris tandem Malachim, id est, tertio & quarto Regum volumine, primùm posuit: *Incipiunt Capitula libri Malachim*, & deinde: *Expliciunt Tituli Malachim.* In novo etiam Testamento diversimode inscribuntur lemmata sacrorum Librorum. Quamplures MSS. legunt juxta receptum magis communemque modum, *Incipiunt Capitula Matthæi*; alii vero tum Vaticani, tum Gallicani codices non pauci ita habent: *Incipit Breviarium Matthæi*; & in fine, *Explicit Breviarium Matthæi.* Quod similiter legunt in aliis Evangelistis. Exstat in Bibliotheca nostra San-Germanensi codex Bibliorum manuscriptus, venerandæ admodum æque ac curiosæ antiquitatis, qui quamplures Libros sacros veteris ac novi Testamenti retinet juxta veterem Latinam versionem sive Italicam. In eo igitur codice Tituli veteres Evangeliorum hanc habent inscriptionem: *Incipit Capitulatio Matthæi, Incipit Capitulatio Marci*, &c. & ad calcem Titulorum, *Explicit Capitulatio Matthæi*, &c. In fronte Actuum Apostolorum singularem prorsus habet Titulum, seu potius Adnotationem & Admonitionem istam: *Indiculum quid fecerint Apostoli in Actibus suis, ut facile invenias id quod vis si per numeros percurrens Capitula perquisieris.* Huic Adnotationi subjungit Capitula LIII. & consequenter, *Finiunt Capitula.* Ex tot diversis nominibus lemmatum, quæ præfixa inveniuntur in fronte sacrorum Bibliorum MSS. liquido apparet, liberum cuique fuisse ea vocare *Titulos, Breves, Breviaria, Capitula, Capitulationes* & *Indicula*, sive *Indices*; his enim gaudebant appellationibus tam minores, quàm copiosi indices diversarum sectionum Scripturæ sacræ. Non sic in hac præsenti divina Bibliotheca errantes inveniuntur & vagæ appellationes editorum à nobis lemmatum: ad tres siquidem species ac nominationes revocamus diversas omnes sacrorum Bibliorum sectiones, quæ apud antiquos scriptores erant usurpatæ. Et primo gradu *Titulorum* series collocatur; secundo loco *Breves* posuimus; tertio denique *Capitula*, quoquumque numero describantur, sive plura, sive pauciora sint. Ad hunc modum in fronte Geneseos editi sunt à nobis *Tituli* 38. *Breves* 46. *Capitula* 82. & iterum in alio Indice *Capitula* 154. In libro Exodi tres item sectionum Indices præposuimus, *Titulos* scilicet 18. *Breves* 21. *Capitula* 138. Et ita consequenter in toto Heptateucho. In voluminibus autem Samuelis, & Malachim, id est, in quattuor Regum libris, nihil apposuimus præter *Titulos*, qui leguntur scripti in tribus Exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis, Memmiano nempe, Carcassonensi, & San-Germanensi nostro. Quod Prophetarum volumina spectat, nullum prorsus Indicem sectionum putavimus præfigendum in fronte horum librorum, ne quid contra mentem & usum Hieronymi edidisse videremur: certo namque certius est, non alias eum agnoscere Prophetarum sectiones in genere quàm quæ ab ipso dictæ sunt *Visiones*; nec Capitula ille alicubi appellat nisi tmemata quædam contextus sacri & partes quas in suis Commentariis pro arbitrio & captu distinxit, & illustravit. Hæc Capitula Hieronymi longe diversa esse ab iis, quæ sacris Libris præfixa sunt, supra ostendimus; & adhuc aliquot exemplis, quantum res exigit, probare non refugio. Duos Vulgatæ divisionis versiculos cap. 1. Osee dum exponeret Hieronymus, ita monuit lectorem: *Et quia Commentarios, non lata volumina scribimus, singulis Capitulis explanationes proprias in suis locis reservantes, nunc tantum de præsenti Capitulo disputemus.* Capitulum illud, *præsens* quod vocat, 3. & 4. versum cap. 1. Osee, ut dixi, solummodo continet; & quæ præcesserunt similia Capitula, quinque vel sex numerantur in Commentariis Hieronymi, qui singulis Capitulis explanationes proprias adhibebat. *Quattuor* igitur priores versus Osee Prophetæ in sex *Capitula* vel *septem* distinxit Sanctus Doctor. Primum vero Capitulum ejusdem Prophetæ in MSS. codicibus, & in editione Cari, novem complectitur versiculos integros; nam secundum Capitulum istud habet exordium: *Et erit numerus filiorum Israel*, &c. quæ verba leguntur initio decimi versus, capite supradicto. Hinc videas Biblia sacra diverso sane modo secta esse ac distincta ab Hieronymo, atque ab antiquis aliis Scriptoribus vel Interpretibus. Quod ut magis magisque exploratum habeas ac compertum, audi ipsum de Hebræis, Græcis, Latinisque Capitulis differentem in Sophoniæ cap. 3. ℣. 14. *Non videatur mirum*, inquit, *ut sæpe diximus, aliter Hebraïca Capitula, & aliter LXX. Græca videlicet Latinaque finiri. Ubi enim in sensu diversa translatio est, ibi necesse est diversa esse vel principia vel fines.* Quid amplius ad judicium de Hieronymi & aliorum Capitulis faciendum possit desiderari, certe non video. Manifestissime enim distinxit Capitula sive Sectiones suas à cæteris omnibus, tam Græcorum quam Latinorum, dicens; in sua Translatione Hebraïca, diversa esse principia & fines Sectionum ab illis quæ in LXX. Interpretatione legebantur. Prophetia Sophoniæ habet in Commentariis Hieronymi plusquam viginti Sectiones sive Capitula; in editione autem Cari Presbyteri unicum Capitulum huic libro præfixum conspicitur. Merito igitur lemmata hujusmodi abjecimus in libris Propheticis, quum adeo diversa reperiantur ab iis Capitulis quæ Hieronymianis Commentariis distincta sunt & illustrata. Præterea in Prophetarum voluminibus speciales Scriptura sacra, & quasi nativas sortita est divisiones ratione diversarum materiarum, quarum contextus sensu separatur in diversas ac distinctas quamplurimas partes, quæ ab invicem minime dependent. Sectiones illæ cum libris nascuntur, & apud veteres Scriptores nomen *Visionum* obtinent: quæque interdum etiam cum hodiernis Capitulis inveniuntur concordes. Hieronymus primam secundamque Visionem Isaïæ vocat juxta morem suæ ætatis, quod nos dicimus primum & secundum caput ejusdem Prophetæ. Unde hæc apud eum leguntur in Commentariis ad caput 2. Isaïæ: *Et in priore Visione quam jam exposuimus; ubi LXX. interpretati sunt*, Quam vidit contra Judæam & contra Jerusalem; *in Hebraïco scriptum est*, AL JUDA UJERUSALEM, *id est, super Judam & Jerusalem, & in hac quæ secunda est, in Hebraïco similiter continetur. Et miror*, &c. Priorem, ut vides, dicit *Visionem*, itemque secundam, quod nos prius, & secundum appellamus Capitulum. Ordo igitur Sectionum hucusque in Isaïa idem est apud nos, qui usu receptus erat tempore Hieronymi apud Patres & Ecclesiæ proceres. In Præfatione quoque translationis Jeremiæ ex Hebræo, idem Hieronymus meminit hujusmodi Visionum; nec mediocrem operam Ecclesiæ Christi contulit, quum ordini primævo eas studuit reddere: *Præterea*, inquit, *ordinem Visionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus.* Denique *Visiones* sive περικοπὰς Danielis absentes ab Hebraïco fonte obelis dicit se prænotasse: *Unde & nos ante annos plurimos quum verteremus Danielem, has Visiones obelo prænotavimus; significantes eas in Hebraïco non haberi.* Vide Procemium Comment. in Danielem. Et ne quid desit curiositati monendus est lector studiosus, librum Danielis sectum esse ab Antiquis in duodecim *Visiones*; quæ in MSS. codicibus Canonis Hebraïcæ veritatis, inque aliis vetustissimis melioris notæ, summa fide expressæ sunt ac descriptæ prout à nobis nunc editæ sunt in hac divina Bibliotheca. Capitula vero præfixa in fronte Danielis numerantur multo plura, tam in editione Cari, quàm in MSS. aliquot codicibus; ubi ad numerum XXXI. usque extenta visuntur: qua divisione hodierna nostra minor est media parte Capitulorum ad minus; Vulgata enim Versio XIIII. tantum habet sectiones in toto Danielis volumine. Ergo nec cum hodiernis, nec cum antiquis veterum Scriptorum divisionibus convenit illa quæ per Visiones distributa est in veris Exemplaribus Hieronymianæ Translationis ex Hebræo.

Cæterum sine Capitulis præfixis edidimus volumina Paralipomenon, Ezræ, & Estheris: quia nulla fuisse apposita his libris ab Hieronymo docuit nos supra Cassiodorus; & MSS. codices pervetusti ac optimæ notæ nullum retinent Indicem Capitulorum vel Titulorum, sed tantummodo Hieronymi Præfationes cum sacro contextu per membra plurima distincto & diviso juxta modum quo nos illum expressimus ad fidem præstantissimorum MSS. exemplarium Regiorum, Colbertinorum, Corbeiensium, & San-Germanensium. Omissas tamen Capitulationes, quarum auctor fuit Cassiodorus, supplere curabimus quum veteris Vulgatæ seu Italicæ Versionis quamplurimos libros integros evulgandos Deo juvante suscipiemus. Nostris etenim votis ac studiis tantum præstitit largitor omnium bonorum Deus; ut non solum Hieronymianæ Versionis in angulis obscuris Archivorum & Bibliothecarum delitescentem ingentem thesaurum nobis revelaret: sed dona

Digitized by Google

donis cumulans, manibus nostris etiam tradere voluit non pauca Italicæ Versionis exemplaria, tum veteris, tum novi Testamenti, quæ suo tempore publici juris fierent ad studiosorum & Christianæ Reipublicæ summam utilitatem. Provocati igitur veneratione antiquissimæ Versionis, & magnis compulsi hortatoribus, monumenta istæc sacra rediviva exhibere statuimus. Quare ne ab aliis, quam à nobis in regno Franciæ ederentur, jam cautum est Diplomate Regio, quod nobis speciatim concessum est ad hanc Italicæ Versionis editionem. A Matthæi volumine exordiemur eam prælo committere, & seorsum typis evulgabimus illud Evangelium propter ferventem controversiam duorum hujus temporis Scriptorum, qui occasione manuscripti Cantabrigiensis multa disputant de antiqua Versione Latina Evangeliorum, de ea scilicet quæ obtinebat in Ecclesia occidentali ante Hieronymianam castigationem. Multa leguntur in nostris Exemplaribus manuscriptis quæ longe absunt ab amborum conjecturis; nonnulla vero quibus nunc hujus, nunc illius dicta vera esse comprobantur. Cujus demum caussæ potissimum faveant MSS. codices nostri, non ante ipsorum impressionem perdisces.

III. Longum esset, si vellem cunctos quorumdam criticorum errores huic articulo inserere, & falsas eorum opiniones de versuum divisionibus ac distinctionibus usitatis apud Antiquos, singillatim refellere; propositisque capitulis ad singula respondere. Unde laciniosæ disputationis fastidia fugiens, & in arctum verba compingens, illud tantum breviter lectorem admoneo, nullum adhuc nuperorum Scriptorum satis accurate dixisse de antiquis versibus seu commatibus Scripturarum divinarum. Pleraque ex Augustini Speculo afferunt in suis Notis & Observationibus, quæ ad fidem vetustissimorum codicum probata statim evanescunt, & falsa demonstrantur. Scribit vir doctus, & mihi summa veneratione semper colendus, Augustinum quidem ita Bibliorum versus distinxisse sibi visum, *ut sex dictiones unusquisque versus contineret;* subditque verba istæc: *Sed id Augustiniano codici videtur fuisse peculiare, non omnibus commune. Libros Scripturæ plerosque, & fortasse omnes per versus distinxit Hieronymus, sed hodiernæ distinctionis nulla apud eum exstant vestigia.* At pace eruditissimi Scriptoris dicere fas sit, innumeros fuisse antiquitùs in totis Bibliorum voluminibus, qui duas vel tres tantum dictiones continerent; nec aliquo vocabulorum numero præfinito circumscribendos esse hujusmodi versus, quum nulla certa lege, nunc plures in eis, nunc pauciores dictiones decurrant. Deinde Augustiniano codici nihil fuit peculiare in distinctionibus versuum, sed totum commune habuit cum aliis Exemplaribus Græcorum ac Latinorum Patrum. Tertio denique apud Hieronymum nonnulla exstant vestigia hodiernæ distinctionis versuum; uti subjectis exemplis infra declarabimus, nullo tamen animo litigandi, sed proponendæ solius veritatis studio.

Distinctiones autem versuum in libris veterum Scriptorum usitatissimas fuisse facile nobis concedent qui animum attenderint ad Historiam Josephi, ad Hesychii Presbyteri testificationem, atque ad vetustissima Scripturarum sacrarum monumenta, quæ ante mille & centum annos in membranis pretiosissimis exarata supersunt. Josephus igitur vernaculus Judæorum scriptor, & Apostolicorum temporum æqualis vel suppar, notat ad finem libri xx. Ἀρχαιολογίας suæ, versus in his viginti Antiquitatum voluminibus extitisse sexaginta millia: quæ profecto nec tot numerari possent in textu Græco Josephi, nisi breviores fuissent hodiernis nostris Biblicis; nec ad certum numerum præfiniri, nisi distincte & per intervalla fuissent descripti in autographo ejusdem Auctoris. Morem hunc describendi multa versibus, valde superiorem Josepho ostendit Hesychius Presbyter Hierosolymorum, quum in tractatu, quem vocat Στιχηρὸν duodecim Prophetarum, eum refert ad tempora Davidis & Salomonis, sive etiam Jobi his Regibus vetustioris: addens insuper similem versuum distinctionem se invenisse in aliquot exemplaribus librorum Apostolicorum: πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποστολικὴν βίβλον οὕτω τινὶ συγγραφεῖσαν εὗρον, &c. Non ergo recens erat tempore Hesychii, sed jam recepta & insolita versuum distinctio in libris sacris veteris ac novi Testamenti. Nec unum solummodo sacrum contextum versibus fuisse distinctum ac descriptum novimus; sed Versiones etiam Græcas quasquumque Instrumenti veteris ab Origene per membra sive versuum cola fuisse divisas docuit nos Eusebius Cæsariensis lib. vi. Eccles. Hist. cap. 16. ubi hæc habet de opere Hexaplorum Origenis: *Has igitur omnes Interpretationes quum in unum corpus collegisset, & per cola ac membra distinxisset, & sibi invicem è regione opposuisset, unà cum Hebraïco textu; Hexaplorum nobis exemplaria reliquit.* De verbis hisce Græcis, διηλόν τι πρὸς κῶλον, fuse satis disputavit Henricus Valesius Eusebii Interpres eruditissimus, jure merito castigans Christophorsonum quod verterit prædicta verba, *columellis inter se distinxit;* cola enim sunt versus seu membra sensum integrum absolventia. Verum ipse Valesius non videtur naturam versuum Scripturæ plene assequutus, quia confundit in Hieronymi Præfatiunculis cola versuum cum commatibus, quæ partes sunt & membra colorum, sensum integrum sæpius non absolventia. Sed age, proferamus in medium Annotationem Valesianam in locum Eusebii jam laudatum. *Primus*, inquit, *apud Latinos Hieronymus interpretationem suam per versus distinxit, imitatus Origenem, qui in Hexaplis idem præstiterat. Porro Origenes in eo maxime consuluit legentium utilitati. Nam quæcumque per versus distincta sunt, ea facilius, tum intelliguntur, tum memoriæ mandantur. Adde quod ad Græcas editiones inter se comparandas, prorsus necessaria fuit hujusmodi distinctio. Exemplum Origenis secuti sunt postea complures: & in novo testamento idem præstiterunt, quod ille prius fecerat in vetere instrumento, ut testatur Hesychius Hierosolymitanus in libro quem inscripsit* στιχηρὸν *duodecim Prophetarum. Quem quidem librum ideo sic inscripsit, quòd ad marginem singulorum versuum apposuerat expositionem locorum difficilium, quod* παρατίθεσθαι *&* παράθεσιν *ipsè vocat. Verba Hesychii sunt hæc.* ἔστι μὲν ἀρχαῖον τοῦτο τοῖς προφήταις τὸ σπούδασμα, στιχηδὸν ὡς τὰ πολλὰ πρὸς τὴν τῶν μελετωμένων σαφήνειαν, τὰς προφητείας ἐκτίθεσθαι, *&c. quæ Latine ita reddimus.* Libros Propheticos majoris perspicuitatis causa per versuum cola dividere, vetus inventum est sanctorum Patrum. Nam initio sine ulla distinctione legebantur. Postea vero viri docti & sacrarum litterarum studiosi, majoris ut dixi perspicuitatis caussâ, hujusmodi versuum distinctionem excogitarunt. Ita Prophetarum libri ab illis editi sunt. Sic Davidis Psalmi: sic Proverbia & Ecclesiastes & Canticum Canticorum. Sic liber Jobi per versus distinctus reperitur. Sed & librum Apostolicum, id est, Actus & Epistolas Apostolorum hoc modo ab aliquibus descriptum inveni. *Subjungit deinde Hesychius hæc verba:* ἀλλ᾽ ἐπειδὴ πολλὰ μὲν τῶν ἀπάντων, ἡ τῶν στίχων σαφηνίζει διαίρεσις. *Ubi* στίχους *vocat quæ* κῶλα *dicere debuisset* .... *supra monuimus, quid primum ab Origene præstitum sit in Hexaplorum editione; quod singulas Interpretationes per versuum cola distinxit. Itaque versuum distinctio quam hodie in Septuaginta Seniorum interpretatione cernimus, Origenis inventum est.* Sic ille Origenis quidem inventum est, quod interpretationes Græcas è regione sibi invicem opposuerit: at non facile acquiesceremus Valesii sententiæ in priori Origenis invento, quo scilicet versuum distinctionem derivatam dicit in Septuaginta Seniorum interpretationem. Credibilius est, ni fallor, aliqualem versuum & commatum divisionem observasse veteres illos Græcos Interpretes, Septuaginta dico, Aquilam, Symmachum & Theodotionem; quàm confuso prorsus & indistincto imperitorum scriptorum more suas versiones condidisse. Ex Josepho ostensum quoque est supra, consuetissimum fuisse morem apud veteres Auctores, ætate Apostolis æquales, Opera dividendi per versus; ac eorum numerum in fine librorum adnotandi. Præterea libri στιχηροὶ dicti, id est, *Job, Psalmi, Proverbia, Ecclesiastes & Canticum Canticorum*, versibus ab initio conscripti sunt. Unde evidens exsurgit argumentum, quod in illis saltem libris divisio versuum inventum Origenis haberi nullatenus debet. Plura sunt in Adnotatione Valesii, præcipue Græcorum verborum Hesychii interpretationem spectantia, quæ eruditorum judicio permittimus. Tantùm dicam Hesychium apposite versus appellasse στίχους, non κῶλα ut voluit Valesius; *colon* enim sumitur apud Hieronymum pro sententia integra, quæ duobus vel tribus cæsis decurrit in sacris Libris; στίχος vero dicitur quodlibet cæsum coli, & quælibet subdistinctio in periodis sermonum. Rem exemplis manifestam facere juvabit. Psalmus I. hanc habuit antiquitus versuum dispositionem ac distinctionem in vetustissimis Ecclesiarum monumentis.

Beatus vir qui non abiit in concilio impiorum,
& in via peccatorum non stetit:
& in cathedra pestilentiæ non sedit.
Sed in lege Domini voluntas ejus:
& in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Digitized by Google

Duo ibi sunt κῶλα, id est, duæ sententiæ, prior trimembris, & posterior bimembris: quinque autem membra & quinque στίχοι seu versus Hesychiani, qui singulis sententiolis, & lineis constituuntur. In exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis *cola* semper incipiunt ab una littera majuscula, sæpius etiam miniata; στίχοι seu versus indiscriminatim à minuta littera vel majuscula, juxta morem quorumvis scriptorum, & eorum temporum quibus libri descripti sunt. In Psalterio v. g. Monasterii sancti Germani, cujus usuram habuisse dicitur sanctissimus Antistes Parisiensis, ac Patronus noster, litteræ omnes versiculorum initiales ubique visuntur æquales, quia universæ unciales sunt sive majusculæ per totum contextum: sic enim legimus Psal. 1.

IDEO NON RESURGENT IMPII IN JUDICIO
NEQUE PECCATORES IN CONCILIO JUSTORUM.
QUONIAM NOVIT DOMINUS VIAM JUSTORUM,
ET ITER IMPIORUM PERIBIT.

Contrà quattuor hos στίχους, id est, versus in duobus colis exscriptos retinent Canonis exemplaria, ad hunc modum:

Propterea non resurgent impii in judicio,
neque peccatores in congregatione justorum.
Quoniam novit Dominus viam justorum,
& via impiorum peribit.

Inter στίχοις igitur & inter κῶλα eamdem distinctionem adhibere debuit Valesius, quam omnes agnoscimus inter circuitum perfectum orationis, & inter membra ejusdem circuitus; id est, inter περίοδον & inter κῶλα. Quæ ut ex Augustino manifestiora fiant, in consideratione eorum quæ leguntur cap. 7. lib. 4. de Doctrina Christiana paulisper immoremur: nonnihil enim lucis accedet si recte intelligatur quod de periodis, colis, & commatibus ibi reperitur scriptum: *Agnoscitur*, inquit Augustinus, *& aliud decus, quoniam post aliqua pronuntiationis voce singula finita, quæ nostri membra & cæsa, Græci autem κῶλα & κόμματα vocant, sequitur ambitus sive circuitus, quem περίοδον illi appellant, cujus membra suspenduntur voce dicentis, donec ultimo finiatur. Nam eorum quæ præcedunt circuitum membrum illud est primum*, quoniam tribulatio patientiam operatur: *secundum*, patientia autem probationem: *tertium*, probatio vero spem. *Deinde subjungitur ipse circuitus, qui tribus peragitur membris, quorum primum est*, spes autem non confundit: *secundum*, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris: *tertium*, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. *At hæc atque hujusmodi in elocutionis arte traduntur.* Et iterum paulo inferius: *Porro autem qui novit, agnoscit quod ea cæsa, quæ κόμματα Græci vocant, & membra, & circuitus, de quibus paulo ante disserui*, &c. Cæsa ergo sunt quæ *commata* à Græcis vocantur; *cola* membra integra, & majora commatibus: periodi vero, circuitus qui pluribus membris peraguntur; ita ut circuitus in κῶλα, cola in κόμματα divisa sint in oratione, juxta eloquutionis artem, de qua ibidem disputat sanctus Augustinus, qui tres distinctionum species propriis vocabulis ostendit in una B. Pauli περικοπῇ. His non ex æquo respondent Hieronymianæ versuum distinctiones: duo enim genera divisionum in Scripturis solum memorat Hieronymus; ejus scilicet quæ fit per κῶλα integra, & alterius quæ per κωλα & κόμματα distincta est. De priori distinctione versuum per integra κῶλα meminit expresse in Præfatione librorum Paralipomenon, quos ex Hebræo Latine reddidit. *Et quod nunc*, inquit, DABRE AJAMIM, *id est*, Verba Dierum, *interpretatus sum; idcirco feci, ut inextricabiles moras, & sylvam nominum, quæ scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem, apertiùs & per versuum cola digererem.* Eadem versuum *cola*, membra vocat Præfatione in Josue: *Monemusque lectorem, ut sylvam Hebraïcorum nominum, & distinctiones per membra divisas diligens scriptor conservet.* Præfationibus autem in Isaïam & in Ezechielem non solum per cola; sed per cola & commata suam versionem novam ex Hebræo, distinctam fuisse docet ad morem librorum Demosthenis & Ciceronis: *Nemo*, inquit, *quum Prophetas versibus viderit esse descriptos, metro eos æstimet apud Hebræos ligari, & aliquid simile habere de Psalmis & Operibus Salomonis: sed quod in Demosthene & in Tullio solet fieri, ut per cola scribantur, & commata; qui utique prosa, & non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam novo scribendi genere distinximus.* Ita Hieronymus Præfatione in Isaïam; & in Ezechielem de Hebræo similiter ab eo versum, hoc modo invitat Paulam & Eustochium ad lectionem ejusdem Prophetæ: *Legite igitur & hunc juxta translationem nostram: quoniam per cola scriptus, & commata, manifestiorem legentibus sensum tribuit.* Colis igitur & commatibus distincta erat nova Hieronymiana Interpretatio Prophetarum; quum tantùm colis libros Paralipomenon divisisset. Quare lectorem non præmonuit Præfationibus in volumina Historica Josue & Paralipomenon, ne crederet ex sua colorum distinctione, metra esse in illis libris: sicut re vera illam opinionem docet esse præcavendam in libris Propheticis; quia per cola & commata descripti speciem habent metricæ compositionis. Quæ ut oculis omnium perspecta sint & manifesta, nonnullas sententias, tum ex Prophetis, tum ex Paralipomenis, hîc loci describere non gravabor. Sic igitur per cola & commata edidimus sequentes Isaïæ Prophetæ sententias sive periodos cap. 1.

Audite cœli, & auribus percipe terra,
quoniam Dominus loquutus est.
Filios enutrivi, & exaltavi:
ipsi autem spreverunt me.
Cognovit bos possessorem suum,
& asinus præsepe Domini sui:
Israel autem non cognovit,
populus meus non intellexit.

Modus hic dividendi contextum sacrum Prophetarum, nihil differt ab eo quo Psalmi descripti sunt in exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis: nam Psalmo nono verbi gratiâ similem habes versuum distinctionem.

Confitebor Domino in toto corde meo,
narrabo omnia mirabilia tua.
Lætabor & gaudebo in te,
canam nomini tuo altissime.
Quum ceciderint inimici mei retrorsum,
corruerint & perierint à facie tua.
Fecisti enim judicium meum & caussam meam,
sedisti super solium judex justitiæ.

Prophetarum itaque & Psalmorum descriptio, quum eadem fuerit in nova Hieronymi Translatione ex Hebræo, non abs re monuit sanctus Doctor Præfatione in Isaïam, ne quis, quum videret Prophetas versibus descriptos, metro eos æstimaret apud Hebræos ligari, & aliquid habere simile de Psalmis & Operibus Salomonis; cui addendum est, & de Jobi volumine: Job namque teste Hieronymo, metro ligatur apud Hebræos; & versibus in versione ejusdem descriptus legitur ad morem Psalmorum & Operum Salomonis. Non sic Paralipomena, quæ, ut dixi, colis tantummodo descripta sunt & distincta ad vitandam sensuum barbariem & confusionem. Unde cola istæc ita descripta reperiuntur cap. 1. libri prioris:

Porro filii Regma: Saba & Dadan.
Chus autem genuit Nemrod: iste cœpit esse potens in terra.
Mesraïm vero genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephthuim, Phetrusim quoque & Casluim: de quibus egressi sunt Philistim, & Caphthorim.

Quàm diversa sit ista distinctio per cola versuum ab ea quæ fit per cola & commata, nemo prudens ex propositis exemplis perspectum modo habere non potest. Quis enim sibi persuadere patietur, cola in Paralipomenis descripta, speciem præferre metricæ cujusdam compositionis? E contra quis infitias ibit, distinctionem Prophetarum per cola & commata similem esse metricis descriptionibus? In ea distinctione versiculorum diceres Prophetas decurrere Hexametris & Pentametris, licet prosa & non versu conscripti sint. Paralipomena vero nullam habent imaginem Hexametri aut Pentametri, sed solius orationis per membra divisæ, id est, per suas περικοπὰς & circuitus distinctæ. Ergo colis tantum Paralipomenon, & Josue, libros distinxit Hieronymus; quum omnes Prophetas per cola, & commata descripserit; ut ipse fidem facit in suis Præfatiunculis. Quod distinctionis duplex genus facilius intelliges, si noveris eadem volumina Scripturarum diversimode fuisse secta & descripta in variis ac diversis MSS. codicibus. Neque vero colis & commatibus ubique distinctus invenitur liber Jobi, vel liber Psalmorum; sed nunc per versuum integra cola, nunc per cola & commata, sicut unicuique scriptorum veterum placuit, descriptos fuisse nulli dubium est. Librum Jobi per cola distinxit MS. codex Monasterii nostri Majoris prope Turones; quem per cola, & commata dividunt Exemplaria tria Canonis Hebraïcæ veritatis, Memmianum dico, Carcassonense, & San-Germanense nostrum. Cap. 3. libri Job sic legimus scriptum in codice Majoris

joris Monasterii, ante sexcentos annos in membranis pulchre exarato:

Pereat dies in qua natus sum; & nox in qua dictum est, conceptus est homo.
Dies ille vertatur in tenebras: Non requirat eum Deus desuper, & non illustret lumine.
Obscurent eum tenebræ; & umbra mortis: Occupet eum caligo; & involvatur amaritudine.

Tria, ut vides, hîc cola versuum descripta sunt, quæ in omnibus æqualia sunt divisioni hodiernæ, & Massoretharum distinctionibus. In exemplaribus autem Canonis eadem verba diversam habent versuum distinctionem; quia per cola, & commata separantur juxta morem vetustissimorum Scriptorum, qui aliquanto tempore post Hieronymum Biblia sacra describebant in hunc modum:

Pereat dies in qua natus sum,
& nox in qua dictum est: conceptus est homo.
Dies ille vertatur in tenebras,
non requirat eum Deus desuper,
& non illustret lumine.
Obscurent eum tenebræ, & umbra mortis,
occupet eum caligo, & involvatur amaritudine.

In aliis quamplurimis MSS. libris liber Job nec primum habet, nec secundum genus distinctionis; sed uno quasi ductu & eodem tenore descriptus est, sicut describuntur Mosis & Regum volumina. Nec alio modo versus in illis ex ordine secantur, quam punctis adhibitis, duobus vel tribus pro voluntate scriptorum veterum, qui Cassiodorum sequuti videntur in eo quod docuit cap. 12. de Institutione divin. Litterarum. Nam quod per intervalla Hieronymus in sua Translatione descripsit, illud consequenter posuisse & adunasse Cassiodorus credendus est ex iis quæ loco citato leguntur: *Hunc autem pandecten*, inquit, *propter copiam lectionis minutiore manu in senionibus quinquaginta tribus æstimavimus conscribendum; ut quod lectio copiosa tetendit, scripturæ densitas adunata contraheret.* Copiosissima erat in editione Hieronymi lectio Scripturæ propter distincta intervalla colorum & commatum: eam breviorem fecit & contractiorem Cassiodorus, quum & minutioribus characteribus litterarum, & adunatis partibus priùs distinctis in unum veluti densum corpus contraxit. Infinita supersunt MSS. Exemplaria sacrorum Bibliorum, ubi versus, tam in Psalmis, quam in reliquis libris, tantùm interpunctis distincti reperiuntur: sed rariora in quibus Psalmi, & præcipue liber Jobi, colis versuum sunt descripti: rarissimi autem codices illi sunt qui per cola & commata adhuc retinent descriptos libros στιχηρεῖς, Jobum nempe cum Psalmis Davidis, & Operibus Salomonis. Quod igitur spectat distinctionem versuum in toto Canone Hebraicæ veritatis, eam mutuati sumus è vetustissimis monumentis; quorum ope destituti in Mosis voluminibus, Josue, Judicum, &c. nihil per cola versuum ibidem dividere nobis permisimus: sed tantùm interpunctionibus ad versuum distinctionem adhibitis, editionem nostram absolvimus prout licuit mediocritati nostræ.

Notandum vero cum primis, duo genera distinctionum, quæ in versibus Jobi & Psalmorum diximus usitata, in pluribus Hebræis voluminibus MSS. nondum esse obsoleta: nam quæcumque observavimus in Latinis libris de distinctione versuum nunc per cola, modò per cola & commata, eadem prorsus occurrunt in antiquis Hebræorum monumentis, haud incuriose à nobis eruditionis causâ perlustratis. Hebraïca Biblia MSS. quæ in Bibliotheca Oratorii Parisiensis asservantur, hisque litteris & numeris, BB 33. notata sunt, non aliam agnoscunt versuum distinctionem in libris Jobi, Davidis, & Salomonis, quam quæ à Massorethis præfinita est per puncta dicta *Silouc*, sive *Soph Pasuc*. At Regia Hebraïca sacrorum Bibliorum volumina MSS. num. 5. & 6. eosdem libros descriptos retinent per cola versuum & commata; ita ut diceres exemplaria Canonis Latina ex illis Hebræis expressa fuisse. Tanta namque reperitur inter utrosque codices affinitas & concordia, ut nobis sæpius admirationi fuerit, quando cum Hebræis comparabamus exemplaria Latina. Liber Job, attestante Hieronymo, prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur; id est, à principio voluminis usque ad verba Job, ubi ait: *Pereat dies*, &c. prosa oratio est: ab illo autem commate usque ad finem libri versibus absolvitur, nempe usque ad hæc verba, *& ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Parvum autem comma sive Capitulum quod remanet prosa oratione contexitur. Totum istud libri Job artificium religiose observatum videmus in Regiis MSS. Hebræis jam laudatis: totum item in exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis, quem Latinum fecit Hieronymus. In eo tantum discrepant, quod Hebræorum versuum commata spaciis vacuis ab invicem separantur in eadem linea: quæ commata sibi subjecta & subnexa reperiuntur in Latina versione, propter majorem verborum Latinorum copiam, qua proprietas hujus linguæ completur. Res erit facilior intellectu, si hujus discriminis exempla proponamus. Jobi itaque capite tertio talis est apud Hebræos commatum distinctio in versibus:

יאבד יום אולד בו	והלילה אמר הרה גבר׃
bo ivvaled jom jovad	*gaver hora amar vehallaila*

Hæc duo commata ejusdem versus in Latina versione sibi subnexa sunt, ut diximus, & hoc modo descripta:

Pereat dies in qua natus sum
& nox in qua dictum est: Conceptus est homo.

Ita consequenter per totum Jobum, & in Hebræis MSS. codicibus, & in Latinis Canonis exemplaribus, cola versuum & commata descripta reperiuntur. Quorum distinctionem etsi in pluribus MSS. codicibus minime observatam videamus, nullum propterea movere debent exemplariorum tantæ discrepantiæ, quia inductæ sunt à librariis & scriptoribus antiquis, qui nunc plures sententias conjungunt, nunc distrahunt, prout in calamum fluerent, & animus scriptoris, tum Hebræi, tum Latini, operi esset intentus, aut vagus; ut in magnis & diuturnis operibus fieri solet. Scriptor codicis Hebræi Oratoriani supra memorati integros versus continue descripsit in toto Psalterio, nec ullam ibi observavit commatum distinctionem; quam tamen prosequutus est libro primo Paralipomenon, quum cap. 16. ejusdem libri Psalmum 104. non segniter exscribere voluit. Idem esto judicium de scriptore Latino MS. codicis Bibliorum, quem Colbertinæ Bibliothecæ donarunt Canonici Anicienses: is enim colis versuum distinxit priores octo vel decem Psalmos Davidis; reliquos vero sequentes descripsit absque simili colorum distinctione, interpunctionibus solummodo adhibitis in fine versuum. His addendæ essent aliquot variantes distinctiones versuum interdum occurrentes in Regiis Hebræis codicibus, inque tribus exemplaribus Latinis Canonis Hebraicæ veritatis: nisi curioso lectori sufficerent quæ præmisimus exempla ad caussæ explicationem.

Nunc si ad periodos, cola, & commata ab Augustino observata in Epistolis Pauli redeamus; proclivis est atque expedita responsio, sanctissimum Antistitem respexisse lib. 4. de Doctrina Christiana, non ad distinctionem versuum usitatam in libris sacris; sed ad Hagiographorum scriptorum eloquentiam, quam ostendere studuit è contextu Epistolarum beati Pauli; ubi Grammaticæ artis distinctiones, ac leges elegantioris sermonis probantur retentæ. Cola igitur & commata S. Augustini nihil hoc loco spirant præter gradationem Grammaticam, quâ verba vel sensa connectuntur alterum ex altero; sicut Rom. 5. 3. ex tribulatione patientiam, ex patientia probationem, ex probatione spem connexam videmus: vel decus aliud orationis, quo post aliqua pronuntiantis voce singula finita, sequitur ambitus sive circuitus, quem περίοδον appellant. Grammaticorum & Oratorum sunt ista cola & commata: Hieronymiana autem κῶλα & κόμματα, in Præfatiunculis sancti Doctoris memorata, distinctiones sunt Scripturarum per membra divisæ, quæ numerum versuum constituunt in libris sacris. Quas distinctiones versuum, nunc majores fuisse apud veteres Scriptores, nunc breviores supra dicebamus. Utrumque autem id distinctionum genus ab Hieronymo agnitum & usurpatum, ex ejusdem verbis breviter demonstrandum est. Versuum distinctio ab antiquo ævo usurpata in libris sacris, ea primùm haud dubie recensenda est quæ in editione Vulgata ante Hieronymum obtinebat: quæque copiosior fuit cæteris omnibus divisionibus tam antiquis, quàm hodiernis. Hac distinctione versuum partiti olim Psalmi, duplo majorem habuere numerum versiculorum, vel interdum triplo majorem, quàm nunc habent in Vulgata nostra Latina. Verbi causâ Psalmus 15. juxta hodiernam divisionem decem versibus distinctus legitur; juxta antiquam divisionem in Psalterio Romano duodecim habuit versus vel tredecim, numerato Titulo Psalmi pro uno commate. In communi autem & & veteri Latina Translatione viginti quinque numerantur sive aut viginti sex cum Titulo. Istius copiosissimæ divisionis versuum meminit Hieronymus dum virgini eruditissimæ Eustochio respondet Procemio in librum 16. Commentariorum

Digitized by Google

in Isaïam: *Non parvam*, inquit, *mihi quæstiunculam detulisti, quod scilicet octo versus qui leguntur in Ecclesiis, & in Hebraïco non habentur, tertii decimi Psalmi, Apostolus usurparit scribens ad Romanos*: Sepulcrum patens est guttur eorum; linguis suis dolose agebant; venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est; veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Contritio & infelicitas in viis eorum; & viam pacis non cognoverunt; non est timor Dei ante oculos eorum. *Quod quum audissem, quasi à fortissimo pugile percussus essem, cœpi tacitus æstuare, & stuporem mentis vultûs pallore signare*, &c. Octo illi versus, qui tres tantum habent distinctiones in nostra Vulgata Latina, & in Romano Psalterio, hoc ordine & numero decurrunt in Psalterio S. Germani, veterem Vulgatam & Κοινὴν complexo; & uncialibus, ut vocant, litteris aureis atque argenteis exarato:

Sepulchrum patens est guttur eorum
Linguis suis dolose agebant
Benenum aspidum sub labiis eorum
Quorum os maledictione & amaritudine plenum est
Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem
Contritio & infelicitas in viis eorum
Et viam pacis non cognoverunt
Non est timor Dei ante oculos eorum.

In Ecclesiis Latinorum legebantur octo illi versus, teste Hieronymo, ac virgine Eustochio; in eorum quoque codicibus modo jam exhibito scribebantur cum totidem versuum distinctionibus, quæ duplam vel triplam habent divisionem cum nostra hodierna comparatæ. Eamdem versuum distinctionem numerosam agnoscit Hieronymus Epistolâ ad Sunniam & Fretelam; ubi hæc habet ad Psalmum 17. ℣. 13. *Grando & carbones ignis*, &c. *Et quæritis cur Græcus istum versiculum secundo non habeat, interpositis duobus versibus. Sed sciendum quia de Hebraïco, & Theodotionis editione in Septuaginta Interpretibus sub asterisco additum sit.* Ita est, Græcus contextus ad quem vetus antiqua Latina expressa est, non legebat in Κοινῇ, *Grando & carbones ignis*, post ista, *Et altissimus dedit vocem suam*; sed semel tantum ante, *Et intonuit de cœlo Dominus.* Unde illum versiculum cum asterisco reposuit Hieronymus in hunc modum:

Grando & carbones ignis.
Et intonuit de cœlo Dominus:
Et altissimus dedit vocem suam,
※ *Grando & carbones ignis*:

Tres ultimi versus hujus divisionis, unicum constituunt versiculum 14. in Vulgata Latina. Unde colligas maximum discrimen quod intercidit inter hodiernam, & inter antiquissimam distinctionem versuum, in libris sacris usurpatam primis fidei temporibus. De numerosa hac versuum divisione consulatur adhuc Hieronymus in cap. 21. Ezech. in cap. 63. Isaïæ; & aliis innumeris locis, quorum recitationi indulgere non juvat; eo quod jam allata testimonia lectori studioso satis esse credidimus. Unum superest, ut nonnulla vestigia hodiernæ distinctionis versuum ostendamus existere apud Hieronymum; quod supra me facturum promisi. Sciendum igitur verba Jobi cap. 42. ℣. 6. quibus pœnitentiam suam prædicat, unum efficere versum apud S. Hieronymum, ut unum dicimus juxta hodiernam versiculorum divisionem, à Massorethis mutuatam. Nam postquam monuerat Præfatione in librum Job ex Hebræo conversum, Hexametris versibus ipsum decurrere apud Hebræos, à verbis scilicet Job in quibus ait, *Pereat dies*, &c. usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est: *Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere*; subdidit statim: *A supradicto autem versu usque ad finem libri, parvum comma quod remanet, prosa oratione contexitur.* Ubi duo observari velim, primùm eamdem distinctionem, & eamdem unius versus continentiam in supradictis verbis Job, usurpatam fuisse ab Hieronymo, quæ in Vulgata hodierna versuum distinctione usu recepta est: unde sequitur nonnulla hodiernæ distinctionis vestigia apparere apud Hieronymum. Deinde *comma* ab eodem sancto Doctore vocatum hoc loco, non esse promiscue accipiendum cum *colis* & *commatibus* versuum, de quorum divisionibus in hoc articulo disputatur: quia *comma quod remanet* à supradicto versu Jobi usque ad finem libri, integrum est Capitulum, plurimis constans sententiis, id est, plurimis versibus, & versuum commatibus. *Comma* itaque hîc loci dictum, idem est quod περικοπὴ apud Origenem ac cæteros Græciæ tractatores. Aliud vestigium hodiernæ distinctionis versuum putabam me invenisse lib. 1. Commentariorum Hieronymi in Danielem cap. 3. de illis enim verbis, *Benedicite sancti & humiles corde Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula*, ita disserit S. Hieronymus: *Humilitatem cordis habere, & præsens versiculus docet*, &c. At inspectis diligenter MSS. codicibus Commentariorum in Danielem, fidem nullam esse deprehendi in editis libris: ita enim textum prædictum Danielis describunt, ac si integrum versiculum 87. cap. 3. recitaret & commentariis illustraret Hieronymus; quum certum sit mediam tantum partem versiculi nostri positam ab eo fuisse & expositam in suis Commentariis, istam nempe, *Benedicite sancti & humiles corde Domino.* Et hoc est, quod Hieronymus vocat *præsentem versiculum*, juxta antiquam, & non juxta hodiernam distinctionem versuum. Ad alia proinde exempla divertendum nobis est. In Psalmo 118. duplicem distinctionem versuum usitatam fuisse apud veteres discimus è vetustissimis monumentis, ex Hieronymi Epistolis non paucis, & egregio Augustini Speculo. Monumenta vetustissima ista sunt, Psalterium S. Germani toties laudatum, & exemplaria tria Canonis Hebraïcæ veritatis, ubi Psalmus 118. sedecim habet versus sub unaquaque littera Alphabeti Hebraïci, qui sic describuntur in Vulgata veteri, quam continet Psalterium ante nuncupatum S. Germani:

ALEPH.

BEATI IMMACULATI IN VIA
QUI AMBULANT IN LEGE DOMINI
BEATI QUI SCRUTANTUR TESTIMONIA EJUS
IN TOTO CORDE EXQUIRUNT EUM

&c. quæ eodem modo leguntur in illo exemplari vetustissimo Psalmorum. In Canonis Exemplaribus idem numerus versuum, sed paulo aliter descriptus:

ALEPH.

Beati immaculati in via:
qui ambulant in lege Domini.
Beati qui custodiunt testimonia ejus:
in toto corde exquirunt eum.
Non enim qui operantur iniquitatem,
in viis ejus ambulaverunt.
Tu mandasti præcepta tua
custodiri nimis.
Utinam dirigantur viæ meæ;
ad custodienda præcepta tua.
Tunc non confundar:
quum respexero ad omnia mandata tua.
Confitebor tibi in directione cordis:
quum didicero judicia justitiæ tuæ.
Præcepta tua custodiam:
ne derelinquas me nimis.

BETH.

In quo corrigit juvenior, &c.

Hæc erat numerosa versuum distinctio in Psalmo 118. quæ è Vulgata antiqua versione Latina in novam S. Hieronymi Translationem illico derivata est; uti res est in promtu ex Speculo S. Augustini, qui hujus Psalmi versus quamplurimos citavit; & eorum numerum determinat, dicens *duos esse versus* ab illis verbis, *Præcepta tua non sum oblitus*, usque ad ista quæ leguntur ℣. 85. *Foderunt mihi superbi foveas, quæ non erant juxta legem tuam.* Totidem etiam ab his usque ad ea, *Paulo minus consummaverunt me in terra*, &c. numeri ergo versuum, quos assignat Augustinus. Sæpius iterando; *Et post duos versus*; *Et post septem versus*, &c. perfecte quadrant ad distinctionem jam dictam, usitatam in veteribus Ecclesiarum monumentis; quæ sedecim versuum divisiones exhibent ad singula Alphabeti Hebraïci elementa. Alii MSS. codices Psalmorum antiquissimi quamplures ac optimæ notæ, octo tantum versus habent adscriptos sub singulis litteris Hebraïcis, tam in veteri editione juxta LXX. Interpretes, quam in nova Hieronymiana ex Hebræis voluminibus prognata. Ita Psalterium triplex S. Hieronymi in codice vetustissimo Carnutensi descriptum per tres columellas sibi invicem oppositas, ad similitudinem Tetraplorum & Hexaplorum Origenis. Ita quoque aliud triplex Psalterium Bibliothecæ Sorbonicæ, quod Græcam LXX. Seniorum editionem, Latinis tamen scriptam elementis, curiosissime retinet cum Psalterio Romano, & Translatione Hieronymi Hebraïca. Sic denique Vaticani, Regii, Colbertini, San-Germanenses, & alii innumeri codices MSS. Psalmorum, in quibus exstat editio nova Hieronymi,

Digitized by Google

aut vetus juxta Septuaginta Interpretes. Per cola versuum, sive per octonos versus descripti sunt universi codices illi, secundum hodiernam versuum distinctionem & enumerationem in Psalmo centesimo decimo octavo, de quo Hieronymus ad Paulam Urbicam: *Studiosissime perquisisti, quid sibi velint Hebrea littera, qua Psalmo, quem legebamus, videbantur inserta. Respondi secundum ordinem litterarum eum esse compositum, quod videlicet ex prima littera, qua apud eos vocatur* ALEPH, *octo versus inciperent; rursus ex sequenti* BETH, *totidem versus exordium sumerent, ac postea ex* GIMEL *idem numerus compleretur: atque ita usque ad* THAV, *qua apud eos extrema littera est, Psalmum esse conscriptum*, &c. Eamdem versuum distinctionem sequuntur Hilarius & Ambrosius in suis ad Psalmum 118. Commentariis: unde manifestum nobis est, non solum apud Hieronymum, sed apud alios etiam Ecclesiæ Doctores, & antiquissimos Scriptores, nonnulla exstare vestigia hodiernæ versuum divisionis & enumerationis. Idem intellige de ultima sectione Proverbiorum, quod de Psalmo 118. nam apud Hieronymum illa περικοπὴ, quæ laudes mulieris fortis prosequitur, viginti duobus constat versibus juxta numerum litterarum Hebraïcarum: *Proverbia quoque Salomonis*, inquit Hieronymus Epistola jam laudata, *extremum claudit Alphabetum, quod tetrametro jambico supputatur ab eo loco, in quo ait: Mulierem fortem quis inveniet?* In Exemplaribus autem Canonis, inque vetustissimis aliquot aliis MSS. codicibus, numerantur in illa sectione, non tantum 22. versus; sed 44. quia per cola & commata descriptum ibi legitur ultimum Alphabetum:

Mulierem fortem quis inveniet?
procul & de ultimis finibus pretium ejus.
Confidit in ea cor viri sui,
& spoliis non indigebit.

&c. Hinc colligas duplicem fuisse in vetustissimis monumentis versuum distinctionem; utramque vero agnitam fuisse & usurpatam ab antiquioribus Ecclesiasticis Scriptoribus. Apud Augustinum usu semper receptam eam invenies, quæ fit per cola & commata; apud Hieronymum vero, nunc eamdem, nunc diversam juxta qualitatem singularum partium Scripturæ divinæ. In metricis compositionibus, quæ numeros habent adstrictos secundum seriem Hebræorum elementorum, eam fere semper distinctionem versuum usurpavit, quam nos hodie sequimur in Vulgata Latina; in cæteris autem libris, ut supra diximus, numerat Bibliorum versus juxta copiosissimam eorum distinctionem suo tempore receptam in Ecclesiis, id est, receptam in veteri Vulgata, quæ manibus Latinorum terebatur. Quorum versiculorum antequam varios indices proponamus, haud otiosum fuerit nonnullas subjicere distinctiones usitatas in novo Testamento. Quædam igitur fragmenta MSS. Evangelii secundum Lucam mihi communicavit clarissimus vir F. Desmarés in quibus superest distinctio antiqua versuum, ut & antiqua versio Latina, litteris uncialibus descripta in pervetustis membranis. Luc. 5. 18. hoc modo scriptum legimus: ET ECCE VIRI POTENTES IN LECTO CIRCUMFEREBANT HOMINEM QUI ERAT PARALITICUS· ET QUAEREBANT EUM INFERRE ET PONERE ANTE EUM· ET NON INVENIENTES, &c. Duos ibi versus distinxit scriptor illius codicis, notando punctum supernum ad finem singulorum; nec aliam distinctionem versuum in illo MS. Exemplari adhibitam perspexi. In alio autem fragmento ejusdem Evangelii, plena est versuum divisio, atque distinctio commatum per intervalla:

ET ECCE EXEUNTES
DUO EX DISCIPULIS IESU
IBANT IPSA DIE
IN CASTELLUM
QUOD ERAT IN SPATIO
STADIORUM SEXAGINTA AB HIERUSALEM
NOMINE EMMAUS

Quattuor hi versus antiquæ distinctionis, unicum constituunt in nostra Vulgata Latina Luc. 24. ℣. 13. Tanta igitur erit distantia numerorum in versibus Biblicis apud nos & apud Antiquos, quanta est unius partis ad quattuor partes. Quare neminem moveant adeo dissonantes numeri versuum, qui hodie supputantur in sacris Voluminibus, cum illis versuum enumerationibus, quæ leguntur in veteribus Bibliorum sacrorum Exemplaribus manuscriptis, Græcis atque Latinis. Incredibile visum est nupero Scriptori critico; in solo Jobi volumine defuisse septingentos vel octingentos versus ante editionem ejusdem libri, quam sub asteriscis & obelis edidit Hieronymus: at si fuisset mediocriter versatus in antiquis versuum distinctionibus; judiciumque de illis fecisset ex vetustissimis Exemplaribus divinorum Voluminum, & non ex propria præsumtione; ineptam pervidisset conjecturam suam, qua sollicitare voluit germanam lectionem Præfationis Hieronymi in librum Job; & hoc modo adulterandam: *Septuaginta, vel octoginta versus desunt.* Pro septingentis, *septuaginta*, vel pro octingentis, *octoginta*. Qualis restitutor lectionum Hieronymianarum! Utinam abscindantur qui vos conturbant.

Plura prætermisimus ne nimia longitudo molesta sit lectori, & quod prodest scriptoris exercitationi, noceat corporis ipsius valetudini. Ad manifestandas igitur versuum Biblicorum quaslibet distinctiones, antiquas ac recentiores; numerum versuum, quem singuli divinarum Scripturarum libri continent, in tetraplis exhibemus, ut sic uno intuitu diversas hujusmodi distinctiones quilibet studiosus liquido habeat perspectas; neque deinceps uniuscujusque critici errores sequi cogatur.

VERSUS SCRIPTURARUM SANCTARUM.

I. Secundum antiquam divisionem ante Hieronymum.	II. Secundum divisionem assignatam in Versione Hieronymi.	III. Secundum Græcorum divisionem apud Nicephorum Constantinopolitanum.	IIII. Secundum hodiernam & Massorethicam divisionem.
GENESIS LIBER habet versus			
4500.	3700.	4400.	1534.
EXODUS LIBER habet versus			
3700.	3000.	2800.	1209.
LEVITICUS LIBER versus habet			
2800.	2400.	2700.	859.
NUMERORUM LIBER habet versus			
3650.	3000.	3500.	1288.
DEUTERONOMII LIBER habet versus			
3300.	2600.	3100.	955.
JOSUE LIBER habet versus			
2000.	1750.	2100.	656.
JUDICUM LIBER habet versus			
2000.	1750.	versibus Ruth una numeratis 2450.	618.
RUTH LIBER habet versus			
250.	250.	hic juncti sunt superioribus.	85.
I. REGUM LIBER habet versus			
2500.	2300.	1. & 2. Liber 2240.	1. & 2. Liber 1506.
II. REGUM LIBER habet versus			
2000.	2000.	hic juncti sunt superioribus.	hic juncti sunt superioribus.
III. REGUM LIBER habet versus			
2600.	2500.	3. & 4. Liber 2330.	3. & 4. Liber 1534.
IIII. REGUM LIBER habet versus			
2400.	2250.	hic juncti sunt cum superioribus.	hic juncti sunt cum superioribus.

Digitized by Google

I. Secundum antiquam divisionem ante Hieronymum.	II. Secundum divisionem assignatam in Versione Hieronymi.	III. Secundum Græcorum divisionem apud Nicephorum Constantinopolitanum.	IIII. Secundum hodiernam & Masforethicam divisionem.
ISAIÆ LIBER habet versus			
3600.	3580.	4800.	1295.
JEREMIÆ LIBER habet versus			
4070.	4450.	4000.	1365.
EZECHIELIS LIBER habet versus			
3600.	3340.	4000.	1273.
DANIELIS LIBER habet versus			
1600.	1850.	2000.	157.
DUODECIM PROPHETARUM LIBER habet versus			
3110.	3800.	3800.	1050.
JOB LIBER habet versus			
1600.	1700.	1800.	1070.
PSALMORUM LIBER habet versus			
5000.	5000.	5500.	2527.
PROVERBIORUM LIBER habet versus			
1600.	1740.	1708.	915.
ECCLESIASTES LIBER habet versus			
600.	800.	750.	222.
CANTICUM CANTICORUM habet versus			
300.	280.	280.	117.
I. PARALIPOMENON LIBER habet versus			
omittuntur hîc	2040.	I. & 2. Liber 5500.	I. & 2. Liber 1743.
II. PARALIPOMENON LIBER habet versus			
omittuntur hîc	2100.	juncti sunt cum superioribus.	juncti sunt cum superioribus.
ESDRAS & NEHEMIAS habent versus			
1500.	omittuntur hîc	5500.	680.
ESTHER LIBER habet versus			
1000.	700.	308.	166.

Liber Judith, quæ non est in Canone Hebræorum, habet versus 1300. juxta antiquam distinctionem; 1100. in codicibus versionis Hieronymi; & 1700. apud Nicephorum Constantinopolitanum. Tobias autem habet versus 1000. in antiqua divisione; & apud Nicephorum 800. alibi omittuntur. In novo Testamento diversæ quidem sunt versuum enumerationes; sed minor est inter indices distantia, quam sit in libris veteris Instrumenti: quod subjecta tetrapla docebunt.

I. Secundum antiquam divisionem ante Hieronymum.	II. Secundum divisionem assignatam in Versione Hieronymi.	III. Secundum Nicephorum Constantinopolitanum.	IIII. Secundum codices Græcos manuscriptos.
MATTHÆUS versus habet			
2600.	2700.	2500.	2514.
MARCUS versus habet			
1600.	1700.	2000.	1590.
LUCAS versus habet			
2900.	3800.	2600.	2677.
JOHANNES versus habet			
2000.	1700.	2800.	omittuntur hîc
ACTUS APOSTOLORUM habent versus			
2600.	3600.	2800.	omittuntur hîc
EPISTOLA B. PAULI AD ROMANOS habet versus			
1040.	911.	omnes omniũ Epistolarum vide infra.	920.
EPISTOLA I. AD CORINTHIOS versus habet			
1060.	980.	. . . . . .	870.
EPISTOLA II. AD CORINTHIOS habet versus			
...70.	292.	. . . . . .	590.
EPISTOLA AD GALATAS habet versus			
350.	213.	. . . . . .	293.
EPISTOLA AD EPHESIOS habet versus			
375.	317.	. . . . .	312.
EPISTOLA AD PHILIPPENSES habet versus			
omittuntur hîc	350.	. . . . . .	208.
EPISTOLA AD COLOSSENSES habet versus			
250.	208.	. . . . . .	208.
EPISTOLA I. AD THESSALONICENSES habet versus			
omittuntur hîc	213.	. . . . . .	193.
EPISTOLA II. AD THESSALONICENSES habet versus			
omittuntur hîc	108.	. . . . . .	106.
EPISTOLA I. AD TIMOTHEUM habet versus			
208.	230.	. . . . . .	230.
EPISTOLA II. AD TIMOTHEUM versus habet			
289.	172.	. . . . . .	102.
EPISTOLA AD TITUM habet versus			
140.	67.	. . . . . .	97.
EPISTOLA AD PHILEMONEM habet versus			
50.	34.	. . . . . .	37.
EPISTOLA AD HEBRÆOS habet versus			
hîc Barnabæ nomine 850.	700.	Epistolæ sancti Pauli omnes simul XIIII. v. [a] * CCC *	703.

[a] forte V.

EPISTOLÆ

I. Secundum antiquam divisionem ante Hieronymum.	II. Secundum divisionem assignatam in Versione Hieronymi.	III. Secundum Nicephorum Constantinopolitanum.	IIII. Secundum codices Græcos manuscriptos.
EPISTOLÆ SEPTEM CANONICÆ SIMUL SUMTÆ, versus habent apud Nicephorum			
		1300.	
APOCALYPSIS JOHANNIS habet versus			
1200.	1800.	1500.	omittuntur hîc.

Primam versuum enumerationem, quam vocamus antiquam ante Hieronymum, mutuati sumus ex vetustissimo Catalogo codicis MS. San-Germanensis, qui complectitur Epistolas Pauli Græce ac Latine, litterisque uncialibus exaratas. Scriptor hujus libri adtexuit in fine ante Epistolam ad Hebræos Catalogum omnium divinorum librorum veteris ac novi Testamenti, adnotans è regione numerum versuum uniuscujusque voluminis. Prætermisit nihilominus V. T. nonnullos libros, & Epistolas aliquot Pauli Apostoli. Hunc nos defectum suis locis notavimus hoc modo, *omittuntur hîc*, supple versus libri, qui non recensetur in pervetusto illo indice sacrorum Bibliorum. Sub nomine Barnabæ, versus Epistolæ ad Hebræos videtur enumerasse: neque vero mente adeo vagus credendus est, ut Epistolam quam ob oculos habebat, dum Catalogum describeret, incuriose omnino prætermitteret. Doctiorum tamen hîc adsit judicium. Versus singulorum librorum numerat, prout inveniebantur distincti in antiqua versione Latina usu recepta ante Hieronymum. Quod manifeste probari potest ex unico libri Job, quem dicit continere versus mille sexcentos. Ubi advertas velim librum Job antequam apud Græcos cum asteriscis restitueretur ab Origene, habuisse versus sive στίχους 1600. Restitutus vero habebat versus 2200. id est, sexcentos supra numerum præcedentem. Consule testimonia veterum scriptorum posita in fronte ejusdem libri Job, à nobis editi cum asteriscis & obelis, 2. parte hujus divinæ Bibliothecæ. Secundam versuum enumerationem invenimus in MSS. codicibus Versionis Hieronymianæ; eumque numerum hîc in tetraplis nostris proposuimus sicut exstat in illis exemplaribus vetustissimis. Errores igitur hujusmodi numerorum, quotquot sunt, penes antiquos erunt librarios, & exscriptores imperitos. Porro tertium Canonem librorum sacrorum cum numero versuum in singulis libris adnotato, Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani esse diximus. Hunc edidit nobis eruditissimus P. Pithœus in Opusculo de Latinis SS. Bibliorum Interpretibus, quò curiosus lector se amandari patietur. Indicem denique columnæ quartæ è Græcis exemplaribus depromsit ante nos Robertus Stephanus; in quo si quid difficultatis emerserit, recurrere debes ad editionem Græcam novi Testamenti, elegantissimis typis ab eodem scriptore adornatam.

Injuriam nobiscum expostulare possent studiosi lectores; si dissimularem silentio errores nuperi Critici Scriptoris, qui pro more suis indulgens conjecturis multa statuit de versuum Biblicorum distinctionibus ac numero, in quibus nulla est veritas: dumque aliena sæpius nititur emendare vitia, ostendit sua. Putavit vir multæ lectionis veteres Scriptores *versus* appellasse quasquumque distinctiones contextus librorum, quas nos Gallico sermone vocamus *lignes*; Græci autem στίχους. Lineas verò vocabulorum certo *numero* fuisse *præfinitas*; ita ut ex numero versuum in fine librorum adnotato, facile sciretur *quot essent dictiones* in singulis libris. Denique Augustinum frequenter meminisse in Speculo hujusmodi *versuum*; & ex nonnullis ab eo recitatis colligi posse, *unumquemque versum sex tantum habuisse dictiones*. Ita docuit Criticus Auctor, qui secum exortam divinarum Scripturarum peritiam apud Catholicos sibi gratulatur; ac secum aliquando prorsus extinguendam pertimescit. Sed vanitatem hujus opinionis ostendere in promtu nobis est ex uno Ruth volumine, quod magna curiositate totum perlegens in plurimis MSS. codicibus, numeravi lineas, & singulas linearum dictiones, ut judicium haberem de falsis observationibus viri supradicti. Eam verò rem expendere, & dictiones enumerare volui in libro Ruth, quòd ipse brevitate sua sit accommodatior nostro consilio; eumdemque habeat numerum versuum in codicibus MSS. vetustissimis adnotatum ad finem. Liber igitur Ruth in MS. Regio Bibliorum sacrorum codice num. 3563. descriptus in duabus columnis minutiore manu sive charactere, habet lineas 335. singulæ columnæ complectuntur lineas 42. Lineæ vero tres interdum habent dictiones, nonnullæ quattuor integras cum dimidiata dictione, aliquando quinque, vel sex, vel septem. Colbertinus MS. num. 157. librum Ruth integrum describit 216. lineis. In columnis ejus lineæ 43. numerantur. Lineæ quinque habent dictiones, aut sex, aut 7. cum aliquot syllabis, vel etiam 8. Alter Colbertinus num. 74. totum librum Ruth absolvit 363. lineis. Columnæ habent 30. lineas; lineæ continent nunc duas dictiones aut tres; alibi tres cum dimidia; nunc quattuor vel quinque. Codex Bibliorum San-Germanensis ante octingentos annos in membranis exaratus, notatusque num. 3. lineas habet in toto Ruth volumine tantùm 243. columnæ continent 55. lineas; lineæ 4. 5. 6. 7. vel 8. dictiones, integras aliquando, nonnumquam in fine sectas & imperfectas. His adjungendus Biblicus codex Corbeiensis ejusdem ætatis cum superiori; in quo Ruth habet lineas 218. In columnis singulis lineæ sunt 45. & in lineis dictiones 4. 5. 6. 7. vel 8. ut leguntur in præcedentibus MSS. codicibus. Nunc si meminerimus librum Ruth apud antiquos Scriptores Ecclesiasticos habuisse tantùm versus 250. tam in antiqua divisione ante Hieronymum, quàm in codicibus Hieronymianæ Versionis; quis æquanimiter feret tot tantosque errores nuperæ Criticæ veteris Testamenti, quæ multis studiosis hominibus impune fucum facit in rebus nunc levioris, nunc gravissimi momenti. Falsum est veteres appellasse *versus* quasquumque *lineas* Scripturæ; falsum quoque illas *lineas* constare *sex dictionibus*; falsissimum denique ex *adnotato numero versuum* innotuisse lectoribus, *quot essent dictiones in singulis libris*. Quinque antiquissima monumenta à nobis citata, nec pares habent lineas, nec æqualem dictionum numerum in lineis; nec similem in toto libro linearum numerum: etsi pro libro Ruth æqualis in eis adnotatus sit *versuum numerus* in fine ejusdem voluminis, nempe versus CCL. Proferat in medium Criticus noster, si tamen potuerit, vetustissimum aliquod exemplar Bibliorum, in quo æqualis sit numerus versuum adnotatus in fine, cum numero linearum quibus illud exemplar descriptum est. Ostendat iterum singulas lineas in illo exemplari habere sex tantum dictiones: & ex eo dictionum numero ita circumscripto, statim agnosci quot sint dictiones in tali, vel tali libro. Si hoc fecerit, erit nobis magnus Apollo; & ego Criticorum abortivus proferam in medium sexcenta volumina, quæ fidem excludant eruditi hujus viri.

IIII. In hoc præsenti articulo breviter quærimus an sint metra in Scripturis sacris, ac præcipue in Psalmis Davidis? famosissima quidem quæstio, sed apud eos dumtaxat qui rudes sunt in Lingua sancta; nec solvendæ huic difficultati ex se pares inveniuntur. Nam inter doctiores & exercitatos in Libris sacris haud ambigitur metricam esse in Canticis Bibliorum compositionem. Id Philo Judæorum disertissimus, & sapientissimus Josephus expresse docuerunt. Et post vernaculos illos Judæorum Scriptores idem quoque attestati sunt Origenes, Eusebius, Ambrosius, & Hieronymus cum innumeris aliis recentioris ævi Auctoribus Ecclesiasticis; cumque eruditissimo Scholiaste Canonis Hebraïcæ veritatis, qui diserte eamdem sententiam tuetur in suis Quæstionibus Hebraïcis ad cap. 23. libri posterioris Samuelis: *Hæc sunt verba David novissima. Novissima sunt*, inquit Scholiastes, *quia post Psalterium & cætera metra, hoc composuisse metrum dicitur, in quo ait: Dixit David filius Isaï. Dixit vir, cui constituta est scala Christo Dei Jacob.* Non solum metra agnoscit in Psalterio Davidis, & in cæteris ejus Canticis; sed metricam insuper compositionem & melodiam Davidicam observat in supradictis verbis Scripturæ, à versu primo capitis 23. lib. 2. Regum ad octavum usque versum. Quæ si quis curiosiùs perscrutatus fuerit, facile discedet à sententia quorumdam neotericorum existimantium metra non esse in Libris sacris; quia illud edocti sunt abs novis prudentibus, quorum nomina taceo, ne quemquam lædere videar. Fuit siquidem, inquit non nemo, communis antiquorum opinio plures Scripturæ partes maximeque *Psalterium*, & omnia ferme *Cantica*, versibus constare. *Verum cùm huic opinioni refragentur nonnulli recentiores, qui Psalmos Davidicos carminis vocabulo insigniunt, ita explicari possunt, ut eorum dictionem non tam vinctam pedibus, quam grandem, patheticam, atque ad cantum accomodatam esse significent.* Falluntur qui ita scripserunt; non possunt explicari hoc

Digitized by Google

modo Scriptores veteres, qui Psalmos Davidicos carminis vocabulo insigniunt. Nisi forte dixeris apud Josephum lib. 2. Antiqq. capite ultimo, ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ συντίθησιν, *Hexametro versu composuit*, idem esse quod sermone *grandi*, & *pathetica dictione* laudes Dei cecinit. Apud Philonem similiter, & apud Hieronymum versus *trimetro*, & *tetrametro*, *Iambico* constantes, explicabuntur per *grandem & patheticam dictionem*, si fides habeatur supra memoratis observationibus. Non sic illudamus simplicitati lectorum; ne in nos chartis illudant scriptores periti. Vera est ergo Antiquorum opinio de metris ac carminibus Scripturarum; quorum utique ratio carminum non ab aliquo nesciente, sed ab Hebræorum eruditissimis discenda est, & sedulo inquirenda. Doceat te R. Asarias libri *Meor anaim* nuncupati parte 3. cap. 60. *Sine dubio esse mensuras & proportiones certas Canticorum sacrorum; sed illas non consistere in numero motionum* (id est, syllabarum) *vel pedum perfectorum, aut imperfectorum, juxta formam carminum hodiernorum; sed in numero rerum & illarum partium, subjecti scilicet, prædicati, & ejus quod illa inter se copulat in unaquaque sententia & enuntiatione*, sive, *in unoquoque versu. Sic est versus duabus mensuris seu propositionis partibus constans, quibus si secundus accedat, fiunt quattuor* (partes sive mensuræ.) *Alius qui constat ex tribus mensuris, quibus si alter accedat versus, fiunt sex mensuræ seu partes.* Exempli gratiâ, *in Cantico Mosis Exod.* 15. 6. ימינך יהוה (jeminecha Adonai) *est unus versus, duobus constans terminis;* נדרי בכח (nedari bakkoahh) *est ei similis & cohærens, qui juncti faciunt quattuor* (id est, tetrametrum, &c. Alia exempla ex Canticis sacris proponit Asarias, quibus probat illa cantica constare tetrametris vel hexametris, id est, quattuor vel sex partibus; quas *terminos* vocat. At hæc videsis apud Johannem Buxtorfium filium, in Mantissa aliquot dissertationum ad finem libri *Cozri*.

V. Nullam apud eruditos quæstionem esse dixi, an sint nonnullæ partes in sacra Scriptura, quæ constent aliqua metrica compositione. Id enim negare contra unanimem consensum celebratissimorum omnium veterum Scriptorum, non sapere esset, ut oportet; sed gratis ineptire. Constans igitur sententia est virorum doctorum, metricam esse in aliquot Libris sacris artem & compositionem. Sed valde celebris hæc est quæstio; *Quænam veteris Poëseos sacræ olim fuerit ratio?* Tantis namque difficultatibus obsepta est, ut vix certi aliquid de ea possit haberi. Et, si quamplures studiosos audiamus, tantum abest ut quæ *Josephus, Philo, Eusebius, Hieronymus, Theodoretus*, & *Isidorus* de carminibus Bibliorum scripserunt, rem obscuram illustriorem reddiderint, & lectoribus satisfecerint; quin potiùs incertos magis & perplexos animos eorum reddiderunt: quia id, quod illi tradiderunt, nusquam invenire potuerunt. Unde vel aliter verba eorum esse intelligenda volunt & exponenda; vel fumos lectoribus vendidisse, & nimis audacter de rebus non satis cognitis atque perspectis eos pronuntiasse. Hujusmodi expostulationes ab Hieronymo amovere decrevimus; eumque non fumorum venditorem; sed Scripturarum divinarum consultissimum interpretem ostendere conabimur. Quæ res prospere ut nobis eveniat, loca prius proponenda sunt in quibus fumos vendidisse Hieronymum conqueritur Buxtorfius nomine aliorum Philosoforum. Præfatione igitur in Chronica Eusebii Cæsariensis de interpretationis difficultate disserens Hieronymus, hæc de metris Scripturarum obiter observat: *Denique quid Psalterio canorius, quod in morem nostri Flacci, & Græci Pindari nunc Iambo currit, nunc Alcaïco personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur? Quid Deuteronomii & Isaïæ Cantico pulchrius? Quid Salomone gravius? Quid perfectius Job? Quæ omnia Hexametris & Pentametris versibus, ut Josephus & Origenes scribunt, apud suos composita decurrunt. Hæc quum Græce legimus, aliud quiddam sonant: quum Latine, penitus non hærent.* Non insolens est Hieronymo vulgares primùm opiniones sequi; & postea ab illis discedere quum unicuique rei debitum tempus impertire licuit. De hac inconstantia lectorem ipse suum præmonuit, dum nomen דפקה *Daphca* interpretaretur Epistola 127. Mansione IX. *Hoc nomen*, inquit, *apud Hebræos* κροῦμα, *id est, pulsatio dicitur: juxta quod & Dominus ait:* Pulsate & aperietur vobis. *In libro autem Hebraïcorum nominum, adhæsionem, retentionemque transtulimus; quod lectorem turbare non debet; nec putet nos dissonantia scribere. Ibi enim, juxta hoc quod vulgo habetur, edidimus; si medium verbum scribatur per* BETH *litteram: hîc autem in Hebraïco volumine scriptum reperi per* PHE; *quod elementum magis pulsationem, quam glutinum sonat..... Prudentem studiosumque lectorem rogatum velim, ut sciat me vertere nomina juxta Hebraïcam veritatem. Alioquin in Græcis & Latinis codicibus, præter pauca, omnia corrupta reperimus: & miror quosdam eruditos & Ecclesiasticos viros ea voluisse transferre, quæ in Hebraïco non habentur*, &c. Istius Admonitionis mox recordari oportebit: quia Canticum Deuteronomii, quod Josephum & Origenem supra sequutus versu Hexametro compositum voluit, iambico tetrametro constare testificatur Epist. 155. ad Paulam Urbicam, in qua de Psalmis & cæteris metricis compositionibus sat abunde disputavit: *Ac priusquam de singulis disseram*, ait, *scire debes quattuor Psalmos secundum ordinem Hebræorum incipere elementorum, centesimum decimum & centesimum undecimum, & hunc de quo nunc scribimus, & centesimum quadragesimum quartum. Verum debes scire in prioribus Psalmis, singulis litteris singulos versiculos, qui trimetro Iambico constant, esse subnexos; inferiores vero tetrametro Iambico constare, sicuti & Deuteronomii Canticum scriptum est. In centesimo decimo octavo Psalmo, singulas litteras octoni versus sequuntur. In centesimo quadragesimo quarto, singulis litteris singuli versus deputantur. Sunt qui & alios hoc ordine putant incipere, sed falsa eorum opinio est. Habes & in Lamentationibus Jeremiæ quattuor Alphabeta, è quibus duo prima quasi Sapphico metro scripta sunt: quia tres versiculos qui sibi connexi sunt, & ab una tantum littera incipiunt, Heroïci comma concludit. Tertium vero Alphabetum trimetro scriptum est, & à ternis litteris, sed eisdem terni versus incipiunt. Quartum Alphabetum simile est primo & secundo. Proverbia quoque Salomonis extremum claudit Alphabetum, quod tetrametro Iambico supputatur, ab eo loco, in quo ait: Mulierem fortem quis inveniet?* Opera Salomonis & Canticum Deuteronomii, quæ Hexametris & Pentametris apud suos composita decurrere docuit Præfatione in Chronica Eusebii, hîc ad Paulam scribens, asserit tetramento iambico eadem Opuscula constare. Melius sibi constat in versibus Jobi; ait enim Præfatione in eumdem librum: *A principio itaque voluminis usque ad verba Job, apud Hebræos prosa oratio est. Porro à verbis Job, in quibus ait:* Pereat dies in qua natus sum, *&c. usque ad eum locum, ubi ante finem voluminis scriptum est:* Idcirco ipse me reprehendo, *&c. Hexametri versus sunt, dactylo, spondæoque currentes; & propter linguæ idioma, crebro recipientes & alios pedes, non earumdem syllabarum, sed eorumdem temporum. Interdum quoque rythmus ipse dulcis & tinnulus fertur numeris lege metri solutis: quod metrici magis quam simplex lector, intelligunt...... Quod si cui videtur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos, & in morem Flacci, Græcique Pindari, Alcæi & Sappho, vel Psalterium, vel Lamentationes Jeremiæ, vel omnia ferme Scripturarum Cantica comprehendi, legat Philonem, Josephum, Origenem, Cæsariensem Eusebium, & eorum testimonio me verum dicere comprobabit.* Psalmographum quoque Davidem nostrum æmulum objicit Græcis Latinisque Poëtis, in Epistola ad Paulinum scripta de omnibus divinæ Historiæ libris: *David Simonides noster*, inquit, *Pindarus & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus atque Serenus, Christum lyra personat, & in decachordo Psalterio ab inferis excitat resurgentem.* Quod genus carminis Lyrici conceptis verbis iterum prædicat lib. 9. Commentariorum in cap. 30. Ezechielis Prophetæ. *Sed in Psalmis facilis responsio est, carmen esse Lyricum, & in hujusmodi opere non quæri ordinem historiæ, sed factorum carmina singulorum.* Præfatione demum in Jeremiam quadruplicis Alphabeti, & mensuræ metri mentionem fecit his verbis: *Unde in Juda tantum, & in Benjamin prophetavit; & civitatis suæ ruinas quadruplici planxit Alphabeto, quod nos mensuræ metri versibusque reddidimus.* Hæc sunt loca celebriora, ut puto, in quibus & suam, & præcessorum suorum opinionem circa metra sacrorum Bibliorum declaravit Hieronymus. Quæ si eodem spiritu quo scripta sunt, à nobis explicata proponi potuissent, validissime injuriam fumorum prius impactam defendere ab Hieronymo non desperarem. Sed vereor ne rei difficultate superatus, post Hieronymi susceptam expositionem clamare cum eo compellar: *Ignosce lector difficultati, & veniam tribue pauperi intelligentiæ. Per fenestras enim obliquas, & in modum retis factas, & quæ semper clausæ sunt,* oculum intromittimus, varia genera carminum in Libris sacris rimari tentantes. Operæ tamen pretium sit vel illud conari ad absolutionem Prolegomenorum nostrorum, quæ non alio consilio adornata sunt, quàm in elucidationem & defensionem maximi Scripturarum Interpretis. Ejus igitur sententiam de metris & versibus divino-

Digitized by Google

rum Voluminum ut manifestam faciamus, ad tres aut quattuor carminum species revocanda videntur recitata superiùs testimonia. Nam primùm in libro Job versus Hexametros, Dactylo Spondæoque currentes agnoscit sanctus Doctor. In Psalmis autem trimetra & tetrametra Iambica, ut in Cantico Deuteronomii, quod tetrametro Iambico constare pronuntiat; quamvis aliàs Hexametro versu dixisset compositum. Lamentationes denique quasi versu Sapphico asserit scriptas, propter comma Heroïci, quod tres versiculos sibi connexos concludit. Quodque ait de Lamentationibus *quasi* Sapphico versu conscriptis; idem intelligendum & de aliis carminum speciebus. Neque vero Græcorum ac Latinorum Hexametris & Pentametris pedes omnino similes pateretur idioma Hebraïcum, quo Libri sacri conditi sunt ab Hagiographis Auctoribus. Quare quum audis *Hexametra & Pentametra*, similitudinem quandam Heroïcorum versuum intelligere debes; & sic in cæteris metrorum generibus, *Iambico & Alcaico*, quibus currere ac personare Psalterium dicitur apud Hieronymum. Ergo Carmina Heroïca, Elegiaca, & Lyrica in Scripturis sacris, non eadem sunt cum Græcis aut Latinis metris, sed illorum metrorum instar: quas tamen imagines versuum ac similitudines supra omnes Pindaricos modos, Flaccicos, Horatianos, & Homericos longe præstare nullus dubites. Sed novis modo experimentis propositum nostrum exsequamur, à libro Job initium sumentes similitudinis illius metricæ, quam in Libris sacris exstare diximus. Jobi versus cap. 3. hoc modo incipiunt in veteribus Hebræis exemplaribus.

יאבד יום אולד בו   והלילה אמר הרה גבר:
היום ההוא יהי חשך   אל ידרשהו אלוה ממעל
ואל תופע עליו נהרה:

Quæ verba ita legi possunt juxta morem antiquorum Hebræorum, & tempore sancti Hieronymi receptum.

Jobed jom havaled bo   *valela amar hora gabor.*
Ajom ahu jehi Hosach.   *al-jadrasu Eloa mimmaal*
val-thophaa alav nara. Latine autem reddita sunt hoc ordine in Exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis:

Pereat dies in qua natus sum,
& nox in qua dictum est: Conceptus est homo.
Dies ille vertatur in tenebras,
non requirat eum Deus desuper,
& non illustret lumine.

Non mireris quod in tertia voce prioris versus posuerim *havaled*, pro Hebræo אולד: hanc enim teste Hieronymo consuetudinem habebant veteres Hebræi, ut *aleph* legerent per *he*; & *he* per *aleph*. Unde ipse libro Quæstionum Hebraïcarum in Genesim: *Nec mirandum, quare quum apud Græcos & nos* A *littera videatur addita*, (in nomine Abraham) *nos* HE *litteram Hebræam additam dixerimus: idioma enim linguæ illus est per* HE *quidem scribere, sed per* A *legere: sicut è contrario* A *litteram sæpe per* HE *pronuntiant.* Notandum etiam me Hieronymi auctoritate ductum legisse *gabor* pro hodierno *gaver*, & *Hosach* pro *choscech*. Nam Epistola ad Evagrium de Melchisedeco scribens, Hebræum שלם, *Salim*, vel *Salem* indiscriminatim legi docet: *Non refert*, inquit, *utrum Salem, an Salim nominetur; quum vocalibus in medio litteris perraro utantur Hebræi; & pro voluntate lectorum, atque varietate regionum, eadem verba diversis sonis atque accentibus proferantur.* Litteram ח *Heth* lego etiam per *H* majusculam, ad distinctionem simplicis ה, *he*: quod observatum quoque legimus in Appendicula Canonis Hebraïcæ veritatis, quam consuli velim cum scholiis ad finem ejus appositis. Ex præmissa sic antiqua lectione Hebraïcorum verborum, haud impossibile erit Hieronymi caussam obtinere adversus iniquos reprehensores, qui in condemnationem vocant quidquid à saliva propria viderint discrepare. Versus igitur libri Job aliqualem speciem Hexametri præferunt in dictionibus quibus constant: nam in priori versu, verbi gratiâ, dactyli pedes spondæique decurrunt; nec absurde instituitur aliqualis comparatio inter versum primum Æneidos & istum Jobi versiculum Hebræum:

Jobed-jom havaled-bo   *valela amar hora gabor*
Arma virumque cano   *Troïæ qui primus ab oris.*

In Hebræo versu Jobi tot sunt syllabæ, quot sunt in versu Latino Maronis: cæsum item perfecte convenit inter utrumque; & si dactyli non consonant, nec in syllabis brevibus, nec in numero pedum; nonnullæ tamen sunt voces constantes tribus syllabis, quæ vicem supplent dactylorum Græcorum & Latinorum. Præterea versus Hebræus similem habet sonum, sive *rythmum* ut Gallice dicunt, in fine commatum: quia utrumque comma terminatur in *o*, *bo*, & *bor*. Hoc decus obtinent Hebræa carmina supra Græcorum vel Latinorum metra. Porro ex eadem concordia versuum Hebræorum cum Latinis Hexametris, quæ sexcentis locis occurrit in toto Jobi volumine, plane demonstratur Hieronymum absque temeritatis vel inscitiæ nota pronuntiasse de Hexametris versibus ejusdem libri; nec inepte speciem in eo ac imaginem dactyli & spondæi perspexisse. Nec vetat quod talem convenientiam multa sæpius impediant: quia & hoc ipsum præmonuit, dicens librum Jobi crebro recipere alios pedes & modos propter linguæ ipsius idioma. Hæc raptim & pro tempore de Hexametris Jobi dixisse sufficiat in defensionem sancti Doctoris. Nunc pauca & de versu Sapphico perstringere liceat in Lamentationibus Jeremiæ. Prior Lamentationum Jeremiæ illud habet exordium in contextu Hebraïco:

איכה ישבה בדד העיר רבתי עם
היתה כאלמנה רבתי בגוים
שרתי במדינות היתה למס:

Echà jasceva vadad hair rabbathi am
hajetha kealmana rabbathi baggoim
sarathi bammedinoth hajetha lamas.

Ista Latinè mensuræ metri & versibus reddidit hoc modo S. Hieronymus:

Aleph. *Quomodo sedet sola civitas plena populo:*
facta est quasi vidua domina gentium:
princeps provinciarum facta est sub tributo.

Tres hi versus sibi connexi, & ab una littera *Aleph* incipientes, unius strophæ Hymnicæ similitudinem gerunt, & quasi Sapphico versu scripti videntur; in Hebræo maxime contextu, ubi *hajetha lamas*, comma perfectum Heroïci, ultimum versum concludit. Deinde similem habent versus in fine desinentiam, quam nos Gallice dicimus *rime:* priores enim duo desinunt in ם *mem*; & prior cum tertio in vocalem *a*, *am* scilicet & *mas*. Tandem si versuum syllabæ numerentur, æqualem in eis numerum deprehendes. Unde perspectum atque exploratum habemus, nihil temere ab Hieronymo fuisse scriptum, quum diceret: *Habes & in Lamentationibus Jeremiæ quattuor Alphabeta, è quibus duo prima quasi Sapphico metro scripta sunt: quia tres versiculos, qui sibi connexi sunt, & ab una tantum littera incipiunt, Heroïci comma concludit.*

De Cantico Deuteronomii, quod vel Hexametris versibus, vel tetrametro Iambico constare dicitur, & hoc etiam adjiciendum. Præstantissimum illud carmen in eo habet speciem Hexametri, quod singuli ferme versus per sex dictiones decurrant, quasi per totidem pedes & metra:

האזינו השמים ואדברה   ותשמע הארץ אמרי פי:
יערף כמטר לקחי   תזל כטל אמרתי:

Haazinu hasscamaim vaadabbera   *vethiscmah haarets imre-phi.*
Jaaroph kammatar licchi   *tizzal kattal imrathi.*

Audite cæli quæ loquor:
audiat terra verba oris mei.
Concrescat ut pluvia doctrina mea:
fluat ut ros eloquium meum.

Nonne veram Heroïcorum carminum speciem præ se ferunt illa Deuteronomii versuum κῶλα? Mirare tu rythmum in disticho isto Virgiliano:

Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano nox.
Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.

Mirare, inquam, modulos illos metricos in Poëta Gentili; ego divini vatis sacra Carmina semper prædicabo; in rythmo æqualitatem ac gravitatem; in cæsis lenitatem tinnuli alterius rythmi late sumti; & in sex dictionibus versus quasi Hexametros majestatem plane divinam ubique retinentes. Et si aliam metrorum speciem, quæ tetrametro constet Iambico, curiosus lector requirat in Mosis Cantico, meminerit imperfecti Tetrametri quod sæpius in sacris Hymnis decurrit; cui utique possunt comparari Deuteronomii versus. Verbi gratia, duo priores versus Cantici supradicti:

Haazinu asamaim vadabbera   *vethismaa arets imre-phi.*
Jaaroph chammatar lihi   *tizzal chattal imrathi.*

aliqualem habent similitudinem cum istis tetrametris Iambicis:

Pange lingua gloriosi prœlium certaminis:
Et super Crucis trophæum dic triumphum nobilem.

Quamvis enim ad tetrametrum perfectum desint nonnullæ syllabæ in posteriori versu Deuteronomii, & in priori non-

Digitized by Google

nullæ redundent: suavius tamen decurrunt illa sacra Iambica imperfecta, quam ista apud Terentium:

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum.
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Trimetra quasi Iambica in Psalmis 110. & 111. cum Hieronymo facile concedent, qui hos Hebræos versus legere & intelligere studuerint. Psalmo 110. scriptum legitur in Hebræorum voluminibus:

אודה יהוה בכל לבב
בסוד ישרים ועדה:

Ode Jaho bechol levav:
Besod jescarim veeda.
Confitebor Domino in toto corde:
In concilio justorum & congregatione.

Psalmo autem 111. eadem versuum species ita decurrit:

אשרי איש ירא את יהוה
במצותיו חפץ מאד:

Ascre-isc jare eth-Jaho:
Bemitsvothav hhaphets meod.
Beatus vir qui timet Dominum:
In mandatis ejus volet nimis.

Advertat lector eumdem esse sonum vocalium in fine hujusmodi versuum Hebraïcorum: nam *levav* & *veeda* unam habent desinentiam sive rythmum late sumtum. Similiter in Psalmo 111. *meod* in vocalem *o* terminatum, eumdem habet sonum cum *Jaho*. Ita enim legi debet nomen Dei tetragrammaton; non ut hodie corrupte legitur: *Jehova*. His vero versibus Iambicis sacris majorem inesse melodiam, quam sit in metris Catulli, Horatii & aliorum, quis non videat? Terminantur in dictionibus duarum syllabarum; sex habent quasi pedes, vel ut melius dicamus, pedum imagines; tres voces integras sæpius, nec plures in eodem versu retinent: ecquid istud vocas nisi trimetra Iambica? Fateantur ergo fastidiosi homines totum Psalterium, & omnia Scripturarum Cantica Poëtico quodam charactere esse animata; nec fumos vendidisse Hieronymum quum diceret: *Denique quid Psalterio canorius, quod in morem nostri Flacci & Græci Pindari nunc Iambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet?* Legerat Pindarum; sciebat quid sit Iambicum, quid Alcaicum, & quid Sapphicum metrum. Cum Hebræorum eruditissimis colloquia quotidie miscens; ipse linguæ Hebraïcæ callentissimus non potuit ignorare quænam sint in Libris sacris opera metrica, & quibus legibus metricis adstricta. Quamobrem fides Hieronymo habenda est, potiusquam Scaligero, ejusque reconditioris disciplinæ sectatoribus; qui & ipsi opinionem propriam de metris Scripturarum, ac præcipue Psalterii statuentes, totum ordinem pervertunt in sententiis & versibus Bibliorum sacrorum; in quibus sæpissime ordo verborum mysterium est. Unde idem Hieronymus in cap. 3. Epistolæ ad Ephesios: *Quia ita habetur in Græco, & singuli sermones, syllabæ, apices, puncta, in divinis Scripturis plena sunt sensibus, propterea magis volumus in compositione structuraque verborum, quam intelligentia periclitari.* Non sic Scriptor nuperus, qui pro libitu sacrum Contextum pervertit in Psalmis 2. 171. & 150. ut Poësim rythmicam in illis inveniat. Tantam viri eruditi libertatem cohibere in promtu esset ex distinctionibus Hebræorum codicum antiquissimis; & ex versiculis per intervalla descriptis in Exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis: sed hanc disputationem majoribus otiis, & alteri tempori reservavimus, contenti hoc loco quædam futuræ domus stravisse fundamenta. Hæc vero qualiaquumque sint, non frivola videantur esse lectori, licet & mihi ipsi, qui dico, displiceant; sentiens me clausam pulsare januam. Sed legenda cum venia sunt: alioquin potui simpliciter ignorantiam confiteri, & omne studiosorum amputare desiderium. Sicut enim à perfecta scientia procul sumus, levioris culpæ arbitramur saltem parum de metris sacris, quam omnino nihil dicere.

EPILOGUS.

Ergo legenda sunt cum pace Prolegomena nostra, & conatus nostri favore potius & orationibus adjuvandi, quam spernendi aure malivola: quia carpere & detrahere vel imperiti possunt. Doctorum autem est & qui laborantium novere sudorem, vel lassis manum porrigere, vel errantibus iter ostendere. Et quid prodest spumantibus labiis, & latratu adversum nos garrire canum: quum simplex & moderata responsio, aut possit te placare si vera est; aut si falsa, leniter à te & placabiliter emendari. Hæc interim propter æmulos, quos censoriam virgulam & multa convicia operi nostro intentare scimus. Cæterum spem, quæ nos tenuit apud æquos ac eruditos lectores, nequaquam abjecimus: veniam enim illi nobis facile concedent, si quid peccavimus in editione hujus divinæ Bibliothecæ. Idque potissimum si animo ita me comparatum noverint, ut non multopere Criticorum quorumdam supercilium pertimescens, benevolis reprehensoribus quibusque parere multum gaudeam. Caveant alii qui fulmen intentant, ne in alium, quàm in Fratrem Johannem Martianay tela contorqueant sua: quidquid enim in hac editione sancti Hieronymi peccatum est, mihi imputandum admoneo. Cæteris sodalibus meis nulla conviciorum tela debent adhærere; quia imperitiæ meæ nullatenus participes fuerunt. Bona igitur, si quæ sint, ut vere multa sunt in hoc opere, Patri luminum ut reddas etiam atque etiam rogo. Laudem etiam Domno Antonio Pouget, mihi fraternitatis amore & studiis conjunctissimo, debitam non negabis; quum mira dexteritate Canones Evangeliorum suis locis inveneris restitutos. In cæteris aut profer meliores epulas, & me convivâ utere; aut qualiquumque nostrâ Cœnaculâ contentus esto.

FINIS.

LAUS

Digitized by Google

LAUS
VIRORUM ALIQUOT CLARISSIMORUM
CUM INDICE MANUSCRIPTORUM CODICUM
ad quorum fidem restituta est Divina Hieronymi Bibliotheca.

QUæ accepimus, cito & cum fenore reddenda Hieronymus docuit: quia fortis dilatio majorem adhuc usuram parturit. Indicem igitur librorum manuscriptorum, quem pro more recepto ad calcem hujus voluminis conjicere poteramus, hîc in fronte apponere volui: ut ex hoc tandem ordine rerum quasi præpostero intelligant omnes sinceram ac præproperam animi nostri gratitudinem erga doctos studiososque homines, quos experti sumus editioni S. Hieronymi impensius faventes. Scio me promisso teneri, ex quo conscripsi Prodromum editionis nostræ; in cujus priori parte animi grati significationem pollicitus sum erga eos qui aliquid opis aut eruditionis conferrent ad novam editionem Operum S. Hieronymi. Ergo tam grandi velut fenore liberaturus exsolvo lubens illa promissa: etsi pro merito humanitatis ac benevolentiæ quâ sumus obstricti, laus omnis inferior sit.

Et quis digne vicem laudis primùm referat eruditissimo Domino Jacobo Benigno BOSSUET, Episcopo Meldensi? Non enim mediocrem operam in edenda divina Bibliotheca ille nobis dedit, quum laborem nostrum honore tanto sæpius afficere dignatus est, ut dixerit summam ex eo Ecclesiæ Christi utilitatem esse venturam. Præterea quoties animos addidit nobis ad absolvendum opus difficillimum? Quoties vetustissima monumenta nostra oculis curiosis ac benignis perlustrare voluit; ut testis esset fidei & diligentiæ nostræ oculatus? Manuscriptos quidem libros, quibus carebat, communicare non potuit: sed haud impar præstitit beneficium, dum codicum nostrorum vetustatis merito & dignitate præstantissimorum approbator accessit apud omnes pios ac studiosos. Talem utique post summum Mecœnatem, Pontificem dico Romanum, ambibat Hieronymus noster Patronum, in quo dignitas Episcopalis cum scientia pietateque conjuncta potens esset exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere: arguere autem, nunc eruditissimis lucubrationibus hostes Ecclesiæ profligando, nunc luxuriantes imperita temeritate quosdam Catholicos scriptores à libris edendis cohibendo. Ea breviter commemorare oportuit, ut indicaremus posteris, sapientissimum supradictum virum nobis ubique benevolentiam, Hieronymo item nostro perpetuam observantiam exhibuisse.

Indicem jam MSS. codicum texentes ab exemplaribus Canonis Hebraïcæ veritatis exordimur: quia ad eorum præcipue fidem, primam nobilioremque divinæ Bibliothecæ partem edidimus. Sex autem, ni fallor, nacti sumus id genus Exemplaria, quattuor quæ totum dividunt vetus Testamentum per tres Ordines, qui conceptis verbis tales habent inscriptiones in MSS. codicibus: *Incipit primus Ordo Legis: Incipit secundus Ordo Prophetarum: Incipit tertius Ordo Hagiographorum.* Codices illi sunt, unus insignis Ecclesiæ Narbonensis, alter Ecclesiæ Carcassonensis, tertius Monasterii hujus sancti Germani à Pratis, quartus Bibliothecæ illustrissimi Domini *de Mesmes*, in Curia Parisiensi Præsidis. Inter quattuor illa Exemplaria, Memmianum perfectius est & absolutissimum; nihil enim in eo mutilum est aut lacerum, quia summâ semper diligentiâ conservatum est, tum propter antiquitatis dignitatem, tum propter elegantiam & pretium scripturæ aureæ atque argenteæ, quâ plurimæ partes libri describuntur. Non habet ille codex marginalia scholia Hebræi antiquissimi supra memorati; sed eorum loco infinitas retinet variantes lectiones Præfationum Hieronymi & sacri Contextus. Incredibilis est humanitas ac benevolentia laudati superius illustrissimi Præsidis, quâ semper nos excepit ad eum venientes. Neque vero codicem suum extra propriam domum finit asportari, propter jusjurandum nempe quo se ac parentes suos dicit esse obstrictos, ne liber ille manuscriptus aliquò circumferatur. Serius ad nos libri hujus notitia pervenit; jam enim duos integros Ordines sive duas partes Canonis ediderамus, quum ex lectione cujusdam citationis didici librum Danielis scriptum reperiri in Memmiano MS. codice, non cum aliis Prophetis, sed post libros Salomonis. Unde statim intellexi exemplar ibi esse Canonis Hebraïcæ veritatis; quia in solo Canone Hebraïcæ veritatis Daniel Propheta describi solet post librum Cantici Canticorum, & ante Paralipomena. Nec me fefellit opinio mea, invenimus namque perfectissimum Canonis exemplar in codice illo Memmiano; quem nonnulli studiosi alio quidem nomine satis triverant, sed Canonem coram habentes minime videbant. Exemplaris Narbonensis nihil contulimus præter Præfationes Hieronymi; est enim integrâ primâ parte mutilum, incipiens ab Isaïa Propheta, quem, ni fallor, propter usum chori reposuerunt successu temporum, ante librum Judicum. Alii consequentes libri nativum Canonis ordinem retinent, ut suis locis notavimus. Eum codicem mihi perhumaniter communicarunt honestissimi æque ac nobilissimi Ecclesiæ Narbonensis Canonici. De Carcassonensi codice abunde satis diximus in Prodromo S. Hieronymi. Sed hoc etiam adjiciendum, Canonem illum in libris Propheticis nonnulla habere scholia marginalia Hebræi critici, quæ absunt in Canone nostro San-Germanensi; sicut è contrario Canon San Germanensis multa aliis locis retinet hujusmodi scholia, omissa in codice Carcassonensi. Tria Exemplaria jam dicta Memmianum, Carcassonense, & San-Germanense scripta sunt eodem tempore, & si expertis credimus, ante octingentos annos. De Memmiano nullum potest superesse dubium, quia jussu Theodulphi Aurelianensis Episcopi scriptum esse perhibetur.

Aliud exemplar Canonis Hebraïcæ veritatis suppeditavit nobis Bibliotheca Regia, illudque antiquissimum & optimæ notæ: quod etiamsi non habeat inscriptiones trium Ordinum, ut quattuor alia nunc laudata, nulli tamen posthabendum puto. In duobus magnis voluminibus descriptus est ille Canon; cujus primum volumen notam habet numericam 3563. complectiturque priores duos Ordines, Legis scilicet, & Prophetarum. Secundum volumen num. 3564. continet Ordinem Hagiographorum; in quo ultimo Canonis Ordine exscriptor libri interposuit libros *Sapientiæ* & *Ecclesiastici* post volumina Salomonis. Verum pristino librorum ordini ut librum Danielis restitueret, post interpola volumina Sap. & Eccli. iterum non mediocrem partem Cantici Canticorum descripsit, & consequenter Danielem Prophetam, eo modo quo legitur in veris & genuinis Canonis Hebraïcæ veritatis Exemplaribus. Similem habuimus in Bibliotheca San-Germanensi codicem MS. sed major pars nobis periit; quum nihil integrum nobis superfit præter librum Proverbiorum Salomonis, & libros Paralipomenon, Ezræ, & Esther cum obelis in fine voluminis. Porro Regii Canonis H. V. copiam nobis fecit præpositus Regiæ Bibliothecæ honestissimus dominus Camillus *le Tellier*, Abbas S. Petri de Burgolio.

Ad editionem ejusdem Canonis Hebraïcæ veritatis alios quamplures habuimus MSS. codices sacrorum Bibliorum, qui veram retinent Versionem Hieronymi cum ejusdem Præfatiunculis. Psalterium præcipue ex Hebræo Latine versum à S. Doctore, restitutum est ad fidem decem præstantissimorum & antiquissimorum MSS. Exemplarium: nam præter Canonis Exemplaria recensita, aliis sex uti licuit, uno Vaticano, altero Augustinianorum Burdigalensium, tertio Monasterii S. Michaëlis in periculo maris, quarto Bibliothecæ Sorbonicæ, quinto Corbei. & sexto demum Monasterii S. Petri Carnutensis. Vaticani codicis variantes lectiones collegit, & Parisios ad me misit Domnus Claudius Estiennot, Congregationis nostræ Procurator Generalis in Curia Romana: qui quum sit studiosissimus & vere φιλόπονος, nullum non movet lapidem ad operam nobis præstandam in editione sanctorum Patrum. Augustinianum Exemplar Burdigalense mihi communicaverunt R. Pater Paulus, & R. P. Corneille. Summa humanitate ie-

pissime nos complexus est dominus *Chevilier*, custos Bibliothecæ Sorbonicæ diligentissimus. Ab illo accepimus Psalteria Hieronymi MSS. quæ curiosissima sunt, nostræque editioni haud parum profuerunt, quamvis ante annos tantum quadringentos scripta videantur. Eminentissimi Cardinalis de Bonzi, benevolentiæ ac humanitati admirabili multum me debere profiteor: nam è sua Bibliotheca Narbonensi & libros editos & manuscriptos quotquot volui mecum asportare in nostrum Crassense Monasterium eximia liberalitate permisit. Eamdem libertatem similiter mihi concessit D. *Pontelier* Prior Monasterii Fontis Frigidi, Ordinis Cisterciensis; qui summe in nos semper officiosus fuit. Si putem RR. Patribus Cælestinis, & Cartusianis Avenionensibus gratias à me referri posse, non sapiam: incredibile enim est quantum in nos humanitatis & amicitiæ largirentur affectum, dum ab eis postulavimus quamplures MSS. codices Bibliorum sacrorum. Nec prætermittendus nobis est Nicolaüs *Faber*, vir sapientissimus ac religiosissimus, qui volumen Biblicum in Bibliotheca Avenionensis Collegii Societ. Jesu perlegendum tradidit; è quo nonnulla citavimus in Notis nostris ad Præfationes Hieronymi. Cæterum ut ad Parisienses amicos redeat laus nostra, veniat nunc in hunc censum Franciscus *Desmarés*, Antonii Allem ex Ludovica filia nepos: de eo namque jure dicitur, *Solus est homo amico amicus*. Non sufficit syncero huic pectori cuncta quæ possidet, edita atque inedita, liberalissime nobiscum communicare: aliena undique conquirit, instat opportune, importune; & si quid nostris consiliis & editionibus accommodatum invenerit, animum statim prodit maximâ voluptate perfusum. Similem amicitiæ affectum & officium experti sumus in R. Patre Ildefonso *Sarrasin* Ordinis Cluniacensis; nam eodem procurante decem volumina MSS. Operum S. Hieronymi Parisios deportata sunt è celebri Monasterio Abbatiæ Cluniacensis: quæ quidem volumina antiquissima & præstantissima, non parum conferunt ad restitutionem omnium fere lucubrationum S. Doctoris. Nonnullos Hebræos codices MSS. Bibliorum perhumaniter nobis etiam commodarunt religiosi ac docti Presbyteri Congregationis Oratorii Parisiensis; apud quos asservatur hujusmodi librorum non parva copia. Hi sunt, si bene memini, quibus grates persolvendæ erant in fronte divinæ Bibliothecæ: quia huic edendæ multum profuerunt, communicatis, vel commodatis Exemplaribus MSS. supra citatis. Veniet tempus quando in aliis voluminibus laudes prosequemur Joannis *Harduini* Societatis Jesu Presbyteri; P. Jacobi *Hommey* Augustiniani, & aliorum eruditorum virorum, qui cum illis aliquod officium in nostrum Hieronymum conferre voluerunt.

SELECTA VETERUM SCRIPTORUM TESTIMONIA
DE HIERONYMIANIS VERSIONIBUS LATINIS
SACRORUM BIBLIORUM.

Augustini ex cap. 43. lib. 18. de Civitate Dei.

QUamvis non defuerit temporibus nostris Presbyter Hieronymus, homo doctissimus, & omnium trium linguarum peritus, qui non ex Græco, sed ex Hebræo in Latinum eloquium easdem Scripturas converterit. Sed ejus tam litteratum laborem quamvis Judæi fateantur esse veracem; Septuaginta vero Interpretes in multis errasse contendant, *&c.*

Ejusdem lib. 4. de Doctrina Christiana cap. 7. n. 15.

Non autem secundùm Septuaginta .... sed sicut ex Hebræo in Latinum eloquium Presbytero Hieronymo utriusque linguæ perito interpretante translata sunt.

Ejusdem ex Epistola 71. aliàs 10. ad Hieronymum.

In hac autem Epistola hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebræo Job à te interpretatum, quum jam quamdam haberemus interpretationem tuam ejusdem Prophetæ ex Græco eloquio versam in Latinum: ubi tamen asteriscis notasti quæ in Hebræo sunt, & in Græco desunt, obelis autem quæ in Græco inveniuntur, & in Hebræo non sunt: tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad verba singula, singulas stellas videamus; significantes eadem verba esse in Hebræo, in Græco autem non esse.

Ejusdem ex Epist. 82. aliàs 19. ad Hieronymum.

Ideo autem desidero interpretationem tuam de Septuaginta, ut & tantâ Latinorum Interpretum, qui qualescumque hoc ausi sunt, imperitiâ careamus; & hi, qui me invidere putant utilibus laboribus tuis, tandem aliquando, si fieri potest, intelligant, *&c.*

Ejusdem ex Epist. 71. aliàs 10. ad Hieronymum.

Proinde non parvas Deo gratias agimus de opere tuo, quo Evangelium ex Græco interpretatus es: quia pene in omnibus nulla offensio est, quum Scripturam Græcam contulerimus. Unde si quisquam veteri falsitati contentiosus faverit; prolatis collatisque codicibus, vel docetur facillime, vel refellitur. Et si quædam rarissima meritò movent; quis tam durus est qui labori tam utili non facile ignoscat, cui vicem laudis referre non sufficit?

Prosperi Aquitani lib. de Ingratis cap. 2.

Tunc etiam Bethlei præclari nominis hospes,
Hebræo simul & Graio, Latioque venustus
Eloquio, morum exemplum mundique magister
Hieronymus libris valde excellentibus hostem
Dissecuit, *&c.*

Idatii Episcopi in Chronico.

Hieronymus, qui supra, præcipuus in omnibus; elementorum quoque peritissimus Hebræorum, in lege Domini, quod scriptum est, diurna nocturnaque meditatione continuus, studia operis sui reliquit innumera.

Marcellini Comitis in Chronico.

Hieronymus apud Bethleem oppidum degens, ubi & monasterium sibi condidit, & alia multa Ecclesiastica litteris quoque Hebraïcis edoctus scripsit .... Catholicis quidem inexpugnabilis Ecclesiæ turris; Hæreticis autem omnibus infatigabilis hostis, tam proposito vitæ suæ, quàm librorum à se editorum assertionibus depugnans.

Gennadii in Vita S. Hieronymi ex Tom. 4. vet. Analect. & ex quampluribus MSS. codicibus.

Verum enimvero hunc ego felicem dixerim, hujus fugæ eventum corrigentis, Christi judicio dispensatum, quia pravorum hominum persequutionibus paratum fore existimo: scilicet ut Romana Ecclesia Petri instituta regimine, omniumque veteris Testamenti librorum edocta veritate, Christo Deo volente, & Hieronymi speciali studio desudante, Hebraïcam quoque habeat veritatem, & Græcorum quorumdam levitas, quæ sibi Romanos à se omnes Scripturas divinitus inspiratas accepisse plaudebat, eos habere quod non habet, recognoscat. Christi itaque gratia Hieronymus fidem adeptus, litterisque Græcis ac Latinis atque Hebraïcis doctus, cuncta Hebræorum volumina, quæ in Canone continentur ex veteri Testamento, vera editione in linguam Latinam vertit, eaque omnia commentatus est.

Ejusdem de Viris Illustribus cap. 1. in MS. Corbeiensi, & Tom. 2. veterum Analectorum.

Hieronymus noster, litteris Græcis ac Latinis Romæ ad-

Digitized by Google

prime eruditus .... Litteris quoque Hebraicis atque Chaldaicis ita edoctus, ut omnes veteris Testamenti libros, ex Hebræorum scilicet codicibus, verterit in Latinum: Danielem quoque Prophetam Chaldaico stylo loquutum, & Job justum Arabico, in Romanam linguam, utrumque auctorem perfecta interpretatione mutaverit. Matthæi nihilo minus Evangelium ex Hebræo fecit esse Romanum.

Idem legitur in MS. codice Colbertino num. 2807. *qui post Elogium Hieronymi, quod Epitaphium vocat, subdit ista:* Hæc sunt verba Auctorum de beato Hieronymo Presbytero. Explicit Epitaphium.

Cassiodori lib. de Institutione div. Litt. cap. 21.

Beatus etiam Hieronymus, Latinæ linguæ dilatator eximius, qui nobis in translatione divinæ Scripturæ tantum præstitit, ut ad Hebræum fontem pene non egeamus accedere; quando nos facundiæ suæ cognoscitur ubertate satiasse.

Ejusdem eodem libro de Inst. div. Litt. cap. 15.

Quod si tamen alia verba reperiuntur absurde posita, aut ex his codicibus quos beatus Hieronymus in editione Septuaginta Interpretum emendavit; vel quos ipse ex Hebræo transtulit, intrepide corrigenda sunt.

Gregorii Magni Præfat. Exposit. Moral. in Job.

Novam vero translationem dissero; sed ut comprobationis caussa exigit, nunc novam, nunc veterem per testimonia assumo: ut quia sedes Apostolica (cui auctore Deo præsideo) utraque utitur; mei quoque labor studii ex utraque fulciatur.

Ejusdem lib 20. *Moralium cap.* 23.

Sed quia hæc nova translatio ex Hebræo nobis Arabicoque eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est quidquid in ea dicitur: & oportet, ut verba illius nostra expositio subtiliter rimetur.

Isidori Hispalensis lib. 6. *Originum cap.* 3.

Presbyter quoque Hieronymus trium linguarum peritus, ex Hebræo in Latinum eloquium easdem Scripturas convertit, eloquenterque transfudit. Cujus interpretatio meritò cæteris antefertur: nam est verborum tenacior, & perspicuitate sententiæ clarior.

Ejusdem lib 1. *de Offic. Eccles. cap.* 12.

De Hebræo autem in Latinum eloquium tantummodo Hieronymus Presbyter sacras Scripturas convertit: Cujus editione generaliter omnes Ecclesiæ usquequaque utuntur; pro eo quod veracior sit in sententiis, & clarior in verbis.

Bedæ Venerabilis in Martyrologio prid. Kalend. Octob.

In Bethleem Judæ depositio sancti Hieronymi Presbyteri, cujus vita & doctrina ubique in Ecclesia Christi laudabilis exstat; quomodo divinos libros ex Hebræa lingua in Latinam transtulerit, &c.

Ejusdem Præfat. in librum de Temporum Ratione.

Fixa autem mihi stat sententia, quam à nullo prudentium redarguendam autumo, ut sicut reverendissimus ejusdem Hebraicæ veritatis Interpres obtrectatoribus sui operis: *Non damno*, inquit, *non reprehendo LXX. sed omnibus his Apostolos præfero*; ita & ego confidenter profiteor, quia non reprehendo veteres Chronographos ...... sed omnibus his Hebraïcæ veritatis integram præfero puritatem, quam præeminentissimi Doctorum, Hieronymus in libris Hebr. Quæst. Augustinus in libris de Civitate Dei .... comprobant.

Ejusdem lib. eodem de Temp. Ratione cap. 66.

Hæc de cursu præteriti sæculi ex Hebraïca veritate, prout potuimus, elucubrare curavimus, æquum rati ut sicut Græci LXX. Translatorum editione utentes, de ea sibi suisque temporum libros condidere; ita & nos, qui beati Interpretis Hieronymi industria, puro Hebraïcæ veritatis fonte potamur, temporum quoque rationem juxta hanc scire queamus........ Cæterum cunctis in commune suademus, ut sive quis ex Hebraïca veritate, quæ ad nos per memoratum Interpretem pura pervenisse etiam hostibus Judæis in professo est: sive, &c.

Hrabani Mauri lib. 2. *de Instit. Cleric. cap.* 54.

De Hebræo autem in Latinum eloquium, tantummodo Hieronymus Presbyter sacras Scripturas convertit: cujus editione generaliter omnes Ecclesiæ usquequaque utuntur, pro eo quod veneratior sit in sententiis, & clarior in verbis. *Hæc ex Isidoro transcripsit Maurus. Vide supra; & lege*, veracior *pro* veneratior.

Ejusdem Præfat. Comment. in libros Regum.

Ibi enim inveniet, quid Pater Augustinus, quidve insignis Interpres divinorum Librorum Hieronymus senserint.

Ejusdem Præfat. Comment. in Paralipomena.

Quapropter sciendum est, quod inter Scripturas veteris Testamenti, præsens historia Paralipomenon non ignobilem locum tenet: de qua divinorum Librorum peritissimus Interpres beatus Hieronymus, ita ait, &c.

Trithemii lib. 1. *de Scriptoribus Ecclesiasticis.*

Hieronymus Presbyter & Monachus ...... vir in divinis Scripturis inter omnes Doctores eruditissimus, multarum linguarum peritia insignis, sacræ Legis Interpres; Hæreticorum malleus & expugnator fortissimus. Hic est verus dispensator Evangelicus, fidelis & prudens, qui proferens de thesauro suo nova & vetera, dansque in tempore spiritalis tritici mensuram conservis suis, Hebræos superbos spoliavit, humilesque ditavit Latinos.

Inter omnes enim Ecclesiæ Doctores nullus plus Hieronymo profuit, qui præter innumera Opuscula, vetus Testamentum de Hebraïco in Latinum transtulit, ac novum ad Græcam veritatem correxit, atque legendum Ecclesiæ fideliter obtulit.

Ecclesiæ Catholicæ Oratione in festo S. Doctoris.

Deus, qui Ecclesiæ tuæ in exponendis sacris Scripturis beatum Hieronymum Confessorem tuum, Doctorem maximum providere dignatus es: præsta quæsumus, ut ejus suffragantibus meritis, quod ore simul & opere docuit, te adjuvante exercere valeamus. Per Dominum, &c.

Digitized by Google

ORDO LIBRORUM
VETERIS AC NOVI TESTAMENTI
qui ab Ecclesia recipiuntur, & in hoc corpore generaliter continentur.

Ex MS. Canone Memmiano.

PRIMUS ORDO LEGIS,
in quo sunt Libri

Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium.

SECUNDUS ORDO PROPHETARUM,
in quo sunt Libri

Jesu Nave, Judicum, Samuel, Malachim, Isaias, Jeremias, Jezechiel, Duodecim Prophetarum.

TERTIUS ORDO HAGIOGRAPHORUM,
in quo sunt Libri

Job, Psalterium, Proverbiorum, Ecclesiastes, Cantica Canticorum, Danihel, Paralipomenon, Esdræ, Esther.

QUARTUS ORDO EORUM LIBRORUM,
qui in Hebræorum Canone non habentur

Sapientia, Ecclesiasticus, Tobi, Judith, Machabæorum libri duo.

Exceptis Tobiæ & Judith voluminibus, nihil hujus Ordinis transtulit Hieronymus: Quare nec in hac divina Bibliotheca editi sunt Libri Sap. Ecclesiasti. & Machabæorum.

ORDO EVANGELICUS,
in quo sunt Libri

Matthæus, Marcus, Lucas, Johannes.

ORDO APOSTOLICUS,
in quo sunt Libri

Pauli Apostoli Epistolæ, ad Romanos una, ad Corinthios prima, ad Corinthios secunda, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Philippenses una, ad Colossenses una, ad Thessalonicenses prima, ad Thessalonicenses secunda, ad Timotheum prima, ad Timotheum secunda, ad Titum una, ad Philemonem una, ad Hebræos una. Epistolæ Canonicæ, I. Jacobi, II. Petri, III. Johannis, I. Judæ.

Non bene meminimus quem inter se servent ordinem Epistolæ in Manuscripto.

Actus Apostolorum, Apocalypsis.

LEGE FELIX.

Hunc Indicem descripsimus prout positus legitur initio Canonis Hebraicæ veritatis in MS. codice Memmiano. Verum lector meminisse debet Librum Jobi cum Obelis & Asteriscis non esse recensitum in isto Catalogo; sicut nec duplex Psalterium Hieronymi à nobis editum in secunda parte hujus voluminis. Consulat igitur diligenter peculiares Indices positos in fronte cujusque partis.

SANCTI

Digitized by Google

SANCTI EUSEBII HIERONYMI DIVINÆ BIBLIOTHECÆ

PRIMA PARS.

Quæ complectitur Canonem Hebraïcæ veritatis, cum Adnotationibus marginalibus Hebræi cujusdam, qui tempore Rabani Mauri in ſcientia Legis celebratiſſimus fuit.

Digitized by Google

CONTENTA IN HAC PRIMA PARTE.

Primus Ordo Legis, in quo ſunt.

Liber Breſith; Elle-ſmoth; Vajecra; Vajedabber; Elle-addabarim, id eſt, *Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium.*

Secundus Ordo Prophetarum, in quo ſunt

Libri Joſue Ben Nun; Sophtim, id eſt, *Judicum; Samuel primus & ſecundus; Malachim primus & ſecundus*, id eſt, *Regum, qui tertio & quarto Regnorum volumine continentur; Iſaias; Jeremias; Jezeciel; & Thare Aſra*, id eſt, *liber duodecim Prophetarum.*

Tertius Ordo Hagiographorum, in quo ſunt

Libri Job; Thallim; Maſaloth; Coëleth; Sir-aſſirim; Daniel; Dabre-ajamim; Ezra; Eſther: id eſt, *Job, Pſalterium, Proverbia, Eccleſiaſtes, Canticum Canticorum, Daniel, Paralipomenon primus & ſecundus, Ezræ primus & ſecundus, & liber Eſther.*

Scholia marginalia innumera Hebræi eruditiſſimi & antiquiſſimi.

Præcipue in libros Moſaïcos tres ultimos, Leviticum, Numeros, Deuteronomium; in librum Joſue, Regum volumina, Job, Pſalterium, &c.

Appendicula ad Canonem Hebraïcæ veritatis, in qua exſtat

I. *Pſalmi ſecundi pars maxima Hebraïce ſcripta in duabus columnis; in prima juxta lectionem ſcriptoris Anonymi antiquiſſimi; in altera autem juxta Maſſorethatum punctationem hodiernam.*

II. *Pſalmus XLIV. apud Hebræos XLV. Hebraice ſcriptus in duabus item columnis juxta utrumque morem prædictum, Anonymi ſcilicet Antiquiſſimi; & hodiernæ punctationis.*

Digitized by Google

Capitulationes Libri Genesis.

INCIPIUNT BREVES LIBRI BRESITH, id est, GENESIS.

I. *De lucis exordio, & divisione tenebrarum à luce, & die prima.*

II. *De divisione aquarum, & firmamento inter eas facto, & secunda die.*

III. *De congregatione aquarum sub cœlo, & germine terræ, & tertia die.*

IIII. *De luminaribus cœli, & divisione diei & noctis, & quarta die.*

V. *De reptilibus & volatilibus, & die quinta.*

VI. *De jumentis & bestiis terræ, & creatione hominis, & sexta die.*

VII. *De sanctificatione diei septimi, & paradiso, & de fluminibus ejus, & homine ibi posito.*

VIII. *De Adam ubi nomina animantibus universis imposuit, & de muliere quomodo facta sit, & transgressione eorum.*

VIIII. *De irrogata in eos à Domino sententia, & de tunicis, & de Cherubim flammeo gladio.*

X. *De Caïn & Abel, & maledictione Dei in parricidas.*

XI. *De Seth qui Adæ natus est pro Abel, & de generatione ejus usque ad Noë.*

XII. *De Gigantibus, & Noë, & Arca, & Diluvio.*

XIII. *De egressu Noë de arca, & de ædificatione altaris.*

XIIII. *De nuditate Noë, & maledictione Chanaan.*

XV. *De generationibus trium filiorum Noë, & de Nemrod.*

XVI. *De ædificatione Turris & confusione Linguarum, & de progenie Sem usque ad Abraham & Lot.*

XVII. *De egressione Abrahæ de terra Chaldæorum in Haran Mesopotamiæ cum fratribus suis.*

XVIII. *De Dei promissione ad Abraham, & de profectione ejus in terram Chanaan, & ubi ei Deus secundò apparuit.*

XVIIII. *De ingressu Abrahæ in Ægyptum, ac reditu ejus in Bethel, & de discessu Lot, & habitatione ejus in Sodomis.*

XX. *De Dei promissione tertiò ad Abraham, & de trecentis decem & octo vernaculis, cæsis hostibus, & revocato Lot.*

XXI. *De Dei promissione quarta ad Abraham in Hebron, & de prænuntiatione Dei, quòd peregrinaretur semen ejus, & de nativitate Ismaël.*

XXII. *De promissione Dei quinta ad Abraham, & de immutatione nominum Abraham & Saræ, & de pacto circumcisionis.*

XXIII. *De Domino quomodo in tribus apparuit Abrahæ in convalle Mambre, ubi pollicetur ei Isaac nasciturum, & de quinquaginta justis in Sodomis.*

XXIIII. *De subversione Sodomorum, & conceptu filiarum Lot de patre.*

XXV. *De profectione Abrahæ in Gerara, & quæ apud eum gessit Abimelech rex Palæstinorum.*

XXVI. *De nativitate Isaac, & de ludo ejus cum Ismaël, & de expulsione Agar cum filio, & de pactione Abimelech cum Abraham.*

XXVII. *De Isaac ubi immolatur à patre, & quòd Bathueli Rebecca sit nata, & de obitu Saræ.*

XXVIII. *De Rebecca, quomodo Abrahæ servus petitor accedens acceptam jungit Isaac.*

XXVIIII. *De Abraham ubi Cethuram accepit uxorem, & de obitu Abrahæ, & de progenie Ismaëlis, & de conceptu & partu Rebeccæ.*

XXX. *De Esaü ubi vendidit primogenita sua Jacob, & de promissionibus Dei in Geraris, & ubi seminavit & invenit centuplum.*

XXXI. *De promissione Isaac & Bersabee ubi secundò apparuit ei Dominus, & de pacto regis Abimelech cum Isaac, & de Esaü & uxoribus ejus.*

XXXII. *De cæcitate Isaac, & quomodo pro Esaü benedixit Jacob.*

XXXIII. *De odio Esaü circa Jacob, & fuga Jacob ad Laban, & de somnio & scala, & Angelis, & Dominum vidit loquentem ad se.*

XXXIIII. *De servitio Jacob pro uxoribus, & conceptu ovium pro varietate virgarum, & de nativitate filiorum Jacob.*

XXXV. *De profectione Jacob de Mesopotamia, & de jurgio ejus cum Laban & pacto, & de divisione Angelorum, & colluctatione, & pacatione Jacob cum Esaü.*

XXXVI. *De habitatione Jacob in Sichem, & stupro in Dinam, & interfectione urbis, & de idolis absconditis sub terebintho.*

XXXVII. *De reditu Jacob in Bethel, in quo denuo apparuit ei Deus, vocavit eum Israel, & de Ephrata ubi Rachel edito Benjamin obiit & sepulta est; & ubi Ruben ad concubinam patris sui ingressus est, & nominibus Patriarcharum, & de obitu Isaac, & generationibus Esaü.*

XXXVIII. *De Joseph & somniis ejus, & venditione ejus in Ægyptum, & de Juda, & quæ de Thamar memorantur.*

XXXVIIII. *De Joseph ab eunucho empto & in carcerem misso, & de somniis Pharaonis.*

XL. *De Joseph educto de carcere, & quomodo somnium regi edisseruit, & Dominus Ægypti constitutus est, & de uxore ejus ac duobus liberis.*

XLI. *De fratribus Joseph quomodo descenderunt in Ægyptum, & de reditu eorum relicto Symeon, & pecunia reverta in saccis.*

XLII. *De secunda fratrum Joseph profectione cum Benjamin in Ægyptum, & agnitione mutua.*

Digitized by Google

Capitulationes Libri Genesis.

XLIII. *De subvectione & muneribus à Joseph fratribus datis, & de profectione Jacob cum omni domo sua in Ægyptum.*

XLIIII. *De ingressu Jacob ad Pharaonem, & de possessione sibi data in terra Gessen.*

XLV. *De caligine oculorum Jacob, & benedictione in filiis Joseph, & benedictione filiorum Jacob duodecim.*

XLVI. *De obitu Jacob & sepultura ejus in Hebron, & de morte Joseph.*

Expliciunt Breves Libri Bresith, *id est*, Genesis.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI BRESITH:

id est,

GENESIS.

I. *De die primo in quo lux facta est.*

II. *De die secundo in quo cœlum factum est.*

III. *De die tertio in quo terra & mare.*

IIII. *De die quarto in quo sol, & luna, & stellæ.*

V. *De die quinto in quo repentia in mari, & volatilia cœli.*

VI. *De die sexto in quo quadrupedia & serpentes, & bestiæ & omnia pecora & repentia & homo.*

VII. *De die septimo in quo requievit omni opere consummato Deus.*

VIII. *De hoc libro in quo universa quæ facta sunt dicit, & de quattuor fluminibus.*

VIIII. *De homine posito in paradiso; & ubi præceptum dat Dominus Adæ, & cunctis animantibus Adam imposuit nomina, & de muliere formata de costa ejus.*

X. *Ubi seduxit serpens mulierem.*

XI. *Ubi interrogantur de transgressu.*

XII. *Educuntur de paradiso, ne sumant de ligno vitæ.*

XIII. *Nati sunt Adæ filii Caïn, & Abel.*

XIIII. *Caïn occidit fratrem suum.*

XV. *Adæ natus est Seth pro Abel.*

XVI. *De generationibus hominum.*

XVII. *Enoch placuit Deo, & transtulit illum Deus, & de Mathusale, & Noë.*

XVIII. *Acceperunt sibi uxores filii Dei, & iratus est Deus.*

XVIIII. *Noë placuit Deo, & præcepit ei Deus ut faceret arcam.*

XX. *Ingressus est Noë in arcam, & factum est diluvium.*

XXI. *Memoratus est Dominus Noë, & eorum qui cum illo erant, & siccata est aqua.*

XXII. *Anno sexcentesimo & uno vitæ Noë exiit de arca, ipse & qui erant cum eo.*

XXIII. *Benedixit Dominus Noë & filios ejus.*

XXIIII. *Statuit Dominus diluvium minimè futurum.*

XXV. *De tribus filiis Noë, Sem, Cham, & Japheth, & de ipso ubi inebriatus est.*

XXVI. *De generationibus Noë, & filiorum ejus.*

XXVII. *De commistione linguarum, & turre confusionis, & de generationibus Sem.*

XXVIII. *De generationibus Thare patris Abraham.*

XXVIIII. *Dixit Dominus ad Abraham, exi de terra tua.*

XXX. *Ubi visus est Dominus Deus Abræ ad locum Sichem. Quomodo in Ægypto posito, tulit Pharao Saraï in uxorem sibi.*

XXXI. *De promissione Abræ & semini ejus.*

XXXII. *Ubi pugnaverunt reges quattuor adversus quinque, & ceperunt Lot, & omnem equitatum Sodomorum, & Melchisedec obtulit Abræ decimas.*

XXXIII. *Ubi visus est Dominus Abræ, & benedixit eum, & dixit ei; peregrinum erit semen tuum; & genuit ei Agar Ismaëlem.*

XXXIIII. *Visus est Dominus Abrahæ, & dedit ei signum circumcisionis, & de Isaac.*

XXXV. *Visus est Dominus Abrahæ quum iret perdere Sodomitas.*

XXXVI. *Venerunt duo Angeli in Sodomis, & manserunt apud Lot.*

XXXVII. *Pluit Dominus ignem & sulphur de cœlo; & evertit Sodomam, & filiæ Lot conceperunt de patre suo.*

XXXVIII. *Locutus est Dominus ad Abimelech pro Sara.*

XXXVIIII. *Sara peperit filium & vocavit eum pater ejus Isaac.*

XL. *Dixit Sara ad Abraham, projice ancillam & filium ejus, & in Bersabee locutus est Angelus Domini ad Agar.*

XLI. *Juraverunt invicem Abraham & Abimelech.*

XLII. *Deus tentavit Abraham in Isaac, & de generationibus Nahor.*

XLIII. *Defuncta est Sara, & emit locum Abraham ad sepulcrum ab Ephron.*

XLIIII. *Præcepit Abraham servo, & profectus est, & adduxit Rebeccam, & Abraham Ceturam duxit uxorem.*

XLV. *Vixit Abraham annis centum septuaginta quinque, & obiit.*

XLVI. *De generationibus Ismaël, & obitu ejus.*

XLVII. *De generationibus Isaac.*

XLVIII. *Facta est fames & visus est Dominus Isaac, & dixit ei: Noli descendere in Ægyptum, & habitavit in Geraris, ubi seminavit & fecit centuplum; & juravit cum Abimelech.*

XLVIIII. *Senuit Isaac, & benedixit Jacob pro Esaü; & nescivit.*

L. *Dimisit Isaac Jacob filium suum, ut iret in Mesopotamiam.*

LI. *Vidit Jacob visum & Dominus locutus est ad eum, & benedixit eum.*

LII. *Venit Jacob in orientem & accepit filias Laban sibi uxores.*

LIII. *Peperit Lia Jacob viro suo filios quattuor, & cessavit à partu.*

LIIII.

Digitized by Google

Capitulationes Libri Genesis.

LIIII. *Rachel dedit Jacob ancillam suam Balam, & peperit ei duos filios.*

LV. *Et Lia dedit Jacob ancillam suam, & peperit ei duos filios, & de mandragoris; & ipsa peperit filios duos & Dinam.*

LVI. *Memoratus est Dominus Rachel & peperit Joseph, & statuit Jacob cum Laban de ovibus variis.*

LVII. *Dixit Dominus ad Jacob: revertere in terram patris tui, & consequutus est eum Laban, & juraverunt invicem.*

LVIII. *Vidit Jacob castra Dei, & misit nuntios ad fratrem suum, & luctatus est cum Angelo.*

LVIIII. *Venit Jacob in civitatem Sichimorum, ubi occiderunt filii ejus omnes inhabitantes propter Dinam.*

LX. *Dixit Dominus ad Jacob, ascende in locum Bethel, & abjecit omnia idola.*

LXI. *Visus est Dominus ipsi Jacob, & benedixit eum, & cognominavit eum Israël.*

LXII. *Ubi peperit Rachel Benjamin & mortua est; & de generationibus Jacob, & obitu Isaac patris ejus.*

LXIII. *De generationibus Esaü.*

LXIIII. *De principibus Esaü.*

LXV. *Qui regnaverunt in Edom priusquam esset rex in Israël.*

LXVI. *De Joseph & somniis ejus.*

LXVII. *Ubi missus est in puteum, & distractus Ismaëlitis.*

LXVIII. *De Juda & Thamar uxore filii ejus, quae erat vidua.*

LXVIIII. *De Joseph & uxore Putiphare.*

LXX. *De his qui in carcere somnia viderunt, & interpretavit ea Joseph.*

LXXI. *Somnium Pharaonis quod interpretavit Joseph, & factus est Dominus terrae Ægypti; & nati sunt ei duo filii.*

LXXII. *Ubi misit Jacob filios suos in Ægyptum, & cognovit eos Joseph, & unum ex ipsis reclusit usque dum veniret frater ejus Benjamin.*

LXXIII. *Invaluit fames & venerunt ad Joseph fratres sui cum Benjamin, & mandavit patri suo venire ad se.*

LXXIIII. *Visus est Dominus Jacob, & dixit ei: Descende in Ægyptum.*

LXXV. *Nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum.*

LXXVI. *Ubi venit Joseph obviam Israëli patri suo.*

LXXVII. *Nuntiavit Joseph Pharaoni quoniam venit pater ejus.*

LXXVIII. *Dixit Pharao ad Joseph ut eligeret terram in qua habitaret pater ejus.*

LXXVIIII. *Habitavit Israël in Ægypto, & dixit filio suo Joseph, ne sepeliret eum illic, & vixit Jacob annis centum quadraginta septem.*

LXXX. *Infirmatus Jacob benedixit filios Joseph alternis manibus.*

LXXXI. *Vocavit Jacob omnes filios suos, & dixit eis quae ventura essent in novissimis diebus, & defunctus, sublatus & sepultus est in terra sua.*

LXXXII. *Vixit Joseph annis centum decem, & adjuravit fratres suos, ut cum visitarentur à Domino tollerent secum ossa ejus in terram suam.*

Explicuerunt Capitula Libri Bresith, *id est*, Geneseos.

Ex Vaticano Codice MS. antiquissimo.

INCIPIUNT CAPITULA IN LIBRUM GENESEOS.

I. *Ubi lux primo fieri jubetur.*

II. *Firmamentum die secundo facit.*

III. *Ubi aquae à terra separari jubentur.*

IV. *Ubi terra germinare jubetur die tertio.*

V. *Ubi luminaria fieri jubentur die quarto.*

VI. *Luminare factum.*

VII. *Ubi ex aquis animalia jubentur die quintâ.*

VIII. *Ubi animalia* [a] *benedicitur.*

IX. *De terra animalia produci* [b] *jubetur die sexto.*

X. *Ubi Deus hominem fieri jubet.*

XI. *Ubi Adam factus benedicitur.*

XII. *Ubi Adam escarum accipit potestatem.*

XIII. [c] *Urbis consummatio.*

XIV. *Recapitulatio creationis.*

XV. *Adam de limo factus.*

XVI. *Paradisus factus.*

XVII. *De fluminibus.*

XVIII. *Praeceptum Adae in Paradiso.*

XIX. *Ubi Adam nomina pecoribus imponit.*

XX. *De Muliere facta.*

XXI. *De Serpente.*

XXII. *Ubi se nudos viderunt Adam & Eva.*

XXIII. *Ubi Dominus ad Adam in Paradiso loquitur.*

XXIV. *Sententia in serpentem.*

XXV. *Ubi Adam ex Paradiso expellitur.*

XXVI. *Primogenitus Adae Kain.*

XXVII. *Habel natus.*

XXVIII. *Sacrificium Kain & Habel.*

XXIX. *Ubi Kain fratrem occidit.*

XXX. *Ubi Kain in terra maledicitur.*

XXXI. *Commoratio Kain à facie Dei, & de genere ejus.*

XXXII. *De filiis Lamech qui* [d] *hostenderunt.*

XXXIII. *De Musicae artis* [e] *vindicta Lamech.*

XXXIV. *Ubi Adam rursus filios suscepit.*

[a] lege, *benedicuntur.*
[b] lege, *jubentur.*
[c] lege, *Orbis.*

[d] nescio an legendum, *qui offenderunt*; vel, *qui ostenderunt*, subaudi, *artes.*
[e] supple, *inventione, & de*

Capitulationes Libri Genesis.

a XXXV. [a] *Decapitulatio fabricæ Adæ.*
XXXVI. *Ubi Adam moritur.*
XXXVII. *Enoch ubi translatus est.*
XXXVIII. *Ubi filii Dei filias hominum concupierunt.*
XXXIX. *Ubi iratus Dominus vitam hominum in* CXX. *annos terminat.*
XXXX. *De Gigantibus.*
XXXXI. *Ubi hominem Deus delere minatur.*
b XXXXII. *Generationes* [b] *Nouæ.*
XXXXIII. *Ubi Deus arcam fieri jubet.*
XXXXIV. *Ubi Noë in archa introiit.*
XXXXV. *Ubi diluvium factum est.*
XXXXVI. *Ubi Corvus dimittitur.*
XXXXVII. *Ubi de Archa exire jubentur Noë & filii ejus.*
XXXXVIII. *Ubi Dominus pollicetur jam non exterminare hominem.*
XXXXIX. *Ubi Noë filios benedicit.*
L. *Quia sanguis anima sit, & ideo ab esu prohibetur.*
c LI. *De* [c] *Archo in nube in signum.*
d LII. *Quod* [d] *xam pater xananeorum sit.*
LIII. *Quod Noë vino inebriatur, & à filio irridetur.*
LIV. *Generationes filiorum Noë; initium novarum linguarum.*
LV. *De Nembroth Gigante, qui prior post diluvium regnavit.*
LVI. *Ubi Assur Ninnivem constituit.*
e LVII. *Filii* [e] *Kanaan Sydon & Gethey.*
LVIII. *Filii Sem.*
LIX. *Habitatio filiorum Sem.*
LX. *Consumatio filiorum Noë.*
LXI. *De turre.*
LXII. *Ubi Dominus descendit videre civitatem & turrem.*
LXIII. *Generatio Sem.*
LXIV. *De Sarai sterili.*
LXV. *Translatio Abrahæ in Charram.*
LXVI. *Ubi Abrahæ de terra exire jubetur.*
LXVII. *Ubi Dominus, primùm Abrahæ apparuit.*
LXVIII. *Ubi Abraham in Ægiptum propter famem descendit.*
LXIX. *Ubi Sarai Regi de Ægipto introducitur.*
LXX. *Contentio inter pastores Abrahæ & Loth.*
f LXXI. *Ubi* [f] *Abraham Deus & semine ejus totius terra promittitur.*
LXXII. *Ubi Abraham quercum Mambre reversus est.*
LXXIII. *Ubi quattuor Reges adversus Sodomam veniunt.*
LXXIV. *Ubi Abraham prædam cum Loth reduxit.*
LXXV. *De Melchisedech.*
LXXVI. *Ubi Deus tertio visus est Abrahæ, & filium promittit.*
LXXVII. *Abraham credidit Deo & reputatum est illi.*
LXXVIII. *Abraham per signa sacrificat.*
LXXIX. [g] *Destamentum Abraham.*
g LXXX. *Ubi Sarai risit.*
LXXXI. *Ubi Agar fugit.*
LXXXII. *Ubi Dominus Abraham patrem gentium pollicetur.*
LXXXIII. *Ubi eum Deus circumcidi jubet.*
LXXXIV. *Ubi Abraham pro Hismael rogat.*
LXXXV. *Ubi Abraham omnes suos circumcidit.*
LXXXVI. *Ubi Dominus cum duobus venit sub arbore Mambre.*
LXXXVII. *Ubi Abraham de Sodomis interrogat.*
LXXXVIII. *Ubi Loth Angelos hospitio suscipit.*
LXXXIX. *Loth ad generos.*
XC. *Ubi filiæ Loth ad patrem intrarunt.*
XCI. *Ubi Abraham uxorem suam vocavit sororem.*
XCII. *Abraham filium suum suscepit.*
XCIII. *Ubi Deus ad Agar loquitur.*
XCIV. *Ubi Abimelech ad Abraham.*
XCV. *Ubi Deus tentat Abraham de filio.*
XCVI. *Rebeccæ genus.*
XCVII. *Ubi Sarra moritur.*
XCVIII. *Ubi Abraham de uxore filii commendat.*
XCIX. *De Cethura uxore Abrahe.*
C. *Ubi mortuus est Abraham.*
CI. *Ysmael progenies.*
CII. *De lente.*
CIII. *Ysaach progenies.*
CIV. *Ubi visus Deus ad Ysaach.*
CV. *Ubi Ysaach sororem suam duxit uxorem.*
CVI. *Ubi Ysaach centuplum redigit Abimelech.*
CVII. *De puteis Ysaach.*
CVIII. *Ubi Ysaach Aram ædificat Domino.*
CIX. *Ubi Ysaach increpat Abimelech.*
CX. *Ubi puteus Ysaach siccavit.*
CXI. *Vox Esau.*
CXII. *Ubi Jacob accipit benedictionem Esau.*
CXIII. *Jacob accepit mandatum à patre ne alienigenam uxorem habeat.*
CXIV. *Ubi Esau aliam uxorem accepit.*
CXV. *Ubi Jacob lapidem ad caput posuit.*
CXVI. *Ubi Jacob lapidem unxit & votum fecit.*
CXVII. *Ubi Jacob ad puteum oves adaquavit.*
CXVIII. *Ubi Jacob pro uxore servit.*
CXIX. *De mandragoris filii.*
CXX. *Ubi Jacob cum socero de mercede paciscitur.*
CXXI. *De virgis Jacob variis.*
CXXII. *Ubi Jacob cum uxoribus à Laban proficiscitur.*
CXXIII. *Ubi Jacob vidit consilium Dei.*
CXXIV. *Ubi Jacob cum Angelo luctatur.*
CXXV. *Ubi Jacob Esau frater occurrit.*
CXXVI. *Ubi filia Jacob rapta est.*
CXXVII. *Ubi filii Jacob filios Sicem interfecerunt.*
CXXVIII. *Ubi Jacob Idola disperdit.*
CXXIX. *Debbora mortua.*
CXXX. *Deus ad Jacob in Bethel.*
CXXXI. *Ubi Rachel moritur.*
CXXXII. *Ruben cum uxore patris concubuit.*
CXXXIII. *Nomina filiorum Jacob.*
CXXXIV. *Jacob ad patrem venit.*
CXXXV. *Isaach reddit* [h] h
CXXXVI. *Progenies Esau.*
CXXXVII. *De Joseph.*
CXXXVIII. *De Juda uxorem accipiente.*
CXXXIX. *De Thamar.*
CXL. *Joseph contra Dominam,*
CXLI. *Joseph in carcerem.*
XLII. *Somnium Pharao.*
CXLIII. *Ubi nati sunt filii Joseph Manasses & Efraym.*

[a] lege, *Recapitulatio.*
[b] lege, *Noë.*
[c] lege, *arcu.*
[d] lege, *Cham*, &, *Chananæorum.*
[e] lege, *Chanaan.*

[f] Cave solœcismos putidos hujus loci, & sic lege, *Ubi Abraham Deus apparet, & semini ejus totius terræ possessio promittitur.*
[g] lege, *Testamentum.*
[h] Supple, *spiritum.*

Digitized by Google

INCIPIT
PRIMUS
ORDO LEGIS.

Digitized by Google

INCIPIT [a] PROLOGUS SANCTI HIERONYMI IN GENESIM.

Dan. 9. 23. DESIDERII mei desideratas accepi Epistolas, qui quodam præsagio futurorum, cum
Daniele sortitus est nomen, obsecrantis ut translatum in Latinam linguam de Hebræo
sermone Pentateuchum, nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certè, & obtrecta-
torum meorum latratibus patens; qui me asserunt in Septuaginta Interpretum suggillatio-
nem nova pro veteribus cudere, ita [b] ingenium quasi vinum probantes: quum ego sæpissime b
testatus sim, me pro [c] virili portione in tabernaculo Dei offerre quæ possim, nec opes alte- c
rius, aliorum paupertate fœdari. Quod ut auderem, Origenis me studium provocavit, qui
editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco ※, & obelo ÷, id est, stellâ
& [d] veru opus omne distinguens: dum aut illucescere facit quæ minus ante fuerant; aut su- d
perflua quæque jugulat & confodit, maximè quæ Evangelistarum & Apostolorum auctoritas
promulgavit: in quibus multa de veteri Testamento legimus, quæ in nostris codicibus non
Matth. 2. 15. & 23. habentur; ut est illud: *Ex Ægypto vocavi filium meum*, &: *Quoniam Nazaræus vocabitur*, &:
Joh. 19. 37. *Videbunt in quem compunxerunt*, &: *Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ*, &: *Quæ nec ocu-*
Joh. 7. 38. *lus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se*;
1. Cor. 2. 9. & multa alia quæ proprium σύνταγμα desiderant. Interrogemus ergo eos, ubi hæc scripta sint:
& cum dicere non potuerint, de libris Hebraïcis proferamus. Primum testimonium est in
Osee 11. 1. Osee, secundum in Isaïa, tertium in Zacharia, quartum in Proverbiis, quintum æquè in Isaïa.
Isai. 11. 1. Zach. 12. 10. Quod multi ignorantes, [e] apocryphorum deliramenta sectantur: & [f] Iberas nænias libris au- e f
thenticis præferunt. Caussas erroris non est meum exponere: Judæi prudenti factum dicunt
Prov. 18. 4. esse consilio; ne Ptolemæus unius Dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem divinitatem de-
Isai. 64. 4. prehenderet. Quod maximè idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur.

a Aliquot codices MSS. legunt hoc modo: *Præfatio sancti Hieronymi in Pentateuchum Moysi.* Ipse autem Hieronymus *Prologum Genesis* vocat libro secundo Apologiæ adversus Rufinum: *Incipiam igitur*, inquit, *à Genesi, cujus Prologus talis est. Desiderii mei*, &c.

b Eos carpit qui libros annis æstimant, non suis meritis. Vina enim ætate exquisita redduntur; libri non item. Hoc sensu ad Augustinum aiebat Epist. 89. *Bibat vinum vetus cum suavitate, & nostra musta contemnat.*

c Ita Canon Memmianæ Bibliothecæ, qui tamen retinet in margine lectionem alteram, nempe, *pro vili portione*; uti legendum putavit Haimo Monachus, qui commentarios edidit in Genesim, & in Deuteronomium, quos habeo in codice MS. perantiquo. Hic igitur scriptor Prologi præsentis singula verba dum explicaret, sic de illa lectione sermonem habuit: *Pro vili portione, seu paupertate mea. In alia enim Præfatione dicit quod in Tabernaculo Dei alii offerrent aurum, lapides onychinos, byssum, coccum, & purpuram; sibi vero sufficere si saltem pilos caprarum offerat. Hanc dicit vilem portionem, humiliando se; quum tamen magna ipse offerret in Tabernaculo Dei, hoc est in Ecclesia.* Præfatio quam isto loco Haimo citavit, est Prologus Galeatus libris Samuel & Malachim præfixus. Quare idem Hieronymus lib. 2. Apologiæ adversus Rufinum, his verbis ejus imperitiam redarguit: *Vide quanto contra Septuaginta Interpretes tumeam supercilio, ut illos aurum, & pretiosos lapides, & purpuram; me pelles & pilos caprarum in Tabernaculo Dei obtulisse profitear.* Legimus tamen hîc loci cum Canone Memmiano, & aliis quibusdam MSS. antiquioribus, *pro virili portione*, sive *pro virili parte*, ut scriptum infra invenies Præfatione in Josue, ubi se ipsum explicat Hieronymus.

d Canon Memmianus, *stella & virgula*: in margine autem notat, *alibi veru.* Hoc modo innumeras variantes lectiones observatas retinet idem Manuscriptus codex Memmianus, quo nescio an sit præstantior in orbe Christiano.

e Assumtionem sive Eliæ Apocalypsin spuriam intelligit propter ultimum Epistolæ Pauli testimonium, de quo ita scribit ad Pammachium lib. de Optimo genere interpretandi: *Solent in hoc loco apocryphorum quidam deliramenta sectari, & dicere, quod de Apocalypsi Eliæ testimonium sumtum sit; cum in Isaïa juxta Hebraïcum ita legatur.* A sæculo non audierunt, *&c. Intelligimus unde sumtum sit testimonium; & tamen Apostolus non verbum expressit è verbo; sed* παραφραστικῶς *eundem sensum aliis sermonibus indicavit.* Idem intelligas & de aliis Scripturæ testimoniis, maximè de eo quod è Proverbiis sumtum à Johanne refertur; ubi sensum indicat aliis verbis sanctus Evangelista.

f Idem Hieronymus ita scribebat: *Et Iberas nænias, Ægyptiaque portenta sectari.* Ad Hedibiam quæst. 10. *Iberas nænias* appellari putant nonnulli portentosas nugas, quòd apud Iberos, ut & Thessalos magica miracula narrentur. Næniæ sunt etiam quærimoniæ flentium muliercularum pretio adductarum à parentibus defunctorum, ut ineptas laudes mortuis persolvant. Hic usus obtinet hodie apud incolas montium Pyrenæorum, è quibus, si Dionysio credimus, Iberes populi profecti in Asiam, sedes in Iberia posuerunt. At hoc loco, ni fallor, aliud voluit Hieronymus, fabulamenta scilicet librorum apocryphorum, in quibus de Gog & Magog multa forsitan narrabantur. Gog & Magog cum Iberis sibi junctis adversùs sanctos & Civitatem sanctam pugnaturi credebantur à Chiliastis tum Judæis, tum Christianis. Illorum opinionem vocat S. Doctor, *Judaïcas & aniles fabulas.* Eos verò, qui somniabant diabolum cum omni exercitu suo aliquando Jerusalem cœlestem oppugnaturum, *multo pejores nænias fingere* asserit lib. XI. Comment. in cap. 38. Ezechielis.

Digitized by Google

Denique ubiquumque sacratum aliquid Scriptura testatur de Patre & Filio & Spiritu sancto,
aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt; ut & regi satisfacerent, & arcanum fidei
non vulgarent. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo *Arist. in*
exstruxerit, quibus divisi eadem scriptitarent, quum Aristæus ejusdem Ptolemæi * ὑπερασπιστής, *Hist. de*
& multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos, con- *LXX. In-*
tulisse scribant; non prophetasse. Aliud est enim vatem; aliud esse Interpretem. Ibi Spiritus *terpret.*
ventura prædicit; hîc eruditio & verborum copia, ea quæ intelligit, transferr. Nisi fortè pu- *Joseph. lib. 12. Antiq. cap. 2.*
tandus est Tullius œconomicum Xenophontis; & Platonis [a] Protagoram, & Demosthenis pro * *Mem.*
Ctesiphonte, afflatus rhetorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdem libris per Septuaginta, *Canon.* id
aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit; ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse est, prote-
mentiti sint. Quid igitur? damnamus veteres? minimè: sed post priorum studia, in domo Do- ctor.
mini quod possumus, laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, & quod ne-
sciebant, dubiis protulere sententiis. Nos post passionem & resurrectionem ejus, non tam
prophetiam, quàm historiam scribimus. Aliter enim audita, aliter visa narrantur. Quod me-
liùs intelligimus, meliùs & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator ausculta: non damno,
non reprehendo Septuaginta; sed confidenter, cunctis illis Apostolos præfero. Per illorum os
mihi Christus sonat, quos ante Prophetas inter spiritalia charismata positos lego: in quibus 1. *Cor.* 12.
ultimum penè gradum Interpretes tenent. Quid livore torqueris? quid imperitorum animos 28. &
contra me concitas? Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diversarum *Ephes.* 4.
urbium magistros consule. Quod illi habent de Christo, tui codices non habent. Aliud est, 11.
si contra se postea ab Apostolis usurpata testimonia probaverunt; & emendatiora sunt exem-
plaria Latina, quàm Græca; Græca, quàm Hebræa. Verum hæc contra invidos. Nunc te
precor Desideri charissime, ut quia tantum opus me subire fecisti, & à Genesi exordium ca-
pere, orationibus juves: quò possim eodem spiritu quo scripti sunt libri, in Latinum eos
transferre sermonem.

a *Pythagoram*, loco *Protagoram* legimus in MSS. omnibus: sed hoc scriptorum inolevisse imperitiâ, nulli erudito dubium esse potest; hi enim manifestiora & magis trita vocabula scribunt pro iis quæ ignorant. *Juda* v. g. pro *Jehu* *Esaïas* olim pro *Asaph* uti monet Hieronym. in cap. 1. Osee, & in cap. 13. Matth.

EXPLICIT PROLOGVS IN GENESIM.

INCIPIUNT TITULI LIBRI BRESITH, id est,

GENESIS.

I. *De creatione mundi, & plasmatione hominis. De interdictione arboris, & prævaricatione & sententia Dei.*

II. *Tunicis pelliciis indutum Adam & uxorem, & custodiam ligni vitæ, & nativitatem Caïn & Abel. De muneribus eorum, & parricidio Caïn in Abel, & Catalogus vitæ Patrum.*

III. *Corrupta terra per immunditiam hominum. Dominus ad Noë dicit ut arcam sibimet fabricaret, & universæ carnis seminario reservato diluvium superinducit.*

IIII. *Noë ædificat altare Domino, & Dominus promittit super terram ultra diluvii aquas non missurum. Signum fœderis arcum ponit in nube, & ubi Noë vineam plantat, redactis fructibus inebriatur, atque nudatus, nuditatem patris Cham impie ridens, jugum servitutis incurrit.*

V. *Catalogus filiorum Noë quemadmodum disseminati sunt super omnem terram. De ædificatione turris & confusione linguarum, & nativitate Abrahæ.*

VI. *Dicit Deus ad Abraham, egredere de terra tua & de cognatione tua. Descendit in Ægyptum, & Sarram uxorem suam sororem visus est appellare, & propter eam flagellavit Dominus Pharaonem. Et divisionem Lot & Abraham.*

VII. *Reges gentium congregati contra Sodomam inire certamen. Lot deprædatum Abraham cum vernaculis suis una cum præda revocat. Et de Melchisedec sacrificio futuri temporis præsagante.*

VIII. *Ubi Abraham dicit quod absque liberis sint & vernaculum adoptat heredem atque ad annum audit de utero ejus futurum illi esse heredem. Et sacrificio oblato rursum in terra non sua semen ejus peregrinum pronunciat futurum, & quarta generatione auctum conscendere, & terras promissionis exstinctis gentibus possidere.*

VIIII. *Sarra sterili permanente ejus oratione ad Agar ingressus est. De fuga Agar, & apparitione Angeli ad eam. De promissionibus ad Abraham factis, & mutatione nominis ejus.*

X. *Ubi Abrahæ præcipitur ut seipsum, & omnes masculos domus suæ circumcisione signaret, & immutatione nominis Sarai, & quod illi centenario promitteretur nasciturus ex nonagenaria filius.*

Digitized by Google

Capitulationes Libri Genesis.

XI. *In valle Mambre in tribus viris Abrahæ apparuit Deus.*

XII. *Ubi Dominus de interitu Sodomorum cum Abraham colloquitur: & gradatim de numero justorum Abraham interrogat, & de salvatione Lot atque eversione illarum civitatum.*

XIII. *Ubi Lot mansit in monte, & de conceptu duarum filiarum ejus ex eo.*

XIIII. *Abraham peregrinatus Geraris, & Abimelech regem quando Saram tulerat, & admonitio Dei facta est ad eum ne contingeret eam.*

XV. *Ubi Sara concepit & peperit filium nonagenaria Isaac centenario Abraham, & Sara dicit: Ejice ancillam & filium ejus. Et juramento Abimelech cum Abraham, & de nemore plantato in Bersabee.*

XVI. *Tentavit Deus Abraham ut offerret filium suum, & promissio facta est benedictionum in semine ejus.*

XVII. *De morte Saræ & emtione agri Ephron, & speluncæ duplicis.*

XVIII. *Servum ad jurans dirigit Abraham ut de cognatione ejus uxorem acciperet Isaac, & de conjunctione ejus & Rebeccæ.*

XVIIII. *Abraham Ceturam duxit uxorem. De obitu ejus & sepultura. De conceptu Rebeccæ, & partu. De pulmento Jacob, & benedictione primitiarum Esaü.*

XX. *Ubi Isaac peregrinatus est in Geraris, & Rebeccam conjugem suam dicit esse sororem atque in illa terra sevit, & centuplum invenit. Ubi Palæstini invidentes ei puteos quos foderat obruerunt.*

XXI. *Apparuit Deus ad Isaac sponte impleturum se quod pollicitus est Abrahæ. Atque ibi cum Amalec fœdus iniit.*

XXII. *De senectute Isaac, & ubi Jacob benedictionem subripuit Esaü.*

XXIII. *Isaac vocavit Jacob, & præcepit ei ne conjugem Chananæam acciperet, sed ad Mesopotamiam pergeret, & ad Laban avunculum suum, & Esaü Chananæas accepit uxores.*

XXIIII. *Jacob profectus dormivit in Bethel, atque inde venit Charran, ubi servivit Laban pro filiabus suis, & de conjunctione eorum.*

XXV. *Jacob filios de Lia & Rachel atque utraque famula suscepit. Et de pastu gregum.*

XXVI. *Varias virgas ponit Jacob in lancibus, & de assumtione ejus quum vellet patriam repedare, ac persecutione Laban & juramento utrorumque.*

XXVII. *Proficiscenti Jacob obviam fuerunt Angeli Dei, & legatos ac munera mittit ad Esaü fratrem suum, & de lucta ejus cum Angelo, & immutatione nominis ut Israël vocaretur.*

XXVIII. *Sichem filius Emmor Dinam filiam Jacob rapuit, & ultione pudicitiæ ejus. De profectione Jacob, & de abjectione idolorum, quæ sub therebyntum obruit.*

XXVIIII. *Verno tempore in Euphrata parturiens Rachel decessit, & sepulta est in Beth Leem. Ruben concubuit cum concubina patris sui, & Isaac senectute confectus obiit.*

XXX. *Catalogus generationum qui ex Jacob orti sunt. De segregatione virorum.*

XXXI. *Joseph præ cæteris filiis à Patre diligitur. De somniis ejus & ubi fratres suos in pastu ovium occupatos visitat, & in puteo deponitur, & Ismaëlitis negotiatoribus distrahitur.*

XXXII. *Judas ad Hiram Odollamitem descendit atque inde duxit uxorem & filio suo Thamar accepit quæ sequenti tradita, & utroque viduata in domo patris sedit ac socero fœtandum corpus fraude subjecit.*

XXXIII. *Joseph in Ægyptum distrahitur atque ab Ægyptia domina adamatur, ille recusat adulterium.*

XXXIIII. *Duo eunuchi præpositus pincernarum ac pistorum in carcere somnium vident, atque Joseph interpretationem sciscitantur, & Pharao somnium videt atque Joseph præsagus factus est futurorum.*

XXXV. *Joseph potestate accepta terræ Ægypti, septem annorum fertilitatem, regalibus recondit in horreis, ac famis tempore totidem annorum dum frumenta distrahit à fratribus secundò remeantibus recognoscitur, & muneribus datis ut patrem deponerent hortatur ac vehicula dirigit.*

XXXVI. *Nuntio audito Jacob gaudens pergit in Ægyptum ac nuntios dirigit ad Joseph, & obviam patri pergens amplexatus eum flevit, fratres suos patremque coram Pharaone statuit, ac dedit eis terram Gesen, & omnis terra Ægypti famis egestate coacta pro argento venit, & quinta pars solvit Pharaoni.*

XXXVII. *De ægritudine Jacob & benedictione duorum filiorum Joseph, & partem unam extra fratres suos dedit Jacob Joseph filio suo quam tulit de manu Amorræi.*

XXXVIII. *Jacob vicinior obitu filios convocat suos, & propriis benedictionibus munerat, & futuri temporis sacramenta præsagat. Ne in Ægyptiorum sepulcris poneretur & filios hortatur, ut eum collocarent in sepulcro majorum. Emisso spiritu aromatibus curatur atque ejus corpus ad terram Chanaan deportatur: & fratres ne ab Joseph vicissitudinem sceleris reciperent deprecatur. Joseph moriens fratres suos juramento constringens, ut cum illis visitatio divina respexerit ejus secum ossa portarent.*

Expliciunt Tituli Libri Genesis.

Horum Titulorum seriem descripsimus ex Canone Memmiano, longo satis tempore post editum Geneseos librum, quem habemus mutilum prioribus septem vel octo foliis in Exemplari nostro San-Germanensi. Hinc contigit ut priores numeros Titulorum apponeremus divinando in libro Genesis; & ita in nonnullis locis falleremur. Nullum igitur moveat dispar aliquando numerus marginalis ab ista Titulorum congerie, quia caussam erroris indicamus.

Digitized by Google

Capitulationes Libri Genesis.

CXLIV. *Jacob ad frumentum ad Ægiptum mittit.*
CXLV. *Joseph fratres agnoscit.*
CXLVI. *Ubi fili Jacob reversi sunt ad patrem suum.*
CXLVII. *Ubi iterum venerunt in Ægiptum filii Jacob ad Joseph.*
CXLVIII. *Ubi Joseph fratres agnoscit.*
CXLIX. *Eunti Jacob in Ægiptum Dominus visus est.*
CL. *Ubi loquitur Jacob ad Pharao.*
CLI. *Ubi Joseph Ægiptiis pro panibus.*
CLII. *Ubi Jacob Joseph pro sepultura commonet* [a] *jure.*
CLIII. *Ubi Jacob filios Joseph benedicit.*
CLIV. *Ubi Jacob filios suos duodecim benedicit.*

[a] forte, *jurejurando.*

[1] Seriem istam Capitulorum retinet antiquissimus codex manuscriptus Vaticanæ Bibliothecæ, qui fuit olim celeberrimi Monasterii Farfensis. Nonnullos sustulimus solœcismos & barbarismos exscriptoris, quia tolerari non potuerunt. Cætera ut leguntur in Manuscripto cum propriis vitiis exhibemus: lectorem rogantes ne confessa errata librariorum veterum Typographis nostris imputet, vel nobis hujus voluminis editoribus. Notandum est autem omissum esse ab scriptore MS. codicis Vaticani Capitulum ultimum, in quo pars ultima libri Geneseos repræsentari debet in hunc aut similem modum: *Ubi Joseph vixit annos centum & decem; & adjuravit fratres suos, ut quum visitarentur, tollerent secum ossa ejus in terram suam.* Nam liber Geneseos non explicit in Capitulo CLIIII. ubi Jacob filios suos duodecim benedicit; sed in morte & sepultura Joseph filii Jacob.

Ne quid vacuum aut hiulcum indecore appareat in editione nostra, totum quod superest de isto folio occupabit maxima pars Epistolæ Hieronymi ad Paulinum, quæ in pluribus MSS. codicibus integra ponitur ante Prologum in Genesim. Hic nos ea tantum edemus quæ seriem divinorum Voluminum constituunt, & ad eorum intelligentiam non parum conducere videntur.

Videlicet manifestissima est GENESIS, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de divisione terræ, de confusione linguarum, & gentium, usque ad exitum scribitur Hebræorum.

Patet EXODUS cum decem plagis, cum decalogo, cum mysticis divinisque præceptis.

In promtu est LEVITICUS liber, in quo singula sacrificia, immo singulæ pene syllabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus spirant cœlestia sacramenta.

NUMERI vero, nonne totius arithmeticæ, & prophetiæ Balaam, & quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent?

DEUTERONOMIUM quoque secunda lex, & Evangelicæ legis præfiguratio, nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus. Hucusque Moyses, hucusque Pentateuchus: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus in Ecclesia gloriatur.

JOB exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur: omnesque leges Dialecticæ, propositione, assumtione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba, plena sunt sensibus. Et (ut de cæteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit. *Scio*, inquit, *quod redemtor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo.*

Veniam ad JESUM NAVE, qui typum Domini non solum gestis, verum etiam nomine præfert: transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cælestisque Jerusalem spiritualia regna describit.

In Judicum libro, quot principes populi, tot figuræ sunt.

RUTH Moabitis, Isaiæ explet vaticinium, dicentis: *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filiæ Sion.*

SAMUEL in Heli mortuo, & in occiso Saül, veterem legem abolitam monstrat. Porro in Sadoc atque David, novi sacerdotii, novique imperii sacramenta testatur.

MALACHIM, id est tertius & quartus Regum liber, à Salomone usque ad Jechoniam, & à Jeroboam filio Nabat usque ad Osee qui ductus est in Assyrios, regnum Juda & regnum describit Israel. Si historiam respicias, verba simplicia sunt: si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur.

Duodecim Prophetæ in unius voluminis angustias coarctati, multo aliud, quam sonet in littera, præfigurant.

OSEE crebro nominat Ephraïm, Samariam, Joseph, Jezrael, & uxorem fornicariam, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam, & sub veste lugubri, viri ad se reditum præstolari.

JOEL filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, eruca, brucho, locusta, rubigine vastante consumtam: & post eversionem prioris populi, effusum iri Spiritum sanctum super servos Dei & ancillas, id est, super centum viginti credentium nomina, & effusum iri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti, ab uno usque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in psalterio mystice continentur.

AMOS pastor, & rusticus, & ruborum mora distringens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria aut quattuor scelera Damasci, & Gazæ, & Tyri, & Idumææ, & filiorum Ammon & Moab, & in septimo & octavo gradu Judæ & Israel? Hic loquitur ad vaccas pingues, quæ sunt in Samariæ monte, & ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustæ, & stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, & uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus, & famem in terram: non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

ABDIAS, qui interpretatur servus Dei, pertonat contra Edom sanguineum terrenumque hominem: fratris quoque Jacob semper æmulum, hasta percutit spiritali.

JONAS columba pulcherrima, naufragio suo passionem Domini præfigurans, mundum ad pœnitentiam revocat: & sub nomine Ninive, gentibus salutem nunciat.

MICHÆAS de Morasthi coheres Christi, vastationem annunciat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam: quia maxillam percusserit judicis Israel.

NAHUM consolator orbis increpat civitatem sanguinum, & post eversionem illius loquitur, *Ecce super montes pedes evangelizantis, & annunciantis pacem.*

HABACUC luctator fortis & rigidus, stat super custodiam suam, & figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, & dicat: *Operuit cœlos gloria ejus, & laudis ejus plena est terra. Splendor ejus ut luxerit, cornua in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus.*

SOPHONIAS speculator, & arcanorum Dei cognitor, audit clamorem à porta Piscium, & ejulatum à Secunda, & contritionem à collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pilæ, quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

AGGÆUS festivus & lætus, qui seminavit in lacrymis, ut in gaudio meteret; destructum templum ædificat, Deumque patrem inducit loquentem, *Adhuc unum modicum, & ego commovebo cœlum & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes, & veniet desyderatus cunctis gentibus.*

ZACHARIAS memor Domini sui, multiplex in Prophetia, Jesum vestibus sordidis indutum, & lapidem oculorum septem; candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis, duas quoque olivas à sinistris lampadis cernit & à dextris: ut post equos nigros, rufos, albos, & varios, & dissipatas quadrigas ex Ephraïm, & equum de Jerusalem, pauperem regem vaticinetur & prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subjugalis.

MALACHIAS aperte, & in fine omnium Prophetarum, de abjectione Israel, & vocatione gentium, *Non est mihi*, ait,

Digitized by Google

voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

ISAÏAM, JEREMIAM, EZECHIELEM, & DANIELEM, quis potest vel intelligere, vel exponere? Quorum primus non Prophetiam mihi videtur texere, sed Evangelium.

Secundus virgam nuceam, & ollam succensam à facie aquilonis, & pardum spoliatum suis coloribus, & quadruplex diversis metris nectit alphabetum.

Tertius principia & finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud Hebræos istæ partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.

Quartus vero, qui & extremus inter quattuor Prophetas, temporum conscius, & totius mundi φιλίςωρ, lapidem præcisum de monte sine manibus, & regna omnia subvertentem, claro sermone pronunciat.

DAVID Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque Catullus, atque Serenus, Christum lyra personat, & in decachordo Psalterio, ab inferis excitat resurgentem.

SALOMON pacificus & amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

ESTHER in Ecclesiæ typo, populum liberat de periculo; & interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivii, & diem celebrem mittit in posteros.

PARALIPOMENON liber, id est Instrumenti veteris ἐπιτομὴ, tantus talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina juncturasque verborum, & prætermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Evangelii quæstiones.

ESDRAS & NEHEMIAS, adjutor videlicet, & consolator à Domino, in unum volumen coarctantur, instaurant templum, muros exstruunt civitatis: omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotum. Levitarum, Israëlis proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla. Cernis me Scripturarum amore raptum, excessisse modum epistolæ, & tamen non implesse quod volui. Audivimus tantum, quid nosse, quid cupere debeamus, ut & nos quoque possimus dicere: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore. Cæterum illud Socraticum impletur in nobis, Hoc tantum scio, quod nescio.

Tangam & novum breviter Testamentum.

MATTHÆUS, MARCUS, LUCAS, & JOHANNES, quadriga Domini, & verum Cherubim, quod interpretatur scientiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, & in sublime tendentes, terga pennata & ubique volitantia, tenent se mutuo, sibique perplexi sunt, & quasi rota in rota volvuntur, & pergunt quoqumque eos flatus Spiritus sancti perduxerit.

PAULUS APOSTOLUS ad septem scribit Ecclesias: octava enim ad HEBRÆOS, à plerisque extra numerum ponitur. TIMOTHEUM instruit ac TITUM, & PHILEMONEM pro fugitivo famulo deprecatur. Super quo melius tacere puto, quam pauca scribere.

ACTUS APOSTOLORUM nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesiæ infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse Medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam.

JACOBUS, PETRUS, JOHANNES, JUDAS, septem Epistolas ediderunt, tam mysticas, quam succinctas, & breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis: ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat.

APOCALYPSIS JOHANNIS tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere. Nonne tibi videtur jam hic in terris regni cælestis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem facilius instruerent, & in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans, & hebes, ut hæc me nosse pollicear, & eorum fructus capere, quorum radices in cœlo fixæ sunt: sed velle fateor. Sedenti me præfero: magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, quærens invenit. Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in cœlo. Obviis te manibus excipiam, & (ut inepte aliquid, ac de Hermagoræ tumiditate effutiam) quidquid quæsieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens honestatem morum tuorum, contemtum sæculi, fidem amicitiæ, amorem Christi. Nam prudentiam & eloquii venustatem etiam absque illo ipsa Epistola præferebat. Festina, quæso te, & hærentis in salo naviculæ funem magis præcide, quam solve. Nemo renunciaturus sæculo bene potest vendere, quæ contemsit ut venderet. Quidquid in sumtus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est, Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet. Credenti totus mundus divitiarum est: infidelis autem etiam obolo indiget. Sic vivamus, tamquam nihil habentes, & omnia possidentes. Victus & vestitus divitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, projice. Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu, semper recrastinans, & diem de die trahens, caute & pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus unde alat pauperes suos. Totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli navem tantum & retia reliquerunt. Vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfertur Crœsi divitiis. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

DE EADEM EPISTOLA HIERONYMI

Ex Cassiodoro lib. de Institutione divin. Litterarum cap. 21.

IS Epistolam suam ad Paulinum & Senatorem, & Presbyterum, mirificam destinavit, docens quemadmodum Scripturas divinas adhibita cautela perlegeret. Ubi breviter virtutem uniuscujusque libri veteris & novi Testamenti mirabiliter indicavit. Quam si ante reperissem, eloquentiæ ipsius credens, contentus fortasse fueram, de eadem parte nihil dicere.

INCIPIT

Digitized by Google

HIC EST SANGUIS FOEDERIS QUOD PEPIGIT DOMINUS VOBISCUM SUPER CUNCTIS SERMONIBUS HIS.

INCIPIT

LIBER [a] BRESITH

a Ex Hebræo in Latinum versus circa ann. Christi 394.

Qui Græce dicitur

GENESIS.

I. Titulus. I. Brevis. I. Capitulum. Caput I.

N principio creavit Deus A
cœlum & terram. Terra
autem erat inanis & vacua,
& tenebræ super faciem
abyssi: & Spiritus
Dei ferebatur super aquas.
Dixitque Deus:
Fiat lux. Et facta est lux.
Et vidit Deus lucem quod
esset bona: Et divisit Deus
lucem ac tenebras. Appellavitque
lucem Diem, & tenebras Noctem: Fa- B
II. B. & C. ctumque est vespere & mane, dies unus. Dixit
quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum:
& dividat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum,
divisitque aquas quæ erant sub firmamento,
ab his quæ erant super firmamentum. Et factum
est ita. Vocavitque Deus firmamentum, Cœlum: &
III. B. & C. factum est vespere & mane, dies secundus. Dixit
vero Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cœlo
sunt, in locum unum: & appareat arida. Factumque
est ita. Et vocavit Deus aridam Terram, congregationesque
aquarum appellavit Mária. Et vidit C
Deus quod esset bonum. Et ait: Germinet terra
herbam virentem & facientem semen, & lignum
pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus
semen in semetipso sit super terram. Et factum
est ita. Et protulit terra herbam virentem, & ferentem
semen juxta genus suum, lignumque faciens
fructum, & habens unumquodque semen secundùm
speciem suam. Et vidit Deus quod esset bonum. Fa-
IIII. B. C. ctumque est vespere & mane, dies tertius. Dixit
autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli,
ut dividant diem ac noctem, & sint in signa, &
tempora, & dies & annos: & luceant in firmamento
cœli, & illuminent terram. Et factum est ita. Fecitque
Deus duo magna luminaria: luminare majus,
ut præesset diei: & luminare minus, ut præesset
nocti: & stellas. Et posuit eas Deus in firmamento
cœli, ut lucerent super terram, & præessent
diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et
vidit Deus quod esset bonum. Et factum est vespere
& mane, dies quartus. Dixit etiam Deus: Pro- V. B. C.
ducant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super
terram sub firmamento cœli. Creavitque Deus
cete grandia, & omnem animam viventem atque
motabilem, quam produxerant aquæ in species
suas, & omne volatile secundum genus suum. Et
vidit Deus quod esset bonum. Benedixitque eis,
dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas
maris: avesque multiplicentur super terram. Et factum
est vespere & mane, dies quintus. Dixit VI. B. C.
quoque Deus: Producat terra animam viventem
in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ
secundum species suas. Factumque est ita. Et fecit
Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta &
omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus
quod esset bonum, & ait: Faciamus hominem ad
imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus
maris, & volatilibus cœli, & bestiis, universæque
terræ, omnique reptili quod movetur in terra.
Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad
imaginem Dei creavit illum, masculum & feminam
creavit eos. Benedixitque illis Deus, & ait: Crescite,

a Librum Geneseos בראשית *Bresith* ab Hebræis fuisse nominatum docet sanctus Hieronymus initio qq. Hebraïcarum in Genesim; ubi hæc ab eo scripta leguntur: *Sed & hoc sciendum, quod apud Hebræos liber hic, Bresith vocatur; hanc habentes consuetudinem, ut voluminibus ex principiis eorum nomina imponant.* Et iterum in Prologo Scripturarum, sive Principio galeato: *Primus*, inquit, *apud eos liber vocatur Bresith, quem nos Genesim dicimus.* Hodie *Beresith*, *Bereschith*, & *Bereschith* dicitur.

A

& multiplicamini, & replete terram, & subjicite A
eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus
cœli, & universis animantibus, quæ moventur su-
per terram. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis om-
nem herbam afferentem semen super terram, &
universa ligna quæ habent in semetipsis sementem
generis sui, ut sint vobis in escam: & cunctis ani-
mantibus terræ, omnique volucri cœli, & universis
quæ moventur in terra, & in quibus est anima vi-
vens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita.
Viditque Deus cuncta quæ fecit: & erant valde bo-
na. Et factum est vespere & mane, dies sextus. B
VII. B. C. Igitur perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus
Cap. 2. eorum. Complevitque Deus die septimo opus suum
quod fecerat: & requievit die septimo ab universo
opere quod patrarat. Et benedixit diei septimo; &
sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni
VIII. C. opere suo quod creavit Deus ut faceret. Istæ
generationes cœli & terræ, quando creata sunt, in
die quo fecit Dominus Deus cœlum & terram: Et
omne virgultum agri antequam oriretur in terra,
omnemque herbam regionis priusquam germinaret:
non enim pluerat Dominus Deus super terram, & C
homo non erat qui operaretur terram: Sed fons as-
cendebat è terra, irrigans universam superficiem
terræ. Formavit igitur Dominus Deus hominem de
limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum
vitæ, & factus est homo in animam viventem. Plan-
taverat autem Dominus Deus Paradisum volupta-
tis à principio: in quo posuit hominem quem for-
maverat. Produxitque Dominus Deus de humo
omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave:
lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque
scientiæ boni & mali. Et fluvius egrediebatur de D
loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde
dividitur in quattuor capita. Nomen uni Phison:
a ipse est qui circuit omnem terram [a] Evila, ubi nasci-
tur aurum: Et aurum terræ illius optimum est: ibi-
b que invenitur [b] bdellium, & lapis onychinus. Et
nomen fluvii secundi Gion: ipse est qui circuit
omnem terram Æthiopiæ. Nomen vero fluminis
tertii, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluvius
VIIII. C. autem quartus, ipse est Euphrates. Tulit ergo
Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso
voluptatis, ut operaretur & custodiret illum: Præ- E
cepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede:
De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas:
in quoquumque enim die comederis ex eo, morte
morieris. Dixit quoque Dominus Deus: Non est bo-
c num esse hominem solum: [c] faciamus ei adjutorium
VIII. B. simile sui. Formatis igitur, Dominus Deus, de
humo cunctis animantibus terræ, & universis vo-
latilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid
vocaret ea: omne enim quod vocavit Adam animæ
viventis, ipsum est nomen ejus. Appellavitque Adam
nominibus suis cuncta animantia, & universa vola-
tilia cœli, & omnes bestias terræ: Adam vero non
inveniebatur adjutor similis ejus. Immisit ergo Do-
minus Deus soporem in Adam: quumque obdor-
misset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem
pro ea. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam
tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad
Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc, os ex ossibus
meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur Virago,
quoniam de viro sumta est. Quamobrem relinquet
homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxo-
ri suæ: & erunt duo in carne una. [d] Erant au- X. C.
tem uterque nudi, Adam scilicet & uxor ejus: & d
non erubescebant.
Sed & serpens erat callidior cunctis animantibus Cap. 3.
terræ, quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mu-
lierem: Cur præcepit vobis Deus ut non comedere-
tis de omni ligno paradisi? Cui respondit mulier: De
fructu lignorum, quæ sunt in paradiso [e] vescimur: de e
fructu vero ligni, quod est in medio paradisi, præce-
pit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus
illud, ne forte moriamur. Dixit autem serpens ad
mulierem: Nequaquam morte moriemini. Scit enim
Deus quod in quoquumque die comederitis ex eo,
aperientur oculi vestri: & eritis sicut dii, scientes bo-
num & malum. Vidit igitur mulier quod bonum esset
lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectu-
que delectabile: & tulit de fructu illius, & comedit:
deditque viro suo, qui comedit. Et aperti sunt ocu-
li amborum: quumque cognovissent se esse nudos,
consuerunt folia ficûs, & fecerunt sibi perizomata.
Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in XI. C.
paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam
& uxor ejus à facie Domini Dei in medio ligni pa-
radisi. Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit
ei: Ubi es? Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso:
& timui eo quod nudus essem: & abscondi me. Cui
dixit: Quis enim indicavit tibi quod nudus esses, nisi
quod ex ligno de quo præceperam tibi ne comede-
res, comedisti? Dixitque Adam: Mulier quam dedi-
sti sociam mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Et
dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc feci-
sti? Quæ respondit: Serpens decepit me, & come-
di. Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia VIIII. B.
fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia,
& bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & ter-
ram comedes cunctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias
ponam inter te & mulierem, & semen tuum & se-
men illius: [f] ipse conteret caput tuum, & tu insi- f

a Non *Evila*, sed *Evilat*, & *Eveilat* legitur apud LXX. Interpretes. In plurimis quoque Latinis MSS. codicibus mendose scriptum reperimus *Hevilat*, vel *Evilath*. At exploratum omnino nobis est Hieronymum legisse *Evila*, ut nos emendavimus juxta fidem exemplarium Canonis Hebraicæ veritatis; nam de hoc nomine *Evila* abunde differit lib. de locis Hebraicis. Favet quoque emendationi nostræ vox חוילה *hhvilh* in Hebraico, quam veteres *Evila* legebant. Eamdem denique retinet lectionem Textus Hebræo-Samaritanus; ac versio etiam LXX. Interpretum aliquot in locis, puta Genes. cap. 10. & 25.

b Ante Hieronymum legebant hoc loco Latini juxta LXX. interpretationem: *Ibi est Carbunculus & lapis prasinus*, sed inquit Hieronymus lib. qq. Hebr. *pro Carbunculo & lapide prasino*, βδέλλιον & ὄνυχα, *alii transtulerunt*. Hujus itaque interpretationis alios ante se agnoscit auctores, quos postea ex Hebræo vertens ipse sequutus est.

c In Hebræo hodierno scriptum est אעשה *Eese*, *faciam*. Singulari itidem numero legunt Samaritani, & cæteri Orientales; Septuaginta vero habent ποιήσωμεν, unde fluxit in Hieronymi translationem Latinam, *faciamus*; nisi forte post LXX. Interpretes sanctus Hieronymus legerit in suo exemplari Hebraico, ut supra cap. 1. ℣. 26. נעשה *naase*, id est, *faciamus*, in plurali.

d Ita MSS. omnes codices antiquiores, ac melioris notæ. Ab eodem etiam versu initium suum ducit Capitulum sequens tam apud LXX. Interpretes, quam in codicibus Latinis MSS.

e Plures MSS. Bibliorum codices legunt, *vestemur*: cui lectioni suffragari videtur נאכל, *Nochel*, Hebræi atque Samaritani contextus. Φαγούμεθα similiter, id est, *edemus*, habent LXX. Interpretes, quos sequuntur Chaldæus & Syrus. Sed quis nesciat apud Hebræos futurum usurpari solitum pro præsenti indeterminato?

f Pro *ipse*, legitur *ipsa* in omnibus fere codicibus MSS. At Hieronymus tum ex Hebraico fonte, tum è Septuaginta legit *ipse* in suis quæstionibus Hebraicis. Idem ergo hîc accidit librariorum lapsu quod tempore ejusdem sancti Doctoris, ut & ipse conqueritur in Epist. ad Lucinium: *Unde*, inquit, *si paragrammata repereris; vel minus aliqua descripta sunt, quæ sensum legentis impediant; non mihi debes imputare, sed tuis, & imperitia notariorum, librariorumque incuria, qui scribunt non quod inveniunt, sed quod intelligunt, & dum alienos errores emendare nituntur, ostendunt suos.* Exstat etiam MS. codex perantiquus in bibliotheca sancti Germani à Pratis, ubi prima manu scriptum superest *ipse*, licet aliâ recentiori sit additus apex litteræ *e*, ut esset *ipsa*, pro *ipse*. Denique curiosum lectorem non celamus, scripsisse olim veteres pronomina, & adverbia terminata in *e*, per diphthongum *ae*; ut est illud, *ipsae dixit & facta sunt*. Et, *superbae loqueris*, *stultae egisti*, &c. Ex hoc scribendi modo retineri facile potuit *ipsa*, pro *ipse*, sive *ipsae*. Chaldæus interpres hujus vocis ac sententiæ tollit ambiguitatem dicens: *Inter filium tuum, & inter filium ejus: ipse &c.*

Digitized by Google

diaberis calcaneo ejus. Mulieri quoque dixit: Mul- A
tiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in do-
lore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse
dominabitur tui. Adæ vero dixit: Quia audisti vo-
cem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præ-
ceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in ope-
re tuo: in laboribus comedes eam cunctis diebus
vitæ tuæ. Spinas & tribulos germinabit tibi, & co-
medes herbam terræ. In sudore vultus tui vescêris
pane, donec revertaris in terram de qua sumtus
es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris. Et vo-
cavit Adam nomen uxoris suæ Eva: eo quod mater B
II. T. XII. C. esset cunctorum viventium. Fecit quoque Do-
minus Deus Adam & uxori ejus tunicas pellicias,
& induit eos: Et ait: Ecce Adam factus est quasi
unus ex nobis, sciens bonum & malum: nunc ergo
ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de li-
gno vitæ, & comedat, & vivat in æternum. Et
emisit eum Dominus Deus de paradiso voluptatis,
ut operaretur terram, de qua sumtus est. Ejecit-
que Adam, & collocavit ante paradisum voluptatis
Cherubim, & flammeum gladium atque versati-
lem, ad custodiendam viam ligni vitæ. C
X. B. XIII. C. Cap. 4. Adam vero cognovit Evam uxorem suam; quæ
concepit & peperit Caïn, dicens: Possedi hominem
per Deum. Rursumque peperit fratrem ejus Abel.
Fuit autem Abel pastor ovium, & Caïn agricola. Fa-
ctum est autem post multos dies ut offerret Caïn de
fructibus terræ munera Domino. Abel quoque obtu-
lit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum:
& respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.
Ad Caïn vero, & ad munera illius non respexit:
iratusque est Caïn vehementer, & concidit vultus
ejus. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? D
& cur concidit facies tua? Nonne si bene egeris, re-
cipies? sin autem male, statim in foribus peccatum
aderit; sed sub te erit appetitus ejus, & tu domi-
XIIII. C. naberis illius. Dixitque Caïn ad Abel fratrem
a suum: [a] Egrediamur foras. Quumque essent in agro,
consurrexit Caïn adversus Abel fratrem suum, &
interfecit eum. Et ait Dominus ad Caïn: Ubi est
Abel frater tuus? Qui respondit; Nescio. Num cu-
b stos fratris mei [b] sum? Dixitque ad eum: Quid feci-
sti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.
Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ ape- E
ruit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de
manu tua. Quum operatus fueris eam, non dabit
tibi fructus suos: vagus & profugus eris super ter-
ram. Dixitque Caïn ad Dominum: Major est ini-
quitas mea, quàm ut veniam merear. Ecce ejicis
me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar,
& ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui
invenerit me, occidet me. Dixitque ei Dominus:
Nequaquam ita fiet, sed omnis qui occiderit Caïn,
c septuplum punietur. Posuitque Dominus [c] Caïn
signum, ut non eum interficeret omnis qui inve- F
nisset eum. Egressusque Caïn à facie Domini, ha-
bitavit in terra profugus ad orientalem plagam
Eden. Cognovit autem Caïn uxorem suam, quæ
concepit & peperit Enoch; & ædificavit civitatem,
vocavitque nomen ejus ex nomine filii sui, Enoch.
Porro Enoch genuit Irad, & Irad genuit Maüjaël,

& Maüjaël genuit Mathusaël, & Mathusaël genuit
Lamech. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada,
& nomen alteri Sella. Genuitque Ada Jabal, qui
fuit pater habitantium in tentoriis, atque pastorum.
Et nomen fratris ejus Jubal: ipse fuit pater canen-
tium citharâ & organo. Sella quoque genuit Thu-
bal Cain qui fuit malleator, & faber in cuncta ope-
ra æris & ferri. Soror vero Thubal Cain, Noë-
ma. Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ & Sel-
læ. Audite vocem meam uxores Lamech, auscul-
tate sermonem meum: quoniam occidi virum in
vulnus meum, & adolescentulum in livorem meum.
Septuplum ultio dabitur de Caïn: de Lamech ve-
ro septuagies septies. Cognovit quoque adhuc XI. B.
Adam uxorem suam: & peperit filium, vocavitque XV. C.
nomen ejus Seth, dicens: Posuit mihi Deus semen
aliud pro Abel, quem occidit Caïn. Sed & Seth
natus est filius quem vocavit Enos: iste cœpit invo-
care nomen Domini.
Hic est liber generationis Adam. In die qua crea- XVI. C.
vit Deus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum; Cap. 5.
Masculum & feminam creavit eos, & benedixit illis:
& vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati
sunt. Vixit autem Adam centum triginta annis; &
genuit ad imaginem, & similitudinem suam, vocavit-
que nomen ejus Seth. Et facti sunt dies Adam, post-
quam genuit Seth, octingenti anni: genuitque filios
& filias. Et factum est omne tempus quod vixit Adam
anni nongenti triginta, & mortuus est. Vixit quo-
que Seth centum quinque annis, & genuit Enos.
Vixitque Seth postquam genuit Enos, octingentis
septem annis, genuitque filios & filias. Et facti sunt
omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum,
& mortuus est. Vixit vero Enos nonaginta annis,
& genuit Caïnan. Post cujus ortum vixit octingen-
tis quindecim annis & genuit filios & filias. Facti-
que sunt omnes dies Enos nongentorum quinque
annorum & mortuus est. Vixit quoque Cainan se-
ptuaginta annis, & genuit Malaleel. Et vixit Cai-
nan postquam genuit Malaleel, octingentis qua-
draginta annis, genuitque filios & filias. Et facti
sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, &
mortuus est. Vixit autem Malaleel sexaginta quin-
que annis, & genuit Jared. Et vixit Malaleel post-
quam genuit Jared, octingentis triginta annis: &
genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Ma-
laleel octingenti nonaginta quinque anni, & mor-
tuus est. Vixitque Jared centum sexaginta duobus
annis, & genuit Enoch. Et vixit Jared postquam
genuit Enoch, octingentis annis & genuit filios &
filias. Et facti sunt omnes dies Jared nongenti sexa-
ginta duo anni, & mortuus est. Porro Enoch XVII. C.
vixit sexaginta quinque annis, & genuit Mathusa-
lam. Et ambulavit Enoch cum Deo postquam genuit
Mathusalam, trecentis annis, & genuit filios & fi-
lias. Et facti sunt omnes dies Enoch trecenti sexa-
ginta quinque anni. Ambulavitque cum Deo, &
non apparuit: quia tulit eum Deus. Vixit quoque
Mathusala [d] centum octoginta septem annis, & ge- d
nuit Lamech. Et vixit Mathusala, postquam genuit
Lamech, septingentis octoginta duobus annis, &
genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Ma-

a Desunt verba istæc in Hebraico exemplari, & superflua ab Hieronymo declarantur. Hunc tamen locum propter vetustatem retinet in sua hac Latina versione, ut fidem facit phrasis ipsi familiaris: *Egrediamur foras*; nam in veteri Vulgata legebat: *Transeamus in campum.*

b In aliquot MSS. codicibus scriptum est: *Numquid custos fratris mei sum ego?* quod habetur & apud LXX.

c Aliter MSS. plures codd. qui legunt: *Posuitque Dominus Cain in signum*, sed *in* à librariis additum est, in Hebræo enim legitur לקין *Lecain*, id est, *Caino*, sive *super Cain.*

d Apud LXX. legimus: *Centum sexaginta septem annos*, quem errorem in numeris redarguit Hieronymus, testaturque se reperisse camdem prorsus chronologiam in Samaritanorum volumine, & in libris Hebræorum. Constat igitur textum Hebræo-Samaritanum, qui totus hodie diversus abit ab Hebræo, in annis chronologicis fuisse labefactatum atque corruptum post Hieronymi ætatem: aliquot tamen exemplar. Samarit. jam ante Hieron. fuisse depravata, colligi potest ex chron. Euseb. apud Syncel.

Digitized by Google

thuſalæ nongenti ſexaginta novem anni, & mor- A
tuus eſt. Vixit autem Lamech centum octoginta
duobus annis, & genuit filium: vocavitque nomen
ejus Noë, dicens: Iſte conſolabitur nos ab operi-
bus & laboribus manuum noſtrarum, in terra cui
maledixit Dominus. Vixitque Lamech poſtquam ge-
nuit Noë, quingentis nonaginta quinque annis, &
genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Lamech
ſeptingenti ſeptuaginta ſeptem anni, & mortuus eſt.
III. T. Noë vero cum quingentorum eſſet annorum, ge-
XII. B. XVIII. C. nuit Sem, Cham, & Japheth. Quumque cœpiſſent
Cap. 6. homines multiplicari ſuper terram, & filias procreaſ- B
ſent, videntes filii Dei filias hominum quod eſſent
pulchræ, acceperunt ſibi uxores ex omnibus, quas
a elegerant. Dixitque Deus: Non [a] permanebit ſpi-
ritus meus in homine in æternum, quia caro eſt:
eruntque dies illius centum viginti annorum. Gi-
gantes autem erant ſuper terram in diebus illis: poſt-
quam enim ingreſſi ſunt filii Dei ad filias hominum,
illæque genuerunt, iſti ſunt potentes à ſæculo viri
famoſi. Videns autem Deus quod multa malitia ho-
minum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis in-
tenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum C
quod hominem feciſſet in terra. Et tactus dolore cor-
dis intrinſecus, Delebo, inquit, hominem, quem
creavi à facie terræ, ab homine uſque ad animantia,
à reptili uſque ad volucres cœli: pœnitet enim me
XVIIII. C. feciſſe eos. Noë vero invenit gratiam coram
Domino. Hæ generationes Noë: Noë vir juſtus at-
que perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo
ambulavit. Et genuit tres filios Sem, Cham, & Ja-
pheth. corrupta eſt autem terra coram Deo, & re-
pleta eſt iniquitate. Quumque vidiſſet Deus terram
eſſe corruptam (omnis quippe caro corruperat viam D
ſuam ſuper terram) dixit ad Noë: Finis univerſæ
carnis venit coram me: repleta eſt terra iniquitate
à facie eorum, & ego diſperdam eos cum terra. Fac
b tibi arcam de lignis [b] lævigatis: manſiunculas in ar-
ca facies, & bitumine linies intrinſecus & extrinſe-
cus. Et ſic facies eam: Trecentorum cubitorum erit
longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo,
& triginta cubitorum altitudo illius. Feneſtram in
arca facies, & in cubito conſummabis ſummitatem
ejus: oſtium autem arcæ pones ex latere, deorſum,
cœnacula, & triſtega facies in ea. Ecce ego adducam E
diluvii aquas ſuper terram, ut interficiam omnem
carnem, in qua ſpiritus vitæ eſt ſubter cœlum:
Univerſa quæ in terra ſunt conſumentur. Ponam-
que fœdus meum tecum: & ingredieris arcam tu,
& filii tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum,
tecum. Et ex cunctis animantibus univerſæ carnis
bina induces in arcam, ut vivant tecum: maſculini
ſexus & feminini. De volucribus juxta genus ſuum,
& de jumentis in genere ſuo, & ex omni reptili ter-
ræ ſecundum genus ſuum: bina de omnibus ingre-
dientur tecum, ut poſſint vivere. Tolles igitur tecum F
ex omnibus eſcis, quæ mandi poſſunt, & compor-
tabis apud te: & erunt tam tibi quam illis in cibum.
Fecit ergo Noë omnia, quæ præceperat illi Deus.
Cap. 7. Dixitque Dominus ad eum: Ingredere tu, &
omnis domus tua in arcam: te enim vidi juſtum
coram me in generatione hac. Ex omnibus animan-
tibus mundis tolle ſeptena & ſeptena, maſculum
& feminam: de animantibus vero non mundis duo
& duo, maſculum & feminam. Sed & de volati-
libus cœli ſeptena & ſeptena, maſculum & femi-
nam: ut ſalvetur ſemen ſuper faciem univerſæ ter-
ræ. Adhuc enim & poſt dies ſeptem ego pluam ſu-
per terram quadraginta diebus & quadraginta no-
ctibus: & delebo omnem ſubſtantiam quam feci,
de ſuperficie terræ. Fecit ergo Noë omnia quæ man-
daverat ei Dominus. Eratque ſexcentorum annorum
quando diluvii aquæ inundaverunt ſuper terram.
Et ingreſſus eſt Noë & filii ejus, uxor ejus & uxo- XX. C.
res, filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas
diluvii. De animantibus quoque mundis & immun-
dis, & de volucribus, & ex omni quod move-
tur ſuper terram, duo & duo ingreſſa ſunt ad
Noë in arcam, maſculus & femina, ſicut præcepe-
rat Deus Noë. Quumque tranſiſſent ſeptem dies,
aquæ diluvii inundaverunt ſuper terram. Anno ſex-
centeſimo vitæ Noë, menſe ſecundo, ſeptimodeci-
mo die menſis, rupti ſunt omnes fontes abyſſi ma-
gnæ, & cataractæ cœli apertæ ſunt: & facta eſt plu-
via ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta
noctibus. In articulo diei illius ingreſſus eſt Noë, &
Sem, & Cham, & Japheth, filii ejus; uxor illius, & tres
uxores filiorum ejus cum eis, in arcam: ipſi & omne
animal ſecundum genus ſuum, univerſaque jumen-
ta in genere ſuo, & omne quod movetur ſuper ter-
ram in genere ſuo, cunctumque volatile ſecundum
genus ſuum, univerſæ aves, omneſque volucres,
ingreſſæ ſunt ad Noë in arcam; bina & bina ex
omni carne, in qua erat ſpiritus vitæ. Et quæ ingreſſa
ſunt, maſculus & femina ex omni carne introïerunt,
ſicut præceperat ei Deus: & incluſit eum Domi-
nus de foris. Factumque eſt diluvium quadraginta
diebus ſuper terram: & multiplicatæ ſunt aquæ, &
elevaverunt arcam in ſublime à terra. Vehementer
enim inundaverunt: & omnia repleverunt in ſuper-
ficie terræ: porro arca ferebatur ſuper aquas. Et
aquæ prævaluerunt nimis ſuper terram: opertique
ſunt omnes montes excelſi ſub univerſo cœlo. Quin-
decim cubitis altior fuit aqua ſuper montes, quos
operuerat. Conſumtaque eſt omnis caro quæ mo-
vebatur ſuper terram, volucrum, animantium, be-
ſtiarum, omniumque reptilium, quæ reptant ſuper
terram: univerſi homines, & cuncta, in quibus ſpi-
raculum vitæ eſt in terra, mortua ſunt. Et delevit
omnem ſubſtantiam, quæ erat ſuper terram, ab ho-
mine uſque ad pecus, tam reptile quam volucres
cœli: & deleta ſunt de terra: remanſit autem ſolus
Noë, & qui cum eo erant in arca. Obtinueruntque
aquæ terram centum quinquaginta diebus.
Recordatus autem Deus Noë, cunctorumque ani- IIII. T.
mantium, & omnium jumentorum, quæ erant cum XXI. C. Cap. 8.
eo in arca, adduxit ſpiritum ſuper terram, & immi-
nutæ ſunt aquæ. Et clauſi ſunt fontes abyſſi, & cata-
ractæ cœli: & prohibitæ ſunt pluviæ de cœlo. Rever-
ſæque ſunt aquæ de terra euntes & redeuntes: & cœ-
perunt minui poſt centum quinquaginta dies. Re-
quievitque arca menſe ſeptimo, [c] vigeſimaſeptima die c

a In hodierno Hebræo textu, & in Samaritano ידון *jadon* legimus, quod ſanctus Hieronymus in qq. Hebr. interpretatur, *judicabit*; etſi verſionem LXX. ſequutus retineat hîc vocem, *permanebit*: ילון *jalon* autem, ſive ילין *jalin*, id eſt, *pernoctabit*, *permanebit*, ſcriptum erat forte in exemplari Hebraico LXX. Seniorum.

b LXX. ἐκ ξύλων τετραγώνων, *de lignis quadratis*. Quum dixiſſet Hieronymus, pro *quadratis lignis*, in Hebræo legi *bituminata*; allucinatum eum putarunt nonnulli, & legiſſe in Hebraico contextu כפר *Copher*, pro גפר *Gopher*. At pace hujuſmodi ſcriptorum aſſerere fas ſit, Hieronymum legiſſe *Gopher*, & optime ex Hebræo fuiſſe interpretatum, *de lignis bituminatis*: nam גפרית *Gophrith*, genus eſt gummi & bituminis; ſive materiæ ſulphuroſæ. Rabbini quoque inter ſpecies Cedri ponunt עץ-שמן *Ets-ſchemen*, arborem pinguedinis: è lignis vero Cedrinis factam arcam multi volunt. *Gopher* igitur eſt ſpecies arboris bituminatæ, & ſtillantis reſinam aut picem, ut Abies, Pinus, &c.

c Ita LXX. & Hieronymus: in Hebræo autem, & Samaritano, cunctiſque Orientalium verſionibus legimus: *Decima-ſeptima die*. Quod mendoſum eſſe nullus dubito, & proclivi lapſu librariorum Hebræorum mutatum fuiſſe hîc loci עשרים *Eſrim*, in עשר יום *Aſar jom*.

Digitized by Google

menſis, ſuper montes Armeniæ. At vero aquæ ibant A
& decreſcebant uſque ad decimum menſem: decimo
enim menſe, prima die menſis, apparuerunt cacu-
mina montium. Quumque tranſiſſent quadraginta
dies, aperiens Noë feneſtram arcæ, quam fecerat,
a dimiſit corvum: qui egrediebatur, [a] & reverteba-
tur, donec ſiccarentur aquæ ſuper terram. Emiſit
quoque columbam poſt eum, ut videret ſi jam ceſ-
ſaſſent aquæ ſuper faciem terræ. Quæ quum non
inveniſſet ubi requieſceret pes ejus, reverſa eſt ad
eum in arcam: aquæ enim erant ſuper univerſam
terram: extenditque manum, & apprehenſam in- B
tulit in arcam. Exſpectatis autem ultra ſeptem die-
bus aliis, rurſum dimiſit columbam ex arca. At illa
venit ad eum ad veſperam, portans ramum olivæ
virentibus foliis in ore ſuo. Intellexit ergo Noë quod
ceſſaſſent aquæ ſuper terram. Exſpectavitque nihilo-
minus ſeptem alios dies: & emiſit columbam, quæ
XXII. C. non eſt reverſa ultra ad eum. Igitur ſexcenteſi-
mo primo anno, primo menſe, prima die menſis,
imminutæ ſunt aquæ ſuper terram: & aperiens Noë
tectum arcæ, aſpexit, viditque quod exſiccata eſſet
ſuperficies terræ. Menſe ſecundo, ſeptima & vigeſi- C
XIII. B. ma die menſis, arefacta eſt terra. Loquutus eſt
autem Deus ad Noë, dicens: Egredere de arca, tu
& uxor tua, filii tui, & uxores filiorum tuorum te-
cum: Cuncta animantia quæ ſunt apud te, ex omni
carne, tam in volatilibus quam in beſtiis & univer-
ſis reptilibus, quæ reptant ſuper terram, educ tecum,
& ingredimini ſuper terram: creſcite & multiplica-
mini ſuper eam. Egreſſus eſt ergo Noë, & filii ejus,
uxor illius, & uxores filiorum ejus, cum eo. Sed
& omnia animantia, jumenta, & reptilia quæ re-
ptant ſuper terram, ſecundum genus ſuum, de arca D
V. T. egreſſa ſunt. Ædificavit autem Noë altare Do-
mino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus
mundis, obtulit holocauſta ſuper altare. Odoratuſ-
b que eſt Dominus odorem ſuavitatis, & ait [b] ad eum:
Nequaquam ultra maledicam terræ propter homi-
nes: ſenſus enim & cogitatio humani cordis in ma-
lum prona ſunt ab adoleſcentia ſua: non igitur ul-
tra percutiam omnem animam viventem, ſicut feci.
Cunctis diebus terræ, ſementis & meſſis, frigus &
æſtus, æſtas & hyems, nox & dies non requieſcent.
XXIII. C. Cap. 9. Benedixitque Deus Noë & filiis ejus. Et dixit ad E
eos: Creſcite & multiplicamini, & implete terram.
Et terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta anima-
lia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, cum uni-
verſis quæ moventur in terra: omnes piſces maris
manui veſtræ traditi ſunt. Et omne quod movetur
& vivit, erit vobis in cibum: quaſi olera virentia
tradidi vobis omnia: Excepto, quod carnem cum
ſanguine non comedetis. Sanguinem enim anima-
rum veſtrarum requiram de manu cunctarum be-
ſtiarum: & de manu hominis, de manu viri & fra-
tris ejus, requiram animam hominis. Quiquumque F
effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis il-
lius: ad imaginem quippe Dei factus eſt homo. Vos
autem creſcite & multiplicamini, & ingredimini ſu-
XXIIII. C. per terram, & implete eam. Hæc quoque dixit
Deus ad Noë, & ad filios ejus cum eo. Ecce ego ſta-
tuam pactum meum vobiſcum, & cum ſemine ve-
ſtro poſt vos: & ad omnem animam viventem, quæ
eſt vobiſcum, tam in volucribus quam in jumentis
& pecudibus terræ cunctis, quæ egreſſa ſunt de ar-
ca, & univerſis beſtiis terræ. Statuam pactum meum
vobiſcum, & nequaquam ultra interficietur omnis
caro ab aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium
diſſipans terram. Dixitque Deus: Hoc ſignum fœ-
deris quod do inter me & vos, & ad omnem ani-
mam viventem, quæ eſt vobiſcum in generationes
ſempiternas. Arcum meum ponam in nubibus, &
erit ſignum fœderis inter me & inter terram. Quum-
que obduxero nubibus cœlum, apparebit arcus
meus in nubibus: & recordabor fœderis mei vobiſ-
cum, & cum omni anima vivente quæ carnem ve-
getat: & non erunt ultra aquæ diluvii ad delendam
univerſam carnem. Eritque arcus in nubibus, & vi-
debo illum, & recordabor fœderis ſempiterni quod
pactum eſt inter Deum & inter omnem animam vi-
ventem univerſæ carnis quæ eſt ſuper terram. Di-
xitque Deus Noë. Hoc erit ſignum fœderis, quod
conſtitui inter me & inter omnem carnem ſuper ter-
ram. Erant igitur filii Noë, qui egreſſi ſunt de XIIII. B.
arca, Sem, Cham, & Japheth: porro Cham ipſe XXV. C.
eſt pater Chanaan. Tres iſti ſunt filii Noë: & ab his
diſſeminatum eſt omne hominum genus ſuper uni-
verſam terram. Cœpitque Noë vir agricola exerce-
re terram, & plantavit vineam. Bibenſque vinum
inebriatus eſt, & nudatus in tabernaculo ſuo. Quod
quum vidiſſet Cham pater Chanaan, verenda ſcilicet
patris ſui eſſe nudata, nuntiavit duobus fratribus ſuis
foras. At vero Sem & Japheth pallium impoſue-
runt humeris ſuis, & incedentes retrorſum, ope-
ruerunt verenda patris ſui: facieſque eorum averſæ
erant, & patris virilia non viderunt. Evigilans au-
tem Noë ex vino, quum didiciſſet quæ fecerat ei fi-
lius ſuus minor, ait: Maledictus Chanaan, ſervus
ſervorum erit fratribus ſuis. Dixitque: Benedictus
Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſervus ejus. Dila-
tet Deus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem,
ſitque Chanaan ſervus ejus. Vixit autem Noë XXVI. C.
poſt diluvium trecentis quinquaginta annis. Et im-
pleti ſunt omnes dies ejus nongentorum quinquagin-
ta annorum: & mortuus eſt.

Hæ generationes filiorum Noë, Sem, Cham & VI. T.
Japheth: natique ſunt eis filii poſt diluvium. Filii XV. B. Cap. 10.
Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan,
& Thubal, & Moſoch, & Thiras. Porro filii Go-
mer: Aſcenez & Riphath & Thogorma. Filii au-
tem Javan: Eliſa & Tharſis, Cetthim, & Doda-
nim. Ab his diviſæ ſunt inſulæ gentium in regioni-
bus ſuis: unuſquiſque ſecundum linguam ſuam &
familias ſuas in nationibus ſuis. Filii autem Cham:
Chus & Meſraïm, & Phuth, & Chanaan. Filii
Chus: Saba, & Evila, & Sabatha, & Regma, &
Sabathaca. Filii Regma: Saba, & Dadan. Porro
Chus genuit Nemrod: ipſe cœpit eſſe potens in ter-
ra, & erat robuſtus venator coram Domino. Ob
hoc exivit proverbium: Quaſi Nemrod robuſtus
venator coram Domino. Fuit autem principium re-
gni ejus Babylon, & Arach, & Achad, & Chalan-
ne, in terra Sennaar. De terra illa egreſſus eſt Aſ-
ſur, & ædificavit Nineven, & plateas civitatis, &

a In uno MS. codice Corbeienſi legitur: *Qui egrediebatur & regrediebatur*; alii habent, *revertebatur*. Diverſus eſt multimodis locus iſte apud LXX. nam pro *feneſtram arcæ*, legunt, *oſtium arcæ*; & de corvo dicunt quod *egreſſus non rediit*. Hanc vero lectionem ſequutus eſt etiam ipſe Hieronymus in Dialogo adverſus Luciferianos, ubi ait: *Emittitur itaque de arca corvus, & non rediit*. At allegoriis ibi utitur ſanctus Doctor, & tunc temporis volumina Hebræorum nondum evolverat. Conſule lib. qq. Hebraicarum in MSS. libris.

b Hebraice אל־לבו *el-libbo*; quod ambiguum eſt, & ſignificare poteſt, *ad cor ejus*, vel *ad cor ſuum*, nempe cor Noë, aut cor Dei. Unde LXX. Καὶ εἶπε κύριος ὁ θεὸς διανοηθείς, *Et dixit Dominus Deus recogitans*, ſive ut Symmachus, *ad ſeipſum*, & Theodotion, *ad cor ſuum*. Hieronymus refert ad Noë, *Et ait ad eum*.

Chale. Resen quoque inter Nineven & Chale: hæc A
est civitas magna. At vero Mesraïm genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, Nephtuim, & Phetrusim, & Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthiim & Chaphturim. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Ethæum, & Jebusæum, & Amorræum, Gergesæum, Evæum, & Aracæum: Sinæum, & Aradium, Samaræum, & Amathæum: & post hæc disseminati sunt populi Chananæorum. Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorram, & Adamam & Seboim, usque Lesa. B
Hi filii Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus, terrisque & gentibus suis. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japheth majore. Filii Sem: Ælam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram. Filii Aram: Hus, & Hul & Gether, & Mes. At vero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber. Natique sunt Heber filii duo: nomen uni Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa sit terra: & nomen fratris ejus Jectan. Qui Jectan genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, Jare, & Aduram, & Uzal, & Decla, & C
Ebal, & Abimaël, Saba, & Ophir, & Evila, & Jobab; omnes isti filii Jectan. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem. Isti filii Sem, secundum cognationes, & linguas, & regiones, in gentibus suis. Hæ familiæ Noë juxta populos, & nationes suas. Ab his divisæ sunt gentes in terra post diluvium.

XVI. B. XXVII. C. *Cap.* 11. Erat autem terra labii unius, & sermonum eorumdem. Quumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo.
Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus D
lateres, & coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, & bitumen pro cæmento: & dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras. Descendit autem Dominus ut videret civitatem & turrim, quam ædificabant filii Adam, & dixit: Ecce, unus est populus, & unum labium omnibus: cœperuntque hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant. Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, E
ut non audiat unusquisque vocem proximi sui. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in universas terras, & cessaverunt ædificare civitatem. Et idcirco vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ: & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum. Hæ sunt generationes Sem: Sem centum erat annorum quando genuit Arphaxad, biennio post diluvium. Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias. Porro Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale. Vixitque F
Arphaxad postquam genuit Sale, * quadringentis tribus annis, & genuit filios & filias. Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber. Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis, & genuit filios & filias. Vixit autem Heber triginta quattuor annis, & genuit Phaleg. Et vixit Heber postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios & filias. Vixit quoque Phaleg triginta annis, & genuit Reü. Vixitque Phaleg postquam genuit Reü, ducentis novem annis: & genuit filios & filias. Vixit autem Reü triginta duobus annis, & genuit Sarug. Vixit quoque Reü post-

** Ita cod. MS. S.German. n. 3. Heb.Syr. & Arab. At vero Sam. editi Latini, & MSS. plurimi libri legunt 303.*

quam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios & filias. Vixit vero Sarug triginta annis, & genuit Nahor. Vixitque Sarug postquam genuit Nahor, ducentis annis: & genuit filios & filias. Vixit autem Nahor viginti novem annis, & genuit Thare. Vixitque Nahor postquam genuit Thare, centum decem & novem annis: & genuit filios & filias. Vixitque Thare septuaginta annis, & genuit Abram, & Nahor, & Aran. Hæ sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, & Nahor, & Aran. Porro Aran genuit Lot. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum in terra nativitatis suæ in Ur Chaldæorum. Duxerunt autem Abram & Nahor uxores: nomen uxoris Abram, Saraï, & nomen uxoris Nahor, Melcha filia Aran, patris Melchæ, & patris Jeschæ. Erat autem Saraï sterilis, nec habebat liberos. Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filii sui, & Saraï nurum suam, uxorem Abram filii sui, & eduxit eos de Ur Chaldæorum, ut irent in terram Chanaan: veneruntque usque Haran, & habitaverunt ibi. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran. XXVIII. C.

Dixit autem Dominus ad Abram: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, in terram quam monstrabo tibi. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur universæ cognationes terræ. Egressus est itaque Abram sicut præceperat ei Dominus: & ivit cum eo Lot: septuaginta quinque annorum erat Abram quum egrederetur de Haran. Tulitque Saraï uxorem suam, & Lot filium fratris sui, universamque substantiam quam possederant, & animas quas fecerant in Haran. Et egressi sunt ut irent in terram Chanaan. Quumque venissent in eam, pertransivit Abram terram usque ad locum Sichem, usque ad convallem illustrem: Chananæus autem tunc erat in terra. Apparuitque Dominus Abram, & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum suum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Aï: ædificavit quoque ibi altare Domino, & invocavit nomen ejus. Perrexitque Abram vadens, & ultra progrediens ad meridiem. Facta est autem fames in terra: descenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi: prævaluerat enim fames in terra. Quumque prope esset, ut ingrederetur Ægyptum, dixit Saraï uxori suæ: Novi quod pulchra sis mulier: & quod quum viderint te Ægyptii, dicturi sunt: Uxor ipsius est: & interficient me, & te reservabunt. Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis: ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui. Quum itaque ingressus esset Abram Ægyptum, viderunt Ægyptii mulierem quod esset pulchra nimis. Et nuntiaverunt principes Pharaoni, & laudaverunt eam apud illum: & sublata est mulier in domum Pharaonis. Abram vero bene usi sunt propter illam: fueruntque ei oves, & boves, & asini, & servi, & famulæ, & asinæ, & cameli. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Saraï uxorem Abram. Vocavitque Pharao Abram, & dixit ei: Quidnam est, quod fecisti mihi? quare non indicasti quod uxor

VII. T. XVII. B. XXVIII. C. *Cap.* 12. XXX. C. XVIII. B.

Digitized by Google

tua esset? Quam ob causam dixisti esse sororem A
tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam, & vade. Præcepitque Pharao super Abram viris: & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat.

XVIIII.B. Cap. 13. Ascendit ergo Abram de Ægypto, ipse & uxor ejus, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo, ad Au-
a stralem plagam. Erat autem [a] dives valde in possessione argenti & auri. Reversusque est per iter, quo venerat, à meridie in Bethel, usque ad locum ubi priùs fixerat tabernaculum inter Bethel & Aï in loco altaris quod fecerat priùs, & invocavit ibi no- B
men Domini. Sed & Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, & armenta, & tabernacula. Nec poterat eos capere terra, ut habitarent simul: erat quippe substantia eorum multa, & non quibant habitare communiter. Unde & facta est rixa inter pastores gregum Abram & Lot. Eo autem tempore Chananæus & Pherezæus habitabant in terra illa. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quæso sit jurgium inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce universa terra coram te est: recede à me, obsecro: si ad sinistram C
ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circa regionem Jordanis, quæ universa irrigabatur, antequam subverteret Dominus Sodomam & Gomorram, sicut paradisus Domini, & sicut Ægyptus venientibus in Segor. Elegitque sibi Lot regionem circa Jordanem, & recessit ab Oriente: divisique sunt alterutrum à fratre suo. Abram habitavit in terra Chanaan: Lot vero moratus est in oppidis, quæ erant circa Jordanem, & habitavit in Sodomis. Homines autem Sodomitæ pessimi erant, D
XX. B. XXXI. C. & peccatores coram Domino nimis. Dixitque Dominus ad Abram, postquam divisus est Lot ab eo: Leva oculos tuos, & vide à loco, in quo nunc es; ad aquilonem & ad meridiem, ad orientem & ad occidentem. Omnem terram, quam conspicis, tibi dabo & semini tuo usque in sempiternum. Faciamque semen tuum sicut pulverem terræ: si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit. Surge, & perambula terram in longitudinem, & in latitudinem suam: quia tibi daturus sum, eam. Movens igitur Abram E
tabernaculum suum, venit & habitavit juxta convallem Mamre, quæ est in Hebron: ædificavitque ibi altare Domino.

VIII. T. XXXII. C. Cap. 14. Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel Rex Sennaar & Arioch Rex Ponti, & Chodorlahomor Rex Elamitarum, & Thadal Rex Gentium, inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, & contra Bersa regem Gomorræ, & contra Sennaab regem Adamæ, & contra Semeber regem Seboim, contraque regem Balæ, ipsa est Segor. Omnes hi convenerunt in vallem Sylvestrem, quæ nunc est mare salis. F
Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, & tertio-decimo anno recesserunt ab eo. Igitur anno quartodecimo venit Chodorlahomor, & reges qui erant cum eo: percusseruntque Raphaim in Astaroth
b Carnaim, & Zuzim [b] cum eis, & Emim in Save Cariathaim, & Horræos in montibus Seir, usque ad Campestria Pharan, quæ est in solitudine. Reversique sunt, & venerunt ad fontem Mesphat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorræum qui habitabat in Asason Thamar. Et egressi sunt, rex Sodomorum, & rex Gomorræ, rexque Adamæ, & rex Seboim, nec non & rex Balæ, quæ est Segor: & direxerunt aciem contra eos in valle Sylvestri: scilicet adversum Chodorlahomor regem Elamitarum, & Thadal regem Gentium, & Amraphel regem Sennaar, & Arioch regem Ponti: quattuor reges adversus quinque. Vallis autem Sylvestris habebat puteos multos bituminis. Itaque rex Sodomorum, & Gomorræ, terga verterunt, cecideruntque ibi: & qui remanserant, fugerunt ad montem. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum & Gomorræ, & universa quæ ad cibum pertinent, & abierunt: necnon & Lot & substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis. Et ecce unus qui evaserat, nuntiavit Abram Hebræo, qui habitabat in convalle Mamre Amorræi, fratris Escol, & fratris Aner: hi enim pepigerant fœdus cum Abram. Quod quum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo, & persequutus [c] est eos usque Dan. Et
divisis sociis, irruit super eos nocte: percussitque eos, & persequutus est eos usque Hoba, quæ est c
ad lævam Damasci. Reduxitque omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque & populum. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus, postquam reversus est à cæde Chodorlahomor, & regum qui cum eo erant in valle Save, quæ est vallis regis. At vero Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit cœlum & terram, & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, cætera tolle tibi. Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cœli & terræ, quod à filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram: exceptis his, quæ comederunt juvenes: & partibus virorum qui venerunt mecum, Aner, Escol, & Mamre: isti accipient partes suas.

His ita transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Dixitque Abram; Domine Deus, quid dabis mihi? ego vadam absque liberis, & filius procuratoris domus meæ iste Damascus Eliezer. Addiditque Abram: Mihi autem non dedisti semen: & ecce vernaculus meus, hæres meus erit. Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo ipsum habebis hæredem. Eduxitque eum foras, & ait illi: Suspice cœlum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. Credidit Domino, & reputatum est illi ad justitiam. Dixitque ad eum: Ego Dominus qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam. At ille

VIIII. T. XXI. B. XXXIII. C. Cap. 15.

a In Hebraica veritate scribitur: *Abram gravis vehementer*, hoc est, βαρὺς σφόδρα.

b Ita post LXX. Interpretes, qui legebant בהם *bahem*, id est, *cum eis*. In quæstionibus autem Hebraicis asserit Hieronymus mediam litteram hujus vocis non esse ה *he*, sed ח *heth*; ac legendum בחם *bahom*, id est, *in Hom*. Ita ut *Hom* sit nomen loci in quo Zuzim percussi sunt à quattuor regibus.

c In Hebræo hodierno legimus sine pronomine affixo וירדף עד דן *vaiirdoph ad-dan*, & persequutus est usque Dan. LXX. autem, ut & Hieronymus, Syrus & Arabs in suis exemplaribus Hebraicis videntur legisse וירדף אחריהם *vaiirdoph ahharehem*, & persequutus est post eos usque Dan. Aut וירדפם *vaiirdephem*, ut in sequenti versiculo.

Digitized by Google

ait: Domine Deus, unde scire possum, quod pos- A
sessurus sim eam? Et respondens Dominus: Sume,
inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam,
& arietem annorum trium, turturem quoque & co-
lumbam. Qui tollens universa hæc, divisit ea per
medium, & utrasque partes contra se altrinsecus
posuit: aves autem non divisit. Descenderuntque
volucres super cadavera, & abigebat eas Abram.
Quumque sol occumberet, sopor irruit super Abram,
& horror magnus, & tenebrosus invasit eum. Di-
ctumque est ad eum: Scito prænoscens quod pere-
grinum futurum sit semen tuum in terra non sua, B
& subjicient eos servituti, & affligent quadringen-
tis annis. Verumtamen gentem, cui servituri sunt,
ego judicabo, & posthæc egredientur cum magna
substantia. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, se-
pultus in senectute bona. Generatione autem quar-
ta revertentur huc: necdum enim completæ sunt
iniquitates Amorræorum usque ad præsens tempus.
Quum ergo occubuisset sol, facta est caligo tene-
brosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis
transiens inter divisiones illas. In die illo pepigit
Dominus cum Abram fœdus dicens: Semini tuo C
dabo terram hanc à fluvio Ægypti usque ad flu-
vium magnum Euphratem. Cinæos, & Cenezæos,
& Cedmonæos, & Ethæos, & Pherezæos, Raphaim
quoque, & Amorræos, & Chananæos, & Gerge-
sæos, & Jebusæos.

X. T. Cap. 16. Igitur Sarai, uxor Abram, non genuerat libe-
ros: sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar,
dixit marito suo: Ecce conclusit me Dominus, ne
parerem, ingredere ad ancillam meam, si forte
saltem ex illa suscipiam filios. Quumque ille ac-
quiesceret deprecanti, tulit Agar Ægyptiam an- D
cillam suam, post annos decem quam habitare cœ-
perant in terra Chanaan: & dedit eam viro suo
uxorem. Qui ingressus est ad eam. At illa conce-
pisse se videns, despexit dominam suam. Dixitque
Sarai ad Abram: Inique agis contra me: ego dedi
ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quod
conceperit, despectui me habet, judicet Dominus
inter me & te. Cui respondens Abram: Ecce, ait,
ancilla tua in manu tua est, utere eâ ut libet. Affli-
gente igitur eam Sarai, fugam iniit. Quumque in-
venisset illam angelus Domini juxta fontem aquæ E
in solitudine, qui est in via Sur, dixit ad illam: Agar
ancilla Sarai, unde venis? & quo vadis? quæ re-
spondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio. Di-
xitque ei angelus Domini: Revertere ad dominam
tuam, & humiliare sub manu ipsius. Et rursum:
Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, &
non numerabitur præ multitudine. Ac deinceps: Ec-
ce, ait, concepisti, & paries filium: vocabisque no-
men ejus Ismaël, eo quod audierit Dominus affli-
ctionem tuam. Hic erit ferus homo, manus ejus
contra omnes & manus omnium contra eum: & è F
regione universorum fratrum suorum figet taber-
nacula. Vocavit autem nomen Domini qui loque-
batur ad eam: Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim:
Profectò hîc vidi posteriora videntis me. Propterea
appellavit puteum illum, Puteum viventis & viden-
tis me. Ipse est inter Cades & Barad. Peperitque
Agar Abræ filium: qui vocavit nomen ejus Ismaël.
Octoginta & sex annorum erat Abram quando pe-
perit ei Agar Ismaëlem.

XXII. B. XXXIIII. C. Cap. 17. Postquam vero nonaginta & novem annorum esse
cœperat, apparuit ei Dominus: dixitque ad eum: Ego
Deus omnipotens; ambula coram me, & esto perfe-
ctus. Ponamque fœdus meum inter me & te, & mul-
tiplicabo te vehementer nimis. Cecidit Abram pro-
nus in faciem. Dixitque ei Deus: Ego sum, & pactum
meum tecum, erisque pater multarum gentium. Nec
ultra vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis
Abraham: quia patrem multarum gentium constitui
te. Faciamque te crescere vehementissime, & ponam
te in gentibus, regesque ex te egredientur. Et statuam
pactum meum inter me & te, & inter semen tuum
post te in generationibus suis, fœdere sempiterno: ut
sim Deus tuus, & seminis tui post te. Daboque tibi
& semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem
terram Chanaan in possessionem æternam, ero-
que Deus eorum. Dixit iterum Deus ad Abra- XI. T.
ham: Et tu ergo custodies pactum meum, & semen
tuum post te in generationibus suis. Hoc est pactum
meum quod observabitis inter me & vos, & semen
tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne mascu-
linum: & circumcidetis carnem præputii vestri, ut
sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo
dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum
in generationibus vestris: tam vernaculus, quam em-
titius circumcidetur, & quiqumque non fuerit de
stirpe vestra: eritque pactum meum in carne vestra
in fœdus æternum. Masculus, cujus præputii caro
circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de popu-
lo suo: quia pactum meum irritum fecit. Dixit quo-
que Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vo-
cabis Sarai, sed Saram. Et benedicam ei, & ex illa
dabo tibi filium cui benedicturus sum, eritque in na-
tiones, & reges populorum orientur ex eo. Cecidit
Abraham in faciem suam, & risit, dicens in corde
suo: Putasne centenario nascetur filius? & Sara no-
nagenaria pariet? Dixitque ad Deum: Utinam Is-
maël vivat coram te. Et ait Deus ad Abraham: Sara
uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus
Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sem-
piternum, & semini ejus post eum. Super Ismaël
quoque exaudivi te: ecce, benedicam ei, & augebo
& multiplicabo eum valde: duodecim duces gene-
rabit, & faciam illum in gentem magnam. Pactum
vero meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara
tempore isto in anno altero. Quumque finitus esset
sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ab Abra-
ham. Tulit autem Abraham Ismaëlem filium suum,
& omnes vernaculos domus suæ: universosque quos
emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ:
& circumcidit carnem præputii eorum statim in ipsa
die, sicut præceperat ei Deus. Abraham nonaginta
& novem erat annorum quando circumcidit carnem
præputii sui. Et Ismaël filius ejus tredecim annos im-
pleverat tempore circumcisionis suæ. Eadem die cir-
cumcisus est Abraham & Ismaël filius ejus. Et omnes
viri domus illius, tam vernaculi, quam emtitii & alie-
nigenæ pariter circumcisi sunt.

Apparuit autem ei Dominus in convalle Mamre XII. T. XXIII. B. XXXV. C. Cap. 18.
sedenti in ostio tabernaculi sui, in ipso fervore diei.
Quumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri
stantes propter eum: quos quum vidisset, cucurrit in
occursum eorum de ostio tabernaculi, & adoravit in
terram. Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis
tuis, ne transeas servum tuum: sed afferam pauxillum
aquæ, & lavate pedes vestros, & requiescite sub ar-
bore. Ponamque buccellam panis, & confortate cor
vestrum, postea transibitis: idcirco enim declinastis
ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut loquutus
es. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram,
dixitque ei: Accelera, tria sata similæ commisce, &
fac

Digitized by Google

fac subcinericios panes. Ipse vero ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum, deditque puero: qui festinavit & coxit illum. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis: ipse vero stabat juxta eos sub arbore. Quumque comedissent, dixerunt ad eum: Ubi est Sara uxor tua? ille respondit: Ecce in tabernaculo est. Cui dixit: Revertens veniam ad te tempore isto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara risit post ostium tabernaculi. Erant autem ambo senes, provectæque ætatis, & desierant B
Saræ fieri muliebria. Quæ risit occulte, dicens: Postquam consenui, & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare risit Sara, dicens: Num vere paritura sum anus? Numquid Deo est quidquam difficile? juxta condictum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, & habebit Sara filium. Negavit Sara dicens, Non risi: timore perterrita. Dominus autem: Non est, inquit, ita: sed risisti. Quum ergo C
surrexissent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam: & Abraham simul gradiebatur, deducens eos. Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham quæ gesturus sum: quum futurus sit in gentem magnam, ac robustissimam, & benedicendæ sint in illo omnes nationes terræ? Scio enim quod præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant justitiam & judicium: ut adducat Dominus propter Abraham omnia quæ loquutus est ad eum. Dixit itaque Dominus: Clamor D
Sodomorum & Gomorræorum multiplicatus est, & peccatum eorum aggravatum est nimis. Descendam & videbo, utrum clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non est ita, ut sciam. Converteruntque se inde, & abierunt Sodomam: Abraham vero adhuc stabat coram Domino. Et appropinquans ait: Numquid perdes justum cum impio? Si fuerint quinquaginta justi in civitate, peribunt simul? & non parces loco illi propter quinquaginta justos, si fuerint in ea? Absit à te, ut rem hanc facias, & occi- E
das justum cum impio, fiatque justus sicut impius. Non est hoc tuum. Qui judicas omnem terram, nequaquam facies judicium? Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta justos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos. Respondens Abraham ait: Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meum, quum sim pulvis & cinis. Quid si minus quinquaginta justis, quinque fuerint? delebis, propter quinque, universam urbem? Et ait: Non Delebo, si invenero ibi quadraginta & quinque F
Rursumque loquutus est ad eum: Sin autem quadraginta inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta. Ne quæso, inquit, indigneris Domine, si loquar: Quid si inventi fuerint ibi triginta? Respondit: Non faciam, si invenero ibi triginta. Quia semel, ait, cœpi, loquar ad Dominum meum: Quid si inventi fuerint ibi viginti? Dixit: Non interficiam propter viginti. Obsecro, inquit, ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel: Quid si inventi fuerint ibi decem? Et dixit: Non delebo propter G
decem. Abiit Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham: & ille reversus est in locum suum.

XXXVI. C. Cap. 19. Veneruntque duo Angeli Sodomam vespere, sedente Lot in foribus civitatis. Qui quum vidisset, surrexit, & ivit obviam eis: adoravitque pronus in terram, & dixit: Obsecro, domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi: lavate pedes vestros, & mane proficiscemini in viam vestram. Qui dixerunt: Minime, sed in platea manebimus. Compulit illos oppido ut diverterent ad eum: ingressisque domum illius fecit convivium, coxit azyma: & comederunt. Prius autem quam irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum à puero usque ad senem, omnis populus simul. Vocaveruntque Lot, & dixerunt ei: Ubi sunt viri qui introïerunt ad te nocte? educ illos huc, ut cognoscamus eos. Egressus ad eos Lot, post tergum occludens ostium, ait: Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere. Habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum: educam eas ad vos, & abutimini eis sicut placuerit vobis, dummodo viris istis nihil faciatis mali, quia ingressi sunt sub umbraculum culminis mei. At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus: Ingressus es, inquiunt, ut advena, numquid ut judices? te ergo ipsum magis quam hos affligemus. Vimque faciebant Lot vehementissime: jam prope erant ut infringerent fores. Et ecce miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium. & eos, qui erant foris, percusserunt cæcitate à minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent. Dixerunt autem ad Lot: Habes hîc tuorum quempiam? generum, aut filios, aut filias, omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac: delebimus enim locum istum, eo quod increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos ut perdamus illum. Egressus itaque Lot, loquutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias ejus, & dixit: Surgite, egredimini de loco isto: quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui. Quumque esset mane, cogebant eum Angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam, & duas filias quas habes: ne & tu pariter pereas in scelere civitatis. Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus, & manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, eo quod parceret Dominus illi. Et eduxerunt eum, & posuerunt extra civitatem. Ibi loquutus est Dominus ad eum: Salva animam tuam: noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione: sed in monte salvum te fac, ne & tu simul pereas. Dixitque Lot ad eos: Quæso Domine mi, quia invenit servus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne forte apprehendat me malum, & moriar: Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea: numquid non modica est, & vivet anima mea? Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua loquutus es. Festina & salvare ibi: quia non potero facere quidquam donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatum est nomen urbis illius Segor. Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor. Igitur Dominus pluit super Sodomam & XXXVII. C.
Gomorram sulphur & ignem à Domino de cœlo: & subvertit civitates has, & omnem circa regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia. Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis. Abraham autem consurgens mane, XXIIII. B.
ubi steterat prius cum Domino, intuitus est Sodomam & Gomorram, & universam terram regionis illius: viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum. Quum enim subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus est Abrahæ, & liberavit Lot de subversione urbium in quibus habitaverat. Ascenditque Lot de Segor, XIII. T.
& mansit in monte, duæ quoque filiæ ejus cum eo (timuerat enim manere in Segor) & mansit in

Digitized by Google

ſpelunca ipſe, & duæ filiæ ejus cum eo. Dixitque A major ad minorem: Pater noſter ſenex eſt, & nullus virorum remanſit in terra qui poſſit ingredi ad nos juxta morem univerſæ terræ. Veni, inebriemus eum vino, dormiamuſque cum eo, ut ſervare poſſimus ex patre noſtro ſemen. Dederunt itaque patri ſuo bibere vinum nocte illa: Et ingreſſa eſt major, dormivitque cum patre: at ille non ſenſit, nec quando accubuit filia, nec quando ſurrexit. Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere B vinum etiam hac nocte, & dormies cum eo, ut ſalvemus ſemen de patre noſtro. Dederunt & illa nocte patri vinum, ingreſſaque minor filia, dormivit cum eo: & nec tunc quidem ſenſit quando concubuerit, vel quando illa ſurrexerit. Conceperunt ergo duæ filiæ Lot de patre ſuo. Peperitque major filium, & vocavit nomen ejus Moab: ipſe eſt pater Moabitarum uſque in præſentem diem. Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus [a] Ammon, id eſt, C filius populi mei: ipſe eſt pater Ammonitarum uſque hodie.

XIIII. T. XXV. B. XXXVIII. C. Cap. 20. Profectus inde Abraham in terram auſtralem, habitavit inter Cades & Sur: & peregrinatus eſt in Geraris. Dixitque de Sara uxore ſua: Soror mea eſt. Miſit ergo Abimelech rex Geraræ, & tulit eam. Venit autem Deus ad Abimelech per ſomnium nocte, & ait illi: En morieris propter mulierem quam tuliſti: habet enim virum. Abimelech vero non tetigerat eam, & ait: Domine, num gen- D tem ignorantem & juſtam interficies? Nonne ipſe dixit mihi: Soror mea eſt: & ipſa ait: Frater meus eſt? in ſimplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum, fecit hoc. Dixitque ad eum Deus: Et ego ſcio quod ſimplici corde feceris: & ideo cuſtodivi te ne peccares in me, & non dimiſi ut tangeres eam. Nunc igitur redde viro ſuo uxorem, quia propheta eſt: & orabit pro te, & vives: ſi autem nolueris reddere, ſcito quod morte morieris tu, & omnia quæ tua ſunt. Statimque de nocte conſurgens Abi- E melech, vocavit omnes ſervos ſuos: & loquutus eſt univerſa verba hæc in auribus eorum, timueruntque omnes viri valde. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, & dixit ei: Quid feciſti nobis? quid peccavimus in te, quia induxiſti ſuper me & ſuper regnum meum peccatum grande? quæ non debuiſti facere, feciſti nobis. Rurſuſque expoſtulans, ait: Quid vidiſti, ut hoc faceres? Reſpondit Abraham: Cogitavi mecum, dicens: Forſitan non eſt timor Dei in loco iſto: & interficient me propter uxorem F meam: alias autem vere ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem. Poſtquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: Hanc miſericordiam facies mecum: in omni loco, ad quem ingrediemur, dices quod frater tuus ſim. Tulit igitur Abimelech oves & boves, & ſervos & ancillas, & dedit Abraham: reddiditque illi Saram uxorem ſuam, & ait: Terra coram vobis eſt, ubiquumque tibi placuerit habita. Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri G tuo: hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum ſunt, & quoquumque perrexeris: mementoque te deprehenſam. Orante autem Abraham, ſanavit Deus Abimelech, & uxorem ancillaſque ejus, & pepererunt: concluſerat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abrahæ.

Viſitavit autem Dominus Saram ſicut promiſerat: & implevit quæ loquutus eſt. Concepitque & peperit filium in ſenectute ſua, tempore quo prædixerat ei Deus. Vocavitque Abraham nomen filii ſui, quem genuit ei Sara, Iſaac: & circumcidit eum octavo die, ſicut præceperat ei Deus, quum centum eſſet annorum: hac quippe ætate patris, natus eſt Iſaac. Dixitque Sara: Riſum fecit mihi Deus: quiquumque audierit, corridebit mihi. Rurſumque ait: Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei jam ſeni? Crevit igitur puer, & ablactatus eſt: fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus. XV. T. XXVI. B. XXXVIII. C. Cap. 21.

Quumque vidiſſet Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem, [b] dixit ad Abraham: Ejice ancillam hanc, & filium ejus: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Dure accepit hoc Abraham pro filio ſuo. Cui dixit Deus: Non tibi videatur aſperum ſuper puero, & ſuper ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus: quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia ſemen tuum eſt. Surrexit itaque Abraham mane, & tollens panem & utrem aquæ, impoſuit ſcapulæ ejus, tradiditque puerum, & dimiſit eam. Quæ quum abiiſſet, errabat in ſolitudine Berſabee. Quumque conſumta eſſet aqua in utre, abjecit puerum ſubter unam arborum, quæ ibi erant. Et abiit, ſeditque e regione procul quantum poteſt arcus jacere. Dixit enim: Non videbo morientem puerum: & ſedens contra, levavit vocem ſuam & flevit. Exaudivit autem Deus vocem pueri: vocavitque Angelus Dei Agar de cœlo, dicens: Quid agis Agar? noli timere: exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo eſt. Surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos ejus Deus: quæ videns puteum aquæ, abiit, & implevit utrem, deditque puero bibere. Et fuit cum eo: qui crevit, & moratus eſt in ſolitudine, factuſque eſt juvenis ſagittarius. Habitavitque in deſerto Pharan, & accepit illi mater ſua uxorem de terra Ægypti. XL. C.

XLI. C. Eodem tempore dixit Abimelech, & Phichol princeps exercitus ejus, ad Abraham: Deus tecum eſt in univerſis quæ agis. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, & poſteris meis, ſtirpique meæ: ſed juxta miſericordiam, quam feci tibi, facies mihi, & terræ in qua verſatus eſt advena. Dixitque Abraham: Ego jurabo. Et increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abſtulerant ſervi illius. Reſponditque Abimelech: Neſcivi quis fecerit hanc rem: ſed & tu non indicaſti mihi, & ego non audivi præter hodie. Tulit itaque Abraham oves & boves, & dedit Abimelech: percuſſeruntque ambo fœdus. Et ſtatuit Abraham ſeptem agnas gregis ſeorſum. Cui dixit Abimelech: Quid ſibi volunt ſeptem agnæ iſtæ, quas ſtare feciſti ſeorſum? At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: ut ſint in teſtimonium mihi, quoniam ego fodi puteum iſtum. Idcirco vocatus eſt locus ille Berſabee: quia ibi uterque juraverunt. Et inierunt fœdus pro puteo juramenti. Surrexit autem Abimelech, & Phichol princeps militiæ ejus, reverſique ſunt in ter-

a Nomen *Ammon* excidiſſe videtur ex Hebræo hodierno; nam *Benammi*, quod exſtat in Hebraico, non eſt nomen ipſum, ſed in eo quaſi cauſſa redditur, cur *Ammon* vocatus fuerit filius minoris filiæ Lot.

b Addunt poſt Septuaginta, editi libri, ac MSS. Bibliorum nonnulli codices: *Cum Iſaac filio ſuo.* Monet vero lectorem Hieronymus in qq. Hebraicis, hæc verba non eſſe in Hebræorum voluminibus. *Quod ſequitur*, inquit, cum Iſaac filio ſuo, *non habetur in Hebraeo.*

Digitized by Google

A ram Philisthinorum. Abraham vero plantavit nemus in Bersabee, & invocavit ibi nomen Domini Dei æterni. Et fuit colonus terræ Philisthinorum diebus multis.

XVI. T. XXVII. B. XLII. C. Cap. 22.

Quæ postquam gesta sunt, tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham. Ille respondit: Adsum. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram [a] visionis: atque offer eum ibi in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum: ducens secum duos juvenes, & Isaac filium suum: B Qumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus. Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul: dixitque ad pueros suos: Exspectate hîc cum asino: ego & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos. Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse vero portabat in manibus ignem & gladium. Qumque pergerent duo simul, dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis fili? C Ecce, inquit, ignis & ligna: ubi est victima holocausti? Dixit Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter: veneruntque ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, & desuper ligna composuit: qumque colligasset Isaac filium suum, posuit eum in altari super struem lignorum. Extenditque manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum. Et ecce Angelus Domini de cœlo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum. D Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam: nunc cognovi quod timeas Deum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem [b] inter vepres hærentem cornibus suis, quem assumens obtulit holocaustum pro filio suo. Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus [c] videbit. Vocavit autem Angelus Domini Abraham secundo de cœlo, dicens: E Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo unigenito: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Reversus est Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabee simul, & habitavit ibi. His ita gestis, nuntiatum est Abraham quod Melcha quoque genuisset filios Nahor fratri suo, F Hus primogenitum, & Buz fratrem ejus, Camuel patrem Syrorum, & Chased, & Azau, Pheldas quoque & Jedlaph, ac Bathuel, de quo nata est Rebecca: octo istos genuit Melcha, Nahor fratri Abraham. Concubina vero illius, nomine Roma, peperit Tabee, & Gaham, & Tahas, & Maacha.

XVII. T. XLIII. C. Cap. 23.

Vixit autem Sara centum viginti septem annis. Et mortua est in civitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan: venitque Abraham ut plangeret & fleret eam. Qumque surrexisset ab officio funeris, loquutus est ad filios Heth, dicens: Advena sum & peregrinus apud vos: date mihi jus sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum. Responderuntque filii Heth, dicentes: Audi nos domine, princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum: nullusque te prohibere poterit quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum. Surrexit Abraham, & adoravit populum terræ, filios videlicet Heth: dixitque ad eos: Si placet animæ vestræ ut sepeliam mortuum meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Sohar: ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat mihi eam coram vobis in possessionem sepulchri. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Responditque Ephron Hetthæus ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens: Nequaquam ita fiat, domine mi, sed magis ausculta quod loquor: Agrum trado tibi, & speluncam quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei; sepeli mortuum tuum. Adoravit Abraham coram populo terræ. Et loquutus est ad Ephron circumstante plebe: Quæso, ut audias me: Dabo pecuniam pro agro: suscipe eam, & sic sepeliam mortuum meum in eo: Respondit Ephron: Domine mi, audi: Terram quam postulas, quadringentos argenti siclos valet: istud est pretium inter me & te: sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum. Quod quum audisset Abraham, appendit pecuniam, quam [d] Ephran postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti & probatæ monetæ publicæ. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mamre; tam ipse, quam spelunca, & omnes arbores ejus in cunctis terminis per circuitum; Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth, & cunctis qui intrabant portam civitatis illius. Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri [e] duplici, quæ respiciebat Mamre. Hæc est Hebron in terra Chanaan. Et confirmatus est ager, & antrum quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti à filiis Heth.

XVIII. T. XXVIII. B. XLIIII. C. Cap. 24.

Erat autem Abraham senex, dierumque multorum: & Dominus in cunctis benedixerat ei. Dixitque ad servum seniorem domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat: Pone manum tuam subter femur meum, ut adjurem te per Dominum Deum cœli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito: sed ad terram meam & ad cognationem meam proficiscaris, & inde accipias uxorem filio meo Isaac. Respondit servus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, num reducere debeo filium tuum ad locum, de quo egressus es? Dixit Abraham: Cave

a Ubi nunc dicitur, *in terram visionis*, in Hebræo habet, *in terram* המריה *Moria*: Textus Sam. המוראה *Moraa*: דאמוריא domouroje, *Amorrhæorum*, Syrus legit: LXX. interpretantur, *terram τὴν ὑψηλὴν, excelsam*, ex רום *rum*, ni fallor: Aquila, *τὴν καταφανῆ*, hoc est, *lucidam*: Symmachus, *τῆς ὀπτασίας, visionis*. Alii, *terram divini cultus*, sive *adorationis*, dicunt: aiunt enim Hebræi *Moria* hunc esse montem in quo postea templum conditum est. Non sine caussa fatetur hîc sanctus Hieronymus, *difficile esse idioma linguæ Hebrææ in Latinum sermonem vertere*. Certe hanc difficultatem probant tam diversæ ejusdem verbi מריה *Moria* interpretationes.

b Hebraice habet, בסבך *bassabech*. Ut vocis *sabech* vim interpretaretur Hieronymus in suis quæstionibus Hebraicis, longiori usus est circuitu verborum: sed nostrates sancti Severi in capite Vasconiæ significantiam dictionis *sabech*, & totam Hieronymi circumloquutionem uno verbo exprimunt; vepretum enim vel spinetum, condensa & inter se implexa virgulta, vocant *pleix*, quasi dicas *plexum*, aut *implexum*. *Sabech* igitur Hebræorum ipsum est *pleix*, sive *pleigs* Vasconum.

c Lectio hodierna Massoretharum est יֵרָאֶה *jeraë*, id est, videbitur; pro יראה *ire*, hoc est, *videbit*, ut Hieronymus legit.

d עפרן *Ephran*, non *Ephron*, ut hodie, legebant tempore Hieronymi: quod ipse manifestissime testatur his verbis: *In Hebræo, sicut hic posuimus, primum nomen ejus scribitur* Ephron, *secundum* Ephran. *Postquam enim pretio victus est, ut sepulchrum venderet argento, licet cogente Abraham*, Vau *littera, quæ apud illos pro* o *legitur, ablata de ejus nomine est; & pro* Ephron *appellatus est* Ephran.

e In Canone Hebraicæ veritatis legimus: *In spelunca agri duplicis, quæ respiciebat Mambre.* Quod non multum recedit ab Hebræo.

Digitized by Google

nequando reducas illuc filium meum: Dominus Deus A cœli, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui loquutus est mihi, & juravit, dicens: Semini tuo dabo terram hanc: ipse mittet Angelum suum coram te, & accipies inde uxorem filio meo: sin autem mulier sequi te noluerit, non teneberis juramento: filium tantum meum ne reducas illuc. Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui, & juravit illi super sermone hoc. Tulitque decem camelos de gregibus domini sui, & abiit, ex omnibus bonis ejus portans secum, B profectusque perrexit Mesopotamiam ad urbem Nahor. Quumque camelos fecisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquæ vespere, eo tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit: Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, & fac misericordiam cum domino meo Abraham. Ecce ego sto propter fontem aquæ, & filiæ habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam: & illa re- C sponderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipsa est, quam præparasti servo tuo Isaac: & per hoc intelligam quod feceris misericordiam cum domino meo. Necdum intra se verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filii Melchæ uxoris Nahor fratris Abraham, habens hydriam in scapula: puella decora nimis, virgoque pulcherrima, & incognita viro: descenderat autem ad fontem, & impleverat hydriam, ac revertebatur. Occurritque ei servus, & ait: Pauxillum mihi ad sor- D bendum præbe aquæ de hydria tua. Quæ respondit, Bibe domine mi, celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, & dedit ei potum. Quumque ille bibisset, adjecit: Quin etiam & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam: & haustam omnibus camelis dedit. Ille autem contemplabatur eam tacitus, scire volens utrum prosperum fecisset Dominus iter suum, an non: Postquam ergo biberunt cameli, protulit vir inaures aureas, E
a [a] appendentes siclos duos, & armillas totidem pondo siclorum decem. Dixitque ad eam: Cujus es filia? indica mihi: est in domo patris tui locus ad manendum? Quæ respondit: Filia Bathuelis sum filii Melchæ, quem peperit Nahor. Et addidit, dicens: Palearum quoque & fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum. Inclinavit se homo, & adoravit Dominum, dicens: Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam & veritatem suam à domino meo, & F recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei. Cucurrit itaque puella, & nuntiavit in domum matris suæ omnia quæ audierat. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons. Quumque vidisset inaures & armillas in manibus sororis suæ, & audisset cuncta verba referentis: Hæc loquutus est mihi homo: venit ad virum, qui stabat juxta camelos, &

prope fontem: dixitque ad eum: Ingredere, benedicte Domini: cur foris stas? præparavi domum, & locum camelis. Et introduxit eum in hospitium: ac destravit camelos, deditque paleas & fœnum camelis, & aquam ad lavandos pedes ejus, & virorum qui venerant cum eo. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait: Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei: Loquere. At ille: Servus, inquit, Abraham sum: & Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est: & dedit ei oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas, camelos & asinos. Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat. Et adjuravit me Dominus meus, dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito: sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo: ego vero respondi domino meo: Quid si noluerit venire mecum mulier? Dominus, ait, in cujus conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, & diriget viam tuam: accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea, & de domo patris mei. Innocens eris à maledictione mea, quum veneris ad propinquos meos, & non dederint tibi. Veni ergo hodie ad fontem, & dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, in qua nunc ambulo, ecce sto juxta fontem aquæ; & [b] virgo, quæ egredietur ad b hauriendam aquam, audierit à me: Da mihi pauxillum aquæ ad bibendum ex hydria tua: & dixerit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: ipsa est mulier quam præparavit Dominus filio domini mei. Dum hæc mecum tacitus volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in scapula: descenditque ad fontem, & hausit aquam. Et aio ad eam: Da mihi paululum bibere. Quæ festinans deposuit hydriam de humero, & dixit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis potum tribuam. Bibi, & adaquavit camelos. Interrogavique eam, & dixi: Cujus es filia? Quæ respondit: Filia Bathuelis sum, filii Nahor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaque inaures ad ornandam faciem ejus, & armillas posui in manibus ejus. Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam fratris domini mei filio ejus. Quamobrem si facitis misericordiam & veritatem cum domino meo, indicate mihi: sin autem aliud placet, & hoc dicite ut vadam ad dexteram sive ad sinistram. * Responderuntque * h. respondit Laban & Bathuel: A Domino egressus est sermo: non possumus extra placitum ejus quidquam aliud tecum loqui. En Rebecca coram te est, tolle eam, & proficiscere, & sit uxor filii domini tui, sicut loquutus est Dominus. Quod quum audisset puer Abraham, adoravit in terra Dominum. Prolatisque vasis argenteis, & aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccæ pro munere, fratribus quoque ejus & matri dona obtulit. Initoque convivio, vescentes pariter & bibentes manserunt ibi. Surgens autem mane, lo-

a Pro, *appendentes siclos duos*, legendum videtur, *semisiclos duos*: nam quid aliud nos docent ista Hieronymi ipsius verba in qq. Hebraïcis? *Et tulit vir*, inquit, *inaurem auream, didrachmum pondus ejus*. BACE *quod in hoc loco pro* didrachmo *scribitur, semiuncia est*: SECEL *vero, qui Latino sermone* siclus *corrupte appellatur, uncia pondus habet*. Igitur inaures duæ non appendebant duas uncias, id est, duos siclos; sed unaquæque habebat pondus semiunciæ, sive dimidium sicli, ex Hieronymo. Chaldæus & Syrus legunt in singulari: *inaurem auream appendentem siclum*, vel *pondo sicli unius*. Quod favet lectioni Latinorum.

b Hunc locum adversus Judæos urget sanctus Hieronymus in libris qq. Hebraicarum, ostenditque in Hebræo, pro *virgine* scriptum esse *aalma*. Quod quidem & in Isaia habetur; nam in eo loco ubi in nostris codicibus legitur, *Ecce virgo concipiet & pariet*, & Aquila subdole transtulit, *Ecce adolescentula concipiet & pariet*, in Hebræo scriptum habet: *Ecce aalma concipiet & pariet*. Notandum autem ex eodem Hieronymo, quod verbum *aalma* numquam nisi in virgine scribitur: unde disputationem hujus loci ita concludit. *Ostendant igitur Judæi in Scripturis alicubi positum* aalma, *ubi adolescentulam tantum, & non virginem sonet: & concedimus eis illud, quod in Isaia apud nos dicitur*, Ecce virgo concipiet, & pariet; *non absconditam virginem, sed adolescentulam significare jam nuptam.*

Digitized by Google

quutus est puer: Dimitte me, ut vadam ad domi- A
num meum. Responderunt fratres ejus & mater:
Maneat puella saltem decem dies apud nos, & postea
proficiscetur. Nolite, ait, me retinere, quia Do.mi-
nus direxit viam meam: dimittite me ut pergam ad
dominum meum. Dixerunt: Vocemus puellam, &
quæramus ipsius voluntatem. Quumque vocata ve-
nisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ
ait: Vadam. Dimiserunt ergo eam, & nutricem illius,
servumque Abraham, & comites ejus, imprecantes
prospera sorori suæ, atque dicentes: Soror nostra, B
crescas in mille millia, & possideat semen tuum por-
tas inimicorum suorum. Igitur Rebecca & puellæ
illius, ascensis camelis, sequutæ sunt virum: qui fe-
stinus revertebatur ad dominum suum. Eo tempore
Isaac deambulabat per viam quæ ducit ad Puteum,
cujus nomen est Viventis videntis: habitabat enim
in terra australi: & egressus fuerat ad meditandum
in agro, inclinata jam die: quumque levasset oculos
suos vidit camelos venientes procul. Rebecca quo-
que, conspecto Isaac, descendit de camelo, & ait C
ad puerum: Quis est ille homo qui venit per agrum
in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est Dominus
meus. At illa tollens cito pallium, operuit se. Ser-
vus autem cuncta, quæ gesserat, narravit Isaac. Qui
introduxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ,
& accepit eam uxorem: & in tantum dilexit eam,
ut dolorem, qui ex morte matris ejus acciderat, tem-
peraret.
XVIIII. T Abraham vero aliam duxit uxorem nomine Ce-
XXVIIII. B. turam: quæ peperit ei Zamran & Jecsan, & Ma- D
Cap. 25. dan, & Madian, & Jesboc, & Sue. Jecsan quoque
genuit Saba, & Dadan. Filii Dadan fuerunt, Asu-
rim, & Latusim, & Laomim. At vero ex Madian
ortus est Epha, & Epher, & Enoch, & Abida, &
Eldaa: omnes hi filii Ceturæ. Deditque Abraham
cuncta quæ possederat, Isaac: filiis autem concubi-
narum largitus est munera, & separavit eos ab Isaac
filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam orien-
XLV. C. talem. Fuerunt autem dies vitæ Abrahæ, cen-
a tum septuaginta quinque anni. [a] Et deficiens mor- E
tuus est in senectute bona, provectæque ætatis, &
plenus dierum: congregatusque est ad populum suum.
Et sepelierunt eum Isaac & Ismaël filii sui in spelunca
duplici, quæ sita est in agro Ephron filii Sohar Het-
thæi, è regione Mamre, quem emerat à filiis Heth:
ibi sepultus est ipse, & Sara uxor ejus. Et post obi-
tum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habita-
XLVI. C. bat juxta puteum nomine Viventis videntis. Hæ
sunt generationes Ismaël filii Abrahæ, quem peperit F
ei Agar Ægyptia, famula Saræ: & hæc nomina fi-
liorum ejus in vocabulis & generationibus suis. Pri-
mogenitus Ismaëlis Nabajoth, deinde Cedar, &
Adbeel, & Mabsam, Masma quoque, & Duma, &
Masa, Hadar, & Thema, & Itur, & Naphis, &
Cedma. Isti sunt filii Ismael: & hæc nomina per
castella & oppida eorum, duodecim principes tri-
buum suarum. Anni vitæ Ismaëlis centum triginta
septem, & deficiens mortuus est, & appositus ad
populum suum. Habitavit autem ab Evila usque Sur,
quæ respicit Ægyptum introëuntibus Assyrios. [b] Co- b
ram cunctis fratribus suis obiit. Hæ quoque sunt XLVII. C.
generationes Isaac filii Abraham: Abraham genuit
Isaac: qui quum quadraginta esset annorum, duxit
uxorem Rebeccam filiam Bathuel Syri de Mesopo-
tamia, sororem Laban. Deprecatusque est Isaac Do-
minum pro uxore sua, eo quod esset sterilis: qui
exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ. Sed
collidebantur in utero ejus parvuli; quæ ait: Si sic
mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Per-
rexitque ut consuleret Dominum. Qui respondens,
ait: Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi ex
ventre tuo dividentur, populusque populum supera-
bit, & major serviet minori. Jam tempus pariendi
advenerat, & ecce gemini in utero ejus reperti sunt.
Qui prior egressus est, rufus erat, & totus in mo-
rem pellis hispidus: vocatumque est nomen ejus
Esaü. Protinus alter egrediens, plantam fratris te-
nebat manu: & idcirco appellavit eum Jacob. Se-
xagenarius erat Isaac quando nati sunt ei parvuli.
Quibus adultis, factus est Esaü vir gnarus venandi,
& homo agricola: Jacob autem vir simplex habitabat
in tabernaculis. Isaac amabat Esaü, eo quod de ve-
nationibus illius vesceretur: & Rebecca diligebat Ja-
cob Coxit autem Jacob pulmentum: ad quem XXX. B.
quum venisset Esaü de agro lassus, ait: Da mihi de
coctione hac rufa, quia oppido lassus sum. Quam ob
caussam vocatum est nomen ejus Edom. Cui dixit
Jacob: Vende mihi primogenita tua. Ille respondit:
En morior, quid mihi proderunt primogenita? Ait
Jacob: Jura ergo mihi. Juravit Esaü, & vendidit pri-
mogenita. Et sic accepto pane & lentis edulio, co-
medit, & bibit, & abiit; parvipendens quod pri-
mogenita vendidisset.
Orta autem fame super terram, post eam steri- XLVIII.
litatem quæ acciderat in diebus Abraham, abiit C
Isaac ad Abimelech regem Philisthinorum in Gera- Cap. 26.
ra. Apparuitque ei Dominus, & ait: Ne de- XX. T.
scendas in Ægyptum, sed quiesce in terra, quam XXXI. B.
dixero tibi. Et peregrinare in ea, eroque tecum,
& benedicam tibi: tibi enim & semini tuo dabo uni-
versas regiones has, complens juramentum quod
spopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen
tuum, sicut stellas cœli: daboque posteris tuis uni-
versas regiones has: & benedicentur in semine tuo
omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham
voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea,
& ceremonias legesque servaverit. Mansit itaque
Isaac in Geraris. Qui quum interrogaretur à viris lo-
ci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est.
timuerat enim confiteri quod sibi esset sociata con-
jugio, reputans ne forte interficerent eum propter
illius pulchritudinem. Quumque pertransissent dies
plurimi, & ibidem moraretur prospiciens Abime-
lech Philisthinorum rex per fenestram, vidit eum jo-
cantem cum Rebecca uxore sua. Et accersito, ait:

a Hieronymus libro qq. Hebraicarum, dicit male in Septuaginta Interpretibus additum: *Et deficiens Abraham mortuus est*, quia non convenit Abrahæ deficere & imminui. Sed tunc ludit in allegoriis, & anagogicos sensus prosequitur: hîc autem verba Scripturæ plenâ fide, ut optimus interpres, expressit. Quare ויגוע וימת *vajigva vaijamoth*, quod hodie in Hebræo legimus, interpretatur: *Et deficiens mortuus est*. Addit similiter, *dierum*, ad vocem, *plenus*, etsi in Textu, שבע *Sabea*, tantum, id est, *satur* vel *plenus*, legatur. Confer ista cum Hieronymi commentariis in cap. 1. Sophoniæ, ubi verba illa probat, quæ hîc male addita dicit.

b Locus hic insignis apud Hieronymum in qq. Hebraicis, ubi totum fere capitulum istud XLVI. recitans, easdem sacri contextus divisiones sequutus videtur, quas in hoc opere è MSS. libris exhibemus: agnoscit enim extrema esse capituli verba, quæ vere hoc loco extrema sunt. Ait igitur: *Quod autem in extremo hujus capituli juxta Septuaginta legimus:* Contra faciem fratrum suorum habitavit; *verius est quod nos posuimus.* Coram omnibus fratribus suis occubuit, *id est, In manibus omnium filiorum mortuus est &c* Sed ne fucum faciamus candido lectori, ingenue fatemur capitula indifferenter ab Hieronymo vocari, quæquumque versuum cola, & commata Scripturarum, quæ suis ipse lucubrationibus intermiscet, ac commentariis illustrat; ut infra in libris qq. Hebraicarum vocat capitulum, versiculum 24. capitis 36, libri Genesis. Consule locum.

Digitized by Google

A Perspicuum est quod uxor tua sit: cur mentitus es eam sororem tuam esse? Respondit: timui ne morerer propter eam. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, & induxeras super nos grande peccatum. Praecepitque omni populo, dicens. Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur. Sevit autem Isaac in terra illa, & invenit in ipso anno centuplum: benedixitque ei Dominus. Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est: B habuit quoque possessiones ovium & armentorum, & familiae plurimum. Ob hoc invidentes ei Philistini, omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo: in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior nostri factus es valde. Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Gerarae, habitaretque ibi: rursumque fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, & quos, illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim: C appellavitque eos iisdem nominibus quibus ante pater vocaverat. Foderuntque in Torrente, & repererunt aquam vivam. Sed & ibi jurgium fuit pastorum Gerarae adversum pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua: quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit Calumniam. Foderunt & alium: & pro illo quoque rixati sunt, a appellavitque eum, [a] Inimicitias. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens: Nunc di- D latavit nos Dominus, & fecit crescere super terram.

XXI. T. Ascendit autem ex illo loco in Bersabee, ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli metuere, quia tecum sum: & benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham. Itaque aedificavit ibi altare: & invocato nomine Domini, extendit tabernaculum: praecepitque servis suis ut foderent puteum. Ad quem locum cum venissent de Geraris, Abimelech, & Ohuzath amicus illius, & E Phichol dux militum, loquutus est eis Isaac: Quid venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis? qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nunc diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus foedus, ut non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te laederet: sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini. Fecit ergo eis convivium, & post cibum & potum, surgentes mane, juraverunt sibi mutuo: dimisitque eos Isaac pa- F cifice in locum suum. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, annuntiantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam. Unde appellavit eum, Abundantiam: & nomen urbi impositum est Bersabee, usque in praesentem diem. Esaü vero quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beeri Hetthaei, & Basemath filiam Elon ejusdem loci: quae ambae offenderant animum Isaac & Rebeccae.

XXII. T. XXXII. B. XLVIIII. C. Cap. 27. Senuit autem Isaac, & caligaverunt oculi ejus, & G videre non poterat: vocavitque Esaü filium suum majorem, & dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum. Cui pater: Vides, inquit, quod senuerim, & ignorem diem mortis meae. Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras: quumque venatu aliquid apprehenderis, fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti, & affer ut comedam: & benedicat tibi anima mea antequam moriar. Quod quum audisset Rebecca, & ille abiisset in agrum ut jussionem patris expleret, dixit filio suo Jacob: Audivi patrem tuum loquentem cum Esaü fratre tuo, & dicentem ei. Affer mihi de venatione tua, & fac cibos ut comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam moriar. Nunc ergo fili mi, acquiesce consiliis meis: & pergens ad gregem, affer mihi duos hedos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur: quas cum intuleris, & comederit, benedicat tibi priusquam moriatur. Cui ille respondit: Nosti quod Esaü frater meus homo pilosus sit, & ego lenis: si attrectaverit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater: In me sit, ait, ista maledictio, fili mi, tantum audi vocem meam, & pergens affer quae dixi. Abiit, & attulit, deditque matri. Paravit illa cibos, sicut noverat velle patrem illius. Et vestibus Esaü valde bonis, quas apud se habebat domi induit eum: pelliculasque hedorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit. Dedit pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit. Quibus illatis, dixit: Pater mi: At ille respondit: Audio. Quis es tu fili mi: Dixitque Jacob: Ego sum Esaü primogenitus tuus: feci sicut praecepisti mihi: surge, sede, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua. Rursum Isaac ad filium suum: Quomodo, inquit, tam cito invenire potuisti, fili mi? Qui respondit: Voluntas Dei fuit ut cito mihi occurreret quod volebam. Dixitque Isaac: Accede huc, ut tangam te fili mi, & probem utrum tu sis filius meus Esaü, an non. Accessit ille ad patrem, & palpato eo, dixit Isaac: Vox quidem, vox Jacob est: sed manus, manus sunt Esaü. Et non cognovit eum, quia pilosae manus similitudinem majoris expresserant. Benedicens ergo illi, ait: Tu es filius meus Esaü? Respondit, Ego sum. At ille: Offer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos quum oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum, quo hausto, dixit ad eum: Accede ad me, & da mihi osculum, fili mi. Accessit, & osculatus est eum. Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens, ait: Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore coeli, & de pinguedine terrae, abundantiam frumenti & vini. Et serviant tibi populi; & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tuae: qui maledixerit tibi, sit maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Vix Isaac sermonem impleverat: & egresso Jacob foras, venit Esaü, coctosque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge pater mi, & comede de venatione filii tui: ut benedicat mihi anima tua. Dixitque illi Isaac: Quis enim es tu? Qui respondit: Ego sum filius tuus primogenitus Esaü. Expavit Isaac stupore vehementi: & ultra quam credi potest, admirans, ait: Quis igitur ille est qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priusquam tu venires? benedixique ei, & erit benedictus. Auditis Esaü sermonibus patris irrugiit clamore magno: & consternatus ait: Benedic etiam mihi, pater mi. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, & ac-

a Pro inimicitiis, quod Aquila & Symmachus τὴν ἀντικειμένην, & ἐναντίωσιν transtulerunt, id est, adversum atque contrarium; in Hebraeo habet שטנה Satana. Ex quo intelligimus Satanam contrarium interpretari.

Digitized by Google

cepit benedictionem tuam. At ille subjunxit: Juste A vocatum est nomen ejus Jacob: supplantavit enim me en altera vice: primogenita mea ante tulit, & nunc secundo surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem: Numquid non reservasti, ait, & mihi benedictionem? Respondit Isaac: Dominum tuum illum constitui, & omnes fratres ejus servituti illius subjugavi: frumento & vino stabilivi eum, & tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam? Cui Esaü: Num unam, inquit, tantum benedictionem habes, pater? mihi quoque obsecro ut benedicas. Quum- B que ejulatu magno fleret, motus Isaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper, erit benedictio tua. Vives in gladio, & fratri tuo servies: tempusque veniet, quum excutias & solvas jugum

XXXIII. B. ejus de cervicibus tuis. Oderat ergo semper Esaü Jacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: dixitque in corde suo: Venient dies luctus patris

a mei, [a] & occidam Jacob fratrem meum. Nuntiata sunt hæc Rebeccæ: quæ mittens & vocans Jacob filium suum, dixit ad eum: Ecce Esaü frater tuus mi- C natur ut occidat te. Nunc ergo, fili, audi vocem meam, & consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran: habitabisque cum eo dies paucos, donec quiescat furor fratris tui, & cesset indignatio ejus, obliviscaturque eorum quæ fecisti in eum: postea mittam, & adducam te inde huc. Cur utroque orbabor filio in uno die? Dixit quoque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo vivere. D

XXIII. T. L. C. Cap. 28. Vocavit itaque Isaac Jacob, & benedixit ei, præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan: sed vade, & proficiscere in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi tui. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet: ut sis in turbas populorum. Et det tibi benedictionem Abraham, & semini tuo post te: ut possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est avo E tuo. Quumque dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ. Videns autem Esaü quod benedixisset pater suus Jacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret; & quod post benedictionem præcepisset ei, dicens: Non accipias conjugem de filiabus Chanaan: quodque obediens Jacob parentibus isset in Syriam: probans quoque quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus: ivit ad Is- F maëlem, & duxit uxorem, absque iis quas prius habebat, Mahelath filiam Ismaël filii Abraham, sororem Nabajoth.

XXIIII. T. LI. C. Igitur egressus Jacob de Bersabee pergebat Haran. Quumque venisset ad quemdam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco. Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam, & Dominum G innixum scalæ dicentem sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac: Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo. [b] Eritque

b semen tuum quasi pulvis terræ: dilataberis ad Occidentem, & Orientem, Septentrionem, & Meridiem: & benedicentur in te & in semine tuo cunctæ tribus terræ. Et ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc: nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi. Quumque evigilasset Jacob de somno, ait: Vere Dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Pavensque, Quam terribilis, inquit, est locus iste! non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. Surgens ergo Jacob mane tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, fundens oleum desuper. Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur. Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

Profectus ergo Jacob venit ad terram Orienta- XXXIIII. lem. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges B. LII. C. ovium accubantes juxta eum: nam ex illo adaqua- Cap. 29. bantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur. Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, & refectis gregibus rursum super os putei ponerent. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: De Haran. Quos interrogans, Numquid, ait, nostis Laban filium Nahor? Dixerunt: Novimus. Sanusne est? inquit. Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia ejus venit cum grege. Dixitque Jacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges: date ante potum ovibus, & sic ad pastum eas reducite. Qui responderunt: non possumus, donec omnia pecora congregentur, & amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat. Quam quum vidisset Jacob, & sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui: amovit lapidem quo puteus claudebatur. Et adaquato grege, osculatus est eam: elevataque voce flevit, & indicavit ei quod frater esset patris sui, & filius Rebeccæ: at illa festinans nuntiavit patri suo. Qui quum audisset venisse Jacob filium sororis suæ, cucurrit obviam ei, complexusque eum, & in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris, respondit: Os meum es, & caro mea. Et postquam expleti sunt dies mensis unius, dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? dic quid mercedis accipias. Habebat vero filias duas, nomen majoris * Lia: minor vero appellabatur Rachel. Sed * h. Lea Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu. Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis. Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quam viro alteri, mane apud me. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis: & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine. Dixitque ad Laban: Da mihi uxorem meam: quia jam tempus expletum est, ut ingrediar ad illam. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias. Et vespere filiam suam Liam introduxit ad eum, dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Ad quam quum ex more Jacob fuisset ingressus, facto mane vidit Liam: & dixit ad socerum suum: Quid est quod facere

a Codices MSS. antiquiores & LXX. legunt: *Venient dies luctus patris mei, ut occidam Jacob &c.*

b In Canone Heb. verit. inque plurimis libris MSS. habetur: *Eritque germen tuum quasi pulvis terra.*

Digitized by Google

voluisti? Nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi? Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias. Imple hebdomadam dierum hujus copulæ: & hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis. Acquievit placito, & hebdomada transacta, Rachel duxit uxorem: cui pater servam Balam dederat. Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, serviens apud eum septem annis aliis.

XXV. T. LIII. C. Videns autem Dominus quod despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente. Quæ conceptum genuit filium, vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam: nunc amabit me vir meus. Rursumque concepit & peperit filium, & ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contemtui, dedit etiam istum mihi, vocavitque nomen ejus Simeon. Concepit tertio, & genuit alium: dixitque: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quod pepererim ei tres filios: & idcirco appellavit nomen ejus, Levi. Quarto concepit, & peperit filium, & ait: Modo confitebor Domino. & ob hoc vocavit eum, Judam: cessavitque parere.

LIIII. C. Cap. 30. Cernens autem Rachel quod infecunda esset, invidit sorori suæ, & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar. Cui iratus respondit Jacob: Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui? At illa: Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex ea filios. Deditque illi Balam in conjugium, quæ, ingresso ad se viro, concepit, & peperit filium. Et dixit Rachel: Judicavit mihi Deus, & exaudivit vocem meam, & dedit mihi filium: & idcirco appellavit nomen illius, Dan. Rursumque Bala concipiens peperit alterum, pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, & invalui:

LV. C. vocavitque eum, Nephthali. Sentiens Lia quod parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit. Qua post conceptum edente filium, dixit: Feliciter: & idcirco vocavit nomen ejus, Gad. Peperit quoque Zelpha alterum. Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea: Beatam quippe me dicent mulieres. Propterea appellavit eum, Aser. Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mandragoras: quas matri Liæ detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filii tui. Illa respondit: Parumne tibi videtur, quod præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filii mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui. Redeuntique ad vesperam de agro Jacob, egressa est in occursum ejus Lia, &, Ad me, inquit, intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filii mei. Dormivit cum ea nocte illa. Et exaudivit Deus preces ejus: concepitque & peperit filium quintum, & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo. appellavitque nomen ejus, [a] Issachar. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium, & ait: Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quod genuerim ei sex filios: & idcirco appellavit nomen ejus, Zabulon. Post quem

LVI. C. peperit filiam, nomine Dinam. Recordatus quoque Deus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus. Quæ concepit & peperit filium, dicens: Abstulit Deus opprobrium meum. Et vocavit nomen illius Joseph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum. Nato autem Joseph, dixit Jacob socero suo: Dimitte me ut revertar in patriam, & ad terram meam. Da mihi uxores, & liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam: tu nosti servitutem qua servivi tibi. Ait ei Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quod benedixerit mihi Deus propter te: constitue mercedem tuam quam dem tibi. At ille respondit: Tu nosti quomodo servierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum habuisti antequam venirem, & nunc dives effectus es: benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Justum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meæ. Dixitque Laban: Quid dabo tibi? At ille ait: Nihil volo: sed si feceris quod postulo, iterum pascam, & custodiam pecora tua. Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves varias & sparso vellere: & quodquumque fulvum, & maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quam in capris, erit merces mea. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te: & omnia quæ non fuerint varia, & maculosa, & rufa, tam in ovibus quam in capris, furti me arguent, Dixitque Laban: Gratum habeo quod petis. Et separavit in die illo, capras, & oves, hircos, & arietes, varios atque maculosos: cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi & nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se & * generum, qui pascebat reliquos greges ejus. *h. Jacob

XXVI. T. Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticavit eas: detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant candor apparuit: illa vero quæ integra fuerant, viridia permanserunt: atque in hunc modum color effectus est varius. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua: ut quum venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent. Factumque est ut in ipso calore coitus oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa. Divisitque gregem Jacob, & posuit virgas ante oculos arietum: erant autem alba quæque & nigra Laban: cætera vero, Jacob, separatis inter se gregibus. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ovium, ut in earum contemplatione conciperent: quando vero serotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quæ erant serotina, Laban: & quæ primi temporis, Jacob. Ditatusque est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & servos, camelos & asinos.

LVII. C. Cap. 31. Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: Tulit Jacob omnia quæ fuerant patris nostri, & de illius facultate ditatus, factus est inclytus: animadvertit quoque faciem Laban, quod non esset erga se sicut heri & nudiustertius, maxime dicente sibi Domino: Revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum. Misit, & vocavit Rachel & Liam in agrum, ubi pascebat greges, dixitque eis: Video faciem patris

a Manuscripti codices *Isachar* semper legunt cum unico *s*, & in Hebræo hodierno alterum *schin* otiosum esse videtur, quia nullam habet vocalem sibi sociam. Nihilominus duplex *ss* ab Hieronymo legendum discimus; de eodem enim nomine ita disseruit in qq. Hebraicis: *Etymologiam*, inquit, *hujus nominis Septuaginta Interpretes ediderunt*, est merces; *non utique, ut plerique addito pronomine male legunt, æstimandum est ita scriptum esse*, quod est merces, *sed totum nomen interpretatur*, est merces Is *quippe dicitur* est, & Sachar *merces*.

vestri

Digitized by Google

vestri quod non sit erga me sicut heri & nudiustertius: Deus autem patris mei fuit mecum. Et ipsæ nostis quod totis viribus meis servierim patri vestro. Sed pater vester circumvenit me, & mutavit mercedem meam decem vicibus: & tamen non dimisit eum Deus ut noceret mihi. Si quando dixit, Variæ erunt mercedes tuæ: pariebant omnes oves varios fetus. quando vero è contrario ait, Alba quæque accipies pro mercede: omnes greges alba pepererunt. Tulitque Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi. Postquam enim conceptus ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, & vidi in somnis ascendentes mares super feminas, varios & maculosos, & diversorum colorum. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Jacob? Et ego respondi: Adsum. Qui ait: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban. Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, & votum vovisti mihi. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuæ. Responderuntque Rachel & Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus & hereditate domus patris nostri? Nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum? Sed Deus tulit opes patris nostri, & nobis eas tradidit, ac filiis nostris: unde
XXXV.B. omnia quæ præcepit tibi Deus, fac. Surrexit itaque Jacob, & impositis liberis & conjugibus suis super camelos, abiit. Tulitque omnem substantiam suam, & greges; & quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan. Eo tempore Laban ierat ad tondendas oves, & Ra-
a chel furata est [a] idola patris sui. Noluitque Jacob confiteri socero suo quod fugeret. Quumque abiisset tam ipse quam omnia quæ juris ejus erant, & amne
b transmisso pergeret contra montem [b] Galaad, nuntiatum est Laban die tertio quod fugeret Jacob. Qui, assumptis fratribus suis, persequutus est eum diebus septem: & comprehendit eum in monte Galaad. Viditque in somnis dicentem sibi Deum: Cave ne quidquam aspere loquaris contra Jacob. Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum: quumque ille consequutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem monte Galaad fixit tentorium. Et dixit ad Jacob: Quare ita egisti, ut clam me abigeres filias meas quasi captivas gladio? Cur ignorante me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis? Non es passus ut oscularer filios meos ac filias: stulte operatus es: & nunc quidem valet manus mea reddere tibi malum: sed Deus patris vestri heri dixit mihi: Cave ne loquaris cum Jacob quidquam durius. Esto, ad tuos ire cupiebas, & desiderio tibi erat domus patris tui: cur furatus es deos meos? Respondit Jacob: Quod inscio te profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas. Quod autem furti me arguis: apud quemquumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. Scrutare quidquid tuorum apud me inveneris, & aufer. hæc dicens, ignorabat quod Rachel furata esset idola. In-

A gressus itaque Laban tabernaculum Jacob & Liæ, & utriusque famulæ, non invenit. Quumque intrasset tentorium Rachelis, illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, & sedit desuper: scrutantique omne tentorium, & nihil invenienti, ait: Ne irascatur dominus meus quod coram te assurgere nequeo: quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. sic delusa solicitudo quærentis est. Tumensque Jacob, cum jurgio ait: Quam ob culpam meam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti post
B me, & scrutatus es omnem supellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus meis & fratribus tuis, & judicent inter me & te. Idcirco viginti annis fui tecum? oves tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi: nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam: quidquid furto peribat, à me exigebas: die noctuque æstu urebar, & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis. Sic per viginti annos in domo tua servivi
C tibi, quattuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoque mercedem meam decem vicibus. Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac, affuisset mihi, forsitan modo nudum me dimisisses: afflictionem meam & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri. Respondit ei Laban: Filiæ meæ & filii, & greges tui, & omnia quæ cernis, mea sunt: quid possum facere filiis & nepotibus meis? Veni ergo, & ineamus fœdus: ut sit in testimonium inter me & te.
D Tulit itaque Jacob lapidem, & erexit illum in titulum: dixitque fratribus suis: Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum: quem vocavit Laban, Tumulum testis: & Jacob, Acervum testimonii: [c] uterque juxta proprietatem linguæ suæ. Dixitque Laban: Tumulus c
iste testis erit inter me & te hodie, & idcirco appellatum est nomen ejus Galaad, id est, Tumulus testis. Intueatur Dominus & judicet inter nos quando recesserimus à nobis, si afflixeris filias meas, &
E si introduxeris uxores alias super eas: nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit. Dixitque rursus ad Jacob: En tumulus hic, & lapis quem erexi inter me & te, testis erit: tumulus, inquam, iste & lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu præterieris, malum mihi cogitans. Deus Abraham, & Deus Nahor, judicet inter nos, Deus patris eorum. Juravitque Jacob per timorem patris sui Isaac, immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos
F ut ederent panem. Qui quum comedissent manserunt ibi. Laban vero de nocte consurgens, osculatus est filios & filias suas, & benedixit illis: reversusque est in locum suum.

Jacob quoque abiit itinere quo cœperat: fuerunt- XXVII.
que ei obviam Angeli Dei. quos quum vidisset, ait: T. LVIII. C.
Castra Dei sunt hæc. & appellavit nomen loci illius Capi 31.
Mahnaim, id est, Castra. Misit autem & nuntios ante se ad Esaü fratrem suum in terram Seir, regionis Edom: præcepitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esaü: Hæc dicit frater tuus Ja-

a Ubi nunc *idola* legimus, in Hebræo תרפים *Theraphim* scriptum est, quod Aquila μορφώματα, id est, *figurata* vel *imagines* interpretatur. Hoc autem ideo monet sanctus Hieronymus, ut sciamus quid in Judicum libro *Theraphim* sonet.

b Mons iste per anticipationem, ut frequenter docet Hieronymus, illo hîc vocatur nomine, quo postea nuncupandus est.

c Verba istæc ab interprete addita sunt; neque in Hebræorum voluminibus hoc modo posita reperiuntur: sed ibi scriptum est, quod Laban *acervum lapidum* vocaverit *igar seduthа*, Jacob vero *Gal aad*. Unde sanctus Hieronymus in qq. Hebraicis: *Acervus lingua Hebræa* (גל) Gal *dicitur*, (עד) Aad *vero testimonium. Rursum lingua Syra acervus* (יגר) Igar *appellatur*, *testimonium* (שהדותא) seduthа. *Jacob igitur acervum testimonii*, hoc est, Galaad, *lingua appellavit Hebræa: Laban vero idipsum, id est, acervum testimonii*, igar seduthа, *gentis suæ sermone vocavit; erat enim Syrus, & antiquam linguam parentum, provincia in qua habitabat sermone commutaverat.*

Digitized by Google

cob: Apud Laban peregrinatus sum, & fui usque A in præsentem diem. Habeo boves, & asinos, oves, & servos, atque ancillas: mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo. Reversi sunt nuntii ad Jacob, dicentes: Venimus ad Esaü fratrem tuum, & ecce properat in occursum tibi cum quadringentis viris. Timuitque Jacob valde: & perterritus divisit populum qui secum erat, greges quoque & oves & boves & camelos, in duas turmas, dicens: Si venerit Esaü ad unam turmam & percusserit eam, alia B turma, quæ reliqua est, salvabitur. Dixitque Jacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac: Domine qui dixisti mihi, Revertere in terram tuam, & in locum nativitatis tuæ, & benefaciam tibi: minor sum cunctis miserationibus, & veritate quam explesti servo tuo. In baculo meo transivi Jordanem istum: & nunc cum duabus turmis regredior. Erue me de manu fratris mei, de manu Esaü, quia valde eum timeo: ne forte veniens percutiat matrem cum filiis. Tu loquutus es quod C benefaceres mihi, & dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non potest. Quumque dormisset ibi nocte illa, separavit de his quæ habebat, munera Esaü fratri suo, capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, & arietes viginti, camelos fetas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta, & tauros [a] decem, asinas viginti, & pullos earum decem. Et misit per manus servorum suorum singulos seorsum greges: dixitque pueris suis, Antecedite me, & sit spatium inter D gregem & gregem. Et præcepit priori dicens: Si obvium habueris Esaü fratrem meum: & interrogaverit te, Cujus es? aut, Quo vadis? & Cujus sunt ista quæ sequeris? Respondebis: Servi tui Jacob, munera misit domino meo Esaü: ipse quoque post nos venit. Similiter mandata dedit secundo, & tertio, & cunctis qui sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esaü, quum inveneritis eum. Et addetis: Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur: dixit enim: Placabo illum mu- E neribus quæ præcedunt, & postea videbo eum, forsitan propitiabitur mihi. Præcesserunt itaque munera ante eum, ipse vero mansit nocte illa in castris. Quumque mature surrexisset, tulit duas uxores suas, & totidem famulas, cum undecim filiis, & transivit vadum Jebboc. Transductisque omnibus quæ ad se pertinebant, remansit solus: & ecce vir luctabatur cum eo usque mane. Qui quum videret quod eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, & statim emarcuit. Dixitque ad eum: Di- F mitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob. At ille, Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis? Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco. Vocavitque Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Deum fa- G cie ad faciem, & salva facta est anima mea. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel: ipse vero claudicabat pede. Quam ob caussam non comedunt filii Israël nervum, qui emarcuit in femore Jacob, usque in præsentem diem: eo quod tetigerit nervum femoris ejus, & obstupuerit.

Levans autem Jacob oculos suos, vidit venientem Esaü, & cum eo quadringentos viros divisitque filios Liæ & Rachel, ambarumque famularum: & posuit utramque ancillam, & liberos earum, in principio: Liam vero, & filios ejus, in secundo loco: Rachel autem & Joseph novissimos. Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus. Currens itaque Esaü obviam fratri suo, amplexatus est eum: stringensque collum ejus & osculans flevit. Levatisque oculis, vidit mulieres & parvulos earum, & ait: Quid sibi volunt isti: & si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt, quos donavit mihi Deus servo tuo. Et appropinquantes ancillæ & filii earum, incurvati sunt. Accessit quoque Lia cum liberis suis: & quum similiter adorassent, extremi Joseph & Rachel adoraverunt. Dixitque Esaü: Quænam sunt istæ turmæ quas obviam habui? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi. Dixitque Jacob: Noli ita, obsecro: sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei: esto mihi propitius, & suscipe benedictionem quam attuli tibi, & quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiens, ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui. Dixitque Jacob: Nosti Domine mi, quod parvulos habeam teneros, & oves & boves fetas, mecum: quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur una die cuncti greges. Præcedat Dominus meus ante servum suum: & ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro posse parvulos meos, donec veniam ad dominum meum in Seir. Respondit Esaü: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socii remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse: hoc uno tantum indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu domini mei. Reversus est itaque illo die Esaü itinere quo venerat in Seir. Et Jacob venit in Sochoth: ubi ædificata domo & fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius Sochoth, id est, tabernacula. Transivitque in [b] Salem urbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ: & habitavit juxta oppidum. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Emor patris Sichem, centum agnis. Et erecto ibi altari, invocavit super illud fortissimum Deum Israël.

Egressa est autem Dina filia Liæ ut videret mulieres regionis illius. Quam quum vidisset Sichem filius Emor Evæi, princeps terræ illius, adamavit eam: & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem. Et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemque blanditiis delinivit. Et pergens ad Emor patrem suum, Accipe mihi, inquit, puellam hanc conjugem. Quod quum audisset Jacob, absentibus filiis, & in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent. Egresso autem Emor patre Sichem ut loqueretur ad Jacob, ecce filii ejus veniebant de agro: auditoque quod acciderat, irati sunt valde, eo quod fedam rem esset operatus in Israël, &, violatâ filiâ Jacob, rem illicitam perpetrasset. Loquutus est itaque Emor ad eos & dixit: Sichem filii mei adhæsit anima filiæ vestræ: date eam illi uxorem: & jungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, & filias nostras accipite. Et habitate nobiscum: ter-

Cap. 33. — LVIIII. C. — XXXVI. B. — XXVIII. T. — Cap. 34.

a In editis corrupte legimus *viginti*, pro *decem*.

b Error oboritur hîc loci, si credatur ista *Salem* esse *Hierusalem*, quæ *Salem* etiam ante dicta est, in qua regnavit Melchisedec. Consule lib. qq. Hebraicarum sancti Hieronymi.

Digitized by Google

ra in potestate vestra est, exercete, negotiamini, A
& possidete eam. Sed & Sichem ad patrem & ad
fratres ejus ait: Inveniam gratiam coram vobis: &
quæcumque statueritis, dabo: augete dotem, munera
postulate, & libens tribuam quod petieritis: tantum
date mihi puellam hanc uxorem. Responderunt filii
Jacob Sichem & patri ejus in dolo, sævientes ob
stuprum sororis: Non possumus facere quod petitis,
nec dare sororem nostram homini incircumciso: quod
illicitum & nefarium est apud nos. Sed in hoc
valebimus fœderari, si esse volueritis no- B
stri similes, & circumcidatur in vobis omne masculini
sexus: tunc dabimus & accipiemus mutuo filias
nostras ac vestras: & habitabimus vobiscum, erimusque
unus populus: sin autem circumcidi nolueritis,
tollemus filiam nostram, & recedemus. Placuit oblatio
eorum Emor, & Sichem filio ejus: nec distulit
adolescens quin statim quod petebatur expleret:
amabat enim puellam valde, & ipse erat inclytus in
omni domo patris sui. Ingressique portam urbis,
loquuti sunt populo: Viri isti pacifici sunt, C
& volunt habitare nobiscum: negotientur in terra,
& exerceant eam, quæ spatiosa & lata cultoribus
indiget: filias eorum accipiemus uxores, & nostras
illis dabimus. Unum est, quo differtur tantum bonum:
Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis
imitantes. Et substantia eorum, & pecora, & cuncta
quæ possident, nostra erunt: tantum in hoc acquiescamus,
& habitantes simul, unum efficiemus populum.
Assensi sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.
Et ecce die tertio, quando gravissimus vul- D
nerum dolor est: arreptis duo Jacob filii Simeon &
Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem
confidenter: interfectisque omnibus masculis, & Emor
& Sichem filium suum pariter necaverunt, tollentes
Dinam de domo Sichem sororem suam. Quibus
egressis, irruerunt super occisos * cæteri filii Jacob:
& depopulati sunt urbem in ultionem stupri. Oves
eorum, & armenta, & asinos, cunctaque vastantes
quæ in domibus & in agris erant: parvulos quoque
& uxores eorum duxerunt captivas. Quibus patratis
audacter, Jacob dixit ad Simeon & Levi: Turbastis
me, & odiosum me fecistis Chananæis & Pherezæis
habitatoribus terræ hujus. Nos pauci sumus:
illi congregati percutient me, & delebor ego, &
domus mea. Responderunt: Numquid ut scorto abuti
debuere sorore nostra?

* In h. non habet, cæteri filii Jacob, sed, filii Jacob venerunt super occisos.

LX. C. Cap. 35. Interea loquutus est Deus ad Jacob: Surge, &
ascende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo
qui apparuit tibi quando fugiebas Esau fratrem tuum.
Jacob vero convocata omni domo sua, ait: Abji- F
cite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini,
ac mutate vestimenta vestra. Surgite, &
ascendamus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo;
qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius
fuit itineris mei. Dederunt ergo ei omnes deos alienos
quos habebant, & inaures quæ erant in auribus
eorum: at ille infodit eas subter terebinthum, quæ
est post urbem Sichem. Quumque profecti essent,
terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, &
non sunt ausi persequi recedentes. Venit igitur G
LXI. C. XXXVII. 8. Jacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento
Bethel: ipse & omnis populus cum eo. Ædificavitque
ibi altare, & appellavit nomen loci, Domus
Dei: ibi enim apparuit ei Deus quum fugeret
fratrem suum. Eodem tempore mortua est Debbora
nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel
subter quercum: vocatumque est nomen loci, Quercus
fletus. Apparuit autem iterum Deus Jacob postquam
reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque
ei, dicens: Non vocaberis ultra Jacob, sed
Israël erit nomen tuum. Et appellavit eum Israël,
dixitque ei: Ego Deus omnipotens, cresce & multiplicare:
gentes & populi nationum erunt ex te,
reges de lumbis tuis egredientur. Terramque quam
dedi Abraham & Isaac, dabo tibi & semini tuo post
te. Et recessit ab eo. Ille vero erexit titulum la- LXII. C.
pideum in loco quo loquutus fuerat ei Deus: libans
super eum libamina, & effundens oleum: vocansque
nomen loci illius, Bethel. Egressus autem XXVIIIT.
inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit
Ephratam: in qua quum parturiret Rachel, ob difficultatem
partus periclitari cœpit. Dixitque ei obstetrix:
Noli timere, quia & hunc habebis filium.
Egrediente autem anima præ dolore, & imminente
jam morte, vocavit nomen filii sui Benoni, id est,
filius doloris mei: pater vero appellavit eum Benjamin,
id est, filius dextræ. Mortua est ergo Rachel,
& sepulta in via quæ ducit Ephratam, hæc
est Bethlehem. Erexitque Jacob titulum super sepulchrum
ejus. Hic est titulus monumenti Rachel,
usque in præsentem diem. Egressus inde, fixit tabernaculum
trans Turrem gregis. Quumque habitaret
in illa regione, abiit Ruben, & dormivit cum Bala
concubina patris sui: quod illum minime latuit.
Erant autem filii Jacob duodecim. Filii Liæ: primogenitus
Ruben, & Simeon, & Levi, & Judas, &
Issachar, & Zabulon. Filii Rachel: Joseph & Benjamin.
Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Nephthali.
Filii Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aser: hi
filii Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ.
Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mamre, Civitatem
Arbee, hæc est Hebron: in qua peregrinatus
est Abraham & Isaac. Et completi sunt dies
Isaac centum octoginta annorum. Consumtusque
ætate mortuus est: & appositus est populo suo senex
& plenus dierum: & sepelierunt eum Esau &
Jacob filii sui.

E Hæ sunt autem generationes Esau, ipse est Edom. XXX. T.
Esau accepit uxores de filiabus Chanaan: Ada fi- LXIII. C. Cap. 36.
liam Elon Hetthæi, & Oolibama filiam Ana, filiam
Sebeon Hevæi: Basemath quoque filiam Ismaël sororem
Nabajoth. Peperit autem Ada, Eliphaz: Basemath
genuit Rahuel: Oolibama edidit Jeus & Jalam
& Core. Hi filii Esau qui nati sunt ei in terra
Chanaan. Tulit autem Esau uxores suas & filios &
filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam,
& pecora, & cuncta quæ habere poterat in
terra Chanaan: & abiit in alteram regionem, recessitque
à fratre suo Jacob. Divites enim erant valde,
& simul habitare non poterant: nec sustinebat eos
terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum.
Habitavitque Esau in monte Seir, ipse est Edom.
Hæ sunt autem generationes Esau patris Edom
in monte Seir, & hæc nomina filiorum ejus: Eliphaz
filius Ada uxoris Esau: Rahuel quoque filius
Basemath uxoris ejus. Fueruntque filii Eliphaz: Theman,
Omar, Sephu, & Gatham, & Cenez. Erat
autem Thamna, concubina Eliphaz filii Esau: quæ
peperit ei Amalech. Hi sunt filii Adæ uxoris Esau. Filii
autem Rahuel: Nahath & Zara, Semma & Miza.
Hi filii Basemath uxoris Esau. Isti quoque erant
filii Oolibama filiæ Ana, filiæ Sebeon, uxoris Esau,
quos genuit ei, Jeus & Jalam, & Core. Hi du- LXIIII. C.
ces filiorum Esau: filii Eliphaz primogeniti Esau:
dux Theman, dux Omar, dux Sephu, dux Cenez,

Digitized by Google

dux Core, dux Gatham, dux Amalech, Hi duces A
Eliphaz in terra Edom, & hi filii Adæ. Hi quo-
que filii Rahuel filii Esaü, dux Nahath, dux Zara,
dux Semma, dux Miza. Hi autem duces Rahuel
in Terra Edom: isti filii Basemath uxoris Esaü. Hi
autem filii Oolibama uxoris Esaü: dux Jeus, dux Ja-
lam, dux Core. Hi duces Oolibama filiæ Ana uxoris
Esaü. Isti filii Esaü, & hi duces eorum: ipse est Edom.
Isti sunt filii Seir Horræi, habitatores terræ: Lo-
tan, & Sobal, & Sebeon, & Ana, Dison, & Eser,
& Disan. Hi duces Horræi, filii Seir, in Terra Edom. B
Facti sunt autem filii Lotan: Hori & Heman. erat
autem soror Lotan, Thamna. Et isti filii Sobal: Al-
van & Manahath & Hebal, & Sepho & Onam. Et
hi filii Sebeon: Aja & Ana. Iste est Ana qui inve-
nit aquas calidas in solitudine, quum pasceret asinos
Sebeon patris sui: habuitque filium Disan, & filiam
Oolibama. Et isti filii Disan: Amdan, & Eseban,
& Jethran, & Charan. Hi quoque filii Eser: Balaan
& Zavan, & Acan. Habuit autem filios Disan: Hus
& Aram. Isti duces Horræorum: dux Lotan, dux C
Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Dison, dux E-
ser, dux Disan: isti duces Horræorum qui impera-
LXV. C. verunt in Terra Seir. Reges autem qui regna-
verunt in Terra Edom antequam haberent regem
filii Israël, fuerunt hi: Bela filius Beor, nomenque
urbis ejus Denaba. Mortuus est autem Bela, & re-
gnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Bosra. Quumque
mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam de ter-
ra Themanorum. Hoc quoque mortuo, regnavit D
pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in
regione Moab: & nomen urbis ejus Havith. Quum-
que mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de
Masereca. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo
Saül de fluvio Rooboth. Quumque & hic obiisset,
successit in regnum Bahalanan filius Achobor. Isto
quoque mortuo, regnavit pro eo Adad, nomenque
urbis ejus Phaü: & appellabatur uxor illius Mehe-
tabel, filia Matred filia Mesaab. Hæc ergo nomina
ducum Esaü, in cognationibus, & locis, & vocabu- E
lis suis: dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth, dux
Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux
Theman, dux Mabsar, dux Magdiel, dux Iram: hi
duces Edom habitantes in terra imperii sui; ipse est
Esaü pater Idumæorum.

Cap. 37. Habitavit autem Jacob in terra Chanaan, in
qua peregrinatus est pater suus. Et hæ sunt gene-
XXXI. T. rationes ejus. Joseph quum [a] sexdecim esset an-
XXXVIII. B. LXVI. C. norum, pascebat gregem cum fratribus suis ad- F
a huc puer: & erat cum filiis Balæ & Zelphæ uxo-
rum patris sui, accusavitque fratres suos apud pa-
trem crimine pessimo. Israël autem diligebat Jo-
seph super omnes filios suos, eo quod in senectute
b genuisset eum: fecitque ei tunicam [b] polymitam.
Videntes autem fratres ejus quod à patre plus cun-
ctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei
quidquam pacifice loqui. Accidit quoque ut visum
somnium referret fratribus suis: quæ causa majo-
ris odii seminarium fuit. Dixitque ad eos: Audite G
somnium meum quod vidi: Putabam ligare nos
manipulos in agro: & quasi consurgere manipulum
meum, & stare, vestrosque manipulos circumstan-
tes adorare manipulum meum. Responderunt fra-
tres ejus: Numquid rex noster eris? aut subjicie-
mur ditioni tuæ? Hæc ergo caussa somniorum at-
que sermonum, invidiæ & odii fomitem ministra-
vit. Aliud quoque vidit somnium, quod narrans
fratribus suis, ait: Vidi per somnium, quasi solem,
& lunam, & stellas undecim, adorare me. Quod
quum patri suo & fratribus retulisset, increpavit
eum pater, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium
quod vidisti? num ego & mater tua & fratres tui
adorabimus te super terram? Invidebant ei igitur
fratres sui: pater vero rem tacitus considerabat.
Quumque fratres illius in pascendis gregibus patris
morarentur in Sichem, dixit ad eum Israël: Fratres
tui pascunt oves in Sichimis: veni, mittam te ad
eos. Quo respondente, Præsto sum, ait: Vade, &
vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pe-
cora: & renuntia mihi quid agatur. Missus de Valle
Hebron, venit in Sichem: invenitque eum vir er-
rantem in agro, & interrogavit quid quæreret. At
ille respondit: Fratres meos quæro, indica mihi
ubi pascant greges. Dixitque ei vir: Recesserunt
de loco isto: audivi autem eos dicentes: Eamus in
Dothain. Perrexit ergo Joseph post fratres suos LXVII. C.
& invenit eos in Dothain. Qui quum vidissent eum
procul, antequam accederet ad eos: cogitaverunt
illum occidere: & mutuo loquebantur: Ecce so-
mniator venit: venite occidamus eum, & mittamus
in cisternam veterem: dicemusque, Fera pessima
devoravit eum: & tunc apparebit quid illi prosint
somnia sua. Audiens hoc Ruben, nitebatur libe-
rare eum de manibus eorum, & dicebat: Non [c] in- c
terficiamus animam ejus, nec effundatis sangui-
nem: sed projicite eum in cisternam hanc, quæ est
in solitudine, manusque vestras servate innoxias:
hoc autem dicebat, volens eripere eum de mani-
bus eorum, & reddere patri suo. Confestim igi-
tur ut pervenit ad fratres, nudaverunt eum tuni-
ca talari & polymita: miseruntque in cisternam,
quæ non habebat aquam. Et sedentes ut comede-
rent panem, viderunt viatores Ismaelitas venire de
Galaad, & camelos eorum, portantes aromata, &
resinam, & stacten, in Ægyptum. Dixit ergo Ju-
das fratribus suis: Quid nobis prodest si occideri-
mus fratrem nostrum, & celaverimus sanguinem
ipsius? Melius est ut venumdetur Ismaelitis, & ma-
nus nostræ non polluantur: frater enim & caro no-
stra est. Acquieverunt fratres sermonibus ejus. Et
prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extra-
hentes eum de cisterna, vendiderunt Ismaelitis,
viginti argenteis: qui duxerunt eum in Ægyptum.
Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit
puerum: & scissis vestibus pergens ad fratres suos,
ait: Puer non comparet, & ego quo ibo? Tule-
runt autem tunicam ejus, & in sanguine hœdi,
quem occiderant, tinxerunt: mittentes qui fer-
rent ad patrem, & dicerent: Hanc invenimus: vi-
de utrum tunica filii tui sit, an non. Quam quum
agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pes-
sima comedit eum, bestia devoravit Joseph. Scissis-
que vestibus, indutus est cilicio, lugens filium
multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis

a In Hebræo *filius decem & septem annorum* dicitur Joseph. Quod sequuntur Græci, & cunctæ Orientalium versiones: sensum tamen recte expressit Hieronymus, quia annos sexdecim expletos intelligit.

b Pro *varia* sive *polymita*, Aquila interpretatus est ἀστραγάλειον, id est, *tunicam talarem*. Symmachus, *tunicam manicatam*; sive quod ad talos usque descenderet, & manibus artificis mira esset varietate distincta; sive quod haberet manicas: Antiqui enim magis colobiis utebantur.

c Sic Canon Hebr. verit. & manuscriptus alter Bibliorum. In Hebræo ac Samaritano textu habetur נכנו *naccennu*, id est, *percutiamus eum*, sive *interficiamus*; quam lectionem sequuntur quoque LXX. ac cæteri Interpretes: sed dissentiunt in consequentibus, nam legunt in tertia persona אל־תשפכו *al-Thisphechu*, *ne effundatis*: duo autem codices MSS. jam memorati habent, *effundamus*; manifesto, ni fallor, scriptorum errore.

Digitized by Google

ejus ut lenirent dolorem patris noluit consolatio- A
nem recipere, & ait: Descendam ad filium meum
lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,
Madianitæ vendiderunt Joseph in Ægypto Phuti-
phari eunucho Pharaonis, magistro militiæ.
XXXII. Eodem tempore descendens Judas à fratribus suis
T. LXVIII. divertit ad virum Odollamitem, nomine Hiram.
C. Viditque ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo
Cap. 38. Sua: & uxore accepta ingressus est ad eam. Quæ
concepit, & peperit filium, vocavitque nomen ejus
Her. Rursus concepto fœtu, natum filium nomi- B
navit Onam. Tertium quoque peperit: quem ap-
pellavit Sela: quo nato, parere ultra cessavit. De-
dit autem Judas uxorem primogenito suo Her, no-
mine Thamar. Fuit quoque Her primogenitus Ju-
dæ, nequam in conspectu Domini: & ab eo occi-
sus est. Dixit ergo Judas ad Onam filium suum:
Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut
suscites semen fratri tuo. Ille autem sciens non sibi
nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui, semen
fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nasce- C
rentur. Et idcirco percussit eum Dominus quod
rem detestabilem faceret. Quamobrem dixit Judas
Thamar nurui suæ: Esto vidua in domo patris tui,
donec crescat Sela filius meus: timebat enim ne &
ipse moreretur sicut fratres ejus. Quæ abiit, &
habitavit in domo patris sui. Evolutis autem mul-
* h. tis diebus, mortua est filia Sua uxor Judæ: qui
post luctum consolatione suscepta ascendebat ad
a tonsores ovium suarum, ipse & Hiras [a] opilio gre-
gis Odollamita, in Thimnatha. Nuntiatumque est D
Thamar quod socer illius ascenderet in Thimnatha
ad tondendas oves. Quæ, depositis viduitatis vesti-
bus, assumsit theristrum: & mutato habitu, sedit
in bivio itineris, quod ducit Thimnatham: eo
quod crevisset Sela, & non eum accepisset mari-
tum. Quam quum vidisset Judas, suspicatus est esse
meretricem: operuerat enim vultum suum, ne agno-
sceretur. Ingrediensque ad eam, ait: Dimitte me ut
coëam tecum: nesciebat enim quod nurus sua esset.
Qua respondente: Quid mihi dabis ut fruaris con- E
cubitu meo? dixit: Mittam tibi hœdum de gregi-
bus. Rursumque illa dicente: Patiar quod vis, si de-
deris mihi arrhabonem, donec mittas quod pollice-
ris. Ait Judas: Quid vis tibi pro arrhabone dari?
Respondit: Annulum tuum, & armillam, & bacu-
lum tuum quem in manu tenes. Ad unum igitur
coitum concepit mulier, & surgens abiit: deposi-
toque habitu, quem assumserat, induta est vidui-
tatis vestibus. Misit autem Judas hœdum per pasto-
rem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod F
dederat mulieri: qui quum non invenisset eam, in-
terrogavit homines loci illius: Ubi est mulier quæ
sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit
in loco isto meretrix; reversus est ad Judam, & di-
xit ei: Non inveni eam: sed & homines loci illius
dixerunt mihi, numquam ibi sedisse scortum, Ait
Judas: Habeat sibi, certe mendacii nos arguere non
poterit: ego misi hœdum quem promiseram, & tu
non invenisti eam. Ecce autem post tres menses nun-
tiaverunt Judæ, dicentes: Fornicata est Thamar nu- G
rus tua, & videtur uterus illius intumescere. Dixit
Judas: Producite eam ut comburatur. Quæ quum

educeretur ad pœnam, misit ad socerum suum, di-
cens: De viro, cujus hæc sunt, concepi: cognosce
cujus sit annulus, & armilla, & baculus. Qui, agni-
tis muneribus, ait: [b] Justior me est, quia non tra- b
didi eam Sela filio meo. Attamen ultra non cogno-
vit illam. Instante autem partu, apparuerunt gemi-
ni in utero: atque in ipsa effusione infantum, unus
protulit manum, in qua obstetrix ligavit cocci-
num, dicens: iste egredietur prior. Illo vero re-
trahente manum, egressus est alter: dixitque mu-
lier: Quare divisa est propter te maceria? & ob hanc
caussam vocavit nomen ejus Phares. Postea egressus
est frater ejus, in cujus manu erat coccinum: quem
appellavit Zara.
Igitur Joseph ductus in Ægyptum est, emitque XXXIII.
eum Phutiphar eunuchus Pharaonis, princeps exer- T. XXXIX.
citus, vir Ægyptius, de manu Ismaëlitarum, à qui- B
bus perductus erat. Fuitque Dominus cum eo, & LXVIIII.
erat vir in cunctis prospere agens: habitavitque in C. Cap. 39.
domo domini sui, qui optime noverat esse Domi-
num cum eo, & omnia, quæ gereret, ab eo dirigi in
manu illius. Invenitque Joseph gratiam coram do-
mino suo, & ministrabat ei, à quo præpositus omni-
bus gubernabat creditam sibi domum, & universa
quæ ei tradita fuerant: benedixitque Dominus do-
mui Ægyptii propter Joseph, & multiplicavit tam
in ædibus, quam in agris cunctam ejus substan-
tiam: nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo
vescebatur. Erat autem Joseph pulchra facie, & de-
corus aspectu. Post multos itaque dies injecit domi-
na oculos suos in Joseph, & ait: Dormi mecum.
Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad
eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis,
ignorat quid habeat in domo sua: nec quidquam
est quod non in mea sit potestate, vel non tradi-
derit mihi, præter te, quæ uxor ejus es: quomodo
ergo possum malum hoc facere, & peccare in Deum?
Hujuscemodi verbis per singulos dies, & mulier *
molesta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum.
Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph do-
mum, & operis quidpiam absque arbitris faceret:
& illa apprehensâ laciniâ vestimenti ejus, diceret:
Dormi mecum. Qui relicto in manu illius pallio fu-
git, & egressus est foras. Quumque vidisset mulier
vestem in manibus suis, & se esse contemtam, vo-
cavit homines domus suæ, & ait ad eos: En intro-
duxit virum Hebræum, ut illuderet nobis: ingressus
est ad me, ut coiret mecum: quumque ego succla-
massem, & audisset vocem meam, reliquit pallium
quod tenebam, & fugit foras. In argumentum er-
go fidei retentum pallium ostendit marito rever-
tenti in domum suam, & ait: Ingressus est ad me
servus Hebræus quem adduxisti ut illuderet mihi:
quumque [c] audisset me clamare, reliquit pallium, & c
fugit foras. His auditis dominus, & nimium credu-
lus verbis conjugis, iratus est valde: tradiditque
Joseph in carcerem, ubi vincti regis custodieban-
tur, & erat ibi clausus. Fuit autem Dominus cum
Joseph, & misertus illius dedit ei gratiam in con-
spectu principis carceris. Qui tradidit in manu ipsius
universos vinctos qui in custodia tenebantur: &
quidquid fiebat, sub ipso erat. Nec noverat ali-
quid, cunctis ei creditis: Dominus enim erat cum

a Pro *opilione* sive *pastore*, *amicus* legitur (רעה). Sed verbum ambiguum est, quia iisdem litteris utrumque nomen scribitur: verum amicus *ree*, pastor *roe* legitur. רעה igitur nomen Hebræum diversimode legit Hieronymus, *roe* hîc loci; *ree* vero in quæstionibus Hebraicis. De hac diversa interpretandi ratione apud Hieronymum non insolita, diximus in Prolegomenis nostris.

b In Hebræo habet: *Justificata est ex me*, non quod justa fuerit, sed quod comparatione illius minus mali fecerit, nequaquam vaga ad turpitudinem, sed liberos requirendo.

c Aliter MSS. codices & canon Hebr. verit. qui legunt: *Quumque vidisset me clamare*, sed idem est sensus in utraque lectione.

Digitized by Google

illo, & omnia opera ejus dirigebat.

XXXIIII. T. LXX. C. Cap. 40. His itaque gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, [a] pincerna regis Ægypti, & pistor, domino suo. Iratusque Pharao contra eos (nam alter pincernis præerat, alter pistoribus) & misit eos in carcerem principis militum in quo erat vinctus & Joseph. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui & ministrabat eis. Aliquantum temporis fluxerat, & illi in custodia tenebantur. Videruntque ambo somnium nocte una juxta interpretationem congruam sibi: ad quos quum introisset Joseph mane, & vidisset eos tristes, sciscitatus est dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra? Qui responderunt: Somnium vidimus, & non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph: Numquid non Dei est interpretatio? referte mihi quid videritis. Narravit prior, præpositus pincernarum, somnium suum: Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, & post flores uvas maturescere: calicemque Pharaonis in manu mea: tuli ergo uvas, & expressi in calicem quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni. Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somnii: Tres propagines, tres adhuc dies sunt: post quos recordabitur Pharao ministerii tui, & restituet te in gradum pristinum: dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut facere ante consueveras. Tantum memento mei, quum tibi bene fuerit, & facias mecum misericordiam: ut suggeras Pharaoni, & educat me de isto carcere: quia furto sublatus sum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum missus sum. Videns pistorum magister quod prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium, Quod haberem tria canistra farinæ super caput meum: & in uno canistro quod erat excelsius, portare me omnes cibos qui fiunt arte pistoria, avesque comedere ex eo. Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somnii. Tria canistra, tres adhuc dies sunt: post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas. Exin dies tertius natalis Pharaonis erat: qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret Regi poculum: alterum suspendit in cruce, ut conjectoris veritas probaretur. Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

LXXI. C. Cap. 41. Post duos annos vidit Pharao somnium. Putabat se stare super fluvium, de quo ascendebant septem boves, pulchræ & crassæ nimis: & pascebantur in locis palustribus. Aliæ quoque septem emergebant de flumine, fœdæ confectæque macie: & pascebantur in ipsa amnis ripa in locis virentibus: devoraveruntque eas, quarum mira species & habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao, rursum dormivit, & vidit alterum somnium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque formosæ: aliæ quoque totidem spicæ tenues & percussæ uredine oriebantur, devorantes omnem priorum pulchritudinem. Evigilans Pharao post quietem, & facto mane, pavore perterritus, misit ad conjectores Ægypti, cunctosque sapientes: & accersitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur. Tunc demum A reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum: Iratus rex servis suis, me & magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum: ubi una nocte uterque vidimus somnium, præsagium futurorum. Erat ibi puer Hebræus, ejusdem ducis militum famulus: cui narrantes somnia, audivimus quidquid postea rei probavit eventus. ego enim redditus sum officio meo: & ille suspensus est in cruce.

XL. B. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt: ac veste mutata, oblatus B est ei. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audivi te prudentissime conjicere. Respondit Joseph: absque me Deus respondebit [b] prospera Pharaoni. Narravit ergo Pharao quod viderat: Putabam me stare super ripam fluminis, & septem boves de amne conscendere, pulchras nimis, & obesis carnibus: quæ in pastu paludis virecta carpebant. Et ecce, has sequebantur aliæ septem boves in tantum deformes & macilentæ, ut numquam tales in terra Ægypti viderim: quæ, devoratis & consumptis prioribus, nullum saturitatis dedere vestigium: C sed simili macie & squalore torpebant. Evigilans, rursum sopore depressus, vidi somnium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ. Aliæ quoque septem tenues & percussæ uredine, oriebantur è stipula: quæ priorum pulchritudinem devorarunt. Narravi conjectoribus somniorum, & nemo est qui edisserat. Respondit Joseph: Somnium regis unum est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni. Septem boves pulchræ, & septem D spicæ plenæ, septem ubertatis anni sunt: eamdemque vim somnii comprehendunt. Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ ascenderunt post eas, & septem spicæ tenues, & vento urente percussæ: septem anni sunt venturæ famis. Qui hoc ordine complebuntur: Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universa terra Ægypti: quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retro abundantia: consumtura est enim fames omnem terram, & ubertatis ma- E gnitudinem perditura est inopiæ magnitudo. Quod autem vidisti secundo ad eamdem rem pertinens somnium: firmitatis indicium est, eo quod fiat sermo Dei, & velocius impleatur. Nunc ergo provideat rex virum sapientem & industrium, & præficiat eum Terræ Ægypti: Qui constituat præpositos per singulas regiones: & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis, qui jam nunc futuri sunt, congreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serveturque in urbibus. F Et paretur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum, & non consumetur terra inopia. Placuit Pharaoni consilium & cunctis ministris ejus: loquutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Joseph: Quia ostendit Deus tibi omnia quæ loquutus es, numquid sapientiorem & similem tui invenire potero? Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantum regni solio te præcedam. Dixitque quoque rur- G sum Pharao ad Joseph: Ecce, constitui te super universam terram Ægypti. Tulit annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus: vestivitque eum stola byssina, & collo torquem auream circumpo-

a Notat sanctus Hieronymus in Hebræo scriptum esse *Masec*, illud verbum quod in nomine servi Abraham supra legitur. Hodie tamen in Hebræo illud verbum nonnihil habet diversitatis, quia pro servo Abraham supra cap. 15. ℣. 2. scribitur משק *mesec*: hic vero משקה *masce*, Nomen autem *masec* more vulgi *pincernam* vocat Hieronymus.

b In Hebræo שלום *Salom* habet: quare Hieronymus in quæstionibus jam centies nominatis ita interpretatur ad verbum: *Sine me Deus respondebit pacem Pharaoni.* Denique, inquit, Symmachus more suo apertius transtulit: *Non ego, sed Deus respondebit pacem Pharaoni.*

Digitized by Google

fuit. Fecitque eum ascendere super currum suum se- A cundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent universæ Terræ Ægypti. Dixit quoque rex ad Joseph: Ego sum Pharao: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. [a] Vertitque nomen illius, & vocavit eum lingua Ægyptiaca, Salvatorem mundi. Deditque illi uxorem Aseneth filiam Phutiphares sacerdotis Heliopoleos.

XXXV. T. Egressus itaque Joseph ad terram Ægypti (triginta autem annorum erat quando stetit in con- B spectu regis Pharaonis) circuivit omnes regiones Ægypti. Venitque fertilitas septem annorum: & in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est. Tantaque fuit multitudo tritici, ut arenæ maris coæquaretur, & copia mensuram excederet. Nati sunt autem Joseph filii duo antequam veniret fames: quos ei peperit Aseneth filia Phutiphares sacerdotis Heliopoleos. Vocavitque nomen primogeniti, Manasses, dicens: O- C blivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei. Nomen quoque secundi appellavit Ephraïm, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Igitur transactis septem annis ubertatis, qui fuerant in Ægypto: cœperunt venire septem anni inopiæ: quos prædixerat Joseph: & in universo orbe fames prævaluit, in cuncta autem terra Ægypti erat panis. Qua esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Joseph: & quidquid vobis D dixerit, facite. Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Joseph universa horrea, & vendebat Ægyptiis: nam & illos oppresserat fames. Omnesque provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent escas, & malum inopiæ temperarent.

XLI. B. LXXII. C. Cap. 42. Audiens autem Jacob quod alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis: Quare negligitis? audivi quod triticum venumdetur in Ægypto: descendite, & emite nobis necessaria, ut possimus vivere, & non consumamur inopia. Descendentes igitur fratres Jo- E seph decem, ut emerent frumenta in Ægypto, (Benjamin domi retento ab Jacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne forte in itinere quidquam patiatur mali:) ingressi sunt terram Ægypti cum aliis qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan. Et Joseph princeps Ægypti, atque ad illius nutum frumenta populis vendebantur. Quumque adorassent eum fratres sui, & agnovisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut F emamus victui necessaria. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est agnitus ab eis. Recordatusque somniorum, quæ aliquando viderat, ait ad eos, Exploratores estis: ut videatis infirmiora terræ venistis. Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt ut emerent cibos. Omnes filii unius viri sumus: pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali. Quibus ille respondit: Aliter est: immunita terræ hujus considerare venistis. Et illi: Duodecim, inquiunt, servi tui, fratres sumus, filii G viri unius in terra Chanaan: minimus cum patre nostro est, & alius non est super. Hoc est, ait, quod loquutus sum: Exploratores estis. Jam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus. Mittite è vobis unum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis utrum falsa an vera sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Tradidit ergo eos custodiæ tribus diebus. Die autem tertio eductis è carcere, ait: Facite quæ dixi, & vivetis: Deum enim timeo. Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emistis, in domos vestras, & fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, & non moriamini. Fecerunt ut dixerat, & loquuti sunt ad invicem: Merito hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, quum deprecaretur nos, & non audivimus: idcirco venit super nos ista tribulatio. E quibus unus Ruben, ait: Numquid non dixi vobis: Nolite peccare in puerum, & non audistis me? en sanguis ejus exquiritur. Nesciebant autem quod intelligeret Joseph: eo quod per interpretem loqueretur ad eos. Avertitque se parumper, & flevit: & reversus loquutus est ad eos. Tollensque Simeon, & ligans illis præsentibus, jussit ministris ut implerent saccos eorum tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: qui fecerunt ita. At illi portantes frumenta in asinis, profecti sunt. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi, dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia mea, en habetur in sacco. Et obstupefacti turbatique, dixerunt mutuo: Quidnam est hoc quod fecit nobis Deus: Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, & narraverunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicentes: Loquutus est nobis dominus terræ dure, & putavit nos exploratores provinciæ. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias. Duodecim fratres uno patre geniti sumus: unus non est super, minimus cum patre versatur in terra Chanaan. Qui ait nobis: Sic probabo quod pacifici sitis: Fratrem vestrum unum dimittite apud me, & cibaria domibus vestris necessaria sumite, & abite, fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quod non sitis exploratores: & istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis: ac deinceps emendi quæ vultis habeatis licentiam. His dictis, quum frumenta effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritisque simul omnibus, dixit pater Jacob: Absque liberis me esse fecistis, Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, Benjamin auferetis: in me hæc mala omnia reciderunt. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi restituam. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater ejus mortuus est, ipse solus remansit: si quid ei adversi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

Interim fames omnem terram vehementer premebat. Consumtisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos: Revertimini, & emite pauxillum escarum. Respondit Judas: Denuntiavit nobis vir ille sub testificatione jurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum XLIII. B. LXXIII. C. Cap. 43.

a Hunc locum paraphrasticos vertit Hieronymus; in Hebræo enim hæc tantum leguntur: *Et vocavit Pharao nomen Joseph* צפנת פענח *Saphaneth Phane.* Sed ad sensum Scripturæ facilius percipiendum non parum conducunt quæ ab Hieronymo addita monemus: unde libro traditionum Hebraicarum de nomine imposito Joseph ipse scribit. *Licet Hebraice hoc nomen* absconditorum repertorem *sonet; tamen quia ab Ægyptio ponitur, ipsius lingua debet habere rationem. Interpretatur ergo sermone Ægyptio* Saphaneth phane, *sive ut Septuaginta transferre voluerunt* Ψονθὸμ φανήχ, Salvator mundi: *eo quod orbem terræ ab imminente famis excidio liberaris.*

Digitized by Google

minimum adduxeritis vobiscum. Si ergo vis mittere A eum nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria: sin autem non vis, non ibimus: vir enim, ut sæpe diximus, denuntiavit nobis, dicens: Non videbitis faciem meam absque hoc fratre vestro minimo. Dixit eis Israël: in meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei & alium habere vos fratrem. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret: si haberemus fratrem: & nos respondimus ei consequenter juxta id quod fuerat sciscitatus: numquid scire poteramus B quod dicturus esset: Adducite vobiscum fratrem vestrum? Judas quoque dixit patri suo: Mitte puerum mecum, ut proficiscamur, & possimus vivere: ne moriamur nos & parvuli nostri. Ego suscipio puerum: de manu mea require illum. nisi reduxero, & tradidero eum tibi, ero peccati in te reus omni tempore. Si non intercessisset dilatio, jam vice altera venissemus. Igitur Israel pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis; sumite de optimis terræ in vasis vestris, & ferte viro munera, mo- C dicum resinæ, & mellis, & styracis, stactes, & terebinthi, & amygdalarum. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum: & illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne forte errore factum sit: sed & fratrem vestrum tollite, & ite ad virum. Deus autem omnipotens faciat vobis eum placabilem: & remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, & hunc Benjamin: ego autem quasi orbatus absque liberis ero. Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Benjamin: descenderuntque in Ægy- D ptum, & steterunt coram Joseph. Quos quum ille vidisset, & Benjamin simul, præcepit dispensatori domus suæ, dicens: Introduc viros domum, & occide victimas, & instrue convivium: quoniam mecum sunt commesturi meridie. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum, & introduxit viros domum. Ibique exterriti, dixerunt mutuo. Propter pecuniam, quam retulimus prius in saccis nostris, introducti sumus: ut devolvat in nos calumniam, & violenter subjiciat servituti, & nos, & asinos nostros. Quam- E obrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem loquuti sunt: Oramus domine ut audias. Jam ante descendimus ut emeremus escas: quibus emtis, quum venissemus ad diversorium, aperuimus sacculos nostros: & invenimus pecuniam in ore saccorum: quam nunc eodem pondere reportavimus. Sed & aliud attulimus argentum, ut emamus quæ necessaria sunt: non est in nostra conscientia, quis eam posuerit in marsupiis nostris. At ille respondit: Pax vobiscum, F nolite timere: Deus vester, & Deus patris vestri, dedit vobis thesauros in sacculis vestris. nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon. Et introductis domum, attulit aquam, & laverunt pedes suos, deditque pabula asinis eorum. Illi vero parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie: audierant enim quod ibi comesuri essent panem. Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus: & adoraverunt proni in terram. G At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit, dicens: Salvusne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi, adhuc vivit? Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum. Attollens autem oculos Joseph, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, & ait:

Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi. Festinavitque, quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, & erumpebant lacrymæ: & introiens cubiculum flevit. Rursusque lota facie egressus, continuit se, & ait: Ponite panes. Quibus appositis seorsum Joseph, & seorsum fratribus, Ægyptiis quoque, qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putant hujuscemodi convivium) sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita sua, & minimus juxta ætatem suam. Et * mirabantur [nimis] * h. viri ad invicem
sumtis partibus quas ab eo acceperant: majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque & [a] inebriati sunt cum eo. a

Cap. 44.

Præcepit autem Joseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere: & pone pecuniam singulorum in summitate sacci. Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit tritici, pone in ore [b] sacci junioris. b Factumque est ita. Et orto mane, dimissi sunt, cum asinis suis. Jamque urbe exierant, & processerant paululum: tunc Joseph accersito dispensatore domus, Surge, inquit, persequere viros: & apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono? Scyphum quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis. Fecit ille ut jusserat. Et apprehensis per ordinem loquutus est. Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitii commiserint? Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan: & quo modo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum? Apud quemquumque fuerit inventum servorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos servi erimus domini nostri. Qui dixit eis: Fiat juxta vestram sententiam: apud quem fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxii. Itaque festinato deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli. Quos scrutatus, incipiens à majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin. At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum. Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum in terram pariter corruerunt. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? an ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut justi poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum: en omnes servi sumus domini mei, & nos, & apud quem inventus est scyphus. Respondit Joseph: Absit à me ut sic agam: qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus: vos autem abite liberi ad patrem vestrum. Accedens autem propius Judas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo: tu es enim post Pharaonem dominus meus. Interrogasti prius servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem? & nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer parvulus, qui in senecta illius natus est; cujus uterinus frater mortuus est: & ipsum solum habet mater sua, pater vero tenere diligit eum. Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum. Suggessimus domino meo: Non potest puer

a Idioma est linguæ Hebraicæ, ut *ebrietatem* pro *satietate* ponat, sicut Psal. 64. 11. *In stillicidiis ejus inebriabitur germinans*; haud dubium quin terra pluviis irrigata.

b Pro *sacco*, *peronem* vel *follem* in Hebræo habet. Ita S. Hieronymus.

relinquere

Digitized by Google

relinquere patrem suum: si enim illum dimiserit, A morietur. Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam. Quum ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia quæ loquutus est dominus meus. Et dixit pater noster: Revertimini, & emite nobis parum tritici. Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster minimus descendat nobiscum, proficiscemur simul: alioquin illo absente, non audemus videre faciem viri. Ad quæ ille respondit: Vos scitis quod duos genuerit B mihi uxor mea. Egressus est unus, & dixistis: Bestia devoravit eum: & hucusque non comparet. Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, & puer defuerit (quum anima illius ex hujus anima pendeat) videritque eum non esse nobiscum, morietur, & deducent famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos. Ego proprie servus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem: & spopondi dicens: Nisi C reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerium domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero: ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

Cap. 45. Non se poterat ultra cohibere Joseph multis coram astantibus: unde præcepit ut egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ. Elevavitque vocem cum fletu: quam audierunt D Ægyptii, omnisque domus Pharaonis. Et dixit fratribus suis: ego sum Joseph: adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et quum accessissent prope, Ego sum, ait, Joseph frater vester, quem vendidistis in Ægyptum. Nolite pavere, nec vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos. Biennium est quod fames esse cœpit in terra: & adhuc quinque E anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti. Præmisitque me Deus ut reservemini super terram, & escas ad vivendum habere possitis. Non vestro consilio, sed Dei huc voluntate missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum universæ domus ejus, ac principem in omni terra Ægypti. Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: Hæc mandat filius tuus Joseph: Deus me fecit dominum universæ terræ Ægypti: descende ad me, ne moreris, & habita in terra* Gesen: erisque F juxta me tu, & filii tui, & filii filiorum tuorum, oves tuæ, & armenta tua, & universa quæ possides. Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne & tu pereas, & domus tua, & omnia quæ possides. En oculi vestri, & oculi fratris mei Benjamin, vident quod os meum loquatur ad vos. Nuntiate patri meo universam gloriam meam, & cuncta quæ vidistis in Ægypto: festinate, & adducite eum ad me. Quumque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris sui, flevit: illo quoque flente similiG ter super collum ejus. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos, & ploravit super singulos. Post quæ ausi sunt loqui ad eum. Auditumque est, & celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Joseph: & gavisus est Pharao, atque omnis familia ejus. Dixitque ad Joseph ut imperaret fratribus suis,

* h. Gosen

dicens: Onerantes jumenta, ite in terram Chanaan, & tollite inde patrem vestrum & cognationem, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ. Præcipe etiam ut tollant plaustra de terra Ægypti, ad subvectionem parvulorum suorum & conjugum: ac dicito: Tollite patrem vestrum, & properate quantocius venientes. Nec* dimittatis quidquam de supellectili vestra: quia omnes opes Ægypti, vestræ erunt. Fe- XLIII. B. ceruntque filii Israël, ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra, secundum Pharaonis imperium: & cibaria in itinere. Singulisque proferri jussit binas stolas: Benjamin vero dedit trecentos argenteos cum quinque stolis optimis: tantumdem pecuniæ & vestium mittens patri suo, addens & asinos decem, qui subveherent ex omnibus divitiis Ægypti: & totidem asinas, triticum in itinere panesque portantes. Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait: Ne irascamini in via. Qui ascendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Jacob. Et nuntiaverunt ei, dicentes: Joseph filius tuus vivit: & ipse dominatur in omni terra Ægypti. Quo audito, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebat eis. Illi contra referebant omnem ordinem rei. Quumque vidisset plaustra, & universa quæ miserat, revixit spiritus ejus, & ait: Sufficit mihi si adhuc filius meus Joseph vivit: vadam, & videbo illum antequam moriar.

* h. amicitatis.

Profectusque Israel cum omnibus quæ habebat, XXXVI. T. venit ad Puteum juramenti, & mactatis ibi victimis LXXIIII. C. Deo patris sui Isaac, audivit eum per visionem noctis vocantem se, & dicentem sibi: Jacob, Jacob, cui Cap. 46. respondit: Ecce adsum. Ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi. Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te revertentem: Joseph quoque ponet manum suam super oculos tuos. Surrexit autem Jacob à Pu- LXXVI. C. teo juramenti: tuleruntque eum filii cum parvulis & uxoribus suis in plaustris quæ miserat Pharao ad portandum senem, & * omnia quæ possederant in terra Chanaan: venitque in Ægyptum cum omni semine suo, filii ejus, & nepotes, filiæ, & cuncta simul progenies. Hæc sunt autem nomina filiorum Israel, qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum liberis suis. Primogenitus Ruben. Filii Ruben: Enoch & Phallu & Esron & Charmi. Filii Simeon: Jemuel & Jamin, & Ohad, & Jachin & Soher, & Saul filius Chanaanitidis. Filii Levi: Gerson & Caath & Merari. Filii Juda: Her & Onan & Sela & Phares & Zara, mortui sunt autem Her & Onan in terra Chanaan. Fueruntque filii Phares: Esron & Amul. Filii Issachar: Thola & Phua & Job & Simron. Filii Zabulon: Sared & Elon & Jahelel. Hi filii Liæ quos genuit in Mesopotamia Syriæ cum Dina filia sua, omnes animæ filiorum ejus & filiarum, triginta & tres. Filii Gad: Sephion & Haggi, Suni, & Esebon & Heri & Arodi & Areli. Filii Aser: *Jimna, & Jisua, & Jisui, & Beria, Sara quoque soror eorum. Filii Beria: Heber & Melchiel: hi filii Zelphæ, quam dedit Laban Liæ filiæ suæ, & hos genuit Jacob sedecim animas. Filii Rachel uxoris Jacob: Joseph & Benjamin. Natique sunt Joseph filii in terra Ægypti, quos genuit ei Aseneth filia Phutiphare sacerdotis Heliopoleos: Manasses & Ephraim. Filii Benjamin: Bela & Becher & Asbel, Gera & Naaman,

* In h. & duxerunt secum greges suos.

* h.

a Eodem modo legit sanctus Hieronymus in quæstionibus Hebraicis.

D

Digitized by Google

A & Ehi, & Ros, Mophim, & Ophim, & Ared. Hi filii Rachel quos genuit Jacob: omnes animæ, quattuordecim. Filii Dan: Husim. Filii Nephthali: Jasiel, & Guni, & Jeser, & Sellem. Hi filii Balæ, quam dedit Laban Racheli filiæ suæ: & hos genuit Jacob: omnes animæ, septem. Cunctæque animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus, sexaginta sex. Filii autem Joseph, qui nati sunt ei in terra Ægypti, animæ duæ. Omnes animæ domus Jacob, quæ ingressæ sunt Ægyptum, fuere septuaginta.
B
LXXVI. C. Misit autem Judam ante se ad Joseph, ut nuntiaret ei, & ille occurreret in Gesen. Quo cum pervenisset, juncto Joseph curru suo, ascendit obviam patri suo ad eumdem locum: vidensque eum, irruit super collum ejus, & inter amplexus flevit. Dixitque pater ad Joseph: Jam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & superstitem te relinquam.
LXXVII. C. Et ille loquutus est ad fratres suos, & ad omnem domum patris sui: Ascendam & nuntiabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres mei, & domus patris mei, qui erant
C in terra Chanaan, venerunt ad me: & sunt viri pastores ovium, curamque habent alendorum gregum: pecora sua, & armenta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt secum. Quumque vocaverit vos, & dixerit: Quod est opus vestrum? Respondebitis: Viri pastores sumus servi tui ab infantia nostra usque in præsens, & nos & patres nostri. Hæc autem dicetis, ut habitare possitis in terra Gesen: quia detestantur Ægyptii omnes pastores ovium.
Cap. 47. Ingressus ergo Joseph nuntiavit Pharaoni, dicens:
D Pater meus & fratres, oves eorum & armenta, & cuncta quæ possident, venerunt de terra Chanaan: & ecce consistunt in terra Gesen. Extremos quoque fratrum suorum quinque viros statuit coram rege: quos ille interrogavit: Quid habetis operis? Responderunt: Pastores ovium sumus servi tui, & nos, & patres nostri. Ad peregrinandum in terra tua venimus: quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan: petimusque ut esse nos jubeas servos tuos in terra Ge-
E sen.
LXXVIII. C. Dixit itaque rex ad Joseph: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te. terra Ægypti in conspectu tuo est: in optimo loco fac habitare eos, & trade eis terram Gesen. Quod si nosti esse in eis viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.
XLIIII. B. Post hæc introduxit Joseph patrem suum ad Regem, & statuit eum coram eo: qui benedicens illi, & interrogatus ab eo: Quot sunt dies annorum vitæ tuæ?
a Respondit: Dies peregrinationis [a] meæ centum triginta annorum sunt, parvi & mali, & non perve-
F nerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt. Et benedicto rege egressus est foras, Joseph vero patri & fratribus suis dedit possessionem in Ægypto in optimo terræ solo, Ramesses, ut præceperat Pharao. Et alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis. In toto enim orbe panis deerat, & oppresserat fames terram, maxime Ægypti & Chanaan. E quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, & intulit eam in ærarium regis. Quumque defecisset emtoribus pretium, ve-
G nit cuncta Ægyptus ad Joseph, dicens: Da nobis panes: quare morimur coram te, deficiente pecunia? Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra, & dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis. Quæ quum adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, & ovibus, & bobus, & asinis: sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum. Venerunt quoque anno secundo, & dixerunt ei: Non celamus domino nostro, quod deficiente pecunia, pecora simul defecerunt: nec clam te est, quod absque corporibus & terra nihil habeamus. Cur ergo moriemur te vidente? & nos & terra nostra tui erimus: eme nos in servitutem regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem. Emit igitur Joseph omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis. Subjecitque eam Pharaoni, & cunctos populos ejus, à novissimis terminis Ægypti usque ad extremos fines ejus, præter terram sacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non sunt compulsi vendere possessiones suas. Dixit ergo Joseph ad populos: En ut cernitis, & vos & terram vestram Pharao possidet: accipite semina, & serite agros, ut fruges habere possitis. Quintam partem regi dabitis: quattuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est: respiciat nos tantum dominus noster, & læti serviemus regi. Ex eo tempore usque in præsentem diem, in universa terra Ægypti, regibus quinta pars solvitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.
Habitavit ergo Israël in Ægypto, id est, in terra Gesen, & possedit eam: LXXVIIII. C.
auctusque est, & multiplicatus nimis. Et vixit in ea decem & septem annis: factique sunt omnes dies vitæ illius centum quadraginta & septem annorum. Quumque appropinquare cerneret mortis diem, vocavit filium suum Joseph, & dixit ad eum: Si inveni gratiam in conspectu tuo, pone manum tuam sub femore meo: & facies mihi misericordiam & veritatem: ut non sepelias me in Ægypto: sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de hac terra, condasque in sepulcro majorum meorum. Cui respondit Joseph: Ego, faciam quod jussisti. Et ille: jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israël Deum, conversus ad lectuli caput.
His ita transactis, nuntiatum est Joseph quod ægrotaret pater suus: qui, assumtis duobus filiis Manasse & Ephraim, ire perrexit. Dictumque est seni: Ecce XXXVII. T. LXXX. C. Cap. 48.
filius tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo. Et ingresso ad se ait: Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ est in terra Chanaan: Benedixitque mihi, & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam in turbas populorum: daboque tibi terram hanc, & semini tuo post te, in possessionem sempiternam. Duo igitur filii tui, qui nati sunt in terra Ægypti antequam huc venirem ad te, mei erunt: Ephraim & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi. Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus: & ingrediebar Ephratam, & sepelivi eam juxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem. Videns autem filios ejus dixit ad eum: Qui sunt isti? Respondit: Filii mei sunt, quos dedit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.
Oculi enim Israel caligaverant præ nimia senectute, & clare videre non poterat. XLV. B.
Applicitosque ad se deosculatus est, & circumplexus

a In antiquis MSS. codd. inque Canone Heb. ver. legitur, *Dies peregrinationis vitæ meæ*, sed *vitæ* mutuatum videtur è LXX. interpretibus, qui legunt, *Dies annorum vitæ meæ*.

Digitized by Google

dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu A tuo: insuper ostendit mihi Deus semen tuum. Quumque tulisset eos Joseph de gremio patris, adoravit pronus in terram. Et posuit Ephraim ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israel: Manassen vero in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraim junioris fratris: sinistram autem super caput Manasse qui major natu erat, commutans manus. Benedixitque Joseph filio suo, & ait: Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres B mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem: Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris: & invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac; & crescant in multitudinem super terram. Videns autem Joseph quod posuisset pater suus dexteram manum super caput Ephraim, graviter accepit: & apprehensam patris manum levare conatus est de capite Ephraim, & transferre super caput Manasse. Dixitque ad pa- C trem: Non ita convenit pater: quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput ejus. Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur: sed frater ejus junior, major illo erit: & semen illius crescet in gentes. Benedixitque eis in ipso tempore, dicens: In te benedicetur Israel, atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraim, & sicut Manasse. Constituitque Ephraim ante Manassem. Et ait ad Joseph filium suum: En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducetque vos D ad terram patrum vestrorum. Do tibi [a] partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorræi in gladio & arcu meo.

XXXVIII. T. LXXXI. C. Cap. 49. b

Vocavit autem Jacob filios suos, & ait eis: Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis. Congregamini & audite filii Jacob, audite Israel patrem vestrum: [b] Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, major in imperio. Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris E tui, & maculasti stratum ejus. [c] Simeon & Levi fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: dividam eos in Jacob, & dispergam eos in Israel. Juda, te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum: adorabunt te filii patris tui. Catulus leonis Juda: ad [d] prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum? Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femoribus ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit exspectatio gentium. Ligans ad vineam pullum suum, & ad [e] vitem, ô fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum. Pulchriores oculi ejus vino, & dentes lacte candidiores. Zabulon in littore maris habitabit, & in statione navium pertingens usque ad Sidonem [f]. Issachar asinus fortis accubans inter terminos. Vidit requiem quod esset bona, & terram quod optima: & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens. Dan judicabit populum suum sicut & alia tribus in Israel. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retro. Salutare tuum exspectabo Domine. Gad, [g] accinctus præliabitur ante eum: & ipse accingetur retrorsum. Aser, pinguis panis ejus; & præbebit delicias regibus. Nephthali, [h] cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. Filius accrescens Joseph, filius accrescens & decorus aspectu: filiæ discurrerunt super murum. Sed exasperaverunt eum, & jurgati sunt, inviderunt que illi habentes jacula. Sedit in forti arcus ejus, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Jacob: inde pastor egressus est lapis Israel. Deus patris tui erit adjutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum & vulvæ. Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus: donec veniret desiderium collium æternorum: fiant in capite Joseph, & in vertice Nazaræi inter fratres suos. Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, & vespere dividet spolia. Omnes hi in tribubus Israel duodecim: hæc loquutus est eis pater suus, benedixitque singulis, benedictionibus propriis. Et præcepit eis, dicens: Ego congregor ad populum meum: sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron Hetthæi, contra Mamre in terra Chanaan, quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hetthæo in possessionem sepulcri. Ibi sepelierunt eum, & Saram uxorem ejus: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca conjuge sua: ibi & Lia condita jacet. Finitisque mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, & obiit: appositusque est ad populum suum.

Quod cernens Joseph, ruit super faciem patris flens & deosculans eum. Præcepitque servis suis me- XLVI. B. Cap. 50.

a Hebræus habet שכם אחד *Sichem ahad*, quod Septuaginta interpretantur Σίκιμα ἐξαίρετον, id est, *Sicimam præcipuam*. Hunc locum satis obscurum variâ eruditione Hieronymus explicavit: *Sicima*, inquit, *juxta Græcam, & Latinam consuetudinem declinata est. Alioquin Hebraice Sichem dicitur, ut Johannes quoque Evangelista testatur; licet, vitiose ut* Sichar *legatur, error inolevit: & est nunc Neapolis urbs Samaritanorum. Quia igitur* Sichem *lingua Hebræa transfertur in humerum, pulchre allusit ad nomen dicens:* Et ego dabo tibi humerum unum; *Pro præcipuo enim, id est,* ἐξαίρετον, unum *scribitur in Hebræo. Quod autem dicit se eam in arcu & gladio possedisse, arcum hic & gladium, justitiam vocat, &c.* Vide in qq. Hebr.

b Verba Hebraïca non semper eodem modo interpretatur Hieronymus, in qq. enim Hebraicis de Ruben in Hebræo ita scriptum esse docet: *Ruben primogenitus meus, fortitudo mea, & capitulum in liberis meis. Major ad portandum, & major robore: effusus es sicut aqua, ne adjicias. Ascendisti enim cubile patris tui, & contaminasti stratum in ascensu.* Quis sit horum verborum sensus apud eum discere nemo non potest.

c Ex eodem Hieronymo legitur hîc loci in Hebraica veritate: *Simeon & Levi fratres, vasa iniquitatis arma eorum. In arcanum eorum ne intret anima mea; & in conventu eorum ne dissolvatur gloria mea: quia in furore suo interfecerunt virum; & in libidine sua suffoderunt murum.*

d In Hebræo habet juxta Hieronymum: *De captivitate fili mi ascendisti.*

e Hîc quoque in Hebræo scriptum est: *Alligans ad vitem pullum suum, & in Sorec fili mi asinam suam. Sorec* autem *electa vitis* dicitur. Sed & hoc sciendum, quod ubi nos legimus: *alligans ad vitem pullum suum*, pro *pullo* in Hebræo possit legi, *urbem suam*, עירה.

f *Issachar asinus osseus recumbens inter terminos; & videns requiem, quia bona est; & terram, quia pulchra est: inclinavit humerum suum ad portandum, & factus est in tributum serviens.* Ita ad verbum transtulit Hieronymus.

g *Gad latrunculus latrocinabitur eum, & ipse latrocinabitur plantam.* Juxta Hebræum sic se interpretari dicit Hieronymus, & deinde: *ubi nos latrunculum posuimus, ibi scriptum est* GEDUD, *ut ad Gad nomen alluderet, qui significantius* εὔζωνος, *id est, accinctus sive expeditus exprimi potest.*

h In Hebræo ita scriptum est: *Nephthali ager irriguus, dans eloquia pulchritudinis.* Hebræi autem volunt propter Tiberiadem, quæ legis videbatur habere notitiam, agrum irriguum, & eloquia pulchritudinis prophetari. Porro ubi nos agrum irriguum, & LXX. virgultum resolutum posuerunt, in Hebræo legitur AJALA SELUA (אילה שלחה) quod potest & *cervus missus* transferri propter temporaneas fruges, velocitatem terræ uberioris ostendens. Hæc sanctus Hieronymus. Variantes autem ex Hebræo hujusmodi lectiones afferre curavimus, ut intelligeret lector quàm diversas habeamus ejusdem Hebraici contextus ab uno Hieronymo interpretationes; & ne quemquam moveret, si parum sibi constare videatur: quia nunc verbum de verbo; modo sensum à sensu exprimere voluit.

Digitized by Google

dicis ut aromatibus condirent patrem. Quibus jussa A explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadaverum conditorum, flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus. Et expleto planctus tempore, loquutus est Joseph ad familiam Pharaonis: Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis: eo quod pater meus adjuraverit me, dicens: En, morior, in sepulcro meo quod fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur & sepeliam patrem meum, ac revertar. Dixitque ei Pharao: Ascende & sepeli patrem tuum B sicut adjuratus es. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctique majores natu terræ Ægypti. Domus Joseph cum fratribus suis, absque parvulis & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerant in terra Gesen. Habuit quoque in comitatu currus & equites: & facta est turba non modica. Veneruntque ad Aream Atad, quæ sita est trans Jordanem: ubi celebrantes exsequias planctu magno atque vehementi, impleverunt septem dies. Quod quum vidissent habitatores terræ Chanaan, di-C xerunt: Planctus magnus est iste Ægyptiis. Et idcirco appellaverunt nomen loci ejus, Planctus Ægypti. Fecerunt ergo filii Jacob sicut præceperat eis. Et portantes eum in terram Chanaan, sepelierunt eum in spelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulcri ab Ephron Hetthæo contra faciem Mamre: Reversusque est Joseph in Ægyptum cum fratribus suis, & omni comitatu, sepulto patre. Quo mortuo, timentes fratres ejus, & mutuo colloquentes: Ne forte memor sit injuriæ quam passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus, mandaverunt ei dicentes: Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te: nos quoque oramus ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis flevit Joseph. Veneruntque ad eum fratres sui: & proni in terram dixerunt: Servi tui sumus. Quibus ille respondit: Nolite timere: num Dei possumus renuere voluntati? Vos cogitastis de me malum: & Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & salvos faceret multos populos. Nolite metuere: ego pascam vos & parvulos vestros, consolatusque est eos, & blande ac leniter est loquutus. Et habitavit in Ægypto cum omni domo patris sui: vixitque centum decem annis. Et vidit Ephraim filios usque ad tertiam generationem. Filii quoque Machir filii Manasse nati sunt in genibus Joseph.
Quibus transactis, loquutus est fratribus suis: Post mortem meam Deus visitabit vos; LXXXII. C.
& ascendere faciet de terra ista ad terram quam juravit Abraham, Isaac, & Jacob. Quumque adjurasset eos atque dixisset: Deus visitabit vos: asportate vobiscum ossa mea de loco isto: mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis. Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

Explicit Liber Bresith, id est Geneseos.

INCIPIUNT TITULI LIBRI EXODI.

I. *Numerus eorum qui ingressi sunt Ægyptum. Incrementum populi, ac depressio ejus à Rege. Obstetrices convocat, & ut masculos necarent imperat. De nativitate Moysi, ac adoptione apud filiam Pharaonis. Ægyptium percutit; à conspectu Pharaonis fugit; filiam sacerdotis Madian à pastoribus defendit; & Sephoram sortitur uxorem.*

II. *Mortuo rege Ægypti clamorem Israël Deus exaudivit: Moyses in monte Oreb Dominum conspicit; In rubo flammante vocatus accedit: ad Pharaonem ire præcipitur. Signa deposcit & accipit; excusat, & ineloquentem se esse pronuntiat. Iratus Dominus ut cum Aaron pergeret jubet.*

III. *Moysi revertenti in Ægyptum occurrit Angelus Domini ob circumcisionem filii, & sponsionem sanguinum. Aaron præcipitur obviam Moysi pergere: Audit ab eo quæ Dominus imperarat. Signa faciunt coram populo; credunt, lætantur, exultant, Pharaonis auribus ingerunt: Imperio Dei resultant, ac duriora populo quam ingerebat, ingessit. Flagellat principes Israel; Moysi & Aaron Dei judicium imprecantur, nec ultra eorum sermonibus credunt majore angustia coarctati.*

IIII. *Catalogus familiæ Levitarum; Et ubi Moyses à Deo Deus constituitur Pharaoni; signaque coram Pharaone faciunt; virga convertitur in draconem; aquæ vertuntur in sanguinem; producuntur ranæ, quæ totam inquinant supellectilem; nec his tribus plagis coërcetur, sed potius induratur.*

V. *Dominus jubet Pharaonem iterum convenire. Imperatur Aaron pulverem terræ percutere, ut omnis pulvis verteretur in sciniphes: Itemque muscis diversi generis cuncta repletur Ægyptus, exceptò terra in qua filii Israël habitabant. Pestem super universa animantia induci jubet: gravia vulnera & vesicæ turgentes in hominibus ex cineris aspersione fiunt. Grando superinducitur, qui universa virentia popularetur, & pœnitentiam Pharao simulans donec requies daretur, deprecatur; cum præstaretur multo gravius induratur.*

VI. *Præcipitur Moysi ut ad eum ingrediatur, locustæ ducantur. Tenebræ superinducuntur, & in omnibus his minime cohibetur.*

VII. *Lex Paschæ præcipitur, & quod media nocte Ægyptus percutienda sit nuntiatur. Superliminare, & postes Israël pro signo, sanguine liniuntur. In noctis medio primogenita Ægyptiorum extinguuntur. Pharao consurgit, ac sine mora populum de terra sua exire compellit.*

VIII. *Profectio populi Israël de Ramesse in Sochoth: religionem Paschæ audiunt, & quibus comedere sit licitum. Loquitur Dominus ad Moysen, quod sequuturus sit Pharao filios Israël; quique sequutus est eos super mare: ac timore coarctati murmuraverunt contra Moysen; Moysique præcipitur ut mota casta mare percutiat ac dividat. De transitu eorum, & nece*

Digitized by Google

Ægyptiorum, & cantico triumphorum.

VIIII. *De mari rubro translati in Marath veniunt. Aquæ dulcantur, & judicia proponuntur: in Elim veniunt, duodecim fontes, & septuaginta arbores palmarum inveniunt, ac deinde in Sinaï murmurant: panem & carnes desiderant. Manna de cœlo præstatur, & modus qui sufficiat imperatur.*

X. *Venerunt Raphidim, & non erat aqua ad bibendum; ac virgâ petram percussit; aquæ fluxerunt. De pugna Israël & Amalech. De Jethro cognato Mosi, & de judicibus constitutis.*

XI. *De Raphidim veniunt Sinaï, ubi Moses montem ascendit ad Deum; jubet tertio die sanctificare populum. Decalogum proponit; populus terretur vocibus Dei, & rogat ut per Mosen præcepta Dei audiat.*

XII. *Leges pro singulis rebus Dominus imperat, vel quo judicio quis plectendus sit.*

XIII. *Ædificato altari Moyses offert holocaustum, & sanguine respergit populum, & librum. Præcipitur ascendere in montem, ut tabulas lapideas accipiat; jubetur à populo primitias accipere; aurum, & argentum, vel cæteras species ad tabernaculum faciendum, vel universam supellectilem ejus, vestesque Sacerdotales & Leviticas; vel quo ordine in sacrificio consecrentur, & jura sacrificii mandatur.*

XIIII. *Præcipitur quod singuli pro animabus suis pretium offerant Domino, & labium æneum sanctuario; compositio thymiamatis; oleum sanctificationis; & denominatio prudentium virorum; qui universa perficiant.*

XV. *Tabulas testimonii accipit; & tardante Mose populus idolum fabricatur. Mosi iratus nuntiat, & ille pronus adorat; de monte descendens tabulas frangit; vitulum arripuit, combussit, atque contrivit; & cum Levitica familia quantos potuit, interfecit: ac rursum Dominum deprecatur.*

XVI. *Tabernaculum fœderis extra castra ponit, in quo Dominus facie ad faciem cum Mose loquitur; & rogat ostendi sibi gloriam Dei; ac deinde jubet alias tabulas præparare, cum quibus ascendit montem, ibique quæ populus custodire debeat imperatur, & decem verba fœderis conscribuntur.*

XVII. *Clarificato vultu de monte descendit, ac velatâ facie populo quæ Dominus jusserat enarrabat; observationem ad constructionem Tabernaculi: populus sponte offerat; & prudentes viri sapientiæ spiritu, ut faciant, adimplentur.*

XVIII. *Perfecto Tabernaculo cunctus populus offert, & à Sacerdote collocato, gloriâ Domini operitur.*

Expliciunt Tituli Libri Exodi.

INCIPIUNT BREVES LIBRI EXODI.

I. *De rege qui opprimebat filios Israel, & de obstetricibus Hebræorum, & de nativitate Moysi.*

II. *De percusso à Moyse Ægyptio, & fuga Moysi in terram Madian, ubi accepta uxore duos filios suscepit; & de visione in rubo.*

III. *De virga in colubrum versa, & manu in sinu; & profectione ejus in Ægyptum, & ingressu ad Pharaonem.*

IIII. *De recapitulatione generationum Hebraicarum.*

V. *De introitu secundo Moysi, & Aaron ad Pharaonem, & de illatis Ægypto plagis usque ad decimam.*

VI. *De agni immolatione, & de egressu Hebræorum ex Ægypto in consummatione decimæ plagæ.*

VII. *De primogenitis Domino consecrandis, & de ossibus Joseph ex Ægypto ablatis.*

VIII. *De columna nubis & ignis, & transitu maris rubri, & cantico.*

VIIII. *De amaritudine aquæ in Marath, & de manna in deserto primùm delapso.*

X. *De profectione populi in Raphidim, ubi aqua de petra fluxit, & de bello contra Amalecitas, & ubi Jethro cognatus Moysi uxorem ei cum filiis repræsentat, dans consilium de præficiendis Centurionibus.*

XI. *De profectione in desertum Sinaï, ubi populus in diem tertium sanctificatus assistens, & Deum in vertice montis vidit; & præcepta Legis accepit.*

XII. *De servis Hebræis, Remissione, & percussoribus vel homicidis, furibus, vel falsis testibus, & de reliquis judiciis.*

XIII. *De reliquiis terræ in anno septimo; & de solennitatibus, ac decimis.*

XIIII. *De septuaginta Senioribus, qui juncti Sacerdotibus viderunt Dominum Israel.*

XV. *De ascensu Moysi in monte, & quadraginta dierum illic demoratione: ubi de Tabernaculi & arcæ fabricatione instituitur.*

XVI. *De sacerdotalibus indumentis.*

XVII. *De sacrificiis & victimis.*

XVIII. *De altare thymiamatis, & de unguento pontificali; & de Beseleel & Oliab; & de observantia Sabbathi.*

XVIIII. *De reditu Moysi post quadraginta dies; & de confractione tabularum; & de vitulo ex auro conflato, & de cæde in sacrilegos gesta; & deprecatione Moysi pro populo.*

XX. *De secundo ascensu Moysi in montem, & reparatione tabularum; & non adorandis, ac de cunctis præceptis, & de recapitulatione instrumentorum tabernaculi, & reditu Moysi post quadraginta dies.*

XXI. *De collatione populi vel apparatu, & de fabricatione Tabernaculi, quando apparuit gloria Domini.*

Expliciunt Breves Libri Exodi.

Digitized by Google

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI EXODI.

I. *De nominibus filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum, & de infantibus Hebræorum, quos præcepit Pharao in flumen projici.*
II. *De puero quem invenit filia Pharaonis, & cognominavit eum Moysen.*
III. *De Ægyptio quem occidit Moses, & fugit.*
IIII. *Mortuo Pharaone exaudivit Dominus filios Israël.*
V. *Ubi apparuit Angelus Mosi in rubo.*
VI. *De signo quod dedit Dominus Mosi in virga.*
VII. *De signo secundo.*
VIII. *De signo tertio.*
VIIII. *Ubi venit ad socerum Moyses, & dixit ei: Vado ad fratres meos.*
X. *Mortuo Pharaone dixit Dominus ad Mosen, vade in Ægyptum, & circumcidit Sephora filium suum.*
XI. *Dixit Dominus ad Aaron, vade obviam Moysi.*
XII. *Dicunt Pharaoni, ut dimittat Israël de terra sua.*
XIII. *Jubet Dominus Moysi loqui ad populum.*
XIIII. *De principibus Israël.*
XV. *Dedi te, dicit Dominus, Deum Pharaoni.*
XVI. *Projecit Aaron virgam coram Pharaone, & facta est draco: & fecerunt magi similiter.*

INCIPIUNT PLAGÆ ÆGYPTI.

I. *Ubi aqua fluminis facta est sanguis; fecerunt & magi similiter.*
II. *Percussit iterum Aaron aquas Ægypti & eduxit ranas; fecerunt & magi similiter.*
III. *Percussit Aaron pulverem terræ, & facti sunt sciniphes in hominibus; & cessaverunt magi.*
IIII. *Immisit cœnomyiam in totam terram Ægypti.*
V. *Misit Dominus mortem in pecora Ægyptiorum.*
VI. *De favilla quam sparsit Moyses in cœlum, & facta sunt ulcera in hominibus.*
VII. *Extendit Moyses manum in cœlum, & pluit Dominus ignem & grandinem.*
VIII. *Venit locusta super omnes fines Ægypti.*
VIIII. *Factæ sunt tenebræ in tota terra Ægypti triduo.*
XVII. *Dicit Dominus Moysi, adhuc unam plagam ego induco in Pharaonem.*
XVIII. *Loquitur Dominus Moysi & Aaron de sacramento Paschæ.*
X. *De decima plaga in qua percussit Dominus omne primogenitum Ægyptiorum.*
XVIIII. *Habitaverunt filii Israel in Ægypto annis* CCCC. XXX.
XX. *Legem Paschæ dat Dominus.*
XXI. *Dicit Dominus ut sanctificent omne primitivum.*
XXII. *Quinta progenie ascenderunt filii Israel de Ægypto.*
XXIII. *Consequutus est Pharao filios Israel, & cooperuit Ægyptios mare.*
XXIIII. *Canticum.*
XXV. *Cantavit & Maria cum mulieribus in tympanis & choris.*
XXVI. *Murmuravit populus in deserto pro aqua.*
XXVII. *Murmuraverunt & pro carnibus.*
XXVIII. *Dedit Dominus populo coturnices & manna.*
XXVIIII. *Manducaverunt manna annis quadraginta.*
XXX. *Murmuraverunt pro aqua, & eduxit de petra aquam.*
XXXI. *Venit Amalech ad pugnam, & percussit eum Josue.*
XXXII. *Venit Jethro ad Moysem in desertum.*
XXXIII. *Consilium dedit Jethro Moysi, ut præponeret tribunos & centuriones.*
XXXIIII. *Testatur Dominus per Moysen populo, ut audiant eum.*
XXXV. *Descendit Dominus in montem Sina in igne.*
XXXVI. *Præcepit Dominus Moysi, ut ascendat in montem solus.*
XXXVII. *Decem verba legis quæ præcepit Dominus custodiri.*
I. *Non erunt tibi dii absque me.*
II. *Non facias tibi idolum neque ullam similitudinem.*
III. *Non sumes nomen Dei tui in vanum.*
IIII. *In mente habe diem Sabbathorum.*
V. *Honora patrem tuum & matrem.*
VI. *Non occides.*
VII. *Non mœchaberis.*
VIII. *Non furtum facies.*
VIIII. *Non dices falsum testimonium.*
X. *Non concupisces uxorem proximi tui, neque aliquid ejus.*
XXXVIII. *Timuit populus & dixerunt ad Moysen, tu loquere ad nos.*
XXXVIIII. *Deos argenteos vel aureos non faciendos; sed altare Domino.*
XL. *De puero Hebræo emto.*
XLI. *De filia distracta.*
XLII. *De percusso & mortuo.*
XLIII. *De his qui occiderint dolo.*
XLIIII. *De his qui percusserint patrem aut matrem.*
XLV. *Qui furto ereptum vendiderint.*
XLVI. *Qui maledixerint patri vel matri.*
XLVII. *Si in rixa percusserit aliquis lapide, aut pugno.*
XLVIII. *Si servum aut ancillam percusserit aliquis, & mortui fuerint.*
XLVIIII. *Si mulierem percusserit, & abortiverit.*
L. *Oculum pro oculo eruendum.*
LI. *Oculum servi aut ancillæ qui eruerit.*
LII. *Si cornu aliquem percusserit taurus.*
LIII. *Si foveam quis foderit.*
LIIII. *Si taurus alium cornu percusserit taurum.*
LV. *Si quis vitulum, aut ovem furatus fuerit.*
LVI. *De fure percusso.*
LVII. *De agro alieno depasto.*
LVIII. *De area incensa vel messe.*
LVIIII. *De commendato, & furto ab aliquo sublato.*
LX. *De jumento vel aliqua pecude commendata & mortua.*
LXI. *Si petierit quis animal, & mortuum fuerit.*
LXII. *De virgine nondum sponsata.*
LXIII. *Maleficum occidendum.*
LXIIII. *Qui dormierit cum pecude occidendus.*
LXV. *Qui immolaverit diis eradicandus.*

Digitized by Google

LXVI. *Advenæ non nocendum.*
LXVII. *Viduæ & orphano non nocendum.*
LXVIII. *De fenore & pignore.*
LXVIIII. *Non blasphemandum.*
LXX. *Primitias Domino offerendas.*
LXXI. *Omne primitivum Domino offerendum.*
LXXII. *Carnem à bestia prægustatam non edendam.*
LXXIII. *Non credendum facile quod audieris.*
LXXIIII. *Non consentiendum testibus iniquis.*
LXXV. *Non esse malum cum multis.*
LXXVI. *Non declinare cum multis in judicio.*
LXXVII. *Non spernendum pauperem in judicio, nec pro illo faciendum.*
LXXVIII. *Errans inimici jumentum revocandum.*
LXXVIIII. *Inimici jumentum pressum pondere erigendum.*
LXXX. *Judicium pauperis non subvertendum.*
LXXXI. *Ab omni verbo iniquo recedendum.*
LXXXII. *Innocentem & justum non occidendum.*
LXXXIII. *Munera non accipienda.*
LXXXIIII. *De peregrinis & remissionis anno.*
LXXXV. *Sabbatho non operandum.*
LXXXVI. *Omnia quæ præcepit Deus, facienda.*
LXXXVII. *Tribus temporibus anni diem solennem agendum.*
LXXXVIII. *De festivitate Azymorum.*
LXXXVIIII. *Vacuum in conspectu Domini minime apparendum.*
XC. *Tribus temporibus anni omne masculinum parère Domino.*
XCI. *Primitias terræ offerendas.*
XCII. *Non coquendum agnum in lacte matris suæ.*
XCIII. *Angelum promittit Dominus Moysi qui eum præcedat.*
XCIIII. *Qui Deum audierit, liberari ab inimicis suis.*
XCV. *Deos alienigenarum non adorandos.*
XCVI. *Timorem & vespas missurum Dominum, qui ejicerent alienigenas.*
XCVII. *Dixit Dominus Moysi ascendere ad se in montem cum majoribus natu.*
XCVIII. *Ædificavit Moyses altare ex lapidibus duodecim.*
XCVIIII. *Ascendit Moyses cum majoribus natu.*
C. *Omnes electi venerunt in locum Dei.*
CI. *Dicit Dominus Moysi, ut ascendat in montem accipere tabulas Testamenti.*
CII. *Ascendit Moyses & descendit ad eum majestas Domini.*
CIII. *Dicit Dominus offerri initia ad Tabernaculum faciendum.*
CIIII. *Quæ debeant offerri.*
CV. *De fabrica Arcæ, mensæ, Tabernaculi, & Altaris.*
CVI. *De oleo lucernæ.*
CVII. *De sacerdotio Aaron & filiorum ejus.*
CVIII. *De stola sancta.*
CVIIII. *De veste Sacerdotali.*
CX. *De ordinandis Sacerdotibus, & de hostia immolanda.*
CXI. *De Altari incensi.*
CXII. *De oblatione odorationis.*
CXIII. *Sacerdotes jubentur lavare & manus & pedes quum ascendunt sacrificare Domino.*
CXIIII. *De unguento incensi.*
CXV. *De Beseleel quem replevit Dominus spiritu sapientiæ ad omne opus.*
CXVI. *De Sabbatho observando.*
CXVII. *Ubi dat Dominus Moysi tabulas Testamenti.*
CXVIII. *Ubi fecit Aaron vitulum conflatilem.*
CXVIIII. *Dicit Dominus Moysi, Descende velociter.*
CXX. *Ubi oravit Moyses pro populo.*
CXXI. *Vidit Moyses vitulum & confregit tabulas.*
CXXII. *Ubi arguit Moyses Aaron propter vitulum.*
CXXIII. *Jussit Moyses populo ut occiderent invicem.*
CXXIIII. *Rogat Moyses Dominum pro populo, ut dimittat illis peccatum eorum.*
CXXV. *Dicit Dominus Moysi, Ascendite ad terram quam juravi patribus vestris.*
CXXVI. *Increpat Dominus populum & jubet Moysen extra tabernaculum erigere, & loquitur ad eum in columna nubis.*
CXXVII. *Loquutus est Dominus ad Moysen, quomodo loquitur quis ad amicum suum.*
CXXVIII. *Petit Moyses Dominum videre, & ait illi Dominus: Non potes videre faciem meam.*
CXXVIIII. *Ascendit Moyses in montem cum aliis tabulis, ubi accepit legem & præceptum Domini.*
CXXX. *Omne primitivum jubet sibi offerri Dominus.*
CXXXI. *Non manducavit Moyses diebus* XL. *cum scriberet verba Testamenti.*
CXXXII. *Gloriosa facta est facies Moysi, & velabat eam coram populo, quòd eis cornuta videretur.*
CXXXIII. *De die Sabbathorum.*
CXXXIIII. *Initia jubet Moyses offerri Domino, quæcumque disposuissent in corde suo ad opus Tabernaculi, & Altaris, & rerum sacerdotalium.*
CXXXV. *Fecerunt Beseleel, & Ooliab, & omnis sapiens stolas sanctas, & omne opus Tabernaculi.*
CXXXVI. *Fecit Beseleel arcam Testamenti, & mensam, & candelabrum, & septem lucernas, & altare æneum, & oleum liniamenti: & de altari æreo, columnis & utensilibus Tabernaculi, & oblatis ad numerum bellatorum. & de veste Sacerdotali, Tintinnabulis, & omni ornatu & perfectione Tabernaculi, & omnibus vasis ejus.*
CXXXVII. *In die primo mensis primi præcepit Dominus Moysi sanctificare omnia, & induere Aaron stolam sanctam ejus.*
CXXXVIII. *In primo mense anni secundi profectionis de Ægypto statuit Moyses Tabernaculum testimonii.*
CXXXVIIII. *Consummato Tabernaculo texit illud nubes, & majestas Domini implevit illud.*

Explicitunt Capitula Libri Exodi.

Digitized by Google

INCIPIT
LIBER ELLE SMOTH
Qui Græce dicitur
EXODUS.

Hujus libri, & trium sequentium absoluta est versio Latina an. Christi 404. vel circiter.

I. Titulus. I. Brevis. I. Capitulum. *Caput* 1.

HÆc sunt nomina filiorum Israel qui ingressi A sunt in Ægyptum cum Jacob: singuli cum domibus suis introierunt: Ruben, Simeon, Levi, Judas, Issachar, Zabulon, & Benjamin, Dan, & Nephthali, Gad, & Aser. Erant igitur omnes animæ eorum qui egressi sunt de femore Jacob, [a] septuaginta: Joseph autem in Ægypto erat. Quo mortuo, & universis fratribus ejus, omnique cognatione [b] illa, filii Israel creverunt, & quasi germinantes multiplicati sunt: ac roborati nimis, impleverunt terram. Surrexit interea rex novus super B Ægyptum, qui ignorabat Joseph: & ait ad populum suum: Ecce, populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est. Venite, sapienter opprimamus eum, ne forte multiplicetur: & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur è terra. Præposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus: ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom & Ramesses. Quantoque op- C primebant eos, tanto magis multiplicabantur, & crescebant: oderantque filios Israel Ægyptii, & affligebant illudentes eis: [c] atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur. Dixit autem Rex Ægypti obstetricibus Hebræorum: quarum una vocabatur * Sephora, altera Phua, præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partus tempus advenerit: si masculus fuerit, interficite illum: si femina, reserva- D te. Timuerunt autem obstetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, sed conservabant mares. Quibus ad se accersitis, rex ait: Quidnam est hoc quod facere voluistis, ut pueros servaretis? Quæ responderunt: Non sunt Hebrææ sicut Ægyptiæ mulieres: ipsæ enim obstetricandi habent scientiam: & priusquam veniamus ad eas pariunt. Bene ergo fecit Deus obstetricibus: & crevit populus, confortatusque est nimis. Et quia timuerunt obstetrices Deum, ædificavit illis domos. E Præcepit ergo Pharao omni populo suo, dicens: Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite: quidquid feminei, reservate.

* In h. Siphra.

II. C. *Cap.* 2.

Egressus est post hæc vir de domo Levi accepta uxore stirpis suæ. Quæ concepit, & peperit filium: A & videns eum elegantem, abscondit tribus mensibus. Quumque jam celare non posset, sumsit fiscellam scirpeam, & linivit eam bitumine ac pice: posuitque intus infantulum & posuit eum in carecto ripæ fluminis, stante procul sorore ejus, & considerante eventum rei. Ecce autem descendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine: & puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ quum vidisset fiscellam in papyrione, misit unam è famulis suis: & allatam aperiens, cernensque in ea parvulum vagientem, miser- B ta ejus, ait: De infantibus Hebræorum est hic. Cui soror pueri: Vis, inquit, ut vadam, & vocem tibi Hebræam mulierem, quæ nutrire possit infantulum? Respondit ei: Vade. Perrexit puella & vocavit matrem [d] ejus. Ad quam loquuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum istum, & nutri mihi: ego tibi dabo mercedem tuam. Suscepit mulier, & nutrivit puerum: adultumque tradidit filiæ Pharaonis. Quem illa adoptavit in locum filii, vocavitque nomen ejus, C Moses, dicens: Quia de aqua tuli eum. III. C. In diebus illis postquam creverat Moses, egressus ad fratres suos, vidit afflictionem eorum, & virum Ægyptium percutientem quemdam de Hebræis fratribus suis. Quumque circumspexisset huc atque illuc; & nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo. Et egressus die altero conspexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei qui faciebat injuriam: Quare percutis proximum tuum? Qui respondit: Quis te constituit principem & judicem super nos? D num occidere me tu vis, sicut occidisti heri Ægyptium? Timuit Moses, & ait: Quomodo palam factum est verbum istud? Audivitque Pharao sermonem hunc, & quærebat occidere Mosen: qui fugiens de conspectu ejus, moratus est in terra Madian, & sedit juxta puteum. Erant autem sacerdoti Madian septem filiæ, quæ venerunt ad hauriendam aquam: & impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris sui. Supervenere pastores, & ejecerunt eas: surrexitque Moses, & defensis puellis, adaquavit oves E earum. Quæ quum revertissent ad Rahuel patrem suum, dixit ad eas. Cur velocius venistis solito? Responderunt: Vir Ægyptius liberavit nos de manu pastorum: insuper & hausit aquam nobiscum, potumque dedit ovibus. At ille: Ubi est? inquit. Quare dimisistis hominem? vocate eum ut comedat pa-

a Errore librariorum nonnulla fluxerunt è septuaginta in Canonem Hebraicæ veritatis: inde est quod hîc legat cum altero MS. codice: *Erant igitur omnes animæ eorum, qui egressi sunt de femore Jacob, septuaginta quinque;* quod S Hieronymus diserte refellit in libris quæstionum Hebraicarum, docens paulatim per singulos supputato numero, & in Hebræis voluminibus inveniri tantummodo, *septuaginta animas. Ex quo manifestum est*, inquit, *omnes animas, quæ ingressæ sunt Ægyptum de femoribus Jacob, fuisse septuaginta; dum sexaginta sex postea ingressæ sunt, & repererunt in Ægypto tres animas, Joseph scilicet cum duobus filiis ejus: septuagesimus autem ipse fuerit Jacob.* Suam deinde sententiam tuetur ab ipsis LXX. translatoribus, qui in Deuteronomii cap. 10. ℣. 22. septuaginta tantum animas in Ægyptum intrasse memorant: quamvis etiam hoc loco corrupte legatur in MS Alexandrino, *septuaginta quinque.*

b Pro *cognatione illa*, in Can. & aliquot MSS. codd. legitur, *cognatione sua*. Id vero falsum esse nemo non videt.

c Addunt hîc loci MSS. quamplures, *& invidentes*, sed frustra.

d In Hebræo *matrem pueri* habet, quod tollit omnem ambiguitatem librorum editorum, qui *matrem suam* legunt.

nem.

Digitized by Google

nem. Juravit ergo Moses quod habitaret cum eo. A
Accepitque Sepphoram filiam ejus uxorem: quæ pe-
perit ei filium, quem vocavit Gersom, dicens: Ad-
a II. T. IIII. C. vena fui in terra aliena.* Post multum tempo-
ris mortuus est rex Ægypti: & ingemiscentes filii
Israel propter opera, vociferati sunt: ascenditque
clamor eorum ad Deum pro operibus. Et audivit
gemitum eorum, ac recordatus est fœderis quod pe-
pigerat cum Abraham, Isaac, & Jacob. Et respexit
h. Dominus filios Israel, & "cognovit.
V. C. Moses autem pascebat oves Jethro cognati sui sa- B
Cap. 3. cerdotis Madian: quumque minasset gregem ad in-
teriora deserti, venit ad montem Dei Horeb. Ap-
* h. apparuitque Angelus Domini. paruitque* ei Dominus in flamma ignis de medio
rubi: & videbat quod rubus arderet & non combu-
reretur. Dixit ergo Moses: Vadam, & videbo visio-
nem hanc magnam, quare non comburatur rubus.
Cernens autem Dominus quod pergeret ad viden-
dum, vocavit eum de medio rubi, & ait: Moses,
Moses. Qui respondit: Adsum. At ille: Ne appro-
pies, inquit, huc: solve calceamentum de pedibus C
tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est. Et
ait: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus
Isaac, & Deus Jacob. Abscondit Moses faciem suam:
non enim audebat respicere contra Deum. Cui ait
Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto,
& clamorem ejus audivi propter duritiam eorum qui
præsunt operibus: & sciens dolorem ejus descendi
ut liberarem eum de manibus Ægyptiorum, & edu-
cerem de terra illa in terram bonam, & spatiosam, in
terram quæ fluit lacte & melle, ad loca Chananæi, D
& Hetthæi, & Amorræi, Pherezæi, & Evæi, & Je-
busæi. Clamor ergo filiorum Israel venit ad me: vi-
dique afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis oppri-
muntur. Sed veni, mittam te ad Pharaonem; ut
educas populum meum, filios Israel de Ægypto. Di-
xit Moses ad Deum: Quis ego sum, ut vadam ad
Pharaonem, & educam filios Israel de Ægypto? Qui
dixit ei: Ego ero tecum: & hoc habebis signum,
quod miserim te: Quum eduxeris populum de Æ-
gypto, immolabis Deo super montem istum. Ait E
Moses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israel,
& dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad
vos. Si dixerint mihi: Quod est nomen ejus? quid
dicam eis? Dixit Deus ad Mosen: Ego sum qui sum.
Ait: Sic dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos.
Dixitque iterum Deus ad Mosen: Hæc dices filiis
Israel: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus
Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, misit me
ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc
memoriale meum in generationem & generationem. F
Vade, congrega seniores Israel, & dices ad eos: Do-
minus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus
Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, dicens:
Visitans visitavi vos, & vidi omnia quæ acciderunt
vobis in Ægypto: Et dixi ut educam vos de affli-
ctione Ægypti, in terram Chananæi, & Hetthæi,
& Amorræi, Pherezæi, & Evæi, & Jebusæi, ad ter-
ram fluentem lacte & melle. Et audient vocem tuam:
ingredierisque tu, & seniores Israel, ad regem Æ-
gypti, & dicetis ad eum: Dominus Deus Hebræo-
rum vocavit nos: ibimus viam trium dierum per so-
litudinem, ut immolemus Domino Deo nostro. Sed
ego scio quod non dimittet vos rex Ægypti ut ea-
tis, nisi per manum validam. Extendam enim ma-
num meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mi-
rabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum:
post hæc dimittet vos. Daboque gratiam populo
huic coram Ægyptiis: & quum egrediemini, non
exibitis vacui: sed postulabit mulier à vicina sua &
ab hospita sua, vasa argentea & aurea, ac vestes:
ponetisque eas super filios & filias vestras, & spo-
liabitis Ægyptum.
Respondit Moses & ait: Non credent mihi, ne- Cap. 4.
que audient vocem meam, sed dicent: Non appa-
ruit tibi Dominus. Dixit ergo ad eum: Quid III. B.
est hoc quod tenes in manu tua? Respondit: Virga. VI. C.
Dixitque Dominus: Projice eam in terram. Proje-
cit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moses.
Dixitque Dominus: Extende manum tuam, & ap-
prehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, versa-
que est in virgam. Ut credant, inquit, quod appa-
ruerit tibi Dominus Deus patrum [b] suorum, Deus b
Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Dixit- VII. C.
que Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum
tuum. Quam quum misisset in sinum, protulit le-
prosam instar nivis. Retrahe, ait, manum in sinum
tuum. Retraxit, & protulit iterum, & erat similis
carni reliquæ. Si non crediderint, inquit, tibi, ne-
que audierint sermonem signi prioris, credent ver-
bo signi sequentis. Quod si nec duobus qui- VIII. C.
dem his signis crediderint, neque audierint vocem
tuam: sume aquam fluminis, & effunde eam super
aridam, & quidquid hauseris de fluvio, vertetur in
sanguinem. Ait Moses: Obsecro Domine, non sum
eloquens ab heri & nudiustertius: & ex quo loqu-
tus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris lin-
guæ sum. Dixit Dominus ad eum: Quis fecit os ho-
minis? aut quis fabricatus est mutum aut surdum, vi-
dentem & cæcum? nonne ego? Perge igitur, & ego
ero in ore tuo: doceboque te quid loquaris. At ille:
Obsecro, inquit, Domine, [c] mitte quem missurus c
es. Iratus Dominus in Mosen, ait: Aaron frater
tuus Levites, scio quod eloquens sit: ecce ipse egre-
dietur in occursum tuum, vidensque te lætabitur
corde. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore
ejus: & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & osten-
dam vobis quid agere debeatis. Ipse loquetur pro te
ad populum, & erit os tuum: tu autem eris in his
quæ ad Deum pertinent. Virgam quoque hanc su-
mes in manu tua, in qua facturus es signa. Abiit VIIII. C.
Moses, & reversus est ad Jethro cognatum suum,
dixitque ei: Vadam & revertar ad fratres meos in
Ægyptum, ut videam si adhuc vivunt. Cui ait Je-
thro: Vade in pace. Dixit ergo Dominus ad III. T.
Mosen in Madian: Vade, & revertere in Ægy- X. C.

a Editi libri ac manuscripti quamplures addunt ista: *Alterum vero peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adjutor meus eripuit me de manu Pharaonis.* In aliis tum Græcis, tum Latinis exemplaribus hoc modo legitur: *Alium vero vocavit Eliezer* &c. Horum autem verborum nihil exstat in Hebraico contextu, neque in Samaritano: absunt similiter in LXX. edit. Rom. manuscripto Alexandrino, & in Paraphrasi Chaldaica. Mutuata videntur è capite decimo octavo ejusdem Exodi ℣. 3. & 4. ubi de Eliezer eadem prope legimus. Deinde codex Bibliorum MS. S. Germ. à Pratis num. 3. totam hanc pericopen exhibet in margine: codex autem Regius optimæ notæ num. 3563. extra seriem ac numerum linearum habet eadem verba in ora inferiori minutis characteribus descripta. In uno denique Corb. MS. num. 1. hæc tantum leguntur intra textum: *Et eripuit me de manu Pharaonis.* Cætera manus recentior supplevit ad oram inferiorem libri. Ex hac tanta exemplarium varietate satis exploratum habemus, quæ de Eliezer dicuntur primùm adnotata in margine, successu temporis in corpore posita fuisse à librariis.

b Loco, *patrum suorum*, omnes MSS. codices legunt, *patrum tuorum:* quod perperam imitata est versio Latina Textus Samaritani; quum in Samaritanorum ac Hebræorum voluminibus scriptum reperiatur, אבותם *avotham*, id est, *patrum eorum*, vel *suorum.*

c Ita ex Hebræo vertendum docet Hieronymus Lib. 3. Comment. in Isai. cap. 6. Post recitatam enim è LXX. Interpretibus hanc lectionem: *Obsecro Domine non sum dignus, provide alium quem mittas;* subjungit aliam dicens: *Sive ut in Hebræo legitur,* mitte quem missurus es.

Digitized by Google

ptum: Mortui enim sunt omnes qui quærebant ani- A mam tuam. Tulit ergo Moses uxorem suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum, reversusque est in Ægyptum, portans virgam Dei in manu sua. Dixitque ei Dominus revertenti in Ægyptum: Vide ut omnia ostenta quæ posui in manu tua, facias coram Pharaone: ego indurabo cor ejus, & non dimittet populum. Dicesque ad eum: Hæc dicit Dominus: Filius primogenitus meus est Israel. Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi; & noluisti dimittere eum: ecce ego interficiam filium tuum B primogenitum. Quumque esset in itinere, in diversorio occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum. Tulit illico Sepphora acutissimam petram, & circumcidit præputium filii sui, tetigitque pedes ejus, & ait: Sponsus sanguinum tu mihi es. Et dimisit eum postquam dixerat: Sponsus sanguinum,[a] ob circum-
XI. C. cisionem. Dixit autem Dominus ad Aaron: Vade in occursum Mosi in desertum. Qui perrexit ei obviam in Montem Dei, & osculatus est eum. Narravitque Moses Aaron omnia verba Domini quibus C miserat eum: & signa quæ mandaverat. Veneruntque simul, & congregaverunt cunctos seniores filiorum Israel. Loquutusque est Aaron omnia verba quæ dixerat Dominus ad Mosen: & fecit signa coram populo, & credidit populus. Audieruntque quod visitasset Dominus filios Israel, & quod respexisset afflictionem eorum: & proni adoraverunt.

XII. C. Cap. 5. Post hæc ingressi sunt Moses & Aaron, & dixerunt Pharaoni: Hæc dicit Dominus Deus [b] Israel: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deser- D to. At ille respondit: Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Israel? nescio Dominum, & Israel non dimittam. Dixeruntque: Deus Hebræorum vocavit nos, ut eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro: ne forte accidat nobis pestis aut gladius. Ait ad eos rex Ægypti: Quare Moses & Aaron solicitatis populum ab operibus suis? ite ad onera vestra. Dixitque Pharao: Multus est populus terræ: videtis quod turba succreverit: quanto magis si [c] dederitis eis re- E quiem ab operibus? Præcepit ergo in die illo præfectis operum & exactoribus populi, dicens. Nequaquam ultra dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius: sed ipsi vadant, & colligant stipulas. Et mensuram laterum, quos prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quidquam; vacant enim, & idcirco vociferantur, dicentes: Eamus, & sacrificemus Deo nostro. Opprimantur operibus, & expleant ea: ut non acquiescant verbis mendacibus. Igitur egressi præfecti operum & exa- F ctores, ad populum dixerunt: Sic dicit Pharao: Non do vobis paleas: ite, & colligite sicubi invenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere vestro. Dispersusque est populus per omnem terram Ægypti ad colligendas paleas. Præfecti quoque operum instabant, dicentes: Complete opus vestrum quotidie, ut prius facere solebatis quando dabantur vobis paleæ. Flagellatique sunt qui præerant operibus filiorum Israel, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: Quare non impletis mensuram laterum sicut prius, nec heri, nec hodie? Veneruntque præpositi filiorum Israel, & vociferati sunt ad Pharaonem, dicentes: Cur ita agis contra servos tuos? Paleæ non dantur nobis, & lateres similiter imperantur: en famuli tui flagellis cædimur, & injuste agitur contra populum tuum. Qui ait: Vacatis otio, & idcirco dicitis: Eamus, & sacrificemus Domino. Ite ergo, & operamini: paleæ non dabuntur vobis, & reddetis consuetum numerum laterum. Videbantque se præpositi filiorum Israel in malo, eo quod diceretur eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies. Occurreruntque Mosi & Aaron, qui stabant ex adverso, egredientes à Pharaone: & dixerunt ad eos: Videat Dominus & judicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & servis ejus, & præbuistis ei gladium, ut occideret nos. Reversusque est Moses ad Dominum, & ait: Domine, cur afflixisti populum istum? quare misisti me? Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum: & non liberasti eos.

Dixitque Dominus ad Mosen: Nunc videbis quæ Cap. 6.
facturus sim Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robusta ejiciet illos de terra sua. Loquutusque est Deus ad Mosen di- XIII. C.
cens: Ego Dominus qui apparui Abraham, Isaac, & Jacob, in Deo omnipotente: & nomen meum Adonai non indicavi eis. Pepigique cum eis fœdus, ut darem illis terram Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenæ. Ego audivi gemitum filiorum Israel, quo Ægyptii oppresserunt eos: & recordatus sum pacti mei. Ideo dic filiis Israel: Ego Dominus qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, & eruam de servitute: ac redimam in brachio excelso, & judiciis magnis. Et assumam vos mihi in populum, & ero vester Deus: & scietis quod ego sim Dominus Deus vester, qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum: & induxerim in terram super quam levavi manum meam ut darem eam Abraham, Isaac, & Jacob: daboque illam vobis possidendam, ego Dominus. Narravit ergo IIII. T.
Moses omnia filiis Israel: qui non acquieverunt ei, propter angustiam spiritus, & opus durissimum. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Ingredere, & loquere ad Pharaonem regem Ægypti, ut dimittat filios Israel de terra sua. Respondit Moses coram Domino: Ecce filii Israel non me audiunt: & quomodo audiet Pharao, præsertim quum sim incircumcisus labiis? Loquutusque est Dominus XIIII. C.
ad Mosen & Aaron, & dedit mandatum ad filios Israel, & ad Pharaonem, regem Ægypti, ut educerent filios Israel de Terra Ægypti. Isti sunt princi- IIII. R.
pes domorum per familias suas. Filii Ruben primogeniti Israelis: Enoch & Phallu, Esron & Charmi. Hæ cognationes Ruben. Filii Simeon: Jamuel, & Jamin, & Ohad, Jachin, & Soar, & Saül filius Chananitidis. Hæ progenies Simeon. Et hæc nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson & Caath & Merari. Anni autem vitæ Levi fuerunt centum triginta septem. Filii Gerson "Libeni & Semei, per b.
cognationes suas. Filii Caath: Amram, & Isaar, &

a Canon Heb. ver. ac MSS. antiquiores addunt post vocem, *sanguinum*, ut in præcedenti versiculo, *tu mihi es.* Sed absunt hæc verba in fonte Hebraico, & notariorum incuriâ in MSS. libros fluxisse non dubium est.

b Pro *Deo Israel*, in Canone Heb. ver. ac in altero optimæ notæ MS. codice S. Germani à Pratis num. 3. legitur *Dominus Deus Hebræorum*, ut pluries infra dicitur in toto Exodo. Id vero inprimis notandum, hoc loco in Canone fuisse deletum nomen *Israel*, & pro eo appositum verbum *Hebræorum* cum isto signo *h.* in margine, quo docere nos voluit ita scriptum legi in Hebræo. Restat igitur ex hac observatione, in aliquot saltem exemplaribus Hebraicis olim scriptum, *Dominus Deus Hebræorum*: contrarium tamen manifeste suadet unus omnium interpretum cum hodierno Hebræo consensus; necnon Pharaonis responsio subnexa: *Nescio Dominum, & Israel non dimittam.* Itaque hic suspensus hæreo.

c In pluribus MSS. codicibus scriptum est, *si dederimus.* Hoc vero mutuatum videtur à Græcis, qui legunt in prima persona, καταπαύσωμεν, id est, *cessationem demus*, vel, *quiescere faciamus.*

Digitized by Google

Hebron, & Oziel, annique vitæ Caath, centum A
*h.Mahali triginta tres. Filii Merari: * Mooli & Musi. Hæ
cognationes Levi per familias suas. Accepit autem
h. Amram uxorem " Jochebed patruelem suam: quæ
a peperit ei Aaron & Mosen. [a] Fueruntque anni vitæ
Amram, centum triginta septem: Filii quoque Isaar:
Core, & Nepheg, & Zechri. Filii quoque Oziel:
Misael, & Elsaphan, & Sithri. Accepit autem Aaron
b uxorem [b] Elisabe, filiam Aminadab, sororem Naason,
quæ peperit ei Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.
Filii quoque Core: Asir, & Elcana, & Abiasaph. B
Hæ sunt cognationes Coritarum. At vero Eleazar
filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phutiel:
quæ peperit ei Phinees. Hi sunt principes familiarum
Leviticarum per cognationes suas. Iste est Aaron &
Moses, quibus præcepit Dominus ut educerent filios
Israel de terra Ægypti per turmas suas. Hi
sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Ægypti,
ut educant filios Israel de Ægypto: iste Moses &
Aaron, in die qua loquutus est Dominus ad Mo-
XV. C. sen, in terra Ægypti. Et loquutus est Domi- C
nus ad Mosen, dicens: Ego Dominus: loquere ad
Pharaonem regem Ægypti, omnia quæ ego loquor
tibi. Et ait Moses coram Domino: En incircumcisus
labiis sum, quomodo audiet me Pharao?

Cap. 7. Dixitque Dominus ad Mosen: Ecce constitui te
Deum Pharaonis: & Aaron frater tuus erit propheta
tuus. Tu loqueris omnia quæ mando tibi: ille loquetur
ad Pharaonem, ut dimittat filios Israel de
terra sua. Sed ego indurabo cor ejus, & multipli- D
cabo signa & ostenta mea in terra Ægypti, & non
audiet vos: immitamque manum meam super Ægyptum,
& educam exercitum & populum meum filios
Israel de terra Ægypti per judicia maxima. Et
scient Ægyptii quod ego sim Dominus qui extenderim
manum meam super Ægyptum, & eduxerim
filios Israel de medio eorum. Fecit itaque Moses
& Aaron sicut præceperat eis Dominus: ita ege-
XVI. C. runt. Erat autem Moses octoginta annorum, &
Aaron octoginta trium, quando loquuti sunt ad E
Pharaonem. Dixitque Dominus ad Mosen & Aaron:
Quum dixerit vobis Pharao, Ostendite signa:
dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, & projice eam
coram Pharaone, ac vertetur in colubrum. Ingressi
itaque Moses & Aaron ad Pharaonem, fecerunt
sicut præceperat Dominus, tulitque Aaron virgam
coram Pharaone & servis ejus, quæ versa est in colubrum.
Vocavit autem Pharao sapientes & maleficos:
& fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægy- F
tias & arcana quædam similiter. Projeceruntque singuli
virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed devoravit
virga Aaron virgas eorum. Induratumque
h. est cor Pharaonis, & non audivit eos, sicut " dixerat
I. Plaga. Dominus. Dixit autem Dominus ad Mosen: Ingravatum
est cor Pharaonis, non vult dimittere populum.
Vade ad eum mane, ecce egredietur ad aquas:
& stabis in occursum ejus super ripam fluminis: &
virgam, quæ conversa est in draconem, tolles in G
manu tua. Dicesque ad eum: Dominus Deus He-

bræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum
meum ut mihi sacrificet in deserto: & usque ad præsens
audire noluisti. Hæc igitur dicit Dominus: In
hoc scies quod Dominus sim: ecce percutiam virga,
quæ in manu mea est, aquam fluminis; & vertetur
in sanguinem. Pisces quoque, qui sunt in fluvio,
morientur, & computrescent aquæ, & affligentur
Ægyptii bibentes aquam fluminis. Dixit quoque
Dominus ad Mosen: Dic ad Aaron, Tolle virgam
tuam, & extende manum tuam super aquas
Ægypti, & super fluvios eorum, & rivos ac paludes,
& omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem:
& fit cruor in omni terra Ægypti, tam in
ligneis vasis quam in saxeis. Feceruntque ita Moses
& Aaron, sicut præceperat Dominus: & elevans
virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone &
servis ejus: quæ versa est in sanguinem. Et pisces,
qui erant in flumine, mortui sunt: computruitque
fluvius, & non poterant Ægyptii bibere aquam fluminis,
& fuit sanguis in tota terra Ægypti. Fecerunt-
que similiter malefici Ægyptiorum incantationibus
suis; & induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos,
sicut " dixerat Dominus. Avertitque se, & ingressus h.
est domum suam, nec apposuit cor etiam hac vice.
Foderunt autem omnes Ægyptii per circuitum fluminis
aquam ut biberent: non enim poterant bibere
de aqua fluminis. Impletique sunt septem dies,
postquam percussit Dominus fluvium.

Dixit quoque Dominus ad Mosen: Ingredere ad v. 8.
Pharaonem, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Cap. 8. II. P.
Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi: sin autem
nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes
terminos tuos ranis. Et ebulliet fluvius ranas: quæ
ascendent; & ingredientur domum tuam, & cubiculum
lectuli tui, & super stratum tuum; & in domos
servorum tuorum, & in populum tuum, & in
furnos tuos, & in reliquias ciborum tuorum: & ad
te, & ad populum tuum, & ad omnes servos tuos,
intrabunt ranæ. Dixitque Dominus ad Mosen: Dic
ad Aaron: Extende manum tuam super fluvios & super
rivos ac paludes, & educ ranas super terram
Ægypti. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti,
& ascenderunt * ranæ, operueruntque terram *In h.rana
Ægypti. Fecerunt autem & malefici per incantationes
suas similiter, eduxeruntque ranas super terram
Ægypti. Vocavit autem Pharao Mosen & Aaron,
& dixit eis: Orate Dominum ut auferat ranas à me
& à populo meo: & dimittam populum ut sacrificet
Domino. Dixitque Moses Pharaoni: Constitue
mihi quando deprecer pro te, & pro servis tuis, &
pro populo tuo, ut abigantur ranæ à te, & à domo
tua [c]: & tantum in flumine remaneant. Qui respon- c
dit: Cras. At ille: Juxta verbum, inquit, tuum faciam:
ut scias quoniam non est sicut Dominus Deus
noster. Et recedent ranæ à te, & à domo tua, & à
servis tuis, & à populo tuo: tantum in flumine remanebunt.
Egressique sunt Moses & Aaron à Pharaone:
& clamavit Moses ad Dominum pro sponsione
ranarum quam condixerat Pharaoni. Fecitque

a Septuaginta addunt hoc loco, *& Mariam sororem eorum*. Hæc quoque leguntur in Textu Hebræo-Samaritano, in quem non pauca fluxisse è LXX. Interpretibus, constans est virorum doctorum sententia. Syrus cum aliquot MSS. exemplaribus Latinorum legit quidem, *& Mariam*; sed non habet, *sororem eorum*. Quæ omnia adscititia esse satis manifeste demonstrat canon Heb. veritatis, ubi erasis in corpore hujusmodi verbis, scholion istud è latere appositum legitur: *h. non habet, Mariam*, id est, Hebræus non habet, *Mariam*. Huic adjungendi Chaldæus, & Arabs apud quos nihil reperias quod Mariam spectat; sed neque in codicibus Latinis melioris notæ.

b In Hebræo legimus אלישבע, hoc est, *Elisabe*; non *Elisabeth*, ut habent LXX Interpretes, quos sequuntur editi, & nonnulli codd. MSS. recentiores. Porro nomen *Elisabe* in exemplaribus Græcis fuisse corruptum probari potest non solum è Canone Hebraicæ veritatis, aliisque MSS. codd. Latinis antiquioribus ac melioris notæ; sed ex libris etiam Hebraicorum nominum, ubi S. Hieronymus de Exodo hoc nomen recensens legit *Elisabe*, quod interpretatur *Dei mei juramentum*, &c. Hoc vero non esset, si *Elisabeth* legeretur.

c Legunt hîc post LXX. editi Latini libri, *ut abigantur ranæ à te, & à domo tua, & à servis tuis, & à populo tuo: & tantum, &c.* At in Hebræo, cui consentit Canon Heb. veritatis, legitur ut nos edidimus.

Digitized by Google

Dominus juxta verbum Mosi: & mortuæ sunt ranæ A
de domibus, & de villis, & de agris. Congregave-
runtque eas in immensos aggeres, & computruit
terra. Videns autem Pharao quod data esset requies,
h. ingravavit cor suum, & non audivit eos, sicut " dixe-
III. P. rat Dominus. Dixitque Dominus ad Mosen:
V. T. Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam, & per-
cute pulverem terræ: & sint sciniphes in universa ter-
ra Ægypti. Feceruntque ita. Et extendit Aaron ma-
num, virgam tenens: percussitque pulverem terræ,
& facti sunt sciniphes in hominibus, & in jumentis: B
omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam
terram Ægypti. Feceruntque similiter malefici per
incantationes suas ut educerent sciniphes, & non
potuerunt: erantque sciniphes tam in hominibus
quam in jumentis. Et dixerunt malefici ad Pharao-
nem: Digitus Dei est hoc, induratumque est cor
h. Pharaonis, & non audivit eos sicut " loquutus est
IIII. P. Dominus. Dixit quoque Dominus ad Mosen: Con-
surge diluculo, & sta coram Pharaone; egredietur
enim ad aquas: & dices ad eum: Hæc dicit Do- C
minus: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.
Quod si non dimiseris eum, ecce ego immittam in
te, & in servos tuos, in populum tuum, & in do-
mos tuas, omne genus muscarum: & implebuntur
domus Ægyptiorum muscis diversi generis, & uni-
versa terra in qua fuerint. Faciamque mirabilem in
die illa terram Gesen, in qua populus meus est, ut
non sint ibi muscæ: & scias quoniam ego Dominus
in medio terræ. Ponamque divisionem inter popu-
lum meum & populum tuum: cras erit signum istud. D
Fecitque Dominus ita. Et venit musca gravissima in
domos Pharaonis & servorum ejus, & in omnem
terram Ægypti, corruptaque est terra ab hujusce-
modi muscis. Vocavitque Pharao Mosen & Aaron,
& ait eis: Ite, sacrificate Deo vestro in terra. Et ait
Moses: Non potest ita fieri: abominationes enim
Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro,
quod si mactaverimus ea quæ colunt Ægyptii co-
ram eis, lapidibus nos obruent. Viam trium dierum
pergemus in solitudinem: & sacrificabimus Domino E
Deo nostro sicut præcepit nobis. Dixitque Pharao:
Ego dimittam vos ut sacrificetis Domino Deo ve-
stro in deserto: verumtamen longius ne abeatis, ro-
gate pro me. Et ait Moses: Egressus à te, rogabo
Dominum: & recedet musca à Pharaone, & à ser-
vis, & à populo ejus cras: verumtamen noli ultra
fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domi-
no. Egressusque Moses à Pharaone, oravit Domi-
num. Qui fecit juxta verbum illius: & abstulit mu-
scas à Pharaone, & à servis, & à populo ejus: non F
superfuit ne una quidem. Et ingravatum est cor
Pharaonis, ita ut ne hac quidem vice dimitteret po-
pulum.

V. P. Dixit autem Dominus ad Mosen: Ingredere ad
Cap. 9. Pharaonem, & loquere ad eum: Hæc dicit Domi-
nus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut
sacrificet mihi. Quod si adhuc renuis, & retines eos:
ecce manus mea erit super agros tuos: super equos,
& asinos, & camelos, & boves, & oves, pestis val- G
de gravis. Et faciet Dominus mirabile, inter posses-
siones Israel, & possessiones Ægyptiorum, ut nihil
omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios Israel.
Constituitque Dominus tempus, dicens: Cras faciet
Dominus verbum istud in terra. Fecit ergo Domi-
nus verbum hoc altera die mortuaque sunt omnia
animantia Ægyptiorum: de animalibus vero filio-
rum Israel nihil omnino periit. Et misit Pharao ad
videndum: nec erat quidquam mortuum de his
quæ possidebat Israel. Ingravatumque est cor Pha-
raonis, & non dimisit populum. Et dixit Dominus VI. P.
ad Mosen & Aaron: Tollite plenas manus cineris
de camino, & spargat illum Moses in cœlum coram
Pharaone: Sitque pulvis super omnem terram Æ-
gypti: erunt enim in hominibus & jumentis vulne-
ra, & vesicæ turgentes, in universa terra Ægypti.
Tuleruntque cinerem de camino, & steterunt coram
Pharaone, & sparsit illum Moses in cœlum: facta-
que sunt vulnera vesicarum turgentium in homini-
bus, & jumentis: nec poterant malefici stare coram
Mose propter vulnera quæ in illis erant, & in omni
terra Ægypti. Induravitque Dominus cor Pharao-
nis, & non audivit eos sicut loquutus est Domi-
nus ad Mosen. Dixitque Dominus ad Mosen: Ma- VII. P.
ne consurge, & sta coram Pharaone, & dices ad
eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Di-
mitte populum meum ut sacrificet mihi. Quia in
hac vice mittam omnes plagas meas super cor tuum,
super servos tuos, & super populum tuum: ut scias
quod non sit similis mei in omni terra. Nunc enim
extendens manum meam percutiam te & populum
tuum peste peribisque de terra. Idcirco autem po-
sui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, &
narretur nomen meum in omni terra. Adhuc reti-
nes populum meum, & non vis eum dimittere? En
pluam hac ipsa hora cras grandinem multam nimis,
qualis non fuit in Ægypto, à die qua fundata est,
usque in præsens tempus. Mitte ergo jam nunc, &
congrega jumenta tua, & omnia quæ habes in agro:
homines enim, & jumenta, & universa quæ inven-
ta fuerint foris, nec congregata de agris, cecide-
ritque super ea grando, morientur. Qui timuit ver-
bum Domini de servis Pharaonis, fecit confugere
servos suos & jumenta in domos: qui autem negle-
xit sermonem Domini, dimisit servos suos & jumen-
ta in agris. Et dixit Dominus ad Mosen: Extende
manum tuam in cœlum, ut fiat grando in universa
terra Ægypti super homines, & super jumenta, &
super omnem herbam agri in terra Ægypti. Exten-
ditque Moses virgam in cœlum, & Dominus dedit
tonitrua, & grandinem, ac discurrentia fulgura su-
per terram: pluitque Dominus grandinem super ter-
ram Ægypti. Et grando & ignis immista pariter fe-
rebantur: tantæque fuit magnitudinis, quanta an-
te nunquam apparuit in universa terra Ægypti ex
quo [a] gens illa condita est. Et percussit grando in a
omni terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab
homine usque ad jumentum, cunctamque herbam
agri percussit grando, & omne lignum regionis con-
fregit. Tantum in terra Gesen, ubi erant filii Is-
rael, grando non cecidit. Misitque Pharao, & vo-
cavit Mosen & Aaron, dicens ad eos: Peccavi etiam
nunc: Dominus justus: ego & populus meus, im-
pii. Orate Dominum ut desinant tonitrua Dei, &
grando: ut dimittam vos, & nequaquam hic ultra
maneatis. Ait Moses: Quum egressus fuero de urbe,
extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt
tonitrua, & grando non erit: ut scias quia Domini
est terra: novi autem, quod & tu, & servi tui, nec-
dum timeatis Dominum Deum. Linum ergo & hor-
deum læsum est, eo quod esset hordeum virens, &
linum jam folliculos germinaret: triticum autem &
far non sunt læsa, quia serotina erant. Egressusque
Moses à Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Do-

a Aliter Canon Hebraicæ veritatis, sed eodem sensu: legit enim hunc in modum: *Ex quo gens in illa condita est.*

Digitized by Google

minum: & cessaverunt tonitrua & grando, nec ultra stillavit pluvia super terram. Videns autem Pharao quod cessasset pluvia, & grando, & tonitrua, auxit peccatum: & ingravatum est cor ejus, & servorum illius, & induratum nimis: nec dimisit filios Israel, sicut [h] loquutus est Dominus per manum Mosi.

VI. T. VIII. P. Cap. 10. Et dixit Dominus ad Mosen: Ingredere ad Pharaonem: ego enim induravi cor ejus, & servorum illius: ut faciam signa mea hæc in eo, & narres in auribus filii tui, & nepotum tuorum, quoties contriverim Ægyptios, & signa mea fecerim in eis: & scietis quia ego Dominus. Introierunt ergo Moses & Aaron ad Pharaonem, & dixerunt ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Usquequo non vis subjici mihi? dimitte populum meum, ut sacrificet mihi. Sin autem resistis, & non vis dimittere eum: ecce ego inducam cras locustam in fines tuos: quæ operiat superficiem terræ, nec quidquam ejus appareat, sed comedatur quod residuum fuerit grandini. corrodet enim omnia ligna quæ germinant in agris. Et implebunt domos tuas, & servorum tuorum, & omnium Ægyptiorum: quantam non viderunt patres tui, & avi ex quo orti sunt super terram usque in præsentem diem. Avertitque se, & egressus est à Pharaone. Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum: Usquequo patiemur hoc scandalum: dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo. nonne vides quod perierit Ægyptus? Revocaveruntque Mosen & Aaron ad Pharaonem: qui dixit eis: Ite, sacrificate Domino Deo vestro: quinam sunt qui ituri sunt? Ait Moses: Cum parvulis nostris & senibus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ovibus & armentis: est enim solennitas Domini Dei nostri. Et respondit Pharao: Sic Dominus sit vobiscum, quomodo ego dimittam vos, & parvulos vestros. cui dubium est quod pessime cogitetis? Non fiet ita, sed ite tantum viri, & sacrificate Domino: hoc enim & ipsi petistis. Statimque ejecti sunt de conspectu Pharaonis. Dixit autem Dominus ad Mosen: Extende manum tuam super terram Ægypti ad locustam, ut ascendat super eam, & devoret omnem herbam quæ residua fuerit grandini. Et extendit Moses virgam super terram Ægypti: & Dominus induxit ventum urentem tota illa die, ac nocte: & mane facto, ventus urens levavit locustas. Quæ ascenderunt super universam terram Ægypti: & sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec postea futuræ sunt. Operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat: nihilque omnino virens relictum est in lignis & in herbis terræ, in cuncta Ægypto. Quam ob rem festinus Pharao vocavit Mosen & Aaron, & dixit eis: Peccavi in Dominum Deum vestrum, & in vos. Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hac vice, & rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat à me mortem istam. Egressusque est de conspectu Pharaonis, & oravit Dominum. Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam projecit in mare Rubrum: non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel. Dixit autem Dominus ad Mosen: Extende manum tuam in cœlum: & sint tenebræ super terram Ægypti, tam densæ ut palpari queant. Extenditque Moses manum in cœlum: & factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus. Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat: ubiquumque autem habitabant filii Israel, lux erat. Vocavitque Pharao Mosen, [a] & dixit: Ite, sacrificate Domino: oves tantum vestræ & armenta remaneant, parvuli vestri eant vobiscum. Ait Moses: Hostias quoque & holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro. Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis ungula: quæ necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri: præsertim quum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus. Induravit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos. Dixitque Pharao ad Mosen: Recede à me, cave ne ultra videas faciem meam: quoquumque die apparueris mihi, morieris. Respondit Moses: Ita [b] fiet ut loquutus es, non videbo ultra faciem tuam.

XVII. C. Cap. 11. Et dixit Dominus ad Mosen: Adhuc una plaga tangam Pharaonem & Ægyptum, & post hæc dimittet vos, & exire compellet. Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua, vasa argentea & aurea. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis. Fuitque Moses vir magnus valde in terra Ægypti, coram servis Pharaonis & omni populo. Et ait: Hæc dicit Dominus: Media nocte egrediar in Ægyptum: & morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam, & omnia primogenita jumentorum. Eritque clamor magnus in universa terra Ægypti, qualis nec ante fuit, nec postea futurus est. Apud omnes autem filios Israel non mutiet canis ab homine usque ad pecus: ut sciatis quanto miraculo dividat Dominus Ægyptios, & Israel. Descendentque omnes servi tui isti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egredere tu, & omnis populus qui subjectus est tibi: post hæc egrediemur. Et exivit à Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Mosen: Non audiet vos Pharao, ut multa signa fiant in terra Ægypti. Moses autem & Aaron fecerunt omnia ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel de terra sua.

VII. T. VI. B. XVIII. C. Cap. 12. Dixit quoque Dominus ad Mosen & Aaron in terra Ægypti: Mensis iste, vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israel, & dicite eis: Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias & domos suas. [c] Sin autem minor est numerus, ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum qui junctus est domui ejus, juxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: juxta quem ritum tolletis & hœdum. Et servabitis eum usque ad quartam decimam diem mensis hujus: immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperum. Et sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem,

a Editi libri Lectionem LXX. Interpretum, & Textum Samaritanum sequuti, hîc loci post, *Mosen*, addunt, *& Aaron*. Sciendum vero verbum *Aaron* abesse in Hebraico, Syr. Arab. & Canone sæpius laudato.

b Plures MSS. codices legunt, *ita fiat*.

c Canon Heb. ver. docet unde tollendus sit agnus, nam ad *domos suas* adjecit, *ab ovibus & hœdis*; quod Arabs partim expressit dicens, *idque caput ex ovibus*. Glossema videtur marginale in corpore positum à librariis. Proximum est huic quod legitur cap. 1. Levitici ℣. 10.

& in superliminaribus domorum, in quibus come- A
dent illum. Et edent carnes nocte illa assas igni &
azymos panes cum lactucis agrestibus. Non come-
detis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, sed as-
sum tantùm igni: caput cum pedibus ejus & inte-
stinis vorabitis. Nec remanebit quidquam ex eo
usque mane. si quid residuum fuerit, igne combure-
tis. Sic autem comedetis illum: Renes vestros ac-
cingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, te-
nentes baculos in manibus, & comedetis festinan-
ter: est enim Phase (id est transitus) Domini. Et B
transibo per terram Ægypti nocte illa, percutiam-
que omne primogenitum in terra Ægypti ab homi-
ne usque ad pecus: & in cunctis diis Ægypti faciam
judicia, ego Dominus. Erit autem sanguis vobis in
signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sangui-
nem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disper-
dens quando percussero terram Ægypti. Habebitis
autem hanc diem in monumentum: & celebrabitis
eam solennem Domino in generationibus vestris
cultu sempiterno. Septem diebus azyma comedetis: C
a in die primo non erit [a] fermentum in domibus ve-
stris: quiquumque comederit fermentatum, peribit
anima illa de Israel, à primo die usque ad diem se-
ptimum. Dies prima erit sancta atque solennis, &
dies septima eâdem festivitate venerabilis: nihil ope-
ris facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum
pertinent. Et observabitis azyma: in eadem enim
ipsa die educam exercitum vestrum de terra Ægy-
pti, & custodietis diem istum in generationes ve-
stras ritu perpetuo. Primo mense, quartadecima D
die mensis ad vesperam, comedetis azyma usque ad
diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vespe-
ram. Septem diebus fermentum non invenietur in
domibus vestris: qui comederit fermentatum, peri-
bit anima ejus de cœtu Israel; tam de advenis quam
de indigenis terræ. Omne fermentatum non come-
detis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.
b. Vocavit autem Moses omnes seniores "Israel, & di-
xit ad eos: Ite tollentes animal per familias vestras,
& immolate Phase. Fasciculumque hyssopi tingite E
in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo su-
perliminare, & utrumque postem: nullus vestrum
egrediatur ostium domus suæ usque mane. Transibit
enim Dominus percutiens Ægyptios: quumque vide-
rit sanguinem in superliminari, & in utroque poste,
transcendet ostium domus, & non sinet percusso-
rem ingredi domos vestras & lædere. Custodi ver-
bum istud legitimum tibi & filiis tuis usque in æter-
num. Quumque introieritis terram, quam Dominus
daturus est vobis ut pollicitus est, observabitis ce- F
remonias istas. Et quum dixerint vobis filii vestri:
Quæ est ista religio? dicetis eis: Victima transitus
Domini est, quando transivit super domos filiorum
Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos
nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.
Et egressi filii Israel fecerunt sicut præceperat Do-
X. P. minus Mosi & Aaron. Factum est autem in noctis
medio, percussit Dominus omne primogenitum in
terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui sede-
bat in solio ejus, usque ad primogenitum captivæ G
quæ erat in carcere, & omne primogenitum jumen-
torum. Surrexitque Pharao nocte, & omnes servi
ejus, cunctaque Ægyptus, & ortus est clamor ma-

gnus in Ægypto: neque enim erat domus in qua
non jaceret mortuus. Vocatisque Mose & Aaron no-
cte, ait: Surgite, egredimini à populo meo, & vos,
& filii Israel: ite, immolate Domino sicut dicitis.
Oves vestras & armenta assumite ut petieratis, &
abeuntes benedicite mihi. Urgebantque Ægyptii
populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes
moriemur. Tulit igitur populus conspersam farinam
antequam fermentaretur: & ligans in palliis, posuit
super humeros suos. Feceruntque filii Israel sicut
præceperat Moses: & petierunt ab Ægyptiis vasa
argentea & aurea, vestemque plurimam. Dedit au-
tem Dominus gratiam populo coram Ægyptiis ut
commodarent eis: & spoliaverunt Ægyptios.
Profectique sunt filii Israel de Ramesse in Soccoth, VIII. T.
sexcenta fere millia peditum virorum, absque par-
vulis, [b] * & mulieribus. Sed & vulgus promiscuum * h. Non
innumerabile ascendit cum eis, oves & armenta & habet, mu-
animantia diversi generis multa nimis. Coxeruntque lieribus.
farinam, quam dudum conspersam de Ægypto tu-
lerant: & fecerunt subcinericios panes azymos: ne-
que enim poterant fermentari cogentibus exire Æ-
gyptiis, & nullam facere sinentibus moram: nec
pulmenti quidquam occurrerat præparare. Ha- XVIIII.
bitatio autem filiorum Israel qui manserunt in Ægy- C.
pto, fuit quadringentorum triginta annorum. Qui-
bus expletis, eadem die egressus est omnis exerci-
tus Domini de terra Ægypti. Nox est ista observa-
bilis Domini, quando eduxit eos de terra Ægypti:
hanc observare debent omnes filii Israel in genera-
tionibus suis. Dixitque Dominus ad Mosen & XX. C.
Aaron: Hæc est religio Phase: Omnis alienigena
non comedet ex eo. Omnis autem servus emtitius
circumcidetur, & sic comedet. Advena & merce-
narius non edent ex eo. In una domo comedetur,
nec efferetis de carnibus ejus foras, nec os illius con-
fringetis. Omnis cœtus filiorum Israel faciet illud.
Quod si quis peregrinorum in vestram voluerit
transire coloniam, & facere Phase Domino, circum-
cidetur prius omne masculinum ejus, & tunc rite
celebrabit: eritque sicut indigena terræ: si quis au-
tem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo. Ea-
dem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur
apud vos. Feceruntque omnes filii Israel sicut præ-
ceperat Dominus Mosi & Aaron. Et eadem die edu-
xit Dominus filios Israel de terra Ægypti per tur-
mas suas.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: VII. B.
Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vul- XXI. C.
vam in filiis Israel, tam de hominibus quam de ju- Cap. 13.
mentis: mea sunt enim omnia. Et ait Moses ad po-
pulum Mementote diei hujus in qua egressi estis de
Ægypto & de domo servitutis, quoniam in manu
forti eduxit vos Dominus de loco isto: ut non come-
datis fermentatum panem. Hodie egredimini men-
se novarum frugum. Quumque introduxerit te Do-
minus in terram Chananæi & Hetthæi & Amorræi
& Evæi & Jebusæi quam juravit patribus tuis ut da-
ret tibi, terram fluentem lacte & melle, celebrabis
hunc morem sacrorum mense isto. Septem diebus
vesceris azymis: & in die septimo erit solennitas
Domini. Azyma comedetis septem diebus: non ap-
parebit apud te aliquid fermentatum, nec in cun-
ctis finibus tuis. Narrabisque filio tuo in die illo,

a Pro *fermento* MSS. omnes *fermentatum* legunt: retinenda tamen editorum lectio, quia in fonte Hebraico *fermentum* legimus, non *fermentatum*.

b Lectioni Canonis consentiunt tres MSS. codd. Colbertinæ Bibliothecæ, & unus è recentioribus S. Germani à Pratis. Deleta autem videntur in aliis ultima verba, *& mulieribus*, propter adnotationem marginalem Canonis.

Digitized by Google

dicens: Hoc est quod fecit Dominus mihi, quan- A
do egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum
in manu tua, & quasi monumentum ante oculos
tuos: & ut lex Domini semper sit in ore tuo: in manu
enim forti eduxit te Dominus de Ægypto. Custo-
dies hujuscemodi cultum statuto tempore à diebus
in dies. Quumque introduxerit te Dominus in ter-
ram Chananæi sicut juravit tibi & patribus tuis, &
dederit eam tibi: separabis omne quod aperit vul-
vam Domino, & quod primitivum est in pecoribus
tuis: quidquid habueris masculini sexus, consecra- B
bis Domino. Primogenitum asini mutabis ove: quod
si non redemeris, interficies. Omne autem primo-
genitum hominis de filiis tuis, pretio redimes. Quum-
que interrogaverit te filius tuus cras dicens: Quid
est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos
Dominus de terra Ægypti de domo servitutis. Nam
quum induratus esset Pharao, & nollet nos dimitte-
re, occidit Dominus omne primogenitum in terra
Ægypti, à primogenito hominis usque ad primoge-
nitum jumentorum: idcirco immolo Domino omne C
quod aperit vulvam masculini sexus, & omnia pri-
mogenita filiorum meorum redimo. Erit igitur qua-
si signum in manu tua, & quasi appensum quid, ob
recordationem, inter oculos tuos: eo quod in manu
XXII. C. forti eduxit nos Dominus de Ægypto. Igitur quum
emisisset Pharao populum, non eos eduxit Deus
per viam terræ Philisthiim quæ vicina est: reputans
ne forte pœniteret eum, si vidisset adversum se bella
consurgere, & reverteretur in Ægyptum. Sed cir-
cumduxit per viam deserti, quæ est juxta mare Ru- D
brum: & armati ascenderunt filii Israel de terra
Ægypti. Tulit quoque Moses ossa Joseph secum: eo
quod adjurasset filios Israel dicens: Visitabit vos
Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum. Profectique
de Soccoth castrametati sunt in Etham in extremis fi-
VIII. B. nibus solitudinis. Dominus autem præcedebat eos
ad ostendendam viam per diem in columna nubis,
& per noctem in columna ignis: ut dux esset itine-
ris utroque tempore. Numquam defuit columna nu-
bis per diem, nec columna ignis per noctem, co- E
ram populo.
XXIII. C. Loquutus est autem Dominus ad Mosen, dicens:
Cap. 14. Loquere filiis Israel: Reversi castrametentur è re-
gione Phiahiroth, quæ est inter Magdalum & mare
contra Beelsephon: in conspectu ejus castra ponetis
super mare. Dicturusque est Pharao super filiis Is-
rael, Coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum.
Et indurabo cor ejus, ac persequetur vos: & glori-
ficabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus: scient-
que Ægyptii quia ego sum Dominus. Feceruntque F
ita. Et nuntiatum est regi Ægyptiorum quod fu-
gisset populus: immutatumque est cor Pharaonis &
servorum ejus super populo, & dixerunt: Quid vo-
luimus facere ut dimitteremus Israel, ne serviret no-
bis? Junxit ergo currum, & omnem populum suum
assumsit secum. Tulitque sexcentos currus electos,
& quidquid in Ægypto curruum fuit: & duces to-
tius exercitus. Induravitque Dominus cor Pharao-
nis regis Ægypti, & persequutus est filios Israel: at
illi egressi erant in manu excelsa. Quumque perse- G
querentur Ægyptii vestigia præcedentium, repere-
runt eos in castris super mare: omnis equitatus &
currus Pharaonis: & universus exercitus, erant in
a Phiahiroth contra Beelsephon. Quumque appro-
pinquasset Pharao, levantes filii Israel oculos, vide-

runt Ægyptios post se: & timuerunt valde: clama-
veruntque ad Dominum, & dixerunt ad Mosen:
Forsitan non erant sepulcra in Ægypto, ideo tulisti
nos ut moreremur in solitudine? quid hoc facere vo-
luisti, ut educeres nos ex Ægypto: Nonne iste est
sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto dicen-
tes: Recede à nobis, & serviamus Ægyptiis? multo
enim melius est servire eis, quam mori in solitudi-
ne. Et ait Moses ad populum: Nolite timere: state,
& videte magnalia Domini quæ facturus est hodie:
Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ul-
tra videbitis usque in sempiternum. Dominus pu-
gnabit pro vobis, & vos tacebitis. Dixitque Domi-
nus ad Mosen: Quid clamas ad me? Loquere filiis
Israel ut proficiscantur. Tu autem eleva virgam
tuam, & extende manum tuam super mare, & di-
vide illud: ut gradiantur filii Israel in medio mari
per siccum. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum
ut persequantur vos: & glorificabor in Pharaone,
& in omni exercitu ejus, in curribus & in equitibus
illius. Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus,
quum glorificatus fuero in Pharaone, & in curri-
bus atque in equitibus ejus. Tollensque se angelus
Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos:
& cum eo pariter columna nubis, priora dimittens,
post tergum stetit, inter castra Ægyptiorum & ca-
stra Israel: & erat nubes tenebrosa, & illuminans
noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore
accedere non valerent. Quumque extendisset Mo-
ses manum super mare, abstulit illud Dominus flan-
te vento vehementi & urente tota nocte, & vertit
in siccum: divisaque est aqua. Et ingressi sunt filii
Israel per medium maris sicci: erat enim aqua quasi
murus à dextra eorum & læva. Persequentesque
Ægyptii ingressi sunt post eos, omnis equitatus Pha-
raonis, currus ejus & equites, per medium maris.
Jamque advenerat vigilia matutina, & ecce respi-
ciens Dominus super castra Ægyptiorum per co-
lumnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum:
& subvertit rotas curruum, ferebanturque in pro-
fundum. Dixerunt ergo Ægyptii: Fugiamus Israe-
lem: Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Et
ait Dominus ad Mosen: Extende manum tuam su-
per mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super
currus & equites eorum. Quumque extendisset Mo-
ses manum contra mare, reversum est primo dilu-
culo ad priorem locum: fugientibusque Ægyptiis
occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in me-
diis fluctibus. Reversæque sunt aquæ, & operuerunt
currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui se-
quentes ingressi fuerant mare: ne unus quidem su-
perfuit ex eis. Filii autem Israel perrexerunt per me-
dium sicci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro
à dextris & à sinistris: liberavitque Dominus in die
illa Israel de manu Ægyptiorum. Et viderunt Ægy-
ptios mortuos super littus maris, & manum magnam
quam exercuerat Dominus contra eos: timuitque
populus Dominum, & crediderunt Domino, & Mosi
servo ejus.

Tunc cecinit Moses & filii Israel carmen hoc Do- XXIIII. C.
mino, & dixerunt: Cap. 15.

CAntemus Domino:
gloriose enim magnificatus est,
equum & ascensorem dejecit in mare.
Fortitudo mea, & laus mea Dominus,
& factus est mihi in salutem.

a Errore librariorum omittitur in omnibus codd. manuscriptis. Prima syllaba *phi*, & legitur tantum, *erant in Abiroth*: quæ exscriptorum incogitantia lectorem non debuit latere.

Digitized by Google

Iste Deus meus, & glorificabo eum:
Deus patris mei, & exaltabo eum.
Dominus quasi vir pugnator:
* In h. Dominus. * omnipotens nomen ejus:
currus Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare.
Electi principes ejus submersi sunt in mari rubro:
abyssi operuerunt eos:
descenderunt in profundum quasi lapis.
a Dextera tua, Domine, a magnificata est in fortitudine:
dextera tua, Domine, percussit inimicum:
& in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios
* h. tuos. b * b meos.
Misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam:
& in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ.
Stetit unda fluens:
congregatæ sunt abyssi in medio mari.
Dixit inimicus: Persequar & comprehendam,
dividam spolia, implebitur anima mea.
Evaginabo gladium meum:
interficiet eos manus mea.
Flavit spiritus tuus, & operuit eos mare:
submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.
Quis similis tui in fortibus, Domine?
quis similis tui, magnificus in sanctitate:
terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?
* h. Dexteram tuam. Extendisti * manum tuam,
& devoravit eos terra.
Dux fuisti in misericordia tua
populo quem redemisti.
Et portasti eum in fortitudine tua
ad habitaculum sanctum tuum.
* h. Audierunt populi, & perturbati sũt. * Ascenderunt populi, & irati sunt:
dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.
Tunc conturbati sunt principes Edom,
robustos Moab obtinuit tremor:
obriguerunt omnes habitatores Chanaan.
Irruat super eos formido & pavor,
in magnitudine brachii tui.
Fiant immobiles quasi lapis,
donec transeat populus tuus, Domine,
donec transeat populus tuus iste, quem possedisti.
Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ,
firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es, Domine:
Sanctuarium, Domine, quod firmaverunt manus tuæ.
Dominus regnabit in æternum & ultra.
h. sic. Ingressus est enim " equus Pharao cum curribus & equitibus ejus in mare:
& reduxit super eos Dominus aquas maris.
Filii autem Israel ambulaverunt per siccum,
in medio ejus.

XXV. C. Sumsit ergo Maria prophetis soror Aaron, tympanum in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem ejus dejecit in
VIIII. T. & B. XXVI. C. mare. Tulit autem Moses Israel de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus per solitudinem, & non inveniebant aquam. Et venerunt in Marath, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quod essent amaræ: unde & congruum loco nomen imposuit, vocans illud Mara, id est, amaritudinem. Et murmuravit populus

A contra Mosen, dicens, quid bibemus? At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum: quod quum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. ibi constituit ei præcepta, atque judicia, & ibi tentavit eum, " & dixit: Si audieris vocem Domini Dei h.
tui, & quod rectum est coram eo feceris, & obedieris mandatis ejus, custodierisque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te: ego enim Dominus sanator
tuus. Venerunt autem in Elim filii Israel, ubi XXVII. C.
B erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta palmæ: & castrametati sunt juxta aquas.

Profectique sunt de Elim, & venit omnis multi- Cap. 16.
tudo filiorum Israel in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinaï: quintodecimo die mensis secundi, postquam egressi sunt de terra Ægypti. Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israel contra Mosen & contra Aaron in solitudine. Dixeruntque ad eos filii Israel: Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super
C ollas carnium, & comedebamus " panem in saturita- h.
te: cur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame? Dixit autem Dominus
ad Mosen: Ecce, ego pluam vobis " panem de cœ- h.
lo: egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt per singulos dies: ut tentem eum utrum ambulet in lege mea, an non. Die autem sexta parent quod inferant: & fit duplum quam colligere solebant per singulos dies. Dixeruntque Moses & Aaron ad omnes filios Israel: Vespere scietis quod Dominus eduxe-
D rit vos de terra Ægypti: & mane videbitis gloriam Domini: audivit enim murmur vestrum contra Dominum: nos vero quid sumus, quia mussitatis contra nos: Et ait Moses: Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & mane panes in saturitatem: eo quod audierit murmurationes vestras quibus murmurati estis contra eum, nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Dixitque Moses ad Aaron: Dic universæ congregationi filiorum Israel: Accedite coram Domi-
E no: audivit enim murmur vestrum. Qumque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israel, respexerunt ad solitudinem: & ecce gloria Domini
apparuit in nube. Loquutus est autem Dominus XXVIII. C.
ad Mosen, dicens: Audivi murmurationes filiorum Israel, loquere ad eos: Vespere comedetis carnes,
& mane saturabimini " pane: scietisque quod sim Do- h.
minus Deus vester. Factum est ergo vespere, & ascendens coturnix operuit castra: mane quoque ros jacuit per circuitum castrorum. Qumque ope-
F ruisset superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tunsum, in similitudinem pruinæ super terram. Quod quum vidissent filii Israel, dixerunt ad invicem: MANHU? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moses: Iste est panis, quem dedit Dominus vobis ad vescendum. Hic est sermo, quem præcepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo quantum sufficiat ad vescendum: gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum quæ habitant in
G tabernaculo, sic tolletis. Feceruntque ita filii Israel: & collegerunt alius plus, alius minus. Et mensi sunt ad mensuram gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus paraverat, reperit mi-

a Hunc locum diversimode legunt MSS. codices. Canon Heb. ver. ita habet: *Dextram tuam Domine magnificem in fortitudine.* Alii, *Dextra tua Domine magnifice in fortitudine.* Recentior unus legit, *Magnificetur in fortitudine.* Sic pro voluntate exscriptorum unius sententiæ multæ sæpius occurrunt variantes lectiones.

b Editi legunt, *tuos*, juxta Hebræum. At MSS. omnes optimæ notæ & antiquiores habent, *meos*. Quare ne quid propria auctoritate à nobis mutaretur, res ut sunt in Canone manere voluimus.

nus:

Digitized by Google

nus: sed singuli juxta id quod edere poterant, con- A gregaverunt. Dixitque Moses ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque mane, & scatere cœpit vermibus, atque computruit. & iratus est contra eos Moses. Colligebant autem mane singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum: quumque incaluisset sol, liquefiebat. In die vero sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines: venerunt autem omnes principes multitudinis, & narraverunt Mosi. Qui ait eis: Hoc est B quod loquutus est Dominus: Requies sabbathi sanctificata erit Domino cras. quodquumque operandum est, facite: & quæ coquenda sunt coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in mane. Feceruntque ita ut præceperat Moses, & non computruit, neque vermis inventus est in eo. Dixitque Moses: Comedite illud hodie, quia sabbathum est Domini: non invenietur hodie in agro. Sex diebus colligite: in die autem septimo sabbathum est, idcirco non invenietur. Venit septima dies: & e- C gressi de populo ut colligerent, non invenerunt. Dixit autem Dominus ad Mosen: Usquequo non vultis custodire mandata mea, & legem meam? Videte quod Dominus dederit vobis sabbathum, & propter hoc die sexta tribuerit vobis cibos duplices: maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo. Et sabbathizavit populus die septimo. Appellavitque domus Israel nomen ejus MAN: quod erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi similæ cum melle. Di- D xit autem Moses: Iste est sermo, quem præcepit Dominus: Imple gomor ex eo, & custodiatur in

* h. non habet retro — futuras * retro generationes: ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra Ægypti. Dixitque Moses ad Aaron: Sume vas unum, & mitte ibi MAN, quantum potest capere gomor: & repone coram Domino, ad servandum in generationes vestras, sicut præcepit Dominus Mosi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo re-

xxviii. c. — servandum. Filii autem Israel comederunt MAN E quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, usquequo tangerent fines terræ Chanaan. Gomor autem decima pars

h. — est " Epha.

x. t. & b. xxx. c. Cap. 17. — Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin per mansiones suas, juxta sermonem Domini, castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo. Qui jurgatus contra Mosen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moses: Quid jurgamini contra me? cur ten- F tatis Dominum? Sitivit ergo populus ibi pro aquæ penuria, & murmuravit contra Mosen, dicens: Cur nos exire fecisti de Ægypto, ut occideres & nos, & liberos nostros, ac jumenta, siti? Clamavit autem Moses ad Dominum, dicens: Quid faciam populo huic? adhuc pauxillum, & lapidabit me. Ait Dominus ad Mosen: Antecede populum, & sume tecum de senioribus Israel: & virgam qua percussisti fluvium, tolle in manu tua, & vade. En ego stabo coram te ibi, supra petram Horeb: percutiesque G petram, & exibit ex ea aqua, ut bibat populus. Fecit Moses ita coram senioribus Israel: & vocavit

h. — nomen illius loci, Tentatio, " & lis, propter jurgium filiorum Israel, & quia tentaverunt Dominum, di-

xxxi. c. — centes: Est ne Dominus in nobis, an non? Venit autem Amalec: & pugnabat contra Israel in Raphidim. Dixitque Moses ad Josue: Elige viros; & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Josue ut loquutus ei erat Moses, & pugnavit contra Amalec: Moses autem & Aaron & Hur ascenderunt super verticem collis. Quumque levaret Moses manus, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. Manus autem Mosi erant graves: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum est ut manus ipsius non lassarentur usque ad occasum solis. Fugavitque Josue Amalec & populum ejus in ore gladii. Dixit autem Dominus ad Mosen: Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Josue: delebo enim memoriam Amalec sub cœlo. Ædificavitque Moses altare: & vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens: Quia manus " super solium Domini, bellum Domini erit contra Amalec, à generatione in generationem. — h.

Quumque audisset Jethro, sacerdos Madian, cognatus Mosi, omnia quæ fecerat Deus Mosi, & Israeli populo suo, eo quod eduxisset Dominus Israel de Ægypto: tulit Sepphoram uxorem Mosi quam remiserat: & duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersom, dicente patre: Advena fui in terra aliena. Alter vero Eliezer: Deus enim, ait, patris mei adjutor meus, & eruit me de gladio Pharaonis. Venit ergo Jethro cognatus Mosi, & filii ejus, & uxor ejus, ad Mosen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei. Et mandavit Mosi, dicens: Ego cognatus tuus Jethro venio ad te, & uxor tua, & duo filii tui cum ea. Qui egressus in occursum cognati sui; adoravit, & osculatus est eum: salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Quumque intrasset tabernaculum, narravit Moses cognato suo cuncta quæ fecerat Dominus Pharaoni, & Ægyptiis propter Israel, universum laborem, qui accidisset eis in itinere, quo liberaverat eos Dominus. Lætatusque est Jethro super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Israeli, eo quod eruisset eum de manu Ægyptiorum, & ait: Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Ægyptiorum, & de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Ægypti. Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos: eo quod superbe egerint contra illos. Obtulit ergo Jethro cognatus Mosi holocausta & hostias a Deo: veneruntque Aaron & omnes seniores Israel, ut comederent panem cum eo coram Deo. — xxxii. c. Cap. 18.

Altera autem die sedit Moses, ut judicaret populum; qui assistebat Mosi de mane usque ad vesperam. Quod quum vidisset cognatus ejus, omnia scilicet quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperam? Cui respondit Moses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei. Quumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me ut judicem inter eos, & ostendam præcepta Dei & leges ejus. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris & tu & populus iste qui tecum est: ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere. Sed audi verba mea atque consilia, & erit Deus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum: ostendasque populo ceremonias & ritum colendi, viamque per — xxxiii. c.

a MSS. plures legunt, *coram Domino*.

Digitized by Google

quam ingredi debeant, & opus quod facere. Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui judicent populum omni tempore: quidquid autem majus fuerit, referant ad te, & ipſi minora tantummodo judicent, leviuſque tibi ſit, partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta ejus poteris ſuſtentare: & omnis hic populus revertetur cum pace ad loca ſua. Quibus auditis, Moſes fecit omnia quæ ille ſuggeſſerat. Et electis viris ſtrenuis de cuncto Iſrael, conſtituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos. Qui judicabant plebem omni tempore: quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes. Dimiſitque cognatum: qui reverſus abiit in terram ſuam.

h. XI.T & B. XXXIIII. C. *Cap. 19.* Menſe tertio egreſſionis ″ filiorum Iſrael de terra Ægypti, in die hac venerunt in ſolitudinem Sinaï. Nam profecti de Raphidim, & pervenientes uſque in deſertum Sinaï, caſtrametati ſunt in eodem loco, ibique Iſrael fixit tentoria è regione montis. Moſes autem aſcendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, & ait: Hæc dices domui Jacob, & annuntiabis filiis Iſrael: Vos ipſi vidiſtis quæ fecerim Ægyptiis, quo modo portaverim vos ſuper alas aquilarum, & aſſumſerim mihi. Si ergo audieritis vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea eſt enim omnis terra. Et vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Hæc ſunt verba quæ loqueris ad filios Iſrael. Venit Moſes: & convocatis majoribus natu populi, expoſuit omnes ſermones quos mandaverat Dominus. Reſponditque univerſus populus ſimul: Cuncta quæ loquutus eſt Dominus, faciemus. Quumque retuliſſet Moſes verba populi ad Dominum, ait ei Dominus: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum.

XXXV. C. Nuntiavit ergo Moſes verba populi ad Dominum. Qui dixit ei: Vade ad populum: & ſanctifica illos hodie & cras, laventque veſtimenta ſua. Et ſint parati in diem tertium: in die enim tertio deſcendet Dominus coram omni plebe ſuper montem Sinaï. Conſtitueſque terminos populo per circuitum, & dices: Cavete ne aſcendatis in montem, nec tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur. * Manus non tanget eum, ſed lapidibus opprimetur, aut confodietur jaculis: ſive jumentum fuerit, ſive homo, non vivet. Quum cœperit clangere buccina, tunc aſcendant in montem. Deſcenditque Moſes de monte ad populum, & ſanctificavit eum. Quumque laviſſent veſtimenta ſua, ait ad eos: Eſtote parati in diem tertium, ne appropinquetis uxoribus veſtris. Jam advenerat tertius dies, & mane inclaruerat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat: timuitque omnis populus qui erat in caſtris. Quumque eduxiſſet eos Moſes in occurſum Dei de loco caſtrorum, ſteterunt ad radices montis. Totus autem mons Sinaï fumabat: eo quod deſcendiſſet Dominus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace: eratque mons omnis terribilis.

* h. Aliter, manus non tãgat eum, quia ſi tetigerit lapidibus opprimetur

Et ſonitus buccinæ paulatim creſcebat in majus, & prolixius tendebatur: Moſes loquebatur, & ″ Deus h. reſpondebat ei. Deſcenditque Dominus ſuper montem Sinaï in ipſo montis vertice, & vocavit Moſen in cacumen ejus. Quo quum aſcendiſſet, dixit ad eum: Deſcende, & conteſtare populum: ne forte velint tranſcendere terminos ad videndum Dominum: & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoque qui accedunt ad Dominum, ſanctificentur, ne percutiat eos. Dixitque Moſes ad Dominum: Non poterit vulgus aſcendere in montem Sinaï: tu enim teſtificatus es, & juſſiſti, dicens: Pone terminos circa montem, & ſanctifica illum. Cui XXXVI. C. ait Dominus: Vade, deſcende: aſcendeſque tu, & Aaron tecum. ſacerdotes autem & populus ne tranſeant terminos, nec aſcendant ad Dominum, ne forte interficiat illos. Deſcenditque Moſes ad populum, & omnia narravit eis.

Loquutuſque eſt Deus cunctos ſermones hos: Ego XXXVII. C. ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægy- *Cap. 20.* pti, de domo ſervitutis. Non habebis deos alienos *I. Præceptũ.* coram me. Non facies tibi ſculptile, neque omnem *II.* ſimilitudinem quæ eſt in cœlo deſuper, & quæ in terra deorſum, nec eorum quæ ſunt in aquis ſub terra. Non adorabis ea, neque coles, ego enim ſum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. Non aſſumes nomen Domini Dei tui *III.* in vanum. nec enim habebit inſontem Dominus eum qui aſſumſerit nomen Domini Dei ſui fruſtra. Me- *IIII.* mento ut diem ſabbathi ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die ſabbathum Domini Dei tui: non facies in eo omne opus, tu, & filius tuus & filia tua, ſervus tuus & ancilla tua, jumentum tuum, & advena qui eſt intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, & requievit in die ſeptimo: idcirco benedixit Dominus diem ſabbathi, & ſanctificavit eum. Honora patrem *V.* tuum & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occi- *VI.* des. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non *VII.* loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. *VIII.* Non concupiſces domum proximi tui: nec deſide- *VIIII. X.* rabis uxorem ejus, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, nec omnia quæ illius ſunt. Cunctus autem populus videbat voces & lampades, XXXVIII. C. & ſonitum buccinæ, montemque fumantem: & perterriti ac pavore concuſſi, ſteterunt procul, dicentes Moſi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Et ait Moſes ad populum: Nolite timere: ut enim probaret vos venit Deus, & ut terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis. Stetitque populus de longe.

Moſes autem acceſſit ad caliginem in qua erat Deus. XII. T. XXXVIIII. C. Dixit præterea Dominus ad Moſen: Hæc dices filiis Iſrael: Vos vidiſtis quod de cœlo loquutus ſim vobis. Non facietis [a] mecum deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta & pacifica veſtra, oves veſtras & boves, in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei: veniam ad te, & benedicam tibi. Quod ſi altare lapideum feceris mihi, non

a Particula *mecum* abeſt in editis: exſtat tamen in fonte Hebraico, Canone Heb. verit. & in aliis MSS codd. Latinis antiquioribus ac melioris notæ. Eamdem reperies lectionem apud Auguſtinum in Speculo, ubi Scripturæ recitantur juxta tranſlationem Latinam ſancti Hieronymi, quam ille ex Hebræo nobis edidit.

Digitized by Google

ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim levave- A
ris cultrum tuum super eum, polluetur. Non ascen-
des per gradus ad altare meum, ne reveletur tur-
* h. super illud pitudo tua.*
XL. C. Cap. 21. Hæc sunt judicia quæ propones eis. Si emeris ser-
vum Hebræum, sex annis serviet tibi: in septimo
egredietur liber gratis. Quum quali veste intrave-
rit, cum tali exeat: si habens uxorem, & uxor egre-
dietur simul. Sin autem dominus dederit illi uxo-
rem, & pepererit filios & filias: mulier & liberi ejus
erunt domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo. B
Quod si dixerit servus: Diligo dominum meum &
uxorem ac liberos, non egrediar liber: offeret eum
dominus diis, & applicabitur ad ostium & postes,
perforabitque aurem ejus subula: & erit ei servus in
XLI. C. sæculum. Et si [a] vendiderit filiam ejus in famu-
lam, non egredietur sicut ancillæ exire consueve-
runt. Si displicuerit oculis domini sui cui tradita fue-
rit, dimittet eam: populo autem alieno vendendi
non habebit potestatem, si spreverit eam. Sin au-
tem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum C
faciet illi. Quod si alteram ei acceperit, providebit
puellæ nuptias, & vestimenta, & pretium pudicitiæ
non negabit. Si tria ista non fecerit, egredietur gra-
XLII. C. tis absque pecunia. Qui percusserit hominem
volens occidere, morte moriatur. Qui autem non
est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus:
XLIII. C. constituam tibi locum quò fugere debeat. Si
quis de industria occiderit proximum suum, & per
insidias: ab altari meo evelles eum, ut moriatur.
XLIIII. C. Qui percusserit patrem suum & matrem, morte mo- D
XLV. C. riatur. Qui furatus fuerit hominem, & vendi-
XLVI. C. derit eum, convictus noxæ morte moriatur. Qui
maledixerit patri suo & matri, morte moriatur.
XLVII. C. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum
suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit,
sed jacuerit in lectulo: si surrexerit, & ambulave-
rit foris super baculum suum, innocens erit qui per-
cusserit, ita tamen ut operas ejus & impensas in me-
XLVIII. C. dicos restituat. Qui percusserit servum suum vel
ancillam virga, & [b] mortuus fuerit in manibus ejus E
criminis reus erit. Sin autem uno die supervixerit
vel duobus, non subjacebit pœnæ, quia pecunia il-
XLVIIII. C. lius est. Si rixati fuerint viri, & percusserit quis
mulierem prægnantem, & abortivum quidem fece-
rit, sed ipsa vixerit: subjacebit damno quantum ex-
L. C. petierit maritus mulieris, & arbitri judicarint. Sin
autem mors ejus fuerit subsequuta, reddet animam
pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente,
manum pro manu, pedem pro pede, adustionem
pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro li- G
LI. C. vore. Si percusserit quispiam oculum servi sui aut
ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos
pro oculo quem eruit. Dentem quoque si excusserit
servo vel ancillæ suæ, similiter eos dimittet liberos.
LII. C. Si bos cornu petierit virum aut mulierem, & mor-
tui fuerint, lapidibus obruetur: & non comedentur
carnes ejus, dominusque bovis innocens erit. Quod si
bos cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius, & con-
testati sunt dominum ejus, nec recluserit eum; oc-
cideritque virum aut mulierem: bos lapidibus obrue-
tur, & dominum illius occident. Quod si pretium ei
fuerit impositum, dabit pro anima sua quidquid fue-
rit postulatus. Filium quoque & filiam si cornu per-
cusserit, simili sententiæ subjacebit. Si servum an-
cillamque invaserit, triginta siclos argenti dabit do-
mino, bos vero lapidibus opprimetur. Si quis LIII. C.
aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit
eam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus
cisternæ reddet pretium jumentorum: quod autem
mortuum est, ipsius erit. Si bos alienus bovem LIIII. C.
alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit: vendent
bovem vivum, & divident pretium, cadaver autem
mortui inter se dispertient. Si autem sciebat quod
bos cornupeta esset ab heri & nudiustertius, & non
custodivit eum dominus suus: reddet bovem pro
bove, & cadaver integrum accipiet.
Si quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occi- LV. C.
derit vel vendiderit: quinque boves pro uno bove Cap. 22.
restituet, & quattuor oves pro una ove. Si ef- LVI. C.
fringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus,
& accepto vulnere mortuus fuerit: percussor non
erit reus sanguinis. Quod si orto sole hoc fecerit,
homicidium perpetravit, & ipse morietur. Si non
habuerit quod pro furto reddat, venumdabitur. Si
inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens,
sive bos, sive asinus, sive ovis: duplum restituet.
Si læserit quispiam agrum vel vineam: & dimise- LVII. C.
rit jumentum suum, ut depascatur aliena: quidquid
optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro
damni æstimatione restituet. Si egressus ignis in-
venerit [c] spinas, & comprehenderit acervos frugum, LVIII. C.
sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui
ignem succenderit. Si quis commendaverit amico LVIIII. C.
pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo qui susce-
perat, furto ablata fuerint: si invenitur fur, duplum
reddet. Si latet fur, dominus domus applicabitur ad
deos, & jurabit quod non extenderit manum in rem
proximi sui, ad perpetrandam fraudem, tam in bo-
ve, quam in asino, & ove ac vestimento, & quid-
quid damni inferre potest: ad deos utriusque caussa
perveniet: & si illi judicaverint, duplum restituet
proximo suo. Si quis commendaverit proximo LX. C.
suo asinum, bovem, ovem, & omne jumentum, ad
custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel
captum ab hostibus, nullusque hoc viderit: jusjuran-
dum erit in medio, quod non extenderit manum ad
rem proximi sui: suscipietque dominus juramentum,
& ille reddere non cogetur. Quod si furto ablatum
fuerit, restituet damnum domino. Si comestum à
bestia, [d] proferat ad eum quod occisum est, & non
restituet. Qui à proximo suo quidquam horum LXI. C.
mutuo postulaverit, & debilitatum aut mortuum
fuerit domino non præsente, reddere compelletur.
Quod si impræsentiarum fuerit dominus, non resti-
tuet, maxime si conductum venerat pro mercede

a Sic legit Canon Heb. ver. & MS. alter codex S. Germani à Pratis num. 3. Porro in editis alius est omnino sensus, ac ordo verborum; quia in iis generale præceptum est de quolibet homine, qui filiam suam vendiderit: hîc autem sensus est de servo, cujus filiam in famulam vendit dominus servi. Conferat qui voluerit hanc editionem nostram cum antea vulgatis exemplaribus.

b Hunc locum restituimus ad fidem Speculi sancti Augustini, in quo legimus ut in Hebræo, *& mortuus fuerit, &c.* Alii omnes libri legunt in plurali, *& mortui fuerint.*

c Proclivi librariorum lapsu *spicas* hoc loco legimus in omnibus codicibus MSS. uno excepto Canone Heb. veritatis, qui veram lectionem, id est, *spinas*, retinet. Errorem vero exscriptorum nostri sequuntur in Speculo sancti Augustini, non quidem imperitiâ, sed religione ducti propter unanimem consensum MSS. codicum quos inspexerunt.

d Diversa est interpunctio hujus loci in Hebræo hodierno, & in Samaritano textu; nam Hebraice hoc modo legitur: *Adducet eum testem: raptum non reddet.* At in Samaritanorum volumine ita scriptum est יביא עד הטרפה ולא ישלם, *jabi ed hatterepha, velo jesallem*, id est, *adducet testem raptus, & non reddet.* Nec solum interpuncto differunt hi duo textus, sed vocibus etiam nonnihil discrepant. Hebræus legit cum affixo pronomine יבאהו, *jebiehu, adducet eum:* Samaritanus absque ullo pronomine יביא, *jabi*, id est, *adducet.* Idem habet ולא, *velo* cum particula connexiva; Hebræus nullam habet connexivam conjunctionem cum negatione לא, *lo.* Cæterum in Hebraico textu nonnulla fuisse permutata Massoretharum interpunctis nulli dubium esse debet, quum Hieronymus hîc in suo exemplari Hebræo legerit, ut nunc legunt Samaritani.

Digitized by Google

LXII. C. operis sui. Si seduxerit quis virginem necdum A
desponsatam, dormieritque cum ea: dotabit eam, &
habebit eam uxorem. Si pater virginis dare noluerit,
reddet pecuniam juxta modum dotis, quam vir-
LXIII. C. gines accipere consuerunt. Maleficos non patie-
LXIIII C. ris vivere. Qui coierit cum jumento, morte mo-
LXV C. riatur. Qui immolat diis, occidetur, præterquam
LXVI. C. Domino soli. Advenam non contristabis, neque
affliges eum: advenæ enim & ipsi fuistis in terra
LXVII. C. Ægypti. Viduæ & pupillo non nocebitis. Si læ-
seritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam cla- B
morem eorum: & indignabitur furor meus, percu-
tiamque vos gladio, & erunt uxores vestræ viduæ,
LXVIII. C. & filii vestri pupilli. Si pecuniam mutuam de-
deris populo meo pauperi qui habitat tecum, non
urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes. Si
pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante
solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solum quo
* h. Et erit si clamaverit operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud
in quo dormiat: * si clamaverit ad me, exaudiam
LXVIIII. C. eum, quia misericors sum. Diis non detrahes, & C
principi populi tui non maledices. Decimas tuas &
LXX. C. primitias tuas non tardabis offerre. Primogeni-
LXXI. C. tum filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoque,
& ovibus similiter facies: septem diebus sit cum ma-
LXXII. C. tre sua, die octava reddes illum mihi. Viri sancti
eritis mihi. Carnem, quæ à bestiis fuerit prægustata,
non comedetis, sed projicietis canibus.
LXXIII. C. Cap. 23. Non suscipies vocem mendacii: Nec junges
LXXIIII. C. manum tuam ut pro impio dicas falsum testimo-
LXXV. C. nium. Non sequeris turbam ad faciendum ma- D
LXXVI. C lum: Nec in judicio, plurimorum acquiesces
LXXVII. C. sententiæ, ut à vero devies. Pauperis quoque
a non misereberis in [a] negotio. Si occurreris bovi
LXXVIII. C. LXXVIIII. C inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum. Si
videris asinum odientis te jacere sub onere, non per-
b transibis, sed sublevabis cum eo. [b] Non declina-
LXXX. C. LXXXI. C. bis in judicio pauperis. Mendacium fugies.
LXXXII. C. Insontem & justum non occides: quia aversor im-
LXXXIII. C. pium. Nec accipies munera, quæ excæcant etiam
LXXXIIII. C. prudentes, & subvertunt verba justorum. Pere- E
grino molestus non eris, scitis enim advenarum ani-
mas: quia & ipsi peregrini fuistis in terra Ægypti.
XII. B. Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis
fruges ejus. Anno autem septimo dimittes eam, &
requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui:
& quidquid reliquum fuerit, edant bestiæ agri: ita
LXXXV. C. facies in vinea & in oliveto tuo. Sex diebus ope-
raberis: septima die cessabis, ut requiescat bos &
asinus tuus: & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & ad-
LXXXVI. C. vena. Omnia quæ dixi vobis, custodite. Et per F
nomen externorum deorum non jurabitis, neque au-
LXXXVII. C. dietur ex ore vestro. Tribus vicibus per singulos
LXXXVIII. C. annos mihi festa celebrabitis. Solennitatem azy-
morum custodies. Septem diebus comedes azyma,
sicut præcepi tibi, tempore mensis novorum quan-
LXXXIIII. C. do egressus es de Ægypto. Non apparebis in
conspectu meo vacuus. Et solennitatem messis pri-
mitivorum operis tui, quæquumque seminaveris in
agro. Solennitatem quoque in exitu anni, quando
XC. C. congregaveris omnes fruges tuas de agro. Ter

in anno apparebit omne masculinum tuum coram
Domino Deo. Non immolabis super fermento san-
guinem victimæ meæ, nec remanebit adeps solen-
nitatis meæ usque mane. Primitias frugum ter- XCI. C.
ræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui. Non XCII. C.
coques hœdum in lacte matris suæ. Ecce ego XCIII. C.
mittam Angelum, qui præcedat te, & custodiat in
via, & introducat ad locum quem paravi: Observa
eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum pu-
tes: quia non dimittet quum peccaveritis, & est
nomen meum in illo. Quod si audieris vocem XCIIII. C.
ejus, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero ini-
micis tuis, & affligam affligentes te. Præcedetque
te Angelus meus, & introducet te ad Amorræum,
& Hetthæum, & Phærezeum, Chananæumque, &
Evæum, & Jebusæum, quos ego conteram. Non XCV. C.
adorabis deos eorum: nec coles eos: non facies
opera eorum, sed destrues eos, & confringes sta-
tuas eorum. Servietisque Domino Deo vestro, ut
benedicam pani tuo & aquis, & auferam infirmita-
tem de medio tui. Non erit infecunda nec sterilis
in terra tua: numerum dierum tuorum implebo.
Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & XCVI. C.
occidam omnem populum, ad quem ingredieris:
cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga
vertam: emittens crabrones prius, qui fugabunt
Evæum, & Chananæum, & Hetthæum, antequam
introëas. Non ejiciam eos à facie tua anno uno: ne
terra in solitudinem redigatur, & crescant contra
te bestiæ. Paulatim expellam eos de conspectu tuo,
donec augearis, & possideas terram. Ponam autem
terminos tuos à mari Rubro usque ad mare [c] Phi- c
listinorum, & à deserto usque ad fluvium: tradam
in manibus vestris habitatores terræ, & ejiciam eos
de conspectu vestro. Non inibis cum eis fœdus, nec
cum diis eorum. Non habitent in terra tua, ne for-
te peccare te faciant in me, si servieris diis eorum:
quod tibi certe erit in scandalum.
Mosi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu, & XCVII. C.
Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta seniores ex Cap. 24.
Israel, & adorabitis procul. Solusque Moses ascen-
det ad Dominum, & illi non appropinquabunt: nec
populus ascendet cum eo. Venit ergo Moses & XIII. T. & B.
narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia:
responditque cunctus populus una voce: Omnia
verba Domini, quæ loquutus est, faciemus. Scri- XCVIII. C.
psit autem Moses universos sermones Domini: &
mane consurgens ædificavit altare ad radices mon-
tis, & duodecim titulos per duodecim tribus Israel.
Misitque juvenes de filiis Israel, & obtulerunt ho-
locausta, immolaveruntque victimas pacificas Do-
mino, vitulos. Tulit itaque Moses dimidiam partem
sanguinis, & misit in crateras: partem autem resi-
duam fudit super altare. Assumensque volumen fœ-
deris, legit audiente populo: qui dixerunt: Omnia
quæ loquutus est Dominus, faciemus, & erimus
obedientes. Ille vero sumtum sanguinem respersit
in populum, & ait: Hic est sanguis fœderis quod
pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermoni-
bus his. Ascenderuntque Moses & Aaron, Na- XCVIIII. C.
dad & Abiu, & septuaginta de senibus Israel.

a Huic Canonis lectioni consentiunt veteres Bibliorum codices MSS. ac Speculum S. Aug. in codice MS. Carnutensis Ecclesiæ. In Hebræo scriptum est, בריבו *beribo*, quod interpretatur, *in caussa sua*, *in lite ejus*, vel, *in negotio ejus*.

b Sensus est, non pervertes judicium quum apud te pauper litigabit. Porro ita legendum monuit nos Speculum S. Augustini; cæteri enim libri tum editi, tum manuscripti non bene legunt, *non declinabis in judicium pauperis*. Hebræus habet, *non declinabis*, sive, *non flectes judicium pauperis tui in lite ejus*, quæ sententia optime congruit cum nostro textu Latino.

c Non *Palæstinorum*, ut habetur in editis ac MSS. libris, sed *Philistinorum* legimus freti auctoritate ipsius Hieronymi, qui in Danielis caput undecimum ita disserit: *Notandum autem, quod quum* p *litteram Hebræus sermo non habeat, sed pro ipsa utatur* phe (פ) *cujus vim Græcum* φ *sonat; in isto tantum loco apud Hebræos scribatur quidem* phe, *sed legatur* p. Excepto itaque verbo *Apadno* in Daniele, semper פ legitur *ph* in vocibus Hebræis: quod sæpius etiam observavit Canon Heb. verit. ubi alii habent *p*, ut supra in nomine *Phutipharis*, &c.

Digitized by Google

C. C. Et viderunt Deum Iſrael: & ſub pedibus ejus quaſi A
opus lapidis ſapphirini, & quaſi cœlum quum ſere-
num eſt. Nec ſuper eos qui procul receſſerant de
filiis Iſrael, miſit manum ſuam, videruntque Deum,
CI. C. & comederunt, ac biberunt. Dixit autem Do-
minus ad Moſen: Aſcende ad me in montem, &
eſto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac
mandata quæ ſcripſi, ut doceas eos. Surrexerunt
Moſes & Joſue miniſter ejus: aſcendenſque Moſes
in montem Dei, ſenioribus ait: Exſpectate hic do-
nec revertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vo- B
biſcum: ſi quid natum fuerit quæſtionis, referetis
ad eos. Quumque aſcendiſſet Moſes, operuit nubes
montem, & habitavit gloria Domini ſuper Sinaï,
CII. C. tegens illum nube ſex diebus. Septimo autem
die vocavit eum de medio caliginis. Erat autem ſpe-
cies gloriæ Domini, quaſi ignis ardens ſuper verti-
cem montis, in conſpectu filiorum Iſrael. Ingreſſuſ-
que Moſes medium nebulæ, aſcendit in montem:
& fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta no-
ctibus. C
CIII. C. Cap. 25. Loquutuſque eſt Dominus ad Moſen, dicens:
* h. oblationes Loquere filiis Iſrael, ut tollant mihi * primitias, ab
omni homine qui [a] offeret ultroneus, accipietis eas.
CIIII. C. Hæc ſunt autem quæ accipere debetis: Aurum, &
argentum, & æs, hyacinthum & purpuram, coc-
cumque bis tinctum, & byſſum, pilos caprarum,
& pelles arietum rubricatas, pelleſque janthinas, &
* h. non habet, concinnanda. ligna ſettim: oleum ad luminaria * concinnanda: aro-
mata in unguentum, & thymiamata boni odoris:
lapides onychinos & gemmas ad ornandum Ephod D
ac Rationale. Facientque mihi ſanctuarium, & ha-
bitabo in medio eorum: juxta omnem ſimilitudi-
nem tabernaculi quod oſtendam tibi, & omnium
vaſorum in cultum ejus: ſicque facietis illud:
CV. C. Arcam de lignis ſettim compingite, cujus longitudo
habeat duos ſemis cubitos: latitudo cubitum & di-
midium: altitudo cubitum ſimiliter ac ſemiſſem. Et
deaurabis eam auro mundiſſimo intus & foris: fa-
cieſque ſupra, coronam auream per circuitum: &
quattuor circulos aureos, quos pones per quattuor E
arcæ angulos: duo circuli ſint in latere uno, & duo
in altero. Facies quoque vectes de lignis ſettim, &
operies eos auro. Induceſque per circulos qui ſunt
in arcæ lateribus, ut portetur in eis, qui ſemper
erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.
Poneſque in arca teſtificationem quam dabo tibi:
Facies & propitiatorium de auro mundiſſimo: duos
cubitos & dimidium tenebit longitudo ejus, ſemiſ-
ſem & cubitum latitudo. Duos quoque Cherubim
aureos & productiles facies, ex utraque parte ora- F
culi. Cherub unus ſit [b] in latere uno, & alter in al-
tero. Utrumque latus propitiatorii tegant, expan-
dentes alas & operientes oraculum, reſpiciantque
ſe mutuo verſis vultibus in propitiatorium quo ope-
rienda eſt arca, in qua pones teſtimonium quod da-
bo tibi. Inde præcipiam, & loquar ad te ſuper pro-
pitiatorio ſcilicet, ac medio duorum Cherubim, qui
erunt ſuper arcam teſtimonii, cuncta quæ mandabo
per te filiis Iſrael. Facies & menſam de lignis ſettim,
habentem duos cubitos longitudinis, & in latitudi-
ne cubitum, & in altitudine cubitum ac ſemiſſem.
Et inaurabis eam auro puriſſimo: facieſque illi la-
bium aureum per circuitum, & ipſi labio coronam
interraſilem altam quattuor digitis: & ſuper [c] * illam, [c]
alteram coronam * aureolam. Quattuor quoque cir- * h. Non habet hæc
culos aureos præparabis, & pones eos in quattuor
angulis ejuſdem menſæ per ſingulos pedes. Subter
coronam erunt circuli aurei, ut mittantur vectes per
eos, & poſſit menſa portari. Ipſos quoque vectes fa-
cies de lignis ſettim, & circumdabis auro ad ſubve-
hendam menſam. Et parabis acetabula, ac phialas,
thuribula, & cyathos, in quibus offerenda ſunt liba-
mina, ex auro puriſſimo. Et pones ſuper menſam pa-
nes propoſitionis in conſpectu meo ſemper. Facies
& candelabrum ductile de auro mundiſſimo, haſtile
ejus, & calamos, ſcyphos, & ſphærulas, ac lilia, ex
ipſo procedentia. Sex calami egredientur de lateri-
bus, tres ex uno latere, & tres ex altero. Tres ſcy-
phi quaſi in nucis modum per calamos ſingulos,
ſphærulaque ſimul & lilium: & tres ſimiliter ſcyphi
inſtar nucis in calamo altero, ſphærulaque ſimul &
lilium. Hoc erit opus ſex calamorum, qui producen-
di ſunt de haſtili: in ipſo autem candelabro erunt
quattuor ſcyphi in nucis modum, ſphærulæque per
ſingulos, & lilia. Sphærula ſub duobus calamis per
tria loca, qui ſimul ſex fiunt, procedentes de haſtili
uno. Et ſphærulæ igitur & calami ex ipſo erunt, uni-
verſa ductilia de auro puriſſimo. Facies & lucernas
ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum, ut luceant
ex adverſo. Emunctoria quoque, & ubi quæ emun-
cta ſunt extinguantur, fiant de auro puriſſimo. Omne
pondus candelabri cum univerſis vaſis ſuis habebit
talentum auri mundiſſimi. Inſpice, & fac ſecundum
exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt.
Tabernaculum vero [d] ita facies: Decem cortinas Cap. 26. [d]
de byſſo retorta, & hyacintho, ac purpura, cocco-
que bis tincto, variatas opere plumario facies. Lon-
gitudo cortinæ unius habebit viginti octo cubitos:
latitudo, quattuor cubitorum erit. Unius menſuræ
fient univerſa tentoria. Quinque cortinæ ſibi jungen-
tur mutuo, & aliæ quinque nexu ſimili cohærebunt.
Anſulas hyacinthinas in lateribus ac ſummitatibus fa-
cies cortinarum, ut poſſint invicem copulari. Quin-
quagenas anſulas cortina habebit in utraque parte,
ita inſertas, ut anſæ contra anſas veniant, & altera
alteri poſſit aptari. Facies & quinquaginta circulos
aureos quibus cortinarum vela jungenda ſunt, ut
unum tabernaculum fiat. Facies & ſaga cilicina un-
decim, ad operiendum tectum tabernaculi. Longi-
tudo ſagi unius habebit triginta cubitos: & latitudo,
quattuor: æqua erit menſura ſagorum omnium. E
quibus quinque junges ſeorſum, & ſex ſibi mutuo
copulabis, ita ut ſextum ſagum in fronte tecti dupli-
ces. Facies & quinquaginta anſas in ora ſagi unius,
ut conjungi cum altero queat: & quinquaginta an-
ſas in ora ſagi alterius, ut cum altero copuletur. [e] [e]
Facies & quinquaginta fibulas æneas, quibus jun-
gantur anſæ, ut unum ex omnibus operimentum
fiat. Quod autem ſuperfuerit in ſagis quæ parantur
tecto, id eſt, unum ſagum quod amplius eſt, ex me-
dietate ejus operies poſteriora tabernaculi. Et cubi-

a Manuſcripti codices, nullo excepto, legunt, *qui offert*: editorum nihilominus lectio præferenda videtur, quia ad ſenſum Scripturæ, & ad veritatem Hebraicam propius accedit.

b In uno MS Corbeienſis monaſterii codice, atque in Canone Heb. veritatis additum eſt hoc loco verbum, *Oraculi*, ſic enim habent: *Cherub unus ſit oraculi in latere uno.*

c Nota iſtæc marginalis minime vera comprobatur; aut ſuo loco neutiquam appoſita dicenda eſt: nam dictiones aſteriſco notatas, quas in Hebræo abeſſe dicit, invenimus in omnibus libris Hebræorum. Quid ergo ſibi velit hoc ſcholion, ſcire non poſſumus.

d Pro, *ita facies*, Canon & aliquot MSS. habent, *ita fiet*.

e Hæc cum ſuperioribus conjungit Canon, ac MSS. omnes codices. Quare in nullo eorum legas, *facies &*; ſed poſt *copuletur*, immediate ſcriptum eſt, *quinquaginta fibulas, &c.* Nos morem Hieronymianum ſequuti, mutare nolumus librorum editorum lectiones, ubi nullum eſt damnum in ſenſibus.

Digitized by Google

tus ex una parte pendebit, & alter ex altera, qui A plus est in sagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens. Facies & operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis: & super hoc rursum aliud operimentum de janthinis pellibus. Facies & tabulas stantes tabernaculi de lignis settim, quæ singulæ denos cubitos in longitudine habeant, & in latitudine singulos ac semissem. In lateribus tabulæ, duæ incastraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur. Quarum viginti erunt in latere meri- B diano quod vergit ad Austrum. Quibus quadraginta bases argenteas fundes, ut binæ bases singulis tabulis per duos angulos subjiciantur. In latere quoque secundo tabernaculi quod vergit ad Aquilonem, viginti tabulæ erunt, quadraginta habentes bases argenteas. Binæ bases singulis tabulis supponentur. Ad occidentalem vero plagam tabernaculi facies sex tabulas, & rursum alias duas quæ in angulis erigantur post tergum tabernaculi. Eruntque conjunctæ à deor- C sum, usque sursum, & una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis quæ in angulis ponendæ sunt similis junctura servabitur. Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sedecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis. Facies & vectes de lignis settim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi, & quinque alios in altero, & ejusdem numeri ad occidentalem plagam: qui mittentur per medias tabulas à summo usque ad summum. Ipsasque tabulas deaurabis, & fundes in eis D annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant: quos operies laminis aureis. Et eriges tabernaculum juxta exemplum quod tibi in monte monstratum est. Facies & velum de hyacintho, & purpura coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumario & pulchra varietate contextum: quod appendes ante quattuor columnas de lignis settim quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonii, & quo Sanctuarium, E & Sanctuarii sanctuaria dividentur. Pones & propitiatorium super arcam testimonii in Sancto sanctorum: mensamque extra velum: & contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: mensa enim stabit in parte Aquilonis. Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumario. Et quinque columnas deaurabis lignorum settim, ante quas ducetur tentorium: quarum erunt capita aurea, & bases æneæ. F

Cap. 27. Facies & altare de lignis settim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id est, quadrum, & tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quattuor angulos ex ipso erunt: & operies illud ære. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes atque fuscinulas, & ignium receptacula. Omnia vasa ex ære fabricabis. Craticulamque in modum retis æneam: per cujus quattuor angulos erunt quattuor annuli ærei, quos pones subter arulam altaris. Eritque cra- G ticula usque ad altaris medium. Facies & vectes altaris de lignis settim duos, quos operies laminis æneis: & induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum. Non solidum, sed inane & cavum intrinsecus facies illud, sicut tibi in monte monstratum est. Facies & atrium tabernaculi, in cujus plaga australi contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta: centum cubitos unum latus tenebit in longitudine. Et columnas viginti cum basibus totidem æneis quæ capita cum cælaturis suis habebunt argentea. Similiter in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnæ viginti, & bases æneæ ejusdem numeri, & capita earum cum cælaturis suis argentea. In latitudine vero atrii, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, & columnæ decem, basesque totidem. In ea quoque atrii latitudine, quæ respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt. In quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnæque tres & bases totidem: & in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnæ tres, & bases totidem. In introitu vero atrii fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumarii: columnas habebit quattuor, cum basibus totidem. Omnes columnæ atrii per circuitum vestitæ erunt argenti laminis, capitibus argenteis, & basibus æneis: In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit. Fietque de bysso retorta, & habebit bases æneas. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus & ceremonias, tam paxillos ejus quam atrii, ex ære facies.

Præcipe filiis Israel ut afferant tibi oleum de arbo- CVI. C. ribus olivarum purissimum, piloque contusum: ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonii, extra velum quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filii ejus, ut usque mane luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum à filiis Israel.

Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum CVII. C. filiis suis de medio filiorum Israel, ut sacerdotio Cap. 28. fungantur mihi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar. CVIII. C. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem. Et loqueris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi. CVIIII. C. Hæc autem erunt vestimenta quæ facient: Rationale, & superhumerale, tunicam & lineam strictam, cidarim & balteum. Facient vestimenta sancta Aaron fratri tuo & filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi. Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum. Facient autem superhumerale de auro & hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere polymito. Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant. Ipsaque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta. Sumesque duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israel: sex nomina in lapide uno, & sex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum. Opere sculptoris & cælatura gemmarii sculpes eos nominibus filiorum Israel, inclusos auro atque circumdatos: & pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filiis Israel. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum, ob recordationem. Facies & uncinos ex auro, & duas catenulas auri purissimi sibi invicem cohærentes, quas inseres uncinis. Rationale quoque judicii facies opere polymito juxta texturam superhumeralis, ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta. Quadrangulum erit & duplex: mensuram palmi habebit tam in

Digitized by Google

longitudine quam in latitudine. [a] Ponesque in eo quattuor ordines lapidum: in primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus: in secundo carbunculus, sapphirus, & jaspis: in tertio ligurius, achates, & amethystus: in quarto chrysolitus, onychinus, & beryllus. Inclusi auro erunt per ordines suos. Habebuntque nomina filiorum Israel: duodecim nominibus caelabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus. Facies in Rationali catenas sibi invicem cohaerentes ex auro purissimo: & duos annulos aureos, quos pones in utraque Rationalis summitate: catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus: & ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis quod Rationale respicit. Facies & duos annulos aureos, quos pones in summitatibus Rationalis, in oris, quae è regione sunt superhumeralis, & posteriora ejus aspiciunt. Nec non & alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem juncturae inferioris, ut aptari possit cum superhumerali, & stringatur Rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vitta hyacinthina, ut maneat junctura fabrefacta, & à se invicem Rationale & superhumerale nequeant separari. Portabitque Aaron nomina filiorum Israel in Rationali judicii super pectus suum, quando ingredietur Sanctuarium, memoriale coram Domino in aeternum. Pones autem in Rationali judicii doctrinam & veritatem, quae erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino: & gestabit judicium filiorum Israel in pectore suo, in conspectu Domini semper. Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, in cujus medio supra erit capitium, & ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facile rumpatur. Deorsum vero, ad pedes ejusdem tunicae, per circuitum, quasi mala punica facies, ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis, ita ut tintinnabulum sit aureum & malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud aureum & malum punicum. Et vestietur ea Aaron in officio ministerii, ut audiatur sonitus quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere caelatoris, Sanctum Domino. Ligabisque eam vitta hyacinthina, & erit super tiaram, imminens fronti pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quae obtulerunt & sanctificaverunt filii Israel, in cunctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus eis sit Dominus. Stringesque tunicam bysso, & tiaram byssinam facies, & balteum opere plumarii. Porro filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos ac tiaras, in gloriam & decorem: vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum & filios ejus cum eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi. Facies & feminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suae, à renibus usque ad femina: & utentur eis Aaron & filii ejus quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini ejus post eum.

Sed & hoc facies, ut mihi in sacerdotium consecrentur. Tolle vitulum de armento, & arietes duos immaculatos, panesque azymos, & crustula absque fermento, quae conspersa sint oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de simila triticea cuncta facies. Et posita in canistro offeres: vitulum autem & duos arietes. Et Aaron ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonii. Quumque laveris patrem cum filiis aqua, indues Aaron vestimentis suis, id est, linea & tunica, & superhumerali & Rationali, quod constringes balteo. Et pones tiaram in capite ejus: & laminam sanctam super tiaram, & oleum unctionis fundes super caput ejus: atque hoc ritu consecrabitur. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesque balteo. Aaron scilicet & liberos ejus, & impones eis mitras: eruntque sacerdotes [b] mihi religione perpetua. Postquam initiaveris manus eorum, applicabis & vitulum coram tabernaculo testimonii. Imponentque Aaron & filii ejus manus super caput illius, & mactabis eum in conspectu Domini, juxta ostium tabernaculi testimonii. Sumtumque de sanguine vituli pones super cornua altaris digito tuo, reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus. Sumes & adipem totum qui operit intestina, & reticulum jecoris ac duos renes, & adipem qui super eos est, & offeres incensum super altare: carnes vero vituli & corium & fimum combures foris extra castra, eo quod pro peccato sit. Unum quoque arietem sumes, super cujus caput ponent Aaron & filii ejus manus. Quem quum mactaveris, tolles de sanguine ejus, & fundes circa altare. Ipsum autem arietem secabis in frusta. lotaque intestina ejus ac pedes pones super concisas carnes, & super caput illius. Et offeres totum arietem in incensum super altare. Oblatio est Domino odor suavissimus victimae Domini. Tolles quoque arietem alterum, super cujus caput Aaron & filii ejus ponent manus. Quem quum immolaveris, sumes de sanguine ipsius, & pones super extremum dextrae auriculae Aaron & filiorum ejus, & super pollices manus eorum & pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum. Quumque tuleris de sanguine qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaron & vestes ejus, filios & vestimenta eorum. Consecratisque & ipsis, & vestibus, tolles adipem de ariete, & caudam & arvinam, quae operit vitalia ac reticulum jecoris, & duos renes atque adipem qui super eos est armumque dextrum eo quod sit aries consecrationum: tortamque panis unius, crustulum conspersum oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini: ponesque omnia super manus Aaron, & filiorum ejus & sanctificabis eos elevans coram Domino. Suscipiesque universa de manibus eorum: & incendes super altare in holocaustum, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est. Sumes quoque pectusculum de ariete quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram Domino, & cedet in partem tuam. Sanctificabisque & pectusculum consecratum, & armum quem de ariete separasti, quo initiatus est Aaron & filii ejus, cedentque in partem Aaron & filiorum ejus jure perpetuo à filiis Israel: quia * primitiva sunt &

XVII. B. CX. C. Cap. 29. — CXI. C. — CXII. C. — * h. oblatio

a De quattuor lapidum ordinibus, sive versibus in Rationali Aaron saepe meminit S. Hieronymus, ut lib. 15. Comment. in cap. 54. Isaiae. *Hi*, inquit, *duodecim lapides scribuntur per ordinem in Exodo, & in Ezechiele, id est, ἐν τῷ λογίῳ Pontificis; & in corona atque diademate principis Tyrii, &c.* Sed & de veste sacerdotali tractatum edidit in Epistola ad Fabiolam, cujus initium est. *Usque hodie, &c.*

b *Eruntque sacerdotes mei religione perpetua.* Ita habetur in Canone Heb. verit. & in codicibus MSS. antiquioribus.

Digitized by Google

A initia de victimis eorum pacificis quæ offerunt Domino. Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron habebunt filii ejus post eum, ut ungantur in ea, & consecrentur manus eorum. Septem diebus utetur illa qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, & qui ingredietur tabernaculum testimonii ut ministret in Sanctuario. Arietem autem consecrationis tolles, & coques carnes ejus in loco sancto: quibus vescetur Aaron & filii ejus. Panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonii comedent, ut sit placabile sacrificium, & san- B ctificentur offerentium manus. Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt. Quod si remanserit de carnibus consecratis, sive de panibus usque mane, combures reliquias igni: non comedentur, quia sanctificata sunt. Omnia quæ præcepi tibi, facies super Aaron & filiis ejus. Septem diebus consecrabis manus eorum: & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare quum immolaveris expiationis hostiam, & unges illud in sanctificationem. Septem diebus expiabis al- C tare, & sanctificabis, & erit Sanctum sanctorum. Omnis qui tetigerit illud, sanctificabitur. Hoc est quod facies in altari: Agnos anniculos duos per singulos dies jugiter, unum agnum mane, & alterum vespere, decimam partem similæ conspersæ oleo tunso, quod habeat mensuram quartam partem hin, & vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno. Alterum vero agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis, & juxta ea quæ diximus in odorem suavitatis: sacrificium Domino, oblatio- D ne perpetua in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino, ubi constituam ut loquar ad te. Ibique præcipiam filiis Israel, & sanctificabitur altare in gloria mea. Sanctificabo & tabernaculum testimonii cum altari, & Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi. Et habitabo in medio filiorum Israel, eroque eis Deus, & scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Ægypti, ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum. E

Cap. 30. Facies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis settim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quam parietes per circuitum, & cornua. Facies quoque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & altare portetur. Ipsos quoque vectes facies de lignis settim, & inaurabis. Po- F nesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonii coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi. Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, mane. Quando componet lucernas, incendet illud: & quando collocat eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras. Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem, & victimam, nec liba libabitis. Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris. Sanctum sanctorum erit Domino. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Quando tuleris summam filiorum Israel juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis quum fuerint recensiti. Hoc autem dabit omnis qui transit " ad numerum, dimidium sicli juxta mensuram templi. Siclus viginti habet obolos. Media pars sicli offeretur Domino. Qui habetur in numero, à viginti annis & supra, dabit pretium. Dives non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet. Susceptamque pecuniam, quæ collata est à filiis Israel, trades in usus tabernaculi testimonii, ut sit monimentum eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Facies & labrum æneum cum basi sua ad lavandum: ponesque illud inter tabernaculum testimonii & altare. Et missa aqua, lavabunt in eo Aaron & filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, & quando accessuri ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino, ne forte moriantur. legitimum sempiternum erit ipsi, & semini ejus per successiones. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Sume tibi aromata, * primæ [a] myrrhæ electæ quingentos siclos, & cinnamomi medium, id est, ducentos quinquaginta, calami similiter ducentos quinquaginta, casiæ autem quingentos siclos, in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram hin: faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii, & unges ex eo tabernaculum testimonii, & arcam testamenti, mensamque cum vasis suis, candelabrum, & utensilia ejus, altaria thymiamatis, & holocausti, & universam supellectilem quæ ad cultum eorum pertinet. Sanctificabisque omnia, & erunt sancta sanctorum: qui tetigerit ea, sanctificabitur. Aaron & filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi. Filiis quoque Israel dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras. Caro hominis non ungetur ex eo, & juxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis. Homo quiquumque tale composuerit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo suo. Dixitque Dominus ad Mosen: Sume tibi aromata, stacten & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia: faciesque [b] thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter, & purum, & sanctificatione dignissimum. Quumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram testimonio tabernaculi, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama. Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino. Homo quiquumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Ecce, vocavi ex nomine Beseleel filium Uri filii Hur de tribu Juda, & implevi eum spiritu Dei, sapientia, & intelligentia, & scientia in omni opere, ad

Margin: XIIII. T. — k. — CXIII. C. — CXIIII. C. — * h. aromata prima smyrrhæ electæ a — [b] קטרת — CXV. C. Cap. 31.

a Non *myrrhæ*. sed *smyrnæ* legunt omnes codices MSS. juxta Græcam vocem σμυρνης LXX. interpretum. Poteramus & nos veterum exempla sequi, nisi usus scribendi *myrrham*, non *smyrnam*, prævaleret.

b Verbum istud Hebraicum hoc modo punctatum reperitur in margine interiori Canonis Hebraicæ veritatis è regione dictionis *thymiama*. Verum manu recentiori, ac temere fuisse positum multa suadent. Primum est, quod Hebraicis characteribus sit exscriptum; quum verba Hebræa in scholiis ejusdem Canonis, litteris ubique Latinis reperiantur expressa, ut in cæteris Hieronymi lucubrationibus. Deinde eodem atramento adnotationes marginales semper scribuntur in Canone, quo & textus ipse: at in hoc verbo *Cetoreth* minus atrum apparet degenerans in flavum colorem. Nullo denique signo lectorem monet, sicut cætera scholia, quid sibi respondeat in corpore, vel ad quam ambiguitatem dissolvendam sit appositum. Quidquid sit de illo verbo, certum exstat non esse Hieronymi, qui puncta Massoretharum vocalia nusquam agnovit.

excogitandum

Digitized by Google

excogitandum fabrè quidquid fieri poteſt ex auro, A
* h. non habet, marmore h. & argento, & ære, * marmore, & gemmis, & diverſitate lignorum. Deditque ei ſocium Ooliab filium ʺ Ahiſamach de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi poſui ſapientiam: ut faciant cuncta quæ præcepi tibi, tabernaculum fœderis, & arcam teſtimonii, & propitiatorium, quod ſuper eam eſt, & cuncta vaſa tabernaculi, menſamque & vaſa ejus, candelabrum puriſſimum cum vaſis ſuis, & altaria thymiamatis, & holocauſti, & omnia vaſa eorum, labrum cum baſi ſua, veſtes ſanctas in miniſterio Aa- B
ron ſacerdoti & filiis ejus, ut fungantur officio ſuo in ſacris: oleum unctionis, & thymiama aromatum in Sanctuario. omnia quæ præcepi tibi, facient.
CXVI.C. * h. & dixit Dominus * Et loquutus eſt Dominus ad Moſen, dicens: Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos: Videte ut ſabbathum meum cuſtodiatis: quia ſignum eſt inter me & vos in generationibus veſtris: ut ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico vos. Cuſtodite ſabbathum, ſanctum eſt enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit C
anima illius de medio populi ſui. Sex diebus facietis opus: in die ſeptimo ſabbathum eſt, requies ſancta Domino. Omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Cuſtodiant filii Iſrael Sabbathum & celebrent illud in generationibus ſuis. Pactum eſt ſempiternum inter me & filios Iſrael, ſignumque perpetuum. Sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram,
XV.T. & in ſeptimo ab opere ceſſavit.
XVIIII.B. Deditque Dominus Moſi, completis hujuſcemodi ſermonibus in
CXVII.C. monte Sinaï, duas tabulas teſtimonii lapideas, ſcri- D
ptas digito Dei.
CXVIII. C. Cap. 32. Videns autem populus quod moram faceret deſcendendi de monte Moſes, congregatus adverſus Aaron, ait: Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant: Moſi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, ignoramus quid acciderit. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas, de uxorum filiorumque & filiarum veſtrarum auribus, & afferte ad me. Fecitque populus quæ juſſerat, deferens inaures ad Aaron. Quas quum ille accepiſſet, formavit opere E
fuſorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem. Dixeruntque: Hi ſunt dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Quod quum vidiſſet Aaron, ædifica-
*ʰ h. coram monte vit altare coram ᵃ * eo, & præconis voce clamavit dicens: Cras ſolennitas Domini eſt. Surgenteſque mane, obtulerunt holocauſta, & hoſtias pacificas, & ſedit populus comedere, & bibere, & ſurrexe-
CXVIIII. C. runt ludere. Loquutus eſt autem Dominus ad Moſen: Vade, deſcende: peccavit populus tuus, quem eduxiſti de terra Ægypti. Receſſerunt cito F
de via, quam oſtendiſti eis: feceruntque ſibi vitulum conflatilem, & adoraverunt, atque immolantes ei hoſtias, dixerunt: Iſti ſunt dii tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Rurſumque ait Dominus ad Moſen: Cerno quod populus iſte duræ cervicis ſit: dimitte me, ut iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem
CXX.C. magnam. Moſes autem orabat Dominum Deum ſuum, dicens: Cur, Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Ægy-

A pti, in fortitudine magna, & in manu robuſta? Ne quæſo dicant Ægyptii: Callide eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret è terra: quieſcat ira tua; & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac, & Iſrael, ſervorum tuorum, quibus juraſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cœli: & univerſam terram hanc, de qua loquutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper. Placatuſque eſt Dominus ne faceret malum quod loquutus fue-
B rat adverſus populum ſuum. Et reverſus eſt Mo- CXXI. C.
ſes de monte, portans duas tabulas teſtimonii ᵇ in b
manu ſua, ſcriptas ex utraque parte, & factas opere Dei: ſcriptura quoque Dei erat ſculpta in tabulis. Audiens autem Joſue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moſen: Ululatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit: Non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: ſed vocem cantantium ego audio. Quumque appropinquaſſet ad caſtra, vidit vitulum, &
C choros: iratuſque valde projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis: arripienſque vitulum quem fecerant, combuſſit, & contrivit uſque ad pulverem, quem ſparſit in aquam, & dedit ex
eo potum filiis Iſrael. Dixitque ad Aaron: Quid CXXII.C.
tibi fecit hic populus, ut induceres ſuper eum peccatum maximum? Cui ille reſpondit: Ne indignetur Dominus meus: tu enim noſti populum iſtum, quod pronus ſit ad malum: dixerunt mihi: Fac nobis deos, qui præcedant nos: huic enim Moſi, qui
D eduxit nos de terra Ægypti, neſcimus quid acciderit. Quibus ego dixi: Quis veſtrum habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi: & projeci illud in ignem, egreſſuſque eſt hic vitulus. Videns ergo Moſes populum quod eſſet nudatus, (ſpoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat.) Et ſtans in por- CXXIII. C.
ta caſtrorum ait: Si quis eſt Domini, jungatur mihi. Congregatique ſunt ad eum omnes filii Levi: quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ponat
E vir gladium ſuper femur ſuum: ite, & redite de porta uſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat unuſquiſque fratrem, & amicum, & proximum ſuum. Feceruntque filii Levi juxta ſermonem
Moſi, cecideruntque in die illa quaſi ᶜ tria millia c
hominum. Et ait Moſes: Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, unuſquiſque in filio, & fratre ſuo,
ut detur vobis benedictio. Facto autem die al- CXXIIII. C.
tero loquutus eſt Moſes ad populum: Peccaſtis peccatum maximum: aſcendam ad Dominum, ſi quo-
F modo eum quivero deprecari pro ſcelere veſtro. Reverſuſque ad Dominum, ait: Obſecro, peccavit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Cui reſpondit Dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo: tu autem vade, & duc populum iſtum quò loquutus ſum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die ultionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Percuſſit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecit Aaron.

a Hebraice habet לפניו, *lephanau*, id eſt, *ad facies ejus.* Docet itaque nota iſtæc marginalis, quod juxta ſenſum Hebraicæ Scripturæ Aaron ædificarit altare coram monte, non coram vitulo conflatili. Sed contrarium volunt Critici ſacri hujus temporis, qui ad hæc verba, *coram eo*, monent ſubaudiri, *vitulo*: quorum ſententiam nos quoque ut veriorem amplectimur; nec par eſt credere hujuſmodi ſcholion ab Hieronymo fuiſſe profectum.

b Canon Heb. verit. cum duobus aliis MSS. codicibus, uno Colbertinæ Bibliothecæ num. 74 & altero S. Germani num. 3. legit hic, *portans duas tabulas teſtimonii manu Dei ſcriptas ex utraque parte*: ſed manifeſtus eſt error librariorum, qui ad ſuum ſenſum omnia ſæpius refundunt.

c In editis ac MSS. quamplurimis libris, *quaſi viginti tria millia hominum*, legimus. Quod ad Canonis fidem, atque ad tres alios codices MSS. emendavimus, auctoritatem etiam Hebræorum voluminum ſequuti.

Digitized by Google

CXXV.C. Cap. 33. Loquutuſque eſt Dominus ad Moſen, dicens: Va- A
* h. non habet, tuus. de, aſcende de loco iſto tu, & populus * tuus quem
eduxiſti de terra Ægypti, in terram quam juravi
Abraham, Iſaac, & Jacob, dicens: Semini tuo da-
bo eam: & mittam præcurſorem tui angelum, ut
ejiciam Chananæum, & Amorræum, & Hetthæum,
& Phærezæum, & Evæum, & Jebuſæum, & intres
in terram fluentem lacte & melle. Non enim aſcen-
dam tecum, quia populus duræ cervicis es: ne for-
te diſperdam te in via. Audienſque populus ſermo-
nem hunc peſſimum, luxit: & nullus ex more in- B
CXXVI. C. dutus eſt cultu ſuo. Dixitque Dominus ad Mo-
ſen: Loquere filiis Iſrael: Populus duræ cervicis es,
ſemel aſcendam in medio tui, & delebo te. Jam
nunc depone ornatum tuum, ut ſciam quid faciam
tibi. Depoſuerunt ergo filii Iſrael ornatum ſuum à
XVI. T. monte Horeb. Moſes quoque tollens taberna-
culum, tetendit extra caſtra procul, vocavitque no-
men ejus, Tabernaculum fœderis. Et omnis popu-
lus, qui habebat aliquam quæſtionem, egredieba-
tur ad tabernaculum fœderis, extra caſtra. Quum- C
que egrederetur Moſes ad tabernaculum, ſurgebat
univerſa plebs, & ſtabat unuſquiſque in oſtio papi-
lionis ſui, aſpiciebantque tergum Moſi, donec in-
grederetur tentorium. Ingreſſo autem illo taberna-
culum fœderis, deſcendebat columna nubis, & ſta-
bat ad oſtium, loquebaturque cum Moſe. Cernen-
tibus univerſis quod columna nubis ſtaret ad oſtium
tabernaculi. Stabantque ipſi, & adorabant per fo-
CXXVII. C. res tabernaculorum ſuorum. Loquebatur au-
tem Dominus ad Moſen facie ad faciem, ſicut loqui D
ſolet homo ad amicum ſuum. Quumque ille rever-
teretur in caſtra, miniſter ejus Joſue filius Nun,
puer non recedebat de tabernaculo. Dixit autem
Moſes ad Dominum: Præcipis ut educam populum
* h. Noteſcam tibi in nomine. iſtum: & non indicas mihi quem miſſurus ſis me-
cum, præſertim quum dixeris: * Novi te ex nomine,
CXXVIII. C. & inveniſti gratiam coram me. Si ergo inveni
a gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi [a] viam tuam,
ut ſciam te, & inveniam gratiam ante oculos tuos:
reſpice populum tuum gentem hanc. Dixitque Do- E
minus: Facies mea præcedet te, & requiem dabo
tibi. Et ait Moſes: Si non tu ipſe præcedes, ne edu-
cas nos de loco iſto. In quo enim ſcire poterimus
ego & populus tuus inveniſſe nos gratiam in con-
ſpectu tuo, niſi ambulaveris nobiſcum, ut glorifice-
mur ab omnibus populis qui habitant ſuper terram?
Dixit autem Dominus ad Moſen: Et verbum iſtud,
quod loquutus es, faciam: inveniſti enim gratiam
* h. noteſcam tibi in nomine coram me, & teipſum * novi ex nomine. Qui ait:
Oſtende mihi gloriam tuam. Reſpondit: * Ego F
* Hoc eſt, oſtendam tibi quomodo me debeas deprecari, & ad miſericordiam flectere. oſtendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine
Domini coram te: & miſerebor cui voluero, & cle-
mens ero in quem mihi placuerit. Rurſumque ait:
Non poteris videre faciem meam: non enim vide-
bit me homo, & vivet. Et iterum. Ecce, inquit, eſt
locus apud me, & ſtabis ſupra petram. Quumque
tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ,
& protegam dextera mea, donec tranſeam: tollam-
que manum meam, & videbis poſteriora mea: fa-
ciem autem meam videre non poteris.

Ac deinceps: Præcide, ait tibi duas tabulas lapi- XX. B. CXXVIII. C.
deas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, Cap. 34.
quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti. Eſto paratus
mane, ut aſcendas ſtatim in montem Sinaï, ſtabiſ-
que mecum ſuper verticem montis. Nullus aſcen-
dat tecum, nec videatur quiſpiam per totum mon-
tem: oves quoque & boves non paſcantur è con-
tra. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales ante
fuerant: & de nocte conſurgens aſcendit in mon-
tem Sinaï, ſicut ei præceperat Dominus, portans
ſecum tabulas. Quumque deſcendiſſet Dominus per
nubem, ſtetit ibidem cum * eo, invocans in nomi- * id eſt cum Moſe
ne Domini. [b] Et tranſiens Dominus coram eo, ait: b
Dominator Domine Deus, miſericors & clemens, ſic habet in h.
patiens & multæ miſerationis, ac verax, qui cuſto-
dis miſericordiam in millia: qui aufers iniquitatem,
& ſcelera, atque peccata, nulluſque apud te per ſe
innocens eſt. Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac
nepotibus, in tertiam & quartam progeniem. Fe-
ſtinuſque Moſes, curvatus eſt pronus in terram, &
adorans ait: Si inveni gratiam in conſpectu tuo Do-
mine, obſecro ut gradiaris nobiſcum (populus enim
duræ cervicis eſt) & auferas iniquitates noſtras at-
que peccata, noſque poſſideas. Reſpondit Domi-
nus: Ego inibo pactum videntibus cunctis, ſigna fa-
ciam quæ numquam ſunt viſa ſuper terram, nec in
ullis gentibus: ut cernat populus, in cujus es me-
dio, opus Domini terribile quod facturus ſum. Ob-
ſerva cuncta quæ hodie mandavi tibi: ego ipſe eji-
ciam ante faciem tuam Amorræum, & Chananæum,
& Hetthæum, Pherezæum quoque, & Evæum, &
Jebuſæum. Cave ne umquam cum habitatoribus ter-
ræ illius jungas amicitias, quæ tibi ſint in ruinam:
ſed aras eorum deſtrue, confringe ſtatuas, lucoſque
ſuccide: noli adorare Deum alienum. Dominus ze-
lotes nomen ejus, Deus eſt æmulator. Ne ineas pa-
ctum cum hominibus illarum regionum: ne, quum
fornicati fuerint cum diis ſuis, & adoraverint ſimu-
lacra eorum, vocet te quiſpiam & comedas de im-
molatis. Nec uxorem de filiabus eorum accipias fi-
liis tuis: ne poſtquam ipſæ fuerint fornicatæ, for-
nicari faciant & filios tuos in deos ſuos. Deos con-
flatiles non facies tibi. Solennitatem azymorum cu-
ſtodies. Septem diebus veſceris azymis, ſicut præ-
cepi tibi, in tempore menſis novorum: menſe enim
verni temporis egreſſus es de Ægypto. Omne CXXX. C.
quod aperit vulvam generis maſculini, meum erit,
de cunctis animantibus, tam de bobus, quam de
ovibus, meum erit. Primogenitum aſini redimes
ove: ſin autem nec pretium pro eo dederis, occi-
detur. Primogenitum filiorum tuorum redimes: nec
apparebis in conſpectu meo vacuus. Sex diebus ope-
raberis, die ſeptimo ceſſabis arare & metere. Solenni-
tatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum
meſſis tuæ triticeæ, & ſolennitatem, quando redeun-
te anni tempore cuncta conduntur. Tribus tempo-
ribus anni apparebit omne maſculinum tuum in

a Editi cum aliquot MSS. legunt, *faciem tuam.* In Hebræo ſcriptum eſt דרכך, *derachecha*, ſive ut Hieronymus alibi legit, *darchach*, id eſt, *viam tuam.* In textu Hebræo-Samaritano legimus pluraliter דרכיך, *darchecha*, *vias tuas.* LXX. interpretati ſunt, *oſtende mihi teipſum:* Chaldæus denique, *oſtende mihi viam bonitatis tuæ.* Inter has variantes lectiones, Canonem Heb. veritatis è ſuo fonte hîc pure fluentem ſequuti ſumus.

b Hactenus inſignem hunc locum ita Latini intellexerunt, ut Moſes ſteterit cum Deo invocans nomen Domini, & clamans tranſeunte Domino, *Dominator Domine Deus, &c.* Sed ex Hebræo, ſeu ex Canone Hebraicæ veritatis, manifeſtum eſt omnia quæ ſequuntur eſſe Dei verba, non Moſis: ut enim ſupra dixerat, *quum tranſiero vocabo in nomine Domini*, ſic nunc vocans in nomine illo, id eſt, nomen ſuum magnificum יהוה, *Adonai*, exprimens ait: *Dominator Domine Deus, miſericors, &c.* Notandum tamen Vulgatam Latinam editionem ſuæ lectionis habere adſtipulatorem Thargum Hieroſol. quod ita legit, *Et quum tranſiret gloria majeſtatis Domini coram eo, oravit Moſes & dixit; Domine Domine Deus miſericors, &c.* Quæ propterea poſt eruditum virum annotamus, ne temere quis Vulgatam noſtram damnare præſumat, ſi quando à veritate Hebraica nobis diſcrepare videtur, habet enim optimos auctores quos ſequuta eſt, & dignos Deo ubique ſenſus promit.

Digitized by Google

conſpectu omnipotentis Domini Dei Iſrael. Quum A enim tulero gentes à facie tua, & dilatavero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu Domini Dei tui ter in anno. Non immolabis ſuper fermento ſanguinem hoſtiæ meæ: neque reſidebit mane de victima ſolennitatis Phaſe. Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo Domini Dei tui. Non coques hœdum
XVII. T. CXXXI. C. in lacte matris ſuæ. Dixitque Dominus ad Moſen. Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Iſrael pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cum Domino qua- B draginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulis ver-
CXXXII. C. ba fœderis decem. Quumque deſcenderet Moſes de monte Sinaï, tenebat duas tabulas teſtimonii, & ignorabat quod cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Dei. Videntes autem Aaron & filii Iſrael cornutam Moſi faciem, timuerunt prope accedere. Vocatique ab eo, reverſi ſunt tam Aaron quam principes ſynagogæ. Et poſtquam loquutus eſt, venerunt ad eum etiam omnes filii Iſrael: C quibus præcepit cuncta quæ audierat à Domino in monte Sinaï. Impletiſque ſermonibus, poſuit velamen ſuper faciem ſuam. Quod ingreſſus ad Dominum, & loquens cum eo, auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Iſrael omnia quæ ſibi fuerant imperata. Qui videbant faciem egredientis Moſi eſſe cornutam, ſed operiebat ille rurſus faciem ſuam, ſi quando loquebatur ad eos.

CXXXIII. C. Cap. 35. Igitur congregata omni turba filiorum Iſrael, dixit ad eos: Hæc ſunt quæ juſſit Dominus fieri. Sex D diebus facietis opus: ſeptimus dies erit vobis ſanctus, ſabbathum, & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur. Non ſuccendetis ignem in omnibus
CXXXIIII. C. habitaculis veſtris per diem ſabbathi. Et ait Moſes ad omnem catervam filiorum Iſrael: Iſte eſt ſermo quem præcepit Dominus, dicens: Separate
* h. oblationes apud vos * primitias Domino: Omnis voluntarius & promto animo offerat eas Domino: aurum, argentum, & æs, hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byſſum, pilos caprarum, & pelles E arietum rubricatas, & janthinas, ligna ſettim, & oleum ad luminaria concinnanda, & ut conficiatur unguentum, & thymiama ſuaviſſimum, lapides onychinos, & gemmas ad ornatum [a] ſuperhumeralis & Rationalis. Quiſquis veſtrum eſt ſapiens, veniat, & faciat quod Dominus imperavit. Tabernaculum ſcilicet & tectum ejus, atque operimentum, annulos, & tabulata cum vectibus, paxillos & baſes: Arcam & vectes, propitiatorium, & velum quod ante illud oppanditur: Menſam cum vectibus & vaſis, & pro- F poſitionis panibus: Candelabrum ad luminaria ſuſtentanda, vaſa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium: Altare thymiamatis, & vectes, oleum unctionis & thymiama ex aromatibus: Tentorium ad oſtium tabernaculi: Altare holocauſti, & craticulam ejus æneam cum vectibus & vaſis ſuis: labrum & baſim ejus: Cortinas atrii cum columnis & baſibus, tentorium in foribus veſtibuli, paxillos tabernaculi & atrii cum funiculis ſuis: Veſtimenta, quorum uſus eſt in miniſterio ſanctuarii, veſtes Aa- G ron pontificis ac filiorum ejus, ut ſacerdotio fungantur mihi. Egreſſaque omnis multitudo filiorum Iſrael de conſpectu Moſi, obtulit mente promtiſſi-

ma atque devota * primitias Domino, ad faciendum * h. oblationes
opus tabernaculi teſtimonii. Quidquid in cultum & ad veſtes ſanctas neceſſarium erat, viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia: omne vas aureum in donaria Domini ſeparatum eſt. Si quis habuit hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, byſſum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, & janthinas, argenti & æris metalla, obtulerunt Domino, ligna que ſettim in varios uſus. Sed & mulieres doctæ dederunt quæ neverant, hyacinthum, purpuram, & vermiculum, ac byſſum, & pilos caprarum, ſponte propria cuncta tribuentes. Principes vero obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad ſuperhumerale & Rationale, aromataque & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præparandum unguentum, & thymiama odoris ſuaviſſimi componendum. Omnes viri & mulieres mente devota obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ juſſerat Dominus per manum Moſi. Cuncti filii Iſrael voluntaria Domino
dedicaverunt. Dixitque Moſes ad filios Iſrael: CXXXV C.
Ecce, vocavit Dominus ex nomine Beſeleel filium Uri filii Hur de tribu Juda. Implevitque eum ſpiritu Dei, ſapientia & intelligentia, & ſcientia, & omni doctrina, ad excogitandum, & faciendum opus in auro & argento, & ære, ſculpendiſque lapidibus, & opere carpentario, quidquid fabre adinveniri poteſt, dedit in corde ejus: Ooliab quoque filium Ahiſamach de tribu Dan: ambos erudivit ſapientia, ut faciant opera abietarii, polymitarii, ac plumarii, de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & byſſo, & texant omnia, ac nova quæque reperiant.

Fecit ergo Beſeleel, & Ooliab, & omnis vir ſa- Cap. 36.
piens, quibus [b] dedit Dominus ſapientiam & intel- b
lectum ut ſcirent fabre operari quæ in uſus Sanctuarii neceſſaria ſunt, & quæ præcepit Dominus. Quumque vocaſſet eos Moſes, & omnem eruditum virum, cui dederat Dominus ſapientiam, & qui ſponte ſua obtulerant ſe ad faciendum opus, tradidit eis univerſa donaria filiorum Iſrael. Qui quum inſtarent operi, quotidie mane vota populus offerebat. Unde artifices venire compulſi, dixerunt Moſi: Plus offert populus quam neceſſarium eſt. Juſſit ergo Moſes præconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam ultra offerat in opere Sanctuarii. Sicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eo quod oblata ſufficerent & ſuperabundarent. Feceruntque omnes corde ſapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem, de byſſo retorta, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, opere vario & arte polymita: quarum una habebat in longitudine viginti octo cubitos, & in latitudine quattuor, una menſura erat omnium cortinarum. Conjunxitque cortinas quinque, alteram alteri, & alias quinque ſibi invicem copulavit. Fecit & anſas hyacinthinas in ora cortinæ unius ex utroque latere, & in ora cortinæ alterius ſimiliter, ut contra ſe invicem venirent anſæ, & mutuo jungerentur. Unde & quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum anſas, & fieret unum tabernaculum. Fecit & ſaga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi: unum ſagum in longitudine habebat cubitos triginta, & in

a Ubiquumque in Exodo, ſive in Levitico *ſuperhumerale* legitur, ſciamus apud Hebræos *ephod* appellari. Hoc autem eſſe pontificis veſtimentum, & ſolis conveniens pontificibus omnis Scriptura teſtatur. Hæc S. Hieronymus ad Fabiolam ſcribens de veſtitu ſacerdotum.

b *Et omnis vir ſapiens, quibus dedit Dominus ſapientiam & ſcientiam*; hoc modo legunt nonnulli codices MSS. & Can. Heb. verit. poſt LXX. Interpretes. Alii habent, *intelligentiam*, ſive *intellectum* juxta quod ſcriptum eſt in Hebræo, nam תבונה, *thebuna* in eo legitur.

Digitized by Google

latitudine cubitos quattuor: unius mensuræ erant omnia saga: quorum quinque junxit seorsum, & sex alia separatim. Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius, & quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem jungerentur. Et fibulas æneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret. Fecit & opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis: aliudque desuper velamentum de pellibus janthinis. Fecit & tabulas tabernaculi de lignis settim stantes. Decem cubitorum erat longitudo tabulæ unius: & unum ac semis cubitum latitudo retinebat. Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabulis tabernaculi. E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra Austrum, cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque angulorum parte ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur. Ad plagam quoque tabernaculi, quæ respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas, cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas. Contra occidentem vero, id est, ad eam partem tabernaculi, quæ mare respicit, fecit sex tabulas, & duas alias per singulos angulos tabernaculi retro: quæ junctæ erant à deorsum usque sursum, & in unam compagem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos: ut octo essent simul tabulæ, & haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis. Fecit & vectes de lignis settim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi, & quinque alios ad alterius lateris tabulas coaptandas: & extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret. Ipsa autem tabulata

a h. deauravit, [a] & circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent: quos & ipsos laminis aureis operuit. Fecit & velum de hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta, opere polymitario, varium atque distinctum: & quattuor columnas de lignis settim, quas cum capitibus deauravit, fusis basibus earum argenteis. Fecit & tentorium in introitu tabernaculi, ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retorta, opere plumarii: & columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit æneas.

cxxxvi. c. *Cap. 37.* Fecit autem Beseleel & arcam de lignis settim, habentem duos semis cubitos in longitudine, & cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit, & dimidii: vestivitque eam auro purissimo intus ac foris. Et fecit illi coronam auream per gyrum, conflans quattuor annulos aureos per quattuor angulos ejus: duos annulos in latere uno, & duos in altero. Vectes quoque fecit de lignis settim, quos vestivit auro, & quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcæ ad portandum eam. Fecit & propitiatorium, id est, oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum & dimidii in longitudine, & cubiti ac semis in latitudine. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii: Cherub unum in summitate unius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius: duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii: extendentes alas, & tegentes propitiatorium, seque mutuo & illud respectantes.

A Fecit & mensam de lignis settim in longitudine duorum cubitorum, & in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem. Circumdeditque eam auro mundissimo, & fecit illi labium aureum per gyrum, ipsique labio coronam auream interrasilem quattuor digitorum, & super eamdem, alteram coronam auream. Fudit & quattuor circulos aureos, quos posuit in quattuor angulis per singulos pedes mensæ contra coronam: misitque in eos vectes, ut possit mensa portari. Ipsos quoque vectes B fecit de lignis settim, & circumdedit eos auro. Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina. Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo. De cujus vecte calami, scyphi, sphærulæ ac lilia procedebant: sex in utroque latere, tres calami ex parte una, & tres ex altera: tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphærulæque simul & lilia: & tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulæque simul & lilia. Æquum C erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri. In ipso autem vecte erant quattuor scyphi in nucis modum, sphærulæque per singulos simul & lilia. Et sphærulæ sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte uno. Et sphærulæ igitur, & calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo. Fecit & lucernas septem cum emunctoriis suis, & vasa, ubi quæ emuncta sunt extinguantur, de auro mundissi- D mo: Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis. Fecit & altare thymiamis de lignis settim, habens per quadrum singulos cubitos, & in altitudine duos: è cujus angulis procedebant cornua. Vestivitque illud auro purissimo, cum craticula ac parietibus & cornibus. Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & possit altare portari. Ipsos autem vectes fecit de lignis settim, & operuit laminis aureis. E Composuit & oleum ad sanctificationis unguentum, & thymiama de aromatibus mundissimis, opere pigmentarii.

Fecit & altare holocausti de lignis settim, quinque cubitorum per quadrum, & trium in altitudine: cujus cornua de angulis procedebant: operuitque illud æneis laminis. Et in usus ejus paravit ex ære vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula. Craticulamque ejus in modum retis fecit æneam, & subter eam in alta- F ris medio arulam, fusis quattuor annulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum: quos & ipsos fecit de lignis settim, & operuit laminis æneis: induxitque in circulos, qui in altaris lateribus eminebant. Ipsum autem altare non erat solidum, sed cavum ex tabulatis, & intus vacuum. Fecit & labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi. Fecit & atrium, in cujus australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum, co- G lumnæ æneæ viginti cum basibus suis, capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea. Æque ad septentrionalem plagam, tentoria, columnæ, basesque & capita columnarum, ejusdem mensuræ, & operis, ac metalli, erant. In ea vero plaga, quæ Occidentem respicit, fuere tentoria cubitorum quinquaginta, columnæ decem cum basibus *Cap. 38.*

a In editis & in omnibus MSS. libris adduntur ista, *fusis basibus earum argenteis*, quæ Canon Heb. vcut. crasit docens hoc signo *h.* marginali non esse in Hebræo.

Digitized by Google

suis æneæ, & capita [a] columnarum, & tota operis cælatura, argentea. Porro contra Orientem, quinquaginta cubitorum paravit tentoria: è quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum basibus suis, unum tenebat latus: & in parte altera ([b] quia utraque introitum tabernaculi facit) quindecim æque cubitorum erant tentoria, columnæ tres, & bases totidem. Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat. Bases columnarum fuere æneæ, capita autem earum cum cælaturis suis argentea: sed & ipsas columnas atrii vestivit argento. Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo vero quinque cubitorum erat, juxta mensuram, quam cuncta atrii habebant tentoria. Columnæ autem in ingressu fuere quattuor cum basibus æneis, capitaque earum & cælaturæ argenteæ. Paxillos quoque tabernaculi & atrii per gyrum fecit æneos. Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonii, quæ numerata sunt juxta præceptum Mosi in ceremonias Levitarum per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis: quæ Beseleel filius Uri filii Hur de tribu Juda, Domino per Mosen jubente, compleverat, juncto sibi socio Ooliab filio Ahisamach de tribu Dan: qui & ipse artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius atque plumarius ex hyacintho, & purpura vermiculo & bysso. Omne aurum quod expensum est in opere Sanctuarii, & quod oblatum est in donariis, viginti novem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum, ad mensuram Sanctuarii. [c] Numerus autem argenti de donariis populi centum talentorum & mille septingentorum septuaginta quinque siclorum ad mensuram Sanctuarii: medium siclum per capita singulorum. Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerum, à viginti annis & supra, de sexcentis tribus millibus & quingentis quinquaginta, armatorum. Fuerunt præterea centum talenta argenti, è quibus conflatæ sunt bases Sanctuarii, & introitus ubi velum pendet. Centum bases factæ sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas supputatis. De mille autem septingentis & septuaginta quinque siclis, fecit capita columnarum, quæ & ipsa vestivit [h] auro. Æris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, & quadringenti supra sicli, ex quibus fusæ sunt bases in introitu tabernaculi testimonii, & altare æneum cum craticula sua, omniaque vasa quæ ad usum ejus pertinent, & bases atrii tam in circuitu quam in ingressu ejus & paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum.

Cap. 39. De hyacintho vero & purpura, vermiculo ac bysso, fecit vestes [d] ad ministrandum in sanctuario, & vestes sanctas quibus indueretur Aaron [quando ministrabat in sanctis,] sicut præcepit Dominus Mosi. Fecit igitur superhumerale de auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere polymitario; inciditque bracteas aureas, & extenuavit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmine, duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summitatum, & balteum ex iisdem coloribus, sicut præceperat Dominus Mosi. Paravit & duos lapides onychinos, adstrictos & inclusos auro, & sculptos arte gemmaria nominibus filiorum Israel: posuitque eos in lateribus superhumeralis, in monimentum filiorum Israel, sicut præceperat Dominus Mosi. Fecit & Rationale opere polymito juxta opus superhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta: quadrangulum, duplex, mensuræ palmi. Et posuit in eo gemmarum ordines quattuor. In primo versu erat sardius, topazius, smaragdus. In secundo, carbunculus, sapphirus, jaspis. In tertio, ligurius, achates, amethystus. In quarto, chrysolithus, onychinus, beryllus, circumdati & inclusi auro per ordines suos. Ipsique lapides duodecim, sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israel, singuli per nomina singulorum. Fecerunt in Rationali & catenulas sibi invicem cohærentes, de auro purissimo: & duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porro annulos posuerunt in utroque latere Rationalis, è quibus penderent duæ catenæ aureæ, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant. Hæc & ante & retro ita conveniebant sibi, ut superhumerale & Rationale mutuo necterentur, stricta ad balteum, & annulis fortius copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent, & à se invicem moverentur, sicut præcepit Dominus Mosi. Fecerunt quoque tunicam superhumeralis totam hyacinthinam, & capitium in superiori parte contra medium, oramque per gyrum capitii textilem: deorsum autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta: & tintinnabula de auro mundissimo, quæ posuerunt inter malogranata, in extrema parte tunicæ per gyrum: tintinnabulum autem aureum, & malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando ministerio fungebatur, sicut præceperat Dominus Mosi. Fecerunt & tunicas byssinas opere textili Aaron & filiis ejus: & mitras cum coronulis suis ex bysso: feminalia quoque linea, byssina: cingulum vero de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo [e] bis tincto, arte plumaria, sicut præceperat Dominus Mosi. Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario, Sanctum Domini: & strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut præceperat Dominus Mosi. Perfectum est igitur omne opus tabernaculi & tecti testimonii: feceruntque filii Israel cuncta quæ præceperat Dominus Mosi. Et obtulerunt tabernaculum & tectum & universam supellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas ac bases, opertorium de pellibus arietum rubricatis, & aliud operimentum de janthinis pellibus, velum: arcam, vectes, propitiatorium, mensam cum vasis suis & propositionis panibus: candelabrum, lucernas, & utensilia earum cum oleo: altare aureum, & un-

a Libri MSS. plures hîc legunt, *& capita columnarum cælata argentea*; sed longe præstat editorum & aliorum MSS. lectio, ut videre est ex isto capite 38. ℣. 10. & 17 ubi eadem verba scripta reperiuntur.

b Ita Canon Hebraicæ veritatis & codd. MSS. castigatiores. Sensus est quod inter utrumque latus columnarum, & pendentium cortinarum ingressus erat in tabernaculum.

c Integrum hoc loco restituimus versiculum ad fidem Canonis Heb. verit. & alterius manuscripti codicis S. Germani à Pratis num. 3. Porro quod sequitur immediate, *oblatum est autem, &c* non refertur ad aurum, sed ad argentum; quum numerandus quilibet Israelita solveret dimidium siclum. Hinc apparet nonnihil Scripturæ deesse in editis, ac sensum nonnumquam esse disturbatum & confusum. Quod planum erit contendenti hanc editionem cum vulgatis exemplaribus Bibliorum, ubi insuper ℣. 28. *argentum* pro *auro* ponitur; & de columnis dicuntur, quæ proprie pertinent ad earum capitella.

d Iidem manuscripti codices istum locum emendant, leguntque ut nos posuimus. Verum quod sequitur, *quando ministrabat in sanctis*, superfluum est, quia totus contextus Hebræorum fontium absque his verbis sufficienter expressus invenitur: ideo & nos quæ superflua videbantur lineolis sive uncinis claudimus, id tantùm lectorem monuisse contenti, nihil amplius in delendo quæ scripta sunt, calamo nostro permittentes.

e Canon cum omnibus MSS codicibus legit, *at vermiculo distinctum*, nempe *cingulum* Aaron & filiorum ejus: quod non incongruum reddit sensum; etsi Hebraice legamus ut in edito, ותולעת שני *Vetholaath sani*, id est, *& vermiculo cocci*, sive *bis tincto*.

Digitized by Google

guentum, thymiama ex aromatibus: & tentorium A in introitu tabernaculi: altare æneum, retiaculum, vectes, & vasa ejus omnia: labrum cum basi sua: tentoria atrii, & columnas cum basibus suis: tentorium in introitu atrii, funiculosque illius & paxillos. Nihil ex vasis defuit, quæ in ministerium tabernaculi, & in tectum fœderis jussa sunt fieri. Vestes quoque ad ministrandum in sanctuario, & vestes sanctas quibus sacerdotes utuntur, Aaron scilicet & filii ejus, obtulerunt filii Israel, sicut præceperat Dominus. Quæ postquam Moses cuncta vidit ex- B pleta, benedixit eis.

CXXXVII. C. Cap. 40. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Mense primo, die prima mensis, eriges tabernaculum testimonii, & pones in eo arcam, dimittesque ante illam velum: & illata mensa, pones super eam quæ rite præcepta sunt. Candelabrum stabit cum lucernis suis, & altare aureum in quo adoletur incensum, coram arca testimonii. Tentorium in introitu tabernaculi pones, & ante illud altare holocausti: labrum inter altare & tabernaculum, quod C implebis aqua. Circumdabisque atrium tentoriis, & ingressum ejus. Et assumto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur: altare holocausti & omnia vasa ejus: labrum cum basi sua: omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint Sancta sanctorum. Applicabisque Aaron & filios ejus ad fores tabernaculi testimonii, & lotos aqua indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, & unctio eorum in sacerdotium proficiat sempiternum. Fecitque Moses omnia quæ præceperat Dominus.

XVIII. T. CXXXVIII. C. Igitur men- D se primo anni secundi, in prima die mensis, collocatum est tabernaculum. Erexitque illud Moses, & posuit tabulas ac bases & vectes, statuitque columnas, & expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut Dominus imperaverat. Posuit & testimonium in arca, subditis infra vectibus, & oraculum desuper. Quumque intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante eam velum, ut expleret Domini jussionem. Posuit & mensam in tabernaculo testimonii ad plagam septentrionalem extra velum, ordinatis coram propositionis panibus, sicut præceperat Dominus Mosi. Posuit & candelabrum in tabernaculo testimonii è regione mensæ in parte australi, locatis per ordinem lucernis, juxta præceptum Domini. Posuit & altare aureum sub tecto testimonii contra velum, & adolevit super eo incensum aromatum, sicut jusserat Dominus Mosi. Posuit & tentorium in introitu tabernaculi, & altare holocausti in vestibulo testimonii, offerens in eo holocaustum, & sacrificia, ut Dominus imperarat. Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonii & altare, implens illud aqua. Laveruntque Moses & Aaron ac filii ejus manus suas & pedes, quum ingrederentur tectum fœderis, & accederent ad altare, sicut præceperat Dominus Mosi. Erexit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu ejus tentorio.

CXXXVIII. C. Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonii, & gloria Domini implevit illud. Nec poterat Moses ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & majestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israel per turmas suas: si pendebat desuper, manebant in eodem loco. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israel per cunctas mansiones suas.

Explicit Liber Elle Smoth, id est, Exodus.

INCIPIUNT TITULI LIBRI LEVITICI, id est,

VAJECRA.

I. *Ubi lex holocaustorum de immundis animalibus, vel avibus Domini promulgatur.*

II. *Sacrificium pro peccato per ignorantiam admisso. Jubetur de ignorantia pontificis pro errore populi, pro actu immundi, & recordatione peccati, & temerè curantibus.*

III. *De sacrificio eorum qui per errorem sanctificata comedunt: & de negante & pejerante, & libamentis.*

IIII. *De oblationibus sacerdotum, quas pro se offerre debeant; vel quid de oblationibus consequantur: de adipe & sanguine.*

V. *Quomodo initiandi sunt sacerdotes, vel quibus vestibus induendi. De unctione Tabernaculi & vasorum ejus. Ubi Moyses sicut pontifex accipit portionem Aaron sacerdotis. Filii Aaron illicite ignem offerentes percussi sunt.*

VI. *Sacerdotibus præcipitur vinum non bibere quum templum ingrediuntur. De mundis & immundis animalibus & avibus comedendis.*

VII. *De muliere pariente, & immunda. De lepræ contaminatione vel discrimine. De lepra vestimentorum. De mundatione lepræ. De divitis & pauperis lepra, & mundatione domorum.*

VIII. *De viro fluxum seminis sustinente, vel de iis quæ per somnum contingere solent. De menstruis mulierum, vel profluvio.*

VIIII. *De duobus hircis, & de duobus vitulis pro populo & pontifice immolandis.*

X. *Præcipitur ut omnis victima quæ in agro mactatur, ut primitiæ ex eadem Domino offerantur: & ne sanguinem quis comedat, vel morticinum, vel captum à bestia.*

XI. *Timor Dei imperatur; timendum patrem; idola non facienda, & cætera quæ ad legem & justificationes pertinent.*

XII. *Præcipitur nullum ex Israel & sancti seminis idolo consecrandum. De mœchis & adultera; quæ sunt personæ quibus liceat conjugio sociari.*

XIII. *Præcipitur sacerdos neminem lugere; neque viduam, aut repudiatam uxorem accipere; & corporalibus vitiis maculatum sacrificium non offerre: nullum alienigenam sancta sanctorum attingere.*

XIIII. *De victimis pacificorum; quæ sint Domino consecranda. De solennitate azymorum, & consecratione spicarum in Pentecoste.*

XV. *De mense septimo, jejunio, & feriis Tabernacu-*

Digitized by Google

lorum. Oleum ad luminaria offerendum. Et de panibus duodecim super altare jugiter imponendis.

XVI. *De blasphemo legis lapidato; & ingressi qualiter terram promissionis obtineant. De attenuato Hebræo vendente possessionem suam. De ædibus Levitarum, de venditione ingenuorum, de advenis. Benedictiones servantium legem, & maledictiones contemtoribus legis Dei. De votis & sacrificiis, & æstimatione sacerdotis.*

Expliciunt Tituli Libri Levitici.

INCIPIUNT BREVES LIBRI LEVITICI.

I. *De decem generibus oblationum absque fermento, & melle solo, admiscendis sale.*

II. *De aliis decem generibus oblationum pro ignorantia, vel oblivione, vel immunditia, & errore atque contemtu.*

III. *De ritu sacerdotalium hostiarum, & cæterorum sacrificiorum, & de sanguine non edendo.*

IIII. *De consecratione Aaron & filiorum ejus, omniumque vasorum, & de hostiis immolatis.*

V. *De præsentia gloriæ Domini super Tabernaculum, & holocaustis divino igne consumtis, ubi Nadab & Abiu ignis occidit.*

VI. *De mundis & immundis animantibus, & de mulieris purificatione post partum.*

VII. *De diversitate lepræ, ejusque mundatione.*

VIII. *De passionibus vel immunditia tam viri, quam feminæ.*

VIIII. *De observatione introëuntis in sancta pontificis; & de duobus hircis sorte discretis; & de die afflictionis, & sanguine non edendo.*

X. *De turpitudinibus & sacrilegiis gentium exsecrandis, & de constitutione præceptorum.*

XI. *De magis, & adulteris; & de turpitudinibus. De pythonibus non sequendis; & de sacerdotibus, atque omni clero, ut in toto vitiis careant; & sanctum immundi non comedant.*

XII. *De sacrificiis absque macula offerendis, & de alienigenarum oblationibus reprobandis.*

XIII. *De quinque solennitatibus anni celebrioribus, & de oleo lucernarum; & de panibus propositionis.*

XIIII. *De filio mulieris Israelitidis, qui blasphemavit nomen; & oculum pro oculo; & ut terra anno septimo sabbathizet; & de remissionibus anni jubilæi; & Dominus ad Judæos, Terra, inquit, mea est, & vos advenæ & coloni.*

XV. *De prosperitatibus, quas Dominus pollicetur, si fiat quod præcepit, & de vindicta ob transgressionem septemplici.*

XVI. *De diversis votorum pretio redimendorum statutis.*

Expliciunt Breves Libri Levitici.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI LEVITICI, id est, VAJECRA.

I. *Loquutus est Dominus ad Mosen de tabernaculo testimonii, & de sacrificiis.*

II. *Quid offeratur pro delicto ignorantiæ à sacerdote, vel populo, dicit Deus Mosi.*

III. *Quid pro negligentia offerendum sit.*

IIII. *De commendato, & invento; si mentiatur, aut juret injuste.*

V. *De holocausto.*

VI. *De sacerdote uncto, quid offerat.*

VII. *Hostiam pro delicto.*

VIII. *Adipem & sanguinem, & à fera comestum non manducandum.*

VIIII. *De sacrificio salutari.*

X. *Lavit Moses Aaron, & filios ejus, & induit eum vestem sacerdotalem.*

XI. *Unxit Aaron & filios ejus & vestivit: & obtulerunt holocausta & sacrificia, & descendit ignis consumens omnia.*

XII. *Nadab & Abiu offerentes ignem alienum, igne cœlesti consumti sunt.*

XIII. *Jubet sacerdotes cum accedunt ad Deum, vinum non bibere.*

XIIII. *De sacrificio quod remanserit, sacerdotes cum suis præcipit manducare.*

XV. *De pecoribus manducandis.*

XVI. *De piscibus qui manducentur.*

XVII. *De volatilibus non manducandis.*

XVIII. *De pecoribus non manducandis.*

XVIIII. *De reptilibus immundis.*

XX. *De muliere quæ masculum pepererit.*

XXI. *De ea quæ puellam pepererit.*

XXII. *De tactu lepræ.*

XXIII. *Mundatum à lepra ostendi sacerdoti, & sic intrare in castra.*

XXIIII. *De macula lepræ in domo.*

XXV. *De viro cui fuerit fluxus ex corpore.*

XXVI. *De muliere quæ fuerit in fluxu sanguinis.*

XXVII. *Non debere Aaron assidue ingredi interius in sancta.*

XXVIII. *Septimo mense, decimo die mensis jejunandum.*

XXVIIII. *Sacrificia per Dei sacerdotes offerenda.*

XXX. *Sanguinem, & per se mortuum non manducandum.*

XXXI. *Morticinum, & à fera captum non comedendum*

XXXII. *Cum omni domestica generis non dormiendum.*

XXXIII. *Non adulterandum.*

Digitized by Google

XXXIIII. *Sanctos esse debere, qui ad Deum accedunt: & parentes diligere.*
XXXV. *Reliquias messis pauperibus dimittendas.*
XXXVI. *Non furandum, nec mentiendum, nec perjurandum, neque delaturam faciendam.*
XXXVII. *Proximum non lædendum.*
XXXVIII. *Mercedem mercenarii non detinendam.*
XXXVIIII. *Non maledices surdo.*
XL. *Ante cæcum non pones offendiculum.*
XLI. *Dominum Deum tuum timebis.*
XLII. *Non judicabis injuste.*
XLIII. *Personas non accipies.*
XLIIII. *Non ambulabis dolose.*
XLV. *Non insistes in sanguinem proximi tui.*
XLVI. *Non oderis fratrem tuum, nec vindicabis te ipsum.*
XLVII. *Diliges proximum tuum tamquam te.*
XLVIII. *Jumenta tua non sines coire diverso generi.*
XLVIIII. *Veste, quæ ex discoloribus est, non indueris.*
L. *Si quis dormierit cum ancilla desponsata viro.*
LI. *Non augurandum, vel auspicandum.*
LII. *Non profanabis filiam tuam in mœchiam.*
LIII. *Ventriloquos & incantatores non audiendos.*
LIIII. *Seniores & presbyteros honorandos.*
LV. *Advenam diligendum.*
LVI. *Pondera, & mensuras æque habendas.*
LVII. *Quiquumque dederit filiam suam principi Moloch morte moriatur.*
LVIII. *Quiquumque sequutus fuerit ventriloquos aut præcantatores, pereat de populo.*
LVIIII. *Qui maledixerit patri aut matri, moriatur.*
LX. *Adulteri pariter moriantur.*
LXI. *Cum uxore patris qui dormierit, ambo moriantur.*
LXII. *Si quis manserit cum nuru sua, ambo moriantur.*
LXIII. *Quiquumque manserit cum masculo coitu femineo, ambo moriantur.*
LXIIII. *Quiquumque acceperit mulierem & matrem ejus, igni cremabuntur.*
LXV. *Quiquumque dederit concubitum in quadrupedem, moriatur, & quadrupedem occidetis.*
LXVI. *Quæquumque mulier ad aliquod pecus accesserit caussa coitus, occidantur.*
LXVII. *Quiquumque acceperit sororem suam exstirpabuntur de populo.*
LXVIII. *Si quis cum menstruata coierit, vel cum uxore patris, vel avunculi, vel fratris sui, morte moriatur.*
LXVIIII. *Ventriloquum, & incantatorem lapidandos.*
LXX. *Sacerdotes in nullo inquinari, sed esse sanctos.*
LXXI. *Filia viri sacerdotis, si prostituatur ad fornicandum, igne cremabitur.*
LXXII. *Homo in quo fuerit macula, non accedet offerre dona Deo.*
LXXIII. *Sacerdotem in quo fuerit immunditia, & sic accesserit ad sancta, exterminari à Deo; & de sanctis extraneus non manducet.*
LXXIIII. *Maculosa & vitiosa non offerenda.*
LXXV. *De sacrificio orationis.*
LXXVI. *De sabbatho observando.*
LXXVII. *De Pascha & Azymis.*
LXXVIII. *De primitiis messis offerendis.*
LXXVIIII. *De mense septimo.*
LXXX. *Ad lumen lucernæ oleum inferendum.*
LXXXI. *Eum qui blasphemaverit lapidandum.*
LXXXII. *Eum qui occiderit occidendum, & de jubelæo.*
LXXXIII. *De fratre paupere.*
LXXXIIII. *De fratre venumdato, & comparato.*
LXXXV. *Idola non facienda.*
LXXXVI. *Sabbatha observanda.*
LXXXVII. *Bellum absuturum si mandata custodiantur.*
LXXXVIII. *In tribulationibus, & fame, & plagis malis castigandos, si præcepta non servantur.*
LXXXVIIII. *Votum masculi, vel feminæ pretio offerendum, in pecudibus vero non mutandum.*

Expliciunt Capitula Libri Vajecra, id est, Levitici.

INCIPIT VAJECRA

Qui Græce dicitur

LEVITICUS.

I. Titulus. I. Brevis. I. Capitulum. Caput I.

VOCAVIT autem Mosen, & loquutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus & ovibus offerens victimas, si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento; masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonii, ad placandum sibi Dominum: ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens. Immolabitque vitulum coram Domino, offerent filii Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi: detractaque pelle hostiæ, artus in frusta concident, & subjicient in altari ignem, strue lignorum ante composita: & membra quæ cæsa sunt, desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta quæ adhærent jecori, intestinis & pedibus lotis aqua: adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum & suavem odorem Domino. Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus, sive de capris

Digitized by Google

capris holocaustum, [a] masculum absque macula offeret: immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino: sanguinem vero illius fundent super altare filii Aaron per circuitum: dividentque membra, caput, & omnia quæ adhærent jecori: & imponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis: intestina vero & pedes lavabunt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare, in holocaustum & odorem suavissimum Domino. Si autem de avibus, holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbæ, offeret eam sacerdos ad altare: & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris: vesiculam vero gutturis, & plumas projiciet propter altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent, confringetque ascellas ejus, & non secabit, nec ferro dividet eam, & adolebit super altare, lignis igne supposito. Holocaustum est & oblatio suavissimi odoris Domino.

Cap. 2. Anima quum obtulerit * oblationem sacrificii Domino, simila erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotes: quorum unus tollet pugillum plenum similæ & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare, in odorem suavissimum Domino. quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. Quum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita: si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo & absque fermento, divides eam minutatim, & fundes super eam oleum. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æque simila oleo conspergetur: quam offeres Domino, tradens manibus sacerdotis. Qui quum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare, in odorem suavitatis Domino; quidquid autem reliquum est, erit Aaron & filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificium Domino. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super altare vero non ponentur in odorem suavitatis. Quidquid obtuleris sacrificii, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione offeres sal. Sin autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis eas igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est. de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, & olei, ac totum thus.

* h. munera

Cap. 3. Quod si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, & de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino. Ponetque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernacuii testimonii, fundentque filii Aaron sacerdotes sanguinem per circuitum altaris. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino,

A adipem qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis intrinsecus est: duos renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum jecoris cum renunculis. adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito; in oblationem suavissimi odoris Domino. Si vero de ovibus fuerit ejus oblatio & pacificorum hostia, sive masculum, sive feminam obtulerit, immaculata erunt. Si agnum obtulerit coram Domino, ponet manum suam super caput victimæ suæ: quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonii: fundentque filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino: adipem & caudam totam cum renibus, & pinguedinem quæ operit ventrem atque universa vitalia, & utrumque renunculum cum adipe qui est juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis. & adolebit ea sacerdos super altare, in pabulum ignis & oblationis Domini. Si capra fuerit ejus oblatio, & obtulerit eam Domino, ponet manum suam super caput ejus: immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonii. Et fundent filii Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum. Tollentque ex ea in pastum ignis Dominici, adipem qui operit ventrem, & qui tegit universa vitalia, duos renunculos, cum reticulo quod est super eos juxta ilia, & arvinam jecoris cum renunculis: adolebitque ea sacerdos super altare, in alimoniam ignis, & suavissimi odoris. Omnis adeps, Domini erit jure perpetuo in generationibus & cunctis habitaculis vestris: nec adipem nec sanguinem omnino comedetis.

D Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel: Anima, quum peccaverit per ignorantiam, & de universis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quidpiam fecerit: si sacerdos, qui est unctus, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino: & adducet illum ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino: ponetque manum super caput ejus, & immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonii. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum Sanctuarii. ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonii. omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi. Et * adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui operit vitalia, quàm omnia quæ intrinsecus sunt: duos renunculos, & reticulum quod est super eos juxta ilia, & adipem jecoris cum renunculis, sicut aufertur de vitulo hostiæ pacificorum: & adolebit ea super altare holocausti. Pellem vero, & omnes carnes cum capite & pedibus & intestinis & fimo, & reliquo corpore efferet extra castra in locum mundum ubi cineres effundi solent: incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur. Quod si omnis turba Israel ignoraverit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est, & postea intellexerit peccatum suum, offeret vitulum pro peccato, adducetque eum ad ostium ta-

H. T. B C. Cap. 4.

* h. & omnem adipem vituli peccati auferet.

[a] Undecim MSS. codices, quos in hoc opere ad amussim contulimus, duobus modis legunt hîc loci. Canon Heb verit. Bibliorum codex Regius num. 3563. & alii quattuor sancti Germani, vel Corbeiensis monasterii, sic habent: *Quod si de pecoribus oblatio est, de ovibus, sive de capris holocaustum, anniculum & absque macula offeret.* Colbertinæ autem Bibliothecæ MSS. tres, nempe 74. 157. & 181 cum uno Corb. num. 1. & altero S. Germ. num. 7. ad præcedentium lectionem addunt, *agnum*, id est, legunt hoc modo, *agnum anniculum & absque macula offeret.* At Hebræus nec *agnum* habet, nec *anniculum*, ibi enim legimus ut in editis, זכר תמים יקריבנו *Zachar thamim jacribennu*, quod significat, *masculum immaculatum adducet*, sive, *offeret illum.* Huic lectioni consentiunt LXX. Interpretes, & textus Samaritanus; sed diversa consequenter addiderunt, textus quidem Sam. ista, *ad ostium Tabernaculi adducet eum, &c.* Septuaginta vero, καὶ ἐπιθήσει τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, hoc est, *& imponet manum super caput ejus.* Cæterum error manifestus est in omnibus Latinis codicibus MSS. ubi exscriptores *agnum* & *anniculum* posuerunt pro *masculo*, sive pro *masculum*.

Digitized by Google

bernaculi. Et ponent seniores populi manus super A caput ejus coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini, inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonii, tincto digito aspergens septies contra velum. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonii: reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonii. Omnemque ejus adipem tollet, & adolebit super altare: sic faciens & de hoc vitulo quomodo fecit & B prius, & rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet, sicut & priorem vitulum: quia pro peccato est multitudinis. Si peccaverit princeps, & fecerit unum è pluribus per ignorantiam, quod Domini * lege prohibetur, & postea intellexerit peccatum suum; offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum. Ponetque manum suam super caput ejus: quumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro C peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim ejus. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus, ac dimittetur ei. Quod si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quidquam ex iis quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam. Ponetque manum super caput hostiæ D quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam; ponet manum super caput ejus, & immolabit eam in loco ubi solent holocaustorum cæ- E di hostiæ. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus. Omnem quoque auferens adipem, sicut auferri solet adeps arietis qui immolatur pro pacificis; cremabit super altare in incensum Domini, rogabitque pro eo, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

* h. quod Domini Dei sui lege

III. C. *Cap. 5.* Si peccaverit anima, & audierit vocem adjurantis, testisque fuerit quod aut ipse vidit aut conscius est: nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam. * Anima F quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum à bestia est, aut per se mortuum, vel quodlibet aliud reptile: & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit: & si tetigerit quidquam de immunditia hominis juxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaque cognoverit postea, subjacebit delicto. Anima quæ juraverit, & protulerit labiis suis, ut vel male quid faceret, vel bene, & idipsum juramento & sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat pœnitentiam G pro peccato, & offerat agnam de gregibus, sive capram, orabitque pro eo sacerdos & pro peccato ejus: sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum, Domino, unum pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitque eos sacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput ejus ad * pinnulas, ita ut collo hæreat, & non penitus abrumpatur. Et asperget de sanguine ejus parietem altaris. quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est. Alterum vero adolebit holocaustum, ut fieri solet: * rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato ejus, & dimittetur ei. Quod si non quiverit manus ejus offerre duos turtures, vel duos pullos columbæ, offeret pro peccato similam, partem epha decimam. non mittet in eam oleum nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est. tradetque eam sacerdoti: qui plenum [a] ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare in monimentum ejus qui obtulit, rogans pro illo & expians, reliquam vero partem ipse habebit in munere. III. T. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Anima si prævaricans ceremonias, per * errorem, in his quæ Domino sunt sanctificata peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus Sanctuarii: ipsumque quod intulit * damni] restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex iis quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam: offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.

* h. anima quæ tetigerit aliquid immundū, aut cadaver bestiæ immundæ, vel cujuslibet quadrupedis vel reptilis animantis immundi, & oblita fuerit.

* h. cervicem

* h. expiabit super eum sacerdos pro peccato ejus.

* h. per ignorantiam

* h. non habet

IIII. C. *Cap. 6.* Loquutus est Dominus ad Mosen, dicens: Anima quæ peccaverit, & contemto Domino, negaverit depositum proximo suo, * quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, sive rem perditam invenerit, & inficians insuper pejeraverit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus peccare solent homines, convicta delicti, reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, juxta æstimationem mensuramque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccavit.

* h. aut id quod fidei ejus creditum fuerat.

III. B. V. C. Loquutus est Dominus ad Mosen, dicens: Præcipe Aaron & filiis ejus: Hæc est lex holocausti: Cremabitur in altari tota nocte usque mane: ignis ex eodem altari erit. Vestietur sacerdos tunica & feminalibus lineis: tolletque cineres quos vorans ignis exussit, & ponens juxta altare: spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, efferet eos extra castra, & in loco mundissimo * usque ad favillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna mane per singulos dies, &, imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum. Ignis est ipse perpetuus, qui numquam deficiet in altari. Hæc est lex sacrificii & libamentorum, quæ offerent filii Aaron coram Domino, & * coram altari. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, & totum thus, quod super similam positum est: adolebitque illud in altari, in monimentum odoris suavissimi Domino: reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento: & comedet in loco Sancto Atrii tabernaculi. Ideo autem non fermentabi-

* h. non habet, usque ad favillam consumi faciet.

* h. coram Domino in altari.

a Aliter codex Regius MS. Bibliorum, unus Corb. & Canon Heb verit. qui legunt, *plenum ex toto pugillum*. Sed melius ut in editis juxta Hebræum, *plenum ex ea pugillum*.

Digitized by Google

tur, quia pars ejus in Domini offertur incensum. A
Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque
delicto. Mares tantum stirpis Aaron comedent illud.
Legitimum ac sempiternum est in generationibus ve-
stris de sacrificiis Domini. Omnis qui tetigerit illa,
IIII. T. sanctificabitur. Et loquutus est Dominus ad Mo-
VI. C. sen, dicens: Hæc est oblatio Aaron & filiorum e-
jus, quam offerre debent Domino in die unctionis
suæ. Decimam partem epha offerent similæ in sacri-
ficio sempiterno, medium ejus mane, & medium
ejus vespere: quæ in sartagine oleo conspersa frige- B
tur. Offerat autem eam calidam, in odorem suavis-
simum Domino, sacerdos qui patri jure successerit:
& tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium
sacerdotum igne consumetur, nec quisquam come-
VII. C. det ex eo. Loquutus est autem Dominus ad
Mosen, dicens: Loquere ad Aaron & ad filios ejus:
ista est lex hostiæ pro peccato: In loco ubi offertur
holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum
sanctorum est. Sacerdos qui offeret, comedet eam
in loco sancto, in atrio tabernaculi. * Quidquid teti- C
* h. quisquis
gerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine il-
lius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto. Vas
autem fictile, in quo cocta est confringetur. quod si
vas æneum fuerit, defricabitur, & lavabitur aqua.
Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur car-
nibus ejus, *quia Sanctum sanctorum est. Hostia e-
nim quæ cæditur pro peccato, cujus sanguis infer-
tur in tabernaculum testimonii ad expiandum in San-
ctuario, non comedetur, sed comburetur igni.
Cap. 7. Hæc quoque est lex hostiæ pro delicto, Sancta D
sanctorum est: idcirco ubi immolabitur holocaustum,
mactabitur & victima pro delicto: sanguis ejus per
gyrum fundetur altaris. Offerent ex ea caudam &
adipem qui operit vitalia: Duos renunculos, & pin-
guedinem quæ juxta ilia est, reticulumque jecoris
cum renunculis. Et adolebit ea sacerdos super alta-
re: incensum est Domini pro delicto. Omnis mas-
culus de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur
his carnibus, quia Sancta sanctorum est. Sicut pro
peccato offertur hostia, ita & pro delicto: utrius- E
que hostiæ lex una erit: ad sacerdotem, qui eam ob-
tulerit, pertinebit. Sacerdos qui offert holocausti
victimam, habebit pellem ejus. Et omne sacrifi-
cium similæ, quod coquitur in clibano, & quidquid
in craticula vel in sartagine præparatur, ejus erit
* h. & sacerdotis à quo offertur: * sive oleo conspersa sive
arida fuerit, cunctis filiis Aaron mensura æqua per
singulos dividetur. Hæc est lex hostiæ pacificorum
quæ offertur Domino. Si pro gratiarum actione fue-
rit oblatio, offerent panes absque fermento consper- F
sos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamque
similam, & collyridas olei admistione conspersas:
panes quoque fermentatos, cum hostia gratiarum,
quæ immolatur pro pacificis: ex quibus unus pro
primitiis offeretur Domino, & erit sacerdotis qui
fundet hostiæ sanguinem. Cujus carnes eadem co-
medentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque
mane. Si voto vel sponte quisquam obtulerit ho-
stiam, eadem similiter edetur die: sed & si quid in
crastinum remanserit, vesci licitum est: quidquid G
VIII. C. autem tertius invenerit dies, ignis absumet. Et si
quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio co-
mederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti:
quin potius quæqumque anima tali se edulio conta-
minaverit, prævaricationis rea erit. Caro, quæ ali-
quid tetigerit immundum, non comedetur, sed com-
buretur igni: qui fuerit mundus vescetur eâ. Anima

polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum,
quæ oblata est Domino, peribit de populis suis. Et
quæ tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti,
sive omnis rei quæ polluere potest, & comederit de
hujuscemodi carnibus, interibit de populis suis. Lo-
quutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loque- * h. Si quis adipem animalium quæ offerri debent in sacrificium
re filiis Israel: Adipem ovis, & bovis, & capræ, non
comedetis. Adipem cadaveris morticini, & ejus ani-
malis quod à bestia captum est, habebitis in usus va-
rios. * Si quis adipem, qui offerri debet in incensum
Domini, comederit, peribit de populo suo. Sangui- * h. non sumetis in cibo, in cunctis habitaculis vestris.
nem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, *
tam de avibus quam de pecoribus. Omnis anima,
quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis. Lo- VIIII. C.
quutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere
filiis Israel: Qui offert victimam pacificorum Domi-
no, offerat simul & sacrificium, id est, & libamen-
ta ejus. Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectus-
culum: quumque ambo oblata Domino consecra-
verit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super
altare, pectusculum autem erit Aaron & filiorum
ejus. Armus quoque dexter de pacificorum hostiis
cedet in primitias sacerdotis. Qui obtulerit sangui-
nem & adipem, filiorum Aaron, ipse habebit ar-
mum dextrum in portione sua. Pectusculum enim
elevationis, & armum separationis, tuli à filiis Is-
rael de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sa-
cerdoti, ac filiis ejus, lege perpetua, ab omni
populo Israel. Hæc est unctio Aaron & filio- V. T.
rum ejus in ceremoniis Domini, die qua obtulit eos IIII. B.
Moses ut sacerdotio fungerentur, & quæ præcepit
dari eis Dominus à filiis Israel religione perpetua in
generationibus suis. Ista est lex holocausti, & sacri-
ficii pro peccato atque delicto, & pro consecratio-
ne, & pacificorum victimis: quas constituit Domi-
nus Mosi in monte Sinaï, quando mandavit filiis Is-
rael ut offerrent oblationes suas Domino in deserto
Sinaï.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: X. C.
Tolle Aaron cum filiis suis vestes eorum, & unctio- Cap. 8.
nis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, & ca-
nistrum cum azymis, & congregabis omnem cœ-
tum ad ostium tabernaculi. Fecit Moses ut Do- XI. C.
minus imperaverat. Congregataque omni turba an-
te fores tabernaculi, ait: Iste est sermo, quem jussit
Dominus fieri. Statimque obtulit Aaron & filios
ejus. Quumque lavisset eos, vestivit pontificem subu-
cula linea, accingens eum balteo, & induens tuni-
ca hyacinthina, & desuper humerale imposuit, quod
adstringens cingulo aptavit rationali, in quo erat
Doctrina & Veritas. Cidari quoque texit caput: &
super eam, contra frontem, posuit laminam auream
consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei
Dominus. Tulit & unctionis oleum quo linivit ta-
bernaculum cum omni supellectili sua. Quumque
sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit
illud, & omnia vasa ejus, labrumque cum * basi sua * h. fistula
sanctificavit oleo. Quod fundens super caput Aaron,
unxit eum, & consecravit: filios quoque ejus obla-
tos vestivit tunicis lineis, & cinxit balteo, impo-
suitque mitras, ut jusserat Dominus. Obtulit & vi-
tulum pro peccato. Quumque super caput ejus im-
posuisset Aaron, & filii ejus manus suas, immolavit
eum: hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit
cornua altaris per gyrum. Quo expiato & sanctifica-
to, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus.
Adipem autem qui erat super vitalia, & reticulum
jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis, ado-

Digitized by Google

levit super altare: vitulum cum pelle, carnibus, & A
fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Do-
minus. Obtulit & arietem in holocaustum super cu-
jus caput quum imposuissent Aaron & filii ejus ma-
nus suas, immolavit eum, & fudit sanguinem ejus
super altare per circuitum. Ipsumque arietem in
frusta concidens, caput ejus, & artus, & adipem
adolevit igni, lotis prius intestinis & pedibus, to-
tumque simul arietem incendit super altare, eo quod
esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut
præceperat ei. Obtulit & arietem secundum, in con- B
secratione sacerdotum: posueruntque super caput
illius Aaron & filii ejus manus suas. Quem quum im-
molasset Moses sumens de sanguine tetigit extre-
mum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus
ejus dextræ, similiter & pedis. Obtulit & filios Aa-
ron. Quumque de sanguine arietis immolati tetigis-
set extremum auriculæ singulorum dextræ, & pol-
lices manus ac pedis dextri, reliquum fudit super
altare per circuitum: adipem vero, & caudam,
omnemque pinguedinem quæ operit intestina reti- C
culumque jecoris, & duos renes cum adipibus suis
& armo dextro separavit. Tollens autem de cani-
stro azymorum quod erat coram Domino, panem
absque fermento, & collyridam conspersam oleo, la-
ganumque, posuit super adipes & armum dextrum,
tradens simul omnia Aaron & filiis ejus. Qui post-
a quam [a] levaverunt ea coram Domino, rursum susce-
pta de manibus eorum, adolevit super altare holo-
causti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odo-
rem suavitatis sacrificii Domino. Tulit & pectuscu- D
lum, elevans illud coram Domino, de ariete conse-
* h. In partem suam Moses. crationis in partem suam, * sicut præceperat ei Do-
minus. Assumensque unguentum & sanguinem qui
erat super altare, aspersit super Aaron & vestimen-
*h. Quumque sanctificasset eos & vestes eorum. ta ejus, & super filios illius ac vestes eorum. Quum-
que sanctificasset eos * in vestitu suo, præcepit eis,
dicens: Coquite carnes ante fores * tabernaculi, &
* h. Tabernaculi testimonii ibi comedetis eas. Panes quoque consecrationis edi-
te qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi
Dominus, dicens: Aaron & filii ejus comedent eos: E
quidquid autem reliquum fuerit de carne & pani-
bus, ignis absumet. De ostio quoque tabernaculi
non exibitis septem diebus, usque ad diem quo com-
plebitur tempus consecrationis vestræ. Septem enim
diebus finitur consecratio: sicut & impræsentiarum
factum est, ut ritus sacrificii compleatur. Die ac no-
cte manebitis in tabernaculo observantes custodias
Domini, ne moriamini: sic enim mihi præceptum
est. Feceruntque Aaron & filii ejus cuncta quæ lo-
quutus est Dominus per manum Mosi. F

Cap. 9. Facto autem octavo die, vocavit Moses Aaron &
filios ejus, ac majores natu Israel, dixitque ad Aa-
ron: Tolle de armento vitulum pro peccato, &
arietem in holocaustum, utrumque immaculatum,
& offer illos coram Domino. Et ad filios Israel lo-
queris: Tollite hircum pro peccato, & vitulum at-
que agnum anniculos, & sine macula, in holocau-
stum, bovem & arietem pro pacificis: & immolate
eos coram Domino, in sacrificio singulorum simi-
lam oleo conspersam offerentes. Hodie enim Do- G
minus apparebit vobis. Tulerunt ergo cuncta quæ
jusserat Moses ad ostium tabernaculi: ubi quum
omnis astaret multitudo, ait Moses: Iste est sermo,
quem præcepit Dominus: facite, & apparebit vo-
bis gloria ejus. Dixitque ad Aaron: Accede ad al-
tare, & immola pro peccato tuo: offer holocau-
stum, & deprecare pro te & pro populo. Quum-
que mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut
præcepit Dominus. Statimque Aaron accedens ad
altare, immolavit vitulum pro peccato suo: cujus
sanguinem obtulerunt ei filii sui: in quo tingens di-
gitum, tetigit cornua altaris, & fudit residuum ad
basim ejus. Adipemque & renunculos, ac reticu-
lum jecoris, quæ sunt pro peccato, adolevit super
altare, sicut præceperat Dominus Mosi: carnes ve-
ro & pellem ejus extra castra combussit igni. Im-
molavit & holocausti victimam: obtuleruntque ei
filii sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris cir-
cuitum. Ipsam etiam hostiam in frusta concisam,
cum capite & membris singulis, obtulerunt. Quæ
omnia super altare [* cremavit igni,] lotis prius * h. non habet
aqua intestinis & pedibus. Et pro peccato populi
offerens mactavit hircum: * expiatoque altari, fe- * h. quo loto atque oblato.
cit holocaustum, addens in sacrificio libamenta,
quæ pariter offeruntur, & adolens ea super altare,
absque ceremoniis holocausti matutini. Immolavit
& bovem atque arietem, hostias pacificas populi:
obtuleruntque ei filii sui sanguinem, quem fudit
super altare in circuitu. * Adipes autem bovis, & * h. Adipem autem bovis & arietis, & caudam arietis
caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis,
& reticulum jecoris posuerunt super pectora. Quum-
que cremati essent adipes in altari, pectora eorum,
& armos dextros, separavit Aaron, elevans coram
Domino, sicut præceperat Moses. Et [b] tendens ma- b
num contra populum benedixit eis. Sicque com-
pletis hostiis pro peccato, & holocaustis, & pacifi-
cis, descendit. Ingressi autem Moses & Aaron ta-
bernaculum testimonii, & deinceps egressi, bene-
dixerunt populo. Apparuitque gloria Domini V. B.
omni multitudini: & ecce egressus ignis à Domino,
devoravit holocaustum, & adipes qui erant super al-
tare. Quod quum vidissent turbæ, laudaverunt Do-
minum, ruentes in facies suas.

Arreptisque Nadab & Abiu filii Aaron thuribu- XII. C.
lis, posuerunt ignem & incensum desuper, offeren- Cap. 10.
tes coram Domino ignem alienum: quod eis præ-
ceptum non erat. Egressusque ignis à Domino, de-
voravit eos, & mortui sunt coram Domino. Di-
xitque Moses ad Aaron: Hoc est quod loquutus est
Dominus: Sanctificabor in iis qui appropinquant
mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor.
Quod audiens tacuit Aaron. Vocatis autem Moses
Misaele & Elsaphan filiis Oziel, patrui Aaron, ait
ad eos: Ite & tollite fratres vestros de conspectu
Sanctuarii, & asportate extra castra. Confestimque
pergentes, tulerunt eos * sicut jacebant, vestitos li- * h. confestimque pergentes tulerunt eos in tunicis suis, & ejecerunt foras.
neis tunicis, & ejecerunt foras, ut sibi fuerat impe-
ratum. Et dixit Moses ad Aaron, & ad Eleazar,
atque Ithamar, filios ejus: Capita vestra nolite nu-
dare, & vestimenta nolite scindere, ne forte mo-
riamini, & super omnem cœtum oriatur indigna-
tio. Fratres quoque vestri, omnis domus Israel,
plangant incendium quod Dominus suscitavit: vos
autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin
peribitis: oleum quippe sanctæ unctionis est super
vos. Qui fecerunt omnia juxta præceptum Mosi.
Dixit quoque Dominus ad Aaron: Vinum & omne VI. T.
quod inebriare potest, non bibetis tu & filii tui, XIII. G.
quando intratis in tabernaculum testimonii, ne mo-

a Non incongruo sensu habent hîc Canon, & S. Germani MS. codex num. 3. *postquam libaverint ea coram Domino.*

b Diversæ occurrunt voculæ hoc loco in Hebræo, & Samaritano textu. Hæbræus legit אל העם, *el haam*, id est, *ad populum*; Samaritanus על העם, *al haam*, *super*, vel *contra populum.*

Digitized by Google

* h. non habet riamini: * quia] præceptum sempiternum est in ge- A
nerationes vestras. Et ut habeatis scientiam discer-
nendi inter sanctum & profanum, inter pollutum &
mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima
mea quæ loquutus est Dominus a ad eos per manum
XIIII. C. Mosi. Loquutusque est Moses ad Aaron, & ad
Eleazar, & Ithamar, filios ejus, qui residui erant:
Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Do-
mini, & comedite illud absque fermento juxta alta-
re, quia Sanctum sanctorum est. Comedetis autem
in loco sancto: quod datum est tibi & filiis tuis de B
oblationibus Domini, sicut præceptum est mihi. Pe-
ctusculum quoque quod oblatum est, & armum qui
separatus est, edetis in loco mundissimo tu & filii
tui, ac filiæ tuæ tecum. Tibi enim ac liberis tuis re-
posita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel: eo
quod armum & pectus, & adipes qui cremantur in
altari, elevaverunt coram Domino, & pertineant
ad te, & ad filios tuos, lege perpetua, sicut præce-
pit Dominus. Inter hæc, hircum, qui oblatus fue-
rat pro peccato, quum quæreret Moses, exustum C
reperit: iratusque contra Eleazar & Ithamar filios
Aaron, qui remanserant, ait: Cur non comedistis
hostiam pro peccato in loco sancto, quæ Sancta san-
ctorum est, & data vobis ut portetis iniquitatem
multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domi-
ni, præsertim quum de sanguine illius non sit illa-
tum intra sancta, & comedere eam debueritis in
Sanctuario, sicut præceptum est mihi? Respondit
Aaron: Oblata est hodie victima pro peccato, &
holocaustum coram Domino: mihi autem accidit, D
quod vides. Quomodo potui comedere eam, aut pla-
cere Domino in ceremoniis, mente lugubri? Quod
quum audisset Moses recepit satisfactionem.
VI. B. Loquutus est Dominus ad Mosen & Aaron, di-
XV. C. cens: Dicite filiis Israel: Hæc sunt animalia quæ
Cap. II. comedere debetis de cunctis * animantibus terræ:
* h. quadrupedibus. Omne quod habet divisam ungulam, & ruminat in
pecoribus, comedetis. Quidquid autem ruminat qui-
dem, & habet ungulam, sed non dividit eam, sicut
camelus & cætera, non comedetis illud & inter im- E
munda reputabitis. Chœrogryllius qui ruminat, un-
gulamque non dividit, immundus est: Lepus quo-
que; nam & ipse ruminat, sed ungulam non divi-
dit: Et sus; qui quum ungulam dividat, non rumi-
nat. Horum carnibus non vescemini, nec cadavera
XVI. C. contingetis, quia immunda sunt vobis. Hæc sunt
etiam quæ gignuntur in aquis, & vesci licitum est.
Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in ma-
* h. non habet, & stagnis ri quam in fluminibus * & stagnis, comedetis. Quid-
quid autem pinnulas & squamas non habet eorum F
quæ in aquis moventur & vivunt, abominabile vo-
bis & execrandum erit, carnes eorum non comede-
tis, & morticina vitabitis. Cuncta quæ non habent
XVII. C. pinnulas & squamas in aquis, polluta erunt. Hæc
sunt quæ de avibus comedere non debetis, & vitan-
da sunt vobis: aquilam, & gryphem, & haliæetum,
milvum ac vulturem juxta genus suum, & omne
corvini generis in similitudinem suam, struthionem,
& noctuam, & larum, & accipitrem juxta genus
suum: bubonem, & mergulum, & ibin, cygnum, G
& onocrotalum, & porphyrionem, herodionem &
charadrion juxta genus suum, upupam quoque, &
XVIII. C. vespertilionem. Omne de volucribus quod gra-
ditur super quattuor pedes, abominabile erit vobis.
Quidquid autem ambulat quidem super quattuor

pedes, sed habet longiora retro crura, per quæ sa-
lit super terram, comedere debetis, ut est bruchus
in genere suo, & attachus atque ophiomachus, ac
locusta, singula juxta genus suum. Quidquid autem
ex volucribus quattuor tantum habet pedes, exse-
crabile erit vobis: & quiquumque morticina eorum
tetigerit, polluetur, & erit immundus usque ad ve-
sperum: & * si necesse fuerit ut portet quippiam ho- * h. & qui portaverit quippiam horum.
rum mortuum, lavabit vestimenta sua, & immun-
dus erit usque ad occasum solis. Omne animal quod
habet quidem ungulam, sed non dividit eam, nec
ruminat, immundum erit: & qui tetigerit illud,
contaminabitur. Quod ambulat super manus, ex
cunctis animantibus quæ incedunt quadrupedia, im-
mundum erit: qui tetigerit morticina eorum, pol-
luetur usque ad vesperum. Et qui portaverit hu-
juscemodi cadavera, lavabit vestimenta sua, & im-
mundus erit usque ad vesperum: quia omnia hæc
immunda sunt vobis. Hæc quoque inter polluta re-
putabuntur de his quæ moventur in terra, mustela
& mus & crocodilus, singula juxta genus suum, my-
gale, & chamæleon, & stellio, & lacerta, & talpa:
omnia hæc immunda sunt: qui tetigerit morticina
eorum, immundus erit usque ad vesperum: & su-
per quod ceciderit quidquam de morticinis eorum,
polluetur, tam vas ligneum & vestimentum, quam
pelles & cilicia: & in quoquumque fit opus, intin-
gentur aqua, & polluta erunt usque ad vesperum,
& sic postea mundabuntur. Vas autem fictile, in
quod horum quidquam intro ceciderit, polluetur,
& idcirco frangendum est. Omnis cibus quem co-
medetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus
erit: & omne liquens quod bibitur de universo
vase, immundum erit. Et quidquid de morticinis
istiusmodi ceciderit super illud, immundum erit:
sive clibani, sive chytropodes, destruentur, & im-
mundi erunt. Fontes vero & cisternæ, & omnis
aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum
eorum tetigerit, polluetur. Si ceciderint super se-
mentem, non pollucnt eam. Si autem quispiam aqua
sementem perfuderit, & postea morticinis tacta fue-
rit, illico polluetur. Si mortuum fuerit animal quod
licet vobis comedere, qui cadaver ejus tetigerit, im-
mundus erit usque ad vesperum: & qui comederit
ex eo quidpiam, sive portaverit; lavabit vestimenta
sua, & immundus erit usque ad vesperum. Omne XVIIII. C.
quod reptat super terram, abominabile erit, nec
assumetur in cibum. Quidquid super pectus qua-
drupes graditur, & multos habet pedes, sive per
humum trahitur, non comedetis, quia abominabile
est. Nolite contaminare animas vestras, nec tanga-
tis quidquam eorum, ne immundi sitis. Ego enim
sum Dominus Deus vester: sancti estote, quia ego
sanctus sum Ne polluatis animas vestras in omni
reptili quod movetur super terram. Ego enim sum
Dominus, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut essem
vobis in Deum: Sancti eritis, quoniam ego sanctus
sum. Ista est lex animantium ac volucrum, & o-
mnis animæ viventis quæ movetur in aqua & reptat
in terra, ut differentias noveritis mundi & immun-
di, & sciatis quid comedere & quid respuere de-
beatis.
Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: VII. T.
Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Mulier, si XX. C. Cap. 12.
* suscepto semine pepererit masculum, immunda * h. suscepto semine
erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ,

a Quattuor MSS. legunt, *quæ loquutus sum ad eos per manum Mosi.* Nec ab ista lectione multum recedit interpres Arabs, apud quem legitur in prima persona, *quæ præcepi vobis, &c.*

Digitized by Google

Et die octavo circumcidetur infantulus: ipsa vero tri- A
ginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis
suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in
Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis
XXI. C. ejus. Sin autem feminam pepererit, immunda
erit duabus hebdomadibus juxta ritum fluxus men-
strui, & sexaginta ac sex diebus manebit in sangui-
ne purificationis suæ. Quumque expleti fuerint dies
purificationis ejus, pro filio, sive pro filia, deferet
agnum anniculum in holocaustum, & pullum co-
lumbæ sive turturem pro peccato, ad ostium taber- B
naculi testimonii, & tradet sacerdoti, qui offeret
illa coram Domino, & rogabit pro ea, & sic mun-
dabitur à profluvio sanguinis sui. Ista est lex parien-
tis masculum aut feminam. Quod si non invenerit
manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet duos
turtures vel duos pullos columbæ, unum in holo-
caustum, & alterum pro peccato. Orabitque pro ea
sacerdos, & sic mundabitur.
VII. B. Loquutusque est Dominus ad Mosen, & Aaron,
XXII. C. dicens: Homo, in cujus cute & carne ortus fuerit C
Cap. 13. diversus color sive pustula, aut quasi lucens quid-
piam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sa-
cerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus.
Qui quum viderit lepram in cute, & pilos in album
mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humilio-
rem cute & carne reliqua; plaga lepræ est, & ad
arbitrium ejus separabitur. Sin autem lucens can-
dor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, &
pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem
diebus, & considerabit die septimo: & siquidem le- D
pra ultra non creverit, nec transierit in cute prio-
res terminos, rursum includet eum septem diebus
aliis. Et die septimo contemplabitur: si obscurior
fuerit lepra, & non creverit in cute, mundabit eum,
quia scabies est: lavabitque homo vestimenta sua,
& mundus erit. Quod si postquam à sacerdote visus
est, & redditus munditiæ, iterum lepra creverit; ad-
ducetur ad eum, & immunditiæ condemnabitur.
Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacer-
dotem, & videbit eum. Quumque color albus in E
cute fuerit, & capillorum mutaverit aspectum, ipsa
quoque caro viva apparuerit: lepra vetustissima ju-
dicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque
a eum sacerdos, & non recludet, quia [a] perspicuæ im-
munditiæ est. Sin autem effloruerit discurrens lepra
in cute, & operuerit omnem cutem à capite usque
* h. sub ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum * cadit,
aspectu o- considerabit eum sacerdos, & teneri lepra mundissi-
culorum ma judicabit: eo quod omnis in candorem versa sit,
sacerdotis. & idcirco homo mundus erit. Quando vero caro F
vivens in eo apparuerit, tunc sacerdotis judicio pol-
luetur, & inter immundos reputabitur. Caro enim
viva si lepra aspergatur, immunda est. Quod si rur-
sum versa fuerit in alborem, & totum hominem ope-
ruerit, considerabit eum sacerdos, & mundum esse
decernet. Caro & cutis in qua ulcus natum est &
sanatum, & in loco ulceris cicatrix apparuerit alba,
sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem: qui
quum viderit locum lepræ humiliorem carne reli-
qua, & pilos versos in candorem, contaminabit eum: G
plaga enim lepræ orta est in ulcere. Quod si pilus
coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicina
carne non est humilior, recludet eum septem die-
bus. Et si quidem creverit, adjudicabit eum lepræ.
Sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix,
& homo mundus erit. Caro & cutis quam ignis

exusserit, & sanata albam sive rufam habuerit cica-
tricem, considerabit eam sacerdos, & * ecce versa est in alborem, & locus ejus reliqua cute humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus, & die septimo contemplabitur: si creverit in cute lepra, contaminabit eum. Sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ. Vir, sive mulier, in cujus capite vel barba germinaverit lepra, videbit eos sacerdos. Et siquidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flavus, solitoque subtilior; contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum: recludet eum septem diebus, & die septimo intuebitur. Si non creverit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagæ carni reliquæ æqualis: radetur homo absque loco maculæ, & includetur septem diebus aliis. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisque vestibus suis mundus erit. Sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute, non quæret amplius utrum capillus in flavum colorem sit commutatus, quia aperte immundus est. Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, noverit hominem esse sanatum, & confidenter eum pronuntiet mundum. Vir, sive mulier, in cujus cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos. Si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum. Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus ac mundus est: & si à fronte ceciderint pili, recalvaster & mundus est. Sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus, & hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in calvitio. Quiquumque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta * dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum * se clamabit. Omni tempore, quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra. Vestis lanea sive linea, quæ lepram habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est, si alba vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur, ostenderturque sacerdoti. Qui consideratam recludet septem diebus: & die septimo rursus aspiciens si crevisse deprehenderit, lepra perseverans est: pollutum judicabit vestimentum, & omne in quo fuerit inventa: & idcirco comburetur flammis. Quod si eam viderit non crevisse, præcipiet, & lavabunt id in quo lepra est, recludetque illud septem diebus aliis. Et quum viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram, immundum judicabit, & igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet eum, & à solido dividet. Quod si ultra apparuerit in his locis quæ prius immaculata erant, lepra volatilis & vaga: debet igne comburi. Si cessaverit, lavabit ea quæ pura sunt, secundo, & munda erunt. Ista est lex lepræ vestimenti lanei & linei, staminis, atque subtegminis, omnisque supellectilis, pelliciæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

* h. Et ecce pilus versus est in alborem.

* h. scissa

* h. contaminatum ac sordidum eum clamabit.

a Legi etiam hîc potest, ut in Canone & aliquot MSS. libris, *quia* | | *perspicuè immunditia est.*

Digitized by Google

XXIII. C. Cap. 14. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Hic
est ritus leprosi, quando mundandus est: Adduce-
tur ad sacerdotem: qui egressus extra castra, quum
invenerit lepram esse mundatam, præcipiet ei qui
purificatur, ut offerat pro se duos passeres vivos,
quibus vesci licitum est, & lignum cedrinum, ver-
miculumque & hyssopum. Et unum ex passeribus
immolari jubebit in vase fictili super aquas viventes:
alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco &
hyssopo, tinget in sanguine passeris immolati, quo
asperget illum, qui mundandus est, septies, ut jure
purgetur: & dimittet passerem vivum, ut in agrum
avolet. Quumque laverit homo vestimenta sua, ra-
det omnes pilos corporis, & lavabitur aqua: purifi-
catusque ingredietur castra, ita dumtaxat ut maneat
extra tabernaculum suum septem diebus, & in die
septimo radat capillos capitis, barbamque & super-
cilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursùm vesti-
bus & corpore, die octavo assumet duos agnos im-
maculatos, & ovem anniculam absque macula, &
tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit
oleo, & seorsum olei sextarium. Quumque sacerdos
purificans hominem, statuerit eum, & hæc omnia
coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, tol-
let agnum, & offeret eum pro delicto, oleique sex-
tarium. Et oblatis ante Dominum omnibus, immo-
labit agnum, ubi immolari solet hostia pro peccato,
& holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim
pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem perti-
net hostia: Sancta sanctorum est. Assumensque sa-
cerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro
delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ ejus
qui mundatur, & super pollices manus dextræ &
pedis: & de olei sextario mittet in manum suam si-
nistram, tingetque digitum dextrum in eo, & asper-
get septies contra Dominum. Quod autem reliquum
est olei in læva manu, fundet super extremum auri-
culæ dextræ ejus qui mundatur, & super pollices
manus ac pedis dextri, & super sanguinem qui fu-
sus est pro delicto, & super caput ejus. Rogabitque
pro eo coram Domino, & faciet sacrificium pro pec-
cato. Tunc immolabit holocaustum, & ponet illud
in altari cum libamentis suis, & homo rite munda-
bitur. Quod si pauper est, & non potest manus ejus
invenire quæ dicta sunt, sumet agnum pro delicto
ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimam-
que partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, &
olei sextarium, duosque turtures sive duos pullos co-
lumbæ, quorum sit unus pro peccato, & alter in
holocaustum: offeretque ea die octavo purificatio-
nis suæ sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonii
coram Domino. Qui suscipiens agnum pro delicto
& sextarium olei, levabit simul: immolatoque agno,
de sanguine ejus ponet super extremum auriculæ
dextræ illius qui mundatur, & super pollices manus
ejus ac pedis dextri: olei vero partem mittet in ma-
num suam sinistram, in quo tingens digitum dextræ
manus asperget septies coram Domino: tangetque
extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, &
pollices manus ac pedis dextri, in loco sanguinis
qui effusus est pro delicto: reliquam autem partem
olei, quæ est in sinistra manu, mittet super caput
purificati, ut placet pro eo Dominum: & turturem
sive pullum columbæ offeret, unum pro delicto, &
alterum in holocaustum cum libamentis suis. Hoc
est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia
XXIIII. C. in emundationem sui. Loquutusque est Domi-
nus ad Mosen & Aaron, dicens: Quum ingressi fue-
A ritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in pos-
sessionem, si fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cu-
jus est domus, nuntians sacerdoti, & dicet: Quasi
plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea. At ille
præcipiet ut efferant universa de domo, priusquam
ingrediatur eam, & videat utrum lepra sit, ne im-
munda fiant omnia quæ in domo sunt: Intrabitque
postea ut consideret domûs lepram: & quum vide-
rit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive ru-
bore deformes, & humiliores superficie reliqua,
B egredietur ostium domus, & statim claudet eam
septem diebus. Reversusque die septimo, conside-
rabit eam. Si invenerit crevisse lepram, jubebit erui
lapides in quibus lepra est, & projici eos extra ci-
vitatem in locum immundum: domum autem ipsam
radi intrinsecus per circuitum, & spargi pulverem
rasuræ extra urbem in locum immundum, lapides-
que alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto
alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt
C lapides, & pulvis erasus, & alia terra lita, ingressus
sacerdos viderit reversam lepram, & parietes asper-
sos maculis lepra est perseverans, & immunda do-
mus: quam statim destruent, & lapides ejus ac li-
gna, atque universum pulverem projicient extra op-
pidum in locum immundum. Qui intraverit domum
quando clausa est, immundus erit usque ad vespe-
rum: & qui dormierit in ea, & comederit quippiam,
lavabit vestimenta sua. Quod si introierit sacerdos
& viderit lepram non crevisse in domo, postquam
D denuo lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate:
& in purificationem ejus sumet duos passeres, li-
gnumque cedrinum, & vermiculum atque hysso-
pum: & immolato uno passere in vase fictili super
aquas vivas, tollet lignum cedrinum, & hyssopum,
& coccum & passerem vivum, & tinget omnia in
sanguine passeris immolati, atque in aquis viventi-
bus, & asperget domum septies, purificabitque eam
tam in sanguine passeris quam in aquis viventibus,
& in passere vivo, lignoque cedrino & hyssopo at-
E que vermiculo. Quumque dimiserit passerem avo-
lare in agrum libere, orabit pro domo, & jure mun-
dabitur. Ista est lex omnis lepræ & percussuræ, le-
præ vestium & domorum, cicatricis & erumpen-
tium papularum, lucentis maculæ, & in varias spe-
cies coloribus immutatis, ut possit sciri quo tempo-
re mundum quid, vel immundum sit.

Loquutusque est Dominus ad Mosen & Aaron, VIII. T. & B
dicens: Loquimini filiis Israel, & dicite eis: Vir, XXV. C.
qui patitur fluxum seminis, immundus erit. Et tunc Cap. 15.
F judicabitur huic vitio subjacere, quum per momen-
ta singula adhæserit carni illius, atque concreverit
fœdus humor. Omne stratum, in quo dormierit, im-
mundum erit, & ubiquumque sederit. Et si quis ho-
minum tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua:
& ipse lotus aqua, immundus erit usque ad vespe-
rum. Si sederit ubi ille sederat, & ipse lavabit ve-
stimenta sua: & lotus aqua, immundus erit usque
ad vesperum. Qui tetigerit carnem ejus lavabit ve-
stimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit us-
G que ad vesperum. Si salivam hujuscemodi homo je-
cerit super eum qui mundus est, lavabit vestimen-
ta sua: & lotus aqua, immundus erit usque ad ve-
sperum. Sagma super quod sederit, immundum erit:
& quidquid sub eo fuerit qui fluxum seminis pati-
tur, pollutum erit usque ad vesperum. Qui porta-
verit horum aliquid, lavabit vestimenta sua: & ipse
lotus aqua, immundus erit usque ad vesperum. O-
mnis, quem tetigerit qui talis est, non lotis ante ma-

Digitized by Google

nibus, lavabit veſtimenta ſua: & lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum. A Vas fictile quod tetigerit, * confringetur: vas autem ligneum lavabitur aqua. Si ſanatus fuerit qui hujuſcemodi ſuſtinet paſſionem, numerabit ſeptem dies poſt emundationem ſui, & lotis veſtibus ac toto corpore in aquis viventibus, erit mundus. Die autem octavo ſumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conſpectum Domini ad oſtium tabernaculi teſtimonii, dabitque eos ſacerdoti. qui faciet unum pro peccato, & alterum in holocauſtum: rogabitque pro B eo coram Domino, ut emundetur à fluxu ſeminis ſui. Vir de quo egreditur ſemen coitus, lavabit aqua omne corpus ſuum: & immundus erit uſque ad veſperum. Veſtem & pellem, quam habuerit, lavabit aqua, & immunda erit uſque ad veſperum. Mulier, cum qua coierit, lavabitur aqua, & immunda erit uſque ad veſperum.

* h. fluxum ſeminis patiens, confringetur.

XXVI. C. Mulier, quæ * redeunte menſe patitur fluxum ſanguinis, ſeptem diebus ſeparabitur. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit uſque ad veſperum: & in quo dormierit vel ſede- C rit diebus ſeparationis ſuæ polluetur. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum. Omne vas, ſuper quod illa ſederit, quiſquis attigerit, lavabit veſtimenta ſua: & lotus aqua, pollutus erit uſque ad veſperum. Si coierit cum ea vir tempore ſanguinis menſtrualis, immundus erit ſeptem diebus: & omne ſtratum, in quo dormierit, polluetur. Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum ſanguinis non in tempore menſtruali, vel quæ poſt menſtruum ſan- D guinem fluere non ceſſat, quandiu huic ſubjacet paſſioni, immunda erit quaſi ſit in tempore menſtruo. Omne ſtratum in quo dormierit, & vas in quo ſederit, pollutum erit. Quiquumque tetigerit ea, lavabit veſtimenta ſua: & ipſe lotus aqua, immundus erit uſque ad veſperum. Si ſteterit ſanguis, & fluere ceſſaverit, numerabit ſeptem dies purificationis ſuæ: & octavo die offeret pro ſe ſacerdoti duos turtures, vel duos pullos columbæ ad oſtium tabernaculi teſtimonii: qui unum faciet pro pecca- E to, & alterum in holocauſtum, rogabitque pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ ejus. Docebitis ergo filios Iſrael ut caveant immunditiam, & non moriantur in ſordibus ſuis, quum polluerint tabernaculum meum quod eſt inter eos. Iſta eſt lex ejus, qui patitur fluxum ſeminis, & qui polluitur coitu, & quæ menſtruis temporibus ſeparatur, vel quæ jugi fluit ſanguine, & hominis, qui dormierit cum ea.

* h Mulier quæ patitur fluxum ſanguinis.

VIIII. T. & B. XXVII. C. Cap. 16. Loquutuſque eſt Dominus ad Moſen poſt mor- G tem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interfecti ſunt: & præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod eſt intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca, ut non moriatur (quia in nube apparebo ſuper oraculum) niſi hæc ante fecerit: Vitulum offeret pro peccato, & arietem in holocauſtum. Tunica linea veſtietur, feminalibus lineis verenda celabit: accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti: hæc enim veſtimenta ſunt ſancta: quibus cunctis, quum lotus fuerit, induetur. Suſcipietque ab univerſa multitudine filiorum Iſrael duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocauſtum. Quumque obtulerit vitulum, & oraverit pro ſe & pro domo ſua, duos hircos ſtare faciet coram Domino in oſtio tabernaculi teſtimonii: mittens ſuper utrumque ſortes; ſortem unam Domino, & alteram * [a] capro emiſſario: cujus ſors exierit Domino, offeret illum pro peccato: cujus autem in caprum emiſſarium, ſtatuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces ſuper eum, & emittat illum * in ſolitudinem. His rite celebratis, offeret vitulum, & rogans pro ſe & pro domo ſua, immolabit eum. Aſſumtoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, & hauriens manu compoſitum thymiama in incenſum, ultra velum intrabit in ſancta: ut poſitis ſuper ignem aromatibus coram Domino nebula eorum & vapor operiat oraculum, quod eſt ſuper teſtimonium, & non moriatur. * Tollet quoque de ſanguine vituli, & aſperget digito ſepties contra propitiatorium ad orientem. Quumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet ſanguinem ejus intra velum, ſicut præceptum eſt de ſanguine vituli, ut aſpergat * è regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Iſrael, & à prævaricationibus eorum, cunctiſque peccatis. Juxta hunc ritum faciet tabernaculo teſtimonii, quod fixum eſt inter eos in medio ſordium habitationis eorum. Nullus hominum ſit in tabernaculo teſtimonii, quando pontifex ingreditur in Sanctuarium, ut roget pro ſe & pro domo ſua, & pro univerſo cœtu Iſrael, donec egrediatur. Quum autem exierit ad altare quod coram Domino eſt, oret pro ſe, & ſumtum ſanguinem vituli atque hirci fundat ſuper cornua ejus per gyrum: aſpergatque digito ſepties, & purificet & ſanctificet illud ab immunditiis filiorum Iſrael. Poſtquam emundaverit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viventem: & poſita utraque manu ſuper caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & univerſa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in deſertum. Quumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram ſolitariam, & dimiſſus fuerit in deſerto, revertetur Aaron in tabernaculum teſtimonii, & depoſitis veſtibus, quibus prius indutus erat quum intraret Sanctuarium, relictiſque ibi, lavabit carnem ſuam in loco ſancto, indueturque veſtimentis ſuis. Et poſtquam egreſſus obtulerit holocauſtum ſuum ac plebis, rogabit tam pro ſe quam pro populo: & adipem, qui oblatus eſt pro peccatis, adolebit ſuper altare. Ille vero, qui dimiſerit caprum * emiſſarium, lavabit veſtimenta ſua & corpus aqua, & ſic ingredietur in caſtra. Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum ſanguis illatus eſt, ut in Sanctuario expiatio compleretur, aſportabunt foras caſtra, & comburent igni tam pelles quam carnes eorum & fimum: & quiquumque combuſſerit ea, lavabit veſtimenta ſua & carnem aqua, & ſic ingredietur in caſtra. Eritque vobis hoc legitimum ſempiternum: Menſe ſeptimo, decima die menſis, affligetis animas veſtras, nullumque facietis opus, ſive indigena, ſive XXVIII. C.

* h. [a] & alteram crudeli Dei.

* h. Lazazel in ſolitudinem

* h. Tollet quoque de ſanguine vituli & aſperget ſuper propitiatorium ad Orientem, & coram propitiatorio aſperget ſepties.

* h. ut aſpergat eo ſuper propitiatorium & coram propitiatorio.

* in Latino habet, emiſſarius; in Hebræo habet, ad azazel, quod interpretatur crudelis Dei.

a Nomen hîc expoſitum poſuit ſcholiaſtes, quum in Hebræo ſit לעזאזל, laazâzel, id eſt, *Azazeli*. Azâzel autem infra ỳ. 26. ab eodem ſcholiaſte noſtro interpretatur iterum *crudelis Dei*, quia putat *Azâzel* eſſe vocem compoſitam ex עזז, azaz, & אל, *el*; ut עזאזל, *azâzel* legatur pro עזזאל, *azazel*, quod proprie ſonat, *aſperum*, *ſævum*, ſive *crudelem Dei*. Idem ſenſiſſe videtur Syrus interpres, qui hîc habet לעזיזאל, *lazozojel*, id eſt, *fortiſſimo Deo*, vel *crudeli Dei* juxta adnotationem marginalem. Hanc vocis, *Azâzel*, originationem probat ſimiliter R. Saadias Gaon; ſed eam alii doctores Hebræorum rejiciunt. qui litterarum ordine ſervato verbum עזאזל, *azâzel* conflatum eſſe dicunt ex עז, *ez*, *caper*, & אזל, *azal*, *abiit*: quo ſenſu hanc vocem accipiunt tum Græci, tum Latini, quotquot volunt *azâzel* fuiſſe nomen hirci in deſertum emiſſi. At de *Hirco emiſſario* vide plura apud eruditum Bochartum lib. 2. de Animal. Scripturæ cap. 54.

advena

Digitized by Google

advena qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris: coram Domino mundabimini. Sabbathum enim requietionis est, & affligetis animas vestras religione perpetua. Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, & cujus initiatæ manus, ut sacerdotio fungatur pro patre suo: indueturque stola linea & vestibus sanctis, & expiabit sanctuarium & tabernaculum testimonii atque altare, sacerdotes quoque & universum populum. Eritque hoc vobis legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israel, B & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Mosi.

X. T. XXVIIII. C. *Cap.* 17. Et loquutus est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere Aaron & filiis ejus, & cunctis filiis Israel, & dices ad eos: Iste est sermo quem mandavit Dominus, dicens: Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bovem aut ovem, sive capram, in castris vel extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit: quasi sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui. C Ideo offerre debent sacerdoti filii Israel hostias suas, quas occidunt in agro, ut [a] sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, & immolent eas hostias pacificas Domino. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, & adolebit adipem in odorem suavitatis Domino: & nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis & posteris eorum. Et ad D ipsos dices: Homo de domo Israel, & de advenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam, & ad ostium tabernaculi testimonii non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

XXX. C. Homo quilibet de domo Israel, & de advenis qui peregrinantur inter [b] vos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro E animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit. Idcirco dixi filiis Israel: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis qui peregrinantur inter vos. Homo quiquumque de filiis Israel, & de advenis qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum * terra. Anima enim omnis carnis in sanguine est: unde dixi filiis Israel: Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima carnis in F sanguine est: & quiquumque comederit illum, interibit.

* h. pulvere

XXXI. C. Anima quæ comederit morticinum, vel captum à bestia, tam de indigenis, quam de advenis, lavabit vestimenta sua & semetipsum aqua, & contaminatus erit usque ad vesperum: & hoc ordine mundus fiet. Quod si non laverit vestimenta sua, nec corpus, portabit iniquitatem suam.

X. B. XXXII. C. *Cap.* 18. Loquutus est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Ego Dominus G Deus vester: juxta * consuetudinem terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis: & juxta * morem regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis. Facietis judicia mea, & præcepta mea servabitis, * & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester. Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus. Omnis homo ad proximam * sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus. Turpitudinem patris tui & turpitudinem matris tuæ non discooperies: mater tua est. Non revelabis turpitudinem ejus. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies: turpitudo enim patris tui est. Turpitudinem sororis tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi vel foris genita est, non revelabis. Turpitudinem filiæ filii tui vel neptis ex filia non revelabis: quia turpitudo tua est. Turpitudinem filiæ uxoris patris tui, quam * peperit patri tuo, & est soror tua, non revelabis. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies: quia * caro est patris tui. Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eo quod * caro sit matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quæ * tibi affinitate conjungitur. Turpitudinem nurus tuæ non revelabis, quia uxor filii tui est, nec discooperies ignominiam ejus. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis: quia turpitudo fratris tui est. Turpitudinem * uxoris tuæ & filiæ ejus non revelabis. Filiam filii ejus, & filiam filiæ illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus: quia * caro illius sunt, & talis coitus incestus est. Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illa vivente. Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes, nec revelabis fœditatem ejus. Quum uxore proximi tui non coibis, nec seminis commistione maculaberis. De semine tuo non dabis ut consecretur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

* h. ut ambuletis in eis.
* h. carnis suæ
* h. quam peperit patri tuo non revelabis; soror tua est.
* h. propinqua
* h. propinqua
* h. *Uxor patrui tui est*
* h. mulieris & filiæ ejus
* h. propinquæ

Quum masculo non commisceberis coitu femineo, quia abominatio est. XXXIII. C. Quum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt * universæ] gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos. Custodite legitima mea atque judicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quam colonus qui peregrinantur apud vos. Omnes enim exsecrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cavete ergo ne & vos similiter evomat, quum paria feceritis, sicut evomuit gentem quæ fuit ante vos. Omnis anima, quæ fecerit de abominationibus istis quidpiam, peribit de medio populi sui. Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt ii qui fuerunt ante vos, & ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

* h. non habet

XI. T. XXXIIII. C. *Cap.* 19. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad omnem cœtum filiorum Israel, & dices ad eos: Sancti estote: quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester. Unusquisque matrem, & patrem suum timeat. Sabbatha mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite converti ad idola, nec deos conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester. Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino, * ut sit placabilis, eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis. Si

* h. si immolaveritis hostiam pacificorum voluntariè immolate, & eo die quo fuerit immolata vescetur & die altero,

a Codex MS. sancti Germani num. 3. *ut sacrificent Domino, &c.* In Hebræo legimus והביאם, *vehebium, & adducant ea.* Sensus est, adducant filii Israel victimas suas ad ostium tabernaculi, ut ibi *sanctificentur Domino*, sive *offerantur* per manus sacerdotum.

b Ita Canon & MS. alter S. Germani; cæteri habent ut in editis, *inter eos.* Utraque lectio suos habet adstipulatores; LXX. Chald. & Syr. Legebant in suis exemplaribus Hebraicis בתוככם, *bethochechem, in medio vestri.* Alii legunt hodie juxta exemplar Massoretharum בתוכם *bethocam, in medio eorum.*

Digitized by Google

quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, & A
impietatis reus. Portabit iniquitatem suam, quia
sanctum Domini polluit, & peribit anima illa de
XXXV.C. * h. Quum messueris segetes terræ tuæ, non metes totū agrum, sed partem relinques. populo suo. Quum messueris segetes terræ tuæ,
non * tondebis usque ad solum, superficiem terræ:
nec remanentes spicas colliges. Neque in vinea tua
racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester.
XXXVI.C. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiat unusquisque proximum
suum. Non [a] perjurabis in nomine meo, nec * pol- B
* h. violabis lues nomen Dei tui. Ego Dominus.
XXXVII C. Non facies calumniam proximo tuo, nec * vi opprimes eum. *h. nec fraude
XXXVIII.C Non morabitur opus mercenarii apud te usque mane.
XXXVIIII.C
XL.C. Non maledices surdo,
XLI.C. Nec coram cæco pones offendiculum: Sed timebis Deum tuum,
h. non habet [quia] ego [* sum] Dominus.
XLII.C. Non facies quod iniquum est, * nec injuste judicabis. * h. quod iniquum est in judicio.
XLIII.C. Nec consideres personam pauperis; nec honores vultum potentis.
XLIIII.C. Juste judica proximo tuo.
XLV. Non eris criminator, nec susurro in populis.
XLVI.C. Non stabis con- C tra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Non quæres ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.
XLVII.C. Diliges * amicum tuum sicut te ipsum. * h. proximū
* h. legitima mea Ego Dominus. * Leges meas custodite.
XLVIII.C. Jumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.
XLVIIII.C. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste quæ ex duobus texta est, non indueris.
L.C. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ D
* h. quæ sit ancilla & alligata viro. sit ancilla * etiam nubilis, & tamen pretio non redemta, nec libertate donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera. Pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem: orabitque pro eo sacerdos, & pro delicto ejus coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum. Quando ingressi fueritis terram, & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: poma quæ germinant, im-
* h. tribus annis. munda erunt vobis*, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt. Ego Do-
* h. super sanguinem. minus Deus vester. Non comedetis cum * sangui-
LI.C. ne. Non augurabimini, nec observabitis somnia. Neque in rotundum attondebitis comam: nec radetis barbam. Et super mortuo non incidetis carnem vestram neque figuras aliquas & stigmata facietis
LII.C. vobis. Ego Dominus. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo. Sabbatha mea custodite, & Sanctuarium meum metuite.
LIII.C. Ego Dominus. Ne declinetis ad * magos, nec ab
* h. Pythones ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos.
LIIII.C. Ego Dominus Deus vester. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Do-
LV.C. minum Deum tuum. Ego sum Dominus. Si ha-
* h. non habet bitaverit advena in terra vestra, [& * moratus fue-
* h. ne circumveniatis eum. rit inter vos] ne * exprobretis ei: sed sit inter vos quasi indigena: & diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim & vos advenæ in terra Ægypti. Ego G
LVI.C. Dominus Deus vester. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura. Statera justa, & æqua [sint] pondera, justus

modius, æquusque sextarius *. Ego Dominus Deus * h. sint vobis.
vester, qui eduxi vos de terra Ægypti. Custodite omnia præcepta mea, & universa judicia, & facite ea. Ego Dominus.
Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: XII. T.
Hæc loqueris filiis Israel: Homo de filiis Israel, & LVII.C. Cap. 20.
de advenis qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum. Et ego ponam faciem meam contra illum: succidamque eum de medio populi
B sui, eo quod dederit de semine suo Moloch, & contaminaverit Sanctuarium meum, ac * polluerit no- * h. violaverit
men sanctum meum. Quod si negligens populus terræ, & quasi parvipendens imperium meum dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum, & cognationem ejus, succidamque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui. Ani- XI. B.
ma, quæ declinaverit ad * magos & ariolos, & for- LVIII.C. * h. Pythones
C nicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini & estote sancti, [b] quia * [&] ego [sanctus sum] Dominus Deus vester. * h. non habet. [b] Custodite præcepta mea, & facite ea: Ego Dominus qui sanctifico
vos. Qui maledixerit patri suo, & matri, mor- LVIIII.C.
te moriatur: patri, matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum. Si mœchatus quis fuerit cum uxo- LX.C.
re alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur mœchus & adul-
D tera. Qui dormierit cum noverca sua, & reve- LXI.C.
laverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos. Si quis dor- LXII.C.
mierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos.
Qui dormierit cum masculo, coitu femineo, uter- LXIII.C.
que operatus est nefas, morte moriantur: sit sanguis eorum super eos. Qui supra uxorem filiam, LXIIII.C.
duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivus ardebit * cum eis, nec permanebit tantum nefas in * h. Igni cōburentur tam ipse, quam illæ.
E medio vestri. Qui cum jumento & pecore coie- LXV.C.
rit, morte moriatur: pecus quoque occidite.
Mulier quæ succubuerit cuilibet jumento, simul in- LXVI.C.
terficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos.
Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel LXVII.C.
filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati sunt: occidentur in conspectu populi sui, eo quod turpitudinem suam mutuo revelaverint, & portabunt iniquitatem suam. Qui coierit cum LXVIII.
F muliere in fluxu menstruo, & revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Turpitudinem materteræ & amitæ tuæ non discooperies: qui * h. propinquæ.
hoc fecerit, ignominiam * carnis suæ nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam. Qui coierit cum * h. Qui coierit cum uxore patrui sui & revelaverit ignominiā ejus portabunt ambo peccatum suum: absque liberis morientur.
uxore * patrui, vel avunculi sui, & revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum: absque liberis morientur. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem
G fratris sui revelavit: absque liberis erunt. Custodite * leges meas, atque judicia, & facite ea: ne & vos * h. legitima mea.
evomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego ex-

a Canon cum aliquot MSS. *Non pejerabis*, quod idem est.

b Septuaginta, quos sequuntur Samaritanus, & Arabs, legunt hoc modo: *Et eritis sancti, quia sanctus ego Dominus Deus vester*, vel, *quia ego Dominus Deus vester sanctus sum.* In Hebræo absunt verba quæ scholion monet abesse; & in Vulgata Latina optime legimus, *estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester.* Verum ne in aliquo offendamus, & meliorum obtentu fides nostra vacillet, res prout exstant suis locis, exhibemus.

Digitized by Google

pulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, A & abominatus sum eas. Vobis autem loquor: Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte & melle. Ego Dominus Deus vester, qui separavi vos à cæteris populis. Separate ergo & vos jumentum mundum ab immundo, & avem mundam ab immunda: ne polluatis animas vestras in pecore, & in avibus, & cunctis quæ moventur in terra, & quæ vobis ostendi esse polluta. Et eritis mihi sancti, quia sanctus ego sum Dominus, & separavi vos à cæteris populis, ut esse- B

LXVIIII. C. tis mei. Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

XIII. T. LXX. C. *Cap.* 21.

Dixit quoque Dominus ad Mosen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum, nisi tantum in consanguineis, ac propinquis, id est, super matre, & patre, & filio, ac filia, fratre quoque, & sorore virgine quæ non est nupta viro: sed nec C in principe populi sui contaminabitur. Non * radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. Sancti erunt Deo suo, & non * polluent nomen ejus: incensum enim Domini, * &] panes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt. Scortum & vile prostibulum non [a] ducet uxorem, nec eam quæ repudiata est à marito: quia consecratus est Deo suo, * & panes propositionis offert. Sit ergo sanctus quia sanctus ego sum, Dominus, qui sanctifico vos. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & vio- D laverit nomen patris sui, flammis exuretur.

* h. non radent in capite *suo calvitium*, *nec* barbâ tondent.
* h. violabunt.
* h. non habet a
* h. sanctifica itaque eum, *quia* panes propositionis Dei tui offert.

LXXI. C. Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, & cujus manus in sacerdotium consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet: & ad omnem mortuum non ingredietur omnino. Super patre quoque suo & matre non contaminabitur. Nec egredietur de sanctis, ne * polluat Sanctuarium Dei sui, * quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est. ego Dominus. E Virginem ducet uxorem: Viduam autem & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo: * nec commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ: quia ego Dominus qui sanctifico eum.

* h. violet
* h. quia corona olei unctionis Dei sui super eum est.
* h. nec commisceat semen suum sicut vulgus gentis suæ.

XII. B. LXXII. C. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias suas qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus: si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo vel grandi vel torto naso, si fracto pede, si F manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo: vescetur tamen panibus qui offeruntur in Sanctuario, ita dumtaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico eos. Loquutus est ergo Moses ad Aaron, & G filios ejus, & ad omnem Israel, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

LXXIII. C. *Cap.* 22.

Loquutus quoque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron & ad filios ejus, ut caveant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel, & * non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt. Ego Dominus. Dic ad eos, & ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israel Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec * sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus, & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cujus tactus est sordidus, immundus erit usque ad vesperum, & non vescetur his quæ sanctificata sunt: sed quum laverit carnem suam aqua, & occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est. Morticinum & captum à bestia non comedent, nec polluentur in eis. Ego sum Dominus. * Custodiant præcepta mea, ut non subjaceant peccato, & moriantur in Sanctuario, cum * polluerint illud. Ego Dominus qui sanctifico eos.

* h. ut non contaminent nomen sanctũ meum in his quæ sanctificata sunt mihi. Ego Dominus.
* h. donec curetur. *Anima quæ* tetigerit immundum super mortuo.
* h. Observent custodias meas.
* h. violaverint.

Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis & mercenarius non vescentur ex eis. Quem autem sacerdos emerit & qui vernaculus domus ejus fuerit, hi comedent ex eis. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur: sin autem vidua, & repudiata, & absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui: sicut puella consueverat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in Sanctuarium. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, quum sanctificata comederint. Ego Dominus qui sanctifico eos.

XIIII. T. LXXIIII. C. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad Aaron & filios ejus, & ad omnes filios Israel, dicesque ad eos: Homo de domo Israel, & de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini, ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, & ex ovibus, & ex capris: si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quam de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, vel impetiginem: non offeretis ea Domino, neque adolebitis ex eis super altare Domini. Bovem & ovem, * aure & cauda amputatis, voluntarie offerre potes, votum autem ex his solvi non potest. Omne animal quod vel contritis, vel tunsis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, & in terra vestra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenæ non offeretis * panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit: quia corrupta, & maculata sunt omnia: non suscipietis ea. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Bos, ovis & capra, quum genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ: die autem octavo, & deinceps offerri poterunt Domino. Sive illa bos, sive illa ovis, non immolabuntur una

* h. bovem & ovem, quæ generaliter plus minusve habuerit, voluntarie offerre potes.
* h. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro de omnibus istis, quia corrupta & maculata sunt omnia; non suscipietis ea.

a Hæbræus, Sam. & LXX. legunt in plurali, *ducent*, *accipient*, & quod immediate sequitur, *quia consecratus est Deo suo*, in singulari; licet omnia hæc ad eumdem sacerdotem referantur. Melius itaque legitur in Canone Heb. verit. ac in MSS. omnibus Latinis, *ducet*, *offert*, *consecratus est*, *sit sanctus*, &c.

LXXV. C. die cum fetibus suis. Si immolaveritis hostiam A
* h. eodem die comedetur. pro gratiarum actione Domino, ut possit esse pla-
cabilis, * eodem die comedetis eam, non remane-
bit * quidquam in mane alterius diei. Ego Dominus.
* h. non remanebit ex ea quidquã in mane. Custodite mandata mea, & facite ea. Ego Domi-
nus. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sancti-
ficer in medio filiorum Israel. Ego Dominus qui san-
ctifico vos, & eduxi de terra Ægypti, ut essem vo-
bis in Deum. Ego Dominus.

XIII. B. LXXVI. C. Cap. 23. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Lo-
quere filiis Israel, & dices ad eos: Hæ sunt feriæ B
Domini, quas vocabitis sanctas: Sex diebus facietis
opus: dies septimus, quia sabbathi requies est, vo-
cabitur sanctus. Omne opus non facietis in eo: sab-
bathum Domini est in cunctis habitationibus ve-
LXXVII. C. stris. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas
celebrare debetis temporibus suis. Mense primo,
quartadecima die mensis ad vesperum Phase Domi-
ni est: & quintadecima die mensis hujus, solennitas
azymorum Domini est. Septem diebus azyma co-
medetis. Dies primus erit vobis celeberrimus, san- C
* h. non habet ctusque: omne opus servile non facietis [* in eo]
sed offeretis sacrificium in igne Domino septem die-
bus. Dies autem septimus erit celebrior & sanctior
LXXVIII. C. nullumque servile opus facietis. Loquutusque
est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel,
& dices ad eos: Quum ingressi fueritis terram, quam
ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis ma-
nipulos spicarum, primitias messis vestræ, ad sacer-
dotem: qui elevabit fasciculum coram Domino, ut
acceptabile sit pro vobis, altero die Sabbathi, & D
sanctificabit illum: Atque in eodem die quo mani-
pulus consecratur, cædetur agnus immaculatus, an-
niculus in holocaustum Domini. Et libamenta offe-
rentur cum eo, duæ decimæ similæ conspersæ oleo
in incensum Domini, odoremque suavissimum: liba
quoque vini, quarta pars hin. Panem, & polentam,
* h. *spicam teneram* & * pultes non comedetis ex segete, usque ad diem
qua offeratis ex ea Deo vestro. Præceptum est sem-
piternum in generationibus, cunctisque habitaculis
vestris. Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, E
in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem
hebdomadas plenas, usque ad alteram diem exple-
tionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta
dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino ex
* h. Ex habitaculis vestris offeretis panes primitiarum duos. * omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos
de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coque-
tis in primitias Domini. Offeretisque cum panibus
septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de
armento unum, & arietes duos, & erunt in holo-
caustum cum libamentis suis, in odorem suavissi- F
* h. capraum mum Domino. Facietis & hircum * pro peccato,
duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Quum-
que elevaverit eos sacerdos cum panibus primitia-
* h. *sanctitas erunt Domino ad* sacerdotē. rum coram Domino, * cedent in usum ejus. Et vo-
cabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissi-
mum: omne opus servile non facietis in eo. Legiti-
mum sempiternum erit in cunctis habitaculis, &
* h. *Et quum messueritis* segetem generationibus vestris. Postquam autem * messueri-
tis segetem terræ vestræ, non secabitis eam usque
ad solum: nec remanentes spicas colligetis, sed pau- G
peribus & peregrinis dimittetis eas. Ego sum Do-
XV. T. LXXVIIII. C. minus Deus vester. Loquutusque est Dominus
ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel: Mense se-
ptimo, prima die mensis, erit vobis sabbathum, me-
moriale, clangentibus tubis, & vocabitur sanctum:
* h. non habet. omne opus servile non facietis [* in eo,] & offere-
tis holocaustum Domino. Loquutusque est Domi-

A nus ad Mosen, dicens: Decimo die mensis hujus
septimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vo-
cabitur sanctus: affligetisque animas vestras in eo,
& offeretis holocaustum Domino. Omne opus non
facietis in tempore diei hujus: quia dies propitiatio-
nis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester.
Omnis anima, quæ afflicta non fuerit in die hoc,
peribit de populis suis: & quæ operis quidpiam fe-
cerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo ope-
ris facietis [* in eo:] legitimum sempiternum erit * h. non habet.
B vobis in cunctis generationibus, & habitationibus
vestris. Sabbathum requietionis est, & * affligetis * h. Affligetis animas *vestras in* die nona *mensis* ad *vesperam*; à vespera *usque*
animas vestras die nono mensis: A vespera usque ad
vesperam celebrabitis sabbatha vestra. Et loquutus
est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere filiis Is-
rael: A quintodecimo die mensis hujus septimi,
erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domi-
no. Dies primus vocabitur celeberrimus atque san-
ctissimus: omne opus servile non facietis [* in eo.] * h. non habet.
Et septem diebus offeretis holocausta Domino, dies
C quoque octavus erit celeberrimus atque sanctissi-
mus, & offeretis holocaustum Domino: est enim
cœtus atque collectæ: omne opus servile non facie-
tis [* in eo.] Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabi- * h. non habet
tis celeberrimas atque sanctissimas, offeretisque in
eis oblationes Domino, holocausta & libamenta
juxta ritum uniuscujusque diei: exceptis sabbathis
Domini, donisque vestris, & quæ offeretis ex voto,
vel quæ sponte tribuetis Domino. A quinto decimo
ergo die mensis septimi, quando congregaveritis
D omnes fructus terræ vestræ celebrabitis ferias Do-
mini septem diebus. Die primo & die octavo erit
sabbathum, id est requies. Sumetisque vobis die pri-
mo fructus arboris pulcherrimæ, spathulasque pal-
marum, & ramos ligni densarum frondium, & sa-
lices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo
vestro. Celebrabitisque solennitatem ejus septem die-
bus per annum. Legitimum sempiternum erit in ge-
nerationibus vestris. Mense septimo festa celebrabi-
tis, & habitabitis in * umbraculis septem diebus. * h. tabernaculis
E Omnis, qui de genere est Israel, manebit in taber-
naculis: ut discant posteri vestri, quod in taberna-
culis habitare fecerim filios Israel, quum educerem
eos de terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester.
Loquutusque est Moses super solennitatibus Domi-
ni ad filios Israel.

Et loquutus est Dominus ad Mosen, dicens: Præ- LXXX. C. Cap. 24.
cipe filiis Israel, ut afferant tibi oleum de olivis pu-
rissimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas ju-
giter, extra velum testimonii in tabernaculo * fœ- * h. testimonii.
F deris. Ponet eas Aaron à vespere usque in mane co-
ram Domino, cultu rituque perpetuo in generatio-
nibus vestris. Super candelabrum mundissimum po-
nentur semper in conspectu Domini. Accipies quo-
que similam, & coques ex ea duodecim * panes, qui * h. *placentas*
singuli habebunt duas decimas: quorum senos altrin-
secus super mensam purissimam coram Domino sta-
tues, & pones super eos thus lucidissimum, ut sit
" pani in monimentum oblationis Domini. Per sin- h.
gula sabbatha * mutabuntur coram Domino suscepti * h. præparabuntur
G à filiis Israel fœdere sempiterno: eruntque Aaron &
filiorum ejus, ut comedant eos in loco sancto: quia
Sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini jure per-
petuo. Ecce autem egressus filius mulieris Israe- XVI. T. XIIII. B.
litidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter fi- LXXXI. C.
lios Israel, jurgatus est in castris cum viro Israelita.
Quumque blasphemasset nomen * Dei & maledi- * h. *Non habet, Dei, nec, ei.*
xisset ei, adductus est ad Mosen. (Vocabatur autem

Digitized by Google

mater ejus Solomith, filia Dibri de tribu Dan.) A Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid juberet Dominus. Qui loquutus est ad Mosen, dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus: Et ad filios Israel loqueris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum: & qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen * Domini, morte mo- B riatur. Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddat vicarium, id est, animam pro anima. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum: sicut fecit, sic fiat ei: fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur. Æquum judicium sit inter vos, sive peregrinus, sive civis * peccaverit: quia ego sum Dominus Deus C vester. Loquutusque est Moses ad filios Israel: & eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filii Israel sicut præceperat Dominus Mosi.

h. non het, Domini.
LXXXII. C.
h. fuerit

Cap. 25.

Loquutusque est Dominus ad Mosen in monte Sinai, dicens: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, [a] sabbathizet * sabbathum Domino. Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus: septimo autem anno sab- D bathum erit terræ, requietionis Domini: agrum non seres, & vineam non putabis. Quæ sponte gignet humus, non metes: & * uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim requietionis terræ est: sed erunt vobis in cibum, tibi & servo tuo, ancillæ tuæ & mercenario tuo, & advenæ qui peregrinantur apud te: jumentis tuis & pecoribus, omnia quæ nascuntur, præbebunt cibum. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septem septies, quæ simul faciunt annos qua- E draginta novem & clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim jubelæus. Revertetur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam pristinam: quia jubelæus est & quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, & * primitias vindemiæ non colligetis, ob sanctificationem jubelæi, sed statim F oblata comedetis. Anno jubelæi redient omnes ad possessiones suas. Quando vendes quidpiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubelæi emes ab eo, & juxta supputationem frugum vendet tibi. Quanto plures anni remanserint post jubelæum, tanto crescet & pretium: & quanto minus temporis numeraveris, tanto minoris & emtio constabit. Tempus enim frugum vendet tibi. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego G Dominus Deus vester. Facite præcepta mea, & judicia custodite, & implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore, & gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem,

a *h. terra*
h. Et uvas quas vinea sponte attulerit non colliges quasi vindemiâ.
h. & vineam non vindemiabitis, sed in agro statim comedetis.

nullius impetum formidantes. Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum: seretisque anno octavo, & comedetis veteres fruges usque ad nonum annum: donec nova nascantur, edetis vetera. Terra quoque non vendetur in perpetuum: quia mea est, & vos advenæ & * coloni mei estis. Unde cuncta regio possessionis vestræ sub redemtionis conditione vendetur. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat. Sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit invenire: computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit: & quod reliquum est, reddet emtori, sicque recipiet possessionem suam. Quod si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emtor quod emerat, usque ad annum jubelæum. In ipso enim omnis venditio redit ad dominum & ad possessorem pristinum. Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus. Si non redemerit, & anni circulus fuerit evolutus, emtor possidebit eam & posteri ejus in perpetuum, & redimi non poterit etiam in jubelæo. Sin autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum jure vendetur. Si ante redemta non fuerit, in jubelæo revertetur ad dominum. Ædes Levitarum, quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi: si redemtæ non fuerint, in jubelæo revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est. Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias ab eo usuram, nec amplius quam dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti, ut darem vobis terram Chanaan, & essem vester Deus. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum, sed quasi mercenarius & colonus erit *: usque ad annum jubelæum operabitur apud te, & postea egredietur cum liberis suis, & revertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum, mei enim servi sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti. Non veneant conditione servorum: ne affliges eum per potentiam, sed metuito Deum tuum. Servus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos: & hereditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum. Fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam. Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus: post venditionem potest redimi. * Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum, & patruus, & patruelis, & consanguineus, & affinis. Sin autem & ipse potuerit, redimet se, supputatis dumtaxat annis à tempore venditionis suæ usque ad annum jubelæum: & pecunia, qua venditus fuerat, juxta an-

h. & coloni apud me.
LXXXIII. C.
LXXXIIII. C.
h. tecum.
h. unus ex fratribus suis redimet eum; aut patruus, aut patruelis, aut quilibet consanguineus cognationis suæ.

[a] Editi, *sabbathizes*. At MSS. codices melioris notæ, *sabbathizet Sabbathum Domino*. Recentior unus S. Germani à Pratis num. 164. pure legit ut in Hebræo, *sabbathizet terra Sabbathum Domino*. Quod sumtum videtur è marginali adnotatione Canonis, prout in aliis sexcentis locis, ubi in corpore Bibliorum inveniuntur posita, quæ Canon in margine monet esse in Hebræo.

Digitized by Google

norum numerum & rationem mercenarii supputa- A
ta. Si plures fuerint anni qui remanent usque ad ju-
belæum, secundum hos reddet & pretium. Si pauci,
ponet rationem cum eo juxta annorum numerum,
& reddet emtori quod reliquum est annorum, qui-
bus ante servivit mercedibus imputatis: non affliget
eum violenter in conspectu tuo. Quod si per hæc re-
dimi non potuerit, anno jubelæo egredietur cum li-
beris suis. Mei enim servi sunt filii Israel, quos edu-
xi de terra Ægypti.
LXXXV C. Ego Dominus Deus vester: Non facietis vobis B
Cap. 26. * idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insi-
* h. . . . . . gnem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis
LXXXVI. C. eum. Ego enim sum Dominus Deus vester;
Custodite sabbatha mea, & pavete ad Sanctuarium
LXXXVII. C. meum. Ego Dominus. Si in præceptis meis am-
XV. B. bulaveritis, & mandata mea custodieritis, & fece-
ritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis, & ter-
ra gignet germen suum, & pomis arbores reple-
buntur. Apprehendet messium tritura vindemiam,
& vindemia occupabit sementem: & comedetis pa- C
nem vestrum in saturitate, & absque pavore habi-
tabitis in terra vestra: Dabo pacem in finibus ve-
stris, dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam
malas bestias: & gladius non transibit terminos ve-
stros. Persequemini inimicos vestros, & corruent
coram vobis, persequentur quinque de vestris cen-
tum alienos: & centum de vobis decem millia: ca-
dent inimici vestri in conspectu vestro gladio. Re-
spiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, &
firmabo pactum meum vobiscum. Et comedetis ve- D
tustissima veterum, & vetera novis supervenienti-
bus projicietis. Ponam tabernaculum meum in me-
dio vestri, & non abjiciet vos anima mea. Et am-
bulabo inter vos, & ero vester Deus, vosque eri-
LXXXVIII. C. tis populus meus. Ego Dominus Deus vester:
qui eduxi vos de Terra Ægyptiorum, ne serviretis
eis, & qui confregi catenas cervicum vestrarum,
ut incederetis erecti. Quod si non audieritis me, nec
* h. legitima mea feceritis omnia præcepta mea: si spreveritis * leges
meas, & judicia mea contemseritis, ut non facia- E
tis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum per-
ducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vo-
bis: Visitabo vos velociter in egestate & ardore,
qui conficiat oculos vestros, & consumat animas
vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus
devorabitur. Ponam faciem meam contra vos, &
corruetis coram hostibus vestris, & subjiciemini his
qui oderunt vos, fugietis, nemine persequente. Sin
autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones
vestras septuplum propter peccata vestra, & conte- F
ram superbiam duritiæ vestræ. Daboque cœlum vo-
bis desuper sicut ferrum, & terram æneam. Consu-
metur incassum labor vester, non proferet terra ger-
men, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaveri-
tis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, ad-
dam plagas vestras usque in septuplum propter pec-
cata vestra: emittamque in vos bestias agri, quæ
consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem
cuncta redigant, desertæque fient viæ vestræ. Quod
si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambu- G
laveritis ex adverso mihi: ego quoque contra vos
adversus incedam, & percutiam vos septies propter
peccata vestra, inducamque super vos gladium ul-
torem fœderis mei. Quumque confugeritis in urbes,
mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini
in hostium manibus, postquam confregero baculum
panis vestri: ita ut decem mulieres in uno clibano

coquant panes, & * reddant eos ad pondus: & co- * h. Et vertetur panis vester ad pondus.
medetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc
audieritis me, sed ambulaveritis contra me: & ego
incedam adversum vos in furore contrario, & cor-
ripiam vos * septem plagis] propter peccata vestra, * h. septies
ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum & filia-
rum vestrarum, destruam excelsa vestra, & simula-
cra vestra confringam. Cadetis inter ruinas idolo-
rum vestrorum, & abominabitur vos anima mea, in
tantum ut urbes vestras redigam in solitudinem, &
deserta faciam Sanctuaria vestra, nec recipiam ultra
odorem suavissimum. Disperdamque terram vestram,
& stupebunt super eam inimici vestri, quum habi-
tatores illius fuerint. Vos autem dispergam in gen-
tes, & evaginabo post vos gladium, eritque terra
vestra deserta, & civitates vestræ dirutæ. Tunc pla-
cebunt terræ sabbatha sua cunctis diebus solitudinis
suæ: quando fueritis in terra hostili, sabbathizabit,
& requiescet in sabbathis solitudinis suæ, eo quod
non requieverit in sabbathis vestris quando habita-
batis in ea. Et qui de vobis remanserint, dabo pa-
vorem in cordibus eorum in regionibus hostium,
terrebit eos sonitus folii volantis, & ita fugient qua-
si gladium: cadent, nullo persequente, & corruent
singuli super fratres suos quasi bella fugientes, ne-
mo vestrum inimicis audebit resistere. Peribitis in-
ter gentes, & hostilis vos terra consumet. Quod si
& de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitati-
bus suis, in terra inimicorum suorum, & propter
peccata patrum suorum & sua affligentur: donec
confiteantur iniquitates suas, & majorum suorum,
quibus prævaricati sunt in me, & ambulaverunt ex
adverso mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos,
& inducam illos in terram hostilem, donec eru-
bescat incircumcisa mens eorum: tunc orabunt pro
impietatibus suis. Et recordabor fœderis mei, quod
pepigi cum Jacob, & Isaac, & Abraham. Terræ
quoque memor ero: quæ quum relicta fuerit ab eis,
complacebit sibi in sabbathis suis, patiens solitudi-
nem propter illos. Ipsi vero rogabunt pro peccatis
suis, eo quod abjecerint judicia mea, & * leges meas * h. legitima
despexerint. Et tamen etiam quum essent in terra
hostili, non penitus abjeci eos, neque sic despexi ut
consumerentur, & irritum facerem pactum meum
cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum, &
recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos
de terra Ægypti in conspectu gentium, ut essem
Deus eorum. Ego Dominus. Hæc sunt præcepta at-
que judicia & leges, quas dedit Dominus inter se
& inter filios Israel in monte Sinaï per manum
Mosi.
Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Lo- XVI. B.
quere filiis Israel, & dices ad eos: Homo qui vo- LXXXVIIII. C.
tum fecerit, & spoponderit animam suam, sub æsti- Cap. 27.
matione dabit pretium. Si fuerit masculus à vigesi-
mo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quin-
quaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarii: si
mulier, triginta. A quinto autem anno usque ad vi-
gesimum, masculus dabit viginti siclos: femina de-
cem. Ab uno mense usque ad annum quintum, pro
masculo dabuntur quinque sicli, pro femina tres.
Sexagenarius & ultra masculus dabit quindecim si-
clos: femina decem. Si pauper fuerit, & æstimatio-
nem reddere non valebit, stabit coram sacerdote:
& quantum ille æstimaverit, & viderit eum posse
reddere, tantum dabit. Animal autem quod immo-
lari potest Domino, si quis voverit Domino, san-
ctum erit, & mutari non poterit, id est, nec melius

Digitized by Google

malo, nec pejus bono: quod si mutaverit, & ipsum A quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. Animal autem immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem. Qui judicans utrum bonum an malum sit, statuet pretium. Quod si* dare voluerit is qui offert, addet supra æstimationem quintam partem. Homo si voverit domum suam, & sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrum bona an mala sit, & juxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venumdabitur: sin au- B tem ille qui voverat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis supra, & habebit domum. Quod si agrum possessionis suæ voverit, & consecraverit Domino: juxta mensuram sementis æstimabitur pretium, si triginta modiis hordei seritur terra, quinquaginta siclis vendetur argenti. Si statim ab anno incipientis jubelæi voverit agrum, quanto valere potest, tanto æstimabitur. Sin autem post aliquantum temporis, supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum C usque ad jubelæum, & detrahetur ex pretio. Quod si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venumdatus, ultra eum qui voverat redimere non poterit: quia quum jubelæi venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum. Si ager emtus est, & non de possessione majorum sanctificatus fuerit Domino, supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubelæum, pretium: & dabit ille qui voverat eum, Domino. In jubelæo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum, & habuerat in sorte possessionis suæ. Omnis æstimatio siclo sanctuarii ponderabitur. Siclus viginti obolos habet. Primogenita, quæ ad Dominum pertinent, nemo sanctificare poterit & vovere: sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt. Quod si immundum est animal, redimet qui obtulit, juxta æstimationem tuam, & addet quintam partem pretii, si redimere noluerit, vendetur alteri quantoquumque à te fuerit æstimatum. Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur. Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. Omnium decimarum bovis & ovis [* & capræ,] quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur, si quis mutaverit: & quod mutavit, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur. Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Dominus Mosi ad filios Israel in monte Sinai.

* h. redimere

* h. non habet.

Explicit Vajecra, id est, Leviticus.

INCIPIUNT TITULI LIBRI NUMERI,

Qui Hebraice dicitur

VAJEDABBER.

I. *PRæcepit Dominus Mosi, ut numerum totius populi à viginti annis & supra, omnium virorum, ac principum familiarum describat, excepta tribu Levi; & qualiter castra promoveantur, vel ponantur.*

II. *Descriptio tribus Leviticæ; & ut quis debeat in ministerio Domini, officio mancipari.*

III. *Ubi præcepit maculatos extra castra esse; de votis reorum; de aquis Zelotypiæ inter uxorem & maritum.*

IIII. *De consecratione Nazaræorum & oblationibus eorum: quomodo sacerdotes populum benedicant.*

V. *De dedicatione Tabernaculi, & altaris, & quid per duodecim dies singuli principes tribuum obtulerint. De consecratione Levitarum; & de lucernis contra Aquilonem ponendis; ut mensam panum propositionis respiciant.*

VI. *De primo Pascha in deserto; & secundo eorum qui primum facere non potuerunt; & tubis argenteis ad congregandum populum faciendis.*

VII. *Ubi mota sunt castra; cognato suo Moses suadet ut ad terram promissionis secum pergat. De murmuratione populi, & igne iracundiæ Dei vindicantis in eo: De desiderio populi quærentis carnes, cepas, & cucumeres, & cætera; & nolentium dulcissimum man. De septuaginta presbyteris prophetantibus, & de coturnicibus ad comedendum eis irascente Deo adductis; & de sepulcris concupiscentiæ.*

VIII. *De murmuratione Aaron & Mariæ, & de lepra ejus. De exploratoribus ad terram promissionis considerandam missis: De fructuum indiciis allatis: De tentatione populi & pavore; de fide Josuë, & Chaleb: de iracundia Dei, ubi per se ipsum jurat nullum ex eis terram promissionis contingere.*

VIIII. *De spontaneis votis; de primitiis separandis; de anima quæ per ignorantiam vel superbiam peccat. De homine ligna colligente, qua sententia debuit Deo imperante percelli. De fimbriis in angulis palliorum.*

X. *De certamine Dathan, Core, & Abiron; & de interitu eorum. Populus contra Mosen & Aaron pro eis murmuratus est. Ubi ira exiit à Domino & populum percutere cœpit, & Aaron thuribulum cum thymiamate offerens prohibuerit vastatorem. De virgis duodecim, & virga Aaron frondescente.*

XI. *De custodia Tabernaculi; quod ad sacerdotem pertinet. De primogenitis redimendis, & de decimis decimandis.*

XII. *De vitula rufa quæ extra castra mactatur. De*

Digitized by Google

expiatione; de aqua contradictionis & morte Mariæ.

XIII. *Moses nuntios mittit ad Edom transitum petens, & prohibitus est. De morte Aaron in monte Hor, & Eleazaro successore filio ejus. De serpente æneo, & nuntiis ad Seon regem Amorræorum directis.*

XIIII. *De Balaac rege, & Balam ariolo; ubi asina loquuta est, & quomodo è contrario benedixerit populo Israel.*

XV. *Populus initiatus Belphegor. Jubet Dominus principes populi suspendi in patibulis. De scorto Madianitide, & vindicta Phinees. De bello Madianitis illato; & populo iterum numerato. De filiabus Salphaad hæreditatem quærentibus. De Mosi morte prædicta, & Josuë ordinato successore ejus.*

XVI. *De ritu sacrificii matutini, & holocausti faciendi per singulos menses; qui sibi anno vertente succedunt. De oblatione in Pentecoste; de oblationibus mensis tubarum, & votis mulierum.*

XVII. *De interfectione Madianitarum, & præda eorum. De petitione Rubenitarum & Gaaditarum, ut in eadem terra animalium merito sortes suscipiant, & concessione Mosi.*

XVIII. *Hic profectionum loca commemorat, & in quibus locis fixerint tentoria.*

XVIIII. *Dominus præcipit qualiter terram repromissionis sorte dividant; & unaquæque tribus cujus loci debeat fine concludi.*

XX. *Ubi jubetur urbes in fugitivorum præsidia separari, & qui sint qui debeant præsidio confoveri. Filii filiorum Joseph Mosen interpellant pro filiabus Salphaad, ne hereditate donante in alia tribu conjugia sortiantur; ne sortium confusio fiat, & aliorum possessio ad alteros transeat; & præceptæ sunt in tribu sua quibus voluissent conjugia sociari.*

Explicіunt Tituli Numeri.

INCIPIUNT BREVES LIBRI NUMERI.

I. *Recognitio duodecim tribuum facta à Mose & Aaron; & duodecim principibus; à viginti annis & supra præter Levitas,* DC. III. & DL.

II. *Jubet Dominus tribum Levi non numerari: ut ipsi Tabernaculo deserviant & ministrent.*

III. *Jubet Dominus ut ordinatè procedant per domus paternas, & per turmas suas.*

IIII. *De progenie Mosis, & Aaron, & filiorum ejus, qui ad sacerdotium uncti sunt.*

V. *Levitas dicit Dominus adjungi Aaron, eo quod sibi acceperit eos pro omnibus primogenitis Israel.*

VI. *Levitæ dinumerantur à mense uno & supra, viginti duo millia ducenti & septuaginta quattuor.*

VII. *Omnem primogenitum filiorum Israel à mense uno & supra jussit Dominus dinumerari.*

VIII. *Filios Caath jubet Dominus portare arcam, & mensam, & altare; & ut non tangant sancta ne moriantur.*

VIIII. *Filios Gerson jubet portare Tabernaculum & lora.*

X. *Filios Merari capita Tabernaculi, & seras & columnas, & bases; omnes portantes opus Tabernaculi octo millia quingenti octoginta.*

XI. *Jubet Dominus ejici de castris omnem immundum.*

XII. *De muliere quæ latenter fuerit adulterata.*

XIII. *De iis qui votum voverint castitatis.*

XIIII. *Quomodo benedicant populum sacerdotes.*

XV. *Ungit Moses Tabernaculum, & principes munera offerunt.*

XVI. *Singuli per singulos dies duodecim principes munera sua Mosi offerunt.*

XVII. *De candelabro, & lucernis.*

XVIII. *De Levitis purificatis ad ministerium Tabernaculi.*

XVIIII. *A viginti quinque annis Levitas accedere ad ministrandum; & à quinquaginta recedere.*

XX. *Anno secundo ex Ægypto in primo mense jubet Dominus celebrari Pascha.*

XXI. *Perfectum est Tabernaculum, & nubes texit illud in die, & ignis in nocte.*

XXII. *Præcedente nube ex præcepto Domini promovebant & consistebant.*

XXIII. *De tubis argenteis ad promovenda castra.*

XXIIII. *In secundo anno, secundo mense promovent omnes filii Israel castra.*

XXV. *Hobab cognatum suum hortatur Moses venire secum.*

XXVI. *Promoverunt de monte Domini, & arca Testamenti præcedebat eos.*

XXVII. *Murmuravit populus, & ignis consumit aliquos ex ipsis.*

XXVIII. *Flevit populus, petentes carnes: & dixit Moses ad Dominum, Non potero solus ferre populum istum.*

XXVIIII. *Dixit Dominus Mosi, Convoca ad me septuaginta viros seniores, & dabo eos tibi in auxilium.*

XXX. *Tulit Dominus ab spiritu Mosi, & posuit super seniores, & prophetaverunt.*

XXXI. *Misit Dominus gregem coturnicum in castra, & percussit ex populo viginti tria millia virorum.*

XXXII. *Aaron & Maria malè loquuti sunt de Mose; & Maria percussa est lepra, & fuit extra castra septem diebus.*

XXXIII. *Mittit Moses speculatores duodecim, singulos de singulis tribubus; qui reversi miserunt terrorem in populo. Chaleb autem exhortabatur populum ut ascenderent adversùs eos.*

XXXIIII. *Murmuravit populus dicens, Demus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.*

XXXV. *Iratus est Dominus, & dixit percutere populum; & deprecatus est Moses Dominum, & propitius factus est eis.*

XXXVI. *Jurat Dominus non introducere eos in terram promissionis pro eo quod murmuraverint.*

XXXVII. *De holocausto & sacrificio.*

XXXVIII. *Primitias panis terræ quam ingressi fuerint jubet sibi offerri Dominus.*

XXXVIIII. *Eum qui colligit ligna in Sabbatho jubet Dominus*

Digitized by Google

Dominus lapidari.
XL. *De fimbriis faciendis.*
XLI. *De Core, Dathan, & Abiron, & ducentis quinquaginta principibus.*
XLII. *Dixit Dominus delere omnem synagogam, & deprecati sunt Moses & Aaron pro populo: & glutivit terra Dathan & Abiron; & consumsit ignis ducentos quinquaginta ferentes incensum.*
XLIII. *Exiit ira à facie Domini, & fragor factus est, & mortui sunt ex populo quattuordecim millia septingenti, pro eo quod murmuraverunt adversùs Mosem & Aaron.*
XLIIII. *De virga Aaron quæ floruit; & ut desinat populus murmurare ne moriantur.*
XLV. *Tribum Levi jubet servire Tabernaculo, & custodire: & ad vasa sancta ne accedant.*
XLVI. *Levitas jubet accipere decimas; & ex ipsis decimas offerre.*
XLVII. *Vaccam cremari in cineres ad aquam sparsionis.*
XLVIII. *Mortua est Maria in deserto: murmuravit populus pro aqua, & percussit Moses petram virgâ dicens: numquid de petra hac producemus vobis aquam? & exiit aqua multa. Dominus dixit ad Mosen, & Aaron, non inducetis vos populum istum in terram quam dedi eis.*
XLVIIII. *Mittit Moses ad regem Edom, ut transirent per ipsum, & ille noluit.*
L. *Jubet Dominus Mosi, ut vestiat Eleazarum stolam patris sui Aaron in Or monte, & ut Aaron moriatur ibi.*
LI. *Rex Arad belligeravit adversus Israel Domino prohibente, & subditi sunt ei.*
LII. *Murmuravit populus & immisit eis Dominus colubros mortis.*
LIII. *Profecti ambulant per desertum, & misit Moses ad Seon, ut transirent per fines ejus; & noluit Seon, sed venit ad pugnam, & occidit eum Israel.*
LIIII. *Exiit Og rex in obviam Israel ad pugnam; & fecit ei sicut fecit Seon regi Amorræorum.*
LV. *Balaac rex Moab misit ad Balaam ut veniret & malediceret Israel: & obviavit illi Angelus evaginato gladio, & volebat occidere eum.*
LVI. *Fornicati sunt ex populo cum Madianitis; & occidit Phinees Zamri cum Madianite, & mortui sunt ex populo viginti quattuor millia.*
LVII. *Dicit Dominus ad Mosen ut percutiat Madianitas.*
LVIII. *Præcepit Dominus Mosi, à vigesimo anno & supra considerari populum: & numerati sunt sexcenta millia, & mille septingenti triginta.*
LVIIII. *Filii Levi ex quibus Amram, & uxor ejus Jochabed (quæ peperit Aaron & Mosen & Mariam) qui considerati sunt ab uno mense &, supra viginti tria millia.*
LX. *Accepit Moses Jesum filium Nave, & imposuit super eum manus coram omni populo, sicut constituit illi Dominus.*
LXI. *Dicit Dominus Mosi ut præcipiat populo de sacrificiis & hostiis offerendis.*
LXII. *Quæ in die Paschæ offerri debeant ostendit.*
LXIII. *Quæ in Pentecoste.*
LXIIII. *Quæ in mense septimo per dies septem.*
LXV. *Votum quod voverit quis non prætermittendum.*
LXVI. *Dicit Dominus Mosi, ut faciat vindictam in Madianitas; & commiserunt contra Madian, & occiderunt omnem masculinum eorum.*
LXVII. *Filii Ruben & Gad petierunt à Mose terram intra Jordanem dicentes: mulieres nostras & pecora nostra relinquemus hic, & nos præcedemus ante populum armati & ordinati.*
LXVIII. *Diverticula filiorum Israel ex quo profecti sunt ex Ægypto.*
LXVIIII. *Dicit Dominus ut disperdant omnes inhabitantes in Chanaan: quod si residui fuerint, esse sudes in oculis eorum.*
LXX. *Novem tribubus & dimidiæ tribui Manasse terram Chanaan jubet Dominus dividi in sortem.*
LXXI. *Nomina hominum qui dispertiant filiis Israel terram Chanaan.*
LXXII. *Civitates significat quæ dantur Levitis, vel quæ sint in refugium.*
LXXIII. *In civitatibus refugiorum, quibus caussis perpetrantes homicidia confugere debeant, ostendit.*
LXXIIII. *De filiabus Salphaad jubetur ut sint in tribu plebis patris sui.*

Explicjunt Breves Libri Numeri.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI NUMERI,
Qui Hebraice dicitur
VAJEDABBER.

I. *De Levitis non numerandis.*
II. *De castris constituendis.*
III. *Progenies Aaron.*
IIII. *Levitæ obsequio Aaron dati.*
V. *Levitas pro primogenitis Israel datos.*
VI. *Numerus Levitarum.*
VII. *Consideratio primogenitorum.*
VIII. *Redemtio primogenitorum pro Levitis.*
VIIII. *De servitio filiorum Caath.*
X. *Levitas à triginta annis usque ad quinquagesimum ministrare.*
XI. *De servitio filiorum Gerson.*
XII. *De servitio filiorum Merari.*
XIII. *Ubi leprosi de castris ejiciuntur.*

Digitized by Google

XIIII. *De peccatis negligentiæ.*
XV. *Primitias sacerdotum esse.*
XVI. *De Zelotypis.*
XVII. *Qui votum vovit castitatis.*
XVIII. *Ubi Deus jubet quomodo benedicantur filii Israel.*
XVIIII. *Principes vehicula offerentes. Munera principum.*
XX. *Aræ dedicatio.*
XXI. *De candelabro.*
XXII. *De purificatione Levitarum.*
XXIII. *De primogenitis.*
XXIIII. *De Levitarum ordinatione.*
XXV. *A quo tempore ætatis & usque quo Levitæ in Tabernaculo deserviunt.*
XXVI. *De Pascha.*
XXVII. *De immundis qui Pascha celebrare non potuerunt.*
XXVIII. *Quomodo promoveantur.*
XXVIIII. *De tubis ad Moysen.*
XXX. *Profectio prima à monte Sina.*
XXXI. *Cognato suo Moyses proficisci secum suadet.*
XXXII. *Ubi murmurat populus, & igne percussus oburitur.*
XXXIII. *Desideria carnium, & peponum & ceparum.*
XXXIIII. *De manna.*
XXXV. *Moyses ad Deum pro carnibus.*
XXXVI. *De septuaginta senioribus, qui acceperunt de spiritu ejus.*
XXXVII. *Maria & Aaron adversum Moysen murmurant.*
XXXVIII. *Ubi misit Moyses considerare terram; & de botro, & malo.*
XXXVIIII. *Moyses satisfacit pro populo.*
XL. *Ubi murmuravit synagoga adversus Deum, & vindictam sumserunt. Comminatio quòd in eremo morituri essent à viginti annis & supra.*
XLI. *Ubi moriuntur qui terræ detraxerunt exploratores.*
XLII. *Ubi populus montem ascendere prohibetur ad Amalec.*
XLIII. *Deprecatio sacrificiorum.*
XLIIII. *De primitiis.*
XLV. *De Synagoga si nolens peccaverit.*
XLVI. *De peccato superbiæ.*
XLVII. *De eo qui lignum colligit sabbatho.*
XLVIII. *De Core, Dathan, Abiron, & cætera.*
XLVIIII. *De arulis & thuribulis.*
L. *De virga quæ floruit.*
LI. *Dominus ad Aaron; de sacerdotio & Levitis.*
LII. *De portionibus sacerdotum, quæ sunt ex oblationibus populi.*
LIII. *De sacerdotibus & Levitis, nihil debere habere.*
LIIII. *Pecunias debere dare Levitas ex decimis suis.*
LV. *De purificatione aquæ sparsionis; & immundum tangentibus, & aqua.*
LVI. *Maria defuncta.*
LVII. *De aqua contradictionis.*
LVIII. *Ubi non est populus admissus transire per filios Edom.*
LVIIII. *Ubi Aaron moritur.*
LX. *Ubi populus Deo Chananæum devovit.*
LXI. *De serpente æneo.*
LXII. *Ubi Dominus aquam de puteo dedit filiis Israel, & de cantico quod est dictum super eum.*
LXIII. *Populus Israel pugnat contra regem Moab, & Seon, & Og regem Basan, & expugnavit eos.*
LXIIII. *De Balac, & Balaam.*
LXV. *De asina loquente.*
LXVI. *Ubi populus fornicatur.*
LXVII. *Phinees adulteros interficit.*
LXVIII. *Numerus Levitarum.*
LXVIIII. *Quibus terra dividi jubetur.*
LXX. *De numero filiorum Levi.*
LXXI. *Ubi filiæ Salphaad pro hereditate Moysen interpellant.*
LXXII. *De successionibus hereditatis.*
LXXIII. *Ubi Moyses in montem ascendere jubetur.*
LXXIIII. *Ubi Jesus à Domino destinatur.*
LXXV. *De sacrificiis agnorum.*
LXXVI. *De sacrificio sabbathi.*
LXXVII. *Sacrificium Neomeniæ.*
LXXVIII. *Sacrificium Paschæ.*
LXXVIIII. *Sacrificium novorum in Pentecoste.*
LXXX. *Sacrificium mensis septimi.*
LXXXI. *Sacrificium jejunii septimi.*
LXXXII. *Sacrificium Tabernaculorum in mense septimo.*
LXXXIII. *De voto complendo.*
LXXXIIII. *De voto feminæ.*
LXXXV. *De vindicta in Madianitas.*
LXXXVI. *Ubi Moyses indignatur propter Madianitas.*
LXXXVII. *De divisionibus prædæ Madianitarum.*
LXXXVIII. *Ubi pars populi hereditatem petit.*
LXXXVIIII. *Itinera populi.*
XC. *De idolis confringendis.*
XCI. *De sorte possessionis.*
XCII. *Nomina principum, qui partituri erant terram.*
XCIII. *Præcepta populi ut Levitis dent civitates & suburbana.*
XCIIII. *De civitatibus refugii.*
XCV. *De interfectis.*
XCVI. *Si fortuitu & absque odio quis percusserit proximum suum.*
XCVII. *De filiabus Salphaad ut proximis nubant.*

Expliciunt Capitula Libri Numeri.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER
Qui apud nos dicitur
NUMERI.

I. Titulus. I. Brevis. *Caput* 1.

LOQUUTUSQUE est Dominus ad Mosen in A
deserto Sinaï in tabernaculo fœderis, prima die
mensis secundi, anno altero egressionis eorum ex Æ-
gypto, dicens: Tollite summam universæ congrega-
tionis filiorum Israel per cognationes & domos suas,
& nomina singulorum, quidquid sexus est masculini
à vigesimo anno & supra, * omnium virorum fortium
ex Israel, & numerabitis eos per turmas suas, tu &
Aaron. Eruntque vobiscum principes tribuum ac
domorum in cognationibus suis, quorum ista sunt
nomina: De Ruben, Elisur filius Sedeur. De Si- B
meon, Selumiel filius Surisaddai. De Juda, Naasson
filius Aminadab. De Issachar, Nathanael filius Suar.
De Zabulon, Eliab filius Helon. Filiorum autem
Joseph, de Ephraim, Elisama filius Ammiud. De
Manasse, Gamaliel filius Phadassur. De Benjamin,
Abidan filius Gedeoni. De Dan, Ahiezer filius A-
misaddai. De Aser, Phagahiel filius Achran. De
Gad, Eliasaph filius Dehuel. De Nephthali, Ahira
filius Henan. Hi nobilissimi principes multitudinis
per tribus & cognationes suas, & capita exercitus C
Israel: quos tulerunt Moses & Aaron cum omni vul-
gi multitudine: & congregaverunt primo die mensis
secundi, recensentes eos per cognationes, * & do-
mos ac familias, & capita, & nomina singulorum
à vigesimo anno & supra, sicut præceperat Domi-
nus Mosi. Numeratique sunt in deserto Sinaï. De
Ruben primogenito Israelis per generationes & fa-
milias ac domos suas, & nomina capitum singulo-
rum, omne quod sexus est masculini à vigesimo an-
no & supra, procedentium ad bellum, quadraginta D
sex millia quingenti. De filiis Simeon per genera-
tiones suas ac familias ac domos cognationum sua-
rum recensiti sunt per nomina & capita singulorum,
omne quod sexus est masculini à vigesimo anno &
supra, procedentium ad bellum, quinquaginta no-
vem millia trecenti. De filiis Gad per generationes
suas & familias ac domos cognationum suarum re-
censiti sunt per nomina singulorum à viginti annis
& supra, omnes qui ad bella procederent, quadra
ginta quinque millia sexcenti quinquaginta. De fi- E
liis Juda per generationes & familias ac domos co-
gnationum suarum, per nomina singulorum à vi-
gesimo anno & supra omnes qui poterant ad bella
procedere, recensiti sunt septuaginta quattuor mil-
lia sexcenti. De filiis Issachar, per generationes &
familias ac domos cognationum suarum, per nomi-
na singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui
ad bella procederent, recensiti sunt quinquaginta
quattuor millia quadringenti. De filiis Zabulon per
generationes & familias ac domos cognationum sua- F
rum recensiti sunt per nomina singulorum à vigesi-
mo anno & supra, omnes qui poterant ad bella pro-
cedere, quinquaginta septem millia quadringenti.

* h. omnes bellatores ex Israel.

* h. Domosque familiarum, & nomina singulorum

De filiis Joseph, filiorum Ephraim per generationes
& familias ac domos cognationum suarum recensiti
sunt per nomina singulorum à vigesimo anno & su-
pra, omnes qui poterant ad bella procedere, qua-
draginta millia quingenti. Porro filiorum Manasse
per generationes & familias ac domos cognationum
suarum recensiti sunt per nomina singulorum à vi-
ginti annis & supra, omnes qui poterant ad bella
procedere, triginta duo millia ducenti. De filiis Ben-
jamin per generationes & familias ac domos cogna-
tionum suarum recensiti sunt nominibus singulorum
à vigesimo anno & supra, omnes qui poterant ad
bella procedere, triginta quinque millia quadrin-
genti. De filiis Dan per generationes & familias ac
domos cognationum suarum recensiti sunt nomini-
bus singulorum à vigesimo anno & supra, omnes qui
poterant ad bella procedere, sexaginta duo millia
septingenti. De filiis Aser per generationes & fami-
lias ac domos cognationum suarum recensiti sunt
per nomina singulorum à vigesimo anno & supra,
omnes qui poterant ad bella procedere, quadra-
ginta millia & mille quingenti. De filiis Nephthali
per generationes & familias ac domos cognationum
suarum recensiti sunt nominibus singulorum à vige-
simo anno & supra, omnes qui poterant ad bella
procedere, quinquaginta tria millia quadringenti.
Hi sunt, quos numeraverunt Moses & Aaron, &
duodecim principes Israel, singulos per domos co-
gnationum suarum. a Fueruntque omnis numerus
filiorum Israel per * domos & familias suas à vige-
simo anno & supra, qui poterant ad bella proce-
dere, sexcenta tria millia * virorum quingenti quin-
quaginta. Levitæ autem in tribu familiarum suarum
non sunt numerati cum eis. Loquutusque est Do-
minus ad Mosen, dicens: Tribum Levi noli nume-
rare, neque ponas summam eorum cum filiis Israel:
sed constitue eos super tabernaculum testimonii &
cuncta vasa ejus, & * quidquid ad ceremonias per-
tinet. Ipsi portabunt tabernaculum & omnia uten-
silia ejus: & erunt in ministerio, ac per gyrum ta-
bernaculi metabuntur. Quum proficiscendum fuerit,
deponent Levitæ tabernaculum: quum castrame-
tandum, erigent, quisquis externorum accesserit,
occidetur. Metabuntur autem castra filii Israel u-
nusquisque per turmas & cuneos atque exercitum
suum. Porro Levitæ per gyrum tabernaculi * fi-
gent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem
filiorum Israel, & excubabunt in * custodiis taberna-
culi testimonii. Fecerunt ergo filii Israel juxta omnia
quæ præceperat Dominus Mosi.
Loquutusque est Dominus ad Mosen & Aaron,
dicens: Singuli per turmas, signa, [* atque vexilla]
& domos cognationum suarum, castrametabunt ir
filii Israel, per gyrum tabernaculi fœderis. Ad O-

* h. semper, per domos familiarum suarum, habet.
* h. non habet, virorū.
II. B.
I. Capitulum.
* h. Et omnem supellectilem ejus.
II. C.
* h. metabuntur
* h. custodia
III. B. *Cap.* 2.
* h non habet.

a In MSS. legimus, *fueruntque omnes filiorum Israel, &c.* aut, *fueruntque simul omnes filiorum Israel.* In Aniciensis autem Ecclesiæ MS. codice, qui nunc est in Bibliotheca Colbertina 157. prima manu scriptum fuisse videtur; *fueruntque omnes supputati filiorum Israel, &c.* Quæ lectio optima esset; sed duo verba scalpro deleta sunt, & supra positum est, *simul*, ut hoc modo legatur: *fueruntque simul filiorum Israel, &c.*

Digitized by Google

rientem Judas figet tentoria per turmas exercitus A fui: eritque princeps filiorum ejus Naasson filius Aminadab, & omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quattuor millia sexcenti. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanaël filius Suar. Et omnis numerus pugnatorum ejus, quinquaginta quattuor millia quadringenti. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon. Omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta septem millia quadringenti. Universi qui in castris Judæ annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti: & B per turmas suas primi egredientur. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur: & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti. Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon: quorum princeps fuit Selumiel filius Surisaddai. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius a * Duel, & cunctus C exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas: in secundo loco proficiscentur. * Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum & turmas eorum. Quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca & ordines suos proficiscentur. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraim, quorum princeps fuit D Elisama filius Ammiud. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta millia quingenti. Et cum eis tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeoni. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti. Omnes qui nu- E merati sunt in castris Ephraim, centum octo millia centum per turmas suas: tertii proficiscentur. Ad Aquilonis partem * castrametati sunt filii Dan: quorum princeps fuit Ahiezer filius Amisaddai. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti. Juxta eum * fixere tentoria de tribu Aser: quorum princeps fuit Phagahiel filius Achran. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta millia & mille quingenti. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit F Ahira filius Henan. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti: & novissimi proficiscentur. Hic numerus filiorum Israel, per domos cognationum suarum & turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Levitæ autem non sunt numerati inter filios Israel: sic enim præcepit Dominus Mosi. Feceruntque filii Israel juxta omnia quæ præceperat Dominus Mosi. Castrametati sunt per turmas suas, & profecti per familias suas ac domos patrum suorum.

à * h. Rahuel.

* h. Levabitur autem tabernaculum testimonii per officia Levitarum in medio Castrorum. Quomodo metabuntur ita proficiscentur singuli per loca & ordines suos.

* h. castra metabuntur.

* h. castrametabuntur.

Hæc sunt generationes Aaron & Mosi, in die qua II. T. IIII. B. III. C. Cap. 3.
loquutus est Dominus ad Mosen in monte Sinaï. Et hæc nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, [* deinde] Abiu & Eleazar, & Ithamar. Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum qui uncti sunt, & quorum repletæ & consecratæ manus ut sacerdotio fungerentur. Mortui sunt autem Nadab & Abiu, quum offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinaï, absque liberis: functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre suo.

* h. non habet.

V. B. IIII. C.
Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Applica tribum Levi, & fac stare in conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei, & excubent, & observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii, & custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus. Dabisque dono Levitas Aaron & filiis ejus, quibus traditi sunt à filiis Israel. Aaron autem & filios ejus constitues super cultum sacerdotii. Externus, qui [* ad ministrandum] accesserit morietur.

* h. non habet.

V. C.
Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Ego tuli Levitas à filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israel, eruntque Levitæ mei. Meum est enim omne primogenitum: ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti: sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israel ab homine usque ad pecus: mei sunt. Ego Dominus.

VI. B. & C.
Loquutusque est Dominus ad Mosen in deserto Sinaï, dicens: Numera filios Levi per domos patrum suorum & familias, omnem masculum ab uno mense & supra. Numeravit Moses, ut præceperat Dominus, & inventi sunt filii Levi per nomina sua, Gerson & Caath & Merari. Filii Gerson: Lebni & Semei. Filii Caath: Amram & Jessaar, Hebron & Oziel. Filii Merari: Mahali & Musi. De Gerson fuere familiæ duæ, Lebnitica, & Semeitica: quarum numeratus est populus sexus masculini ab uno mense & supra, septem millia quingenti. Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem, sub principe Eliasaph filio Lael. Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis, ipsum tabernaculum & operimentum ejus, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrii: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi & omnia utensilia ejus. Cognatio Caath habebit populos Amramitas & Jessaaritas & Hebronitas & Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitarum recensitæ per nomina sua: omnes generis masculini ab uno mense & supra, octo millia sexcenti habebunt excubias Sanctuarii, & castrametabuntur ad meridianam plagam. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel: & custodient arcam, mensamque & candelabrum, altaria & vasa Sanctuarii, in quibus ministratur, & velum, cunctamque hujuscemodi supellectilem. Princeps autem principum Levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ sanctuarii. At vero de Merari erunt populi Mahalitæ & Musitæ recensiti per no-

a Hoc nomen Samaritani & Arabes legunt cum *Daleth* דעואל, *Daüel* & *Daüail*; quod Vulgatus noster similiter legit. Hebræus autem hodiernus, LXX. Chald. & Syr. habent *Resch* ab initio רעואל, *Rahuel*, vel *Raguel*. At sanctus Hieronymus juxta Samaritanorum codices, in libro nominum Hebraicorum legit iterum cum *Daleth*, & ipsum nomen citans ex Numeris interpretatur, *agnoscant Deum: Deüel*, inquit, *agnoscant Deum*; nempe à radice ידע, *jada*, quæ significat, *agnovit*. Non ideo tamen de marginali adnotatione incidat statim aliqua suspicio, quasi non sit Hieronymi, qui in suo exemplari Hebraico legebat דעואל, *deüel*; quia frequenter ipse nos docet eadem nomina diverso modo, ac diversis litteris scribi fuisse solita; ut est nomen *Dibon*, de quo hæc observari voluit lib. 6. comment. in cap. 15. Isaiæ: *Ne quis*, ait, *scriptoris vitium putet, & errorem, emendare dum vult, faciat: una urbs & per* m, *& per* b *litteram scribitur; è quibus* Dimon, silentium *interpretatur*, Dibon, fluens: *indito utroque nomine propter latices, qui tacite fluunt. Usque hodie indifferenter &* Dimon *&* Dibon *hoc oppidum dicitur.* Verum quid necesse fuit in exemplum *Dibon* sumere, quum ipsissimum nomen de quo nunc sermo nobis est, infra cap. 7. ✠. 42. & 47. scribatur & in Hebræo, & in Chaldaico דעואל, *Deüel*, & non *Raüel*?

Digitized by Google

mina sua: omnes generis masculini ab uno mense A
& supra, sex millia ducenti. Princeps autem eorum
Suriel filius Abiajil: in plaga septentrionali castrametabuntur. Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi & vectes, & columnæ ac bases earum, & omnia quæ ad cultum hujuscemodi pertinent: columnæque atrii per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus. Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis, id est ad orientalem plagam,
* h. Moses, Aaron & filii ejus, id est, Aaron. Moses & Aaron, cum filiis * suis, habentes custodiam Sanctuarii in medio filiorum Israel. Quisquis B
alienus accesserit, morietur. Omnes Levitæ, quos numeraverunt Moses & Aaron juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino à
VII. B. & C. mense uno & supra, fuerunt viginti duo millia. Et ait Dominus ad Mosen: Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israel à mense uno & supra, & habebis summam eorum. Tollesque Levitas mihi
* h. non habet, sum pro omni primogenito filiorum Israel: ego * sum Dominus: & pecora eorum pro universis primogenitis pecoris filiorum Israel. Recensuit Moses, sicut C
præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israel. Et fuerunt masculi per nomina sua, à mense uno & supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres.
VIII. C. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israel, & pecora Levitarum pro pecoribus eorum eruntque Le-
* h. non habet, sum vitæ mei. Ego * sum Dominus. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israel, accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram D
Sanctuarii. Siclus habet obolos viginti. Dabisque pecuniam Aaron & filiis ejus, pretium eorum qui supra sunt. Tulit igitur Moses pecuniam eorum qui fuerant amplius, & quos redemerant à Levitis pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus Sanctuarii, & dedit eam Aaron & filiis ejus juxta verbum quod præceperat sibi Dominus.

VIIII. C. Cap. 4. Loquutusque est Dominus ad Mosen & Aaron, dicens: Tolle summam filiorum Caath de medio Le- E
vitarum per domos & filias suas, à trigesimo anno & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur ut stent & ministrent in taberna-
* h. Hic est cultus filiorum Caath in Tabernaculo testimonii. Sancta sanctorum culo fœderis. Hic est cultus filiorum Caath: * Tabernaculum fœderis, & Sanctum sanctorum ingredientur Aaron & filii ejus, quando movenda sunt castra, & deponent velum quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonii, & operient rursum velamine janthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent F
vectes. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos & crateras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt: extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento janthinarum pellium, & inducent vectes. Sument & pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis & forcipibus suis & emunctoriis & cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt: & super omnia ponent operimentum G
janthinarum pellium, & inducent vectes. Nec non & altare aureum involvent hyacinthino vestimento, & extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes. Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario, involvent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentum janthinarum pellium, inducentque vectes. Sed & altare mun-

dabunt cinere, & involvent illud purpureo vestimento, ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine janthinarum pellium, & inducent vectes. Quumque invol- VIII. B.
verint Aaron & filii ejus Sanctuarium & omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath ut portent involuta: & non tangent vasa Sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis: super * quos erit E- * h. Erit autem Eleazar filius Aaron sacerdotis super oleum ad concinnandas lucernas.
leazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, & compositionis incensum, & sacrificium, quod semper offertur, & oleum unctionis, & quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quæ in Sanctuario sunt. Loquutusque est Dominus ad Mosen & Aaron, dicens: Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum: sed hoc facite eis, ut vivant, & non moriantur, * si tetigerint Sancta sanctorum. * h. Quum accesserint ad portanda Sancta sanctorum.
Aaron & filii ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & divident quid portare quis debeat. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in Sanctuario priusquam involvantur, alioquin moriantur. Loquutusque est Dominus ad Mosen, di- VIIII. B. X. C.
cens: Tolle summam etiam filiorum Gerson per * * h. Per domos familiarum suarum.
domos ac familias & cognationes suas, à triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo * fœderis. Hoc est officium familiæ Ger- * h. testimonii.
sonitarum, ut portent cortinas tabernaculi, & tectum fœderis, operimentum aliud, & super omnia velamen janthinum tentoriumque quod pendet in introitu tabernaculi fœderis, cortinas atrii, & velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, & vasa ministerii, jubente Aaron & filiis ejus, portabunt filii Gerson: & scient singuli cui debeant oneri mancipari. Hic est cultus familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. Fi- X. B.
lios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recensebis, à triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui & cultum fœderis testimonii. Hæc sunt onera eorum: Portabunt tabulas tabernaculi & vectes ejus, columnas ac bases earum, columnas quoque atrii per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt. Hoc est officium familiæ Meraritarum & ministerium in tabernaculo fœderis: eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. Recensuerunt igitur Moses & Aaron & principes synagogæ filios Caath per cognationes & domos patrum suorum, à triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis: & inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta. Hic est numerus populi Caath qui intrant tabernaculum fœderis: hos numeravit Moses & Aaron juxta sermonem Domini per manum Mosi. Numerati XI. C.
sunt & filii Gerson per cognationes & domos patrum suorum, à triginta annis & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo fœderis: & inventi sunt duo millia sexcenti triginta. Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moses & Aaron juxta verbum Domini. Numerati sunt & filii Mera- XII. C.
ri per cognationes & domos patrum suorum, à tri-

Digitized by Google

ginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis: & inventi sunt tria millia ducenti. Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moses & Aaron juxta imperium Domini per manum Mosi. Omnes qui recensiti sunt de Levitis, & quos [a] recenseri * fecit ad nomen Moses, & Aaron, & principes Israel, per cognationes & domos patrum suorum, à triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, & onera portanda, fuerunt simul octo millia quingenti octoginta. Juxta verbum Domini recensuit eos Moses, unumquemque juxta officium & onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

a. * h. Quos numeraverunt Moses & Aaron.

III. T. XI. B. XIII. C. *Cap. 5.*

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Præcipe filiis Israel, ut ejiciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, * pollutusque est super mortuo: tam masculum quàm feminam ejicite de castris, ne contaminent ea quum [b] * habitaverint vobiscum. Feceruntque ita filii Israel, & ejecerunt eos extra castra, sicut loquutus est Dominus Mosi.

* h. pollutusque est *super anima*

b * h. In quorum medio ego habito.

XIIII. C.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad filios Israel: Vir, sive mulier, quum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamque partem desuper, ei in quem peccaverint. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia.

XV. C.

Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filii Israel, ad sacerdotem pertinent: & quidquid in Sanctuarium offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

XII. B. XVI. C.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir cujus uxor erraverit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro: * si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem * sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & * oblatio investigans adulterium. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino: assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam. Quumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum exsecratione maledicta congessit. Adjurabitque eam, & dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. Sin autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro: his maledictionibus subjacebis: Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo: * putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus disrumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier, Amen, amen. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere. Quas quum exhauserit, tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetque super altare: ita dumtaxat ut prius pugillum sacrificii tollat de eo quod offertur, & incendat super altare: & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas quum biberit, si polluta est, & contemto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & * inflato ventre computrescet femur: eritque mulier in maledictionem, & in * exemplum omni populo. Quod si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos. Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit mulier à viro suo, & si polluta fuerit, maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta sunt: maritus absque culpa erit, & * illa recipiet iniquitatem suam.

* h. & spiritus.

* h. Epha

* h. Et oblatio recordationis investigans *iniquitatem.*

* h Cadere faciat *femur tuum*; & uterus tuus *intumescat.* Ingrediantur aquæ maledictæ in viscera *tua*, *ut* disrumpatur *uterus* femoris.

* h. Et disrupto utero cadet femur ejus.

* h. In maledictionem in medio populi sui

* h. mulier recipiet iniquitatem suam.

IIII. T. XIII. B. XVII. C. *Cap. 6.*

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, sive mulier, quum fecerint votum ut sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare: vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de uva exprimitur, non bibent: uvas recentes siccasque non comedent cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur: quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent. Omni tempore separationis suæ novacula non transibit super caput ejus, usque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie capitis ejus. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur, nec super patris quidem & matris & fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei sui super caput ejus est. * [c] Omnis dies separationis suæ sanctus erit Domino. Sin autem mortuus fuerit subito quispiam * coram eo, polluetur caput consecrationis ejus: quod radet illico in eadem die purgationis suæ, & rursum septima. In octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ sacerdoti in introitu fœderis testimonii. Facietque sacerdos unum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccavit super * mortuo: * sanctificabitque caput ejus in die illo: & consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato: ita tamen ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus. Ista est lex consecrationis. Quum dies, quos ex voto decreverat, complebuntur, adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, & offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, & ovem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum, hostiam pacificorum, canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, & lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina sin-

* h. Omnibus diebus c

* h. super eum.

* h. super anima

* h. sanctificabitque caput suum in die illa, & consecrabit Domino dies separationis suæ.

a Verbum, *recenseri* abest in omnibus MSS. nostris; quodque magis miramur, abest & in textu Canonis Hebraicæ veritatis, quamvis è regione appositum sit scholion quo sufficienter docetur lector, nullum esse sensum hujus loci, nisi adsit in contextu supradictum verbum. Ad fidem igitur editionis Vulgatæ ea supplevimus, quæ notariorum antiquorum incuriâ fuerant prætermissa.

b Ita MSS. omnes ad unum; sed melius quod legitur in Vulgata nostra, scilicet, *Habitaverim*, in prima persona singulari, ut scire licet è marginali scholio Canonis Heb. verit.

c Manuscripti libri hunc versiculum duobus vel tribus modis legunt: plures sic habent, *omnes dies separationis suæ sanctus erit Domino.* Alii vero, *Omnis dies separationis suæ, &c.* Regius denique, de quo supra dictum est, legit cum Vulgata Latina, *Omnibus diebus separationis suæ, &c.* Variantes autem hujusmodi lectiones complectitur Canon Heb. verit. docens quid juxta Hebræum legere debeas.

Digitized by Google

gulorum: quæ offeret sacerdos coram Domino, & A
faciet tam pro peccato, quam in holocaustum. A-
rietem vero immolabit hostiam pacificorum Domi-
no, offerens simul canistrum azymorum, & liba-
menta quæ ex more debentur. Tunc radet Nazaræi
ante ostium tabernaculi fœderis cæsariem consecra-
tionis ejus tolletque capillos ejus, & ponet super
ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum. Et
armum coctum arietis, tortamque absque fermento
unam de canistro, & laganum azymum unum, &
tradet in manus nazaræi, postquam rasum fuerit ca- B
put ejus. Susceptaque rursum ab eo, elevabit in con-
spectu Domini: & sanctificata sacerdotis erunt, sicut
pectusculum, quod separari jussum est, & femur.
Post hæc potest bibere nazaræus vinum. Ista est lex
nazaræi, quum voverit oblationem suam Domino
tempore consecrationis suæ, exceptis iis quæ inve-
nerit manus ejus. Juxta quod mente devoverat, ita
XIIII. B. XVIII. C. faciet ad perfectionem sanctificationis suæ. Lo-
quutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Loque-
re Aaron & filiis ejus: Sic benedicetis filiis Israel, & C
* h. Illuminet Dominus faciem suam super te & misereatur tui. dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te.
* Ostendat Dominus faciem suam tibi, & miserea-
tur tui. Convertat Dominus vultum suum ad te, &
det tibi pacem. Invocabuntque nomen meum su-
per filios Israel, & ego benedicam eis.

V. T. Factum est autem in die qua complevit Moses ta-
XV. B. bernaculum, & erexit illud: unxitque & sanctifica-
Cap. 7. vit cum omnibus vasis suis, altare similiter & omnia
vasa ejus: obtulerunt principes Israel & capita fa-
miliarum, qui erant per singulas tribus, præfecti eo- D
rum qui numerati fuerant, munera coram Domino,
sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plau-
strum obtulere duo duces, & unum bovem singuli,
obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi. Ait au-
tem Dominus ad Mosen: Suscipe ab eis ut serviant
in ministerio tabernaculi testimonii, & trades ea Le-
vitis juxta ordinem ministerii sui. Itaque quum sus-
cepisset Moses plaustra & boves, tradidit eos Le-
vitis. Duo plaustra & quattuor boves dedit filiis
Gerson, juxta id quod habebant necessarium. Quat- E
tuor alia plaustra & octo boves dedit filiis Merari,
secundum officia & cultum suum, sub manu Itha-
mar filii Aaron sacerdotis. Filiis autem Caath non
* h. non habet. dedit * [plaustra & boves:] quia in Sanctuario ser-
XVI. B. viunt, & onera propriis portant humeris. Igi-
tur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die
qua unctum est, oblationem suam ante altare:
XVIIII. C. Dixitque Dominus ad Mosen: Singuli duces per
singulos dies offerant munera in dedicationem alta-
ris. Primo die obtulit oblationem suam Naasson fi- F
lius Aminadab de tribu Juda: fueruntque in ea,
acetabulum argenteum pondo centum triginta siclo-
rum, phiala argentea habens septuaginta siclos, jux-
ta pondus Sanctuarii, utrumque plenum simila con-
spersa oleo in sacrificium: mortariolum ex decem
* h. non habet. * [siclis] aureis, plenum incenso: bovem, & arie-
tem, & agnum anniculum in holocaustum: hircum-
que pro peccato: & in sacrificio pacificorum boves
duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anni-
culos quinque. Hæc est oblatio Naasson filii Ami- G
nadab. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar,
* h. non habet dux * [de tribu] Issachar, acetabulum argenteum
appendens centum triginta siclos, phialam argen-
team habentem septuaginta siclos, juxta pondus
Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo
in sacrificium: mortariolum aureum habens decem
* h. aureos * siclos, plenum incenso: bovem de armento, &
arietem, & agnum anniculum in holocaustum: hir-
cumque pro peccato: & in sacrificio pacificorum
boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos
anniculos quinque, hæc fuit oblatio Nathanael filii
Suar. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab
filius Helon, obtulit acetabulum argenteum appen-
dens centum triginta siclos, phialam argenteam ha-
bentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrifi-
cium: mortariolum aureum appendens decem * si- * h. aureos
clos, plenum incenso: bovem de armento, & arie-
tem, & agnum anniculum in holocaustum: hircum-
que pro peccato: & in sacrificio pacificorum boves
duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anni-
culos quinque. Hæc est oblatio Eliab filii Helon.
Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius
Sedeur, obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos, phialam argenteam haben-
tem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrum-
que plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
mortariolum aureum appendens decem * siclos, ple- * h. aureos
num incenso: bovem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocaustum: hircumque pro
peccato: & in * hostias pacificorum boves duos, * h. sacrificium
arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos
quinque, hæc fuit oblatio Elisur filii Sedeur. Die
quinto princeps filiorum Simeon, Selumiel filius Su-
risaddai, obtulit acetabulum argenteum appendens
centum triginta siclos, phialam argenteam haben-
tem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrum-
que plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
mortariolum aureum appendens decem * siclos, ple- * h. aureos.
num incenso: bovem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocaustum: hircumque pro
peccato: & in * hostias pacificorum boves duos, arie- * h. sacrificium.
tes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quin-
que, hæc fuit oblatio Selumiel filii Surisaddai. Die
sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Dehuel
obtulit acetabulum argenteum appendens centum
triginta siclos, phialam argenteam habentem se-
ptuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrumque
plenum simila conspersa oleo in sacrificium: mor-
tariolum aureum appendens decem * siclos, plenum * h. semper habet, decem aureos.
incenso: bovem de armento, & arietem, & agnum
anniculum in holocaustum: hircumque pro pecca-
to: & in * hostias pacificorum boves duos, arietes * h. semper habet, in sacrificium.
quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.
Hæc fuit oblatio Eliasaph filii Dehuel. Die septi-
mo princeps filiorum Ephraim, Elisama filius Am-
miud, obtulit acetabulum argenteum appendens cen-
tum triginta siclos, phialam argenteam habentem
septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii, utrum-
que plenum simila conspersa oleo in sacrificium:
mortariolum aureum appendens decem siclos, ple-
num incenso: bovem de armento, & arietem, &
agnum anniculum in holocaustum: hircumque pro
peccato: & in hostias pacificorum, boves duos, arie-
tes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quin-
que. Hæc fuit oblatio Elisama filii Ammiud. Die
octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius
Phadassur, obtulit acetabulum argenteum appen-
dens centum triginta siclos, phialam argenteam ha-
bentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarii,
utrumque plenum simila conspersa oleo in sacrifi-
cium: mortariolum aureum appendens decem si-
clos, plenum incenso: bovem de armento, & arie-
tem, & agnum anniculum in holocaustum: hir-
cumque pro peccato: & in hostias pacificorum bo-

Digitized by Google

ves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos A
anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Gamaliel filii
Phadassur. Die nono princeps filiorum Benjamin,
Abidan filius Gedeoni, obtulit acetabulum argen-
teum appendens centum triginta siclos, phialam ar-
genteam habentem septuaginta siclos, ad pondus
Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo
in sacrificium: mortariolum aureum appendens de-
cem siclos, plenum incenso: bovem de armento, &
arietem, & agnum anniculum in holocaustum: hir-
cumque pro peccato: & in hostias pacificorum bo- B
ves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos
anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abidan filii
Gedeoni. Die decimo princeps filiorum Dan, Ahie-
zer filius Amisaddai, obtulit acetabulum argenteum
appendens centum triginta siclos, phialam argen-
team habentem septuaginta siclos, ad pondus San-
ctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in
sacrificium: mortariolum aureum appendens decem
siclos, plenum incenso: bovem de armento, & arie-
tem, & agnum anniculum in holocaustum: hircum- C
que pro peccato: & in hostias pacificorum boves
duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anni-
culos quinque. Hæc fuit oblatio Ahiezer filii Ami-
saddai. Die undecimo princeps filiorum Aser, Pha-
gahiel filius Achran, obtulit acetabulum argenteum
appendens centum triginta siclos, phialam argen-
team habentem septuaginta siclos, ad pondus San-
ctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo in
sacrificium: mortariolum aureum, appendens de-
cem siclos, plenum incenso: bovem de armento, & D
arietem, & agnum anniculum in holocaustum: hir-
cumque pro peccato: & in hostias pacificorum bo-
ves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos
anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Phagahiel filii
Achran. Die duodecimo princeps filiorum Neph-
thali, Ahira filius Henan, obtulit acetabulum argen-
teum appendens centum triginta siclos, phialam ar-
genteam habentem septuaginta siclos, ad pondus
Sanctuarii, utrumque plenum simila conspersa oleo
in sacrificium: mortariolum aureum appendens de- E
cem siclos, plenum incenso: bovem de armento, &
arietem, & agnum anniculum in holocaustum: hir-
cumque pro peccato: & in hostias pacificorum bo-
ves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos an-
niculos quinque. Hæc fuit oblatio Ahira filii Henan.
XX. C. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt à principibus
Israel, in die qua consecratum est. Acetabula ar-
gentea duodecim: phialæ argenteæ duodecim: mor-
tariola aurea duodecim: ita ut centum triginta siclos
argenti haberet unum acetabulum, & septuaginta F
siclos una phiala: id est, in commune vasorum
omnium ex argento sicli duo millia quadringenti,
pondere Sanctuarii. Mortariola aurea duodecim ple-
na incenso, denos siclos appendentia pondere San-
ctuarii: id est, simul auri sicli centum viginti: bo-
ves de armento in holocaustum duodecim, arietes
duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta
eorum: hirci duodecim pro peccato. * Hostiæ paci- * h. Sacrificium
ficorum, boves viginti quattuor, arietes sexaginta,
hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc obla-
ta sunt in dedicatione altaris, * quando unctum est. * h. postquam unctum est.
Quumque ingrederetur Moses tabernaculum fœde-
ris, ut consuleret oraculum, audiebat vocem lo- XVII. B.
quentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam
testimonii inter duos Cherubim, unde & loqueba-
tur ei.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Lo- Cap. 8.
quere Aaron, & dices ad eum: Quum posueris se-
ptem lucernas, [a] contra eam partem, quam cande- a
labrum respicit, lucere debebunt. Fecitque Aaron,
& imposuit lucernas super candelabrum, ut præ-
ceperat Dominus Mosi. Hæc autem erat factura
candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes, quam
cuncta quæ ex utroque calamorum latere nasceban-
tur: juxta exemplum quod ostendit Dominus Mosi,
ita operatus est candelabrum. Et loquutus est XVIII. B.
Dominus ad Mosen, dicens: Tolle Levitas de me- XXI. C.
dio filiorum Israel, & purificabis eos juxta hunc ri-
tum: Aspergantur aqua lustrationis, & radant o-
mnes pilos carnis suæ. Quumque laverint vestimen-
ta sua, & mundati fuerint, tollant bovem de ar-
mento, & libamentum ejus similam oleo consper-
sam: bovem autem alterum de armento tu accipies
pro peccato: & applicabis Levitas coram taberna-
culo fœderis, convocata omni multitudine filiorum
Israel. Quumque Levitæ fuerint coram Domino po-
nent filii Israel manus suas super eos. Et * offeret * h. elevabit.
Aaron Levitas, munus in conspectu Domini à filiis
Israel, ut serviant in ministerio ejus. Levitæ quoque
ponent manus suas super capita boum, è quibus
unum facies pro peccato, & alterum in holocau-
stum Domini, ut depreceris pro eis. Statuesque Le-
vitas in conspectu Aaron & filiorum ejus, & conse-
crabis oblatos Domino, ac separabis de medio filio-
rum Israel, ut sint mei. Et postea ingredientur ta-
bernaculum [b] * fœderis ut serviant mihi. Sicque pu- b * h. semper habet tabernaculum placiti.
rificabis & consecrabis eos in oblationem * Domi-
ni: quoniam dono donati sunt mihi à filiis Israel.
Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vulvam in If- * h. non habet, Domini.
rael, accepi eos. Mea sunt enim omnia primogenita XXII. C.
filiorum Israel, tam ex hominibus quam ex jumentis.
Ex die quo percussi omne primogenitum in terra
Ægypti, sanctificavi eos mihi: & tuli Levitas pro
cunctis primogenitis filiorum Israel: tradidique eos
dono Aaron & filiis ejus de medio filiorum Israel, * h. Et orent pro filiis Israel, ne sit in filiis Israel plaga, quũ accesserint filii Israel ad sanctuarium.
ut serviant mihi pro filiis Israel in tabernaculo fœ-
deris, & * orent pro eis, ne sit in populo plaga, si
ausi fuerint accedere ad Sanctuarium. Feceruntque
Moses & Aaron & omnis multitudo filiorum Israel
super Levitis quæ præceperat Dominus Mosi: pu-
rificatique sunt, & laverunt vestimenta sua. Eleva-

a In editis ac MSS. aliquot libris sequuntur istæc, *candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur pracipe ut lucernæ contra boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis.* Quæ verba in editione Bibliorum suorum Robertus Stephanus, ac Theologi Lovanienses obelo prænotarunt; idque merito, nullum enim additamenti hujus vestigium exstat nec in Canone Heb. verit. nec in multis aliis Latinis codicibus vetustissimis & optimæ notæ, puta Regiis, Colbertinis, Corbeiensibus, S. Germ. à Pratis, &c. Sed neque aliquid horum reperies in textu Hebræo, vel in Samaritano: non denique apud interpretes LXX. Chald. Syr. aut Arab. Crediderim majori ex parte fuisse mutuata è cap. 40. Exodi ℣. 22. huc vero translata paucis ad sensum mutatis & superadditis. Huic conjecturæ favet ipsummet additamentum, quod non uno modo, nec eisdem verbis conceptum reperitur in MSS. Nam in codice num. 3. S. Germani à Pratis ita legimus *Loquere Aaron, & dices ad eum, ut quum posuerit septem lucernas, candelabrum in australi parte erigat. Hoc igitur pracipe ut lucernæ contra boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis, contra eam partem, quæ candelabrum respicit, lucere debebunt.* In alio autem codice num. 1. *Loquere Aaron, & dices ad eum: Quum posueris septem lucernas candelabrorum, in australi parte erige eas. Hoc igitur pracepit ut lucernæ, &c.* Porro in Canone sensus iste est, quum posueris lucernas, versùs eam partem quæ respondet fronti candelabri, lucere debebunt, id est, rostra, in quibus ellychnia sunt, habebunt antrorsum spectantia.

b Monet hîc scholion marginale, textum Hebraicum, pro *tabernaculo fœderis*, semper habere *tabernaculum placiti*. In Hebræo quidem legimus semper אהל מועד, *ohel moed*; מועד, *moed* verò ab Hieronymo *placitum* interpretatur lib. 1. Regum cap. 20. ℣. 35. & alibi: unde non improbabile sumitur argumentum, scholia marginalia Canonis Heb. verit. auctorem habuisse eumdem Hieronymum.

vitque

Digitized by Google

* h. Ut purificaretur. Et post hæc ingressi sũt Levitæ ad officia sua. vitque eos Aaron in conspectu Domini, & oravit A
pro eis, * ut purificati ingrederentur ad officia sua
in tabernaculum fœderis coram Aaron & filiis ejus.
Sicut præceperat Dominus Mosi de Levitis, ita fa-
XVIIII.B. ctum est. Loquutusque Dominus ad Mosen,
XXIII.C. dicens: Hæc est lex Levitarum, A viginti quinque
annis & supra, ingredientur ut ministrent in taber-
naculo fœderis. Quumque quinquagesimum annum
ætatis impleverint, servire cessabunt: eruntque mi-
nistri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ut
custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera au- B
* h. non habet. tem * ipsa] non faciant. Sic dispones Levitis in cu-
stodiis suis.

VI. T. Loquutus est Dominus ad Mosen in deserto Si-
XX. B. naï, anno secundo post quam egressi sunt de ter-
XXIIII. C. ra Ægypti, mense primo, dicens: Faciant filii Is-
Cap. 9. rael Phase in tempore suo: quartadecima die men-
sis hujus ad vesperam, juxta omnes ceremonias &
justificationes ejus. Præcepitque Moses filiis Israel
ut facerent Phase. Qui fecerunt tempore suo: quar-
* h. In deserto Sinaï. tadecima die mensis ad vesperam, in * monte Sinaï. C
Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Mosi, fe-
XXV. C. cerunt filii Israel Ecce autem quidam immundi
super anima hominis, qui non poterant facere Pha-
se in die illo, accedentes ad Mosen & Aaron, dixe-
runt eis: Immundi sumus super anima hominis. Qua-
re fraudamur ut non valeamus offerre oblationem
Domino in tempore suo inter filios Israel? Quibus
respondit Moses: State ut consulam quid præcipiat
XXVI. C. Dominus de vobis. Loquutusque est Dominus
ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel: Homo qui D
fuerit immundus super anima, sive in via procul in
gente vestra, faciat Phase Domino mense secundo,
quartadecima die mensis ad vesperam: cum azymis
* h. non habet & lactucis * agrestibus] comedent illud: non relin-
quent ex eo quidpiam usque mane, & os ejus non
confringent, omnem ritum Phase observabunt. Si
quis autem & mundus est, & in itinere non fuit, &
* h. Advena quoque qui peregrinabitur apud vos tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa
de populis suis, quia sacrificium Domino non obtu-
lit tempore suo: peccatum suum ipse portabit. Pe- E
regrinus * quoque & advena si fuerit apud vos, fa-
a ciet Phase [a] Domino juxta ceremonias & justifica-
tiones ejus. Præceptum idem erit apud vos tam ad-
XXI. B. venæ quam indigenæ. Igitur die qua erectum est
tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere au-
tem super tentorium erat quasi species ignis usque
mane. Sic fiebat jugiter: per diem operiebat illud
XXII. B. nubes, & per noctem quasi species ignis. Quum-
XXVII. C. que ablata fuisset nubes quæ tabernaculum protege-
bat, tunc proficiscebantur filii Israel: & in loco ubi F
stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium
* h. Castrametabantur. Domini proficiscebantur, & ad imperium illius * fi-
gebant tabernaculum. Cunctis diebus quibus stabat
nubes super tabernaculum, manebant in eodem lo-
co: & si evenisset ut multo tempore maneret super
illud, erant filii Israel in excubiis Domini, & non
proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes su-
* h. Proficiscebãtur, & ad imperium Domini castrametabãtur. per tabernaculum. Ad imperium Domini * erige-
bant tentoria, & ad imperium illius deponebant.
Si fuisset nubes à vespere usque mane, & statim di- G
luculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur:
* h. proficiscebantur. &, si post diem & noctem recessisset, * dissipabant
tentoria. Si biduo aut uno mense vel longiori tem-
pore fuisset super tabernaculum, manebant filii Is-
rael in eodem loco, & non proficiscebantur: statim

autem ut recessisset, movebant * castra.] Per ver- * h. non habet.
bum Domini * figebant tentoria, & per verbum il- * h. Castrametabantur
lius proficiscebantur, erantque in excubiis Domini
juxta imperium ejus per manum Mosi.

Loquutusque est Dominus ad Mosen dicens: Fac XXIII. B.
tibi duas * tubas argenteas ductiles, quibus convo- XXVIII. C. Cap. 10.
care possis multitudinem quando movenda sunt ca- * h. tibias
stra. Quumque * increpueris tubis, congregabitur * h. Increpuerint.
ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis. * Si
semel clangueris, venient ad te principes, & capi- * h. Si unã illarũ clanguerint, venient ad te principes, capita multitudinis Israel: sin autem concisus clangor increpuerit.
ta multitudinis Israel. Sin autem prolixior atque con-
cisus clangor increpuerit, movebunt castra primi
qui sunt ad orientalem plagam. In secundo autem
sonitu & pari ululatu tubæ levabunt * tentoria qui
habitant ad meridiem: & juxta hunc modum reliqui
facient, ululantibus tubis in profectionem. Quando
autem congregandus est populus, simplex tubarum
clangor erit; & non concise ululabunt. Filii autem * h. castra.
Aaron sacerdotes clangent tubis: eritque hoc legi-
timum sempiternum in generationibus vestris. Si ex-
ieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui
dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis;
& erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro,
ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Si
quando habebitis epulum, & dies festos, & Kalen- * h. In recordationẽ in conspectu Dei vestri.
das, canetis tubis super holocaustis, & pacificis vi-
ctimis, ut sint vobis in recordationem * Dei vestri.
Ego Dominus Deus vester. Anno secundo, men- VII. T.
se secundo, vigesima die mensis, elevata est nubes XXIIII. B.
de tabernaculo * fœderis: profectique sunt filii Is- XXVIIII. C.
rael per turmas suas de deserto Sinaï, & recubuit * h. testimonii
nubes in solitudine Pharan: Moveruntque castra pri-
mi juxta imperium Domini in manu Mosi. Filii Ju-
da per turmas suas: quorum princeps erat Naasson
filius Aminadab. In tribu filiorum Issachar fuit prin-
ceps Nathanaël filius Suar. In tribu Zabulon erat
princeps Eliab filius Helon. Depositumque est ta-
bernaculum, quod portantes egressi sunt filii Gerson
& Merari. Profectique sunt & filii Ruben, per tur-
mas & ordinem suum: quorum princeps erat Elisur
filius Sedeur. In tribu autem filiorum Simeon, prin-
ceps fuit Selumiel filius Surisaddai. Porro in tribu
Gad erat princeps Eliasaph filius Dehuel. Profecti-
que sunt & Caathitæ portantes Sanctuarium. * Tam-
diu tabernaculum portabatur donec venirent ad * h. Et erigebant tabernaculũ donec venirent, id est, erigebant tabernaculũ filii Gerson & Merari, donec venirẽt Caathitæ.
erectionis locum. Moverunt castra & filii Ephraim
per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat
Elisama filius Ammiud. In tribu autem filiorum Ma-
nasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. Et in
tribu Benjamin dux Abidan filius Gedeoni. Novissimi
castrorum omnium profecti sunt filii Dan per turmas
suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer fi-
lius Amisaddai. In tribu autem filiorum Aser erat
princeps Phagahiel filius Achran. Et in tribu filio-
rum Nephthali princeps Ahira filius Henan. * Hæc * h. Hæ sunt profectiones.
sunt castra, & profectiones filiorum Israel per tur-
mas suas quando egrediebantur. Dixitque Moses XXV. B.
Hobab filio Rahuel Madianiti, cognato suo: Profi- XXX. C.
ciscimur ad locum, quem Dominus daturus est no-
bis: veni nobiscum, ut benefaciamus tibi: quia Do-
minus bona promisit Israel. Cui ille respondit: Non * h. Tu enim nosti quomodo in deserto castrametati sumus; & eris nobis ut oculi.
vadam tecum, sed revertar in terram meam, in qua
natus sum. Et ille: Noli, inquit, nos relinquere: tu
* enim nosti in quibus locis per desertum castra po-
nere debeamus, & eris ductor noster. Quumque no-
biscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus,

a MSS & Canon, *faciet Phase Domini*; quod perinde est, quia לאדני, *Ladonai* potest interpretari, & *Domino*, & *Domini*, ut norunt linguæ Hebraicæ periti.

Digitized by Google

quas nobis daturus est Dominus, dabimus tibi. A
XXVI. B. Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium
dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos,
per dies tres providens castrorum locum. Nubes
quoque Domini super eos erat per diem, quum incederent.
Quumque elevaretur arca, dicebat Moses:
Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant
qui oderunt te, à facie tua. Quum autem deponeretur,
aiebat: Revertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

XXVII. B. XXXI. C. Cap. 11. Interea ortum est murmur populi, quasi dolen- B
tium pro labore, contra Dominum. Quod quum
audisset Dominus, iratus est. Et accensus in eos ignis
Domini devoravit extremam castrorum partem.
Quumque clamasset populus ad Mosen, oravit Moses
ad Dominum, & absorptus est ignis. Vocavitque
nomen loci illius, Incensio: eo quod incensus
XXVIII. B. fuisset contra eos ignis Domini. Vulgus quippe
XXXII. C promiscuum, quod ascenderat cum eis flagravit de-
a siderio, [a] sedens & flens, junctis sibi pariter filiis Israel,
& ait: Quis dabit nobis ad vescendum carnes? C
Recordamur piscium quos comedebamus in Ægy-
* h. Nunc autem anima nostra arida est. pto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, &
pepones, porrique & cepæ, & allia. * Anima nostra
arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi
XXXIII. C. MAN. Erat autem MAN quasi semen coriandri,
coloris bdellii. Circumibatque populus, & colligens
illud, frangebat molâ, sive terebat in mortario,
coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis
quasi panis oleati. Quumque descenderet nocte
super castra ros, descendebat pariter & MAN. Audi- D
vit ergo Moses flentem populum per familias, singulos
per ostia tentorii sui. Iratusque est furor Domini
valde: sed & Mosi intoleranda res visa est. Et
ait ad Dominum: Cur afflixisti servum tuum? quare
non invenio gratiam coram te? & cur imposuisti
pondus universi populi hujus super me? Numquid
ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui
eam, ut dicas mihi: Porta eos in sinu tuo sicut portare
solet nutrix infantulum, & defer in terram,
pro qua jurasti patribus eorum? Unde mihi carnes E
ut dem tantæ multitudini? flent contra me, dicentes:
Da nobis carnes ut comedamus. Non possum
* h. Si sic mihi facturus es, obsecro solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis
mihi est. Sin * aliter tibi videtur, obsecro ut interficias
me, & inveniam gratiam in oculis tuis, ne
XXVIIII. B. tantis afficiar malis. Et dixit Dominus ad Mosen:
Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel,
quos tu nosti quod senes populi sint ac magi-
* h. Ad tabernaculū fœderis. stri: & duces eos ad * ostium tabernaculi fœderis,
faciesque ibi stare tecum, ut descendam & loquar F
tibi: & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut
sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.
Populo quoque dices: Sanctificamini cras; &
comedetis carnes. Ego enim audivi vos dicere: Quis
dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Ægy-
* h. Dabit quoque Dominus vobis carnes, & comedetis. pto. Ut det * vobis Dominus carnes, & comedatis:
non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem,
nec viginti quidem, sed usque ad mensem dierum,
donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam,
eo quod repuleritis Dominum, qui in medio G
vestri est, & fleveritis coram eo, dicentes: Quare

A egressi sumus ex Ægypto? Et ait Moses: Sex- XXXIII C.
centa millia peditum hujus populi sunt. Et tu dicis:
Dabo eis esum carnium mense integro? Numquid
ovium & boum multitudo cædetur, ut possit sufficere
ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur,
ut eos satient? Cui respondit Dominus:
Numquid manus Domini invalida est? Jam
nunc videbis utrum meus sermo opere compleatur.
Venit igitur Moses, & narravit populo verba Do- XXX. B. XXXV. C.
mini, congregans septuaginta viros de senibus po-
B puli quos stare fecit circa tabernaculum. Descenditque
Dominus per nubem, & loquutus est ad eum
auferens de spiritu qui erat in Mose, & dans septuaginta
viris. Quumque requievisset in eis Spiritus,
prophetaverunt, * nec ultra cessaverunt. Remanse- * h. & non cessaverunt.
rant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur
Eldad, & alter Medád, super quos requievit
Spiritus. Nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant
ad tabernaculum. Quumque prophetarent in
castris, cucurrit puer, & nuntiavit Mosi, dicens:
C Eldad & Medad prophetant in castris. Statim Josue
filius Nun, minister Mosi, electus è pluribus, ait:
Domine mi Mose [b] * prohibe eos. At ille: Quid, * [b] h. Recludе eos.
inquit, æmularis pro me? quis tribuat ut omnis
populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum
suum? Reversusque est Moses, & majores natu XXXI. B.
Israel in castra. Ventus autem egrediens à Domino,
arreptas trans mare coturnices detulit, & demisit in * h. Ex omni parte castrorum per circuitum, & duorum cubitorum altitudine super faciem terræ.
castra itinere quantum uno die confici potest, ...
omni parte castrorum per circuitum, * volabantque
D in aëre duobus cubitis altitudine super terram. Surgens
ergo populus toto die illo, & nocte, ac die
altero, congregavit coturnicum, qui parum, decem
* coros: & siccaverunt eas per gyrum castro- * h. qui parum decem aggeres, qui Hebraice dicuntur hamarim.
rum. Adhuc carnes erant * in dentibus eorum, nec
defecerat hujuscemodi cibus: & ecce furor Domini
concitatus in populum, percussit eum plaga magna
nimis. Vocatusque est ille locus, Sepulcra concupi- * h. Inter dentes.
scentiæ: ibi enim sepelierunt populum qui desidera-
verat. Egressi autem de Sepulcris concupiscentiæ VIII. T.
E venerunt in Aseroth, & manserunt ibi.

Loquutaque est Maria & Aaron contra Mosen XXXII. B. XXXVI. C. Cap. 12.
propter uxorem ejus Æthiopissam, & dixerunt:
Num per solum Mosen loquutus est Dominus? nonne
& nobis similiter est loquutus? Quod quum audisset
Dominus, (Erat enim Moses vir mitissimus super
omnes homines qui morabantur in terra) statim
loquutus est ad eum, & ad Aaron & ad Mariam:
Egredimini vos tantum tres ad tabernaculum fœderis.
Quumque fuissent egressi, descendit Dominus in
F columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans
Aaron & Mariam. Qui quum issent, dixit ad
eos: Audite sermones meos: Si quis fuerit inter vos
propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per
somnium loquar ad illum. At non talis servus meus
Moses, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore
enim ad os loquor ei: & palam, & non per ænigmata
& * figuras Dominum videt. Quare ergo non * h. Et figuram Domini aspexit.
timuistis detrahere servo meo Mosi? Iratusque contra
eos, abiit: nubes quoque recessit quæ erat super
G tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra
quasi nix. Quumque respexisset eam Aaron, & vi-

a Nonnulli Codices MSS. legunt cum Canone Heb. veritatis, *desiderio carnium:* sed illud *carnium* merum est additamentum marginale, exponens quo desiderio vulgus flagraverit. Translatum est autem in sacrum contextum librariorum imperitiâ, uti scire licet è MS. Bibliorum Regio codice num. 3563. in quo vox *carnium* scripta erat in margine præcedentibus duobus punctis, quæ ibidem adhuc supersunt, quamvis nomen *carnium* expunctum sit omnino ut alienum à textu.

b Hebraice כלאם, *Kelaem*, sive *Chelaem*; quod Chaldæus vertit אסרנון, *esarinun*: id est, *mitte eos in carcerem*, sive, *reclude eos* juxta scholion. Porro verbum כלא, *Chala* vel *Cala* Hieronymus sæpissime interpretatur *prohibere* aut *claudere*; & כלוא, *Calu* apud eum in Prophetis significat clausuram seu carcerem. Nihil igitur obstat, quin scholion istud vere sit Hieronymianum.

Digitized by Google

difset perfusam lepra, ait ad Mosen: Obsecro do-
mine mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod stul-
te commisimus, ne fiat hæc quasi mortua, & ut a-
* h. Medietate carnis ejus jam consumta. bortivum quod projicitur de vulva matris suæ. * Ec-
ce jam medium carnis ejus devoratum est à lepra.
Clamavitque Moses ad Dominum, dicens: Deus,
obsecro, sana eam. Cui respondit Dominus: Si pater
ejus exspuisset in faciem illius, nonne debuerat sal-
tem septem dierum rubore suffundi? Separetur se-
* h. colligetur. ptem diebus extra castra, & postea * revocabitur.
Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus:
* h. collecta & populus non est motus de loco illo, donec * re-
vocata est Maria.
XXXIII. B. Cap. 13. Profectusque est populus de Aseroth, * fixis ten-
toriis in deserto Pharan. Ibique loquutus est Do-
* h. castrametati sunt. minus ad Mosen, dicens: Mitte viros, qui conside-
rent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Is-
* h. patrum suorum. rael, singulos de singulis tribubus, ex principibus *.
Fecit Moses quod Dominus imperaverat, de deser-
to Pharan mittens principes viros, quorum ista sunt
nomina. De tribu Ruben, Sammua filium Zecchur.
De tribu Simeon, Saphat filium Huri. De tribu Ju-
da, Chaleb filium Jephonne. De tribu Issachar, Igal
filium Joseph. De tribu Ephraim, Osee filium Nun.
De tribu Benjamin, Phalti filium Raphu. De tribu
Zabulon, Geddiel filium Sodi. De tribu Joseph, ex
tribu Manasse, Gaddi filium Susi. De tribu Dan,
Ammiel filium Gemalli. De tribu Aser, Sathur fi-
lium Michaël. De tribu Nephthali, Naabbi filium
XXXVII. C. Vaphsi. De tribu Gad, Guel filium Machi. Hæc
sunt nomina virorum, quos misit Moses ad conside-
randam terram: vocavitque Osee filium Nun, Jo-
sue. Misit ergo eos Moses ad considerandam terram
Chanaan, & dixit ad eos: Ascendite per meridia-
* h. Montem, id est, Hierusalem. nam plagam. Cumque veneritis ad * montes, con-
siderate terram, qualis sit: & populum qui habita-
tor est ejus, utrum fortis sit an infirmus: pauci nu-
mero an plures: ipsa terra bona an mala: urbes qua-
les, muratæ an absque muris: humus pinguis, an
sterilis, nemorosa an absque arboribus. Conforta-
mini, & afferte nobis de fructibus terræ. Erat au-
tem tempus quando jam præcoces uvæ vesci pos-
sunt. Cumque ascendissent, exploraverunt terram
à deserto Sin, usque Roob intrantibus Emath. Ascen-
deruntque ad meridiem, & venerunt in Hebron,
ubi erant Ahiman & Sesai & Tholmai filii Enac. Nam
Hebron septem annis ante Thanim urbem Ægypti
condita est. Pergentesque usque ad torrentem bo-
tri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem por-
taverunt in vecte duo viri. De malis quoque grana-
tis & de ficis loci illius tulerunt: qui appellatus est
Nehel-Escol, id est, Torrens botri, eo quod botrum
inde portassent filii Israel: Reversique exploratores
* h. non habet terræ post quadraginta dies, [* omni regione circui-
ta] venerunt ad Mosen & Aaron & ad omnem cœ-
tum filiorum Israel in desertum Pharan, quod est
in Cades. Loquutique eis & omni multitudini osten-
derunt fructus terræ: & narraverunt, dicentes:
Venimus in terram, ad quam misisti nos, quæ re
vera fluit lacte & melle, ut ex his fructibus cognosci
potest: sed cultores fortissimos habet, & urbes gran-
des nimis atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi.
Amalec habitat in meridie, Hetthæus & Jebusæus &
Amorræus in montanis: Chananæus vero moratur
juxta mare & circa fluenta Jordanis. Inter hæc Cha-
leb compescens murmur populi, qui oriebatur con-

A tra Mosen, ait: Ascendamus, & possideamus terram;
quoniam poterimus obtinere eam. Alii vero, qui fue-
rant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc po-
pulum valemus ascendere, quia fortior nobis est.
Detraxeruntque terræ, quam inspexerant, apud fi-
lios Israel, dicentes: terra, quam lustravimus, de-
vorat habitatores suos: populus, quem aspeximus,
proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra quædam
filiorum Enac de genere giganteo: quibus compa-
rati, quasi locustæ videbamur.
B Igitur vociferans omnis turba flevit nocte illa, & XXXIIII. B. Cap. 14.
murmurati sunt contra Mosen & Aaron cuncti filii
Israel, dicentes: Utinam mortui essemus in Ægypto:
[a] & * in hac vasta solitudine utinam pereamus, & * h. Utinam mortui essemus in Ægypto, aut in hac vasta solitudine. Quare Dominus inducit nos in terram istam, ut cadamus gladio?
non inducat nos Dominus in terram istam, ne ca-
damus gladio, & uxores ac liberi nostri ducantur
captivi. Nonne melius est reverti in Ægyptum? Di-
xeruntque alter ad alterum: Constituamus nobis du-
cem, & revertamur in Ægyptum. Quo audito Mo-
ses & Aaron ceciderunt proni in terram coram o-
C mni multitudine filiorum Israel. At vero Josue filius
Nun, & Chaleb filius Jephonne, qui & ipsi lustra-
verant terram, sciderunt vestimenta sua, & ad o-
mnem multitudinem filiorum Israel loquuti sunt:
Terra quam circuivimus, valde bona est. Si propi-
tius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet
humum lacte & melle manantem. Nolite rebelles esse
contra Dominum: neque timeatis populum terræ
hujus, quia sicut panem ita eos possumus devorare.
Recessit ab illis omne præsidium: Dominus nobiscum
D est, nolite metuere. Cumque clamaret omnis mul-
titudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit * h. In tabernaculo fœderis.
gloria Domini * super tectum fœderis cunctis filiis Is-
rael. Et dixit Dominus ad Mosen: Usquequo de- XXXV. B.
trahet mihi populus iste? Quousque non credent mi- * h. Te autem faciam in gentem magnam & fortiorem, quàm hæc est.
hi, in omnibus signis quæ feci coram eis? Feriam
igitur eos pestilentia, atque consumam: te autem fa-
ciam * principem super gentem magnam, & fortio-
rem quam hæc est. Et ait Moses ad Dominum:
Ut audiant Ægyptii, de quorum medio eduxisti po- XXXVIII. C.
E pulum istum, & habitatores terræ hujus, qui au-
dierunt quod tu Domine in populo isto sis, & facie
videaris ad faciem. Et nubes tua protegat illos, &
in columna nubis præcedas eos per diem, & in co-
lumna ignis per noctem: quod occideris tantam mul-
titudinem quasi unum hominem, & dicant: Non
poterat introducere populum in terram, pro qua
juraverat: idcirco occidit eos in solitudine. Magni-
ficetur ergo fortitudo Domini sicut * jurasti, dicens: * h. sicut loquutus es, dicens.
Dominus patiens & multæ misericordiæ, auferens ini-
F quitatem & scelera, nullumque innoxium derelin-
quens, qui visitas peccata patrum in filios in tertiam
& quartam generationem. Dimitte, obsecro, pec-
catum populi hujus secundum magnitudinem mise-
ricordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de
Ægypto usque ad locum istum. Dixitque Do- XXXVI. B.
minus: Dimisi juxta verbum tuum. Vivo ego: &
implebitur gloriâ Domini universa terra. Attamen
omnes homines qui viderunt majestatem meam, &
signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & ten-
G taverunt me jam per decem vices, nec obedierunt
voci meæ, non videbunt terram pro qua juravi pa-
tribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mi-
hi, intuebitur eam. Sed servum meum Chaleb, qui
plenus alio spiritu sequutus est me, inducam in ter-
ram hanc, quam circuivit: & semen ejus possidebit

a Cum negatione hunc locum legunt omnes MSS. veteres: *& non in hac vasta solitudine utinam pereamus.* At manifestus ibi est error librariorum, qui sensum Scripturæ nequaquam assequuntur. Consule adnotationem Canonis.

Digitized by Google

eam. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant A
in vallibus. Cras movete castra, & revertimini in so-
XXXVIIII. C. litudinem per viam maris Rubri. Loquutusque
est Dominus ad Mosen & Aaron, dicens: Usque-
quo multitudo hæc pessima murmurat contra me?
querelas filiorum Israel audivi. Dic ergo eis: Vivo
ego, ait Dominus: sicut loquuti estis audiente me,
sic faciam vobis. In solitudine hac jacebunt cada-
vera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti an-
nis & supra, & murmurastis contra me, non intra-
bitis terram, super quam levavi manum meam ut B
* h. In ea. habitare vos facerem *, præter Chaleb filium Je-
phonne, & Josuë filium Nun. Parvulos autem ve-
stros, de quibus dixistis quod prædæ hostibus forent,
introducam, ut videant terram, quæ vobis displi-
* h. In solitudine ista. cuit. Vestra cadavera jacebunt in solitudine *. Filii
vestri erunt * vagi in deserto annis quadraginta, &
* h. pastores. portabunt fornicationem vestram, donec consuman-
* h. vestra tur cadavera * patrum in deserto, juxta numerum
quadraginta dierum, quibus considerastis terram: C
* h. non habet. annus pro die imputabitur. [* Et] quadraginta an-
nis recipietis iniquitates vestras, & scietis ultionem
meam: quoniam sicut loquutus sum, ita faciam omni
multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit adversum
XL. C. me: in solitudine hac deficiet, & morietur. Igi-
tur omnes viri, quos miserat Moses ad contemplan-
dam terram, & qui reversi murmurare fecerant con-
tra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ
quod esset mala, mortui sunt atque percussi in con-
spectu Domini. Josuë autem filius Nun, & Chaleb D
filius Jephonne, vixerunt ex omnibus qui perrexe-
rant ad considerandam terram. Loquutusque est Mo-
ses universa verba hæc ad omnes filios Israel, & lu-
xit populus nimis. Et ecce mane primo surgentes
ascenderunt verticem montis, atque dixerunt: Pa-
rati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus lo-
quutus est: quia peccavimus. Quibus Moses: Cur,
inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis
XLI. C. non cedet in prosperum? Nolite ascendere: non
* h. In medio vestrũ. enim est Dominus * vobiscum: ne corruatis coram E
inimicis vestris. Amalecites & Chananæus ante vos
sunt, quorum gladio corruetis, eo quod nolueritis
acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum.
At illi contenebrati ascenderunt in verticem mon-
tis. Arca autem testamenti Domini & Moses non
recesserunt de castris. Descenditque Amalecites &
Chananæus, qui habitabat in monte: & percutiens eos
atque concidens, persequutus est eos usque Horma.
VIIII. T. Loquutus est Dominus ad Mosen, dicens: Lo-
XXXVII. B. quere ad filios Israel, & dices ad eos: Quum in- F
XLII. C. gressi fueritis terram habitationis vestræ, quam ego
Cap. 15. dabo vobis, & feceritis oblationem Domino in ho-
locaustum, aut victimam, vota solventes, vel spon-
te offerentes munera, aut in solennitatibus vestris
adolentes odorem suavitatis Domino, de bobus sive
de ovibus: offeret quicumque immolaverit victi-
* h. non habet. mam, sacrificium similæ, decimam partem * [ephi]
conspersam oleo, quod mensuram habebit quartam
partem hin: & vinum ad liba fundenda ejusdem
mensuræ dabit in holocaustum sive in victimam. Per G
* h. * Et per singulos. agnos singulos [a] & * arietes erit sacrificium similæ
duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ
partis hin: & vinum ad libamentum tertiæ partis
hin ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis
Domino. Quando vero de bobus feceris holocau-
stum aut hostiam, ut impleas votum vel pacificas

victimas, dabis per singulos boves similæ tres deci-
mas conspersæ oleo quod habeat medium mensuræ
hin: & vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ
in oblationem suavissimi odoris Domino. Sic facies
per singulos boves & arietes & agnos & hœdos. * h. Legitimum unũ, & judicium unum.
Tam indigenæ quam peregrini eodem ritu offerent
sacrificia. * Unum præceptum erit atque judicium
tam vobis quam advenis terræ. Loquutus est XXXVIII. B.
Dominus ad Mosen, dicens: Loquere filiis Israel, XLIII. C.
& dices ad eos: Quum veneritis in terram, quam * h. de farina cõspersa.
dabo vobis, & comederitis de panibus regionis il- * h à generatione & generationibus vestris.
lius, separabitis primitias Domino, de cibis vestris.
Sicut de areis primitias separatis, ita & de * pulmen-
tis dabitis primitiva Domino *. Quod si per igno- XLIIII. C.
rantiam prætereritis quidquam horum, quæ loqu-
tus est Dominus ad Mosen, & mandavit per eum
ad vos, à die qua cœpit jubere & ultra, oblitaque
fuerit facere multitudo: offeret vitulum de armen-
to, holocaustum in odorem suavissimum Domino,
& sacrificium ejus ac liba; ut ceremoniæ postulant,
hircumque pro peccato: & rogabit sacerdos pro
omni multitudine filiorum Israel: & dimittetur eis,
quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus of-
ferentes incensum Domino pro se & pro peccato
atque errore suo: & dimittetur universæ plebi filio-
rum Israel, & advenis qui peregrinantur inter vos:
quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.
Quod si anima una nesciens peccaverit, offeret ca-
pram anniculam pro peccato suo: & deprecabitur
pro ea sacerdos, quod inscia peccaverit coram Do-
mino: impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi.
Tam indigenis quam advenis una lex erit omnium,
qui peccaverint ignorantes. Anima vero, quæ XLV. C.
per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille,
sive peregrinus, (quoniam adversus Dominum re-
bellis fuit) peribit de populo suo: verbum enim Do-
mini contemsit, & præceptum illius fecit irritum:
idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam.
Factum est autem, quum essent filii Israel in solitu- XXXVIIII. B.
dine, & invenissent hominem colligentem ligna in XLVI. C.
die Sabbathi, obtulerunt eum Mosi & Aaron & uni-
versæ multitudini. Qui recluserunt eum in carce-
rem, nescientes quid super eo facere deberent. Di-
xitque Dominus ad Mosen: Morte moriatur homo
iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.
Quumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidi-
bus, & mortuus est sicut præceperat Dominus.
Dixit quoque Dominus ad Mosen: Loquere filiis Is- XL. B.
rael, & dices ad eos ut faciant sibi fimbrias per an- XLVII. C.
gulos palliorum *, ponentes in eis vittas hyacinthi- * h. per generationes suas, ponentes, &c.
nas: quas quum viderint, recordabuntur omnium
mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes
suas & oculos per res varias fornicantes, sed magis
memores præceptorum Domini faciant ea, sintque * h. Ego Dominus Deus vester.
sancti Deo suo. Ego Dominus Deus vester, qui edu-
xi vos de terra Ægypti, * ut essem vester Deus.
Ecce autem Core filius Isaar, filii Caath, filii Le- X. T.
vi, & Dathan atque Abiram filii Eliab, On quoque XLI. B.
filius Pheleth de filiis Ruben, surrexerunt contra Cap. 16.
Mosen, aliique filiorum Israel ducenti quinquaginta
viri proceres synagogæ, & qui tempore concilii per
nomina vocabantur. Quumque stetissent adversum
Mosen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis: quia o- * h. In medio eorum Dominus.
mnis multitudo sanctorum est, & in * ipsis est Do-
minus: Cur elevamini super populum Domini? Quod * h. cecidit super facies
quum audisset Moses, cecidit * pronus in faciem:

a Hebræus hodiernus non habet, *per singulos arietes*, etsi scholion monet. Syrus tamen eodem modo legit, id est, *pro ariete uno*; quod significat *per singulos arietes*.

Digitized by Google

loquutusque eſt ad Core & ad omnem multitudinem: Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad ſe pertineant, & ſanctos applicabit ſibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei. Hoc igitur facite: Tollat unuſquiſque thuribula ſua, tu Core, & omne concilium tuum: & hauſto cras igne, ponite deſuper thymiama coram Domino: & quemquumque elegerit, ipſe erit ſanctus: multum erigimini filii Levi. Dixitque rurſum ad Core: Audite filii Levi: Num parum vobis eſt, quod ſeparavit vos Deus Iſrael ab omni populo, & junxit ſibi, ut ſerviretis ei in cultu tabernaculi, & ut ſtaretis coram frequentia populi, & miniſtraretis * ei? Idcirco ad ſe fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam ſacerdotium vendicetis, & omnis globus tuus ſtet contra Dominum? quid eſt enim Aaron ut murmuretis contra eum? Miſit ergo Moſes ut vocaret Dathan & Abiram filios Eliab. Qui reſponderunt: Non venimus. Numquid parum eſt * [tibi] quod eduxiſti nos de terra, quæ lacte & melle manabat, ut occideres nos in deſerto, niſi & dominatus fueris noſtri? * Revera induxiſti nos in terram, quæ fluit rivis lactis & mellis, & dediſti nobis poſſeſſiones agrorum & vinearum, an & oculos noſtros vis eruere? non venimus. Iratuſque Moſes valde, ait ad Dominum: Ne reſpicias ſacrificia eorum: tu ſcis quod ne aſellum quidem umquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Dixitque ad Core: Tu & omnis congregatio tua ſtate ſeorſum coram Domino, & Aaron die craſtino ſeparatim. Tollite ſinguli thuribula veſtra, & ponite ſuper ea incenſum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum ſuum. Quod quum feciſſent, ſtantibus Moſe & Aaron, & coacervaſſent adverſum eos omnem multitudinem ad oſtium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

* ei, id eſt, populo.

* h. non habet

* h. Non enim induxiſti nos in terram quæ fluit rivis lactis & mellis, nec dediſti nobis poſſeſſiones agrorum & vinearum. Etiam ſi oculi virorum illorũ eruerentur, non veniemus.

XLII. B.

Loquutuſque Dominus ad Moſen & Aaron, ait: Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repente diſperdam. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortiſſime Deus ſpirituum univerſæ carnis, num uno peccante, contra omnes * ira tua deſæviet? Et ait Dominus ad Moſen: Præcipe univerſo populo ut ſeparetur à tabernaculis Core, Dathan & Abiram. Surrexitque Moſes, & abiit ad Dathan & Abiram: & ſequentibus eum ſenioribus Iſrael, dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum" iſtorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum. Quumque receſſiſſent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiram egreſſi ſtabant in introitu papilionum ſuorum, cum uxoribus & liberis, omnique frequentia: Et ait Moſes: In hoc ſcietis, quod Dominus miſerit me ut facerem univerſa quæ cernitis, & non ex proprio corde ea protulerim: Si conſueta hominum morte interierint, & viſitaverit eos plaga, qua & cæteri viſitari ſolent, non miſit me Dominus: ſin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os ſuum deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, deſcenderintque viventes in infernum, ſcietis quod blaſphemaverint Dominum. Confeſtim igitur ut ceſſavit loqui, diſrupta eſt terra ſub pedibus eorum: & aperiens os ſuum, * devoravit illos cum tabernaculis ſuis & univerſa ſubſtantia, deſcenderuntque vivi in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis. At vero omnis Iſrael, qui ſtabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicentes: Ne forte & nos terra deglutiat. Sed & ignis egreſſus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incenſum. Loquutuſque eſt Dominus ad Moſen, dicens: * Præcipe Eleazaro filio Aaron ſacerdoti ut tollat thuribula quæ jacent in incendio, & ignem huc illucque diſpergat: quoniam ſanctificata ſunt in * mortibus peccatorum: producatque ea in laminas, & affigat altari, eo quod oblatum ſit in eis incenſum Domino, & ſanctificata ſint, ut cernant ea pro ſigno & monimento filii Iſrael. Tulit ergo Eleazar ſacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, & produxit ea in laminas, affigens altari: ut haberent poſtea filii Iſrael, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non eſt de ſemine Aaron, ad offerendum incenſum Domino, ne patiatur ſicut paſſus eſt Core, & omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moſen. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Iſrael ſequenti die contra Moſen & Aaron, dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. * Quumque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moſes & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod poſtquam ingreſſi ſunt, operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria Domini.

* h. contra omnes indignaberis.

h.

* h. deglutivit

* h. dic

* h. Et eadem thuribula peccatorum producat in laminas.

* h. Vide infra ad oram.

XLIII. B. XLVIII. C.

Dixitque Dominus ad Moſen: Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos". Quumque jacerent in terra, dixit Moſes ad Aaron: Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens cito ad populum ut roges pro eis: jam enim egreſſa eſt * ira à Domino, & plaga deſævit. Quod quum feciſſet Aaron, & cucurriſſet ad mediam multitudinem, quam jam vaſtabat incendium, obtulit thymiama: & ſtans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus eſt, [a] & * plaga ceſſavit. Fuerunt autem qui percuſſi ſunt, quattuordecim millia hominum, & ſeptingenti abſque his qui perierant in ſeditione Core. Reverſuſque eſt Aaron ad Moſen ad oſtium tabernaculi fœderis poſtquam quievit interitus.

* h. Indignatio.

* h. [a] Incendium

XLIIII. B. XLVIIII. C.

Cap. 17.

Et loquutus eſt Dominus ad Moſen, dicens: Loquere ad filios Iſrael, & accipe ab eis virgas ſingulas per cognationes ſuas, à cunctis principibus tribuum, * virgas duodecim, & uniuſcujuſque nomen ſuperſcribes virgæ ſuæ. Nomen autem Aaron erit in * tribu Levi, & una virga cunctas eorum familias continebit: poneſque eas in tabernaculo fœderis coram teſtimonio, ubi loquar ad te. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus: & cohibebo à me querimonias filiorum Iſrael, quibus contra vos murmurant. Loquutuſque eſt Moſes ad filios Iſrael: & dederunt ei omnes principes virgas per ſingulas tribus: fueruntque virgæ duodecim * cum [b] virga Aaron. Quas quum poſuiſſet Moſes coram Domino in tabernaculo teſtimonii: ſequenti die regreſſus invenit germinaſſe virgam Aaron in domo Levi: & turgen-

* h Et ſine virgæ duodecim.

* h. In virga.

* [b] h. Cum. Noſtri, abſque.

* h. Quumque congregaretur multitudo populi adverſus Moſen & Aaron, aſpexerunt ad tabernaculum fœderis, & ecce operuit illud nubes, & apparuit gloria Domini. Quod poſtquam ingreſſi ſunt Moſes & Aaron, loquutus eſt Dominus ad Moſen dicens: Recedite de medio hujus multitudinis, repente devorabo eos. Ceciderunt Moſes & Aaron proni in terram."

a Monet nos marginalis iſtæc adnotatio, pro *plaga* in Hebræo haberi *incendium*. Id vero certum eſſe comprobatur, ſi Scripturæ præſentis ſenſum attendamus, non verba; nam verbum Hebraicum eſt מגפה, *maggepha*, quod ſignificat *plagam* ac *percuſſionem* quamlibet: pro qualitate autem hujus loci determinatur ad ſignificandum incendium, quo vaſtabatur multitudo filiorum Iſrael, ut dicitur verſu ſuperiori.

b Ex hoc loco obſervandum venit, ſcholiaſten noſtrum more Hieronymiano codices Latinorum *noſtros* vocare. Hebræus, inquit, habet *cum*, *noſtri*, id eſt, codices Latini habent, *abſque*. Vide ſimilem ſtylum lib. 2. Comment. in cap. 3. Epiſt. ad Galatas.

Digitized by Google

* h. Qui in amygdalas deformati ſunt.

tibus gemmis eruperant flores, qui, * foliis dilatatis, in amygdalas deformati ſunt. Protulit ergo Moſes omnes virgas de conſpectu Domini ad cunctos filios Iſrael: videruntque & receperunt ſinguli virgas ſuas. Dixitque Dominus ad Moſen: Refer virgam Aaron in tabernaculum teſtimonii, ut ſervetur ibi in ſignum rebellium filiorum, & quieſcant querelæ eorum à me, ne moriantur. Fecitque Moſes ſicut præceperat Dominus. Dixerunt autem filii Iſrael ad Moſen: Ecce defecimus, omnes perivimus. Quiquumque accedit ad tabernaculum Domini, moritur. Num uſque ad internecionem cuncti delendi ſumus?

XI. T. XLV. B. L. C. Cap. 18.

Dixitque Dominus ad Aaron: Tu, & filii tui, & domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem Sanctuarii: & tu & filii tui ſimul ſuſtinebitis peccata ſacerdotii veſtri. Sed & fratres tuos de tribu Levi, ſceptrum patris tui ſume tecum, præſtoque ſint, & miniſtrent tibi: tu autem & filii tui miniſtrabitis in tabernaculo teſtimonii. Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita dumtaxat, ut ad vaſa Sanctuarii & ad altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis ſimul. Sint autem tecum, & excubent in cuſtodiis tabernaculi, & in omnibus ceremoniis ejus. Alienigena non miſcebitur vobis. Excubate in cuſtodia Sanctuarii, & in miniſterio altaris: ne oriatur indignatio ſuper filios Iſrael. Ego dedi vobis fratres veſtros Levitas de medio filiorum Iſrael, & tradidi domum Domino, ut ſerviant in miniſteriis tabernaculi ejus. Tu autem & filii tui cuſtodite ſacerdotium veſtrum: & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum ſunt, per ſacerdotes adminiſtrabuntur. Si quis externus acceſſerit, * occidetur.

* h. morietur

XLVI. B. LI. C.

Loquutuſque eſt Dominus ad Aaron: Ecce ego dedi tibi cuſtodiam primitiarum mearum. Omnia quæ ſanctificantur à filiis Iſrael, tibi tradidi & filiis tuis pro officio ſacerdotali legitima ſempiterna. Hæc ergo * accipies de his, quæ ſanctificantur & oblata ſunt Domino. Omnis oblatio, & ſacrificium, & quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta ſanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum. * In Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo, quia conſecratum eſt tibi. Primitias autem, quas voverint & obtulerint filii Iſrael, tibi dedi, & filiis, ac filiabus tuis, jure perpetuo: qui mundus eſt in domo tua, veſcetur eis. Omnem * medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi. Univerſæ frugum primitiæ, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in uſus tuos: qui mundus eſt in domo tua, veſcetur eis. * Omne quod ex voto reddiderint filii Iſrael, tuum erit. Quidquid primum erumpit è vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, ſive ex hominibus, ſive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita dumtaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum eſt, redimi facias, * cujus redemtio erit poſt unum menſem, ſiclis argenti quinque, pondere Sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. Primogenitum autem bovis & ovis & capræ non facies redimi, quia ſanctificata ſunt Domino, ſanguinem tantum eorum fundes ſuper altare, & adipes adolebis in ſuaviſſimum odorem Domino. Carnes vero in uſum tuum cedent, ſicut pectuſculum conſecratum, & armus dexter, tua erunt. Omnes primitias Sanctuarii, quas offerunt filii Iſrael Domino, tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum ſalis eſt ſempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.

* h. Hæc ergo erunt tibi

* h. In Sanctis ſanctorum comedes illud.

* h. Pinguedinem

* h. Omne quod conſecratur à filiis Iſrael tuum erit

* h. Cujus redemptio erit poſt unum menſem, ad æſtimationem tuam ſiclis argenti quinque

LII. C.

Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Iſrael. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſionem, pro miniſterio quo ſerviunt mihi in tabernaculo fœderis: ut non accedant ultra filii Iſrael ad tabernaculum *, nec committant peccatum mortiferum, ſolis filiis Levi mihi in tabernaculo ſervientibus, & portantibus peccata populi. Legitimum ſempiternum erit in generationibus veſtris. Nihil aliud poſſidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in uſus eorum & neceſſaria ſeparavi.

* h. fœderis

LIII. C.

Loquutuſque eſt Dominus ad Moſen, dicens: Præcipe Levitis, atque denuntia: Quum acceperitis à filiis Iſrael decimas, quas dedi vobis *, primitias earum offerte Domino, id eſt, decimam partem decimæ, * ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quam de torcularibus: & univerſis quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron ſacerdoti. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini ſeparabitis, optima & electa erunt. Diceſque ad eos: * Si præclara & meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quaſi de area & torculari dederitis primitias: & comedetis eas in omnibus locis veſtris, tam vos quam familiæ veſtræ: quia pretium eſt pro miniſterio, quo ſervitis in tabernaculo teſtimonii. Et non peccabitis ſuper hoc, egregia vobis & pinguia reſervantes, ne polluatis oblationes filiorum Iſrael, & moriamini.

* h. Quas dedi vobis in hereditatem.

* h. Et reputabitur vobis, quaſi de area & torculari dederitis primitias.

* h. Quum

XII. T. XLVII. B. Cap. 19.

Loquutuſque eſt Dominus ad Moſen & Aaron, dicens: Iſta eſt religio * victimæ quam conſtituit Dominus. Præcipe filiis Iſrael, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla ſit macula, nec portaverit jugum: tradetiſque eam Eleazaro ſacerdoti. Qui eductam extra caſtra, immolabit in conſpectu omnium: & * tingens digitum in ſanguine ejus, aſperget contra fores tabernaculi ſeptem vicibus, combureteque eam cunctis videntibus, tam pelle & carnibus ejus quam ſanguine & fimo flammæ traditis. Lignum quoque cedrinum, & hyſſopum, coccumque bis tinctum ſacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat. Et tunc demum, lotis veſtibus & corpore ſuo, ingredietur in caſtra, commaculatuſque erit uſque ad veſperum. Sed & ille qui combuſſerit eam, lavabit veſtimenta ſua & corpus, & immundus erit uſque ad veſperum. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & * effundet eos extra caſtra in loco puriſſimo, ut ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam, & in aquam aſperſionis: quia pro * peccato vacca combuſta eſt. Quumque laverit, qui vaccæ portaverat cineres, veſtimenta ſua, immundus erit uſque ad veſperum. Habebunt hoc filii Iſrael & advenæ, qui habitant inter eos, a * ſanctum jure perpetuo. Qui tetigerit cadaver hominis, & propter hoc ſeptem diebus fuerit immundus: aſpergetur ex hac aqua die tertio & ſeptimo, & ſic mundabitur. Si die tertio aſperſus non fuerit, ſeptimo non poterit emundari. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aſperſus hac commiſtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Iſrael: quia aqua expiationis non eſt aſperſus, immundus erit, & manebit ſpurcitia ejus ſuper eum. Iſta eſt lex hominis qui

* h. religio legis.

* h. Et tollens de ſanguine ejus in digito ſuo.

* h. Et ponet eos.

* h. Quia pro peccato ſunt.

* a h. legitimum ſempiternum,

a In Hebræo eſt לחקת עולם, *lehhuccath olam*, quod infra ℣. 21. ab ipſo Hieronymo transfertur, *legitimum ſempiternum*, juxta præſentem hanc adnotationem marginalem Canonis Hebraicæ veritatis. Confer etiam ſcholion, *Et reputabitur, &c.* cum verſu 30. immediate ſequenti.

moritur in tabernaculo: Omnes qui ingrediuntur A tentorium illius, & universa vasa quæ ibi sunt, polluta erunt septem diebus. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. Si quis in agro tetigerit cadaver occisi hominis, aut per se mortui, sive os illius, vel sepulcrum, immundus erit septem diebus.

LIIII. C.
* h. combustionis peccati.

Tollentque de cineribus * combustionis atque peccati, & mittent aquas vivas super eos in vas. In quibus quum homo mundus tinxerit hyssopum, adsperget ex eo omne tentorium, & cunctam supellectilem, & homines B hujuscemodi contagione pollutos: atque hoc modo mundus lustrabit immundum tertio & septimo die. Expiatusque die septimo, lavabit & se & vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperam. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Ecclesiæ: quia sanctuarium Domini polluit, * & non est aqua lustrationis aspersus. Erit hoc præceptum legitimum sempiternum. Ipse quoque qui aspergit aquas, lavabit vestimenta sua: Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit usque ad C vesperum. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima quæ horum quidpiam tetigerit, immunda erit usque ad vesperam.

* h. Non est aqua lustrationis aspersus, immundus erit.

XLVIII. B.
LV. C.
Cap. 20.

Veneruntque filii Israel, & omnis multitudo in desertum Sin, mense primo, & mansit populus in Cades. Mortuaque est ibi Maria, & sepulta in eodem loco. Quumque indigeret aqua populus, coierunt adversus Mosen & Aaron: & versi in seditionem, dixerunt: Utinam periissemus inter fratres nostros coram Domino. Cur eduxistis Ecclesiam Domini in solitudinem, ut & nos & nostra jumenta moriantur? Quare nos fecistis ascendere de Ægypto, D & adduxistis in locum istum pessimum, qui seri non potest, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec mala granata, insuper & aquam non habet ad bibendum? Ingressusque Moses & Aaron, dimissa multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram[a]. Et * apparuit gloria Domini super eos.

a
* h. Et apparuit illis gloria Domini.
LVI. C.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater E tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Quumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & jumenta ejus. Tulit igitur Moses virgam, quæ erat in conspectu Domini, sicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles & * increduli. Num de petra hac vobis aquam * [b] poterimus ejicere? Quumque elevasset Moses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ, largissimæ, ita ut populus biberet & jumenta. Dixitque F Dominus ad Mosen & Aaron: Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, ubi jurgati sunt filii Israel contra Dominum, & sanctificatus est in eis.

* h. non habet, increduli.
* [b] h. Potero.

XIII. T.
XLVIII. B.
* h. Dicit
* h. invenit.

Misit interea nuntios Moses de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc * mandat frater tuus Israel: Nosti omnem laborem qui * apprehendit nos, quo modo descenderint patres nostri in Ægyptum, & habitaverimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Ægyptii, & patres nostros: & quo modo clamaverimus ad Dominum, & exaudierit nos, miseritque angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Et ecce in urbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexteram nec ad sinistram declinantes, donec transeamus terminos tuos.

LVII. C.

Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixeruntque filii Israel: Per tritam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod justum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus. At ille respondit: Non transibis. Statimque egressus est obvius, cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos, quamobrem divertit ab eo Israel. Quumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom:

LVIII. C.
* h eo quod increduli fueritis.
L. B.

Ubi loquutus est Dominus ad Mosen. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod * incredulus fuerit ori meo, ad Aquas contradictionis. Tolle Aaron, & filium ejus cum eo, & duces eos in montem Hor. Quumque nudaveris patrem veste sua, indues ea Eleazarum filium ejus: & Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moses ut præceperat Dominus: & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Quumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

LI. B.
LVIIII. C.
Cap. 21.

Quod quum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam, pugnavit contra illum, & victor exsistens, duxit ex eo prædam. At Israel voto se Domino obligans ait: Si tradideris populum istum in manu mea, * delebo urbes ejus. Exaudivitque Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus: & vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema. Profecti sunt autem & de monte Hor, per viam quæ ducit ad mare Rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris:

* h. Anathematizabo.

LII. B.

Loquutusque contra Deum & Mosen, ait: Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum * plagas & mortes plurimorum, venerunt ad Mosen, atque dixerunt: Peccavimus, quia loquuti sumus contra Dominum & te: ora ut tollat à nobis serpentem. Oravitque Moses pro populo,

* h. morsus.

LX. C.

Et loquutus est Dominus ad eum: Fac serpentem, &

[a] Editi ac MSS. fere omnes libri hunc locum ita legunt, *corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem hujus populi, & aperi eis thesaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut satiati cesset murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini super eos.* Hæc autem verba expungit Canon Heb. verit. à verbo, *clamaveruntque*, inclusive usque ad illud, *murmuratio eorum.* Addita credi possunt ab aliquo interprete Latinorum, apud quos, ut testantur Hieronymus & Augustinus, tot erant exemplaria diversa, quot codices. Sunt qui putant hoc additamentum sumtum fuisse ex aliqua paraphrasi Chaldaica, quarum olim major numerus erat, quam sit hodie. Quidquid vero dicatur, certum est verba hæc superabundare in exemplaribus Bibliorum, quia non exstant in textu Hebræo, vel Samaritano: non in translatione LXX. Seniorum; neque apud alios interpretes, Chaldæum puta, Syrum, & Arabem. Denique supersunt adhuc Latini Bibliorum sacrorum codices optimæ notæ, in quibus absunt quæ in editis abundare videntur; hujus rei fidem facit Bibliorum exemplar Corbeiense ante octingentos annos descriptum, in quo nihil invenias præter ea quæ in Hebraico textu leguntur: etsi posteriùs emendator vitiosus aliquis, totum additamentum suppleverit ad oram marginalem voluminis, cum signo posito in textu, quasi hæc verba ibi desiderarentur.

[b] Ad solum Mosen loquentem hoc verbum refert scholiastes noster; sed in Hebræo vox est pluralis numeri, *ejiciemus*, vel, *educemus*.

Digitized by Google

pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moses serpentem æneum, & posuit eum pro signo: quem quum percussi aspicerent, sanabantur. Profectique filii Israel castrametati sunt in Oboth. Unde egressi fixere tentoria in Hieabarim, in solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam. Et inde moventes, venerunt ad torrentem Zared. [LIII. B.] Quem relinquentes castrametati sunt contra Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorræi. Siquidem Arnon terminus est in Moab, dividens Moabitas & Amorræos. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in [a] Ar, & recumberent in finibus Moabitarum.

[LXI. C.] Et ex eo loco apparuit puteus, super quo loquutus est Dominus ad Mosen: Congrega populum, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Israel [b] carmen istud: Ascendat puteus. Concinebant: Puteus: quem foderunt principes, & paraverunt duces multitudinis in * datore legis, & in baculis suis. [* h. In doctore legis] De solitudine, Matthana: & de Matthana, Nahaliel: de Nahaliel in Bamoth. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga: quod respicit contra desertum. Misit autem Israel nuntios ad Seon regem Amorræorum, dicens: Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam, non declinabimus in agros & in vineas, non bibemus aquas ex puteis, via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit ut transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato, egressus est obviam in desertum, & venit in Jasa, pugnavitque contra eum. A quo percussus est in ore gladii, & possessa est terra ejus ab Arnon usque Jebboc, & filios Ammon: quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.

[LXII. C.] Tulit ergo Israel omnes civitates ejus, & habitavit in urbibus Amorræi, in Esebon scilicet, & viculis ejus. Urbs Esebon fuit Seon regis Amorræi, qui pugnavit contra regem Moab*: & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, usque Arnon. [* h. contra regẽ Moab[c] priorem.] Idcirco dicitur in Proverbio: Venite in Esebon, ædificetur, & construatur civitas Seon. Ignis egressus est de Esebon, flamma de oppido Seon, & devoravit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Væ tibi Moab, peristi popule Chamos. Dedit filios ejus in fugam, & filias in captivitatem, regi Amorræorum, Seon. Jugum ipsorum disperiit ab Esebon usque Dibon, lassi pervenerunt in Nophe, * & [d] usque Medaba. [*h. Quæ est [d] contra] [LIIII. B.] Habitavit itaque Israel in terra Amorræi. Misitque Moses qui explorarent Jazer: cujus ceperunt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edraï. Dixitque Dominus ad Mosen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum ac terram ejus, faciesque illi sicut fecisti Seon regi Amorræorum habitatori Esebon. Percusserunt igitur & hunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internecionem, & possederunt terram illius.

Profectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Jordanem Jericho sita est. [LV. B. Cap. 22. XIIII. T. LXIII. C.] Videns autem Balac filius Sepphor omnia quæ fecerat Israel Amorræo; & quod pertimuissent eum Moabitæ, & impetum ejus ferre non possent; dixit ad majores natu Madian: ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quo modo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab. Misit ergo nuntios ad Balaam filium Beor * Hariolum, qui habitabat super flumen terræ filiorum Ammon, ut vocarent eum, [*h. Misit ergo nuntios ad Balaam filium Behor, *qui habitabat in* Phethor *super* flumen *terræ filiorũ* populi sui.] & dicerent: Ecce egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me. Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere eum & ejicere de terra * mea: novi enim quod benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris. [*h. non habet, mea.] Perrexeruntque seniores Moab, & majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus. Quumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac: ille respondit: Manete hîc nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum: * Quid sibi volunt homines isti apud te? [* h. Qui sunt homines isti, qui sunt apud te?] Respondit: Balac filius Sepphor rex Moabitarum misit ad me, dicens: Ecce populus qui egressus est de Ægypto, operuit superficiem terræ: veni & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum.. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis, neque maledicas populo: quia benedictus est. Qui mane consurgens dixit ad principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum. Reversi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum. Rursum ille multo plures & nobiliores quam ante miserat, misit. Qui quum venissent ad Balaam, dixerunt: * Sic dicit Balac filius Sepphor: [* h. Hæc dicit.] Ne cuncteris venire ad me: paratus sum honorare te, & quidquid volueris * dabo: [* h. faciam.] veni, & maledic populo isti. Respondit Balaam: Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar. Obsecro ut hîc maneatis etiam hac nocte, & scire queam quid mihi rursum respondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis: ita dumtaxat, ut quod tibi præcepero, facias. Surrexit Balaam mane, & strata asina sua profectus est cum eis. Et * iratus est Deus. [* h. Et iratus est Deus eo quod pergeret.] Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui sedebat asinæ, & duos pueros habebat secum. Cernens asina angelum " Domini stantem in via, evaginato gladio, avertit se de itinere, [h.]

[a] Pro *Ar*, Canon & alii fere omnes MSS. codices legunt, *Arnon*; sed error hic est librariorum, qui ex immediate præcedenti *Arnon* decepti sunt: non intelligentes apud Hieronymum libro de locis Hebraicis, *Arnon* esse rupem quamdam in sublime projectam in finibus Amorræorum, inter Moab & Amorræos: *Ar* vero locum vel oppidum Arnonæ, quod à septuaginta Interpretibus per extensam vocalem *Er* dicitur. De nomine *Ar* idem Hieronymus lib. 6. Comment. in cap. 15. Isaiæ hæc à nobis observari voluit: *Pro Ar*, inquit, *quod solus Theodotio ita posuit ut legitur in Hebræo, Aquila & Symmachus, urbem interpretati sunt: non considerantes quod inter* AIN *&* RES *elementa Hebraica*, IOD *litteram non habet: qua si esset, recte civitas diceretur.*

[b] Totum carmen illud recitat sanctus Hieronymus Epistola ad Fabiolam de 42. mansionibus Israelitarum in deserto: quod quum insignes habeat à nostro textu variantes lectiones, non abs re visum est huc ipsa Hieronymi verba transtulisse. Sic igitur legas in Mansione 39. *Post hæc venerunt ad puteum, ubi cecinit Israel carmen hoc:* Ascende putee, quem foderunt principes, & aperuerunt duces populorum in datore legum, & in baculo ejus; & de solitudine in Matthana, & de Matthana ad torrentem Dei; & de torrente Dei ad excelsa, & de excelsis ad vallem, quæ est in regione Moab in vertice Phasga, qui prospicit contra desertum. *Hæc loca in finibus Amorræorum quidam interpretantes, putant non mansiones esse, sed transitus, &c.* Prudentem studiosumque lectorem rogatum velim, ut sciat Hieronymum hoc loco vertere quædam nomina Hebraica juxta proprias significationes, licet in sacro textu ea posuerit ut leguntur in Hebræo.

[c] Bene monet Scholiastes, quod Seon rex Amorræorum expugnavit regem Moab priorem: significat enim Scriptura hujus loci expugnatum fuisse à Seone regem Moabitarum primum, vel eum qui regnaverat ante Balac

[d] Olim pro עד, *ad*, quod scribitur in Hebræo hodierno, legebant hîc על, *al*, ut liquet è textu Samaritano, ac ex præsenti Canonis adnotatione marginali.

&

Digitized by Google

& ibat per agrum. Quam quum verberaret Balaam, A & vellet ad semitam reducere, stetit angelus ″ Domini in angustiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur. Quem videns asina, junxit se parieti, & attrivit sedentis pedem. At ille iterum verberabat eam: & nihilominus angelus ″ Domini ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit. Quumque vidisset asina stantem angelum ″ Domini, cecidit sub pedibus sedentis, qui iratus, vehementius cædebat * fuste latera ejus. Aperuitque Dominus os asi- B næ, & loquuta est: Quid feci tibi? cur percutis me ecce jam tertio? Respondit Balaam: Quia * [commeruisti, &] illusisti mihi: * utinam haberem gladium, ut te percuterem. Dixit asina: Nonne animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? dic quid simile umquam fecerim tibi. At ille ait: Numquam. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit angelum ″ Domini stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus * in terram. Cui angelus ″ Domini: Cur, C inquit, tertio verberas asinam tuam? Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihique contraria: & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viveret. Dixit Balaam. Peccavi, nesciens quod tu stares contra me: & nunc si displicet tibi ut vadam, Revertar. Ait angelus ″ Domini: Vade cum istis, & cave ne aliud quam præcepero tibi loquaris. Ivit igitur cum principibus. Quod quum audisset Balac, egressus est in occursum ejus, in oppido Moabitarum, quod situm D est in extremis finibus Arnon. Dixitque ad Balaam: Misi nuntios ut vocarem te: cur non statim venisti ad me? an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo? Cui ille respondit: Ecce adsum: numquid potero loqui aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo? Perrexerunt ergo simul, & venerunt in urbem, * quæ in extremis regni ejus ᵃ finibus erat. Quumque occidisset Balac boves & oves, misit ad Balaam, & principes qui cum eo erant, munera. Mane autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam E partem populi.

Dixitque Balaam ad Balac: Ædifica mihi hîc septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes. Quumque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum & arietem super aram. Dixitque Balaam ad Balac: Sta paulisper juxta holocaustum tuum, donec vadam, si forte occurrat mihi Dominus, & quodquumque imperaverit, loquar tibi. Quumque abiisset velociter, occurrit ei Deus. Loquutusque est ad eum Balaam: Se- F ptem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum & arietem desuper. Dominus autem posuit verbum in ore ejus, & ait: Revertere ad Balac, & hæc loquêris. Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, & omnes principes Moabitarum: assumtaque parabola sua, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis: Veni, inquit, & maledic Jacob: propera, & detestare Israel. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Qua ratione detester, quem Dominus non G detestatur? De summis silicibus * videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur. Quis dinumerare

h.
h.
h.
* h. baculo.
LXIIII. C.
* h. Quia illusisti mihi.
* h. Si haberem gladiũ in manu mea utique interficerem te.
h.
* h. non habet, in terrā
h.
h.
* h. non habet, quæ in extremis finibus regni ejus erat. Sic habet: Et venerunt in urbem ᵃ Husoth, quæ vertitur in Latinum, extrema.
Cap. 23.
* h non habet, paulisper.
* h. video & considero.

possit pulverem Jacob, & nosse numerum stirpis Israel? Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia. Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc quod agis? Ut malediceres inimicis meis * vocavi te: & tu è contrario benedicis eis. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus? Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum unde partem Israelis videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei. Quumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem * montis Phasga, ædificavit Balaam septem aras, & impositis desuper vitulis atque arietibus, dixit ad Balac: Sta hîc juxta holocaustum tuum, donec ego pergam obvius. Cui quum Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait: Revertere ad Balac, & hæc loquêris. Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, & principes Moabitarum cum eo. Ad quem Balac: Quid, inquit, loquutus est Dominus? Et ille assumta parabola sua ait: Sta * Balac, & ausculta, audi fili Sepphor: Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? loquutus est, & non implebit? ᵇ * Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo Non est idolum in Jacob, nec videtur simulacrum in Israel. Dominus Deus ejus cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit eum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israel. Temporibus suis dicetur Jacob & Israeli quid * operatus sit Deus. Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit donec devoret prædam, & occisorum sanguinem bibat. Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille ait: Nonne dixi tibi, quod quidquid mihi Dominus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad alium locum: si forte placeat Deo ut inde maledicas ei. Quumque duxisset eum super verticem montis Phohor, qui respicit solitudinem, dixit ei Balaam: Ædifica mihi hîc septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes. Fecit Balac ut Balaam dixerat: imposuitque vitulos & arietes per singulas aras.

Quumque vidisset Balaam quod placeret Domino ut benediceret Israeli, nequaquam abiit ut ante perrexerat, ut augurium quæreret: sed dirigens contra desertum vultum suum, & elevans oculos, vidit Israel in tentoriis commorantem per tribus suas: & irruente in se Spiritu Dei, assumta parabola ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit & sic aperiuntur oculi ejus. Quam pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Israel! ut valles nemorosæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri propter aquas. Fluet aqua de situla ejus, & semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex ejus, & auferetur regnum illius. Deus eduxit eum de Ægypto, cujus fortitudo, similis est rhinocerotis. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, & perforabunt sagittis. Accubans dormivit ut leo, & quasi leæna, * quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus, qui maledi-

* h. Tuli te.
* h. non habet, montis.
* h. Sta Balac, & audi, ausculta fili Sepphor eloquia mea.
* * h. Ecce benedictiones accepi à quibus prohiberi non valeo.
* h. Quid operatur Deus.
Cap. 24.
* h. Quis suscitabit eum?

a Samaritæ legunt חזיות, *hhizoth*, id est, *visionum*, ut habetur in Latina versione textûs Hebræo-Samaritani.

b Variant hoc loco textus Hebræus ac Samaritanus: legit Hebræus, הנה ברך לקחתי וברך, *hinne barech lacahhthi: uberech*, hoc est; *Ecce benedicere accepi: & benedixit.* Samaritanus autem ita habet, הן לברך לקחתי אברך, *hen lebarech lacahthi; abarecha*, quod Latine vertunt: *Ecce ad benedicendum assumptus sum; benedicam.*

Digitized by Google

xerit tibi, in maledictionem reputabitur. Iratusque A Balac contra Balaam, complosis manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus è contrario tertio benedixisti: * revertere ad locum tuum.

* h. fuge.

Decreveram quidem magnifice honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito. Respondit Balaam ad Balac: Nonne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi: Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero præterire sermonem Domini * Dei mei, ut vel boni quid vel mali proferam ex corde meo: sed quidquid Dominus di- B xerit, hoc loquar? Verumtamen pergens ad populum meum, dabo consilium, quid populus tuus huic populo faciat extremo tempore. Sumta igitur parabola, rursum ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, & visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos. * Videbo eum, sed non modo: intuebor illum, sed non prope. Orietur stella ex Jacob, & consurget virga ex Israel: & percutiet duces Moab, C vastabitque omnes filios Seth. Et erit Idumæa possessio ejus: hereditas Seïr cedet inimicis suis: Israel vero fortiter aget. De Jacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis. Quumque vidisset Amalec, assumens parabolam ait: Principium gentium Amalec, cujus extrema perdentur. Vidit quoque Cinæum: & assumta parabola, ait: Robustum est quidem habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe * Cinæi, quamdiu poteris permanere: Assur enim capiet te. As- D sumtaque parabola iterum locutus est: Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt. Surrexitque Balaam, & reversus est in locum suum: Balac quoque via, qua venerat, rediit.

* h. non habet, Dei mei.

* h. Video eum, sed non modo, considero illum, sed non prope.

* Librariorum errore vitium inolevit, ut pro Cinæo hic Caïn scribatur.

XV. T. LVI. B. LXV. C. Cap. 25.

Morabatur autem eo tempore Israel in Setthim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia * sua. At illi comederunt & adoraverunt deos earum. * Initiatusque est Israel E Beel-Phehor: & iratus Dominus Israel, ait ad Mosen: Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut avertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moses ad Judices Israel: Occidat unusquisque proximos suos, qui * initiati sunt Beel-Phehor. Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitin, vidente Mose, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod quum vidisset Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis, surrexit de F medio multitudinis, & arrepto pugione, ingressus est post virum Israeliten in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem, in locis genitalibus. Cessavitque plaga à filiis Israel: & occisi sunt viginti quattuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Mosen: Phinees filius Eleazar filii Aaron sacerdotis avertit iram meam à filiis Israel: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere * ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi G quam semini illius pactum sacerdotii sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiavit scelus filiorum Israel. Erat autem nomen viri Israelitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis. Porro mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Chozbi, filia Sur, principis nobilissimi Madianitarum.

* h. Ad sacrificia deorum suorū.

* h. Adjunctusque est Israel.

* h. Adjuncti

LXVI. C.

* h. non habet, ad eum.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidiis per idolum Phehor, & Chozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phehor.

LVII. B.

Postquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Mosen, & Eleazarum filium Aaronis sacerdotem: Numerate omnem summam filiorum Israel à viginti annis & supra, per * domos & cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. * Loquuti sunt itaque Moses & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant à viginti annis & supra, sicut Dominus imperarat, quorum iste est numerus: Ruben primogenitus Israel. Hujus filius, Enoch, à quo familia Enochitarum: & Phallu, à quo familia Phalluitarum: & Esron, à quo familia Esronitarum: & Charmi, à quo familia Charmitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben: quarum numerus inventus est, quadraginta tria millia & septingenti triginta. Filius Phallu, Eliab. Hujus filii, Namuel & Dathan & Abiram. Isti sunt Dathan & Abiram principes populi, qui surrexerunt contra Mosen & Aaron in seditione Core, quando contra Dominum rebellarunt: & aperiens terra os suum * devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, ut, * Core pereunte, filii illius non perirent. Filii Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namuelitarum: Jamin, ab hoc familia Jaminitarum: Jachin, ab hoc familia Jachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. Hæ sunt familiæ de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit, viginti duo millia ducenti. Filii Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum: Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Heri, ab hoc familia Heritarum: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Areli, ab hoc familia Arelitarum. Istæ sunt familiæ Gad, quarum omnis numerus fuit, quadraginta millia quingenti. Filii Juda, Her & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanaan. Fueruntque filii Juda, per cognationes suas: Sela, à quo familia Selanitarum: Phares, à quo familia Pharesitarum: Zare, à quo familia Zareitarum. Porro filii Phares: Esron, à quo familia Esronitarum: & Amul, à quo familia Amulitarum. Istæ sunt familiæ Judæ, quarum omnis numerus fuit, septuaginta sex millia, quingenti. Filii Issachar, per cognationes suas: Thola, à quo familia Tholaitarum: Phua, à quo familia Phuaitarum: Jasub, à quo familia Jasubitarum: Semron, à quo familia Semronitarum. Hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quattuor millia trecenti. Filii Zabulon per cognationes suas: Sared, à quo familia Sareditarum: Elon, à quo familia Elonitarum: Jalel, à quo familia Jalelitarum. Hæ sunt cognationes Zabulon, quarum numerus fuit, sexaginta millia quingenti. Filii Joseph per cognationes suas, Manasse & Ephraim. De Manasse ortus est Machir, à quo familia Machiritarum. Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios: Hiezer, à quo familia Hiezeritarum: & Helec, à quo familia Helecitarum: & Asriel, à quo familia Asrielitarum: & Sechem, à quo familia Sechemitarum: & Semida, à quo familia Semidaitarum: & Epher, à quo familia Epheritarum.

LVIII. B. LXVII. C. Cap. 26.

* h. per domos patrū suorum.

* h. Numeraverunt itaque Moses & Eleazar.

* h. Deglutivit eos & Core.

* h. Filii quoque Core non perierunt.

Digitized by Google

Fuit autem Epher pater Salphaad, qui filios non A
habebat, sed tantum filias, quarum ista sunt nomina: Maala, & Noa, & Egla, & Melcha, & Thersa. Hæ sunt familiæ Manasse, & numerus earum, quinquaginta duo millia septingenti. Filii autem Ephraim per cognationes suas, fuerunt hi: Suthala, à quo familia Suthalaitarum: Becher, à quo familia Becheritarum: Thahan, à quo familia Thahanitarum. Porro filius Suthala fuit Heran, à quo familia Heranitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Ephraim, quorum numerus fuit, triginta duo mil- B
lia quingenti. Isti sunt filii Joseph per familias suas. Filii Benjamin in cognationibus suis: Bale, à quo familia Baleitarum: Asbel, à quo familia Asbelitarum: Ahiram, à quo familia Ahiramitarum: Sephupham, à quo familia [a] Sephuphamitarum: Hupham, à quo familia Huphamitarum. Filii Bale, Ard, & Naaman. De Ard familia Arditarum: de Naaman familia Naamitarum. Hi sunt filii Benjamin per cognationes suas, quorum numerus, quadraginta quinque millia sexcenti. Filii Dan per cognationes suas: C
Suham, à quo familia Suhamitarum. Hæ cognationes Dan per familias suas. Omnes fuere Suhamitæ, quorum numerus erat, sexaginta quatuor millia quadringenti. Filii Aser per cognationes suas: Jemna, à quo familia Jemnaïtarum: Jesui, à quo familia Jesuitarum: Bria, à quo familia Briaïtarum. Filii Bria: Heber, à quo familia Heberitarum: & Melchiel, à quo familia Melchielitarum. Nomen autem filiæ Aser, fuit Sarah. Hæ cognationes filiorum Aser, & numerus eorum, quinquaginta tria millia quadrin- D
genti. Filii Nephthali per cognationes suas: Jasel, à quo familia Jaselitarum: Guni, à quo familia Gunitarum: Jeser, à quo familia Jeseritarum: Sellem, à quo familia Sellemitarum. Hæ sunt cognationes filiorum Nephthali per familias suas: quorum numerus, quadraginta quinque millia quadringenti. Ista est summa filiorum Israel, qui recensiti sunt, sexcenta millia, & mille septingenti triginta. Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Istis dividetur terra juxta numerum vocabulorum in possessio- E
nes suas. Pluribus majorem partem dabis, & paucioribus minorem: singulis, sicut nunc recensiti sunt, tradetur possessio: ita dumtaxat ut sors terram Tribubus dividat & familiis. Quidquid sorte contigerit, hoc vel plures accipient, vel pauciores. Hic (LVIIII. B.)
(LXVIIII. C.) quoque est numerus * filiorum Levi per familias suas: (* h.non habet, filiorū.)
Gerson, à quo familia Gersonitarum: Caath, à quo familia Caathitarum: Merari, à quo familia Meraritarum. Hæ sunt familiæ Levi: Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Musi, fami- F
lia Cori. At vero Caath genuit Amram: qui habuit uxorem Jochebed filiam Levi, quæ nata est ei in Ægypto. Hæc genuit Amram viro suo filios Aaron & Mosen, & Mariam sororem eorum. De Aaron nati sunt Nadab & Abiu, & Eleazar & Ithamar: quorum Nadab & Abiu mortui sunt, quum obtulissent ignem alienum coram Domino. Fueruntque
* omnes] qui numerati sunt, viginti tria millia generis masculini, ab uno mense & supra: quia non (* h.non habet.)
sunt recensiti inter filios Israel, nec eis cum cæteris G
est data possessio. Hic est numerus filiorum Israel qui descripti sunt à Mose & Eleazaro sacerdote, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho. Inter quos, nullus fuit eorum qui ante numerati sunt à Mose & Aaron in deserto Sinaï. Prædixerat enim Dominus, quod omnes morerentur in solitudine. Nullusque remansit ex eis, nisi Chaleb filius Jephonne, & Josue filius Nun.

Accesserunt autem filiæ Salphaad, filii Epher, (LXX. C. Cap. 27.)
filii Galaad, filii Machir, filii Manasse qui fuit filius Joseph: quarum sunt nomina, Maala, & Noa, & Egla, & Melcha, & Thersa. Steteruntque coram Mose & Eleazaro sacerdote, & cunctis principibus populi ad ostium tabernaculi fœderis, atque dixerunt: Pater noster mortuus est in deserto, nec fuit in seditione, quæ concitata est contra Dominum sub Core, sed in peccato suo mortuus est: hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Date nobis possessionem inter * cognatos patris nostri. Retulitque Moses causam earum * ad judicium Domini. Qui dixit ad eum: Justam rem postulant filiæ Salphaad: da eis possessionem inter * cognatos patris sui, & ei in hereditatem succedant. Ad filios autem Israel loqueris * hæc: (* h. fratres. * h. Retulitque causam earum corā Domino. * h. fratres. * h. non habet, hæc.) Homo quum mortuus fuerit absque (LXXI. C.)
filio, ad filiam ejus transibit hereditas. Si filiam non habuerit, habebit successores fratres suos. Quod si & fratres non fuerint, dabitis hereditatem fratribus patris ejus. Sin autem nec patruos habuerit, dabitur hereditas his qui ei proximi sunt, eritque hoc filiis Israel * sanctum lege perpetua, sicut præcepit Dominus Mosi. (* h. Eritque hoc filiis Israel legitimum judicii, sicut præcepit Dominus Mosi.) Dixit quoque Dominus ad Mo- (LXXII. C.)
sen: Ascende in montem istum Abarim, & contemplare inde terram, quam daturus sum filiis Israel. Quumque videris eam, * ibis & tu ad populum tuum, sicut * ivit frater tuus Aaron: quia offendistis me in deserto Sin in contradictione multitudinis, nec sanctificare me voluistis coram eis super aquas. Hæ sunt aquæ contradictionis in Cades in deserto Sin. * Cui respondit Moses: Provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis, hominem, qui sit super multitudinem hanc: & possit exire & intrare ante eos, & educere eos vel introducere: ne sit populus Domini sicut oves absque pastore. (* h. colligeris. * h collectus est. * h. Et loquutus est Moses corā Domino dicens. LX. B.) Dixitque Do- (LXXIII. C.)
minus ad eum: Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus, & pone manum tuam super eum. Qui stabit coram Eleazaro sacerdote & omni multitudine: & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ ut audiat eum omnis synagoga filiorum Israel. Pro hoc, si quid agendum * erit, Eleazar sacerdos consulet Dominum. Ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipse, & omnes filii Israel cum eo, & cætera multitudo. Fecit Moses ut præceperat Dominus. Quumque tulisset Josue, statuit eum coram Eleazaro sacerdote & omni frequentia populi. Et impositis capiti ejus manibus, cuncta replicavit quæ mandaverat Dominus. (* h. Coram Eleazaro sacerdote stabit ut consulat eum in judicio doctrinæ coram Domino.)

Dixit quoque Dominus ad Mosen: Præcipe filiis (XVI. T.)
Israel, & dices ad eos: * Oblationem meam & panes, (LXI. B. LXXIIII. C. Cap. 28.)
& incensum odoris suavissimi offerte per tempora sua. Hæc sunt sacrificia quæ offerre debetis: Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum: unum offeretis mane, & alterum ad vesperam: decimam partem Epha similæ, quæ conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem Hin. Holocaustum juge est quod obtulistis in monte Sinaï in odorem suavissimum incensi Domini. Et libabitis vini quartam partem Hin per agnos singulos in Sanctuario Domini. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, juxta omnem ritum sacrificii matutini, & libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino. (* h. Oblationem panis mei.) Die autem sab- (LXXV. C.)
bathi offeretis duos agnos anniculos immaculatos,

a Excidit hîc loci in Hebræo unum ש, *the*; unde legimus *Suphamitarum*, pro *Sephuphamitarum* juxta Canonem Heb. veritatis.

Digitized by Google

& duas decimas similæ oleo conſperſæ in ſacrificio, A
& liba quæ rite funduntur per ſingula ſabbatha in
LXXVI. C. holocauſtum ſempiternum. In Kalendis autem,
(id eſt in menſium exordiis,) offeretis holocauſtum
Domino, vitulos de armento duos, arietem unum,
agnos anniculos ſeptem immaculatos, & tres deci-
mas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio per ſingulos
vitulos: & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ per
* h. Et ſingulas decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio per agnos. ſingulos arietes: &* decimam decimæ ſimilæ ex oleo
in ſacrificio per agnos ſingulos. Holocauſtum ſuaviſ-
ſimi odoris atque incenſi eſt Domino. Libamenta B
autem vini, quæ per ſingulas fundenda ſunt victi-
mas, iſta erunt: media pars Hin per ſingulos vitu-
los, tertia per arietem, quarta per agnum. Hoc erit
holocauſtum per omnes menſes, qui ſibi anno ver-
tente ſuccedunt. Hircus quoque offeretur Domino
pro peccatis in holocauſtum ſempiternum cum li-
LXII. B. LXXVII. C. bamentis ſuis. Menſe autem primo, quartadeci-
ma die menſis, Phaſe Domini* erit, & quintadeci-
* h. non habet, erit. ma die ſolennitas: ſeptem diebus veſcentur azymis.
Quarum dies prima venerabilis & ſancta erit: omne C
* h. non habet, in ea. opus ſervile non facietis * in ea. Offeretiſque incen-
ſum holocauſtum Domino, vitulos de armento duos,
arietem unum, agnos anniculos immaculatos ſeptem:
& ſacrificia ſingulorum ex ſimila quæ conſperſa ſit
oleo, tres decimas per ſingulos vitulos, & duas de-
* a h. ſimiliter hic. cimas per arietem, & * decimam decimæ per agnos
ſingulos: id eſt, per ſeptem agnos. Et hircum pro
peccato unum, ut expietur pro vobis, præter holo-
cauſtum matutinum quod ſemper offeretis. Ita fa-
cietis per ſingulos dies ſeptem dierum in fomitem D
ignis, & in odorem ſuaviſſimum Domino, qui ſur-
get de holocauſto, & de libationibus ſingulorum.
Dies quoque ſeptimus celeberrimus & ſanctus erit
* h. non habet, in eo. vobis: omne opus ſervile non facietis * in eo.
LXIII. B. LXXVIII. C. Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas
fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabi-
* h. non habet, in ea. lis & ſancta erit: omne opus ſervile non facietis * in
ea. Offeretiſque holocauſtum in odorem ſuaviſſi-
mum Domino, vitulos de armento duos, arietem
unum, & agnos anniculos immaculatos ſeptem: at- E
que in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres
decimas per ſingulos vitulos, per arietes duas, per
* h. Hic ut ſupra. agnos * decimam decimæ, qui ſimul ſunt agni ſeptem.
* h. qui mactatur, non habet. Hircum quoque unum. * Qui mactatur pro expia-
tione: præter holocauſtum ſempiternum & liba ejus.
Immaculata offeretis omnia cum libationibus ſuis.
LXIIII. B. LXXVIIII. C. Cap. 29. Menſis etiam ſeptimi prima dies venerabilis &
ſancta erit vobis. Omne opus ſervile non facietis * in
* h non habet, in ea, quia. ea, quia dies clangoris * eſt & tubarum. Offeretiſ-
* h. Dies clangoris erit vobis. que holocauſtum in odorem ſuaviſſimum Domino, F
vitulum de armento unum, arietem unum, agnos
anniculos immaculatos ſeptem: & in ſacrificiis eo-
rum, ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos
vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam
per agnum, qui ſimul ſunt agni ſeptem: & hircum
pro peccato, qui offertur in expiationem populi,
præter holocauſtum Kalendarum cum ſacrificiis ſuis,
& holocauſtum ſempiternum cum libationibus ſoli-
tis. Eiſdem ceremoniis offeretis in odorem ſuaviſſi- G
LXXX. C. mum incenſum Domino. Decima quoque dies
menſis hujus ſeptimi erit vobis ſancta atque vene-
rabilis, & affligetis animas veſtras: omne opus ſer-
* h. non habet, in ea. vile non facietis * in ea. Offeretiſque holocauſtum
Domino in odorem ſuaviſſimum, vitulum de armen-
to unum, arietem unum, agnos anniculos immacu-
latos ſeptem: & in ſacrificiis eorum, ſimilæ oleo

conſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos, duas
decimas per arietem, * decimam decimæ per agnos * h. ſingulas decimas per ſingulos agnos.
ſingulos, qui ſunt ſimul ſeptem agni: & hircum pro
peccato, abſque his quæ offerri pro delicto ſolent in
expiationem, & holocauſtum ſempiternum, cum ſa-
crificio & libaminibus eorum. Quintadecima ve- LXXXI. C.
ro die menſis ſeptimi, quæ vobis ſancta erit atque
venerabilis, omne opus ſervile non facietis * in ea, * h. non habet, in ea.
ſed celebrabitis ſolennitatem Domino ſeptem die-
bus. Offeretiſque holocauſtum in odorem ſuaviſſi-
mum Domino, vitulos de armento tredecim, arie-
tes duos, agnos anniculos quattuordecim immacu-
latos: & in libamentis eorum, ſimilæ oleo conſper-
ſæ tres decimas per vitulos ſingulos, qui ſunt ſimul
vituli tredecim: & duas decimas arieti uno, id eſt,
ſimul arietibus duobus, & * decimam decimæ agnis * ut ſupra
ſingulis, qui ſunt ſimul agni quattuordecim: & hir-
cum pro peccato, abſque holocauſto ſempiterno,
& ſacrificio, & libamine ejus. In die altero offere-
tis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos
anniculos immaculatos quattuordecim: ſacrificiaque
& libamina ſingulorum per vitulos & arietes &
agnos rite celebrabitis: & hircum pro peccato, abſ-
que holocauſto ſempiterno, ſacrificioque & libami-
ne ejus. Die tertio offeretis vitulos undecim, arie-
tes duos, agnos anniculos immaculatos quattuorde-
cim: ſacrificiaque & libamina ſingulorum per vitu-
los & arietes & agnos rite celebrabitis: & hircum
pro peccato, abſque holocauſto ſempiterno, ſacri-
ficioque & libamine ejus. Die quarto offeretis vi-
tulos decem, arietes duos, agnos anniculos imma-
culatos quattuordecim: ſacrificiaque eorum, & li-
bamina ſingulorum per vitulos & arietes & agnos
rite celebrabitis: & hircum pro peccato abſque ho-
locauſto ſempiterno, ſacrificioque ejus & libamine.
Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos,
agnos anniculos immaculatos quattuordecim: ſacri-
ficiaque & libamina ſingulorum per vitulos & arie-
tes & agnos rite celebrabitis: & hircum pro pecca-
to, abſque holocauſto ſempiterno, ſacrificioque ejus
& libamine. Die ſexto offeretis vitulos octo, arie-
tes duos, agnos anniculos immaculatos quattuorde-
cim: ſacrificiaque & libamina ſingulorum per vitu-
los & arietes & agnos rite celebrabitis: & hircum
pro peccato, abſque holocauſto ſempiterno, ſacri-
ficioque ejus & libamine. Die ſeptimo offeretis vi-
tulos ſeptem, arietes duos, agnos anniculos imma-
culatos quattuordecim: ſacrificiaque & libamina ſin-
gulorum per vitulos & arietes & agnos rite celebra-
bitis: & hircum pro peccato abſque holocauſto ſem-
piterno, ſacrificioque ejus & libamine. Die octavo,
qui eſt celeberrimus, omne opus ſervile non facie-
tis, offerentes holocauſtum in odorem ſuaviſſimum
Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos an-
niculos immaculatos ſeptem: ſacrificiaque & liba-
mina ſingulorum per vitulos & arietes & agnos rite
celebrabitis: & hircum pro peccato, abſque holo-
cauſto ſempiterno, ſacrificioque ejus & libamine.
Hæc offeretis Domino in ſolennitatibus veſtris: præ-
ter vota & oblationes ſpontaneas in holocauſto, in
ſacrificio, in libamine, & in hoſtiis pacificis.

Narravitque Moſes filiis Iſrael omnia quæ ei Do- LXV. B. LXXXII. C.
minus imperarat: & loquutus eſt ad principes tri-
buum filiorum Iſrael: Iſte eſt ſermo quem præcepit Cap. 30.
Dominus: Si quis virorum votum Domino voverit,
aut ſe conſtrinxerit juramento: non faciet irritum
verbum ſuum, ſed omne quod promiſit implebit.

a Docet ſcholion legendum eſſe hoc loco ut ſupra ad verſum 13. | | *Et ſingulas decimas, &c.*

Digitized by Google

LXXXIII. C.

Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari: si cognoverit pater votum quod pollicita est, & juramentum quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit: [a] quidquid pollicita est & juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater: & vota & juramenta ejus irrita erunt, * nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater. Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & semel verbum de ore ejus egrediens animam illius obligaverit juramento: quo die B audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodquumque promiserat. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam suam: propitius ei erit Dominus. Vidua & repudiata quidquid voverint: reddent. Uxor in domo viri quum se voto constrinxerit & juramento. Si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodquumque promiserat, sin autem extemplo contradixerit, non tenebitur promissionis rea: quia maritus C contradixit, & Dominus ei propitius erit. Si voverit, & juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam suam. In arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat. Quod si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam: quidquid voverat atque promiserat, reddet: quia statim ut audivit tacuit. Sin autem contradixerit postquam rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus. Istæ sunt * leges, quas constituit Dominus Mosi, inter virum & uxorem, inter pa- D trem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in * parentis domo.

* h. Dominus quoque propitiabitur ei, eo quòd contradixerit pater.

* h. legitima.

* h. In patris domo.

XVII. T. LXVI B. LXXXIIII. C. Cap. 31.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Ulciscere * prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populum tuum. Statimque Moses, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittantur ad bellum. Dederuntque millenos de cunctis tribubus, id est, duodecim mille expeditorum ad pugnam: E quos misit Moses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta, & * tubas ad clangendum tradidit ei. Quumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum, Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, * quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio. Ceperuntque mulieres eorum, & parvulos, omniaque pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere poterant depopulati sunt: tam urbes quam viculos & castella F flamma consumsit. [b] * Et tulerunt prædam, & universa quæ ceperant tam ex hominibus quam ex jumentis, & adduxerunt ad Mosen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israel. Reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho. Egressi sunt autem Moses & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ, in occursum eorum extra castra.

* h. Non habet priùs.

* h. Tibias.

* h. Quinque reges Madian.

* b h. Et tulerunt prædam, & universa quæ ceperant tam ex hominibus, quàm ex jumentis, & reliqua utensilia, & adduxerũt ad Mosen, & ad Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorũ Israël ad castra in cãpestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho.

LXXXV. C.

Iratusque Moses principibus exercitus, tribunis, & centurionibus qui venerant de G bello, ait: Cur feminas reservastis? Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phohor, unde & percussus est populus? Ergo

A cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis: & mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate: puellas autem & omnes feminas virgines reservate vobis: * & manete extra castra septem diebus; Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo. Et de omni præda, sive vestimentum fuerit, sive vas, & aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, & pilis, & ligno, * expiabitur. Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitus qui pugnave- B rant, sic loquutus est: Hoc est præceptum legis, quod mandavit Dominus Mosi: Aurum, & argentum, & æs, & ferrum, & stannum, & plumbum, & omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur *. Quidquid autem ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur: & lavabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis.

* h. Qui verò hominem occiderit, vel occisum tetigerit, maneat extra castra septẽ diebus: lustrabiturq; die tertio & septimo.

* h. lustrabitur.

* h. Igne purgabitur, & aqua expiationis lustrabitur.

LXXXVI. C.

Dixitque Dominus ad Mosen: Tollite summam eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & princi- C pes vulgi: dividesque ex æquo prædam, inter eos qui pugnaverunt & egressi sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem: & separabis partem Domino ab his qui pugnaverunt & fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quam ex bobus & asinis & ovibus, & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt. Ex media quoque parte filiorum Israel accipies quinquagesimum caput hominum, & boum, & asinorum, & ovium, cunctorumque animantium, & da- D bis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini. Feceruntque Moses & Eleazar *, sicut præceperat Dominus. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia, boum septuaginta duo millia, asinorum sexaginta millia & mille: animæ hominum sexus feminei, quæ non cognoverant viros, triginta duo millia. Dataque est media pars his qui in prœlio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentæ: è quibus in partem Domini supputatæ sunt E oves sexcentæ septuaginta quinque. Et de bobus triginta sex millibus; boves septuaginta & duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus: de animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ. Tradiditque Moses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum, ex media parte filiorum Israel, quam separaverat his qui in prœlio fuerant. De media vero parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis trigin- F ta & septem millibus quingentis, & de bobus triginta sex millibus, & de asinis triginta millibus quingentis, & de hominibus sedecim millibus, tulit Moses quinquagesimum caput, & dedit Levitis, qui excubant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus. Quumque accessissent principes exercitus ad Mosen, & tribuni, centurionesque, dixerunt: Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra: & ne unus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donariis G Domini singuli quod in præda auri potuimus invenire, periscelides & armillas, annulos & dextralia, ac murenulas, ut depreceris pro nobis Dominum. Susceperuntque Moses & Eleazar sacerdos, omne aurum in diversis speciebus, [c] * pondo] sedecim mil-

* h. sacerdos

* c h. non habet.

a *Quia juravit, opere complebit.* Sic legitur in Canone, & altero veteri MS codice S. Germani à Pratis.

b Sensus liquidus est in scholio, in textu nonnihil obscurus, etsi ordinem verborum pressius sequatur Latinus interpres.

c Aliquot MSS. codices legunt, *pondere Sanctuarii*; quod in Hebræo non haberi docet nos Canon Hebraicæ veritatis.

Digitized by Google

lia, septingentos quinquaginta siclos, à tribunis & A centurionibus. Unusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monimentum filiorum Israel coram Domino.

LXVII. B. LXXXVII. C. Cap. 32.

Filii autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in jumentis infinita substantia. Qumque vidissent Jazer & Galaad aptas alendis animalibus terras, venerunt ad Mosen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt: Ataroth, & Dibon, & Jazer, & Nemra, Esebon, & Eleale, & Sabam, & Nebo, & Beon, terra B quam percussit Dominus in conspectu * filiorum Israel, regio uberrima est ad pastum animalium: & nos servi tui habemus jumenta * plurima: precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem. Quibus respondit Moses: Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Cur subvertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Do- C minus? nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cades-Barne ad explorandam terram? Qumque venissent usque ad Vallem Botri, lustrata omni regione, subverterunt cor filiorum Israel, ut non intrarent * fines, quos eis Dominus dedit. Qui iratus juravit, dicens: Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto, à viginti annis & supra, terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac & Jacob: * & noluerunt sequi me, præter Chaleb filium Jephonne Cenezæum, & Josue filium D Nun: isti impleverunt voluntatem meam. Iratusque Dominus adversum Israel, circumduxit eum per desertum quadraginta annis, donec consumeretur universa generatio, quæ fecerat malum in conspectu ejus. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa & alumni hominum peccatorum, ut augeretis furorem Domini contra Israel. [a] Quod si nolueritis sequi eum, in solitudine populum derelinquet, & vos causa eritis necis omnium. At illi prope accedentes, dixerunt: Caulas ovium E fabricabimus, & stabula jumentorum, parvulis quoque nostris urbes munitas: nos autem ipsi armati & accincti pergemus ad prœlium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias. Non revertemur [b] in * domos nostras, usque dum possideant filii Israel hereditatem suam: nec quidquam quæremus trans Jordanem, quia jam habemus nostram possessionem in orientali ejus plaga. Quibus Moses ait: F Si * facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam: & omnis vir bellator armatus Jordanem transeat, donec subvertat Dominus inimicos suos & subjiciatur ei omnis terra *: tunc eritis inculpabiles apud Dominum & apud Israel, & obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino. Sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est quin peccetis in Dominum: & scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos. Ædificate ergo urbes parvulis vestris, & caulas & stabula ovibus ac G jumentis: & quod polliciti estis implete. Dixeruntque filii Gad & Ruben ad Mosen: * Servi tui sumus, faciemus quod jubet dominus noster. Parvulos nostros, & mulieres, & pecora, ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad: nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, sicut tu domine loqueris. Præcepit ergo Moses Eleazaro sacerdoti, & Josue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Israel, & dixit ad eos: Si transierint filii Gad & filii Ruben vobiscum Jordanem, omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra subjecta: [c] date eis * Galaad in possessionem. Sin autem noluerint transire armati vobiscum in terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca. Responderuntque filii Gad, & filii Ruben: Sicut loquutus est Dominus servis suis, ita faciemus: ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, & possessionem jam suscepisse nos confitemur [d] cis Jordanem. Dedit itaque Moses filiis Gad & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse filii Joseph regnum Seon regis Amorræi, & regnum Og regis Basan, terram eorum cum urbibus suis per circuitum. Igitur extruxerunt filii Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer, & Atroth, Sophan, & Jazer, & Jegbaa, & Beth-Nemra, & Beth-Aran, urbes munitas, & caulas pecoribus * suis. Filii vero Ruben ædificaverunt Esebon, & Eleale, & Cariathaim, & Nabo, & Baal * Meon, versis nominibus, Sabama quoque: imponentes vocabula urbibus quas extruxerant. Porro filii Machir, filii Manasse, perrexerunt in Galaad, & vastaverunt eam interfecto Amorræo habitatore ejus. Dedit ergo Moses terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea. Jair autem filius Manasse abiit & occupavit vicos ejus, quos appellavit Avoth Jaïr, [* id est, Villas Jair.] Noba quoque perrexit, & apprehendit Canath cum viculis suis: vocavitque eam ex nomine suo Noba.

LXVIII. B. Cap. 33. XVIII. T. LXXXVIII. C.

Hæ sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas in manu Mosi & Aaron, quas descripsit Moses juxta castrorum loca, quæ Domini jussione mutabant. Profecti igitur de Ramesses mense primo, quintadecima die mensis primi, altera die Phase, filii Israel in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptiis, & sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus (nam & in diis eorum exercuerat ultionem) castrametati sunt in Socchoth. Et de Socchoth venerunt in Etham, quæ est in extremis [* finibus] solitudinis. Inde egressi venerunt contra Phi-Ahiroth, quæ respicit Beel-Sephon, & castrametati sunt ante Magdolum. Profectique de Phi-Ahiroth, transierunt per medium mare in solitudinem: & ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara. Profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, & palmæ septuaginta: ibique castrametati sunt. Sed & inde egressi, fixêre tentoria super mare Rubrum. Profectique de mari Rubro, castrametati sunt in deserto Sin. Unde egressi venerunt in Dephaca. Profectique de Dephaca, castrametati sunt in Alus. Egressique de Alus, in Raphidim * fixêre tentoria, ubi aqua populo defuit ad bibendum. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinaï. Sed & de solitudine Sinaï egressi, venerunt ad sepulcra concupiscentiæ. Profectique de sepulcris concupiscentiæ, castrametati

Marginal notes (left column): * h. multitudinis. — * h. non habet, plurima. — * h. terram. — * h. quia. — a — * b h. ad parvulos *nostros*. — * h. Si feceritis *quod promittitis, ut expediti pergatis* coram. — * h. Et postea revertamini. — * h. Servi tui facient quod jubet Dominus noster.

Marginal notes (right column): * c h. Date eis terram Galaad. — d — * h. non habet, suis. — * h. Et Bal Meon, & Musaboth * Sem, & Sibama. Imponêtes vocabula urbibus quas extruxerât. — * h. non habet. — * h. non habet. — * Notandum quod in Hebræo non habetur, fixerunt tentoria, sed castrametati sunt.

a Omnes MSS Bibliorum codices cum Canone Heb. verit. legunt hoc modo, *Qui si nolueritis sequi eum*. Parum autem refert ut *qui*, vel *quòd* legatur, quia nullum est damnum in sensibus.

b Legebat scholiastes in suo exemplari Hebraico אל בנינו, *el-banenu*, id est, *ad filios*, sive, *parvulos nostros*: nisi forte sensum attenderit, non verba. Hodie ubique legimus אל בתינו, *el battenu*, *ad domos nostras*.

c Manuscriptus codex Bibliorum num. 1. in nostra Bibliotheca sancti Germani, legit ut in Hebraico, *date eis terram* Galaad. Quod fluxit, ni fallor, ab scholio Canonis Heb. veritatis.

d Ita MS. Bibliorum codex Regius num. 3563. Corb. alter num. 10. & unus S. Germani num. 7. Alii cum editis legunt, *trans Jordanem*, sed incongruo sensu.

Digitized by Google

sunt in Aseroth. Et de Aseroth venerunt in Rethma. A
Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remmon-Phares. Unde egressi, venerunt in Lebna. Et de Lebna, castrametati sunt in Ressa. Egressique de Ressa, venerunt in Ceelatha. Unde profecti, castrametati sunt in monte Sepher. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth. Profectique de Maceloth, venerunt in Thaath. De Thaath, castrametati sunt in Thare. Unde egressi, fixere tentoria in Methca. Et de Methca, castrametati sunt in Esmona. B
Profectique de Esmona, venerunt in Moseroth. Et de Moseroth, castrametati sunt in Banejacan. Profectique de Banejacan, venerunt in montem Gadgad. Unde profecti, castrametati sunt in Jetabatha. Et de Jetabatha, venerunt in Hebrona. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asion-Gaber. Inde profecti, venerunt in desertum Sin, hæc est Cades. Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis * finibus terræ Edom: Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor, jubente Domino: C
& mortuus est ibi anno quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Ægypto, mense quinto, prima die mensis, quum esset annorum centum viginti trium. Audivitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem in terra Chanaan, venisse filios Israel. Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona. Unde egressi, venerunt in Phinon. Profectique de Phinon, castrametati sunt in Oboth. Et de Oboth, venerunt in Hieabarim, * quæ est in finibus Moabitarum. Profectique de [a]* Hieabarim, D
fixere tentoria in Dibon Gad. Unde egressi, castrametati sunt in Helmon-Deblathaim. Egressique de Helmon-Deblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.

LXVIIII. B.

Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab, super Jordanem contra Jericho. Ibique castrametati sunt de Beth-Isimoth usque ad Abelsattim in * planioribus locis Moabitarum, ubi loquutus est Dominus ad Mosen:

LXXXVIIII. C.

Præcipe filiis Israel, & dic ad eos: Quando transieritis Jordanem, intrantes terram Chanaan, E
disperdite cunctos habitatores regionis illius: confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate, mundantes terram, & habitantes in ea. Ego enim dedi vobis illam in possessionem, quam dividetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucis angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hereditas. * Per tribus & familias possessio dividetur. Sin autem nolueritis interficere habitatores terræ*: qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adversabuntur F
vobis in terra habitationis vestræ: & quidquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

XVIIII. T. LXX. B. Cap. 34.

Loquutusque est Dominus ad Mosen, dicens: Præcipe filiis Israel, & dices ad eos: Quum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur. Pars meridiana incipiet à solitudine Sin, quæ est juxta Edom: & habebit terminos contra orientem mare salsissimum. Qui circumibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita ut transeant in Sinna, & per- G
veniant [b] à Meridie usque ad Cades-Barne, unde egredientur confinia ad villam * nomine] Adar, & tendent usque ad Esemona. Ibitque per gyrum terminus ab Esemona usque ad torrentem Ægypti, & maris Magni littore finietur. Plaga àutem occidentalis à mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. Porro ad septemtrionalem plagam à mari Magno termini incipient, pervenientes usque ad montem * altissimum, à quo venient in Emath usque ad terminos Sedada: ibuntque confinia usque ad Zephrona, & villam Enan. Hi erunt termini in parte aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama, & de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem * [c] Daphim: inde pervenient contra orientem ad mare Chenereth, & tendent usque ad Jordanem, & ad ultimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu.

XC. C.

Præcepitque Moses filiis Israel dicens: Hæc est terra, quam possidebitis sorte, & quam jussit Dominus dari novem tribubus, & dimidiæ tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad juxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse, id est, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam. Et ait Dominus ad Mosen:

LXXI. B. XCI. C.

Hæc sunt nomina virorum qui terram vobis divident, Eleazar sacerdos, & Josue filius Nun, & singuli principes de tribubus singulis, quorum ista sunt vocabula: De tribu Juda, Chaleb filius Jephonne. De tribu Simeon, Samuel filius Amiud. De tribu Benjamin, Elidad filius Chiselon. De tribu filiorum Dan*, Bocci filius Jogli. Filiorum Joseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod. De tribu Ephraim, Camuel filius Sephthan. De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach. De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Azan. De tribu Aser, Ahiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud. Hi sunt, quibus præcepit Dominus ut dividerent filiis Israel terram Chanaan.

LXXII. B. XCII. C. Cap. 35.

* Hæc quoque loquutus est Dominus ad Mosen in campestribus Moab super Jordanem, contra Jericho: Præcipe filiis Israel ut dent Levitis de possessionibus suis urbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum: ut ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac jumentis: quæ à muris civitatum forinsecus, per circuitum, mille passuum spatio tendentur. Contra orientem duo millia erunt cubiti, & contra meridiem similiter duo millia: ad mare quoque, quod respicit occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finietur. Eruntque urbes in medio, & foris suburbana.

LXXIII. B.

De ipsis autem oppidis, quæ Levitis dabitis, sex erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem: & exceptis his, alia quadraginta duo oppida, id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis. Ipsæque urbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israel, ab his qui plus habent, plures auferentur: & qui minus, pauciores. Singuli juxta mensuram hereditatis suæ dabunt oppida Levitis.

XX. T. XCIII. C.

Ait Dominus ad Mosen: Loquere filiis Israel, & dices ad eos: Quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaan, decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderint: in quibus quum fuerit profugus cognatus occisi eum non poterit occidere, donec stet in conspectu multitu-

Marginal notes: * h. non habet, finibus. — * h. non habet, quæ est. — * a h. De Hiim, hîc habet, supra, Hieabarim. — * h. In planitie Moabitarum. — * h. Per tribus familiarum vestrarum hereditatem capietis. — * h. A facie vestra. — b — * h. non habet. — * h. montium. — * c h. ad orientem. — * h. Dux Bocci. Sic ab hinc per singulas tribus. — * h. Et loquutus est Dominus ad Mosen.

a Eamdem legimus adnotationem apud Hieronymum Epistolâ jam laudatâ de 42. Mansionibus Israelitarum in deserto. Ibi igitur ista observat Hieronymus, *Et profecti*, inquit, *de Hieabarim, sive ut in secundo loco apud Hebræos habetur*, HIIM, *castrametati sunt in Dibon-Gad*, &c.

b Hoc modo legitur ex Hebræo textu hodierno: MSS. autem omnes post Septuaginta sic legunt; *& perveniant in Meridiem usque ad Cades-Barne.*

c Hebræus non habet vocem *Daphim*; & in veteri MS. codice Latino additum illud verbum reperi. Frustra etiam illud requisivimus in libris nominum & locorum Hebraïcorum.

Digitized by Google

*h. Ad judicium.
*h. Si quis vase ferri.
*h. Si lapidê incusserit & mortuus fuerit qui percussus est, lapisque.... magnitudinis.... ejus mag... interierit, percussor morte morietur ..... ferit quod tantæ .... nis ut ad æstima... ejus magnitud.... erit, percussor h.....morietur.
XCIIII.C. XCV.C.

dinis, & * causa illius judicetur. De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, tres erunt trans Jordanem, & tres erunt in terra Chanaan, tam filiis Israel quam advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit. Si quis * ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidii, & ipse morietur. Si * lapidem jecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit: percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim ut apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel jecerit quippiam in eum per insidias: aut quum esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidii reus erit. Cognatus occisi statim ut invenerit eum, jugulabit. Quod si fortuitu, absque odio & inimicitiis, quidquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem & propinquum sanguinis quæstio ventilata: liberabitur innocens de ultoris manu, & reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur. Si interfector extra fines urbium, quæ exsulibus deputatæ sunt, fuerit inventus, & percussus ab eo qui ultor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit. Debuerat enim profugus usque ad mortem Pontificis in urbe residere. Postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam. Hæc sempiterna erunt, & legitima in * cunctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad unius testimonium nullus condemnabitur. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis, * statim & ipse morietur. Exsules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt: ne

*h. habet, in cunctis generationibus & habitationibus.
*h. Quia morte morietur. Non accipietis pretium ab exulibus & profugis, ut ante mortê pontificis in urbes revertantur. Ne.

A polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum. Ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israel.

LXXIIII. B. XCVI.C. Cap. 36.
*h. Principes familiarum cognationis filiorum.

Accesserunt autem principes familiarum * Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Joseph: loquutique sunt Mosi coram principibus Israel, atque dixerunt: Tibi domino nostro præcepit Dominus ut terram sorte divideres filiis Israel, B & ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri: quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua & translata ad aliam tribum, de nostra hereditate minuetur. Atque ita fiet, ut quum jubelæus, id est, quinquagesimus annus remissionis advenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat. Respondit Moses filiis Israel & Domino præcipiente, ait: Recte tribus filiorum Joseph loquuta est. C Et hæc lex super filiabus Salphaad à Domino promulgata est: Nubant quibus volunt, tantum ut suæ tribus hominibus: ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu & cognatione sua: & cunctæ feminæ maritos de eadem tribu accipient: ut hereditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant ut à Domino separatæ sunt. Feceruntque filiæ Salphaad, ut fuerat imperatum: & nupserunt, Maala, & Thersa, & Egla, D & Melcha, & Noha, filiis patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Joseph: & possessio, quæ illis fuerat attributa mansit in tribu & familia patris earum. Hæc sunt mandata atque judicia, quæ præcepit Dominus per manum Mosi ad filios Israel, in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho.

Explicit Liber Numerorum, qui Hebraice dicitur Vajedabber.

INCIPIUNT TITULI LIBRI DEUTERONOMII.

I. *Trans Jordanem populo legem explanat, commemorat quemadmodum eos hortatus fuerit, ut prudentes eligerent viros quos judices constituerent: quomodo ad terram promissionis miserit inspectores; & quod rebellis extiterit cuncta populi multitudo: & quod propter delictum eorum etiam ipse Moyses terræ promissionis privaretur introitu. Et ubi à Domino præcipitur ne de possessione filiorum Esaü & Lot aliquid contingatur.*

II. *Transitum memorat per urbem Har, quam Cappadoces possederunt; & quomodo nuntios direxit ad Seon & Og reges Amorræorum, qui quum sprevissent præcepta Domini, adversus ipsos initum est certamen: ipsis duabus semis tribubus possidenda eorum terra fuit tradita.*

III. *Hortatur populum ut præcepta & judicia servet ac faciat; nec ceremoniis gentium dediti Dominum offendant: & paterna caritate blanditur nullam esse tam inclytam gentem, quæ Deo sit proxima. Quomodo ad montem accesserint, & vocem Dei de medio ignis audierint; ac decalogum in tabulis lapideis digito Dei fuisse conscriptum. Moriturum se dicit. Ne idola faciant commonet, & quia non est alius nisi unus Deus. Commemorat quæ sint civitates separatæ in præsidia fugitivorum, qui nolentes hominem occiderint.*

IIII. *Accito omni populo dixit se ipsum sequestrem fuisse vel medium, & inter Israelem & Deum: & quæ sint decem verba per ordinem digerit, hortatur custodiant, ne ut transgressores pereant.*

V. *Audi Israel Dominus Deus tuus, Deus unus est: & diliges Dominum Deum tuum. Hoc semper meditandum: hoc filiis & nepotibus commendandum non eundum post Deos alienos. Non tacendum quod servierunt Pharaoni; & septem gentes à Domino extinguendas esse. Quorum vel filiis vel filiabus non licet misceri connubio. Non formidandum hostes amplissimos, eo quod Dominus tradat eos. Nihil auri vel argenti de Idolis concupiscendum; eo quod sit anathema. Commemorat itinera annorum quadraginta per desertum; præstitum Man: vestimenta vel supellex cætera nullâ vetustate consumta, pro quibus semper Domini Dei memores esse debeant.*

VI. *Ubi dicit ingressurum populum terram quam promisit Dominus Deus, & admonet ne justitia sua sibi subjectam vel datam terram fuisse præsumant, maxime quia semper ad iracundiam provocaverant*

Digitized by Google

rant Dominum, quum vitulum fabricassent, & ob hoc ipse tabulas confregisset, atque pro hoc scelere deprecator accesserit. Deinde in sepulcris concupiscentiæ. De exploratoribus missis ac postea aliis tabulis factis. Arcam fabricatam dicit, & de morte Aaron in monte Hor.

VII. Commonet nihil aliud imperare homini Dominum, nisi culturam suam, & præcepta custodienda: nec sequendum scelus transgressorum. Benedictiones, si obedieris; maledictiones, si neglexeris.

VIII. Ubi præcepit judicia quæ in terra promissionis debeant fieri. Idola confringenda: decimas, & primogenita danda: holocausta offerenda; & sacerdotes non deserendos.

VIIII. De propheta falso & somniatore. De fratre, filio, amico, & uxore suadentibus ire post idola, lapidibus obruendos esse monet. De discretione animalium, avium, pisciumque mundorum & immundorum. Quid comedere liceat, quidve non liceat. Anno remissionis nihil repetendum ab egeno & paupere, nihil negandum. De Hebræo distractio: de primogenitis reddendis; & sanguis ne comedatur.

X. Faciendum Pascha, & de ritu solennitatis ejus. In judicio personam non accipiendam. Solis & lunæ adoratores lapidibus obruendos. Regem alterius gentis hominem non debere constitui: & Levitas ac Sacerdotes decimis & oblationibus esse contentos.

XI. Levitam venientem ex civitate sua in aliam, jure inter fratres Domini debere fungi ministerio. Maleficos auferendos. Prophetam ex eadem gente magnum surgere: falsum autem extingui debere. Et de legibus quas debeant observare.

XII. De progressu bellatorum, quomodo progredi debeant, & extinctis hostibus quomodo exercitui dividatur præda. De cadavere hominis juxta urbem reperti; de muliere pulchra & captiva: de duabus uxoribus & filiis earum. De filio contumace. De peccato gravi: de inventione reddenda; de veste viri & mulieris, & diversis legibus.

XIII. De his quæ per somnium contingere solent; & aliæ leges pro justificationibus promulgatæ.

XIIII. De ingressu terræ promissionis, & quomodo coram sacerdotibus obtinuisse profiteantur.

XV. Præcepta custodienda, & maledictiones negligentibus, benedictiones custodientibus: & responsum populi dicentis amen.

XVI. Verba fœderis replicat, & hortatur ne derelicto Domino idola sequantur, vel ceremonias gentium, quarum terram accepturi sunt possidendam.

XVII. Centum viginti se dicit annorum: vocat Josue, verbisque corroborat suis, ac prædicit quod terram ipse sorte dividat: legem scripsit, ac sacerdotibus tradidit; eamque congregato populo legit.

XVIII. Dominus dicit ad Mosen, prope sunt dies mortis tuæ; voca Josue ad ostium tabernaculi, & præcipiam ei: apparuitque eis Dominus in columna nubis, & pronuntiat populum idola sequuturum. Moyses scribit Canticum, & docet filios Israel, ac Levitis præcipit in arcæ latere pro testimonio legem reponendam. Invocat contra eos testes cœlum & terram, quod pereant quum mala patrarint; & cantat præsagum Canticum futurorum, in quo ex persona Domini eis improperat dicens: Ubi sunt dii tui Israel in quibus confidebas; & cætera mirabiliter tremescenda.

XVIIII. Postquam Moyses omnia carminis verba complevit, loquitur ei Dominus eadem die: Ascende in montem Nebo, & morere, & jungere populis tuis. Et antequam ascenderet universum Israel per singulas tribus benedixit; ascensoque vertice montis universam terram promissionis aspexit, ad quam pro contradictione & exacerbatione aquarum contradictionis intrare non potuit: ibique describitur mortuus, & incognitum esse ejus sepulcrum, ac talem ultra in Israel non surrexisse Prophetam.

Expliciunt Tituli libri Deuteronomii.

INCIPIUNT BREVES LIBRI DEUTERONOMII.

I. De Judicibus.
II. Commemoratio explorationis terræ.
III. Commemoratio filiorum Esaü.
IIII. Commemoratio Moabitarum.
V. Commemoratio pugnæ Israel adversus Seon & Og reges.
VI. De lecto ferreo Og.
VII. De Josue.
VIII. Moyses de se loquitur.
VIIII. De justitia, & judicio servando.
X. De filiis legem docendis.
XI. Nullam similitudinem faciendam.
XII. Solem & lunam & stellas non adorandum.
XIII. Ubi dicit Moyses quod merito populi ei Dominus indignatus sit.
XIIII. Comminatio ad filios Israel.
XV. Exhortatio post comminationem.
XVI. Commemoratio virtutum.
XVII. Civitates refugii cum omnibus suis.
XVIII. Decalogi commemoratio.
XVIIII. Quis dabit eis cor sic esse ut timeant me.
XX. De præceptis observandis.
XXI. Dominum non contemnendum.
XXII. Filios instruendos esse.
XXIII. De gentibus Chananæorum perdendis, & testamentum cum eis non disponendum.
XXIIII. Filias gentium non accipiendas.
XXV. Aras confringendas.
XXVI. Non propter multum elegisse Deum Israel.
XXVII. Promissio bonorum, si obedierint filii Israel Domino.
XXVIII. De vespis.
XXVIIII. Non semel gentes perire propter bestias.
XXX. Aurum & argentum idolorum gentium non concupiscendum.
XXXI. Redditio causæ, quare populus diu tentatus sit.
XXXII. Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.

Digitized by Google

XXXIII. *De vestibus non tritis.*
XXXIIII. *Ne ditatus deserat Dominum Deum suum.*
XXXV. *Deus ignis devorans.*
XXXVI. *Populum non propter justitiam accepisse commemorat. Jejunium Moysi* XL. *dierum.*
XXXVII. *Commemoratio vituli.*
XXXVIII. *Commemoratio iræ Domini adversus populum, & Aaron propter vitulum, & item secundi jejunii quadraginta dierum.*
XXXVIIII. *Commemoratio tabularum secundarum.*
XL. *Quid Dominus Deus tuus exquirit à te Israel.*
XLI. *Cœlum cœli & omnia Domini Dei tui sint.*
XLII. *Duritiam cordis circumcidendam.*
XLIII. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies.*
XLIIII. *Dathan & Abiron commemoratio.*
XLV. *Definitio terræ vel laudatio.*
XLVI. *Si auditu audieris Dominum, dabit pluviam tempore suo.*
XLVII. *Ne cum repleti fuerint deserant Dominum, & contineat cœlum & non sit pluvia.*
XLVIII. *Filios semper docendos.*
XLVIIII. *De fortitudine Dei super gentes terrendas.*
L. *De benedictione & maledictione.*
LI. *Item de idolo confringendo.*
LII. *In uno loco sacrificandum.*
LIII. *Sacrificia & omnia vota non nisi ubi templum fuerit celebranda.*
LIIII. *Levitas non deseri in votis, & sanguinem non manducandum.*
LV. *De propheta si surrexerit, & suadentibus ad idola.*
LVI. *Supra mortuum non decalvandum.*
LVII. *De pecoribus mundis, & non comedendis.*
LVIII. *Decimas in templum offerendas.*
LVIIII. *In voti solutione Levitam non prætermittendum.*
LX. *Remissionis præceptum.*
LXI. *Si aure audieritis nomen Dei vestri.*
LXII. *De gentibus proximis.*
LXIII. *De servo Hebræo.*
LXIIII. *De primitiis pecorum.*
LXV. *Quare Pascha, & azyma manducetur.*
LXVI. *De Pentecoste.*
LXVII. *Festa Tabernaculorum.*
LXVIII. *Non apparebis in conspectu Domini tui vacuus.*
LXVIIII. *Judices constituendi, ut judicent justa.*
LXX. *Immaculata offerenda hostia.*
LXXI. *Non parcendum idola ac sydera colentibus.*
LXXII. *In duobus vel tribus testibus constare omnia.*
LXXIII. *Si verbum judicis defecerit, & ambiguum aliquid fuerit.*
LXXIIII. *De sacerdote & judice audiendo.*
LXXV. *De præponendis principibus.*
LXXVI. *De partibus præstandis sacerdotibus ex sacrificiis.*
LXXVII. *Levita si de commoratione sua in Hierusalem venire voluerit.*
LXXVIII. *De auguriis & incantatoribus & maleficis.*
LXXVIIII. *Prophetam suscitari in populo.*
LXXX. *Quomodo verbum agnoscitur an Domini sit.*
LXXXI. *De civitatibus refugii.*
LXXXII. *Non transferendos terminos.*
LXXXIII. *De teste iniquo, in ore duorum vel trium stabit omne verbum.*
LXXXIIII. *Oculum pro oculo.*
LXXXV. *Exhortatio in pugna.*
LXXXVI. *De ligno fructifero non excidendo in obsidione civitatis.*
LXXXVII. *De occiso à latrone.*
LXXXVIII. *De muliere captiva, si uxor fuerit facta.*
LXXXIIII. *De duabus uxoribus.*
XC. *De filiis non dicto audientibus.*
XCI. *De crucifixo.*
XCII. *De pecore proximi.*
XCIII. *De veste viri, & mulieris.*
XCIIII. *De nido.*
XCV. *De baltheo domus.*
XCVI. *De vinea non seminanda.*
XCVII. *De asina & vitulo.*
XCVIII. *De lino & lana & opertorio.*
XCVIIII. *De projicienda uxore, si virgo inventa non fuerit.*
C. *De adulterio, vel virgine sponsata.*
CI. *De virgine vim passa in agro.*
CII. *De nuditate uxoris patris non nudanda.*
CIII. *De abciso & fornicario.*
CIIII. *De polluto fluente semine.*
CV. *De servo non tradendo.*
CVI. *Non fornicari filios Israel.*
CVII. *De pretio fornicariæ, & canis non offerendo.*
CVIII. *Usuræ non dandum.*
CVIIII. *Vota cito reddenda.*
CX. *De segete & vinea vicini.*
CXI. *De libello repudii.*
CXII. *De novis nuptis, non alienari uno anno de domo.*
CXIII. *De non pignoranda mola.*
CXIIII. *De vendito fratre, si pretium acceperit, interficiatur venditor.*
CXV. *De tactu lepræ.*
CXVI. *De Maria.*
CXVII. *De pignore reddendo.*
CXVIII. *De mercede mercenarii.*
CXVIIII. *Non mori patres pro filiis.*
CXX. *De judicio pupilli & viduæ.*
CXXI. *De messe.*
CXXII. *De oliva & vindemia.*
CXXIII. *De plagis peccatori quadraginta imponendis.*
CXXIIII. *De bove triturante.*
CXXV. *De suscitando defuncti semine.*
CXXVI. *De uxore rixantis.*
CXXVII. *De pondere.*
CXXVIII. *De Amalec.*
CXXVIIII. *De primitiis terræ.*
CXXX. *Quod Israel Dominum Deum elegerit.*
CXXXI. *De lapidibus scribendis & statuendis.*
CXXXII. *Ubi dicit, maledictus qui dormierit cum uxore patris sui, vel qui fecerit sculptile, &c.*
CXXXIII. *Item benedictio.*
CXXXIIII. *Et erit vita tua pendens ante oculos tuos.*
CXXXV. *Commemoratio præstitorum, quæ neque cor, neque oculos, neque aures habuerint, ut cognoscerent, & de vestibus & calceamentis quadraginta annis.*
CXXXVI. *Quæ absconsa sunt Deo, quæ manifesta sunt vobis.*
CXXXVII. *De vita & morte ante te.*

Digitized by Google

CXXXVIII. *Testatio.*
CXXXVIIII. *Jesu destinavit Moyses.*
CXL. *Canticum Moysi.*
CXLI. *Loquitur Moyses ad populum, & ascendit ad montem.*
CXLII. *Benedictio Mosis super populum.*

Expliciunt Breves Libri Deuteronomii.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI ELLE ADDABARIM

Qui Græce dicitur

DEUTERONOMIUM.

I. *Verba quæ loquutus est Moyses omni Israel quadragesimo anno in eremo post occisionem Seon & Og regum, per omnia quæ præcepit illi Deus in Horeb.*

II. *Dixit Moyses ad populum in tempore illo; non potero solus sufferre vos; & ordinavi vobis viros sapientes, qui præessent vobis.*

III. *Tollentes se de Horeb ambulaverunt per omnem eremum.*

IIII. *Accessistis ad me, & dixistis: mittamus viros ante nos, & feci secundùm hoc verbum.*

V. *Et noluistis ascendere, neque credidistis verbo Domini.*

VI. *Et dixi vobis, Dominus Deus præcedet vos, & non credidistis.*

VII. *Murmurastis & exacerbatus est Dominus, & juravit non intraturos vos in terram illam bonam, nisi Chaleb & filios ejus.*

VIII. *Et mihi iratus est Dominus causa vestri dicens: nec tu intrabis ibi, sed Jesus filius Nave intrabit ibi, & filii eorum, quos dixeruut captivos futuros.*

VIIII. *Et contra mandatum ascendistis in montem; & exivit Amorræus, & persequutus est vos.*

X. *Similiter decurrit per singula, & dinumerat universa magnalia Dei, & virtutes quibus præibat eos Deus; & quomodo aluit eos in deserto per quadraginta annos: & quæ fecit Deus duobus regibus Seon & Og.*

XI. *Et precatus sum Dominum in tempore illo, & & despexit me caussa vestri.*

XII. *Hic iterum astringit ne discedant à mandatis.*

XIII. *Videte ne faciatis vobis sculptile, similitudinem omnis hominis, aut pecoris, aut alicujus rei, quæ sunt super terram, aut in cœlo, aut in mari.*

XIIII. *Dominus iratus est mihi propter vos, & non intrabo vobiscum; sed morior in hac terra. Attendite ne obliviscamini testamentum Domini Dei vestri: quoniam si exacerbaveritis Deum, testor vobis hodie cœlum & terram, quia peribitis de terra illa.*

XV. *Interrogate si à quo creavit Deus hominem, auditum est hoc; si est gens sub cœlo cui loquutus sit Dominus de medio ignis.*

XVI. *Tunc disposuit Moyses civitates ad refugium homicidarum.*

XVII. *Hæc est lex, quam loquutus est Moyses convocans ad se omnem Israel.*

XVIII. *Hæc verba loquutus est Dominus ad omnem synagogam Israel: & dixistis mihi ut audirem à Deo, & loquutus essem vobis; & nunc facite quæcumque præcepit vobis Dominus, non declinantes ad dextram, neque ad sinistram.*

XVIIII. *Audi Israel, Dominus Deus noster Deus unus est: & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota virtute tua.*

XX. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies.*

XXI. *Non ibitis post deos alienos, ne eradicemini.*

XXII. *Non tentabis Dominum Deum tuum, sed facies quæ præcepit tibi; & filio tuo dices, quemadmodum eduxerit te Dominus de Ægypto.*

XXIII. *Quod si introduxerit te Dominus in terram quam possessurus es, disperdes omnes gentes ipsas, & aras earum, & titulos & sculptilia combures igni.*

XXIIII. *Si observaveritis præcepta & justitias istas, servabit & vobis Dominus testamentum, quod juravit patribus vestris, & benedicet vos, & expellet omnem languorem à vobis.*

XXV. *Non parces gentibus, quas Dominus subjiciet tibi: nec dices, Magna gens hæc, & quomodo potero adversus eam? & non concupisces aurum vel argentum de sculptilibus eorum, sed anathematizabis ea.*

XXVI. *Omnia mandata quæ trado vobis hodie observabitis, ut vivatis; & in mente habete omnia quæ experti estis in desertis; & esuristis & dedit vobis Dominus manna, ut sciretis quia non in pane tantum vivit homo, sed in omni verbo Dei.*

XXVII. *Attende tibi ne obliviscaris beneficia Domini Dei tui.*

XXVIII. *Non dicas in corde tuo, virtus mea fecit hæc omnia.*

XXVIIII. *Audi Israel tu transies hodie Jordanem, & possidebis gentes magnas, & civitates munitas; & scies quia Dominus Deus tuus præcedet te.*

XXX. *Non dicas in corde tuo propter justitias meas introduxit me Dominus in terram istam.*

XXXI. *In mente habete quoties exacerbaveritis Dominum in desertis.*

XXXII. *Et in Horeb exacerbastis Dominum, quando fecistis conflatile.*

XXXIII. *Et dixit Dominus ad me; sine me & deleam illos.*

XXXIIII. *Et descendi de monte, & vidi quia peccastis, & projeci tabulas de manibus meis, & confregi illas.*

XXXV. *Et deprecatus sum Dominum iterum sicut prius,*

Digitized by Google

quadraginta diebus, & quadraginta noctibus panem non edi, & aquam non bibi.

XXXVI. *Et in Aaron iratus est valde Dominus pro eo quod fecistis vitulum.*

XXXVII. *Et sumsi & combussi illum.*

XXXVIII. *Et in tentatione exacerbastis Dominum.*

XXXVIIII. *Et quando misit vos Dominus à Cades-Barne.*

XL. *Et precatus sum ante Dominum quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.*

XLI. *In illo tempore dixit mihi Dominus, præcide tibi duas tabulas lapideas sicut priores, & ascende ad me in montem.*

XLII. *Et feci arcam & ascendi in montem.*

XLIII. *Et descendi & misi tabulas in arcam.*

XLIIII. *In illo tempore separavit Dominus tribum Levi, ut portarent arcam.*

XLV. *Et nunc Israel quid Dominus postulat à te aliud, quam ut timeas Dominum Deum tuum, & diligas eum, & servias ei?*

XLVI. *Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies.*

XLVII. *Cum septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum; & fecit te Deus sicut stellas cœli in multitudinem.*

XLVIII. *Et amabis Dominum, & scies quomodo te eduxit Dominus de Ægypto, & quæ fecerit Dathan & Abiron filiis Eliab.*

XLVIIII. *Quod si audieritis præcepta illius dabit pluviam terræ vestræ, & satietatem in agris vestris.*

L. *Etsi obaudieritis omne præceptum istud, ejiciet Dominus omnes gentes à facie vestra.*

LI. *Ecce do vobis hodie benedictionem & maledictionem.*

LII. *Ista præcepta sunt & judicia quæ observabitis.*

LIII. *Non facietis voluntatem vestram.*

LIIII. *In loco quem elegerit Dominus offeretis omnia quæ ego mando vobis.*

LV. *Omnes primitias tuas in conspectu Domini tui manducabis.*

LVI. *Attendite ne manducetis sanguinem.*

LVII. *Custodi & fac omnia verba quæ ego mando tibi.*

LVIII. *Omne verbum quod ego mando tibi, custodi & fac, & prophetam qui dixerit tibi: eamus & serviamus diis, non audies.*

LVIIII. *Post Dominum Deum vestrum ibitis, & ipsum timebitis.*

LX. *Si autem frater tuus, aut filius, aut conjux, aut amicus dixerit tibi: eamus, serviamus diis, non parces ei, sed deferes eum, & lapidabitur.*

LXI. *Si autem audieris in una ex civitatibus tuis esse homines peccatores, qui recedere fecerunt omnes inhabitantes in ea, & si vere factum est, interficies omnes.*

LXII. *Non facietis decalvationem super mortuum.*

LXIII. *Hæc pecora quæ manducabitis.*

LXIIII. *Hæc manducabitis ab his quæ sunt in aquis.*

LXV. *Omnem avem mundam manducabitis.*

LXVI. *Decimas agri tui offeres in loco quem elegerit Dominus.*

LXVII. *Quum autem longe fuerit à te, vendes ea & illic redimes.*

LXVIII. *Post septem annos facies remissionem.*

LXVIIII. *Si audieris vocem Domini Dei tui, princeps eris gentium multarum.*

LXX. *Si factus fuerit in te egens de fratribus tuis.*

LXXI. *Si emeris puerum Hebræum, sex annos serviet tibi.*

LXXII. *Omne primitivum sanctificabis Domino.*

LXXIII. *Custodi mensem novorum, & facies Pascha Domino Deo tuo.*

LXXIIII. *Judices & Scribas constitues ut judicent juste.*

LXXV. *Non plantabis tibi lucum.*

LXXVI. *Si inventus fuerit in te serviens diis, in duobus vel tribus testibus morietur.*

LXXVII. *Si latuerit te verbum, vade ad sacerdotem.*

LXXVIII. *Qui non audierit sacerdotem, moriatur.*

LXXVIIII. *Alienigenam non facies principem super te.*

LXXX. *Hoc judicium sacerdotum.*

LXXXI. *Non invenietur in te lustrans filium suum aut filiam.*

LXXXII. *Prophetam suscitabo eis ex fratribus eorum.*

LXXXIII. *Propheta si loquutus fuerit verbum, & non contigerit, interficiatur.*

LXXXIIII. *Hoc præceptum homicidæ.*

LXXXV. *Non transferes terminos quos posuerunt patres tui.*

LXXXVI. *Non accipies testimonium unius adversus hominem.*

LXXXVII. *Animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente.*

LXXXVIII. *Si exieris ad bellum noli timere.*

LXXXVIIII. *Si accesseris expugnare civitatem.*

XC. *Si obsederis civitatem.*

XCI. *Si inventus fuerit vulneratus in terra.*

XCII. *Si tradiderit tibi Deus inimicos tuos.*

XCIII. *Si fuerint homini duæ uxores dilecta, & odibilis.*

XCIIII. *Si fuerit alicui filius inobediens.*

XCV. *Si fuerit in aliquo peccatum ad mortem.*

XCVI. *Si videris animal fratris tui errans, vel cadens.*

XCVII. *Non induet mulier vestem virilem.*

XCVIII. *Si inveneris nidum avium.*

CXVIIII. *Si domum novam ædificaveris.*

C. *Non arabis in vitulo & asino.*

CI. *Si quis acceperit uxorem, & oderit eam.*

CII. *Si inventus fuerit adulter cum adultera.*

CIII. *Si dormierit aliquis cum puella desponsata.*

CIIII. *Si in campo invenerit quis puellam desponsatam, & vim fecerit ei.*

CV. *Si invenerit quis puellam virginem & dormierit cum ea.*

CVI. *Non accipiet homo uxorem patris sui.*

CVII. *Non intrabit abscisus in ecclesiam Domini.*

CVIII. *Non intrabit fornicaria, nec Ammanites & Moabites in ecclesiam Domini.*

CVIIII. *Non abominabis Idumæum, neque Ægyptium.*

CX. *Si fuerit homo immundus, exibit extra castra.*

CXI. *Non trades servum domino suo.*

Digitized by Google

CXII. *Non erit Iſraelites fornicaria.*
CXIII. *Non inferes mercedem fornicariæ.*
CXIIII. *Non exiges à fratre tuo uſuram.*
CXV. *Si voveris votum Domino, non tardes reddere illud.*
CXVI. *Si intraveris in vineam proximi tui.*
CXVII. *Si intraveris in ſegetem proximi tui.*
CXVIII. *Si quis acceperit uxorem, & invenerit in ea rem turpem.*
CXVIIII. *Si quis acceperit uxorem in recenti, non exiet ad bellum.*
CXX. *Non pignorabis molam.*
CXXI. *Si captus fuerit fur.*
CXXII. *In mente habe quæ fecerit Dominus Mariæ.*
CXXIII. *Debitorem non pignorabis per vim.*
CXXIIII. *In pignore pauperis non dormies; & mercedem laboranti ne tarde reddideris.*
CXXV. *Non morientur patres pro filiis.*
CXXVI. *Non declinabis judicium advenæ, & orphani, & viduæ.*
CXXVII. *Non pignorabis viduam.*
CXXVIII. *Si ſecaveris ſegetem.*
CXXVIIII. *Si collegeris olivam.*
CXXX. *Si vindemiabis vineam.*
CXXXI. *Si judicaveris impium, dabis ei quadraginta flagella.*
CXXXII. *Non infrænabis bovem triturantem.*
CXXXIII. *Si mortuus fuerit quis habens uxorem ſine filiis, accipiet eam frater ejus.*
CXXXIIII. *Si noluerit homo accipere uxorem fratris ſui.*
CXXXV. *Si rixaverint duo homines in ſe.*
CXXXVI. *Non erit tibi pondus iniquum, & menſuræ duplices.*
CXXXVII. *In mente habe quanta tibi fecerit Amalec.*
CXXXVIII. *Quum introivritis in terram quam Dominus Deus dabit vobis.*
CXXXVIIII. *Et dixit Moyſes ad populum tacete & audite.*
CXL. *Hi ſtabunt benedicere plebem, & hi maledicere.*
CXLI. *Maledictus omnis qui fecerit hæc.*
CXLII. *Si cuſtodieritis præcepta Domini, venient ſuper vos benedictiones iſtæ.*
CXLIII. *Si non audieritis, venient in vos maledictiones iſtæ.*
CXLIIII. *Vocavit Moyſes omnes filios Iſrael, & dixit ad eos: Scitis quanta fecerit Dominus Pharaoni propter vos.*
CXLV. *Quæ ſunt abſconſa Deo; quæ autem palam nobis.*
CXLVI. *Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo.*
CXLVII. *Ecce dedi ante oculos tuos vitam & mortem.*
CXLVIII. *Et conſummavit Moyſes omnia verba iſta.*
CXLVIIII. *Et vocavit Moyſes Jeſum, & dixit ei: viriliter age, & convaleſce.*
CL. *Dixit Dominus ad Moyſen: tu dormies cum patribus tuis, & fornicabitur plebs hæc poſt deos alienos.*
CLI. *Scripſit Moyſes Canticum hoc.*
CLII. *Dixit Dominus ad Moyſen: aſcende in montem Abarim, & morere ibi.*
CLIII. *Benedixit Moyſes homo Dei filios Iſrael.*
CLIIII. *Mortuus eſt Moyſes in terra Moab.*
CLV. *Et non fuit propheta in Iſrael ſicut fuit Moyſes.*

Expliciunt Capitula Libri Deuteronomii.

INCIPIT
LIBER ELLE ADDABARIM
Qui Græce dicitur
DEUTERONOMIUM.

I. Titulus. I. Capitulū. *Caput* I. * ᵃ h. In tranſitu Jordanis. * h. In cāpeſtri. * h Et abūdantia auri. * h. Undecim dierum iter de Horeb ad montē Seir uſq; Cades-Barne. * h. Et factum eſt in quadrageſimo anno.

HÆc ſunt verba, quæ locutus eſt Moſes ad A omnem Iſrael * ᵃ trans Jordanem in ſolitudine * campeſtri, contra Mare rubrum, inter Pharan & Thophel & Laban & Aſeroth, ubi * auri eſt plurimum: * undecim diebus de Horeb per viam montis Seir uſque Cades-Barne. * Quadrageſimo anno, undecimo menſe, prima die menſis, loquutus eſt Moſes ad filios Iſrael omnia quæ præceperat illi Dominus, ut diceret eis: poſtquam percuſſit Seon regem Amorræorum, qui habitavit in Eſebon: & Og regem Baſan, qui manſit in Aſtaroth, & in Edraï, * trans Jordanem in terra Moab. Cœpitque Moſes explanare legem *, & dicere: Dominus Deus noſter loquutus eſt ad nos in Horeb, dicens: Sufficit vobis quod in hoc monte manſiſtis: * revertimini, & venite ad montem Amorræorum, & ad

* h. In tranſitu Jordanis. * h. legem hanc. * h. Reſpicite, & movete, & venite.

a Hoc loco abutuntur Judæaſter Aben-Ezra, ac Chriſtianorum feces Hobbeſius, Spinoſa, & alii ejuſdem audaciæ ſcriptores, qui præfracte negant Moſen totius Pentateuchi auctorem extitiſſe. In quam ſententiam abiere ſimiliter le Clerc, & Richardus Simon, qui quum in multis infenſiſſime diſſideant, in hoc tandem conſentiunt, ut antiquiſſimam in Eccleſia Dei Traditionem, atque omnium animis perſuaſionem receptam convellant. Sed hujuſmodi novatores profligat doctiſſimus ſcholiaſtes noſter, appoſite obſervans ex Hebræo legendum eſſe: *Hæc ſunt verba quæ loquutus eſt Moſes ad omnem Iſrael in tranſitu Jordanis.* Quod & in conſequentibus tam admirabili diligentia adnotavit ad tollendam ambiguitatem dictionis, *trans*; ut diceres non aliâ mente hæc ab eo fuiſſe ſcripta, quàm ut doceremur ſingula Deuteronomii verba Moſen ipſiſſimum auctorem habuiſſe. Conferat lector curioſus caput iſtud primum ℣. 1. & 5. cum iis quæ leguntur infra capite tertio ℣. 8. & 25. pervidebit ſtatim particulam, *trans*, ſcholiis illuſtratam, ubi ad Moſem loquentem non potuit referri; intactam vero ac ſine ſcholiis manentem, quum Moſi ſermocinanti convenit. Precatur, verbi gratia, Dominum Moſes his verbis cap. 3. ℣. 25. *Tranſibo igitur, & videbo terram hanc optimam trans Jordanem*, id eſt, terram Chanaan, quæ reſpectu Moſis loquentis erat trans Jordanem: quare nullum ibi appoſitum eſt ſcholion; uti factum conſpicitur ℣. 8. ejuſdem capitis; quia reges Amorræi de quibus ſermonem habuit Moſes, erant non trans, ſed cis Jordanem reſpectu ejuſdem. Quis crediaiſſet aliquando profligaturos iri Canone veritatis Hebraicæ audaculos noſtri temporis ſcriptores, palmariumque quod putabant argumentum, veterum Doctorum ſententiis penitus fore diſſolvendum? Non eſt omittendum Auctorem ſuppoſititii operis *De decem tentationibus in deſerto*, quod inter Hieronymiana ſcripta editum eſt, multa fuiſſe mutuatum è ſcholiis Canonis Heb. veritatis.

Digitized by Google

cætera quæ ei proxima sunt campestria atque mon- A
tana & ad humiliora loca contra Meridiem, & juxta
littus maris, terram Chananæorum, & Libani usque
ad flumen magnum Euphraten. En, inquit, tradidi
vobis: ingredimini & possidete eam, super qua juravit
Dominus patribus vestris, Abraham, Isaac, &
Jacob, ut daret illam eis, & semini eorum post eos.
I. Brevis. II. C. Dixique vobis illo in tempore: Non possum solus
sustinere vos: quia Dominus Deus vester multiplicavit
vos, & estis hodie sicut stellæ cœli, plurimi.
(Dominus Deus patrum vestrorum addat ad B
hunc numerum multa millia, & benedicat vobis
sicut loquutus est.) Non valeo solus negotia vestra
sustinere, & pondus ac jurgia. Date è vobis viros
sapientes & gnaros, & quorum conversatio sit probata
in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes.
Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam
vis facere. Tulique de tribubus vestris viros sapientes
& nobiles, & constitui eos principes, tribunos,
& centuriones, & quinquagenarios ac decanos, qui
docerent vos singula. Præcepique eis, dicens: Audi- C
te illos, & quod justum est judicate: sive civis sit
ille, sive peregrinus. Nulla erit distantia personarum,
ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis
cujusquam personam, quia Dei judicium est.
Quod si difficile vobis aliquid visum fuerit, referte
ad me, & ego audiam. Præcepique omnia quæ facere
III. C. deberetis. Profecti autem de Horeb, transivimus
per eremum terribilem & maximam, quam
vidistis, per viam montis Amorræi, sicut præceperat
Dominus Deus noster nobis. Quumque venissemus D
in Cades-Barne, dixi vobis: Venistis ad montem
Amorræi, quem Dominus Deus noster daturus
est nobis. Vide terram, quam Dominus Deus tuus
a dat tibi: ascende & possidе eam, [a] sicut loquutus est
tibi. Dominus Deus patrum tuorum: noli metuere,
IIII. C. nec quidquam paveas. Et accessistis ad me
* h. Ante conspectum nostrum. omnes, atque dixistis: Mittamus viros * qui considerent
terram: & renuntient per quod iter debeamus
ascendere, & ad quas pergere civitates.
II. B. Quumque mihi sermo placuisset, misi è vobis duo- E
decim viros, singulos de tribubus suis. Qui quum
perrexissent, & ascendissent in montana, venerunt
* h. Usque ad torrentem Botri. usque ad * vallem Botri: & considerata terra, sumentes
de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem,
attulerunt ad nos, atque dixerunt: Bona est terra,
quam Dominus Deus noster daturus est nobis.
V. C. Et noluistis ascendere, sed increduli ad sermonem
Domini Dei nostri murmurati estis in tabernaculis
vestris, atque dixistis: Odit nos Dominus, & idcirco
eduxit nos de terra Ægypti, ut traderet nos in F
manu Amorræi, atque deleret. Quo ascendemus?
* h. Fratres nostri. * nuntii terruerunt cor nostrum dicentes: Maxima
multitudo est, & nobis staturâ procerior: urbes magnæ,
& ad cœlum usque munitæ, filios Enacim vidimus
ibi. Et dixi vobis: Nolite metuere: nec ti-
VI. C. meatis eos: Dominus Deus, qui ductor est vester,
pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto vi-
b dentibus cunctis. Et in solitudine ([b] ipse vidisti)
portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo ge-
* h. non habet, parvulum. stare * parvulum filium suum, in omni via per G
quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.
Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro;
qui præcessit vos in via, & metatus est locum in quo
* tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis * h. castra.
iter per ignem, & die per columnam nubis.
Quumque audisset Dominus vocem sermonum ve- VII. C.
strorum, iratus juravit & ait: Non videbit quispiam
de hominibus generationis hujus pessimæ terram
bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus
vestris, præter Chaleb filium Jephonne. Ipse
enim videbit eam, & ipsi dabo terram, quam calcavit,
& filiis ejus, quia sequutus est Dominum.
Nec miranda indignatio in populum, quum mihi VIII. C.
quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec
tu ingredieris illuc: sed Josue filius Nun minister
tuus, ipse intrabit pro te. Hunc exhortare & robora,
& ipse terram sorte dividet Israeli. Parvuli
vestri, de quibus dixistis quod captivi ducerentur,
& filii qui hodie boni ac mali ignorant distantiam,
ipsi ingredientur: & ipsis dabo terram, & possidebunt
eam. Vos autem revertimini & abite in solitudinem
per viam maris rubri. Et respondistis mihi:
Peccavimus Domino: Ascendemus atque pu- VIIII. C.
gnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster.
Quumque instructi armis pergeretis in montem, ait
mihi Dominus: Dic ad eos: Nolite ascendere, neque
pugnetis, non enim sum vobiscum: ne cadatis
coram inimicis vestris. Loquutus sum, & non audistis:
sed adversantes imperio Domini, & tumentes
superbia, ascendistis in montem. Itaque egressus
Amorræus, qui habitabat in * montibus, & obviam * h. In monte
veniens, persequutus est vos, sicut solent apes persequi:
& cecidit de Seir usque Horma. Quumque
reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos,
nec voci vestræ voluit acquiescere. Sedistis ergo in
Cades-Barne multo tempore.

Profectique inde venimus in solitudinem, quæ X. C.
ducit ad Mare rubrum, sicut mihi dixerat Dominus: Cap. 2.
& circumivimus montem Seir longo tempore.
Dixitque Dominus ad me: Sufficit vobis circumire III. B.
montem istum: ite contra Aquilonem: & populo
præcipe, dicens: Transibitis per terminos fratrum
vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, &
timebunt vos. Videte ergo diligenter ne moveamini
contra eos. Neque enim dabo vobis de terra eorum
quantum potest unius pedis calcare vestigium,
quia in possessionem Esaü dedi montem Seir. * Ci- * h. Cibum.
bos emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquam
emtam haurietis, & bibetis. Dominus Deus tuus
benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: novit
iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc
magnam, per quadraginta annos habitans tecum
Dominus Deus tuus, & nihil tibi defuit. Quumque
transissemus fratres nostros filios Esaü, qui habitabant
in Seir, per viam campestrem de Elath, & de
Asion-Gaber, venimus ad iter, quod ducit in desertum
Moab. Dixitque Dominus ad me: Non pugnes
contra Moabitas, nec ineas adversus eos prœlium:
non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia
filiis Lot tradidi Ar in possessionem. Emim primi fuerunt
habitatores ejus, populus magnus, & validus,
& tam excelsus, ut de Enacim stirpe, quasi gigantes,
crederentur, & essent similes filiorum Enacim.
Denique Moabitæ appellant eos Emim. In Seir autem
prius habitaverunt Horim: quibus expulsis at-

a In editis legimus, *sicut loquutus est Dominus Deus noster patribus tuis*; quod plures MSS. codices sequuntur, paucis omissis, vel mutatis: aliquot enim habent, *patribus nostris*; alii omittunt, *noster*, leguntque, *Dominus Deus patribus tuis.* Canon pure legit juxta Hebræum

b Pluraliter expressa est hæc parenthesis in Canone ac plurimis aliis antiquissimis MSS. scilicet, *ipsi vidistis*; sed in hujusmodi lectionibus nulla contentio est: unde sanctus Hieronymus similem variantem lectionem Psalmi 83. exponens in Epistola ad Sunniam & Fretelam, hæc habet: *Et quæso vos*, inquit, *ut hujusmodi ineptias, & superfluas contentiones, ubi nulla est sensus immutatio, declinetis* Quæ propterea lectorem semel admonuisse visum est, ut sciat multa similia à nobis fuisse prætermissa.

Digitized by Google

que deletis, habitaverunt filii Esaü, sicut fecit Israel A in terra possessionis suæ, quam dedit ei Dominus. Surgentes ergo ut transiremus torrentem Zared, venimus ad eum. Tempus autem, quo ambulavimus de Cades-Barne usque ad transitum torrentis Zared, triginta & octo annorum fuit: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus: Cujus manus fuit adver-

IIII. B. sum eos, ut interirent de castrorum medio. Postquam autem universi ciciderunt pugnatores,

II. T. Loquutus est Dominus ad me, dicens: Tu transibis hodie terminos Moab, urbem nomine Ar: & acce- B dens in vicina filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad prœlium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Lot dedi eam in possessionem. Terra gigantum reputata est: & in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitæ vocant Zomzommim, populus magnus, & multus, & proceræ longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus à facie eorum: & fecit illos habitare pro eis, sicut fecerat filiis Esaü, qui habitant in Seir, delens Horræos, & terram eorum illis tradens, C quam possident usque in præsens. * Evæos quoque, qui habitabant in Aserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, & habitaverunt pro illis. Surgite, & transite torrentem Arnon: ecce tradidi in manu tua Seon regem Esebon Amorræum, & terram ejus incipe possidere, & committe adversus eum prœlium. Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cœlo: ut audito * nomine tuo paveant, & in morem parturientium contre- D miscant, & * dolore teneantur. Misi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Seon regem Esebon verbis pacificis, dicens: Transibo per terram tuam, publica gradiar via: non declinabo neque ad dexteram: neque ad sinistram. Alimenta pretio vende mihi, ut vescar: aquam pecunia tribue, & sic bibam. Tantum est ut mihi concedas transitum, sicut fecerunt filii Esaü, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: donec veniam ad Jordanem, & transeam in terram quam Dominus Deus noster daturus est nobis. E Noluitque Seon rex Esebon dare nobis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, & obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides. Dixitque Dominus ad me: Ecce cœpi tradere tibi Seon, & terram ejus, incipe possidere eam. Egressusque est Seon obviam nobis cum omni populo suo ad prœlium in Jesa. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis: percussimusque eum cum filiis suis & omni populo suo. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus eo- F rum, viris ac mulieribus & parvulis. Non reliquimus in eis quidquam: absque jumentis, quæ in partem venere prædantium: & spoliis urbium quas cepimus ab Aroër, quæ est super ripam torrentis Arnon, & oppido quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus & civitas, quæ nostras effugeret manus: omnes tradidit Dominus Deus noster nobis. Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus: & cunctis quæ adjacent torrenti Jebboc, & urbibus montanis, universisque locis à quibus nos G prohibuit Dominus Deus noster.

Cap. 3. Itaque conversi ascendimus per iter Basan: egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum * populo suo ad bellandum in Edrai. Dixitque Dominus ad me. Ne timeas eum: quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua: faciesque ei sicut fecisti Seon regi Amorræorum, qui habitabat in Esebon. Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, & universum populum ejus: percussimusque eos usque ad internecionem, vastantes cunctas civitates illius * uno tempore. Non fuit oppidum, quod nos effugeret: sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan. Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque & vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros. Et delevimus eos, sicut feceramus Seon regi Esebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres & parvulos: jumenta autem & spolia urbium diripuimus. Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorræorum, qui erant * trans Jordanem: à torrente Arnon usque ad montem Hermon, quem Sidonii Sarion vocant, & Amorræi Sanir: omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, & universam terram Galaad & Basan usque Selcha & Edrai civitates regni Og in Basan. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. * Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, & quattuor latitudinis ad * mensuram cubiti virilis manus. * Terramque possedimus in tempore illo ab Aroër, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad: & civitates illius dedi Ruben, & Gad. Reliquam autem partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi dimidiæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: cuncta Basan vocatur terra Gigantium. Jair filius Manasse possedit omnem regionem Argob usque ad terminos Gesuri & Machathi. Vocavitque ex nomine suo Basan, Avoth-Jair, * id est, Villas Jair, usque in præsentem diem. Machir quoque dedi Galaad. Et tribubus Ruben, & Gad dedi de * terra Galaad usque ad torrentem Arnon medium torrentis, [a] & confinium usque ad torrentem Jebboc, qui est terminus filiorum Ammon: & * planitiem solitudinis, atque Jordanem, & terminos Chenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem. Præcepique vobis in tempore illo dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hereditatem, expediti præcedite fratres vestros filios Israel omnes viri robusti: absque uxoribus, & parvulis, ac jumentis. Novi enim quod plura habeatis pecora, & in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis, donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit: & possideant etiam ipsi terram, quam daturus est eis trans Jordanem: tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis. Josue quoque VII. B. in tempore illo præcepi, dicens: Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiturus es. Ne * timeas eos: Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis. Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens: Domine * Deus, tu cœpisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam. Neque enim est alius Deus, vel in cœlo, vel in terra, qui possit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ. * Transibo igitur, & videbo terram hanc optimam trans Jordanem, & montem istum egregium, & Libanum. Iratusque est Domi-

* h. Evæos quoque qui habitabant in Aserim usque Gazam, Cappadoces qui habitabant in Cappadocia, deleverunt, & habitaverũt pro illis. V. B.

* h. Ut audita fama tua

* h. Contremescant in conspectu tuo. h.

* h. Cum omni populo suo.

* h. In illo tempore

* h. Qui erant in transitu Jordanis.

VI. B. * h. Ecce lectus eius ferreus est in Rabbath. * h. Ad cubitum viri. * h. Hanc quoque terram, quam possedimus

* h. Non habet, id est Villas Jair. * h. Non habet, terra.

* h. Et solitudinem atque Jordanem, & terminum de Chenereth.

* h. Ne timeatis. VIII. B. XI C. * h. Domine, Domine.

* h. Transeã obsecro.

a Non *confinium*, sed *finium* habetur in Canone, & aliis MSS. antiquioribus, qui legunt sic, *medium torrentis & finium*: id vero in eumdem sensum recidit.

Digitized by Google

nus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi: nequaquam ultra loquaris de hac re ad me. Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circumfer ad occidentem, & aquilonem, austrumque & orientem, & aspice: nec enim transibis Jordanem istum. Præcipe Josue, & corrobora eum atque conforta: quia ipse præcedet populum istum, & dividet eis terram quam visurus es. Mansimusque in valle contra fanum Phohor.

YII. T. VIIII. B. XII. C. Cap. 4.

Et nunc Israel audi præcepta & judicia, quæ ego doceo te: ut faciens ea, vivas, & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis * loquor, neque auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri quæ ego præcipio vobis. Oculi vestri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beel-Phegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri. Vos autem qui adhæretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in præsentem diem. Scitis quod docuerim vos præcepta * atque justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra, quam possessuri estis: & observabitis & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia & intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna *. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat ceremonias, justaque judicia, * & universam legem, quam ego proponam hodie ante * oculos vestros? Custodi igitur temetipsum, & animam tuam sollicite. Ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos: diem in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus loquutus est mihi, dicens: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios suos. Et accessistis * ad radices montis, qui ardebat usque ad cœlum: erantque in eo tenebræ, nubes, & caligo. Loquutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, & formam penitus non vidistis. Et * ostendit vobis pactum suum, quod præcepit ut faceretis, * & decem verba, quæ scripsit in duabus tabulis lapideis. Mihique mandavit in illo tempore ut docerem vos ceremonias & judicia, quæ facere deberetis in terra, quam possessuri estis. Custodite igitur sollicite animas vestras. Non vidistis aliquam similitudinem, in die qua loquutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, * aut imaginem masculi vel feminæ, similitudinem omnium jumentorum quæ sunt super terram, vel avium sub cœlo volantium, atque reptilium quæ moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis: * Ne forte elevatis oculis ad cœlum, videas solem & lunam, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea & colas quæ * creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt. Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hereditarium, sicut est in præsenti die. Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros, & juravit ut non transirem Jordanem, nec ingrederer terram optimam, quam daturus est vobis*. Ecce morior in

* h. Quod ego præcipio vobis.
* h. Atque judicia, sic ut præcepit mihi Dominus Deus meus ut faciatis ea in terra quam possessuri estis, & observetis & impleatis opere.
* h Gens magna hæc.
* h. Juxta universam legem.
* h. Ante conspectū vestrum.
X. B.
* h. Et accessistis & stetistis.
* h Et annuntiavit.
* h. Non habet, &
XI. B. XIII. C.
* h. Sculptam similitudinem idoli, imaginem masculi, vel feminæ.
* h. Et ne forte.
XII. B.
* h. Quæ divisit *Dominus Deus* tuus cunctis genti*bus quæ* sub cœlo sunt.
XIII. B. XIIII C.
* h. vobis in hereditatem.

A hac humo, non transibo Jordanem: vos transibitis, & possidebitis terram egregiam. Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit: quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator. * Si genueritis filios ac nepotes, & morati fueritis in terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem, patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis: testes invoco hodie

B cœlum & terram, cito perituros vos esse de terra, quam transito Jordane possessuri estis. Non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus, atque disperget in omnes gentes, & remanebitis pauci numero in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus. Ibique servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno & lapidi qui non vident, non audiunt, non comedunt, non odorantur. Quumque quæsieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum: * si tamen toto corde quæsieris, &

C tota tribulatione animæ tuæ. Postquam te invenerint omnia quæ prædicta sunt, novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem ejus. Quia Deus misericors, Dominus Deus tuus est: non dimittet te, nec omnino delebit, neque obliviscetur pacti, * in quo juravit patribus tuis. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creavit Deus hominem super terram, à summo cœli usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujuscemodi res, aut umquam cognitum est,

D ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & * vixisti: si fecit Deus ut ingrederetur, & tolleret sibi Gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, & robustam manum, extentumque brachium, & horribiles visiones, juxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis: ut scires quoniam Dominus ipse est Deus, & non est alius præter * a unum. De

E cœlo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, & in terra ostendit tibi ignem suum maximum, & audisti verba illius de medio ignis, quia dilexit patres tuos, & elegit semen eorum post eos. Eduxitque te præcedens in virtute sua magna ex Ægypto, ut deleret nationes maximas & fortiores te in introitu tuo: & introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in præsenti die. Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo quod Dominus ipse sit Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum,

F & non sit alius. Custodi præcepta ejus atque mandata, quæ ego præcipio tibi*: ut bene sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneas multo tempore super terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi. Tunc separavit Moses tres civitates * trans Jordanem ad orientalem plagam, ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum, nec * fuerit ei inimicus ante unum & alterum diem, & ad harum aliquam urbium possit evadere: Bosor in solitudine, quæ sita est in terra campestri de tribu

G Ruben: & Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse. Ista est lex, quam proposuit Moses coram filiis Israel, & hæc testimonia & ceremoniæ atque judicia, quæ loquutus est ad filios Israel, quando egressi sunt de Ægypto, * trans Jordanem in valle contra fanum Phohor in terra Seon regis Amorræi, qui habitavit in Esebon, quem per-

XIIII. B.
* h. Quum genueritis.
XV. B.
* h. Si tamen toto *corde & animo* quæsieris *eum*, ... tribulatio h....
* h. Quod juravit.
XVI. B. XV. C.
* h. Et vixit
* a h. præter eum.
* h. *præcipio tibi hodie.*
XVII. B. XVI. C.
* h. In transitu Jordanis.
* h. Nec fuerit ei inimicus ab heri & nudius tertius.
XVII. C.
* h. In transitu Jordanis.

a *Præter unum* habent exemplaria quædam MSS. in aliis legitur juxta | | scholion marginale Canonis, *præter eum*.

cussit

Digitized by Google

a cussit Moses, [a] filiique Israel egressi ex Ægypto. Pos- A
sederuntque terram ejus, & terram Og regis Ba-
* h. In transitu san, duorum regum Amorræorum, qui erant * trans
Jordanem ad solis ortum: Ab Aroer, quæ sita est
super ripam torrentis Arnon, usque ad montem
Sion, qui est & Hermon, omnem planitiem trans
Jordanem ad Orientalem plagam, usque ad mare
solitudinis, & usque ad radices montis Phasga.
IIII. T. Cap. 5. Vocavitque Moses omnem Israelem, & dixit ad
* h. ad eos. * eum: Audi Israel ceremonias atque judicia, quæ
ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, & B
opere complete. Dominus Deus noster pepigit no-
biscum fœdus in Horeb. Non cum patribus nostris
* h. pactum hoc. iniit pactum *, sed nobiscum qui in præsentiarum su-
mus, & vivimus. Facie ad faciem loquutus est no-
bis in monte de medio ignis. Ego sequester & me-
dius fui inter Dominum & vos in tempore illo, ut
annuntiarem vobis verba ejus. Timuistis enim ignem,
XVIII. B. & non ascendistis in montem, & ait: Ego Do-
minus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de
I. domo servitutis. Non habebis deos alienos in con- C
II. spectu meo. Non facies tibi sculptile, * nec simi-
* h. Non habet, nec. litudinem omnium, quæ in cœlo sunt desuper, &
quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub
terra. Non adorabis ea, & non coles. Ego enim sum
Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens ini-
quitatem patrum super filios in tertiam & quartam
* h. Non habet, multa. generationem his qui oderunt me, & faciens miseri-
cordiam in * multa millia diligentibus me, & custo-
III. dientibus præcepta mea. Non * usurpabis nomen
* h. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum. Domini Dei tui frustra: quia non erit impunitus qui D
super re vana nomen ejus assumserit. Observa diem
Sabbathi, ut sanctifices eum, sicut præcepit tibi Do-
IIII. minus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies
* h. Septimus dies Sabbathi est Domini Dei tui. omnia opera tua. Septimus dies Sabbathi est *, id
est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quid-
quam operis tu, & filius tuus, & filia, servus & an-
cilla, & bos, & asinus, & omne jumentum tuum,
& peregrinus qui est intra portas tuas, ut requiescat
* h. Idcirco præcepit tibi Dominus Deus tuus. servus tuus, & ancilla tua, sicut & tu. Memento
quod & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te in- E
de Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio
extento. * Idcirco præcepit tibi ut observares diem
V. Sabbathi. Honora patrem tuum & matrem, sicut
præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas
tempore, & bene sit tibi in terra, quam Dominus
VI. Deus tuus daturus est tibi. Non occides. Neque
VII. mœchaberis. Furtumque non facies. Nec loque-
VIII. ris contra proximum tuum falsum testimonium.
VIIII.
X. Non concupisces uxorem proximi tui: non domum,
non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, F
XVIII. C. non asinum & universa quæ illius sunt. Hæc ver-
ba loquutus est Dominus ad omnem multitudinem
vestram in monte de medio ignis & nubis, & cali-
ginis, voce magna, nihil addens amplius: & scripsit
ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. Vos
autem postquam audistis vocem de medio tenebra-
rum, & montem ardere vidistis, accessistis ad me
omnes principes tribuum, & majores natu, atque
dixistis: Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster
majestatem & magnitudinem suam. Vocem ejus au-
divimus de medio ignis, & probavimus hodie, quod
loquente Deo cum homine, vixerit homo. Cur er-
go moriemur, & devorabit nos ignis hic maximus?
Si enim audierimus ultra vocem Domini Dei nostri,
moriemur. * Quid est omnis caro, ut audiat vocem * h. Quæ est omnis caro quæ audivit vocem Domini.
Dei viventis, qui de medio ignis loquitur sicut nos
audivimus, & possit vivere? Tu magis accede: &
audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi:
loquerisque ad nos, & nos audientes faciemus ea.
Quod quum audisset Dominus, ait ad me: Audivi XVIIII. C.
vocem verborum populi hujus quæ loquuti sunt ti-
bi: bene omnia sunt loquuti. Quis det talem eos ha-
bere mentem, ut timeant me, & custodiant univer-
sa mandata mea * in omni tempore, ut bene sit eis, * h. Cunctis diebus.
& filiis eorum in sempiternum? Vade & dic eis: Re-
vertimini in tentoria vestra. Tu vero hic sta mecum,
& loquar tibi omnia mandata, & ceremonias atque
judicia: quæ docebis eos, ut faciant ea in terra,
quam dabo illis in possessionem. Custodite igitur &
facite quæ præcepit Dominus Deus vobis: non de-
clinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram:
sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester,
ambulabitis. Ut vivatis, & bene sit vobis, & prote-
lentur dies in terra possessionis vestræ.
Hæc sunt præcepta, & ceremoniæ, atque judicia, XX. B. Cap. 6.
quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem
vos, & faciatis ea in terra, ad quam transgredimini
possidendam: ut timeas Dominum Deum tuum, &
custodias omnia mandata & præcepta ejus, quæ ego
præcipio tibi, & filiis, ac nepotibus tuis, cunctis die-
bus vitæ tuæ, ut prolongentur dies tui. Audi Israel,
& observa ut facias [b], & bene sit tibi, & multiplice- b
ris amplius (sicut pollicitus est Dominus Deus pa-
trum tuorum tibi) in terra lacte & melle manante.
Audi Israel, Dominus Deus noster, [c] * Deus unus V. T.
est. Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde XVIIII. C. * c h. Audi Israel Dominus Deus noster, Dominus unus.
tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.
Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie,
in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis, & meditabe-
ris, sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dor-
miens atque consurgens. Et ligabis ea * quasi signum * h. Ut signum super manu tua, eruntque phylacteria inter oculos tuos.
in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos
tuos, scribesque ea * in limine & ostiis domus tuæ. * h. Super postes domus tuæ, & in januis tuis.
Quumque introduxerit te Dominus Deus tuus in
terram, pro qua juravit patribus tuis, Abraham,
Isaac, & Jacob: & dederit tibi civitates magnas &
optimas, quas non ædificasti, domos plenas cun-
ctarum opum, quas non * exstruxisti, cisternas, quas * h. Quas non implesti.
non fodisti, vineta & oliveta, quæ non plantasti, &
comederis, & saturatus fueris: cave diligenter, ne
oblivíscaris Domini, qui eduxit te de terra Ægypti,
de domo servitutis. Dominum Deum tuum ti- XX C.
mebis, & [d] ipsi servies, ac per nomen illius jurabis. d
Non ibitis post deos alienos cunctarum gentium, XXI. C.
quæ in circuitu vestro sunt: quoniam Deus æmula-
tor, Dominus Deus tuus in medio tui: nequando
irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat
te de superficie terræ. * Non tentabis Dominum XXI. B.
Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis. Cu- XXII. C. * h. Non tentabis Dominum Deum vestrum, sicut tentastis in tentationibus
stodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia & ce-
remonias, quas præcepit tibi: & fac quod placitum
est & bonum in conspectu Domini, ut bene sit tibi:
& ingressus possideas terram optimam, de qua ju-
ravit Dominus patribus tuis, ut deleret omnes ini-
micos tuos coram te, sicut loquutus est. Quum XXII. B.

a Alius est sensus, & interpunctio in editis atque in MSS. codicibus. Solus Canon veritatis Hebraicæ, isto in loco, velut in aliis sexcentis, fontis sui sensum fideliter reddit.

b Editi, cum aliquot recentioribus MSS. addunt hæc verba, *quæ præcepit tibi Dominus*: sensum quoque ejusdem versus aliter exprimunt: sed planior est ac dilucidior in Canone & aliis MSS. optimæ notæ. Arabs interpres favet lectioni nostræ, habet enim, *in regione manante lacte & melle*.

c Omnes MSS. Bibliorum codices ita legunt, uno excepto Corbeiensi num. I. qui legit, *Dominus unus est*, juxta adnotationem marginalem Canonis, è quo in eumdem codicem multa fluxisse nobis constat.

d Ita Canon & antiquiores MSS. codices. Alii habent, *ipsi soli servies*, juxta quod scriptum est Matth. 4. ℣. 10.

Digitized by Google

interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid sibi A
volunt testimonia hæc, & ceremoniæ, atque judicia,
quæ præcepit Dominus Deus noster vobis? dices ei:
Servi eramus Pharaonis in Ægypto, & edu-
* h. Deditque xit nos Dominus de Ægypto in manu forti: * fecit-
que signa atque prodigia magna & pessima in Ægy-
* h. Ante oculos nostros. pto contra Pharaonem, & omnem domum illius, * in
conspectu nostro, & eduxit nos inde, ut introdu-
ctis daret terram, super qua juravit patribus nostris.
Præcepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia le-
gitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, B
ut bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut
est hodie. Eritque nostri misericors, si custodieri-
* h. Hæc mus & fecerimus omnia præcepta * ejus coram Do-
mino Deo nostro, sicut mandavit nobis.
XXIII. B. & C. Cap. 7. Quum introduxerit te Dominus Deus tuus in ter-
ram, quam possessurus ingrederis, & deleverit gen-
tes multas coram te, Hetthæum & Gergezæum,
& Amorræum, Chananæum, & Pherezæum, &
Evæum, & Jebusæum, septem gentes multo majo-
ris numeri quam tu es, & robustiores te: tradide- C
ritque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas
usque ad internecionem. Non inibis cum eis fœ-
dus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis
XXIIII. B. conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec
filiam illius accipies filio tuo: quia seducet filium
tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat diis alie-
nis. Irasceturque furor Domini, & delebit te cito.
XXV. B. Quin potius hæc facietis eis: Aras eorum subverti-
te, confringite statuas, lucosque succidite, & scul-
ptilia comburite. Quia populus sanctus es Domino D
Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei
populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt su-
XXVI. B. per terram. Non quia cunctas gentes numero
vincebatis, vobis junctus est Dominus, & elegit vos,
quum omnibus sitis populis pauciores: sed quia di-
lexit vos Dominus, & custodivit juramentum, quod
juravit patribus vestris: eduxitque vos in manu for-
ti, & redemit de domo servitutis, de manu Pha-
raonis regis Ægypti. Et scies, quia Dominus Deus
tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pa- E
ctum & misericordiam diligentibus se, & his qui cu-
stodiunt præcepta ejus, in mille generationes: &
reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos,
& ultra non differat, protinus eis restituens quod
XXVII. B merentur. Custodi ergo præcepta & ceremonias
XXIIII. C. atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias.
Si postquam audieris hæc judicia, custodieris ea &
feceris, custodiet & Dominus Deus tuus tibi pa-
ctum, & misericordiam quam juravit patribus tuis:
* h. Et diliget te, benedicet, ac multiplicabit. & diliget te * ac multiplicabit, benedicetque fructui F
ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, at-
que vindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ovium
tuarum super terram, pro qua juravit patribus tuis
ut daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes po-
pulos. Non erit apud te sterilis utriusque sexus,
tam in hominibus quam in gregibus tuis. Auferet
Dominus à te omnem languorem: & infirmitates
Ægypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed
XXV. C. cunctis hostibus tuis. Devorabis omnes popu-
los, quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non G
parcet eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne
sint in ruinam tui. Si dixeris in corde tuo: Plures
* h. Ejicere sunt gentes istæ quam ego, quo modo potero * de-
lere eas? noli metuere, sed recordare quæ fecerit
Dominus Deus tuus Pharaoni, & cunctis Ægyptiis,

* plagas maximas, quas viderunt oculi tui, & signa * h Tentationes
atque portenta, manumque robustam, & extentum
brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus. Sic
faciet cunctis populis, quos metuis. Insuper & XXVIII. B.
crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec
deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, & la-
tere potuerint. Non timebis eos, quia Dominus
Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & XXVIIII. B.
terribilis: ipse consumet nationes has in conspectu
tuo paulatim atque per partes. Non poteris delere
eas pariter: ne forte multiplicentur contra te be-
stiæ * terræ. Dabitque eos Dominus Deus tuus in * h. Agri.
conspectu tuo: & interficiet illos donec penitus de-
leantur. Tradet reges eorum in manus tuas, & dis- * h. In conspectu tuo
perdes nomina eorum sub cœlo: nullus poterit re-
sistere * tibi, donec conteras eos. Sculptilia * eorum * h. Sculptilia deorum
igne combures: Non concupisces argentum &
aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis XXX. B.
tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abomi-
natio est Domini Dei tui. Nec inferes quidpiam ex
idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut &
illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, & velut in-
quinamentum ac sordes abominationi habebis, quia
anathema est.

Omne mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, XXXI B.
cave diligenter ut facias: ut possitis vivere, & mul- XXVI. C.
tiplicemini, ingressique possideatis terram, pro qua Cap. 8.
juravit Dominus patribus vestris. Et recordaberis
cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus
tuus * quadraginta annis per desertum, ut affligeret * h. Ecce quadraginta annis
te atque tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo
versabantur, utrum custodires mandata illius, an
non. * Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum XXXII. B.
Manna, quod ignorabas tu & patres tui: ut osten- * h. Afflixit te & esurire te fecit.
deret tibi quod non in solo pane vivat homo, sed
in omni verbo quod egreditur ex ore [a] Domini. a
Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam XXXIII. B.
vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus, en
quadragesimus annus est. Ut recogites in corde tuo,
quia sicut erudit homo filium suum, sic Dominus
Deus tuus erudivit te, ut custodias mandata Domi-
ni Dei tui, & ambules in viis ejus, & timeas eum.
Dominus enim Deus tuus introducet te in terram
bonam, terram * rivorum aquarumque & fontium: * h. Torrentium.
in cujus campis & montibus erumpunt fluviorum
abyssi: terram frumenti, hordei, ac vinearum, in
qua ficus, & mala granata, & oliveta nascuntur: ter-
ram olei ac mellis. Ubi absque ulla * penuria come- * h. Egestate.
des panem tuum, & rerum omnium abundantia per-
frueris: cujus lapides ferrum sunt, & de montibus
ejus æris metalla fodiuntur: ut quum comederis, &
satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro ter-
ra optima, quam dedit tibi. Observa, & cave XXXIIII. B.
nequando obliviscaris Domini Dei tui, & negligas XXVII. C.
mandata ejus atque judicia & ceremonias, quas ego
præcipio tibi hodie: ne postquam comederis & sa-
tiatus fueris, domos pulchras ædificaveris, & habita-
veris in eis, habuerisque armenta boum, & ovium
greges, argenti & auri cunctarumque rerum co-
piam, elevetur cor tuum, & non reminiscaris Do-
mini Dei tui, qui eduxit te de terra Ægypti, de do-
mo servitutis: & ductor tuus fuit in solitudine ma-
gna atque terribili, in qua erat serpens flatu adu-
rens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ:
qui eduxit * rivos de petra durissima, & cibavit te * h Aquam.
Manna in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et

a Hic quoque legunt editi ac MSS. aliquot libri juxta quod scriptum reperitur Matthæi quarto capite. Cæterum in Hebræo & Samaritano habet יהוה, *Adonai* sive *Jehovah*, quod interpretatur *Domini*, non *Dei*.

Digitized by Google

poſtquam afflixit ac probavit, ad extremum miſer- A
XXVIII. C. tus eſt tui, Ne diceres in corde tuo: Fortitudo
mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præſti-
terunt: Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipſe
tibi vires præbuerit, ut impleret pactum ſuum, ſu-
per quo juravit patribus tuis, ſicut præſens indicat
dies. Sin autem oblitus Domini Dei tui, ſequutus
fueris deos alienos, colueriſque illos & adoraveris:
ecce nunc prædico tibi quod omnino diſpereas. Sicut
gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita
& vos peribitis, ſi inobedientes fueritis voci Domi- B
ni Dei veſtri.
VI. T. Audi Iſrael: Tu tranſgrederis hodie Jordanem,
XXVIIII. C. *Cap.* 9. ut poſſideas nationes maximas & fortiores te, civi-
* h. *Quos tu* noviſti & *audiſti. Quis* ſtabit corã *filiis* Enac? tates ingentes & ad cœlum uſque muratas, popu-
lum magnum atque ſublimem, filios Enacim, quos
ipſe * vidiſti, & audiſti, quibus nullus poteſt ex ad-
verſo reſiſtere. Scies ergo hodie quod Dominus
XXXV. B. Deus tuus ipſe tranſibit ante te, ignis devorans * at-
* h. *Non habet*, atque conſumens. que conſumens, qui conterat eos & deleat atque
diſperdat ante faciem tuam velociter, ſicut loquu- C
XXXVI. B. tus eſt tibi. Ne dicas in corde tuo, quum * de-
leverit eos Dominus Deus tuus in conſpectu tuo:
XXX. C. Propter juſtitiam meam introduxit me Dominus ut
* h. Quum expulerit eos Dominus *Deus* tuus ante conſpectũ tuum. terram hanc poſſiderem, quum propter impietates
ſuas iſtæ deletæ ſint nationes. Neque enim propter
juſtitias tuas, & æquitatem cordis tui, ingrederis ut
poſſideas terras earum: ſed quia illæ egerunt impie,
introeunte te deletæ ſunt: & ut compleret verbum
ſuum Dominus, quod ſub juramento pollicitus eſt
patribus tuis, Abraham, Iſaac, & Jacob. Scito igi- D
tur quod non propter juſtitias tuas Dominus Deus
tuus dederit tibi terram hanc optimam in poſſeſſio-
XXXI. C. nem, quum duriſſimæ cervicis ſis populus. Me-
mento, & ne obliviſcaris, quomodo ad iracundiam
provocaveris Dominum Deum tuum in ſolitudine.
Ex eo die, quo es egreſſus ex Ægypto uſque ad lo-
cum iſtum, ſemper adverſum Dominum contendi-
XXXII. C. ſti. Nam & in Horeb provocaſti eum, & iratus
delere te voluit, quando aſcendi in montem, ut ac-
ciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepi- E
* h. Sedi git vobiſcum Dominus: & * perſeveravi in monte
quadraginta diebus ac noctibus, panem non come-
dens, & aquam non bibens. Deditque mihi Domi-
nus duas tabulas lapideas ſcriptas digito Dei, &
continentes omnia verba quæ vobis in monte loquu-
tus eſt de medio ignis, quando concio populi con-
XXXVII. B. gregata eſt. Quumque tranſiſſent quadraginta
dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas
XXXIII. C. tabulas lapideas, tabulas fœderis, Dixitque mi-
hi: Surge, & deſcende hinc cito: quia populus tuus, F
quem eduxiſti de Ægypto, deſeruerunt velociter
* [a] h. Quã præcepiſti. viam quam * [a] demonſtraſti eis, feceruntque ſibi con-
flatile. Rurſumque ait Dominus ad me: Cerno
quod populus iſte duræ cervicis ſit: dimitte me ut
* h. Et faciam te in gentem. conteram eum, & deleam nomen ejus de ſub cœlo,
& * conſtituam te ſuper gentem, quæ hac major &
XXXIIII. fortior ſit. Quumque de monte ardente deſcen-
derem, & duas tabulas fœderis utraque tenerem ma-
nu, vidiſſemque vos peccaſſe Domino Deo veſtro,
* h. Præceperat. & feciſſe vobis vitulum conflatilem, ac deſeruiſſe G
* h. Ante oculos veſtros. velociter viam ejus, quam vobis * oſtenderat: pro-
jeci tabulas de manibus meis, confregique eas * in
XXXVIII. B. conſpectu veſtro. Et procidi ante Dominum
XXXV. C. ſicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem

non comedens, & aquam non bibens, propter
omnia peccata veſtra quæ geſſiſtis contra Domi-
num, & eum ad iracundiam provocaſtis: timui enim
indignationem & iram illius, qua adverſum vos con-
citatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Domi-
nus etiam hac vice. Adverſum Aaron quoque XXXVI. C.
vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro * h. Deprecatus ſum in tempore illo.
illo ſimiliter deprecatus ſum *. Peccatum autem
veſtrum quod feceratis, id eſt vitulum, arripiens, XXXVII. C.
igne combuſſi, & in fruſta comminuens, omninoque
in pulverem redigens, projeci in torrentem, qui de
monte deſcendit. In incendio quoque & in ten- XXXVIII. C.
tatione, & in ſepulcris concupiſcentiæ provocaſtis
Dominum: Et quando miſit vos de Cades-Bar- XXXVIIII. C.
ne, dicens: Aſcendite & poſſidete terram, quam dedi
vobis, & contemſiſtis imperium Domini Dei veſtri,
& non credidiſtis ei, neque vocem ejus audire vo-
luiſtis: ſed ſemper fuiſtis rebelles à die qua noſſe
vos cœpi. Et jacui coram Domino quadraginta XL. C.
diebus ac noctibus, quibus eum ſuppliciter depre-
cabar, ne deleret vos ut fuerat comminatus: &
* orans dixi: Domine Deus ne diſperdas populum * h. Et orãs ad Dominũ dixi: Domine, Domine.
tuum, & hereditatem tuam, quam redemiſti in ma-
gnitudine tua, quos eduxiſti de Ægypto in manu for-
ti. Recordare ſervorum tuorum, Abraham, Iſaac, &
Jacob: ne aſpicias duritiam populi hujus, & impieta-
tem atque peccatum: ne forte dicant habitatores ter-
ræ, de qua eduxiſti nos: Non poterat Dominus in-
troducere eos in terram, quam pollicitus eſt eis, &
oderat illos: idcirco eduxit, ut interficeret eos in ſo-
litudine. Qui ſunt populus tuus & hereditas tua, quos
eduxiſti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo
extento.
In tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi XXXVIIII. B.
duas tabulas lapideas, ſicut priores fuerunt, & XLI. C.
aſcende ad me in montem: facieſque arcam li- *Cap.* 10.
gneam, & ſcribam in tabulis verba quæ fuerunt in
his quas ante confregiſti, poneſque eas in arca.
Feci igitur arcam de lignis ſettim. Quumque do- XLII. C.
laſſem duas tabulas lapideas inſtar priorum, aſcendi * h. In die congregationis, & dedit eas Dominus mihi.
in montem, habens eas in manibus. Scripſitque in
tabulis, juxta id quod prius ſcripſerat, verba de-
cem, quæ loquutus eſt Dominus ad vos in monte
de medio ignis, * quando populus congregatus eſt:
& dedit eas mihi. Reverſuſque de monte, de- XLIII. C.
ſcendi, & poſui tabulas in arcam, quam feceram,
quæ hucuſque ibi ſunt, ſicut mihi præcepit Domi-
nus. Filii autem Iſrael moverunt caſtra ex Beroth
filiorum Jacan in Moſera, ubi Aaron mortuus ac ſe- * h In Gudgod.
pultus eſt, pro quo, ſacerdotio functus eſt filius ejus
Eleazar: Inde venerunt in * Gadgad: de quo loco * h. In terra torrentiũ aquarum.
profecti, caſtrametati ſunt in Jetabatha, in terra
* aquarum atque torrentium. Eo tempore ſepa- XLIIII. C.
ravit * tribum Levi, ut portaret arcam fœderis Do- * h. ſeparavit Dominus.
mini, & ſtaret coram eo in miniſterio, ac benedice-
ret in nomine illius uſque in præſentem diem. Quam
ob rem non habuit Levi partem, neque poſſeſſio-
nem cum fratribus ſuis: quia ipſe Dominus poſſeſſio
ejus eſt, ſicut * promiſit ei Dominus Deus tuus. Ego * h. Sicut loquutus eſt ei Dominus.
autem ſteti in monte, ſicut prius, quadraginta die-
bus ac noctibus: exaudivitque me Dominus etiam
hac vice, & te perdere noluit. Dixitque mihi: Va-
de, & præcede populum, ut ingrediantur, & poſſi-
deant terram, quam juravi patribus eorum ut tra-
derem eis. Et nunc Iſrael, quid Dominus Deus VII. T. XL. B. XLV. C.

[a] Hebræus hodiernus habet verbum primæ perſonæ, ſi Maſſorethatum vocalibus punctis credamus, צִוִּיתִם, *tſiuvithim*, id eſt, *precepi eis.* At LXX. Interpretes, Chaldæus, Syrus, & Hieronymus noſter, legebant צויתם, *ſiuvitham*, quod ſignificat, *precepiſti eis.*

Digitized by Google

tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, A
& ambules in viis ejus & diligas eum, ac servias Do-
mino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima
tua: custodiasque mandata Domini, & ceremonias
ejus, quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit ti-
XLI. B. bi? En Domini Dei tui cœlum est, & cœlum
cœli, terra, & omnia quæ in ea sunt: & tamen pa-
tribus tuis conglutinatus est Dominus, & amavit
eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de
XLII. B. cunctis gentibus: sicut hodie comprobatur. Cir-
cumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervi- B
cem vestram ne induretis amplius: quia Dominus
Deus vester, ipse est Deus deorum, & Dominus
dominantium, Deus magnus & potens, & terribi-
lis, qui personam non accipit, nec munera. Facit
* h. ut det ei judicium pupillo & viduæ, amat peregrinum,* &
dat ei victum atque vestitum. Et vos ergo amate pere-
* h. peregrini. grinos, quia & ipsi fuistis * advenæ in terra Ægy-
XLIII. B. pti. Dominum Deum tuum timebis, & ei ser-
XLVI. C. vies: ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius.
Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc C
magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.
XLVII. C. In septuaginta animabus descenderunt patres tui in
Ægyptum: & ecce nunc multiplicavit te Dominus
Deus tuus sicut astra cœli.
XLVIII. C. Ama itaque Dominum Deum tuum, & observa
Cap. 11. præcepta ejus & ceremonias, judicia atque mandata
XLIIII. B. omni tempore. * Cognoscite hodie quæ igno-
*h. Cognoscite hodie, quia non loquor hæc filiis vestris, qui non cognoverunt & non viderunt. rant filii vestri, qui non viderunt disciplinam Domi-
ni Dei vestri, magnalia ejus* &] robustam manum,
extentumque brachium, signa & opera quæ fecit in D
medio Ægypti Pharaoni regi, & universæ terræ
ejus, omnique exercitui Ægyptiorum, & equis ac
curribus: quo modo operuerint eos aquæ maris Ru-
bri, quum vos persequerentur, & deleverit eos Do-
* h. non habet. minus usque in præsentem diem: vobisque quæ fe-
cerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum:
* h. Filiis Eliab, filii Ruben. & Dathan atque Abiram filiis Eliab,* qui fuit filius
Ruben: quos aperto ore suo terra * absorbuit, cum
* h. deglutivit. domibus & tabernaculis, & universa substantia eo-
rum, quam habebant in medio Israelis. * Oculi ve- E
* h. Oculi autem vestri. stri viderunt omnia opera Domini magna quæ fe-
cit, ut * custodiatis universa mandata illius, quæ ego
* h. custodite ergo. hodie præcipio vobis, ut possitis introire, & possi-
dere terram, ad quam ingredimini, multoque in ea
vivatis tempore: quam sub juramento pollicitus est
Dominus patribus vestris, & semini eorum, lacte
XLV. B. & melle manantem. Terra enim ad quam ingre-
deris possidendam, non est sicut terra Ægypti, de
qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem
aquæ ducuntur irriguæ: sed montuosa est & campe- F
stris, de cœlo exspectans pluvias. Quam Dominus
Deus tuus semper invisit, & oculi illius in ea sunt à
XLVI. B. principio anni usque ad finem ejus. Si ergo obe-
XLVIIII. C. dieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vo-
bis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ser-
viatis ei in toto corde vestro, & in tota anima ve-
stra: dabit pluviam terræ vestræ temporaneam &
serotinam, ut colligatis frumentum, & vinum, &
oleum, fœnum ex agris ad pascenda jumenta, & ut
ipsi comedatis ac saturemini. Cavete ne forte deci- G
piatur cor vestrum, & recedatis à Domino, servia-
tisque diis alienis, & adoretis eos: iratusque Domi-
* h. Non sint. nus claudat cœlum, & pluviæ non * descendant, nec
terra det germen suum, pereatisque velociter de ter-

ra optima, quam Dominus daturus est vobis. XLVII. B.
Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis ve- * h. Et ligate ea pro signo super manum vestram, & erút ut Phylacteria inter oculos vestros. Phylacteria Græce, Hebraice Totaphoth.
stris, & * suspendite ea pro signo in manibus, & in-
ter oculos vestros collocate. Docete filios ve-
stros ut illa meditentur, quando sederis in domo tua,
& ambulaveris in via, & accubueris atque surrexe-
ris. Scribes ea super * postes & januas domus tuæ:
ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum, in XLVIII. B.
terra, quam juravit Dominus patribus tuis, ut da- * h. Super postes domus tuæ & in januis tuis.
ret eis quamdiu cœlum imminet terræ. Si enim
custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, & XLVIIII. B.
feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, L. C.
& ambuletis in omnibus viis ejus, adhærentes ei,
disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem
vestram, & possidebitis eas, quæ majores & fortio-
res vobis sunt. Omnis locus, quem calcaverit pes
vester, vester erit. A deserto, & Libano, à flumi-
ne * magno Euphrate usque ad mare occidentale * h. A flumine flumine Euphrate.
erunt termini vestri. Nullus stabit contra vos: ter-
rorem vestrum & formidinem dabit Dominus Deus
vester super omnem terram quam calcaturi estis sicut * h. Vide, en ego.
loquutus est vobis. * En propono in conspectu LI. C.
vestro hodie benedictionem & maledictionem: be-
nedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei ve-
stri, quæ ego hodie præcipio vobis: maledictionem,
si non audieritis mandata Domini Dei vestri, sed
recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis,
& ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis.
Quum introduxerit te Dominus Deus tuus in ter- L. B.
ram ad quam pergis habitandam, pones benedictio-
nem super montem Garizim, maledictionem super
montem Hebal: qui sunt trans Jordanem, post viam
quæ vergit ad solis occubitum, in terra Chananæi,
qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ
est juxta * ᵃ vallem tendentem & intrantem procul. * ᵃ h. Quæ est juxta quercum apparentem.
Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis ter-
ram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis,
& habeatis & possideatis illam. Videte ergo ut im-
pleatis ceremonias atque judicia, quæ ego hodie po-
nam in conspectu vestro.
Hæc sunt præcepta atque judicia, quæ facere de- VIII. T.
betis in terra, quam Dominus Deus patrum tuo- LI. B.
rum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis die- LII. C.
bus quibus super humum gradieris. Subvertite omnia *Cap.* 12.
loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri
estis, deos suos super montes excelsos, & colles, &
subter omne lignum frondosum. Dissipate aras ea-
rum, & confringite statuas, lucos igne comburi-
te, & idola comminuite: disperdite nomina eorum
de locis illis. Non facietis ita Domino Deo ve- LII. B.
stro: Sed ad locum, quem elegerit Dominus LIII. C. LIIII. C.
Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat
nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis: & of-
feretis in loco illo holocausta & victimas vestras
Decimas & primitias manuum vestrarum, & vota LV. C.
atque donaria, primogenita boum & ovium. Et co-
medetis ibi in conspectu Domini Dei vestri: ac læ-
tabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos
& domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Do-
minus Deus vester. Non facietis ibi quæ nos hic fa-
cimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur. Ne-
que enim usque in præsens tempus venistis ad re-
quiem, & possessionem, quam Dominus Deus ve-
ster daturus est vobis. Transibitis Jordanem, & habi-
tabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus

a Septuaginta, *πλησίον τῆς δρυὸς τῆς ὑψηλῆς*, *prope quercum excelsam.* In Hebræo legimus אצל אלוני מורה, *etsel elone more.* Hoc modo legunt etiam Samaritani, addentes tamen duo hæc verba מול שכם, *mul Sichem*, id est, *versus Sichem.* מורה, *more* autem, sive מורא, *mora* diversas habet interpretationes; alii *elone more* volunt esse *planitiem*, vel *prata More;* Syrus, *quercus Mamre*, &c.

est vobis, ut requiescatis à cunctis hostibus per cir- A
a cuitum: & absque ullo timore habitetis. [a] Et in lo-
cum, quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit
nomen ejus in eo, illuc omnia, quæ præcipio con-
feretis: holocausta, & hostias, ac decimas, & pri-
mitias manuum vestrarum: & quidquid præcipuum
est in muneribus, quæ vovebitis Domino. Ibi epu-
labimini coram Domino Deo vestro, vos & filii ac
* h. Qui intra portas vestras est. filiæ vestræ, famuli & famulæ, atque Levites * qui
in urbibus vestris commoratur. Neque enim habet
LIII. B. aliam partem & possessionem inter vos. Cave ne B
offeras holocausta tua in omni loco, quem videris:
sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum
tuarum offeres hostias, & facies quæquumque præ-
LVI. C. cipio tibi. Sin autem comedere volueris, & te
* h. Benedictionem Domini, quam dedit tibi in omnibus, *portis tuis.* Tam mundus *quam immundus* vescentur ex eis; *sicut caprea* & cervo absq; &c. esus carnium delectaverit, occide, & comede juxta
benedictionem Domini Dei tui, * quam dedit tibi
in urbibus tuis: sive immundum fuerit, hoc est, ma-
culatum & debile: sive mundum, hoc est, integrum
& sine macula, quod offerri licet, sicut capream &
cervum comedes, absque esu dumtaxat sanguinis, C
quem super terram quasi aquam effundes. Non po-
teris * comedere in oppidis tuis decimam frumenti,
& vini, & olei tui, primogenita armentorum & pe-
corum, & omnia quæ voveris, & sponte offerre vo-
* In hoc loco, *sacrificium* intelligitur. lueris, & primitias manuum tuarum: sed coram Do-
mino Deo tuo comedes ea, in loco quem elegerit
Dominus Deus tuus, tu & filius tuus ac filia tua,
servus & famula, atque Levites qui manet in urbi-
bus tuis: & lætaberis & reficieris coram Domino
Deo tuo, in cunctis ad quæ extenderis manum tuam. D
LIIII. B. Cave ne derelinquas Levitem omni tempore quo
versaris in terra. Quando dilataverit Dominus Deus
tuus terminos tuos, sicut loquutus est tibi, & vo-
lueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua: lo-
cus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut
sit nomen ejus ibi si procul fuerit, occides de ar-
mentis & pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi
tibi, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. Sicut
comeditur caprea & cervus, ita vesceris eis: & mun-
dus & immundus in commune vescentur. Hoc so- E
lum cave, ne sanguinem comedas. Sanguis enim eo-
rum pro anima est: & idcirco non debes animam
comedere cum carnibus: sed super terram fundes
quasi aquam, ut sit tibi bene & filiis tuis post te,
quum feceris quod placet in conspectu Domini. Quæ
autem sanctificaveris, & voveris Domino, tolles, &
venies ad locum, quem elegerit Dominus: & offe-
res oblationes tuas carnem & sanguinem super al-
tare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum tuarum
fundes in altari: carnibus autem ipse vesceris. F
LVII. C. Observa & audi omnia verba quæ ego præcipio ti-
bi, ut bene sit tibi & filiis tuis post te in sempiter-
num, quum feceris quod bonum est & placitum in
conspectu Domini Dei tui. Quando disperdiderit Do-
minus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas
ingrederis possidendas, & possederis eas, atque ha-
bitaveris in terra earum: cave ne imiteris eas, post-
quam fuerint te introeunte subversæ, & requiras
* h. Deos earum, dicens. * ceremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes
istæ deos suos, ita & ego colam. Non facies simi- G
liter Domino Deo tuo. Omnes enim abominatio-
nes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, of-
ferentes filios & filias, & comburentes igni.
LVIII. C. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino:
nec addas quidquam, nec minuas.

Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui VIIII. T.
somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum at- LV. B. *Cap. 13.*
que portentum, & evenerit quod loquutus est, &
dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos quos
ignoras, & serviamus eis: non audies verba prophe-
tæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus
Deus vester, ut palam fiat utrum diligatis eum an
non, in toto corde, & in tota anima vestra. Do- LVIIII. C.
minum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete,
& mandata illius custodite, & audite vocem ejus:
ipsi servietis, & ipsi adhærebitis. Propheta autem
ille, aut * fictor somniorum interficietur: quia loquu- * h. somniator.
tus est ut vos averteret à Domino Deo vestro, qui
eduxit vos de terra Ægypti, & redemit de domo
servitutis: ut errare te faceret de via, quam tibi præ-
cepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de me-
dio tui. Si tibi voluerit persuadere frater tuus LX. C.
filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor
quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut ani-
mam tuam, clam dicens: Eamus, & serviamus diis
alienis, quos ignoras tu, & patres tui, cunctarum in
circuitu gentium, quæ juxta vel procul sunt, ab ini-
tio usque ad finem terræ, non acquiescas ei, nec au-
dias, neque parcat ei oculus tuus ut miserearis &
occultes eum, sed statim interficies. Sit primum ma-
nus tua super eum, & [b] postea omnis populus mit- b
tat manum. Lapidibus obrutus necabitur: quia vo-
luit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te
de terra Ægypti, de domo servitutis: ut omnis If- * h. Hujus rei simile in medio tui.
rael audiens timeat, & nequaquam ultra faciat quid-
piam hujus rei simile *. Si audieris in una ur- LXI. C.
bium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi * h. Non habet, dicentes aliquos; sed tantum, dicens.
ad habitandum, * dicentes aliquos: Egressi sunt filii
Belial de medio tui, & averterunt habitatores ur-
bis * tuæ, atque dixerunt: Eamus, & serviamus diis
alienis quos ignoratis: quære solicite & diligenter, * h. suæ.
rei veritate perspecta, si inveneris certum esse quod
dicitur, & abominationem hanc opere perpetra-
tam *, statim percuties habitatores urbis illius in ore * h. perpetratam in medio tui.
gladii, & delebis eam, ac omnia quæ in illa sunt,
usque ad pecora. Quidquid etiam supellectilis fue-
rit, congregabis in medio platearum ejus, & cum
ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Do-
mino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus. Non
ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo ana-
themate quidquam in manu tua: ut avertatur Do-
minus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multi-
plicetque te sicut juravit patribus tuis, quando au-
dieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præ-
cepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias
quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.
Filii * estote Domini Dei vestri: non vos incide- LVI. B. LXII. C. *Cap. 14.*
tis, nec facietis calvitium super mortuo. Quoniam * h. Filii estis vos Domini Dei vestri.
populus sanctus tu es Domino Deo tuo, & te elegit
ut sis ei in populum peculiarem, de cunctis genti-
bus quæ sunt super terram. Ne comedatis quæ LVII. B. LXIII. C.
* immunda sunt. Hoc est animal quod comedere de- * h. Non comedatis omne quod abominatum est.
betis, bovem, & ovem, & capram, cervum, ca-
pream, bubalum, tragelaphum, pygargon, ory-
gem, camelopardalum. Omne animal, quod in duas
partes ungulam findit, & ruminat comedetis. De
his autem quæ ruminant, & ungulam non findunt
hæc comedere non debetis, camelum, leporem,
chœrogrillium: quia ruminant, & non dividunt un-
gulam, immunda erunt vobis. Sus quoque quoniam
dividit ungulam, & non ruminat, immunda erit.

a Sensum hujus loci nonnihil diversum reperies in editis. Conferat qui voluerit.

b Non *postea*, sed *post te* reperi in Canone & MSS. codicibus.

Digitized by Google

Carnibus eorum non vescemini, & cadavera non A
LXIIII.C. tangetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis: Quæ habent pinnulas & squamas, comedite: quæ absque pinnulis & squamis sunt, ne
LXV. C. comedatis, quia immunda sunt. Omnes aves mundas comedite. Immundas ne comedatis: aquilam scilicet, & gryphem, & haliæetum, ixion, & vulturem ac milvum juxta genus suum: & omne corvini generis, struthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem juxta genus suum: herodium & cygnum, & ibin, ac mergulum, porphyrionem, B & nycticoracem, onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo, upupam quoque & vespertilionem. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, nec comedetur. Omne quod mundum est, comedite. Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra por-
*h. aut vende externo. tas tuas est, da ut comedat, aut * vende ei: quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Non coques
LVIII. B. hœdum in lacte matris suæ. Decimam partem
LXVI. C. separabis de cunctis fructibus tuis qui nascuntur in C terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, & vini, & olei, & primogenita de armentis & ovibus tuis: ut discas timere Dominum Deum tuum omni
LXVII.C. tempore. Quum autem longior fuerit via, & locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare, vendes omnia, & in pretium rediges, portabisque manu tua, & proficisceris ad locum quem D elegerit Dominus Deus tuus: & emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque & siceram, & omne quod desiderat anima tua: & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis tu & domus tua; & Levites qui intra portas tuas est: cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione
LVIIII. B. tua. * Anno tertio separabis aliam decimam ex
* h. In fine anni tertii separabis omnem decimam fructuum tuorũ, ex omnibus quæ nascuntur tibi eo anno. omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: & repones intra januas tuas. Venietque Levites qui aliam non E habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus & pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

LX. B. LXVIII. C. Cap. 15. Septimo anno facies remissionem, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia
* h. Ab externo autẽ exiges: * h. Civem & fratrem. annus remissionis est Domini. A * peregrino & advena exiges: civem & * propinquum repetendi non F [a] habebis potestatem. Et omnino indigens & mendicus non erit inter vos: ut benedicat tibi Dominus in terra, quam traditurus est tibi in possessio-
LXI. B. LXVIIII. C. nem. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris universa quæ jussit, & quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est. Fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, & tui
LXII. B. nemo dominabitur. Si unus de fratribus tuis,
LXX. C. qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra G quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies eam pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris. Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis: & avertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: nec ages quidpiam callide in ejus necessitatibus sublevandis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miseris. Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versantur in terra. Quum tibi venditus fue- LXIII. B.
rit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & sex an- LXXI. C.
nis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum: & quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris: sed dabis viaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. Memento quod & ipse servieris in terra Ægypti, & liberaverit te Dominus Deus tuus, & idcirco ego nunc præcipio tibi. Sin autem dixerit: Nolo egredi; eo quod diligat te, & domum tuam, & bene sibi apud te esse sentiat: assumes subulam, & perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, & serviet tibi usque in æternum. Ancillæ quoque similiter facies. Non avertes ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos: quoniam juxta mercedem mercenarii per sex annos servivit tibi: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis. De primogenitis, quæ LXIIII B.
nascuntur in armentis, & ovibus tuis, quidquid se- LXXII.C.
xus est masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium *. In conspectu Domini * h. tuarum.
Dei tui comedes ea per annos singulos, in loco quem elegerit Dominus, tu & domus tua. Sin autem habuerit maculam, & vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo. Sed intra portas urbis tuæ comedes illud: tam mundus quam immundus similiter vescentur eis, quasi caprea & cervo. Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

Observa mensem novarum frugum, [* & verni pri- X. T.
mum temporis,] ut facias Phase Domino Deo tuo: LXV. B.
quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus LXXIII. C.
de Ægypto nocte. Immolabisque Phase Domino Cap. 16.
Deo tuo de ovibus, & de bobus, in loco quem ele- * h. Non habet.
gerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi. Non comedes in eo panem fermentatum: Septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto: ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, & non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vesperi, in die primo [b] mane. Non poteris immolare Phase b
in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi; sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi: immolabis Phase vesperi ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto. Et coques, & comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, maneque consurgens vades in tabernacula tua. Sex diebus comedes azyma: & in die septimo, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus. Septem hebdo- LXVI. B.
madas numerabis tibi ab ea die qua falcem in segetem miseris. Et celebrabis * diem] festum hebdo- * h. non habet.

a *Non habes potestatem*, sic Canon, & alii manuscripti codices.

b Hebræus habet לבקר, *labboker*, id est, *usque mane*, quod editi sequuntur: omnes autem MSS. Latini nostri codices legunt cum Canone Heb. veritatis, *in die primo mane*.

Digitized by Google

madarum Domino Deo tuo, oblationem sponta- A
neam manus tuæ, quam offeres juxta benedictionem
Domini Dei tui: & epulaberis coram Domino Deo
tuo, tu, & filius tuus, & filia tua, & servus tuus,
& ancilla tua, & Levites qui est intra portas tuas,
& advena, ac pupillus & vidua, qui morantur vo-
biscum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus,
ut habitet nomen ejus ibi: & recordaberis quoniam
servus fueris in Ægypto: custodiesque ac facies quæ
LXXVII. B. præcepta sunt. Solennitatem quoque taberna-
culorum celebrabis per septem dies, quando colle- B
geris de area tua & torculari fruges tuas: & epula-
beris in festivitate tua, tu & filius tuus & filia, &
servus tuus & ancilla, Levites quoque & advena,
& pupillus ac vidua, qui intra portas tuas sunt. Se-
ptem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in
loco quem elegerit Dominus: benedicetque tibi Do-
minus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni
opere manuum tuarum, erisque in lætitia. Tribus
vicibus per annum apparebit omne masculinum
tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem C
elegerit: in solennitate azymorum, & in solennita-
te hebdomadarum, & in solennitate tabernaculo-
LXVIII. B. rum. Non apparebit ante Dominum vacuus.
Sed offeret unusquisque secundum quod habuerit
juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dede-
LXVIIII. B. rit ei: Judices & magistros constitues in omni-
LXXIIII. C. bus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit
tibi, per singulas tribus tuas: ut judicent populum
* h. declines. justo judicio, nec in alteram partem * declinent.
Non accipies personam, nec munera: quia mune- D
ra excæcant oculos sapientum, & mutant verba ju-
storum. Juste quod justum est persequêris: ut vivas
& possideas terram, quam Dominus Deus tuus de-
LXXV.C. * h non habet derit tibi. Non plantabis lucum, [* &] omnem
* h. Non plātabis lucum, omnem arborem, juxta altare Domini Dei tui, quod facturus es. Et non cōstitues tibi statuam. arborem juxta altare Domini Dei tui. * Nec facies
tibi, atque constitues statuam: quæ odit Dominus
Deus tuus.
LXX. B. Cap. 17. Non immolabis Domino Deo tuo bovem & ovem,
in quo est macula, aut quidpiam vitii: quia abomina-
LXXI. B. LXXVI. C. tio est Domino Deo tuo. Quum reperti fuerint E
apud te, intra unam portarum tuarum quas Dominus
Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant ma-
lum in conspectu Domini Dei tui, & transgredian-
tur pactum illius, ut vadant & serviant diis alienis,
* h. Solem, aut lunam, aut omnem militiam cœli. & adorent eos, * solem & lunam, & omnem mili-
tiam cœli, quæ non præcepi: & hoc tibi fuerit nun-
tiatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum
esse repereris, & abominatio facta est in Israel: edu-
ces virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam
perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, & lapidibus F
LXXII. B. obruentur. In ore duorum aut trium testium
peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno con-
tra se dicente testimonium. Manus testium prima
interficiet eum, & manus reliqui populi extrema
LXXIII. B. mittetur: ut auferas malum de medio tui. Si
LXXVII. C. difficile & ambiguum apud te judicium esse perspe-
xeris inter sanguinem & sanguinem, caussam &
a caussam, lepram & [a] lepram: & judicum intra por-
tas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad
locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Venies- G
que ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui
fuerit in illo tempore: quæresque ab eis, qui indi-
cabunt tibi judicii veritatem. Et facies quodquum-
que dixerint qui præsunt loco quem elegerit Domi-

nus, & docuerint te. Juxta legem ejus sequêris sen-
tentiam eorum. Nec declinabis ad dexteram neque
ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obe- LXXIIII. B.
dire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat LXXVIII. C.
Domino Deo tuo, & * decreto judicis, morietur * h. Judici.
homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque
populus audiens timebit, ut nullus deinceps intu-
mescat superbia. Quum ingressus fueris terram LXXV. B.
quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis LXXVIIII. C.
eam, habitaverisque in illa, & dixeris: Constituam
B super me regem, sicut habent omnes per circuitum
nationes: eum constitues, quem Dominus Deus tuus
elegerit de * numero fratrum tuorum. Non poteris * h. de medio.
alterius gentis hominem regem facere, qui non sit
frater tuus. Quumque fuerit constitutus, non mul-
tiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægy-
ptum, equitatus numero sublevatus, præsertim cum
Dominus præceperit vobis: ut nequaquam amplius
per eamdem viam revertamini. Non habebit uxo-
res plurimas, quæ illiciant animum ejus, neque ar-
C genti & auri immensa pondera. Postquam autem se-
derit in solio regni sui, describet sibi Deuterono-
mium legis hujus in volumine, accipiens exemplar
à sacerdotibus Leviticæ tribus, & habebit secum,
legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat
timere Dominum Deum suum, & custodire verba
& ceremonias ejus, quæ lege præcepta sunt. Nec
elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos,
neque declinet * in partem dexteram vel sinistram, * h. A præcepto [b] legis.
ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus, super
D Israel.
Non habebunt sacerdotes * &] Levitæ, & LXXVI. B Cap. 18. * h. Non habet.
omnes qui de eadem tribu sunt, partem & heredi-
tatem cum * reliquo] Israel, quia sacrificia Domi- * h. Non habet.
ni, & * oblationes ejus comedent, & nihil aliud ac- * h. Hereditatē ejus.
cipient de possessione fratrum suorum: Dominus
enim ipse est hereditas eorum, sicut loquutus est
illis. Hoc erit judicium sacerdotum à populo, LXXX. C.
& ab his qui offerunt victimas: sive bovem, sive
ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum * ac * h. Armū, & maxillā, ac ventriculum.
E ventriculum: primitias frumenti, vini, & olei, &
lanarum partem ex ovium tonsione. Ipsum enim ele-
git Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis,
ut stet, & ministret nomini Domini ipse, & filii
ejus in sempiternum. Si exierit Levites ex una XI. T.
urbium tuarum ex omni Israel in qua habitat, & LXXVII. B.
voluerit venire, desiderans locum quem elegerit
Dominus, ministrabit in nomine Domini Dei sui,
sicut omnes fratres ejus Levitæ qui stabunt eo tem-
pore coram Domino. Partem ciborum eamdem ac-
F cipiet, quam & cæteri: excepto eo, quod in urbe
sua ex paterna ei successione debetur. Quando LXXVIII. B. LXXXI. C.
ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus
dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illa-
rum gentium. Nec inveniatur in te qui lustret filium
suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui hario-
los sciscitetur, & observet somnia atque auguria,
nec sit maleficus, nec incantator, nec qui pythones
consulat, neque divinos, & quærat à mortuis veri-
tatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus, &
G propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu
tuo. * Perfectus eris, & absque macula cum Domino * h. Absque macula eris cum Domino Deo tuo.
Deo tuo. Gentes istæ, quarum possidebis terram,
augures & divinos audiunt: tu autem à Domino Deo
tuo aliter institutus es. Prophetam de * gente LXXXII. C. * h. De medio tui de fratribus tuis similē mei.

a Eundem sensum, non eadem verba reperimus in MSS. libris, ubi constanter legitur, *lepram, & non lepram.*

b Verbum, *legis* non est in textu Hebraico: Sed additum credi potest ab Scholiaste Latino explicationis caussa; uti factum conspicimus ab Interprete Chaldaicæ paraphrasis, qui ad vocem *preceptum*, sive, à *præcepto* addidit nomen, *Domini.*

Digitized by Google

tua & de fratribus tuis ſicut me, ſuſcitabit tibi Do-
minus Deus tuus: ipſum audies, ut petiſti à Domi-
no Deo tuo in Horeb, quando concio congregata
eſt, atque dixiſti: Ultra non audiam vocem Domi-
ni Dei mei, & ignem hunc maximum amplius non
videbo, ne moriar. Et ait Dominus mihi: Bene
LXXVIIII.B. omnia ſunt loquuti. Prophetam ſuſcitabo eis de
medio fratrum ſuorum ſimilem tui: & ponam ver-
ba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ
præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loque-
tur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor exi- B
LXXXIII. C. * h. Propheta autem qui ſuperbiâ loquutus fuerit in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret; aut ex nomine alienorū deorū loquutus fuerit, morietur. LXXX. B.
ſtam. Propheta * autem qui arrogantia depra-
vatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non
præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum
deorum, interficietur. Quod ſi tacita cogitatio-
ne reſponderis: Quo modo poſſum intelligere ver-
bum, quod non eſt loquutus Dominus? Hoc ha-
bebis ſignum: Quod in nomine Domini propheta
ille prædixerit, & non evenerit: hoc Dominus non
* h. Non timebis de eo.
eſt loquutus, ſed per tumorem animi ſui propheta
confinxit: & idcirco non timebis * eum. C
LXXXI. B. Cap. 19.
Quum diſperdiderit Dominus Deus tuus gentes,
quarum tibi traditurus eſt terram, & poſſederis eam,
habitaveriſque in urbibus earum & in ædibus: tres
civitates ſeparabis tibi in medio terræ, quam Domi-
* h. Parans tibi viam.
nus Deus tuus dabit tibi in poſſeſſionem, * ſternens
diligenter viam: & in tres æqualiter partes totam
terræ tuæ provinciam divides: ut habeat è vicino
qui propter homicidium profugus eſt, quo poſſit
LXXXIIII. C.
evadere. Hæc erit lex homicidæ fugientis, cu-
jus vita ſervanda eſt: Qui percuſſerit proximum D
ſuum neſciens, & qui heri & nudiuſtertius nullum
contra eum odium habuiſſe comprobatur: ſed abiiſſe
ſimpliciter cum eo in ſylvam ad ligna cædenda, &
in ſucciſione lignorum ſecuris fugerit manu, fer-
rumque lapſum de manubrio amicum ejus percuſſe-
rit, & occiderit: hic ad unam ſupradictarum ur-
bium confugiet, & vivet: ne forſitan proximus ejus,
cujus effuſus eſt ſanguis, dolore ſtimulatus, perſe-
quatur, & apprehendat eum ſi longior via fuerit, &
percutiat animam ejus, qui non eſt reus mortis: E
quia nullum contra eum, qui occiſus eſt, odium
priùs habuiſſe monſtratur. Idcirco præcipio tibi, ut
* h. Si autem.
tres civitates æqualis inter ſe ſpatii dividas. * Quum
autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos
tuos, ſicut juravit patribus tuis, & dederit tibi
cunctam terram, quam eis pollicitus eſt, (ſi ta-
men cuſtodieris mandata ejus, & feceris quæ hodie
præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, &
ambules in viis ejus omni tempore) addes tibi tres
alias civitates, & ſupradictarum trium urbium nu- F
merum duplicabis: ut non effundatur ſanguis inno-
xius in medio terræ, quam Dominus Deus tuus da-
bit tibi poſſidendam, ne ſis ſanguinis reus. Si quis
autem odio habens proximum ſuum, inſidiatus fue-
rit vitæ ejus, ſurgenſque percuſſerit illum, & mor-
tuus fuerit, fugeritque ad unam de ſupradictis ur-
bibus, mittent ſeniores civitatis illius, & arripient
eum de loco effugii, tradentque in manu proximi,
cujus ſanguis effuſus eſt, & morietur. Nec miſere-
beris ejus, & auferes innoxium ſanguinem de Iſrael, G
LXXXII. B. LXXXV. C.
ut bene ſit tibi. Non aſſumes, & transferes ter-
minos proximi tui, quos fixerunt priores in poſſeſ-
ſione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in
LXXXIII.B. LXXXVI.C.
terra, quam acceperis poſſidendam. Non ſtabit
teſtis unus contra aliquem, quidquid illud peccati
& facinoris fuerit: ſed in ore duorum aut trium
teſtium ſtabit omne verbum. Si ſteterit teſtis men-

A dax contra hominem, accuſans eum prævaricatio-
nis, ſtabunt ambo, quorum cauſſa eſt, ante Do-
minum in conſpectu ſacerdotum & judicum qui fue-
rint in diebus illis. Quumque diligentiſſime per-
ſcrutantes, invenerint falſum teſtem dixiſſe contra
fratrem ſuum mendacium: * reddent ei ſicut fra- * h. facient ei.
tri ſuo facere cogitavit, & auferes malum de me-
dio tui: ut audientes cæteri timorem habeant, &
nequaquam talia audeant facere. Et non miſe- LXXXIIII. B.
reberis ejus, ſed animam pro anima, oculum pro LXXXVII. C.
oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pe-
dem pro pede exiges.
Si exieris ad bellum contra hoſtes tuos, & vide- XII. T. LXXXV. B.
ris equitatum & currus, & majorem quam tu ha- LXXXVIII. C.
bes adverſarii exercitus multitudinem, non timebis Cap. 20.
eos: quia Dominus Deus tuus tecum eſt, qui edu-
xit te de terra Ægypti. Appropinquante autem jam
prœlio, ſtabit ſacerdos ante aciem, & ſic loquetur
ad populum: Audi Iſrael, vos hodie contra inimi-
cos veſtros pugnam committitis, non pertimeſcat
cor veſtrum, nolite metuere, nolite cedere, nec for-
midetis eos: quia Dominus Deus veſter in medio
veſtri eſt, & pro vobis contra adverſarios dimica-
bit, ut eruat vos de periculo: Duces quoque per
ſingulas turmas audiente exercitu proclamabunt:
Quis eſt homo qui ædificavit domum novam, & non
dedicavit eam? vadat, & revertatur in domum ſuam,
ne forte moriatur in bello, & alius dedicet illam.
Quis eſt homo qui plantavit vineam, & necdum
eam fecit eſſe communem, de qua veſci omnibus li-
ceat? vadat, & revertatur in domum ſuam, ne for-
te moriatur in bello, & alius homo ejus fungatur
officio. Quis eſt homo qui deſpondit uxorem, &
non accepit eam? vadat & revertatur in domum
ſuam, ne forte moriatur in bello, & alius homo ac-
cipiat eam. His dictis addent reliqua, & loquentur * h. Et ſinē loquendi fecerint conſtituent, principes exercituum in capite populi.
ad populum: Quis eſt homo formidoloſus, & cor-
de pavido? vadat & revertatur in domum ſuam, ne
pavere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut ipſe ti-
more perterritus eſt. Quumque ſiluerint duces exer-
citus, & finem loquendi fecerint, * unuſquiſque ſuos
ad bellandum cuneos præparabit. Si quando ac- LXXXVIIII. C.
ceſſeris ad expugnandam civitatem, offeres ei pri-
mum pacem. Si receperit, & aperuerit tibi portas,
cunctus populus, qui in ea eſt, ſalvabitur, & ſer-
viet tibi ſub tributo. Sin autem fœdus inire nolue-
rint, & * receperint contra te bellum, oppugnabis * h. fecerint.
eam. Quumque tradiderit Dominus Deus tuus il-
lam in manu tua, percuties omne quod in ea gene-
ris maſculini eſt, in ore gladii, abſque mulieribus
& infantibus, jumentis & cæteris quæ in civitate
ſunt. Omnem prædam exercitui divides, & come-
des de ſpoliis hoſtium tuorum, quæ Dominus Deus
tuus dederit tibi. Sic facies cunctis civitatibus, quæ
à te procul valde ſunt, & non ſunt de his urbibus,
quas in poſſeſſionem accepturus es. De his autem
civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omnino per-
mittes vivere: ſed interficies in ore gladii, Het-
thæum videlicet & Amorræum & Chananæum, Phe-
rezæum, & Evæum, & Jebuſæum, ſicut præcepit
tibi Dominus Deus tuus: ne forte doceant vos fa-
cere cunctas abominationes, quas ipſi operati ſunt
diis ſuis, & peccetis in Dominum Deum veſtrum.
Quando obſederis civitatem multo tempore, & mu- LXXXVI. B. XC. C.
nitionibus circumdederis ut expugnes eam, non ſuc- * h. Nec poteſt ſe oſtendere ante faciem tuam. Ligna autem quæ non ſunt pomifera ſuccide.
cides arbores de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus
per circuitum debes vaſtare regionem: quoniam li-
gnum eſt, & non homo, nec * poteſt bellantium
contra

contra te augere numerum. Si qua autem ligna non A
sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta usus,
succide, & instrue machinas, donec capias civita-
tem, quæ contra te dimicat.
LXXXVII B XCI. C. Cap. 21. Quando inventum fuerit in terra, quam Domi-
nus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver oc-
cisi, & ignorabitur cædis reus, egredientur majores
natu, & judices tui, & metientur à loco cadaveris
* h. Nec in ea aliquando operatū fuit. singularum per circuitum spatia civitatum: & quam
viciniorem cæteris esse perspexerint, seniores civi-
tatis ejus tollent vitulam de armento, quæ non tra- B
* h. Non habet, atque saxosam. xit jugum, nec * terram scidit vomere, & ducent
eam ad vallem asperam * atque saxosam, quæ num-
quam arata est, nec sementem recepit: & * a cædent
*h Et præcipitabunt in torrente. in ea cervices vitulæ: accedentque sacerdotes filii
Levi, (quos elegit Dominus Deus tuus ut mini-
strent ei & benedicant in nomine ejus, & ad ver-
bum eorum, omne negotium, & quidquid mundum,
vel immundum est, judicetur.) Et omnes majores
natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque ma-
* h. Quæ præcipitata est. nus suas super vitulam, quæ in valle * percussa est, C
& dicent: Manus nostræ non effuderunt hunc san-
guinem, nec oculi viderunt. Propitius esto populo
tuo Israel, quem redemisti Domine, & non repu-
* h. Quod rectum est in oculis Domini. tes sanguinem innocentem in medio populi tui Is-
rael. Et auferetur ab eis reatus sanguinis: tu autem
alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est,
LXXXVIII. B quum feceris quod * præcepit Dominus. Si egres-
XCII. C. sus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tra-
diderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, ca-
ptivosque duxeris, & videris in numero captivorum D
mulierem pulchram, & adamaveris eam, voluerís-
que habere uxorem, introduces eam in domum
tuam: quæ radet cæsariem, & circumcidet ungues,
& deponet vestem, in qua capta est: sedensque in
domo tua, flebit patrem & matrem suam uno men-
se: & postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa,
& erit uxor tua. Si autem postea non sederit in ani-
mo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris
* h. Quia afflixisti eā. pecunia, nec opprimere per potentiam: quia * hu-
LXXXVIIII. B. miliasti eam. Si habuerit homo uxores duas, E
XCIII. C. unam dilectam, & alteram odiosam, genuerintque
ex eo liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus,
volueritque substantiam inter filios suos dividere:
non poterit filium dilectæ facere primogenitum, &
præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscet pri-
mogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cun-
cta duplicia: iste est enim principium liberorum ejus,
XC. B. & huic debentur primogenita. Si genuerit ho-
XCIIII. C. mo filium contumacem & protervum, qui non au-
diat patris ac matris imperium, & coërcitus obedi- F
re contemserit: apprehendent eum, & educent ad
* h. Et ad portam loci. seniores civitatis illius, & ad portam * judicii, di-
centque ad eos: Filius noster iste protervus & con-
tumax est, monita nostra audire contemnit, comes-
sationibus vacat, & luxuriæ atque conviviis: lapi-
dibus eum obruet populus civitatis: & morietur, ut
auferatis malum de medio vestri, & universus Israel
XCI. B. XCV. C. audiens pertimescat. Quando peccaverit homo
quod morte plectendum est, & adjudicatus morti
appensus fuerit in patibulo: non permanebit cada-
ver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia
b maledictus à Deo est qui pendet in ligno: & ne- b
quaquam contaminabis terram tuam, quam Domi-
nus Deus tuus dederit tibi in possessionem.
Non videbis bovem fratris tui, aut ovem erran- XCII. B.
tem, & præteribis: sed reduces fratri tuo, etiam si XCVI. C.
non est propinquus tuus, frater, nec nosti eum: du- Cap. 22.
ces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quæ-
rat ea frater tuus, & recipiat. Similiter facies de
asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui,
quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi
alienam. Si videris asinum fratris tui aut bovem ce-
cidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo.
Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur ve- XCIII. B.
ste feminea: abominabilis enim apud Deum est qui XCVII. C.
facit hæc. Si ambulans per viam, in arbore vel XCIIII. B.
in terra nidum avis inveneris, & matrem pullis vel XCVIII.
ovis desuper incubantem: non tenebis eam cum fi- C.
liis: sed abire patieris, captos tenens filios: ut bene
sit tibi, & longo vivas tempore. Quum ædifica- XCV. B.
veris domum novam, facies murum tecti per circui- XCVIIII.
tum: ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus C.
labente alio & in præceps ruente. Non seres vi- XCVI. B.
neam tuam altero semine: ne & sementis quam se-
visti, & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificen-
tur. Non arabis in bove simul & asino. XCVII. B.
C. C.
Non indueris vestimento, quod ex lana linoque con- XCVIII. B
textum est. Funiculos * in fimbriis facies per quat- *h. fimbrias facies.
tuor angulos pallii tui, quo operieris. Si duxe- XCVIIII.
rit vir uxorem, & postea eam odio habuerit, quæ- B.
sieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens CI. C.
ei nomen pessimum, & dixerit: Uxorem hanc acce-
pi, & ingressus ad eam non inveni virginem: tollent
eam pater & mater ejus, & ferent secum signa vir-
ginitatis ejus ad seniores urbis qui intra portas sunt:
& dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem:
quam quia odit, imponit ei nomen pessimum, ut di-
cat: Non inveni filiam tuam virginem: & ecce hæc
sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vesti-
mentum coram senioribus civitatis: apprehendent-
que senes urbis illius virum, & verberabunt illum,
condemnantes eum insuper centum * siclis argenti, * h. centum argenteis.
quos dabit patri puellæ: quoniam diffamavit nomen
pessimum super virginem Israel: habebitque eam
uxorem, & non poterit dimittere eam omni tempo-
re vitæ suæ. Quod si verum est quod objicit, & non
est in puella inventa virginitas: ejicient eam extra
fores domus patris sui, & lapidibus obruent viri ci-
vitatis ejus, & morietur: quoniam fecit nefas in Is-
rael, ut fornicaretur in domo patris sui: & auferes
malum de medio tui. Si dormierit vir cum uxo- C. B.
re alterius, uterque morietur, id est, adulter & adul- CII. C.
tera: & auferes malum de Israel. Si puellam vir- CIII. C.
ginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in
civitate, & concubuerit cum illa, educes utrumque
ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur
puella, quia non clamavit, quum esset in civitate:

a In textu Hebraico legimus וערפו, *vearephu*, quod interpretatur, *& auferent cervicem*, sive, *& excervicabunt*. Scholiastes hîc & infra ℣. 6. verbum ערף, *araph* sumit eodem sensu quo sumitur בלע, *balaa* apud Hieronymum, qui *balaa* Latine reddit sæpius, *præcipitare* & *destruere*; ut est illud 2. Samuelis cap. 20. ℣. 19. *Quare præcipitas hereditatem Domini?* Et Isai. cap. 25. ℣. 7. & 8. *Præcipitabit faciem vinculi. Præcipitabit mortem in sempiternum*, &c. *Mactare* igitur, *destruere* & *præcipitare* pro eodem accipiuntur apud Hieronymum.

b Ad illustrandam hanc sententiam multa congessit doctissimus Hieronymus lib. 2. Comment. in Epist. ad Galatas cap. 3. Sed non est præsentis loci universa hæc replicare; id tantum monere sufficiat, in Hebræo scriptum olim fuisse ut & nunc, כי קללת אלהים תלוי, quod Hieronymus ipse ita legit, *chi calalath Eloim thalui*; Ebion vero Hæresiarches ac Semichristianus interpretatur, ὅτι ὕβρις Θεοῦ ὁ κρεμάμενος, id est, *quia injuria Dei est suspensus*. Dicebat Hieronymo Hebræus qui eum in Scripturis aliqua ex parte instituit, quod possit & ita legi: *Quia contumeliose Deus suspensus est*. Denique magis æstimandum est, si eidem Hieronymo fides habeatur, post passionem Christi, & in Hebræis & in nostris codicibus ab aliquo Dei nomen appositum, ut infamiam nobis inureret, qui in Christum maledictum à Deo credimus. Cætera videsis loco citato.

Digitized by Google

* h. Afflixit. vir, quia* humiliavit uxorem proximi sui. Et aufe- A
CIIII. C. res malum de medio tui. Sin autem in agro re-
pererit vir puellam, quæ desponsata est, & appre-
hendens concubuerit cum illa, ipse morietur solus:
puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam
sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occi-
dit animam ejus, ita & puella perpessa est. Sola erat
in agro: clamavit, & nullus affuit qui liberaret eam.
CI. B. CV. C. Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet
sponsum, & apprehendens concubuerit cum ea, &
res ad judicium venerit: dabit qui dormivit cum ea, B
* h. Argenteos patri puellæ quinquaginta* siclos argenti, & habe-
* h. Afflixit bit eam uxorem, quia* humiliavit illam: non pote-
CII. B. CVI. C. rit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. Non
* h. Ejus, id est, patris. accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit ope-
rimentum* ejus.

CIII. B. CVII. C. Cap. 23. Non intrabit eunuchus, attritis vel amputatis te-
sticulis, & abscisso veretro, ecclesiam Domini.
CVIII. C. Non ingredietur mamzer, hoc est, * de scorto na-
* h. Non habet, de scorto natus. tus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam ge-
nerationem. Ammonites & Moabites etiam post de- C
cimam generationem non intrabunt ecclesiam Do-
mini, in æternum: quia noluerunt vobis occurrere
cum pane & aqua in via quando egressi estis de
Ægypto: & quia conduxerunt contra te Balaam fi-
* h. Filium Behor de Phethor, quæ est in Mesopotamia Syriæ. lium Behor * de Mesopotamia Syriæ, ut maledice-
ret tibi: & noluit Dominus Deus tuus audire Ba-
laam, vertitque maledictionem ejus in benedictio-
nem tuam, eo quod diligeret te. Non facies cum
eis pacem, nec quæres eis bona cunctis diebus vitæ
CVIIII. C. tuæ in sempiternum. Non abominaberis Idu- D
mæum, quia frater tuus est: nec Ægyptium, quia
advena fuisti in terra ejus. Qui nati fuerint ex eis,
tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini.
Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pu-
XIII. T. CIIII. B. CX. C. gnam, custodies te ab omni re mala. Si fuerit
inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio,
egredietur extra castra, & non revertetur, prius-
quam ad vesperum lavetur aqua: & post solis occa-
sum regredietur in castra. Habebis locum extra ca-
stra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ, ge- E
rens paxillum in balteo. Quumque sederis, fodies per
circuitum, & egesta humo operies, quo relevatus es
(Dominus enim Deus tuus ambulat in medio ca-
strorum tuorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos
tuos) ut sint castra tua sancta, & nihil in eis appa-
CV. B. CXI. C. reat fœditatis, nec derelinquat te. Non trades
servum Domino suo, qui ad te confugerit. Habita-
bit tecum in loco qui ei placuerit, & in una urbium
CVI. B. CXII. C. tuarum requiescet: nec contristes eum. Non erit
meretrix de filiabus Israel, neque scortator de filiis F
CVII. B. CXIII. C. Israel. Non offeres mercedem prostibuli, nec
pretium canis, in domum Domini Dei tui, quid-
quid illud est quod voveris: quia abominatio est
CVIII. B. CXIIII. C. utrumque apud Dominum Deum tuum. Non
fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fru-
ges, nec quamlibet aliam rem: sed alieno. Fratri au-
tem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis:
ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni ope-
re tuo in terra, quam ingrederis possidendam.
CVIIII. B. CXV. C. Quum voveris votum Domino Deo tuo, non tarda- G
bis reddere: quia requiret illud Dominus Deus
* h. Dominus Deus tuus à te. tuus*. Et si moratus fueris, reputabitur tibi in pec-
catum. Si nolueris polliceri, absque peccato eris.
Quod autem semel egressum est de labiis tuis, ob-

servabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, CXVI. C.
& propria voluntate & ore tuo loquutus es. In-
gressus vineam proximi tui, comede uvas quantum
tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum. Si CX. B. CXVII. C.
intraveris in segetem amici tui, franges spicas, &
manu conteres: falce autem non metes.

Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & CXI. B. CXVIII. C.
non invenerit gratiam ante oculos ejus propter ali-
quam fœditatem: scribet libellum repudii, & dabit Cap. 24.
in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Quum-
que egressa alterum maritum duxerit, & ille quo-
que oderit eam, dederitque ei libellum repudii, &
dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit: non
poterit prior maritus recipere eam in uxorem: quia
polluta est, & abominabilis facta est coram Domi-
no: ne peccare facias terram tuam, quam Domi-
nus Deus tibi tradiderit possidendam. Quum ac- CXII. B. CXVIIII. C.
ceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bel-
lum, nec ei quidpiam necessitatis injungetur publi-
cæ, sed vacabit absque culpa [a] domi suæ, ut uno an- a
no lætetur cum uxore sua. Non accipies loco CXIII. B. CXX. C.
pignoris inferiorem, & superiorem molam: quia ani-
mam suam apposuit tibi. Si deprehensus fuerit CXIIII. B. CXXI. C.
homo solicitans fratrem suum de filiis Israel, & ven-
dito eo acceperit pretium, interficietur, & auferes
malum de medio tui. Observa diligenter ne in- CXV. B.
curras plagam lepræ, sed facies quæquumque docue-
rint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præ-
cepi eis, & imple solicite. Mementote quæ fe- CXVI. B. CXXII. C.
cerit Dominus Deus vester Mariæ in via quum egre-
deremini de Ægypto. Quum repetes à proximo CXVII. B. CXXIII. C.
tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris
domum ejus ut pignus auferas: sed stabis foris, &
ille tibi proferet quod habuerit. Si autem pau- CXXIIII. C.
per est, non pernoctabit apud te pignus*, sed statim * h. pignus ejus.
reddes ei ante solis occasum: ut dormiens in vesti-
mento suo, benedicat tibi, & habeas justitiam co-
ram Domino Deo tuo. Non * negabis merce- CXVIII. B.
dem indigentis, & pauperis fratris tui, sive advenæ, * h. Non calumnieris.
qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est:
sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante so-
lis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat ani-
mam suam: ne clamet contra te ad Dominum, &
reputetur tibi in peccatum. Non occidentur pa- CXVIIII. B.
tres pro filiis, nec filii pro patribus, sed unusquis- CXXV. C.
que pro peccato suo morietur. Non pervertes CXX. B.
judicium advenæ & pupilli; Nec auferes pigno- CXXVI. C.
ris loco viduæ vestimentum. Memento quod servie-
ris in Ægypto, & eruerit te Dominus Deus tuus in- CXXVII. C.
de. Idcirco præcipio tibi ut facias hanc rem. CXXVIII. C.
Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus CXXI. B.
manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas il-
lum: sed advenam, & pupillum, & viduam auferre
patieris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in
omni opere manuum tuarum. Si fruges colliges CXXII. B.
olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non CXXVIIII. C.
reverteris ut colligas: sed relinques advenæ, pupil-
lo, ac viduæ. Si vindemiaveris vineam tuam, non CXXX. C.
colliges remanentes racemos, sed cedent in usus ad-
venæ, pupilli, ac viduæ. Memento quod & tu ser-
vieris in Ægypto, & idcirco præcipio tibi ut facias
hanc rem.

Si fuerit caussa inter aliquos, & interpellaverint CXXIII. B.
judices: quem justum esse perspexerint, illi justi- CXXXI. C.
tiæ palmam dabunt: quem impium, condemnabunt Cap. 25.

a Omnes MSS codices legunt hoc modo cum Canone, *sed vacabit absque culpa domui suæ*: Eundem quoque sensum expressit Interpres Arabs. In Hebræo est לביתו, *Lebetho*, quod *domui suæ* optimè respondet. Verum non maximi refert quoquumque modo legamus, ubi verborum sensus in idem recidit.

Digitized by Google

impietatis. Sin autem eum qui peccavit dignum vi- A
derint plagis, prosternent, & coram se facient ver-
* h. Ante oculos tuos sit frater tuus. berari. Pro mensura peccati erit & plagarum mo-
dus: ita dumtaxat, ut quadragenarium numerum
non excedant: ne fœde laceratus ante * oculos tuos
CXXIII. B. abeat frater tuus. Non ligabis os bovis terentis
CXXII. C. CXXV. B. in area fruges tuas. Quando habitaverint fratres
CXXXIII. C. simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit,
uxor defuncti non nubet alteri, sed accipiet eam fra-
ter ejus, & suscitabit semen fratris sui: & primoge-
nitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non B
CXXXIII. C. deleatur nomen ejus ex Israel. Sin autem no-
luerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debe-
tur, perget mulier ad portam civitatis, & interpel-
labit majores natu, dicetque: Non vult frater viri
mei suscitare nomen fratris sui in Israel: nec me in
conjugem sumere. Statimque accersiri eum facient,
& interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxo-
* h. Cognata ejus. rem accipere: accedet * mulier ad eum coram senio-
ribus, & tollet calceamentum de pede ejus, spuet-
que in faciem illius, & dicet: Sic fiet homini, qui C
non ædificat domum fratris sui. Et vocabitur nomen
CXXVI. B. illius in Israel, Domus discalceati. Si habuerint
LXXXV. C. inter se jurgium viri, & unus contra alterum rixari
cœperint, volensque uxor alterius eruere virum
* h. percutientis suum de manu * fortioris, miseritque manum, & ap-
prehenderit verenda ejus: abscides manum illius,
CXXVII. B. nec flecteris super eam ulla misericordia. Non
CXXXVI. C. habebis in sacculo diversa pondera, majus & minus:
nec erit in domo tua modius major & minor. Pon-
dus habebis justum & verum, & modius æqualis & D
verus erit tibi: ut multo vivas tempore super ter-
* h. Dominus Deus tuus eum. ram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Abo-
minatur enim * Dominus eum qui facit hæc, & aver-
CXXVIII. B. CXXXVII. C. satur omnem injustitiam. Memento quæ fecerit
tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto:
quomodo occurrerit tibi: & extremos agminis tui,
qui lassi residebant, ceciderit, quando tu eras fame &
XIIII. T. labore confectus, & non timuerit Deum. Quum
ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, &
subjecerit cunctas per circuitum nationes, in terra, E
* h. Memoriam. quam tibi pollicitus est: delebis * nomen ejus sub
cœlo. Cave ne obliviscaris.
CXXVIII. B. CXXXVIII. C. Cap. 26. Quumque intraveris terram, quam Dominus Deus
tuus tibi daturus est possidendam, & obtinueris eam,
atque habitaveris in illa: tolles de cunctis frugibus
tuis primitias, & pones in cartallo, pergesque ad lo-
cum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi in-
vocetur nomen ejus: accedesque ad sacerdotem, qui
fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor ho-
die coram Domino Deo tuo, quod ingressus sim ter- F
ram, pro qua juravit patribus nostris, ut daret eam
nobis. Suscipiensque sacerdos cartallum de manu
tua, ponet ante altare Domini Dei tui: & loquêris
in conspectu Domini Dei tui: Syrus persequebatur
patrem meum, qui descendit in Ægyptum, & ibi
peregrinatus est in paucissimo numero: crevitque in
gentem magnam & robustam & infinitæ multitudi-
nis. Afflixeruntque nos Ægyptii, & persequuti sunt
imponentes onera gravissima: & clamavimus ad Do-
minum Deum patrum nostrorum: qui exaudivit nos, G
& respexit humilitatem nostram, & laborem, atque
angustiam: & eduxit nos de Ægypto in manu for-
ti, & brachio extento, in ingenti pavore, in signis
atque portentis: & introduxit ad locum istum, &
tradidit nobis terram hanc lacte & melle manan-
tem. Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ,
quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in con-

spectu Domini Dei tui; & adorato Domino Deo
tuo, epulaberis in omnibus bonis, quæ Dominus
Deus tuus dederit tibi, & domui tuæ, tu & Levi-
tes, & advena qui tecum est. Quando compleveris
decimam cunctarum frugum tuarum, anno decima-
rum tertio, dabis Levitæ, & advenæ, & pupillo &
viduæ, ut comedant intra portas tuas, & saturen-
tur: loquerisque in conspectu Domini Dei tui: Abs-
tuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi
illud Levitæ & advenæ, pupillo ac viduæ, sicut jus-
sisti mihi: non præterivi mandata tua, nec sum obli-
tus imperii. Non comedi ex eis in luctu meo, nec
separavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex
his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini
Dei mei, & feci omnia sicut præcepisti mihi. Respi-
ce de sanctuario tuo, & de excelso cœlorum habita-
culo, & benedic populo tuo Israel, & terræ quam
dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris, terræ la-
cte & melle mananti. Hodie Dominus Deus tuus
præcepit tibi ut facias mandata hæc atque judicia:
& custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota
anima tua. Dominum elegisti hodie, ut sit tibi CXXX. B.
Deus, & ambules in viis ejus, & custodias ceremo-
nias illius, & mandata atque judicia, & obedias ejus
imperio. Et Dominus elegit te hodie, ut sis ei po-
pulus peculiaris, sicut loquutus est tibi, & custodias
omnia præcepta ejus: & faciat te excelsiorem cun-
ctis gentibus quas creavit in laudem, & nomen, &
gloriam * suam]: & ut sis populus sanctus Domini * h. non habet.
Dei tui, sicut loquutus est.
Præcepit autem Moses & seniores Israel, populo XV. T.
dicentes: Custodite omne mandatum quod præci- CXXXI. B
pio vobis hodie. Quumque transieritis Jordanem in Cap. 27.
terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eri-
ges, ingentes lapides, & calce lævigabis eos, * ut * h. Et scribes super eos omnia verba legis hujus.
possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jor-
dane transmisso: ut introëas terram, quam Domi-
nus Deus tuus dabit tibi, terram lacte & melle ma-
nantem, sicut juravit patribus tuis. Quando ergo
transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego ho-
die præcipio vobis, in monte Hebal, & lævigabis
eos calce: & ædificabis ibi altare Domino Deo tuo,
de lapidibus quos ferrum non tetigit, & de saxis in-
formibus & impolitis: & offeres super eo holocausta
Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas,
comedesque ibi, & epulaberis coram Domino Deo
tuo. Et scribes super lapides omnia verba legis hu-
jus plane & lucide. Dixeruntque Moses & sacer- CXXXVIII. C.
dotes Levitici generis ad omnem Israelem: Atten-
de, & audi Israel: hodie factus es populus Domini
Dei tui: audies vocem ejus & facies mandata atque
justitias, quas ego præcipio tibi hodie. Præce- CXL. C.
pitque Moses populo in die illo, dicens: Hi stabunt
ad benedicendum populo super montem Garizim,
Jordane transmisso: Simeon, Levi, Judas, Issachar,
Joseph, & Benjamin. Et è regione isti stabunt ad
maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, &
Aser, Zabulon, Dan, & Nephthali. Et pro- CXLI. C.
nuntiabunt Levitæ, dicentque ad omnes viros Israel
excelsa voce. Maledictus homo qui facit scul- CXXXII. B.
ptile & conflatile, abominationem Domini, opus
manuum artificum, ponetque illud in abscondito. Et
respondebit omnis populus, & dicet: Amen. Male-
dictus qui non honorificat patrem suum, & matrem.
Et dicet omnis populus: Amen. Maledictus qui
transfert terminos proximi sui. Et dicet omnis po-
pulus: Amen. Maledictus qui errare facit cæcum in
itinere. Et dicet omnis populus: Amen. Maledi-

Digitized by Google

ctus qui pervertit judicium advenæ, pupilli, & viduæ. A Et dicet omnis populus: Amen. Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, & revelat operimentum lectuli ejus. Et dicet omnis populus: Amen. Maledictus qui dormit cum omni jumento Et dicet omnis populus: Amen. Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui, vel matris suæ. Et dicet omnis populus: Amen. Maledictus qui dormit cum * socru sua. Et dicet omnis populus: Amen. Maledictus qui clam percusserit proximum suum. Et dicet omnis populus: Amen. B Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis. Et dicet omnis populus: Amen. Maledictus [a] qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit. Et dicet omnis populus: Amen.

* h. Cum socru, *hoc est*, cognata sua.

CXXXIII. B. CXLII. C. *Cap.* 28.

Si autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra. Venientque super te universæ benedictiones istæ, & apprehendent te: C si tamen præcepta ejus audieris. Benedictus tu in civitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ovium tuarum. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris & ingrediens & egrediens. Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo: per unam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia D * opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra, quam acceperis: Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaveris in viis ejus. Videbuntque omnes terrarum populi quod nomen Domini invocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, & fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam juravit Dominus patribus tuis ut daret tibi. E Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo: & benedicat cunctis operibus manuum tuarum. Fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam: & eris semper supra, & non subter: si audieris mandata Domini Dei tui quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris, ac * non declinaveris ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec sequutus fueris deos alienos, neque coleris eos.

* h. Et super omnia ad quæ manum miseris.

* h. Et non declines à præceptis quæ ego præcipio tibi hodie, nec ad dexteram, nec ad sinistrâ ieris, sequutus deos alienos, neque colas eos.

CXLIII. C

Quod si audire nolueris vocem Domini Dei tui, F ut custodias, & facias omnia mandata ejus & ceremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationem in omnia opera G tua, quæ facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me. Adjungat Dominus tibi pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingrederis possidendam. Percutiat te Dominus egestate, A febri & frigore, ardore & æstu, & aëre corrupto ac rubigine, & persequatur donec pereas. Sit cœlum, quod supra te est, æneum: & terra, quam calcas, ferrea. Det Dominus imbrem terræ tuæ * pulverem, & de cœlo descendat super te cinis, donec conteraris. Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos. Per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ. Sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus cœli, & bestiis terræ, & non sit qui abigat. B Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis, per quam stercora egeruntur, scabie quoque & prurigine: ita ut curari nequeas. Percutiat te Dominus amentia & cæcitate ac furore mentis, & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te. Uxorem accipias, & alius dormiat cum ea. Domum ædifices, & non habites in ea. Plantes vineam, & non vindemies eam. C Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oves tuæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adjuvet. Filii tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectum eorum tota die, & non sit fortitudo in manu tua. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos, comedat populus quem ignoras: & sis semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus, & stupens ad terrorem eorum quæ videbunt oculi tui. D Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus & in suris, sanarique non possis à planta pedis usque ad verticem tuum. Ducet te Dominus, & regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu & patres tui: & servies ibi diis alienis, ligno, & lapidi. Et eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. Sementem multam jacies in terram, & modicum congregabis: quia locustæ omnia devorabunt. Vineam plantabis & fodies, & vinum non bibes, nec colliges ex ea quidpiam: E quoniam vastabitur vermibus. Olivas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungêris oleo: quia defluent, & peribunt. Filios generabis & filias, & non fruêris eis: quoniam ducentur in captivitatem. Omnes arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo consumet. Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior: tu autem descendes, & eris inferior. Ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, & tu eris in caudam. F Et venient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te, donec intereas: quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus & ceremonias, quas præcepit tibi. Et erunt in te signa atque prodigia, & in semine tuo usque in sempiternum: eo quod non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque lætitia, propter rerum omnium abundantiam: servies inimico tuo, quem immittet Dominus tibi, in fame, & siti, & nuditate: & omnium penuria: & imponet jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat. G Adducet Dominus super te gentem de longinquo, * &] de extremis terræ finibus, in similitudinem aquilæ volantis cum impetu: cujus linguam intelligere non possis: gentem procacissimam, quæ non deferat seni, nec misereatur parvuli, & devoret fructum jumentorum tuorum, ac fruges terræ

* h. Pulverem & cinerem de cœlo: descendant super te, donec conteraris.

* h. Non habet.

a De variantibus hujus versiculi lectionibus apud Hebræos, Samaritanos, ac Græcos fuse disputat sanctus Hieronymus lib. 2. Comment. in Epist. ad Gal. cap. 3. illuc se à nobis amandari patietur lector curiosus.

Digitized by Google

tuæ: donec intereas, & non relinquat tibi triticum, A
vinum, & oleum, armenta boum, & greges ovium:
* h. Obsideberis, in omnibus portis tuis, donec destruantur muri tui. donec te disperdat, &* conterat in cunctis urbibus
tuis, & destruantur muri tui firmi atque sublimes,
in quibus habebas fiduciam in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni terra, quam dabit tibi Dominus Deus tuus: & comedes fructum
* h. Non habet. ventris tui, * &] carnes filiorum & filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia & vastitate qua opprimet te hostis tuus. Ho-
* h. Et tener. mo delicatus in te, & * luxuriosus valde, invidebit B
fratri suo, & uxori, quæ cubat in sinu suo, ne det
eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet: eo
quod nihil habeat aliud in obsidione & penuria, qua
vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.
Tenera mulier & delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere, propter
mollitiem & teneritudinem nimiam, invidebit viro
suo, qui cubat in sinu ejus, super filii & filiæ carnibus, & illuvie secundarum, quæ egrediuntur de medio feminum ejus, & super liberis qui eadem hora C
nati sunt. Comedent enim eos clam propter rerum
omnium penuriam in obsidione & vastitate, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas. Nisi custodieris & feceris omnia verba legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomen ejus
gloriosum & terribile, hoc est, Dominum Deum
tuum: augebit Dominus plagas tuas, & plagas se-
* h. fideles. minis tui, plagas magnas & * perseverantes, infirmi-
* h. fideles. tates pessimas & * perpetuas. Et convertet in te
omnes afflictiones Ægypti, quas timuisti, & adhæ- D
rebunt tibi: Insuper & universos languores, & plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus
inducet Dominus super te, donec te conterat: &
remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra
cœli præ multitudine, quoniam non audisti vocem
Domini Dei tui. Et sicut ante lætatus est Dominus
super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans:
sic lætabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de terra, ad quam ingrederis possidendam.
Disperget te Dominus in omnes populos, à summitate terræ usque ad terminos ejus: & servies ibi diis E
alienis, quos & tu ignoras & patres tui, lignis & lapidibus. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi
Dominus ibi cor pavidum, & deficientes oculos, &
CXXXIII. B. animam mœrore consumtam: Et erit vita tua
* a h. ante te. quasi pendens ante [a] * oculos tuos. Timebis nocte &
die, & non credes vitæ tuæ. Mane dices: Quis mihi
det vesperum? & vespere: Quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem, qua terreberis, & pro- F
pter ea, quæ tuis videbis oculis. Reducet te Dominus classibus in Ægyptum, per viam de qua dixit tibi
ut eam amplius non videres. Ibi venderis inimicis
tuis in servos & ancillas, & non erit qui emat.
XVI. T. Cap. 29. Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Mosi ut feriret cum filiis Israel in terra Moab:
præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb.
CXLIIII. C. Vocavitque Moses omnem Israel, & dixit ad eos:
Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis G
ejus, universæque terræ illius, tentationes magnas,
quas viderunt oculi tui, signa illa portentaque ingentia. Et non dedit vobis Dominus cor intel- CXXXV. B.
ligens, & oculos videntes, & aures quæ possint audire, usque in præsentem diem. Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum [b] tuorum ve- b
tustate consumta sunt. Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis: ut sciretis quia ego sum
Dominus Deus vester. Et venistis ad locum hunc:
egressusque est Seon rex Esebon, & Og rex Basan,
occurrentes nobis ad pugnam. Et percussimus eos,
& tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manasse. Custodite ergo verba pacti hujus, & implete ea: ut intelligatis universa quæ facitis. Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, ac
tribus, & majores natu, atque doctores, omnis populus Israel, liberi & uxores vestræ, & advena qui
tecum moratur in castris, * exceptis lignorum cæso- * h. Lignorumque cæsores, & hi qui comportant aquas.
ribus, & his qui comportant aquas: ut transeas in fœdere Domini Dei tui, & in jurejurando quod hodie
Dominus Deus tuus percutit tecum: ut suscitet te sibi
in populum, & ipse sit Deus tuus, sicut loquutus est
tibi, & sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac,
& Jacob. Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, &
hæc juramenta confirmo, sed cunctis præsentibus &
absentibus. Vos enim nostis quo modo habitaverimus in terra Ægypti, & quo modo transierimus per
medium nationum, quas transeuntes, vidistis abominationes & sordes, id est, idola eorum, lignum
& lapidem, argentum & aurum, quæ colebant. Ne
forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus,
cujus cor aversum est hodie à Domino Deo nostro:
ut vadat & serviat diis illarum gentium: & sit inter
vos radix germinans fel & amaritudinem. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi
in corde suo, dicens: Pax erit mihi, & ambulabo in
pravitate cordis mei: & [c] assumat ebria sitientem, &
Dominus non ignoscat ei: sed tunc quam maxime
furor ejus fumet, & zelus contra hominem illum,
& * sedeant super eum omnia maledicta, quæ scripta * h. Et recumbant.
sunt in hoc volumine: & deleat Dominus nomen
ejus sub cœlo, & consumat eum in perditionem ex
omnibus tribubus Israel, juxta maledictiones, quæ
in libro legis hujus ac fœderis continentur. Dicetque sequens generatio, & filii qui nascentur deinceps, & peregrini, qui de longe venerint, videntes
plagas terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus, sulphure & salis ardore comburens,
ita ut ultra non seratur, nec virens quidpiam germinet, in exemplum subversionis Sodomæ & Gomorræ, Adamæ & Seboim, quas subvertit Dominus in ira & furore suo. Et dicent omnes gentes:
Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ est hæc
ira furoris ejus immensa? Et respondebunt: Quia
dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum
patribus eorum, quando eduxit eos de terra Ægypti: & servierunt diis alienis, & adoraverunt eos,
quos nesciebant, & quibus non fuerant attributi:
idcirco iratus est furor Domini contra terram istam,
ut induceret super eam omnia maledicta, quæ in hoc
volumine scripta sunt: & ejecit eos de terra sua in
ira & in furore, & in indignatione maxima. Pro- CXXXVI. B.
jecitque in terram alienam, sicut hodie comproba- CXLV. C.

a Primùm è Septuaginta Interpretibus mutuati sunt Latini, *ante oculos tuos*, quod scriptum reperitur in Canone, & paucis aliis antiquioribus MSS. codicibus: successu vero temporum è Canonis marginali scholio fluxisse videtur in plures Latinos codices, *ante te*; nam cum editis ita legit maxima pars librorum MSS.

b Unus Canon Hebraicæ veritatis veram hîc retinet è suo fonte lectionem: cæteri tum editi, tum MSS. habent, *pedum vestrorum*.

c Ita Canon Heb. verit. ac manuscripti omnes; quibus concinunt Syr. Chald. & Arabs cum versione Samaritana. Sensus obscurior est in editis ex mutatione unius litterulæ, ſ nempe in *b*, absumat.

Digitized by Google

tur. Abscondita Domino Deo nostro: quæ mani- A
festa sunt nobis, & filiis nostris usque in æternum,
ut faciamus universa verba legis hujus.
Cap. 30. Quum ergo venerint super te omnes sermones
isti, benedictio, sive maledictio, quam proposui in
conspectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in
universis gentibus, in quas disperserit te Dominus
Deus tuus, & reversus fueris ad eum, & obedieris
ejus imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum
filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota anima tua:
reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac B
miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis
populis, in quos te ante dispersit. Si ad cardines
cœli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus
Deus tuus, & assumet, atque introducet in terram,
quam possederunt patres tui, & obtinebis eam, &
benedicens tibi, majoris numeri te esse faciet quam
fuerunt patres tui. Circumcidet Dominus Deus tuus
cor tuum, & cor seminis tui: ut diligas Dominum
Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua,
& possis vivere. Omnes autem maledictiones has C
convertet super inimicos tuos, & eos qui oderunt te
& persequuntur. Tu autem reverteris, & audies vo-
cem Domini Dei tui: faciesque universa mandata
quæ ego præcipio tibi hodie: & abundare te faciet
Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum
* h. In fructu ventris tui. tuarum, in * sobole uteri tui, & in fructu jumento-
rum tuorum, in ubertate terræ tuæ, & in rerum
omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut
gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est
in patribus tuis: si tamen audieris vocem Domini D
Dei tui, & custodieris præcepta ejus & ceremonias,
quæ in hac lege conscriptæ sunt: & revertaris ad
Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota
CXLVI. C. anima tua. Mandatum hoc, quod ego præcipio
tibi hodie, non supra te est, neque procul positum,
nec in cœlo situm, ut possis dicere: Quis nostrûm ad
cœlum valet conscendere, ut deferat illud ad nos,
& audiamus atque opere compleamus? Neque trans
mare positum: ut causeris, & dicas: Quis è nobis
transfretare poterit mare, & illud ad nos usque de- E
ferre: ut possimus audire & facere quod præceptum
est? Sed juxta te est sermo valde, in ore tuo, & in
CXXXVII. B. corde tuo, ut facias illum. Considera quod ho-
CXLVII. C. die proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum,
& è contrario mortem & malum: ut diligas Domi-
num Deum tuum, & ambules in viis ejus, & custo-
dias mandata illius & ceremonias atque judicia: &
vivas, ac multiplicet te, benedicatque tibi in terra,
ad quam ingrederis possidendam. Sin autem aver-
sum fuerit cor tuum, & audire nolueris, atque er- F
rore deceptus adoraveris deos alienos, & servieris
eis: prædico tibi hodie quod pereas, & parvo tem-
pore moreris in terra, ad quam, Jordane transmisso,
CXXXVIII. B. ingrederis possidendam. Testes invoco hodie cœ-
lum & terram: quod proposuerim vobis vitam &
mortem, benedictionem & maledictionem. Elige er-
go vitam, ut & tu vivas, & semen tuum: & diligas
Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, &
illi adhæreas (ipse est enim vita tua, & longitudo
dierum tuorum) ut habites in terra, pro qua jura- G
vit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, & Ja-
cob, ut daret eam illis.
XVII. T. Abiit itaque Moses, & loquutus est omnia verba
CXLVIII. C. hæc ad universum Israel, & dixit ad eos: Centum
Cap. 31. viginti annorum sum hodie, non possum ultra egre-
di, & ingredi, præsertim quum & Dominus dixe-
rit mihi: Non transibis Jordanem istum. Dominus
ergo Deus tuus transibit ante te: ipse delebit omnes
gentes has in conspectu tuo, & possidebis eas: &
Josue ipse transibit ante te, sicut loquutus est Do-
minus. Facietque Dominus eis sicut fecit Seon &
Og regibus Amorræorum, & terræ eorum, delebit-
que eos. Quum ergo & hos tradiderit vobis, simi-
liter facietis eis sicut præcepi vobis: Viriliter agite,
& confortamini: nolite timere, nec paveatis à con-
spectu eorum: quia Dominus Deus tuus ipse est du-
ctor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te.
Vocavitque Moses Josue, & dixit ei coram omni Is- CXLVIII. C.
rael: Confortare, & esto robustus: tu enim intro-
duces populum istum in terram, quam daturum se
juravit patribus eorum Dominus, & tu eam sorte di-
vides. Et dominus qui ductor vester est, ipse erit te-
cum: non dimittet, nec derelinquet te: noli time-
re, nec paveas. Scripsit itaque Moses legem hanc,
& tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui porta-
bant arcam fœderis Domini, & cunctis senioribus
Israel. Præcepitque eis, dicens: Post septem an-
nos, anno remissionis, in solennitate tabernaculo-
rum, convenientibus cunctis ex Israel, ut appareant
in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elege-
rit Dominus, leges verba legis hujus coram omni
Israel, audientibus eis, & in unum omni populo con-
gregato, tam viris quam mulieribus, parvulis & ad-
venis, qui sunt intra portas tuas: ut audientes di-
scant, & timeant Dominum Deum vestrum, & cu-
stodiant, impleantque omnes sermones legis hujus.
Filii quoque eorum qui nunc ignorant, ut audire
* possint, & timeant Dominum Deum vestrum cun- *h. Audiant & discant, ut timeant.
ctis diebus quibus versantur in terra, ad quam vos,
Jordane transmisso, pergitis obtinendam. Et ait XVIII. T.
Dominus ad Mosen: Ecce prope sunt dies mortis CXXXVIII. B.
tuæ: voca Josue, & state in tabernaculo testimonii,
ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moses & Josue, &
steterunt in tabernaculo testimonii: apparuitque Do-
minus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu
tabernaculi. Dixitque Dominus ad Mosen: Ec- CL. C.
ce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste
consurgens fornicabitur post deos alienos in terra,
ad quam ingreditur * & habitabit in ea: ibi] de- * h. Non habet hoc.
relinquet me, & irritum faciet fœdus, quod pepigi
cum eo. Et irascetur furor meus contra eum in die
illo: & derelinquam eum, & abscondam faciem
meam ab eo, & erit in devorationem: invenient eum
* omnia mala & afflictiones, ita ut dicat in illo die: * h. Mala multa.
Vere quia non est * Deus mecum, invenerunt me * h. Deus meus in medio mei.
hæc mala. Ego autem abscondam, & celabo fa-
ciem meam in die illo, propter omnia mala quæ fe-
cit quia sequutus est deos alienos. Nunc itaque scri-
bite vobis canticum istud, & docete filios Israel: ut
memoriter teneant, & ore decantent, & sit mihi
carmen istud pro testimonio inter filios Israel. In-
troducam enim eum in terram, pro qua juravi
patribus ejus, lacte & melle manantem. Quum-
que comederint, & saturati, crassique fuerint, aver-
tentur ad deos alienos, & servient eis: & detrahent
mihi, & irritum facient pactum meum. Postquam
invenerint eum mala multa & afflictiones, respon-
debit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla
delebit oblivio ex ore seminis sui. Scio enim " cogi-
tationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequam in-
troducam eum in terram, quam ei pollicitus sum.
Scripsit ergo Moses canticum *, & docuit filios Is- CLI. C.
rael. Præcepitque Josue filio Nun, & ait: Confor- * h. Canticum hoc in die illo.
tare, & esto robustus: tu enim introduces filios Is-
rael in terram, quam pollicitus sum, & ergo ero

Digitized by Google

tecum. Postquam ergo scripsit Moses verba legis hujus in volumine, atque complevit: præcepit Levitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens: Tollite ᵃ librum * istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: ut sit ibi contra te in testimonium. Ego enim scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me * & ingrediente vobiscum, semper contentiose egistis contra Dominum: quanto magis quum mortuus fuero? Congregate ad me omnes majores natu per tribus vestras, atque doctores, & loquar audientibus eis sermones istos, & * invocabo contra eos cœlum & terram. Novi enim quod post mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut irritetis eum per opera manuum vestrarum.

* h. ᵃ Librum legis *hunc.*

* h. Non habet, & ingrediente.

* h. testes *invocabo.*

CXL. B. Loquutus est ergo Moses, audiente universo cœtu Israel, verba carminis hujus, & ad finem usque complevit.

Cap. 32.

AUdite cœli quæ loquor:
audiat terra verba oris mei.
Concrescat ut pluvia doctina mea:
fluat ut ros eloquium meum:
Quasi imber super herbam,
& quasi stillæ super gramina:
quia nomen Domini invocabo.
Date magnificentiam Deo nostro:
Dei perfecta sunt opera;
& omnes viæ ejus judicia.
Deus fidelis, & absque ulla iniquitate,
justus & rectus.
peccaverunt ei, non filii ejus in sordibus:
Generatio prava atque perversa:
hæccine reddis Domino, popule stulte & insipiens?
Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te,
& fecit, & creavit te?
Memento dierum antiquorum,
cogita generationes singulas:
Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi;
majores tuos, & dicent tibi:
Quando dividebat Altissimus gentes;
quando separabat filios Adam,
Constituit terminos populorum
juxta numerum filiorum Israel.
Pars autem Domini, populus ejus:
Jacob funiculus hereditatis ejus.
Invenit eum in terra deserta,
in loco horroris, & vastæ solitudinis.
Circumduxit eum, & docuit:
& custodivit quasi pupillam oculi sui.
Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos,
& super eos volitans.
Expandit alas suas, & assumsit eum,
atque portavit in humeris suis.
Dominus solus dux ejus fuit:
& non erat cum eo Deus alienus.
Constituit eum super excelsam terram:
ut comederet fructus agrorum,
Et sugeret mel de petra,
oleumque de saxo durissimo.
Butyrum de armento, & lac de ovibus
cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan:

A Et hircos cum medulla tritici,
& sanguinem uvæ biberet meracissimum.
Incrassatus est * dilectus, & recalcitravit: * h. rectus.
incrassatus, impinguatus, dilatatus.
Dereliquit Deum factorem suum,
& recessit à Deo salutari suo.
Provocaverunt eum in diis alienis,
& in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.
Immolaverunt dæmoniis & non Deo,
B diis quos ignorabant:
Novi recentesque venerunt,
quos non coluerunt patres eorum.
Deum qui te genuit dereliquisti,
& oblitus es Domini creatoris tui.
Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est:
quia provocaverunt eum filii sui & filiæ.
Et ait: Abscondam faciem meam ab eis,
& considerabo novissima eorum:
C Generatio enim perversa est,
& infideles filii.
Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus,
& irritaverunt in vanitatibus suis:
Et ego provocabo eos in eo qui non est populus,
& in gente stulta irritabo illos.
Ignis succensus est in furore meo,
& ardebit usque ad inferni novissima:
Devorabitque terram cum germine suo,
& montium fundamenta comburet.
D Congregabo super eos mala,
& sagittas meas complebo in eis.
Consumentur fame,
& devorabunt eos aves morsu amarissimo.
Dentes bestiarum immittam in eos,
cum furore trahentium super terram, atque serpentium.
Foris vastabit eos gladius, & intus pavor,
juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.
E Dixi: * Ubinam sunt?
cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. * h. *Exterminabo eos in furore meo, & cessare faciam.*
Sed propter iram inimicorum distuli:
ne forte superbirent hostes eorum,
Et dicerent: Manus nostra excelsa,
& non Dominus, fecit hæc omnia.
Gens absque consilio est, & sine prudentia.
Utinam saperent, & intelligerent,
ac novissima providerent.
Quo modo persequatur unus mille,
F & duo fugarent decem millia?
Nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos,
& Dominus conclusit illos?
Non enim est Deus noster ut Deus eorum:
& inimici nostri, sunt judices.
De vinea Sodomorum, vinea eorum,
& de suburbanis Gomorrhæ.
Uva eorum uva fellis,
& botri amarissimi.
Fel draconum vinum eorum,
G & venenum aspidum insanabile.
Nonne hæc condita sunt apud me,
& signata in thesauris meis?
Mea est ultio, & ego retribuam in tempore,
ut labatur pes eorum:

a Samaritanus textus bene legit hoc loco לקחו, *lichhu*, id est, *tollite* seu *capite*: Hodiernus autem Hebræus non habet litteram ו, *vau* servilem in fine, sed tres tantummodo radicales לקח, *lacoahh*, quod significat, *capiendo*, sive, *tollendo*, hoc est, *tollendo librum legis istum, ponite*, &c. Hinc liquet nonnulla excidisse è textu Hebræo hodierno; quod etsi plurimis exemplis jam probaverimus, adhuc tamen in consequentibus idipsum observare non pigebit.

Digitized by Google

h. perditionis eorum. Juxta est dies perditionis *,
& adesse festinant tempora.
Judicabit Dominus populum suum,
& in servis suis miserebitur.
Videbit quod infirmata sit manus,
& clausi quoque defecerunt,
residuique consumti sunt.
Et dicent: Ubi sunt dii eorum,
in quibus habebant fiduciam?
De quorum victimis comedebant adipes,
& bibebant vinum libaminum.
Surgant, & opitulentur vobis,
& in necessitate vos protegant.
h. Ego, ego. Videte quod * ego sim solus,
& non sit alius Deus præter me:
Ego occidam, & ego vivere faciam:
percutiam, & ego sanabo,
& non est qui de manu mea possit eruere.
Levabo ad cœlum manum meam,
& dicam: Vivo ego in æternum.
Si acuero ut fulgur gladium meum,
& arripuerit judicium manus mea:
Reddam ultionem hostibus meis:
& his qui oderunt me retribuam.
Inebriabo sagittas meas sanguine,
& gladius meus devorabit carnes,
De cruore occisorum,
& de captivitate, nudati inimicorum capitis.
Laudate gentes, populum ejus,
quia sanguinem servorum suorum ulciscetur:
Et vindictam retribuet in hostes eorum,
& propitius erit terræ populi sui.

CXLI. B. Venit ergo Moses, & loquutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse & * [a] Josue filius Nun. (*h. [a] Osee.*) Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israel. Et dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quæ ego testificor vobis hodie: ut mandetis ea filiis vestris custodire & facere, * & implere universa quæ scripta sunt legis hujus: (*h. Non habet, & implere.*) quia non incassum præcepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent: quæ facientes longo perseveretis tempore in terra, ad quam, Jordane transmisso, ingredimini possidendam. XVIIII. T. LII. C. Loquutusque est Dominus ad Mosen in eadem die, dicens: Ascende in montem istum * Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, (*h. Istum Abarim, montem Nebo.*) qui est in terra Moab contra Jericho: & vide terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israel obtinendam, & morere in monte. Quem conscendens jungeris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis: quia prævaricati estis contra me, in medio filiorum Israel, ad aquas contradictionis in Cades deserti Sin: & non sanctificastis me inter filios Israel. E * contra videbis terram, & non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israel. (*h. Propterea è contra.*)

CXLII. B. CLIII. C. Cap. 33. Hæc est benedictio, qua benedixit Moses, * [b] homo Dei, (*h. [b] Vir Dei.*) filiis Israel ante mortem suam; & ait: Dominus de Sinaï venit, & de Seïr ortus est nobis. Apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex. Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt: & qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius. Le-

A gem præcepit nobis Moses, hereditatem multitudinis Jacob. Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israel.

Vivat Ruben, & non moriatur, & sit parvus in numero.

Hæc est Judæ benedictio: Audi Domine vocem Judæ, & ad populum suum introduc eum: manus ejus pugnabunt pro eo, & adjutor illius contra adversarios ejus erit.

B Levi quoque ait: Perfectio tua, & doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & judicasti ad aquas contradictionis. Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos, & fratribus suis: Ignoro [c] vos: & * nescierunt filios suos. (*h. Nescivit.*) Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt, * judicia tua ô Jacob, & legem tuam ô Israel: (*h. Illuminent judicia tua in Jacob, & legem tuam in Israel.*) ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. Benedic Domine fortitudini ejus, & opeC ra manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus, & qui oderunt eum, non consurgant.

Et Benjamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet.

Joseph quoque ait: De benedictione Domini terra ejus, de pomis cœli, & rore, atque abysso subjacente. De pomis fructuum solis ac lunæ. De vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum: & de frugibus terræ, & plenitudine ejus.

D * Benedictio illius qui apparuit in rubo, (*h. voluntas illius.*) veniat super caput Joseph, & super verticem nazaræi inter fratres suos. Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes usque ad terminos terræ. Hæ sunt multitudines Ephraïm: & hæc millia Manasse.

Et Zabulon ait: Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis. Populos ad montem vocabunt: ibi immolabunt victimas justitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, & thesauros absconditos arenarum. E

Et Gad ait: Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requievit, cepitque brachium & verticem. Et vidit principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cum principibus populi, & fecit justitias Domini, & judicium * suum cum Israel. (*h. Et judicia ejus.*)

Dan quoque ait: Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.

Et Nephthali dixit: Nephthali abundantia perF fruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridiem possidebit.

Aser quoque ait: Benedictus in filiis Aser sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum. Ferrum & æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita & senectus tua. Non est Deus alius ut Deus rectissimi, ascensor cœli auxiliator tuus. (*h. Et in magnificentia ejus nubes.*) * Magnificentia ejus * discurrunt nubes, (*h. Non habet, discurrunt.*) habitaculum ejus sursum, & subter brachia sempiterna: ejiciet à facie tua inimicum, dicetque: Conterere.

G Habitabit Israel confidenter, & solus. * Oculus Jacob in terra frumenti & vini, (*h. fons Jacob.*) * cœlique caligabunt rore. (*h. Cœlique ejus.*) Beatus tu Israel: quis similis tui popule, qui salvaris in Domino? scutum auxilii tui, &

a Hebræus & Chaldæus legunt הושע, id est, *Hosea*, vel *Osee* more Antiquorum: Samaritanus autem, LXX. & Syrus habent *Jod* ab initio, יהושע, *Jehosea*, vel *Josue*.

b Hieronymus in Epistola ad Cyprianum scholion istud manifeste probat; ibi enim Psalmi 89. explanationem aggressus, hæc ait: *Primum sciendum, quod Psalmi istius juxta Hebraicum titulus sit*, Oratio Mosi viri Dei: *juxta Septuaginta*, Oratio Moysi hominis Dei. In Hebræo איש האלהים, *is haelohim* legimus, quod apud LXX. etiam hoc loco interpretatur, ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, *homo Dei*; apud Chaldæum vero, *Propheta Dei*. In versione Syriaca *servus Dei*, & in Arabica *Apostolus Dei* dicitur Moses.

c Undecim MSS. nostri codices legunt, *ignoro illos*: editorum nihilominus lectio præferenda est, quia textui Hebraico consonat.

gladius

Digitized by Google

gladius gloriæ tuæ: negabunt te inimici tui, & tu A
eorum colla calcabis.

Cap. 34. Ascendit ergo Moses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga contra Jericho: ostenditque ei Dominus omnem terram [a] Galaad usque Dan. Et universum Nephthali, terramque Ephraim & Manasse, & omnem terram Juda usque ad mare novissimum, & australem partem, & latitudinem campi Jericho civitatis palmarum usque Segor. Dixitque Dominus ad eum: Hæc est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac, & Jacob, B
dicens: Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis
CLIIII. C. tuis, & non transibis ad illam. Mortuusque est ibi Moses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino: & sepelivit eum in valle terræ Moab contra Phohor: & non cognovit homo sepulcrum ejus usque in præsentem diem. Moses centum & viginti annorum erat quando mortuus est: non caligavit oculus ejus, nec * dentes illius moti sunt. Fleveruntque eum filii Israel in campestribus Moab triginta diebus: & completi sunt dies planctus lugentium Mosen. Josue vero filius Nun repletus est Spiritu sapientiæ, quia Moses posuit super eum manus suas. Et obedierunt ei filii Israel, feceruntque sicut præcepit Dominus Mosi. CLV. C. Et non surrexit Propheta ultra in Israel sicut Moses, quem nosset Dominus facie ad faciem, in omnibus signis, atque portentis, quæ misit per eum, ut faceret in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque terræ illius, & cunctam manum robustam, magnaque mirabilia, quæ fecit Moses coram universo Israel.

* h. Nec genæ illius rugatæ sunt

a Canon habet, *de Galaad usque Dan;* quod satis accommodatum | | Scripturæ reddit sensum.

EXPLICIT ELLE ADDABARIM

Qui Græce dicitur

DEUTERONOMIUM.

FINIT
PRIMUS ORDO LEGIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

INCIPIT
SECUNDUS ORDO
PROPHETARUM

Digitized by Google

INCIPIT PRÆFATIO SANCTI HIERONYMI IN [a] LIBRUM JOSUE BEN NUN.

יהושע בן נח שפטים רות אסתר

TANDEM finito Pentateucho Mosi, velut grandi fenore liberati, ad Jesum filium Nave manum mittimus, quem Hebræi JOSUE BEN NUN, id est, Josue filium Nun, vocant; & ad Judicum librum, quem SOPHTIM appellant; ad RUTH quoque & ESTHER, quos iisdem nominibus efferunt. Monemusque lectorem ut sylvam Hebraïcorum nominum, & distinctiones per [b] membra divisas diligens scriptor conservet: ne & noster labor, & illius studium pereat. Et ut inprimis, quod sæpe testatus sum, sciat me non in reprehensionem veterum nova cudere, sicut [c] amici mei criminantur: sed pro virili parte offerre [d] linguæ meæ hominibus (quos tamen nostra delectant) ut pro Græcorum Ἑξαπλοῖς, quæ & sumtu & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes, inveniant quod requirunt: maxime quum apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices; & unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit, vel subtraxerit quod ei visum est; & utique non possit verum esse quod dissonat. Unde cesset arcuato vulnere contra nos insurgere scorpius, & sanctum opus venenata carpere lingua desistat; vel suscipiens, si placet; vel contemnens, si displicet: memineritque illorum versuum;

Psal. 49. v. 19. & seqq.

Os tuum abundavit nequitiâ,
& lingua tua concinnabat dolos.
Sedens adversus fratrem tuum loquebaris,
& adversus filium matris tuæ ponebas scandalum:
hæc fecisti & tacui.
Existimasti iniquè quod ero tui similis:
arguam te, & statuam contra faciem tuam.

Quæ enim audientis, vel legentis utilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare? dolere Judæos quod calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio; & Ecclesiæ homines id despicere, immo lacerare, unde adversarii torqueantur? Quod si vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non displicet; & nihil extra recipiendum putant: cur ea quæ sub asteriscis & obelis, vel addita sunt, vel amputata, legunt, & negligunt? Quare Danielis juxta Theodotionis translationem Ecclesiæ susceperunt? Cur Origenem mirantur, & Eusebium Pamphili, cunctas editiones similiter differentes? Aut quæ fuit stultitia, postquam vera dixerint, proferre quæ falsa sunt? Unde autem in novo Testamento probare poterunt assumta testimonia, quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Cæterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cujus vita virtutis exemplum est, & hos libros, quos Eustochio virgini Christi negare non potui;

a Plures MSS. legunt, *Præfatio S. Hieronymi in librum Josue & Judicum*. Et re vera nullus exstat peculiaris Hieronymi prologus in librum *Judicum*: horum itaque duorum librorum communis censenda est ista Præfatio.

b Intellige cola versuum & commata, uti liquet ex Præfatione in librum Paralipomenon, in qua profitetur Hieronymus versionis ex Hebræo curam in se suscepisse; *ut inextricabiles moras, & sylvam nominum, quæ scriptorum confusa erant vitio, sensuumque barbariem, apertiùs & per versuum cola digereret.* Hîc in Hugonem Cardinalem propter multas ejus allucinationes acerbe invehitur Erasmus Hieronymi scholiastes; sed acerbiùs adhuc Marianus in reprehensorem Erasmum, quia nec ipse sensum Hieronymi assequutus est supra, quum de libris Ruth & Esther loqueretur.

c Ruffinum intelligit ac socios ejus, qui ad calumniam Hieronymi conspirabant. Id manifestum apparet è libro secundo Apologiæ sancti Doctoris adversus Ruffinum, ubi hæc ab eo scripta leguntur: *Ergo ille, qui epistolam sub nomine meo pœnitentiæ finxerat, quod male Hebræa volumina transtulissem, objicere dicitur, me in Septuaginta condemnationem Scripturas sanctas interpretatum.* Et in fine ejusdem libri: *Pro me,* inquit, *respondere compulsus sum, exspectans tria amici volumina, & ad congeriem criminum ejus tota mente suspensus.*

d Bene monet hîc Marianus, Hieronymum linguæ suæ homines, Latinos vocare, non Dalmatas, ut falso aliqui putant

Digitized by Google

decrevimus dum spiritus hos regit artus, Prophetarum explanationi incumbere, & omissum jamdiu opus, quodam postliminio repetere: præsertim quum & admirabilis sanctusque vir Pammachius, hoc idem litteris flagitet; & nos ad patriam festinantes, mortiferos Sirenarum cantus surda debeamus aure transire.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIUNT TITULI LIBRI JOSUE.

I. *Post mortem Mosi Josue Dominus loquitur, & hortatur ut surgens, Jordane transmisso, ad terram quam promiserat pergeret obtinendam. Tecum ero, ait, confortare & esto robustus. Volumen legis de corde tuo non recedat, & cætera. Ubi Josue præcepit populo in crastinum, ut cibariis præparatis, Jordanem pergerent transituri. Duos absconditos viros exploratores ad Jericho dirigit civitatem, qui meretricis Rahab domum ingressi, atque à rege quæsiti absconditi sunt; pactoque inito per murum demissi montana conscendunt, ad Josue veniunt, & quæ sibi contigerant pandunt.*

II. *Motis castris Josue venit ad Jordanem; populum triduo sanctificat Dominus, & Josue dicit: Hodie te incipiam exaltare coram filiis Israel; dic Levitis, quum ingressi fuerint aquas Jordanis, ut stent; ac deinde descendentibus sacerdotibus in aquam, supervenientes aquæ instar montium intumescentes in una consistebant mole, inferiores vero desiccatæ sunt: super siccam humum, omnis populus pertransivit. Bis duodenos pro testimonio lapides de ejus medio apportarunt.*

III. *Castrametantur in Galgalis: Dominus ad Josue dicit ut lapideos faciat cultros, & caussam secundæ circumcisionis ostendit. Ibi Pascha celebrant: comederunt de frugibus terræ promissionis azyma nova, & non est ultra eis datum manna. Ibi Josue elevatis oculis, militiæ cœlestis gladium tenentem principem cernit, & audit: solve calceamentum de pedibus tuis, & cætera. Et iterum, Tradidi Jericho & regem ejus in manu tua: sit omnis anathema: sic & sic clamabitis tubis; & supradictæ sequitur interitus civitatis. Rahab educitur ac servatur. Filii Israel prævaricati sunt, id est, Achan filius Charmi. Ad Hai exercitum dirigit, qui terga hostibus dedit: ipse scissis vestibus Dominum deprecatur, & Dominus dicit, quod peccaverit populus. Inquisitus qui hoc fecerit, deprehensus & à populo lapidatus.*

IIII. *Præcepit Dominus ut ad supradictam pergeret civitatem, atque clypeo elevato sciret sibi eam fuisse contraditam; qui pergens cepit, occidit, delevit: jumenta autem & prædam civitatis populus invicem sibi distribuit; & ædificato altari sacrificium obtulit. Deuteronomium scripsit, verba benedictionis & maledictionis omni populo legit. Ubi reges Chanaan turbantur; Gabaonitæ legatos callide mittunt, fœdus ineunt, & in servitium deputantur.*

V. *Ubi quinque reges Amorræorum congregantur adversus Israel; & Josue eos persequitur, & dicit: Stet sol in Gabaon; & cætera; cæsoque exercitu, quinque reges in speluncam fugiunt, atque apprehensi occiduntur: eodem die percutit Mageda & Lemna, deinde Lachis & Gaser, omnesque montanas & plano positas civitates Domino tradente possedit.*

VI. *Ubi Enacim interfectos reges enumerat singulos, id est, triginta unum, quibus extinctis provincias eorum possedit.*

VII. *Dixit Dominus ad Josue; Senuisti & longævus es, divide terram filiis Israel, atque sedens cum Eleazaro sacerdote universam terram divisit. Chaleb ad eum loquitur ut Cariath-Sepher civitatem ei sorte contraderet, sicut jusserat Dominus. Et sequitur quæ sors unicuique tribui sit tradita.*

VIII. *In Silo fixerunt tabernaculum testimonii; & inde ad reliquam, quæ necdum subjecta fuerat, terram dirigit inspectores.*

VIIII. *Præcepit Dominus Josue, ut urbes in præsidia fugitivorum separentur, sicut loquutus est ad Mosen; & legem dat, qui illarum civitatum debeat intrare præsidia. Levitis & Sacerdotibus civitates & suburbana distribuuntur.*

X. *Josue vocavit Rubenitas, & Gaditas, & mediam partem tribus Manasse, & dixit eis: Implestis imperium Domini, ite in tabernacula vestra; & pergentes ad tumulos Jordanis ædificaverunt altare infinitæ magnitudinis, quod Josue & Israel putaverunt esse sacrilegum: & nuntios dirigunt, qui ratione accepta leniti sunt.*

XI. *Josue vocavit omnem Israelem, & admonet ut serviant Domino. Enumerat seriem generationis antiquæ, & quomodo de Ægypto sint liberati: quomodo Amorrhæi, Chananæi, & cæteri sint traditi in manus eorum. Josue lapidem posuit in testimonium; post hæc mortuus est ac sepultus in Thamnathsare. Ossa Joseph sepeliuntur in Sichem; & Eleazar Sacerdos mortuus est.*

Expliciunt Tituli libri Josue.

INCIPIUNT BREVES LIBRI JOSUE.

I. *Promittit Deus Josue dicens, sicut fui cum Moyse, ero & tecum.*

II. *Præparare cibaria jubetur populo, ut transeat Jordanem.*

III. *Destinantur exploratores à Josue in Jericho.*

IIII. *Promittit Dominus Josue dicens: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel, ut sciant quia sicut fui cum Moyse, ita & tecum sum.*

Digitized by Google

V. *Jubente Domino siccatur alveus Jordanis transeunte Israel.*
VI. *Duodecim lapides electi de Jordanis alveo ob commemorationem futuri temporis.*
VII. *Introeunte Israel terram Chanaan territi sunt cuncti reges.*
VIII. *Hæc autem caussa est secundæ circumcisionis.*
VIIII. *Hucusque comederunt manna.*
X. *Ostendit se Angelus Domini Josue, qui dixit: Princeps exercitus Domini sum.*
XI. *De obsidione vel subversione urbis Jericho.*
XII. *Imprecatio Josue.*
XIII. *Prævaricatio populi.*
XIIII. *Confortat Dominus Josue ad præliandum.*
XV. *Perturbatio regum.*
XVI. *Simulatio Gabaonitarum.*
XVII. *Conglobati quinque reges contra Josue ascenderunt. Tunc imperavit soli, & stetit spatio diei unius.*
XVIII. *Juvante Domino extincti sunt reges cum exercitu suo.*
XVIIII. *Ruben, Gad, & dimidia tribus Manasse terram sibi dari postulant à Moyse.*
XX. *Hi sunt reges terræ quos percussit Josue & filii Israel.*
XXI. *Dividere terras populis hortatur Dominus Josue.*
XXII. *Promissum repetit Chaleb montem in quo Hebron: hic legis Adam situm.*
XXIII. *Sors Judæ.*
XXIIII. *Sors filiorum Joseph, Ephraim, & Manasse.*
XXV. *Filii Joseph petunt sibi augmentari funiculum à Josue, quibus ait: Ascendite in montem, & succidite sylvam; & mundate vobis ad habitandum spatia.*
XXVI. *Congregatique sunt omnes filii Israel in Silo.*
XXVII. *Destinantur viri ad describendam terram, reversique descriptionem tradunt Josue, qui misit sortes coram Domino in Silo; divisitque terram filiis Israel in septem partes.*
XXVIII. *Urbes fugitivorum.*
XXVIIII. *Urbes Levitarum.*
XXX. *Post bellorum turbines data est requies à Domino.*
XXXI. *Inconsulta re factum à tribu Ruben altare immensæ magnitudinis.*
XXXIII. *Replicat à principio Josue cuncta Israeli cum testatione ne discedant à præceptis Domini, appropinquante die obitus sui.*
XXXII. *Unde natus sit Abraham, vel ubi perductus. Item congregatis cum pacto obtestationis alloquitur eos Josue.*

Expliciunt Breves Libri Josue.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI JESU NAVE.

I. *Transite per media castra.*
II. *Exploratores missi de Settim.*
III. *Exploratores Rahab testatur.*
IIII. *Hic populo dicit purificate.*
V. *Ubi Dominus dicit ad Jesum, incipiam te exaltare.*
VI. *Jordanis siccatus.*
VII. *Parate duodecim viros ad lapides tollendos.*
VIII. *Lapides sublati.*
VIIII. *De instructione filiorum.*
X. *Jesus exaltatus.*
XI. *Sacerdotes de Jordane excesserunt.*
XII. *Item filii instruendi.*
XIII. *Gentium reges territi.*
XIIII. *De cultellis petrinis.*
XV. *Circumcisio.*
XVI. *Maledictum ablatum.*
XVII. *Pascha.*
XVIII. *Manna defecit.*
XVIIII. *Angelus visus.*
XX. *Jericho circumdari jubetur.*
XXI. *Jesus dicit populo, ne clamaveritis.*
XXII. *De anathemate.*
XXIII. *Muri Jericho ceciderunt.*
XXIIII. *De Rahab servanda.*
XXV. *Maledictus qui ædificaverit civitatem Jericho.*
XXVI. *De anathemate, qui concupivit.*
XXVII. *Populus fugatus.*
XXVIII. *Peccavit plebs.*
XXVIIII. *Jesus de anathemate scrutatur.*
XXX. *Achar de anathemate confusus.*
XXXI. *Prima pugna Jesus; Abi civitatem per insidiam capit.*
XXXII. *Gentes adversum Jesum collectæ.*
XXXIII. *Jesus altare ædificat, & ibi Deuteronomium scribit.*
XXXIIII. *Jesus legem benedictionum & maledictionum omni populo legit.*
XXXV. *Gabaonitæ audientes famam Josue.*
XXXVI. *Ubi acceperunt Gabaonitæ pacem, & Deum non invocaverunt.*
XXXVII. *Gabaonitæ ligni cæsores facti.*
XXXVIII. *Rex Jerusalem adversus Gabaonitas cum aliis regibus pugnat.*
XXXVIIII. *Gabaonitæ auxilium petunt à Jesu.*
XL. *Lapidibus cœli reges gentium interfecti.*
XLI. *Sol stat in Gabaon, & luna in valle Ajalon.*
XLII. *Reges in spelunca.*
XLIII. *Reges de spelunca producti atque interfecti.*
XLIIII. *Sedes super cervices regum.*
XLV. *Regiones quas accepit Jesus cum suis regibus, Macedam & omnes habitatores ejus.*
XLVI. *De Lebna in Lachis.*
XLVII. *Hiram auxiliator Lachis.*
XLVIII. *Eglon expugnatur.*
XLVIIII. *Hebron capta.*
L. *Dabiram cepit atque vastabit.*
LI. *Terram montuosam percussit.*
LII. *Jabin congregat omnes reges adversus Jesum.*
LIII. *Equi gentium subnervati.*
LIIII. *Civitates muratas non succendit.*
LV. *Dominus dedit in his agendum, ut bellarent, nec haberent misericordiam.*
LVI. *Enacim exterminati.*
LVII. *Nomina regum interfectorum à Moyse.*
LVIII. *Reges quos Jesus interfecit.*
LVIIII. *Terra expugnata, & in hæreditatem divisa.*

Digitized by Google

LX. *Divisio terræ quam Moyses duabus, & dimidiæ tribui Manasse trans Jordanem divisit.*
LXI. *Sors tribus Ruben.*
LXII. *Sors filiorum Gad.*
LXIII. *Sors dimidiæ tribus Manasse.*
LXIIII. *Hic Eleazar & principes terram novem tribubus partiuntur.*
LXV. *Chaleb ad Jesum.*
LXVI. *Nomen Hebron, quæ prius vocabatur Cariatharbe.*
LXVII. *Sors tribus Judæ.*
LXVIII. *Chaleb pars inter filios Judæ.*
LXVIIII. *Chaleb propter civitatem litterarum, Axam filiam suam dedit Othoniel.*
LXX. *Filia Chaleb partem agri à patre postulat.*
LXXI. *Nomina civitatum Juda.*
LXXII. *Nomina civitatum quæ sunt in campestribus.*
LXXIII. *Jebusæum Juda expugnare non potuit.*
LXXIIII. *Sors filiorum Joseph.*
LXXV. *Termini Ephraim.*
LXXVI. *Quem Ephraim non expugnavit.*
LXXVII. *Sors filiorum Manasse.*
LXXVIII. *Filiæ Salphaad.*
LXXVIIII. *Terminus filiorum Manasse.*
LXXX. *Quem Manasse expugnare non potuit.*
LXXXI. *Congregatio filiorum Israel in Silo.*
LXXXII. *Jesus septem tribubus semel terram partitur, & mittit viros ad terminandum.*
LXXXIII. *Sortes missæ in Silo, sors prima tribus Benjamin.*
LXXXIIII. *Nomina civitatum Benjamin.*
LXXXV. *Sors secunda filiorum Simeon.*
LXXXVI. *Sors tertia filiorum Zabulon.*
LXXXVII. *Sors quarta filiorum Issachar.*
LXXXVIII. *Sors quinta filiorum Aser.*
LXXXVIIII. *Sors sexta filiorum Nephthali.*
XC. *Sors septima filiorum Dan.*
XCI. *Filii Dan pugnaverunt contra Lesem, & ceperunt eam.*
XCII. *Civitas quam filii Israel Jesu dederunt.*
XCIII. *Præceptum civitatum refugii.*
XCIIII. *Nomina civitatum refugii.*
XCV. *Filii Levi propter civitates interpellaverunt & acceperunt.*
XCVI. *Sors populi Caath.*
XCVII. *Sors filiorum Gerson.*
XCVIII. *Sors filiorum Merari.*
XCVIIII. *Hebron civitas refugii filiis Aaron data.*
C. *Civitas refugii filiorum Gerson.*
CI. *Civitas refugii filiorum Merari.*
CII. *Dominus sicut promisit, implevit.*
CIII. *Ruben & Gad Jesus reverti jubet in terram suam.*
CIIII. *De ara quam duæ tribus & dimidia ædificaverunt.*
CV. *Jesus populum novissime contestatur.*
CVI. *Jesus dicit; Ecce ego decurro viam.*
CVII. *De crabronibus quos misit Dominus.*
CVIII. *Liberum arbitrium.*
CVIIII. *Non potestis Domino servire, quia Deus sanctus est.*
CX. *De lapide testamenti.*

Expliciunt Capitula Libri Josue.

INCIPIT
LIBER JOSUE BEN NUN.

Ex Hebræo in Latinum versus anno Christi 404. vel 405.

I. Titulus. I. Brevis. Caput I. ET factum est post mortem Mosi servi Domini, A ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun ministrum Mosi, & diceret ei: Moses servus meus mortuus est: surge, & transi Jordanem istum tu, & omnis populus tecum, in terram, quam ego dabo filiis Israel. Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut loquutus sum Mosi. A deserto & Libano usque ad flumen magnum Euphratem, omnis terra Hetthæorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester. Nullus poterit * vobis resistere cunctis diebus vitæ B tuæ: sicut fui cum Mose, ero & tecum: non dimittam, nec derelinquam te. Confortare, & esto robustus: tu enim sorte divides populo huic terram, pro qua juravi patribus * tuis, ut traderem eam illis. Confortare igitur, & esto robustus valde: ut custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moses servus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis hujus de ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Ecce præcipio tibi, confortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæquumque perrexeris. Præcepitque II. B. I. Capitulum. Josue principibus populi, dicens: Transite per medium castrorum & imperate populo, ac dicite. Præparate vobis cibaria: quoniam post diem tertium transibitis Jordanem, & intrabitis ad possidendam terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis. Rubenitis quoque & Gadditis & dimidiæ tribui Manasse ait: Mementote sermonis, quem præcepit vobis Moses famulus Domini, dicens: Dominus Deus vester dedit vobis requiem, & * omnem terram. Uxores vestræ, & filii, ac jumenta manebunt in terra, quam dedit vobis Moses trans Jordanem: vos autem transite armati ante fratres vestros, a omnes fortes manu, & pugnate pro eis, donec det Dominus requiem fratribus vestris sicut & vobis dedit, & possideant ipsi quoque terram, quam Dominus Deus vester daturus est eis: & sic revertemini

* h. tibi.
* h. eorum
* h. & terram istam

a LXX. legunt in singulari, *omnis fortis manu*; quod Canon Heb. verit. MS. Bibliorum codex Regius, & unus Corbeiensis imitantur: etsi in MSS. *omnis*, & *fortis* facile scribi potuit pro *omnes*, & *fortes*; quia veteres *i* pro *e* scribebant sæpius.

Digitized by Google

in terram possessionis vestræ, & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moses famulus Domini trans Jordanem contra solis ortum. Responderuntque ad Josue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus: & quoquumque miseris, ibimus. Sicut obedivimus in cunctis Mosi, ita obediemus & tibi: tantum sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Mose. Qui contradixerit ori tuo & non obedierit cunctis sermonibus tuis quos præceperis ei, moriatur. Tu tantum confortare, & viriliter age.

III. B. II. C. *Cap.* 2.

Misit ergo Josue filius Nun de Settim duos viros exploratores abscondite: & dixit eis: Ite, & considerate terram, urbemque Jericho. Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Raab, & quieverunt apud eam. Nuntiatumque est regi Jericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israel, ut explorarent terram. Misitque rex Jericho ad Raab, dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam: *exploratores quippe sunt, & omnem terram considerare venerunt. Tollensque mulier viros, abscondit, & ait: Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam unde essent: quumque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quo abierint: persequimini cito, & comprehendetis eos. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium *domus suæ, operuitque eos lini stipula, quæ ibi erat. Ii autem qui missi fuerant, sequuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Jordanis: illisque egressis statim porta clausa est. Necdum obdormierant qui latebant, & ecce mulier ascendit ad illos,* & ait: Novi quod Dominus tradiderit vobis terram: etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ *. Audivimus quod siccaverit Dominus aquas maris Rubri ad*vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto: & quæ feceritis duobus Amorræorum regibus, qui erant trans Jordanem, Seon & Og, quos interfecistis. Et hæc audientes *pertimuimus, &] elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum.

III. C.

Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego feci vobiscum misericordiam, ita & vos faciatis cum domo patris mei: detisque mihi signum verum, ut * salvetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ eorum sunt, & eruatis animas nostras de morte. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos. Quumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiam & veritatem. Demisit ergo eos per funem de fenestra: domus enim ejus hærebat muro. Dixitque ad eos: Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis * revertentes: ibique latete tribus diebus, donec redeant, & sic ibitis per viam vestram. Qui dixerunt ad eam: Innoxii erimus à juramento hoc, quo adjurasti nos: si ingredientibus nobis terram, signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaveris eum in fenestra, per quam nos demisisti: & patrem tuum ac matrem, fratresque & omnem cognationem tuam, congregaveris in domum tuam. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, & nos erimus [a] innoxii. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. Quod si nos prodere volueris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adjurasti nos. Et illa respondit: Sicut loquuti estis, ita fiat. Dimittensque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra. Illi vero ambulantes pervenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant persequuti: quærentes enim per viam, non repererunt eos. * Quibus urbem ingressis,] reversi sunt, & descenderunt exploratores de monte: & Jordane transmisso venerunt ad Josue filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant sibi, atque dixerunt: Tradidit Dominus in manus nostras omnem terram hanc, & timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus*.

II. T. *Cap.* 3.

Igitur Josue de nocte consurgens movit castra: egredientesque de Settim, venerunt ad Jordanem ipse & omnes filii Israel, & morati sunt ibi per tres dies. Quibus evolutis transierunt præcones per castrorum medium, & clamare cœperunt: Quando videritis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leviticæ portantes eam, vos quoque consurgite*, & sequimini præcedentes: sitque inter vos & arcam spatium cubitorum* duûm millium: ut procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini: quia priùs non ambulastis per eam: & cavete ne appropinquetis ad arcam. Dixitque Josue ad populum: Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis: & præcedite populum: Qui jussa complentes, tulerunt, & ambulaverunt ante eos.

IIII. B. V. C.

Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israel: ut sciant quod sicut cum Mose fui, ita & tecum sim. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Quum ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea. Dixitque Josue ad filios Israel: Accedite huc, & audite verba Domini Dei vestri. Et rursum: In hoc, inquit, scietis quod " Deus vivens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Hetthæum, & Evæum & Pherezæum, Gergesæum quoque & Amorræum & Jebusæum. Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Jordanem. Parate duodecim viros de tribubus Israel, singulos per singulas tribus.

VI. C.

Et quum posuerint vestigia pedum suorum, sacerdotes qui portant [b] arcam " fœderis Domini Dei universæ terræ, in aquis Jordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in una mole consistent.

V. B.

Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordanem: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum. Ingressisque eis Jordanem, & pedibus eorum tinctis in parte aquæ (Jordanis autem ripas alvei sui tempore messis impleverat) steterunt aquæ descendentes in uno loco, & ad instar montis intumescentes apparebant procul, ab urbe quæ vocatur Adom usque ad locum Sarthan: quæ autem inferiores erant, in mare Solitudinis (quod nunc vocatur Mortuum) descenderunt, usquequo omnino deficerent. Populus autem incedebat con-

Marginal notes:

* h. Explorare enim venerunt omnem terram.
* h. Non habet, domus suæ.
* h. Ad illos in solarium, & ait.
* h. A facie vestra.
* h. Non habet.
* h. & vivificetis, &c. & est sensus, recipite eos in cultum fidei vestræ.
* h persequentes.
* h. Non habet hoc.
* h. Ante faciem nostram.
* h. de locis vestris.
* h. duûm millium ad mensuram; & cavete ne appropinqueris ad arcam, ut cognoscatis viam per quam ingrediamini; quia non ambulastis per eam ab heri & nudius tertius.
IIII. C.
h.
b h.

a Ita solus Canon Heb. verit. juxta id quod supra scriptum est ℣. 17. Alii cùm manuscripti, tum editi libri legunt, *& nos erimus alieni*; quorum verborum sensus non videtur satis expeditus ad intelligentiam popularem. Advertat lector versuum numeros hîc & alibi in annotationibus nostris esse citatos, prout divisi reperiuntur in Vulgata Latina; quamvis numericæ versiculorum notæ minime appareant in textu nostro propter rationem in prolegomenis allatam. Videsis quæ ibi dicuntur

b Septuaginta, Canon, & Interpres Arabs habent verbum *fœderis*; quod tamen abest in Hebræo hodierno & in Samaritano.

Digitized by Google

a tra* Jericho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœ- A
deris Domini, stabant super siccam humum in me-
dio Jordanis accincti, omnisque populus per aren-
tem alveum transibat.
VI. B. Quibus transgressis, dixit Dominus ad Josue: Eli-
VII. C: ge duodecim viros singulos per singulas tribus: &
Cap. 4. præcipe eis, ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi
* h. Non steterunt sacerdotum pedes, duodecim * durissimos
habet, durissimos. lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeri-
VIII. C. tis hac nocte tentoria. Vocavitque Josue duo-
decim viros, quos elegerat de filiis Israel, singulos B
de tribubus singulis, & ait ad eos: Ite ante arcam
Domini Dei vestri ad Jordanis medium, & portate
inde singuli singulos lapides in humeris vestris, jux-
ta numerum filiorum Israel, ut sit signum inter vos:
VIIII. C. Et quando interrogaverint vos filii vestri cras, di-
centes: Quid sibi volunt isti lapides? respondebitis
eis: Defecerunt aquæ Jordanis ante arcam fœderis
Domini, quum transiret eum: idcirco positi sunt
lapides isti in monimentum filiorum Israel usque in
æternum. Fecerunt ergo filii Israel sicut eis præce- C
pit Josue, portantes de medio Jordanis alveo duo-
decim lapides, ut ei Dominus imperarat, juxta nu-
merum filiorum Israel, usque ad locum in quo ca-
strametati sunt, ibique posuerunt eos. Alios quoque
duodecim lapides posuit Josue in medio Jordanis al-
veo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam
fœderis: & sunt ibi usque in præsentem diem. Sa-
cerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in
Jordanis medio, donec omnia complerentur, quæ
* h. præcedebant filios Israel, sicut *loquutus est ad eos Moses.* Quadraginta millia pugnatorum incedebant coram Domino. Josue, ut loqueretur ad populum, præceperat Do- D
minus, & dixerat ei Moses. Festinavitque populus,
& transiit. Qumque transissent omnes, transivit &
arca Domini, sacerdotesque pergebant ante popu-
lum. Filii quoque Ruben, & Gad, & dimidia tri-
bus Manasse, armati* præcedebant fratres suos fi-
lios Israel, sicut eis præceperat Moses. Et quadra-
ginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos, in-
cedebant per plana atque campestria urbis Jericho.
X. C. In die illo magnificavit Dominus Josue coram omni
Israel, ut timerent eum, sicut timuerant Mosen, E
XI. C. dum adviveret. Dixitque ad eum: Præcipe sa-
* h. testamenti. cerdotibus, qui portant arcam * fœderis, ut ascen-
dant de Jordane. Qui præcepit eis, dicens: Ascen-
dite de Jordane. Qumque ascendissent portantes
arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare
cœpissent, reversæ sunt aquæ in alveum suum, &
fluebant sicut ante consueverant. Populus autem ad-
scendit de Jordane, decima die primi mensis, & ca-
strametati sunt in Galgalis contra orientalem pla-
gam urbis Jericho. Duodecim quoque lapides, quos F
de Jordanis alveo sumserant, posuit Josue in Gal-
XII. C. galis, & dixit ad filios Israel: Quando interro-
gaverint filii vestri cras patres suos, & dixerint eis:
Quid sibi volunt isti lapides? docebitis eos, atque
dicetis: Per arentem alveum transivit Israel Jorda-
nem istum, siccante Domino Deo vestro aquas ejus
in conspectu vestro, donec transiretis: sicut fecerat
prius in mari Rubro, quod siccavit donec transire-
mus: ut discant omnes terrarum populi fortissimam
Domini manum, & ut vos timeatis Dominum Deum G
vestrum omni tempore.
VII. B. Postquam ergo audierunt omnes reges Amorræo-
XIII. C. rum, qui habitabant trans Jordanem ad occidenta-
Cap. 5. lem plagam, & cuncti reges Chanaan, qui propin-
qua possidebant magni maris loca, quod siccasset

Dominus fluenta Jordanis coram filiis Israel donec
transirent, dissolutum est cor eorum, & non reman-
sit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Is-
rael. Eo tempore ait Dominus ad Josue: Fac III. T.
tibi cultros lapideos, & circumcide secundo filios Is- VIII. B. XIIII. C.
rael: Fecit quod jusserat Dominus, & circum- XV. C.
cidit filios Israel in colle præputiorum. Hæc autem
caussa est secundæ circumcisionis: Omnis populus,
qui egressus est ex Ægypto generis masculini, uni-
versi bellatores viri, mortui sunt in deserto per lon-
gissimos viæ circuitus, qui omnes circumcisi erant.
Populus autem qui natus est in deserto, per quadra-
ginta annos itineris latissimæ solitudinis, incircumci-
sus fuit, donec consumerentur qui non audierant vo-
cem Domini, & quibus ante juraverat ut non osten-
deret eis terram lacte & melle manantem. Horum
filii in locum successerunt patrum, & circumcisi sunt
à Josue: quia sicut nati fuerant, in * præputio erant, * h. *quia præputiati erant.*
nec eos in via aliquis circumciderat. Postquam au-
tem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem ca-
strorum loco, donec sanarentur. Dixitque Do- XVI. C.
minus ad Josue: Hodie abstuli opprobrium Ægypti
à vobis. Vocatumque est nomen loci illius * Galga- * h. Gilgal.
la, usque in præsentem diem. Manseruntque fi- XVII. C.
lii Israel in Galgalis, & fecerunt Phase, quartade-
cima die mensis ad vesperum, in campestribus Jeri-
cho: & comederunt de frugibus terræ die altero,
azymos panes, & polentam ejusdem anni. De- VIIII. B.
fecitque manna postquam comederunt de frugibus XVIII. C.
terræ, nec usi sunt ultra cibo illo filii Israel, sed co-
mederunt de frugibus præsentis anni terræ Cha-
naan. Quum autem esset Josue in agro urbis Je- X. B.
richo, levavit oculos, & vidit virum stantem con- XVIIII. C.
tra se, & evaginatum tenentem gladium, perrexit-
que ad eum, & ait: Noster es, an adversariorum?
Qui respondit: Nequaquam: sed sum princeps exer-
citus Domini, & nunc venio. Cecidit Josue pronus
in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus
loquitur ad servum suum? Solve, inquit, calcea-
mentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo
stas, sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat impe-
ratum.
Jericho autem clausa erat atque munita, timore XI. B.
filiorum Israel, & nullus egredi audebat aut ingre- Cap. 6.
di. Dixitque Dominus ad Josue: Ecce dedi in XX. C.
manu tua Jericho, & regem ejus, omnesque fortes
viros. Circuite urbem cuncti bellatores semel per * h. *Sic facietis sex diebus*: & septem sacerdotes tollent septem buccinas, quarum *usus est in jubelæo*, & præcedant arcá: *Et in* septima die septies circuibitis *civitatem*, & sacerdotes clangent.
diem: sic facietis sex diebus*. Septimo autem die
sacerdotes tollant septem buccinas, quarum usus est
in jubelæo, & præcedant arcam fœderis: septiesque
circuibitis civitatem, & sacerdotes clangent bucci-
nis. Qumque insonuerit vox tubæ longior atque
concisior, & in auribus vestris increpuerit, concla-
mabit omnis populus vociferatione maxima, &
muri funditus corruent civitatis, ingredienturque
singuli per locum contra quem steterint. Vocavit
ergo Josue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos:
Tollite arcam fœderis & septem alii sacerdotes tol-
lant septem jubelæorum buccinas, & incedant ante
arcam Domini. Ad populum quoque ait: Ite, &
circumite civitatem, armati præcedentes arcam Do-
mini. Qumque Josue verba finisset, & septem sa-
cerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœ-
deris Domini, omnisque præcederet armatus exer-
citus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac bucci-
nis omnia concrepabant. Præceperat autem Josue XXI. C.

a Hanc lectionem mutare noluimus, etsi MSS. codices undecim legant omnes, *contra Jordanem*: in Hebræis enim exemplaribus, & in Græcis nomen *Jericho*, non *Jordanis* invenimus. Sensus quoque obscurior fieret in scriptura, si Latinos codices sequeremur.

Digitized by Google

populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox A
vestra, neque ullus sermo ex ore vestro egredietur:
donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, &
vociferamini. Circumivit ergo arca Domini civita-
tem semel per diem, & reversa in castra, mansit ibi.
Igitur Josue de nocte consurgente, tulerunt sacer-
dotes arcam Domini, & septem ex eis septem buc-
cinas, quarum in jubelæis usus est: præcedebantque
arcam Domini ambulantes atque clangentes: & ar-
matus populus ibat ante eos, vulgus autem reli-
quum sequebatur arcam, & buccinis personabat. B
Circumieruntque civitatem secundo die semel, &
reversi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus. Die
autem septimo, diluculo consurgentes, circumierunt
urbem, sicut dispositum erat, septies. Quumque se-
ptimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit
* h. ad populum. Josue ad * omnem Israel: Vociferamini: tradidit enim
XXII. C. vobis Dominus civitatem: Sitque civitas hæc
anathema, & omnia quæ in ea sunt, Domino. Sola
Raab meretrix vivat, cum universis qui cum ea in
domo sunt: abscondit enim nuntios quos direximus. C
Vos autem cavete, ne de his, quæ præcepta sunt,
quidpiam contingatis, & sitis prævaricationis rei, &
omnia castra Israel sub peccato sint atque turben-
tur. Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vaso-
rum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repo-
XXIII. C. situm in thesauris ejus. Igitur vociferante omni
populo, & clangentibus tubis, postquam in aures
multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illico
corruerunt: & ascendit unusquisque per locum, qui
contra se erat: ceperuntque civitatem, & interfe- D
cerunt omnia quæ erant in ea, à viro usque ad mu-
lierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque
XXIIII. C. & oves & asinos in ore gladii percusserunt. Duo-
bus autem viris, qui exploratores missi fuerant, di-
xit Josue: Ingredimini domum mulieris meretricis,
& producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicut
illi juramento firmastis. Ingressique juvenes, eduxe-
runt Raab, & parentes ejus, fratres quoque, & cun-
ctam supellectilem ac cognationem illius, & extra
castra Israel manere fecerunt. Urbem autem, & E
omnia quæ in ea erant, succenderunt; absque auro
& argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in æra-
rium Domini consecrarunt. Raab vero meretricem,
& domum patris ejus, atque omnia quæ habebat,
fecit Josue vivere, & habitaverunt in medio Israel
XII. B. usque in præsentem diem: eo quod absconderit nun-
XXV. C. tios, quos miserat ut explorarent Jericho. In
tempore illo imprecatus est Josue, dicens: Maledi-
ctus vir coram Domino, qui suscitaverit & ædifica-
verit civitatem Jericho. In primogenito suo funda- F
menta illius jaciat; & in novissimo liberorum po-
nat portas ejus. Fuit ergo Dominus cum Josue, &
nomen ejus in omni terra vulgatum est.
XIII. B. Filii autem Israel prævaricati sunt mandatum, &
XXVI. C. usurpaverunt de anathemate. Nam Achan filius
Cap. 7. Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda, tulit
aliquid de anathemate: iratusque est Dominus con-
tra filios Israel. Quumque mitteret Josue de Jeri-
cho viros contra Aï, quæ est juxta Beth-Aven, ad
orientalem plagam oppidi Beth-El, dixit eis: Ascen- G
dite, & explorate terram. Qui præcepta complen-
tes exploraverunt Aï. Et reversi dixerunt ei: Non
ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia viro-
rum pergant, & deleant civitatem: quare omnis po-
pulus frustra vexetur contra hostes paucissimos?
Ascenderunt ergo tria millia * pugnatorum. Qui sta- XXVII C. * h. virorum.
tim terga vertentes, percussi sunt à viris urbis Aï,
& corruerunt ex eis triginta & sex homines: perse-
quutique sunt eos adversarii de porta usque Sabarim,
& ceciderunt per prona fugientes: pertimuitque cor
populi, & instar aquæ liquefactum est. Josue vero
scidit vestimenta sua, & cecidit pronus in terram co-
ram arca Domini usque ad vesperum, tam ipse
quam omnes senes Israel: miseruntque pulverem su-
per capita sua, & dixit Josue: Heu Domine Deus,
quid voluisti traducere populum istum Jordanem
* fluvium, ut traderes nos in manus Amorræi, & * h. Non habet, fluvium.
perderes? utinam ut cœpimus, mansissemus trans
Jordanem. Mi Domine [Deus] quid dicam, videns h. non habet.
Israelem hostibus suis terga vertentem? Audient
Chananæi, & omnes habitatores terræ, ac pariter
conglobati circumdabunt nos, atque delebunt no-
men nostrum de terra: & quid facies magno nomi-
ni tuo? Dixitque Dominus ad Josue: Surge, XXVIII. C.
cur jaces pronus in terra? Peccavit Israel, & præ-
varicatus est pactum meum: tuleruntque de anathe-
mate, & furati sunt atque mentiti, & absconderunt
inter vasa sua. Nec poterit Israel stare ante hostes
suos, eosque fugiet: quia * pollutus est anathemate. * h. factus est anathema.
Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum qui
hujus sceleris reus est. Surge, sanctifica populum,
& dices eis: Sanctificamini in crastinum: hæc enim
dicit Dominus Deus Israel: Anathema in medio tui
est Israel: non poteris stare coram hostibus tuis, do-
nec deleatur ex te qui hoc contaminatus est scele-
re. Accedetisque mane singuli per tribus vestras: &
quamquumque tribum sors invenerit, accedet per
cognationes suas, & cognatio per domos, domusque
per viros. Et quiquumque ille in hoc facinore fuerit
deprehensus, comburetur igni cum omni substantia
sua: quoniam prævaricatus est pactum Domini, &
fecit nefas in Israel. Surgens itaque Josue mane, XXVIIII. C.
applicavit Israel per tribus suas, & inventa est tri-
bus Juda. Quæ quum juxta familias suas esset obla-
ta, inventa est familia Zaraï. Illam quoque per vi-
ros offerens, reperit Zabdi: cujus domum in singu-
los dividens viros, invenit [a] Achan filium Charmi, a
filii Zabdi, filii Zare de tribu Juda. Et ait ad Achan:
Fili mi, da gloriam Domino Deo Israel, & confi-
tere, atque indica mihi quid feceris, ne abscondas.
Responditque Achan Josue, & dixit ei: Vere ego XXX. C.
peccavi Domino Deo Israel, & sic & sic feci. Vidi
enim inter spolia pallium * coccineum valde bonum, * h. palliũ de Senaar unum bonum.
& ducentos siclos argenti, regulamque auream
quinquaginta siclorum: & concupiscens abstuli, &
abscondi in terra contra medium tabernaculi mei,
argentumque fossa humo operui. Misit ergo Josue
ministros: qui currentes ad tabernaculum illius re-
pererunt cuncta abscondita in eodem loco, & ar-
gentum simul. Auferentesque de tentorio tulerunt
ea ad Josue, & ad omnes filios Israel, projecerunt-
que ante Dominum. Tollens itaque Josue Achan fi-
lium Zare, argentumque & pallium, & auream re-
gulam, filiosque ejus & filias, boves & asinos, &
oves, ipsumque tabernaculum, & cunctam supelle-
ctilem: (& omnis Israel cum eo) duxerunt eos ad
Vallem Achor: ubi dixit Josue: Quia turbasti nos,

a Nomen istud in Græcis, ac Latinis quibusdam exemplaribus mutatum est in *Achar* & *Achor* Manuscriptus tamen Alexandrinus optime legit cum Hebræo, *Achan*; quod ita legendum docet etiam Hieronymus lib. de locis Hebraicis: *Emec Achor*, inquit, *quod interpretatur vallis Achor, id est, tumultus atque turbarum; ubi Achan lapidibus oppressus est, ... est locus juxta Jericho, haud procul à Galgalis. Male ergo quidam putant vallem Achor, à nomine ejus qui lapidatus est, nuncupatam: quum ille Achan dictus sit, & non Achor, sive Achar.*

Digitized by Google

exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum A
omnis Israel: & cuncta quæ illius erant, igne con-
sumta sunt. Congregaverunt quoque super eum a-
cervum magnum lapidum, qui permanet usque in
præsentem diem. Et aversus est furor Domini ab
eis. Vocatumque est nomen loci illius, Vallis Achor,
usque hodie.
IIII. T. Dixit autem Dominus ad Josue: Ne timeas, ne-
XIIII. B. que formides: tolle tecum omnem multitudinem pu-
XXXI. C. Cap. 8. gnatorum, & consurgens ascende in oppidum Aï.
Ecce tradidi in manu tua regem ejus: & populum B
urbemque & terram. Faciesque urbi Aï, & regi
ejus, sicut fecisti Jericho, & regi illius: prædam ve-
ro, & omnia animantia diripietis vobis: pone insi-
dias urbi post eam. Surrexitque Josue, & omnis
exercitus bellatorum cum eo, ut ascenderent in Aï:
& electa triginta millia virorum fortium misit nocte,
præcepitque eis, dicens: Ponite insidias post civita-
tem: nec longiùs recedatis: & eritis omnes parati.
Ego autem, & reliqua multitudo quæ mecum est,
accedemus ex adverso contra urbem. Quumque C
* h. Non habet, fecimus. exierint contra nos, sicut ante * fecimus, fugiemus
& terga vertemus: donec persequentes ab urbe lon-
gius protrahantur: putabunt enim fugere nos sicut
prius. Nobis ergo fugientibus, & illis sequentibus,
consurgetis de insidiis, & vastabitis civitatem: tra-
detque eam Dominus Deus vester in manus vestras.
* h. juxta verbū Domini facite. Videte quia ego præcipio vobis. Quumque ceperitis urbem, succendite eam*, & sic
omnia facietis, ut jussi. Dimisitque eos, & perrexe-
runt ad insidiarum locum, sederuntque inter Beth-
El & Aï, ad occidentalem plagam urbis Aï: Jo- D
sue autem in nocte illa in medio mansit populi, sur-
gensque diluculo recensuit socios, & ascendit cum
senioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pu-
gnatorum. Quumque venissent & ascendissent ex
adverso civitatis, steterunt ad septemtrionalem urbis
plagam, inter quam & eos vallis media erat. Quin-
que millia autem viros elegerat, & posuerat in in-
sidiis inter Beth-El & Aï, ex occidentali parte ejus-
dem civitatis: omnis vero reliquus exercitus ad aqui-
lonem aciem dirigebat, ita ut novissimi multitudinis E
occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo
XXXII. C. Josue nocte illa, & stetit in vallis medio. Quod
quum vidisset rex Aï, festinavit mane, & egressus
est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem
contra desertum, ignorans quod post tergum late-
rent insidiæ. Josue vero & omnis Israel cesserunt
loco, simulantes metum, & fugientes per viam so-
litudinis. At illi vociferantes pariter, & se mutuo co-
hortantes, persequuti sunt eos. Quumque recessis-
sent à civitate, & ne unus quidem in urbe Aï & Beth- F
El remansisset qui non persequeretur Israel (sicut
eruperant aperta porta oppida relinquentes,) dixit
Dominus ad Josue: Leva clypeum, qui in manu tua
est, contra urbem Aï, quoniam tibi tradam eam.
Quumque elevasset clypeum ex adverso civitatis,
insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim: &
pergentes ad civitatem, ceperunt, & succenderunt
eam. Viri autem civitatis, qui persequebantur Josue,
respicientes & videntes fumum urbis ad cœlum us-
que conscendere, non potuerunt ultra huc illucque G
diffugere: præsertim quum hi qui simulaverunt fu-
gam, & tendebant ad solitudinem, contra persequen-
tes fortissime restitissent. Vidensque Josue & omnis
Israel quod capta esset civitas, & fumus urbis ascen-
deret, reversus percussit viros Aï. Si quidem & illi
qui ceperant & succenderant civitatem, egressi ex
urbe contra suos, medios hostium ferire cœperunt.
Quum ergo ex utraque parte adversarii cæderen-
tur, ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur,
regem quoque urbis Aï apprehenderunt viventem,
& obtulerunt Josue. Igitur omnibus interfectis, qui
Israelem ad deserta tendentem fuerant persequuti,
& in eodem loco gladio corruentibus reversi filii Is-
rael percusserunt civitatem. Erant autem qui in eo
die conciderant à viro usque ad mulierem, duode-
cim millia hominum, omnes urbis Aï. Josue vero
non contraxit manum quam in sublime porrexerat,
tenens clypeum donec interficerentur omnes habi-
tatores Aï. Jumenta autem & prædam civitatis di-
viserunt sibi filii Israel, sicut præceperat Dominus
Josue. Qui succendit urbem, & fecit eam tumulum
sempiternum: regem quoque ejus suspendit in pati-
bulo usque ad vesperam. Et solis occasu præcepit
Josue, & deposuerunt cadaver ejus de cruce: pro-
jeceruntque in ipso introitu civitatis, congesto su-
per eum magno acervo lapidum, qui permanet
usque in præsentem diem. Tunc ædificavit Josue XXXIII. C.
altare Domino Deo Israel in monte Hebal: sicut
præceperat Moses famulus Domini filiis Israel, &
scriptum est in volumine legis Mosi: Altare de la-
pidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & ob-
tulit super eo holocausta Domino, immolavitque
pacificas victimas. Et scripsit super lapides Deute-
ronomium legis Mosi, quod ille digesserat coram fi-
liis Israel. Omnis autem * populus, & majores natu, * h. Et omnis Israel.
ducesque ac judices stabant ex utraque parte arcæ,
in conspectu sacerdotum * qui portabant arcam fœ- * h. Sacerdotum Levitarum.
deris Domini, ut advena ita & indigena. Media pars
eorum juxta montem Garizim, & media juxta mon-
tem Hebal, sicut præceperat Moses famulus Domi-
ni. Et primum quidem benedixit populo Israel.
Post hæc legit omnia verba benedictionis & male- XXXIIII. C.
dictionis, * & cuncta] quæ scripta erant in legis vo- * h. Non habet.
lumine. Nihil ex his quæ Moses jusserat, reliquit
intactum, sed universa replicavit coram omni mul-
titudine Israel, mulieribus ac parvulis & advenis, qui
inter eos morabantur.
Quibus auditis, cuncti reges trans Jordanem, qui XV. B.
versabantur in montanis & campestribus, in mari- Cap. 9.
timis ac littore maris magni, hi quoque qui habita-
bant juxta Libanum, Hetthæus & Amorræus, &
Chananæus, Pherezæus, & Evæus, & Jebusæus,
congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Josue
& Israel uno animo, * eademque sententia.]. * h. Non habet.
At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta XVI. B.
quæ fecerat Josue, Jericho & Aï: & callide cogitan- XXXV. C.
tes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis im-
ponentes, & utres vinarios scissos atque consutos,
calceamentaque perantiqua quæ ad indicium vetu-
statis pittaciis consuta erant, induti veteribus vesti-
mentis: panes quoque quos portabant ob viaticum,
duri erant, & in frusta comminuti: perrexerunt-
que ad Josue, qui tunc morabatur in castris Galga-
læ, & dixerunt ei, atque omni simul Israeli: De
terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere
cupientes. Responderuntque viri Israel ad * eos, at- * h. ad Evæum.
que dixerunt: Ne forsitan in terra, quæ nobis sor-
te debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire
vobiscum. At illi ad Josue: Servi, inquiunt, tui su-
mus. Quibus Josue: Quinam, ait, estis vos? & un-
de venistis? Responderunt: De terra longinqua val-
de venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui.
Audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta quæ
fecit in Ægypto, & duobus Amorræorum regibus,
qui fuerunt trans Jordanem, Seon regi Esebon, &

Digitized by Google

Og regi Basan qui erat in Astharoth: dixeruntque A
nobis seniores, & omnes habitatores terræ nostræ:
Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, &
occurrite eis, ac dicite: Servi vestri sumus, fœdus
inite nobiscum. En, panes quando egressi sumus de
domibus nostris, ut veniremus ad vos, calidos sum-
simus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimia com-
minuti. Utres vini novos implevimus, nunc rupti
sunt & soluti. Vestes & calceamenta quibus indui-
mur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem
XXXVI. C. largioris viæ trita sunt, & pene consumta. Suf- B
ceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini
non interrogaverunt. Fecitque Josue cum eis pacem,
& inito fœdere pollicitus est quod non occideren-
tur: principes quoque multitudinis juraverunt eis.
Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quod
in vicino habitarent, & inter eos futuri essent. Mo-
veruntque castra filii Israel, & venerunt in civita-
tes eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt,
Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariath-Jarim.
Et non percusserunt eos, eo quod jurassent eis prin- C
* h. in Domino Deo Israel. cipes multitudinis in * nomine Domini Dei Israel.
Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.
XXXVII. C. Qui responderunt eis: Juravimus illis in * nomine
Domini Dei Israel, & idcirco non possumus eos
* h. In Domino Deo Israel. contingere. Sed hoc faciemus eis: Reserventur qui-
dem ut vivant, ne contra nos ira Domini concite-
tur, si pejeraverimus: sed sic vivant, ut in usus uni-
versæ multitudinis ligna cædant, aquasque compor-
tent. Quibus hæc loquentibus: vocavit Gabaonitas
* h. Quare decepistis nos. Josue, & dixit eis: * Cur nos decipere fraude volui- D
stis, ut diceretis: Procul valde habitamus à vobis,
quum in medio nostri sitis? Itaque sub maledictio-
ne eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cæ-
dens, aquasque comportans in domum Dei mei. Qui
* h. *Non habet*, *nobis*. responderunt: Nuntiatum est * nobis servis tuis,
quia promisisset Dominus Deus tuus Mosi servo suo
ut traderet vobis omnem terram, & disperderet cun-
* h. à facie vestra. ctos habitatores ejus *. Timuimus igitur valde, &
providimus animabus nostris vestro terrore compul-
si, & hoc consilium inivimus. Nunc autem in manu E
tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac
nobis. Fecit ergo Josue ut dixerat, & liberavit eos
de manu filiorum Israel, ut non occiderentur. De-
crevitque in illo die eos esse in ministerio cuncti po-
puli, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas
comportantes, usque in præsens tempus, in loco
quem Dominus elegisset.
XVII. B. XXXVIII. C. *Cap. 10.* Quæ quum audisset Adonisedec rex Jerusalem,
quod scilicet cepisset Josue Aï, & subvertisset eam
(sicut enim fecerat Jericho & regi ejus, sic fecit F
* h. pacem iniissent. Aï & regi illius) & quod * transfugissent Gabao-
nitæ ad Israel, & essent fœderati eorum, timuit val-
de. Urbs enim magna erat Gabaon, & una rega-
lium civitatum, & major oppido Aï, omnesque bel-
latores ejus fortissimi. Misit ergo Adonisedec rex Je-
rusalem ad Oham regem Hebron, & ad Phiram re-
gem Jarimuth, ad Japhie quoque regem Lachis, &
ad Dabir regem Eglon, dicens: Ascendite ad me,
& ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, qua- * h. pacem inierit.
re * transfugerit ad Josue, & ad filios Israel. V. T.
Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amor-
ræorum, rex Jerusalem, rex Hebron, rex Jarimuth,
rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis,
& castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.
Habitatores autem Gabaon * urbis obsessæ] mise- XXXVIII. C.
runt ad Josue, qui tunc morabatur in castris apud * h. *Non habet.*
Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas
ab auxilio servorum tuorum: ascende cito, & libe-
ra nos, ferque præsidium: convenerunt enim ad-
versum nos omnes reges Amorræorum, qui habi-
tant in montanis. Ascenditque Josue de Galgalis, &
omnis exercitus bellatorum cum eo, virique fortis-
simi. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas XVIII. B.
eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus tibi ex
eis resistere poterit. Irruit itaque Josue super eos
repente, tota nocte ascendens de Galgalis: Et con-
turbavit eos Dominus à facie Israel: contrivitque
plaga magna in Gabaon, ac persequutus est per
viam ascensus Beth-Horon, & percussit usque Aze-
ca & Maceda. Quumque fugerent * filios Israel, XL. C.
& essent in descensu Beth-Horon, Dominus misit * h. à facie Israel.
super eos lapides magnos de cœlo usque ad Azeca:
& mortui sunt multo plures lapidibus grandinis,
quam quos gladio percusserant filii Israel. Tunc lo-
quutus est Josue Domino, in die qua tradidit Amor-
ræum in conspectu filiorum Israel, dixitque coram
eis: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna con-
tra vallem Ajalon. Steteruntque Sol & Luna, XLI. C.
donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonne
scriptum est hoc in [a] libro * justorum? Stetit itaque *
Sol in medio cœli, & non festinavit occumbere spa- * h. recti; id est, Dei.
tio unius diei. Non fuit ante & postea tam * longa * h. talis dies.
dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante
pro Israel. Reversusque est Josue cum omni Israel
in castra Galgalæ. Fugerunt enim quinque re- XLII. C.
ges, & se absconderunt in spelunca urbis Maceda.
Nuntiatumque est Josue, quod inventi essent quin-
que reges latentes in spelunca Maceda. Qui præ-
cepit sociis, & ait: Volvite saxa ingentia ad os spe-
luncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custo-
diant: vos autem nolite stare, sed persequimini ho-
stes, & extremos quosque fugientium cædite: ne di-
mittatis eos urbium suarum intrare præsidia, quos
tradidit Dominus Deus in manus vestras. Cæsis igi-
tur adversariis plaga magna, & usque ad interne-
cionem pæne consumtis, hi qui Israel effugere po-
tuerunt, ingressi sunt civitates munitas. Reversus-
que est omnis exercitus ad Josue in Maceda, ubi
tunc erant castra, sani & integro numero: nullus-
que contra filios Israel mutire ausus est. Præce- XLIII. C.
pitque Josue, dicens: Aperite os speluncæ, & pro-
ducite ad me quinque reges, qui in ea latitant. Fe-
ceruntque ministri ut sibi fuerat imperatum: & edu-
xerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem
Jerusalem, regem Hebron, regem Jarimuth, regem

a Indefinita nimis apparet hæc de *libro justorum*, sive, *recti* intelligentia; nullum est enim è canonicis Scripturis volumen, quod non sit, ac recte dicatur *liber Dei*. Melius itaque sanctus Hieronymus lib. 12. Comment. in Isai. cap. 44. ubi conceptis verbis librum Geneseωs, *librum justorum* appellari definivit: *Alio nomine*, inquit, *Israelem vocat*; ISURUN (ישרון) *enim verbum Hebraicum ceteri* ὠϑύτατοι, *sive*, ὠϑῆ, *id est*, *rectissimum*, *& rectum interpretati sunt*: *soli LXX.* dilectissimum, *jungentes de suo*, *Israel*. *Proprie enim juxta Hebræos*, *& litterarum fidem*, *Israel*, *rectus Dei dicitur*; *Vir autem videns Deum*, *non in elementis*, *sed in sono vocis est*. *Unde & liber Geneseωs appellatur* ὠ ϑεῶν, *id est*, *justorum*, *Abraham*, *Isaac*, *& Israel*. Eadem affert lib. 6 Comment. in Ezech. cap. 18. recitans illa verba Balaam, *Moriatur anima mea in animabus justorum*. (Numer. 23. ℣. 10.) *Si Balaam*..... *vanum populum sonat*, *perspicuum est*, inquit, *quod vanus prius gentium populus desideret habere consortium cum animabus justorum*, *Abraham*, *Isaac*, *& Jacob*, *qui* ὠϑεῖς, *id est*, *recti & justi nuncupantur*. *Unde & Geneseωs liber*, *ex eorum vocabulo nomen accepit*. Hæc è Commentariis Hieronymi annotavimus, ut videant nunc critici recentiores quàm longe sint à vero, qui putant commentum esse auctorum Gemaroth, librum Geneseωs appellari librum justorum. Certe si commentum est, antiquius demonstratur omnibus Thalmudicis, nec solum apud Hebræos, sed apud veteres Scriptores etiam Ecclesiasticos olim acceptum. Plura adhuc de *libro justorum*, quum ad secundum Samuelis librum ventum erit.

Digitized by Google

XLIIII.C. Lachis, regem Eglon. Quumque educti essent A
ad eum, vocavit omnes viros Israel, & ait ad prin-
cipes exercitus qui secum erant: Ite, & ponite pe-
des super colla regum istorum. Qui quum perre-
xissent, & subjectorum pedibus colla calcarent, rur-
sum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, con-
fortamini & estote robusti: sic enim faciet Domi-
nus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimica-
tis. Percussitque Josue, & interfecit eos, atque sus-
pendit super quinque stipites: fueruntque suspensi
usque ad vesperum. Quumque occumberet sol, præ- B
cepit sociis ut deponerent eos de patibulis. Qui de-
positos projecerunt in speluncam, in qua latuerant,
& posuerunt super os ejus saxa ingentia, quæ per-
XLV.C. manent usque in præsens. Eodem die Macedam
quoque cepit Josue, & percussit in ore gladii, re-
gemque illius interfecit, & omnes habitatores ejus:
non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque
regi Maceda, sicut fecerat regi Jericho. Transivit-
que cum omni Israel de Maceda in Libna, & pu-
gnabat contra eam: quam tradidit Dominus cum C
rege suo in manu Israel: percusseruntque urbem in
ore gladii, & omnes habitatores ejus. Non dimise-
runt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Libna,
XLVI.C. sicut fecerant regi Jericho. De Libna transivit
in Lachis cum omni Israel: & exercitu per gyrum
disposito oppugnabat eam. Tradiditque Dominus
Lachis in manu Israel, & cepit eam die altero, at-
que percussit in ore gladii, omnemque animam, quæ
XLVII.C. fuerat in ea, sicut fecerat Libna. Eo tempore
ascendit Horam rex Gezer, ut auxiliaretur Lachis: D
quem percussit Josue cum omni populo ejus usque
XLVIII. C. ad internecionem. Transivitque de Lachis in
Eglon, & circumdedit, atque expugnavit eam ea-
dem die: percussitque in ore gladii omnes animas
quæ erant in ea, juxta omnia quæ fecerat Lachis.
XLVIIII. C. Ascendit quoque cum omni Israel de Eglon in He-
bron, & pugnavit contra eam, cepitque, & percus-
sit in ore gladii, regem quoque ejus, & omnia op-
pida regionis illius, universasque animas quæ in ea
fuerant commoratæ: non reliquit in ea ullas reli- E
quias: sicut fecerat Eglon, sic fecit & Hebron, cun-
L.C. cta quæ in ea reperit consumens gladio. Inde
reversus in Dabiram, cepit eam atque vastavit: re-
gem quoque ejus, & omnia per circuitum oppida, per-
cussit in ore gladii: non dimisit in ea ullas reliquias:
sicut fecerat Hebron & Libna & regibus earum, sic
LI.C. fecit Dabir & regi illius. Percussit itaque Josue
omnem terram montanam & meridianam atque cam-
pestrem, & Asedoth, cum regibus suis: non dimisit
h. in " eis ullas reliquias, sed omne quod spirare pote- F
rat interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus
* h. Aza. Israel, à Cades-Barne usque * ad Gazam. Omnem
terram Gosen usque Gabaon, universos reges & re-
giones eorum, uno cepit impetu atque vastavit:
Dominus enim Deus Israel pugnabat pro eo, rever-
susque est cum omni Israel ad locum castrorum in
Galgala.
LII.C. Cap. 11. Quæ quum audisset Jabin rex Asor, misit ad Jo-
bab regem Madon, & ad regem Semeron, atque
ad regem Achsaph: ad reges quoque Aquilonis, qui G
habitabant in montanis & in planitie contra meri-
diem Chineroth, in campestribus quoque & in re-
gionibus Dor juxta mare: Chananæumque ab orien-
te & occidente, & Amorræum atque Hetthæum ac
Pherezæum & Jebusæum in montanis: Evæumque quo-

que qui habitabat ad radices Hermon in terra Mis-
pha. Egressique sunt omnes cum turmis suis, po-
pulus multus nimis sicut arena quæ est in littore
maris, equi quoque & currus immensæ multitudi-
nis. Conveneruntque omnes reges isti in unum ad
aquas Merom, ut pugnarent contra Israel. Dixit-
que Dominus ad Josue: Ne timeas eos: cras enim
hac eadem hora ego tradam omnes istos* vulneran- * h. vulneratos.
dos in conspectu Israel: equos eorum subnervabis,
& currus igne combures. Venitque Josue, & LIII.C.
omnis exercitus cum eo, adversum illos ad aquas
Merom subito, & irruerunt super eos, tradiditque
illos Dominus in manu Israel. Qui percusserunt eos,
& persequuti sunt usque ad Sidonem magnam, &
aquas * Miserephoth, campumque Misphe, qui est * h. Misrephoth, in Latinum, aquas calidas.
ad orientalem illius partem. Ita percussit omnes, ut
nullas dimitteret ex eis reliquias: fecitque sicut præ-
ceperat ei Dominus, equos eorum subnervavit, cur-
rusque igne combussit. Reversusque statim cepit Asor:
& regem ejus percussit gladio. Asor enim antiquitus
inter omnia regna hæc principatum tenebat. Per-
cussitque omnes animas, quæ ibidem morabantur:
non dimisit in ea ullas reliquias, sed usque ad inter-
necionem universa vastavit, ipsamque urbem " com- h.
bussit incendio. Et omnes per circuitum civita- LIIII.C.
tes, regesque earum cepit, percussit atque delevit,
sicut præceperat ei Moses famulus Domini. Absque
urbibus, quæ erant in * collibus & in tumulis sitæ, * h. Verumtamen urbes quæ erant in tumulis sitæ non succendit Israel. Unam tantum Asor munitissimam Josue flammâ consumsit.
cæteras succendit Israel: unam tantum Asor muni-
tissimam flamma consumsit. Omnemque prædam
istarum urbium ac jumenta diviserunt sibi filii Israel,
cunctis hominibus interfectis. Sicut præceperat Do-
minus Mosi servo suo, ita præcepit Moses Josue, &
ille universa complevit: non præteriit de universis
mandatis, ne unum quidem verbum quod jusserat
Dominus Mosi. Cepit itaque Josue omnem terram
montanam, & meridianam, terramque Gosen, &
planitiem, & occidentalem plagam, montemque Is-
rael, & campestria ejus: & partem montis quæ ascen-
dit Seïr usque ad Baal-Gad, per planitiem Libani
subter montem Hermon: omnes reges eorum cepit,
percussit, & occidit. Multo tempore pugnavit Jo-
sue contra reges istos. Non fuit civitas quæ " se tra- h.
deret filiis Israel, præter Evæum, qui habitabat in
Gabaon: omnes bellando cepit. Domini enim LV.C.
sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, &
pugnarent contra Israel & caderent, & non mere-
rentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præce-
perat Dominus Mosi. In tempore illo venit Jo- VI. T.
sue, & interfecit Enacim de montanis, de Hebron, LVI.C.
& Debir, & Anab, & de omni monte Juda & Is-
rael, urbesque eorum delevit. Non reliquit ullum
de stirpe Enacim, in terra filiorum Israel: absque * in * h. Non habet, in civitatibus.
civitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus so-
lis relicti sunt. Cepit ergo Josue omnem terram, sicut
loquutus est Dominus ad Mosen, & tradidit eam in
possessionem filiis Israel, secundum partes & tribus
suas. Quievitque terra à prœliis.
Hi sunt reges, quos percusserunt filii Israel, & Cap. 12.
possederunt terram eorum trans Jordanem [a] ad solis a
ortum, à torrente Arnon usque ad montem Her-
mon, & omnem orientalem plagam quæ respicit so-
litudinem. Seon rex Amorræorum, qui habita- LVII.C.
vit in Esebon, dominatus est ab Aroër, quæ sita est
super ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in
valle, dimidiique Galaad, usque ad torrentem Jaboc,

a In Canone legitur, *à solis ortu*. Id vero fluxit è LXX. Interpretibus, qui legebant מזרח, *mizzerach* fine ה locali in fine. Hodie in Hebræo est מזרחה, *mizrehhah*, id est, *ad ortum*.

Digitized by Google

qui est terminus filiorum Ammon. Et à solitudine A
usque ad mare Cheneroth contra orientem, & usque ad mare deserti, quod est mare salsissimum, ad orientalem plagam per viam quæ ducit Beth-Jisimoth: & ab australi parte, quæ subjacet Asedoth-Phisga. Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitavit in Astharoth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salacha, atque in universa Basan, usque ad terminum Gesuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminum Seon re-
XVIIII.B. gis Esebon. Moses famulus Domini, & filii Israel B
percusserunt eos, tradiditque terram eorum Moses in possessionem Rubenitis, & Gadditis, & dimidiæ
XX.B. LVIII.C. tribui Manasse. Hi sunt reges terræ quos percussit Josue, & filii Israel, trans Jordanem ad occidentalem plagam, à Baal-Gad in campo Libani, usque ad montem cujus pars ascendit in Seïr: tradiditque eam Josue in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas, tam in montanis quam in planis atque campestribus. In Asedoth, & solitudine, ac meridie Hetthæus fuit & Amorræus, Chananæus C
& Pherezæus, Evæus & Jebusæus. Rex Jericho unus: rex Aï, quæ est ex latere Bethel, unus: rex Jerusalem unus, rex Hebron unus: rex Jarimuth unus, rex Lachis unus, rex Eglon unus, rex Gezer unus, rex Debir unus, rex Geder unus, rex Harma unus, rex Harad unus, rex Libna unus, rex Adulam unus, rex Maceda unus, rex Beth-El unus, rex Thapphua unus, rex Hepher unus, rex Aphec unus, rex Lassaron unus, rex Madon unus, rex Asor unus, rex Simeron Maron unus, rex Achsaph unus, rex Tha- D
nach unus, rex Mageddo unus, rex Cedes unus,
* h. de provincia rex Jacanaam Charmeli unus, rex Dor, * & provinciæ Dor unus, rex Gentium Galgal unus, rex Thirsa unus: omnes reges triginta & unus.

VII T. LVIIII.C. Cap. 13. Josue senex, provectæque ætatis erat & dixit Dominus ad eum: Senuisti, & longævus es, terraque latissima derelicta est, quæ necdum est sorte divisa: omnis videlicet Galilæa, Philisthim, & universa Gesuri. A fluvio turbido, qui irrigat Ægyptum, usque ad terminos Accaron contra Aquilonem: terra Cha- E
naan, quæ in quinque regulos Philisthim dividitur, Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Getthæos, & Ac-
* h. Ad austrum sunt. caronitas. * Ad meridiem vero sunt Evæi, omnis terra Chanaan, & Maara Sidoniorum: usque Apheca
* h.... & terminos Amorræi, * ejusque confinia. Libani quo-
* h.... que regio * contra orientem, à Baal-Gad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath. Omnium qui habitant in monte, à Libano usque ad aquas Mise-
XXI.B. * h. Ejiciam LX.C. rephoth, universique Sidonii. Ego sum qui * delebo eos à facie filiorum Israel. Veniat ergo in F
partem hereditatis Israel, sicut præcepi tibi. Et nunc divide terram in possessionem novem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, cum qua Ruben & Gad possederunt terram, quam tradidit eis Moses famulus Domini, trans fluenta Jordanis ad orientalem plagam. Ab Aroër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, universaque campestria Medaba, usque Dibon, & cunctas civitates Seon regis Amorræi, qui regnavit in Esebon, usque ad terminos filiorum Ammon, & Galaad, ac terminum G
Gesuri & Machati, & omnem montem Hermon, & universam Basan, usque Salecha, omne regnum Og in Basan, qui regnavit in Astharoth & Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussitque eos Moses, atque delevit. Nolueruntque disperdere filii Israel Gesuri & Maachati: & habitaverunt in medio Israel usque in præsentem diem. Tribui autem Levi non dedit possessionem: sed sacrificia * & victimæ Domini Dei Israel, ipsa est ejus hereditas, sicut loquutus est illi. * h. & victimæ, non habet.

LXI.C. Dedit ergo Moses possessionem tribui filiorum Ruben juxta cognationes suas. Fuitque terminus eorum ab Aroër, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in * valle ejusdem torrentis media: universam planitiem, quæ ducit Medaba, Esebon, cunctosque viculos ejus, qui sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamoth-Baal, & oppidum Baal-Maon, Jasa, & Cedemoth, & Mephaath, & Ciriathaim, & Sibama, & Sereth-Assahar in monte convallis. Beth-Phohor & Asedoth-Phisga, & Beth-Jisimoth; omnes urbes campestres, universaque regna Seon regis Amorræi, qui regnavit in Esebon, quem percussit Moses cum principibus Madian: Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Reba duces Seon habitatores terræ. Et Balaam filium Beor hariolum occiderunt filii Israel gladio cum cæteris interfectis. Factusque est terminus filiorum Ruben Jordanis fluvius. Hæc est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium & viculorum.

* h. & urbem quæ est in medio ejusdem torrentis, & universam planitiem.

LXII.C. Deditque Moses tribui Gad & filiis ejus per cognationes suas possessionem, cujus * hæc divisio est. Terminus Jaser, & omnes civitates Galaad, dimidiamque partem terræ filiorum Ammon, usque ad Aroër, quæ est contra Rabba. Et ab Esebon usque Ramath, Misphe & Batonim: & à Manaim usque ad " terminum Dabir. In valle quoque Beth-Aram, & Beth-Nemra, & Soccoth, & Saphon reliquam partem regni Seon regis Esebon: hujus quoque Jordanis finis est, usque ad extremam partem maris Chenereth trans Jordanem ad orientalem plagam. Hæc est possessio filiorum Gad per familias suas, civitates & villæ earum.

* h. Cujus iste est terminus.

h.

LXIII.C. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filiisque ejus juxta cognationes suas possessionem, cujus hoc principium est: à Manaim universam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicos Jaïr, qui sunt in Basan, sexaginta oppida. Et dimidiam partem Galaad, Astharoth, & Edrai, urbes regni Og in Basan: filiis Machir, filii Manasse, dimidiæ parti filiorum Machir juxta cognationes suas. Hanc possessionem divisit Moses in campestribus Moab trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam. Tribui autem Levi non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio ejus, ut loquutus est illi.

LXIIII.C. Cap. 14. Hoc est quod possederunt filii Israel in terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos & Josue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israel: sorte omnia dividentes, sicut præceperat Dominus in manu Mosi, novem tribubus, & dimidiæ tribui. Duabus enim tribubus, & dimidiæ, dederat Moses trans Jordanem possessionem: absque Levitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos: * sed in eorum successerunt locum] filii Joseph in duas divisi tribus, Manasse & Ephraim: nec acceperunt Levitæ aliam in terra partem, nisi urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda jumenta & pecora sua. Sicut præceperat Dominus Mosi, ita fecerunt filii Israel, & diviserunt terram.

* h. Non habet ea, sed sic: Quoniam filii Joseph in duas fuere divisi tribus.

XXII.B. LXV.C. Accesserunt itaque filii Juda ad Josue in Galgala, loquutusque est ad eum Chaleb filius Jephonne Cenezæus: Nosti quid loquutus sit Dominus ad Mosen hominem Dei de me & te in Cades-Barne. Quadraginta annorum eram quando me misit Moses famulus Domini de Cades-Barne, ut considerarem terram, nuntiavique ei quod mihi verum videbatur. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt

Digitized by Google

cor populi: & nihilominus ego sequutus sum Dominum Deum meum, Juravitque Moses in die illo, dicens: terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia sequutus es Dominum Deum meum. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt, ex quo loquutus est Dominus verbum istud ad Mosen, quando ambulabat Israel per solitudinem: hodie octoginta quinque annorum sum, sic valens, ut eo valebam tempore quando ad explorandum missus B sum: illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum quam ad gradiendum. Da ergo mihi montem istum, quem * pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt & urbes magnæ atque munitæ: si forte sit Dominus mecum, & potero delere eos, sicut promisit mihi.

* h. Quem pollicitus est Dominus in die illa, quia tu quoque audisti, quod Enacim sunt ibi, & urbes.

LXVI. C. Benedixitque ei Josue: & tradidit Hebron in possessionem. Atque ex eo fuit Hebron Chaleb filio Jephonne Cenezæo usque in præsentem diem: quia C sequutus est Dominum Deum Israel. Nomen Hebron ante vocabatur Cariath-Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est: & terra cessavit à prœliis.

XXIII. B. LXVII. C. Cap. 15. Igitur sors filiorum Judæ per cognationes suas ista fuit, à termino Edom, desertum Sin contra meridiem, & usque ad extremam partem australis plagæ. Initium ejus à summitate maris salsissimi, & à lingua ejus, quæ respicit meridiem. Egrediturque contra Ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: D ascenditque in Cades-Barne, & pervenit in Esron, ascendens Addara, & circumiens Carcaa, atque inde pertransiens in Asemona, & perveniens ad torrentem Ægypti: eruntque termini ejus mare * magnum. Hic erit finis meridianæ plagæ. Ab oriente vero erit initium, mare salsissimum usque ad extrema Jordanis: & ea quæ respiciunt ad aquilonem, à lingua maris usque ad eumdem Jordanem fluvium. Ascenditque terminus in Beth-Agla, & transit ab aquilone in Beth-Araba: ascendens ad lapidem E Boën filii Ruben. Et tendens usque ad terminos Debera de Valle Achor, contra aquilonem respiciens Galgala, quæ est ex adverso ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis: transitque aquas, quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus ejus ad fontem Rogel. Ascenditque per convallem filii Ennom ex latere Jebusæi ad meridiem, hæc est Jerusalem: & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Ge-Ennom ad occidentem in summitate vallis Raphaim contra aquilonem. Pertransitque à vertice F montis usque ad fontem aquæ Nephthoa, & pervenit usque ad vicos montis Ephron: inclinaturque in Baala, quæ est Cariath-Jarim, * id est, urbs silvarum.] Et circumit de Baala contra occidentem, usque ad montem Seïr: transitque juxta latus montis Jarim ad aquilonem in Cheslon: & descendit in

* h. Non habet, magnum.

* h. Non habet.

A Beth-Sames, transitque in Thamna: Et pervenit contra aquilonem partis Accaron ex latere: inclinaturque Sechrona, & transit montem Baala: pervenitque in Jebneel, & maris magni contra occidentem fine concluditur. Hi sunt termini filiorum Juda per circuitum in cognationibus suis. Chaleb vero filio Jephonne dedit partem in medio filiorum Juda, LXVIII. C.
sicut præceperat ei Dominus: Cariath-Arbe patris Enac, ipsa est Hebron. Delevitque ex ea Chaleb tres filios Enac, Sesai & Ahiman & Tholmai de stirpe Enac. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ prius vocabatur Cariath-Sepher, * id est, civitas litterarum.] Dixitque Chaleb: Qui percusserit Cariath-Sepher, & ceperit eam, dabo illi Axam filiam meam uxorem. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Chaleb junior: deditque ei Axam filiam suam uxorem. Quæ quum pergerent simul, [a] suasa est à viro suo ut peteret à patre suo agrum, Suspiravitque ut sedebat in asino. Cui Chaleb: Quid habes, inquit? At illa respondit: Da mihi benedictionem: terram australem * & arentem] dedisti mihi, junge & irriguam. Dedit itaque ei Chaleb irriguum superius & inferius.

* h. Non habet.

LXVIIII. C.

a LXX. C.

* h. Non habet.

LXXI. C. Hæc est possessio tribus filiorum Juda per cognationes suas. Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Juda ʰ terminum Edom à meridie: Cabsael & Eder & Jagur, & Cina & Dimona, Adeda, & Cedes & Asor, & Jethnam, Ziph & Telem, Baloth & * [b] Asor nova & Carioth, Esron, hæc est Asor. Amam, Same, & Molada, & Aser-Gadda & Asemon, Beth-Phelet, & Aser-Sual & Ber-Sabee & Baziothia, Bala & Hiim, Esem & Eltholad & Xiil & Harma, Siceleg & Medemena & Sensenna, Lebaoth & Silim & Aën & Remmon. Omnes civitates viginti novem, & villæ earum.

h.

* h. [b] Asor nova ideo dicitur, quia altera Asor vetus erat.

LXXII. C. In campestribus vero: Estaol & Saraa & Asena, & Zanoë & Aën-Gannim, Taphphua & Enaim; & Jarimuth, Adulam, Soccho & Azeca & Sarim, Adithaim & Gedera & Giderothaim: urbes quatuordecim, & villæ earum. Sanan & Adessa & Magdal-Gad, Delean & Mespha & Iecthel, Lachis & Bascath & Aglon, Chebbon & Leemas & Cethlis & Gideroth, Beth-Dagon & Neema & Maceda: civitates sedecim, & villæ earum. Labana & Ether & Asan, Jephtha & Esna & Nesib, & Ceila & Achzib & Maresa: civitates novem & villæ earum. Accaron cum vicis & villulis suis. Ab Accaron usque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & viculos ejus. Azotus cum vicis & villulis suis. Gaza cum viculis & villulis suis, usque ad torrentem Ægypti, mare magnum & terminum ejus. Et in monte: Samir & Jathir & Soccho, & Denna & Cariath-Senna, hæc est Dabir; Anab & Isthemo, & Anim, Gosen & Olon & Gilo: civitates undecim & villæ earum. Arab & [c] Ruma & Esaan, & Janum & Beth-Thaphphua & Apheca,

a Contrarius est in Hebræo sensus hujus loci; neque vero ibi dicitur, Axam suasam fuisse à viro suo Othoniele ut peteret agrum à patre suo Chaleb: sed quod ipsamet Axa impulerit maritum ad petendum agrum hujusmodi. ותסיתהו לשאל, *vattesithehu lischol*, id est, *& illa excitavit eum* (maritum scilicet) *ad petendum*. Quod constanter legitur etiam infra Judicum cap. 1. ℣. 14. ubi de Axa, sive Achsa eadem narrantur. Veritati Hebraicæ consentit Corbeiensis unus MS. codex Bibliorum in nostra Bibliotheca sancti Germani à Pratis num. 1. Prima enim manu sic habet Josue 15. 18. *Quæ, quum pergerent simul, suasit viro ut peteret à patre suo agrum.* Hanc lectionem prope erat ut amplecteremur, nisi unanimis aliorum MSS. codicum consensus tam hîc quàm Judicum capite primo, aliud suasisset: & lectori haud sanè probarentur in una Scripturarum narratione diversæ ac dissidentes ejusdem contextus interpretationes. Cæterum hoc loco Hieronymus consuetudini LXX. Seniorum, ut & alibi sæpius, se coaptavit; docetque in Epitaphio Paulæ, Othonielem filium Jephonne pro australi terra & arida, aquas superiores & inferiores suscepisse possidendas. Unde non improbabilis omnino exsistit conjectura, Hieronymum de Axa ab Othoniele persuasa, idem sensisse quod LXX. Translatores. Liberum tamen circa hæc lectoris esto judicium.

b Utriusque Asor meminit sanctus Hieronymus libro de locis Hebraicis; ac juxta præsentem adnotationem Canonis, istam Asor, novam in Scriptura appellatam fuisse dicit, ad distinctionem veteris Asor, quæ fuit civitas regni Jabin.

c Pro *Ruma*, Hebræus & Chaldæus legunt *Duma* propter similitudinem *Resch*, & *Daleth* quæ parvo apice distinguntur. Contrà Isaiæ cap. 21. quidam Hebræorum pro *Duma*, *Roma* legunt: volentes prophetiam contra Romanum regnum dirigi, frivola persuasione, qua semper in Idumææ nomine Romanos existimant demonstrari. Vide lib. 5. Comment. sancti Hieronymi in Isaiam.

Digitized by Google

a * Amata & Cariath-Arbe, hæc est Hebron, & Sior: A
civitates novem, & villæ earum. Maon & Chermel &
Ziph & Jota, Jezrael & Jacadaam & Zanoë, Accain,
Gebaa, & Thamna: civitates decem, & villæ earum.
Alul, & Beth-Sur, & Gedor, Mareth, & Beth-
Anoth, & Elthecon: civitates sex & villæ earum.
* h. Non habet. Cariath-Baal, hæc est Cariath-Jarim * urbs sylva-
rum,] & Arebba: civitates duæ & villæ earum. In
deserto Beth-Araba, Middin, & Schacha, Anebsan,
& civitas Salis, & En-Gaddi: civitates sex, & villæ
LXXIII. C. earum. Jebusæum autem habitatorem Jerusalem B
non potuerunt filii Juda delere: habitavitque Jebu-
sæus cum filiis Juda in Jerusalem usque in præsen-
tem diem.
XXIIII. B. Cap. 16. Cecidit quoque sors filiorum Joseph, ab Jordane
contra Jericho & aquas ejus ab oriente: solitudo quæ
adscendit de Jericho ad montana Beth-El: & egredi-
tur de Beth-El, Luzam: transitque terminum Archi-
Ataroth. Et descendit ad occidentem juxta termi-
h. num Jephleti, usque ad " terminum Beth-Horon in- C
ferioris, & Gazer: finiunturque regiones ejus mari
LXXIIII. C. magno. Possederuntque filii Joseph Manasse &
Ephraim. Et factus est terminus filiorum Ephraim
per cognationes suas: & possessio eorum contra
orientem, Ataroth-Addar usque Beth-Horon supe-
riorem. Egrediunturque confinia in mare: Mach-
h. methath vero aquilonem respicit, & circumit " ter-
minum contra orientem in Tanath-Selo: & pertransit
ab oriente Janoë. Descenditque de Janoë in Ataroth
& Naratha: & pervenit in Jericho, & egreditur ad D
* h. Non habet, falsissimum. Jordanem. De Taphphua pertransit contra mare in
Vallem arundineti, suntque egressus ejus in mare
LXXV. C. * salsissimum. Hæc est possessio tribus filiorum
Ephraim per familias suas. Urbesque separatæ sunt
LXXVI. C. filiis Ephraim in medio possessionis filiorum Ma-
nasse, & villæ earum. Et non interfecerunt filii
Ephraim Chananæum, qui habitabat in Gazer: ha-
bitavitque Chananæus in medio Ephraim usque in
diem hanc tributarius.
LXXVII. C. Cap. 17. Cecidit autem sors tribui Manasse: (ipse est enim E
primogenitus Joseph) Machir primogenito Manasse
patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque pos-
sessionem Galaad & Basan: & reliquiis filiorum Ma-
nasse juxta familias suas, filiis Abiezer, & filiis He-
lec, & filiis Esriel, & filiis Sechem, & filiis Epher,
& filiis Semida. Isti sunt filii Manasse filii Joseph,
LXXVIII. C. mares, per cognationes suas. Salphaad vero fi-
lio Epher filii Galaad filii Machir filii Manasse, non
erant filii, sed solæ filiæ: quarum ista sunt nomina,
Maala & Noa & Egla & Melcha & Thersa. Vene- F
runtque in conspectu Eleazari sacerdotis, & Josue
filii Nun, & principum, dicentes: Dominus præce-
pit per manum Mosi, ut daretur nobis possessio in
medio fratrum nostrorum. Deditque eis juxta im-
perium Domini possessionem in medio fratrum pa-
tris earum. Et ceciderunt funiculi Manasse decem,
absque terra Galaad & Basan trans Jordanem. Filiæ
enim Manasse possederunt hereditatem in medio fi-
LXXVIIII. C. liorum ejus. Terra autem Galaad cecidit in sor-
tem filiorum Manasse qui reliqui erant. Fuitque ter- G
minus Manasse ab Aser, Machmathath quæ respi-
cit Sichem: & egreditur ad dextram juxta habita-
tores fontis Taphphuæ. Etenim in sortem Manasse
ceciderat terra Taphphuæ, quæ est juxta terminos
Manasse filiorum Ephraim. Descenditque terminus
Vallis arundineti in meridiem torrentis civitatum
Ephraim, quæ in medio sunt urbium Manasse: ter-
minus Manasse ab aquilone torrentis, & exitus ejus
pergit ad mare: ita ut ab austro sit possessio Ephraim,
& ab aquilone Manasse, & utramque claudat mare,
& conjungantur sibi in tribu Aser ab aquilone, &
in tribu Issachar ab oriente. Fuitque hereditas Ma-
nasse in Issachar & in Aser Beth-San & viculi ejus,
& Jeblaam cum viculis suis, & habitatores Dor cum
oppidis suis, habitatores quoque En-Dor cum vicu-
lis suis: similiterque habitatores Thanach cum vil-
lis suis, & habitatores Mageddo cum viculis suis, &
tertia pars urbis Napheth. Nec potuerunt filii LXXX. C.
Manasse has civitates subvertere, sed cœpit Chana-
næus habitare in terra ista. Postquam autem conva-
luerunt filii Israel, subjecerunt Chananæos, & fe-
cerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.
Loquutique sunt filii Joseph ad Josue, atque dixe- XXV. B.
runt: Quare dedisti mihi possessionem sortis funi-
culi unius, quum sim tantæ multitudinis, & bene-
dixerit mihi Dominus? Ad quos Josue ait: Si po-
pulus multus es, ascende in sylvam, & succide tibi
spatia in terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta
est tibi possessio montis Ephraim. Cui responderunt
filii Joseph: Non poterimus ad montana conscende-
re, quum ferreis curribus utantur Chananæi, qui
habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Beth-
San cum viculis suis, & Jezrael mediam possidens
vallem. Dixitque Josue ad domum Joseph, Ephraim
& Manasse: Populus multus es, & magnæ fortitu-
dinis, & non habebis sortem unam; sed transibis ad
montem, & succides tibi, atque purgabis ad habi-
tandum spatia: & poteris ultra procedere quum
subverteris Chananæum, quem dicis ferreos habe-
re currus, & esse fortissimum.
Congregatique sunt omnes filii Israel in Silo, ibi- VIII. T. XXVI. B.
que fixerunt tabernaculum testimonii, & fuit eis LXXXI. C.
terra subjecta. Remanserant autem filiorum Is- Cap. 18. LXXXII. C.
rael septem tribus, quæ necdum acceperant posses-
siones suas. Ad quos Josue ait: Usquequo marcetis
ignavia, & non intratis ad possidendam terram,
quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vo-
bis? Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mit-
tam eos, & pergant atque circumeant terram, &
describant eam juxta numerum uniuscujusque mul-
titudinis: referantque ad me quod descripserint. Di-
vidite vobis terram in septem partes: Judas sit in
terminis suis ab australi plaga, & domus Joseph ab
aquilone. * Mediam inter hos terram in septem par- * h. Vos vero terram in septem partes describite.
tes describite: & huc venietis ad me, ut coram Do-
mino Deo vestro mittam vobis hic sortem: quia non
est inter vos pars Levitarum, sed sacerdotium Do-
mini est eorum hereditas. Gad autem & Ruben, &
dimidia tribus Manasse, jam acceperunt possessio-
nes suas trans Jordanem ad orientalem plagam: quas
dedit eis Moses famulus Domini. Quumque sur- XXVII. B.
rexissent viri, ut pergerent ad describendam terram,
præcepit eis Josue, dicens: Circuite terram, & de-
scribite eam, ac revertimini ad me: ut hic coram
Domino [b], in Silo, mittam vobis sortem. Itaque
perrexerunt: & lustrantes eam, in septem partes

a Editi cum aliquot MSS. legunt *Athmatha*; alii *Atmatha* vel *Admatha*. Canon autem *Umata* nunc habet, pro *Humata*, sive *Hhumta* hodierno Massoretharum. Illud tamen *Umata* derivari potuit ex Εὐμὰ LXX. Interpretum. Primitus scriptum fuit in Canone *Amata*; quod Hieronymus legit in libris locorum, & nominum Hebraicorum; nusquam vero *Humata* vel *Umata*. Porro in nominibus emendandis, quæ in Græcis & Latinis codicibus, præter pauca, omnia corrupta Hieronymus repererat, nos quoque ita sudavimus, ut millies tæderet cœpti laboris, ac hujusce restitutionis.

b MSS. *coram Domino Deo*; sed Hebræus non habet vocem *Deo*. Nomen autem *Dei* & *Domini* addita sæpissime reperiuntur in Græcis ac Latinis exemplaribus; quæ tamquam superflua radenda monet S. Hieronymus.

diviserunt,

diviserunt, scribentes in volumine. Reversique sunt
LXXXIII. C. ad Josue in castra Silo. Qui misit sortes coram
* h. juxta divisiones earum. Domino in Silo, dividitque terram filiis Israel in * septem partes. Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possiderent terram inter filios Juda & filios Joseph. Fuitque terminus eorum contra aquilonem ab Jordane: pergens juxta latus Jericho septemtrionalis plagæ, & inde contra occidentem ad montana conscendens, & perveniens in solitudinem Beth-Aven, atque pertransiens juxta Luzam ad meridiem, ipsa est Beth-El, descenditque in Ataroth-Addar, in montem qui est ad meridiem Beth-Horon inferioris: Et inclinatur circumiens contra mare ad meridiem montis qui respicit Beth-Horon contra Africum: suntque exitus ejus in Cariath-Baal, quæ vocatur & Cariath-Jarim, urbem filiorum Juda. Hæc est plaga contra mare, & occidentem. A meridie autem ex parte Cariath-Jarim egreditur terminus contra mare, & pervenit usque ad fontem aquarum Nephthoa. Descenditque in partem montis qui respicit Vallem filiorum Ennom: & est contra septemtrionalem plagam in extrema parte Vallis Raphaim. Descenditque in Ge-Ennom,
* h. Non habet. * id est, Vallis Ennom] juxta latus Jebusæi ad austrum: & pervenit ad fontem Rogel, transiens ad
* h. Non habet. aquilonem, & egrediens ad En-Semes, * id est, fontem Solis:] & pertransit usque ad tumulos, qui sunt è regione ascensus, Adommim: descenditque ad
* h. Non habet. Aben-Boën * id est, lapidem Boën] filii Ruben, & pertransit ex latere aquilonis ad campestria: descenditque in planitiem, & prætergreditur contra aquilonem Beth-Agla: suntque exitus ejus contra linguam maris salsissimi ab aquilone in fine Jordanis ad australem plagam: qui est terminus illius ab oriente. Hæc est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, & familias [a] suas. Fuerunt-
LXXXIIII. C. que civitates ejus, Jericho & Beth-Agla & Vallis Casis, Beth-Araba & Semaraim & Beth-El & Avim & Aphphara & Ophra, Villa Emona & Ophni & Gabee: civitates duodecim, & villæ earum. Gabaon & Rama & Beroth & Mesphe, Chaphera & Amosa & Recem, Jarephel & Tharala, & Sela, Eleph, & Jebus, quæ est Jerusalem, Gabaath, Cariath: civitates quattuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Benjamin juxta familias suas.

LXXXV. C. Cap. 19. Et egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitque hereditas eorum in medio possessionis filiorum Juda: Ber-Sabee & Sabee & Molada & Aser-Sual, Bala & Asem & Eltholad, Bethul & Arma & Siceleg & Beth-Marchaboth & Aser-Susa & Beth-Lebaoth & Saroën: civitates tredecim, & villæ earum. Ain, Remmon, & Athar, & Asan: civitates quattuor, & villæ earum: omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad Balath-Beer-Ramath contra australem plagam. Hæc est hereditas filiorum Simeon juxta cognationes suas, in funiculo & possessione filiorum Juda: quia major erat. Et idcirco possederunt filii Simeon in medio he-
LXXXVI. C. reditatis eorum. Cecidit quoque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum usque Sarid. Ascenditque de Mari & Marala, & pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem qui est contra Jecennam. Et revertitur de Sarid contra orientem in fines Ceseleth-Thabor, & egreditur ad Dabrath, ascenditque contra Japhie. Et inde pertransit ad orientalem plagam Getha-Epher, Itha-Casin: & egreditur in Remmon,

A Amthoar, Anea. Et circumit ad aquilonem Annathon: suntque egressus ejus Vallis Jephta-El, & Cateth & Nealal & Semron & Jedala & Beth-Leem: civitates duodecim, & villæ earum. Hæc est hereditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes & viculi earum. Issachar egressa est sors quar- LXXXVII. C.
ta per cognationes suas. Fuitque ejus * hereditas, * h. terminus.
Jezraëla & Chasaloth & Sunem & Apharaim, Seon, & Anaarath & Rabbith & Cesion, Abes, & Rameth, & En-Gannim, & En-Adda, & Beth-Pheses.
B Et pervenit terminus ejus usque Thabor & Seesima & Beth-Semes: eruntque exitus ejus Jordanis: civitates sedecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes & viculi earum. Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser LXXXVIII. C.
per cognationes suas: fuitque terminus eorum Alcath & Oali & Beten & Axaph, Elmelech & Amaad & Messal: & pervenit usque ad Carmelum maris & Sior, Labanath. Ac revertitur contra orientem Beth-Dagon: & pertransit usque Zabulon & Vallem Jeph-
C tha-El contra aquilonem in Beth-Emec & Nehiel. Egrediturque ad lævam Chabul, & [b] * Achran & Roob * h. Hebron.
& Ammon & Cane, usque ad Sidonem magnam. Revertiturque in Orma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, & usque Osa: eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba: & Amma & Aphec & Roob: civitates viginti duæ, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque & viculi earum. Filiorum Nephthali sexta LXXXVIIII. C.
sors cecidit per familias suas: & cœpit terminus de
D Heleph & Elon in Sananim, & Adami, quæ est Neceb, & Jebnaël usque Lecum: & egressus eorum usque ad Jordanem: revertiturque terminus contra occidentem in Aznot-Thabor, atque inde egreditur in Ucoca, & pertransit in Zabulon contra meridiem, & in Aser contra occidentem, & in Juda ad Jordanem contra ortum solis: & civitates munitissimæ, Aseddim, Ser, & Ammath, & Reccath & Chenereth, & Edema & Arama, Asor, & Cedes & Edrai, & En-Asor & Jeron & Magdal-El, Harem & Beth-
E Anath & Beth-Semes: civitates decem & novem, & villæ earum. Hæc est possessio tribus filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes & viculi earum.
Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors XC. C.
septima: & fuit terminus possessionis ejus Saraa & Esthaol, & Air-Semes * id est, civitas Solis.] Sele- * h. Non habet.
bin & Ajalon & Jethela, Elon & Themnatha & Acron, Elthece, & Gebbethon & Baalath, Jud & Bene-Barac & Geth-Remmon: Aquæ-Jercon & Arecon, cum termino qui respicit Joppen, & ipso
F fine concluditur. Ascenderuntque filii Dan, & XCI. C.
pugnaverunt contra Lesem, ceperuntque eam: & percusserunt in ore gladii, ac possederunt, & habitaverunt in ea, vocantes * nomen ejus Lesem-Dan, * h. vocantes Lesem-Dan.
ex nomine Dan patris sui. Hæc est possessio tribus filiorum Dan, per cognationes suas, urbes & viculi earum. Quumque complesset sorte dividere terram XCII. C.
singulis per tribus suas, dederunt filii Israel possessionem Josue filio Nun in medio sui, juxta præceptum Domini, urbem quam postulavit, Thamnath-Seraa
G in monte Ephraïm: & ædificavit civitatem, habitavitque in ea. Hæ sunt possessiones quas sorte diviserunt Eleazar sacerdos & Josue filius Nun, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Israel, in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonii, partitique sunt terram. VIIII. T. XXVIII. B. XCIII. C. Cap. 20.

Et loquutus est Dominus ad Josue, dicens: Loque-

a Eodem sensu in MSS. libris legimus, *& familias singulas.*

b Ita MSS. omnes; editi vero legunt *Abran.*

Digitized by Google

re filiis Israel, & dic eis: Separate urbes fugitivorum, A
de quibus loquutus sum ad vos per manum Mosi; ut
confugiat ad eas quiquumque animam percusserit ne-
scius: & possit evadere iram proximi, qui ultor est
sanguinis: quum ad unam harum confugerit civita-
tum, stabitque ante portam civitatis, & loquetur se-
nioribus urbis illius, ea quæ se comprobent innocen-
tem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad
habitandum. Quumque ultor sanguinis eum fuerit
persequutus, non tradent in manus ejus: quia igno-
rans percussit proximum ejus, nec ante biduum, tri- B
duumve, ejus probatur inimicus. Et habitabit in ci-
vitate illa, donec stet ante judicium causam reddens
facti sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in
illo tempore: tunc revertetur homicida, & ingredie-
* h. sanctificaverunt. tur civitatem & domum suam de qua fugerat. * De-
creveruntque Cedes in Galilæa montis Nephthali,
& Sichem in monte Ephraim, & Cariath-Arbe, ipsa
XCIIII. C. est Hebron, in monte Juda. Et trans Jordanem
contra orientalem plagam Jericho, statuerunt * Bo-
* h. Beser. sor, quæ sita est in campestri solitudine, de tribu Ru- C
ben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon
in Basan de tribu Manasse. Hæ civitates constitutæ
sunt cunctis filiis Israel, & advenis qui habitabant in-
ter eos: ut fugeret ad eas qui animam nescius per-
cussisset, & non moreretur in manu proximi, effu-
sum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante
XCV. C. populum expositurus causam suam.
Cap. 21. Accesseruntque principes familiarum Levi ad Elea-
zar sacerdotem, & Josue filium Nun, & ad duces co-
gnationum per singulas tribus filiorum Israel: lo- D
quutique sunt ad eos in Silo terræ Chanaan, atque
XXVIIII. B. dixerunt: Dominus præcepit per manum Mosi,
ut darentur nobis urbes ad habitandum, & suburba-
na earum ad alenda jumenta. Dederuntque filii Is-
*h. Levitis. rael * de possessionibus suis juxta imperium Domini,
XCVI. C. civitates & suburbana earum. Egressaque est sors
in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tri-
bubus Juda, & Simeon, & Benjamin, civitates tre-
decim: Et reliquis filiorum Caath, id est Levitis qui
superfuerant de tribubus Ephraim, & Dan, & dimi- E
XCVII. C. dia tribu Manasse, civitates decem. Porro filiis
Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Is-
sachar & Aser & Nephthali, dimidiaque tribu Ma-
XCVIII. C. nasse in Basan, civitates numero tredecim. Et fi-

liis Merari per cognationes suas de tribubus Ruben &
Gad & Zabulon, urbes duodecim. Dederuntque filii * h. dederunt.
Israel Levitis civitates & suburbana earum, sicut præ-
cepit Dominus per manum Mosi, singulis sorte tri- * h. filiis Aaron per familias Caath Levitici generis prima sors egressa est.
buentes. De tribubus filiorum Juda & Simeon * dedit
Josue civitates: quarum ista sunt nomina, * filiis Aa-
ron per familias Caath Levitici generis (prima enim
sors illis egressa est) Cariath-Arbe patris Enac, quæ
vocatur Hebron, in monte Juda, & suburbana ejus
per circuitum. Agros vero & villas ejus, * dederat * h. dederunt.
Chaleb filio Jephonne ad possidendum. Dedit er- XCVIIII. C.
go filiis Aaron sacerdotis, Hebron confugii civitatem,
ac suburbana ejus: & Lebnam cum suburbanis suis:
& Jether, & Isthimoa, & Holon, Dabir, & Ain, &
Juta, & Beth-Semes, cum suburbanis suis: civitates
novem, de tribubus, ut dictum est, duabus. De tribu
autem filiorum Benjamin, Gabaon, & Gabaë, &
Anathoth, & Almon cum suburbanis suis: civitates
quattuor. Omnes simul civitates filiorum Aaron sa-
cerdotis, tredecim, cum suburbanis suis. Reliquis ve-
ro per familias filiorum Caath Levitici generis, hæc
est data possessio. De tribu Ephraim urbes confugii,
Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, &
Gazer & Cebsaim & Beth-Horon, cum suburbanis
suis, civitates quattuor. De tribu quoque Dan, Elthe-
ce & Gebbethon, & Ajalon & Geth-Remmon, cum
suburbanis suis, civitates quattuor. Porro de dimidia
tribu Manasse, Thanach & Geth-Remmon, cum sub-
urbanis suis, civitates duæ. Omnes civitates decem, &
suburbana earum, datæ sunt filiis Caath inferioris
gradus. Filiis quoque Gerson Levitici generis de- C. C.
dit de dimidia tribu Manasse confugii civitatem, Gau-
lon in Basan, & * Bosram, cum suburbanis suis, civi- * h. Bosthram.
tates duas. Porro de tribu Issachar, Cesion, & Da-
brath, & Jarimuth, & En-Gannim, cum suburbanis
suis, civitates quattuor. De tribu autem Aser, Misal &
Abdon & Elcath & Roob, cum suburbanis suis, civi-
tates quattuor. De tribu quoque Nephthali civi- CI. C.
tatem confugii: Cedes in Galilæa, & Ammoth-Dor,
& Carthan, cum suburbanis suis, civitates tres. Omnes
urbes familiarum Gerson, tredecim, cum suburbanis
suis. Filiis autem Merari Levitis inferioris gradus per
familias suas data est de tribu Zabulon, Jecenam &
Chartha & Damna & Nalal, civitates quattuor cum
suburbanis suis.ª Et de tribu Gad civitates confugii, a

a Post urbes Zabulonias addunt editi & MSS. aliquot libri. *De tribu Ruben ultra Jordanem contra Jericho civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor & Jaser, & Jethson & Mephaa'h, civitates quattuor cum suburbanis suis:* quod è LXX. translatoribus fluxisse vix dubium esse potest; nam quæ leguntur in Hebræis voluminibus, aliis verbis, ut mox dicemus, concepta sunt. Ne quid vero diligentiæ, aut fidei à nobis queat desiderari, ubi maxima videntur ad intelligentiam Scripturarum momenta: quæquumque versiculi istius absentiam, variantesque spectant lectiones Hebræorum, Græcorum, ac Latinorum, non gravabimur dicere. Itaque sciendum primo in Græcis LXX. Interpretum exemplaribus omnia esse consona, præter pauca levioris momenti, & unam variantem lectionem quam Nobilius affert, dicens in aliquo libro esse, *Bosor in solitudine Misor*, pro his quæ in textu leguntur, *Bosor in deserto: Miso, & suburbana ejus*, &c. Apud Latinos autem dissidia bene multa: abest enim integer ille versus 36 in MSS. antiquioribus ac melioris notæ, puta in Regio MS. codice num. 3563. Colbertino Aniciensi num. 157. Corbeiensibus 1. & 10. & in uno S.Germani, num. 157. Denique exscriptor Canonis Heb. verit. ad fidem alterius exemplaris castigatioris suum emendans, universa verba hæc liturâ delevit, ut similia quædam additamenta. Tres tantummodo habemus recentiores MSS. codices Bibliorum, qui legunt comma prædictum, prout exstat positum in Vulgata nostra Latina; non tumultuario ordine Bibliorum Roberti Stephani & Theologorum Lovaniensium, ubi prius commemorantur urbes Gaditarum Mераritis concessæ, quàm Rubenitarum: in quo peccavit etiam Syrus Interpres recensens urbes de tribu Ruben, ante eas quæ fuerunt è tribu Zabulonis. His ita observatis manifestum apparet, exemplaria Hebraica Hieronymi aliquâ sui parte fuisse mutila, nec versus omnes Bibliorum habuisse adscriptos: quia si fuisset in eis versiculus 36. hujus capitis 21. Josue, Latinè illum Hieronymus reddidisset, & in antiquioribus editionis Latinæ sancti Doctoris codicibus reperiretur; in quibus abesse supra dicebamus. Vera est igitur adnotatio Hebraicorum librorum, quâ docemur in Hillelis & aliis vetustioribus libri Josue exemplaribus Hebræis abesse duos versus (nos unum dicimus) in quibus quattuor Rubenitarum urbes memorantur: quum enim Hieronymi ætate in aliquot libris desiderarentur, inficiari nullus potest & in quibusdam aliis fuisse omissos. Sed de Hebræis voluminibus hæc notanda supersunt, nempe in vetustis & optimis nonnullis MSS. exemplaribus eo modo haberi: וממטה ראובן את עיר מקלט הרצח את בצר במדבר ואת מגרשה את יהצה ואת מגרשה : את קדמות ואת מגרשה ואת מיפעת ואת מגרשה ערים ארבע : quod à nobis ita legitur *Umimmatte reuben, eth-hir miclat harotseahh: eth-betser bammidbar, veeth-migrascheba; eth-jahatsa, veeth-migrascheba. Eth-cedemoth, veeth-migrascheba; veeth-mephahath, veeth-migrascheba, arim arba.* Interpretatur autem; *Et de tribu Ruben, civitatem refugii homicidæ, Bosor in deserto, & suburbana ejus; & Jasa, & suburbana ejus. Cedemoth, & suburbana ejus; & Mephaath, & suburbana ejus civitates quattuor.* Porro hæc verba scripta reperiuntur in MSS. Hebræo codice Regio num. 7. & in altero optimo exemplari MS. notato BB. 32. in bibliotheca domûs Oratorii Parisiensis in vico sancti Honorati: in quo tamen ultimo codice secunda manus expunxit, non versus duos integros, ut perperam asserit Richardus Simon lib. 1. Hist. Criticæ veter. Test. cap. 22, sed solummodo quattuor aut quinque verba, quæ non leguntur in aliis exemplaribus Hebræorum, nec in impressis. Verba expuncta sunt istæc, *eth hir miclat harotseahh... bammidbar*, id est, *urbem refugii homicidæ.... in deserto.* Quattuor aut quinque his verbis exceptis cætera scripta sunt in MSS. exemplaribus Regiæ bibliothecæ, n. 5 & n. 6. in uno etiam MS. codice viri clarissimi Pauli Pelissonii, quem bibliothecæ nostræ S. Germani à Pratis nuper donavit; inque plurimis aliis, quos brevitatis ergo non recensemus. Exstant etiam nonnulli, sed recentiores, in quibus absunt duo versus prædicti, quemadmodum & in antiquis Latinis libris. Unde exploratum habemus, & antiqua, & recentiora, sive, infimæ ætatis volumina quædam Hebræa, errore librariorum esse mutila: indeque fit ut hoc loco Josue, imperfectam habeamus uno vel duobus versiculis versionem Latinam Hieronymi, qui sæpius testatur se nihil mutasse

de

Digitized by Google

Ramoth in Galaad, & Manaim & Esebon & Jaser, A civitates quattuor cum suburbanis suis. Omnes urbes filiorum Merari per familias & cognationes suas, duodecim. Itaque universæ civitates Levitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerunt quadraginta octo cum suburbanis suis, singulæ per familias
CII. C. distributæ. Deditque Dominus Israeli omnem terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat: & possederunt illam, atque habitaverunt in
XXX. B. ea. Dataque est ab eo pax in omnes percircuitum nationes: nullusque eis hostium resistere ausus est, B sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt. Ne unum quidem verbum, quod illis præstaturum se esse promiserat irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

X. T. CIII. C. *Cap. 22.* Eodem tempore vocavit Josue Rubenitas, & Gadditas, & dimidiam tribum Manasse, dixitque ad eos: Fecistis omnia quæ vobis præcepit Moses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis, nec reliquistis fratres vestros longo tempore, usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri. Quia igitur dedit Dominus Deus vester C fratribus vestris quietem ac pacem, sicut pollicitus est: revertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, quam tradidit vobis Moses famulus Domini trans Jordanem: ita dumtaxat, ut custodiatis attente, & opere compleatis mandatum & legem quam præcepit vobis Moses servus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, & observetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac serviatis in omni corde, & in omni anima vestra. Benedixitque eis Josue, & dimi- D sit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua. Tribui autem Manasse mediæ possessionem Moses dederat in Basan: & idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Josue sortem inter ceteros fratres suos trans Jordanem ad occidentalem plagam. Quumque dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset illis, dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini
* h. ædes. ad* sedes vestras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veste multiplici: dividite prædam hostium cum fratribus vestris. Reversique sunt, & abierunt E filii Ruben, & filii Gad, & dimidia tribus Manasse, à filiis Israel de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad terram possessionis suæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Mosi.
XXXI. B. CIIII. C. Quumque venissent ad tumulos Jordanis in terra Chanaan, ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis. Quod quum audissent filii Israel, & ad eos certi nuntii detulissent, ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, altare in terra Chanaan, super Jordanis tumulos, F
* h. In transitu filiorum Israel. *contra filios Israel: convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent & dimicarent contra eos. Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotem, & decem principes cum eo, singulos de tribubus singulis. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, in terram Galaad: dixeruntque ad eos: Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius recedentes? An parum G
* h Phohor vobis est quod peccastis in * Beel-Phegor, & usque in præsentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet? multique de populo corruerunt. Et vos hodie reliquistis Dominum, & cras in universum Israel ejus ira desæviet. Quod si putatis immundam esse terram possessionis vestræ, transite ad terram, in qua tabernaculum Domini est, & habitate inter nos: tantum ut à Domino, & à nostro consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri. Nonne Achan filius Zare præteriit mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus periisset in scelere suo. Responderuntque filii Ruben & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, principibus legationis Israel: fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus, ipse novit, & Israel simul intelliget: si prævaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsenti: & si ea mente fecimus, ut holocausta, & sacrificium & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat & judicet: & non ea magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filii vestri filiis nostris: Quid vobis & Domino Deo Israel? terminum posuit Dominus inter nos & vos, ô filii Ruben & filii Gad, Jordanem fluvium: & idcirco partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem avertent filii vestri filios nostros à timore Domini: Putavimus itaque melius, & diximus. Exstruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas, sed in testimonium inter nos & vos, & sobolem nostram vestramque progeniem, ut serviamus Domino, & juris nostri sit offerre holocausta, & victimas, & pacificas hostias: & nequaquam dicant cras filii vestri filiis nostris: Non est vobis pars in Domino. Quod si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum. Absit à nobis hoc scelus, ut recedamus à Domino, & ejus vestigia relinquamus, exstructo altari ad holocausta, & sacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri, quod exstructum est ante tabernaculum ejus. Quibus auditis, Phinees sacerdos, & principes legationis Israel, qui erant cum eo, placati sunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, libentissime susceperunt. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: Nunc scimus quod nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis à prævaricatione hac, & liberastis filios Israel de manu Domini. Reversusque est cum principibus à filiis Ruben & Gad, de terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Israel, & retulit eis. Placuitque sermo cunctis audientibus. Et * laudaverunt Deum filii Israel, & nequaquam ultra dixerunt, ut adscenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent terram possessionis eorum. Vocaveruntque filii Ruben, & filii Gad, altare quod exstruxerant, Testimonium nostrum, quod Dominus ipse sit Deus. * h. benedixerunt.

Evoluto autem multo tempore, postquam pacem Dominus dederat Israeli, subjectis in gyro nationibus universis, & Josue erat longævus, & persenilis ætatis: vocavit Josue omnem Israelem, majoresque natu, & principes ac duces, & magistros, dixitque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum: vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus ve- XI. T. XXXII. B. CV. C. *Cap. 23.*

de veritate Hebraica, sed puro ac fideli sermone suæ linguæ hominibus editionem novam condidisse. Mutila diximus antigrapha quædam Hebræorum, atque imperfectam hîc loci Hieronymianam versionem; quia nisi duobus his versibus adscriberentur quattuor urbes de Rubenitarum hereditate, summa duodecim civitatum, quæ Meraritis attributæ dicuntur, nullatenus confici posset: quam tamen in Scriptura ℣. 38. expresse subductam legimus. Supplendus igitur locus in versione Hieronymi ex LXX. translatione Græca; vel potius è ℣℣.78. & 79. capitis 6 lib. 1. Paralipomenon, ubi eadem verba, quæ hoc loco desiderantur, reperiuntur expressa tam in Hebræis, quam in Latinis exemplaribus.

ster cunctis per circuitum nationibus, quo modo pro A
vobis ipse pugnaverit: & nunc quia vobis sorte divi-
sit omnem terram, ab orientali parte Jordanis usque
ad mare magnum, multæque adhuc supersunt na-
tiones: Dominus Deus vester disperdet eas & aufe-
ret à facie vestra, & possidebitis terram, sicut vobis
pollicitus est. Tantum confortamini, & estote solli-
citi, ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volu-
mine legis Mosi: & non declinetis ab eis nec ad dex-
teram nec ad sinistram: ne postquam intraveritis ad
gentes, quæ inter vos futuræ sunt, juretis in nomi- B
ne deorum earum, & serviatis eis, & adoretis illos:
sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis
usque in diem hanc. Et tunc auferet Dominus Deus
in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas,
& nullus vobis resistere poterit. Unus è vobis per-
sequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus
vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.
Hoc tantum diligentissime præcavete, ut diligatis
Dominum Deum vestrum. Quod si volueritis gen-
tium harum, quæ inter vos habitant, erroribus ad- C
hærere, & cum eis miscere connubia, atque amici-
tias copulare: jam nunc scitote quod Dominus Deus
vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint
vobis in foveam ac laqueum, & offendiculum ex la-
tere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos au-
ferat atque disperdat de terra hac optima, quam
CVI. C. tradidit vobis. En ego hodie ingrediar viam uni-
versæ terræ, & toto corde & toto animo cognosce-
tis, quod de omnibus verbis, quæ se Dominus præ-
staturum vobis esse pollicitus est, unum non præ- D
terierit incassum. Sicut ergo implevit opere quod
promisit, & prospera cuncta venerunt: sic adducet
super vos quidquid malorum comminatus est, do-
nec vos auferat atque disperdat de terra hac opti-
ma, quam tradidit vobis, eo quod prætereritis pa-
ctum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, &
servieritis diis alienis & adoraveritis eos: cito atque
velociter consurget in vos furor Domini, & auferc-
mini de terra hac optima, quam tradidit vobis.
XXXIII. B. Cap. 24. Congregavitque Josue omnes tribus Israel in Si- E
chem, & vocavit majores natu, ac principes, & ju-
dices, & magistros: steteruntque in conspectu Dei:
& ad populum sic loquutus est: Hæc dicit Domi-
nus Deus Israel: Trans fluvium habitaverunt patres
vestri ab initio, Thare pater Abraham & Nahor:
servieruntque diis alienis. Tuli ergo patrem vestrum
Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi eum
in terram Chanaan: multiplicavique semen ejus, &
dedi ei Isaac: Illique rursum dedi Jacob & Esaü. E
quibus, Esaü dedi montem Seïr ad possidendum: Ja- F
cob vero & filii ejus descenderunt in Ægyptum.
Misique Mosen & Aaron, & percussi Ægyptum mul-
tis signis atque portentis: Eduxique vos & patres
vestros de Ægypto, & venistis ad mare: persequu-
tique sunt Ægyptii patres vestros cum curribus &
equitatu, usque ad mare Rubrum. Clamaverunt au-
* h. Non habet. tem ad Dominum * filii Israel]: qui posuit tenebras
inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare,
& operuit illos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in
Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo G
tempore: & introduxi vos ad terram Amorræi, qui
habitabat trans Jordanem. Quumque pugnarent
contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedi-
stis terram eorum, atque interfecistis illos. Surrexit
autem Balac filius Sepphor rex Moab, & pugnavit
contra Israelem. Misitque & vocavit Balaam filium
Beor, ut malediceret vobis: & ego nolui audire

eum, sed è contrario per illum benedixi vobis, &
liberavi vos de manu ejus. Transistisque Jordanem,
& venistis ad Jericho. Pugnaveruntque contra vos
viri civitatis ejus, Amorræus, & Pherezæus, & Cha-
nanæus, & Hetthæus, & Gergesæus, & Evæus, &
Jebusæus: & tradidi illos in manus vestras. Mi- CVII. C.
sique ante vos crabrones: & * ejeci eos de locis suis, * h. Et ejecerunt.
duos reges Amorræorum, non in gladio nec in arcu
tuo. Dedique vobis terram, in qua non laborastis,
& urbes quas non ædificastis, ut habitaretis in eis:
vineas & oliveta, quæ non plantastis*. Nunc ergo * h. Comeditis.
timete Dominum, & servite ei perfecto corde at-
que verissimo: & auferte deos, quibus servierunt
patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac ser-
vite Domino. Sin autem malum vobis videtur CVIII. C.
ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite ho-
die quod placet, cui servire potissimum debeatis,
utrum diis, quibus servierunt patres vestri in Meso-
potamia, an diis Amorræorum, in quorum terra ha-
bitatis: ego autem & domus mea serviemus Domi-
no. Responditque populus, & ait: Absit à nobis ut
relinquamus Dominum, & serviamus diis alienis.
* Dominus Deus noster ipse eduxit nos, & patres * h. Quoniam Dominus.
nostros, de terra Ægypti, de domo servitutis: fe-
citque videntibus nobis signa ingentia, & custodi-
vit nos in omni via, per quam ambulavimus, & in
cunctis populis, per quos transivimus. Et ejecit uni-
versas gentes, & Amorræum habitatorem terræ,
quam nos intravimus. Serviemus igitur Domino,
quia ipse est Deus noster. Dixitque Josue ad po- CVIIII. C.
pulum: Non poteritis servire Domino: Deus enim
sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet scele-
ribus vestris atque peccatis. Si dimiseritis Dominum,
& servieritis diis alienis, convertet se, & affliget vos,
atque subvertet postquam vobis præstiterit bona.
Dixitque populus ad Josue: Nequaquam ita ut lo-
queris, erit, sed Domino serviemus. Et Josue ad po-
pulum: Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis
vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque:
Testes. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de me-
dio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum
Deum Israel. Dixitque populus ad Josue: Domino
Deo nostro serviemus, & obedientes erimus præce-
ptis ejus. Percussit igitur Josue in die illo fœdus, &
proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem.
Scripsitque omnia verba hæc in volumine legis Do-
mini: & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum
subter quercum, quæ erat in Sanctuario Domini:
& dixit ad omnem populum: En lapis iste erit CX. C.
vobis in testimonium, quod audierit omnia verba
Domini quæ loquutus est vobis: ne forte postea ne-
gare velitis, & mentiri Domino Deo vestro. Dimi-
sitque populum, singulos in possessionem suam. Et
post hæc mortuus est Josue filius Nun servus Domi-
ni, centum decem annorum: sepelieruntque eum in
finibus possessionis suæ in Thamnath-Sare, quæ sita
est in monte Ephraim, à septemtrionali parte montis
Gaas. Servivitque Israel Domino cunctis diebus Jo-
sue, & seniorum qui longo vixerunt tempore post
Josue, & qui noverant omnia opera Domini quæ
fecerat in Israel. Ossa quoque Joseph, quæ tule-
rant filii Israel de Ægypto, sepelierunt in Sichem,
in parte agri, quem emerat Jacob à filiis Emor pa-
tris Sichem, centum novellis ovibus, & fuit in
possessionem filiorum Joseph. Eleazar quoque filius
Aaron mortuus est: & sepelierunt eum in Ga-
baath Phinees filii ejus, quæ data est ei in monte
Ephraim.

Explicit Liber Josue Ben Nun.

Digitized by Google

INCIPIUNT TITULI LIBRI JUDICUM.

I. *Post mortem Josue consuluerunt filii Israel Dominum, quis esset dux belli; & Dominus: Judas. Adonibesech rex ab Israel comprehenditur; deinde Cariath-Arbe, & cæteræ civitates. De Chaleb, & Axa filia ejus: de agro postulato, & de Gaza: de filiis Enac exstinctis: de Bethel, de Luza, & homine proditore ejus; quarum quum habitatores non delevissent, postea reversi oppresserunt Israelem: & Angelus Domini venit, & improperat eis flentibus.*

II. *Ubi tamquam mox mortuum Josue commemorat, & senioribus timoratis mortuis novella ætas lasciva succrevit, quæ Deum omnino non coluit; & Baalim serviendo Dominum ad iracundiam provocavit; & tradidit eos in manibus hostium. De quinque satrapis Philistinorum relictis: de filiis Chananæorum sociatis: de Chuzan Razathaim Mesopotamiæ; & de Othoniel rege Israel.*

III. *Peccaverunt filii Israel, & tradidit eos Dominus Eglon regi Moab; & clamaverunt ad Dominum, & suscitavit eis Aod filium Gera, quæ occidit Eglon crassum, & Moabitas decem millia. De Samgari filio Anath, qui occidit sexcentos viros vomere. Iterum peccaverunt, & traditi sunt Jabin regi: Debbora & Barac exercitu ducto occiderunt Jabin. De Jahel uxore Haber, quæ palo occidit Sisaram. Et Canticum Debboræ & Barac.*

IIII. *Peccantes iterum traditi sunt in manu Madian; & humiliati clamant ad Dominum; & mittit ad eos Prophetam improperans. Angelus Domini venit ad Gedeon frumenta terentem, & mala quæ sibi acciderant enumerat; & audit Gedeon quod per se ipsum liberaturus esset Dominus Israelem. De sacrificio oblato: & dixit Dominus ad eum nocte, ut destructa ara Baal, & luco exciso, de tauro septenario patris tui offerat sacrificium. De conventu, & Madianitis. Gedeon, vellere posito in area, quærit signum. Dominus dixit ad eum: Multus est tecum populus. Ad aquas probantur, & trecenti viri probi inveniuntur; & jussu Domini descendit in castra, & audit somnium referentem de proventu belli. De Salmana & Zebee. De Oreb. De viris Soccoth, & de turre Phanuel, & CXX. millia occisorum. De inauribus aureis à Gedeon de præda postulatis; & de morte quieta ejusdem Gedeon.*

V. *Iterum peccaverunt filii Israel, & Abimelech naturalis Gedeon conspirat cum Sichimitis. Conductis vagis occidit septuaginta viros filios Gedeon, è quibus Jonatha minor absconditus, in posterum venit, & dicit super eos parabolam. De Gaal filio Hebed, qui cum fratribus suis transiit in Sichimam; & Zebul princeps civitatis mittit ad Abimelech occulte. Committunt prœlium. De turre Sichimorum, ubi fumo & igne mille homines perierunt. De populo Thebes, & turre in medio ejus firmissima, ad quam accedens Abimelech, jecit mulier fragmentum molæ, & occidit eum.*

VI. *Post Abimelech surrexit Thola: post eum Jaïr. Iterum peccaverunt filii Israel Deo, & traditi sunt Philistæis; & afflicti nimis clamaverunt ad Dominum dicentes: Peccavimus tibi. Similiter secundo, & misertus est illis. De Jephthe Galaadite constituto principe super Israel. Et legatos mittit ad Philisthiim. De voto ejus temerario. De victoria belli, & morte filiæ. De seditione in Ephraim. Post Jephthe surrexit Abessan, deinde Ahialon & Abdon. Rursum de peccato Israel.*

VII. *De Manuhe cui Angelus apparuit. De nativitate Samson, qui adultus accepit mulierem de filiabus Philisthiim. De leone occiso & favo mellis. Et proponit parabolam, quam uxor publicat: qua dimissa alteri traditur. Iratus Samson vulpes capit, & colligatis ignem supposuit, & segetes accendit. De maxilla asini mille viros occidit, & inde aqua ipsi sitienti processit. De muliere, & portis in Gaza. De Dalila, quæ eum accepit. Productus è carcere ut luderet, templum super eos unà secum dejecit.*

VIII. *De Micha, & mille centum argenteis. De sculptili & conflatili. De alio adolescente Bethleemita, qui factus est sacerdos in domo Micha. De filiis Dan euntibus Lachis auferentibus sacerdotem & idola. De Jonathan filio Gersan filii Moysi, sacerdote idoli.*

VIIII. *De Levita accipiente uxorem de Bethleem Juda, qua reversa in domum patris, vir ejus sequutus grate suscipitur. De lætitia eorum, & itinere. De hominibus Gabaa Benjamin iniquis, qui virum appetunt ac mulierem. De abusa muliere, & fatigata, & mortua. De cadavere ejus diviso in duodecim partes, & misso per duodecim tribus. Pro hoc facto omnis populus congregatur; adversus tribum Benjamin bellum indicunt: semel & iterum superantur; tertio victores exsistunt. Pœnitentia ducti flentes dolent unam periisse tribum, ex qua sexcentis viris remanentibus consilium ineunt qualiter tribus quæ cecidit reparetur.*

Expliciunt Tituli libri Judicum.

INCIPIUNT BREVES LIBRI JUDICUM.

I. *Judas eligitur dux belli.*

II. *Increpat populum Dominus pro excessu idolorum.*

III. *Post obitum Josue fecerunt Israelitæ malum in conspectu Domini: quos tradidit inimicis suis in prædam.*

IIII. *Excitantur à Domino Judices ad liberationem Israel: etiam ipsos spreverunt; quibus reservavit gentes, ut in ipsis experiatur Israel.*

V. *Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit.*

VI. *Pro excessu idolorum captivati sunt à rege Chusan Mesopotamiæ.*

Digitized by Google

VII. *Item pro malis traduntur Eglon regi Moab: quem interfecit Aod in cœnaculo suo cum arte, interfectis etiam decem millibus Moabitarum: & quievit terra octoginta annis.*
VIII. *Samgar qui occidit sexcentos viros vomere.*
VIIII. *Constantia mulieris Jahel, quæ clavum infixit tempori Sisaræ. Sequitur canticum Barac & Debboræ.*
X. *Post excessus populi consuetos, apparuit Angelus Domini Gedeon, confortans ad prœliandum. Subvertit etiam Baal, & obtulit sacrificium Domino. Ipsius viri trecenti lamberunt aquas ut canes. Is postmodum excessit cum Israel.*
XI. *De regno Abimelech infirmo, qui moritur de fragmento petræ molæ.*
XII. *Regnum Jaïr.*
XIII. *Regnum Jephthe. Is occidit filiam suam, & fecit consuetudinem malam.*
XIIII. *Judex Abessan.*
XV. *Judex Manue: cujus filius famosus Samson.*
XVI. *Excessus Michæ.*
XVII. *De adolescente Levita agnito apud Micham, & revocato à tribu Dan in sacerdotium idoli.*
XVIII. *Vir Levites cui contigit nefas.*

Expliciunt Breves Libri Judicum.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI JUDICUM.

I. *Adonibesech fugiens comprehensus est, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum.*
II. *Habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat Cariath-Sepher, id est, civitas litterarum.*
III. *Filii Cinæi cognati Moysi ascenderunt de civitate palmarum cum filiis Juda.*
IIII. *Jebusæum habitatorem Jerusalem non deleverunt filii Benjamin.*
V. *Vocavitque urbem Luzam, quæ ita appellatur usque in præsentem diem.*
VI. *Aser non delevit habitatores Accho.*
VII. *Loquente Angelo Domini ad filios Israel, elevaverunt vocem suam & fleverunt.*
VIII. *Dimisit Josue populum, & abierunt filii Israel unusquisque in possessionem suam.*
VIIII. *Iratus Dominus contra Israel, tradidit eos in manus diripientium.*
X. *Iratus est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, non delebo gentes.*
XI. *Dimisit Dominus has nationes, & cito subvertere noluit.*
XII. *Hæ sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israelem.*
XIII. *Itaque filii Israel habitaverunt in medio Chananæorum.*
XIIII. *Liberator populi Othoniel filius Cenez.*
XV. *Liberator populi Aod filius Gera, filii Gemini, qui utraque manu utebatur pro dextra.*
XVI. *Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthæis sexcentos viros.*
XVII. *Erat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum.*
XVIII. *Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Balac in Cades.*
XVIIII. *Nuntiatum est Sisaræ, quod ascendisset Barac in montem Thabor.*
XX. *Egressa Jahel in occursum Sisaræ, dixit: Intra ad me Domine mi.*
XXI. *Canticum Debboræ quod cecinit cum Barac.*
XXII. *Filii Israel traditi sunt in manu Madian septem annis.*
XXIII. *Israel clamat ad Dominum auxilium postulans contra Madianitas.*
XXIIII. *Angelus Domini sedit sub quercu, quæ erat in Ephra.*
XXV. *Signum Gedeon postulat in vellere.*
XXVI. *De trecentis viris ad aquas probatis.*
XXVII. *Gedeon oravit Dominum narrante Madianita somnium proximo suo de pane subcineritio.*
XXVIII. *Trecenti viri hydrias confringentes, & tubis sonantes clamaverunt; gladius Domini, & Gedeonis.*
XXVIIII. *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se sede trucidabant.*
XXX. *Ephraim persequutus est Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon.*
XXXI. *Nonne melior est racemus Ephraim vindemiis Abiezer?*
XXXII. *Interrogavit Gedeon Zebee & Salmana de fratribus suis, quos occiderunt in Thabor.*
XXXIII. *Fuit Abimelech filius Jerobaal in Sichem ad fratres matris suæ.*
XXXIIII. *Loquutus est Jonathan viris Sichem similitudinem de oliva, & vite, & rubo.*
XXXV. *Jonathan dicit viris Sichem, si recte & absque peccato constituistis super vos regem Abimelech?*
XXXVI. *Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phoa.*
XXXVII. *Jaïr Galaadites judicavit Israel per viginti & duos annos.*
XXXVIII. *Dicit Dominus filiis Israel, non addam ultra vos liberare.*
XXXVIIII. *Fuit illo tempore Jephthe Galaadites vir fortissimus atque pugnator.*
XL. *Loquutus est Jephthe omnes sermones coram Domino in Maspha.*
XLI. *Jephthe votum filia vovit pro filiis Ammon.*
XLII. *Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos noluistis?*
XLIII. *Judicavit Israel Abessan de Bethleem, qui habuit triginta filios, & totidem filias.*
XLIIII. *Abialon Zabulonites judicavit Israel decem annis, mortuusque est ac sepultus in Zabulon.*
XLV. *Judicavit Israel Abdon filius Helel Pharatonites.*
XLVI. *Erat vir quidam de Sara & de stirpe Dan.*
XLVII. *Samson natus.*
XLVIII. *Samson dixit patri; hanc mulierem accipe mihi, quia placuit oculis meis.*
XLVIIII. *Spiritus Domini irruit in Samson, & dilaceravit leonem.*
L. *Samson sodalibus suis proposuit problema de favo mellis ab ore leonis sumto.*

Digitized by Google

LI. *De vulpibus quas Samson cepit.*
LII. *De maxilla, id est, mandibula asini.*
LIII. *De portis quas Samson in vertice montis tulit cum postibus & sera.*
LIIII. *De Dalila.*
LV. *Philisthæi lætantes per convivia, vocant Samson.*
LVI. *Michas matri suæ loquitur.*
LVII. *De filiis Dan.*
LVIII. *De Jonathan filio Gersan.*
LVIIII. *De Levita habitante in latere montis Ephraim.*

Explicitunt Capitula Libri Judicum.

INCIPIT
LIBER SOPHTIM,
id est,
JUDICUM.

I. Titulus. I. Brevis. Caput I. POST mortem Josue consuluerunt filii Israel Do- A minum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Dixitque Dominus: Judas ascendet: ecce tradidi terram in manus ejus. Et ait Judas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sorte mea, & pugna contra Chananæum, ut & ego pergam tecum in sorte tua. Et abiit cum eo Simeon. Ascenditque Judas, & tradidit Dominus Chananæum ac Pherezæum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum.
I. Capitulum. Inveneruntque Adoni-Bezec in Bezec, & pugnave- B runt contra eum, ac percusserunt Chananæum & Phærezeum. Fugit autem Adoni-Bezec: quem sequuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum. Dixitque Adoni-Bezec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Jerusalem, & ibi mortuus est. Oppugnantes ergo filii Juda Jerusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladii, tradentes cunctam in- C cendio civitatem. Et postea descendentes pugnaverunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus. Pergensque Judas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron, (cujus nomen fuit antiquitus Cariath-Arbe) percussit Sisai, & Ahiman, & Tholmai: atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat Cariath-Sepher, id est, civitas litterarum.
II. C. Dixitque Chaleb: Qui percusserit Cariath-Sepher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxo- D rem. Quumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Chaleb minor, dedit ei Axam filiam suam
a conjugem. Quam pergentem in itinere [a] monuit vir suus ut peteret à patre suo agrum: Quæ quum suspirasset sedens in asino, dixit ei Chaleb: Quid habes? At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Chaleb irriguum superius, & irri-
III. C. guum inferius. Filii autem Cinæi cognati Mosi, ascenderunt de civitate palmarum, cum filiis Juda, E in desertum sortis ejus, quod est ad meridiem Arad, & habitaverunt cum eo. Abiit autem Judas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis, Horma, id est, anathema. Cepitque Judas Gazam cum finibus suis, & Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis. Fuitque Dominus cum Juda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Dederuntque Chaleb Hebron, sicut dixerat Moses, qui delevit ex ea tres filios Enac.
Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non dele- IIII. C. verunt filii Benjamin: habitavitque Jebusæus cum filiis Benjamin in Jerusalem, usque in præsentem diem. Domus quoque Joseph ascendit in Beth-El, fuitque Dominus cum eis. Nam quum obsiderent urbem, quæ prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum civitatis, & faciemus tecum misericordiam. Qui quum ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladii: hominem autem illum, & omnem cognationem ejus, dimiserunt. Qui dimissus, abiit in terram Etthim, & ædificavit ibi
civitatem, Vocavitque eam Luzam: quæ ita ap- V. C.
pellatur usque in præsentem diem. Manasses quoque non delevit Beth-San, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Jeblaam, & Mageddo cum viculis suis, cœpitque Chananæus habitare cum eis. Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit. Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, sed habitavit cum eo. Zabulon non delevit habitatores Cetron, & Naalol: sed habitavit Chananæus in me-
dio ejus, factusque est ei tributarius. Aser quo- VI. C.
que non delevit habitatores Accho, & Sidonis, & Aalab & Achazib, & Alba, & Aphec, & Roob: habitavitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. Nephthali non delevit habitatores Beth-Semes & Beth-Anath: & habitavit inter Chananæum habitatorem terræ, fueruntque ei Bethsamitæ & Bethanitæ tributarii. Arctavitque Amorræus filios Dan in monte, nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent: habitavitque in monte Hares, quod interpretatur, testaceo, in Ailon & Salabim. Et aggravata est manus domus Joseph, factusque est ei tributarius. Fuit autem terminus Amorræi ab ascensu Scorpionis, petra, & superiora loca.
Ascenditque Angelus Domini de Galgal ad lo- II. B. Cap. 2. cum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in terram, pro qua juravi patribus vestris: & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum: ita dumtaxat ut

a Consule quæ supra diximus cap. 15. Josue col. 269. in notis littera, a.

Digitized by Google

non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ hujus, A
& aras eorum subverteretis: & noluistis audire vo-
cem meam: cur hoc fecistis? Quam ob rem nolui
VII. C. delere eos à facie vestra: ut habeatis hostes, & dii
eorum sint vobis in ruinam. Quumque loque-
retur Angelus Domini verba hæc ad omnes filios Is-
rael: elevaverunt vocem suam, & fleverunt. Et vo-
catum est nomen loci illius, Flentium, sive lacry-
marum: immolaveruntque ibi hostias Domino.
VIII. C. Dimisit ergo Josue populum, & abierunt filii Israel
unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent B
eam: servieruntque Domino cunctis diebus ejus, &
seniorum qui longo post eum vixerunt tempore, &
noverant omnia opera Domini quæ fecerat cum Is-
II. T. III. B. rael. Mortuus est autem Josue filius Nun, fa-
mulus Domini, centum & decem annorum, & sepe-
lierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnath-
Sare in monte Ephraim, à septemtrionali plaga mon-
tis Gaas. Omnisque illa generatio congregata est ad
patres suos: & surrexerunt alii, qui non noverant
Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Fece- C
runtque filii Israel malum in conspectu Domini, &
servierunt Baalim. Ac dimiserunt Dominum Deum
patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Ægypti:
& sequuti sunt deos alienos, deosque populorum,
qui habitabant in circuitu eorum, & adoraverunt
eos: & ad iracundiam concitaverunt Dominum, di-
a mittentes eum, & servientes [a] Baal & Astharoth.
VIIII. C. Iratusque Dominus contra Israel, tradidit eos in
manibus diripientium: qui ceperunt eos, & vendi-
derunt hostibus, qui habitabant per gyrum: nec po- D
tuerunt resistere adversariis suis: sed quoquumque
pergere voluissent, manus Domini erat super eos,
sicut loquutus est, & juravit eis: & vehementer af-
IIII. B. flicti sunt. Suscitavitque Dominus judices, qui
liberarent eos de vastantium manibus: sed nec illos
audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, &
adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quam in-
gressi fuerant patres eorum, & audientes mandata
Domini, omnia fecere contraria. Quumque Domi-
nus judices suscitaret, in diebus eorum flectebatur E
misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & li-
berabat eos de cæde vastantium. Postquam autem
b mortuus esset judex, revertebantur, & multo [b] ma-
jora faciebant quam fecerant patres eorum, sequen-
tes deos alienos, servientes eis, & adorantes illos.
Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissi-
X. C. mam, per quam ambulare consueverant. Iratus-
que est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum
fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum
patribus eorum, & vocem meam audire contempsit: F
& ego non delebo gentes, quas dimisit Josue, &
mortuus est: ut in ipsis experiar Israel, utrum cu-
V. B. stodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut cu-
stodierunt patres eorum, an non. Dimisit ergo
Dominus omnes has nationes, & cito subvertere no-
luit, nec tradidit in manus Josue.
XI. C. *Cap. 3.* Hæ sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut eru-
diret in eis Israelem, & omnes qui non noverant
bella Chananæorum: ut postea discerent filii eorum G
certare cum hostibus, & habere consuetudinem prœ-
liandi: quinque satrapas Philisthinorum, omnem-
que Chananæum, & Sidonium, atque Evæum, qui
habitabat in monte Libano, de monte Baal-Her-
mon usque ad introitum Emath. Dimisitque eos, ut
in ipsis experiretur Israelem, utrum audiret man-
data Domini quæ præceperat patribus eorum per
manum Mosi, an non. Itaque filii Israel habita- VI. B.
verunt in medio Chananæi, & Hetthæi, & Amor- XII. C.
ræi, & Pherezæi, & Evæi, & Jebusæi: & duxerunt
uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum
tradiderunt, & servierunt diis eorum. Feceruntque
malum in conspectu Domini, & obliti sunt Dei sui,
servientes Baalim & Astharoth. Iratusque Dominus
contra Israel, tradidit eos in manus Chusan-Rasa-
thaim regis Mesopotamiæ, servieruntque ei octo an-
nis. Et clamaverunt ad Dominum: qui suscita- XIII. C.
vit eis salvatorem, & liberavit eos, Othoniel videli-
cet filium Cenez, fratrem Chaleb minorem: fuit-
que in eo Spiritus Domini, & judicavit Israel. Egres-
susque est ad pugnam & tradidit Dominus in manu
ejus Chusan-Rasathaim regem Syriæ, & oppressit
eum. Quievitque terra quadraginta annis, & mor-
tuus est Othoniel filius Cenez. Addiderunt au- III. T.
tem filii Israel facere malum in conspectu Domini: VII. B.
qui confortavit adversum eos Eglon regem Moab:
quia fecerunt malum in conspectu ejus. Et copula-
vit ei filios Ammon, & Amalec, abiitque & percus-
sit Israel, atque possedit urbem Palmarum. Servie-
runtque filii Israel Eglon regi Moab decem & octo
annis. Et postea clamaverunt ad Dominum: qui XIIII. C.
suscitavit eis salvatorem vocabulo [c] Aod, filium Ge- c
ra, filii Jemini, qui utraque manu utebatur pro dex-
tera. Miseruntque filii Israel per illum munera Eglon
regi Moab. Qui fecit sibi gladium ancipitem, ha-
bentem in medio capulum longitudinis palmæ ma-
nus, & accinctus est eo subter sagum in dextro fe-
more. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat
autem Eglon crassus nimis. Quumque obtulisset ei
munera, prosequutus est socios, qui cum eo ve-
nerant. Et reversus de Galgalis, ubi erant idola, di-
xit ad regem: Verbum secretum habeo ad te ô rex.
Et ille imperavit silentium: egressisque omnibus qui
circa eum erant, ingressus est Aod ad eum: sede-
bat autem in æstivo cœnaculo solus, dixitque: Ver-
bum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de thro-
no. Extenditque Aod manum sinistram, & tulit
sicam de dextro femore suo, infixitque eam in ven-
tre ejus tam valide, ut capulus ferrum sequeretur
in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec
eduxit gladium, sed ita ut percusserat, reliquit in
corpore: statimque per secreta naturæ alvi sterco-
ra proruperunt. Aod autem clausis diligentissime
ostiis cœnaculi, & obfirmatis sera, per posticam
egressus est. Servique regis ingressi viderunt clausas
fores cœnaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat al-
vum in æstivo cubiculo. Exspectantesque diu donec
erubescerent, & videntes quod nullus aperiret, tu-
lerunt clavem: & aperientes invenerunt dominum
suum in terra jacentem mortuum. Aod autem,
dum illi turbarentur, effugit, & pertransiit locum
idolorum, unde reversus fuerat. Venitque in Sei-
rath: & statim insonuit buccina in monte Ephraim:
descenderuntque cum eo filii Israel, ipso in fronte
gradiente. Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradi-
dit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in ma-
nus nostras. Descenderuntque post eum, & occu-
paverunt vada Jordanis quæ transmittunt in Moab:

a Canon legit in plurali, *Baalim;* Hebræus tamen & LXX. legunt in singulari, *servientes Baal.*

b Sic MSS. omnes: editi, *multo pejora;* sed unus est sensus, sive *majora*, sive *pejora* legamus.

c Non solùm *Aod*, sed *Aod inclytum filium Gera*, legunt MSS. aliquot recentiores libri cum Canone Heb. verit. Certum est autem illud, *inclytum*, nihil aliud esse præter interpretationem nominis *Aod*, quæ errore librariorum fluxit è margine in sacrum contextum.

&

Digitized by Google

& non dimiserunt transire quemquam: sed percusse- A
runt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos & fortes viros. Nullus eorum evadere potuit. Humiliatusque est Moab die illo sub manu Israel: & quievit terra octoginta annis.
VIII. B. XV. C. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthim sexcentos viros vomere: & ipse quoque defendit Israel.
VIIII. B. Cap. 4. Addideruntque filii Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, & tradidit illos Dominus in manus Jabin regis Chanaan, qui regnavit in B
Asor: habuitque ducem exercitus sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in Aroseth gentium. Clamaveruntque filii Israel ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos
XVI. C. vehementer oppresserat eos. Erat autem Debbora prophetis uxor Laphidoth, quæ judicabat populum in illo tempore. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Beth-El in monte Ephraim: ascendebantque ad eam filii Israel in omne judicium. Quæ misit & vocavit Barac filium C
Abinoem de Cedes Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, vade, & duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali, & de filiis Zabulon: ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Jabin, & currus ejus, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire, non pergam. D
Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice tibi victoria non reputabitur, quia in manu mu-
XVII. C. lieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes. Qui, accitis Zabulon & Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo. Aber autem Cinæus recesserat quondam à cæteris Cinæis fratribus suis filiis Jobab, cognati Mosi: & tetenderat tabernacula usque ad vallem, quæ voca-
XVIII. C. batur Sennim, & erat juxta Cedes. Nuntiatum- E
que est Sisaræ, quod ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor. Et congregavit nongentos falcatos currus, omnemque exercitum de Aroseth gentium ad torrentem Cison. Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo. Perterruitque Dominus Sisaram, & omnes currus ejus, universamque multitudinem, in ore gladii, ad con- F
spectum Barac: in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, & Barac persequeretur fugientes currus & exercitum, usque ad Aroseth gentium, & omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Jahel uxoris Aber Cinæi. Erat enim pax inter Jabin regem Azor, & domum Aber Cinæi.
XVIIII. C. Egressa igitur Jahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum: Intra ad me domine mi: intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, & opertus ab ea pal- G
lio, dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia valde sitio. Quæ aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi: & quum venerit aliquis interrogans te, & dicens: Numquid hîc est aliquis? Respondebis: Nullus est. Tulit itaque Jahel uxor Aber clavum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondite & cum silentio, posuit supra tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti socians defecit, & mortuus est. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaque Jahel in occursum ejus, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui quum intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuum, & clavum infixum in tempore ejus. Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin regem Chanaan coram filiis Israel: qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Jabin regem Chanaan, donec delerent eum.

Cecineruntque Debbora & Barac filius Abinoëm XX. C.
in illo die, dicentes: Cap. 5.

Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad
periculum,
benedicite Domino.
Audite reges, percipite auribus principes:
Ego sum, ego sum quæ Domino canam,
psallam Domino Deo Israel.
Domine quum exires de Seïr,
& transires per regiones Edom,
Terra mota est, cœlique ac nubes stillaverunt aquis.
Montes fluxerunt à facie Domini,
& Sinai à facie Domini Dei Israel.
In diebus Samgar filii Anath,
in diebus Jahel, quieverunt semitæ:
& qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per
calles devios.
Cessaverunt fortes in Israel, & quieverunt:
donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel.
Nova bella elegit Dominus,
& portas hostium ipse subvertit:
Clypeus & hasta si apparuerint
in quadraginta millibus Israel.
Cor meum diligit principes Israel,
qui propria voluntate obtulistis vos discrimini,
benedicite Domino.
Qui ascenditis super nitentes asinos,
& sedetis in judicio,
& ambulatis in via, loquimini.
Ubi collisi sunt currus, & hostium est suffocatus
exercitus,
ibi narrentur justitiæ Domini
& clementia in fortes Israel.
Tunc descendit populus Domini ad portas,
& obtinuit principatum.
Surge, surge Debbora,
surge, surge, & loquere canticum:
Surge Barac,
& apprehende captivos tuos fili Abinoëm.
Salvatæ sunt reliquiæ populi,
Dominus in fortibus dimicavit.
Ex Ephraim delevit eos in Amalec,
& post eum ex Benjamin in populos tuos ô Amalec:
De Machir principes descenderunt,
& de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.
Duces Issachar fuere cum Debbora,
& Barac vestigia sunt sequuti,
qui quasi in præceps ac barathrũ se discrimini dedit.
Diviso contra se Ruben,
magnanimorum reperta contentio est.
Quare habitas inter duos terminos,
ut audias sibilos gregum?
Diviso contra se Ruben,
magnanimorum reperta contentio est.
Galaad trans Jordanem quiescebat,
& Dan vacabat navibus:

Digitized by Google

Aser habitabat in littore maris,
& in portubus morabatur.
Zabulon vero & Nephthali obtulerunt animas suas morti
in regione Merome.
Venerunt reges & pugnaverunt,
pugnaverunt reges Chanaan,
in Thanach juxta aquas Mageddo,
& tamen nihil tulere prædantes.
De cœlo dimicatum est contra eos:
stellæ manentes in ordine & cursu suo,
adversum Sisaram pugnaverunt.
Torrens Cison traxit cadavera eorum,
torrens Cadumim, torrens Cison:
conculca anima mea robustos.
Ungulæ equorum ceciderunt,
fugientibus impetu,
& per præceps ruentibus fortissimis hostium.
Maledicite terræ Meroz, dixit Angelus Domini:
maledicite habitatoribus ejus,
quia non venerunt ad auxilium Domini,
in adjutorium fortissimorum ejus.
Benedicta inter mulieres Jahel uxor Aber Cinæi,
benedicatur in tabernaculo suo.
Aquam petenti lac dedit,
& in phiala principum obtulit butyrum.
Sinistram manum misit ad clavum,
& dexteram ad fabrorum malleos,
Percussitque Sisaram quærens in capite vulneri locum,
& tempus valide perforans.
Inter pedes ejus ruit:
defecit, & mortuus est.
Ante pedes illius volvebatur,
& jacebat exanimis & miserabilis.
Per fenestram prospiciens ululabat mater ejus:
& de cœnaculo loquebatur.
Cur moratur regredi currus ejus?
quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?
Una sapientior cæteris uxoribus ejus,
hæc socrui verba respondit:
Forsitan nunc dividit spolia,
& pulcherrima feminarum eligitur ei:
Vestes diversorum colorum Sisaræ traduntur in prædam,
& supellex varia ad ornanda colla congeritur.
Sic pereant omnes inimici tui Domine:
qui autem diligunt te,
sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

XXI. C. Quievitque terra per quadraginta annos.

IIII. T. X. B. *Cap. 6.* Fecerunt autem filii Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. Quumque sevisset Israel, ascendebat Madian & Amalec, cæterique orientalium nationum: & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant usque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oves, non boves, non asinos. Ipsi enim & universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum universa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant devastantes. Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian.

XXII. C. Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad eos virum prophetam, & loquutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel:

A Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi de domo servitutis, & liberavi de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: ejecique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum. Et dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorræorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam. Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra & pertinebat ad Joas patrem familiæ Ezri. XXIII. C.
Quumque Gedeon filius ejus excuteret atque pur-
B garet frumenta in torculari, ut fugeret Madian, apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortissime. Dixitque ei Gedeon: Obsecro, domine mi, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres nostri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos, & tradidit in manu Madian. Respexitque ad eum Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian: scito
C quod miserim te. Qui respondens ait: Obsecro, domine mi, in quo liberabo Israel? ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum: & percuties Madian quasi unum virum. Et ille: Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum quod tu sis qui loqueris ad me. Ne recedas hinc, donec revertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit: Ego præstolabor adventum tuum. Ingressus est itaque Gedeon & coxit
D hœdum, & de farinæ modio azymos panes: carnesque ponens in canistro, & jus carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei. Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes & panes azymos, & pone supra petram illam, & jus desuper funde. Quumque fecisset ita, extendit Angelus Domini summitatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & azymos panes, ascenditque ignis de petra, & carnes azymosque panes consumsit: Angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus. Vidensque
E que Gedeon, quod esset Angelus Domini, ait: Heu mihi Domine Deus: quia vidi Angelum Domini facie ad faciem. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne timeas, non morieris. Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud, Domini pax, usque in præsentem diem. Quumque adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri, nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quæ est patris tui: & nemus, quod circa aram est,
F succide: & ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ hujus, super quam sacrificium ante posuisti: tollesque taurum secundum, & offeres holocaustum super lignorum struem, quæ de nemore succideris. Assumtis igitur Gedeon decem viris de servis suis, fecit sicut præceperat Dominus. Timens autem domum patris sui, & homines illius civitatis, per diem facere noluit, sed omnia nocte complevit. Quumque surrexissent viri oppidi ejus mane, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, &
G taurum alterum impositum super altare, quod tunc ædificatum erat. Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Quumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Joas fecit hæc omnia. Et dixerunt ad Joas: Produc filium tuum, ut moriatur: quia destruxit aram Baal, & succidit nemus. Quibus ille respondit: Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? qui adversarius est ejus, moriatur

Digitized by Google

antequam lux crastina veniat: si Deus est, vindicet A
se de eo, qui suffodit aram ejus. Ex illo die voca-
tus est Gedeon, Jerobaal, eo quod dixisset Joas: Ul-
ciscatur se Baal de eo, qui suffodit altare ejus. Igi-
tur omnis Madian, & Amalec, & orientales populi
congregati sunt simul: & transeuntes Jordanem, ca-
strametati sunt in valle Jezrael. Spiritus autem Do-
mini induit Gedeon, qui clangens buccina convo-
cavit domum Abiezer, ut se sequeretur. Misitque
nuntios in universum Manassen, qui & ipse sequu-
tus est eum: & alios nuntios in Aser & Zabulon & B
XXIIII. C. Nephthali, qui occurrerunt ei. Dixitque Ge-
deon ad Deum: Si salvum facis per manum meam
Israel, sicut loquutus es, ponam hoc vellus lanæ in
area: si ros in solo vellere fuerit: & in omni terra
siccitas, sciam quod per manum meam, sicut loqu-
tus es, liberabis Israel. Factumque est ita. Et de
nocte consurgens, expresso vellere, concham rore
complevit. Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur
furor tuus contra me si adhuc semel tentavero, si-
gnum quærens in vellere. Oro ut solum vellus sic- C
cum sit, & omnis terra rore madens. Fecitque Deus
nocte illa ut postulaverat: & fuit siccitas in solo vel-
lere, & ros in omni terra.
Cap. 7. Igitur Jerobaal qui & Gedeon, de nocte consur-
gens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem
qui vocatur Harod. Erant autem castra Madian in
valle ad septemtrionalem plagam collis excelsi. Di-
xitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est po-
pulus, nec tradetur Madian in manus ejus: ne glo-
rietur contra me Israel, & dicat: Meis viribus libe- D
ratus sum. Loquere ad populum, & cunctis audien-
tibus prædica: Qui formidolosus & timidus est, re-
vertatur. Recesseruntque de monte Galaad, & re-
versi sunt de populo viginti duo millia virorum, &
XXV. C. tantum decem millia remanserunt. Dixitque Do-
minus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc
eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixe-
ro tibi ut tecum vadat, ipse pergat: quem ire pro-
hibuero ipse revertatur. Quumque descendisset po-
pulus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lin- E
gua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere,
separabis eos seorsum: qui autem curvatis genibus
biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque nume-
rus eorum qui manu ad os projiciente aquas lam-
buerant, trecenti viri: omnis autem reliqua multi-
tudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Ge-
deon: In trecentis viris qui lambuerunt aquas, li-
berabo vos, & tradam Madian in manu tua: Omnis
autem reliqua multitudo revertatur in locum suum.
Sumtis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem F
reliquam multitudinem abire præcepit ad taberna-
cula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini de-
dit. Castra autem Madian erant subter in valle. Ea-
dem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descen-
de in castra: quia tradidi eos in manu tua. Sin au-
b. tem solus ire formidas, descendat tecum " Phura
puer tuus. Et quum audieris quid loquantur, tunc
confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium
b. castra descendes. Descendit ergo ipse & " Phura puer
ejus in partem castrorum, ubi erant armatorum vi- G
giliæ. Madian autem & Amalec, & omnes orienta-
les populi, fusi jacebant in valle, ut locustarum mul-
titudo: cameli quoque innumerabiles erant, sicut
arena quæ jacet in littore maris. Quumque venisset
Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: &

in hunc modum referebat quod viderat: Vidi XXVI. C.
somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius pa-
nis ex hordeo volvi, & in Madian castra descende-
re: quumque pervenisset ad tabernaculum, percus-
sit illud, atque subvertit, & terræ funditus coæqua-
vit. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc
aliud, nisi gladius Gedeonis filii Joas viri Israelitæ:
tradidit enim Deus in manus ejus Madian & omnia
castra ejus. Quumque audisset Gedeon somnium, &
interpretationem ejus, adoravit: & reversus ad ca-
stra Israel, ait: Surgite, tradidit enim Dominus in
manus nostras castra Madian. Divisitque trecentos
viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eo-
rum, lagenasque vacuas ac lampadas in medio lage-
narum. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis,
hoc facite: ingrediar partem castrorum, & quod fe-
cero sectamini. Quando personuerit tuba in manu
mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite
& conclamate, Domino & Gedeoni. Ingressusque
Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in par-
tem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ, &
custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere,
& complodere inter se lagenas. Quumque per XXVII. C.
gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hy-
drias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lam-
padas, & dextris sonantes tubas, clamaveruntque:
Gladius Domini & Gedeonis: stantes singuli in loco
suo per circuitum castrorum hostium. Omnia ita-
que castra turbata sunt, & vociferantes, ululantes-
que fugerunt: & nihilominus insistebant trecenti
viri buccinis personantes. Immisitque Dominus XXVIII. C.
gladium in omnibus castris, & mutua se cæde trun-
cabant, fugientes usque ad Beth-Seta, & crepidi-
nem Abel-Meüla in Tebbath. Conclamantes au-
tem viri Israel de Nephthali, & Aser, & omni Ma-
nasse, persequebantur Madian. Misitque Gedeon
nuntios in omnem montem Ephraim, dicens: De-
scendite in occursum Madian, & occupate aquas
usque Beth-Bara, atque Jordanem. Clamavitque
omnis Ephraim, & præoccupavit aquas usque Beth-
Bara, atque Jordanem. Apprehensosque duos viros
Madian, Oreb & Zeb, interfecit Oreb in Petra
Oreb, Zeb vero in Torculari Zeb. Et perse- XXVIIII. C.
quuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes
ad Gedeon ᵃ de contra fluenta Jordanis. a
Dixeruntque ad eum viri Ephraim: Quid est hoc Cap. 8.
quod facere voluisti, ut non nos vocares, quum ad
pugnam pergeres contra Madian? jurgantes forti-
ter, & prope vim inferentes. Quibus ille respondit:
Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis?
Nonne melior est racemus Ephraim, vindemiis XXX. C.
Abiezer? In manus vestras tradidit Dominus prin-
cipes Madian, Oreb & Zeb: quid tale facere po-
tui, quale vos fecistis? Quod quum loquutus esset,
requievit spiritus eorum, quo tumebant contra eum.
Quumque venisset Gedeon ad Jordanem, transivit
eum cum trecentis viris qui secum erant: & præ las-
situdine, fugientes persequi non poterant. Dixitque
ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui
mecum est, quia valde defecerunt: ut possimus per-
sequi Zebee & Salmana reges Madian. Responde-
runt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum
Zebee & Salmana in manu tua sunt, & idcirco po-
stulas ut demus exercitui tuo panes. Quibus ille ait:
Quum ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana
in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis

a In Hebræo est מעבר לירדן, *meever Laijarden*; quod Septuaginta ἀπὸ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, sive ut in MS. Alexandrino ἐκ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, id est, *de-trans Jordanem*, transtulerunt. Canon, *contra fluenta Jordanis*. At Hieronymus particulam *de* supplendam monuit nos lib. de locis Hebraïcis. *Meeber*, inquit, *pro quo Aquila transtulit*, ἀπὸ πέραν; *Symmachus* ἐξεναντίας, *id est*, *trans vel de contra*. Alii MSS. Bibliorum legunt, *trans*.

Digitized by Google

tribulisque deserti. Et inde conscendens, venit in A
Phanuel: loquutusque est ad viros ejus loci similia.
Cui illi responderunt, sicut responderant viri Soc-
coth. Dixit itaque & eis: Quum reversus fuero vi-
ctor in pace, destruam turrem hanc. Zebee autem
& Salmana requiescebant cum omni exercitu suo.
Quindecim enim millia viri remanserant ex omni-
bus turmis orientalium populorum cæsis centum vi-
ginti millibus bellatorum & educentium gladium.
Ascendensque Gedeon per viam eorum qui in ta-
bernaculis morabantur, ad orientalem partem No- B
be & Jegbaa, percussit castra hostium, qui securi
erant, & nihil adversi suspicabantur. Fugeruntque
Zebee & Salmana, quos persequens Gedeon com-
prehendit, turbato omni exercitu eorum. Rever-
tensque de bello ante solis ortum, apprehendit pue-
rum de viris Soccoth: interrogavitque eum nomi-
na principum & seniorum Soccoth, & descripsit
septuaginta septem viros. Venitque ad Soccoth, &
dixit eis: En Zebee & Salmana, super quibus ex-
probrastis mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee & C
Salmana in manibus tuis sunt, & idcirco postulas ut
demus viris, qui lassi sunt & defecerunt, panes. Tu-
lit ergo seniores civitatis & spinas deserti ac tribu-
los, & contrivit cum eis, atque comminuit viros Soc-
coth. Turrem quoque Phanuel subvertit, occisis ha-
XXXI. C. bitatoribus civitatis. Dixitque ad Zebee & Sal-
mana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Tha-
bor? Qui responderunt: similes tui, & unus ex eis
quasi filius regis. Quibus ille ait: Fratres mei fue-
runt, filii matris meæ. Vivit Dominus, quia si ser- D
vassetis eos, non vos occiderem. Dixitque Jether
primogenito suo: Surge, & interfice eos. Qui non
eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer
erat. Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu surge, &
irrue in nos: quia juxta ætatem robur est hominis.
Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee & Salmana:
& tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium
camelorum decorari solent. Dixeruntque omnes viri
Israel ad Gedeon: Dominare nostri tu, & filius tuus,
& filius filii tui: quia liberasti nos de manu Madian. E
Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec domi-
nabitur in vos filius meus, sed dominabitur Domi-
nus. Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo à
vobis: Date mihi inaures ex præda vestra. Inaures
enim aureas Ismaelitæ habere consueverant. Qui re-
sponderunt: Libentissime dabimus. Expandentesque
super terram pallium, projecerunt in eo inaures de
præda: & fuit pondus postulatarum inaurium, mille
septingenti auri sicli, absque ornamentis, & moni-
libus, & veste purpurea, quibus Madian reges uti F
soliti erant, & præter torques aureas camelorum.
Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in
civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israel in
eo, & factum est Gedeoni & omni domui ejus in
ruinam. Humiliatus est autem Madian coram filiis
Israel, nec potuerunt ultra elevare cervices: sed
quievit terra per quadraginta annos, quibus præ-
XI. B. fuit Gedeon. Abiit itaque Jerobaal filius Joas,
& habitavit in domo sua: habuitque septuaginta fi-
lios, qui egressi sunt de femore ejus: eo quod plu- G
res haberet uxores. Concubina autem illius, quam
habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abi-
melech. Mortuusque est Gedeon filius Joas in sene-
ctute bona, & sepultus in sepulcro Joas patris sui in
V. T. Ephra de familia Ezri. Postquam autem mortuus
est Gedeon, aversi sunt filii Israel, & fornicati sunt
cum Baalim. Percusseruntque cum Baal fœdus, ut

esset eis in deum: nec recordati sunt Domini Dei
sui, qui eruit eos de manibus omnium inimicorum
suorum per circuitum: nec fecerunt misericordiam
cum domo Jerobaal Gedeon, juxta omnia bona quæ
fecerat Israeli.
Abiit autem Abimelech filius Jerobaal in Sichem XXXII.
ad fratres matris suæ, & loquutus est ad eos, & ad C.
omnem cognationem domus patris matris suæ, di- Cap. 9.
cens: Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vo-
bis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri
omnes filii Jerobaal, an ut dominetur vobis unus vir?
simulque considerate, quia os vestrum & caro ve-
stra sum. Loquutique sunt fratres matris ejus de eo
ad omnes viros Sichem universos sermones istos, &
inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes:
Frater noster est. Dederuntque illi septuaginta pon-
do argenti de fano Baal-Berith. Qui conduxit sibi ex
eo viros inopes & vagos, sequutique sunt eum. Et
venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fra-
tres suos filios Jerobaal septuaginta viros, super la-
pidem unum; remansitque Joatham filius Jerobaal
minimus, & absconditus est. Congregati sunt autem
omnes viri Sichem, & universæ familiæ urbis Mel-
lo: abieruntque & constituerunt regem Abimelech,
juxta quercum quæ stabat in Sichem. Quod XXXIII.
quum nuntiatum esset Joatham, ivit, & stetit in ver- C.
tice montis Garizim: elevataque voce clamavit, &
dixit: Audite me viri Sichem, ita ut audiat vos Deus.
Ierunt ligna, ut ungerent super se regem: dixerunt-
que olivæ: Impera nobis. Quæ respondit: Numquid
possum deserere pinguedinem meam, qua & dii
utuntur & homines, & venire ut inter ligna promo-
vear? Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni,
& super nos regnum accipe. Quæ respondit eis:
Numquid possum deserere dulcedinem meam, fru-
ctusque suavissimos, & ire ut inter cætera ligna pro-
movear? Loquutaque sunt ligna ad vitem: Veni, &
impera nobis. Quæ respondit: Numquid possum
deserere vinum meum, quod lætificat Deum & ho-
mines, & inter ligna cætera commoveri? Dixerunt-
que omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera su-
per nos. Quæ respondit eis. Si vere me regem vo-
bis constituitis, venite, & sub umbra mea requie-
scite. Si autem non vultis, egrediatur ignis de rha-
mno, & devoret cedros Libani. Nunc igitur, si XXXIIII.
recte & absque peccato constituistis super vos re- C.
gem Abimelech, & bene egistis cum Jerobaal, &
cum domo ejus, & reddidistis vicem beneficiis ejus,
qui pugnavit pro vobis, & animam suam dedit peri-
culis, ut erueret vos de manu Madian, qui nunc sur-
rexistis contra domum patris mei, & interfecistis fi-
lios ejus septuaginta viros super unum lapidem, &
constituistis regem Abimelech filium ancillæ ejus su-
per habitatores Sichem, eo quod frater vester sit: si
ergo recte & absque vitio egistis cum Jerobaal, & do-
mo ejus, hodie lætemini in Abimelech, & ille læte-
tur in vobis. Sin autem perverse: egrediatur ignis
ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum
Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de
oppido Mello, & devoret Abimelech. Quæ quum
dixisset, fugit, & abiit in Bera: habitavitque ibi me-
tu Abimelech fratris sui. Regnavit itaque Abime-
lech super Israel tribus annis. Misitque Dominus spi-
ritum pessimum inter Abimelech & habitatores Si-
chem: qui cœperunt eum detestari, & scelus inter-
fectionis septuaginta filiorum Jerobaal, & effusio-
nem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem
suum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum

adjuverant. Posueruntque insidias adversus eum in A montium summitate: & dum illius præstolarentur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus. Nuntiatumque est Abimelech. Venit autem Gaal filius Ebed cum fratribus suis, & transivit in Sichimam. Ad cujus adventum erecti habitatores Sichem, egressi sunt in agros, vastantes vineas, uvasque calcantes: & factis cantantium choris, ingressi sunt fanum dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech. Et dixit Gaal filius Ebed: Quis est Abimelech, & quæ est Sichem, B ut serviamus ei? numquid non est filius Jerobaal, & constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sichem? Cur igitur serviemus ei? utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni. Zebul enim princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal filii Obed, iratus est valde, & misit clam ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat C adversum te civitatem. Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro: & primo mane oriente sole, irrue super civitatem. Illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei quod potueris. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias juxta Sichimam in quattuor locis. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ civitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. Quumque vidisset populum Gaal, dixit D ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi hominum capita, & hoc errore deciperis. Rursusque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terræ descendit, & unus cuneus venit per viam quæ respicit quercum. Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris: Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonne iste est populus, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abi- E melech, qui persequutus est eum fugientem, & in urbem compulit: cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis: & Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal & socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod quum nuntiatum esset Abimelech, tulit exercitum suum, & divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quod egrederetur populus de civitate, surrexit, & irruit in eos cum cuneo suo, oppugnans, F & obsidens civitatem: duæ autem turmæ palantes per campum adversarios persequebantur. Porro Abimelech omni illo die oppugnabat urbem, quam cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsaque destructa, ita ut sal in ea dispergeret. Quod quum audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat valde munitus. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, ascendit in montem G Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi, præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, cito facite. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt; atque ita factum est, ut fumo & igne mille hominum necarentur, viri pariter ac mulieres, habitatorum turris Sichem. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu. Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam confugerant viri simul ac mulieres, & omnes principes civitatis, clausa firmissime janua, & super turris tectum stantes per propugnacula. Accedensque Abimelech juxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur: Et ecce mulier una fragmen molæ desuper jaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum ejus. Qui vocavit cito armigerum suum, & ait ad eum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne forte dicatur quod à femina interfectus sim. Qui jussa perficiens, interfecit eum. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reversi sunt ad sedes suas: & reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Joatham filii Jerobaal. XXXV. C.

Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in [a] Samir montis Ephraim: & judicavit Israelem viginti & tribus annis, mortuusque ac sepultus est in Samir. VI. T. XXXVI. C. Cap. 10. a Huic successit Jaïr Galaadites, qui judicavit Israel per viginti & duos annos, habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus appellatæ sunt Havoth-Jair, id est, oppida Jair, usque in præsentem diem, in terra Galaad. Mortuusque est Jair, ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon. XII. B. XXXVII. C. Filii autem Israel peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conspectu Domini, & servierunt idolis, Baalim & Astharoth, & diis Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum Ammon & Philisthim: dimiseruntque Dominum, & non colebant eum. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthim & filiorum Ammon. Afflictique sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo, omnes qui habitabant trans Jordanem in terra Amorræi, qui est in Galaad: in tantum, ut filii Ammon, Jordane transmisso, vastarent Judam & Benjamin & Ephraim: afflictusque est Israel nimis. Et clamantes ad Dominum, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Deum nostrum, & servivimus Baalim. Quibus loquutus est Dominus: Numquid non Ægyptii & Amorræi, filiique Ammon & Philisthim, Sidonii quoque & Amalec & Chanaan, oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum? Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos: XXXVIII. C. Idcirco non addam ut ultra vos liberem: ite, & invocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiæ. Dixeruntque filii Israel ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantum nunc libera nos. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, & servierunt Domino: qui doluit super miseriis eorum. Itaque filii Ammon conclamantes in Galaad fixere tentoria; contra quos congregati filii Israel, in Maspha castrametati sunt. Dixeruntque principes Galaad sin-

a Non *Samir*, sed *Sanir* legimus in Canone & aliis MSS. codicibus. Id vitii fortè inductum est à librariis, qui supra Deuteronomii cap. 3. col. 206. sub littera B, nomen *Sanir* legerant. Præterquam quod error inolevit apud exscriptores Latinos, ut *m* scribant pro *n*, & *n* pro *m*. Hieronymus libro nominum Hebraicorum habet *Samir*.

* h. Non habet. guli ad proximos suos: Qui primus * è nobis] contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

XIII. B. XXXVIIII. C. Cap. 11. Fuit illo tempore Jephthe Galaadites, vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios: qui postquam creverant, ejecerunt Jephthe, dicentes: Heres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre generatus es. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in terra Tob: congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebantur. In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israel. Quibus acriter instantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Jephthe de terra Tob: dixeruntque ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, & ejecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi? Dixeruntque principes Galaad ad Jephthe: Ob hanc igitur caussam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad. Jephthe quoque dixit eis: Si vere venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero princeps vester? Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus. Abiit itaque Jephthe cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui.

XL. C. Loquutusque est Jephthe omnes sermones suos coram Domino in Maspha. Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam? Quibus ille respondit: Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto, à finibus Arnon usque Jebboc atque Jordanem: nunc igitur cum pace redde mihi eam. Per quos rursum mandavit Jephthe, & imperavit eis ut dicerent regi Ammon: Hæc dicit Jephthe: Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon: sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad mare Rubrum, & venit in Cades. Misitque nuntios ad regem Edom, dicens: Dimitte me ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque & ad regem Moab, qui & ipse transitum præbere contemsit: Mansit itaque in Cades, & circumivit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque contra orientalem plagam terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confinium est terræ Moab. Misit itaque Israel nuntios ad Seon regem Amorræorum, qui habitabat in Esebon, & dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium. Qui & ipse Israel verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine congregata, egressus est contra eum in Jessa, & fortiter resistebat. Tradiditque eum Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit omnem terram Amorræi habitatoris regionis illius, & universos fines ejus, de Arnon usque Jebboc, & de solitudine usque ad Jordanem. Dominus ergo Deus Israel subvertit Amorræum, pugnante contra illum populo suo Israel, & tu nunc vis possidere terram ejus? Nonne ea quæ possidet Chamos Deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem: nisi forte melior es Balac filio Sepphor rege Moab: aut docere potes, quod jurgatus sit contra Israel, & pugnaverit contra eum, quando habitavit in Esebon, & viculis ejus, & in Aroër, & villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem, per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis? Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter hujus diei, inter Israel & inter filios Ammon. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephthe, quæ per nuntios mandaverat. Factus est ergo super Jephthe Spiritus Domini, & circumiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon, votum vovit Domino, dicens: [a] Si tradideris filios Ammon in manus meas, quiqumque primus fuerit egressus " fores domus meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. XLI. C. " aliter, de foribus Transivitque Jephthe ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manus ejus. Percussitque ab Aroër usque dum venias in Mennith, viginti civitates, & usque ad Abel, quæ est vineis consita, plagâ magnâ nimis. Humiliatique sunt filii Ammon à filiis Israel. Revertenti autem Jephthe in Maspha domum suam, occurrit unigenita filia cum tympanis & choris. Non enim habebat alios liberos. Qua visa, scidit vestimenta sua, & ait: Heu, filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodquumque pollicitus es, concessa tibi ultione atque victoria de hostibus tuis. Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi præsta quod te deprecor: Dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Quumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, & fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbuit in Israel, & consuetudo servata est: ut post anni circulum conveniant in unum filiæ Israel, & plangant filiam Jephthe Galaaditæ diebus quattuor.

XLII. C. Cap. 12. Ecce autem in Ephraim orta seditio est: nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephthe: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur incendemus te & domum tuam. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: vocavique vos, ut mihi præberetis auxilium, & facere noluistis. Quod cernens posui in manibus meis animam meam, transivique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversum me consurgatis in prœlium? Vocatis itaque ad se cunctis viris

a Totum hunc locum replicat Hieronymus libro primo adversus Jovinianum. *A plerisque Hebræorum*, inquit, *reprehenditur pater voti temerarii, quia dixerit:* Si tradens tradideris filios Ammon, in manibus meis; quiqumque exierit de domo mea in occursum mihi, quum reverti cœpero in pace à filiis Ammon, erit Domino, & offeram illum holocaustum. *Si canis, inquiunt, si asinus occurrisset; quid faceret? &c.* Advertat lector istam Hieronymi versionem ad Hebraica verba propius accedere, quàm illa quæ in ipso contextu sacro legitur.

Digitized by Google

A Galaad pugnabat contra Ephraim: percusseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: Fugitivus est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim & Manasse. Occupaveruntque Galaaditæ vada Jordanis, per quæ Ephraim reversurus erat. Quumque venisset ad ea de Ephraim numero, fugiens, atque dixisset: Obsecro ut me transire permittatis: dicebant ei Galaaditæ: Numquid Ephrathæus es? quo dicente: Non sum: interrogabant eum: Dic ergo *[a] Sibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat Zibboleth: eadem littera spicam exprimere B non valens, Statimque apprehensum jugulabant in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia. Judicavit itaque Jephthe Galaadites Israel sex annis: & mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galaad.

* a Sibboleth per Sin, Zibboleth per Zamach.

XIIII. B. XLIII. C.

Post hunc judicavit Israel Abesan de Beth-Leem: qui habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens foras, maritis dedit, & ejusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui septem annis judicavit Israel. Mortuusque est, ac sepultus C in Beth-Leem.

XLIIII. C.

Cui successit Elon Zabulonites: & judicavit Israel decem annis: mortuusque est, ac sepultus in Zabulon.

XLV. C.

Post hunc judicavit Israel Abdon, filius Hellel, Pharathonites: qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & judicavit Israel octo annis: mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraim, in monte Amalec.

Cap. 13.

Rursumque filii Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manus Philisthino- D rum: quadraginta annis.

VII. T. XV. B. XLVI. C.

Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterilem. Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es & absque liberis: sed concipies & paries filium: cave ergo ne vinum bibas ac siceram, nec immundum quidquam comedas: quia concipies, & paries filium, cujus non tanget caput novacula: erit enim nazaræus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum. Quæ quum venisset ad ma- E ritum suum dixit ei: Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem quum interrogassem, quis esset, & unde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere: sed hoc respondit: Ecce concipies & paries filium: cave ne vinum bibas, nec siceram, & ne aliquo vescaris immundo: erit enim puer nazaræus Dei ab infantia sua, & ex utero matris usque ad diem mortis suæ. Oravit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterum, & doceat nos F quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est. Exaudivitque Dominus precantem Manue, & apparuit rursum Angelus Dei uxori ejus sedenti in agro. Manue autem maritus ejus non erat cum ea. Quæ quum vidisset Angelum, festinavit, & cucurrit ad virum suum: nuntiavitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram. Qui surrexit, & sequutus est uxorem suam: veniensque ad virum, dixit ei: Tu es qui loquutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. Cui Manue: Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer? aut à quo se observare debebit? Dixitque Angelus B Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ loquutus sum uxori tuæ, abstineat se: & quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat. Dixitque Manue ad Angelum Domini. Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris. Cui respondit Angelus: Si me cogis, non comedam panes tuos: sin autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quod Angelus Domini esset. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te? Cui ille respondit: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile? Tulit itaque Manue hœdum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia: ipse autem & uxor ejus intuebantur. Quumque ascenderet flamma altaris in cœlum, Angelus Domini in flamma pariter ascendit. Quod quum vidissent Manue & uxor ejus, proni ceciderunt in terram, & ultra eis non apparuit Angelus Domini. Statimque intellexit Manue Angelum esse Domini, & dixit ad uxorem suam, Morte moriemur, quia vidimus Deum. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere: de manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset, sed nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea quæ sunt ventura dixisset.

XLVII. C.

Peperit itaque filium, & vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer: & benedixit ei Dominus. Cœpitque Spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

Cap. 14.

Descendit ergo Samson in Thamnatha. Vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthim, ascendit, & nuntiavit patri suo, & matri, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum: quam quæso ut mihi accipiatis uxorem. Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo [b] tuo, quia vis accipere uxorem de Philisthim, qui incircumcisi sunt.

XLVIII. C.

Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis. Parentes autem ejus nesciebant quod res à Domino fieret, & quæreret occasionem contra Philisthim. Eo enim tempore Philisthim dominabantur Israeli. De-

a Primum nomen istud apud Hebræos scribitur per *Schin*, שבולת, *Schibboleth*: posterius autem habet *Samech*, סבולת, *Sibboleth*: idque monet scholiastes noster, qui Hebræum elementum ס, vocat *Zamach*; nisi notariorum, librariorumque pronuntiatione, vel imperitiâ *Zamach* illud fluxerit pro *Samech*. Non levis est apud Criticos sacros controversia de sono *Sibboleth* per *Sin*, & de eodem per *Samech*. Quidam volunt litteram *Sin* ש fuisse prolatam ut *s* nostrum in principio dictionis; *Samech* ס autem ut *s* inter duas vocales, tanquam pronuntiaretur *Zibboleth* per *z*. Quæ profecto quadrant ad scholia Canonis Hebraicæ veritatis, uti perspicuum est; & ad lectionem insuper antiqui exemplaris MS. in nostra bibliotheca obtinentis numerum 1. nam in eo codice Corbeiensis monasterii scriptum legimus: *Dic ergo Sebboleth, quod interpretatur spica. Qui respondebat Zebboleth, &c.* Sic etiam habebatur olim in MS. codice Colbertino Aniciensi num. 157. ubi ab aliquo emendatore de *Zebbolet* factum est *Tebolet*; quemadmodum superstitibus adhuc litterarum vestigiis planissime demonstratur. Alii autem docent Hebræorum ש pronuntiari ut *s* crassum, quod Ephrathæi proferre nequiverunt, sed loco ejus *s* acutum proferebant, id est, pro *Schibboleth*, dicebant *Sibboleth*. Huic opinioni suffragari potest codex noster S. Germani num. 3. quia utroque loco scribit *Sibboleth*, quasi discrimen ש, & ס Hebræorum, nullum sit apud Latinos, præterquam in sono pronuntiantis. Notat denique R. David Kimhi eodem vitio Ephrathæos laborasse, quo laborant Galli non valentes sonare litteram *Schin*, sed eam efferentes ac si esset *Thau* raphatum; quod verum esse nemo non dixerit, qui consulet MSS. codices Biblicos, Regium 3563. Colbertinum 181. Corbeiensem 10. S. Germani 5. & 7. præcipue vero 164. in quo *Thau* raphatum reperitur, hoc est, *Thoboleth*, pro *Sibboleth*, vel *Zibboleth*. Cæteri legunt *Tebboleth*, *t* nempe pro Hebræo ס *Samech*. At de his elementis, ac prolatione eorum audiendus est ipse Hieronymus, qui libro nominum Hebraicorum litteram *s* non prætermisit intactam: *Hoc nunc quoque*, inquit, *in .s. littera sciendum est. Siquidem apud eos* (Hebræos) *tres .s. sunt litteræ: una quæ dicitur Samech, & simpliciter legitur, quasi per nostram litteram describatur. Alia Sin, in qua stridor quidam non nostri sermonis interstrepit. Tertia Sade, quam nostræ aures penitus reformidant.* Hinc liquet *Samech* Hebræorum simpliciter per *s* sive *z* fuisse pronuntiatum; *Sin* autem quemdam habuisse stridorem alienum, ac Latinis insuetum.

b Ita Canon & MSS. quamplures Latini: idemque pronomen secundæ personæ retinet Syrus, & Arabs interpres. Editi legunt juxta Hebræum, *in omni populo meo*.

Digitized by Google

ſcendit itaque Samſon cum patre ſuo & matre in A
Thamnatha. Quumque veniſſent ad vineas oppidi,
apparuit catulus leonis ſævus, rugiens, & occurrit
XLVIII. C. ei. Irruit autem Spiritus Domini in Samſon, &
dilaceravit leonem, quaſi hœdum in fruſta diſcer-
peret, nihil omnino habens in manu: & hoc patri
& matri noluit indicare. Deſcenditque & loquutus
eſt mulieri, quæ placuerat oculis ejus. Et poſt ali-
quot dies revertens ut acciperet eam, declinavit ut
videret cadaver leonis, & ecce examen apum in ore
leonis erat ac favus mellis. Quem quum ſumſiſſet in B
manibus, comedebat in via: veniensque ad patrem
ſuum & matrem, dedit eis partem, qui & ipſi co-
mederunt: nec tamen eis voluit indicare quod mel
de corpore leonis aſſumſerit. Deſcendit itaque pa-
ter ejus ad mulierem, & fecit filio ſuo Samſon con-
vivium. Sic enim juvenes facere conſueverant. Quum
igitur cives loci illius vidiſſent eum, dederunt ei ſo-
L. C. dales triginta qui eſſent cum eo. Quibus loqu-
tus eſt Samſon: proponam vobis problema: quod ſi
ſolveritis mihi intra ſeptem dies convivii, dabo vo- C
bis triginta ſindones, & totidem tunicas: ſin autem
non potueritis ſolvere, vos dabitis mihi triginta ſindo-
nes, & ejuſdem numeri tunicas. Qui reſponderunt ei:
Propone problema, ut audiamus. Dixitque eis: De
comedente exivit cibus, & de forti egreſſa eſt dul-
cedo. Nec potuerunt per tres dies propoſitionem
ſolvere. Quumque adeſſet dies ſeptimus, dixerunt
ad uxorem Samſon: Blandire viro tuo, & ſuade ei
* ut indicet tibi quid ſignificet [a] problema. Quod ſi
facere nolueris, incendemus te, & domum patris D
tui. An idcirco nos vocaſtis ad nuptias ut ſpoliare-
tis? Quæ fundebat apud Samſon lacrymas, & que-
rebatur dicens: Odiſti me, & non diligis: idcirco
problema, quod propoſuiſti filiis populi mei, non vis
mihi exponere. At ille reſpondit: Patri meo & ma-
tri nolui dicere: & tibi indicare potero? Septem igi-
tur diebus convivii flebat apud eum: tandemque die
ſeptimo quum ei moleſta eſſet, expoſuit. Quæ ſta-
tim indicavit civibus ſuis. Et illi dixerunt ei die ſe-
ptimo ante ſolis occubitum: Quid dulcius melle, & E
quid leone fortius? Qui ait ad eos: Si non araſſe-
tis in vitula mea, non inveniſſetis propoſitionem
meam. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, de-
ſcenditque Aſcalonem, & percuſſit ibi triginta vi-
ros. Quorum ablatas veſtes dedit iis qui problema
ſolverant. Iratuſque nimis aſcendit in domum patris
ſui: uxor autem ejus accepit maritum unum de ami-
cis ejus & pronubis.
Cap. 15. Poſt aliquantum autem temporis, quum dies tri-
ticeæ meſſis inſtarent, venit Samſon, inviſere vo- F
lens uxorem ſuam, & attulit ei hœdum de capris.
Quumque cubiculum ejus ſolito vellet intrare, pro-
hibuit eum pater illius, dicens: Putavi quod odiſſes
eam, & ideo tradidi illam amico tuo: ſed habet ſo-
rorem, quæ junior & pulchrior illa eſt, ſit tibi pro
ea uxor. Cui reſpondit Samſon: Ab hac die non erit
culpa in me contra Philiſthæos: faciam enim vobis
LI. C. mala. Perrexitque & cepit trecentas vulpes,
caudaſque earum junxit ad caudas, & faces ligavit
in medio: quas igne ſuccendens, dimiſit, ut huc il- G
lucque diſcurrerent. Quæ ſtatim perrexerunt in ſe-
getes Philiſthinorum. Quibus ſuccenſis & compor-
tatæ jam fruges, & adhuc ſtantes in ſtipula, con-
crematæ ſunt, in tantum, ut vineas quoque & oli-
veta flamma conſumeret. Dixeruntque Philiſthim:
Quis fecit hanc rem? Quibus dictum eſt: Samſon
gener Thamnathæi: quia tulit uxorem ejus, & al-
teri tradidit, hæc operatus eſt. Aſcenderuntque Phi-
liſthim: & combuſſerunt tam mulierem quam pa-
trem ejus. Quibus ait Samſon: Licet hæc feceritis,
tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, & tunc
quieſcam. Percuſſitque eos ingenti plaga, ita ut ſtu-
pentes ſuram femori imponerent. Et deſcendens ha-
bitavit in ſpelunca petræ Etam. Igitur aſcendentes
Philiſthim in terram Juda, caſtrametati ſunt, & in
loco qui poſtea vocatus eſt Lehi, id eſt, maxilla,
eorum eſt fuſus exercitus. Dixeruntque ad eos de
tribu Juda: Cur aſcendiſtis adverſum nos? Qui re-
ſponderunt: Ut ligemus Samſon, venimus, & red-
damus ei quæ in nos operatus eſt. Deſcenderunt
ergo tria millia virorum de Juda ad ſpecum ſilicis
Etam, dixeruntque ad Samſon: Neſcis quod Phili-
ſthim imperent nobis? quare hoc facere voluiſti?
Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, feci eis. Liga-
re, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Phi-
liſthinorum. Quibus reſpondit Samſon, Jurate, &
ſpondete mihi quod non me occidatis. Dixerunt:
Non te occidemus, ſed vinctum trademus. Ligave-
runtque eum duobus novis funibus, & tulerunt de
petra Etam. Qui quum veniſſet ad locum Maxillæ,
& Philiſthim vociferantes occurriſſent ei, irruit Spi-
ritus Domini in eum: & ſicut ſolent ad odorem ignis
lina conſumi, ita vincula quibus ligatus erat, diſſi-
pata ſunt & ſoluta. Inventamque maxillam, id LII. C.
eſt, mandibulam aſini, quæ jacebat, arripiens, in-
terfecit in ea mille viros, & ait: In maxilla aſini, in
mandibula pulli aſinarum, delevi eos, & percuſſi
mille viros. Quumque hæc verba canens compleſ-
ſet, projecit mandibulam de manu, & vocavit no-
men loci illius Ramath-Lehi, quod interpretatur
elevatio maxillæ. Sitienſque valde, clamavit ad Do-
minum, & ait: Tu dediſti in manu ſervi tui ſalu-
tem hanc maximam atque victoriam: & en ſiti mo-
rior, incidamque in manus incircumciſorum. Ape-
ruit itaque Dominus molarem dentem in maxilla
aſini, & egreſſæ ſunt ex eo aquæ. Quibus hauſtis,
refocillavit ſpiritum, & vires recepit. Idcirco appel-
latum eſt nomen loci illius, fons invocantis de ma-
xilla, uſque in præſentem diem. Judicavitque Iſrael
in diebus Philiſthim viginti annis.
Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi meretricem Cap. 16.
mulierem, ingreſſuſque eſt ad eam. Quod quum
audiſſent Philiſthim, & percrebuiſſet apud eos, in-
traſſe urbem Samſon, circumdederunt eum, po-
ſitis in porta civitatis cuſtodibus: & ibi tota nocte
cum ſilentio præſtolantes, ut facto mane exeuntem
occiderent. Dormivit autem Samſon uſque ad LIII. C.
noctis medium: & inde conſurgens, apprehendit
ambas portæ fores cum poſtibus ſuis & ſera, impo-
ſitaſque humeris portavit ad verticem montis, qui
reſpicit Hebron. Poſt hæc amavit mulierem, LIIII. C.
quæ habitabat in valle Sorec, & vocabatur Dalila.
Veneruntque ad eam principes Philiſthinorum, at-
que dixerunt: Decipe eum, & diſce ab illo, in quo
tantam habeat fortitudinem, & quo modo eum ſu-
perare valeamus, & vinctum affligere. Quod ſi fe-
ceris, dabimus tibi ſinguli mille & centum argen-
teos. Loquuta eſt ergo Dalila ad Samſon: Dic mi-
hi, obſecro, in quo ſit tua maxima fortitudo, &

a In hoc & in ſequenti verſiculo Canon Heb. verit. nomen *problema* ſcriptum habet in textu litteris Græcis. Hoc modo ΠΡΟΒΛΗΜΑ. Eamdem quoque vocem Græce ſcriptam ad marginem reperimus in MS. codice noſtro num. 3. At parum refert quibus litteris, Græcis, aut Latinis exſcribatur, quum nihil mutatur in nomine.

quid

Digitized by Google

quid sit quo ligatus erumpere nequeas? Cui respon- A dit Samson: Si septem nerviceis funibus, necdum siccis & adhuc humentibus, ligatus fuero, infirmus ero ut cæteri homines. Attuleruntque ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes, ut dixerat: quibus vinxit eum, latentibus apud se insidiis, & in cubiculo finem rei exspectantibus, clamavitque ad eum: Philisthim super te Samson. Qui rupit vincula, quo modo si rumpat quis filum de stupæ tortum [a] putamine, quum odorem ignis acceperit: & non est cognitum in quo esset fortitudo ejus. Dixitque ad B eum Dalila: Ecce illusisti mihi, & falsum loquutus es: saltem nunc indica mihi quo ligari debeas. Cui ille respondit: Si ligatus fuero novis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis. Quibus rursum Dalila vinxit eum, & clamavit: Philisthim super te Samson, in cubiculo insidiis præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. Dixitque Dalila rursum ad eum: Usquequo decipies me, & falsum loquêris? ostende quo vinciri debeas. Si, inquit, septem crines capitis C mei cum licio plexueris, & clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. Quod quum fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthim super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus & licio. Dixitque ad eum Dalila: Quomodo dicis quod ames me, quum animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit tua maxima fortitudo. Quumque ei molesta esset, & per multos dies jugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit D anima ejus, & ad mortem usque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum numquam ascendit super caput meum, quia Nazaræus (id est, consecratus Deo) sum de utero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque ut cæteri homines. Vidensque illa quod confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philisthinorum atque mandavit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumta pecunia E quam promiserant. At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocavitque tonsorem, & rasis septem crinibus ejus cœpit abigere eum, & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit: dixitque: Philisthim super te Samson. Qui de somno consurgens, dixit in animo suo: Egrediar sicut & ante feci, & me excutiam, nesciens quod Dominus recessisset ab eo. Quem quum apprehendissent Philisthim, statim eruerunt oculos ejus, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clau- F sum in carcere molere fecerunt. Jamque capilli ejus renasci cœperant, & principes Philisthinorum convenerunt in unum ut immolarent hostias magnificas Dagon deo suo, & epularentur, dicentes: Tradidit deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat: Tradidit deus noster in manus nostras adversarium, qui delevit terram nostram & occidit plurimos. (IV. C.) Lætantesque per convivia, sumtis jam epulis, præceperunt ut vocaretur G Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas. Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & recliner super eas, & paulululum requiescam. Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philisthinorum, ac de tecto & solario circiter tria millia utriusque sexus spectabant ludentem Samson. At ille invocato Domino ait: Domine Deus, memento mei, & redde nunc mihi fortitudinem pristinam Deus meus, ut ulciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera, & alteram læva tenens, ait: Moriatur anima mea cum Philisthim. Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cæteram multitudinem quæ ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quam ante vivus occiderat. Descendentes autem fratres ejus & universa cognatio tulerunt corpus ejus, & sepelierunt inter Saraa & Asthaol in sepulcro patris sui Manue: judicavitque Israel viginti annis.

Fuit eo tempore vir quidam de monte Ephraim (VIII. T. XVI B. LVI. C. Cap. 17.) nomine Michas, qui dixit matri suæ: Mille centum argenteos, quos separaveras tibi, & super quibus me audiente juraveras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino. Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei: Consecravi & vovi argentum hoc Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi. Reddidit igitur matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Micha. Qui ædiculam quoque in ea Deo separavit, & fecit ephod, ac theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola: implevitque unius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos. In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Fuit quoque alter adolescens (XVII. B.) de Beth-Leem Juda, ex cognatione ejus: eratque ipse Levites, & habitabat ibi. Egressusque de civitate Beth-Leem, peregrinari voluit ubiquumque sibi commodum reperisset. (b Jonathan filius Gerson filii Moysi.) Quumque venisset in montem Ephraim, iter faciens, & declinasset parumper in domum Micha, interrogatus est ab eo unde venisset. Qui respondit: Levita sum de Beth-Leem Juda, & vado ut habitem ubi potuero, & utile mihi esse perspexero. Mane, inquit, apud me, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum necessaria sunt. Acquievit, & mansit apud hominem, fuitque illi quasi unus de filiis. Implevitque Micha manum ejus, & habuit apud se puerum sacerdotem. Nunc scio, dicens, quod bene mihi faciat Deus habenti Levitici generis sacerdotem.

In diebus illis non erat rex in Israel, & tribus (Cap. 18.) Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea: usque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. Miserunt ergo filii Dan, stir- (LVII. C.) pis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & de Esthaol, ut explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntque eis: Ite, & considerate terram. Qui quum pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Micha, requieverunt ibi: & agnoscentes vocem adolescentis Levitæ, utentesque illius diversorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob caussam huc venire voluisti? Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, ut sim

a Exscriptor Canonis Hebraicæ veritatis codicem suum emendans posuit, *de stupa tortum stamine*. Manuscripti cæteri codices legunt ut editi, *tortum putamine*.

b Vide infra cap. 18. col. 308. B.

Digitized by Google

ei sacerdos. Rogaveruntque eum, ut consuleret Do- A minum, ut scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. Qui respondit eis: Ite cum pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis. Euntes igitur quinque viri venerunt Lais: videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore, juxta Sidoniorum consuetudinem, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum: & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum. Reversique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus B responderunt: Surgite, & ascendamus ad eos, vidimus enim terram valde opulentam & uberem: nolite negligere, nolite cessare. Eamus, & possideamus eam, nullus erit labor. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa & Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis, adscendentesque manserunt in Cariath-Jarim Judæ: qui locus, ex eo tem- C pore, Castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariath-Jarim. Et inde transierunt in montem Ephraim. Quumque venissent ad domum Micha, dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Lais, cæteris fratribus suis: Nostis quod in domibus istis sit ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat. Et quum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Levitæ, qui erat in domo Micha: salutaveruntque eum verbis pacificis. Sex- D centi autem viri ita ut erant armati, stabant ante ostium. At illi qui ingressi fuerant domum juvenis, sculptile, & ephod, & theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul exspectantibus. Tulerunt igitur qui intraverant, sculptile, ephod, & idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis? Cui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum: venique nobiscum, ut habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, E ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu & familia in Israel? Quod quum audisset, acquievit sermonibus eorum, & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & cum eis profectus est. Qui cum pergerent, & ante se ire fecissent parvulos ac jumenta, & omne quod erat pretiosum, jamque à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes sequuti sunt, & post tergum clamare cœperunt. Qui quum respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas? Qui respondit: F Deos meos, quos mihi feci tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est? Dixeruntque ei filii Dan: Cave ne ultra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quod fortiores se essent, reversus est in domum suam. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladii: urbemque incendio tradiderunt, nullo penitus ferente præsidium, eo quod procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac negotii. Erat autem civitas sita in regione Roob: quam rursum exstruentes habitaverunt in ea, vocato nomine civitatis Dan, juxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur. Posueruntque sibi sculptile, & Jonathan filium [a] Gersom filii Mosi, ac filios ejus sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem captivitatis suæ. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israel. LVIII. C. a

Fuit quidam vir Levites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit uxorem de Beth-Leem Juda: quæ reliquit eum, & reversa est in domum Patris sui Beth-Leem, mansitque apud eum quattuor mensibus. Sequutusque est eam vir suus, volens ei reconciliari, atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod quum audisset socer ejus, quumque vidisset, occurrit ei lætus, & amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familiariter. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. Quem tenuit socer, & ait ad eum: Gusta prius pauxillum panis, & conforta stomachum, & sic proficiscêris. Sederuntque simul, & comederunt ac biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quæso te ut hodie hic maneas pariterque lætemur. At ille consurgens, cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixe eum socer tenuit, & apud se fecit manere. Mane facto parabat Levites iter. Cui rursum socer: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, & assumtis viribus, donec increscat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua & puero. Cui rursum loquutus est socer: Considera quod dies ad occasum declivior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiscêris ut vadas in domum tuam. Noluit gener acquiescere sermonibus ejus: sed statim surrexit, & venit contra Jebus, quæ altero nomine vocabatur Jerusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam. Jamque aderant juxta Jebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum suum: Veni, obsecro, declinemus ad urbem Jebusæorum, & maneamus in ea. Cui respondit Dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Israel, sed transibo usque Gabaa: & quum illuc pervenero, manebimus in ea, aut certe in urbe Rama. Transierunt igitur Jebus, VIIII. T. XVIII B. LVIIII. C. Cap. 19.

[a] Apud LXX. *Gerson* & *Gersom* legimus: in Latinis autem exemplaribus *Gersan* & *Gersam*. Canon Heb verit. capite præcedenti in scholio marginali, & hic in contextu sacro *Gerson* habet: sed manifestus est, ni fallor, exscriptoris lapsus, qui promiscue accipit nomina *Gerson* filii Levi, & *Gersom* filii Mosis. Porro Gersom iste in Hebræis ac Græcis voluminibus constanter dicitur filius Manasse; quum tamen in omnibus Latinis codicibus MSS. legatur esse filius Mosis. Id vero dissidii conciliare videtur Theodoretus dum ait, *Jonathan filius Manasse, filii Gersam, filii Moysi*. Quod non tacuit scholiastes Græcus apud Nobilium; quamvis in omnibus minime consentiat cum Theodoreto: sic enim habet, Ἰωνάθαν φησὶ, υἱὸν μανασσῆ, υἱὸν ῥηχὰβ, υἱοῦ μωσῆ, id est, *Jonathan dicit, filium Manasse, filium Rhechab, filii Mosi*. Legendum fortè υἱοῦ ῥηχὰβ, non υἱόν. Hebræorum doctores aiunt hunc adolescentem fuisse quidem filium Gersom filii Mosis; sed quia fecit opera Manassis, ejusdem quoque filium dici ob cultum idolorum. Ideo nomen *Manasse* in Hebræis voluminibus habet *Nun* pendulum hoc modo מנשה. Quod ita suspenderunt, ut significent Jonathan istum fuisse nepotem Mosi, & in honorem Mosis suspensum esse *Nun*, ac si diceret, fecit opera quasi filius esset Manasse, & non Mosi. Hæc illi latissime prosequuntur in suis Commentariis: quæ quantumvis futilia videbuntur multis, inde tamen manifeste colligimus veram esse lectionem Hieronymi, apud quem constanter legitur nomen Mosis in omnibus codicibus MSS. non autem Manassis, ut apud Septuaginta. Denique Auctor quæstionum Hebraicarum in libros Paralipomenon, quæ vulgo Hieronymo tribuuntur, de eodem Jonathane hunc in modum disseruit non longe ante finem libri prioris: *Filii Gerson filii Moysi, Sebuel primus. Ipsum*, inquit, *ferunt esse qui in Judicum* (libro) *Jonathan scribitur, qui fuit sacerdos in tribu Dan*, &c. Sebuel itaque primogenitus Gersonis sive Gersami filii Mosis, creditus est apud veteres unus esse cum isto Jonathan; & hinc testatum exstat, ipsum inter Mosis nepotes adnumerandum.

Digitized by Google

A & cœptum carpebant iter, occubuitque eis sol juxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin: diverteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quo quum intrassent, sedebant in platea civitatis, & nullus eos recipere volebat hospitio. Et ecce, apparuit homo senex, revertens de agro & de opere suo vespere, qui & ipse erat de monte Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autem regionis illius erant filii Jemini. Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis: & dixit ad eum: Unde venis? & quo vadis? Qui respondit B ei: Profecti sumus de Beth-Leem Juda, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, unde ieramus Beth-Leem, & nunc vadimus ad domum Dei, nullusque nos sub tectum suum vult recipere, habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem ac vinum in meos & ancillæ tuæ usus, & pueri qui mecum sunt: nulla re indigemus nisi hospitio. Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantum, quæso, ne in platea maneas. Introduxit- C que eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit: ac postquam laverunt pedes suos, recepit eos in convivium. Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo ac potu reficientibus corpora, venerunt viri civitatis illius, filii Belial, (id est, absque jugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo. Egressusque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc, quia in- D gressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus ejus. Quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: qua quum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, ubi manebat domi- E nus suus, & ibi corruit. Mane facto, surrexit homo & aperuit ostium, ut cœptam expleret viam: & ecce concubina ejus jacebat ante ostium sparsis in limine manibus. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, & ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quod erat mortua; tulit eam, & imposuit asino, reversusque est in domum suam. Quam quum esset ingressus, arripuit gladium, & cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel. F Quod quum vidissent singuli, conclamabant: Numquam res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, usque in præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

Cap. 20. Egressi sunt itaque omnes filii Israel, & pariter congregati, quasi vir unus, de Dan usque Ber-Sabee, & terra Galaad, ad Dominum in Maspha: Omnesque anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei convenerunt, [a] qua- G dringenta millia peditum pugnatorum. (Nec latuit filios Benjamin, quod ascendissent filii Israel in Maspha.) Interrogatusque Levita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset, respondit: Veni in Gabaa Benjamin cum uxore mea, illucque diverti: & ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere, & uxorem meam incredibili libidinis furore vexantes, denique mortua est. Quam arreptam, in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Adestis omnes filii Israel, decernite quid facere debeatis. Stansque omnis, populus, & quasi unius hominis sermone respondens: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum: sed hoc contra Gabaa in commune faciemus. Decem viri eligantur è centum ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, ut comportent exercitui cibaria, & possimus pugnantes contra Gabaa Benjamin, reddere ei pro scelere, quod meretur. Convenitque universus Israel ad civitatem, quasi unus homo, eadem mente, unoque consilio. Et miserunt nuntios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum: sed ex cunctis urbibus, quæ suæ sortis erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium, & contra universum Israel populum dimicarent. Inventique sunt viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra ut dextra prœliantes: & sic fundis ad certum jacientes lapides, ut capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoque Israel, absque filiis Benjamin, inventa sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consulueruntque Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin? Quibus respondit Dominus: Judas sit dux vester. Statimque filii Israel surgentes mane, castrametati sunt juxta Gabaa: & inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare cœperunt. Egressique filii Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israel die illo viginti duo millia virorum. Rursum filii Israel & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco, in quo prius certaverant, aciem direxerunt: ita tamen ut prius ascenderent & flerent coram Domino usque ad noctem: consulerentque eum, & dicerent: Debeo ultra procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eum, & inite certamen. Quumque filii Israel altero die contra filios Benjamin ad prœlium processissent, eruperunt filii Benjamin de portis Gabaa: & occurrentes eis, tanta in eos cæde bacchati sunt, ut decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent. Quamobrem omnes filii Israel venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino: jejunaveruntque illo die usque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, & pacificas victimas, & super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei, & Phinees filius Eleazari filii Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire ultra debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite, cràs enim tradam eos in manus vestras. Posueruntque filii Israel insidias per

a Pro quadringentis millibus, Canon cum aliquot MSS habet, *quadraginta millia*: quod incuriæ & imperitiæ librariorum tribuendum est.

Digitized by Google

circuitum urbis Gabaa: & tertia vice, sicut semel A
& bis, contra Benjamin exercitum produxerunt.
Sed & filii Benjamin audacter eruperunt de civitate,
& fugientes adversarios longius persequuti sunt, ita
ut vulnerarent ex eis sicut primo & secundo die, &
cæderent per duas semitas terga vertentes, quarum
una ferebatur in Beth-El, & altera in Gabaa, at-
que prosternerent triginta circiter viros: putaverunt
enim solito eos more cædere. Qui fugam arte simu-
lantes, iniere consilium ut abstraherent eos de civi-
tate, & quasi fugientes ad supradictas semitas per- B
ducerent. Omnes itaque filii Israel surgentes de se-
dibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur
Baal-Thamar. Insidiæ quoque, quæ circa urbem
erant, paulatim se aperire cœperunt, & ab occiden-
tali urbis parte procedere. Sed & alia decem millia
virorum de universo Israel, habitatores urbis ad
certamina provocabant. Ingravatumque est bellum
contra filios Benjamin: & non intellexerunt quod
ex omni parte illis instaret interitus. Percussitque C
eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & inter-
fecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia &
centum viros, omnes bellatores & educentes gla-
dium. Filii autem Benjamin, quum se inferiores esse
vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filii Is-
rael, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad præ-
paratas insidias devenirent, quas juxta urbem po-
suerant. Qui quum repente de latibulis surrexissent,
& Benjamin terga cædentibus daret, ingressi sunt
civitatem, & percusserunt eam in ore gladii. Signum D
autem dederant filii Israel his quos in insidiis collo-
caverant, ut postquam urbem cepissent, ignem ac-
cenderent: ut ascendente in altum fumo, captam
urbem demonstrarent. Quod quum cernerent filii
Israel in ipso certamine positi, (putaverunt enim fi-
lii Benjamin eos fugere, & instantius persequeban-
tur, cæsis de exercitu eorum triginta viris) & vide-
rent quasi columnam fumi de civitate conscendere;
Benjamin quoque retro aspiciens, quum captam
cerneret civitatem, & flammam in sublime ferri: E
qui prius simulaverant fugam, versa facie fortiùs re-
sistebant. Quod quum vidissent filii Benjamin, in fu-
gam versi sunt, & ad viam deserti ire cœperunt, il-
luc quoque eos adversariis persequentibus. Sed &
hi qui urbem succenderant occurrerunt eis. Atque
ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus cæ-
derentur, nec erat ulla morientium requies. Ceci-
deruntque, atque prostrati sunt ad orientalem pla-
gam urbis Gabaa. Fuerunt autem qui in eodem loco
interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes F
robustissimi pugnatores. Quod quum vidissent qui
remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem:
& pergebant ad petram, cujus vocabulum est Rem-
mon. In illa quoque fuga palantes, & in diversa ten-
dentes, occiderunt quinque millia virorum. Et quum
ultra tenderent, persequuti sunt eos, & interfece-
runt etiam alia duo millia. Et sic factum est, ut
omnes qui ceciderant de Benjamin in diversis locis,
essent viginti quinque millia, pugnatores ad bella
promtissimi. Remanserunt itaque de omni numero G
Benjamin, qui evadere potuerunt, & fugere in so-
litudinem, sexcenti viri: sederuntque in petra Rem-
mon mensibus quattuor. Regressi autem filii Israel,
omnes reliquias civitatis à viris usque ad jumenta,
gladio percusserunt, cunctasque urbes & viculos
Benjamin vorax flamma consumsit.

Juraverunt quoque filii Israel in Maspha & di- Cap. 21.
xerunt: Nullus nostrûm dabit filiis Benjamin de fi-
liabus suis uxorem. Veneruntque omnes ad domum
Dei in Silo, & in conspectu ejus sedentes usque ad
vesperam, levaverunt vocem, & magno ululatu cœ-
perunt flere, dicentes: Quare Domine Deus Israel
factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una
tribus auferretur ex nobis? Altera autem die diluculo
consurgentes, exstruxerunt altare, obtuleruntque ibi
holocausta, & pacificas victimas, & dixerunt: Quis
non ascendit in exercitu Domini de universis tribubus
Israel? Grandi enim se juramento constrinxerant,
quum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent.
Ductique pœnitentia filii Israel super fratre suo Ben-
jamin, cœperunt dicere, Ablata est una tribus de Is-
rael, unde uxores accipient? omnes enim in commune
juravimus, non daturos nos his filias nostras. Idcirco
dixerunt: Quis est de universis tribubus Israel, qui
non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inven-
ti sunt habitatores Jabes Galaad in illo exercitu non
fuisse. (Eo quoque tempore quum essent in Silo, nul-
lus ex eis ibi repertus est.) Miserunt itaque decem
millia viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, &
percutite habitatores Jabes Galaad in ore gladii, tam
uxores quam parvulos eorum. Et hoc erit quod obser-
vare debebitis: Omne generis masculini, & mulieres
quæ cognoverunt viros, interficite [a]. Inventæque
sunt de Jabes Galaad quadringentæ virgines, quæ ne-
scierunt viri torum, & adduxerunt eas ad castra in
Silo, in terra Chanaan. Miseruntque nuntios ad filios
Benjamin, qui erant in petra Remmon, & præcepe-
runt eis, ut eos in pace susciperent. Veneruntque fi-
lii Benjamin in illo tempore, & datæ sunt eis uxores
de filiabus Jabes Galaad: alias autem non repererunt,
quas simili modo traderent. Universusque Israel val-
de doluit, & egit pœnitudinem super interfectione
unius tribus ex Israel. Dixeruntque majores natu:
Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores?
omnes in Benjamin feminæ conciderunt, & magna
nobis cura, ingentique studio providendum est, ne
una tribus deleatur ex Israel. Filias nostras eis dare
non possumus, constricti juramento & maledictio-
ne, qua diximus: Maledictus qui dederit de filia-
bus suis uxorem Benjamin. Ceperuntque consilium,
atque dixerunt: Ecce solennitas Domini est in Silo
anniversaria, quæ sita est ad septemtrionem urbis
Beth-El, & ad orientalem plagam viæ, quæ de
Beth-El tendit ad Sichimam, & ad meridiem op-
pidi Lebona. Præceperuntque filiis Benjamin, at-
que dixerunt: Ite, & latitate in vineis. Quumque
videritis filias Silo ad ducendos choros ex more pro-
cedere, exite repente de vineis, & rapite eas, sin-
guli uxores singulas, & pergite in terram Benja-
min. Quumque venerint patres earum, ac fratres,
& adversum vos queri cœperint, atque jurgari, di-
cemus eis: Miseremini eorum: non enim rapuerunt
eas jure bellantium atque victorum, sed rogantibus
ut acciperent, non dedistis, & à vestra parte pec-
catum est. Feceruntque Filii Benjamin, ut sibi fue-
rat imperatum: & juxta numerum suum, rapue-
runt sibi de his quæ ducebant choros, uxores sin-
gulas: abieruntque in possessionem suam ædifican-
tes urbes, & habitantes in eis. Filii quoque Israel
reversi sunt per tribus & familias in tabernacula sua.
In diebus illis non erat rex in Israel, sed unusquis-
que, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

a Editi hoc loco retinent quoddam additamentum LXX. Interpretum, id est, *virgines autem reservate*. Quæ verba absunt in Hebraico textu, in Canone, & in antiquioribus MSS. Latinis.

Explicit Liber Judicum.

Digitized by Google

INCIPIT [a] LIBER RUTH.

Caput 1.

IN diebus unius judicis, quando judices præerant, facta est fames in terra. Abiitque homo de Beth-Leem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitide, cum uxore sua ac duobus liberis. Et ipse vocabatur Elimelech, & uxor ejus Noëmi: & duo filii, alter Maalon, & alter Chilion, Ephrathæi de Beth-Leem Juda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus est Elimelech maritus *[b] Noëmi, remansitque ipsa cum filiis. Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur * Orpha, & altera Ruth, Manseruntque ibi decem annis, & ambo mortui sunt, Maalon videlicet & Chilion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito. Et surrexit ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitide: audierat enim quod respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum utraque nuru: & jam in via posita revertendi in terram Juda, dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat Dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum. Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata est eas. Quæ elevata voce flere cœperunt, & dicere: Tecum pergemus ad populum tuum. Quibus illa respondit: Revertimini filiæ mi, cur venitis mecum? num ultra habeo filios in utero meo, ut viros ex me sperare possitis? Revertimini filiæ mi, & abite: jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali, etiam si possem hac nocte concipere, & parere filios, si eos exspectare velitis, donec crescant, & annos impleant pubertatis, ante eritis vetulæ quam nubatis. Nolite, quæso filiæ mi: quia vestra angustia me magis premit, & egressa est manus Domini contra me. Elevata igitur voce, rursum flere cœperunt: Orpha osculata est socrum, ac reversa: Ruth adhæsit socrui suæ. Cui dixit Noëmi: En reversa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade cum ea. Quæ respondit: Ne adverseris mihi ut relinquam te & abeam: quoquumque perrexeris, pergam: ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus. Quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, & hæc addat, si non sola mors me & te separaverit. Videns ergo Noëmi quod obstinato Ruth animo decrevisset secum pergere, adversari noluit, nec ad suos ultra reditum persuadere: profectæque sunt simul, & venerunt in Beth-Leem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit: dicebantque mulieres: Hæc est illa Noëmi. Quibus ait, Ne vocetis me Noëmi (id est, pulchram) sed voA cate me Mara (hoc est, amaram) quia amaritudine me valde replevit Omnipotens. Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noëmi, quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens? Venit igitur Noëmi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ: ac reversa est in Beth-Leem, quando primum hordea metebantur.

*b h. Nahmi. * h. Harpa.

Cap. 2.

Erat autem viri Elimelech consanguineus, homo potens, & magnarum opum, nomine Booz. Dixit B Ruth Moabitis ad socrum suam: Si jubes, vadam in agrum & colligam spicas, quæ metentium fugerint manus, ubiquumque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mi: Abiit itaque & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum Booz, qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Beth-Leem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus. Dixitque Booz juveni, qui messoribus præC erat: Cujus est hæc puella? Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noëmi, de regione Moabitide, & rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de mane usque nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reversa est. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas ad colligendum in alterum agrum, nec recedas ab hoc loco: sed jungere puellis meis, & ubi messuerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo tibi molestus sit: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas, D de quibus & pueri bibunt. Quæ cadens in faciem suam & adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem? Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia, quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui: & quod dereliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum, quem antea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cujus conE fugisti alas. Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & loquutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis unius puellarum tuarum. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congessit polentam sibi, comeditque & saturata est, & tulit reliquias. Atque inde surrexit ut spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam: & de vestris quoque manipulis pro-

a Liber Ruth nulla habet in fronte adscripta capitula; nullam in sacro contextu divisionem, vel numericas notas appositas ad marginem: sed uno tenore totus descriptus invenitur in Canone, & aliis MSS. antiquioribus ac melioris notæ. Id verò, ut putamus, quia apud Hebræos liber Ruth est veluti appendix libri Judicum; nam in eumdem librum teste Hieronymo utrumque volumen compingunt. Consule principium Scripturarum galeatum ejusdem Hieronymi, suo loco nunc à nobis repositum ante libros Samuelis & Malachim.

b Scholiastes noster hîc diversus abiit ab Hieronymo in lectione nominum *Noëmi* & *Orpha*: nam quod monet pro *Noëmi* in Hebræo haberi *Nahmi*; & pro *Orpha* legi *Harpa*, id ab usu Hieronymi prorsus abhorrere dignoscitur: quum in Scriptura Hebraica nomina istæc habeant litteram ע *Ain*, quam S. Hieronymus ideo vocalem appellat, quòd per nudam ipse vocalem hoc elementum exprimeret, נעמי *Noëmi*, ערפה *Orpha*. Et in libro nominum Hebraicorum de *Gomorra*, ait: *Sciendum quod ·G· littera in Hebraico non habetur; sed scribitur per vocalem* AIN. Præterea ex Hieronymo superiùs probatum exstat in annotationibus nostris col. 88. littera, c. sermonem Hebræum .P. litteram non agnoscere: male igitur Scholiastes, aut exscriptor Canonis, legit *Harpa*, pro *Orpha* sive *Arpha*.

Digitized by Google

jicite de industria, & remanere permittite, ut absque A rubore colligat, & colligentem nemo corripiat. Collegit ergo in agro usque ad vesperam: & quæ collegerat virga cædens & excutiens, invenit hordei quasi *ephi mensuram, id est tres modios. Quos portans reversa est in civitatem, & ostendit socrui suæ: insuper protulit, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, & ubi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicavitque ei apud quem fuisset operata: & nomen dixit viri, quod Booz vocaretur. Cui respondit B Noëmi: Benedictus sit à Domino: quoniam eamdem gratiam quam præbuerat vivis, servavit & mortuis. Rursumque: Propinquus, ait, noster est homo. Et Ruth: Hocquoque, inquit, præcepit mihi, ut tamdiu messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes meterentur. Cui dixit socrus: Melius est, filia mi, ut cum puellis ejus exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi. Juncta est itaque puellis Booz: & tamdiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur. C

*h. Ephi.

Cap. 3. Postquam autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mi, quæram tibi requiem, & providebo ut bene sit tibi. Booz iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus est noster, & hac nocte aream hordei ventilat. Lavare igitur & ungere, & induere cultioribus vestimentis, ac descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniesque & discooperies pallium, quo operitur à parte pedum, & projicies D te, & ibi jacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas. Quæ respondit: Quidquid præceperis faciam. Descenditque in aream, & fecit omnia quæ sibi imperaverat socrus. Quumque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum, venit abscondite, & discooperto à pedibus ejus pallio, se projecit. Et ecce, nocte jam media expavit homo, & conturbatus est: viditque mulierem jacentem ad pedes suos, & ait illi: Quæ es? Illaque respondit: Ego E sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. Et ille, Benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta juvenes, pauperes sive divites. Noli ergo metuere, sed quidquid mihi dixeris, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas urbis meæ, mulierem te esse virtutis. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte: & facto mane, si te voluerit propinquitatis F jure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, vivit Dominus. Dormi usque mane. Dormivit itaque ad pedes ejus, usque ad noctis abscessum. Surrexitque antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz: Cave ne quis noverit quod huc veneris. Et rursum, expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene utraque manu. Qua extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est civitatem, & G venit ad socrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narravitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo. Et ait: Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reverti ad socrum tuam. Dixitque Noëmi: Exspecta filia donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo nisi compleverit quod loquutus est.

Cap. 4. Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Quumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, & sede hic: vocans eum nomine suo. Qui divertit, & sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hic. Quibus residentibus, loquutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noëmi, quæ reversa est de regione Moabitide: quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & majoribus natu de populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis: eme, & posside. Sin autem tibi displicet, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es: & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere: ut suscites nomen propinqui tui in hereditate sua. Qui respondit: Cedo jure propinquitatis: neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, & si quando alter alteri suo jure cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, & dabat proximo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo. At ille majoribus natu, & universo populo, Testes, inquit, vos estis hodie, quod possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, & Chilion, & Maalon, tradente Noëmi: & Ruth Moabitidem uxorem Maalon, in conjugium sumserim, ut suscitem nomen defuncti in hereditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua ac fratribus, & populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis. Respondit omnis populus, qui erat in porta, & majores natu: Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel & Liam, quæ ædificaverunt domum Israel: ut sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Beth-Leem: fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Judæ, de semine quod dederit Dominus tibi ex hac puella. Tulit itaque Booz Ruth, & accepit uxorem: ingressusque est ad eam, & dedit illi Dominus ut conciperet, & pareret filium. Dixeruntque mulieres ad Noëmi: Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiæ tuæ, & vocaretur nomen ejus in Israel. Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit: & multo tibi melior est, quam si septem haberes filios. Susceptumque Noëmi puerum posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ officio fungebatur. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noëmi: vocaverunt nomen ejus Obed: hic est pater Isaï, patris David. Hæ sunt generationes Phares. Phares genuit Esron, Esron genuit *Ram, Ram genuit Aminadab, Aminadab genuit Naasson, Naasson genuit Salmon, Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Isai, Isai genuit David.

*b.

Explicit Liber Ruth.

INCIPIT PRÆFATIO HIERONYMI PRESBYTERI [a] DE OMNIBUS LIBRIS VETERIS TESTAMENTI.

VIGINTI & duas litteras esse apud Hebræos, Syrorum quoque, & Chaldeorum lingua testatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis est: nam & ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Mosi totidem litteris scriptitant, figuris tantum & apicibus discrepantes. Certumque est Esdram scribam, legisque doctorem, post captam Jerosolymam, & instaurationem Templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse quibus nunc utimur; quum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum hæc eadem supputatio, sub Levitarum ac Sacerdotum censu, mystice ostenditur. [b] Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam Græcis voluminibus, usque hodie antiquis expressum litteris invenimus. Sed & [c] Psalmi tricesimus sextus, & centesimus decimus, & centesimus undecimus, & centesimus octavus decimus, & centesimus quadragesimus quartus, quamquam diverso scribantur metro, tamen ejusdem numeri texuntur alphabeto. Et Jeremiæ Lamentationes, & Oratio ejus: Salomonis quoque in fine Proverbia, ab eo loco in quo ait, *Mulierem fortem quis inveniet?* iisdem alphabetis vel incisionibus supputantur. Porro quinque litteræ duplices apud Hebræos sunt, CAPH, MEM, NUN, PHE, SADE: aliter enim per has scribunt principia medietatesque verborum, aliter fines. Unde & quinque à plerisque libri duplices æstimantur, Samuel, Malachim, Dabre-Jamim, Ezras, Jeremias cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis. Quomodo igitur viginti duo elementa sunt, per quæ scribimus Hebraice omne quod loquimur, & eorum initiis vox humana comprehenditur: ita viginti duo volumina supputantur, quibus quasi litteris & exordiis, in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri justi eruditur infantia.

כ׳ מ׳ נ׳ פ׳ צ׳ ך׳ ם׳ ן׳ ף׳ ץ׳

Primus apud eos liber vocatur BRESITH; quem nos Genesim dicimus. Secundus ELLE SMOTH, qui Exodus appellatur. Tertius VAJECRA, id est, Leviticus. Quartus VAJEDABBER, quem [d] Numeros vocamus. Quintus ELLE ADDABARIM, qui Deuterono-

בראשית
אלה שמות
ויקרא
וידבר
אלה הדברים

a Hæc est inscriptio Prologi in Canone Hebraicæ veritatis, & in aliquot aliis manuscriptis antiquioribus. Id vero sumtum videtur ab Hieronymo, qui ad finem ejusdem præfatiunculæ, *Prologum Scripturarum* ipsam appellat. Cæteri libri tam editi, quam MSS. ita inscribunt, *Præfatio Hieronymi in librum Regum*, vel *in libro Regum*. Verum hic Prologus Scripturarum, quum omnibus libris quos ex Hebræo in Latinum vertit Hieronymus, possit convenire, merito inscribitur, de omnibus libris veteris Testamenti.

b Luxatum manifeste deprehendet hunc locum quiquumque seriem orationis attenderit: nam quid attinet ad characteres Samaritanorum, quod in libro Numerorum sub Levitarum ac Sacerdotum censu, supputatio litterarum viginti duarum mystice ostenditur? quid etiam ad talem numerum, quod in quibusdam Græcis voluminibus nomen Dei tetragrammaton antiquis Hebræorum, id est, Samaritanis expressum litteris inveniretur? Ergo ut omnia ad sensum sibi cohæreant, tota istæc pericope. *Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam Græcis voluminibus, usque hodie antiquis expressum litteris invenimus*, legenda ac reponenda videtur immediate ante illa superiora verba, *In libro quoque Numerorum*, &c. Hanc restitutionem quantumvis necessariam judicio nostro noluimus permittere, quia è triginta quattuor MSS. codicibus, quos in hoc opere diligenter contulimus cum editis libris, nullus hîc loci dissentiens invenitur ab alio, sed uno modo constanter universi legunt juxta seriem inversam. Itaque res hujusmodi lectorem curiosum monuisse sit satis.

c Sanctus Hieronymus in Epistola, cujus initium est, *Nudius tertius*, recenset tantum Psalmos quattuor, qui secundum ordinem litterarum Alphabeti Hebraici, compositi reperiuntur; nec ibi meminit Psalmi tricesimi sexti, neque Orationis Jeremiæ: *Prinsquam de singulis disseram*, inquit ille ad Paulam Urbicam, *scire debes, quattuor Psalmos secundum ordinem Hebræorum incipere elementorum, centesimum decimum, & centesimum undecimum, & hunc de quo nunc scribimus, & centesimum quadragesimum quartum*. Et post pauca subdit: *Sunt qui & alios hoc ordine putant incipere, sed falsa eorum opinio est*. Hæc facile conciliabuntur, si dixeris Hieronymum in Epistola ad Paulam Urbicam, spectasse ad capita versuum, quæ in Psalmis 110.111.118.& 144. decurrunt juxta ordinem Hebræarum litterarum: hîc autem in Prologo Scripturarum, de numero viginti & duorum elementorum disserere, ut inde probet viginti duo volumina in Canone Hebræorum supputari. Qui plura de hoc genere Psalmorum desiderarit, consulat Prolegomena nostra.

d MSS. quamplures legunt in singulari, *quem numerum vocamus*: sed error est librariorum manifestus ex Hieronymo, qui de eodem volumine aiebat supra, *In libro quoque Numerorum*, &c. Origenes in Psalmum primum Canonicas Scripturas juxta Hebræos recensens, non *Vajedabber* Numeros ab eis dicit appellari; sed ἀμμεσφεκωδείμ, *Ammesphecodim*; quod Hebraice scriptum המפקדים, id est, *hammephecudim* absque ullo *s* in medio vocis, significat *numeros*, vel potiùs *numeratos*. *Vajedabber* itaque dicitur apud Hebræos liber Numerorum à prima voce ejusdem voluminis; *Hammephecudim* vero propter argumentum in eo pertractatum, quia ibi agitur de iis qui transierunt ad numerum.

Digitized by Google

תורה mium prænotatur. Hi sunt quinque libri Mosi, quos proprie [a] THORA, id est, legem appellant. a

יהושע בן נון Secundum Prophetarum ordinem faciunt; & incipiunt ab Jesu filio Nave, qui apud eos
שפטים JOSUE BEN NUN [b] dicitur. Deinde subtexunt SOPHTIM, id est, Judicum librum; & b
רות in eumdem compingunt RUTH, quia in diebus Judicum facta narratur historia. Tertius se-
שמואל quitur SAMUEL, quem nos Regnorum primum & secundum dicimus.

מלכים Quartus MALACHIM, id est, Regum, qui tertio & quarto Regnorum volumine conti-
ממלכות netur. Meliusque multo est MALACHIM, id est, Regum; quàm [c] MALACHOTH, id est, c
ישעיה ירמיה Regnorum dicere. Non enim multarum gentium regna describit; sed unius Israelitici populi,
יחזקאל qui tribubus duodecim continetur. Quintus ISAIAS. Sextus JEREMIAS. Septimus JEZE-
תרי עשרא CIEL. Octavus liber duodecim Prophetarum, qui apud illos vocatur [d] THARE ASRA. d

איוב Tertius ordo Ἁγιόγραφα possidet; & primus liber incipit ab JOB. Secundus à DAVID,
דוד quem quinque incisionibus, & uno Psalmorum volumine comprehendunt. Tertius est SA-
שלמה LAMON tres libros habens: Proverbia, quæ illi Parabolas, id est, [e] MASALOTH appel- e
משלות קהלת lant: Ecclesiasten, id est, [f] COELETH: Canticum Canticorum, quem titulo SIR ASSI- f
שיר השירים RIM prænotant. Sextus est DANIEL. Septimus [g] DABRE AJAMIM, id est, verba die- g
דניאל rum; quod significantius Χρονικὸν totius divinæ historiæ possumus appellare. Qui liber apud
דברי הימים nos Παραλειπομένων, primus & secundus inscribitur. Octavus EZRAS, qui & ipse similiter
עזרא apud Græcos & Latinos in duos libros divisus est. Nonus ESTHER.

אסתר Atque ita fiunt pariter veteris legis libri viginti duo; id est, Mosi quinque: Prophetarum
octo: Hagiographorum novem. Quamquam nonnulli RUTH & CINOTH inter Ἁγιόγραφα
רות scriptitent, & libros hos in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse priscæ legis li-
קינות bros [h] viginti quattuor: quos sub numero viginti quattuor seniorum Apocalypsis Johannis h
inducit adorantes agnum, & coronas suas prostratis vultibus offerentes: stantibus coram quattuor animalibus oculatis & retro & ante, id est, & in præteritum & in futurum respicienti-

a Triginta & quattuor MSS. codices, quos habuimus ad collationem hujus præfationis, legunt omnes *Thorath*; quasi nomen istud esset in regimine, ut quum dicitur תורת משה, *Thorath Mose*, id est, *lex Mosis*. Notandum est autem emendatorem Canonis S. Germani à Pratis aspirationem *h* ab initio, & litteram *th* in fine, punctis supra infraque positis expungendas indicasse; ac *Tora* juxta Hebræos, non *Thorath*, legendum: quod apposito etiam signo *h* in margine suo more significavit.

b Diximus in observationibus nostris ad inscriptionem libri Geneseos, Hebræos teste Hieronymo solitos fuisse Voluminibus sacris nomina imponere ex principiis eorum, ut v. g. *Bresith*, quod significat, *In principio: Elle smoth*, id est, *Hæc sunt nomina*. Quæ priora sunt verba libri Genesis, & Exodi. Verum ex eodem Hieronymo nunc apparet id esse intelligendum de solis Mosaïcæ legis quinque voluminibus; nam cæteri libri tum Prophetales, tum Hagiographi non sortiuntur nomina ex principiis suis, sed ab ipsis auctoribus, aut certe ex rebus personisve de quibus inibi multa scribuntur. Monemus tamen curiosum lectorem, librum 1. & 2. Regnorum, qui ab Hebræis Malachim dicebantur juxta Hieronymum, hoc est, *Reges*; apud Origenem ex principio eorum appellari *Vammelech David*, quod interpretatur, *Et rex David*. Unde satis compertum exstat Libros sacros Hebræorum diversa à diversis habuisse nomina, ac varias appellationes.

c Hoc nomen scribendum esset cum duplici *mem* ab initio, id est, ממלכות, *mamlachoth*; quod interpretatur, *regna*: מלכות, *malachoth* enim cum *mem* unico, non *regna* proprie, sed *reginas* significat. Ne quid tamen alienum induceremus, verba Hebraica Hieronymi totidem elementis ad marginem apponere visum est, quot ille in textu exprimere voluit.

d Canon Hebraicæ veritatis S. Germani à Pratis habet hîc secunda manu, TRE AZRA. Quod exscriptor in emendando suo exemplari mutuari potuit ex aliis libris, uti nobis fidem facit codex Bibliorum S. Germani ante octingentos annos scriptus; in cujus ora marginali hæc varians lectio reperitur: *Thare arsa, alii, tre azra.* Quum ipse nihilominus in textu legat, *Thare asra.*

e Ita Canon uterque Heb. verit. Carcassonensis scilicet & noster sancti Germani à Pratis. Omnes alii MSS. codd. legunt, *Masloth*: sed MS. num. 3. jam sæpe laudatus, in limbo *Massaloth* habet cum *s* duplici; in corpore autem *Maslot* litteris Græcis.

f In tribus antiquissimis MSS. Corbeiensis monasterii nostri scriptum est, ACCOELETH; quasi Hebraice Hieronymus legerit הקהלת, cum ה ab initio, quod Grammatici vocant emphaticum, litteram sequentem congeminans. Canon sancti Germani legebat similiter *Accoëleth*, sed manus emendatoris expunxit primam syllabam, *ac*; hodieque superest solum *Coëleth*. Apud Hebræos constanter legitur קהלת, *Coheleth* absque ullo *he* initiali: *Coëleth* quoque legebat Origenes in Psalmum 1.

g Non DABRE AJAMIM, sed *debre ajomin*, legebatur olim in MS. codice Corbeiensi num. 1. Exstat etiam prope eadem lectio ad oram marginalem manuscripti nostri num. 3. ubi positum invenimus *dibre ajomin*. Hinc in Canonem sancti Germani fluxisse videtur hodiernum *dibre ajamim*: nam ante emendationem in eo scriptum erat, *dabre jamim*. Exemplar Carcassonense Canonis Hebraicæ veritatis legit *dabre jamin* cum aliis triginta MSS. libris. Apud Origenem legimus διϐρὴ αἰαμὶν, id est, *dibre ajamim*, ut jam in Canone nostro. Verba Hebraica in sacris voluminibus sunt ista, דברי הימים. Nec refert juxta Hieronymum in Epistola ad Evagrium de Melchisedec, utrum *dabre*, *dibre*, an *debre ajamim* pronuntietur; quum vocalibus in medio litteris perraro uterentur Hebræi veteres; & pro voluntate lectorum, atque varietate regionum, eadem verba diversis sonis atque accentibus proferrentur.

h Totidem libros enumerat Victorinus in Apocalypsin. *Sunt autem*, inquit, *viginti quattuor libri veteris Testamenti: viginti duos in excerptis Theodoti invenies, &c.* Quidam ad viginti duo volumina Canonis Hebræorum, Tobiam & Judith adjungebant, ut essent viginti quattuor. *Quibusdam autem*, inquit Hilarius Prologo in librum Psalmorum, *visum est additis Tobia & Judith, viginti quattuor libros secundum numerum Græcarum litterarum connumerare.* Ad illos non alludit Hieronymus, sed ad eos potius qui Ruth & Cinoth inter Hagiographa scriptitabant. Judæi hodierni Biblia sacra vocant, עשרים וארבעה, *Esrim vearbaa*, id est, *viginti quattuor*: & inter Hagiographa numerant Librum Ruth, & Jeremiæ Lamentationes. Videsis plura de hoc argumento in præloquiis nostris.

bus,

Digitized by Google

bus, & indefessa voce clamantibus, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, *Apoc.* 4. 8.
[a] qui erat, & qui est, [a] & qui venturus est.

Hic Prologus Scripturarum, quasi galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest: ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter Ἀπόκρυφα esse ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Jesu filii Syrach liber, & Judith, & Tobias, & Pastor, non sunt in [b] Canone. Machabæorum primum librum, Hebraicum reperi. Secundus, Græcus est: quod ex ipsa quoque φράσει probari potest. Quæ quum ita se habeant, obsecro te, lector, ne laborem meum, reprehensionem æstimes Antiquorum. In tabernaculum Dei offert unusquisque quod potest: alii aurum & argentum, & lapides pretiosos: Alii byssum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiscum bene agetur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apostolus contemtibiliora nostra magis necessaria judicat. Unde & tota illa Tabernaculi pulchritudo, & per singulas species, Ecclesiæ præsentis futuræque distinctio, pellibus tegitur & ciliciis; ardoremque solis & injuriam imbrium ea quæ viliora sunt prohibent. Lege ergo primum, Samuel, & Malachim meum: meum, inquam, meum. Quidquid enim crebrius vertendo, & emendando solicitius & didicimus & tenemus, nostrum est. Et quum intellexeris quod antea nesciebas, vel interpretem me æstimato, si gratus es; vel παραφραστήν, si ingratus. Quamquam mihi omnino conscius non sim, mutasse me quidpiam de Hebraica veritate. Certè si incredulus es, lege Græcos codices & Latinos, & confer cum [c] his opusculis: & ubiquumque inter se videris discrepare, interroga quemlibet Hebræorum cui magis accomodare debeas fidem: & si nostra firmaverit, puto quod eum non æstimes conjectorem, ut in eodem loco mecum similiter divinarit. Sed & vos, famulas Christi, rogo, quæ Domini discumbentis pretiosissimo fidei [d] myro ungitis caput, quæ nequaquam [e] Salvatorem quæritis in sepulcro, quibus jam ad patrem Christus ascendit, ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore desæviunt, & circumeunt civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur si aliis detrahant, orationum vestrarum clypeos opponatis. Ego sciens humilitatem meam, illius semper sententiæ recordabor:

Dixi, custodiam vias meas; *Psalm.* 38. ỳ. 1. & *seqq.*
ut non delinquam in lingua mea.
Posui ori meo custodiam,
quum consisteret peccator adversum me.
Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis.

a *Et qui futurus est.* Ita legitur in Canone Carcass. & in MS. codice sancti Germani num. 3. id quoque scriptum habebatur in Canone nostro antequam mendis expurgatus esset.

b De Hebræorum, non Ecclesiæ Canone hæc intelligenda docet Marianus-Victorius in scholiis suis ad præsentem præfationem Hieronymi. Asserit quoque Ricardus Simon Historiæ Criticæ lib. 1. cap. 19. Hieronymum non è sua, sed ex Judæorum sententia loquutum, ubi nonnullos libros in Ecclesia Canonicos (ut ipse R. S. ait) inter apocrypha volumina esse ponenda decernit. At si de sententia Hieronymi, eidem Hieronymo fides habeatur, dissimulare non possumus scriptores illos procul à vero recedere; propriamque, non Hieronymianam, obtrudere lectoribus opinionem. Id manifeste evincunt verba istæc quæ leguntur in Præfatione Hieronymi in libros Salomonis. *Fertur & πανάρετος Jesu filii Sirach liber; & alius ψευδεπίγραφος, qui Sapientia Salomonis inscribitur: quorum priorem Hebraicum reperi, non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum; cui juncti erant Ecclesiastes, & Canticum Canticorum, ut similitudinem Salomonis non solum numero librorum, sed etiam materiarum genere coæquaret. Secundus apud Hebræos nusquam est: quin & ipse stylus Græcam eloquentiam redolet, & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant. Sicut ergo Judith, & Tobiæ, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter Canonicas Scripturas non recipit: sic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam.* Videant nunc Marianus, ac Simon, quo sensu Hieronymus dixerit: *Igitur Sapientia, quæ vulgo Salomonis inscribitur, & Jesu filii Sirach liber, & Judith, & Tobias, & Pastor non sunt in Canone.* Scimus quidem post decreta Concilii Tridentini hos omnes libros pari cum cæteris veneratione ab omnibus vere piis & orthodoxis esse suscipiendos; sed nunc quæstio nobis est de tempore Hieronymi, quando, ut ex eodem constat, libros jam dictos legebat quidem Ecclesia ad ædificationem plebis; quum tamen ipsos non reciperet inter Scripturas Canonicas.

c Addunt hîc editi, *quæ nuper emendavimus.* Hæc radenda sunt tamquam superflua, quoniam nihil eorum exstat in MSS. vetustioribus ac melioris notæ. In recentioribus tantum quinque aut sex legitur, *quæ super enumeravimus:* quod æque vitiosum est, non enim monet Hieronymus lectorem, ut Græcos Latinosque codices conferat cum omnibus opusculis quæ supra enumeraverat, vel quæ nuper emendaverat; sed cum his tantum quæ ex Hebræo in Latinum verterat, id est, cum libris Samuel & Malachim.

d Sic legunt omnes MSS. nostri, nisi quod plures pro *myro*, scribunt *myrro* cum duplici *r.* Μύρον autem Græce unguentum dicitur; μύῤῥα vero herbam significat. Unde error editorum librorum manifeste deprehenditur, ubi legimus, *pretiosissima fidei myrrha.* Neque vero caput Domini discumbentis unctum est *myrrha*, sed *myro*, id est, *unguento pretiosissimo* mulieris peccatricis in Evangelica narratione, ad quam hîc alludit sanctus Hieronymus.

e Codex MS. Bibliorum Avenionensis conventus sancti Dominici hoc modo legit, *quæ nequaquam seductorem quæritis in sepulchro.*

EXPLICIT PRÆFATIO.

Digitized by Google

INCIPIUNT TITULI LIBRI SAMUEL.

I. *Ubi orat Anna corde, labiis immotis.*
II. *Nativitas Samuelis.*
III. *Ubi offertur Samuel templo.*
IIII. *Canticum Annæ.*
V. *Ubi peccatum filiorum Heli ostenditur.*
VI. *Ubi alloquitur Heli filios suos de peccatis.*
VII. *Propheta sine nomine ab Heli destinatur.*
VIII. *Dormientem Dominus alloquitur Samuelem.*
VIIII. *Prima alloquutio ad Samuelem.*
X. *Israel ab hostibus superatur.*
XI. *Ubi arca testamenti contra hostes defertur.*
XII. *Ubi populus cæditur, & occisis filiis Heli arca captivatur.*
XIII. *Heli Sacerdos de sella cadens moritur.*
XIIII. *Ubi arcam Philisthæi in templo ponunt.*
XV. *Ubi plaga Azotii describitur, cæterarumque civitatum.*
XVI. *Accaronitæ arcam Domini suscipiunt.*
XVII. *A sacerdotibus ordinatur cum quo munere arca sit emittenda.*
XVIII. *De susceptione arcæ Domini: sacrificium fit de vaccis, quæ eam adduxerunt.*
XVIIII. *Translatio arcæ in Gabaa in domo Abinadab.*
XX. *Ubi orat & sacrificat pro populo Samuel.*
XXI. *De judicio filiorum Samuel, & de regis petitione.*
XXII. *Ubi admonetur populus de jure regis & potestate.*
XXIII. *De unctione Saülis regis.*
XXIIII. *Ubi à Samuele ungitur Saül, & osculo accipitur.*
XXV. *Saül incipit prophetare.*
XXVI. *Confirmatio regis Saül, & descriptio legis regni.*
XXVII. *Primum prœlium Saül.*
XXVIII. *Ubi Samuel de temporibus suis alloquitur populum.*
XXVIIII. *Consummatio alloquutionis Samuel, & de populi pœnitudine.*
XXX. *Samuel Saülem reprehendit in offerendo sacrificio.*
XXXI. *Solus Jonathas contra Philisthæos ingreditur.*
XXXII. *Jejunium indicitur à Saüle.*
XXXIII. *Pecora non sua populus decisione mactata manducat.*
XXXIIII. *Occisurum Jonatham Saül promittit, eo quod indictum jejunium non observaverit; petiitque pro eo populus.*
XXXV. *Præceptum Domini ad Saül de nece Amalec.*
XXXVI. *Dominus irascitur Saül pro Agag rege Amalec servato.*
XXXVII. *Quod melius sit obedientia quàm sacrificium.*
XXXVIII. *Ubi Samuel Agag regem interfecit.*
XXXVIIII. *Ubi mittitur Samuel ad ungendum David regem.*
XL. *Ubi singuli filii Isaï offeruntur Samueli.*
XLI. *Ubi ungitur David à Samuele.*
XLII. *De arreptione Saülis à spiritu nequam.*
XLIII. *Ubi David ad Saül adducitur.*
XLIIII. *Cœptum Goliæ.*
XLV. *Ubi David à Saül recedit.*
XLVI. *A patre post fratres mittitur David.*
XLVII. *Ubi se offert David contra Goliam.*
XLVIII. *Ubi David interfecit Goliam.*
XLVIIII. *Jonathas in amore accepit David.*
L. *Ubi cantu virginum in odium David, Saül motus est.*
LI. *Ubi David à Saül Merob filia promittitur.*
LII. *Hic alteri datur Merob, & Michol ei promittitur.*
LIII. *Ubi Michol uxorem David accepit.*
LIIII. *Saül Davidem jubet occidi.*
LV. *Ubi David iterum pugnat contra Philistæos.*
LVI. *Hic per uxorem Michol, David liberatur.*
LVII. *Positus cum Samuele David, & ipse & qui ad eum missi fuerant, & Saül veniens, prophetare cœperunt.*
LVIII. *Saül Jonathæ irascitur ob excusationem David.*
LVIIII. *De signo sagittarum inter David & Jonatham.*
LX. *Ubi David panes propositionis comedit.*
LXI. *Ubi David apud Achis regem Geth dæmonem se finxit habere.*
LXII. *Ubi David profugos sibi collegit.*
LXIII. *Ubi sacerdotes Domini à Doëg occiduntur.*
LXIIII. *Ex præcepto Domini, David cum suis ad Philistæos pergit.*
LXV. *Hic accipit ephod ab Abiathar sacerdote & orat David.*
LXVI. *Zyphæi David se tradituros Saüli promittunt.*
LXVII. *In spelunca positus David Saüli clamydem præcidit.*
LXVIII. *Loquutio David ad Saül, quod ei pepercerit.*
LXVIIII. *De pœnitudine Saül erga David.*
LXX. *Cœptum Nabal.*
LXXI. *Nabal negat David alimoniam.*
LXXII. *Moritur Nabal & uxorem ejus accepit David.*
LXXIII. *David acceptam Michol filiam Saül, & Abigail, sed & Ahinoëm habet uxorem.*
LXXIIII. *Ubi Saül Michol alteri dedit uxorem.*
LXXV. *Dormiente omni exercitu, David à capite Saül hastam tulit.*
LXXVI. *Ubi expergefactus Saül alloquitur Davidem.*
LXXVII. *Ubi moritur Samuel.*
LXXVIII. *Ubi pythonissam consulit Saül.*
LXXVIIII. *Ubi prohibetur David in bellum ire contra Israel.*
LXXX. *Insurgentes Amalecitæ à David superantur.*
LXXXI. *Ubi eruit David prædam.*
LXXXII. *Ubi superatur & occiditur Saül.*
Ibi explicit liber primus Samuel.
LXXXIII. *Ubi occidit David nuntium, qui nuntiaverat Saül mortuum.*
LXXXIIII. *Post mortem Saül ungitur David, & regnat.*
LXXXV. *Ubi commemorat David se à populo Juda unctum esse.*

Digitized by Google

LXXXVI. *Ubi factum est bellum inter Isboseth & David.*
LXXXVII. *Ubi occidit Abner Asael fratrem Joab à parte David.*
LXXXVIII. *Nomina filiorum David sex, qui nati sunt ex diversis matribus.*
LXXXVIIII. *Ubi occiditur Abner à Joab principe militiæ David.*
XC. *Miphiboseth Jonathæ filius invenitur.*
XCI. *Hic occiditur Isboseth filius Saül.*
XCII. *Ubi interficit David occisores Isboseth.*
XCIII. *Ubi ab omni populo Israel rex ungitur & constituitur David.*
XCIIII. *Ubi Hiram rex præbet ligna domui David.*
XCV. *Ubi nomine filiorum David de diversis matribus.*
XCVI. *Hic transfertur arca testamenti de domo Aminadab,*
XCVII. *Hic ostenditur Michol filia Saül sterilis.*
XCVIII. *Ubi admonetur David per prophetam, quod templum Domini ipse facturus non sit.*
XCVIIII. *Oratio David post alloquutionem Prophetæ.*
C. *Consummatio orationis David.*
CI. *Ubi ostenditur, quod multa spolia & munera sanctificaverit Domino.*
CII. *Ubi refertur scriptura ad Miphiboseth filium Jonathæ.*
CIII. *Ubi contrahitur bellum adversus Amnon filium Ammon.*
CIIII. *Hic vidit David Bersabee uxorem Uriæ Hetthæi.*
CV. *Nathan propheta alloquitur David de uxore viri Hetthæi.*
CVI. *Ubi agnoscit peccatum David.*
CVII. *Filius David natus de Bersabee moritur.*
CVIII. *De Bersabee nascitur Salomon.*
CVIIII. *Hic Ammon sororem suam amare cœpit.*
CX. *Ubi Thamar pellitur ab Ammon, & suscipitur ab Absalon fratre suo.*
CXI. *Hic occiditur Ammon ab Absalom.*
CXII. *Ubi Joab immittit mulierem simulantem luctum pro Absalom.*
CXIII. *Hic David à muliere Thecuite placatur super Absalom.*
CXIIII. *Ubi segetem Joab Absalom jubet incendi.*
CXV. *Hic Absalom mentitur votum sacrificii, ut iret in Hebron & se faceret regem.*
CXVI. *Ubi fugit David Absalom.*
CXVII. *Hic mittit David contra Absalom.*
CXVIII. *Ubi Semeï convitiatur David.*
CXVIIII. *Consilium Architophel datum, ut ingrediatur Absalom ad concubinas patris sui.*
CXX. *Ubi Architophel se persequuturum David promittit, quod Chusai improbat.*
CXXI. *Ubi Architophel laqueo se interfecit.*
CXXII. *Prodeunt Joab & Abisai adversus Absalom.*
CXXIII. *Hic Absalom invenitur quercu suspensus.*
CXXIIII. *Ubi Absalom nuntiatur occisus.*
CXXV. *Joab princeps militiæ irascitur, eo quod lugeret David Absalom.*
CXXVI. *Ubi optat populus revertere ad David.*
CXXVII. *Hic Semei dimitti sibi rogat pro irrogata injuria.*
CXXVIII. *Ubi tradit Berzellai filium suum Chaman David regi.*
CXXVIIII. *Siba populum Israel separavit à David.*
CXXX. *Ubi occiditur Amasias à Joab.*
CXXXI. *Mulier alloquitur Joab, quæ & caput Sibæ protulit.*
CXXXII. *Ubi Gabaonitæ septem ex semine Saül petunt in pœnam, quos & accipiunt.*
CXXXIII. *Ubi ossa Saül & Jonathæ colligit David.*
CXXXIIII. *Hic Psalmus incipit septimus decimus.*
CXXXV. *David aquam sibi dari jubet de cisterna quæ est in Beth-Leem.*
CXXXVI. *Ubi jubet David numerari populum.*
CXXXVII. *Per Gad prophetam Dominus in tribus correptionibus loquitur David.*

Explicíunt Tituli libri Samuel.

INCIPIT LIBER SAMUELIS PRIMUS.

Ex Hebræo in Latinum versus anno Christi 392. vel paulo ante.

I. Titulus. *Caput 1.*

FUIT vir unus de Ramathaim-Sophim, de monte Ephraim, & nomen ejus Elcana, filius Jeroam, filii Eliu, filii [a] Thoü, filii Suph, Ephrathæus: & habuit duas uxores, nomen uni Anna, & nomen secundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filii: Annæ autem non erant * liberi: Et ascendebat vir ille de civitate sua statutis diebus, ut adoraret & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni & Phinees, sacerdo- A tes Domini. Venit ergo dies, & immolavit Elcana, deditque Phenennæ uxori suæ, & cunctis filiis ejus, & filiabus partes: Annæ autem dedit partem * unam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluserat vulvam ejus. Affligebat quoque eam æmula ejus, & vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret quod conclusisset Dominus vulvam ejus: sicque faciebat per singulos annos, quum redeunte tempore ascenderent templum Domini: & sic pro-

* h. parvuli.

* h. partem unam duplicem.

a Editi nonnulli & MSS. quamplures legunt, *Thau* ex Hebræo scilicet תחו. LXX. in manuscripto Alexandrino retinent Θοοῦ; quod etiam Chaldæus expressit cum hollem pleno, ut aiunt Grammatici, תוחו, *Thoou* vel *Thohu*. Canonem Heb. verit. & alterum MS. codicem Corb. sequuti sumus, ambo namque *Thoü* scribentes veram præferunt Hieronymi lectionem, ut compertum habemus è libro nominum Hebraicorum, & iterum è libro primo adversus Jovinianum, ubi sanctus Doctor constanter legebat *Thoü*, sive *Theou* juxta Græcorum codices.

Digitized by Google

vocabat eam. Porro illa flebat, & non capiebat ci- A
bum. Dixit ergo ei Elcana vir suus: Anna, cur fles?
& quare non comedis? & quam ob rem affligitur
cor tuum? numquid non ego melior sum tibi, quam
decem filii? Surrexit autem Anna postquam come-
derat in Silo, & biberat. Et Heli sacerdote sedente
super sellam ante postes templi Domini, quumque
esset amaro animo, oravit Dominum, flens largiter,
& votum vovit, dicens: Domine exercituum, si re-
spiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recor-
datus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederis- B
que servæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino
omnibus diebus vitæ ejus, & novacula non ascendet
super caput ejus. Factum est ergo, quum illa multi-
plicaret preces coram Domino, ut Heli observaret
os ejus. Porro Anna loquebatur in corde suo, tan-
tumque labia illius movebantur, & vox penitus non
audiebatur. Æstimavit igitur eam Heli temulentam,
dixitque ei: Usquequo ebria eris: digere paulisper
vinum quo mades. Respondens Anna, Nequaquam,
inquit, domine mi: nam mulier infelix nimis ego C
sum, vinumque & omne quod inebriare potest, non
bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domi-
ni. Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filia-
bus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris
mei, loquuta sum usque in præsens. Tunc Heli ait
ei: Vade in pace, & Deus Israel det tibi petitio-
nem, quam rogasti eum. Et illa dixit: Utinam in-
veniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mu-
lier in viam suam, & comedit, vultusque illius non
sunt amplius in diversa mutati. Et surrexerunt ma- D
ne, & adoraverunt coram Domino: reversique sunt,
& venerunt in domum suam Ramatha. Cognovit au-
tem Elcana Annam uxorem suam & recordatus est
II. T. ejus Dominus. Et factum est post circulum die-
rum, concepit Anna, & peperit filium, vocavitque
nomen ejus Samuel: eo quod à Domino postulasset
eum. Ascendit autem vir ejus Elcana, & omnis do-
mus ejus, ut immolaret Domino hostiam solennem,
& votum suum, & Anna non ascendit: dixit enim
viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, & E
ducam eum, & appareat ante conspectum Domini,
& maneat ibi jugiter. Et ait ei Elcana vir suus: Fac
quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes
eum: precorque ut impleat Dominus verbum suum.
Mansit ergo mulier, & lactavit filium suum, donec
III. T. amoveret eum à lacte. Et adduxit eum secum,
a postquam ablactaverat, in vitulis tribus, [a] & tribus
modiis farinæ, & amphora vini, & adduxit eum in
domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc in-
fantulus & immolaverunt vitulum, & obtulerunt F
puerum Heli. Et ait: Obsecro mi domine, vivit ani-
ma tua domine, ego sum illa mulier, quæ steti co-
ram te hîc orans Dominum. Pro puero isto oravi,
& dedit mihi Dominus petitionem meam quam po-
stulavi eum. Idcirco & ego commodavi eum Do-
mino, cunctis diebus quibus fuerit accommodatus
Domino. Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit
Anna, & dixit:

Exultavit cor meum in Domino, IIII. T.
& exaltatum est cornu meum in Deo meo. Cap. 2.
Dilatatum est os meum super inimicos meos:
quia lætata sum in salutari tuo.
Non est sanctus, ut est Dominus:
neque enim est alius extra te,
& non est fortis sicut Deus noster.
Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes:
Recedant vetera de ore vestro:
quoniam Deus scientiarum, Dominus est,
& ipsi præparantur cogitationes.
Arcus fortium superatus est,
& infirmi accincti sunt robore.
Saturati * prius, pro pane se locaverunt: * h. Saturati pro pane.
& famelici saturati sunt,
Donec sterilis peperit * plurimos: * h. septem
& quæ multos habebat filios, infirmata est.
Dominus mortificat & vivificat,
deducit ad infernum & reducit.
Dominus pauperem facit & ditat,
humiliat & sublevat.
Suscitat de pulvere egenum,
& de stercore elevat pauperem:
Ut sedeat cum principibus,
& solium gloriæ teneat.
Domini enim sunt * cardines terræ, * h. Domini enim sunt afflicti terræ.
& posuit super eos orbem.
Pedes sanctorum suorum servabit,
& impii in tenebris conticescent:
quia non in fortitudine roborabitur vir.
Dominum formidabunt adversarii ejus,
super ipsos in cœlis tonabit:
Dominus judicabit fines terræ,
& dabit imperium regi suo,
& sublimabit cornu Christi sui.

Et abiit Elcana Ramatha, in domum suam: puer au-
tem erat minister in conspectu Domini ante faciem
Heli sacerdotis. Porro filii Heli, filii Belial, ne- V. T.
scientes Dominum, neque officium sacerdotum ad
populum: sed quiquumque immolasset victimam,
veniebat puer sacerdotis, dum coquerentur carnes,
& habebat fuscinulam tridentem in manu sua, &
mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in
ollam, sive in cacabum: & omne quod levabat fu-
scinula, tollebat sacerdos sibi. Sic faciebant univer-
so Israeli venientium in Silo. Etiam antequam ado-
lerent adipem, veniebat puer sacerdotis, & dicebat

a Emendator Canonis Hebraicæ veritatis pro *tribus modiis farinæ*, substituit in nostro exemplari, *& modio farinæ*: in qua permutanda lectione habuit adstipulatorem falsum Hieronymum, Auctorem nempe quæstionum seu Traditionum Hebraicarum in libros Regum: Is enim conceptis verbis asserit mendosos ac corruptos esse Latinorum codices, ubi lectum est, & tribus modiis farinæ. *In Hebræo*, inquit, *non tribus modiis farinæ, sed modio farinæ legitur: quem locum apud Latinos scriptorum vitio constat esse depravatum. Si enim cum vitulis tribus, & tribus modiis farinæ obtulit, contra præceptum legis fecit. In lege enim ita præcipitur: Mensis septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis. Omne opus servile non facietis: dies clangoris est & tubarum: offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem; & in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem, unam decimam per agnum. Hæc vero decima, decima pars erat Ephi. Unde datur intelligi quod Elcana non obtulerit tres modios farinæ cum tribus vitulis, sed novem decimas; quibus, secundum Hebraicam mensuram, unus efficitur Ephi* Ita vetus ille scriptor, nec indocte quidem, si meminisset Hebræorum איפה, *Epha*, tribus satis, sive tribus Romanis modiis æqualem fuisse mensuram. Hoc verus Hieronymus expresse docet cap. 2. libri Ruth ℣. 17. ubi sic interpretatur: *Et quæ collegerat virga cædens & excutiens, invenit hordei quasi Ephi mensuram, id est, tres modios.* Libro quoque decimo quarto Commentariorum in Ezechielem, mensuras tam in aridis, quam in liquidis speciebus edisserens, hæc de *Epha* Hebræorum scribebat. *Decima pars cori in his quæ modio mensurantur, appellatur Epha, id est, tres modii: & decima pars cori in speciebus liquidis, vocatur batus sive vadus: ut ejusdem mensuræ sit épha & batus.* Unum igitur *Epha* farinæ, tria sata, vel quod idem est, tres farinæ modios capiebat: unus autem modius tres decimas habuit, quas in sacrificiis necesse erat offerri per singulos vitulos. Hinc colligimus falsò adscriptum fuisse sancto Doctori opus Traditionum Hebraicarum in libros Regum, in quo tam contrariæ verbis ipsius Hieronymi inveniuntur sententiæ. Fatemur tamen supposito Auctori nostro exemplaria quædam scripta ac edita penitus esse consentanea: non enim legunt, *& tribus modiis farinæ*; sed ut jam dicebamus, *& uno modio farinæ.* Quin & Syrus interpres hoc ipsum exprimere voluit dicens, וסאתא חדא דקמחא, *ousatho bhado decambho*, id est, *& sato uno farinæ.* Cæterum conferat lector studiosus totum hunc locum cum iis quæ leguntur cap. 29. Numerorum, & cum marginalibus scholiis Canonis Heb. verit. col. 183. ut non improbabile sumat argumentum de auctore eorumdem scholiorum, deque falso Hieronymo, cujus verba jam recitamus.

Digitized by Google

immolanti: Da mihi carnem, ut coquam sacerdoti: A
non enim accipiam à te carnem coctam, sed crudam. Dicebatque illi immolans: Incendatur primùm juxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumquumque desiderat anima tua. Qui respondens aiebat ei: Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia detrahebant homines sacrificio Domini. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo. Et tunicam parvam faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis B
diebus, ascendens cum viro suo, ut immolaret hostiam solennem. Et benedixit Heli Elcanæ & uxori ejus; dixitque: Reddat Dominus tibi semen de muliere hac, pro fœnore quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suum. Visitavit ergo Dominus Annam & concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus est puer Samuel apud Dominum.
VI. T. Heli autem erat senex valde, & audivit omnia quæ faciebant filii sui universo Israeli: & quomodo dormiebant cum mulieribus quæ observabant ad ostium C
tabernaculi: & dixit eis: Quare facitis res hujuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo? Nolite filii mei: non enim est bona fama, quam ego audio, ut transgredi faciatis populum Domini. Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris sui: quia voluit Dominus occidere eos. Puer autem Samuel proficiebat, atque crescebat, & placebat tam Domino
VII. T. quam hominibus. Venit autem vir Dei ad Heli, D
& ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Numquid non aperte revelatus sum domui patris tui, quum essent in Ægypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotem, ut ascenderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret ephod coram me: & dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorum Israel. Quare calce abjicitis victimam meam, & munera mea quæ præcepi ut offerrentur in templo: & magis honorasti filios tuos quam me, ut comederetis primitias E
omnis sacrificii Israel populi mei? Propterea ait Dominus Deus Israel: Loquens loquutus sum, ut domus tua, & domus patris tui, ministraret in conspectu meo, usque in sempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Absit hoc à me: sed quiquumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui, ut non sit senex in domo tua. Et videbis æmulum tuum in templo, in universis prosperis Israel & non F
erit senex in domo tua omnibus diebus. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: *sed] ut deficiant oculi tui, & tabescat anima tua: & pars magna domus tuæ morietur, quum ad virilem ætatem venerit. Hoc autem erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis, Ophni & Phinees: In die una morientur ambo. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciat: & ædificabo ei domum fidelem, & *ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Futurum est enim, ut quiquumque remanserit in domo G
tua, veniat * ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: Dimitte me obsecro ad unam partem sacerdotalem, ut comedam buccellam panis.

* h. Non habet.

* h. & ambulabo.

* h. Veniat ut adoret eum, & accipiat ab eo nummum argenteum, & tortam panis.

Cap. 3.

Puer autem Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pretiosus in diebus illis, non erat visio manifesta. Factum est ergo in die quadam, Heli jacebat in loco suo, & oculi ejus caligaverant, nec poterat videre * lucernam Dei antequam exstingueretur. Samuel autem dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. Et vocavit VIII. T.
Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego. Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi: revertere, dormi. Et abiit, & dormivit. Et adjecit Dominus vocare rursum Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego: quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te fili mi: revertere, dormi. Porro Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini. Et adjecit Dominus, & vocavit * adhuc] Samuelem tertio. Qui consurgens, abiit ad Heli, & ait: Ecce ego: quia vocasti me. Intellexit igitur Heli quia Dominus vocaret puerum: & ait ad Samuelem: Vade, dormi: & si deinceps vocaverit te, dices: Loquere Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormivit in loco suo. Et venit Dominus, & stetit: & vocavit, sicut vocaverat secundo, Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere, quia audit servus tuus.
Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio ver- VIIII. T.
bum in Israel: quod quiquumque audierit, tinnient ambæ aures ejus. In die illo suscitabo adversum Heli omnia quæ loquutus sum super domum ejus: incipiam, & complebo. Prædixi enim ei quod judicaturus essem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios suos, & non corripuit eos. Idcirco juravi domui Heli, quod non expietur iniquitas domus ejus victimis & muneribus usque in æternum. Dormivit autem Samuel usque mane, aperuitque ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli. Vocavit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel fili mi. Qui respondens, ait: Præsto sum. Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem loquutus est ad te? oro te ne celaveris me. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem, ex omnibus verbis quæ dicta sunt tibi. Indicavit itaque ei Samuel universos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat. Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram. Et cognovit universus Israel à Dan usque Ber-Sabee, quod fidelis Samuel propheta esset Domini. Et addidit Dominus ut appareret in Silo, quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israeli.

* h. Et antequam lucerna Dei extingueretur.

* h. Non habet.

Et factum est in diebus illis, convenerunt Phili- X. T.
sthim in pugnam: egressus est namque Israel obviam Philisthim in prœlium, & castrametatus est juxta lapidem Adjutorii. Porro Philisthim venerunt in Aphec, & instruxerunt aciem contra Israel. Inito autem certamine, terga vertit Israel Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quattuor millia virorum. Et reversus est populus ad castra: dixeruntque majores natu de Israel: Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim: erantque duo filii Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees. Quumque venisset arca fœderis Domini in castra vociferatus est

Cap. 4.

Digitized by Google

omnis Israel clamore grandi, & personuit terra. Et A
audierunt Philisthim vocem clamoris, dixeruntque.
Quænam est hæc vox clamoris magni in castris He-
XI. T. bræorum? Et cognoverunt quod arca Domini
venisset in castra. Timueruntque Philisthim, dicen-
tes: Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicen-
tes: Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri
& nudiustertius, væ nobis, quis nos servabit de ma-
nu deorum sublimium istorum? hi sunt dii, qui per-
cusserunt Ægyptum omni plaga, in deserto. Con-
fortamini, & estote viri, Philisthim: ne serviatis He- B
bræis, sicut illi servierunt vobis: confortamini, &
bellate. Pugnaverunt ergo Philisthim, & cæsus est
Israel, & fugit unusquisque in tabernaculum suum:
XII. T. Et facta est plaga magna nimis: & ceciderunt de Is-
rael triginta millia peditum. Et arca Dei capta est:
duo quoque filii Heli mortui sunt Ophni & Phinees.
Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo
in die illo, scissa veste, & conspersus pulvere caput.
Quumque ille venisset, Heli sedebat super sellam
contra viam spectans. Erat enim cor ejus pavens pro C
arca Dei. Vir autem ille postquam ingressus est,
nuntiavit urbi: & ululavit omnis civitas. Et audivit
Heli sonitum clamoris, dixitque: Quis est hic soni-
tus tumultus hujus? At ille festinavit, & venit, &
annuntiavit Heli. Heli autem erat nonaginta & octo
annorum, & oculi ejus caligaverant, & videre non
poterat. Et dixit ad Heli: Ego sum qui veni de prœ-
lio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid
actum est fili mi? Respondens autem qui nuntiabat, D
Fugit, inquit, Israel coram Philisthim, & ruina ma-
gna facta est in populo: insuper & duo filii tui mor-
tui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta est.
XIII. T. Quumque ille nominasset arcam Dei, cecidit de sel-
la retrorsum juxta ostium, & fractis cervicibus mor-
tuus est. Senex enim erat vir & grandævus: & ipse
judicavit Israel quadraginta annis. Nurus autem ejus,
uxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui: &
audito nuntio quod capta esset arca Dei, & mortuus
socer suus, & vir suus, incurvavit se & peperit: ir- E
*h. sui. ruerant enim in eam dolores * subiti. In ipso autem
momento mortis ejus, dixerunt ei quæ stabant cir-
ca eam: Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ non
respondit eis, neque animadvertit. Et vocavit pue-
rum, Ichabod, dicens: Translata est gloria de Is-
rael, quia capta est arca Dei, & pro socero suo &
pro viro suo, & ait: Translata est gloria ab Israel,
eo quod capta esset arca Dei.
Cap. 5. Philisthim autem tulerunt arcam Dei, & aspor-
XIIII. T. taverunt eam à lapide Adjutorii in Azotum. Tu- F
leruntque Philisthim arcam Dei, & intulerunt eam
in templum Dagon, & statuerunt eam juxta Dagon.
Quumque surrexissent diluculo Azotii altera die, ec-
ce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Do-
mini: & tulerunt Dagon, & restituerunt eum in loco
suo. Rursumque mane die alio consurgentes, inve-
nerunt Dagon jacentem super faciem suam in terra
coram arca Domini: caput autem Dagon, & duæ
palmæ manuum ejus abscissæ erant super limen: por-
ro Dagon truncus solus remanserat in loco suo. Pro-
pter hanc causam non calcant sacerdotes Dagon, &
omnes qui ingrediuntur templum ejus, super limen
Dagon in Azoto, usque in hodiernum diem. Ag-
gravata est autem manus Domini super Azotios, &
demolitus est eos: & percussit in secretiori parte na-
tium Azotum, & fines ejus [a]. Videntes autem XV. T.
viri Azotii hujuscemodi plagam, dixerunt: Non ma-
neat arca Dei Israel apud nos: quoniam dura est
manus ejus super nos, & super Dagon deum no-
strum. Et mittentes congregaverunt omnes satrapas
Philisthinorum ad se, & dixerunt: Quid faciemus de
arca Dei Israel? Responderuntque * Getthæi: Cir- *h. In Geth
cumducatur arca Dei Israel. Et circumduxerunt ar- circumducatur.
cam Dei Israel. Illis autem circumducentibus eam, *h. In civitate inter-
fiebat manus Domini * per singulas civitates inter- fectionis
fectionis magnæ nimis: & percutiebat viros * uniuscu- magnæ nimis.
jusque urbis, à parvo usquè ad majorem, & com- *h. viros
putrescebant prominentes extales eorum. Inierunt- civitatis à
que Getthæi consilium, & fecerunt sibi sedes pel- parvo.
liceas. Miserunt ergo arcam Dei in Accaron. XVI. T.
Quumque venisset arca Dei in Accaron, exclama-
verunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad nos
arcam Dei Israel, ut interficiat nos & populum no-
strum. Miserunt itaque & congregaverunt omnes
satrapas Philisthinorum qui dixerunt: * Dimittite *h. Mittite.
arcam Dei Israel, & revertatur in locum suum, &
non interficiat nos cum populo nostro. Fiebat enim
pavor mortis in * singulis, urbibus, & gravissima val- *h. in tota
de manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fue- civitate.
rant, percutiebantur in secretiori parte natium:
& ascendebat ululatus * uniuscujusque civitatis in *h. Ululatus civitatis.
cœlum.
Fuit ergo arca Domini in regione Philisthinorum Cap. 6.
septem mensibus. Et vocaverunt Philisthim sacerdo-
tes & divinos, dicentes: Quid faciemus de arca Do-
mini? indicate nobis quomodo remittemus eam in
locum suum. Qui dixerunt: Si remittitis arcam XVII. T.
Dei Israel, nolite dimittere eam vacuam, sed * quod *h. Non
debetis] * reddite ei pro peccato & tunc curabimini: habet.
& scietis quare non recedat manus ejus à vobis. Qui *h. redde-tis.
dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debea-
mus ei? Responderuntque illi: Juxta numerum pro-
vinciarum Philisthim, quinque anos aureos facie-
tis, & quinque mures aureos: quia plaga una fuit
omnibus vobis, & satrapis vestris. Facietisque simi-
litudinem anorum vestrorum, & similitudinem mu-
rium, qui demoliti sunt terram. Et dabitis Deo Is-
rael gloriam: si forte relevet manum suam à vobis,
& à diis vestris, & à terra vestra. Quare gravatis
corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, & Pharao
cor suum? * Nonne postquam percussus est, tunc di- *h. Nonne quando il-
misit eos, & abierunt? Nunc ergo arripite & facite lusit eis, tunc dimi-sit illos?

a Verba istæc quæ in editis leguntur consequenter: *Et ebullierunt villa & agri in medio regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magna in civitate*, obelo prænotarunt R. Stephanus ac Theologi Lovanienses; quia non exstant in textu Hebraico, nec in antiquioribus & castigatioribus MSS. codicibus Latinis Hieronymianæ versionis. Mutuata sunt è LXX. Interpretibus, sive ab illis Latinorum translationibus, quarum viguit usus ante Hieronymum. Sed quum innumera prope hujusmodi occurrant additamenta in libris præcipue Regum, non abs re erit lectorem docuisse quomodo posita reperiantur in vetustissimis codicibus sacrorum Bibliorum editionis Hieronymi. Tria igitur supersunt adhuc genera librorum MSS. Latinorum, quibus caussas & origines prædictorum additamentorum possumus deprehendere. Primum in illis locum obtinent MSS. codices, qui propriam ac genuinam lectionem Hieronymi sine additamentis repræsentant: cujus generis sunt Colbertinus Aniciensis, & Corbeiensis major num. 1. his etiam Canon Hebraicæ veritatis adjungendus est, utpote qui nihil spurium habeat post emendationem suam. Exstant alii vetustiores codices, in quibus equidem purus fluit Bibliorum contextus, sed integra retinent ad margines suas aliena & insititia verba cum signis quibusdam intra textum, ut hæc tamquam omissa sint à Librariis, & ad sacrum contextum pertineant, significent. Tertium denique genus est recentiorum præsertim MSS. codicum, in quorum contextum varia illa Scripturarum additamenta errore & imperitiâ Librariorum inducta conspiciuntur: ut nullo deinceps adhibito discrimine, quænam Hieronymo, aut quæ cæteris Latinis Interpretibus propria fuerint, in illis minime possit agnosci. Nos vero in hac Canonis Hebraicæ veritatis editione & veritati studentes, & utilitati legentium consulentes, universa hæc loca, quæ alienis additamentis confusa sunt & vitiata in antea editis, obelis appositis in margine indicare curavimus. Ad signum igitur istud ÷ lectorem intentum volumus.

Digitized by Google

A plaustrum novum unum: & duas vaccas fetas, quibus non est impositum jugum, jungite in plaustro, & recludite vitulos earum domi. Tolletisque arcam Domini, & ponetis in plaustro, & vasa aurea, quæ exsolvistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus ejus: & dimittite eam ut vadat. Et aspicietis: & si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Beth-Sames, ipse fecit nobis malum hoc grande: sin autem, minime: sciemus quia nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit. Fecerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant
B vitulos, junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum concluserunt domi. Et posuerunt arcam Domini super plaustrum, & capsellam, quæ habebat mures aureos & similitudinem anorum. Ibant autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Beth-Sames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes: & non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistram: sed & satrapæ Philisthim sequebantur usque
XVIII. T. ad terminos Beth-Sames. Porro Bethsamitæ metebant triticum in valle: & elevantes oculos, viderunt arcam, & gavisi sunt quum vidissent. C Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitæ, & stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna
* h. Vaccasque imposuerunt holocaustū Domino. plaustri, * vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino. Levitæ autem deposuerunt arcam Dei, & capsellam quæ erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, & posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, & immolaverunt victimas in die illa Domino. Et quinque satrapæ Philisthinorum viderunt, & reversi sunt D in Accaron in die illo. Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthim pro delicto, Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum: & mures aureos secundum numerum urbium Philisthim, quinque provinciarum, ab urbe murata usque ad villam quæ erat absque muro, & usque ad Abel magnum, super quem posuerunt arcam Domini, quæ erat usque in illum diem in agro Josue Bethsamitis. Percussit autem de viris
* h Septuaginta viros, & quinquaginta millia viros. Bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini: & E percussit de populo * septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eo quod percussisset Dominus * plebem plaga magna. Et dixe-
* h In populo plaga magna. runt viri Bethsamitæ: Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus? & ad quem ascendet à nobis? Miseruntque nuntios ad habitatores Cariath-Jarim, dicentes: Reduxerunt Philisthim arcam Domini, descendite, & ducite eam ad vos.

XVIIII. T. Cap. 7. Venerunt ergo viri Cariath-Jarim, & duxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abi- F nadab in Gabaa: Eleazarum autem filium ejus sanctificaverunt ut custodiret arcam Domini. Et factum est, ex qua die mansit arca in Cariath-Jarim, multiplicati sunt dies (erat quippe jam annus vicesimus) & requievit omnis domus Israel post Dominum. Ait autem Samuel ad universam domum Israel, dicens: Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestrûm, & Astharoth: & præparate corda vestra Domino, & servite ei soli, & eruet vos de manu Philisthim. Abstulerunt ergo G filii Israel Baalim & Astharoth, & servierunt Domino soli. Dixit autem Samuel: Congregate universum Israel in Maspha, ut orem pro vobis Dominum. Et convenerunt in Maspha: hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & jejunaverunt in die illa, & dixerunt ibi: Peccavimus Domino. Judicavitque Samuel filios Israel in Maspha. Et audierunt Philisthim quod congregati essent filii Israel in Maspha, & ascenderunt satrapæ Philisthinorum ad Israel. Quod quum audissent filii Israel, timuerunt à facie Philisthinorum. Dixeruntque ad Samuelem: Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philisthinorum.
Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & ob- XX. T.
tulit illum holocaustum integrum Domino: & clamavit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudivit eum Dominus. Factum est autem, quum Samuel offerret holocaustum, Philisthæos inire prœlium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthim, & exterruit eos, & cæsi sunt [a] à facie Israel. Egressique viri Israel de Maspha, persequuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos, usque ad locum qui erat subter Beth-Char. Tulit autem Samuel lapidem unum, & posuit eum inter Maspha & inter Sen: & vocavit nomen ejus, lapis Adjutorii. Dixitque: Hucusque auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthim, nec apposuerunt ultra ut venirent in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis. Et redditæ sunt urbes, quas tulerant Philisthim ab Israel, Israeli, ab Accaron usque Geth, & terminos suos: liberavit Israel de manu Philisthinorum, eratque pax inter Israel & Amorræum. Judicabat quoque Samuel Israel cunctis diebus vitæ suæ: & ibat per singulos annos circumiens Beth-El & Galgala & Maspha, & judicabat Israelem in supradictis locis. Revertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus ejus: & ibi judicabat Israelem: ædificavit etiam ibi altare Domino.

Factum est autem quum senuisset Samuel, posuit XXI. T.
filios suos judices Israel. Fuitque nomen filii ejus pri- Cap. 8.
mogeniti Joël: & nomen secundi Abia, judicum in Ber-Sabee. Et non ambulaverunt filii illius in viis ejus: sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, & perverterunt judicium. Congregati ergo universi majores natu Israel, venerunt ad Samuelem in Ramatha. Dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent nationes. Displicuitque sermo in oculis Samuelis eo quod dixissent: Da nobis regem, ut judicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem, Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos. Juxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die qua eduxi eos de Ægypto usque ad diem istum: sicut dereliquerunt me, & servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi. Nunc ergo audi vocem eorum: verumtamen contestare eos, & prædic eis jus regis, qui regnaturus est su-
per eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Do- XXII. T.
mini ad populum, qui petierat à se regem, & ait: Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit servis suis. Sed & segetes vestras, & vinea-

a Pro, *à facie Israel*, MSS. codices legunt, *à filiis Israel* Sed in Colbertino Aniciensi, & in altero S. Germani MS. codice primâ manu scriptum erat, *à facie Israel*; quod imperitus emendator mutavit hoc modo, *à filiis Israel*.

Digitized by Google

rum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis suis. Servos etiam vestros, & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges vestros addecimabit, vosque eritis ei servi. Et clamabitis in die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa. ÷ Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam: rex enim erit super nos, & erimus nos quoque sicut omnes gentes: & judicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra * pro nobis. Et audivit Samuel omnia verba populi, & loquutus est ea in auribus Domini. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & constitue * super eos regem. Et ait Samuel ad viros Israel: Vadat unusquisque in civitatem suam.

* h. Non habet, pro nobis.

* h. illis regem.

Cap. 9. Et erat vir de Benjamin nomine Cis, & filius Abiel, filii Seror, filii Bechorath, filii Aphia, filii viri Jemini, fortis robore. Et erat ei filius vocabulo Saül, electus & bonus: & non erat vir de filiis Israel melior illo. Ab humero & sursum eminebat super omnem populum. Perierant autem asinæ Cis patris Saül: & dixit Cis ad Saül filium suum: Tolle tecum unum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas. Qui quum transissent per montem Ephraim, & per terram Salisa, & non invenissent, transierunt etiam per terram Salim, & non erant: sed & per terram Jemini, & minime repererunt. Quum autem venissent in terram Suph, dixit Saül ad puerum qui erat cum eo: Veni & revertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, & solicitus sit pro nobis. Qui ait ei: Ecce est vir Dei in civitate hac, vir nobilis: & omne quod loquitur, absque ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illuc, si forte indicet nobis de via nostra, propter quam venimus. Dixitque Saül ad puerum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris: & sportulam non habemus, ut demus * homini Dei, nec quidquam aliud. Rursum puer respondit Saüli, & ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars statêris argenti, demus * homini Dei, ut indicet nobis viam nostram. (Olim in Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite, eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns) & dixit Saül ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei. Quumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hic est Videns? Quæ respondentes, dixerunt * illis:] Hîc est: ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populo in excelso. Ingredientes urbem, statim invenietis eum antequam ascendat in excelsum ad vescendum. Neque enim comesurus est populus donec ille veniat: quia ipse benedicit * hostiæ, & deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum. Et ascenderunt in civitatem. Quumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.

* h. viro Dei.

* h. viro Dei.

* h. Non habet.

* h. sacrificio.

XXIII. T. Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem quàm veniret Saül, dicens: Hac ipsa, quæ nunc est, horâ, cras mittam ad te virum de terra Benjamin, & unges eum ducem super populum meum Israel: & salvabit populum meum de manu Philisthinorum: quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me. Quumque aspexisset Samuel Saülem, Dominus ait ei: Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo. Accessit autem Saül ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis. Et respondit Samuel Saüli dicens: Ego sum videns: ascende ante me in excelsum: ut comedatis mecum hodie, & * dimittam te mane: & omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. Et de asinis, quas perdidisti nudius tertius, ne solicitus sis, quia inventæ sunt. Et cujus erunt optima quæque Israel? nonne tibi & omni domui patris tui? Respondit autem Saül, & ait: Numquid non filius Jemini ego sum, de minima tribu Israel, & cognatio mea novissima inter omnes [a] familias de tribu Benjamin? quare ergo loquutus es mihi sermonem istum? Assumens itaque Samuel Saülem, & puerum ejus, introduxit eos in * triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati. Erant enim quasi triginta viri. Dixitque Samuel coco: Da partem, quam dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsum apud te. Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saül. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. Et comedit Saül cum Samuele in die illa. Et descenderunt de excelso in oppidum, & loquutus est cum Saüle in solario. Quumque mane surrexissent, & jam dilucesceret, vocavit Samuel Saülem in solario, dicens: ÷ Surge, ut * dimittam te. Et surrexit Saül: egressique sunt ambo, ipse videlicet, & Samuel. Quumque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saül: Dic puero ut antecedat nos, & transeat: tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Dei.

* h. mittam.

* h. In cubiculum.

* h. mittam te.

Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput ejus, & deosculatus est eum, & ait: Ecce, unxit te Dominus super hereditatem suam in principem, & liberabis populum ejus de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem. Quum abieris hodie à me, invenies duos viros juxta sepulcrum Rachel in finibus Benjamin, in * meridie, dicentque tibi: Inventæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermissis pater tuus asinis, solicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo? Quumque abieris inde, & ultra transieris, & veneris ad quercum Thabor, invenient te ibi tres viri ascendentes ad deum in Beth-El, unus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini. Quumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum. Post hæc venies in collem Dei, ubi est statio Philisthinorum: & quum ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosque prophetantes. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium. Quando ergo venerint signa hæc omnia tibi, fac quæquumque invenerit manus tua, quia Dominus tecum est. Et descendes ante me in Galgala, (ego quippe descendam ad te) ut * offeras oblationem, & immoles victimas pacificas: septem diebus exspectabis, donec veniam ad te, & ostendam tibi quæ facias. XXIIII. T. Cap. 10.

* h. In Zelza, quod interpretatur, in umbra.

* h. Ad offerendas & immolandas victimas pacificas.

XXV. T. Itaque quum avertisset humerum suum ut abiret à Samuele, immutavit ei Deus cor aliud & venerunt omnia signa hæc in die illa. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obvius ei: & insiluit super eum Spiritus

a Canon emendatus legit eodem sensu, *inter omnes cognationes tribus Benjamin.*

Dei,

Digitized by Google

Dei, & prophetavit in medio eorum. Videntes autem omnes qui noverant eum ab heri & nudiustertius, quod esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad invicem: Quænam res accidit filio Cis? num & Saül inter prophetas? Responditque alter ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? proptea versum est in proverbium: Num & Saül inter prophetas? Cessavit autem prophetare, & venit ad excelsum. Dixitque patruus Saül ad eum, & ad puerum ejus: Quo abistis? Qui responderunt: Quærere asinas: quas quum non reperissemus, venimus ad Samuelem. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel. Et ait Saül ad patruum suum: Indicavit nobis quia inventæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicavit ei quem loquutus illi fuerat Samuel. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha: & ait ad filios Israel: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego eduxi Israel de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos. Vos autem hodie projecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis & tribulationibus vestris: & * dixistis: Nequaquam: sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias. Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors tribus Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit usque ad Saül filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inventus, Et consuluerunt post hæc Dominum, utrumnam venturus esset illuc*. Responditque Dominus: Ecce abscondicus est * domi. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde: stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum.

* h. Et dixistis *ei, quia regem constitues* super nos.

* h. Illuc vir.

* h. Inter vasa.

XXVI. T. Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis quem elegerit Dominus, quoniam non sit similis ei in omni populo. Et clamavit omnis populus, & ait: Vivat Rex. Loquutus est autem Samuel ad populum * legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino: & dimisit Samuel omnem populum, singulos in domum suam. Sed & Saül abiit in domum suam in Gabaath: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. Filii vero Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera? ille vero dissimulabat se audire.

* h. judicium.

÷ *Cap.* 11.

Ascendit autem Naas Ammonites, * & pugnare cœpit adversum Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos fœderatos & serviemus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrum oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israel. Et dixerunt ad eum seniores Jabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios in universos terminos Israel: & si non fuerit qui * defendat nos, egrediemur ad te. Venerunt ergo nuntii in Gabaath Saülis: & loquuti sunt verba, audiente populo: & levavit omnis populus vocem suam, & flevit. Et ecce Saül veniebat, sequens boves de agro, & ait: Quid habet populus quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Jabes. Et insiluit Spiritus Dei in Saül, quum audisset verba hæc, & iratus est furor ejus nimis. Et assumens utrumque bovem, concidit in frusta, misitque in omnes terminos Israel per manum nuntiorum, dicens: Quiquumque non exierit, sequutusque fuerit Saül & Samuel, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo * timor domini populum, & egressi sunt quasi vir unus. Et recen-

* h. Et castrametatus est super Jabes Galaad.

* h. salvet

* h. pavor

XXVII. T.

A suit eos in Bezec: fueruntque filiorum Israel trecenta millia: virorum autem Juda triginta millia. Et dixerunt nuntiis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Jabes Galaad: Cras erit vobis salus, quum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntii, & annuntiaverunt viris Jabes: qui lætati sunt. Et dixerunt: Mane exibimus ad vos: & facietis nobis omne quod placuerit vobis. Et factum est, quum venisset dies crastinus, constituit Saül populum in tres partes: & ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit

B Ammon usque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter. Et ait populus ad Samuelem: Quis est iste qui dixit: Saül regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos. Et ait Saül: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saül coram Domino in Galgala, & immolaverunt

C ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saül, & cuncti viri Israel nimis.

XXVIII. T. *Cap.* 12.

Dixit autem Samuel ad universum Israel: Ecce audivi vocem vestram, juxta omnia quæ loquuti estis ad me, & constitui super vos regem. Et nunc rex graditur ante vos. Ego autem senui, & incanui: porro filii mei vobiscum sunt: itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad diem hanc, ecce præsto sum. Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus, utrum bovem cujusquam tule-

D rim, an asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: & contemnam illud hodie, restituamque vobis. Et dixerunt: Non es calumniatus nos neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quidpiam. Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, & testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quidpiam. Et * dixerunt: Testis. Et ait Samuel ad populum: Dominus, qui fecit Mosen & Aaron, & eduxit patres nostros de terra Ægy-

E pti. Nunc ergo state, & judicio contendam adversum vos coram Domino, de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum & cum patribus vestris: quo modo ingressus est Jacob in Ægyptum, & clamaverunt patres vestri ad Dominum: & misit Dominus Mosen & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto: & collocavit eos in loco hoc. Qui obliti sunt Domini Dei sui, & * tradidit eos in manu Sisaræ * magistri militiæ Asor, & in manu Philisthinorum, & in manu regis Moab, & pugnaverunt ad-

F versum eos. Postea autem clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, & servivimus Baalim & Astharoth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & serviemus tibi. Et misit Dominus Jerobaal, & Bedan, & Jephta, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidenter. Videntes autem quod Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos dixistis mihi: Ne-

G quaquam, sed rex imperabit nobis: quum Dominus Deus vester regnaret in vobis. Nunc ergo præsto est rex vester, quem elegistis & petistis: ecce dedit vobis Dominus regem. Si timueritis Dominum, & servieritis ei, & audieritis vocem ejus, & non exasperaveritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis * sermonem Domini, erit manus Domini super

* h. Et dixit: Testis; subauditur, Dominus.

* h. & vendidit eos.

* h. principis.

* h

Digitized by Google

vos, & super patres vestros. Sed & nunc, state, A
& videte rem istam grandem, quam facturus est
Dominus in conspectu vestro. Numquid non messis tritici est hodie? invocabo Dominum, & dabit voces & pluvias: & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini,
XXVIIII. T. petentes super vos regem. Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluvias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & dixit universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, B
ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, & servite Domino in omni corde vestro, Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt. Et non derelinquet Dominus populum suum, propter nomen suum magnum: quia juravit Dominus facere vos sibi populum. Absit autem à me hoc pec- C
catum in Dominum, ut cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam & rectam. Igitur timete Dominum, & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro. Vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit. Quod si perseveraveritis in malitia: & vos & rex vester pariter peribitis.

Cap. 13. Filius unius anni Saül erat, quum regnare cœpisset, duobus autem annis regnavit super Israel. Et elegit sibi Saül tria millia de Israel: & erant cum Saül duo millia in Machmas, & in monte Beth-El: D
mille autem cum Jonatha in Gabaath Benjamin. Porro cæterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua. Et percussit Jonathan stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod quum audissent Philisthim, Saül cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi. Et universus Israel audivit hujuscemodi famam: Percussit Saül stationem Philisthinorum: & erexit se Israel adversum Philisthim. * Clamavit autem populus post Saül in Galgala. Et Philisthim congregati sunt ad prœliandum E
contra Israel, triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad orientem Beth-Aven. Quod quum vidissent viri Israel se in arcto positos, (afflictus erat enim populus) absconderunt se in speluncis, & in abditis, in petris quoque & in antris, & in cisternis. Hebræi autem transierunt Jordanem, terram Gad & Galaad. Quumque adhuc esset Saül in Galgala, universus populus perterritus est, qui se- F
quebatur eum. Et exspectavit septem diebus juxta placitum Samuelis, & non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo. Ait ergo Saül: Afferte mihi holocaustum, & pacifica.
XXX. T. Et obtulit holocaustum. Quumque complesset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat: & egressus est Saül obviam ei ut salutaret eum. Loquutusque est ad eum

* h. Exclamavit

A Samuel: Quid fecisti? Respondit Saül: Quia vidi quod dilaberetur populus à me, & tu non veneras juxta placitos dies, porro Philisthim congregati fuerant in Machmas, dixi: Nunc descendent ad me Philisthim in Galgala, & faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum. Dixitque Samuel ad Saül: Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum, sed nequa-
B quam regnum tuum ultra consurget. Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum: & præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eo quod non servaveris quæ præcepit Dominus. Surrexit autem Samuel, & ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. ᵃ Et recensuit Saül populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros. Et Saül & Jonathan filius ejus, populusque qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin: porro Philisthim consederant in Machmas. Et egressi sunt ad prædandum
C de castris Philisthim tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Aphra ad terram Sual. Porro alius ingrediebatur per viam Beth-Oron: tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum. Porro faber * ferrarius] non inveniebatur in omni terra Israel. Caverant enim Philisthim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthim, ut exacueret unusquisque vomerem suum, & ligonem, & securim, & sarculum. Retunsæ itaque erant
D acies vomerum, & ligonum, & tridentium, & securium, usque ad stimulum corrigendum. Quumque venisset dies prœlii, non est inventus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saüle & cum Jonatha, excepto Saül & Jonatha filio ejus. Egressa est autem statio Philisthim, ut transcenderet in Machmas.

Et accidit quadam die ut diceret Jonathan filius Saül ad adolescentem armigerum suum: Veni, & transeamus ad stationem Philisthim, quæ est trans
E locum illum: Patri autem suo * hoc ipsum] non indicavit. Porro Saül morabatur in extrema parte Gabaa, sub malogranato, quæ erat in Magron: & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum. Et Ahias filius Ahitob fratris Ichabod * filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat quo isset Jonathan. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Jonathan transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex utraque parte, & quasi in mo-
F dum dentium scopuli hinc & inde prærupti, nomen uni Boses, & nomen alteri Sene: unus scopulus prominens ad aquilonem ex adverso Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa. Dixit autem Jonathan ad * adolescentem armigerum suum: Veni, XXXI. T.
transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus * pro nobis: quia non est Domino difficile salvare, vel in multitudine, vel in pau-

÷ ÷ (Cap. 14.)

* h. Non habet.

* h. Non habet.

* h. Filii Phinees, filii Heli sacerdotis Domini in Silo.

* h. puerum

* h. Non habet, pro

a Multa quoque hoc loco addita reperimus in codicibus Latinis translationis Hieronymi, quæ, ut jam diximus, derivata sunt è LXX. Interpretibus, ac in manuscriptis posita juxta modum notatum supra col. 331. Hoc tamen peculiare est optimo codici Corbeiensi num. 11. ante octingentos annos descripto, ut singulis lineis seu versiculis quibus additamentum constat, totidem obelos præposuerit, indicantes hæc esse aliena & aliunde mutuata. Id vero oculis omnium repræsentare non erit otiosum studiosis hominibus, qui ab uno judicium habebunt de aliis similibus additamentis. Sic igitur res se habet in MS. codice

÷ *Benjamin. Et reliqui*
÷ *populi ascenderunt*
÷ *post Saül obviam po-*
÷ *pulo, qui expugna-*
÷ *bant eos venientes ex*
÷ *Galgala in Gabaa,*
÷ *in colle Benjamin.*

Hæc signa si locis suis invenirentur posita, quid Hieronymianum, quidve à LXX. Translatoribus mutuatum sit in Latinis exemplaribus, statim omnibus innotesceret. Sed incuriâ librariorum subtractis hujusmodi signis, fieri non potuit quin promiscue utraque editione uterentur Latini; & quod septuaginta Interpretum fuit, ipsum Hieronymo adscriberent. Itaque non immerito conqueritur de his in Epistola ad Sunniam & Fretelam. *Et hinc*, inquit, *apud vos & apud plerosque error exoritur, quod scriptorum negligentiâ, virgulis & asteriscis subtractis, distinctio universa confunditur.*

Digitized by Google

cis. Dixitque ei armiger suus: Fac omnia quæ pla- A
cent animo tuo: perge quo cupis, ego ero tecum ubi-
quumque volueris. Et ait Jonathan: Ecce nos transi-
mus ad viros istos. Quumque apparuerimus eis, si
taliter loquuti fuerint ad nos: Manete donec venia-
mus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascendamus
ad eos. Si autem dixerint: Ascendite ad nos: ascen-
damus, quia tradidit eos Dominus in manibus no-
stris: hoc erit nobis signum. Apparuit igitur uter-
que stationi Philisthinorum: dixeruntque Phili-
sthim: En Hebræi egrediuntur de cavernis, in qui- B
bus absconditi fuerant. Et loquuti sunt viri de sta-
tione ad Jonathan, & ad armigerum ejus, dixe-
runtque: Ascendite ad nos, & ostendemus vobis
rem. Et ait Jonathan ad armigerum suum: * Ascen-
damus, sequere me: tradidit enim eos Dominus in
manu Israel. Ascendit autem Jonathan manibus &
pedibus, & armiger ejus post eum. Itaque alii * ca-
debant ante Jonathan, alios armiger ejus interficie-
bat sequens eum. Et facta est plaga prima, qua per-
cussit Jonathan & armiger ejus, quasi viginti viro- C
rum, in media parte jugeri, quam par boum in die
arare consuevit. * Et factum est miraculum in castris,
per agros: sed & omnis populus stationis eorum,
qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata
est terra: & accidit quasi miraculum à Deo. Et re-
spexerunt speculatores Saülis, qui erant in Gabaa
Benjamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illuc-
que diffugiens. Et ait Saül populo, qui erat cum eo:
Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Quum-
que requisissent, repertum est non adesse Jonathan, D
& armigerum ejus. Et ait Saül ad Ahiam: Applica
arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum
filiis Israel.) Quumque loqueretur Saül ad sacer-
dotem, tumultus magnus exortus est in castris Phi-
listhinorum: crescebatque paulatim, & clarius re-
boabat. Et ait Saül ad sacerdotem: Contrahe ma-
num tuam: Conclamavit ergo Saül, & omnis popu-
lus qui erat cum eo, & venerunt usque ad locum
certaminis: & ecce versus fuerat gladius uniuscujus-
que ad proximum suum, * &] cædes magna nimis. E
Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthim heri &
nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, re-
versi sunt ut essent cum Israel, qui erant cum Saül
& Jonathan. Omnes quoque Israëlitæ qui se abscon-
derant in monte Ephraim, audientes quod fugissent
÷ Philisthim, sociaverunt se cum suis in prœlio. Et
salvavit Dominus in die illa Israel. Pugna autem
pervenit usque Beth-Aven. Et vir Israel sociatus est
XXXII. T. sibi in die illa. Adjuravit autem Saül populum,
dicens: Maledictus vir, qui comederit panem usque
ad vesperum, donec ulciscar de inimicis meis. Et non F
* manducavit universus populus panem: omneque
terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super
faciem agri. Ingressus est itaque populus saltum, &
apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad
os suum. Timebat enim populus juramentum. Por-
ro Jonathan non audierat quum adjuraret pater ejus
populum: extenditque summitatem virgæ, quam ha-
bebat in manu, & intinxit in favum mellis: & con-
vertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt
oculi ejus. Respondensque unus de populo, ait: Ju-
rejurando constrinxit pater tuus populum, dicens:
Maledictus vir, qui comederit panem hodie (defe-
cerat autem populus.) Dixitque Jonathan: Turba-
vit pater meus terram: vidistis ipsi quia illuminati
sunt oculi mei, eo quod gustaverim paululum de
melle isto: quanto magis si comedisset populus de
præda inimicorum suorum, quam reperit? nonne
major facta fuisset plaga in Philisthim? Percusserunt
ergo in die illa Philisthæos à Machmis usque in Aja-
lon. Defatigatus est autem populus nimis: & ver- XXXIII. T.
sus ad prædam, tulit oves, & boves, & vitulos, &
mactaverunt in terra: comeditque populus cum san-
guine. Nuntiaverunt autem Saüli dicentes, quod
populus peccasset Domino, comedens cum sangui-
ne. Qui ait: Prævaricati estis: volvite ad me jam
nunc saxum grande. Et dixit Saül: Dispergimini in
vulgus, & dicite eis, ut adducat ad me unusquisque
bovem suum & arietem, & occidite super istud, &
vescimini, & non peccabitis Domino comedentes
cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unus-
quisque bovem in manu sua * usque] ad noctem: &
occiderunt ibi. Ædificavit autem Saül altare Domi-
no; tuncque * primum] cœpit ædificare altare Do-
mino. Et dixit Saül: Irruamus super Philisthim no-
cte, & vastemus eos usque dum illucescat mane, nec
relinquamus de eis virum. Dixitque populus: Omne
quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sa-
cerdos: Accedamus huc ad Deum. Et consuluit Saül
Deum: Num persequar Philisthim? si trades eos in
manu Israel? & non respondit ei in die illa. Di- XXXIIII. T.
xitque Saül: Applicate huc universos angulos po-
puli: & scitote, & videte, per quem acciderit pec-
catum hoc hodie. Vivit Dominus salvator Israel,
quia si per Jonathan filium meum factum est hoc,
absque retractatione morietur. Ad quod nullus con-
tradixit ei de omni populo. Et ait ad universum Is-
rael: Separamini vos in partem unam, & ego cum
Jonathan filio meo ero in parte [a] altera. Respondit
populus ad Saül: Quod bonum videtur in oculis tuis,
fac. Et dixit Saül ad * Dominum [b]: * Domine Deus
Israel da indicium. Et deprehensus est Jonathan &
Saül, populus autem exivit. Et ait Saül: Mittite sor-
tem inter me, & Jonathan filium meum. Et captus
est Jonathan. Dixit autem Saül ad Jonathan: Indica
mihi quid feceris. Et indicavit ei Jonathan, & ait:
Gustans gustavi in summitate virgæ, quæ erat in

* h. Ascende *post* me.

* h. Et cadebant ante faciem Jonathan, & armiger ejus sequens eum, interficiebat eos.

* h. Et factus est terror in castris per agros: sed & omnis populus stationis eorum, & hi qui ierant ad prædandū obstipuerunt, & conturbata est terra terrore Dei. Et respexerunt.

* h. Non habet.

* h. Et non *gustavit.*

* h. Non habet.

* h. Non habet.

[a] * h. ad Dominum Deum Israel.

[b] * h Deus Domine Deus Israel.

a Canon solus habet, *in parte una*; quod Hebraice scribitur לעבר אחד *leever ehhad*, id est, *in transitu uno*, vel juxta eumdem sensum, *in part altera*, *è latere altero*, &c.

b Magnam subinde perturbationem afferunt in MSS. Latinis Hieronymianæ versionis, inserti in ea nonnulli versus ex editione Interpretum septuaginta. Adeo enim diversæ multis in locis occurrunt lectiones ejusdem contextus, ut vix, ac ne vix quidem possit agnosci, quænam genuina sit ac propria sancto Doctori Id probant manifestissime hujus versiculi variantes sequentes lectiones. Corb. MS. major num 1. hoc modo legit: *Et dixit Saül ad Dominum: Deus Israel, da indicium.* Alter num 13. *Et dixit Saül ad Dominum Deum Israel: da indicium* Quam sententiam secunda manus mutavit cum his: *Et dixit Saül ad Dominum: Domine Deus Israel da indicium.* In Regio autem codice 3563. Colbertino 181. Corbeiensi 11. & S. Germani 5 legimus *Et dixit Saül ad Dominum Deum Israel: Domine Deus da indicium.* Ita habent etiam editi & MS. noster num. 164. addentes solummodo nomen Israel post *Domine Deus.* Discrepantiam hujusmodi lectionum peperit una vocula Hebræi contextus, ac repetitio nominum Dei: nam in Hebræo legitur, ויאמר שאול אל יהוה אלהי ישראל הבה תמים, *Vaijomer schaoul el Adonai elohe Israel hava thamim*, quod interpretatur pluribus modis propter verbum אל, *el* positum ante יהוה, *Adonai*, sive *jehova*: *el* namque est unum è nominibus Dei; & est præpositio etiam quæ respondet nostræ Latinæ *ad*. Unde legi potest: *Et dixit Saül ad Dominum: Deus Israel da signum.* Aut sumto *El* pro Dei nomine: *Et dixit Saül: Deus Domine, Deus Israel da indicium.* Eoque modo Latine vertit scholiastes Canonis Hebraicæ veritatis; quum tamen monuisset altero scholio, in Hebræo haberi: *Et dixit Saül ad Dominum Deum Israel*, &c. Nos hunc locum edidimus juxta ea quæ leguntur in ipso contextu Canonis nostri, atque in aliis duobus antiquissimis MSS. Colbertino Aniciensi, & San-Germanensi maximo num. 3 Etsi non diffiteamur redundantem esse in illis vocem *Domine* in medio; quia nihil occurrit in Hebræis voluminibus huic nomini respondens. Integram itaque inter tot variantes eam dicimus lectionem, quam repræsentat MS. Corbeiensis major primo loco à nobis supra citatus: in hoc enim optimo exemplario nihil prætermittitur, nihil redundat, ut facile concedent Hebraicæ linguæ periti.

Digitized by Google

manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior. A
Et ait Saül: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat,
quia morte morieris Jonathan. Dixitque populus ad
Saül: Ergone Jonathan morietur, qui fecit salutem
* h. absit. hanc magnam in Israel? * hoc nefas est: vivit Dominus,
si ceciderit capillus de capite ejus in terram,
quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo
populus Jonathan, ut non moreretur. Recessitque
Saül, nec persequutus est Philisthim: porro Philisthim
abierunt in loca sua. At Saül, confirmato regno
super Israel, pugnabat per circuitum adversum B
omnes inimicos ejus, contra Moab, & filios Ammon,
& Edom, & reges Soba, & Philisthæos: & quoquumque
se verteret, superabat. Congregatoque
exercitu, percussit Amalec, & eruit Israel de manu
vastatorum ejus. Fuerunt autem filii Saül, Jonathan,
& Jesui, & Melchisua: & nomina duarum filiarum
ejus, nomen primogenitæ Merab, & nomen minoris
Michal. Et nomen uxoris Saül, Ahinoem filia
* h. Solummodo in hoc loco Abiner habet. Ahimaas: & nomen principis militiæ ejus * Abner,
filius Ner, patruelis Saül. Porro Cis fuerat pater C
Saül, & Ner pater Abner, filius Abiel. Erat autem
bellum potens adversum Philisthæos omnibus diebus
Saül. Nam quemquumque viderat Saül virum fortem,
& aptum ad prœlium, sociabat eum sibi.
XXXV. T. Cap. 15. Et dixit Samuel ad Saül: Me misit Dominus, ut
ungerem te in regem super populum ejus Israel:
nunc ergo audi vocem Domini: Hæc dicit Dominus
exercituum: Recensui quæquumque fecit Amalec
Israeli, quomodo restitit ei in via quum ascenderet
de Ægypto. Nunc ergo vade, & percute Ama- D
÷ lec, & demolire universa ejus: non parcas ei: sed interfice
à viro usque ad mulierem, & parvulum atque
lactentem, bovem & ovem, camelum & asinum.
Præcepit itaque Saül populo, & recensuit eos quasi
agnos: ducenta millia peditum, & decem millia virorum
Juda. Quumque venisset Saül usque ad civitatem
Amalec, tetendit insidias in torrente. Dixitque
Saül Cinæo: Abite, recedite, atque [a] descendite
a ab Amalec: ne forte involvam te cum eo. Tu enim
fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, quum E
ascenderent de Ægypto. Et recessit Cinæus de medio
Amalec. Percussitque Saül Amalec, ab Evila,
donec venias Sur, quæ est è regione Ægypti. Et apprehendit
Agag regem Amalec vivum: omne autem
vulgus interfecit in ore gladii. Et pepercit Saül, &
populus, Agag, & optimis gregibus ovium & armentorum,
& vestibus & arietibus, & universis quæ
pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea: quidquid
vero vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt.
XXXVI. T. Factum est autem verbum Domini ad Samuel, di- F
cens: Pœnitet me quod constituerim Saül regem:
quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit.
Contristatusque est Samuel, & clamavit ad Dominum
tota nocte. Quumque de nocte surrexisset
Samuel, ut iret ad Saül mane, nuntiatum est Samueli,
eo quod venisset Saül in Charmelum, & erexisset
sibi fornicem triumphalem, & reversus transisset,
descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuel
÷ ad Saül, & dixit ei Saül: Benedictus tu Domino,
implevi verbum Domini. Dixitque Samuel: Et quæ G
est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis,
& armentorum, quam ego audio? Et ait Saül: De
Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus
ovibus & armentis, ut immolarentur Domi-

no Deo tuo; reliqua vero * occidimus. Dixit autem * h. demoliti sumus.
Samuel ad Saül: Sine me, & indicabo tibi quæ loquutus
sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere.
Et ait Samuel: Nonne quum parvulus esses
in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es? unxitque
te Dominus in regem super Israel, & misit te
Dominus in viam, & ait: Vade, & * interfice pec- * h. demolire.
catores Amalec, & pugna contra eos usque ad internecionem
eorum. Quare ergo non audisti vocem
Domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malum
in oculis Domini? Et ait Saül ad Samuelem: Immo
audivi vocem Domini, & ambulavi in via per quam
misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec,
& Amalec interfeci. Tulit autem populus de præda,
oves & boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet
Domino Deo tuo in Galgalis. Et ait Sa- XXXVII. T.
muel: Numquid vult Dominus holocausta aut victimas,
& non potius ut obediatur voci Domini? Melior
est enim obedientia quam victimæ: & auscultare
magis quam offerre adipem arietum. Quoniam
quasi peccatum hariolandi est, repugnare: & quasi
scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo
quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te ne sis rex.
Dixitque Saül ad Samuelem: Peccavi, quia prævaricatus
sum sermonem Domini, & verba tua, timens
populum, & obediens voci eorum. Sed nunc porta,
quæso, peccatum meum, & revertere mecum, ut
adorem Dominum. Et ait Samuel ad Saül: Non revertar
tecum, quia projecisti sermonem Domini, &
projecit te Dominus ne sis rex super Israel. Et conversus
est Samuel ut abiret: ille autem apprehendit
summitatem pallii ejus, quæ & scissa est. Et ait ad
eum Samuel: Scidit Dominus regnum Israel à te hodie,
& tradidit illud proximo tuo meliori te. Porro
triumphator * in Israel non * parcet, & pœnitudine * h. Non habet, in
non flectetur: neque enim homo est ut agat pœni- * h. Porro triumphator Israel non mentietur.
tentiam. At ille ait: Peccavi: sed nunc honora me
coram senioribus populi mei, & coram Israel, & revertere
mecum, ut adorem Dominum Deum tuum.
Reversus ergo Samuel sequutus est Saülem: & adoravit
Saül Dominum. Dixitque Samuel: Addu- XXXVIII. T.
cite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei
Agag pinguissimus. Et dixit Agag: Siccine separat
amara mors? Et ait Samuel: Sicut fecit absque liberis
mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter
mulieres mater tua. Et in frusta concidit Samuel
Agag coram Domino in Galgalis. Abiit autem Samuel
in Ramatha: Saül vero ascendit in domum
suam in Gabaath Saül. Et non vidit Samuel ultra
Saül usque in diem mortis suæ: verumtamen lugebat
Samuel Saülem, quoniam Dominum pœnitebat
quod constituisset Saül regem super Israel.
Dixitque Dominus ad Samuelem: Usquequo tu XXXVIIII. T. Cap. 16.
luges Saül, quum ego projecerim eum ne regnet super
Israel: Imple cornu tuum oleo, & veni, mittam
te ad Isai Bethleemitem: providi enim in filiis ejus
mihi regem. Et ait Samuel: Quomodo vadam? audiet
enim Saül, & interficiet me. Et ait Dominus:
* Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: * h. vitulam.
Ad immolandum Domino veni. Et vocabis Isai ad
victimam, & ego ostendam tibi quid facias, & unges
quemquumque * monstravero tibi. Fecit ergo Sa- * h. dixero
muel, sicut loquutus est * ei] Dominus. Venitque in * h. Non habet.
Bethleem, & * admirati sunt seniores civitatis, oc- * h. expaverunt.
currentes ei, dixeruntque: Pacificusne ingressus tuus?

a Manuscripti undecim legunt *discedite* pro *descendite*. His vero concinit Auctor qq. Hebraicarum in libros Regum, & Chaldæus etiam Paraphrastes apud quem legimus; *Vade recede, separare de-inter, &c.* Hebræus habet רדו, *radu*, quod significat *descendite*: & certè proclivis est librariorum lapsus in mutandis verbis, *discedite* & *descendite*.

Digitized by Google

Et ait: Pacificus: ad immolandum Domino veni, san- A
ctificamini, & venite mecum ut immolem. Sanctifi-
cavit ergo Isai & filios ejus, & vocavit eos ad sacri-
XL. T. ficium. Quumque ingressi essent, vidit Eliab, &
ait: Num coram Domino est Christus ejus? Et di-
xit Dominus ad Samuelem: Ne respicias vultum
ejus, neque altitudinem staturæ ejus: quoniam abje-
ci eum, nec juxta intuitum hominis judico: homo
enim videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur
cor. Et vocavit Isai Abinadab, & adduxit eum co-
ram Samuel. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus. B
* h. In istum. Adduxit autem Isai Samma, de quo ait: Etiam * hunc
non elegit Dominus. Adduxit itaque Isai septem fi-
lios suos coram Samuel: & ait Samuel ad Isai: Non
elegit Dominus ex istis. Dixitque Samuel ad Isai:
Numquid jam completi sunt filii? Qui respondit:
Adhuc reliquus est parvulus, & pascit oves. Et ait
Samuel ad Isai: Mitte, & adduc eum: nec enim
* h. circumsedebimus. * discumbemus prius quam ille huc veniat. Misit er-
go, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher
aspectu, decoraque facie, & ait Dominus: Surge, C
XLI. T. & unge eum, ipse est enim. Tulit igitur Samuel
cornu olei, & unxit eum in medio fratrum ejus: &
directus est Spiritus Domini in David & in reliquum
à die illa: surgensque Samuel abiit in Ramatha.
XLII. T. Spiritus autem Domini recessit à Saül, & exagita-
bat eum spiritus nequam, à Domino. Dixerunt-
que servi Saül ad eum: Ecce spiritus Dei malus ex-
agitat te. Jubeat dominus noster, & servi tui, qui co-
ram te sunt, quærent hominem scientem psallere ci-
thara, ut quando arripuerit te spiritus Dei malus, D
psallat manu sua, & leviùs feras. Et ait Saül ad ser-
vos suos: Providete mihi aliquem bene psallentem,
& adducite eum ad me. Et respondens unus de pue-
ris, ait: Ecce vidi filium Isai Bethleemitem, scien-
tem psallere, & fortissimum robore, & virum belli-
cosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum:
XLIII. T. & Dominus est cum eo. Misit ergo Saül nuntios
ad Isai, dicens: Mitte ad me David filium tuum, qui
est in pascuis. Tulitque Isai asinum plenum panibus,
* h. utrem &* lagenam vini, & hœdum de capris unum, & mi- E
sit per manum David filii sui Saüli. Et venit David
ad Saül, & stetit coram eo: at ille dilexit eum ni-
mis, & factus est ejus armiger. Misitque Saül ad Isai,
dicens: Stet David in conspectu meo: invenit enim
gratiam in oculis meis. Igitur quandoquumque ar-
ripiebat Spiritus Dei Saül, tollebat David cithar-
ram, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saül,
& leviùs habebat. Recedebat enim ab eo spiritus
malus.
XLIIII. T. Congregantes autem Philisthim agmina sua in prœ- F
Cap. 17. lium, convenerunt in Soccho Judæ, & castrameta-
* h. Dammim. ti sunt inter Soccho & Azeca, in finibus * Domim.
Porro Saül & viri Israel congregati venerunt in val-
lem Terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnan-
dum contra Philisthim. Et Philisthim stabant super
montem ex hac parte, & Israel stabat super mon-
tem ex altera parte: vallisque erat inter eos. Et egres-
sus est vir spurius de castris Philisthinorum, nomi-
ne Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum &
palmo: & cassis ærea super caput ejus, & lorica G
* h. squamata. a.* hamata induebatur, porro pondus loricæ ejus,
quinque millia siclorum æris: & ocreas æreas habe-
bat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros.
ejus. Hastile autem hastæ ejus, erat quasi liciato-
rium texentium. Ipsum autem ferrum hastæ ejus,
sexcentos siclos habebat ferri: & armiger ejus ante-
cedebat eum. Stansque clamabat adversum phalan-
gas Israel, & dicebat eis: Quare venistis parati ad
prœlium? Numquid non sum ego Philisthæus, &
vos servi Saül? Eligite ex vobis virum; & descendat
ad singulare certamen. Si quiverit pugnare mecum,
& percusserit me, erimus vobis servi: si autem ego
prævaluero, & percussero eum, vos servi eritis, &
servietis nobis. Et aiebat Philisthæus: Ego expro-
bravi agminibus Israel hodie: Date mihi virum, &
ineat mecum singulare certamen. Audiens autem
Saül, & omnes viri Israelitæ, sermones Philisthæi
hujuscemodi, stupebant, & metuebant nimis. Da-
vid autem erat filius viri Ephrathæi, * de quo supra * h. Non habet, de quo supra dictum est.
dictum est, de Bethleem Juda, cui erat nomen Isai,
qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saül se-
nex, & * grandævus inter viros. Abierunt autem tres * h. Et ingrediens inter viros.
filii ejus majores post Saül in prœlium: & nomina
trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum,
Eliab primogenitus, & secundus Abinadab, tertius-
que Samma. David autem erat minimus. Tribus XLV. T.
ergo majoribus sequutis Saülem, abiit David, & re-
versus est à Saül, ut pasceret gregem patris sui in
Bethleem. Procedebat vero Philisthæus mane & ve-
spere, & stabat quadraginta diebus. Dixit au- XLVI. T.
tem Isai ad David filium suum: Accipe fratribus tuis
* ephi polentæ, & decem panes istos, & curre in ca- * h. Epha
stra ad fratres tuos, & decem formellas casei has de-
feres ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si recte
agant: & * cum quibus ordinati sunt, disce. Saül au- * h. Si recte agant, & pignora eorum tolles. Saül autem.
tem, & illi, & omnes filii Israel in valle Terebinthi
pugnabant adversum Philisthim. Surrexit itaque Da-
vid mane, & commendavit gregem custodi: & onu-
stus abiit, sicut præceperat ei Isai. Et venit ad lo-
cum Magala, & ad exercitum, qui egressus ad pu-
gnam vociferatus erat in certamine. Direxerat enim
aciem Israel, sed & Philisthim ex adverso fuerant
præparati. Derelinquens ergo David vasa quæ attu-
lerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad lo-
cum certaminis, & interrogabat si omnia recte age-
rentur erga fratres suos. Quumque adhuc ille lo-
queretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Go-
liath nomine Philisthæus, de Geth, * ex castris Phi- * h. ex acie
listhinorum: & loquente eo hæc eadem verba audi-
vit David. Omnes autem Israelitæ, quum vidissent
virum, fugerunt à facie ejus, timentes * eum valde. * h. Non habet, eum.
Et dixit unus quispiam de Israel: Num vidistis virum
hunc qui ascendit? ad exprobrandum enim Israeli
ascendit. Virum ergo qui percusserit eum, ditabit * h. & domum patris ejus faciet liberam in Israel.
rex divitiis magnis, & filiam suam dabit ei, & do-
mum * patris ejus faciet absque tributo in Israel.
Et ait David ad viros qui stabant secum, dicens: XLVII. T.
Quid * dabitur viro, qui percusserit Philisthæum * h. Quid fiet viro
hunc, & tulerit opprobrium de Israel? quis est enim
hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobravit acies
Dei viventis? Referebat autem ei populus eumdem
sermonem, dicens: Hæc * dabuntur viro, qui per- * h. hæc fient
cusserit eum. Quod quum audisset Eliab frater ejus
major, loquente eo cum aliis, iratus est contra Da-
vid, & ait: Quare venisti, & quare dereliquisti pau-
culas oves illas in deserto? ego novi superbiam tuam,
& nequitiam cordis tui: quia ut videres prœlium, de-
scendisti. Et dixit David: Quid feci? numquid non
verbum est? Et declinavit paululum ab eo ad alium:

a Utraque lectio huic sententiæ convenit: nam milites utebantur & squamatis, & hamatis loricis. Hinc apud Virgilium, *nec duplici squama lorica, &c.* & 3. Æneidos, *loricam consertam hamis, &c.* Squamæ autem, & hami loricarum, catenulæ erant admodum squamarum, atque hamorum in eis compositæ & consertæ.

Digitized by Google

A dixitque eumdem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut & prius. Audita sunt autem verba, quæ loquutus est David, & annuntiata in conspectu Saul. Ad quem quum fuisset adductus, loquutus est ei: Non concidat cor cujusquam in eo: *ego servus tuus vadam, & pugnabo adversus Philisthæum.

* h. Non habet, ego.

Et ait Saul ad David: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare adversus eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitque David ad Saul: Pascebat servus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, vel ursus, tollebat-
B que arietem de medio gregis: & persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: & illi consurgebant adversum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & leonem & ursum *interfeci ego servus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi unus ex eis: qui ausus est *maledicere exercitui Dei viventis.

* h. Interfecit servus tuus.

÷

* h. exprobare agminibus

Et ait David: Dominus qui eruit me de manu leonis, & de manu ursi, ipse liberabit me de manu Philisthæi hujus. Dixit autem Saul ad David:
C Vade, & Dominus tecum sit. Et induit Saul David vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput ejus, & vestivit eum lorica. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, cœpit tentare si armatus posset incedere: non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saul: Non possum sic incedere, quia nec usum habeo. Et deposuit ea, & tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus, & elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem, quam
D habebat secum, & fundam manu tulit: & processit adversum Philisthæum. Ibat autem Philisthæus incedens, & appropinquans adversum David, & armiger ejus ante eum. Quumque inspexisset Philisthæus, & vidisset David, despexit eum. Erat enim adolescens: rufus, & pulcher aspectu. Et dixit Philisthæus ad David: Numquid ego canis sum, quod tu venis ad me cum *baculo? Et maledixit Philisthæus David in diis suis: dixitque ad David: Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cœli & be-
E stiis* terræ.

* h. cum baculis

* h. agri

Dixit autem David ad Philisthæum: Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti. Hodie *dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te: & dabo cadavera castrorum Philisthim hodie volatilibus cœli, & bestiis terræ: ut sciat omnis terra, quia est Deus in Israel. Et noverit universa Ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus: ipsius est enim bellum: & tra-
F det vos in manus nostras.

* h. tradet

Quum ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret contra David, festinavit David, & currit ad pugnam ex adverso Philisthæi. Et misit manum suam in peram: tulitque unum lapidem, & funda jecit, & percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem suam in terram. Prævaluitque David adversus Philisthæum in funda & in lapide, percussumque Philisthæum interfecit. Quumque gladium non haberet in manu David, cucurrit,
G & stetit super Philisthæum, & tulit gladium ejus, & eduxit eum de vagina sua: & interfecit eum, præciditque caput ejus. Videntes autem Philisthim, quod mortuus esset *fortissimus eorum, fugerunt. Et consurgentes viri Israel & Juda vociferati sunt, & persequuti sunt Philisthæos usque dum venirent

* h. potens

A in vallem, & usque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthim in via Sarim usque ad Geth, & usque Accaron. Et revertentes filii Israel postquam persequuti fuerant Philisthæos, invaserunt castra eorum. Assumens autem David caput Philisthæi, attulit illud in Jerusalem: arma vero ejus posuit in tabernaculo suo. *Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ: De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? dixitque Abner: Vi-
B vit anima tua, rex, si novi. Et ait rex: Interroga tu, cujus filius sit iste *puer. Quumque regressus esset David, percusso Philisthæo, tulit eum Abner: & introduxit coram Saul, caput Philisthæi habentem in manu. Et ait ad eum Saul: *De qua progenie es, ô adolescens? Dixitque David: Filius servi tui Isai Bethleemitæ *ego sum.]

* h. Quum autem videret Saül David egredientem contra Philistæum, ait ad Abner principem militiæ: cujus est hic?

* h. adolescens.

* h. Cujus *filius tu.*

* h. Non habet.

XLVIII. T. *Cap.* 18.

Et factum est quum complesset loqui ad Saul: anima Jonathan conligata est animæ David, & dilexit eum Jonathan quasi animam suam. Tulitque eum
C Saul in die illa, & non concessit ei ut reverteretur in domum patris sui. Inierunt autem Jonathan & David fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam.

XLVIIII. T.

Nam expoliavit se Jonathan tunica, qua erat vestitus, & dedit eam David, & reliqua vestimenta sua, usque ad gladium & arcum suum, & usque ad balteum. Egrediebatur quoque David a ÷ omnia quæquumque misisset eum Saul, *&] prudenter se agebat:] posuitque eum Saul super viros belli, & acceptus erat in oculis universi populi, maximeque in
D *conspectu famulorum Saul.

* h. Non habet.

* h. universi populi, & in oculis *servorum Saül.*

Porro quum reverteretur percusso Philisthæo David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus Israel, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis in tympanis lætitiæ, & in sistris. Et præcinebant mulieres ludentes atque dicentes: Percussit Saul mille, & David decem millia.

L. T.

Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis ejus iste sermo: dixitque: Dederunt David decem millia, & mihi dederunt mille? quid ei superest, nisi solum regnum? Non rectis
E ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa, & deinceps. Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio *domus suæ: David autem psallebat manu sua, sicut per singulos dies. Tenebatque Saul lanceam, & misit eam, putans quod configere posset David cum pariete: & declinavit David à facie ejus secundo. Et timuit Saul David, eo quod esset Dominus cum eo, & à se recessisset. Amovit ergo eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille *viros: & egrediebatur, & in-
F grediebatur in conspectu populi. In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, & Dominus erat cum eo. Vidit itaque Saul quod prudens esset nimis, & *cœpit cavere eum. Omnis autem Israel & Juda diligebat David: ipse enim egrediebatur, & ingrediebatur ante eos.

* h. in medio *domus.*

* h. Non habet, viros.

* h. Et timuit *eum.*

LI. T.

Dixit autem Saul ad David: Ecce filia mea major [a] *Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantum modo esto *vir fortis, & prœliare bella Domini. Saul autem reputabat, dicens: Non sit manus mea in eum, sed sit super illum manus Phi-
G listhinorum. Ait autem David ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israel, ut fiam gener regis?

* h. [a] Merab.

* h. *esto mihi.*

LII. T.

Factum est autem tempus, quum deberet dari *Merob filia Saul David, data est Adrieli Molathitæ uxor. Dilexit autem *Michol filia Saul *altera David. Et nuntiatum est Saul, & placuit ei. Dixitque Saul: Dabo eam

* h. Merab

* h. Michal

* h. Non habet, altera.

a Codex Corb. num. 1. habet hic & supra cap. 14. *Merab*; quod fluxit, | | ut vides, è Canonis Hebraicæ veritatis scholio marginali.

Digitized by Google

illi, ut fiat ei in scandalum, & sit super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad David: In duabus rebus gener meus eris hodie. Et mandavit Saul servis suis: Loquimini ad David clam me, dicentes: Ecce places regi, & omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis. Et loquuti sunt servi

* h. Non habet. Saul in auribus David * omnia] verba hæc. Et ait: David: Num parum vobis videtur, generum esse regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis. Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes: Hujuscemodi verba loquutus est David. Dixit autem Saul: Sic loquimini ad David: Non habet necesse rex sponsalia, nisi tantum centum præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere David in manus Philisthinorum. Quumque renuntiassent servi ejus David, verba quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.

* h. Et non erant dies completi. Surgens autem David. * Et post dies paucos surgens David, abiit cum viris, qui sub eo erant. Et percussis Philisthim ducentis viris, attulit præputia eorum, & annumeravit ea regi, ut esset gener ejus.

LIII. T. * h. Michal. Dedit itaque Saul ei * Michol filiam suam uxorem. Et vidit Saul, & intellexit quia Dominus esset cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum. Et Saul magis cœpit timere David: factusque est Saul inimicus David cunctis diebus. Et egressi sunt principes Philisthinorum. A principio autem egressionis eorum, prudentiùs se gerebat David, quam omnes servi Saul, & celebre factum est nomen ejus nimis.

LIIII. T. Cap. 19. Loquutus est autem Saul ad Jonathan filium suum, & ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porro Jonathan filius Saul diligebat David valde. Et indicavit Jonathan David, dicens: Quærit Saul pater meus occidere te: quapropter observa te, quæso, manè, & manebis clàm, & abscondêris. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum, in agro ubi-

* h. In agro ubi tu fueris. quumque * fuerit: & ego loquar de te ad patrem meum: & quodquumque videro, nuntiabo tibi. Loquutus est ergo Jonathan de David bona ad Saul patrem suum: dixitque ad eum: Ne [a] peccet rex in servum suum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus bona sunt tibi valde. Et posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam universo Israeli: vidisti, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio,

* h. Interficiens David insontem. interficiens David, * qui est absque culpa? Quod quum audisset Saul, placatus voce Jonathæ, juravit: Vivit Dominus, quia non occidetur. Vocavit itaque Jonathan David, & indicavit ei omnia verba hæc: & introduxit Jonathan David ad Saul, & fuit ante eum, sicut fuerat heri & nudiustertius.

LV. T. Motum est autem rursus bellum: & egressus David, pugnavit adversus Philisthim? percussitque eos plaga magna, & fugerunt à facie ejus. Et factus est Spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam: porro David psallebat in manu sua. Nisusque est Saul configere lancea David in pariete, & declinavit David à facie Saul: lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & David fugit, & salvatus est nocte illa.

LVI. T. Misit ergo Saul satellites suos in domum David, ut custodirent eum, & interficeretur mane. Quod quum annuntiasset David Michol uxor sua, dicens: Nisi salvaveris te nocte

A hac, cras morieris: deposuit eum per fenestram. Porro ille abiit & aufugit, atque salvatus est. Tulit autem Michol statuam, & posuit eam super lectum, & pellem * pilosam caprarum posuit ad caput ejus, * h. Non habet, pilosam. & operuit eam vestimentis. Misit autem Saul apparitores, qui raperent David: & responsum est quod ægrotaret. Rursumque misit Saul nuntios ut viderent David, dicens: Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur. Quumque venissent nuntii, inventum est simulacrum super lectum, & pellis caprarum ad caB put ejus. Dixitque Saul ad Michol: Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul: Quia ipse loquutus est mihi: * Dimitte me, alioquin interficiam te. David * h. Mitte autem fugiens, salvatus est, & venit ad Samuel in Ramatha, & nuntiavit ei omnia quæ fecerat sibi Saul: & abierunt ipse & Samuel, & morati sunt in Najoth.

Nuntiatum est autem Sauli à dicentibus: Ecce David in Najoth in Rama. LVII. T. Misit ergo Saul * lictores, ut * h. Missos, hic, & supra, habet. raperent David: qui quum vidissent cuneum propheC tarum vaticinantium, & Samuel stantem super eos, factus est super nuntios Saul Spiritus Dei, & prophetare cœperunt etiam ipsi. Quod quum nuntiatum esset Sauli, misit & alios nuntios: prophetaverunt autem & illi. Et rursum Saul misit tertios nuntios: qui & ipsi prophetaverunt. Abiit autem etiam ipse in Ramatha, & venit usque ad cisternam magnam, quæ est in Soccho, & interrogavit, dicens: In quo loco sunt Samuel & David? Dictumque est ei: Ecce in Najoth sunt in Rama. Et abiit in Najoth in Rama, D & factus est etiam super eum Spiritus Dei, & ambulabat ingrediens, & prophetabat usque dum veniret in Najoth in Rama. Et expoliavit se etiam ipse vestimentis suis, & prophetavit cum * cæteris coram * h. Non habet, cum cæteris. Samuele, & [b] cecidit nudus tota die illa & nocte. Unde & exivit proverbium: Num & Saul inter prophetas?

Cap. 20. Fugit autem David de Najoth, quæ erat in Rama, veniensque loquutus est coram Jonathan; Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum E in patrem tuum, quia quærit animam meam? Qui dixit ei: Absit, non morieris: neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum, * nisi prius * h. Nisi revelaverit aurem meã. indicaverit mihi: hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodo? nequaquam erit istud. Et juravit rursum David: Et * ille ait: Scit profecto pa- * h. Non habet, ille. ter tuus quia inveni gratiam [c] * in conspectu tuo, & * h. [c] In oculis tuis. dicet: Nesciat hoc Jonathan, ne forte tristetur. Quinimmo vivit Dominus, & vivit anima tua, quia uno tantum (ut ita dicam) gradu, ego morsque diF vidimur. Et ait Jonathan ad David: Quodquumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi. Dixit autem David ad Jonathan: Ecce Kalendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum: dimitte ergo me ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiæ. Si requisierit me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Beth-Leem civitatem suam: quia victimæ solennes ibi sunt universis contribulibus ejus. Si dixerit, Bene: pax erit servo tuo. Si autem fuerit iraG tus, scito quia completa est malitia ejus. Fac ergo misericordiam in servum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. Si autem est

a Editi legunt in secunda persona: *Ne pecces rex in servum tuum.* Ita quoque legitur in omnibus MSS. uno excepto Canone Heb. verit. quem sequuti sumus, eo quod nullum sit discrimen, vel damnum in sensibus.

b Pro *cecidit* undecim MSS nostri scribunt, *cecinit*. Quod vitium irrepsit etiam in Canonem Hebraicæ veritatis, ac emendatoris, ut & scholiastis diligentiam effugit. Persuasum fortè habebant illi scriptores, Saülis prophetiam in canendis Dei laudibus fuisse positam; unde error inolevit ut scriberent *cecinit nudus*, &c.

c Occurrunt passim hujusmodi minutiæ in scholiis marginalibus Canonis nostri: sed mos iste invaluit apud Criticos, qui verborum sunt tenacissimi, ut Latinis uterentur vocibus, quæ propriùs accedunt ad phrasim Hebraicam.

Digitized by Google

* h. Non habet, aliqua.

in me * aliqua iniquitas, tu me interfice, & ad pa- A trem tuum ne introducas me. Et ait Jonathan: Absit hoc à te: neque enim fieri potest, ut si certe cognovero completam patris mei esse malitiam contra te, non annuntiem tibi. Respondítque David ad Jonathan: Quis nuntiabit mihi, si quid forte responderit tibi pater tuus dure? Et ait Jonathan ad David: Veni, egrediamur in agrum. Quumque exissent ambo in agrum, ait Jonathan ad David: Domine Deus Israel, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie: & aliquid boni fuerit super B David, & non statim misero ad te, & notum tibi fecero, hæc faciat Dominus in Jonathan, & hæc addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, revelabo aurem tuam, & dimittam te, ut vadas in pace, & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini: si vero mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à domo mea usque in sempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos Da- C vid, unumquemque de terra. ÷ Pepigit ergo fœdus Jonathan cum domo David: & requisivit Dominus de manu inimicorum David. Et addidit Jonathan dejerare David, eo quod diligeret illum: sicut animam enim suam, ita diligebat eum. Dixitque ad eum Jonathan: Cras Kalendæ sunt, & requireris: requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendes ergo festinus, & venies in locum ubi celandus es in die qua operari licet, & sedebis juxta lapidem, * cui est nomen Ezel. Et ego tres sagittas mittam juxta D eum, & jaciam quasi exercens me ad signum. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer mihi sagittas. Si dixero puero: Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, vivit Dominus. Si autem sic loquutus fuero puero: Ecce sagittæ ultra te sunt: vade, quia * dimisit te Dominus. De verbo autem quod loquuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te usque in sempiternum. Absconditus est ergo David in agro, & venerunt Kalendæ, & sedit rex ad comedendum E panem. Quumque sedisset rex super cathedram suam (secundum consuetudinem) quæ erat juxta parietem, surrexit Jonathan, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusque apparuit locus David. Et non est loquutus quidquam Saul in die illa: cogitabat enim quod forte evenisset ei, ut non esset mundus, nec purificatus. Quumque illuxisset dies secunda post * Kalendas, rursum vacuus apparuit locus David. Dixitque Saul ad Jonathan filium suum: Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie, ad vescendum? F Et respondit Jonathan Sauli: Rogavit me obnixe, ut iret in Beth-Leem, & ait: Dimitte me, quoniam sacrificium * solenne est in civitate, unus de fratribus meis accersivit me: nunc ergo si inveni gratiam in oculis tuis, vadam cito: & videbo fratres meos. Ob hanc caussam non venit ad mensam regis.

LVIII. T. Iratus autem Saul adversus Jonathan, dixit ei: Fili mulieris virum rapientis ultro numquid ignoro quia diligis filium Isai, in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ? Omnibus enim die- G bus, quibus filius Isai vixerit super terram; non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & * adduc eum ad me: quia filius mortis est. Respondens autem Jonathan Sauli patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit? Et arripuit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Jonathan quod definitum esset patri suo, ut interficeret David. Surrexit ergo Jonathan à mensa in ira furoris, & non comedit in die Kalendarum secunda panem. Contristatus est enim super David, eo quod confudisset eum pater suus.

Quumque illuxisset mane, venit Jonathan in agrum juxta placitum David, & puer parvulus cum eo, & ait ad puerum suum: Vade, & affer mihi sagittas, quas ego jacio. Quumque puer cucurrisset, jecit aliam sagittam trans puerum. Venit itaque puer ad locum jaculi, quod miserat Jonathan: & clamavit Jonathan post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porro ultra te. Clamavitque Jonathan post tergum pueri, dicens: Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Jonathæ sagittas: & attulit ad dominum suum: & quid ageretur, penitus ignorabat: tantummodo enim Jonathan & David rem noverant. Dedit igitur Jonathan arma sua puero, & dixit ei: Vade, defer in civitatem. Quumque abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad austrum, & cadens pronus in terram, adoravit tertio: & osculantes se alterutrum, fleverunt pariter, David autem amplius. Dixit autem Jonathan ad David: Vade in pace: quæquumque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen meum & semen tuum usque in sempiternum. Et surrexit, & abiit: sed & Jonathan ingressus est civitatem.

LVIIII. T. (in margine)

Venit autem David in Nobe ad Ahimelech sacerdotem: & obstupuit Ahimelech, eo quod venisset; [a] & surrexit obviam David, & dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum? Et ait David ad Ahimelech sacerdotem: Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem, propter quam à me missus es, & cujusmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum. Nunc igitur si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris. Et respondens sacerdos David, ait: Non habeo panes laicos ad manum, sed tantum panem sanctum: si mundi sunt pueri, maxime à mulieribus? Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Equidem si de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porro * via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Dedit ergo ei sacerdos * sanctificatum panem. Neque enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, ut ponerentur panes calidi. Erat autem ibi quidam vir de servis Saul, in die illa, * intus in tabernaculo Domini: & nomen ejus Doëg Idumæus, potentissimus pastorum Saul. Dixit autem David ad Ahimelech: Si habes hîc ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum, sermo enim regis urgebat. Et dixit sacerdos: Ecce gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in valle Terebinthi, est involutus pallio post ephod: si istum vis tollere, tolle. Neque enim est hîc alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum. Surrexit itaque David, & fugit in die illa à facie Saul: & venit ad Achis regem Geth: dixeruntque ei servi Achis: Numquid non iste est David rex terræ? nonne huic cantabant per choros, dicentes: Percussit Saul mille, & David decem millia? ÷ LXI. T. Posuit autem David sermones istos in corde suo, & ex-

Notæ marginales:

* h. Non habet, cui est nomen.

* h. misit

* h. diem *Kalendarum*.

* h. *familiæ est in civitate*.

* h. *cape*

LX. T. *Cap.* 21. [a]

* h. via *laica est*.

* h. Dedit ergo ei sacerdos sanctitatē. Neque enim.

* h. obligatus in conspectu Domini.

[a] Ita Canon Hebraicæ veritatis cum aliquot MSS. codicibus optimæ notæ. Regius, Corbeiensis unus, & alii tres recentiores S. Germani à Pratis, eadem quoque retinent verba, licet mutato paulisper ordine. Legunt igitur hoc modo: *Et obstupuit Ahimelech, eo quod venisset David; & surrexit obviam, & dixit ei, &c.*

timuit

Digitized by Google

timuit valde à facie Achis regis Geth. Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus in barbam. Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi, quod introduxistis istum, ut fureret me præsente? hiccine ingredietur domum meam?

LXII. T. Cap. 22. * h. evasit. * h. Adullam.

Abiit ergo inde David, & * fugit in speluncam * Odollam. Quod quum audissent fratres ejus, & omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc. Et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri. Et profectus est David inde in Maspha, * quæ est] Moab: & dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in præsidio. Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in præsidio, proficiscere, & vade in terram Juda. Et profectus David venit in saltum Hareth. Et audivit Saul quod apparuisset David, & viri qui erant cum eo. Saul autem quum maneret in Gabaa, & esset in nemore, quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctique servi ejus circumstarent eum, ait ad servos suos qui assistebant ei: Audite filii Jemini: numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros & vineas, & universos vos faciet tribunos, & centuriones: quoniam conjurastis omnes adversum me, & non est qui mihi renuntiet, maxime quum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi: eo quod suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi * usque hodie. Respondens autem Doëg Idumæus, qui assistebat, * & erat primus inter servos Saul: Vidi, inquit, filium Isai in Nobe, apud Ahimelech filium Ahitob. Qui consuluit pro eo Dominum, & cibaria dedit ei: sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi. Misit ergo rex ad accersendum Ahimelech filium Ahitob sacerdotem, & omnem domum patris ejus, sacerdotum, qui erant in Nobe, qui venerunt universi ad regem. Et ait Saul: Audi fili Ahitob. Qui respondit: Præsto sum domine. Dixitque ad eum Saul: Quare * conjurastis adversum me, tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladium, & consuluisti pro eo Deum, ut consurgeret adversum me, insidiator * usque hodie permanens? Respondensque Ahimelech regi, ait: Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua? Num hodie cœpi consulere pro eo Deum? absit hoc à me. ne suspicetur rex adversus servum suum rem hujuscemodi, in universa domo patris mei: non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio, vel modicum vel grande. Dixitque rex: Morte morieris Ahimelech, tu, & omnis domus patris tui. Et ait rex emissariis, qui circumstabant eum: Convertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum David est: scientes quod fugisset, non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manum suam in sacerdotes Domini. Et ait rex Doeg: Convertere tu, & irrue in sacerdotes.

* h. Non habet.

* h. sicut hodie. * h. qui assistebat cũ servis Saul.

* h. rebellastis.

* h. Insidiator sicut hodie.

LXIII. T. * h. a portantes ephod lineum.

Conversusque Doëg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidavit in die illa octogintaquinque viros * vestitos a ephod lineo. Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladii, viros & mulieres, parvulos & lactentes, bovem & asinum, & ovem in ore gladii. Evadens autem unus filius Ahimelech, filii Ahitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David, & annuntiavit ei quod occidisset Saul sacerdotes Domini. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quum ibi esset Doëg Idumæus, quod proculdubio annuntiaret Sauli: ego sum reus omnium animarum domus patris tui. Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque servaberis.

Cap. 23. LXIIII. T.

Et nuntiaverunt David, dicentes: Ecce Philisthim oppugnant Ceila, & diripiunt areas. Consuluit igitur David Dominum, dicens: Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, & percuties Philisthæos, & salvabis Ceila. Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce nos hîc in Judæa consistentes timemus: quanto magis si ierimus in Ceila adversum agmina Philisthinorum? Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei: Surge, & * vade in Ceila: ego enim tradam Philisthæos in manu tua. Et abiit David, & viri ejus, in Ceila, & pugnavit adversum Philisthæos & abegit jumenta eorum & percussit eos plaga magna: & salvavit David habitatores Ceilæ. Porro eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Ahimelech ad David in Ceila, ephod secum habens descenderat. Nuntiatum est autem Sauli quod venisset David in Ceila: & ait Saul: Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est, introgressus urbem in qua portæ & seræ. Et præcepit Saul omni populo ut ad pugnam descenderent in Ceila: & obsiderent David, & viros ejus.

* h. descende.

LXV. T.

Quod quum rescisset David, quia præpararet ei Saul clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod. Et ait David: Domine Deus Israel, audivit famam servus tuus, quod disponat Saul venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me: Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus? & si descendet Saul, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israel indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendet. Dixitque David: Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus: Tradent. Surrexit ergo David & viri ejus quasi sexcenti, & egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti: nuntiatumque est Sauli quod fugisset David de Ceila: quam ob rem dissimulavit exire. Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph: quærebat tamen eum Saul cunctis diebus: & non tradidit eum Deus in manus ejus. Et vidit David quod egressus esset Saul ut quæreret animam ejus. Porro David erat in deserto Ziph in sylva. Et surrexit Jonathan filius Saul, & abiit ad David in sylvam, & confortavit manus ejus in Deo: dixitque ei: Ne timeas: neque enim inveniet te manus Saul patris mei, & tu regnabis super Israel, & ego ero tibi secundus, sed & Saul pater meus scit hoc. Percussit igitur uterque fœdus coram Domino: mansitque David in sylva: Jonathan autem reversus est in b * domum suam.

* h. b viam

a In Epistola Hieronymi nunc 130. quæ in nova editione non 130. sed 8. ponetur, eamdem habes adnotationem quam hîc exhibet scholiastes Canonis. *Ubi nunc legimus*, inquit sanctus Doctor ad Marcellam, *& omnes portantes ephod, in Hebræo habet, portantes ephod bad*. Vide plura de *Ephod bad*, sive, *lineo*, Epistola jam laudata, & ad Fabiolam de veste sacerdotali epist. 128.

b Falsum est apud Hebræos legi, *reversus est in viam suam*; nam in fonte Hebraico scriptum est הלך לביתו, *halach lebetho*, id est, *ivit in domum suam*. Forte ad sensum unum, non ad verba, quæ diversa sunt, attendebat scholiastes noster. Quidquid sit, fides hujus adnotationis penes illum erit.

Digitized by Google

LXVI. T. Ascenderunt autem Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: A Nonne ecce David latitat apud nos in locis tutissimis sylvæ, in Colle Achilæ, quæ est ad dexteram deserti? Nunc ergo, sicut desideravit anima tua * ut descenderes, descende: nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis. Dixitque Saul: Benedicti vos à Domino, quia * doluistis vicem meam. Abite, oro, & diligentius præparate, & curiosius agite, & considerate locum ubi sit pes ejus, vel quis viderit eum ibi: recogitat enim de me, quod callide insidier ei. Considerate & videte omnia latibula ejus, B in quibus absconditur: & revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum. Quod si etiam in terra se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Juda. At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul: David autem & viri ejus erant in deserto Maon, in campestribus, ad dexteram * Jesimuth. Ivit ergo Saul & socii ejus ad quærendum eum: & nuntiatum est David, statimque descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon. Quod quum audisset Saul, persequutus est David in deserto Maon. Et ibat Saul ad C latus montis ex parte una: David autem & viri ejus erant in latere montis ex parte altera: porro David desperabat se posse evadere à facie Saul: itaque Saul & viri ejus, in modum coronæ cingebant David & viros ejus, ut caperent eos. Et nuntius venit ad Saul, dicens: Festina, & veni quoniam infuderunt se Philisthim super terram. Reversus est ergo Saul desistens persequi David, & perrexit in occursum Philisthinorum. Propter hoc vocaverunt locum illum, petram Dividentem. D

* h. Anima tua, ô Rex.
* h. pepercistis super me.
* h. Jesimon.

Cap. 24. Ascendit autem David inde: & habitavit in locis tutissimis En-Gaddi. Quumque reversus esset Saul, postquam persequutus est Philisthæos, nuntiaverunt ei, dicentes: Ecce David in deserto est En-Gaddi. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israel, perrexit ad investigandum David & viros ejus, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus perviæ sunt. Et venit ad caulas ovium, quæ se offerebant vianti. LXVII. T. Eratque ibi spelunca quam ingressus est Saul, * ut purgaret ventrem: porro David E & viri ejus in interiore parte speluncæ latebant. Et dixerunt servi David ad eum: Ecce dies, de qua loquutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi * inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eo quod abscidisset oram chlamydis Saul. Dixitque ad viros suos: * Propitius mihi sit Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quoniam christus F Domini est. Et confregit David viros suos, sermonibus, & non permisit eos ut consurgerent in Saul. LXVIII. T. Porro Saul exsurgens de spelunca, pergebat cœpto itinere. Surrexit autem & David post eum: & egressus de spelunca, clamavit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et respexit Saul post se: & inclinans se David pronus in terram, adoravit, dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium, David quærit malum adversum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in ma- G nu mea in spelunca: & cogitavi ut occiderem te, sed pepercit tibi * oculus meus] dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est. Quin potius pater mi, vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam quum præciderem summitatem chlamydis tuæ, * nolui extendere manum meam in te: animadverte, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te: tu autem insidiaris animæ meæ ut auferas eam. Judicet Dominus inter me & te, & ulciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te. Sicut & in proverbio antiquo dicitur: Ab impiis egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te. Quem sequeris, rex Israel? quem persequeris? canem mortuum sequeris, & pulicem unum. Sit Dominus judex, & judicet inter me & te: & videat, & judicet caussam meam, & eruat me de manu tua. Quum autem complesset David loquens sermones hujuscemodi ad Saul, dixit Saul: Numquid hæc vox tua est fili mi David? Et levavit Saul vocem suam, & flevit: dixitque ad David: LXVIIII. T. Justior tu es quam ego: tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. Quis enim quum invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me. Et nunc quia scio quod certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: jura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam: & David & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

* h. ad tegendum pedes suos.
* h inimicum tuū in manu tua.
* h. Absit à me à Domino.
* h. Non habet.
* h. Nolui interficere te.

Cap. 25. Mortuus est autem Samuel, & congregatus est universus Israel, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Rama. Consurgensque David descendit in desertum Pharan. LXX. T. Erat autem vir quispiam in * solitudine Maon, & possessio ejus in Charmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oves tria millia, & mille capræ: & accidit ut tonderetur grex ejus in Charmelo. Nomen autem viri illius Nabal: & nomen uxoris ejus Abigail. Eratque mulier illa prudentissima & speciosa: porro vir ejus durus, & pessimus & malitiosus: erat autem de genere Chaleb. Quum ergo audisset David in deserto quod tonderet Nabal gregem suum, misit decem * juvenes, & dixit eis: Ascendite in Charmelum, & venietis ad Nabal, & salutabitis eum ex nomine meo pacifice. Et dicetis sic: * Fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæquumque habes, sit pax. Audivi quod tonderent * pastores tui, qui erant nobiscum * in deserto:] numquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit illis quidquam de grege, omni tempore quo fuerunt nobiscum in Charmelo. Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus. Quodquumque invenerit manus tua, da servis tuis, & filio tuo David. Quumque venissent pueri David, loquuti sunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine David: & siluerunt. LXXI. T. Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quis est David? & quis est filius Isai? hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris quos nescio unde sint? Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, & reversi venerunt, & nuntiaverunt ei omnia verba * quæ dixerat. Tunc David ait viris suis: Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladio suo, accinctusque est & David ense suo: & sequuti sunt David quasi quadringenti viri: porro ducenti remanserunt ad sarcinas. Abigail autem uxori Nabal nuntiavit unus de pueris, dicens: Ecce

* h. In Maon, habet, non, in solitudine.
* h. pueros.
* h. Et dicetis sic; Fratres mei.
* h. tondentes tui, nunc pastores qui fuerunt tibi.
* h. Non habet, in deserto.
* h. verba hæc.

Digitized by Google

misit David nuntios de deserto, ut benedicerent do- A
mino nostro: & aversatus est eos. Homines isti, boni
satis fuerunt nobis, & non molesti: nec quidquam
aliquando periit omni tempore, quo sumus conver-
sati cum eis in deserto: pro muro erant nobis tam in
nocte quam in die, omnibus diebus quibus pavimus
apud eos greges. Quam ob rem considera, & reco-
gita quid facias: quoniam completa est malitia * ad-
versus virum tuum, & adversus domum tuam, & ipse
filius est Belial, ita ut nemo ei possit loqui. Festina-
vit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos
utres vini, & quinque arietes coctos, & quinque sata B
polentæ, & centum * ligaturas uvæ passæ, & ducentas
massas caricarum, & imposuit super asinos: dixitque
pueris suis: Præcedite me? ecce ego post tergum
sequar vos: viro autem suo Nabal non indicavit.
Quum ergo ascendisset asinum, & descenderet ad
radices montis, David & viri ejus descendebant in
occursum ejus: quibus & illa occurrit. Et ait David:
Vere frustra servavi omnia quæ hujus erant in de-
serto, & non periit quidquam de cunctis quæ ad eum
pertinebant? & reddidit mihi malum pro bono. Hæc C
faciat Deus inimicis David: & hæc addat, si reli-
quero de omnibus quæ ad eum pertinent usque ma-
ne, mingentem ad parietem. Quum autem vidisset
Abigail David, festinavit, & descendit de asino, &
procidit coram David super faciem suam, & adora-
vit super terram, & cecidit ad pedes ejus, & dixit:
In me * sit, domine mi, hæc iniquitas: loquatur, ob-
secro, ancilla tua in auribus tuis: & audi verba fa-
mulæ tuæ. Ne ponat, oro, dominus meus * rex] cor
suum super virum istum * iniquissimum Nabal: * quia D
secundum nomen suum stultus est, & est stultitia
cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros * tuos,
domini mei, quos misisti. Nunc ergo domine mi, vi-
vit Dominus, & vivit anima tua, qui prohibuit te
ne venires in sanguine, & salvavit manum tuam tibi:
& nunc fiant sicut Nabal inimici tui, & qui quærunt
domino meo malum. Quapropter suscipe benedictio-
nem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo:
& da pueris qui sequuntur te dominum meum. * Au-
fer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Do- E
minus tibi domino meo domum fidelem, quia prœ-
lia Domini, domine mi, tu prœliaris: malitia ergo
non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. Si
enim surrexit aliquando homo persequens te, & quæ-
rens animam tuam, erit anima domini mei custodi-
ta, * quasi] in fasciculo viventium, apud Dominum
Deum tuum: porro anima inimicorum tuorum ro-
tabitur, quasi in impetu & circulo fundæ. Quum er-
go fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ lo-
quutus est bona de te, & constituerit te ducem su- F
per Israel, non erit tibi hoc in singultum, & in scru-
pulum cordis domino meo, quod effuderis sangui-
nem innoxium, aut ipse te ultus fueris: & quum be-
nefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancil-
læ tuæ. Et ait David ad Abigail: Benedictus Domi-
nus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum
meum, & benedictum eloquium tuum, & benedi-
cta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sangui-
nem, & ulciscerer me manu mea. Alioquin vivit
Dominus Deus Israel, qui prohibuit me ne malum G
facerem tibi: nisi cito venisses in occursum mihi,
non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam,
mingens ad parietem. Suscepit ergo David de ma-
nu ejus * omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade
pacifice in domum tuam, ecce audivi vocem tuam,
& * honoravi faciem tuam. Venit autem Abigail ad

* h. adversus dominũ *nostrum, &* adversus *omnem domum suam*
* h. *Et centum uvæ* passas.
* h. est.
* h. Non habet.
* h. super virum istũ belial Nabal.
* h. quia secundum nomen suũ, ita est. Nabal nomen ejus est; & stultitia cũ eo.
* h. Non habet, tuos.
* h. Obliviscere.
* h. Non habet.
* h. Non habet, omnia.
* h. Assumsi.

Nabal: & ecce erat ei convivium in domo ejus, qua-
si convivium regis, & cor Nabal jucundum: erat
enim ebrius nimis: & non indicavit ei verbum pu-
sillum aut grande usque in mane. Diluculo autem
quum digessisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua
verba hæc, & emortuum est cor ejus intrinsecus, &
factus est quasi lapis. Quumque pertransissent LXXII.T.
decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus
est. Quod quum audisset David mortuum Nabal,
ait: Benedictus Dominus, qui judicavit caussam op-
probrii mei de manu Nabal, & servum suum custo-
divit à malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus
in caput ejus. Misit ergo David, & loquutus est LXXIII.T.
ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem. Et ve-
nerunt pueri David ad Abigail in Charmelum, &
loquuti sunt ad eam, dicentes: David misit nos ad
te, ut accipiat te sibi in uxorem. Quæ consurgens
adoravit prona in terram, & ait: Ecce famula tua sit
in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei. Et
festinavit, & surrexit Abigail, & ascendit super asi-
num, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ
ejus, & sequuta est nuntios David: & facta est illi
uxor. Sed & Ahinoem accepit David de Jezrael: &
fuit utraque uxor ejus. Saul autem dedit * Mi- LXXIIII.T.
chol filiam suam, uxorem David, Phalti filio Lais,
qui erat de Gallim.

Et venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes: *Cap. 26.*
* Ecce David absconditus est in colle Achilæ, quæ
est ex adverso solitudinis. Et surrexit Saul, & de-
scendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia vi-
rorum de electis Israel, ut quæreret David in deser-
to Ziph. Et castrametatus est Saul in Gabaa Achilæ,
quæ erat ex adverso solitudinis in via: David LXXV.T.
autem habitabat in deserto. Videns autem quod ve-
nisset Saul post se in desertum, misit exploratores,
& didicit quod venisset certissime. Et surrexit Da-
vid, & venit ad locum * ubi erat Saul: quum vidis-
set locum, in quo dormiebat Saul, & Abner filius
Ner, princeps militiæ ejus; Saulem dormientem in
tentorio, & reliquum vulgus per circuitum ejus, ait
David ad Ahimelech Hetthæum, & Abisai filium
Sarviæ, fratrem Joab, dicens. Quis descendet me-
cum ad Saul in castra? Dixitque Abisai: Ego descen-
dam tecum. Venerunt ergo David & Abisai ad po-
pulum nocte, & * invenerunt Saul jacentem & dor-
mientem in tentorio: & hastam fixam in terra ad
caput ejus: Abner autem & populum dormientes in
circuitu ejus. Dixitque Abisai ad David: Conclusit
Deus hodie inimicum tuum in manus tuas: nunc er-
go perfodiam eum lancea in terra semel, & secun-
do opus non erit. Et dixit David ad Abisai: Ne in-
terficias eum: quis enim extendit manum suam in
christum Domini, & innocens * erit? Et dixit Da-
vid: Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit
eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prœ-
lium descendens perierit: * propitius mihi sit Domi-
nus ne extendam manum meam in christum Domi-
ni. Nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput ejus,
& scyphum aquæ, & abeamus. Tulit ergo David
hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul,
& abierunt: & non erat quisquam, qui videret &
intelligeret, & evigilaret, sed omnes dormiebant;
quia sopor Domini irruerat super eos. Quumque
transisset David ex adverso, & stetisset in vertice
montis de longe, & esset * grande intervallum inter
eos: clamavit David ad populum, & ad Abner fi-
lium Ner, dicens: Nonne respondebis Abner? Et
respondens Abner, ait: Quis es tu, * qui clamas &

* h. Michal
* h. Num David.
* h. Ubi castrametatus erat Saül.
* h. Et ecce Saül jacebat & dormiebat in tentorio; & hasta fixa in terra ad caput ejus: Abner autẽ & populus dormiebant in circuitu ejus.
* h. fuit.
* h. Absit à me à Domino.
* h. grandis locus.
* h. qui clamas ad regem.

Digitized by Google

inquietas regem? Et ait David ad Abner: Numquid A non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim unus de turba, ut interficeret regem dominum tuum. Non est bonum hoc, quod fecisti: vivit Dominus, quoniam filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, christum Domini. Nunc ergo vide ubi sit hasta regis, & ubi scyphus aquæ, qui erat ad caput ejus.

LXXVI. T. Cognovit autem Saul vocem David, & dixit: Num vox tua est hæc, fili mi David? & dixit David: Vox mea, B domine mi rex. Et ait: Quam ob caussam dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est in manu mea malum? Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba servi tui: Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium: si autem filii hominum, maledicti sunt in conspectu Domini: quia ejecerunt me hodie, ut non habitem in hereditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino: quia egressus est rex Israel ut quærat puli- C cem unum, sicut persequitur perdix in montibus. Et ait Saul: Peccavi, revertere fili mi David: nequaquam enim ultra male tibi faciam, eo quod pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet quod stulte egerim, & ignoraverim multa nimis. Et respondens David, ait: Ecce hasta regis: transeat unus de pueris, & tollat eam. Dominus autem retribuet unicuique, secundum justitiam suam & fidem: tradidit enim te Dominus hodie in manu mea, & nolui levare manum meam in christum D Domini. Et * sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia. Ait ergo Saul ad David: Benedictus tu fili mi David: equidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem David in viam suam, & Saul reversus est in locum suum.

* h. Et ecce sicut.

Cap. 27. Et ait David in corde suo: Aliquando incidam uno die in manus Saul: nonne melius est ut fugiam, & salver in terra Philisthinorum, & desperet Saul, E cessetque me quærere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo manus ejus. Et surrexit David, & abiit ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth. Et habitavit David cum Achis in Geth: ipse & viri ejus, vir & domus ejus; & David, & duæ uxores ejus, Ahinoëm Jezrahelitis, & Abigail uxor Nabal * Charmeli. Et nuntiatum est Sauli quod fugisset David in Geth, & non addidit ultra ut quæreret eum. Dixit autem David ad Achis: Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una ur- F bium [a] regionis hujus, ut habitem ibi: cur enim manet servus tuus in civitate * regis tecum? Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg: propter quam caussam facta est Siceleg regum Juda, usque in diem hanc. Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philisthinorum, * [b] quattuor mensium. Et ascendit David, & viri ejus, & agebant prædas de Gesuri, & de [c] Gezri, & de Amalecitis:

* h. Charmelitis.

a

* h. regni

* h. [b] quattuor menses & dies.

c

hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur usque ad terram Ægypti. Et percutiebat David * omnem terram, nec relinquebat viventem virum & mulierem: tollensque oves, & boves, & asinos, & camelos, & vestes, revertebatur, & veniebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis: In quem * irruisti hodie? Respondebatque David: Contra meridiem Judæ, & contra meridiem Jerameel, & contra meridiem Ceni. Virum & mulierem non vivificabat David, nec adducebat in Geth, dicens: Ne forte loquantur adversum nos: Hæc fecit David: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philisthinorum. Credidit ergo Achis David, dicens: * Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi servus sempiternus.

* h. Non habet, omnem.

* h. irruistis

* h. Fœtem fecit.

Cap. 28. Factum est autem in diebus illis, congregaverunt Philisthim agmina sua, ut præpararentur ad bellum contra Israel: dixitque Achis ad David: Sciens nunc scito, quoniam mecum egredieris in castris tu, & viri tui. Dixitque David ad Achis: Nunc scies quæ facturus est servus tuus. Et ait Achis ad David: Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis LXXVII. Israel, & sepelierunt eum in Rama urbe sua. Et Saul T. abstulit magos & hariolos de terra. Congregatique sunt Philisthim, & venerunt, & castrametati sunt in Sunam: congregavit autem & Saul universum Israel, & venit in Gelboë. Et vidit Saul castra Philisthim, & timuit, & expavit cor ejus nimis. Consuluitque Dominum, & non respondit ei neque per somnia, neque per * sacerdotes, neque per prophetas. * h. per doctrinam.

Dixitque Saul servis suis: Quærite mihi mulierem LXXVIII. T. habentem pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum: Est mulier habens pythonem in En-Dor. Mutavit ergo habitum suum: vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait: Divina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixero tibi. Et ait mulier ad eum: Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quo modo eraserit magos & hariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidar? Et juravit ei Saul in Domino, dicens: Vivit Dominus, quia non veniet tibi quidquam mali propter hanc rem. Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem suscita mihi. Quum autem vidisset mulier Samuelem exclamavit voce magna, & dixit ad Saul: Quare * imposuisti mihi? Tu es enim Saul. Dixitque ei rex: Noli timere: quid vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra. Dixitque ei: Qualis est forma ejus? Quæ ait: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Intellexit Saul quod Samuel esset, & inclinavit se super faciem suam in terra, & adoravit. Dixit autem Samuel ad Saul: Quare inquietasti me ut suscitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis: siquidem Philisthim pugnant adversum me, & Deus recessit à me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia: vocavi ergo te,

* h. decepisti me.

a Secunda manu scriptum est in Canone, *in una urbium circa agros* Cæteri omnes MSS. codices legunt juxta quod editum est: idque præstat malè emendatæ lectioni in textu Canonis.

b Codex vetustissimus Corbeiensis num. 13. addit verbum *quasi*, id est, *quasi quattuor mensium.* In Hebræo scriptum legitur ימים וארבעה חדשים, *jamim vearbaa hhodaschim*, quod interpretatur *dies & quattuor menses* Porro Syrus & Arabs per *dies* annum intelligunt; hinc apud eos reperire est: *Fuitque numerus dierum quibus commoratus est David in terra Philisthæorum, anni & quattuor mensium*; sive ut apud Chaldæum, *dies tempus in tempore & quattuor menses.* Contra nuperi Critici docent hoc loco *dies* non posse accipi pro *anno* vel *annis*; quia David non nisi post mortem Samuelis descendit in regionem Philisthinorum. Mors autem Samuelis præcessit mortem Saülis septem dumtaxat mensibus. Itaque juxta illos scriptores, aliquot dies cum quattuor mensibus David commoratus est in illa regione Philisthinorum.

c Ita Canon emendatus, & codex Corb. num. 13 prima manu. Alii corrupte legunt *Gedri* aut *Gethri*. Quin & hodiernus Hebræus præpostero litterarum ordine scriptum habet גרזי, *Girzi* vel *Gerzi* pro גזרי, *Gezri*. Monet tamen ק *Ceri* Massorethàrum legendum ut nos edidimus ad fidem MSS. Latinorum.

Digitized by Google

ut ostenderes mihi quid faciam. Et ait Samuel: Quid
interrogas me, quum Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? Faciet enim tibi Dominus sicut loquutus est in manu mea, & scindet regnum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David: quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris ejus in Amalec. Idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthim: cras enim tu & filii tui mecum eritis: sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthim. Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim valde verba Samuelis, & robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa *. Ingressa est itaque mulier ad Saul, [a] & vidit quia conturbatus erat valde, dixitque ad eum: Ecce obedivit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audivi sermones tuos, quos loquutus es ad me. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccellam panis, ut comedens convalescas, & possis iter facere. Qui renuit, & ait: Non comedam. Coëgerunt autem eum servi sui & mulier, & tandem audita voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum. Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo, & festinavit, & occidit eum: tollensque farinam, miscuit eam, & coxit azyma, & posuit ante Saul & ante servos ejus. Qui quum comedissent, surrexerunt, & ambulaverunt per * totam noctem illam.

* h. illa, & tota nocte.

* h. *in illa nocte.*

Cap. 29.

Congregata sunt ergo Philisthim universa agmina in Aphec: sed & Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Jezrael. Et satrapæ quidem Philisthim incedebant in centuriis & millibus: David autem & viri ejus erant in novissimo agmine cum Achis. Dixeruntque principes Philisthim: Quid sibi * volunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthim: Num ignoratis David, qui fuit servus Saul regis Israel, & est apud me * multis diebus, vel annis, & non inveni in eo quidquam, ex die qua transfugit ad me, usque ad diem hanc? Irati sunt autem adversus eum principes Philisthim, & dixerunt
LXXVIII. T.
ei: Revertatur vir, & sedeat in loco suo, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prœlium, ne fiat nobis adversarius, quum prœliari cœperimus: quomodo enim aliter placare poterit dominum suum: nisi in capitibus nostris? Nonne iste est David, cui cantabant per choros, dicentes: Percussit Saul in millibus suis, & David in decem millibus suis? Vocavit ergo Achis David, & ait ei. * Vivit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris: & non inveni in te quidquam mali, ex die qua venisti ad me, usque in diem hanc: sed satrapis non places. Revertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos satraparum Philisthim. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, & quid invenisti in * me servo tuo, à die qua fui in conspectu tuo usque ad diem hanc, ut non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis? Respondens autem Achis, loquutus est ad David: Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut Angelus Dei: sed principes Philisthim dixerunt: Non ascendet nobiscum in prœlium. Igitur consurge mane tu, & servi domini tui, qui venerunt tecum: & quum de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere, pergite.

* h. Quid Hebræi isti?

* h. An non iste David servus Saül regis Israel, qui est apud me diebus, vel annis.

* h. Vivit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: exitus tuus & introitus tuus mecū in castris.

* h. In servo tuo.

Surrexit itaque * de nocte] David ipse & viri ejus,
LXXX. T.
ut proficiscerentur mane, & reverterentur ad terram Philisthim: Philisthim autem ascenderunt in Jezrael.

* h. Non habet.

Cap. 30.

Quumque venissent David & viri ejus in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum fecerant ex * parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant eam igni. Et captivas duxerant mulieres ex ea, à minimo usque ad magnum: & non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, & pergebant itinere suo. Quum ergo venisset David & viri ejus ad civitatem, & invenissent eam succensam igni, & uxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captivas, levaverunt David & populus qui erat cum eo voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ. Siquidem & duæ uxores David captivæ ductæ fuerant, Ahinoëm Jezraelites, & Abigail uxor Nabal Charmeli. Et contristatus est David valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscujusque viri super filiis suis & filiabus: confortatus est autem David in Domino Deo suo. Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Ahimelech: Applica ad me ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David, & consuluit David Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, * an non? Dixitque ei Dominus: Persequere: absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam. Abiit
LXXXI. T.
ergo David ipse, & sexcenti viri qui erant cum eo, & venerunt usque ad torrentem Besor: & * lassi quidam substiterunt. Persequutus est autem David ipse, & quadringenti viri: substiterant enim ducenti, * qui lassi transire non poterant torrentem Besor. Et invenerunt virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad David: dederuntque ei panem ut comederet, & biberet aquam, sed & fragmen massæ caricarum, & duas * ligaturas uvæ passæ. Quæ quum comedisset, reversus est spiritus ejus, & refocillatus est: non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus & tribus noctibus. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel unde? * & quo pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego sum, servus viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius. Siquidem nos erupimus ad australem partem Cherethi, & contra Judam, & ad meridiem Chaleb, & Siceleg succendimus igni. Dixitque ei David: Potes me ducere ad istum cuneum? Qui ait: Jura mihi per Deum, quod non occidas me, & non tradas me in manum domini mei, & ducam te ad cuneum istum. Qui quum duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem universæ terræ, comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes * diem, pro cuncta præda, & spoliis quæ ceperant de terra Philisthim, & de terra Juda. Et percussit eos David à vespere usque ad vesperam alterius diei, & non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerant. Eruit ergo David omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas uxores suas eruit. Nec defuit quidquam à parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus, & de spoliis, & quæcumque rapuerant, omnia reduxit David. Et tulit universos greges & armenta, & minavit ante faciem suam: dixeruntque: Hæc est præda David. Venit autem David ad ducentos viros,

* h. In partem australem, & in Siceleg.

* h. Non habet, an non?

* h. reliqui vero ... substiterunt.

* h. qui jussi fuerant ne transirēt torrentem Besor.

* h. duas passas.

* h. Non habet, quo pergis?

* h. Non habet, diem

[a] Canonem Hebraicæ veritatis, & aliud optimum Bibliorum exemplar MS. Corbeiense num. 1. sequuti sumus: idipsum quoque legitur in Hebræis voluminibus. Cæteri omnes MSS. codices perturbatam exhibent lectionem, & confusum omnino sensum; sic enim habent: *Ingressa est itaque mulier ad Saül, & ait: Conturbatus enim erat valde; dixitque ad eum, &c.*

Digitized by Google

* h. [a] Qui jussi fuerant ne pergerent cum David: & residere eos jusserant.

[a] qui* lassi substiterant, nec sequi potuerant David, A & residere eos jusserat in torrente Besor: qui egressi sunt obviam David & populo qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice. Respondensque omnis vir pessimus & iniquus, de viris qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de præda, quam eruimus: sed sufficiat unicuique uxor sua & filii: quos quum acceperint, recedant. Dixit autem David: Non sic facietis fratres mei, de his quæ tradidit Dominus nobis, & custodivit nos, & dedit la- B trunculos, qui eruperant adversum nos in manus nostras: nec audiet vos quisquam super sermone hoc. Æqua enim pars erit descendentis ad prœlium, & remanentis ad sarcinas, & * similiter divident. Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutum & præfinitum, & quasi lex in Israel usque in diem hanc. Venit ergo David in Siceleg, & misit* dona de præda senioribus Juda proximis suis dicens: * Accipite benedictionem de præda hostium Domini: His qui erant in Beth-El, & qui in Ramoth ad meridiem, C & qui in Jether, & qui in Aroër, & qui in Sephamoth, & qui in Esthama, & qui in Rachal, & qui in urbibus Jerameli, & qui in urbibus Ceni, & qui in Arama, & qui in lacu Asan, & qui in Athach, & qui in Hebron, & reliquis qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipse, & viri ejus.

* h. simul divident.

* h. Non habet, dona.

* h. Ecce vobis benedictio.

Cap. 31.

Philisthim autem pugnabant adversum Israel: & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthim, & ceciderunt * interfecti in monte Gelboë. Irrueruntque Philisthim in Saul, & in filio ejus, & percusserunt D Jonathan, & Abinadab, & Melchisue, filios Saul,

* h. vulnerati

LXXXIII. * Totumque pondus prœlii versum est in Saul: & consequuti sunt eum viri sagittarii, & vulneratus est vehementer à sagittariis: Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne forte veniant incircumcisi isti, & interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus: fuerat enim nimio timore perterritus. Arripuit itaque Saul gladium, & irruit super eum. Quod quum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo. Mortuus est ergo Saul, & tres filii ejus, & armiger illius, & universi viri ejus in die illa pariter. Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem, & trans Jordanem, quod fugissent viri Israëlitæ, & quod mortuus esset Saul, & filii ejus, reliquerunt civitates suas, & fugerunt: veneruntque Philisthim, & habitaverunt ibi. Facta autem die altera, venerunt Philisthim, ut exspoliarent interfectos, & invenerunt Saul & tres filios ejus jacentes in monte Gelboë. Et præciderunt caput Saul, & exspoliaverunt eum armis: & miserunt in terram Philisthinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum suorum, & in populis. Et posuerunt arma ejus in templo Astharoth, corpus vero ejus suspenderunt in muro Beth-San. Quod quum audissent habitatores Jabes Galaad, quæ * quumque] fecerant Philisthim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulaverunt tota nocte, & tulerunt cadaver Saul, & cadavera filiorum ejus, de muro Beth-San: veneruntque Jabes, & combusserunt ea ibi: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Jabes, & jejunaverunt septem diebus.

* h. Aggravatum est etiam prœliū in Saül.

* h. Non habet, quūque.

a Auctor quæstionum seu traditionum Hebraicarum in libros Regum non probat Latinam versionem hujus loci, quam negat esse convenientem cum Hebraica veritate, dicens: *Quum in Latinis codicibus legatur, lassos quosdam substitisse ad sarcinas; & in Hebræo habeatur, jussos fuisse ut residerent ad sarcinas: locus hic monstrat Hebraicam veritatem in hoc loco sequi debere, quæ non lassos, sed jussos remansisse ad sarcinas dicit fuisse. Ait enim ita: Æqua pars erit descendentis ad prœlium, & remanentis ad sarcinas. Non ait, qui lassi remanserunt ad sarcinas: quia si lassi remansissent, nulla eis deberetur de prædis portio.* At pace non indocti hujus scriptoris dicere fas sit, optime legi in Latinis codicibus juxta Hebraicam veritatem, *qui lassi substiterant, &c.* Verbum enim פגרו, *piggeru* Latine redditur, *lassi fuerunt*, vel, *debiles facti sunt*; sive etiam *pigriores fuerunt*, præ ficta scilicet lassitudine quam simulabant, ne pergerent cum David. Præterea quum David jusserit eos residere ad impedimenta, id est, ad sarcinas, jure bellantium portio prædæ eis debebatur; quamvis obtentu lassitudinis veræ aut fictæ remansissent in torrente Besor. Cæterùm peculiare est scriptori jam laudato, atque scholiasti Canonis Hebraicæ veritatis, ut verbum פגרו, *piggeru* interpretentur, *jussi fuerunt*. Nemo enim est, quod sciamus, Hebræorum aut Hebraizantium recentiorum, qui hujusmodi significantiam expresserit ex radice פגר, *pigger*, sive *phagar*: sed omnes consentiunt in Latinam interpretationem Hieronymi. Igitur non improbabilis exsistit conjectura unum eumdemque auctorem habuisse quæstiones jam dictas in libros Regum, & scholia Canonis Heb. veritatis: maxime quòd totum opus quæstionum seu traditionum Hebraicarum contextum inveniatur è scholiis marginalibus ejusdem Canonis Hebraicæ veritatis. Recolat ea lector quæ supra scripsimus in nostris prolegomenis.

Explicit Liber primus Samuel.

INCIPIT

[a] LIBER II. SAMUELIS.

* [a] Nota . . : Sam. . . . . unus . . . . . & . . t . . . eos. h . . .

Caput 1.

FACTUM est autem postquam mortuus est Saul, E ut David reverteretur à cæde Amalec, & maneret in Siceleg dies duos. In die autem tertia, apparuit homo veniens de castris Saul, veste conscissa, & pulvere aspersus caput: & ut venit ad David, cecidit super faciem suam, & adoravit. Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israel fugi. Et dixit ad eum David: Quod est verbum quod factum est? Indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prœlio, & multi corruentes è populo mortui sunt: sed & Saul & Jonathan filius ejus interierunt. Dixitque David ad * adolescentem, qui nuntiabat ei: Unde scis quia mortuus est Saul, & Jonathan filius ejus? Et ait adolescens, qui narrabat ei: Casu veni in montem Gelboë, & Saul incumbebat super hastam suam: porro currus & equites appropinquabant ei, & conversus post tergum suum, vidensque me vocavit. Cui quum respondissem: Ad-

* h. puerum.

a Monet hîc scholiastes noster, quantum conjicere nobis licet ex his litterarum vestigiis, apud Hebræos primum Samuelis librum indivisum esse à secundo. Id antea docuit sanctus Hieronymus in præfatione ad libros Samuel, & Malachim, id est, ad Regum libros quattuor: quamquam, ut ipse ibidem observat, à plerisque libri illi duplices haberentur. Canon Hebraicæ veritatis pro uno habet duos libros Samuelis, ut probant capitulorum sive titulorum numeri una ac continua serie adnotati.

Digitized by Google

sum : dixit mihi : Quisnam es tu? Et aio ad eum? A
Amalecites sum. Et loquutus est mihi : Sta super me,
& interfice me : quoniam tenent me angustiæ, &
adhuc tota anima mea in me est. Stansque super
eum, occidi illum : sciebam enim quod vivere non
poterat post ruinam : & tuli diadema quod erat in
capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli
ad te dominum meum huc. Apprehendens autem
David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant
cum eo, & planxerunt, & fleverunt, & jejunaverunt
usque ad vesperam, super Saul, & super Jonathan fi- B
lium ejus, & super populum Domini, & super do-
LXXXIII.T. mum Israel, quod corruissent gladio. Dixitque
David ad juvenem qui nuntiaverat ei : Unde es? Qui
respondit : Filius hominis advenæ Amalecitæ ego
(* h. Planxit autem David lamentatione.) sum. Et ait ad eum David : Quare non timuisti mit-
tere manum tuam ut occideres christum Domini?
Vocansque David unum de pueris, ait : Accedens ir-
(* h. Et dixit, ut doceret filios Juda arcũ. Ecce scriptum est in libro Justorum.) rue in eum. Qui percussit eum, & mortuus est. Et
ait ad eum David : Sanguis tuus super caput tuum :
os enim tuum loquutum est adversum te, dicens : C
Ego interfeci christum Domini. * Planxit autem Da-
vid planctum hujuscemodi super Saul, & super Jo-
nathan filium ejus, (* & præcepit ut docerent filios
a Juda arcum, sicut scriptum est in a Libro Justorum.)
÷ Inclyti, Israel, super * montes tuos interfecti sunt :
(* h. super excelsa tua.) quo modo ceciderunt fortes? Nolite annuntiare in
Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis : ne
forte lætentur filiæ Philisthim, ne exultent filiæ in-
circumcisorum. Montes Gelboë, nec ros nec pluvia
veniant super vos, neque sint agri primitiarum : D
quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul,
quasi non esset unctus oleo. A sanguine interfecto-
rum, ab adipe fortium, sagitta Jonathan numquam
rediit retrorsum, & gladius Saul non est reversus
inanis. Saul & Jonathan amabiles, & decori in vita
sua, in morte quoque non sunt divisi : aquilis velo-
ciores, leonibus fortiores. Filiæ Israel super Saul fle-
te, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbe-
bat ornamenta aurea cultui vestro. Quomodo ceci-
derunt fortes in prœlio? Jonathan in excelsis tuis E
occisus est? Doleo super te frater mi Jonathan de-
core nimis, & amabilis super amorem mulierum.
Quo modo ceciderunt robusti, & perierunt arma
bellica?

Cap. 2. Igitur post hæc consuluit David Dominum, di-
cens : Num ascendam in unam de civitatibus Juda?
Et ait Dominus ad eum : Ascende. Dixitque David :
Quo ascendam? Et respondit ei : In Hebron. Ascen-
dit ergo David, & duæ uxores ejus, Ahinoëm Jez-
raelites, & Abigail uxor Nabal Charmeli : sed & vi-
ros, qui erant cum eo, duxit David singulos cum F
LXXXIIII.T. domo sua : & manserunt in oppidis Hebron. Ve-
neruntque viri Juda, & unxerunt ibi David, ut re-
gnaret super domum Juda. Et nuntiatum est David,
quod viri Jabes Galaad sepelissent Saul. Misit ergo
David nuntios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad
eos : Benedicti vos Domino, qui fecistis misericor-
diam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum.
Et nunc retribuet quidem vobis Dominus misericor-
diam & veritatem : sed & ego reddam gratiam, eo
quod feceritis verbum istud. Confortentur manus
vestræ, & estote filii fortitudinis. Licet enim mor- LXXXV.T.
tuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit do-
mus Juda regem sibi. Abner autem filius Ner, prin-
ceps exercitus Saul, tulit Isboseth filium Saul, & cir- (* h. in mahnaim, quod interpretatur, castra.)
cumduxit eum * per castra, regemque constituit su-
per Galaad & super * Gesuri, & super Jezrael, & su- (* h. Assuri.)
per Ephraim, & super Benjamin, & super Israel uni-
versum. Quadraginta annorum erat Isboseth filius
Saül, quum regnare cœpisset super Israel, & duobus
annis regnavit : sola autem domus Juda sequebatur
David. Et fuit numerus dierum, quos commoratus
est David, imperans in Hebron super domum Juda,
septem annorum, & sex mensium. Egressusque est
Abner filius Ner, & pueri Isboseth filii Saul, * de (* h. de mahnaim.)
castris in Gabaon. Porro Joab filius Sarviæ, & * pue- (* h. servi.)
ri David egressi sunt, & occurrerunt eis juxta pisci-
nam Gabaon. Et quum in unum convenissent, è re-
gione sederunt : hi ex una parte piscinæ, & illi ex al-
tera. Dixitque Abner ad Joab : Surgant pueri, &
ludant coram nobis. Et respondit Joab : Surgant.
Surrexerunt ergo, & transierunt numero duodecim
de Benjamin, ex parte Isboseth filii Saul, & duode-
cim de pueris David. Apprehensoque unusquis- LXXXVI.T.
que capite comparis sui, defixit gladium in latus
contrarii, & ceciderunt simul : vocatumque est no-
men loci illius : Ager robustorum, in Gabaon. Et
ortum est bellum durum satis in die illa : fugatusque
est Abner, & viri Israel, à * pueris David. Erant au- (* h. à viris.)
tem ibi tres filii Sarviæ, Joab, & Abisai, & Asaël :
porro Asaël * cursor velocissimus fuit, quasi unus ex (* h. Porro Asaël velocissimus in pedibus fuit.)
capreis quæ morantur in * sylvis. Persequebatur au- (* h. in agris.)
tem Asael Abner, & non declinavit ad dexteram ne-
que ad sinistram omittens persequi Abner. Respe-
xit itaque Abner post tergum suum, & ait : Tu-
ne es Asaël? Qui respondit : Ego sum. Dixitque ei
Abner : Vade ad dexteram, sive ad sinistram, & ap-
prehende unum de * adolescentibus, & tolle tibi spo- (* h de pueris.)
lia ejus. Noluit autem Asael omittere quin urgeret
eum. Rursumque loquutus est Abner ad Asael : Re-
cede, noli me sequi, ne compellar confodere te in
terram, & levare non potero faciem meam ad Joab
fratrem tuum. Qui audire contempsit, & noluit de-
clinare : Percussit ergo eum Abner aversa hasta LXXXVII.T.
in inguine, & transfodit eum, & mortuus est in eo-
dem loco : omnesque qui transibant per locum, in
quo ceciderat Asaël, & mortuus erat, subsistebant.
Persequentibus autem Joab & Abisai * fugientem (* h. post Abner.)
Abner, sol occubuit : & venerunt usque ad Collem
aquæ ductus, qui est ex adverso vallis itineris deser-
ti in Gabaon. Congregatique sunt filii Benjamin ad

a Diximus supra col. 264. quid de *libro Justorum* Hieronymus scripserit : quoniam autem plura adhuc de eodem volumine hoc loco dicenda promisimus, superest ut Rabanum Maurum capite primo Comment. in 2. lib. Regum, ita differentem audiamus. *Quod vero sequitur*, inquit : *sicut scriptum est in libro Justorum, &c. Ipsum librum hodie nusquam, neque apud ipsos Hebræos inveniri posse asseverant ; sicut nec librum Bellorum Domini, cujus in libro Numerorum mentio est ; neque carmina Salomonis neque disputationes ejus sapientissimas de lignorum natura, herbarumque omnium, itemque jumentorum, volucrum, reptilium & piscium. Vel quod in libro verborum dierum dicitur : Reliqua vero operum Salomonis priorum & novissimorum, scripta sunt in verbis Nathan prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis ; in visione quoque Addo videntis, contra Hieroboam filium Nabat : & multa hujusmodi volumina, quæ Scriptura quidem fuisse probat scripta, sed hodie constat non esse. Vastata namque à Chaldæis Judæa, & Bibliotheca antiquitus congregata inter alias provinciæ opes hostili est igne consumpta : ex qua pauci qui nunc in sancta Scriptura continentur libri, postmodum Ezræ Pontificis & Prophetæ sunt industria restaurati.* Hæc Rabanus verbo ad verbum desumsit è libro quæstionum triginta Bedæ in libros Regum. Quodque sequitur apud Rabanum : *Sunt tamen, qui dicunt, hunc librum Justorum intelligi debere ipsum librum Regum, ubi continentur Prophetæ justi, Samuel videlicet, Gad & Nathan ; in quorum libro scriptum est, qualiter Saül recedens à timore Domini, per inobedientiam suam periit.* Hoc, inquam, scriptum reperitur in quæstionibus, seu traditionibus Hebraicis in libros Regum, quæ vulgò Hieronymo adscriptæ referuntur. *Liber Justorum*, ait falsus ille Hieronymus, *liber Samuelis est, ubi continentur Prophetæ justi, &c.* Ex illa nunc sententiarum varietate satis liquet, æque diversas exstitisse de libro Justorum opiniones apud veteres Ecclesiasticos Scriptores, ac eas quæ modo obtinent apud Criticos recentiores : & quod præcipue observari velim, diversum esse ab Hieronymo, Beda, & Rabano Mauro scholiastem Canonis Hebraicæ veritatis ; Auctoremque quæstionum Hebraicarum in libros Regum.

Digitized by Google

Abner: & conglobati in unum cuneum, steterunt
in summitate tumuli unius. Et exclamavit Abner ad
* h. Non habet, tuus. Joab, & ait: Num usque ad internecionem * tuus
* h. An ignoras quod amarus erit finis? mucro desæviet? an ignoras * quod periculosa sit de-
speratio? usquequo non dicis populo ut omittat per-
sequi fratres suos? & ait Joab: Vivit Deus si loquu-
tus fuisses, mane recessisset populus persequens fra-
trem suum. Insonuit ergo Joab buccina, & stetit
* h. populus. omnis * exercitus, nec persequuti sunt ultra Israel,
neque iniere certamen. Abner autem & viri ejus
abierunt per campestria, tota nocte illa: & transie-
runt Jordanem, & lustrata omni Beth-Oron, vene-
* h. Ad Mahnaim. runt ad * castra. Porro Joab reversus, omisso Abner,
congregavit omnem populum: & defuerunt de pue-
ris David decem & novem viri, excepto Asaële. Ser-
vi autem David percusserunt de Benjamin, & de vi-
ris qui erant cum Abner, trecentos sexaginta viros,
qui & mortui sunt. Tuleruntque Asaël, & sepelie-
runt eum in sepulcro patris sui in Beth-Leem: &
ambulaverunt tota nocte Joab & viri qui erant cum
eo, & in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

Cap. 3. Facta est ergo longa concertatio inter domum
Saul, & inter domum David: David proficiens, &
semper seipso robustior, domus autem Saul decre-
LXXXVIII. T. scens quotidie. Natique sunt filii David in He-
bron: fuitque primogenitus ejus Amnon de Ahi-
noëm Jezraelitide. Et post eum Cheleab de Abigail
uxore Nabal Charmeli: porro tertius Absalom, fi-
lius Maacha filiæ Tholmai regis Gesur. Quartus au-
tem Adonias, filius Aggith: & quintus Saphatia, fi-
lius Abital. Sextus quoque Jethraam, de Agla uxo-
re David. Hi nati sunt David in Hebron. Quum er-
go esset prœlium inter domum Saul & domum Da-
* h. Non habet. vid, Abner * filius Ner] regebat domum Saul. Fue-
rat autem Sauli concubina nomine Respha, filia Aja.
a Dixitque [a] Hisboseth ad Abner. Quare ingressus es
ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter
verba Hisboseth, ait: Numquid caput canis ego
* h. Hodie feci misericordiam super domũ. sum adversum Judam hodie, * qui fecerim misericor-
diam super domum Saul patris tui, & super fratres
& proximos ejus, & non tradidi te in manu David,
& tu requisisti in me quod argueres pro muliere ho-
die? Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, nisi
quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum
eo, ut transferatur regnum de domo Saul, & ele-
vetur thronus David super Israel, & super Judam,
à Dan usque Ber-Sabee. Et non potuit respondere
ei quidquam: quia metuebat illum. Misit ergo Ab-
ner nuntios ad David pro se dicens: Cujus est ter-
* h. fœdus. ra? Et ut loquerentur: Fac mecum * amicitias, &
erit manus mea tecum, & reducam ad te universum
* h. fœdus. Israel. Qui ait: Optime: ego tecum faciam * amici-
tias: sed unam rem peto à te, dicens: Non videbis
faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam
Saul: & sic venies, & videbis me. Misit autem Da-
vid nuntios ad Hisboseth filium Saul, dicens: Red-
de uxorem meam Michol, quam despondi mihi cen-
tum præputiis Philisthim. Misit ergo Hisboseth, &
* h. Non habet, suo. tulit eam à viro * suo Phaltiel, filio Lais. Sequeba-
turque eam vir suus, plorans usque Bahurim: & di-
xit ad eum Abner: Vade, revertere. Qui reversus
est. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Is-
rael, dicens: Tam heri quam nudiustertius quærebá-
tis David ut regnaret super vos. Nunc ergo facite:

A quoniam Dominus loquutus est ad David, dicens:
In manu servi mei David salvabo populum meum
Israel de manu Philisthim, & omnium inimicorum
ejus. Loquutus est autem Abner etiam ad Benjamin.
Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron, omnia
quæ placuerant Israeli & universo Benjamin. Venit-
que ad David in Hebron cum viginti viris: & fecit
David Abner, & viris ejus qui venerant cum eo con-
vivium. Et dixit Abner ad David: * Surgam, ut con- * h. Surgam & vadam, ut congregem ad dominũ meũ regem
gregem ad te dominum meum regem omnem Israel,
B & ineant tecum * fœdus, & imperes omnibus, sicut
desiderat anima tua. Quum ergo deduxisset David
Abner, & ille isset in pace, statim * pueri David & * h. servi
Joab venerunt, cæsis latronibus, cum præda magna
nimis: Abner autem non erat cum David in He-
bron, quia jam dimiserat eum, & profectus fuerat in
pace. Et Joab, & omnis exercitus qui erat cum eo,
postea venerant: nuntiatum est itaque Joab à nar-
rantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, & di-
misit eum, & abiit in pace. Et ingressus est Joab ad
C regem, & ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te:
quare dimisisti eum, & abiit & recessit? Ignoras Ab-
ner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, ut de-
ciperet te, & sciret exitum tuum & introitum tuum,
& nosset omnia quæ agis? Egressus itaque Joab à
David, misit nuntios post Abner, & * reduxit eum à * h. Et reduxerunt.
cisterna Sira, ignorante David. Quumque rediisset
Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad
medium portæ, ut loqueretur ei, in dolo: Et per- LXXXVIII. T.
cussit illum ibi in inguine, & mortuus est in ultio-
D nem sanguinis Asael fratris ejus. Quod quum audis-
set David rem jam gestam, ait: Mundus ego sum, &
regnum meum, apud Dominum, usque in sempiter-
num, à sanguine Abner filii Ner; & veniat super
caput Joab, & super omnem domum patris ejus: nec
deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, &
leprosus, tenens fusum, & cadens gladio, & indi-
gens pane. Igitur Joab & Abisai frater ejus interfe-
cerunt Abner, eo quod occidisset Asael fratrem eo-
rum in Gabaon, in prœlio. Dixit autem David ad
E Joab, & ad omnem populum, qui erat cum eo: Scin-
dite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plan-
gite ante exsequias Abner. Porro rex David seque-
batur feretrum. Quumque sepelissent Abner in He-
bron, levavit rex vocem suam, & * flevit super tu- * h. planxit.
mulum Abner: * flevit autem & omnis populus. Plan- * h. planxit
gensque rex & * lugens Abner, ait: Nequaquam ut * h. lamentans.
mori solent ignavi, mortuus est Abner. Manus tuæ
non sunt ligatæ, & pedes tui non sunt compedibus
aggravati: sed sicut solent cadere coram filiis ini-
F quitatis, corruisti. Congeminansque omnis populus
* flevit super eum. Quumque venisset * universa mul- * h. plaxit.
titudo cibum capere cum David, clara adhuc die ju- * h. universus populus.
ravit David, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc
addat, si ante occasum solis gustavero panem vel
aliud quidquam. Omnisque populus * audivit, & * h. cognovit.
placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in * conspe- * h. in oculis.
ctu totius populi. Et cognovit omne vulgus & uni-
versus Israel in die illa, quoniam non actum fuis-
set à rege ut occideretur Abner filius Ner. Dixit
G quoque rex ad servos suos: Num ignoratis quo-
niam princeps & maximus cecidit hodie in Israel?
Ego * autem adhuc delicatus, & unctus rex: por- * h. Ego hodie tener, & unctus.
ro viri isti filii Sarviæ duri sunt mihi: retribuat Do-

a Sanctus Hieronymus libro de nominibus Hebraicis docuit nos legendum esse *Hisboseth* cum aspiratione: quum enim è libro secundo Regum recensuisset quattuor ista nomina, *Hiram*, *Histob*, *Hiras*, *Hisboseth*; hanc addidit observationem. *Idcirco cum aspiratione hæc nomina apposuimus: quia apud Hebræos, & apud Græcos per diphthongum scribuntur.* Quid ad præsentem adnotationem hodierni Hebræi Grammatici respondebunt, qui negant ullam diphthongum esse in lingua Hebraica?

minus

Digitized by Google

minus facienti malum juxta malitiam suam.
Cap. 4. Audivit autem filius Saul, quod cecidisset Abner
in Hebron: & dissolutæ sunt manus ejus, omnisque
Israel perturbatus est. Duo autem viri principes la-
tronum erant filio Saul, nomen uni Baana, & no-
men alteri Rechab, filii Remmon Berothitæ de fi-
liis Benjamin: siquidem & Beroth reputata est in
Benjamin. Et fugerunt Berothitæ in Getthaim, fue-
XC. T. runtque ibi advenæ usque in tempus illud. Erat
autem Jonathæ filio Saul filius debilis pedibus: quin-
quennis enim fuit, quando venit nuntius de Saul & B
Jonathan ex Jezrael. Tollens itaque eum nutrix sua,
fugit: quumque festinaret ut fugeret, cecidit, &
claudus effectus est: habuitque vocabulum Miphi-
XCI. T. boseth. Venientes igitur filii Remmon Berothi-
tæ, Rechab & Baana, ingressi sunt fervente die do-
mum Hisboseth: qui dormiebat super stratum suum
÷ meridie. Ingressi sunt autem domum assumentes spi-
cas tritici, & percusserunt eum in inguine Rechab
& Baana frater ejus, & fugerunt. Quum autem in-
gressi fuissent domum, ille dormiebat super lectulum C
suum in conclavi, & percutientes interfecerunt eum:
sublatoque capite ejus, abierunt per viam deserti
tota nocte, & attulerunt caput Hisboseth ad Da-
vid in Hebron: dixeruntque ad regem: Ecce caput
Hisboseth filii Saul inimici tui, qui quærebat animam
tuam: & dedit Dominus domino meo regi ultio-
XCII. T. nes hodie de Saul, & de semine ejus. Respondens
autem David Rechab, & Baana fratri ejus, filiis
Remmon Berothitæ, dixit ad eos: vivit Dominus, D
qui eruit animam meam de omni angustia: quoniam
eum, qui annuntiaverat mihi, & dixerat: Mortuus
est Saul: qui putabat se prospera nuntiare, tenui, &
occidi in Siceleg, cui oportebat me dare mercedem
pro nuntio. Quanto magis nunc, quum homines im-
pii interfecerint virum innoxium, in domo sua, super
lectulum suum, non quæram sanguinem ejus de ma-
nu vestra, & auferam vos de terra? Præcepit itaque
David pueris, & interfecerunt eos: præcidentesque
manus & pedes eorum, suspenderunt eos super pisci- E
nam in Hebron: caput autem Hisboseth tulerunt,
& sepelierunt in sepulcro Abner in Hebron.
XCIII. T. Et venerunt universæ tribus Israel ad David in
Cap. 5. Hebron, dicentes: Ecce nos, os tuum & caro tua
sumus. Sed & heri & nudiustertius, quum esset Saul
rex super nos, tu eras educens & reducens Israel:
dixit autem Dominus ad te: Tu pasces populum
meum Israel, & tu eris dux super Israel. Venerunt
* h. omnes senes. quoque * senes de Israel ad regem in Hebron, &
percussit cum eis rex David fœdus in Hebron coram F
Domino: unxeruntque David in regem super Israel.
Filius triginta annorum erat David, quum regnare
cœpisset, & quadraginta annis regnavit. In Hebron
regnavit super Judam septem annis & sex mensibus:
in Jerusalem autem regnavit triginta tribus annis su-
per omnem Israel & Judam. Et abiit rex, & omnes
viri qui erant cum eo, in Jerusalem, ad Jebusæum
* h. Et dixit in die illa David; qui percusserit Jebusæum, & tetigerit fistulã, & claudos & cæcos odientes animam David. habitatorem terræ: dictumque est ad David ab eis:
Non ingredieris huc, nisi abstuleris cœcos & clau-
dos dicentes: Non ingredietur David huc. Cepit au- G
tem David arcem Sion, hæc est civitas David. * Pro-
posuerat enim David in die illa prœmium, qui per-
cussisset Jebusæum, & tetigisset domatum fistulas, &
claudos, & cœcos odientes animam David. Idcirco
dicitur in proverbio: Cæcus & claudus non intra-
* h domum bunt * templum. Habitavit autem David in arce, &
vocavit eam, civitatem David: & ædificavit per gy-
rum à Mello & intrinsecus. Et ingrediebatur profi-

A ciens atque succrescens, & Dominus Deus exerci-
tuum erat cum eo. Misit quoque Hiram rex XCIIII. T.
Tyri nuntios ad David, & ligna cedrina, & artifi-
ces lignorum, artificesque lapidum ad parietes: &
ædificaverunt domum David. Et cognovit David
quoniam * confirmasset eum Dominus regem super * h. firmasset.
Israel, & quoniam exaltasset regnum ejus * super * h. propter
populum suum Israel. Accepit ergo David adhuc
concubinas & uxores de Jerusalem, postquam ve-
nerat de Hebron: Natique sunt David & * alii XCV. T.
filii & filiæ: & hæc nomina eorum qui nati sunt ei * h. & adhuc.
in Jerusalem, Samua, & Sobab, & Nathan, & Sa-
lomon, & Ibahar, & Elisua, & Nepheg, & Japhia,
& Elisama, & Eliada, & Elipheleth. Audierunt er-
go Philisthim quod unxissent David in regem super
Israel: & ascenderunt universi ut quærerent David:
quod quum audisset David, descendit in præsidium.
Philisthim autem venientes diffusi sunt in vallis Ra-
phaim. Et consuluit David Dominum, dicens: Si
ascendam ad Philisthim? & si dabis eos in manu mea?
C Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens
dabo Philisthim in manu tua. Venit ergo David in
Baal-Pharasim, & percussit eos ibi, & dixit: Divisit
Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur
aquæ. Propterea vocatum est nomen loci illius,
Baal-Pharasim. Et reliquerunt ibi sculptilia sua: quæ
tulit David, & viri ejus. Et addiderunt adhuc Phi-
listhim ut ascenderent, & diffusi sunt in valle Ra-
phaim. Consuluit autem David Dominum; Qui re- ÷
D spondit: Non ascendas, sed gyra post tergum eo-
rum, & venies ad eos ex adverso * pyrorum. Et * h. flentium.
quum audieris sonitum gradientis in cacumine * py- * h. flentium.
rorum tunc inibis prœlium: quia tunc egredietur
Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Phi-
listhim. Fecit itaque David sicut ei præceperat Do-
minus, & percussit Philisthim, de Gabee, usque
dum venias Gezer.
Congregavit autem rursum David omnes electos Cap. 6.
ex Israel triginta millia. Surrexitque & abiit, & uni- XCVI. T.
E versus populus qui erat cum eo de viris Juda, ut
adducerent arcam Dei super quam invocatum est
nomen Domini exercituum, sedentis in Cherubim
super eam. Et imposuerunt arcam Dei super plau-
strum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab,
qui erat in Gabaa: Oza autem & Ahio filii Abina-
dab, minabant plaustrum novum. Quumque tulis-
sent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa,
custodiens arcam Dei Ahio præcedebat arcam. Da-
vid autem & omnis Israel ludebant coram Domino:
F in omnibus lignis fabrefactis, & citharis & lyris &
tympanis & sistris & cymbalis. Postquam autem ve-
nerunt ad Aream Nachon, Oza extendit manum
ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitra-
bant boves. Iratusque est indignatione Dominus con- ÷
tra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui
mortuus est ibi juxta arcam Dei. Contristatus est
autem David, eo quod * percussisset Dominus Ozam, * h. divisisset
& vocatum est nomen loci illius, * percussio Oza, * h. divisio
usque in diem hanc. Et extimuit David Dominum
G in die illa, dicens: Quo modo ingredietur ad me
arca Domini? Et noluit divertere ad se arcam Do-
mini in civitatem David: sed divertit eam in domum
Obed-Edom Getthæi. Et habitavit arca Domini in
domo Obed-Edom Getthæi tribus mensibus: & be-
nedixit Dominus Obed-Edom, & omnem domum
ejus. Nuntiatumque est regi David: Benedixit Do-
minus Obed-Edom, & omnia ejus, propter arcam
Dei. Abiit ergo David, & adduxit arcam Dei de

Digitized by Google

domo Obed-Edom in civitatem David cum gaudio. A Quumque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem & arietem, & David saltabat totis viribus ante Dominum. Porro David accinctus erat [a] ephod lineo. Et David & omnis domus Israel ducebant arcam * testamenti Domini, in jubilo, & in clangore buccinæ. Quumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David subsilientem, atque saltantem coram Domino: & despexit eum in corde suo. Et introduxerunt arcam B Domini, & posuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi quod tetenderat ei David: & obtulit David holocausta coram Domino, & pacifica. Quumque complesset offerens holocaustum & pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum. Et partitus est multitudini universæ Israel, tam viro quam mulieri, singulis * collyridam panis unam, & assaturam bubulæ carnis unam, & similam frixam oleo: & abiit omnis populus, unusquisque in domum C suam. Reversusque est David ut benediceret domui suæ: & egressa Michol filia Saul in occursum David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris. Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, & quam omnem domum ejus, & præcepit mihi ut essem dux super populum Domini in Israel, & ludam, & vilior fiam plus quam factus sum: & ero humilis in oculis meis: & cum D ancillis, de quibus loquuta es, gloriosior apparebo.

XCVII. T. Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius usque ad diem mortis suæ.

Cap. 7. Factum est autem quum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis, dixit ad Nathan prophetam: Videsne quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium? Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde tuo, vade, fac: quia Dominus tecum est.

XCVIII. T. Factum est autem in E illa nocte: & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens: Vade, & loquere ad servum meum David: Hæc dicit Dominus. Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? Neque enim habitavi in domo ex die illa qua eduxi filios Israel de terra Ægypti, usque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio. Per cuncta loca, quæ transivi cum omnibus filiis Israel; numquid loquens loquutus sum ad unam de tribubus Israel, cui præcepi, ut pasceret populum meum Israel, dicens: F Quare non ædificastis mihi domum cedrinam? Et nunc hæc dices servo meo David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te de pascuis sequentem gregem, ut esses dux super populum meum Israel: & fui tecum in omnibus ubiquumque ambulasti, & interfeci universos inimicos tuos à facie tua: fecique tibi nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in terra. Et ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabit sub eo, & non turba- G bitur amplius: nec addent filii iniquitatis ut affligant eum sicut prius, ex die qua constitui judices super populum meum Israel: & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. Prædicitque tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus. Quumque completi fuerint dies tui, & dormireis cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus, ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli à Saül, quem amovi à facie mea. Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, & thronus tuus erit firmus jugiter. Secundum omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic loquutus est Nathan ad David.

In- XCVIIII. T.
gressus est autem rex David, & sedit coram Domino, & dixit: Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxisti me hucusque? Sed & hoc parum visum est in * conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui longinquum: ista est enim lex * Adam Domine Deus. Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te? tu enim scis servum tuum Domine * Deus. Propter verbum tuum, & secundum cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres servo tuo. Idcirco magnificatus es Domine * Deus, quia non est similis tui, neque enim est Deus extra te, in omnibus quæ audivimus auribus nostris. Quæ est autem, ut populus tuus Israel, gens * in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum, & poneret sibi nomen, faceretque eis magnalia, & horribilia super terram, à facie populi tui, quem redemisti tibi ex Ægypto, * gentem, & deum ejus. Firmasti enim tibi populum tuum Israel in populum sempiternum: & tu Domine factus es eis in Deum. Nunc ergo Domine * Deus, verbum quod loquutus es super servum tuum, & super domum ejus, suscita in sempiternum: & fac sicut loquutus es, ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur: Dominus exercituum, Deus super Israel. Et domus servi tui David erit stabilita coram * Domino, quia tu Domine exercituum Deus Israel revelasti aurem servi tui, dicens: domum ædificabo tibi: propterea invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac. Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt vera: loquutus es enim ad servum tuum bona hæc. Incipe igitur, & benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te: quia tu Domine Deus loquutus es, & benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

C. T. Cap. 8. Factum est autem post hæc, percussit David Philisthim, & humiliavit eos, & tulit David frenum tributi de manu Philisthim. Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo, coæquans terræ: * mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum, & unum ad vivificandum: factusque est Moab David * serviens

Marginal notes: * h. Non habet, testamenti. — * h. laganum panis unum. — * h. in oculis tuis. — * h. hominis. — * h. Domine [b] Domine. — * h. Domine, Domine. — * h. una — * h. gentibus, & diis earum. — * h. Non habet, [c] Deus. — * h. coram te. — * h. Mensus est autem duos funiculos ad occidendum, & unum ad vivificandum. — * h. Factusque est Moab David serviēs, ferens munera.

a Consule quæ de Ephod lineo leguntur apud Hieronymum in Epistola quam ad Marcellam superiùs scriptam diximus col. 353.

b LXX. similiter, *Domine mi Domine*. In Hebræo scriptum habet אדני יהוה, idque legitur juxta puncta vocalia Massoretharum, *Adonai Elohim*, non ut imperitiores existimant, *Adonai Jehovi*. *Elohim* autem semper *Deus* interpretatur: bene igitur sanctus Hieronymus Latine reddit, *Domine Deus*; Cui etiam consentiunt Orientalium Interpretes, Chaldæus, Syrus, & Arabs. Nec dissimulare possumus scholiastem Canonis Hebraicæ veritatis allucinatum fuisse in adnotatione immediate sequenti; quia Hebræus non habet ibi אדני יהוה, quod utcumque pateremur interpretatum, *Domine, Domine*: sed scriptum legimus hoc eodem loco אדני אלהים, *Adonai Elohim*, quod significat, *Domine Deus*.

c Abest quoque hoc loco apud LXX. nomen Dei: Καὶ νῦν κύριέ μου, ῥῆμα, &c. id est: *Et nunc Domine mi, verbum*, &c. Exstat tamen in hodierno Hebraico textu ועתה יהוה אלהים, *Veatta Adonai Elohim*, quod transfertur in Latinum sermonem, *Et nunc Domine Deus*. Restat itaque, nisi nos fallat opinio, LXX. Interpretes, ac scholiasten Canonis Heb verit usos esse exemplaribus Hebræis in quibus deerat vox *Elohim* post nomen *Adonai*, aut, si placet, *Jehova*.

Digitized by Google

a

sub tributo. Et percussit David [a] Adadezer filium A Roob regem Soba, quando profectus est ut dominaretur super flumen Euphraten. Et captis David ex parte ejus mille septingentis equitibus, & viginti millibus peditum, subnervavit omnes jugales curruum: dereliquit autem ex eis centum currus. Venit quoque Syria Damasci, ut præsidium ferret Adadezer regi Soba: & percussit David de Syria viginti duo millia virorum. Et posuit David præsidium in Syria Damasci: factaque est Syria David * serviens sub tributo: * servavitque Dominus David in omni- B bus ad quæcumque profectus est. Et tulit David torques aureas, quas habebant servi Adadezer, & detulit eas in Jerusalem. Et de Bete & de Berothai, civitatibus Adadezer, tulit rex David æs multum nimis. Audivit autem * Thou rex Emath, quod percussisset David robur Adadezer, & misit * Thou Joram filium suum ad regem David, ut salutaret eum * congratulans, & gratias ageret: eo quod expugnasset Adadezer, & percussisset eum. Hostis quippe erat Thou Adadezer, & in manu ejus erant C vasa aurea, & vasa argentea, & vasa ærea: quæ & ipsa sanctificavit rex David Domino cum argento & auro, quæ sanctificaverat de universis gentibus quas subegerat, de Syria, & Moab, & filiis Ammon, & Philisthim, & Amalec, & de manubiis Adadezer filii Roob regis Soba. Fecit quoque sibi David nomen, quum reverteretur capta Syria in valle Salinarum, cæsis [b] decem & octo millibus: & posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium: & facta est universa Idumæa serviens David. Et * servavit Dominus D David in omnibus ad quæcumque profectus est. Et regnavit David super omnem Israel: faciebat quoque David judicium & justitiam omni populo suo. Joab autem filius Sarviæ erat super exercitum: porro Josaphat filius Ahilud erat à commentariis: & Sadoc filius Ahitob, & Ahimelech filius Abiathar, erant sacerdotes: & * Saraias, scriba: Banaias autem filius Joiadæ, super Cherethi & Phelethi: filii autem David sacerdotes erant.

* h. serva ferens munera.
* h. salvavit.
* h. Thoi.
* h. Thoi.
* h. & benediceret eû eo quod pugnasset.
CI. T.
b
* h. salvavit.
* h. Saraias, scriba: & Banaias filius Joiadæ, & Cherethi & Phelethi.
CII. T. Cap. 9.

Et dixit David: Putasne est aliquis qui remanse- E rit de domo Saül, & faciam cum eo misericordiam propter Jonathan? Erat autem de domo Saül, servus nomine Siba: quem quum vocasset rex ad se, dixit ei: Tune es Siba? & ille respondit: * Ego sum] servus tuus. Et ait rex: Numquid superest aliquis de domo Saül, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Superest filius Jonathan, debilis pedibus. Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo est Machir filii Amiel in Lodobar. Misit ergo rex David, & tulit eum de domo F Machir filii Amiel de Lodobar. Quum autem venisset Miphiboseth filius Jonathan filii Saül ad David, corruit in faciem suam, & adoravit. Dixitque David: Miphiboseth? Qui respondit: Adsum servus tuus. Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, & restituam tibi omnes agros Saül patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper. Qui adorans eum, dixit: Quis * ego sum] servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei? Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, & dixit ei: Omnia quæcumque fuerunt Saül, & universam domum ejus, dedi filio domini tui. Operare igitur ei terram tu, & filii tui, & servi tui: & inferes filio domini tui * cibos ut alatur: Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibæ quindecim filii, & viginti servi. Dixitque Siba ad regem: Sicut jussisti domine mi rex servo tuo, sic faciet servus tuus: & Miphiboseth comedet super mensam [c] * tuam, quasi unus de filiis regis. Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine Micha: omnis vero cognatio domus Sibæ serviebat Miphiboseth. Porro Miphiboseth habitabat in Jerusalem: quia de mensa regis jugiter vescebatur: & erat claudus utroque pede.

* h. Non habet.
* h. Non habet.
* h. panem.
* h. [c] meam

Factum est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, & regnavit * Annon filius ejus pro eo. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Anon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu. Quum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Anon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui, David miserit ad te consolatores, & non ideo ut investigaret, & exploraret civitatem, & everteret eam, misit David servos suos ad te? Tulit itaque Anon servos David, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias usque ad nates, & dimisit eos. Quod quum nuntiatum esset David, misit in occursum eorum: erant enim viri confusi * turpiter] valde, & mandavit eis * David: Manete in Jericho, donec crescat barba vestra, & tunc reverti nini. Videntes autem filii Ammon quod * injuriam fecissent David, miserunt, & conduxerunt mercede * Syrum Roob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Histob duodecim millia virorum. Quod quum audisset David, misit Joab & omnem exercitum bellatorum. Egressi sunt ergo filii Ammon, & direxerunt aciem * ante ipsum in introitu portæ: Syrus autem Soba, & Roob, & Histob, & Maacha, seorsum erant in campo. Videns igitur Joab quod præparatum esset adversum se prœlium, & ex adverso & post tergum, elegit ex omnibus electis Israel, & instruxit aciem contra Syrum: reliquam autem partem populi tradidit * Abisai fratri suo, qui direxit aciem contra filios Ammon. Et ait * Joab:] Si prævaluerint adversum me Syri, eris mihi in adjutorium: si autem filii Ammon prævaluerint adversum te, auxiliabor tibi. Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & * civitate Dei nostri: Dominus autem faciet quod bonum est in * conspectu suo. Iniit itaque Joab, & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros: qui statim fugerunt à facie ejus. Filii autem Ammon videntes quia fugissent Syri: fugerunt & ipsi à facie Abisai, & ingressi sunt civitatem: reversusque est Joab à filiis Ammon, & venit Jerusalem: Videntes

CIII. T. Cap. 10.
* h. Hanon
* h. Non habet.
* h. Rex.
* h. quod fœdassent David.
* h. Syrum domus Rohob.
* h. Non habet, ante ipsum.
* h. Abisai.
* h. Non habet.
* h. & civitatibus.
* h. in oculis suis.

a In editis *Adarezer* legitur: quod fluxit è LXX. Interpretibus, qui legunt 'Αδρααζαρ, id est, ר, *Resch* pro ד, *Daleth*. Hebræus cum omnibus MSS. Latinis antiquioribus ac melioris notæ habet *Adadezer*.

b Pro *decem & octo millibus*, codices sacrorum Bibliorum manuscripti legunt, *cæsis duodecim millibus* De quo disputat Auctor qq. Hebraicarum in libros Regum, dicens: *Et si quem movet quod in plerisque Latinorum codicibus invenitur, David non decem & octo millia in valle Salinarum, sed duodecim millia cecidisse: noverit hoc vitio scriptorum in eisdem codicibus inditum esse; veraciter tamen David in eadem valle Salinarum decem & octo millia cecidit, Joab vero duodecim millia: sicut in titulo quinquagesimi octavi Psalmi scribitur.* Advertat lector errorem hic esse in numero tam in editis libris, quam in manuscriptis; nam pro *quinquagesimo octavo Psalmo* legendum est, *in titulo quinquagesimi noni Psalmi*, vel, *sexagesimi* juxta Hebræos.

c Manuscripti plures retinent *mensam tuam*; alii habent *mensam meam* juxta adnotationem marginalem Canonis. Videsis de illa variante lectione quæstiones jam citatas suppositi Hieronymi.

Digitized by Google

igitur Syri quoniam corruissent coram Israel, congregati sunt pariter. Misitque [a] Adadezer, & eduxit Syros qui erant trans fluvium, & * adduxit exercitum eorum: Sobach autem, magister militiæ Adadezer, erat princeps eorum. Quod quum nuntiatum esset David, contraxit omnem Israelem, & transivit Jordanem, venitque in [b] Helam: & direxerunt aciem Syri ex adverso David, & pugnaverunt contra eum. Fugeruntque Syri à facie Israel, & occidit David de Syris septingentos currus, & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit: qui B statim mortuus est. Videntes autem universi reges, qui erant in præsidio Adadezer, victos se ab Israel; fecerunt pacem cum Israel: & servierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere ultra filiis Ammon.

* h. Et venerunt in Helam.

Cap. 11.

Factum est autem, vertente anno, eo tempore * quo solent reges ad bella procedere, misit David Joab, & servos suos cum eo, & universum Israel, & vastaverunt filios Ammon, & obsederunt Rabba: David autem * remansit in Jerusalem. * Dum hæc agerentur, accidit ut surgeret David de stratu suo C post meridiem, & deambularet in solario domus regiæ viditque mulierem se lavantem, * ex adverso * super solarium suum: erat autem pulchra mulier valde. Misit ergo * rex, & requisivit quæ esset mulier. * Nuntiatumque est ei, quod ipsa esset Bethsabee filia Eliam, uxor Uriæ Hetthæi. Missis itaque David nuntiis, tulit eam. Quæ quum ingressa esset ad illum dormivit cum ea: * statimque sanctificata est ab immunditia sua: & reversa est domum suam concepto fetu. Mittensque nuntiavit David, & ait: D Concepi. Misit autem David ad Joab, dicens: Mitte ad me Uriam Hetthæum. Misitque Joab Uriam ad David. Et venit Urias ad David. Quæsivitque David quam recte ageret Joab, & populus, & quomodo administraretur bellum. Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, & lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, * sequutusque est eum cibus regius. Dormivit autem Urias ante portam domus regiæ cum aliis servis domini sui, & non descendit ad domum suam. Nuntiatumque est E David à dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Numquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam? Et ait Urias ad David: Arca & Israel & Juda habitant in * papilionibus, & dominus meus Joab, & servi domini mei super faciem terræ manent: & ego ingrediar domum meam, ut comedam, & bibam, & dormiam cum uxore mea? per * salutem tuam, & per salutem animæ tuæ, non faciam rem hanc. Ait ergo David ad Uriam: Mane hîc etiam hodie, & cras F * dimittam te. Mansit autem Urias in Jerusalem die illa & altera: & vocavit eum David ut comederet coram se & biberet, & inebriavit eum: qui egressus vespere, dormivit in stratu suo cum servis domini sui, & in domum suam non descendit. Factum est ergo mane, & scripsit David * epistolam ad Joab: misitque per manum Uriæ, scribens in * epistola: Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum prœlium est: & derelinquite eum, ut percussus intereat. Igitur quum Joab obsideret urbem, posuit Uriam in G loco in quo sciebat viros esse fortissimos. Egressique viri de civitate, bellabant adversum Joab, & ceciderunt de populo servorum David, & mortuus est etiam Urias Hetthæus. Misit itaque Joab, & nun-

* h. eo tempore quo reges ad bella processerant.
* h. habitabat.
CIIII. T.
* h. Et factum est in tempore vespertino ut surgeret David de stratu suo, & deambulabat in solario.
* h. Non habet, ex adverso.
* h desuper solario.
* h. David.
* h. Et dixit: Nonne ista est Bethsabee filia Heliā, uxor Uriæ Hetthæi.
* h. Et ipsa sanctificabat se ab immunditia sua.
* h. sequutumque est eum munusculum regium.
* h. tabernaculis.
* h. Vivas tu, & vivat anima tua, non faciam hanc rem.
* h. mittam te.
* h. librum
* h. in libro

A tiavit David omnia verba prœlii: præcepitque nuntio, dicens: Quum compleveris universos sermones belli ad regem, si eum videris indignari, & dixerit: Quare accessistis ad murum, ut prœliaremini? an ignorabatis quod multa desuper ex muro tela mittantur? Quis percussit Abimelech filium Jerobeseth: nonne mulier misit super eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? quare juxta murum accessistis? dices: Etiam servus tuus Urias Hetthæus occubuit. Abiit ergo nuntius, & venit, & narravit David omnia quæ ei præceperat Joab. Et dixit nuntius ad David: Prævaluerunt adversum nos viri, & egressi sunt ad nos in agrum: nos autem facto impetu persequuti eos sumus usque ad portam civitatis. Et direxerunt jacula sagittarii ad servos tuos ex muro desuper: mortuique sunt de servis regis, quinetiam servus tuus Urias Hetthæus mortuus est. Et dixit David ad nuntium: Hæc dices Joab: Non te frangat ista res: * varius enim eventus est prœlii,] * & nunc hunc, nunc illum consumit gladius: conforta * bellatores tuos adversus urbem, ut destruas eam, & exhortare * eos. Audivit autem uxor Uriæ, quod mortuus esset Urias vir suus, & * planxit eum. Transactoque luctu, misit David, & introduxit eam in domum suam, & facta est ei uxor, peperitque ei filium: & displicuit verbum hoc, quod fecerat David, * coram Domino.

Misit ergo Dominus Nathan ad David: qui quum venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in civitate una, unus dives, & alter pauper. Dives habebat oves, & boves plurimos valde. Pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creverat apud eum cum filiis ejus simul, de * pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in sinu illius dormiens: eratque illi sicut filia. Quum autem peregrinus quidam venisset ad divitem, parcens ille sumere de ovibus & de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ovem viri pauperis, & præparavit cibos * homini qui venerat ad se. Iratus autem indignatione David adversus * hominem illum nimis, dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ovem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud, & non pepercerit. Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Ego unxi te in regem super Israel, & ego erui te de manu Saul. Et dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israel & Juda: & si parva sunt ista, adjiciam tibi * multo majora. Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in * conspectu meo? Uriam Hetthæum percussisti gladio, & uxorem illius accepisti tibi uxorem, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me, & tuleris uxorem Uriæ Hetthæi, ut esset uxor tua. * Itaque hæc dicit Dominus: Ecce, ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus. Tu enim fecisti abscondite: ego vero faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, & in conspectu Solis. Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum:

* h. Non habet.
* h. quoniā.
* h. bellum tuum.
* h. illud.
* h. lamentata est.
* h. in oculis Domini.
CV. T.
Cap. 12.
* h. buccella.
* h. viro.
* h. virum.
* h. duplicia.
* h. in oculis ejus.
* h. Non habet, itaque.
CVI. T.

a Hîc in Hebræo contextu scriptum est הדרעזר, *Adarezer*; quum supra capite octavo legatur cum duplici Daleth, *Adadezer*; quod etiam MSS. Latini retinent hoc loco.

b In aliis MSS. libris legimus, *Helema*, & *Helama*. Emendator vero Canonis expunxit ultimum *a* ex *Helama*.

Digitized by Google

* h. blasphemando blasphemasti inimicos Domini, propter verbũ hoc, etiam & filius.
CVII. T.
* h. panem.
* h. parvulus.
* h. parvulus.
* h. parvulus.
* h. parvulus?
* h. parvulum.
* h. parvulo.
* h. parvulum.
* h. Quis scit si forte misereatur mei Dominus, & vivet parvulus.
CVIII. T.
* h. Et vocavit nomẽ ejus dilectũ Domini propter Dominum.
* h. Rabba.
* h. Melchom, quod interpretatur, rex eorum.

non morieris. Verumtamen, quoniam * blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur. Et reversus est Nathan in domum suam. Percussitque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriæ David, & desperatus est. Deprecatusque est David Dominum pro parvulo: & jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum, jacuit super terram. Venerunt autem seniores domus ejus: cogentes eum ut surgeret de terra: qui noluit neque comedit cum eis * cibum. Accidit autem die septima ut moreretur * infans: timueruntque servi David nuntiare ei quod mortuus esset parvulus. Dixerunt enim: Ecce dum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quanto magis si dixerimus, Mortuus est * puer, se affliget. Quum ergo vidisset David servos suos mussitantes, intellexit quod mortuus esset * infantulus: dixitque ad servos suos: Num mortuus est * puer? Qui responderunt ei: Mortuus est. Surrexit ergo David de terra: & lotus unctusque est: quumque mutasset vestes, ingressus est domum Domini: & adoravit, & venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, & comedit. Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? propter * infantem, quum adhuc viveret, jejunasti & flebas: mortuo autem * puero, surrexisti, & comedisti panem. Qui ait: Propter * infantem, dum adhuc viveret, jejunavi & flevi: dicebam enim: Quis scit * si forte donet eum mihi Dominus, & vivat * infans? Nunc autem quia mortuus est, quare jejunem? Numquid potero eum revocare amplius? ego vadam magis ad eum: ille vero non revertetur ad me. Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, Ingressusque ad eam dormivit cum ea: quæ genuit filium, & vocavit nomen ejus Salomon, & Dominus dilexit eum. Misitque in manu Nathan prophetæ, & vocavit nomen ejus, * Amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus. Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat urbem regiam. Misitque Joab nuntios ad David, dicens: Dimicavi adversum * Rabbath, & capienda est urbs Aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne, quum à me vastata fuerit urbs, nomini meo adscribatur victoria. Congregavit itaque David omnem populum, & profectus est adversum Rabba: quumque dimicasset, cepit eam. Et tulit diadema * regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput David. Sed & prædam civitatis asportavit multam valde: populum quoque ejus adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum: sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Et reversus est David, & omnis exercitus in Jerusalem.

CVIIII. T.
Cap. 13.
b

b Factum est autem post hæc, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David, & deperiret propter eam, ita ut ægrotaret propter amorem ejus: quia cum esset virgo, difficile ei videbatur ut quidpiam inhoneste

* h. panem
* h. conspersam farinam.
CX. T.
* Hic h. Aminon, quod interpretatur exsp... in aliis autem Amnon, quod interpretatur fidelissimus.
* h. Non ponas hanc rem in corde tuo.
* h. iratus.

ageret cum ea. Erat autem Amnonis amicus, nomine Jonadab, filius Semmaa fratris David, vir prudens valde. Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies: cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem Absalom fratris mei amo. Cui respondit Jonadab: Cuba super lectulum tuum, & languorem simula: quumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi * cibum, & faciat pulmentum ut comedam de manu ejus. Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit: quumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu ejus. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum. Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem jacebat: quæ tollens * farinam commiscuit: & liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas. Tollensque quod coxerat, effudit, & posuit coram eo, & noluit comedere: dixitque Amnon: Ejicite universos foras à me. Quumque ejecissent omnes, dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in conclave. Quumque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, & ait: Veni, cuba mecum soror mea. Quæ respondit ei: Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israel: noli facere stultitiam hanc. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israel: quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi. Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed prævalens viribus oppressit eam, & cubabit cum illa. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon: Surge, vade. Quæ respondit ei: Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod ante fecisti, expellens. Et noluit audire eam: sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc à me foras, & claude ostium post eam. Quæ induta erat talari tunica: hujuscemodi enim filiæ regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras: clausitque fores post eam. Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens, & clamans. Dixit autem ei Absalom frater suus: Num * Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror tace; frater tuus est: neque * affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui. Quum audisset autem rex David verba hæc, * contristatus est valde. Porro non est loquutus Absalom ad Amnon, nec malum nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam. Factum est autem post tempus biennii, ut tonderentur oves Absalom in Baal-Asor, quæ est juxta Ephraim: & vocavit Absalom omnes filios regis, venitque ad regem, & ait ad eum: Ecce tondentur oves servi tui: veniat, oro,

a Consule hunc locum in Quæstionibus Hebraicis in libros Regum

b Multæ occurrunt hoc loco variantes lectiones in MSS. libris. Canon legit ut nos edidimus: Regius autem codex cum Corbeiensi uno num. 11. & altero S. Germani num 5. *Factum est autem post hæc ut Absalon filio David esset soror speciosissima vocabulo Thamar; adamaretque eam Amnon filius David, & diligeret valde: ita ut ægrotaret propter amorem ejus.* Ita fere LXX Interpretes, & sic Hebræus. Major sancti Germani num. 3 eumdem sensum expressit, sed aliis verbis. *Factum est autem post hæc ut Absalon filius David haberet sororem speciosissimam vocabulo Thamar; adamaretque eam Amnon filius David, & diligeret eam valde: ita ut, &c.* Colbertinæ Bibliothecæ duo, & S. Germani alter legunt juxta Vulgatam Latinam versionem nostram, hoc solum excepto, *& deperiret in eam valde*, pro, *deperiret eam valde.* Denique San-Germanensis noster num. 7. legit in sacro contextu, *& diligeret eam valde;* in margine vero, *vel deperiret in eam.* His addendus Corbeiensis major num. 1. qui solus puram exhibet lectionem Vulgatæ; nam qui superest ex undecim MSS. codicibus quos in hoc opere contulimus, hanc diversam ab aliis retinet lectionem; *& deperiret pro ea valde.* Phrasis istæc, *deperire eam*, vel, *deperire in eam*, minime insolens est apud Hieronymum, ut suis locis notabimus.

Digitized by Google

rex cum servis suis ad servum suum. Dixitque rex ad Absalom: Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, & gravemus te. Quum autem cogeret eum, & noluisset ire, benedixit ei. Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus: dixitque ad eum rex: * Non est necesse ut vadat tecum. Coëgit itaque eum Absalom, & * dimisit cum eo Amnon & universos filios regis. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate quum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis: Percutite eum, & interficite: nolite timere: ego enim sum qui præcipio vobis: roboramini, & estote * viri fortes. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut præceperat * eis Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli * mulas suas, & fugerunt. Quumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem unus. Surrexit itaque rex, & scidit vestimenta sua: & cecidit super terram, & omnes servi ipsius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua. Respondens autem Jonadab filius Semmaa fratris David, dixit: Ne æstimet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sint; Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die qua oppressit Thamar sororem ejus. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt: quoniam Amnon solus mortuus est. Fugit autem Absalom; & levavit puer speculator oculos suos, & aspexit: & ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis. Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce filii regis adsunt: juxta verbum servi tui sic factum est. Quumque cessasset loqui, apparuerunt & filii regis: & intrantes levaverunt vocem suam, & fleverunt; sed & rex & omnes servi ejus fleverunt ploratu magno nimis. Porro Absalom fugiens, abiit ad * Tholomai filium Amiud regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus. Absalom autem quum fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. a Cessavitque David rex * persequi Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

Intelligens autem Joab filius Sarviæ quod cor regis versum esset ad Absalom, misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem: dixitque ad eam: Lugere te simula, & induere veste lugubri, & ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier plurimo jam tempore lugens mortuum; & ingredieris ad regem, & loquêris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit ergo Joab verba in ore ejus. Itaque quum ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, * cecidit coram eo super terram, & adoravit, & dixit: Serva me rex. Et ait ad eam rex: Quid caussæ habes? Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus. Et ancillæ tuæ erant duo filii: qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat qui eos prohibere posset: & percussit alter alterum, & interfecit eum. Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum qui percussit fratrem suum, & occidamus

*h. Cur ibit tecum? *h. misit
*h. viri fortitudinis.
CXI. T.
*h. Non habet, eis.
*h. mulos suos.
*h. Thalmai.
a
*h. exire post.
CXII. T.
Cap. 14.
*h. cecidit *super faciem suam in terram*, & adoravit.

A eum pro anima fratris sui quem interfecit, & deleamus heredem: & quærunt extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut non supersit viro meo nomen, & reliquiæ super * terram. Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, & ego jubebo pro te. Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus ejus sit innocens. Et ait rex: Qui * contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultra non addet ut tangat te. Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei sui,
B ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, & nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere. Dixitque mulier: Quare cogitasti istiusmodi rem contra populum Dei, & loquutus est rex verbum istud, ut peccet, & non reducat ejectum suum? Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur: nec vult Deus perire animam,
C sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abjectus est. Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, præsente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillæ suæ. Et audivit rex, ut liberaret ancillam suam de manu * omnium, qui volebant de hereditate Dei * delere me, & filium meum simul. Dicat ergo ancilla tua ut fiat verbum domini mei regis * quasi sacrificium. Sicut enim Angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec * benedictione, nec maledictione moveatur: * un-
D de & Dominus Deus tuus est tecum. Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas à me verbum, quod te interrogo. Dixitque mulier: Loquere domine mi rex. Et ait rex: Numquid manus Joab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier, & ait: Per salutem * animæ tuæ, domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est, ex omnibus his quæ loquutus est dominus meus rex: servus enim tuus Joab, ipse præcepit mihi, & ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc. Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab
E * præcepit istud: tu autem domine mi, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Et ait rex ad Joab: Ecce placatus feci * verbum tuum: vade ergo, & revoca puerum Absalom. Cadensque Joab super faciem suam in terram, adoravit & benedixit regi: & dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex; fecisti enim sermonem servi tui. Surrexit ergo Joab & abiit in Gessur, & adduxit Absalom in Jerusalem. Dixit autem: Revertatur in domum suam, &
F faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam, & faciem regis non vidit. Porro sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israel, *&] decorus nimis: à vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula. Et quando * tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum cæsaries) ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere * publico. Nati sunt autem Absalom filii tres: & filia una nomine Thamar, elegantis formæ b.

*h. super faciem terræ.
*h. Qui loquutus fuerit.
*h. viri.
*h. disperdere
*h. quasi in *requiem.*
*h. Ut audiat *bonum & malum.*
*h. & Dominus.
*h. *vita tua.*
*h. fecit istud.
CXIII. T.
*h. verbum hoc.
*h. Non habet.
*h. Et quando tondebatur caput ejus (statuto auté tempore tondebatur.)
*h. regio.
b

a Quid de ista persequutionis cessatione sentiendum sit, vide si volueris Traditiones Hebraicas falsi Hieronymi in Regum libros.

b Memorabilis locus propter additamentum quoddam LXX. Interpretum, qui post hæc verba, *elegantis formæ*, subjungunt consequenter: *Hæc fuit in matrimonio Roboam filii Salomonis, & peperit ei Abiam.* Ea quoque leguntur in aliquot MSS. codicibus Latinis, & integra supersunt adhuc in Canone Heb. veritatis, sed transversâ lineâ jugulantur tamquam adulterina, atque adscita de Græcis exemplaribus. Cæterum in his verbis inextricabilis nodus exsurgit nupero vindici interpretationis Græcæ Seniorum septuaginta: nam inspecta diligenter Regum historia supputatisque Absalomi patris Thamar annis, Salomonis quoque, Roboami, & Abiæ juxta computationem ejusdem vindicis ac restitutoris antiquorum temporum, qui incunctanter docet cap. 10. novæ hujus restitutionis, Salomonem anno ætatis suæ quinquagesimo tertio genuisse Roboamum ex Ammonitide; necesse est Thamar filiam Absalomi matrimonio junctam fuisse eum Roboam, quum jam ipsa attigisset annum ætatis plus minus nonagesimum. Quod certe ita credi ridiculum esset, meo quidem judicio, & nimis portentosum in uxore Roboam; quia hoc fuit Saræ singulare privilegium ut nonagenaria pareret. At non est præsentis loci disceptatio istæc chronologica, quam alibi adjuvante Deo agitaturus sum: monendus tamen erat lector studiosus ex hoc loco indissolubilem nasci quæstionem apud eos qui præter divinarum Scripturarum auctoritatem asserere non verentur, Salomonem regnasse totis annis octoginta; etsi conceptis verbis Scriptores sacri voluminũ Regum & Paralipomenon contrariũ testentur.

Digitized by Google

Mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, & A
CXIIJ. T. faciem regis non vidit. Misit itaque ad Joab, ut
mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum.
Quumque secundo misisset, & ille noluisset venire
ad eum, dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta
agrum meum, habentem messem hordei: ite igitur,
* h. agrum. & succendite eum igni. Succenderunt ergo servi
÷ Absalom * segetem igni. Surrexitque Joab, & venit
ad Absalom in domum ejus, & dixit: Quare succen-
* h. agrum meum. derunt servi tui * segetem meam igni? Et respondit
Absalom ad Joab: Misi ad te obsecrans ut venires ad B
* h. Et nunc videam faciem regis. me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare
veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse: * obsecro
* h. Non habet, meæ. ergo ut videam faciem regis: quod si memor est ini-
quitatis * meæ interficiat me. Ingressus Joab ad re-
* h. In terram ad facies regis. gem, nuntiavit ei: vocatusque Absalom intravit ad
regem, & adoravit super * faciem terræ coram eo:
osculatusque est rex Absalom.

Cap. 15. Igitur post hæc fecit sibi Absalom currum, & equi-
* h. ante eum currerent. tes, & quinquaginta viros qui * præcederent eum.
Et mane consurgens Absalom, stabat juxta introi- C
tum portæ in via, & omnem virum, qui habebat ne-
gotium ut veniret ad regis judicium, vocabat Absa-
lom ad se, & dicebat: De qua civitate es tu? Qui
* h. Non habet. respondens aiebat: Ex una tribu Israel * ego sum
servus tuus. Respondebatque ei Absalom: Videntur
mihi sermones tui boni & justi. Sed non est qui te
audiat constitutus à rege. Dicebatque Absalom: Quis
me constituat judicem super terram, ut ad me ve-
niant omnes qui habent negotium, & juste judicem?
* h. vir. Sed & quum accederet ad eum * homo ut salutaret D
illum, extendebat manum suam, & apprehendens,
osculabatur eum. Faciebatque hoc omni Israel qui
veniebat ad judicium, ut audiretur à rege, & solli-
CXV. T. citabat corda virorum Israel. [a] Post quadraginta
autem annos, dixit Absalom ad regem: Vadam, &
reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron. Vo-
vens enim vovit servus tuus, quum esset in Gessur
Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem,
* h. serviam * sacrificabo Domino. Dixitque ei rex David: Vade
in pace. Et surrexit, & abiit in Hebron. Misit au- E
tem Absalom exploratores in universas tribus Israel,
dicens: Statim ut audieritis clangorem buccinæ, di-
cite: Regnavit Absalom in Hebron. Porro quum
Absalom ierunt ducenti viri de Jerusalem vocati,
euntes simplici corde, & caussam penitus ignoran-
tes. Accersivit quoque Absalom Ahitophel Giloni-
ten consiliarium David, de civitate sua Gilo, quum
immolaret victimas. Et facta est conjuratio valida,
populusque concurrens augebatur cum Absalom. Ve-
nit igitur nuntius ad David, dicens: Toto corde uni- F
CXVI. T. versus Israel sequitur Absalom. Et ait David ser-
vis suis, qui erant cum eo in Jerusalem: Surgite, fu-
giamus: neque enim erit nobis effugium à facie Ab-
salom: festinate egredi, ne forte veniens occupet

nos, & impellat super nos * ruinam, & percutiat ci- * h. malum
vitatem in ore gladii. Dixeruntque servi regis ad
eum: Omnia quæquumque * præceperit dominus no- * h. elegerit
ster rex: libenter exsequemur servi tui. Egressus est
ergo rex, & universa domus ejus, pedibus suis: &
dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custo-
diendam domum. Egressusque rex & * omnis Israel * h. omnis populus.
pedibus suis, stetit procul à domo, & universi servi
ejus ambulabant juxta eum, & * legiones Cherethi * h. Non habet, legiones.
& Phelethi, & omnes Getthæi, sexcenti viri, qui se-
quuti eum fuerant pedites de Geth, præcedebant
regem. Dixit autem rex ad Ethai Getthæum: Cur
venis nobiscum? revertere, & habita cum rege, quia
peregrinus es, & egressus es de loco tuo, heri veni-
sti, & hodie compelleris nobiscum egredi? ego au-
tem vadam quo iturus sum: revertere, & reduc te-
cum fratres tuos; [b] * quoniam ostendisti gratiam & ÷
fidem. Et respondit Ethai regi, dicens: Vivit Domi- * h. [b] ostendisti misericordiam & veritatem.
nus, & vivat dominus meus rex: quoniam in quo-
quumque loco fueris domine mi rex, sive in morte,
sive in vita, ibi erit servus tuus. Et ait David Ethai:
Veni, & transi. Et transivit Ethai Getthæus, &
omnes viri qui cum eo erant, & reliqua multitudo.
* Omnesque flebant voce magna, & universus popu- * h. Omnisque terra flebat.
lus transibat: rex quoque transgrediebatur torren-
tem Cedron, & cunctus populus incedebat contra
viam, quæ respicit ad desertum. * Venit autem & Sa- * h. Etiam & Sadoc.
doc sacerdos, & universi Levitæ cum eo, portantes
arcam fœderis Dei, & deposuerunt arcam Dei: &
ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis po-
pulus, qui egressus fuerat de civitate. Et dixit rex
ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem: si invene-
ro gratiam in oculis Domini, reducet me, & osten-
det mihi eam, & * tabernaculum suum. Si autem di- * h. Et glorificabo eum.
xerit mihi: Non places: præsto sum, faciat mihi
quod bonum est * coram se. Et dixit rex ad Sadoc * h. quod bonum est in oculis ejus.
sacerdotem: O * videns revertere in civitatem in pa-
ce: Ahimaas filius tuus, & Jonathan filius Abiathar, * h. Si videtur tibi, revertere.
hi duo filii vestri, sint vobiscum. Ecce ego * abscon-
dar in campestribus deserti, donec veniat sermo à * h. morabor.
vobis indicans mihi. Reportaverunt igitur Sadoc &
Abiathar arcam Dei in Jerusalem: & manserunt ibi.
Porro David ascendebat clivum olivarum, ascen-
dens & flens, & operto capite nudis pedibus ince-
dens: sed & omnis populus, qui erat cum eo, oper-
to capite ascendebat plorans. Nuntiatum est autem
David, quod & Ahitophel esset in * conjuratione * h. rebellione
cum Absalom, dixitque David: Infatua, quæso, con-
silium Ahitophel, Domine. Quumque ascenderet
David summitatem montis, in quo adoraturus erat
Deum, ecce occurrit ei Husai Arachites, scissa * ve- * h. tunica.
ste, & terrâ * pleno capite. Et dixit ei David: Si * h. sparso.
veneris mecum, eris mihi oneri: sin autem in civita- CXVII. T.
tem revertaris, & dixeris Absalom: Servus tuus sum
ego, rex: sicut fui servus patris tui, sic ero servus

a Magnam habent hîc loci numerorum dissonantiam non solum MSS. libri, sed editiones etiam Bibliorum Sixti ac Clementis. Manuscripti tres codices Corbeienses vetustissimi & optimæ notæ legebant olim, *post quadraginta autem annos*, quod emendatores mutarunt in *quattuor* vel in *duos* etiam *annos*. Regius codex num. 3563. & major sancti Germani num. 3. ante emendationem *quinque annos*, nunc autem *quattuor* habent. In Canone Heb. verit. ex *quattuor* vel *quinque* primæ manus, *quadraginta* posterior fecit. Colbertinus num 181. retinet ab initio, *quadraginta*: sed Aniciensis item Colbertinus cum tribus aliis nostris S. Germani à Pratis, *quattuor* habet, non *quadraginta*. Porro Bibliorum Romanæ correctiones docent abjiciendos numeros & *quattuor* & *quinque* & *sex*; licet *quattuor* non careat sua probabilitate: adde & auctoritate, quia *quattuor* similiter legimus apud Syrum, & Arabem interpretes. Eamque lectionem probat eruditus Grotius dicens: *Haud dubius hic error scripturæ additis ad vocem* ארבע *litteris duabus. Quattuor enim intercessisse dixit Josephus, nec aliter Theodoretus. Et hoc verum esse res ipsa loquitur.* Verum enimvero contrarium docuit suppositus Hieronymus libro Traditionum Hebraicarum in 2. lib. Regum: *Cave lector*, inquit, *plerosque mendosos codices, in quibus scriptum invenitur, post quattuor, non post quadraginta annos: In veracioribus vero codicibus, & in Hebraica veritate, non quattuor, sed quadraginta scribuntur anni. Si vero contentiosus quis eosdem quattuor anno astruere voluerit ab eo tempore quo Absalom Amnon fratrem suum interfecit, usque ad illud tempus quo patri dixit: Vadam, & reddam vota mea, quæ vovi Domino in Hebron: perspicue se errare, si diligenter perscrutatus fuerit, inveniet: quum utique Absalom interfecto Amnon, in Gessur apud Tholmai regem tribus annis, & in Hierusalem inde revocatus, non viso patre, duobus moratus fuerit annis, & sexto anno faciem patris viderit, & contra eum perduellionem præparaverit, &c.* A quo autem tempore computentur illi quadraginta anni vide apud eumdem scriptorem, & apud Criticos sacros.

b E usdem sententiæ duas hoc loco retinet Vulgata nostra interpretationes, Hieronymianam scilicet ac veterem, quæ Itala dicebatur. Nos unam edidimus fonti Hebræo respondentem.

Digitized by Google

tuus: dissipabis consilium Ahitophel. Habes autem A
tecum Sadoc & Abiathar sacerdotes: & omne verbum quodquumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc & Abiathar sacerdotibus. Sunt autem cum eis duo filii eorum, Ahimaas, Sadoc, & Jonathan, Abiathar: & mittetis per * eos ad me omne verbum quod audieritis. Veniente ergo Husai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

* h. per manus eorum.

Cap. 16.

Quumque David transisset paululùm montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum B ejus, cum duobus asinis, qui onusti erant ducentis panibus, & centum alligaturis * uvæ passæ, & centum massis palatharum, & * utribus vini. Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc? Responditque Siba: Asini, domesticis regis ut sedeant: & panes & palathæ, ad vescendum pueris: vinum autem, ut bibat siquis defecerit in deserto. Et ait rex: Ubi est filius domini tui? Responditque Siba regi: * Remansit in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. Et ait rex Sibæ: Tua sint C omnia quæ fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro, inveniam gratiam * coram te, domine mi rex.

* h. & centum passis
* h. amphora vini.
* h. Ecce sedet
* h. in oculis tuis.

CXVIII. T.

Venit ergo rex David usque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saül, nomine Semei, filius Gera, procedebat egrediens, & maledicebat, mittebatque lapides contra David, & contra universos servos regis David: omnis autem populus, & universi bellatores, à dextro & à sinistro latere regis incedebant. Ita autem loquebatur Semei quum malediceret: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domus Saül: quoniam invasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui: & ecce * premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Sarviæ, regi: Quare maledicit canis hic * moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput ejus. Et ait rex: Quid mihi & vobis filii Sarviæ? dimittite eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: & quis est qui * audeat dicere, quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, & universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de * utero meo, quærit animam meam: quanto magis nunc filius Jemini? dimitte eum, ut maledicat juxta præceptum Domini: si forte respiciat Dominus afflictionem meam: & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna. Ambulabat itaque David & socii ejus per viam * cum eo.] Semei autem per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides adversum eum, terramque spargens. Venit itaque rex, & universus populus cum eo lassus, & refocillatus est ibi. Absalom autem & omnis populus Israel ingressi sunt Jerusalem, sed & Ahitophel cum eo. Quum autem venisset Husai Arachites amicus David ad Absalom, loquutus est ad eum: * Salve rex, salve rex. Ad quem Absalom, hæc est inquit * gratia tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo? Responditque Husai ad Absalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, G & universus Israel, & cum eo manebo. Sed, ut & hoc inferam: cui ego serviturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, sic parebo & tibi.

* h. Et ecce tu in malo tuo.
* h. mortuus
* h. Et quis dicet?
* h. de visceribus meis.
* h. Non habet.
* h. Vivat rex, vivat rex.
* h. misericordia.

CXVIIII. T.

Dixit autem Absalom ad Ahitophel: Inite consilium quid agere debeamus. Et ait Ahitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: ut quum audierit omnis Israel quod fœdaveris patrem tuum, roborentur manus eorum tecum. Tetenderunt igitur Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israel. Consilium autem Ahitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Ahitophel, & quum esset cum David, & quum esset cum Absalom.

CXX. T.
Cap. 17.

Dixit igitur Ahitophel ad Absalom: Eligam * mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar David hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: quumque fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam regem desolatum. Et reducam universum populum, quomodo omnes reverti solent: unum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace. Placuitque sermo ejus Absalom, & cunctis majoribus natu Israel. Ait autem Absalom: vocate & Husai Arachitem, & audiamus quid etiam ipse dicat. Quumque venisset Husai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Hujuscemodi sermonem loquutus est Ahitophel: facere debemus an non? quod das consilium? Et dixit Husai ad Absalom: Non bonum consilium, quod dedit Ahitophel hac vice. Et rursum intulit Husai: Tu nosti, patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si ursa raptis catulis in saltu sæviat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo. Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco: & quum ceciderit unus quilibet in principio, audiet quiquumque audierit, & dicet: Facta est plaga in populo qui D sequebatur Absalom. Et fortissimus " ipse, cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur: scit enim omnis Israel, fortem esse patrem tuum, & robustos omnes qui cum eo sunt. Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: ut congregetur ad te universus Israel, à Dan usque Ber-Sabee, quasi arena maris innumerabilis: & tu eris in medio eorum. Et irruemus super eum in quoquumque loco fuerit inventus: & operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram: & E non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem. Quod si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israel civitati illi funes, & trahemus * eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea. Dixitque Absalom, & omnes viri Israel: Melius est consilium Husai Arachitæ, consilio Ahitophel. Domini autem nutu dissipatum est consilium Ahitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum. Et ait Husai Sadoc & Abiathar sacerdotibus: Hoc & hoc modo consilium F dedit Ahitophel Absalom, & senioribus Israel: & ego tale & tale dedi consilium. Nunc ergo mittite cito, & nuntiate David, dicentes: Ne * moremini nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere: ne forte absorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo est. Jonathan autem & Ahimaas stabant juxta fontem Rogel: abiit ancilla & nuntiavit eis: & illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuntium: non enim poterant videri, aut introire civitatem. Vidit autem eos quidam puer, & indicavit Absalom: illi vero concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, & descenderunt in eum. Tulit autem mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas: & sic res latuit. Quumque venissent servi Absalom ad mulierem in domum, dixerunt: Ubi est Ahimaas & Jonathan? Et respondit eis mulier: Transierunt gustata paululùm aqua.

* h. nunc.
h.
* id est, David.
* h. Ne pernoctes.

At

A At hi qui quærebant quum non reperissent, reversi
sunt Jerusalem. Quumque abiissent, ascenderunt illi
de puteo, & pergentes nuntiaverunt regi David, at-
que dixerunt: Surgite, & transite cito * fluvium: quo- [* h. aquam]
niam hujuscemodi dedit consilium contra vos Ahito-
phel. Surrexit ergo David, & omnis populus qui erat
cum eo, & transierunt Jordanem, donec dilucesceret: [* h. Jordanem.]
& ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset
CXXI. T. * fluvium. Porro Ahitophel videns quod non fuis-
set factum consilium suum, stravit asinum suum &
B surrexit & abiit in domum suam & in civitatem suam:
& disposita domo sua, suspendio interiit, & sepul-
tus est in sepulcro patris sui. David autem venit in
* a Castra, & Absalom transivit Jordanem, ipse & [* h. a Mahnaim.]
omnes viri Israel cum eo. Amasam vero constituit
Absalom pro Joab super exercitum: Amasa autem
erat filius viri, qui vocabatur Jetra de * Jezreli, qui [* h. Israelites.]
ingressus est ad * Abigail filiam Naas, sororem Sar- [* h. Abigal.]
viæ, * quæ fuit mater Joab. Et castrametatus est Is- [* h. matre Joab.]
rael cum Absalom in terra Galaad. Quumque ve-
C nisset David in * Castra, Sobi filius Naas de Rab- [* h. Mahanaim.]
bath filiorum Ammon, & Machir filius Ammiel de
Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim, ob-
tulerunt ei stratoria, & tapetia, & vasa fictilia, fru-
mentum, & hordeum, & farinam, & polentam, &
fabam, & lentem, * frixum cicer & mel, & buty- [* h. Non habet, frixum cicer, sed, polentum.]
rum, oves, & pingues vitulos. Dederuntque David,
& populo qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati
enim sunt, populum fame & siti fatigari in deserto.
CXXII. T. *Cap.* 18. Igitur * considerato David populo suo, constituit [* h. dinumerato.]
D super eos tribunos & centuriones, & dedit populi
tertiam partem sub manu Joab, & tertiam partem
sub manu Abisai filii Sarviæ fratris Joab, & tertiam
partem sub manu Ethai, qui erat de Geth, dixitque
rex ad populum: Egrediar & ego vobiscum. Et re-
spondit populus: Non exibis: sive enim fugerimus,
non magnopere ad eos de nobis pertinebit: sive me-
dia pars ceciderit è nobis non satis curabunt: quia
tu unus pro decem millibus computaris: melius est
igitur ut sis nobis in urbe præsidio. Ad quos rex ait:
E Quod vobis rectum videtur, hoc faciam. Stetit er-
go rex juxta portam: egrediebaturque populus per
turmas suas, centeni, & milleni. Et præcepit rex
Joab, & Abisai, & Ethai, dicens: Servate mihi pue-
rum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipien-
tem regem cunctis principibus pro Absalom. Itaque
egressus est populus in campum contra Israel, & fa-
ctum est prœlium in saltu Ephraim. Et cæsus est ibi
populus Israel ab * exercitu David, factaque est pla- [* h. à servis David.]
ga magna in die illa, viginti millium. Fuit autem
F ibi prœlium dispersum super faciem omnis terræ, &
multo plures erant quos saltus consumserat de po-
pulo, quam hi quos voraverat gladius in die illo.
CXXIII. T. Accidit autem ut occurreret Absalom servis David,
sedens mulo: quumque ingressus fuisset mulus sub-
ter condensam quercum & magnam, adhæsit caput
ejus quercui: & illô suspensô inter cœlum & terram,
mulus, cui insederat, pertransivit. Vidit autem hoc
quispiam, & nuntiavit Joab, dicens: Vidi Absalom
pendere de quercu. Et ait Joab viro, qui nuntiave-
G rat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum ter-
ra, & ego dedissem tibi decem * argenti siclos, & [* h. decem argenteos.]
unum balteum? Qui dixit ad Joab: Si appenderes in
manibus meis mille argenteos, nequaquam mitte-
rem manum meam in filium regis: audientibus enim
nobis præcepit rex tibi, & Abisai, & Ethai, dicens:
Custodite mihi puerum Absalom. Sed & si fecissem
contra animam meam audacter, nequaquam hoc re-
gem latere potuisset, & tu stares ex adverso. Et ait
Joab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te.
Tulit ergo tres lanceas in manu sua, & infixit eas
in corde Absalom: quumque adhuc * palpitaret hæ- [* h. Quum adhuc viveret.]
rens in quercu, cucurrerunt decem * juvenes armigeri [* h. Et cucurrerunt decem pueri.]
Joab, & percutientes interfecerunt eum. Cecinit au-
tem Joab buccina, & retinuit populum, ne perse-
queretur fugientem Israel, volens parcere * multi- [* h. populo]
tudini. Et tulerunt Absalom, & projecerunt eum in
saltu, in foveam grandem, & comportaverunt super
eum acervum lapidum magnum nimis: omnis autem
Israel fugit in tabernacula sua. Porro Absalom ere-
xerat sibi, quum adhuc viveret, titulum qui est in
valle Regis: dixerat enim: Non habeo filium, &
hoc erit monimentum nominis mei. Vocavitque ti-
tulum nomine suo, & appellatur Manus Absalom,
usque in diem hanc. Ahimaas autem filius Sadoc, ait:
Curram, & nuntiabo regi, quia judicium fecerit ei
Dominus de manu inimicorum ejus. Ad quem Joab
dixit: Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in
alia: hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est
mortuus. Et ait Joab Chusi: Vade, & nuntia regi
quæ vidisti. Adoravit Chusi Joab, & cucurrit. Rur-
sum autem Ahimaas filius Sadoc dixit ad Joab: Quid
impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitque
ei Joab: Quid vis currere fili mi? non eris boni nuntii
bajulus. Qui respondit: Quid enim si cucurrero? &
ait: ei: Curre. Currens ergo Ahimaas per viam com-
pendii, transivit Chusi. David autem sedebat inter
duas portas: speculator vero, qui erat in fastigio por-
tæ super murum, elevans oculos, vidit hominem cur-
rentem solum. Et exclamans indicavit regi: dixitque
rex: Si solus est, * bonus est nuntius in ore ejus. Pro- [* h. Non habet, bonus.]
perante autem illo, & accedente propiùs, vidit spe-
culator hominem alterum currentem, & vociferans
in culmine, ait: Apparet mihi homo alter currens
solus. Dixitque rex: Et iste * bonus est nuntius. Spe- [* h. Etiam & iste nuntius.]
culator autem, Contemplor, ait, cursum prioris,
quasi cursum Ahimaas filii Sadoc. Et ait rex: Vir [* h. Non habet, bonus.]
bonus est: & nuntium portans bonum, venit. Cla-
mans autem Ahimaas, dixit ad regem: * Salve rex. [* h. Pax.]
& adorans regem * coram eo pronus in terram, ait: [* h. Non habet, coram eo.]
Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit ho-
mines qui levaverunt manus suas contra dominum
meum regem. Et ait rex: Estne pax puero Absalom?
Dixitque Ahimaas: Vidi tumultum magnum, quum
mitteret Joab servus tuus, ô rex, me servum tuum:
nescio * aliud. Ad quem rex: Transi, ait, & sta hîc. [* h. quid]
Quumque ille transisset, & staret, apparuit Chusi:
& veniens ait: Bonum apporto nuntium, domine mi
rex: judicavit enim pro te Dominus hodie de manu
omnium qui surrexerunt contra te. Dixit autem CXXIIII. T.
rex ad Chusi: Estne pax puero Absalom? Cui respon-
dens Chusi, Fiant, inquit, sicut puer, inimici domi-
ni mei regis, & universi qui consurgunt adversus eum
in malum. Contristatus itaque rex, ascendit cœna-
culum portæ, & flevit. Et sic loquebatur, vadens:
Fili mi Absalom, fili mi Absalom: quis mihi tribuat

a Prudenter monuit nos sanctus Hieronymus libro Quæstionum Hebraicarum in Genesim, sæpe in Scriptura nomen *Castra* locum significare, non exercitum; quum enim de Angelis, qui occurrerunt Jacob, dissereret; hæc à nobis observari voluit: *Ubi hic Castra posita sunt, in Hebræo habet Mahnaim: ut sciamus, si quando interpretatum in alio loco ponitur, quem locum significet.* De eodem quoque loco ita disputat falsus Hieronymus in suis Traditionibus Hebraicis ad librum secundum Regum: *David autem*, inquit, *venit in castra, quæ Mahnaim Hebraice leguntur: in quo loco obvii fuerunt Angeli Dei Jacob: sicut in Genesi legitur: Et vocavit Jacob nomen loci Mahnaim, id est, Castra.* Pulchre igitur hic concordant verus ac falsus Hieronymus cum scholiaste Canonis Hebraicæ veritatis, quod non fuit tacendum studiosis lectoribus.

Digitized by Google

A ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, filii mi Absalom.

Cap. 19. * h. & lugeret *super Absalom.* * h. salus.

Nuntiatum est autem Joab quod rex fleret & * lugeret filium suum: & versa est * victoria in die illa in luctum omni populo: audivit enim populus in die illa dici: Dolet rex super filio suo. Et declinabat populus in die illa ingredi civitatem, quomodo declinare solet populus versus & fugiens de prœlio.

CXXV. T. Porro rex operuit caput suum, & clamabat, voce magna: Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi. Ingressus ergo Joab ad regem in domum, dixit: B Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui * salvam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam uxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum. Diligis odientes te, & odio habes diligentes te: & * ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de servis tuis: & vere cognovi modo, quia si Absalom viveret, & nos omnes occubuissemus, tunc placeret * tibi. Nunc igitur surge, & procede, & alloquens satisfac servis tuis: * juro enim tibi per Do- C minum, quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac: & pejus hoc tibi erit, quam omnia mala quæ venerunt super te, ab adolescentia tua usque in præsens. Surrexit ergo rex & sedit in porta: & omni populo nuntiatum est quod rex sederet in porta: venitque * universa multitudo coram rege: Israel autem fugit in tabernacula sua.

* h. qui eruerunt.

* h. nuntiasti *hodie, quia* non sint tibi *duces* & servi.

* h. in oculis tuis.

* h. juravi *enim in* Dominum.

* h. omnis populus.

CXXVI. T. Omnis quoque populus * certabat in cunctis tribubus Israel, dicens: Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse salvavit nos de manu Phili- D sthinorum: & nunc fugit de terra propter Absalom. Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello: usquequo siletis, & non reducitis regem? Rex vero David misit ad Sadoc & ad Abiathar sacerdotes, dicens: Loquimini ad majores natu Juda, dicentes: Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (Sermo autem omnis Israel pervenit ad regem in domo ejus.) Fratres mei vos, os meum, & caro mea vos, quare novissimi reducitis regem? Et Amasæ dicite: Nonne os meum es, E & caro mea? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non magister militiæ fueris coram me * omni tempore pro Joab. Et inclinavit cor omnium virorum Juda, quasi viri unius: miseruntque ad regem, dicentes: Revertere tu, & omnes servi tui. Et reversus est rex: & venit usque ad Jordanem & Juda venit in Galgala, ut occurreret regi, & trans duceret eum Jordanem. Festinavit autem Semei filius Gera filii Jemini de Bahurim, & descendit cum viris Juda in occursum regis David cum mille viris de Benjamin, & F Siba puer de domo Saül: & quindecim filii ejus, ac viginti servi * erant] cum eo: & irrumpentes Jordanem, ante regem transierunt vada, ut trans ducerent domum regis, & facerent juxta * jussionem ejus.

* h. judicabat.

* h omnibus diebus.

* h. Non habet.

* h. *juxta quod bonum in oculis regis.*

CXXVII. T. Semei autem filius Gera prostratus coram rege, quum transisset Jordanem, dixit ad eum: Ne reputes mihi domine mi iniquitatem, neque memineris injuriarum servi tui in die qua egressus es domine mi rex de Jerusalem, neque ponas rex in corde tuo. Agnosco enim servus tuus peccatum meum: & idcirco hodie primus veni de omni domo Joseph, descendique in occursum domini mei regis. Respondens vero Abisai filius Sarviæ, dixit: Numquid pro * his verbis non occidetur Semei, quia maledixit Christo Domini? Et ait David: Quid mihi, & vobis filii Sarviæ? cur * efficimini mihi hodie in satan? ergone hodie interficietur vir in Israel? an * ignoro hodie me factum regem super Israel? Et ait rex Semei: Non morieris. Juravitque ei. Miphiboseth quoque filius Saül descendit in occursum regis, * [a] illotis pedibus, & intonsa barba: vestesque suas non laverat à die qua egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis ejus in pace. Quumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex: Quare non venisti mecum Miphiboseth? Qui respondens ait: Domine mi rex: servus meus contemsit me: dixi ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, & ascendens abirem cum rege: claudus enim sum servus tuus. Insuper & accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem: tu autem Domine mi rex, sicut angelus Dei, fac quod placitum est * tibi. Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi: tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ: quid igitur habeo justæ querelæ: aut quid possum ultra vociferari ad regem? Ait ergo ei rex: Quid ultra loqueris? * fixum est quod loquutus sum: tu & Siba dividite possessiones. Responditque Miphiboseth regi: Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacifice in domum suam. Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim * trans duxit regem Jordanem, * paratus etiam ultra fluvium prosequi eum. Erat autem Berzellai Galaadites senex valde, id est, octogenarius, & ipse præbuit alimenta regi, quum moraretur in Castris: fuit quippe vir dives nimis. Dixit itaque rex ad Berzellai: Veni mecum: ut requiescas securus mecum in Jerusalem. Et ait Berzellai ad regem: Quot sunt dies annorum vitæ meæ, ut ascendam cum rege, Jerusalem? Octogenarius sum hodie: numquid vigent sensus mei ad discernendum * suave, aut amarum? aut delectare potest servum tuum cibus & potus? vel audire possum ultra vocem cantorum, atque cantatricum: quare servus tuus sit oneri domino meo regi? Paululum [b] procedam famulus tuus ab Jordane tecum: nec indigeo hac vicissitudine, sed obsecro ut revertar servus tuus, & moriar in civitate mea, juxta sepulcrum patris mei, & matris meæ. * Est autem servus tuus Chamaam, ipse vadat tecum domine mi rex, & fac ei * quod tibi bonum videtur. Dixitque rex: Mecum transeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placuerit, & omne, quod petieris à me impetrabis. Quumque transisset universus populus & rex Jordanem, osculatus est rex Berzellai, & benedixit ei: & ille reversus est in locum suum. Transivit ergo rex in Galgala, & Chamaam cum eo. Omnis autem populus Juda trans duxerat regem, & media tantum pars adfuerat de populo Israel. Itaque omnes viri Israel concurrentes ad regem dixerunt ei: Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, & trans duxerunt regem & domum ejus Jordanem, omnesque viros David cum eo? Et re-

* h. propter hoc.

* h. *eritis.*

* h. *Quia nonne novi.*

* h. [a] pedibus infectis

* h. in oculis tuis.

* h. Dixi, tu & Siba dividite agrū.

* h. *& transiit cum rege.*

* h. *ad transmittendū eum.*

* h. bonum vel malum.

b

* h. Ecce servus tuus. CXXVIII. T.

* h. quod bonum est in oculis tuis.

a *Pedibus infectis*, id est, *non factis* secundum Hebraicam phrasim ולא עשה רגליו, *velo asa raglau*; quod interpretatur, *& non fecerat pedes suos.* Unde Auctor sæpius laudatus Quæstionum Hebraicarum in libros Regum non incongrue aiebat: *Et notandum quod in Hebræo, non illotis pedibus, legitur; sed pedibus infectis. Fecerat namque sibi idem Miphiboseth ligneos pedes, quibus uti quasi pro naturalibus solebat: sicut solent facere claudi, quemadmodum & ille erat.*

b Canon emendatus legit modo in tertia persona, *procedat*: antea habuit primam personam, *procedam.* Id retinent alii codices MSS. quod noluimus mutare, quia in utrisque unus sensus renuntiatur Porro quod legitur in editis versu immediate sequenti, *& sepeliar juxta, &c.* illud, *& sepeliar* expunctum habet Canon, & nonnulli MSS. additum supra textum. Abest in fonte Hebraico, uti apud Septuaginta, ac Syrum Interpretem. Chaldæus tamen & Arabs eodem modo interpretati sunt, *& sepeliar in sepulcro, &c.*

Digitized by Google

* h. Decem partes mihi sunt apud regem, magisque ego in David quam tu.
ſpondit omnis vir Juda ad viros Iſrael: Quia propior A eſt mihi rex: cur iraſceris ſuper hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data ſunt? Et reſpondit vir Iſrael ad viros Juda, & ait: * Decem partibus ego ſum major apud regem, magiſque ad me pertinet David quam ad te: cur mihi feciſti injuriam, & * non mihi nuntiatum eſt priori, ut reducerem regem meum? Durius autem reſponderunt viri Juda viris Iſrael.

* h. Nonne ſermo meus prior fuit ut reducerem regem meum.

CXXVIIII. T
Accidit quoque ut ibi eſſet vir Belial, nomine
Cap. 20.
Seba, filius * Bochri, vir Jemineus: & cecinit bucci- B
* h. Bichri.
na, & ait: Non eſt nobis pars in David, neque hereditas in filio Iſai: [a] revertere in tabernacula tua Iſrael: Et ſeparatus eſt omnis Iſrael à David, ſequutuſque eſt Seba filium * Bochri: viri autem Juda adhæſerunt regi ſuo, à Jordane uſque ad Jeruſalem.

* h. Bichri.

Quumque veniſſet * rex in domum ſuam in Jeruſalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad cuſtodiendam domum, & tradidit eas in cuſtodiam, alimenta eis præbens: & non eſt ingreſſus ad eas, ſed erant clauſæ uſque ad diem mortis C ſuæ in viduitate viventes. Dixit autem rex Amaſæ: Convoca mihi omnes viros Juda in diem tertium, & tu adeſto præſens. Abiit ergo Amaſa ut convocaret Judam, & moratus eſt extra placitum quod ei conſtituerat rex. Ait autem David ad Abiſai: Nunc magis afflicturus eſt nos Seba filius Bochri quam Abſalom: tolle igitur ſervos domini tui, & perſequere poſt illum, ne forte inveniat civitates munitas, & effugiat nos. Egreſſi ſunt ergo cum eo viri Joab, Cherethi quoque & Phelethi: & omnes robuſti exie- D runt de Jeruſalem ad perſequendum Seba filium Bochri. Quumque illi eſſent juxta lapidem grandem, qui eſt in Gabaon, * Amaſa veniens occurrit eis. Porro Joab veſtitus erat tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui, & deſuper accinctus gladio dependente uſque ad ilia, in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat, & percutere. Dixit itaque Joab ad Amaſam: * Salve mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amaſæ, quaſi oſculans eum. Porro Amaſa non obſervavit gladium quem habebat * Joab. E

* h. Non habet, Rex; ſed, David.

* h. Amaſa veniens ad faciem illorum. Noſtri codices, Amaſa veniens occurrit eis.

* h. Pax tibi frater.

* h. quem habebat Joab in manu.

CXXX. T.
Qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina ejus in terram, nec ſecundum vulnus appoſuit, & mortuus eſt. Joab autem, & Abiſai frater ejus, perſequuti ſunt poſt Seba filium Bochri. Interea quidam viri, quum ſtetiſſent juxta cadaver Amaſæ, * de ſociis Joab, dixerunt: Ecce qui eſſe voluit pro Joab comes David. Amaſa autem conſperſus ſanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quod ſubſiſteret omnis populus ad videndum eum, & amovit Amaſam de via in agrum, operuitque eum veſtimento, F ne ſubſiſterent tranſeuntes propter eum. Amoto ergo illo de via, tranſibat omnis vir ſequens Joab ad perſequendum Seba filium Bochri. Porro ille tranſierat per omnes tribus Iſrael in Abelam, & Beth-Macha: omneſque viri electi congregati fuerant ad eum. Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in Beth-Macha, & circumdederunt munitionibus civitatem, & obſeſſa eſt urbs: omnis autem * turba, quæ erat cum Joab, moliebatur deſtruere muros. Et exclamavit mulier ſapiens de civitate: Audite, au- G dite, dicite Joab: Appropinqua huc, & loquar te-

* h. de pueris Joab dixerūt: quiſquis voluntatē habet in Joab, & obediens vult eſſe David, ſequetur Joab.

* h. populus.

cum. Qui quum acceſſiſſet ad eam, ait illi: Tune es Joab? Et ille reſpondit: Ego. Ad quem ſic loquuta eſt: Audi ſermones ancillæ tuæ. Qui reſpondit: CXXXI. T.
Audio. Rurſumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri * proverbio: Qui interrogant, interrogent in Abela: & ſic perficiebant. Nonne ego ſum quæ reſpondeo veritatem in Iſrael, & tu quæris ſubvertere civitatem, & evertere matrem in [b] Iſrael? Quare præcipitas hereditatem Domini? Reſpondenſque Joab, ait: Abſit, abſit * hoc à me: non præcipito, neque demolior. Non ſe ſic habet res, ſed * homo de monte Ephraim Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum ſuam contra regem David: tradite illum ſolum, & recedemus à civitate: Et ait mulier ad Joab: Ecce caput ejus * mittetur ad te per murum. Ingreſſa eſt ergo ad omnem populum, & loquuta eſt eis ſapienter: qui abſciſſum caput Seba filii Bochri projecerunt ad Joab, & ille cecinit tuba, & receſſerunt ab urbe, unuſquiſque in tabernacula ſua: Joab autem reverſus eſt Jeruſalem ad regem. Fuit ergo Joab ſuper omnem exercitum Iſrael: Banaias autem filius Jojadæ ſuper Cherethæos [h] & Phelethæos. Aduram vero ſuper tributa: porro Joſaphat filius Ahilud, à commentariis. * Siva autem, ſcriba: Sadoc vero & Abiathar, ſacerdotes. Ira autem Jairites erat [c] ſacerdos David.

* h. Non habet, proverbio.

* h. Non habet, hoc.
* h. vir.

* h. projicietur.

* h. Seva.

Cap. 21.
Facta eſt quoque fames in diebus David tribus annis jugiter: & conſuluit David * oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saül, & * domum ejus & ſanguinem, quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis, rex dixit ad eos. (Porro Gabaonitæ non ſunt de filiis Iſrael, ſed reliquiæ Amorræorum: filii quippe Iſrael juraverant eis, & voluit Saül percutere eos zelo, quaſi pro filiis Iſrael & Juda.) Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? & * quod erit veſtri piaculum, ut benedicatis hereditati Domini? CXXXII. T.
Dixeruntque ei Gabaonitæ: Non eſt nobis ſuper argento & auro quæſtio, ſed contra Saül, & contra domum ejus: neque volumus ut interficiatur * homo de Iſrael. Ad quos ait rex: Quid ergo vultis ut faciam vobis? Qui dixerunt regi: Virum qui attrivit nos & oppreſſit inique, * ita delere debemus, ut ne unus quidem reſiduus ſit de ſtirpe ejus in cunctis finibus Iſrael. Dentur nobis ſeptem viri de filiis ejus: & crucifigamus eos Domino in Gabaath Saül, * quondam] electi Domini. Et ait rex: Ego dabo. Pepercitque rex Miphiboſeth filio Jonathæ filii Saül, propter juſjurandum Domini, quod fuerat inter David & inter Jonathan filium Saül. Tulit itaque rex duos filios Reſpha filiæ Aja, quos peperit Saüli, Armoni & Miphiboſeth: & quinque filios Michol filiæ Saül, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, & dedit eos in manu Gabaonitarum: qui crucifixerunt illos in monte coram Domino: & ceciderunt hi ſeptem ſimul occiſi in diebus meſſis primis, incipiente meſſione hordei. Tollens autem Reſpha filia Aja cilicium, ſubſtravit ſibi ſuper petram, ab initio meſſis, * donec ſtillaret aqua ſuper eos de cœlo: & non dimiſit aves lacerare eos per diem, neque beſtias per noctem. Et nuntiata ſunt David quæ fecerat Reſpha filia Aja, concubina Saül. Et abiit David, & tulit oſſa Saül, CXXXIII. T.

* h. faciem
* h. & domum ſanguinum.

* h. & in quo *expiabo* ut benedicatis.

* h. vir.

* h. Et ita *diſperdere*, ut ne unus quidem *de eis deficiat*.

* h. Non habet.

* h. *uſque*.

a Eraſam eſt in Canone hîc & alibi verbum *revertere*, ſive *vade*; atque ad textum Hebræum ſententiam Scripturæ accomodat emendator: *In tabernacula ſua Iſrael*. At ne fieret indecora tranſlatio, voculas interdum Latinas addit Hieronymus, ut ipſe profitetur Epiſt. ad Sunniam & Fretelam. Neceſſario etiam hoc loco ſubintelligitur verbum *revertere* aut *vadi*; alioqui ſenſus vel nullus eſt, vel obſcurus omnino remanebit

b Falſus Hieronymus legit, *matrem Iſrael*; ait enim: *Hanc mulierem Judæi Zaram, filiam Aſer filii Jacob, intelligunt: & quod ſe matrem dixerit, ita dicens: Tu quæris evertere matrem Iſrael. Idcirco matrem, quia multorum annorum erat.*

c Subdit ſtatim idem Auctor: *Ira autem Jairites erat ſacerdos David, id eſt, magiſter; ſicut alibi ſcriptum eſt. Filii autem David erant ſacerdotes, id eſt, magiſtri fratrum ſuorum.*

& ossa Jonathan filii ejus à viris Jabes Galaad, qui A
furati fuerant ea de platea Beth-San, in qua suspenderant eos Philisthim quum interfecissent Saül in Gelboë: & asportavit inde ossa Saül, & ossa Jonathan filii ejus: & * colligentes ossa eorum qui affixi fuerant, sepelierunt ea cum ossibus Saül & Jonathan filii ejus in terra Benjamin, in latere, in sepulcro Cis patris ejus: feceruntque omnia, quæ præceperat rex, & repropitiatus est Deus terræ post hæc. Factum est autem rursum prœlium Philisthinorum adversum Israel, & descendit David, & servi ejus cum eo, & B
pugnabant contra Philisthim. Deficiente autem David, Jesbibenob, qui fuit de genere Arapha, cujus
a ferrum hastæ trecentas uncias appendebat, & accinctus erat ense novo, nisus est percutere David. Præsidioque ei fuit Abisai filius Sarviæ, & percussum Philisthæum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel. Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos: tunc percussit Sobochai de Husati, Saph de stirpe Arapha de C
genere gigantum. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Getthæum, cujus hastile hastæ erat quasi liciatorium texentium. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est, viginti, & quattuor, & erat de origine Arapha, & blasphemavit Israel. Percussit autem eum Jonathan filius Samaa fratris David. Hi quattuor nati sunt de Arapha in Geth, & ceciderunt D
in manu David & servorum ejus.

* h. Et collegerunt ossa eorum qui affixi erant, & sepelierunt ossa Saül & filii ejus.

b Cap. 22. b Loquutus est autem David Domino verba carminis hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & manu Saül. Et ait:

CXXXIII. T. Dominus petra mea, & robur meum,
c & salvator meus.
Deus meus, fortis meus, sperabo in eum:
scutum meum, & cornu salutis meæ:.
Elevator meus, & refugium meum:
salvator meus, de iniquitate liberabis me.
Laudabilem invocabo Dominum:
& ab inimicis meis salvus ero.
Quia circumdederunt me contritiones mortis:
torrentes Belial terruerunt me.
Funes inferi circumdederunt me:
prævenerunt me laquei mortis.
In tribulatione mea invocabo Dominum,
& ad Deum meum clamabo:.
Et exaudiet de templo suo vocem meam,
& clamor meus * veniet ad aures ejus.
Commota est & contremuit terra:
fundamenta montium d concussa sunt,
& conquassata, quoniam iratus est.
Ascendit fumus in naribus ejus,
& ignis de ore ejus voravit:
carbones incensi sunt ab eo.
Inclinavit cœlos, & descendit:
& caligo sub pedibus ejus.

* h. Non habet, veniet.

Et ascendit super * cherubim, & volavit:
& * lapsus est super pennas venti.
Posuit tenebras in circuitu suo latibulum:
cribrans aquas de nubibus cœlorum.
Præ fulgore in conspectu ejus,
succensi sunt carbones ignis.
Tonabit de cœlis Dominus:
& excelsus dabit vocem suam.
Misit sagittas, & dissipavit eos,
fulgur, & consumsit eos.
Et apparuerunt effusiones maris,
& revelata sunt fundamenta orbis,
ab increpatione Domini,
ab inspiratione spiritus furoris ejus.
Misit de excelso, & assumsit me:
& extraxit me de aquis multis.
Liberavit me ab inimico meo potentissimo,
& ab his qui oderant me: quoniam robustiores me erant.
Prævenit me in die afflictionis meæ,
& factus est Dominus firmamentum meum.
Et eduxit me in latitudinem:
liberavit me, quia placui ei.
Retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam:
& secundum munditiam manuum mearum reddet mihi.
Quia custodivi vias Domini,
& non egi impie, à Deo meo.
Omnia enim judicia ejus in conspectu meo:
& præcepta ejus non amovi à me.
Et ero perfectus cum eo:
& custodiam me ab iniquitate mea.
Et restituet Dominus mihi secundum justitiam meam:
& secundum munditiam * manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.
Cum sancto sanctus eris:
& cum * robusto perfectus.
Cum electo electus eris:
& cum perverso perverteris.
Et populum pauperem salvum facies:
E oculisque tuis excelsos humiliabis.
Quia tu lucerna mea Domine:
&, Domine, illuminabis tenebras meas.
In te enim curram accinctus:
in Deo meo transiliam murum.
Deus, immaculata via ejus,
eloquium Domini * igne examinatum:
scutum est omnium sperantium in se.
Quis est Deus præter Dominum:
& quis fortis præter Deum nostrum?
F Deus qui accingit me fortitudine:
& complanavit perfectam viam meam.
Coæquans pedes meos cervis,
& super excelsa mea statuens me.
Docens manus meas ad prœlium,
& componens quasi arcum æreum brachia mea.
Dedisti mihi clypeum salutis tuæ:
& mansuetudo * mea multiplicavit me.
Dilatabis gressus meos subtus me:
& non deficient tali mei.

* h. Cherub
* h. apparuit.
* h. secundum munditiã meam
* h. cum perfecto *perfectum.*
* h. *conflatum*
* h. tua.

a In Canone, *cujus hasta trecentas*, &c. quam lectionem sequi noluimus, eo quod suspectæ nobis sint hujusmodi emendationes ex Hebraico textu procuratæ ab aliquo studioso: nam prima manu eodem modo legebatur in Canone, ut modo legitur in editis, ac in omnibus aliis MSS. codicibus. Unde manifestum apparet similes lectiones fuisse mutatas in versione Hieronymiana, quantumvis aliunde verbis Hebræis propiùs accedant.

b Hæc verba usque ad principium Hymni posita sunt per modum tituli, ac majusculis litteris ex minio descripta in pervetusto regio codice Bibliorum.

c Primum hujus Cantici distichum ita divisum invenimus in Hebræo codice regio num. 6. Ad fidem igitur optimi illius MS. exemplaris commata duo posita sunt in hac editione; quum in aliis libris, ac in Latinis etiam MSS codicibus quamplurimis sub una divisione seu incisione leguntur. Cæterum iste Psalmus idem est cum nostro 17. in libro Psalmorum, vel cum 18. juxta numerum Hebræorum: sed nonnihil variant, amplius aliquid inter se habentes, aut minus, aut aliis verbis, ut in amborum contentione studiosus quique facile compertum habebit.

d Canon ad Hebræum emendatus legit, *conturbata sunt & commota sunt*: cæteri omnes ut in editis.

Digitized by Google

Persequar inimicos meos, & conteram:
  & non revertar donec consumam eos.
Consumam eos & confringam, ut non consurgant:
  cadent sub pedibus meis.
Accinxisti me fortitudine ad prœlium:
  incurvabis resistentes mihi sub me.
Inimicos meos dedisti mihi dorsum;
  odientes me, & disperdam eos.
Clamabunt, & non erit qui salvet:
  ad Dominum, & non exaudiet eos.
* h. Conteram * Delebo eos ut pulverem terræ:
  quasi lutum platearum comminuam eos atque
a   [a] confringam.
Salvabis me à contradictionibus populi mei:
  custodies me in caput Gentium:
  populus, quem ignoro, serviet mihi.
* h. negabunt me. Filii alieni * resistent mihi,
  auditu auris obedient mihi.
Filii alieni defluxerunt,
  & contrahentur in angustiis suis.
* h. fortis meus. Vivit Dominus, & benedictus * Deus meus:
  & exaltetur Deus fortis salutis meæ.
Deus qui das vindictas mihi,
  & dejicis populos sub me.
Qui educis me ab inimicis meis,
  & à resistentibus mihi elevas me:
* h. iniquitatis   à viro * iniquo liberabis me.
Propterea confitebor tibi Domine in gentibus:
  & nomini tuo cantabo.
b [b] Magnificanti salutes regis sui,
  & facienti misericordiam christo suo,
  David & semini ejus in sempiternum.

Cap. 23. Hæc autem sunt verba [h] David novissima. Dixit
h David filius Isai: Dixit vir, * cui constitutum est de
* h. Cui constituta est scala christo Dei Jacob. christo Dei Jacob, egregius * [c] psaltes Israel: Spiri-
* h. & alii codices, [c] psalta. tus Domini loquutus est * per me, & sermo ejus * per
* h. in me. linguam meam. Dixit Deus Israel, loquutus est mi-
* h. super linguâ meâ hi fortis Israel, dominator hominum justus, * domi-
* h. dominatur. nator in timore Dei. Et sicut lux auroræ, oriente
* h. Et sicut pluvia germinat herbâ de terra. sole, mane absque nubibus rutilat, & * sicut pluviis
germinat herba de terra. Nec tanta est domus mea
apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum, fir-
mum in omnibus atque munitum. Cuncta enim sa-
lus mea, & omnis voluntas: nec est quidquam ex ea
quod non germinet. Prævaricatores autem quasi spi-
næ evellentur universi: quæ non tolluntur manibus.
* h. Et vir tangens eos. Et * si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro &
* h. succensi. ligno lanceato, igneque * succensæ comburentur
usque ad nihilum. Hæc nomina fortium David. Se-
dens in cathedra sapientissimus princeps inter tres,
ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octin-
* h. Eleazar filius Dodo, filius Ahoi. gentos interfecit impetu uno. Post hunc, * Eleazar
filius patrui ejus Ahoi inter tres fortes, qui erant
cum David quando exprobraverunt Philisthim, &
congregati sunt illuc in prœlium. Quumque ascen-
dissent viri Israel, ipse stetit & percussit Philisthæos,
donec deficeret manus ejus, & obrigesceret cum
gladio: fecitque Dominus salutem magnam in die
* h. Non habet, qui fugerat. illa: & populus * qui fugerat, reversus est ad cæso-
A rum spolia detrahenda. Et post hunc, Semma filius
Age de Arari. Et congregati sunt Philisthim in sta-
tione: erat quippe ibi ager plenus lente. Quumque
fugisset populus à facie Philisthim. Stetit ille in me-
dio agri, & tutus est eum, percussitque Philisthæos:
& fecit Dominus salutem magnam. * Nec non & * h. Et descenderunt.
ante descenderant tres qui erant principes inter tri-
ginta, & venerant tempore messis ad David in spe-
luncam Odollam: castra autem Philisthim erant po-
sita in valle Gigantum. Et David erat in præsidio:
B porro statio Philisthinorum tunc erat in Beth-Leem.
Desideravit igitur David, & ait: Si quis mihi daret CXXXV. T.
potum aquæ, de cisterna quæ est in Beth-Leem jux-
ta portam! Irruperunt ergo tres fortes castra Phi-
listhinorum, & hauserunt aquam de cisterna Beth-
Leem: quæ erat juxta portam, & attulerunt ad Da-
vid: at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino,
dicens: * Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: * h. Absit à me, Domine, ut faciã hoc.
num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt,
& animarum periculum bibam? Noluit ergo bibe-
C re. Hæc fecerunt tres robustissimi. Abisai quoque
frater Joab filius Sarviæ, princeps erat de tribus istis:
ipse est qui elevavit hastam suam contra trecentos,
quos interfecit, nominatus in illis tribus, & inter
tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad * h. Non habet, primos.
tres * primos non pervenerat. Et Banaias filius Joja-
dæ * viri fortissimi, * magnorum operum, de Cab- * h. filii viri fortissimi.
sceel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descen- h. Ishagil
dit, & percussit leonem in media cisterna diebus * h magister.
nivis. Ipse quoque interfecit Ægyptium virum, vi-
D rum dignum spectaculo, habentem in manu hastam:
itaque quum descendisset ad eum in virga, vi extor-
sit hastam de manu Ægyptii, & interfecit eum hasta
sua. Hæc fecit Banaias filius Jojadæ. Et ipse nomina-
tus inter tres robustos, qui erant inter triginta no-
biliores: verumtamen usque ad tres non pervenerat:
fecitque eum sibi David auricularium, * à secreto. * h. Non habet, à secreto.
Asaël frater Joab inter triginta. Eleanan filius * pa- * h. filius Dodo.
trui ejus de Beth-Leem, Semma de Arodi, Elica de
Arodi, Heles de Phelti, Hira filius Aces de Thecua,
E Abiezer de Anathoth, [d] Mobonnai de Usati, Selmon d
Aohites, Maarai Netophathites, Heleb filius Baa-
na, * & ipse] Netophathites, Ithai filius Ribai de * h. Non habet.
Gabaath filiorum Benjamin, Banaiaü Pharathoni-
tes, Heddai de * torrente Gaas, Abialbon Arbathi- * h. torrentibus.
tes, Azmaveth de Beromi, Eliaba de Salboni. Filii
Jasen, Jonathan, Semma de Orori, Aiam filius Sa-
rar Ararites, Eliphelet filius Aasbai filii Machathi,
Eliam filius Ahithophel Gelonites, Esrai de Char-
melo, Pharai de Arbi, Igaal filius Nathan de Soba,
F Bonni de Gadi, Selec de Amoni, Naharai Berothi-
tes armiger Joab filii Sarviæ, Ira Jethrites, Gareb
& ipse Jethrites, Urias Hetthæus. Omnes triginta
septem.

Et addidit furor Domini irasci contra Israel, com- CXXXVI. T. Cap. 24.
movitque David in eis dicentem: Vade, numera Is-
rael & Judam. Dixitque rex ad Joab principem exer-
citus sui: Perambula omnes tribus Israel à Dan us-
que ad Ber-Sabee, & numerate populum, ut sciam

a Undecim MSS. nostri legunt hîc *compingam*; nec suâ illud careret probabilitate, nisi consequentia sensus obstaret: nam quæ præcesserunt, *delebo*, *comminuam*, necessariam habent connexionem cum verbo *confringam*, sive *distendam*. Cæterum Hebræa vox רקע, *raca*, proprie denotat *premere*, *premendo constipare & firmare*: Quæ profecto ad *compingere* ex æquo respondent. Consule sis Criticam sacram Middoch.

b Ita MSS optimæ notæ ac vetustissimi cum Canone Hebraicæ veritatis. Alii legunt quod est in editis, *magnificans* & *faciens*.

c In Hebræo נעים זמרות, *unim zemiroth*, id est, *egregius*, sive *jucundus Psalmis*; quod nihil differt ab egregio psalte. Nec satis liquet quid scholiastes Canonis voluerit, quum monet Hebræum & alios codices Latinos legere, *psalta*. Et quidem quod Latina spectat exemplaria, certum est in pluribus hoc modo legi: in Hebraico autem זמרות, *zemiroth*, non significat *Psaltam*, id est, *Cantorem*, sed *Psalmos* & *Cantica*. Credamus igitur errorem inesse Librariorum, qui ad variantem Latinam dictionem temere addiderunt notam *h.* quæ Heb textum significat.

d Nomina istæc virorum fortium immutantur sæpius apud Auctorem Quæstionum Hebraicarum in libros Regum, qui juxta punctationem Massoreticam legit *Mebunnai*, *Arari*, *Gigaal*; pro *Mobonnai*, *Orori*, *Igaal*. Canon Hebraicæ veritatis emendata habet vocabula eadem prout posita leguntur in jam dictis Quæstionibus: quare ne pro vero falsum Hieronymum obtrudamus, tales abjecimus emendationes; & ad fidem cæterorum codicum MSS. in quibus integra superest prima lectio Canonis, hæc & similia nomina restituere curavimus.

Digitized by Google

numerum ejus. Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi? Obtinuit autem sermo regis verba Joab & principum exercitus: egressusque est Joab, & principes militum, à facie regis, ut numerarent populum Israel. Quumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroër ad dexteram urbis, quæ est in * valle Gad: & per Jazer transierunt in Galaad, & in terram inferiorem Hodsi, & venerunt in Dan silvestria. Circumeuntesque juxta Sidonem, transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Evæi & Chananæi, veneruntque ad meridiem Juda in Ber-Sabee: & lustrata universa terra, adfuerunt post novem menses & viginti dies in Jerusalem. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, & inventa sunt de Israel octoginta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Juda quingenta millia * pugnatorum. Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus: & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed * precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stulte egi nimis. Surrexit itaque David mane, & sermo Domini factus est ad Gad propheten & Videntem David, dicens: Vade, & loquere ad David: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi. Quumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei, dicens: Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & ille te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua: Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem. Dixit autem David ad Gad: Arctor nimis: sed melius est ut incidam in manum Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quam in manum hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de mane usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo, à Dan usque Ber-Sabee, septuaginta millia virorum. Quumque extendisset manum Angelus * Domini super Jerusalem ut disperderet eam, * misertus est Dominus super afflictione, & ait Angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam. Erat autem Angelus Domini juxta aream [a] Areüna Jebusæi. Dixitque David ad Dominum, quum vidisset Angelum cædentem populum: Ego sum qui peccavi, ego inique egi: * isti qui oves sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei. Venit autem Gad ad David in die illa, & dixit ei: Ascende, & constitue altare Domino in area * Areüna Jebusæi. Et ascendit David juxta sermonem Gad. Quem præceperat * ei] Dominus. Conspiciensque Areüna, animadvertit regem & servos ejus transire ad se: & egressus adoravit regem prono vultu in terram, & ait: Quid caussæ est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Et ait Areüna ad David. Accipiat, & offerat dominus meus rex, sicut ei placet: habes boves in holocaustum, & plaustrum & juga boum in usum lignorum. Omnia dedit Areüna [b] rex regi: dixitque Areüna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex, ait: Nequaquam ut vis, sed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream, & boves, argenti siclis quinquaginta: & ædificavit ibi David altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica: & repropitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel.

* h. quæ est *in medio torrentis* Gad.

* h. virorum.

* h. sed nunc.

CXXXVII. T.

* h. Non habet, Domini.

* h. pœnituit dominum.

* h. istæ oves.

* h. hic Arania.

* h. Non habet.

a In hodiernis Hebræorum voluminibus perturbatus est ordo litterarum istius nominis, ibi enim legitur האורנה, *haavarna*. Verum monet nos Massorethicum *Ceri* tam in editis, quam in manuscriptis libris supra laudatis, legendum הארונה, *haarauna*. Ita quoque scriptum reperimus in nostro Pelissonæo Hebræo codice, qui nullam adhibet criticam notam Massoretharum; etsi infra ℣. 18. legat corrupte cum cæteris ארניה, *Arania*. Simili usus est exemplari scholiastes Canonis Heb. verit. ut non solum ex notatione marginali *Arania* manifestum apparet; sed etiam ex eodem supra posito nomine *Areüna* intextu, quod emendator Canonis mutavit cum *Aravena*, mobile faciens *scheva* sub littera *vau*; quamvis post motionem parvam, sive vocalem *patahh*, *scheva* minime legatur apud Grammaticos recentiores. Hæc interim propter studiosum ac curiosum lectorem.

b Canon solus cum Vulgata retinet verbum illud, *rex*. Legitur quidem in Hebræo, non tamen apud LXX. Araüna ergo regulus fuit, aut de stirpe regum Jebusæorum: in libris Paralipomenon idem Jebusæus appellatur *Ornan*; quod neutiquam prætermissum voluit scriptor qq. Hebraicarum in eosdem libros Paralipomenon.

Explicit Liber secundus Samuel.

INCIPIUNT TITULI LIBRI MALACHIM.

I. *Ubi Salomon ungi jubetur.*
II. *Ubi Salomon ungitur in regem.*
III. *Ubi David alloquitur Salomonem moriturus.*
IIII. *Hic dormit rex David qui regnavit annis* XL.
V. *Adonias virginem quæ cum David erat, petit uxorem.*
VI. *Ubi Adonias occiditur.*
VII. *Ubi occiditur à Banaia Joab.*
VIII. *Interfectio Semei.*
VIIII. *Ubi à Domino visitatur Salomon.*
X. *A duabus mulieribus Salomon interpellatur.*
XI. *Ubi nomina omnium principum regi Salomoni ostenduntur.*
XII. *Hic quies regis Salomonis describitur.*
XIII. *Ubi Hiram rex Tyri mittit ad regem Salomonem.*
XIIII. *Item quies regni Salomonis & dispositio Templi.*
XV. *Ubi rex Hiram in fabricam Templi consentit.*
XVI. *Cœptum fabricæ Templi.*
XVII. *Descriptio Templi.*
XVIII. *Perfectio Templi.*
XVIIII. *Ubi ornamenta Templi & ministeria describuntur.*
XX. *Translatio Arcæ in Templum.*
XXI. *Descensio Domini in Templum, & oratio Salomonis, quum benedictionem in populo fecit.*
XXII. *Locus orationis aptus in dedicatione Ecclesiæ.*
XXIII. *Prophetia Salomonis captivitatis populi.*
XXIIII. *Consummatio orationis, & benedictio populi.*
XXV. *Cœptum sacrificii post orationem.*
XXVI. *Omnibus perfectis Salomon à populo benedicitur.*
XXVII. *Ubi Dominus dicit elisurum se Templum, si peccaverit populus.*

Digitized by Google

XXVIII. *Ubi de filiis gentium servitio regis ordinantur.*

XXVIIII. *Ubi Salomon classem fecit ad mare rubrum cum servis Hiram.*

XXX. *Ubi regina Saba ad regem venit.*

XXXI. *Quanta regi ponderatio offertur auri per singulos annos.*

XXXII. *Ubi arma regis, & omnia ministeria designantur.*

XXXIII. *Ubi Salomon in mulieribus peccat, & idolis servit.*

XXXIIII. *Post peccatum Salomonis adversarius adversum eum exsurgit Adad.*

XXXV. *Ubi alium inimicum Razon Salomonis suscitat Deus.*

XXXVI. *Jeroboam rebellat adversus Salomonem.*

XXXVII. *Ubi Achias regnum promittit Jeroboam.*

XXXVIII. *Ubi Salomon moritur, qui regnavit annis quadraginta.*

XXXVIIII. *Ubi regnat Roboam filius Salomonis.*

XL. *Ubi Roboam petitionem populi cum senioribus tractat.*

XLI. *Item post consilium senum cum junioribus tractat.*

XLII. *Separatio populi à Roboam.*

XLIII. *Ubi tribus Jeroboam regem faciunt.*

XLIIII. *Ubi Roboam duæ tantum tribus sequuntur in Jerusalem.*

XLV. *Ubi admonetur Roboam & populus ne pugnent adversum Jeroboam, & populum Israel.*

XLVI. *Ubi Jeroboam à Deo avertitur, & facit vitulos quos adoret populus.*

XLVII. *De sacerdotibus non faciendis nisi ex tribu Levi.*

XLVIII. *Ubi Propheta sine nomine, designato Jeroboæ dicit vitulos quos fecit à Josia ex semine David esse destruendos: quos invenit post annos* CC, *cujus rei mentio fit capitulo* CCXII.

XLVIIII. *Ubi aruit manus Jeroboam quam erexerat contra Prophetam.*

L. *Item pro oratione Prophetæ manus ei restituuntur.*

LI. *Ubi ab alio Propheta in Bethel decipitur qui de Juda venerat.*

LII. *De contemtu damnatur idem ipse.*

LIII. *Ubi à leone occiditur inobediens.*

LIIII. *Ubi Jeroboam de extremis populis sacerdotes excelsorum facit.*

LV. *Ubi pro salute filii uxor Jeroboam ad Achiam prophetam pergit.*

LVI. *Pronuntiatio Prophetæ quæ ventura sunt Jeroboam.*

LVII. *Hic moritur Jeroboam, qui regnavit annis* XXII. *& regnat Nadab filius ejus pro eo.*

LVIII. *Hic ad Roboam Scriptura divertit, quem dicit regnasse in Juda annis* XVII.

LVIIII. *Primus rex Ægypti Susach Jerusalem prædat.*

LX. *Hic moritur Roboam, & regnat Abia filius ejus.*

LXI. *Hic moritur Abia, & suscipit regnum rex Juda filius ejus qui regnavit annis* XL. *idem Asa.*

LXII. *Ubi laudatur Asa rex Juda, quod inter omnia simulachra templum Priapi evertit.*

LXIII. *Hic Scriptura revertitur ad Nadab filium Jeroboam, qui regnavit post patrem suum annis duobus.*

LXIIII. *Hic occiditur Nadab secundus rex Israel ab Asa tertio rege Juda.*

LXV. *Ubi postulat auxilium Asa rex Juda adversus Basan regem Israel.*

LXVI. *Transgressionem dicit Basæ regis Israel.*

LXVII. *Hic moritur Basa, & regnat filius ejus Hela quartus cum Jeroboam.*

LXVIII. *Hic occiditur Hela rex à Amri, qui regnavit in Israel quintus cum Jeroboam.*

LXVIIII. *Hic Amri levatur rex à populo post Hela, & est sextus cum Zambri, qui regnavit diebus* VII.

LXX. *Hic ostenditur Ambri* XII. *annis regnasse.*

LXXI. *Hic moritur Ambri & regnat filius ejus pro eo.*

LXXII. *Alloquutio Eliæ ad Achab de tribus annis sterilitatis.*

LXXIII. *Elias propheta bis per diem à corvis pascitur.*

LXXIIII. *Hic Elias à vidua pascitur.*

LXXV. *Hic Elias filium viduæ suscitat.*

LXXVI. *Elias ad Ahab jubetur reverti.*

LXXVII. *Elias & Abdias se alloquuntur.*

LXXVIII. *Elias Ahab regi se ostendit.*

LXXVIIII. *Ubi Elias & sacerdotes Baalim sacrificio altercantur.*

LXXX. *De igne diviso, & interitu sacerdotum Baal.*

LXXXI. *Orante Elia Dominus pluviam dedit.*

LXXXII. *Elias fugit à facie Jezabel.*

LXXXIII. *Ubi Elias jejunat* XL. *diebus.*

LXXXIIII. *Ubi jubetur ungere Azaël regem Syriæ, Jehu in Israel, & Eliseum prophetam.*

LXXXV. *Ubi ab Elia adsumitur Eliseus.*

LXXXVI. *Ubi sequutus Eliam Eliseus facit convivium.*

LXXXVII. *Ubi Propheta sine nomine alloquitur Ahab, quod superaturus sit Benadab regem Syriæ.*

LXXXVIII. *Ubi contra Ahab Benadab pugnat, & superatur secundo.*

LXXXVIIII. *Satisfactio Benadab circa Ahab.*

XC. *Exprobratio Ahab de pace Benadab.*

XCI. *Ubi alloquitur Propheta Ahab adnuntians iram Domini, eo quod pepercerit Benadab regi Syriæ.*

XCII. *Ubi desiderat Ahab vineam Nabod.*

XCIII. *Consilium dat Jezabel ad occidendum Nabod.*

XCIIII. *Ubi Elias ad Ahab mittitur post mortem Nabod.*

XCV. *Alloquutio Eliæ prophetæ ad Ahab de interitu Jezabel.*

XCVI. *Post admonitionem Eliæ Ahab in pœnitentiam volvitur.*

XCVII. *Conjuratio Ahab & Josaphat adversus regem Syriæ.*

XCVIII. *Ubi Micheas propheta ad Ahab ducitur.*

XCVIIII. *Ubi Sedechias propheta Ahab falsa prophetat.*

C. *Ubi Micheas propheta prohibet Ahab & Josaphat ne ad bellum exeant.*

CI. *Spiritus mendax se offert ad Ahab decipiendum.*

CII. *Ubi Sedechias Micheam percutit in maxilla.*

CIII. *Hic Ahab vulneratus in prœlio moritur.*

CIIII. *Ubi exsurgit Ochozias rex filius ejus, qui est octavus.*

CV. *Ubi ad Josaphat Scriptura revertitur, quem regnasse dicit in Juda annis* XXV.

CVI. *Hic moritur Josaphat & regnat post eum Joram filius ejus, quintus rex.*

Expliciunt Tituli Libri primi.

INCIPIUNT TITULI LIBRI II.

CVII. *Cadens Ochozias è templo, idola consuli jubet.*

CVIII. *Ubi Ochoziam Elias moriturum pronuntiat.*

CVIIII. *Ubi Ochozias jubet tertio per quinquagenarios milites Eliam adduci.*

CX. *Ubi Elias Ochoziæ mortem adnuntiat, post quem regnavit Joram octavus rex.*

CXI. *Ubi Elias raptus in cœlum.*

CXII. *Pallio misso Elias aquas Jordanis dividit.*

CXIII. *Ubi Elisæus spiritum Eliæ accipit, sicut petit.*

CXIIII. *Miraculo Elisæi incipiunt aquæ dulcari.*

CXV. *Ubi pueri irrident Elisæum, & ab ursis devorantur.*

CXVI. *Ubi designatur quòd Joram filius Ahab* XII. *annis regnaverit.*

CXVII. *Hic rex Moab à pace regis Israel discedit.*

CXVIII. *Ubi tres reges ascendentes contra regem Moab propter penuriam aquæ laborant & consulunt Elisæum.*

CXVIIII. *Ubi Elisæus sine pluvia aquas regibus dat.*

CXX. *Ubi Elisæus mulieri viduæ vasa vacua oleo implet.*

CXXI. *Ubi Elisæus à muliere hospitio recipitur, & ejus filium postea suscitavit.*

CXXII. *Ubi Elisæus filium promittit mulieri quæ eum hospitio recepit.*

CXXIII. *Hic moritur filius mulieris, qui promittente Elisæo fuerat natus.*

CXXIIII. *Commemoratio Giezi ad Elisæum de puero suscitando.*

CXXV. *Ubi Elisæus puerum suscitat.*

CXXVI. *Ubi filii Prophetarum ab herbis venenosis farina infusa liberantur.*

CXXVII. *Ubi Naaman leprosus ab Elisæo instruitur.*

CXXVIII. *Naaman in Jordane à lepra mundatur.*

CXXVIIII. *Munera Naaman Elisæus non accipit.*

CXXX. *Ubi puer Giezi Elisæi suppetit munera à Naaman jam curato.*

CXXXI. *Reprehensio Giezi ab Elisæo pœnalis præfertur.*

CXXXII. *Ubi Elisæus de Jordane ferrum levat.*

CXXXIII. *Annuntiat Elisæus regi Israel insidias regis Syriæ.*

CXXXIIII. *Ubi Elisæus missos à rege Syriæ obcæcat.*

CXXXV. *Rex Joram à mulieribus interpellatur, quibus in fame filios suos comedere placuerat.*

CXXXVI. *Ubi Elisæus post famem regi abundantiam promittit.*

CXXXVII. *De quattuor leprosis ad regem Syriæ transeuntibus, qui eum nuntiant fugere.*

CXXXVIII. *A Benadab Elisæus consulitur de infirmitate sua.*

CXXXVIIII. *Ubi Elisæus regnum Syriæ Azael promittit.*

CXL. *Hic Benadab rex Syriæ.*

CXLI. *Mortuo Josaphat rege Judæ, regnat Joram filius ejus annis* VIII. *sextus quintus est cum Roboam.*

CXLII. *Hic moritur Joram filius Josaphat, & regnat post eum Achazias filius ejus anno uno & est septimus cum Roboam.*

CXLIII. *Ubi vulneratur cum Joram filius Ahab rex Israel ab Azael rege Syriæ.*

CXLIIII. *Ubi Elisæus mittitur ad Jehu ungendum in regem Israel post Joram filium Ahab, & est decimus rex.*

CXLV. *Ubi Jehu contra Joram vulneratum rebellat.*

CXLVI. *Ubi Jehu Joram filium Ahab occidit.*

CXLVII. *De occisione Achaziæ regis Judæ à Jehu rege Israel.*

CXLVIII. *Ubi Jezabel occiditur, & à canibus devoratur.*

CXLVIIII. *Ubi filios Ahab Jehu jubet occidi.*

CL. *Ubi fratres Achaziæ regis Judæ occidit Jehu.*

CLI. *Ubi jubet vocari Jehu omnes Prophetas Baal, & universos servos ejus, cunctosque sacerdotes.*

CLII. *Ubi Jehu occisis sacerdotibus etiam statuam incendit.*

CLIII. *Hic moritur Jehu, qui regnavit annis* XXVIII. *cui succedit Joachas filius ejus, & est undecimus rex.*

CLIIII. *Hic Joas septem annorum ex semine regio à Jojada sacerdote ungitur in regem Juda.*

CLV. *Mortua Athalia ostenditur* XL. *annis regnasse Joas in Juda.*

CLVI. *Ubi ostenditur Jojadam sacerdotem à consiliis regis Joas non defuisse.*

CLVII. *Ubi oblationum genera tria ostenduntur voto peregrinatorum curâ salutis, spontanea voluntate.*

CLVIII. *Ubi sacerdotes pecuniam de templo accipere prohibentur ob negligentiam.*

CLVIIII. *Ubi dispensatorum fides ostenditur, & dimittendum quod in templo erogatur.*

CLX. *De oblatione pro delictis facta, ut sacerdotibus proficiat.*

CLXI. *Hic moritur Joas, & Amasias regnat in Judæa, id est, filius ejus.*

CLXII. *Scriptura ad regem Israel revertitur.*

CLXIII. *Mortuo Joachas accipit regnum Israel Joas filius ejus, & est duodecimus rex, qui regnavit annis* XVI.

CLXIIII. *Hic moritur Joas rex Israel, & regnat post eum Jeroboam rex decimus tertius.*

CLXV. *Moritur Elisæus & prophetat populum Israel superaturum populum Syriæ.*

CLXVI. *Mortuus Elisæus mortuum suscitat.*

CLXVII. *Joas Syriam superat secundum verbum Elisæi.*

CLXVIII. *Scriptura ad regem Juda revertitur, & dicit Amasiam regnasse annos* XXVIII.

CLXVIIII. *Ubi Amasias rex servos occidit, qui patrem ejus occiderunt; & filiis parcit secundum legem Mosi datam.*

CLXX. *Ubi pugnat Joas rex Israel contra Amasiam regem Juda.*

CLXXI. *Post bellum cum Amasia confectum moritur Joas, cui succedit Jeroboam filius ejus.*

CLXXII. *Mortuo Amasia fit à populo rex Azarias, & est undecimus in Juda.*

CLXXIII. *Ubi Scriptura redit ad regem Jeroboam, quem*

Digitized by Google

quem dicit regnasse in Israel annis XL.
CLXXIIII. Ubi Jonas propheta ostenditur fuisse temporibus illis.
CLXXV. Hic moritur Jeroboam, & regnat Zacharias filius ejus annis XIIII.
CLXXVI. Ubi Scriptura revertitur ad Zachariam regem Juda, qui regnavit annis LII. & hic erat leprosus.
CLXXVII. Ubi Zacharias rex Juda moritur, & Scriptura ad Zachariam regem Israel redit.
CLXXVIII. Ubi Zacharias occiditur, & Sellum pro eo in Israel regnum suscipit, & est decimus quintus rex finita jam promissione Domini in progenie Jehu.
CLXXVIIII. De occiso Sellum, qui regnavit mense uno; pro quo Manahem suscepit regnum in Israel, qui est decimus sextus.
CLXXX. Indictio argenti divitibus Manahem quod detur regi Syriæ.
CLXXXI. Ubi Manahem moritur, & regnat post eum Phaceia filius ejus, & est decimus septimus rex.
CLXXXII. Ubi occiditur Phaceia à Phacee qui fuit rex decimus octavus in Israel.
CLXXXIII. Ubi Osee filius Phaceia occidit Phacee, & regnat decimus nonus in Israel.
CLXXXIIII. Ubi Scriptura redit ad Jonatham regem Juda quem dicit regnasse annos XVI.
CLXXXV. Ubi Jonatham moritur, & regnat Achaz duodecimus in Juda annos XVI.
CLXXXVI. Ubi Achaz rex Juda filium suum idolis consecrat.
CLXXXVII. Ubi Achaz altare novum fieri jubet ab Uria sacerdote.
CLXXXVIII. Ubi ordinat rex Achaz cum Uria sacerdote quæ sacrificia novo altari imponantur.
CLXXXVIIII. Hic moritur Achaz, & regnat pro eo Ezechias decimus tertius.
CXC. Ubi redit Scriptura ad regem Israel, & ostendit Osee regnasse VIIII. annis.
CXCI. Hic explicitis regibus Israel, qui sunt à Jeroboam usque in Osee novem decim. Captivatus populus Israel à Salmanasar rege Assyriorum.
CXCII. De gentibus à rege Assyriorum in Samariam transductis, & à leonibus devoratis.
CXCIII. Commemoratio mandatorum legis per Moysen populo datæ.
CXCIIII. Ubi ad regem Juda Scriptura revertitur, & dicit Ezechiam regnasse annos XVIIII.
CXCV. Hic ostenditur Ezechiam & lucos & serpentem æneum, quem Moyses erexerat, comminuisse.
CXCVI. Ubi Salmanasar rex Syriæ Samariam debellat temporibus Ezechiæ regis Juda.
CXCVII. Ubi Ezechias rex Juda Esaiam consulit obsessus à Rege Assyriorum.
CXCVIII. Ubi Esaias propheta Ezechiæ victoriam pollicetur.
CXCVIIII. Ubi Rabsaces in regionem suam revertitur.
CC. Ubi Isaias prophetat de rege Assyriorum ad Ezechiam.
CCI. Ubi Ezechiæ mors ab Esaia pronuntiatur.
CCII. Ubi adduntur Ezechiæ ad vitam XV. anni.
CCIII. Munera missa Ezechiæ à rege Babylonis.
CCIIII. Prophetatio Esaiæ venturum populum Juda in captivitatem Babyloniæ.
CCV. Hic moritur Ezechias, & regnat filius ejus Manasses LV. annos, & est rex in Juda XIIII.
CCVI. Ubi post immundas sanctiones Manasse regis prophetant multi captivitatem Judæ.
CCVII. Ubi moritur Manasses, & regnat Ammon filius ejus annis duobus.
CCVIII. Ubi Ammon à servis occiditur, & fit rex Josias filius ejus, qui fuit decimus sextus, & regnavit annis XXI.
CCVIIII. Ubi jubetur rex Josias pecuniam templi colligi, & sartis tectis expendi.
CCX. Ubi ostenduntur rationes non redditæ à præpositis Templi.
CCXI. Hic traditur liber legis regi Josiæ, quo lecto omnia simulachra & lucos incendit.
CCXII. Ubi non tanguntur ossa illius prophetæ, qui sine nomine ad Jeroboam venerat, cujus mentio fit in superiori capitulo XLVIII.
CCXIII. Ubi ostenditur etiam recto corde Josiæ regis Judæ & Jerusalem captivitatem non amotam.
CCXIIII. Hic occiditur Josias, & regnat Joachaz filius ejus mensibus III. qui est decimus septimus.
CCXV. Remoto Joachaz rege, regnat Joachim frater ejus decimus octavus annis XI.
CCXVI. Hic ostenditur noluisse Deum propitiari populo Juda propter Manassen.
CCXVII. Hic moritur Joachim, & accipit regnum jam captivo populo Joacim filius ejus, qui postea Sedecias dictus est, & regnavit annis XI.
CCXVIII. Ubi Nabuchodonosor regi Babyloniæ traditur populus Juda cum rege Sedecia, & templum Jerusalem incenditur.
CCXVIIII. Postquam Sedecias, qui & Joacin dictus est, captivus cæcusque in Babyloniam ductus est, præponitur in Jerusalem Godolias.
CCXX. Ubi de carcere Joachim, qui & Jechonias, liberatur; & alimoniis statutis pascitur. Populusque omnis in captivitate remansit.

Expliciunt Tituli libri Malachim.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER MALACHIM PRIMUS.

Caput I.

ET rex David senuerat, habebatque ætatis plu- A rimos dies: quumque operiretur vestibus, non calefiebat. Dixerunt ergo ei servi sui: Quæramus domino nostro regi adolescentulam virginem, & stet coram rege, & * foveat eum, dormiatque in sinu suo, & calefaciat dominum nostrum regem. Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel: & invenerunt Abisag Sunamiten, & adduxerunt eam ad regem. Erat autem puella pulchra nimis, * dormiebatque cum rege, & ministrabat ei, rex vero non cognovit eam. Adonias autem filius B Haggith elevabatur dicens: Ego regnabo. Fecitque sibi currum & equites & quinquaginta viros qui ante eum currerent. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem & ipse pulcher valde, secundus * natu post Absalom. Et sermo ei cum Joab filio Sarviæ, & cum Abiathar sacerdote, qui adjuvabant partes Adoniæ. Sadoc vero sacerdos, & Banaias filius Jojadæ, & Nathan propheta, & Semei & Rei, & * robur exercitus David, non erat cum Adonia. Immolatis ergo Adonias * arie- C tibus & vitulis, & universis pinguibus, juxta lapidem Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocavit universos fratres suos filios regis, & omnes viros Juda servos regis. Nathan autem prophetam, & Banaian, & robustos quosque, & Salomonem fratrem suum, non vocavit. Dixit itaque Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis: Num audisti, quod regnaverit Adonias filius Haggith, & dominus noster David * hoc] ignorat? Nunc ergo veni, accipe à me consilium, & salva animam tuam, filiique tui * Salo- D monis]. Vade & ingredere ad regem David, & dic ei: Nonne tu domine mi rex jurasti * mihi] ancillæ tuæ, dicens: Quod Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo? quare ergo regnat Adonias? Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam post te, & complebo sermones tuos. Ingressa est itaque Bethsabee ad regem in cubiculum: rex autem senuerat nimis, & Abisag Sunamitis ministrabat ei. Inclinavit se Bethsabee, & adoravit regem. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis? Quæ respon- E dens, ait: Domine mi, tu jurasti per Dominum Deum tuum ancillæ tuæ, Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo. Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante. Mactavit boves, & pinguia quæque, & * arietes plurimos, & vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque sacerdotem, & Joab principem militiæ: Salomonem autem servum tuum non vocavit. Verumtamen domine mi rex, in te oculi respiciunt totius Israel, ut indices eis, quis sedere debeat in * solio F tuo, domine mi rex, post te. Eritque quum dormierit dominus meus rex cum patribus suis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. Adhuc illa loquente cum rege, Nathan propheta venit. Et nuntiaverunt regi, dicentes: Adest Nathan propheta. Quumque introisset ante conspectum regis, & adorasset eum pronus in terram, dixit Nathan: Domine mi rex: tu dixisti: Adonias regnet post me, & ipse sedeat super thronum meum? Quia descendit hodie, & immolavit boves, & pinguia, & * arietes plurimos, & vocavit universos filios regis, & principes exercitus, Abiathar quoque sacerdotem: illisque vescentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus: Vivat rex Adonias: Me servum tuum, & Sadoc sacerdotem, & Banaiam filium Jojadæ, & Salomonem famulum tuum, non vocavit. Numquid à domino meo rege exivit hoc verbum, & mihi non indicasti servo tuo, quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum? Et respondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethsabee. Quæ quum fuisset ingressa coram rege, & stetisset ante eum, juravit rex, & ait: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia, quia sicut juravi tibi per Dominum Deum Israel, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meum pro me: sic faciam hodie. Summissoque Bethsabee in terram vultu, adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus rex David in æternum. Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Jojadæ. Qui quum ingressi fuissent coram rege, dixit ad eos: Tollite vobiscum servos domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam: & * ducite eum in Gion. Et ungat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, in regem super Israel: & canetis buccina, atque dicetis: Vivat rex Salomon. Et ascendetis post eum, & * venietis, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illique præcipiam ut sit dux super Israel, & super Judam. Et respondit Banaias filius Jojadæ, regi dicens: Amen: sic loquatur Dominus Deus domini mei regis. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cum Salomone, & sublimius faciat solium ejus à solio domini mei regis David. Descendit ergo Sadoc sacerdos, & Nathan propheta, & Banaias filius Jojadæ, & Cherethi, & Phelethi: & imposuerunt Salomonem super mulam regis David, & adduxerunt eum in Gion. Sumsitque Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Vivat rex Salomon. Et ascendit universa multitudo post eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & insonuit terra à clamore eorum. Audivit autem Adonias, & omnes qui invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat: sed & Joab, audita voce tubæ, ait: Quid sibi vult clamor civitatis tumultuantis? Adhuc illo loquente, Jonathan filius Abiathar sacerdotis venit: cui dixit Adonias: ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians. Responditque Jonathan Adoniæ: Nequaquam: Dominus enim noster rex David regem constituit Salomonem: misitque cum eo Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Jojadæ, & Cherethi & Phelethi, & imposuerunt

* h. operiat
* h. fuitque operimentum regi.
* h. Et ipsa peperit post Absalom.
* h. & robustissimi David.
* h. ovibus
* h. Non habet.
* h. Non habet.
* h. Non habet.
* h. oves.
* h. In solio Domini mei regis post eum.
* h. oves
I. Titulus
* h. deponite
* h. & venietis
II. T.

Digitized by Google

eum super mulam regis. Unxeruntque eum Sadoc A sacerdos & Nathan propheta regem in Gion: & ascenderunt inde lætantes, & insonuit civitas: hæc est vox, quam audistis. Sed & Salomon sedet super solium regni. Et ingressi servi regis benedixerunt domino nostro regi David dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo: Insuper & hæc loquutus est: Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem super solium meum, videntibus oculis meis. B Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui invitati fuerant ab Adonia, & ivit unusquisque in viam suam. Adonias autem timens Salomonem, surrexit, & abiit, tenuitque cornu altaris. Et nuntiaverunt Salomoni, dicentes: Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens: Juret mihi hodie, rex Salomon, quod non interficiat servum suum gladio.
[* h. filius virtutis] Dixitque Salomon: Si fuerit * vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus ejus in terram: sin autem malum inventum fuerit in eo, morietur. Misit ergo C rex Salomon, & eduxit eum ab altari: & ingressus adoravit regem Salomonem: dixitque ei Salomon: Vade in domum tuam.

III. T. *Cap.* 2. Appropinquaverunt autem dies David ut moreretur, præcepitque Salomoni filio suo, dicens: Ego ingredior viam universæ terræ: confortare, & esto vir.
[* h. statuta] Et observa * custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, ut custodias cæremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Mosi: ut intelligas universa quæ facis, & D quoquumque te verteris: ut confirmet Dominus sermones suos, quos loquutus est de me, dicens: Si custodierint filii tui [a] viam suam, & ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solio Israel. Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Joab filius Sarviæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Israel, Abner filio Ner, & Amasæ filio Jether: quos occidit, & effudit sanguinem belli in pace, & posuit cruorem prœlii in balteo suo, qui erat circa lumbos ejus, & E in calceamento suo, quod erat in pedibus ejus. Facies ergo juxta sapientiam tuam, & non * deduces [* h. depones] canitiem ejus pacifice ad inferos. Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua: occurrerunt enim mihi quando fugiebam à facie Absalom fratris tui. Habes quoque apud te Semei filium Gera * filii] Jemini de Bahurim, qui [* h. Non habet.] maledixit mihi maledictione pessima, quando ibam ad * castra: sed quia descendit mihi in occursum quum [* h. Mahanaim.] transirem Jordanem, & juravi ei per Dominum, dicens: Non te interficiam gladio: tu noli pati esse F eum innoxium. Vir autem sapiens es, & scies quæ facias ei, * deducesque canos ejus cum sanguine ad infernum. [* h. depones.]

IIII. T. Dormivit igitur David cum patribus suis, & sepultus est in civitate David. Dies autem quibus regnavit David super Israel, quadraginta anni sunt: in Hebron regnavit septem annis: in Jerusalem, triginta tribus. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum ejus nimis.

V. T. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis. G Quæ dixit ei: Pacificusne est ingressus tuus? Qui respondit: Pacificus. Additque: Sermo mihi est ad te. Cui ait: Loquere. Et ille: Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israel sibi in regem: sed translatum est regnum, & factum est fratris mei: à Domino enim constitutum est ei. Nunc ergo petitionem unam deprecor à te: ne confundas faciem meam. Quæ dixit ad eum: Loquere. Et ille ait: Precor ut dicas Salomoni regi (neque enim * negare tibi quidquam potest) ut det mihi Abisag Sunamiten uxorem. [* h. Nam non avertet faciem tuã.] Et ait Bethsabee: Bene, ego loquar pro te regi. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia: & surrexit rex in occursum ejus, adoravitque eam, & sedit super thronum suum: positusque est thronus matri regis, quæ sedit ad dexteram ejus. Dixitque ei: petitionem unam parvulam ego deprecor à te; ne * confundas faciem meam. [* h. ne avertas.] Et dixit ei rex: Pete mater mea: * neque enim fas est ut avertam faciem tuam. [* h. Pete mater mi: Non avertam faciem tuam.] Quæ ait: Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxor. Respondìtque rex Salomon, & dixit matri suæ: Quare postulas Abisag Sunamiten Adoniæ? postula ei & regnum: ipse est enim frater meus major me, & * habet Abiathar sacerdotem, & Joab filium Sarviæ. [* h. *Et ei*, & Abiathar sacerdoti, & Joab filio Sarviæ.] Juravit itaque rex Salomon per Dominum, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam suam loquutus est Adonias verbum hoc. Et nunc vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit super solium David patris mei, & qui fecit mihi domum, sicut loquutus est, quia hodie occidetur Adonias.

VI. T. Misitque rex Salomon per manum Banaiæ filii Jojadæ, qui interfecit eum, & mortuus est. Abiathar quoque sacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum, equidem vir mortis es: sed hodie te non interficiam, quia portasti arcam * Domini Dei coram David patri meo, & sustinuisti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus. [* h. Domini, Domini.] Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, quem loquutus est super domum Heli in Silo. Venit autem nuntius ad [b] Joab, quod Joab declinasset post Adoniam, & post Salomonem non declinasset: fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris. Nuntiatumque est regi Salomoni, quod fugisset Joab in tabernaculum Domini, & esset juxta altare, misitque Salomon Banaiam filium Jojadæ: dicens: Vade interfice eum. Et venit Banaias ad tabernaculum Domini, & dixit ei: Hæc dicit rex: Egredere. Qui ait: Non egrediar, sed hîc moriar. Renuntiavit Banaias regi sermonem, dicens: Hæc loquutus est Joab, & hæc respondit mihi. Dixitque ei rex: Fac sicut loquutus est: & interfice eum, & sepeli, & amovebis sanguinem innocentem, qui effusus est à Joab, à me, & à domo patris mei. Et reddat Dominus sanguinem ejus super caput ejus, quia interfecit duos viros justos, melioresque se: & occidit eos gladio, patre meo David ignorante, Abner filium Ner principem militiæ Israel, & Amasam filium Jether principem exercitus Juda: & revertetur sanguis illorum in caput Joab, & in caput seminis ejus in sempiternum. David autem & semini ejus, & domui & throno illius, sit pax usque in æternum à Domino.

VII. T. Ascendit itaque Banaias filius Jojadæ, & aggressus eum interfecit: sepultusque est in

a Regius & Corbeiensis num. 11. legunt, *vias meas*. Alii cum Vulgata Latina, *vias suas*. Quidam habent, *viam meam*. Canon, ut nos edidimus.

b Uno excepto Canone Hebraicæ veritatis, MSS. omnes codices Notariorum ac Librariorum imperitiâ depravati sunt hoc modo: *Venit autem nuntius ad Salomonem, &c.* Nam sensum Scripturæ minime percipientes, putarunt errorem esse si legeretur: *Venit autem nuntius ad Joab.* Bene igitur monebat Hieronymus in Epistola ad Lucinum, morem hunc esse Librariorum, ut scribant, *non quod inveniunt, sed quod intelligunt & dum alienos errores emendare nituntur, ostendunt suos.*

Digitized by Google

A domo sua in deserto. Et constituit rex Banaian filium Jojadæ pro eo super exercitum, & Sadoc sacerdotem posuit pro Abiathar. Misit quoque rex, & vocavit Semei, dixitque ei: Ædifica tibi domum in Jerusalem, & habita ibi: & non egredieris inde huc atque illuc. Quaquumque autem die egressus fueris, & transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum: sanguis tuus erit super caput tuum. Dixitque Semei regi: Bonus est sermo. Sicut loquutus est dominus meus rex, sic faciet servus tuus. Habitavit itaque Semei in Jerusalem diebus multis. B Factum est autem post annos tres, ut fugerent * servi Semei ad Achis filium Maacha regem Geth: nuntiatumque est Semei, quod servi ejus essent in Geth. Et surrexit Semei, & stravit asinum suum: ivitque in Geth ad Achis ad requirendum servos suos, & adduxit eos de Geth. Nuntiatum est autem Salomoni, quod isset Semei in Geth de Jerusalem, & rediisset. Et mittens vocavit eum, dixitque illi: Nonne * testificatus sum tibi per Dominum, & prædixi tibi: Quaquumque die egressus, C ieris huc & illuc, scito te esse moriturum? Et respondisti mihi: Bonus sermo, quem audivi. Quare ergo non custodisti jusjurandum Domini, & præceptum quod præceperam tibi? Dixitque rex ad Semei: Tu nosti omne malum, cujus tibi conscium est cor tuum, quod fecisti David patri meo: reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum. Et rex Salomon benedictus, & thronus David erit stabilis coram Domino usque in sempiternum. Jussit itaque rex Banaiæ filio Jojadæ: qui egressus, per- D cussit eum, & mortuus est.

* h. duo servi

* h. Adjuravi tibi per Dominum, & contestatus sum: Quacumque

VIII. T. *Cap.* 3.

Confirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate conjunctus est Pharaoni regi Ægypti: accepit namque filiam ejus, & adduxit in civitatem David, donec compleret ædificans domum suam & domum Domini, & murum Jerusalem per circuitum. Attamen populus immolabat in excelsis: non enim ædificatum erat templum nomini Domini usque in diem illum. Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David E patris sui, excepto quod in excelsis immolabat, & accendebat thymiama. Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi: illud quippe erat excelsum maximum: mille * hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud in Gabaon. Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens: Postula quod vis ut dem tibi. Et ait Salomon: Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam, sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate, & justitia, & recto corde te- F cum: custodisti enim ei misericordiam grandem, & dedisti ei filium sedentem super thronum ejus, sicut est hodie. Et nunc Domine Deus meus, tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo: ego autem sum puer parvus, & ignorans egressum & introitum * meum.] Et servus tuus in medio est * populi, quem elegisti, populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & ma- G lum. Quis enim poterit judicare populum tuum hunc multum? Placuit ergo sermo * coram Domino, quod Salomon hujuscemodi postulasset rem. Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animam inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum judicium:

* h. mille holocausta.

VIIII. T.

* h. Non habet.

* h. populi tui.

* h. In oculis Domini.

A ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi: divitias scilicet, & gloriam, ut nemo similis tui * fuerit in regibus cunctis retro diebus. Si autem ambulaveris in viis meis, & custodieris præcepta mea, & mandata mea, sicut ambulavit David pater tuus, longos faciam dies tuos. * Igitur evigilavit Salomon, & intellexit quod esset somnium: B quumque venisset Jerusalem, stetit coram arca fœderis Domini, & obtulit holocausta, & fecit victimas pacificas, & * grande] convivium universis famulis suis. Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, steteruntque coram eo, quarum una ait: * Obsecro], mi domine: ego & mulier hæc habitabamus in domo una, & peperi apud eam in cubiculo. Tertia vero die postquam ego peperi, peperit & hæc: & eramus simul, nullusque alius in domo nobiscum, exceptis nobis duabus. C Mortuus est autem filius mulieris hujus nocte, dormiens quippe oppressit eum. Et consurgens intempesta nocte * silentio], tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocavit in sinu suo: suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo. Quumque surrexissem mane ut darem lac filio meo, apparuit mortuus: quem diligentius intuens clara luce, deprehendi non esse meum quem genueram. Respondítque altera mulier. Non est ita; sed filius tuus mortuus est, meus D autem vivit. E contrario illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus vivit, & filius tuus mortuus est. Atque in hunc modum contendebant coram rege. Tunc rex ait: Hæc dicit, Filius meus vivit, & filius tuus mortuus est. Et ista respondit, Non, sed filius tuus mortuus est, & filius meus vivit. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Quumque attulissent gladium coram rege. Dividite, inquit, infantem vivum in duas partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri. Dixit autem E mulier, cujus filius erat vivus, ad regem: (commota sunt quippe viscera ejus super filio suo.) * Obsecro domine, date illi infantem vivum, & nolite interficere eum. E contrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur. Respondens rex ait: Date huic infantem vivum, & non occidatur: hæc est enim mater ejus. Audivit itaque omnis Israel judicium quod judicasset rex, & timuerunt regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.

* h. Sit in regibus, omnibus diebus tuis.

* h. Igitur evigilavit Salomon; & ecce somnium.

* h. Non habet.

X. T.

* h. Non habet.

* h. Non habet.

* h. Non Domine.

F Erat autem rex Salomon regnans super omnem Israel: & hi principes quos habebat? Azarias filius Sadoc sacerdotis: Elioreph & Ahia filii Sisa scribæ: Josaphat filius Ahilud à commentariis: Banaias filius Jojadæ super exercitum: Sadoc autem, & Abiathar sacerdotes. Azarias filius Nathan, super eos * qui assistebant regi: Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis: & Ahisar præpositus domus: & Adoniram filius Abda super tributa. Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Is- G rael, qui præbebant annonam regi & domui ejus: per singulos enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant. Et hæc nomina eorum: Benhur, in monte Ephraim. Bendecar, in Macces, & in Salebim, & in Beth-Sames, & Elon & Beth-Anan. Benesed in Aruboth: ipsius erat Soccho, & omnis terra Epher. Benabinadab, cujus omnis Nephath Dor, Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem.

XI. T. *Cap.* 4.

* h. super præpositos.

Digitized by Google

Bana filius Ahilud regebat Thanach & Mageddo, & A universam Beth-San, quæ est juxta Sarthana subter Jezrael, à Beth-San usque Abelmeüla [a] è regione Jecmaam. Bengaber in Ramoth Galaad: habebat Avoth-Jair filii Manasse in Galaad, ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quæ habebant seras æreas. Ahinadab filius Addo præerat in Manaim. Ahimaas in Nephthali: sed & ipse habebat Basmath filiam Salomonis in conjugio. Bana filius Husi, in Aser, & in Baloth. Josaphat filius Pharue, in Issachar. B Semei filius Ela in Benjamin. Gaber filius Uri, in terra Galaad, in terra Seon regis Amorræi & Og regis Basan, * super omnia quæ erant in illa terra. Juda & Israel * innumerabiles, sicut arena maris in multitudine: comedentes, & bibentes, atque lætantes.

(* h. Et præfectus unus erat super terram. * h. plurimi.)

XII. T. Salomon autem erat in ditione sua, habens omnia regna à flumine terræ Philisthim usque ad terminum Ægypti: offerentium sibi munera, & servientium ei cunctis diebus vitæ ejus. Erat autem * cibus Salomonis per dies singulos, triginta cori similæ, C & sexaginta cori farinæ, decem boves pingues, & viginti boves pascuales, & centum * arietes, * excepta venatione cervorum, caprearum atque bubalorum, & avium altilium. Ipse enim obtinebat omnem regionem quæ erat trans flumen, à Taphsa usque Gazam, & cunctos reges illarum regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu. Habitabatque Juda & Israel * absque timore ullo, unusquisque sub vite sua, & sub ficu sua, à Dan usque Ber-Sabee, cunctis diebus Salomonis. Et habebat D Salomon quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium. * Nutriebantque eos supradicti regis præfecti: sed & necessaria mensæ regis Salomonis, cum ingenti cura præbebant in tempore suo. Hordeum quoque & paleas equorum & jumentorum, deferebant in locum ubi * erat rex, juxta constitutum sibi. Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam quæ est in littore maris. Et præcedebat sapientia Salomonis E sapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum, & erat sapientior cunctis hominibus: sapientior Ethan Ezrahite, & Heman, & Chalchol, & Dorda, filiis Maol: & erat nominatus in universis gentibus per circuitum. Loquutus est quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina ejus quinque & mille. Et disputavit super lignis, à cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum quæ egreditur de pariete: & disseruit de jumentis, & volucribus & reptilibus, & piscibus. Et veniebant de cunctis populis F ad audiendam sapientiam Salomonis, & ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus.

(* h. panis. * h. oves. * h. Omissis, cervis, capreis, bubalis. * h. confidenter. * h. Nutriebantque supradicti præfecti regem Salomonem, & omnes convivas Salomonis cum ingenti cura in tempore suo. * h. ubi erat constitutū sibi.)

XIII. T. Cap. 5. Misit quoque Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem: audivit enim quod ipsum unxissent regem pro patre ejus: quia amicus fuerat Hiram David omni tempore. Misit autem & Salomon ad Hiram, dicens: Tu scis voluntatem * David patris mei, & quia non potuerit ædificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedum ejus: G

(* h. Tu scis quod David pater meus non potuit ædificare domum.)

XIIII. T. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum: & non est satan, neque occursus malus. Quamobrem cogito ædificare templum A nomini Domini Dei mei, sicut loquutus est Dominus David patri meo, dicens: Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum ipse ædificabit domum nomini meo. Præcipe igitur ut præcidant mihi cedros de Libano, & servi mei sint cum servis tuis: mercedem autem servorum tuorum dabo tibi quamquumque * præceperis: scis enim quomodo non est in * populo meo vir qui noverit ligna cædere sicut Sidonii. Quum ergo audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, & ait: Benedictus Dominus B Deus hodie, qui dedit David filium sapientissimum super populum hunc plurimum.

(* h. quamquumque dixeris. * h. In nobis.)

XV. T. Et misit Hiram ad Salomonem, dicens: Audivi quæquumque mandasti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis. Servi mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari, usque ad locum quem significaveris mihi; & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebisque necessaria mihi, ut detur cibus domui meæ. Itaque * Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abie- C gna, juxta omnem voluntatem ejus. Salomon autem præbebat Hiram, viginti millia coros tritici, in cibum domus ejus, & viginti coros purissimi olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per annos singulos. Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut loquutus est ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, & percusserunt fœdus ambo. Elegitque rex Salomon operas de omni Israel, & erat indictio triginta millia virorum. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim, ita ut duo- D bus mensibus essent in domibus suis: & Adoniram erat super hujuscemodi indictione. Fueruntque Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabant, & octoginta millia latomorum in monte: absque præpositis qui præerant singulis operibus, numero trium millium & trecentorum, præcipientium populo * &] his qui faciebant opus. Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos, in fundamentum templi, & quadrarent eos: quos dolaverunt cæmentarii Salomonis, & cæmentarii Hi- E ram: porro * Biblii præparaverunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

(* h. Hic habet, Hirom. * h. Non habet. * h. Et Giblim & præparaverunt.)

Cap. 6. Factum est igitur quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regis Salomonis super Israel, ædificare cœpit domum Domino. Domus autem, quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine. Et porticus erat ante * tem- F plum viginti cubitorum longitudinis, juxta mensuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi. Fecitque in templo fenestras obliquas. Et ædificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu. Tabulatum quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per G circuitum forinsecus, ut non hærerent muris templi. Domus autem quum ædificaretur, lapidibus dedolatis atque perfectis ædificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum, non sunt audita in

(* h. ante templum domus.)

a Hæc verba mutare noluimus ad fidem Canonis Hebraicæ veritatis ubi legimus, *usque Abelmeüla, & usque regionem Jecmaam*: quia, ut antea monui, non satis nobis liquet è quo fonte fluxerint in Canonem tam frequentes emendationes, quæ in eo visuntur: an ab exemplaribus castigatioribus versionis Hieronymianæ; aut ex industria peritissimi alicujus emendatoris, qui multa in translatione Hieronymi ad codices Hebræorum recudit. Sciat proinde lector studiosus hujuscemodi lectiones emendatas, quæ alicujus momenti videbantur, in notis marginalibus nostris semper appositas; ne quid eruditionis curiositati deperiret studiosorum si hæc intacta remansissent, & despectui haberentur.

Digitized by Google

domo quum ædificaretur. Oſtium lateris medii in A parte erat domus dextræ: & per cochleam aſcendebant in medium cœnaculum, & à medio in tertium. Et ædificavit domum, & conſummavit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis. Et ædificavit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis.

XVI. T.

Et factus eſt ſermo Domini ad Salomonem, dicens: Domus hæc, quam ædificas, ſi ambulaveris in præceptis meis, & judicia mea feceris, & cuſtodieris omnia mandata mea, gradiens per ea: firmabo ſermonem B meum tibi, quem loquutus ſum ad David patrem tuum. Et habitabo in medio filiorum Iſrael, & non derelinquam populum meum Iſrael.

XVII. T.

Igitur ædificavit Salomon domum, & conſummavit eam. Et ædificavit parietes domus intrinſecus tabulatis cedrinis, à pavimento domus uſque ad ſummitatem parietum, & uſque ad laquearia, operuit lignis intrinſecus: & texit pavimentum domus tabulis abiegnis. Ædificavitque viginti cubitorum ad poſteriorem partem templi tabulata cedrina, à pavimento uſque ad C ſuperiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum ſanctorum. Porro quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi. Et cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur, habens tornaturas ſuas & juncturas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis veſtiebantur: nec omnino lapis apparere poterat * in pariete.] Oraculum autem in medio domus, in interiori parte * fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini. Porro oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cu- D bitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud atque veſtivit auro * puriſſimo. Sed & altare veſtivit cedro. Domum quoque ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clavis aureis. Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: ſed & totum altare oraculi texit auro. Et fecit in oraculo [a] duo Cherubim de lignis olivarum, decem cubitorum altitudinis. Quinque cubitorum ala Cherub una, & quinque cubitorum ala Cherub altera: id eſt, decem cubitos habentes, à ſummitate E alæ uſque ad alterius alæ ſummitatem. Decem quoque cubitorum erat Cherub ſecundum: in menſura pari, & opus unum erat in duobus Cherubim, id eſt, altitudinem habebat unus Cherub decem cubitorum, & ſimiliter Cherub ſecundus. Poſuitque Cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas ſuas Cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala Cherub ſecundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi ſe invicem contingebant. Texit quoque Cherubim auro. Et omnes F parietes templi per circuitum ſculpſit variis cælaturis & torno: [b] & fecit in eis Cherubim, & palmas, & picturas varias, * quaſi prominentes de pariete, & egredientes. Sed & pavimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus. Et in ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis olivarum, poſteſque * angulorum] quinque. Et duo oſtia de lignis olivarum: & ſculpſit in eis picturam Cherubim, & palmarum * ſpecies], & * anaglypha valde prominentia: & texit ea auro: & operuit tam Cherubim quam palmas, * & cetera] auro. Fecitque in introitu templi poſtes de lignis olivarum quadrangulatos: & duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & utrumque oſtium duplex erat, & ſe invicem tenens aperiebatur. Et ſculpſit Cherubim, & palmas, & * cælaturas valde eminentes: operuitque omnia * laminis aureis opere quadro ad regulam. Et ædificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri.

XVIII. T.

Anno quarto fundata eſt domus Domini in menſe Zio: & in anno undecimo, menſe Bul (ipſe eſt menſis octavus) perfecta eſt domus in omni opere ſuo & in univerſis utenſilibus ſuis: ædificavitque eam annis ſeptem.

Cap. 7.

Domum autem ſuam ædificavit Salomon tredecim annis, & ad perfectum uſque perduxit. Ædificavit quoque domum ſaltus Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & * quattuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas. Et tabulatis cedrinis veſtivit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis ſuſtentabatur. * Unus autem] ordo habebat columnas quindecim contra ſe invicem poſitas, & è regione ſe reſpicientes, æquali ſpatio inter columnas, & ſuper columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in facie majoris porticus: & columnas, & epiſtylia ſuper columnas. Porticum quoque ſolii, in qua * tribunal eſt, fecit: & texit lignis cedrinis à pavimento uſque ad ſummitatem. Et * domuncula, in qua ſederetur * ad judicandum,] erat in * media porticu, ſimili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum. Omnia lapidibus pretioſis, qui ad normam quamdam atque menſuram tam intrinſecus quam extrinſecus ſerrati erant: à fundamento uſque ad ſummitatem parietum, & extrinſecus uſque ad atrium majus. Fundamenta autem de lapidibus pretioſis, lapidibus magnis decem ſive octo cubitorum. Et deſuper lapides pretioſi æqualis menſuræ ſecti erant, * ſimiliterque de cedro. Et atrium majus rotundum, trium ordinum de lapidibus ſectis, & unius ordinis de dolato cedro: necnon & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus. Miſit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro, filium mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificem ærarium, & plenum ſapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendum omne opus ex ære. Qui quum veniſſet ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus. Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam unam: & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque. Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur ſuper capita columnarum, [c] fuſilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, & quinque

Marginal notes (left column): * h. Non habet. — * h. præparaverat — * h. obrizo. — * h. Intrinſecus & extrinſecus. — * h. Non habet. — * h. Non habet.

Marginal notes (right column): * h. & picturas varias. — * h. Non habet. — * h. & picturas varias. — * h. operuitque auro æqualiter ſuper ſculpturas. — * h. ſuper quattuor columnarũ ordines lignaque cedrina ſuper columnas. — * h. Non habet. — * h. in qua judicabat. — * h domus. — * h. Non habet. — * h. Erat in atrio alio. — * h. Et cedri.

a Nomen *Cherub* ſingulari numero, & *Cherubim* in plurali, duplex genus obtinet apud interpretes, maſculinum videlicet ac *neutrum: unde Cherub ſecundus*, & *Cherub ſecundum*, legimus in MSS. codicibus. Hieronymus ad Damaſum ſcribens de Seraphim hæc ajebat. *In genere quoque diverſitas eſt. Septuaginta, Aquila, & Theodotion, Seraphim neutro genere tranſtulerunt, Symmachus maſculino. Nec putandum ſexum eſſe in virtutibus Dei, cum etiam ipſe Spiritus ſanctus, ſecundum proprietates linguæ Hebrææ, femineo genere proferatur* RUA (רוח)*; Græce neutro* τὸ πνεῦμα*; Latine maſculino, ſpiritus. Ex quo intelligendum eſt, quando de ſuperioribus diſputatur, & maſculinum aliquid, ſeu femininum ponitur, non tam ſexum ſignificari, quam idioma ſonare linguæ. Siquidem ipſe Deus inviſibilis & incorruptibilis, omnibus pene linguis profertur genere maſculino; quum in eum non cadat ſexus.*

b In Canone eraſa ſunt, *& fecit in eis*, quia non leguntur in Hebræo: exſtant tamen in MSS. Latinis. De ſequenti verbo *Cherubim* notanda veniunt quæ leguntur apud Hieronymum Epiſtola 130. ad Marcellam. *In exodo*, inquit, *ceteriſque locis, ubi deſcribuntur veſtes plumaria arte contexta, opus Cherubim, id eſt, varium, atque depictum eſſe factum deſcribitur; ita tamen ut* VAV *litteram Cherubim non habeat: quia ubiquumque cum hac littera ſcribitur, animalia magis quam opera ſignificat.* Id verum eſſe comperimus inſpectis diligenter Hebræorum voluminibus editis ac manuſcriptis cap. 26. Exodi & Ezechielis cap. 10. ubi occurrunt nonnullæ variantes lectiones, ſed leviſſimi momenti.

c Regius MS. codex & Canon Heb. veritatis, *fuſili ære.*

Digitized by Google

cubitorum altitudinis capitellum alterum: & quasi in modum retis, & catenarum sibi invicem miro opere contextarum. Utrumque capitellum columnarum fusile erat: septena versuum retiacula in capitello uno, & septena retiacula in capitello altero. Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella, quæ erant super summitatem, malogranatorum: eodem modo fecit & capitello secundo. Capitella autem, quæ erant super capita columnarum, quasi opere lilii fabricata, erant in porticu quattuor cubitorum. Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper juxta mensuram columnæ contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi. Et statuit duas columnas in porticu templi: quumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine [a] Jachin: similiter erexit columnam secundam, & vocavit nomen ejus Booz. Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit: perfectumque est opus columnarum. Fecit quoque mare fusile decem cubitorum à labio usque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo ejus, & resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum. Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles. Et stabat super duodecim boves, è quibus tres respiciebant ad aquilonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres ad orientem, & mare super eos desuper erat: quorum posteriora universa intrinsecus latitabant. Grossitudo autem luteris, trium unciarum erat: labiumque ejus, quasi labium calicis, & folium repandi lilii: duo millia batos capiebat. Et fecit bases decem æneas, quattuor cubitorum longitudinis bases singulas, & quattuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis. Et ipsum opus basium, interrasile erat: & sculpturæ inter juncturas. Et inter coronulas & plectas, leones & boves & cherubim: & in juncturis similiter desuper: & subter leones & boves, quasi lora ex ære dependentia. Et quattuor rotæ per bases singulas, & axes ærei: & per quattuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem respectantes. Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate: & quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant: & media intercolumnia, quadrata non rotunda. Quattuor quoque rotæ, quæ per quattuor angulos basis erant, cohærebant subter basim: una rota habebat altitudinis cubitum & semis. Tales autem rotæ erant, quales solent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia fusilia. Nam & humeruli illi quattuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles & conjuncti erant. In summitate autem basis erat quædam rotunditas * unius &] dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter desuper posset imponi, habens cælaturas suas, & sculpturas varias ex semetipsa. Sculpsit quoque in tabulatis illis quæ erant ex ære, & in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinem stantis hominis, ut non cælata, sed apposita per circuitum viderentur. In hunc

* h. Non habet.

A modum fecit decem bases, fusura una, & mensura, sculpturaque consimili. Fecit quoque decem luteres æneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quattuor cubitorum: singulos quoque luteres per singulas, id est, decem bases, posuit. Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, & quinque ad sinistram: mare autem posuit ad dexteram partem * templi contra orientem ad meridiem. Fecit ergo * Hiram lebetes, & scutras, & hamulas, & perfecit omne opus regis Salomonis in

* h. domûs.

* h. Hirom.

B * templo Domini. Columnas duas, & funiculos capitellorum super capitella columnarum duos: & retiacula duo, ut operirent duos funiculos, * qui erant super capita columnarum. Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis: duos versus malogranatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum. Et bases decem, & luteres decem super bases. Et mare unum, & boves duodecim subter mare. Et lebetes, & scutras, & hamulas, * omnia vasa, quæ fe-

* h. in domo.

* h. duos funiculos capitellorum.

C cit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant. In campestri * regione] Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Soccoth & Sarthan. Et posuit Salomon omnia vasa: propter multitudinem autem nimiam non erat pondus æris. Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini: altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream: & candelabra [b] aurea, quinque ad dexteram, & quinque ad sinistram, contra oraculum, ex auro puro: & quasi lilii flores, & lucernas

* h. omnia hæc vasa.

* h. Non habet.

XVIII. T.

b

D desuper aureas: & forcipes * aureos,] & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula, de auro purissimo: & cardines ostiorum domus interioris Sancti sanctorum, & ostiorum domus templi, ex auro erant. Et perfecit omne opus quod faciebat rex Salomon in domo Domini, & intulit quæ sanctificaverat David pater suus, argentum & aurum, & vasa, reposuitque in thesauris domus Domini.

* h. Non habet.

Cap. 8

* Tunc congregati sunt omnes majores natu Israel cum principibus tribuum, & duces familiarum

E filiorum Israel, ad regem Salomonem in Jerusalem: ut deferrent arcam fœderis Domini, de civitate David, id est, de Sion. Conveniqtue ad regem Salomonem universus Israel in mense Ethanim, in solemni die, ipse est mensis septimus. Veneruntque cuncti senes ex Israel, & tulerunt sacerdotes arcam, & portaverunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarii, quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Levitæ. Rex autem Salomon, & omnis multitudo Israel, quæ con-

* h. Tunc congregavit Salomon majores natu Israel, omnes principes tribuũ, duces familiarum filiorum Israel in Jerusalem, ut deferrent.

XX. T.

F venerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, & immolabant oves & boves absque æstimatione & numero. Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, in oraculum * templi, in Sanctum sanctorum, subter alas cherubim. Siquidem cherubim expandebant alas super locum arcæ, & protegebant arcam & vectes ejus desuper. Quumque eminerent vectes, & apparerent summitates eorum foris Sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinsecus, qui & fuerunt ibi usque in præsen-

* h. domûs.

G tem diem. In arca autem [c] non est aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moses in Horeb,

c

a *Vocavit eam nomine Jachin, id est, firmitas ...... & vocavit nomen ejus Booz, id est, in robore.* Ita legunt intra textum MSS. duo codices, Regius & Corb. num. 13. quod ob oculos lectoris ponere voluimus, ut exploratum habeat multa hujusmodi scholia marginalia in contextum sacrum fuisse translata librariorum aut emendatorum incogitantia & errore.

b Hebræus non habet verbum illud *aurea*; propterea erasum est ab emendatore Canonis, qui in eodem versiculo mutat etiam, *ex auro puro*, cum, *ex auro primo*. Sed purum & primum in metallis eumdem sensum habent apud Hebræos.

c Ita Canon Heb. verit. cum Colbertino Aniciensi codice, & Corbeiensi nostro num. 13. Regius & San-Germanensis 3. legunt ut in nostra Vulgata, *non erat*.

Digitized by Google

quando pepigit fœdus Dominus cum filiis Iſrael, A quum egrederentur de terra Ægypti.

XXI. T. Factum eſt autem, quum exiſſent ſacerdotes de Sanctuario, *nebula implevit domum Domini, & non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter *nebulam: impleverat enim gloria Domini domum Domini.

* h. nubes.
* h. nubem.

Tunc ait Salomon: Dominus dixit ut habitaret in nebula. Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum, firmiſſimum ſolium tuum in ſempiternum. Convertitque rex faciem ſuam, & benedixit omni eccleſiæ Iſrael: omnis enim eccleſia Iſrael ſtabat. Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui lo- B quutus eſt ore ſuo ad David patrem meum, & in a *manibus ejus perfecit, dicens: A die qua eduxi populum meum Iſrael de Ægypto, non elegi civitatem de univerſis tribubus Iſrael, ut ædificaretur domus, & eſſet nomen meum ibi: ſed elegi David ut eſſet ſuper populum meum Iſrael. Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Iſrael: & ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitaſti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene feciſti, hoc ipſum mente tractans. Ve- C rumtamen tu non ædificabis mihi domum, ſed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipſe ædificabit domum nomini meo. Confirmavit Dominus ſermonem ſuum, quem loquutus eſt: ſtetique pro David patre meo, & ſedi ſuper thronum Iſrael, ſicut loquutus eſt Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Iſrael. Et conſtitui ibi locum arcæ, in qua fœdus eſt Domini, quod percuſſit cum patribus noſtris, quando *egreſſi ſunt de terra Ægypti. Stetit autem Salomon ante altare Domini in *conſpe- D ctu eccleſiæ Iſrael, & expandit manus ſuas in cœlum, & ait: Domine Deus Iſrael, non eſt ſimilis tui Deus in cœlo deſuper, & ſuper terram deorſum: qui cuſtodis pactum & miſericordiam ſervis tuis, qui ambulant coram te in toto corde ſuo. Qui cuſtodiſti ſervo tuo David patri meo quæ loquutus es ei: *ore loquutus es, & manibus perfeciſti, ut hæc dies probat. Nunc igitur Domine Deus Iſrael, conſerva famulo tuo David patri meo quæ loquutus es ei, dicens: Non auferetur de te vir coram me, qui ſedeat E ſuper thronum Iſrael: ita tamen ſi cuſtodierint filii tui viam ſuam, ut ambulent coram me ſicut ambulaſti in conſpectu meo. Et nunc Domine Deus Iſrael firmentur verba tua, quæ loquutus es ſervo tuo David patri meo. Ergone putandum eſt quod vere Deus habitet ſuper terram?

* h. quando eduxit eos.
* h. coram omni eccleſia.
* h. Ore tuo loquutus es, & manu feciſti; ſicut dies hæc.

XXII. T. *Si enim cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt, quanto magis domus hæc, quam ædificavi? Sed reſpice ad orationem ſervi tui, & ad preces ejus, Domine Deus meus: audi hymnum & orationem, quam ſervus tuus orat F coram te hodie: ut ſint oculi tui aperti ſuper domum hanc nocte & die: *ſuper domum, de qua dixiſti: Erit nomen meum ibi: ut exaudias orationem, quam orat ad te ſervus tuus in loco iſto. Ut exaudias deprecationem ſervi tui & populi tui Iſrael, quodquumque oraverint in loco iſto? & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo, & quum exaudieris, propitius eris. Si peccaverit homo in proximum ſuum, & habuerit aliquod juramentum, quo teneatur aſtrictus; & venerit propter juramentum coram altari tuo in G domum *tuam, tu exaudies in cœlo: & facies, & judicabis ſervos tuos, condemnans impium, & reddens viam ſuam ſuper caput ejus, juſtificanſque juſtum, & retribuens ei ſecundum juſtitiam ſuam. Si fugerit populus tuus Iſrael *inimicos ſuos (quia pec-

* h. Ecce cœlum.
* h. Super locum de quo dixiſti, erit nomen meum ibi ad audiendam orationem.
* h. hanc.
* h. inimicum ſuum.

a Canon emendatus, *& in manu ſua.*

caturus eſt tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo, *venerint, &] oraverint, & deprecati te fuerint in domo hac; exaudi in cœlo, & dimitte peccatum populi tui Iſrael, & reduces eos in terram, quam dediſti patribus eorum. Si clauſum fuerit cœlum, & non pluerit propter peccata eorum, & orantes in loco iſto, *pœnitentiam egerint nomini tuo, & à peccatis ſuis converſi fuerint propter afflictionem ſuam: exaudi eos in cœlo, & dimitte peccata ſervorum tuorum, & populi tui Iſrael: & oſtende eis viam bonam per quam ambulent, & da B pluviam ſuper terram tuam, quam dediſti populo tuo in poſſeſſionem. Fames ſi oborta fuerit in terra, aut peſtilentia, aut corruptus aër, aut ærugo, locuſta, rubigo, & afflixerit eum inimicus ejus portas obſidens, omnis plaga, univerſa infirmitas, *cuncta devotatio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Iſrael: ſi quis cognoverit plagam cordis ſui, & expanderit manus ſuas in domo hac, tu exaudies in cœlo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies ut des unicuique ſecundum C omnes vias ſuas, ſicut videris cor ejus (quia tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum) ut timeant te cunctis diebus, quibus vivunt ſuper faciem terræ, quam dediſti patribus noſtris. Inſuper & alienigena, qui non eſt de populo tuo Iſrael, quum venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, & brachium tuum extentum, *ubique) quum venerit ergo, & oraverit *in loco hoc, tu exaudies in cœlo in firmamento habitaculi tui, & facies omnia D pro quibus invocaverit te alienigena: ut diſcant univerſi populi terrarum nomen tuum timere, ſicut populus tuus Iſrael, & probent quia nomen tuum invocatum eſt ſuper domum hanc, quam ædificavi. Si egreſſus fuerit populus tuus ad bellum contra *inimicos ſuos, per viam, quoquumque miſeris eos, orabunt te contra viam civitatis, quam elegiſti, & contra domum, quam ædificavi nomini tuo, & exaudies in cœlo ʰ orationem eorum, & precem eorum, & facies judicium eorum.

* h. Non habet.
* h. & confitentes nomini tuo.
* h. cunctâ oratione & deprecatione quæ fuerit omni homini de populo tuo Iſrael quũ cognoverint plagã.
* h. Non habet.
* h. in domo hac.
* h. inimicum ſuum.
h

Quod ſi peccaverint tibi E (non eſt enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis ſuis, & captivi ducti fuerint in terram *inimicorum longe vel prope, & egerint pœnitentiam in corde ſuo in *loco captivitatis, & converſi deprecati te fuerint in captivitate ſua, dicentes: Peccavimus, inique egimus, impie geſſimus: & reverſi fuerint ad te in univerſo corde ſuo, & in tota anima ſua in terra inimicorum ſuorum, ad quam captivi ducti ſunt: & oraverint te contra viam terræ ſuæ, quam dediſti patribus eorum, & civitatis quam F elegiſti, & *templi quod ædificavi nomini tuo: exaudies in cœlo, in firmamento ſolii tui, orationes eorum, & preces eorum, & facies judicium eorum: & propitiaberis populo tuo qui peccavit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum, quibus prævaricati ſunt in te: & dabis miſericordiam coram te eis qui eos captivos habuerint, ut miſereantur eis. Populus enim tuus eſt, & hereditas tua, quos eduxiſti de *terra Ægypti, de medio fornacis ferreæ. Ut ſint oculi tui aperti ad deprecationem ſervi tui, & populi tui Iſ- G rael, & exaudias eos in univerſis pro quibus invocaverint te. Tu enim ſeparaſti eos tibi in hereditatem de univerſis populis terræ, ſicut loquutus es per *Moſen ſervum tuum, quando eduxiſti patres noſtros de Ægypto, Domine Deus.

XXIII. T.
* h. inimici
* h. in terra captivãtium eos.
* h. domus
* h. de Ægypto.
* h. per manum Moyſi ſervi tui.

XXIIII. T. Factum eſt autem, quum compleſſet Salomon orans Dominum

omnem

Digitized by Google

omnem orationem & deprecationem hanc, surrexit A de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat ad cœlum. Stetit ergo, & benedixit omni ecclesiæ Israel voce magna, dicens: Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israel, juxta omnia quæ loquutus est: non cecidit ne unus quidem sermo, ex omnibus bonis quæ loquutus est per * Mosen servum suum.

(* h. per manum Moysi servi sui.)

Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, neque projiciens. Sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus B in universis viis ejus, & custodiamus mandata ejus, & ceremonias ejus, & judicia quæquumque mandavit patribus nostris. Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat judicium servo suo, & populo suo Israel per singulos dies: & sciant omnes populi terræ, quia Dominus ipse est Deus, & non est ultra absque eo. Sit quoque cor * nostrum perfectum cum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis ejus, & custodiamus man- C data ejus, sicut & hodie.

(* h. Sit quoque cor vestrum perfectū cum Domino Deo nostro, ad ambulandum in decretis ejus, & custodiendum.)

XXV. T. Igitur rex, & omnis Israel cum eo, immolabant victimas coram Domino. Mactavitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino, boum viginti duo millia; ovium, centum viginti millia: & dedicaverunt * templum Domini rex & filii Israel.

(* h. domum)

In die illa sanctificavit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini: fecit quippe ibi holocaustum, & sacrificium, & adipem pacificorum: quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat D holocaustum, & sacrificium, & adipem pacificorum. Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad Rivum Ægypti, coram Domino Deo nostro, septem diebus, & septem diebus, id est, quatuordecim diebus.

XXXVI. T. Et in die octava dimisit populum: qui benedicentes regi, profecti sunt in tabernacula sua lætantes, & alacri corde super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus David servo suo, & Israel populo suo. E

Cap. 9.

Factum est autem quum perfecisset Salomon ædificium domus Domini, & * ædificium regis, & omne quod optaverat & voluerat facere, apparuit Dominus ei secundo, sicut apparuerat ei in Gabaon.

(* h & domum regis.)

Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me: sanctificavi domum hanc, quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pa- F ter tuus, in simplicitate cordis, & in æquitate; & feceris omnia, quæ præcepi tibi, & legitima mea & judicia mea servaveris, * ponam thronum regni tui super Israel in sempiternum, sicut loquutus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israel.

(* h. firmabo.)

Si autem aversione aversi fueritis vos & filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & ceremonias quas proposui vobis, sed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraveritis eos: auferam Israel de superficie terræ, A quam dedi eis: & * templum, quod sanctificavi nomini meo, projiciam à conspectu meo.

(* h. domum)

XXVII. T. Eritque Israel in proverbium, & in fabulam cunctis populis. Et domus hæc erit in exemplum: omnis qui transierit per eam, stupebit, & sibilabit, & dicet: Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic? Et respondebunt: Quia dereliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Ægypti, & sequuti sunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt: idcirco induxit Dominus super eos B omne malum hoc. Expletis autem annis viginti postquam ædificaverat Salomon duas domos, id est, domum Domini, & domum regis, (Hiram rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum juxta omne quod opus habuerat) tunc dedit rex Salomon Hiram viginti oppida in terra Galileæ. Egressusque est Hiram de Tyro, ut videret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, & ait: Hæccine sunt civitates, quas dedisti mihi, frater *? Et appellavit eas terram Chabul, usque in C diem hanc.

(* h. frater meus?)

Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri. Hæc est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini & domum suam, & Mello, & murum Jerusalem, & [a] Eser, & Mageddo, & Gazer. Pharao rex Ægypti ascendit, & cepit Gazer, succenditque eam igni: & Chananæum, qui habitabat in civitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ suæ uxori Salomonis. Ædificavit ergo Salomon Gazer, & Beth-Oron inferiorem, & Baalath, & * [b] Pal- D miram in terra solitudinis.

(* h. [b] Tadmor.)

Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, * & erant absque muro, munivit,] & civitates curruum & civitates equitum, & quodquumque ei placuit ut ædificaret in Jerusalem, & in Libano, & in omni terra potestatis suæ.

(* h. Non habet.)

XXVIII. T. Universum populum, qui remanserat de Amorræis, & Hethæis, & Pherezæis, & Evæis, & Jebusæis, qui non sunt de filiis Israel: horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filii Israel exterminare: fecit tributarios Salomon, usque in diem E hanc. De filiis autem Israel non constituit Salomon servire quemquam, sed erant bellatores viri, & ministri ejus, & principes, & duces, & præfecti curruum & * equorum.

(* h. equitum.)

Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, & statutis operibus imperabant. Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam ædificaverat ei: tunc ædificavit Mello. Offerebat quoque rex Salomon tribus vicibus per annos sin- F gulos holocausta, & pacificas victimas, super altare quod ædificaverat Domino, & adolebat thymiama coram Domino: * perfectumque est templum.

(* h. perfectaque est domus.)

XXVIIII. T. Classem quoque fecit rex Salomon in Asion-Gaber, quæ est juxta * Ailam in littore maris Rubri, in terra Idumææ.

(* h. Eloth.)

Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos & gnaros maris, cum servis Salomonis. Qui quum venissent in Ophir, sumtum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

XXX. T. Cap. 10.

Sed & regina Saba, audita fama Salomonis in

---

a Hoc modo legunt MSS. veteres: ita quoque habebatur in Canone Hebraicæ veritatis ante emendationem ejus. Nunc in eo scriptum reperitur *Asor* juxta punctationem Hebræi contextus; non tamen secundum sonum hodiernum litteræ ח, quæ duplicem habet aspirationem, & vocatur *Hheth* aut *Cheth*, חצר; unde *Hhatsor*, sive *Chasor*.

b Excidit è medio hujus vocis littera ד, *Daleth*: si tamen fidem adhibeamus exemplaribus Massoretharum hodiernis, ubi spatium, quod occuparet Daleth littera, in editis vacuum relinquitur, cum nota marginali *Ceri*, ut doceat legendum esse תדמור, *Thadmor*. Manuscripti libri vetusti quotquot inspeximus, legunt intra textum תמר, *Thamor*: sed *Ceri* ad marginem exhibent Regius & Oratorianus supra laudati. Pelissonæus noster nihil habet præter puram lectionem תמר, *Thamor*. Ita scriptum erat in Hebræo exemplari sancti Hieronymi, quod manifestissime probat verbum *Palmiram* in sacro contextu: *Thamar* enim *Palmiram*, sive *Palmam* significat. At scholiastes Canonis legebat in Hebræorum codicibus תדמר, *Thadmor* vel *Tadmor* juxta adnotationem ejusdem appositam in margine.

Digitized by Google

nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus. A
Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu, & divitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, & loquuta est ei universa quæ habebat
*h. Et nuntiavit ei. in corde suo. Et * docuit eam Salomon omnia verba quæ proposuerat: non fuit sermo, qui regem posset latêre, ut non responderet ei. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum quam
*h. cibum. ædificaverat, & * cibos mensæ ejus, & habitacula servorum, & ordinem ministrantium, vestesque eorum, B
& pincernas, & holocausta quæ offerebat in domo Domini: non habebat ultra spiritum. Dixitque ad regem: Verus est sermo, quem audivi in terra mea, super sermonibus tuis, & super sapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probavi quod media pars mihi nuntiata non fuerit: major est sapientia & opera tua, quam rumor quem audivi. Beati viri tui, & beati servi tui hi qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, C
cui placuisti, & posuit te super thronum Israel, eo quod dilexerit Dominus Israel in sempiternum, & constituit te regem, ut faceres judicium & justitiam. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas: non sunt allata ultra aromata tam multa, quam ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni. (Sed & classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretiosas. Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & D
domus regiæ, & citharas lyrasque cantoribus: non sunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque visa usque in præsentem diem.) Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit & petivit ab eo: exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio. Quæ reversa est, & abiit in terram suam cum servis
XXXI. T. suis. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri: excepto eo, quod afferebant viri qui super vectigalia erant, & negotiatores, uni- E
versique scruta vendentes, & omnes reges Arabiæ,
XXXII. T. ducesque terræ. Fecit quoque rex Salomon du-
*h. ducentas hastas. centa * scuta de auro puro, sexcentos * siclos auri de-
*h. sexcentos aureos. dit in laminas scuti unius. Et trecentas * peltas ex
*h. trecenta scuta. auro probato: * trecentæ " minæ auri unam peltam
*h. tres mnæ. vestiebant: posuitque ea rex in domo saltus Libani. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore gran-
*h. auro obrizo. dem: & vestivit eum * auro fulvo nimis, qui habebat sex gradus: & summitas throni rotunda erat in
*h Non habet. parte posteriori: & * duæ] manus hinc atque inde F
tenentes sedile: & * duo leones stabant juxta manus
*h. Non habet. * singulas.] Et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde: non est factum tale opus in universis regnis. Sed & omnia vasa, de quibus po-
*h. vasa. tabat rex Salomon, erant aurea: & universa * supellex domus saltus Libani de auro purissimo: non erat argentum, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis. Quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephan- G
torum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terræ, divitiis, & sapientia. Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat

Deus in corde ejus. Et singuli deferebant ei munera, vasa aurea & argentea, vestes & arma bellica, aromata quoque, & equos & mulos, per annos singulos. Congregavitque Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & disposuit eos per civitates
* munitas, & cum rege in Jerusalem. Fecitque ut *h. per civitates quadrigarum.
tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem, quasi sycomoros quæ nascuntur in campestribus. Et educebantur equi Salomoni de Ægypto, & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & statuto pretio perducebant. Egrediebatur autem quadriga
ex Ægypto sexcentis * siclis argenti, & equus cen- *h. sexcentis argenteis.
tum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hetthæorum & Syriæ equos venumdabant.
Rex autem Salomon adamavit mulieres alienige- XXXIII. T. Cap. 11.
nas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hetthæas: de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim avertent corda vestra ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon * ardentissimo] amore. *h. Non habet.
Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, & *h. mulieres ejus cor ejus.
concubinæ trecentæ: & averterunt mulieres * cor ejus. Quumque jam esset senex, depravatum est per *h sed sequebatur.
mulieres cor ejus, ut sequeretur deos alienos: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut *h Asthoreth deum Sidoniorũ.
cor David patris ejus. Sed * colebat Salomon * Asthathen deam Sidoniorum, [a] & * Moloch idolum *h. Hic Melchom, Et, abominationem Ammonitarum.
Ammonitarum. * Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David pater ejus. Tunc ædificavit Salomon * fanum, Chamos idolo Moab, in *h. Fecitque Salomon malũ in oculis Domini.
monte qui est contra Jerusalem, & Moloch * idolo *h. Excelsum Chamos idolo Moab.
filiorum Ammon. Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant diis suis. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quod aversa esset * mens ejus à Do- *h. Contaminationi.
mino Deo Israel, quia apparuerat ei secundo, & *h. cor ejus.
præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, & non custodivit quæ mandavit ei Dominus. Dixit itaque Dominus Salomoni: quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea quæ mandavi tibi, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud servo tuo. Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum: de manu filii tui scindam illud, nec totum regnum
* auferam, sed tribum unam dabo filio tuo, propter *h. scindam.
David servum meum, & Jerusalem quam elegi.
Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni, XXXIIII. T.
Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom. Quum enim esset David in Idumæa, & ascendisset Joab princeps militiæ ad sepeliendos eos qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumæa (sex enim mensibus ibi moratus est Joab, & omnis Israel, donec interimeret omne masculinum in Idumæa) fugit Adad ipse, & viri Idumæi de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Ægyptum: erat autem Adad puer parvulus. Quumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, & introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti: qui dedit ei domum, & * cibos *h. & panem.
constituit, & terram delegavit. Et invenit Adad gra-

[a] Addunt hoc loco nonnulli manuscripti codices, *& Chamos deum Moabitarum*; quæ verba non leguntur in Hebræis voluminibus, sed tantum apud LXX. quos sequuntur Syrus & Arabs. Huc translata videntur è versu 33. sequenti. Confer utrumque locum; sed perturbatum ordinem versiculorum hujus capituli in Septuaginta ne sequaris.

" Omisimus hîc explicationem variantis lectionis, *tres mnæ*, &, *trecenta minæ*. Sed hæc alibi suplebuntur.

Digitized by Google

tiam coram Pharaone valde, in tantum ut daret ei A
uxorem, sororem uxoris suæ germanam Thaphnes
reginæ. Genuitque ei soror Thaphnes Genubath
filium, & nutrivit eum Thaphnes in domo Pha-
raonis: eratque Genubath habitans apud Pharao-
nem cum filiis ejus. Quumque audisset Adad in
Ægypto, dormisse David cum patribus suis, &
mortuum esse Joab principem militiæ, dixit Pharao-
* h. Mitte me, & vadam. ni: * Dimitte me, ut vadam in terram meam. Di-
xitque ei Pharao: Qua enim re apud me indiges:
* h. ut mittas me. ut quæras ire ad terram tuam? At ille respondit: B
XXXV. T. Nulla: sed obsecro te ut * dimittas me. Susci-
tavit quoque ei Deus adversarium Razon filium
Eliada, qui fugerat Adadezer regem Soba domi-
num suum: & congregavit contra eum viros, &
factus est princeps latronum quum interficeret eos
David: abieruntque Damascum, & habitaverunt
ibi, & constituerunt eum regem in Damasco, erat-
que adversarius Israel cunctis diebus Salomonis: &
hoc est malum Adad, & odium contra Israel, re-
XXXVI. T. gnavitque in Syria. Jeroboam quoque filius C
Nabat, Ephrathæus, de Sareda, cujus mater erat
nomine Sarva, mulier vidua, servus Salomonis, le-
vavit manum contra regem. Et hæc causa rebel-
lionis adversus eum, quia Salomon ædificavit Mel-
lo, & coæquavit voraginem civitatis David patris
sui. Erat autem Joroboam vir fortis & potens: vi-
densque Salomon adolescentem bonæ indolis & in-
dustrium, constituerat eum præfectum super tribu-
XXXVII. T. ta universæ domus Joseph. Factum est igitur
in tempore illo, ut Jeroboam egrederetur de Jeru- D
salem, & inveniret eum Ahias Silonites propheta
in via opertus pallio novo: erant autem duo tan-
* h. Non habet. tum in agro. Apprehendensque Ahia pallium * suum]
novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim par-
tes. Et ait ad Jeroboam: Tolle tibi decem scissuras:
hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego
scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi
decem tribus. Porro una tribus remanebit ei, pro-
pter servum meum David, & Jerusalem civitatem,
quam elegi ex omnibus tribubus Israel: eo quod E
* h. Astoreth. dereliquerit me, & adoraverit * Astharthen deam
Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Melchom
deum filiorum Ammon: & non ambulaverit in viis
meis, ut faceret justitiam coram me, & præcepta
mea, & judicia sicut David pater ejus. Nec aufe-
ram omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam
eum cunctis diebus vitæ suæ, propter David servum
meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea &
præcepta mea. Auferam autem regnum de manu
filii ejus, & dabo tibi decem tribus: filio autem ejus F
dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David
servo meo cunctis diebus coram me in Jerusalem
civitate, quam elegi ut esset nomen meum ibi. Te
autem assumam, & regnabis super omnia quæ de-
siderat anima mea, erisque rex super Israel. Si
igitur audieris omnia, quæ præcepero tibi, & am-
bulaveris in viis meis, & feceris quod rectum est
* h. in oculis meis. * coram me, custodiens mandata mea & præcepta

A mea, sicut fecit David servus meus: ero tecum, &
ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi
David, & tradam tibi Israel: & affligam semen
David super hoc, verumtamen non cunctis diebus.
Voluit ergo Salomon interficere Jeroboam: qui sur-
rexit, & aufugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægy-
pti, & fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis.
Reliquum autem verborum Salomonis, & omnia
quæ fecit, & sapientia ejus: ecce universa scripta
sunt in libro verborum Salomonis. Dies au- XXXVIII. T.
B tem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super
omnem Israel, [a] quadraginta anni sunt. Dormivit- a
que Salomon cum patribus suis, & sepultus est in
civitate David patris sui, regnavitque * Roboam fi- * h. Rehabam.
lius ejus pro eo.

Venit autem Roboam in Sichem: illuc enim XXXVIIII. T.
congregatus erat omnis Israel ad constituendum Cap. 12.
eum regem. At Jeroboam filius Nabat, quum ad-
huc esset in Ægypto profugus à facie regis Salo-
monis, audita morte ejus, reversus est de Ægypto.
C Miseruntque & vocaverunt eum: venit ergo Jero-
boam, & omnis multitudo Israel, & loquuti sunt
ad Roboam, dicentes: Pater tuus durissimum ju-
gum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue pau-
lulum de * imperio patris tui durissimo, & de jugo * h. de servitute.
gravissimo quod imposuit nobis, & serviemus tibi.
Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, & reverti-
mini ad me. Quumque abiisset populus, iniit XL. T.
consilium rex Roboam cum senibus, qui assistebant
coram Salomone patre ejus dum adhuc viveret, &
D ait: Quod mihi datis consilium, ut respondeam po-
pulo huic? Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris po-
pulo huic, & servieris, & petitioni eorum cesse-
ris, loquutusque fueris ad eos verba lenia, erunt
tibi servi cunctis diebus. Qui dereliquit consilium
senum, quod dederant ei: Et adhibuit * ado- XLI. T.
lescentes, qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant * h. parvulos.
illi, dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium,
ut respondeam populo huic, qui dixerunt mihi: Le-
vius fac jugum quod imposuit pater tuus super nos?
E Et dixerunt ei * juvenes qui nutriti fuerant cum * h. parvuli
eo: Sic loquere populo huic qui loquuti sunt ad
te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum,
tu releva nos. Sic loqueris ad eos: Minimus digi-
tus meus grossior est * dorso patris mei. Et nunc * h. lumbis.
pater meus posuit super vos jugum grave, ego au-
tem addam super jugum vestrum: pater meus cæ-
cîdit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpio-
nibus. Venit ergo Jeroboam, & omnis populus ad
Roboam die tertia, sicut loquutus fuerat rex, di-
F cens: Revertimini ad me die tertia. Responditque
rex populo dura, derelicto consilio seniorum: quod
dederant ei, & loquutus est eis secundum consi-
lium * juvenum, dicens: Pater meus aggravavit ju- * h. parvulorum.
gum vestrum: ego autem addam jugo vestro: pa-
ter meus cæcîdit vos flagellis, ego autem cædam
vos scorpionibus. Et non acquievit rex populo: quo-
niam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret
verbum suum, quod loquutus fuerat in manu Ahiæ

Cave lector opinionem cujusdam nuperi Chronologi in annis regni Salomonis. Huic enim scriptori non sufficit suggillasse egregium eruditionis monumentum S. Hieronymi, Epistolam scilicet ad Vitalem Episcopum, de Salomone & Achaz: nisi contra expressos ac manifestissimos omnium Scripturarum textus, Græcorumque contra & Latinorum Patrum unanimem consensum solus insurgeret, docens Salomonem non annis tantum quadraginta, sed totis octoginta imperium tenuisse. Quodque magis mirandum est, unum se ac solum esse profitetur, qui hanc sententiam sit amplexatus, fretus Josephi Judæi auctoritate unica, quem hallucinatum tamen dicit in annis Regum Tyri & Israel Quid plura? Isaacum Vossium hac in difficultate hærentem arguit assiduus ejusdem Vossii assertor; ut sic tandem plus magistro suo aliquid possit in ambiguitatibus & ænigmatibus Scripturæ sacræ dissolvendis. Sed adhæreat, ut sibi visum fuerit, Josepho atque Vossio suo: nobis vero liceat adhæsisse Scriptoribus Hagiographis, unanimi sanctorum Patrum sententiæ, maximoque divinarum Scripturarum interpreti Hieronymo, quem adeo sibi inconstantem putat supradictus Chronologus; ut asserat Hieronymum in Traditionibus Hebraïcis in secundum Paralipomenon, indigitasse quadraginta annos Salomonis, quos regnavit antequam prævaricatus esset, & alios quadraginta in quibus regnum tenuit postquam reliquisset Dominum. Verum tantum aberrat à vero sensu, quantum sæculis distat Auctor Quæstionum Hæbraïcarum in Paralipomena, à vero Hieronymo, qui quarto sæculo floruit in Ecclesia Dei; quum supradictus scriptor ætatem degeret tempore Rabani Mauri. Vide supra Prolegomenon tertium.

Digitized by Google

XLII. T. Silonitæ, ad Jeroboam filium Nabat. * Videns A
* h. Videns itaq; omnis Israel. itaque populus quod noluisset eos audire rex, re-
spondit ei, dicens: Quæ nobis pars in David? vel
quæ hæreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua
Israel: nunc vide domum tuam David. Et abiit Is-
rael in tabernacula sua. Super filios autem Israel,
* h. Non habet. * quiquumque] habitabant in civitatibus Juda, re-
gnavit Roboam. Misit igitur rex Roboam Aduram,
qui erat super tributa: & lapidavit eum omnis Is-
* h. a invitus. rael, & mortuus est. Porro rex Roboam * a festi-
nus ascendit currum, & fugit in Jerusalem: reces- B
sitque Israel à domo David, usque in præsentem
XLIII. T. diem. Factum est autem quum audisset omnis
Israel, quod reversus esset Jeroboam, miserunt, &
vocaverunt eum congregato cœtu, & constituerunt
eum regem super omnem Israel, nec sequutus est
quisquam domum David præter tribum Juda so-
XLIIII. T. lam. Venit autem Roboam in Jerusalem, &
congregavit universam domum Juda, & tribum
* h. Non habet. Benjamin, centum octoginta millia electorum * vi-
rorum] bellatorum, ut pugnarent contra domum C
Israel, & reducerent regnum Roboam filio Salomo-
XLV. T. nis. Factus est autem sermo Dei ad Semeiam
virum Dei, dicens: Loquere ad Roboam filium Sa-
lomonis regem Juda, & ad omnem domum Juda,
& Benjamin, & reliquos de populo, dicens: Hæc
dicit Dominus: Non ascendetis, nec bellabitis con-
tra fratres vestros filios Israel: revertatur vir in do-
mum suam, à me enim factum est verbum hoc. Au-
dierunt sermonem Domini, & reversi sunt de iti-
* h. secundum verbũ Domini. nere, * sicut eis præceperat Dominus. Ædificavit au- D
tem Jeroboam Sichem in monte Ephraim, & habi-
tavit ibi: & egressus inde ædificavit Phanuel.
XLVI. T. Dixitque Jeroboam in corde suo: Nunc revertetur
regnum ad domum David, si ascenderit populus iste
ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem: &
convertetur cor populi hujus ad dominum suum
Roboam regem Juda, interficientque me, & rever-
tentur ad eum. Et excogitato consilio fecit duos vi-
tulos aureos, & dixit eis: nolite ultra ascendere in
Jerusalem: Ecce dii tui Israel, qui eduxerunt te de E
terra Ægypti. Posuitque unum in Beth-El, & al-
terum in Dan: Et factum est verbum hoc in pec-
catum: ibat enim populus ad adorandum vitulum
XLVII. T. usque in Dan. Et fecit fana in excelsis, & sacer-
dotes de extremis populi, qui non erant de filiis
Levi. Constituitque diem solennem in mense octa-
vo, quintadecima die mensis, in similitudinem solen-
nitatis, quæ celebrabatur in Juda. Et ascendens al-
tare, similiter fecit in Beth-El, ut immolaret vitu-
lis, quos fabricatus erat: constituitque in Beth-El F
sacerdotes excelsorum, quæ fecerat. Et ascendit su-
per altare quod exstruxerat in Beth-El, quintade-
cima die mensis octavi, quem finxerat de corde suo:
& fecit solennitatem filiis Israel, & ascendit super
altare, ut adoleret incensum.
XLVIII. T. *Cap. 13.* Et ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domi-
ni in Beth-El, Jeroboam stante super altare, & thus
jaciente. Et exclamavit contra altare in sermone Do-
mini, & ait: Altare, altare, hæc dicit Dominus:
Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, G
& immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui
nunc in te thura succendunt, & ossa hominum in-
cendet super te. Deditque in die illa signum, di-
cens: Hoc erit signum quod loquutus est Dominus:
Ecce altare scindetur, & effundetur cinis qui in eo
est. Quumque audisset rex sermonem hominis Dei,
quem inclamaverat contra altare in Beth-El, ex-
tendit manum suam de altari, dicens: Apprehen-
dite eum. Et exaruit manus ejus, quam exten- XLVIIII. T.
derat contra eum: nec valuit retrahere eam ad se.
Altare quoque scissum est, & effusus est cinis de al-
tari, juxta signum quod * prædixerat vir Dei in ser- * h. *quod dederat*
mone Domini. Et ait rex ad virum Dei: Depreca-
re faciem Domini Dei tui, & ora pro me, ut resti-
tuatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem
Domini, & reversa est manus regis ad eum, & fa-
cta est sicut prius fuerat. Loquutus est autem L. T.
rex ad virum Dei: Veni mecum domum ut pran-
deas, & dabo tibi munera. Responditque vir Dei
ad regem: Si dederis mihi mediam partem domus
tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, ne-
que bibam aquam in loco isto: sic enim mandatum
est mihi in sermone Domini præcipientis: Non co-
medes panem, neque bibes aquam: nec reverteris
per viam qua venisti. Abiit ergo per aliam viam,
& non est reversus per iter, quo venerat in Beth-
El. Prophetes autem quidam senex habitabat LI. T.
in Beth-el, ad quem venit filius suus, & narravit
ei omnia opera, quæ fecerat vir Dei in illa die in
Beth-El: & verba quæ loquutus fuerat ad regem.
Et narraverunt patri suo, & dixit eis pater eorum:
Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui viam,
per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda. Et
ait filiis suis: Sternite mihi asinum. Qui quum stra-
vissent, ascendit, & abiit post virum Dei, & in-
venit eum sedentem subtus terebinthum: & ait illi:
Tune es vir Dei qui venisti de Juda? Respondit:
Ego sum. Dixit ad eum: Veni mecum domum, ut
comedas panem. Qui ait: Non possum reverti, ne-
que venire tecum, nec comedam panem, nec bi-
bam aquam in loco isto: quia loquutus est * Domi- * h. Non habet.
nus] ad me in sermone Domini, dicens: Non co-
medes panem, & neque bibes aquam ibi, nec re-
verteris per viam qua ieris. Qui ait illi: Et ego pro-
pheta sum similis tui: & angelus loquutus est mihi
in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in
domum tuam, & comedat panem, & bibat aquam.
Fefellit eum, & reduxit secum: comedit ergo pa-
nem in domo ejus, & bibit aquam. Quumque LII. T.
sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad
prophetam, qui reduxerat eum. Et exclamavit ad
virum Dei, qui venerat de Juda, dicens: Hæc dicit
Dominus: Quia inobediens fuisti ori Domini, & non
custodisti mandatum quod præcepit tibi Dominus
Deus tuus, & reversus es, & comedisti panem, &
bibisti aquam, in loco in quo præcepit tibi ne come-
deres panem, neque biberes aquam, non inferetur
cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum. Quum-
que comedisset & bibisset, stravit asinum suum pro-
phetæ, quem reduxerat. Qui quum abiisset, in- LIII. T.
venit eum leo in via, & occidit, & erat cadaver ejus
projectum in itinere: asinus autem stabat juxta il-
lum, & leo stabat juxta cadaver. Et ecce, viri trans-
euntes viderunt cadaver projectum in via, & leo-
nem stantem juxta cadaver. Et venerunt & divulga-
verunt in civitate, in qua prophetes senex ille ha-
bitabat. Quod quum audisset propheta ille, qui re-
duxerat eum de via, ait: Vir Dei est, qui inobediens
fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni, &
confregit eum, & occidit juxta verbum Domini,
quod loquutus est ei. Dixitque ad filios suos: Ster-
nite mihi asinum. Qui quum stravissent, & ille abiis-
set, invenit cadaver ejus projectum in via, & asinum

a Nihil amplius è tali scholio pene obsoleto elicere nobis licuit: | | quare non multum hic adhæremus conjecturæ nostræ vel lectioni.

Digitized by Google

& leonem stantes juxta cadaver: non comedit leo de A
cadavere, nec læsit asinum. Tulit ergo prophetes ca-
daver viri Dei, & posuit illud super asinum, & re-
versus intulit in civitatem prophetes senex ut plan-
geret eum. Et posuit cadaver ejus in sepulcro suo:
* h. Heu frater mi. & planxerunt eum: Heu * heu frater. Quumque
* h. sepelissent * planxissent eum, dixit ad filios suos: Quum mor-
tuus fuero, sepelite me in sepulcro, in quo vir Dei
sepultus est: juxta ossa ejus ponite ossa mea. Profe-
* h. vocavit cto enim veniet sermo, quem * prædixit in sermone
Domini contra altare quod est in Beth-El, & con- B
tra omnia fana excelsorum, quæ sunt in urbibus Sa-
LIII. T. mariæ. Post * verba hæc non est reversus Jero-
* h verbum hoc. boam de via sua pessima, sed è contrario fecit de no-
vissimis populi sacerdotes excelsorum: quiquumque
volebat implebat manum suam, & fiebat sacerdos
excelsorum. Et propter hanc caussam peccavit do-
mus Jeroboam, & eversa est, & deleta de superficie
terræ.
LV. T. In tempore illo ægrotavit Abia filius Jeroboam.
Cap. 14. Dixitque Jeroboam uxori suæ: Surge, & commuta C
habitum ne cognoscaris quod sis uxor Jeroboam: &
vade in Silo, ubi est Ahias propheta, qui loquutus
est mihi, quod regnaturus essem super populum
hunc. Tolle quoque in manu tua decem panes, &
crustulam, & vas mellis, & vade ad illum: ipse in-
dicabit tibi quid eventurum sit huic puero. Fecit ut
dixerat, uxor Jeroboam: & consurgens abiit in Silo,
& venit in domum Ahiæ: at ille non poterat vide-
re, quia caligaverant oculi ejus præ senectute. Dixit
*h. Hic habet, Ahiau. autem Dominus ad * Ahiam: Ecce uxor Jeroboam D
ingreditur ut consulat te super filio suo qui & ægro-
tat. Hæc & hæc loquêris ei. Quum ergo illa intra-
ret, & dissimularet esse se quæ erat: audivit Ahias
sonitum pedum ejus introëuntis per ostium, & ait:
LVI. T. Ingredere uxor Jeroboam: quare aliam te esse simu-
* h. Non habet. las? ego autem missus sum ad te durus * nuntius.]
Vade, & dic Jeroboam: Hæc dicit Dominus Deus
Israel: Quia exaltavi te de medio populi, & dedi te
ducem super populum meum Israel: & scidi regnum
domus David, & dedi illud tibi, & non fuisti sicut E
servus meus David, qui custodivit mandata mea, &
sequutus est me in toto corde suo, faciens quod pla-
* h. In oculis meis. citum esset in * conspectu meo: sed operatus es mala
* h Et ambulasti, & fecisti. super omnes qui fuerunt ante te, & * fecisti tibi deos
alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provoca-
res, me autem projecisti post corpus tuum: idcirco
ecce ego inducam mala super domum Jeroboam, &
percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, &
* h. clausum, & derelictum. clausum, & * novissimum in Israel: & mundabo reli-
quias domus Jeroboam, sicut mundari solet fimus F
usque ad purum. Qui mortui fuerint de Jeroboam
in civitate, comedent eos canes: qui autem mortui
fuerint in agro, vorabunt eos aves cœli: quia Do-
minus loquutus est. Tu igitur surge, & vade in do-
mum tuam: & in ipso introitu pedum tuorum in ur-
* h. parvulus. bem, morietur * puer, & planget eum omnis Israel,
& sepeliet: iste enim solus inferetur de Jeroboam in
* h. In eo. sepulcrum, quia inventus est * sermo bonus super
eum à Domino Deo Israel, in domo Jeroboam. Con-
stituit autem sibi Dominus regem super Israel, qui G
percutiet domum Jeroboam in hac die, & in hoc
tempore: & percutiet Dominus Israel, sicut moveri
solet arundo in aqua: & evellet Israel de terra bona
hac, quam dedit patribus eorum: & ventilabit eos
trans flumen: quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent
Dominum. Et tradet Dominus Israel propter pec-
cata Jeroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israel.
Surrexit itaque uxor Jeroboam, & abiit, & venit in
Thersa: quumque illa ingrederetur limen domus,
puer mortuus est, & sepelierunt eum. Et planxit
eum omnis Israel juxta sermonem Domini, quem lo-
quutus est in manu servi sui * Ahiæ prophetæ. * h. Ahiau habet hic.
Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pu- LVII. T.
gnaverit, & quomodo regnaverit, ecce scripta sunt
in libro verborum dierum regum Israel. Dies autem,
quibus regnavit Jeroboam, viginti & duo anni * sunt:] * h. Non habet.
& dormivit cum patribus suis: regnavitque Nadab
filius ejus pro eo. Porro Roboam filius Salomo- LVIII. T.
nis regnavit in Juda. Quadraginta & unius anni erat
Roboam, quum regnare cœpisset: decem & septem
annis regnavit in Jerusalem civitate, quam elegit
Dominus ut poneret nomen suum ibi, ex omnibus
tribubus Israel. Nomen autem matris ejus Naama
Ammanitis. Et fecit Judas malum * coram Domino, * h. in oculis Domini
& irritaverunt eum super omnibus, quæ fecerant
patres eorum in peccatis suis quæ peccaverunt. Ædi-
ficaverunt enim & ipsi sibi * aras, & statuas, & lu- * h. excelsa, & titulos.
cos, super omnem collem excelsum, & subter omnem
arborem frondosam: sed & * effeminati fuerunt in * h. effeminatus.
terra, feceruntque omnes abominationes gentium,
quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israel.
In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Se- LVIIII T.
sac rex Ægypti in Jerusalem, & tulit thesauros do-
mus Domini, & thesauros regios, & universa diri-
puit: scuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon: pro
quibus fecit Roboam rex scuta ærea, & tradidit ea
in manu ducum scutariorum, & eorum qui excuba-
bant ante ostium domus regis. Quumque ingrede-
retur rex in domum Domini, portabant ea qui præ-
eundi habebant officium: & postea reportabant ad
armamentarium scutariorum. Reliqua autem sermo-
num Roboam, & omnium quæ fecit, ecce * scripta * h. Nonne scripta sunt.
sunt in libro verborum dierum regum Juda. Fuitque
bellum inter Roboam & Jeroboam cunctis diebus.
Dormivitque Roboam cum patribus suis, & sepul- LX. T.
tus est cum eis in civitate David: nomen autem ma-
tris ejus Naama Ammanitis: & regnavit * Abia filius * h. Abiam
ejus pro eo.
Igitur in octavo decimo anno regni Jeroboam fi- Cap. 15.
lii Nabat, regnavit Abiam super Judam. Tribus an-
nis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Maa-
cha filia [a] * Absalom. Ambulavitque in omnibus pec- * h. [a] Hic habet, Abisalom.
catis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor
ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor Da-
vid patris ejus. Sed propter David dedit ei Domi-
nus Deus suus lucernam in Jerusalem, ut suscitaret
filium ejus post eum, & statueret Jerusalem: eo quod
fecisset David rectum in oculis Domini, & non de-
clinasset ab omnibus, quæ præceperat ei, cunctis die-
bus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ Hetthæi. Atta-
men bellum fuit inter Roboam & Jeroboam, * omni * h. omnibus diebus.
tempore vitæ ejus. Reliqua autem sermonum Abia,
& omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro
verborum dierum regum Juda? Fuitque prœ- LXI. T.
lium inter Abiam & inter Jeroboam. Et dormivit
Abia cum patribus suis, & sepelierunt eum in civi-
tate David: regnavitque Asa filius ejus pro eo. In
anno ergo vigesimo Jeroboam regis Israel regnavit
Asa rex Juda, & quadraginta uno anno regnavit in

a Suppositus Hieronymus in Quæstionibus Hebraicis ad 2. Paralip. monet hunc non esse filium David: *Non est iste*, inquit, *Absalom filius David, sed alius; quod in Regum volumine demonstratur.* Hunc itaque locum attendit, quia in scholio juxta Hebræum *Abisalom*, non *Absalom* dicitur.

Digitized by Google

* h. Absalom. Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia * Absa- A
LXII. T. lom. Et fecit Asa rectum ante * conspectum Do-
* h. in oculis Domini. mini, sicut David pater ejus: & abstulit effeminatos
de terra, purgavitque universas sordes * idolorum,]
* h. Non habet. quæ fecerant patres ejus. Insuper & Maacham ma-
trem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi,
& in luco ejus, quem consecraverat: subvertitque
specum ejus, & confregit simulacrum turpissimum,
& combussit in torrente Cedron: excelsa autem
non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat
cum Domino cunctis diebus suis: & intulit ea, quæ B
sanctificaverat pater suus, & voverat, in domum Do-
mini, argentum & aurum, & vasa. Bellum autem
erat inter Asa, & Baasa regem Israel, cunctis diebus
eorum. Ascendit quoque Baasa rex Israel in Judam,
& ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi
LXIII. T. vel ingredi de parte Asa regis Juda. Tollens ita-
que Asa omne argentum & aurum, quod remanse-
rat in thesauris domus Domini, & in thesauris do-
mus regiæ, dedit illud in manus servorum suorum:
& misit ad Benadad filium Tabremon filii Ezion, re- C
gem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens: Fœ-
dus est inter me & te, & inter patrem meum & pa-
trem tuum: ideo misi tibi munera, argentum & au-
rum: & peto ut venias, & irritum facias fœdus, quod
habes cum Baasa rege Israel, & recedat à me. Ac-
quiescens Benadad regi Asa, misit principes exerci-
tus sui in civitates Israel, & percusserunt Ahion, &
Dan, & Abel domum Maacha, & universam Che-
neroth, omnem scilicet terram Nephthali. Quod
quum audisset Baasa: intermisit ædificare Rama, & D
reversus est in Thersa. Rex autem Asa nuntium mi-
sit in omnem Judam, dicens: Nemo sit excusatus. Et
tulerunt lapides de Rama, & ligna ejus, quibus ædi-
ficaverat Baasa, & exstruxit de eis rex Asa Gabaa
Benjamin, & Maspha. Reliqua autem omnium ser-
monum Asa, & universæ fortitudines ejus, & cun-
cta quæ fecit, & civitates quas exstruxit, nonne hæc
scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda?
Verumtamen in tempore senectutis suæ doluit pe-
des. Et dormivit cum patribus suis, & sepultus est E
cum eis in civitate David patris sui. Regnavitque Jo-
LXIIII. T. saphat filius ejus pro eo. Nadab vero filius Je-
roboam regnavit super Israel anno secundo Asa re-
gis Juda: regnavitque super Israel duobus annis. Et
* h. in oculis. fecit quod malum est in * conspectu Domini & am-
* h. & in peccato. bulavit in viis patris sui, & in * peccatis ejus, quibus
peccare fecit Israel. Insidiatus est autem ei Baasa fi-
lius Ahiæ de domo Issachar, & percussit eum in Geb-
bethon, quæ est urbs Philisthinorum: siquidem Na-
LXV. T. dab & omnis Israel obsidebant Gebbethon. In- F
terfecit igitur illum Baasa in anno tertio Asa regis
Juda, & regnavit pro eo. Quumque regnasset, per-
cussit omnem domum Jeroboam: non dimisit ne unam
* h. de Jeroboam. quidem animam de * semine ejus, donec deleret eum,
juxta verbum Domini, quod loquutus fuerat in ma-
nu servi sui Ahiæ Silonitis; propter peccata Jero-
boam, quæ peccaverat, & quibus peccare fecerat
Israel: & propter delictum, quo irritaverat Domi-
num Deum Israel. Reliqua autem sermonum Na-
dab, & omnia quæ operatus est, nonne hæc scripta G
sunt in libro verborum dierum regum Israel? Fuit-
que bellum inter Asa, & Baasa regem Israel, cun-
ctis diebus eorum. Anno tertio Asa regis Juda, re-
gnavit Baasa filius Ahiæ, super omnem Israel, in
Thersa, viginti quattuor annis. Et fecit malum co-
* h. in oculis Domini. ram * Domino, ambulavitque in via Jeroboam, & in
peccatis ejus, quibus peccare fecit Israel.

Factus est autem sermo Domini ad Jeü filium LXVI. T.
Hanani contra Baasam, dicens: Pro eo quod exal- Cap. 16.
tavi te de pulvere, & posui ducem super populum
meum Israel, tu autem ambulasti in via Jero-
boam, & peccare fecisti populum meum Israel,
ut me irritares in peccatis eorum: ecce, ego de-
metam posteriora Baasa, & posteriora domus ejus:
& faciam domum tuam sicut domum Jeroboam fi-
lii Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in civita-
te, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit
ex eo in * regione, comedent eum volucres cœli. * h. in agro
Reliqua autem sermonum Baasa, & quæcumque * h. & fortitudo ejus.
fecit, & * prœlia ejus, nonne hæc scripta sunt in
libro verborum dierum regum Israel? Dormi- LXVII. T.
vit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in
Thersa: & regnavit Ela filius ejus pro eo. * Quum * h. Et etiã in manu.
autem in manu Jeü filii Hanani prophetæ verbum
Domini factum * esset contra Baasam, & contra * h. fuit.
domum ejus, & contra omne malum, quod fece-
rat coram * Domino, ad irritandum eum in ope- * h. in oculis Domini.
ribus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jero-
boam: ob hanc * caussam occidit eum, hoc est, Jeü * h. propter quod occidisset eum.
filium Hanani, prophetam. Anno vicesimo sexto
Asa regis Juda, regnavit Ela filius Baasa super Is-
rael in Thersa duobus annis. Et rebellavit contra
eum servus suus Zamri, dux mediæ partis * equi- * h. curruum.
tum: erat autem Ela in Thersa bibens & temulen-
tus, in domo Arsa præfecti Thersa. Irruens ergo
Zamri, percussit & occidit eum, anno vicesimo se-
ptimo Asa regis Juda, & regnavit pro eo.
Quumque regnasset, & sedisset super solium ejus, LXVIII. T.
percussit omnem domum Baasa, & non dereliquit
ex eo mingentem ad parietem, & propinquos &
amicos ejus. Delevitque Zamri omnem domum
Baasa, juxta verbum Domini, quod loquutus fue-
rat ad Baasa in manu Jeü prophetæ, propter uni-
versa peccata Baasa, & peccata Ela filii ejus, qui
peccaverunt, & peccare fecerunt Israel, provocan-
tes Dominum Deum Israel in vanitatibus suis. Re-
liqua autem sermonum Ela, & omnia quæ fecit,
nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum
regum Israel? Anno vicesimo & septimo Asa re-
gis Juda, regnavit Zamri septem diebus in Thersa:
porro exercitus obsidebat Gebbethon urbem Phili- LXVIIII. T.
sthinorum. Quumque audisset rebellasse Zam-
ri, & occidisse regem, fecit sibi regem omnis Is-
rael Amri, qui erat princeps militiæ super Israel in
die illa in castris. Ascendit ergo Amri, & omnis Is-
rael cum eo, de Gebbethon, & obsidebant Ther-
sa. Videns autem Zamri quod expugnanda esset ci-
vitas, ingressus est palatium, & succendit secum do-
mum regiam: & mortuus est in peccatis suis, quæ
peccaverat faciens malum coram * Domino, & am- * h. in oculis Domini.
bulans in via Jeroboam, & in peccato ejus, quo fe-
cit peccare Israel. Reliqua autem sermonum Zam-
ri, & insidiarum ejus, & tyrannidis, nonne hæc
scripta sunt in libro verborum dierum regum Is-
rael? Tunc divisus est populus Israel in duas par-
tes: media pars populi sequebatur Thebni filium
Gineth, ut constitueret eum regem: & media pars
Amri. Prævaluit autem populus qui erat cum Am-
ri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineth:
mortuusque est Thebni, & regnavit Amri.
Anno tricesimo primo Asa regis Juda, regnavit LXX. T.
Amri super Israel, duodecim annis: in Thersa re-
gnavit sex annis. Emitque montem Samariæ à
Somer duobus talentis argenti: & ædificavit eum,
& vocavit nomen civitatis, quam exstruxerat,

Digitized by Google

a * nomine Somer domini montis Samariæ. Fecit au- A
* h. in oculis Domini. tem Amri malum in * conspectu Domini, & opera-
tus est nequiter super omnes qui fuerunt ante eum.
Ambulavitque in omni via Jeroboam filii Nabat, &
in peccatis ejus quibus peccare fecerat Israel: ut ir-
ritaret Dominum Deum Israel in vanitatibus suis.
* h. & fortitudo ejus. Reliqua autem sermonum Amri, & * prœlia ejus quæ
gessit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum die-
LXXI. T. rum regum Israel? Dormivitque Amri cum pa-
tribus suis, & sepultus est in Samaria: regnavitque
Ahab filius ejus pro eo. Ahab vero filius Amri re- B
gnavit super Israel anno tricesimo octavo Asa regis
Juda. Et regnavit Ahab filius Amri super Israel in
* h. viginti & b quatuor annis. Samaria * viginti & b duobus annis. Et fecit Ahab fi-
lius Amri malum in conspectu Domini, super omnes
qui fuerunt ante eum. Nec suffecit ei ut ambularet
in peccatis Jeroboam filii Nabat: insuper duxit uxo-
* h. Isabel. c rem * Jezabel filiam c Ethbaal regis Sidoniorum. Et
abiit, & servivit Baal, & adoravit eum. Et posuit
aram Baal in templo Baal, quod ædificaverat in Sa-
maria, & plantavit lucum: & addidit Ahab in ope- C
re suo, irritans Dominum Deum Israel, super omnes
reges Israel qui fuerunt ante eum. In diebus ejus ædi-
* h. primogenito suo. ficavit Ahiel de Beth-El, Jericho: in Abiram * primi-
tivo suo fundavit eam, & in Segub novissimo suo po-
suit portas ejus: juxta verbum Domini quod loquu-
tus fuerat in manu Josue filii Nun.
LXXII. T. Cap. 17. Et dixit Elias * Thesbites de * habitatoribus Galaad
* h. advena. ad Ahab: Vivit Dominus Deus Israel, in cujus con-
* h. de advenis. * h. steti. spectu * sto, si erit annis his ros & pluvia, nisi juxta
oris mei verba. Et factum est verbum Domini ad D
eum, dicens: Recede hinc, & vade contra orientem,
& abscondere in torrente Carith, qui est contra Jor-
danem, & ibi de torrente bibes: corvisque præcepi
ut pascant te ibi. Abiit ergo, & fecit juxta verbum
Domini: quumque abiisset, sedit in torrente Carith,
LXXIII. T. qui est contra Jordanem. Corvi quoque defere-
bant ei panem & carnes mane, similiter panem &
carnes vesperi, & bibebat de torrente. Post dies au-
tem siccatus est torrens: non enim pluerat super ter-
ram. Factus est igitur sermo Domini ad eum, dicens: E
* h. Sarphatha. Surge, & vade in * Sarephtha Sidoniorum, & mane-
bis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te.
Surrexit, & abiit in Sarephtha. Quumque venisset
ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colli-
gens ligna, & vocavit eam, dixitque ei: Da mihi
paulúlum aquæ in vase, ut bibam. Quumque illa
pergeret ut afferret, clamavit post tergum ejus, di-
cens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in
manu tua. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus
tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugil- F
lus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei
in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar & fa-
ciam illud mihi & filio meo, ut comedamus, & mo-
riamur. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade,
LXXIIII. T. & fac sicut dixisti: Verumtamen mihi primum
fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum,
& affer ad me: tibi autem & filio tuo facies postea.
Hæc autem dicit Dominus Deus Israel: Hydria fa-
rinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque
ad diem in qua daturus est Dominus pluviam super
faciem terræ. Quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ:
& comedit ipse, & illa, & domus ejus: * & ex illa * h. & domus ejus per dies, hydria.
die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non
est imminutus, juxta verbum Domini, quod loqu-
tus fuerat in manu Eliæ. Factum est autem post LXXV. T.
verba hæc, ægrotavit filius mulieris matris familiæ,
& erat languor ejus fortis nimis, ita ut non remane-
ret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi &
tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememoraren-
tur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? Et
ait ad eam: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de
sinu ejus, & portavit in cœnaculum ubi ipse mane-
bat, & posuit super lectulum suum. Et clamavit ad
Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiam ne
viduam, apud quam ego utquumque sustentor, af-
flixisti ut interficeres filium ejus? Et expandit se, at-
que mensus est super * puerum tribus vicibus, cla- * h. parvulum.
mavitque ad Dominum, & ait: Domine Deus meus,
revertatur oro anima * pueri hujus in viscera ejus. Et * h. parvuli.
exaudivit Dominus vocem Eliæ: & reversa est ani-
ma * pueri intra eum, & revixit. Tulitque Elias * pue- * h. parvuli.
rum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem do- * h. parvulum.
mum, & tradidit matri suæ, & ait illi: * En vivit fi- * h. Vide, vivit filius tuus.
lius tuus. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc in isto
cognovi, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini
in ore tuo verum * est.] * h. Non habet.
Post dies multos verbum Domini factum est ad LXXVI. T.
Eliam, in anno tertio dicens: Vade, & ostende te Cap. 18.
Ahab, ut dem pluviam super faciem terræ. Ivit ergo
Elias, ut ostenderet se Ahab: erat autem fames ve-
hemens in Samaria. Vocavitque Ahab Abdiam di-
spensatorem domus suæ: Abdias autem timebat Do-
minum valde. Nam quum interficeret * Jezabel pro- * h. Isabel.
phetas Domini, tulit ille centum prophetas, & ab-
scondit eos quinquagenos in speluncis, & pavit eos
pane & aqua. Dixit ergo Ahab ad Abdiam: Vade * h. equum & mulum.
in terram ad universos fontes aquarum, & in cunctas * h. terram.
valles, si forte invenire possimus herbam, & salvare * h. eam.
* equos & mulos, & non penitus jumenta intereant.
Diviseruntque sibi * regiones, ut circumirent * eas: * h. per viâ unâ solus, & Abdias per viâ alteram seorsum solus.
Ahab ibat per viam unam, & Abdias per viam alte-
ram * seorsum. Quumque esset Abdias in via, oc-
currit ei Elias: qui quum cognovisset eum, cecidit LXXVII. T.
super faciem suam, & ait: Num tu es, domine mi,
Elias? Cui ille respondit: Ego. Vade, & dic domi-
no tuo: Adest Elias. Et ille, Quid, inquit, peccavi,
quoniam tradis me servum tuum in manu Ahab, ut
interficiat me? Vivit Dominus Deus tuus, non est
gens aut regnum, quo non miserit dominus meus te
requirens: & respondentibus cunctis: Non est hîc:
adjuravit regna singula & gentes, eo quod minime
repertereris. Et nunc, tu dicis mihi: Vade, & dic do-
mino tuo: Adest Elias. Quumque recessero à te, Spi-
ritus Domini asportabit te, in locum quem ego igno-
ro: & ingressus nuntiabo Ahab, & non inveniens te,
interficiet me: servus autem tuus timet Dominum ab
infantia sua. Numquid non indicatum est tibi domi-

a *Nomine Somer, id est, montem Domini, vel montem Samariæ.* Imperitum istud glossema positum reperimus in sacro contextu Regii codicis MS. Quod hîc adnotare operæ pretium duxi ut exploratum habeant omnes, multa hujusmodi glossemata in Scripturæ contextum cùm Græcum, tum Latinum, librariorum imperitiâ & temeritate antiquitus fuisse inducta: quamquam hæc auctores scholiorum ad margines librorum apposuissent pro lectorum eruditione.

b Unde expiscatus sit noster scholiastes Ahab sive Achab viginti & quattuor annis regnasse in Samaria, adhuc ignoramus: in Polyglottis enim universa ad numerum viginti & duorum annorum consona reperiuntur. Tria quoque exemplaria Hebraica MSS. quæ cum editis contulimus, viginti & duos annos renuntiant. Tabulæ demum Chronologicæ apud Historiographos nihil differunt in annis regni Ahab. Itaque hîc suspensi hæremus, ne lapsum aliquem memoriæ diligentissimo scholiasti impingentes, variantem forte lectionem quorumdam antiquorum Hebræorum codicum temere reprehendamus.

c Ita legit Canon emendatus. Cæteri ad unum MSS. codices *Methbaal* aut *Methabaal* habent, & proclivi certe lapsu propter *m* immediate præcedens in voce *filiam*. Quis nesciat centies ac millies idem contigisse antiquariis, ut elementa verborum præcedentium cum sequentibus verbis copularent?

Digitized by Google

no meo, quid fecerim quum interficeret Jezabel pro-
phetas Domini quod abſconderim de prophetis Do-
mini centum viros, quinquagenos * &] quinquage- * h. Non habet.
nos, in ſpeluncis, & paverim eos pane & aqua? Et
nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Adeſt Elias:
ut interficiat me? Et dixit Elias: Vivit Dominus
exercituum, ante cujus vultum * ſto, quia hodie ap- * h. ſteti.
parebo ei. Abiit ergo Abdias in occurſum Ahab, &
LXXVIII. T. indicavit ei: Venitque Ahab in occurſum Eliæ.
Et quum vidiſſet eum, ait: Tune es ille, * qui con- * h. conturbans.
turbas Iſrael? Et ille ait: Non turbavi Iſrael, ſed tu,
& domus patris tui, qui dereliquiſtis mandata Do-
mini, & ſequuti eſtis Baalim. Verumtamen nunc
mitte, & congrega ad me univerſum Iſrael in mon-
te Charmeli, & prophetas Baal quadringentos quin-
quaginta, prophetaſque lucorum quadringentos, qui
comedunt de menſa Jezabel. Miſit Ahab ad omnes
filios Iſrael, & congregavit prophetas in monte Char-
LXXVIIII. T. meli. Accedens autem Elias ad omnem popu-
lum, ait: Uſquequo claudicatis in duas partes? ſi
Dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal,
ſequimini illum. Et non reſpondit ei populus ver-
bum. Et ait rurſus Elias ad populum: Ego remanſi
propheta Domini ſolus: prophetæ autem Baal qua-
dringenti quinquaginta viri ſunt. Dentur nobis duo
boves, & illi eligant bovem unum, & in fruſta cæ-
dentes, ponant ſuper ligna, ignem autem non ſup-
ponant: & ego faciam bovem alterum, & imponam
ſuper ligna, ignem autem non ſupponam. Invocate
* nomina deorum veſtrorum, & ego invocabo no- * h. In nomine deorũ veſtrorum.
men Domini: & Deus qui exaudierit per ignem,
ipſe ſit Deus. Reſpondens omnis populus ait: * Opti- * h. bonum verbum.
ma propoſitio. Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eli-
gite vobis bovem unum & facite primi, quia vos plu-
res eſtis: & invocate * nomina deorum veſtrorum, * h. In nomine deorũ veſtrorum.
ignemque non ſupponatis. Qui quum tuliſſent bo-
vem, quem dederat eis, fecerunt: & invocabant no-
men Baal de mane uſque ad meridiem, dicentes:
Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui reſpon-
deret: tranſiliebantque altare quod fecerant. Quum-
que eſſet jam meridies, illudebat eis Elias, dicens:
Clamate voce majore: Deus enim eſt, & forſitan
loquitur, aut in diverſorio eſt, aut in itinere, aut
certe dormit, ut excitetur. Clamabant ergo voce
magna, & incidebant ſe juxta ritum ſuum cultris &
lanceolis, donec perfunderentur ſanguine. Poſtquam
autem tranſiit meridies, & illis prophetantibus ve-
nerat tempus quo ſacrificium offerri ſolet, nec au-
diebatur vox, neque aliquis reſpondebat, nec atten-
debat orantes: dixit Elias omni populo: Venite ad
me. Et accedente ad ſe populo, curavit altare Do-
mini, quod deſtructum fuerat. Et tulit duodecim la-
pides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad
quem factus eſt ſermo Domini, dicens: Iſrael erit
nomen tuum. Et ædificavit de lapidibus altare in no-
mine Domini: fecitque aquæductum, quaſi per duas
aratiunculas in circuitu altaris, & compoſuit ligna:
diviſitque bovem per membra, & poſuit ſuper ligna,
& ait: Implete quattuor hydrias aqua, & fundite ſu-
per holocauſtum, & ſuper ligna. Rurſumque dixit:
Etiam ſecundo hoc facite. Qui quum feciſſent & ſe-
cundo, ait: Etiam tertio idipſum facite. Feceruntque
que & tertio, & currebant aquæ circa altare, & foſſa
aquæductus repleta eſt. Quumque jam tempus eſſet
ut offerretur holocauſtum, accedens Elias prophe-
ta, ait: Domine Deus Abraham, Iſaac, & Iſrael,
hodie oſtende quia tu es Deus * Iſrael, & ego ſer- * h. In Iſrael.
vus tuus, & juxta * præceptum tuum feci omnia ver- * h. verbum

A ba hæc. Exaudi me Domine, exaudi me; ut diſcat
populus iſte, quia tu es Dominus Deus, & tu con-
vertiſti cor eorum * iterum. Cecidit autem ignis Do- * h. retrorſum.
mini, & voravit holocauſtum, & ligna, & lapides,
pulverem quoque, & aquam, quæ erat in aquæ du-
ctu lambens. Quod quum vidiſſet omnis popu- LXXX. T.
lus, cecidit in faciem ſuam, & ait: Dominus ipſe eſt
Deus, Dominus ipſe eſt Deus. Dixitque Elias ad
eos: Apprehendite prophetas Baal, & ne unus qui-
dem effugiat ex eis. Quos quum comprehendiſſent,
B * duxit eos Elias ad torrentem Ciſon, & interfecit * h. depoſuit.
eos ibi. Et ait Elias ad Ahab: Aſcende, & comede,
& bibe: quia ſonus multæ pluviæ eſt. Aſcendit LXXXI. T.
Ahab ut comederet & biberet: Elias autem aſcen-
dit in verticem Charmeli, & pronus in terram po-
ſuit faciem inter genua ſua, & dixit ad puerum ſuum:
Aſcende, & proſpice contra mare. Qui quum aſcen-
diſſet, & contemplatus eſſet, ait: Non eſt quid-
quam. Et rurſum ait illi: Revertere ſeptem vicibus.
In ſeptima autem vice, ecce nubecula parva quaſi
C * veſtigium hominis aſcendebat de mari. Qui ait: * h. vola viri.
Aſcende, & dic Ahab: Junge & deſcende, ne occu-
pet te pluvia. Quumque ſe verteret huc atque illuc,
ecce cœli contenebrati ſunt, * & nubes, & ventus, * h. nubibus.
& facta eſt pluvia grandis. Aſcendens itaque Ahab
abiit in Jezrael: & manus Domini facta eſt ſuper
Eliam, accinctiſque lumbis currebat ante Ahab, do-
nec veniret in Jezrael.

Nuntiavit autem Ahab Jezabel omnia quæ fece- Cap. 19.
D rat Elias, & quomodo occidiſſet univerſos prophetas
gladio. Miſitque Jezabel nuntium ad Eliam, dicens:
Hæc mihi faciant dii, & hæc addant, niſi hac hora
cras poſuero animam tuam ſicut animam unius ex il-
lis. Timuit ergo Elias, & * ſurgens abiit quo- LXXXII. T.
cumque eum ferebat voluntas: venitque in Ber- * h. Timuit ergo Helias . . . . . . & ſurgens . . . . & venit in Berſabee.
Sabee Juda, & dimiſit ibi puerum ſuum, & perrexit
in deſertum, viam unius diei. Quumque veniſſet, &
ſederet ſubter unam juniperum, petivit animæ ſuæ
ut moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle
E animam meam: neque enim melior ſum, quam pa-
tres mei. Projecitque ſe, & obdormivit * ſub umbra * h Subter unam juniperum.
juniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum & di-
xit illi: Surge, & comede. Et reſpexit, & ecce ad ca-
put ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ: comedit
ergo, & bibit, & rurſum obdormivit. Reverſuſque
eſt Angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixit-
que illi: Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via.
Qui quum ſurrexiſſet, comedit & bibit, & ambula- LXXXIII. T.
vit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus &
F quadraginta noctibus, uſque ad montem Dei Ho-
reb. Quumque veniſſet illuc, manſit in ſpelunca: &
ecce ſermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hîc
agis Elia? At ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro
Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pa-
ctum tuum filii Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, &
prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum
ego ſolus, & quærunt animam meam ut auferant
eam. Et ait ei: Egredere, & ſta in monte coram Do-
mino: & ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis &
G fortis ſubvertens montes, & conterens petras ante
Dominum: non in ſpiritu Dominus. Et poſt ſpiritum
commotio: non in commotione Dominus. Et poſt
commotionem ignis: non in igne Dominus. Et poſt
ignem ſibilus auræ tenuis. Quod quum audiſſet Elias,
operuit vultum ſuum pallio, & egreſſus ſtetit in oſtio
ſpeluncæ, & ecce vox ad eum dicens: Quid hîc agis
Elia? Et ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro Do-
mino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum
tuum

Digitized by Google

tuum filii Israel: altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam ut auferant eam.
LXXXIIII. T. Et ait Dominus ad eum: Vade, & revertere in viam tuam per desertum [a] in Damascum: quumque perveneris, unges Azael regem super Syriam, & Jeü filium Namsi unges regem super Israel: Elisæum autem filium Saphat, qui est de Abelmaüla, unges prophetam pro te. Et erit, quiquumque fugerit gladium Azael, occidet eum Jeü: & quiquumque fugerit gladium Jeü, interficiet eum Elisæus. Et derelinquam mihi in Israel septem millia [b] universorum, genua quæ non sunt incurvata Baal, & * omne os, quod non adoravit eum osculans manum.

*h. Et omne os quod non est osculatū eū.

LXXXV. T. Profectus ergo inde reperit Elisæum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, & ipse in duodecim arantibus unus erat: quumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum. Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, & ait: Osculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Dixitque ei: Vade, & revertere: quod enim meum erat, feci tibi.
LXXXVI T. Reversus autem ab eo, tulit par boum, & mactavit illud, & in * aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: consurgensque abiit, & sequutus est Eliam, & ministrabat ei.

* h. in vasis boum.

Cap. 20. Porro Benadad rex Syriæ congregavit omnem exercitum suum, & triginta duos reges secum, & equos, & currus: & ascendens pugnabat contra Samariam, & obsidebat eam. Mittensque nuntios ad Ahab regem Israel in civitatem, ait: Hæc dicit Benadad: Argentum tuum, & aurum tuum meum est, & uxores tuæ, & filii tui optimi, mei sunt. Responditque rex Israel: Juxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, & omnia mea. Revertentesque nuntii, dixerunt: Hæc dicit Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum, & aurum tuum, & uxores tuas, & filios tuos dabis mihi. Cras igitur hac eadem hora mittam servos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam, & domum servorum tuorum: & omne * quod eis placuerit, ponent in manibus suis & auferent. Vocavit autem rex Israel omnes seniores terræ, & ait: Animadvertite, & videte, quoniam insidietur nobis. Misit enim ad me pro uxoribus meis, & filiis & pro argento & auro; & non abnui. Dixeruntque omnes majores natu, & universus populus, ad eum: Non audias, neque acquiescas * illi.] Respondit itaque nuntiis Benadad: Dicite domino meo regi: Omnia propter quæ misisti ad servum tuum in initio, faciam: hanc autem rem facere non possum. Reversique nuntii retulerunt ei. Qui remisit, & ait: Hæc faciant mihi dii, & hæc addant, si suffecerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi qui sequitur me. Et respondens rex Israel, ait: Dicite * ei.] Ne glorietur accinctus æque ut discinctus. Factum est autem, quum audisset verbum istud, bibebat ipse & reges in umbraculis, & ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

*h. & omne concupiscibile oculorum tuorū ponent.

* h. Non habet.

* h. Non habet.

LXXXVII. T. Et ecce propheta unus accedens ad Ahab regem Israel, ait ei: Hæc dicit Dominus: Certe vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manu tua hodie: ut scias, quia ego sum Dominus. Et ait Ahab: Per quem? Dixitque ei: Hæc dicit Dominus: Per * pedissequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet prœliari? Et ille dixit:

* h. per pueros.

A Tu. Recensuit ergo pueros principum provinciarum, & reperit numerum ducentorum triginta duorum: & post eos recensuit populum, omnes filios Israel, septem millia: & egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in * umbraculo suo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant. Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in * prima fronte. Misit itaque Benadad, qui nuntiaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria. At ille: Sive, ait, pro pace veniunt, apprehendite eos vivos: sive ut prœlientur, vivos eos capite. Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur *: & percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat: fugeruntque Syri, & persequutus est eos Israel. Fugit quoque Benadad Rex Syriæ in equo cum equitibus. Necnon egressus rex Israel percussit equos & currus, & percussit Syriam plaga magna. Accedens autem propheta ad regem Israel, dixit ei: Vade, & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te. Servi vero regis Syriæ dixerunt ei: Dii montium sunt dii eorum, ideo superaverunt nos: sed melius est ut pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos. Tu ergo verbum hoc fac: Amove reges singulos ab exercitu suo, & pone principes pro eis; & instaura numerum militum qui ceciderunt de tuis, & equos secundum equos pristinos, & currus secundum currus quos ante habuisti: & pugnabimus contra eos in campestribus, & videbis quod obtinebimus eos. * Credidit consilio eorum, & fecit ita. Igitur postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, & ascendit in Aphec, ut pugnaret contra Israel. Porro filii Israel recensiti sunt, & acceptis cibariis profecti ex adverso, castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum: Syri autem repleverunt terram. Et accedens vir Dei, dixit ad regem Israel: Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinem grandem hanc in manu tua, & scietis quia ego Dominus. Dirigebant septem diebus ex adverso hi atque illi acies, septima autem die commissum est bellum: percusseruntque filii Israel de Syris centum millia peditum in die una. Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in civitatem: & cecidit murus super viginti septem millia * hominum qui remanserant. Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum. Dixeruntque ei servi sui: Ecce, audivimus quod reges domus Israel clementes sint: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israel: forsitan salvabit * animas nostras. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funes in capitibus suis, veneruntque ad regem Israel, & dixerunt: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro * te,] anima mea. Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est. Quod acceperunt viri pro omine: & festinanter rapuerunt verbum ex ore ejus, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit * eis]: Ite, & adducite eum. Egressus est ergo ad eum Benadad, & levavit eum in currum * suum.] Qui dixit ei: Civitates, quas tulit pater meus à patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego * fœderatus recedam à te. Pepigit

* in umbraculis.

* h. in primis.

* h. qui sequebatur eos.

LXXXVIII. T.

* h. *Et audivit vocem eorum.*

* h. virorum.

* h. animam *tuam.*

* h. Non habet.

* h. Non habet.

* h. Non habet.

* h. Et ego *cum fœdere* remittā te. Et pepigit fœdus & misit.

[a] Canon emendatus nunc legit, *per desertum Damasci*; antea vero nos edidimus ad fidem aliorum exemplarium MSS.

[b] Ita verbo ad verbum legitur in Hebræo, in Canone nostro Latino, & in plurimis vetustioribus MSS. versionis Hieronymi, puta in Regio primâ manu, in Corbeiensibus 11. & 13. &c.

Digitized by Google

LXXXVIIII. T. ergo fœdus & dimisit eum. Tunc vir quidam de A
filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone
* h. percutere eum. Domini: Percute me. At ille noluit percutere *. Cui
ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce rece-
des à me, & percutiet te leo. Qumque paululum
recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit.
Sed & alterum inveniens virum, dixit ad eum: Per-
XC. T. cute me. Qui percussit eum, & vulneravit. Abiit
ergo propheta, & occurrit regi in via, & mutavit
a aspersione pulveris * os & oculos suos. Qumque rex
transisset, clamavit ad regem, & ait: Servus tuus B
egressus est ad prœliandum cominus: qumque fu-
gisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & ait:
Custodi virum istum: quia si lapsus fuerit erit anima
tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes.
Dum autem ego turbatus huc illucque me verte-
rem, subito non comparuit. Et ait rex Israel ad
eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti.
At ille statim abstergit pulverem de facie sua, & co-
gnovit eum rex Israel, quod esset de prophetis. Qui
XCI. T. ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Quia dimisisti C
virum dignum morte de manu tua, erit anima tua
pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus. Re-
versus est igitur rex Israel in domum suam, audire
contemnens, & furibundus venit in Samariam.
XCII. T. Cap. 21. Post verba autem hæc vinea erat Naboth Jezrae-
litæ, qui erat in Jezrael, juxta palatium Ahab regis
Samariæ. Loquutus est ergo Ahab ad Naboth, di-
cens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum
olerum, quia vicina est, & prope domum meam, da-
boque tibi pro ea vineam meliorem: aut si tibi com- D
modius putas, argenti pretium, quanto digna est.
* h. Absit à me à Domino. Cui respondit Naboth: * Propitius mihi sit Domi-
nus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi. Ve-
nit ergo Ahab in domum suam indignans, & fren-
dens super verbo, quod loquutus fuerat ad eum Na-
both Jezraelites, dicens: Non do tibi hereditatem
patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum,
avertit faciem suam, & non comedit panem. Ingres-
sa est autem ad eum Jezabel uxor sua, dixitque ei:
Quid est hoc, unde anima tua contristata est? & E
quare non comedis panem? Qui respondit ei: Lo-
quutus sum Naboth Jezraelitæ, & dixit ei: Da mi-
hi vineam tuam, accepta pecunia: aut, si tibi pla-
cet, dabo tibi vineam pro ea. Et ille ait: Non dabo
XCIII. T. tibi vineam meam. Dixit ergo ad eum Jezabel
uxor ejus: Grandis auctoritatis es, & bene regis re-
gnum Israel. Surge, & comede panem, & æquo ani-
mo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Jezraelitæ.
* h. libros. Scripsit itaque * litteras ex nomine Ahab, & signa-
vit eas annulo ejus, & misit ad majores natu & ad F
optimates, qui erant in civitate ejus, & habitabant
* h. librorum. cum Naboth. * Litterarum autem erat ista senten-
tia: Prædicate jejunium, & sedere facite Naboth in-
ter primos populi, & submittite duos viros filios Be-
* h. Non habet. lial contra eum, & * falsum] testimonium dicant:
Benedixit Deum & regem: & educite eum, & la-
pidate, sicque moriatur. Fecerunt ergo cives ejus
majores natu & optimates, qui habitabant cum eo in
urbe, sicut præceperat eis Jezabel, & sicut scriptum
* h. in libris. erat in * litteris quas miserat ad eos: prædicaverunt G
jejunium, & sedere fecerunt Naboth inter primos

populi. Et adductis duobus viris filiis * diaboli, fece- * h. Belial.
runt eos sedere contra eum: at illi, scilicet ut viri
* diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram * h. Belial.
* multitudine: Benedixit Naboth Deo & regi: quam * h. coram populo.
ob rem eduxerunt eum extra civitatem, & lapidibus
interfecerunt. Miseruntque ad Jezabel, dicentes:
Lapidatus est Naboth, & mortuus est. Factum est
autem, qum audisset Jezabel lapidatum Naboth,
& mortuum, loquuta est ad Ahab: Surge, & posside
vineam Naboth Jezraelitæ, qui noluit tibi acquie-
scere, & dare eam accepta pecunia: non enim vivit
Naboth, sed mortuus est. Quod qum audisset Ahab,
mortuum videlicet Naboth, surrexit, & descende-
bat in vineam Naboth Jezraelitæ, ut possideret eam.
Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, XCIIII. T.
dicens: Surge, descende in occursum Ahab regis Is-
rael, qui est in Samaria: ecce ad vineam Naboth
descendit, ut possideat eam: & loquêris ad eum, di-
cens: Hæc dicit Dominus: Occidisti, insuper & pos-
sedisti. Et post hæc addes: Hæc dicit Dominus: In
loco, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth,
lambent tuum quoque sanguinem. Et ait Ahab ad
Eliam: Num invenisti me inimice meus? Qui dixit
ei: Inveni, eo quod venumdatus sis, ut faceres ma-
lum in * conspectu Domini. Ecce ego inducam super * h. in oculis.
te malum, & * demetam posteriora tua, & interfi-
ciam de Ahab mingentem ad parietem, & clausum * h. auferam
& * ultimum in Israel. Et dabo domum tuam sicut * h. derelictum.
domum Jeroboam filii Nabat, & sicut domum Baasa
filii Ahia: quia egisti, ut me ad iracundiam provo-
cares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Jeza- XCV. T.
bel loquutus est Dominus, dicens: Canes comedent * h. Qui mortuus fuerit de Ahab.
Jezabel in agro Jezrael. * Si mortuus fuerit Ahab in
civitate, comedent eum canes: * si autem mortuus
fuerit in agro, comedent eum volucres cœli: Igitur * h. qui autem.
non fuit alter talis ut Ahab, qui venumdatus est ut
faceret malum in * conspectu Domini: concitavit * h. in oculis Domini.
enim eum Jezabel uxor sua, & abominabilis factus
est, in tantum ut sequeretur * idola, quæ fecerant * h. sordes.
Amorræi, quos consumsit Dominus à facie filiorum
Israel. Itaque qum audisset Ahab sermones XCVI. T.
istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem
suam, jejunavitque & dormivit in sacco, & ambula-
vit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad
Eliam Thesbiten, dicens: Nonne vidisti humiliatum
Ahab coram me? quia igitur humiliatus est mei cau-
sa, non inducam malum in diebus ejus, sed in die-
bus filii sui inferam malum domui ejus.
Transierunt igitur tres anni absque bello inter Cap. 22.
Syriam & Israel. In anno autem tertio, descendit Jo-
saphat rex Juda ad regem Israel. (Dixitque rex Is-
rael ad servos suos: Ignoratis quod nostra sit Ra-
moth Galaad, & negligimus tollere eam de manu
regis Syriæ?) Et ait ad Josaphat: Veniesne mecum
ad prœliandum in Ramoth Galaad? Dixitque XCVII. T.
Josaphath ad regem Israel: b Sicut ego sum, ita & b
tu: populus meus, & populus tuus unum sunt: &
equites mei, equites tui. Dixitque Josaphat ad re-
gem Israel: Quære: oro * te] hodie sermonem Do- * h. Non habet.
mini. Congregavit ergo rex Israel prophetas, qua-
dringentos circiter viros, & ait ad eos: Ire debeo in
Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui

a Hebræus, *& mutavit pulvere oculos suos*: sic quoque legitur in Canone Heb. verit. quia erasum est in eo verbum *os* cum sequenti conjunctione *&*, habet igitur: *Et mutavit aspersione pulveris oculos suos*. Potuit nihilominus nomen *os*, quod scriptum reperimus in aliis MSS. ab ipsomet Hieronymo usurpari ad majorem illuminationem sententiæ, uti nonnullas particulas addit alibi sæpius explicationis caussâ.

b In Canone nonnulla mutantur hoc modo juxta Hebræum: *Sicut ego sum, ita & tu: & sicut populus meus, ita & populus tuus: & sicut equi mei, ita & equi tui*. Crediderim hanc emendationem, quæ manifesta est in codice MS. ab aliquo scholio marginali fluxisse in contextum: in quam suspicionem nos impellit eadem phrasis iterum usurpata libro 2. Malachim cap. 3. ℣. 7. ubi intacta remansit in textu Hieronymiana translatio; scholion vero integrum additum est in margine, prout hîc positum legitur intra textum Scripturæ. Confer locum utrumque si libuerit.

Digitized by Google

responderunt: Ascende, & dabit Dominus in manu A
regis. Dixit autem Josaphat: Non est hîc propheta
Domini quispiam, ut interrogemus per eum? Et ait
rex Israel ad Josaphat: Remansit vir unus, per quem
possemus interrogare Dominum: sed ego odi eum,
a quia non prophetat mihi bonum, sed malum, [a] Michæas filius Jemla. Cui Josaphat ait: Ne loquaris
XCVIII. T. ita rex. Vocavit ergo rex Israel eunuchum quemdam, & dixit ei: Festina adducere Michæam filium
Jemla. Rex autem Israel, & Josaphat rex Juda, sedebat unusquisque in solio suo, vestiti cultu regio, B
in area juxta ostium portæ Samariæ, & universi pro-
XCVIIII. T. phetæ prophetabant in conspectu eorum. Fecit
quoque sibi Sedecias filius Chanana cornua ferrea,
& ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam,
* h. consumas. donec * deleas eam: Omnesque prophetæ similiter
prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prospere, & tradet Dominus in manus
regis. Nuntius vero, qui ierat ut vocaret Michæam,
loquutus est ad eum, dicens: Ecce sermones prophetarum ore uno bona regi prædicant: sit ergo & C
sermo tuus similis eorum: & loquere bona. Cui Michæas ait: Vivit Dominus, quia quodquumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaque ad
regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad prœliandum, an cessare? Cui ille
respondit: Ascende, & vade prospere, & tradet Dominus in manus regis. Dixit autem rex ad eum.
* h. Quot vicibus interrogabo te, ut non loquaris? * Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris
mihi nisi quod verum est, in nomine Domini. Et ille
ait: Vidi cunctum Israel dispersum in montibus, qua- D
si oves non habentes pastorem, & ait Dominus:
* h. dominos. Non habent * dominum isti: revertatur unusquisque
C. T. in domum suam in pace. Dixit ergo rex Israel
ad Josaphat: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum? Ille vero
addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi
Dominum sedentem super solium suum, & omnem
exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris:
* h. Non habet. & ait Dominus: Quis decipiet Ahab * regem Israel,]
ut ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit E
unus verba hujuscemodi, & alius aliter. Egressus est
autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego
decipiam illum. Cui loquutus est Dominus: In quo?
CI. T. Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax in
* h. Non habet. ore omnium prophetarum ejus. Et dixit * Dominus:]
Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita. Nunc
igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore
CII. T. omnium prophetarum tuorum, qui hîc sunt: & Dominus loquutus est contra te malum. Accessit
autem Sedecias filius Chanana, & percussit Mi- F
chæam in maxillam, & dixit: Mene ergo dimisit
Spiritus Domini, & loquutus est tibi? Et ait Michæas: Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris. Et ait rex
Israel: Tollite Michæam, & maneat apud Amon
principem civitatis, & apud Joas filium Amalech, &
* h. Non habet. dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite * virum] istum in
carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, &
aqua angustiæ, donec revertar in pace. Dixitque
Michæas: Si reversus fueris in pace, non est loquu- G
tus Dominus in me. Et ait: Audite populi omnes.
Ascendit itaque rex Israel, & Josaphat rex Juda, in

[a] *Michas*, & *Micham* versu sequenti habet Canon sed emendatus.

Ramoth Galaad. Dixit itaque rex Israel ad Josaphat:
Sume arma, & ingredere prœlium, & induere vestibus tuis. Porro rex Israel mutavit habitum, &
ingressus est bellum. Rex autem Syriæ præceperat
principibus curruum triginta duobus, dicens: Non
pugnabitis contra minorem & majorem quempiam,
nisi contra regem Israel solum. Quum ergo vidissent
principes curruum Josaphat, suspicati sunt quod ipse
esset rex Israel, & impetu facto pugnabant contra
eum: & exclamavit Josaphat. Intellexeruntque principes curruum quod non esset rex Israel, & cessave-
runt ab eo. Unus autem quidam tetendit arcum, CIII. T.
in incertum sagittam dirigens, & casu percussit re-
gem Israel inter * pulmonem & stomachum. At ille * h inter scapulas.
dixit aurigæ suo: Verte manum tuam & ejice me de
exercitu, quia graviter vulneratus sum. Commissum
est ergo prœlium in die illa, & rex Israel stabat in
curru suo contra Syros, & mortuus est vesperi: fluebat autem sanguis plagæ in sinum currus, & præco
personuit in * universo exercitu antequam sol occum- * h. In castris *dum sol* occumberet, dicens: *Vir in civitatem* suam, & in *terram suã.*
beret, dicens: Unusquisque revertatur in civitatem
suam, & in terram suam. Mortuus est autem rex, &
perlatus est Samariam, sepelieruntque regem in Samaria, & laverunt currum ejus in piscina Samariæ,
& linxerunt canes sanguinem ejus, & habenas laverunt, juxta verbum Domini quod loquutus fuerat.
Reliqua vero sermonum Ahab, & universa quæ fecit, & domûs eburneæ quam ædificavit, cunctarumque urbium quas exstruxit, nonne hæc scripta sunt in
libro sermonum dierum regum Israel? Dormivit CIIII. T.
ergo Ahab cum patribus suis, & regnavit * Ohozias * h. Ahazias.
filius ejus pro eo. Josaphat vero filius Asa re- CV. T.
gnare cœperat super Judam anno quarto Ahab regis Israel. Triginta quinque annorum erat quum regnare cœpisset, & viginti * quinque annis regnavit * h. a....
in Jerusalem: nomen matris ejus Azuba filia Salai.
Et ambulavit in omni via Asa patris sui, & non declinavit ex ea: fecitque quod rectum erat in * con- * h. in oculis.
spectu Domini. Verumtamen excelsa non abstulit:
adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis. Pacemque habuit Josaphat cum rege
Israel. Reliqua autem verborum Josaphat, & opera
ejus, quæ gessit, & * prœlia, nonne hæc scripta sunt * h. fortitudo.
in libro verborum dierum regum Juda? Sed & reliquias effeminatorum, qui remanserant in diebus Asa
patris ejus, abstulit de terra. Nec erat tunc rex constitutus in Edom. * Rex vero] Josaphat fecerat clas- * h. Non habet.
ses in * mari, quæ navigarent in Ophir propter au- * h. Tharsis.
rum: & ire non potuerunt, quia confractæ sunt in
Asion-Gaber. Tunc ait * Ohozias filius Ahab ad Jo- * h. Ahazias.
saphat: Vadant servi mei cum servis tuis in navibus. Et noluit Josaphat. Dormivitque Josaphat CVI. T.
cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David patris sui: regnavitque Joram filius ejus
pro eo. Ohozias autem filius Ahab * regnare cœ- * h. regnaverat super
perat super Israel in Samaria, anno septimodecimo
Josaphat regis Juda, regnavitque super Israel duobus annis. Et fecit malum in conspectu Domini,
& ambulavit in via patris sui & matris suæ, & in
via Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel.
Servivit quoque Baal, & adoravit eum, & irritavit
Dominum Deum Israel, juxta omnia quæ fecerat
pater ejus.

Explicit Malachim Liber primus.

Digitized by Google

INCIPIT MALACHIM LIBER SECUNDUS.

CVII. T. *Caput* I. * h Ahazias.
PRÆVARICATUS est autem Moab in Israel, A
postquam mortuus est Ahab. Cecidítque * Ohozias per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, & ægrotavit: misitque nuntios, dicens ad eos: Ite consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac. Angelus autem Domini loquutus est ad Eliam Thesbiten: Surge, ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos: Numquid non est Deus in Israel, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron?
CVIII. T.
Quam ob rem hæc dicit Dominus: De lectulo, su- B
per quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias. Reversique sunt nuntii ad * Ohoziam. Qui dixit eis: Quare reversi estis? At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis, & dixit ad nos: Ite, revertimini ad regem, qui misit vos, & dicetis ei: Hæc dicit Dominus: Numquid, quia non erat Deus in Israel, mittis ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Qui dixit eis: Cujus figuræ & habitûs est vir ille, qui occurrit C
vobis, & loquutus est verba hæc? At illi dixerunt: Vir * pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est. Misitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui ascendit ad eum: sedentique in vertice montis, ait: * Homo Dei, rex præcepit ut descendas. Respondensque Elias, dixit quinquagenario: Si * homo Dei * sum] ego, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cœlo, & devoravit eum, & quinquaginta D
qui erant cum eo. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo. Qui loquutus est illi: * Homo Dei, hæc dicit rex: Festina, descende. Respondens Elias ait: Si * homo Dei ego sum, descendat ignis de cœlo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis Dei de cœlo, & devoravit illum, & quinquaginta ejus.
CVIIII. T.
Iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui quum venisset, curvavit genua contra Eliam, E
& precatus est eum, & ait: * Homo Dei, noli despicere animam meam, & animam servorum tuorum qui mecum sunt. Ecce descendit ignis de cœlo, & devoravit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos qui cum eis erant: sed nunc obsecro ut miserearis animæ meæ. Loquutus est autem Angelus Domini ad Eliam, * dicens:] Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem, & loquutus est ei:
CX. T.
Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelze- F
bub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel, à quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem loquutus est Elias, & regnavit Joram * frater ejus] pro eo, anno secundo Joram filii Josaphat regis Judæ: non enim habebat filium. Reliqua autem verborum * Ohoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel?

CXI. T. *Cap.* 2.
Factum est autem, quum levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cœlum, ibant Elias & Elisæus de Galgalis. Dixitque Elias ad Elisæum: Sede hîc, quia Dominus misit me usque Beth-El. Cui ait Elisæus: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Quumque descendissent Beth-El, egressi sunt filii prophetarum, qui erant Beth-El, ad Elisæum, & dixerunt ei: Numquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Qui respondit: Et ego novi: silete. Dixit autem Elias ad Elisæum: Sede hîc, quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Quumque venissent Jericho, accesserunt filii prophetarum, qui erant in Jericho, ad Elisæum, & dixerunt ei: Numquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Et ait: Et ego novi: silete. Dixit autem ei Elias: Sede hîc, quia Dominus misit me ad Jordanem. Qui ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter, & quinquaginta viri de filiis prophetarum sequuti sunt, qui & steterunt è contra, longe: illi autem ambo stabant super Jordanem.
CXII. T.
Tulitque Elias pallium suum, & involvit illud, & percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum. Quumque transissent, Elias dixit ad Elisæum: Postula * quod vis ut faciam tibi, antequam tollar à te. Dixitque Elisæus: Obsecro ut fiat duplex spiritus tuus in me. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, * quando tollar à te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit. Quumque pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque: & ascendit Elias * per turbinem in cœlum, Elisæus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israel, & auriga ejus. Et non vidit eum amplius: apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat * ei: reversusque stetit super ripam Jordanis, & pallio Eliæ, quod ceciderat * ei, percussit aquas, [a] & dixit: Ubi est Dominus Deus Eliæ etiam nunc? Percussitque aquas, & divisæ sunt huc atque illuc, & transiit Elisæus. Videntes autem eum filii prophetarum, qui erant in Jericho de contra dixerunt:
CXIII. T.
Requievit spiritus Eliæ super Elisæum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram, dixeruntque illi: Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui * possint ire, & quærere dominum tuum, ne forte tulerit eum Spiritus Domini, & projecerit in unum montium, aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere. Coëgeruntque eum, donec acquiesceret, & diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros: qui quum quæsissent tribus diebus, non invenerunt. Et

Marginal notes: * h. Ahaziam. — * h. capillosus. — * h. vir Dei. — * h. vir. — * h. Non habet. — * h. vir Dei. — * h vir Dei ego. — * h. vir Dei. — * h. Non habet. — * h. Non habet. — * h. Ahaziæ. — * h. Postula quod faciam tibi antequam tollar à te. — * h. me tolli à te erit quod petisti. — * h. in turbine. — * h. Quod ceciderat super eum. — * h. super eum. — a ÷ — * h. eant & quærant Dominum tuum.

a Canon purus est hoc loco, & suo fonti directe respondet. Cæteri MSS. cum editis addunt hæc, *& non sunt divisæ*; quod additamentum marginalis obelus renuntiat.

Digitized by Google

reversi sunt ad eum: at ille habitabat in Jericho, dixitque eis: Numquid non dixi vobis: Nolite mittere? Dixerunt quoque viri civitatis ad Elisæum: Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse domine perspicis: sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis.
CXIIII.T. At ille ait: Afferte mihi vas novum, & mittite in illud sal. Quod quum attulissent, egressus ad fontem aquarum, misit in eum sal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque sterilitas. Sanatæ sunt ergo aquæ usque ad diem hanc, juxta verbum Elisæi, quod locutus est.
CXV. T. Ascendit autem inde Beth-El: quumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve. Qui quum post se respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos * pueros. Abiit autem inde in montem Charmeli, & inde reversus est Samariam.

* h. parvulos.

CXVI. T. *Cap.* 3.
Joram vero filius Ahab regnavit super Israel in Samaria anno octavo decimo Josaphat regis Judæ. Regnavitque duodecim annis. Et fecit malum coram * Domino, sed non sicut pater suus & mater: tulit enim * statuas Baal, quas fecerat pater ejus. Verumtamen in peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, adhæsit, nec recessit ab eis. Porro Messa rex Moab, nutriebat pecora * multa,] & solvebat regi Israel centum millia agnorum, & centum millia arietum, cum velleribus suis. Quumque mortuus fuisset Ahab, prævaricatus est * fœdus, quod habebat cum rege Israel. Egressus igitur rex Joram in die illa de Samaria, recensuit universum Israel.
CXVII.T. Misitque ad Josaphat regem Juda, dicens: Rex Moab recessit à me, * veni mecum contra eum ad prœlium. Qui respondit: Ascendam: * qui meus est, tuus est: populus meus, populus tuus; equi mei, equi tui. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per * desertum Idumææ. Perrexerunt igitur, rex Israel, & rex Juda, & rex Edom, & circumierunt * per] viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, & jumentis * quæ sequebantur eos.
CXVIII. T. Dixitque rex Israel: Eheu, * congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manu Moab. Et ait Josaphat: Estne hîc propheta Domini, ut * deprecemur Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israel: Est hîc Elisæus filius Saphat, qui * fundebat aquam super manus Eliæ. Et ait Josaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israel, & Josaphat, & rex Edom. Dixit autem Elisæus ad regem Israel: Quid mihi & tibi est? vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ. Et ait illi rex Israel: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab? Dixitque ad eum Elisæus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu * sto, quod si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem. Nunc autem adducite mihi psalten. Quumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, & ait: Hæc dicit Dominus: Facite * alveum torrentis hujus fossas * &] fossas. Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluviam: & * alveus iste replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ vestræ, & jumenta vestra. * Parumque hoc est in * conspectu Domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras. Et percutietis omnem civitatem munitam, & omnem urbem electam, & universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus.

* h. in oculis Domini.
* h titulum.
* h. Non habet.
* h. prævaricatus est rex Moab in rege Israel.
*h. veniesne mecum?
* h. Sicut ego sum, ita & tu: & sicut populus meus, ita & populus tuus: & sicut equi mei, ita & equi tui.
* h. per viā deserti Idumeæ.
* h. Non habet.
* h. quibus sedebant.
* h. Heheu quoniā vocavit Dominus.
* h. ut consulamus.
* h. fudit.
* h. steti.
* h. Facite torrentem hunc.
* h. Non habet.
*h. torrens.
* h. Et leve.
* h. in oculis.

CXVIIII. T. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, & ecce, aquæ veniebant per viam Edom, & repleta est terra aquis. Universi autem Moabitæ, audientes quod ascendissent reges ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, & steterunt in terminis. Primoque mane surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitæ è contra aquas rubras quasi sanguinem, dixeruntque: Sanguis est gladii: pugnaverunt reges * contra se,] & cæsi sunt mutuo: nunc perge ad prædam Moab. Perrexeruntque in castra Israel: porro consurgens Israel, percussit Moab: at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant & percusserunt Moab, & civitates destruxerunt: & omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt: & universos fontes aquarum obturaverunt: & omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantum fictiles remanerent: & circumdata est civitas à fundibulariis, & magna ex parte percussa. Quod quum vidisset rex Moab prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt. Arripiensque filium suum primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum: & facta est indignatio magna in Israel, statimque recesserunt ab eo, & reversi sunt in terram * suam.]

* h. Non habet.
* h. Non habet.

Cap. 4.
Mulier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Elisæum, dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum: & ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi. Cui dixit Elisæus? Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo * mea, nisi parum olei, quo ungar.
CXX. T. Cui ait: Vade, & pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca. Et ingredere, & claude ostium tuum, quum intrinsecus fueris tu, & filii tui: & mitte inde in omnia vasa hæc: & quum plena fuerint, tolles. Ivit itaque mulier, & clausit ostium super se, & super filios suos: illi offerebant vasa, & illa infundebat. Quumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum. Venit autem illa, & indicavit * homini Dei. Et ille, Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filii tui vivite de reliquo.
CXXI. T. Facta est autem quædam dies, & transibat Elisæus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem, quumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut comederet panem. Quæ dixit ad virum suum: Animadverto quod vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo cœnaculum parvum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, ut quum venerit ad nos maneat ibi. Facta est igitur dies quædam, & veniens divertit in cœnaculum, & requievit ibi. Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamiten istam. Qui quum vocasset eam, & illa stetisset coram eo, dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce, sedule in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi: numquid habes negotium, & vis ut loquar regi, sive principi militiæ? Quæ respondit: In medio populi mei habito. Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quæras: filium enim non habet, & vir ejus senex est. Præcepit itaque ut vocaret eam: quæ cum vocata fuisset, & stetisset ad ostium, dixit ad eam:
CXXII.T. In tem-

* h. Nisi lecythus olei.
* h. viro.

Digitized by Google

* h. secundum tempus vitæ. pore isto, & in hac eadem hora, * si vita [a] comes fue- A
rit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli
quæso domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.
Et concepit mulier, & peperit filium, in tempore,
& in hora eadem, qua dixerat ei Elisæus. Crevit au-
* h. parvulus. tem * puer. Et quum esset quædam dies, & egres-
sus isset ad patrem suum, ad messores, ait patri suo:
Caput meum, caput meum. At ille dixit puero:
CXXIII. T. Tolle, & duc eum ad matrem suam. Qui quum
tulisset, & adduxisset eum ad matrem suam, posuit
eum illa super genua sua usque ad meridiem, & mor- B
tuus est. Ascendit autem, & collocavit eum super le-
* h. viri. ctulum * hominis Dei, & clausit ostium: & egressa
vocavit virum suum, & ait: Mitte mecum, obsecro,
unum de pueris, & asinam ut excurram usque ad
* h. virum. * hominem Dei, & revertar. Qui ait: Quam ob caus-
sam vadis ad eum? hodie non sunt Kalendæ, neque
Sabbathum. Quæ respondit: Pax. Stravitque asi-
nam, & præcepit puero: Mina, & propera, ne mi-
hi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipio
tibi. Profecta est igitur, & venit ad virum Dei in C
montem Charmeli: quumque vidisset eam vir Dei
de contra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Suna-
mitis illa. Vade ergo in occursum ejus, & dic ei: Re-
ctene agitur circa te, & circa virum tuum, & circa
* h. parvulum. * h. Pax. * filium tuum? Quæ respondit: * Recte. Quumque
venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pe-
des ejus: & accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait
* h. vir Dei. * homo Dei: Dimitte illam: anima enim ejus in ama-
ritudine est, & Dominus celavit me, & non indica-
vit mihi. Quæ dixit illi: Numquid petivi filium à do- D
mino meo? numquid non dixi tibi: Ne illudas me?
CXXIIII. T. Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, & tolle
baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit
* h. vir. tibi * homo, non salutes eum: & si salutaverit te
quispiam, non respondeas illi: & pones baculum
meum super faciem pueri. Porro mater pueri ait:
Vivit Dominus, & vivit anima tua, non dimittam
te. Surrexit ergo, & sequutus est eam. Giezi autem
præcesserat eos, & posuerat baculum super faciem
pueri, & non erat vox, neque sensus: reversusque E
est in occursum ejus, & nuntiavit ei, dicens: Non
surrexit puer. Ingressus est ergo Elisæus domum, &
ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus: ingres-
susque clausit ostium super se, & puerum: & oravit
ad Dominum. Et ascendit, & incubuit super pue-
rum: posuitque os suum super os ejus, & oculos suos
super oculos ejus, & manus suas super manus ejus:
& incurvavit se super eum, & calefacta est caro pue-
ri. At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc
& illuc: & ascendit, & incubuit super eum, & osci- F
CXXV. T. tavit puer septies, aperuitque oculos. At ille vo-
cavit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamiten hanc. Quæ
vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium
tuum. Venit illa, & corruit ad pedes ejus, & ado-
ravit super terram: tulitque filium suum, & egressa
est, & Elisæus reversus est in Galgala. Erat autem
fames in terra, & filii prophetarum habitabant co-
* h. Dixitque puero suo. ram eo. Dixitque * uni de pueris suis: Pone ollam
grandem, & coque pulmentum filiis prophetarum.
CXXVI. T. Et egressus est unus in agrum ut colligeret * herbas G
* h. malvas, invenitque vitem agrestem. agrestes: invenitque quasi vitem sylvestrem, & col-
legit ex ea colocynthidas agri, & implevit pallium
suum, & reversus concidit in ollam pulmenti: ne-
sciebat enim quid esset. Infuderunt ergo sociis, ut

comederent: quumque gustassent de coctione, ex-
clamaverunt, dicentes: Mors in olla vir Dei. Et non
potuerunt comedere. At ille, Afferte, inquit, fari-
nam. Et misit in ollam, & ait: Infunde * turbæ, ut * h. populo
comedat. Et non fuit amplius quidquam * amaritu- * h. mali.
dinis in olla. Vir autem quidam venit de Balsalisa
deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes
hordeaceos, & * frumentum novum in pera sua. At * h. & grana spicarũ torrida.
ille dixit: Da populo, ut comedat. Respónditque ei
minister ejus: Quantum est hoc, ut apponam coram
centum viris? Rursum ille: Da, ait, populo, ut co-
medat: hæc enim dicit Dominus: Comedent, & su-
pererit. Posuit itaque coram eis: qui comederunt,
& superfuit juxta verbum Domini.
Naaman autem princeps militiæ regis Syriæ, erat Cap. 5.
vir magnus apud dominum suum, & honoratus: per
illum enim dedit Dominus salutem Syriæ: erat au-
tem vir fortis & dives, * sed] leprosus. Porro de Sy- * h. Non habet.
ria egressi fuerant latrunculi, & captivam duxerant
de terra Israel puellam parvulam, quæ erat in ob-
sequio uxoris Naaman, quæ ait ad dominam suam:
Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est
in Samaria: profecto curasset eum à lepra, quam ha-
bet. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum,
& nuntiavit ei, dicens: Sic & sic loquuta est puella
de terra Israel. Dixitque ei rex Syriæ: Vade, & mit-
tam * litteras ad regem Israel. Qui quum profectus * h. librum.
fuisset, & tulisset secum decem talenta argenti, &
sex millia aureos, & decem mutatoria vestimento-
rum, detulit * litteras ad regem Israel, in hæc ver- * h. librum.
ba: Quum acceperis epistolam hanc, scito quod mi-
serim ad te Naaman servum meum, ut cures eum à
lepra sua. Quumque legisset rex Israel * litteras, * h. librum.
scidit vestimenta sua, & ait: Numquid Deus ego
* sum], ut occidere possim, & vivificare, quia iste * h. Non habet.
misit ad me, ut curem * hominem à lepra sua? ani- * h. virum.
madvertite, & videte quod occasiones quærat ad-
versum me. Quod quum audisset Elisæus vir Dei,
scidisse videlicet regem Israel vestimenta sua, misit
ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? ve-
niat ad me, & sciat esse prophetam in Israel. Ve- CXXVII. T.
nit ergo Naaman cum equis & * curribus, & stetit * h. & curru suo.
ad ostium domus Elisæi: misitque ad eum Elisæus
nuntium, dicens: Vade, & lavare septies in Jordane,
& recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.
Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quod
egrederetur ad me, & stans invocaret nomen Do-
mini Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, &
curaret me. Numquid non meliores sunt Abana &
Pharphar, fluvii Damasci, omnibus aquis Israel, ut
laver in eis, & munder? Quum ergo vertisset se, &
abiret indignans, accesserunt ad eum servi sui, & lo-
quuti sunt ei: * Pater, si rem grandem dixisset tibi * h. pater mi.
propheta, certe facere debueras: quanto magis quia
nunc dixit tibi: Lavare, & mundaberis? De- CXXVIII. T.
scendit, & lavit in Jordane septies juxta sermo-
nem viri Dei, & restituta est caro ejus, sicut caro
pueri parvuli, & mundatus est. Reversusque ad vi-
rum Dei cum universo comitatu suo, venit, & ste-
tit coram eo, & ait: Vere scio quod non sit Deus in
universa terra, nisi tantum in Israel. Obsecro CXXVIIII. T.
itaque ut accipias benedictionem à servo tuo. At ille
respondit: Vivit Dominus, ante quem * sto, quia * h. steti.
non accipiam. Quumque vim faceret, penitus non
acquievit. Dixitque Naaman: Ut vis: sed, obsecro,

a Forte scriptum habebatur in scholio isto marginali, *in tempore vitæ*: eamdem enim Scripturæ loquutionem annotationibus suis illustrans sanctus Hieronymus libro qq. Hebraicarum, recitato juxta LXX. versu 10. cap. 18. hæc addit: *Pro hora, vitam legimus in Hebræo; ut sit ordo, vel sensus. Revertar ad te in tempore vitæ: quasi dixerit, si vixero, si fueris vita comitata.*

Digitized by Google

*h. mulorum.
*h. nisi Domino. Et pro hac re ignoscet mihi Dominus servo tuo, quãdo ingressus fuerit Dominus meus domũ Remmon ut adoret ibi, & innisus fuerit super manũ meam, si adoravero in domo Remmon, adorãte me in codẽ loco, ignoscet mihi Dominus servo tuo pro hac re.

concede mihi servo tuo, ut tollam onus duorum A *burdonum de terra: non enim faciet ultra servus tuus holocaustum aut victimam diis alienis, *nisi Domino. Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret, & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re. Qui dixit ei: Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore. Dixitque Giezi puer viri Dei: Pepercit dominus meus B Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quæ attulit: vivit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid. Et sequutus est Giezi post tergum Naaman: quem quum vidisset currentem ad se, desiliit de curru in occursum ejus, & ait: *Recténe sunt omnia? Et ille ait: Recte. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modo venerunt ad me duo *adolescentes de monte Ephraim, ex filiis Prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices.

CXXX.T. *h. Nonne pax est.
*h. pueri.

Dixitque Naaman: Melius est ut accipias duo C talenta. Et coëgit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis, & duplicia vestimenta, & imposuit duobus pueris suis, qui & portaverunt coram eo. Quumque venisset jam vesperi, tulit de manu eorum, & reposuit in domo, dimisitque viros, & abierunt. Ipse autem ingressus, stetit coram domino suo.

CXXXI.
*h. Non habet.
*h. vir.

Et dixit Elisæus: Unde *venis] Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam. At ille: Nonne, ait, cor meum in præsenti erat, quando reversus est *homo de curru suo in occursum tui? D Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, ut emas oliveta & vineta, & oves, & boves, & servos, & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

Cap. 6.

Dixerunt autem filii prophetarum ad Elisæum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis. Eamus usque ad Jordanem, & tollamus singuli de sylva materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite. Et ait unus E ex illis: Veni ergo & tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam. Et abiit cum eis. Quumque venissent ad Jordanem, cædebant ligna. Accidit autem, ut quum unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamavitque ille, & ait: Eheu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam. Dixit autem *homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum.

*h. vir Dei.
CXXXII. T
*h. & jecit.

Præcidit ergo lignum, & *misit illuc: natavitque ferrum, & ait: Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud. Rex autem Syriæ pugnabat con- F tra Israel, consiliumque iniit cum servis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias.

CXXXIII.T.

Misit itaque vir Dei ad regem Israel, dicens: Cave ne transeas in locum illum: quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaque rex Israel ad locum quem dixerat ei vir Dei, & *præoccupavit eum, & observavit se ibi non semel neque bis. Conturbatumque est cor regis Syriæ pro re hac: & convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israel? Dixitque unus servorum ejus: Nequa- G quam domine mi rex, sed Elisæus propheta, qui est in Israel, indicat regi Israel omnia verba quæcumque loquutus fueris in conclavi tuo. Dixitque eis: Ite, & videte ubi sit: ut mittam, & capiam eum. Annuntiaveruntque ei dicentes: Ecce in Dothan.

*h. & rapuit.

A Misit ergo illuc equos & *currus, & robur exercitus: qui quum venissent nocte, circumdederunt civitatem. Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus est, viditque exercitum in circuitu civitatis, & equos & *currus: nuntiavitque ei, dicens: Eheu domine mi, quid faciemus? At ille respondit: Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quam cum illis. Quumque orasset Elisæus, ait: Domine, aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons B plenus equorum, & curruum igneorum, in circuitu Elisæi. *Hostes vero descenderunt ad eum:

*h. currum
*h. currum
*h. Non habet, hostes vero, sed; descenderunt.
CXXXIIII.T.

Porro Elisæus oravit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisæi. Dixit autem ad eos Elisæus: Non est hæc via, nec ista est civitas: sequimini me, & ostendam vobis virum quem quæritis. Duxit ergo eos in Samariam: quumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Elisæus: Domine aperi oculos istorum, ut C videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, & viderunt esse se in medio Samariæ. Dixitque rex Israel ad Elisæum, quum vidisset eos: Numquid percutiam eos, pater mi? At ille ait: Non percuties: neque enim cepisti eos gladio & arcu tuo, ut percutias: pone panem & aquam coram eis, ut comedant & bibant, & vadant ad dominum suum. Appositaque est eis ciborum magna præparatio, & comederunt & biberunt, & *dimisit eos, abieruntque ad dominum suum, & ultra non venerunt la- D trones Syriæ in terram Israel.

*h. misit eos.

Factum est autem post hæc, congregavit Benadad rex Syriæ, universum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam. Factaque est fames magna in Samaria: & tamdiu obsessa est, donec venumdaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis. Quumque CXXXV.T. rex Israel transiret per murum, mulier exclamavit ad eum, dicens: Salva *me] domine mi rex. Qui ait: Non te salvet Dominus: unde te possum salvare? de area, an de torculari? Dixitque ad eam rex: E Quid tibi vis? Quæ respondit: Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. Coximus ergo filium meum, & comedimus. Dixique ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum. Quæ abscondit filium suum. Quod quum audisset rex, scidit vestimenta sua, & transibat super murum. Viditque *omnis] populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus. Et ait: Hæc mihi faciat Deus, & F hæc addat, si steterit caput Elisæi filii Saphat super eum hodie. Elisæus autem sedebat in domo sua, & senes sedebant cum eo. Præmisit itaque virum: & antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Numquid scitis quod miserit filius homicidæ hic, ut præcidatur caput meum? videte ergo, quum venerit nuntius, claudite ostium, *& ᵃnon sinatis eum introire: ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est. Adhuc illo loquente cum eis, apparuit nuntius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, tantum G malum à Domino est: quid *amplius exspectabo à Domino?

*h. Non habet.
*h. Non habet.
*h. & ᵃatterite eum in ostio.
*h. quid amplius deprecabor Dominum?

Dixit autem Elisæus: Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similæ uno *statere erit, & duo modii hordei *statere uno, in porta Samariæ. Respondens *unus de du-

CXXXVI.T.
Cap. 7.
*h. siclo.
*h. siclo.
*h. Respondens dux.

a Prima manus scholion istud apposuerat hoc modo: *Et stringite eum in ostio*; sed alius, aut idem scriptor addidit postea *atterite* supra *stringite*. Quod ab emendatore Canonis, viro, ut putamus, Hebraicæ linguæ satis perito, ita factitatum credi potest.

Digitized by Google

* h. viro Dei. cibus, super cujus manum rex incumbebat, * homi-
* h. Ecce Dominus faciet cataractas in cœlo. Numquid poterit esse quod * loquor. ni Dei, ait: * Si Dominus fecerit etiam cataractas in
cœlo, numquid poterit esse quod [a] loqueris? Qui
ait: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.
Quattuor ergo viri erant leprosi juxta introitum por-
tæ: qui dixerunt ad invicem: Quid hîc esse volumus
donec moriamur? sive ingredi voluerimus civitatem,
fame moriemur: sive manserimus hîc, moriendum
CXXXVII. T. nobis est: venite ergo, & transfugiamus ad castra
Syriæ. Si pepercerint nobis, vivemus: si autem oc-
cidere voluerint, nihilominus & moriemur. Surrexe-
* h. mane. runt igitur * vesperi, ut venirent ad castra Syriæ.
Quumque venissent ad principium castrorum Syriæ,
nullum ibidem repererunt. Siquidem Dominus so-
nitum audiri fecerat in castris Syriæ, curruum, &
equorum exercitus plurimi: dixeruntque ad invi-
cem: Ecce mercede conduxit adversum nos rex Is-
rael reges Hetthæorum & Ægyptiorum, & vene-
runt super nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in te-
nebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos & asi-
nos, in castris, fugeruntque, animas tantum suas sal-
vare cupientes. Igitur quum venissent leprosi illi ad
principium castrorum, ingressi sunt unum taberna-
culum, & comederunt, & biberunt. Tuleruntque
inde argentum, & aurum, & vestes, & abierunt, &
* h. Non habet. absconderunt: & * rursum] reversi sunt ad aliud ta-
bernaculum, & inde similiter auferentes abscondo-
runt. Dixeruntque ad invicem: Non recte facimus:
* h. Non habet. hæc enim dies * boni] nuntii est. Si tacuerimus, &
noluerimus nuntiare usque mane, sceleris argue-
mur: venite, eamus, & nuntiemus in aula regis.
Quumque venissent ad portam civitatis, narraverunt
eis: dicentes: Ivimus ad castra Syriæ, & nullum ibi-
dem reperimus hominum, nisi equos & asinos alli-
gatos, & fixa tentoria. Ierunt ergo portarii, & nun-
tiaverunt in palatio regis intrinsecus. Qui surrexit
nocte, & ait ad servos suos: Dico vobis quid fece-
rint nobis Syri: Sciunt quia fame laboramus, & id-
circo egressi sunt de castris, & latitant in agris, di-
centes: Quum egressi fuerint de civitate, capiemus
eos vivos, & tunc civitatem ingredi poterimus. Re-
spondit autem unus servorum ejus: Tollamus quin-
que equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tan-
tum sunt in universa multitudine Israel, alii enim
consumti sunt) & mittentes, explorare poterimus.
Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex ad ca-
stra Syrorum, dicens: Ite, & videte. Qui abierunt
post eos usque ad Jordanem: ecce autem omnis via
plena erat vestibus & vasis, quæ projecerant Syri
quum turbarentur: reversique nuntii indicaverunt.
Et egressus populus diripuit castra Syriæ: factusque
* h. siclo. est modius similæ * statere uno, & duo modii hordei
* h. siclo. * statere uno, juxta verbum Domini. Porro rex du-
cem illum, in cujus manu incumbebat, constituit ad
* h populus in porta portam: quem conculcavit * turba in introitu portæ,
& mortuus est, juxta quod loquutus fuerat vir Dei,
quando descenderat rex ad eum. Factumque est se-
cundum sermonem viri Dei, quem dixerat regi,
* h siclo. quando ait: Duo modii hordei * statere uno erunt, &
* h. siclo. modius similæ * statere uno, hoc eodem tempore cras
* h. Non habet. in porta Samariæ: quando responderat dux * ille]

A viro Dei, & dixerat: * Etiamsi Dominus fecerit ca- * h. Ecce Dominus faciet cataractas in cœlo. Numquid poterit esse quod loquor?
taractas in cœlo, numquid poterit fieri quod loque-
ris? Et dixit ei: Videbis oculis tuis, & inde non co-
medes. Evenit ergo ei sicut prædictum fuerat, & con-
culcavit eum populus in porta, & mortuus est.
Elisæus autem loquutus est ad mulierem, cujus vi-
vere fecerat filium, dicens: Surge, vade tu & do-
mus tua, & peregrinare ubiquumque repereris: vo- Cap. 8.
cavit enim Dominus famem, & veniet super terram
septem annis. Quæ surrexit, & fecit juxta verbum
B * hominis Dei: & vadens cum domo sua, peregrina- * h. viri Dei
ta est in terra Philisthim * diebus [b] multis. Quumque * h. [b] septem annis.
finiti essent anni septem, reversa est mulier de terra
Philisthim: & egressa est ut interpellaret regem pro
domo sua, & pro * agris suis. Rex autem loquebatur * h. agro suo.
cum Giezi puero viri Dei, dicens: Narra mihi omnia
magnalia quæ fecit Elisæus. Quumque ille narraret
Regi quomodo mortuum suscitaret, apparuit mu-
lier, cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro
domo sua, & pro * agris suis. Dixitque Giezi: Do- * h. agro suo.
C mine mi rex, hæc est mulier, & hic filius ejus, quem
suscitavit Elisæus. Et interrogavit rex mulierem: quæ
narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, di-
cens: Restitue ei omnia quæ sua sunt, & universos
reditus * agrorum, à die qua reliquit terram usque * h. agri.
ad præsens. Venit quoque Elisæus Damascum, CXXXVIII. T.
& Benadad rex Syriæ ægrotabat: nuntiaveruntque
ei, dicentes: Venit vir Dei huc. Et ait rex ad Azael:
Tolle * tecum munera, & vade in occursum viri Dei, * h. In manu tua.
D & consule Dominum per eum, dicens: Si * evadere * h Si vivere.
potero de infirmitate mea hac? Ivit igitur Azael
in occursum ejus, habens * secum munera, & * h. in manu sua.
omnia bona Damasci, onera quadraginta camelo-
rum. Quumque stetisset coram eo, ait: Filius tuus
Benadad rex Syriæ misit me ad te, dicens: Si * sana- * h. Si vivere.
ri potero de infirmitate mea hac? Dixitque ei Eli-
sæus: Vade, & dic ei: * Sanaberis: porro ostendit * h. vives
mihi Dominus quia morte morietur. Stetitque cum
eo, & conturbatus est usque ad suffusionem vultus:
E flevitque vir Dei. Cui Azael ait: Quare dominus
meus flet? At ille respondit: Quia scio quæ factu-
rus sis filiis Israel mala. * Civitates eorum munitas * h. munitiones.
igne succendes, & juvenes eorum interficies gladio,
& parvulos eorum elides, & prægnantes divides. Di-
xitque Azael: Quid enim sum servus tuus canis, ut
faciam rem istam magnam? Et ait Elisæus: Osten- CXXXVIIII. T.
dit mihi Dominus te regem Syriæ fore. Qui quum
recessisset ab Elisæo, venit ad dominum suum. Qui
ait ei: Quid tibi dixit Elisæus? At ille respondit: Di-
F xit mihi: * Recipies sanitatem. Quumque venis- * h. Vives.
set dies altera, tulit stragulum, & infudit aquâ, & CXL. T.
expandit super faciem ejus: quo mortuo, regnavit
Azael pro eo. Anno quinto Joram filii Ahab re- CXLI. T.
gis Israel, & Josaphat regis Juda, regnavit Joram fi-
lius Josaphat rex Juda. Triginta duorum erat anno-
rum quum regnare cœpisset, & octo annis regnavit
in Jerusalem. Ambulavitque in viis regum Israel,
sicut ambulaverat domus Ahab: filia enim Ahab
erat uxor ejus: & fecit quod malum est * coram Do- * h. in oculis Domini.
G mino. Noluit autem Dominus disperdere Judam,
propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut

a Fallitur hoc loco scholiastes noster: neque vero aliud habet Hebræus præter ista, היהיה הדבר הזה, *haihieh haddabar hazze*, id est, *numquid erit verbum hoc?* Id Hieronymus refert ad ducem regis Israel loquentem, & Elisæi prophetantis verba suggillantem. Quare optima hæc est interpretatio: *Si Dominus* (inquit incredulus ille dux) *fecerit etiam cataractas in cœlo, numquid poterit esse quod loqueris?* Hoc est, numquid poterit esse talis ac tanta rerum abundantia, quam tu Elisæus nobis promittis? Restat itaque juxta sensum Hebrææ Scripturæ legendum cum Hieronymo in secunda persona, *quod loqueris;* & non in prima, *quod loquor*, ut habetur in scholio. Advertat lector idem scholion marginale appositum in fine hujus capituli.

b Verba Hebraica שבע שנים, *seba sanim*, & *septem annos*, & *multos annos* significant: Nam *seba* sive *sabee* interpretatur *septem*, vel *juramentum*, vel *saturitas*. Saturitas autem annorum, quæ non resonat in Latino sermone, multorum dierum spatia denuntiat. Bene ergo Hieronymus *seba sanim* hîc & dies multos, & septem annos Latine reddidit.

darer

daret illi lucernam, & filiis ejus cunctis diebus. In A
* h. prævaricatus est. diebus ejus * recessit Edom, ne esset sub Juda, & constituit sibi regem. Venitque Joram Seira, & omnes currus cum eo: & surrexit nocte, percussitque Idumæos, qui eum circumdederant, & principes curruum, populus autem fugit in tabernacula sua. * Recessit ergo Edom ne esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc * recessit & Lobna in tempore illo.
* h. Prævaricatus. * h. prævaricatus.

CXLII. T. Reliqua autem sermonum Joram, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Juda? Et dormivit Joram cum patribus B suis, sepultusque est cum eis in civitate David, & regnavit Ahazias filius ejus pro eo. Anno duodecimo Joram filii Ahab regis Israel, regnavit Ahazias filius Joram regis Judæ. Viginti duorum annorum erat Ahazias quum regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Athalia filia Amri regis Israel. Et ambulavit in viis domus Ahab: & fecit quod malum est * coram Domino, sicut domus Ahab: gener enim domus Ahab fuit.
* h. in oculis Domini.

CXLIII. T. Abiit quoque cum Joram filio Ahab, ad prœlian- C dum contra Azael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulneraverunt Syri Joram: qui reversus est ut curaretur, in Jezrael: quia vulneraverant eum Syri in Rama prœliantem contra Azael regem Syriæ. Porro Ahazias filius Joram rex Juda, descendit invisere Joram filium Ahab in Jezrael, quia ægrotabat ibi.

CXLIIII. Cap. 9. Elisæus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, & ait illi: Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & vade in D Ramoth Galaad. Quumque veneris illuc: videbis Jeü filium Josaphat * filii Namsi: & ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, & introduces interius cubiculum. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, & dices: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israel. Aperiesque ostium, & fugies, & non ibi subsistes. Abiit ergo * adolescens puer prophetæ in Ramoth Galaad, & ingressus est illuc; [a] ecce autem principes exercitus sedebant, & ait: Verbum mihi ad te, ô princeps. Dixitque Jeü: E Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te, ô princeps. Et surrexit & ingressus est * cubiculum: at ille fudit oleum super caput ejus, & ait: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Unxi te regem super populum Domini Israel, & percuties domum Ahab domini tui, ut ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium servorum Domini, de manu Jezabel. Perdamque omnem domum Ahab: & interficiam de Ahab mingentem ad parietem, & clausum & * novissimum in Israel. Et dabo F domum Ahab, sicut domum Jeroboam filii Nabat, & sicut domum Baasa filii Ahia. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrael, nec erit qui sepeliat * eam.] Aperuitque ostium, & fugit. Jeü autem egressus est ad servos domini sui: qui dixerunt ei: * Rectene sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis * hominem, & quid loquutus sit. At illi responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc & hæc loquutus est mihi, dicens: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Is- G rael. Festinaverunt itaque & unusquisque tollens pallium suum posuerunt * sub pedibus ejus, in simi-

* h. filium Josaphat filiū Namsi. * h. puer puer Prophetæ. a * h. domū. * h. derelictum. * h. Non habet. * h. Num pax est? * h. virum. * h. subter eum.

litudinem tribunalis, & cecinerunt tuba, atque dixerunt: regnavit Jeü. * Conjuravit ergo Jeü filius Josaphat filii Namsi contra Joram: porro Joram obsederat Ramoth Galaad, ipse & omnis Israel, contra Azael regem Syriæ: & reversus fuerat ut curaretur in Jezrael propter vulnera, quia percusserant eum Syri, prœliantem contra Azael regem Syriæ. Dixitque Jeü: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat, & nuntiet in Jezrael. Et ascendit, & profectus est in Jezrael: Joram enim ægrotabat ibi, & Ahazia rex Juda descenderat ad visitandum Joram. Igitur speculator qui stabat super turrem Jezrael, vidit globum Jeü venientis, & ait: Video ego globum. Dixitque Joram: Tolle currum, & mitte in occursum eorum, & dicat vadens: * Rectene sunt omnia? Abiit igitur, qui ascenderat * currum, in occursum ejus, & ait: Hæc dicit rex: * Pacata sunt omnia? Dixitque Jeü: Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nuntiavit quoque speculator, dicens: Venit nuntius ad eos, & non revertitur. Misit etiam currum equorum secundum: venitque ad eos, & ait: Hæc dicit rex: Num pax est? Et ait Jeü: Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nuntiavit autem speculator, dicens: Venit usque ad eos, & non revertitur: est autem incessus quasi incessus Jeü filii Namsi, præceps enim graditur. Et ait Joram: Junge * currum.] Junxitque currum ejus, & egressus est Joram rex Israel, & Ahazia rex Juda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Jeü, & invenerunt eum in agro Naboth Jezraelitis. Quumque vidisset Joram Jeü dixit: Pax est Jeü? At ille respondit: Quæ pax? adhuc fornicationes Jezabel matris tuæ, & veneficia ejus multa vigent. Convertit autem Joram * manum suam, & fugiens ait ad Ahaziam: Insidiæ Ahazia. Porro Jeü tetendit arcum manu, & percussit Joram inter * scapulas: & egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo. Dixitque Jeü ad [b] Badacer ducem: Tolle, projice eum in agro Naboth Jezraelitæ: memini enim quando ego & tu sedentes in * curru sequebamur Ahab patrem hujus, quod Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens: Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc igitur tolle, & projice eum in agrum, juxta verbum Domini. Ahazias autem rex Juda videns * hoc] fugit per viam domus horti: persequutusque est eum Jeü, & ait: Etiam hunc percutite in curru suo: & percusserunt eum in ascensu * Gaber, qui est juxta Jeblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi. Et imposuerunt eum servi ejus * super currum suum,] & tulerunt in Jerusalem: sepelieruntque in sepulcro cum patribus suis in civitate David. Anno undecimo Joram filii Ahab, regnavit Ahazias super Judam, venitque Jeü in Jezrael. Porro Jezabel introitu ejus audito, depinxit oculos suos stibio, & ornavit caput suum, & respexit per fenestram ingredientem Jeü per portam, & ait: * Numquid pax potest esse Zamri, qui interfecit dominum suum: Levavitque Jeü faciem suam ad fenestram, & ait: * Quæ [c] est ista? & inclinaverunt se ad eum duo vel tres eunuchi. At ille dixit eis: Præcipitate eam deorsum. Et præcipitaverunt

CXLV. T. * h. Et rebellavit. * h. Num pax? * h. equum. * h. Num pax est? * h. Non habet. * h. manus suas. CXLVI. T. * h. brachia. b * h. in curribus junctis. CXLVII. T. * h. Non habet. * h. Gur. * h. Non habet. * h. Num pax est Zamri, qui interfecit dominum suum. CXLVIII. T. * h. [c] Quis est mecus?

a Emendator Canonis delet verbum *illuc*, & hoc modo restituit lectionem juxta Hebræum; *Et ingressus est; & ecce principes exercitus*, &c. Sed noluimus has sequi castigationes propter allatam supra rationem.

b Nomen istud secundùm punctationem Massorethicæ proximam emendatum in Canone legitur, *Bedcar*. Cæteri omnes MSS. codices primam retinent lectionem, nempe *Badacer* aut *Badacar*. Ita quoque scriptum reperies apud Hieronymum libro nominum Hebraicorum.

c Hebraice מי אתי מי, *mi itti, mi, quis mecum, quis?* Hieronymus sensum Scripturæ reddit; *Quæ est ista?* LXX. verbis adhæserunt hoc loco. Τίς εἶ σύ; *Quæ es tu?* quasi esset in Hebræo מי את, *mi ath*; quum tamen habeat אתי, more Syrorum. Porro אתי, *itti* ponitur sæpius pro עמי, *immi*, id est, *mecum*; hinc scholiastes, *quis est mecum?*

Digitized by Google

A eam, aspersusque est sanguine paries, & equorum ungulæ conculcaverunt eam. Quumque introgressus esset, & comederet, & biberet, ait: Ite, & videte maledictam illam, & sepelite eam: quia filia regis est. Quumque issent, ut sepelirent eam, non invenerunt nisi calvariam, & pedes, & summas manus. Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Jeü: Sermo Domini est, quem loquutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens: In agro Jezrael comedent canes carnes Jezabel, & erunt carnes Jezabel sicut

B stercus super faciem * terræ in agro Jezrael, ita ut * prætereuntes [a] dicant: Hæccine est illa Jezabel?

*h. agri.
* h. [a] Non dicant: Hæc est illa Jezabel.

Cap. 10.

Erant autem Ahab septuaginta filii in Samaria: scripsit ergo Jeü * litteras, & misit in Samariam, ad optimates * civitatis, & ad majores natu, & ad nutricios Ahab, dicens: Statim ut acceperitis * litteras has, qui habetis filios domini vestri, & currus, & equos, & civitates firmas, & arma, eligite meliorem, & eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri ponite super solium patris sui, & pugnate pro domo domini vestri. Timuerunt illi vehementer, &

*h. libros.
*h. Jezrael.
*h librum.

C dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quomodo nos valebimus resistere? Miserunt ergo præpositus domus, & præfectus civitatis, & majores natu, & nutritii, ad Jeü, dicentes: Servi tui sumus, quæquumque jusseris faciemus, nec constituemus nobis * regem: quæquumque tibi placent, fac. Rescripsit autem eis * litteras secundo, dicens: Si mei estis, & obeditis mihi tollite capita filiorum domini vestri, & venite ad me hac eadem hora cras in Jezrael. Porro filii regis, septuaginta vi-

*h. nobis virum.
CXLVIII. T.
*h. librum.

D ri, apud optimates civitatis nutriebantur. Quumque venissent * litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt septuaginta viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eum in Jezrael. Venit autem nuntius, & indicavit ei, dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos juxta introitum portæ usque mane. Quumque diluxisset, egressus est, & stans dixit ad omnem populum: Justi estis: si ego * conjuravi contra dominum meum, & interfeci eum, quis percus-

*h liber.
*h. rebellavi.

E sit omnes hos? Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos loquutus est Dominus super domum Ahab, & Dominus fecit quod loquutus est in manu servi sui Eliæ. Percussit igitur Jeü, omnes qui reliqui erant de domo Ahab in Jezrael, & universos optimates ejus, & notos, & sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ. Et surrexit, & venit in Samariam:

CL. T. Quumque venisset ad * Cameram pastorum in via, invenit

*h. caulas.

F fratres Ahaziæ regis Juda, dixitque ad eos: Quinam estis vos? At illi responderunt: Fratres Ahaziæ sumus, & descendimus ad salutandos filios regis, & filios reginæ. Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos quum comprehendissent vivos, jugulaverunt eos in cisterna juxta * Cameram, quadraginta duos viros, & non dereliquit ex eis quemquam. Quumque abiisset inde, invenit Jonadab filium Rechab in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Jonadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam.

*h. caulas.

G Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum: dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impositum currui suo, duxit in Samariam. Et percussit omnes qui reliqui fuerant de Ahab in Samaria usque ad * unum, juxta verbum Domini, quod loquutus est per Eliam. Congregavit ergo Jeü omnem populum, & dixit ad eos: Ahab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius.

*h. ad internecionem.

CLI. T. Nunc igitur omnes prophetas Baal, & universos servos ejus & cunctos sacerdotes ipsius, vocate ad me: nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal: quiquumque defuerit, non vivet. Porro Jeü faciebat hoc insidiose, ut perderet cultores Baal. Dixit autem: Sanctificate * diem solennem Baal. Vocavitque, & misit in universos terminos Israel, & venerunt cuncti servi Baal: non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt * templum Baal: & repleta est domus Baal, à summo usque ad summum. Dixitque * his qui erant super vestes: Proferte vestimenta universis servis Baal. Et * protulerunt eis vestes. Ingressusque est Jeü, & Jonadab filius Rechab, * templum Baal, & ait cultoribus Baal: Perquirite, & videte, ne quis forte vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint soli servi Baal. Ingressi sunt igitur ut facerent victimas & holocausta: Jeü autem præparaverat sibi foris octoginta viros, & dixerat eis: Quiquumque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius.

*h. cœtum.
*h. domum.
*h. ei.
*h. protulit.
*h. domum.

CLII. T. Factum est ergo, quum completum esset holocaustum, præcepit Jeü militibus & ducibus suis: Ingredimini, & percutite eos, ut nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladii, & projecerunt milites & duces & ierunt in civitatem * templi Baal, & protulerunt * statuam de fano Baal, & combusserunt, & comminuerunt eam. Destruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt in ea latrinas usque in diem hanc. Delevit itaque Jeü Baal de Israel: verumtamen à peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Beth-El, & in Dan. Dixit autem Dominus ad Jeü: Quia studiose fecisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Ahab: filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Porro Jeü non custodivit ut ambularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo: non enim recessit à peccatis Jeroboam, qui peccare fecerat Israel. In diebus illis cœpit Dominus tædere super Israel: percussitque eos Azael in universis finibus Israel, à Jordane contra orientalem plagam, omnem terram Galaad, & Gad, & Ruben, & Manasse, ab Aroër, quæ est super torrentem Arnon, & Galaad, & Basan.

*h. domus.
*h. titulos.

CLIII. T. Reliqua autem verborum Jeü, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Et dormivit Jeü cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria: & regnavit Joahaz filius ejus pro eo. Dies autem, quos regnavit Jeü super Israel, viginti & octo anni sunt, in Samaria.

Cap. 11.

Athalia vero mater Ahaziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium. Tollens autem Josaba filia regis Joram, soror Ahaziæ, Joas filium Ahaziæ, furata est eum de medio filiorum regis qui interficiebantur, & nutricem ejus, de triclinio: & abscondit eum à facie Athaliæ, ut non interficeretur. Eratque cum ea in domo Domini clam sex annis: porro Athalia regnavit super terram.

CLIIII. T. Anno autem septimo misit Jojada, &

a Sensum expressit Hieronymus; scholiastes autem verborum tenacissimus litteræ adhærescit cum omnibus aliis interpretibus, qui constanter reddunt, *ut non dicant, hæc est Jezabel.* In Hebræo scriptum est אשר לא יאמרו זאת איזבל, *aser lo iomeru zoth Jezabel*, id est, *ut non dicant: Hæc Jesabel.* Quæ in hoc sensu accipienda sunt, quasi Gallicè diceremus, *Et ceux qui passeront, ne diront-ils pas: Est-ce là cette Jezabel?*

Digitized by Google

assumens centuriones & duces & milites, introdu- A
xit ad se in domum Domini, pepigitque cum eis fœ-
dus: & adjurans eos in domo Domini, ostendit eis
filium regis: & præcepit illis, dicens: Iste est sermo,
quem facere debetis: Tertia pars vestrum introëat
sabbatho, & observet excubitum domus regis. Ter-
tia autem pars sit ad portam Sur: & tertia pars sit
* h. cursorũ. ad portam, quæ est post habitaculum * scutariorum:
* h. excubitum Domini..... & custodietis * excubitum domus Messa. Duæ vero
partes è vobis, omnes egredientes sabbatho, * cu-
* h...... fortiter in .....etatur. stodiant excubias domus Domini circum regem. Et B
vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris: si
quis autem ingressus fuerit septum templi, interfi-
ciatur: eritisque cum rege introëunte & egrediente.
Et fecerunt centuriones, juxta omnia quæ præcepe-
* h. Non habet. rat * eis] Jojada sacerdos: & assumentes singuli viros
suos, qui ingrediebantur sabbatho, cum his qui egre-
diebantur è sabbatho, venerunt ad Jojadam sacer-
dotem. Qui dedit eis hastas, & arma regis David,
quæ erant in domo domini. Et steterunt singuli ha-
bentes arma in manu sua, à parte templi dextera, C
usque ad partem sinistram altaris & ædis, circum re-
gem. Produxitque filium regis, & posuit super ca-
put ejus diadema, & testimonium: feceruntque eum
regem, & unxerunt: & plaudentes manu, dixerunt:
Vivat rex. Audivit autem Athalia vocem currentis
* h. ad populum. populi: & ingressa ad * turbas in domum Domini,
vidit regem stantem super tribunal juxta morem, &
* h. tibias. cantores & * tubas propter eum, omnemque popu-
* h. tibiis. lum terræ lætantem, & canentem * tubis: & scidit
* h. Rebellio, rebellio. vestimenta sua, clamavitque: * Conjuratio, conju- D
ratio. Præcepit autem Jojada sacerdos centurionibus,
qui erant super exercitum, & ait eis: Educite eam
extra consepta templi, & quiquumque sequutus eam
fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos: Non
* h. domo. occidatur in * templo Domini. Imposueruntque ei
manus, & impegerunt eam per viam introitus equo-
* h. domũ. rum, juxta * palatium, & interfecta est ibi. Pepigit
igitur Jojadas fœdus inter Dominum, & inter re-
gem, & inter populum, ut esset populus Domini,
& inter regem & populum. Ingressusque est omnis E
* h. domũ. populus terræ * templum Baal, & destruxerunt aras
* h. altaribus. ejus: & imagines contriverunt valide: Matthan quo-
* h. Tulitque centuriones & cursores & duces, & omnem populũ terræ. que sacerdotem Baal occiderunt coram * altari. Et
posuit sacerdos custodias in domo Domini. Tulitque
centuriones, & * Cherethi & Phelethi legiones, &
omnem populum terræ, deduxeruntque regem de
domo Domini: & venerunt per viam portæ * scuta-
* h. cursorũ. riorum in * palatium, & sedit super thronum regum.
* h. domũ regis. Lætatusque est omnis populus terræ, & civitas con-
CLV. T. quievit: Athalia autem occisa est gladio in do- F
mo regis. Septemque annorum erat Joas, quum re-
gnare cœpisset.
Cap. 12. Anno septimo Jeü, regnavit Joas: quadraginta
annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Se-
CLVI. T. bia de Ber-Sabee. Fecitque Joas rectum * coram
* h. in oculis Domini. Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Jojada
sacerdos. Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc
enim populus immolabat, & adolebat in excelsis in-
censum. Dixitque Joas ad sacerdotes: Omnem pe-
* h. domũ. cuniam sanctuarii, quæ illata fuerit in * templum Do- G
mini à prætereuntibus, quæ offertur pro pretio ani-
mæ, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in
* h. domũ. * templum Domini: accipiant illam sacerdotes juxta

ordinem suum, & instaurent sartatecta domus, si
quid necessarium viderint in instauratione. Igi- CLVII. T.
tur usque ad vicesimum tertium annum regis Joas,
non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi. Vo-
cavitque rex Joas Jojadam pontificem & sacerdotes,
dicens eis: Quare sartatecta non instauratis * tem- * h domûs.
pli? nolite ergo amplius accipere pecuniam juxta or-
dinem vestrum, sed ad instaurationem * templi red- * h. domûs.
dite eam. Prohibitique sunt sacerdotes ultra ac- CLVIII. T
cipere pecuniam à populo, [a] & * instaurare sartate- * h. [a] nisi ad instauranda sartatecta domûs.
cta domus. Et tulit Jojada pontifex gazophylacium
unum, aperuitque foramen desuper, & posuit illud
juxta altare ad dexteram ingredientium domum Do-
mini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodie-
bant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur * ad * h. domui.
templum Domini. Quumque viderent nimiam pe-
cuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba re-
gis, & pontifex, effundebantque & numerabant pe-
cuniam, quæ inveniebatur in domo Domini: & da-
bant eam juxta numerum atque mensuram, in manu
eorum qui præerant cæmentariis domus Domini: qui
impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmen-
tariis iis, qui operabantur in domo Domini, & sar-
tatecta faciebant: & in iis, qui cædebant saxa, & ut
emerent ligna, & lapides, qui excidebantur, ita ut
impleretur instauratio domûs Domini, in universis
quæ indigebant expensa ad muniendam domum. Ve-
rumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ
* templi Domini, & fuscinulæ, & thuribula, & * tu- * h. domûs.
bæ, & omne vas aureum & argenteum, de pecunia * h. tibiæ.
quæ inferebatur in * templum Domini. Iis enim qui * h. domũ.
faciebant opus, dabatur ut instauraretur * templum * h. domûs.
Domini: Et non fiebat ratio iis hominibus, qui CLVIII. T.
accipiebant pecuniam ut distribuerent eam artifici-
bus, * sed in fide tractabant eam. Pecuniam ve- * h. quia. CLX. T.
ro pro delicto, & pecuniam pro peccatis, non infe- * h. domũ.
rebant in * templum Domini, quia sacerdotum erat.
Tunc ascendit Azael rex Syriæ, & pugnabat contra
Geth, cepitque eam: & direxit faciem suam ut ascen-
deret in Jerusalem. Quamobrem tulit Joas rex Juda
omnia sanctificata, quæ consecraverant Josaphat &
Joram & Ahazias, patres ejus reges Juda, & quæ
ipse obtulerat: & universum * argentum, quod in- * h. aurum.
veniri potuit in thesauris * templi Domini, & in * pa- * h domûs.
latio regis: misitque Azaeli regi Syriæ, & recessit ab * h. domo regis.
Jerusalem. Reliqua autem sermonum Joas, & uni-
versa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro ver-
borum dierum regum Juda? Surrexerunt autem CLXI. T.
servi ejus, & * conjuraverunt inter se, percusserunt- * h. & rebellaverũt.
que Joas in domo Mello in descensu Sela. Jozachar
namque filius Semath, & Jozabad filius Somer, ser-
vi ejus, percusserunt eum, & mortuus est: & sepe-
lierunt eum cum patribus suis in civitate David, re-
gnavitque Amasias filius ejus pro eo.
Anno vigesimo tertio Joas filii Ahaziæ regis Juda, LXII. T.
regnavit Joahaz filius Jeü super Israel in Samaria Cap. 13.
decem & septem annis. Et fecit malum * coram Do- * h. in oculis Domini.
mino, sequutusque est peccata Jeroboam filii Nabat,
qui peccare fecit Israel; non declinavit ab eis. Ira-
tusque est furor Domini contra Israel, & tradidit
eos in manu Azael regis Syriæ, & in manu Benadad
filii Azael, cunctis diebus. Deprecatus est autem
Joahaz faciem Domini, & audivit eum Dominus:
vidit enim angustiam Israel, quia attriverat eos rex

[a] Fallitur scholiastes, Hebræus enim non habet illam exceptionem; sed particulam connexivam juxta quam ita legendum est; *Et prohibiti sunt sacerdotes ut non acciperent pecuniam à populo, & ne instaurarent sartatecta domûs.* Huic lectioni consentiunt omnes alii interpretes contra scholiasten nostrum, qui nec satis attendebat sermonis consequentiam; nam ex superiori versiculo manifestum apparet, ni fallor, sacerdotes prohibitos fuisse & ab accipienda pecunia, & ab instauratione jam dicta, sive potius ab officio hujus instaurationis, quo non sine segnitia perfuncti videbantur.

Digitized by Google

Syriæ: & dedit Dominus Iſraeli ſalvatorem, & libe- A
ratus eſt de manu Syriæ: habitaveruntque filii Iſrael
in tabernaculis ſuis ſicut heri & nudiuſtertius. Ve-
rumtamen non receſſerunt à peccatis domûs Jero-
boam, qui peccare fecit Iſrael; in ipſis * ambula- [* h. ambulavit.]
verunt: ſiquidem & lucus permanſit in Samaria. Et
non ſunt derelicti Joahaz de populo niſi quinqua-
ginta equites, & decem currus, & decem millia pe-
ditum: * interfecerat enim eos rex Syriæ, & redege- [* h. perdiderat]
rat quaſi pulverem in tritura * areæ.] Reliqua autem [* h. Non habet.]
ſermonum Joahaz, & univerſa quæ fecit, ſed & for- B
titudo ejus, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermo-
CLXIII.T num dierum regum Iſrael? Dormivitque Joahaz
cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in Samaria: re-
gnavitque Joas filius ejus pro eo. Anno trigeſimo ſe-
ptimo Joas regis Juda, regnavit Joas filius Joahaz ſu-
per Iſrael in Samaria ſedecim annis, & fecit quod ma-
lum erat in * conſpectu Domini: non declinavit ab [* h. in oculis Domini.]
omnibus peccatis Jeroboam filii Nabat, qui pecca-
CLXIIII. T. re fecit Iſrael; in ipſis ambulavit. Reliqua au-
tem ſermonum Joas, & univerſa quæ fecit, ſed & C
fortitudo ejus, quomodo pugnaverit contra Ama-
ſiam regem Juda, nonne hæc ſcripta ſunt in libro
ſermonum dierum regum Iſrael? Et dormivit Joas
cum patribus ſuis: Jeroboam autem ſedit ſuper ſo-
lium ejus. Porro Joas ſepultus eſt in Samaria cum
CLXV. T. regibus Iſrael. Eliſæus autem ægrotabat infir-
mitate, qua & mortuus eſt: deſcenditque ad eum
Joas rex Iſrael, & flebat coram eo, dicebatque: Pa-
ter mi, pater mi, currus Iſrael, & auriga ejus. Et
ait illi Eliſæus: Affer arcum, & ſagittas. Quumque D
attuliſſet ad eum arcum, & ſagittas, dixit ad regem
Iſrael: Pone manum tuam ſuper arcum. Et quum
poſuiſſet ille manum ſuam, ſuperpoſuit Eliſæus ma-
nus ſuas manibus regis, & ait: Aperi feneſtram orien-
talem. Quumque aperuiſſet, dixit Eliſæus: Jace ſa-
gittam. Et jecit. Et ait Eliſæus: Sagitta ſalutis Do-
mini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutieſque
Syriam in Aphec, * donec conſumas eam. Et ait: [* h. uſque ad conſummationem.]
Tolle ſagittas. Qui quum tuliſſet, rurſum dixit ei:
Percute * jaculo] terram. Et quum percuſſiſſet tri- E [* h. Non habet.]
bus vicibus, & ſtetiſſet, iratus eſt contra eum, vir
Dei, & ait: Si percuſſiſſes quinquies, aut ſexies, ſive
ſepties, percuſſiſſes Syriam uſque ad conſummatio-
nem: nunc autem tribus vicibus percuties eam.
CLXVI.T Mortuus eſt ergo Eliſæus, & ſepelierunt eum. La-
trunculi quoque de Moab venerunt in terram in ipſo
anno. Quidam autem ſepelientes * hominem, vide- [* h. virum.]
runt latrunculos, & projecerunt * cadaver in ſepul- [* h. virum.]
crum Eliſæi. * Quod ambulavit & tetigit oſſa Eliſæi, [* h. Et ambulavit.]
& revixit * homo, & ſtetit ſuper pedes ſuos. Igitur F [* h. vir.]
Azael rex Syriæ * afflixit Iſrael cunctis diebus Joa- [* h. attrivit.]
haz: & miſertus eſt Dominus eorum, & reverſus eſt
ad eos propter pactum ſuum, quod habebat cum
Abraham, Iſaac, & Jacob: & noluit diſperdere eos,
neque projicere penitus, uſque in præſens tempus.
Mortuus eſt autem Azael rex Syriæ, & regnavit
Benadad filius ejus pro eo. Porro Joas filius Joahaz
tulit urbes de manu Benadad filii Azael, quas tulerat
de manu Joahaz patris ſui jure prœlii, tribus vicibus
percuſſit eum Joas, & reddidit civitates Iſrael. G
CLXVII. T. Anno ſecundo Joas filii Joahaz regis Iſrael, re-
Cap. 14. gnavit Amaſias filius Joas regis Juda. Viginti quin-
que annorum erat quum regnare cœpiſſet: Vi- CLXVIII. T.
ginti autem & novem annis regnavit in Jeruſalem,
nomen matris ejus Joadan de Jeruſalem. Et fecit re-
ctum * coram Domino, verumtamen non ut David [* h. in oculis Domini.]
pater ejus. Juxta omnia, quæ fecit Joas pater ſuus, fe-
cit: * niſi hoc tantum quod excelſa non abſtulit: ad- [* h. Verumtamen excelſa non ſunt ablata.]
huc enim populus immolabat, & adolebat in excelſis.
Quumque obtinuiſſet regnum, percuſſit ſervos ſuos, CLXVIIII. T.
qui interfecerant regem patrem ſuum: filios autem
eorum qui occiderant, non occidit, juxta quod ſcri-
ptum eſt in libro legis Moſi, ſicut præcepit Dominus,
dicens: Non morientur patres pro filiis, neque filii
morientur pro patribus: ſed unuſquiſque in peccato
ſuo morietur. Ipſe percuſſit Edom in valle Salinarum
decem millia, & apprehendit Petram in prœlio, vo-
cavitque nomen ejus Jecthel, uſque in præſentem
diem. Tunc miſit Amaſias nuntios ad Joas filium Joa-
haz, filii Jeü regis Iſrael, dicens: Veni, & videamus
nos. Remiſitque Joas rex Iſrael ad Amaſiam regem
Juda, dicens: Carduus Libani miſit ad cedrum quæ
eſt in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxo-
rem. * Tranſieruntque beſtiæ ſaltus quæ ſunt in Liba- [* h. Tranſivitque beſtia agri, quæ eſt in Libano, & conculcavit carduum.]
no, & conculcaverunt carduum. Percutiens invalui-
ſti ſuper Edom, & ſublevavit te cor tuum: contentus
eſto gloria, & ſede in domo tua: quare provocas ma-
lum, ut cadas tu & Juda tecum? Et non acquievit
Amaſias: Aſcenditque Joas rex Iſrael, & viderunt CLXX. T.
ſe, ipſe & Amaſias rex Juda, in Beth-Sames oppido
Judæ. Percuſſuſque eſt Juda coram Iſrael, & fugerunt
unuſquiſque in tabernacula ſua. Amaſiam vero regem
Juda, filium Joas filii Ahaziæ, cepit Joas rex Iſrael in
Beth-Sames, & adduxit eum in Jeruſalem: & interru-
pit murum Jeruſalem, à porta Ephraim uſque ad por-
tam anguli, quadringentis cubitis. Tulitque omne au-
rum, & argentum: & univerſa vaſa, quæ inventa ſunt
in domo Domini, & in * theſauris regis, & obſides, & [* h. & in theſauris domûs regis.]
reverſus eſt in Samariam. Reliqua autem verborum
Joas quæ fecit, & fortitudo ejus qua pugnavit contra
Amaſiam regem Juda, nonne hæc ſcripta ſunt in libro
ſermonum dierum regum Iſrael? Dormivitque CLXXI. T.
Joas cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in Samaria cum
regibus Iſrael: & regnavit Jeroboam filius ejus pro
eo. Vixit autem Amaſias, filius Joas, rex Juda, poſt-
quam mortuus eſt Joas filius Joahaz regis Iſrael, quin-
decim annis. Reliqua autem ſermonum Amaſiæ, non-
ne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum
Juda? Factaque eſt contra eum * conjuratio in Jeru- [* h. rebellio.]
ſalem: at ille fugit in Lachis. Miſeruntque poſt eum CLXXII. T.
in Lachis, & interfecerunt eum ibi. Et aſportaverunt
in equis, ſepultuſque eſt in Jeruſalem cum patribus
ſuis in civitate David. Tulit autem univerſus populus
Judæ Azariam annos natum ſedecim, & conſtituerunt
eum regem pro patre ejus Amaſia. Ipſe ædificavit
Elath, & reſtituit eam Judæ, poſtquam dormivit rex
cum patribus ſuis. Anno quintodecimo Amaſiæ fi- CLXXIII. T.
lii Joas regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis
Iſrael in Samaria, quadraginta & uno anno: & fecit
quod malum eſt * coram Domino. Non receſſit ab [* h. in oculis Domini.]
omnibus peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare
fecit Iſrael. Ipſe reſtituit terminos Iſrael, ab in- CLXXIIII. T.
troitu Emath, uſque ad mare ſolitudinis, juxta ſermo-
nem Domini Dei Iſrael, quem loquutus eſt * per ſer- [* h. in manu ſervi ſui Jonæ filii Amithai]
vum ſuum Jonam filium Amathi [a] prophetam, qui [a prophetæ.]

[a] Vox הנביא, *hannabi* in Hebræo ambigua eſt, & referri poteſt ad Joam, vel ad Amathi patrem ejus. Omnes MSS. codices Latini legunt, *filium Amathi prophetam.* Emendator Canonis poſuit in textu, *filium Amithai propheta*: quod è ſcholio ſumtum manifeſtam arguit in verſione Hieronymi corruptelam. Tradunt autem Hebræi Jonam eſſe filium viduæ Sarephtanæ, quem Elias propheta mortuum ſuſcitavit. Id ſi verum eſt Jonas non fuit filius Prophetæ, niſi forte quum ad orationem Eliæ mortuus revixit. Conſule procemium Comment. S. Hieronymi in Jonam, ubi totum hunc locum replicat ſecundum veterem Latinam interpretationem, quæ multum diſtat in verbis ab ea quam Nobilius edidit cum textu Græco LXX. Interpretum.

Digitized by Google

*h. de Geth Hepher. erat de * Geth, quæ eſt in Opher. Vidit enim Dominus afflictionem Iſrael amaram nimis, & quod *h. ad clauſum & derelictum. conſumti eſſent uſque ad * clauſos carcere, & extremos, & non eſſet qui auxiliaretur Iſraeli. Nec loquutus eſt Dominus ut deleret nomen Iſrael ſub cœlo, ſed ſalvavit eos in manu Jeroboam filii Joas. Reliqua autem ſermonum Jeroboam, & univerſa quæ fecit, & fortitudo ejus qua prœliatus eſt, & quomodo reſtituit Damaſcum & Emath Judæ in Iſrael, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael?

CLXXV. T. Dormivitque Jeroboam cum patribus ſuis regibus Iſrael, & regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

CLXXVI. T. Cap. 15. Anno viceſimo ſeptimo Jeroboam regis Iſrael, regnavit Azarias filius Amaſiæ regis Juda. Sedecim annorum erat quum regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Jechelia de Jeruſalem. Fecitque quod erat placitum * coram Domino, juxta omnia que fecit Amaſias pater ejus. [*h. in oculis Domini.] Verumtamen excelſa non * eſt demolitus: [*h. non ſunt demolita.] adhuc populus ſacrificabat, & adolebat incenſum in excelſis. * Percuſſit autem Dominus regem, [*h. Flagellavit.] & fuit leproſus uſque in diem mortis ſuæ, & habitabat in domo libera ſeorſum: Joatham vero filius regis gubernabat * palatium, [*h. domum] & judicabat populum terræ. Reliqua autem ſermonum Azariæ, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Juda?

CLXXVII. T. Et dormivit Azarias cum patribus ſuis: ſepelieruntque eum cum majoribus ſuis in civitate David, & regnavit Joatham filius ejus pro eo. Anno trigeſimo octavo Azariæ regis Juda, regnavit Zacharias filius Jeroboam ſuper Iſrael in Samaria ſex menſibus: & fecit quod malum eſt * coram Domino, [*h. in oculis Domini.] ſicut fecerant patres ejus: non receſſit à peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael.

CLXXVIII. T. * Conjuravit autem contra eum Sellum filius Jabes: [*h. Rebellavit.] Percuſſitque eum ª * palam, [*h. in Cablaam.] & interfecit, regnavitque pro eo. Reliqua autem verborum Zachariæ, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael? Ipſe eſt ſermo Domini, quem loquutus eſt ad Jeü, dicens: Filii tui uſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael. Factumque eſt ita. Sellum filius Jabes regnavit trigeſimo nono anno Azariæ regis Juda: regnavit autem uno menſe in Samaria.

CLXXVIIII. T. Et aſcendit Manahem filius Gaddi de Therſa, venitque Samariam, & percuſſit Sellum filium Jabes in Samaria, & interfecit eum, regnavitque pro eo. Reliqua autem verborum Sellum, & * conjuratio ejus, [*h. rebellio.] per * quam tetendit inſidias, [*h. qua rebellavit.] nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael? Tunc percuſſit Manahem * Thapſam, [*h. Thipſa.] & omnes qui erant in ea, & terminos ejus de Therſa. Noluerant enim aperire ei: & interfecit * omnes prægnantes ejus, & ſcidit eas. [*h. & interfecit omnes, & prægnantes ejus ſcidit.] Anno triceſimo nono Azariæ regis Juda, regnavit Manahem filius Gaddi ſuper Iſrael decem annis in Samaria. Fecitque quod erat malum * coram Domino: [*h. in oculis Domini.] non receſſit à peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael cunctis diebus ejus. * Veniebat Phul rex Aſſyriorum in Therſa, [*h. Venit.] & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut eſſet ei in auxilium, & * firmaret regnum ejus. [*h. & firmaret regnū in manu ejus.]

CLXXX. T. Indixitque Manahem argentum ſuper Iſrael cunctis potentibus & divitibus, ut daret regi Aſſyriorum, quinquaginta ſiclos argenti per ſingulos: reverſuſque eſt rex Aſſyriorum, & non eſt moratus in terra. Reliqua autem ſermonum Manahem, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael?

CLXXXI. T. Et dormivit Manahem cum patribus ſuis: regnavitque * Phaceia filius ejus pro eo. [*h. Phacaia.] Anno quinquageſimo Azariæ regis Juda, regnavit Phaceia filius Manahem ſuper Iſrael in Samaria biennio: & fecit quod erat malum * coram Domino: [*h. in oculis Domini.] non receſſit à peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael.

CLXXXII. T. * Conjuravit autem adverſus eum [*h. Rebellavit.] * Phacee filius Romeliæ, [*h. Pheca.] dux ejus, & percuſſit eum in Samaria in turre domus regiæ, juxta Argob, & juxta Ari, & cum eo quinquaginta * viros [*h. viri.] de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnavitque pro eo. Reliqua autem ſermonum Phaceia, & univerſa quæ fecit, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael? Anno quinquageſimo ſecundo Azariæ regis Juda, regnavit Phacee filius Romeliæ ſuper Iſrael in Samaria viginti annis. Et fecit quod malum erat * coram Domino: [*h. in oculis Domini.] non receſſit à peccatis Jeroboam filii Nabat, qui peccare fecit Iſrael. In diebus Phacee regis Iſrael venit Theglath-Phalaſar rex Aſſur, & cepit Aion, & Abel-Domum-Maacha, & Janoë, & Cedes, & Aſor, & Galaad, & Galilæam, univerſam terram Nephthali: & tranſtulit eos in Aſſyrios.

CLXXXIII. T. * Conjuravit autem, & tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, [*h. Rebellavit autem Oſee filius Ela.] & percuſſit eum, & interfecit: regnavitque pro eo viceſimo anno Joatham filii Oziæ. Reliqua autem ſermonum Phacee, & univerſa quæ fecit, * nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierum regum Iſrael. [*h. ecce ſcripta ſunt.]

CLXXXIIII. T. Anno ſecundo Phacee, filii Romeliæ regis Iſrael, regnavit Joatham filius Oziæ regis Juda. * Viginti quinque annorum erat quum [*h. Filius xxv. annorum] regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Jeruſa, filia Sadoc. Fecitque quod erat placitum * coram Domino: [*h. in oculis Domini.] juxta omnia quæ fecerat Ozias pater ſuus, operatus eſt. Verumtamen excelſa * non abſtulit: [*h. non ſunt ablata.] adhuc populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis: ipſe ædificavit portam domûs Domini ſublimiſſimam. Reliqua autem ſermonum Joatham, & * univerſa] quæ fecit, [*h. Non habet.] nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Juda? In diebus illis cœpit Dominus mittere in Judam, Raſin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ.

CLXXXV. T. Et dormivit Joatham cum patribus ſuis, ſepultuſque eſt cum eis in civitate David patris ſui, & regnavit Ahaz filius ejus pro eo.

Cap. 16. Anno decimo ſeptimo Phacee filii Romeliæ, regnavit Ahaz filius Joatham regis Juda. * Viginti annorum erat Ahaz quum regnare cœpiſſet, [*h. Filius.] & ſedecim annis regnavit in Jeruſalem: non fecit quod erat placitum in * conſpectu Domini Dei, [*h. in oculis Domini.] ſicut David pater ejus. Sed ambulavit in via regum Iſrael:

CLXXXVI. T. Inſuper & filium ſuum conſecravit, transferens per ignem ſecundum * idola Gentium: [*h. abominationes.] quæ diſſipavit Dominus coram filiis Iſrael. Immolabat quoque victimas, & adolebat incenſum in excelſis, & in collibus, & ſub omni ligno frondoſo. Tunc aſcendit Raſin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Iſrael, in Jeruſalem ad prœliandum. Quumque obſiderent Ahaz, non valuerunt ſuperare eum. In tempore illo reſtituit Raſin rex Syriæ, * Ailam Syriæ, [*h. Elath.] & ejecit

ª Hebræus non habet *in Cablaam* cum præpoſitione; ſed hoc modo, ויכהו קבל עם, *vaijakkehu Cabal-am*, id eſt, *Et percuſſit eum coram populo*, ſive *palam*, ut optime vertit Hieronymus, & cum eo Chaldæus, Syrus, & Arabs. Septuaginta, καὶ ἐπάταξαν αὐτὸν Κεβλαὰμ, *& percuſſerunt eum Ceblaam*. Id anſam errandi præbuit ſcholiaſti Canonis, qui putavit Zachariam regem Iſrael percuſſum fuiſſe in loco quem *Cablaam* appellabant. *Cabal-am* autem apud Hebræos idem eſt quod, *ſpectante populo, coram populo*, &c.

Digitized by Google

Judæos de Aila: & Idumæi & Syri venerunt in Ai- A
lam, & habitaverunt ibi usque in diem hanc. Misit
autem Ahaz nuntios ad Theglath-Phalasar regem
Assyriorum, dicens: Servus tuus, & filius tuus ego
sum: ascende, & salvum me fac de manu regis Sy-
riæ, & de manu regis Israel, qui consurrexerunt ad-
* h. & tulit versum me. Et quum * collegisset Ahaz argentum
& aurum, quod invenire potuit in domo Domini,
* h. & in thesauris domûs regis, & misit. & in thesauris * regis, misit regi Assyriorum mune-
ra. Qui & acquievit voluntati ejus: ascendit enim
rex Assyriorum in Damascum, & vastavit eam: & B
* h. Chira. transtulit habitatores ejus * Cyrenen, Rasin autem
interfecit. Perrexitque rex Ahaz in occursum The-
glath-Phalasar regi Assyriorum in Damascum.
Quumque vidisset altare Damasci, misit rex Ahaz
ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, & similitudi-
CLXXXVII. T. nem juxta omne opus ejus. Extruxitque Urias
* h. Porro altare æneum, quod erat coram Domino inter altare & domû Domini, transtulit de facie domûs, & posuit ex latere altaris ad aquilonem. sacerdos altare: juxta omnia quæ præceperat rex
Ahaz de Damasco, ita fecit Urias sacerdos, donec
veniret rex Ahaz de Damasco. Quumque venisset C
rex de Damasco, vidit altare, & veneratus est illud:
ascenditque & immolavit holocausta, & sacrificium
suum, & libavit libamina, & fudit sanguinem paci-
ficorum, quæ obtulerat super altare. * Porro altare
æreum, quod erat coram Domino, transtulit de fa-
cie templi, & de loco altaris, & de loco templi Do-
mini: posuitque illud ex latere altaris ad aquilonem.
CLXXXVIII. T. Præcepit quoque rex Ahaz Uriæ sacerdoti dicens:
Super altare majus offer holocaustum matutinum,
& sacrificium vespertinum, & holocaustum regis, & D
sacrificium ejus, & holocaustum universi populi ter-
ræ, & sacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem
sanguinem holocausti, & universum sanguinem vi-
ctimæ super illud effundes: altare vero æreum erit
paratum ad voluntatem meam. Fecit igitur Urias sa-
* h. *abscidit*. cerdos juxta omnia quæ præceperat rex Ahaz. * Tu-
lit autem rex Ahaz cælatas bases, & luterem, qui
erat desuper: & mare deposuit de bobus æreis, qui
sustentabant illud, & posuit super pavimentum stra-
tum lapide. Musach quoque sabbathi, quod ædifi- E
caverat in templo, & ingressum regis exterius, con-
* h. domum vertit in * templum Domini, propter regem Assy-
CLXXXVIII. T. riorum. Reliqua autem verborum Ahaz, quæ
fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum die-
rum regum Juda? Dormivitque Ahaz cum patribus
suis, & sepultus est cum eis in civitate David, & re-
gnavit Ezechias filius ejus pro eo.
CXC. T. Anno duodecimo Ahaz regis Juda, regnavit Osee
Cap. 17. filius Ela in Samaria super Israel novem annis. Fe-
* h. in oculis Domini. citque malum * coram Domino: sed non sicut reges F
Israel, qui ante eum fuerant. Contra hunc ascendit
Salmanasar rex Assyriorum, & factus est ei Osee ser-
* h. munera. vus, reddebatque illi * tributa. Quumque deprehen-
disset rex Assyriorum Osee, quod rebellare nitens
* h. ad [a] Zo. misisset nuntios ad * [a] Sua regem Ægypti, ne præ-
* h. munera. staret * tributa regi Assyriorum, sicut singulis annis
solitus erat, obsedit eum, & vinctum misit in carce-
rem. Pervagatusque est omnem terram: & ascen-
dens Samariam, obsedit eam tribus annis. Anno au-
tem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, & G
transtulit Israel in Assyrios: posuitque eos in Hala,
* h. flumine. & in Habor * juxta fluvium Gozan, in civitatibus
CXCI. T. Medorum. Factum est autem, quum peccassent

filii Israel Domino Deo suo, qui eduxerat eos de
terra Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti * co- * h. timuerunt.
luerunt deos alienos. Et ambulaverunt juxta ritum
gentium, quas consumserat Dominus in conspectu
filiorum Israel, & regum Israel: quia similiter fece-
rant. Et [b] operuerunt filii Israel verbis non rectis b
Dominum Deum suum: & ædificaverunt sibi excel-
sa in cunctis urbibus suis, à turre Custodum usque
ad civitatem munitam. Feceruntque sibi * statuas, * h. titulos.
& lucos, in omni colle sublimi, & subter omne li-
gnum nemorosum: & adolebant ibi incensum super
* aras in morem gentium, quas transtulerat Domi- * h. excelsa
nus à facie eorum: feceruntque verba pessima irri-
tantes Dominum. Et coluerunt immunditias, de qui-
bus præceperat Dominus eis ne facerent verbum
hoc. Et testificatus est Dominus in Israel & Juda,
per manum omnium Prophetarum & Videntium,
dicens: Revertimini à viis vestris pessimis, & custo-
dite præcepta mea, & ceremonias, juxta omnem le-
gem quam præcepi patribus vestris: & sicut misi ad
vos in manu servorum meorum Prophetarum. Qui
non audierunt, sed induraverunt cervicem suam jux-
ta cervicem patrum suorum, qui noluerunt * obedi- * h. *non crediderunt.*
re Domino Deo suo. Et abjecerunt legitima ejus,
& pactum, quod pepigit cum patribus eorum, &
testificationes, quibus testificatus est eos: sequutique
sunt * vanitates, & vane egerunt: & sequuti sunt * h. *vanitatem.*
gentes, quæ erant per circuitum eorum, super qui-
bus præceperat Dominus eis, ut non facerent sicut
& illæ faciebant. Et dereliquerunt omnia præcepta
Domini Dei sui: feceruntque sibi conflatiles duos
vitulos, & lucos, & adoraverunt universam militiam
cœli: servieruntque Baal, & consecrabant filios suos,
& filias suas, per ignem: & divinationibus inservie-
bant & auguriis: & * tradiderunt se ut facerent ma- * h. vendiderunt *se* ut facerét malum in oculis Domini.
lum coram Domino, ut irritarent eum. Iratusque
est Dominus vehementer Israeli, & abstulit eos de
conspectu suo, & non remansit nisi tribus Juda tan-
tummodo. Sed nec ipse Juda custodivit mandata Do-
mini Dei sui: verum ambulavit in erroribus Israel,
quos operatus fuerat. Projecitque Dominus omne
semen Israel, & afflixit eos, & tradidit in manu di-
ripientium, donec projiceret eos à facie sua: ex eo
jam tempore, quo scissus est Israel à domo David,
& constituerunt sibi regem Jeroboam filium Nabat:
separavit enim Jeroboam Israel à Domino, & pec-
care eos fecit peccatum magnum. Et ambulaverunt
filii Israel in universis peccatis Jeroboam quæ fece-
rat: non recesserunt ab eis, usquequo auferret Do-
minus Israel à facie sua, sicut loquutus fuerat in ma-
nu omnium servorum suorum Prophetarum: trans-
latusque est Israel de terra sua in Assyrios, usque in
diem hanc. Adduxit autem rex Assyriorum de CXCII. T.
Babylone, & de Cutha, & de Ava, & de Emath, &
de Sepharvaim: & collocavit eos in civitatibus Sa-
mariæ pro filiis Israel: qui possederunt Samariam:
& habitaverunt in urbibus ejus. Quumque ibi ha-
bitare cœpissent, non timebant Dominum: & im-
misit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.
Nuntiatumque est regi Assyriorum, & dictum: Gen-
tes, quas transtulisti & habitare fecisti in civitatibus
Samariæ, ignorant legitima Dei terræ: & immisit
in eos * Dominus] leones, & ecce interficiunt eos, * h. Non habet.

a Scholiastes Canonis legit hîc suo more ס *Samech* per *z*, quod nuspiam reperies apud Hieronymum, qui litteram *Samech* per *s* semper pronuntiari voluit: unde habet *Sua* pro Hebræo סוא, quod scholiastes corrupte legit *zo*. Latinus Interpres Chaldaicæ paraphraseos corruptam scholiastis nostri imitatur pronuntiationem, scribit enim *zzo* pro סואי Chaldaico. LXX. in aliquot exemplaribus *Segor*, in Alexandrino *Soa* transtulerunt. Syrus *Sou* aut *Sau*, Arabs *Saou* habet.

b Ita Canon Heb. veritatis & MS. codex Colbertinus Aniciensis, nec non perantiquus S. Germani à Pratis num. 3. etsi ab imperito emendatore corruptus legatur. Cæteri legunt *offenderunt*, vel *irritaverunt*, cum tamen in Hebræo scriptum sit ויחפאו, quod *operuerunt* & *occultaverunt* significat.

Digitized by Google

eo quod ignorent ritum Dei terræ. Præcepit autem A rex Aſſyriorum, dicens: Ducite illuc unum de ſacerdotibus, quos inde captivos adduxiſtis, & vadat, & habitet cum eis: & doceat eos legitima Dei terræ. Igitur quum veniſſet unus de ſacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Beth-El, & docebat eos quomodo colerent Dominum. Et unaquæque gens fabricata eſt Deum ſuum: poſueruntque eos in fanis excelſis, quæ fecerant Samaritæ, gens & gens in urbibus ſuis, in quibus habitabant. Viri enim Babylonii fecerunt Sochoth-Be- B noth: viri autem Chutæi fecerunt Nergel: & viri de Emath fecerunt Aſima. Porro Avæi fecerunt Nebaaz & Tharthac. Hi autem qui erant de Sepharvaim, comburebant filios ſuos igni, Adramelech & Anamelech diis Sepharvaim, & nihilominus colebant Dominum. Fecerunt autem ſibi de noviſſimis ſacerdotes excelſorum, & ponebant eos in fanis ſublimibus. Et quum Dominum colerent, diis quoque ſuis ſerviebant juxta conſuetudinem gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam: uſque in præſentem C diem morem ſequuntur antiquum:

CXCIII. T. Non timent Dominum, neque cuſtodiunt ceremonias ejus, judicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Dominus filiis Jacob, quem cognominavit Iſrael: & percuſſerat cum eis pactum, & mandaverat eis, dicens: Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis: Sed Dominum * Deum veſtrum,] qui eduxit vos de terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento, ipſum timete, & illum adorate, & ipſi immola- D te. Ceremonias quoque & judicia, & legem, & mandatum, quod ſcripſit vobis, cuſtodite ut faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos. Et pactum, quod percuſſit vobiſcum, nolite oblivisci: nec * colatis deos alienos, ſed Dominum Deum veſtrum timete, & ipſe eruet vos de manu omnium inimicorum veſtrorum. Illi vero non audierunt ſed juxta conſuetudinem ſuam priſtinam perpetrabant. Fuerunt igitur gentes iſtæ timentes quidem Dominum, E ſed nihilominus & idolis ſuis ſervientes: nam & filii eorum, & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui, ita faciunt uſque in præſentem diem.

* h. Non habet.

* h. & non timeatis deos alienos, ſed Dominum Deum veſtrum timete.

CXCIIII. T. Cap. 18. Anno tertio Oſee filii Ela regis Iſrael, regnavit Ezechias filius Ahaz regis Juda. * Vigintiquinque annorum erat, quum regnare cœpiſſet: & vigintinovem annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Abi filia Zachariæ. Fecitque quod erat bonum * coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

* h. Filius xxv.

* h In oculis Domini.

CXCV. T. Ipſe diſſipavit excelſa, & contrivit * ſtatuas, F & ſuccidit lucos, confregitque ſerpentem æneum, quem fecerat Moſes: ſiquidem uſque ad illud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum: vocavitque nomen ejus [a] Naaſthan. In Domino Deo Iſrael ſperavit: itaque poſt eum non fuit ſimilis ei de cunctis regibus Juda, ſed neque in his qui ante eum fuerunt: & adhæſit Domino, & non receſſit à veſtigiis ejus, * fecitque mandata ejus, quæ præceperat Dominus Moſi. Unde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, ſapienter ſe agebat. Rebellavit quoque contra regem Aſſyriorum, & non G ſervivit ei. Ipſe percuſſit Philiſthæos uſque Gazam, & omnes terminos eorum, à turre Cuſtodum uſque ad civitatem Munitam. Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus ſeptimus Oſee filii Ela regis Iſrael, aſcendit Salmanaſar rex Aſſyriorum in Samariam, & oppugnavit eam, & cepit. Nam poſt annos tres, anno ſexto Ezechiæ, id eſt nono anno Oſee regis Iſrael, capta eſt Samaria: & tranſtulit rex Aſſyriorum Iſrael in Aſſyrios, collocavitque eos in Hala & in Habor fluviis Gozan in * civitatibus Medorum: quia non audierunt vocem Domini Dei ſui, ſed prætergreſſi ſunt pactum ejus: omnia quæ præceperat Moſes ſervus Domini non audierunt, neque fecerunt.

* h.titulos.

[a]

* h. cuſtodivitque.

* h. & in civitatibus

CXCVI. T. Anno quartodecimo regis Ezechiæ, aſcendit Sennacherib rex Aſſyriorum ad univerſas civitates Juda munitas: & cepit eas. Tunc miſit Ezechias rex Juda nuntios ad regem Aſſyriorum in Lachis, dicens: Peccavi, recede à me: & omne, quod impoſueris mihi, feram. Indixit itaque rex Aſſyriorum Ezechiæ regi Judæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri. Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in * theſauris regis. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas * auri,] quas ipſe affixerat, & dedit eas regi Aſſyriorum. Miſit autem rex Aſſyriorum Tharthan, & Rabſaris, & Rabſacen de Lachis ad regem Ezechiam, cum manu valida, Jeruſalem: qui quum aſcendiſſent, venerunt Jeruſalem, & ſteterunt juxta aquæ ductum piſcinæ ſuperioris, quæ eſt in via Agri fullonis. Vocaveruntque regem: egreſſus eſt autem ad eos Eliacim filius Helciæ præpoſitus domus, & Sobna ſcriba, & [b] Joahe filius Aſaph à commentariis. Dixitque ad eos Rabſaces: Loquimini Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Aſſyriorum: quæ eſt iſta fiducia qua niteris? Forſitan iniſti conſilium, ut præpares te ad prœlium. * In quo confidis, ut audeas rebellare? an ſperas in baculo, arundineo atque confracto Ægypto, ſuper quem, ſi incubuerit homo, comminutus ingreditur manum ejus, & perforabit eam? ſic eſt Pharao rex Ægypti, omnibus qui confidunt in eo. Quod ſi dixeritis mihi: In Domino Deo noſtro habemus fiduciam, nonne iſte eſt, cujus abſtulit Ezechias excelſa & altaria: & præcepit Judæ & Jeruſalem: Ante altare hoc adorabitis in Jeruſalem? Nunc igitur tranſite ad dominum meum regem Aſſyriorum, & dabo vobis duo millia equorum, & videte an habere valeatis aſcenſores eorum. Et quomodo poteſtis reſiſtere * ante unum ſatrapam de ſervis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus & equites? Numquid ſine Domini voluntate aſcendi ad locum iſtum, ut demoliar eum? Dominus dixit mihi: Aſcende ad terram hanc, & demolire eam. Dixerunt autem, Eliacim filius Helciæ, & * Sobna, & Joahe, Rabſaci: Precamur ut loquaris nobis ſervis tuis Syriace: ſiquidem intelligimus hanc linguam: & non loquaris nobis Judaice, audiente populo, qui eſt ſuper murum. Reſponditque eis Rabſaces: Numquid ad dominum tuum, & ad te miſit me dominus meus, ut loquerer ſermones hos, & non potius ad viros, qui ſedent ſuper murum, ut comedant ſtercora ſua, & bibant urinam ſuam vobiſcum? Stetit itaque Rabſaces, & clamavit voce magna Judaicè, & ait: Audite verba regis magni, regis Aſſyriorum. Hæc dicit rex: Non vos ſeducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de manu mea. Neque fiduciam vobis tribuat ſuper Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, &

* h. & in theſauris domus regis.

* h. Non habet.

[b]

* h. In quo cōfidiſti, ut auſus fuiſſes rebellare mihi? ſperaſti.

* h. uno ſatrapæ.

* h. Sebna.

[a] Canon emendatus juxta punctationem Maſſorethicam ſcriptum habet *Nabuſtan*, differtque ſolummodo unâ vocali ab hodierno *Nehuſtan*, ubi Maſſorethæ legunt *ſcheva* ſub littera נ *Nun*; quum ſcholiaſtes aut emendator Canonis *Patahh* vel *Camets* legerit. Cæteri MSS. codices *Naaſthân* retinent, ut nos edidimus. In libro nominum Hebraicorum *Noeſthan* reperimus, quod favet lectioni Vulgatæ Latinæ, *Nohestan*.

[b] Pro *Joahe* Canon emendatus *joha* nunc habet.

Digitized by Google

non tradetur civitas hæc in manu regis Assyriorum. A
Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum quod vobis est utile & egredimini ad me, & comedet unusquisque de vinea sua; & de ficu sua; & bibetis aquas de cisternis vestris: donec veniam, & transferam vos in terram, quæ similis terræ vestræ est, in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis & vinearum, terram olivarum, & olei ac mellis, & vivetis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii B
gentium terram suam de manu regis Assyriorum? Ubi est Deus Emath, & Arphad? ubi est Deus Sepharvaim, a Ana, & Ava? numquid liberaverunt Samariam de manu mea? Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ut possit eruere Dominus Jerusalem de manu mea? Tacuit itaque populus, & non respondit ei quidquam: siquidem præceptum regis acceperant, ut non responderent ei. Venitque Eliacim filius Helciæ, præpositus domus, & Sobna scriba, & C
Joahe filius Asaph à commentariis, ad Ezechiam, scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

CXCVII. Cap. 19. Quæ quum audisset Ezechias rex, scidit vestimenta sua, & opertus est sacco, ingressusque est domum Domini. Et misit Eliacim præpositum domus, & Sobnam scribam, & senes de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blasphemiæ, dies iste: venerunt filii usque ad partum, & vires non habet parturiens. D
Si forte audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, ut exprobraret Deum viventem, & argueret verbis, quæ audivit Dominus Deus tuus: & * fac orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt. Venerunt ergo servi regis Ezechiæ ad Isaiam. Dixitque eis Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Noli timere à facie sermonum, quos audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. Ecce, ego * immittam ei spiritum, & audiet nuntium, & rever- E
tetur in terram suam, & dejiciam eum gladio in terra sua. Reversus est igitur Rabsaces, & invenit regem Assyriorum expugnantem * Lobnam: Audierat enim quod recessisset de Lachis. Qumque audisset de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Ecce, egressus est ut pugnet adversum te: * & iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam, dicens: Hæc dicite Ezechiæ regi Juda: Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas: Non tradetur Jerusalem in manus regis Assyriorum. Tu enim ipse F
audisti quæ fecerunt reges Assyriorum universis terris, quo modo vastaverunt eas: num ergo solus poteris liberari? Numquid liberaverunt dii gentium singulos, quos vastaverunt patres mei, Gozan videlicet: & Aran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thelassar? Ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex civitatis Sepharvaim, Ana, & Ava? Itaque quum accepisset Ezechias * litteras de manu nuntiorum, & legisset eas, ascendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino, & oravit in conspectu ejus, G
dicens: Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus regum omnium terræ: tu fecisti cœlum & terram. Inclina aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide, & audi

[Left margin notes: * h. leva. — CXCVIII. T. — * h. dabo. — CXCVIIII. T. * h. Libna. — * h. reversus misit nuntios. — * h. libros.]

omnia verba Sennacherib, qui misit ut exprobraret * nobis] Deum viventem. Vere Domine dissipaverunt reges Assyriorum gentes, & terras omnium. Et * miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dii, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. Nunc igitur Domine Deus noster, salvos nos fac de manu ejus, ut sciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus solus. Misit autem Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorum, audivi. Iste est sermo, quem loquutus est Dominus de eo: Sprevit te, & subsannavit te, virgo filia Sion: post tergum tuum caput movit, filia Jerusalem. Cui exprobrasti, & quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem, & elevasti in excelsum oculos tuos? contra sanctum Israel. Per manum servorum tuorum exprobrasti Domino, & dixisti: In multitudine curruum meorum * ascendi excelsa montium * in summitate Libani, & succidi sublimes cedros ejus, & electas abietes illius. Et * ingressus sum usque ad terminos ejus, & saltum charmeli ejus b ego * succidi. Et bibi aquas alienas, & siccavi vestigiis pedum meorum omnes aquas clausas. Numquid non audisti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmavi illud, & nunc adduxi: eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitæ. Et qui sedent in eis, humiles manu, contremuerunt & confusi sunt, facti sunt quasi fœnum agri, & virens herba tectorum, quæ arefacta est antequam veniret ad maturitatem. Habitaculum tuum, & egressum tuum, & introitum tuum, * & viam tuam] ego præscivi & furorem tuum, contra me. * Insanisti in me, & superbia tua ascendit in aures meas: ponam * itaque] circulum in naribus tuis, & * camum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam venisti. Tibi autem * Ezechia] hoc erit signum: * Comede hoc anno quod repereris: in secundo autem anno, quæ sponte nascuntur: porro in anno tertio seminate & metite: plantate vineas, & comedite fructum earum. Et quodquumque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. De Jerusalem quippe egredientur reliquiæ, & quod salvetur de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet hoc. Quamobrem hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio. Per viam, qua venit, revertetur: & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Protegamque urbem hanc, & salvabo eam propter me, & propter David servum meum. Factum est igitur in nocte illa, venit Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Qumque diluculo * surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum: & recedens abiit, & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive. Qumque adoraret in * templo Nesroch deum suum, Adramelech & Sarazar filii ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, & regnavit Esaraddon filius ejus pro eo.

CCI. T. Cap. 20. In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non vives. Qui convertit faciem suam ad parietem, & oravit Dominum, di-

[Right margin notes: * h. Non habet. — * h. dederunt. — CC. T. — * h. ego ascendi. — * h. latera Libani, & succidam. — * h. Et ingrediar habitaculum termini ejus. — * h. b fodi. — * h. Non habet. — * h. Eo quod insanisti. — * h. Non habet. — * h. frœnū. — * h. Non habet. — * h. Comede hoc anno quæ sponte nascuntur; & in anno secundo pomis vescere: in anno autem tertio seminate & metite. — * h. diluculo surrexissent: ecce omnes corpora mortuorum. — * h. domo.]

a *Hena & Hiva?* Hoc modo posuit in Canone manus emendatoris: capite vero sequenti ℣. 13. *Hena & Heva?*

b Hic absolutum habet sensum præsens versiculus non solum in Canone; sed apud omnes alios etiam interpretes, qui versiculi sequentis ita ducunt initium: *Ego fodi, & bibi*, vel, *Ego siccavi, & bibi*, &c. Consule Polyglotta si vacas.

cens:

Digitized by Google

cens: Obsecro Domine, memento quomodo ambu- A
laverim coram te in veritate, & in corde perfecto, * h. in oculis tuis.
& quod placitum est * coram te fecerim. Flevit ita-
CCII. T. que Ezechias fletu magno. Et antequam egre-
deretur Isaias mediam partem atrii, factus est sermo
Domini ad eum, dicens: Revertere, & dic Ezechiæ
duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus David
patris tui: Audivi orationem tuam, vidi lacrymas
* h. domû. tuas: & ecce sanavi te, die tertio ascendes * templum
Domini. Et addam diebus tuis quindecim annos: sed
& de manu regis Assyriorum liberabo te, & civita- B
tem hanc, & protegam urbem istam propter me, &
propter David servum meum. Dixitque Isaias: Af-
ferte massam ficorum. Quam quum attulissent, &
* h. Dixit. posuissent super ulcus ejus, curatus est. * Dixerat
autem Ezechias ad Isaiam: Quod erit signum, quia
Dominus me sanabit, & quia ascensurus sum die
* h. domû. tertia * templum Domini? Cui ait Isaias: Hoc erit
signum à Domino, quod facturus sit Dominus ser-
monem, quem loquutus est: Vis ut ascendat umbra
* h. gradibus. decem * lineis, an ut revertatur totidem gradibus? C
Et ait Ezechias: Facile est, umbram crescere decem
* h. gradibus. * lineis: nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur re-
trorsum decem gradibus. Invocavit itaque Isaias pro-
* h. gradus. pheta Dominum, & reduxit umbram per * lineas,
* h. gradibus. quibus jam descenderat in * horologio Ahaz, retror-
CCIII. T. sum decem gradibus. In tempore illo misit Be-
rodach Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum,
* h. libros. * litteras & munera ad Ezechiam: audierat enim
* h. Audito auté adventu eorum Ezechias ostendit. quod ægrotasset Ezechias. * Lætatus est autem in
adventu eorum Ezechias, & ostendit eis domum D
aromatum, & aurum & argentum, & pigmenta
* h. Non habet. * varia,] * unguenta quoque, & domum vasorum
suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris
* h. unguétum quoq; optimum. suis. Non fuit quidquam quod non monstraret eis
Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. Ve-
nit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, di-
xitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut unde vene-
runt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua
venerunt, de Babylone. At ille respondit: Quid vi-
derunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quæ E
sunt in domo mea, viderunt: nihil est quod non mon-
CCIIII. T. straverim eis in thesauris meis. Dixit itaque
Isaias Ezechiæ: Audi sermonem Domini: Ecce dies
venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua,
& quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc,
in Babylonem: non remanebit quidquam, ait Do-
minus. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te,
* h. templo. quos generabis, tollent, & erunt eunuchi in * pala-
tio regis Babylonis. Dixitque Ezechias ad Isaiam:
Bonus sermo Domini, quem loquutus es: sit pax & F
veritas in diebus meis. Reliqua autem sermonum
Ezechiæ, & omnis fortitudo ejus, & quomodo fece-
rit piscinam, & aquæ ductum, & introduxerit aquas
in civitatem, nonne hæc scripta sunt in libro sermo-
CCV. T. num dierum regum Juda? Dormivitque Eze-
chias cum patribus suis, & regnavit Manasses filius
ejus pro eo.
Cap. 21. Duodecim annorum erat Manasses quum regna-
re cœpisset, & quinquaginta quinque annis regna-
vit in Jerusalem: nomen matris ejus Aphsiba. Fecit-
que malum * in conspectu Domini, juxta * idola gen- * h. in oculis Domini.
tium, quas delevit Dominus à facie filiorum Israel. * h. abominationes.
Conversusque est, & ædificavit excelsa, quæ dissipa-
verat Ezechias pater ejus? & erexit aras Baal, & fe-
cit * lucos sicut fecerat Ahab rex Israel, & adoravit * h. lucum.
omnem militiam cœli, & coluit eam. Exstruxitque
aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: In Je-
rusalem ponam nomen meum. Et exstruxit altaria
universæ militiæ cœli in duobus atriis * templi Do- * h. domûs.
mini. Et transduxit filium suum per ignem: & ario-
latus est, & observavit auguria, & fecit pythones,
& aruspices multiplicavit, ut faceret malum * coram * h. in oculis Domini.
Domino, & irritaret eum. Posuit quoque idolum lu-
ci, quem fecerat in * templo * Domini,] super quod * h. domo.
loquutus est Dominus ad David, & ad Salomonem * h Non habet.
filium ejus: In * templo hoc, & in Jerusalem, quam * h. In domo hac.
elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum
in sempiternum. Et ultra non faciam commoveri pe-
dem Israel de terra, quam dedi patribus eorum: sic
tamen si custodierint opere omnia quæ præcepi eis,
& universam legem, quam mandavit eis servus meus
Moses. Illi vero non audierunt: sed seducti sunt à
Manasse, ut facerent malum, super gentes quas con-
trivit Dominus à facie filiorum Israel. Loquutusque
est Dominus in manu servorum suorum Propheta-
rum, dicens: Quia fecit Manasses rex Juda abomi-
nationes istas pessimas, super omnia quæ fecerunt
Amorræi ante eum, & peccare fecit etiam Judam in
immunditiis suis. Propterea hæc dicit Dominus CCVI. T.
Deus Israel: Ecce ego inducam mala super Jerusa-
lem & Judam: ut quiquumque audierit, tinniant am-
bæ aures ejus. Et extendam super Jerusalem funicu-
lum Samariæ, & pondus domus Ahab: & delebo Je-
rusalem, sicut deleri solent [a] * tabulæ: delens vertam, * h. solet * ampulla.
* & ducam crebrius stylum] super faciem ejus. Di- * h. Non habet.
mittam vero reliquias hereditatis meæ, & tradam
eas in manus inimicorum ejus: eruntque in vastita-
tem, & in rapinam cunctis adversariis suis: eo quod
fecerint malum * coram me, & perseveraverint irri- * h. in oculis meis.
tantes me, ex die qua egressi sunt patres eorum ex
Ægypto, usque ad diem hanc. Insuper & sangui-
nem innoxium fudit Manasses multum nimis, donec
impleret Jerusalem usque ad os: absque * peccatis * h. peccato suo.
suis, quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum
* coram Domino. Reliqua autem sermonum Ma- * h. in oculis Domini.
nasse, & universa quæ fecit, & peccatum ejus quod
peccavit, nonne hæc scripta sunt in libro sermonum
dierum regum Juda? Dormivitque Manasses CCVII. T.
cum patribus suis, & sepultus est in horto domus
suæ, in horto [b] Aza: & regnavit Amon filius ejus
pro eo. Viginti duorum annorum erat Amon quum b
regnare cœpisset: duobus quoque annis regnavit in
Jerusalem. Nomen matris ejus * Messalemeth filia * h. Messulemeth.
Harus de Jetaba. Fecitque malum in * conspectu * h in oculis Domini.
Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus. Et am-
bulavit in omni via, per quam ambulaverat pater
ejus: servivitque * immunditiis, quibus servierat pa- * h. sordibus.

a Diversas hujus loci habemus interpretationes propter diversam verbi מחה *mabha* significationem, vox enim illa & *delere*, & *abstergere* significat multis Scripturarum locis: unde secundum varias allusiones ac metaphoras Interpretes dictionem hanc reddiderunt. Hieronymus pulchre alludit ad tabulas ceratas, in quibus veteres Librarii stylo scripturas exarabant, quas vertendo stylum facile expungebant ac delebant usque ad imum *Ita*, inquit ipse ad Chrysogonum Monachum, *nostra es necessitudinis penitus oblitus, ut illam epistolam, quam in corde Christianorum scriptam Apostolus refert, non parva litura, sed imis, ut aiunt, ceris eraseris.* (2. Cor. 3.) Alii sumtam hîc volunt metaphoram à lecytho aut vase aliquo, quod abstergitur & repurgatur, & ita abstersum in superficiem concavam vertitur, ne labem aliquam contrahat. Sic Jerusalem, inquiunt, à sceleratis repurgabitur & penitus subvertetur. Sed non quadrant hæc cum præcedenti funiculo Samariæ, & pondere domûs Ahab, ad cujus similitudinem delenda dicitur Jerusalem. Itaque quum domus Ahab penitus erasa sit de superficie terræ, optima omnium apparet Hieronymiana interpretatio, ac semel susceptæ similitudini respondens. In cæteris sensus non videtur adeò liquidus nec tam facilis ad intelligentiam. Verum unusquisque in suo sensu abundare permittitur, modo semper constet integritas Scripturarum ac fides.

b Canon ad Hebræum emendatus habet hîc & infra *Huza* pro *Asa* pristinæ manus.

ter ejus, & adoravit eas, & dereliquit Dominum A
Deum patrum suorum, & non ambulavit in via Do-
CCVIII. T. mini. *Tetenderuntque ei insidias servi sui, &
(* h. Rebellaveruntq; ei servi sui.) interfecerunt regem in domo sua. Percussit autem
populus terræ omnes qui conjuraverant contra re-
gem Amon: & constituerunt sibi regem Josiam fi-
lium ejus pro eo. Reliqua autem sermonum Amon
quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro sermo-
(* h. Sepelivitque eum.) num dierum regum Juda? *Sepelieruntque eum in
sepulcro suo, in horto Aza: & regnavit Josias filius
ejus pro eo.

Cap. 22. Octo annorum erat Josias quum regnare cœpisset,
& triginta uno anno regnavit in Jerusalem: nomen
matris ejus Idida, filia Adaja de Besecath. Fecitque
(* h. in oculis Domini.) quod placitum erat *coram Domino, & ambulavit
per omnes vias David patris sui: non declinavit ad
CCVIIII. T. dexteram, sive ad sinistram. Anno autem octa-
vo decimo regis Josiæ, misit rex Saphan filium As-
sia, filii Messulam, scribam templi Domini, dicens
ei: Vade ad Helciam sacerdotem magnum, ut con-
(* h. domū.) fletur pecunia, quæ illata est in *templum Domini, C
quam collegerunt janitores à populo, deturque fa-
(* h. præfectis.) bris per *præpositos in domo Domini: qui & distri-
(* h. domo.) buant eam his qui operantur *in templo Domini,
(* h. domus.) ad instauranda sartatecta *templi: tignariis videlicet
(* h. domū.) & cæmentariis, & iis qui interrupta componunt: &
(* h. Verumtamen non supputetur argentū his qui accipiūt, quia in fide.) ut emantur ligna, & lapides de lapicidinis ad instau-
randum *templum. *Verumtamen non supputetur
eis argentum quod accipiunt, sed in potestate ha-
beant, & in fide. Dixit autem Helcias pontifex
CCX. T. ad Saphan scribam: librum Legis reperi in domo D
(* h. librum.) Domini: deditque Helcias *volumen Saphan, qui &
legit illud. Venit quoque Saphan scriba ad regem,
(* h. verbū.) & renuntiavit ei *quod præceperat, & ait: Confla-
verunt servi tui pecuniam, quæ reperta est in domo
(* h. Non habet.) *Domini:] & dederunt ut distribueretur fabris à
(* h. domus.) præfectis operum *templi Domini. *Narravitque
(* h. Nuntiavitque.) Saphan scriba regi, dicens: Librum dedit mihi Hel-
cias sacerdos. Quem quum legisset Saphan coram
(* h. Non habet.) rege, & audisset rex verba libri Legis *Domini,]
scidit vestimenta sua. Et præcepit Helciæ sacerdoti, E
& Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Micha, &
Saphan scribæ, & Asaiæ servo regis, dicens: Ite &
consulite Dominum super me & super populo, &
(* h. & super [a] re..... & Juda.) *super [a] omni Juda, de verbis voluminis istius, quod
inventum est: magna enim ira Domini succensa est
contra nos: quia non audierunt patres nostri verba
libri hujus, ut facerent omne quod scriptum est no-
bis. Ierunt itaque, Helcias sacerdos & Ahicam, &
Achobor, & Saphan, & Asaia, ad Holdam prophe-
(* h. [b] Thiceva.) ten, uxorem Sellum, filii *[b] Thecuæ, filii Araas cu- F
stodis vestium, quæ habitabat in Jerusalem in Secun-
da: loquutique sunt ad eam. Et illa respondit eis:
Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro, qui
misit vos ad me. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego ad-
ducam mala super locum hunc, & super habitato-
(* h. libri.) res ejus, omnia verba *Legis quæ legit rex Juda:
quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alie-
nis, irritantes me in cunctis operibus manuum sua-
rum: & succendetur indignatio mea in loco hoc, &
non extinguetur. Regi autem Juda, qui misit vos ut G
consuleretis Dominum, sic dicetis: Hæc dicit Domi-
(* h. Non habet.) nus Deus Israel: Pro eo quod audisti verba *volu-
minis,] & perterritum est cor tuum, & humiliatus

es coram Domino, auditis sermonibus contra locum
istum, & habitatores ejus, quod videlicet fierent in
stuporem & in maledictum: & scidisti vestimenta tua,
& flevisti coram me, & ego audivi, ait Dominus:
idcirco colligam te ad patres tuos, & colligeris ad
sepulcrum tuum in pace, ut non videant oculi tui
omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.

Et renuntiaverunt regi quod dixerat. Qui misit: CCXI. T.
& congregati sunt ad eum omnes senes Juda & Je- Cap. 23.
rusalem. Ascenditque rex *templum Domini, & (* h. domū.)
B omnes viri Juda, universique qui habitabant in Je-
rusalem, cum eo sacerdotes & prophetæ, & omnis
populus à parvo usque ad magnum: legitque cun-
ctis audientibus omnia verba libri fœderis, qui in-
ventus est in domo Domini. Stetitque rex super
gradum: & fœdus percussit coram Domino, ut am- (h. columnam.)
bularent post Dominum, & custodirent præcepta
ejus, & testimonia, & ceremonias, in omni corde,
& in tota anima, & suscitarent verba fœderis hujus,
quæ scripta erant in libro illo: acquievitque populus
C pacto. Et præcepit rex Helciæ pontifici & sacerdo-
tibus secundi ordinis, & janitoribus, ut projicerent
de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant
Baal, & luco, & universæ militiæ cœli: & combus-
sit ea foris Jerusalem in convalle Cedron, & tulit
pulverem eorum in Beth-El. Et delevit *aruspices, (* h. sacerdotes.)
quos posuerant reges Juda ad sacrificandum in ex-
celsis per civitates Juda, & in circuitu Jerusalem: &
eos, qui adolebant incensum Baal, & soli, & lunæ,
& duodecim signis, & omni militiæ cœli. Et efferri
D fecit lucum de domo Domini foras Jerusalem in con-
valle Cedron, & combussit eum ibi, & redegit in
pulverem, & projecit super sepulcra vulgi. Destru-
xit quoque ædiculas effeminatorum, quæ erant in
domo Domini, *pro quibus mulieres texebant *qua- (* h. in.)
si] domunculas luci. Congregavitque omnes sacer- (* h. Non habet.)
dotes de civitatibus Juda, & contaminavit excelsa,
ubi *sacrificabant sacerdotes, de Gabbaa usque Ber- (* h. adolebant.)
Sabee: & destruxit *aras portarum in introitu ostii (* h. excelsa.)
E Josue principis civitatis, quod erat ad sinistram por-
tæ civitatis. Verumtamen non ascendebant sacerdo-
tes excelsorum ad altare Domini in Jerusalem: sed
tantum comedebant azyma in medio fratrum suo-
rum. Contaminavit quoque Topheth, quod est in
convalle filii Ennom: ut nemo consecraret filium
suum aut filiam per ignem, Moloch. Abstulit quo-
que equos, quos dederant reges Judæ, Soli, in in-
troitu *templi Domini juxta exedram Nathan-Me- (* h. domus.)
lech eunuchi, qui erat in [c] Pharurim: currus autem
Solis combussit igni. Altaria quoque, quæ erant su-
F per tecta cœnaculi Ahaz, quæ fecerant reges Juda,
& altaria quæ fecerat Manasses in duobus atriis *tem- (* h. domus.)
pli Domini, destruxit rex: & cucurrit inde, & di-
spersit cinerem eorum in torrentem Cedron. Excel-
sa quoque quæ erant *in Jerusalem ad dexteram par- (* h. contra.)
tem montis Offensionis, quæ ædificaverat Salomon
rex Israel Astaroth *idolo Sidoniorum, & Chamos (* h. contaminationi.)
offensioni Moab, & Melchom abominationi filiorum
Ammon, polluit rex. Et contrivit *statuas, & suc- (* h. titulos.)
cidit lucos: replevitque loca eorum ossibus mortuo-
G rum. Insuper & altare, quod erat in Beth-El, ex-
celsum, quod fecerat Jeroboam filius Nabat, qui
peccare fecit Israel: & altare illud, excelsum destru-
xit, atque combussit, & comminuit in pulverem,

---

a Translatio S. Hieronymi examussim textum expressit; quare scholiastes falsus est quidquid contrarium reposuerit ad marginem.

b Massorethicam imitatur in hac voce lectionem scholiastes noster, ut etiam supra in verbo *Messulemeth*, pro *Messalemeth*.

c Nunc post emendationem Canonis nomen istud *Pharvarim* in eo legitur, per *vau* scilicet consonum, pro *schurec* sive *schourec*, id est, pro vocali *u*.

Digitized by Google

succenditque etiam lucum. Et conversus Josias, vidit A
ibi sepulcra, quæ erant in monte: misitque & tulit
ossa de sepulcris, & combussit ea super altare, & pol-
* h. acclamavit. luit illud juxta verbum Domini, quod * loquutus est
CCXII. T. vir Dei, qui prædixerat verba hæc. Et ait: Quis
est titulus ille, quem video? Responderuntque ei ci-
* h. viri. ves illius urbis: Sepulcrum est * hominis Dei, qui ve-
nit de Juda, & prædixit verba hæc, quæ fecisti su-
per altare Beth-El. Et ait: Dimittite eum, nemo
* h. liberaverunt ossa ejus, ossa prophetæ, qui venerat de Samaria. commoveat ossa ejus. Et * intacta manserunt ossa il-
lius, cum ossibus prophetæ qui venerat de Samaria. B
Insuper & omnia fana excelsorum quæ erant in ci-
vitatibus Samariæ, quæ fecerant reges Israel ad ir-
ritandum Dominum, abstulit Josias: & fecit eis, se-
cundum omnia opera quæ fecerat in Beth-El. Et oc-
cidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi
super altaria: & combussit ossa humana super ea: re-
CCXIII. T. versusque est Jerusalem. Et præcepit omni po-
pulo, dicens: Facite Phase Domino Deo vestro, se-
cundum quod scriptum est in libro fœderis hujus.
Nec enim factum est Phase tale à diebus judicum, C
qui judicaverunt Israel, & omnium dierum regum
Israel, & regum Juda, sicut in octavo decimo anno
regis Josiæ factum est Phase istud Domino in Jeru-
salem. Sed & pythones, & ariolos, & figuras idolo-
rum, & immunditias, abominationesque, quæ fue-
rant in terra Juda & Jerusalem, abstulit Josias: ut
statueret verba legis, quæ scripta sunt in libro, quem
* h. domo. invenit Helcias sacerdos in * templo Domini. Simi-
lis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad
Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, D
& in universa virtute sua, juxta omnem legem Mosi:
neque post eum surrexit similis illi. Verumtamen
non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni,
quo iratus est furor ejus contra Judam: propter irri-
tationes, quibus provocaverat eum Manasses. Dixit
itaque Dominus: Etiam Judam auferam à facie mea,
sicut abstuli Israel: & projiciam civitatem hanc,
quam elegi, Jerusalem, & domum de qua dixi: Erit
nomen meum ibi. Reliqua autem verborum Josiæ,
& universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in li- E
CCXIIII. T. bro verborum dierum regum Juda? In diebus
ejus ascendit Pharao Necho rex Ægypti, contra re-
gem Assyriorum, ad flumen Euphraten: & abiit Jo-
sias rex in occursum ejus: & occisus est in Maged-
do, quum vidisset eum. Et portaverunt eum servi sui
mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Jerusalem,
& sepelierunt eum in sepulcro suo. Tulitque popu-
lus terræ Joahaz filium Josiæ: & unxerunt eum, &
constituerunt eum regem pro patre suo. Viginti
trium annorum erat Joahaz quum regnare cœpisset, F
* h. [a] Amutal. & tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen
* h. Libna. matris ejus * [a] Amital, filia Jeremiæ, de * Lobna. Et
* h. in oculis. fecit malum * coram Domino, juxta omnia quæ fece-
CCXV. T. rant patres ejus. Vinxitque eum Pharao Necho
in Rebla, quæ est in terra Emath, ne regnaret in
Jerusalem: & imposuit mulctam terræ, centum ta-
lentis argenti, & talento auri. Regemque constituit
Pharao Necho Eliacim filium Josiæ pro Josia patre
ejus: vertitque nomen ejus [b] Jojacim. Porro Joahaz b
tulit, & duxit in Ægyptum *. Argentum autem & * h. & mortuus est ibi.
aurum dedit Jojacim Pharaoni, quum indixisset ter-
ræ per singulos, ut conferretur juxta præceptum
Pharaonis: & unumquemque secundum vires suas
exegit, tam argentum quam aurum de populo ter-
ræ, ut daret Pharaoni Necho. Vigintiquinque an-
norum erat Jojacim quum regnare cœpisset: & un-
decim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris
ejus [c] Zebida filia Phadaia de Ruma. Et fecit ma- c
lum * coram Domino, juxta omnia quæ fecerant pa- * h. in oculis Domini.
tres ejus.

Cap. 24. In diebus ejus ascendit Nabuchodonosor rex Ba-
bylonis, & factus est ei Jojacim servus tribus annis:
& rursum rebellavit contra eum. Immisitque ei Do-
minus latrunculos Chaldæorum, & latrunculos Sy-
riæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum
Ammon: & immisit eos in Judam, ut disperderent
eum, juxta verbum Domini, quod loquutus fuerat
per servos suos prophetas. Factum est autem hoc CCXVI. T.
per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum
coram se, propter peccata Manasse universa quæ fe-
cit, & propter sanguinem innoxium, quem effudit,
& implevit Jerusalem cruore innocentium: & ob
hanc rem noluit Dominus propitiari. Reliqua au-
tem sermonum Jojacim, & universa quæ fecit, nonne
hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum
Juda? Et dormivit Jojacim cum patribus suis: & CCXVII. T.
regnavit [d] Jojachin filius ejus pro eo. Et ultra non ad- d
didit rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua: tu-
lerat enim rex Babylonis, à rivo Ægypti usque ad
fluvium Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægy-
pti. Decem & octo annorum erat Jojachin quum re-
gnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jeru-
salem: nomen matris ejus [e] Nehesta filia Elnathan de e
Jerusalem. Et fecit malum * coram Domino, juxta * h. in oculis Domini.
omnia quæ fecerat pater ejus. In tempore illo ascen-
derunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Je-
rusalem, & circumdata est urbs munitionibus. Ve-
nitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem,
quum servi ejus oppugnarent eam. Egressusque est
Jojachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse & ma-
ter ejus, & servi ejus, & principes ejus, & eunuchi
ejus: & suscepit eum rex Babylonis anno octavo re-
gni sui. Et protulit inde omnes thesauros domus Do-
mini, & thesauros domus regiæ: & concidit univer-
sa vasa aurea quæ fecerat Salomon rex Israel in tem-
plo Domini juxta verbum Domini. Et transtulit
omnem Jerusalem, & universos principes, & omnes
fortes exercitus, decem millia, in captivitatem; &
omnem artificem & clusorem: nihilque relictum est,
exceptis pauperibus populi terræ. Transtulit quo-
que Jojachin in Babylonem, & matrem regis, &
uxores regis, & eunuchos ejus: & judices terræ du-
xit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem: Et
omnes viros robustos, septem millia, & artifices, &
clusores mille, omnes viros fortes & bellatores: du-

a Septuaginta & Hieronymus legebant in suis exemplaribus Hebraicis חמיטל, *Amital* cum י *jod* in medio: hodie חמוטל, *Amutal* cum *schourec*, hoc est cum vocali ו *u* legunt Hebræi, quos sequutus est Scholiastes Canonis, æqualis vel superior ætate omnibus Massoretharum interpunctis ac notis criticis.

b Monet sanctus Hieronymus lib. 1. Comm. in caput primum Matthæi, scriptorum vitio & longitudine temporum apud Græcos Latinosque confusa esse nomina *Joakim* & *Joachin*: *Sciamus igitur*, inquit, *Jechoniam priorem ipsum esse quem & Joakim: secundum autem, filium, non patrem: quorum prior per K & m, sequens per χ & n scribitur; quod scriptorum vitio & longitudine temporum apud Græcos Latinosque confusum est.* Hæc quidem Hieronymus attendens ad Græca Latinaque vocabula, sed in libro nominum Hebraicorum, scriptum habet *Jojacim* juxta Hebræorum elementa ac sonum litterarum istarum יהויקים. Legimus etiam in Canone Heb. verit. *Jojachim*, ubi *h* additum est errore & usu librariorum. Fretis igitur ipsius Hieronymi auctoritate ac exemplo *Jojacim* deinceps, atque *Jojachin* scribere nobis liceat.

c Hebræus זבידה, *Zebida*. At in hodierno textu jod habet punctum in ventre, id est, in meditullio; quia positum dicunt pro *Vav schourec*, quod scholiastes Canonis invenit in suo exemplari Hebraico, nam *Zebuda* posuit in textu.

d Prima manu sic positum exstat illud nomen in Canone Hebraicæ veritatis, & merito, nam in Hebræo scriptum legitur יהויכין, *Jehojachin*, vel *Jojachin* propter otiosum ה *he* apud veteres.

e *Nehusta* secundum puncta vocalia Massoretharum in Canone emendato reperimus.

Digitized by Google

xitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem. Et constituit Matthaniam patruum ejus pro eo: * imposuitque nomen ei Sedeciam. Vigesimum & primum annum ætatis habebat Sedecias quum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus erat [a] Amital, filia Jeremiæ, de * Lobna. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Jojacim. Irascebatur enim Dominus contra Jerusalem, & contra Judam, donec projiceret eos à facie sua: * recessitque Sedecias à rege Babylonis.

* h. vertitque nomen ejus.
* h. Libna.
* h. rebellavit.

ccxvIII. r.
Cap. 25.

B Factum est autem anno nono regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus ejus, in Jerusalem, & circumdederunt eam: & exstruxerunt in circuitu ejus munitiones. Et clausa est civitas atque vallata, usque ad undecimum annum regis Sedeciæ, nona die mensis: prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ. Et interrupta est civitas: & omnes viri bellatores nocte fugerunt, per viam portæ, quæ est inter duplicem murum ad hortum regis C (porro Chaldæi obsidebant in circuitu civitatem) fugit itaque per viam quæ ducit ad campestria * solitudinis.] Et persequutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho: & omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha: qui loquutus est cum eo judicium. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem. Mense quinto, D septima die mensis, (ipse est annus nonus decimus regis Babylonis:) venit Nabuzardan [b] * princeps exercitus, servus regis Babylonis, Jerusalem. Et succendit domum Domini, & domum regis: & omnes domos Jerusalem omnemque domum magnam combussit igni. Et muros Jerusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum * principe militum. * Reliquam autem populi partem, qui remanserat in civitate, & perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus, tran- E stulit Nabuzardan * princeps militiæ. Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas. Columnas autem æreas, quæ erant in * templo Domini, & bases, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & transtulerunt æs omne in Babylonem. Ollas quoque * æreas,] & trullas, & mortariola, & tridentes, & scyphos, & omnia vasa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt. Necnon & thuribula, & phialas; quæ aurea, aurea; & quæ ar-

* h. Non habet.
* h. magister [b] cocorum.
* h. cum magistro cocorum.
* h. Reliquum autem populū.
* h. magister cocorū.
* h. domo.
* h. Non habet.

A gentea, argentea; tulit * princeps militiæ: * id est,] columnas duas, mare unum, & bases quas fecerat Salomon in * templo Domini: non erat pondus æris omnium vasorum. Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna una: & capitellum æreum super se altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & malogranata super capitellum columnæ, omnia ærea: similem & columna secunda habebat ornatum. Tulit quoque * princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum & tres B janitores. Et de civitate eunuchum unum, qui erat præfectus super bellatores viros: & quinque viros de his qui * steterant coram rege, quos reperit in civitate: & Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & sexaginta viros è * vulgo, qui inventi fuerant in civitate. Quos tollens Nabuzardan * princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha. Percussitque eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus est Juda de terra sua. Populo autem qui C relictus erat in terra Juda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filii Saphan. Quod quum audissent omnes duces militum, ipsi & viri qui erant cum eis, videlicet quod constituisset rex Babylonis Godoliam, venerunt ad Godoliam in Maspha, Ismael filius Nathaniæ, & Johannan filius Caree, & Saraia filius Thenehumeth Netophathites, & Jezonias filius Maachathi, ipsi & socii eorum. Juravitque eis Godolias & sociis eorum, dicens: Nolite timere * servire Chal- D dæis: manete in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis. Factum est autem in mense septimo, venit Ismael filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regio, & decem viri cum eo: percusseruntque Godoliam, qui mortuus est: sed & Judæos & Chaldæos, qui erant cum eo in Maspha. Consurgens autem omnis populus à parvo usque ad magnum, & principes militum, venerunt in Ægyptum, timentes Chaldæos. Factum est vero anno tricesimo septimo transmigrationis Jojachin regis Juda, mense duodecimo, vicesima septima * die] mensis sublevavit Evilmerodach rex Babylonis, anno quo regnare cœperat, caput Jojachin regis Juda de carcere. Et loquutus est ei benigne & posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone. Et mutavit vestes ejus, quas habuerat in carcere, & comedebat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vitæ suæ. Annonam quoque constituit ei absque intermissione, quæ & dabatur ei à rege per singulos dies omnibus diebus vitæ suæ.

* h. magister cocorū.
* h. Non habet.
* h. domo.
* h. magister cocorum.
* h. videbant faciem regis.
* h. è vulgo terræ.
* h. magister cocorū.
* h. servos Chaldæorum.
* h. Non habet.

a Scholion marginale superius ad versum 31. Capituli præcedentis positum, hîc in contextum transtulit emendator Canonis Heb. veritatis *Amutal* scilicet pro *Amital*, de quo jam diximus in prima adnotatione nostra.

b In Hebræo scriptum legitur רב טבחים, *rab tabbahhim*, id est, *princeps* seu *magister laniorum*. De hoc nomine ac officio disserit sanctus Hieronymus in qq. Hebraicis ad cap. 37. Geneseos: *In plerisque*, inquit, *locis archimagiros, id est, cocorum principes, pro magistris exercitus, Scriptura commemorat: μαγειρεύειν quippe Græce interpretatur occidere. Venditus est igitur Joseph principi exercitus & bellatorum, non Petephre, ut in Latino scriptum est, sed Phutiphar eunucho, &c.* Hebræi igitur vocant milites *lanios*, ob cædes hominum: & nos Galli dicimus de cæde ingenti, *On a fait une grande boucherie.*

Explicit Malachim Liber secundus.

Digitized by Google

INCIPIT PRÆFATIO
HIERONYMI PRESBYTERI
IN LIBRUM ISAIÆ.

NEMO quum Prophetas versibus viderit esse descriptos, [a] metro eos æstimet apud Hebræos ligari, & aliquid simile habere de Psalmis, vel operibus Salomonis: sed quod in Demosthene & Tullio solet fieri, ut per cola scribantur & commata, qui utique prosa, & non versibus conscripserunt. Nos quoque utilitati legentium providentes, interpretationem novam, novo scribendi genere distinximus. Ac primum de Isaia sciendum, quod in sermone suo disertus sit: quippe ut vir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habens quidpiam in eloquio rusticitatis admistum. Unde accidit, ut præ cæteris, florem sermonis ejus, translatio non potuerit conservare. Deinde etiam hoc adjiciendum, quod non tam Propheta, quam Evangelista dicendus sit. Ita enim universa Christi Ecclesiæque mysteria ad liquidum prosequutus est, ut non eum putes de futuro vaticinari, sed de præteritis historiam texere. Unde conjicio noluisse tunc temporis, Septuaginta Interpretes fidei suæ sacramenta perspicue Ethnicis prodere; ne sanctum canibus, & margaritas porcis darent: quæ, quum hanc editionem legeritis, ab illis animadvertetis abscondita. Nec ignoro quanti laboris sit Prophetas intelligere; nec facile quempiam posse judicare de interpretatione, nisi intellexerit ante quæ legerit: nos quoque patere morsibus plurimorum, qui stimulante invidia, quod consequi non valent despiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc à fastidiosis lectoribus precor, ut quomodo Græci post Septuaginta translatores, Aquilam & Symmachum & Theodotionem legunt, vel ob studium doctrinæ suæ, vel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: sic & isti saltem unum post priores habere dignentur interpretem. Legant prius, & postea despiciant: ne videantur, non ex judicio, sed ex odii præsumtione ignorata damnare. Prophetavit autem Isaias in Jerusalem, & in Judæa, necdum decem tribubus in captivitatem ductis: ac de utroque regno, nunc commistim, nunc separatim texit oraculum. Et quum interdum ad præsentem respiciat historiam, & post Babyloniam captivitatem reditum populi significet in Judæam: tamen omnis ei cura de vocatione gentium, & adventu Christi est. Quem quanto plus amatis, ô Paula & Eustochium, tanto magis ab eo petite, ut pro obtrectatione præsenti qua me indesinenter æmuli laniant, ipse mihi mercedem restituat in futuro: qui scit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione sudasse, ne Judæi [b] de falsitate Scripturarum Ecclesiis ejus diutius insultarent.

[a] De metris, versibusque Scripturarum abunde disseruimus in Prolegomenis hujus divinæ Bibliothecæ: huc ergo amandari se patietur lector studiosus, ne & nos actum agamus, de eodem argumento iterum instituentes disputationem. Illud autem monemus, Prophetarum libros per cola versuum & commata à nobis editos esse, quia sanctus ipse Hieronymus utilitati legentium providens, interpretationem suam novam, novo hoc scribendi genere distinxerat; cujus rei testis est ista præfatio. Cæterum ad restituendas hujusmodi distinctiones per membra divisas, magno nobis fuit adjumento manuscriptus codex Corbeiensis, qui divisa habet atque subnexa versuum cola fere omnia in Prophetis. Nec minorem sane præbuit utilitatem Speculum sancti Augustini; nam in egregio illo opere versionem Hieronymianam sequutus Augustinus meminit sæpissime quot sint versus ab una ad aliam pericopen. Ad fidem igitur talium monumentorum Prophetas versibus describere curavimus, ne & labor Hieronymi, & nostrum studium periret.

[b] Huc refer quæ de Judæis illudentibus & calumniantibus Scripturas Christianorum dicuntur ab eodem Hieronymo præfationibus in Josue, in Paralipomena, & in Psalterium ex Hebræo Latine redditum rogatu Sophronii.

EXPLICIT PRÆFATIO.

Digitized by Google

INCIPIT ISAIAS PROPHETA.

Ex Hebræo in Latinum versus ante ann. Christi 392.

Cap. 1.

A VISIO Iſaiæ filii Amos, quam vidit ſuper Judam & Jeruſalem in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda.
Audite cœli, & auribus percipe terra,
quoniam Dominus loquutus eſt.
Filios enutrivi, & exaltavi:
ipſi autem ſpreverunt me.
Cognovit bos poſſeſſorem ſuum,
& aſinus præſepe domini ſui:
Iſrael autem non cognovit,
populus meus non intellexit.
Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate,
ſemini nequam, filiis ſceleratis:
Dereliquerunt Dominum,
blaſphemaverunt ſanctum Iſrael,
abalienati ſunt retrorſum.
Super quo percutiam vos,
ultra addentes prævaricationem?
Omne caput languidum,
& omne cor mœrens.
A planta pedis uſque ad verticem,
non eſt in eo ſanitas:
Vulnus, & livor, & plaga tumens, non eſt circumligata,
nec curata medicamine, neque fota oleo.
Terra veſtra deſerta,
civitates veſtræ ſuccenſæ igni;
regionem veſtram coram vobis alieni devorant,
& deſolabitur ſicut in vaſtitate hoſtili.
Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea,
& ſicut tugurium in cucumerario,
ſicut civitas quæ vaſtatur.
Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen,
quaſi Sodoma fuiſſemus,
& quaſi Gomorra ſimiles eſſemus.
Audite verbum Domini principes Sodomorum,
percipite auribus legem Dei noſtri populus Gomorræ.
Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum, dicit Dominus?
plenus ſum:
a Holocauſta arietum, & adipem pinguium,
& ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum, nolui.
Quum veniretis ante conſpectum meum,
quis quæſivit hæc de manibus veſtris, ut ambularetis in atriis meis?
Ne afferatis ultra ſacrificium fruſtra:
incenſum abominatio eſt mihi.
Neomeniam, & ſabbathum, & feſtivitates alias non feram,
iniqui ſunt cœtus veſtri:
Kalendas veſtras, & ſolennitates veſtras, odivit anima mea:
facta ſunt mihi moleſta, laboravi ſuſtinens.
Et quum extenderitis manus veſtras
B avertam oculos meos à vobis:
Et quum multiplicaveritis orationem, non exaudiam:
manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt.
Lavamini, mundi eſtote,
auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis:
Quieſcite agere perverſe,
diſcite benefacere:
Quærite judicium,
C ſubvenite oppreſſo,
judicate pupillo;
defendite viduam.
Et venite, & arguite me, dicit Dominus:
Si fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur:
& ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.
Si volueritis, & audieritis me,
bona terræ comedetis.
D Quod ſi nolueritis, & me provocaveritis ad iracundiam:
gladius devorabit vos, quia os Domini loquutum eſt.
Quomodo facta eſt meretrix civitas fidelis, plena judicii?
juſtitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.
Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam:
vinum tuum miſtum eſt aqua.
Principes tui infideles, ſocii furum:
E omnes diligunt munera ſequuntur retributiones.
Pupillo non judicant:
& cauſa viduæ non ingreditur ad eos.
Propter hoc ait Dominus exercituum fortis Iſrael:
Heu, conſolabor ſuper hoſtibus meis,
& vindicabor de inimicis meis.

a Ita MSS. codices Bibliorum Colbertinus Anicienſis, Corbeienſis unus num. 12. & duo S. Germani à Pratis num. 5. & 164. ad horum quoque normam Regius codex emendatus viſitur. Præterea eamdem lectionem retinent quinque vetuſtiora exemplaria MSS. Commentariorum S. Hieronymi in Iſaiam Prophetam. Codices illi ſunt, primus Corbeienſis litteris Longabardicis deſcriptus; ſecundus Abbatiæ Cluniacenſis eleganter exaratus & optimæ notæ; tertius Sorbonicus num. 674. quartus Colbertinus num. 186. quintus denique Sylvæ majoris prope Burdigalam. Tamen in Sorbonico exſcriptor poſuit *adipe* pro *adipẽ* cum ſuperiori lineola compendiaria accuſativi caſus. Cætera in omnibus æqualia ſunt. Hæc ideo adnotamus, quod in utroque Canone Hebraicæ veritatis, Carcaſſonenſi ſcilicet, & San-Germanenſi noſtro, alia lectio reperiatur, id eſt, *Plenus ſum holocauſto arietum, & adipe pinguium; & ſanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui.* Quibus concinunt Hebræus hodiernus, ac cunctæ Orientalium verſiones; necnon Commentariorum Hieronymi textus ſacer in editis libris. Verum nihil in hac parte prævalet Hieronymianæ auctoritati, quâ firmatur evidentiſſime lectio ſuperiorum codicum MSS. Vulgatæque noſtræ Latinæ. Dum enim præſentem locum ediſſerit S. Doctor lib. 1. Comment. manifeſte declarat quare Deus plenus dicatur: *Omnis ergo*, inquit, *capituli hujus continentia, uſque ad eum locum ubi ait: Judicate pupillo, &c. reſpuit ſacrificia victimarum, & Evangelii obedientiam docet eſſe ſuper ſacrificium. Quodque intulit: Plenus ſum: hoc ſenſu eſt accipiendum: nulla re indigeo: Domini eſt terra & plenitudo ejus. Unde & nos omnes de plenitudine ejus accepimus.* Vides ergo ex ſententia ſancti Hieronymi Deum hîc plenum dici, non holocauſtis & adipe pinguium, ſed majeſtate, gratia, ſufficientia, ac veritate. Porro quantam præſtent utilitatem legentibus diſtinctiones per membra diviſæ, vel ex hoc loco facile pervidebis; nam ſubtractis hujuſmodi diviſionibus, ſenſus & ordo rerum prorſus confunditur: quod in pluribus editis ac MSS. libris contigiſſe ſatis exſtat probatum ex iis quæ modo attulimus.

Digitized by Google

Et convertam manum meam ad te,
  & excoquam ad purum scoriam tuam,
  & auferam omne stannum tuum.
Et restituam judices tuos ut fuerunt prius,
  & consiliarios tuos sicut antiquitus:
Post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.
Sion in judicio redimetur,
  & reducent eam in justitia:
  & conteret scelestos, & peccatores simul:
  & qui dereliquerunt Dominum, consumentur.
Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt: B
  & erubescetis super hortis, quos elegeratis,
  quum fueritis velut quercus defluentibus foliis,
  & velut hortus absque aqua.
Et erit fortitudo vestra, ut favilla stuppæ,
  & opus vestrum quasi scintilla:
  & succendetur utrumque simul,
  & non erit qui extinguat.

Cap. 2. a

[a] VErbum, quod vidit Isaias, filius Amos, super Judam & Jerusalem.
Et erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium,
  & elevabitur super colles,
  & fluent ad eum omnes gentes.
Et ibunt populi multi, & dicent:
Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob,
  & docebit nos vias suas,
  & ambulabimus in semitis ejus:
Quia de Sion exibit lex,
  & verbum Domini de Jerusalem.
Et judicabit gentes,
  & arguet populos multos:
  & conflabunt gladios suos in vomeres,
  & lanceas suas in falces:
Non levabit gens contra gentem gladium,
  nec exercebuntur ultra ad prœlium.
Domus Jacob venite,
  ambulemus in lumine Domini.
Projecisti enim populum tuum, domum Jacob:
  quia repleti sunt ut olim,
  & augures habuerunt ut Philisthim,
  & pueris alienis adhæserunt.
b [b] Repleta est terra argento & auro:
  & non est finis thesaurorum ejus:
Et repleta est terra ejus equis:
  & innumerabiles quadrigæ ejus.
Et repleta est terra ejus idolis:
  opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.
Et incurvatus est homo, & humiliatus est vir:
  ne ergo dimittas eis.
Ingredere in petram,
  abscondere fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria majestatis ejus.
c Oculi [c] sublimis hominis humiliati sunt,
  & incurvabitur altitudo virorum:
  exaltabitur autem Dominus solus in die illa.
Quia dies Domini exercituum super omnem superbum, & excelsum,
  & super omnem arrogantem: & humiliabitur.

A Et super omnes cedros Libani sublimes, & erectas,
  & super omnes quercus Basan.
Et super omnes montes excelsos,
  & super omnes colles elevatos.
Et super omnem turrem excelsam,
  & super omnem murum munitum.
  Et super omnes naves Tharsis,
  & super omne quod visu pulchrum est.
Et incurvabitur sublimitas hominum,
  & humiliabitur altitudo virorum,
  & elevabitur Dominus solus in die illa:
  & idola penitus conterentur:
Et introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ,
  à facie formidinis Domini, & à gloria majestatis ejus,
  quum surrexerit percutere terram.
In die illa projiciet homo idola argenti sui,
  & simulacra auri sui, quæ fecerat sibi ut adoraret, talpas & vespertiliones.
C Et ingredietur scissuras petrarum, & cavernas saxorum,
  à facie formidinis Domini, & à gloria majestatis ejus,
  quum surrexerit percutere terram.
Quiescite ergo ab homine, cujus spiritus in naribus ejus,
  quia excelsus reputatus est ipse.

Cap. 3.

ECce enim dominator Dominus exercituum auferet à Jerusalem, & à Juda validum & fortem,
D omne robur panis, & omne robur aquæ;
Fortem, & virum bellatorem,
  judicem, & prophetam,
  & ariolum, & senem;
Principem super quinquaginta,
  & honorabilem vultu,
Et consiliarium sapientem de architectis,
  & prudentem eloquii mystici.
Et dabo pueros principes eorum,
  & effeminati dominabuntur eis.
E Et irruet populus, vir ad virum,
  unusquisque ad proximum suum:
  tumultuabitur puer contra senem,
  & ignobilis contra nobilem.
Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui:
Vestimentum tibi est, princeps esto noster,
  ruina autem hæc sub manu tua.
Respondebit in die illa, dicens:
  Non sum medicus, & in domo mea non est panis,
F neque vestimentum:
Nolite constituere me principem populi.
Ruit enim Jerusalem, & Judas concidit:
  quia lingua eorum & adinventiones eorum contra Dominum,
  ut provocarent oculos majestatis ejus.
Agnitio vultus eorum respondit eis:
  & peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt,
  nec absconderunt:
Væ animæ eorum:
G quoniam reddita sunt eis mala.
Dicite justo quoniam bene,

a Nota secundam dici & hîc incipere Visionem Isaiæ apud Hieronymum in Commentariis.

b Speculum S. Augustini notat tres versus à verbo, *adhæserunt*, usque ad ista, *Repleta est terra ejus idolis.* At inspectis diligenter MSS codicibus versionis Hieronymianæ, ac Commentariis ejusdem S. Doctoris, quattuor describendos judicavimus: tot enim commata exigere videtur distinctio periodi, sensusque perspicuitas. Si quem vero moveat, quod numeros versuum adscriptos in Speculo interdum abjiciamus, meminerit errore exscriptorum fuisse depravatos, ut probant diversi numeri in diversis Speculi exemplaribus assignati.

c Hoc modo legunt exemplaria Canonis, & Commentariorum similiter in vetustioribus libris MSS. Alii tum editi, tum manuscripti, *oculi sublimes hominis.* Littera Hebraica, *oculi elevationis hominis.*

Digitized by Google

quoniam fructum adinventionum suarum comedet. A
Væ impio in malum:
retributio enim manuum ejus fiet ei.
Populum meum exactores sui spoliaverunt,
& mulieres dominatæ sunt ejus.
Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt,
& viam gressuum tuorum dissipant.
Stat ad judicandum Dominus,
& stat ad judicandos populos. B
Dominus ad judicium veniet cum senibus populi sui,
& principibus ejus:
Vos enim depasti estis vineam,
rapina pauperis in domo vestra.
Quare atteritis populum meum,
& facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?
Et dixit Dominus:
Pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion,
& ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant: C
ambulabant, & in pedibus suis composito gradu incedebant:
Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion,
& Dominus crinem earum nudabit.
In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum,
& lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras,
& discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, D
& annulos, & gemmas in fronte pendentes,
& mutatoria, & pallia, & linteamina, & acus,
& specula, & sindones, & vittas, & theristra.
Et erit pro suavi odore fœtor,
& pro zona funiculus,
& pro crispanti crine calvitium,
& pro fascia pectorali cilicium.
Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent,
& fortes tui in prœlio. E
Et mœrebunt atque lugebunt portæ ejus,
& desolata in terra sedebit.

Cap. 4. ET apprehendent septem mulieres virum unum in die illa dicentes:
Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur:
tantummodo invocetur nomen tuum super nos,
aufer opprobrium nostrum.
In die illa, erit germen Domini in magnificentia & in gloria,
& fructus terræ sublimis, F
& exultatio his qui salvati fuerint de Israel.
Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Jerusalem,
sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Jerusalem.
Si abluerit Dominus sordem filiarum Sion,
& sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus,
spiritu judicii, & spiritu ardoris.
Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, & ubi invocatus est, nubem per diem, G
& fumum & splendorem ignis flammantis in nocte:
super omnem enim gloriam protectio.
Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu,
& in securitatem, & absconsionem à turbine, & pluvia.

CAntabo dilecto meo canticum patruelis mei, vineæ suæ. Cap. 5.
Vinea facta est dilecto meo
in cornu filio olei.
Et sepivit eam, & lapides elegit ex illa,
& plantavit eam electam,
Et ædificavit turrim in medio ejus,
& torcular exstruxit in ea:
Et expectavit ut faceret uvas,
& fecit labruscas.
Nunc ergo habitatores Jerusalem, & viri Juda,
judicate inter me & vineam meam.
Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei?
An quod exspectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas?
Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ:
auferam sepem ejus, & erit in direptionem:
diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem.
Et ponam eam desertam:
non putabitur, & non fodietur:
& ascendent vepres & spinæ:
& nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.
Vinea enim Domini exercituum, domus Israel est:
& vir Juda, germen delectabile ejus:
& exspectavi ut faceret judicium,
& ecce iniquitas,
& justitiam,
& ecce clamor.
Væ qui conjungitis domum ad domum,
& agrum agro copulatis usque ad terminum loci:
Numquid habitabitis soli vos in medio terræ?
In auribus meis sunt [a] Domini exercituum:
Nisi domus multæ desertæ fuerint, grandes & pulchræ, absque habitatore.
Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam,
& triginta modii sementis facient modios tres.
Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam,
& potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.
Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris:
& opus Domini non respicitis,
nec opera manuum ejus consideratis.
Propterea captivus ductus est populus meus: quia non habuit scientiam,
Et nobiles ejus interierunt fame,
& multitudo ejus siti exaruit.
Propterea dilatavit infernus animam suam,
& aperuit os suum absque ullo termino:
Et descendent fortes ejus, & populus ejus,
& sublimes gloriosique ejus, ad eum.
Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir,
& oculi sublimium deprimentur.
Et exaltabitur Dominus exercituum in judicio,
& Deus sanctus sanctificabitur in justitia.
Et pascentur agni juxta ordinem suum,
& deserta in ubertatem versa advenæ comedent.
Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis,
& quasi vinculum plaustri peccatum.

a Ita MSS. omnes vetustiores ac melioris notæ juxta id quod legitur in Hebræo. In Canone S. Germani, *In auribus meis sunt, hæc dicit Dominus exercituum.* Porro corruptam esse lectionem hujusmodi docet nos ipse Hieronymus in hunc locum Isaiæ. *Pro eo*, inquit, *quod nos juxta Hebraicum vertimus, in auribus meis sunt Domini exercituum; id est, verba quæ loquutus est Dominus adhuc resonant in auribus meis: LXX. transtulerunt*, &c. Quidquid itaque repugnat editæ nostræ lectioni, haud dubium quin & menti & verbis sancti Hieronymi repugnet.

Qui

Digitized by Google

Qui dicitis: Festinet, & cito veniat opus ejus, ut A
videamus:
& appropiet, & veniat consilium sancti Israel, &
sciemus illud.
Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum:
ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras:
ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.
Væ qui sapientes estis in oculis vestris,
& coram vobismetipsis prudentes.
Væ qui potentes estis ad bibendum vinum,
& viri fortes ad miscendam ebrietatem.
Qui justificatis impium pro muneribus,
& justitiam justi aufertis ab eo.
Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, &
calor flammæ exurit;
sic radix eorum quasi favilla erit,
& germen eorum ut pulvis ascendet.
Abjecerunt enim legem Domini exercituum,
& eloquium sancti Israel blasphemaverunt.
Ideo iratus est furor Domini in populum suum,
& extendit manum suam super eos, & percussit C
eos:
& conturbati sunt montes,
& facta sunt morticina eorum, quasi stercus in
medio platearum.
In omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.
Et levabit signum in nationibus procul,
& sibilabit ad eum de finibus terræ:
& ecce festinus velociter veniet.
Non est deficiens, neque laborans in eo:
non dormitabit, neque dormiet,
neque solvetur cingulum renum ejus,
nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.
Sagittæ ejus acutæ,
& omnes arcus ejus extenti.
Ungulæ equorum ejus ut silex,
& rotæ ejus quasi impetus tempestatis.
Rugitus ejus ut leonis,
rugiet ut catuli leonum:
& frendet, & tenebit prædam:
& amplexabitur, & non erit qui eruat.
Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris:
aspiciemus in terram, & ecce tenebræ tribulationis,
& lux obtenebrata est in caligine ejus.

Cap. 6. IN anno, quo mortuus est rex Ozias,
vidi Dominum sedentem super solium excelsum
& elevatum:
& ea quæ sub eo erant, replebant templum.
Seraphim stabant super illud:
sex alæ uni, & sex alæ alteri:
duabus velabant faciem ejus,
& duabus velabant pedes ejus,
& duabus volabant.
Et clamabat alter ad alterum, & dicebat:
Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus exercituum,
plena est omnis terra gloria ejus.
Et commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis,
& domus impleta est fumo. Et dixi:
Væ mihi, quia tacui,
quia vir pollutus labiis ego sum,
& in medio populi polluta labia habentis ego habito,
& regem Dominum exercituum vidi oculis meis.
Et volavit ad me unus de Seraphim,
& in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de
altari.
Et tetigit os meum, & dixit:
Ecce tetigit hoc labia tua,
& auferetur iniquitas tua,
& peccatum tuum mundabitur.
Et audivi vocem Domini dicentis:
Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi:
Ecce ego, mitte me. Et dixit:
B Vade, & dices populo huic:
Audite audientes, & nolite intelligere:
& videte visionem, & nolite cognoscere.
Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava:
& oculos ejus claude:
ne forte [a] videat oculis suis,
& auribus suis audiat,
& corde suo intelligat:
& convertatur, & sanem eum.
Et dixit:
Usquequo Domine?
Et dixit:
Donec desolentur civitates absque habitatore,
& domus sine homine,
& terra relinquetur deserta.
Et longe faciet Dominus homines,
& multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio
terræ.
Et adhuc in ea decimatio, & convertetur,
& erit in ostensionem sicut terebinthus,
D & sicut quercus, quæ expandit ramos suos:
Semen sanctum erit,
id quod steterit in ea.

ET factum est in diebus Ahaz filii Joathan, filii Cap. 7.
Oziæ regis Juda,
ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Jerusalem, ad prœliandum contra eam:
& non potuerunt debellare eam.
Et nuntiaverunt domui David, dicentes:
E Requievit Syria super Ephraim,
& commotum est cor ejus, & cor populi ejus,
sicut moventur ligna silvarum à facie venti.
Et dixit Dominus ad Isaiam:
Egredere in occursum Ahaz, tu, & qui derelictus
est Jasub filius tuus,
ad extremum aquæ ductus piscinæ superioris in via
Agri fullonis.
Et dices ad eum:
Vide ut sileas:
F noli timere,
& cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum
fumigantium istorum
in ira furoris Rasin regis Syriæ, & filii Romeliæ:
eo quod consilium inierit contra te Syria in malum
Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes:
Ascendamus ad Judam,
& suscitemus eum, & avellamus eum ad nos,
& ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.
G Hæc dicit Dominus Deus:
Non stabit, & non erit istud:
sed caput Syriæ Damascus,
& caput Damasci Rasin:
Et adhuc sexaginta & quinque anni,

a In Canone S. Germani pluralis est numerus secundum LXX. *videant, audiant, &c.* Lapsum vero hujusmodi exscriptoris manifeste probat, non solum Canon Ecclesiæ Carcassonensis cum plurimis MSS. codicibus sacrorum Bibliorum; sed Commentariorum etiam S. Hieronymi liber tertius, ubi de his abunde disputatur.

Digitized by Google

& desinet Ephraim esse populus:
Et caput Ephraim Samaria,
& caput Samariæ filius Romeliæ.
Si non credideritis,
non permanebitis.
Et adjecit Dominus loqui ad Ahaz, dicens:
Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni,
sive in excelsum supra.
Et dixit Ahaz:
Non petam,
& non tentabo Dominum.
Et dixit: Audite ergo domus David:
Numquid parum vobis est, molestos esse hominibus quia molesti estis & Deo meo?
Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum.
Ecce virgo concipiet, & pariet filium,
a & [a] vocabis nomen ejus Emmanuel.
Butyrum & mel comedet,
ut sciat reprobare malum, & eligere bonum.
Quia antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum,
derelinquetur terra, quam tu detestaris à facie duorum regum suorum.
Adducet Dominus super te, & super populum tuum,
& super domum patris tui,
dies qui non venerunt à diebus separationis Ephraim à Juda cum rege Assyriorum.
Et erit in die illa:
Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti,
& api, quæ est in terra Assur,
& venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cavernis petrarum,
& in omnibus frutetis, & in universis foraminibus.
In die illa radet Dominus in novacula conducta,
in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum,
caput & pilos pedum,
& barbam universam.
Et erit in die illa:
Nutriet homo vaccam boum, & duas oves,
& præ ubertate lactis comedet butyrum:
Butyrum enim & mel manducabit
omnis qui relictus fuerit in medio terræ.
Et erit in die illa:
Omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis,
& in spinas & in vepres erunt.
Cum sagittis & arcu ingredientur illuc:
Vepres enim & spinæ erunt in universa terra.
& omnes montes, qui in sarculo sarrientur,
non veniet illuc terror spinarum & veprium,
Et erit in pascua bovis,
& in conculcationem pecoris.

Cap 8

ET dixit Dominus ad me:
Sume tibi librum grandem,
& scribe in eo stylo hominis:
Velociter spolia detrahe,
cito prædare.
Et adhibui mihi testes fideles,
Uriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ:
Et accessi ad prophetissam,

A & concepit, & peperit filium.
Et dixit Dominus ad me:
Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere:
Festina prædari.
Quia antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam,
auferetur fortitudo Damasci,
& spolia Samariæ, coram rege Assyriorum.
Et adjecit Dominus adhuc loqui ad me, dicens:
B Pro eo quod abjecit populus iste aquas Siloë, quæ vadunt cum silentio,
& assumsit magis Rasin, & filium Romeliæ:
propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas,
regem Assyriorum, & omnem gloriam ejus:
Et ascendet super omnes rivos ejus,
& fluet super universas ripas ejus,
Et ibit per Judam, inundans, & transiens
usque ad collum veniet.
C Et erit extensio alarum ejus,
implens latitudinem terræ tuæ, ô Emmanuel.
Congregamini populi, & vincimini,
& audite universæ procul terræ:
Confortamini, & vincimini,
accingite vos & vincimini;
Inite consilium, & dissipabitur:
loquimini verbum, & non fiet:
quia nobiscum Deus.
Hæc enim ait Dominus ad me:
D sicut in forti manu erudivit me,
ne irem in via populi hujus, dicens:
Non dicatis, conjuratio:
Omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuraio est:
& timorem ejus ne timeatis, neque paveatis.
Dominum exercituum ipsum sanctificate:
ipse pavor vester, & ipse terror vester.
Et erit vobis in sanctificationem.
In lapidem autem offensionis, & in petram scan-
E dali, duabus domibus Israel;
in laqueum & in ruinam habitantibus Jerusalem.
Et offendent plurimi ex eis, & cadent, & conterentur,
& irretientur, & capientur.
Liga testimonium,
signa legem in discipulis meis.
Et exspectabo Dominum, qui abscondit faciem suam à domo Jacob,
& præstolabor eum.
F Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, & in portentum Israel
à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.
Et quum dixerint ad vos:
Quærite à pythonibus, & à divinis, qui strident in incantationibus suis:
Numquid non populus à Deo suo requiret,
pro vivis à mortuis?
Ad legem magis, & ad testimonium.
Quod si non dixerint juxta verbum hoc,
G non erit eis matutina lux.
Et transibit per eam,

a Corruptam hîc exhibent lectionem MSS. quamplures: nonnulli legunt, *& vocabitis*; alii, *& vocabitur.* In paucioribus autem, sed emendatioribus scriptum legimus, *& vocabis.* Locus iste insignior est apud Hieronymum, quàm ut à nobis prætermitti queat. Sic igitur differentem legas lib. 3. Commentariorum in Isaiam: *Quodque sequitur*, inquit, *& vocabis nomen ejus Emmanuel, & LXX. & tres reliqui similiter transtulerunt: pro quo in Matthæo scriptum est, vocabunt: quod in Hebræo nomen non habetur.... Verbum* CARATHI, *quod omnes interpretati sunt, & vocabis: potest intelligi, & vocabit: quod ipsa scilicet Virgo quæ concipiet & pariet, hoc Christum appellatura sit nomine. In multis testimoniis, quæ Evangelistæ vel Apostoli de libris veteribus assumserunt, curiosius attendendum est, non eos verborum ordinem sequutos esse, sed sensum. Unde & in præsenti loco, pro, concipiet in utero; Matthæus posuit, in utero habebit; & pro vocabis, vocabunt.* Multa dicenda nobis supersunt de קראתי, *Carathi* quod Hieronymus legit pro hodierno קראת, *Carath*, sive וקראת, *Vecarath*: at de his in notis ad Commentaria.

קראתי

& corruet, & esuriet:
Et quum esurierit, irascetur,
& maledicet regi suo, & Deo suo,
Et suspiciet sursum;
& ad terram intuebitur,
Et ecce tribulatio & tenebræ,
dissolutio & angustia, & caligo persequens,
& non poterit avolare de angustia sua.

Cap. 9. PRimo tempore alleviata est terra Zabulon, & terra Nephthali,
& novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galileæ gentium.
Populus, qui ambulabat in tenebris
vidit lucem magnam:
Habitantibus in regione umbræ mortis,
lux orta est eis.
Multiplicasti gentem,
non magnificasti lætitiam.
Lætabuntur coram te, sicut lætantur in messe,
sicut exultant victores, quando dividunt spolia.
Jugum enim oneris ejus, & virgam humeri ejus,
& sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian.
Quia omnis violenta prædatio cum tumultu,
& vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, & cibus ignis.
Parvulus enim natus est nobis,
& filius datus est nobis,
Et factus est principatus ejus super humerum ejus:
& vocabitur nomen ejus, admirabilis,
consiliarius, Deus, fortis,
pater futuri sæculi, princeps pacis.
Multiplicabitur ejus imperium,
& pacis non erit finis:
super solium David sedebit, & super regnum ejus:
ut confirmet illud, & corroboret in judicio & justitia,
Amodo & usque in sempiternum:
zelus Domini exercituum faciet hoc.
Verbum misit Dominus in Jacob,
& cecidit in Israel.
Et sciet populus omnis Ephraim, & habitantes Samariam,
in superbia & magnitudine cordis dicentes:
Lateres ceciderunt,
sed quadris lapidibus ædificabimus:
Sycomoros succiderant,
sed cedros immutabimus.
Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum,
& inimicos ejus in tumultum vertet:
Syriam ab oriente, & Philisthim ab occidente:
& devorabunt Israel toto ore.
In omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta:
Et populus non est reversus ad percutientem se,
& Dominum exercituum non inquisierunt.
Et disperdet Dominus ab Israel caput & caudam,
incurvantem & refrænantem, die una.
Longævus & honorabilis, ipse est caput:
& propheta docens mendacium, ipse est cauda.
Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes:
& qui beatificantur, præcipitati.
Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus:
& pupillorum ejus, & viduarum non miserebitur:
Quia omnis hypocrita est & nequam,
& universum os loquutum est stultitiam.
In omnibus his non est aversus furor ejus,

A sed adhuc manus ejus extenta.
Succensa est enim quasi ignis impietas,
veprem & spinam vorabit:
& succendetur in densitate saltus,
& convolvetur superbia fumi.
In ira Domini exercituum conturbata est terra,
& erit populus quasi esca ignis:
Vir fratri suo non parcet.
Et declinabit ad dexteram, & esuriet:
& comedet ad sinistram, & non saturabitur:
B Unusquisque carnem brachii sui vorabit;
Manasses Ephraim,
& Ephraim Manassen,
simul ipsi contra Judam,
In omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.

VÆ qui condunt leges iniquas: Cap. 10.
& scribentes, injustitiam scripserunt:
ut opprimerent pauperes in judicio,
& vim facerent caussæ humilium populi mei:
ut essent viduæ præda eorum,
& pupillos diriperent.
Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longe venientis?
ad cujus confugietis auxilium?
& ubi derelinquetis gloriam vestram, ne incurvemini sub vinculo,
& cum interfectis cadatis?
Super omnibus his non est aversus furor ejus,
sed adhuc manus ejus extenta.
D Væ Assur, virga furoris mei & baculus ipse,
in manu eorum indignatio mea.
Ad gentem fallacem mittam eum,
& contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam,
& ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.
Ipse autem non sic arbitrabitur,
& cor ejus non ita existimabit:
sed ad conterendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarum.
E Dicet enim: Numquid non principes mei simul reges sunt?
numquid non ut Charchamis, sic Chalano;
& ut Arphad, sic Emath?
numquid non ut Damascus, sic Samaria?
Quomodo invenit manus mea regna idoli,
sic & simulacra eorum de Jerusalem, & de Samaria.
Numquid non sicut feci Samariæ & idolis ejus,
F sic faciam Jerusalem & simulacris ejus?
Et erit, quum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Jerusalem,
visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur,
& super gloriam altitudinis oculorum ejus.
Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci,
& in sapientia mea intellexi:
Et abstuli terminos populorum,
& principes eorum deprædatus sum,
Et detraxi quasi potens in sublimi residentes.
G Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum:
Et sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt,
sic universam terram ego congregavi:
& non fuit qui moveret pennam,
& aperiret os, & ganniret.
Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea?

Digitized by Google

aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? A
quomodo si elevetur virga contra levantem se,
& exaltetur baculus, qui utique lignum est.
Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum
in pinguibus ejus tenuitatem:
& subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.
Et erit lumen Israel in igne,
& Sanctus ejus in flamma:
Et succendetur, & devorabitur spina ejus, & vepres
in die una.
Et gloria saltus ejus, & charmeli ejus, ab anima usque
ad carnem consumetur,
Et erit terrore profugus.
Et reliquiæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur,
& puer scribet eos.
Et erit in die illa:
non adjiciet residuum Israel, & hi qui fugerint de
domo Jacob, inniti super eo qui percutit eos;
sed innitetur super Dominum sanctum Israel.
In veritate reliquiæ convertentur,
reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.
Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris,
reliquiæ convertentur ex eo:
Consummatio abbreviata
inundabit justitiam.
Consummationem enim & abbreviationem
Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis
terræ.
Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum: D
Noli timere populus meus habitator Sion ab Assur:
in virga percutiet te,
& baculum suum levabit super te in via Ægypti.
Adhuc enim pusillum modicumque,
& consummabitur indignatio & furor meus super
scelus eorum.
Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum,
juxta plagam Madian in petra Horeb,
& virgam suam super mare,
& levabit eam in via Ægypti.
Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero tuo,
& jugum ejus de collo tuo,
& computrescet jugum à facie olei.
Veniet in Ajath,
transibit in Magron:
apud Machmas commendabit vasa sua.
Transierunt cursim, Gabee sedes nostra:
obstupuit Rama, Gabaath Saülis fugit.
Hinni voce tua filia Gallim,
attende Laisa, paupercula Anathoth.
Migravit Medemena:
habitatores Gabim confortamini.
Adhuc dies est, ut in Nobe stetur:
agitabit manum suam super montem filiæ Sion,
collem Jerusalem.
Ecce dominator Dominus exercituum confringet lagunculam in terrore,
& excelsi statura succidentur,
& sublimes humiliabuntur.
Et subvertentur condensa saltus ferro:
& Libanus cum excelsis cadet.

Cap. 11. ET egredietur virga de radice Jesse,
& flos de radice ejus ascendet.
Et requiescet super eum spiritus Domini,
spiritus sapientiæ, & intellectus,
spiritus consilii, & fortitudinis,
spiritus scientiæ, & pietatis,
& replebit eum spiritus timoris Domini.
Non secundum visionem oculorum judicabit,
neque secundum aurium auditum arguet:
sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in
æquitate pro mansuetis terræ:
Et percutiet terram virga oris sui,
& spiritu labiorum suorum interficiet impium.
Et erit justitia cingulum lumborum ejus:
& fides cinctorium renum ejus.
B Habitabit lupus cum agno:
& pardus cum hœdo accubabit:
Vitulus & leo & ovis simul morabuntur,
& puer parvulus minabit eos.
Vitulus & ursus pascentur;
simul requiescent catuli eorum:
& leo quasi bos comedet paleas.
Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis:
& in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum
suam mittet.
C Non nocebunt, & non occident in universo monte
sancto meo:
quia repleta est terra scientia Domini,
sicut aquæ maris operientes.
In die illa, radix Jesse,
qui stat in signum populorum,
ipsum gentes deprecabuntur,
& erit sepulcrum ejus gloriosum.
Et erit in die illa:
Adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui,
quod relinquetur ab Assyriis,
& ab Ægypto,
& à Phetros,
& ab Æthiopia,
& ab Elam,
& à Sennaar,
& ab Emath,
& ab insulis maris.
Et levabit signum in nationes,
E & congregabit profugos Israel,
& dispersos Juda colliget à quattuor plagis terræ,
Et auferetur zelus Ephraim,
& hostes Juda peribunt:
Ephraim non æmulabitur Judam,
& Judas non pugnabit contra Ephraim.
Et volabunt in humeros Philisthim per mare,
simul prædabuntur filios orientis.
Idumæa & Moab præceptum manus eorum,
& filii Ammon obedientes erunt.
F Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti,
& levabit manum suam super flumen, in fortitudine spiritus sui:
& percutiet eum in septem rivis,
ita ut transeant per eum calceati.
Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab
Assyriis:
sicut fuit Israeli in die, qua ascendit de terra Ægypti.
Et dices in die illa:

G CONfitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: Cap. 12.
conversus est furor tuus, & consolatus es me.
Ecce Deus salvator meus,
fiducialiter agam, & non timebo:
Quia fortitudo mea, & laus mea Dominus Deus,
& factus est mihi in salutem.
Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris:
& dicetis in illa die:

Digitized by Google

Confitemini Domino, & invocate nomen ejus:
notas facite in populis adinventiones ejus:
mementote quoniam excelsum est nomen ejus.
Cantate Domino quoniam magnifice fecit:
annuntiate hoc in universa terra.
Exulta, & lauda habitatio Sion:
quia magnus in medio tui sanctus Israel.

ONUS BABYLONIS,

QUOD VIDIT ISAIAS FILIUS AMOS.

Cap. 13.
Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem,
levate manum, & ingrediantur portas duces.
Ego mandavi sanctificatis meis,
& vocavi fortes meos in ira mea,
exultantes in gloria mea.
Vox multitudinis in montibus,
quasi populorum * frequentium:
Vox sonitus regum,
gentium congregatarum:
Dominus exercituum præcepit militiæ belli, venientibus de terra procul.
A summitate cœli Dominus, & vasa furoris ejus,
ut disperdat omnem terram.
Ululate, quia prope est dies Domini:
quasi vastitas à Domino veniet.
Propter hoc, omnes manus dissolventur,
& omne cor hominis contabescet, & conteretur.
Torsiones & dolores tenebunt;
quasi parturiens, dolebunt:
Unusquisque ad proximum suum stupebit,
facies combustæ vultus eorum.
Ecce dies Domini venit, crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorisque,
ad ponendam terram in solitudinem,
& peccatores ejus conterendos de ea.
Quoniam stellæ cœli, & splendor earum,
non expandent lumen suum:
Obtenebratus est sol in ortu suo,
& luna non splendebit in lumine suo.
Et visitabo super orbis mala,
& contra impios iniquitatem eorum,
& quiescere faciam superbiam infidelium,
& arrogantiam fortium humiliabo.
Pretiosior erit vir auro,
& homo mundo obrizo.
Super hoc cœlum turbabo:
& movebitur terra de loco suo,
Propter indignationem Domini exercituum,
& propter diem iræ furoris ejus.
Et erit quasi damula fugiens, & quasi ovis:
& non erit qui congreget:
Unusquisque ad populum suum convertetur,
& singuli ad terram suam fugient.
Omnis, qui inventus fuerit, occidetur:
& omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.
Infantes eorum allidentur in oculis eorum:
diripientur domus eorum,
& uxores eorum violabuntur.
Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint:
sed sagittis parvulos interficient,
& lactentibus uteri non miserebuntur,
& super filios non parcet oculus eorum.
Et erit Babylon illa gloriosa in regnis,
A inclyta in superbia Chaldæorum,
sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorram.
Non habitabitur usque in finem,
& non fundabitur usque ad generationem & generationem:
Nec ponet ibi tentoria Arabs,
nec pastores requiescent ibi.
Sed requiescent ibi bestiæ,
Et replebuntur domus eorum draconibus,
& habitabunt ibi struthiones,
B & pilosi saltabunt ibi:
Et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus,
& sirenæ in delubris voluptatis.
Prope est ut veniat tempus ejus, Cap. 14.
& dies ejus non elongabuntur.
Miserebitur enim Dominus Jacob,
& eliget adhuc de Israel,
& requiescere eos faciet super humum suam:
Adjungetur advena ad eos,
& adhærebit domui Jacob.
C Et tenebunt eos populi,
& adducent eos in locum suum:
Et possidebit eos domus Israel super terram Domini in servos & ancillas:
& erunt captivantes eos qui se captivaverant,
& subjicient exactores suos.
Et erit in die illa: quum requiem dederit tibi Deus
à labore tuo, & à concussione tua,
& à servitute dura, qua ante servisti:
sumes parabolam istam contra regem Babylonis,
D & dices:
Quomodo cessavit exactor,
quievit tributum?
Contrivit Dominus baculum impiorum,
virgam dominantium, cædentem populos in indignatione, plaga insanabili,
subjicientem in furore gentes,
& persequentem crudeliter.
Conquievit & siluit omnis terra,
gavisa est & exultavit:
E Abietes quoque lætatæ sunt super te,
& cedri Libani:
Ex quo dormisti,
non ascendit qui succidat nos.
Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui,
suscitavit tibi gigantes.
Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis,
omnes principes nationum.
Et universi respondebunt, & dicent tibi:
F Et tu vulneratus es sicut & nos,
nostri similis effectus es:
Detracta est ad inferos superbia tua,
concidit cadaver tuum:
Subter te sternetur tinea,
& operimentum tuum erunt vermes.
Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris?
corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?
qui dicebas in corde tuo:
G In cœlum conscendam,
super astra Dei exaltabo solium meum,
Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis.
Ascendam super altitudinem nubium, & ero similis Altissimo.
Verumtamen ad infernum detrahêris

a Exscriptor Canonis San-Germanensis posuit è suo sensu, *quasi populorum ludentium*, pro *frequentium*. Ita sæpius illuduntur librarii, dum scribunt, non quod inveniunt, sed quod intelligunt, ut alibi monuimus.

in profundum laci: A
Qui te viderint,
ad te inclinabuntur, teque prospicient:
Numquid iste est vir, qui conturbavit terram,
qui concussit regna,
qui posuit orbem desertum,
& urbes ejus destruxit,
vinctis ejus non aperuit carcerem?
Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria,
vir in domo sua.
Tu autem projectus es de sepulcro tuo, quasi stirps B
inutilis
pollutus & obvolutus cum his qui interfecti sunt
gladio,
& descenderunt ad fundamenta laci,
quasi cadaver putridum.
Non habebis consortium
neque cum eis in sepultura:
Tu enim terram disperdidisti,
tu populum occidisti: C
non vocabitur in æternum semen pessimorum.
Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum
suorum:
non consurgent, nec hereditabunt terram,
neque implebunt faciem orbis civitatum.
Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum:
& perdam Babylonis nomen, & reliquias,
& germen, & progeniem, ait Dominus.
Et ponam eam in possessionem ericii, & in paludes D
aquarum,
& scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus
exercituum.
Juravit Dominus exercituum, dicens:
Si non, ut putavi, ita erit:
& quomodo mente tractavi, sic eveniet:
Ut conteram Assyrium in terra mea,
& in montibus meis conculcem eum:
& auferetur ab eis jugum ejus,
& onus illius ab humero eorum tolletur. E
Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram,
& hæc est manus extenta super universas gentes.
Dominus enim exercituum decrevit:
& quis poterit infirmare?
& manus ejus extenta:
& quis avertet eam?
In anno, quo mortuus est rex Ahaz,
factum est onus istud:
Ne læteris Philisthæa omnis tu, F
quoniam comminuta est virga percussoris tui:
De radice enim colubri egredietur regulus,
& semen ejus absorbens volucrem.
Et pascentur primogeniti pauperum,
& pauperes fiducialiter requiescent:
& interire faciam in fame radicem tuam,
& reliquias tuas interficiam.
Ulula porta, clama civitas:
prostrata est omnis Philisthæa:
ab aquilone enim fumus veniet, G
& non est qui effugiat agmen ejus.
Et quid respondebitur nuntiis gentis?
Quia Dominus fundavit Sion,
& in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

ONUS MOAB.

Quia nocte vastata est Ar, Moab conticuit: Cap. 15.
quia nocte vastatus est murus, Moab conticuit.
Ascendit domus, & Dibon ad excelsa
in planctum super Nabo, & super Medaba,
Moab ululavit:
in cunctis capitibus ejus calvitium.
Omnis barba radetur.
In triviis ejus accincti sunt sacco:
super tecta ejus, & in plateis ejus omnis ululat,
descendit in fletum.
Clamabit Esebon, & Eleale,
usque Jasa audita est vox eorum
Super hoc expediti Moab ululabunt,
anima ejus ululabit sibi.
Cor meum ad Moab clamabit,
vectes ejus usque ad Segor vitulam [a] conternantem:
Per ascensum enim Luith flens ascendet,
& in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.
Aquæ enim Nemrim desertæ erunt,
quia aruit herba,
defecit germen,
viror omnis interiit.
Secundum magnitudinem operis,
& visitatio eorum:
Ad torrentem salicum ducent eos.
Quoniam circumivit clamor terminum Moab:
usque ad Gallim ululatus ejus,
& usque ad puteum Elim clamor ejus.
quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine:
Ponam enim super Dibon additamenta;
his qui fugerint de Moab leonem, & reliquiis
terræ.
Emitte agnum dominatorem terræ, Cap. 16.
de Petra deserti ad montem filiæ Sion.
Et erit: Sicut avis fugiens,
& pulli de nido avolantes,
sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.
Ini consilium, coge concilium:
pone quasi noctem umbram tuam in meridie:
absconde fugientes, & vagos ne prodas.
Habitabunt apud te profugi mei:
Moab esto latibulum eorum à facie vastatoris:
Finitus est enim pulvis,
consummatus est miser:
defecit qui conculcabat terram.
Et præparabitur in misericordia solium,
& sedebit super illud in veritate in tabernaculo
David,
judicans & quærens judicium,
& velociter reddens quod justum est.
Audivimus superbiam Moab,
superbus est valde:
superbia ejus & arrogantia ejus,
& indignatio ejus,
plusquam fortitudo ejus.
Idcirco ululabit Moab ad Moab,
universus ululabit:
his, qui lætantur super muros cocti lateris.
Loquimini plagas suas.

a Locus obscurissimus; sed eum manifestum ac planum efficiunt Commentarii Hieronymiani multis in locis: Nam libro qq. Hebraïcarum in Genesim de Segor ait: *Tradunt igitur Hebræi hanc eamdem in alio Scripturarum libro Salissam nominari, dicique rursum μόσχον τριετίζουσαν, id est, vitulam conternantem, quod scilicet tertio motu terræ absorpta est.* Eadem refert lib. 5. Comm. in Isaiam, subdit vero illic: *Possumus vitulam conternantem pro perfecta ætate accipere. Sicut enim tricesimus annus in hominibus, ita in pecudibus ac jumentis tertius robustissimus est. Vectes quoque pro terminis & robore intellige, eo quod Segor in finibus Moabitarum sita sit, dividens ab eis terram Philisthiim.*

Digitized by Google

Quoniam suburbana Esebon deserta sunt, A
& vineam Sabama Domini gentium exciderunt:
Flagella ejus usque ad Jazer pervenerunt:
erraverunt in deserto,
propagines ejus relictæ sunt,
transierunt mare.
Super hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama:
inebriabo te lacryma mea Esebon, & Eleale:
quoniam super vindemiam tuam,
& super messem tuam vox calcantium irruit.
Et auferetur lætitia & exultatio de Charmelo, B
& in vineis non exultabit neque jubilabit.
Vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat:
vocem calcantium abstuli.
Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit,
& viscera mea ad murum coćti lateris.
Et erit: quum apparuerit quod laboravit Moab super excelsis suis
ingredietur ad sancta sua ut obsecret, C
& non valebit.
Hoc verbum, quod loquutus est Dominus ad Moab ex [a] tunc.
Et nunc loquutus est Dominus, dicens:
In tribus annis, quasi anni mercenarii, auferetur gloria Moab super omni populo multo,
& relinquetur parvus & modicus, nequaquam multus.

ONUS DAMASCI.

Cap. 17. Ecce Damascus desinet esse civitas,
& erit sicut acervus lapidum in ruina.
Derelictæ civitates Aroër gregibus erunt,
& requiescent ibi,
& non erit qui exterreat.
Et cessabit adjutorium ab Ephraim,
& regnum à Damasco:
Et reliquiæ Syriæ sicut gloria filiorum Israel erunt:
dicit Dominus exercituum. E
Et erit in die illa: attenuabitur gloria Jacob,
& pinguedo carnis ejus emarcescet.
Et erit sicut congregans in messe quod restiterit,
& brachium ejus spicas leget:
Et erit sicut quærens spicas in valle Raphaim.
Et relinquetur in eo sicut racemus,
& sicut excussio olivæ duarum vel trium olivarum in summitate rami,
sive quattuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus:
dicit Dominus Deus Israel. F
In die illa inclinabitur homo ad factorem suum,
& oculi ejus ad sanctum Israel respicient:
Et non inclinabitur ad altaria,
quæ fecerunt manus ejus:
& quæ operati sunt digiti ejus non respiciet, lucos & delubra.
In die illa, erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut aratra, & segetes quæ derelictæ sunt à facie filiorum Israel. G
Et erit deserta.
Quia oblita es Dei salvatoris tui,
& fortis adjutoris tui non es recordata:
Propterea plantabis plantationem fidelem,
& germen alienum seminabis.
In die plantationis tuæ labrusca,
& mane semen tuum florebit:
Ablata est messis in die hereditatis,
& dolebit graviter.
Væ multitudo populorum multorum,
ut multitudo maris sonantis:
& tumultus turbarum,
sicut sonitus aquarum multarum.
Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium,
& increpabit eum,
& fugiet procul;
Et rapietur sicut pulvis montium à facie venti,
& sicut turbo coram tempestate.
In tempore vesperi, & ecce turbatio:
in matutino, & non subsistet.
Hæc est pars eorum qui vastaverunt nos,
& sors diripientium nos.

Væ terræ cymbalo alarum, Cap. 18.
quæ est trans flumina Æthiopiæ,
qui mittit in mare legatos,
& in vasis papyri super aquas.
Ite angeli veloces ad gentem convulsam, & dilaceratam;
ad populum terribilem, post quem non est alius;
gentem exspectantem & conculcatam,
cujus diripuerunt flumina terram ejus.
Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra,
quum elevatum fuerit signum in montibus, videbitis,
& clangorem tubæ audietis:
D Quia hæc dicit Dominus ad me:
Quiescam, & considerabo in loco meo,
sicut meridiana lux clara est,
& sicut nubes roris in die messis.
Ante messem enim totus effloruit,
& immatura perfectio germinabit,
Et præcidentur ramusculi ejus falcibus:
& quæ derelicta fuerint, abscindentur, & excutientur.
Et relinquentur simul avibus montium, & bestiis terræ:
& æstate perpetua erunt super eum volucres,
& omnes bestiæ terræ super illum hyemabunt.
In tempore illo, deferetur munus Domino exercituum à populo divulso & dilacerato:
à populo terribili, post quem non fuit alius;
à gente exspectante, exspectante & conculcata,
cujus diripuerunt flumina terram ejus;
ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.

ONUS ÆGYPTI.

Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & Cap. 19.
ingredietur Ægyptum,
& commovebuntur simulacra Ægypti à facie ejus,
& cor Ægypti tabescet in medio ejus.
Et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios:
& pugnabit vir contra fratrem suum,
& vir contra amicum suum,
civitas adversus civitatem,
regnum adversus regnum.
Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus,
& consilium ejus præcipitabo:
Et interrogabunt simulacra sua, & divinos suos,
& pythones, & ariolos.
Et tradam Ægyptum in manu dominorum crudelium,

a Non bene legunt hic exemplaria Canonis, *Ex hoc, & nunc*, pro *ex tunc. Et nunc*.

Digitized by Google

& rex fortis dominabitur eorum
ait Dominus Deus exercituum.
Et arescet aqua de mari,
& fluvius desolabitur, atque siccabitur.
Et deficient flumina:
& attenuabuntur, & siccabuntur rivi aggerum.
Calamus & juncus marcescet:
nudabitur alveus rivi à fonte suo,
Et omnis sementis irrigua siccabitur,
arescet, & non erit.
Et mœrebunt piscatores,
& lugebunt omnes mittentes in flumen hamum,
& expandentes rete super faciem aquarum marcescent.
Confundentur qui operabantur linum,
pectentes & texentes subtilia.
Et erunt irrigua ejus flaccentia:
omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.
Stulti principes Taneos,
sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens.
Quomodo dicetis Pharaoni:
Filius sapientium ego, filius regum antiquorum?
Ubi sunt nunc sapientes tui?
annuntient tibi, & indicent
quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum.
Stulti facti sunt principes Taneos,
emarcuerunt principes Mempheos,
deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.
Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: D
& errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo,
sicut errat ebrius & vomens.
Et non erit Ægyto opus,
quod faciat caput & caudam,
incurvantem & refrænantem.
In die illa erit Ægyptus quasi mulieres,
& stupebunt, & timebunt à facie commotionis
manus Domini exercituum,
quam ipse movebit super eam.
Et erit terra Juda Ægypto in [a] festivitatem: E
Omnis qui illius fuerit recordatus,
pavebit à facie consilii Domini exercituum,
quod ipse cogitavit super eam.
In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti,
loquentes lingua Chanaan,
& jurantes per Dominum exercituum:
Civitas solis vocabitur una.
In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti,
& titulus Domini juxta terminum ejus:
Et erit in signum, & in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti. F
Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis,
& mittet eis salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos.
Et cognoscetur Dominus ab Ægypto,
& cognoscent Ægyptii Dominum in die illa,
& colent eum in hostiis & muneribus:
& vota vovebunt Domino, & solvent.
Et percutiet Dominus Ægyptum plaga,
& sanabit eam,

A & revertentur ad Dominum, & placabitur eis,
& sanabit eos.
In die illa erit via de Ægypto in Assyrios,
& intrabit Assyrius Ægyptum, & Ægyptus in Assyrios,
& servient Ægyptii Assur.
In die illa erit Israel tertius Ægypto & Assyrio:
benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum, dicens:
Benedictus populus meus Ægypti,
B & opus manuum mearum Assyrio:
hereditas autem mea Israel.
IN anno, quo ingressus est Tharthan in Azotum, Cap. 20.
quum misisset eum Sargon rex Assyriorum,
& pugnasset contra Azotum, & cepisset eam:
in tempore illo loquutus est Dominus in manu
Isaiæ filii Amos, dicens:
Vade, & solve saccum de lumbis tuis,
& calceamenta tua tolle de pedibus tuis.
Et fecit sic, vadens nudus, & discalceatus.
C Et dixit Dominus:
Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, & discalceatus,
trium annorum signum & portentum erit super
Ægyptum, & super Æthiopiam:
Sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti,
& transmigrationem Æthiopiæ,
juvenem & senem,
nudum & discalceatum,
discoopertis natibus,
ignominiam Ægypti.
Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua,
& ab Ægypto gloria sua.
Et dicet habitator insulæ hujus in die illa:
Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium,
ut liberarent nos à facie regis Assyriorum:
& quomodo effugere poterimus nos?

ONUS DESERTI MARIS.

SIcut turbines ab Aphrico veniunt, Cap. 21.
de deserto venit, de terra horribili.
Visio dura nuntiata est mihi:
Qui incredulus est, infideliter agit:
& qui depopulator est, vastat.
Ascende Elam,
obside Mede:
omnem gemitum ejus cessare feci.
Propterea repleti sunt lumbi mei dolore,
angustia possedit me
sicut angustia parturientis:
Corrui quum audirem,
conturbatus sum quum viderem.
Emarcuit cor meum,
tenebræ stupefecerunt me:
Babylon dilecta mea
posita est mihi in miraculum.
Pone mensam,
contemplare in specula
comedentes & bibentes,

a Præclarissimum omnibus doctis modestiæ ac humilitatis exemplum præbet sanctus Hieronymus lib 5. Comment. in Isaiam Prophetam, ubi sese reprehendens quod nimis festinus & præceps nonnulla capituli hujus verba non bene converterit in Latinum sermonem, ingenue hæc fassus est: *In eo quoque quod nos transtulimus, incurvantem & refrænantem possumus dicere incurvum & lascivientem, ut intelligamus senem & puerum. Nos autem verbum Hebraicum* AGMON *(אגמון), dum celeriter quæ scripta sunt vertimus, ambiguitate decepti, refrænantem diximus.* Et post pauca: *Melius*, inquit, *reor proprium errorem reprehendere, quam dum erubesco imperitiam confiteri, in errore persistere. In eo quod transtuli: Et erit terra Juda Ægypto in festivitatem: pro festivitate in Hebræo legitur* AGGA *(חגא), quod interpretari potest & festivitas: unde & Aggæus in festivum vertitur: ח timor; quod significantius Aquila transtulit γύρωσιν: cum aliquis pavidus & tremens circumfert oculos, & advenientem formidat inimicum. Ergo si voluerimus in bonam partem accipere, quod recordatio Juda Ægypto sit gaudii; recte festivitas dicitur: sin autem, ut arbitror, in timorem pro festivitate vertitur, intelligamus formidinem vel pavorem.*

Surgite

Surgite principes,
arripite clypeum.
Hæc enim dixit mihi Dominus:
Vade, & pone speculatorem:
& quodquumque viderit, annuntiet.
Et vidit currum duorum equitum,
ascensorem asini, & ascensorem cameli:
Et contemplatus est diligenter multo intuitu.
Et clamavit leo:
Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem:
& super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus.
Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum,
& respondit, & dixit:
Cecidit, cecidit Babylon,
& omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram.
a Tritura mea, & [a] fili areæ meæ,
quæ audivi à Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis.

ONUS DUMA.

AD me clamat ex Seir:
Custos quid de nocte?
custos quid de nocte?
Dixit custos:
Venit mane & nox:
si quæritis, quærite:
convertimini, venite.

ONUS IN ARABIA.

IN saltu ad vesperam dormietis,
in semitis Dodanim.
Occurrentes sitienti ferte aquam,
qui habitatis terram Austri,
cum panibus occurrite fugienti.
A facie enim gladiorum fugerunt,
à facie gladii imminentis,
à facie arcus extenti,
à facie gravis prœlii:
Quoniam hæc dicit Dominus ad me:
Adhuc in uno anno,
quasi in anno mercenarii,
& auferetur omnis gloria Cedar.
Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur:
Dominus enim Deus Israel loquutus est.

ONUS VALLIS VISIONIS.

Cap. 22. QUidnam tibi quoque est,
quia ascendisti & tu omnis in tecta?
clamoris plena,
urbs frequens,
civitas exultans:
Interfecti tui, non interfecti gladio,
nec mortui in bello.
Cuncti principes tui fugerunt simul,

A dureque ligati sunt:
Omnes qui inventi sunt, vincti sunt pariter,
procul fugerunt.
Propterea dixi:
Recedite à me, amare flebo:
nolite incumbere ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei.
Dies enim interfectionis, & conculcationis, & fletuum,
Domino Deo exercituum in valle visionis,
B scrutans murum,
& magnificus super montem.
Et Elam sumsit pharetram,
currum hominis equitis,
& parietem nudavit clypeus.
Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum,
& equites ponent sedes suas in porta.
Et revelabitur operimentum Judæ,
& videbis in die illa armamentarium domus saltus.
Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt:
C Et congregastis aquas piscinæ inferioris,
& domos Jerusalem numerastis,
& destruxistis domos ad muniendum murum.
Et lacum fecistis inter duos muros [b] b
ad aquam piscinæ veteris:
& non suspexistis ad eum, qui fecerat eam,
& operatorem ejus de longe non vidistis.
Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum,
D ad calvitium, & ad cingulum sacci:
Et ecce gaudium & lætitia,
occidere vitulos & jugulare arietes,
comedere carnes, & bibere vinum:
Comedamus, & bibamus:
cras enim moriemur.
Et revelata est in auribus meis, [c] Domini exercituum: c
Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini,
dicit Dominus Deus exercituum.
Hæc dicit Dominus Deus exercituum:
E Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo,
ad Sobnam præpositum templi,
& dices ad eum:
Quid tu hîc:
aut quasi quis hîc?
quia excidisti tibi hîc sepulcrum,
excidisti in excelso memoriam diligenter,
in petra tabernaculum tibi.
Ecce Dominus asportari te faciet,
sicut asportatur gallus gallinaceus,
F & quasi amictum sic sublevabit te.
Coronans coronabit te tribulatione,
quasi pilam mittet te in terram latam, & spatiosam:
ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ,
ignominia domus Domini tui.
Et expellam te de statione tua,
& de ministerio tuo deponam te.
Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ,
& induam illum tunica tua,

a Non bene legitur in MSS. libris, *& filia areæ meæ*; quum in Hebræo sit בן *ben*, id est, *filius*. Quod autem dicitur, *Tritura mea, & fili areæ meæ*, ad Jerusalem apostropham facit, & ad templum quod in area Ornæ situm est; dicitque ad eam: ô Jerusalem & popule fili templi mei, non tibi videatur incredulum esse quod dixi, non mea enim verba sunt, sed Domini, &c.

b Omnes MSS. codices pro *ad aquam*, habent *& aquam*: sed in Hebræo legimus *ad aquas*, ut sit sensus: *Et lacum fecistis inter duos muros ad servandas aquas*; sive piscinam veterem instaurastis ad aquam servandam.

c In utroque Canone Heb. verit. mutatur genuina Scripturæ lectio in hunc modum: *Et revelata est in auribus meis, dicit Dominus exercituum.* Insuper in Carcassonensi additur *vox*, post *revelata est.* Nonnulli MSS. codices cum vulgata legunt, *vox Domini exercituum.* Vide eamdem phrasim supra in notis ad versum tricesimum Capituli 5. sive ad versum nonum, prout hodie numeri versiculorum ponuntur in Bibliis.

& cingulo tuo confortabo eum,
& potestatem tuam dabo in manu ejus:
& erit quasi pater habitantibus Jerusalem,
& domui Juda.
Et dabo clavem domus David super humerum ejus:
& aperiet, & non erit qui claudat:
& claudet, & non erit qui aperiat.
Et figam illum paxillum in loco fideli,
& erit in solium gloriæ domui patris sui.
Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus,
vasorum diversa genera,
omne vas parvulum,
à vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.
In die illa dicit Dominus exercituum:
Auferetur paxillus, qui fixus fuerat in loco fideli:
& frangetur, & cadet,
& peribit quod pependerat in eo,
quia Dominus loquutus est.

ONUS TYRI.

Cap. 23. Ululate naves maris:
quia vastata est domus, unde venire consueverant:
de terra Cethim revelatum est eis.
Tacete qui habitatis in insula:
negotiatio Sidonis.
Transfretantes mare, repleverunt te in aquis multis
Semen Nili, messis fluminis fruges ejus:
& facta est negotiatio gentium.
Erubesce Sidon:
ait enim mare fortitudo maris, dicens:
Non parturivi & non peperi,
& non enutrivi juvenes,
nec ad incrementum perduxi virgines.
Quum auditum fuerit in Ægypto,
dolebunt quum audierint de Tyro;
Transite maria,
ululate qui habitatis in insula:
Numquid non hæc vestra est,
quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua?
ducent eam pedes sui longè ad peregrinandum.
Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam,
cujus negotiatores principes,
institores ejus incly ti terræ?
Dominus exercituum cogitavit hoc,
ut detraheret superbiam omnis gloriæ,
& ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.
Transi terram tuam quasi flumen filia maris,
non est cingulum ultra tibi.
Manum suam extendit supra mare,
conturbavit regna:
Dominus mandavit adversus Chanaan,
ut contereret fortes ejus, & dixit:
Non adjicies ultra ut glorieris,
calumniam sustinens virgo filia Sidonis:
in Cethim consurgens transfreta,
ibi quoque non erit requies tibi.
Ecce terra Chaldæorum
talis populus non fuit,
Assur fundavit eam;
in captivitatem traduxerunt robustos ejus,

A suffoderunt domos ejus,
posuerunt eam in ruinam.
Ululate naves maris,
quia devastata est fortitudo vestra.
Et erit in die illa:
In oblivione eris ô Tyre septuaginta annis,
sicut dies regis unius:
Post septuaginta autem annos
erit Tyro quasi canticum meretricis.
Sume citharam, circui civitatem
B meretrix oblivioni tradita:
benè cane,
frequenta canticum, ut memoria tui sit.
Et erit post septuaginta annos:
Visitabit Dominus Tyrum,
& reducet eam ad mercedes suas:
Et rursum fornicabitur cum universis regnis terræ
super faciem terræ.
Et erunt negotiatio ejus, & mercedes ejus sanctificatæ Domino:
C non condentur, neque reponentur:
quia his, qui habitaverint coram Domino, erit
negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem,
& vestiantur usque ad vetustatem.
Ecce dominus dissipabit terram, & nudabit eam, Cap. 24.
& affliget faciem ejus,
& disperget habitatores ejus.
Et erit sicut populus, sic sacerdos:
& sicut servus, sic dominus ejus:
sicut ancilla, sic domina ejus:
D sicut emens, sic ille qui vendit:
sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit;
sicut qui repetit, sic qui debet.
Dissipatione dissipabitur terra,
& direptione prædabitur.
Dominus enim loquutus est verbum hoc.
Luxit, & defluxit terra, & infirmata est:
defluxit orbis,
infirmata est altitudo populi terræ.
Et terra [a] interfecta est ab habitatoribus suis:
E quia transgressi sunt leges,
mutaverunt jus,
dissipaverunt fœdus sempiternum.
Propter hoc maledictio vorabit terram,
& peccabunt habitatores ejus:
Ideoque insanient cultores ejus,
& relinquentur homines pauci.
Luxit vindemia,
infirmata est vitis,
ingemuerunt omnes qui lætabantur corde.
F Cessavit gaudium tympanorum,
quievit sonitus lætantium,
conticuit dulcedo citharæ.
Cum cantico non bibent vinum:
amara erit potio bibentibus illam.
Attrita est civitas vanitatis,
clausa est omnis domus nullo introëunte.
Clamor erit super vino in plateis:
deserta est omnis lætitia:
translatum est gaudium terræ.
G Relicta est in urbe solitudo,
& calamitas opprimet portas.
Quia hæc erunt in medio terræ,
in medio populorum:
quomodo si paucæ olivæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea;

a Ita MSS. omnes libri sancti Hieronymi, ac editi etiam in Commentariis. Hanc vero lectionem satis indicat ipsemet sanctus Doctor, quum ait: *Et in morem sanguinis Abel interfectorum cruorem ad Deum clamare fecerunt.* Videsis plura lib. 8. Comment. in Isaiam.

Digitized by Google

& racemi, quum fuerit finita vindemia.
Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt:
quum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.
Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum:
in insulis maris nomen Domini Dei Israel.
A finibus terræ laudes audivimus,
gloriam justi.
Et dixi:
Secretum meum mihi,
secretum meum mihi,
Væ mihi: prævaricantes prævaricati sunt,
& prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.
Formido, & fovea, & laqueus super te,
qui habitator es terræ.
Et erit: Qui fugerit à voce formidinis,
cadet in foveam:
& qui se explicaverit de fovea,
tenebitur laqueo:
Quia cataractæ de excelsis apertæ sunt,
& concutientur fundamenta terræ.
Confractione confringetur terra,
contritione conteretur terra,
commotione commovebitur terra,
Agitatione agitabitur terra sicut ebrius,
& auferetur quasi tabernaculum unius noctis:
Et gravabit eam iniquitas sua, & corruet,
& non adjiciet ut resurgat.
Et erit: In die illa visitabit Dominus super militiam cœli in excelso;
& super reges terræ, qui sunt super terram.
Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum,
& claudentur ibi in carcere:
& post multos dies visitabuntur.
Et erubescet luna, & confundetur sol,
quum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Jerusalem,
& in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

Cap. 25. Domine Deus meus es tu, exaltabo te,
confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia,
cogitationes antiquas fideles, amen.
Quia posuisti civitatem in tumulum,
urbem fortem in ruinam;
domum alienorum ut non sit civitas,
& in sempiternum non ædificetur.
Super hoc laudabit te populus fortis,
civitas gentium robustarum timebit te.
Quia factus es fortitudo pauperi,
fortitudo egeno in tribulatione sua:
spes à turbine,
umbraculum ab æstu.
Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem:
Sicut æstus in siti.
Tumultum alienorum humiliabis:
& quasi calore sub nube torrente,
propaginem fortium marcescere facies.
Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc
convivium pinguium,
convivium vindemiæ,
pinguium medullatorum,
vindemiæ defecatæ.
Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos,
& telam quam orditus est super omnes nationes.

A Præcipitabit mortem in sempiternum:
& auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie,
& opprobrium populi sui auferet de universa terra:
quia Dominus loquutus est.
Et dicet in illa die:
Ecce Deus noster iste,
exspectavimus eum, & salvabit nos:
iste Dominus, sustinuimus eum,
exultabimus, & lætabimur in salutari ejus.
B Quia requiescet manus Domini in monte isto:
& triturabitur Moab sub eo,
sicuti teruntur paleæ in plaustro.
Et extendet manus suas sub eo,
sicut extendit natans ad natandum:
Et humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus.
Et munimenta sublimium murorum tuorum concident,
& humiliabuntur,
C & detrahentur in terram usque ad pulverem.
In die illa cantabitur canticum istud in terra Juda: Cap. 26.
Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator,
ponetur in ea murus & antemurale.
Aperite portas,
& ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.
Vetus error abiit:
servabis pacem, pacem,
quia in te speravimus.
Sperastis in Domino in sæculis æternis,
D in Domino Deo forti in perpetuum.
Quia incurvabit habitantes in excelso,
civitatem sublimem humiliabit.
Humiliabit eam usque ad terram,
detrahet eam usque ad pulverem.
Conculcabit eam pes, pedes pauperis,
gressus egenorum.
Semita justi recta est,
rectus callis justi ad ambulandum.
Et in semita judiciorum tuorum Domine sustinuimus te:
E nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ.
Anima mea desideravit te in nocte:
sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.
Quum feceris judicia tua in terra,
justitiam discent habitatores orbis.
Misereamur impio,
& non discet justitiam:
F In terra sanctorum inique gessit,
& non videbit gloriam Domini.
Domine exaltetur manus tua, & non videant:
videant, & confundantur zelantes populi:
& ignis hostes tuos devoret.
Domine dabis pacem nobis:
omnia enim opera nostra operatus es nobis.
Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te,
tantum in te recordemur nominis tui.
G Morientes non vivant,
gigantes non resurgant:
Propterea visitasti & contrivisti eos,
& perdidisti omnem memoriam eorum.
Indulsisti genti Domine, indulsisti genti:
numquid glorificatus es?
elongasti omnes terminos terræ.
Domine in angustia requisierunt te,

Digitized by Google

in tribulatione murmuris doctrina tua eis.
Sicut quæ concipit, quum appropinquaverit ad partum
dolens, clamat in doloribus suis:
sic facti sumus à facie tua Domine.
Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum:
salutes non fecimus in terra,
Ideo non ceciderunt habitatores terræ.
Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent:
Expergiscimini, & laudate qui habitatis in pulvere:
quia ros lucis ros tuus,
& terram gigantum detrahes in ruinam.
Vade populus meus, intra in cubicula tua,
claude ostia tua super te,
Abscondere modicum ad momentum,
donec pertranseat indignatio.
Ecce enim Dominus egredietur de loco suo,
ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum:
& revelabit terra sanguinem suum,
& non operiet ultra interfectos suos.

Cap. 27.

IN die illa visitabit Dominus in gladio suo duro,
& grandi, & forti, super Leviathan serpentem vectem,
& super Leviathan serpentem tortuosum,
& occidet cetum, qui in mari est.
In die illa vinea meri cantabit ei.
Ego Dominus, qui servo eam,
repente propinabo ei:
ne forte visitetur contra eam,
Nocte & die servo eam.
Indignatio non est mihi:
Quis dabit me spinam & veprem in prœlio?
gradiar super eam,
succendam eam pariter.
An potius tenebit fortitudinem meam,
faciet pacem mihi,
pacem faciet mihi?
Qui [a] egrediuntur impetu à Jacob,
florebit & germinabit Israel,
& implebunt faciem orbis semine.
Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum?
aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est?
In mensura contra mensuram, quum abjecta fuerit,
judicabis eam:
meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus.
Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob:
& iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus,
quum posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos,
non stabunt luci & delubra.
Civitas enim munita desolata erit,
speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum:
Ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit,
& consumet summitates ejus.
In siccitate messes illius conterentur,
mulieres venientes, & docentes eam:
Non est enim populus sapiens,
propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum;
& qui formavit eum, non parcet ei.

A Et erit in die illa
percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti,
& vos congregabimini unus & unus filii Israel.
Et erit in die illa clangetur in tuba magna,
& venient qui perditi fuerant de terra Assyriorum,
& qui ejecti erant in terra Ægypti,
& adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem.

Cap. 28.

VÆ coronæ superbiæ ebriis Ephraim,
B & flori decidenti, gloriæ exultationis ejus,
qui erant in vertice vallis pinguissimæ, errantes à vino.
Ecce validus & fortis Dominus,
sicut impetus grandinis; turbo confringens,
sicut impetus aquarum multarum inundantium,
& emissarum super terram spatiosam.
Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim.
Et erit flos decidens gloriæ exultationis ejus,
C qui est super verticem vallis pinguium,
quasi temporaneum ante maturitatem autumni:
quod quum aspexerit videns statim ut manu tenuerit, devorabit illud.
In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ,
& sertum exultationis residuo populi sui:
& spiritus judicii sedenti super judicium,
& fortitudo revertentibus de bello ad portam.
Verum hi quoque præ vino nescierunt,
& præ ebrietate erraverunt:
D Sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate,
absorpti sunt à vino,
erraverunt in ebrietate,
nescierunt videntem,
ignoraverunt judicium.
Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu, sordiumque,
ita ut non esset ultra locus.
Quem docebit scientiam?
& quem intelligere faciet auditum?
E ablactatos à lacte, [b] avulsos ab uberibus.
Quia manda remanda,
manda remanda,
exspecta reexspecta,
exspecta reexspecta,
modicum ibi, modicum ibi.
In loquela enim labii, & lingua altera
loquetur ad populum istum.
Cui dixit: Hæc requies mea, reficite lassum,
& hoc est meum refrigerium:
F & noluerunt audire.
Et erit eis verbum Domini:
Manda remanda,
manda remanda,
exspecta reexspecta,
exspecta reexspecta,
modicum ibi, modicum ibi:
Ut vadant, & cadant retrorsum,
& convertantur, & illaqueentur, & capiantur.
Propter hoc audite verbum Domini viri illusores,

a Canon Carcassonensis & aliquot MSS. codices Bibliorum legunt ut Vulgata nostra Latina, *Qui ingrediuntur impetu ad Jacob.* At Canon sancti Germani à Pratis, MS. Colbertinus Aniciensis prima manu, sanctique Victoris Parisiensis codex vetustissimus num. 379. *Qui egrediuntur, &c* Errore autem librariorum factum est, nisi nos fallat opinio, ut hi omnes libri quos inspeximus, uno excepto San-Germanensi nostro num. 164. scriptum habeant *ad Jacob* pro *à Jacob*. Porro textus sacer Commentariorum S. Hieronymi in Isaiam satis concordat cum nostra lectione, quia legimus ibi hoc modo, *Qui egrediuntur de radice Jacob*: quorum verborum sensus iste est: Postquam Apostoli in toto orbe Evangelium prædicantes dixerint: Faciemus pacem Christo, pacem faciemus ei: qui in excelsis fuerint de semine Jacob, & in Apostolicam pervenerint dignitatem, appellabuntur filii Jacob, &c. Hinc LXX. *Qui veniunt filii Jacob.* Non omittamus decem MSS. codices, inter variantes lectiones Lucæ Brugensis, hanc cum Regiis Bibliis repræsentare lectionem: *Qui egredientur impetu à Jacob.* Consule adnotata ad hunc locum apud Criticos.

b Omnes MSS. ex pronuntiatione, librariorum ut putamus, corrupte legunt *apulsos* pro *avulsos*. Hunc versum notat ipse Hieronymus in Commentariis, licet exscriptores in duos unum dividant in MSS. codicibus.

Digitized by Google

qui dominamini super populum meum, qui est in A
Jerusalem.
Dixistis enim:
Percussimus fœdus cum morte,
& cum inferno fecimus pactum.
Flagellum inundans quum transierit, non veniet super nos:
quia posuimus mendacium spem nostram,
& mendacio protecti sumus.
Idcirco hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem,
lapidem probatum: angularem pretiosum,
in fundamento fundatum.
Qui crediderit,
non [a] festinet.
Et ponam judicium in pondere,
& justitiam in mensura:
Et subvertet grando spem mendacii:
& protectionem aquæ inundabunt.
Et delebitur fœdus vestrum cum morte,
& pactum vestrum cum inferno non stabit:
Flagellum inundans quum transierit,
eritis ei in conculcationem.
Quandoquumque pertransierit, tollet vos:
quoniam mane diluculo pertransibit in die & in nocte,
& tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.
Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat:
& pallium breve utrumque operire non potest.
Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus:
sicut in valle, quæ est in Gabaon, irascetur:
ut faciat opus suum,
alienum opus ejus:
ut operetur opus suum:
peregrinum est opus ab eo.
Et nunc nolite illudere,
ne forte constringantur vincula vestra.
Consummationem enim & abbreviationem audivi à
Domino Deo exercituum
super universam terram.
Auribus percipite, & audite vocem meam,
attendite, & audite eloquium meum.
Numquid tota die arabit arans ut serat,
proscindet & sarriet humum suam?
Nonne quum adæquaverit faciem ejus, seret gith, &
cyminum sparget,
& ponet triticum per ordinem,
& hordeum & milium, & viciam in finibus suis?
Et erudiet illum judicio:
Deus suus docebit illum.
Non enim in serris triturabitur gith,
nec rota plaustri super cyminum circuibit:
sed in virga excutietur gith,
& cyminum in baculo:
Panis autem comminuetur:
Verum non in perpetuum triturans triturabit illum,
neque vexabit eum rota plaustri,
nec in ungulis suis comminuet eum.
Et hoc à Domino Deo exercituum exivit,
ut mirabile faceret consilium,
& magnificaret justitiam.

Cap. 29. VÆ Ariel, Ariel civitas,
quam expugnavit David:
Additus est annus ad annum:
solennitates evolutæ sunt.
Et circumvallabo Ariel,
& erit tristis & mœrens,
& erit mihi quasi Ariel.
Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo,
& jaciam contra te aggerem,
& munimenta ponam in obsidionem tuam.
Humiliaberis, de terra loquêris,
& de humo audietur eloquium tuum:
Et erit quasi pythonis de terra vox tua,
B & de humo eloquium tuum mussitabit.
Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te:
& sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui
contra te prævaluerunt:
eritque repente confestim.
A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, & commotione terræ,
& voce magna turbinis & tempestatis,
& flammæ ignis devorantis.
Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo
C omnium gentium, quæ dimicaverunt contra
Ariel,
& omnes qui militaverunt, & obsederunt, & prævaluerunt adversus eam.
Et sicut somniat esuriens, & comedit,
quum autem fuerit expergefactus,
vacua est anima ejus:
& sicut somniat sitiens, & bibit,
& postquam fuerit expergefactus,
lassus adhuc sitit,
D & anima ejus vacua est:
Sic erit multitudo omnium gentium,
quæ dimicaverunt contra montem Sion.
Obstupescite, & admiramini,
fluctuate, & vacillate:
inebriamini, & non à vino:
movemini, & non ab ebrietate.
Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis,
claudet oculos vestros prophetas
& [b] principes vestros, qui vident visiones, operiet. b
E Et erit vobis visio omnium
sicut verba libri signati,
quem quum dederint scienti litteras, dicent:
Lege istum: & respondebit:
Non possum, signatus est enim.
Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei:
Lege: & respondebit:
Nescio litteras.
Et dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus
iste ore suo,
F & labiis suis glorificat me,
cor autem ejus longe est à me,
& timuerunt me mandato hominum & doctrinis:
Ideo ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo:
peribit enim sapientia à sapientibus ejus,
& intellectus prudentium ejus abscondetur.
Væ qui profundi estis corde,
ut à Domino abscondatis consilium:
quorum sunt in tenebris opera, & dicunt:
G Quis videt nos, & quis novit nos?
Perversa est hæc vestra cogitatio:
quasi si lutum contra figulum cogitet,
& dicat opus factori suo: Non fecisti me:
& figmentum dicat fictori suo: Non intelligis.

a Pro *non festinet* quod juxta Hebraicum Hieronymus transtulit, Canon San-Germanensis legit, *non turbetur.* Antiquissimus vero codex Bibliorum noster num. 3. utramque retinet lectionem, id est, *non festinet, & non turbetur.* LXX. *non confundetur.*

b Canon sancti Germani legit non tam diverso sensu, quam diversa phrasi, *& principes vestri qui vident visiones peribunt.*

Digitized by Google

Nonne adhuc in modico & in brevi convertetur Libanus in chermel, A
& chermel in saltum reputabitur?
Et audient in die illa surdi verba libri,
& de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt.
Et addent mites in Domino lætitiam,
& pauperes homines in sancto Israel exultabunt:
Quoniam defecit qui prævalebat,
consummatus est illusor,
& succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem:
qui peccare faciebant homines in verbo,
& arguentem in porta supplantabant,
& declinaverunt frustra à justo.
Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob,
qui redemit Abraham:
Non modo confundetur Jacob,
nec modo vultus ejus erubescet:
sed quum viderit filios suos, opera manuum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum,
& sanctificabunt sanctum Jacob,
& Deum Israel prædicabunt,
Et scient errantes spiritu intellectum,
& mussitatores discent legem.

Cap. 30. VÆ filii desertores, dicit Dominus,
ut faceretis consilium, & non ex me:
& ordiremini telam, & non per spiritum meum,
ut adderetur peccatum super peccatum:
qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum,
& os meum non interrogastis,
Sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis,
& habentes fiduciam in umbra Ægypti.
Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem,
& fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.
Erant enim in Tanis principes tui,
& nuntii tui usque ad Anes pervenerunt.
Omnes confusi sunt super populo,
qui eis prodesse non potuit:
Non fuerunt in auxilium, & in aliquam utilitatem,
sed in confusionem & in opprobrium.

ONUS JUMENTORUM AUSTRI.

IN terra tribulationis & angustiæ leæna, & leo:
ex eis vipera, & regulus volans,
Portantes super humeros jumentorum divitias suas,
& super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum qui eis prodesse non poterit.
Ægyptus enim frustra & vane auxiliabitur:
ideo clamavi super hoc:
Superbia tantum est, quiesce.
Nunc ingressus scribe eis super buxum,
& in libro diligenter exara illud,
Et erit in die novissimo in testimonium,
& usque in æternum.
Populus enim ad iracundiam provocans est,
& filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei.
Qui dicunt videntibus: Nolite videre;
& aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt:
Loquimini nobis placentia,
videte nobis errores.
Auferte à me viam,
declinate à me semitam,
cesset à facie nostra sanctus Israel.
Propterea hæc dicit sanctus Israel:
Pro eo quod reprobastis verbum hoc,
& sperastis in calumnia & tumultu,
& innixi estis super eo:
Propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens,
& requisita in muro excelso,
Quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio ejus.
Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida:
& non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio,
B aut hauriatur parum aquæ de fovea.
Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israel:
Si revertamini & quiescatis,
salvi eritis:
In silentio & in spe
erit fortitudo vestra.
Et noluistis: & dixistis:
Nequaquam, sed ad equos fugiemus:
ideo fugietis.
Et super veloces ascendemus:
C ideo velociores erunt, qui persequentur vos.
Mille homines à facie terroris unius: & à facie terroris quinque fugietis,
donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis,
& quasi signum super collem.
Propterea exspectat Dominus ut misereatur vestri:
& ideo exaltabitur parcens vobis:
quia Deus judicii Dominus:
beati omnes qui exspectant eum.
D Populus enim Sion habitabit in Jerusalem:
plorans nequaquam plorabis,
miserans miserebitur tui:
ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.
Et dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam brevem:
& non faciet avolare ultra doctorem tuum:
Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.
Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis:
E Hæc via, ambulate in ea:
& non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.
Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui,
& vestimentum conflatilis auri tui,
& disperges ea sicut immunditiam menstruatæ.
Egredere, dices ei:
Et dabitur pluvia semini tuo, ubiquumque seminaveris in terra:
F & panis frugum terræ erit uberrimus, & pinguis.
Pascetur in possessione tua in die illa agnus spatiose:
& tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, commistum migma comedent
sicut in area ventilatum est.
Et erunt super omnem montem excelsum, & super omnem collem elevatum rivi currentium aquarum,
in die interfectionis multorum quum ceciderint turres.
G Et erit lux lunæ sicut lux solis,
& lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum,
in die qua alligaverit Dominus vulnus populi sui,
& percussuram plagæ ejus sanaverit.
Ecce nomen Domini venit de longinquo,
ardens furor ejus, & gravis ad portandum:
Labia ejus repleta sunt indignatione,

Digitized by Google

& lingua ejus quasi ignis devorans.
Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli, ad perdendas gentes in nihilum,
& frænum erroris, quod erat in maxillis populorum.
Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solennitatis,
& lætitia cordis sicut qui pergit cum tibia,
ut intret in montem Domini ad fortem Israel.
Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ,
& terrorem brachii sui ostendet in comminatione furoris,
& flamma ignis devorantis:
allidet in turbine, & in lapide grandinis.
A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus.
Et erit transitus virgæ fundatus,
quam requiescere faciet Dominus super eum.
In tympanis & citharis: & in bellis præcipuis expugnabit eos.
Præparata est enim ab heri Thopheth,
à rege præparata, profunda, & dilatata.
Nutrimenta ejus, ignis & ligna multa:
flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

Cap. 31. VÆ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes,
& habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt;
& super equitibus, quia prævalidi nimis:
Et non sunt confisi super sanctum Israel,
& Dominum non requisierunt.
Ipse autem sapiens adduxit malum,
& verba sua non abstulit:
Et consurget contra domum pessimorum,
& contra auxilium operantium iniquitatem.
Ægyptus, homo, & non Deus:
& equi eorum, caro, & non spiritus:
Et Dominus inclinabit manum suam,
& corruet auxiliator,
& cadet cui præstatur auxilium,
simulque omnes consumentur.
Quia hæc dicit Dominus ad me:
Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædam suam, quum occurrerit ei multitudo pastorum,
à voce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non pavebit:
sic descendet Dominus exercituum ut prœlietur super montem Sion, & super collem ejus.
Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Jerusalem,
protegens & liberans,
transiens & salvans.
Convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel.
In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, & idola auri sui,
quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum.
Et cadet Assur in gladio non viri,
& gladius non hominis vorabit eum,
& fugiet non à facie gladii:
& juvenes ejus vectigales erunt:
& fortitudo ejus à terrore transibit,
& pavebunt fugientes principes ejus:
Dixit Dominus; cujus ignis est in Sion,
& caminus ejus in Jerusalem.

Cap. 32. ECce in justitia regnabit rex,
& principes in judicio præerunt.
A Et erit vir sicut qui absconditur à vento, & celat se à tempestate,
sicut rivi aquarum in siti,
& umbra petræ prominentis in terra deserta.
Non caligabunt oculi videntium,
& aures audientium diligenter auscultabunt.
Et cor stultorum intelliget scientiam,
& lingua balborum velociter loquetur & plane.
Non vocabitur ultra is, qui insipiens est, princeps:
neque fraudulentus appellabitur major:
B Stultus enim fatua loquetur,
& cor ejus faciet iniquitatem,
ut perficiat simulationem,
& loquatur ad Dominum fraudulenter,
& vacuam faciat animam esurientis,
& potum sitienti auferat.
Fraudulenti vasa pessima sunt:
ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendaci,
quum loqueretur pauper judicium.
C Princeps vero ea, quæ digna sunt principe, cogitabit,
& ipse super duces stabit.
Mulieres opulentæ surgite,
& audite vocem meam:
filiæ confidentes percipite auribus eloquium meũ.
Post dies & annum, & vos conturbabimini confidentes:
consummata est enim vindemia,
collectio ultra non veniet.
Obstupescite opulentæ,
D conturbamini confidentes:
exuite vos, & confundimini,
accingite lumbos vestros. Super ubera plangite,
super regione desiderabili,
super vinea fertili.
Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent:
quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis?
Domus enim dimissa est,
multitudo urbis relicta est,
E Tenebræ & palpatio facta sunt super speluncas usque in æternum.
Gaudium onagrorum pascua gregum,
donec effundatur super nos spiritus de excelso:
Et erit desertum in chermel,
& chermel in saltum reputabitur.
Et habitabit in solitudine judicium,
& justitia in chermel sedebit.
Et erit opus justitiæ pax,
& cultus justitiæ silentium,
F & securitas usque in sempiternum.
Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis,
& in tabernaculis fiduciæ,
& in requie opulenta.
Grando autem in descensione saltus,
& humilitate humiliabitur civitas.
Beati, qui seminatis super omnes aquas,
immittentes pedem bovis & asini.

VÆ qui prædaris, Cap. 33.
nonne & ipse prædaberis?
G Et qui spernis,
nonne & ipse sperneris?
Quum consummaveris deprædationem,
deprædaberis:
Quum fatigatus desieris contemnere,
contemnêris.
Domine, miserere nostri: te enim exspectavimus:
esto brachium nostrum in mane,

Digitized by Google

& salus nostra in tempore tribulationis.
A voce angeli fugerunt populi,
& ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes.
Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus,
velut quum fossæ plenæ fuerint de eo.
Magnificatus est Dominus,
quoniam habitavit in excelso:
implevit Sion judicio & justitia.
Et erit fides in temporibus tuis:
divitiæ salutis sapientia & scientia:
timor Domini ipse thesaurus ejus.
Ecce videntes clamabunt foris,
angeli pacis amare flebunt.
Dissipatæ sunt viæ,
cessavit transiens per semitam,
irritum factum est pactum,
Projecit civitates,
non reputavit homines.
Luxit, & elanguit terra:
confusus est Libanus, & obsorduit,
& factus est Saron sicut desertum:
& concussa est Basan, & Charmelus.
Nunc consurgam, dicit Dominus:
nunc exaltabor, nunc sublevabor.
Concipietis ardorem,
parietis stipulam:
spiritus vester ut ignis vorabit vos.
Et erunt populi quasi de incendio cinis,
spinæ congregatæ igni comburentur.
Audite qui longe estis, quæ fecerim,
& cognoscite vicini fortitudinem meam.
Conterriti sunt in Sion peccatores,
possedit tremor hypocritas.
Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante?
quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?
Qui ambulat in justitiis,
& loquitur veritatem,
Qui projicit avaritiam ex calumnia,
& excutit manus suas ab omni munere,
Qui obturat aures suas ne audiat sanguinem,
& claudit oculos suos ne videat malum:
Iste in excelsis habitabit,
munimenta saxorum sublimitas ejus:
Panis ei datus est,
aquæ ejus fideles sunt.
Regem in decore suo videbunt oculi ejus,
cernent terram de longe.
Cor tuum meditabitur timorem:
Ubi est litteratus?
ubi legis verba ponderans?
ubi doctor parvulorum?
Populum [a] impudentem non videbis,
populum alti sermonis:
ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus,
in quo nulla est sapientia.
Respice Sion civitatem solennitatis nostræ:
oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam,
tabernaculum quod nequaquam transferri poterit:
nec auferentur clavi ejus in sempiternum,
& omnes funiculi ejus non rumpentur:
Quia solummodo ibi magnificus Dominus noster:
locus fluviorum

A rivi latissimi & patentes:
Non transibit per eum navis remigum,
neque trieris magna transgredietur eum.
Dominus enim judex noster,
Dominus legifer noster,
Dominus rex noster:
ipse salvabit nos.
Laxati sunt funiculi tui,
sed non prævalebunt:
Sic erit malus tuus
B ut dilatare signum non queas.
Tunc dividentur spolia prædarum multarum:
claudi diripient rapinam.
Nec dicet vicinus: Elangui:
populus qui habitat in ea,
auferetur ab eo iniquitas.

ACcedite gentes, & audite, Cap. 34.
& populi attendite:
Audiat terra, & plenitudo ejus:
orbis, & omne germen ejus.
C Quia indignatio Domini super omnes gentes,
& furor super universam militiam eorum:
interfecit eos, & dedit eos in occisionem.
Interfecti eorum projicientur,
& de cadaveribus eorum ascendet fœtor:
Tabescent montes à sanguine eorum.
Et tabescet omnis militia cœlorum,
Et complicabuntur sicut liber cœli:
& omnis militia eorum defluet,
sicut defluit folium de vinea & de ficu.
D Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus:
Ecce super Idumæam descendet,
& super populum interfectionis meæ, ad judicium.
Gladius Domini repletus est sanguine,
incrassatus est adipe,
De sanguine agnorum, & hircorum,
de sanguine medullatorum arietum:
Victima enim Domini in Bosra,
& interfectio magna in terra Edom.
E Et descendent unicornes cum eis,
& tauri cum potentibus:
Inebriabitur terra eorum sanguine,
& humus eorum adipe pinguium:
Quia dies ultionis Domini,
annus retributionum judicii Sion.
Et convertentur torrentes ejus in picem,
& humus ejus in sulphur:
Et erit terra ejus in picem ardentem nocte & die;
non extinguetur in sempiternum:
F Ascendet fumus ejus à generatione in generationem:
desolabitur in sæcula sæculorum;
non erit transiens per eam.
Et possidebunt illam onocrotalus & ericius:
& ibis & corvus habitabunt in ea:
Et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum,
& perpendiculum in desolationem.
Nobiles ejus non erunt ibi:
regem potius invocabunt,
G & omnes principes ejus erunt in nihilum.
Et orientur in domibus ejus spinæ, & urticæ,
& paliurus in munitionibus ejus:
Et erit cubile draconum,
& pascua struthionum:

[a] Manuscripti codices aliquot cum Canone San-Germanensi legunt, *populum imprudentem*; sed ex Commentariis Hieronymi certum exstat legendum esse, *impudentem*; quem populum dicit, populum Judæorum, sive Philosophorum & Oratorum mundi, qui applaudunt sibi in eruditione, & eloquentia sæculari.

&

Digitized by Google

a & occurrent dæmonia [a] onocentauris,
& pilosus clamabit alter ad alterum:
Ibi cubavit lamia,
& invenit sibi requiem.
Ibi habuit foveam ericius,
& enutrivit catulos,
& circumfodit, & fovit in umbra ejus:
Illuc congregati sunt milvi,
alter ad alterum.
Requirite diligenter in libro Domini, & legite:
unum ex eis non defuit,
alter alterum non quæsivit,
Quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit,
& spiritus ejus ipse congregavit ea.
Et ipse misit eis sortem,
& manus ejus divisit eam illis in mensuram:
Usque in æternum possidebunt eam,
in generationem & generationem habitabunt in ea.

Cap. 35. LÆtabitur deserta & invia,
& exultabit solitudo, & florebit quasi lilium.
Germinans germinabit,
& exultabit lætabunda & laudans:
Gloria Libani data est ei:
decor Charmeli, & Saron:
Ipsi videbunt gloriam Domini,
& decorem Dei nostri.
Confortate manus dissolutas,
& genua debilia roborate.
Dicite pusillanimis:
Confortamini, nolite timere:
ecce Deus vester ultionem adducet retributionis:
Deus ipse veniet, & salvabit vos.
Tunc aperientur oculi cæcorum,
& aures surdorum patebunt.
Tunc saliet sicut cervus claudus,
& aperta erit lingua mutorum:
Quia scissæ sunt in deserto aquæ,
& torrentes in solitudine.
Et quæ erat arida, erit in stagnum,
& sitiens in fontes aquarum.
In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant,
orietur viror calami & junci.
Et erit ibi semita & via,
& via sancta vocabitur:
Non transibit per eam pollutus,
b & hæc erit [b] nobis directa via,
ita ut stulti non errent per eam.
Non erit ibi leo,
& mala bestia non ascendet per eam,
nec invenietur ibi:
Et ambulabunt qui liberati fuerint,
& redemti à Domino.
Convertentur, & venient in Sion cum laude:
& lætitia sempiterna super caput eorum:
Gaudium & lætitiam obtinebunt,
& fugiet dolor & gemitus.

Cap. 36. ET factum est in quarto decimo anno regis Ezechiæ,
ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes
civitates Juda munitas, & cepit eas.
Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi,
A & stetit in aquæ ductu piscinæ superioris in via agri fullonis.
Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui
erat super domum, & Sobna scriba,
& Joahe filius Asaph à commentariis.
Et dixit ad eos Rabsaces:
Dicite Ezechiæ:
Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum:
Quæ est ista fiducia, qua confidis?
B aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis,
super quem habes fiduciam, quia recessisti à me?
Ecce confidis super baculum arundineum confractum
istum, super Ægyptum:
cui si innisus fuerit homo, intrabit in manum ejus,
& perforabit eam:
Sic Pharao rex Ægypti omnibus,
qui confidunt in eo.
Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro
confidimus:
C nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria,
& dixit Judæ & Jerusalem:
Coram altari isto adorabitis?
Et nunc trade te Domino meo regi Assyriorum,
& dabo tibi duo millia equorum,
nec poteris ex te præbere adscensores eorum.
Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex
servis domini mei minoribus?
Quod si confidis in Ægypto, in quadriga, & in
D equitibus:
& nunc numquid sine Domino ascendi ad terram
istam, ut disperderem eam?
Dominus dixit ad me:
Ascende super terram istam, & disperde eam.
Et dixit Eliacim, & Sobna, & Joahe ad Rabsacen:
Loquere ad servos tuos Syra lingua:
intelligimus enim:
Ne loquaris ad nos Judaice in auribus populi,
qui est super murum.
E Et dixit ad eos Rabsaces:
Numquid ad dominum tuum & ad te misit me Dominus meus, ut loquerer omnia verba ista;
& non potius ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua,
& bibant urinam pedum suorum vobiscum?
Et stetit Rabsaces, & clamavit voce magna Judaice,
& dixit:
Audite verba regis magni,
regis Assyriorum.
F Hæc dicit rex:
Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.
Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens:
Eruens liberabit nos Dominus,
non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.
Nolite audire Ezechiam:
hæc enim dicit rex Assyriorum:
Facite mecum benedictionem, & egredimini ad me,
G & comedite unusquisque vineam suam,
& unusquisque ficum suam:
Et bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,
donec veniam, & tollam vos ad terram, quæ est
ut terra vestra,

a Non bene dividunt veteres librarii hunc versiculum; nam in MSS. codicibus ita legitur: *Et occurrent dæmonia; onocentaurus & pilosus clamabit alter ad alterum.* Veram igitur Vulgata nostra retinet lectionem, ut manifestissime declarant verba istæc Comment. sancti Hieronymi in hunc Isaiæ locum: *Et occurrent sibi in ea, juxta LXX. diversa dæmonum phantasmata; sive ut omnes alii juxta Hebraicum transtulerunt,* SIIM & IIM, *onocentauri, & pilosi, & lamia, quæ Gentilium fabulæ, & Poëtarum figmenta describunt.* ציים איים

b Ita MSS. cui lectioni favet expositio S. Hieronymi lib. 10. Comment. In Hebræo est למו, *lamo,* id est, *ipsis.* Forte pro לנו. Vulgata, *vobis.*

Digitized by Google

terram frumenti & vini,
terram panum & vinearum.
Nec conturbet vos Ezechias, dicens:
Dominus liberabit nos.
Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?
Ubi est deus Emath, & Arphad?
ubi est deus Sepharvaim?
numquid liberaverunt Samariam de manu mea?
Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea,
ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?
Et siluerunt,
& non responderunt ei verbum.
Mandaverat enim rex, dicens:
ne respondeatis ei.
Et ingressus est Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum,
& Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis, ad Ezechiam scissis vestibus,
& nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

Cap. 37. ET factum est, quum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, & obvolutus est sacco, & intravit in domum Domini.
Et misit Eliacim, qui erat super domum, & Sobnam scribam, & seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam filium Amos prophetam,
& dixerunt ad eum:
Hæc dicit Ezechias:
Dies tribulationis [a],
& correptionis,
& blasphemiæ,
dies hæc:
Quia venerunt filii usque ad partum,
& virtus non est parturienti.
Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis,
quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem,
& exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus:
Leva ergo orationem pro reliquiis,
quæ repertæ sunt.
Et venerunt servi regis Ezechiæ ad Isaiam.
Et dixit ad eos Isaias;
Hæc dicetis domino vestro:
Hæc dicit Dominus:
Ne timeas à facie verborum, quæ audisti,
quibus blasphemarunt pueri regis Assyriorum me.
Ecce ego dabo ei spiritum,
& audiet nuntium, & revertetur ad terram suam,
& corruere eum faciam gladio in terra sua.
Reversus est autem Rabsaces,
& invenit regem Assyriorum prœliantem adversus Lobnam.
Audierat enim quia profectus esset de Lachis,
& audivit de [b] Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes:
Egressus est ut pugnet contra te.
Quod quum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens:
Hæc dicetis Ezechiæ regi Judæ, loquentes:
Non te decipiat Deus tuus,
in quo tu confidis, dicens:
Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum.

A Ecce tu audisti omnia, quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt,
& tu poteris liberari?
Numquid eruerunt eos dii gentium, quos subverterunt patres mei?
Gozam, & Aram, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar?
Ubi est rex Emath, & rex Arphad,
& rex urbis Sepharvaim, Ana, & Ava?
Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini,
B & expandit eos Ezechias coram Domino.
Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:
Domine exercituum Deus Israel, qui sedes super cherubim,
tu es Deus solus omnium regnorum terræ,
tu fecisti cœlum & terram.
Inclina Domine aurem tuam, & audi:
aperi Domine oculos tuos, & vide,
& audi omnia verba Semacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.
C Vere enim Domine desertas fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum;
& dederunt deos earum igni:
Non enim erant dii,
sed opera manuum hominum,
lignum & lapis:
& comminuerunt eos.
Et nunc Domine Deus noster salva nos de manu ejus:
& cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.
D Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens:
Hæc dicit Dominus Deus Israel:
Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum:
hoc est verbum, quod loquutus est Dominus super eum:
Despexit te,
& subsannavit te virgo filia Sion:
post te caput movit filia Jerusalem.
E Cui exprobrasti, & quem blasphemasti,
& super quem exaltasti vocem, & levasti altitudinem oculorum tuorum?
Ad sanctum Israel.
In manu servorum tuorum exprobrasti Domino:
& dixisti:
In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani:
& succidam excelsa cedrorum ejus,
& electas abietes illius,
F Et introibo altitudinem summitatis ejus,
saltum Charmeli ejus.
Ego fodi, & bibi aquam,
& exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.
Numquid non audisti, quæ olim fecerim ei?
ex diebus antiquis ego plasmavi illud:
& nunc adduxi:
Et factum est in eradicationem collium compugnantium,
G & civitatum munitarum.
Habitatores earum breviata manu contremuerunt,
& confusi sunt:
Facti sunt sicut fœnum agri,
& gramen pascuæ,

a Canon San-Germanensis sic habet: *Dies tribulationis & angustiæ, & correptionis, & blasphemiæ*: sed vox *angustiæ* redundat, nec legitur in Commentariis.

b Canon Carcassonensis legit in contextu sacro *Tharsa*, sed in margine habet scholion istud. *h. Tharacha.*

Digitized by Google

& herba tectorum, quæ exaruit antequam matu- A
rescerer.
Habitationem tuam, & egressum tuum, & introitum
tuum cognovi,
& insaniam tuam contra me.
Quum fureres adversum me,
superbia tua ascendit in aures meas:
Ponam ergo circulum in naribus tuis,
& frænum in labiis tuis,
& reducam te in viam, per quam venisti.
Tibi autem hoc erit signum:
Comede hoc anno quæ sponte nascuntur,
& in anno secundo pomis vescere:
In anno autem tertio seminate, & metite,
& plantate vineas, & comedite fructum earum.
Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda,
& quod reliquum est, radicem deorsum,
& faciet fructum sursum:
Quia de Jerusalem exibunt reliquiæ,
& salvatio de monte Sion:
Zelus Domini exercituum faciet istud. C
Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum:
Non introibit civitatem hanc,
& non jaciet ibi sagittam,
& non occupabit eam clypeus,
& non mittet in circuitu ejus aggerem.
In via qua venit, per eam revertetur,
& civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus:
Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter
me,
& propter David servum meum. D
Egressus est autem Angelus Domini,
& percussit in castris Assyriorum centum octogin-
ta quinque millia.
Et surrexerunt mane,
& ecce omnes, cadavera mortuorum.
Et egressus est, & abiit,
& reversus est Sennacherib rex Assyriorum,
& habitavit in Ninive.
Et factum est, quum adoraret in templo Nesrach
deum suum,
Adramelech & Sarasar filii ejus percusserunt eum
gladio:
fugeruntque in terram Ararat,
& regnavit Asaraddon filius ejus pro eo.

Cap. 38. IN diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mor-
tem:
Et introivit ad eum Isaias filius Amos propheta,
& dixit ei:
Hæc dicit Dominus:
Dispone domui tuæ,
quia morieris tu, & non vives.
Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem,
& oravit ad Dominum, & dixit:
Obsecro Domine,
memento quæso,
quomodo ambulaverim coram te in veritate, &
in corde perfecto,
& quod bonum est in oculis tuis fecerim.
Et flevit Ezechias fletu magno.
Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:
Vade, & dic Ezechiæ:
Hæc dicit Dominus Deus David patris tui:
Audivi orationem tuam,
vidi lacrymam tuam:
Ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos:
& de manu regis Assyriorum eruam te,
& civitatem istam,
& protegam eam.
Hoc autem tibi erit signum à Domino,
quia faciet Dominus verbum hoc, quod loqu-
tus est:
Ecce ego reverti faciam umbram linearum,
per quas descenderat in horologio Ahaz in sole,
retrorsum decem lineis.
Et reversus est sol decem lineis
per gradus quos descenderat.

B SCRIPTURA EZECHIÆ REGIS JUDA,
QUUM ÆGROTASSET, ET CONVALUISSET
de infirmitate sua.

EGo dixi: In dimidio dierum meorum
vadam ad portas inferi.
Quæsivi residuum annorum meorum.
Dixi: Non videbo Dominum Deum in terra vi-
ventium.
Non aspiciam hominem ultra,
& habitatorem quietis.
Generatio mea ablata est,
& convoluta est à me, quasi tabernaculum pa-
storum.
Præcisa est velut à texente, vita mea:
dum adhuc ordirer, succidit me:
de mane usque ad vesperam finies me.
Sperabam usque ad mane,
quasi leo sic contrivit omnia ossa mea:
De mane usque ad vesperam finies me:
sicut pullus hirundinis sic clamabo,
meditabor ut columba.
Attenuati sunt oculi mei,
suspicientes in excelsum.
Domine vim patior,
responde pro me.
Quid dicam, aut quid respondebit mihi, quum ipse
fecerit?
Recogitabo omnes annos meos
in amaritudine animæ meæ.
E Domine si sic vivitur, & in talibus vita spiritus mei,
corripies me, & vivificabis me.
Ecce in pace amaritudo mea amarissima:
Tu autem eruisti animam meam ut non periret,
projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.
Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors lau-
dabit te:
non exspectabunt qui descendunt in lacum, veri-
tatem tuam.
Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut & ego ho-
F die:
pater filiis notam faciet veritatem tuam.
Domine salvum me fac,
& psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ
nostræ in domo Domini.
Et jussit Isaias ut tollerent massam de ficis,
& cataplasmarent super vulnus,
& sanaretur.
Et dixit Ezechias:
Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?
G IN tempore illo Cap. 39.
misit Merodach Baladan, filius Baladan rex Ba-
bylonis, libros & munera ad Ezechiam:
audierat enim quod ægrotasset & convaluisset.
Lætatus est autem super eis Ezechias,
& ostendit eis cellam aromatum,
& argenti, & auri, & odoramentorum, & un-
guenti optimi,

Digitized by Google

& omnes apothecas supellectilis suæ,
& universa quæ inventa sunt in thesauris ejus.
Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua,
& in omni potestate sua.
Introivit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam,
& dixit ei:
Quid dixerunt viri isti,
& unde venerunt ad te?
Et dixit Ezechias:
De terra longinqua venerunt ad me,
de Babylone.
Et dixit:
Quid viderunt in domo tua?
Et dixit Ezechias,
Omnia quæ in domo mea sunt, viderunt:
non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.
Et dixit Isaias ad Ezechiam:
Audi verbum Domini exercituum.
Ecce dies venient,
& auferentur omnia, quæ in domo tua sunt,
& quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem:
non relinquetur quidquam, dicit Dominus.
Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent,
& erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.
Et dixit Ezechias ad Isaiam:
Bonum verbum Domini quod loquutus est.
Et dixit:
Fiat tantum pax & veritas in diebus meis.

Cap. 40. CONsolamini, consolamini popule meus,
dicit Deus vester.
Loquimini ad cor Jerusalem, & advocate eam:
quoniam completa est malitia ejus,
dimissa est iniquitas illius:
suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.
Vox clamantis in deserto:
Parate viam Domini,
rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.
Omnis vallis exaltabitur,
& omnis mons & collis humiliabitur,
Et erunt prava in directa,
& aspera in vias planas.
Et revelabitur gloria Domini,
& videbit omnis caro pariter quod os Domini loquutum est.
Vox dicentis: Clama.
Et dixi:
Quid clamabo?
Omnis caro fœnum,
& omnis gloria ejus quasi flos agri.
Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos,
quia spiritus Domini sufflavit in eo.
Vere fœnum est populus:
exsiccatum est fœnum, & cecidit flos:
Verbum autem Domini nostri stabit in æternum.
Super montem excelsum ascende tu,
qui evangelizas Sion:
Exalta in fortitudine vocem tuam,
qui evangelizas Jerusalem:
Exalta, noli timere.
Dic civitatibus Judæ:
Ecce Deus vester:
ecce Dominus Deus in fortitudine veniet,
& brachium ejus dominabitur:

A Ecce merces ejus cum eo,
& opus illius coram ipso.
Sicut pastor gregem suum pascet:
in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo levabit,
fœtas ipse portabit.
Quis mensus est pugillo aquas,
& cœlos palmo ponderavit?
Quis appendit tribus digitis molem terræ,
& libravit in pondere montes,
B & colles in statera?
Quis adjuvit spiritum Domini?
aut quis consiliarius ejus fuit,
& ostendit illi?
Cum quo iniit consilium, & instruxit eum,
& docuit eum semitam justitiæ,
& erudivit eum scientiam,
& viam prudentiæ ostendit illi?
Ecce gentes quasi stilla situlæ,
& quasi momentum stateræ reputatæ sunt:
C Ecce insulæ quasi pulvis exiguus.
Et Libanus non sufficiet ad succendendum,
& animalia ejus non sufficient ad holocaustum.
Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo,
& quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.
Cui ergo similem fecistis Deum?
aut quam imaginem ponetis ei?
Numquid sculptile conflavit faber?
aut aurifex auro figuravit illud,
& laminis argenteis argentarius?
D Forte lignum & imputribile elegit artifex sapiens:
quærit quomodo statuat simulacrum, quod non moveatur.
Numquid non scitis?
numquid non audistis?
numquid non annuntiatum est vobis ab initio?
numquid non intellexistis fundamenta terræ?
Qui sedet super gyrum terræ,
& habitatores ejus sunt quasi locustæ:
Qui extendit velut nihilum cœlos,
E & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.
Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint,
judices terræ velut inane fecit:
Et quidem neque plantatus, neque satus,
neque radicatus in terra truncus eorum:
Repente flavit in eos, & aruerunt,
& turbo quasi stipulam auferet eos.
Et cui assimilastis me,
& adæquastis, dicit sanctus?
F Levate in excelsum oculos vestros,
& videte quis creavit hæc:
Qui educit in numero militiam eorum,
& omnes ex nomine vocat:
Præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque ejus,
neque unum reliquum fuit.
Quare dicis Jacob, & loqueris Israel:
Abscondita est via mea à Domino,
& à Deo meo judicium meum transivit?
G Numquid nescis, aut non audisti?
Deus sempiternus Dominus,
qui creavit terminos terræ:
non deficiet, neque laborabit,
nec est investigatio sapientiæ ejus.
Qui dat lasso virtutem:
& his, qui non sunt, fortitudinem
& robur multiplicat.

Digitized by Google

Deficient pueri & laborabunt,
& juvenes in infirmitate cadent.
Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem,
assument pennas sicut aquilæ,
current & non laborabunt,
ambulabunt & non deficient.

Cap. 41.
TAceant ad me insulæ,
& gentes mutent fortitudinem:
Accedant, & tunc loquantur,
simul ad judicium propinquemus.
Quis suscitavit ab oriente justum,
vocavit eum ut sequeretur se?
Dabit in conspectu ejus gentes,
& reges obtinebit:
Dabit quasi pulverem gladio ejus,
sicut stipulam vento raptam arcui ejus.
Persequetur eos,
transibit in pace,
semita in pedibus ejus non apparebit.
Quis hæc operatus est, & fecit,
vocans generationes ab exordio?
Ego Dominus,
primus & novissimus ego sum.
Viderunt insulæ, & timuerunt,
extrema terræ obstupuerunt.
Appropinquaverunt, & accesserunt:
Unusquisque proximo suo auxiliabitur,
& fratri suo dicet: Confortare.
Confortavit faber ærarius percutiens malleo eum,
qui cudebat tunc temporis,
dicens: Glutino bonum est:
Et confortavit eum in clavis,
ut non moveretur.
Et tu Israel serve meus,
Jacob quem elegi,
semen Abraham amici mei:
in quo apprehendi te ab extremis terræ,
& à longinquis ejus vocavi te,
& dixi tibi:
Servus meus es tu,
elegi te, & non abjeci te.
Ne timeas, quia tecum sum ego:
ne declines, quia ego Deus tuus:
confortavi te, & auxiliatus sum tui,
& suscepit te dextera justi mei.
Ecce confundentur & erubescent omnes, qui pugnant adversum te:
erunt quasi non sint,
& peribunt viri, qui contradicunt tibi.
Quæres eos, & non invenies, viros rebelles tuos:
erunt quasi non sint:
& veluti consumtio, [a] homines bellantes adversum te.
Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam,
dicensque tibi:
Ne timeas,
ego adjuvi te.
Noli timere vermis Jacob,
qui mortui estis ex Israel:
Ego auxiliatus sum tui, dicit Dominus:
& redemtor tuus sanctus Israel.
Ego posui te quasi plaustrum triturans novum,
habens rostra serrantia:
Triturabis montes, & comminues:

A & colles quasi pulverem pones.
Ventilabis eos, & ventus tollet,
& turbo disperget eos:
Et tu exultabis in Domino,
in sancto Israel lætaberis.
Egeni & pauperes quærunt aquas, & non sunt:
lingua eorum siti aruit.
Ego Dominus exaudiam eos,
Deus Israel non derelinquam eos.
Aperiam in supinis collibus flumina,
B & in medio camporum fontes:
Ponam desertum in stagna aquarum,
& terram inviam in rivos aquarum.
Dabo in solitudine cedrum,
& spinam, & myrtum, & lignum olivæ:
Ponam in deserto abietem,
ulmum, & buxum simul:
Ut videant, & sciant, & recogitent, & intelligant pariter
quia manus Domini fecit hoc,
C & sanctus Israel creavit illud.
Prope facite judicium vestrum, dicit Dominus:
afferte, si quid forte habetis, dixit rex Jacob.
Accedant, & nuntient nobis quæcumque ventura sunt:
priora quæ fuerunt nuntiate:
Et ponemus cor nostrum, & sciemus novissima eorum,
& quæ ventura sunt indicate nobis.
Annuntiate quæ ventura sunt in futurum,
D & sciemus quia dii estis vos.
Bene quoque aut male, si potestis, facite:
& loquamur, & videamus simul.
Ecce, vos estis ex nihilo,
& opus vestrum ex eo quod non est:
Abominatio est
qui elegit vos.
Suscitavi ab aquilone,
& venit ab ortu solis:
Vocabit nomen meum,
E & adducet magistratus quasi lutum,
& velut plastes conculcans humum.
Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus,
& à principio ut dicamus: Justus es?
Non est neque annuntians, neque prædicens,
neque audiens sermones vestros.
Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt,
& Jerusalem evangelistam dabo.
Et vidi, & non erat
neque ex istis quisquam qui iniret consilium,
F & interrogatus responderet verbum.
Ecce omnes injusti, & vana opera eorum:
ventus & inane simulacra eorum.

Cap. 42.
ECce servus meus, suscipiam eum:
electus meus, complacuit sibi in illo anima mea:
Dedi spiritum meum super eum,
judicium gentibus proferet.
Non clamabit, neque accipiet personam,
nec audietur vox ejus foris.
Calamum quassatum non conteret,
G & linum fumigans non extinguet:
In veritate educet judicium:
non erit tristis, neque turbulentus.
donec ponat in terra judicium:
& legem ejus insulæ exspectabunt.
Hæc dicit Dominus Deus,

a Exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis cum aliis vetustioribus MSS. Bibliorum hoc modo legunt: *& veluti consumtio hominis bellantis adversum te*; sed error est exscriptorum, uti manifestum apparet è textu Hebraico, atque ex Hieronymi Commentariis.

creans cœlos, & extendens eos:
firmans terram, & quæ germinant ex ea:
Dans flatum populo, qui est super eam,
& spiritum calcantibus eam.
Ego Dominus vocavi te in justitia,
& apprehendi manum tuam, & servavi te.
Et dedi te in fœdus populi,
in lucem gentium:
Ut aperires oculos cæcorum,
& educeres de conclusione vinctum,
de domo carceris sedentes in tenebris.
Ego Dominus, hoc est nomen meum:
gloriam meam alteri non dabo,
& laudem meam sculptilibus.
Quæ prima fuerunt, ecce venerunt:
nova quoque ego annuntio:
antequam oriantur, audita vobis faciam.
Cantate Domino canticum novum,
laus ejus ab extremis terræ:
Qui descenditis in mare, & plenitudo ejus;
insulæ, & habitatores earum.
Sublevetur desertum, & civitates ejus:
in domibus habitabit Cedar:
Laudate habitatores Petræ,
de vertice montium clamabunt.
Ponent Domino gloriam,
& laudem ejus in insulis nuntiabunt.
Dominus sicut fortis egredietur,
sicut vir prœliator suscitabit zelum:
Vociferabitur, & clamabit:
super inimicos suos confortabitur.
Tacui, semper silui, patiens fui,
sicut pariens loquar.
Dissipabo, & absorbebo simul:
desertos faciam montes, & colles,
& omne gramen eorum exsiccabo:
Et ponam flumina in insulas,
& stagna arefaciam.
Et ducam cæcos in viam, quam nesciunt;
& in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam:
Ponam tenebras coram eis in lucem,
& prava in recta:
Hæc verba feci eis, & non dereliqui eos:
conversi sunt retrorsum;
Confundantur confusione qui confidunt in sculptili,
qui dicunt conflatili: Vos dii nostri.
Surdi audite,
& cæci intuemini ad videndum.
Quis cæcus, nisi servus meus?
& surdus, nisi ad quem nuntios meos misi?
Quis cæcus, nisi qui venumdatus est?
& quis cæcus, nisi servus Domini?
Qui vides multa,
nonne custodies?
Qui apertas habes aures,
nonne audies?
Et Dominus voluit ut sanctificaret eum,
& magnificaret legem, & extolleret.
Ipse autem populus direptus, & vastatus:
laqueus juvenum omnes,
& in domibus carcerum absconditi sunt:
Facti sunt in rapinam,
nec est qui eruat;
in direptionem,
& non est qui dicat: Redde.
Quis est in vobis qui audiat hoc,
attendat & auscultet futura?

A Quis dedit in direptionem Jacob,
& Israel vastantibus?
Nonne Dominus,
ipse cui peccavimus?
Et noluerunt in viis ejus ambulare,
& non audierunt legem ejus.
Et effudit super eum indignationem furoris sui,
& forte bellum:
Et combussit eum in circuitu, & non cognovit:
& succendit eum, & non intellexit.

B ET nunc hæc dicit Dominus Cap. 43.
creans te Jacob,
& formans te Israel:
Noli timere, quia redemi te,
& vocavi nomine tuo: meus es tu.
Quum transieris per aquas tecum ero,
& flumina non operient te:
Quum ambulaveris in igne, non comburêris,
& flamma non ardebit in te:
Quia ego Dominus Deus tuus
C sanctus Israel salvator tuus;
Dedi propitiationem tuam Ægyptum,
Æthiopiam & Saba pro te.
Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus:
ego dilexi te:
Et dabo homines pro te,
& populos pro anima tua.
Noli timere, quia tecum ego sum.
Ab oriente adducam semen tuum,
D & ab occidente congregabo te.
Dicam aquiloni: Da;
& austro: Noli prohibere:
Affer filios meos de longinquo,
& filias meas ab extremis terræ;
& omnem, qui invocat nomen meum.
In gloriam meam creavi eum,
formavi eum, & feci eum.
Educ foras populum cæcum, & oculos habentem;
surdum, & aures ei sunt.
E Omnes gentes congregatæ sunt simul,
& collectæ sunt tribus:
Quis in vobis annuntiet istud,
& quæ prima sunt, audire nos faciet?
Dent testes eorum, & justificentur,
& audiant, & dicant: Vere.
Vos testes mei, dicit Dominus,
& servus meus, quem elegi:
Ut sciatis, & credatis mihi,
& intelligatis quia ego ipse sum.
F Ante me non est formatus Deus,
& post me non erit.
Ego sum, ego sum Dominus,
& non est absque me salvator.
Ego annuntiavi, & salvavi:
auditum feci,
& non fuit in vobis alienus:
Vos testes mei, dicit Dominus,
& ego Deus.
G Et ab initio ego ipse,
& non est qui de manu mea eruat:
Operabor,
& quis avertet illud?
Hæc dicit Dominus redemtor vester,
sanctus Israel:
Propter vos misi in Babylonem, & detraxi vectes universos,
& Chaldæos in navibus suis gloriantes.

Digitized by Google

Ego Dominus sanctus vester,
creans Israel rex vester.
Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam,
& in aquis torrentibus semitam.
Qui eduxit quadrigam & equum,
agmen & robustum:
simul obdormierunt, nec resurgent:
contriti sunt quasi linum, & extincti sunt.
Ne memineritis priorum,
& antiqua ne intueamini.
Ecce ego facio nova,
& nunc orientur,
utique cognoscetis ea:
Ponam in deserto viam,
& in invio flumina.
Glorificabit me bestia agri,
dracones & struthiones:
quia dedi in deserto aquas, flumina in invio,
ut darem potum populo meo, electo meo.
Populum istum formavi mihi,
laudem meam narrabit.
Non me invocasti Jacob,
nec laborasti in me Israel.
Non mihi obtulisti arietem holocausti tui,
& victimis tuis non glorificasti me:
Non te servire feci in oblatione,
nec laborem tibi præbui in thure.
Non emisti mihi argento calamum,
& adipe victimarum tuarum non inebriasti me.
Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis,
præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.
Ego sum, ego sum ipse,
qui deleo iniquitates tuas propter me,
& peccatorum tuorum non recordabor.
Reduc me in memoriam, & judicemur simul:
narra si quid habes ut justificeris.
Pater tuus primus peccavit,
& interpretes tui prævaricati sunt in me.
Et contaminavi principes sanctos,
dedi ad internecionem Jacob,
& Israel in blasphemiam.

Cap. 44. ET nunc audi Jacob serve meus,
& Israel quem elegi:
Hæc dicit Dominus faciens & formans te,
ab utero auxiliator tuus:
Noli timere serve meus Jacob,
& rectissime, quem elegi.
Effundam enim aquas super sitientem,
& fluenta super aridam:
Effundam spiritum meum super semen tuum,
& benedictionem meam super stirpem tuam.
Et germinabunt inter herbas,
quasi salices juxta præterfluentes aquas.
Iste dicet: Domini ego sum:
& ille vocabit in nomine Jacob:
& hic scribet manu sua: Domino:
& in nomine [a] Israel assimilabitur:
Hæc dicit Dominus rex Israel,
& redemtor ejus Dominus exercituum:
Ego primus, & ego novissimus,
& absque me non est Deus.
Quis similis mei?
vocet, & annuntiet:
& ordinem exponat mihi,
ex quo constitui populum antiquum:
ventura & quæ futura sunt annuntient eis.
Nolite timere, neque conturbemini:

A ex tunc audire te feci, & annuntiavi:
Vos estis testes mei
numquid est Deus absque me,
& formator quem ego non noverim?
Plastæ idoli omnes nihil sunt,
& amantissima eorum non proderunt eis.
Ipsi sunt testes eorum, quia non vident,
neque intelligunt, ut confundantur.
Quis formavit Deum,
& sculptile conflavit ad nihil utile?
B Ecce omnes participes ejus confundentur:
fabri enim sunt ex hominibus:
convenient omnes, stabunt & pavebunt,
& confundentur simul.
Faber ferrarius lima operatus est:
in prunis, & in malleis formavit illud,
& operatus est in brachio fortitudinis suæ:
Esuriet & deficiet,
non bibet aquam, & lassescet.
Artifex lignarius extendit normam,
C formavit illud in runcina:
fecit illud in angularibus,
& in circino tornavit illud:
& fecit imaginem viri quasi speciosum hominem
habitantem in domo.
Succidit cedros,
tulit ilicem, & quercum,
quæ steterat inter ligna saltus:
Plantavit pinum, quam pluvia nutrivit:
& facta est hominibus in focum:
D Sumsit ex eis, & calefactus est:
& succendit, & coxit panes:
De reliquo autem operatus est deum, & adoravit:
& fecit sculptile, & curvatus est ante illud.
Medium ejus combussit igni,
& de medio ejus carnes comedit:
Coxit pulmentum, & saturatus est,
& calefactus est, & dixit:
Vah, calefactus sum,
vidi focum.
E Reliquum autem ejus deum fecit
& sculptile sibi:
Curvatur ante illud,
& adorat illud,
& obsecrat, dicens:
Libera me,
quia Deus meus es tu.
Nescierunt, neque intellexerunt:
obliti enim sunt ne videant oculi eorum,
& ne intelligant corde suo.
F Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt,
neque sentiunt, ut dicant:
Medietatem ejus combussi igni,
& coxi super carbones ejus panes:
Coxi carnes & comedi,
& de reliquo ejus idolum faciam?
ante truncum ligni procidam?
Pars ejus cinis est:
cor insipiens adoravit illud,
& non liberabit animam suam, neque dicet:
G Forte mendacium est in dextera mea.
Memento horum Jacob, & Israel,
quoniam servus meus es tu.
Formavi te,
servus meus es tu Israel,
non oblivisceris mei.
Delevi ut nubem iniquitates tuas,

a Addunt hic MSS. codices & Canonis exemplaria nomen *Domini*, || quod non est in Hebræo neque in Commentariis S. Hieronymi.

Digitized by Google

& quasi nebulam peccata tua:
revertere ad me,
quoniam redemi te.
Laudate cœli,
a [a] quoniam fecit Dominus:
Jubilate extrema terræ,
resonate montes laudationem,
saltus & omne lignum ejus:
quoniam redemit Dominus Jacob,
& Israel gloriabitur.
Hæc dicit Dominus redemtor tuus,
& formator tuus ex utero:
Ego sum Dominus, faciens omnia,
extendens cœlos solus,
stabiliens terram, & nullus mecum.
Irrita faciens signa divinorum,
& ariolos in furorem vertens.
Convertens sapientes retrorsum:
& scientiam eorum stultam faciens.
Suscitans verbum servi sui,
& consilium nuntiorum suorum complens.
Qui dico Jerusalem: Habitaberis;
& civitatibus Juda: Ædificabimini,
& deserta ejus suscitabo.
Qui dico profundo: Desolare,
& flumina tua arefaciam.
Qui dico Cyro: Pastor meus es,
& omnem voluntatem meam complebis.
Qui dico Jerusalem: Ædificaberis;
& templo: Fundaberis.

Cap. 45. HÆc dicit Dominus Christo meo Cyro,
cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes,
& dorsa regum vertam,
Et aperiam coram eo januas,
& portæ non claudentur.
Ego ante te ibo:
& gloriosos terræ humiliabo:
Portas æreas conteram,
& vectes ferreos confringam.
Et dabo tibi thesauros absconditos,
& arcana secretorum:
ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel.
Propter servum meum Jacob,
& Israel electum meum,
Et vocavi te in nomine tuo:
assimilavi te, & non cognovisti me.
b Ego Dominus, & non est [b] amplius:
extra me non est Deus:
Accinxi te, & non cognovisti me:
Ut sciant hi, qui ab ortu solis, & qui ab occidente,
quoniam absque me non est.
Ego Dominus,
& non est alter,
formans lucem,
& creans tenebras,
faciens pacem,
& creans malum:
ego Dominus faciens omnia hæc.
Rorate cœli desuper,
& nubes pluant justum:
Aperiatur terra,
& germinet salvatorem:
Et justitia oriatur simul:

A ego Dominus creavi eum.
Væ qui contradicit fictori suo,
testa de samiis terræ:
Numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis,
& opus tuum absque manibus est?
Væ qui dicit patri: Quid generas?
& mulieri: Quid parturis?
Hæc dicit Dominus sanctus Israel,
plastes ejus:
Ventura interrogate me,
B Super filios meos,
& super opus manuum mearum [c] mandate mihi. c
Ego feci terram,
& hominem super eam creavi ego:
Manus meæ tetenderunt cœlos,
& omni militiæ eorum mandavi.
Ego suscitavi eum ad justitiam,
& omnes vias ejus dirigam:
Ipse ædificabit civitatem meam,
& captivitatem meam dimittet,
C Non in pretio, neque in muneribus,
dicit Dominus Deus exercituum.
Hæc dicit Dominus:
Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim
viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt:
Post te ambulabunt,
vincti manicis pergent:
& te adorabunt,
teque deprecabuntur:
D Tantum in te est Deus,
& non est absque te Deus.
Vere tu es Deus absconditus,
Deus Israel salvator.
Confusi sunt, & erubuerunt omnes:
simul abierunt in confusionem fabricatores errorum.
Israel salvatus est in Domino salute æterna:
non confundemini,
& non erubescetis usque in sæculum sæculi.
E Quia hæc dicit Dominus creans cœlos,
ipse Deus formans terram, & faciens eam,
ipse plastes ejus:
Non in vanum creavit eam:
ut habitaretur, formavit eam.
Ego Dominus,
& non est alius.
Non in abscondito loquutus sum
in loco terræ tenebroso:
Non dixi semini Jacob:
F Frustra quærite me.
Ego Dominus loquens justitiam,
annuntians recta.
Congregamini, & venite, & accedite simul
qui salvati estis ex gentibus:
Nescierunt qui levant lignum sculpturæ suæ,
& rogant Deum non salvantem.
Annuntiate, & venite,
& consiliamini simul:
Quis auditum fecit hoc ab initio,
G ex tunc prædixit illud?
Numquid non ego Dominus,
& non est ultra Deus absque me?
Deus justus,
& salvans non est præter me.

a Ita uterque Canon Hebraicæ veritatis, ac textus sacer in Commentaris Hieronymianis. Alii codices MSS retinent ex LXX. verbum *misericordiæ*, *quoniam misericordiam fecit*, sive, *misertus est*.

b Omnes MSS. veteres, *Ego Dominus, & non est alius*, pro *& non est amplius*. Canon prima manu habet *amplius*.

c Pro *mandate mihi*, Canones ac MSS. legunt, *mandastis mihi*: sed, *mandate* retinendum est, ut probant Commentariorum Hieronymi exemplaria.

Convertimini

Digitized by Google

Convertimini ad me, & salvi eritis omnes fines terræ: A
quia ego Deus, & non est alius.
In memetipso juravi,
egredietur de ore meo justitiæ verbum, & non revertetur:
Quia mihi curvabitur omne genu,
& jurabit omnis lingua.
Ergo in Domino dicet,
meæ sunt justitiæ & imperium:
Ad eum venient,
& confundentur omnes qui repugnant ei.
In Domino justificabitur,
& laudabitur omne semen Israel.

Cap. 46. [a] Confractus est Bel,
contritus est Nabo:
facta sunt simulacra eorum bestiis & jumentis,
onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.
Contabuerunt, & contrita sunt simul:
non potuerunt salvare portantem,
& anima eorum in captivitatem ibit.
Audite me domus Jacob, & omne residuum domus C Israel,
qui portamini à meo utero,
qui gestamini à mea vulva.
Usque ad senectam ego ipse,
& usque ad canos ego portabo:
Ego feci, & ego feram:
ego portabo, & salvabo.
Cui assimilastis me, & adæquastis,
& comparastis me, & fecistis similem?
Qui confertis aurum de sacculo,
& argentum statera ponderatis:
Conducentes aurificem, ut faciat deum;
& procidunt, & adorant.
Portant illum in humeris gestantes,
& ponentes in loco suo:
Et stabit, ac de loco suo non movebitur.
Sed & quum clamaverint ad eum, non audiet:
de tribulatione non salvabit eos.
Mementote istud, & confundamini:
redite prævaricatores ad cor.
Recordamini prioris sæculi,
quoniam ego sum Deus, & non est ultra Deus,
nec est similis mei:
Annuntians ab exordio novissimum,
& ab initio quæ necdum facta sunt, dicens:
Consilium meum stabit,
& omnis voluntas mea fiet:
Vocans ab oriente avem,
& de terra longinqua virum voluntatis meæ.
Et loquutus sum, & adducam illud:
creavi, & faciam illud.
Audite me duro corde,
qui longe estis à justitia.
Prope feci justitiam meam, non elongabitur,
& salus mea non morabitur.
Dabo in Sion salutem,
& in Israel gloriam meam.

Cap. 47. Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon,
sede in terra:
non est solium filiæ Chaldæorum,
quia ultra non vocaberis mollis & tenera.
Tolle molam, & mole farinam:
denuda turpitudinem tuam,
discooperi humerum,
revela crura,
transi flumina.
Revelabitur ignominia tua,
& videbitur opprobrium tuum:
Ultionem capiam,
& non resistet mihi homo.
[b] Redemtor noster, Dominus exercituum nomen illius, sanctus Israel.
Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldæorum:
quia non vocaberis ultra domina regnorum.
B Iratus sum super populum meum,
contaminavi hereditatem meam,
& dedi eos in manu tua:
non posuisti eis misericordias:
Super senem aggravasti jugum tuum valde, & dixisti:
In sempiternum ero domina:
Non posuisti hæc super cor tuum,
neque recordata es novissimi tui.
Et nunc audi hæc delicata,
& habitans confidenter,
Quæ dicis in corde tuo: Ego sum,
& non est præter me amplius:
Non sedebo vidua,
& ignorabo sterilitatem.
Venient tibi duo hæc subito in die una,
sterilitas & viduitas.
Universa venerunt super te,
propter multitudinem maleficiorum tuorum,
& propter duritiam incantatorum tuorum vehementem.
D Et fiduciam habuisti in malitia tua, & dixisti:
Non est qui videat me.
Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te.
Et dixisti in corde tuo: Ego sum,
& præter me non est altera.
Veniet super te malum,
& nescies ortum ejus:
& irruet super te calamitas,
quam non poteris expiare:
E Veniet super te repente miseria, quam nescies.
Sta cum incantatoribus tuis,
& cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua,
si forte quid prosit tibi,
aut si possis fieri fortior.
Defecisti in multitudine consiliorum tuorum:
stent, & salvent te augures cœli,
qui contemplabantur sidera: & supputabant menses,
F ut ex eis annuntiarent ventura tibi.
Ecce facti sunt quasi stipula,
ignis combussit eos:
Non liberabunt animam suam de manu flammæ:
non sunt prunæ, quibus calefiant;
nec focus, ut sedeant ad eum.
Sic facta sunt tibi in quibusquumque laboraveras:
negotiatores tui ab adolescentia tua,
unusquisque in via sua erraverunt:
non est qui salvet te.

G Audite hæc domus Jacob, qui vocamini nomine Israel, Cap. 48.
& de aquis Juda existis,
Qui juratis in nomine Domini,
& Dei Israel recordamini non in veritate, neque in justitia.

a Librariorum errore in omnibus libris MSS. scriptum legimus, *conflatus est Bel*, loco *confractus*.

b Versum præsentem indicat sanctus Hieronymus lib. 13. Commentariorum in Isaiam.

De civitate enim sancta vocati sunt,
& super Deum Israel constabiliti sunt:
Dominus exercituum nomen ejus.
Priora ex tunc annuntiavi,
& ex ore meo exierunt, & audita feci ea:
repente operatus sum, & venerunt.
Scivi enim quia durus es tu,
& nervus ferreus cervix tua,
& frons tua ærea.
Prædixi tibi ex tunc:
antequam venirent indicavi tibi,
ne forte diceres: Idola mea fecerunt hæc,
& sculptilia mea & conflatilia mandaverunt ista.
Quæ audisti, vide omnia:
vos autem num annuntiastis?
Audita feci tibi nova ex tunc,
& conservata sunt quæ nescis:
Nunc creata sunt,
& non ex tunc:
& ante diem, & non audisti ea,
ne forte dicas:
Ecce ego cognovi ea.
Neque audisti, neque cognovisti,
neque ex tunc aperta est auris tua:
Scio enim quia prævaricans prævaricaberis,
& transgressorem ex utero vocavi te.
Propter nomen meum longe faciam furorem meum:
& laude mea infrænabo te, ne intereas.
Ecce excoxi te,
sed non quasi argentum,
elegi te in camino paupertatis.
Propter me, propter me faciam, ut non blasphemer:
& gloriam meam alteri non dabo.
Audi me Jacob,
& Israel quem ego voco:
Ego ipse,
ego primus, & ego novissimus.
Manus quoque mea fundavit terram,
& dextera mea mensa est cœlos:
Ego vocabo eos,
& stabunt simul.
Congregamini omnes vos, & audite:
quis de eis annuntiavit hæc?
Dominus dilexit eum,
faciet voluntatem suam in Babylone,
& brachium suum in Chaldæis.
Ego ego loquutus sum, & vocavi eum:
adduxi eum, & directa est via ejus.
Accedite ad me, & audite hoc:
non à principio in abscondito loquutus sum:
Ex tempore antequam fieret, ibi eram:
& nunc Dominus Deus misit me, & spiritus ejus.
Hæc dicit Dominus redemtor tuus sanctus Israel:
Ego Dominus Deus tuus docens te utilia,
gubernans te in via, qua ambulas.
Utinam attendisses mandata mea:
facta fuisset sicut flumen pax tua,
& justitia tua sicut gurgites maris.
Et fuisset quasi arena semen tuum,
& stirps uteri tui ut lapilli ejus:
Non interisset,
& non fuisset attritum nomen ejus à facie mea.
Egredimini de Babylone,
fugite à Chaldæis,
in voce exultationis annuntiate:
auditum facite hoc,
& efferte illud usque ad extrema terræ.

A Dicite:
Redemit Dominus servum suum Jacob.
Non sitierunt in deserto, quum educeret eos:
aquam de petra produxit eis,
& scidit petram, & fluxerunt aquæ.
Non est pax impiis, dicit Dominus.

Audite insulæ, Cap. 49.
& attendite populi de longe:
Dominus ab utero vocavit me,
de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.
B Et posuit os meum quasi gladium acutum:
in umbra manus suæ protexit me,
& posuit me sicut sagittam electam:
in pharetra sua abscondit me.
Et dixit mihi:
Servus meus es tu Israel,
quia in te gloriabor.
Et ego dixi:
In vacuum laboravi;
sine caussa, & vane fortitudinem meam consumsi:
C Ergo judicium meum cum Domino,
& opus meum cum Deo meo.
Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi,
ut reducam Jacob ad eum,
& Israel non congregabitur:
Et glorificatus sum in oculis Domini,
& Deus meus factus est fortitudo mea.
Et dixit:
Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob,
D & fæces Israel convertendas.
[a] Dedi te in lucem gentium,
ut sis salus mea usque ad extremum terræ.
Hæc dicit Dominus redemtor Israel, sanctus ejus
ad contemtibilem animam, ad abominatam gentem,
ad servum dominorum:
Reges videbunt, & consurgent principes,
& adorabunt propter Dominum, quia fidelis est,
E & sanctum Israel qui elegit te.
Hæc dicit Dominus:
In tempore placito exaudivi te,
& in die salutis auxiliatus sum tui:
Et servavi te,
& dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram,
& possideres hereditates dissipatas:
Ut diceres his, qui vincti sunt: Exite;
& his, qui in tenebris: Revelamini.
Super vias pascentur,
F & in omnibus planis pascua eorum.
Non esurient, neque sitient,
& non percutiet eos æstus & sol:
quia miserator eorum reget eos,
& ad fontes aquarum potabit eos.
Et ponam omnes montes meos in viam,
& semitæ meæ exaltabuntur.
Ecce isti de longe venient,
& ecce illi ab aquilone & mari,
& isti de terra australi.
G Laudate cœli, & exulta terra,
jubilate montes laudem:
quia consolatus est Dominus populum suum,
& pauperum suorum miserebitur.
Et dixit Sion:
Dereliquit me Dominus,
& Dominus oblitus est mei.

[a] Hoc modo legunt exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis, & Hieronymi Commentaria: alii MSS. libri addunt, Ecce.

Digitized by Google

Numquid oblivisci potest mulier infantem suum,
ut non misereatur filio uteri sui?
& si illa oblita fuerit,
ego tamen non obliviscar tui.
Ecce in manibus meis descripsi te:
muri tui coram oculis meis semper.
Venerunt structores tui:
destruentes te & dissipantes, à te exibunt.
Leva in circuitu oculos tuos, & vide,
omnes isti congregati sunt, venerunt tibi:
Vivo ego, dicit Dominus,
quia omnibus his velut ornamento vestieris,
& circumdabis tibi eos quasi sponsa.
Quia deserta tua, & solitudines tuæ, & terra ruinæ tuæ,
nunc angusta erunt præ habitatoribus,
& longe fugabuntur qui absorbebant te.
Adhuc dicent in auribus tuis filiis sterilitatis tuæ:
Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem.
Et dices in corde tuo:
Quis genuit mihi istos?
Ego sterilis, & non pariens,
transmigrata, & captiva:
& istos quis enutrivit?
Ego destituta & sola:
& isti ubi [a] hîc erant?
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce levabo ad gentes manum meam,
& ad populos exaltabo signum meum.
Et afferent filios tuos in ulnis,
& filias tuas super humeros portabunt.
Et erunt reges nutritii tui,
& reginæ nutrices tuæ:
Vultu in terram demisso adorabunt te,
& pulverem pedum tuorum lingent.
Et scies quia ego Dominus,
super quo non confundentur qui exspectant eum.
Numquid tolletur à forti præda?
aut quod captum fuerit à robusto, salvum esse poterit?
Quia hæc dicit Dominus:
Equidem, & captivitas à forti tolletur:
& quod ablatum fuerit à robusto, salvabitur.
Eos vero, qui judicaverunt te, ego judicabo,
& filios tuos ego salvabo.
Et cibabo hostes tuos carnibus suis:
& quasi musto, sanguine suo inebriabuntur:
Et sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te,
& redemtor tuus fortis Jacob.

Cap. 50. HÆc dicit Dominus:
Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam?
aut quis est creditor meus, cui vendidi vos?
Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis,
& in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.
Quia veni, & non erat vir:
vocavi, & non erat qui audiret.
Numquid abbreviata & parvula facta est manus mea,
ut non possim redimere?
aut non est in me virtus ad liberandum?
Ecce in increpatione mea desertum faciam mare,
ponam flumina in siccum:
computrescent pisces sine aqua,
& morientur in siti.

A Induam cœlos tenebris,
& saccum ponam operimentum eorum.
Dominus dedit mihi linguam eruditam,
ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo:
Erigit mane,
mane erigit mihi aurem,
ut audiam quasi magistrum.
Dominus Deus aperuit mihi aurem,
ego autem non contradico:
retrorsum non abii.
B Corpus meum dedi percutientibus,
& genas meas vellentibus:
Faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus.
Dominus Deus auxiliator meus,
ideo non sum confusus:
Ideo posui faciem meam ut petram durissimam,
& scio quoniam non confundar.
Juxta est qui justificat me, quis contradicit mihi?
stemus simul,
C quis est adversarius meus?
accedat ad me.
Ecce Dominus Deus auxiliator meus:
quis est qui condemnet me?
Ecce omnes quasi vestimentum conterentur,
tinea comedet eos.
Quis ex vobis timens Dominum,
audiens vocem servi sui?
Qui ambulavit in tenebris, & non est lumen ei,
speret in nomine Domini,
D & innitatur super Deum suum.
Ecce omnes vos accendentes ignem,
accincti flammis,
ambulate in lumine ignis vestri,
& in flammis quas succendistis:
De manu mea factum est hoc vobis,
in doloribus dormietis.

AUdite me qui sequimini quod justum est, Cap. 51.
& quæritis Dominum:
Attendite ad petram unde excisi estis,
E & ad cavernam laci, de qua præcisi estis.
Attendite ad Abraham patrem vestrum,
& ad Saram, quæ peperit vos:
Quia unum vocavi eum, & benedixi ei,
& multiplicavi eum.
Consolabitur ergo Dominus Sion,
& consolabitur omnes ruinas ejus:
Et ponet desertum ejus quasi delicias,
& solitudinem ejus quasi hortum Domini.
Gaudium & lætitia invenietur in ea,
F gratiarum actio & vox laudis.
Attendite ad me popule meus,
& tribus mea me audite;
Quia lex à me exiet,
& judicium meum in lucem populorum requiescet.
Prope est justus meus,
egressus est salvator meus,
& brachia mea populos judicabunt:
Me insulæ exspectabunt,
G & brachium meum sustinebunt.
Levate in cœlum oculos vestros,
& videte sub terra deorsum:
Quia cœli sicut fumus liquescent,
& terra sicut vestimentum atteretur,

[a] In Hebræo scriptum legitur איפה, *epho*; quod simul sumtum significat *ubi*: distinctum autem in duo verba, nempe in אי, *e*, & in פה, *pho*, idem sonat quod *ubi hic*. Igitur sive compositam dixeris vocem איפה, sive separatim legendam, ut jam monuimus, optima erit interpretatio Hieronymi, quam ad fidem exemplariorum Canonis Heb. ver. & veterum omnium MSS. codicum hoc loco restituimus.

Digitized by Google

& habitatores ejus sicut hæc interibunt:
Salus autem mea in sempiternum erit,
& justitia mea non deficiet.
Audite me qui scitis justum populus:
lex mea in corde eorum:
Nolite timere opprobrium hominum,
& blasphemias eorum ne metuatis.
Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis:
& sicut lanam, sic devorabit eos tinea:
Salus autem mea in sempiternum erit,
& justitia mea in generationes generationum.
Consurge, consurge,
induere fortitudinem brachium Domini:
consurge sicut in diebus antiquis,
in generationibus sæculorum.
Numquid non tu percussisti superbum,
vulnerasti draconem?
Numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis:
qui posuisti profundum maris viam,
ut transirent liberati?
Et nunc qui redemti sunt à Domino, revertentur,
& venient in Sion laudantes,
& lætitia sempiterna super capita eorum,
gaudium & lætitiam tenebunt,
fugiet dolor & gemitus.
Ego, ego ipse consolabor vos:
Quis tu ut timeres ab homine mortali, & à filio hominis,
qui quasi fœnum ita arescet?
Et oblitus es Domini factoris tui,
qui tetendit cœlos, & fundavit terram:
Et formidasti jugiter tota die à facie furoris ejus qui te tribulabat,
& paraverat ad perdendum:
Ubi nunc est furor tribulantis?
Cito veniet gradiens ad aperiendum,
& non interficiet usque ad internecionem,
nec deficiet panis ejus.
Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare,
& intumescunt fluctus ejus:
Dominus exercituum nomen meum.
Posui verba mea in ore tuo,
& in umbra manus meæ protexi te,
ut plantes cœlos, & fundes terram:
& dicas ad Sion:
Populus meus es tu.
Elevare, elevare,
consurge Jerusalem,
quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus:
Usque ad fundum calicis soporis bibisti,
& potasti usque ad fæces.
Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit:
& non est qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivit.
Duo sunt quæ occurrerunt tibi;
quis contristabitur super te?
Vastitas, & contritio, & fames, & gladius:
quis consolabitur te?
Filii tui projecti sunt,
a dormierunt in capite omnium viarum, [a] sicut orix illaqueatus:
pleni indignatione Domini,

A increpatione Dei tui.
Idcirco audi hoc paupercula,
& ebria non à vino.
Hæc dicit dominator tuus Dominus,
& Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo:
Ecce tuli de manu tua calicem soporis,
fundum calicis indignationis meæ,
non adjicies ut bibas illum ultra.
Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt,
B & dixerunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus:
Et posuisti ut terram corpus tuum,
& quasi viam transeuntibus.
Consurge, consurge, Cap. 52.
induere fortitudine tua Sion,
induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem, civitas sancti:
quia non adjiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus & immundus.
C Excutere de pulvere,
consurge; sede Jerusalem:
solve vincula colli tui, captiva filia Sion.
Quia hæc dicit Dominus:
Gratis venumdati estis:
& sine argento redimemini.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
In Ægyptum descendit populus meus in principio,
ut colonus esset ibi:
& Assur absque ulla caussa calumniatus est eum.
D Et numquid mihi est hic, dicit Dominus,
quoniam ablatus est populus meus gratis?
Dominatores ejus inique agunt, dicit Dominus,
& jugiter tota die nomen meum blasphematur.
Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa:
quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.
Quam pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem;
annuntiantis bonum, prædicantis salutem,
E dicentis Sion:
Regnabit Deus tuus!
Vox speculatorum tuorum: levaverunt vocem, simul laudabunt:
quia oculo ad oculum videbunt,
quum converterit Dominus Sion.
Gaudete, & laudate simul deserta Jerusalem:
quia consolatus est Dominus populum suum,
redemit Jerusalem.
Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium:
F & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.
Recedite, recedite, exite inde,
pollutum nolite tangere:
exite de medio ejus,
mundamini qui fertis vasa Domini.
Quoniam non in tumultu exibitis,
nec in fuga properabitis:
Præcedet enim vos Dominus,
& congregabit vos Deus Israel.
G Ecce intelliget servus meus,
exaltabitur, & elevabitur.
& sublimis erit valde.
Sicut obstupuerunt super te multi,
sic inglorius erit inter viros adspectus ejus,

a Generale nomen posuerunt exscriptores Canonis, & quamplurium aliorum MSS. codicum; nempe, *sicut bestia illaqueata*. Observat autem sanctus Hieronymus lib 14. Commentariorum pro *beta semicocta*, quod LXX. interpretati sunt, reliquos omnes interpretes, *orygem captum & illaqueatum* transtulisse, qui Hebraice appellatur תוא, *Tho*, quod genus bestiæ nascentis in eremo, inter munda animalia in Levitico & Deuteronomio ponitur. Pro quo LXX. Syra lingua opinati sunt [תוארת,] *Thoreth*, quæ dicitur *beta*.

Digitized by Google

& forma ejus inter filios hominum.
Iſte aſperget gentes multas,
ſuper ipſum continebunt reges os ſuum:
Quia quibus non eſt narratum de eo, viderunt;
& qui non audierant, contemplati ſunt.

Cap. 53. QUis credidit auditui noſtro?
& brachium Domini cui revelatum eſt?
Et aſcendet ſicut virgultum coram eo,
& ſicut radix de terra ſitienti:
Non eſt ſpecies ei, neque decor:
& vidimus eum,
& non erat aſpectus,
& deſideravimus eum:
Deſpectum, & noviſſimum virorum,
Virum dolorum, & ſcientem infirmitatem:
& quaſi abſconditus vultus ejus & deſpectus,
unde nec reputavimus eum.
Vere languores noſtros ipſe tulit,
& dolores noſtros ipſe portavit:
& nos putavimus eum quaſi leproſum,
& percuſſum à Deo & humiliatum.
Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras,
attritus eſt propter ſcelera noſtra:
Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum,
& livore ejus ſanati ſumus.
Omnes nos quaſi oves erravimus,
unuſquiſque in viam ſuam declinavit:
& Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrûm.
Oblatus eſt quia ipſe voluit,
& non aperuit os ſuum:
Sicut ovis ad occiſionem ducetur,
& quaſi agnus coram tondente obmuteſcet,
& non aperiet os ſuum.
De anguſtia, & de judicio ſublatus eſt:
generationem ejus quis enarrabit?
Quia abſciſus eſt de terra viventium:
a propter ſcelus populi mei [a] percuſſit eum.
Et dabit impios pro ſepultura,
& divitem pro morte ſua:
Eo quod iniquitatem non fecerit,
neque dolus fuerit in ore ejus.
Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate:
Si poſuerit pro peccato animam ſuam,
videbit ſemen longævum,
& voluntas Domini in manu ejus dirigetur.
Pro eo quod laboravit anima ejus,
videbit & ſaturabitur:
b In ſcientia ſua juſtificabit ipſe juſtus [b] ſervus meus multos,
& iniquitates eorum ipſe portabit.
Ideo diſpertiam ei plurimos,
& fortium dividet ſpolia,
Pro eo quod tradidit in mortem animam ſuam,
& cum ſceleratis reputatus eſt:
Et ipſe peccatum multorum tulit,
c & pro transgreſſoribus rogavit [c].

Cap. 54. LAuda ſterilis quæ non paris:
decanta laudem,
A & hinni quæ non pariebas:
Quoniam multi filii deſertæ,
magis quam ejus quæ habebat virum, dicit Dominus.
Dilata locum tentorii tui,
& pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas:
Longos fac funiculos tuos,
& clavos tuos conſolida.
Ad dexteram enim & ad lævam penetrabis:
B & ſemen tuum gentes hereditabit,
& civitates deſertas inhabitabit.
Noli timere, quia non confundêris, neque erubeſces:
non enim te pudebit,
quia confuſionis adoleſcentiæ tuæ oblivîſcêris,
& opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis amplius.
Quia dominabitur tui qui fecit te,
Dominus exercituum nomen ejus:
C & redemtor tuus ſanctus Iſrael,
Deus omnis terræ vocabitur.
Quia ut mulierem derelictam & mœrentem ſpiritu
vocavit te Dominus,
& uxorem ab adoleſcentia abjectam, dixit Deus tuus.
Ad punctum in modico dereliqui te,
& in miſerationibus magnis congregabo te.
In momento indignationis abſcondi faciem meam
parumper à te,
D & in miſericordia ſempiterna miſertus ſum tui:
dixit redemtor tuus Dominus.
Sicut in diebus Noë iſtud mihi eſt,
cui juravi ne inducerem aquas Noë ultra ſuper terram:
ſic juravi ut non iraſcar tibi, & non increpem te.
Montes enim commovebuntur, & colles contremiſcent:
miſericordia autem mea non recedet à te,
& fœdus pacis meæ non movebitur:
E Dixit miſerator tuus Dominus:
Paupercula, tempeſtate convulſa, abſque ulla conſolatione.
Ecce ego ſternam per ordinem lapides tuos,
& fundabo te in ſapphiris,
Et ponam jaſpidem propugnacula tua:
& portas tuas in lapides ſculptos,
& omnes terminos tuos in lapides deſiderabiles:
Univerſos filios tuos doctos à Domino;
& multitudinem pacis filiis tuis:
F Et in juſtitia fundaberis:
Recede procul à calumnia, quia non timebis;
& à pavore, quia non appropinquabit tibi.
Ecce accola veniet, qui non erat mecum,
advena quondam tuus adjungetur tibi.
Ecce ego creavi fabrum ſufflantem in igne prunas,
& proferentem vas in opus ſuum,
& ego creavi interfectorem ad diſperdendum.
Omnes vas, quod fictum eſt contra te, non dirigetur;

a Hoc modo legunt exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis; licet in Carcaſſonenſi emendator imperitus eraſerit *t* ultimam litteram vocis *percuſſit*. Eamdem quoque retinet lectionem liber perantiquus dictus *Comes ſancti Hieronymi*, ſive Lectionarius MS. cujus Auctor omnes partes Inſtrumenti veteris deſumſit ex editione Hieronymiana ad Hebraicos codices concinnata, ut teſtis eſt præfatiuncula ejuſdem libri. Alia MSS. Bibliorum ſacrorum exemplaria concordant cum Vulgata noſtra, quæ in prima perſona legit, *percuſſi eum*. Notandum vero in MS. Corbeienſi num. 12. ſcriptum eſſe prima manu, *percuſſit eos*, &. mutatum deinde in *percuſſi eum*: è contra codex Regius num. 3563. emendatus legit *percuſſit eos*; quum antea habuerit *percuſſi eum*. Porro in editis libris Commentariorum ſancti Hieronymi, ac in MSS. antiquioribus ac melioris notæ legimus *percuſſit eos* ſecundum Hebræa verba נגע למו, *naga lamo*; quæ ab aliquot eruditis ita accipiuntur, ac ſi eſſet נגע לו, *nega lo*, id eſt, *plaga ei*, ſive, *percuſſit eum*, pro *percuſſit eos*. De *lamo* pro *lo* vide Criticos ſacros in hunc locum Iſaiæ.

b Aliquot codices MSS. cum exemplaribus Canonis legunt in accuſativo caſu, *ſervos meos multos*, quod ex Hebræo עבדי intelligi poteſt: nam ſi legatur *avdi* vel *abdi*, interpretatur *ſervus meus*; ſi autem *avadai* ſive *abadai*, *ſervos meos* ſignificat.

c Addit hoc loco Canon Carcaſſonenſis, *ut non perirent*; quod ſuperfluum eſt, nec apud ullum fertur interpretem: ſed deſumtum eſt ex lectionariis, nam *Comes S. Hieronymi* habet iſtud additamentum, *ut non perirent; ait Dominus omnipotens*.

Digitized by Google

& omnem linguam resistentem tibi in judicio, ju- A
dicabis.
Hæc hæreditas servorum Domini,
& justitia eorum apud me, dicit Dominus.

Cap. 55. OMnes sitientes venite ad aquas:
& qui non habetis argentum, properate,
emite, & comedite:
Venite, emite absque argento,
& absque ulla commutatione vinum & lac.
Quare appenditis argentum non in panibus,
& laborem vestrum non in saturitate?
Audite audientes me, & comedite bonum,
& delectabitur in crassitudine anima vestra.
Inclinate aurem vestram, & venite ad me:
audite, & vivet anima vestra,
Et feriam vobis pactum sempiternum,
a misericordias David [a] fideles.
Ecce testem populis dedi eum,
ducem ac præceptorem gentibus.
Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis:
& gentes, quæ non cognoverunt te, ad te cur-
rent,
propter Dominum Deum tuum,
& sanctum Israel, quia glorificavit te.
Quærite Dominum, dum inveniri potest,
invocate eum, dum prope est.
Derelinquat impius viam suam,
& vir iniquus cogitationes suas,
Et revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus,
& ad Deum nostrum: quoniam multus est ad igno-
scendum.
Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ:
neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.
Quia sicut exaltantur cœli à terra,
sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris,
& cogitationes meæ à cogitationibus vestris.
Et quomodo descendit imber, & nix de cœlo,
& illuc ultra non revertitur,
sed inebriat terram, & infundit eam,
& germinare eam facit,
& dat semen serenti,
& panem comedenti:
Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo:
non revertetur ad me vacuum,
sed faciet quæquumque volui,
& prosperabitur in his, ad quæ misi illud.
Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini:
montes & colles cantabunt coram vobis laudem,
& omnia ligna regionis plaudent manu.
Pro saliuncula ascendet abies,
& pro urtica crescet myrtus:
Et erit Dominus nominatus in signum æternum,
quod non auferetur.

Cap. 56. HÆc dicit Dominus:
Custodite judicium, & facite justitiam:
quia juxta est salus mea ut veniat,
& justitia mea ut reveletur.
Beatus vir, qui facit hoc,
& filius hominis, qui apprehendet istud:
Custodiens sabbathum ne polluat illud,
custodiens manus suas ne faciat omne malum.
Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino,
dicens:
Separatione dividet me Dominus à populo suo;
Et non dicat Eunuchus:
Ecce ego lingum aridum.

Quia hæc dicit Dominus Eunuchis:
Qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ
volui, & tenuerint fœdus meum:
Dabo eis in domo mea, & in muris meis locum,
& nomen melius à filiis & filiabus:
Nomen sempiternum dabo eis,
quod non peribit.
Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant
eum,
& diligant nomen ejus, ut sint ei in servos:
B Omnem custodientem sabbathum ne polluat illud,
& tenentem fœdus meum:
Adducam eos in montem sanctum meum,
& lætificabo eos in domo orationis meæ:
Holocausta eorum, & victimæ eorum, placebunt
mihi super altari meo:
quia domus mea, domus orationis vocabitur cun-
ctis populis.
Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel:
C Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.
Omnes bestiæ agri venite ad devorandum,
universæ bestiæ saltus.
Speculatores ejus cæci,
omnes nescierunt:
Universi canes muti non valentes latrare,
videntes vana,
dormientes, & amantes somnia.
Et canes impudentissimi
nescierunt saturitatem:
D Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam:
omnes in viam suam declinaverunt,
unusquisque ad avaritiam suam,
à summo usque ad novissimum.
Venite, sumamus vinum,
& impleamur ebrietate:
Et erit sicut hodie, sic & cras,
& multo amplius.

JUstus perit, Cap. 57.
& nemo est qui recogitet in corde suo:
E Et viri misericordiæ colliguntur,
quia non est qui intelligat:
à facie enim malitiæ collectus est justus.
Veniat pax,
requiescat in cubili suo qui ambulavit in directio-
ne sua.
Vos autem accedite huc filii auguratricis;
semen adulteri, & fornicariæ.
Super quem lusistis?
super quem dilatastis os, & ejecistis linguam?
F Numquid non vos filii scelesti, semen mendax?
qui consolamini in diis subter omne lignum fron-
dosum,
immolantes parvulos in torrentibus, subter immi-
nentes petras?
In partibus torrentis pars tua,
hæc est sors tua:
& ipsis effudisti libamen,
obtulisti sacrificium.
Numquid super his non indignabor?
G Super montem excelsum & sublimem posuisti cubile
tuum,
& illuc ascendisti ut immolares hostias.
Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale
tuum:
quia juxta me discooperuisti, & suscepisti adul-
terum:

a Vitio exscriptorum legitur in MSS. & Canone Heb. verit. *David fidelis*; quum in textu Hebraico, & apud LXX. Interpretes pluralis sit numerus, id est, *fidelia*, vel *fideles*, & non *fidelis*.

Digitized by Google

Dilatasti cubile tuum, & pepigisti cum eis fœdus: A
dilexisti stratum eorum manu aperta.
Et ornasti te regio unguento,
& multiplicasti pigmenta tua.
Misisti legatos tuos procul,
& humiliata es usque ad inferos.
In multitudine viæ tuæ laborasti:
non dixisti: Quiescam:
Vitam manus tuæ invenisti,
propterea non rogasti.
Pro quo solicita timuisti, quia mentita es,
& mei non es recordata,
neque cogitasti in corde tuo.
Quia ego tacens, & quasi non videns,
& mei oblita es.
Ego annuntiabo justitiam tuam,
& opera tua non proderunt tibi.
Quum clamaveris, liberent te congregati tui,
& omnes eos auferet ventus:
tollet aura:
Qui autem fiduciam habet mei, hereditabit terram, C
& possidebit montem sanctum meum.
Et dicam:
Viam facite,
præbete iter,
declinate de semita,
auferte offendicula de via populi mei.
Quia hæc dicit Excelsus, & sublimis habitans æternitatem:
& sanctum nomen ejus in excelso & in sancto habitans,
Et cum contrito & humili spiritu:
ut vivificet spiritum humilium,
& vivificet cor contritorum.
Non enim in sempiternum litigabo,
neque usque ad finem irascar:
Quia spiritus à facie mea egredietur,
& flatus ego faciam.
Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum,
& percussi eum:
Abscondi à te faciem meam,
& indignatus sum:
Et abiit vagus in via cordis sui.
Vias ejus vidi, & sanavi eum,
& reduxi eum, & reddidi consolationes ipsi,
& lugentibus ejus.
Creavi fructum labiorum pacem,
pacem ei, qui longe est, & qui prope, dixit Dominus,
& sanavi eum.
Impii autem quasi mare fervens, quod quiescere non F
potest,
& redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum.
Non est pax, dixit Deus meus, impiis.

Cap. 58. CLama, ne cesses,
quasi tuba exalta vocem tuam,
& annuntia populo meo scelera eorum,
& domui Jacob peccata eorum.
Me etenim de die in diem quærunt,
& scire vias meas volunt:
Quasi gens, quæ justitiam fecerit,
& judicium Dei sui non dereliquerit:
Rogant me judicia justitiæ:
appropinquare Deo volunt.

Quare jejunavimus, & non aspexisti:
humiliavimus animam nostram, & nescisti?
Ecce in die jejunii vestri, invenitur voluntas vestra,
& omnes debitores vestros repetitis.
Ecce ad lites & contentiones jejunatis,
& percutitis pugno impie.
Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem,
ut audiatur in excelso clamor vester.
Numquid tale est jejunium quod elegi,
per diem affligere hominem animam suam?
B Numquid contorquere quasi circulum caput suum,
& saccum & cinerem sternere?
Numquid istud vocabis jejunium,
& diem acceptabilem Domino?
Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi?
dissolve colligationes impietatis,
solve fasciculos deprimentes;
Dimitte eos, qui confracti sunt, liberos,
& omne onus dirumpe.
Frange esurienti panem tuum,
& egenos vagosque induc in domum tuam.
Quum videris nudum, operi eum,
& carnem tuam ne despexeris[a].
Tunc erumpet quasi mane lumen tuum,
& sanitas tua citius orietur,
& anteibit faciem tuam justitia tua,
& gloria Domini colliget te.
Tunc invocabis, & Dominus exaudiet te:
clamabis, & dicet: Ecce adsum.
Si abstuleris de medio tui catenam,
D & desieris digitum extendere,
& loqui quod non prodest.
Quum effuderis esurienti animam tuam,
& animam afflictam repleveris,
Orietur in tenebris lux tua,
& tenebræ tuæ erunt sicut meridies.
Et requiem tibi dabit Dominus semper,
& implebit splendoribus animam tuam,
& ossa tua liberabit,
Et eris quasi hortus irriguus,
E & sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.
Et ædificabuntur in te deserta sæculorum:
fundamenta generationis & generationis suscitabis:
& vocaberis ædificator sepium,
avertens semitas in quietem.
Si averteris à sabbatho pedem tuum,
facere voluntatem tuam in die sancto meo,
Et vocaveris sabbathum delicatum,
& sanctum Domini gloriosum:
Et glorificaveris eum dum non facis vias tuas,
& non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:
Tunc delectaberis super Domino,
& sustollam te super altitudines terræ,
& cibabo te hereditate Jacob patris tui.
Os enim Domini loquutum est.

ECce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, Cap. 59.
neque aggravata est auris ejus ut non exaudiat:
G Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & inter
Deum vestrum,
& peccata vestra absconderunt faciem ejus à vobis ne exaudiret.
Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine,

a Ab hoc loco usque ad verba, *si abstuleris*, Speculum S. Augustini notat quattuor versus: at in MS. Corbeiensi sex habentur distinctiones per membra divisæ; idque postulare videntur sententiæ totidem, quæ duobus his colis continentur. Forte attendebat sanctus Augustinus ad cola duo, quæ sæpius quattuor tantum versus, seu commata in se complectuntur.

& digiti veſtri iniquitate:
Labia veſtra loquuta ſunt mendacium,
& lingua veſtra iniquitatem fatur.
Non eſt qui invocet juſtitiam,
neque eſt qui judicet vere:
ſed confidunt in nihilo,
& loquuntur vanitates:
Conceperunt laborem,
& pepererunt iniquitatem.
Ova aſpidum ruperunt,
& telas araneæ texuerunt:
Qui comederit de ovis eorum, morietur:
& quod confotum eſt, erumpet in regulum.
Telæ eorum non erunt in veſtimentum,
neque operientur operibus ſuis:
Opera eorum opera inutilia,
& opus iniquitatis in manibus eorum.
Pedes eorum ad malum currunt,
& feſtinant ut effundant ſanguinem innocentem:
Cogitationes eorum cogitationes inutiles:
vaſtitas & contritio in viis eorum.
Viam pacis neſcierunt,
& non eſt judicium in greſſibus eorum.
Semitæ eorum incurvatæ ſunt eis:
omnis qui calcat in ea, ignorat pacem.
Propter hoc elongatum eſt judicium à nobis,
& non apprehendet nos juſtitia:
Exſpectavimus lucem, & ecce tenebræ;
ſplendorem, & in tenebris ambulavimus.
Palpavimus ſicut cæci parietem,
& quaſi abſque oculis attrectavimus:
Impegimus meridie quaſi in tenebris,
in caliginoſis quaſi mortui.
Rugiemus quaſi urſi omnes,
& quaſi columbæ meditantes gememus.
Exſpectavimus judicium, & non eſt;
ſalutem, & elongata eſt à nobis.
Multiplicatæ ſunt enim iniquitates noſtræ coram te,
& peccata noſtra reſponderunt nobis.
Quia ſcelera noſtra nobiſcum,
& iniquitates noſtras cognovimus,
peccare & mentiri contra Dominum:
Et averſi ſumus ne iremus poſt tergum Dei noſtri,
ut loqueremur calumniam & tranſgreſſionem conceptimus,
& loquuti ſumus de corde verba mendacii.
Et converſum eſt retrorſum judicium,
& juſtitia longe ſtetit:
Quia corruit in platea veritas,
& æquitas non potuit ingredi.
Et facta eſt veritas in oblivionem:
& qui receſſit à malo, prædæ patuit:
Et vidit Dominus,
& malum apparuit in oculis ejus,
quia non eſt judicium,
Et vidit quia non eſt vir:
& aporiatus eſt:
quia non eſt qui occurrat:
Et ſalvabit ſibi brachium ſuum,
& juſtitia ejus ipſa confirmavit eum.
Indutus eſt juſtitia ut lorica,
& galea ſalutis in capite ejus:
Indutus eſt veſtimentis ultionis,
& opertus eſt quaſi pallio zeli.

A Sicut ad vindictam quaſi ad retributionem indignationis hoſtibus ſuis & viciſſitudinem inimicis ſuis:
inſulis vicem reddet.
Et timebunt qui ab occidente nomen Domini;
& qui ab ortu ſolis, gloriam ejus:
Quum venerit quaſi fluvius violentus,
quem ſpiritus Domini cogit:
Et venerit Sion redemtor,
& eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus.
B Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus:
Spiritus meus, qui eſt in te,
& verba mea, quæ poſui in ore tuo,
non recedent de ore tuo,
& de ore ſeminis ſeminis tui, dicit Dominus,
amodo & uſque in ſempiternum.
SUrge, illuminare, [a] quia venit lumen tuum, Cap. 60.
& gloria Domini ſuper te orta eſt. a
Quia ecce tenebræ operient terram
& caligo populos:
C Super te autem orietur Dominus,
& gloria ejus in te videbitur.
Et ambulabunt gentes in lumine tuo,
& reges in ſplendore oris tui.
Leva in circuitu oculos tuos, & vide:
omnes iſti congregati ſunt venerunt tibi:
Filii tui de longe venient,
& filiæ tuæ in latere [b] ſugent. b
Tunc videbis, & afflues,
& mirabitur & dilatabitur cor tuum,
D Quando converſa fuerit ad te multitudo maris,
fortitudo gentium venerit tibi.
Inundatio camelorum operiet te,
dromedarii Madian & Epha:
Omnes de Saba venient,
aurum & thus deferentes,
& laudem Domino annuntiantes.
Omne pecus Cedar congregabitur tibi,
arietes Nabajoth miniſtrabunt tibi:
Offerentur ſuper placabili altari meo,
E & domum majeſtatis meæ glorificabo.
Qui ſunt iſti, qui ut nubes volant,
& quaſi columbæ ad feneſtras ſuas?
Me enim inſulæ exſpectabunt,
& naves maris in principio,
ut adducam filios tuos de longe;
Argentum eorum, & aurum eorum cum eis:
nomini Domini Dei tui, & ſancto Iſrael,
quia glorificavit te.
Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos,
F & reges eorum miniſtrabunt tibi:
In indignatione enim mea percuſſi te:
& in reconciliatione mea miſertus ſum tui.
Et aperientur portæ tuæ jugiter:
die & nocte non claudentur,
Ut afferatur ad te fortitudo gentium,
& reges earum adducantur.
Gens enim & regnum, quod non ſervierit tibi, peribit:
& gentes ſolitudine vaſtabuntur.
G Gloria Libani ad te veniet,
& abies & buxus, & pinus ſimul,
ad ornandum locum ſanctificationis meæ;
& locum pedum meorum glorificabo.

a In editis & MSS. aliquot recentioribus additum eſt nomen *Jeruſalem*; ſed abeſt è Canone Heb. verit. Et de hoc verbo ſanctus Hieronymus lib. 17. Comment. *Porro*, inquit, *nomen Jeruſalem & gentium, quod hic à LXX. ponitur, in Hebraico non habetur, & obelo prænotandum eſt*, &c.

b Errore librariorum vitium inolevit, ut pro *in latere ſugent*, hic ſcribatur, *in latere ſurgent*; ſed emendatores periti repoſuerunt in nonnullis MSS. antiquioribus, quod prima manu ſcriptum erat, nempe *ſugent*. Conſule Hieronymi Commentaria in hunc locum.

Et

Digitized by Google

Et venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te, A
& adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi,
& vocabunt te civitatem Domini, Sion sancti Israel.
Pro eo quod fuisti derelicta, & odio habita,
& non erat qui per te transiret,
Ponam te in superbiam sæculorum,
gaudium in generationem & generationem:
Et suges lac gentium,
& mamilla regum lactaberis:
Et scies quia ego Dominus salvans te,
& redemtor tuus fortis Jacob.
Pro ære afferam aurum,
& pro ferro afferam argentum,
& pro lignis æs,
& pro lapidibus ferrum:
Et ponam visitationem tuam pacem,
& præpositos tuos justitiam.
Non audietur ultra iniquitas in terra tua,
vastitas & contritio in terminis tuis,
Et occupabit salus muros tuos,
& portas tuas laudatio.
Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem;
nec splendor lunæ illuminabit te:
Sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam,
& Deus tuus in gloriam tuam.
Non occidet ultra sol tuus,
& luna tua non minuetur:
Quia Dominus erit in lucem sempiternam,
& complebuntur dies luctus tui.
Populus autem tuus omnes justi,
in perpetuum hereditabunt terram,
Germen plantationis meæ,
opus manus meæ ad glorificandum.
Minimus erit in mille,
& parvulus in gentem fortissimam:
Ego Dominus
in tempore ejus subito faciam istud.

Cap. 61. SPiritus Domini super me: eo quod unxerit Dominus me: E
ad annuntiandum mansuetis misit me,
ut mederer contritis corde,
& prædicarem captivis indulgentiam,
& clausis apertionem:
Ut prædicarem annum placabilem Domino,
& diem ultionis Deo nostro:
Ut consolarer omnes lugentes:
ut ponerem lugentibus Sion;
& darem eis coronam pro cinere,
oleum gaudii pro luctu,
pallium laudis pro spiritu mœroris:
Et vocabuntur in ea fortes justitiæ,
plantatio Domini ad glorificandum.
Et ædificabunt deserta à sæculo,
& ruinas antiquas erigent,
Et instaurabunt civitates desertas,
dissipatas in generationem & generationem.
Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra:
& filii peregrinorum,
agricolæ & vinitores vestri erunt.
Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini:
Ministri Dei nostri, dicetur vobis:
Fortitudinem gentium comedetis,
& in gloria earum superbietis.
Pro confusione vestra duplici & rubore,
laudabunt partem eorum:
Propter hoc in terra sua duplicia possidebunt,
lætitia sempiterna erit eis.
Quia ego Dominus diligens judicium,
& odio habens rapinam in holocausto:
Et dabo opus eorum in veritate,
& fœdus perpetuum feriam eis.
Et scietur in gentibus semen eorum,
& germen eorum in medio populorum:
Omnes qui viderint eos, cognoscent eos,
B quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.
Gaudens gaudebo in Domino,
& exsultabit anima mea in Deo meo:
Quia induit me vestimentis salutis;
& indumento justitiæ circumdedit me,
quasi sponsum decoratum corona,
& quasi sponsam ornatam monilibus suis.
Sicut enim terra profert germen suum,
& sicut hortus semen suum germinat:
sic Dominus Deus germinabit justitiam & laudem
C coram universis gentibus.

PRopter Sion non tacebo, Cap. 62.
& propter Jerusalem non quiescam,
donec egrediatur ut splendor justus ejus,
& salvator ejus ut lampas accendatur.
Et videbunt gentes justum tuum,
& cuncti reges inclytum tuum:
Et vocabitur tibi nomen novum,
quod os Domini nominabit.
Et eris corona gloriæ in manu Domini,
D & diadema regni in manu Dei tui.
Non vocaberis ultra Derelicta;
& terra tua non vocabitur amplius Desolata:
Sed vocaberis Voluntas mea in ea,
& terra tua, [a] Inhabitata. a
Quia complacuit Domino in te:
& terra tua inhabitabitur.
Habitabit enim juvenis cum virgine,
& habitabunt in te filii tui.
Et gaudebit sponsus super sponsam,
& gaudebit super te Deus tuus.
Super muros tuos Jerusalem constitui custodes,
tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt.
Qui reminiscimini Domini, ne taceatis.
& ne detis silentium ei,
donec stabiliat,
& donec ponat Jerusalem laudem in terra.
Juravit Dominus in dextera sua,
& in brachio fortitudinis suæ:
Si dedero triticum tuum ultra cibum inimicis tuis:
F & si biberint filii alieni vinum tuum, in quo laborasti.
Quia qui congregant illud, comedent,
& laudabunt Dominum:
& qui comportant illud,
bibent in atriis sanctis meis.
Transite, transite per portas,
præparate viam populo;
Planum facite iter,
eligite lapides,
G & elevate signum ad populos.
Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ;
Dicite filiæ Sion:
Ecce salvator tuus venit:
ecce merces ejus cum eo,
& opus ejus coram illo.
Et vocabunt eos, Populus sanctus,

a Pro *Inhabitata*, corrupte legitur in Canone San-Germanensi, & || MS. Colbertino Aniciensi, *inhabitabitur*.

redemti à Domino.
Tu autem vocaberis; Quæsita civitas,
& non derelicta.
Cap. 63. QUis est iste qui venit de Edom,
tinctis vestibus de Bosra?
Iste formosus in stola sua,
gradiens in multitudine fortitudinis suæ.
Ego qui loquor justitiam,
& propugnator sum ad salvandum.
Quare ergo rubrum est indumentum tuum,
& vestimenta tua sicut calcantium in torculari?
Torcular calcavi solus,
& de gentibus non est vir mecum:
Calcavi eos in furore meo,
& conculcavi eos in ira mea:
Et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea,
& omnia indumenta mea inquinavi.
Dies enim ultionis in corde meo,
annus redemtionis meæ venit.
Circumspexi, & non erat auxiliator:
quæsivi, & non fuit qui adjuvaret:
Et salvavit mihi brachium meum,
& indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.
Et conculcavi populos in furore meo,
& inebriavi eos in indignatione mea,
& detraxi in terram virtutem eorum.
Miserationum Domini recordabor,
laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus,
& super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundum indulgentiam suam,
& secundum multitudinem misericordiarum suarum.
Et dixit:
Verumtamen populus meus est, filii non negantes:
& factus est eis salvator.
In omni tribulatione eorum non est tribulatus,
& angelus faciei ejus salvavit eos:
In dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos,
& portavit eos, & levavit eos cunctis diebus sæculi.
Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt,
& afflixerunt spiritum sancti ejus:
Et conversus est eis in inimicum,
& ipse debellavit eos.
Et recordatus est dierum sæculi Mosi,
populi sui:
Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui?
Ubi est qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui?
Qui eduxit ad dexteram Mosen brachio majestatis suæ,
qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum:
Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem:
quasi animal in campo descendens.
Spiritus Domini ductor ejus fuit:
sic adduxisti populum tuum,
ut faceres tibi nomen gloriæ.
Attende de cœlo, & vide de habitaculo sancto tuo,
& gloriæ tuæ:
Ubi est zelus tuus, & fortitudo tua?
multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum super me,
continuerunt se.
Tu enim pater noster,

A & Abraham nescivit nos,
& Israel ignoravit nos:
Tu Domine pater noster,
redemtor noster, à sæculo nomen tuum.
Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis:
indurasti cor nostrum ne timeremus te?
Convertere propter servos tuos,
tribus hereditatis tuæ.
Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum:
hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.
B Facti sumus quasi in principio, quum non dominareris nostri,
neque invocaretur nomen tuum super nos.
UTinam disrumperes cœlos, Cap. 64.
& descenderes:
à facie tua montes defluerent.
Sicut exustio ignis tabescerent,
aquæ arderent igni,
ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis:
à facie tua gentes turbarentur
C Quum feceris mirabilia, non sustinebimus:
descendisti, & à facie tua montes defluxerunt.
A sæculo non audierunt,
neque auribus perceperunt:
Oculus non vidit, Deus, absque te,
quæ præparasti exspectantibus te.
Occurristi lætanti, & facienti justitiam:
in viis tuis recordabuntur tui:
Ecce tu iratus es, & peccavimus:
in ipsis fuimus semper, & salvabimur.
D Et facti sumus ut immundus omnes nos,
quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ:
Et cecidimus quasi folium universi,
& iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.
Non est qui invocet nomen tuum:
qui consurgat, & teneat te:
Abscondisti faciem tuam à nobis,
& allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.
Et nunc Domine, pater noster es tu,
nos vero lutum:
E & fictor noster tu,
& opera manuum tuarum omnes nos.
Ne irascaris Domine satis,
& ne ultra memineris iniquitatis nostræ:
Ecce respice,
populus tuus omnes nos.
Civitas sancti tui facta est deserta,
Sion deserta facta est,
Jerusalem desolata est.
Domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ:
F ubi laudaverunt te patres nostri,
facta est in exustionem ignis,
& omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.
Numquid super his continebis te Domine,
tacebis, & affliges nos vehementer.
QUæsierunt me qui ante non interrogabant, Cap. 65.
invenerunt qui non quæsierunt me.
Dixi: Ecce ego,
Ecce ego ad gentem, quæ non invocabat nomen meum.
G Expandi manus meas tota die ad populum incredulũ,
qui graditur in via non bona post cogitationes suas.
Populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper:
qui immolant in hortis,
& sacrificant super lateres:
Qui habitant in sepulcris,
& in delubris idolorum dormiunt:

Digitized by Google

Qui comedunt carnem suillam,
&jus profanum in vasis eorum.
Qui dicunt, Recede à me,
non appropinques mihi, quia immundus es:
Isti fumus erunt in furore meo,
ignis ardens tota die.
Ecce scriptum est coram me, non tacebo,
sed reddam & retribuam in sinum eorum iniquitates vestras,
& iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus,
Qui sacrificaverunt super montes,
& super colles exprobraverunt mihi,
Et remetiar opus eorum primum in sinu eorum.
Hæc dicit Dominus:
Quomodo si inveniatur granum in botro, & dicatur:
Ne dissipes illud, quoniam benedictio est:
sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.
Et educam de Jacob semen,
& de Juda possidentem montes meos:
Et hereditabunt eam electi mei,
& servi mei habitabunt ibi.
Et erunt campestria in caulas gregum,
& vallis Achor in cubile armentorum, populo meo qui requisierunt me.
Et vos, qui dereliquistis Dominum,
qui obliti estis montem sanctum meum,
qui ponitis fortunæ mensam, & libatis super eam.
Numerabo vos in gladio,
& omnes in cæde corruetis:
Pro eo quod vocavi, & non respondistis:
loquutus sum, & non audistis:
Et faciebatis malum in oculis meis,
& quæ nolui elegistis.
Propter hoc hæc dicit Dominus Deus:
Ecce servi mei comedent,
& vos esurietis:
Ecce servi mei bibent,
& vos sitietis:
Ecce servi mei lætabuntur,
& vos confundemini:
Ecce servi mei laudabunt præ exsultatione cordis,
& vos clamabitis præ dolore cordis,
& præ contritione spiritus ululabitis.
Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis:
& interficiet te Dominus Deus,
& servos suos vocabit nomine alio.
In quo qui benedictus est super terram,
benedicetur in Deo, amen:
Et qui jurat in terra,
jurabit in Deo, amen:
Quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores,
& quia absconditæ sunt ab oculis meis.
Ecce enim ego creo cœlos novos, & terram novam:
& non erunt in memoria priora,
& non ascendent super cor.
Sed gaudebitis & exsultabitis usque in sempiternum,
in his quæ ego creo:
Quia ecce ego creo Jerusalem exsultationem,
& populum ejus gaudium.
Et exsultabo in Jerusalem,
& gaudebo in populo meo:
Et non audietur in eo ultra vox fletus & vox clamoris.
Non erit ibi amplius infans dierum,
& senex qui non impleat dies suos:

A Quoniam puer centum annorum morietur,
& peccator centum annorum maledictus erit.
Et ædificabunt domos, & habitabunt:
& plantabunt vineas, & comedent fructum earum.
Non ædificabunt, & alius habitabit:
non plantabunt, & alius comedet:
Secundum enim dies ligni, dies erunt populi mei,
& opera manuum eorum inveterabunt:
Electi mei non laborabunt frustra,
B neque generabunt in conturbatione:
Quia semen benedictorum Domini est,
& nepotes eorum cum eis.
Eritque antequam clament, ego exaudiam:
adhuc illis loquentibus, ego audiam.
Lupus & agnus pascentur simul,
leo & bos comedent paleas:
& serpenti pulvis panis ejus:
Non nocebunt, neque occident in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

C HÆc dicit Dominus: *Cap. 66.*
Cœlum sedes mea,
terra autem scabellum pedum meorum.
Quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi?
& quis est iste locus quietis meæ?
Omnia hæc manus mea fecit,
& facta sunt universa ista, dicit Dominus.
Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu,
& trementem sermones meos?
D Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum:
qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem:
Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat:
qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo.
Hæc omnia elegerunt in viis suis,
& in abominationibus suis anima eorum delectata est.
Unde & ego eligam illusiones eorum:
& quæ timebant, adducam eis:
E Quia vocavi, & non erat qui responderet:
loquutus sum, & non audierunt:
Feceruntque malum in oculis meis,
& quæ nolui egerunt.
Audite verbum Domini,
qui tremitis ad verbum ejus:
Dixerunt fratres vestri odientes vos,
& abjicientes propter nomen meum:
Glorificetur Dominus,
& videbimus in lætitia vestra:
F ipsi autem confundentur.
Vox populi de civitate,
vox de templo,
vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.
Antequam parturiret, peperit:
antequam veniret partus ejus, peperit masculum.
Quis audivit umquam tale?
& quis vidit huic simile?
G Numquid parturiet terra in die una?
aut parietur gens simul,
quia parturivit & peperit Sion filios suos?
Numquid ego, qui alios parere facio,
ipse non pariam, dicit Dominus?
Si ego, qui generationem cæteris tribuo,
sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?
Lætamini cum Jerusalem,
& exsultate in ea omnes qui diligitis eam:

Digitized by Google

Gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super A
eam,
ut sugatis, & repleamini ab ubere consolationis
ejus:
ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda
gloria ejus.
Quia hæc dicit Dominus:
Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis,
& quasi torrentem inundantem gloriam gentium,
quam sugetis:
Ad ubera portabimini,
& super genua blandientur vobis.
Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos,
& in Jerusalem consolabimini.
Videbitis, & gaudebit cor vestrum,
& ossa vestra quasi herba germinabunt:
Et cognoscetur manus Domini servis ejus,
& indignabitur inimicis suis.
Quia ecce Dominus in igne veniet,
& quasi turbo quadrigæ ejus:
Reddere in indignatione furorem suum,
& increpationem suam in flamma ignis:
Quia in igne Dominus dijudicabit,
& in gladio suo ad omnem carnem,
& multiplicabuntur interfecti à Domino.
Qui sanctificabantur,
a & mundos se putabant in hortis post [a] unam intrinsecus,
Qui comedebant carnem suillam, & abominationem,
& murem:
simul consumentur, dicit Dominus.
Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum, venio ut congregem cum omnibus gentibus &
linguis,
& venient & videbunt gloriam meam.
Et ponam in eis signum,
& mittam ex eis qui salvati fuerint, ad gentes in
mare,
in Africam, & in Lydiam [b] tendentes sagittam: b
in Italiam & Græciam,
ad insulas longe ad eos qui non audierunt de me,
& non viderunt gloriam meam.
B Et annuntiabunt gloriam meam gentibus,
& adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis, & in quadrigis, & in lecticis,
& in mulis, & in carrucis,
ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus;
Quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domum Domini.
Et assumam ex eis in sacerdotes, & levitas, dicit Dominus:
C Quia sicut cœli novi, & terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus:
sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum.
Et erit mensis ex mense,
& sabbathum ex sabbatho:
Veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit
Dominus.
Et egredientur, & videbunt cadavera virorum,
qui prævaricati sunt in me:
D Vermis eorum non morietur,
& ignis eorum non exstinguetur:
& erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

a Genuinam hujusmodi lectionem retinet Canon Hebraicæ veritatis, ac textus sacer in emendatis omnibus libris manuscriptis Commentariorum sancti Hieronymi. Multos autem MSS. codices invenimus corruptos notariorum imperitiâ, vel emendatorum temeritate, qui tollentes verbum Interpretis, *januam* de suo posuerunt pro *unam*. In Corbei. MS num. 12. *unam* legimus in contextu sacro, & è regione ad marginem, *januam*. Hebræus hodiernus nonnullam passus est mutationem, nam אחד, *ahhad* habet, loco אחת, *ahhath*, ut monet *Ceri* Massorethicum hujus loci. Porro interpretes subintelligi volunt verbum piscinæ, vel arboris, ut sit sensus, qui sanctificantur *post unam arborem*, quæ est in medio hortorum; aut post *unam*, id est, insignem piscinam & præcipuam, quæ in loco peculiari est in medio horti. Symmachus & Theodotion hunc locum ita interpretati sunt apud Hieronymum: *Qui sanctificamini & lustramini in hortis, alter post alterum, inter eos qui comedunt carnem suillam, &c.* Id ipsum expressit Syrus interpres dicens: חד בתר חד, *hhad bathar hhad*, id est, *alter post alterum*, sive *unus post unum*. Chaldæus habet eodem vel proximo sensu, *turba post turbam*.

b Hîc quoque insedit error librariorum, qui in Canone & in aliis MSS. codicibus posuerunt *tenentes* pro *tendentes*; proclivi quidem lapsu & involuntario, ni fallor; quum sit omnino contrarius huic expositioni Hieronymianæ. *Lud autem Lydos vocant: quorum coloni Hetrusci, qui nunc Thusci appellantur, quondam mittendarum sagittarum peritissimi, & nunc dicuntur tendentes sagittam. Pro quo in Hebraico legitur* MASCHE CESETH, *quod absque LXX. omnes similiter transtulerunt, tendentes arcum: & LXX. posuerunt μοσόχ, nomen pro verbo interpretantes.* משכי קשת

Explicit Isaias Propheta.

INCIPIT
PROLOGUS HIERONYMI
IN JEREMIAM.

JEremias Propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebræos Isaia & Osee & quibusdam aliis Prophetis videtur esse rusticior, sed sensibus, par est: quippe qui eodem spiritu prophetaverit. Porro simplicitas eloquii, de loco ei in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathothites, qui est usque hodie viculus, tribus ab Jerosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus: virginitate sua Evangelicum virum Christi Ecclesiæ dedicans. Hic vaticinari exorsus est puer: & captivitatem urbis atque Judææ, non solum spiritu, sed & oculis carnis intuitus est. Jam decem tribus Israel Assyrii in Medos transtulerant: jam terras earum, coloniæ gentium possidebant. Unde in Juda tantum, & in Benjamin prophetavit: & civitatis suæ ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod

Digitized by Google

nos [a] mensuræ metri versibusque reddidimus. Præterea ordinem visionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarii ejus, qui apud Hebræos nec legitur nec habetur, prætermisimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præstolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior: quia [b] vos cogitis. Cæterum ad compendium mali, rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quam quotidie novi aliquid scriptitantem invidorum insaniam provocare.

[a] Alphabetum quadruplex Lamentationum Jeremiæ, mensuræ metri reddidit Hieronymus; quia seriem litterarum Hebraicarum, ac numerum versuum in sua translatione Latina conservavit. Hanc quoque nos versuum distinctionem, alphabeta, & incisiones religiose observamus in præsenti Canonis editione; quod in consequentibus rem manifestam facient distinctiones per membra divisæ.

[b] Paulam intelligit & Eustochium, ut apparet ex præfatione in Isaiam.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIT
JEREMIAS PROPHETA.

Cap. 1. VERBA Jeremiæ filii Helciæ, de sacerdotibus A
qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin.
Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josiæ filii Amon regis Juda,
in tertiodecimo anno regni ejus.
Et factum est in diebus Joacim filii Josiæ regis Juda,
usque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filii Josiæ regis Juda,
usque ad transmigrationem Jerusalem, in mense quinto.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Priusquam te formarem in utero, novi te:
& antequam exires de vulva, sanctificavi te,
& prophetam in gentibus dedi te.
a Et dixi: [a] A, a, a, Domine Deus:
ecce nescio loqui, quia puer ego sum.
Et dixit Dominus ad me:
Noli dicere: Puer sum:
quoniam ad omnia quæ mittam te, ibis:
& universa, quæcumque mandavero tibi, loquêris.
Ne timeas à facie eorum:
quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus.
Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum:
& dixit Dominus ad me:
Ecce dedi verba mea in ore tuo:
ecce constitui te hodie super gentes, & super regna,
ut evellas, & destruas,
& disperdas, & dissipes,
& ædifices, & plantes.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Quid tu vides Jeremia?
Et dixi:
Virgam vigilantem ego video.
Et dixit Dominus ad me:
Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo
ut faciam illud.
Et factum est verbum Domini secundo ad me, dicens:
Quid tu vides?
Et dixi:
Ollam succensam ego video,
& faciem ejus à facie aquilonis.
Et dixit Dominus ad me:
Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ.
Quia ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum aquilonis, ait Dominus:
& venient & ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalem,
& super omnes muros ejus in circuitu,
B & super universas urbes Juda.
Et loquar judicia mea cum eis, super omni malitia eorum qui dereliquerunt me,
& libaverunt diis alienis,
& adoraverunt opus manuum suarum.
Tu ergo accinge lumbos tuos,
& surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi.
Ne formides à facie eorum:
nec enim timere te faciam vultum eorum.
C Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam,
& in columnam ferream,
& in murum æreum,
super omnem terram,
regibus Juda,
principibus ejus, & sacerdotibus,
& populo terræ.
Et bellabunt adversum te, & non prævalebunt:
quia tecum ego sum, ait Dominus, ut liberem te.
ET factum est verbum Domini ad me, dicens: Cap. 2.
D Vade, & clama in auribus Jerusalem, dicens:
Hæc dicit Dominus:
Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam,
& charitatem desponsationis tuæ,
quando sequuta me es in deserto, in terra quæ non seminatur.
Sanctus Israel Domino, primitiæ frugum ejus:
omnes, qui devorant eum, delinquunt:
mala venient super eos, dicit Dominus.
Audite verbum Domini domus Jacob,
E & omnes cognationes domus Israel:
Hæc dicit Dominus:

[a] In Hebræo scriptum est אהה, triplex *a* juxta pronuntiationem Hieronymi, qui legebat *Aleph* & *He* per *a* litteram vocalem: Unde Canon Hebraicæ veritatis retinet *A. a. a.* Cæteri MSS. Bibliorum codices legunt *ha ha ha*, vel *ah ah ah*.

Digitized by Google

A Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis,
quia elongaverunt à me,
& ambulaverunt post vanitatem,
& vani facti sunt?
Et non dixerunt:
Ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti:
qui transduxit nos per desertum,
per terram inhabitabilem & inviam,
per terram sitis, & imaginem mortis,
B per terram, in qua non ambulavit vir,
neque habitavit homo?
Et induxi vos in terram Charmeli,
ut comederetis fructum ejus, & optima illius:
Et ingressi contaminastis terram meam,
& hereditatem meam posuistis in abominationem.
Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus;
& tenentes legem nescierunt me,
& pastores prævaricati sunt in me:
& prophetæ prophetaverunt in Baal,
C & idola sequuti sunt.
Propterea adhuc judicio contendam vobiscum, ait Dominus,
& cum filiis vestris disceptabo.
Transite ad insulas Cethim, & videte:
& in Cedar, mittite, & considerate vehementer:
& videte si factum est hujuscemodi.
Si mutavit gens deos,
& certe ipsi non sunt dii:
populus autem meus mutavit gloriam suam in idolum.
D Obstupescite cœli super hoc,
& portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus.
Duo enim mala fecit populus meus:
Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ,
& foderunt sibi cisternas,
cisternas dissipatas,
quæ continere non valent aquas.
Numquid servus est Israel, aut vernaculus?
E quare ergo factus est in prædam?
Super eum rugierunt leones,
& dederunt vocem suam,
posuerunt terram ejus in solitudinem:
Civitates ejus exustæ sunt,
& non est qui habitet in eis.
Filii quoque Mempheos & Taphnes constupraverunt te usque ad verticem.
Numquid non istud factum est tibi,
quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?
F Et nunc quid tibi vis in via Ægypti,
ut bibas aquam turbidam?
Et quid tibi cum via Assyriorum,
ut bibas aquam fluminis?
Arguet te malitia tua,
& aversio tua increpabit te.
Scito, & vide, quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum,
& non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituum.
G A sæculo confregisti jugum meum,
rupisti vincula mea,
& dixisti: Non serviam.
In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso,
tu prosternebaris meretrix.
Ego autem plantavi te vineam electam,

omne semen verum:
Quomodo ergo conversa es mihi in pravum, vinea aliena?
Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith,
maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.
Quomodo dicis: Non sum polluta,
post Baalim non ambulavi?
Vide vias tuas in convalle,
scito quid feceris:
Cursor levis explicans vias suas.
Onager assuetus in solitudine,
in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui:
nullus avertet eam:
Omnes qui quærunt eam, non deficient:
in menstruis ejus invenient eam.
Prohibe pedem tuum à nuditate,
& guttur tuum à siti.
Et dixisti:
Desperavi,
nequaquam faciam:
Adamavi quippe alienos,
& post eos ambulabo.
Quomodo confunditur fur quando deprehenditur,
sic confusi sunt domus Israel,
ipsi & reges eorum,
principes, & sacerdotes, & prophetæ eorum,
dicentes ligno: Pater meus es tu;
& lapidi: Tu me genuisti.
Verterunt ad me tergum,
& non faciem,
Et in tempore afflictionis suæ dicent:
Surge, & libera nos.
Ubi sunt dii tui, quos fecisti tibi?
surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ:
Secundum numerum quippe civitatum tuarum erant dii tui Juda.
Quid vultis mecum judicio contendere?
omnes dereliquistis me, dicit Dominus.
Frustra percussi filios vestros,
disciplinam non receperunt:
Devoravit gladius vester prophetas vestros,
quasi leo vastator generatio vestra.
Videte verbum Domini:
Numquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina?
Quare ergo dixit populus meus: Recessimus,
non veniemus ultra ad te?
Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui,
aut sponsa fasciæ pectoralis suæ?
Populus vero meus oblitus est mei diebus innumeris.
Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem,
quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas,
& in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum & innocentum?
Non in fossis inveni eos,
sed in omnibus quæ supra memoravi.
Et dixisti: Absque peccato & innocens ego sum:
& propterea avertatur furor tuus à me.
Ecce ego judicio contendam tecum,
eo quod dixeris: Non peccavi.
Quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas!
& ab Ægypto confundêris, sicut confusa es ab Assur.
Nam & ab ista egredieris,
& manus tuæ erunt super caput tuum:

Digitized by Google

Quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam,
& nihil in ea habebis prosperum.

Cap. 3. VUlgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum:
numquid revertetur ad eam ultra?
Numquid [a] non polluta & contaminata erit mulier illa?
Tu autem fornicata es cum amatoribus multis:
tamen revertere ad me, dicit Dominus [b].
Leva oculos tuos in directum,
B & vide ubi non prostrata sis:
In viis sedebas, exspectans eos quasi latro in solitudine:
& polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis.
Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluviarum,
& serotinus imber non fuit:
Frons mulieris meretricis facta est tibi,
noluisti erubescere.
C Ergo saltem amodo voca me: Pater meus,
dux virginitatis meæ tu es:
Numquid irasceris in perpetuum,
aut perseverabis in finem?
Ecce loquuta es, & fecisti mala,
& potuisti.
Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ regis:
Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israel?
Abiit sibimet super omnem montem excelsum,
& sub omni ligno frondoso,
D & fornicata est ibi.
Et dixi, quum fecisset hæc omnia:
Ad me revertere:
& non est reversa.
Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda,
quia pro eo quod mœchata esset aversatrix Israel,
dimisissem eam,
& dedissem ei libellum repudii:
& non timuit prævaricatrix Juda soror ejus,
sed abiit, & fornicata est etiam ipsa.
E Et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram,
& mœchata est cum lapide & cum ligno.
Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo,
sed in mendacio, ait Dominus.
Et dixit Dominus ad me:
Justificavit animam suam aversatrix Israel,
comparatione prævaricatricis Judæ.
Vade, & clama sermones istos contra aquilonem, & dices:
F Revertere aversatrix Israel, ait Dominus,
& non avertam faciem meam à vobis:
Quia sanctus ego sum, dicit Dominus,
& non irascar in perpetuum.
Tamen scito iniquitatem tuam,
quia in Dominum Deum tuum prævaricata es:
& dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso,
& vocem meam non audisti, ait Dominus.
Convertimini filii revertentes, dicit Dominus:
quia ego vir vester:

A Et assumam vos unum de civitate,
& duos de cognatione,
& introducam vos in Sion.
Et dabo vobis pastores juxta cor meum,
& pascent vos scientia & doctrina.
Quumque multiplicati fueritis, & creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus:
non dicent ultra: Arca testamenti Domini:
neque ascendet super cor,
neque recordabuntur illius:
nec visitabitur, nec fiet ultra.
In tempore illo vocabunt Jerusalem solium Domini:
& congregabuntur ad eam omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem,
& non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.
In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israel,
& venient simul de terra aquilonis, ad terram quam dedi patribus vestris.
Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios,
& tribuam tibi terram desiderabilem,
hereditatem præclaram exercituum gentium?
Et dixi: Patrem vocabis me,
& post me ingredi non cessabis.
Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum,
sic contemsit me domus Israel, ait Dominus.
Vox in viis audita est,
ploratus & ululatus filiorum Israel:
Quoniam iniquam fecerunt viam suam,
obliti sunt Domini Dei sui.
Convertimini filii revertentes,
& sanabo aversiones vestras.
Ecce nos venimus ad te:
tu enim es Dominus Deus noster.
Vere mendaces erant colles,
multitudo montium:
Vere in Domino Deo nostro salus Israel.
Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra,
greges eorum, & armenta eorum,
filios eorum, & filias eorum.
Dormiemus in confusione nostra,
& operiet nos ignominia nostra:
Quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos,
& patres nostri, ab adolescentia nostra usque ad hanc diem:
& non audivimus vocem Domini Dei nostri.
SI [c] converteris Israel, ait Dominus, Cap. 4.
ad me convertere:
Si abstuleris offendicula tua à facie mea,
non commoveberis.
Et jurabis: Vivit Dominus in veritate, & in judicio,
& in justitia:
& benedicent eum gentes, ipsumque laudabunt.
Hæc enim dicit Dominus viro Juda & Jerusalem:
Novate vobis novale,
& nolite serere super spinas:
Circumcidimini Domino,
& auferte præputia cordium vestrorum viri Juda,
& habitatores Jerusalem:

a Hieronymus in textu MS. Commentariorum sic legit: *Numquid non polluta & contaminata erit mulier illa?* Quod postea edisserens lectorem monet his verbis: *Quodque ait: Et contaminata erit mulier illa? pro quo in Hebraico legimus, terram: reliquit exemplum, & manifestius de terra loquitur Israel, quæ adultera mulieri comparatur.* Igitur Hebræa verba הארץ ההיא, *haarets hahi*, non secundùm sensum simplicem; sed juxta exemplum ac comparationem Prophetalem interpretatus est hoc loco Hieronymus.

b Quæ Propheta subaudienda hîc loci reliquit, importunâ diligentiâ veterum librariorum suppleta sunt: addunt namque intra contextum vel ad margines codicum MSS quamplurium, *& ego suscipiam te.* Id erasum est in optimo ac vetustissimo exemplari Colbertino Aniciensi, quod sæpius easdem habet lectiones quas Canon Hebraicæ veritatis. Cæterum absunt verba jam dicta in Hebræo, & in utroque exemplari Canonis: neque apud LXX. Interpretes posita reperiuntur.

c Ita utrumque exemplar Canonis, & MSS. omnes codices Bibliorum, uno excepto recentiori, qui legit *reverteris.* In Commentariis quoque verbum *reverteris* scriptum habetur: sed perinde est: eligat unusquisque quod voluerit; quando in sensu nullum est damnum.

Digitized by Google

Ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea,
& ſuccendatur, & non ſit qui exſtinguat,
propter malitiam cogitationum veſtrarum.
Annuntiate in Juda,
& in Jeruſalem auditum facite:
loquimini, & canite tuba in terra:
Clamate fortiter,
dicite: Congregamini,
& ingrediamur civitates munitas,
Levate ſignum in Sion.
Confortamini, nolite ſtare,
quia malum ego adduco ab aquilone & contritionem magnam.
Aſcendit leo de cubili ſuo,
& prædo gentium ſe levavit:
Egreſſus eſt de loco ſuo,
ut ponat terram tuam in deſolationem:
Civitates tuæ vaſtabuntur,
remanentes abſque habitatore.
Super hoc accingite vos ciliciis,
plangite & ululate:
quia non eſt averſa ira furoris Domini à nobis.
Et erit in die illa, dicit Dominus:
Peribit cor regis, & cor principum:
& obſtupeſcent ſacerdotes,
& prophetæ conſternabuntur.
Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus,
Ergone decepiſti populum iſtum & Jeruſalem, dicens:
Pax erit vobis:
& ecce pervenit gladius uſque ad animam?
In tempore illo dicetur populo huic & Jeruſalem:
Ventus urens in viis, quæ ſunt in deſerto viæ filiæ populi mei,
non ad ventilandum & ad purgandum.
Spiritus plenus ex his veniet mihi:
& nunc ego loquar judicia mea cum eis.
Ecce quaſi nubes aſcendet, & quaſi tempeſtas currus ejus:
velociores aquilis equi illius:
væ nobis quoniam vaſtati ſumus.
Lava à malitia cor tuum Jeruſalem, ut ſalva fias:
uſquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?
Vox enim annuntiantis à Dan,
& notum facientis idolum de monte Ephraim.
a [a] Dicite gentibus:
Ecce auditum eſt in Jeruſalem cuſtodes venire de terra longinqua,
& dare ſuper civitates Juda vocem ſuam.
Quaſi cuſtodes agrorum facti ſunt ſuper eam in gyro:
quia me ad iracundiam provocavit, ait Dominus.
Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi:
iſta malitia tua, quia amara,
quia tetigit cor tuum.
Ventrem meum, ventrem meum doleo,
ſenſus cordis mei turbati ſunt in me:
Non tacebo,
quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prœlii.
Contritio ſuper contritionem vocata eſt,
& vaſtata eſt omnis terra:
Repente vaſtata ſunt tabernacula mea,
ſubito pelles meæ.
Uſquequo videbo fugientem,
audiam vocem buccinæ?
Quia ſtultus populus meus me non cognovit:

A filii inſipientes ſunt, & vecordes:
Sapientes ſunt ut faciant mala,
bene autem facere neſcierunt.
Aſpexi terram, & ecce vacua erat, & nihil;
& cœlos, & non erat lux in eis.
Vidi montes, & ecce movebantur:
& omnes colles conturbati ſunt.
Intuitus ſum, & non erat homo:
& omne volatile cœli receſſit.
Aſpexi, & ecce Charmelus deſertus:
B & omnes urbes ejus deſtructæ ſunt à facie Domini,
& à facie iræ furoris ejus.
Hæc enim dicit Dominus:
Deſerta erit omnis terra,
ſed tamen conſummationem non faciam.
Lugebit terra, & mœrebunt cœli deſuper:
eo quod loquutus ſum;
cogitavi, & non pœnituit me,
nec averſus ſum ab eo.
C A voce equitis & mittentis ſagittam, fugit omnis civitas:
ingreſſi ſunt ardua, & aſcenderunt rupes:
Univerſæ urbes derelictæ ſunt,
& non habitat in eis homo.
Tu autem vaſtata quid facies?
quum veſtieris te coccino,
quum ornata fueris monili aureo,
& pinxeris ſtibio oculos tuos, fruſtra componeris?
Contemſerunt te amatores tui,
D animam tuam quærent.
Vocem enim quaſi parturientis audivi,
anguſtias ut puerperæ:
Vox filiæ Sion intermorientis, expandentiſque manus ſuas:
væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

Circuite vias Jeruſalem, Cap. 5.
& aſpicite, & conſiderate,
& quærite in plateis ejus,
E an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem:
& propitius ero ejus.
Quod ſi etiam, Vivit Dominus, dixerint:
& hoc falſo jurabunt.
Domine oculi tui reſpiciunt fidem:
percuſſiſti eos, & non doluerunt:
attriviſti eos, & renuerunt accipere diſciplinam:
Induraverunt facies ſuas ſuper petram,
& noluerunt reverti.
F Ego autem dixi:
Forſitan pauperes ſunt & ſtulti,
ignorantes viam Domini, judicium Dei ſui.
Ibo igitur ad optimates, & loquar eis:
ipſi enim cognoverunt viam Domini, judicium Dei ſui.
Et ecce magis hi ſimul confregerunt jugum,
ruperunt vincula.
Idcirco percuſſit eos leo de ſylva,
lupus ad veſperam vaſtavit eos,
G pardus vigilans ſupra civitates eorum:
Omnis, qui egreſſus fuerit ex eis, capietur:
quia multiplicatæ ſunt prævaricationes eorum,
confortatæ ſunt averſiones eorum.
Super quo propitius tibi eſſe potero?
filii tui dereliquerunt me,

a Miror quid cauſſæ exſtiterit, ut, pro *dicite gentibus*, legatur in Canone, & cæteris MSS. *concitate gentes*; maxime quum in editis & MSS. libris Commentariorum Hieronymus legat, *dicite gentibus*.

&

& jurant in his qui non sunt dii:
Saturavi eos, & mœchati sunt,
& in domo meretricis luxuriabantur.
Equi amatores & emissarii facti sunt.
Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.
Numquid super his non visitabo, dicit Dominus?
& in gente tali non ulciscetur anima mea?
Ascendite muros ejus, & dissipate,
consummationem autem nolite facere:
Auferte propagines ejus,
quia non sunt Domini.
Prævaricatione enim prævaricata est in me domus Israel,
& domus Juda, ait Dominus.
Negaverunt Dominum, & dixerunt:
Non est ipse:
neque veniet super nos malum:
gladium & famem non videbimus.
Prophetæ fuerunt in ventum,
& responsum non fuit in eis:
hæc ergo evenient illis.
Hæc dicit Dominus Deus exercituum:
Quia loquuti estis verbum istud:
ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem,
& populum istum ligna, & vorabit eos.
Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo domus Israel, ait Dominus;
gentem robustam, gentem antiquam,
gentem, cujus ignorabis linguam,
nec intelliges quid loquatur.
Pharetra ejus quasi sepulcrum patens,
universi fortes.
Et comedet segetes tuas, & panem tuum:
devorabit filios tuos, & filias tuas:
comedet gregem tuum, & armenta tua:
comedet vineam tuam, & ficum tuam:
& conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.
Verumtamen in diebus illis, ait Dominus,
non faciam vos in consummationem.
Quod si dixeritis: Quare fecit Dominus Deus noster nobis hæc omnia?
dices ad eos:
Sicut dereliquistis me, & servistis deo alieno in terra vestra,
sic servietis alienis in terra non vestra.
Annuntiate hoc domui Jacob,
& auditum facite in Juda, dicentes:
Audi popule stulte, qui non habes cor:
qui habentes oculos, non videtis;
& aures, & non auditis.
Me ergo non timebitis, ait Dominus:
& à facie mea non dolebitis?
Qui posui arenam terminum mari,
præceptum sempiternum, quod non præteribit:
Et commovebuntur, & non poterunt:
& intumescent fluctus ejus, & non transibunt illud:
Populo autem huic factum est cor incredulum & exasperans,
recesserunt & abierunt.
Et non dixerunt in corde suo:
Metuamus Dominum Deum nostrum,
qui dat nobis pluviam temporaneam & serotinam in tempore suo;

A plenitudinem annuæ messis custodientem nobis.
Iniquitates [a] vestræ declinaverunt hæc:
& peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis:
Quia inventi sunt in populo meo impii insidiantes quasi aucupes,
laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros.
Sicut decipula plena avibus,
sic domus eorum plenæ dolo:
ideo magnificati sunt & ditati.
Incrassati sunt & impinguati:
B & præterierunt sermones meos pessime.
Caussam [b] non judicaverunt,
caussam pupilli non direxerunt,
& judicium pauperum non judicaverunt.
Numquid super his non visitabo, dicit Dominus?
aut super gentem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?
Stupor & mirabilia facta sunt in terra:
prophetæ prophetabant mendacium,
& sacerdotes applaudebant manibus suis:
C Et populus meus dilexit talia:
quid igitur fiet in novissimo ejus?
Confortamini filii Benjamin in medio Jerusalem, cap. 6.
& in Thecua clangite buccina,
& super Bethacharem levate vexillum:
Quia malum visum est ab aquilone,
& contritio magna.
Speciosæ & delicatæ assimilavi filiam Sion.
Ad eam venient pastores, & greges eorum:
fixerunt in ea tentoria in circuitu:
D pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.
Sanctificate super eam bellum:
consurgite, & ascendamus in meridie:
Væ nobis, quia declinavit dies,
quia longiores factæ sunt umbræ vesperi.
Surgite, & ascendamus in nocte,
& dissipemus domos ejus.
Quia hæc dicit Dominus exercituum:
Cædite lignum ejus,
& fundite circa Jerusalem aggerem:
E Hæc est civitas visitationis,
omnis calumnia in medio ejus.
Sicut frigidam facit cisterna aquam suam,
sic frigidam fecit malitiam suam:
Iniquitas & vastitas audietur in ea,
coram me semper infirmitas & plaga.
Erudire Jerusalem,
ne forte recedat anima mea à te,
ne forte ponam te desertam,
terram inhabitabilem.
F Hæc dicit Dominus exercituum:
Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israel:
Converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.
Cui loquar?
& quem contestabor ut audiat?
Ecce incircumcisæ aures eorum,
& audire non possunt:
Ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium,
& non suscipient illud.
G Idcirco furore Domini plenus sum,
laboravi sustinens:
Effunde super parvulum foris,

a Manuscripti omnes codices Bibliorum pro secunda persona primam habent, nempe *iniquitates nostræ*: idque manifestus est error exscriptorum: uti ex consequentibus facile probari potest.

b Nomen *viduæ*, quod hîc in exemplaribus Canonis, inque nonnullis aliis MSS. codicibus scriptum reperitur, abest in textu Hebraico: nec illud repræsentavit Speculum sancti Augustini; nec Commentaria sancti Hieronymi vocis hujus meminêre. Adscitum puta sive additum librariorum errore: hoc enim manifeste probant quædam exemplaria sacrorum Bibliorum, ubi recentiori manu superadditum deprehendimus verbum jam dictum.

Digitized by Google

& ſuper conſilium juvenum ſimul:
Vir enim cum muliere capietur,
ſenex cum pleno dierum.
Et tranſibunt domus eorum ad alteros,
agri & uxores pariter:
Quia extendam manum meam ſuper habitantes terram,
dicit Dominus.
A minore quippe uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent:
& à propheta uſque ad ſacerdotem cuncti faciunt dolum.
Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes;
Pax, pax:
& non erat pax.
Confuſi ſunt,
quia abominationem fecerunt:
Quin potius confuſione non ſunt confuſi,
& erubeſcere neſcierunt.
Quam ob rem cadent inter ruentes:
in tempore viſitationis ſuæ corruent, dicit Dominus.
Hæc dicit Dominus:
State ſuper vias, & videte,
& interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea:
Et invenietis refrigerium animabus veſtris.
Et dixerunt: Non ambulabimus.
Et conſtitui ſuper vos ſpeculatores.
Audite vocem tubæ.
Et dixerunt: Non audiemus.
Ideo audite gentes, & cognoſce congregatio,
quanta ego faciam eis.
Audi terra:
Ecce ego adducam mala ſuper populum iſtum,
fructum cogitationum ejus:
Quia verba mea non audierunt,
& legem meam projecerunt.
Ut quid mihi thus de Saba affertis,
& calamum ſuave olentem de terra longinqua?
Holocautomata veſtra non ſunt accepta,
& victimæ veſtræ non placuerunt mihi.
Propterea hæc dicit Dominus:
Ecce ego dabo in populum iſtum ruinas,
Et ruent in eis patres & filii ſimul,
vicinus & proximus peribunt.
Hæc dicit Dominus:
Ecce populus venit de terra aquilonis,
& gens magna conſurget à finibus terræ.
Sagittam & ſcutum arripiet:
crudelis eſt, & non miſerebitur.
Vox ejus quaſi mare ſonabit:
& ſuper equos aſcendent,
præparati quaſi vir ad prœlium,
adverſum te filia Sion.
Audivimus famam ejus,
diſſolutæ ſunt manus noſtræ:
tribulatio apprehendit nos,
dolores ut parturientem.
Nolite exire ad agros,
& in via ne ambuletis:
quoniam gladius inimici, pavor in circuitu.
Filia populi mei accingere cilicio,
& conſpergere cinere:
Luctum unigeniti fac tibi,
planctum amarum,
quia repente veniet vaſtator ſuper nos.

A Probatorem dedi te in populo meo robuſtum:
& ſcies, & probabis viam eorum.
Omnes iſti principes declinantes,
ambulantes fraudulenter;
Æs & ferrum:
univerſi corrupti ſunt.
Defecit ſufflatorium,
in igne conſumtum eſt plumbum;
Fruſtra conflavit conflator:
malitiæ enim eorum non ſunt conſumtæ.
B Argentum reprobum vocate eos,
quia Dominus projecit illos.
Verbum, quod factum eſt ad Jeremiam à Domino, dicens: Cap. 7.
Sta in porta domus Domini,
& prædica ibi verbum iſtud, & dic:
Audite verbum Domini omnis Juda,
qui ingredimini per portas has,
ut adoretis Dominum.
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael:
C Bonas facite vias veſtras, & ſtudia veſtra:
& habitabo vobiſcum in loco iſto.
Nolite confidere in verbis mendacii, dicentes:
Templum Domini,
templum Domini,
templum Domini eſt.
Quoniam ſi bene direxeritis vias veſtras, & ſtudia veſtra:
ſi feceritis judicium inter virum & proximum ejus,
advenæ, & pupillo, & viduæ non feceritis calumniam,
D nec ſanguinem innocentem effuderitis in loco hoc,
& poſt deos alienos non ambulaveritis in malum vobiſmetipſis:
Habitabo vobiſcum in loco iſto;
in terra quam dedi patribus veſtris à ſæculo & uſque in ſæculum.
Ecce vos confiditis vobis in ſermonibus mendacii,
qui non proderunt vobis;
Furari,
E occidere,
adulterari,
jurare mendaciter,
libare Baalim,
& ire poſt deos alienos, quos ignoratis.
Et veniſtis, & ſtetiſtis coram me in domo hac,
in qua invocatum eſt nomen meum,
& dixiſtis:
Liberati ſumus,
eo quod fecerimus omnes abominationes iſtas.
F Ergo ſpelunca latronum facta eſt domus iſta,
in qua invocatum eſt nomen meum in oculis veſtris?
Ego, ego ſum:
ego vidi, dicit Dominus.
Ite ad locum meum in Silo,
ubi habitavit nomen meum à principio:
& videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Iſrael:
Et nunc, quia feciſtis omnia opera hæc, dicit Dominus:
G & loquutus ſum ad vos mane conſurgens, & loquens, & non audiſtis:
Et vocavi vos,
& non reſpondiſtis:
Faciam domui huic, in qua invocatum eſt nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam;
& loco, quem dedi vobis & patribus veſtris,

Digitized by Google

ſicut feci Silo.
Et projiciam vos à facie mea,
ſicut projeci omnes fratres veſtros,
univerſum ſemen Ephraim.
Tu ergo noli orare pro populo hoc,
nec aſſumas pro eis laudem & orationem,
Et non obſiſtas mihi:
quia non exaudiam te.
Nonne vides quid iſti faciant in civitatibus Juda, &
& in plateis Jeruſalem?
Filii colligunt ligna,
& patres ſuccendunt ignem,
& mulieres conſpergunt adipem,
ut faciant placentas reginæ cœli,
& libent diis alienis,
& me ad iracundiam provocent.
Numquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus?
nonne ſemetipſos in confuſionem vultus ſui?
Ideo hæc dicit Dominus Deus:
Ecce furor meus, & indignatio mea conflatur ſu- C
per locum iſtum,
ſuper viros, & ſuper jumenta,
& ſuper lignum regionis,
& ſuper fruges terræ,
& ſuccendetur, & non exſtinguetur.
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael:
Holocautomata veſtra addite victimis veſtris,
& comedite carnes.
Quia non ſum loquutus cum patribus veſtris,
& non præcepi eis, in die qua eduxi eos de terra D
Ægypti,
de verbo holocautomatum, & victimarum.
Sed hoc verbum præcepi eis, dicens:
Audite vocem meam, & ero vobis Deus;
& vos eritis mihi populus:
Et ambulate in omni via, quam mandavi vobis,
ut bene ſit vobis.
Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem ſuam:
ſed abierunt in voluntatibus,
& pravitate cordis ſui mali:
Factique ſunt retrorſum & non in ante,
à die qua egreſſi ſunt patres eorum de terra Ægypti, uſque ad diem hanc.
Et miſi ad vos omnes ſervos meos prophetas, per
diem conſurgens diluculo, & mittens.
Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem
ſuam:
Sed induraverunt cervicem:
& pejus operati ſunt, quam patres eorum.
Et loquêris ad eos omnia verba hæc, & non audient F
te:
& vocabis eos, & non reſpondebunt tibi.
Et dices ad eos:
Hæc eſt gens, quæ non audivit vocem Domini
Dei ſui,
nec recepit diſciplinam:
Periit fides,
& ablata eſt de ore eorum.
Tonde capillum tuum, & projice,
& ſume in directum planctum:
Quia projecit Dominus, & reliquit generationem
furoris ſui,
quia fecerunt filii Juda malum in oculis meis, dicit Dominus.

A Poſuerunt offendicula ſua in domo, in qua invocatum eſt nomen meum,
ut polluerent eam:
Et ædificaverunt excelſa Thopheth, quæ eſt in valle filii Ennom:
ut incenderent filios ſuos, & filias ſuas igni:
quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.
Ideo ecce dies venient, dicit Dominus,
& non dicetur amplius, Thopheth, & vallis filii
Ennom:
B ſed vallis interfectionis:
Et ſepelient in Thopheth,
eo quod non ſit locus.
Et erit morticinum populi hujus in cibum volucribus cœli, & beſtiis terræ,
& non erit qui abigat.
Et quieſcere faciam de urbibus Juda, & de plateis
Jeruſalem, vocem gaudii, & vocem lætitiæ,
vocem ſponſi, & vocem ſponſæ:
in deſolationem enim erit terra.
IN illo tempore, ait Dominus: Cap. 8.
Ejicient oſſa regum Juda, & oſſa principum ejus,
& oſſa ſacerdotum,
& oſſa prophetarum,
& oſſa eorum qui habitaverunt Jeruſalem, de ſepulcris ſuis:
Et pandent ea ad ſolem, & lunam,
& omnem militiam cœli, quæ dilexerunt,
& quibus ſervierunt,
& poſt quæ ambulaverunt,
& quæ quæſierunt, & adoraverunt:
Non colligentur, & non ſepelientur:
in ſterquilinium ſuper faciem terræ erunt.
Et eligent magis mortem quam vitam
omnes qui reſidui fuerint de cognatione hac peſſima
in univerſis locis, quæ derelicta ſunt, ad quæ ejeci eos, dicit Dominus exercituum.
Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus:
E Numquid qui cadit, non reſurget?
& qui averſus eſt, non revertetur?
Quare ergo averſus eſt populus iſte in Jeruſalem
averſione contentioſa?
Apprehenderunt mendacium,
& noluerunt reverti.
Attendi, & auſcultavi:
nemo quod bonum eſt loquitur;
Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo,
dicens:
Quid feci?
a Omnes converſi ſunt ad curſum ſuum,
quaſi equus impetu vadens in prœlio.
Milvus in cœlo cognovit tempus ſuum,
turtur,
& hirundo,
& ciconia,
cuſtodierunt tempus adventus ſui:
Populus autem meus
non cognovit judicium Domini.
G Quomodo dicitis: Sapientes nos ſumus,
& lex Domini nobiſcum eſt?
Vere mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum.
Confuſi ſunt ſapientes,

a Novem ſequentes verſus agnoſcit S. Auguſtinus in Speculo, ac totidem eſſe definivit uſque ad hæc verba. *Quomodo dicitis, &c.* Hinc videas quam longe ſint à vero nuperi quidam Scriptores, quum temere docent ſingulos verſus, quos ſæpiſſime appellant Auctores Eccleſiaſtici, ſex dictiones habuiſſe continuas. Contrarium nunc evincunt Prophetæ verſibus deſcripti; ſed & infra idem evidentiſſime demonſtratur ex Jobi, Davidis, & Salomonis operibus, quæ στιχηρῶς reperiuntur deſcripta in utroque exemplari Canonis Hebraicæ veritatis.

Digitized by Google

perterriti & capti sunt:
Verbum enim Domini projecerunt,
& sapientia nulla est in eis.
Propterea dabo mulieres eorum exteris,
agros eorum heredibus:
Quia à minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur:
à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium.
Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes:
Pax, pax,
quum non esset pax.
Confusi sunt,
quia abominationem fecerunt:
Quinimmo confusione non sunt confusi,
& erubescere nescierunt:
Idcirco cadent inter corruentes,
in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.
Congregans congregabo eos, ait Dominus:
Non est uva in vitibus,
& non sunt ficus in ficulnea;
Folium defluxit:
& dedi eis quæ prætergressa sunt.
Quare sedemus?
convenite, & ingrediamur civitatem munitam,
& sileamus ibi:
Quia Dominus Deus noster silere nos fecit,
& potum dedit nobis aquam fellis:
Peccavimus enim Domino.
Exspectavimus pacem,
& non erat bonum;
Tempus medelæ,
& ecce formido.
A Dan auditus est fremitus equorum ejus,
à voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra;
Et venerunt, & devoraverunt terram, & plenitudinem ejus;
urbem, & habitatores ejus.
Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio:
& mordebunt vos, ait Dominus.
Dolor meus super dolorem,
in me cor meum mœrens.
Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua:
Numquid Dominus non est in Sion,
aut rex ejus non est in ea?
Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis,
& in vanitatibus alienis?
Transiit messis,
finita est æstas,
& nos salvati non sumus.
Super contritione filiæ populi mei contritus sum, & contristatus,
stupor obtinuit me.
Numquid resina non est in Galaad?
aut medicus non est ibi?
Quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

Cap. 9. QUis dabit capiti meo aquam,
& oculis meis fontem lacrymarum?
Et plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei.
Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum,
& derelinquam populum meum, & recedam ab eis?

A Quia omnes adulteri sunt,
cœtus prævaricatorum.
Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii
& non veritatis:
Confortati sunt in terra,
quia de malo ad malum egressi sunt,
& me non cognoverunt, dicit Dominus.
Unusquisque se à proximo suo custodiat,
& in omni fratre suo non habeat fiduciam:
Quia omnis frater supplantans supplantabit,
B & omnis amicus fraudulenter incedet.
Et vir fratrem suum deridebit,
& veritatem non loquentur:
Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium:
ut inique agerent, laboraverunt.
Habitatio tua in medio doli:
in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.
Propterea hæc dicit Dominus exercituum:
Ecce ego conflabo, & probabo eos:
quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei?
C Sagitta vulnerans lingua eorum,
dolum loquuta est:
In ore suo pacem cum amico suo loquitur,
& occulte ponit ei insidias.
Numquid super his non visitabo, dicit Dominus?
aut gentem hujusmodi non ulciscetur anima mea?
Super montes assumam fletum ac lamentum,
& super speciosa deserti planctum:
Quoniam incensa sunt, eo quod non sit vir pertransiens:
D & non audierunt vocem possidentis:
A volucre cœli usque ad pecora
transmigraverunt & recesserunt.
Et dabo Jerusalem in acervos arenæ,
& cubilia draconum:
Et civitates Juda dabo in desolationem,
eo quod non sit habitator.
Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc,
& ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud,
E Quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum,
eo quod non sit qui pertranseat?
Et dixit Dominus:
Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis,
& non audierunt vocem meam, & non ambulaverunt in ea:
Et abierunt post pravitatem cordis sui,
& post Baalim:
quod didicerunt à patribus suis.
Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
F Ecce ego cibabo populum istum absinthio,
& potum dabo eis aquam fellis.
Et dispergam eos in gentibus, quas non noverunt ipsi & patres eorum:
& mittam post eos gladium, donec consumantur.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Contemplamini,
& vocate lamentatrices, & veniant:
& ad eas, quæ sapientes sunt, mittite, & properent:
G festinent, & assumant super nos lamentum:
Deducant oculi nostri lacrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis.
Quia vox lamentationis audita est de Sion:
Quomodo vastati sumus & confusi vehementer?
quia dereliquimus terram,
quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.
Audite ergo mulieres verbum Domini:

Digitized by Google

& assumant aures vestræ sermonem oris ejus:
Et docete filias vestras lamentum,
& unaquæque proximam suam planctum.
Quia ascendit mors per fenestras nostras,
ingressa est domos nostras,
disperdere parvulos deforis,
juvenes de plateis.
Loquere:
Hæc dicit Dominus:
Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis,
& quasi fœnum post tergum metentis,
& non est qui colligat.
Hæc dicit Dominus:
Non glorietur sapiens in sapientia sua,
& non glorietur fortis in fortitudine sua,
& non glorietur dives in divitiis suis:
Sed in hoc glorietur, qui gloriatur,
scire & nosse me, quia ego sum Dominus,
qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra:
a Hæc enim placent mihi, ait Dominus.[a]
Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& visitabo super omnem qui circumcisum habet præputium,
Super Ægyptum,
& super Judam,
& super Edom,
& super filios Ammon,
& super Moab,
& super omnes qui attonsi sunt in comam,
habitantes in deserto:
Quia omnes gentes habent præputium,
omnis autem domus Israel incircumcisi sunt corde.

Cap. 10. AUdite verbum,
quod loquutus est Dominus super vos domus Israel.
Hæc dicit Dominus:
Juxta vias gentium nolite discere:
& à signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes:
Quia leges populorum vanæ sunt:
quia lignum de saltu præcidit opus manuum artificis in ascia.
Argento & auro decoravit illud:
clavis & malleis compegit, ut non dissolvatur.
In similitudinem palmæ fabricata sunt,
& non loquentur:
Portata tollentur,
quia incedere non valent.
Nolite ergo timere ea,
quia nec male possunt facere, nec bene.
Non est similis tui Domine:
magnus tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.
Quis non timebit te ô rex gentium?
tuum est enim decus:
Inter cunctos sapientes gentium,
& in universis regnis eorum nullus est similis tui.
Pariter insipientes & fatui probabuntur:
doctrina vanitatis eorum lignum est.
Argentum involutum de Tharsis affertur,
& aurum de Ophaz:
opus artificis, & manus ærarii:
Hyacinthus & purpura indumentum eorum.
Opus artificum universa hæc.

A Dominus autem Deus verus est:
ipse Deus vivens, & rex sempiternus.
Ab indignatione ejus commovebitur terra:
& non sustinebunt gentes comminationem ejus.
Sic ergo dicetis eis:
Dii, qui cœlos & terram non fecerunt,
pereant de terra, & de his quæ sub cœlo sunt.
Qui facit terram in fortitudine sua,
præparat orbem in sapientia sua,
& prudentia sua extendit cœlos.
B Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cœlo,
& elevat nebulas ab extremitatibus terræ:
Fulgura in pluviam facit,
& educit ventum de thesauris suis.
Stultus factus est omnis homo à scientia,
confusus est artifex omnis in sculptili:
Quoniam falsum est quod conflavit,
& non est spiritus in eis.
Vana sunt, & opus risu dignum:
in tempore visitationis suæ peribunt.
C Non est his similis pars Jacob:
qui enim formavit omnia, ipse est:
& Israel virga hereditatis ejus.
Dominus exercituum nomen est illi.
Congrega de terra confusionem tuam,
quæ habitas in obsidione.
Quia hæc dicit Dominus:
Ecce ego longe projiciam habitatores terræ in hac vice:
& tribulabo eos ita ut [b] inveniantur. b
D Væ mihi super contritione mea,
pessima plaga mea.
Ego autem dixi:
Plane hæc infirmitas mea est,
& portabo illam.
Tabernaculum meum vastatum est,
omnes funiculi mei disrupti sunt,
filii mei exierunt à me, & non subsistunt:
Non est qui extendat ultra tentorium meum,
& erigat pelles meas.
E Quia stulte egerunt pastores,
& Dominum non quæsierunt:
Propterea non intellexerunt,
& omnis grex eorum dispersus est.
Vox auditionis ecce venit,
& commotio magna de terra aquilonis:
Ut ponat civitates Juda solitudinem,
& habitaculum draconum.
Scio Domine quia non est hominis via ejus:
nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos.
F Corripe me Domine,
verumtamen in judicio, & non in furore tuo,
ne forte ad nihilum redigas me.
Effunde indignationem tuam super gentes, quæ non cognoverunt te,
& super provincias, quæ nomen tuum non invocaverunt:
Quia comederunt Jacob, & devoraverunt eum,
& consumserunt illum,
& decus ejus dissipaverunt.

G VErbum, quod factum est à Domino ad Jeremiam, dicens: Cap. 11.
Audite verba pacti hujus,
& loquimini ad viros Juda, & ad habitatores Jerusalem,

a Lege hîc in Speculo S. Augustini, *Et post* XIII. *versus*, non *post* XVI.
b In omnibus MSS. & in Canone addita reperitur particula negativa, *ita ut non inveniantur*. At Hieronymus ipse lib. 2. Comment. in Jeremiam absque tali negatione legendum docuit. *Sic eos*, inquit, *obsideri faciam, sicque tribulabo, & coangustabo, ut omnes in urbe reperiantur, & effugere nequeant malum.*

& dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus Israel:
Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus,
quod præcepi patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti,
de fornace ferrea, dicens:
Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vobis,
& eritis mihi in populum & ego ero vobis in Deum:
Ut suscitem juramentum, quod juravi patribus vestris,
B datarum me eis terram fluentem lacte & melle,
sicut est dies hæc.
Et respondi, & dixi:
Amen Domine.
Et dixit Dominus ad me:
Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Juda,
& foris Jerusalem, dicens:
Audite verba pacti hujus, & facite illa:
quia contestans contestatus sum patres vestros, in die qua eduxi eos de terra Ægypti, usque ad
C diem hanc:
Mane surgens contestatus sum,
& dixi:
Audite vocem meam:
& non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam:
Sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali:
Et induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepi ut facerent,
& non fecerunt.
D Et dixit Dominus ad me:
Inventa est conjuratio in viris Juda,
& in habitatoribus Jerusalem.
Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores,
qui noluerunt audire verba mea:
Et hi ergo abierunt post deos alienos,
ut servirent eis:
Irritum fecerunt domus Israel & domus Juda pactum meum,
quod pepigi cum patribus eorum.
E Quam ob rem hæc dicit Dominus:
Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt:
& clamabunt ad me, & non exaudiam eos.
Et ibunt civitates Juda, & habitatores Jerusalem,
& clamabunt ad deos, quibus libant,
& non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.
Secundum numerum enim civitatum tuarum, erant dii tui Juda:
& secundum numerum viarum Jerusalem, posuisti aras confusionis,
F aras ad libandum Baalim.
Tu ergo noli orare pro populo hoc,
& ne assumas pro eis laudem, & orationem:
Quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me,
in tempore afflictionis eorum.
Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa?
numquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas,
G in quibus gloriata es?
Olivam uberem,
pulchram,
fructiferam,
speciosam,
vocavit Dominus nomen tuum:
Ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea,
& combusta sunt fruteta ejus.

A Et Dominus exercituum qui plantavit te loquutus est super te malum,
pro malis domûs Israel & domûs Juda,
quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.
Tu autem Domine demonstrasti mihi,
& cognovi:
Tunc ostendisti mihi studia eorum.
Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam:
& non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes:
Mittamus lignum in panem ejus,
& eradamus eum de terra viventium,
& nomen ejus non memoretur amplius.
Tu autem Domine sabaoth, qui judicas juste, & probas renes & corda,
videam ultionem tuam ex eis:
tibi enim revelavi caussam meam.
Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth,
qui quærunt animam tuam, & dicunt:
Non prophetabis in nomine Domini,
& non morieris in manibus nostris.
Propterea hæc dicit Dominus exercituum:
Ecce ego visitabo super eos:
juvenes morientur in gladio,
filii eorum & filiæ eorum morientur in fame:
& reliquiæ non erunt ex eis.
Inducam enim malum super viros Anathoth,
annum visitationis eorum.
JUstus quidem tu es Domine, Cap. 12.
si disputem tecum:
Verumtamen justa loquar ad te:
Quare via impiorum prosperatur:
bene est omnibus, qui prævaricantur & inique agunt?
Plantasti eos, & radicem miserunt:
proficiunt, & faciunt fructum:
Prope es tu ori eorum,
& longe à renibus eorum.
Et tu Domine nosti me,
vidisti me, & probasti cor meum tecum:
Congrega eos quasi gregem ad victimam,
& sanctifica eos in die occisionis.
Usquequo lugebit terra,
& herba omnis regionis siccabitur,
propter malitiam habitantium in ea?
Consumtum est animal, & volucre:
quoniam dixerunt:
Non videbit novissima nostra.
Si cum peditibus currens laborasti:
quomodo contendere poteris cum equis?
Quum autem in terra pacis securus fueris,
quid facies in superbia Jordanis?
Nam & fratres tui, & domus patris tui,
etiam ipsi pugnaverunt adversum te,
& clamaverunt post te plena voce:
Ne credas eis quum loquuti fuerint tibi bona.
Reliqui domum meam,
dimisi hereditatem meam:
dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.
Facta est mihi hereditas mea quasi leo in sylva:
dedit contra me vocem,
ideo odivi eam.
Numquid avis discolor hereditas mea mihi:
numquid avis tincta per totum?
Venite, congregamini omnes bestiæ terræ,

Digitized by Google

properate ad devorandum.
Pastores multi demoliti sunt vineam meam,
conculcaverunt partem meam:
dederunt portionem meam desiderabilem in desertum solitudinis.
Posuerunt eam in dissipationem,
luxitque super me:
Desolatione desolata est omnis terra:
quia nullus est qui recogitet corde.
Super omnes vias deserti venerunt vastatores,
quia gladius Domini devorabit ab extremo terræ
usque ad extremum ejus:
non est pax universæ carni.
Seminaverunt triticum, & spinas messuerunt,
hereditatem acceperunt, & non eis proderit:
Confundemini à fructibus vestris,
propter iram furoris Domini.
Hæc dicit Dominus adversum omnes vicinos meos pessimos,
qui tangunt hereditatem, quam distribui populo meo Israel:
Ecce ego evellam eos de terra eorum,
& domum Juda evellam de medio eorum.
Et quum evulsero eos, convertar, & miserebor eorum:
& reducam eos, virum ad hereditatem suam,
& virum in terram suam.
Et erit: si eruditi didicerint vias populi mei,
ut jurent in nomine meo, Vivit Dominus,
sicut docuerunt populum meum jurare in Baal:
ædificabuntur in medio populi mei.
Quod si non audierint,
evellam gentem illam evulsione & perditione, ait Dominus.

Cap. 13. HÆc dicit Dominus ad me:
Vade, & posside tibi lumbare lineum,
& pones illud super lumbos tuos,
& in aquam non inferes illud.
Et possedi lumbare juxta verbum Domini,
& posui circa lumbos meos.
Et factus est sermo Domini ad me, secundo, dicens:
Tolle lumbare, quod possedisti, quod est circa lumbos tuos,
& surgens vade ad Euphraten,
& absconde illud ibi in foramine petræ.
Et abii, & abscondi illud in Euphrate,
sicut præceperat mihi Dominus.
Et factum est post dies plurimos,
dixit Dominus ad me:
Surge, vade ad Euphraten:
& tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut absconderes illud ibi.
Et abii ad Euphraten, & fodi,
& tuli lumbare de loco, ubi absconderam illud:
Et ecce computruerat lumbare,
ita ut nullo usui aptum esset.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Hæc dicit Dominus:
Sic putrescere faciam superbiam Juda,
& superbiam Jerusalem multam:
Populum istum pessimum, qui nolunt audire verba mea,
& ambulant in pravitate cordis sui:
Abieruntque post deos alienos,
ut servirent eis & adorarent eos:
Et erunt sicut lumbare istud,
quod nullo usui aptum est.
Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri,

A sic agglutinavi mihi omnem domum Israel, & omnem domum Juda, dicit Dominus:
ut essent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam:
& non audierunt.
Dices ergo ad eos sermonem istum:
Hæc dicit Dominus Deus Israel:
Omnis laguncula implebitur vino.
Et dicent ad te:
Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino?
B Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus:
Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus,
& reges qui sedent de stirpe David super thronum ejus,
& sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Jerusalem, ebrietate:
Et dispergam eos virum à fratre suo,
& patres & filios pariter, ait Dominus:
C Non parcam, & non concedam:
neque miserebor ut non disperdam eos.
Audite, & auribus percipite:
Nolite elevari, quia Dominus loquutus est,
Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat,
& antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos:
Exspectabitis lucem,
& ponet eam in umbram mortis, & in caliginem.
D Quod si hoc non audieritis,
in abscondito plorabit anima mea à facie superbiæ:
Plorans plorabit, & deducet oculus meus lacrymam,
quia captus est grex Domini.
Dic regi, & dominatrici:
Humiliamini, sedete:
Quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.
Civitates Austri clausæ sunt,
& non est qui aperiat:
E Translata est omnis Juda transmigratione perfecta.
Levate oculos vestros,
& videte qui venitis ab aquilone:
Ubi est grex, qui datus est tibi,
pecus inclytum tuum:
Quid dices quum visitaverit te?
tu enim docuisti eos adversum te,
& erudisti eos in caput tuum:
Numquid non dolores apprehendent te,
quasi mulierem parturientem?
F Quod si dixeris in corde tuo:
Quare venerunt mihi hæc?
Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua,
pollutæ sunt plantæ tuæ.
Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas:
& vos poteritis benefacere, quum didiceritis malum.
Et disseminabo eos quasi stipulam,
G quæ vento raptatur in deserto.
Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ à me, dicit Dominus,
quia oblita es mei, & confisa es in mendacio.
Unde & ego nudavi femora tua contra faciem tuam,
& apparuit ignominia tua,
adulteria tua, & hinnitus tuus,
scelus fornicationis tuæ.

Digitized by Google

Super colles in agro
vidi abominationes tuas.
Væ tibi Jeruſalem,
non mundaberis poſt me:
uſquequo adhuc?

Cap. 14.
QUod factum eſt verbum Domini ad Jeremiam de ſermonibus ſiccitatis.
Luxit Judæa, & portæ ejus corruerunt, & obſcuratæ ſunt in terra,
& clamor Jeruſalem aſcendit.
Majores miſerunt minores ſuos ad aquam:
venerunt ad hauriendum, & non invenerunt aquam,
reportaverunt vaſa ſua vacua:
Confuſi ſunt & afflicti,
& operuerunt capita ſua.
Propter terræ vaſtitatem, quia non venit pluvia in terram,
confuſi ſunt agricolæ,
operuerunt capita ſua.
Nam & cerva in agro peperit, & reliquit:
quia non erat herba.
Et onagri ſteterunt in rupibus,
traxerunt ventum quaſi dracones,
defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.
Si iniquitates noſtræ reſponderint nobis:
Domine fac propter nomen tuum,
quoniam multæ ſunt averſiones noſtræ,
tibi peccavimus.
Exſpectatio Iſrael,
ſalvator ejus in tempore tribulationis:
Quare quaſi colonus futurus es in terra,
& quaſi viator declinans ad manendum?
Quare futurus es velut vir vagus,
ut fortis qui non poteſt ſalvare?
Tu autem in nobis es Domine,
& nomen tuum invocatum eſt ſuper nos,
ne derelinquas nos.
Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes ſuos,
& non quievit, & Domino non placuit:
Nunc recordabitur iniquitatum eorum,
& viſitabit peccata eorum.
Et dixit Dominus ad me:
Noli orare pro populo iſto in bonum.
Quum jejunaverint,
non exaudiam preces eorum:
Et ſi obtulerint holocautomata, & victimas,
non ſuſcipiam ea:
Quoniam gladio, & fame, & peſte conſumam eos.
Et dixi,
A a a, Domine Deus:
Prophetæ dicunt eis:
Non videbitis gladium,
& fames non erit in vobis,
ſed pacem veram dabit vobis in loco iſto.
Et dixit Dominus ad me:
Falſo prophetæ vaticinantur in nomine meo:
non miſi eos, & non præcepi eis,
neque loquutus ſum ad eos:
Viſionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam,
& ſeductionem cordis ſui prophetant vobis.
Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non miſi, dicentes:
Gladius & fames non erit in terra hac:
In gladio & fame conſumentur prophetæ illi:

A & populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jeruſalem præ fame & gladio,
& non erit qui ſepeliat eos;
Ipſi & uxores eorum,
filii & filiæ eorum:
& effundam ſuper eos malum ſuum.
Et dices ad eos verbum iſtud:
Deducant oculi mei lacrymam per noctem & diem,
& non taceant:
quoniam contritione magna contrita eſt virgo filia populi mei,
B plaga peſſima vehementer.
Si egreſſus fuero ad agros,
ecce occiſi gladio;
Et ſi introiero civitatem,
ecce attenuati fame.
Propheta quoque & ſacerdos abierunt in terram,
quam ignorabant.
Numquid projiciens abjeciſti Judam?
aut Sion abominata eſt anima tua?
C Quare ergo percuſſiſti nos,
ita ut nulla ſit ſanitas?
Exſpectavimus pacem,
& non eſt bonum;
Et tempus curationis,
& ecce turbatio.
Cognovimus Domine impietates noſtras,
iniquitates patrum noſtrorum, quia peccavimus tibi.
Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum,
D neque facias nobis contumeliam ſolii gloriæ tuæ:
Recordare,
ne irritum facias fœdus tuum nobiſcum.
Numquid ſunt in ſculptilibus gentium qui pluant?
aut cœli poſſunt dare imbres?
Nonne tu es Dominus Deus noſter, quem exſpectavimus?
tu enim feciſti omnia hæc.

ET dixit Dominus ad me: Cap. 15.
Si ſteterit Moſes & Samuel coram me,
E non eſt anima mea ad populum iſtum:
Ejice illos à facie mea,
& egrediantur.
Quod ſi dixerint ad te:
Quo egrediemur?
dices ad eos:
Hæc dicit Dominus:
Qui ad mortem,
ad mortem:
Et qui ad gladium,
F ad gladium:
Et qui ad famem,
ad famem:
Et qui ad captivitatem,
ad captivitatem.
Et viſitabo ſuper eos quattuor ſpecies, dicit Dominus:
Gladium ad occiſionem,
& canes ad lacerandum,
& volatilia cœli & beſtias terræ ad devorandum & diſſipandum.
G Et dabo eos in fervorem univerſis regnis terræ:
propter Manaſſem filium Ezechiæ regis Juda,
ſuper omnibus quæ fecit in Jeruſalem.
Quis enim miſerebitur tui Jeruſalem?
aut quis contriſtabitur pro te?
aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?
Tu reliquiſti me, dicit Dominus,
retrorſum abiiſti:

Et

Digitized by Google

Et extendam manum meam super te,
& interficiam te:
laboravi rogans.
Et dispergam eos ventilabro in portis terræ:
interfeci, & disperdidi populum meum,
& tamen à viis suis non sunt reversi.
Multiplicatæ sunt mihi viduæ ejus super arenam maris:
induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie:
misi super civitates repente terrorem.
Infirmata est quæ peperit septem,
defecit anima ejus:
Occidit ei sol, quum adhuc esset dies:
confusa est, & erubuit:
Et residuos ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.
Væ mihi mater mea:
quare genuisti me, virum rixæ,
virum discordiæ in universa terra?
Non fœneravi, nec fœneravit mihi quisquam:
omnes maledicunt mihi.
Dicit Dominus:
Si non reliquiæ tuæ in bonum,
si non occurri tibi in tempore afflictionis,
& in tempore tribulationis adversus inimicum.
Numquid fœderabitur ferrum ferro ab aquilone, & æs?
Divitias tuas & thesauros tuos in direptionem dabo gratis,
in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis.
Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis:
quia ignis succensus est in furore meo,
super vos ardebit.
Tu scis Domine,
recordare mei, & visita me,
& tuere me ab his qui persequuntur me;
Noli in patientia tua suscipere me:
scito quoniam sustinui propter te opprobrium.
Inventi sunt sermones tui, & comedi eos,
& factum est mihi verbum tuum in gaudium & in lætitiam cordis mei:
Quoniam invocatum est nomen tuum super me, Domine Deus exercituum.
Non sedi in consilio ludentium,
& gloriatus sum à facie manus tuæ:
Solus sedebam,
quoniam comminatione replesti me.
Quare factus est dolor meus perpetuus,
& plaga mea desperabilis renuit curari?
Facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium.
Propter hoc hæc dicit Dominus:
Si converteris,
convertam te,
& ante faciem meam stabis:
Et si separaveris pretiosum à vili,
quasi os meum eris:
Convertentur ipsi ad te,
& tu non converteris ad eos.
Et dabo te populo huic in murum æreum fortem:
& bellabunt adversum te, & non prævalebunt:
quia ego tecum sum ut salvem te, & eruam te, dicit Dominus.
Et liberabo te de manu pessimorum,
& redimam te de manu fortium.

Cap. 16. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:
Non accipies uxorem,

A & non erunt tibi filii & filiæ in loco isto.
Quia hæc dicit Dominus super filios & super filias,
qui generantur in loco isto,
& super matres eorum, quæ genuerunt eos:
& super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac:
Mortibus ægrotationum morientur:
non plangentur, & non sepelientur,
in sterquilinium super faciem terræ erunt:
& gladio & fame consumentur:
B & erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli, & bestiis terræ.
Hæc enim dicit Dominus:
Ne ingrediaris domum convivii,
neque vadas ad plangendum,
neque consoleris eos:
Quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus,
misericordiam & miserationes.
C Et morientur grandes & parvi in terra ista:
non sepelientur neque plangentur,
& non se incident, neque calvitium fiet pro eis.
Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo:
& non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.
Et domum convivii non ingrediaris,
ut sedeas cum eis, & comedas & bibas:
Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
D Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris,
vocem gaudii, & vocem lætitiæ,
vocem sponsi & vocem sponsæ.
Et quum annuntiaveris populo huic omnia verba hæc
& dixerint tibi:
Quare loquutus est Dominus super nos omne malum grande istud?
quæ iniquitas nostra?
& quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro? E
Dices ad eos:
Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus:
& abierunt post deos alienos, & servierunt eis, & adoraverunt eos:
& me dereliquerunt, & legem meam non custodierunt.
Sed & vos pejus operati estis,
quam patres vestri:
F Ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali,
ut me non audiat.
Et ejiciam vos de terra hac, in terram, quam ignoratis vos, & patres vestri:
& servietis ibi diis alienis die ac nocte,
qui non dabunt vobis requiem.
Propterea ecce dies veniunt dicit Dominus,
& non dicetur ultra:
Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, G
sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis,
& de universis terris, ad quas ejeci eos:
Et reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.
Ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus,
& piscabuntur eos:
Et post hæc mittam eis multos venatores,

Digitized by Google

& venabuntur eos de omni monte, & de omni A
colle, & de cavernis petrarum.
Quia oculi mei super omnes vias eorum:
non sunt absconditæ à facie mea,
& non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.
Et reddam primum duplices iniquitates, & peccata eorum:
quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum,
& abominationibus suis impleverunt hereditatem B
meam.
Domine fortitudo mea, & robur meum,
& refugium meum in die tribulationis:
Ad te gentes venient ab extremis terræ,
& dicent:
Vere mendacium possederunt patres nostri,
vanitatem, quæ eis non profuit.
Numquid faciet sibi homo deos?
& ipsi non sunt dii.
Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, C
ostendam eis manum meam, & virtutem meam:
& scient quia nomen mihi Dominus.

Cap. 17. PEccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino,
exaratum super latitudinem cordis eorum,
& in cornibus ararum eorum.
Quum recordati fuerint filii eorum ararum suarum,
& lucorum suorum, lignorumque frondentium,
in montibus excelsis, sacrificantes in agro:
Fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in di- D
reptionem dabo,
excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.
Et relinquêris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi:
& servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras:
Quoniam ignem succendisti in furore meo,
usque in æternum ardebit.
Hæc dicit Dominus:
Maledictus homo, qui confidit in homine, E
& ponit carnem brachium suum,
& à Domino recedit cor ejus.
Erit enim quasi myricæ in deserto,
& non videbit quum venerit bonum:
Sed habitabit in siccitate in deserto,
in terra salsuginis, & inhabitabili.
Benedictus vir, qui confidit in Domino,
& erit Dominus fiducia ejus.
Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas,
quod ad humorem mittit radices suas: F
& non timebit quum venerit æstus.
Et erit folium ejus viride,
& in tempore siccitatis non erit solicitum,
nec aliquando desinet facere fructum.
Pravum est cor omnium, & inscrutabile:
quis cognoscet illud?
Ego Dominus scrutans cor, & probans renes:
qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum.
Perdix fovit quæ non peperit: G
fecit divitias, & non in judicio:
In dimidio dierum suorum derelinquet eas,
& in novissimo suo erit insipiens.
Solium gloriæ altitudinis à principio,
locus sanctificationis nostræ.
Exspectatio Israel Domine:
Omnes, qui te derelinquunt, confundentur:
recedentes à te, in terra scribentur:
quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum.
Sana me Domine, & sanabor:
salvum me fac, & salvus ero:
quoniam laus mea tu es.
Ecce ipsi dicunt ad me:
Ubi est verbum Domini? veniat.
Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens:
& diem hominis non desideravi. Tu scis:
Quod egressum est de labiis meis,
rectum in conspectu tuo fuit.
Non sis mihi tu formidini,
spes mea tu in die afflictionis.
Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego:
paveant illi, & non paveam ego:
Induc super eos diem afflictionis,
& duplici contritione contere eos.
Hæc dicit Dominus ad me:
Vade, & sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Juda, & egrediuntur,
& in cunctis portis Jerusalem:
& dices ad eos:
Audite verbum Domini reges Juda, & omnis Juda:
cunctique habitatores Jerusalem, qui ingredimini per portas istas.
Hæc dicit Dominus:
Custodite animas vestras,
& nolite portare pondera in die sabbathi,
nec inferatis per portas Jerusalem.
Et nolite ejicere onera de domibus vestris in die sabbathi,
& omne opus non facietis:
Sanctificate diem sabbathi,
sicut præcepi patribus vestris.
Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam:
sed induraverunt cervicem suam, ne audirent me,
& ne acciperent disciplinam.
Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbathi:
& si sanctificaveritis diem sabbathi, ne faciatis in ea omne opus:
Ingredientur per portas civitatis hujus reges & principes, sedentes super solium David,
& ascendentes in curribus & equis,
ipsi & principes eorum,
viri Juda, & habitatores Jerusalem:
& habitabitur civitas hæc in sempiternum.
Et venient de civitatibus Juda, & de circuitu Jerusalem,
& de terra Benjamin, & de campestribus, & de montuosis, & ab austro,
portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus,
& inferent oblationem in domum Domini.
Si autem non audieritis me ut sanctificetis diem sabbathi,
& ne portetis onus, & ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbathi:
Succendam ignem in portis ejus,
& devorabit domos Jerusalem,
& non exstinguetur.

VErbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens: Cap. 18.
Surge, & descende in domum figuli,
& ibi audies verba mea.

Digitized by Google

Et descendi in domum figuli,
& ecce ipse faciebat opus super rotam.
Et dissipatum est vas,
quod ipse faciebat è luto manibus suis:
Conversusque fecit illud vas alterum,
sicut placuerat in oculis ejus ut faceret.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israel, ait Dominus?
Ecce sicut lutum in manu figuli,
sic vos in manu mea, domus Israel.
Repente loquar adversum gentem & adversus regnum,
ut eradicem, & destruam, & disperdam illud.
Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod loquutus sum adversus eam:
agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.
Et subito loquar de gente & de regno,
ut ædificem & plantem illud.
Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam:
pœnitentiam agam super bono, quod loquutus sum ut facerem ei.
Nunc ergo dic viro Juda, & habitatoribus Jerusalem, dicens:
Hæc dicit Dominus:
Ecce ego fingo contra vos malum,
& cogito contra vos cogitationem:
Revertatur unusquisque à via sua mala,
& dirigite vias vestras & studia vestra.
Qui dixerunt: Desperavimus:
post cogitationes enim nostras ibimus,
& unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.
Ideo hæc dicit Dominus:
Interrogate gentes:
Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?
Numquid deficiet de petra agri nix Libani?
aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes?
Quia oblitus est mei populus meus,
frustra libantes, & impingentes in viis suis, & in semitis sæculi,
ut ambularent per eas in itinere non trito:
Ut fieret terra eorum in desolationem,
& in sibilum sempiternum:
Omnis qui præterierit per eam obstupescet,
& movebit caput suum.
Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico:
dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.
Et dixerunt:
Venite, & cogitemus contra Jeremiam cogitationes:
Non enim peribit lex à sacerdote,
neque consilium à sapiente,
nec sermo à propheta:
Venite, & percutiamus eum lingua,
& non attendamus ad universos sermones ejus.
Attende Domine ad me,
& audi vocem adversariorum meorum.
Numquid redditur pro bono malum,
quia foderunt foveam animæ meæ?
Recordare quod steterim in conspectu tuo,
ut loquerer pro eis bonum,
& averterem indignationem tuam ab eis.
Propterea da filios eorum in famem,
& deduc eos in manus gladii;
Fiant uxores eorum absque liberis, & viduæ:
& viri earum interficiantur morte:
juvenes eorum confodiantur gladio in prœlio.
Audiatur clamor de domibus eorum:
Adduces enim super eos latronem repente:
quia foderunt foveam ut caperent me,
& laqueos absconderunt pedibus meis.
Tu autem Domine scis omne consilium eorum adversum me in mortem:
ne propitieris iniquitati eorum,
& peccatum eorum à facie tua non deleatur:
Fiant corruentes in conspectu tuo,
in tempore furoris tui abutere eis.

Cap. 19.

HÆc dicit Dominus:
Vade, & accipe laguncularn figuli testeam à senioribus populi, & à senioribus sacerdotum:
& egredere ad vallem filii Ennom, quæ est juxta introitum portæ fictilis:
Et prædicabis ibi verba, quæ ego loquar ad te;
Et dices:
Audite verbum Domini reges Juda,
& habitatores Jerusalem:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego inducam afflictionem super locum istum;
ita ut omnis qui audierit illam, tinniant aures ejus.
Eo quod dereliquerint me,
& alienum fecerint locum istum:
Et libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi,
& patres eorum, & reges Juda:
& repleverunt locum istum sanguine innocentum.
Et ædificaverunt excelsa Baalim, ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim:
quæ non præcepi, nec loquutus sum,
nec ascenderunt in cor meum.
Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& non vocabitur locus iste amplius Thopheth, & vallis filii Ennom,
sed vallis Occisionis.
Et dissipabo consilium Juda & Jerusalem in loco isto:
& subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum,
& in manu quærentium animas eorum:
Et dabo cadavera eorum, escam volatilibus cœli, & bestiis terræ:
& ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum:
Omnis, qui præterierit per eam, obstupescet,
& sibilabit super universa plaga ejus.
Et cibabo eos carnibus filiorum suorum, & carnibus filiarum suarum:
& unusquisque carnes amici sui comedet in obsidione, & in angustia,
in qua concludent eos inimici eorum, & qui quærunt animas eorum.
Et conteres laguncularn in oculis virorum, qui ibunt tecum; & dices ad eos:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Sic conteram populum istum. & civitatem istam,
sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari:
Et in Thopheth sepelientur,
eo quod non sit alius locus ad sepeliendum.
Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus ejus:
& ponam civitatem istam sicut Thopheth.
Et erunt domus Jerusalem, & domus regum Juda,
sicut locus Thopheth, immundæ:

Digitized by Google

Omnes domus, in quarum domatibus sacrificaverunt A
omni militiæ cœli,
& libaverunt libamina diis alienis.
Venit autem Jeremias de Thopheth, quo miserat
eum Dominus ad prophetandum,
& stetit in atrio domus Domini,
& dixit ad omnem populum:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego inducam super civitatem hanc, & super
omnes urbes ejus,
universa mala, quæ loquutus sum adversum eam: B
Quoniam induraverunt cervicem suam,
ut non audirent sermones meos.

Cap. 20.
ET audivit Phassur filius Emmer sacerdos, qui
constitutus erat princeps in domo Domini,
Jeremiam prophetantem sermones istos.
Et percussit Phassur Jeremiam prophetam,
& misit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin superiori, in domo Domini.
Cumque illuxisset crastinum,
eduxit Phassur Jeremiam de nervo: C
Et dixit ad eum Jeremias:
Non Phassur vocavit Dominus nomen tuum,
sed pavorem undique.
Quia hæc dicit Dominus:
Ecce ego dabo te in pavorem,
te & omnes amicos tuos:
Et corruent gladio inimicorum suorum,
& oculi tui videbunt:
Et omnem Judam dabo in manum regis Babylonis:
& traducet eos in Babylonem, D
& percutiet eos gladio.
Et dabo universam substantiam civitatis hujus, &
omnem laborem ejus,
omneque pretium, & cunctos thesauros regum
Juda dabo in manu inimicorum meorum:
& diripient eos, & tollent, & ducent in Babylonem.
Tu autem Phassur, & omnes habitatores domus tuæ,
ibitis in captivitatem:
& in Babylonem venies, & ibi morieris,
ibique sepelieris tu, & omnes amici tui, E
quibus prophetasti mendacium.
Seduxisti me Domine, & seductus sum:
fortior me fuisti, & invaluisti:
Factus sum in derisum tota die,
omnes subsannant me.
Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem,
& vastitatem clamito:
Et factus est mihi sermo Domini in opprobrium,
& in derisum tota die.
Et dixi: F
Non recordabor ejus,
neque loquar ultra in nomine illius:
Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans,
claususque in ossibus meis:
& defeci, ferre non sustinens.
Audivi enim contumelias multorum,
& terrorem in circuitu:
Persequimini, & persequamur eum:
ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, & custodientes latus meum: G
si quomodo decipiatur, & prævaleamus adversus
eum,
& consequamur ultionem ex eo.
Dominus autem mecum est quasi bellator fortis:
idcirco qui persequuntur me, cadent, & infirmi
erunt:
Confundentur vehementer,
quia non intellexerunt opprobrium sempiternum,
quod numquam delebitur.
Et tu Domine exercituum, probator justi,
qui vides renes & cor:
Videam quæso ultionem tuam ex eis:
tibi enim revelavi caussam meam.
Cantate Domino,
laudate Dominum:
quia liberavit animam pauperis de manu malorum.
Maledicta dies, in qua natus sum;
Dies, in qua peperit me mater mea, non sit benedicta.
Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens:
Natus est tibi puer masculus:
& quasi gaudio lætificavit eum.
Sit homo ille ut sunt civitates, quas subvertit Dominus,
& non pœnituit eum:
Audiat clamorem mane,
& ululatum in tempore meridiano:
Qui non me interfecit à vulva,
ut fieret mihi mater mea sepulcrum,
& vulva ejus conceptus æternus.
Quare de vulva egressus sum, ut viderem laborem &
dolorem,
& consumerentur in confusione dies mei?

VErbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, Cap. 21.
quando misit ad eum rex Sedecias Phassur filium
Melchiæ,
& Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, dicens:
Interroga pro nobis Dominum,
quia Nabuchodonosor rex Babylonis prœliatur
adversum nos:
si forte faciat Dominus nobiscum secundum omnia
mirabilia sua,
& recedat à nobis.
Et dixit Jeremias ad eos:
Sic dicetis Sedeciæ:
Hæc dicit Dominus Deus Israel:
Ecce ego convertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt,
& quibus vos pugnatis adversus regem Babylonis,
& Chaldæos,
qui obsident vos in circuitu murorum:
Et congregabo ea in medio civitatis hujus.
Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio
forti,
& in furore, & in indignatione, & in ira grandi.
Et percutiam habitatores civitatis hujus,
homines & bestiæ pestilentia magna morientur.
Et post hæc ait Dominus:
dabo Sedeciam regem Juda, & servos ejus, & populum ejus,
& qui derelicti sunt in civitate hac à peste, & gladio, & fame,
in manu Nabuchodonosor regis Babylonis,
& in manu inimicorum eorum,
& in manu quærentium animam eorum;
Et percutiet eos in ore gladii,
& non [a] flectetur, neque parcet, nec miserebitur.
Et ad populum hunc dices:
Hæc dicit Dominus:
Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis.
Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, & fame, & peste:

a Canon San-Germanensis & alii MSS. codices, *& non movebitur, neque parcet, &c.*

Digitized by Google

A qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, vivet,
& erit ei anima sua, quasi spolium.
Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus:
in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni.
Et domui regis Juda:
Audite verbum Domini, domus David,
hæc dicit Dominus:
Judicate mane judicium,
& eruite vi oppressum de manu calumniantis:
Ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur,
& non sit qui exstinguat, propter malitiam studiorum vestrorum.
Ecce ego ad te habitatricem vallis solidæ atque campestris, ait Dominus:
qui dicitis:
Quis percutiet nos?
& quis ingredietur domos nostras?
Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus:
& succendam ignem in saltu ejus:
& devorabit omnia in circuitu ejus.

Cap. 22. HÆc dicit Dominus:
Descende in domum regis Juda,
& loqueris ibi verbum hoc, & dices:
Audi verbum Domini rex Juda, qui sedes super solium David;
D tu & servi tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas.
Hæc dicit Dominus:
Facite judicium & justitiam,
& liberate vi oppressum de manu calumniatoris:
Et advenam, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis inique:
& sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto.
Si enim facientes feceritis verbum istud:
E ingredientur per portas domus hujus, reges sedentes de genere David super thronum ejus;
& ascendentes currus & equos,
ipsi & servi, & populus eorum.
Quod si non audieritis verba hæc:
in memetipsum juravi, dicit Dominus,
quia in solitudinem erit domus hæc.
Quia hæc dicit Dominus super domum regis Juda:
Galaad tu mihi caput Libani:
si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.
F Et sanctificabo super te, interficientem virum & arma ejus:
& succident electas cedros tuas,
& præcipitabunt in ignem.
Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc:
& dicet unusquisque proximo suo:
Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi?
Et respondebunt,
eo quod dereliquerint pactum Domini Dei sui,
& adoraverint deos alienos, & servierint eis.
G Nolite flere mortuum,
neque lugeatis super eum fletu?
Plangite eum, qui egreditur,
quia non revertetur ultra,
nec videbit terram nativitatis suæ.

Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Josiæ regis Juda, qui regnavit pro Josia patre suo,
qui egressus est de loco isto:
Non revertetur huc amplius:
sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur,
& terram istam non videbit amplius.
Væ qui ædificat domum suam in injustitia,
& cœnacula sua non in judicio:
Amicum suum opprimet frustra,
& mercedem ejus non reddet ei.
B Qui dicit:
Ædificabo mihi domum latam,
& cœnacula spatiosa:
Qui aperit sibi fenestras & facit laquearia cedrina,
pingitque sinopide.
Numquid regnabis,
quoniam confers te cedro?
Pater tuus numquid non comedit & bibit,
& fecit judicium & justitiam tunc quum bene erat ei?
C Judicavit caussam pauperis & egeni in bonum suum:
numquid non ideo quia cognovit me, dicit Dominus?
Tui vero oculi & cor ad avaritiam,
& ad sanguinem innocentem fundendum,
& ad calumniam, & ad cursum mali operis.
Propterea hæc dicit Dominus ad Joacim filium Josiæ regem Juda:
Non plangent eum:
Væ frater & væ [a] soror:
non concrepabunt ei:
Væ Domine,
& væ inclyte.
Sepultura asini sepelietur,
putrefactus & projectus extra portas Jerusalem.
Ascende Libanum, & clama:
& in Basan da vocem tuam,
& clama ad transeuntes,
quia contriti sunt omnes amatores tui.
Loquutus sum ad te in abundantia tua;
& dixisti: Non audiam:
Hæc est via tua ab adolescentia tua,
quia non audisti vocem meam.
Omnes pastores tuos pascet ventus,
& amatores tui in captivitatem ibunt:
Et tunc confunderis,
& erubesces ab omni malitia tua.
Quæ sedes in Libano, & nidificas in cedris,
quomodo congemuisti, quum venissent tibi dolores, quasi dolores parturientis?
Vivo ego, dicit Dominus:
quia si fuerit Jechonias filius Joacim regis Juda,
annulus in manu dextera mea, inde evellam eum.
Et dabo te in manu quærentium animam tuam,
& in manu quorum tu formidas faciem,
& in manu Nabuchodonosor regis Babylonis,
& in manu Chaldæorum.
Et mittam te, & matrem tuam quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis,
ibique moriemini:
Et in terram ad quam ipsi levant animam suam ut revertantur,
illuc non revertentur.
Numquid vas fictile atque contritum vir iste Jechonias?

[a] Aliter exemplaria Canonis & cunctorum codicum nostrorum MSS. ubi hæc leguntur: *Væ frater & væ fratres.* At hunc exscriptorum errorem manifeste redarguunt Commentaria Hieronymiana in præsentem locum. *Hoc quod nos de Hebraico posuimus*, inquit S. Doctor, *Non plangent eum, Væ frater, & væ soror, in LXX. non habetur.*

Digitized by Google

numquid vas absque omni voluptate?
Quare abjecti sunt ipse & semen ejus,
& projecti in terram, quam ignoraverunt?
Terra, terra, terra,
audi sermonem Domini.
Hæc dicit Dominus:
Scribe virum istum sterilem,
virum qui in diebus suis non prosperabitur:
Nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David,
& potestatem habeat ultra Juda.

Cap. 23. VÆ pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus.
Ideo hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores, qui pascunt populum meum:
Vos dispersistis gregem meum,
ejecistis eos, & non visitastis eos:
Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.
Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc:
& convertam eos ad rura sua:
& crescent & multiplicabuntur.
Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos:
non formidabunt ultra, & non pavebunt:
& nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.
Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo David germen justum:
& regnabit rex, & sapiens erit:
& faciet judicium & justitiam in terra.
In diebus illis salvabitur Juda,
& Israel habitabit confidenter:
Et hoc est nomen, quod vocabunt eum,
Dominus justus noster.
Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus,
& non dicent ultra:
Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti:
Sed: Vivit Dominus, qui eduxit & adduxit semen domus Israel de terra aquilonis,
& de cunctis terris, ad quas ejeceram eos illuc:
& habitabunt in terra sua.

AD PROPHETAS.

CONtritum est cor meum in medio mei,
contremuerunt omnia ossa mea:
Factus sum quasi vir ebrius,
& quasi homo madidus vino,
à facie Domini, & à facie verborum sanctorum ejus.
Quia adulteris repleta est terra,
quia à facie maledictionis luxit terra,
arefacta sunt arva deserti:
Factus est cursus eorum malus,
& fortitudo eorum dissimilis.
Propheta namque & sacerdos polluti sunt:
& in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.
Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris,
impellentur enim,
& corruent in ea:
Afferam enim super eos mala,
annum visitationis eorum, ait Dominus.
Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem:
prophetabant in Baal,
& decipiebant populum meum Israel.
Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium,

A & iter mendacii:
Et confortaverunt manus pessimorum,
ut non converteretur unusquisque à malitia sua:
Facti sunt mihi omnes Sodoma,
& habitatores ejus quasi Gomorra.
Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas:
Ecce ego cibabo eos absinthio,
& potabo eos felle:
A prophetis enim Jerusalem,
B egressa est pollutio super omnem terram.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Nolite audire verba prophetarum,
qui prophetant vobis, & decipiunt vos:
Visionem cordis sui loquuntur,
non de ore Domini.
Dicunt his, qui blasphemant me:
Loquutus est Dominus: Pax erit vobis:
Et omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt:
Non veniet super vos malum.
C Quis enim affuit in consilio Domini,
& vidit
& audivit sermonem ejus?
Quis consideravit verbum illius
& audivit?
Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur,
& tempestas erumpens super caput impiorum veniet.
Non revertetur furor Domini,
usque dum faciat,
D & usque dum compleat cogitationem cordis sui:
In novissimis diebus
intelligetis consilium ejus.
Non mittebam prophetas,
& ipsi currebant:
Non loquebar ad eos,
& ipsi prophetabant.
Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo,
avertissem utique eos à via sua mala,
E & à pessimis cogitationibus suis.
Putasne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus?
& non Deus de longe?
Si occultabitur vir in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus?
Numquid non cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus?
Audivi quæ dixerunt prophetæ,
prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes:
F Somniavi,
somniavi.
Usquequo istud in corde est prophetarum vaticinantium mendacium,
& prophetantium seductiones cordis sui?
Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei,
propter somnia eorum quæ narrat unusquisque ad proximum suum:
sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.
G Propheta, qui habet somnium,
narret somnium:
Et qui habet sermonem meum,
loquatur vere sermonem meum:
Quid paleis ad triticum, dicit Dominus?
Numquid non verba mea sunt quasi ignis, ait Dominus,

Digitized by Google

& quasi malleus conterens petram?
Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus,
qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo.
Ecce ego ad prophetas, ait Dominus,
qui assumunt linguas suas, & aiunt: Dicit Dominus.
Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus,
qui narraverunt ea,
& seduxerunt populum meum in mendacio suo,
& in miraculis suis:
Quum ego non misissem eos, nec mandassem eis,
qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.
Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens:
Quod est onus Domini?
dices ad eos:
Ut quid vobis onus?
Projiciam quippe vos, dicit Dominus.
Et propheta, & sacerdos, & populus qui dicit: Onus Domini:
visitabo super virum illum, & super domum ejus.
Hæc dicetis unusquisque ad proximum, & ad fratrem suum:
Quid respondit Dominus?
& quid loquutus est Dominus?
Et onus Domini ultra non memorabitur:
quia onus erit unicuique sermo suus:
Et pervertistis verba Dei viventis,
Domini exercituum Dei nostri.
Hæc dices ad prophetam:
Quid respondit tibi Dominus?
& quid loquutus est Dominus?
Si autem onus Domini dixeritis:
propter hoc hæc dicit Dominus:
Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini:
& misi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini:
Propterea ecce ego tollam vos portans,
& derelinquam vos, & civitatem quam dedi vobis & patribus vestris, à facie mea.
Et dabo vos in opprobrium sempiternum,
& in ignominiam æternam, quæ numquam oblivione delebitur.

Cap. 24. Ostendit mihi Dominus:
& ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini;
Postquam transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joacim regem Juda, & principes ejus,
& fabrum, & inclusorem, de Jerusalem,
& adduxit eos in Babylonem.
Calathus unus ficus bonas habebat nimis,
ut solent ficus esse primi temporis:
Et calathus unus ficus habebat malas nimis,
quæ comedi non poterant, eo quod essent malæ.
Et dixit Dominus ad me:
Quid tu vides Jeremia?
Et dixi:
Ficus ficus,
bonas, bonas valde;
& malas, malas valde,
quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

A Hæc dicit Dominus Deus Israel:
Sicut ficus hæ bonæ:
sic cognoscam transmigrationem Juda,
quam emisi de loco isto in terram Chaldæorum, in bonum.
Et ponam oculos meos super eos ad placandum,
& reducam eos in terram hanc:
Et ædificabo eos, & non destruam:
& plantabo eos, & non evellam.
Et dabo eis cor ut sciant me, quia ego sum Dominus:
B & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum:
Quia revertentur ad me in toto corde suo.
Et sicut ficus pessimæ, quæ comedi non possunt, eo quod sint malæ:
hæc dicit Dominus, sic dabo Sedeciam regem Juda, & principes ejus,
& reliquos de Jerusalem, qui remanserunt in urbe hac,
& qui habitant in terra Ægypti.
C Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ;
in opprobrium, & in parabolam, & in proverbium, & in maledictionem in universis locis,
ad quæ ejeci eos.
Et mittam in eis gladium, & famem, & pestem:
donec consumantur de terra, quam dedi eis, & patribus eorum.

Verbum, quod factum est ad Jeremiam de omni populo Judæ, Cap. 25.
D in anno quarto Joacim filii Josiæ regis Juda
(ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis.)
Quod loquutus est Jeremias propheta ad omnem populum Juda,
& ad universos habitatores Jerusalem, dicens:
A tertio decimo anno Josiæ filii Ammon regis Juda
usque ad diem hanc;
iste est tertius & vigesimus annus;
factum est verbum Domini ad me,
E & loquutus sum ad vos de nocte consurgens, & loquens:
& non audistis.
Et misit Dominus ad vos omnes servos suos prophetas, consurgens diluculo, mittensque:
& non audistis,
neque inclinastis aures vestras ut audiretis,
Quum diceret: Revertimini unusquisque à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris:
& habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus vestris,
F à sæculo & usque in sæculum.
Et nolite ire post deos alienos, ut serviatis eis: adoretisque eos:
neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum vestrarum, & non affligam vos.
Et non audistis me, dicit Dominus,
ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum vestrarum, in malum vestrum.
Propterea hæc dicit Dominus exercituum:
G Pro eo quod non audistis verba mea:
Ecce ego mittam, & assumam universas cognationes aquilonis, ait Dominus,
& [a] Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum:

a Canon San-Germanensis cum MS. codice Corbeiensi num. 12. *ad Nabuchodonosor*, juxta Hebræum, qui legit præpositionem אל, *el*, id est, *ad*; quam tamen lectionem minime sequendam duximus, tum quod secundâ manu posita reperiatur in jam dictis MS. codicibus; tum maximè quod eam non agnoscat sanctus Hieronymus in Commentariis suis.

Digitized by Google

Et adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores ejus, A
& ſuper omnes nationes, quæ in circuitu illius ſunt:
Et interficiam eos, & ponam eos in ſtuporem & in ſibilum,
& in ſolitudines ſempiternas.
Perdamque ex eis vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ,
vocem molæ,
& lumen lucernæ. B
Et erit univerſa terra hæc in ſolitudinem, & in ſtuporem:
& ſervient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis.
Quumque impleti fuerint ſeptuaginta anni,
viſitabo ſuper regem Babylonis, & ſuper gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæorum:
& ponam illam in ſolitudines ſempiternas.
Et adducam ſuper terram illam, omnia verba mea, C
quæ loquutus ſum contra eam,
omne quod ſcriptum eſt in libro iſto,
quæquumque prophetavit Jeremias adverſum omnes gentes:
Quia ſervierunt eis,
quum eſſent gentes multæ, & reges magni:
Et reddam eis ſecundum opera eorum,
& ſecundum facta manuum ſuarum.
Quia ſic dicit Dominus exercituum Deus Iſrael:
Sume calicem vini furoris hujus de manu mea: D
& propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.
Et bibent & turbabuntur, & inſanient à facie gladii, quem ego mittam inter eos.
Et accepi calicem de manu Domini,
& propinavi cunctis gentibus, ad quas miſit me Dominus:
Jeruſalem, & civitatibus Juda,
& regibus ejus, & principibus ejus:
ut darem eos in ſolitudinem, & in ſtuporem, E
& in ſibilum, & in maledictionem,
ſicut eſt dies iſta:
Pharaoni regi Ægypti, & ſervis ejus, & principibus ejus, & omni populo ejus,
& univerſis generaliter:
Cunctis regibus terræ Auſitidis,
& cunctis regibus terræ Philiſthim,
& Aſcaloni,
& Gazæ,
& Accaroni, F
& reliquiis Azoti,
Idumææ,
& Moab,
& filiis Ammon:
Et cunctis regibus Tyri, & cunctis regibus Sidonis:
& regibus terræ inſularum, qui ſunt trans mare:
a Et Dedan, & Theman[a], & Buz,
& univerſis qui attonſi ſunt in comam:
Et cunctis regibus Arabiæ,
& cunctis regibus occidentis, qui habitant in deſerto: G
Et cunctis regibus Zamri,
& cunctis regibus Elam,
& cunctis regibus Medorum,
& cunctis regibus aquilonis de prope & de longe,
Unicuique contra fratrem ſuum:
& omnibus regnis terræ, quæ ſuper faciem ejus ſunt:
Et rex Seſach bibet poſt eos.
Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael;
Bibite, & inebriamini;
& vomite, & cadite,
neque ſurgatis à facie gladii, quem ego mittam inter vos.
Quumque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant,
dices ad eos:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Bibentes bibetis:
quia ecce in civitate, in qua invocatum eſt nomen meum, ego incipio affligere,
Et vos quaſi innocentes & immunes eritis?
non eritis immunes:
gladium enim ego voco ſuper omnes habitatores terræ,
dicit Dominus exercituum.
Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc,
& dices ad illos:
Dominus de excelſo rugiet,
& de habitaculo ſancto ſuo dabit vocem ſuam:
Rugiens rugiet ſuper decorem ſuum:
celeuma quaſi calcantium concinetur adverſus omnes habitatores terræ:
Pervenit ſonitus uſque ad extrema terræ:
quia judicium Domino cum gentibus:
Judicatur ipſe cum omni carne,
impios tradidi gladio, dicit Dominus.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Ecce afflictio egredietur de gente in gentem:
& turbo magnus egredietur à ſummitatibus terræ.
Et erunt interfecti Domini in die illa à ſummo terræ uſque ad ſummum ejus:
non plangentur, & non colligentur, neque ſepelientur:
in ſterquilinium ſuper faciem terræ jacebunt.
Ululate paſtores, & clamate:
& aſpergite vos cinere optimates gregis:
Quia completi ſunt dies veſtri, ut interficiamini;
& diſſipationes veſtræ,
& cadetis quaſi vaſa pretioſa.
Et peribit fuga à paſtoribus,
& ſalvatio ab optimatibus gregis.
Vox clamoris paſtorum, & ululatus optimatum gregis:
quia vaſtavit Dominus paſcua eorum.
Et conticuerunt arva pacis à facie iræ furoris Domini.
Dereliquit quaſi leo umbraculum ſuum,
[b] quia facta eſt terra eorum in deſolationem à facie iræ columbæ, b
& à facie iræ furoris Domini.

IN principio regni Joacim filii Joſiæ regis Juda, factum eſt verbum iſtud à Domino, dicens: Cap. 26.
Hæc dicit Dominus:
Sta in atrio domus Domini,
& loquêris ad omnes civitates Juda,
de quibus veniunt ut adorent in domo Domini;
univerſos ſermones,

a Ita exemplaria Canonis, & MSS. codices Bibliorum: cui lectioni favet etiam interpres Syrus, apud quem תימנא, *Thaimno* legimus. Vulgata & Hebræus hodiernus legunt *Thema*.

b Abeſt in exemplaribus Canonis Heb. veritat. ac in MSS. Bibliorum ſacrorum codicibus particula cauſſalis *quia*; nec eam agnoſcit S. Hieronymus hunc verſum Commentariis ſuis illuſtrans: etſi poſita legatur in textu eorumdem Commentariorum, in Vulgata Latina, & in Hebræorum voluminibus.

quos

Digitized by Google

quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: A
Noli subtrahere verbum,
si forte audiant & convertantur unusquisque à via sua mala:
& pœniteat me mali, quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.
Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus:
Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis,
ut audiatis sermones servorum meorum Prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & dirigens, B
& non audistis:
Dabo domum istam sicut Silo,
& urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ.
Et audierunt sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.
Quumque complesset Jeremias, loquens omnia quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, C
apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens:
Morte morietur.
Quare prophetavit in nomine Domini, dicens:
Sicut Silo erit domus hæc:
& urbs ista desolabitur, eo quod non sit habitator?
Et congregatus est omnis populus adversus Jeremiam in domo Domini.
Et audierunt principes Juda verba hæc: D
& ascenderunt de domo regis in domum Domini,
& sederunt in introitu portæ domus Domini novæ.
Et loquuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes:
Judicium mortis est viro huic:
quia prophetavit adversus civitatem istam,
sicut audistis auribus vestris.
Et ait Jeremias ad omnes principes,
& ad universum populum, dicens: E
Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, & ad civitatem hanc,
omnia verba quæ audistis.
Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra,
& audite vocem Domini Dei vestri:
& pœnitebit Dominum mali, quod loquutus est adversum vos.
Ego autem ecce in manibus vestris sum:
facite mihi quod bonum & rectum est in oculis vestris: F
Verumtamen scitote & cognoscite,
quod si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos,
& contra civitatem istam, & habitatores ejus.
In veritate enim misit me Dominus ad vos,
ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.
Et dixerunt principes, & omnis populus,
ad sacerdotes, & prophetas:
Non est viro huic judicium mortis:
quia in nomine Domini Dei nostri loquutus est ad nos. G
Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ:
& dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes:
Michas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Juda,
& ait ad omnem populum Juda, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:

A Sion quasi ager arabitur:
& Jerusalem in acervum lapidum erit:
& mons domus in excelsa sylvarum.
Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Juda, & omnis Juda?
numquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini:
Et pœnituit Dominum mali, quod loquutus erat adversum eos?
Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.
B Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariath-Jarim:
& prophetavit adversus civitatem istam, & adversus terram hanc, juxta omnia verba Jeremiæ.
Et audivit rex Joacim, & omnes potentes, & principes ejus, verba hæc:
& quæsivit rex interficere eum.
Et audivit Urias, & timuit,
fugitque & ingressus est Ægyptum.
C Et misit rex Joacim viros in Ægyptum,
Elnathan filium Achobor, & viros cum eo in Ægyptum.
Et eduxerunt Uriam de Ægypto:
& adduxerunt eum ad regem Joacim,
& percussit eum gladio:
& projecit cadaver ejus in sepulcris vulgi ignobilis.
Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Jeremia:
ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum.

D IN principio regni Joacim filii Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam à Domino, dicens: Cap. 27.
Hæc dicit Dominus ad me:
Fac tibi vincula, & catenas:
& pones eas in collo tuo.
Et mittes eas ad regem Edom,
& ad regem Moab,
& ad regem filiorum Ammon,
& ad regem Tyri,
E & ad regem Sidonis;
in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam regem Juda.
Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Hæc dicetis ad dominos vestros:
Ego feci terram, & homines, & jumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna,
& in brachio meo extento:
& dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.
F Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis servi mei:
insuper & bestias agri dedi ut serviant illi.
Et servient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filii ejus:
donec veniat tempus terræ ejus & ipsius:
& servient ei gentes multæ, & reges magni.
Gens autem & regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis,
& quiquumque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis:
G In gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus,
donec consumam eos in manu ejus.
Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & divinos, & somniatores, & augures, & maleficos,
qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis.
Quia mendacium prophetant vobis:

Digitized by Google

ut longe faciant vos de terra veſtra, A
& ejiciant vos, & pereatis.
Porro gens, quæ ſubjecerit cervicem ſuam ſub jugo regis Babylonis, & ſervierit ei:
dimittam eam in terra ſua, dicit Dominus:
& colet eam, & habitabit in ea.
Et ad Sedeciam regem Juda loquutus ſum ſecundum omnia verba hæc, dicens:
Subjicite colla veſtra ſub jugo regis Babylonis,
& ſervite ei, & populo ejus,
& vivetis. B
Quare moriemini tu & populus tuus gladio, fame, & peſte,
ſicut loquutus eſt Dominus ad gentem, quæ ſervire noluerit regi Babylonis?
Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis:
Non ſervietis regi Babylonis:
quia mendacium ipſi loquuntur vobis.
Quia non miſi eos, ait Dominus:
& ipſi prophetant in nomine meo mendaciter:
ut ejiciant vos, & pereatis, C
tam vos, quam prophetæ, qui vaticinantur vobis.
Et ad ſacerdotes, & ad populum iſtum loquutus ſum, dicens:
Hæc dicit Dominus:
Nolite audire verba prophetarum veſtrorum,
qui prophetant vobis, dicentes:
Ecce vaſa Domini revertentur de Babylone nunc cito,
mendacium enim prophetant vobis. D
Nolite ergo audire eos,
ſed ſervite regi Babylonis, ut vivatis;
Quare datur hæc civitas in ſolitudinem?
Et ſi prophetæ ſunt, & eſt verbum Domini in eis:
occurrant Domino exercituum,
ut non veniant vaſa, quæ derelicta fuerant in domo Domini,
& in domo regis Juda, & in Jeruſalem, in Babylonem.
Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, E
& ad mare, & ad baſes,
& ad reliqua vaſorum, quæ remanſerunt in civitate hac:
quæ non tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis,
quum transferret Jechoniam filium Joacim regem Juda de Jeruſalem in Babylonem,
& omnes optimates Juda & Jeruſalem.
Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael ad vaſa,
quæ derelicta ſunt in domo Domini, & in domo regis Juda & Jeruſalem: F
In Babylonem transferentur,
& ibi erunt uſque ad diem viſitationis ſuæ, dicit Dominus,
& afferri faciam ea,
& reſtitui in loco iſto.

Cap. 28. ET factum eſt in anno illo,
in principio regni Sedeciæ regis Juda, in anno quarto, in menſe quinto,
dixit ad me Ananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini, G
coram ſacerdotibus & omni populo, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael:
Contrivi jugum regis Babylonis.
Adhuc duo anni dierum,
& ego referri faciam ad locum iſtum omnia vaſa domus Domini,
quæ tulit Nabuchodonoſor rex Babylonis de loco iſto,
& tranſtulit ea in Babylonem.
Et Jechoniam filium Joacim regem Juda, & omnem transmigrationem Juda, qui ingreſſi ſunt in Babylonem,
ego convertam ad locum iſtum, ait Dominus:
conteram enim jugum regis Babylonis.
Et dixit Jeremias propheta ad Ananiam prophetam, in oculis ſacerdotum,
& in oculis omnis populi, qui ſtabat in domo Domini.
Et ait Jeremias propheta: Amen,
ſic faciat Dominus:
Suſcitet Dominus verba tua, quæ prophetaſti:
ut referantur vaſa in domum Domini,
& omnis transmigratio de Babylone ad locum iſtum.
Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis,
& in auribus univerſi populi.
Prophetæ qui fuerunt ante me & ante te ab initio,
& prophetaverunt ſuper terras multas, & ſuper regna magna,
de prœlio, & de afflictione, & de fame.
Propheta, qui vaticinatus eſt pacem:
quum venerit verbum ejus,
ſcietur propheta, quem miſit Dominus in veritate.
Et tulit Ananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ,
& confregit eam.
Et ait Ananias in conſpectu omnis populi, dicens:
Hæc dicit Dominus:
Sic confringam jugum Nabuchodonoſor regis Babylonis poſt duos annos dierum de collo omnium gentium.
Et abiit Jeremias propheta in viam ſuam.
Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam,
poſtquam confregit Ananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, dicens:
Vade, & dices Ananiæ:
Hæc dicit Dominus:
Catenas ligneas contriviſti:
& facies pro eis catenas ferreas.
Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael:
Jugum ferreum poſui ſuper collum cunctarum gentium iſtarum,
ut ſerviant Nabuchodonoſor regi Babylonis,
& ſervient ei:
inſuper & beſtias terræ dedi ei.
Et dixit Jeremias propheta ad Ananiam prophetam:
Audi Anania:
Non miſit te Dominus,
& tu confidere feciſti populum iſtum in mendacio,
Idcirco hæc dicit Dominus:
Ecce ego mittam te à facie terræ:
hoc anno morieris:
adverſum Dominum enim loquutus es.
Et mortuus eſt Ananias propheta in anno illo,
menſe ſeptimo.

ET hæc ſunt verba libri, quem miſit Jeremias propheta de Jeruſalem ad reliquias ſeniorum transmigrationis, Cap. 29.
& ad ſacerdotes, & ad prophetas,
& ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonoſor de Jeruſalem in Babylonem:
Poſtquam egreſſus eſt Jechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes Juda & Jeruſalem,

Digitized by Google

& faber & inclusor de Jerusalem:
in manu Elasa filii Saphan, & Gamariæ filii Helciæ,
quos misit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel omni transmigrationi,
quam transtuli de Jerusalem in Babylonem:
Ædificate domos, & habitate:
& plantate hortos,
& comedite fructum eorum.
Accipite uxores,
& generate filios & filias:
Date filiis vestris uxores,
& filias vestras date viris & pariant filios & filias:
& multiplicamini ibi, & nolite esse pauci numero.
Et quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci:
& orate pro ea ad Dominum:
quia in pace illius erit pax vobis.
Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Non vos seducant prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrûm,
& divini vestri:
Et ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis:
quia falso ipsi prophetant vobis in nomine meo:
& non misi eos, dicit Dominus.
Quia hæc dicit Dominus:
Quum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni;
visitabo vos, & suscitabo super verbum meum bonum,
ut reducam vos ad locum istum.
Ego enim scio cogitationes,
quas cogito super vos, ait Dominus,
Cogitationes pacis, & non afflictionis,
ut dem vobis finem & patientiam.
Et invocabitis me, & ibitis:
& orabitis me, & ego exaudiam vos.
Quæretis me, & invenietis:
quum quæsieritis me in toto corde vestro.
Et inveniar à vobis, ait Dominus:
& reducam captivitatem vestram,
& congregabo vos de universis gentibus, & de cunctis locis, ad quæ expuli vos, dicit Dominus:
Et reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci.
Quia dixistis: suscitavit nobis Dominus Prophetas in Babylone.
Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David,
& ad omnem populum habitatorem urbis hujus,
ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Ecce mittam in eos gladium, & famem, & pestem:
& ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt,
eo quod pessimæ sint.
Et persequar eos in gladio, & in fame, & in pestilentia:
& dabo eos in vexationem universis regnis terræ;
in maledictionem, & in stuporem:
& in sibilum, & in opprobrium cunctis gentibus, ad quas ejeci eos:
Eo quod non audierint verba mea, dicit Dominus:
quæ misi ad eos per servos meos prophetas, de nocte consurgens, & mittens:

A & non audistis, dicit Dominus.
Vos ergo audite verbum Domini, omnis transmigratio,
quam emisi de Jerusalem in Babylonem:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad Ahab filium Colia,
& ad Sedeciam filium Maasiæ,
qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter:
Ecce ego tradam eos in manu Nabuchodonosor regis Babylonis:
B & percutiet eos in oculis vestris.
Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Juda, quæ est in Babylone, dicentium:
Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Ahab,
quos frixit rex Babylonis in igne:
pro eo quod fecerint stultitiam in Israel,
& mœchati sunt in uxores amicorum suorum,
& loquuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis:
Ego sum judex & testis, dicit Dominus.
C Et ad Semeiam Neelamitem dices:
Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Pro eo quod misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Jerusalem,
& ad Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem,
& ad universos sacerdotes, dicens:
Dominus dedit te sacerdotem pro Jojade sacerdote,
ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium & prophetantem,
ut mittas eum in nervum & in carcerem.
D Et nunc quare non increpasti Jeremiam Anathothiten, qui prophetat vobis?
Quia super hoc misit ad nos, in Babylonem, dicens:
Longum est:
ædificate domos, & habitate:
& plantate hortos,
& comedite fructum eorum.
Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Jeremiæ prophetæ.
E Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:
Mitte ad omnem transmigrationem, dicens:
Hæc dicit Dominus ad Semeiam Neelamitem:
Pro eo quod prophetavit vobis Semeias, & ego non misi eum:
& fecit vos confidere in mendacio:
idcirco hæc dicit Dominus:
Ecce ego visitabo super Semeiam Neelamitem,
& super semen ejus:
Non erit ei vir sedens in medio populi hujus,
F & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus,
quia prævaricationem loquutus est adversus Dominum.

HOc verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens: Cap. 30.
Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens:
Scribe tibi omnia verba, quæ loquutus sum ad te, in libro.
Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus:
G & convertam conversionem populi mei Israel & Juda, ait Dominus:
& convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum:
& possidebunt eam.
Et hæc verba, quæ loquutus est Dominus ad Israel & ad Judam:
Quoniam hæc dicit Dominus:

Digitized by Google

Vocem terroris audivimus:
formido, & non est pax.
Interrogate, & videte si generat masculus:
quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis,
& conversæ sunt universæ facies in auruginem?
Væ, quia magna dies illa,
nec est similis ejus:
Tempusque tribulationis est Jacob,
& ex ipso salvabitur.
Et erit in die illa, ait Dominus exercituum:
conteram jugum ejus de collo tuo, & vincula ejus dirumpam,
& non dominabuntur ei amplius alieni:
Sed servient Domino Deo suo,
& David regi suo, quem suscitabo eis.
Tu ergo ne timeas serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israel:
Quia ecce ego salvabo te de terra longinqua,
& semen tuum de terra captivitatis eorum:
Et revertetur Jacob, & quiescet,
& cunctis affluet bonis,
& non erit quem formidet:
Quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te:
Faciam enim consummationem in cunctis gentibus, in quibus dispersi te:
te autem non faciam in consummationem:
Sed castigabo te in judicio,
ut non videaris tibi innoxius.
Quia hæc dicit Dominus:
Insanabilis fractura tua,
pessima plaga tua.
Non est qui judicet judicium tuum ad alligandum:
curationum utilitas non est tibi.
Omnes amatores tui obliti sunt tui,
teque non quærent:
Plaga enim inimici percussi te, castigatione crudeli:
propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua.
Quid clamas super contritione tua?
insanabilis est dolor tuus:
Propter multitudinem iniquitatis tuæ,
& propter dura peccata tua feci hæc tibi.
Propterea omnes, qui comedunt te, devorabuntur:
& universi hostes tui in captivitatem ducentur:
Et qui te vastant, vastabuntur,
cunctosque prædatores tuos dabo in prædam.
Obducam enim cicatricem tibi,
& à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus.
Quia ejectam vocaverunt te Sion:
Hæc est, quæ non habebat requirentem.
Hæc dicit Dominus:
Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob,
& tectis ejus miserebor;
& ædificabitur civitas in excelso suo,
& templum juxta ordinem suum fundabitur.
Et egredietur de eis laus, voxque ludentium:
& multiplicabo eos, & non minuentur :
& glorificabo eos, & non attenuabuntur.
Et erunt filii ejus sicut à principio,
& cœtus ejus coram me permanebit:
& visitabo adversum omnes qui tribulant eum,
Et erit dux ejus ex eo:
& princeps de medio ejus producetur:
& applicabo eum, & accedet ad me.
Quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet ad me, ait Dominus:

A Et eritis mihi in populum,
& ego ero vobis in Deum.
Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquiescet.
Non avertet iram indignationis Dominus,
donec faciat & compleat cogitationem cordis sui:
in novissimo dierum intelligetis ea.
IN tempore illo, dicit Dominus: Cap. 31.
Ero Deus universis cognationibus Israel,
& ipsi erunt mihi in populum.
B Hæc dicit Dominus.
Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat à gladio:
vadet ad requiem suam Israel.
Longe Dominus apparuit mihi.
Et in charitate perpetua dilexi te:
ideo attraxi te, miserans.
Rursumque ædificabo te,
& ædificaberis virgo Israel:
Adhuc ornaberis tympanis tuis,
C & egredieris in choro ludentium.
Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ:
plantabunt plantantes,
& donec tempus veniat non vindemiabunt:
Quia erit dies, in qua clamabunt custodes in monte Ephraim:
Surgite, & ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.
Quia hæc dicit Dominus:
Exsultate in lætitia Jacob,
D & hinnite contra caput gentium:
personate & canite, & dicite:
Salva Domine populum tuum, reliquias Israel.
Ecce ego adducam eos de terra aquilonis:
& congregabo eos ab extremis terræ:
inter quos erunt cæcus & claudus,
& prægnans & pariens simul,
cœtus magnus revertentium huc.
In fletu venient,
& in precibus deducam eos:
E Et adducam eos per torrentes aquarum in via recta,
& non impingent in ea:
Quia factus sum Israeli pater,
& Ephraim primogenitus meus est.
Audite verbum Domini gentes,
& annuntiate insulis quæ procul sunt, & dicite:
Qui dispersit Israel, congregabit eum:
& custodiet eum sicut pastor gregem suum.
Redimet enim Dominus Jacob,
& liberabit eum de manu potentioris.
F Et venient, & laudabunt in monte Sion:
& confluent ad bona Domini, super frumento, & vino, & oleo,
& fœtu pecorum & armentorum:
Eritque anima eorum quasi hortus irriguus,
& ultra non esurient.
Tunc lætabitur virgo in choro,
juvenes & senes simul:
Et convertam luctum eorum in gaudium,
& consolabor eos, & lætificabo à dolore suo.
G Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine:
& populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.
Hæc dicit Dominus:
Vox in excelso audita est lamentationis,
fletus & luctus, Rachel plorantis filios suos,
& nolentis consolari super eis, quia non sunt.
Hæc dicit Dominus:

Digitized by Google

A Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis:
quia est merces operi tuo, ait Dominus:
Et revertentur de terra inimici;
& est spes novissimis tuis, ait Dominus:
& revertentur filii ad terminos suos.
Audiens audivi Ephraim transmigrantem:
Castigasti me,
& eruditus sum, quasi juvenculus indomitus:
Converte me, & convertar:
quia tu Dominus Deus meus.
B Postquam enim convertisti me, egi pœnitentiam:
& postquam ostendisti mihi, percussi femur meum.
Confusus sum, & erubui,
quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.
Si filius honorabilis mihi Ephraim,
si puer delicatus:
quia ex quo loquutus sum de eo,
adhuc recordabor ejus.
Idcirco conturbata sunt viscera mea super eum:
miserans miserebor ejus, ait Dominus.
Statue tibi speculam,
pone tibi amaritudines:
Dirige cor tuum in viam rectam,
in qua ambulasti:
Revertere virgo Israel,
revertere ad civitates tuas istas.
Usquequo deliciis dissolvêris filia vaga?
quia creavit Dominus novum super terram:
Femina circumdabit virum.
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
D Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, & in urbibus ejus,
quum convertero captivitatem eorum:
Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ,
mons sanctus:
Et habitabunt in eo Judas & omnes civitates ejus simul,
agricolæ & minantes greges.
Quia inebriavi animam lassam,
& omnem animam esurientem saturavi.
E Ideo quasi de somno suscitatus sum:
& vidi, & somnus meus dulcis mihi.
Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& seminabo domum Israel & domum Juda semine hominis,
& semine jumentorum.
Et sicut vigilavi super eos ut evellerem, & demolirer,
& dissiparem, & disperderem, & affligerem:
sic vigilabo super eos ut ædificem, & plantem, ait Dominus.
F In diebus illis non dicent ultra:
Patres comederunt uvam acerbam,
& dentes filiorum obstupuerunt.
Sed unusquisque in iniquitate sua morietur:
omnis homo, qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.
Ecce dies venient, dicit Dominus:
& feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum:
Non secundum pactum, quod pepigi cum patribus [a] vestris,
G in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti:
pactum, quod irritum fecerunt,
& ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.

Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel
post dies illos, dicit Dominus:
Dabo legem meam in visceribus eorum,
& in corde eorum scribam eam:
Et ero eis in Deum,
& ipsi erunt mihi in populum.
Et non docebunt ultra vir proximum suum,
& vir fratrem suum, dicens:
Cognoscite Dominum:
Omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus:
quia propitiabor iniquitati eorum,
& peccati eorum non ero memor amplius.
Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei,
ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis:
Qui turbat mare, & sonant fluctus ejus,
Dominus exercituum nomen illi.
Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus:
tunc & semen Israel deficiet,
ut non sit gens coram me cunctis diebus.
C Hæc dicit Dominus:
Si mensurari potuerint cœli sursum,
& investigari fundamenta terræ deorsum:
& ego abjiciam universum semen Israel, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus.
Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& ædificabitur civitas Domino, à turre Ananeel
usque ad portam anguli.
Et exibit ultra norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb:
& circuibit Goatha, & omnem vallem cadaverum,
& cineris,
& universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron,
& usque ad angulum portæ equorum orientalis,
sanctum Domini:
non evelletur, & non destruetur ultra in perpetuum.

Cap. 32.

Verbum quod factum est ad Jeremiam à Domino, in anno decimo Sedeciæ regis Juda:
ipse est annus octavus decimus Nabuchodonosor:
Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Jerusalem:
& Jeremias Propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Juda.
Clauserat enim eum Sedecias rex Juda, dicens:
Quare vaticinaris, dicens;
Hæc dicit Dominus:
Ecce ego dabo civitatem istam in manu regis Babylonis, & capiet eam?
Et Sedecias rex Juda non effugiet de manu Chaldæorum:
Sed tradetur in manu regis Babylonis:
& loquetur os ejus cum ore illius,
& oculi ejus oculos illius videbunt.
Et in Babylonem ducet Sedeciam:
& ibi erit donec visitem eum, ait Dominus.
Si autem dimicaveritis adversum Chaldæos,
nihil prosperum habebitis.
Et dixit Jeremias:
Factum est verbum Domini ad me, dicens:
Ecce Anemeel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens:
Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth:
tibi enim competit ex propinquitate ut emas.

a Hoc modo legunt exemplaria Canonis, omnesque codices MSS. sacrorum Bibliorum, quos inspeximus. Idem pronomen secundæ personæ constanter retinent Commentaria S. Hieronymi, tam in editis, quam in manuscriptis libris. Hebræus tamen hodiernus habet אבותם, *avotham*, id est, *patribus eorum*: sed lapsu temporum omissa videtur littera כ *Kaph* ex affixo secundæ personæ pluralis; quum Hieronymus in suo exemplari repererit. אבותיכם, *avothechem*, hoc est, *patribus vestris*.

Digitized by Google

Et venit ad me Anemeel filius patrui mei secundum A
verbum Domini ad vestibulum carceris,
& ait ad me:
Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra
Benjamin:
quia tibi competit hereditas,
& tu es propinquus ut possideas.
Intellexi autem quod verbum Domini esset:
Et emi agrum ab Anemeel filio patrui mei, qui est
in Anathoth:
& appendi ei argentum septem stateres, & decem B
argenteos.
Et scripsi in libro, & signavi,
& adhibui testes:
Et appendi argentum in statera:
Et accepi librum possessionis signatum,
a stipulationes, & rata, & signa forinsecus.
Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filii
Maasiæ, in oculis Anemeel patruelis mei,
& in oculis testium, qui scripti erant in libro em-
tionis,
& in oculis omnium Judæorum, qui sedebant in
atrio carceris.
Et præcepi Baruch coram eis dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Sume libros istos, librum emtionis hunc signatum,
& librum hunc qui apertus est:
Et pone illos in vase fictili,
ut permanere possint diebus multis.
Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Adhuc possidebuntur domus,
& agri, & vineæ in terra ista.
Et oravi ad Dominum,
postquam tradidi librum possessionis Baruch filio
Neri, dicens:
Heu, heu, heu, Domine Deus:
Ecce tu fecisti cœlum & terram in fortitudine tua
magna,
& in brachio tuo extento:
Non erit tibi difficile omne verbum:
Qui facis misericordiam in millibus,
& reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eo-
rum post eos:
Fortissime,
magne,
potens,
Dominus exercituum nomen tibi.
Magnus consilio,
& incomprehensibilis cogitatu:
Cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum
Adam,
ut reddas unicuique secundum vias suas,
& secundum fructum adinventionum ejus.
Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti usque
ad diem hanc,
& in Israel, & in hominibus,
& fecisti tibi nomen sicut est dies hæc.
Et eduxisti populum tuum Israel de terra Ægypti,
in signis, & in portentis,
& in manu robusta, & in brachio extento,
& in terrore magno.
Et dedisti eis terram hanc quam jurasti patribus eo-
rum ut dares eis
terram fluentem lacte & melle.
Et ingressi sunt, & possederunt eam:
& non obedierunt voci tuæ,
& in lege tua non ambulaverunt:

Omnia quæ mandasti eis ut facerent, non fecerunt:
& evenerunt eis omnia mala hæc.
Ecce munitiones exstructæ sunt adversum civitatem,
ut capiatur:
& urbs data est in manus Chaldæorum,
qui prœliantur adversus eam, à facie gladii, & fa-
mis, & pestilentiæ:
Et quæquumque loquutus es acciderunt,
ut tu ipse cernis.
Et tu dicis mihi Domine Deus:
Eme agrum argento, & adhibe testes:
quum urbs data sit in manus Chaldæorum?
Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:
Ecce ego Dominus Deus universæ carnis:
numquid mihi difficile erit omne verbum?
Propterea hæc dicit Dominus:
Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæo-
rum,
& in manus regis Babylonis,
& capiet eam.
C Et venient Chaldæi prœliantes adversus urbem hanc,
& succendent eam igni, & comburent eam,
& domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal;
& libabant diis alienis libamina ad irritandum me.
Erant enim filii Israel, & filii Juda,
jugiter facientes malum in oculis meis ab adole-
scentia sua:
Filii Israel
qui usque nunc exacerbant me in opere manuum
suarum, dicit Dominus.
D Quia in furore & in indignatione mea facta est mihi
civitas hæc,
à die qua ædificaverunt eam, usque ad diem istam,
qua auferetur de conspectu meo.
Propter malitiam filiorum Israel, & filiorum Juda,
quam fecerunt ad iracundiam me provocantes,
ipsi & reges eorum,
principes eorum, & sacerdotes, & prophetæ eo-
rum,
viri Juda & habitatores Jerusalem.
E Et verterunt ad me terga & non facies:
quum docerem eos diluculo, & erudirem,
& nollent audire ut acciperent disciplinam.
Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum
est nomen meum,
ut polluerent eam.
Et ædificaverunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filii
Ennom,
ut initiarent filios suos & filias suas Moloch:
Quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum ut
F facerent abominationem hanc,
& in peccatum deducerent Judam.
Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Is-
rael ad civitatem hanc,
de qua vos dicitis quod tradetur in manus regis
Babylonis in gladio, & in fame, & in peste.
Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas
ejeci eos in furore meo, & in ira mea, & in in-
dignatione grandi:
& reducam eos ad locum istum,
G & habitare eos faciam confidenter.
Et erunt mihi in populum,
& ego ero eis in Deum.
Et dabo eis cor unum, & viam unam,
ut timeant me universis diebus.
& bene sit eis & filiis eorum post eos.
Et feriam eis pactum sempiternum,

a Canon San-Germanensis sic legit hoc loco: *Signatum stipulatione rata & signata forinsecus.*

Digitized by Google

& non desinam eis benefacere:
Et timorem meum dabo in corde eorum
ut non recedant à me.
Et lætabor super eis, quum bene eis fecero:
& plantabo eos in terra ista in veritate,
in toto corde meo & in tota anima mea.
Quia hæc dicit Dominus:
Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande:
sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.
Et possidebuntur agri in terra ista,
de qua vos dicitis quod deserta sit,
eo quod non remanserit homo & jumentum,
& data sit in manu Chaldæorum.
Agri ementur pecunia, & scribentur in libro,
& imprimetur signum, & testis adhibebitur,
in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem,
in civitatibus Juda,
& in civitatibus montanis,
in civitatibus campestribus,
& in civitatibus quæ ad Austrum sunt:
Quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

Cap. 33. ET factum est verbum Domini ad Jeremiam secundo,
quum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens:
Hæc dicit Dominus
qui facturus est, & formaturus illud, & paraturus,
Dominus nomen ejus.
Clama ad me, & exaudiam te:
& annuntiabo tibi grandia, & firma quæ nescis.
Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos urbis hujus, & ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt,
& ad munitiones, & ad gladium venientium ut dimicent cum Chaldæis,
& impleant eas cadaveribus hominum,
quos percussi in furore meo & in indignatione mea,
abscondens faciem meam à civitate hac,
propter omnem malitiam eorum.
Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, & curabo eos:
& revelabo illis deprecationem pacis & veritatis.
Et convertam conversionem Juda, & conversionem Jerusalem:
& ædificabo eos sicut à principio.
Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi:
& propitius ero cunctis iniquitatibus eorum,
in quibus deliquerunt mihi, & spreverunt me.
Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem,
& in exsultationem cunctis gentibus terræ,
quæ audierint omnia bona, quæ ego facturus sum eis:
Et pavebunt, & turbabuntur in universis bonis,
& in omni pace, quam ego faciam eis.
Hæc dicit Dominus:
Adhuc audietur in loco isto, quem vos dicitis esse desertum,
eo quod non sit homo nec jumentum in civitatibus Juda, & foris Jerusalem,
quæ desolatæ sunt absque homine, & absque habitatore, & absque pecore,
vox gaudii & vox lætitiæ,

A vox sponsi & vox sponsæ,
vox dicentium:
Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus,
quoniam in æternum misericordia ejus:
& portantium vota in domum Domini:
Reducam enim conversionem terræ
sicut à principio, dicit Dominus.
Hæc dicit Dominus exercituum:
B Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque jumento,
& in cunctis civitatibus ejus,
habitaculum pastorum accubantium gregum.
In civitatibus montuosis, & in civitatibus campestribus,
& in civitatibus quæ ad austrum sunt;
Et in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem, & in civitatibus Juda,
adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.
C Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& suscitabo verbum bonum, quod loquutus sum ad domum Israel & ad domum Juda.
In diebus illis, & in tempore illo,
germinare faciam David germen justitiæ:
& faciet judicium & justitiam in terra.
In diebus illis salvabitur Juda,
& Jerusalem habitabit confidenter:
Et hoc est [a] quod vocabit eam,
Dominus justus noster.
D Quia hæc dicit Dominus:
Non interibit de David vir,
qui sedeat super thronum domus Israel.
Et de sacerdotibus & de Levitis non interibit vir à facie mea,
qui offerat holocautomata,
& incendat sacrificium, & cædat victimas cunctis diebus.
Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:
Hæc dicit Dominus:
E Si irritum fieri potest pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte,
ut non sit dies & nox in tempore suo:
Et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo,
ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus,
& Levitæ & Sacerdotes ministri mei:
Sicuti enumerari non possunt stellæ cœli, & metiri arena maris:
sic multiplicabo semen David servi mei,
F & Levitas ministros meos.
Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:
Numquid non vidisti quid populus hic loquutus sit, dicens:
Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abjectæ sunt:
& populum meum despexerunt, eo quod non sit ultra gens coram eis?
Hæc dicit Dominus:
G Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cœlo & terræ non posui:
equidem & semen Jacob & David servi mei projiciam,

[a] Sic uterque Canon Hebraicæ veritatis, Carcassonensis videlicet & San-Germanensis noster, qui genuinam ac primævam retinent lectionem Hieronymianam: in Hebræo enim scriptum est, וזה אשר יקרא לה יהוה צדקנו, *veze aser jecra la Jao sadicenu*, sive ut hodie legunt, *vezeh ascher icra lah Jehova tsidcenu*, quod interpretantur nonnulli: *Et iste qui vocabit eam, Dominus justitia nostra.* Chaldæus & Syrus: *Et hoc est nomen quo vocabunt eum.* Cui lectioni Vulgata nostra consentit. Huc refer quæ supra cap. 23. ℣. 6. scripta reperiuntur; quamquam nonnihil sit discrepantiæ inter utrumque locum Prophetæ, ut statim legenti planum erit.

Digitized by Google

ut non assumam de semine ejus principes seminis A
Abraham, & Isaac, & Jacob:
Reducam enim conversionem eorum,
& miserebor eis.

Cap. 34. VErbum quod factum est ad Jeremiam à Domino,
quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus,
universaque regna terræ, quæ erant sub potestate manus ejus,
& omnes populi bellabant contra Jerusalem, B
& contra omnes urbes ejus, dicens:
Hæc dicit Dominus Deus Israel:
Vade, & loquere ad Sedeciam regem Juda:
& dices ad eum:
Hæc dicit Dominus:
Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis,
& succendet eam igni.
Et tu non effugies de manu ejus:
sed comprehensione capieris,
& in manu ejus tradêris:
Et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt,
& os ejus cum ore tuo loquetur,
& Babylonem introibis.
Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Juda:
Hæc dicit Dominus ad te:
Non morieris in gladio,
sed in pace morieris;
Et secundum combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, D
sic comburent te:
Et væ Domine plangent te:
quia verbum ego loquutus sum, dicit Dominus.
Et loquutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba hæc in Jerusalem.
Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem,
& contra omnes civitates Juda, quæ reliquæ erant,
Contra Lachis, & contra Azecha:
hæ enim supererant de civitatibus Juda, E
urbes munitæ.
Verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino,
postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Jerusalem;
a Prædicans, ut dimitteret unusquisque servum suum [a],
& unusquisque ancillam suam, Hebræum & Hebræam, liberos:
Et nequaquam dominarentur eis,
id est, in Judæo & fratre suo.
Audierunt ergo omnes principes & universus populus, qui inierant pactum F
ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam liberos,
& ultra non dominarentur in eis:
Audierunt igitur, & dimiserunt:
& conversi sunt deinceps:
Et retraxerunt servos & ancillas suas, quos dimiserant liberos,
& subjugaverunt in famulos & in famulas.
Et factum est verbum Domini ad Jeremiam à Domino, dicens: G
Hæc dicit Dominus Deus Israel:
Ego percussi fœdus cum patribus vestris, in die qua eduxi eos de terra Ægypti,
de domo servitutis, dicens:
Quum completi fuerint septem anni,
dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei,
& serviet tibi sex annis:
& dimittes eum à te liberum:
Et non audierunt patres vestri me,
nec inclinaverunt aurem suam.
Et conversi estis vos hodie,
& fecistis quod rectum est in oculis meis,
ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum:
Et inistis pactum in conspectu meo,
in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.
Et reversi estis: & commaculastis nomen meum:
& reduxistis unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi & suæ potestatis:
& subjugastis eos ut sint vobis servi & ancillæ.
C Propterea hæc dicit Dominus:
Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo:
Ecce ego prædico [b] vobis libertatem, ait Dominus, b
ad gladium, & pestem, & famem:
& dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.
Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum,
& non observaverunt verba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo,
Vitulum quem conciderunt in duas partes,
& transierunt inter divisiones ejus:
Principes Juda & principes Jerusalem,
eunuchi & sacerdotes,
& omnis populus terræ, qui transierunt inter divisiones vituli:
Et dabo eos in manu inimicorum suorum,
& in manu quærentium animam eorum:
Et erit morticinum eorum in escam volatilibus cœli,
& bestiis terræ.
Et Sedeciam regem Juda, & principes ejus, dabo in manu inimicorum suorum,
& in manu quærentium animam eorum,
& in manu exercituum regis Babylonis, qui recesserunt à vobis.
Ecce ego præcipio, dicit Dominus,
& reducam eos in civitatem hanc,
& prœliabuntur adversus eam, & capient eam;
& incendent igni:
Et civitates Juda dabo in solitudinem,
eo quod non sit habitator.

VErbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, Cap. 35.
in diebus Joacim filii Josiæ regis Juda, dicens:
Vade ad domum Rechabitarum, & loquere eis;
& introduces eos in domum Domini, in unam exedram thesaurorum,
& dabis eis bibere vinum.
Et assumsi Jezoniam filium Jeremiæ filii Absaniæ, & fratres ejus,
& omnes filios ejus, & universam domum Rechabitarum.
Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Anan, filii Jegedeliæ hominis Dei,
quod erat juxta gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filii Sellum,

a Aliter Canon S. Germani, ubi legimus: *Ut dimitteret unusquisque servum suum Hebræum, & unusquisque ancillam suam Hebræam liberos.*

b Exemplaria Canonis cum aliquot codicibus MSS. non legunt pronomen *vobis*, sed hoc modo: *Ecce ego prædico libertatem.* Hebræus tamen habet לכם, *lachem*, id est, *vobis*.

qui

qui erat custos vestibuli. A
Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices:
& dixi ad eos:
Bibite vinum.
Qui responderunt:
Non bibemus vinum:
Quia Jonadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens:
Non bibetis vinum vos, & filii vestri, usque in sempiternum: B
& domum non ædificabitis,
& sementem non seretis,
& vineas non plantabitis, nec habebitis:
Sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini.
Obedivimus ergo voci Jonadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis,
ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, C
& mulieres nostræ,
filii, & filiæ nostræ:
& non ædificaremus domos ad habitandum:
& vineam, & agrum, & sementem non habuimus:
Sed habitavimus in tabernaculis,
& obedientes fecimus juxta omnia, quæ præcepit nobis Jonadab pater noster.
Quum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram.
Diximus: D
Venite, & ingrediamur Jerusalem à facie exercitus Chaldæorum, & à facie exercitus Syriæ:
& mansimus in Jerusalem.
Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Vade, & dic viris Juda,
& habitatoribus Jerusalem:
Numquid non recipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?
Prævaluerunt sermones Jonadab filii Rechab, quos E præcepit filiis suis ut non biberent vinum:
& non biberunt usque ad diem hanc,
quia obedierunt præcepto patris sui:
Ego autem loquutus sum ad vos, de mane consurgens & loquens,
& non obedistis mihi.
Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculo,
mittensque & dicens:
Convertimini unusquisque à via sua pessima, F
& bona facite studia vestra:
Et nolite sequi deos alienos, neque colatis eos:
& habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus vestris:
& non inclinastis aurem vestram, neque audistis me.
Firmaverunt igitur filii Jonadab filii Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis:
populus autem iste non obedivit mihi. G
Idcirco hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Ecce ego adducam super Juda, & super omnes habitatores Jerusalem, universam afflictionem, quam loquutus sum adversum eos:
eo quod loquutus sim ad illos, & non audierunt:
Vocavi illos,
& non responderunt mihi.
Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias:

Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Pro eo quod obedistis præcepto Jonadab patris vestri, & custodistis omnia mandata ejus,
& fecistis universa, quæ præcepit vobis:
Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Non deficiet vir de stirpe Jonadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

ET factum est in anno quarto Joacim filii Josiæ regis Juda: Cap. 36.
factum est verbum hoc ad Jeremiam à Domino, dicens:
Tolle volumen libri,
& scribes in eo omnia verba, quæ loquutus sum tibi adversum Israel & Judam, & adversum omnes gentes;
à die qua loquutus sum ad te,
ex diebus Josiæ usque ad diem hanc:
Si forte audiente domo Juda universa mala, quæ ego cogito facere eis,
revertatur unusquisque à via sua pessima:
& propitius ero iniquitati, & peccato eorum.
Vocavit ergo Jeremias Baruch filium Neriæ:
& scripsit Baruch ex ore Jeremiæ, omnes sermones Domini quos loquutus est ad eum:
in volumine libri:
Et præcepit Jeremias Baruch, dicens:
Ego clausus sum,
nec valeo ingredi domum Domini.
Ingredere ergo tu,
& lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo, verba Domini,
audiente populo in domo Domini, in die jejunii:
Insuper & audiente universo Juda,
qui veniunt de civitatibus suis,
leges eis:
Si forte cadat oratio eorum in conspectu Domini,
& revertatur unusquisque à via sua pessima:
Quoniam magnus furor & indignatio,
quam loquutus est Dominus adversus populum hunc.
Et fecit Baruch filius Neriæ, juxta omnia, quæ præceperat ei Jeremias propheta,
legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.
Factum est autem in anno quinto Joacim filii Josiæ regis Juda, in mense nono:
prædicaverunt jejunium in conspectu Domini omni populo in Jerusalem,
& universæ multitudini, quæ confluxerat de civitatibus Juda in Jerusalem.
Legitque Baruch ex volumine sermones Jeremiæ in domo Domini,
in gazophylacio Gamariæ filii Saphan scribæ,
in vestibulo superiori, in introitu portæ novæ domus Domini,
audiente omni populo.
Quumque audisset Michæas filius Gamariæ filii Saphan omnes sermones Domini ex libro:
descendit in domum regis ad gazophylacium scribæ:
Et ecce ibi omnes principes sedebant:
Elisama scriba,
& Dalaias filius Semeiæ,
& Elnathan filius Achobor,
& Gamarias filius Saphan,
& Sedecias filius Ananiæ,
& universi principes.

Digitized by Google

Et nuntiavit eis Michæas omnia verba,
quæ audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.
Miſerunt itaque omnes principes ad Baruch,
Judi filium Nathaniæ filii Selemiæ, filii Chuſi, dicentes:
Volumen, ex quo legiſti audiente populo,
ſume in manu tua, & veni.
Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu ſua,
& venit ad eos.
Et dixerunt ad eum:
Sede,
& lege hæc in auribus noſtris.
Et legit Baruch in auribus eorum.
Igitur quum audiſſent omnia verba,
obſtupuerunt unuſquiſque ad proximum ſuum,
& dixerunt ad Baruch:
Nuntiare debemus regi omnes ſermones iſtos.
Et interrogaverunt eum, dicentes:
Indica nobis quomodo ſcripſiſti omnes ſermones iſtos ex ore ejus.
Dixit autem eis Baruch:
Ex ore ſuo loquebatur quaſi legens ad me omnes ſermones iſtos:
& ego ſcribebam in volumine atramento.
Et dixerunt principes ad Baruch:
Vade, & abſcondere tu & Jeremias,
& nemo ſciat ubi ſitis.
Et ingreſſi ſunt ad regem in atrium:
porro volumen commendaverunt in gazophylacio Eliſamæ ſcribæ:
& nuntiaverunt audiente rege omnes ſermones.
Miſitque rex Judi ut ſumeret volumen:
qui tollens illud de gazophylacio Eliſamæ ſcribæ,
legit audiente rege, & univerſis principibus qui ſtabant circa regem.
Rex autem ſedebat in domo hyemali in menſe nono:
& poſita erat coram eo arula plena prunis.
Quumque legiſſet Judi tres pagellas vel quattuor,
ſcidit illud ſcalpello ſcribæ,
& projecit in ignem, qui erat ſuper arulam, donec conſumeretur omne volumen igni, qui erat in arula.
Et non timuerunt, neque ſciderunt veſtimenta ſua,
rex & omnes ſervi ejus,
qui audierunt univerſos ſermones iſtos.
Verumtamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias,
contradixerunt regi ne combureret librum:
& non audivit eos.
Et præcepit rex Jeremiel filio Ammelech,
& Saraiæ filio Ezriel,
& Selemiæ filio Abdeel,
ut comprehenderent Baruch ſcribam, & Jeremiam prophetam:
Abſcondit autem eos Dominus.
Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam, poſtquam combuſſerat rex volumen,
& ſermones quos ſcripſerat Baruch ex ore Jeremiæ, dicens:
Rurſum tolle volumen aliud:
& ſcribe in eo omnes ſermones priores, qui erant in volumine primo, quod combuſſit Joacim rex Juda.
Et ad Joacim regem Juda dices:
Hæc dicit Dominus:
Tu combuſſiſti volumen illud, dicens:
Quare ſcripſiſti in eo annuntians?

A Feſtinus veniet rex Babylonis, & vaſtabit terram hanc,
& ceſſare faciet ex illa hominem, & jumentum?
Propterea hæc dicit Dominus contra Joacim regem Juda:
Non erit ex eo qui ſedeat ſuper ſolium David:
& cadaver ejus projicietur ad æſtum per diem,
& ad gelu per noctem.
Et viſitabo contra eum, & contra ſemen ejus,
& contra ſervos ejus, iniquitates ſuas;
B Et adducam ſuper eos, & ſuper habitatores Jeruſalem, & ſuper viros Juda,
omne malum, quod loquutus ſum ad eos,
& non audierunt.
Jeremias autem tulit volumen aliud,
& dedit illud Baruch filio Neriæ ſcribæ:
qui ſcripſit in eo ex ore Jeremiæ omnes ſermones libri, quem combuſſerat Joacim rex Juda igni:
Et inſuper additi ſunt ſermones multo plures,
quam antea fuerant.

C ET regnavit rex Sedecias filius Joſiæ pro Jechonia filio Joacim: Cap. 37.
quem conſtituit regem Nabuchodonoſor rex Babylonis in terra Juda.
Et non obedivit ipſe, & ſervi ejus, & populus terræ,
verbis Domini,
quæ loquutus eſt in manu Jeremiæ prophetæ.
Et miſit rex Sedecias Juchal filium Selemiæ,
& Sophoniam filium Maaſiæ ſacerdotem,
ad Jeremiam prophetam, dicens:
D Ora pro nobis Dominum Deum noſtrum.
Jeremias autem libere ambulabat in medio populi:
non enim miſerant eum in cuſtodiam carceris.
Igitur exercitus Pharaonis egreſſus eſt de Ægypto:
& audientes Chaldæi, qui obſidebant Jeruſalem,
hujuſcemodi nuntium,
receſſerunt ab Jeruſalem.
Et factum eſt verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:
Hæc dicit Dominus Deus Iſrael:
E Sic dicetis regi Juda,
qui miſit vos ad me interrogandum:
Ecce exercitus Pharaonis, qui egreſſus eſt vobis in auxilium,
revertetur in terram ſuam in Ægyptum.
Et redient Chaldæi, & bellabunt contra civitatem hanc,
& capient eam, & incendent igni.
Hæc dicit Dominus:
Nolite decipere animas veſtras, dicentes:
F Euntes abibunt, & recedent à nobis Chaldæi;
quia non abibunt.
Sed & ſi percuſſeritis omnem exercitum Chaldæorum, qui prœliantur adverſum vos,
& relicti fuerint ex eis aliqui vulnerati:
Singuli de tentorio ſuo conſurgent,
& incendent civitatem hanc igni.
Ergo quum receſſiſſet exercitus Chaldæorum ab Jeruſalem propter exercitum Pharaonis,
egreſſus eſt Jeremias de Jeruſalem ut iret in terram Benjamin,
G & divideret ibi poſſeſſionem in conſpectu civium.
Quumque perveniſſet ad portam Benjamin,
erat ibi cuſtos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ filii Ananiæ.
& apprehendit Jeremiam prophetam, dicens:
Ad Chaldæos profugis.
Et reſpondit Jeremias:

Digitized by Google

Falſum eſt,
non fugio ad Chaldæos.
Et non audivit eum:
ſed comprehendit Jerias Jeremiam,
& adduxit eum ad principes.
Quam ob rem irati principes contra Jeremiam,
cæſum eum miſerunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan ſcribæ:
ipſe enim præpoſitus erat ſuper carcerem.
Itaque ingreſſus eſt Jeremias in domum laci & in ergaſtulum:
ſedit ibi Jeremias diebus multis.
Mittens autem rex Sedecias tulit eum:
& interrogavit eum in domo ſua abſcondite, & dixit:
Putaſne eſt ſermo à Domino?
Et dixit Jeremias: Eſt;
& ait:
In manu regis Babylonis tradêris.
Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam:
Quid peccavi tibi, & ſervis tuis, & populo tuo,
quia miſiſti me in domum carceris?
Ubi ſunt prophetæ veſtri, qui prophetabant vobis,
& dicebant:
Non veniet rex Babylonis ſuper vos, & ſuper terram hanc?
Nunc ergo audi obſecro domine mi rex:
Valeat deprecatio mea in conſpectu tuo:
& ne me remittas in domum Jonathan ſcribæ, ne moriar ibi.
Præcepit ergo rex Sedecias ut traderetur Jeremias in veſtibulo carceris:
& daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento,
donec conſumerentur omnes panes de civitate:
Et manſit Jeremias in veſtibulo carceris.

Cap. 38. AUdivit autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phaſſur, & Juchal filius Selemiæ, & Phaſſur filius Melchiæ,
ſermones, quos Jeremias loquebatur ad omnem populum, dicens:
Hæc dicit Dominus:
Quiquumque manſerit in civitate hac,
morietur gladio, & fame, & peſte:
Qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet,
& erit anima ejus ſoſpes & vivens.
Hæc dicit Dominus:
Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitus regis Babylonis,
& capiet eam.
Et dixerunt principes regi:
Rogamus ut occidatur homo iſte:
de induſtria enim diſſolvit manus virorum bellantium, qui remanſerunt in civitate hac,
& manus univerſi populi,
loquens ad eos juxta verba hæc:
Siquidem homo iſte non quærit pacem populo huic, ſed malum.
Et dixit rex Sedecias:
Ecce ipſe in manibus veſtris eſt:
nec enim fas eſt regem vobis quidquam negare.
Tulerunt ergo Jeremiam,
& projecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amelech,
qui erat in veſtibulo carceris:
Et ſubmiſerunt Jeremiam in funibus:
& in lacu non erat aqua, ſed lutum:
Deſcendit itaque Jeremias in cœnum.

A Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus
qui erat in domo regis,
quod miſiſſent Jeremiam in lacum:
porro rex ſedebat in porta Benjamin.
Et egreſſus eſt Abdemelech de domo regis,
& loquutus eſt ad regem, dicens:
Domine mi rex,
malefecerunt viri iſti omnia quæquumque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam,
mittentes eum in lacum
B ut moriatur ibi fame,
non ſunt enim panes ultra in civitate.
Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens:
Tolle tecum hinc triginta viros,
& leva Jeremiam prophetam de lacu antequam moriatur.
Aſſumtis ergo Abdemelech ſecum viris,
ingreſſus eſt domum regis, quæ erat ſub cellario:
& tulit inde veteres pannos, & antiqua quæ computruerant,
C & ſubmiſit ea ad Jeremiam in lacum per funiculos.
Dixitque Abdemelech Æthiops ad Jeremiam:
Pone veteres pannos,
& hæc ſciſſa & putrida, ſub cubito manuum tuarum, & ſubter funes.
Fecit ergo Jeremias ſic.
Et extraxerunt Jeremiam funibus,
& eduxerunt eum de lacu:
Manſit autem Jeremias in veſtibulo carceris.
Et miſit rex Sedecias,
D & tulit ad ſe Jeremiam prophetam ad oſtium tertium, quod erat in domo Domini:
Et dixit rex ad Jeremiam:
Interrogo ego te ſermonem,
ne abſcondas à me aliquid.
Dixit autem Jeremias ad Sedeciam:
Si annuntiavero tibi numquid non interficies me?
& ſi conſilium tibi dedero,
non me audies.
Juravit ergo rex Sedecias Jeremiæ clam, dicens:
E Vivit Dominus, qui fecit nobis animam hanc,
ſi occidero te, & ſi tradidero te in manu virorum iſtorum, qui quærunt animam tuam.
Et dixit Jeremias ad Sedeciam:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael:
Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua,
& civitas hæc non ſuccendetur igni:
& ſalvus eris tu, & domus tua.
Si autem non exieris ad principes regis Babylonis,
F tradetur civitas hæc in manus Chaldæorum,
& ſuccendent eam igni:
& tu non effugies de manu eorum.
Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam:
Solicitus ſum propter Judæos, qui transfugerunt ad Chaldæos:
ne forte tradar in manus eorum, & illudant mihi.
Reſpondit autem Jeremias:
Non te tradent,
audi quæſo vocem Domini, quam ego loquor ad te,
G & bene tibi erit,
& vivet anima tua.
Quod ſi nolueris egredi:
iſte eſt ſermo, quem oſtendit mihi Dominus:
Ecce omnes mulieres, quæ remanſerunt in domo regis Juda,
educentur ad principes regis Babylonis:

Digitized by Google

Et ipsæ dicent: Seduxerunt te,
& prævaluerunt adversum te viri pacifici tui,
demerserunt in cœno & in lubrico pedes tuos, & recesserunt à te.
Et omnes uxores tuæ, & filii tui educentur ad Chaldæos:
& non effugies manus eorum,
sed in manu regis Babylonis capiêris:
& civitatem hanc comburet igni.
Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam:
Nullus sciat verba hæc,
& non morieris.
Si autem audierint principes quia loquutus sum tecum, & venerint ad te, & dixerint tibi:
Indica nobis quid loquutus sis cum rege, ne celes nos, & non te interficiemus:
& quid loquutus est tecum rex:
Dices ad eos:
Prostravi ego preces meas coram rege,
ne me reduci juberet in domum Jonathan, & ibi morerer.
Venerunt ergo omnes principes ad Jeremiam,
& interrogaverunt eum:
Et loquutus est eis,
juxta omnia verba quæ præceperat ei rex;
Et cessaverunt ab eo:
nihil enim fuerat auditum.
Mansit vero Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Jerusalem:
& factum est ut caperetur Jerusalem.

Cap. 39. ANno nono Sedeciæ regis Juda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus ad Jerusalem,
& obsidebant eam.
Undecimo autem anno Sedeciæ, mense quarto, quinta mensis aperta est civitas.
Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis,
& sederunt in porta media:
Neregel, Serefer, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Serefer, Rebmag,
& omnes reliqui principes regis Babylonis.
Quumque vidisset eos Sedecias rex Juda, & omnes viri bellatores,
fugerunt:
Et egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis,
& per portam, quæ erat inter duos muros,
& egressi sunt ad viam deserti.
Persequutus est autem eos exercitus Chaldæorum:
& comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Jerichuntinæ,
& captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath:
Et loquutus est ad eum judicia.
Et occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha, in oculis ejus:
& omnes nobiles Juda occidit rex Babylonis.
Oculos quoque Sedeciæ eruit:
& vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.
Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldæi igni,
& murum Jerusalem subverterunt.
Et reliquias populi, quæ remanserunt in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad eum:
& superfluos vulgi, qui remanserant,
transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

A Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant,
dimisit Nabuzardan magister militum in terra Juda:
& dedit eis vineas & cisternas in die illa.
Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Jeremia Nabuzardan magistro militiæ, dicens:
Tolle illum,
& pone super eum oculos tuos,
nihilque ei mali facias:
sed, ut voluerit, sic facias ei.
B Misit ergo Nabuzardan princeps militiæ, & Nabusezban, & Rabsares, & Neregel, & Serefer, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis,
miserunt, & tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris,
& tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filii Saphan,
ut intraret domum, & habitaret in populo.
Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini,
C quum clausus esset in vestibulo carceris, dicens:
Vade, & dic Abdemelech Æthiopi, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, & non in bonum:
& erunt in conspectu tuo in die illa.
Et liberabo te in die illa, ait Dominus:
& non tradêris in manus virorum, quos tu formidas:
Sed eruens liberabo te,
D & gladio non cades:
Sed erit tibi anima tua in salutem,
quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

SErmo, qui factus est ad Jeremiam à Domino, postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militiæ de Rama, Cap. 40.
quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem & Juda,
& ducebantur in Babylonem.
Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam,
E dixit ad eum:
Dominus Deus tuus loquutus est malum hoc super locum istum;
& adduxit & fecit Dominus sicut loquutus est,
quia peccastis Domino, & non audistis vocem ejus,
& factus est vobis sermo hic.
Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis,
quæ sunt in manibus tuis:
Si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni;
& ponam oculos meos super te:
F Si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside:
Ecce omnis terra in conspectu tuo est:
quod elegeris, & quo placuerit tibi ut vadas, illuc perge.
Et mecum noli venire:
sed habita apud Godoliam filium Ahicam filii Saphan,
quem præposuit rex Babylonis civitatibus Juda.
Habita ergo cum eo in medio populi:
G vel quoquumque placuerit tibi ut vadas, vade.
Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, & munuscula,
& dimisit eum.
Venit autem Jeremias ad Godoliam filium Ahicam in Masphath,
& habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.

Digitized by Google

Quum ergo audissent omnes principes exercitus, qui A
dispersi fuerant per regiones, ipsi & socii eorum,
quod præfecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam, terræ,
& quod commendasset ei viros, & mulieres, & parvulos,
& de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem:
Venerunt ad Godoliam in Masphath:
& Ismael filius Nathaniæ, & Johannan & Jona- B
than filii Caree, & Sareas filius Thaneemeth,
& filii Ophi, qui erant de Netophati,
& Jezonias filius Maachati, ipsi & viri eorum.
Et juravit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan,
& comitibus eorum, dicens:
Nolite timere servire Chaldæis,
habitate in terra & servite regi Babylonis,
& bene erit vobis.
Ecce ego habito in Masphath,
ut respondeam præcepto Chaldæorum, qui mit- C
tuntur ad nos:
Vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum,
& condite in vasis vestris,
& manete in urbibus vestris, quas tenetis.
Sed & omnes Judæi, qui erant in Moab, & in filiis Ammon, & in Idumæa, & in universis regionibus,
audito quod dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa,
& quod præposuisset super eos Godoliam filium D
Ahicam filii Saphan:
reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis, ad quæ profugerant,
& venerunt in terram Juda ad Godoliam in Masphath:
& collegerunt vinum, & messem multam nimis.
Johannan autem filius Caree, & omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus,
venerunt ad Godoliam in Masphath.
Et dixerunt ei: E
Scito quia Baalis rex filiorum Ammon misit Ismael filium Nathaniæ percutere animam tuam.
Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.
Johannan vero filius Caree dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens:
Ibo, & percutiam Ismael filium Nathaniæ nullo sciente,
ne interficiat animam tuam,
& dissipentur omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, F
& peribunt reliquiæ Juda.
Et ait Godolias filius Ahicam ad Johannan filium Caree:
Noli facere verbum hoc:
falsum enim tu loqueris de Ismael.

Cap. 41. ET factum est in mense septimo,
venit Ismael filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regali,
& optimates regis, & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath:
& comederunt ibi panes simul in Masphath. G
Surrexit autem Ismael filius Nathaniæ, & decem viri qui erant cum eo,
& percusserunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio,
& interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis, terræ.

A Omnes quoque Judæos, qui erant cum Godolia in Masphath,
& Chaldæos, qui reperti sunt ibi,
& viros bellatores percussit Ismael.
Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,
venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria octoginta viri,
rasi barba, & scissis vestibus, & squallentes:
& munera & thus habebant in manu,
B ut offerrent in domo Domini.
Egressus ergo Ismael filius Nathaniæ in occursum eorum de Masphath,
incendens & plorans ibat:
quum autem occurrisset eis,
dixit ad eos:
Venite ad Godoliam filium Ahicam.
Qui quum venissent ad medium civitatis,
interfecit eos Ismael filius Nathaniæ circa medium laci,
C ipse, & viri qui erant cum eo.
Decem autem viri reperti sunt inter eos,
qui dixerunt ad Ismael:
Noli occidere nos:
quia habemus thesauros in agro,
frumenti, & hordei, & olei, & mellis.
Et cessavit,
& non interfecit eos cum fratribus suis.
Lacus autem, in quem projecerat Ismael omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godo-
D liam,
ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israel:
ipsum replevit Ismael filius Nathaniæ occisis.
Et captivas duxit Ismael omnes reliquias populi, qui erant in Masphath:
filias regis, & universum populum, qui remanserat in Masphath,
quos commendaverat Nabuzardan princeps militiæ Godoliæ filio Ahicam.
E Et cepit eos Ismael filius Nathaniæ,
& abiit ut transiret ad filios Ammon.
Audivit autem Johannan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismael filius Nathaniæ.
Et assumtis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversum Ismael filium Nathaniæ,
& invenerunt eum ad aquas multas,
quæ sunt in Gabaon.
Quumque vidisset omnis populus, qui erat cum Is-
F mael, Johannan filium Caree, & universos principes bellatorum, qui erant cum eo,
lætati sunt.
Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismael, in Masphath:
reversusque abiit ad Johannan filium Caree.
Ismael autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris à facie Johannan,
& abiit ad filios Ammon.
Tulit ergo Johannan filius Caree, & omnes princi-
G pes bellatorum, qui erant cum eo,
universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismael filio Nathaniæ de Masphath,
postquam percussit Godoliam filium Ahicam;
fortes viros ad prœlium, & mulieres, & pueros,
& eunuchos, quos reduxerat de Gabaon.
Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam,
quæ est juxta Beth-Leem,

Digitized by Google

ut pergerent, & introirent Ægyptum à facie Chal- A
dæorum:
Timebant enim eos,
quia percusserat Ismael filius Nathaniæ Godo-
liam filium Ahicam,
quem præposuerat rex Babylonis in terra Juda.
Cap. 42. ET accesserunt omnes principes bellatorum, &
Johannan filius Caree, & Jezonias filius Osaiæ,
& reliquum vulgus à parvo usque ad magnum:
Dixeruntque ad Jeremiam prophetam:
Cadat oratio nostra in conspectu tuo: B
& ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, pro
universis reliquiis istis:
Quia derelicti sumus pauci de pluribus,
sicut oculi tui nos intuentur:
Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per
quam pergamus,
& verbum, quod faciamus.
Dixit autem ad eos Jeremias propheta:
Audivi: C
Ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secun-
dum verba vestra.
Omne verbum, quodquumque responderit mihi, in-
dicabo vobis;
nec celabo vos quidquam.
Et illi dixerunt ad Jeremiam:
Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei,
si non juxta omne verbum, in quo miserit te Do-
minus Deus tuus ad nos, sic faciemus.
Sive bonum est, sive malum; D
voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te,
obediemus:
ut bene sit nobis quum audierimus vocem Domi-
ni Dei nostri.
Quum autem completi essent decem dies,
factum est verbum Domini ad Jeremiam.
Vocavitque Johannan filium Caree, & omnes prin-
cipes bellatorum, qui erant cum eo,
& universum populum à minimo usque ad ma-
gnum.
Et dixit ad eos: E
Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quem misistis
me,
ut prosternerem preces vestras in conspectu ejus:
Si quiescentes manseritis in terra hac,
ædificabo vos, & non destruam;
Plantabo,
& non evellam:
Jam enim placatus sum super malo quod feci vobis.
Nolite timere à facie regis Babylonis, quem vos pa- F
vidi formidatis:
nolite metuere eum, dicit Dominus:
quia vobiscum sum ego, ut salvos faciam vos, &
eruam de manu ejus.
Et dabo vobis misericordias, & miserebor vestri,
& habitare vos faciam in terra vestra.
Si autem dixeritis vos:
Non habitabimus in terra ista,
nec audiemus vocem Domini Dei nostri, dicentes:
Nequaquam, G
sed ad terram Ægypti pergemus:
ubi non videbimus bellum,
& clangorem tubæ non audiemus,
& famem non sustinebimus:
& ibi habitabimus.
Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiæ
Juda:
Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel:

Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægy-
ptum,
& intraveritis ut ibi habitetis:
Gladius, quem vos formidatis,
ibi comprehendet vos in terra Ægypti:
& fames, pro qua estis soliciti,
adhærebit vobis in Ægypto,
& ibi moriemini.
Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingre-
diantur Ægyptum, & habitent ibi,
morientur gladio, & fame, & peste:
Nullus de eis remanebit,
nec effugiet à facie mali, quod ego afferam super
eos.
Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Sicut conflatus est furor meus, & indignatio mea su-
per habitatores Jerusalem:
sic conflabitur indignatio mea super vos, quum
ingressi fueritis Ægyptum,
& eritis in jusjurandum,
& in stuporem, & in maledictum, & in oppro-
brium:
& nequaquam ultra videbitis locum istum.
Verbum Domini super vos reliquiæ Juda:
Nolite intrare Ægyptum:
scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie,
quia decepistis animas vestras:
Vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum
dicentes:
Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum,
& juxta omnia quæquumque dixerit tibi Domi-
nus Deus noster,
sic annuntia nobis, & faciemus.
Et annuntiavi vobis hodie, & non audistis vocem
Domini Dei vestri,
super universis pro quibus misit me ad vos.
Nunc ergo scientes scietis quia gladio, fame, & peste
moriemini in loco,
ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.
FActum est autem, quum complesset Jeremias Cap. 43.
loquens ad populum universos sermones Do-
mini Dei eorum,
pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad
illos, omnia verba hæc:
Dixit Azarias filius Osaiæ, & Johannan filius Caree,
& omnes viri superbi,
dicentes ad Jeremiam:
Mendacium tu loqueris:
non misit te Dominus Deus noster, dicens:
Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic.
Sed Baruch filius Neriæ incitat te adversum nos, ut
tradat nos in manus Chaldæorum,
ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem.
Et non audivit Johannan filius Caree, & omnes prin-
cipes bellatorum, & universus populus, vocem
Domini,
ut maneret in terra Juda.
Sed tollens Johannan filius Caree, & universi prin-
cipes bellatorum, universos reliquiarum Juda,
qui reversi fuerant de cunctis gentibus, ad quas
fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra
Juda;
viros, & mulieres, & parvulos, & filias regis,
& omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan
princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam fi-
lii Saphan,
& Jeremiam prophetam, & Baruch filium Ne-
riæ;

Digitized by Google

Ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini: A
& venerunt usque ad Taphnis.
Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens:
Sume lapides grandes in manu tua,
& abscondes eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domus Pharaonis in Taphnis,
cernentibus viris Judæis:
Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel: B
Ecce ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum:
& ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi,
& statuet solium suum super eos.
Veniensque percutiet terram Ægypti:
Quos in mortem,
in mortem;
Et quos in captivitatem,
in captivitatem;
Et quos in gladium,
in gladium.
Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, & comburet ea,
& captivos ducet illos:
Et amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo:
& egredietur inde in pace.
Et conteret statuas domus Solis, quæ sunt in terra Ægypti:
& delubra deorum Ægypti comburet igni.

Cap. 44. VErbum, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis,
& in terra Phatures, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Vos vidistis omne malum istud, quod adduxi super Jerusalem, & super omnes urbes Juda:
& ecce sunt desertæ hodie,
& non est in eis habitator:
Propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent,
& irent & sacrificarent, & colerent deos alienos,
quos nesciebant & illi, & vos, & patres vestri.
Et misi ad vos omnes servos meos prophetas, de nocte consurgens,
mittensque & dicens:
Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi.
Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam,
ut converterentur à malis suis,
& non sacrificarent diis alienis.
Et conflata est indignatio mea & furor meus,
& succensa est in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem:
Et versæ sunt in solitudinem & in vastitatem secundum diem hanc.
Et nunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Quare vos facitis malum grande contra animas vestras, G
ut intereat ex vobis vir & mulier,
parvulus & lactens de medio Judæ,
nec relinquatur vobis quidquam residuum:
Provocantes me in operibus manuum vestrarum,
sacrificando diis alienis in terra Ægypti,
in quam ingressi estis ut habitetis ibi:
& dispereatis, & sitis in maledictionem,
& in opprobrium cunctis gentibus terræ?
Numquid obliti estis mala patrum vestrorum, & mala regum Juda,
& mala uxorum ejus,
& mala vestra,
& mala uxorum vestrarum,
quæ fecerunt in terra Juda, & in regionibus Jerusalem?
Non sunt mundati usque ad diem hanc:
& non timuerunt,
& non ambulaverunt in lege Domini,
& in præceptis meis,
quæ dedi coram vobis & coram patribus vestris.
Ideo hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum:
& disperdam omnem Judam.
Et assumam reliquias Judæ, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Ægypti,
& habitarent ibi:
C Et consumentur omnes in terra Ægypti.
cadent in gladio & in fame:
& consumentur à minimo usque ad maximum,
in gladio & in fame morientur:
Et erunt in jusjurandum, & in miraculum, & in maledictionem,
& in opprobrium.
Et visitabo super habitatores terræ Ægypti,
sicut visitavi super Jerusalem,
in gladio, & fame, & in peste.
D Et non erit qui effugiat, & sit residuus de reliquiis Judæorum,
qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti:
Et revertantur in terram Juda,
ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, & habitent ibi:
non revertentur nisi qui fugerint.
Responderunt autem Jeremiæ omnes viri,
scientes quod sacrificarent uxores eorum diis alienis,
E & universæ mulieres, quarum stabat multitudo grandis,
& omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phatures, dicentes:
Sermonem, quem loquutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te:
sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro,
ut sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina,
F sicut fecimus nos, & patres nostri,
reges nostri, & principes nostri,
in urbibus Juda, & in plateis Jerusalem:
Et saturati sumus panibus, & bene nobis erat,
malumque non vidimus.
Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina,
indigemus omnibus,
& gladio & fame consumti sumus.
Quod si nos sacrificamus reginæ cœli, & libamus ei libamina:
numquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, & libandum ei libamina?
Et dixit Jeremias ad omnem populum, adversum viros, & adversum mulieres,
& adversum universam plebem,
qui responderant ei verbum, dicens:
Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civi-

Digitized by Google

tatibus Juda, & in plateis Jerusalem,
vos & patres vestri,
reges vestri, & principes vestri,
& populus terræ,
horum recordatus est Dominus,
& ascendit super cor ejus?
Et non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum,
& propter abominationes, quas fecistis:
Et facta est terra vestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum,
eo quod non sit habitator sicut est dies hæc.
Propterea quod sacrificaveritis idolis,
& peccaveritis Domino, & non audieritis vocem Domini,
& in lege, & in præceptis, & in testimoniis ejus non ambulaveritis:
Idcirco evenerunt vobis mala hæc,
sicut est dies hæc.
Dixit autem Jeremias ad omnem populum, & ad universas mulieres:
Audite verbum Domini omnis Juda,
qui estis in terra Ægypti:
Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israel, dicens:
Vos, & uxores vestræ, loquuti estis ore vestro,
& manibus vestris implestis, dicentes:
Faciamus vota nostra, quæ vovimus,
ut sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina.
Implestis vota vestra,
& opere perpetrastis ea.
Ideo audite verbum Domini omnis Juda,
qui habitatis in terra Ægypti:
Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus:
quia nequaquam ultra nomen meum vocabitur ex ore omnis viri Judæi, dicentis:
Vivit Dominus Deus, in omni terra Ægypti.
Ecce ego vigilabo super eos in malum, & non in bonum:
& consumentur omnes viri Juda, qui sunt in terra Ægypti, gladio & fame,
donec penitus consumantur.
Et qui fugerint gladium,
revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci:
Et scient omnes reliquiæ Juda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi,
cujus sermo compleatur, meus, an illorum.
Et hoc vobis signum, ait Dominus,
quod visitem ego super vos in loco isto:
ut sciatis quia vere complebuntur sermones mei contra vos in malum.
Hæc dicit Dominus:
Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regem Ægypti in manu inimicorum ejus,
& in manu quærentium animam illius:
Sicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui,
& quærentis animam ejus.
Cap. 45. VErbum, quod loquutus est Jeremias propheta ad Baruch filium Neriæ, quum scripsisset verba hæc in libro de ore Jeremiæ,
anno quarto Joacim filii Josiæ regis Juda, dicens:
Hæc dicit Dominus Deus Israel ad te Baruch:
Dixisti:
Væ mihi misero,
quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo:

A Laboravi in gemitu meo,
& requiem non inveni.
Hæc dices ad eum:
Sic dicit Dominus:
Ecce quos ædificavi, ego destruo:
& quos plantavi, ego evello,
& universam terram hanc.
Et tu quæris tibi grandia?
noli quærere:
Quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus:
B & dabo tibi animam tuam in salutem,
in omnibus locis, ad quæcumque perrexeris.
QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra gentes, ad Ægyptum, Cap. 46.
adversum exercitum Pharaonis Nechao regis Ægypti,
qui erat juxta fluvium Euphraten in Charcamis,
quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis,
in quarto anno Joacim filii Josiæ regis Juda.
C Præparate scutum, & clypeum,
& procedite ad bellum.
Jungite equos, & ascendite equites:
state in galeis,
polite lanceas,
induite vos loricis.
Quid igitur? vidi ipsos pavidos, & terga vertentes,
fortes eorum cæsos:
Fugerunt conciti, nec respexerunt:
terror undique, ait Dominus.
D Non fugiat velox;
nec salvari se putet fortis: Ad aquilonem juxta flumen Euphraten victi sunt,
& ruerunt.
Quis est iste, qui quasi flumen ascendit:
& veluti fluviorum, intumescunt gurgites ejus?
Ægyptus, fluminis instar ascendet,
& velut flumina movebuntur fluctus ejus, & dicet:
Ascendens operiam terram:
perdam civitatem, & habitatores ejus.
E Ascendite equos, & exsultate in curribus,
& procedant fortes,
Æthiopia & Libyes tenentes scutum
& Lydii arripientes & jacientes sagittas.
Dies autem ille Domini Dei exercituum, dies ultionis,
ut sumat vindictam de inimicis suis:
Devorabit gladius, & saturabitur,
& inebriabitur sanguine eorum:
Victima enim Domini exercituum in terra aquilonis
F juxta flumen Euphraten.
Ascende in Galaad,
& tolle resinam, virgo filia Ægypti:
Frustra multiplicas medicamina,
sanitas non erit tibi.
Audierunt gentes ignominiam tuam,
& ululatus tuus replevit terram:
Quia fortis impegit in fortem,
& ambo pariter conciderunt.
Verbum quod loquutus est Dominus ad Jeremiam
G prophetam,
super eo quod venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis,
& percussurus terram Ægypti.
Annuntiate Ægypto,
& auditum facite Magdalo,
& resonet in Memphis,
& in Taphnis, dicite:

Digitized by Google

Sta, & præpara te:
quia devorabit gladius ea quæ per circuitum tuum sunt.
Quare computruit fortis tuus?
non stetit: quoniam Dominus subvertit eum.
Multiplicavit ruentes,
ceciditque vir ad proximum suum:
& dicent:
Surge, & revertamur ad populum nostrum,
& ad terram nativitatis nostræ,
à facie gladii columbæ.
Vocate nomen Pharao regis Ægypti,
Tumultum adduxit tempus.
Vivo ego, inquit rex,
(Dominus exercituum nomen ejus)
Quoniam sicut Thabor in montibus,
& sicut Charmelus in mari, veniet.
Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Ægypti:
quia Memphis in solitudinem erit, & deseretur inhabitabilis.
Vitula elegans atque formosa Ægyptus:
stimulator ab aquilone veniet ei.
Mercenarii quoque ejus, qui versabantur in medio ejus,
quasi vituli saginati versi sunt,
& fugerunt simul, nec stare potuerunt:
Quia dies interfectionis eorum venit super eos,
tempus visitationis eorum.
Vox ejus quasi æris sonabit:
quoniam cum exercitu properabunt,
& cum securibus venient ei, quasi ligna cædentes.
Succiderunt saltum ejus, ait Dominus,
qui supputari non potest:
Multiplicati sunt super locustas,
& non est eis numerus.
Confusa est filia Ægypti,
& tradita in manu populi aquilonis.
Dixit Dominus exercituum Deus Israel:
Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ,
& super Pharao, & super Ægyptum,
& super deos ejus,
& super reges ejus,
& super Pharao, & super eos qui confidunt in eo.
Et dabo eos in manu quærentium animam eorum,
& in manu Nabuchodonosor regis Babylonis,
& in manu servorum ejus:
Et post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus.
Et tu ne timeas serve meus Jacob, & ne paveas Israel:
quia ecce ego salvum te faciam de longinquo,
& semen tuum de terra captivitatis suæ:
Et revertetur Jacob, & requiescet, & prosperabitur;
& non erit qui exterreat eum.
Et tu noli timere serve meus Jacob, ait Dominus:
quia tecum ego sum, quia consumam ego cunctas gentes, ad quas ejeci te:
Te vero non consumam, sed castigabo te in judicio,
nec quasi innocenti parcam tibi.

Cap. 47. QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palæsthinos,
antequam percuteret Pharao Gazam:
Hæc dicit Dominus:
Ecce aquæ ascendunt ab aquilone, & erunt quasi torrens inundans,
& operient terram & plenitudinem ejus,
urbem & habitatores ejus:

A Clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terræ,
ab strepitu pompæ armorum, & bellatorum ejus,
à commotione quadrigarum ejus,
& multitudine rotarum illius.
Non respexerunt patres filios manibus dissolutis pro adventu diei,
in quo vastabuntur omnes Philisthim, & dissipabitur Tyrus & Sidon
cum omnibus reliquis auxiliis suis.
B Depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ.
Venit calvitium super Gazam:
conticuit Ascalon, & reliquiæ vallis earum:
usquequo consideris?
O mucro Domini usquequo non quiesces?
Ingredere in vaginam tuam,
refrigerare, & sile.
Quomodo quiescet, quum Dominus præceperit ei adversus Ascalonem, & adversus maritimas ejus
C regiones,
ibique condixerit illi?

AD MOAB.

HÆc dicit Dominus exercituum Deus Israel: Cap. 48.
Væ super Nabo, quoniam vastata est, & confusa:
capta est Cariathaim:
confusa est fortis, & tremuit.
Non est ultra exsultatio in Moab,
D contra Esebon cogitaverunt malum.
Venite, & disperdamus eam de gente.
Ergo silens conticesces,
sequeturque te gladius.
Vox clamoris de Oronaim:
vastitas, & contritio magna.
Contrita est Moab:
annuntiate clamorem parvulis ejus.
Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu:
quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum
E contritionis audierunt:
Fugite, salvate animas vestras:
& eritis quasi myrice in deserto.
Pro eo enim quod habuisti fiduciam in munitionibus,
& in thesauris tuis,
tu quoque capieris:
Et ibit Chamos in transmigrationem,
sacerdotes ejus, & principes ejus simul.
Et veniet prædo ad omnem urbem,
& urbs nulla salvabitur:
F Et peribit vallis, & dissipabuntur campestria:
quoniam dixit Dominus.
Date florem Moab, quia florens egredietur:
& civitates ejus desertæ erunt, & inhabitabiles.
Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter [a]:
& maledictus, qui prohibet gladium suum à sanguine.
Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua,
& requievit in fæcibus suis:
Nec transfusus est de vase in vas,
G & in transmigrationem non abiit:
Idcirco permansit gustus ejus in eo,
& odor ejus non est immutatus.
Propterea ecce dies venient, dicit Dominus:
& mittam ei ordinatores, & stratores lagunculàrum, & sternent eum,

[a] Exscriptores Canonis Heb ver. addiderunt de suo aliud adverbium, *desidiose* scilicet, quod manu recentiori superpositum etiam reperitur in MS. codice Corbeiensi num. 12. At MSS. Regius & Colbertinus Aniciensis purum habent sacrum contextum sine tali additamento.

Digitized by Google

& vasa ejus exhaurient,
& lagenas eorum collident.
Et confundetur Moab à Chamos,
sicut confusa est domus Israel à Beth-El, in qua habebat fiduciam.
Quomodo dicitis:
Fortes sumus, & viri robusti ad prœliandum?
Vastata est Moab,
& civitates illius ascenderunt; & electi juvenes ejus descenderunt in occisionem:
ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.
Prope est interitus Moab ut veniat:
& malum ejus velociter accurret nimis.
Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus;
& universi, qui scitis nomen ejus, dicite:
Quomodo confracta est virga fortis;
baculus gloriosus?
Descende de gloria,
& sede in siti, habitatio filiæ Dibon:
Quoniam vastator Moab ascendit ad te,
dissipavit munitiones tuas.
In via sta, & prospice habitatio Aroër:
interroga fugientem, & eum qui evasit, dic:
Quid accidit?
Confusus est Moab,
quoniam victus est:
Ululate, & clamate,
annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab.
Et judicium venit ad terram campestrem;
super Elon, & super Jasa, & super Mephath, & super Dibon, & super Nabo,
& super domum Deblathaim, & super Cariathaim, & super Beth-Gamul,
& super Beth-Maon, & super Carioth, & super Bosra;
& super omnes civitates terræ Moab, quæ longe, & quæ prope sunt.
Abscissum est cornu Moab,
& brachium ejus contritum est, ait Dominus.
Inebriate eum quoniam contra Dominum erectus est:
& allidet manum Moab in vomitu suo,
& erit in derisum etiam ipse.
Fuit enim tibi in derisum Israel,
quasi inter fures reperisses eum:
Propter verba ergo tua quæ adversus illum loquutus es,
captivus duceris.
Relinquite civitates, & habitate in petra, habitatores Moab:
& estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.
Audivimus superbiam Moab,
superbus est valde;
Sublimitatem ejus, & arrogantiam, & superbiam,
& altitudinem cordis illius.
Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus:
& quod non sit juxta eam virtus ejus,
nec juxta quod poterat conata sit facere.
Ideo super Moab ejulabo,
& ad Moab universam clamabo,
ad viros muri fictilis lamentantes.
De planctu Jazer plorabo tibi vinea Sobama:
propagines tuæ transierunt mare,
usque ad mare Jazer pervenerunt:
Super messem tuam & vindemiam tuam,

A prædo irruit.
Ablata est lætitia & exsultatio de Charmelo, & de terra Moab,
& vinum de torcularibus sustuli:
nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit.
De clamore Esebon usque Eleale, & Jasa,
dederunt vocem suam;
A Segor usque ad Oronaim, [a] vitulâ conternante:
aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt.
Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in
B excelsis,
& sacrificantem diis ejus.
Propterea cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit:
& cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum:
Quia plus fecit quam potuit,
idcirco perierunt.
Omne enim caput calvitium,
& omnis barba rasa erit:
In cunctis manibus colligatio,
C & super omne dorsum cilicium.
Super omnia tecta Moab, & in plateis ejus, omnis planctus:
quia contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.
Quomodo victa est, & ululaverunt?
quomodo dejecit cervicem Moab, & confusus est?
Eritque Moab in derisum,
& in exemplum omnibus in circuitu suo:
Hæc dicit Dominus:
Ecce quasi aquila volabit,
D & extendet alas suas ad Moab.
Capta est Carioth,
& munitiones comprehensæ sunt:
Et erit cor fortium Moab in die illa,
sicut cor mulieris parturientis.
Et cessabit Moab esse populus:
quoniam contra Dominum gloriatus est.
Pavor, & fovea, & laqueus super te o habitator Moab,
ait Dominus.
E Qui fugerit à facie pavoris, cadet in foveam:
& qui conscenderit de fovea, capietur laqueo:
Adducam enim super Moab annum visitationis eorum
dicit Dominus.
In umbra Esebon steterunt de laqueo fugientes:
quia ignis egressus est de Esebon, & flamma de medio Seon,
& devorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus.
F Væ tibi Moab,
periisti popule Chamos:
Quia comprehensi sunt filii tui, & filiæ tuæ in captivitatem.
Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus,
ait Dominus.

HUC USQUE JUDICIA MOAB.

AD FILIOS AMMON.

G HÆc dicit Dominus: Cap. 49.
Numquid filii non sunt Israel?
aut heres non est ei?
Cur igitur hereditate possedit Melchom, Gad:

a *Vitulam conternantem*, in quarto casu legunt exemplaria Canonis ac MSS. omnes, uno excepto Colbertino Aniciensi, qui sextum retinet casum cum Vulgata Latina nostra, ut sit sensus, *à Segor vitula conternante usque ad Oronaim*; id enim nominis & appellationis obtinet Segor, non Oronaim, Isai. cap. 15. ℣. 5. Latina tamen versio Pagnini, quam vocant interlinearem, eamdem habet lectionem quarti casus, *vitulam conternantem*; quod sua non caret probabilitate.

Digitized by Google

& populus ejus in urbibus ejus habitavit?
Ideo ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prœlii,
& erit in tumulum dissipata,
Filiæque ejus igni succendentur,
& possidebit Israel possessores suos, ait Dominus.
Ulula Esebon,
quoniam vastata est Ai:
Clamate filiæ Rabbath,
accingite vos ciliciis:
Plangite & circuite per sepes:
quoniam Melchom in transmigrationem ducetur,
sacerdotes ejus & principes ejus simul.
Quid gloriaris in vallibus?
defluxit vallis tua, filia delicata,
quæ confidebas in thesauris tuis, & dicebas:
Quis veniet ad me?
Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo:
& dispergemini singuli à conspectu vestro,
nec erit qui congreget fugientes.
Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

AD IDUMÆAM.

HÆc dicit Dominus exercituum:
Numquid non est ultra sapientia in Theman?
Periit consilium à filiis,
inutilis facta est sapientia eorum.
Fugite, terga vertite,
descendite in voraginem habitatores Dedan:
Quoniam perditionem Esaü adduxi super eum,
tempus visitationis ejus.
Si vindemiatores venissent super te,
non reliquissent racemum:
Si fures in nocte,
rapuissent quod sufficeret sibi.
Ego vero discooperui Esaü,
revelavi abscondita ejus,
& celari non poterit:
Vastatum est semen ejus, & fratres ejus, & vicini ejus,
& non erit.
Relinque pupillos tuos:
ego faciam eos vivere:
& viduæ tuæ in me sperabunt.
Quia hæc dicit Dominus:
Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem,
bibentes bibent:
Et tu quasi innocens relinquêris?
non eris innocens,
sed bibens bibes.
Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus,
quod in solitudinem, & in opprobrium, & in desertum, & in maledictionem erit Bosra:
& omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.
Auditum audivi à Domino,
& legatus ad gentes missus est:
Congregamini, & venite contra eam,
& consurgamus in prœlium:
Ecce enim parvulum dedi te in gentibus,
contemtibilem inter homines.
Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui:
A qui habitas in cavernis petræ,
& apprehendere niteris altitudinem collis.
Quum exaltaveris quasi aquila nidum tuum,
inde detraham te, dicit Dominus.
Et erit Idumæa deserta:
omnis qui transibit per eam, stupebit,
& sibilabit super omnes plagas ejus.
Sicut subversa est Sodoma, & Gomorra, & vicinæ ejus, ait Dominus:
non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.
B Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam:
quia subito currere eum faciam ad illam:
& quis erit electus, quem præponam ei?
Quis enim similis mei?
& quis sustinebit me?
Et quis est iste pastor,
qui resistat vultui meo?
Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom;
C & cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman:
Si non dejecerint eos parvuli gregis,
nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.
A voce ruinæ eorum commota est terra:
clamor in mari rubro auditus est vocis ejus.
Ecce quasi aquila ascendet, & avolabit:
& expandet alas suas super Bosran:
Et erit cor fortium Idumææ in die illa,
D quasi cor mulieris parturientis.

AD DAMASCUM.

COnfusa est Emath, & Arphad:
quia auditum pessimum audierunt;
Turbati sunt in mari:
præ solicitudine quiescere non potuit.
Dissoluta est Damascus versa in fugam,
tremor apprehendit eam:
E angustia & dolores tenuerunt eam quasi parturientem.
Quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem,
urbem lætitiæ?
Ideo cadent juvenes ejus in plateis ejus:
& omnes viri prœlii conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.
Et succendam ignem in muro Damasci,
& devorabit mœnia [a] Benadad.

F AD CEDAR, ET AD REGNA ASOR, QUÆ PERCUSSIT NABUCHODONOSOR rex Babylonis.

HÆc dicit Dominus:
Surgite, & ascendite ad Cedar,
& vastate filios orientis.
Tabernacula eorum, & greges eorum capient:
pelles eorum, & omnia vasa eorum,
& camelos eorum tollent sibi:
G & vocabunt super eos formidinem in circuitu.
Fugite, abite vehementer,
in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus:
Iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium,
& cogitavit adversum vos cogitationes.

a Solus Canon Ecclesiæ Carcassonensis retinet hic veram lectionem, nempe *Benadad*: alii omnes MSS. codices corrupte legunt *Benadab*.

Consurgite, & ascendite ad gentem quietam,
& habitantem confidenter, ait Dominus:
Non ostia, nec vectes eis:
soli habitant.
Et erunt cameli eorum in direptionem,
& multitudo jumentorum in prædam:
Et dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam:
& ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.
Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum:
non manebit ibi vir,
nec incolet eam filius hominis.
Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam adversus Elam,
in principio regni Sedeciæ regis Juda, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Ecce ego confringam arcum Elam,
& summam fortitudinem eorum.
Et inducam super Elam quattuor ventos à quattuor plagis cœli:
& ventilabo eos in omnes ventos istos:
& non erit gens, ad quam non perveniant profugi Elam.
Et pavere faciam Elam coram inimicis suis,
& in conspectu quærentium animam eorum:
Et adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus:
& mittam post eos gladium donec consumam eos.
Et ponam solium meum in Elam,
& perdam inde reges & principes, ait Dominus.
In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Elam,

Cap. 50. VErbum quod loquutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum, in manu Jeremiæ prophetæ.
Annuntiate in gentibus,
& auditum facite:
Levate signum,
prædicate, & nolite celare:
Dicite:
Capta est Babylon,
confusus est Bel,
victus est Marodach,
confusa sunt sculptilia ejus,
superata sunt idola eorum.
Quoniam ascendit contra eam gens ab aquilone,
quæ ponet terram ejus in solitudinem:
Et non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus:
& moti sunt, & abierunt.
In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus:
venient filii Israel, ipsi & filii Juda simul:
Ambulantes & flentes properabunt,
& Dominum Deum suum quærent.
In Sion interrogabunt viam,
huc facies eorum.
Venient, & apponentur ad Dominum fœdere sempiterno,
quod nulla oblivione delebitur.
Grex perditus factus est populus meus:
pastores eorum seduxerunt eos,
feceruntque vagari in montibus:
De monte in collem transierunt,
obliti sunt cubilis sui.
Omnes, qui invenerunt, comederunt eos:
& hostes eorum dixerunt: Non peccavimus:

A Pro eo quod peccaverunt Domino decori justitiæ,
& exspectationi patrum eorum Domino.
Recedite de medio Babylonis,
& de terra Chaldæorum egredimini:
& estote quasi hœdi ante greges.
Quoniam ecce ego suscito, & adducam in Babylonem congregationem gentium magnarum de terra aquilonis:
& præparabuntur adversus eam,
& inde capietur:
B Sagitta ejus, quasi viri fortis interfectoris,
non revertetur vacua.
Et erit Chaldæa in prædam:
omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus.
Quoniam exsultatis, & magna loquimini, diripientes hereditatem meam:
quoniam effusi estis sicut vitulus super herbam,
& mugistis ut tauri.
Confusa est mater vestra nimis,
& adæquata pulveri, quæ genuit vos:
C Ecce novissima erit in gentibus,
deserta, invia, & arens.
Ab ira Domini non habitabitur,
sed redigetur tota in solitudinem:
Omnis, qui transibit per Babylonem, stupebit,
& sibilabit super universis plagis ejus.
Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum;
debellate eam:
Non parcatis jaculis:
D quia Domino peccavit.
Clamate adversus eam,
ubique dedit manum,
ceciderunt fundamenta ejus,
destructi sunt muri ejus,
quoniam ultio Domini est:
Ultionem accipite de ea;
sicut fecit, facite ei.
Disperdite satorem de Babylone,
& tenentem falcem in tempore messis:
E A facie gladii columbæ unusquisque ad populum suum convertetur,
& singuli ad terram suam fugient.
Grex dispersus Israel,
leones ejecerunt eum:
Primus comedit eum rex Assur:
iste novissimus exossavit eum, Nabuchodonosor rex Babylonis.
Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel:
F Ecce ego visitabo regem Babylonis, & terram ejus,
sicut visitavi regem Assur:
& reducam Israel ad habitaculum suum:
& pascetur Charmelum & Basan,
& in monte Ephraim & Galaad saturabitur anima ejus.
In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus,
quæretur iniquitas Israel, & non erit,
& peccatum Juda, & non invenietur:
Quoniam propitius ero eis, quos reliquero.
G Super terram dominantium ascende,
& super habitatores ejus visita;
Dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait Dominus:
& fac juxta omnia quæ præcepi tibi.
Vox belli in terra,
& contritio magna.
Quomodo confractus est & contritus malleus universæ terræ?

Digitized by Google

quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus.
Illaqueavi te,
& capta es Babylon, & nesciebas:
Inventa es & apprehensa:
quoniam Dominum provocasti.
Aperuit Dominus thesaurum suum.
& protulit vasa iræ suæ:
quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum.
Venite ad eam ab extremis finibus,
aperite ut exeant qui conculcent eam:
Tollite de via lapides, & redigite in acervos,
& interficite eam:
nec sit quidquam reliquum.
Dissipate universos fortes ejus,
descendant in occisionem:
Væ eis, quia venit dies eorum,
tempus visitationis eorum.
Vox fugientium, & eorum qui evaserunt de terra Babylonis,
ut annuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri,
ultionem templi ejus.
Annuntiate in Babylonem plurimis,
omnibus qui tendunt arcum:
Consistite adversus eam per gyrum,
& nullus evadat:
Reddite ei secundum opus suum: juxta omnia quæ fecit, facite illi:
quia contra Dominum erecta est, adversus sanctum Israel.
Idcirco cadent juvenes ejus in plateis ejus:
& omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa, ait Dominus.
Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum:
quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ.
Et cadet superbus, & corruet,
& non erit qui suscitet eum:
Et succendam ignem in urbibus ejus,
& devorabit omnia in circuitu ejus.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Calumniam sustinent filii Israel,
& filii Juda simul:
Omnes, qui ceperunt eos, tenent,
nolunt dimittere eos.
Redemtor eorum fortis,
Dominus exercituum nomen ejus;
In judicio defendet caussam eorum,
ut exterreat terram, & commoveat habitatores Babylonis.
Gladius ad Chaldæos, ait Dominus,
& ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes ejus.
Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt:
gladius ad fortes illius, qui timebunt.
Gladius ad equos ejus, & ad currus ejus,
& ad omne vulgus, quod est in medio ejus:
& erunt quasi mulieres:
Gladius ad thesauros ejus,
qui diripientur.
Siccitas super aquas ejus erit, & arescent:
quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.
Propterea habitabunt dracones cum [a] faunis ficariis:
& habitabunt in ea struthiones:
Et non inhabitabitur ultra usque ad sempiternum,
nec exstruetur usque ad generationem & generationem.
Sicut subvertit Deus Sodomam & Gomorram, & vicinas ejus, ait Dominus:
non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.
Ecce populus venit ab aquilone, & gens magna,
& reges multi consurgent à finibus terræ.
Arcum & scutum apprehendent:
crudeles sunt & immisericordes:
Vox eorum quasi mare sonabit:
& super equos ascendent,
sicut vir paratus ad prœlium contra te filia Babylon.
Audivit rex Babylonis famam eorum,
& dissolutæ sunt manus ejus:
Angustia apprehendit eum,
dolor quasi parturientem.
Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam:
quia subito currere eum faciam ad illam:
Et quis erit electus, quem præponam ei?
Quis enim similis mei? & quis sustinebit me?
& quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?
Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversum Babylonem;
& cogitationes ejus quas cogitavit super terram Chaldæorum:
Nisi detraxerint eos parvuli gregum,
nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.
A voce captivitatis Babylonis commota est terra.
& clamor inter gentes auditus est.

Cap. 51.

HÆc dicit Dominus:
Ecce ego suscitabo super Babylonem & super habitatores ejus,
qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.
Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam & demolientur terram ejus:
quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.
Non tendat qui tendit arcum suum,
& non ascendat loricatus;
Nolite parcere juvenibus ejus,
interficite omnem militiam ejus.
Et cadent interfecti in terra Chaldæorum,
& vulnerati in regionibus ejus.
Quoniam non fuit viduatus Israel & Juda à Deo suo Domino exercituum:
terra autem eorum repleta est delicto à sancto Israel.
Fugite de medio Babylonis,
& salvet unusquisque animam suam:
Nolite tacere super iniquitatem ejus:
quoniam tempus ultionis est Domino,
vicissitudinem ipse retribuet ei.
Calix aureus Babylon in manu Domini,
inebrians omnem terram:
De vino ejus biberunt gentes,
& ideo commotæ sunt.
Subito cecidit Babylon,
& contrita est:
Ululate super eam,
tollite resinam ad dolorem ejus,

[a] Pro *faunis*, in manuscriptis legitur, *fatuis*: quem errorem exscriptorum redarguunt Romanæ correctiones Bibliorum sacrorum. Consule supra adnotationem nostram in cap. 34. Isaiæ. col. 513.

si forte sanetur.
Curavimus Babylonem, & non est sanata:
derelinquamus eam, & eamus unusquisque in terram suam:
Quoniam pervenit usque ad cœlos judicium ejus:
& elevatum est usque ad nubes.
Protulit Dominus justitias nostras:
venite, & narremus in Sion opus Domini Dei nostri.
Acuite sagittas,
implete pharetras:
Suscitavit Dominus spiritum regum Medorum:
& contra Babylonem mens ejus ut perdat eam,
quoniam ultio Domini est,
ultio templi sui.
Super muros Babylonis levate signum,
augete custodiam:
Levate custodes,
præparate insidias:
Quia cogitavit Dominus,
& fecit quæcumque loquutus est contra habitatores Babylonis.
Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris,
venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ.
Juravit Dominus exercituum per animam suam:
Quoniam replebo te hominibus quasi brucho,
& super te celeuma cantabitur.
Qui fecit terram in fortitudine sua,
præparavit orbem in sapientia sua,
& in prudentia sua extendit cœlos.
Dante eo vocem,
multiplicantur aquæ in cœlo:
Qui levat nubes ab extremo terræ,
fulgura in pluviam fecit:
& produxit ventum de thesauris suis.
Stultus factus est omnis homo à scientia:
confusus est omnis conflator in sculptili,
quia mendax conflatio ejus,
nec est spiritus in eis.
Vana sunt opera, & risu digna,
in tempore visitationis suæ peribunt.
Non sicut hæc, pars Jacob:
quia qui fecit omnia, ipse est,
& Israel sceptrum hereditatis ejus:
Dominus exercituum nomen ejus.
Collidis tu mihi vasa belli,
& ego collidam in te gentes,
& disperdam in te regna:
Et collidam in te equum & equitem ejus:
& collidam in te currum & adscensorem ejus:
Et collidam in te virum & mulierem:
& collidam in te senem & puerum:
& collidam in te juvenem & virginem:
Et collidam in te pastorem & gregem ejus:
& collidam in te agricolam & jugales ejus:
Et collidam in te duces & magistratus.
Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldeæ, omne malum suum, quod fecerunt in Sion,
in oculis vestris, ait Dominus.
Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus,
qui corrumpis universam terram:
Et extendam manum meam super te,
& evolvam te de petris;
Et dabo te in montem combustionis:
& non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta,
sed perditus in æternum eris, ait Dominus.

A Levate signum in terra:
clangite buccina in gentibus,
sanctificate super eam gentes:
Annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, & Aschenez:
numerate contra eam Taphsar,
adducite equum quasi bruchum aculeatum.
Sanctificate contra eam gentes,
reges Mediæ, duces ejus, & universos magistratus ejus,
B cunctamque terram potestatis ejus.
Et commovebitur terra, & turbabitur:
quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini,
ut ponat terram Babylonis desertam & inhabitabilem.
Cessaverunt fortes Babylonis à prœlio,
habitaverunt in præsidiis:
Devoratum est robur eorum,
& facti sunt quasi mulieres:
C Incensa sunt tabernacula ejus,
contriti sunt vectes ejus.
Currens obviam currenti veniet:
& nuntius obvius nuntianti:
Ut annuntiet regi Babylonis,
quia capta est civitas ejus à summo usque ad summum:
Et vada præoccupata sunt,
& paludes incensæ sunt igni,
& viri bellatores conturbati sunt.
D Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel:
Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ ejus:
adhuc modicum, & veniet tempus messionis ejus.
Comedit me,
devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis:
Reddidit me quasi vas inane,
absorbuit me quasi draco;
Replevit ventrem suum teneritudine mea,
& ejecit me.
Iniquitas adversum me,
E & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion:
Et sanguis meus super habitatores Chaldææ:
dicit Jerusalem.
Propterea hæc dicit Dominus:
Ecce ego judicabo caussam tuam, & ulciscar ultionem tuam,
& desertum faciam mare ejus,
& siccabo venam ejus.
Et erit Babylon in tumulos,
habitatio draconum, stupor, & sibilus, eo quod
F non sit habitator.
Simul & leones rugient,
excutient comas veluti catuli leonum.
In calore eorum ponam potus eorum,
& inebriabo eos, ut sopiantur, & dormiant somnum sempiternum,
& non consurgant, dicit Dominus.
Deducam eos quasi agnos ad victimam,
& quasi arietes cum hœdis.
Quomodo capta est Sesach,
G & comprehensa est inclyta universæ terræ?
Quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes?
Adscendit super Babylonem mare,
multitudine fluctuum ejus operta est.
Factæ sunt civitates ejus in stuporem,
terra inhabitabilis & deserta,
terra in qua nullus habitet,
nec transeat per eam filius hominis,

Digitized by Google

Et visitabo super Bel in Babylone,
& ejiciam quod absorbuerat de ore ejus,
& non confluent ad eum ultra gentes,
Si quidem & murus Babylonis corruet.
Egredimini de medio ejus populus meus:
ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.
Et ne forte mollescat cor vestrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra:
Et veniet in anno auditio,
& post hunc annum auditio, & iniquitas in terra, B
& dominator super dominatorem.
Propterea ecce dies veniunt,
& visitabo super sculptilia Babylonis:
Et omnis terra ejus confundetur,
& universi interfecti ejus cadent in medio ejus.
Et laudabunt super Babylonem cœli & terra, & omnia quæ in eis sunt:
quia ab aquilone venient ei prædones, ait Dominus.
Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israel: C
sic de Babylone cadent occisi in universa terra.
Qui fugistis gladium,
venite, nolite stare:
Recordamini procul Domini,
& Jerusalem ascendat super cor vestrum.
Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium:
operuit ignominia facies nostras:
quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini. D
Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus:
& visitabo super sculptilia ejus,
& in omni terra ejus mugiet vulneratus.
Si ascenderit Babylon in cœlum, & firmaverit in excelso robur suum:
à me venient vastatores ejus, ait Dominus.
Vox clamoris de Babylone:
& contritio magna de terra Chaldæorum:
Quoniam vastavit Dominus Babylonem,
& perdidit ex ea vocem magnam: E
Et sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ:
dedit sonitum vox eorum.
Quia venit super eam, id est super Babylonem, prædo,
& apprehensi sunt fortes ejus;
Et emarcuit arcus eorum,
quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.
Et inebriabo principes ejus, & sapientes ejus,
& duces ejus, & magistratus ejus, & fortes ejus:
Et dormient somnum sempiternum,
& non expergiscentur, ait rex, F
Dominus exercituum nomen ejus.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur,
& portæ ejus excelsæ igni comburentur,
& labores populorum ad nihilum,
& gentium in ignem erunt, & disperibunt.
Verbum quod præcepit Jeremias propheta, Saraiæ filio Neriæ filii Maasiæ,
quum pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, G
in anno * quarto regni ejus:
Saraias autem erat princeps prophetiæ.
Et scripsit Jeremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem, in libro uno:
omnia verba hæc, quæ scripta sunt contra Babylonem.
Et dixit Jeremias ad Saraiam:

* Syrus legit, in anno undecimo.

A Quum veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc, dices:
Domine tu loquutus es contra locum istum ut disperderes eum:
ne sit qui in eo habitet ab homine usque ad pecus,
& ut sit perpetua solitudo.
Quumque compleveris legere librum istum,
ligabis ad eum lapidem,
& projicies illum in medium Euphraten: & dices:
Sic submergetur Babylon,
& non consurget à facie afflictionis, quam ego adduco super eam,
& dissolvetur.

HUC USQUE VERBA JEREMIÆ.

Filius viginti & unius anni Sedecias quum regnare cœpisset: & undecim annis regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ de Lobna. Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Joacim. Quoniam furor Domini erat in Jerusalem & in Juda, usquequo projiceret eos à facie sua: & recessit Sedecias à rege Babylonis. Factum est autem in anno nono regni ejus, in mense decimo, decima mensis: Venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus ejus, adversus Jerusalem, & obsederunt eam, & ædificaverunt contra eam munitiones in circuitu. Et fuit civitas obsessa usque in undecimum annum regis Sedeciæ. Mense autem quarto, nona mensis, obtinuit fames civitatem: & non erant alimenta populo terræ. Et dirupta est civitas, & omnes viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte, per viam portæ, quæ est inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldæis obsidentibus urbem in gyro) & abierunt per viam, quæ ducit in eremum. Persequutus est autem exercitus Chaldæorum regem: & apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est juxta Jericho: & omnis comitatus ejus diffugit ab eo. Quumque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & loquutus est ad eum judicia. Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis ejus: sed & omnes principes Juda occidit in Reblatha. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & posuit eum in domo carceris usque in diem mortis ejus. In mense autem quinto decima mensis, ipse est annus nonus decimus Nabuchodonosor regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps militiæ qui stabat coram rege Babylonis in Jerusalem. Et incendit domum Domini, & domum regis, & omnes domos Jerusalem, & omnem domum magnam igni combussit. Et totum murum Jerusalem per circuitum destruxit, cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magistro militiæ. De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate, & de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, & cæteros de multitudine, transtulit Nabuzardan princeps militiæ. De pauperibus vero terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ in vinitores, & in agricolas. Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, & bases, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & tulerunt omne æs eorum in Babylonem. Et lebetes, & creagras, & psalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vasa ærea, quæ in ministerio fuerant, tulerunt: & hydrias, & thymiamateria, & urceos, & pelves, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot au- Cap. 52.

Digitized by Google

rea, aurea; & quotquot argentea, argentea, tulit A magiſter militiæ: columnas duas, & mare unum, & vitulos duodecim æreos, qui erant ſub baſibus, quas fecerat rex Salomon in domo Domini: non erat pondus æris omnium vaſorum horum. De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una, & funiculus duodecim cubitorum circumibat eam: porro groſſitudo ejus quattuor digitorum, & intrinſecus cava erat. Et capitella ſuper utramque ærea: altitudo capitelli unius quinque cubitorum: & retiacula, & malogranata ſuper corona B nam in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ ſecundæ, & malogranata. Et fuerunt malogranata nonaginta ſex dependentia: & omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur. Et tulit magiſter militiæ Saraiam ſacerdotem primum, & Sophoniam ſacerdotem ſecundum, & tres cuſtodes veſtibuli. Et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpoſitus ſuper viros bellatores: & ſeptem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi ſunt in civitate: & ſcribam principem militum, qui probabat C tyrones: & ſexaginta viros de populo terræ, qui inventi ſunt in medio civitatis. Tulit autem eos Nabuzardan magiſter militiæ, & duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha. Et percuſſit eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & tranſlatus eſt Juda de terra ſua. Iſte eſt populus, quem tranſtulit Nabuchodonoſor: In anno ſeptimo, Judæos tria millia & viginti tres: In anno octavodecimo Nabuchodonoſor, de Jeruſalem animas octingentas triginta duas: In anno vigeſimotertio Nabuchodonoſor, tranſtulit Nabuzardan magiſter militiæ animas Judæorum ſeptingentas quadraginta quinque. Omnes ergo animæ, quattuor millia ſexcentæ. Et factum eſt in trigeſimo ſeptimo anno tranſmigrationis Jojachin regis Juda, duodecimo menſe, vigeſima quinta menſis, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipſo anno regni ſui, caput Jojachin regis Juda, & eduxit eum de domo carceris. Et loquutus eſt cum eo bona, & poſuit thronum ejus ſuper thronos regum, qui erant poſt ſe in Babylone. Et mutavit veſtimenta carceris ejus, & comedebat panem coram eo ſemper cunctis diebus vitæ ſuæ. Et cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis, ſtatuta per ſingulos dies, uſque ad diem mortis ſuæ, cunctis diebus vitæ ejus. [a]

[a] Poſt ultimum hoc caput Prophetiæ Jeremiæ, Liber Baruch deſcriptus reperitur contra mentem Hieronymi in utroque exemplari Canonis Hebraicæ veritatis; ubi adnotatio iſtæc præmiſſa eſt ab eo qui temere partem hanc editionis Antiquæ ex LXX. in novam ſeu Hieronymianam ad Hebræos codices concinnatam invexit. *Liber iſte qui Baruch nomine prænotatur, in Hebræo Canone non habetur, ſed tantum in Vulgata editione; ſimiliter & Epiſtola Hieremiæ Prophetæ. Ad notitiam autem legentium hic ſcripta ſunt, quia multa de Chriſto, noviſſimiſque temporibus indicant.* Notandum vero quod in Canone Carcaſſonenſi hæc ad modum tituli deſcribantur in medio paginæ; in noſtro autem Canone San-Germanenſi eadem verba in margine leguntur, & quidem minutulis litterarum formis ut & alia ſcholia marginalia critica ejuſdem libri.

INCIPIUNT CINOTH

id eſt,

LAMENTATIONES

JEREMIÆ PROPHETÆ.

[b] [b]

Aleph. QUOMODO ſedet ſola civitas plena populo:
facta eſt quaſi vidua domina gentium:
princeps provinciarum facta eſt ſub tributo.

Beth. Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus:
non eſt qui conſoletur eam ex omnibus charis ejus:
omnes amici ejus ſpreverunt eam, & facti ſunt ei inimici.

Gimel. Migravit Juda propter afflictionem, & multitudinem ſervitutis:
habitavit inter gentes, nec invenit requiem:
omnes perſecutores ejus apprehenderunt eam inter anguſtias.

Daleth. Viæ Sion lugent, eo quod non ſint qui veniant ad ſolennitatem:
omnes portæ ejus deſtructæ: ſacerdotes ejus gementes:
D virgines ejus ſqualidæ, & ipſa oppreſſa amaritudine.

He. Facti ſunt hoſtes ejus in capite, inimici ejus locupletati ſunt:
quia Dominus loquutus eſt ſuper eam propter multitudinem iniquitatum ejus:
parvuli ejus ducti ſunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

Vau. Et egreſſus eſt à filia Sion omnis decor ejus:
facti ſunt principes ejus velut arietes non invenientes paſcua:
E & abierunt abſque fortitudine ante faciem ſubſequentis.

Zain. Recordata eſt Jeruſalem dierum afflictionis ſuæ, & prævaricationis omnium deſiderabilium ſuorum,
quæ habuerat à diebus antiquis,
quum caderet populus ejus in manu hoſtili, & non eſſet auxiliator:

[b] Exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis cum multis ſacrorum Bibliorum codicibus MSS. hoc modo inſcribunt Lamentationes Jeremiæ: *Incipit ejuſdem Lamentatio, quod eſt in titulo Chinoth cum abſolutione litterarum Hebraicarum.* Deinde ſubtexunt Præfatiunculam, quæ legitur apud LXX. Interpretes, ac in Vulgata Latina: ſed vetuſtiores libri MSS Verſionis Hieronymianæ nihil præterunt præter ea quæ leguntur in textu Hebraico. Unde in Regio codice, qui tamquam tertium exemplar Canonis Heb. ver. merito ſuſcipi debet, & in Colbertino Anicienſi optimæ notæ, nihil prorſus exſtat hujuſcemodi additamentorum. Corbeienſis autem num. 2. ſcriptus tempore Caroli Magni, omnes Præfatiunculæ lineas obelus jugulavit; ſicque manifeſtum facit hæc aliena eſſe in Verſione Hieronymi, mutuata vero è LXX Seniorum Interpretatione Græca.

Meminerit lector metris eſſe ſcriptas Lamentationes, ac per Alphabetum digeſtas, ut his verbis teſtatur S Hieronymus: *Habes*, inquit, *& in Lamentationibus Jeremiæ quattuor Alphabeta, è quibus duo prima quaſi Saphico metro ſcripta ſunt: quia tres verſiculos, qui ſibi connexi ſunt, & ab una tantum littera incipiunt, Heroici comma concludit. Tertium vero Alphabetum trimetro ſcriptum eſt, & à ternis litteris, ſed eiſdem terni verſus incipiunt. Quartum Alphabetum ſimile eſt primo & ſecundo.* Conſule Epiſt. ad Paulam Urbicam, & Prolegomena noſtra, ubi de metris Hebræorum diſputatio inſtituitur.

viderunt

viderunt eam hostes, & deriserunt sabbatha ejus. A

Heth. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est,
omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus:
ipsa autem gemens & conversa retrorsum.

Teth. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui:
deposita est vehementer, non habens consolatorem:
vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. B

Jod. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus:
quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum,
de quibus præceperas ne intrarent in Ecclesiam tuam.

Chaph. Omnis populus ejus gemens, & quærens panem:
dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam.
Vide Domine & considera, quoniam facta sum vilis. C

Lamed. O vos omnes, qui transitis per viam,
attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus:
quoniam vindemiavit me ut loquutus est Dominus in die iræ furoris sui.

Mem. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudivit me:
expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum:
posuit me desolatam, tota die mœrore confectam.

Nun. Vigilavit jugum iniquitatum mearum: D
in manu ejus convolutæ sunt, & impositæ collo meo: infirmata est virtus mea:
dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

Samech. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei:
vocavit adversum me tempus, ut contereret electos meos:
torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda.

Ain. Idcirco ego plorans, & oculus meus deducens aquas: E
quia longe factus est à me consolator, convertens animam meam:
facti sunt filii mei perditi, quoniam invaluit inimicus.

Phe. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam:
mandavit Dominus adversum Jacob in circuitu ejus hostes ejus:
facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos. F

Sade. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi.
Audite obsecro universi populi, & videte dolorem meum:
virgines meæ, & juvenes mei abierunt in captivitatem.

Coph. Vocavi amicos meos, & ipsi deceperunt me:
sacerdotes mei, & senes mei in urbe consumti sunt:
quia quæsierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam. G

Res. Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus:
subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum.
foris interficit gladius, & domi mors similis est.

Sin. Audierunt quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me:
omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti:
adduxisti diem consolationis, & fient similes mei.

Thav. Ingrediatur omne malum eorum coram te:
& vindemia eos, sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas:
multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.

Aleph. Cap. 2. QUomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion:
projecit de cœlo in terram inclytam Israel,
& non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

Beth. Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob:
destruxit in furore suo munitiones virginis Juda,
& dejecit in terram: polluit regnum, & principes ejus.

Gimel. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israel:
avertit retrorsum dexteram suam à facie inimici:
& succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro.

Daleth. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis:
& occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion,
effudit quasi ignem indignationem suam.

He. Factus est Dominus velut inimicus:
præcipitavit Israel, præcipitavit omnia mœnia ejus:
dissipavit munitiones ejus, & replevit in filia Juda humiliatum & humiliatam.

Vav. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum:
oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, & sabbathum;
& opprobrio, in indignatione furoris sui, regem, & sacerdotem.

Zain. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ:
tradidit in manu inimici muros turrium ejus:
vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solenni.

Heth. Cogitavit Dominus dissipare murum filiæ Sion:
tetendit funiculum suum, & non avertit manum suam à perditione:
luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

Teth. Defixæ sunt in terra portæ ejus:
perdidit, & contrivit vectes ejus; regem ejus & principes ejus in gentibus:
non est lex, & prophetæ ejus non invenerunt visionem à Domino.

Jod. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion:
consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis,
abjecerunt in terram capita sua virgines Jerusalem.

Chaph. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea:
effusum est in terra jecur meum super contritione filiæ populi mei,
quum deficeret parvulus & lactens in plateis oppidi.

Lamed. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum & vinum?
quum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis:
quum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

Mem. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te, filia Jerusalem?
cui exæquabo te, & consolabor te virgo filia Sion?

magna est enim velut mare contritio tua: quis medebitur tui? A

Nun. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta,
nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent:
viderunt autem tibi assumtiones falsas, & ejectiones.

Samech. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam:
Sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Jerusalem. B
Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ?

Phe. a Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui:
sibilaverunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Devorabimus:
en ista est dies, quam exspectabamus, invenimus, vidimus.

Ain. Fecit Dominus quæ cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat à diebus antiquis:
destruxit, & non pepercit, & lætificavit super te inimicum, C
& exaltavit cornu hostium tuorum.

Sade. Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion:
Deduc quasi torrentem lacrymas, per diem & noctem:
non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Coph. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum:
effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: D
leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

Res. Vide Domine, & considera quem vindemiaveris ita:
ergone comedent mulieres fructum suum, parvulos ad mensuram palmæ?
si occiditur in sanctuario Domini sacerdos, & propheta?

Sin. Jacuerunt in terra foris puer & senex: E
virgines meæ, & juvenes mei ceciderunt in gladio:
interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es.

Thau. Vocasti quasi ad diem solennem, qui terrerent me de circuitu,
& non fuit in die furoris Domini qui effugeret, & relinqueretur,
quos educavi, & enutrivi, inimicus meus consumsit eos.

Aleph. Cap. 3. EGo vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus. F

Aleph. Me minavit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.

Aleph. Tantum in me vertit, & convertit manum suam tota die.

Beth. Vetustam fecit pellem meam, & carnem meam, contrivit ossa mea.

Beth. Ædificavit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.

Beth. In tenebrosis collocavit me, quasi mortuos sempiternos. G

Gimel. Circumædificavit adversum me, ut non egrediar: aggravavit compedem meum.

Gimel. Sed & quum clamavero, & rogavero, exclusit orationem meam.

Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit. Gimel.

Ursus insidians factus est mihi: leo in absconditis. Daleth.

Semitas meas subvertit, & confregit me: posuit me desolatam. Daleth.

Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. Daleth.

Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. He.

Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die. He.

Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absynthio. He.

Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere. Vav.

Et repulsa est à pace anima mea, oblitus sum bonorum. Vav.

Et dixi: Periit finis meus, & spes mea à Domino. Vav.

Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absynthii, & fellis. Zain.

Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. Zain.

Hæc recolens in corde meo, ideo sperabo. Zain.

Misericordiæ Domini quia non sumus consumti: quia non defecerunt miserationes ejus. Heth.

Novi diluculo, multa est fides tua. Heth.

Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea exspectabo eum. Heth.

Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum. Teth.

Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei. Teth.

Bonum est viro, quum portaverit jugum ab adolescentia sua. Teth.

Sedebit solitarius, & tacebit: quia levavit super se. Jod.

Ponet in pulvere os suum, si forte sit spes. Jod.

Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis. Jod.

Quia non repellet in sempiternum Dominus. Chaph.

Quia si abjecit, & miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum. Chaph.

Non enim humiliavit ex corde suo, & abjecit filios hominum. Chaph.

Ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ. Lamed.

Ut declinaret judicium viri in conspectu vultus Altissimi. Lamed.

Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit. Lamed.

Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non jubente? Mem.

Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona? Mem.

Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis? Mem.

Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum. Nun.

Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos. Nun.

Nos inique egimus, & ad iracundiam provocavimus: idcirco tu inexorabilis es. Nun.

Operuisti in furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti. Samech.

Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio. Samech.

Eradicationem, & abjectionem posuisti me in medio populorum. Samech.

Aperuerunt super nos os suum omnes inimici. Phe.

Formido & laqueus facta est nobis vaticinatio, & contritio. Phe.

Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei. Phe.

a Observavit ante nos vir eruditus in secundo, tertio, & quarto capite Lamentationum, inversum esse ordinem litterarum *Phe* & *Ain*. Nam quum soleat apud Hebræos *Ain* præcedere, *Phe* sequi, hîc contra fit ut *Phe* præcedat, *Ain* sequatur. Id minime assequentes librarii veteres, ac cæteri scriptores linguæ Hebraicæ imperiti, ad ordinem primi Alphabeti omnia recudere tentarunt; expungentes nonnumquam litteram *Ain*, vel eam omittentes in serie Alphabeti. Nonnulli tamen codices rectum ordinem sequuntur, ut in Hebræo exstat positus.

Digitized by Google

Ain. Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eo quod non effet requies. A
Ain. Donec respiceret & videret Dominus de cœlis.
Ain. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.
Sade. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.
Sade. Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.
Sade. Inundaverunt aquæ super caput meum: dixi: Perii.
Coph. Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo. B
Coph. Vocem meam audisti: ne avertas aurem tuam à singultu meo, & clamoribus.
Coph. Appropinquasti in die, quando invocavi te: dixisti: Ne timeas.
Res. Judicasti Domine caussam animæ meæ, redemtor vitæ meæ.
Res. Vidisti Domine iniquitatem eorum adversum me: judica judicium meum.
Res. Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversum me. C
Sin. Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum adversum me.
Sin. Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum adversum me tota die.
Sin. Sessionem eorum, & resurrectionem eorum, vide; ego sum psalmus eorum.
Thav. Reddes eis vicem Domine juxta opera manuum suarum.
Thav. Dabis eis scutum cordis laborem tuum. D
Thav. Persequêris in furore, & conteres eos sub cœlis Domine.

Aleph. Cap. 4. QUomodo obscuratum est aurum,
mutatus est color optimus,
dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum?
Beth. Filii Sion incly ti, & amicti auro primo:
quomodo reputati sunt in vasa testea,
opus manuum figuli?
Gimel. Sed & lamiæ nudaverunt mammam, E
lactaverunt catulos suos:
filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.
Daleth. Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti:
parvuli petierunt panem,
& non erat qui frangeret eis.
He. Qui vescebantur voluptuose, interierunt in viis:
qui nutriebantur in croceis,
amplexati sunt stercora.
Vav. Et major effecta est iniquitas filiæ populi mei,
peccato Sodomorum, quæ subversa est in momento, F
& non ceperunt in ea manus.
Zain. Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte,
rubicundiores ebore antiquo,
sapphiro pulchriores.
Heth. Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis:
adhæsit cutis eorum ossibus:
aruit, & facta est quasi lignum.
Teth. Melius fuit occisis gladio, quam interfectis fame:
quoniam isti extabuerunt consumti
à sterilitate terræ. G
Jod. Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos:
facti sunt cibus earum,
in contritione filiæ populi mei.

Chaph. Complevit Dominus furorem suum,
effudit iram indignationis suæ:
& succendit ignem in Sion, & devoravit fundamenta ejus.
Lamed. Non crediderunt reges terræ,
& universi habitatores orbis,
quoniam ingrederetur hostis & inimicus per portas Jerusalem.
Mem. Propter peccata prophetarum ejus,
& iniquitates sacerdotum ejus,
qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.
Nun. Erraverunt cæci in plateis,
polluti sunt in sanguine:
quumque non possent, tenuerunt lacinias suas.
Samech. Recedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere:
jurgati quippe sunt,
& commoti dixerunt inter gentes: Non addet ultra ut habitet in eis.
Phe. Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos:
facies sacerdotum non erubuerunt,
neque senum miserti sunt.
Ain. Quum adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum,
quum respiceremus attenti ad gentem,
quæ salvare non poterat.
Sade. Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum,
appropinquavit finis noster;
completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.
Coph. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli:
super montes persequuti sunt nos,
in deserto insidiati sunt nobis.
Res. Spiritus oris nostri Christus Dominus
captus est in peccatis nostris:
cui diximus: In umbra tua vivemus in gentibus.
Sin. Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus:
ad te quoque perveniet calix,
inebriaberis, atque nudaberis.
Thav. Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te:
visitavit iniquitatem tuam filia Edom,
discooperuit peccata tua.

INCIPIT [a] ORATIO JEREMIÆ PROPHETÆ. [a]

Α. Cap. 5. RECORDARE Domine quid acciderit nobis: intuere, & respice opprobrium nostrum.
Β. Hereditas nostra versa est ad alienos, domus nostræ ad extraneos.
Γ. Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ.
Δ. Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparavimus.
Ε. Cervicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies.
Ϛ. Ægypto dedimus manum, & Assyriis ut saturaremur pane.
Ζ. Patres nostri peccaverunt, & non sunt: & nos iniquitates eorum portavimus.

a Orationis Jeremiæ meminit S. Hieronymus in Prologo Scripturarum, libris Regum præfixo, probans viginti & duas litteras esse apud Hebræos ex viginti duabus incisionibus quæ supputantur in hac eadem Oratione. Porro numeri Græci quibus utimur in præsenti editione, eodem modo reperiuntur descripti in exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis.

Digitized by Google

η. Servi dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret A
de manu eorum.
θ. In animabus nostris afferebamus panem nobis, à facie gladii in deserto.
ι. Pellis nostra, quasi clibanus exusta est à facie tempestatum famis.
ια. Mulieres in Sion humiliaverunt, & virgines in civitatibus Juda.
ιβ. Principes manu suspensi sunt: facies senum non erubuerunt.
ιγ. Adolescentibus impudice abusi sunt: & pueri in li- B
gno corruerunt.
ιδ. Senes de portis defecerunt, juvenes de choro psallentium.
ιε. Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum
chorus noster.
Cecidit corona capitis nostri: væ nobis, quia peccavimus. ις.
Propterea mœstum factum est cor nostrum, ideo contenebrati sunt oculi nostri. ιζ.
Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo. ιη.
Tu autem Domine in æternum permanebis, solium tuum in generationem & generationem. ιθ.
Quare in perpetuum oblivisceris nostri? derelinques nos in longitudine dierum? κ.
Converte nos Domine ad te, & convertemur: innova dies nostros, sicut à principio. κα.
Sed projiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer. κβ.

Explicit Jeremias Propheta.

INCIPIT PRÆFATIO HIERONYMI IN EZECHIELEM.

EZECHIEL Propheta cum Jojachin rege Juda captivus ductus est in Babylonem: ibique iis qui cum eo capti fuerant, prophetavit, pœnitentibus quod ad Jeremiæ vaticinium se ultro adversariis tradidissent, & viderent adhuc urbem Jerosolymam stare, quam ille casuram esse prædixerat. Trigesimo autem ætatis suæ anno, & captivitatis quinto, exorsus est ad concaptivos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldæa, Jeremias in Judæa prophetaverunt. Sermo ejus nec satis disertus, nec admodum rusticus est: sed ex utroque medie temperatus. Sacerdos & ipse, sicut & Jeremias: principia voluminis & finem magnis habens obscuritatibus involuta. Sed & vulgata ejus editio non multum distat ab Hebraico. Unde satis miror quid caussæ exstiterit, ut si eosdem in universis libris habemus interpretes, in aliis eadem, in aliis diversa transtulerint. Legite igitur & hunc juxta translationem nostram; quia per cola scriptus & commata, manifestiorem legentibus sensum tribuit. Si autem amici mei & hunc subsannaverint; dicite eis quod nemo eos compellat ut scribant. Sed vereor ne illud eis eveniat quod Græce significantius dicitur, ut vocentur [a] φαγολοίδοροι, id est manducantes sannas.

a Hanc Græcam vocem repræsentant omnes MSS. codices, quæ etsi in nonnullis paululum depravata legatur, facile à quolibet linguæ Græcæ non imperito restitui poterat: sed mirus est æstus, ac fluctuatio interpretum ejusdem verbi. In antiquis manuscriptis exemplaribus triplex hæc affertur interpretatio Latina: φαγολοίδοροι, *quod est apud nos, manducans senecias; quod est, manducans senetias; hoc est manducans senedas.* Quid sint autem *senecia*, vel *seneda* prorsus ignoramus, quum nec Græce, nec Latine aliquid sibi velint hæc verba. Bene igitur docuit Marianus legendum esse, *manducantes sannas*, non *manducantes senecias*, aut *convitiis gaudentes.* Subdit idem Marianus hunc loquendi modum à Demosthene Hieronymum accepisse: ille enim in oratione περὶ στεφάνου, vocat Æschinem adversarium suum ἰαμβόφαγον, quod ei obtrectando convitiis vesceretur, ac saturaretur. Id si ita est, quare non dixit Hieronymus. *Sed vereor, ne illud eis eveniat, quod Græce significantius dicitur, ut vocentur ἰαμβόφαγοι?* In promptu erat verbum istud ἰαμβόφαγοι, quid igitur necesse fuit ad aliam verbi Græci compositionem confugere, quum eadem sit ἰαμβόφαγοι, & φαγολοίδοροι significantia? Facilius crediderim modum loquendi Syrorum expressisse Hieronymum: Syris namque familiare est, ut vocent Diabolum artificem omnis calumniæ, אכלכרצא *ocelcartso*, id est, *Edentem criminationem*; quod vocabulum ex æquo respondet dictioni Græcæ φαγολοίδορος, tam in sensu, quam in specie compositionis.

EXPLICIT PRÆFATIO.

Digitized by Google

INCIPIT
EZECHIEL PROPHETA.

Cap. 1. ET factum est in tricesimo anno, in quarto, in A
quinta mensis,
quum essem in medio captivorum juxta fluvium
Chobar
aperti sunt cœli, & vidi visiones Dei.
In quinta mensis,
ipse est annus quintus transmigrationis regis Jo-
jachin,
Factum est verbum Domini ad Ezechielem filium
Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum, juxta
flumen Chobar: B
& facta est super eum ibi manus Domini.
Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone,
& nubes magna, & ignis involvens, & splendor
in circuitu ejus:
Et de medio ejus quasi species electri,
id est, de medio ignis:
a Et [a] in medio ejus similitudo quattuor animalium:
& hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.
Et quattuor facies uni,
& quattuor pennæ uni. C
Et pedes eorum pedes recti,
& planta pedis eorum quasi planta pedis vituli,
& scintillæ quasi aspectus æris candentis.
Et manus hominis sub pennis eorum in quattuor par-
tibus:
& facies & pennas per quattuor partes habebant.
Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum.
Non revertebantur quum incederent:
sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.
Similitudo autem vultus eorum: D
facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum
quattuor;
facies autem bovis, à sinistris ipsorum quattuor,
& facies aquilæ ipsorum quattuor.
Et facies eorum, & pennæ eorum extentæ desuper:
duæ pennæ singulorum jungebantur,
& duæ tegebant corpora eorum:
& unumquodque coram facie sua ambulabat:
Ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur,
nec revertebantur quum ambularent. E
Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi car-
bonum ignis ardentium,
& quasi aspectus lampadarum.
Hæc erat visio discurrens in medio animalium,
splendor ignis,
& de igne fulgur egrediens.
Et animalia ibant & revertebantur,
in similitudinem fulguris coruscantis.
Quumque adspicerem, animalia,
apparuit rota una super terram juxta animalia,
habens quattuor facies. F
Et aspectus rotarum, & opus earum,
quasi visio maris:
Et una similitudo ipsarum quattuor:
& aspectus earum & opera,
quasi sit rota in medio rotæ.
Per quattuor partes earum euntes ibant,
& non revertebantur quum ambularent.
Statura quoque erat rotis,
& altitudo, & horribilis aspectus:
& totum corpus plenum oculis in circuitu ipsarum
quattuor.
Quumque ambularent animalia,
ambulabant pariter & rotæ juxta ea:
Et quum elevarentur animalia de terra,
elevabantur simul & rotæ.
Quocumque ibat spiritus,
illuc eunte spiritu, & rotæ pariter levabantur, se-
quentes eum.
Spiritus enim vitæ.
erat in rotis.
Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant:
& cum elevatis à terra, pariter elevabantur & ro-
tæ, sequentes ea:
quia spiritus vitæ erat in rotis.
Et similitudo super capita animalium firmamenti,
quasi aspectus crystalli horribilis,
& extensi super capita eorum desuper.
Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius
ad alterum:
unumquodque duabus alis velabat corpus suum,
& alterum similiter velabatur.
Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum
multarum,
quasi sonum sublimis Dei:
Quum ambularent quasi sonus erat multitudinis
ut sonus castrorum.
Quumque starent,
demittebantur pennæ eorum.
Nam quum fieret vox supra firmamentum, quod erat
super caput eorum,
stabant, & submittebant alas suas.
Et super firmamentum, quod erat imminens capiti
eorum,
quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni:
& super similitudinem throni,
similitudo quasi aspectus hominis desuper.
Et vidi quasi speciem electri,
velut aspectum ignis, intrinsecus ejus per circuitum:
A lumbis ejus & desuper,
& à lumbis ejus usque deorsum,
Vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu:
velut aspectum arcus quum fuerit in nube in die
pluviæ.
Hic erat aspectus splendoris per gyrum. Cap. 2.
HÆc visio similitudinis gloriæ Domini:
& vidi, & cecidi in faciem meam,
& audivi vocem loquentis.
Et dixit ad me:
Fili hominis
sta super pedes tuos, & loquar tecum.
Et ingressus est in me spiritus postquam loquutus est
mihi,
& statuit me supra pedes meos:
& audivi loquentem ad me, & dicentem:

a Locus corruptus in exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis, ac in omnibus aliis MSS. ubi hæc leguntur: *& ex medio eorum similitudo quattuor animalium.* Quæ quàm sint contraria interpretationibus sancti Hieronymi, videsis lib. 1. Comment. in Ezechielem. Codex Colbertinus Ansiciensis, & antiquus San-Germanensis num. 3. puram retinent lectionem, sed ex secunda manu.

Digitized by Google

Fili hominis,
mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt à me:
ipsi & patres eorum prævaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.
Et filii dura facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te:
& dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Si forte vel ipsi audiant, & si forte quiescant,
quoniam domus exasperans est:
& scient quia propheta fuerit in medio eorum.
Tu ergo fili hominis ne timeas eos,
neque sermones eorum metuas:
Quoniam increduli & subversores sunt tecum,
& cum scorpionibus habitas.
Verba eorum ne timeas,
& vultus eorum ne formides,
quia domus exasperans est.
Loquêris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, & quiescant:
quoniam irritatores sunt.
Tu autem fili hominis audi quæquumque loquor ad te,
& noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est:
Aperi os tuum & comede quæquumque ego do tibi.
Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber:
& expandit illum coram me, qui erat scriptus intus & foris:
& scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ.

Cap. 3.

ET dixit ad me:
Fili hominis
quodquumque inveneris comede:
Comede volumen istud,
& vadens loquere ad filios Israel.
Et aperui os meum,
& cibavit me volumine illo:
Et dixit ad me:
Fili hominis
venter tuus comedet,
& viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi.
Et comedi illud:
& factum est in ore meo sicut mel dulce.
Et dixit ad me:
Fili hominis
vade ad domum Israel,
& loquêris verba mea ad eos.
Non enim ad populum profundi sermonis & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israel:
neque ad populos multos profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones:
Et si ad illos mittereris,
ipsi audirent te.
Domus autem Israel nolunt audire te:
quoniam nolunt audire me.
Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde.
Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum,
& frontem tuam duriorem frontibus eorum.
Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam:
Ne timeas eos, neque metuas à facie eorum:
quia domus exasperans est.
Et dixit ad me:

A Fili hominis,
omnes sermones meos, quos loquor ad te, assume in corde tuo,
& auribus tuis audi:
Et vade ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui,
& loquêris ad eos, & dices eis:
Hæc dicit Dominus Deus:
si forte audiant, & quiescant.
Et assumsit me spiritus,
B & audivi post me vocem commotionis magnæ:
Benedicta gloria Domini de loco suo:
Et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram,
& vocem rotarum sequentium animalia,
& vocem commotionis magnæ.
Spiritus quoque levavit me, & assumsit me:
& abii amarus in indignatione spiritus mei:
Manus enim Domini erat mecum,
confortans me.
C Et veni ad transmigrationem, acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta Chobar,
& sedi ubi illi sedebant:
& mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.
Quum autem pertransissent septem dies,
factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis
speculatorem dedi te domui Israel:
& audies de ore meo verbum,
D & annuntiabis eis ex me.
Si dicente me ad impium: Morte morieris:
non annuntiaveris ei, neque loquutus fueris ut avertatur à via sua impia, & vivat:
Ipse impius in iniquitate sua morietur,
sanguinem autem ejus de manu tua requiram.
Si autem tu annuntiaveris impio,
& ille non fuerit conversus ab impietate sua, & à via sua impia:
Ipse quidem in iniquitate sua morietur,
E tu autem animam tuam liberasti.
Sed & si conversus justus à justitia sua fecerit iniquitatem:
ponam offendiculum coram eo,
ipse morietur, quia non annuntiasti ei:
In peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit:
sanguinem vero ejus de manu tua requiram.
Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus,
& ille non peccaverit:
F Vivens vivet, quia annuntiasti ei,
& tu animam tuam liberasti.
Et facta est super me manus Domini,
& dixit ad me:
Surgens egredere in campum,
& ibi loquar tecum.
Et surgens egressus sum in campum:
& ecce ibi gloria Domini stabat
quasi gloria, quam vidi juxta fluvium Chobar:
& cecidi in faciem meam.
G Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos:
& loquutus est mihi, & dixit ad me:
Ingredere, & includere in medio domus tuæ.
Et tu fili hominis,
ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis:
& non egredieris in medio eorum.

Digitized by Google

Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris A mutus,
nec quasi vir objurgans:
quia domus exasperans est.
Quum autem loquutus fuero tibi, aperiam os tuum,
& dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Qui audit, audiat:
& qui quiescit, quiescat:
quia domus exasperans est.

Cap. 4. ET tu fili hominis B
sume tibi laterem, & pones eum coram te:
& describes in eo civitatem Jerusalem.
Et ordinabis adversus eam obsidionem,
& ædificabis munitiones, & comportabis aggerem,
& dabis contra eam castra,
& pones arietes in gyro.
Et tu sume tibi sartaginem ferream,
& pones eam in murum ferreum inter te, & inter civitatem:
Et obfirmabis faciem tuam ad eam,
& erit in obsidionem, & circumdabis eam:
signum est domui Israel.
Et tu dormies super latus tuum sinistrum,
& pones iniquitates domus Israel super eo,
numero dierum quibus dormies super illud,
& assumes iniquitatem eorum.
Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum,
numero dierum trecentos & nonaginta dies:
& portabis iniquitatem domus Israel.
Et quum compleveris hæc,
dormies super latus tuum dexterum secundo:
& assumes iniquitatem domus Juda quadraginta diebus.
Diem pro anno,
diem, inquam, pro anno dedi tibi.
Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam,
& brachium tuum erit extentum:
& prophetabis adversus eam.
Ecce circumdedi te vinculis:
& non te convertes à latere tuo in latus aliud,
donec compleas dies obsidionis tuæ.
Et tu sume tibi frumentum, & hordeum,
& fabam, & lentem, & milium, & viciam:
Et mittes ea in vas unum,
& facies tibi panes numero dierum quibus dormies super latus tuum:
trecentis & nonaginta diebus comedes illud.
Cibus autem tuus quo vescéris, erit in pondere viginti stateres in die:
à tempore usque ad tempus comedes illud.
Et aquam in mensura bibes, sextam partem hin:
à tempore usque ad tempus bibes illud.
Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud:
& stercore, quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum.
Et dixit Dominus:
Sic comedent filii Israel panem suum pollutum inter gentes,
ad quas ejiciam eos.
Et dixi: A a a, Domine Deus,
ecce anima mea non est polluta;
& morticinum: & laceratum à bestiis non comedi ab infantia mea usque nunc,
& non est ingressa in os meum omnis caro immunda.
Et dixit ad me:
Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis:
& facies panem tuum in eo.
Et dixit ad me:
Fili hominis:
Ecce ego conteram baculum panis in Jerusalem:
& comedent panem in pondere, & in solicitudine:
& aquam in mensura, & in angustia bibent:
Ut deficientibus pane & aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum:
& contabescant in iniquitatibus suis.

ET tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos: Cap. 5.
& assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam:
Et assumes tibi stateram ponderis,
& divides eos.
Tertiam partem igni combures in medio civitatis,
juxta completionem dierum obsidionis:
Et assumens tertiam partem concides gladio in circuitu ejus:
C tertiam vero aliam disperges in ventum,
& gladium nudabo post eos.
Et sumes inde parvum numerum:
& ligabis eos in summitate pallii tui.
Et ex eis rursum tolles, & projicies in medio ignis,
& combures eos igni:
& ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel.
Hæc dicit Dominus Deus:
Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam,
& in circuitu ejus terras.
D Et contemsit judicia mea,
ut plus esset impia quam gentes;
& præcepta mea,
ultra quam terræ quæ in circuitu ejus sunt.
Judicia enim mea projecerunt,
& in præceptis meis non ambulaverunt.
Idcirco hæc dicit Dominus Deus:
Quia superastis gentes, quæ in circuitu vestro sunt:
& in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis,
E & juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, non estis operati;
Ideo hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te,
& ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis gentium.
Et faciam in te quod non feci, & quibus similia ultra non faciam,
propter omnes abominationes tuas.
Ideo patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres suos,
F & faciam in te judicia,
& ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.
Idcirco vivo ego,
dicit Dominus Deus:
Nisi pro eo quod sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, & in omnibus abominationibus tuis:
ego quoque confringam, & non parcet oculus meus, & non miserebor.
G Tertia tui pars peste morietur,
& fame consumetur in medio tui:
Et tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo:
tertiam vero partem tuam in omnem ventum dispergam,
& gladium evaginabo post eos.
Et complebo furorem meum,

Digitized by Google

& requiescere faciam indignationem meam in eis, A
& consolabor:
Et scient quia ego Dominus loquutus sum in zelo meo,
quum implevero indignationem meam in eis.
Et dabo te in desertum & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt,
in conspectu omnis prætereuntis.
Et eris opprobrium, & blasphemia,
exemplum, & stupor in gentibus, quæ in circuitu tuo sunt,
quum fecero in te judicia in furore, & in indignatione, & in increpationibus iræ. B
Ego Dominus loquutus sum:
a Quando misero sagittas famis [a] pessimas in eos;
quæ erunt mortiferæ,
& quas mittam ut disperdam vos:
Et famem congregabo super vos,
& conteram vobis baculum panis.
Et immittam in vos famem,
& bestias pessimas usque ad internecionem: C
Et pestilentia & sanguis transibunt per te,
& gladium inducam super te.
Ego Dominus loquutus sum.

Cap. 6.

Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israel,
& prophetabis ad eos, & dices:
Montes Israel audite verbum Domini Dei:
Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus:
Ecce ego inducam super vos gladium, D
& disperdam excelsa vestra;
Et demoliar aras vestras,
& confringentur simulacra vestra:
& dejiciam interfectos vestros ante idola vestra.
Et dabo cadavera filiorum Israel ante faciem simulacrorum vestrorum:
& dispergam ossa vestra circum aras vestras,
in omnibus habitationibus vestris.
Urbes desertæ erunt,
& excelsa demolientur, & dissipabuntur: E
Et interibunt aræ vestræ, & confringentur:
& cessabunt idola vestra,
& conterentur delubra vestra,
& delebuntur opera vestra.
Et cadet interfectus in medio vestri:
& scietis quoniam ego Dominus.
Et relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in gentibus,
quum dispersero vos in terris.
Et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus, ad quas captivi ducti sunt: F
quia contrivi cor eorum fornicans, & recedens à me;
& oculos eorum fornicantes post idola sua;
Et displicebunt sibimet super malis quæ fecerant in universis abominationibus suis.
Et scient, quia ego Dominus non frustra loquutus sum,
ut facerem eis malum hoc.
Hæc dicit Dominus Deus: G
Percute manum tuam,
& allide pedem tuum, & dic:
[b] Heu, ad omnes abominationes malorum domus Israel; b
quia gladio, fame, & peste ruituri sunt.
Qui longe est, peste morietur:
qui autem prope, gladio corruet:
Et qui relictus fuerit, & obsessus, fame morietur:
& complebo indignationem meam in eis.
Et scietis quia ego Dominus,
quum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum,
in circuitu ararum vestrarum,
in omni colle excelso,
& in cunctis summitatibus montium,
& subtus omne lignum nemorosum,
& subtus universam quercum frondosam,
[c] locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis. c
Et extendam manum meam super eos:
& faciam terram desolatam & destitutam,
à deserto Deblatha,
in omnibus habitationibus eorum:
& scient quia ego Dominus.

Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Cap. 7.
Et tu fili hominis,
Hæc dicit Dominus Deus terræ Israel:
Finis venit,
venit finis super quattuor plagas terræ.
Nunc finis super te,
& emittam furorem meum in te:
Et judicabo te juxta vias tuas:
& ponam contra te omnes abominationes tuas.
Et non parcet oculus meus super te, & non miserebor:
sed vias tuas ponam super te,
& abominationes tuæ in medio tui erunt:
& scietis quia ego Dominus.
Hæc dicit Dominus Deus:
Afflictio una,
afflictio ecce venit.
Finis venit,
venit finis,
evigilavit adversum te:
ecce venit.
Venit contritio super te, qui habitas in terra:
venit tempus, prope est dies occisionis,
& non gloriæ montium.
Nunc de propinquo effundam iram meam super te;
& complebo furorem meum in te:
Et judicabo te juxta vias tuas,
& imponam tibi omnia scelera tua:
Et non parcet oculus meus, nec miserebor,
sed vias tuas imponam tibi,
& abominationes tuæ in medio tui erunt:
& scietis quia ego sum Dominus percutiens.
Ecce dies, ecce venit:
egressa est confractio,
floruit virga,
germinavit superbia:
Iniquitas surrexit in virga impietatis;
non ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eorum:
& non erit requies in eis.
Venit tempus, appropinquavit dies:

a Addunt hoc loco exemplaria Canonis verbum, *bestias*, ut sit sensus: *Quando misero sagittas famis, bestias pessimas in eos*; quod sumtum est è versu sequenti, ubi post *famis* cladem memorantur *bestiæ pessimæ*.

b Eadem exemplaria ter habent verbum *Heu* repetitum hîc loci, etsi alii codices MSS. semel tantum *Heu* legant juxta Hieronymum in Commentariis. Quia vero frequenter occurrunt in Prophetis similes loquutiones, huc ex Jeremia, vel è capite nono hujus libri facile transferri potuit *Heu* repetitum.

c Non *locum*, sed *lucum* legimus in utroque exemplari Canonis: lignum vero nemorosum idem est quod *lucus*, unde sat commodus sensus exprimitur in Canone, quamvis Hebræus *locum* habeat.

qui

qui emit, non lætetur:
& qui vendit non lugeat:
quia ira super omnem populum ejus.
Quia qui vendit, ad id quod vendidit, non revertetur,
& adhuc in viventibus vita eorum.
Visio enim ad omnem multitudinem ejus non regredietur:
& vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur.
Canite tuba, præparentur omnes,
& non est qui vadat ad prœlium:
ira enim mea super universum populum ejus.
Gladius foris; & pestis & fames intrinsecus:
qui in agro est, gladio morietur:
& qui in civitate, pestilentia & fame devorabuntur.
Et salvabuntur qui fugerint ex eis:
& erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi,
unusquisque in iniquitate sua.
Omnes manus dissolventur,
& omnia genua fluent aquis.
Et accingent se ciliciis,
& operiet eos formido,
& in omni facie confusio,
& in universis capitibus eorum calvitium.
Argentum eorum foras projicietur,
& aurum eorum in sterquilinium erit.
Argentum eorum, & aurum eorum
non valebit liberare eos in die furoris Domini.
Animam suam non saturabunt,
& ventres eorum non implebuntur:
quia scandalum iniquitatis eorum factum est.
Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt,
& imagines abominationum suarum & simulacrorum fecerunt ex eo:
propter hoc dedi eis illud in immunditiam:
Et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum,
& impiis terræ in prædam,
& contaminabunt illud.
Et avertam faciem meam ab eis,
& violabunt arcanum meum:
Et introibunt in illud emissarii,
& contaminabunt illud.
Fac conclusionem:
quoniam terra plena est judicio sanguinum,
& civitas plena iniquitate.
Et adducam pessimos de gentibus,
& possidebunt domos eorum:
Et quiescere faciam superbiam potentium,
& possidebunt sanctuaria eorum.
Angustia superveniente, requirent pacem, & non erit.
Conturbatio super conturbationem veniet,
& auditus super auditum:
Et quærent visionem de propheta,
& lex peribit à sacerdote,
& consilium à senioribus.
Rex lugebit, & princeps induetur mœrore,
& manus populi terræ conturbabuntur.
Secundum viam eorum faciam eis,
& secundum judicia eorum judicabo eos:
& scient quia ego Dominus.

Cap. 8. ET factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis:
ego sedebam in domo mea,
& senes Juda sedebant coram me,
A & cecidit super me ibi manus Domini Dei.
Et vidi, & ecce similitudo quasi aspectus ignis:
ab aspectu lumborum ejus, & deorsum, ignis:
& à lumbis ejus, & sursum,
quasi aspectus splendoris,
ut visio electri.
Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei:
& elevavit me spiritus inter terram & cœlum:
Et adduxit me in Jerusalem in visione Dei, juxta
B ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem,
ubi erat statutum idolum zeli ad provocandam æmulationem.
Et ecce ibi gloria Dei Israel,
secundum visionem quam videram in campo.
Et dixit ad me:
Fili hominis,
leva oculos tuos ad viam aquilonis.
Et levavi oculos meos ad viam aquilonis:
C & ecce ab aquilone portæ altaris,
idolum zeli in ipso introitu.
Et dixit ad me:
Fili hominis,
putasne, vides tu quid isti faciant, abominationes magnas,
quas domus Israel facit hìc ut procul recedam à sanctuario meo?
& adhuc conversus videbis abominationes majores.
D Et introduxit me ad ostium atrii:
& vidi, & ecce foramen unum in pariete.
Et dixit ad me:
Fili hominis fode parietem.
Et quum perfodissem parietem,
apparuit ostium unum.
Et dixit ad me:
Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hìc.
Et ingressus vidi,
E & ecce omnis similitudo reptilium & animalium, abominatio,
& universa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum.
Et septuaginta viri de senioribus domus Israel,
& Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum,
stantium ante picturas:
Et unusquisque habebat thuribulum in manu sua:
& vapor nebulæ de thure consurgebat.
Et dixit ad me:
F Certe vides fili hominis quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris,
unusquisque in abscondito cubiculi sui:
Dicunt enim:
Non videt Dominus nos,
dereliquit Dominus terram.
Et dixit ad me:
Adhuc conversus videbis abominationes majores,
quas isti faciunt.
Et introduxit me per ostium portæ domus Domini,
G quod respiciebat ad aquilonem:
& ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.
Et dixit ad me:
Certe vidisti fili hominis:
adhuc conversus videbis abominationes majores his.
Et introduxit me in atrium domus Domini interius:

& ecce in ostio templi Domini inter vestibulum A
& altare, quasi vigintiquinque viri,
dorsa habentes contra templum Domini, & facies
ad orientem:
& adorabant ad ortum solis.
Et dixit ad me:
Certe vidisti fili hominis:
Numquid leve est hoc domui Juda,
ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hîc:
quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad
irritandum me? B
& ecce applicant ramum ad nares suas.
Ergo & ego faciam in furore:
non parcet oculus meus, nec miserebor:
& quum clamaverint ad aures meas voce magna,
non exaudiam eos.

Cap. 9. ET clamavit in auribus meis voce magna, dicens:
Appropinquaverunt visitationes urbis,
& unusquisque vas interfectionis habet in manu
sua.
Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, C
quæ respicit ad aquilonem:
& uniuscujusque vas interitus in manu ejus:
Vir quoque unus in medio eorum vestitus lineis,
& atramentarium scriptoris ad renes ejus:
Et ingressi sunt,
& steterunt juxta altare æreum:
Et gloria Domini Israel assumta est de cherub,
quæ erat super eum ad limen domus:
Et vocavit virum, qui indutus erat lineis,
& atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis. D
Et dixit Dominus ad eum:
Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem:
& signa thav super frontem virorum gementium,
& dolentium super cunctis abominationibus,
quæ fiunt in medio ejus.
Et illis dixit, audiente me.
Transite per civitatem sequentes eum, & percutite:
non parcat oculus vester, neque misereamini.
Senem, adolescentulum,
& virginem, parvulum, & mulieres, E
interficite usque ad internecionem:
Omnem autem, super quem videritis thav, ne occidatis,
& à sanctuario meo incipite.
Cœperunt ergo à viris senioribus,
qui erant ante faciem domus.
Et dixit ad eos:
Contaminate domum,
& implete atria interfectis:
egredimini. F
Et egressi sunt,
& percutiebant eos qui erant in civitate.
Et cæde completa, remansi ego:
ruique super faciem meam, & clamans aio:
Heu, heu, heu Domine Deus:
ergone disperdes omnes reliquias Israel,
effundens furorem tuum super Jerusalem?
Et dixit ad me:
Iniquitas domus Israel & Juda, magna est nimis valde,
& repleta est terra sanguinibus, G
& civitas repleta est aversione:
Dixerunt enim:
Dereliquit Dominus terram,
& Dominus non videt.
Igitur & meus non parcet oculus, neque miserebor:
viam eorum super caput eorum reddam.
Et ecce vir, qui indutus erat lineis,
qui habebat atramentarium in dorso suo,
respondit verbum, dicens:
Feci sicut præcepisti mihi.

ET vidi, & ecce in firmamento, quod erat super Cap. 10.
caput cherubim, quasi lapis sapphirus,
quasi species similitudinis solii,
apparuit super ea.
Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait:
Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim,
& imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter cherubim,
& effunde super civitatem.
Ingressusque est in conspectu meo:
cherubim autem stabant à dextris domus quum
ingrederetur vir,
& nubes implevit atrium interius.
Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domus:
& repleta est domus nube,
& atrium repletum est splendore gloriæ Domini.
Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius,
quasi vox Dei omnipotentis loquentis.
Quumque præcepisset viro, qui indutus erat lineis,
dicens:
Sume ignem de medio rotarum, quæ sunt inter
cherubim:
ingressus ille stetit juxta rotam.
Et extendit cherub manum de medio cherubim, ad
ignem, qui erat inter cherubim:
& sumsit, & dedit in manus ejus, qui indutus erat
lineis:
qui accipiens egressus est.
Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis
subtus pennas eorum.
Et vidi, & ecce quattuor rotæ juxta cherubim:
rota una juxta cherub unum,
& rota alia juxta cherub unum:
Species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi.
Et aspectus earum similitudo una quattuor:
quasi sit rota in medio rotæ.
Quumque ambularent, in quattuor partes gradiebantur:
non revertebantur ambulantes,
sed ad locum, ad quem ire declinabat quæ prima
erat, sequebantur & cæteræ,
nec convertebantur.
Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli,
plena erant oculis, in circuitu quattuor rotarum.
Et rotas istas vocavit volubiles,
audiente me.
Quattuor autem facies habebat unum:
facies una, facies cherub:
& facies secunda, facies hominis:
& in tertio facies leonis:
& in quarto facies aquilæ.
Et elevata sunt cherubim.
ipsum est animal, quod videram juxta flumen
Chobar.
Quumque ambularent cherubim, ibant pariter &
rotæ juxta ea:
& quum elevarent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra,
non residebant rotæ, sed & ipsæ juxta erant.
Stantibus illis, stabant:

Digitized by Google

& quum elevatis elevabantur.
Spiritus enim vitæ erat in eis.
Et egressa est gloria Domini à limine templi:
& stetit super cherubim.
Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt à terra coram me;
& illis egredientibus, rotæ quoque subsequutæ sunt:
Et stetit in introitu portæ domus Domini orientalis:
& gloria Dei Israel erat super ea.
Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israel juxta fluvium Chobar:
& intellexi quia cherubim essent.
Quattuor, per quattuor, vultus uni,
& quattuor alæ uni:
& similitudo manus hominis sub alis eorum.
Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar,
& intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

Cap. 11.

ET elevavit me spiritus,
& introduxit me ad portam domus Domini orientalem, quæ respicit solis ortum:
Et ecce in introitu portæ vigintiquinque viri:
& vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banaiæ,
principes populi.
Dixitque ad me:
Fili hominis,
hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem,
& tractant consilium pessimum in urbe ista, dicentes:
Nonne dudum ædificatæ sunt domus?
hæc est lebes,
nos autem carnes.
Idcirco vaticinare de eis,
vaticinare fili hominis.
Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me:
Loquere:
Hæc dicit Dominus:
Sic loquuti estis domus Israel,
& cogitationes cordis vestri ego novi.
Plurimos occidistis in urbe hac,
& implestis vias ejus interfectis.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus,
hi sunt carnes,
& hæc est lebes:
& educam vos de medio ejus.
Gladium metuistis,
& gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.
Et ejiciam vos de medio ejus,
daboque vos in manu hostium
& faciam in vobis judicia.
Gladio cadetis:
in finibus Israel judicabo vos,
& scietis quia ego Dominus.
Hæc non erit vobis in lebetem,
& vos non eritis in medio ejus in carnes:
in finibus Israel judicabo vos.
Et scietis quia ego Dominus:
quia in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis,
sed juxta judicia gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati.
Et factum est, quum prophetarem,
Pheltias filius Banaiæ mortuus est:
Et cecidi in faciem meam clamans voce magna, & dixi:
Heu, heu, heu Domine Deus:
consummationem tu facis reliquiarum Israel?
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
fratres tui, fratres tui,
viri propinqui tui, & omnis domus Israel, universi,
quibus dixerunt habitatores Jerusalem:
Longe recedite à Domino,
nobis data est terra in possessionem.
Propterea hæc dicit Dominus Deus,
quia longe feci eos in gentibus,
& quia dispersi eos in terris:
Ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt.
Propterea loquere:
Hæc dicit Dominus Deus:
Congregabo vos de populis,
& adunabo de terris in quibus dispersi estis,
daboque vobis humum Israel.
Et ingredientur illuc,
& auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa.
Et dabo eis cor unum,
& spiritum novum tribuam in visceribus eorum:
Et auferam cor lapideum de carne eorum,
& dabo eis cor carneum:
Ut in præceptis meis ambulent,
& judicia mea custodiant, faciantque ea:
Et sint mihi in populum,
& ego sim eis in Deum.
Quorum cor post offendicula & abominationes suas ambulat,
horum viam in capite suo ponam:
dicit Dominus Deus.
Et elevaverunt cherubim alas suas, & rotæ cum eis:
& gloria Dei Israel erat super ea.
Et ascendit gloria Domini de medio civitatis,
stetitque super montem, qui est ad orientem urbis.
Et spiritus levavit me,
adduxitque in Chaldæam ad transmigrationem,
in visione, in spiritu Dei:
& sublata est à me visio, quam videram.
Et loquutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini,
quæ ostenderat mihi.

Cap. 12.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis in medio domus exasperantis tu habitas:
qui oculos habent ad videndum, & non vident:
& aures ad audiendum, & non audiunt:
quia domus exasperans est.
Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis,
& transmigrabis per diem coram eis:
Transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum,
in conspectu eorum,
si forte aspiciant:
quia domus exasperans est.
Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum:
tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans.
Ante oculos eorum perfode tibi parietem:
& egredieris per eum.
In conspectu eorum in humeris portaberis,
in caligine efferéris:
Faciem tuam velabis, & non videbis terram:
quia portentum dedi te domui Israel.
Feci ergo sicut præceperat mihi:

Digitized by Google

vaſa mea protuli quaſi vaſa tranſmigrationis per A
diem:
Et veſpere perfodi mihi parietem manu:
in caligine egreſſus ſum,
& in humeris portatus in conſpectu eorum.
Et factus eſt ſermo Domini ad me mane, dicens:
Fili hominis,
numquid non dixerunt ad te domus Iſrael, domus
exaſperans:
Quid tu facis?
Dic ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Super ducem onus iſtud, qui eſt in Jeruſalem,
& ſuper omnem domum Iſrael, quæ eſt in medio
eorum.
Dic: Ego portentum veſtrum:
quomodo feci, ſic fiet illis:
in tranſmigrationem, & in captivitatem ibunt.
Et dux, qui eſt in medio eorum, in humeris portabitur,
in caligine egredietur:
Parietem perfodient ut educant eum:
facies ejus operietur ut non videat oculo terram.
Et extendam rete meum ſuper illum,
& capietur in ſagena mea:
Et adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum:
& ipſam non videbit, ibique morietur.
Et omnes qui circa eum ſunt, præſidium ejus, &
agmina ejus, diſpergam in omnem ventum:
& gladium evaginabo poſt eos.
Et ſcient quia ego Dominus,
quando diſperſero illos in gentibus, & diſſeminavero eos in terris.
Et relinquam ex eis viros paucos, à gladio, & fame,
& peſtilentia:
ut enarrent omnia ſcelera eorum in gentibus, ad
quas ingredientur:
& ſcient quia ego Dominus.
Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
panem tuum in conturbatione comede:
ſed & aquam tuam in feſtinatione & mœrore bibe.
Et dices ad populum terræ:
Hæc dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Jeruſalem in terra Iſrael:
Panem ſuum in ſolicitudine comedent,
& aquam ſuam in deſolatione bibent:
Ut deſoletur terra à multitudine ſua,
propter iniquitatem omnium qui habitant in ea.
Et civitates quæ nunc habitantur, deſolatæ erunt,
terraque deſerta:
& ſcietis quia ego Dominus.
Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
quod eſt proverbium iſtud vobis in terra Iſrael,
dicentium:
In longum differentur dies, & peribit omnis viſio?
Ideo dic ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Quieſcere faciam proverbium iſtud:
neque vulgo dicetur ultra in Iſrael:
Et loquere ad eos quod appropinquaverint dies, &
ſermo omnis viſionis.
Non enim erit ultra omnis viſio caſſa,
neque divinatio ambigua in medio filiorum Iſrael.
Quia ego Dominus loquar, quodquumque loquutus
fuero verbum, & fiet,

& non prolongabitur amplius:
Sed in diebus veſtris domus exaſperans loquar verbum, & faciam illud,
dicit Dominus Deus.
Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
ecce domus Iſrael dicentium:
Viſio, quam hic videt, in dies multos:
& in tempora longa iſte prophetat.
Propterea dic ad eos:
B Hæc dicit Dominus Deus:
Non prolongabitur ultra omnis ſermo meus:
verbum, quod loquutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

ET factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Cap. 13.
Fili hominis,
vaticinare ad prophetas Iſrael, qui prophetant:
& dices prophetantibus de corde ſuo:
Audite verbum Domini:
Hæc dicit Dominus Deus:
C Væ prophetis inſipientibus,
qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil vident.
Quaſi vulpes in deſertis,
prophetæ tui Iſrael erant.
Non aſcendiſtis ex adverſo:
neque oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael,
ut ſtaretis in prœlio in die Domini.
Vident vana, & divinant mendacium, dicentes:
Ait Dominus:
quum Dominus non miſerit eos:
D & perſeveraverunt confirmare ſermonem.
Numquid non viſionem caſſam vidiſtis,
& divinationem mendacem loquuti eſtis?
& dicitis, Ait Dominus;
quum ego non ſim loquutus.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Quia loquuti eſtis vana, & vidiſtis mendacium:
ideo ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus:
Et erit manus mea ſuper prophetas, qui vident vana,
& divinant mendacium:
E in conſilio populi mei non erunt,
& in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur,
nec in terram Iſrael ingredientur:
& ſcietis quia ego Dominus Deus.
Eo quod deceperint populum meum, dicentes:
Pax, & non eſt pax:
Et ipſe ædificabat parietem,
illi autem liniebant eum luto abſque paleis.
Dic ad eos qui liniunt abſque temperatura, quod caſurus ſit:
F erit enim imber inundans,
& dabo lapides prægrandes deſuper irruentes,
& ventum procellæ diſſipantem.
Si quidem ecce cecidit paries:
numquid non dicetur vobis: Ubi eſt litura, quam
liniſtis?
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Et erumpere faciam ſpiritum tempeſtatum in indignatione mea,
G & imber inundans in furore meo erit:
& lapides grandes in ira in conſummationem.
Et deſtruam parietem, quem liniſtis abſque temperamento:
& adæquabo eum terræ,
& revelabitur fundamentum ejus:
Et cadet, & conſumetur in medio ejus:
& ſcietis quia ego ſum Dominus.
Et complebo indignationem meam in pariete,

Digitized by Google

& in his qui liniunt eum absque temperamento, A
dicamque vobis.
Non est paries,
& non sunt qui liniunt eum.
Prophetæ Israel, qui prophetant ad Jerusalem,
& vident ei visionem pacis:
& non est pax, ait Dominus Deus.
Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo:
& vaticinare super eas, & dic:
Hæc dicit Dominus Deus: B
Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manus:
& faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas:
Quum caperent animas populi mei,
vivificabant animas eorum.
Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis,
ut interficerent animas, quæ non moriuntur,
& vivificarent animas, quæ non vivunt,
mentientes populo meo credenti mendaciis. C
Propter hoc hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad pulvillos vestros quibus vos capitis animas volantes:
& dirumpam eos de brachiis vestris:
& dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.
Et dirumpam cervicalia vestra,
& liberabo populum meum de manu vestra,
neque erunt ultra in manibus vestris ad prædandum: D
& scietis quia ego Dominus.
Pro eo quod mœrere fecistis cor justi mendaciter,
quem ego non contristavi:
& confortastis manus impii,
ut non reverteretur à via sua mala, & viveret:
Propterea vana non videbitis,
& divinationes non divinabitis amplius;
Et eruam populum meum de manu vestra:
& scietis quia ego Dominus.

Cap. 14. ET venerunt ad me viri seniorum Israel,
& sederunt coram me.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis,
& scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam:
numquid interrogatus respondebo eis?
Propter hoc loquere eis, & dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Homo homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo,
& scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam,
& venerit ad prophetam interrogans per eum me:
Ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum:
ut capiatur domus Israel in corde suo quo recesserunt à me in cunctis idolis suis.
Propterea dic ad domum Israel:
Hæc dicit Dominus Deus:
Convertimini, & recedite ab idolis vestris,
& ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.
Quia homo homo de domo Israel, & de proselytis quiquumque advena fuerit in Israel,
si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in corde suo,
& scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam,
& venerit ad prophetam ut interroget per eum me:
ego Dominus respondebo ei per me.
Et ponam faciem meam super hominem illum,
& faciam eum in exemplum, & in proverbium,
& disperdam eum de medio populi mei:
& scietis quia ego Dominus.
Et propheta quum erraverit, & loquutus fuerit verbum:
ego Dominus decepi prophetam illum:
Et extendam manum meam super illum,
& delebo eum de medio populi mei Israel.
Et portabunt iniquitatem suam:
juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit:
Ut non erret ultra domus Israel à me,
neque polluatur in universis prævaricationibus suis:
sed sint mihi in populum,
& ego sim eis in Deum,
ait Dominus exercituum.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
terra quum peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans,
extendam manum meam super eam, & conteram virgam panis ejus:
Et immittam in eam famem,
& interficiam de ea hominem, & jumentum.
Et si fuerint tres viri isti in medio ejus,
Noë, Daniel, & Job:
ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.
Quod si & bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam;
& fuerit invia, eo quod non sit pertransiens propter bestias:
& tres viri isti fuerint in ea,
E Vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia nec filios, nec filias liberabunt:
Sed ipsi soli liberabuntur,
terra autem desolabitur.
Vel si gladium induxero super terram illam, & dixero gladio:
Transi per terram:
& interfecero de ea hominem, & jumentum:
& tres viri isti fuerint in medio ejus:
Vivo ego, dicit Dominus Deus,
F non liberabunt filios, neque filias:
sed ipsi soli liberabuntur.
Si autem & pestilentiam immisero super terram illam,
& effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, & jumentum:
Et Noë, & Daniel, & Job fuerint in medio ejus:
Vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia filium & filiam non liberabunt:
sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.
G Quoniam hæc dicit Dominus Deus:
Quod si & quattuor judicia mea pessima, gladium,
& famem, ac bestias malas, & pestilentiam,
misero in Jerusalem, ut interficiam de ea hominem, & pecus:
tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios,
& filias:
Ecce ipsi egredientur ad vos,

Digitized by Google

A & videbitis viam eorum, & adinventiones eorum,
& consolabimini super malo, quod induxi in Jerusalem,
in omnibus quæ importavi super eam.
Et consolabuntur vos, quum videritis viam eorum,
& adinventiones eorum:
& cognoscetis quod non frustra fecerim omnia,
quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

Cap. 15. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
quid fiet [a] ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum,
quæ sunt inter ligna sylvarum?
Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus,
aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodquumque vas.
Ecce igni datum est in escam:
utramque partem ejus consumsit ignis,
& medietas ejus redacta est in favillam:
numquid utile erit ad opus?
C Etiam quum esset integrum, non erat aptum ad opus:
quanto magis quum ignis illud devoraverit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis?
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Quomodo lignum vitis inter ligna sylvarum, quod dedi igni ad devorandum,
sic tradidi habitatores Jerusalem.
Et ponam faciem meam in eos:
de igne egredientur, & ignis consumet eos:
Et scietis quia ego Dominus,
D quum posuero faciem meam in eos,
& dedero terram inviam, & desolatam:
eo quod prævaricatores exstiterint, dicit Dominus Deus.

Cap. 16. [b] ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
notas fac Jerusalem abominationes suas:
& dices:
Hæc dicit Dominus Deus Jerusalem:
Radix tua, & generatio tua de terra Chananæa:
E pater tuus Amorræus, & mater tua Hetthæa.
Et quando nata es, in die ortus tui:
non est præcisus umbilicus tuus,
& in aqua non es lota in salutem,
nec sale salita,
nec involuta pannis.
Non pepercit super te oculus ut faceret tibi unum de his, misertus tui:
sed projecta es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die qua nata es.
F Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo.
Et dixi tibi quum esses in sanguine tuo: Vive.
Dixi, inquam tibi: In sanguine tuo vive.
Multiplicatam quasi germen agri dedi te:
& multiplicata es, & grandis effecta,
& ingressa es, & pervenisti ad mundum muliebrem:
Ubera tua intumuerunt,
& pilus tuus germinavit:
G & eras nuda, & confusione plena.
Et transivi per te, & vidi te:
& ecce tempus tuum, tempus amantium:
Et expandi amictum meum super te,
& operui ignominiam tuam.

A Et juravi tibi, & ingressus sum tecum pactum, ait Dominus Deus,
& facta es mihi.
Et lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te:
& unxi te oleo.
Et vestivi te discoloribus, & calceavi te ianthino:
& cinxi te bysso, & indui te subtilibus.
Et ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis,
& torquem circa collum tuum.
B Et dedi inaurem super os tuum,
& circulos auribus tuis,
& coronam decoris in capite tuo.
Et ornata es auro, & argento,
& vestita es bysso & polymito, & multis coloribus:
Similam, & mel, & oleum comedisti,
& decora facta es vehementer nimis:
& profecisti in regnum.
Et egressum est nomen tuum in gentes propter speciem tuam:
quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.
Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo:
& exposuisti fornicationem tuam omni transeunti,
ut ejus fieres.
Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde consuta:
& fornicata es super eis,
sicut non est factum, neque futurum est.
Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, & argento meo, quæ dedi tibi:
& fecisti tibi imagines masculinas,
& fornicata es in eis.
Et sumsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas:
& oleum meum, & thimiama meum posuisti coram eis.
Et panem meum, quem dedi tibi,
similam, & oleum, & mel, quibus enutrivi te,
posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis,
& factum est, ait Dominus Deus.
Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quas generasti mihi:
& immolasti eis ad devorandum.
Numquid parva est fornicatio tua?
Immolasti filios meos, & dedisti, illos consecrans, eis.
Et post omnes abominationes tuas, & fornicationes,
non es recordata dierum adolescentiæ tuæ,
quando eras nuda, & confusione plena, conculcata in sanguine tuo.
Et accidit post omnem malitiam tuam
(væ, væ tibi, ait Dominnus Deus)
Et ædificasti tibi lupanar,
& fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.
Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ:
& abominabilem fecisti decorem tuum:
Et divisisti pedes tuos omni transeunti,
& multiplicasti fornicationes tuas.
Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnium:
& multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

[a] Editi, *quid fiet de ligno vitis:* exemplaria tamen Canonis, & universi codices MSS legunt, *ligno vitis*, absque ulla præpositione. Cui lectioni consentiunt Commentaria sancti Hieronymi.

[b] Notat ipse sanctus Hieronymus libro 4. Comment. in Ezechielem, Vaticinium hujus capitis 16. *pene usque ad ducentorum versuum numerum extendi.*

Digitized by Google

Ecce ego extendam manum meam super te, & auferam jus tuum: A
& dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum,[a]
quæ erubescunt in via tua scelerata.
Et fornicata es in filiis Assyriorum,
eo quod nec dum fueris expleta:
& postquam fornicata es, nec sic es satiata.
Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis:
& nec sic satiata es.
In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus.
quum facias omnia hæc opera mulieris meretricis, & procacis?
Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ,
& excelsum tuum fecisti in omni platea:
nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium,
Sed quasi mulier adultera,
quæ super virum suum inducit alienos.
Omnibus meretricibus dantur mercedes:
tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, C
& donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.
Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis,
& post te non erit fornicatio:
In eo enim quod dedisti mercedes, & mercedes non accepisti,
factum est in te contrarium.
Propterea meretrix audi verbum Domini.
Hæc dicit Dominus Deus:
Quia effusum est æs tuum,
& revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos,
& super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis:
Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es;
& omnes quos dilexisti, cum universis quos oderas:
Et congregabo eos super te undique,
& nudabo ignominiam tuam coram eis,
& videbunt omnem turpitudinem tuam.
Et judicabo te judiciis adulterarum, & effundentium sanguinem:
& dabo te in sanguinem furoris & zeli.
Et dabo te in manus eorum,
& destruent lupanar tuum:
& demolientur prostibulum tuum:
Et denudabunt te vestimentis tuis,
& auferent vasa decoris tui:
& derelinquent te nudam, plenamque ignominia: F
Et adducent super te multitudinem,
& lapidabunt te lapidibus,
& trucidabunt te gladiis suis.
Et comburent domos tuas igni,
& facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum:
& desines fornicari,
& mercedes ultra non dabis.
Et requiescet indignatio mea in te:
& auferetur zelus meus à te & quiescam:
nec irascar amplius.
Eo quod non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ:
& provocasti me in omnibus his:

Quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus,
& non feci juxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.
Ecce omnis, qui dicit vulgo proverbium,
in te assumet illud, dicens:
Sicut mater, ita & filia ejus.
Filia matris tuæ es tu,
quæ projecit virum suum, & filios suos:
Et soror sororum tuarum es tu,
B quæ projecerunt viros suos, & filios suos:
Mater vestra Hetthæa, & pater vester Amorræus.
Et soror tua major, Samaria,
ipsa & filiæ ejus, quæ habitant ad sinistram tuam:
Soror autem tua minor te, quæ habitat à dextris tuis, Sodoma, & filiæ ejus.
Sed nec in viis earum ambulasti,
neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus:
Pene sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis.
Vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ ejus, sicut fecisti tu, & filiæ tuæ.
Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ,
superbia,
saturitas panis & abundantia,
& otium ipsius, & filiarum ejus:
Et manum egeno & pauperi non porrigebant.
Et elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me:
D & abstuli eas sicut [a] vidi.
Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit:
sed vicisti eas sceleribus tuis,
& justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.
Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis,
sceleratius agens ab eis:
justificatæ sunt enim à te:
E Ergo & tu confundere,
& porta ignominiam tuam,
quæ justificasti sorores tuas.
Et convertam restituens eas conversioné Sodomorum cum filiabus suis,
& conversione Samariæ, & filiarum ejus:
Et convertam reversionem tuam in medio earum,
ut portes ignominiam tuam,
& confundaris in omnibus, quæ fecisti consolans eas.
Et soror tua Sodoma, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam:
& Samaria, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem suam:
& tu, & filiæ tuæ, revertemini ad antiquitatem vestram.
Non fuit autem Sodoma soror tua audita in ore tuo,
in die superbiæ tuæ,
antequam revelaretur malitia tua:
Sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ,
G & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum,
quæ ambiunt te per gyrum.
Scelus tuum, & ignominiam tuam tu portasti,
ait Dominus Deus.

a Ita Hebræus & Canon San-Germanensis. Cæteri omnes MSS. codices cum editis libris retinent secundam personam, *vidisti* Utraque lectio verum congruumque efficit sensum, *vidi* enim ad Deum referri debet, qui abstulit urbes Sodomorum & Samaritarum sicut ipsi visum est, & sicut placuit in oculis ejus. *Vidisti* autem refertur ad Judæorum gentem, quia ipsi testes fuerunt subversionis urbium jam dictarum.

Digitized by Google

Quia hæc dicit Dominus Deus:
Et faciam tibi, sicut despexisti juramentum,
ut irritum faceres pactum:
Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ:
& suscitabo tibi pactum sempiternum.
Et recordaberis viarum tuarum, & confundêris:
quum receperis sorores tuas te majores cum minoribus tuis:
Et dabo eas tibi in filias,
sed non ex pacto tuo.
Et suscitabo ego pactum meum tecum:
& scies quia ego Dominus,
ut recorderis, & confundaris,
& non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua,
quum placatus fuero tibi in omnibus quæ fecisti,
ait Dominus Deus.

Cap. 17. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis
propone ænigma,
& narra parabolam ad domum Israel, & dices:
Hæc dicit Dominus Deus:
Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu,
plena plumis, & varietate,
venit ad Libanum, & tulit medullam cedri.
Summitatem frondium ejus evellit:
& transportavit eam in terram Chanaan,
in urbe negotiatorum posuit illam.
Et tulit de semine terræ,
& posuit illud in terra pro semine,
ut firmaret radicem super aquas multas:
in superficie posuit illud.
Quumque germinasset, crevit in vineam latiorem humili statura,
respicientibus ramis ejus ad eam:
& radices ejus sub illa erant.
Facta est ergo vinea,
& fructificavit in palmites, & emisit propagines.
Et facta est aquila altera grandis,
magnis alis, multisque plumis:
Et ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam,
palmites suos extendit ad illam,
ut irrigaret eam de areolis germinis sui.
In terra bona super aquas multas plantata est:
ut faciat frondes, & portet fructum,
ut sit in vineam grandem.
Dic:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ergone prosperabitur?
nonne radices ejus evellet, & fructum ejus distringet,
& siccabit omnes palmites germinis ejus, & arescet?
Et non in brachio grandi,
neque in populo multo,
ut evelleret eam radicitus?
Ecce plantata est:
ergone prosperabitur?
Nonne quum tetigerit eam ventus urens siccabitur,
& in areis germinis sui arescet?
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Dic ad domum exasperantem:
Nescitis quid ista significent?
Dic:
Ecce venit rex Babylonis in Jerusalem:
& assumet regem, & principes ejus,
& adducet eos ad semetipsum in Babylonem.

A Et tollet de semine regni,
ferietque cum eo fœdus:
& accipiet ab eo jusjurandum.
Sed & fortes terræ tollet,
ut sit regnum humile, & non elevetur,
sed custodiat pactum ejus, & servet illud.
Qui recedens ab eo misit nuntios ad Ægyptum,
ut daret sibi equos, & populum multum.
Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecit hæc?
B & qui dissolvit pactum, numquid effugiet?
Vivo ego, dicit Dominus Deus:
quoniam in loco regis, qui constituit eum regem,
cujus fecit irritum juramentum, & solvit pactum, quod habebat cum eo,
in medio Babylonis morietur.
Et non in exercitu grandi,
neque in populo multo faciet contra eum Pharao prœlium:
In jactu aggeris, & in exstructione vallorum,
C ut interficiat animas multas.
Spreverat enim juramentum ut solveret fœdus,
& ecce dedit manum suam:
& quum omnia hæc fecerit, non effugiet.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Vivo ego, quoniam juramentum quod sprevit,
& fœdus quod prævaricatus est, ponam in caput ejus.
Et expandam super eum rete meum,
& comprehendetur in sagena mea:
D Et adducam eum in Babylonem,
& judicabo eum ibi, in prævaricatione qua despexit me.
Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo, gladio cadent:
residui autem in omnem ventum dispergentur:
& scietis quia ego Dominus loquutus sum.
Hæc dicit Dominus Deus:
Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam:
de vertice ramorum ejus tenerum distringam,
E & plantabo super montem excelsum & eminentem.
In monte sublimi Israel plantabo illud,
& erumpet in germen, & faciet fructum,
& erit in cedrum magnam:
Et habitabunt sub ea omnes volucres,
& universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit.
Et scient omnia ligna regionis,
quia ego Dominus humiliavi lignum sublime,
F & exaltavi lignum humile:
Et siccavi lignum viride,
& frondere feci lignum aridum.
Ego Dominus loquutus sum, & feci.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens: Cap. 18.
Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israel, dicentes:
Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt?
Vivo ego, dicit Dominus Deus,
G si erit vobis ultra parabola hæc in proverbium in Israel.
Ecce omnes animæ meæ sunt:
ut anima patris, ita & anima filii mea est:
Anima, quæ peccaverit,
ipsa morietur.
Et vir si fuerit justus,
& fecerit judicium & justitiam,

In

Digitized by Google

In montibus non comederit,
& oculos suos non levaverit ad idola domus Israel:
Et uxorem proximi sui non violaverit,
& ad mulierem menstruatam non accesserit:
Et hominem non contristaverit:
pignus debitori reddiderit,
per vim nihil rapuerit:
Panem suum esurienti dederit,
& nudum operuerit vestimento:
Ad usuram non commodaverit,
& amplius non acceperit:
Ab iniquitate averterit manum suam,
judicium verum fecerit inter virum & virum:
In præceptis meis ambulaverit,
& judicia mea custodierit ut faciat veritatem:
Hic justus est,
vita vivet, ait Dominus Deus.
Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem,
& fecerit unum de istis:
Et hæc quidem omnia non facientem,
sed in montibus comedentem,
& uxorem proximi sui polluentem:
Egenum & pauperem contristantem,
rapientem rapinas,
pignus non reddentem,
Et ad idola levantem oculos suos,
abominationem facientem:
Ad usuram dantem,
& amplius accipientem:
Numquid vivet?
non vivet.
Quum universa detestanda hæc fecerit, morte morietur,
sanguis ejus in ipso erit.
Quod si genuerit filium,
qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis:
Super montes non comederit,
& oculos suos non levaverit ad idola domus Israel,
Et uxorem proximi sui non violaverit:
Et virum non contristaverit,
pignus non retinuerit,
& rapinam non rapuerit,
Panem suum esurienti dederit,
& nudum operuerit vestimento:
A pauperis injuria averterit manum suam,
usuram & superabundantiam non acceperit,
judicia mea fecerit,
in præceptis meis ambulaverit:
Hic non morietur in iniquitate patris sui,
sed vita vivet.
Pater ejus quia calumniatus est, & vim fecit fratri,
& malum operatus est in medio populi sui,
ecce mortuus est in iniquitate sua.
Et dicitis:
Quare non portavit filius iniquitatem patris?
Videlicet, quia filius judicium & justitiam operatus est,
omnia præcepta mea custodivit, & fecit illa,
vita vivet.
Et anima, quæ peccaverit,
ipsa morietur:
Filius non portabit iniquitatem patris,
& pater non portabit iniquitatem filii:
Justitia justi super eum erit,

A & impietas impii erit super eum.
Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est,
& custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium & justitiam:
vita vivet, & non morietur.
Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor:
in justitia sua, quam operatus est vivet.
B Numquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus Deus,
& non ut convertatur à viis suis, & vivat?
Si autem averterit se justus à justitia sua,
& fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius,
numquid vivet?
Omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur:
in prævaricatione, qua prævaricatus est, & in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.
C Et dixistis:
Non est æqua via Domini.
Audite ergo domus Israel:
Numquid via mea non est æqua,
& non magis viæ vestræ pravæ sunt?
Quum enim averterit se justus à justitia sua,
& fecerit iniquitatem,
morietur in eis:
in injustitia, quam operatus est, morietur.
D Et quum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est,
& fecerit judicium & justitiam:
ipse animam suam vivificabit.
Considerans enim, & avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est,
vita vivet, & non morietur.
Et dicunt filii Israel:
Non est æqua via Domini.
Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israel,
& non magis viæ vestræ pravæ?
E Idcirco unumquemque juxta vias suas judicabo, domus Israel, ait Dominus Deus.
Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris:
& non erit vobis in ruinam iniquitas.
Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis,
& facite vobis cor novum, & spiritum novum:
Et quare moriemini domus Israel?
F Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus,
revertimini, & vivite.

ET tu [a] assume planctum super principes Israel, Cap. 19. 1
& dices;
Quare mater tua leæna inter leones cubavit
in medio leunculorum enutrivit catulos suos?
Et eduxit unum de leunculis suis;
leo factus est;
& didicit capere prædam, hominemque comedere.
G Et audierunt de eo gentes,
& non absque vulneribus suis ceperunt eum:
& adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.
Quæ quum vidisset quoniam infirmata est, & periit exspectatio ejus:
tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum.

a In exemplaribus Canonis, *Et tu fili hominis*; quod Syrus & Arabs retinent. Hebræus tamen, Commentaria S. Hieronymi, tresque antiquissimi MSS. codices sacrorum Bibliorum, nihil amplius legunt præter id quod à nobis positum legitur.

Qui incedebat inter leones,
& factus est leo:
& didicit prædam capere, & homines devorare:
Didicit viduas facere,
& civitates eorum in desertum adducere:
Et desolata est terra, & plenitudo ejus,
à voce rugitus illius.
Et convenerunt adversus eum gentes undique de provinciis,
& expanderunt super eum rete suum,
in vulneribus earum captus est.
a Et miserunt eum in caveam [a],
& in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis:
Miseruntque eum in carcerem,
ne audiretur vox ejus ultra super montes Israel.
Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata:
fructus ejus, & frondes ejus creverunt ex aquis multis.
Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium,
& exaltata est statura ejus inter frondes:
Et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.
Et evulsa est in ira, in terramque projecta,
& ventus urens siccavit fructum ejus:
Marcuerunt, & arefactæ sunt virgæ roboris ejus:
ignis comedit eam.
Et nunc transplantata est in desertum,
in terra invia & sitienti.
Et egressus est ignis de virga ramorum ejus;
qui fructum ejus comedit:
Et non fuit in ea virga fortis,
b [b] sceptrum dominantium.
Planctus est,
& erit in planctum.

Cap. 20. ET factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis:
venerunt viri de senioribus Israel, ut interrogarent Dominum,
& sederunt coram me:
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis
loquere senioribus Israel, & dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Num ad interrogandum me vos venistis?
Vivo ego quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.
Si judicas eos, si judicas fili hominis,
abominationes patrum eorum ostende eis.
Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
In die, qua elegi Israel,
& levavi manum meam pro stirpe domus Jacob,
& apparui eis in terra Ægypti,
& levavi manum meam pro eis, dicens:
Ego Dominus Deus vester:
In die illa levavi manum meam pro eis,
ut educerem eos de terra Ægypti in terram, quam provideram eis, fluentem lacte & melle:
quæ est egregia inter omnes terras.
Et dixi ad eos:
Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat,
& in idolis Ægypti nolite pollui:
Ego Dominus Deus vester.
Et irritaverunt me,
nolueruntque me audire,
A unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit,
nec idola Ægypti reliquerunt:
Et dixi ut effunderem indignationem meam super eos,
& implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti.
Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus, in quarum medio erant,
& inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Ægypti.
B Ejeci ergo eos de terra Ægypti,
& eduxi in desertum.
Et dedi eis præcepta mea,
& judicia mea ostendi eis,
quæ faciat homo, & vivat in eis.
Insuper & sabbatha mea dedi eis,
ut esset signum inter me & eos:
& scirent quia ego Dominus sanctificans eos.
Et irritaverunt me domus Israel in deserto,
C in præceptis meis non ambulaverunt,
& judicia mea projecerunt,
quæ faciens homo vivet in eis:
& sabbatha mea violaverunt vehementer:
Dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto,
& consumerem eos.
Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram gentibus,
de quibus ejeci eos in conspectu earum.
D Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, fluentem lacte & melle,
præcipuam terrarum omnium:
Quia judicia mea projecerunt,
& in præceptis meis non ambulaverunt,
& sabbatha mea violaverunt:
post idola enim cor eorum gradiebatur.
Et pepercit oculus meus super eos ut non interficerem eos:
E nec consumsi eos in deserto.
Dixi autem ad filios eorum in solitudine:
In præceptis patrum vestrorum nolite incedere,
nec judicia eorum custodiatis,
nec in idolis eorum polluamini.
Ego Dominus Deus vester:
in præceptis meis ambulate,
judicia mea custodite, & facite ea:
Et sabbatha mea sanctificate,
ut sit signum inter me & vos,
F & sciatis quia ego sum Dominus Deus vester.
Et exacerbaverunt me filii,
in præceptis meis non ambulaverunt,
& judicia mea non custodierunt ut facerent ea:
quæ quum fecerit homo, vivet in eis:
& sabbatha mea violaverunt:
Et comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos,
& implerem iram meam in eis in deserto.
Averti autem manum meam,
G & feci propter nomen meum, ut non violaretur coram gentibus,
de quibus ejeci eos in oculis earum.
Iterum levavi manum meam in eos in solitudine,
ut dispergerem illos in nationes, & ventilarem in terras:

a Sic Canon Heb. verit. alii autem MSS. *Et miserunt eum in caveam in catenis, & adduxerunt eum*, &c.

b Canon San-Germanensis, & MS. Corbeiensis prima manu, *in sceptrum dominantium*.

Digitized by Google

Eo quod judicia mea non fecissent, A
& præcepta mea reprobassent,
& sabbatha mea violassent,
& post idola patrum suorum fuissent oculi eorum.
Ergo & ego dedi eis præcepta non bona,
& judicia in quibus non vivent.
Et pollui eos in muneribus suis,
quum offerrent omne quod aperit vulvam, propter delicta sua:
& scient quia ego Dominus.
Quamobrem loquere ad domum Israel, fili hominis: B
& dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Adhuc & in hoc blasphemaverunt me patres vestri,
quum sprevissent me contemnentes:
Et induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam ut darem illam eis:
Viderunt omnem collem excelsum, & omne lignum nemorosum,
& immolaverunt ibi victimas suas:
& dederunt ibi irritationem oblationis suæ, C
& posuerunt ibi odorem suavitatis suæ,
& libaverunt libationes suas.
Et dixi ad eos:
Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini?
& vocatum est nomen ejus Excelsum
usque ad hanc diem.
Propterea dic ad domum Israel:
Hæc dicit Dominus Deus:
Certe in via patrum vestrorum vos polluimini,
& post offendicula eorum vos fornicamini: D
Et in oblatione donorum vestrorum,
quum transducitis filios vestros per ignem,
vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie:
Et ego respondebo vobis domus Israel?
Vivo ego dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.
Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium:
Erimus sicut gentes, & sicut cognationes terræ,
ut colamus ligna & lapides. E
Vivo ego, dicit Dominus Deus,
quoniam in manu forti, & brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.
Et educam vos de populis:
& congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis.
in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.
Et adducam vos in desertum populorum,
& judicabor vobiscum ibi facie ad faciem. F
Sicut judicio contendi adversum patres vestros in deserto terræ Ægypti,
sic judicabo vos, dicit Dominus Deus.
Et subjiciam vos sceptro meo,
& inducam vos in vinculis fœderis.
Et eligam de vobis transgressores, & impios,
& de terra incolatus eorum educam eos,
& terram Israel non ingredientur:
& scietis quia ego Dominus.
Et vos domus Israel, G
Hæc dicit Dominus Deus:
Singuli post idola vestra ambulate, & servite eis.
Quod si & in hoc non audieritis me,
& nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris, & in idolis vestris:
In monte sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus,

ibi serviet mihi omnis domus Israel;
Omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi,
& ibi quæram primitias vestras, & initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.
In odorem suavitatis suscipiam vos,
quum eduxero vos de populis, & congregavero vos de terris, in quas dispersi estis,
& sanctificabor in vobis in oculis nationum.
Et scietis quia ego Dominus,
quum induxero vos ad terram Israel,
in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris.
Et recordabimini ibi viarum vestrarum, & omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis:
& displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas fecistis.
Et scietis quia ego Dominus,
quum benefecero vobis propter nomen meum,
& non secundum vias vestras malas,
neque secundum scelera vestra pessima domus Israel, ait Dominus Deus.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
pone faciem tuam contra viam Austri, & stilla ad Aphricum,
& propheta ad saltum agri meridiani.
Et dices saltui meridiano:
Audi verbum Domini:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego succendam in te ignem,
& comburam in te omne lignum viride, & omne lignum aridum.
Non exstinguetur flamma succensionis:
& comburetur in ea omnis facies ab austro usque ad aquilonem.
Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam,
nec exstinguetur.
Et dixi:
A a a, Domine Deus:
Ipsi dicunt de me:
Numquid non per parabolas loquitur iste? Cap. 21.

Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
pone faciem tuam ad Jerusalem, & stilla ad sanctuaria,
& propheta contra humum Israel:
Et dices terræ Israel:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te,
& ejiciam gladium meum de vagina sua,
& occidam in te justum & impium.
Pro eo autem quod occidi in te justum & impium,
idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab austro ad aquilonem:
Ut sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.
Et tu fili hominis
ingemisce in contritione lumborum,
& in amaritudinibus ingemisce coram eis.
Quumque dixerint ad te:
Quare tu gemis?
dices:
Pro auditu: quia venit;
Et tabescet omne cor, & dissolventur universæ manus,
& infirmabitur omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ:

Digitized by Google

Ecce venit, & fiet, ait Dominus Deus.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis
propheta, & dices:
Hæc dicit Dominus Deus:
Loquere:
Gladius, gladius exacutus est, & limatus.
Ut cædat victimas, exacutus est:
ut splendeat, limatus est:
Qui moves sceptrum filii mei,
succidisti omne lignum.
Et dedi eum ad levigandum, ut teneatur manu:
iste exacutus est gladius, & iste limatus,
ut sit in manu interficientis.
Clama, & ulula fili hominis,
quia hic factus est in populo meo,
hic in cunctis ducibus Israel qui fugerant:
Gladio traditi sunt cum populo meo,
idcirco plaude super femur, quia probatus est:
& hoc, quum sceptrum subverterit, & non erit, dicit Dominus Deus.
Tu ergo fili hominis propheta, & percute manu ad manum,
& duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum:
Hic est gladius occisionis magnæ,
qui obstupescere eos facit, & corde tabescere, & multiplicat ruinas.
In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti, & limati ad fulgendum,
amicti ad cædem.
Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram,
quoquumque faciei tuæ est appetitus.
Quin & ego plaudam manu ad manum,
& implebo indignationem meam,
ego Dominus loquutus sum.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Et tu fili hominis
pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis:
De terra una egredientur ambæ:
& manu capiet conjecturam,
in capite viæ civitatis conjiciet.
Viam pones ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon,
& ad Judam in Jerusalem munitissimam.
Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens,
commiscens sagittas:
interrogavit idola,
exta consuluit.
Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem,
ut ponat arietes,
ut aperiat os in cæde,
ut elevet vocem in ululatu,
ut ponat arietes contra portas,
ut comportet aggerem,
ut ædificet munitiones.
Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum,
& sabbathorum otium imitans:
Ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.
Idcirco hæc dicit Dominus Deus:
Pro eo quod recordati estis iniquitatis vestræ, & revelastis prævaricationes vestras,

A & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris:
Pro eo, inquam, quod recordati estis, manu capiemini.
Tu autem profane, impie dux Israel,
cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita:
Hæc dicit Dominus Deus:
Aufer cidarim, tolle coronam:
nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit?
B Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam:
& hoc non factum est, donec veniret cujus est judicium,
& tradam ei.
Et tu fili hominis propheta, & dic:
Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon,
& ad opprobrium eorum, & dices:
Mucro, mucro, evagina te ad occidendum,
lima te ut interficias, & fulgeas,
C Quum tibi viderentur vana, & divinarentur mendacia[a], a
ut dareris super colla vulneratorum impiorum:
quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinita.
Revertere ad vaginam tuam, in loco in quo creatus es,
in terra nativitatis tuæ judicabo te,
& effundam super te indignationem meam:
In igne furoris mei sufflabo in te,
D daboque te in manus hominum insipientium, & fabricantium interitum.
Igni eris cibus,
sanguis tuus erit in medio terræ,
oblivioni traderis:
quia ego Dominus loquutus sum.

ET factum est verbum Domini ad me, dicens: Cap. 22.
Et tu fili hominis
num judicas, num judicas civitatem sanguinum?
Et ostendes ei omnes abominationes suas, & dices:
E Hæc dicit Dominus Deus:
Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veniat tempus ejus:
& quæ fecit idola contra semetipsam, ut pollueretur.
In sanguine tuo, qui à te effusus est, deliquisti:
& in idolis tuis, quæ fecisti, polluta es:
Et appropinquare fecisti dies tuos,
& adduxisti tempus annorum tuorum:
Propterea dedi te opprobrium gentibus,
& irrisionem universis terris.
F Quæ juxta sunt, & quæ procul à te, triumphabunt de te:
sordida, nobilis, grandis interitu.
Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te,
ad effundendum sanguinem.
Patrem & matrem contumeliis affecerunt in te,
advenam calumniati sunt in medio tui,
pupillum & viduam contristaverunt apud te:
G Sanctuaria mea sprevisti,
& sabbatha mea polluisti.
Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem,
& super montes comederunt in te,
scelus operati sunt in medio tui.
Verecundiora patris discooperuerunt in te,

a Consutum hîc habet Canonis San-Germanensis textus sacer scholion istud sequens: *Non est dæmonum divinatio, sed Dei judicium qui perfectæ malitiæ dedit finem.* Unde fluxerit sententia hæc, nostrûm ægi est divinare.

Digitized by Google

immunditiam menstruatæ humiliaverunt in te: A
Et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est
abominationem,
& socer nurum suam polluit nefarie,
frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te.
Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem:
Usuram & superabundantiam accepisti,
& avare proximos tuos calumniabaris:
meique oblita es, ait Dominus Deus.
B Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam,
quam fecisti;
& super sanguinem, qui effusus est in medio tui.
Numquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi?
ego Dominus loquutus sum, & faciam.
Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in terras,
& deficere faciam immunditiam tuam à te.
Et possidebo te in conspectu gentium:
& scies quia ego Dominus.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens: C
Fili hominis,
versa est mihi domus Israel in scoriam:
Omnes isti æs, & stannum & ferrum, & plumbum
in medio fornacis:
scoria argenti facti sunt.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Eo quod versi estis omnes in scoriam,
propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem,
congregatione argenti, & æris, & ferri, & stanni, & plumbi in medio fornacis: D
ut succendam in ea ignem ad conflandum.
Sic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requiescam:
& conflabo vos.
Et congregabo vos,
& succendam vos in igne furoris mei,
& conflabimini in medio ejus.
Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis
in medio ejus:
& scietis quia ego Dominus, quum effuderim indignationem meam super vos. E
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
dic ei:
Tu es terra immunda,
& non compluta in die furoris.
Conjuratio prophetarum in medio ejus,
sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animam devoraverunt, F
opes & pretium acceperunt,
viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.
Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea:
inter sanctum & profanum non habuerunt distantiam:
& inter pollutum & mundum non intellexerunt:
& à sabbathis meis averterunt oculos suos,
& coinquinabar in medio eorum.
Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes G
prædam ad effundendum sanguinem,
& ad perdendas animas & avare ad sectanda lucra.
Prophetæ autem ejus liniebant eos absque temperamento,
videntes vana, & divinantes eis mendacium, dicentes:
Hæc dicit Dominus Deus,

quum Dominus non sit loquutus.
Populi terræ calumniabantur calumniam,
& rapiebant violenter:
Egenum & pauperem affligebant,
& advenam opprimebant calumnia absque judicio.
Et quæsivi de eis virum, qui interponeret sepem, &
staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam:
& non inveni.
Et effudi super eos indignationem meam,
in igne iræ meæ consumsi eos:
Viam eorum in caput eorum reddidi,
ait Dominus Deus.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens: Cap. 23.
Fili hominis,
duæ mulieres filiæ unius matris fuerunt,
& fornicatæ sunt in Ægypto,
in adolescentia sua fornicatæ sunt:
Ibi subacta sunt ubera earum,
& fractæ sunt mammæ pubertatis earum.
Nomina autem earum, Oolla major, & Ooliba soror ejus:
& habui eas, & pepererunt filios & filias.
Porro earum nomina, Samaria Oolla,
& Jerusalem Ooliba.
Fornicata est igitur Oolla super me,
& insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes,
vestitos hyacintho,
principes, & magistratus, juvenes cupidinis,
universos equites, ascensores equorum.
Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios
Assyriorum universos:
& in omnibus in quos insanivit, in immunditiis
eorum polluta est.
Insuper & fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit:
nam & illi dormierant cum ea in adolescentia ejus,
& illi confregerant ubera pubertatis ejus,
& effuderant fornicationem suam super eam.
Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum,
in manus filiorum Assur,
super quorum insanivit libidine.
Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus,
filios & filias ejus tulerunt,
& ipsam occiderunt gladio:
Et factæ sunt famosæ mulieres,
& judicia perpetraverunt in ea.
Quod quum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa
insanivit libidine:
& fornicationem suam super fornicationem sororis suæ ad filios Assyriorum præbuit impudenter,
ducibus & magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia,
equitibus qui vectabantur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia.
Et vidi quod polluta esset via una ambarum.
Et auxit fornicationes suas:
quumque vidisset viros depictos in pariete,
imagines Chaldæorum expressas coloribus,
& accinctos balteis renes,
& tiaras tinctas in capitibus eorum,
formam ducum omnium, similitudinem filiorum
Babylonis,
terræque Chaldæorum, in qua orti sunt,
Et insanivit super eos concupiscentia oculorum suorum,

Digitized by Google

& misit nuntios ad eos in Chaldæam. A
Quumque venissent ad eam filii Babylonis ad cubile
mammarum, polluerunt eam stupris suis,
& polluta est ab eis, & saturata est anima ejus ab
illis.
Denudavit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam suam:
& recessit anima mea ab ea,
sicut recesserat anima mea à sorore ejus.
Multiplicavit enim fornicationes suas,
recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata B
est in terra Ægypti.
Et insanivit libidine super concubitum eorum,
quorum carnes sunt ut carnes asinorum:
& sicut fluxus equorum, fluxus eorum.
Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ,
quando subacta sunt in Ægypto ubera tua,
& confractæ mammæ pubertatis tuæ.
Propterea Ooliba,
hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, C
de quibus satiata est anima tua:
& congregabo eos adversum te in circuitu;
Filios Babylonis, & universos Chaldæos,
nobiles, tyrannosque & principes,
omnes filios Assyriorum, juvenes forma egregia,
duces & magistratus universos, principes principum,
& nominatos ascensores equorum:
Et venient super te instructi curru & rota, multitudo populorum: D
lorica, & clypeo, & galea armabuntur contra te
undique:
Et dabo coram eis judicium,
& judicabunt te judiciis suis.
Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum
in furore:
nasum tuum, & aures tuas præcident:
& quæ remanserint, gladio concident:
Ipsi filios tuos, & filias tuas capient;
& novissimum tuum devorabitur igni. E
Et denudabunt te vestimentis tuis,
& tollent vasa gloriæ tuæ.
Et requiescere faciam scelus tuum de te,
& fornicationem tuam de terra Ægypti:
Nec levabis oculos tuos ad eos,
& Ægypti non recordaberis amplius.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti;
in manus, de quibus satiata est anima tua.
Et agent tecum in odio, F
& tollent omnes labores tuos,
& dimittent te nudam, & ignominia plenam,
Et revelabitur ignominia fornicationum tuarum,
scelus tuum, & fornicationes tuæ.
Fecerunt hæc tibi, quia fornicata es post gentes,
inter quas polluta es in idolis earum.
In via sororis tuæ ambulasti,
& dabo calicem ejus in manu tua.
Hæc dicit Dominus Deus:
Calicem sororis tuæ bibes profundum & latum: G
eris in derisum, & in subsannationem, quæ est capacissima.
Ebrietate, & dolore repleberis:
calice mœroris, & tristitiæ,
calice sororis tuæ Samariæ.

Et bibes illum, & epotabis usque ad fœces,
& fragmenta ejus devorabis,
& ubera tua lacerabis:
quia ego loquutus sum, ait Dominus Deus.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Quia oblita es mei, & projecisti me post corpus tuum,
tu quoque porta scelus tuum, & fornicationes tuas.
Et ait Dominus ad me, dicens:
Fili hominis
numquid judicas Oollam, & Oolibam,
& annuntias eis scelera earum?
Quia adulteratæ sunt,
& sanguis in manibus earum,
& cum idolis suis fornicatæ sunt:
Insuper & filios suos, quos genuerunt mihi,
obtulerunt eis ad devorandum.
Sed & hoc fecerunt mihi:
Polluerunt sanctuarium meum in die illa,
& sabbatha mea profanaverunt.
Quumque immolarent filios suos idolis suis,
& ingrederentur sanctuarium meum in die illa ut
polluerent illud:
etiam hæc fecerunt in medio domus meæ.
Miserunt ad viros venientes de longe,
ad quos [a] nuntium miserant: a
Itaque ecce venerunt, quibus te lavisti, & circumlinisti stibio oculos tuos,
& ornata es mundo muliebri.
Sedisti in lecto pulcherrimo,
& mensa ordinata est ante te:
thymiama meum, & unguentum meum posuisti
super eam.
Et vox multitudinis exsultantis erat in ea:
& in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, & veniebant de deserto,
posuerunt armillas in manibus eorum,
& coronas speciosas in capitibus eorum.
Et dixi ei, quæ attrita est in adulteriis:
Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hæc.
Et ingressi sunt ad eam quasi ad mulierem meretricem;
Sic ingrediebantur ad Oollam & Oolibam, mulieres
nefarias.
Viri ergo isti justi sunt:
hi judicabunt eas judicio adulterarum,
& judicio effundentium sanguinem:
Quia adulteræ sunt,
& sanguis in manibus earum.
Hæc enim dicit Dominus Deus:
Adduc ad eas multitudinem,
& trade eas in tumultum, & in rapinam.
Et lapidentur lapidibus populorum,
& confodiantur gladiis eorum:
Filios & filias earum interficient,
& domos earum igne succendent.
Et auferam scelus de terra,
& discent omnes mulieres ne faciant secundum
scelus earum.
Et dabunt scelus vestrum super vos,
& peccata idolorum vestrorum portabitis:
& scietis quia ego Dominus Deus.

ET factum est verbum Domini ad me, in anno nono, in mense decimo, in decima mensis, dicens: Cap. 24.
Fili hominis
scribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus

[a] In exemplaribus Canonis, & in MSS. Colbertino Aniciensi, & Corbeiensi num. 1. legimus *nuntios*. Idem habet sanctus Hieronymus in expositione hujus pericopes; Consule lib. 7. Comment.

Digitized by Google

est rex Babylonis adversum Jerusalem hodie.
Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam,
& loquêris ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Pone ollam;
pone, inquam, & mitte in eam aquam.
Congere frusta ejus in eam,
omnem partem bonam,
femur & armum,
electa & ossibus plena.
Pinguissimum pecus assume,
compone quoque strues ossium sub ea:
Efferbuit coctio ejus,
& discocta sunt ossa illius in medio ejus.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Væ civitati sanguinum, ollæ,
cujus rubigo in ea est,
& rubigo ejus non exivit de ea:
Per partes & per partes suas ejice eam,
non cecidit super eam sors.
Sanguis enim ejus in medio ejus est,
super limpidissimam petram effudit illum:
non effudit illum super terram, ut possit operiri pulvere.
Ut superinducerem indignationem meam, & vindicta ulciscerer:
dedi sanguinem ejus super petram limpidissimam ne operiretur.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Væ civitati sanguinum,
cujus ego grandem faciam pyram.
Congere ossa, quæ in igne succendam:
consumentur carnes, & concoquetur universa compositio,
& ossa tabescent.
Pone quoque eam super prunas vacuam,
ut incalescat, & liquefiat æs ejus:
Et confletur in medio ejus inquinamentum ejus,
& consumatur rubigo ejus:
Multo labore sudatum est,
& non exivit de ea nimia rubigo ejus,
neque per ignem.
Immunditia tua exsecrabilis:
quia mundare te volui, & non es mundata à sordibus tuis:
Sed nec mundaberis prius,
donec quiescere faciam indignationem meam in te.
Ego Dominus loquutus sum:
Venit, & faciam:
non transeam, nec parcam, nec placabor:
Juxta vias tuas, & juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
ecce ego tollo à te desiderabile oculorum tuorum in plaga:
& non planges, neque plorabis, & non fluent lacrymæ tuæ.
Ingemisce tacens,
mortuorum luctum non facies:
Corona tua circumligata sit tibi,
& calceamenta tua erunt in pedibus tuis,
nec amictu ora velabis,
nec cibos lugentium comedes.
Loquutus sum ergo ad populum mane,
& mortua est uxor mea vespere:
fecitque mane sicut præceperat mihi.

A Et dixit ad me populus:
Quare non indicas nobis, quid ista significent, quæ tu facis?
Et dixi ad eos:
Sermo Domini factus est ad me, dicens:
Loquere domui Israel:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri, & desiderabile oculorum vestrorum,
B & super quo pavet anima vestra,
& filii vestri, & filiæ vestræ, quas reliquistis, gladio cadent.
Et facietis sicut feci:
Ora amictu non velabitis,
& cibos lugentium non comedetis.
Coronas habebitis in capitibus vestris,
& calceamenta in pedibus:
Non plangetis neque flebitis,
sed tabescetis in iniquitatibus vestris,
C & unusquisque gemet ad fratrem suum.
Eritque Ezechiel vobis in portentum:
juxta omnia, quæ fecit, facietis quum venerit istud:
& scietis quia ego Dominus Deus.
Et tu fili hominis,
ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum,
& gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum,
super quo requiescunt animæ eorum,
filios & filias eorum:
D In die illa quum venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi:
In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo qui fugit:
& loquêris, & non silebis ultra:
Erisque eis in portentum,
& scietis quia ego Dominus.
ET factus est sermo Domini ad me, dicens: *Cap. 25.*
Fili hominis
pone faciem tuam contra filios Ammon, & prophetabis de eis.
E Et dices filiis Ammon:
audite verbum Domini Dei:
Hæc dicit Dominus Deus:
Pro eo quod dixisti:
Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est,
& super terram Israel, quoniam desolata est;
& super domum Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem:
F Idcirco ego tradam te filiis orientalibus in hereditatem,
& collocabunt caulas suas in te,
& ponent in te tentoria sua:
Ipsi comedent fruges tuas:
& ipsi bibent lac tuum.
Daboque Rabbath in habitaculum camelorum,
& filios Ammon in cubile pecorum:
& scietis quia ego Dominus:
Quia hæc dicit Dominus Deus:
G Pro eo quod plausisti manu & percussisti pede,
& gavisa es ex toto affectu super terram Israel:
Idcirco ecce ego extendam manum meam super te,
& tradam te in direptionem gentium,
& interficiam te de populis, & perdam de terris,
& conteram:
& scies quia ego Dominus.
Hæc dicit Dominus Deus:

Digitized by Google

Pro eo quod dixerunt Moab & Seir: A
Ecce sicut omnes gentes, domus Juda:
Idcirco ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus,
de civitatibus, inquam ejus, & de finibus ejus,
inclytas terræ Beth-Jesimoth & Beel-Meon & Cariathaim,
Filiis orientis cum filiis Ammon,
& dabo eam in hæreditatem:
ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus. B
Et in Moab faciam judicia:
& scient quia ego Dominus.
Hæc dicit Dominus Deus:
Pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Juda,
peccavitque delinquens, & vindictam expetivit de eis;
Idcirco hæc dicit Dominus Deus:
Extendam manum meam super Idumæam,
& auferam de ea hominem & jumentum, C
& faciam eam desertam ab austro:
& qui sunt in Dedan, gladio cadent.
Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israel:
& facient in Edom juxta iram meam, & furorem meum:
& scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.
Hæc dicit Dominus Deus:
Pro eo quod fecerunt Palæstini in vindictam,
& ulti se sunt toto animo, interficientes, & implentes inimicitias veteres: D
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego extendam manum meam super Palæstinos,
& interficiam interfectores,
& perdam reliquias maritimæ regionis:
Faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore:
& scient quia ego Dominus,
quum dedero vindictam meam super eos.

Cap. 26. ET factum est in undecimo anno, prima mensis,
factus est sermo Domini ad me, dicens: E
Fili hominis,
pro eo quod dixit Tyrus de Jerusalem:
Euge confractæ sunt portæ populorum,
conversa est ad me:
implebor, deserta est.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego super te Tyre,
& ascendere faciam ad te gentes multas,
sicut ascendit mare fluctuans.
Et dissipabunt muros Tyri, & destruent turres ejus: F
& radam pulverem ejus de ea, & dabo eam in limpidissimam petram.
Siccatio sagenarum erit in medio maris,
quia ego loquutus sum, ait Dominus Deus:
Et erit in direptionem gentibus.
Filiæ quoque ejus, quæ sunt in agro, gladio interficientur:
& scient quia ego Dominus.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab aquilone, regem regum, G
cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu, populoque magno.
Filias tuas quæ sunt in agro, gladio interficiet:
& circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro:
& levabit contra te clypeum.
Et [a] vineas, & arietes temperabit in muros tuos,
& turres tuas destruet in armatura sua.
Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum:
à sonitu equitum, & rotarum, & curruum, movebuntur muri tui,
dum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ.
Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas:
populum tuum gladio cædet,
& statuæ tuæ nobiles in terram corruent.
Vastabunt opes tuas,
diripient negotiationes tuas:
Et destruent muros tuos,
& domos tuas præclaras subvertent:
Et lapides tuos, & ligna tua,
& pulverem tuum in medio aquarum ponent.
Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum,
& sonitus cithararum tuarum non audietur amplius.
Et dabo te in limpidissimam petram,
siccatio sagenarum eris,
nec ædificaberis ultra:
quia ego loquutus sum, ait Dominus Deus.
Hæc dicit Dominus Deus Tyro:
Numquid non à sonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum,
quum occisi fuerint in medio tui,
commovebuntur insulæ?
Et descendent de sedibus suis omnes principes maris:
& auferent exuvias suas,
& vestimenta sua varia abjicient,
& induentur stupore:
In terra sedebunt:
& attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.
Et assumentes super te lamentum,
dicent tibi:
Quomodo periisti quæ habitas in mari, urbs inclyta,
quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis,
quos formidabant universi?
Nunc stupebunt naves in die pavoris tui:
& turbabuntur insulæ in mari,
eo quod nullus egrediatur ex te.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
Quum dedero te urbem desolatam, sicut civitates quæ non habitantur:
& adduxero super te abyssum,
& operuerint te aquæ multæ:
Et detraxero te cum his qui descendunt in lacum ad populum sempiternum,
& collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres, cum his qui deducuntur in lacum,
ut non habiteris:
Porro quum dedero gloriam in terra viventium.
In nihilum redigam te, & non eris,
& requisita non invenieris ultra in sempiternum,
dicit Dominus Deus.

ET factum est verbum Domini ad me, dicens: Cap. 27.
Tu ergo fili hominis
assume super Tyrum lamentum:
Et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris,
negotiationi populorum ad insulas multas:
Hæc dicit Dominus Deus:

a Verbum istud *vineas* non intelligentes veteres librarii mutarunt in MSS. aliquot codicibus in *lineas*. Est autem *vinea* instrumentum bellicum sub quo oppugnantes urbem tutius ad muros subvertendos pugnant.

Digitized by Google

O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum,
& in corde maris sita.
Finitimi tui, qui te ædificaverunt,
impleverunt decorem tuum:
Abietibus de Sanir exstruxerunt te
cum omnibus tabulatis maris:
Cedrum de Libano tulerunt
ut facerent tibi malum.
Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos:
transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico,
& prætoriola de insulis Italiæ.
Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum
ut poneretur in malo:
Hyacinthus & purpura de insulis Elisa
facta sunt operimentum tuum.
* h. Arvad Habitatores Sidonis & * Aradii fuerunt remiges tui:
sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.
b Senes [b] Biblii, & prudentes ejus, præbuerunt nautas
ad ministerium variæ supellectilis tuæ:
omnes naves maris, & nautæ earum, fuerunt in
populo negotiationis tuæ.
Persæ, & Lydia, & Libyes erant in exercitu tuo
viri bellatores tui:
clypeum, & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.
* h. Arvad. Filii * Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos
in circuitu:
sed & Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum.
ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.
Carthaginenses negotiatores tui, à multitudine cunctarum divitiarum,
argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt
nundinas tuas.
Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui:
mancipia, & vasa ærea adduxerunt populo tuo.
De domo Thogorma, equos, & equites,
& mulos adduxerunt ad forum tuum.
Filii Dedan negotiatores tui:
insulæ multæ, negotiatio manus tuæ:
dentes eburneos & hebeninos commutaverunt in
pretio tuo.
Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum
tuorum,
gemmam, & purpuram, & scutulata, & byssum,
* h. [c] chadchod. & sericum, & * coccum proposuerunt in mercatu tuo.
Juda & terra Israel ipsi institores tui in frumento primo,
balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.
Damascenus negotiator tuus
in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum,
in vino pingui, in lanis coloris optimi.
* h. Muzal. Dan, & Græcia, & * Mosel,
in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum:

A stacte & calamus in negotiatione tua.
Dedan institores tui
in tapetibus ad sedendum.
Arabia, & universi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ:
cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te
negotiatores tui.
Venditores Saba, & * Reema, ipsi negotiatores tui: * h. Raama
cum universis primis aromatibus, & lapide pretioso, & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo.
B Haran, & Chenne, & Eden, negotiatores tui:
Saba, Assur, & Chelmad, venditores tui.
Ipsi negotiatores tui
multifariam involucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obvolutæ & astrictæ erant funibus:
cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.
Naves maris, principes tui in negotiatione tua:
& repleta es, & glorificata nimis in corde maris.
In aquis multis adduxerunt te remiges tui:
C ventus auster contrivit te in corde maris.
Divitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum,
nautæ tui & gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, & populo tuo præerant:
viri quoque bellatores tui, qui erant in te,
cum universa multitudine tua, quæ est in medio
tui:
cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.
A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes:
D Et descendent de navibus suis omnes qui tenebant remum:
Nautæ & universi gubernatores maris in terra stabunt:
& ejulabunt super te voce magna, & clamabunt
amare:
& superjacient pulverem capitibus suis, & cinere
conspergentur.
Et radent super te calvitium, & accingentur ciliciis:
E & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo.
Et assument super te carmen lugubre, & plangent te:
Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?
Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos:
in multitudine divitiarum tuarum, & populorum
tuorum, ditasti reges terræ.
Nunc contrita es à mari,
in profundis aquarum opes tuæ,
F & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui,
ceciderunt.
Universi habitatores insularum obstupuerunt super
te:
& reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.
Negotiatores populorum sibilaverunt super te:

a Scholia marginalia quæ deinceps occurrunt in Ezechiele Propheta, desumta sunt è Canone Ecclesiæ Carcassonensis: exemplar enim San-Germanense nostrum nihil habet ad margines Librorum Propheticorum præter quasdam variantes lectiones Latinas levioris momenti.

b Ita legunt omnes MSS. codices Bibliorum nullo excepto ex iis quos inspeximus. Variant solummodo in voce *præbuerunt*, quia plures retinent corruptam lectionem *habuerunt*. In cunctis quoque MSS. exemplaribus Commentariorum S. Hieronymi in Ezechielem, ter hoc modo positum invenimus: *Senes Byblii & prudentes ejus præbuerunt nautas, &c.* Mirumque nobis est viros doctos adeo falsos esse hîc loci, ut putarint propter Hebræum hodiernum זקני גבל *zicne gebal*, id est, *senes Giblii*, in libris LXX. errore librariorum Βιϐλίων legi, pro Γιϐλίων; & Gebalitas à Propheta nunc memoratos, ingeniosos fuisse architectos, qui in exstructione templi Salomonici celebrantur. Quod ex ipsa Scriptura refelli potest: nam hoc loco de nautis sermo est ac de navibus, non de ædificiis & architectis. Præbebant igitur Tyro *Biblii* sive *Byblii* nautas peritissimos ad scissuras navium sarciendas juxta litteram Hebraicam; id nos dicimus Gallice, *pour calfater les vaisseaux*. Cæterum *Giblii* iidem sunt qui *Biblii*; *Gibel* namque apud Geographos est *Gebala* urbs Phœniciæ, aliis *Byblos*, sive *Byblus*, quæ *Giblet* dicitur teste Brochardo. At quid Lexicorum geographicorum auxilia quærimus? In promptu nobis est liber sancti Hieronymi de locis Hebraicis, ubi recensens nomina quæ ab elemento *B* incipiunt in Regnorum libris, hæc ab eo posita leguntur. *Biblos, civitas Phœnicis cujus meminit Ezechiel; pro qua in Hebraico continetur* GOBEL. גבל Consule etiam scholia Canonis Hebraicæ veritatis lib. I. Malachim cap. 5. col. 410. E.

c Aliquot MSS. habent in contextu sacro scholion istud marginale *chodchod*.

Digitized by Google

ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum. A

Cap. 28. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
dic principi Tyri:
Hæc dicit Dominus Deus:
Eo quod elevatum est cor tuum, & dixisti:
Deus ego sum, & in cathedra Dei sedeo in corde maris:
Quum sis homo, & non Deus,
& dedisti cor tuum quasi cor Dei.
Ecce sapientior es tu Daniele:
omne secretum non est absconditum à te.
In sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem
& acquisisti aurum & argentum in thesauris tuis.
In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem:
& elevatum est cor tuum in robore tuo.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Eo quod elevatum est cor tuum quasi cor Dei:
idcirco ecce ego adducam super te alienos, robustissimos gentium: C
& nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ,
& polluent decorem tuum.
Interficient, & detrahent te:
& morieris in interitu occisorum in corde maris.
Numquid dicens loquêris: Deus ego sum:
coram interficientibus te:
quum sis homo, & non Deus,
in manu occidentium te?
Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum:
quia ego loquutus sum, ait Dominus Deus.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Fili hominis
leva planctum super regem Tyri:
& dices ei:
Hæc dicit Dominus Deus:
Tu signaculum similitudinis,
plenus sapientia, & perfectus decore,
in deliciis paradisi Dei fuisti:
omnis lapis pretiosus operimentum tuum:
sardius, topazius, & jaspis, chrysolithus, & onyx, & berillus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus:
aurum opus decoris tui:
& foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt.
Tu cherub extentus, & protegens,
& posui te in monte sancto Dei,
in medio lapidum ignitorum ambulasti.
Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ,
donec inventa est iniquitas in te.
In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti:
& ejeci te de monte Dei, & perdidi te, ô cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.
Et elevatum est cor tuum in decore tuo:
Perdidisti sapientiam tuam in decore tuo,
in terram projeci te:
ante faciem regum dedi te ut cernerent te.

In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ,
polluisti sanctificationem tuam:
Producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te,
& dabo te in cinerem super terram in conspectu omnium videntium te.
Omnes, qui viderint te in gentibus, obstupescent super te:
nihili factus es, & non eris in perpetuum.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
B Fili hominis
pone faciem tuam contra Sidonem:
& prophetabis de ea, & dices:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui:
& scient quia ego Dominus,
quum fecero in ea judicia, & sanctificatus fuero in ea.
Et immittam ei pestilentiam, & sanguinem in plateis ejus:
& corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum:
& scient quia ego Dominus.
Et non erit ultra domui Israel offendiculum amaritudinis,
& spina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adversantur eis:
& scient quia ego Dominus Deus.
Hæc dicit Dominus Deus:
Quando congregavero domum Israel de populis in
D quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus:
& habitabunt in terra sua, quam dedi servo meo Jacob.
Et habitabunt in ea securi:
& ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter,
quum fecero judicia in omnibus qui adversantur eis per circuitum.
& scient quia ego Dominus Deus eorum.
E [a] IN anno decimo, in decimo mense, undecima die mensis, Cap. 29. 1
factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
pone faciem tuam contra Pharaonem regem Ægypti,
& prophetabis de eo, & de Ægypto universa:
Loquere, & dices:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te Pharao rex Ægypti, draco magne,
F qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis:
Meus est fluvius, & ego feci memetipsum.
Et ponam frænum in maxillis tuis:
& agglutinabo pisces fluminum tuorum squamis tuis:
Et extraham te de medio fluminum tuorum,
& universi pisces tui squamis tuis adhærebunt.
Et projiciam te in desertum, & omnes pisces fluminis tui:
super faciem terræ cades,
G non colligêris, neque congregaberis:
Bestiis terræ, & volatilibus cœli,

a Locus multum implicatus propter diversitatem lectionum. In Hebræo hodierno legimus: *In anno decimo, in decimo, in duodecimo mensis.* Apud LXX. vero: *In anno duodecimo, in decimo mense, unâ mensis.* MS. Alex. *In anno decimo, in undecimo mense, &c.* Porro S. Hieronymus textum hujus Capituli lib. 9. in Ezechielem sic affert: *In anno decimo (sive juxta LXX. duodecimo) in decimo mense (sive juxta Hebraicum, duodecimo): in prima (sive una) mensis, &c.* Postea tamen edisserens caput tricesimum ejusdem Prophetæ, codicum Latinorum veritatem manifeste comprobat his verbis: *Post vicesimum & septimum annum captivitatis regis Jojachin, revertitur ad præsens tempus, quando contra Ægyptum cœperat prophetare, id est, ad annum decimum, & decimum mensem, undecimam mensis diem, &c.* Hæc ni fallor, plane evincunt genuinam esse lectionem quam repræsentant exemplaria Latinorum; alias autem lectiones fuisse permixtas atque vitiatas, ut ex contentione earumdem facile liquet.

Digitized by Google

dedi te ad devorandum: A
Et ſcient omnes habitatores Ægypti quia ego Dominus:
pro eo quod fuiſti baculus arundineus domui Iſrael.
Quando apprehenderunt te manu, & confractus es,
& laceraſti omnem humerum eorum:
Et innitentibus eis ſuper te comminutus es,
& diſſoluiſti omnes renes eorum.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego adducam ſuper te gladium: B
& interficiam de te hominem, & jumentum.
Et erit terra Ægypti in deſertum, & in ſolitudinem:
& ſcient quia ego Dominus.
pro eo quod dixeris: Fluvius meus eſt, & ego feci eum.
Idcirco ecce ego ad te, & ad flumina tua:
daboque terram Ægypti in ſolitudines, gladio diſſipatam,
à turre Syenes, uſque ad terminos Æthiopiæ.
Non pertranſibit eam pes hominis, C
neque pes jumenti gradietur in ea:
& non habitabitur quadraginta annis.
Daboque terram Ægypti deſertam in medio terrarum deſertarum,
& civitates ejus in medio urbium ſubverſarum,
Et erunt deſolatæ quadraginta annis,
& diſpergam Ægyptios in nationes, & ventilabo eos in terras.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
Poſt finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis, in quibus diſperſi fuerant. D
Et reducam captivitatem Ægypti,
& collocabo eos in terra * Phatures, in terra nativitatis ſuæ: * h. Phathroz.
& erunt ibi in regnum humile:
Inter cætera regna erit humillima,
& non elevabitur ultra ſuper nationes,
& imminuam eos ne imperent gentibus.
Neque erunt ultra domui Iſrael in confidentia,
docentes iniquitatem, ut fugiant, & ſequantur eos: E
& ſcient quia ego Dominus Deus.
Et factum eſt in viceſimo & ſeptimo anno, in primo, in una menſis:
factum eſt verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
Nabuchodonoſor rex Babylonis ſervire fecit exercitum ſuum ſervitute magna adverſus Tyrum:
Omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus eſt:
& merces non eſt reddita ei, F
neque exercitui ejus, de Tyro, pro ſervitute qua ſervivit mihi adverſus eam.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Babylonis in terra Ægypti:
& accipiet multitudinem ejus,
& deprædabitur manubias ejus,
& diripiet ſpolia ejus:
Et erit merces exercitui illius, G
& operi, pro quo ſervivit adverſus eam:
Dedi ei terram Ægypti,
pro eo quod laboraverit mihi, ait Dominus Deus.
In die illo pullulabit cornu domui Iſrael,
& tibi dabo apertum os in medio eorum;

& ſcient quia ego Dominus.
ET factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Cap. 30.
Fili hominis propheta, & dic:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ululate, væ, væ diei:
quia juxta eſt dies, & appropinquat dies Domini:
dies nubis, tempus gentium erit.
Et veniet gladius in Ægyptum:
& erit pavor in Æthiopia,
Quum ceciderint vulnerati in Ægypto,
& ablata fuerit multitudo illius,
& deſtructa fundamenta ejus.
Æthiopia, & Libya, & Lydii, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filii terræ fœderis,
cum eis gladio cadent.
Hæc dicit Dominus Deus:
Et corruent fulcientes Ægyptum,
& deſtruetur ſuperbia imperii ejus:
à turre * Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum. * h. [a] Zevene.
Et diſſipabuntur in medio terrarum deſolatarum,
& urbes ejus in medio civitatum deſertarum erunt.
Et ſcient quia ego Dominus:
quum dedero ignem in Ægypto,
& attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.
In die illa egredientur nuntii à facie mea in trieribus,
ad conterendam Æthiopiæ confidentiam;
Et erit pavor in eis in die Ægypti,
quia abſque dubio veniet.
Hæc dicit Dominus Deus:
Ceſſare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonoſor regis Babylonis.
Ipſe & populus ejus cum eo, fortiſſimi gentium,
adducentur ad diſperdendam terram:
Et evaginabunt gladios ſuos ſuper Ægyptum:
& implebunt terram interfectis.
Et faciam alveos fluminum aridos,
& tradam terram in manu peſſimorum:
Et diſſipabo terram & plenitudinem ejus in manu alienorum,
ego Dominus loquutus ſum.
Hæc dicit Dominus Deus:
Et diſperdam ſimulacra, & ceſſare faciam idola de * Memphis: * h. Noph.
& dux [b] de terra Ægypti non erit amplius: b
& dabo terrorem in terra Ægypti.
Et diſperdam terram * Phatures, * h. Phathroz.
& dabo ignem in Taphnis,
& faciam judicia in [c] Alexandria. c
Et effundam indignationem meam ſuper Peluſium robur Ægypti,
& interficiam multitudinem Alexandriæ,
& dabo ignem in Ægypto:
Quaſi parturiens dolebit Peluſium,
& Alexandria erit diſſipata,
& in * Memphis anguſtiæ quotidianæ. * h. Noph.
Juvenes Heliopoleos & * Bubaſti gladio cadent, * h. Phibezeth.
& ipſæ captivæ ducentur.
Et in Taphnis nigreſcet dies,
quum contrivero ibi ſceptra Ægypti,
& defecerit in ea ſuperbia potentiæ ejus:
Ipſam nubes operiet,
filiæ autem ejus in captivitatem ducentur.
Et judicia faciam in Ægypto:
& ſcient quia ego Dominus.

a Advertant lectores ſcholiaſten Canonis legere ס *Samech* Hebræum ut z noſtrum: *Zevene* pro *Sevene*; *Phatroz* pro *Phatros*.
b Exemplaria Canonis, *dux terræ Ægypti*. Apud Hieronymum in Commentariis, *dux in terra Ægypti*.

c Priſtinum nomen fuit נא *No*: *Nos autem*, inquit Hieronymus, *pro No, Alexandriam poſuimus per anticipationem, quæ Græce* [illegible] *appellatur... ut manifeſtior locus fieret lectoris intelligentiæ.* Vide lib. 9. Comment. in Ezechielem.

Digitized by Google

Et factum est in undecimo anno, in primo mense, A
in septima mensis,
factum est verbum Domini ad me dicens:
Fili hominis brachium Pharao regis Ægypti confregi:
& ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas,
ut ligaretur pannis, & fasciaretur linteolis,
ut recepto robore posset tenere gladium.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad Pharao regem Ægypti, B
& comminuam brachium ejus forte, sed confractum:
& dejiciam gladium de manu ejus:
Et dispergam Ægyptum in gentibus,
& ventilabo eos in terris.
Et confortabo brachia regis Babylonis,
daboque gladium meum in manu ejus:
Et confringam brachia Pharaonis,
& gement gemitibus interfecti coram facie ejus.
Et confortabo brachia regis Babylonis, C
& brachia Pharaonis concident:
Et scient quia ego Dominus,
quum dedero gladium meum in manu regis Babylonis,
& extenderit eum super terram Ægypti.
Et dispergam Ægyptum in nationes, & ventilabo eos in terras,
& scient quia ego Dominus.

Cap. 31. ET factum est in undecimo anno, tertio, una mensis, D
factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis dic Pharaoni regi Ægypti, & populo ejus:
Cui similis factus es in magnitudine tua?
Ecce Assur quasi cedrus in Libano,
pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine,
& inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.
Aquæ nutrierunt illum, E
abyssus exaltavit illum:
Flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus,
& rivos suos emisit ad universa ligna regionis.
Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis:
& multiplicata sunt arbusta ejus,
& elevati sunt rami ejus præ aquis multis.
Quumque * extendisset umbram suam, (* h. extendit)
in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cœli,
& sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiæ saltuum, F
& sub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.
Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum:
erat enim radix illius juxta aquas multas.
Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei,
abietes non adæquaverunt summitatem ejus,
& platani non fuerunt æquæ frondibus illius:
omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, G
& pulchritudini ejus.
Quoniam speciosum feci eum, & multis condensisque frondibus:
& æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Pro eo quod sublimatus est in altitudine,
& dedit summitatem suam virentem atque condensam,
& elevatum est cor ejus in altitudine sua:
Tradidi eum in manu fortissimi gentium,
faciens faciet ei:
Juxta impietatem ejus ejeci eum.
Et succident illum alieni, & crudelissimi nationum,
& projicient eum super montes,
& in cunctis convallibus corruent rami ejus,
& confringentur arbusta ejus in universis rupibus terræ:
Et recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ,
& relinquent eum.
In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cœli,
& in ramis ejus fuerunt universæ bestiæ regionis.
Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum,
nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa,
nec stabunt in sublimitate eorum omnia quæ irrigantur aquis:
Quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam, in medio filiorum hominum,
ad eos qui descendunt in lacum.
Hæc dicit Dominus Deus:
In die quando descendit ad inferos, indixi luctum,
operui eum abysso:
Et prohibui flumina ejus,
& coërcui aquas multas:
Contristatus est super eum Libanus,
& omnia ligna agri concussa sunt.
A sonitu ruinæ ejus commovi gentes,
quum deducerem eum ad infernum cum his qui descendebant in lacum:
Et consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia atque præclara in Libano,
universa quæ irrigabantur aquis.
Nam & ipsi cum eo descendent in infernum ad interfectos gladio:
& brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus in medio nationum.
Cui assimilatus es ô inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis?
Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam:
in medio incircumcisorum dormies,
cum eis qui interfecti sunt gladio:
Ipse est Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

ET factum est, duodecimo anno, in mense duodecimo, in una mensis, Cap. 32.
factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis
assume lamentum super Pharao regem Ægypti,
& dices ad eum:
Leoni gentium assimilatus es,
& draconi qui est in mari:
Et ventilabas cornu in fluminibus tuis,
& conturbabas aquas pedibus tuis,
& conculcabas flumina eorum.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum,
& extraham te in sagena mea.
Et projiciam te in terram,
super faciem agri abjiciam te:
Et habitare faciam super te omnia volatilia cœli,
& saturabo de te bestias universæ terræ.

Digitized by Google

Et dabo carnes tuas super montes,
& implebo colles tuos sanie tua.
Et irrigabo terram fœtore sanguinis tui super montes,
& valles implebuntur ex te.
Et operiam, quum extinctus fueris, cœlos,
& nigrescere faciam stellas ejus:
Solem nube tegam,
& luna non dabit lumen suum.
Omnia luminaria cœli mœrere faciam super te:
& dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus.
÷ Et irritabo cor populorum multorum,
quum induxero contritionem tuam in gentibus super terras quas nescis.
Et stupescere faciam super te populos multos:
& reges eorum horrore nimio formidabunt super te,
quum volare cœperit gladius meus super facies eorum:
& obstupescent repente singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
Gladius regis Babylonis veniet tibi,
in gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam:
inexpugnabiles omnes gentes hæ:
Et vastabunt superbiam Ægypti,
* h. omnis & dissipabitur * multitudo ejus.
Et perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas:
& non conturbabit eas pes hominis ultra,
neque ungula jumentorum turbabit eas.
Tunc purissimas reddam aquas eorum,
& flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus:
Quum dedero terram Ægypti desolatam:
deseretur autem terra à plenitudine sua,
quando percussero omnes habitatores ejus:
& scient quia ego Dominus.
Planctus est, & plangent eum:
filiæ gentium plangent eum super Ægyptum,
& super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.
Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis,
factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
cane lugubre super multitudinem Ægypti:
Et detrahe eam ipsam, & filias gentium robustarum, ad terram ultimam,
cum his qui descendunt in lacum.
Quo pulchrior es,
descende, & dormi cum incircumcisis.
In medio interfectorum gladio cadent:
gladius datus est,
attraxerunt eam, & omnes populos ejus.
Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni,
qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt,
& dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.
Ibi Assur, & omnis multitudo ejus:
in circuitu illius sepulcra ejus:
omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio.
Quorum data sunt sepulcra in novissimis laci:
& facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus:
Universi interfecti, cadentesque gladio,
qui dederant quondam formidinem in terra viventium.

A Ibi Elam, & omnis multitudo ejus per gyrum sepulcri sui.
Omnes hi interfecti, ruentesque gladio:
qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam:
Qui posuerunt terrorem suum in terra viventium,
& portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum.
In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus:
in circuitu ejus sepulcrum illius:
B Omnes hi incircumcisi, interfectique gladio.
Dederunt enim terrorem suum in terra viventium,
& portaverunt ignominiam suam cum his qui descendunt in lacum:
in medio interfectorum positi sunt.
Ibi * Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo ejus: * h. Meshech
in circuitu ejus sepulcra illius:
Omnes hi incircumcisi, interfectique & cadentes gladio:
quia dederunt formidinem suam in terra viventium.
C Et non dormient cum fortibus, cadentibusque & incircumcisis,
qui descenderunt ad infernum cum armis suis,
& posuerunt gladios suos sub capitibus suis,
& fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum:
quia terror fortium facti sunt in terra viventium.
Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris,
& dormies cum interfectis gladio.
Ibi Idumæa, & reges ejus,
D omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio:
& qui cum incircumcisis dormierunt,
& cum his qui descendunt in lacum.
Ibi principes aquilonis omnes, & universi venatores:
qui deducti sunt cum interfectis, paventes, & in sua fortitudine confusi:
Qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio,
& portaverunt confusionem suam cum his qui descendunt in lacum.
E Vidit eos Pharao,
& consolatus est super universa multitudine sua,
quæ interfecta est gladio;
Pharao, & omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus:
Quia dedi terrorem meum in terra viventium,
& dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio;
Pharao, & omnis multitudo ejus, ait Dominus Deus.

ET factum est verbum Domini ad me, dicens: Cap. 33.
F Fili hominis loquere ad filios populi tui,
& dices ad eos:
Terra quum induxero super eam gladium,
& tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis,
& constituerit eum super se speculatorem:
Et ille viderit gladium venientem super terram,
& cecinerit buccina, & annuntiaverit populo:
Audiens autem, quisque ille est, sonitum buccinæ,
& non se observaverit,
G veneritque gladius, & tulerit eum:
sanguis ipsius super caput ejus erit.
Sonum buccinæ audivit, & non se observavit,
sanguis ejus in ipso erit:
Si autem se custodierit,
animam suam salvabit.
Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina:

& populus se non custodierit,
veneritque gladius, & tulerit de eis animam:
Ille quidem in iniquitate sua captus est,
sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.
Et tu fili hominis,
speculatorem dedi te domui Israel:
Audiens ergo ex ore meo sermonem,
annuntiabis eis ex me.
Si dicente me ad impium: impie, morte morieris:
non fueris loquutus ut se custodiat impius à via sua: B
Ipse impius in iniquitate sua morietur,
sanguinem autem ejus de manu tua requiram.
Si autem annuntiante te ad impium ut à viis suis convertatur,
non fuerit conversus à via sua:
Ipse in iniquitate sua morietur:
porro tu animam tuam liberasti.
Tu ergo fili hominis dic ad domum Israel:
Sic loquuti estis, dicentes:
Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, C
& in ipsis nos tabescimus:
quomodo ergo vivere poterimus?
Dic ad eos:
Vivo ego, dicit Dominus Deus:
nolo mortem impii,
sed ut revertatur impius à via sua, & vivat.
Convertimini,
convertimini à viis vestris pessimis:
& quare moriemini domus Israel?
Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: D
Justitia justi non liberabit eum in quaquumque die peccaverit:
& impietas impii non nocebit ei, in quaquumque die conversus fuerit ab impietate sua:
Et justus non poterit vivere in justitia sua,
in quaquumque die peccaverit.
Etiam si dixero justo quod vita vivat,
& confisus in justitia sua fecerit iniquitatem:
Omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur,
& in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. E
Si autem dixero impio: Morte morieris:
& egerit pœnitentiam à peccato suo,
feceritque judicium & justitiam,
pignus restituerit ille impius,
rapinamque reddiderit,
in mandatis vitæ ambulaverit,
nec fecerit quidquam injustum:
vita vivet, & non morietur.
Omnia peccata ejus quæ peccavit, non imputabuntur ei: F
judicium & justitiam fecit, vita vivet.
Et dixerunt filii populi tui:
Non est æqui ponderis via Domini:
& ipsorum via injusta est.
Quum enim recesserit justus à justitia sua, feceritque iniquitates,
morietur in eis.
Et quum recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium & justitiam, G
vivet in eis.
Et dicitis:
Non est recta via Domini.
Unumquemque juxta vias suas judicabo * de vobis, domus Israel. * h. vos
Et factum est in duodecimo anno, in decimo, in quinta mensis transmigrationis nostræ,

A venit ad me qui fugerat de Jerusalem, dicens:
Vastata est civitas.
Manus autem Domini facta fuerat ad me vespere,
antequam veniret qui fugerat:
Aperuitque os meum donec veniret ad me mane,
& aperto ore meo non silui amplius.
Et factum est verbum Domini, ad me, dicens:
Fili hominis,
qui habitant in ruinosis his super humum Israel,
loquentes aiunt:
Unus erat Abraham,
& hereditate possedit terram:
Nos autem multi,
nobis data est terra in possessionem.
Idcirco dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Qui in sanguine comeditis,
& oculos vestros levatis ad immunditias vestras,
& sanguinem funditis:
numquid terram hereditate possidebitis?
Stetistis in gladiis vestris,
fecistis abominationes,
& unusquisque uxorem proximi sui polluit:
& terram hereditate possidebitis?
Hæc dices ad eos:
Sic dicit Dominus Deus:
Vivo ego, quia qui in ruinosis habitant,
gladio cadent:
& qui in agro est,
bestiis tradetur ad devorandum:
Qui autem in præsidiis & in speluncis sunt,
peste morientur.
Et dabo terram in solitudinem, & in desertum,
& deficiet superba fortitudo ejus:
Et desolabuntur montes Israel,
eo quod nullus sit qui per eos transeat.
Et scient quia ego Dominus,
quum dedero terram desolatam & desertam,
propter universas abominationes suas, quas operati sunt.
Et tu fili hominis:
filii populi tui, qui loquuntur de te juxta muros,
& in ostiis domorum,
& dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes:
Venite, & audiamus quis sit sermo egrediens à Domino.
Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus,
& sedent coram te populus meus:
Et audiunt sermones tuos, & non faciunt eos:
quia in canticum oris sui vertunt illos,
& avaritiam suam sequitur cor eorum.
Et es eis quasi carmen musicum, quod suavi dulcique sono canitur:
& audient verba tua, & non facient ea.
Et quum venerit quod prædictum est (ecce enim venit)
tunc scient quod prophetes fuerit inter eos.

ET factum est verbum Domini ad me, dicens: Cap. 34
Fili hominis
propheta de pastoribus Israel:
propheta, & dices pastoribus:
Hæc dicit Dominus Deus:
Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos:
nonne greges pascuntur à pastoribus?
Lac comedebatis, & lanis operiebamini,
& quod crassum erat occidebatis:
gregem autem meum non pascebatis.

Digitized by Google

Quod infirmum fuit non consolidastis, A
& quod ægrotum non sanastis,
quod fractum est non alligastis,
& quod abjectum est non reduxistis,
& quod perierat non quæsistis:
Sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia.
Et dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor:
& factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.
Erraverunt greges mei in cunctis montibus, & in universo colle excelso:
& super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei,
& non erat qui requireret,
non erat, inquam, qui requireret.
Propterea pastores audite verbum Domini:
Vivo ego, dicit Dominus Deus:
a quia pro eo quod facti sunt greges [a] mei in rapinam,
& oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, C
eo quod non esset pastor:
Neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum,
sed pascebant pastores semetipsos,
& greges meos non pascebant:
Propterea pastores audite verbum Domini:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum,
& cessare eos faciam ut ultra non pascant gregem,
nec pascant amplius pastores semetipsos: D
Et liberabo gregem meum de ore eorum,
& non erit ultra eis in escam.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ipse requiram oves meas,
& visitabo eas.
Sicut visitat pastor gregem suum, in die quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum:
sic visitabo oves meas,
& liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis.
Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris,
& inducam eas in terram suam:
Et pascam eas in montibus Israel,
in rivis, & in cunctis sedibus terræ.
In pascuis uberrimis pascam eas,
& in montibus excelsis Israel erunt pascua earum:
Ibi requiescent in herbis virentibus,
& in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel. F
Ego pascam oves meas,
& ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.
Quod perierat requiram,
& quod abjectum erat reducam,
& quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo,
& quod pingue & forte custodiam:
& pascam illas in judicio.
Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego judico inter pecus & pecus, arietum & hircorum. G
Nonne satis vobis erat pascuam bonam depasci?
insuper & reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris:
Et quum purissimam aquam biberetis,
reliquam pedibus vestris turbabatis.

[a] MSS. legunt absque illo pronomine, *greges in rapinam*.

Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur:
& quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.
Propterea hæc dicit Dominus Deus ad eos:
Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, & macilentum:
pro eo quod lateribus & humeris impingebatis,
& cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora,
donec dispergerentur foras:
B Salvabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam,
& judicabo inter pecus & pecus.
Et suscitabo super ea pastorem unum, qui pascat ea, servum meum David:
ipse pascet ea, & ipse erit eis in pastorem.
Ego autem Dominus ero eis in Deum:
& servus meus David princeps in medio eorum:
ego Dominus loquutus sum.
Et faciam pactum pacis cum eis,
& cessare faciam bestias pessimas de terra:
& qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.
Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem:
& deducam imbrem in tempore suo:
pluviæ benedictionis erunt.
Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum,
& erunt in terra sua absque timore:
& scient quia ego Dominus,
quum contrivero catenas jugi eorum,
& eruero eos de manu imperantium sibi.
Et non erunt ultra in rapinam gentibus,
neque bestiæ terræ devorabunt eos:
sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.
Et suscitabo eis germen nominatum:
& non erunt ultra imminuti fame in terra,
neque portabunt amplius opprobria gentium.
Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis,
& ipsi populus meus domus Israel: ait Dominus Deus.
E Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis:
& ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens: Cap. 35.
Fili hominis
pone faciem tuam adversum montem Seir,
& prophetabis de eo, & dices illi:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te mons Seir,
& extendam manum meam super te,
& dabo te desolatum atque desertum.
Urbes tuas demoliar,
& tu desertus eris:
& scies quia ego Dominus.
Eo quod fueris inimicus sempiternus,
& concluseris filios Israel in manu gladii in tempore afflictionis eorum,
in tempore iniquitatis extremæ.
Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus:
quoniam sanguini tradam te, & sanguis te persequetur:
& quum sanguinem oderis, sanguis persequetur te.
Et dabo montem Seir desolatum atque desertum:
& auferam de eo euntem, & redeuntem.
Et implebo montes ejus occisorum suorum:
in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent.

Digitized by Google

In solitudines sempiternas tradam te, & civitates A
tuæ non habitabuntur:
& scietis quia ego Dominus Deus.
Eo quod dixeris: Duæ gentes, & duæ terræ meæ
erunt,
& hereditate possidebo eas:
quum Dominus esset ibi.
Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus,
quia faciam juxta iram tuam, & secundum zelum
tuum, quem fecisti odio habens eos:
& notus efficiar per eos quum te judicavero. B
Et scies quia ego Dominus audivi universa opprobria
tua, quæ loquutus es de montibus Israel, dicens:
Deserti, nobis dati sunt ad devorandum.
Et surrexistis super me ore vestro,
& derogastis adversum me verba vestra:
ego audivi.
Hæc dicit Dominus Deus:
Lætante universa terra, in solitudinem te redigam.
Sicuti gavisus es super hereditatem domus Israel,
eo quod fuerit dissipata, C
sic faciam tibi:
Dissipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis:
& scient quia ego Dominus.

Cap. 36. TU autem fili hominis propheta super montes
Israel, & dices:
Montes Israel audite verbum Domini:
Hæc dicit Dominus Deus:
Eo quod dixerit inimicus de vobis:
Euge, altitudines sempiternæ in hereditatem datæ
sunt nobis. D
Propterea vaticinare, & dic:
Hæc dicit Dominus Deus:
Pro eo quod desolati estis, & conculcati per circuitum,
& facti in hereditatem reliquis gentibus,
& ascendistis super labium linguæ, & opprobrium
populi:
Propterea montes Israel audite verbum Domini Dei:
Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, torrentibus, vallibusque, & desertis, parietinis, & E
urbibus derelictis,
quæ depopulatæ sunt, & subsannatæ à reliquis gentibus per circuitum.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Quoniam in igne zeli mei loquutus sum de reliquis
gentibus, & de Idumæa universa,
quæ dederunt terram meam sibi in hereditatem
cum gaudio, & toto corde, & ex animo:
& ejecerunt eam ut vastarent:
Idcirco vaticinare super humum Israel, F
& dices montibus & collibus, jugis & vallibus:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego in zelo meo, & in furore meo loquutus sum,
eo quod confusionem gentium sustinueritis.
Idcirco hæc dicit Dominus Deus:
Ego levavi manum meam,
ut gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.
Vos autem montes Israel ramos vestros germinetis,
& fructum vestrum afferatis populo meo Israel: G
prope est enim ut veniat:
Quia ecce ego ad vos, & convertar ad vos,
& arabimini, & accipietis sementem.
Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israel:
& habitabuntur civitates, & ruinosa instaurabuntur.

Et replebo vos hominibus, & jumentis:
& multiplicabuntur, & crescent:
Et habitare vos faciam sicut à principio,
bonisque donabo majoribus, quam habuistis ab
initio:
& scietis quia ego Dominus.
Et adducam super vos homines, populum meum Israel,
& hæreditate possidebunt te:
Et eris eis in hæreditatem,
& non addes ultra ut absque eis sis.
Hæc dicit Dominus Deus:
Pro eo quod dicunt de vobis:
Devoratrix hominum es, & suffocans gentem tuam:
Propterea homines non comedes amplius,
& gentem tuam ultra non necabis, ait Dominus
Deus:
Nec auditam faciam in te amplius confusionem gentium,
& opprobrium populorum nequaquam portabis,
& gentem tuam non amittes amplius, ait Dominus Deus.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Fili hominis,
domus Israel habitaverunt in humo sua,
& polluerunt eam in viis suis, & in studiis suis;
juxta immunditiam menstruatæ facta est via eorum
coram me.
Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem fuderunt super terram,
& in idolis suis polluerunt eam.
Et dispersi eos in gentes, & ventilati sunt in terras:
juxta vias eorum, & adinventiones eorum judicavi eos.
Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt,
& polluerunt nomen sanctum meum,
quum diceretur de eis: Populus Domini iste est,
& de terra ejus egressi sunt.
Et peperci nomini meo sancto,
quod polluerat domus Israel in gentibus, ad quas
ingressi sunt.
Idcirco dices domui Israel:
Hæc dicit Dominus Deus:
Non propter vos ego faciam, domus Israel,
sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in gentibus, ad quas intrastis.
Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter gentes,
quod polluistis in medio earum:
Ut sciant gentes quia ego Dominus, ait Dominus
exercituum,
quum sanctificatus fuero in vobis coram eis.
Tollam quippe vos de gentibus,
& congregabo vos de universis terris,
& adducam vos in terram vestram.
Et effundam super vos aquam mundam,
& mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris,
& ab universis idolis vestris mundabo vos.
Et dabo vobis cor novum,
& spiritum novum ponam in medio vestri:
Et auferam cor lapideum de carne vestra,
& dabo vobis cor carneum.
Et spiritum meum ponam in medio vestri:
& faciam ut in præceptis meis ambuletis,
& judicia mea custodiatis & operemini.
Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris:
& eritis mihi in populum,
& ego ero vobis in Deum.

Et

Digitized by Google

Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris:
& vocabo frumentum, & multiplicabo illud,
a & non imponam [a] vobis famem.
Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri,
ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus.
Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum:
& displicebunt vobis iniquitates vestræ, & scelera vestra.
Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus,
notum sit vobis:
Confundimini, & erubescite super viis vestris, domus Israel.
Hæc dicit Dominus Deus:
In die, qua mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris,
& inhabitari fecero urbes, & instauravero ruinosa,
& terra deserta fuerit exculta,
quæ quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,
dicent:
Terra illa inculta, facta est ut hortus voluptatis:
& civitates desertæ, & destitutæ atque suffossæ,
munitæ sederunt.
Et scient gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro,
quia ego Dominus ædificavi dissipata, plantavique inculta,
ego Dominus loquutus sim, & fecerim.
Hæc dicit Dominus Deus:
Adhuc in hoc invenient me domus Israel,
ut faciam in eis:
Multiplicabo eos sicut gregem hominum,
ut gregem sanctum,
ut gregem Jerusalem in solennitatibus ejus:
Sic erunt civitates desertæ, plenæque gregibus hominum:
& scient quia ego Dominus.

Cap. 37. Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini:
& dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus:
Et circumduxit me per ea in gyro:
erant autem multa valde super faciem campi, siccaque vehementer.
Et dixit ad me:
Fili hominis
putasne vivent ossa ista?
Et dixi:
Domine Deus, tu nosti.
Et dixit ad me:
Vaticinare de ossibus istis: & dices eis:
Ossa arida audite verbum Domini.
Hæc dicit Dominus Deus ossibus his:
Ecce ego intromittam in vos spiritum, & vivetis:
& dabo super vos nervos,
& succrescere faciam super vos carnes,
& superextendam in vobis cutem:
Et dabo vobis spiritum, & vivetis,
& scietis quia ego Dominus.
Et prophetavi sicut præceperat mihi:
factus est autem sonitus, prophetante me,
& ecce commotio:
Et accesserunt ossa ad ossa,
unumquodque ad juncturam suam.
Et vidi, & ecce super ea nervi & carnes ascenderunt:

A & extenta est in eis cutis desuper,
& spiritum non habebant.
Et dixit ad me:
Vaticinare ad spiritum,
vaticinare fili hominis,
& dices ad spiritum:
Hæc dicit Dominus Deus:
A quattuor ventis veni spiritus,
& insuffla super interfectos istos, & reviviscant.
Et prophetavi sicut præceperat mihi:
B & ingressus est in ea spiritus, & vixerunt:
steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valde.
Et dixit ad me:
Fili hominis,
ossa hæc universa, domus Israel est:
Ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra,
& abscissi sumus.
Propterea vaticinare, & dices ad eos:
C Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego aperiam tumulos vestros,
& educam vos de sepulcris vestris, populus meus:
& inducam vos in terram Israel.
Et scietis quia ego Dominus.
quum aperuero sepulcra vestra,
& eduxero vos de tumulis vestris, populus meus:
Et dedero spiritum meum in vobis, & vixeritis,
& requiescere vos faciam super humum vestram:
& scietis quia ego Dominus loquutus sum, & feci,
D ait Dominus Deus.
Et factus est sermo Domini ad me, dicens:
Et tu fili hominis sume tibi lignum unum:
& scribe super illud:
Judæ, & filiorum Israel [b] sociorum ejus: b
Et tolle lignum alterum,
& scribe super illud:
Joseph [c] lignum Ephraim, & cunctæ domus Israel, c
sociorumque ejus.
Et adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum
E unum:
& erunt in unionem in manu tua.
Quum autem dixerint ad te filii populi tui loquentes:
Nonne indicas nobis quid in his tibi velis?
loquêris ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraim,
& tribus Israel, quæ ei sunt junctæ:
Et dabo eas pariter cum ligno Juda, & faciam eas in
F lignum unum:
& erunt unum in manu ejus.
Erunt autem ligna, super quæ scripseris in manu tua,
in oculis eorum.
Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum,
ad quas abierunt:
& congregabo eos undique,
& adducam eos ad humum suam.
G Et faciam eos gentem unam in terra in montibus Israel,
& rex unus erit omnibus imperans:
Et non erunt ultra duæ gentes,
nec dividentur amplius in duo regna.

a Canon San-Germanensis, *imponam in vobis*. Colbertinus codex Aniciensis, *imponam in vos*.
b Non *sociorum ejus*, sed *sociis ejus* legunt MSS. quamplures.

c Ita exemplaria Canonis cum omnibus MSS. Bibliorum sacrorum codibus. Editi tertium casum retinent, *ligno Ephraim & cunctæ domui Israel*.

Digitized by Google

Neque polluentur ultra in idolis suis, & abominationibus suis, & cunctis iniquitatibus suis: A
& salvos eos faciam de universis sedibus suis, in quibus peccaverunt,
& mundabo eos:
& erunt mihi in populum,
& ego ero eis in Deum.
Et servus meus David rex super eos,
& pastor unus erit omnium eorum:
In judiciis meis ambulabunt,
& mandata mea custodient, & facient ea. B
Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob,
in qua habitaverunt patres vestri:
Et habitabunt super eam ipsi, & filii eorum,
& filii filiorum eorum, usque in sempiternum:
Et David servus meus princeps eorum in perpetuum.
Et percutiam illis fœdus pacis,
pactum sempiternum erit eis:
Et fundabo eos, & multiplicabo, C
& dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum.
Et erit tabernaculum meum in eis:
& ero eis Deus,
& ipsi erunt mihi populus.
& scient gentes quia ego Dominus sanctificator Israel,
quum fuerit sanctificatio mea, in medio eorum in perpetuum.

Cap. 38. ET factus est sermo Domini ad me, dicens: D
Fili hominis,
pone faciem tuam contra Gog, terram Magog,
* h. Mesech principem capitis * Mosoch & Thubal:
& vaticinare de eo, & dices ad eum:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego ad te Gog
* h. Mesech principem capitis * Mosoch & Thubal,
Et circumagam te, & ponam frænum in maxillis tuis:
& educam te, & omnem exercitum tuum,
equos & equites vestitos loricis universos, E
multitudinem magnam, hastam & clypeum arripientium & gladium.
Persæ, Æthiopes, & Libyes cum eis,
omnes scutati & galeati.
Gomer, & universa agmina ejus,
domus Thogorma, latera aquilonis,
& totum robur ejus, populique multi tecum.
Præpara, & instrue te,
& omnem multitudinem tuam, quæ coacervata est ad te:
& esto eis in præceptum. F
Post dies multos visitaberis:
in novissimo annorum venies ad terram, quæ reversa est à gladio,
& congregata est de populis multis ad montes Israel,
qui fuerunt deserti jugiter:
Hæc de populis educta est,
& habitabunt in ea confidenter universi.
Ascendens autem quasi tempestas venies, & quasi nubes, G
ut operias terram tu,
& omnia agmina tua, & populi multi tecum.
Hæc dicit Dominus Deus:
In die illa ascendent sermones super cor tuum,
& cogitabis cogitationem pessimam:
& dices:
Ascendam ad terram absque muro:
veniam ad quiescentes, habitantesque secure:
Omnes hi habitant sine muro,
vectes & portæ non sunt eis:
Ut diripias spolia, & invadas prædam,
ut inferas manum tuam super eos, qui deserti fuerant, & postea restituti,
& super populum, qui est congregatus ex gentibus,
qui possidere cœpit, & esse * habitator umbilici terræ.
Saba, & Dedan, & negotiatores Tharsis,
& omnes leones ejus dicent tibi:
Numquid ad sumenda spolia tu venis?
ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam,
ut tollas argentum, & aurum,
& auferas supellectilem, atque substantiam,
& diripias manubias infinitas.
Propterea vaticinare fili hominis,
& dices ad Gog:
Hæc dicit Dominus Deus:
Numquid non in die illo, quum habitaverit populus meus Israel confidenter, scies?
Et venies de loco tuo à lateribus aquilonis tu, & populi multi tecum,
ascensores equorum universi,
cœtus magnus, & exercitus vehemens.
Et ascendes super populum meum Israel quasi nubes,
ut operias terram.
In novissimis diebus eris,
& adducam te super terram meam:
Ut sciant gentes me,
quum sanctificatus fuero in te in oculis eorum, ô Gog.
Hæc dicit Dominus Deus:
Tu ergo ille es, de quo loquutus sum in diebus antiquis,
in manu servorum meorum prophetarum Israel,
qui prophetaverunt in diebus illorum temporum,
ut adducerem te super eos.
Et erit in die illa, in die adventus Gog super terram Israel, ait Dominus Deus,
ascendet indignatio mea in furore meo.
Et in zelo meo,
in igne iræ meæ loquutus sum.
Quia in die illa erit commotio magna super terram Israel:
& commovebuntur à facie mea pisces maris, & volucres cœli, & bestiæ agri,
& omne reptile quod movetur super humum,
cunctique homines qui sunt super faciem terræ:
Et subvertentur montes, & cadent sepes,
& omnis murus in terram corruet.
Et convocabo adversus eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus:
gladius uniuscujusque in fratrem suum dirigetur.
Et judicabo eum peste, & sanguine,
& imbro vehementi, & lapidibus immensis:
Ignem & sulphur pluam super eum, & super exercitum ejus,
& super populos multos, qui sunt cum eo.
Et magnificabor, & sanctificabor:
& notus ero in oculis gentium multarum,
& scient quia ego Dominus.

* Addunt hîc exemplaria Canonis nomen *Jerusalem*, quod non appa-ret in Hebraico. *Et esse de Jerusalem habitator umbilici terræ.*

Digitized by Google

Cap. 39. TU autem fili hominis vaticinare adversum Gog, A
& dices:
Hæc dicit Dominus Deus:
Ecce ego super te Gog
principem capitis Mosoch & Thubal:
Et circumagam te, & educam te,
& ascendere te faciam de lateribus aquilonis:
& adducam te super montes Israel.
Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua,
& sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.
Super montes Israel cades tu, & omnia agmina tua, B
& populi tui, qui sunt tecum:
Feris, avibus, omnique volatili, & bestiis terræ,
dedi te devorandum.
Super faciem agri cades:
quia ego loquutus sum, ait Dominus Deus.
Et immittam ignem in Magog,
& in his qui habitant in insulis confidenter:
& scient quia ego Dominus,
Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, C
& non polluam nomen sanctum meum amplius:
& scient gentes quia ego Dominus sanctus Israel.
Ecce venit, & factum est, ait Dominus Deus:
hæc est dies, de qua loquutus sum.
Et egredientur habitatores de civitatibus Israel,
& succendent, & comburent arma,
clypeum, & hastas, arcum, & sagittas,
& baculos manus, & contos,
& succendent ea igni septem annis.
Et non portabunt ligna de regionibus, D
neque succident de saltibus:
Quoniam arma succendent igne,
& deprædabuntur eos, quibus prædæ fuerant,
& diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.
Et erit in die illa:
dabo Gog locum nominatum sepulcrum in Israel:
vallem viatorum ad orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes:
Et sepelient ibi Gog,
& omnem multitudinem ejus, E
& vocabitur vallis multitudinis Gog.
Et sepelient eos domus Israel,
ut mundent terram septem mensibus.
Sepeliet autem omnis populus terræ,
& erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum,
ait Dominus Deus.
Et viros jugiter constituent lustrantes terram,
qui sepeliant & requirant eos qui remanserant super faciem terræ,
ut emundent eam: F
Post menses autem septem quærere incipient:
& circuibunt peragrantes terram:
Quumque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum,
donec sepeliant illud polinctores in valle multitudinis Gog.
Nomen autem civitatis Amona,
& mundabunt terram.
Tu ergo fili hominis,
hæc dicit Dominus Deus: G
Dic omni volucri, & universis avibus, cunctisque bestiis agri:
Convenite, properate, concurrite undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis,
victimam grandem super montem Israel:
ut comedatis carnem, & bibatis sanguinem.
Carnes fortium comedetis,
& sanguinem principum terræ bibetis:
arietum, agnorum, & hircorum, taurorumque,
altilium, & pinguium omnium.
Et comedetis adipem in saturitatem,
& bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima,
quam ego immolabo vobis:
Et saturabimini super mensam meam de equo, & equite forti,
& de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.
Et ponam gloriam meam in gentibus:
& videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim;
& manum meam, quam posuerim super eos.
Et scient domus Israel, quia ego Dominus Deus eorum,
à die illa, & deinceps.
Et scient gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel,
eo quod dereliquerint me, & absconderim faciem meam ab eis:
& tradiderim eos in manus hostium,
& ceciderint in gladio universi.
Juxta immunditiam eorum & scelus feci eis,
& abscondi faciem meam ab illis.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Nunc reducam captivitatem Jacob,
& miserebor omnis domus Israel:
& assumam zelum pro nomine sancto meo.
Et portabunt confusionem suam,
& omnem prævaricationem, qua prævaricati sunt in me,
quum habitaverint in terra sua confidenter neminem formidantes:
& reduxero eos de populis,
& congregavero de terris inimicorum suorum,
& sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.
Et scient quia ego Dominus Deus eorum,
eo quod transtulerim eos in nationes,
& congregaverim eos super terram suam,
& non dereliquerim ex eis quemquam ibi.
Et non abscondam ultra faciem meam ab eis,
eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israel, ait Dominus Deus.

IN vicesimo & quinto anno transmigrationis nostræ, Cap. 40.
in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est civitas:
in ipsa hac die facta est super me manus Domini,
& adduxit me illuc.
In visionibus Dei adduxit me in terram Israel,
& dimisit me super montem excelsum nimis:
super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad austrum.
Et introduxit me illuc:
& ecce vir, cujus erat species quasi species æris,
& funiculus lineus in manu ejus,
& calamus mensuræ in manu ejus:
Stabat autem in porta:
& loquutus est ad me idem vir:
Fili hominis
vide oculis tuis, & auribus tuis audi,
& pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi:
quia ut ostendantur tibi adductus es huc:
annuntia omnia, quæ tu vides, domui Israel.
Et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique,
& in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum,
& palmo:

Digitized by Google

Et mensus est latitudinem ædificii calamo uno,
altitudinem quoque calamo uno.
Et venit ad portam, quæ respiciebat viam orientalem,
& ascendit per gradus ejus:
Et mensus est limen portæ calamo uno latitudinem,
id est limen unum calamo uno in latitudinem:
Et thalamum uno calamo in longum,
& uno calamo in latum:
& inter thalamos, quinque cubitos:
Et limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus
calamo uno.
Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum,
& frontem ejus duobus cubitis:
vestibulum autem portæ erat intrinsecus.
Porro thalami portæ ad viam orientalem, tres hinc
& tres inde:
mensura una trium,
& mensura una frontium ex utraque parte.
Et mensus est latitudinem liminis portæ, decem cubitorum,
& longitudinem portæ, tredecim cubitorum:
Et marginem ante thalamos cubiti unius:
& cubitus unus finis utrimque:
thalami autem, sex cubitorum erant hinc & inde.
Et mensus est portam à tecto thalami usque ad tectum ejus,
latitudinem viginti & quinque cubitorum:
ostium contra ostium.
Et fecit frontes per sexaginta cubitos:
& ad frontem atrium portæ undique per circuitum.
Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris,
quinquaginta cubitos.
Et fenestras obliquas in thalamis,
& in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum:
Similiter autem erant & in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus,
& ante frontes pictura palmarum.
Et eduxit me ad atrium exterius,
& ecce gazophylacia,
& pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum:
triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.
Et pavimentum in fronte portarum,
secundum longitudinem portarum erat inferius.
Et mensus est latitudinem à facie portæ inferioris usque ad frontem atrii interioris extrinsecus,
centum cubitos ad orientem, & ad aquilonem.
Portam quoque, quæ respiciebat viam aquilonis atrii exterioris,
mensus est tam in longitudine, quam in latitudine.
Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde:
& frontem ejus, & vestibulum ejus secundum mensuram portæ prioris,
quinquaginta cubitorum longitudinem ejus,
& latitudinem viginti quinque cubitorum.
Fenestræ autem ejus, & vestibulum,
& sculpturæ secundum mensuram portæ, quæ respiciebat ad orientem:
Et septem graduum erat ascensus ejus,
& vestibulum ante eam.
Et porta atrii interioris contra portam aquilonis, & orientalem:
& mensus est à porta usque ad portam centum cubitos.
Et eduxit me ad viam australem,
& ecce porta, quæ respiciebat ad austrum:

A & mensus est frontem ejus, & vestibulum ejus,
juxta mensuras superiores.
Et fenestras ejus, & vestibula in circuitu, sicut fenestras cæteras:
quinquaginta cubitorum longitudine,
& latitudine vigintiquinque cubitorum.
Et in gradibus septem ascendebatur ad eam:
& vestibulum ante fores ejus:
& cælatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde
in fronte ejus.
B Et porta atrii interioris in via australi:
& mensus est à porta usque ad portam in via australi, centum cubitos.
Et introduxit me in atrium interius ad portam australem:
& mensus est portam juxta mensuras superiores.
Thalamum ejus, & frontem ejus,
& vestibulum ejus eisdem mensuris:
& fenestras ejus, & vestibulum ejus in circuitu,
quinquaginta cubitos longitudinis,
C & latitudinis vigintiquinque cubitos.
Et vestibulum per gyrum longitudine vingintiquinque cubitorum,
& latitudine quinque cubitorum.
Et vestibulum ejus ad atrium exterius,
& palmas ejus in fronte,
& octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam.
Et introduxit me in atrium interius per viam orientalem:
D & mensus est portam secundum mensuras superiores.
Thalamum ejus, & frontem ejus,
& vestibulum ejus, sicut supra:
& fenestras ejus, & vestibula ejus in circuitu,
longitudine quinquaginta cubitorum,
& latitudine vigintiquinque cubitorum.
Et vestibulum ejus, id est atrii exterioris:
& palmæ cælatæ in fronte ejus hinc & inde:
& in octo gradibus ascensus ejus.
Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad aquilonem:
E & mensus est secundum mensuras superiores.
Thalamum ejus, frontem ejus,
& vestibulum ejus,
& fenestras ejus per circuitum,
longitudine quinquaginta cubitorum,
& latitudine vigintiquinque cubitorum.
Et vestibulum ejus respiciebat ad atrium exterius:
& cælatura palmarum in fronte ejus hinc & inde:
& in octo gradibus ascensus ejus.
F Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum:
ibi lavabant holocaustum.
Et in vestibulo portæ, duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde:
ut immoletur super eas holocaustum & pro peccato, & pro delicto.
Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ,
quæ pergit ad aquilonem, duæ mensæ:
& ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ.
G Quattuor mensæ hinc, & quattuor mensæ inde:
per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant.
Quattuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris exstructæ:
longitudine cubiti unius & dimidii:
& latitudine cubiti unius & dimidii:

Digitized by Google

& altitudine cubiti unius:
fuper quas ponant vafa, in quibus immolatur holocauftum, & victima.
Et labia earum palmi unius, reflexa intrinfecus per circuitum:
fuper menfas autem carnes oblationis.
Et extra portam interiorem,
gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ refpicientis ad aquilonem:
Et facies eorum contra viam auftralem,
una ex latere portæ orientalis, quæ refpiciebat ad viam aquilonis.
Et dixit ad me:
Hoc eft gazophylacium, quod refpicit viam meridianam;
facerdotum erit, qui excubant in cuftodiis templi.
Porro gazophylacium, quod refpicit ad viam aquilonis, facerdotum erit,
qui excubant ad minifterium altaris.
Ifti funt filii Sadoc,
qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut miniftrent ei.
Et menfus eft atrium longitudine centum cubitorum,
& latitudine centum cubitorum per quadrum:
& altare ante faciem templi.
Et introduxit me in veftibulum templi:
& menfus eft veftibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde:
& latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.
Longitudinem autem veftibuli viginti cubitorum,
& latitudinem undecim cubitorum,
& octo gradibus afcendebatur ad eam.
Et columnæ erant in frontibus;
una hinc, & altera inde.

Cap. 41. ET introduxit me in templum,
& menfus eft frontes, fex cubitos latitudinis hinc, & fex cubitos latitudinis inde,
latitudinem tabernaculi.
Et latitudo portæ, decem cubitorum erat:
& latera portæ, quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde:
Et menfus eft longitudinem ejus quadraginta cubitorum,
& latitudinem viginti cubitorum.
Et introgreffus intrinfecus menfus eft in fronte portæ duos cubitos:
& portam, fex cubitorum:
& latitudinem portæ, feptem cubitorum.
Et menfus eft longitudinem ejus viginti cubitorum,
& latitudinem viginti cubitorum, ante faciem templi:
Et dixit ad me:
Hoc eft fanctum fanctorum.
Et menfus eft parietem domus fex cubitorum:
& latitudinem lateris quattuor cubitorum undique per circuitum domus.
Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria:
& erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domus, in lateribus per circuitum,
ut continerent, & non attingerent parietem templi.
Et platea erat in rotundum, afcendens furfum per cochleam,
& in cœnaculum templi deferebat per gyrum:
Idcirco latius erat templum in fuperioribus:
& fic de inferioribus afcendebatur ad fuperiora in medium.
Et vidi in domo altitudinem per circuitum,
fundata latera ad menfuram calami fex cubitorum fpatio:
Et latitudinem per parietem lateris forinfecus quinque cubitorum:
& interior domus in lateribus domus.
Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,
& oftium lateris ad orationem:
oftium unum ad viam aquilonis,
& oftium unum ad viam auftralem:
& latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.
Et ædificium quod erat feparatum, verfumque ad viam refpicientem ad mare,
latitudinis feptuaginta cubitorum.
Paries autem ædificii, quinque cubitorum latitudinis per circuitum:
& longitudo ejus nonaginta cubitorum.
Et menfus eft domus longitudinem, centum cubitorum:
& quod feparatum erat ædificium, & parietes ejus, longitudinis centum cubitorum.
Latitudo autem ante faciem domus,
& ejus quod erat feparatum contra orientem, centum cubitorum.
Et menfus eft longitudinem ædificii contra faciem ejus, quod erat feparatum ad dorfum
[a] ecthetas ex utraque parte centum cubitorum:
& templum interius, & veftibula atrii.
Limina, & feneftras obliquas, & ecthetas in circuitu per tres partes, contra uniufcujufque limen,
ftratumque ligno per gyrum in circuitu:
terra autem ufque ad feneftras, & feneftræ claufæ fuper oftia.
Et ufque ad domum interiorem,
& forinfecus per omnem parietem in circuitu intrinfecus,
& forinfecus, ad menfuram.
Et fabrefacta cherubim & palmæ:
& palma inter cherub & cherub,
duafque facies habebat cherub.
Faciem hominis juxta palmam ex hac parte,
& faciem leonis juxta palmam ex alia parte,
expreffam per omnem domum in circuitu.
De terra ufque ad fuperiora portæ

a Regius MS codex Bibliorum antiquiffimus num 3563. EKTHETAS legit, Colbertinus Anicienfis num. 157. *hacthetas* cum diphthongo & afpiratione, quod retinent duo San-Germanenfes num. 3. & 16. exemplaria Canonis, *ecthetas*, *hecthetas*, vel *& xethas* habent. Recentiores duo MSS codices Bibliorum San-Germanenfes noftri num. 5. & 164. legunt, *& thecas*. In facro contextu Commentariorum fancti Hieronymi in Ezechielem, hanc Græcam vocem Græce fcriptam invenimus in vetuftiffimo exemplari MS. Corbeienfi litteris Longabardicis defcripto: ΕΚΘΕΤΑC *ex utraque parte* .... *&* ΕΚΘΕΤΑC *in circuitu, &c.* Cui lectioni omnino confentiens reperitur expofitio ipfa in eifdem Commentariis: ΕCΘΕΤΑS *autem*, inquit Hieronymus, *Romæ appellant folaria de cœnaculorum parietibus eminentia, five meniana, ab eo qui primus ea invenit; quæ nonnulli Græcorum ἐξώστρας vocant*. Idem verbum ita fcriptum reperi in tribus aliis MSS. libris Commentariorum, uno Colbertino, altero Abbatiæ Cluniacenfis, & tertio monafterii S. Cygiranni. Itaque immerito reprehenduntur Germani quidam viri docti à Mariano Victorio, dum ait de Reuklino & aliis: *At non folum vocem non agnoverunt, fed corrupte magis ἐκθέτας Græcam dictionem ex fuo fuppofuerunt cerebro, &c.* Non ex fuo cerebro fupponunt quod ante octingentos annos ita fcriptum legebatur in libris emendatioribus S. Hieronymi: fed allucinatus eft ipfe Marianus ex fimilitudine dictionis Hebraicæ אתיקים & אתיקיא, *athicim* & *athicia* cum verbo *ethecas*, quod Marianus fubftituendum duxit putans hoc loco retenta effe verba Hebraica ab ipfo Hieronymo. Cæterum ἔκθεμα tabula eft apud Græcos expofita oculis prætereuntium, qua aliquid fignificatur ac declaratur. Ἔκθεται igitur loca fignificant expofita, five meniana, quæ Gallice vocamus *balcons*.

Digitized by Google

cherubim & palmæ cælatæ erant in pariete templi. A
Limen quadrangulum,
& facies sanctuarii, aspectus contra aspectum.
Altaris lignei trium cubitorum altitudo,
& longitudo ejus duorum cubitorum:
Et anguli ejus, & longitudo ejus:
& parietes ejus lignei.
Et loquutus est ad me:
Hæc est mensa coram Domino.
Et duo ostia erant in templo, & in Sanctuario.
Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostio- B
la, quæ in se invicem plicabantur:
bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum.
Et cælata erant in ipsis ostiis templi cherubim, & sculpturæ palmarum,
sicut in parietibus quoque expressæ erant:
quam ob rem erant & grossiora ligna in vestibuli fronte forinsecus.
Super quæ fenestræ obliquæ,
& similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis vestibuli, C
secundum latera domus latitudinemque parietum.

Cap. 42.

ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad aquilonem,
& induxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium,
& contra ædem vergentem ad aquilonem.
In facie longitudinis, centum cubitos ostii aquilonis:
& latitudinis quinquaginta cubitos,
contra viginti cubitos atrii interioris,
& contra pavimentum stratum lapide atrii exte- D
rioris,
ubi erat porticus juncta porticui triplici.
Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis,
ad interiora respiciens viæ cubiti unius.
Et ostia eorum ad aquilonem:
Ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora:
quia supportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de mediis ædificii.
Tristega enim erant, & non habebant columnas, sicut E
erant columnæ atriorum:
propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubitis quinquaginta.
Et peribolus exterior secundum gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia:
longitudo ejus quinquaginta cubitorum.
Quia longitudo erat gazophylaciorum atrii exterioris, quinquaginta cubitorum:
& longitudo ante faciem templi, centum cubitorum. F
Et erat subter gazophylacia hæc
introitus ab oriente ingredientium in ea de atrio exteriori.
In latitudine periboli atrii, quod erat contra viam orientalem,
in faciem ædificii separati,
& erant ante ædificium gazophylacia.
Et via ante faciem eorum,
juxta similitudinem gazophylaciorum, quæ erant in via aquilonis: G
Secundum longitudinem eorum, sic & latitudo eorum:
& omnis introitus eorum, & similitudines, & ostia eorum.
Secundum ostia gazophylaciorum, quæ erant in via respiciente ad Notum:
ostium in capite viæ:

quæ via erat ante vestibulum separatum per viam orientalem ingredientibus.
Et dixit ad me:
Gazophylacia aquilonis, & gazophylacia austri, quæ sunt ante ædificium separatum:
Hæc sunt gazophylacia sancta,
in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum:
Ibi ponent sancta sanctorum,
& oblationes pro peccato, & pro delicto:
locus enim sanctus est.
Quum autem ingressi fuerint sacerdotes,
non egredientur de sanctis in atrium exterius:
Et ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt:
Vestienturque vestimentis aliis,
& sic procedent ad populum.
Quumque complesset mensuras domus interioris,
eduxit me per viam portæ, quæ respiciebat ad viam orientalem:
& mensus est eam undique per circuitum.
Mensus autem est contra ventum orientalem calamo mensuræ,
quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.
Et mensus est contra ventum aquilonis
quingentos calamos in calamo mensuræ per gyrum.
Et ad ventum australem
mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.
Et ad ventum occidentalem
mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ.
Per quattuor ventos mensus est illud,
murum ejus undique per circuitum longitudine quingentorum cubitorum,
& latitudine quingentorum cubitorum,
dividentem inter sanctuarium & vulgi locum.

ET duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam orientalem. Cap. 43.
Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam orientalem:
& vox erat ei quasi vox aquarum multarum,
& terra splendebat à majestate ejus.
Et vidi visionem, secundum speciem, quam videram, quando venit ut disperderet civitatem:
Et species secundum aspectum, quem videram juxta fluvium Chobar:
& cecidi super faciem meam.
Et majestas Domini ingressa est templum per viam portæ,
quæ respiciebat ad orientem.
Et levavit me spiritus,
& introduxit me in atrium interius:
& ecce repleta erat gloriâ Domini domus.
Et audivi loquentem ad me de domo,
& vir qui stabat juxta me, dixit ad me:
Fili hominis,
locus solii mei, & locus vestigiorum pedum meorum,
ubi habito in medio filiorum Israel in æternum:
Et non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum,
ipsi & reges eorum in fornicationibus suis,
& in ruinis regum suorum, & in excelsis.
Qui fabricati sunt limen suum juxta limen meum,
& postes suos juxta postes meos:
& murus erat inter me & eos:

Digitized by Google

Et polluerunt nomen ſanctum meum in abominatio- A
tionibus, quas fecerunt:
propter quod conſumſi eos in ira mea.
Nunc ergo repellant procul fornicationem ſuam,
& ruinas regum ſuorum à me:
& habitabo in medio eorum ſemper.
Tu autem fili hominis oſtende domui Iſrael templum,
& confundantur ab iniquitatibus ſuis,
& metiantur fabricam:
& erubeſcant ex omnibus quæ fecerunt:
Figuram domus, & fabricæ ejus exitus, & introitus, B
& omnem deſcriptionem ejus,
& univerſa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus,
& omnes leges ejus oſtende eis,
& ſcribes in oculis eorum:
Ut cuſtodiant omnes deſcriptiones ejus, & præcepta illius,
& faciant ea.
Iſta eſt lex domus in ſummitate montis:
Omnis finis ejus in circuitu, ſanctum ſanctorum C
eſt:
hæc ergo eſt lex domus.
Iſtæ autem menſuræ altaris in cubito veriſſimo,
qui habebat cubitum & palmum:
In ſinu ejus erat cubitus & cubitus in latitudine,
& definitio ejus uſque ad labium ejus, in circuitu, palmus unus.
Hæc quoque erat foſſa altaris.
Et de ſinu terræ uſque ad crepidinem noviſſimam
duo cubiti, D
& latitudo cubiti unius:
a Et à crepidine [a] minore uſque ad crepidinem majorem quattuor cubiti,
& latitudo cubiti unius.
Ipſe autem Ariel quattuor cubitorum:
& ab Ariel uſque ad ſurſum, cornua quattuor.
Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis:
quadrangulatum æquis lateribus.
Et crepido quattuordecim cubitorum longitudinis, E
per quattuordecim cubitos latitudinis in quattuor angulis ejus:
Et corona in circuitu ejus dimidii cubiti,
& ſinus ejus unius cubiti per circuitum:
gradus autem ejus verſi ad orientem.
Et dixit ad me:
Fili hominis,
hæc dicit Dominus Deus:
Hi ſunt ritus altaris, in quaquumque die fuerit fabricatum; F
ut offeratur ſuper illud holocauſtum, & effundatur ſanguis.
Et dabis Sacerdotibus, & Levitis, qui ſunt de ſemine Sadoc,
qui accedunt ad me; ait Dominus Deus,
ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato.
Et aſſumens de ſanguine ejus, pones ſuper quattuor cornua ejus,
& ſuper quattuor angulos crepidinis,
& ſuper coronam in circuitu:
& mundabis illud, & expiabis. G
Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato:
& combures eum in ſeparato loco domus extra ſanctuarium.
Et in die ſecunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato:
& expiabunt altare, ſicut expiaverunt in vitulo,
Quumque compleveris expians illud,
offeres vitulum de armento immaculatum,
& arietem de grege immaculatum.
Et offeres eos in conſpectu Domini:
& mittent ſacerdotes ſuper eos ſal,
& offerent eos holocauſtum Domino.
Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie;
& vitulum de armento,
& arietem de pecoribus,
immaculatos offerent.
Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud:
& implebunt manum ejus.
Expletis autem diebus,
in die octavo & ultra,
facient ſacerdotes ſuper altare holocauſta veſtra,
& quæ pro pace offerunt:
& placatus ero vobis, ait Dominus Deus.
ET convertit me ad viam portæ ſanctuarii exterioris, quæ reſpiciebat ad orientem: Cap. 44.
& erat clauſa.
Et dixit Dominus ad me:
Porta hæc clauſa erit:
non aperietur, & vir non tranſibit per eam:
quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam,
eritque clauſa principi.
Princeps ipſe ſedebit in ea,
ut comedat panem coram Domino:
Per viam veſtibuli portæ ingredietur,
& per viam ejus egredietur.
Et adduxit me per viam portæ aquilonis in conſpectu domus:
& vidi, & ecce implevit gloria Domini domum Domini:
& cecidi in faciem meam.
Et dixit ad me Dominus:
Fili hominis pone cor tuum,
& vide oculis tuis,
& auribus tuis audi omnia, quæ ego loquor ad te
de univerſis ceremoniis domus Domini,
& de cunctis legibus ejus:
Et pones cor tuum in viis templi
per omnes exitus ſanctuarii.
Et dices ad exaſperantem me domum Iſrael:
Hæc dicit Dominus Deus:
Sufficiant vobis omnia ſcelera veſtra domus Iſrael:
eo quod inducitis filios alienos incircumciſos corde, & incircumciſos carne,
ut ſint in ſanctuario meo, & polluant domum meam:
Et offertis panes meos; adipem, & ſanguinem:
& diſſolvitis pactum meum in omnibus ſceleribus veſtris.
Et non ſervaſtis præcepta ſanctuarii mei:
& poſuiſtis cuſtodes obſervationum mearum in ſanctuario meo vobiſmetipſis.
Hæc dicit Dominus Deus:
Omnis alienigena incircumciſus corde, & incircumciſus carne,
non ingredietur ſanctuarium meum,
omnis filius alienus qui eſt in medio filiorum Iſrael.
Sed & Levitæ, qui longe receſſerunt à me in errore filiorum Iſrael,
& erraverunt à me poſt idola ſua,
& portaverunt iniquitatem ſuam:

a Manuſcripti codices ordinem verborum habent inverſum, & à || *crepidine majori uſque ad crepidinem minorem.*

erunt in sanctuario meo æditui, & janitores portarum domus,
& ministri domus:
Ipsi mactabunt holocausta, & victimas populi:
& ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis.
Pro eo quod ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum,
& facti sunt domui Israel in offendiculum iniquitatis:
Idcirco levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus,
& portabunt iniquitatem suam:
Et non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi,
neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum:
Sed portabunt confusionem suam,
& scelera sua quæ fecerunt.
Et dabo eos janitores domus in omni ministerio ejus,
& in universis quæ fient in ea.
Sacerdotes autem & Levitæ filii Sadoc,
qui custodierunt ceremonias sanctuarii mei, quum errarent filii Israel à me,
ipsi accedent ad me ut ministrent mihi:
Et stabunt in conspectu meo
ut offerant mihi adipem, & sanguinem, ait Dominus Deus.
Ipsi ingredientur sanctuarium meum,
& ipsi accedent ad mensam meam ut ministrent mihi,
& custodiant ceremonias meas.
Quumque ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur:
nec ascendet super eos quidquam laneum,
quando ministrant in portis atrii interioris & intrinsecus.
Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum,
& feminalia linea erunt in lumbis eorum,
& non accingentur in sudore.
Quumque egredientur atrium exterius ad populum,
exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant,
& reponent ea in gazophylacio sanctuarii,
& vestient se vestimentis aliis:
& non sanctificabunt populum in vestibus suis.
Caput autem suum non radent neque comam nutrient:
sed tondentes attondent capita sua.
Et vinum non bibet omnis sacerdos,
quando ingressurus est atrium interius.
Et viduam & repudiatam non accipient uxores,
sed virgines de semine domus Israel:
sed & viduam, quæ fuerit vidua à sacerdote, accipient.
Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum,
& inter mundum & immundum ostendent eis.
Et quum fuerit controversia,
stabunt in judiciis meis, & judicabunt:
Leges meas, & præcepta mea in omnibus solennitatibus meis custodient,
& Sabbatha mea sanctificabunt.
Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur,
nisi ad patrem & matrem,
& filium & filiam,

A & fratrem & sororem,
quæ alterum virum non habuerit:
in quibus contaminabuntur.
Et postquam fuerit emundatus,
septem dies numerabuntur ei.
Et in die introitus sui in sanctuarium ad atrium interius, ut ministret mihi in sanctuario,
offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.
Non erit autem eis hereditas,
ego hereditas eorum:
B & possessionem non dabitis eis in Israel,
ego enim possessio eorum.
Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent:
& omne votum in Israel ipsorum erit.
Et primitiva omnium primogenitorum;
& omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur,
sacerdotum erunt:
Et primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti,
ut reponat benedictionem domui tuæ.
C Omne morticinum, & captum à bestia de avibus & de pecoribus
non comedent Sacerdotes.

Quumque ceperitis terram dividere sortito, Cap. 45.
separate primitias Domino, sanctificatum de terra,
longitudine viginti quinque millia,
& latitudine decem millia:
sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum.
D Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos,
quadrifariam per circuitum:
& quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum.
Et à mensura ista mensurabis longitudinem vigintiquinque millium,
& latitudinem decem millium;
& in ipso erit templum, sanctumque sanctorum.
Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii,
E qui accedunt ad ministerium Domini:
& erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis.
Vigintiquinque autem millia longitudinis,
& decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui:
ipsi possidebunt viginti gazophylacia.
Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis,
& longitudinis vigintiquinque millia,
F secundum separationem sanctuarii,
omni domui Israel.
Principi quoque hinc, & inde in separationem sanctuarii,
& in possessionem civitatis,
contra faciem separationis sanctuarii,
& contra faciem possessionis urbis:
A latere maris usque ad mare,
& à latere orientis usque ad orientem:
[a] Longitudinis autem juxta unamquamque partem
G à termino occidentali usque ad terminum orientalem.
De terra erit ei possessio in Israel:
& non depopulabuntur ultra principes populum meum:
sed terram dabunt domui Israel secundum tribus eorum.

[a] *Longitudinem autem*, pro *longitudinis autem*, legimus in MSS. omnibus.

Hæc

Hæc dicit Dominus Deus:
Sufficiat vobis principes Iſrael:
iniquitatem & rapinas intermittite,
& judicium & juſtitiam facite;
ſeparate confinia veſtra à populo meo, ait Dominus Deus.
Statera juſta, & ephi juſtum, & batus juſtus erit vobis.
Ephi & batus æqualia, & unius menſuræ erunt:
Ut capiat decimam partem cori batus,
& decimam partem cori ephi:
juxta menſuram cori erit æqua libratio eorum.
Siclus autem viginti obolos habeat.
Porro viginti ſicli, & viginti quinque ſicli, & quindecim ſicli minam facient.
Et hæ ſunt primitiæ, quas tolletis:
ſextam partem ephi de coro frumenti,
& ſextam partem ephi de coro hordei.
Menſura quoque olei, batus olei, decima pars cori eſt:
& decem bati corum faciunt:
quia decem bati implent corum.
Et arietem unum de grege ducentorum,
de his quæ nutriunt Iſrael in ſacrificium, & in holocauſtum, & in pacifica,
ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.
Omnis populus terræ
tenebitur primitiis his principi in Iſrael.
Et ſuper principem erunt holocauſta, & ſacrificium, & libamina in ſolennitatibus, & in Kalendis, & in Sabbathis,
in univerſis ſolennitatibus domus Iſrael:
Ipſe faciet pro peccato ſacrificium, & holocauſtum, & pacifica
ad expiandum pro domo Iſrael.
Hæc dicit Dominus Deus:
In primo menſe, una menſis, ſumes vitulum de armento immaculatum:
& expiabis ſanctuarium.
Et tollet ſacerdos de ſanguine quod erit pro peccato:
& ponet in poſtibus domus,
& in quattuor angulis crepidinis altaris,
& in poſtibus portæ atrii interioris.
Et ſic facies in ſeptima menſis, pro unoquoque qui ignoravit, & errore deceptus eſt,
& expiabis pro domo.
In primo menſe, quartadecima die menſis, erit vobis Paſchæ ſolennitas:
ſeptem diebus azyma comedentur.
Et faciet princeps in die illa pro ſe, & pro univerſo populo terræ, vitulum pro peccato.
Et in ſeptem dierum ſolennitate faciet holocauſtum Domino ſeptem vitulos,
& ſeptem arietes immaculatos quotidie ſeptem diebus:
& pro peccato hircum caprarum quotidie.
Et ſacrificium ephi per vitulum,
& ephi per arietem faciet:
& olei hin per ſingula ephi.
Septimo menſe, quintadecima die menſis in ſolennitate,
faciet ſicut ſupra dicta ſunt per ſeptem dies, tam pro peccato, quam pro holocauſto,
& in ſacrificio, & in oleo.

Cap. 46. HÆc dicit Dominus Deus:
Porta atrii interioris, quæ reſpicit ad orientem, erit clauſa ſex diebus, in quibus opus fit:
die autem Sabbathi aperietur,
ſed & in die Kalendarum aperietur.

A Et intrabit princeps per viam veſtibuli portæ deforis, & ſtabit in limine portæ:
& facient ſacerdotes holocauſtum ejus, & pacifica ejus:
Et adorabit ſuper limen portæ, & egredietur:
porta autem non claudetur uſque ad veſperam.
Et adorabit populus terræ ad oſtium portæ illius in Sabbathis,
& in Kalendis, coram Domino.
Holocauſtum autem hoc offeret princeps Domino:
B in die Sabbathi ſex agnos immaculatos, & arietem immaculatum.
Et ſacrificium ephi per arietem:
in agnis autem ſacrificium quod dederit manus ejus:
& olei hin per ſingula ephi.
In die autem Kalendarum vitulum de armento immaculatum:
& ſex agni & arietes immaculati erunt.
Et ephi per vitulum,
ephi quoque per arietem faciet ſacrificium:
C De agnis autem, ſicut invenerit manus ejus:
& olei hin per ſingula ephi.
Quumque ingreſſurus eſt princeps,
per viam veſtibuli portæ ingrediatur, & per eamdem viam exeat.
Et quum intrabit populus terræ in conſpectu Domini in ſolennitatibus:
qui ingreditur per portam aquilonis, ut adoret,
egrediatur per viam portæ meridianæ:
Porro qui ingreditur per viam portæ meridianæ,
D egrediatur per viam portæ aquilonis:
Non revertetur per viam portæ, per quam ingreſſus eſt,
ſed è regione illius egredietur.
Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur,
& cum egredientibus egredietur.
Et in nundinis, & in ſolennitatibus erit ſacrificium ephi per vitulum,
& ephi per arietem:
E Agnis autem erit ſacrificium ſicut invenerit manus ejus:
& olei hin per ſingula ephi.
Quum autem fecerit princeps ſpontaneum holocauſtum, aut pacifica voluntaria Domino;
aperietur ei porta quæ reſpicit ad orientem,
& faciet holocauſtum ſuum, & pacifica ſua,
ſicut fieri ſolet in die ſabbathi:
& egredietur, claudeturq; porta poſtquam exierit.
Et agnum ejuſdem anni immaculatum faciet holo-
F cauſtum quotidie Domino:
ſemper mane faciet illud.
Et ſacrificium faciet ſuper eo cata mane mane ſextam partem ephi,
& de oleo tertiam partem hin, ut miſceatur ſimilæ:
Sacrificium Domino legitimum,
juge atque perpetuum.
Faciet agnum, & ſacrificium, & oleum cata mane mane:
holocauſtum ſempiternum.
G Hæc dicit Dominus Deus:
Si dederit princeps domum alicui de filiis ſuis:
hereditas ejus, filiorum ſuorum erit,
poſſidebunt eam hereditarie.
Si autem dederit legatum de hereditate ſua uni ſervorum ſuorum,
erit illius uſque ad annum remiſſionis,
& revertetur ad principem:

Digitized by Google

hereditas autem ejus, filiis ejus erit.
Et non accipiet princeps de hereditate populi per violentiam, & de possessione eorum:
sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis:
ut non dispergatur populus meus unusquisque à possessione sua.
Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ,
in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes,
quæ respiciebant ad aquilonem:
& erat ibi locus vergens ad occidentem.
Et dixit ad me:
Iste est locus ubi coquent sacerdotes, pro delicto, & pro peccato:
ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius,
& sanctificetur populus.
Et eduxit me in atrium exterius,
& circumduxit me per quattuor angulos atrii:
Et ecce atriolum erat in angulo atrii,
atriola singula per angulos atrii.
In quattuor angulis atrii atriola disposita,
quadraginta cubitorum per longum,
& triginta per latum:
mensuræ unius quattuor erant.
Et paries per circuitum ambiens quattuor atriola:
& culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrum.
Et dixit ad me:
Hæc est domus culinarum,
in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

Cap. 47.

ET convertit me ad portam domus,
& ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad orientem:
facies enim domus respiciebat ad orientem:
aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem altaris.
Et eduxit me per viam portæ aquilonis,
& convertit me ad viam foras portam exteriorem,
viam quæ respiciebat ad orientem:
& ecce aquæ redundantes à latere dextro.
Quum egrederetur vir ad orientem, qui habebat funiculum in manu sua,
& mensus est mille cubitos:
& transduxit me per aquam usque ad talos.
Rursumque mensus est mille,
& traduxit me per aquam usque ad genua:
Et mensus est mille,
& traduxit me per aquam usque ad renes.
Et mensus est mille,
torrentem, quem non potui pertransire:
quoniam intumuerant aquæ profundæ torrentis,
qui non potest transvadari.
Et dixit ad me:
Certe vidisti fili hominis.
Et eduxit me,
& convertit ad ripam torrentis.
Quumque me convertissem,
ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.
Et ait ad me:
aquæ istæ, quæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis,
& descendunt ad plana deserti,
intrabunt mare, & exibunt,
& sanabuntur aquæ.

A Et omnis anima vivens, quæ serpit quoquumque venerit torrens,
vivet:
Et erunt pisces multi satis postquam venerint illuc aquæ istæ,
& sanabuntur & vivent omnia, ad quæ venerit torrens.
Et stabunt super illas piscatores,
ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit:
B Plurimæ species erunt piscium ejus,
sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ:
In littoribus autem ejus, & in palustribus non sanabuntur,
quia in salinas dabuntur.
Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum:
non defluet folium ex eo,
& non deficiet fructus ejus:
Per singulos menses afferet primitiva,
C quia aquæ ejus de sanctuario egredientur:
Et erunt fructus ejus in cibum,
& folia ejus ad medicinam.
Hæc dicit Dominus Deus:
Hic est terminus in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel:
quia Joseph duplicem funiculum habet.
Possidebitis autem eam singuli æque ut frater suus;
super quam levavi manum meam ut darem patribus vestris:
D & cadet terra hæc vobis in possessionem.
Hic est autem terminus terræ:
ad plagam septentrionalem, à mari magno via [a] Ethalon, venientibus Sadada,
Emath, Berotha, Sabarim, quæ est inter terminum Damasci & confinium Emath, domus Atthicon,
quæ est juxta terminum Auran.
Et erit terminus à mari usque ad atrium Enon terminus Damasci,
& ab aquilone ad aquilonem, & terminus Emath:
E plaga autem septemtrionalis.
Porro plaga orientalis de medio Auran,
& de medio Damasci, & de medio Galaad, & de medio terræ Israel,
Jordanis disterminans ad mare orientale,
metiemini etiam plagam orientalem.
Plaga autem australis meridiana,
à Thamar usque ad aquas contradictionis Cades:
& torrens usque ad mare magnum:
& plaga ad meridiem australis.
F Et plaga maris,
mare magnum à confinio per directum donec venias Emath:
hæc est plaga maris.
Et dividetis terram istam vobis per tribus Israel:
& mittetis eam in hereditatem vobis,
& advenis, qui accesserint ad vos,
qui genuerint filios in medio vestrûm:
Et erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel:
vobiscum divident possessionem in medio tribuum
G Israel.
In tribu autem quaquumque fuerit advena,
ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

ET hæc nomina tribuum à finibus aquilonis juxta viam Ethalon pergentibus Emath, Cap. 48.
atrium Enon terminus Damasci ad aquilonem juxta Emath.

a Hic corrupte MSS. codices legunt *Bethalon*; deinde sequentis Capituli || versu primo idem nomen, *Ethlon* & *Æthelon* scribitur in eisdem libris.

Digitized by Google

Et erit ei plaga orientalis mare, Dan una. A
Et ad terminum Dan,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, Aſer una:
Et ſuper terminum Aſer,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, Nephthali una.
Et ſuper terminum Nephthali,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, Manaſſe una.
Et ſuper terminum Manaſſe,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, Ephraim una. B
Et ſuper terminum Ephraim,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, Ruben una.
Et ſuper terminum Ruben,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, Juda una.
Et ſuper terminum Juda,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, erunt primitiæ, quas ſeparabitis,
vigintiquinque millibus latitudinis & longitudinis, C
ſicuti ſingulæ partes à plaga orientali uſque ad plagam maris:
Et erit ſanctuarium in medio ejus.
Primitiæ, quas ſeparabitis Domino,
longitudo vigintiquinque millibus,
& latitudo decem millibus.
Hæ autem erunt primitiæ ſanctuarii ſacerdotum:
ad aquilonem longitudinis vigintiquinque millia,
& ad mare latitudinis decem millia,
ſed & ad orientem latitudinis decem millia, D
& ad meridiem longitudinis vigintiquinque millia:
Et erit ſanctuarium Domini in medio ejus.
Sacerdotibus ſanctuarium erit de filiis Sadoc, qui custodierunt ceremonias meas,
& non erraverunt quum errarent filii Iſrael,
ſicut erraverunt & Levitæ.
Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ ſanctum ſanctorum,
juxta terminum Levitarum.
Sed & Levitis ſimiliter juxta fines ſacerdotum vigintiquinque millia longitudinis, E
& latitudinis decem millia.
Omnis longitudo viginti & quinque millium,
& latitudo decem millium.
Et non venumdabunt ex eo, neque mutabunt,
nec transferentur primitiæ terræ,
quia ſanctificatæ ſunt Domino.
Quinque millia autem quæ ſuperſunt in latitudine per vigintiquinque millia,
profana erunt urbis in habitaculum, & in ſuburbana: F
& erit civitas in medio ejus.
Et hæ menſuræ ejus:
ad plagam ſeptemtrionalem quingenti & quattuor millia:
& ad plagam meridianam, quingenti & quattuor millia:
& ad plagam orientalem, quingenti & quattuor millia: G
& ad plagam occidentalem, quingenti & quattuor millia.
Erunt autem ſuburbana civitatis ad aquilonem ducenti quinquaginta,
& ad meridiem ducenti quinquaginta,
& ad orientem ducenti quinquaginta,
& ad mare ducenti quinquaginta.
Quod autem reliquum fuerit in longitudine ſecundum primitias ſanctuarii,
decem millia in orientem,
& decem millia ad occidentem,
erunt ſicut primitiæ ſanctuarii:
& erunt fruges ejus in panes qui ſerviunt civitati.
Servientes autem civitati,
operabuntur ex omnibus tribubus Iſrael.
Omnes primitiæ vigintiquinque millium,
per vigintiquinque millia in quadrum, ſeparabuntur in primitias ſanctuarii,
& in poſſeſſionem civitatis.
Quod autem reliquum fuerit,
principis erit ex omni parte primitiarum ſanctuarii,
& poſſeſſionis civitatis è regione vigintiquinque millium primitiarum uſque ad terminum orientalem:
Sed & ad mare, è regione vigintiquinque millium uſque ad terminum maris,
ſimiliter in partibus principis erit:
Et erunt primitiæ ſanctuarii,
& ſanctuarium templi in medio ejus.
De poſſeſſione autem Levitarum, & de poſſeſſione civitatis in medio partium principis:
erit inter terminum Juda, & inter terminum Benjamin,
& ad principem pertinebit.
Et reliquis tribubus:
A plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Benjamin una.
Et contra terminum Benjamin,
à plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Simeon una.
Et ſuper terminum Simeonis,
à plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Iſſachar una.
Et ſuper terminum Iſſachar,
à plaga orientali uſque ad plagam occidentalem, Zabulon una.
Et ſuper terminum Zabulon,
à plaga orientali uſque ad plagam maris, Gad una.
Et ſuper terminum Gad, ad plagam auſtri in meridie:
& erit finis de Thamar uſque ad aquas contradictionis Cades,
hereditas contra mare magnum.
Hæc eſt terra, quam mittetis in ſortem tribubus Iſrael:
& hæ partitiones earum, ait Dominus Deus.
Et hi egreſſus civitatis:
A plaga ſeptemtrionali quingentos & quattuor millia menſurabis.
Et portæ civitatis in nominibus tribuum Iſrael,
portæ tres à ſeptemtrione,
porta Ruben una,
porta Juda una,
porta Levi una.
Et ad plagam orientalem, quingentos & quattuor millia:
& portæ tres,
porta Joſeph una,
porta Benjamin una,
porta Dan una.
Et ad plagam meridianam, quingentos & quattuor millia metieris:
& portæ tres,
porta Simeonis una,
porta Iſſachar una,
porta Zabulon una.
Et ad plagam occidentalem, quingentos & quattuor

Digitized by Google

millia, & portæ eorum tres,
porta Gad una,
porta Aser una,
A porta Nephthali una.
Per circuitum, decem & octo millia:
& nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

Explicit Ezechiel Propheta.

INCIPIT PRÆFATIO S. HIERONYMI IN DUODECIM PROPHETAS.

NON idem ordo est duodecim Prophetarum apud Hebræos, qui & apud nos. Unde secundum id quod ibi legitur, hîc quoque dispositi sunt. Osee commaticus est, & quasi per sententias loquens. Joel planus in principiis: in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas: quem Esdram scribam, legisque doctorem Hebræi autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere: hoc tantum vos ô Paula & Eustochium admonitas volo, unum librum esse duodecim Prophetarum: & Osee σύγχρονον Isaiæ: Malachiam vero Aggæi & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo; sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos prophetaverunt.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT OSEE PROPHETA.

a
Cap. I. VERBUM Domini, quod factum est ad Osee filium Beeri,
in diebus Oziæ, Joathan, Ahaz, Ezechiæ regum Juda,
& in diebus Jeroboam filii Joas regis Israel.
Principium loquendi Domino in Osee:
Et dixit Dominus ad Osee:
Vade, sume tibi uxorem fornicationum,
& fac tibi filios fornicationum:
Quia fornicans fornicabitur terra à Domino.
Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaim:
& concepit, & peperit ei filium.
Et dixit Dominus ad eum:
Voca nomen ejus Jezrael:
quoniam adhuc modicum,
& visitabo sanguinem Jezrael super domum Jeü,
b & quiescere faciam regnum [b] domus Israel.
Et in die illa conteram arcum Israel in valle Jezrael.
Et concepit adhuc, & peperit filiam.
Et dixit ei:
Voca nomen ejus Absque misericordia:
quia non addam ultra misereri domui Israel,
sed oblivione obliviscar eorum.
Et domui Juda miserebor,
& salvabo eos in Domino Deo suo:
B Et non salvabo eos in arcu, & gladio,
& in bello, & in equis, & in equitibus.
Et ablactavit eam, quæ erat Absque misericordia.
Et concepit & peperit filium.
Et dixit:
Voca nomen ejus: Non populus meus:
quia vos non populus meus
& ego non ero vester.
Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris quæ sine mensura est,
C & non numerabitur.
Et erit in loco ubi dicetur eis: Non populus meus vos:
dicetur eis: Filii Dei viventis.
Et congregabuntur filii Juda, & filii Israel pariter:
& ponent sibimet caput unum, & ascendent de terra:
quia magnus dies Jezrael.
DIcite fratribus vestris: Populus meus; Cap. 2.
& sorori vestræ: Misericordiam consequuta.
Judicate matrem vestram, judicate:
D quoniam ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus.
Auferat fornicationes suas à facie sua,
& adulteria sua de medio uberum suorum.
Ne forte expoliem eam nudam,
& statuam eam secundum diem nativitatis suæ:

a In utroque exemplari Canonis Hebraicæ veritatis sequentem invenimus adnotationem per modum præfatiunculæ. *Duplex est apud Hebræos de his quattuor versibus, qui à capite prænotati sunt, sententia. Plerique enim dicunt quod ab Ezdra scriba in omnibus Prophetis sic fuerit titulatum, ut præscripto cujusque nomine, prophetia, cujus sit, sequens noscatur. Ipse autem est Ezdras qui ultimus Prophetarum scribitur Malachia nomine. Alii vero dicunt quod ab ipsis Prophetis per Spiritum sanctum, ut cætera sunt conscripta.* Hæc, ni fallat nos opinio, posita videntur ab scholiaste Canonis, sive ab Auctore Quæstionum Hebraicarum in Regum & Paralipomenon libros.

b Canon San-Germanensis, *de domo Israel.*

Digitized by Google

Et ponam eam quasi solitudinem,
& statuam eam velut terram inviam,
& interficiam eam in siti.
Et filiorum illius non miserebor:
quoniam filii fornicationum sunt.
Quia fornicata est mater eorum,
confusa est quæ concepit eos:
Quia dixit: Vadam post amatores meos,
qui dant panes mihi, & aquas meas,
lanam meam, & linum meum,
oleum meum, & potum meum.
Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis,
& sepiam eam maceria,
& semitas suas non inveniet.
Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos:
& quæret eos, & non inveniet,
& dicet:
Vadam, & revertar ad virum meum priorem:
quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.
Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum,
& oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum,
quæ fecerunt Baal.
Idcirco convertar,
& sumam frumentum meum in tempore suo, &
& vinum meum in tempore suo,
& liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus.
Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus:
& vir non eruet eam de manu mea:
Et cessare faciam omne gaudium ejus,
solennitatem ejus, neomeniam ejus, sabbathum ejus,
& omnia festa tempora ejus.
Et corrumpam vineam ejus, & ficum ejus:
de quibus dixit: Mercedes hæ, meæ sunt,
quas dederunt mihi amatores mei:
Et ponam [a] ea in saltum,
& comedet illa bestia agri.
Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum,
& ornabatur inaure sua, & monili suo,
& ibat post amatores suos, & mei obliviscebatur,
dicit Dominus.
Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem:
& loquar ad cor ejus.
Et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco,
& vallem Achor ad aperiendam spem,
Et canet ibi juxta dies juventutis suæ,
& juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti.
Et erit in die illa, ait Dominus:
vocabit me: Vir meus:
& non vocabit me ultra, [b] Baali.
Et auferam nomina Baalim de ore ejus,
& non recordabitur ultra nominis eorum.
Et percutiam eis fœdus in die illa,
cum bestia agri, & cum volucre cœli, & cum reptili terræ:
Et arcum, & gladium, & bellum conteram de terra:
& dormire eos faciam fiducialiter.
Et sponsabo te mihi in sempiternum:
& sponsabo te mihi in justitia, & judicio,
& in misericordia, & miserationibus.

A Et sponsabo te mihi in fide:
& scies quia ego Dominus.
Et erit in die illa:
Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos,
& illi exaudient terram.
Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum:
& hæc exaudient Jezrael.
Et seminabo eam mihi in terra,
& miserebor ejus, quæ fuit Absque misericordia.
Et dicam non populo meo: Populus meus es tu:
B & ipse dicet: Deus meus es tu.

ET dixit Dominus ad me: Cap. 3.
Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulteram:
sicut diligit Dominus filios Israel,
& ipsi respiciunt ad deos alienos, & diligunt vinacia uvarum.
Et fodi eam mihi quindecim argenteis,
& coro hordei, & dimidio coro hordei.
Et dixi ad eam:
C Dies multos exspectabis me:
non fornicaberis, & non eris viro:
sed & ego exspectabo te.
Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, &
sine principe,
& sine sacrificio, & sine altari,
& sine ephod, & sine theraphim.
Et post hæc revertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum:
& pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus, in novissimo dierum.

D AUdite verbum Domini filii Israel, Cap. 4.
quia judicium Domino cum habitatoribus terræ:
Non est enim veritas, & non est misericordia,
& non est scientia Dei in terra.
Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum & adulterium inundaverunt,
& sanguis sanguinem tetigit.
Propter hoc lugebit terra,
E & infirmabitur omnis qui habitat in ea,
in bestia agri, & in volucre cœli:
sed & pisces maris congregabuntur.
Verumtamen unusquisque non judicet:
& non arguatur vir:
Populus enim tuus,
sicut hi qui contradicunt sacerdoti.
Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum:
nocte tacere feci matrem tuam.
Conticuit populus meus,
eo quod non habuerit scientiam:
F Quia tu scientiam repulisti, repellam te,
ne sacerdotio fungaris mihi:
Et oblita es legis Dei tui,
obliviscar filiorum tuorum & ego.
Secundum multitudinem eorum
sic peccaverunt mihi:
gloriam eorum in ignominiam commutabo.
Peccata populi mei comedent,
& ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum.
G Et erit sicut populus,
sic sacerdos:
Et visitabo super eum vias ejus,
& cogitationes ejus reddam ei.

a Eo modo legit Canon San-Germanensis castigatus: alii MSS. habent genus femininum, *eam in saltum, & comedet eam, &c.*

b Pro *Baali* legimus in omnibus MSS. *Baalim;* quod exscriptores ita depravarunt propter imperitiam linguæ Hebraicæ. *Baali* enim interpretatur *dominus meus*, seu *vir meus;* id est, *habens me: Baalim* vero nomen est dæmoniorum.

Digitized by Google

Et comedent,
& non saturabuntur:
Fornicati sunt,
& non cessaverunt:
quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.
Fornicatio, & vinum, & ebrietas aufert cor.
Populus meus in ligno suo interrogavit,
& baculus ejus annuntiavit ei:
Spiritus enim fornicationum decepit eos,
& fornicati sunt à Deo suo.
Super capita montium sacrificabant,
& super colles accendebant thymiama:
Subtus quercum, & populum, & terebinthum,
quia bona erat umbra ejus:
Ideo fornicabuntur filiæ vestræ,
& sponsæ vestræ adulteræ erunt.
Non visitabo super filias vestras quum fuerint fornicatæ,
& super sponsas vestras quum adulteraverint:
Quoniam ipsi cum meretricibus versabantur,
& cum effeminatis sacrificabant,
& populus non intelligens vapulabit.
Si fornicaris tu Israel,
non delinquat saltem Juda:
Et nolite ingredi in Galgala,
& ne ascenderitis in Beth-Aven,
neque juraveritis: Vivit Dominus.
Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel:
nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.
Particeps idolorum Ephraim,
dimitte eum.
Separatum est convivium eorum,
fornicatione fornicati sunt:
dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus.
Ligavit eam spiritus in alis suis,
& confundentur à sacrificiis suis.

Cap. 5. AUdite hoc sacerdotes:
& attendite domus Israel,
& domus regis auscultate:
Quia vobis judicium est,
quoniam laqueus facti estis speculationi,
& rete expansum super Thabor.
Et victimas declinastis in profundum:
a & ego eruditor omnium [a] eorum.
Ego scio Ephraim,
& Israel non est absconditus à me:
Quia nunc fornicatus est Ephraim,
contaminatus est Israel.
Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum:
quia spiritus fornicationum in medio eorum,
& Dominum non cognoverunt.
Et respondebit arrogantia Israel in facie ejus:
& Israel & Ephraim ruent in iniquitate sua,
ruet etiam Juda cum eis.
In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad quærendum Dominum,
& non invenient:
ablatus est ab eis.
In Dominum prævaricati sunt,
quia filios alienos genuerunt:
b nunc devorabit eos [b] mensis cum partibus suis.

A Clangite buccina in Gabaa,
tuba in Raama:
Ululate in Beth-Aven,
post tergum tuum Benjamin.
Ephraim in desolatione erit in die correptionis:
in tribubus Israel ostendi fidem.
Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum:
super eos effundam quasi aquam iram meam.
Calumniam patiens est Ephraim, fractus judicio:
quoniam cœpit abire post sordem.
B Et ego quasi tinea Ephraim:
& quasi putredo domui Juda.
Et vidit Ephraim languorem suum,
& Juda vinculum suum:
Et abiit Ephraim ad Assur,
& misit ad regem ultorem:
Et ipse non poterit sanare vos,
nec solvere poterit à vobis vinculum.
Quoniam ego quasi leæna Ephraim,
& quasi catulus leonis domui Juda:
C Ego ego capiam, & vadam:
tollam, & non est qui eruat.
Vadens revertar ad locum meum:
donec deficiatis,
& quæratis faciem meam.

IN tribulatione sua mane consurgent ad me: Cap. 6.
Venite, & revertamur ad Dominum:
Quia ipse cepit, & sanabit nos:
percutiet, & curabit nos.
Vivificabit nos post duos dies:
D in die tertia suscitabit nos,
& vivemus in conspectu ejus.
Sciemus,
sequemurque ut cognoscamus Dominum:
Quasi diluculum præparatus est egressus ejus,
& veniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ.
Quid faciam tibi Ephraim?
quid faciam tibi Juda?
Misericordia vestra quasi nubes matutina,
E & quasi ros mane pertransiens.
Propter hoc dolavi in prophetis,
occidi eos in verbis oris mei:
& judicia tua quasi lux egredientur.
Quia misericordiam [c] volui, & non sacrificium: c
& scientiam Dei, plusquam holocausta.
Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum,
ibi prævaricati sunt in me.
Galaad civitas operantium idolum,
supplantata sanguine.
F Et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum,
in via interficientium pergentes de Sichem:
quia scelus operati sunt.
In domo Israel vidi horrendum:
ibi fornicationes Ephraim:
contaminatus est Israel.
Sed & Juda * pone messem tibi * h. [d] ponet
quum convertero captivitatem populi mei.

QUum sanare vellem Israel, Cap. 7.
G revelata est iniquitas Ephraim, & malitia Samariæ,
quia operati sunt mendacium:
Et fur ingressus est spolians,

a Aliquot MSS. retinent ex LXX. *omnium vestrûm*, pro *omnium eorum.*
b Hîc posuerunt exscriptores librorum non quod inveniebant, sed quod intelligebant. In Canone Carcassonensi, scriptum est: *Nunc devorabit eos Memphis cum patribus suis* In nostro San-Germanensi, *mensis cum participibus suis.* Colbertinus Aniciensis codex legit, *messis cum partibus suis:* noster num. 16. *mensis cum paribus suis.* Regius omnino purus est.
c *Volo*, exemplaria Canonis; cæteri codices, *volui.*
d Scholia duo hæc marginalia posita leguntur in Canone nostro San-Germanensi.

Digitized by Google

latrunculus foris.
Et ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum:
nunc circumdederunt eos adinventiones suæ,
h. facti — coram facie mea * factæ sunt.
In malitia sua lætificaverunt regem:
& in mendaciis suis principes.
Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente:
quievit paululum civitas à commistione fermenti,
B donec fermentaretur totum.
Die regis nostri cœperunt principes furere à vino:
extendit manum suam cum illusoribus.
Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, quum insidiaretur eis:
tota nocte dormivit coquens eos,
mane ipse succensus quasi ignis flammæ.
Omnes calefacti sunt quasi clibanus,
& devoraverunt judices suos:
Omnes reges eorum ceciderunt:
C non est qui clamet in eis ad me.
Ephraim in populis ipse commiscebatur:
Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur.
Comederunt alieni robur ejus, & ipse nescivit:
sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignoravit.
Et humiliabitur superbia Israel in facie ejus:
nec reversi sunt ad Dominum Deum suum,
& non quæsierunt eum in omnibus his.
Et factus est Ephraim quasi columba seducta non habens cor;
D Ægyptum invocabant,
ad Assyrios abierunt.
Et quum profecti fuerint, expandam super eos rete meum:
quasi volucrem cœli detraham eos,
cædam eos secundum auditionem cœtus eorum.
Væ eis, quoniam recesserunt à me:
vastabuntur, quia prævaricati sunt in me:
& ego redemi eos:
E & ipsi loquuti sunt contra me mendacia.
Et non clamaverunt ad me in corde suo,
sed ululabant in cubilibus suis;
super triticum & vinum ruminabant,
recesserunt à me.
Et ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum:
& in me cogitaverunt malitiam.
Reversi sunt ut essent absque jugo:
facti sunt quasi arcus dolosus:
Cadent in gladio principes eorum, à furore linguæ
F suæ.
Ista subsannatio eorum in terra Ægypti.

Cap. 8. IN gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini:
pro eo quod transgressi sunt fœdus meum,
& legem meam prævaricati sunt.
Me invocabunt:
Deus meus cognovimus te Israel.
Projecit Israel bonum,
inimicus persequetur eum.
G Ipsi regnaverunt, & non ex me:
principes exstiterunt, & non cognovi:
Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola,
ut interirent:
Projectus est vitulus tuus Samaria,
A iratus est furor meus in [a] eos.
Usquequo non poterunt emundari?
Quia ex Israel & ipse est:
artifex fecit illum, & non est Deus:
quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.
Quia ventum seminabunt, & turbinem metent:
culmus stans: non est in eo germen, non faciet farinam:
quod si & fecerit, alieni comedent eam.
Devoratus est Israel:
B nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.
Quia ipsi ascenderunt ad Assur,
onager solitarius sibi:
Ephraim munera dederunt amatoribus.
Sed & quum mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos:
& quiescent paulisper ab onere regis, & principum.
Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum:
factæ sunt ei aræ in delictum.
Scribam ei multiplices leges meas,
C quæ velut alienæ computatæ sunt.
Hostias [b] afferent,
immolabunt carnes, & comedent;
Dominus non suscipiet eas:
Nunc recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum:
ipsi ad Ægyptum convertentur.
Et oblitus est Israel factoris sui, & ædificavit delubra:
& Judas multiplicavit urbes munitas:
Et mittam ignem in civitates ejus,
D & devorabit ædes illius.

NOli lætari Israel, noli exsultare sicut populi: Cap. 9.
quia fornicatus es à Deo tuo,
dilexisti mercedem super omnes areas tritici.
Area & torcular non pascet eos,
& vinum mentietur eis.
Non habitabunt in terra Domini:
reversus est Ephraim in Ægyptum,
& in Assyriis pollutum comedit.
Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei;
E sacrificia eorum, quasi panis lugentium.
Omnes, qui comedent eum, contaminabuntur:
Quia panis eorum animæ ipsorum,
non intrabit in domum Domini.
Quid facietis in die solenni,
in die festivitatis Domini?
Ecce enim profecti sunt à vastitate:
Ægyptus congregabit eos,
Memphis sepeliet eos:
Desiderabile argentum eorum urtica hereditabit,
F lappa in tabernaculis eorum.
Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis:
scitote Israel stultum prophetam, insanum virum spiritualem,
propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiæ.
Speculator Ephraim cum Deo meo:
propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus,
G insania in domo Dei ejus.
Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa:
recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum.
Quasi uvas in deserto, inveni Israel:

a MSS. codices, *in eis*; sed corrupte, ut ex Commentariis Hieronymianis certum exstat.

b Aliter plures MSS. ubi sic legimus. *Hostias affer affer, immolabunt carnes, &c.* Quam interpretationem ex Hebræo sine punctis vocalibus sumto derivari nihil vetat. Porro lectionem hujusmodi præferunt Canon San-Germanensis, codex Corbei. num. 1. S. Germani num. 3. & 16. & Colbertinus Aniciensis prima manu. Alii legunt ut nos posuimus.

Digitized by Google

quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus, vidi A
patres eorum:
Ipsi autem intraverunt ad Beel-Phegor, & abalienati
sunt in confusionem,
& facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt.
Ephraim quasi avis avolavit,
gloria eorum à partu, & ab utero, & à conceptu.
Quod si & enutrierint filios suos,
absque liberis eos faciam in hominibus:
sed & væ eis quum recessero ab eis.
Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritu- B
dine:
& Ephraim educet ad interfectorem filios suos.
Da eis Domine.
Quid dabis eis?
Da eis vulvam [a] sine liberis,
& ubera arentia.
Omnes nequitiæ eorum in Galgal,
quia ibi exosos habui eos:
Propter malitiam adinventionum eorum, de domo
mea ejiciam eos: C
non addam ut diligam eos,
omnes principes eorum recedentes.
Percussus est Ephraim,
radix eorum exsiccata est:
fructum nequaquam facient.
Quod & si genuerint,
interficiam amantissima uteri eorum.
Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum:
& erunt vagi in nationibus.

Cap. 10.

Vitis frondosa Israel, D
fructus adæquatus est ei:
Secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria,
juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris.
Divisum est cor eorum, nunc interibunt:
ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur
aras eorum.
Quia nunc dicent: Non est rex nobis:
non enim timemus Dominum:
& rex quid faciet nobis? E
Loquimini verba visionis inutilis, & ferietis fœdus:
& germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.
Vaccas Beth-Aven coluerunt habitatores Samariæ:
quia luxit super eum populus ejus,
& æditui ejus super eum exsultaverunt in gloria
ejus,
quia migravit ab eo.
Siquidem & ipse in Assur delatus est, munus regi ultori: F
confusio Ephraim capiet,
& confundetur Israel in voluntate sua.
Transire fecit Samaria regem suum
quasi spumam super faciem aquæ.
Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israel:
lappa & tribulus ascendet super aras eorum:
Et dicent montibus: Operite nos;
& collibus: Cadite super nos.
Ex diebus Gabaa, peccavit Israel, ibi steterunt:
non comprehendet eos in Gabaa prœlium super
filios iniquitatis.
Juxta desiderium meum corripiam eos:
congregabuntur super eos populi,
quum corripientur propter duas iniquitates suas.
Ephraim vitula docta diligere trituram,
& ego transivi super pulchritudinem colli ejus:
Ascendam super Ephraim,
arabit Judas,
confringet sibi sulcos Jacob.
Seminate vobis in justitia,
& metite in ore misericordiæ,
innovate vobis novale:
Tempus autem requirendi Dominum,
quum venerit qui docebit vos justitiam.
Arastis impietatem,
iniquitatem messuistis,
Comedistis frugem mendacii:
quia confisus es in viis tuis,
in multitudine fortium tuorum.
Consurget tumultus in populo tuo:
& omnes munitiones tuæ vastabuntur,
Sicut vastatus est Salmana à domo ejus [b],
qui judicavit Baal in die prœlii,
matre super filios allisa.
Sic fecit vobis Beth-El,
à facie malitiæ nequitiarum vestrarum.

Cap. 11.

Sicuti mane transit,
pertransiit rex Israel.
Quia puer Israel, & dilexi eum:
& ex Ægypto vocavi filium meum.
Vocaverunt eos,
sic abierunt à facie eorum:
Baalim immolabant,
& simulacris sacrificabant.
Et ego quasi nutricius Ephraim,
portabam eos in brachiis meis:
& nescierunt quod curarem eos.
In funiculis Adam traham eos,
in vinculis charitatis:
Et ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum:
& declinavi ad eum ut vesceretur.
Non revertetur in terram Ægypti,
& Assur ipse est rex ejus:
quoniam noluerunt converti.
Cœpit gladius in civitatibus ejus,
& consumet electos ejus,
& comedet capita eorum.
Et populus meus pendebit ad reditum meum:
jugum autem imponetur eis simul,
quod non auferetur.
Quomodo dabo te Ephraim [c],
protegam te Israel?
Quomodo dabo te sicut Adama,
ponam te ut Seboim?
Conversum est in me cor meum,

a Exemplaria Canonis duplicem ejusdem Hebrææ vocis Latinam habent interpretationem. *Da eis vulvam sterilem sine liberis, &c.* Sterilis enim vulva, & vulva sine liberis sunt synonyma.

b Canon San-Germanensis addit nomen *Hierobaal, sicut vastatus est Salmana à domo ejus Hierobaal qui judicavit Baal, &c.* Quod è libro tertio Commentariorum Hieronymi in Osee mutuari potuit; quia ibi legimus: *Et vastatus est, ut in Hebræo continetur, ab* ARBEL, *id ipsum significante quod & Jerobaal, sed breviori disertiorique sermone.* ארבאל

c Locus insigniter depravatus in MSS. codicibus. Canon San-Germanensis hoc modo legit: *Quomodo dabo te Ephaim, expugnabo te Israel?* Exemplar vero Carcassonensis Ecclesiæ: *Quomodo dabo te Ephaim, expugnabo protegam Israel?* Colbertinus codex Aniciensis habebat verbum *expugnabo*, quod manus posterior erasit, uti factum conspicitur in vetustissimo San-Germanensi num. 3. Unde ambo nunc legunt ut nos posuimus ipsum Hieronymum sequuti; quia lib. 3. Commentariorum in Osee hanc ipsemet suam esse interpretationem agnoscit, quamvis eam postea non penitus comprobet: *In eo loco*, inquit, *ubi & nos & LXX. interpretati sumus: protegam te Israel, in Hebraico scriptum est* AMAGGENACH, *quod Aquila transtulit* ὅπλῳ κυκλώσω σε, *id est, scuto circumdabo te. Quod quum in bonam partem putaremus intelligi; & significare protectionem: ex editione Symmachi contrarius nobis sensus subjicitur dicentis:* ἐκδώσω σε, *id est, tradam te. Ex translatione quoque Theodotionis, non prospera, sed adversa demonstrantur:* ἀφοπλίσω σε, *quod significat nudabo te, & auferam à te* ὅπλον, *hoc est, scutum quo te antea protexeram. Et hic sensus magis convenit Domino comminanti.* אמגנך

pariter

Digitized by Google

pariter conturbata est pœnitudo mea.
Non faciam furorem iræ meæ:
non convertar ut disperdam Ephraim:
Quoniam Deus ego,
& non homo:
In medio tui sanctus,
& non ingrediar civitatem.
Post Dominum ambulabunt,
quasi leo rugiet:
Quia ipse rugiet,
& formidabunt filii maris.
Et avolabunt quasi avis ex Ægypto,
& quasi columba de terra Assyriorum:
& collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.
Circumdedit me in negatione Ephraim,
& in dolo domus Israel:
Judas autem testis descendit cum Deo,
& cum sanctis fidelis.
Cap. 12. EPhraim pascit ventum,
& sequitur æstum:
tota die mendacium & vastitatem multiplicat:
Et fœdus cum Assyriis iniit,
& oleum in Ægyptum ferebat.
Judicium ergo Domini cum Juda,
& visitatio super Jacob:
Juxta vias ejus,
& juxta adinventiones ejus reddet ei.
In utero supplantavit fratrem suum:
& in fortitudine sua directus est cum angelo.
Et invaluit ad angelum,
& confortatus est:
Flevit,
& rogavit eum:
In Beth-El invenit eum,
& ibi loquutus est nobiscum.
Et Dominus Deus exercituum,
Dominus memoriale ejus.
Et tu ad Deum tuum converteris:
misericordiam & judicium custodi,
& spera in Deo tuo semper.
Chanaan, in manu ejus statera dolosa,
calumniam dilexit.
Et dixit Ephraim:
Verumtamen dives effectus sum,
inveni idolum mihi:
Omnes labores mei
non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.
Et ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti,
adhuc sedere te faciam in tabernaculis,
sicut in diebus festivitatis.
Et loquutus sum super prophetas,
& ego visionem multiplicavi,
& in manu prophetarum assimilatus sum.
Si Galaad idolum,
tamen frustra erant in Galgal bobus immolantes:
nam & altaria eorum quasi acervi super sulcos agri.
Fugit Jacob in regionem Syriæ,
& servivit Israel in uxore,
& in uxore servavit.
In propheta autem eduxit Dominus Israel de Ægypto:
& in propheta servatus est.
Ad iracundiam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis,
& sanguis ejus super eum veniet,
& opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

A LOquente Ephraim, Cap. 13.
horror invasit Israel,
& deliquit in Baal,
& mortuus est.
Et nunc addiderunt ad peccandum,
feceruntque sibi conflatile de argento suo
quasi similitudinem idolorum,
factura artificum totum est:
His ipsi dicunt:
Immolate homines vitulos adorantes.
B Idcirco erunt quasi nubes matutina,
& sicut ros matutinus præteriens,
sicut pulvis turbine raptus ex area,
& sicut fumus de fumario.
Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti:
& Deum absque me nescies,
& salvator non est præter me.
Ego cognovi te in deserto,
in terra solitudinis.
Juxta pascua sua adimpleti sunt,
C & saturati sunt:
Et levaverunt cor suum,
& obliti sunt mei.
Et ero eis quasi leæna,
sicut pardus in via Assyriorum.
Occurram eis quasi ursa raptis catulis,
& disrumpam interiora jecoris eorum:
Et consumam eos ibi quasi leo,
bestia agri scindet eos.
Perditio tua Israel:
D tantummodo in me auxilium tuum.
Ubi est rex tuus?
maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis;
& judices tui, de quibus dixisti:
Da mihi regem, & principes.
Dabo tibi regem in furore meo,
& auferam in indignatione mea.
Colligata est iniquitas Ephraim,
absconditum peccatum ejus.
Dolores parturientis venient ei:
E ipse filius non sapiens:
nunc enim non stabit in contritione filiorum.
De manu mortis liberabo eos,
de morte redimam eos:
Ero mors tua ô mors,
ero morsus tuus inferne:
Consolatio abscondita est ab oculis meis.
Quia ipse inter fratres dividet:
adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem:
F Et siccabit venas ejus,
& desolabit fontem ejus,
& ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.
PEreat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum: Cap. 14.
In gladio * pereant,
parvuli eorum elidantur,
& fœtæ ejus discindantur.
Convertere Israel ad Dominum Deum tuum:
G quoniam corruisti in iniquitate tua.
Tollite vobiscum verba,
& convertimini ad Dominum:
Dicite ei: omnem aufer iniquitatem, accipe bonum:
& reddemus vitulos labiorum nostrorum.
Assur non salvabit nos,

* In exemplaribus Canonis, in gladio pereat.

Digitized by Google

super equum non ascendemus,
Nec dicemus ultra: Dii nostri opera manuum nostrarum:
quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli.
Sanabo contritiones eorum,
diligam eos spontaneè:
quia aversus est furor meus ab eis.
Ero quasi ros,
Israel germinabit quasi lilium,
& erumpet radix ejus ut Libani.
Ibunt rami ejus,
& erit quasi oliva gloria ejus,
A & dolor ejus ut Libani.
Convertentur sedentes in umbra ejus:
vivent tritico, & germinabunt quasi vinea:
memoriale ejus sicut vinum Libani.
Ephraim quid mihi ultra idola?
ego exaudiam,
& dirigam eum ego ut abietem virentem:
ex me fructus tuus inventus est.
Quis sapiens, & intelliget ista?
B intelligens, & sciet hæc?
Quia rectæ viæ Domini, & justi ambulabunt in eis:
prævaricatores vero corruent in eis.

Explicit Osee Propheta.

INCIPIT
JOEL PROPHETA.

Cap. 1. VERBUM Domini, quod factum est ad Joel filium Phatuel.
Audite hoc senes,
& auribus percipite omnes habitatores terræ:
si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum?
Super hoc filiis vestris narrate,
& filii vestri filiis suis,
& filii eorum generationi alteræ.
Residuum erucæ comedit locusta,
& residuum locustæ comedit bruchus,
& residuum bruchi comedit rubigo.
Expergiscimini ebrii, & flete,
& ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine:
quoniam periit ab ore vestro.
Gens enim ascendit super terram meam, fortis & innumerabilis:
dentes ejus ut dentes leonis:
& molares ejus ut catuli leonis.
Posuit vineam meam in desertum,
& ficum meam decorticavit:
nudans spoliavit eam, & projecit:
albi facti sunt rami ejus.
Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suæ.
Periit sacrificium & libatio de domo Domini:
luxerunt sacerdotes ministri Domini.
Depopulata est regio,
luxit humus:
Quoniam devastatum est triticum,
confusum est vinum,
elanguit oleum.
Confusi sunt agricolæ,
ululaverunt vinitores super frumento & hordeo,
quia periit messis agri.
Vinea confusa est & ficus elanguit:
malogranatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri aruerunt:
quia confusum est gaudium à filiis hominum.
Accingite vos, & plangite sacerdotes,
ululate ministri altaris:
Ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei:
quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium & libatio.

C Sanctificate jejunium,
vocate cœtum,
congregate senes,
omnes habitatores terræ in domum Dei vestri:
& clamate ad Dominum:
A a a, diei
quia prope est dies Domini,
& quasi vastitas à potente veniet.
Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri,
D lætitia & exsultatio?
Computruerunt jumenta in stercore suo,
demolita sunt horrea,
dissipatæ sunt apothecæ:
quoniam confusum est triticum.
Quid ingemuit animal,
mugierunt greges armenti?
Quia non est pascua eis:
sed & greges pecorum disperierunt.
Ad te Domine clamabo:
E quia ignis comedit speciosa deserti,
& flamma succendit omnia ligna regionis.
Sed & bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem,
suspexerunt ad te:
Quoniàm exsiccati sunt fontes aquarum,
& ignis devoravit speciosa deserti.
CAnite tuba in Sion, Cap. 2.
ululate in monte sancto meo,
conturbentur omnes habitatores terræ:
Quia venit dies Domini,
F quia prope est dies tenebrarum & caliginis,
dies nubis & turbinis:
Quasi mane expansum super montes populus multus & fortis:
similis ei non fuit à principio,
& post eum non erit usque in annos generationis & generationis.
Ante faciem ejus ignis vorans,
& post eum exurens flamma:
Quasi hortus voluptatis terra coram eo,
G & post eum solitudo deserti,
neque est qui effugiat eum.
Quasi aspectus equorum, aspectus eorum:
& quasi equites sic current.

Digitized by Google

Sicut ſonitus quadrigarum ſuper capita montium ex- A
ſilient,
ſicut ſonitus flammæ ignis devorantis ſtipulam,
velut populus fortis præparatus ad prœlium.
A facie ejus cruciabuntur populi:
omnes vultus redigentur in ollam.
Sicut fortes current:
quaſi viri bellatores aſcendent murum:
Vir in viis ſuis gradietur,
& non declinabunt à ſemitis ſuis.
Unuſquiſque fratrem ſuum non coarctabit, B
ſinguli in calle ſuo ambulabunt:
Sed & per feneſtras cadent,
& non demolientur.
Urbem ingredientur,
in muro current:
Domos conſcendent,
per feneſtras intrabunt quaſi fur.
A facie ejus contremuit terra, moti ſunt cœli:
ſol & luna obtenebrati ſunt,
& ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum. C
Et Dominus dedit vocem ſuam ante faciem exercitus ſui:
quia multa ſunt nimis caſtra ejus,
quia fortia & facientia verbum ejus:
Magnus enim dies Domini, & terribilis valde:
& quis ſuſtinebit eum?
Nunc ergo dicit Dominus:
Convertimini ad me in toto corde veſtro,
in jejunio, & in fletu, & in planctu.
Et ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra, D
& convertimini ad Dominum Deum veſtrum:
Quia benignus & miſericors eſt,
patiens & multæ miſericordiæ,
a & [a] præſtabilis ſuper malitia.
Quis ſcit ſi convertatur, & ignoſcat,
& relinquat poſt ſe benedictionem, ſacrificium & libamen Domino Deo veſtro?
Canite tuba in Sion,
ſanctificate jejunium,
vocate cœtum, E
congregate populum,
ſanctificate eccleſiam,
coadunate ſenes,
congregate parvulos, & ſugentes ubera:
Egrediatur ſponſus de cubili ſuo,
& ſponſa de thalamo ſuo.
Inter veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini,
& dicent:
Parce Domine, parce populo tuo: F
& ne des hereditatem tuam in opprobrium,
ut dominentur eis nationes.
Quare dicunt in populis:
Ubi eſt Deus eorum?
Zelatus eſt Dominus terram ſuam,
& pepercit populo ſuo:
Et reſpondit Dominus,
& dixit populo ſuo:
Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, G
& replebimini eo:
Et non dabo vos ultra opprobrium in gentibus.
Et eum, qui ab aquilone eſt, procul faciam à vobis:
& expellam eum in terram inviam & deſertam:

faciem ejus contra mare orientale,
& extremum ejus ad mare noviſſimum:
Et aſcendet fœtor ejus,
& aſcendet putredo ejus, quia ſuperbe egit.
Noli timere terra,
exſulta & lætare:
quoniam magnificavit Dominus ut faceret.
Nolite timere animalia regionis:
quia germinaverunt ſpecioſa deſerti,
quia lignum attulit fructum ſuum,
ficus & vinea dederunt virtutem ſuam.
Et filii Sion exſultate, & lætamini in Domino Deo veſtro:
quia dedit vobis doctorem juſtitiæ,
& deſcendere faciet ad vos imbrem matutinum & ſerotinum, ſicut in principio.
Et implebuntur areæ frumento,
& redundabunt torcularia vino & oleo.
Et reddam vobis annos,
quos comedit locuſta, bruchus, & rubigo, & eruca:
fortitudo mea magna, quam miſi in vos.
Et comedetis veſcentes, & ſaturabimini:
& laudabitis nomen Domini Dei veſtri, qui fecit vobiſcum mirabilia:
& non confundetur populus meus in ſempiternum.
Et ſcietis quia in medio Iſrael ego ſum:
& ego Dominus Deus veſter, & non eſt amplius:
& non confundetur populus meus in æternum.
Et erit poſt hæc:
Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem:
Et prophetabunt filii veſtri, & filiæ veſtræ:
ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt,
& juvenes veſtri viſiones videbunt.
Sed & ſuper ſervos meos & ſuper ancillas [b] b
in diebus illis effundam ſpiritum meum.
Et dabo prodigia in cœlo,
& in terra, ſanguinem, & ignem, & vaporem fumi.
Sol vertetur in tenebras,
& luna in ſanguinem:
antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.
Et erit:
omnis qui invocaverit nomen Domini, ſalvus erit:
Quia in monte Sion, & in Jeruſalem erit ſalvatio,
ſicut dixit Dominus,
& in reſiduis, quos Dominus vocaverit.

QUia ecce in diebus illis, & in tempore illo, Cap. 3.
quum convertero captivitatem Juda & Jeruſalem:
Congregabo omnes gentes,
& deducam eas in vallem Joſaphat:
Et diſceptabo cum eis ibi ſuper populo meo, & hereditate mea Iſrael,
quos diſperſerunt in nationibus, & terram meam diviſerunt.
Et ſuper populum meum miſerunt ſortem:
& poſuerunt puerum in proſtibulo,
& puellam vendiderunt pro vino ut biberent.
Verum quid vobis & mihi Tyrus & Sidon,
& omnis terminus Palæſthinorum?
numquid ultionem vos reddetis mihi?
Et ſi ulciſcimini vos contra me,
cito velociter reddam viciſſitudinem vobis ſuper caput veſtrum.
Argentum enim meum & aurum tuliſtis:

a In exemplari Canonis Heb. verit. noſtro San-Germanenſi legitur in textu, *præſtabilis*, & in margine pro variante lectione, *deprecabilis*: At in contextu Canonis Carcaſſonenſis legitur *deprecabilis*, abſque ulla variante lectione marginali.

b Aliquot MSS. *& ſuper ancillas meas.*

Digitized by Google

A & desiderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra vestra.
Et filios Juda & filios Jerusalem vendidistis filiis Græcorum;
ut longe faceretis eos de finibus suis.
Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos:
& convertam retributionem vestram in caput vestrum.
Et vendam filios vestros, & filias vestras in manibus filiorum Juda,
& venundabunt eos Sabæis genti longinquæ,
quia Dominus loquutus est.
Clamate hoc in gentibus,
sanctificate bellum,
suscitate robustos:
Accedant, ascendant omnes viri bellatores.
Concidite aratra vestra in gladios,
& ligones vestros in lanceas.
Infirmus dicat:
Quia fortis ego sum.
C Erumpite, & venite omnes gentes de circuitu, & congregamini:
ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.
Consurgant, & ascendant gentes in vallem Josaphat:
quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu.
Mittite falces, quoniam maturavit messis:
venite, & descendite, quia plenum est torcular,
exuberant torcularia:
quia multiplicata est malitia eorum.
Populi populi in valle concisionis:
quia juxta est dies Domini in valle concisionis.
Sol & luna obtenebrati sunt,
& stellæ retraxerunt splendorem suum.
Et Dominus de Sion rugiet,
& de Jerusalem dabit vocem suam:
Et movebuntur cœli, & terra:
& Dominus spes populi sui,
& fortitudo filiorum Israel.
B Et scietis quia ego Dominus Deus vester,
habitans in Sion in monte sancto meo:
Et erit Jerusalem sancta,
& alieni non transibunt per eam amplius.
Et erit in die illa:
stillabunt montes dulcedinem:
& colles fluent lacte:
& per omnes rivos Juda ibunt aquæ:
Et fons de domo Domini egredietur,
& irrigabit torrentem spinarum.
Ægyptus in desolationem erit,
& Idumæa in desertum perditionis:
Pro eo quod inique egerint in filios Juda,
& effuderint sanguinem innocentem in terra sua.
Et Judæa in æternum habitabitur,
& Jerusalem in generationem & generationem.
Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram:
& Dominus commorabitur in Sion.

Explicit Joel Propheta.

INCIPIT
AMOS PROPHETA.

Cap. I. VERBA Amos qui fuit in [a] pastoralibus de Thecue:
quæ vidit super Israel in diebus Oziæ regis Juda,
& in diebus Jeroboam filii Joas regis Israel,
ante duos annos terræ motus.
Et dixit:
Dominus de Sion rugiet,
& de Jerusalem dabit vocem suam:
Et luxerunt speciosa pastorum,
& exsiccatus est vertex Charmeli.
Hæc dicit Dominus:
Super tribus sceleribus Damasci, & super quattuor non convertam eum:
eo quod trituraverint in plaustris ferreis Galaad.
Et mittam ignem in domum Azael,
& devorabit domos Benadad.
Et conteram vectem Damasci:
& disperdam habitatorem de campo idoli,
& tenentem sceptrum de domo voluptatis:
& transferetur populus Syriæ Cyrenen, dicit Dominus.
Hæc dicit Dominus:
Super tribus sceleribus Gazæ, & super quattuor non convertam eum:
D eo quod transtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa.
Et mittam ignem in murum Gazæ,
& devorabit ædes ejus.
Et disperdam habitatorem de Azoto,
& tenentem sceptrum de Ascalone:
Et convertam manum meam super Accaron,
& peribunt reliqui Philisthinorum, dicit Dominus Deus.
Hæc dicit Dominus:
E Super tribus sceleribus Tyri, & super quattuor non convertam eum:
eo quod concluserint captivitatem perfectam in Idumæa,
& non sint recordati fœderis fratrum:
Et mittam ignem in murum Tyri,
& devorabit ædes ejus.
Hæc dicit Dominus:
Super tribus sceleribus Edom, & super quattuor non convertam eum:
F eo quod persequutus sit in gladio fratrem suum,
& violaverit misericordiam ejus, & tenuerit ultra furorem suum,
& indignationem suam servaverit usque in finem.

a Ex Hebræo ita se vertisse asserit Hieronymus lib. I. Commentariorum in Amos; eoque modo scriptum reperimus in omnibus exemplaribus MSS. Canonis, & sacrorum Bibliorum. Editi legunt, *in pastoribus*. At de his audiendus Hieronymus: *In eo autem loco*, inquit, *ubi LXX. transtulerunt, in accarim, Theodotio ipsum verbum Hebraicum posuit* NOCEDIM; *quod Aquila vertit ἐν ποιμανοτρόφοις, id est, in pastoralibus. Symmachus & Quinta Editio ἐν τοῖς ποιμέσιν, id est, in pastoribus. Et puto propter* DALETH *&* RES *litterarum similitudinem hic quoque deceptos: quamquam in principio nominis* NUN *littera nullam excusationem relinquat erroris. Accarim autem usque in præsentiarum Hebræum esse non legi.* נקדים ד ר נ

Digitized by Google

Mittam ignem in Theman:
& devorabit ædes Bosræ.
Hæc dicit Dominus:
Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quattuor non convertam eum:
eo quod dissecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum.
Et succendam ignem in muro Rabba:
& devorabit ædes ejus in ululatu in die belli,
& in turbine in die commotionis.
Et ibit Melchom in captivitatem,
ipse, & principes ejus simul, dicit Dominus.

Cap. 2. HÆc dicit Dominus:
Super tribus sceleribus Moab: & super quattuor non convertam eum;
eo quod incenderit ossa regis Idumææ usque ad cinerem.
Et mittam ignem in Moab,
& devorabit ædes Carioth:
& morietur in sonitu Moab, & in clangore tubæ:
Et disperdam judicem de medio ejus,
& omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.
Hæc dicit Dominus:
Super tribus sceleribus Juda, & super quattuor non convertam eum:
eo quod abjecerit legem Domini,
& mandata ejus non custodierit:
Deceperunt enim eos idola sua,
post quæ abierant patres eorum.
Et mittam ignem in Judam,
& devorabit ædes Jerusalem.
Hæc dicit Dominus:
Super tribus sceleribus Israel, & super quattuor non convertam eum:
Pro eo quod vendiderit pro argento justum,
& pauperem pro calceamentis.
Qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum,
& viam humilium declinant:
Et filius ac pater ejus abierunt ad puellam,
ut violarent nomen sanctum meum.
Et super vestimentis pignoratis accubuerunt juxta omne altare:
& vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.
Ego autem exterminavi Amorræum à facie eorum:
cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus,
& fortis ipse quasi quercus:
Et contrivi fructum ejus desuper,
& radices ejus subter.
Ego sum, qui ascendere vos feci de terra Ægypti,
& duxi vos in deserto quadraginta annis,
ut possideretis terram Amorræi.
Et suscitavi de filiis vestris in prophetas,
& de juvenibus vestris Nazaræos:
Numquid non ita est filii Israel, dicit Dominus?
Et propinabatis Nazaræis vinum:
& prophetis mandabatis, dicentes:
Ne prophetetis.
Ecce ego stridebo subter vos,
sicut stridet plaustrum onustum fœno.
Et peribit fuga à veloce,
& fortis non obtinebit virtutem suam,
& robustus non salvabit animam suam:
Et tenens arcum non stabit,
& velox pedibus suis non salvabitur:
& ascensor equi non salvabit animam suam:
Et robustus corde inter fortes

A nudus fugiet in die illa, dicit Dominus.

AUdite verbum, quod loquutus est Dominus super vos, filii Israel: Cap. 3.
super omni cognatione, quam eduxi de terra Ægypti, dicens:
Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ:
idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.
Numquid ambulabunt duo pariter,
nisi convenerit eis?
B Numquid rugiet leo in saltu,
nisi habuerit prædam?
Numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo,
nisi aliquid apprehenderit?
Numquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe?
Numquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit?
Si clanget tuba in civitate,
& populus non expavescet?
C Si erit malum in civitate,
quod Dominus non fecerit?
Quia non facit Dominus Deus verbum,
nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.
Leo rugiet, quis non timebit?
Dominus Deus loquutus est, quis non prophetabit?
Auditum facite in ædibus Azoti,
& in ædibus terræ Ægypti: & dicite:
D Congregamini super montes Samariæ,
& videte insanias multas in medio ejus,
& calumniam patientes in penetralibus ejus.
Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus,
thesaurizantes iniquitatem & rapinas in ædibus suis.
Propterea hæc dicit Dominus Deus:
Tribulabitur, & circumietur terra:
& detrahetur ex te fortitudo tua,
& diripientur ædes tuæ.
E Hæc dicit Dominus:
Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura,
aut extremum auriculæ:
Sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria in plaga lectuli,
& in Damasci grabato.
Audite, & contestamini in domo Jacob,
dicit Dominus Deus exercituum:
Quia in die quum visitare cœpero prævaricationes Israel,
F super eum visitabo, & super altaria Beth-El:
Et amputabuntur cornua altaris,
& cadent in terram.
Et percutiam domum hyemalem cum domo æstiva:
& peribunt domus eburneæ,
& dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

AUdite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ: Cap. 4.
quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes:
G quæ dicitis dominis vestris: Afferte, & bibemus.
Juravit Dominus Deus in sancto suo:
quia ecce dies venient super vos,
& levabunt vos in contis,
& reliquias vestras in ollis ferventibus.
Et per aperturas exibitis altera contra alteram,
& projiciemini in Armon, dicit Dominus.
Venite ad Beth-El, & impie agite:

Digitized by Google

ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem: A
Et afferte mane victimas vestras,
tribus diebus decimas vestras.
Et sacrificate de fermentato laudem:
& vocate voluntarias oblationes, & annuntiate:
sic enim voluistis filii Israel, dicit Dominus Deus.
Unde & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris,
& indigentiam panum in omnibus locis vestris:
& non estis reversi ad me, dicit Dominus.
Ego quoque prohibui à vobis imbrem, B
quum adhuc tres menses superessent usque ad messem:
Et plui super civitatem unam,
& super civitatem alteram non plui:
Pars una compluta est,
& pars, super quam non plui, aruit.
Et venerunt duæ & tres civitates ad civitatem unam ut biberent aquam,
& non sunt satiatæ:
& non redistis ad me, dicit Dominus. C
Percussi vos in vento urente,
& in aurugine, multitudinem hortorum vestrorum, & vinearum vestrarum:
Oliveta vestra, & ficeta vestra comedit eruca:
& non redistis ad me, dicit Dominus.
Misi in vos mortem in via Ægypti,
percussi in gladio juvenes vestros, usque ad captivitatem equorum vestrorum:
Et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras: D
& non redistis ad me, dicit Dominus.
Subverti vos, sicut subvertit Deus Sodomam & Gomorram,
& facti estis quasi torris raptus de incendio:
& non redistis ad me, dicit Dominus.
Quapropter hæc faciam tibi Israel:
postquam autem hoc fecero tibi,
præparare in occursum Dei tui Israel.
Quia ecce formans montes, & creans ventum,
& annuntians homini eloquium suum, E
faciens matutinam nebulam,
& gradiens super excelsa terræ:
Dominus Deus exercituum nomen ejus.

Cap. 5.

AUdite verbum istud, quod ego levo super vos planctum, domus Israel:
Cecidit, non adjiciet ut resurgat virgo Israel:
Projecta est in terram suam,
non est qui suscitet eam.
Quia hæc dicit Dominus Deus:
Urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: F
& de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israel.
Quia hæc dicit Dominus domui Israel:
Quærite me, & vivetis.
Et nolite quærere Beth-El, & in Galgalam nolite intrare,
& in Ber-Sabee non transibitis:
quia Galgala captiva ducetur, & Beth-El erit inutilis. G
Quærite Dominum, & vivite:
ne forte comburatur ut ignis domus Joseph,
& devorabit, & non erit qui exstinguat Beth-El.
Qui convertitis in absynthium judicium,
& justitiam in terra relinquitis.
Facientem Arcturum & Orionem,
& convertentem in mane tenebras, & diem in noctem mutantem:
Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ:
Dominus nomen ejus.
Qui subridet vastitatem super robustum,
& depopulationem super potentem affert.
Odio habuerunt in porta corripientem:
& loquentem perfecte abominati sunt.
Idcirco, pro eo quod diripiebatis pauperem,
& prædam electam tollebatis ab eo:
Domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis:
Vineas amantissimas plantabitis;
& non bibetis vinum earum.
Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra:
hostes justi accipientes munus,
& pauperes in porta deprimentes:
Ideo prudens in tempore illo tacebit,
quia tempus malum est.
Quærite bonum, & non malum, ut vivatis:
& erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis:
Odite malum, & diligite bonum,
& constituite in porta judicium:
si forte misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Joseph.
Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator:
In omnibus plateis planctus:
& in cunctis, quæ foris sunt, dicetur væ, væ:
& vocabunt agricolam ad luctum,
& ad planctum eos qui sciunt plangere.
Et in omnibus vineis erit planctus:
quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.
Væ desiderantibus diem Domini:
ad quid eam vobis?
dies Domini ista, tenebræ, & non lux.
Quomodo si fugiat vir à facie leonis,
& occurrat ei ursus:
Et ingrediatur domum:
& innitatur manu sua super parietem,
& mordeat eum coluber.
Numquid non tenebræ dies Domini, & non lux:
& caligo, & non splendor in ea?
Odi, & projeci festivitates vestras:
& non capiam odorem cœtuum vestrorum.
Quod si obtuleritis mihi holocautomata, & munera vestra, non suscipiam:
& vota pinguium vestrorum non respiciam.
Aufer à me tumultum carminum tuorum:
& cantica lyræ tuæ non audiam.
Et revelabitur quasi aqua judicium,
& justitia quasi torrens fortis.
Numquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel?
Et portastis tabernaculum Moloch vestro,
& imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis.
Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus:
Deus exercituum nomen ejus.

Cap. 6.

VÆ qui opulenti estis in Sion,
& confiditis in monte Samariæ:
optimates capita populorum,
ingredientes pompatice domum Israel.
Transite in Chalanne, & videte,
& ite inde in Emath magnam:

Digitized by Google

& descendite in Geth Palæsthinorum:
& ad optima quæque regna horum;
si latior terminus eorum termino vestro est.
Qui separati estis in diem malum:
& appropinquatis solio iniquitatis.
Qui dormitis in lectis eburneis,
& lascivitis in stratis vestris:
Qui comeditis agnum de grege,
& vitulos de medio armenti.
Qui canitis ad vocem psalterii:
sicut David putaverunt se habere vasa cantici.
Bibentes in phialis vinum,
& optimo unguento delibuti:
& nihil patiebantur super contritione Joseph.
Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium:
& auferetur factio lascivientium.
Juravit Dominus Deus in anima sua,
dicit Dominus Deus exercituum:
Detestor ego superbiam Jacob, & domos ejus odi,
& tradam civitatem cum habitatoribus suis.
Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una,
& ipsi morientur.
Et tollet eum propinquus suus,
& comburet eum, ut efferat ossa de domo:
Et dicet ei, qui in penetralibus domus est:
Numquid adhuc est apud te?
Et respondebit:
Finis est.
Et dicet ei:
Tace, & non recorderis nominis Domini.
Quia ecce Dominus mandabit,
& percutiet domum majorem ruinis,
& domum minorem scissionibus.
Numquid currere queunt in petris equi,
aut arari potest in bubalis,
quoniam convertistis in amaritudinem judicium,
& fructum justitiæ in absynthium?
Qui lætamini in nihilo:
qui dicitis:
Numquid non in fortitudine nostra assumsimus nobis cornua?
Ecce enim suscitabo super vos domus Israel, dicit Dominus Deus exercituum, gentem:
& conterent vos ab introitu Emath usque ad torrentem deserti.

Cap. 7. HÆc ostendit mihi Dominus Deus:
& ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris,
[a] & ecce serotinus post [a] tonsionem regis.
Et factum est:
quum consummasset comedere herbam terræ, & dixi:
Domine Deus propitius esto, obsecro:
quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?
Misertus est Dominus super hoc:
Non erit, dixit Dominus.
Hæc ostendit mihi Dominus Deus:
& ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus:
& devorabit abyssum multam,
& comedit simul partem.
Et dixi:
Domine Deus quiesce obsecro:
quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?
Misertus est Dominus super hoc:

A Sed & istud non erit, dixit Dominus Deus.
Hæc ostendit mihi:
& ecce Dominus stans super murum litum,
& in manu ejus trulla cæmentarii.
Et dixit Dominus ad me:
Quid tu vides Amos?
Et dixi: Trullam cæmentarii.
Et dixit Dominus:
Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel:
non adjiciam ultra superinducere eum.
B Et demolientur excelsa idoli,
& sanctificationes Israel desolabuntur:
& consurgam super domum Jeroboam in gladio.
Et misit Amasias sacerdos Beth-El ad Jeroboam regem Israel, dicens:
Rebellavit contra te Amos in medio domus Israel:
non poterit terra sustinere universos sermones ejus.
Hæc enim dicit Amos:
In gladio morietur Jeroboam,
& Israel captivus migrabit de terra sua:
C Et dixit Amasias ad Amos:
Qui vides, gradere,
fuge in terram Juda:
& comede ibi panem, & ibi prophetabis.
Et in Beth-El non adjicies ultra ut prophetes:
quia sanctificatio regis est,
& domus regni est.
Et respondit Amos, & dixit ad Amasiam:
Non sum propheta, & non sum filius prophetæ:
sed armentarius ego sum vellicans sycomoros.
D Et tulit me Dominus quum sequerer gregem:
& dixit ad me Dominus:
Vade propheta ad populum meum Israel.
Et nunc audi verbum Domini:
Tu dicis: Non prophetabis super Israel,
& non stillabis super domum idoli.
Propter hoc, hæc dicit Dominus:
Uxor tua in civitate fornicabitur:
& filii tui & filiæ tuæ in gladio cadent,
& humus tua funiculo metietur:
E Et tu in terra polluta morieris,
& Israel captivus migrabit de terra sua.

HÆc ostendit mihi Dominus Deus: Cap. 8.
& ecce uncinus pomorum.
Et dixit: Quid tu vides Amos?
Et dixi: Uncinum pomorum.
Et dixit Dominus ad me:
Venit finis super populum meum Israel:
non adjiciam ultra ut pertranseam eum.
Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus:
F multi morientur:
in omni loco projicietur silentium.
Audite hoc qui conteritis pauperem,
& deficere facitis egenos terræ, dicentes:
Quando transibit mensis, & venumdabimus merces;
& sabbathum, & aperiemus frumentum:
ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum,
& supponamus stateras dolosas,
Ut possideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis,
G & quisquilias frumenti vendamus?
Juravit Dominus in [b] superbiam Jacob: [b]
Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum.

[a] Non *tonsionem regis*, sed *tonsorem gregis* legunt omnes codices MSS. In Hebræo hodierno scriptum est גִּזֵּי הַמֶּלֶךְ *gizze hammelech*; quod Hieronymus legebat in singulari, *gozi ammelech*. Vide lib. 3. Commentariorum in MSS. libris, quia in multis discrepant ab editorum depravatione, & à punctis vocalibus Massoretharum.

[b] Exemplaria Canonis, *in superbia Jacob*; quod nonnulli probant,

Numquid super isto non commovebitur terra, A
&& lugebit omnis habitator ejus:
& ascendet quasi fluvius universus,
& ejicietur, & defluet quasi rivus Ægypti?
Et erit in die illa, dicit Dominus Deus:
occidet sol in meridie,
& tenebrescere faciam terram in die luminis:
Et convertam festivitates vestras in luctum,
& omnia cantica vestra in planctum:
Et inducam super omne dorsum vestrum saccum,
& super omne caput calvitium: B
Et ponam eam quasi luctum unigeniti,
& novissima ejus quasi diem amarum.
Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& mittam famem in terram:
non famem panis, neque sitim aquæ,
sed audiendi verbum Domini.
Et commovebuntur à mari usque ad mare,
& ab aquilone usque ad orientem:
circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient. C
In die illa deficient virgines pulchræ,
& adolescentes in siti.
Qui jurant in delicto Samariæ, & dicunt:
Vivit Deus tuus Dan, & vivit via Ber-Sabee:
& cadent, & non resurgent ultra.

Cap. 9. Vidi Dominum stantem super altare, & dixit:
Percute cardinem, & commoveantur superliminaria:
Avaritia enim in capite omnium, D
& novissimum eorum in gladio interficiam:
Non erit fuga eis, qui fugient,
& non salvabitur ex eis qui fugerit.
Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos:
& si ascenderint usque ad cœlum, inde detraham eos.
Et si absconditi fuerint in vertice Charmeli, inde scrutans auferam eos:
& si celaverint se ab oculis meis in fundo maris, E
ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.
Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, & occidet eos:
& ponam oculos meos super eos in malum, & non in bonum.
Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram,
& tabescet:
& lugebunt omnes habitantes in ea:
Et ascendet sicut rivus omnis,
& defluet sicut fluvius Ægypti.
Qui ædificat in cœlo ascensionem suam,
& fasciculum suum super terram fundavit:
Qui vocat aquas maris,
& effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen ejus.
Numquid non ut filii Æthiopum vos estis mihi, filii Israel, ait Dominus?
Numquid non Israel, ascendere feci de terra Ægypti:
& Palæsthinos de Cappadocia,
& Syros de Cyrene?
Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans,
& conteram illud à facie terræ:
Verumtamen conterens non conteram domum Jacob, dicit Dominus.
Ecce enim ego mandabo,
& concutiam in omnibus gentibus domum Israel,
sicut concutitur triticum in cribro:
& non cadet lapillus super terram.
In gladio morientur omnes peccatores populi mei:
qui dicunt: Non appropinquabit, & non veniet super nos malum.
In die illo suscitabo tabernaculum David, quod cecidit:
& reædificabo aperturas murorum ejus,
& ea quæ corruerant instaurabo:
& reædificabo illud sicut in diebus antiquis.
Ut possideant reliquias Idumææ, & omnes nationes,
eo quod invocatum sit nomen meum super eos:
dicit Dominus faciens hæc.
Ecce dies veniunt, dicit Dominus:
& comprehendet arator messorem,
& calcator uvæ mittentem semen:
Et stillabunt montes dulcedinem,
& omnes colles culti erunt.
Convertam captivitatem populi mei Israel:
& ædificabunt civitates desertas, & habitabunt:
Et plantabunt vineas, & bibent vinum earum:
& facient hortos, & comedent fructus eorum.
Et plantabo eos super humum suam:
& non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus.

Explicit Amos Propheta.

INCIPIT
ABDIAS PROPHETA.

Cap. 1. Visio Abdiæ.
Hæc dicit Dominus Deus ad Edom:
Auditum audivimus à Domino,
& legatum ad gentes misit:
Surgite,
& consurgamus adversus eum in prœlium.
Ecce parvulum te dedi in gentibus:
contemptibilis tu es valde.
Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum,
exaltantem solium suum, qui dicis in corde tuo:
F Quis detrahet me in terram?
Si exaltatus fueris ut aquila,
& si inter sydera posueris nidum tuum:
inde detraham te, dicit Dominus.
Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses?
nonne furati essent sufficientia sibi?
Si vindemiatores introissent ad te,
numquid saltem racemos reliquissent tibi?
Quomodo scrutati sunt Esaü,
investigaverunt abscondita ejus?

Usque

Digitized by Google

A Usque ad terminum emiserunt te:
omnes viri fœderis tui illuserunt tibi:
invaluerunt adversum te viri pacis tuæ:
Qui comedunt tecum, ponent insidias subter te:
non est prudentia in eo.
Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumæa,
& prudentiam de monte Esaü?
Et timebunt fortes tui à meridie,
ut intereat vir de monte Esaü.
B Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob,
operiet te confusio, & peribis in æternum.
In die quum stares adversus,
quando capiebant alieni exercitum ejus,
& extranei ingrediebantur portas ejus,
& super Jerusalem mittebant sortem:
tu quoque eras quasi unus ex eis.
Et non despicies in die fratris tui,
in die peregrinationis ejus:
C Et non lætaberis super filios Juda in die perditionis eorum:
& non magnificabis os tuum in die angustiæ.
Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum:
neque despicies & tu in malis ejus in die vastitatis illius:
& non emittêris adversus exercitum ejus in die vastitatis illius.
Neque stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint:
& non concludes reliquos ejus in die tribulationis.
Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes
sicut fecisti, fiet tibi:
retributionem tuam convertet in caput tuum.
Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum,
bibent omnes gentes jugiter:
Et bibent, & absorbebunt,
& erunt quasi non sint.
Et in monte Sion erit salvatio, & erit sanctus:
& possidebit domus Jacob eos qui se possederant,
Et erit domus Jacob ignis,
& domus Joseph flamma,
& domus Esaü stipula:
Et succendentur in eis, & devorabunt eos:
& non erunt reliquiæ domus Esaü,
quia Dominus loquutus est.
Et hereditabunt hi qui ad austrum sunt, montem Esaü,
& qui in campestribus Philisthim:
Et possidebunt regionem Ephraim, & regionem Samariæ:
& Benjamin possidebit Galaad.
Et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel,
omnia Chananæorum usque ad Sarephtam:
Et transmigratio Jerusalem, quæ in Bosphoro est,
possidebit civitates austri.
Et ascendent salvatores in montem Sion judicare montem Esaü:
& erit Domino regnum.

Explicit Abdias Propheta.

INCIPIT
JONAS PROPHETA.

D Cap. 1. ET factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi, dicens:
Surge, vade in Niniven civitatem grandem, & prædica in ea:
quia ascendit malitia ejus coram me.
Et surrexit Jonas,
ut fugeret in Tharsis à facie Domini;
Et descendit in Joppen,
& invenit navem euntem in Tharsis:
Et dedit naulum ejus,
E & descendit in eam ut iret cum eis in Tharsis à facie Domini.
Dominus autem misit ventum magnum in mare:
& facta est tempestas magna in mari,
& navis periclitabatur conteri.
Et timuerunt nautæ,
& clamaverunt viri ad deum suum:
Et miserunt vasa, quæ erant in navi, in mare,
ut alleviaretur ab eis:
Et Jonas descendit ad interiora navis,
& dormiebat sopore gravi.
F Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei:
Quid tu sopore deprimeris?
surge, invoca Deum tuum,
si forte, recogitet Deus de nobis, & non pereamus.
Et dixit vir ad collegam suum:
Venite, & mittamus sortes,
& sciamus quare hoc malum sit nobis.
Et miserunt sortes:
& cecidit sors super Jonam.
Et dixerunt ad eum:
Indica nobis cujus caussa malum istud sit nobis:
quod est opus tuum?
quæ terra tua, & quo vadis?
vel ex quo populo es tu?
Et dixit ad eos: Hebræus ego sum,
& Dominum Deum cœli ego timeo, qui fecit mare & aridam.
Et timuerunt viri timore magno,
& dixerunt ad eum:
Quid hoc fecisti?
(Cognoverant enim viri quod à facie Domini fugeret,
quia indicaverat eis.)
Et dixerunt ad eum:
Quid faciemus tibi, & cessabit mare à nobis?
quia mare ibat, & intumescebat.
Et dixit ad eos:
Tollite me, & mittite in mare,
& cessabit mare à vobis:
scio enim ego quoniam propter me tempestas gran-

Digitized by Google

dis hæc venit super vos. A
Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam, & non valebant:
quia mare ibat, & intumescebat super eos.
Et clamaverunt ad Dominum, & dixerunt:
Quæsumus Domine, ne pereamus in anima viri istius,
& ne des super nos sanguinem innocentem:
quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.
Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare:
& stetit mare à fervore suo. B
Et timuerunt viri timore magno Dominum,
& immolaverunt hostias Domino, & voverunt vota.

Cap. 2. ET præparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Jonam:
& erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus.
Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.
Et dixit:
CLamavi de tribulatione mea ad Dominum,
& exaudivit me:
De ventre inferi clamavi,
& exaudisti vocem meam.
Et projecisti me in profundum in corde maris,
& flumen circumdedit me:
Omnes gurgites tui, & fluctus tui
super me transierunt.
Et ego dixi: Abjectus sum à conspectu oculorum tuorum:
verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum.
Circumdederunt me aquæ usque ad animam:
abyssus vallavit me, pelagus cooperuit caput meum.
Ad extrema montium descendi:
terræ vectes concluserunt me in æternum:
Et sublevabis de corruptione vitam meam,
Domine Deus meus.
Quum angustiaretur in me anima mea,
Domini recordatus sum:
ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.
Qui custodiunt vanitates frustra
misericordiam suam derelinquunt.
Ego autem in voce laudis immolabo tibi:
quæcumque vovi, reddam pro salute Domino.
Et dixit Dominus pisci:
& evomuit Jonam in aridam.

Cap. 3. ET factum est verbum Domini ad Jonam secundo, dicens:
Surge, & vade in Niniven civitatem magnam:
& prædica in ea prædicationem, quam ego loquor ad te.
Et surrexit Jonas, & abiit in Niniven juxta verbum Domini:
& Ninive erat civitas magna itinere dierum trium.
Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius:
& clamavit, & dixit:
Adhuc quadraginta dies,
& Ninive subvertetur.
Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum:
& prædicaverunt jejunium,
& vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem.
Et pervenit verbum ad regem Ninive:
& surrexit de solio suo,
& abjecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco,
& sedit in cinere.
Et clamavit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum ejus, dicens:
Homines, & jumenta, & boves, & pecora non gustent quidquam:
nec pascantur, & aquam non bibant.
Et operiantur saccis homines, & jumenta,
& clament ad Deum in fortitudine,
& convertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum.
Quis scit si convertatur & ignoscat Deus:
& revertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?
Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala:
& misertus est Deus super malitia, quam loquutus fuerat ut faceret eis,
& non fecit.

C ET afflictus est Jonas afflictione magna, Cap. 4.
& iratus est:
Et oravit ad Dominum, & dixit:
Obsecro Domine,
numquid non hoc est verbum meum, quum adhuc essem in terra mea?
Propter hoc præoccupavi ut fugerem in Tharsis.
Scio enim quia tu Deus clemens & misericors es,
patiens & multæ miserationis, & ignoscens super malitia.
D Et nunc Domine tolle quæso animam meam à me:
quia melior est mihi mors quam vita.
Et dixit Dominus:
Putasne bene irasceris tu?
Et egressus est Jonas de civitate,
& sedit contra orientem civitatis:
Et fecit sibimet ibi umbraculum,
& sedebat subter illud in umbra,
donec videret quid accideret civitati.
Et præparavit Dominus Deus hederam,
E & ascendit super caput Jonæ,
ut esset umbra super caput ejus, & protegeret eum
(laboraverat enim)
& lætatus est Jonas super hedera, lætitia magna.
Et paravit Deus vermem ascensu diluculi in crastinum:
& percussit hederam, & exaruit.
Et quum ortus fuisset sol,
præcepit Dominus vento calido & urenti:
Et percussit sol super caput Jonæ, & æstuabat:
F & petivit animæ suæ ut moreretur, & dixit:
Melius est mihi mori, quam vivere.
Et dixit Dominus ad Jonam:
Putasne bene irasceris tu super hedera?
Et dixit:
Bene irascor ego usque ad mortem.
Et dixit Dominus:
Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret.
Quæ sub una nocte nata est, & sub una nocte periit.
G Et ego non parcam Ninive civitati magnæ,
in qua sunt plus quam centum viginti millia hominum,
qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam,
& jumenta multa.

Explicit Jonas Propheta.

Digitized by Google

INCIPIT
MICHÆAS PROPHETA.

Cap. 1. VERBUM Domini quod factum est ad Michæam A Morasthiten,
in diebus Joatham, Ahaz, & Ezechiæ, regum Juda:
quod vidit super Samariam, & Jerusalem.
Audite populi omnes,
& attendat terra, & plenitudo ejus:
Et sit Dominus Deus vobis in testem,
Dominus de templo sancto suo.
Quia ecce Dominus egreditur de loco suo:
& descendet, & calcabit super excelsa terræ. B
Et consumentur montes subtus eum:
& valles scindentur sicut cera à facie ignis,
sicut aquæ, quæ decurrunt in præceps,
In scelere Jacob omne istud,
& in peccatis domus Israel.
Quod scelus Jacob?
nonne Samaria?
Et quæ excelsa Judæ?
nonne Jerusalem?
Et ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro C
quum plantatur vinea:
& detraham in vallem lapides ejus, & fundamenta ejus revelabo.
Et omnia sculptilia ejus concidentur,
& omnes mercedes ejus comburentur igne,
& omnia idola ejus ponam in perditionem:
Quia de mercedibus meretricis congregata sunt,
& usque ad mercedem meretricis revertentur.
Super hoc plangam, & ululabo:
vadam spoliatus, & nudus: D
Faciam planctum velut draconum,
& luctum quasi struthionum.
Quia desperata est plaga ejus,
quia venit usque ad Judam,
tetigit portam populi mei usque ad Jerusalem.
In Geth nolite annuntiare,
lacrymis ne ploretis,
in domo Pulveris pulvere vos conspergite.
Et transite vobis habitatio Pulchra, confusa ignominia:
non est egressa quæ habitat in exitu:
Planctum domus vicinæ accipiet ex vobis,
quæ stetit sibimet.
Quia infirmata est in bonum, quæ habitat in amaritudinibus:
quia descendit malum à Domino in portam Jerusalem.
Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis:
principium peccati est filiæ Sion,
quia in te inventa sunt scelera Israel. F
Propterea dabit emissarios super hereditatem Geth:
domus mendacii in deceptionem regibus Israel.
Adhuc heredem adducam tibi quæ habitas in Maresa:
usque ad Odollam veniet gloria Israel.
Decalvare, & tondere super filios deliciarum tuarum:
dilata calvitium tuum sicut aquila:
quoniam captivi ducti sunt ex te.

VÆ qui cogitatis inutile, Cap. 2.
& operamini malum in cubilibus vestris:
In luce matutina faciunt illud,
quoniam contra Deum est manus eorum.
Et concupierunt agros, & violenter tulerunt,
& domos rapuerunt:
Et calumniabantur virum, & domum ejus;
virum & hereditatem ejus.
Idcirco hæc dicit Dominus:
Ecce ego cogito super familiam istam malum:
unde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi,
quoniam tempus pessimum est.
In die illa sumetur super vos parabola,
& cantabitur canticum cum suavitate, dicentium:
Depopulatione vastati sumus:
Pars populi mei commutata est:
quomodo recedet à me, quum revertatur, qui regiones nostras dividat?
Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in cœtu Domini.
Ne loquamini loquentes:
Non stillabit super istos, non comprehendet confusio.
Dicit domus Jacob:
Numquid abbreviatus est spiritus Domini,
aut tales sunt cogitationes ejus?
Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui recte graditur?
Et è contrario populus meus in adversarium consurrexit:
desuper tunica pallium sustulistis:
& eos, qui simpliciter transibant, convertistis in bellum.
Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum:
à parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.
Surgite, & ite,
quia non habetis hîc requiem:
E Propter immunditiam ejus corrumpetur putredine pessima.
Utinam non essem vir habens spiritum,
& mendacium potius loquerer:
Stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem:
& erit super quem stillatur populus iste.
Congregatione congregabo Jacob totum te:
in unum conducam reliquias Israel,
pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum,
tumultuabuntur à multitudine hominum.
Ascendet enim pandens iter ante eos:
divident, & transibunt portam, & egredientur per eam:
Et transibit rex eorum coram eis,
& Dominus in capite eorum.

ET dixi: Audite principes Jacob, & duces domus Cap. 3.
Israel:
Numquid non vestrum est scire judicium,

Digitized by Google

qui odio habetis bonum, & diligitis malum? A
Qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis,
& carnes eorum desuper ossibus eorum.
Qui comederunt carnem populi mei,
& pellem eorum desuper excoriaverunt:
Et ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebete,
& quasi carnem in medio ollæ.
Tunc clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos:
& abscondet faciem suam ab eis in tempore illo,
sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis. B
Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum:
qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem:
Et si quis non dederit in ore eorum quidpiam,
sanctificant super eum prœlium.
Propterea nox vobis pro visione erit,
& tenebræ vobis pro divinatione:
Et occumbet sol super prophetas,
& obtenebrabitur super eos dies.
Et confundentur qui vident visiones, C
& confundentur divini:
Et operient vultus suos omnes,
quia non est responsum Dei.
Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, judicio, & virtute:
ut annuntiem Jacob scelus suum, & Israel peccatum suum.
Audite hoc principes domus Jacob, & judices domus Israel:
qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis. D
Qui ædificatis Sion in sanguinibus,
& Jerusalem in iniquitate.
Principes ejus in muneribus judicabant,
& sacerdotes ejus in mercede docebant,
& prophetæ ejus in pecunia divinabant:
Et super Dominum requiescebant, dicentes:
Numquid non Dominus in medio nostrûm?
non venient super nos mala.
Propter hoc, caussa vestri, Sion quasi ager arabitur, E
& Jerusalem quasi acervus lapidum erit,
& mons templi in excelsa sylvarum.

Cap. 4.

ET erit:
In novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium,
& sublimis super colles:
& fluent ad eum populi.
Et properabunt gentes multæ, & dicent:
Venite, ascendamus ad montem Domini,
& ad domum Dei Jacob: F
Et docebit nos de viis suis,
& ibimus in semitis ejus:
Quia de Sion egredietur lex,
& verbum Domini de Jerusalem.
Et judicabit inter populos multos,
& corripiet gentes fortes usque in longinquum:
Et concident gladios suos in vomeres,
& hastas suas in ligones:
Non sumet gens adversus gentem gladium:
& non discent ultra belligerare. G
Et sedebit vir subtus vineam suam, & subtus ficum suam,
& non erit qui deterreat:
quia os Domini exercituum loquutum est.
Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui:
nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei
nostri in æternum & ultra.
In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem:
& eam, quam ejeceram, colligam;
& quam afflixeram:
Et ponam claudicantem in reliquias:
& eam, quæ laboraverat, in gentem robustam:
Et regnabit Dominus super eos in monte Sion,
ex hoc nunc & usque in æternum.
Et tu turris gregis nebulosa filia Sion usque ad te veniet:
& veniet potestas prima regnum filiæ Jerusalem.
Nunc quare mœrore contraheris?
numquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit,
quia comprehendit te dolor sicut parturientem?
Dole, & satage filia Sion quasi parturiens:
quia nunc egredieris de civitate, & habitabis in regione,
& venies usque ad Babylonem:
Ibi liberaberis,
ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.
Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ, quæ dicunt: Lapidetur:
& aspiciat in Sion oculus noster.
Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini,
& non intellexerunt consilium ejus:
quia congregavit eos quasi fœnum areæ.
Surge, & tritura filia Sion:
quia cornu tuum ponam ferreum,
& ungulas tuas ponam æreas:
Et comminues populos multos,
& interficiam Domino rapinas eorum,
& fortitudinem eorum Domino universæ terræ.

Cap. 5.

NUnc vastaberis filia latronis:
obsidionem posuerunt super nos,
in virga percutient maxillam judicis Israel:
Et tu Bethleem Ephrata parvulus es in millibus Juda:
ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel,
& egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.
Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturiens pariet:
& reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel.
Et stabit, & pascet in fortitudine Domini,
in sublimitate nominis Domini Dei sui:
Et convertentur,
quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ.
Et erit iste pax:
Assyrius quum venerit in terram nostram,
& quando calcaverit in domibus nostris:
Et suscitabimus super eum septem pastores,
& octo primates homines.
Et pascent terram Assur in gladio,
& terram Nemrod in lanceis ejus:
Et liberabit ab Assur quum venerit in terram nostram,
& quum calcaverit in finibus nostris.
Et erunt reliquiæ Jacob in medio populorum multorum quasi ros à Domino, & quasi stillæ super herbam,
quæ non exspectat virum, & non præstolatur filios hominum.
Et erunt reliquiæ Jacob in gentibus in medio populorum multorum,
quasi leo in jumentis sylvarum,
& quasi catulus leonis in gregibus pecorum:
qui quum transierit, & conculcaverit, & ceperit,
non est qui eruat.

Digitized by Google

Exaltabitur manus tua ſuper hoſtes tuos, A
& omnes inimici tui interibunt.
Et erit in die illa, dicit Dominus:
Auferam equos tuos de medio tui,
& diſperdam quadrigas tuas.
Et perdam civitates terræ tuæ, & deſtruam omnes munitiones tuas,
& auferam maleficia de manu tua, & divinationes non erunt in te.
Et perire faciam ſculptilia tua, & ſtatuas tuas de medio tui:
& non adorabis ultra opera manuum tuarum.
Et evellam lucos tuos de medio tui:
& conteram civitates tuas.
Et faciam in furore & in indignatione ultionem
in omnibus gentibus, quæ non audierunt.

Cap. 6. AUdite quæ Dominus loquitur:
Surge, contende judicio adverſum montes,
& audiant colles vocem tuam.
Audiant montes judicium Domini, & fortia fundamenta terræ:
quia judicium Domini cum populo ſuo, & cum Iſrael dijudicabitur.
Popule meus quid feci tibi, & quid moleſtus fui tibi? reſponde mihi.
Quia eduxi te de terra Ægypti,
a & de domo [a] ſervientium liberavi te:
Et miſi ante faciem tuam Moſen,
& Aaron, & Mariam?
Popule meus memento quæſo quid cogitaverit Balac rex Moab,
& quid reſponderit ei Balaam filius Beor,
de Settim uſque ad Galgalam,
b ut [b] cognoſceres juſtitias Domini.
Quid dignum offeram Domino?
curvabo genu Deo excelſo?
numquid offeram ei holocautomata, & vitulos anniculos?
Numquid placari poteſt Dominus in millibus arietum,
aut in multis millibus hircorum pinguium?
Numquid dabo primogenitum meum pro ſcelere meo,
fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?
Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum,
& quid Dominus quærat à te:
Utique facere judicium, & diligere miſericordiam,
& ſollicitum ambulare cum Deo tuo.
Vox Domini ad civitatem clamat,
& ſalus erit timentibus nomen tuum:
Audite tribus,
& quis approbabit illud?
Adhuc ignis in domo impii theſauri iniquitatis,
& menſura minor iræ plena.
Numquid juſtificabo ſtateram impiam,
& ſaccelli pondera doloſa?
In quibus divites ejus repleti ſunt iniquitate,
& habitantes in ea loquebantur mendacium,
& lingua eorum fraudulenta in ore ipſorum.
Et ego ergo cœpi percutere te perditione ſuper peccatis tuis.
Tu comedes, & non ſaturaberis:
& humiliatio tua in medio tui:
Et apprehendes, & non ſalvabis:
& quos ſalvaveris, in gladium dabo.
Tu ſeminabis, & non metes:
tu calcabis olivam & non ungêris oleo;
& muſtum, & non bibes vinum.
Et cuſtodiſti præcepta Amri, & omne opus domus Ahab;
Et ambulaſti in voluntatibus eorum, ut darem te in perditionem,
& habitantes in ea in ſibilum:
& opprobrium populi mei portabitis.

B VÆ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ: Cap. 7.
non eſt botrus ad comedendum,
[c] præcoquas ficus deſideravit anima mea. c
Periit ſanctus de terra,
& rectus in hominibus non eſt:
Omnes in ſanguine inſidiantur,
vir fratrem ſuum venatur ad mortem.
Malum manuum ſuarum dicunt bonum:
princeps poſtulat, & judex in reddendo eſt:
C Et magnus loquutus eſt deſiderium animæ ſuæ,
& conturbaverunt eam.
Qui optimus in eis eſt, quaſi paliurus:
& qui rectus, quaſi ſpina de ſepe.
Dies ſpeculationis tuæ, viſitatio tua venit:
nunc erit vaſtitas eorum.
Nolite credere amico:
& nolite confidere in duce:
Ab ea quæ dormit in ſinu tuo,
cuſtodi clauſtra oris tui.
D Quia filius contumeliam facit patri;
filia conſurgit adverſus matrem ſuam;
nurus contra ſocrum ſuam:
inimici hominis domeſtici ejus.
Ego autem ad Dominum aſpiciam,
exſpectabo Deum ſalvatorem meum:
audiet me Deus meus.
Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi:
conſurgam, quum ſedero in tenebris,
Dominus lux mea eſt.
E Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei,
donec judicet cauſſam meam, & faciat judicium meum:
Educet me in lucem,
videbo juſtitiam ejus.
Et aſpiciet inimica mea,
& operietur confuſione, quæ dicit ad me. Ubi eſt Dominus Deus tuus?
Oculi mei videbunt in eam:
F nunc erit in conculcationem ut lutum platearum.
Dies, ut ædificentur maceriæ tuæ:
in die illa longe fiet lex.
In die illa & uſque ad te veniet de Aſſur, & uſque ad civitates munitas;
& à civitatibus munitis uſque ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte.
Et erit terra in deſolationem propter habitatores ſuos,
& propter fructum cogitationum eorum.
G Paſce populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuæ,
habitantes ſolos in ſaltu, in medio Charmeli:
Paſcentur Baſan & Galaad juxta dies antiquos.
Secundum dies egreſſionis tuæ de terra Ægypti
oſtendam ei mirabilia.

a Canon S. Germani, & MS. num. 3 *& de domo ſervitutis*: quod in Commentariis retinet S. Hieronymus.

b In eodem Canone tertia perſona exprimitur, *ut cognoſceret, &c.* At manifeſto exſcriptoris errore.

c Eccleſiæ Carcaſſonenſis Canon legit *immaturas ficus*. In textu autem Commentariorum ſcriptum legimus *primitivas ficus*; deinde in explanationibus, *immaturas ficus*. *Fruſtra*, inquit Hieronymus differendo, *volui .... quaſi extremos racemos requirere, & quum non ſit botrus ad comedendum, ſaltem immaturas ficus, quas Hebræi* BECCHORA *vocant, id eſt, groſſos ficorum, cibo ſumere.* בכורה

Digitized by Google

Videbunt gentes, & confundentur super omni for- A
titudine sua:
ponent manum super os,
aures eorum surdæ erunt.
Lingent pulverem sicut serpens,
velut reptilia terræ proturbabuntur de ædibus suis:
a Dominum Deum nostrum [a] pavebunt,
& timebunt te.
Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem,
& transis peccatum reliquiarum hereditatis tuæ?
Non immittet ultra furorem suum,
quoniam volens misericordiam est.
Revertetur, & miserebitur nostri:
deponet iniquitates nostras, & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.
Dabis veritatem Jacob,
misericordiam Abraham:
quæ jurasti patribus nostris à diebus antiquis.

a Pro, *Dominum Deum nostrum pavebunt*, quattuor MSS. id est, uterque Canonis Heb. verit. codex; ac duo Colbertini, Aniciensis & alter num. 75. scriptum habent, *Dominum Deum nostrum desiderabunt*: Quæ lectio nullatenus probatur è Commentariis sancti Hieronymi, neque ex Hebræis voluminibus.

Explicit Michæas Propheta.

INCIPIT
NAHUM PROPHETA.

Cap. 1. ONus Ninive:
Liber visionis Nahum Elcesæi.
Deus æmulator, & ulciscens Dominus:
ulciscens Dominus, & habens furorem:
Ulciscens Dominus in hostes suos:
& irascens ipse inimicis suis.
Dominus patiens, & magnus fortitudine,
& mundans non faciet innocentem.
Dominus in tempestate & turbine via ejus,
& nebulæ pulvis pedum ejus.
Increpans mare, & exsiccans illud:
& omnia flumina ad desertum deducens.
Infirmatus est Basan, & Charmelus:
& flos Libani elanguit.
Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt:
& contremuit terra à facie ejus, & orbis, & omnes habitantes in eo.
Ante faciem indignationis ejus quis stabit?
& quis resistet in ira furoris ejus?
Indignatio ejus effusa est ut ignis:
& petræ dissolutæ sunt ab eo.
Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis:
& sciens sperantes in se.
Et in diluvio prætereunte, consummationem faciet loci ejus:
& inimicos ejus persequentur tenebræ.
Quid cogitatis contra Dominum?
consummationem ipse faciet:
non consurget duplex tribulatio.
Quia sicut spinæ se invicem complectuntur,
sic convivium eorum pariter potantium:
consumentur quasi stipula ariditate plena.
Ex te exivit cogitans contra Dominum malitiam:
mente pertractans prævaricationem.
Hæc dicit Dominus:
Si perfecti fuerint, & ita plures;
sic quoque attondentur, & pertransibit:
Afflixi te,
& non affligam te ultra.
Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo,
& vincula tua disrumpam.
Et præcipiet super te Dominus,
non seminabitur ex nomine tuo amplius:
De domo Dei tui interficiam sculptile, & conflatile,
B ponam sepulcrum tuum, quia inhonoratus es.
Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem:
celebra Juda festivitates tuas, & redde vota tua:
Quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial:
universus interiit.
AScendit qui dispergat coram te, Cap. 2.
qui custodiat obsidionem:
Contemplare viam,
conforta lumbos,
C robora virtutem valde.
Quia reddidit Dominus superbiam Jacob, sicut superbiam Israel:
quia vastatores dissipaverunt eos, & propagines eorum corruperunt.
Clypeus fortium ejus ignitus,
viri exercitus in coccineis:
Igneæ habenæ currus in die præparationis ejus,
& agitatores consopiti sunt.
In itineribus conturbati sunt:
D quadrigæ collisæ sunt in plateis:
Aspectus eorum quasi lampades,
quasi fulgura discurrentia.
Recordabitur fortium suorum,
ruent in itineribus suis:
Velociter ascendent muros ejus,
& præparabitur umbraculum.
Portæ fluviorum apertæ sunt,
& templum ad solum dirutum.
Et miles captivus abductus est:
E & ancillæ ejus minabantur gementes ut columbæ,
murmurantes in cordibus suis.
Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus:
ipsi vero fugerunt:
State, state,
& non est qui revertatur.
Diripite argentum, diripite aurum:
& non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.
Dissipata est, & scissa, & dilacerata:
F & cor tabescens, & dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus:
& facies omnium eorum sicut nigredo ollæ.
Ubi est habitaculum leonum,

Digitized by Google

& pascua catulorum leonum, ad quam ivit leo ut ingrederetur illuc,
catulus leonis, & non est qui exterreat?
Leo cepit sufficienter catulis suis, & necavit leænis suis:
& implevit præda speluncas suas, & cubile suum rapina.
Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum,
& succendam usque ad fumum quadrigas tuas,
& leunculos tuos comedet gladius:
Et exterminabo de terra prædam tuam,
& non audietur ultra vox nuntiorum tuorum.

Cap. 3. VÆ civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena:
non recedet à te rapina.
Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi frementis,
& quadrigæ ferventis, & equitis ascendentis:
Et micantis gladii, & fulgurantis hastæ,
& multitudinis interfectæ, & gravis ruinæ:
Nec est finis cadaverum,
& corruent in corporibus suis.
Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, & gratæ, & habentis maleficia,
quæ vendidit gentes in fornicationibus suis,
& familias in maleficiis suis:
Ecce ego ad te dicit Dominus exercituum,
& revelabo pudenda tua in facie tua,
& ostendam gentibus nuditatem tuam,
& regnis ignominiam tuam.
Et projiciam super te abominationes,
& contumeliis te afficiam,
& ponam te in exemplum.
Et erit: omnis, qui viderit te, resiliet à te,
& dicet: Vastata est Ninive:
Quis commovebit super te caput:
unde quæram consolatorem tibi?
Numquid melior es ab Alexandria populorum, quæ habitat in fluminibus?
aquæ in circuitu ejus:
cujus divitiæ, mare:
aquæ, muri ejus.

A Æthiopia fortitudo ejus, & Ægyptus,
& non est finis:
Aphrica & Libyes fuerunt in auxilio tuo.
Sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem:
parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum,
& super inclytos ejus miserunt sortem,
& omnes optimates ejus confixi sunt in compedibus.
Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta:
B & tu quæres auxilium ab inimico.
Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis:
si concussæ fuerint, cadent in os comedentis.
Ecce populus tuus mulieres in medio tui:
inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ,
devorabit ignis vectes tuos.
Aquam propter obsidionem hauri tibi,
extrue munitiones tuas:
Intra in lutum, & calca,
C subigens tene laterem.
Ibi comedet te ignis:
peribis gladio, devorabit te ut bruchus:
Congregare ut bruchus:
multiplicare ut locusta.
Plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sunt cœli:
bruchus expansus est, & avolavit.
Custodes tui quasi locustæ:
& parvuli tui quasi locustæ locustarum,
quæ considunt in sepibus in die frigoris,
D Sol ortus est, & avolaverunt,
& non est cognitus locus earum ubi fuerint.
Dormitaverunt pastores tui, rex Assur:
sepelientur principes tui:
Latitavit populus tuus in montibus,
& non est qui congreget.
Non est obscura contritio tua,
pessima est plaga tua:
Omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te:
quia super quem non transiit malitia tua semper?

Explicit Nahum Propheta.

INCIPIT
ABACUC PROPHETA.

Cap. 1. ONus, quod vidit Abacuc propheta.
Usquequo Domine clamabo, & non exaudies?
vociferabor ad te vim patiens, & non salvabis?
Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborem,
videre prædam & injustitiam contra me?
Et factum est judicium,
& contradictio potentior.
Propter hoc lacerata est lex,
& non pervenit usque ad finem judicium:
Quia impius prævalet adversus justum,
propterea egreditur judicium perversum.
Aspicite in gentibus, & videte:
& admiramini, & obstupescite:
Quia opus factum est in diebus vestris,
quod nemo credet quum narrabitur.

E Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram & velocem,
ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua.
Horribilis, & terribilis est:
ex semetipsa judicium, & onus ejus egredietur.
Leviores pardis equi ejus,
& velociores lupis vespertinis;
Et diffundentur equites ejus:
equites namque ejus de longe venient,
F volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.
Omnes ad prædam venient,
facies eorum ventus urens:
& congregabit quasi arenam, captivitatem,
Et ipse de regibus triumphabit,

Digitized by Google

& tyranni ridiculi ejus erunt:
Ipse super omnem munitionem ridebit,
& comportabit aggerem, & capiet eam.
Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit, & corruet:
hæc est fortitudo ejus dei sui.
Numquid non tu à principio Domine Deus meus, sancte meus,
& non moriemur?
Domine in judicium posuisti eum:
& fortem, ut corriperes, fundasti eum.
Mundi sunt oculi tui, ne videas malum;
& respicere ad iniquitatem non poteris.
Quare respicis super iniqua agentes,
& taces devorante impio justiorem se?
Et facies homines quasi pisces maris,
& quasi reptile non habens principem.
Totum in hamo sublevavit,
traxit illud in sagena sua,
& congregavit in rete suum.
Super hoc lætabitur & exsultabit.
Propterea immolabit sagenæ suæ,
& sacrificabit reti suo:
Quia in ipsis incrassata est pars ejus,
& cibus ejus electus.
Propter hoc ergo expandit sagenam suam,
& semper interficere gentes non parcet.
Cap. 2. Super custodiam meam stabo,
& figam gradum super munitionem:
Et contemplabor, ut videam quid dicatur mihi,
& quid respondeam ad arguentem me.
Et respondit mihi Dominus, & dixit:
Scribe visum, & explana eum super tabulas,
ut percurrat qui legerit eum.
Quia adhuc visus procul,
& apparebit in finem, & non mentietur.
Si moram fecerit, exspecta eum:
quia veniens veniet, & non tardabit.
Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso:
Justus autem in fide sua vivet.
Et quomodo vinum potantem decipit:
sic erit vir superbus, & non decorabitur:
Qui dilatavit quasi infernus animam suam:
& ipse quasi mors, & non adimpletur:
Et congregabit ad se omnes gentes,
& coacervabit ad se omnes populos.
Numquid non omnes isti super eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum ejus:
& dicetur: Væ ei, qui multiplicat non sua?
usquequo & aggravat contra se densum lutum?
Numquid non repente consurgent qui mordeant te:
& suscitabuntur lacerantes te,
& eris in rapinam eis?
Quia tu spoliasti gentes multas,
spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis,
propter sanguinem hominis,
& iniquitatem terræ civitatis, & omnium habitantium in ea.
Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ,
ut sit in excelso nidus ejus,
& liberari se putat de manu mali.
Cogitasti confusionem domui tuæ,
concidisti populos multos, & peccavit anima tua.

A Quia lapis de pariete clamabit:
& lignum, quod inter juncturas ædificiorum est, respondebit.
Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus,
& præparat urbem in iniquitate.
Numquid non hæc à Domino sunt exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne,
& gentes in vacuum, & deficient.
Quia replebitur terra, ut cognoscant gloriam Domini,
B quasi aquæ operientes mare.
Væ qui potum dat amico suo mittens fel suum,
& inebrians ut aspiciat nuditatem ejus.
Repletus es ignominia pro gloria:
bibe tu quoque, & consopire:
Circumdabit te calix dexteræ Domini,
& vomitus ignominiæ super gloriam tuam.
Quia iniquitas Libani operiet te,
& vastitas animalium deterrebit eos de sanguinibus hominum, & iniquitate terræ, & civitatis,
C & omnium habitantium in ea.
Quid prodest sculptile,
quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, & imaginem falsam?
Quia speravit in figmento fictor ejus,
ut faceret simulacra muta.
Væ qui dicit ligno: Expergiscere;
Surge, lapidi tacenti:
numquid ipse docere poterit?
Ecce iste coopertus est auro & argento:
D & omnis spiritus non est in visceribus ejus.
Dominus autem in templo sancto suo:
sileat à facie ejus omnis terra.

ORATIO ABACUC PROPHETÆ

[a] PRO IGNORATIONIBUS. [a]

Domine audivi auditionem tuam, Cap. 3.
E & timui.
Domine opus tuum,
in medio annorum vivifica illud.
In medio annorum notum facies:
quum iratus fueris, misericordiæ recordaberis.
Deus ab austro veniet,
& sanctus de monte Pharan. [b] Semper. [b]
Operuit cœlos gloria ejus:
& laudis ejus plena est terra.
Splendor ejus ut lux erit:
F cornua in manibus ejus:
Ibi abscondita est fortitudo ejus:
ante faciem ejus ibit mors.
Et egredietur diabolus ante pedes ejus.
Stetit, & mensus est terram.
Aspexit, & dissolvit gentes:
& contriti sunt montes sæculi.
Incurvati sunt colles mundi,
ab itineribus æternitatis ejus.
Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ,
G turbabuntur pelles terræ Madian.
Numquid in fluminibus iratus es Domine?
aut in fluminibus furor tuus?

[a] Exscriptores Canonis Heb. verit. omittunt hæc duo vocabula, *pro ignorationibus*: quæ tamen in aliis MSS. Bibliorum codicibus scripta leguntur, licet modo nonnihil diverso. Aliqua exemplaria legunt *pro ignorantiis*; pauca *pro ignorantibus*; cætera *pro ignorationibus*, juxta Hieronymum in Commentariis suis.

[b] Canon San-Germanensis retinet hic in Oratione Abacuc *Diapsalma* LXX. Interpretum: At Canon Carcassonensis *semper* habet cum aliis MSS. sacrorum Bibliorum exemplaribus. De Diapsalmate, quod Hebraice dicitur סלה *Sela* plenius disputatum est in Psalterio, inquit sanctus Hieronymus. Vide Commentaria ejusdem S. Doctoris in hunc locum, & Epistolas ad Marcellam scriptas.

vel

vel in mari indignatio tua?
Quia ascendes super equos tuos:
& quadrigæ tuæ salvatio.
Suscitans suscitabis arcum tuum,
juramenta tribubus quæ loquutus es. SEMPER.
Fluvios scindes terræ:
viderunt te, & doluerunt montes:
gurges aquarum transiit.
Dedit abyssus vocem suam:
altitudo manus suas levavit.
Sol & luna steterunt in habitaculo suo:
in luce sagittarum tuarum ibunt
in splendore fulgurantis hastæ tuæ.
In fremitu conculcabis terram:
in furore obstupefacies gentes.
Egressus es in salutem populi tui,
in salutem cum Christo tuo.
Percussisti caput de domo impii:
denudasti fundamentum usque ad collum. SEMPER.
Maledixisti sceptris ejus,
capiti bellatorum ejus,
venientibus ut turbo ad dispergendum me.
A Exsultatio eorum,
sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito.
Viam fecisti in mari equis tuis,
in luto aquarum multarum.
Audivi, & conturbatus est venter meus:
ad vocem contremuerunt labia mea.
Ingrediatur putredo in ossibus meis,
& subter me scateat.
Ut requiescam in die tribulationis:
ut ascendam ad populum accinctum nostrum.
B Ficus enim non florebit:
& non erit germen in vineis.
Mentietur opus olivæ:
& arua non afferent cibum.
Abscindetur de ovili pecus:
& non erit armentum in præsepibus.
Ego autem in Domino gaudebo:
& exsultabo in Deo Jesu meo.
Deus Dominus fortitudo mea:
& ponet pedes meos quasi cervorum.
C Et super excelsa mea deducet me victor.
in Psalmis canentem.

Explicit Abacuc Propheta.

INCIPIT
SOPHONIAS PROPHETA.

Caput 1.

VERBUM Domini quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filii Godoliæ, filii [a] Amariæ, filii Ezechiæ,
in diebus Josiæ filii Amon regis Judæ.
Congregans congregabo omnia à facie terræ, dicit Dominus:
Congregans hominem & pecus,
congregans volatile cœli & pisces maris:
Et ruinæ impiorum erunt:
& disperdam homines à facie terræ, dicit Dominus.
Et extendam manum meam super Judam,
& super omnes habitantes Jerusalem:
Et disperdam de loco hoc reliquias Baal,
& nomina æditorum cum sacerdotibus;
Et eos qui adorant super tecta militiam cœli,
& adorant & jurant in Domino,
& jurant in Melchom.
Et qui avertuntur de post tergum Domini,
& qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum.
Silete à facie Domini Dei:
quia juxta est dies Domini,
quia præparavit Dominus hostiam,
sanctificavit vocatos suos.
Et erit:
In die hostiæ Domini, visitabo super principes, & super filios regis,
& super omnes qui induti sunt veste peregrina:
Et visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa:
qui complent domum Domini Dei sui iniquitate & dolo.
Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium,
D & ululatus à Secunda,
& contritio magna à collibus.
Ululate habitatores Pilæ:
conticuit omnis populus Chanaan,
disperierunt omnes involuti argento.
Et erit in tempore illo:
scrutabor Jerusalem in lucernis:
Et visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis:
Non faciet bene Dominus, & non faciet male.
E Et erit fortitudo eorum in direptionem,
& domus eorum in desertum:
Et ædificabunt domos, & non habitabunt:
& plantabunt vineas, & non bibent vinum earum.
Juxta est dies Domini magnus,
juxta est & velox nimis:
Vox diei Domini amara,
tribulabitur ibi fortis.
Dies iræ dies illa,
dies tribulationis & angustiæ,
F dies calamitatis & miseriæ,
dies tenebrarum, & caliginis,
dies nebulæ & turbinis;
Dies tubæ & clangoris super civitates munitas,
& super angulos excelsos.
Et tribulabo homines,
& ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt:
Et effundetur sanguis eorum sicut humus,
& corpora eorum sicut stercora.
Sed & argentum eorum, & aurum eorum
G non poterit liberare eos in die furoris Domini:
In igne zeli ejus devorabitur omnis terra,
quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram.

[a] *Amasiam* pro *Amariæ* errore exscriptorum positum reperimus in utroque exemplari Canonis.

Digitized by Google

Cap. 2. Convenite, congregamini gens non amabilis:
Priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem,
antequam veniat super vos ira furoris Domini,
antequam veniat super vos dies furoris Domini.
Quærite Dominum omnes mansueti terræ, qui judicium ejus estis operati:
quærite justum, quærite mansuetum:
si quomodo abscondamini in die [a] furoris Domini.
Quia Gaza destructa erit,
& Ascalon in desertum;
Azotum in meridie ejicient,
& Accaron eradicabitur.
Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum:
Verbum Domini super vos Chanaan terra Philisthinorum,
& disperdam te, ita ut non sit inhabitator.
Et erit funiculus maris requies pastorum,
& caulæ pecorum:
Et erit funiculus ejus, qui remanserit de domo Juda:
ibi pascentur,
in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent:
Quia visitabit eos Dominus Deus eorum,
& avertet captivitatem eorum.
Audivi opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon:
quæ exprobraverunt populo meo,
& magnificati sunt super terminos eorum.
Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israel,
quia Moab ut Sodoma erit,
& filii Ammon quasi Gomorra;
Siccitas spinarum, & acervi salis,
& desertum usque in æternum:
Reliquiæ populi mei diripient eos,
& residui gentis meæ possidebunt illos.
Hoc eis eveniet pro superbia sua:
quia blasphemaverunt, & magnificati sunt super populum Domini exercituum.
Horribilis Dominus super eos,
& attenuabit omnes deos terræ:
Et adorabunt eum viri de loco suo,
omnes insulæ gentium.
Sed & vos Æthiopes
interfecti gladio meo eritis.
Et extendet manum suam super aquilonem,
& perdet Assur:
Et ponet speciosam in solitudinem,
& in invium, & quasi desertum.
Et accubabunt in medio ejus greges,
omnes bestiæ gentium:
Et onocrotalus & ericius in liminibus ejus morabuntur:
vox cantantis in fenestra,
corvus in superliminari,
quoniam attenuabo robur ejus.
Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia:
quæ dicebat in corde suo: Ego sum,
& extra me non est alia amplius:
Quomodo facta est in desertum cubile bestiæ?
Omnis qui transit per eam, sibilabit,
& movebit manum suam.
Cap. 3. Væ provocatrix, & redemta civitas, columba.
Non audivit vocem, & non suscepit disciplinam:
A In Domino non est confisa,
ad Deum suum non appropinquavit.
Principes ejus in medio ejus
quasi leones rugientes:
Judices ejus lupi vespere,
non relinquebant in mane.
Prophetæ ejus vesani,
viri infideles:
Sacerdotes ejus polluerunt sanctum,
injuste egerunt contra legem.
B Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem:
mane mane judicium suum dabit in lucem & non abscondetur:
Nescivit autem iniquus confusionem.
Disperdidi gentes, & dissipati sunt anguli earum:
desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat:
desolatæ sunt civitates eorum, non remanente viro,
nec ullo habitatore.
Dixi: Attamen timebis me, suscipies disciplinam:
C & non peribit habitaculum ejus, propter omnia
in quibus visitavi eam:
Verumtamen diluculo surgentes
corruperunt omnes cogitationes suas.
Quapropter exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum,
quia judicium meum ut congregem gentes, & colligam regna:
Et effundam super eos indignationem meam,
omnem iram furoris mei:
D In igne enim zeli mei
devorabitur omnis terra.
Quia tunc reddam populis labium electum,
ut invocent omnes in nomine Domini,
& serviant ei humero uno.
Ultra flumina Æthiopiæ, inde supplices mei,
filii dispersorum meorum deferent munus mihi.
In die illa non confundêris super cunctis adinventionibus tuis,
quibus prævaricata es in me:
E Quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ,
& non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo.
Et derelinquam in medio tui populum pauperem & egenum:
& sperabunt in nomine Domini.
Reliquiæ Israel non facient iniquitatem,
nec loquentur mendacium,
& non invenietur in ore eorum lingua dolosa:
F Quoniam ipsi pascentur & accubabunt,
& non erit qui exterreat.
Lauda filia Sion:
[b] jubilate Israel:
lætare, & exsulta in omni corde filia Jerusalem.
Abstulit Dominus judicium tuum,
avertit inimicos tuos:
Rex Israel Dominus in medio tui,
non timebis malum ultra.
In die illa dicetur Jerusalem: Noli timere:
G Sion, non dissolvantur manus tuæ.
Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit:
gaudebit super te in lætitia,
silebit in dilectione [c] sua,

a Canonis exemplaria addunt nomen *iræ, in die iræ furoris Domini*; sed superfluum est.

b In Carcassonensi MS. *jubila tu Israel*, pro eo quod legitur in San-Germanensi, *jubilate Israel*.

c Tria exemplaria MSS. *in dilectione tua*. Pronomen quoque secundæ personæ retinet editus textus sacer in Commentariis Hieronymianis; quod tamen stare non potest cum ipsa expositione sancti Doctoris, ubi ait: *Et hæc facitt in dilectione sua; non tuo merito, sed misericordia sua*.

Digitized by Google

exsultabit super te in laude.
Nugas, qui à lege recesserant, congregabo, quia ex te erant:
ut non ultra habeas super eis opprobrium.
Ecce ego interficiam omnes, qui afflixerunt te in tempore illo:
& salvabo claudicantem:
& eam, quæ ejecta fuerat, congregabo:
A Et ponam eos in laudem, & in nomen,
in omni terra confusionis eorum:
In tempore illo, quo adducam vos;
& in tempore, quo congregabo vos.
Dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ,
quum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

Explicit Sophonias Propheta.

INCIPIT
AGGÆUS PROPHETA.

Caput. I. IN anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis,
B
factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ,
ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Juda,
& ad Jesum, filium Josedec, sacerdotem magnum, dicens:
Hæc ait Dominus exercituum, dicens:
Populus iste dicit:
Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ.
Et factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:
C
Numquid tempus vobis est ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta?
Et nunc hæc dicit Dominus exercituum:
Ponite corda vestra super vias vestras.
Seminastis multum, & intulistis parum:
comedistis, & non estis satiati:
bibistis, & non estis inebriati:
operuistis vos, & non estis calefacti:
& qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum.
D
Hæc dicit Dominus exercituum:
Ponite corda vestra super vias vestras:
Ascendite in montem, portate lignum, & ædificate domum:
& acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.
Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus:
& intulistis in domum, & exsufflavi illud:
Quam ob causam, dicit Dominus exercituum?
quia domus mea deserta est,
& vos festinatis unusquisque in domum suam.
Propter hoc super vos prohibiti sunt cœli ne darent rorem,
& terra prohibita est ne daret germen suum:
Et vocavi siccitatem super terram, & super montes,
& super triticum, & super vinum, & super oleum,
& quæquumque profert humus,
& super homines, & super jumenta,
& super omnem laborem manuum.
Et audivit Zorobabel filius Salathiel, & Jesus filius Josedec sacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi,
vocem Domini Dei sui, & verba Aggæi prophetæ,
sicut misit eum Dominus Deus eorum ad ipsos;
& timuit populus à facie Domini.
Et dixit Aggæus nuntius Domini de nuntiis Domini, populo dicens:
Ego vobiscum sum, dicit Dominus.
Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel, ducis Juda,
& spiritum Jesu filii Josedec sacerdotis magni,
& spiritum reliquorum de omni populo:
& ingressi sunt,
& faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

IN die vigesima & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis. Cap. 2.
In septimo mense, vigesima & prima mensis,
factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:
Loquere ad Zorobabel filium Salathiel ducem Juda,
& ad Jesum filium Josedec sacerdotem magnum,
& ad reliquos populi, dicens:
Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima?
& quid vos videtis hanc nunc?
numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?
Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus:
& confortare Jesu fili Josedec sacerdos magne,
& confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum:
Et facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)
verbum quod pepigi vobiscum quum egrederemini de terra Ægypti:
E
Et spiritus meus erit in medio vestrûm,
nolite timere.
Quia hæc dicit Dominus exercituum:
Adhuc unum modicum est,
& ego commovebo cœlum, & terram, & mare, & aridam.
Et movebo omnes gentes:
Et veniet desideratus cunctis gentibus:
& implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum.
F
Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum.
Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum:
& in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.
In vicesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis,

Digitized by Google

factum est verbum Domini ad Aggæum prophe- A
tam, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Interroga sacerdotes legem, dicens:
Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui,
& tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum:
numquid sanctificabitur?
Respondentes autem sacerdotes,
dixerunt: Non.
Et dixit Aggæus:
Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur?
Et responderunt sacerdotes,
& dixerunt: Contaminabitur.
Et respondit Aggæus, & dixit:
Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus,
& sic omne opus manuum eorum:
Et omnia quæ obtulerint ibi,
contaminata erunt.
Et nunc ponite corda vestra à die hac & supra,
antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.
Quum accederetis ad acervum viginti modiorum, & fierent decem:
intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti.
Percussi vos vento urente, & aurugine,
& grandine omnia opera manuum vestrarum:
& non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, dicit Dominus.
Ponite corda vestra ex die ista & in futurum,
à die vigesima & quarta noni mensis:
A die, qua fundamenta jacta sunt templi Domini,
ponite super cor vestrum.
B Numquid jam semen in germine est:
& adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit?
ex die ista benedicam.
Et factum est verbum Domini secundo ad Aggæum
in vigesima & quarta mensis, dicens:
Loquere ad Zorobabel ducem Juda, dicens:
Ego movebo cœlum pariter & terram.
Et subvertam solium regnorum,
& conteram fortitudinem regni gentium:
C Et subvertam quadrigam, & adscensorem ejus:
& descendent equi, & ascensores eorum:
vir in gladio fratris sui.
In die illa, dicit Dominus exercituum,
assumam te Zorobabel fili Salathiel serve meus, dicit Dominus:
Et ponam te quasi signaculum,
quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

Explicit Aggæus Propheta.

INCIPIT
ZACHARIAS PROPHETA.

Cap. 1. IN mense octavo, in anno secundo Darii,
factum est verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiæ filii Addo, prophetam, dicens:
Iratus est Dominus super patres vestros iracundia.
Et dices ad eos:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Convertimini ad me, ait Dominus exercituum:
& convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.
Ne sitis sicut patres vestri,
ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes:
Hæc dicit Dominus exercituum.
Convertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis:
& non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.
Patres vestri ubi sunt?
& Prophetæ numquid in sempiternum vivent?
Verumtamen verba mea, & legitima mea, quæ mandavi servis meis prophetis,
numquid non comprehenderunt patres vestros, & conversi sunt, & dixerunt:
Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundum vias nostras,
& secundum adinventiones nostras, fecit nobis?
In die vicesima & quarta undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darii,
factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ, filii Addo, prophetam, dicens:
Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum,
D & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo:
& post eum equi rufi, varii, & albi.
Et dixi:
Quid sunt isti, Domine mi?
Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me:
Ego ostendam tibi quid sint hæc.
Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit:
Isti sunt, quos misit Dominus ut perambulent terram.
E Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrteta, & dixerunt:
Perambulavimus terram,
& ecce omnis terra habitatur, & quiescit.
Et respondit Angelus Domini, & dixit:
Domine exercituum usquequo tu non miserebe-ris Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es?
Iste septuagesimus annus est.
Et respondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me
verba bona,
F verba consolatoria.
Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me:
Clama, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Zelatus sum Jerusalem & Sion zelo magno.
Et ira magna ego irascor super gentes opulentas:
Quia ego iratus sum parum,
ipsi vero adjuverunt in malum.
Propterea hæc dicit Dominus:
Revertar ad Jerusalem in misericordiis:

Digitized by Google

Et domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exer- A
citu um:
& perpendiculum extendetur super Jerusalem.
Adhuc clama, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Adhuc affluent civitates meæ bonis:
& consolabitur Dominus adhuc Sion,
& eliget adhuc Jerusalem.
Et levavi oculos meos, & vidi:
& ecce quattuor cornua.
Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: B
Quid sunt hæc?
& dixit ad me:
Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam, & Israel, & Jerusalem.
Et ostendit mihi Dominus quattuor fabros.
Et dixi:
Quid isti veniunt facere?
Qui ait, dicens:
Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam per singulos viros, C
& nemo eorum levavit caput suum:
Et venerunt isti deterrere ea,
ut dejiciant cornua gentium, quæ levaverunt cornu super terram Juda ut dispergerent eam.

Cap. 2. ET levavi oculos meos, & vidi:
& ecce vir, & in manu ejus funiculus mensorum.
Et dixi:
Quo tu vadis?
Et dixit ad me: D
Ut metiar Jerusalem,
& videam quanta sit latitudo ejus,
& quanta longitudo ejus.
Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur,
& Angelus alius egrediebatur in occursum ejus.
Et dixit ad eum:
Curre, loquere ad puerum istum, dicens:
Absque muro habitabitur Jerusalem,
præ multitudine hominum, & jumentorum in medio ejus. E
Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu:
& in gloria ero in medio ejus.
O, ô fugite de terra aquilonis, dicit Dominus:
quoniam in quattuor ventos cœli dispersi vos,
dicit Dominus [a].
O Sion,
fuge quæ habitas apud filiam Babylonis:
Quia hæc dicit Dominus exercituum:
Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos: F
Qui enim tetigerit vos;
tangit pupillam oculi mei:
Quia ecce ego levo manum meam super eos,
& erunt prædæ his qui serviebant sibi:
& cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.
Lauda, & lætare filia Sion:
quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.
Et applicabuntur Gentes multæ ad Dominum in die illa, G
& erunt mihi in populum:
Et habitabo in medio tui:
& scies quia Dominus exercituum misit me ad te.
Et possidebit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata:
& eliget adhuc Jerusalem.
Sileat omnis caro à facie Domini:
quia consurrexit de habitaculo sancto tuo.

ET ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum stantem coram Angelo Domini: Cap. 3.
& satan stabat à dextris ejus ut adversaretur ei.
Et dixit Dominus ad satan?
Increpet Dominus in te satan:
Et increpet Dominus in te, qui elegit Jerusalem:
numquid non iste torris est erutus de igne?
Et Jesus erat indutus vestibus sordidis:
& stabat ante faciem Angeli.
Qui respondit, & ait ad eos qui stabant coram se, dicens:
Auferte vestimenta sordida ab eo.
Et dixit ad eum:
Ecce abstuli à te iniquitatem tuam,
& indui te mutatoriis.
Et dixit:
Ponite cidarim mundam super caput ejus.
Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus,
& induerunt eum vestibus:
& Angelus Domini stabat.
Et contestabatur Angelus Domini Jesum, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Si in viis meis ambulaveris, & custodiam meam custodieris:
tu quoque judicabis domum meam, & custodies atria mea,
& dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hîc assistunt.
Audi Jesu sacerdos magne,
tu & amici tui, qui habitant coram te,
quia viri portendentes sunt.
Ecce enim ego: Adducam servum meum orientem.
Quia ecce lapis, quem dedi coram Jesu:
super lapidem unum septem oculi sunt:
Ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum:
& auferam iniquitatem terræ illius in die una.
In die illa, dicit Dominus exercituum,
vocabit vir amicum suum subter vineam & subter ficum.

ET reversus est angelus, qui loquebatur in me, Cap. 4.
& suscitavit me, quasi virum qui suscitatur de somno suo.
Et dixit ad me:
Quid tu vides?
Et dixi:
vidi, & ecce candelabrum aureum totum,
& lampas ejus super caput ipsius,
& septem lucernæ ejus super illud:
& septem infusoria lucernis, quæ erant super caput ejus.
Et duæ olivæ super illud:
una à dextris lampadis, & una à sinistris ejus.
Et respondi, & aio ad Angelum, qui loquebatur in me, dicens:
Quid sunt hæc, domine mi?
Et respondit Angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me:
Numquid nescis quid sunt hæc?
Et dixi:
Non, domine mi.
Et respondit, & ait ad me, dicens:
Hoc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens:

a Post hæc verba, aliud comma additum legitur in exemplaribus Caponis Hebraicæ veritatis: *Ex quattuor ventis cœli colligam vos*: quod quidem in contextu primâ manu positum invenimus in MS. San-Germanensi; in Carcassonensi vero supra contextum & secunda manu.

Digitized by Google

sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum. A
Quis tu mons magne coram Zorobabel in planum?
Et educet lapidem primarium,
& exæquabit gratiam gratiæ ejus.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus perficient eam:
& scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos.
Quis enim despexit dies parvos?
& lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum in B manu Zorobabel.
Septem isti oculi Domini,
qui discurrunt in universam terram.
Et respondi, & dixi ad eum:
Quid sunt duæ olivæ istæ, ad dexteram candelabri, & ad sinistram ejus?
Et respondi secundo, & dixi ad eum:
Quid sunt duæ spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra aurea,
in quibus sunt suffusoria ex auro?
Et ait ad me, dicens:
Numquid nescis quid sunt hæc?
Et dixi:
Non, domine mi.
Et dixit:
Isti sunt duo filii olei qui assistunt Dominatori universæ terræ.

Cap. 5. ET conversus sum, & levavi oculos meos & vidi,
& ecce volumen volans.
Et dixit ad me:
Quid tu vides?
Et dixi:
Ego video volumen volans:
longitudo ejus viginti cubitorum,
& latitudo ejus decem cubitorum.
Et dixit ad me:
Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ:
Quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur:
& omnis jurans, ex hoc similiter judicabitur.
Educam illud, dicit Dominus exercituum:
& veniet ad domum furis,
& ad domum jurantis in nomine meo mendaciter:
Et commorabitur in medio domus ejus,
& consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.
Et egressus est angelus, qui loquebatur in me:
& dixit ad me:
Leva oculos tuos,
& vide quid est hoc, quod egreditur.
Et dixi:
Quidnam est?
Et ait:
Hæc est amphora egrediens.
Et dixit:
Hæc est oculus eorum in universa terra.
Et ecce talentum plumbi portabatur,
& ecce mulier una sedens in medio amphoræ.
Et dixit:
Hæc est impietas.
Et projecit eam in medio amphoræ,
& misit massam plumbeam in os ejus.
Et levavi oculos meos, & vidi:
& ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum,
& habebant alas quasi alas milvi:
& levaverunt amphoram inter terram & cœlum.
Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me:
Quo istæ deferunt amphoram?
Et dixit ad me:
Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar,
& stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

ET conversus sum, & levavi oculos meos, & vidi: Cap. 6.
& ecce quattuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium:
& montes, montes ærei.
In quadriga prima equi rufi,
& in quadriga secunda equi nigri,
& in quadriga tertia equi albi,
& in quadriga quarta equi varii fortes.
Et respondi, & dixi ad angelum, qui loquebatur in me:
Quid sunt hæc, domine mi?
Et respondit angelus, & ait ad me:
Isti sunt quattuor venti cœli, qui egrediuntur, ut stent coram Dominatore omnis terræ.
C In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram aquilonis:
& albi egressi sunt post eos:
& varii egressi sunt ad terram austri.
Qui autem erant robustissimi, exierunt,
& quærebant ire & discurrere per omnem terram.
Et dixit:
Ite, perambulate terram:
& perambulaverunt terram.
Et vocavit me, & loquutus est ad me, dicens:
D Ecce qui egrediuntur in terram aquilonis,
requiescere fecerunt spiritum meum in terra aquilonis.
Et factum est verbum Domini ad me, dicens:
Sume à transmigratione, ab Holdai, & à Tobia, & ab Idaia;
Et venies tu in die illa,
& intrabis domum Josiæ, filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone.
Et sumes argentum, & aurum:
E & facies coronas, & pones in capite Jesu filii Josedec sacerdotis magni;
& loquêris ad eum, dicens:
Hæc ait Dominus exercituum, dicens:
Ecce vir oriens nomen ejus:
& subter eum orietur, & ædificabit templum Domino.
Et ipse exstruet templum Domino:
& ipse portabit gloriam,
& sedebit, & dominabitur super solio suo:
F Et erit sacerdos super solio suo,
& consilium pacis erit inter illos duos.
Et coronæ erunt [a] Helem, & Tobiæ, & Idaiæ, & Hen;
filio Sophoniæ, memoriale in templo Domini.
Et qui procul sunt, venient, & ædificabunt in templo Domini:
& scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos.
Erit autem hoc,
G si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

ET factum est in anno quarto Darii regis, Cap. 7.
factum est verbum Domini ad Zachariam,
in quarta mensis noni, qui est Casleu.
Et miserunt ad domum Dei, Sarasar, & Rogommelech, & viri qui erant cum eo,

a Contextum omnino depravatum habet Canon San-Germanensis, & antiquissimus codex Bibliorum num. 3. ubi legimus istæc: *Et coronæ erunt eis qui sustinent Helem, Tobia, & Idaia, &c.*

Digitized by Google

ad deprecandam faciem Domini: A
Ut dicerent sacerdotibus domus Domini exercituum,
& prophetis, loquentes:
Numquid flendum mihi est in quinto mense,
vel sanctificare me debeo, sicut feci jam multis annis?
Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:
Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes, dicens:
Quum jejunaretis, & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos: B
numquid jejunium jejunastis mihi?
Et quum comedistis, & bibistis;
numquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis?
Numquid non sunt verba, quæ loquutus est Dominus in manu prophetarum priorum,
quum adhuc Jerusalem habitaretur, & esset opulenta,
ipsa & urbes in circuitu ejus, & ad austrum, & in campestribus habitaretur? C
Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens:
Hæc ait Dominus exercituum, dicens:
Judicium verum judicate,
& misericordiam & miserationes facite, unusquisque cum fratre suo.
Et viduam & pupillum, & advenam, & pauperem nolite calumniari:
& malum vir fratri suo non cogitet in corde suo.
Et noluerunt attendere, & [a] verterunt scapulam recedentem, D
& aures suas aggravaverunt ne audirent.
Et cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem,
& verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum,
& facta est indignatio magna à Domino exercituum.
Et factum est sicut loquutus est, & non audierunt:
sic clamabunt, & non exaudiam, dicit Dominus exercituum. E
Et dispersi eos per omnia regna, quæ nesciunt:
& terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens & revertens:
& posuerunt terram desiderabilem in desertum.

Cap. 8.

ET factum est verbum Domini exercituum, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Zelatus sum Sion zelo magno,
& indignatione magna zelatus sum eam. F
Hæc dicit Dominus exercituum:
Reversus sum ad Sion, & habitabo in medio Jerusalem:
& vocabitur Jerusalem civitas veritatis,
& mons Domini exercituum mons sanctificatus.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Adhuc habitabunt senes & anus in plateis Jerusalem:
& [b] vir, baculus in manu ejus præ multitudine dierum.
Et plateæ civitatis complebuntur infantibus & puellis,
ludentibus in plateis ejus.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Si difficile videbitur in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis,
numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?
Hæc dicit Dominus exercituum:
Ecce ego salvabo populum meum de terra orientis,
& de terra occasus solis.
Et adducam eos, & habitabunt in medio Jerusalem:
& erunt mihi in populum
& ego ero eis in Deum, in veritate & justitia.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Confortentur manus vestræ, qui auditis in diebus his sermones istos per os prophetarum,
in die qua fundata est domus Domini exercituum,
ut templum ædificaretur.
Siquidem ante dies illos merces hominum non erat,
nec merces jumentorum erat;
Neque introeunti, & exeunti erat pax præ tribulatione,
& dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum.
Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum,
sed semen pacis erit:
Vinea dabit fructum suum,
& terra dabit germen suum,
& cœli dabunt rorem suum:
& possidere faciam reliquias populi hujus universa hæc.
Et erit:
sicut eratis maledictio in gentibus, domus Juda,
& domus Israel:
sic salvabo vos, & eritis benedictio:
Nolite timere,
confortentur manus vestræ.
Quia hæc dicit Dominus exercituum:
Sicut cogitavi ut affligerem vos, quum ad iracundiam provocassent me patres vestri, dicit Dominus,
& non sum misertus.
Sic conversus cogitavi in diebus istis ut benefaciam
& Jerusalem, & domui Juda:
nolite timere.
Hæc sunt ergo verba, quæ facietis.
Loquimini veritatem unusquisq; cum proximo suo:
veritatem & judicium pacis judicate in portis vestris.
Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris:
& juramentum mendax ne diligatis:
omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.
Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:
Hæc dicit Dominus exercituum:

a Ita Canon San-Germanensis noster cum aliis omnibus MSS. codicibus sacrorum Bibliorum, uno excepto Carcassonensi, qui legit *averterunt*; contra quod S. Hieronymus docuit lib. 2. Comment. in Zachariam, dicens: *Quum ergo ista præceperim, illi attendere noluerunt, & verterunt scapulam recedentem, sive dorsum contemnens; ex habitu corporis mea imperia respuentes. Solemus enim quando rugata fronte, & nare contracta contemnimus admonentes, dorsum vertere, juxta illud quod scriptum est: Verterunt ad me dorsa & non facies suas*, &c.

b Phrasis Hebræa, quam retinent Canon Ecclesiæ Carcassonensis, & MS. codex Commentariorum S. Hieronymi in minores Prophetas, qui tam admirabili diligentia exscriptus est, ut totum contextum sacrum minorum Prophetarum, quos complectitur, priùs secundum veritatem Hebraicam; dein secundum LXX. Interpretum translationem, in fronte librorum repræsentet. Egregium istud exemplar manuscriptum ad nos transmissum est è monasterio nostro S. Albini Andegavensis, ubi exstat adhuc non exigua MSS. voluminum copia, quæ labores antiquorum monachorum, ac invidiam prodat obloquutorum hujus temporis. At ut ad superiora redeamus, sensus videtur liquidior in aliis MSS. codicibus, legunt enim: *Et viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum.* Quod minus sapit Hebraicum idioma, quàm, *Et vir, baculus in manu ejus*, &c. Id vero juxta proprietatem linguæ Latinæ significat, quòd unusquisque tenebit baculum in manu sua præ dierum multitudine.

Digitized by Google

Jejunium quarti,
& jejunium quinti,
& jejunium septimi,
& jejunium decimi
erit domui Juda in gaudium, & lætitiam,
& in solennitates præclaras:
Veritatem tantum, & pacem diligite.
Hæc dicit Dominus exercituum:
Usquequo veniant populi,
& habitent in civitatibus multis,
& vadant habitatores, unus ad alterum dicentes: B
Eamus, & deprecemur faciem Domini,
& quæramus Dominum exercituum;
vadam etiam ego.
Et venient populi multi, & gentes robustæ,
ad quærendum Dominum exercituum in Jerusalem, & deprecandam faciem Domini:
Hæc dicit Dominus exercituum,
In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium,
& apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes: C
Ibimus vobiscum:
audivimus enim quoniam Deus vobiscum est.

Cap. 9. ONus verbi Domini in terra Adrach, & Damasci requiei ejus:
quia Domini est oculus hominis, & omnium tribuum Israel.
Emath quoque in terminis ejus, & Tyrus, & Sidon:
assumserunt quippe sibi sapientiam valde.
Et ædificavit Tyrus munitionem suam,
& coacervavit argentum quasi humum, & aurum D
ut lutum platearum.
Ecce Dominus possidebit eam,
& percutiet in mari fortitudinem ejus,
& hæc igni devorabitur.
Videbit Ascalon & timebit;
& Gaza, & dolebit nimis;
& Accaron, quoniam confusa est spes ejus:
Et peribit rex de Gaza,
& Ascalon non habitabitur.
Et sedebit separator in Azoto, E
& disperdam superbiam Philisthinorum.
Et auferam sanguinem ejus de ore ejus,
& abominationes ejus de medio dentium ejus;
Et relinquetur etiam ipse Deo nostro,
& erit quasi dux in Juda,
& Accaron quasi Jebusæus.
Et circumdabo domum meam ex his qui militant mihi euntes & revertentes,
& non transibit ultra super eos exactor:
quia nunc vidi in oculis meis. F
Exsulta satis filia Sion,
jubila filia Jerusalem:
Ecce rex tuus veniet tibi justus, & salvator:
ipse pauper, & ascendens super asinum, & super pullum filium asinæ.
Et disperdam quadrigam ex Ephraim, & equum de Jerusalem,
& dissipabitur arcus belli:
Et loquetur pacem gentibus,
& potestas ejus à mari usque ad mare, G
& à fluminibus usque ad fines terræ.
Tu quoque in sanguine testamenti tui
a emisisti vinctos tuos [a] de lacu, in quo non est aqua.
Convertimini ad munitionem vincti spei,
hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi.
Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum,

A implevi Ephraim:
Et suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia:
& ponam te quasi gladium fortium.
Et Dominus Deus super eos videbitur;
& exibit ut fulgur, jaculum ejus:
Et Dominus Deus in tuba canet,
& vadet in turbine austri.
Dominus exercituum proteget eos:
& devorabunt, & subjicient lapidibus fundæ:
Et bibentes inebriabuntur quasi à vino,
& replebuntur ut phialæ,
& quasi cornua altaris.
Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui:
quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus.
Quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus,
nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?

PEtite à Domino pluviam in tempore serotino, Cap. 10.
& Dominus faciet nives,
& pluviam imbris dabit eis,
singulis herbam in agro.
Quia simulacra loquuta sunt inutile,
& divini viderunt mendacium,
& somniatores frustra loquuti sunt:
Vane consolabantur:
idcirco abducti sunt quasi grex:
affligentur, quia non est eis pastor:
Super pastores iratus est furor meus,
& super hircos visitabo:
Quia visitavit Dominus exercituum gregem suum,
domum Juda,
& posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.
Ex ipso angulus,
ex ipso paxillus,
ex ipso arcus prœlii,
ex ipso egredietur omnis exactor simul.
Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prœlio:
& bellabunt, quia Dominus cum eis:
& confundentur ascensores equorum.
Et confortabo domum Juda,
& domum Joseph salvabo,
& convertam eos, quia miserebor eorum:
Et erunt sicut fuerunt quando non projeceram eos:
ego enim Dominus Deus eorum, & exaudiam eos.
Et erunt quasi fortes Ephraim,
& lætabitur cor eorum quasi à vino:
Et filii eorum videbunt, & lætabuntur,
& exsultabit cor eorum in Domino.
Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos:
& multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati.
Et seminabo eos in populis,
& de longe recordabuntur mei:
& vivent cum filiis suis, & revertentur.
Et reducam eos de terra Ægypti,
& de Assyriis congregabo eos;
Et ad terram Galaad & Libani adducam eos,
& non invenietur eis locus:
Et transibit in maris freto,
& percutiet in mari fluctus;
Et confundentur omnia profunda fluminis,
& humiliabitur superbia Assur,
& sceptrum Ægypti recedet.
Confortabo eos in Domino,
& in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.

a Colbertinus codex Aniciensis legit contrario sensu, *emisisti vinctos tuos in lacum*. Aliquot MSS. consequenter, *in quo non erat aqua*.

Aperi

Cap. 11. APeri Libane portas tuas,
& comedat ignis cedros tuas.
Ulula abies, quia cecidit cedrus,
quoniam magnifici vastati sunt:
Ululate quercus Basan,
quoniam succisus est saltus munitus.
Vox ululatus pastorum,
quia vastata est magnificentia eorum:
Vox rugitus leonum,
quoniam vastata est superbia Jordanis.
Hæc dicit Dominus Deus meus:
Pasce pecora occisionis,
quæ qui possederant, occidebant, & non dolebant,
& vendebant ea, dicentes:
Benedictus Dominus,
divites facti sumus:
Et pastores eorum non parcebant eis.
Et ego non parcam ultra super habitantes terram,
dicit Dominus:
Ecce ego tradam homines,
unumquemque in manu proximi sui, & in manu
regis sui:
Et concident terram,
& non eruam de manu eorum.
Et pascam pecus occisionis propter hoc,
ô pauperes gregis.
Et assumsi mihi duas virgas,
unam vocavi Decorem,
& alteram vocavi Funiculum:
& pavi gregem.
Et succidi tres pastores in mense uno,
& contracta est anima mea in eis:
siquidem anima eorum variavit in me.
Et dixi: Non pascam vos:
quod moritur, moriatur:
& quod succiditur, succidatur:
& reliqui devorent unusquisque carnem proximi
sui.
Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus;
& abscidi eam, ut irritum facerem fœdus meum,
quod percussi cum omnibus populis.
Et in irritum deductum est in die illa:
& cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt
mihi,
quia verbum Domini est.
Et dixi ad eos:
Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem
meam;
& si non, quiescite.
Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.
Et dixit Dominus ad me:
Projice illud ad statuarium,
decorum pretium, quod appretiatus sum ab eis.
Et tuli triginta argenteos,
& projeci illos in domum Domini ad statuarium.
Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus,
ut dissolverem germanitatem inter Judam & inter
Israel.
Et dixit Dominus ad me:
Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti.
Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra,
qui derelicta non visitabit,
dispersum non quæret,
& contritum non sanabit,
& id quod stat non enutriet;
Et carnes pinguium comedet,

a Exemplaria Canonis, in conspectu ejus.

A & ungulas eorum dissolvet.
O pastor, & idolum, derelinquens gregem:
gladius super brachium ejus,
& super oculum dextrum ejus:
Brachium ejus ariditate siccabitur,
& oculus dexter ejus tenebrescens obscurabitur.

ONus verbi Domini super Israel. Cap. 12.
Dixit Dominus extendens cœlum, & fundans
terram,
& fingens spiritum hominis in eo.
B Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulæ
omnibus populis in circuitu:
sed & Juda erit in obsidione contra Jerusalem.
Et erit:
In die illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis:
omnes, qui levabunt eam, concisione lacerabuntur:
& colligentur adversus eam omnia regna terræ.
In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum
C in stuporem,
& ascensorem ejus in amentiam:
Et super domum Juda aperiam oculos meos;
& omnem equum populorum percutiam cæcitate.
Et dicent duces Juda in corde suo:
Confortentur mihi habitatores Jerusalem in Domino exercituum Deo eorum.
In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in
lignis,
& sicut famem ignis in fœno:
D Et devorabunt ad dexteram & ad sinistram omnes
populos in circuitu:
& habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.
Et salvabit Dominus tabernacula Juda sicut in principio:
ut non magnifice glorietur domus David,
& gloria habitantium Jerusalem contra Judam.
In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem,
& erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi David;
E Et domus David quasi Dei,
sicut angelus Domini in conspectu [a] eorum.
Et erit in die illa:
quæram conterere omnes gentes, quæ veniunt
contra Jerusalem.
Et effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem,
spiritum gratiæ & precum:
Et aspicient ad me, quem confixerunt:
& plangent eum planctu quasi super unigenitum,
F & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte
primogeniti.
In die illa magnus erit planctus in Jerusalem,
sicut planctus Adedremmon in campo Mageddon.
Et planget terra:
familiæ & familiæ seorsum;
Familiæ domus David seorsum,
& mulieres eorum seorsum:
Familiæ domus Nathan seorsum,
& mulieres eorum seorsum:
G Familiæ domus Levi seorsum,
& mulieres eorum seorsum:
Familiæ Semei seorsum,
& mulieres eorum seorsum.
Omnes familiæ reliquæ,
familiæ & familiæ seorsum,
& mulieres eorum seorsum.

Digitized by Google

Cap. 13. IN die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Jerusalem,
in ablutionem peccatoris & menstruatæ.
Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum,
Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultra:
Et pseudoprophetas,
& spiritum immundum auferam de terra.
Et erit, quum prophetaverit quispiam ultra,
dicent ei pater ejus & mater ejus, qui genuerunt eum:
Non vives: quia mendacium loquutus es in nomine Domini,
& configent eum pater ejus & mater ejus, genitores ejus, quum prophetaverit.
Et erit:
In die illa confundentur prophetæ, unusquisque ex visione sua quum prophetaverit:
nec operientur pallio saccino, ut mentiantur:
Sed dicet: Non sum propheta,
homo agricola ego sum:
quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.
Et dicetur ei:
Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum?
Et dicet:
His plagatus sum in domo eorũ, qui diligebant me.
Framea suscitare super pastorem meum,
& super virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum:
Percute pastorem, & dispergentur oves:
& convertam manum meam ad parvulos.
Et erunt in omni terra, dicit Dominus:
partes duæ in ea dispergentur, & deficient;
& tertia pars relinquetur in ea.
Et ducam tertiam partem per ignem,
& uram eos sicut uritur argentum,
& probabo eos sicut probatur aurum.
Ipse vocabit nomen meum,
& ego exaudiam eum.
Dicam: Populus meus es;
& ipse dicet, Dominus Deus meus.

Cap. 14. ECce venient dies Domini,
& dividentur spolia tua in medio tui.
Et congregabo omnes gentes ad Jerusalem in prœliũ,
& capietur civitas,
& vastabuntur domus,
& mulieres violabuntur:
Et egredietur media pars civitatis in captivitatem,
& reliquum populi non auferetur ex urbe.
Et egredietur Dominus, & prœliabitur contra gentes illas,
sicut prœliatus est in die certaminis.
Et stabunt pedes ejus in die illa super montem Olivarum,
qui est contra Jerusalem ad orientem:
Et scindetur mons Olivarum ex media parte sui ad orientem, & occidentem,
prærupto grandi valde;
Et separabitur mons ad aquilonem,
& medium ejus ad meridiem.
Et fugietis ad vallem montium eorum,
quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum:
Et fugietis sicut fugistis à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Juda:
& veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo.

A Et erit in die illa:
Non erit lux, sed frigus & gelu.
Et erit dies una, quæ nota est Domino,
non dies neque nox:
& in tempore vesperi erit lux.
Et erit in die illa:
Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem:
Medium earum ad mare orientale,
& medium earum ad mare novissimum:
in æstate & in hyeme erunt.
B Et erit Dominus rex super omnem terram:
in die illa erit Dominus unus, & erit nomen ejus unum.
Et revertetur omnis terra usque ad desertum,
de colle Remmon ad austrum Jerusalem:
Et exaltabitur, & habitabit in loco suo,
à porta Benjamin usque ad locum portæ prioris,
& usque ad portam angulorum:
& à turre Ananeel usque ad torcularia regis.
Et habitabunt in ea,
C & anathema non erit amplius:
sed sedebit Jerusalem secura.
Et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes quæ pugnaverunt adversus Jerusalem:
tabescet caro uniuscujusq; stantis super pedes suos,
& oculi ejus contabescent in foraminibus suis,
& lingua eorum contabescet in ore eorum.
In die illa erit tumultus Domini magnus in eis:
& apprehendet vir manum proximi sui,
& conseretur manus ejus super manum proximi sui.
D Sed & Judas pugnabit adversus Jerusalem:
& congregabuntur divitiæ omnium gentium in circuitu,
aurum, & argentum, & vestes multæ satis.
Et sic erit ruina equi & muli,
cameli & asini,
& omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis,
sicut ruina hæc.
Et omnes qui reliqui fuerint de universis gentibus,
quæ venerint contra Jerusalem,
E ascendent ab anno in annum, ut adorent regem, Dominum exercituum,
& celebrent festivitatem tabernaculorum.
Et erit:
qui non ascenderit de familiis terræ ad Jerusalem,
ut adoret regem Dominum exercituum,
non erit super eos imber.
Quod & si familia Ægypti non ascenderit, & non venerit:
nec super eos erit,
F sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes,
quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.
Hoc erit peccatum Ægypti,
& hoc peccatum omnium gentium,
quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.
In die illa erit quod super frænum equi est, sanctum Domino:
G & erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari.
Et erit omnis lebes in Jerusalem & in Juda sanctificatus Domino exercituum:
& venient omnes immolantes, & sument ex eis,
& coquent in eis:
& non erit mercator ultra in domo Domini exercituum in die illo.

Explicit Zacharias Propheta.

Digitized by Google

INCIPIT
MALACHIAS PROPHETA.

Caput 1. ONUS verbi Domini ad Israel in manu Malachi.
Dilexi vos, dicit Dominus,
& dixistis: In quo dilexisti nos?
Nonne frater erat Esaü Jacob, dicit Dominus,
& dilexi Jacob, Esaü autem odio habui?
Et posui montes ejus in solitudinem,
& hereditatem ejus in dracones deserti.
Quod si dixerit Idumæa: Destructi sumus,
sed revertentes ædificabimus quæ destructa sunt:
Hæc dicit Dominus exercituum:
Isti ædificabunt, & ego destruam:
& vocabuntur termini impietatis,
& populus cui iratus est Dominus usque in æternum.
Et oculi vestri videbunt:
& vos dicetis:
Magnificetur Dominus super terminum Israel.
Filius honorat patrem,
& servus dominum suum:
Si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?
& si Dominus ego sum, ubi est timor meus?
dicit Dominus exercituum:
Ad vos, ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum,
& dixistis: In quo despeximus nomen tuum?
Offertis super altare meum panem pollutum,
& dicitis: In quo polluimus te?
In eo quod dicitis:
Mensa Domini despecta est.
Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est?
& si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est?
Offer illud duci tuo, si placuerit ei,
aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.
Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri
(de manu enim vestra factum est hoc)
si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum.
Quis est in vobis, qui claudat ostia,
& incendat altare meum gratuitò?
Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum:
& munus non suscipiam de manu vestra.
Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus:
& in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda,
quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.
Et vos polluistis illud in eo quod dicitis:
Mensa Domini contaminata est:
& quod superponitur, contemtibile est, cum igne qui illud devorat.
Et dixistis: Ecce de labore,
& exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum;
Et intulistis de rapinis claudum, & languidum,
& intulistis munus:
Numquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus?
Maledictus dolosus,

A qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino:
Quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum,
& nomen meum horribile in gentibus.
Cap. 2. ET nunc ad vos mandatum hoc, ô sacerdotes.
Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor,
ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum:
Mittam in vos egestatem,
B & maledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis:
quoniam non posuistis super cor.
Ecce ego projiciam vobis brachium,
& dispergam super vultum vestrum stercus solennitatum vestrarum,
& assumet vos secum.
Et scietis quia misi ad vos mandatum istud,
ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum.
C Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis:
& dedi ei timorem, & timuit me,
& à facie nominis mei pavebat.
Lex veritatis fuit in ore ejus,
& iniquitas non est inventa in labiis ejus:
In pace & in æquitate ambulavit mecum,
& multos avertit ab iniquitate.
Labia enim sacerdotis custodient scientiam,
& legem requirent ex ore ejus:
quia angelus Domini exercituum est.
D Vos autem recessistis de via,
& scandalizastis plurimos in lege:
Irritum fecistis pactum Levi,
dicit Dominus exercituum.
Propter quod & ego dedi vos contemtibiles, & humiles omnibus populis,
sicut non servastis vias meas,
& accepistis faciem in lege.
Numquid non pater unus omnium nostrûm?
numquid non Deus unus creavit nos?
E Quare ergo despicit unusquisque nostrûm fratrem suum,
violans pactum patrum nostrorum?
Transgressus est Juda,
& abominatio facta est in Israel, & in Jerusalem:
Quia contaminavit Judas sanctificationem Domini,
quam dilexit;
& habuit filiam dei alieni.
Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc,
magistrum & discipulum de tabernaculis Jacob,
F & offerentem munus Domino exercituum.
Et hoc rursum fecistis,
operiebatis lacrymis altare Domini, fletu, & mugitu,
ita ut ultra non respiciam ad sacrificium,
nec accipiam placabile quid de manu vestra.
Et dixistis: Quam ob caussam?
quia Dominus testificatus est inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti:
& hæc particeps tua, & uxor fœderis tui.
Nonne unus fecit,

Digitized by Google

& residuum spiritus ejus est?
Et quid unus quærit, nisi semen Dei?
Custodite ergo spiritum vestrum,
& uxorem adolescentiæ tuæ noli despicere.
Quum odio habueris, dimitte,
dicit Dominus Deus Israel:
Operiet autem iniquitas vestimentum ejus,
dicit Dominus exercituum:
Custodite spiritum vestrum,
& nolite despicere.
Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris,
& dixistis: In quo eum fecimus laborare?
In eo quum diceretis:
Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini & tales ei placent:
aut certe ubi est Deus judicii?

Cap. 3. ECce ego mitto angelum meum,
& præparabit viam ante faciem meam.
Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis;
& angelus testamenti, quem vos vultis.
Ecce venit, dicit Dominus exercituum:
& quis poterit cogitare diem adventus ejus,
& quis stabit ad videndum eum?
Ipse enim quasi ignis conflans,
& quasi herba fullonum:
Et sedebit conflans, & emundans argentum,
& purgabit filios Levi,
& colabit eos quasi aurum, & quasi argentum,
& erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.
Et placebit Domino sacrificium Juda & Jerusalem,
sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui.
Et accedam ad vos in judicio,
& ero testis velox maleficis, & adulteris, & perjuris,
& qui calumniantur mercedem mercenarii,
viduas, & pupillos,
& opprimunt peregrinum,
nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.
Ego enim Dominus, & non mutor:
& vos filii Jacob non estis consumti.
A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis meis,
& non custodistis;
Revertimini ad me,
& revertar ad vos, dicit Dominus exercituum.
Et dixistis: In quo revertemur?
Si affiget homo Deum,
quia vos configitis me?
Et dixistis: In quo confiximus te?
In decimis, & in primitivis.
Et in penuria vos maledicti estis,
& vos me configistis gens tota.
Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea,
& probate me super hoc, dicit Dominus:

A Si non aperuero vobis cataractas cœli,
& effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam,
Et increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ;
nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.
Et beatos vos dicent omnes gentes:
eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.
B Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus.
Et dixistis:
Quid loquuti sumus contra te?
Dixistis:
Vanus est, qui servit Deo:
Et quod emolumentum quia custodivimus præcepta ejus,
& quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum?
Ergo nunc beatos dicimus arrogantes:
C siquidem ædificati sunt facientes impietatem;
& tentaverunt Deum, & salvi facti sunt.
Tunc loquuti sunt timentes Dominum,
unusquisque cum proximo suo:
Et attendit Dominus, & audivit:
& scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum,
& cogitantibus nomen ejus.
Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio, in peculium;
D & parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.
Et convertemini, & videbitis quid sit inter justum & impium,
& inter servientem Deo, & non servientem ei.

ECce enim dies veniet succensa quasi caminus: Cap. 4.
& erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem, stipula:
Et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum,
quæ non relinquet eis radicem & germen.
E Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ,
& sanitas in pennis ejus:
& egrediemini, & salietis sicut vituli de armento.
Et calcabitis impios, quum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum,
in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum.
Mementote legis Mosi servi mei,
quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israel, præcepta & judicia.
Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam,
F antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.
Et convertet cor patrum ad filios,
& cor filiorum ad patres eorum:
Ne forte veniam,
& percutiam terram anathemate.

Explicit Malachias Propheta.

EXPLICIT
SECUNDUS ORDO PROPHETARUM.

Digitized by Google

INCIPIT TERTIUS ORDO

HAGIOGRAPHORUM.

Quorum primus

LIBER JOB.

Digitized by Google

INCIPIT
PRÆFATIO S. HIERONYMI
IN JOB.

Cogor per ſingulos Scripturæ divinæ libros adverſariorum reſpondere maledictis: qui
interpretationem meam, reprehenſionem Septuaginta Interpretum criminantur: quaſi
non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, vel verbum è verbo, vel ſenſum è
ſenſu, vel ex utroque commixtum, & medie temperatum genus tranſlationis expreſſerint; &
omnia Veteris inſtrumenti volumina Origenes obelis aſteriſciſque diſtinxerit, quos vel additos,
vel de Theodotione ſumtos, tranſlationi antiquæ inſeruit, probans defuiſſe quod additum eſt.
Diſcant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus ſuſceperunt, aut interpre-
tationem meam cum aſteriſcis ſuis radere. Neque enim fieri poteſt, ut quos plura intermiſiſſe
a [a] ſuſceperint, non eoſdem etiam in quibuſdam erraſſe fateantur, præcipue in Job: cui ſi ea
quæ ſub aſteriſcis addita ſunt, ſubtraxeris, pars maxima voluminis detruncabitur; & hoc dun-
taxat apud Græcos. Cæterum apud Latinos, ante eam tranſlationem, quam ſub aſteriſcis &
b obelis nuper edidimus, [b] ſeptingenti ferme aut octingenti verſus deſunt; ut decurtatus & la-
ceratus corroſuſque liber, fœditatem ſui publice legentibus præbeat. Hæc autem tranſlatio
nullum de veteribus ſequitur Interpretem: ſed ex ipſo Hebraico, Arabicoque ſermone, & in-
terdum Syro, nunc verba, nunc ſenſus, nunc ſimul utrumque reſonabit. Obliquus enim etiam
apud Hebræos totus liber fertur & lubricus: & quod Græce rhetores vocant, ἐσχηματισμένος,
c dumque aliud loquitur, aliud agit: ut ſi velis anguillam aut [c] murænam ſtrictis tenere mani-
bus, quanto fortius preſſeris, tanto citius elabitur. Memini me ob intelligentiam hujus volu-
minis, Lyddæum quemdam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non
parvis redemiſſe nummis: cujus doctrina an aliquid profecerim, neſcio: hoc unum ſcio, non
potuiſſe me interpretari, niſi quod ante intellexeram. A principio itaque voluminis, uſque ad
d verba Job, apud Hebræos [d] proſa oratio eſt. Porro à verbis Job, in quibus ait,

Pereat dies in qua natus ſum,
& nox in qua dictum eſt, conceptus eſt homo:

uſque ad eum locum, ubi ante finem voluminis ſcriptum eſt.

Idcirco ipſe me reprehendo,
& ago pœnitentiam in favilla & cinere:

e [e] hexametri verſus ſunt, dactylo ſpondeoque currentes: & propter linguæ idioma, crebro re-
cipientes & alios pedes, non earumdem ſyllabarum, ſed eorumdem temporum. Interdum

a Quamplures MSS. libri cum exemplaribus Canonis ſic legunt, *plura intermiſiſſe conſpexerint.* Aliquot alii codices, *plura intermiſſiſſe proſpexerint*, vel, *perſpexerint.*

b Falſus eſt hîc nuperus auctor, ut in aliis locis bene multis, quum opinationis propriæ commenta tamquam intelligentiæ leges nobis definire præſumit. Ait igitur lib. 1. pag. 6. Hiſtoriæ ſuæ Criticæ veteris Teſtamenti, hoc modo legendum: *Septuaginta fermè aut octoginta verſus deſunt*, non, *ſeptingenti fermè aut octingenti.* Scilicet, legerat Epiſtolam Uſſerii Amarchani ad Ludovicum Capellum, in qua vir doctus de verſibus ſeu στίχοις libri Job diſſerens appoſite iſtud obſervat: *Heſychius,* inquit, *vel quicumque ineditarum in libros ſacros Hypotheſium author fuit, diſtinctione hîc adhibitâ, librum Job ſine aſteriſcis quidem* 1600. *στίχους habuiſſe notat; cum aſteriſcis vero* 2200. Quod perfecte quadrat ad vetuſtiſſima antiquitatis monumenta: nam Catalogus librorum Scripturæ ſacræ concinnatus ad vetuſtiorem Hieronymo Latinam editionem, & ante annos mille exſcriptus in fine noſtri voluminis Epiſtolarum S. Pauli, tribuit libro Job numerum Ī. DC. verſuum, id eſt, 1600. In exemplaribus autem Canonis Hebraicæ veritatis, quæ στιχηρῶς Jobi volumen habent diſtinctum ac deſcriptum, numerantur per cola & commata verſus *duo millia ducenti viginti ſeptem vel amplius.* Unde manifeſtum exſtat librum Job apud Latinos mutilum fuiſſe ſeptingentis ferme verſibus ante eam tranſlationem, quam ſub aſteriſcis & obelis Hieronymus edidit. Fatetur quoque hujuſmodi defectus Origenes in Epiſtola ad Africanum, præſertim quum de medio libri Job, ait: *Rurſum plurima per medium totum apud Hebræos poſita reperiuntur; non item apud nos: ſæpius quattuor vel tres* (verſus deſunt) *interdum & quattuordecim, ſedecim & novemdecim. Et quid me oportet hæc enumerare, quæ multo labore collegimus, ne nos lateret diſcrimen Judaicorum noſtrorumque exemplarium?*

Cæterum nonnulli MSS. hanc præferunt eodem in loco variantem lectionem: *Septingenti fermè aut octingenti verſus ſunt, quibus decurtatus & laceratus*, &c.

c In editis, inque pluribus MSS. pro *murena*, corrupte *murenulam* legimus. Et quis neſciat *muranam* eſſe piſcem non diſſimilem anguillæ; *murenulam* autem colli aurum quod ita nuncupat vulgus, Hieronymo tradente: quia ſcilicet metallo in virgulas lenteſcente, quædam ordinis flexuoſi catena contexitur, ex piſcis utique imagine vocabulo conformato. Vide Epiſt. de laudibus Aſellæ ad Marcellam.

d MSS. aliquot, *proſaïca oratio eſt.*

e De iſtiuſmodi verſibus, ac metris Scripturarum divinarum plenius diſputatum eſt in Prolegomenis hujus Bibliothecæ.

Digitized by Google

a quoque rhythmus ipſe dulcis & tinnulus fertur numeris [a] lege metri ſolutis: quod metrici magis quam ſimplex lector intelligunt. A ſupradicto autem verſu uſque ad finem libri, parvum comma quod remanet, proſa oratione contexitur. Quod ſi cui videtur incredulum, metra ſcilicet eſſe apud Hebræos, & in morem noſtri Flacci, Græcique Pindari, & Alcæi, & Sappho, vel Pſalterium, vel Lamentationes Jeremiæ, vel omnia ferme Scripturarum cantica
b comprehendi, legat [b] Philonem, Joſephum, Origenem, Cæſarienſem Euſebium, & eorum teſtimonio me verum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc volumine laboraſſe, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, ſed ut ea quæ in illa aut obſcura ſunt, aut omiſſa, aut certe ſcriptorum vitio depravata, manifeſtiora noſtra interpretatione fierent: qui & Hebræum ſermonem ex parte didicimus, & in Latino pæne ab ipſis incunabulis inter Grammaticos & Rhetores & Philoſophos detriti ſumus. Quod ſi apud Græcos, poſt Septuaginta editionem, jam Chriſti Evangelio coruſcante, Judæus Aquila, Symmachus, & Theodotio, Judaïzantes hæretici, ſunt recepti, qui multa myſteria Salvatoris ſubdola interpretatione celarunt, & tamen in Ἐξαπλοῖς, habentur apud Eccleſias, & explanantur ab Eccleſiaſticis viris: quanto magis ego Chriſtianus, de parentibus Chriſtianis natus, & vexillum Crucis in mea fronte portans, cujus ſtudium fuit omiſſa repetere, depravata corrigere,
c & Sacramenta Eccleſiæ puro ac fideli aperire ſermone; vel à faſtidioſis, vel à [c] malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeant qui volunt veteres libros, vel in membranis purpu-
d reis auro argentoque deſcriptos, vel [d] uncialibus, ut vulgo aiunt, litteris onera magis exarata, quam codices: dummodo mihi, meiſque permittant pauperes habere ſchedulas, & non tam pulchros codices, quam emendatos. Utraque editio, & Septuaginta juxta Græcos, & mea juxta Hebræos, in Latinum meo labore tranſlata eſt. Eligat unuſquiſque quod vult: & ſtudioſum
e [e] me magis, quam malevolum probet.

a Ita MS. Bibliorum ſacrorum codex Eccleſiæ Narbonenſis, alii non habent verbum *metri*, ſed ſolummodo, *numeris lege ſolutis*. Diverſam valde lectionem retinet exemplar Biblicum MS. monaſterii noſtri B. Mariæ Deauratæ Toloſanæ, in quo ſcriptum reperi: *Interdum quoque rhythmus ipſe dulcis, & tinnulus fertur numerus; quod metricus magis quam ſimplex lector intelligit.*

b De metris Hymnorum aut Pſalmorum loquutus eſt Philo ubi de Eſſenis ſermonem inſtituit: Joſephus autem verſus in Scripturis hexametros agnoſcit Antiquitatum Judaïcarum lib. 2. cap. 7. Nihil id genus legi apud Origenem uſque in præſens: at apud Euſebium Cæſarienſem conceptis verbis ſcripta leguntur iſtæc Præparationis Evangelicæ lib. 11. cap. 5.

c Solus Canon San-Germanenſis, *à maledicis lectoribus*.

d Duo aut tres MSS. pro *uncialibus*, legunt eodem ſenſu, *initialibus*.

e Utrumque exemplar Canonis cum duodecim aliis MSS. codicibus ſcriptum habet *ſe* pro *me: & ſtudioſum ſe magis, quam malivolum probet*. Eligat igitur unuſquiſque quod vult inter variantes iſtas lectiones.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT LIBER JOB.

Ex Hebræo in Latinum verſus annô Chriſti 391. vel circiter.

Caput 1. VIR erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir A ille ſimplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo: Natique ſunt ei ſeptem filii, & tres filiæ. Et fuit poſſeſſio ejus, ſeptem millia ovium, & tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, & quingentæ aſinæ, ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes orientales. Et ibant filii ejus, & faciebant convivium per domos, unuſquiſque in die ſuo. Et mittentes vocabant tres ſorores ſuas ut comederent & biberent cum eis. Quumque in orbem tranſiſſent dies convivii, mittebat ad eos Job, & ſan- B ctificabat illos, conſurgenſque diluculo offerebat holocauſta per ſingulos. Dicebat enim: Ne forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus ſuis. Sic faciebat Job cunctis diebus. Quadam autem die, quum veniſſent filii Dei ut aſſiſterent coram Domino, adfuit inter eos etiam ſatan. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui reſpondens, ait: Circuivi terram, & perambulavi eam. Dixitque Dominus ad eum: Numquid conſideraſti ſervum meum Job, quod non ſit ei ſimilis in terra, homo ſimplex, & rectus, & timens Deum, ac recedens à malo? Cui reſpondens ſatan, ait: Numquid fruſtra timet Job Deum? nonne tu vallaſti eum, ac domum ejus, univerſamque ſubſtantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixiſti, & poſſeſſio illius crevit in terra? Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ poſſidet, niſi in facie tua benedixerit tibi. Dixit ergo Dominus ad ſatan: Ecce, univerſa quæ habet, in manu tua ſunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egreſſuſque eſt ſatan à facie Domini. Quum autem quadam die filii & filiæ ejus comederent & biberent vinum in domo fratris ſui primogeniti, nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, & aſinæ paſcebantur juxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percuſſerunt gladio, & evaſi ego ſolus ut nuntiarem tibi. Quumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cœlo, & tactas oves pueroſque conſumſit, & effugi ego ſolus ut nuntiarem tibi. Sed &

illo adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldæi A
fecerunt tres turmas, & invaſerunt camelos, & tu-
lerunt eos, necnon & pueros percuſſerunt gladio, &
ego fugi ſolus ut nuntiarem tibi. Adhuc loquebatur
ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filia-
bus veſcentibus & bibentibus vinum in domo fratris
ſui primogeniti, repente ventus vehemens irruit à
regione deſerti, & concuſſit quattuor angulos do-
mus, quæ corruens oppreſſit liberos tuos, & mortui
ſunt, & effugi ego ſolus ut nuntiarem tibi. Tunc ſur-
rexit Job, & ſcidit tunicam ſuam, & tonſo capite B
corruens in terram, adoravit, & dixit: Nudus egreſ-
ſus ſum de utero matris meæ, nudus & revertar il-
a luc: Dominus dedit, Dominus abſtulit: [a] ſit nomen
Domini benedictum. In omnibus his non peccavit
Job, neque ſtultum quid contra Deum loquutus eſt.

Cap. 2. FActum eſt autem, quum quadam die veniſſent
filii Dei, & ſtarent coram Domino, veniſſet quo-
que ſatan inter eos, & ſtaret in conſpectu ejus, ut di-
ceret Dominus ad ſatan: Unde venis? Qui reſpon-
dens ait: Circuivi terram, & perambulavi eam. Et C
dixit Dominus ad ſatan, Numquid conſideraſti ſer-
vum meum Job: quod non ſit ei ſimilis in terra, vir
ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à
malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem
commoviſti me adverſus eum, ut affligerem illum
fruſtra. Cui reſpondens ſatan, ait: Pellem pro pel-
le, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima ſua:
alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & car-
nem, & tunc videbis quod in facie tua benedicat
tibi. Dixit ergo Dominus ad ſatan: Ecce in manu tua D
eſt, verumtamen animam illius ſerva. Egreſſus igi-
tur ſatan à facie Domini, percuſſit Job ulcere peſſi-
mo, à planta pedis uſque ad verticem ejus: qui teſta
ſaniem radebat, ſedens in ſterquilinio. Dixit autem
illi uxor ſua: Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua?
benedic Deo & morere. Qui ait ad illam, Quaſi una
de ſtultis loquuta es. Si bona ſuſcepimus de manu
Dei, mala quare non ſuſcipiamus? In omnibus his
non peccavit Job labiis ſuis. Igitur audientes tres
amici Job omne malum quod accidiſſet ei, venerunt E
ſinguli de loco ſuo, Eliphaz Themanites, & Baldad
Suites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim,
ut pariter venientes viſitarent eum, & conſolaren-
tur. Quumque levaſſent procul oculos ſuos, non co-
gnoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, ſciſſiſ-
que veſtibus ſparſerunt pulverem ſuper caput ſuum
in cœlum. Et ſederunt cum eo in terra ſeptem die-
bus & ſeptem noctibus, & nemo loquebatur ei ver-
bum: videbant enim dolorem eſſe vehementem.

F

POST HÆC APERUIT JOB OS SUUM, ET MALEDIXIT DIEI SUO, & loquutus eſt.

Cap. 3. PEreat dies in qua natus ſum,
& nox in qua dictum eſt: Conceptus eſt homo.
Dies ille vertatur in tenebras,
non requirat eum Deus deſuper,
& non illuſtret lumine.
Obſcurent eum tenebræ, & umbra mortis,
occupet eum caligo, & involuatur amaritudine.
Noctem illam tenebroſus turbo poſſideat,
non computetur in diebus anni,
nec numeretur in menſibus.
Sit nox illa ſolitaria
nec laude digna:
Maledicant ei qui maledicunt diei,
qui parati ſunt ſuſcitare Leviathan:
Obtenebrentur ſtellæ caligine ejus:
exſpectet lucem & non videat,
nec ortum ſurgentis auroræ:
Quia non concluſit oſtia ventris, qui portavit me,
nec abſtulit mala ab oculis meis.
Quare non in vulva mortuus ſum,
egreſſus ex utero non ſtatim perii?
Quare exceptus genibus?
cur lactatus uberibus?
Nunc enim dormiens ſilerem,
& ſomno meo requieſcerem:
Cum regibus & conſulibus terræ,
qui ædificant ſibi ſolitudines:
Aut cum principibus, qui poſſident aurum,
& replent domos ſuas argento:
Aut ſicut abortivum abſconditum non ſubſiſterem,
vel qui concepti non viderunt lucem.
Ibi impii ceſſaverunt à tumultu,
& ibi requieverunt feſſi robore.
Et quondam vincti pariter ſine moleſtia,
non audierunt vocem exactoris.
Parvus & magnus ibi ſunt,
& ſervus liber à domino ſuo [b]. b
Quare data eſt miſero lux,
& vita his, qui in amaritudine animæ ſunt?
Qui exſpectant mortem, & non venit,
quaſi effodientes theſaurum:
Gaudentque vehementer
quum invenerint ſepulcrum.
Viro cujus abſcondita eſt via,
& circumdedit eum Deus tenebris?
Antequam comedam ſuſpiro:
& tamquam inundantes aquæ, ſic rugitus meus:
Quia timor, quem timebam, evenit mihi,
& quod verebar accidit.
Nonne diſſimulavi?
nonne ſilui?
nonne quievi?
& venit ſuper me indignatio.

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ THEMANITES, DIXIT:

SI cœperimus loqui tibi, forſitan moleſte accipies, Cap. 4.
ſed conceptum ſermonem tenere quis poſſit?
Ecce docuiſti multos,
& manus laſſas roboraſti:
Vacillantes confirmaverunt ſermones tui,
& genua trementia confortaſti:
Nunc autem venit ſuper te plaga, & defeciſti:
tetigit te, & conturbatus es.
Ubi eſt timor tuus, fortitudo tua, patientia tua,
& perfectio viarum tuarum?

a Duo hîc retinentur additamenta, non ſolum in editis libris ac quampluribus MSS. ſed etiam in exemplari Canonis S. Germani, ubi ſcholiaſtes more ſuo criticas appoſuit hujuſmodi adnotationes in margine: * *h. non habet, ſicut Domino placuit ita factum eſt*; & deinde: * *h. non habet, labiis ſuis*. In Canone Carcaſſ. abeſt ultimum additamentum, *labiis ſuis*: in codice autem regio Bibliorum extrinſecus hæc poſita leguntur & ſecundâ manu. Denique codex Corbeienſis litteris uncialibus deſcriptus ante nongentos annos, qui in Bibliotheca S. Germani habet numerum 660. nihil retinet alienum à textu Hebraico, ſed puram hîc repræſentat verſionem Hieronymianam, ut nos edidimus. Porro additamentum prius deſumtum eſt ex LXX. Interpretibus, poſterius è verſu 10. Capituli ſubſequentis.

b MSS. Colbertinus codex Anicienſis ſextam hîc loci adhibet diviſionem, quam inſcribit titulo *libri ſexti*: quaſi in plures libros partitum eſſet volumen Jobi.

Recordare

Digitized by Google

Recordare obſecro te, quis umquam innocens periit?
aut quando recti deleti ſunt?
Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem,
& ſeminant dolores, & metunt eos,
Flante Deo periſſe,
& ſpiritu iræ ejus eſſe conſumtos:
Rugitus leonis, & vox leænæ,
& dentes catulorum leonum contriti ſunt.
Tigris periit, eo quod non haberet prædam,
& catuli leonis diſſipati ſunt.
Porro ad me dictum eſt verbum abſconditum,
& quaſi furtive ſuſcepit auris mea venas ſuſurri ejus.
In horrore viſionis nocturnæ,
quando ſolet ſopor occupare homines:
Pavor tenuit me, & tremor,
& omnia oſſa mea perterrita ſunt:
Et quum ſpiritus me præſente tranſiret,
inhorruerunt pili carnis meæ.
Stetit quidam, cujus non agnoſcebam vultum,
imago coram oculis meis,
& vocem quaſi auræ lenis audivi.
Numquid homo, Dei comparatione juſtificabitur,
aut factore ſuo purior erit vir?
Ecce qui ſerviunt ei, non ſunt ſtabiles:
& in angelis ſuis reperit pravitatem:
Quanto magis hi qui habitant domos luteas,
qui terrenum habent fundamentum,
conſumentur velut à tinea?
De mane uſque ad veſperam ſuccidentur:
& quia nullus intelligit, in æternum peribunt.
Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis:
morientur, & non in ſapientia.

Cap. 5. VOca ergo, ſi eſt qui tibi reſpondeat,
& ad aliquem ſanctorum convertere.
Vere ſtultum interficit iracundia,
& parvulum occidit invidia.
Ego vidi ſtultum firma radice,
& maledixi pulchritudini ejus ſtatim.
Longe fient filii ejus à ſalute,
& conterentur in porta, & non erit qui eruat.
Cujus meſſem famelicus comedet,
& ipſum rapiet armatus,
& ebibent ſitientes divitias ejus.
Nihil in terra ſine cauſa fit,
& de humo non oritur dolor.
Homo ad laborem naſcitur,
& avis ad volatum.
Quamobrem ego deprecabor Dominum,
& ad Deum ponam eloquium meum:
Qui facit magna & inſcrutabilia
& mirabilia abſque numero:
Qui dat pluviam ſuper faciem terræ,
& irrigat aquis univerſa:
Qui ponit humiles in ſublimi,
& mœrentes erigit ſoſpitate:
Qui diſſipat cogitationes malignorum,
ne poſſint implere manus eorum quod cœperant:
Qui apprehendit ſapientes in aſtutia eorum,
& conſilium pravorum diſſipat:
Per diem incurrent tenebras,
& quaſi in nocte ſic palpabunt in meridie.
Porro ſalvum faciet [a] à gladio oris eorum,
A & de manu violenti pauperem.
Et erit egeno ſpes,
iniquitas autem contrahet os ſuum.
Beatus homo, qui corripitur à Deo:
increpationem ergo Domini ne reprobes:
Quia ipſe vulnerat, & medetur:
percutit, & manus ejus ſanabunt.
In ſex tribulationibus liberabit te,
& in ſeptima non tanget te malum.
In fame eruet te de morte,
B & in bello de manu gladii.
A flagello linguæ abſconderis,
& non timebis calamitatem quum venerit.
In vaſtitate & fame ridebis,
& beſtias terræ non formidabis.
Sed cum lapidibus regionum pactum tuum,
& beſtiæ terræ pacificæ erunt tibi.
Et ſcies quod pacem habeat tabernaculum tuum,
& viſitans ſpeciem tuam, non peccabis.
Scies quoque quoniam multiplex erit ſemen tuum,
C & progenies tua quaſi herba terræ.
Ingredieris in abundantia ſepulcrum,
ſicut infertur acervus in tempore ſuo.
Ecce, hoc, ut inveſtigavimus, ita eſt:
quod auditum, mente pertracta.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

D UTinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: Cap. 6.
& calamitas, quam patior, in ſtatera.
quaſi arena maris hæc gravior appareret:
Unde & verba mea dolore ſunt plena:
quia ſagittæ Domini in me ſunt;
Quarum indignatio ebibit ſpiritum meum,
& terrores Domini militant contra me.
Numquid rugiet onager quum habuerit herbam?
aut mugiet bos quum ante præſepe plenum ſteterit?
E Aut poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum?
aut poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem? [b]
Quæ prius tangere nolebat anima mea,
nunc præ anguſtia, cibi mei ſunt.
Quis det ut veniat petitio mea:
& quod exſpecto, tribuat mihi Deus?
& qui cœpit, ipſe me conterat?
Solvat manum ſuam, & ſuccîdat me?
F Et hæc mihi ſit conſolatio,
ut affligens me dolore, non parcat,
nec contradicam ſermonibus Sancti.
Quæ eſt enim fortitudo mea ut ſuſtineam?
aut quis finis meus, ut patienter agam?
Nec fortitudo lapidum fortitudo mea,
nec caro mea ænea eſt.
Ecce, non eſt auxilium mihi in me,
& neceſſarii quoque mei receſſerunt à me.
Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam,
G timorem Domini derelinquit.
Fratres mei prætererunt me,
ſicut torrens qui raptim tranſit in convallibus.
Qui timent pruinam, irruet ſuper eos nix.

a Regius codex addidit *egenum*; quod abeſt in Hebræo, ut & in Canone S. Germani, & aliis MSS. codicibus melioris notæ.

b Poſt iſta inſertus legitur in utroque exemplari Canonis ſequens verſiculus: *Anima enim eſurienti etiam amara dulcia eſſe videntur.* Quæ verba emendator codicis San-Germanenſis liturâ delevit. Huc tranſlata videntur è capite 27. Proverbiorum, quia ℣. 7. eadem ſententia poſita reperitur: *Et anima eſuriens etiam amarum pro dulci ſumet.* Veteres Bibliorum Concordantiæ moneat jam dictum verſiculum extare. Job. c. 6. ℣. 6.

Digitized by Google

tempore, quo fuerint dissipati, peribunt:
& ut incaluerit, solventur de loco suo.
Involutæ sunt semitæ gressuum eorum:
ambulabunt in vacuum, & peribunt.
Considerate semitas Thema, itinera Saba,
& exspectate paulisper.
Confusi sunt, quia speraverunt:
venerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt.
Nunc venistis:
& modo videntes plagam meam timetis.
Numquid dixi: Afferte mihi,
& de substantia vestra donate mihi?
Vel, Liberate me de manu hostis,
& de manu robustorum eruite me?
Docete me, & ego tacebo:
& si quid forte ignoravi, instruite me.
Quare detraxistis sermonibus veritatis,
quum è vobis nullus sit qui possit arguere?
Ad increpandum tantum eloquia concinnatis,
& in ventum verba profertis.
Super pupillum irruitis,
& subvertere nitimini amicum vestrum.
Verumtamen quod cœpistis explete:
præbete aurem, & videte an mentiar.
Respondete obsecro absque contentione:
& loquentes id quod justum est judicate.
Et non invenietis in lingua mea iniquitatem,
nec in faucibus meis stultitia personabit.

Cap. 7. Militia est vita hominis super terram:
& sicut dies mercenarii, dies ejus.
Sicut servus desiderat umbram,
& sicut mercenarius præstolatur finem operis sui:
Sic & ego habui menses vacuos,
& noctes laboriosas enumeravi mihi.
Si dormiero, dico: Quando consurgam?
& rursum exspectabo vesperam,
& replebor doloribus usque ad tenebras.
Induta est caro mea putredine & sordibus pulveris,
cutis mea aruit, & contracta est.
Dies mei velocius transierunt quam à texente tela succiditur,
& consumti sunt absque ulla spe.
Memento quia ventus est vita mea,
& non revertetur oculus meus ut videat bona.
Nec aspiciet me visus hominis:
oculi tui in me, & non subsistam.
Si consumitur nubes, & pertransit:
sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.
Nec revertetur ultra in domum suam,
neque cognoscet eum amplius locus ejus.
Quapropter & ego non parcam ori meo,
loquar in tribulatione spiritus mei:
confabulabor cum amaritudine animæ meæ.
Numquid mare sum ego, aut cetus,
quia circumdedisti me carcere?
Si dixero: Consolabitur me lectulus meus,
& relevabor loquens mecum in stratu meo:
Terrebis me per somnia,
& per visiones horrore concuties.
Quam ob rem elegit suspendium anima mea,
& mortem ossa mea.
Desperavi, nequaquam ultra jam vivam:
A parce mihi, nihil enim sunt dies mei.
Quid est homo, quia magnificas eum?
aut quia ponis erga eum cor tuum?
Visitas eum diluculo,
& subito probas illum:
Usquequo non parcis mihi,
nec dimittis me ut glutiam salivam meam?
Peccavi, quid faciam tibi ô custos hominum?
quare posuisti me contrarium tibi,
& factus sum mihimetipsi gravis?
B Cur non tollis peccatum meum,
& quare non aufers iniquitatem meam?
Ecce, nunc in pulvere dormiam:
& si mane me quæsieris, non subsistam.

RESPONDENS AUTEM BALDAD SUITES,

DIXIT:

Usquequo loquêris talia, Cap. 8.
& spiritus multiplex sermones oris tui?
C Numquid Deus supplantat judicium:
& omnipotens subvertit quod justum est:
Etiam si filii tui peccaverunt ei,
& dimisit eos in manu iniquitatis suæ:
Tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum,
& Omnipotentem fueris deprecatus:
Si mundus & rectus incesseris,
statim evigilabit ad te,
& pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ:
In tantum, ut priora tua fuerint parva,
D & novissima tua multiplicentur nimis.
Interroga enim generationem pristinam,
& diligenter investiga patrum memoriam:
Hesterni quippe sumus, & ignoramus
quoniam sicut umbra dies nostri sunt super terram.
Et ipsi docebunt te:
loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.
Numquid virere potest scirpus absque humore?
E aut crescere [a] biblus sine aqua:
Quum adhuc sit in flore, nec carpatur manu,
ante omnes herbas arescit:
Sic viæ omnium qui obliviscuntur Deum,
& spes hypocritæ peribit:
Non ei placebit vecordia sua,
& sicut tela aranearum fiducia ejus.
Innitetur super domum suam, & non stabit:
fulciet eam, & non consurget:
Humectus videtur antequam veniat Sol,
F & in ortu suo germen ejus egreditur.
Super acervum petrarum radices ejus densabuntur,
& inter lapides commorabitur.
Si absorbuerit eum de loco suo,
negabit eum, & dicet: Non novi te.
Hæc est enim lætitia viæ ejus,
ut rursum de terra alii germinentur.
Deus non projiciet simplicem,
nec porriget manum malignis:
Donec impleatur risu os tuum,
G & labia tua jubilo.
Qui oderunt te, induentur confusione:
& tabernaculum impiorum non subsistet.

a Hebraice אחו *ahhu* seu *achou*, quod Hieronymus Genes. 41. *loca palustria* interpretatur: hîc autem *biblum* vertit juxta fidem utriusque exemplaris Canonis Hebraicæ veritatis. Septuaginta quum *achi* legissent in libro Geneseos, *pratum* hoc loco interpretati sunt. De *ahu* vero iterum audiendus Hieronymus in qq. Hebraicis: *Bis*, inquit, *in Genesi scriptum est achi; & neque Græcus sermo est, nec Latinus. Sed & Hebræus ipse corruptus est: dicitur enim in ahu, hoc est, in palude. Sed quia* VAV ו *littera apud Hebræos, &* JOD י *similes sunt; & magnitudine differunt: pro ahu, achi Septuaginta interpretes transtulerunt; & secundum consuetudinem suam ad exprimendam duplicem aspirationem* HETH ח *in Hebræo,* χ *Græcam litteram copulaverunt.*

Digitized by Google

ET RESPONDENS, AIT:

Cap. 9. VEre scio quod ita sit,
& quod non justificetur homo compositus Deo.
Si voluerit contendere cum eo,
non poterit ei respondere unum pro mille.
Sapiens corde est, & fortis robore:
quis restitit ei, & pacem habuit?
Qui transtulit montes, & nescierunt
hi quos subvertit in furore suo.
Qui commovet terram de loco suo,
& columnæ ejus concutiuntur.
Qui præcipit Soli, & non oritur:
& stellas claudit quasi sub signaculo:
Qui extendit cœlos solus,
& graditur super fluctus maris.
Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas,
& interiora austri.
Qui facit magna, & incomprehensibilia,
& mirabilia, quorum non est numerus.
Si venerit ad me, non videbo:
si abierit, non intelligam eum.
Si repente interroget, quis respondebit ei?
vel quis dicere potest: Cur facis?
Deus, cujus nemo iræ resistere potest,
& sub quo curvantur qui portant orbem.
Quantus ergo sum ego, qui respondeam ei,
& loquar verbis meis cum eo?
Qui etiam si habuero quidpiam justum, non respondebo,
sed meum judicem deprecabor.
& quum invocantem exaudierit me,
non credo quod audierit vocem meam.
In turbine enim conteret me,
& multiplicabit vulnera mea etiam sine caussa.
Non concedit requiescere spiritum meum,
& implet me amaritudinibus.
Si fortitudo quæritur, robustissimus est:
si æquitas judicii, nemo pro me audet testimonium dicere.
Si justificare me voluero, os meum condemnabit me:
si innocentem ostendere, pravum me comprobabit.
Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea,
& tædebit me vitæ meæ.
Unum est quod loquutus sum,
& innocentem & impium ipse consumit.
Si flagellat, occidat semel,
& non de pœnis innocentum rideat.
Terra data est in manu impii,
vultum judicum ejus operit.
Quod si non ille est, quis ergo est?
Dies mei velociores fuerunt cursore:
fugerunt, & non viderunt bonum.
Pertransierunt quasi naves poma portantes,
sicut aquila volans ad escam.
Quum dixero: Nequaquam ita loquar:
commuto faciem meam, & dolore torqueor.
Verebar omnia opera mea,
sciens quod non parceres delinquenti.
Si autem & sic impius sum,
quare frustra laboravi?
Si lotus fuero quasi aquis nivis,
& fulserint velut mundissimæ manus meæ:
Tamen sordibus intinges me,
& abominabuntur me vestimenta mea.
Neque enim viro qui similis mei est, respondebo:
A nec qui mecum in judicio ex æquo possit audiri.
Non est qui utrumque valeat arguere,
& ponere manum suam in ambobus.
Auferat à me virgam suam,
& pavor ejus non me terreat.
Loquar, & non timebo eum:
neque enim possum metuens respondere.
TÆdet animam meam vitæ meæ, Cap. 10.
dimittam adversum me eloquium meum,
loquar in amaritudine animæ meæ.
B Dicam Deo: Noli me condemnare:
indica mihi cur me ita judices.
Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris,
& opprimas me opus manuum tuarum,
& consilium impiorum adjuves?
Numquid oculi carnei tibi sunt?
aut sicut videt homo, & tu [a] videbis? a
Numquid sicut dies hominis dies tui,
& anni tui sicut humana sunt tempora,
Ut quæras iniquitatem meam,
C & peccatum meum scruteris?
Et scias quia nihil impium fecerim,
quum sit nemo qui de manu tua possit eruere.
Manus tuæ plasmaverunt me,
& fecerunt me totum in circuitu:
& sic repente præcipitas me?
Memento quæso quod sicut lutum feceris me,
& in pulverem reduces me.
Nonne sicut lac mulsisti me,
& sicut caseum me coagulasti?
D Pelle & carnibus vestisti me,
& ossibus & nervis compegisti me:
Vitam & misericordiam tribuisti mihi,
& visitatio tua custodivit spiritum meum.
Licet hæc celes in corde tuo,
tamen scio quia universorum memineris.
Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi:
cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?
Et si impius fuero, væ mihi est:
E & si justus, non levabo caput,
saturatus afflictione & miseria.
Et propter superbiam quasi leænam capies me,
reversusque mirabiliter me crucias.
Instauras testes tuos contra me,
& multiplicas iram tuam adversum me,
& pœnæ militant in me.
Quare de vulva eduxisti me?
qui utinam consumtus essem
ne oculus me videret.
F Fuissem quasi non essem,
de utero translatus ad tumulum.
Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi?
dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum:
Antequam vadam, & non, revertar ad terram tenebrosam,
& opertam mortis caligine:
Terram miseriæ & tenebrarum,
G Ubi umbra mortis, & nullus ordo,
& sempiternus horror inhabitans.

RESPONDENS AUTEM SOPHAR NAAMATHITES, DIXIT:

NUmquid qui multa loquitur, non & audiet? Cap. 11.
aut vir verbosus justificabitur?

a Canon Carcassonensis, *& tu vides?* Idem post septem versus, | *& fecerunt me totum in gyro.*

Digitized by Google

Tibi soli tacebunt homines?
&c quum ceteros irriseris, à nullo confutaberis?
Dixisti enim: Purus est sermo meus,
&c mundus sum in conspectu tuo.
Atque utinam Deus loqueretur tecum,
&c aperiret labia sua tibi.
Ut ostenderet tibi secreta sapientiæ,
&c quod multiplex esset lex ejus,
Et intelligeres quod multo minora exigaris à Deo,
quàm meretur iniquitas tua.
*Forsitan vestigia Dei comprehendes,
&c usque ad perfectum Omnipotentem reperies?

* h. Numquid vestigia Dei cōprehendes, aut usque ad perfectū Omnipotentem reperies?

Excelsior cœlo est, & quid facies?
profundior inferno, & unde cognosces?
Longior terra mensura ejus,
&c latior mari.
Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit,
quis contradicet ei?
Ipse enim novit hominum vanitatem:
&c videns iniquitatem, nonne considerat?
Vir vanus in superbiam erigitur,
&c tamquam pullum onagri se liberum natum putat.
Tu autem firmasti cor tuum,
&c expandisti ad eum manus tuas.
Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te,
&c non manserit in tabernaculo tuo injustitia:
Tum levare poteris faciem tuam absque macula,
&c eris stabilis, & non timebis.
Miseriæ quoque oblivisceris,
&c quasi aquarum quæ præterierunt recordaberis.
Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam
&c quum te consumtum putaveris, orieris ut lucifer.
Et habebis fiduciam, proposita tibi spe,
&c defossus securus dormies.
Requiesces, & non erit qui te exterreat:
&c deprecabuntur faciem tuam plurimi.
Oculi autem impiorum deficient,
&c effugium peribit ab eis,
&c spes eorum abominatio animæ.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 12.

Ergo vos estis soli homines,
&c vobiscum morietur sapientia.
Et mihi est cor, sicut & vobis,
nec inferior vestri sum:
quis enim hæc, quæ nostis, ignorat?
Qui deridetur ab amico suo sicut ego,
invocabit Deum & exaudiet eum:
deridetur enim justi simplicitas.
Lampas contemta apud cogitationes divitum,
parata ad tempus statutum.
Abundant tabernacula prædonum,
&c audacter provocant Deum,
quum ipse dederit omnia in manibus eorum.
Nimirum interroga jumenta, & docebunt te:
&c volatilia cœli, & indicabunt tibi.
Loquere terræ, & respondebit tibi:
&c narrabunt pisces maris.
Quis ignorat quod omnia hæc manus Domini fecerit? G
In cujus manu anima omnis viventis,
&c spiritus universæ carnis hominis.
Nonne auris verba dijudicat,

A &c fauces comedentis, saporem?
In antiquis est sapientia,
&c in multo tempore prudentia.
Apud ipsum est sapientia & fortitudo,
ipse habet consilium & intelligentiam.
Si destruxerit, nemo est qui ædificet:
&c si incluserit hominem, nullus est qui aperiat.
Si continuerit aquas, omnia siccabuntur:
&c si emiserit eas, subvertent terram.
Apud ipsum est fortitudo & * a sapientia:

* h. a lex.

B ipse novit & decipientem,
&c eum qui decipitur.
Adducit consiliarios in stultum finem,
&c judices in stuporem.
Balteum regum dissolvit,
&c præcingit fune renes eorum.
Ducit sacerdotes inglorios,
&c optimates supplantat:
Commutans labium veracium,
&c doctrinam senum auferens.
C Effundit despectionem super principes,
eos, qui oppressi fuerant, relevans.
Qui revelat profunda de tenebris,
&c producit in lucem umbram mortis.
Qui multiplicat gentes & perdit eas,
&c subversas in integrum restituit.
Qui immutat cor principum populi terræ,
&c decipit eos ut frustra incedant per invium:
Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce,
&c errare eos faciet quasi * ebrios.

* h. ebrium

Cap. 13.

Ecce omnia vidit oculus meus,
D &c audivit auris mea, & intellexi singula.
Secundum scientiam vestram & ego novi:
nec inferior vestri sum.
Sed tamen ad omnipotentem loquar,
&c disputare cum Deo cupio:
Prius vos ostendens fabricatores mendacii,
&c cultores perversorum dogmatum.
Atque utinam taceretis,
ut putaremini esse sapientes.
Audite ergo correptiones meas,
E &c judicium labiorum meorum attendite.
Numquid Deus indiget vestro mendacio,
ut pro illo loquamini dolos?
Numquid faciem ejus accipitis,
&c pro Deo judicare nitimini?
Aut placebit ei quem celare nihil potest?
aut decipietur ut homo, vestris fraudulentiis?
Ipse vos arguet,
quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.
Statim ut se commoverit, turbabit vos,
F &c terror ejus irruet super vos.
Memoria vestra comparabitur cineri,
&c redigentur in lutum cervices vestræ.
Tacete paulisper, ut loquar
quodquumque mihi mens suggesserit.
Quare lacero carnes meas dentibus meis,
&c animam meam porto in manibus meis?
Etiam si occiderit me, in ipso sperabo:
verumtamen vias meas in conspectu ejus arguam.
Et ipse erit salvator meus:
non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.
Audite sermonem meum,
&c ænigmata percipite auribus vestris.

a Verbum Hebraicum תושיה *thusia* multifariam interpretatur Hieronymus. Nam aliquando in *sapientiam* & *in prudentiam* vertit, ut hoc loco Jobi, & infra cap. 26. ℣. 6. vel 3. in Vulgata Latina. Interdum *salutem* transtulit, *justitiam* & *æquitatem*: *Legem* denique interpretatur supra cap. 11. ℣. 11. in Vulg. 6. *Et quod multiplex esset lex ejus.* Itaque scholiastes mutuari potuit ab ipso Hieronymo adnotationem præsentem: vel ab Hebræorum doctoribus, qui *thusiia* significare volunt, *sapientiam*, *legem*, ac *fortitudinem*.

Digitized by Google

Si fuero judicatus,
ſcio quod juſtus inveniar.
Quis eſt qui judicetur mecum? * veniat ᵃ in judicio
quare tacens conſumor?

* a h. Non habet, veniat in judicio.

Duo tantum ne facias mihi,
& tunc à facie tua non abſcondar:
Manum tuam longe fac à me,
& formido tua non me terreat.
Voca me, & reſpondebo tibi:
aut certe loquar, & tu reſponde mihi.
Quantas habeo iniquitates & peccata?
ſcelera mea & delicta oſtende mihi.
Cur faciem tuam abſcondis,
& arbitraris me inimicum tuum?
Contra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam,
& ſtipulam ſiccam perſequeris:
Scribis enim contra me amaritudines,
& * conſumere me vis peccatis adoleſcentiæ meæ.

* h. & hæreditare facies me peccata.

Poſuiſti in nervo pedem meum,
& obſervaſti omnes ſemitas meas,
& veſtigia pedum meorum conſideraſti:
Qui quaſi putredo conſumendus ſum,
& quaſi veſtimentum, quod comeditur à tinea.

Cap. 14.

Homo natus de muliere,
brevi vivens tempore, repletur multis miſeriis.
Qui quaſi flos egreditur & conteritur,
& fugit velut umbra, & numquam in eodem ſtatu permanet.
Et dignum ducis ſuper hujuſcemodi aperire oculos tuos,
& adducere eum tecum in judicium?
Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine?
nonne tu qui ſolus es?
Breves dies hominis ſunt,
numerus menſium ejus apud te eſt:
conſtituiſti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.
Recede paululum ab eo ut quieſcat,
donec optata veniat, quaſi mercenarii dies ejus.
Lignum habet ſpem:
ſi præciſum fuerit, rurſum vireſcit,
& rami ejus pullulant.
Si ſenuerit in terra radix ejus,
& in pulvere mortuus fuerit truncus illius.
Ad odorem aquæ germinabit,
& faciet comam quaſi quum primum plantatum eſt:
Homo vero quum mortuus fuerit,
& nudatus atque conſumtus, ubi quæſo eſt?
Quomodo ſi recedant aquæ de mari,
& fluvius vacue factus areſcat:
Sic homo quum dormierit, non reſurget;
donec atteratur cœlum, non evigilabit,
nec conſurget de ſomno ſuo.
Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me,
& abſcondas me, donec pertranſeat furor tuus,
& conſtituas mihi tempus, in quo recorderis mei?
Putaſne mortuus homo rurſum vivat?
cunctis diebus, quibus nunc milito,
exſpecto donec veniat immutatio mea.
Vocabis me, & ego reſpondebo tibi:
operi manuum tuarum porriges dexteram.
Tu quidem greſſus meos dinumeraſti,
ſed parces peccatis meis.

A Signaſti quaſi in ſacculo delicta mea,
ſed curaſti iniquitatem meam.
Mons cadens defluit,
& ſaxum transfertur de loco ſuo.
Lapides excavant aquæ,
& alluvione paulatim terra conſumitur:
& hominem ergo ſimiliter perdes.
Roboraſti eum paululum ut in perpetuum tranſiret:
immutabis faciem ejus, & emittes eum.
Sive nobiles fuerint filii ejus,
B ſive ignobiles, non intelliget.
Attamen caro ejus dum vivet dolebit,
& anima illius ſuper ſemetipſo lugebit.

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ THEMANITES, DIXIT:

Numquid ſapiens reſpondebit quaſi in ventum loquens, Cap. 15.
C & implebit ardore ſtomachum ſuum?
Arguis verbis eum qui non eſt æqualis tibi,
& loqueris quod tibi non expedit.
Quantum in te eſt, evacuaſti timorem,
& tuliſti preces coram Deo.
Docuit enim iniquitas tua os tuum,
& imitaris linguam blaſphemantium.
Condemnabit te os tuum, & non ego:
& labia tua reſpondebunt tibi.
Numquid primus homo tu natus es,
D & ante colles formatus?
Numquid conſilium Dei audiſti,
& inferior te erit ejus ſapientia?
Quid noſti quod ignoremus?
quid intelligis quod neſciamus?
Et ſenes & antiqui ſunt in nobis,
multo vetuſtiores quam patres tui.
Numquid grande eſt ut conſoletur te Deus?
ſed verba tua prava hoc prohibent.
Quid te elevat cor tuum,
E & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos?
Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus,
ut proferas de ore tuo hujuſcemodi ſermones?
Quid eſt homo, ut immaculatus ſit,
& ut juſtus appareat natus de muliere?
Ecce inter ſanctos ejus nemo immutabilis,
& cœli non ſunt mundi in conſpectu ejus.
Quanto magis abominabilis & inutilis homo,
qui bibit quaſi aquas iniquitatem?
Oſtendam tibi, audi me:
F quod vidi narrabo tibi.
Sapientes confitentur,
& non abſcondunt patres ſuos.
Quibus ſolis data eſt terra,
& non tranſivit alienus per eos.
Cunctis diebus ſuis impius ſuperbit,
& numerus annorum incertus eſt tyrannidis ejus.
Sonitus terroris ſemper in auribus illius:
& quum pax ſit, ille inſidias ſuſpicatur.
Non credit quod reverti poſſit de tenebris ad lucem,
G circumſpectans undique gladium.
Quum ſe moverit ad quærendum panem,
novit quod paratus ſit in manu ejus tenebrarum dies.
Terrebit eum tribulatio,
& anguſtia vallabit eum,
ſicut regem qui præparatur ad prœlium.

a Codex Colbertinus Anicienſis, & alter Majoris Monaſterii prope Turones habent ſolummodo *veniat*: aliquot alii veteres addebant prima manu, *in judicio*, ſed expunctum eſt ab emendatoribus. Exemplaria Canonis ſequuti ſumus, ut par erat.

Digitized by Google

Tetendit enim adversus Deum manum suam,
& contra Omnipotentem roboratus est.
Cucurrit adversus eum erecto collo,
& pingui cervice armatus est.
Operuit faciem ejus crassitudo,
& de lateribus ejus arvina dependet.
Habitabit in civitatibus desolatis,
& in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.
Non ditabitur, nec perseverabit substantia ejus,
nec mittet in terra radicem suam.
Non recedet de tenebris:
ramos ejus arefaciet flamma,
& auferetur spiritu oris sui.
Non credat frustra errore deceptus,
quod aliquo pretio redimendus sit.
Antequam dies ejus impleantur, peribit:
& manus ejus arescent.
Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus,
& quasi oliva projiciens florem suum.
Congregatio enim hypocritæ sterilis,
& ignis devorabit tabernacula eorum,
qui munera libenter accipiunt.
Concepit dolorem, & peperit iniquitatem,
& uterus ejus præparat dolos.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 16.

Audivi frequenter talia,
consolatores onerosi omnes vos estis.
Numquid habebunt finem verba ventosa?
aut aliquid tibi molestum est si loquaris?
Poteram & ego similia vestri loqui:
atque utinam esset anima vestra pro anima mea:
Consolarer & ego vos sermonibus,
& moverem caput meum super vos.
Roborarem vos ore meo:
& moverem labia mea, quasi parcens vobis.
Sed quid agam?
Si loquutus fuero, non quiescet dolor meus:
& si tacuero, non recedet à me.
Nunc autem oppressit me dolor meus,
& in nihilum redacti sunt omnes artus mei.
Rugæ meæ testimonium dicunt contra me,
& suscitatur falsiloquus adversus faciem meam contradicens mihi.
Collegit furorem suum in me,
& comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis:
hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.
Aperuerunt super me ora sua,
exprobrantes percusserunt maxillam meam,
satiati sunt pœnis meis.
Conclusit me Deus apud iniquum,
& manibus impiorum me tradidit.
Ergo ille quondam opulentus,
repente contritus sum?
Tenuit cervicem meam, & confregit me,
& posuit me sibi quasi in signum.
Circumdedit me lanceis suis,
convulneravit lumbos meos, & non pepercit,
& effudit in terra * viscera mea. * h. fel meum.
Concîdit me vulnere super vulnus,
irruit in me quasi gigas.
Saccum consui super cutem meam,
& operui cinere carnem meam.

A Facies mea intumuit à fletu,
& palpebræ meæ caligaverunt.
Hæc passus sum absque iniquitate manûs meæ,
quum haberem mundas ad Deum preces.
Terra ne operias sanguinem meum,
neque inveniat locum in te latendi clamor meus.
Ecce enim in cœlo testis meus,
& conscius meus in excelsis.
Verbosi mei amici:
ad Deum stillat oculus meus.
B Atque utinam sic judicetur vir cum Deo,
quomodo judicatur filius hominis cum collega suo.
Ecce enim breves anni transeunt,
& semitam, per quam non revertar, ambulabo.

Cap. 17.

Spiritus meus attenuabitur,
dies mei breviabuntur,
& solum mihi superest sepulcrum.
Non peccavi,
& in amaritudinibus moratur oculus meus.
Libera me Domine, & pone me juxta te,
C & cujusvis manus pugnet contra me.
Cor eorum longe fecisti à disciplina,
propterea non exaltabuntur.
Prædam pollicetur sociis,
& oculi filiorum ejus deficient.
Posuit me quasi in proverbium vulgi,
& exemplum sum coram eis.[a]
Caligavit ab indignatione oculus meus,
& membra mea quasi in nihilum redacta sunt.
Stupebunt justi super hoc,
D & innocens contra hypocritam suscitabitur.
Et tenebit justus viam suam,
& mundis manibus addet fortitudinem.
Igitur vos omnes convertimini, & venite,
& non inveniam in vobis ullum sapientem.
Dies mei transierunt,
cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.
Noctem verterunt in diem,
& rursum post tenebras spero lucem.
E Si sustinuero, infernus domus mea est,
in tenebris stravi lectulum meum.
Putredini dixi: Pater meus es;
mater mea, & soror mea, vermibus.
Ubi est ergo nunc præstolatio mea,
& patientiam meam quis considerat?
In profundissimum infernum descendent omnia mea:
putasne saltem ibi erit requies mihi?

F RESPONDENS AUTEM BALDAD SUITES, DIXIT:

Cap. 18.

Usque ad quem finem verba jactabitis?
intelligite prius, & sic loquamur.
Quare reputati sumus ut jumenta,
& sorduimus coram vobis?
Qui perdis animam tuam in furore tuo,
numquid propter te derelinquetur terra,
& transferentur rupes de loco suo?
Nonne lux impii exstinguetur,
G nec splendebit flamma ignis ejus?
Lux obtenebrescet in tabernaculo illius,
& lucerna, quæ super eum est, exstinguetur.
Arctabuntur gressus virtutis ejus,
& præcipitabit eum consilium suum.
Immisit enim in rete pedes suos,

a Huc in Canone San-Germanensi transtulerunt exscriptores primum versiculum capitis 30. sequentis; *Nunc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar partes ponere cum canibus gregis mei.* Eadem verba leguntur in margine MS. Colbertini Aniciensis, sed manu recentiori posita.

Digitized by Google

& in maculis ejus ambulat.
Tenebitur planta illius laqueo,
& exardeſcet contra eum ſitis.
Abſcondita eſt in terra pedica ejus,
& decipula illius ſuper ſemitam.
Undique terrebunt eum formidines,
& involvent eum pedes ejus.
Attenuetur fame robur ejus,
& inedia invadat coſtas illius.
Devoret pulchritudinem cutis ejus,
conſumat brachia illius primogenita mors.
Avellatur de tabernaculo ſuo fiducia ejus,
& calcet ſuper eum, quaſi rex, interitus.
Habitent in tabernaculo illius ſocii ejus, qui non eſt,
aſpergatur in tabernaculo ejus ſulphur.
Deorſum radices ejus ſiccentur,
ſurſum autem atteratur meſſis ejus.
Memoria illius pereat de terra,
& non celebretur nomen ejus in plateis.
Expellet eum de luce in tenebras,
& de orbe transferet eum.
Non erit ſemen ejus neque progenies in populo ſuo,
nec ullæ reliquiæ in regionibus ejus.
In die ejus ſtupebunt noviſſimi,
& primos invadet horror.
Hæc ſunt ergo tabernacula iniqui,
& iſte locus ejus qui ignorat Deum.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 19. USquequo affligitis animam meam,
& atteritis me ſermonibus?
En, decies confunditis me,
& non erubeſcitis opprimentes me.
Nempe, etſi ignoravi,
mecum erit ignorantia mea.
At vos contra me erigimini,
& arguitis me opprobriis meis.
Saltem nunc intelligite,
quia Deus non æquo judicio afflixerit me,
& flagellis ſuis me cinxerit.
Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet:
vociferabor, & non eſt qui judicet.
Semitam meam circumſepſit, & tranſire non poſſum,
& in calle meo tenebras poſuit.
Spoliavit me gloria mea,
& abſtulit coronam de capite meo.
Deſtruxit me undique, & pereo,
& quaſi evulſæ arboris abſtulit ſpem meam.
Iratus eſt contra me furor ejus,
& ſic me habuit quaſi hoſtem ſuum.
Simul venerunt latrones ejus,
& fecerunt ſibi viam per me,
& obſederunt in gyro tabernaculum meum.
Fratres meos longe fecit à me,
& noti mei quaſi alieni receſſerunt à me.
Dereliquerunt me propinqui mei:
& qui me noverant, obliti ſunt mei.
Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ,
ſicut alienum habuerunt me,
& quaſi peregrinus fui in oculis eorum.
Servum meum vocavi, & non reſpondit,
ore proprio deprecabar illum.
Halitum meum exhorruit uxor mea,
& orabam filios uteri mei.
Stulti quoque deſpiciebant me,
& quum ab eis receſſiſſem, detrahebant mihi.
Abominati me ſunt quondam conſiliarii mei:
A & quem maxime diligebam, averſatus eſt me.
Pelli meæ, conſumtis carnibus, adhæſit os meum,
& derelicta ſunt tantummodo labia circa dentes meos.
Miſeremini mei, miſeremini mei, ſaltem vos amici mei,
quia manus Domini tetigit me.
Quare perſequimini me ſicut Deus,
& carnibus meis ſaturamini?
Quis mihi tribuat ut ſcribantur ſermones mei?
B quis mihi det ut exarentur in libro
ſtylo ferreo, & plumbi lamina,
vel celte ſculpantur in ſilice?
Scio enim quod Redemtor meus vivit,
& in noviſſimo die de terra ſurrecturus ſum:
Et rurſus circumdabor pelle mea,
& in carne mea videbo Deum.
Quem viſurus ſum ego ipſe,
& oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius:
repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.
C Quare ergo nunc dicitis: Perſequamur eum,
& radicem verbi inveniamus contra eum?
Fugite ergo à facie gladii,
quoniam ultor iniquitatum gladius eſt:
& ſcitote eſſe judicium.

RESPONDENS AUTEM SOPHAR NAAMATHITES, DIXIT:

IDcirco cogitationes meæ variæ ſuccedunt ſibi, Cap. 20.
& mens in diverſa rapitur.
D Doctrinam, qua me arguis, audiam,
& ſpiritus intelligentiæ meæ reſpondebit mihi.
Hoc ſcio à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram:
quod laus impiorum brevis ſit,
& gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.
Si aſcenderit uſque ad cœlum ſuperbia ejus,
& caput ejus nubes tetigerit:
Quaſi ſterquilinium in fine perdetur:
& qui eum viderant, dicent: Ubi eſt?
E Velut ſomnium avolans non invenietur,
tranſiet ſicut viſio nocturna.
Oculus, qui eum viderat, non videbit,
neque ultra intuebitur eum locus ſuus.
Filii ejus atterentur egeſtate,
& manus illius reddent ei dolorem ſuum.
Oſſa ejus implebuntur vitiis adoleſcentiæ ejus,
& cum eo in pulvere dormient.
Quum enim dulce fuerit in ore ejus malum,
abſcondet illud ſub lingua ſua.
F Parcet illi, & non derelinquet illud,
& celabit in gutture ſuo.
Panis ejus in utero illius vertetur
in fel aſpidum intrinſecus.
Divitias quas devoravit, evomet,
& de ventre illius extrahet eas Deus.
Caput aſpidum ſuget,
occidet eum lingua viperæ.
(Non videat rivulos fluminis,
torrentes mellis, & butyri.)
G Luet quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur:
juxta multitudinem adinventionum ſuarum, ſic & ſuſtinebit.
Quoniam confringens nudavit pauperes:
domum rapuit, & non ædificavit eam.
Nec eſt ſatiatus venter ejus:
& quum habuerit quæ concupierat, poſſidere non poterit.

Digitized by Google

Non remansit de cibo ejus,
  & propterea nihil permanebit de bonis ejus.
Quum satiatus fuerit, arctabitur,
  æstuabit, & omnis dolor irruet in eum.
Utinam impleatur venter ejus,
  ut emittat in eum iram furoris sui,
  & pluat super illum bellum suum.
Fugiet arma ferrea,
  & irruet in arcum æreum.
Eductus, & egrediens de vagina sua, & fulgurans,
  in amaritudine sua vadit:
  & venient super eum horribiles.
Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis ejus:
  devorabit eum ignis, qui non succenditur,
  affligetur relictus in tabernaculo suo.
Revelabunt cœli iniquitatem ejus,
  & terra consurget adversus eum.
Apertum erit germen domus illius,
  detrahetur in die furoris Dei.
Hæc est pars hominis impii à Deo,
  & hereditas verborum ejus à Domino.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 21. AUdite quæso sermones meos,
  & agite pœnitentiam.
Sustinete me, & ego loquar,
  & post mea, si videbitur, verba ridete.
Numquid contra hominem disputatio mea est,
  ut merito non debeam contristari?
Attendite me, & obstupescite,
  & superponite digitum ori vestro:
Et ego quando recordatus fuero, pertimesco,
  & concutit carnem meam tremor.
Quare ergo impii vivunt,
  sublevati sunt, confortatique divitiis?
Semen eorum permanet coram eis,
  propinquorum turba & nepotum in conspectu eorum.
Domus eorum securæ sunt & pacatæ,
  & non est virga Dei super illos.
Bos eorum concepit, & non abortivit:
  vacca peperit, & non est privata fœtu suo.
Egrediuntur quasi greges parvuli eorum,
  & infantes eorum exsultant lusibus.
Tenent tympanum, & citharam,
  & gaudent ad sonitum organi.
Ducunt in bonis dies suos,
  & in puncto ad inferna descendunt.
Qui dixerunt Deo: Recede à nobis,
  & scientiam viarum tuarum nolumus.
Quid est Omnipotens ut serviamus ei?
  & quid nobis prodest si oraverimus illum?
Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua,
  consilium impiorum longe sit à me.
Quoties lucerna impiorum exstinguetur,
  & superveniet eis inundatio,
  & dolores dividet furoris sui?
Erunt sicut paleæ ante faciem venti,
  & sicut favilla quam turbo dispergit.
Deus servabit filiis illius dolorem patris:
  & quum reddiderit, tunc sciet.
Videbunt oculi ejus interfectionem suam,
  & de furore Omnipotentis bibet.
Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se?
  & si numerus [a] mensium ejus dimidietur?

A Numquid Deum quispiam docebit scientiam:
  qui excelsos judicat?
Iste moritur robustus & sanus,
  dives & felix.
Viscera ejus plena sunt adipe,
  & medullis ossa illius irrigantur.
Alius vero moritur in amaritudine animæ
  absque ullis opibus.
Et tamen simul in pulvere dormient,
  & vermes operient eos.
B Certe novi cogitationes vestras,
  & sententias contra me iniquas.
Dicitis enim: Ubi est domus principis?
  & ubi tabernacula impiorum?
Interrogate quemlibet de viatoribus,
  & hæc eadem eum intelligere cognoscetis.
Quia in diem perditionis servatur malus,
  & ad diem furoris ducetur.
Quis arguet coram eo viam ejus?
  & quæ fecit, quis reddet illi?
C Ipse ad sepulcra ducetur,
  & in congerie mortuorum vigilabit.
Dulcis fuit glareis Cocyti,
  & post se omnem hominem trahet,
  & ante se innumerabiles.
Quomodo igitur consolamini me frustra,
  quum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ
D THEMANITES, DIXIT:

NUmquid Deo comparari potest homo, Cap. 22.
  etiam quum perfectæ fuerit scientiæ?
Quid prodest Deo si justus fueris?
  aut quid ei confers, si immaculatæ fuerint viæ tuæ?
Numquid timens te arguet te,
  & veniet tecum in judicium,
Et non propter malitiam tuam plurimam,
  & infinitas iniquitates tuas?
E Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine caussa,
  & nudos exspoliasti vestibus.
Aquam lasso non dedisti,
  & esurienti subtraxisti panem.
In fortitudine brachii tui possidebas terram,
  & potentissimus obtinebas eam.
Viduas dimisisti vacuas,
  & lacertos pupillorum comminuisti.
Propterea circumdatus es laqueis,
  & conturbat te formido subita.
F Et putabas te tenebras non visurum,
  & impetu aquarum inundantium non oppressum iri?
An non cogitas quod Deus excelsior cœlo sit,
  & super stellarum verticem sublimetur?
Et dicis: Quid enim novit Deus?
  & quasi per caliginem judicat.
Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat,
  & circa cardines cœli perambulat.
Numquid semitam sæculorum custodire cupis,
G quam calcaverunt viri iniqui?
Qui sublati sunt ante tempus suum,
  & fluvius subvertit fundamentum eorum:
Qui dicebant Deo: Recede à nobis:
  & quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabant eum:

[a] Eodem sensu legunt plures MSS. codices, *Etsi numerus dierum ejus dimidietur.* Scholiastes aut alius emendator Canonis delet in MS. San-Germanensi particulam *si*, & in margine litteram *h* adposuit, ut indicaret Hebræum legere absque ullo *si*.

Quum

Digitized by Google

Quum ille implesset domos eorum bonis:
quorum sententia procul sit à me.
Videbunt justi, & lætabuntur,
& innocens subsannabit eos.
Nonne succisa est erectio eorum,
& reliquias eorum devoravit ignis?
Acquiesce igitur ei, & habeto pacem;
& per hæc habebis fructus optimos.
Suscipe ex ore illius legem,
& pone sermones illius in corde tuo,
Si reversus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis,
& longe facies iniquitatem à tabernaculo tuo.
Dabit pro terra silicem,
& pro silice torrentes aureos.
Eritque Omnipotens contra hostes tuos,
& argentum coacervabitur tibi.
Tunc super Omnipotentem deliciis afflues,
& elevabis ad Deum faciem tuam.
Rogabis eum, & exaudiet te,
& vota tua reddes.
Decernes rem, & eveniet tibi,
& in viis tuis splendebit lumen.
Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria:
& qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur.
Salvabitur innocens,
salvabitur autem in munditia manuum suarum.

RESPONDENS AUTEM JOB, AIT:

Cap. 23. NUnc quoque in amaritudine est sermo meus,
& manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum.
Quis mihi tribuat ut cognoscam & inveniam illum,
& veniam usque ad solium ejus?
Ponam coram eo judicium,
& os meum replebo increpationibus,
Ut sciam verba quæ mihi respondeat,
& intelligam quid mihi loquatur.
Nolo multa fortitudine contendat mecum,
nec magnitudinis suæ mole me premat.
Proponat æquitatem contra me,
& perveniat ad victoriam judicium meum.
Si ad orientem iero, non apparet:
si ad occidentem non intelligam eum.
Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum:
si me vertam ad dexteram, non videbo illum.
Ipse vero scit viam meam,
& probavit me quasi aurum quod per ignem transit.
Vestigia ejus sequutus est pes meus,
viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea.
A mandatis labiorum ejus non recessi,
& in sinu meo abscondi verba oris ejus.
Ipse enim solus est, nemo avertere potest cogitationem ejus:
& anima ejus quodquumque voluit, hoc fecit.
Quum expleverit in me voluntatem suam,
& alia multa similia præsto sunt ei.
Et idcirco à facie ejus turbatus sum,
& considerans eum, timore solicitor.
Deus mollivit cor meum,
& omnipotens conturbavit me.
Non enim perii propter imminentes tenebras,
nec faciem meam operuit caligo.

Cap. 24. AB Omnipotente non sunt abscondita tempora:
qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.
Alii terminos transtulerunt,
diripuerunt greges, & paverunt eos.
Asinum pupillorum abegerunt,
A & abstulerunt pro pignore bovem viduæ.
Subverterunt pauperum viam,
& oppresserunt pariter mansuetos terræ.
Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum:
vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.
Agrum non suum demetunt:
& vineam ejus, quem vi oppresserint, vindemiant.
Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes,
quibus non est operimentum in frigore.
Quos imbres montium rigant:
B & non habentes velamen, amplexantur lapides.
Vim fecerunt, deprædantes pupillos,
& vulgum pauperem spoliaverunt.
Nudis & incedentibus absque vestitu,
& esurientibus tulerunt spicas.
Inter acervos eorum meridiati sunt,
qui calcatis torcularibus sitiunt.
De civitatibus fecerunt viros gemere,
& anima vulneratorum clamavit,
& Deus inultum abire non patitur.
C Ipsi fuerunt rebelles lumini,
nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus.
Mane primo consurget homicida,
interficit egenum & pauperem:
per noctem vero erit quasi fur.
Oculus adulteri observat caliginem,
dicens: Non me videbit oculus:
& operiet vultum suum.
Perfodit in tenebris domos,
D sicut in die condixerant sibi, & ignoraverunt lucem.
Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis:
& sic in tenebris quasi in luce ambulant.
Levis est super faciem aquæ:
maledicta sit pars ejus in terra,
nec ambulet per viam vinearum.
Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium,
& usque ad inferos peccatum illius.
E Obliviscatur ejus misericordia:
dulcedo illius vermes:
Non sit in recordatione,
sed conteratur quasi lignum infructuosum.
Pavit enim sterilem, quæ non parit,
& viduæ bene non fecit.
Detraxit fortes in fortitudine sua:
& quum steterit, non credet vitæ suæ.
Dedit ei Deus locum pœnitentiæ,
& ille abutitur eo in superbiam:
F oculi autem ejus sunt in viis illius.
Elevati sunt ad modicum, & non subsistent,
& humiliabuntur sicut omnia, & auferentur,
& sicut summitates spicarum conterentur.
Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum,
& ponere ante Deum verba mea?

RESPONDENS AUTEM BALDAD SUITES, DIXIT:

G POtestas & terror apud eum est, Cap. 25.
qui facit concordiam in sublimibus suis.
Numquid est numerus militum ejus?
& super quem non surget lumen illius?
Numquid justificari potest homo comparatus Deo,
aut apparere mundus natus ex muliere?
Ecce etiam luna non splendet,

Digitized by Google

& stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus:
Quanto magis homo putredo,
& filius hominis vermis.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 26. Cujus adjutor es? numquid imbecillis?
& sustentas brachium ejus, qui non est fortis?
Cui dedisti consilium?
forsitan illi, qui non habet sapientiam,
& prudentiam tuam ostendisti plurimam.
Quem docere voluisti?
nonne eum, qui fecit spiramentum?
Ecce gigantes gemunt sub aquis,
& qui * habitant cum eis. (* h. habitantes in eis.)
Nudus est infernus coram illo,
& nullum est operimentum perditioni.
Qui extendit aquilonem super vacuum,
& appendit terram super nihili.
Qui ligat aquas in nubibus suis,
* ut non erumpant pariter deorsum. (* h. &)
Qui tenet vultum solii sui,
& expandit super illud nebulam suam.
Terminum circumdedit aquis,
usque dum finiantur lux & tenebræ.
Columnæ cœli contremiscunt,
& pavent ad nutum ejus.
In fortitudine illius repente maria congregata sunt,
& prudentia ejus percussit superbum.
Spiritus ejus ornavit cœlos:
& obstetricante manu ejus, eductus est coluber
* tortuosus. (* h. vectis.)
Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus:
& quum vix parvam stillam sermonis ejus audierimus,
quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

ADDIDIT QUOQUE JOB, ASSUMENS PARABOLAM SUAM, & dixit:

Cap. 27. Vivit Deus, qui abstulit judicium meum,
& Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.
Quia donec superest halitus in me,
& spiritus Dei in naribus meis.
Non loquentur labia mea iniquitatem,
nec lingua mea meditabitur mendacium.
Absit à me ut justos esse vos judicem:
donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.
Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram:
nec enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.
Sit ut impius, inimicus meus:
& adversarius meus quasi iniquus.
Quæ enim spes est hypocritæ si avare rapiat,
& * non liberet Deus animam ejus? (* h. Numquid liberabit Deus animam ejus?)
Numquid clamorem ejus Deus audiet:
quum venerit super illum angustia?
Aut poterit in omnipotente delectari,
& invocare Deum in omni tempore?
Docebo vos per manum Dei
quæ Omnipotens habeat, nec abscondam.
Ecce, vos omnes nostis,

A & ut quid sine caussa vana loquimini?
Hæc est pars hominis impii apud Deum,
& hereditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient.
Si multiplicati fuerint filii ejus, in gladio erunt,
& nepotes ejus non saturabuntur pane.
Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu,
& viduæ illius non plorabunt.
Si comportaverit quasi * terram argentum, (* h. pulverem)
& sicut lutum præparaverit vestimenta.
B Præparabit quidem, sed justus vestietur illis:
& argentum innocens dividet.
Ædificavit sicut tinea domum suam,
& sicut custos fecit umbraculum.
Dives quum dormierit, nihil secum auferet:
aperiet oculos suos, & nihil inveniet.
Apprehendet eum quasi aqua inopia,
nocte opprimet eum tempestas.
Tollet eum * ventus] urens, & auferet, (* h. Non habet.)
& velut turbo rapiet eum de loco suo.
C Et mittet super eum, & non parcet:
de manu ejus fugiens fugiet.
Stringet super eum manus suas,
& sibilabit super illum, intuens locum ejus.

Habet argentum, venarum suarum principia: Cap. 28.
& auro locus est, in quo conflatur.
Ferrum de terra tollitur:
& lapis solutus calore in æs vertitur.
Tempus posuit tenebris,
& universorum finem ipse considerat,
D lapidem quoque caliginis, & umbram mortis.
* Dividit torrens à populo peregrinante, (* h. divisit)
eos, quos oblitus est pes egentis hominis, & invios.
Terra, de qua oriebatur panis,
in loco suo igne subversa est.
Locus sapphiri lapides ejus,
& glebæ illius aurum.
Semitam ignoravit avis,
nec intuitus est [a] eam oculus vulturis, (a)
Non calcaverunt eam filii * institorum, (* h. superbi)
E nec pertransivit per eam leæna.
Ad silicem extendit manum suam,
subvertit à radicibus montes.
In petris rivos scidit,
& omne pretiosum vidit oculus ejus.
Profunda quoque fluviorum scrutatus est,
& abscondita produxit in lucem.
Sapientia vero ubi invenitur?
& quis est locus intelligentiæ?
Nescit homo pretium ejus,
F nec invenitur in terra * suaviter viventium. (* h. Nec invenitur in terra viventium.)
Abyssus dicit: Non est in me:
& mare loquitur: Non est mecum.
Non dabitur aurum obrizum pro ea,
nec appendetur argentum in commutatione ejus.
Non conferetur tinctis Indiæ coloribus,
nec lapidi sardonicho pretiosissimo, vel sapphiro.
Non adæquabitur ei aurum vel vitrum,
nec commutabuntur pro ea vasa auri.
Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione ejus?
G trahitur autem sapientia de occultis.
Non adæquabitur ei [b] topazium de Æthiopia, (b)
nec * tincturæ mundissimæ componetur. (* h. Nec auro mundo.)

a In exemplaribus Canonis, ac in MS. codice Regio abest pronomen illud: in egregio autem volumine Majoris Monasterii appositum est hujusmodi scholion marginale: *Pro eam, habetur in Hebræo, eum.* Idque verum comprobatur, quia verbo נתיב *nathib*, quod *semitam* significat, respondent *affixa*, seu pronomina masculina, ut nomini formæ masculinæ in Hebræo.

b *Topazium* genere neutrali legunt MSS. codices. Corbeiensis unus habet *topazion* juxta id quod legimus Apocal. 21. ℣. 20. & Exodi 28. ℣. 17. ubi Græca exemplaria τοπάζιον, & neutrum genus retinent.

Digitized by Google

Unde ergo sapientia veniet?
& quis est locus intelligentiæ?
Abscondita est ab oculis omnium viventium,
volucres quoque cœli latet.
Perditio & mors dixerunt:
Auribus nostris audivimus famam ejus.
Deus intelligit viam ejus,
& ipse novit locum illius.
Ipse enim fines mundi intuetur:
& omnia, quæ sub cœlo sunt, respicit.
Qui fecit ventis pondus,
& aquas appendit in mensura.
Quando ponebat pluviis legem,
& viam procellis sonantibus?
Tunc vidit illam, & enarravit,
& præparavit, & investigavit.
Et dixit * homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia: (* h. Adam.)
& recedere à malo, intelligentia.

ADDIDIT QUOQUE JOB, ASSUMENS PARABOLAM SUAM, & dixit:

Cap. 29. QUis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos,
secundum dies quibus Deus custodiebat me?
Quando splendebat lucerna ejus super caput meum,
& ad lumen ejus ambulabam in tenebris?
Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ,
quando * secreto Deus erat in tabernaculo meo? (* h. secretum Dei.)
Quando erat omnipotens mecum:
& in circuitu meo pueri mei?
Quando lavabam pedes meos butyro,
& petra fundebat mihi rivos olei?
Quando procedebam ad portam civitatis,
& in platea parabant cathedram mihi?
Videbant me juvenes, & abscondebantur:
& senes assurgentes stabant.
Principes cessabant loqui,
& digitum superponebant ori suo.
Vocem suam cohibebant duces,
& lingua eorum gutturi suo adhærebat.
Auris audiens beatificabat me,
& oculus videns testimonium reddebat mihi.
Quod liberassem pauperem vociferantem,
& pupillum, cui non esset adjutor.
Benedictio perituri super me veniebat,
& cor viduæ consolatus sum.
Justitia indutus sum: & vestivit me,
sicut vestimento & diademate, judicio meo.
Oculus fui cæco,
& pes claudo.
Pater eram pauperum:
& caussam quam nesciebam, diligentissime investigabam.
Conterebam molas iniqui,
& de dentibus illius auferebam prædam.
Dicebamque: In nidulo meo moriar,
& sicut * palma multiplicabo dies. (* h. arenam)
Radix mea aperta est secus aquas,
& ros morabitur in messione mea.
Gloria mea semper innovabitur,
& arcus meus in manu mea instaurabitur.
Qui me audiebant, exspectabant sententiam,
& intenti tacebant ad consilium meum.
Verbis meis addere nihil audebant,
& super illos stillabat eloquium meum.
Exspectabant me sicut pluviam,

A & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.
Si quando ridebam ad eos, non credebant:
& lux vultus mei non cadebat in terram.
Si voluissem ire ad eos, sedebam primus:
quumque sederem quasi rex, circumstante exercitu,
eram tamen mœrentium consolator.

NUnc autem derident me juniores tempore, Cap. 30.
quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei:
B Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo,
& vita ipsa putabantur indigni.
Egestate & fame steriles,
qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate & miseria.
Et mandebant herbas, & arborum cortices,
& radix juniperorum erat cibus eorum.
Qui de convallibus ista rapientes,
quum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.
C In desertis habitabant torrentium,
& in cavernis terræ, vel super glaream.
Qui inter * hujuscemodi lætabantur, (* h. inter arbusta lætabantur)
& esse sub sentibus delicias computabant.
Filii stultorum & ignobilium,
in terra penitus non parentes.
Nunc in eorum canticum versus sum,
& factus sum eis proverbium.
Abominantur me, & longe fugiunt à me,
& faciem meam conspuere non verentur.
D Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me,
& frænum posuit in os meum.
Ad dexteram orientis calamitates meæ illico surrexerunt:
pedes meos subverterunt,
& oppresserunt quasi * fluctibus semitis suis. (* h. ...)
Dissipaverunt itinera mea,
insidiati sunt mihi, & prævaluerunt,
& non fuit qui ferret auxilium.
Quasi rupto muro, & * aperta janua, irruerunt super me, (* h. fracta janua.)
E & ad meas miserias devoluti sunt.
Redactus sum in nihili:
abstulisti quasi ventus desiderium meum:
& velut nubes pertransiit salus mea.
Nunc autem in memetipso marcescit anima mea,
& possident me dies afflictionis.
Nocte os meum perforatur doloribus:
& qui me comedunt, non dormiunt.
In multitudine eorum consumitur vestimentum meũ,
F & quasi capitio tunicæ succinxerunt me.
Comparatus sum luto,
& assimilatus sum favillæ & cineri.
Clamo ad te, & non exaudis me:
sto & non respicis me.
Mutatus es mihi in crudelem,
& in duritia manus tuæ adversaris mihi.
Elevasti me,
& quasi super ventum ponens
elisisti me valide.
G Scio enim quia morti trades me,
ubi constituta est domus omni viventi.
Verumtamen non ad consumtionem meam emittis manum tuam:
& si corruerint, ipse salvabis.
Flebam quondam super eo qui afflictus erat,
& compatiebatur anima mea pauperi.
Exspectabam bona, & venerunt mihi mala:

Digitized by Google

præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ.
Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie,
prævenerunt me dies afflictionis.
Mœrens incedebam, sine furore;
consurgens, in turba clamavi.
Frater fui draconum,
& socius struthionum.
Cutis mea denigrata est super me,
& ossa mea aruerunt præ caumate.
* h. Et fuit. * Versa est in luctum cithara mea,
& organum meum in vocem flentium.

Cap. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis,
ut ne cogitarem quidem de virgine.
Quam enim partem haberet Deus in me desuper,
& hereditatem Omnipotens de excelsis?
Numquid non perditio est iniquo,
& alienatio operantibus injustitiam?
Nonne ipse considerat vias meas,
& cunctos gressus meos dinumerat?
Si ambulavi in vanitate,
& festinavit in dolo pes meus:
Appendat me in statera justa,
& sciat Deus simplicitatem meam.
Si declinavit gressus meus de via,
* h. Non habet. & * si] sequutum est oculos meos cor meum,
& in manibus meis adhæsit macula.
Seram, & alius comedat:
& progenies mea eradicetur.
Si deceptum est cor meum super muliere,
& si ad ostium amici mei insidiatus sum:
Scortum sit uxor mea alterius,
& super illam incurventur alii.
Hoc enim nefas est,
& iniquitas maxima.
Ignis est usque ad perditionem devorans,
& omnia eradicans genimina.
Si contemsi subire judicium cum servo meo, & ancillâ meâ,
quum disceptarent adversum me.
Quid enim faciam quum surrexerit ad judicandum Deus?
& quum quæsierit, quid respondebo illi?
Numquid non in utero fecit me qui & illum operatus est:
* h. & formavit nos in vulva una & formavit me in vulva * unus?
Si negavi, quod volebant, pauperibus,
& oculos viduæ exspectare feci.
Si comedi buccellam meam solus,
& non comedit pupillus ex ea:
* h. crescere me fecit sicut pater Quia ab infantia mea crevit * mecum miseratio:
& de utero matris meæ egressa est mecum.
* h. aspexi Si * despexi pereuntem, eo quod non habuerit indumentum,
& absque operimento pauperem:
Si non benedixerunt mihi latera ejus,
& de velleribus ovium mearum calefactus est.
Si levavi super pupillum manum meam,
* h superiori. etiam quum viderem me in porta * superiorem.
Humerus meus à junctura sua cadat,
& brachium meum cum suis ossibus confringatur.
Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum,
& pondus ejus ferre non potui.
Si putavi aurum robur meum,
& obrizo dixi: Fiducia mea.
Si lætatus sum super multis divitiis meis,
& quia plurima reperit manus mea.
* h. lucem Si vidi * solem quum fulgeret,

A & lunam incedentem clare:
Et lætatum est in abscondito cor meum,
& osculatus sum manum meam ore meo.
Quæ est iniquitas maxima,
& negatio contra Deum altissimum.
Si gavisus sum ad ruinam ejus qui me oderat,
& exsultavi quod invenisset eum malum.
Non enim dedi ad peccandum guttur meum,
ut expeterem maledicens animam ejus.
Si non dixerunt viri tabernaculi mei:
B Quis det de carnibus ejus ut saturemur?
Foris non mansit peregrinus,
* ostium meum viatori patuit. * h. ostia
Si abscondi quasi * homo peccatum meum, * h. Adam
& celavi in sinu meo iniquitatem meam.
Si expavi ad multitudinem nimiam,
& despectio propinquorum terruit me:
& non magis tacui, nec egressus sum ostium.
Quis mihi tribuat auditorem,
ut desiderium meum Omnipotens audiat:
C & librum scribat ipse qui judicat.
Ut in humero meo portem illum,
& circumdem illum quasi coronam mihi?
Per singulos gradus meos pronuntiabo illum,
& quasi principi offeram eum.
Si adversum me terra mea clamat,
& cum ipsa sulci ejus deflent.
Si fructus ejus comedi absque pecunia,
& animam agricolarum ejus afflixi:
Pro frumento oriatur mihi tribulus,
D & pro hordeo spina.

FINITA SUNT VERBA JOB.

Omiserunt autem tres viri isti respondere Job, Cap. 32.
eo quod justus sibi videretur.
Et iratus, indignatusque Eliu
filius Barachel Buzites de cognatione Ram,
iratus est autem adversum Job,
eo quod justum esse se diceret coram Deo.
Porro adversum amicos ejus indignatus est,
E eo quod non invenissent responsionem rationabilem,
sed * tantummodo condemnassent Job. * h unde condemnassent Job.
Igitur Eliu exspectavit Job loquentem:
eo quod seniores se essent qui loquebantur.
Quum autem vidisset quod tres respondere non possent,
iratus est vehementer.

RESPONDENSQUE ELIU FILIUS BARACHEL BUZITES, DIXIT:

F Junior sum tempore,
vos autem antiquiores,
idcirco demisso capite, veritus sum
indicare vobis meam sententiam.
Sperabam enim quod ætas prolixior loqueretur,
& annorum multitudo doceret sapientiam.
Sed, ut video, Spiritus est in hominibus,
& inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.
G Non sunt longævi sapientes,
nec senes intelligunt judicium.
Ideo dicam: Audite me,
ostendam vobis etiam ego meam scientiam.
Exspectavi enim sermones vestros,
audivi prudentiam vestram,
donec disceptaremini sermonibus:
Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam:

Digitized by Google

sed, ut video, non est qui arguere possit Job,
&, respondere ex vobis sermonibus ejus.
Ne * forte dicatis: Invenimus sapientiam, (* h. forte diceretis)
Deus projecit eum, & non homo.
Nihil loquutus est mihi,
& ego non secundum sermones vestros respondebo illi.
Extimuerunt, non responderunt ultra,
abstuleruntque à se eloquia.
Quoniam igitur exspectavi, & non sunt loquuti:
steterunt, nec responderunt ultra:
Respondebo & ego partem meam,
& ostendam scientiam meam.
Plenus sum enim sermonibus,
& coarctat me spiritus uteri mei.
En venter meus quasi mustum absque spiraculo,
quod laguncuias novas disrumpit.
Loquar, & respirabo paululum:
aperiam labia mea, & respondebo:
Non accipiam personam viri,
& Deum homini non æquabo.
Nescio enim quamdiu subsistam,
& si post modicum tollat me Factor meus.

Cap. 33.

AUdi igitur Job eloquia mea,
& omnes sermones meos ausculta.
Ecce aperui os meum,
loquatur lingua mea in faucibus meis.
Simplici corde meo sermones mei,
&* sententiam labia mea puram loquentur. (* h. scientiam)
Spiritus Dei fecit me,
& spiraculum Omnipotentis vivificavit me.
Si potes, responde mihi,
& adversus faciem meam consiste.
Ecce, & me sicut & te fecit Deus,
& de eodem luto ego quoque formatus sum.
Verumtamen * miraculum meum non te terreat, (* h. timor meus)
& eloquentia mea non sit tibi gravis.
Dixisti ergo in auribus meis,
& vocem verborum tuorum audivi:
Mundus sum ego, absque delicto immaculatus,
& non est iniquitas in me.
Quia querelas in me reperit,
ideo arbitratus est me inimicum sibi.
Posuit in nervo pedes meos,
custodivit omnes semitas meas.
Hoc est ergo, in quo non es justificatus:
respondebo tibi, quia major sit Deus homine.
* Adversus eum contendis, (* h. Cur adversus)
quod non ad omnia verba responderit tibi:
Semel loquitur Deus,
& secundo idipsum non repetit.
Per somnium in visione nocturna,
quando irruit sopor super homines,
& dormiunt in lectulo.
Tunc aperit aures virorum,
& erudiens eos instruit disciplina.
Ut avertat hominem ab his quæ facit,
& liberet eum de superbia:
Eruens animam ejus à corruptione:
& vitam illius, ut non transeat in gladium.
Increpat quoque per dolorem in lectulo,
& omnia ossa ejus marcescere facit.
Abominabilis ei fit in vita sua panis
& animæ illius cibus ante desiderabilis.
Tabescet caro ejus;
& ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.
Appropinquavit corruptioni anima ejus,

a Colbertinus codex Aniciensis, *unus de millibus*.

A & vita illius mortiferis.
Si fuerit pro eo Angelus loquens *a unum de millibus, (* h. a unus de millie)
ut annuntiet hominis æquitatem:
Miserebitur ejus, & dicet: Libera eum,
ut non descendat in corruptionem:
inveni in quo ei propitier.
Consumta est caro ejus à suppliciis,
revertatur ad dies adolescentiæ suæ.
Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit:
& videbit faciem ejus in jubilo,
B & reddet homini justitiam suam.
Respiciet homines, & dicet: Peccavi, & vere deliqui,
& ut eram dignus, non recepi.
Liberavit animam suam ne pergeret in interitum,
sed vivens lucem videret.
Ecce, hæc omnia operatur Deus
tribus vicibus per singulos.
Ut revocet * animas eorum à corruptione, (* h. animam ejus.)
& illuminet luce viventium.
C Attende Job, & audi me:
& tace, dum ego loquar.
Si autem habes quod loquaris, responde mihi,
loquere: volo enim, te apparere justum.
Quod si non habes, audi me:
tace, & docebo te sapientiam.

PRONUNTIANS ITAQUE ELIU, ETIAM HÆC LOQUUTUS EST:

Cap. 34.

D AUdite sapientes verba mea,
& eruditi auscultate me:
Auris enim verba probat,
& guttur escas gustu dijudicat.
Judicium eligamus nobis,
& inter nos videamus quid sit melius.
Quia dixit Job: Justus sum,
& Deus subvertit judicium meum.
In judicando enim me, mendacium est:
violenta sagitta mea absque ullo peccato.
E Quis est vir, ut est Job,
qui bibit subsannationem quasi aquam.
Qui graditur cum operantibus iniquitatem,
& ambulat cum viris impiis?
Dixit enim: Non placebit vir Deo,
etiam si cucurrerit cum eo.
Ideo viri cordati audite me,
absit à Deo impietas,
& ab Omnipotente iniquitas.
Opus enim hominis reddet ei,
F & juxta vias singulorum restituet.
Vere enim Deus non condemnabit frustra,
nec Omnipotens subvertet judicium.
Quem constituit alium super terram?
aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?
Si direxerit ad eum cor suum,
spiritum illius & flatum ad se trahet.
Deficiet omnis caro simul,
& homo in cinerem revertetur.
Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur,
G & ausculta vocem eloquii mei.
Numquid qui non amat judicium, sanari potest:
& quomodo tu eum, qui justus est in tantum condemnas?
Qui dicit regi, apostata:
qui vocat duces impios.
Qui non accipit personas principum:

Digitized by Google

nec cognovit tyrannum, quum disceptaret contra A pauperem:
opus enim manuum ejus sunt universi.
Subito morientur, & in media nocte turbabuntur populi, & pertransibunt,
& auferent violentum absque manu.
Oculi enim ejus super vias hominum,
& omnes gressus eorum considerat.
Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis,
a ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.
Neque enim ultra in hominis potestate est,
ut veniat ad Deum in judicium.
Conteret multos innumerabiles,
& stare faciet alios pro eis.
Novit enim opera eorum:
& idcirco inducet noctem, & conterentur.
Quasi impios percussit eos in loco videntium.
Qui quasi de industria recesserunt ab eo
& omnes vias ejus intelligere noluerunt.
Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni,
& audiret vocem pauperum.
Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet?
ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum
& super gentem & super omnes homines?
Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.
Quia ergo ego loquutus sum ad Deum,
te quoque non prohibebo.
Si erravi, tu doce me:
si iniquitatem loquutus sum, ultra non addam.
Numquid à te Deus expetet eam, quia displicuit tibi?
tu enim cœpisti loqui, & non ego:
quod si quid nosti melius loquere.
Viri intelligentes loquantur mihi,
& vir sapiens audiat me.
Job autem stulte loquutus est:
& verba illius non sonant disciplinam.
Pater mi, probetur Job usque ad finem:
ne desinas in hominibus * iniquitatis. (* h iniquitatem)
Quia addit super peccata sua blasphemiam,
inter nos interim constringatur:
& tunc ad judicium * provocet sermonibus suis Deum. (* h. & tunc multiplicet sermones suos ad Deum.)

IGITUR ELIU HÆC RURSUM LOQUUTUS EST:

Cap. 35.

Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio,
ut diceres: Justior Deo sum?
Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est:
vel quid tibi proderit, si ego peccavero?
Itaque ego respondebo sermonibus tuis
& amicis tuis tecum.
Suspice cœlum & intuere,
& contemplare æthera quod altior te sit.
Si peccaveris, quid ei nocebis?
& si multiplicatæ fuerint * iniquitates tuæ, quid facies contra eum. (* h. errores tui.)
Porro si juste egeris, quid donabis ei,
aut quid de manu tua accipiet?
* Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua: (* h. Viro)
& filium hominis adjuvabit justitia tua.
Propter multitudinem calumniatorum clamabunt:
& ejulabunt propter vim brachii tyrannorum.

A Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me,
* qui dedit carmina in nocte? (* h. dans)
Qui docet nos super jumenta terræ,
& super volucres cœli erudit nos.
Ibi clamabunt, & non exaudiet,
propter superbiam malorum.
* Non ergo frustra audiet Deus, (* h. Verumtamen)
& Omnipotens singulorum caussas intuebitur.
* Etiam quum dixeris: Non considerat: (* h. Etiam quia dixisti)
judicare coram illo, & exspecta eum.
B Nunc enim non infert furorem suum,
nec ulciscitur scelus valde.
Ergo Job frustra aperit os suum,
& absque scientia verba multiplicat.

ADDENS QUOQUE ELIU, HÆC LOQUUTUS EST:

Cap. 36.

Sustine me paululum, & indicabo tibi:
adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.
C Repetam * scientiam meam à principio, (* h. scientiâ mei)
& operatorem meum probabo justum.
Vere enim absque mendacio sermones mei,
& perfecta scientia probabitur tibi.
Deus * potentes non abjicit, quum & ipse sit potens. (* h. Qui corde potentes sunt.)
Sed non salvat impios, & judicium pauperibus tribuit.
Non * auferet à justo oculos suos, (* h. Non aufert à justo oculos suos, & à regibus in solio: collocat eos in perpetuum, & illi eriguntur.)
& reges in solio collocat in perpetuum,
& illi eriguntur.
Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis:
D Indicabit eis opera eorum,
& scelera eorum, quia violenti fuerint.
Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat:
& loquetur, ut revertantur ab iniquitate:
Si audierint & observaverint, complebunt dies suos in bono,
& annos suos in gloria.
Si autem non audierint, transibunt per gladium,
& consumentur in stultitia.
E Simulatores & callidi provocant iram Dei,
neque clamabunt quum vincti fuerint.
Morietur in tempestate anima eorum,
& vita eorum inter effeminatos.
Eripiet pauperem, de angustia sua,
& revelabit in tribulatione aurem ejus.
Igitur salvabit te de ore angusto,
b latissimè, & non * habentis fundamentum subter se: (b * h. habentе)
requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.
Caussa tua quasi impii judicata est,
caussam judiciumque recipies.
F Non te ergo superet ira, ut * aliquem opprimas: (* h. temetipsum)
nec multitudo donorum inclinet te.
Depone * magnitudinem tuam absque tribulatione, (* h. tyrannidem tuā)
& omnes robustos fortitudine.
Ne protrahas noctem,
ut ascendant populi pro eis.
Cave ne declines ad iniquitatem:
hanc enim * cœpisti sequi post miseriam. (* h. prosequutus es)
Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua
G & nullus ei similis in legislatoribus.
Quis poterit scrutari viam ejus?
aut quis ei dicere: Operatus es iniquitatem?
Memento quod ignores opus ejus,
de quo cecinerunt viri.

a Monet scholion marginale MS. codicis Majoris-Monasterii, hunc versum abesse in Hebræo: sed falsus est auctor adnotationis, aut certe usum habuit mutili ac imperfecti Hebraici exemplaris.

b Canonem San-Germanensem sequuti sumus in hac divisione. Alii MSS. codices legunt, *de ore angusto latissime, & non habentis fundamentum subter se.*

Digitized by Google

* h. viderunt. Omnes homines * vident eum,
* h & homo intuebitur procul. * unusquisque intuetur procul.
Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram:
numerus annorum ejus inæstimabilis.
Qui aufert stillas pluviæ,
& effundit imbres ad instar gurgitum.
Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.
Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,
Et fulgurare desuper lumine suo,
cardines quoque maris operiet.
* h. Per ha.... * Per hæc enim judicat populos,
& dat escas multis mortalibus.
* h. prop... In * manibus abscondit lucem,
& præcipit ei ut rursus adveniat.
Annuntiat de ea amico suo,
quod possessio ejus sit, & ad eam possit ascendere.

Cap. 37. SUper hoc expavit cor meum,
& emotum est de loco suo.
Audite auditionem in terrore vocis ejus,
* h. meditationem & * sonum de ore illius procedentem.
Subter omnes cœlos ipse considerat,
* h. altitudinem & lumen illius super * terminos terræ.
Post eum rugiet sonitus,
tonabit voce magnitudinis suæ;
& non investigabitur, quum audita fuerit vox ejus.
Tonabit Deus in voce sua mirabiliter,
* h. faciens qui * facit magna & inscrutabilia.
Qui præcipit nivi ut descendat in terram,
& hyemis pluviis, & imbri fortitudinis suæ.
Qui in manu omnium hominum signat,
ut noverint singuli opera sua.
Ingredietur bestia latibulum,
& in antro suo morabitur.
Ab interioribus egredietur tempestas,
& ab Arcturo frigus.
Flante Deo concrescit gelu,
& rursum latissimæ funduntur aquæ.
Frumentum desiderat nubes,
& nubes spargunt lumen suum.
Quæ lustrant per circuitum,
quoquumque eas voluntas gubernantis duxerit,
ad omne quod præceperit illis
super faciem orbis terrarum.
Sive in una tribu, sive in terra sua,
sive in quoquumque loco misericordiæ suæ
eas jusserit inveniri.
Ausculta hæc Job:
sta, & considera mirabilia Dei.
Numquid scis quando præceperit Deus pluviis,
ut ostenderent lucem nubium ejus?
Numquid nosti semitas nubium
magnas & perfectas scientias?
Nonne vestimenta tua calida sunt,
quum perflata fuerit terra Austro?
Tu forsitan fabricatus es cum eo cœlos
qui solidissimi quasi ære fusi sunt.
Ostende nobis quid dicamus illi:
nos quippe involvimur tenebris.
Quis narrabit ei quæ loquor?
etiam si loquutus fuerit homo, devorabitur:
At nunc non vident lucem:
subito aër cogetur in nubes,
& ventus transiens fugabit eas.
Ab aquilone aurum venit,
& ad Deum formidolosa laudatio.
* h. *Omnipotens* digne *invenire eū non possumus.* * Digne eum invenire non possumus:
magnus fortitudine, & judicio, & justitia,

A & enarrari non potest.
Ideo timebunt eum viri,
& non * audebunt contemplari omnes
qui sibi videntur esse sapientes. * h & non contēplabitur omn..s, qui corde videntur esse sapientes.

RESPONDENS AUTEM DOMINUS JOB DE TURBINE, DIXIT:

QUis est iste involvens sententias Cap. 38.
sermonibus imperitis?
B Accinge sicut vir lumbos tuos:
interrogabo te, & responde mihi.
Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ?
indica mihi si habes intelligentiam.
Quis posuit mensuras ejus: si nosti?
vel quis tetendit super eam lineam?
Super quo bases illius solidatæ sunt?
aut quis demisit lapidem angularem ejus?
Quum me laudarent simul astra matutina,
& jubilarent omnes filii Dei?
C Quis conclusit ostiis mare,
quando erumpebat quasi de vulva procedens:
Quum ponerem nubem vestimentum ejus,
& caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem?
Circumdedi illud terminis meis,
& posui vectem, & ostia;
Et dixi: Usque huc venies, & non procedes amplius,
& hîc confringes tumentes fluctus tuos.
Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo,
& ostendisti auroræ locum suum?
D Et tenuisti concutiens extrema terræ,
& excussisti impios ex ea?
* Restituetur ut lutum signaculum, * h. Vertetur
& stabit sicut vestimentum:
Auferetur ab impiis lux sua,
& brachium excelsum confringetur.
Numquid ingressus es profunda maris,
& in novissimis abyssi deambulasti?
Numquid apertæ tibi sunt portæ mortis,
& ostia tenebrosa vidisti?
E Numquid considerasti latitudines terræ?
indica mihi, si nosti, omnia.
In qua via habitet lux,
& tenebrarum quis locus sit:
Ut ducas unumquodque ad terminos suos,
& intelligas semitas domus ejus.
Sciebas tunc quod nasciturus esses?
& numerum dierum tuorum * noveras? * h. nosti?
Numquid ingressus es thesauros nivis,
aut thesauros grandinis aspexisti?
F Quæ præparavi in tempus hostis,
in diem pugnæ & belli?
Per quam viam spargitur lux,
dividitur * æstus super terram? * h. urens, id est, ventus.
Quis dedit vehementissimo imbri cursum,
& viam sonantis tonitrui.
Ut plueret super terram absque homine
in deserto, ubi nullus mortalium commoratur,
Ut impleret inviam & desolatam,
& produceret herbas virentes?
G Quis est pluviæ pater?
vel quis genuit stillas roris?
De cujus utero egressa est glacies?
& gelu de cœlo quis genuit?
In similitudinem lapidis aquæ durantur,
& facies abyssi constringitur.
Numquid conjungere valebis micātes stellas Pleiadas,
aut gyrum Arcturi poteris dissipare.

Digitized by Google

* h. astra
Numquid producis * Luciferum in tempore suo, A
& Vesperum super filios terræ consurgere facis?
Numquid nosti ordinem cœli,
& pones rationem ejus in terra?
* h. ad nubem
Numquid elevabis [a] in * nebula vocem tuam,
& impetus aquarum operiet te?
Numquid mittes fulgura, & ibunt,
& revertentia dicent tibi: Adsumus?
* h. [b] ovorum
Quis posuit in [b] visceribus * hominis sapientiam?
vel quis dedit gallo intelligentiam?
Quis enarrabit cœlorum rationem,
& concentum cœli quis dormire faciet?
* h. funditur
Quando * fundebatur pulvis in terra,
c * h. compingitur
& [c] glebæ * compingebantur?
Numquid capies leænæ prædam,
& animam catulorum ejus implebis.
Quando cubant in antris, & in specubus insidiantur?
Quis præparat corvo escam suam,
quando pulli ejus clamant ad Deum,
vagantes, eo quod non habeant cibos?

Cap. 39.
NUmquid nosti tempus partus ibicum in petris, C
vel parturientes cervas observasti?
Dinumerasti menses conceptus earum,
& scisti tempus partus earum?
Incurvantur ad fœtum, & pariunt,
& rugitus emittunt.
Separantur filii earum,
pergunt ad pastum:
egrediuntur, & non revertuntur ad eas.
Quis dimisit onagrum liberum,
* h. [d] eteberi
& vincula * ejus quis solvit? D
Cui dedi in solitudine domum,
& tabernacula ejus in terra salsuginis.
Contemnit multitudinem civitatis,
clamorem exactoris non audit.
Circumspicit montes pascuæ suæ,
& virentia quæque perquirit.
Numquid volet rhinoceros servire tibi,
aut morabitur ad præsepe tuum?
Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo?
aut confringet glebas vallium post te? E
Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus,
& derelinques ei labores tuos?
Numquid credes ei quod sementem reddat tibi,
& aream tuam congreget?
* h. [e] Ciconiæ & milvi.
Penna struthionum similis est pennis * [e] herodii, & accipitris.
* h. derelinquit enim in terra ova sua, & in pulvere calefiunt?
Quando * derelinquit in terra ova sua,
tu forsitan in pulvere calefacies ea?
Oblivíscitur quod pes conculcet ea, F
aut bestiæ agri conterant.
Duratur ad filios suos quasi non sint sui,
frustra laboravit nullo timore cogente.
Privavit enim eam Deus sapientia,
nec dedit illi intelligentiam.
Quum tempus fuerit, in altum alas erigit:
deridet equum & ascensorem ejus.
Numquid præbebis equo fortitudinem,
aut * circumdabis collo ejus hinnitum? * h. aut induisti collum ejus [f] cervicositate.
Numquid suscitabis eum quasi locustas?
gloria narium ejus terror.
Terram ungulâ fodit,
exsultat audacter:
in occursum pergit armatis.
B Contemnit pavorem, nec cedit gladio,
Super ipsum sonabit pharetra,
vibrabit hasta & clypeus.
Fervens & fremens sorbet terram,
nec reputat tubæ sonare clangorem.
Ubi audierit buccinam, dicet: Vah,
procul odoratur bellum,
exhortationem ducum, & ululatum exercitus.
Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter,
expandens alas suas ad austrum?
Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila,
& in arduis ponet nidum suum?
In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur,
atque inaccessis rupibus.
Inde contemplatur escam,
& de longe oculi ejus prospiciunt.
Pulli ejus lambent sanguinem:
& ubiquumque cadaver fuerit, statim adest.

* ET ADJECIT DOMINUS, ET LOQUUTUS EST AD JOB: * h. Et respondit Dominus ad Job, & dixit:

NUmquid qui contendit cum * Deo, tam facile conquiescit? * h. Omnipotente.
utique qui arguit Deum, debet respondere ei.

RESPONDENS AUTEM JOB DOMINO, DIXIT:

QUi * leviter loquutus sum, respondere quid possum? * h. Qui vilis sum respondere quid possum?
manum meam ponam super os meum.
Unum loquutus sum, quod utinam non dixissem;
& * alterum, quibus ultra non addam. * h. duo

RESPONDENS AUTEM DOMINUS JOB DE TURBINE, DIXIT:

Cap. 40.
ACcinge sicut vir lumbos tuos:
interrogabo te, & indica mihi.
Numquid irritum facies judicium meum:
& condemnabis me, ut tu justificeris?
Et si habes brachium sicut Deus,
& si voce simili tonas?

a Exemplar San-Germanense Canonis jam emendatum, ***ad nebulam***: antea legebat cum cæteris omnibus MSS. *in nebula*.

b Notabile est præ multis scholion istud marginale; quia nullibi sive in Lexicis, sive apud Interpretes hanc significantiam Hebreæ vocis טחות *tuhhoth* invenire potui. Volunt quidem Critici verbum טחות seu טחות significare *præcordia* & *renes*, *abscondita* & *occulta*: at de *visceribus ovorum* altum apud illos æque ac apud Judæorum Doctores silentium. Sicut ergo *renes* appellantur *tuhhoth* aut *tuchoth* propter adipem quo sunt obducti velut tectorio; ita meditullium & luteum ovorum merito טחות *tuhhoth* denominari possunt in lingua Hebraica ab absconsione & tegumentorum superinductione: nomen enim *tuhhoth* derivatur à radice טוח *tuahh*, quæ *oblinire*, *obdurere* & *incrustare* significat. Gaudeat nunc lector curiosus restitutam sibi fuisse ab scholiaste perantiquo Hebrææ dictionis significantiam peculiarem, ac usque inpræsentiarum inauditam.

c In Hebræo ורגבים ידבקו, *urgabim jedubacu*, id est, *& glebæ compingebantur*, ut optime vertit Hieronymus. Fallitur proinde scholiastes hîc loci, dum pro plurali, verbum in singulari persona substituere curavit.

d Septuaginta ac Hieronymus פרא & ערוד, *Phere* & *arod* promiscue accipiunt, tamquam sint duo nomina ejusdem feræ & pecudis Sylvestris: scholiastes vero aliud genus animalis indicare videtur, monens pro relativo *ejus* quod *onagrum* respicit, in Hebræo esse *eteberi*, *id est*, ערוד *arod* seu *garod*; quam vocem Latine vertit *eteberum*. Nunc quid sit *eteberus* non possumus divinare, quia nec vola nec vestigium hujus nominis apparuit nobis in magna librorum multitudine, quos investigando frustra revolvimus. Credi quoque nihil vetat errore librariorum corruptam ad nos pervenisse hujusmodi lectionem, & pro *eteberi*, fortè legendum *id ẽ feri*, aut quid simile. Doctiorum hîc adsit judicium.

e *Pro herodio, quod in Hebræo dicitur* ASIDA, inquit Hieronymus Epist. ad Sunniam & Fretelam, *Symmachus ἰκτῖνα, id est, milvum interpretatus est. Denique & nos ita vertimus in Latinum: Ibi aves nidificabunt. Milvi abies domus est, &c.* Vide infra ad Psalmum 104. Hinc apparet verba Hebraica non uno modo à S. Doctore fuisse interpretata in Latinum sermonem. חסידה

f Barbara vox pro equorum juba, vel superbia; ni fallor, posita ab scholiaste imfimæ Latinitatis homine, si bene adverti in Prolegomenis.

Circumda

Digitized by Google

Circumda tibi decorem,
& in sublime erigere, & esto gloriosus;
& speciosis induere vestibus.
Disperge superbos furore tuo,
& respiciens omnem arrogantem humilia.
Respice cunctos superbos, & confunde eos,
& contere impios in loco suo.
Absconde eos in pulvere simul,
& facies eorum demerge in foveam:
Et ego confitebor quod salvare te possit dextera tua.
Ecce, Behemoth, quem feci tecum,
fœnum quasi bos comedet.
Fortitudo ejus in lumbis ejus,
& virtus illius in umbilico ventris ejus.
* Stringit caudam suam quasi cedrum,
nervi testiculorum ejus perplexi sunt.
Ossa ejus velut fistulæ æris,
cartilago illius quasi laminæ ferreæ.
Ipse principium est viarum Dei;
qui fecit eum, applicabit gladium * ejus. (* h. suum.)
Huic montes herbas ferunt:
omnes bestiæ agri ludent ibi.
Sub umbra dormit
in secreto calami, & in locis humentibus.
Protegunt umbræ umbram ejus,
* circumdabunt eum salices torrentis. (* h. circ.)
Ecce, absorbebit fluvium, & non * mirabitur: (* h. & non festinabit:)
habet fiduciam quod influat Jordanis in os ejus.
In oculis ejus quasi hamo capiet eum,
& in sudibus perforabit nares ejus.
An extrahere poteris Leviathan hamo,
& fune ligabis linguam ejus?
Numquid pones circulum in naribus ejus,
& armilla perforabis maxillam ejus,
Numquid multiplicabit ad te preces,
aut loquetur tibi mollia?
Numquid feriet tecum pactum,
& accipies eum servum sempiternum?
Numquid illudes ei quasi * avi, (* h. passeri)
aut ligabis eum * ancillis tuis? (* h. puellis)
Concident eum amici,
divident eum negotiatores?
Numquid implebis * sagenas pelle ejus, (* h. tabernacula)
& gurgustium piscium capite illius?
Pone super eum manum tuam:
memento belli, nec ultra addas * loqui.] (* h. Non habet.)
Ecce, spes ejus frustrabitur eum,
& videntibus cunctis præcipitabitur.

Cap. 41.

NOn quasi crudelis suscitabo eum?
quis enim resistere potest vultui meo?
Quis ante dedit mihi, * ut reddam ei (* h. &)
omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt.
Non parcam ei,
& verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.
Quis revelabit faciem indumenti ejus?
& in medium oris ejus quis intrabit?
Portas vultus ejus quis aperiet?
per gyrum dentium ejus formido.
Corpus illius quasi scuta fusilia,
compactum squamis se prementibus.
Una uni conjungitur,
& ne spiraculum quidem incedit per eas:
Una alteri adhærebit,
& tenentes se nequaquam separabuntur.
Sternutatio ejus splendor * ignis, (* h. luminis)
& oculi ejus, ut palpebræ diluculi.

* MSS. constringit caudam.

A De ore ejus lampades procedunt,
sicut tedæ ignis accensæ.
De naribus ejus procedit fumus,
sicut ollæ succensæ atque ferventis.
Halitus ejus * prunas ardere facit, (* h. prunæ ar......s)
& flamma de ore ejus egreditur.
In collo ejus morabitur fortitudo,
& faciem ejus præcedit * egestas. (* h.....as)
Membra carnium ejus cohærentia sibi:
mittet * contra eum fulmina, (* h. super eum)
B & ad locum alium non * ferentur. (* h. feretur.)
Cor ejus indurabitur quasi lapis,
& stringetur quasi malleatoris incus.
Quum sublatus fuerit, timebunt * angeli, (* h. dii)
& territi purgabuntur.
Quum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit,
neque hasta, neque thorax.
Reputabit enim quasi paleas ferrum,
& quasi lignum putridum, æs.
C Non fugabit eum vir sagittarius,
in stipulam versi sunt ei lapides fundæ.
Quasi stipulam æstimabit malleum,
& deridebit vibrantem hastam.
Sub ipso * erunt radii solis, (* h. Non habet, erunt)
sternet sibi aurum quasi lutum.
Fervescere faciet quasi ollam profundum,
mare ponet quasi quum unguenta bulliunt.
Post eum lucebit semita,
æstimabit abyssum quasi senescentem.
D Non est super terram * potestas, quæ comparetur ei, (* h. super terrã quod comparetur)
qui factus est ut nullum timeret.
Omne sublime videt,
ipse est rex super universos filios * superbiæ. (* h.....)

RESPONDENS AUTEM JOB DOMINO, DIXIT:

Cap. 42.

SCio quia omnia potes,
& nulla te latet cogitatio.
Quis est iste, qui celat consilium absque scientia?
E ideo insipienter loquutus sum,
& quæ ultra modum excederent scientiam meam.
Audi, & ego loquar:
interrogabo te, & responde mihi.
Auditu auris audivi te,
nunc autem oculus meus videt te.
Idcirco ipse me reprehendo,
& ago pœnitentiam in favilla & cinere.

* POSTQUAM AUTEM LOQUUTUS EST (* h. Et fuit postquam)
F DOMINUS VERBA HÆC AD JOB,
dixit ad Eliphaz Themaniten:

IRatus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis loquuti coram me rectum, sicut servus meus Job. Sumite igitur vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis: Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam ut non vobis imputetur stultitia: neque enim loquuti estis ad me
G recta, sicut servus meus Job.

ABIERUNT ERGO ELIPHAZ THEMANITES, ET BALDAD SUITES, ET SOPHAR NAAMATHITES,

ET fecerunt sicut loquutus fuerat ad eos Dominus, & suscepit Dominus faciem Job. Dominus

Digitized by Google

* h. Dominus quoque convertit captivitatem

quoque conversus est ad * pœnitentiam Job, quum oraret ille pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quæquumque fuerant Job, duplicia. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum prius, & comederunt cum eo panem in domo ejus: & moverunt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum: & dederunt ei, unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam. Dominus autem benedixit novissimis Job magis quam principio ejus. Et facta sunt ei A quattuordecim millia ovium, & sex millia camelorum, & mille juga boum, & mille asinæ. Et fuerunt ei septem filii, & filiæ tres. Et vocavit nomen unius Diem, & nomen secundæ Cassiam, & nomen tertiæ Cornustibii. Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filiæ Job in universa terra: deditque eis pater suus hereditatem inter fratres earum. Vixit autem Job post hæc, centum quadraginta annis, & vidit filios suos, & filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, & mortuus est senex & plenus dierum.

Explicit Liber Job.

INCIPIT

PRÆFATIO S. HIERONYMI IN LIBRUM PSALMORUM

JUXTA HEBRAICAM VERITATEM

EUSEBIUS HIERONYMUS SOPHRONIO SUO, S.

a [a] SCIO quosdam putare Psalterium in quinque libros esse divisum, ut ubiquumque apud septuaginta Interpretes scriptum est, γένοιτο γένοιτο, id est, fiat fiat, finis librorum sit, pro
אמן אמן quo in Hebræo legitur: AMEN AMEN. Nos autem Hebræorum auctoritatem sequuti, & maxime Apostolorum, qui semper in novo Testamento Psalmorum librum nominant, unum
b [b] volumen asserimus. Psalmos quoque omnes eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, David scilicet, Asaph, & Idithun, filiorum Core, Eman Ezrahitæ, Mosi & Salomonis,
אמן & reliquorum quos Ezras uno volumine comprehendit. Si enim AMEN, pro quo Aquila transtulit πεπιστωμένως in fine tantummodo librorum poneretur, & non interdum, aut in exordio, aut in calce sermonis, sive sententiæ, numquam & Salvator in Evangelio loqueretur: Amen amen dico vobis; & Pauli epistolæ in medio illud opere continerent. Moses quoque & Jeremias, & cæteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus
אמן suis, AMEN, frequenter interserunt. Sed & numerus viginti duorum Hebraicorum librorum,
c ספר & mysterium ejusdem numeri commutabitur. Nam & titulus ipse Hebraicus, [c] SEPHAR
תהלים THALLIM, quod interpretatur, *volumen hymnorum*, Apostolicæ auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumen ostendit. Quia igitur nuper cum Hebræo disputans, quædam pro domino Salvatore de Psalmis testimonia protulisti, volensque ille te illudere, per sermones pene singulos asserebat non ita haberi in Hebræo, ut tu de septuaginta Interpretibus opponebas, studiosissime postulasti, ut post Aquilam & Symmachum & Theodotionem, novam editionem Latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, & amore quo laberis, vel translatione vel judicio meo esse contentum. Unde impulsus à te, cui & quæ possum, negare non possum, rursum me obtrectatorum latratibus tradidi, maluique te vires potius meas, quam voluntatem in amicitia quærere. Certe confidenter dicam, & multos hujus operis testes citabo, me nihil duntaxat scientem de Hebraica veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea à veteribus discreparit, interroga quemlibet Hebræo-

a Aliam in librum Psalmorum præfationem substituunt exscriptores Canonis Hebraicæ veritatis: nam quum scirent hos Psalmos ex Hebræo Latine conversos esse ab Hieronymo, hujus quoque Editionis genuinum eum putarunt prologum, in quo initium istud est: *In Hebræo libro Psalmorum, &c.* Quod opus spurium ac omnino supposititium Hieronymo etiam adscribit exemplar San-Germanense nostrum. At de his alibi.

b Hieronymus in Epist. ad Cyprianum exponens Psalmum 139. de eodem argumento ita fassus est: *Aiunt Hebræi, unu Psalmorum volumine quinque libros contineri.* In Epist. vero ad Marcellam scripta, cujus initium: *Nuper cum pariter essemus,* aliis verbis eamdem sententiam expressit: *In quinque siquidem volumina*, inquit ille, *Psalterium apud Hebræos divisum est.* Plura de hac divisione Psalterii, de auctoribus Psalmorum, deque Hebræorum אמן, *amen.* Vide Epistolis nunc citatis.

c Psalterium MS. Sorbonicum legit *sepheratalim.*

Digitized by Google

rum, & liquido pervidebis, me ab æmulis frustra lacerari, qui malunt contemnere videri præ-
a clara, quam discere. Perversissimi homines[a]. Nam cum semper novas expetant voluptates,
& gulæ eorum vicina maria non sufficiant: cur in solo studio Scripturarum, veteri sapore
b contenti sunt? Nec hoc dico, quo[b] prædecessores meos mordeam, aut quidquam de his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissime emendatam, olim meæ linguæ hominibus dederim: sed quod aliud sit in ecclesiis Christo credentium psalmos legere, aliud Judæis singula verba calumniantibus respondere. Quod opusculum meum, si in Græcum (ut
c polliceris) transtuleris[c], & imperitiæ meæ doctissimos quoque viros testes facere volueris,
d dicam tibi illud Horatianum. [d] In sylvam ne ligna feras. Nisi quod hoc habebo solamen, si in labore communi intelligam mihi & laudem, & vituperationem tecum esse communem.
e [e] Valere te in Domino Jesu cupio, & meminisse mei.

a MS. codex S. Michaëlis in periculo maris multa sic habet addita & mutata: *Me ab æmulis frustra laniari, qui vel invidia, vel supercilio malunt contemnere videri præclara, quam discere. Perversissimi homines: & de turbulento magis rivo quàm de purissimo fonte potari. Nam cum &c.*

b *Præcessores* habent MSS. non *prædecessores*.

c Addunt hoc loco vetustiora exemplaria quasdam Græcas voces è quibus nullum sensum elicere potui: ΑΝΤΙΦΑΟΝΙΚΩΝ ΤΟΒΑΙΑ ϹΤΡΟΤϹΙΝ; nisi legendum sit, ἀντὶ φοινίκων τὰ βάϊα σύρεσιν, id est, *coram palmis ramos palmæ trahunt*. Sensus est, si opusculum meum in Græcum transtuleris, & imperitiæ meæ doctissimos viros testes facere volueris, non secus facies quàm illi qui ante arbores ramusculos afferunt; unde merito dicam tibi illud Horatianum: *in sylvam ne ligna feras*. Hæc quantumvis sibi cohærere videantur, non mihi multum arrident; tum quòd sententia perfecta sit absque his Græcis verbis; tum quia reperiuntur codices MSS. in quibus absunt hujusmodi voces: talis est Sorbonicus, talis & Vaticanus num. 344. Denique nec Erasmus nec Marianus proverbii istius Græci meminere in suis Editionibus: nescio an rei difficultate victi, an potius defectu vetustiorum exemplariorum MSS. quibus nos abundamus, manifesto satis numine.

d Horatius lib. I. Sermonum Satyra 10.

e Regius MS. & Corbei. *Vale in Domino Jesu: cupio te meminisse mei.* Vaticanus proxime memoratus, *Vive in Domino Jesu, &c.*

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT
LIBER PSALMORUM.

I. BEATUS vir qui non abiit in consilio impiorum,
A
& in via peccatorum non stetit,
& in cathedra derisorum non sedit.
Sed in lege Domini voluntas ejus,
& in lege ejus meditabitur die ac nocte.
* h. [f] rivulos Et erit tanquam lignum transplantatum juxta * rivos aquarum,
quod fructum suum dabit in tempore suo.
Et folium ejus non defluet,
& omne quod fecerit prosperabitur.
Non sic impii,
sed tamquam pulvis quem projicit ventus.
Propterea non resurgent impii in judicio,
neque peccatores in congregatione justorum.
Quoniam novit Dominus viam justorum,
& via impiorum peribit.

II. QUare * turbantur gentes, * h. turbabuntur
& * tribus meditabuntur inania? * h. plebes
Consurgent reges terræ, & principes tractabunt pariter
adversus Dominum, & adversus Christum ejus.
Disrumpamus vincula eorum,
& projiciamus à nobis laqueos eorum.
Habitator cœli ridebit,
Dominus subsannabit eos.
Tunc loquetur ad eos in ira sua,
& in furore suo conturbabit eos.
Ego autem * orditus sum regem meum * h. unxi
super Sion montem sanctum meum.
* Annuntiabo Dei præceptum, * h. Narrabo
Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.
Postula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam,
& possessionem tuam terminos terræ.
Pasces eos in virga ferrea,
B
ut vas figuli conteres eos.
Nunc ergo reges intelligite,
erudimini judices terræ.
Servite Domino in timore,
& exsultate in tremore.
Adorate [g] pure g
ne forte irascatur, & pereatis de via.
Quum exarserit post paululum furor ejus,
beati omnes qui sperant in eum.

C
PSALMUS DAVID QUUM FUGERET A FACIE ABSALOM FILII SUI.

DOmine quare multiplicati sunt hostes mei, III.
multi consurgunt adversum me.

f Monemus lectorem studiosum omnia istæc scholia marginalia quæ deinceps occurrunt in toto Psalterio, posita esse in exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis; ubi incorruptus fere servatur textus Versionis Hieronymi cum hujusmodi adnotatiunculis ad marginem. Porro eadem scholia translata sunt imperitiâ librariorum in contextum sacrum Psalmorum: ita ut in tribus antiquis MSS. codicibus textus mutatus inveniatur cum annotationibus marginalibus per totum Psalterium. Manuscripti illi sunt, Vaticanus Bibliorum sacrorum codex num. 5719. codex item Biblicus Augustinorum Burdigalensium, & alter monasterii S. Michaëlis in periculo maris. Nonnullam etiam partem scholiorum invenimus in aliis exemplaribus MSS. unde in editos libros facile derivari potuerunt. Nos ad fidem codicum MSS. vetustissimorum ac optimæ notæ, omnia suis locis restituere curavimus.

g Locum istum urget Ruffinus adversùs Hieronymum; quod nempe alibi vertisset, *adorate filium*. Sed hujus reprehensionis imperitiam acriter ac erudite retundit S. Doctor, ostendens verba Hebraica (נשקו בר) *nascu bar* diversis interpretationibus posse converti. *Quid ergo*, inquit, *ecclesiastica fidei nocet, si doceatur lector, quot modis apud Hebræos unus versiculus explanetur.* Cætera vide apud ipsum lib. I. Apologiæ adversus Ruffinum.

Digitized by Google

Multi dicunt animæ meæ,
non eſt ſalus huic in Deo. [a] SEMPER.
Tu autem Domine clypeus circa me,
gloria mea & exaltans caput meum.
Voce mea ad Dominum clamabo,
& exaudiet me de monte ſancto ſuo. SEMPER.
Ego dormivi & ſoporatus ſum
evigilavi, quia Dominus ſuſtentavit me.
Non timebo millia populi, quæ circumdederunt me.
Surge Domine ſalvum me fac Deus meus,
quia percuſſiſti omnium inimicorum meorum maxillam,
dentes impiorum confregiſti.
Domini eſt ſalus,
ſuper populum tuum benedictio tua. SEMPER.

VICTORI IN PSALMIS * CANTICUM DAVID.

* h. Pſalmus

IIII. INvocantem me exaudi me Deus juſtitiæ meæ,
in tribulatione dilataſti mihi:
Miſerere mei,
& exaudi orationem meam.
Filii viri uſquequo * inclyti mei, ignominioſe (* h. gloria mea)
diligitis vanitatem quærentes mendacium. SEMPER.
Et cognoſcite quoniam mirabilem reddidit Dominus
* ſanctum ſuum, (* h. miſericordem)
Dominus exaudiet quum clamavero ad eum.
Iraſcimini & nolite peccare,
loquimini in cordibus veſtris ſuper cubilia veſtra,
& tacete. SEMPER.
Sacrificate ſacrificium juſtitiæ,
& fidite in Domino.
Multi dicunt quis oſtendit nobis bonum,
leva ſuper nos lucem vultus tui Domine.
Dediſti lætitiam in corde meo,
à tempore frumentum & vinum eorum multiplicata ſunt.
In pace ſimul requieſcam & dormiam,
quia tu Domine ſpecialiter ſecurum habitare feciſti me.

VICTORI SUPER HEREDITATIBUS * CANTICUM DAVID.

* h. Pſalmus

V. VErba mea [b] auribus percipe Domine,
intellige * murmur meum. (* h. meditationem meam.)
Adverte ad vocem clamoris mei
rex meus & Deus meus,
quia te deprecor.
Domine mane audies vocem meam,
mane præparabor ad te & contemplabor.
Quoniam non Deus volens * iniquitatem tu, (* h. impietatem)
nec habitabit juxta te malignus.
Non ſtabunt iniqui in conſpectu oculorum tuorum,
odiſti omnes operantes iniquitatem.
Perdes loquentes mendacium,
virum ſanguinum & doloſum
abominabitur Dominus.
Ego autem in multitudine miſericordiæ tuæ
introibo domum tuam,
adorabo in templo ſancto tuo in timore tuo.
Domine deduc me in juſtitia tua
propter * inſidiatores meos, (* h. decantatores)
dirige ante faciem meam viam tuam.

A Non eſt enim in ore eorum rectum,
interiora eorum inſidiæ:
Sepulcrum patens guttur eorum,
linguam ſuam lenificant.
Condemna eos Deus,
decidant à conſiliis ſuis:
Juxta multitudinem ſcelerum eorum expelle eos:
quoniam provocaverunt te.
Et lætentur omnes qui ſperant in te,
in * perpetuum laudabunt: (* h. in ſæculum)
B Et proteges eos,
& lætabuntur in te qui diligunt nomen tuum.
Quia tu benedices juſto,
Domine ut * ſcuto placabilitatis coronabis eum. (* h. haſta)

VICTORI IN PSALMIS SUPER OCTAVA. * CANTICUM DAVID.

* h. Pſalmus

C DOmine ne in furore tuo arguas me, VI.
neque in ira tua corripias me.
Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum ego:
ſana me Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea.
Et anima mea conturbata eſt valde,
& tu Domine uſquequo?
Revertere Domine erue animam meam,
ſalva me propter miſericordiam tuam.
Quoniam non eſt in morte recordatio tui,
in inferno quis confitebitur tibi.
D Laboravi in gemitu meo,
natare faciam tota nocte lectum meum,
lacrymis meis ſtratum meum rigabo.
Caligavit præ * amaritudine oculus meus, (* h. irritatione)
conſumtus ſum ab univerſis hoſtibus meis.
Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem,
quia audivit Dominus vocem fletus mei.
Audivit Dominus deprecationem meam,
Dominus orationem meam ſuſcepit.
E Confundantur & conturbentur vehementer omnes inimici mei,
revertantur & confundantur * ſubito. (* h. in momento.)

[c] IGNORATIO DAVID, QUOD CECINIT DOMINO SUPER VERBA ÆTHIOPIS FILII JEMINI.

DOmine Deus meus in te ſperavi, VII.
ſalva me ab omnibus perſequentibus me, &
libera me.
Ne forte rapiat ut leo animam meam:
F laceret, & non ſit qui eruat.
Domine Deus meus ſi feci iſtud,
ſi eſt iniquitas in manibus meis.
Si reddidi retribuentibus mihi malum,
& dimiſi hoſtes meos vacuos.
Perſequatur inimicus animam meam, & apprehendat
& conculcet in terra vitam meam,
& gloriam meam in pulverem collocet. SEMPER.
Surge Domine in furore tuo,
elevare indignans ſuper hoſtes meos,
G & * conſurge ad me judicio quod mandaſti. (* h. expergiſcere)
Et congregatio * tribuum circumdet te, (* h. plebium)
& pro ea in altum revertere.
Dominus judicabit populos,
judica me Domine ſecundum juſtitiam meam,
& ſecundum ſimplicitatem meam quæ eſt in me.

a Quid ſignificet illud *ſemper*, quod apud Hebræos סלה *ſela*, apud Græcos autem *Diapſalma* dicitur, vide in Epiſtola Hieronymi ad Marcellam, cujus principium eſt: *Quæ acceperis reddenda ſunt cum fenore.*

b Ita exemplaria Canonis; cæteri, *audi Domine.*

c Canon Carcaſſ. & MS. Carnutenſis, *pro ignoratione David*: conſequenter vero legitur in MS. S. Michaëlis, *ſuper verbis Chuſi.*

Digitized by Google

* h. impiorum Consummatur malum * iniquorum:
& confirmetur justus,
& probator cordis & renum Deus justus,
Clypeus meus in Deo,
qui salvat rectos corde.
Deus judex justus,
& fortis, & comminans tota die.
Non convertenti gladium suum acuet,
arcum suum tetendit & paravit illum.
Et in ipso paravit vasa mortis,
sagittas suas ad comburendum operatus est.
Ecce parturit iniquitatem,
a & concepto a dolore peperit mendacium.
Lacum aperuit & effodit eum,
& incidet in interitum quem operatus est.
* h. dolus Revertetur * dolor suus in caput ejus,
& super verticem ejus iniquitas sua descendet.
Confitebor Domino secundum justitiam ejus,
& psallam nomini Domini altissimi.

b [b] VICTORI PRO TORCULARIBUS
* h. Psalmus * CANTICUM DAVID.

VIII. DOmine dominator noster,
quam grande est nomen tuum in universa terra:
qui posuisti gloriam tuam super cœlos.
* h. fundasti * h. virtutem. Ex ore infantium & lactentium * fecisti * laudem,
propter adversarios tuos,
ut quiescat inimicus & ultor.
Videbo enim cœlos tuos opera digitorum tuorum,
* h. præparasti. lunam & stellas quæ * fundasti.
Quid est homo quoniam recordaris ejus,
vel filius hominis quoniam visitas eum?
Minues eum paulominus à Deo,
gloria & decore coronabis eum.
Dabis ei potestatem super opera manuum tuarum,
cuncta posuisti sub pedibus ejus.
Oves & armenta omnia,
insuper & animalia agri.
Aves cœli & pisces maris,
c qui pertranseunt [c] semitas * marium.
* h. *Vide infra in notis.* Domine dominator noster,
quam grande est nomen tuum in universa terra.

VICTORI SUPER MORTE FILII
* h. Psalmus * CANTICUM DAVID.

IX. COnfitebor Domino in toto corde meo,
narrabo omnia mirabilia tua.
Lætabor & gaudebo in te,
* h. psallam * canam nomini tuo altissime.
* h. convertentur Quum * ceciderint inimici mei retrorsum,
corruerint & perierint à facie tua.
Fecisti enim judicium meum & caussam meam,
A sedisti super solium judex justitiæ.
Increpasti gentes, periit impius:
nomen eorum delesti in * sempiternum & jugiter. * h. sæculum
Inimici completæ sunt solitudines in finem,
& civitates subvertisti:
periit memoria eorum cum ipsis.
Dominus autem in * sempiternum sedebit, * h. sæculum
stabilivit ad judicandum solium suum.
Et ipse judicabit orbem in justitia,
judicabit populos in æquitatibus.
B Et erit Dominus elevatio oppresso,
elevatio opportuna in angustia.
Et confident in te qui noverunt nomen tuum,
quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.
* Cantate Domino habitatori Sion, * h. Psallite
annuntiate in populis cogitationes ejus.
Quoniam quærens sanguinem eorum recordatus est,
nec oblitus est clamoris pauperum.
Misere mei Domine
vide afflictionem meam ex inimicis meis,
C qui exaltas me de portis mortis.
Ut narrem omnes laudes tuas
in portis filiæ Sion,
exsultabo in salutari tuo.
Demersæ sunt gentes in interitu quem fecerunt,
in reti quod absconderunt, captus est pes eorum.
Agnitus est Dominus judicium faciens,
in opere * manuum suarum corruit impius, * h. palmarum
[d] sonitu. SEMPER. d
Convertantur impii in infernum,
D omnes gentes quæ oblitæ sunt Deum.
Quoniam non in æternum oblivioni erit pauper:
exspectatio pauperum [e] peribit in perpetuum. e
Surge Domine, non confortetur homo:
judicentur gentes ante faciem tuam.
Pone Domine terrorem eis:
sciant gentes, homines esse se. SEMPER.

[f] QUARE DOMINE STAS A LONGE, X. f

E Despicis in temporibus angustiæ.
In superbia impii ardet pauper:
capiantur in sceleribus quæ cogitaverunt.
Quia [g] laudabitur impius in desiderio animæ suæ, g
& avarus applaudens sibi blasphemavit Dominum.
Impius secundum altitudinem iræ suæ non requiret:
nec est Deus in omnibus cogitationibus ejus.
Parturiunt viæ ejus in omni tempore:
* longe sunt judicia tua à facie ejus, * h. in excelso
omnes inimicos suos despicit.
F Loquitur in corde suo, non movebor:
in generatione & generatione ero sine malo.
Maledictione os ejus plenum est, & dolis & avaritia:
sub lingua ejus [h] dolor & iniquitas. h

a MS. Corbei. primâ manu, & Canon San-Germanensis correctus, *& concepto dolo peperit mendacium.*

b *Victori pro tortularibus ipsi David.* Sic inscribunt octavum Psalmum Canon Carcass. & alii duo MSS.

c In exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis scriptum legimus, *qui pertranseunt ponti mari:* sed in nostro San-Germanensi additur secundâ manu syllaba *um*, ut legatur *marium:* in margine etiam positum est istud scholion, *h. semitas;* quod respondet *ponti* in textu. Codex Vaticanus, & alter S. Michaëlis in periculo maris, nec non unus Augustinorum Burdigalensium legunt quod nos posuimus. Quattuor alii, nempe Regius, Corbeiensis, Carnutensis, & Sorbonicus retinent cum edito, *semitas ponti.*

d Plures MSS. *sonitu sempiterno*, vel *cum sonitu sempiterno.* Canon San-Germanensis, & Vaticanus codex MS. Psalmorum, *cum sonitu semper.* Editus legit juxta Hebræum, *meditatione semper.* At verbum *meditationis* non apparet in novem MSS. nostris. Apud LXX. ΟΔΑ ΔΙΑ ΨΑΛΜΑΤΙΣ scribitur: hinc S. Hieronymus ait in Epist. nunc 138. *Nonus Psalmus distinguitur Cantico diapsalmatis.*

e Abest hîc in Hebræo, ac in utroque exemplari Canonis particula negativa *non*, quæ tamen subintelligenda est ex præcedentibus: idque ante nos docuit vir, si quis alius, linguæ Hebraicæ consultissimus noster Thomas Dufour. לא, non, *semel positum*, inquit, *aliquando in aliis periodi membris subintelligitur, ut Psal 9. Non in finem oblivio erit pauperis; patientia pauperum* (non) *peribit in finem.* Hæc ille in Opere Grammatico linguæ Hebraicæ pag. 235.

f Sic in medio columnæ describunt hunc versum exemplaria Canonis, ad distinctionem scilicet Psalmi decimi, qui apud Hebræos initium sumit ab his verbis. Cæteri codices continuatè scribunt, conjunguntque in unum hos duos Psalmos. Inde error numerorum exoritur in consequentibus, ut pro undecimo decimus notetur, ac pro decimo tertio duodecimus: & ita de cæteris.

g Codex Regius ac Carnutensis legunt cum editis libris: *Quia laudabit impius desiderium animæ suæ.*

h MSS. Vaticanus, Corbeiensis, & Canon San-Germanensis emendatus; *dolus & iniquitas.*

Digitized by Google

Sedet insidians juxta vestibula
in absconditis [a] interficit innocentem:
oculi ejus robustos circumspiciunt.
Insidiatur in abscondito
quasi leo in cubili;
Insidiatur ut rapiat pauperem:
rapiet pauperem cum attraxerit eum ad rete suum.
Et confractum subjiciet,
& irruet viribus suis valenter.
Dixit in corde suo, oblitus est Deus:
abscondit faciem suam, non respiciet in perpetuum. B
Surge Domine Deus leva manum tuam,
noli oblivisci pauperum.
* h. ô Deus! Quare blasphemat impius * Deum,
dicens in corde suo quod non [b] requiras.
* h. Vidisti * Vides quia tu laborem & furorem respicis,
ut detur in manu tua:
Tibi relinquuntur fortes tui,
pupillo tu [c] es factus adjutor.
Contere brachium impii & maligni:
quæres impietatem ejus, & non invenies.
Dominus rex sæculi & æternitatis,
perierunt gentes de terra ejus.
* h. audisti Domine: Desiderium pauperum * audivit Dominus:
præparasti cor eorum, audiat auris tua.
Ut judices pupillum & oppressum,
& nequaquam ultra superbiet homo de terra.

VICTORI DAVID.

XI. IN Domino speravi,
quomodo dicitis animæ meæ,
transvola in montem sicut passer.
Quia ecce impii tetenderunt arcum:
posuerunt sagittam suam super nervum,
ut sagittent in abscondito rectos corde.
Quia leges dissipatæ sunt,
justus quid operatus est.
Dominus in templo sancto suo,
Dominus in cœlo thronus ejus:
Oculi ejus vident,
palpebræ ejus probant filios hominum.
Dominus justum probat:
impium autem & diligentem iniquitatem, odit anima ejus.
* h. impios. Pluet super * peccatores laqueos,
ignis & sulphur, & spiritus tempestatum pars calicis eorum.
Quoniam justus Dominus justitias dilexit:
rectum videbunt facies eorum.

VICTORI PRO OCTAVA * CANTICUM DAVID.

* h. Psalmus

XII. SAlva Domine quoniam defecit * sanctus: * h. misericors
quoniam imminuti sunt fideles à filiis hominum.
Frustra loquuntur unusquisque proximo suo,
labium dolosum in corde & corde loquuti sunt.
Disperdat Dominus omnia labia dolosa,
linguam magniloquam.
Qui dixerunt linguam nostram roboremus,

A labia nostra nobiscum sunt: quis * Dominus noster? * h. dominator
Propter vastitatem inopum & gemitum pauperum,
nunc consurgam dicit Dominus:
ponam in salutari auxilium eorum.
Eloquia Domini eloquia munda:
argentum [d] probatum
separatum à terra, colatum septuplum.
Tu Domine custodies ea,
servabis nos à generatione hac in æternum.
In circuitu impii ambulabunt,
quum exaltati fuerint vilissimi filiorum hominum.

VICTORI * CANTICUM DAVID.

* h. Psalmus

USquequo Domine oblivisceris me penitus: XIII.
usquequo abscondes faciem tuam à me?
Usquequo ponam consilia in anima mea,
dolorem in corde meo per diem,
usquequo exaltabitur inimicus meus super me?
* Convertere, exaudi me Domine Deus meus: * h. Aspice
C illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte.
Ne quando dicat inimicus meus, prævalui adversus eum:
hostes mei exsultabunt quum motus fuero.
Ego autem in misericordia tua confido,
exsultabit cor meum in salutari tuo:
cantabo Domino, qui reddidit mihi.

VICTORI DAVID.

D DIxit stultus in corde suo, XIIII.
non est Deus:
Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt studiose;
non est qui faciat bonum.
Dominus de cœlo prospexit super filios hominum,
ut videret si est intelligens, requirens Deum.
Omnes recesserunt, simul conglutinati sunt;
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum [e].
Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem:
E qui devorant populum meum ut cibum panis,
Dominum non invocaverunt.
Ibi trepidabunt formidine:
quoniam Deus in generatione justa.
Consilium pauperum confudistis:
quoniam Dominus spes ejus est.
Quis dabit de Sion salutem Israel,
quando reduxerit Dominus captivitatem populi sui:
exsultabit Jacob, lætabitur Israel.

F

* CANTICUM DAVID.

* h. Psalmus

DOmine quis peregrinabitur in [f] tentorio tuo, XV.
quis habitabit in monte sancto tuo?
Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam,
loquiturque veritatem in corde suo.
Qui non est facilis in lingua sua,
neque fecit * amico suo malum: * h. sodali
& opprobrium non sustinuit super * vicinum suum. * h. proximum
Despicitur in oculis ejus improbus,

a Tres MSS. *ut interficiat innocentem.*
b Iidem, *quod non requirat.*
c Aliquot MSS. *tu eris factus adjutor*; alii nonnulli; *tu eris adjutor.*
d Editi cum tribus MSS. *argentum igne probatum.*
e Spatium hîc vacuum relinquunt exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis, ac MSS. codices Carnutensis & Sorbonicus, qui per tres columnas descripti, triplicem complectuntur versionem Psalmorum. Hoc autem spatio indicant absentiam octo versuum, quorum Apostolus videtur meminisse in Epistola ad Romanos: etsi nihil exstet hujusmodi versuum in Hebraico fonte, neque apud LXX. Translatores; sed tantum in editione Vulgata, quæ Græce κοινὴ dicitur, & in toto orbe diversa erat Hieronymi tempore, ut ipse testatur in Præfatione lib 16. Commentariorum in Isaiam Prophetam. Vide sis eodem loco Eustochium virginem ac Hieronymum Ecclesiæ Doctorem de istis versibus disputantes. Consule etiam Jo. Is. Levitæ Germani Defensionem veritatis Hebraicæ adversus Lindanum lib. 1. pag. 40.
f Exscriptor codicis Vaticani legit hîc loci, non quod invenerat, sed quod intelligebat: *Quis peregrinabitur in territorio tuo.*

Digitized by Google

timentes autem Dominum glorificabit:
jurat ut se affligat, & non mutat.
Pecuniam suam non dedit ad usuram,
& munera adversus innoxium non accepit:
Qui facit hæc,
non movebitur in æternum.

HUMILIS ET SIMPLICIS DAVID.

XVI. CUstodi me Deus, quoniam speravi in te.
a [a] Dixi Domino, Dominus meus es tu:
bene mihi non est sine te.
Sanctis qui in terra sunt, & magnificis,
omnis voluntas mea in eis.
Multiplicabuntur idola eorum, post tergum sequentium:
non libabo libamina eorum de sanguine,
neque assumam nomina eorum in labiis meis.
Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei,
* h. restitutor — tu * possessor sortis meæ.
Lineæ ceciderunt mihi in pulcherrimis,
& hereditas speciosissima mea est.
Benedicam Domino qui dedit consilium mihi:
insuper & noctibus erudierunt me renes mei.
* h. coram me — Proponebam Dominum in * conspectu meo semper:
quia à dextris meis est ne commovear.
Propterea lætatum est cor meum, & exsultavit gloria mea:
& caro mea habitabit confidenter.
Non enim derelinques animam meam in inferno:
* h. misericordem — nec dabis * sanctum tuum videre corruptionem.
Ostendes mihi semitam vitæ,
* h. satietatem — * plenitudinem [b] lætitiarum ante vultum tuum:
b — decores in dextera tua æternos.

ORATIO DAVID.

XVII. * h. Audi Domine justitiam, — AUdi * Deus justum,
intende deprecationem meam:
Auribus percipe orationem meam,
absque labiis mendacibus.
* h. De conspectu tuo — De * vultu tuo judicium meum prodeat:
oculi tui videant æquitates.
Probasti cor meum, visitasti nocte:
c — conflasti me, [c] & non invenisti:
cogitatio mea utinam non transisset os meum.
In opere Adam
in verbo labiorum tuorum,
* h. semitas — ego observavi * vias latronis.
Sustenta gressus meos in callibus tuis,
& non labantur vestigia mea.
d — Ego invocavi te, quia [d] exaudies me Deus:
inclina aurem tuam mihi, audi eloquium meum.
Mirabiles fac misericordias tuas salvator sperantium,
à resistentibus dexteræ tuæ.
* h. filiam — Custodi me quasi * pupillam intus oculi,
in umbra alarum tuarum protege me.
A facie impiorum vastantium me.
Inimici mei animam meam circumdederunt;
A adipe suo concluserunt;
& ore loquuti sunt superbe.
Incedentes adversum me, nunc circumdederunt me:
oculos suos posuerunt declinare in terram.
Similitudo ejus quasi leonis desiderantis prædam,
& quasi catuli sedentis in absconditis.
Surge Domine præveni faciem ejus, incurva eum:
salva animam meam ab impio; qui est gladius tuus.
A viris manus tuæ Domine,
qui mortui sunt in profundo:
B Quorum pars in vita,
& quorum de absconditis tuis replesti ventrem:
Qui satiabuntur in filiis,
& dimittent reliquias suas parvulis eorum.
Ego in justitia videbo faciem tuam,
* implebor cum evigilavero similitudine tua. — * h. satiabor

VICTORI SERVO DOMINI DAVID, QUÆ LOQUUTUS EST DOMINO VERBA CANTICI hujus, in die qua liberavit eum Dominus de manu
C omnium inimicorum suorum, & de manu Saül. Et ait:

DIligam te Domine fortitudo mea. — XVIII.
[e] Dominus petra mea, & robur meum, & salvator meus: — e
Deus meus fortis meus, & sperabo in eo:
scutum meum, & cornu salutis meæ, susceptor meus.
Laudatum invocabo Dominum,
D & ab inimicis meis salvus ero.
Circumdederunt me funes mortis,
& torrentes * diaboli terruerunt me. — * Belial
Funes inferi circumdederunt me,
prævenerunt me laquei mortis.
In tribulatione mea invocabo Dominum,
& ad Deum meum clamabo:
Exaudiet de templo sancto suo vocem meam,
& clamor meus ante faciem ejus veniet in aures ejus.
E Commota est & contremuit terra:
& fundamenta montium concussa sunt,
& conquassata sunt, quoniam iratus est.
Ascendit fumus in furore ejus,
& ignis ex ore ejus devorans:
carbones accensi sunt ab eo.
Inclinavit cœlos & descendit,
& caligo sub pedibus ejus.
Et ascendit super cherub & volavit,
& volavit super pennas venti.
F Posuit tenebras latibulum suum:
in circuitu ejus tabernaculum ejus,
[f] tenebrosas aquas in nubibus aëris. — f
Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt,
grando & carbones ignis.
Et intonuit in cœlis Dominus,
[g] & altissimus dedit vocem suam: — g
grandinem & carbones ignis.
Et misit sagittas suas & dissipavit eos;

a Hebræus hodiernus corruptam habet lectionem *dixisti* pro *dixi*, id est, אמרת *amarth*, sive *amartha*, pro אמרתי *amarthi*. Aliquot MSS Latini legunt, *Dicens Deo*, pro *Dixi Domino*.

b Canon Ecclesiæ Carcass. *plenitudinem delitiarum*.

c Locus insigniter mutatus ac depravatus tam in editis, quam in MSS. libris: Canon San-Germanensis, & Vaticanus codex cum Corbeiensi legunt ut nos edidimus. Duo alii in hunc modum: *Conflasti me, & non invenisti cogitationes meas. Utinam non transisset os meum in opere hominum: propter verbum labiorum tuorum, &c* Regius MS. *Conflasti me, & non invenisti cogitationes meas transire os meum in opera hominum. Propter verbum labiorum tuorum, &c.* Similiter Canon Carcassonensis & MS. Sorbonicus, his exceptis, *in opere hominum*.

d MSS. tres, *exaudisti me Deus*.

e Regius, Corbei. Carnut. & Sorbonicus MSS. codices legunt: *Domine petra mea*.

f Editus ac MSS. tres: *tenebrosa aqua in nubibus ætheris*, vel, *aëris*.

g Hunc versum cum præcedenti copulant exemplaria Canonis; contra quod docuit S. Hieronymus in Epist. ad Sunniam & Fretelam: *Et quæritis*, inquit, *cur Græcus istum versiculum secundò non habeat interpositis duobus versibus, &c.* Quæstio erat de isto versiculo, *grando & carbones ignis*, qui semel tantum in Græco contextu legebatur; in Hebræo autem iterum post duos versus positus exstat. De Hebraico quoque & de Theodotionis Editione in Septuaginta Interpretibus sub asterisco additum fuit comma istud,

Digitized by Google

fulgura multiplicavit & conturbavit illos.
Et apparuerunt effusiones aquarum,
& revelata sunt fundamenta orbis:
Ab increpatione tua Domine:
ab inspiratione spiritus furoris tui.
Misit de alto & accepit me,
extrahet me de aquis multis.
a Liberavit me de [a] inimico meo potentissimo,
& de his qui oderunt me: quoniam robustiores me erant.
Prævenerunt me in die afflictionis meæ,
& factus est Dominus firmamentum meum.
Et eduxit me in latitudinem,
liberabit me quoniam placui ei.
Retribuit mihi Dominus secundum justitiam meam,
secundum munditiam manuum mearum reddidit mihi.
Quia custodivi vias Domini,
& non egi impie à Deo meo.
Omnia enim judicia ejus in conspectu meo,
& præcepta ejus non amovi à me.
Et fui immaculatus cum eo,
& custodivi me ab iniquitate mea.
Et restituet mihi Dominus secundum justitiam meam,
secundum munditiam manuum mearum in conspectu oculorum ejus.
Cum sancto sanctus eris,
cum viro innocente innocenter ages.
Cum electo electus eris,
& cum perverso subverteris.
Quia tu populum pauperem salvabis,
& oculos excelsos humiliabis.
b Quia tu [b] illuminabis lucernam meam:
Domine Deus meus illustrabis tenebram meam.
In te enim * curro accinctus, (* h. curram post accinctos)
& in Deo meo transiliam murum.
Deus immaculata via ejus,
eloquium Domini examinatum:
scutum est omnium sperantium in se.
c [c] Quoniam quis est Deus præter Dominum,
& quis fortis præter Deum nostrum?
Deus qui accingit me fortitudine,
& posuit immaculatam viam meam.
Coæquans pedes meos cervis,
& super excelsa mea statuens me.
Docens manus meas ad prœlium,
& componens quasi arcum æreum brachia mea.
Dedisti mihi clypeum salutis tuæ
d & dextera tua confortavit me [d],
& mansuetudo tua multiplicavit me.
Dilatabis gressum meum subtus me,
& non deficient tali mei.
Persequar inimicos meos & apprehendam,
& non revertar donec consumam eos.
Cædam eos & non poterunt surgere,
cadent sub pedibus meis.
Et accinxisti me fortitudine ad prœlium,
incurvabis resistentes mihi sub me.
Inimicorum meorum dedisti mihi dorsum,
& odientes me disperdidisti.
Clamabunt, & non erit qui salvet:
ad Dominum, & non exaudiet eos.
* Delebo eos ut pulverem ante faciem venti, (* h. Comminuam)
ut lutum platearum projiciam eos.

A Salvabis me à contradictionibus populi,
pones me in caput gentium:
Populus quem ignoravi, serviet mihi:
auditione auris obaudiet mihi.
Filii alieni mentientur mihi:
Filii alieni defluent,
& contrahentur in angustiis suis.
Vivit Dominus & benedictus * Deus meus, (* h. fortis)
& exaltabitur Deus salutis meæ.
Deus qui das vindictas mihi,
B & congregas populos sub me.
Qui servas me ab inimicis meis,
& à resistentibus mihi elevas me:
à viro iniquo liberabis me.
Propterea confitebor tibi in gentibus Domine,
& nomini tuo * cantabo. (* h. psallam)
Magnificanti salutes regis sui,
& facienti misericordiam Christo suo,
David & semini ejus usque in * æternum. (* h. sæculum.)

C VICTORI * CANTICUM DAVID. (* h. Psalmus.) XIX.

Coeli enarrant gloriam Dei,
& opus manuum ejus annuntiat firmamentum.
Dies diei eructat verbum,
& nox nocti indicat scientiam.
Non est sermo, & non sunt verba,
quibus non audiatur vox eorum.
In universam terram exivit sonus eorum,
& in finem orbis verba eorum:
soli posuit tabernaculum in eis.
Et ipse quasi sponsus procedens de thalamo suo,
D exsultavit ut fortis ad currendam * viam. (* h. semitam.)
A summitate cœli egressus ejus,
& cursus ejus usque ad summitatem illius:
nec est qui se abscondat à calore illius.
Lex Domini immaculata
convertens animam:
Testimonium Domini fidele,
sapientiam præstans parvulo.
Præcepta Domini recta
lætificantia cor:
E Mandatum Domini lucidum
illuminans oculos.
Timor Domini mundus
perseverans in * sæcula: (* h. æternum:)
Judicia Domini vera,
justificata in semetipsis.
Desiderabilia super aurum
& * lapidem pretiosum multum, (* h. obrizum)
& dulciora super mel & favum redundantem.
Unde & servus tuus docebit ea:
F in custodiendis eis fructus multus.
Errores quis intelligit,
ab occultis munda me.
A superbis quoque libera servum tuum,
si non fuerint dominati mei, tunc immaculatus ero,
& mundabor à delicto maximo.
Sint placentes sermones oris mei,
& meditatio cordis mei in conspectu tuo:
Domine fortitudo mea, & redemtor meus.

G VICTORI * CANTICUM DAVID. (* h. Psalmus) XX.

Exaudiat te Dominus in die tribulationis:
protegat te nomen Dei Jacob.

a Omnes MSS. codices præter Canonem San-Germanensem nostrum, & manuscriptum Vaticanum, legunt numero plurali, *de inimicis meis potentissimis*.

b Duo MSS. *Quia tu illuminas*; & consequenter, *illustrabis tenebras meas*, legunt aliquot alii codices.

c Sine *quoniam* in tribus MSS. habetur: *Quis est Deus præter Dominum, &c.*

d Hîc spatiolum vacuum relinquunt exemplaria quattuor MSS. superius laudata, quo denotant abesse in Hebræis voluminibus unum versum, quem nonnullæ interpretationes repræsentant.

Mittat

Digitized by Google

Mittat tibi auxilium de sancto:
& de Sion roboret te.
Memor sit omnis sacrificii tui,
& holocaustum tuum pingue fiat. SEMPER.
* h. omne consilium tuum — Det tibi secundum cor tuum,
& omnem * voluntatem tuam impleat.
a — [a]Laudabimus in salutari tuo,
& in nomine Dei nostri deducemus.
Impleat Dominus omnes petitiones tuas:
nunc scio quoniam salvabit Dominus Christum suũ:
Exaudiet eum de cœlo sancto suo,
in fortitudinibus salutis dexteræ suæ.
Hi in curribus, & hi in equis:
b — [b] nos autem in nomine Domini Dei nostri recordabimur.
Ipsi curvati sunt & ceciderunt:
nos vero surreximus & erecti sumus.
Domine salva:
c — [c]rex exaudiet nos in die qua invocaverimus eum.

* h. Psalmus XXI. — VICTORI * CANTICUM DAVID.

DOmine in fortitudine tua lætabitur rex,
& in salutari tuo exsultabit vehementer.
Desiderium cordis ejus dedisti ei,
& voluntate labiorum ejus non fraudasti. SEMPER.
d — Quoniam [d] prævenies eum benedictionibus bonitatis:
pones in capite ejus coronam obrizam.
Vitam petivit à te, dedisti ei:
longitudinem dierum in sæculum & in æternum.
Magna gloria ejus in salutari tuo:
gloriam & decorem pones super eum.
e — Pones enim eum [e] benedictiones in sempiternum,
exhilarabis eum lætitia apud vultum tuum.
Quia rex confidet in Domino,
& in misericordia Excelsi non decipietur.
Inveniet manus tua omnes inimicos tuos:
dextera tua inveniet odientes te.
Pones eos ut clibanum ignis
in tempore vultus tui:
Dominus in furore suo præcipitabit eos,
& devorabit eos ignis.
Fructum eorum de terra perdes,
& semen eorum de filiis hominum.
Quoniam inclinaverunt super te malum,
cogitaverunt scelus quod non potuerunt.
Quoniam pones eos humerum,
* h. nervos — * funes tuos firmabis contra facies eorum.

A Exaltare Domine in fortitudine tua,
cantabimus & psallemus fortitudinem tuam.

[f]VICTORI PRO CERVO MATUTINO,
* CANTICUM DAVID. — f * h. Psalmus XXII.

DEus meus Deus meus quare dereliquisti me:
longe à salute mea verba rugitus mei.
Deus meus clamabo per diem, & non exaudies:
& nocte, nec est silentium mihi.
Et tu sancte: habitator * laus Israel. — * h. laudes
B In te confisi sunt patres nostri:
confisi sunt, & salvasti eos.
Ad te clamaverunt & salvati sunt:
in te confisi sunt, & non sunt confusi.
Ego autem sum vermis & non * homo: — * h. vir:
opprobrium hominum & despectio * plebis. — * h. populi,
Omnes videntes me, subsannant me:
dimittunt labium, movent caput.
* Confugit ad Dominum, salvet eum: — * h. Revelat Domino,
liberet eum quoniam vult eum.
C Tu autem propugnator meus ex utero:
fiducia mea ab uberibus matris meæ.
In te projectus sum ex vulva:
de ventre matris meæ Deus meus tu.
Ne longe fias à me, quoniam tribulatio proxima:
quoniam non est adjutor.
Circumdederunt me vituli multi:
tauri * pingues vallaverunt me. — * h. basan
Aperuerunt super me os suum:
leo capiens & rugiens.
D Sicut aqua effusus sum,
& separata sunt omnia ossa mea:
Factum est cor meum sicut cera
liquefacta in medio ventris mei.
Aruit velut testa fortitudo mea,
& lingua mea adhæsit faucibus meis,
& in pulverem mortis detraxisti me.
Quoniam circumdederunt me * venatores, — * h. canes
consilium pessimorum vallavit:
[g] Fixerunt manus meas & pedes meos: — g
E numeravi omnia ossa mea:
quæ ipsi respicientes viderunt in me.
Diviserunt vestimenta mea sibi:
& super vestimentum meum miserunt sortem.
Tu autem Domine ne longe fias:
fortitudo mea in auxilium meum festina.
Erue à gladio animam meam:
& de manu canis solitariam meam.

a Plures MSS. *Laudabimur in salutari tuo, & in nomine Dei nostri ducemus choros.*

b Editi libri ac MSS. tres: *Nos autem nominis Dei nostri recordabimur.*

c Aliter Reg. Augustin. Burdegal. & S. Michaëlis exemplaria MSS quæ hoc modo legunt: *Rex exaudiet nos in die qua invocaverimus te* Corbeiensis codex, & Carnutensis; *in die qua invocaverimus*: juxta Hebraicum hodiernum, *in die clamare nos.* Exemplaria Canonis, atque Vaticanum codicem sequuti sumus. Tandem Sorbonicus ita habet: *Rex exaudi nos in die qua invocaverimus te.*

d Corbei. Vatic. & Sorb. *Quoniam prævenisti eum in benedictionibus bonitatis.* Deinde iidem MS. Sorb. ac Corbeiensis cum duobus aliis legunt *coronam de lapide pretioso.*

e Nonnulli MSS. *Pones enim eum benedictionem sempiternam.*

f Corrupte legitur in utroque exemplari Canonis, inque Vaticano codice, *Pro cerva matutina*: quum Hieronymus ipse docuerit lib 2. Commentariorum in Osee Prophetam, legendum esse masculino genere, *pro cervo matutino. Ipse* (Christus) *& non alius*, inquit, *quasi mane & aurora paratus est nobis. De quo & vicesimi primi Psalmi titulus est: Pro assumtione matutina, licet in Hebræo scriptum sit: Pro cervo matutino.* Meminit etiam ejusdem tituli in Epist. ad Marcellam, cujus principium est: *Nuper quum pariter essemus*, ubi ait: *Vellem tibi aliquid & de Diapsalmate scribere, quod apud Hebræos scribitur* SELA ..... *& de eo quod in cujusdam Psalmi titulo habetur*, PRO AJELETH. Nomen autem אילת & אילה, *ajeleth* & *ajala*, quamvis formam habeat femininam apud Hebræos, genere masculino Hieronymus interpretatur Genes. 49. 19. Proverb. 5. 19. hîc Psal. 21. aut 22. juxta Hebr. & alibi. Hinc apparet nonnulla fuisse mutata ab scholiaste Canonis in exemplaribus manuscriptis versionis Hieronymianæ. — סלה אילת

g Occurrunt in MSS. codicibus non paucæ variantes lectiones ad istum versiculum. Quinque antiquiores, inter quos sunt exemplaria Canonis, sic legunt: *Vinxerunt manus meas, &c* Codex Augustinorum Burdigalensium; *Cinxerunt manus meas.* Sorbonicus autem cæteris hîc magis depravatus: *Dixerunt manus meas*; pro *fixerunt manus meas*, ut habetur in editis, & in duobus MSS. Vaticano scilicet & altero S. Michaëlis. Porro Hebræus hodiernus corruptus & vitiatus legitur errore recentiorum librariorum, qui loco כארו *karu*, posuerunt כארי *caari*, ob similitudinem litterarum *vau* & *jod* decepti, quia magnitudine, & parvitate solummodo distinguuntur. Sed monendus est lector curiosus ad confusionem neotericorum quorumdam scriptorum, qui multas garriunt nugas, ostendentes præsentem locum malitiâ Judæorum esse corruptum; in Biblioth. Colbert. inveniri adhuc codicem MS. Hebræum num. 626, qui puram ac primævam retineat lectionem: in eo enim legimus non כארי *kaari* hodiernum exscriptorum, sed כארו *karu* antiquum ac Propheticum; tantaque cum diligentia emendatum, ut א *aleph*, quod in hac voce servile est, & superfluum, ubi puncta vocalia adhibentur, obelo seu apice quodam superiori juguletur ac confodiatur, nulloque puncto inferiori notetur: quo manifeste docemur verbum *caru* seu *karu* his tribus tantum elementis constare כרו; quod non aliud significare valet quàm *foderunt.* Id legebat Hieronymus, idipsum quoque scholiastes Canonis Hieronymo recentior. Hoc denique scriptum semper fuit in antiquis ac veracioribus Hebræis voluminibus, uti fidem nobis facit laudatum jam exemplar MS. Colbertinæ Bibliothecæ, in quo scribitur כארו cum camets sub chaph, & cum schurec intra vav. Quod obloquutorum os plane occludit.

Digitized by Google

Salva me ex ore leonis,
& de cornibus unicornium exaudi me.
Narrabo nomen tuum fratribus meis:
in medio ecclesiæ laudabo te.
Timentes Dominum laudate eum:
omne semen Jacob glorificate eum,
& metuite eum universum semen Israel.
Quoniam non despexit neque contemsit modestiam pauperis,
& non abscondit faciem suam ab eo:
& quum clamaret ad eum, exaudivit.
Apud te laus mea in ecclesia multa:
vota mea reddam in conspectu timentium eum.
Comedent mites & saturabuntur,
laudabunt Dominum quærentes eum:
vivet cor vestrum in sempiternum.
Recordabuntur & convertentur ad Dominum universi fines terræ:
& adorabunt coram te universæ cognationes gentium.
Quia Domini regnum,
& dominabitur gentibus.
Comederunt & adoraverunt omnes pingues terræ
ante faciem ejus curvabunt omnes qui descendunt in pulverem,
& anima ejus non vivet.
Semen serviet ei,
narrabitur Domino in generatione.
a Venient & annuntiabunt [a] justitiam ejus,
populo qui nascetur, quam fecit.

* CANTICUM DAVID.

* h. Psalmus XXIII. * h. Pastor meus. b

Dominus * pascit me, nihil mihi deerit.
In pascuis herbarum accubavit me:
super aquas refectionis enutrivit me.
Animam meam refecit:
duxit me per semitas justitiæ propter nomen suum.
Sed & si ambulavero in valle umbræ mortis,
non timebo malum, quoniam tu mecum:
virga tua & baculus tuus, ipsa consolabuntur me.
Pones coram me mensam
ex adverso hostium meorum:
Impinguasti in oleo caput meum,
calix meus inebrians.
Sed & benignitas & misericordia subsequentur me,
omnibus diebus vitæ meæ:
Et habitabo in domo Domini,
in longitudine dierum.

* CANTICUM DAVID.

* h. Psalmus XXIIII.

Domini est terra & plenitudo ejus:
orbis & habitatores ejus.
c Quia ipse super maria [c] fundavit eam,
& super flumina stabilivit eam.
Quis ascendet in montem Domini:
d [d] & quis stabit in loco sancto ejus?
Innocens manibus & mundo corde:
qui non exaltavit frustra animam suam,
& non juravit dolose.
A Accipiet benedictionem à Domino;
& justitiam à Deo salutari suo.
Hæc generatio quærentium eum,
quærentium faciem tuam Jacob. SEMPER.
Levate portæ capita vestra,
& elevamini januæ sempiternæ,
& ingrediatur rex gloriæ.
Quis est iste rex gloriæ?
Dominus fortis & potens:
Dominus fortis in prœlio.
B Levate portæ capita vestra:
& [e] erigite januæ sempiternæ, e
& ingrediatur rex gloriæ.
Quis est iste rex gloriæ?
Dominus exercituum: ipse est rex gloriæ. SEMPER.

DAVID.

f Ad te Domine animam meam levo. XXV. f
Deus meus in te fisus sum, ne confundar,
ne * lætentur inimici mei. * h. neque exultent in me.
C Sed & universi qui sperant in te non confundantur:
confundantur qui iniqua gerunt frustra.
Vias tuas Domine ostende mihi,
semitas tuas doce me.
Deduc me in [g] veritate tua & doce me: g
quia tu Deus salvator meus,
te exspectavi tota die.
Recordare miserationum tuarum Domine,
& misericordiarum tuarum quia à sæculo sunt.
Peccatorum adolescentiæ meæ, & scelerum meorum
D ne memineris:
secundum misericordiam tuam recordare mei tu,
propter bonitatem tuam Domine.
Bonus & rectus Dominus:
propterea docebit peccatores in via.
Deducet mansuetos in judicio,
& docebit modestos viam suam.
Omnes semitæ Domini misericordia & veritas:
his qui custodiunt pactum ejus, & testificationes ejus.
E Propter nomen tuum Domine
propitiare iniquitati meæ, quoniam grandis est.
Quis est iste vir timens Dominum?
quem docebit in via quam elegerit.
Anima ejus in bono commorabitur,
& semen ejus hereditabit terram.
Secretum Domini timentibus eum,
& pactum suum ostendit eis.
Oculi mei semper ad Dominum:
quia ipse educet de reti pedes meos.
F Respice in me & miserere mei:
quoniam solus & pauper ego.
Tribulationes cordis mei [h] amplificatæ sunt: h
de angustiis meis educ me.
Vide afflictionem meam & laborem meum,
& porta omnia peccata mea.
Vide inimicos meos, quoniam multiplicati sunt:
& odio iniquo oderunt me.
Custodi animam meam & libera me,

a Aliquot MSS. *justitias ejus .... quas fecit Dominus.*

b In contextu Canonis Carcassonensis positum invenimus scholion istud marginale, *pastor meus:* quod vitium infra sæpius irrepsit aliis in locis, quorum tantum hîc generatim meminisse sufficiat.

c Genus masculinum retinent plures MSS. *fundavit eum .... stabilivit eum.*

d Variant in hac voce lectionem Græci ac Latini codices LXX. in editione Romana, καὶ τίς, id est, *& quis:* in Sorbonico autem MS. codice Psalmorum, ubi Græcus textus descriptus legitur litteris Latinis, *i tis*, quod Græce est, ἢ τίς, *aut quis.* Similiter legunt nonnulli Latini, ac S. Augustinus in Speculo, *aut quis stabit, &c.*

e Ita omnes MSS. nostri codices juxta Hebræum: Editi vero, *& erigimini.*

f Hic Psalmus in MSS. quampluribus Alphabeti Hebraici litteras habet prænotatas ad suos versus, tamquam sit ex acrostichis, ut vocant. Desunt tamen quædam litteræ, nec absolutum ibi est Alphabetum: unde nec Hieronymus istius Psalmi meminit recensens eos qui hujusmodi Alphabetis vel incisionibus supputantur. Vide Prologum in libros Regum, & Epistolam Hieronymi ad Paulam Urbicam: Cassiodori quoque Commentarios in Psalmum 24. consulere juvabit.

g Vaticanus solus, *deduc me in virga tua.*

h In quattuor MSS. *multiplicata sunt.*

Digitized by Google

non confundar quoniam speravi in te.
Simplicitas & æquitas servabunt me;
quia exspectavi te.
Redime Deus Israel,
ex omnibus angustiis suis.

D A V I D.

XXVI. JUdica me Domine, quia ego in simplicitate mea
ambulavi:
& in Domino confidens non deficiam.
Proba me Domine & tenta me:
* h. confla * ure renes meos & cor meum.
Quia misericordia tua in conspectu oculorum meorũ,
& ambulabo in veritate tua.
Non sedi cum viris vanitatis,
& cum superbis non ingrediar.
Odivi ecclesiam pessimorum,
* h. impiis & cum * iniquis non sedebo.
* h. palmas Lavabo in innocentia * manus meas,
& circuibo altare tuum Domine.
Ut clara voce prædicem laudem,
& narrem omnia mirabilia tua.
Domine dilexi habitaculum domus tuæ,
& locum tabernaculi gloriæ tuæ.
* h. Ne apponas Ne * auferas cum peccatoribus animam meam,
& cum viris sanguinum vitam meam.
In quorum manibus scelus,
& dextera eorum repleta est muneribus.
Ego autem in simplicitate mea gradiar, redime me
& miserere mei.
Pes meus stetit in recto:
in ecclesiis benedicam Domino.

D A V I D.

XXVII. DOminus lux mea, & salutare meum; quem timebo:
Dominus fortitudo vitæ meæ, quem formidabo.
Quum appropinquarent mihi maligni
ut comederent carnem meam:
Hostes mei & inimici mei
ipsi impegerunt & ceciderunt.
Si steterint adversus me castra,
non timebit cor meum:
Si surrexerit contra me bellum,
in hoc ego confidam.
Unum petii à Domino hoc requiram,
ut habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ
meæ:
Ut videam pulchritudinem Domini,
& attendam in templum ejus.
Abscondet enim me in umbra sua in die pessima,
abscondet me in secreto tabernaculi sui,
in petra exaltabit me.
Nunc quoque exaltavit caput meum
super inimicos meos qui sunt in circuitu meo;
Et immolabo in tabernaculo ejus hostias jubili:
cantabo & psallam Domino.
Audi Domine vocem meam invocantis,
& miserere mei & exaudi me.
Tibi dixit cor meum, quæsivit vultus meus:
faciem tuam Domine requiram.
Ne abscondas faciem tuam à me,
ne declines in furore à servo tuo;
Auxilium meum fuisti: ne derelinquas me,
& ne dimittas me Deus salvator meus.

A Pater enim meus & mater mea dereliquerunt me:
Dominus autem collegit me.
* Ostende mihi Domine viam tuam, * h. Illustra
& deduc me in semita recta
propter * insidiatores meos. * h. decantatores
Ne tradas me animæ tribulantium me:
quoniam surrexerunt contra me testes falsi & apertum mendacium.
* Ego autem credo quod videam bona Domini * h. Nisi ego credidissem quòd viderem bona Domini.
in terra viventium.
B Exspecta Dominum, confortare, & roboretur cor
tuum,
& sustine Dominum.

D A V I D.

AD te Domine clamabo, XXVIII.
fortis meus, ne obsurdescas mihi:
Ne forte tacente te mihi
comparer his qui descendunt in lacum.
C Audi vocem deprecationum mearum quum clamavero ad te,
quum levavero manus meas ad oraculum sanctum
tuum.
Ne trahas me cum impiis & cum operantibus iniquitatem,
qui loquuntur pacem cum * amicis suis: * h. sodalibus
& est malum in corde eorum.
Da eis secundum opus suum
& secundum malum adinventionum suarum:
D Juxta opus manuum suarum da eis:
redde retributionem suam illis.
Quoniam non intelligunt in opera Domini, & opus
manuum ejus:
destrues eos & non ædificabis:
Benedictus Dominus
quia audivit vocem deprecationis meæ.
Dominus fortitudo mea & scutum meum,
in ipso confisum est cor meum, & habui adjutorium:
E gavisum est cor meum,
& in cantico meo confitebor illi.
Dominus fortitudo eorum:
& robur salutarium Christi sui est.
Salva populum tuum
& benedic hereditati tuæ:
& pasce eos & subleva eos usque in * sempiternum. * h. sæculum.

* CANTICUM DAVID. * h. Psalmus

F AFferte Domino filios arietum: XXIX.
afferte Domino gloriam & * imperium. * h. fortitudinem
Afferte Domino gloriam nomini ejus:
adorate Dominum in decore sancto.
Vox Domini super aquas,
Deus gloriæ intonuit:
Dominus super aquas multas.
Vox Domini in fortitudine:
vox Domini in decore.
Vox Domini confringentis cedros:
G & confringet Dominus cedros Libani.
Et disperget eas [a] quasi vitulum: a
Libanum & Sarion quasi filium rhinocerotum.
Vox Domini dividens flammas ignis.
Vox Domini parturire faciens desertum;
parturire faciet Dominus desertum Cades.
Vox Domini obstetricans cervas, & revelans saltus,

a Regius & Corbeiensis: *Et disperget eas quasi vitulus Libani, &* | *Sarion quasi filius rinocerotis,*

Digitized by Google

& in templo ejus omnis loquitur gloriam.
Dominus diluvium inhabitat:
& sedebit Dominus rex in æternum.
Dominus fortitudinem populo suo dabit:
Dominus benedicet populo suo in pace.

PSALMUS CANTICI PRO DEDICATIONE DOMUS DAVID.

XXX. EXaltabo te Domine quoniam salvasti me:
& non * delectasti inimicos meos super me. (* h. lætificasti)
Domine Deus meus,
clamavi ad te & sanasti me.
Domine eduxisti de inferno animam meam:
vivificasti me, ne descenderem in lacum.
* Cantate Domino * sancti ejus: (* h. Psallite; * h. misericordes)
& confitemini memoriæ sanctitatis ejus.
Quoniam ad momentum est ira ejus,
vita in repropitiatione ejus:
Ad vesperum commorabitur fletus,
& in matutino laus.
Ego autem dixi in abundantia mea,
non commovebor in * sempiternum. (* h. sæculum.)
Domine in voluntate tua statuisti monti meo fortitudinem:
abscondisti faciem tuam, & factus sum conturbatus.
Ad te Domine clamabo,
& ad Dominum deprecabor.
Quæ est utilitas in sanguine meo,
quum descendero in corruptionem:
Numquid confitebitur tibi pulvis?
aut annuntiabit veritatem tuam?
Audi Domine & miserere mei:
Domine esto adjutor mihi.
Convertisti planctum meum in chorum mihi:
solvisti saccum meum, & accinxisti me lætitia.
Ut * laudet te gloria & non taceat, (* h. psallat tibi)
Domine Deus meus in * sempiternum confitebor tibi. (* h. sæculum)

VICTORI * CANTICUM DAVID.

(* h. Psalmus)

XXXI. IN te Domine speravi non confundar in * æternum: (* h. sæculum)
in justitia tua * salva me. (* h. eripe)
Inclina ad me aurem tuam
velociter, libera me:
Esto mihi in lapidem fortissimum,
in domum munitam ut salves me.
Quia petra mea & munitio mea tu:
& propter nomen tuum deduces me & enutries me.
Educes me de reti quod absconderunt mihi:
quia tu fortitudo mea.
In manu tua commendabo spiritum meum:
redemisti me Domine Deus veritatis.
[a] Odivi custodientes vanitates frustra:
ego autem in Domino confisus sum.
Exsultabo & lætabor in misericordia tua,
quia vidisti afflictionem meam:
cognovisti tribulationes animæ meæ.
Et non conclusisti me in manu inimici:
statuisti in latitudine pedes meos.
Miserere mei Domine quoniam tribulor,
caligavit in furore oculus meus:
anima mea & venter meus.

A Quia consumtæ sunt in mœrore vitæ meæ,
& anni mei in gemitu;
Infirmata est in iniquitate mea fortitudo mea:
& ossa mea contabuerunt.
Apud omnes hostes meos factus sum opprobrium;
& vicinis meis nimis,
& timor notis meis:
qui videbant me in plateis, fugiebant à me.
Oblivioni traditus sum quasi mortuus à corde:
factus sum sicut vas perditum.
B Audivi enim opprobrium multorum,
congregationem in circuitu;
Quum inirent consilium adversum me:
& ut auferrent animam meam cogitaverunt.
Ego autem in te speravi Domine:
dixi Deus meus tu.
In manu tua tempora mea:
libera me de manu inimicorum meorum, & persequentium me.
[b] Illumina faciem tuam super servum tuum:
C salva me in misericordia tua.
Domine non confundar, quia invocavi te:
confundantur impii, taceant in inferno.
Muta fiant labia mendacii:
quæ loquuntur contra justum [c] vetera,
in superbia & despectione.
Quam multa est bonitas tua quam abscondisti timentibus te,
operatus es sperantibus in te; in conspectu filiorum hominum.
D Abscondes eos in protectione vultus tui, à duritia viri:
abscondes eos in umbra, à contradictione linguarum.
Benedictus Dominus:
qui mirabilem fecit misericordiam suam mihi, in civitate munita.
Ego autem dixi in stupore meo:
projectus sum de conspectu oculorum tuorum.
Ergo ne audisti vocem deprecationis meæ:
quum clamarem ad te?
E Diligite Dominum omnes * sancti ejus, (* h. misericordes)
fideles servat Dominus:
& tribuit his qui satis operantur superbiam.
Confortamini, & roboretur cor vestrum,
omnes qui exspectatis Dominum.

DAVID [d] ERUDITO.

BEatus cui dimissa est iniquitas, XXXII.
absconditum est peccatum.
F Beatus homo cui non imputabit Dominus iniquitatem:
nec est in spiritu ejus dolus.
Quia tacui attrita sunt ossa mea:
in rugitu meo tota die.
Die enim & nocte gravatur super me manus tua:
versatus sum in miseria mea, quum exardesceret [e] messis. JUGITER.
Peccatum meum notum facio tibi:
& iniquitatem meam non abscondi.
G Dixi confitebor scelera mea Domino:
& tu * dimisisti iniquitatem peccati mei. SEMPER. (* h. abstulisti)
Pro hac orat omnis * sanctus ad te: (* h. misericors)
ad tempus inveniens;

a Pro *odivi*, MSS. quamplures legunt in secunda persona, *odisti*.
b Editus cum aliquot MSS. *ostende faciem tuam*.
c Ita omnes MSS. codices; editi autem legunt *dura*. S. Hieronymus hîc & infra Psal. 94. ℣. 4. verbum Hebræum פתע *athac* interpretatur *vetus & antiquum*. Porro nomen פתע *athac* singulare positum est pro plurali multis Scripturæ locis, & quum vertitur, in *dura*, intelligi debent *dura* quasi dicas *inveterata*.
d In MSS. nonnullis titulus hujus Psalmi sic habet: *David eruditi*.
e MSS. duo, *quum exardesceret me æstas*: ubi vitiosum illud *me æstas* incuriâ librariorum scriptum videtur pro *messis*.

Digitized by Google

Ut quum inundaverint aquæ multæ,
ad illum non accedant.
Tu protectio mea, ab hoste custodies me,
laus mea salvans: circumdabis me. SEMPER.
a [a] Erudiam te, & illuminabo tibi viam per quam ambules:
cogitabo de te oculo meo.
Nolite fieri sicut equus & mulus
quibus non est intelligentia:
b In camo & freno maxillas [b] ejus constringis, ut non appropinquet ad te.
Multi dolores impii:
confidentem autem in Domino misericordia circumdabit.
Lætamini in Domino & exsultate justi:
& laudate omnes recti corde.

XXXIII. LAUDATE JUSTI DOMINUM,

rectos decet laudatio.
Confitemini Domino in cithara:
in psalterio decachordo psallite ei.
Cantate ei canticum novum:
c [c] bene psallite in jubilo.
Qua rectum est verbum Domini:
& omne opus ejus in fide.
Diligit justitiam & judicium:
misericordia Domini plena est terra.
In verbo Domini cœli facti sunt:
& spiritu oris ejus omnis ornatus eorum.
Congregans quasi in utre aquas maris:
ponens in thesauris abyssos.
Timeat Dominum omnis terra:
ipsum formident universi habitatores orbis.
Quia ipse dixit & facta sunt:
ipso præcipiente steterunt.
Dominus dissipat consilia gentium:
reprobat autem cogitationes populorum.
Consilium Domini in æternum stabit:
cogitationes cordis ejus in generatione & generatione.
Beata gens cujus Dominus Deus ejus:
populus quem elegit in hereditatem sibi.
De cœlo prospexit Dominus:
vidit omnes filios Adam.
De firmissima sede sua prospexit
ad universos habitatores terræ.
Fingens pariter cor eorum:
intelligens omnia opera eorum.
Non salvabitur rex in multitudine exercitus:
nec fortis liberabitur in multiplicatione virtutis.
Fallax equus ad salutem:
& in multitudine roboris sui non salvabit.
Ecce oculus Domini super timentes eum:
ad exspectantes misericordiam ejus.
Ut eruat de morte animas eorum,
& vivificet eos in fame.
Anima nostra exspectavit Dominum:
auxilium nostrum & clypeus noster est.
In ipso enim lætabitur cor nostrum:
quia in nomine sancto ejus speravimus.
Sit misericordia tua Domine super nos,
sicut exspectavimus te.

A DAVID QUANDO COMMUTAVIT * OS SUUM CORAM ABIMELECH, ET EJECIT EUM, & abiit. * h. saporem

[d] BEnedicam Dominum in omni tempore: XXXIIII. d
semper laus ejus in ore meo.
In Domino [e] laudabitur anima mea: e
audiant mites & lætentur.
Magnificate Dominum mecum,
& exaltemus nomen ejus pariter.
B Quæsivi Dominum, & exaudivit me:
& ex omnibus angustiis meis liberavit me.
Respicite ad eum & confluite,
& vultus vestri non confundentur.
Hic pauper clamavit, & Dominus exaudivit:
& de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.
Circumdabit angelus Domini in gyro timentes eum,
& eruet eos.
Gustate & videte quoniam bonus Dominus:
beatus vir qui sperat in eo.
C Timete Dominum sancti ejus:
quoniam non est inopia timentibus eum.
Leones indiguerunt & esurierunt:
quærentibus autem Dominum, non deerit omne bonum.
*Venite filii audite me, * h. Ambulate
timorem Domini docebo vos.
Quis est vir qui velit vitam,
diligens dies videre bonos.
Custodi linguam tuam à malo:
D & labia tua ne loquantur dolum.
Recede à malo, & fac bonum:
quære pacem, & persequere eam.
Oculi Domini ad justos,
& aures ejus ad clamores eorum.
Vultus Domini * super facientes malum: * h. in
ut perdat de terra memoriam eorum.
Clamaverunt & Dominus exaudivit,
& ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.
Juxta est Dominus contritis corde,
E & confractos spiritu salvabit.
*Multæ tribulationes justo, * h. Multa mala
& ex omnibus illis liberabit eum Dominus.
Custodit omnia ossa ejus:
unum ex eis non confringetur.
Interficiet impium malitia,
& odientes justum culpabuntur.
Redimet Dominus animas servorum suorum,
& non * peccabunt omnes sperantes in eo. * h. culpabuntur

F DAVID.

JUdica Domine adversarios meos: XXXV.
pugna contra impugnantes me.
Apprehende scutum & hastam,
& surge in auxilium meum.
Evagina gladium, & præoccupa
ex adverso persequentes me:
dic animæ meæ, salus tua ego.
Confundantur & revereantur, qui quærunt animam
G meam:
convertantur retrorsum & confundantur,
qui cogitant malum mihi.
Fiant sicut pulvis ante faciem venti,

a *Docebo te, & monstrabo tibi viam, &c.* Hoc legunt editi libri ac MSS. quamplures.

b Editi cum pluribus codicibus MSS. verbum & pronomen retinent in plurali: *In camo & freno maxillas eorum constringe, qui non accedunt ad te.*

c Plures MSS. *diligenter psallite.*

d Psalmus iste, qui trigesimus tertius apud Græcos & Latinos scribitur, Alphabeti Hebraici litteras habet notatas in pluribus MSS. De quo Cassiodorus ait: *Per totum Psalmum verba Prophetæ sunt, Alphabeti Hebræi litteras, excepta sexta, in capitibus versuum per ordinem ponentis.*

e Exemplaria Canonis, & aliquot MSS. codices: *In Domino lætabitur anima mea.*

Digitized by Google

& angelus Domini impellat.
Sit via eorum tenebræ & lubricum,
& angelus Domini persequatur eos.
Quia frustra absconderunt mihi insidias retis sui:
sine caussa foderunt animæ meæ.
Veniat ei calamitas quam ignorat,
& rete suum quod abscondit comprehendat eum,
& cadat in * laqueum. (* h. in calamitatem.)
Anima autem mea exsultabit in Domino,
lætabitur in salute sua.
Omnia ossa mea dicent, Domine quis similis tui:
eruens inopem à validiore,
& pauperem ac mendicum à violento.
Surgentes testes iniqui:
quæ nesciebam interrogabant me.
Reddebant mihi mala pro bono:
sterilitatem animæ meæ.
Ego autem quum [a] infirmarentur induebar cilicio:
humiliabam in jejunio animam meam,
& oratio mea in sinum meum revertetur.
Quasi ad * amicum, quasi ad fratrem meum sic ambulabam: (* h. sodalem)
quasi lugens mater tristis incurvabar.
Et in infirmitate mea lætabantur & congregabantur:
collecti sunt adversus me percutientes, & nesciebam:
[b] scindentes & non tacentes.
In simulatione verborum fictorum,
frendebant contra me dentibus suis.
Domine quanta videbis?
converte animam meam à calamitatibus eorum:
à leonibus solitariam meam.
Confitebor tibi in ecclesia grandi:
in populo forti laudabo te.
Non lætentur super me inimici mei mendaces:
odientes me frustra conniventes oculo.
Non enim pacem loquuntur, sed in rapina terræ
verba fraudulenta concinnant.
Et dilataverunt super me os suum,
dixerunt vah vah: vidit oculus noster.
Vidisti Domine ne taceas:
Domine ne elongeris à me.
* Consurge & vigila in judicium meum Deus meus (* h. Expergiscere)
& Domine in caussam meam.
Judica me secundum justitiam tuam Domine Deus meus:
& ne insultent mihi.
Nec dicant in corde suo, vah animæ nostræ:
& ne dicant, absorbuimus eum.
Confundantur & revereantur pariter
qui lætantur in afflictione mea;
Induantur confusione & verecundia,
qui magnificantur super me.
Laudent & lætentur qui volunt justitiam meam:
& dicant semper magnificetur Dominus,
qui vult pacem servi sui.
Et lingua mea meditabitur justitiam tuam:
tota die laudem tuam.

[c] VICTORI SERVO DOMINI, DAVID.

XXXVI.

Dixit scelus impii in medio cordis [d] ejus:
non est timor Dei ante oculos ejus.
A Quia dolose egit adversus eum in oculis suis:
ut inveniret iniquitatem ejus ad odiendum.
Verba oris ejus iniquitas & dolus:
cessavit cogitare ut benefaceret.
Iniquitatem cogitat in cubili suo,
stabit in via non bona:
malum non abjiciet.
Domine in cœlo misericordia tua:
fides tua usque ad nubes.
Justitia tua quasi montes Deus,
B judicium tuum abyssus multa:
homines & jumenta salvos facies Domine.
Quam pretiosa misericordia tua Deus,
& filii Adam in umbra alarum tuarum sperabunt.
Inebriabuntur de pinguedine domus tuæ,
& torrente delitiarum tuarum potabis eos.
Quoniam tecum est fons vitæ:
in lumine tuo videbimus lumen.
Attrahe misericordiam tuam scientibus te,
& justitiam tuam rectis corde.
C Ne veniat mihi pes superbiæ:
& manus impiorum non me commoveat.
Ibi ceciderunt operantes iniquitatem:
expulsi sunt, & non potuerunt surgere.

DAVID.

XXXVII. [e]

[e] Noli contendere cum malignis: (Aleph.)
neque æmuleris facientes iniquitatem.
Quoniam sicut herba velociter conterentur,
& sicut olus viride marcescent.
D Spera in Domino, & fac bonum (Beth.)
* peregrinare in terra & pascere fide: (* h. habitare)
Et delectare in Domino,
& dabit tibi petitiones cordis tui.
* Volve super Dominum viam tuam, (Gimel. * h. Revela Domino)
& confide in eo, & ipse faciet.
Et educet sicut lumen justitiam tuam,
& judicia tua sicut meridiem.
Tace Domino & exspecta eum, (Daleth.)
noli contendere adversus eum qui proficit in via sua:
E adversus virum qui facit quæ cogitat.
Dimitte iram, & derelinque furorem: (He.)
noli contendere ut malefacias.
Quoniam qui malefaciunt, interibunt:
exspectantes autem Dominum ipsi hereditabunt terram.
Adhuc enim modicum & non erit impius: (Vau.)
& cogitabis de loco ejus, & non subsistet.
Mites autem hereditabunt terram:
& delectabuntur in multitudine pacis.
F Cogitat impius de justo, (Zain.)
& frendet adversus eum dentibus suis.
Dominus deridebit eum:
quia vidit quoniam venit dies ejus.
Gladium evaginaverunt impii: tetenderunt arcum suum, (Heth.)
ut * percutiant egenum & pauperem, (* h. ut dejiciant)
& interficiant rectos in via.
Gladius eorum ingrediatur in cor eorum, (Heth.)
& arcus eorum confringantur.
G Melius est parum justo: (Teth.)
quam divitiæ impiorum multæ.

---

a In quattuor MSS. legitur: *Quum infirmarer ab eis, induebar cilicio.*

b Canon Carcass. *scindentes & non fundentes sanguinem.* Idem habetur in Canone San-Germanensi nostro, sed secundâ manu. Huic lectioni consonat Chaldæus paraphrastes.

c Ita MS. Carnutensis emendatus; Regius vero, Corbeiensis & Sorbonicus hunc præferunt titulum: *Pro victoria servi Domini David.* Ambo exemplaria Canonis, *Victori servus Domini David.* Alia duo, *Victoria servi Domini David.*

d Hebræus בקרב לבי *beccreb libbi*, id est, *in medio cordis mei*, pro *in medio cordis ejus.*

e Sanctus Hieronymus in Prologo Scripturarum Galeato recenset præsentem Psalmum inter eos qui viginti duarum litterarum Hebraicarum texuntur Alphabeto: ideoque hîc apposita sunt à nobis nomina earumdem litterarum è regione versiculorum quibus respondent. Et hoc modo etiam scripta reperiuntur in plurimis MSS. codicibus.

Digitized by Google

Quia brachia impiorum confringentur:
  sublevat autem justos Dominus.
Jod. Novit Dominus dies immaculatorum,
  & hereditas eorum * æterna erit. * h in sæculum
Non confundentur in tempore malo,
  & in diebus famis saturabuntur.
Caph. Quia impii peribunt,
  & inimici Domini gloriantes ut monocerotes,
  consumentur, sicut fumus consumitur.
Lamed. Fœnus accipit impius, & non reddet:
  justus autem donat & tribuit.
  Quia qui benedicti fuerint ab eo, hereditabunt terram:
  & qui maledicti, interibunt.
Mem. A Domino gressus viri firmantur,
  & viam ejus volet.
  Quum ceciderit non allidetur:
  quia Dominus sustentat manum ejus.
Nun. Puer fui siquidem & senui,
  & non vidi justum derelictum:
  neque semen ejus quærens panem.
  Tota die donat & commodat:
  & semen ejus in benedictione.
Samech. Recede à malo & fac bonum,
  & habita in * sempiternum. * h. sæculum.
  Quia Dominus diligit judicium,
  & non derelinquet * sanctos suos: * h. misericordes
  In * æternum custoditi sunt, * h. In sæculum
  & semen impiorum peribit.
  Justi hereditabunt terram;
  & inhabitabunt in * sæculum super eam. * h. in æternum
Phe. Os justi meditabitur sapientiam,
  & lingua ejus loquetur judicium.
  Lex Dei ejus in corde ejus:
  non deficient gressus ejus.
Sade. Considerat impius justum,
  & quærit ut occidat eum.
  Dominus non derelinquet eum in manu ejus,
  & non condemnabit eum quum judicabitur.
Coph. Exspecta Dominum, & custodi viam ejus,
  & exaltabit te ut possideas terram,
  quum interibunt impii videbis.
Res. Vidi impium robustum,
  & fortissimum sicut indigenam virentem.
  Et transivi, & ecce non erat:
  & quæsivi eum, & non est inventus.
Sin. Custodi simplicitatem, & vide rectum:
  quia erit in extremum viro pax.
a [a] Prævaricatores autem interibunt pariter,
  & novissimum impiorum peribit.
Thav. Salus autem justorum à Domino:
  fortitudo eorum in tempore tribulationis.
  Et auxiliabitur eis Dominus, & salvabit eos:
  eripiet eos ab impiis,
  & salvabit eos: quia speraverunt in eo.

* CANTICUM DAVID IN COMMEMORATIONE.

* h. Psalmus XXXVIII.

DOmine ne in * ira tua arguas me: * h indignatione
  neque in * furore tuo corripias me. * h. ira tua
Quia sagittæ tuæ infixæ sunt mihi,
A & * tetigit me manus tua. * h. terruit
Non est sanitas in carne mea à facie indignationis tuæ:
  non est pax ossibus meis à facie peccati mei.
Quia iniquitates meæ transierunt caput meum:
  quasi onus grave aggravatæ sunt super me.
Computruerunt, & tabuerunt cicatrices meæ,
  à facie insipientiæ meæ.
Afflictus sum & incurvatus sum nimis:
  tota die mœrens ambulabam.
Quia * lumbi mei repleti sunt * ignominia, * h. ilia mea
B & non est sanitas in carne mea. * h. vilitate.
Evigilavi, & afflictus sum nimis:
  rugiebam à gemitu cordis mei.
Domine * in conspectu tuo omne desiderium meum: * h. coram te
  & gemitus meus à te non est absconditus.
Cor meum fluctuabat, dereliquit me fortitudo mea:
  & lux oculorum meorum etiam ipsa non est mecum.
Chari mei, & * amici mei contra lepram meam steterunt, * h. sodales
  & * vicini mei longe steterunt. * h. propinqui
C Et irruebant quærentes animam meam:
  & investigantes mala mihi loquebantur insidias,
  & dolos tota die meditabantur.
Ego autem quasi surdus non audiebam,
  & quasi mutus qui non aperit os suum.
Et eram quasi * homo non audiens: * h. vir
  nec habens in ore suo redargutiones.
Te enim Domine exspectabam,
  tu exaudies Domine Deus meus.
Quia dixi ne forte insultent mihi,
D & quum vacillaverit pes meus super me magnificentur.
Quia ego ad plagam paratus sum,
  & dolor meus contra me semper.
Quia iniquitatem meam annuntio:
  [b] & contristabor pro peccato meo. b
Inimici autem mei viventes confortati sunt,
  & multiplicati sunt odientes me mendaciter.
Et qui reddunt malum pro bono, adversabantur mihi:
  quia sequebar bonum.
E Ne derelinquas me Domine:
  Deus meus ne elongeris à me.
Festina in auxilium meum,
  Domine salutis meæ.

[c] VICTORI IDITHUN, * CANTICUM DAVID. c

* h. Psalmus XXXVIIII.

DIxi custodiam vias meas
  ne peccem in lingua mea:
F Custodiam os meum silentio,
  donec est impius contra me.
Obmutui silentio, tacui de bono,
  & dolor meus conturbatus est.
Incaluit cor meum in medio mei,
  in meditatione mea incensus sum igne:
loquutus sum in lingua mea.
Ostende mihi Domine finem meum.
  & mensuram dierum meorum quæ sit,
  sciam quid mihi desit.
G Ecce breves posuisti dies meos,
  & vita mea quasi non sit in conspectu tuo:

a Quattuor MSS *Iniqui autem delebuntur pariter.*
b Iidem cum editis: *Sollicitus ero pro peccato meo.*
c Regius codex sic habet: *In finem Idithun Canticum David;* sed manifesto exscriptoris errore, qui plures Psalmorum titulos è versione LXX. transferre ausus est in hanc Hieronymi editionem Hebraicam. Docet igitur Hieronymus Præfatione Commentariorum in Danielem, verbum למנצח *lamnatseahh*, ut hodie legitur, magis *pro victoria*, quàm *in finem* interpretari. *Unde & Psalmi plurimi*, inquit, *illud Hebraicum quod in titulis ponitur* LAMANASSE; *pro quo LXX. transtulerunt in finem, magis pro victoria continent, Aquila enim interpretatus est τῷ νικοποιῷ, hoc est, ei qui præbet victoriam. Symmachus ἐπινίκιον, quod proprie triumphum palmamque significat.* Plura de eodem Hebraico *lamanasse* vel *lamnatseahh*, quum ad titulum Psalmi 44. seu 45. juxta Hebræos, ventum erit. למנצח

Digitized by Google

omnia enim vanitas omnis homo subsistens. SEMPER. A
*h. vir, Tantum in imagine ambulat * homo,
tantum frustra conturbatur:
*h. congregat congregat & ignorat cui * dimittat ea.
Nunc ergo quid exspecto Domine?
*h. ad te est. præstolatio mea * tu es.
*h. erroribus Ab omnibus * iniquitatibus meis libera me:
opprobrium stulto ne ponas me.
a Obmutui non [a] aperui os meum:
quia tu fecisti.
*h. lepras Tolle à me * plagas tuas:
à contentione manus tuæ ego consumtus sum.
In increpationibus
pro iniquitate corripuisti virum;
Et posuisti quasi tineam desiderabilia ejus:
verumtamen vanitas omnis homo. SEMPER.
Audi orationem meam Domine,
*h auribus percipe: & clamorem meum * exaudi:
Ad lacrymam meam ne obsurdescas,
quia advena ego sum apud te,
peregrinus sicut omnes patres mei.
Parce mihi ut rideam
antequam vadam, & non subsistam.

*h. Psalmus VICTORI DAVID * CANTICUM.

XL. EXspectans exspectavi Dominum:
& inclinatus est ad me, & audivit clamorem meum.
Et eduxit me de lacu sonitus, de luto cœni:
& statuit super petram pedes meos,
stabilivit gressus meos.
Et dedit in ore meo canticum novum,
laudem Deo nostro.
Videbunt multi & timebunt, & sperabunt in Domino.
Beatus vir qui posuit Dominum confidentiam suam,
& non est aversus ad superbias pompasque mendacii.
Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua,
& cogitationes tuas pro nobis;
Non invenio ordinem coram te:
si narrare voluero & numerare,
plura sunt quam ut narrari queant.
*h. non voluisti Victima & oblatione non * indiges,
aures fodisti mihi:
holocaustum & pro peccato non petisti.
Tunc dixi ecce venio:
in volumine libri scriptum est de me.
Ut facerem placitum tibi Deus meus volui,
& legem tuam in medio ventris mei.
Annuntiavi justitiam in ecclesia multa,
ecce labia mea non prohibebo: Domine tu nosti.
Justitiam tuam non abscondi in medio cordis mei,
fidem tuam & salutare tuum dixi:
non abscondi misericordiam tuam,
& veritatem tuam in ecclesia multa.
*h. pietates Tu Domine non prohibeas * misericordias tuas à me:
misericordia tua & veritas tua jugiter servabunt me.
Circumdederunt enim me mala, quorum non est numerus,
comprehenderunt me iniquitates meæ,
& non potui videre:
Plures factæ sunt, quam capilli capitis mei,
& cor meum dereliquit me.
Placeat tibi Domine ut liberes me:
Domine ad adjuvandum me festina.
Confundantur & revereantur simul
quærentes animam meam ut auferant eam:
Convertantur retrorsum & confundantur,
qui volunt mala mihi.
Pereant post confusionem suam:
B qui dicunt mihi vah vah.
Gaudeant & lætentur in te
omnes qui quærunt te:
Dicant jugiter, magnificetur Dominus,
qui diligunt salutare tuum.
Ego autem sum egenus & pauper:
Dominus solicitus erit pro me:
Auxilium meum & salutare meum tu,
Deus meus ne memoreris.

C VICTORI * CANTICUM DAVID. *h. Psalmus

BEatus qui cogitat de paupere: XLI.
in die malo liberabit eum Dominus.
Dominus custodiet eum & vivificabit eum:
& beatus erit in terra,
& non tradet eum animæ inimicorum suorum.
Dominus confortabit eum in lecto infirmitatis:
totum stratum ejus vertisti in ægrotatione sua.
Ego dixi; Domine miserere mei:
D sana animam meam quoniam peccavi tibi.
Inimici mei loquentur malum mihi:
quando morietur & peribit nomen ejus.
Et si venerit ut [b] videat, vana loquetur; b
cor ejus congregabit iniquitatem sibi,
egrediens foras detrahet.
Simul adversum me murmurabant omnes odientes me:
contra me cogitabant malum mihi.
Verbum * diaboli infundebant sibi: *h. Belial
E qui dormivit non addet ut resurgat.
Sed & homo pacificus meus: in quo habui fiduciam:
qui manducabat panem meum,
levavit contra me plantam.
Tu autem Domine miserere mei: & leva me,
& reddam eis.
In hoc cognovi quod velis me:
quia non insultabit inimicus meus mihi.
Ego autem in simplicitate mea adjutus sum à te,
& statues me ante faciem tuam in * perpetuum. *h. sæculum
F Benedictus Dominus Deus Israel
à sæculo, & usque in sæculum amen & amen.

[c] VICTORI * DOCTISSIMO FILIORUM CORE. c *h. erudito

[d] SIcut areola præparata ad irrigationes aquarum: XLII. d
sic anima mea * præparata ad te Deus. *h. desiderat
Sitivit anima ad Deum fortem viventem,
quando veniam & parebo ante faciem Dei.
G Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes per diem ac noctem:

a In futuro tempore legunt editi libri, & MS. Sorbonicus: *Obmutui non aperiam os meum.*

b Canon Carcassonensis, ac plures MSS. hîc legunt, *Et si venerit ut visitet*: quod sequuti sunt Erasmus & Marianus in hoc Psalterio Hieronymi; quamvis S. Doctor in Epist ad Sunniam & Fretelam expresse monuerit ita interpretatos fuisse LXX. Seniores: καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, id est, *Et si ingrediebatur ut videret.* Sed *videre* hoc loco idem est, nisi fallat nos opinio, quod *visitare.*

c Omnes MSS. codices præter Canonis exemplaria habent in titulo isto, ut & in aliis sæpius, *pro victoria.* De eo dicturi sumus infra ad Psalmum 45.

d Corruptus legitur iste versiculus in exemplaribus Canonis, atque in duobus aliis MSS. ubi Vulgata lectio, *sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, &c.* Substituta est pro Hieronymiana, quam nos retinuimus, quamque Canon San-Germanensis habuit primâ manu.

quum

Digitized by Google

quum diceretur mihi tota die, ubi est Deus tuus? A
Horum recordatus sum, & effudi in me animam meã:
quia veniam ad umbraculum;
Tacebo usque ad domum Dei
in voce laudis & confessionis,
multitudinis festa celebrantis.
Quare incurvaris anima mea, & conturbas me:
exspecta Deum quia adhuc confitebor ei,
salutaribus vultus ejus.
Deus meus in meipso anima mea incurvatur:
propterea recordabor tui de terra Jordanis,
& Hermonim de monte minimo.
* h. ad — Abyssus abyssum invocat, * in vocem cataractarum tuarum:
a — omnes gurgites tui & fluctus tui super me [a] transierunt.
Per diem mandavit Dominus misericordiam suam,
& in nocte canticum ejus mecum:
oratio Deo vitæ meæ.
* h. El zelai, quod interpretatur, Deus petra mea, & est unum de nominibus Dei. — Dicam * Deo petra mea, quare oblitus es mei:
quare tristis incedo affligente inimico?
Quum me interficerent in ossibus meis,
exprobraverunt mihi hostes mei:
dicentes ad me tota die, ubi est Deus tuus?
Quare incurvaris anima mea, & conturbas me:
exspecta Deum, quoniam adhuc confitebor ei,
salutaribus vultus mei & Deo meo.

XLIII. Judica me Deus & discerne caussam meam de gente * non sancta: — * h. immisericorde
à viro doloso & iniquo salva me.
Tu enim es Deus fortitudo mea quare projecisti me:
quare tristis incedo affligente inimico?
Mitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa ducent me:
introducent me ad montem sanctum tuum,
& ad tabernacula tua.
Et introibo ad altare Dei,
ad Deum lætitiæ exsultationis meæ,
& confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.
Quare incurvaris anima mea, & quare conturbas me:
exspecta Deum quoniam adhuc confitebor ei,
salutaribus vultus mei & Deo meo.

b — [b] VICTORI FILIORUM CORE ERUDITIO.

XLIIII. Deus auribus nostris audivimus:
patres nostri narraverunt nobis
opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.
* h. exheredasti — Tu manu tua gentes * delesti, & plantasti eos:
* h. plebes, — afflixisti * populos, & emisisti eos.
Non enim in gladio suo possederunt terram,
neque brachium eorum salvavit eos:
Sed dextera tua & brachium tuum
& lux vultus tui, quia complacuisti in eis.
Tu es ipse rex meus Deus:
præcipe [c] salutibus Jacob. — c
In te hostes nostros ventilabimus:
in nomine tuo conculcabimus adversarios nostros.
Non enim in arcu meo confidam:
neque gladius meus salvabit me.
Quia salvasti nos de hostibus nostris,
& eos qui oderant nos confudisti.
In Deo [d] laudabimus tota die, — d
B & nomini tuo in æternum confitebimur. SEMPER.
Verum tu projecisti, & confudisti nos:
& non egredieris in exercitibus nostris.
Vertisti terga nostra hosti:
& qui oderunt nos, diripuerunt sibi.
Dedisti nos tamquam gregem ad vorandum,
& in gentibus dispersisti nos.
Vendidisti populum tuum sine pretio:
* nec grandis fuit commutatio eorum. — * h. & non fœnerasti in commutatione eorũ
Posuisti nos opprobrium vicinis nostris:
C subsannationem & irrisum his qui erant in circuitu nostro.
Posuisti [e] nos * similitudinem in gentibus — e * h. parabolam
commotionem capitis in * tribubus. — * h. plebibus
Tota die confusio mea contra me,
& ignominia faciei meæ cooperuit me.
A voce exprobrantis & blasphemantis:
à facie inimici & ultoris.
Omnia hæc venerunt super nos, & non sumus obliti tui:
D nec mentiti sumus in pacto tuo.
Non est conversum retro cor nostrum:
nec declinaverunt gressus nostri à semita tua.
Quoniam dejecisti nos in loco draconum,
& operuisti nos umbra mortis.
Si obliti sumus nominis Dei nostri,
& expandimus manus nostras ad Deum alienum.
Numquid non Deus investigabit istud?
ipse enim novit cogitationes cordis.
Quoniam propter te mortificati sumus tota die:
E reputati sumus ut grex occisionis.
* Consurge quare dormitas Domine: — * h. Expergiscere
vigila quare projicis nos in sempiternum.
Quare faciem tuam abscondis:
oblivisceris afflictionis nostræ & inopiæ nostræ.
Quoniam incurvata est in pulvere anima nostra:
adhæsit in terra venter noster.
Surge auxiliare nobis,
& redime nos propter misericordiam tuam.

F [f] VICTORI PRO LILIIS FILIORUM CORE, ERUDITIONIS CANTICUM AMANTISSIMI. — f

Eructavit cor meum verbum bonum; — XLV.
dico ego opera mea regi:

a Ita MSS. omnes excepto codice Bibliothecæ Memmianæ & Canone Carcassonensi, qui legit in sacro contextu, *super me ingressi sunt*; addens hoc scholion marginale: *h. transierunt*.

b Septem MSS. *Pro victoria filiorum Core eruditionis*.

c Plures MSS. *pro salutibus Jacob*.

d Editi ac quattuor MSS. *In Domino gaudebimus tota die*.

e De præsenti versiculo Hieronymus in Epist. ad Sunn. & Fretel. *Alioquin in Hebraico*, inquit, *ita scriptum reperi: Posuisti nos proverbium in gentibus*.

f Totum hunc Psalmum Hebraice lectum invenimus in manuscripto præstantissimo codice monasterii nostri Carnutensis; quem diligenter collatum ac descriptum exhibebimus in appendicula Canonis Hebraicæ veritatis, cum majori etiam parte Psalmi secundi, qui similiter Hebraicâ linguâ, sed Latinis characteribus scriptus legitur in eodem Psalterio Carnutensi. Porro dissonantes lectiones retinent in titulo MSS plurimi. Vaticanus codex hoc modo legit: *Victori pro liliis filiorum Core, eruditio Canticum amantissimo*. In exemplaribus vero Canonis, necnon in quattuor aliis MSS. *eruditionis Canticum amantissimum*. At nullus relinquitur ambigendi locus, quænam sit genuina lectio, quænam vitiatæ ac depravatæ circumferantur, quum ipse Hieronymus Psalmum ex integro edisserens in Epist. ad Principiam virginem, de eodem titulo hæc statim observarit: *Quadragesimum quartum Psalmum legens, in titulo reperi. In finem pro iis qui commutabuntur filiorum Core, intelligentia Canticum pro dilecto: in Hebraico scriptum est*, LAMANASSE AL SOSANNIM LABNE CORE MESCHIL SIR IDIDOTH: (למנצח על ששנים לבני קרח משכיל שיר ידידות) *quod nos in Latinum vertimus, Victori pro liliis filiorum Core, eruditionis Canticum amantissimi. Symmachus more suo manifestiùs, triumphum pro floribus, interpretatus est Igitur* SOSANNIM, *vel pro iis qui commutandi sunt; vel in lilia transfertur & flores:* MESCHIL *quoque & eruditionem & doctissimam sonat:* SIR *Canticum*; IDIDIA *Salomonis est nomen, qui alio sensu Pacificus appellatur. Quattuor autem Psalmi, licet in posteriori titulorum parte dissentiant, hoc principio prænotantur, quadragesimusquartus, quinquagesimusnonus, sexagesimusoctavus, septuagesimusnonus, è quibus duo medii inscribuntur David, primus & novissimus filiorum Core, & Asaph.* Hucusque Hieronymus, ad cujus verba tamquam ad amussim obliquas ac depravatas lectiones restituere curavimus multis in locis Psalmorum.

Digitized by Google

lingua mea stylus scribæ velocis.
Decore pulchrior es filiis hominum,
effusa est gratia in labiis tuis:
propterea benedixit tibi Deus in æternum.
Accingere gladio tuo super femur fortissime:
gloria tua & decore tuo.
Decore tuo prospere ascende,
a propter [a] veritatem
& mansuetudinem justitiæ,
& docebit te terribilia dextera tua.
Sagittæ tuæ acutæ,
populi sub te cadent:
in corde inimicorum regis.
Thronus tuus Deus in sæculum, & in æternum:
sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui.
* h. impietatem: Dilexisti justitiam, & odisti * iniquitatem:
propterea unxit te Deus, Deus tuus
oleo exsultationis præ participibus tuis.
Myrrha & stacte & cassia in cunctis vestimentis tuis,
* h. de b templis de * [b] domibus eburneis quibus lætificaverunt te
filiæ regum in honore tuo.
* h. Regina Stetit * conjux in dextera tua,
in diademate aureo.
Audi filia & vide, & inclina aurem tuam,
& obliviscere populi tui & domus patris tui.
Et concupiscet rex decorem tuum:
quia ipse est Dominus tuus, & adora eum.
* h. c Tyri [c] Et ô filia * fortissimi,
in muneribus faciem tuam deprecabuntur divites populi.
Omnis gloria filiæ regis intrinsecus:
* h. præ fasciis aureis vestimenta illius. * fasciis aureis vestita est.
In scutulatis ducetur ad regem,
virgines sequuntur eam
* h. sodales * amicæ ejus ducentur tibi.
Ducentur in lætitiis & exsultatione:
* h. templum ingredientur * thalamum regis.
* h. tui: Pro patribus tuis erunt filii * tibi:
pones eos principes in universa terra.
Recordabor nominis tui
in omni generatione & generatione:
Propterea populi confitebuntur tibi
in sæculum & in æternum.

VICTORI FILIORUM CORE PRO JUVENTUTIBUS CANTICUM.

XLVI.
* h. nobis DEus * nostra spes & fortitudo:
auxilium in tribulationibus inventus es validũ.
Ideo non timebimus cum fuerit translata terra,
& concussi montes in corde maris.
d Sonantibus & [d] tumentibus gurgitibus ejus,
agitatis in montibus in potentia ejus. SEMPER.
Fluminis divisiones ejus,
e lætificant civitatem [e] Dei sancti
tabernacula altissimi.
Deus in medio ejus non commovebitur:
auxiliabitur ei Deus in ortu matutino.
Conturbatæ sunt gentes, concussa sunt regna:
dedit vocem suam, prostrata est terra.
Dominus exercituum nobiscum:
protector noster Deus Jacob. SEMPER.

A Venite & videte opera Domini:
* quantas posuerit solitudines in terra. * h. quot
Compescit bella usque ad extremum terræ,
arcum confringet & concidet hastam:
plaustra comburet igni.
Cessate & cognoscite quoniam ego sum Deus:
exaltabor in gentibus, exaltabor in terra.
Dominus exercituum nobiscum:
* fortitudo nostra Deus Jacob. SEMPER. * h. susceptor noster

B VICTORI FILIORUM CORE * CANTICUM. * h. Psalmus.

OMnes populi plaudite manibus: XLVII.
jubilate Deo in voce laudis.
Quoniam Dominus altissimus terribilis:
rex magnus super omnem terram.
[f] Congregavit populos subter nos, f
& * tribus sub pedibus nostris. * h. plebes
Elegit nobis hereditatem nostram:
* gloriam Jacob quam dilexit. SEMPER. * h. superbiam
C Ascendit Deus in jubilo:
Dominus in voce buccinæ.
* Canite Deo * canite: * h. Psallite * h. psallite
* canite regi nostro * canite. * h. psallite * h. psallite
Quia rex universæ terræ Deus:
* canite erudite. * h. psallite
Regnavit Deus super gentes:
Deus sedet super thronum sanctum suum.
Principes populorum congregati sunt
populus Dei Abraham:
D quoniam dii scuta terræ
vehementer elevata sunt.

CANTICUM PSALMI FILIORUM CORE.

MAgnus Dominus & laudabilis nimis: XLVIII.
in civitate Dei nostri in monte sancto suo.
Speciosо germini gaudio universæ terræ,
monti Sion lateribus aquilonis
civitatulæ regis magni.
E Deus in domibus ejus:
agnitus est in auxiliando.
Quia ecce reges congregati sunt:
* venerunt simul. * h. transierunt
Ipsi videntes sic obstupuerunt:
conturbati sunt, admirati sunt.
Horror possedit eos ibi:
dolor quasi parturientis.
In vento uredinis,
confringes naves Tharsis.
F Sicut audivimus, ita vidimus
in civitate Domini exercituum,
in civitate Dei nostri:
Deus fundavit eam usque in * æternum. SEMPER. * h. sæculum
Æstimavimus Deus misericordiam tuam,
in medio templi tui.
Secundum nomen tuum Deus,
sic laus tua usque in extremum terræ:
justitia repleta est dextera tua.
Lætetur mons Sion, exsultent filiæ Judæ:
G propter judicia tua.
Circumdate Sion & circuite eam,

a Hoc modo se legisse testatur Hieronymus in Epist. nunc laudata: MSS. tamen non pauci legunt cum edito, *propter verbum veritatis.*

b *Melius*, inquit ibidem S. Doctor, *in Hebraico scribitur, de templo dentium.* Ad quod proxime accedit scholion marginale vetustissimi Scriptoris.

c Plures MSS habent, *Et filia fortissimi*; duo sic, *Esto filia fortissimi*, pro, *Et ô filia fortissimi*, ut legitur in MS. Carnutensi. Docet etiam Hieronymus, *ô filia fortissimi* legendum ex Hebræo. Nonnullas variantes alias lectiones sed levioris momenti, reperire poterit lector studiosus in Epist. ad Principiam virginem.

d Editi libri, ac MSS. aliquot: *Sonantibus & intumescentibus gurgitibus ejus, & agitatis montibus.* Memmianus: *Et agitati in montibus.*

e Canon Carcassonensis, ac plures alii MSS. codices: *Lætificat civitatem Dei: sanctum tabernaculum, &c*

f Exemplaria Canonis tria, Carcassonense, San-Germanense & Memmianum, cum duobus aliis MSS. *Subjecit populos.*

Digitized by Google

numerate turres ejus.
* h. in virtute — Ponite cor vestrum in * mœnibus:
separate palatia ejus;
Ut enarretis in generatione novissima.
Quia iste Deus Deus noster in sæculum, & in perpetuum:
* h. in sæcula. — ipse erit dux noster * in mortem.

* h. Psalmus. — VICTORI FILIORUM CORE * CANTICUM.

XLIX. Audite hoc omnes populi:
* h. orbis. — auribus percipite universi habitatores * occidentis.
* h. viri — Tam filii Adam, quam filii * singulorum:
simul dives & pauper.
Os meum loquetur sapientias.
& meditatio cordis mei prudentias.
Inclinabo ad parabolam aurem meam:
aperiam in cithara ænigma meum.
Quare timebo in diebus mali?
iniquitas calcanei mei circumdabit me.
Qui fiduciam habent in fortitudine sua,
& in multitudine divitiarum suarum superbiunt;
Fratrem redimens non redimet vir:
nec dabit Deo propitiationem pro eo:
& pretium redemtionis animæ eorum:
Sed quiescet in sæculo; & vivet ultra in sempiternum,
& non videbit interitum,
quum viderit sapientes morientes:
Simul insipiens & indoctus peribunt,
& relinquent alienis divitias suas.
Interiora sua domos suas in sæculo,
tabernacula sua in generatione & generatione:
vocaverunt nominibus suis terras.
Et homo in honore non commovebitur:
assimilatus jumentis, & exæquatus est.
* h. via eorum — Hæc est * via insipientiæ eorum
& post eos juxta os eorum current. SEMPER.
* h. oves — Quasi * grex in inferno positi sunt: mors pascet eos,
& subjicient eos recti in matutino,
& figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum.
Verumtamen Deus redimet animam meam,
de manu inferni quum assumserit me. SEMPER.
Noli timere quum ditatus fuerit vir:
quum multiplicata fuerit gloria domus ejus.
Neque enim moriens tollet omnia:
nec descendet post eum gloria ejus.
Quia animæ suæ in vita sua benedicet:
laudabunt te quum bene fuerit tibi.
Intrabit usque ad generationem patrum suorum:
usque ad finem non videbunt lucem.
a — [a] Homo quum in honore esset, non intellexit:
comparavit se jumentis, & silebitur.

* h. Psalmus — * CANTICUM ASAPH.

L. Fortis Deus Dominus loquutus est, & vocavit terram:
ab ortu solis usque ad occasum ejus.
De Sion perfecta decore
Deus apparuit.
Veniet Deus noster, & non tacebit:

A ignis coram eo [b] vorabit, — b
& in circuitu ejus tempestas valida.
Vocabit cœlum desursum,
& terram ut judicet populum suum.
Congregate mihi * sanctos meos: — * h. misericordes
qui feriunt pactum meum in sacrificio.
Et annuntiabunt cœli justitiam ejus:
quia Deus judex est ipse. SEMPER.
Audi populus meus & loquar,
Israel & contestabor te:
B Deus Deus tuus ego sum.
Non propter victimas tuas arguam te,
& holocautomata tua coram me sunt, semper.
Non accipiam de domo tua * vitulum: — * h. taurum:
neque de gregibus tuis hircos.
Mea sunt enim omnia animalia * sylvarum: — * h. sylvæ:
* pecudes in montibus millium. — * h. behemoth
Scio omnes aves montium,
&* universitas agri mei mecum est. — * h. ziz dicitur, nomen est avis
Si esuriero, non dicam tibi:
C meus est enim orbis & plenitudo ejus.
Numquid comedam carnem taurorum:
aut sanguinem hircorum bibam?
Immola Deo laudem,
& redde altissimo vota tua.
Et invoca me in die tribulationis:
liberabo te & glorificabis me.
Impio autem dixit Deus:
quid tibi est cum narratione præceptorum meorum,
D & ut assumas pactum meum in ore tuo?
* Qui odisti disciplinam, — * h. Et tu
& projecisti verba mea post te.
Si videbas furem, consentiebas ei:
& cum adulteris pars tua.
Os tuum misisti ad malitiam,
& lingua tua concinnabit dolum.
Sedens adversus fratrem tuum loquebaris,
in filium matris tuæ fabricabaris opprobrium.
Hæc fecisti, & tacui:
E existimasti futurum me similem tui:
arguam te, & proponam ante oculos tuos.
Intelligite hoc qui obliviscimini Deum:
ne forte rapiam, & non sit qui liberet.
Qui immolat confessionem, glorificat me:
& qui ordinat viam, ostendam ei salutare Dei.

VICTORI * CANTICUM DAVID: — * h. Psalmus
QUUM VENISSET AD EUM NATHAN PROPHETA,
quando ingressus est ad Bethsabee.

F Miserere mei Deus secundum misericordiam tuam: — LI.
juxta multitudinem miserationum tuarum dele iniquitates meas.
Multum lava me ab iniquitate mea,
& à peccato meo munda me.
Quoniam * iniquitates meas ego cognovi, — * h. errores meos
& peccatum meum contra me est semper.
Tibi soli peccavi, & malum * coram te feci: — * h in oculis tuis:
G ut justificeris in sermonibus tuis,
& vincas [c] quum * judicaveris. — c * h. judicatus fueris.
Ecce in iniquitate conceptus sum,
& in peccato peperit me mater mea.

[a] In Canone San-Germanensi sic posuit emendator codicis: *Homo quum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis & similis factus est illis.* Quod absque dubio fluxit è Vulgata editione. Codices MSS S. Michaëlis, & Augustinorum Burdigalensium hanc retinent lectionem; *Homo quum in honore esset non commorabitur: assimilatus jumentis exæquatus est.*

[b] *Ignis ante eum ardebit* legimus in tribus Canonibus. In duobus aliis MSS. *coram eo ardebit.*

[c] MS. Sorbonicus, *quum judicabis:* in exemplaribus Canonis, *quum judicaris;* idque sequutus est MS. Corbei. & Carnut. primâ manu.

Digitized by Google

a Ecce enim [a] veritatem diligis,
* h. sapientiam manifestabimus. absconditum & * arcanũ sapiẽtiæ manifestasti mihi.
* h. Purificabis * Asperges me hyssopo & mundabor:
lavabis me & super nivem dealbabor.
Auditum mihi facies gaudium & lætitiam,
exsultent ossa quæ confregisti.
Absconde faciem tuam à peccatis meis,
& omnes iniquitates meas dele.
Cor mundum crea mihi Deus,
& spiritum stabilem renova in visceribus meis.
Ne projicias me à facie tua
& Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.
* h. habet, Jesu. Redde mihi lætitiam * salutaris tui,
& spiritu potenti confirma me.
Docebo iniquos vias tuas,
& peccatores ad te revertentur.
Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ:
laudabit lingua mea justitiam tuam.
Domine labia mea aperies,
& os meum annuntiabit laudem tuam.
b Non enim vis ut victimam [b] feram:
nec holocaustum tibi placet.
* h. Sacrificia * Sacrificium Dei spiritus * contribulatus:
* h. contritus: cor contritum & humiliatum Deus non despicies.
* h. Benigne * Bene fac in voluntate tua Sion,
ædificentur muri Jerusalem.
Tunc suscipies sacrificium justitiæ,
oblationes & holocausta:
* h. tauros. tunc imponent super altare tuum * vitulos.

VICTORI ERUDITIO DAVID, QUUM VENISSET DOEG IDUMÆUS, & annuntiasset Saüli, dicens ei: Venit David in domum Ahimelech.

LII. QUid gloriaris in malitia potens?
misericordia Dei tota est die.
Insidias cogitat lingua tua:
quasi novacula acuta faciens dolum.
Dilexisti malum magis quam bonum:
mendacium magis quam loqui justitiam. SEMPER.
Dilexisti omnia verba ad devorandum,
c [c] lingua dolosa.
Sed Deus destruet te, in sempiternum
terrebit, & evellet te de tabernaculo,
& eradicabit te de terra viventium. SEMPER.
Videbunt justi & timebunt,
& super eum ridebunt.
Ecce vir qui non posuit Deum fortitudinem suam:
sed speravit in multitudine divitiarum suarum:
confortatus est in insidiis suis.
Ego autem sicut oliva virens in domo Dei:
speravi in misericordia Dei
d in sæculum [d] sempiternum.
Confitebor tibi in sæculum, quoniam fecisti:
& exspectabo nomen tuum, quoniam bonum
* h. misericordium in conspectu * sanctorum tuorum.

e [e] VICTORI PER CHORUM ERUDITIO DAVID.

LIII. DIxit stultus in corde suo, non est Deus:
corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniquitate,
A non est qui faciat bonum.
Deus de cœlo prospexit super filios hominum,
ut videret si est intelligens requirens Deum.
Omnes aversi sunt, pariter adhæserunt:
non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
Numquid non cognoverunt qui operantur iniquitatem,
qui comedunt populum meum ut cibum panis:
Deum non invocaverunt.
Ibi timuerunt timore
B ubi non erat timor:.
Quoniam Deus dispersit ossa circumdantium te:
confunderis quia Deus projecit eos.
Quis dabit ex Sion [f] salutare Israel? f
quum reduxerit Deus captivitatem populi sui
exsultabit Jacob, lætabitur Israel.

VICTORI IN PSALMIS ERUDITIO DAVID: QUANDO VENERUNT ZIPHÆI ET DIXERUNT SAUL: Nonne David absconditus est apud nos?

C DEus in nomine tuo salva me, LIIII.
& in fortitudine tua ulciscere me.
Deus exaudi orationem meam:
auribus percipe verba oris mei.
Quia alieni insurrexerunt adversum me,
& fortes quæsierunt animam meam:
non posuerunt Deum in conspectu suo. SEMPER.
Ecce Deus auxiliator mihi:
Dominus sustentans animam meam.
Reddet malum * insidiatoribus meis: * h. decantatoribus
D in veritate tua disperde eos.
Voluntarie sacrificabo tibi:
confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum.
Quoniam ex omni tribulatione liberavit me,
& inimicos meos vidit oculus meus.

VICTORI IN PSALMIS [g] ERUDITIO DAVID. g

EXaudi Deus orationem meam, LV.
& ne despicias deprecationem meam.
Attende mihi & exaudi me:
E Humiliatus sum in meditatione mea
& conturbatus à voce inimici,
à facie persequentis impii:
Quoniam projecerunt super me iniquitatem,
& in furore adversabantur mihi.
Cor meum doluit in vitalibus meis,
& terrores mortis ceciderunt super me.
Timor & tremor venit super me,
& operuit me caligo.
Et dixi, quis dabit mihi pennas columbæ,
F ut volem & requiescam.
Ut procul abeam,
& commorer in deserto. SEMPER.
* h Festinabo ut salver * h. [h] Festina
à spiritu tempestatis & turbinis.
Præcipita Domine, divide linguas eorum:
quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in civitate.
Die & nocte circumeuntes muros ejus:
G Scelus & dolor in medio ejus.
Insidiæ in vitalibus ejus,

a Canon Carcassonensis: *Ecce enim veritatem diligis in abscondito; & in arcano sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Similiter habent in primo versiculo MSS. Aug. Burdigal. ac S. Mich. consequenter autem, *sapientiam manifestabis mihi.*

b Plures MSS. *ut victimam feriam.*

c MSS. tres legunt cum edito, *linguam dolosam.*

d Ita Regius codex, Corbeiensis, Sorbonicus, & Speculum S. Augustini. In aliis legimus, *in sæculum & in æternum.*

e Sorbonicus MS. *Victori pro choro intelligenti David.* Septem autem alii codices MSS. habent in extrema parte tituli, *eruditi David.*

f Canon Carcassonensis, ac Vaticanus MS. *salutaria Israel:* cæteri omnes, *salutare Israel.*

g Plures MSS. hîc ut supra, *eruditi David.*

h De his duobus versibus disserit S. Hieronymus in Epist. ad Sunniam & Fretelam, dicens omnem præsentis loci sensum ita apud Hebræos legi: *Festinabo ut salver à spiritu tempestatis & turbinis.* Hinc videas diversum esse ab Hieronymo scholiasten Canonis Hebraicæ veritatis: quum diverso modo legant ac interpretentur Hebræum אחישה *ahhisa*

Digitized by Google

& non recedit de plateis ejus
damnum & fraudulentia.
Non enim inimicus exprobravit mihi ut ſuſtineam:
neque is qui me oderat ſuper me magnificatus eſt,
ut abſcondar ab eo.
Sed tu homo unanimis meus,
dux meus, & notus meus.
Qui ſimul habuimus dulce ſecretum,
in domo Dei ambulavimus cum terrore.
Veniat mors ſuper eos,
deſcendant in infernum viventes,
quia nequitiæ in congregatione eorum, in medio eorum.
Ego ad Deum clamabo,
& Dominus ſalvabit me.
Veſpere & mane & meridie loquar
& reſonabo, & exaudiet vocem meam.
[a] Redemit in pace animam meam,
ab appropinquantibus mihi:
multi enim fuerunt adverſum me.
Exaudiet Deus & humiliabit eos,
qui judex eſt ab initio. SEMPER.
Non enim mutantur,
neque timent Deum.
Extendit manus ſuas ad pacifica ſua:
contaminavit pactum ſuum.
Nitidius butyro os ejus:
pugnat autem cor illius,
molliores ſermones ejus ab oleo, quum ſint lanceæ.
Projice ſuper Dominum charitatem tuam, & ipſe te enutriet:
non dabit in æternum fluctuationem juſto.
Tu autem Deus deduces eos in puteum interitus:
viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos:
ego autem fiduciam habeo tui.

VICTORI PRO COLUMBA MUTA, EO QUOD PROCUL ABIERIT DAVID HUMILIS & ſimplex, quando tenuerunt eum Palæſtini in Geth.

LVI. MIſerere mei Deus, quoniam conculcavit me homo:
tota die pugnans tribulavit me.
Conculcaverunt me * inſidiatores mei tota die: (* h. decantatores)
multi enim qui pugnant contra me altiſſime.
Quaquumque die territus fuero:
ego in te confidam.
In Deo laudabo verbum ejus,
in Deo ſperavi: non timebo,
quid faciat mihi caro.
Tota die ſermonibus me affligebant:
contra me omnes cogitationes eorum in malum.
Congregabuntur abſcondite,
ipſi * plantas meas obſervabunt: (* h. calcaneos meos)
exſpectantes animam meam.
Quia nullus eſt ſalvus in eis:
in furore populos detrahe Deus.

A * Secretiora mea numeraſti, (* h. motum meum tu)
[b] pone lacrymam meam in * conſpectu tuo: (* h. utre)
ſed non in narratione tua.
Tunc convertentur inimici mei retrorſum,
in quaquumque die invocavero:
hoc ſcio quia Deus meus es.
In Deo laudabo verbum:
in Domino * prædicabo ſermonem. (* h. laudabo)
In Deo ſperavi: non timebo,
quid faciat mihi homo.
B In me ſunt Deus vota tua:
reddam gratiarum actiones tibi.
Quia liberaſti animam meam de morte,
& pedes meos de lapſu:
ut ambulem coram Deo, in luce viventium.

[c] VICTORI UT NON DISPERDAS DAVID HUMILEM ET SIMPLICEM, QUANDO FUGIT à facie Saül in ſpeluncam.

C LVII. MIſerere mei Deus, miſerere mei,
quoniam in te ſperavit anima mea;
Et in umbra alarum tuarum ſperabo:
donec tranſeant inſidiæ.
Invocabo Deum altiſſimum:
Deum ultorem meum.
Mittet de cœlo & ſalvabit me,
exprobrabit conculcantibus me. SEMPER.
mittet Deus miſericordiam ſuam & veritatem ſuam.
Anima mea in medio leonum
D dormivit ferocientium:
Filii hominum dentes eorum lanceæ & ſagittæ,
& lingua eorum gladius acutus.
Exaltare ſuper cœlos Deus:
in omni terra gloria tua.
Rete paraverunt greſſibus meis,
* ad incurvandam animam meam: (* h. incurvata eſt anima mea:)
Foderunt ante me foveam,
ceciderunt in medio ejus. SEMPER.
Paratum cor meum Deus; paratum cor meum:
E cantabo & pſallam.
* Surge gloria mea, (* h. Expergeſcere)
* ſurge pſalterium & cithara: (* h. Expergeſcere)
* ſurgam mane. (* h. expergeſcar)
Confitebor tibi in populis Domine:
* cantabo tibi in gentibus. (* h. pſallam)
Quia magna uſque ad cœlos miſericordia tua,
& uſque ad nubes veritas tua.
Exaltare ſuper cœlos Deus:
in omni terra gloria tua.

F VICTORI UT NON DISPERDAS DAVID HUMILEM AC SIMPLICEM.

LVIII. SI vere utique juſtitiam loquimini:
recta judicate filii hominum.
Etenim in corde * iniquitates operamini (* h. holocauſta)

a Futurum tempus retinent manuſcripti quamplures, *Redimet in pace, &c.*

b Locus inſignis apud eruditos, antiquitatis ſacræ ac profanæ curioſos, quorum ſtudia ante mille annos expleverat ſcholiaſtes Canonis, niſi incuria temporum in oblivione jacuiſſent uſque in præſens ingenii hujus præclara monumenta. Sic igitur legimus in MS. Vaticano (in cujus contextum ſcholia marginalia Canonis inducta fuiſſe monuimus (*Motum meum tu numeraſti, repone lacrymam meam in utre tuo, aut in numero tuo.* In Canone Carcaſſonenſi ultimus verſiculus ſimiliter expreſſus eſt, *aut in numero tuo*: cætera in ſcholiis, ut vides, poſita reperiuntur. Canon San-Germanenſis, qui deinceps nullas habet adnotationes criticas purum retinet totum contextum Pſalmi cum aliis quattuor MSS codicibus, Regio ſcilicet, Carnutenſi, Corbeienſi, & Sorbonico. Exemplaria duo reliqua Auguſtinorum Burdigalenſium, ac S. Michaëlis in periculo maris, quæ ſcholiis item marginalibus ubique intermiſta & vitiata ſuperiùs diximus, nihil differunt à Vaticano nunc citato Porro LXX. ac Hieronymus hîc בנאדך *benodecha*, interpretantur *in conſpectu tuo*, ſive *coram te*; quum tamen נאד *nod* alibi *utrem* vertant. Nobis in revolvendis Hebræorum Lexicis nihil occurrit quod huic interpretationi faveret, excepto verbo נדנוד *nidnud*, quod Rabbinis eſt *nutus oculi*. Qui de Antiquorum *lacrymatoriis*, ſive *utribus*, ubi lacrymæ deflentium mortuos ſervabantur, ſcire deſiderarit, conſulat Th. J ab Almeloveen Antiquitatum è ſacris profanarum ſpecimen pag. 131. & ſeqq.

c Regius codex adeo corruptus legitur in multis Pſalmorum titulis, ut publice exſcriptorum indicet depravationes ac imperitiam; hoc enim loco ſic inſcribit: *In ſi[illegible] ne diſperdas David in tituli inſcriptione, quum fugeret à facie Saül in ſpelunca.* Sex codices continent, *pro victori aut non diſperdas, &c.*

Digitized by Google

[a] in terra iniquitates manuum vestrarum appendite. A
Alienati sunt peccatores à vulva:
erraverunt ab utero loquentes mendacium.
Furor eorum sicut similitudo furoris serpentis:
sicut reguli surdi obturantis aurem suam.
Ut non audiat vocem murmurantium:
nec incantatoris incantationes callidas.
Deus excute dentes eorum ex ore eorum:
molares leonum confringe Domine.
Dissolvantur quasi aqua quæ defluunt:
intendet * arcum suum donec conterantur. B (* h. sagittam suam)
Quasi vermis tabefactus pertranseat:
quasi abortivum mulieris quod non vidit solem.
Antequam crescant spinæ vestræ in rhamnum:
quasi viventes, quasi in ira tempestas rapiet eos.
Lætabitur justus quum viderit ultionem:
pedes suos lavabit in sanguine impii.
Et dicet homo, vere est fructus justo:
vere est Deus judicans in terra.

VICTORI UT NON DISPERDAS DAVID HUMILEM ET SIMPLICEM, QUANDO MISIT SAÜL, & custodierunt domum ut occiderent eum. C

LIX.
ERue me de inimicis meis * Deus meus, (* h. [b] Domine)
& à resistentibus mihi protege me.
Libera me ab operariis iniquitatis,
& à viris sanguinum salva me.
Quia ecce insidiati sunt animæ meæ,
congregantur adversus me * fortissimi: (* h. crudelissimi)
absque iniquitate mea, & absque peccato meo Domine.
Non egi inique & illi currunt & præparantur: D
* surge ex adverso pro me & respice. (* h. expergescere)
Et tu Domine Deus exercituum Deus Israel,
evigila ut visites omnes gentes:
Non miserearis universis
qui operantur iniquitatem. SEMPER.
Revertantur ad vesperam, latrent ut canis,
& circumeant civitatem.
Ecce loquentur in ore suo,
gladii in labiis eorum:
quasi nemo audiat.
Tu autem Domine deridebis eos:
subsannabis omnes gentes.
Fortitudinem meam ad te servabo:
quoniam tu Deus elevator meus.
[c] Deus misericordia mea præveniet me:
Deus ostendet mihi in * insidiatoribus meis. (* h. decantatoribus)
Ne occidas eos, ne forte obliviscantur populi mei:
disperge eos in fortitudine tua & destrue eos:
protector noster Domine.
Peccato oris sui, sermone labiorum suorum,
& capiantur in superbia sua:
maledictionem & mendacium narrantes.
Consume in furore, consume ut non subsistant:
& sciant quoniam Deus dominatur Jacob, in finibus terræ. SEMPER.
Et convertantur ad vesperam, latrent ut canis,
& circumeant civitatem.
Ipsi vagabuntur ut comedant,
& quum saturati non fuerint, murmurabunt.
Ego autem cantabo imperium tuum,
& laudabo mane misericordiam tuam:
Quoniam factus es * fortitudo mea, (* h. susceptor meus,)
& refugium in die tribulationis meæ.
* Virtutem meam tibi cantabo: (* h. Fortitudo mea tibi psallam:)
quoniam Deus * adjutor meus, (* h. susceptor)
Deus misericordia mea.

VICTORI PRO LILIIS TESTIMONIUM HUMILIS ET [d] SIMPLICIS DAVID AD DOCENDUM, quando pugnavit adversus Syriam Mesopotamiæ, & adversus Syriam Soba: & reversus est Joab, & percussit Edom in valle Salinarum duodecim millia.

LX.
DEus projecisti nos, scidisti:
iratus convertisti nos.
Commovisti terram & disrupisti eam:
sana contritiones ejus quoniam commota est.
Ostendisti populo tuo duritiam:
potasti nos vino [e] consopiente.
Dedisti metuentibus te signum
ut fugerent à facie arcus. SEMPER.
Ut liberentur amici tui:
salva dextera tua, & exaudi me.
Deus loquutus est in sanctuario suo: lætabor,
dividam Sicimam,
& vallem Soccoth dimetiar.
Meus est Galaad, & meus est Manasse,
& Ephraim fortitudo capitis mei:
Juda legifer meus:
Moab olla [f] lavacri mei:
Super Idumæam incedam calciamento meo:
mihi Palæstina fœderata est.
Quis deducet me ad civitatem munitam:
quis deducet me usque ad Idumæam?
Nonne tu Deus qui projecisti nos,
& non egredieris Deus in exercitibus nostris.
Da nobis auxilium de tribulatione:
vana est enim salus ab homine.
In Deo faciemus virtutem,
& ipse conculcabit tribulantes nos.

VICTORI IN PSALMIS DAVID.

LXI.
EXaudi Deus laudationem meam: E
intende orationi meæ.
De novissimo terræ ad te clamabo,
quum triste fuerit cor meum:
Quum fortis elevabitur adversum me,
tu eris ductor meus.
Quoniam fuisti spes mea:
turris munitissima à facie inimici.
* Habitabo in tabernaculo tuo * jugiter: (* h. Peregrinabo * h. in seculum)
sperabo in protectione alarum tuarum. SEMPER.
Tu enim Deus exaudisti orationem meam: F
dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.
Dies super dies regis adjicies:
annos ejus donec est generatio & generatio.
Sedebit * semper ante faciem Dei, (* h. in seculum)
misericordia & veritas servabunt eum.
Sic * canam nomini tuo jugiter: (* h. psallam)
reddens vota mea per singulos dies.

VICTORI PER IDITHUN * CANTICUM DAVID. (* h. Psalmus)

LXII.
G ATtamen apud Deum silebit anima mea:
ex eo salus mea.

a Editi cum MSS. quinque *manus vestras* legunt, pro *manuum vestrarum*.
b Falso monet hîc scholiastes in Hebræo *Dominum* haberi, non *Deum*: neque vero nomen יהוה scriptum legitur, sed אלהים.
c Apertissima est corruptio hujus versiculi & in editis, & in aliquot MSS. ubi legimus: *Dei mei misericordia præveniet me*; quia Hieronymus ipse conceptis verbis docuit Epist. ad Sunniam & Fretelam, in Hebræo scriptum esse: *Deus meus misericordia mea præveniet me*.
d *Humilis & perfecti David* legimus in sex MSS.
e Aliquot MSS. *vino mœroris*.
f Exemplaria Canonis, & alia duo, vel tria, *olla pelvis meæ*.

Digitized by Google

A Attamen ipse est * scutum meum & salus mea: [* h. fortitudo mea]
* fortitudo mea non commovebor amplius. [* h. susceptor meus]
Usquequo insidiamini contra virum, interficitis omnes,
sicut [a] murus inclinatus & maceria corruens.
Partem enim ejus cogitaverunt expellere,
placuerunt sibi in mendacio:
ore suo benedicunt, & * corde suo maledicunt. [* h. intrinsecus]
SEMPER.
Verumtamen Deo tace anima mea:
ab ipso enim præstolatio mea.
Ipse enim fortitudo mea & salus mea:
susceptor meus non * timebo. [* h. movebor]
In Deo salutare meum & gloria mea:
robur fortitudinis meæ & salus mea in Deo.
Sperate in eo omni tempore populi
effundite coram eo cor vestrum:
Deus spes nostra. SEMPER.
Verumtamen vanitas filii Adam
mendacium filii viri
* in stateris dolosis fraudulenter agunt simul. [* h. impositi stateris vanitas ipsi simul.]
Nolite confidere in calumnia
& in rapina, ne frustremini:
divitiæ [b] si affluxerint, ne apponatis cor.
Unum loquutus est Deus,
duo hæc audivi: quia * imperium Dei est. [* h. fortitudo]
Et tibi Domine misericordia:
quia tu reddes unicuique secundum opus suum.

* CANTICUM DAVID CUM ESSET IN DESERTO JUDA. [* h. Psalmus]

LXIII.

DEus fortitudo mea tu es, [* h. Deus Deus meus tu]
de luce consurgam ad te:
Sitivit [c] te anima mea,
desideravit te caro mea:
in terra invia & consitiente, ac sine aqua.
Sic in sancto apparui tibi,
ut videam fortitudinem tuam & gloriam tuam.
Melior est enim misericordia tua quam vitæ:
labia mea laudabunt te.
Sic benedicam te in vita mea:
in nomine tuo levabo * manus meas. [* h. palmas]
Quasi adipe & pinguedine * implebitur anima mea, [* h. satiabitur]
& labiis laudantibus * canet os meum. [* h. laudabit]
Recordans tui in cubili meo:
per singulas vigilias meditabor tibi.
Quia fuisti auxilium meum,
& in umbra alarum tuarum laudabo.
Adhæsit anima mea post te,
me suscepit dextera tua.
Ipsi vero * interficere quærunt animam meam: [* h. ad calamitatem]
ingrediantur * in extrema terræ. [* h. inferiora]
Congregentur in manus gladii:
pars vulpium erunt.
Rex autem lætabitur in Deo,
laudabitur omnis qui jurat in eo:
quia obstruetur os loquentium mendacium.

VICTORI * CANTICUM DAVID. [* h. Psalmus]

LXIIII.

AUdi Deus vocem meam loquentis:
à * timore inimici serva vitam meam. [* h. pavore]
Absconde me à consilio malignorum:
à tumultu operantium iniquitatem.
Quia exacuerunt quasi gladium linguam suam:
tetenderunt sagittam suam verbum amarissimum.
B Ut sagittarent in absconditis simplicem:
subito sagittabunt eum & non timebunt.
Confortaverunt sibi sermonem pessimum,
narraverunt ut absconderent laqueos:
dixerunt quis videbit eos?
Scrutati sunt iniquitates:
defecerunt scrutantes scrutinio,
& cogitationibus singulorum, & corde profundo.
[d] Sagittabit ergo eos Deus jaculo repentino:
inferentur plagæ eorum.
C Et corruent in semetipsos * plagis suis: [* h. [e] linguis]
fugient omnes qui viderint eos.
Et timebunt omnes homines
& annuntiabunt opus Dei,
& opera ejus intelligent.
Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo:
& exsultabunt omnes recti corde.

VICTORI * CARMEN DAVID [f] CANTICI. [* h. Psalmus]

LXV.

D TIbi [g] silet laus Deus in Sion,
& tibi reddetur votum.
[h] Exaudi orationem
donec ad te omnis caro veniat.
Verba iniquitatum prævaluerunt adversum me:
sceleribus nostris tu propitiaberis.
Beatus quem elegeris & susceperis:
habitabit enim in atriis tuis,
Replebimur bonis domus tuæ,
sanctificatione templi tui.
Terribilis in justitia exaudi nos
E Deus salvator noster:
Confidentia omnium finium terræ,
& maris longinqui.
Præparans montes in virtute sua
accinctus fortitudine.
Compescens sonitum maris,
fremitum fluctuum ejus,
& multitudine * gentium. [* h. plebium]
Et timebunt qui habitant in extremis à signis tuis:
egressus [i] matutino & vesperi laudantes facies.
F Visitasti terram & irrigasti eam,
ubertate dita eam.
Rivus Dei plenus aqua
præparabis frumentum eorum, [k] quia sic * fundasti eam. [* h. præparabis]

a Canon Carcass. & duo ejus sequaces, id est, MSS. Augustinorum Burdigal. & S. Michaëlis; *Sicut maceria inclinata sepis corruens.*

b Omnes fere MSS. codices: *Divitiæ si fluxerint.*

c *Sitivit te* legunt omnes libri editi & scripti De eo ita differit sanctus Hieronymus in Epist. ad Sunniam & Fretelam: *Sitivit tibi anima mea; pro quo in Græco sit: sitivit te anima mea. Sed in Hebræo non habet* אתה ATTHA, *quod significat, te; sed* לך LACH, *quod ostenditur, tibi: quod & omnes interpretes transtulerunt. Ergo secundum linguæ proprietatem versum est in Latinum.* Ipse vero S. Doctor secundum proprietatem linguæ Latinæ vertit in suo Psalterio ad Hebraicum fontem edito, *sitivit te, desideravit te*: imitatus forte Ciceronis phrasim: *Nec sitio honores, nec gloriam desidero.*

d Observat idem Hieronymus in eâdem Epistola hîc apud Hebræos legi: *Percutiet eos Deus jaculo repentino, & inferentur plagæ eorum.* Quæ sane eundem habent sensum, etsi in verbis nonnulla appareat discrepantia. Versuum autem divisionem præsentem restituimus ad testimonium ac fidem ipsius Hieronymi, quum in MSS. codicibus depravata sit errore librariorum.

e Scholion istud marginale retinent editi libri; & in Hebræo legimus לשונם *leschonam*, id est, *linguam suam*, vel, *eorum.*

f Tres tantùm MSS. *Victori carmen David, Canticum*: cui lectioni consonat Latina versio interlinearis. Alia tamen præferenda videtur ex titulo Psalmi 168. sequentis, in quo eadem verba suum retinent ordinem nativum, *Victori David Psalmus Cantici.*

g Regius codex MS. & Corbeiensis: *Tibi silens laus Deus.*

h In quattuor MSS. Vaticano scilicet, Canone Carcass. August. Burdigal. & S. Mich. *Exaudiens orationem; ad te omnis caro veniat.*

i Canon San-Germanensis cum editis libris hoc modo legit: *Egressus matutini & vesperi, &c.* Memm. *Egressus matutini & vesperis.*

k S. Hieronymus in Epistola multoties laudata: *Dicitis*, inquit, *quod in Græco non sit, ejus; quum in Hebræo* תכינם TECHINA *manifeste, præparationem ejus, significet.* Hanc interpretationem replicamus propter marginalem Scholiastis nostri adnotationem, quæ eadem est cum observatione Hieronymi.

Digitized by Google

* h. educ accinctos ejus: Sulcos ejus inebria, * multiplica fruges ejus:
pluviis irriga eam, germini ejus benedic.
* h. Coronasti annū * Volvetur annus in bonitate tua,
& vestigia tua rorabunt pinguedine.
* h. Rorabunt * Pinguescent pascua deserti,
& exsultatione colles accingentur.
Vestientur agnis greges:
& valles plenæ erunt frumento,
coæquabuntur & canent.

VICTORI CANTICUM PSALMI.

LXVI. JUbilate Deo omnis terra.
* h. Psallite * Cantate gloriam nomini ejus.
Date gloriam laudi ejus.
a Dicite Deo, quam [a] terribile opus tuum:
In multitudine fortitudinis tuæ
mentientur tibi inimici tui.
* h. psallat Omnis terra adoret te & * cantet tibi,
* h. psallat * cantet nomini tuo. SEMPER.
* h. Ite * Venite & videte opera Dei,
b [b] terribilia consilia super filios * hominum.
* h. Adam Convertit mare in aridam,
in flumine pertransibunt pede:
ibi lætabimur in eo.
Qui dominatur in fortitudine sua à sæculo,
oculi ejus gentes aspiciunt;
Qui increduli sunt,
non exaltentur in semetipsis. SEMPER.
Benedicite populi Deo nostro,
& auditam facite vocem laudis ejus.
Qui posuit animam nostram in vitam,
& non dedit in commotionem pedes nostros.
Probasti enim nos Deus:
c igne nos [c] conflasti sicut conflatur argentum.
Introduxisti nos in obsidionem:
* h. lumbis nostris: posuisti stridorem in * dorso nostro:
imposuisti homines super caput nostrum:
Transivimus per ignem & aquam,
& eduxisti nos in refrigerium.
Ingrediar domum tuam in holocaustis:
* h. distinxerunt reddam tibi vota mea, quæ * promiserunt labia mea,
& loquutum est os meum quum tribularer.
Holocausta medullata offeram tibi
d cum incenso [d] arietum:
faciam boves cum hircis. SEMPER.
* h. Ite * Venite, audite & narrabo omnes qui timetis Deum
quanta fecerit animæ meæ.
Ipsum ore meo invocavi,
& exaltavi in lingua mea.
Iniquitatem si vidi in corde meo,
non exaudiat Dominus.
Ideo exaudivit Deus:
* h. orationis & attendit vocem * deprecationis meæ.
Benedictus Deus, qui non abstulit orationem meam,
& misericordiam suam à me.

VICTORI IN * PSALMIS * CANTICUM CARMINIS.

* h. Carminibus
* h. Psalmus

LXVII. DEus misereatur nostri, & benedicat nos:
illustret faciem suam super nos. SEMPER.

A Ut nota fiat in terra via tua:
in universis gentibus salus tua.
Confiteantur tibi populi Deus:
confiteantur tibi populi omnes.
Lætentur & laudent * gentes * h. plebes
quoniam judicas populos in æquitate:
& * gentium quæ in terra sunt ductor es. SEMPER. * h. plebium
Confiteantur tibi populi Deus:
confiteantur tibi populi omnes.
Terra dedit germen suum:
B benedicat nobis Deus Deus noster.
Benedicat nobis Deus, *
& timeant eum omnes fines terræ.

VICTORI DAVID PSALMUS CANTICI.

EXsurgat Deus & dissipentur inimici ejus: LXVIII.
& fugiant qui oderunt eum à facie ejus.
Sicut deficit fumus deficiant:
C sicut tabescit cera à facie ignis,
sic pereant impii à facie Dei.
Justi autem lætentur & exsultent in conspectu Dei,
& gaudeant in lætitia.
Cantate Deo, psallite nomini ejus:
præparate viam ascendenti [e] per * deserta; * h. [e] araboth, quod est superius cœlum.
In Domino nomen ejus,
& exsultate coram eo.
* Patri pupillorum, & defensori viduarum: * h. Judici
Deus in habitaculo sancto suo:
D Deus habitare facit solitarios in domo:
Educet vinctos in fortitudine:
increduli autem habitaverunt in siccitatibus.
Deus quum egredereris ante populum tuum,
& * ambulares per desertum. SEMPER. * h. gradieris
Terra commota est, & [f] cœli stillaverunt à facie Dei, f
hoc est Sinaï: à facie Dei Israel.
Pluviam voluntariam elevasti Deus:
hereditatem tuam laborantem tu confortasti.
Animalia tua habitaverunt in ea:
E præparasti in bonitate tua pauperi Deus.
Domine dabis sermonem,
annuntiatricibus * fortitudinis plurimæ. * h. exercitum plurimum
Reges exercituum fœderabuntur, fœderabuntur;
& pulchritudo domus dividet spolia.
Si dormieritis inter medios terminos,
pennæ columbæ deargentatæ,
& posteriora ejus in virore [g] auri. g
Quum divideret robustissimus reges in ea,
nive dealbata est in Selmon.
F Mons Dei, mons * pinguis: * h. Basan.
mons excelsus, mons * pinguis. * h. Basan.
Quare contenditis montes excelsi
adversus montem, quem dilexit Deus ut habitaret in eo:
siquidem Dominus [h] habitabit in sempiternum. h
Currus Dei innumerabilis millia abundantium:
Dominus in eis; Sinaï in sancto.
Ascendisti in excelsum,
captivam duxisti captivitatem,
accepisti dona in hominibus:

a Aliquot MSS. *terribilia opera tua.*
b Contrà iidem hîc legunt in singulari, *terribile consilium, &c.*
c Omittunt etiam verbum, *igne*, in hoc versiculo.
d Canon San-Germanensis & Mem. retinent vitiatam lectionem antiquissimam, *cum incenso & arietibus. Sed male,* inquit Hieronymus ubi supra; *in Hebræo enim scriptum est* EM CATOROTH ELIM (עם קטרת אלים) *quod interpretatur, cum incenso arietum.* Si quem movet quod legamus *catoroth* pro *cetoreth*, consulat MSS. codices Epistolæ ad Sunniam & Fretel.
e In textu Canonis Carcassonensis, & in codice Vaticano legimus, *ascendenti in occasum.*

f Locus intricatus ac tenebrosus: Duo MSS. cum editis sic legunt: *Cœli stillaverunt à facie tua Deus, hoc est in Sinaï.* Id retinet etiam Sorbonicus MS. sed habet, *à facie tua Deus & Sinaï.* Canon San-Germanensis, *à facie Dei & Sinaï.* Denique Carnutensis correctus ab aliquo Hebraicæ linguæ non imperito, posuit juxta Hebræum, *à facie Dei Sinaï istius.* De Memmiano dicemus in additamentis.
g Duo MSS. *in virore gemmæ.* Consequenter vero ita legimus in quatuor exemplaribus MSS. *Dum discernit omnipotens reges in ea, nive dealbabuntur in Selmon.*
h In MSS. nonnullis, *habitabit confidenter.*

insuper

Digitized by Google

insuper & non credentes inhabitare Dominum Deum. A
Benedictus Dominus per singulos dies,
portabit nos Deus salutis nostræ. SEMPER.
* h. nobis * h. salutum, Deus * noster Deus * salutis,
& Domini Dei: mortis egressus.
Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum,
verticem crinis, ambulantis in delictis suis.
Dixit Dominus, de Basan convertam:
convertam de profundis maris.
Ut calcet pes tuus in sanguine,
lingua canum tuorum, ex inimicis à temetipso.
Viderunt itinera tua Deus:
itinera Dei mei, regis mei in sancto.
Præcesserunt cantatores eos, qui post tergum psallebant
in medio puellarum tympanistriarum.
In ecclesiis benedicite Deo:
Domino de fonte Israel.
* h. fecit descendere * h. lapidabunt eos Ibi Benjamin parvulus * continens eos,
principes Juda * in purpura sua:
principes Zabulon, principes Nephthali.
Præcepit Deus tuus fortitudine tua
conforta Deus hoc quod operatus es in nobis.
De templo tuo, quod est in Jerusalem:
tibi offerent reges munera.
Increpa bestiam calami
congregatio fortium, in vitulis populorum
calcitrantium contra rotas argenteas:
disperge populos qui bella volunt.
*h. Veniant legati * Offerant velociter ex Ægypto:
a Æthiopia [a] festinet manus Deo.
b [b] Regna terræ cantate Deo:
psallite Domino. SEMPER.
* h. à principio: Qui ascendit super cœlum cœli ab * oriente:
ecce dabit vocem suam vocem fortitudinis.
* h. fortitudinem Date * gloriam Deo:
super Israel magnificentia ejus,
& fortitudo ejus in cœlis.
Terribilis Deus de sanctuariis suis:
Deus Israel ipse dabit fortitudinem,
& robur populo: benedictus Deus.

VICTORI PRO LILIIS DAVID.

LXIX. Salva me Deus:
quoniam venerunt aquæ usque ad animam.
Infixus sum in limo profundi,
& non possum consistere:
Veni in profundum aquarum,
* h. fluctus & * flumen operuit me.
Laboravi clamans, exasperatum est guttur meum:
defecerunt oculi mei, exspectantes Deum meum.
Multiplicati sunt super capillos capitis mei,
qui oderunt me gratis:
Confortati sunt qui persequebantur me inimici mei injuste:
quæ non rapueram, tunc reddebam.
Deus tu scis stultitiam meam,
& peccata mea à te non sunt abscondita.
Non confundantur in me exspectantes te
Domine Deus exercituum.
Non [c] confundantur in me c
qui quærunt te Deus Israel.
Quia propter te portavi opprobrium:
operuit confusio faciem meam.
Alienus factus sum fratribus meis,
& peregrinus filiis matris meæ.
Quia zelus domus tuæ comedit me,
& [d] opprobrium exprobrantium tibi cecidit super me. d
B Et flevi in jejunio animam meam,
& factum est in opprobrium mihi.
Et posui vestimentum meum saccum,
& factus sum eis in parabolam.
Contra me loquebantur qui sedebant in porta,
& cantabant bibentes * vinum. *h. siceram.
[e] Mea autem oratio ad te Domine, e
tempus * reconciliationis est. * h. placiti
Deus in multitudine misericordiæ tuæ,
exaudi me in veritate salutis tuæ.
C Erue me de luto ut non infigar:
libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum.
Ne operiat me fluctus aquæ,
ne absorbeat me profundum:
& non coronet super me puteus os suum.
Exaudi me Domine, quoniam bona est misericordia tua:
secundum multitudinem miserationum tuarum respice ad me.
D Et ne abscondas faciem tuam à servo tuo:
quoniam tribulor * cito exaudi me. * h. festina
[f] Accede ad animam meam, redime eam: f
propter inimicos meos libera me.
Tu scis opprobrium meum,
& confusionem meam, & ignominiam meam:
coram te sunt omnes hostes mei.
Opprobrio contritum est cor meum,
& desperatus sum:
Et exspectavi qui contristaretur,
E & non fuit:
& qui consolaretur, & non inveni.
Et dederunt in escam meam fel,
& in siti mea potaverunt me aceto.
Sit mensa eorum coram eis in laqueum,
& in retributiones ad corruendum.
Contenebrentur oculi eorum ne videant,
& * dorsum eorum semper incurva. *h. lumbos
Effunde super eos indignationem tuam,
& ira furoris tui comprehendat eos.
F Fiat commoratio eorum deserta:
in tabernaculis eorum non sit qui habitet.
Quoniam quem tu percussisti, persequuti sunt:
& ut affligerent vulneratos tuos narrabunt.
Da iniquitatem super iniquitatem eorum,
& non veniant in justitia tua.
Deleantur de libro viventium,
& cum justis non scribantur.
Ego autem pauper & dolens:
salus tua Deus suscepit me.
G Laudabo nomen Dei in cantico,
& magnificabo eum in confessione.

a Ita legunt exemplaria tria Canonis: codices vero August. Burdig. & S. Mich. *Festinet manus Deo suas.* Cæteri, *festinet dare, &c.*
b Quod MSS. codices in duos hîc versus dividunt, unum versiculum nominat Hieronymus in Epistola ad Sunn. & Fretel.
c Multi codices, *Et non revereantur*, vel sine copula, *Non revereantur.* Canon. Memmianus, *Non revereantur super me.*
d In plurali hæc legunt MSS. duo exemplaria; *& opprobria .... ceciderunt, &c.* In aliis omnibus singularis est numerus.
e Aliter Canon Carcassonensis cum pedissequis duobus consuetis, nempe cum codice Augustinorum Burdigalensium, & altero S. Michaelis in periculo maris, ubi legimus: *Ego autem orationem meam ad te Domine.*
f Canon Memmianus & San-Germanensis noster: *Intende animæ meæ, & redime eam.* Et postea, *redime me*, pro *libera me.*

Digitized by Google

* h. bovem taurum Et placebit Domino super * vitulum novellum,
cornua efferentem & ungulas.
Videntes mansueti lætabuntur:
* h. cor vestrum qui quæritis Deum vivet * anima vestra.
Quoniam exaudivit pauperes Dominus:
& vinctos suos non despexit.
Laudent eum cœli & terra:
maria & omne quod movetur in eis.
Quia Deus salvabit Sion,
& ædificabit civitates Juda:
& habitabunt ibi, & possidebunt eam.
Et semen servorum ejus possidebit eam,
& qui diligunt nomen ejus habitabunt in ea.

VICTORI DAVID AD RECORDANDUM.

LXX. Deus ut liberes me:
Domine ut auxilieris mihi festina.
Confundantur & erubescant,
qui quærunt animam meam:
Convertantur retrorsum & erubescant,
qui volunt malum mihi.
Revertantur ad vestigium confusionis suæ:
qui dicunt vah vah.
Gaudeant & lætentur in te omnes qui quærunt te:
& dicant semper magnificetur Deus,
qui diligunt salutare tuum.
Ego autem egenus & pauper,
Deus festina pro me:
Auxilium meum & salvator meus tu,
Domine ne moreris.

LXXI. In te Domine speravi,
* h. in sæculum. non confundar in * æternum.
In justitia tua erue me, & libera me:
inclina ad me aurem tuam, & salva me.
Esto mihi robustum habitaculum ut ingrediar jugiter,
præcepisti ut salvares me:
a quia petra mea & [a] fortitudo mea es tu.
Deus meus salva me de manu impii:
de manu iniqui & nocentis.
Quia tu es exspectatio mea:
b [b] Domine Deus fiducia mea ab adolescentia mea.
A te sustentatus sum ex utero,
de ventre matris meæ tu es protector meus:
in te laus mea jugiter.
Quasi portentum factus sum multis,
c & tu spes mea [c] fortissime.
Impleatur os meum laude tua:
tota die magnitudine tua.
Ne projicias me in tempore senectutis:
quum defecerit fortitudo mea, ne derelinquas me.
Quia dixerunt inimici mei mihi:
& qui observabant animam meam,
inierunt consilium pariter.
Dicentes Deus dereliquit eum,
persequimini & comprehendite eum,
quia non est qui eruat.
Deus ne elongeris à me:
Deus meus ad auxilium meum festina.
Confundantur, consumantur
adversarii animæ meæ:
Operiantur opprobrio & confusione,
qui quærunt malum mihi.
Ego autem jugiter exspectabo,

A & adjiciam super omnem laudem tuam.
Os meum narrabit justitiam tuam,
tota die salutare tuum:
quia non cognovi litteraturas.
Ingrediar in fortitudines Domini Dei:
recordabor justitiæ tuæ solius.
Deus docuisti me ab adolescentia mea,
& usque nunc annuntiabo mirabilia tua.
Insuper & usque ad senectutem & canos
Deus ne derelinquas me;
B Donec annuntiem brachium tuum generationi:
cunctisque qui venturi sunt fortitudinem tuam.
Et justitiam tuam Deus usque in excelsum,
* quanta fecisti magnalia: Deus quis similis tibi? * h. quæ
Quia ostendisti nobis
tribulationes plurimas & malas;
Et conversus vivificabis nos,
& de abyssis terræ rursum educes nos.
Multiplicabis magnitudinem meam,
& conversus consolaberis me.
C Ego autem confitebor tibi in vasis psalterii
veritatem tuam, Deus meus:
* cantabo tibi in cithara; sancte Israel. * h. psallam
Laudabunt labia mea quum * cantavero tibi, * h. psallero
& anima mea quam redemisti.
Insuper & lingua mea tota die meditabitur justitiam tuam:
quia confusi sunt, & dehonestati quærentes malum mihi.

[d] SALOMONI. d

D
Deus judicium tuum regi da, LXXII.
& justitiam tuam filio regis.
Judicabit populum tuum in justitia,
& pauperes tuos in judicio.
Assument montes pacem populo,
& colles justitiam.
Judicabit pauperes populi,
salvabit filios pauperis:
& confringet calumniatorem.
E Et timebunt te quam diu erit sol,
& ultra lunam in generatione generationum.
Descendet ut pluvia super vellus,
ut stillæ irrorantes terram.
Germinabit in diebus ejus * justitia, * h. justus
& multitudo pacis donec non sit luna.
Et dominabitur à mari usque ad mare,
& à flumine usque ad terminos terræ.
Ante eum procident Æthiopes,
& inimici ejus pulverem lingent.
F Reges Tharsis & insulæ munera offerent:
reges * Arabiæ & Saba tributum conferent. * h. Saba
Et adorabunt eum omnes reges:
universæ nationes servient ei.
Quia eruet pauperem à potente,
& inopem cui non est adjutor.
Parcet inopi & pauperi,
& animas pauperum salvabit.
Ab usura & iniquitate redimet animas eorum,
& pretiosus erit sanguis eorum coram oculis ejus.
G Et vivet & dabitur ei de auro Saba,
& orabunt de eo jugiter,
tota die benedicent ei.
Erit memorabile triticum in terra, in capite montium

a Canon Carcassonensis cum tribus aliis MSS. *Et refugium meum tu.* Sed adnotatio videtur scholiastis nostri antiqui posita in corpore temeritate librariorum. Codex Memmianus, *Et refugium meum es tu.*

b Regius ac Corbeiensis MSS. *Deus Dominus fiducia mea:* in Canone verò Carcass. *Domine Domine, &c.*

c MSS. plures: *spes mea fortissima.*

d In duobus MSS Augustinorum Burdigalensium, & S. Michaëlis in periculo maris titulum istum invenimus: *Salomonis versus.*

Digitized by Google

* h. fluctuabitur — * elevabitur sicut Libani fructus ejus,
& florebunt de civitate sicut fœnum terræ.
* h. sæculū — Erit nomen ejus in * æternum;
* h. ante — * ultra solem perseverabit nomen ejus;
Et benedicentur in eo:
omnes gentes beatificabunt eum.
Benedictus Dominus Deus Deus Israel:
qui facit mirabilia solus.
* h. sæculum, — Et benedictum nomen gloriæ ejus in * sempiternum,
& implebitur gloria ejus universa terra: amen & amen.

a — [a] Completæ sunt Orationes David filii Isaï.

* h. Psalmus — * CANTICUM ASAPH.

LXXII. Attamen bonus est Israel Deus
his qui mundo sunt corde.
Mei autem pene vacillaverunt pedes:
pene effusi sunt gressus mei.
Quia æmulatus sum contra iniquos:
pacem impiorum videns.
Quod non recogitaverint de morte sua:
& firma sint vestibula eorum.
In labore hominum non sunt,
& cum hominibus non flagellabuntur.
Ideo nutriti sunt ad superbiam:
circumdederunt iniquitatem sibi.
Processerunt à pinguedine oculi eorum:
transierunt cogitationes cordis.
Irriserunt, & loquuti sunt in malitia calumniam:
de excelso loquentes.
Posuerunt in cœlum os suum,
& lingua eorum deambulavit in terra.
Propterea convertetur populus ejus hîc,
& quis plenus invenietur in eis?
Et dixerunt quomodo novit Deus,
& si est scientia in excelso.
Ecce isti impii,
& abundantes in sæculo multiplicaverunt divitias.
Ergo ne frustra mundavi cor meum,
& lavi in innocentia manus meas.
Et fui flagellatus tota die,
& increpatio mea in matutinis.
Et dixi, si narravero sic:
ecce generationem filiorum tuorum reliqui.
Et cogitavi ut intelligerem istud:
labor est in oculis meis.
Donec veniam ad sanctuaria Dei:
b — [b] intelligam in novissimo eorum.
Verumtamen in lubrico posuisti eos:
dejecisti eos ad interitum.
Quomodo vastati sunt subito:
defecerunt, consumti sunt quasi non sint.
A Quasi somnium evigilantis:
Domine in civitate imaginem eorum ad nihilum rediges.
Quia contractum est cor meum,
& [c] lumbi mei velut ignis fumigans. — c
Et ego insipiens, & nescius:
quasi jumentum factus sum apud te.
Et ego semper tecum,
& tenebas manum dexteram meam.
In consilium tuum deduces me,
B & postea in gloria suscipies me.
Quid mihi est in cœlo,
& tecum nolui in terra?
Consumta est caro mea & cor meum:
robur cordis mei & pars mea Deus in * æternum. — * h. sæculum
Quia ecce qui elongant se à te, peribunt:
perdidisti omnem fornicantem à te.
Mihi autem propinquare Deo bonum est:
posui in Domino Deo spem meam,
ut narrem [d] omnes annuntiationes tuas. — d

C [e] ERUDITIO ASAPH. — e

LXXIII. Ut quid Deus repulisti in finem:
fumabit furor tuus in gregem pascuæ tuæ?
Recordare congregationis tuæ, quam possedisti ab initio,
redemisti * virgam hereditatis tuæ: — * h. sceptrum
montem Sion in quo habitasti.
Sublimitas pedum tuorum dissipata est usque ad finem:
D omnia mala egit inimicus in sanctuario.
Fremuerunt hostes tui in medio pacti tui:
posuerunt signa sua [f] in trophæum. — f
Manifesta in introitu desuper:
in saltu lignorum secures.
[g] Et nunc sculpturas ejus pariter, — g
bipenne & dolatoriis deraserunt.
Miserunt ignem in sanctuarium tuum:
in terram contaminaverunt tabernaculum nominis tui.
E Dixerunt in cordibus suis posteri eorum simul:
[h] incenderunt omnes solennitates Dei in terra. — h
Signa nostra non vidimus,
non est ultra propheta:
& non est nobiscum qui sciat usquequo.
Usquequo Deus exprobrabit adversarius:
blasphemabit inimicus nomen tuum in finem.
Quare convertis manum tuam & dexteram tuam:
[i] à medio sinu tuo consume. — i
Deus autem rex meus ab initio:
F operatur salutes in medio terræ.
Tu dissipasti in fortitudine tua mare:
contrivisti capita draconum in aquis.

a Male conjunguntur istæc in editis libris cum titulo Psalmi sequentis; id enim vitii expresse reprehendit Hieronymus in Epistola ad Marcellam de exitu Leæ: *Quum hora ferme tertia hodierna diei*, inquit, *septuagesimum secundum Psalmum, id est, tertii libri principium legere cœpissemus; & docere cogeremur, tituli ipsius partem ad finem secundi libri, partem ad principium tertii libri pertinere: quod scilicet, Defecerunt hymni David filii Jesse, finis esset prioris; Psalmus vero Asaph, principium sequentis, &c.*

b Cum particula connexiva *&* legunt editi ac MSS libri, *& intelligam in novissimo eorum.* Bene quidem nisi Sunniam & Fretelam docuisset Hieronymus absque conjunctione legendum. Ita ergo ad eos scribebat: *Pro quo in Græco legisse vos dicitis, & intelligam; sed hic, &, conjunctio superflua est.*

c San-Germanensis noster ac Memmianus Canon: *Et renes mei resoluti sunt.* *Renes* etiam legunt Canon Carcass. & alia duo exemplaria: *Et renes mei velut ignis fumigans.*

d Canon Carcassonensis ac Vaticanus codex hîc in textu retinent scholion marginale, quod aliquando mihi imposuit: *Ut narrem omnia imperia tua.* Putabam jampridem in annotationibus meis in Epistolam sancti Hieronymi ad Sunniam & Fretelam, id legisse sanctissimum Ecclesiæ Doctorem: at nunc inspectis quamplurimis MSS. codicibus sententiam mutavi; exscriptorem Canonis Carcassonensis, qui nulla fide est, temerarium multis in locis expertus, dum è latere adnotationes Scholiastis scribendas in corpore non dubitavit. Cæterum MS. Corbeiensis legit non *annuntiationes tuas*, sed, *prædicationes tuas*: licet & annuntiatio, & prædicatio, unum utrumque significet.

e Aliquot MSS. *Eruditionis Asaph*; Carcassonensis, *Eruditus Asaph*. S. Michaëlis, *Oratio Asaph.*

f Quatuor aut quinque exemplaria MSS *Posuerunt signa sua, signa.* Hoc retinet Memmianus etiam codex, & sic dividit: *Signa manifesta, &c.*

g Epistolam jam sæpius laudatam hoc modo claudit Hieronymus: Λαζωτήριον, *pro quo Latinus asciam vertit, nos genus ferramenti interpretamur, quo lapides dolantur. Denique ex Hebræo vertentes ita diximus: Et nunc sculpturas ejus pariter, bipenne & dolatoriis deraserunt.* λαζωτήριον *ergo dolatorium dici potest.*

h Pleniùs de hoc versiculo disputavit Hieronymus Sunniæ ac Fretelæ respondens. Vide sis adnotationes nostras in Prodromo Divi Hieronymi.

i Carnutensis, Regius, & Corbeiensis MSS. *Ad medium sinum tuum consume.* Alii tres legunt, *consumens*.

Digitized by Google

* h. fregisti Tu * confregisti capita Leviathan:
dedisti eum escam populo Æthiopum.
Tu dirupisti fontem & torrentem,
tu exsiccasti flumina fortia.
Tua est dies & tua est nox,
tu ordinasti luminare & solem.
Tu statuisti omnes terminos terræ:
æstatem & hyemem tu plasmasti.
Memento hujus,
inimicus exprobravit Domino,
& populus insipiens blasphemavit nomen tuum.
Ne tradas bestiis animam eruditam lege tua:
vitæ pauperum tuorum ne obliviscaris in perpetuum.
Respice ad pactum:
quia repletæ sunt tenebris terræ,
habitationes iniquæ.
Ne revertatur confractus, confusus:
egenus & pauper laudabunt nomen tuum.
Surge Deus judica caussam tuam:
memento opprobrii tui
ab insipiente tota die.
Ne obliviscaris voces hostium tuorum:
sonitus adversariorum tuorum ascendit jugiter.

a * VICTORI, NON DISPERDAS, PSALMUS ASAPH CANTICI.

LXXV. Confitebimur tibi Deus,
confitebimur, & juxta nomen tuum,
narrabunt mirabilia tua.
Quum accepero * tempus, * h. condictum
ego recta judicabo.
Dissolvetur terra cum omnibus habitatoribus suis:
ego appendi columnas ejus. SEMPER.
Dixi inique agentibus, nolite inique agere:
& impiis, nolite exaltare cornu.
Nolite exaltare in excelsum cornu vestrum:
loquentes in cervice veteri.
Quia neque ab oriente, neque ab occidente:
neque à solitudine montium.
Sed Deus judex:
hunc humiliabit, & hunc exaltabit.
Quia calix in manu Domini
& vino meraco ad plenum mixtus,
& propinabit ex eo:
Verumtamen fæces ejus potabunt bibentes
omnes impii terræ.
Ego autem annuntiabo in sempiternum:
* h. psallam * cantabo Deo Jacob.
Et omnia cornua impiorum confringam;
exaltabuntur cornua justi.

b * h. carminibus b VICTORI IN * PSALTERIIS PSALMUS ASAPH CANTICI.

LXXVI. Cognoscitur in Judæa Deus:
in Israel magnum nomen ejus.
A Et erit in c Salem tabernaculum ejus, e
& habitatio ejus in Sion.
Ibi confregit * d volatilia arcus, * h. d diaboli arcum
scutum, & gladium, & bellum. SEMPER.
Lumen tu es magnifice
à montibus captivitatis.
Spoliati sunt superbi corde:
dormitaverunt somnum suum,
& non invenerunt omnes viri exercitus manus suas.
Ab increpatione tua Deus Jacob:
B consopitus est currus & equus.
Tu terribilis es,
& quis stabit adversum te,
ex tunc ira tua.
De cœlo * annuntiabis judicium: * h. audire fecisti
terra timens & tacebit.
Quum surrexerit ad judicium Deus,
ut salvos faciat omnes mites terræ. SEMPER.
Quia e ira hominis confitebitur tibi:
reliquiis irarum accingêris.
C Vovete & reddite Domino Deo vestro:
omnes qui in circuitu ejus sunt,
offerent dona terribili.
Auferenti spiritum ducum:
terribili regibus terræ.

VICTORI f SUPER IDITHUN PSALMUS ASAPH. f

Voce mea ad Deum, & clamavi: LXXVII
D voce mea ad Deum, & * exaudivit me. * h. & præbuit mihi aurem.
In die tribulationis meæ Dominum requisivi,
manus mea nocte extenditur & non quiescit:
Noluit consolari anima mea:
recordans Dei conturbabar:
Loquebar in memetipso,
& deficiebat spiritus meus. SEMPER.
* Prohibebam suspectum oculorum meorum: * h. comprehendisti
stupebam, & non loquebar.
Recogitabam dies antiquos:
E annos sæculorum.
Recordabar * psalmorum meorum in nocte, * h. carminis mei
cum corde meo loquebar, & g scrutabar spiritum meum. g
Ergo ne in * æternum projiciet Dominus, * h. in sæcula
& non repropitiabitur ultra.
Ergo ne complevit usque in finem misericordiam suã:
consummabitur verbum de h generatione & generatione. h
Numquid oblitus est misereri Deus:
F aut complebit in furore * misericordias suas. SEMPER. * h. pietates
Et dixi, imbecillitas mea est hæc:
* commutatio dexteræ excelsi. * h. annos
Recordabor cogitationum Domini:
reminiscens antiqua mirabilia tua.
Et meditabor in omni opere tuo,
& adinventiones tuas loquar.
Deus in sancto via tua:

a Addunt quamplurimi codices *ut* particulam: *Victori ut non disperdas, &c.* alii legunt in fine tituli, *Canticum*: quod retinetur in editis.

b Aliter inscribunt MSS. Reg. Corbei. & Sorbon. *Victori in Psalmis Canticum Asaph carminis.* Idem imitantur quattuor alii, excepto quod pro *Victori in Psalmis*, corruptè legunt *Victori Psalmus, &c.*

c *Et erit in Jerusalem tabernaculum ejus.* Ita nonnulli codices *Jerusalem* pro *Salem* scribunt.

d In Hebræo est רשפי קשת *rischphe cascheth*, quod optime interpretatur Hieronymus, *volatilia*, hoc est, *sagittas arcus.* Nec incongrue scholiastes posuit *diaboli arcum*, quia Abacuc 3. ℣. 5. vel 15. in nostra editione, רשף *reseph* vertitur in *diabolum.*

e Pro *ira, mœrorem* posuerunt MSS. quinque; Memm. San-Germ. Reg. Corbei. & Sorbon. *Quia mœror hominis .... reliquiis mœroris accingêris.*

f Duo MSS. *pro Idithun.* Regius, *per Idithun.*

g Editi libri ac MS. Corbeiensis, *scopebam spiritum meum.* Hanc lectionem in Prodromo S. Hieronymi me edidisse memini; nec aliud sane retinent exemplaria MSS. Epistolæ ad Sunniam & Fretelam; quibus adhærere oportuit donec nacti essemus copiam meliorum codicum Psalterii istius ex Hebræo Latini, ubi septem antiquiores ac melioris notæ scripturæ habent, *scrutabar spiritum meum.* Ita quoque legendum satis innuit sanctus Doctor, quum ait in jam dicta Epistola Symmachum & Quintam Editionem transtulisse *ἀνηρεύνων*, id est, *perscrutabar*, sive *quærebam.* Regius Psalmorum codex MS. hîc solus legit, *& abscondebam spiritum meum.*

h Ita omnes MSS excepto Sorbonico, qui cum editis legit, *de generatione in generationem.*

Digitized by Google

quis Deus magnus ut Deus.
Tu es Deus faciens mirabilia:
*ostendens in populis potentiam tuam. * h. innotescens
Redemisti in brachio populum tuum,
filios Jacob & Joseph. SEMPER.
Videntes te aquæ Deus,
videntes te aquæ parturierunt:
& commotæ sunt abyssi.
Excusserunt aquas nubila,
vocem dederunt nubes,
& sagittæ tuæ discurrebant.
Vox tonitrui tui in rota,
*apparuerunt fulgura tua orbi: * h. illuxerunt
concussa & commota est terra.
In mari via tua:
& semitæ tuæ in aquis multis,
& vestigia tua non sunt agnita.
Deduxisti quasi * gregem populum tuum: * h. oves
in manu Mosi & Aaron.

ERUDITIONIS ASAPH.

LXXVIII Ausculta populus meus legem meam:
inclinate aurem vestram ad verba oris mei.
Aperiam in parabola os meum:
loquar ænigmata antiqua.
Quæ audivimus & cognovimus,
& patres nostri narraverunt nobis.
Non sunt abscondita à filiis eorum,
à generatione sequenti.
Narrantes laudes Domini,
& potentiam ejus: & mirabilia ejus quæ fecit.
Statuit contestationem in Jacob,
& legem posuit in Israel:
quæ mandavit patribus nostris,
ut docerent filios suos.
Ut cognosceret generatio subsequens:
filii nascituri surgent
& narrabunt filiis suis.
Ut ponant in Deo spem suam:
& non obliviscantur * cogitationum Dei, * h. adinventionum
& mandata ejus custodiant.
Et non sint sicut patres eorum
generatio declinans, & provocans:
generatio quæ non præparavit cor suum,
& non credidit Deo spiritus ejus.
Filii Ephraim intendentes, emittentes arcum:
terga verterunt in die belli.
Non custodierunt pactum Dei,
& in lege ejus noluerunt ingredi.
Et obliti sunt * cogitationum ejus, * h. adinventionum
& mirabilium ejus quæ ostendit eis.
Coram patribus eorum fecit mirabilia:
in terra Ægypti, in regione Taneos.
* Divisit mare, & transduxit eos: * h. Disrupit
& stare fecit aquas quasi * acervum. * h. in utre.
Et duxit eos in nube per diem,
& tota nocte in lumine ignis.
Scidit petram in deserto,
& potum dedit quasi de abyssis magnis.
Et eduxit rivos de petra,
& elicuit quasi flumina aquas.

A Et addiderunt ultra peccare ei,
[a] ut provocarent excelsum in invio. a
Et tentaverunt Deum in cordibus suis:
petentes cibum animæ suæ.
Et loquentes contra Deum
dicebant: numquid poterit Deus parare mensam
in solitudine?
Ecce percussit petram, & fluxerunt aquæ,
& torrentes inundaverunt:
Numquid & panem poterit dare,
B aut parare carnem populo suo?
Ideo audivit Dominus, & [b] non distulit: b
& ignis accensus est in Jacob,
& furor ascendit in Israel.
Quia non crediderunt in Deo:
nec habuerunt fiduciam in salutari ejus.
Et præcipit nubibus desuper,
& portas cœli aperuit.
Et pluit super eos manna ut comederent,
& triticum cœli dedit eis.
C Panem fortium comedit vir:
cibaria misit illis in saturitatem.
Abstulit Eurum de cœlo,
& induxit in fortitudine sua Aphricum.
Et pluit super eos quasi pulverem carnem,
& quasi arenam maris volatilia pennata.
Et ceciderunt in medio castrorum eorum:
in circuitu tabernaculorum eorum.
Et comederunt, & saturati sunt nimis:
& desiderium eorum attulit eis.
D *[c] Non indiguerunt de cupiditate sua: * h. [c] Nondum expleverunt desiderium suū.
quum adhuc cibus esset in ore eorum.
Furor ergo Dei ascendit super eos:
& occidit pingues eorum,
& electos Israel incurvavit.
In omnibus his peccaverunt ultra,
& non crediderunt in mirabilibus ejus.
Et consumsit in vanitate dies eorum,
& annos eorum velociter.
Si occidebat eos, tunc quærebant eum:
E & convertebantur & diluculo consurgebant ad Deum.
Et recordabantur quia Deus fortitudo eorum,
& Deus excelsus redemtor eorum est.
Et lactaverunt eum in ore suo,
& lingua sua mentiti sunt ei.
Cor autem eorum non erat firmum cum eo:
nec permanserunt in pacto ejus.
Ipse vero misericors
F propitiabitur iniquitati, & non disperdet:
Multumque avertit iram suam,
& non suscitavit totum furorem suum.
Et recordatus est quia caro essent:
spiritus vadens & non revertens.
Quoties provocaverunt eum in deserto:
afflixerunt eum in solitudine!
Et conversi sunt, & tentaverunt Deum,
& sanctum Israel concitaverunt.
Non sunt recordati manûs ejus:
die qua redemit eos de tribulante.
G Qui * fecit in Ægypto signa sua, * h. posuit
& ostenta sua in regione Taneos.

a In Canone San-German. & Memm. *Et provocaverunt excelsum, &c.*

b Absque negatione legunt exemplaria tria Canonis, ac MSS. codd. Vatic. August. Burdigal. & S. Michaëlis: *Ideo audivit Dominus & distulit.* Et ℣. 130. juxta Vulgatam 59. tres ex eis: *Audivit Deus & distulit.* In Hebræo scriptum est ויתעבר *vaiithabar, & iratus est:* sed non incongrue interpretatur, *& distulit;* quia *differre* idem est quod *dissipare, discerpere*, & *disturbare*. Hieronymus intelligere videtur, quod Deus non distulerit iram suam; sed audita populi Hebræi murmuratione, statim pœnas incredulis & plagas inflixerit.

c Totum istud colon hoc modo positum invenitur in Vaticano codice: *Nondum expleverunt desiderium suum, quum adhuc cibus eorum in ore eorum.* Priorem igitur versum in scholio marginali reliquit exscriptor Canonis Carcassonensis, posteriorem vero in contextum invexit Canon San-Germanensis cum cæteris MSS. codicibus, Regio scilicet, Corbeiensi, Carnutensi, & Sorbonico, puram retinet Hieronymi lectionem quam edidimus. Et cum his concordat Memmianus.

Digitized by Google

Qui convertit in sanguinem fluvios eorum,
& rivos eorum ut non biberent.
Qui immisit in eos omne genus muscarum ut comederent eos,
& ranas ut disperderent eos.
Qui dedit brucho germen eorum,
& laborem eorum locustæ.
Qui occidit in grandine vineas eorum,
& sycomoros eorum in frigore.
Qui tradidit grandini pascua eorum,
& jumenta eorum * volucribus. (* h. diabolis.)
Qui misit in eos iram furoris sui:
indignationem, & comminationem, & angustiam:
immissionem angelorum malorum.
Munivit semitam furori suo,
non pepercit à morte animæ eorum:
& animantia eorum pesti tradidit.
Et percussit omne primogenitum in Ægypto:
principium * partus in tabernaculis Cham. (* h. doloris)
Et tulit velut oves populum suum,
& minavit eos sicut gregem in deserto.
Et eduxit eos cum fiducia & absque timore:
inimicos autem eorum operuit mare.
Et adduxit eos ad terminum sanctificatum suum:
a montem [a] istum quem possedit dextera ejus.
Et ejecit à facie eorum gentes:
& possidere eos fecit in funiculo hereditatem,
& collocavit in tabernaculis eorum tribus Israel.
Et tentaverunt, & provocaverunt Deum excelsum:
& testimonia ejus non custodierunt.
Et aversi sunt & prævaricati sunt ut patres eorum:
incurvati sunt quasi arcus inutilis.
Et provocaverunt eum in excelsis suis,
& in sculptilibus suis ad æmulandum eum concitaverunt.
Audivit Deus & non distulit:
& projecit vehementer Israel.
Et reliquit tabernaculum Silo:
tentorium quod collocavit inter homines.
Et tradidit in captivitatem virtutem suam,
& decorem suum in manu hostis.
Et conclusit in gladio populum suum,
& in hereditatem suam non distulit.
Juvenes ejus devoravit ignis,
& virgines ejus nemo luxit.
Sacerdotes ejus in gladio ceciderunt,
b & viduæ ejus non [b] sunt fletæ.
Et evigilavit quasi dormiens Dominus:
quasi fortis post crapulam vini.
Et percussit hostes suos retrorsum:
opprobrium sempiternum dedit eis.
Et projecit tabernaculum Joseph,
& tribum Ephraim non elegit.
Sed elegit tribum Juda:
montem Sion quem dilexit.
Et ædificavit in similitudine monocerotis sanctuarium suum:
quasi terram fundavit illud in sæculum.
Et elegit David servum suum,
& tulit eum de gregibus ovium.

A Sequentem fœtas adduxit eum,
ut pasceret in Jacob populum ejus,
& in Israel hereditatem ejus.
Qui pavit eos in simplicitate cordis sui,
& in [c] prudentia manuum suarum dux eorum fuit. c

* CANTICUM ASAPH. (* h. Psalmus LXXVIII.)

Deus venerunt gentes in hereditatem tuam,
polluerunt templum sanctum tuum:
B posuerunt Jerusalem in acervos lapidum.
Dederunt cadavera servorum tuorum
escam volatilibus cœli:
carnes * sanctorum tuorum bestiis terræ. (* h. misericordium)
Effuderunt sanguinem eorum
quasi aquam in circuitu Jerusalem,
& non erat qui sepeliret.
Facti sumus opprobrium vicinis nostris:
subsannatio & derisio his qui in circuitu nostro sunt.
Usquequo Domine irasceris in finem:
C ardebit quasi ignis zelus tuus.
Effunde furorem tuum super gentes quæ non cognoverunt te,
& super regna quæ nomen tuum non invocaverunt.
Quia comederunt Jacob,
& decorem ejus desolaverunt.
Ne recorderis iniquitatum nostrarum veterum:
* cito occupent nos misericordiæ tuæ, (* h. festina)
quia attenuati sumus nimis.
D Auxiliare nobis Deus [d] Jesus noster, d
propter gloriam nominis tui libera nos:
& propitiare peccatis nostris propter nomen tuum.
Quare dicent gentes, ubi est Deus eorum?
nota fiat in gentibus ante oculos nostros
ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est.
Ingrediatur coram te gemitus vinctorum
in magnitudine brachii tui:
relinque filios interitus.
Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum:
E opprobrium suum quod exprobraverunt tibi Domine.
Nos enim populus tuus, & oves pascuæ tuæ
confitebimur tibi in sæculum:
in generatione & generatione
narrabimus laudem tuam.

VICTORI PRO LILIIS TESTIMONIUM ASAPH * CANTICUM. (* h. Psalmus LXXX.)

* Qui pascis Israel ausculta, (* h. Pastor Israel auribus percipe)
F qui ducis quasi * gregem Joseph: (* h. oves)
qui sedes super Cherubim ostendere.
Ante Ephraim & Benjamin & Manasse
suscita fortitudinem tuam,
& veni ut salvos facias nos.
Deus converte nos,
& ostende faciem tuam, & salvi erimus:
Domine Deus exercituum:
usquequo fumabis ad orationem populi tui?
Cibasti [e] eos pane flebili, e

a De præsenti versiculo disputat S. Hieronymus cum Sunnia ac Fretela. Consulat qui voluerit Epistolam editam in nostro Prodromo.

b Quattuor MSS. scholiis vitiati; *Et viduæ eorum*, vel *ejus non ploraverunt*.

c Observat S. Hieronymus in Epist. ad Sunn. & Fretel. non haberi apud LXX. ἐν τῇ συνέσει numero singulari, ut illi putabant, sed ἐν ταῖς συνέσεσι, quod intelligentias sonat. Verum id esse inprimis exploratum habemus è MS. Psalterio triplici Sorbonico, ubi litteris Latinis contextus Græcus hujus loci sic expressus est: *ke en tes sunesesin ton chiron autu odigisen autus*, hoc est, καὶ ἐν ταῖς συνέσεσι τῶν χειρῶν αὐτοῦ ὡδήγησεν αὐτούς. In Hebræo quoque pluralis numerus habetur בתבונות *bathbunoth*, sive *bithbunoth*, quod est, *in intellectibus*. Hieronymus tamen Aquilam sequutus, qui legit καὶ ἐν φρονήσει, hîc in suo Psalterio Hebraico interpretatur, *in prudentia*; sensum Scripturæ, non verba χαμαιζήλως attendens.

d MSS. quattuor, *Deus Salvator noster*. Canon San-German. & Memm. hanc habent lectionem: *Jesus salvator noster*. Et consequenter scholion marginale in textu retinent hoc loco MSS. Carcass. Augustin. Burdig. & S. Mich. *propter verbum gloriæ, &c.*

e Ita Canon Carcassonensis & MS. Augustinorum Burdigalensium; cæteri legunt post LXX. *Cibasti nos... potasti nos*, vel, *Cibabis, &c.*

Digitized by Google

& potasti eos in lacrymis tripliciter.
Posuisti nos contentionem vicinis nostris,
& inimici nostri subsannaverunt nos.
Deus exercituum converte nos,
& *ostende faciem tuam & salvi erimus. (* h. illustra)
Vineam de Ægypto tulisti:
ejecisti gentes & plantasti eam.
Præparasti ante faciem ejus,
& stabilisti radices ejus, & implevit terram.
Operti sunt montes umbrâ ejus,
& rami illius cedri Dei.
Expandit comas suas usque ad mare,
& usque ad flumen germina sua.
Quare dissipasti * maceriam ejus, (* h. sepes)
& vindemiaverunt eam omnes qui transeunt per viam.
Vastavit eam aper de sylva,
& omnes bestiæ agri depastæ sunt eam.
Deus exercituum revertere obsecro,
respice de cœlo; & vide,
& visita vineam hanc.
Et radicem quam plantavit dextera tua,
& filium quem confirmasti tibi.
a Succensam igni, [a] dirutam:
ab increpatione faciei tuæ pereant.
Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ,
& super filium hominis quem confirmasti tibi.
Et non recedemus à te: vivificabis nos
& in nomine tuo vocabimur.
Domine Deus exercituum converte nos:
ostende faciem tuam, & salvi erimus. (h. illumina)

VICTORI IN TORCULARIBUS ASAPH.

LXXXI. * Laudate Deum fortitudinem nostram: (* h. Cantate Deo fortitudini nostræ.)
jubilate Deo Jacob.
Assumite carmen & date tympanum:
citharam decoram cum psalterio.
Clangite in neomenia buccina,
& in * medio mensæ, die solennitatis nostræ. (* h. in throno)
Quia legitimum Israel est,
judicium Deo Jacob.
Testimonium in * Joseph posuit, (* h. Johoseph)
b quum egrederetur [b] de terra Ægypti:
labium quod nesciebam audivi.
Amovi ab onere humerum ejus:
manus ejus à cophino recesserunt.
In tribulatione invocasti, & erui te,
exaudivi te in abscondito tonitrui:
probavi te super aquam contradictionis. Semper.
Audi populus meus, & contestabor te:
Israel si audieris me.
Non sit in te Deus alienus,
& non adores Deum * peregrinum. (* h. extraneum.)
Ego sum Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti:
dilata os tuum & implebo illud.
Et non audivit populus meus vocem meam:
& Israel non * credidit mihi. (* h. consensit)
Et dimisi eum in pravitate cordis sui:
ambulabunt in consiliis suis.
Utinam populus meus audisset me:
Israel in viis meis ambulasset.
Quasi nihilum inimicos ejus humiliassem,
& super hostes eorum vertissem manum meam.

A Qui oderunt Dominum, negabunt eum:
& erit tempus eorum in sæculum.
Et cibavit [c] eos ex adipe frumenti, c
& de petra, melle saturavit eos.

* CANTICUM ASAPH. (* h. Psalmus)

LXXXII. Deus stetit in cœtu Dei:
in medio deos judicat.
Usquequo judicatis iniquitatem,
B & facies impiorum suscipitis. Semper.
Judicate pauperi & pupillo,
egeno & inopi juste facite.
Salvate inopem & pauperem:
de manu impiorum liberate.
Non cognoscunt nec intelligunt,
in tenebris ambulant:
movebuntur omnia fundamenta terræ.
Ego dixi dii estis vos,
& filii excelsi omnes vos.
C Ergo quasi Adam moriemini,
& quasi unus de principibus cadetis.
Surge Deus, judica terram:
quoniam tu hereditabis in omnes gentes.

CANTICUM PSALMI ASAPH.

LXXXIII. Deus ne taceas tibi; ne sileas,
& non quiescas Deus.
Quia ecce inimici tui tumultuati sunt,
D & qui oderunt te, levaverunt caput.
Contra populum tuum nequiter tractaverunt,
& inierunt consilium adversus arcanum tuum.
Dixerunt venite: & conteramus eos de gente,
& non sit memoria nominis Israel ultra.
Quoniam tractaverunt corde pariter:
contra te fœdus pepigerunt.
Tabernacula Idumeæ & Ismaëlitarum:
Moab & Agareni.
Gebal & Ammon & Amalec:
E Palæstina cum habitatoribus Tyri.
Sed & Assur * venit cum eis: (* h. junxit se)
facti sunt brachium filiorum Lot. Semper.
Fac illis sicut Madian,
sicut Sisaræ, sicut Jabin in torrente Cison.
Contriti sunt in En-Dor:
fuerunt quasi sterquilinium terræ.
Pone duces eorum sicut Oreb, & Zeb,
sicut Zebee, & Salmana omnes principes eorum.
F Qui dixerunt, possideamus nobis:
pulchritudinem Dei.
Deus meus pone eos ut rotam:
quasi stipulam ante faciem venti.
Quomodo ignis comburit sylvam,
& sicut flamma devorat montes.
Sic persequeris eos in tempestate tua,
& in turbine tuo conturbabis eos.
Imple facies eorum ignominia,
& quærent nomen tuum Domine.
G Confundantur & conturbentur usque in * sæculum: (* h. æternum:)
& erubescant, & pereant.
Et sciant quia nomen tuum est Dominus solus tu:
excelsus super omnem terram.

a Editi ac MS. Corbeiensis legunt, *diramatam*, seu *deramatam*.
b In tribus MSS. *quum egrederetur terram Ægypti*. Hebræus habet על ארץ *al erets*, id est, *super terram*.
c Canon Carcass. legit numero singulari; *Et cibavit eum . . . . & de petra mellis saturavit eum.* Alii etiam legunt, *de petra mellis*.

Digitized by Google

VICTORI PRO TORCULARIBUS, FILIORUM CORE * CANTICUM.

A

* h. Psalmus

LXXXIIII. QUam dilecta tabernacula tua
Domine exercituum.
Desiderat & deficit anima mea in atria Domini:
a cor meum & caro mea laudabunt [a] Deum, Deum
viventem.
Siquidem passer invenit domum,
b & avis nidum sibi, [b] ubi ponat pullos suos:
Altaria tua Domine exercituum,
rex meus & Deus meus.
Beati qui habitant in domo tua:
adhuc laudabunt te. SEMPER.
Beatus homo cujus fortitudo est in te:
semitæ in corde ejus.
Transeuntes in valle fletus,
fontem ponent eam:
benedictionem quoque amicietur doctor.
Ibunt de fortitudine in fortitudinem:
parebunt apud Deum in Sion.
Domine Deus exercituum exaudi orationem meam:
* h. auribus percipe *ausculta Deus Jacob. SEMPER.
Clypeus noster vide Deus,
& attende faciem Christi tui.
Quoniam melior est dies in atriis tuis super millia:
elegi abjectus esse in domo Dei mei,
magis quam habitare in tabernaculis impietatis.
Quia sol & scutum Dominus Deus,
gratiam & gloriam dabit Dominus:
Nec prohibebit bonum
ab his qui ambulant in perfectione.
Domine exercituum:
beatus homo qui confidit in te.

VICTORI FILIORUM CORE, * CANTICUM.

* h. Psalmus.

LXXXV. PLacatus es Domine terræ tuæ:
reduxisti captivitatem Jacob.
Dimisisti iniquitatem populo tuo:
operuisti omnes iniquitates eorum. SEMPER.
Continuisti omnem indignationem tuam:
conversus es ab ira furoris tui.
* h. salutaris Converte nos Deus * Jesus noster,
& solve iram tuam adversum nos.
Noli in æternum irasci nobis:
extendens iram tuam in generationem & generationem.
Nonne tu revertens vivificabis nos,
& populus tuus lætabitur in te?
Ostende nobis Domine misericordiam tuam,
& salutare tuum da nobis.
Audiam quid loquatur Deus Dominus:
loquetur enim pacem ad populum suum & ad sanctos suos,
ut non convertantur ad stultitiam.
Verumtamen prope est his qui timent eum salutare
ejus,
ut habitet gloria in terra nostra.
Misericordia & veritas occurrerunt:
justitia & pax deosculatæ sunt.
Veritas de terra orta est,
& justitia de cœlo prospexit.
Sed & Dominus dabit bonum,
& terra nostra dabit germen suum.
Justitia ante eum ibit,
& ponet in via gressus suos.

ORATIO DAVID.

INclina Domine aurem tuam, exaudi me: LXXXVI.
quia egenus & pauper ego.
Custodi animam meam, quia * sanctus ego: * h. misericors
salva servum tuum tu Deus meus, qui confidit in te.
B Miserere mei Domine:
quoniam ad te clamabo tota die.
Lætifica animam servi tui:
quia ad te Domine animam meam levo.
Tu enim es Domine bonus: & propitiabilis,
& multus misericordiâ omnibus qui invocant te.
* Exaudi Domine orationem meam, * h. Auribus percipe
& ausculta vocem deprecationum mearum,
In die tribulationis meæ invocabo te,
quia exaudies me.
C Non est similis tui in diis Domine,
& non est juxta opera tua.
Omnes gentes quas fecisti,
venient & adorabunt coram te Domine,
& glorificabunt nomen tuum.
Quia magnus es tu, & faciens mirabilia,
tu Deus solus.
* Doce me Domine viam tuam, ambulem in veritate tua: * h. Monstra mihi
unicum fac cor meum, ut timeat nomen tuum.
D Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde
meo,
& glorificabo nomen tuum in * sempiternum. * h. sæculum
Quia misericordia tua magna super me,
& eruisti animam meam de inferno * extremo. * h. inferiori.
Deus superbi surrexerunt adversum me,
& cœtus robustorum quæsierunt animam meam,
& non posuerunt te in conspectu suo.
Tu autem Domine Deus misericors & clemens:
* patiens, & multæ misericordiæ & verus. * h. tardus ad furorem
E Respice ad me & miserere mei:
da fortitudinem tuam servo tuo,
& salva filium ancillæ tuæ.
Fac mecum signum in bonitate,
& videant qui oderunt me, & confundantur:
Quia tu Domine auxiliatus es mihi,
& consolatus es me.

FILIORUM CORE PSALMUS CANTICI.

F FUndamenta ejus LXXXVII.
in montibus sanctuarii.
Diligit Dominus portas Sion:
super omnia tabernacula Jacob.
Gloriosa dicta sunt in te
civitas Dei. SEMPER.
[c] Commemorabo superbiæ & Babylonis c
scientibus me:
Ecce Palæstina & Tyrus cum Æthiopia:
iste natus est ibi.
G Ad Sion autem dicetur:
vir, & vir natus est in ea,
& ipse fundavit eam excelsus.
Dominus numeravit scribens populos:

a Ita duo Canones San-Germanensis ac Memmianus. Quod quidem legi potest ex Hebræo ירננו אל־ אל־ חי *jerannenu el el hhai*; ubi vox אל־ *el* geminata nomen *Dei* congeminat. Hodierni primum אל־ *el* præpositionem esse volunt, vocalem *Segol* supponentes litteræ א *Aleph* cum Massorethis: unde interpretantur, *exsultabunt ad Deum vivum*.

b Vaticanus MS. cum editis libris, *ut reponat*. Alii etiam habent *reponat*; sed cum *ubi* adverbio, *ubi reponat*.

c Plures MSS. legunt, *commemorabor*: alii vero consequenter, *Babylonis scientis me*, pro *scientibus me*. In Hebræo scriptum est רחב ובבל־ *rahab ubabel*, id est, *Rahab & Babylonis*, ut legitur in Vulgata.

iste

iſte natus eſt ibi. SEMPER.
a * Et cantores quaſi in choris:
omnes fontes mei in te.

*h. Pſalmi CANTICUM * CARMINIS FILIORUM CORE
VICTORI PER CHORUM AD PRÆCINENDUM,
eruditionis Eman Ezraitæ.

LXXXVIII. DOmine Deus ſalutis meæ:
per diem clamavi, & nocte coram te.
Ingrediatur ante te oratio mea:
inclina aurem tuam ad laudationem meam.
Quia repleta eſt malis anima mea,
*h. uſque pervenit & vita mea ad infernum * deſcendit.
Reputatus ſum cum deſcendentibus in lacum:
factus ſum quaſi homo invalidus, inter mortuos liber;
Sicut interfecti & dormientes in ſepulcro,
quorum non recordaris amplius:
b & [b] qui à manu tua abſciſi ſunt.
*h. ſubteriori Poſuiſti me in lacu * noviſſimo:
in tenebris, in profundis.
c Super me [c] confirmatus eſt furor tuus,
& cunctis fluctibus tuis afflixiſti me. SEMPER.
Longe feciſti notos meos à me,
poſuiſti me abominationem eis,
clauſum, & non prodeuntem.
Oculus meus infirmatus eſt ab afflictione,
vocavi te Domine tota die:
expandi ad te palmas meas.
Numquid mortuis facies mirabilia:
aut gigantes ſurgent, & confitebuntur tibi. SEMPER.
Numquid narrabitur in ſepulcro miſericordia tua,
veritas tua in perditione?
Numquid noſcentur in tenebris mirabilia tua,
& juſtitia tua in terra quæ oblivioni tradita eſt?
*h. deprecatus ſum Ego autem ad te Domine * clamavi,
& mane oratio mea præveniet te.
Quare Domine abjicis animam meam:
abſcondis faciem tuam à me?
Pauper ego & ærumnoſus, ab adoleſcentia;
portavi furorem tuum, conturbatus ſum.
Super me tranſierunt iræ tuæ:
terrores tui oppreſſerunt me.
Circumdederunt me quaſi aquæ tota die:
vallaverunt me pariter.
Longe feciſti à me amicum & ſodalem:
*h. præ tenebris notos meos * abſtuliſti.

ERUDITIO ETHAN EZRAITÆ.

LXXXVIIII. *h. ſæculum. MIſericordias Domini in * æternum cantabo:
*h. innoteſcam in generatione & generationem
* annuntiabo veritatem tuam in ore meo.
d Quia [d] dixi, * ſempiterna miſericordia ædificabitur:
*h. ſæculum cœlos fundabis, & veritas tua in eis.
Percuſſi fœdus cum electo meo:
juravi David ſervo meo.
Uſque in æternum ſtabiliam ſemen tuum,
& ædificabo in generatione & generatione thronum tuum. SEMPER.
Et confitebuntur cœli mirabilia tua Domine,
& veritatem tuam in eccleſia ſanctorum.
Quis enim in nube æquabitur Domino:

A aſſimilabitur Domino in filiis Dei.
Deus * inclytus in arcano ſanctorum nimio, *h. robuſtus
& terribilis * in cunctis qui circa eum ſunt. *h. ſuper omnes qui in circuitu ejus
Domine Deus exercituum, quis ſimilis tibi?
fortiſſime Domine, & veritas tua in circuitu tuo.
Tu dominaris ſuperbiæ maris,
& elationes gurgitum ejus * tu comprimis. *h. magnificas
Tu confregiſti quaſi vulneratum ſuperbum:
in brachio fortitudinis tuæ diſperſiſti inimicos tuos.
Tui ſunt cœli, & tua eſt terra:
B orbem & plenitudinem ejus tu fundaſti ea.
Aquilonem & [e] dexteram tu creaſti: e
Thabor & Hermon nomen tuum laudabunt.
* Tuum brachium cum fortitudine: *h. Tibi
roboretur manus tua, & exaltetur dextera tua.
Juſtitia & judicium firmamentum throni tui:
miſericordia & veritas præcedent faciem tuam.
Beatus populus qui noluit jubilum:
Domine in lumine vultus tui ambulabunt.
In nomine tuo exſultabunt tota die,
C & in juſtitia tua exaltabuntur.
Quia gloria fortitudinis eorum tu es,
& in voluntate tua elevabis cornu noſtrum.
Quia à Domino eſt * protectio noſtra, *h. protectore noſtro
& à ſancto Iſrael rege noſtro.
Tunc loquutus es per viſionem * ſanctis tuis: *h miſericordibus
& dixiſti poſui adjutorium ſuper robuſtum,
exaltavi electum de populo.
Inveni David ſervum meum:
oleo ſancto meo unxi eum.
D Cum quo manus mea firma erit,
& brachium meum roborabit eum.
Non decipiet inimicus eum,
& filius iniquitatis non affliget eum.
Sed concidam ante faciem ejus hoſtes illius:
& qui eum oderunt * percutiam. *h. fulminabo
Veritas autem mea & miſericordia mea cum eo,
& in nomine meo exaltabitur cornu ejus.
Et ponam in mari manum ejus:
& in fluminibus dexteram ejus.
E Ipſe invocabit me pater meus es tu:
Deus meus, & fortitudo ſalutis meæ.
Ego autem primogenitum * ponam eum, *h. dabo
excelſum regibus terræ.
In * æternum cuſtodiam ei miſericordiam meam, *h. ſæculum
& pactum meum fidele et.
Et ponam perpetuum ſemen ejus,
& thronum ejus ſicut dies cœli.
Si dereliquerint filii ejus legem meam,
& in judiciis meis non ambulaverint.
F Si cæremonias meas prophanaverint,
& præcepta mea non cuſtodierint.
Viſitabo in virga * ſcelera eorum, *h. ſcelus
& in plagis iniquitates eorum.
Miſericordiam autem meam non auferam ab eo:
nec mentiar in veritate mea.
Non violabo pactum meum,
& quod egreſſum eſt de labiis meis, non mutabo.
Semel juravi in ſancto meo,
* ne David mentiar. *h. ſi
G Semen ejus in * æternum erit, *h. ſæculũ
& thronus ejus ſicut ſol * in conſpectu meo. *h. coram me.
Sicut luna ſtabilietur in * æternum, *h. ſæculũ
& teſtis in * cœlo fidelis. SEMPER. *h. nube

a Editi ac MSS. aliquot libri: *Et cantabunt.* Canon vero San-Germanenſis ac Memmianus legunt, *Et principes*, juxta Hebræum verbum שרים *ſarim*, quod *principes*, vel *cantores* ſignificat.
b Duo MSS. *Et ipſi à manu tua abſciſi ſunt.*
c San-Germanenſis Canon & Memmianus; *ſuper me conſummatus eſt.*
d MSS. omnes præter San-Germ. Memm. & Sorbonicum: *Quia dixiſti, &c.* Deinde Canon Carcaſſ. cum Vaticano codice: *Sicut cœlos fundabis veritatem tuam in eis.*
e Regius ac Corbeienſis: *Et dextrum tu creaſti.*

Digitized by Google

Tu autem repulisti & projecisti:
iratus es adversus Christum tuum.
Attenuasti pactum servi tui:
prophanasti in terra diadema ejus.
* Dissipasti omnes * macerias ejus: (* h. Dissipasti) (* h. sepes)
posuisti munitiones ejus pavorem.
Diripuerunt eum omnes qui transeunt per viam,
factus est opprobrium vicinis suis.
Elevasti dexteram hostium ejus:
lætificasti omnes inimicos illius.
Nam & avertisti robur gladii ejus,
& non sublevasti eum in prœlio.
* Quiescere fecisti munditiam ejus, (* h. desicere)
& thronum illius in terra detraxisti.
Abbreviasti dies adolescentiæ ejus:
operuisti eum ignominia. SEMPER.
Usquequo Domine absconderis in finem:
succendetur quasi ignis indignatio tua.
a Memento mei de * profundo:
alioquin quare frustra creasti filios hominum.
Quis est vir qui vivat, & non videat mortem:
salvans animam suam de manu inferi? SEMPER.
Ubi sunt misericordiæ tuæ * antiquæ Domine, (* h. priscæ)
quas jurasti David in veritate tua.
Recordare Domine opprobrii servorum tuorum,
b [b] portavi in sinu meo omnes iniquitates populorum.
Quibus exprobraverunt inimici tui Domine:
quibus exprobraverunt vestigia Christi tui.
Benedictus Dominus in * sempiternum: (* h. sæculum)
amen & amen.

ORATIO MOSI VIRI DEI.

XC. c [c] DOmine habitaculum factus es nobis,
in generatione & generatione.
Antequam montes nascerentur
& parturiretur terra, & orbis:
à sæculo & usque in sæculum tu es Deus.
* Convertes hominem usque ad contritionem, (* h. Convertis)
& * dices revertimini filii Adam. (* h. dicis)
Quia mille anni in oculis tuis
sicut dies hesterna quæ pertransiit,
& vigilia nocturna.
Percutiente te eos, somnium erunt:
mane quasi herba pertransiens.
Mane floruit & abiit:
ad vesperam conteretur atque siccabitur.
Consumti enim sumus in furore tuo,
& in indignatione tua conturbati sumus.
Posuisti iniquitates nostras coram te:
negligentias nostras in luce vultus tui.
Omnes enim dies nostri
transierunt in furore tuo:
consumsimus annos nostros quasi sermonem loquens.
Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni:
d si autem [d] multum, octoginta anni,
& quod amplius labor & dolor:
quoniam transivimus cito & avolavimus.

A Quis novit fortitudinem iræ tuæ,
& secundum timorem tuum indignationem tuam.
Ut numerentur dies nostri sic ostende,
& veniemus corde sapienti.
Revertere Domine usquequo,
& exorabilis esto super servos tuos.
* Imple nos matutina misericordia tua, (* h. satia)
& laudabimus & lætabimur in cunctis diebus nostris.
Lætifica nos * pro diebus quibus afflixisti nos, (* h. secundum dies)
B & annis in quibus vidimus mala.
Appareat apud servos tuos opus tuum,
& * gloria tua super filios eorum. (* h. decor tuus)
Et sit * decor Domini Dei nostri super nos, (* h. pulchritudo)
& opus manuum nostrarum fac stabile super nos:
& opus manuum nostrarum [e] confirma. e

XCI. QUi habitat in abscondito excelsi:
in umbraculo [f] Domini commorabitur. f
Dicens Domino, spes mea, & fortitudo mea:
Deus meus confidam in eo.
C Quia ipse liberabit te de laqueo venantium:
de morte insidiarum.
In scapulis suis obumbrabit tibi,
& sub alis ejus sperabis:
* scutum & protectio veritas ejus. (* h. hasta)
Non timebis à timore nocturno:
à sagitta volante per diem.
A peste in tenebris ambulante:
à morsu [g] insidiantis meridie. g
Cadent à latere tuo mille
D & decem millia à dextris tuis:
ad te autem non appropinquabit.
Verumtamen oculis tuis * videbis, (* h. conspicies)
& * ultionem impiorum cernes. (* h. expletionem)
Tu enim es Domine spes mea:
excelsum posuisti habitaculum tuum.
Non accedet ad te malum,
& lepra non appropinquabit tabernaculo tuo.
Quia angelis suis mandavit de te,
ut custodiant te in omnibus viis tuis.
E In * manibus portabunt te: (* h. palmis)
ne forte offendat ad lapidem pes tuus.
Super aspidem & basiliscum calcabis:
conculcabis leonem & draconem.
Quoniam mihi adhæsit, & liberabo eum:
exaltabo eum, quoniam cognovit nomen meum.
Invocabit me, & exaudiam eum,
cum ipso ego in tribulatione:
eruam eum, & glorificabo eum.
Longitudine dierum * implebo eum, (* h. satiabo)
F & ostendam illi salutare meum.

PSALMUS CANTICI IN DIE SABBATHI.

XCII. BOnum est confiteri Domino,
& psallere nomini tuo altissime.
Ad annuntiandum mane misericordiam tuam,
& fidem tuam [h] in nocte. h
In decachordo & in psalterio,

a Memmianus Canon & Carcassonensis tresque pedissequi ejusdem: *Memento mei de terra.*

b Addunt nonnulli MSS. quod habetur in editis: *Quia portavi in sinu meo, &c.* Canon autem Carcass. ac MS. S. Michaëlis ita legunt: *Portavi in sinu meo multarum gentium.*

c Psalmum istum, qui apud Græcos & Latinos octogesimusnonus inscribitur, Cypriano studiosissimo Presbytero totum edisseruit S. Hieronymus: quare ad ejus commentaria confugimus ubi lectiones variantes occurrunt in MSS codicibus.

d Quinque MSS legunt cum Vulgata, *si autem in potentatibus octoginta anni.* Regius, Corbei. & Sorbon. retinent veram lectionem Hieronymi, *si autem multum, &c.*

e Pro *confirma* in Canone S. Germani ac Memmiano legimus, *dirige.*

f Hebræus scriptum habet שדי *Saddai*, quod in Ezechiele Hieronymus interpretatur *Deum sublimem.* Aquila ἄλκιμον vertit; id vero nos, inquit idem Hieronymus, *robustum, & sufficientem ad omnia perpetranda*, accipere possumus. Vide Epistolam S. Doctoris ad Marcellam, cujus istud principium est: *Nonagesimum Psalmum legens, &c.*

g Duas hoc loco retinent lectiones exemplaria Canonis San-Germanensis ac Memmiani; legunt enim in hunc modum: *A morsu dæmonis meridiani, insidiantis meridie.* Editi cum MSS. quattuor: *A morsu insanientis meridie.* Canon Carcassonensis & duo pedissequi: *A morsu dæmonis meridiani.*

h In tribus MSS. Carcass. Vatic. & S.Mich. *Et fidem tuam per noctem.*

Digitized by Google

* h. carmine, in * cantico, in cithara.
Quoniam lætificaſti me Domine in opere tuo:
in factutis manuum tuarum laudabo.
Quam magnificata ſunt opera tua Domine:
ſatis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ.
Vir inſipiens non cognoſcet,
& ſtultus non intelliget iſtud.
a [a] Germinaverunt impii quaſi fœnum,
& floruerunt omnes qui operantur iniquitatem,
ut conterantur uſque in ſempiternum.
Tu autem excelſus
* h. ſæculum in * æternum Domine.
Ecce inimici tui Domine,
ecce inimici tui peribunt,
* h. dividentur & * diſſipabuntur omnes qui operantur iniquitatem.
Et exaltabitur quaſi monocerotis cornu meum,
& ſenectus mea in oleo ubere.
Et reſpiciet oculus meus inſidiantes mihi,
de his qui conſurgunt adverſum me malignantibus
audiet auris mea.
Juſtus ut palma florebit,
ut cedrus in Libano multiplicabitur.
Tranſplantati in domo Domini:
in atriis Dei noſtri germinabunt.
Adhuc fructificabunt in ſenectute:
pingues & frondentes erunt.
Annuntiantes quia rectus Dominus:
fortitudo mea, & non eſt iniquitas in eo.

XCIII. Dominus regnavit
gloria indutus eſt:
b Indutus eſt Dominus [b] fortitudine, & accinctus eſt:
inſuper appendit orbem qui non commovebitur.
Firmum ſolium tuum ex tunc,
à ſæculo tu es.
Levaverunt flumina Domine,
levaverunt flumina vocem ſuam:
Levaverunt flumina gurgites ſuos:
à vocibus aquarum multarum.
Grandes fluctus maris:
grandis in excelſo Dominus.
Teſtimonia tua fidelia facta ſunt nimis,
domum tuam decet ſanctitas
Domine in longitudine dierum.

XCIIII. Deus ultionum Domine:
Deus ultionum oſtendere.
Elevare judex terræ:
redde viciſſitudinem ſuperbis.
Uſquequo impii Domine:
uſquequo impii exſultabunt.
Fluent loquentes antiquum:
garrient omnes qui operantur iniquitatem.
Populum tuum Domine conterent,
& hereditatem tuam affligent.
Viduam & advenam interficient,
& pupillos occident.
Et dixerunt non videbit Dominus,
& non intelliget Deus Jacob.
Intelligite ſtulti in populo,
c & [c] inſipientes aliquando diſcite.
Qui plantavit aurem non audiet:
* h. reſpiciet aut qui finxit oculum non * videbit?
* h. caſtiſtat? Qui * erudit gentes non arguet,
qui docet hominem ſcientiam.
A Dominus novit cogitationes hominum,
quia vanæ ſunt.
Beatus vir quem [d] tu * erudieris Domine, d * h. caſtigaveris
& de lege tua docueris eum.
Ut quieſcat à diebus afflictionis:
donec fodiatur impio interitus.
Non enim derelinquet Dominus populum ſuum,
& hereditatem ſuam non deſeret.
Quoniam ad juſtitiam revertetur judicium,
& ſequentur illud omnes recti corde.
B Quis ſtabit pro me adverſus malos:
quis ſtabit pro me adverſus operarios iniquitatis?
Niſi quia Dominus auxiliator meus:
paulominus habitaſſet in inferno anima mea.
Si dicebam, motus eſt pes meus:
miſericordia tua Domine ſuſtentabit me.
In multitudine cogitationum mearum, quæ ſunt in
me intrinſecus:
conſolationes tuæ delectabunt animam meam.
Numquid particeps erit tui thronus inſidiarum
C fingens dolorem in præcepto.
Copulabuntur adverſus animam juſti,
& ſanguinem innocentem condemnabunt.
Erit autem Dominus mihi in refugium,
& Deus meus quaſi petra ſpei meæ.
Et reſtituet ſuper eos * iniquitatem ſuam, * h. dolorem ſuum,
& in malitia ſua perdet eos:
perdet eos Dominus Deus noſter.

Venite laudemus Dominum: XCV.
jubilemus * petræ Jeſu noſtro. * h. forti ſalutari
D Præoccupemus vultum ejus in * actione gratiarum: * h. confeſſione
in * canticis jubilemus ei. * h. pſalmis
Quoniam * fortis & magnus Dominus, * h. Deus
& rex magnus ſuper omnes deos.
In cujus manu fundamenta terræ,
& excelſa montium ipſius ſunt.
Cujus eſt mare; ipſe enim fecit illud,
& ſiccam manus ejus plaſmaverunt.
Venite adoremus & curvemur:
flectamus genua ante faciem Domini factoris noſtri.
E Quia ipſe Deus noſter,
& nos populus paſcuæ ejus, & * grex manus ejus. * h. oves
Hodie ſi vocem ejus audieritis:
nolite obdurare corda veſtra, ſicut in contradictione:
ſicut in die tentationis in deſerto.
Ubi tentaverunt me patres veſtri:
probaverunt me, & viderunt opus meum.
Quadraginta annis diſplicuit mihi generatio:
& dixi populus errans corde eſt,
F & non cognoſcens vias meas.
Et juravi in furore meo,
ut non introirent in requiem meam.

Cantate Domino canticum novum: XCVI.
cantate Domino omnis terra.
Canite Domino, benedicite nomini ejus:
annuntiate de die in diem ſalutare ejus.
Narrate in gentibus gloriam ejus:
in univerſis populis mirabilia ejus.
Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis:
G terribilis eſt ſuper omnes deos.
Omnes enim dii populorum * ſculptilia: * h. idola:
Dominus autem cœlos fecit.

a Iidem hîc legunt: *Quum germinaverint impii quaſi fœnum, & floruerint omnes, &c.*

b Variam habent diviſionem Canonis exemplaria: codex Carcaſſonenſis ſic legit in ſecundo commate: *Fortitudine accinctus eſt*: San-Germanenſis autem & Memmianus hoc colon dividunt non in tria, ſed tantum in duo commata, ut nos edidimus juxta Hebræorum etiam codices.

c Canon Carcaſſonenſis: *Et inſipientes quandò erudimini?* Memm. *quando diſcedent?*

d S. Auguſtinus in Speculo & Canon Memmianus legunt ſine pronomine *tu*; quod tamen [illegible]plendum docet Hieronymus in Epiſt. ad Sunn. & Fretel. Conſulat locum qui voluerit.

Digitized by Google

Gloria, & decor ante vultum ejus:
fortitudo & exsultatio in sanctuario ejus.
Afferte Domino familiæ populorum:
afferte Domino gloriam & fortitudinem.
Afferte Domino gloriam nomini ejus:
levate munera & introite in atria ejus.
Adorate Dominum in decore sanctuarii:
paveat à facie ejus omnis terra.
Dicite in gentibus, Dominus regnavit
siquidem appendet orbem immobilem:
judicabit populos in æquitatibus.
Lætamini cœli & exsultet terra:
tonet mare & plenitudo ejus.
Gaudeat ager meus & omnia quæ in eo sunt:
tunc laudabunt universa ligna saltus.
Ante faciem Domini quoniam venit,
quoniam venit judicare terram:
Judicabit orbem in justitia,
& populos in fide sua.

XCVII. Dominus regnavit, exsultet terra:
lætabuntur insulæ multæ.
Nubes & caligo in circuitu ejus:
justitia & judicium firmamentum solii ejus.
Ignis ante faciem ejus ibit,
& exuret per circuitum hostes ejus.
* h. Illuxerunt * Apparuerunt fulgura ejus orbi:
vidit, & contremuit terra.
Montes sicut cera tabefacti sunt à facie Domini:
à facie dominatoris omnis terræ.
Annuntiaverunt cœli justitiam ejus,
& viderunt omnes populi gloriam ejus.
Confundantur universi qui serviunt sculptili,
qui gloriantur in idolis:
Adorate eum omnes dii.
Audivit & læta est Sion:
& exsultaverunt filiæ Judæ,
propter judicia tua Domine.
Tu enim Dominus excelsus super omnem terram:
vehementer elevatus es super omnes deos.
Qui diligitis Dominum; odite malum;
* h. misericordium custodit animas * sanctorum suorum,
de manu impiorum eruet eos.
* h. seminata Lux * orta est justo,
& rectis corde lætitia.
Lætamini justi in Domino,
& confitemini memoriæ sanctæ ejus.

* h. Psalmus

* CANTICUM.

XCVIII. Cantate Domino canticum novum,
quia mirabilia fecit:
Salvavit sibi dextera ejus,
& brachium sanctum ejus.
Notum fecit Dominus salutare suum:
* h. in oculis in * conspectu gentium revelavit justitiam suam.
Recordatus est misericordiæ suæ
& veritatis suæ domui Israel:
viderunt omnes fines terræ, salutare Dei nostri.
Jubilate Domino omnis terra:
* h. psallite. vociferamini, & laudate, & * canite.
* h. Psallite * Canite Domino in cithara:
* h. psalmi. in cithara & voce * carminis.
In tubis & clangore buccinæ:
jubilate coram rege Domino.
Tonet mare & plenitudo ejus:
orbis & habitatores ejus.
* h. palma: Flumina plaudent * manu:

A simul montes laudabunt.
Ante Dominum, quia venit judicare terram:
judicabit orbem in justitia,
& populos in æquitatibus.

Dominus regnavit, commoveantur populi: XCVIIII.
sessor Cherubim concutiatur terra.
Dominus in Sion magnus,
& excelsus est super omnes populos.
Confiteantur nomini tuo * magno, * h. magne & terribilis, sanctum nomē ejus; & fortitudo.
& terribili sanctoque:
B & imperium regis judicium diligit:
Tu fundasti æquitates:
judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.
Exaltate Dominum Deum nostrum,
& adorate scabellum pedum ejus: quia sanctus est.
Moses & Aaron in sacerdotibus ejus,
& Samuel in his qui invocant nomen ejus:
Invocabant Dominum, & ipse exaudivit eos:
in columna nubis loquebatur ad eos.
Custodierunt testimonia ejus,
C & præceptum quod dedit eis.
Domine Deus noster tu exaudisti eos:
Domine propitius fuisti eis,
& ultor super * commutationibus eorum. * h. adinventionibus
Exaltate Dominum Deum nostrum,
& adorate in monte sancto ejus:
quia sanctus Dominus Deus noster.

* CANTICUM IN GRATIARUM ACTIONE.

* h. Psalmus pro confessione.

Jubilate Deo omnis terra. C.
D Servite Domino in lætitia.
Ingredimini coram eo in laude:
scitote quoniam Dominus ipse est Deus.
Ipse fecit nos; & ipsius sumus
populus ejus & * grex pascuæ ejus. * h. oves
Ingredimini portas ejus in * gratiarum actione, * h. in confessione
atria ejus in laude:
Confitemini ei, benedicite nomini ejus:
Quia bonus Dominus;
In * sempiternum misericordia ejus, * h. sæculum
E & usque ad generationem & generationem fides ejus.

DAVID * CANTICUM.

* h. Psalmus

Misericordiam & judicium cantabo: CI.
tibi Domine psallam.
Erudiar in via perfecta
quando venies ad me:
Ambulabo in simplicitate cordis mei
in medio domus meæ.
F Non ponam coram oculis meis [a] verbum Belial, [a]
facientem declinationes odivi; nec adhæsit mihi.
Cor pravum recedet à me:
malum nesciam.
* Loquentem in abscondito contra * proximum suum, * h. Detrahentem * h. sodalem suum,
hunc interficiam:
Superbum oculis & altum corde;
cum hoc esse non poteram.
Oculi mei ad fideles terræ; ut habitent mecum,
ambulans in via simpliciter, hic ministrabit mihi.
G Non habitabit in medio domus meæ
faciens dolum, loquens mendacium,
non placebit in conspectu oculorum meorum.
Mane perdam omnes impios terræ,
ut interficiam de civitate Domini
universos qui operantur iniquitatem.

[a] Memmianus Canon, *verba Belial.* Aliquot MSS. *verbum diaboli.*

Digitized by Google

ORATIO PAUPERIS QUANDO SOLICITUS FUERIT,
* h. in conspectu Domini. & * coram Domino fuderit eloquium suum.

CII. Domine audi orationem meam,
* h. deprecatio mea & * clamor meus ad te veniat:
ne abscondas faciem tuam à me.
In die tribulationis meæ inclina ad me aurem tuam:
* h. festina in quaqumque die invocavero, * velociter exaudi me.
Quoniam consumti sunt sicut fumus dies mei,
& ossa mea quasi frixa contabuerunt.
Percussum est quasi fœnum & arefactum est cor meū:
quia oblitus sum comedere panem meum.
A voce gemitus mei,
adhæsit os meum carni meæ.
Assimilatus sum pellicano deserti:
a factus sum [a] quasi bubo solitudinum.
Vigilavi, & fui sicut avis solitaria super tectum.
Tota die exprobrabant mihi inimici mei:
* h. insultantes mihi * exsultantes per me jurabant.
Quia cinerem sicut panem comedi,
& potum meum cum fletu miscui.
A facie indignationis tuæ & iræ tuæ:
quia levasti me & allisisti me.
b Dies mei quasi umbra [b] inclinati sunt,
& ego quasi fœnum arui.
Tu autem Domine in æternum permanes
& memoriale tuum in generatione & generatione.
* h. surgens Tu * suscitans misereberis Sion:
quia tempus ut miserearis ejus,
c [c] quoniam venit * tempus.
* h. conditum Quoniam [d] placitos fecerunt servi tui lapides ejus,
d & pulverem ejus miserabilem.
Et timebunt gentes nomen Domini,
& universi reges terræ gloriam tuam.
Quia ædificavit Dominus Sion:
apparuit in gloria sua.
* h. effossi, Respexit ad orationem * vacui,
& non despexit orationem eorum.
Scribatur hoc in generatione novissima,
& populus qui creabitur laudabit Dominum.
Quoniam prospexit de excelso sanctuario suo:
Dominus de cœlo terram contemplatus est.
Ut audiret gemitum vincti,
ut solveret filios mortis.
Ut narretur in Sion nomen Domini,
& laudatio ejus in Jerusalem.
Quum congregati fuerint populi simul,
& regna ut serviant Domino.
Afflixit in via fortitudinem meam:
abbreviavit dies meos.
Dicam Deus meus ne rapias me in medio dierum meorum:
in generatione generationum anni tui.
A principio terram fundasti,
& opus manuum tuarum cœli.

A Ipsi peribunt, tu autem stabis,
& omnes quasi vestimentum atterentur:
quasi * pallium mutabis eos, & mutabuntur. * h. vestimentum
Tu autem ipse,
& anni tui non deficient.
Filii servorum tuorum habitabunt,
& semen eorum ante faciem tuam * perseverabit. * h. dirigetur.

DAVID.

CIII.
B Benedic anima Domino,
& omnia viscera mea nomini sancto ejus.
Benedic anima mea Domino,
& noli oblivisci omnium retributionum ejus.
Qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis,
qui sanat omnes infirmitates tuas.
Qui redimit de corruptione vitam tuam,
qui coronat te in misericordia & miserationibus.
Qui * replet bonis ornamentum tuum: * h. satiat
innovabitur sicut aquilæ juventus [e] tua. e
C Faciens justitias Dominus,
& judicia cunctis qui calumniam sustinent.
Notas fecit vias suas Mosi:
filiis Israel * cogitationes suas. * h. adinventiones
Misericors & clemens Dominus:
* patiens & multæ miserationis. * h. tardus ad furorem
Non in sempiternum * judicabit: * h. litigabit:
neque in * æternum irascetur. * h. in sæculum perseverabit.
Non secundum peccata nostra fecit nobis:
neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
D Quantum enim excelsius est cœlum terrâ:
tantum confortata est misericordia ejus super timentes eum.
Quantum longe est oriens ab occidente:
tantum longe fecit à nobis scelera nostra.
Sicut miseretur pater filiorum,
misertus est Dominus timentibus se.
Ipse enim novit * plasmationem nostram: * h. cogitationem
recordatus est quia pulvis sumus.
Homo quasi herba dies ejus:
E sicut flos agri sic florebit.
Quia spiritus pertransiit eum, & non subsistet:
& non cognoscet eum ultra locus ejus.
Misericordia autem Domini ab * æterno,
& usque in * æternum super timentes eum: * h. à sæculo
& justitia ejus in filios filiorum. * h in sæculum
His qui custodiunt pactum ejus,
& recordantur præceptorum ejus ad faciendum ea.
Dominus in cœlo stabilivit thronum suum,
& regnum illius omnium dominatur.
F Benedicite Domino angeli ejus,
fortes robore, facientes verbum ejus:
obedientes voci sermonis ejus.
Benedicite Domino omnes exercitus ejus,
ministri ejus qui facitis placitum illius.
Benedicite Domino universa opera ejus
in omnibus locis potestatis ejus:
benedic anima mea Domino.

a Aliter hunc versum interpretari videtur Hieronymus in Epist. ad Sunn. & Fretel. ubi ait: *In Hebræo pro nycticorace verbum* BOS *scriptum est; quod Aquila, & Septuaginta, & Theodotion, & Quinta Editio nycticoracem interpretati sunt; Symmachus upupam; Sexta Editio noctuam, quod & nos magis sequimur. Denique ubi apud nostros, & Græcos legitur: Factus sum sicut nycticorax in domicilio; apud Hebræos dicitur: Factus sum sicut noctua in ruinosis. Plerique bubonem contentiosè significari putant.* Notandum vero pro hodierno Hebræo כבוס *kechos*, Hieronymum legisse כבוס *kebos*, sive *chebos*; ut fidem nobis faciunt omnes MSS. codices Epistolæ jam dictæ ad Sunn. & Fretel. in qua S. Doctor vertit, *sicut noctua in ruinosis*, quod hîc in Psalterio interpretatur, *sicut bubo solitudinum*. Plura de *Bos* & *Chos* in annotationibus Prodromi curiosus lector inveniet. (margin: כוס)

b Tres MSS. Carcassonensis, Vaticanus, & S. Michaëlis; *sicut umbra inclinata*.

c Canon Memmianus cum Regio ac Corbeiensi manuscriptis, *quoniam venit tempus, quoniam venit pactum*. Ita quoque scriptum erat in Carnutensi ante ejus emendationem. In Hebræo nihil est quod faveat huic geminationi: unde tamquam superflua abjicienda est; & nisi fallat nos opinio, duplex hîc adest ejusdem textus Hebraïci interpretatio Latina.

d In Canone Carcassonensi, inque duobus aliis MSS. Vaticano, & S. Michaëlis, quos Carcassonensis pedissequos nominamus, hoc modo legitur: *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus, & pulveri ejus miserebuntur.* Canon tamen legit, *servis suis*. pro *servis tuis*.

e Malè Carcassonensis, Memmianus, atque Vaticanus MSS. retinent pronomen primæ personæ, *juventus mea*: nisi Hieronymus legerit fortè נעורי *neürai*, pro hodierno נעוריכי *neüraiechi*, quod habet affixum secundæ personæ femininæ cum *jod* paragogico, ut alibi in Psalmis, more Syrorum.

Digitized by Google

CIIII. Benedic anima mea Domino,
Domine Deus meus magnificatus es nimis.
Gloria & decore indutus es:
amictus luce quasi vestimento:
* h. texit Extendens cœlos ut pellem.
* h. posuit Qui * tegis aquis cœnacula ejus:
* h. ambulat Qui * ponis nubes currum suum:
qui * ambulas super pennas venti.
* h. facit angelos suos Qui * facis angelos tuos spiritus:
* h. suos ministros * tuos ignem urentem.
* h. fundavit Qui * fundasti terram super bases suas:
* h. ut non commoveatur * non commovebitur in sæculum & * in sæculum.
* h. & ultra. Abysso quasi vestimento operuisti eam:
super montes stabunt aquæ.
Ab increpatione tua fugient:
à voce tonitrui tui formidabunt.
Ascendent montes & descendent campi,
ad locum quem fundasti eis.
Terminum posuisti quem non pertransibunt:
nec revertentur ut operiant terram.
a Qui [a] emittis fontes in convallibus,
ut inter medios montes ambulent.
Ut bibant omnia animalia regionum,
& reficiant onagri, sitim suam.
Super ea volucres cœli morabuntur:
de medio nemorum dabunt vocem.
Qui irrigas montes de cœnaculis tuis:
* h. satiabitur de fructu operum tuorum * implebitur terra.
* h. [b] san Germinans herbam jumentis,
& fœnum servituti hominum;
Ut educat panem de terra:
& vinum lætificet cor hominis.
* h. super Ad exhilarandam faciem * in oleo:
panis autem cor hominis roborat.
Saturabuntur ligna Domini:
cedri Libani quas plantavit.
Ibi aves nidificabunt,
milvo abies domus ejus.
Montes excelsi cervis:
c petra refugium [c] hericiis.
Fecit lunam per tempora:
sol cognovit cubitum suum.
Posuisti tenebras, & facta est nox:
* h. repunt in ipsa * moventur omnes bestiæ sylvæ.
Leones rugientes ad prædam,
& quærentes à Deo escam sibi.
Oriente sole recedent,
* h. in cubilibus & in * speluncis suis cubabunt.
Egredietur homo ad opus suum,
& ad servitutem suam usque ad vesperum.
Quam multa sunt opera tua Domine,
omnia in sapientia fecisti:
impleta est terra possessione tua.
Hoc mare magnum & latum manibus,
ibi reptilia innumerabilia:
animalia parva cum grandibus.
Ibi naves pertranseunt:

A leviathan istum plasmasti ut [d] illuderet ei. d
Omnia in te sperant,
ut des cibum eis in tempore suo.
Dante te illis, colligent:
aperiente te manuum tuam * replebuntur bono. * h. saturabuntur
Abscondes vultum tuum, turbabuntur,
auferes spiritum eorum, deficient,
& in pulverem suum revertentur.
Emittes spiritum tuum & creabuntur,
& instaurabis faciem terræ.
B Sit gloria Domini in * sempiternum: * h. in sæculum
lætabitur Dominus in operibus suis.
Qui respicit terram & tremet:
tangit montes & fumabunt.
Cantabo Domino in vita mea:
psallam Deo meo quamdiu sum.
Placeat ei eloquium meum:
ego lætabor in Domino.
Deficiant peccatores de terra,
& impii ultra non sint:
C benedic anima mea Domino. Alleluia.

Confitemini Domino invocate nomen ejus: CV.
notas facite populis * cogitationes ejus. * h. adinventiones
Cantate ei, & psallite illi:
loquimini [e] in universis mirabilibus ejus. e
* Exsultate in nomine sancto ejus: * h. Laudamini
lætetur cor quærentium Dominum.
Quærite Dominum & virtutem ejus:
quærite faciem ejus jugiter.
Recordamini mirabilium ejus quæ fecit:
D * signorum & judiciorum oris ejus. * h. prodigiorum
Semen Abraham servi ejus:
filii Jacob electi ejus.
Ipse Dominus Deus noster:
in universa terra judicia ejus.
Recordatus est in * æternum pacti sui: * h. sæculum
* verbi quod præcepit in mille generationes. * h. verbum præcepit
Quod pepigit cum Abraham,
& juramenti sui cum Isaac.
Et * firmavit illud Jacob in * lege: * h. statuit * h. in præceptum
E Israel in pactum sempiternum.
Dicens, tibi dabo terram Chanaan:
funiculum hereditatis vestræ.
Quum essent viri pauci,
modici & advenæ in ea.
Et * transierunt de gente in gentem, * h. ambulaverunt
& de regno ad populum alterum.
Non dimisit hominem ut * noceret eis, * h. calumniaretur
& corripuit pro eis reges.
Nolite tangere christos meos,
F & prophetas meos nolite affligere.
Et vocavit famem super terram:
omnem * virgam panis contrivit. * h. baculum
Misit ante faciem eorum virum:
in servum venundatus est Joseph.
Afflixerunt in compede pedes ejus:
in ferrum venit anima ejus.

a Exemplaria Canonis, cum MS. S. Michaëlis, legunt in tertia persona: *Qui emittit fontes, &c.* Scholia quoque marginalia, ut vides, tertiam renuntiant personam, ubi secundam expressit Hieronymus. At hæc omnia dissolvit S. Doctor, quum Sunniam ac Fretelam hunc in modum alloquitur: *A quibus breviter quærite, quomodo quum ad Deum sermo sit, quasi ad alium loquens Propheta repente mutetur; maxime quum sic incipiat: Domine Deus meus magnificatus es vehementer; confessionem & decorem induisti..... Si ergo omnia ad secundam personam sunt, id est, ad Deum: quomodo in uno versiculo tertia persona subito, & extra ordinem inducitur?* Et iterum eadem objecta diluens: *Sed non potest*, inquit, *aliud ad ipsum, aliud de ipso dici. Aut omnia quasi ad Deum loquebatur Propheta: aut omnia ad alium de eo referebat. Quum autem pleraque ad ipsum dirigantur; & ea, quæ ambigua sunt, ad ipsius personam dirigenda sunt.*

b Quid notare voluerit Scholiastes noster non possumus divinare; quia nullum est verbum Hebraicum in his versibus quod *san* scribatur vel legatur.

c Editi, *refugium herinaciis.* Carcassonensis Canon ut & Memmianus, *refugium cuniculi.* Id legunt similiter MSS. Sorbonicus, & S. Michaëlis. In has variantes lectiones consule Hieronymi Epistolam jam centies recantatam.

d Ita Memmianus Canon, cui consonant MSS. quamplures: Canon autem Carcassonensis ac MS. S. Michaëlis legunt manifestiùs juxta Hebræum, *ut luderes in eo.* Quod ab Scholiaste videtur derivatum.

e Sine præpositione *in* legimus in Memmiano ac Sorbonico MSS. *Loquimini universis mirabilia ejus.* In Carcassonensi & MS. codice S. Mich. *Loquimini universa mirabilia ejus.*

Digitized by Google

Usque ad tempus donec veniret sermo ejus:
eloquium Domini probavit eum. * h. regem
Misit * rex & solvit eum: * h. dominatorem
* princeps populorum & * dimisit illum. * h. solvit
Posuit eum * dominum domus suæ, * h. dominatorem
& * principem in omni possessione sua. * h. dominatorem
Ut * erudiret principes ejus secundum voluntatem suam, * h. castigaret
& senes ejus sapientiam doceret.
Et ingressus est Israel Ægyptum,
& Jacob advena fuit in terra Cham.
Et crescere fecit populum suum nimis,
& roboravit eum super hostes ejus.
Convertit cor eorum ut odio haberent populum ejus.
ut dolose agerent contra servos illius.
Misit Mosen servum suum:
Aaron quem elegit sibi.
Posuit in eis verba signorum suorum,
& portentorum in terra Cham.
Misit tenebras & contenebravit,
& non fuerunt increduli verbis ejus.
Commutavit aquas eorum in sanguinem,
& occidit pisces eorum.
Ebullivit terra eorum ranas:
in cubilibus regum eorum.
Dixit & venit musca omnimoda:
* scinifes in universis terminis eorum. * h. pediculi
Dedit pluvias eorum grandinem:
ignem flammantem in terra eorum.
Et percussit vineam eorum, & ficum eorum:
& confregit lignum finium eorum.
Dixit, & venit locusta,
& bruchus cujus non erat numerus.
Et comedit omne fœnum terræ eorum,
& devoravit fructum terræ eorum.
Et percussit omne primogenitum in terra eorum:
primitias universi * partus eorum. * h. doloris
Et eduxit eos cum argento & auro,
& non erat in tribubus eorum infirmus.
Lætata est Ægyptus quum egrederentur:
quoniam irruerat terror eorum super eos.
Expandit nubem in tentorium,
& ignem ut luceret nocte.
Petierunt & adduxit * ortygometram, * h. coturnicem
& pane cœlesti saturavit eos.
Aperuit petram & fluxerunt aquæ:
cucurrerunt in aridis flumina.
Quia recordatus est verbi sancti sui:
cum Abraham servo suo.
Et eduxit populum suum * in lætitia: * h. cum gaudio
[a] in laude electos suos.
Et dedit eis terras gentium,
& laborem * tribuum possederunt. * h. plebium
Ut custodirent ceremonias ejus,
& leges ejus servarent. Alleluia.

ALLELUIA.

CVI. Confitemini Domino quoniam bonus:
quoniam in * æternum misericordia ejus. * h. sæculum
Quis loquetur fortitudines Domini:
auditas faciet omnes laudes ejus.
Beati qui custodiunt judicium,
faciunt justitiam in omni tempore.
Recordare mei Domine in repropitiatione populi tui:

A visita me in salutari tuo.
Ut videam bona electorum tuorum,
& læter in lætitia gentis tuæ:
& exsultem cum hereditate tua.
Peccavimus cum patribus nostris:
inique fecimus, impie egimus.
Patres nostri in Ægypto non * intellexerunt mirabilia tua: * h. sunt eruditi mirabilibus tuis:
non sunt recordati multitudinis misericordiæ tuæ.
Et [b] ad iracundiam provocaverunt super mare in mari
B rubro:
salvavit autem eos propter nomen suum,
ut ostenderet fortitudinem suam.
Et comminatus est mari rubro, & aruit:
& transduxit eos per abyssos quasi in deserto.
Et salvavit eos de manu odientis,
& redemit eos de manu inimici.
Et operuerunt aquæ hostes eorum:
unus de ipsis non superfuit.
Et crediderunt verbis ejus:
C cecineruntque laudem ejus.
* Cito obliti sunt operum illius: * h. Festinato
nec exspectaverunt * voluntatem ejus. * h. consilium
Et desideraverunt desiderium in deserto,
& tentaverunt Deum in solitudine.
Dedit ergo eis petitionem ipsorum,
& misit tenuitatem in animam eorum.
Et zelati sunt Mosen in castris:
Aaron sanctum Domini.
Aperta est terra, & devoravit Dathan,
D & operuit synagogam Abyram.
Et succensus est ignis in synagoga eorum:
flamma exussit * impios. * h. montes.
Fecerunt vitulum in Horeb,
& adoraverunt conflatile.
Et mutaverunt gloriam suam,
in similitudinem bovis comedentis fœnum.
Obliti sunt Dei salvatoris sui:
qui fecit magnalia in Ægypto.
Mirabilia in terra Cham:
E terribilia super mare rubrum.
Dixit ergo ut * contereret eos: * h. disperderet
nisi Moses electus ejus
stetisset medius contra faciem illius,
ut converteret indignationem ejus, & non interficeret.
Et despexerunt terram desiderabilem:
nec crediderunt sermoni ejus.
Et murmuraverunt in tabernaculis suis:
non audierunt vocem Domini.
F Et elevavit manum suam super eos,
ut dejiceret eos in deserto.
Et ut dejiceret semen eorum in gentibus,
& dispergeret eos in terris.
Et consecrati sunt Beel-Pheor,
& comederunt victimas mortuorum.
Et concitaverunt in studiis suis,
& percussit eos plaga.
Stetit autem Phinees, & [c] dijudicavit:
& est retenta percussio.
G Et reputatum est ei in justitiam:
in generatione & generationem usque in * æternum. * h. sæculum
Et provocaverunt super aquam contradictionis,
& afflictus est Moses propter eos.

a Aliquot MSS. cum editis: *Laudantes electos suos.*
b Solus Carcassonensis MS. legit hîc, *& irritaverunt super mare, &c.*
c Ambo exemplaria Canonis, Memmianum scilicet ac Carcassonense; nec non alii duo MSS. codices: *Stetit Phinees & exoravit.* Addit insuper codex Memmianus vocem *autem. Stetit autem Phinees, &c.*

Digitized by Google

Quia provocaverunt spiritum ejus,
* h. protulit & * præcepit in labiis suis.
Non exterminaverunt populos:
quos dixit Dominus eis.
Et commixti sunt gentibus,
& didicerunt opera eorum.
* h. idolis Et servierunt * sculptilibus eorum,
& factum est eis in scandalum.
Et immolaverunt filios suos,
& filias suas dæmonibus.
Et effuderunt sanguinem innocentem:
sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum,
* h. idolis quos immolaverunt * sculptilibus Chanaan:
a * h. contaminata [a] Et * polluta est terra sanguinibus:
& coinquinati sunt in operibus suis,
* h. adinventionibus & fornicati sunt in * studiis suis.
Iratus est itaque furor Domini in populum suum,
& abominatus est hereditatem suam.
Et dedit eos in manu gentium,
& dominati sunt eorum qui oderunt eos.
Et afflixerunt eos inimici sui,
& humiliati sunt sub manu eorum.
Multis vicibus liberavit eos:
ipsi vero provocabant in consiliis suis,
& humiliati sunt propter iniquitatem suam.
Et vidit tribulationem eorum:
quum audiret eos rogantes.
Et recordatus est pacti sui cum eis:
& pœnituit secundum multitudinem misericordiæ suæ.
Et dedit eos miserabiles:
coram omnibus qui ceperant eos.
Salva nos Domine Deus noster,
& congrega nos de gentibus:
Ut confiteamur nomini sancto tuo,
b & canamus [b] laudantes te.
Benedictus Dominus Deus Israel
* h. à sæculo & usque in sæculu: * ab æterno, & usque in æternum:
& dicet omnis populus, amen. Alleluia.

CVII.

* h. sæculum CONfitemini Domino quoniam bonus:
quoniam in * æternum misericordia ejus.
Dicant redemti à Domino:
quos redemit de manu hostis.
Et de terris congregavit eos,
ab oriente & occidente: ab aquilone & mari.
Erraverunt in solitudine, in deserta via:
civitatem quæ habitaretur non repererunt.
Esurientes & sitientes:
anima eorum in ipsis deficiebat.
Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione sua:
* h. angustiis de * afflictione eorum eripuit eos.
c Et [c] duxit illos per viam rectam,
ut venirent in civitatem habitabilem.
d Confiteantur Domino [d] misericordiam ejus,
& mirabilia ejus in filios hominum.
Quia saturavit animam vacuam,
& animam esurientem implevit bonis.
Habitantes in tenebris & umbra mortis:
alligatos inopia & ferro.
Quia provocaverunt sermones Dei,
& consilium excelsi blasphemaverunt.
Et humiliavit in labore cor eorum:
corruerunt, & non erat qui adjuvaret.

A Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione sua,
de angustiis eorum salvavit eos.
Et eduxit eos de tenebris & umbra mortis,
& vincula eorum disrupit.
Confiteantur Domino misericordiam ejus,
& mirabilia ejus in filios hominum.
Quia contrivit * portas æreas, * h. ostia ærea,
& vectes ferreos confregit.
Stultos * propter viam sceleris eorum, * h. de via
& * propter iniquitates afflictos. * h. de iniquitatibus suis
B Omnem cibum abominata est anima eorum,
& accesserunt ad portas mortis.
Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione sua:
de angustiis eorum salvavit eos.
Misit verbum suum, & sanavit eos:
& salvavit de interitu eorum.
Confiteantur Domino misericordiam ejus,
& mirabilia ejus in filios hominum.
Et immolent hostias * gratiarum, * h. confessionum,
& narrent opera ejus in laude.
C Qui descendunt [e] mare in navibus: e
facientes opus in aquis multis.
Ipsi viderunt opera Domini,
& mirabilia ejus in profundo.
Et dixit & * surrexit ventus tempestatis, * h. statuit
& elevavit gurgites ejus.
Ascendunt in cœlum, & descendunt in abyssos:
anima eorum in * afflictione consumitur. * h. malo
Obstupuerunt & intremuerunt quasi ebrius:
& universa sapientia eorum absorpta est.
D Clamaverunt autem ad Dominum in tribulatione sua,
& de angustiis eorum eduxit eos.
* Statuet turbinem in tranquillitatem, * h. Suscitabit
& silebunt fluctus ejus.
Lætabuntur quoniam quieverunt,
& deducet eos ad portum quem voluerunt.
Confiteantur Domino misericordiam ejus,
& mirabilia ejus in filios hominum.
Et exaltent eum in ecclesia populi,
E & in cathedra seniorum laudent eum.
Ponet flumina in desertum,
& * fontes aquarum in sitim. * h. exitus
Terram fructiferam in salsuginem:
præ malitia habitatorum ejus.
Ponet desertum in paludes aquarum,
& terram inviam in * fontes aquarum. * h. exitus
Et collocavit ibi esurientes,
& fundabunt urbem ad habitandum.
Et serent agros, & plantabunt vineas:
F & facient fruges germina.
Et benedicet eis & multiplicabuntur nimis,
& * pecora eorum non imminuentur. * h. jumenta
Imminuta sunt autem & afflicta,
propter angustiam mali & doloris.
Et effundet despectionem super principes
& errare eos faciet in * solitudine devia. * h. inani
Et sublevabit pauperem de inopia,
& ponet quasi * gregem familias. * h. oves
Videbunt recti, & lætabuntur:
G & omnis iniquitas contrahet os suum.
Quis sapiens, & custodiet hæc:
& intelliget misericodias Domini?

a Canon Carcassonensis: *Et adulterata est terra sanguine.* Memmianus & Sorbonicus MSS. *Adultera est terra per sanguinem.*

b Editi habent, *& canamus in laude tua.* Canon Memmianus non legit *te* in fine: *& canamus laudantes.*

c Memmianus Canon: *Eduxit eos per viam rectam, in civitatem habitabilem.* Melius quod est in Editis, ac cæteris MSS. codicibus. Carcassonensis legit, *ut irent*, pro, *ut venirent.*

d MSS. aliquot: *Confiteantur Domino misericordia ejus, & mirabilia ejus in filiis hominum.* Sorbonicus cum Editis libris retinet pluralem numerum *misericordias*, ubi antiquiores MSS. legunt in singulari *misericordiam*; quod nos sequuti sumus.

e Quatuor MSS. *Qui descendunt in mare navibus.*

Digitized by Google

CANTICUM PSALMI DAVID.

CVIII. PAratum cor meum Deus:
cantabo & psallam; sed & gloria mea.
* Consurge psalterium & cithara,
* consurgam mane.
Confitebor tibi in populis Domine,
& * cantabo te in nationibus.
Quoniam magna super cœlos misericordia tua,
& usque ad æthera veritas tua.
Exaltare super cœlos Deus:
& super omnem terram gloria tua.
Ut liberentur dilecti tui:
salva dextera tua, & exaudi me.
Deus loquutus est in sanctuario suo; gaudebo;
dividam Sichem, & vallem Soccoth dimetiar.
Meus est Galaad, meus est Manassè,
& Ephraïm * hereditas capitis mei:
Juda * dux meus.
Moab lebes pelvis meæ;
Super Idumæam projiciam calciamentum meum:
cum * Philisthim fœderabor.
Quis deducet me in civitatem munitam:
quis deducet me usque in Idumæam?
Nonne tu Deus qui [a] projeceras nos,
& non exieras Deus in exercitibus nostris?
Da nobis auxilium in tribulatione:
[b] vana est enim salus ab homine.
In Deo * erimus fortes,
& ipse conculcabit hostes nostros.

* h. Expergiscere
* h. expergescar diluculo.
* h. psallam tibi in plebibus.
* h. fortitudo
* h. legifer
* h. mihi Palæstina fœderabitur.
* h. faciemus virtutem,

[c] VICTORI DAVID * CANTICUM.

* h. Psalmus

CVIIII. DEus [d] laudabilis mihi, ne taceas:
quia os impii & os dolosi contra me apertum est.
Loquuti sunt de me lingua mendacii:
& verbis odii circumdederunt me,
& expugnaverunt me frustra.
Pro eo quod eos diligebam, adversabantur mihi:
ego autem orabam.
Et posuerunt contra me malum pro bono,
& odium pro dilectione mea.
Constitue super eum impium,
& Satan stet à dextris ejus.
Quum fuerit judicatus, exeat condemnatus:
& oratio ejus fit in peccatum.
Fiant dies ejus pauci:
episcopatum ejus accipiat alter.
Sint filii ejus pupilli,
& uxor ejus vidua.
Instabiles vagentur liberi ejus, & mendicent:
& quærant in parietinis suis.
Scrutetur exactor universa quæ habet,
& diripiant alieni laborem ejus.
Non sit qui ejus misereatur:
nec qui clemens sit in pupillos ejus.
Fiat novissimum ejus interitus:
in generatione altera deleatur [e] nomen ejus.
* Redeat in memoriam iniquitas patrum ejus apud Dominum,
& * iniquitas matris ejus non deleatur.

* h. Commemoretur
* h. peccatum

A Sint contra Dominum semper:
& intereat de terra memoria eorum.
Eo quod non est recordatus facere misericordiam:
& persequutus est virum inopem, & pauperem:
& compunctum corde ut interficeret.
Et dilexit maledictionem, * quæ veniet ei:
& noluit benedictionem, quæ elongabitur ab eo.
Et indutus est maledictione quasi vestimento suo,
& ingredietur quasi aqua in viscera ejus:
& quasi oleum in ossa ejus.
B Sit ei quasi * pallium quo circumdatur,
& quasi cingulum quo semper accingitur.
Hæc est retributio eorum qui adversantur mihi à Domino,
& qui loquuntur malum contra animam meam.
Tu autem Domine [f] Deus fac mecum propter nomen tuum:
quoniam bona est misericordia tua, libera me.
Quoniam egenus, & pauper sum:
& cor meum vulneratum est intrinsecus.
C Quasi umbra quum inclinatur abductus sum,
excussus quasi locusta.
Genua mea vacillaverunt à jejunio,
& caro mea * mutata est absque oleo.
Et ego factus sum opprobrium eis:
videntes me moverunt caput suum.
Adjuva me Domine Deus meus:
salva me secundum misericordiam tuam.
Et sciant quoniam manus tua hæc:
tu Domine fecisti eam.
D Maledicent illi, & tu benedices:
* restiterunt, & confundentur: servus autem tuus lætabitur.
Induantur adversarii mei confusione,
& operiantur quasi pallio confusione sua.
Confitebor Domino vehementer in ore meo,
& in medio * populorum laudabo eum.
Quoniam stabit à dextris * pauperis,
ut salvet à * judicibus animam ejus.

* h. &
* h. vestimentum
* h. macilenta
* h. restiterunt, & cõfusi sunt:
* h. multorum
* h. egeni
* h. judicantibus

E DAVID * CANTICUM.

* h. Psalmus.

CX. DIxit Dominus Domino meo, sede à dextris meis:
donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
* Virgam fortitudinis tuæ emittet Dominus ex Sion:
dominare in medio inimicorum tuorum.
Populi tui [g] spontanei erunt in die fortitudinis tuæ:
in * montibus sanctis.
Quasi de vulva orietur tibi
F ros adolescentiæ tuæ.
Juravit Dominus & non pœnitebit eum,
tu es sacerdos in æternum; secundum ordinem Melchisedec.
Dominus ad dexteram tuam,
percussit in die furoris sui reges.
Judicabit in gentibus, implevit * valles
percutiet caput in terra multa.
De torrente in via bibet:
propterea exaltabit caput.

* h. Baculum
* h. splendoribus
* h. cadaveribus

a Canon Carcassonensis cum suis pedissequis: *Nonne tu Deus qui projecisti nos, & non exibis, &c.*

b Iidem, *vana est enim salus hominis.*

c Plures MSS. *Pro victoria David Canticum.* Hieronymus id minime improbare videtur præfatione Commentariorum in Danielem. At de his sufficienter supra dictum est.

d Ambo exemplaria Canonis cum MS. codice S. Michaëlis: *Deus laudem meam ne tacueris*, ut legimus in Vulgata.

e Hebræus שמם *schemam*, id est, *nomen eorum.* Quod legitur etiam in Canone Carcassonensi, & in codicibus MSS. quæ scholiis marginalibus vitiata deprehendimus.

f Solus Carcassonensis Canon: *Domine, Domine*, pro *Domine Deus.*

g Vix duos similes in hoc versiculo invenimus codices MSS. Canon Memmianus sic legit: *Populi tui judices erunt, in die fortitudinis tuæ.* Carcassonensis vero: *Populi spontanei in die fortitudinis tuæ.* Corbei. ac Reg. MSS. *Populi tui duces spontanei erunt, &c.* Codex S. Michaëlis: *Populi tui duces in die, &c.* Sorbonicum sequuti sumus, quia veram retinere videtur lectionem Hieronymi. Cæterum Canon Carcasson. legit consequenter, *in montibus sancti.* Idem insuper cum MS. S. Michaëlis omittit particulam *quasi*, quæ tamen scripta reperitur in aliis omnibus MSS. editisque libris. De San-Germanensi Canone nihil deinceps dicetur, quia mutilus nobis superest à Psal. 94.

Digitized by Google

ALLELUIA.

CXI. Aleph. CONfitebor Domino in toto corde:
Beth. In consilio * justorum & congregatione.
* h. rectorū Gimel. Magna opera Domini:
Daleth. a Exquirenda a cunctis volentibus eum.
He. Gloria & decor opus ejus:
Vav. Et justitia ejus perseverans semper.
Zain. Memoriam fecit mirabilium suorum:
Heth. Clemens & misericors Dominus.
Teth. * h. sæculū Escam dedit timentibus se:
Jod. Memor erit in * sempiternum pacti sui.
Chaph. Fortitudinem operum suorum annuntiabit populo suo,
Lamed. Ut det eis hereditatem gentium.
Mem. Opus manuum ejus veritas & judicium:
Nun. Fidelia omnia præcepta ejus.
Samech. * h. sæculū Firmata in * sempiternum jugiter:
Aïn. Facta in veritate & æquitate.
Phe. Redemtionem misit populo suo,
Sade. * h. sæculū Mandavit in * æternum pactum suum:
Coph. Sanctum & terribile nomen ejus.
Res. Principium sapientiæ timor Domini,
Sin. * h. Eruditio * Doctrina bona cunctis facientibus ea:
Thav. Laus ejus perseverat jugiter.

ALLELUIA.

CXII. Aleph. BEatus vir qui timet Dominum:
Beth. In mandatis ejus volet nimis.
Gimel. Potens in terra erit semen ejus:
Daleth. * h. b rectorum Generatio b * justorum benedicetur.
He. Substantia & divitiæ in domo ejus,
Vav. Et justitia ejus perseverans semper.
Zain. * h. rectis Ortum est in tenebris lumen * justis:
Heth. Clemens & * misericors & justus.
Theth. * h. pius Bonus vir clemens & fenerans:
Jod. Dispersabit verba sua in judicio.
Chaph. * h. sæculū Quia in * æternum non commovebitur:
Lamed. In memoria sempiterna erit justus.
Mem. Ab auditu malo non timebit:
Nun. Paratum cor ejus confidens in Domino.
Samech. Firmum cor ejus non timebit:
Aïn. Donec aspiciat in hostibus suis.
Phe. Dispersit dedit pauperibus,
Sade. Justitia ejus permanet in æternum:
Coph. Cornu ejus exaltabitur in gloria.
Res. Impius videbit, & irascetur;
Sin. Dentibus suis frendet, & tabescet:
Thav. Desiderium impiorum peribit.

ALLELUIA.

CXIII. LAudate servi Dominum:
laudate nomen Domini:
Sit nomen Domini benedictum:
* h. sæculum. amodo & usque in * æternum.
Ab ortu solis usque ad occasum ejus:
laudabile nomen Domini.
Excelsus super omnes gentes Dominus:
super cœlos gloria ejus.
Quis ut Dominus Deus noster:
qui in excelsis habitans.
Humilia respicit
A in cœlo & in terra.
Suscitans de * terra inopem, * h. pulvere
& de stercore elevat pauperem.
Ut eum sedere faciat cum principibus:
cum principibus populi sui.
Qui collocat sterilem in domo,
matrem filiorum lætantem. Alleluia.

QUum egrederetur Israel de Ægypto: CXIIII.
domus Jacob de populo barbaro.
c Factus est Judas in sanctificationem ejus: c
B Israel potestas illius.
Mare vidit & fugit:
Jordanis conversus est retrorsum.
Montes subsilierunt quasi arietes:
colles quasi filii * gregis. * h. ovium
Quid tibi est mare quod fugisti:
Jordanis conversus es retrorsum.
Montes subsultastis quasi arietes:
colles quasi filii * gregis. * h. ovium
A facie Domini contremiscit terra:
C à facie Dei Jacob.
Qui convertit petram in paludes aquarum:
silicem in fontes aquarum.

d NOn nobis Domine, non nobis; CXV. d
sed nomini tuo da gloriam:
propter misericordiam tuam, & veritatem tuam.
* Ne dicant gentes: * h. Quare
ubi est Deus eorum?
Deus autem noster in cœlo:
universa quæ voluit fecit.
D Idola * gentium argentum & aurum; * h. eorum
opus manuum hominum.
Os habent, & non loquentur:
oculos habent & non videbunt.
Aures habent, & non audient:
nasum habent, & non odorabunt.
Manus habent, & non palpabunt;
pedes habent & non ambulabunt:
non sonabunt in gutture suo.
Similes illis fiant qui faciunt ea,
E & omnes qui confidunt in eis.
Israel confidit in Domino:
auxiliator & protector eorum est.
Domus Aaron confidit in Domino:
auxiliator & protector eorum est.
Timentes Dominum confidunt in Domino:
auxiliator & protector eorum est.
Dominus recordatus nostri; benedicet;
benedicet domui Israel:
benedicet domui Aaron.
F Benedicet timentibus Dominum,
parvis & magnis.
Addat Dominus super vos:
super vos & super filios vestros.
Benedicti vos à Domino:
qui fecit cœlum & terram.
Cœlum cœlorum Domino:
terram autem dedit filiis hominum.
Non mortui laudabunt Dominum:
nec omnes qui descendunt in silentium.
G Sed nos benedicimus Domino:
amodo & usque in æternum. Alleluia.

a Ita Canonis exemplaria cum aliquot aliis MSS. Editi autem ac MSS. quamplures: *Exquirenda in cunctis voluntatibus suis.* Hebræus, *cunctis volentibus ea*, id est, *mandata.*

b Scholia hujusmodi nullatenus probantur Hieronymo, qui his antevertens in Epist. ad Sunn. & Fretel. ita ad Psalmum 48. docte monebat: *Pro justis, εὐθέσι, id est, rectos in Græco vos invenisse dicitis; sed hoc propter εὐφωνίαν ita in Latinum versum est. Alioquin & in eo loco ubi scriptum legimus, in libro εὐθέων, justorum intelligimus librum: & non debemus sic verbum de verbo exprimere, ut dum syllabas sequimur, perdamus intelligentiam.*

c Septuaginta legunt, *facta est Judæa, &c.* Idque retinet Canon Carcass. cum suis pedissequis.

d Hîc apud Hebræos incipit Psalmus 115. apud Græcos vero ac Latinos conjunctim descriptus est cum præcedenti.

CXVI. a DIlexi quoniam [a] exaudiet Dominus,
vocem deprecationis meæ.
Quoniam inclinavit aurem suam mihi,
& in diebus meis invocabo.
Circumdederunt me funes mortis,
& munitiones inferni invenerunt me.
Angustiam & dolorem reperi:
& nomen Domini invocabo:
* h. eripe — Obsecro Domine * salva animam meam: clemens Dominus, & justus:
* h. pius. — & Deus noster * misericors.
Custodit parvulos Dominus:
attenuatus sum, & salvavit me.
Revertere anima mea in requiem tuam:
quia Dominus reddet tibi.
Quia eruet animam meam de morte,
oculos meos à lacrymis, pedes meos ab offensa.
Deambulabo coram Domino,
in terris viventium.
b * h. quia — [b] Credidi * propter quod loquutus sum:
ego afflictus sum nimis.
Ego dixi in stupore meo:
* h. mentitur. — omnis homo * mendacium.
Quid reddam Domino,
pro omnibus quæ retribuit mihi.
Calicem salutaris accipiam,
& nomen Domini invocabo.
Vota mea Domino reddam,
coram omni populo ejus.
* h. Pretiosa in oculis Domini, — * Gloriosa in conspectu Domini,
* h. misericordium — mors * sanctorum ejus.
Obsecro Domine quia ego servus tuus,
ego servus tuus filius ancillæ tuæ.
Dissolvisti vincula mea:
* h. confessionis, — tibi immolabo hostiam * laudis,
& in nomine Domini invocabo.
Vota mea Domino reddam,
in conspectu omnis populi ejus.
In atriis domus Domini,
in medio tui Jerusalem. Alleluia.

CXVII. LAudate Dominum omnes gentes:
* h. plebes. — collaudate eum universi * populi.
Quia confortata est super nos misericordia ejus,
& veritas Domini in æternum. Alleluia.

CXVIII. COnfitemini Domino quoniam bonus:
* h. sæculū — quoniam in * æternum misericordia ejus.
* h. obsecro — Dicat * nunc Israel:
* h. sæculū — quoniam in * æternum misericordia ejus.
* h. obsecro — Dicat * nunc domus Aaron:
* h. sæculū — quoniam in * æternum misericordia ejus.
* h. obsecro — Dicant * nunc qui timent Dominum:
* h. sæculū — quoniam in * æternum misericordia ejus.
Quum tribularer invocavi Dominum,
& exaudivit me in latitudine Dominus.
Dominus meus non timebo,
* h. inter auxiliatores, — quid faciat mihi homo.
Dominus mihi * auxiliator,
* h. aspiciā — & ego * despiciam odientes me.
* h. confidere — Melius est * sperare in Domino,
quam sperare in homine.
* h. confidere — Melius est * sperare in Domino,
quam sperare in principibus.

A Omnes gentes circumdederunt me;
in nomine Domini: quia * ultus sum in eas. — * h. contrivi eas.
Circumdederunt me, & obsederunt me:
sed in nomine Domini, quia * ultus sum in eas. — * h. contrivi eas.
Circumdederunt me quasi apes:
extinctæ sunt quasi ignis spinarum
in nomine Domini, quia * ultus sum in eas. — * h. contrivi eas.
Impulsus pellebar ut caderem,
& Dominus * sustentavit me. — * h. & Dominus auxiliatus est mihi.
Fortitudo mea, & laus mea Dominus:
B & factus est mihi in salutem.
Vox laudis, & salutis
in tabernaculis justorum.
Dextera Domini fecit * fortitudinem: — * h. virtutem:
dextera Domini excelsa,
dextera Domini fecit * fortitudinem. — * h. virtutem.
Non moriar, sed vivam,
& narrabo opera Domini.
* Corripiens arguit me Dominus, — * h. Castigans castigavit
& morti non tradidit me.
C Aperite mihi portas justitiæ:
ingressus in eas confitebor Domino.
Hæc porta Domini:
justi intrabunt in eam.
Confitebor tibi quoniam exaudisti me,
& factus es mihi in salutem.
Lapidem quem reprobaverunt ædificantes:
factus est in caput anguli.
A Domino factum est istud,
& hoc est mirabile in oculis nostris.
D Hæc est dies quam fecit Dominus:
exsultemus & lætemur in ea.
Obsecro Domine, salva obsecro:
obsecro Domine, prosperare obsecro.
Benedictus qui venit in nomine Domini:
benediximus vobis de domo Domini.
Deus Dominus, & * apparuit nobis: — * h. illuxit
* frequentate solennitatem in frondosis, — * h. obligate
usque ad cornua altaris.
Deus meus es tu, & confitebor tibi:
E Deus meus es tu, & exaltabo te.
Confitebor Domino quoniam bonus:
quoniam in * æternum misericordia ejus. — * h. sæculum

[c] BEati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini. — CXVIIII. c Aleph.
Beati qui custodiunt testimonia ejus: in toto corde requirunt eum. — Aleph.
Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt. — Aleph.
Tu mandasti præcepta tua custodiri nimis. — Aleph.
F Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodienda præcepta tua. — Aleph.
Tunc non confundar: cum respexero ad omnia mandata tua. — Aleph.
Confitebor tibi in directione cordis: cum didicero judicia justitiæ tuæ. — Aleph.
Præcepta tua custodiam: ne derelinquas me nimis. — Aleph.
In quo * corrigit juvenis semitam suam, * quum custodierit verba tua. — Beth. * h. mundabit puer * h. ut custodiat
In toto corde meo exquisivi te: ne errare me facias
G à mandatis tuis. — Beth.
In corde meo abscondi eloquium tuum, ut non — Beth.

a MSS. Tres: *Dilexi quoniam exaudies Domine.* Memmianus & Carnutensis emendatus, *exaudivit Dominus.*

b Ab his verbis Psalmum 115. auspicantur Græci & Latini.

c In Canonis exemplaribus Psalmus iste divisus est ut cæteri per cola & commata, ita ut sexdecim versus sub unaquaque littera Alphabeti Hebraïci positi reperiantur. Hanc quoque divisionem sequutus est sanctus Augustinus in suo Speculo; quia jam usu recepta erat ante Hieronymum in editione Latina Psalmorum Vulgata ac communi. Nos vero Hebræorum MSS. voluminibus, quæ singulis litteris octo versus attribuunt; atque Hieronymo præsertim adhærentes; tot versus cuique litteræ assignamus, quot ille assignandos admonuit. *Verum debes scire*, inquit S. Doctor ad Paulam Urbicam, *in prioribus Psalmis* (110. & 111.) *singulis litteris singulos versiculos; qui trimetro jambico constant, esse subnexos .... In centesimo decimooctavo Psalmo singulas litteras octoni versus sequuntur, &c.*

Digitized by Google

peccem tibi.
Beth. Benedictus tu Domine, doce me præcepta tua.
Beth. * h. omnia judicia In labiis meis narravi * omnes justitias oris tui.
Beth. * h. gavisus In via testimoniorum tuorum * lætatus sum, quasi in omnibus divitiis.
Beth. In præceptis tuis meditabor, & contemplabor semitas tuas.
Beth. * h. præceptis. In * justitiis tuis delectabor: non obliviscar verba tua.
Gimel. Tribue servo tuo: vivam, & custodiam verba tua.
Gimel. * h. aspiciã Revela oculos meos, & * videbo mirabilia de lege tua.
Gimel. * h. præcepta. Advena ego sum in terra: ne abscondas à me * mandata tua.
Gimel. * h. Meditari anima mea desideravit * Desideravit anima mea desiderare judicia tua in omni tempore.
Gimel. Increpasti superbos: maledicti qui recedunt à mandatis tuis.
Gimel. Aufer à me opprobrium, & contemtum: quoniam testimonia tua custodivi.
Gimel. Etenim sederunt principes, adversum me loquebantur: servus autem tuus [a] meditabatur præcepta tua.
Gimel. * h. delectatio * h consilii Sed & testimonia tua * voluntas mea, quasi * viri amicissimi mei.
Daleth. Adhæsit pulveri anima mea: vivifica me juxta verbum tuum.
Daleth. * h. narravi, * h. præcepta tua. Vias meas * exposui, & exaudisti me: doce me * justitiam tuam.
Daleth. * h. mandatorum Viam * præceptorum tuorum fac me intelligere, & loquar in mirabilibus tuis.
Daleth. * h. cõfirma Distillavit anima mea præ stultitia: * serva me juxta eloquium tuum.
Daleth. * h. miserere mei. Viam mendacii aufer à me, & legem tuam * dona mihi.
Daleth. Viam fidei elegi: judicia tua proponebam.
Daleth. Adhæsi testimoniis tuis: Domine ne confundas me.
Daleth. Viam mandatorum tuorum curram: quoniam dilatasti cor meum.
He. * h. Illumina me * Ostende mihi Domine viam præceptorum tuorum, & custodiam eam per vestigium.
He. Doce me, & observabo legem tuam: & custodiam eam in toto corde.
He. * h. præceptorum Deduc me in semita * mandatorum tuorum: quia ipsam volui.
He. Inclina cor meum ad testimonia tua, & non ad avaritiam.
He. Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.
He. Suscita servo tuo eloquium tuum, in timorem tuum.
He. Averte opprobrium meum quod reveritus sum: quia judicia tua bona.
He. * h. mandata Ecce desideravi * præcepta tua: in justitia tua vivifica me.
Vav. Et veniant mihi misericordiæ tuæ Domine, & salus tua juxta eloquium tuum.
Vav. Et respondebo exprobrantibus mihi sermonem: quia speravi in sermone tuo.
Vav. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usque nimis: quoniam judicia tua exspectavi.
Vav. Et custodiam legem tuam jugiter: in sempiternum, & ultra.
Vav. Et ambulabo in spatioso: quia præcepta tua quæsivi.

A Et loquar in testimoniis tuis coram regibus, & non confundar. Vav.
Et delectabor in mandatis tuis, quæ dilexi: Vav.
Et levabo manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & loquar in præceptis tuis. Vav.
Memento sermonis servo tuo: quem me sperare fecisti. Zain.
Hæc est consolatio mea in afflictione mea: quia eloquium tuum vivificavit me. Zain.
Superbi deridebant me nimis: à lege tua non declinavi. Zain.
B Recordatus sum judiciorum tuorum à sæculo Domine, & consolatus sum. Zain.
Horror obtinuit me ab impiis, qui dereliquerunt legem tuam. Zain.
Carmina erant mihi præcepta tua, in domo peregrinationis meæ. Zain.
Recordatus sum in nocte nominis tui Domine, & custodivi legem tuam. Zain.
Hoc factum est mihi: quia præcepta tua custodivi. Zain.
Pars mea Domine: dixi ut custodiam verbum tuum. Heth.
C Deprecatus sum vultum tuum in toto corde: miserere mei secundum eloquium tuum. Heth.
Recogitavi vias meas, & converti pedes meos ad testimonia tua. Heth.
Festinavi, & non neglexi, custodire mandata tua. Heth.
Funes impiorum implicaverunt me: legem tuam non sum oblitus. Heth.
Medio noctis surgam ad confitendum tibi, super judicia justitiæ tuæ. Heth.
Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium præcepta tua. Heth.
D Misericordia tua Domine completa est terra, præcepta tua doce me. Heth.
Benefecisti cum servo tuo Domine: secundum verbum tuum. Teth.
Bonum sermonem, & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi. Teth.
Antequam audirem ego ignoravi: nunc autem eloquium tuum custodivi. Teth.
Bonus es tu, & beneficus: doce me præcepta tua. Teth.
E Applicabant mihi mendacium superbi: ego autem in toto corde servabam præcepta tua. Teth.
Incrassatum est velut adeps cor eorum, & ego in lege tua delectabar. Teth.
Bonum mihi quia afflictus sum, ut discerem præcepta tua. Teth.
Melior est mihi lex oris tui: super millia auri & argenti. Teth.
Manus tuæ fecerunt me, & firmaverunt me: doce me, & discam mandata tua. Jod.
F Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: quia sermonem tuum exspectavi. Jod.
Scio Domine quia justum judicium tuum, & vere afflixisti me. Jod.
Sit obsecro misericordia tua in consolatione mea: sicut loquutus es servo tuo. Jod.
Veniant mihi misericordiæ tuæ, & vivam: quia lex tua delectatio mea. Jod.
Confundantur superbi, quoniam inique contriverunt me: ego autem loquar in præceptis tuis. Jod.
G Revertantur ad me qui timent te, & qui sciunt testimonium tuum. Jod.

a Exscriptor Canonis Carcassonensis posuit in contextu hujus Psalmi omnia fere marginalia scholia, quæ nos ob studium legentis hic describere curavimus notando cuinam litteræ respondent. Gimel 7. *meditabatur in præceptis tuis.* Vav 1. *pietates tua.* Vav 2. *exprobranti mihi sermonem.* Vav 4. *in sæculum & ultra.* Vav 5. *mandata tua quæsivi.* Vav 7. *in præceptis tuis.* Vav 8. *palmas meas.* Zaïn 8. *quia mandata tua.* Heth 1. *ut custodiam verba tua.* Heth 4. *festinavi & non tardavi.* Heth 6. *media nocte surgebam.* Heth 7. *& custodientium mandata tua.* Teth 2. *bonum saporem .... quia præceptis tuis credidi.* Teth 3. *Antequam humiliarer.* Teth 5. *Applicaverunt .... servabo mandata tua.* Teth 6. *delectatus sum.* Jod 1. *præcepta tua.* Jod 3. *justa judicia tua.* Jod 4. *secundum eloquium tuum cum servo tuo.* Jod 5. *delectationes meæ.* Jod 6. *quoniam mendaciter iniquitatem fecerunt in me.*

Digitized by Google

Iod. Fiat cor meum perfectum in præceptis tuis, ut non confundar. A

Chaph. Defecit in ſalutare tuum anima mea: [a] in verbum tuum exſpectavi.

Chaph. Conſumti ſunt oculi mei in verbum tuum: dicentes, quando conſolaberis me.

Chaph. Et quum eſſem quaſi uter in pruina: præcepta tua non ſum oblitus.

Chaph. Quot ſunt dies ſervi tui: quando facies in perſequentibus me judicium.

Chaph. Foderunt mihi ſuperbi foveas, quæ non erant juxta legem tuam. B

Chaph. Omnia mandata tua vera: falſò perſequuti ſunt me, auxiliare mihi.

Chaph. Paulominus conſumſerunt me in terra: ego autem non dimiſi præcepta tua.

Chaph. Secundum miſericordiam tuam vivifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Lamed. In * æternum Domine, verbum tuum permanet in cœlo. (* h. ſæculũ)

Lamed. In generatione, & generatione fides tua: fundaſti terram, & ſtat. C

Lamed. Judicio tuo ſtant uſque hodie: quia omnia ſerviunt tibi.

Lamed. Niſi quod lex tua delectatio mea: forte periſſem in preſſura mea.

Lamed. In ſempiternum non obliviſcar præceptorum tuorum: quia per ipſa vivificaſti me.

Lamed. Tuus ego ſum, ſalva me: quoniam præcepta tua quæſivi.

Lamed. Me exſpectaverunt impii, ut perderent me: teſtimonium tuum conſiderabo. D

Lamed. Omnis conſummationis vidi finem: latum * mandatum tuum nimis. (* h. præceptum)

Mem. Quam dilexi legem tuam: tota die hæc meditatio mea.

Mem. Super inimicos meos inſtruxiſti me mandato tuo: quia in ſempiternum hoc eſt mihi.

Mem. Super omnes qui docebant me eruditus ſum: quia teſtimonia tua meditatio mea.

Mem. Super ſenes intellexi: quia præcepta tua ſervavi.

Mem. Ab omni ſemita mala prohibui pedes meos, ut cuſtodirem verba tua. E

Mem. A judiciis tuis non receſſi: quia tu illuminaſti me.

Mem. Quam dulce gutturi meo eloquium tuum, ſuper mel ori meo.

Mem. Præcepta tua conſiderabam: propterea odivi omnem ſemitam mendacii.

Nun. Lucerna pedi meo verbum tuum, & lux ſemitæ meæ.

Nun. Juravi, & perſeverabo: ut cuſtodiam judicia juſtitiæ tuæ.

Nun. Afflictus ſum uſque nimis: Domine vivifica me juxta verbum tuum. F

Nun. Voluntaria oris mei complaceant tibi Domine, & ſecundum judicia tua doce me.

Nun. Anima mea in manu mea ſemper, & legis tuæ non ſum oblitus.

Nun. Poſuerunt impii laqueum mihi, & à præceptis tuis non aberravi.

Nun. Hæreditas mea teſtimonia tua in ſempiternum: quia gaudium cordis mei ſunt.

Nun. Inclinavi cor meum ut facerem juſtitias tuas, propter æternam retributionem. G

Tumultuoſos odivi, & legem tuam dilexi. Samech.

Protectio mea & ſcutum meum tu es: verbum tuum exſpectavi. Samech.

Recedite à me maligni, & cuſtodiam mandata Dei mei. Samech.

Confirma me ſecundum verbum tuum, & vivam: & noli me confundere ab exſpectatione mea. Samech.

Auxiliare mihi, & ſalvus ero: & delectabor in præceptis tuis jugiter. Samech.

Abjeciſti omnes qui averſantur præcepta tua: quia mendax cogitatio eorum. Samech.

Quaſi ſcoriam computaſti omnes impios terræ: propterea dilexi teſtimonia tua. Samech.

Horripilavit à timore tuo caro mea, & judicia tua timui. Samech.

Feci judicium & juſtitiam: ne derelinquas me his qui calumniantur me. Aïn.

Sponde pro ſervo tuo in bonum: ne calumnientur me ſuperbi. Aïn.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium juſtitiæ tuæ. Aïn.

Fac cum ſervo tuo juxta miſericordiam tuam, & præcepta tua doce me. Aïn.

Servus tuus ſum ego, inſtrue me: & cognoſcam teſtimonia tua. Aïn.

Tempus eſt ut facias Domine: prævaricati ſunt legem tuam. Aïn.

Propterea dilexi mandata tua: ſuper aurum & topazium. Aïn.

Propterea in univerſa præcepta tua direxi: omnem ſemitam mendacii odio habui. Aïn.

Mirabilia teſtimonia tua: idcirco cuſtodivit ea anima mea. Phe.

Oſtium ſermonum tuorum lucidum, docens parvulos. Phe.

Os meum aperui & reſpiravi: quia * mandata tua deſiderabam. Phe. (* h. præcepta)

Reſpice ad me, & miſerere mei: juxta judicium diligentium nomen tuum. Phe.

Greſſus meos firma in * ſermone tuo, & non des poteſtatem in me univerſæ iniquitati. Phe. (* h. eloquio)

Redime me à calumnia hominis, & cuſtodiam * præcepta tua. Phe. (* h. mandata)

Vultum tuum oſtende ſervo tuo, & doce me præcepta tua. Phe.

Rivi aquarum fluebant de oculis meis: quia non cuſtodierunt legem tuam. Phe.

Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum. Sade.

Præcepiſti juſtitiam teſtimonii tui, & veritatem nimis. Sade.

Conſumſit me zelus meus: quia obliti ſunt verborum tuorum hoſtes mei. Sade.

Probatus ſermo tuus nimis, & ſervus tuus dilexit illum. Sade.

Parvulus ego ſum: & contemtibilis: ſed præcepta tua non ſum oblitus. Sade.

Juſtitia tua, juſtitia ſempiterna, & lex tua veritas. Sade.

Tribulatio, & anguſtia invenerunt me: mandata tua voluntas mea. Sade.

Juſta teſtimonia tua * ſemper: doce me, & vivam. Sade. (* b in ſæculum)

Clamavi in toto corde, exaudi me Domine: præcepta tua cuſtodiam. Coph.

a Manuſcripti legunt ſine præpoſitione *in: Verbum tuum exſpectavi.* Scholia autem marginalia ſic ſe habent. Chaph 1. *Defecit in ſalutari tuo.* Chaph 2. *in eloquium tuum.* Chaph 3. *Quia factus ſum ſicut uter in fumario.* Lamed 3. *quia omnes ſervi tui.* Nonnulla jam poſita ac minoris momenti prætermittimus. Lamed 8. *Omni conſummationi vidi finem* Mem 2. *Super inimicos meos inſtruunt me mandata tua.* Nun 2 *Juravi & ſtatui,* Nun 4. *complaceant tibi obſecro Domine.* Nun 5. *in palma mea.* Samech 4. *ſecundum eloquium tuum*, vel *ſecundum judicium tuum.* Samech 5. *Suſtenta me, &c.* Aïn 2 *pro ſervo tuo in bono.* Aïn 6. *Tempus faciendi Domine, vacare fecerunt legem tuam.* Aïn 8. *Propterea univerſa mandata tua dilexi.* Phe 7. *Vultum tuum illumina ſuper ſervum tuum.* Sade 1. *Juſtus tu Domine, & recta judicia tua.* Sade 4. *Probatum eloquium tuum . . . . dilexit illud.*

Digitized by Google

Coph. Invocavi te, ſalvum me fac, & cuſtodiam teſtimonia A tua.
Coph. Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam: verbum tuum exſpectans.
Coph. Præveniebant oculi mei vigilias, ut meditarer in ſermonibus tuis.
Coph. Vocem meam exaudi juxta miſericordiam tuam: Domine ſecundum judicium tuum vivifica me.
Coph. a Appropinquaverunt [a] perſequutores mei ſceleris, & à lege tua procul facti ſunt.
Coph. Prope es tu Domine, & omnia mandata tua veritas. B
Coph. A principio novi de teſtimoniis tuis: quod in æternum fundaveris ea.
Res. Vide afflictionem meam, & eripe me: quia legis tuæ non ſum oblitus.
Res. Judica cauſſam meam, & redime me: in ſermone tuo vivifica me.
Res. Longe ab impiis ſalus: quia præcepta tua non quæſierunt.
Res. Miſericordiæ tuæ multæ Domine: juxta judicia tua vivifica me. C
Res. Multi qui perſequuntur me, & affligunt me: à teſtimoniis tuis non declinavi.
Res. Vidi prævaricatores tuos, & mœrebam: quia verbum tuum non cuſtodierunt.
Res. Vide quoniam præcepta tua dilexi: Domine juxta miſericordiam tuam vivifica me.
Res. Caput verborum tuorum veritas, & in ſempiternum omne judicium juſtitiæ tuæ.
Sin. Principes perſequuti ſunt me ſine cauſſa: verba autem tua timuit cor meum. D
Sin. Gaudens ego ſum in eloquio tuo: ſicut qui invenit ſpolia multa.
Sin. Mendacium odio habui, & deteſtatus ſum: legem tuam dilexi.
Sin. Septies in die laudavi te: ſuper judiciis juſtitiæ tuæ.
Sin. Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.
Sin. Exſpectavi ſalutare tuum Domine, & mandata tua feci.
Sin. Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea nimis. E
Sin. Cuſtodivi præcepta tua, & teſtimonia tua: quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.
Thav. * h. Appropinquet. *Ingrediatur laus mea coram te Domine: ſecundum verbum tuum doce me.
Thav. Veniat deprecatio mea ante vultum tuum: ſecundum eloquium tuum libera me.
Thav. Fundant labia mea hymnum: docebis enim me præcepta tua.
Thav. b [b] Loquetur lingua mea ſermonem tuum: quia omnia F mandata tua juſta.
Thav. Sit manus tua auxiliatrix mea: quia præcepta tua elegi.
Thav. Deſideravi ſalutare tuum Domine, & lex tua voluntas mea.
Thav. Vivet anima mea, & laudabit te: & judicia tua auxiliabuntur mihi.
Thav. * h. præceptorum. Erravi quaſi ovis perdita, quære ſervum tuum: quia *mandatorum tuorum non ſum oblitus.

CANTICUM GRADUUM.

AD Dominum in tribulatione mea clamavi, CXX.
& exaudivit me.
Domine libera animam meam à labio mendacii,
à lingua doloſa.
Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi
[c] ad linguam doloſam? c
Sagittæ potentis acutæ,
cum carbonibus juniperorum.
Heu mihi quia peregrinatio mea prolongata eſt:
habitavi cum tabernaculis Cedar.
Multum peregrina eſt anima mea,
cum odientibus pacem.
Ego pacifica loquebar,
& [d] illi bellantia. d

CANTICUM GRADUUM.

LEvavi oculos meos in montes: CXXI.
unde veniet auxilium mihi.
Auxilium meum à Domino,
factore cœli & terræ.
Non det in commotionem pedem tuum:
nec dormitet qui cuſtodit te.
Ecce non dormitabit, neque dormiet,
qui cuſtodit Iſrael.
Dominus cuſtodit te: Dominus protectio tua
ſuper manum dexteram tuam.
Per diem ſol non percutiet te,
neque luna per noctem.
Dominus cuſtodiet te ab omni malo:
cuſtodiat animam tuam.
Dominus cuſtodiat exitum tuum & introitum tuum:
amodo & uſque in æternum.

CANTICUM GRADUUM DAVID.

LÆtatus ſum [e] eo quod dixerint mihi: CXXII. e
in domum Domini ibimus.
Stantes erant pedes noſtri,
in portis tuis Jeruſalem.
Jeruſalem quæ ædificatur ut civitas,
cujus participatio ejus ſimul.
Quia ibi aſcenderunt tribus tribus Domini
teſtimonium Iſrael: ad confitendum nomini Domini.
Quia ibi ſederunt ſedes in judicio:
ſedes domui David.
[f] Rogate pacem Jeruſalem: f
ſit bene his qui diligunt te.
Sit pax in muris tuis:
abundantia in domibus tuis.
Propter fratres meos & amicos meos:
loquar pacem tibi.
Propter domum Domini Dei noſtri,
quæram bona tibi.

CANTICUM GRADUUM.

AD te levavi oculos meos,
qui habitas in cœlis.

a Vaticanus MS. cum Canone Carcaſſonenſi, *perſequutores ſceleris, à lege, &c.* Memmianus & codex S. Michaëlis, *perſequutores mei ſceleris* id eſt, perſequutores mei nequiſſimi.

b Hieronymus ad Sunn. & Fretel. *in Græco* φθέγξεται *vos legiſſe dixiſtis. Quod verbum ſive dicas, pronuntiabit; ſive, effabitur; ſive, loquetur, in ipſum ſignificat. Denique & nos in Hebræo ita vertimus: Loquetur lingua mea ſermonem tuum.* Ideo hæc à nobis recitantur, quòd ſcholiaſtes noſter hoc modo interpretari voluerit; *Reſpondebit lingua mea eloquium tuum.*

Cætera ſcholia in textum hujus Pſalmi derivata errore librariorum ſunt hæc. Coph 3. *Surgebam adhuc in tenebris & deprecabar.* Coph 4. *ut meditarer in eloquiis tuis.* Coph 5. *ſecundum judicia tua.* Coph 7. *præcepta tua veritas.* Res 4. *Miſerationes tuæ.* Res 5. *Multi perſequutores mei & afflictores mei.* Res 6. *prævaricatores & mœrebam.* Res 8. *Caput verbi tui veritas, & in ſæculum, &c.* Sin 6. *& præcepta tua feci.* Sin 8. *coram te.* Thav 1. *in conſpectu tuo.* Thav 4. *omnia eloquia tua juſta.* Thav 5. *mandata tua elegi.* Thav 6. *& lex tua delectatio mea.*

c *Aut quid apponatur tibi lingua doloſa.* Ita Canon Carcaſſon. codex S. Michaëlis, ac Vaticanus.

d S. Auguſtinus in Speculo, *& illi debellabant ea.*

e Codex S. Michaëlis & Memmianus Canon, *in eo quod dixerunt mihi:*

f Aliter MSS. Carcaſſ. & S. Mich. qui legunt: *Interrogate pacem Jeruſalem, abundantia his qui diligunt te. Sit pax in virtute tua, ſit abundantia, &c.* Ita quoque Vaticanus, niſi quod habet, *abundantiam his, &c.*

Digitized by Google

A Ecce ſicut oculi ſervorum ad manum dominorum ſuorum:
ſicut oculi ancillæ ad manum dominæ ſuæ,
ſic oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri.
Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri:
quia multum repleti ſumus deſpectione.
Multum repleta eſt anima noſtra
opprobrio abundantium, & deſpectione ſuperborum.

CANTICUM GRADUUM DAVID.

CXXIII. NIſi Dominus fuiſſet in nobis:
dicat nunc Iſrael.
Niſi Dominus fuiſſet in nobis:
quum exſurgerent ſuper nos homines.
Forſitan vivos abſorbuiſſent nos:
quum iraſceretur furor eorum ſuper nos.
a Forſitan aquæ [a] circumdediſſent nos:
torrens tranſiſſet ſuper animam noſtram.
Forſitan tranſiſſent ſuper animam noſtram,
aquæ ſuperbiæ.
Benedictus Dominus:
qui non dedit nos in prædam dentibus eorum.
Anima noſtra quaſi avis erepta eſt
de laqueo venantium:
Laqueus contritus eſt,
& nos liberati ſumus.
Auxilium noſtrum in nomine Domini:
qui fecit cœlum & terram.

CANTICUM · GRADUUM.

CXXV. QUi confidunt in Domino, quaſi mons Sion;
b [b] immobilis, in æternum habitabilis.
Jeruſalem montes in circuitu ejus,
& Dominus in circuitu populi ſui:
amodo & uſque in æternum.
Quia non requieſcet virga impietatis ſuper ſortem juſtorum,
ut non mittant juſti in iniquitatem manus ſuas.
Benefac Domine bonis,
& rectis corde.
Qui autem declinant ad pravitates ſuas,
deducet eos Dominus cum his qui operantur iniquitatem:
pax ſuper Iſrael.

CANTICUM GRADUUM.

c CXXVI. [c] QUum converteret Dominus captivitatem Sion:
facti ſumus quaſi ſomniantes.
Tunc implebitur riſu os noſtrum,
& lingua noſtra laude:
Tunc dicent in gentibus:
magnificavit Dominus facere cum iſtis.
Magnificavit Dominus facere nobiſcum:
facti ſumus ſicut lætantes.
Converte Domine captivitatem noſtram:
d ſicut [d] rivos in auſtro.
Qui ſeminant in lacrymis,
in exſultatione metent.
Qui ambulans ibat & flebat, portans ad ſeminandum ſementem:
veniens veniet in exſultatione,
portans manipulos ſuos.

CANTICUM GRADUUM SALOMONIS.

NIſi Dominus ædificaverit domum, CXXVII.
in vanum laboraverunt qui ædificant eam:
Niſi Dominus cuſtodierit civitatem,
fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.
Fruſtra vobis eſt de mane ſurgere:
poſtquam ſederitis,
qui manducatis panem dolorum:
ſic dabit diligentibus ſe ſomnum.
B Ecce hereditas Domini, filii:
merces, fructus ventris.
Sicut ſagittæ in manu potentis:
ita filii juventutis.
Beatus vir qui implevit pharetram ſuam ex ipſis:
non confundentur, quum loquentur inimicis ſuis in porta.

CANTICUM GRADUUM.

BEatus omnis qui timet Dominum: CXXVIII.
C qui ambulat in viis ejus.
Laborem *manuum tuarum quum comederis: * h. palmarum
beatus tu, & bene tibi erit.
Uxor tua ſicut vitis fructifera
in penetralibus domus tuæ:
Filii tui ſicut germina olivarum,
in circuitu menſæ tuæ.
Ecce ſic benedicetur viro:
*qui timet Dominum. * h. timenti
Benedicat tibi Dominus ex Sion:
D & *videas bona Jeruſalem omnibus diebus vitæ tuæ. * h. vide
Et videas filios filiorum tuorum:
*pacem ſuper Iſrael. * h. pax

CANTICUM GRADUUM.

SÆpe expugnaverunt me ab adoleſcentia mea: CXXVIIII.
dicat nunc Iſrael.
Sæpe expugnaverunt me ab adoleſcentia mea:
ſed non potuerunt mihi.
Supra cervicem meam arabant arantes:
E prolongaverunt ſulcum ſuum.
Dominus juſtus,
concidet laqueos impiorum.
Confundantur & revereantur retrorſum,
omnes qui oderunt Sion.
Fiant ſicut fœnum tectorum,
quod ſtatim ut viruerit, areſcit.
De quo non implebit manum ſuam meſſor,
& ſinum ſuum manipulos faciens.
De quo non dixerunt tranſeuntes,
F benedictio Domini ſuper vos:
benediximus vobis in nomine Domini.

CANTICUM GRADUUM.

DE profundis clamavi ad te Domine: CXXX.
Domine exaudi vocem meam:
Fiant aures tuæ intendentes,
ad vocem deprecationis meæ.
Si iniquitates obſervabis Domine,
G Domine quis ſuſtinebit?
Quia tecum eſt propitiatio:
quum terribilis ſis.
Suſtinui Dominum,
ſuſtinuit anima mea: & verbum ejus exſpectavit:
anima mea ad Dominum:

a Iidem, *forſitan aqua inundaſſent ſuper nos.*
b Non bene legitur in Speculo S. Auguſtini, *immobilis in æternum inhabitabilis Jeruſalem.* Melius in Carcaſſonenſi MS. & ejus ſequaci, *non commovebuntur, in ſæculum habitabit.*
c Tres MSS. ſemper ſimiles, Carcaſſonenſis, Vaticanus & S. Michaëlis: *Quum converterit .... erimus quaſi ſomniantes.*
d Regius ac Corbeienſis, *ſicut rivum.* Memmianus cum edito, *ſicut rivus.*

Digitized by Google

à vigilia matutina usque ad vigiliam matutinam,
exspectet Israel Dominum:
Quia apud Dominum misericordia,
& multa apud eum redemtio.
Et ipse redimet Israel,
ex omnibus iniquitatibus ejus.

CANTICUM GRADUUM DAVID.

CXXXI. DOmine non est exaltatum cor meum,
neque elati sunt oculi mei,
Et non ambulavi in magnis,
& in mirabilibus super me.
Si non proposui,
& silere feci animam meam:
a [a] Sicut ablactatus super matrem suam:
ita ablactetur super me anima mea.
Exspecta Israel Dominum:
* h. in sæculum. amodo & usque in * æternum.

CANTICUM GRADUUM.

CXXXII. MEmento Domine David,
& omnis afflictionis ejus.
Qui juravit Domino,
* h. potenti votum vovit * Deo Jacob.
Si intravero in tabernaculum domus meæ,
* h. ascendero si * sedero super lectum * straminis mei.
* h. stratus Si dedero somnum oculis meis,
& palpebris meis dormitationem.
Donec inveniam locum Domino:
* h. potenti tabernacula * Deo Jacob.
b Ecce audivimus [b] illum in Ephrata:
invenimus illum in regione saltus.
Intremus in tabernacula ejus:
adoremus scabellum pedum ejus.
Surge Domine in requiem tuam,
tu & arca fortitudinis tuæ.
Sacerdotes tui induantur justitia,
* h. misericordes te & * sancti tui laudent.
Propter David servum tuum,
ne avertas faciem Christi tui.
Juravit Dominus David veritatem,
non avertetur ab ea:
De fructu ventris tui,
* h. thronum tuum ponam super * sedem tuam.
Si custodierint filii tui pactum meum,
& testificationem meam quam docuero eos:
c [c] Et filii eorum usque in æternum,
sedebunt super thronum tuum.
Quoniam elegit Dominus Sion:
* h. sibi desideravit eam in habitaculum * suum.
Hæc est requies mea in sempiternum:
hic habitabo, quia desideravi eam.
d [d] Venationem ejus benedicens benedicam:
pauperes ejus saturabo pane.
Sacerdotes ejus induam salutari,
* h misericordes & * sancti ejus laude laudabunt.
Ibi oriri faciam cornu David:
paravi lucernam Christo meo.
Inimicos ejus induam confusione:
e super ipsum autem florebit [e] diadema ejus.

A

CANTICUM GRADUUM DAVID.

ECce quam bonum & quam decorum, CXXXIII.
habitare fratres in unum.
Sicut unguentum optimum in capite,
quod descendit in barbam barbam Aaron:
quod descendit super oram vestimentorum ejus.
Sicut ros Hermon,
qui descendit super * montana Sion: * h. montes
Quoniam ibi mandavit Dominus benedictionem,
B vitam usque in * æternum. * h. sæculum.

CANTICUM GRADUUM.

ECce benedicite Domino, CXXXIIII.
omnes servi Domini:
qui statis in domo Domini in noctibus.
Levate manus vestras * ad sanctum, * h. sanct.
& benedicite Dominum.
Benedicat tibi Dominus ex Sion
factor cœli & terræ.

C

ALLELUIA.

LAudate nomen Domini: CXXXV.
laudate servi Dominum.
Qui statis in domo Domini:
in atriis domus Dei nostri.
Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus:
* cantate nomini ejus, quoniam decens. * h. psallite
Quia Jacob elegit sibi Dominus:
Israel in peculium suum.
D Quia ego scio quod magnus Dominus,
& * Dominus noster præ omnibus diis. * h. dominator
Omnia quæ voluit Dominus fecit
in cœlo, & in terra:
in mari & in cunctis abyssis.
Levans nubes de summitatibus terræ:
fulgura in pluviam fecit:
educens * ventos de thesauris suis. * h. ventum
Qui percussit primitiva Ægypti:
ab homine usque ad * pecus. * h. quadrupedem
E Misit signa & portenta in medio tui Ægypte:
in Pharao, & in cunctos servos ejus.
Qui percussit gentes multas,
& occidit reges fortes.
Seon regem Amorræorum:
& Og regem Basan,
& omnia regna Chanaan.
Et dedit terram eorum hereditatem:
hereditatem Israel populo suo.
Domine nomen tuum in * æternum: * h. sæculum
F Domine memoriale tuum in generatione & generatione.
Quia judicabit Dominus populum suum,
& in servos suos erit placabilis.
Idola gentium argentum & aurum:
opera manuum hominum.
Os habent & non loquentur:
oculos habent, & non videbunt.
Aures habent, & non audient:
sed nec est spiritus in ore eorum.

a Ita exemplaria Canonis Memmiani & Carcassonensis, nec non MSS. codices Carnutensis, Sorbonicus, & S. Michaëlis. Alii duo sic legunt: *Sicut ablactatus à matre sua, ita ablactata à me anima mea.*

b Hoc modo legendum didicerat Beata Paula, ait enim referente Hieronymo: *Ecce audivimus eum in Ephrata, invenimus eum in campis sylvæ.* צו *quippe sermo Hebræus, ut te docente didici, non Mariam matrem Domini, hoc est, αὐτὴν, sed ipsum, id est, αὐτὸν significat.* Cætera vide in Epitaphio Paulæ matris ad Eustochium Virginem.

c Ordinem perversum sequuntur exemplaria Canonis, ac MS. S. Michaëlis: *Et filii eorum super thronum tuum sedebunt usque in æternum.*

d De hoc loco Hieronymus in Quæstionibus Hebraïcis in Genesim: *Verbum* SEDA, inquit, *quod hîc omnes ore consono ἐπισιτισμὸν, id est cibaria vel sitarcia interpretati sunt; in Psalterio quoque habetur. Ubi enim nostri legunt, viduam ejus benedicens benedicam: licet in plerisque codicibus pro vidua, hoc est, χήρα, nonnulli legant θήραν; in Hebræo habet* SEDA, צידה *id est, cibaria ejus benedicens benedicam. Porro θήραν venationem magis potest sonare, quam fruges, &c.* Cæterum imperitia librariorum posuit in nonnullis MSS. *Generationem ejus*, vel *Generationes ejus*, *&c.*

e Tres MSS. *Florebit sanctificatio ejus.* Memmianus vero ac Sorbonicus retinent pronomen primæ personæ, *diadema meum.*

Similes

Digitized by Google

Similes illis fiant qui faciunt ea,
& omnis qui confidit in eis.
Domus Israel benedicite Domino:
domus Aaron benedicite Domino.
Domus Levi benedicite Domino:
timentes Dominum benedicite Domino.
Benedictus Dominus ex Sion,
qui habitat in Jerusalem. Alleluia.

CXXXVI. COnfitemini Domino quoniam bonus:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Confitemini Deo deorum:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Confitemini Domino dominorum:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Qui fecit mirabilia magna solus:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
a Qui fecit cœlos [a] in * sapientia:
* h. intellectu: quoniam in * æternum misericordia ejus.
* h. sæculũ Qui firmavit terram super aquas:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Qui fecit luminaria magna:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Solem in potestatem diei:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Lunam & stellas in potestatem noctis:
* h. sæculũ quoniam in * æternum misericordia ejus.
b Qui percussit Ægyptum [b] cum primitivis suis:
* h. sæculũ quoniam in * æternum misericordia ejus.
c Et eduxit Israel [c] de medio eorum:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
In manu valida & in brachio extento:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Qui divisit mare rubrum in divisiones:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Et eduxit Israel è medio ejus:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Et convolvit Pharao & exercitum ejus in mari rubro:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Qui perduxit populum suum per desertum:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Qui percussit reges magnos:
* h. sæculũ quoniam in * æternum misericordia ejus.
d Et occidit [d] reges * potentes:
* h. magnificos quoniam in * æternum misericordia ejus.
* h. sæculũ Seon regem Amorræorum:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Et Og regem Basan:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Et dedit terram eorum hereditatem:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Hereditatem Israel servo suo:
* h. sæculum quoniam in * æternum misericordia ejus.
Quia in humilitate nostra memor fuit nostri:
* h. sæculũ quoniam in * æternum misericordia ejus.
e * Et eripuit nos de tribulationibus nostris:
* h. [e] Et redemit nos de hostibus nostris: quoniam in * æternum misericordia ejus.
Qui dat panem omni carni:
* h. sæculũ quoniam in * æternum misericordia ejus.
* h. sæculũ Confitemini Deo cœli:
* h. sæculũ quoniam in * æternum misericordia ejus.

CXXXVII. SUper flumina Babylonis ibi sedimus, & flevimus:
quum recordaremur Sion.
A Super salices in medio ejus:
suspendimus citharas nostras.
Quoniam ibi interrogaverunt nos qui captivos duxerunt nos
verba * carminis; * h. canticorum
Et qui affligebant nos læti:
canite nobis de canticis Sion.
Quomodo cantabimus canticum Domini,
in terra aliena?
Si oblitus fuero tui Jerusalem,
B in oblivione sit dextera mea.
Adhæreat lingua mea gutturi meo,
si non recordatus fuero tui:
Si non proposuero Jerusalem,
in principio lætitiæ meæ.
Memento Domine filiorum Edom
in die Jerusalem,
dicentium: * evacuate evacuate, usque ad fundamentum ejus. * h. effodite effodite
Filia Babylonis vastata:
C beatus qui retribuet tibi
vicissitudinem tuam, quam retribuisti nobis.
Beatus qui tenebit,
& allidet parvulos tuos ad petram.

D A V I D.

CXXXVIII. COnfitebor tibi Domine in toto corde meo,
in conspectu deorum * cantabo tibi. * h. psallã
Adorabo * in templo sancto tuo: * h. ad templum sanctũ tuum,
D & confitebor nomini tuo,
Super misericordia tua, & veritate tua:
quia magnificasti super omne nomen eloquium tuum.
In die invocabo, & exaudies me:
dilatabis animæ meæ fortitudinem.
Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ:
quoniam audierunt eloquia oris tui.
Et cantent in viis Domini:
quoniam magna gloria Domini.
E Quoniam excelsus Dominus, & * humilia respicit: * h. & humile videt & excelsum
& excelsa de longe cognoscit.
Si ambulavero in medio tribulationis vivificabis me:
super furorem inimicorum meorum mittes manum tuam,
& salvabit me dextera tua.
Dominus operabitur pro me,
Domine misericordia tua in * æternum: * h. sæculum:
opera manuum tuarum ne dimittas.

F [f] VICTORI DAVID * CANTICUM. f * h. Psalmus

CXXXVIII. DOmine investigasti me, & cognovisti:
tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam:
intellexisti malum meum de longe.
Semitam meam & accubationem meam eventilasti:
& omnes vias meas intellexisti:
quia non est eloquium in lingua mea.
G Ecce Domine nosti omnia:
retrorsum, & ante formasti me:
& posuisti super me * manum tuam. * h. palmam

a Canon Memmianus, *qui fecit cœlos in simplicitate*. Similiter & Carcassonensis in contextu sacro, in scholio autem marginali legit juxta Hebræum, *in intellectu*.
b Dissentiunt hic omnes fere MSS. Corbeiensis habet, *cum primogenitis eorum*. Regius, *cum primitiis suis*. Carnutensis ac Memmianus, *cum primitivis suis*. Sorbonicus, *cum primitivis ejus*. Denique Carcassonensis ac Vaticanus legunt, *in primitivis suis*.
c MSS. quattuor, Carcassonensis, videlicet, Vaticanus, S. Michaëlis, & Carnutensis emendatus, sic legunt: *Et transduxit Israel per medium ejus*.
d Editi ac MSS. quamplures retinent in textu marginale scholion, *magnificos*. Solus Corbeiensis legit *reges fortes*. Exemplaria Canonis sequuti sumus.
e Memmianus, *Quia eripuit, &c.* Hic quoque scholiastis annotationem marginalem retinent editi libri, pluresque MSS. codices.
f Sex MSS. inter quos Memmianus Canon, legunt, *Pro victoria David Canticum*.

Digitized by Google

[a] Mirabilior est scientia à me,
excelsior est, non potero ad eam.
Quo ibo à spiritu tuo,
& quo à facie tua fugiam?
Si ascendero in cœlum, ibi es tu:
si jacuero in inferno, ades.
Si sumsero pennas diluculo:
habitavero in novissimo maris.
Etiam ibi manus tua deducet me,
& tenebit me dextera tua.
Si dixero, forte tenebræ operient me:
nox quoque lux erit circa me.
Nec tenebræ habent tenebras apud te,
& nox quasi dies lucet:
similes sunt tenebræ & lux.
Quia tu possedisti renes meos:
orsusque es me in utero matris meæ.
Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificasti me:
mirabilia opera tua, & anima mea novit nimis.
Non [b] sunt operta ossa mea à te,
quibus factus sum in abscondito:
imaginatus sum in novissimis terræ.
Informem adhuc me viderunt oculi tui,
& in libro tuo omnes scribentur:
dies formati sunt, & non est una in eis.
Mihi autem quam honorabiles facti sunt * amici tui Deus, (* h. sodales)
quam fortes * pauperes eorum. (* h. principatus)
Dinumerabo eos, & arena plures erunt:
evigilavi, & adhuc sum tecum.
Si occideris Deus impium:
viri sanguinum declinate à me.
Qui contradicent tibi [c] scelerate:
elati sunt frustra adversarii tui.
Nonne odientes te Domine odivi,
& contra adversarios tuos * distabui. (* h. resistebam.)
Perfecto odio oderam illos:
inimici facti sunt mihi.
Scrutare me Deus, & cognosce cor meum:
proba me, & scito cogitationes meas.
Et vide si via doli in me est,
& deduc me in via æterna.

[d] VICTORI * CANTICUM DAVID.

(* h. Psalmus) CXL.

ERue me Domine ab homine malo:
à viris iniquis serva me.
Qui cogitaverunt malitias in corde:
tota die versati sunt in prœliis.
Exacuerunt linguam suam quasi serpens:
venenum aspidis sub labiis eorum. SEMPER.
Custodi me Domine de manu impii,
à viro iniquitatum serva me:
qui cogitaverunt supplantare gressus meos.
Absconderunt superbi laqueum mihi,
& funibus extenderunt rete:
juxta semitam offendiculum posuerunt mihi. SEMPER.
Dixi Domino, Deus meus es tu:
* audi Domine vocem deprecationis meæ. (* h. auribus percipe)
Domine Deus fortitudo salutis meæ:
protexisti caput meum in die belli.
A Ne des Domine desideria impii:
scelera ejus ne effundantur, & eleventur. SEMPER.
Amaritudo convivarum meorum:
labor labiorum eorum operiet eos.
[e] Cadent super eos carbones,
in ignem dejicies eos,
in foveas, ut non consurgant.
Vir linguosus non dirigetur in terra,
virum iniquum mala capient in interitum.
Scio quod Dominus faciet caussam inopis,
B judicia pauperum.
Attamen justi confitebuntur nomini tuo:
habitabunt recti cum vultu tuo.

* CANTICUM DAVID.

(* h. Psalmus) CXLI.

DOmine clamavi ad te, festina mihi:
* exaudi vocem meam clamantis ad te. (* h. auribus percipe)
Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo:
C elevatio * manuum mearum sacrificium vespertinum. (* h. palmarum)
Pone Domine custodiam ori meo:
serva paupertatem labiorum meorum.
Ne declines cor meum in verbum malum,
volvere cogitationes impias
cum viris operantibus iniquitatem:
neque comedere in deliciis eorum.
Corripiat me justus in misericordia, & arguet me,
oleum amaritudinis non impinguet caput meum:
D Quia adhuc oratio mea pro malitiis eorum:
sublati sunt juxta petram judices eorum,
& audient verba mea, quoniam decora sunt.
Sicut agricola cum scindit terram:
sic dissipata sunt ossa nostra in ore inferni.
Quia ad te Domine Deus oculi mei:
in te speravi, ne evacues animam meam.
Custodi me de manibus laquei, quem posuerunt mihi:
de offendiculis operantium iniquitatem.
Incident in rete ejus impii:
E simul autem ego transibo.

ERUDITIO DAVID, CUM ESSET IN SPELUNCA, ORATIO.

CXLII.

VOce mea ad Dominum clamavi:
voce mea ad Dominum deprecatus sum.
Effundam in conspectu ejus eloquium meum:
tribulationem meam coram illo annuntiabo.
Quum anxius fuerit in me spiritus meus:
F tu enim nosti semitam meam
in via hac qua ambulabo,
absconderunt laqueum mihi.
Respice ad dexteram, & vide
quia non sit qui cognoscat me:
Periit fuga à me,
& non est qui quærat animam meam.
Clamavi ad te Domine, dixi tu es spes mea:
pars mea in terra viventium.
Ausculta deprecationem meam,
G quoniam infirmatus sum nimis.
Libera me à persequutoribus meis,

a Ita ambo exemplaria Canonis, & MSS. codices duo, Sorbonicus & S. Michaëlis. Alii legunt cum editis: *Super me est scientia, & excelsior, &c.* Addunt insuper tria ex prædictis exemplaria MSS. pronomen quod non est in Hebræo, *scientia tua.* Vatican. *Mirabilior scientiâ tu à me, &c.*

b In singulari legunt hæc Canon Carcassonensis emendatus, Vatican. & MS. S. Michaëlis: *Non est opertum os meum à te, quo factus sum, &c.*

c Regius ac Corbeiensis: *Qui contradicent tibi scelerati.*

d Hunc Psalmum inscribunt *Pro victoria* MSS. plures & Canon Memmianus.

e Editi cum aliquot MSS. aliter dividunt colon istud: *Cadent super eos carbones ignis: dejicies eos in foveas, ut non consurgant.* Sed melius ac verius est quod nos edidimus juxta fidem exemplariorum Canonis Hebraicæ veritatis, duorumque aliorum MSS. codicum.

Digitized by Google

quoniam confortati sunt super me.
Educ de carcere animam meam,
ut confiteatur nomini tuo:
In me coronabuntur justi,
quum retribueris mihi.

* h. Psalmus

* CANTICUM DAVID.

CXLIII. Domine exaudi orationem meam,
* ausculta deprecationem meam in veritate tua; (* h. auribus percipe)
exaudi me in justitia tua.
Et non venias ad judicandum cum servo tuo:
quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.
Persequutus est enim inimicus animam meam,
confregit in terra vitam meam:
* posuit me in tenebris quasi mortuos * antiquos. (* h. collocavit me in tenebris)
Et anxiatus fuit in me spiritus meus: (* h. sæculi.)
in medio mei solicitum fuit cor meum.
Recordabar dierum antiquorum,
meditabar omnia opera tua:
facta manuum tuarum loquebar.
Expandi manus meas ad te:
anima mea quasi terra sitiens ad te. SEMPER.
* Cito exaudi me Domine, defecit spiritus meus: (* h. festina)
ne abscondas faciem tuam à me,
& comparabor descendentibus in lacum.
Fac me audire mane misericordiam tuam,
quoniam in te confido:
Notam fac mihi viam in qua ambulem,
quoniam ad te levavi animam meam.
Libera me de inimicis meis Domine:
ad te protectus sum.
Doce me ut faciam voluntatem tuam, quia tu Deus meus:
spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.
Propter nomen tuum Domine vivificabis me:
in justitia tua educes de angustia animam meam.
Et in misericordia tua dissipabis inimicos meos,
& perdes omnes [a] tribulantes animam meam:
ego enim sum servus tuus.

DAVID.

CXLIIII. Benedictus Dominus fortis meus,
qui docet manus meas ad prœlium:
digitos meos ad bellum.
Misericordia mea, & fortitudo mea,
auxiliator meus, & salvator meus:
Scutum meum, & in ipso speravi:
qui subjecit [b] populos mihi.
Domine quid est homo, quia cognoscis eum:
filius hominis quia computas eum.
Homo vanitati assimilatus est:
dies ejus quasi umbra pertransiens.
Domine inclina cœlos tuos, & descende:
tange montes, & fumigabunt.
[c] Mica fulmine, & dissipa eos:
mitte sagittam tuam, & * interfice illos. (* h. conturbabis)
Extende manum tuam de excelso:
libera me, & erue me de aquis multis:
A de manu filiorum alienorum.
Quorum os loquutum est vanitatem,
& dextera eorum, dextera mendacii.
Deus canticum novum cantabo tibi:
in psalterio decachordo psallam tibi.
Qui dat salutem regibus,
qui eruit David servum suum de gladio [d] pessimo.
Libera me, & erue me de manu filiorum alienorum;
quorum os loquutum est vanitatem:
& dextera eorum, dextera mendacii.
B Ut sint filii nostri quasi plantatio
crescens in adolescentia sua:
Filiæ nostræ quasi anguli,
ornati ad similitudinem templi.
Promtuaria nostra plena,
& super effundentia ex hoc in illud:
pecora nostra in millibus,
& innumerabilia in compitis nostris.
* Tauri nostri pingues: (* h. Duces nostri portantes:)
non est interruptio, & non est egressus:
C & non est ululatus in plateis nostris.
Beatus populus cujus talia sunt:
beatus populus cujus Dominus Deus suus.

LAUDATIO DAVID.

Exaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in * æternum & ultra. CXLV. Aleph. (* h. sæculũ)
In omni die benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in * sempiternum jugiter. Beth. (* h in sæculũ & ultra.)
D Magnus Dominus, & laudabilis nimis: & magnificentiæ ejus non est [e] investigatio. Gimel.
Generatio ad generationem laudabit opera tua, & fortitudines tuas annuntiabunt. Daleth.
Decorem gloriæ magnitudinis tuæ, & verba mirabilium tuorum loquar. He.
Et fortitudinem horribilium tuorum loquentur, & magnitudines tuas narrabunt. Vav.
Memoriam multæ bonitatis tuæ * loquentur; & justitias tuas laudabunt. Zaïn. (* h. eructabunt:)
E Clemens, & misericors Dominus: * patiens, & multæ miserationis. Heth. (* h tardus ad furorẽ, & magnæ misericordiæ.)
Bonus Dominus omnibus, & misericordiæ ejus in universa opera ejus. Teth.
Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & * sancti tui benedicant tibi. Jod. (* h. misericordes)
Gloriam regni tui dicent; & fortitudines tuas loquentur. Chaph.
Ut ostendant filiis hominum fortitudines ejus, & gloriam decoris regni ejus. Lamed.
F Regnum tuum regnum omnium sæculorum, & potestas tua in omni generatione, & generationem. Mem.
[f] Sustentat Dominus omnes corruentes, & erigit omnes * jacentes. Samech. (* h. incurvatos.)
Oculi omnium * in te sperant, & tu das eis escam suam in tempore * suo. Aïn. (* h ad) (* h eorum.)
Aperis manus tuas & * imples [g] omne animal refectione. Phe. (* h. satias omnẽ virũ placite)
Justus Dominus in omnibus viis suis, & * sanctus in omnibus operibus suis. Sade. (* h. misericors)

a Ita Carnutensis emendatus & MS. S. Michaëlis. Alii legunt *ligantes*; quod secunda manus mutavit in *litigantes* in Canone Carcassonensi.

b *Qui subjecit populum sub me.* Sic legimus in Carcassonensi & in MS S. Michaëlis, nec non in Vaticano.

c Aliquot MSS. *Mica fulmina.*

d MSS. tres aut quattuor, *de gladio maligno.*

e Exemplaria Canonis & MSS. S. Michaëlis ac Vaticanus hoc modo legunt: in cæteris *inventio* legitur.

f Abest in Hebræis voluminibus integer versiculus qui à littera *Nun* initium ducebat. Hinc colligas mutilum esse aliqua sui parte textum Hebraicum, & ante Hieronymi tempora excidisse versum decimumquartum hujus Psalmi; neque vero illum legas in exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis; etsi scriptus reperiatur temeritate librariorum in quattuor MSS. codicibus Hieronymianæ istius versionis. Hæc sunt autem quæ exciderunt: *Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.*

g Canon Memmianus & Carcassonensis legunt, *& imples omnem animam benedictione.* Manifestus verò error apparet in scholio marginali, in quo exscriptor posuit, *omnem virum*, ubi scholiastes scripserat, *omne vivum*: quod alio modo depravatum etiam legimus in MS. S. Michaëlis; ibi enim scriptum est, *satias omne obvium placite.*

Digitized by Google

Coph. Juxta est Dominus omnibus qui invocant eum: omni- A
nibus qui invocant illum in veritate.
Res. Placitum timentium se faciet, & * clamorem eorum
* h. deprecationem axaudiet, & salvabit eos.
Sin. Custodit Dominus omnes diligentes se, & universos
* h. disperdet. impios * conteret.
Thav. Laudem Domini loquetur os meum, & benedicet
* h. in sæculum, & ultra. omnis caro nomini sancto ejus in * æternum, &
jugiter.

ALLELUIA.

CXLVI. Lauda anima mea Dominum:
laudabo Dominum in vita mea:
* h. psallam * cantabo Deo meo quamdiu sum.
Nolite confidere in principibus:
in filio hominis cui non est salus.
Egredietur spiritus ejus, & revertetur in humum
suam:
in die illa peribunt cogitationes ejus.
Beatus cujus Deus Jacob auxiliator ejus:
spes ejus in Domino Deo suo.
Qui fecit cœlos & terram:
mare, & omnia quæ in eis sunt:
& custodit veritatem in * sempiternum.
* h. sæculum. Qui facit judicium calumniam sustinentibus,
& dat panem esurientibus.
Dominus solvit vinctos:
Dominus illuminat cæcos,
* h. incurvatos: Dominus erigit * allisos:
Dominus diligit justos.
Dominus custodit advenas,
pupillum & viduam suscipiet:
* h. impiorum pervertet. & viam impiorum * conteret.
* h. sæculum, Regnabit Dominus in * æternum,
Deus tuus Sion in generationem, & generationem. Alleluia.

CXLVII. * h. Psallite a * Laudate Dominum, ª quoniam bonum est canticum Dei nostri:
quoniam decorum est, pulchra laudatio.
* h. Ædificans * Ædificabit Jerusalem Dominus:
* h. congregans. ejectos Israel * congregabit.
* h. dolores Qui sanat contritos corde,
& alligat * plagas eorum.
Qui numerat multitudinem stellarum,
& omnes nomine suo vocat.
* h. dominator Magnus * Dominus noster, & multus fortitudine:
& prudentiæ ejus non est numerus.
Suscipiens mansuetos Dominus:
humilians impios usque ad terram.
Canite Domino in confessione:
* h. psallite * canite Deo nostro in cithara.
Qui operit cœlos nubibus,
& præbet terræ pluviam,
& oriri facit in montibus germen.
Qui dat jumentis panem suum:
filiis corvi clamantibus.
Non est in fortitudine equi voluntas ejus:
neque in tibiis viri placetur ei.
Placetur Domino in his qui timent eum,
& exspectant misericordiam ejus.
Lauda Jerusalem Dominum:
cane Deum tuum Sion.
Quia confortavit vectes portarum tuarum:
benedixit filiis tuis in medio tui.
Qui posuit terminum tuum pacem:
adipe frumenti saturavit te.
Qui emittit eloquium suum terræ:
velociter currit verbum ejus.
Qui dat nivem quasi lanam:
pruinam quasi cinerem spargit.
Projicit glaciem suam quasi buccellas:
ante faciem frigoris ejus quis stabit?
Mittet verbum suum, & solvet illa:
spirabit spiritu suo, & fluent aquæ.
Qui annuntiat verbum suum Jacob:
B præcepta sua, & judicia sua Israel.
Non fecit similiter omni genti,
& judicia ejus non cognoscent. Alleluia.

ALLELUIA.

Laudate Dominum de cœlis: CXLVIII.
laudate eum in excelsis.
Laudate eum omnes angeli ejus:
laudate eum omnes exercitus ejus.
C Laudate eum sol & luna,
laudate eum omnes stellæ luminis.
Laudate eum cœli cœlorum,
& aquæ quæ super cœlos sunt.
Laudent nomen Domini:
quoniam ipse * mandavit & creata sunt. * h. præcepit
Statuit ea in * sæculum, & in æternum: * h. æternum sæculi
præceptum dedit, & non præteribit.
Laudate Dominum de terra:
dracones & omnes abyssi.
D Ignis, & grando, nix, & glacies:
ventus, turbo quæ facitis sermonem ejus.
Montes & omnes colles:
lignum fructiferum & universæ cedri.
Bestiæ, & universa jumenta:
reptilia, & aves volantes.
Reges terræ & omnes populi:
principes & universi judices terræ,
Juvenes, & virgines:
senes cum pueris laudent nomen Domini,
E Quoniam sublime nomen ejus solius:
gloria ejus in cœlo & in terra.
Et exaltavit cornu populi sui:
laus omnibus * sanctis ejus, * h. misericordibus
filiis Israel populo * appropinquanti sibi. Alleluia. * h. propinquo

ALLELUIA.

Cantate Domino canticum novum: CXLVIIII.
laus ejus in congregatione * sanctorum. * h. misericordium.
Lætetur Israel in factore suo:
F filii Sion exsultent in rege suo.
Laudent nomen ejus in choro:
in tympano, & cithara * cantent ei. * h. psallant
Quia complacet sibi Dominus in populo suo:
* exaltabit mansuetos in * Jesu. * h. glorificabit * h. salute.
Exsultabunt * sancti in gloria: * h. misericordes
laudabunt in cubilibus suis.
Exsultationes Dei in gutture eorum,
& gladii ancipites in manibus eorum.
Ad faciendam vindictam in gentibus:
G increpationes in * populis. * h. plebibus.
Ut alligent reges eorum catenis,
& inclytos eorum compedibus ferreis.
Ut faciant in eis judicium conscriptum:
decor est * omnium sanctorum ejus. Alleluia. * h. omnibus misericordibus

ª Male legunt in Speculo S. Augustini: *Laudate Dominum, quoniam bonus est: Canticum Dei nostri, &c.* Nam S. ipse Hieronymus docet in Hebræo scriptum esse: ALLELUIA, CHI TOB ZAMRA, id est, *Laudate Dominum, quoniam bonus est Psalmus.* Vide Epist. ad Marcellam, cujus principium: *Nuper quum, &c.*

Digitized by Google

ALLELUIA.

CL. LAudate Dominum in sancto ejus:
laudate eum in * fortitudine potentiæ ejus. * h. firmamento fortitudinis
Laudate eum in fortitudinibus ejus:
laudate eum juxta multitudinem magnificentiæ suæ.
Laudate eum in clangore buccinæ:
laudate eum in psalterio & cithara.
Laudate eum in tympano & choro:
laudate eum in chordis & organo.
Laudate eum in cymbalis sonantibus:
laudate eum in cymbalis * tinnientibus. * h. jubilationis.
Omne quod spirat, laudet Dominum. Alleluia. [a]

a Canon Carcassonensis solus ita habet scriptum ad calcem Psalterii: *Explicit Psalterium. Sunt in Psalterio versus* ΙΙ. D. XXVII. id est 2527. tot nempe, quot numerantur in Hebræis Massoretharum exemplaribus. Hinc colligimus annotationem illam, quâ numerus versuum Psalterii præfinitus est juxta Massorethas Hieronymo ætate multum inferiores, ab scholiaste Canonis Hebraicæ veritatis, vel ab alio scriptore antiquo Hebraice perito fuisse derivatam.

Explicit Liber Psalmorum.

---

[a] INCIPIT PRÆFATIO
HIERONYMI PRESBYTERI
IN
LIBROS SALOMONIS
CHROMATIO ET HELIODORO
HIERONYMUS.

JUNGAT Epistola, quos jungit sacerdotium: immo charta non dividat, quos Christi nectit amor. Commentarios in Osee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poscitis, scripsissem, si licuisset præ valetudine. Mittitis solatia sumtuum: notarios nostros & librarios sustentatis, ut vobis potissimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium: quasi aut æquum sit, me, vobis esurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati & accepti, cuiquam, præter vos, obnoxius sim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerem, & apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro conse-
משלות cravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum, [b] MASLOTH quas Hebræi
קהלת *Parabolas*, vulgata autem editio *Proverbia* vocat: COELETH, quem Græce Ecclesiasten,
שיר Latine concionatorem possumus dicere: SIR ASSIRIM, quod in nostra lingua vertitur
השירים Canticum Canticorum. Fertur & πανάρετος Jesu filii Sirach liber, & alius ψευδεπίγραφος, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem, Hebraicum reperi; non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum, cui juncti erant Ecclesiastes & Canticum Canticorum: ut similitudinem Salomonis non solum librorum numero, sed etiam materiarum genere coæquaret. Secundus apud Hebræos nusquam est, quia & ipse stylus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant. Sicut

a Canon Memmianæ bibliothecæ hanc habet inscriptionem in fronte librorum Salomonis: *Hieronymus Chromatio & Heliodoro Episcopis, de editione ad liquidum ex Hebræo translata.* Ecclesiæ autem Narbonensis Biblia sacra, quæ Canonem Hebraicæ veritatis similiter complectuntur, ut suo loco explicatum est, hoc modo Proverbiorum inscribunt librum: *Liber Salomonis, id est, Parabolæ ejus secundum Ebraicam veritatem translata ab Eusebio Hieronymo Presbytero, petente Chromatio & Eliodoro Episcopo.* Eadem sed clariùs leguntur in MS. codice Bibliorum monasterii Sylvæ majoris: *Liber Salomonis, id est, Parabolæ ejus secundum Hebraicam veritatem translata à Hieronymo Presbytero, petentibus Chromatio & Heliodoro Episcopis*: quem titulum invenimus in MS. etiam codice S. Germani à Pratis, num. 6. Hinc, ni fallor, manifeste apparet præsentem translationem librorum Salomonis ipsissimam esse, quam Hieronymus adversus Ruffinum indicat his verbis: *Salomonis etiam libros, quos olim juxta Septuaginta, additis obelis & asteriscis, in Latinum verteram, ex Hebraico transferens & dedicans sanctis Episcopis Chromatio & Heliodoro, hac in præfatiuncula mea fine subjeci: Si cui Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emendatam, &c.* Nec huic opinioni officiunt additamenta quædam in contextum Vulgatæ nostræ Latinæ derivata è LXX. Seniorum interpretatione; quia hæc longe post ætatem Hieronymi inserta sunt Hebraicæ translationi, non temerè ut Heterodoxi criminantur, sed ob illuminationem sententiæ, vel lectoris ædificationem, juxta quod testatur auctor hujusmodi additamentorum, qui mox ad signum primi obeli ÷ è tenebris proditurus est in nostras annotationes ad cap. 5. hujus editionis.

b Ita triginta ad minus MSS. codices, qui constanter legunt *Masloth* in hac præfatione: quamvis in Prologo Scripturarum libris Samuel & Malachim præfixo, nonnulli scriptum habeant *Masaloth*, & Vaticanus jam sæpe laudatus, *Misloth*, secundum Origenem Commentario in Psalmum 1. ubi μισλωθ legitur. Idem Vaticanus codex MS. consequenter pro *Coëleth* scribit *Acobeleth*; de quo jam dictum est in notis nostris ad Prologum Scripturarum, sive Principium Galeatum. Conferat ista qui voluerit.

Digitized by Google

ergo Judith, & Tobi, & Machabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed inter canonicas Scripturas non recipit: sic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sane Septuaginta Interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emendatam. Neque enim sic nova cudimus, ut vetera destruamus. Et tamen cum diligentissime legerit, sciat magis nostra intelligi, quæ non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prælo purissimæ commendata testæ, suum saporem servaverint.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT
LIBER PROVERBIORUM
QUEM HEBRÆI
MASLOTH
APPELLANT.

Ex Hebræo in Latinum versus anno Christi 392. vel circiter.

Cap. I. PARABOLÆ SALOMONIS FILII DAVID
REGIS ISRAEL.

Ad sciendam sapientiam & disciplinam;
ad intelligenda verba prudentiæ:
Et suscipiendam eruditionem doctrinæ,
justitiam & judicium & æquitatem.
Ut detur parvulis astutia,
adolescenti scientia & intellectus.
Audiens sapiens sapientior erit,
& intelligens gubernacula possidebit.
Animadvertet parabolam & interpretationem,
verba sapientium & ænigmata eorum.
a Timor Domini principium [a] scientiæ:
sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt.
Audi fili mi disciplinam patris tui,
& ne dimittas legem matris tuæ.
Ut addatur gratia capiti tuo,
& torques collo tuo.
Fili mi, si te lactaverint peccatores
b ne acquiescas [b]:
Si dixerint veni nobiscum,
insidiemur sanguini
abscondamus tendiculas contra insontem frustra:
Deglutiamus eum sicut infernus viventem,
& integrum quasi descendentem in lacum.
Omnem pretiosam substantiam reperiemus,
implebimus domos nostras spoliis.
Sortem mitte nobiscum,
marsupium unum sit omnium nostrum.
Fili mi, ne ambules cum eis,
prohibe pedem tuum à semitis eorum.
Pedes enim illorum ad malum currunt,
& festinant ut effundant sanguinem.
Frustra autem jacitur rete
ante oculos pennatorum.
Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur,
& moliuntur fraudes contra animas suas.
Sic semitæ omnis avari,
animas possidentium rapiunt.
Sapientia foris prædicat,
A in plateis dat vocem suam:
In capite turbarum clamitat,
in foribus portarum urbis
profert verba sua, dicens:
Usquequo parvuli diligitis infantiam,
& stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient,
& imprudentes odibunt scientiam?
Convertimini ad correptionem meam:
en proferam vobis spiritum meum,
B & ostendam verba mea.
Quia vocavi, & renuistis:
extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.
Despexistis omne consilium meum,
& increpationes meas neglexistis.
Ego quoque in interitu vestro ridebo,
& subsannabo, quum vobis, quod timebatis, advenerit.
Quum irruerit repentina calamitas,
& interitus quasi tempestas ingruerit:
C quando venerit super vos tribulatio, & angustia:
Tunc invocabunt me, & non exaudiam:
mane consurgent, & non invenient me:
Eo quod exosam habuerint disciplinam,
& timorem Domini non susceperint;
Nec acquieverint consilio meo,
& detraxerint universæ correptioni meæ.
Comedent igitur fructus viæ suæ,
suisque consiliis saturabuntur.
Aversio parvulorum interficiet eos,
D & prosperitas stultorum perdet illos.
Qui autem me audierit, absque terrore requiescet,
& abundantia perfruetur,
malorum timore sublato.

Fili mi, si susceperis sermones meos, Cap. II.
& mandata mea absconderis penes te;
Ut audiat sapientiam auris tua:
inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.
Si enim sapientiam invocaveris,
& inclinaveris cor tuum prudentiæ:

a Quinque MSS. *principium sapientiæ.*
b Addunt omnes MSS. præter Colbertinum num. 158. & San-Germanensem num 15. pronomen *eis*, *ne acquiescas eis.* Sed abest in Hebræo; ac facile subauditur in hac sententia.

Digitized by Google

Si quæsieris eam quasi pecuniam;
& sicut thesauros effoderis illam:
Tunc intelliges timorem Domini,
& scientiam Dei invenies:
Quia Dominus dat sapientiam:
& ex ore ejus scientia, & prudentia.
Custodiet rectorum salutem,
& proteget gradientes simpliciter.
Servans semitas justitiæ,
& vias sanctorum custodiens.
Tunc intelliges justitiam, & judicium,
& æquitatem, & omnem semitam bonam.
Si intraverit sapientia cor tuum,
& scientia animæ tuæ placuerit:
Consilium custodiet te,
& prudentia servabit te,
ut eruaris à via mala,
ab homine, qui perversa loquitur:
Qui relinquunt iter rectum,
& ambulant per vias tenebrosas:
Qui lætantur quum malefecerint,
& exsultant in rebus pessimis:
Quorum viæ perversæ,
& infames gressus eorum.
Ut eruaris à muliere aliena,
& ab extranea, quæ mollit sermones suos;
Et relinquit ducem pubertatis suæ,
& pacti Dei sui oblita est.
Inclinata est enim ad mortem domus ejus,
& ad inferos semitæ ipsius.
Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur,
nec apprehendent semitas vitæ.
Ut ambules in via bona:
& calles justorum custodias.
Qui enim recti sunt, habitabunt in terra,
& simplices permanebunt in ea.
Impii vero de terra perdentur:
& qui inique agunt, auferentur ex ea.

Cap. 3. FIli mi, ne obliviscaris legis meæ,
& præcepta mea custodiat cor tuum.
Longitudinem enim dierum, & annos vitæ,
& pacem apponent tibi.
Misericordia & veritas non te deserant,
circumda eas gutturi tuo,
& describe in tabulis cordis tui:
Et invenies gratiam, & disciplinam bonam,
coram Deo & hominibus.
Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo,
& ne innitaris prudentiæ tuæ.
In omnibus viis tuis cogita illum,
& ipse diriget gressus tuos.
Ne sis sapiens apud temetipsum:
time Dominum, & recede à malo:
Sanitas quippe erit umbilico tuo,
& irrigatio ossium tuorum.
Honora Dominum de tua substantia,
& de primitiis omnium frugum tuarum:
Et implebuntur horrea tua saturitate,
& vino torcularia tua redundabunt.
Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias:
nec deficias quum ab eo corriperis:
Quem enim diligit Dominus, corripit:
& quasi pater in filio complacet sibi.
Beatus homo, qui invenit sapientiam,
A & qui affluit prudentia:
Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti,
& [a] auro primo & purissimo fructus ejus: a
Pretiosior est cunctis opibus:
& omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.
Longitudo dierum in dextra ejus,
in sinistra illius divitiæ, & gloria.
Viæ ejus viæ pulchræ,
& omnes semitæ illius pacificæ.
B Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam:
& qui tenuerit eam, beatus:
Dominus sapientia fundavit terram,
stabilivit cœlos prudentia.
Sapientia illius eruperunt abyssi,
& nubes rore concrescunt.
Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis:
Custodi legem atque consilium:
Et erit vita animæ tuæ,
& gratia faucibus tuis.
C Tunc ambulabis fiducialiter in via tua,
& pes tuus non impinget:
Si dormieris, non timebis:
quiesces, & suavis erit somnus tuus.
Ne paveas repentino terrore,
& irruentes tibi potentias impiorum.
Dominus enim erit in latere tuo,
& custodiet pedem tuum ne capiaris.
Noli prohibere benefacere eum, qui potest:
si vales, & ipse benefac.
D Ne dicas amico tuo: Vade, & revertere:
cras dabo tibi: quum statim possis dare.
Ne moliaris amico tuo malum,
quum ille in te habeat fiduciam.
Ne contendas adversus hominem frustra,
quum ipse tibi nihil mali fecerit.
Ne æmuleris hominem injustum,
nec imiteris vias ejus:
Quia abominatio Domini est omnis illusor,
& cum simplicibus sermocinatio ejus.
E Egestas à Domino in domo impii:
tabernacula autem justorum benedicentur.
Illusores ipse deludet,
& mansuetis dabit gratiam.
Gloriam sapientes possidebunt:
stultorum [b] exaltatio, ignominia. b

AUdite filii disciplinam patris, Cap. 4.
& attendite ut sciatis prudentiam.
Donum bonum tribuam vobis,
legem meam ne derelinquatis.
F Nam & ego filius fui patris mei,
tenellus, & unigenitus coram matre mea;
Et docebat me, atque dicebat:
Suscipiat verba mea cor tuum,
custodi præcepta mea, & vives.
Posside sapientiam, posside prudentiam:
ne obliviscaris, neque declines à verbis oris mei.
Ne dimittas eam, & custodiet te:
dilige eam, & servabit te.
Principium sapientiæ posside sapientiam,
G & in omni possessione tua acquire prudentiam:
Arripe illam, & exaltabit te:
glorificaberis ab ea, quum eam fueris amplexatus,
dabit capiti tuo augmenta gratiarum,

a Canonem hîc Memmianum Hebræo consentaneum sequuti sumus. Canon Carcassonensis & MS. Corbeiensis num. 14. habebant prima manu, *& auro primo fructus ejus*, sine *purissimo*; quam lectionem adhuc retinet MS. San-Germanensis num. 15. Cæteri cum editis legunt in genitivo casu, *& auri primi & purissimi, &c.*

b Pro exaltatione, in MSS. corrupte legitur *exultatio*: nam in Hebræo scriptum est מרים *merim*, quod *exaltationem* significat.

Digitized by Google

& corona inclyta proteget te.
Audi fili mi, & suscipe verba mea,
ut multiplicentur tibi anni vitæ.
Viam sapientiæ monstrabo tibi,
ducam te per semitas æquitatis:
Quas quum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui,
& currens non habebis offendiculum.
Tene disciplinam, ne dimittas eam:
custodi illam, quia ipsa est vita tua.
Ne delecteris semitis impiorum,
nec tibi placeat malorum via.
Fuge ab ea, nec transeas per illam:
declina, & desere eam.
Non enim dormiunt nisi malefecerint:
& rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint.
Comedunt panem impietatis,
& vinum iniquitatis bibunt.
Justorum autem semita quasi lux splendens,
procedit & crescit usque ad perfectam diem.
Via impiorum tenebrosa:
nesciunt ubi corruant.
Fili mi, ausculta sermones meos,
& ad eloquia mea inclina aurem tuam.
Ne recedant ab oculis tuis,
custodi ea in medio cordis tui:
Vita enim sunt invenientibus ea,
& universæ carni sanitas.
Omni custodia serva cor tuum,
quia ex ipso vita procedit:
Remove à te os pravum
& detrahentia labia sint procul à te.
Oculi tui recta videant,
& palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.
Dirige semitam pedibus tuis,
& omnes viæ tuæ stabilientur.
Ne declines ad dexteram, & ad sinistram:
averte pedem tuum à malo.
Vias enim, quæ à dextris sunt, novit Dominus:
perversæ vero sunt quæ à sinistris sunt.
Ipse autem rectos faciet cursus tuos,
itinera autem tua in pace producet.

Cap. 5. FIli mi, attende ad sapientiam meam,
& prudentiæ meæ inclina aurem tuam,
Ut custodias cogitationes,
a & disciplinam labia tua conservent. *
÷ Favus enim distillans labia meretricis,
& nitidius oleo guttur ejus:
Novissima autem illius amara quasi absynthium,
& acuta quasi gladius biceps.
Pedes ejus descendunt in mortem,
& ad inferos gressus illius penetrant.
Per semitam vitæ non ambulant,
vagi sunt gressus ejus, & investigabiles.
Nunc ergo fili audi me,
A & ne recedas à verbis oris mei.
Longe fac ab ea viam tuam,
& ne appropinques foribus domus ejus.
Ne des alienis honorem tuum,
& annos tuos crudeli.
Ne forte impleantur extranei viribus tuis,
& labores tui sint in domo aliena;
Et gemas in novissimis,
quando consumseris carnes tuas, & corpus tuum.
Et dicas: Cur detestatus sum disciplinam,
B & increpationibus non acquievit cor meum;
Nec audivi vocem docentium me,
& magistris non inclinavi aurem meam?
Pene fui in omni malo,
in medio Ecclesiæ & synagogæ.
Bibe aquam de cisterna tua,
& fluenta putei tui:
Deriventur fontes tui foras,
& in plateis aquas tuas divide.
Habeto eas solus,
C nec sint alieni participes tui.
Sit vena tua benedicta,
& lætare cum muliere adolescentiæ tuæ:
Cerva charissima, & gratissimus hinnulus.
Ubera ejus inebrient te in omni tempore,
in amore ejus delectare jugiter.
Quare seduceris fili mi ab aliena,
& foveris in sinu alterius?
Respicit Dominus vias hominis,
& omnes gressus ejus considerat.
Iniquitates suæ capiunt impium,
D & funibus peccatorum suorum constringitur.
Ipse morietur, quia non habuit disciplinam,
& in multitudine stultitiæ suæ decipietur.

FIli mi, si spoponderis pro amico tuo, Cap. 6.
defixisti apud extraneum manum tuam:
Illaqueatus es verbis oris tui,
& captus propriis sermonibus.
Fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera;
quia incidisti in manum proximi tui.
Discurre, festina, suscita amicum tuum;
E Ne dederis somnum oculis tuis,
nec dormitent palpebræ tuæ.
Eruere quasi damula de manu,
& quasi avis de insidiis aucupis.
Vade ad formicam ô piger,
& considera vias ejus, & disce sapientiam:
Quæ quum non habeat ducem,
nec præceptorem, nec principem,
Parat æstate cibum sibi,
& congregat in messe quod comedat.
F Usquequo piger dormies?
quando consurges è somno tuo?
Paululum dormies, paululum dormitabis,
paululum conseres manus, ut dormias:

a Indicat marginalis iste obelus additamentum quoddam è LXX. Interpretibus translatum in Vulgatam Latinam editionem, ubi nunc legimus: *Ne attendas fallaciæ mulieris.* Quæ verba absunt in Hebræo, in exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis, & in omnibus antiquis MSS. codicibus: neque hujus additamenti meminit Speculum S. Augustini ad Hieronymianam ex Hebræo translationem concinnatum. At in id genus additamentorum, quæ obelis à nobis indicantur, curiosiùs attendentes veram eorum deprehendimus originem in antiquo anonymo scriptore, qui sequentem adtexuit admonitionem ad finem Præfationis in Libros Salomonis editæ ab Hieronymo, quum hæc volumina primùm recensuit ad Græcos codices LXX translatorum, obelis & asteriscis opus omne distinguens. *Ideo & de Græco & de Hebræo*, inquit Anonymus noster, *præfatiuncula utraque in hoc libro præmissa est: quia nonnulla de Græco ob illuminationem sensus, & legentis ædificationem, vel inserta Hebraicæ translationi; vel extrinsecus juncta sunt. Et idcirco qui legis semper peregrini memento.* Hæc quidem ille quisquis fuerit, sive Scholiastes Canonis Hebraicæ veritatis; sive alius ejusdem ætatis scriptor. Quæquumque igitur lectorem admonuit posita reperiuntur in Canone Memmiano ante octingentos annos descripto: nam ambæ Hieronymi præfatiunculæ (hoc est, & prima quam præmiserat ad suam versionem ex LXX Interpretibus; & posterior edita cum translatione Hebraica) initio Librorum Salomonis in eo codice leguntur cum admonitione ejusdem Anonymi adtexta ad calcem prioris præfationis. Deinde nonnullam partem additarum sententiarum in corpore positam retinet; cætera è regione ad marginem repræsentat: ita ut diceres Memmianum codicem eum esse in quo primùm Auctor hanc è Græco admistionem inseruit in translationem Hebraicam. Non sic Canon Carcassonensis, cujus exscriptor omnia additamenta, uno vel duobus exceptis, transtulit in sacrum contextum. Cæteri MSS. codices omittunt istæc adscititia, vel extrinsecus reponunt ad margines: unde idem accidisse in libro Proverbiorum manifestum est, quod in Libris Regum supra monuimus col. 332. Huc ergo amandari se patietur studiosus Lector. Porro Præfatio Hieronymi, ad cujus calcem Anonymus suam admonitionem adtexuit, typis excusa habetur cum notis in fine primæ partis divinæ hujus Bibliothecæ.

Digitized by Google

Et veniet tibi quaſi viator, egeſtas,
a & pauperies quaſi vir armatus. *
÷ Homo apoſtata, vir inutilis,
gráditur ore perverſo,
Annuit oculis, terit pede,
digito loquitur,
Pravo corde machinatur malum,
& in omni tempore jurgia ſeminat.
Huic extemplo veniet perditio ſua,
& ſubito conteretur, nec habebit ultra medicinam.
Sex ſunt, quæ odit Dominus,
& ſeptimum deteſtatur anima ejus:
Oculos ſublimes, linguam mendacem,
manus effundentes innoxium ſanguinem;
Cor machinans cogitationes peſſimas,
pedes veloces ad currendum in malum;
Proferentem mendacia teſtem fallacem,
& eum qui ſeminat inter fratres diſcordias.
Conſerva fili mi præcepta patris tui,
& ne dimittas legem matris tuæ.
Liga ea in corde tuo jugiter,
& circumda gutturi tuo.
Quum ambulaveris, gradiantur tecum:
quum dormieris, cuſtodiant te,
& evigilans loquere cum eis.
Quia mandatum lucerna eſt,
& lex lux,
& via vitæ increpatio diſciplinæ:
Ut cuſtodiant te à muliere mala,
& à blanda lingua extraneæ.
Non concupiſcat pulchritudinem ejus cor tuum,
nec capiaris nutibus illius:
Pretium enim ſcorti vix unius eſt panis:
mulier autem viri pretioſam animam capit.
Numquid poteſt homo abſcondere ignem in ſinu ſuo,
ut veſtimenta illius non ardeant?
Aut ambulare ſuper prunas,
ut non comburantur plantæ ejus?
Sic qui ingreditur ad mulierem proximi ſui,
non erit mundus quum tetigerit eam.
Non grandis eſt culpa, quum quis furatus fuerit:
furatur enim ut eſurientem impleat animam:
Deprehenſus quoque reddet ſeptuplum,
& omnem ſubſtantiam domus ſuæ tradet.
Qui autem adulter eſt,
propter cordis inopiam perdet animam ſuam:
Turpitudinem & ignominiam congregat ſibi,
& opprobrium illius non delebitur:
Quia zelus & furor viri
non parcet in die vindictæ;
nec acquieſcet cujuſquam precibus,
nec ſuſcipiet pro redemtione dona plurima.
Cap. 7. FIli mi, cuſtodi ſermones meos,
& præcepta mea reconde tibi.
Fili ſerva mandata mea, & vives:
& legem meam quaſi pupillam oculi tui:
Liga eam in digitis tuis,
ſcribe illam in tabulis cordis tui.
Dic ſapientiæ, ſoror mea es:
& prudentiam voca amicam tuam;
Ut cuſtodiat te à muliere extranea,
& ab aliena, quæ verba ſua dulcia facit.
De feneſtra enim domus meæ
per cancellos proſpexi;
Et video parvulos,

A conſidero vecordem juvenem,
Qui tranſit in platea juxta angulum,
& prope viam domus illius, graditur.
In obſcuro, adveſperaſcente die,
in noctis tenebris, & caligine.
Et ecce occurrit illi mulier,
ornatu meretricio præparata ad capiendas animas:
Garrula & vaga, quietis impatiens,
nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis:
Nunc foris, nunc in plateis,
B nunc juxta angulos inſidians.
Apprehenſumque deoſculatur juvenem,
& procaci vultu blanditur, dicens:
Victimas pro ſalute devovi,
hodie reddidi vota mea.
Idcirco egreſſa ſum in occurſum tuum,
deſiderans te videre, & reperi.
Intexui funibus lectum meum.
ſtravi tapetibus pictis ex Ægypto.
Aſperſi cubile meum myrrha,
C & aloë, & cinnamomo.
Veni, inebriemur uberibus donec illuceſcat dies,
& fruamur cupitis amplexibus.
Non eſt enim vir in domo ſua,
abiit via longiſſima.
Sacculum pecuniæ ſecum tulit:
in die plenæ lunæ reverſurus eſt in domum ſuam.
Irretivit eum multis ſermonibus,
& blanditiis labiorum protraxit illum.
Statim eam ſequitur
D quaſi bos ductus ad victimam;
Et quaſi agnus laſciviens,
& ignorans quod ad vincula ſtultus trahatur:
Donec transfigat ſagitta jecur ejus;
velut ſi avis feſtinet ad laqueum;
& neſcit quia de periculo animæ illius agitur.
Nunc ergo fili mi, audi me,
& attende verba oris mei.
Ne abſtrahatur in viis illius mens tua:
neque decipiaris ſemitis ejus.
E Multos enim vulneratos dejecit,
& fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea.
Viæ inferi domus ejus,
penetrantes in interiora mortis.
NUmquid non ſapientia clamitat, Cap. 8.
& prudentia dat vocem ſuam?
In ſummis excelſiſque verticibus ſupra viam,
in mediis ſemitis ſtans;
Juxta portas civitatis
in ipſis foribus, loquitur, dicens:
F O viri, ad vos clamito,
& vox mea ad filios hominum.
Intelligite parvuli aſtutiam,
& inſipientes animadvertite.
Audite, quoniam de rebus magnis loquutura ſum;
& aperientur labia mea, ut recta prædicent.
Veritatem meditabitur guttur meum,
& labia mea deteſtabuntur impium.
Juſti ſunt omnes ſermones mei,
non eſt in eis pravum quid, neque perverſum.
G Recti ſunt intelligentibus,
& æqui invenientibus ſcientiam.
Accipite diſciplinam meam, & non pecuniam:
doctrinam magis, quam aurum eligite.
Melior eſt enim ſapientia cunctis pretioſiſſimis:
& omne deſiderabile ei non poteſt comparari.

a Canon Memmianus ſententiam, quam in Vulgata Latina additam monet obelus noſter, intra contextum retinet hoc loco: Canon vero Carcaſſonenſis extrinſecùs in ora inferiori codicis.

Digitized by Google

Ego ſapientia habito in conſilio,
& eruditis interſum cogitationibus.
Timor Domini odit malum:
arrogantiam & ſuperbiam, & viam pravam,
& os bilingue deteſtor.
Meum eſt conſilium, & æquitas,
mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo.
Per me reges regnant,
& legum conditores juſta decernunt:
Per me principes imperant,
& potentes decernunt juſtitiam.
Ego diligentes me diligo:
& qui mane vigilant ad me, invenient me.
Mecum ſunt divitiæ, & gloria,
opes ſuperbæ, & juſtitia.
Melior eſt fructus meus auro, & lapide pretioſo,
& genimina mea argento electo.
In viis juſtitiæ ambulo,
in medio ſemitarum judicii;
Ut ditem diligentes me,
& theſauros eorum repleam.
Dominus poſſedit me initio viarum ſuarum,
antequam quidquam faceret à principio.
Ab æterno ordinata ſum,
& ex antiquis antequam terra fieret.
Necdum erant abyſſi, & ego jam concepta eram:
necdum fontes aquarum eruperant:
necdum montes gravi mole conſtiterant:
Ante colles ego parturiebar:
adhuc terram non fecerat, & flumina,
& cardines orbis terræ.
Quando præparabat cœlos, aderam:
quando certa lege, & gyro vallabat abyſſos:
Quando æthera firmabat ſurſum,
& librabat fontes aquarum.
Quando circumdabat mari terminum ſuum,
& legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos:
Quando appendebat fundamenta terræ,
cum eo eram cuncta componens:
& delectabar per ſingulos dies,
Ludens coram eo omni tempore,
ludens in orbe terrarum:
& deliciæ meæ, eſſe cum filiis hominum.
Nunc ergo filii audite me:
Beati, qui cuſtodiunt vias meas.
Audite diſciplinam, & eſtote ſapientes,
& nolite abjicere eam.
Beatus homo qui audit me,
qui vigilat ad fores meas quotidie,
& obſervat ad poſtes oſtii mei.
Qui me invenerit, inveniet vitam,
& hauriet ſalutem à Domino:
Qui autem in me peccaverit, lædet animam ſuam.
Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

Cap. 9. SApientia ædificavit ſibi domum,
excidit columnas ſeptem.
Immolavit victimas ſuas, miſcuit vinum,
& propoſuit menſam ſuam.
Miſit ancillas ſuas ut vocarent ad arcem,
& ad mœnia civitatis:
Siquis eſt parvulus, veniat ad me.
Et inſipientibus loquuta eſt:
Venite, comedite panem meum,
& bibite vinum quod miſcui vobis.
Relinquite infantiam, & vivite,
& ambulate per vias prudentiæ.
Qui erudit deriſorem, ipſe ſibi facit injuriam:
& qui arguit impium, ſibi maculam generat.

A Noli arguere deriſorem, ne oderit te.
Argue ſapientem, & diliget te.
Da ſapienti occaſionem, & addetur ei ſapientia.
Doce juſtum, & feſtinabit accipere.
Principium ſapientiæ, timor Domini:
& ſcientia ſanctorum, prudentia.
Per me enim multiplicabuntur dies tui,
& addentur tibi anni vitæ.
Si ſapiens fueris, tibimetipſi eris:
ſi autem illuſor, ſolus portabis malum.
B Mulier ſtulta & clamoſa,
plenaque illecebris, & nihil omnino ſciens,
Sedit in foribus domus ſuæ
ſuper ſellam in excelſo urbis loco;
Ut vocaret tranſeuntes per viam,
& pergentes itinere ſuo:
Quis eſt parvulus? declinet ad me.
Et vecordi loquuta eſt:
Aquæ furtivæ dulciores ſunt,
& panis abſconditus ſuavior.
C Et ignoravit quod ibi gigantes ſint,
& in profundis inferni convivæ ejus.

PARABOLÆ SALOMONIS.

FIlius ſapiens lætificat patrem: Cap. 10.
filius vero ſtultus mœſtitia eſt matris ſuæ.
Non proderunt theſauri impietatis:
juſtitia vero liberabit à morte.
Non affliget Dominus fame animam juſti,
& inſidias impiorum ſubvertet.
D Egeſtatem operata eſt manus remiſſa:
manus autem fortium divitias parat.
Qui congregat in meſſe, filius ſapiens eſt:
qui autem ſtertit æſtate, filius confuſionis.
Benedictio Domini ſuper caput juſti:
os autem impiorum operit iniquitatem.
Memoria juſti cum laudibus:
& nomen impiorum putreſcet.
Sapiens corde præcepta ſuſcipiet:
ſtultus cæditur labiis.
E Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter:
qui autem depravat vias ſuas, manifeſtus erit.
Qui annuit oculo, dabit dolorem:
ſtultus labiis verberabitur.
Vena vitæ, os juſti:
& os impiorum operiet iniquitatem.
Odium ſuſcitat rixas:
& univerſa delicta operit charitas.
In labiis ſapientis invenitur ſapientia:
& virga in dorſo ejus qui indiget corde.
F Sapientes abſcondunt ſcientiam:
os autem ſtulti confuſioni proximum eſt.
Subſtantia divitis, urbs fortitudinis ejus:
pavor pauperum, egeſtas eorum.
Opus juſti ad vitam:
fructus autem impii ad peccatum.
Via vitæ, cuſtodienti diſciplinam:
qui autem increpationes relinquit, errat.
Abſcondunt odium labia mendacia:
qui profert contumeliam, inſipiens eſt.
G In multiloquio peccatum non deerit:
qui autem moderatur labia ſua prudentiſſimus eſt.
Argentum electum, lingua juſti:
cor autem impiorum pro nihilo.
Labia juſti erudiunt plurimos:
qui autẽ indocti ſunt, in cordis egeſtate morientur.
Benedictio Domini divites facit,
nec ſociabitur eis afflictio.

Digitized by Google

Quasi per risum stultus operatur scelus:
sapientia autem est viro prudentia.
Quod timet impius, veniet super eum:
desiderium suum justis dabitur.
Quasi tempestas transiens non erit impius:
justus autem quasi fundamentum sempiternum.
Sicut acetum dentibus, & fumus oculis,
sic piger his qui miserunt eum.
Timor Domini apponet dies:
& anni impiorum breviabuntur.
Exspectatio justorum lætitia:
spes autem impiorum peribit.
Fortitudo simplicis via Domini:
& pavor his, qui operantur malum.
Justus in æternum non commovebitur:
impii autem non habitabunt super terram.
Os justi parturiet sapientiam:
lingua pravorum peribit.
Labia justi considerant placita:
& os impiorum perversa.

Cap. 11. STatera dolosa, abominatio apud Dominum:
& pondus æquum, voluntas ejus.
Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia:
ubi autem humilitas, ibi & sapientia.
Simplicitas justorum diriget eos:
& supplantatio perversorum vastabit illos.
Non proderunt divitiæ in die ultionis:
justitia autem liberabit à morte.
Justitia simplicis diriget viam ejus:
& in impietate sua corruet impius.
Justitia rectorum liberabit eos:
& in insidiis suis capientur iniqui.
Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes:
& exspectatio solicitorum peribit.
Justus de angustia liberatus est:
& tradetur impius pro eo.
Simulator ore decipit amicum suum:
justi autem liberabuntur scientia.
In bonis justorum exsultabit civitas:
& in perditione impiorum erit laudatio.
Benedictione justorum exaltabitur civitas:
& ore impiorum subvertetur.
Qui despicit amicum suum, indigens corde est:
vir autem prudens tacebit.
Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana:
qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.
Ubi non est gubernator, populus corruet:
salus autem, ubi multa consilia.
Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo:
qui autem cavet laqueos, securus erit.
a Mulier gratiosa [a] inveniet gloriam:
& robusti habebunt divitias.
Benefacit animæ suæ vir misericors:
qui autem crudelis est, & propinquos abjicit.
Impius facit opus instabile:
seminanti autem justitiam merces fidelis.
Clementia præparat vitam:
& sectatio malorum mortem.
Abominabile Domino pravum cor:
& voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.
Manus in manu non erit innocens malus:
semen autem justorum salvabitur.
Circulus aureus in naribus suis:
mulier pulchra & fatua.
Desiderium justorum omne bonum est:
præstolatio impiorum furor.

A Alii dividunt propria, & ditiores fiunt:
alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.
Anima, quæ benedicit, impinguabitur:
& qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.
Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis:
benedictio autem super caput vendentium.
Bene consurgit diluculo qui quærit bona:
qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.
Qui confidit in divitiis suis, corruet:
B justi autem quasi virens folium germinabunt.
Qui conturbat domum suam, possidebit ventos:
& qui stultus est, serviet sapienti.
Fructus justi lignum vitæ:
& qui suscipit animas, sapiens est.
Si justus in terra recipit:
quanto magis impius & peccator?

QUi diligit disciplinam, diligit scientiam: Cap. 12.
qui autem odit increpationes, insipiens est.
Qui bonus est, hauriet à Domino gratiam:
C qui autem confidit in cogitationibus suis, impie agit.
Non roborabitur homo ex impietate:
& radix justorum non commovebitur.
Mulier diligens, corona est viro suo:
& putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.
Cogitationes justorum judicia:
& consilia impiorum fraudulenta.
Verba impiorum insidiantur sanguini:
os justorum liberabit eos.
D Verte impios, & non erunt:
domus autem justorum permanebit.
Doctrina sua noscetur vir:
qui autem vanus & excors est, patebit contemtui.
Melior est pauper & sufficiens sibi,
quam gloriosus & indigens pane.
Novit justus animam jumentorum suorum:
viscera autem impiorum crudelia.
Qui operatur terram suam, satiabitur panibus:
qui autem sectatur otium, stultissimus est.
E Desiderium impii munimentum est pessimorum:
radix autem justorum proficiet.
Propter peccata labiorum ruina proximat malo:
effugiet autem justus de angustia.
De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis,
& juxta opera manuum suarum retribuetur ei.
Via stulti recta in oculis ejus:
qui autem sapiens est, audit consilia.
Fatuus statim indicat iram suam:
qui autem dissimulat injuriam, callidus est.
F Qui quod novit loquitur, index justitiæ est:
qui autem mentitur, testis est fraudulentus.
Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ:
lingua autem sapientium sanitas est.
Labium veritatis firmum erit in perpetuum:
qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.
Dolus in corde cogitantium mala,
qui autem ineunt pacis consilia, sequitur eos gaudium.
G Non contristabit justum quidquid ei acciderit:
impii autem replebuntur malo.
Abominatio Domino labia mendacia:
qui autem fideliter agunt, placent ei.
Homo versutus celat scientiam:

a Pro *inveniet*, aliquot MSS. codices legunt, *habebit*. Canon Memmianus utramque retinet variantem lectionem, in contextu, *habebit*; & in margine; *inveniet*.

Digitized by Google

& cor inſipientium provocat ſtultitiam.
Manus fortium dominabitur:
quæ autem remiſſa eſt, tributis ſerviet.
Mœror in corde viri humiliabit illum,
& ſermone bono lætificabitur.
Qui negligit damnum propter amicum, juſtus eſt:
iter autem impiorum decipiet eos.
Non inveniet fraudulentus lucrum:
& ſubſtantia hominis erit auri pretium.
In ſemita juſtitiæ, vita:
iter autem devium ducit ad mortem.

Cap. 13. Filius ſapiens, doctrina patris:
qui autem illuſor eſt, non audit quum arguitur.
De fructu oris homo ſatiabitur bonis:
anima autem prævaricatorum iniqua.
Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam:
qui autem inconſideratus eſt ad loquendum, ſentiet mala.
Vult & non vult piger:
anima autem operantium impinguabitur.
Verbum mendax juſtus deteſtabitur:
impius autem confundit, & confundetur.
Juſtitia cuſtodit innocentis viam:
impietas autem peccatorem ſupplantat.
Eſt quaſi dives, quum nihil habeat:
& eſt quaſi pauper, quum in multis divitiis ſit.
Redemtio animæ viri, divitiæ ſuæ:
qui autem pauper eſt, increpationem non ſuſtinet.
Lux juſtorum lætificat:
lucerna autem impiorum exſtinguetur.
Inter ſuperbos ſemper jurgia ſunt:
qui autem agunt cuncta cum conſilio, reguntur ſapientia.
Subſtantia feſtinata minuetur:
quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.
Spes, quæ differtur, affligit animam:
lignum vitæ deſiderium veniens.
Qui detrahit alicui rei, ipſe ſe in futurum obligat:
qui autem timet præceptum, in pace verſabitur.[a]
÷ Lex ſapientis fons vitæ,
ut declinet à ruina mortis.
Doctrina bona dabit gratiam:
in itinere contemtorum vorago.
Aſtutus omnia agit cum conſilio:
qui autem fatuus eſt, aperit ſtultitiam.
Nuntius impii cadet in malum:
legatus fidelis ſanitas.
Egeſtas, & ignominia ei qui deſerit diſciplinam:
qui acquieſcit arguenti, glorificabitur.
Deſiderium ſi compleatur, delectat animam:
deteſtantur ſtulti eos, qui fugiunt mala.
Qui cum ſapientibus graditur, ſapiens erit:
amicus ſtultorum efficietur ſimilis.
Peccatores perſequitur malum:
& juſtis retribuentur bona.
Bonus relinquit heredes filios, & nepotes:
& cuſtoditur juſto ſubſtantia peccatoris.
Multi cibi in novalibus patrum:
& aliis congregantur abſque judicio.
Qui parcit virgæ, odit filium ſuum:
qui autem diligit illum, inſtanter erudit.
Juſtus comedit, & replet animam ſuam:
venter autem impiorum inſaturabilis.

A Sapiens mulier ædificat domum ſuam: Cap. 14.
inſipiens exſtructam quoque deſtruet manibus.
Ambulans recto itinere, & timens Deum,
deſpicitur ab eo, qui infami graditur via.
In ore ſtulti virga ſuperbiæ:
labia autem ſapientium cuſtodiunt eos.
Ubi non ſunt boves, præſepe vacuum eſt:
ubi autem plurimæ ſegetes, ibi manifeſta fortitudo bovis.
Teſtis fidelis non mentitur:
B profert autem mendacium doloſus teſtis.
Quærit deriſor ſapientiam, & non inveniet:
doctrina prudentium facilis.
Vade contra virum ſtultum,
& neſcit labia prudentiæ.
Sapientia callidi eſt intelligere viam ſuam:
& imprudentia ſtultorum errans.
Stultus illudet peccatum,
& inter juſtos morabitur gratia.
Cor quod novit amaritudinem animæ ſuæ,
C in gaudio ejus non miſcebitur extraneus.
Domus impiorum delebitur:
tabernacula vero juſtorum germinabunt.
Eſt via, quæ videtur homini juſta:
noviſſima autem ejus deducunt ad mortem.
Riſus dolore miſcebitur,
& extrema gaudii luctus occupat.
Viis ſuis replebitur ſtultus,
& ſuper eum erit vir bonus.
Innocens credit omni verbo:
D aſtutus conſiderat greſſus ſuos.[b]
÷ Sapiens timet, & declinat à malo:
ſtultus tranſilit, & confidit.
Impatiens operabitur ſtultitiam:
& vir verſutus odioſus eſt.
Poſſidebunt parvuli ſtultitiam,
& aſtuti exſpectabunt ſcientiam.
Jacebunt mali ante bonos:
& impii ante portas juſtorum.
Etiam proximo ſuo pauper odioſus erit:
E amici vero divitum multi.
Qui deſpicit proximum ſuum, peccat:
qui autem miſeretur pauperis, beatus erit. ÷
Errant qui operantur malum:
miſericordia & veritas præparant bona.
In omni opere erit abundantia:
ubi autem verba ſunt plurima, ibi frequenter egeſtas.
Corona ſapientium, divitiæ eorum:
fatuitas ſtultorum, imprudentia.
F Liberat animas teſtis fidelis:
& profert mendacia verſipellis.
In timore Domini fiducia fortitudinis,
& filiis ejus erit ſpes.
Timor Domini fons vitæ,
ut declinent à ruina mortis.
In multitudine populi dignitas regis:
& in paucitate plebis ignominia principis.
Qui patiens eſt, multa gubernatur prudentia:
qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam.
G Vita carnium, ſanitas cordis:
putredo oſſium, invidia.
Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus:
honorat autem eum, qui miſeretur pauperis.
In malitia ſua expelletur impius:

a Manuſcripti codices hîc quoddam habent additamentum, prout ſupra dicebamus: non eamdem quidem ſententiam, quæ in Vulgata legitur; ſed quæ occurrit infra cap. 14. ℣. 15.

b Additamentum, quod Vulgata retinet hoc loco, non legitur in MSS. codicibus Vide præcedentem annotationem noſtram ad cap. 13. ℣. 13. Prout notatur numerus verſuum in editis.

Digitized by Google

ſperat autem juſtus in morte ſua.
In corde prudentis requieſcit ſapientia,
& indoctos quoſque erudiet.
Juſtitia elevat gentem:
miſeros facit populos peccatum.
Acceptus eſt regi miniſter intelligens:
iracundiam ejus inutilis ſuſtinebit.

Cap. 15. RESponſio mollis frangit iram:
ſermo durus ſuſcitat furorem.
Lingua ſapientium ornat ſcientiam:
os fatuorum ebullit ſtultitiam.
In omni loco oculi Domini
contemplantur malos & bonos.
Lingua placabilis, lignum vitæ:
quæ autem immoderata eſt conteret ſpiritum.
Stultus irridet diſciplinam patris ſui:
qui autem cuſtodit increpationes, aſtutior fiet.
÷ Domus juſti plurima fortitudo:
& in fructibus impii conturbatio.
Labia ſapientium diſſeminabunt ſcientiam:
cor ſtultorum diſſimile erit.
Victimæ impiorum abominabiles Domino:
vota juſtorum placabilia.
Abominatio eſt Domino via impii:
qui ſequitur juſtitiam, diligitur ab eo.
Doctrina mala deſerenti viam [a]:
qui increpationes odit, morietur.
Infernus, & perditio coram Domino:
quanto magis corda filiorum hominum?
Non amat peſtilens eum, qui ſe corripit:
nec ad ſapientes graditur.
Cor gaudens exhilarat faciem:
in mœrore animi dejicitur ſpiritus.
Cor ſapientis quærit doctrinam:
& os ſtultorum paſcitur imperitia.
Omnes dies pauperis, mali:
ſecura mens quaſi juge convivium.
Melius eſt parum cum timore Domini,
quam theſauri magni & inſatiabiles.
Melius eſt [b] vocare ad olera cum charitate,
quam ad vitulum ſaginatum cum odio.
Vir iracundus provocat rixas:
qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas.
Iter pigrorum quaſi ſepes ſpinarum:
via juſtorum abſque offendiculo.
Filius ſapiens lætificat patrem:
& ſtultus homo deſpicit matrem ſuam.
Stultitia gaudium ſtulto:
& vir prudens dirigit greſſus.
Diſſipantur cogitationes ubi non eſt conſilium:
ubi vero ſunt plures conſiliarii, confirmantur.
Lætatur homo in ſententia oris ſui:
& ſermo opportunus eſt optimus.
Semita vitæ ſuper eruditum,
ut declinet de inferno noviſſimo.
Domum ſuperborum demolietur Dominus:
& firmos faciet terminos viduæ.
Abominatio Domini cogitationes malæ:
÷ & purus ſermo pulcherrimus.
Conturbat domum ſuam qui ſectatur avaritiam:
qui autem odit munera, vivet.
÷ Mens juſti [c] meditabitur obedientiam:
os impiorum redundat malis.
Longe eſt Dominus ab impiis:
& orationes juſtorum exaudiet.

A Lux oculorum lætificat animam:
fama bona impinguat oſſa.
Auris, quæ audit increpationes vitæ,
in medio ſapientium commorabitur.
Qui abjicit diſciplinam, deſpicit animam ſuam:
qui autem acquieſcit increpationibus poſſeſſor eſt cordis.
Timor Domini, diſciplina ſapientiæ:
& gloriam præcedit humilitas.

Cap. 16. HOminis eſt animam præparare:
B & Domini gubernare linguam.
Omnes viæ hominis patent oculis ejus:
ſpirituum ponderator eſt Dominus.
Revela Domino opera tua,
& dirigentur cogitationes tuæ.
Univerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus;
impium quoque ad diem malum.
Abominatio Domini omnis arrogans:
etiam ſi manu ad manum fuerit, non eſt innocens. ÷
Miſericordia & veritate redimitur iniquitas:
C & in timore Domini declinatur à malo.
Quum placuerint Domino viæ hominis,
inimicos quoque ejus convertet ad pacem.
Melius eſt parum cum juſtitia,
quam multi fructus cum iniquitate.
Cor hominis diſponit viam ſuam:
ſed Domini eſt dirigere greſſus ejus.
Divinatio in labiis regis,
in judicio non errabit os ejus.
Pondus & ſtatera judicia Domini ſunt:
D & opera ejus omnes lapides ſacculi.
Abominabiles regi qui agunt impie:
quoniam juſtitia firmatur ſolium.
Voluntas regum labia juſta:
qui recta loquitur diligetur.
Indignatio regis, nuntii mortis:
& vir ſapiens placabit eam.
In hilaritate vultus regis, vita:
& clementia ejus quaſi imber ſerotinus.
Poſſide ſapientiam, quia auro melior eſt:
E & acquire prudentiam, quia pretioſior eſt argento.
Semita juſtorum declinat mala:
cuſtos animæ ſuæ ſervat viam ſuam.
Contritionem præcedit ſuperbia:
& ante ruinam exaltabitur ſpiritus.
Melius eſt humiliari cum mitibus,
quam dividere ſpolia cum ſuperbis.
Eruditus in verbo reperiet bona:
& qui in Domino ſperat, beatus eſt.
Qui ſapiens corde eſt, appellabitur prudens:
F & qui dulcis eloquio, majora percipiet.
Fons vitæ eruditio poſſidentis:
doctrina ſtultorum fatuitas.
Cor ſapientis erudiet os ejus:
& labiis illius addet gratiam.
Favus mellis, verba compoſita:
dulcedo animæ, ſanitas oſſium.
Eſt via quæ videtur homini recta:
& noviſſima ejus ducunt ad mortem.
Anima laborantis laborat ſibi,
G quia compulit eum os ſuum.
Vir impius fodit malum,
& in labiis ejus ignis ardeſcit.
Homo perverſus ſuſcitat lites:
& verboſus ſeparat principes.

a Aliquot MSS. legunt, ut in editis, *deſerenti viam vitæ.*
b Ita omnia MSS. exemplaria: editi autem libri habent vocem paſſivam, *vocari.*
c MS. San-Germanenſis num. 15 *meditabitur ſapientiam.* In Hebræo ſcriptum eſt יהגה לענות *jege laanoth, meditabitur ad reſpondendum.*

Digitized by Google

Vir iniquus lactat amicum suum:
  & ducit eum per viam non bonam.
Qui attonitis oculis cogitat prava,
  mordens labia sua perficit malum.
Corona dignitatis senectus,
  quæ in viis justitiæ reperietur.
Melior est patiens viro forti:
  & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.
Sortes mittuntur in sinum,
  sed à Domino temperantur.

Cap. 17. Melior est buccella sicca cum gaudio,
  quam domus plena victimis cum jurgio.
Servus sapiens dominabitur filiis stultis,
  & inter fratres hereditatem dividet.
Sicut igne probatur argentum, & aurum camino:
  ita corda probat Dominus.
Malus obedit linguæ iniquæ,
  & fallax obtemperat labiis mendacibus.
Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus:
  & qui ruina lætatur alterius, non erit impunitus.
Corona senum filii filiorum:
  & gloria filiorum patres eorum.
Non decent stultum verba composita;
  nec principem labium mentiens.
Gemma gratissima, exspectatio præstolantis:
  quocumque se vertit, prudenter intelligit.
Qui celat delictum, quærit amicitias:
  qui altero sermone repetit, separat fœderatos.
Plus proficit correptio apud prudentem,
  quam centum plagæ apud stultum.
Semper jurgia quærit malus:
  angelus autem crudelis mittetur contra eum.
Expedit magis ursæ occurrere raptis fœtibus,
  quam fatuo confidenti sibi in stultitia sua.
Qui reddit mala pro bonis,
  non recedet malum de domo ejus.
Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum:
  & antequam patiatur contumeliam, judicium deserit.
Qui justificat impium, & qui condemnat justum,
  abominabilis est uterque apud Deum.
Quid prodest stulto habere divitias,
  quum sapientiam emere non possit?
÷ Omni tempore diligit qui amicus est:
  & frater in angustiis comprobatur.
Homo stultus plaudet manibus,
  quum spoponderit pro amico suo.
Qui meditatur discordiam, diligit rixas:
  & qui exaltat ostium, quærit ruinam.
Qui perversi cordis est, non inveniet bonum:
  & qui vertit linguam, incidet in malum.
Natus est stultus in ignominiam suam:
  sed nec pater in fatuo lætabitur.
Animus gaudens ætatem floridam facit:
  spiritus tristis exsiccat ossa.
Munera de sinu impius accipit,
  ut pervertat semitas judicii.
In facie prudentis lucet sapientia:
  oculi stultorum in finibus terræ.
Ira patris, filius stultus:
  & dolor matris quæ genuit eum.
Non est bonum damnum inferre justo:
  nec percutere principem, qui recta judicat.
Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est:

A & pretiosi spiritus vir eruditus.
Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur:
  & si compresserit labia sua, intelligens.

Occasiones quærit qui vult recedere ab amico: Cap. 18.
  omni tempore erit exprobrabilis.
Non recipit stultus verba prudentiæ:
  nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.
Impius, quum in profundum venerit peccatorum,
  contemnit:
  sed sequitur eum ignominia & opprobrium.
B Aqua profunda verba ex ore viri:
  & torrens redundans fons sapientiæ.
Accipere personam impii non est bonum,
  ut declines à veritate judicii.
Labia stulti miscent se rixis:
  & os ejus jurgia provocat.
Os stulti contritio ejus:
  & labia ipsius, ruina animæ ejus.
Verba bilinguis, quasi simplicia:
  & ipsa perveniunt [a] ad interiora ventris. a
C Qui mollis & dissolutus est in opere suo, ÷
  frater est sua opera dissipantis.
Turris fortissima, nomen Domini:
  ad ipsum currit justus, & exaltabitur.
Substantia divitis urbs roboris ejus,
  & quasi murus validus circumdans eum.
Antequam conteratur, exaltatur cor hominis:
  & antequam glorificetur, humiliatur.
Qui prius respondet quam audiat
  stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.
D Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam:
  spiritum vero ad irascendum facilem quis poterit
  sustinere?
Cor prudens possidebit scientiam:
  & auris sapientium quærit doctrinam.
Donum hominis dilatat viam ejus,
  & ante principes spatium ei facit.
Justus, prior est accusator sui:
  venit amicus ejus, & investigabit eum.
Contradictiones comprimit sors,
E & inter potentes quoque dijudicat.
Frater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma:
  & judicia quasi vectes urbium.
De fructu oris viri replebitur venter ejus:
  & genimina labiorum ipsius saturabunt eum.
Mors, & vita in manu linguæ:
  qui diligunt eam, comedent fructus ejus.
Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum:
  & hauriet jucunditatem à Domino. ÷
Cum obsecrationibus loquetur pauper:
F & dives effabitur rigide.
Vir [b] amabilis ad societatem, b
  magis amicus erit, quam frater.

Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate Cap. 19.
  sua,
  quam [c] torquens labia sua insipiens. c
Ubi non est scientia animæ, non est bonum:
  & qui festinus est pedibus, offendet.
Stultitia hominis supplantat gressus ejus:
  & contra Deum fervet animo suo.
G Divitiæ addunt amicos plurimos:
  à paupere autem & hi, quos habuit, separantur.
Testis falsus non erit impunitus:
  & qui mendacia loquitur, non effugiet.

a Editi cum MSS. quamplurimis addunt *usque*: quod superfluum est.
b Pro amabili, MSS. plures legunt amicabilem. *Vir amicabilis, &c.* Impolita quidem vox; sed quæ sensum Scripturæ non incongruum reddat. Id quoque retinet Speculum S. Aug.
c In exemplaribus Canonis, ac in nonnullis aliis MSS. codicibus legitur, *quàm dives torquens labia insipiens*: sed verbum *dives* non habetur in Hebræo, neque in antiquissimis aliquot MSS. emendatioribus versionis Hieronymi. Additum est ad complendam oppositionem cum præcedenti commate, in quo *pauper* post se vocem *dives* sibi contrariam exigere videbatur.

Digitized by Google

Multi colunt personam potentis,
& amici sunt dona tribuentis.
Fratres hominis pauperis oderunt eum:
insuper & amici procul recesserunt ab eo.
Qui tantum verba sectatur, nihil habebit:
qui autem possessor est mentis, diligit animam suam,
& custos prudentiæ inveniet bona.
Testis falsus non erit impunitus:
& qui loquitur mendacia, peribit.
Non decent stultum deliciæ,
nec servum dominari principibus.
Doctrina viri per patientiam noscitur:
& gloria ejus est iniqua prætergredi.
Sicut fremitus leonis, ita & regis ira:
& sicut ros super herbam, ita hilaritas ejus.
Dolor patris, filius stultus:
& tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier.
Domus, & divitiæ dantur à patribus:
à Domino autem proprie uxor prudens.
Pigredo immittit soporem,
& anima dissoluta esuriet.
Qui custodit mandatum, custodit animam suam:
qui autem negligit vias suas mortificabitur.
Fœneratur Domino qui miseretur pauperis:
& vicissitudinem suam reddet ei.
Erudi filium tuum, ne desperes:
ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.
Qui impatiens est, sustinebit damnum:
& quum rapuerit, aliud apponet.
Audi consilium, & suscipe disciplinam,
ut sis sapiens in novissimis tuis.
Multæ cogitationes in corde viri:
voluntas autem Domini permanebit.
Homo indigens misericors est:
& melior est pauper, quam vir mendax.
Timor Domini ad vitam:
& in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessimi.
Abscondit piger manum suam sub ascella,
nec ad os suum applicat eam.
Pestilente flagellato stultus sapientior erit:
si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.
Qui affligit patrem, & fugat matrem,
ignominiosus est & infelix.
Non cesses fili audire doctrinam,
nec ignores sermones scientiæ.
Testis iniquus deridet judicium:
& os impiorum devorat iniquitatem.
Parata sunt derisoribus judicia:
& mallei percutientes stultorum corporibus.

Cap. 20. LUxuriosa res, vinum, & tumultuosa ebrietas:
quiquumque his delectatur, non erit sapiens.
Sicut rugitus leonis ita terror regis:
qui provocat eum, peccat in animam suam.
Honor est homini, qui separat se à contentionibus:
omnes autem stulti miscentur contumeliis.
Propter frigus piger arare noluit:
mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi.
Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri:
sed homo sapiens exhauriet illud.
Multi homines misericordes vocantur:
virum autem fidelem quis inveniet?

A Justus, qui ambulat in simplicitate sua,
beatos post se filios derelinquet.
Rex, qui sedet in solio judicii
dissipat omne malum intuitu suo.
Quis potest dicere: Mundum est cor meum,
purus sum à peccato?
Pondus & pondus, mensura & mensura:
utrumque abominabile est apud Deum.
Ex studiis suis intelligitur puer,
si munda & recta sint opera ejus.
B Aurem audientem, & oculum videntem,
Dominus fecit utrumque.
Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat:
aperi oculos tuos, & saturare panibus.
Malum est, malum est, dicit omnis emtor:
& quum recesserit, tunc gloriabitur.
Est aurum, & multitudo gemmarum:
vas autem pretiosum labia scientiæ.
Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor exstitit alieni,
& pro extraneis aufer pignus ab eo.
C Suavis est homini panis mendacii:
& postea implebitur os ejus calculo.
Cogitationes consiliis roborantur:
& gubernaculis tractanda sunt bella.
Ei, qui revelat mysteria, & ambulat fraudulenter,
& dilatat labia sua, ne commiscearis.
Qui maledicit patri suo, & matri,
exstinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.
Hereditas, ad quam festinatur in principio,
in novissimo benedictione carebit.
D Ne dicas: Reddam malum [a]: a
exspecta Dominum, & liberabit te.
Abominatio est apud Dominum pondus & pondus:
statera dolosa non est bona.
A Domino diriguntur gressus viri:
quis autem hominum intelligere potest viam suam?
Ruina est hominis devorare sanctos,
& post vota [b] tractare. b
Dissipat impios rex sapiens,
& incurvat super eos fornicem.
E Lucerna Domini spiraculum hominis,
quæ investigat omnia secreta ventris.
Misericordia & veritas custodiunt regem,
& roboratur clementia thronus ejus.
Exsultatio juvenum, fortitudo eorum:
& dignitas senum, canities.
Livor vulneris absterget mala:
& plagæ in secretioribus ventris.

SIcut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: Cap. 21.
F quoquumque voluerit, inclinabit illud.
Omnis via viri recta sibi videtur:
appendit autem corda Dominus.
Facere misericordiam & judicium,
magis placet Domino, quam victimæ.
Exaltatio oculorum & dilatatio cordis:
lucerna impiorum peccatum.
Cogitationes robusti semper in abundantia:
omnis autem piger semper in egestate.
Qui congregat thesauros lingua mendacii,
G vanus [c] est, & impingetur ad laqueos mortis. c
Rapinæ impiorum detrahent eos,
quia noluerunt facere judicium.
Perversa via viri, aliena est:
qui autem mundus est, rectum opus ejus.

a Exscriptores exemplarium Canonis addiderunt hoc loco verba duo istæc, *pro malo*; in iis enim legimus, *reddam malum pro malo*: sed id vitiosum comprobatur.

b Ita MSS omnes codices: editi autem legunt *retractare*.

c Addunt nonnulli MSS. *& excors*, quod superfluum est.

Digitized by Google

Melius est sedere in angulo domatis,
quam cum muliere litigiosa, & in domo communi.
Anima impii desiderat malum,
non miserebitur proximo suo.
Mulctato pestilente sapientior erit parvulus:
& si sectetur sapientem, sumet scientiam.
Excogitat justus de domo impii,
ut detrahat impios à malo.
Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis,
& ipse clamabit, & non exaudietur.
Munus absconditum exstinguit iras,
& donum in sinu indignationem maximam.
Gaudium justo est facere judicium,
& pavor operantibus iniquitatem.
Vir, qui erraverit à via doctrinæ,
in cœtu gigantum commorabitur.
Qui diligit epulas, in egestate erit:
qui amat vinum, & pinguia, non ditabitur.
Pro justo datur impius:
& pro rectis iniquus.
Melius est habitare in terra deserta,
quam cum muliere rixosa & iracunda.
Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo justi:
& imprudens homo dissipabit illud.
Qui sequitur justitiam & misericordiam,
inveniet vitam, justitiam, & gloriam.
Civitatem fortium ascendit sapiens,
& destruxit robur fiduciæ ejus.
Qui custodit os suum, & linguam suam,
custodit ab angustiis animam suam.
Superbus & arrogans vocatur indoctus,
qui in ira operatur superbiam.
Desideria occidunt pigrum:
noluerunt enim quidquam manus ejus operari:
Tota die concupiscit & desiderat:
qui autem justus est, tribuet, & non cessabit.
Hostiæ impiorum abominabiles,
quia offeruntur ex scelere.
Testis mendax peribit:
vir obediens loquetur victoriam.
Vir impius procaciter obfirmat vultum suum:
qui autem rectus est, corrigit viam suam.
Non est sapientia, non est prudentia,
non est consilium contra Dominum.
Equus paratur ad diem belli:
Dominus autem salutem tribuit.

Cap. 22. MElius est nomen bonum, quam divitiæ multæ:
super argentum & aurum, gratia bona.
Dives & pauper obviaverunt sibi:
utriusque operator est Dominus.
Callidus vidit malum, & abscondit se:
innocens pertransiit, & afflictus est damno.
Finis modestiæ timor Domini,
divitiæ & gloria & vita.
Arma & gladii in via perversi:
custos autem animæ suæ longe recedit ab eis.
Proverbium est: Adolescens juxta viam suam,
etiam quum senuerit, non recedet ab ea.
Dives pauperibus imperat:
& qui accipit mutuum, servus est fœnerantis.
Qui seminat iniquitatem, metet mala,
& virga iræ suæ consummabitur.
Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur:
de panibus enim suis dedit pauperi.
÷ Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium,
cessabuntque caussæ & contumeliæ.
Qui diligit cordis munditiam,

A propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.
Oculi Domini custodiunt scientiam:
& supplantantur verba iniqui.
Dicit piger: Leo est foris,
in medio platearum occidendus sum.
Fovea profunda os alienæ:
cui iratus est Dominus incidet in eam.
Stultitia colligata est in corde pueri,
& virga disciplinæ fugabit eam.
B Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas,
dabit ipse ditiori, & egebit.
Inclina aurem tuam, & audi verba sapientium:
appone autem cor ad doctrinam meam.
Quæ pulchra erit tibi, quum servaveris eam in [a] ventre tuo,
& redundabit in labiis tuis:
Ut sit in Domino fiducia tua,
unde & ostendi eam tibi hodie.
Ecce descripsi eam tibi tripliciter,
C in cogitationibus & scientia:
Ut ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis,
respondere ex his, illis qui miserunt te.
Non facias violentiam pauperi, quia pauper est:
neque conteras egenum in porta:
Quia judicabit Dominus caussam ejus,
& configet eos, qui confixerunt animam ejus.
Noli esse amicus homini iracundo,
neque ambules cum viro furioso:
Ne forte discas semitas ejus,
D & sumas scandalum animæ tuæ.
Noli esse cum his, qui defigunt manus suas,
& qui vades se offerunt pro debitis:
Si enim non habes unde restituas,
quid caussæ est ut tollat operimentum de cubili tuo?
Ne transgrediaris terminos antiquos,
quos posuerunt patres tui.
Vidisti virum velocem in opere suo,
coram regibus stabit,
E nec erit ante ignobiles.

QUando sederis ut comedas cum principe, Cap. 23.
diligenter attende quæ posita sunt ante faciem tuam:
Et statue cultrum in gutture tuo,
si tamen habes in potestate animam tuam,
ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacii.
Noli laborare ut diteris:
sed prudentiæ tuæ pone modum.
F Ne erigas oculos tuos ad opes, quas habere non potes:
quia facient sibi pennas quasi aquilæ,
& volabunt in cœlum.
Ne comedas cum homine invido,
& ne desideres cibos ejus:
Quoniam in similitudinem arioli & conjectoris,
æstimat quod ignorat.
Comede & bibe, dicet tibi:
& mens ejus non est tecum.
G Cibos, quos comederas, evomes:
& perdes pulchros sermones tuos.
In auribus insipientium ne loquaris:
quia despicient doctrinam eloquii tui.
Ne attingas terminos parvulorum:
& agrum pupillorum ne introeas.
Propinquus enim illorum fortis est:

[a] In Canone Carcassonensi: *quum servaveris eam in corde tuo.*

&

Digitized by Google

& ipse judicabit contra te caussam illorum.
Ingrediatur ad doctrinam cor tuum,
& aures tuæ ad verba scientiæ.
Noli subtrahere à puero disciplinam:
si enim percusseris eum virga, non morietur.
Tu virga percuties eum:
& animam ejus de inferno liberabis.
Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus,
gaudebit tecum cor meum:
Et exsultabunt renes mei,
quum loquuta fuerint rectum labia tua.
Non æmuletur cor tuum peccatores:
sed in timore Domini esto tota die:
Quia habebis spem in novissimo,
& præstolatio tua non auferetur.
Audi fili mi, & esto sapiens:
& dirige in via animum tuum.
Noli esse in conviviis potatorum,
nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt:
Quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur,
& vestietur pannis dormitatio.
Audi patrem tuum, qui genuit te:
& ne contemnas quum senuerit mater tua.
Veritatem eme, & noli vendere
sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam.
Exsultat gaudio pater justi:
qui sapientem genuit, lætabitur in eo.
Gaudeat pater tuus, & mater tua,
& exsultet quæ genuit te.
Præbe fili mi cor tuum mihi:
& oculi tui vias meas custodiant.
Fovea enim profunda est meretrix:
& puteus angustus, aliena.
Insidiatur in via quasi latro,
& quos incautos viderit, interficiet.
Cui væ? cujus patri væ?
cui rixæ? cui foveæ?
cui sine caussa vulnera?
cui suffusio oculorum?
Nonne his qui commorantur in vino,
& student calicibus epotandis?
Ne intuearis vinum quando flavescit,
quum splenduerit in vitro color ejus:
Ingreditur blande, sed in novissimo mordebit ut coluber,
& sicut regulus venena diffundet.
Oculi tui videbunt extraneas,
& cor tuum loquetur perversa.
Et eris sicut dormiens in medio mari,
& quasi sopitus gubernator, amisso clavo:
Et dices: Verberaverunt me, sed non dolui:
traxerunt me, & ego non sensi:
quando evigilabo, & rursus vina reperiam?

Cap. 24. NE æmuleris viros malos,
nec desideres esse cum eis:
Quia rapinas meditatur mens eorum,
& fraudes labia eorum loquuntur.
Sapientia ædificabitur domus,
& prudentia roborabitur.
In doctrina replebuntur cellaria,
universa substantia pretiosa & pulcherrima.
Vir sapiens, fortis est:
& vir doctus, robustus & validus.
Quia cum dispositione initur bellum:
& erit salus ubi multa consilia sunt.

A Excelsa stulto sapientia,
in porta non aperiet os suum.
Qui cogitat mala facere,
stultus vocabitur.
Cogitatio stulti peccatum est:
& abominatio hominum detractor.
Si desperaveris lassus in die angustiæ:
imminuetur fortitudo tua.
Erue eos, qui ducuntur ad mortem:
& qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.
B Si dixeris: Vires non suppetunt:
qui inspector est cordis, ipse intelligit;
Et servatorem animæ tuæ nihil fallit,
reddetque homini juxta opera sua.
Comede, fili mi, mel, quia bonum est,
& favum dulcissimum gutturi tuo.
Sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ:
quam quum inveneris, habebis in novissimis[a],
& spes tua non peribit.
Ne insidieris, & quæras impietatem in domo justi,
C neque vastes requiem ejus.
Septies enim cadet justus, & resurget:
impii autem corruent in malum.
Quum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas,
& in ruina ejus ne exsultet cor tuum:
Ne forte videat Dominus, & displiceat ei,
& auferat ab eo iram suam.
Ne contendas cum pessimis,
nec æmuleris impios:
Quoniam non habent futurorum spem mali,
D & lucerna impiorum exstinguetur.
Time Dominum, fili mi, & regem:
& cum detractoribus non commiscearis:
Quoniam repente consurget perditio eorum:
& ruinam utriusque quis novit?
Hæc quoque sapientibus:
Cognoscere personam in judicio non est bonum.
Qui dicunt impio: Justus es:
maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus.
Qui arguunt, laudabuntur:
E & super ipsos veniet benedictio.
Labia deosculabitur,
qui recta verba respondet.
Præpara foris opus tuum,
& diligenter exerce agrum tuum:
ut postea ædifices domum tuam.
Ne sis testis frustra contra proximum tuum:
nec lactes quemquam labiis tuis.
Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic faciam ei:
reddam unicuique secundum opus suum.
F Per agrum hominis pigri transivi,
& per vineam viri stulti:
Et ecce totum repleverant urticæ,
operuerant superficiem ejus spinæ,
& maceria lapidum destructa erat.
Quod quum vidissem, posui in corde meo,
& exemplo didici disciplinam.
Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis,
pauxillum manus conseres, ut quiescas:
Et veniet tibi quasi cursor egestas tua,
G & mendicitas quasi vir armatus.

HÆ QUOQUE PARABOLÆ SALOMONIS,
QUAS TRANSTULERUNT VIRI EZECHIÆ
regis Juda.[b]

Cap. 25. GLoria Dei est celare verbum,
& gloria regum investigare sermonem.

a Editi cum aliquot MSS. *habebis in novissimis spem, & spes, &c.*

b Male in Canone Memm. positū hîc legitur *Diapsalma* post verbū *Juda*.

Digitized by Google

Cœlum sursum, & terra deorsum,
& cor regum inscrutabile.
Aufer rubiginem de argento,
& egredietur vas purissimum.
Aufer impietatem de vultu regis,
& firmabitur justitia thronus ejus.
Ne gloriosus appareas coram rege,
& in loco magnorum ne steteris.
Melius est enim ut dicatur tibi: Adscende huc;
quam ut humilieris coram principe.
Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito:
ne postea emendare non possis,
quum dehonestaveris amicum tuum.
Caussam tuam tracta cum amico tuo,
& secretum extraneo ne reveles:
Ne forte insultet tibi quum audierit,
& exprobrare non cesset.
÷ Mala aurea in lectis argenteis,
qui loquitur verbum in tempore suo.
Inauris aurea, & margaritum fulgens,
qui arguit sapientem, & aurem obedientem.
Sicut frigus nivis in die messis,
ita legatus fidelis ei, qui misit eum,
animam ipsius requiescere facit.
Nubes, & ventus, & pluviæ non sequentes,
vir gloriosus, & promissa non complens.
Patientia lenietur princeps,
& lingua mollis confringet duritiam.
Mel invenisti, comede quod sufficit tibi,
ne forte satiatus evomas illud.
Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui,
nequando satiatus oderit te.
Jaculum, & gladius, & sagitta acuta,
homo qui loquitur contra proximum suum testimonium falsum.
Dens putridus, & pes lassus,
qui sperat super infideli in die angustiæ,
& amittit pallium in die frigoris.
Acetum in nitro,
qui cantat carmina cordi pessimo.
÷ Si esurierit inimicus tuus, ciba illum:
si sitierit, da ei aquam bibere:
Prunas enim congregabis super caput ejus,
& Dominus reddet tibi.
Ventus aquilo dissipat pluvias,
& facies tristis linguam detrahentem.
Melius est sedere in angulo domatis,
quam cum muliere litigiosa, & in domo communi.
Aqua frigida animæ sitienti,
& nuntius bonus de terra longinqua.
Fons turbatus pede, & vena corrupta,
justus cadens coram impio.
Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum:
sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria.
Sicut urbs patens & absque murorum ambitu,
ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

Cap. 26. QUomodo nix in æstate, & pluviæ in messe:
sic indecens est stulto gloria.
Sicut avis ad alia transvolans;
& passer quo libet vadens:
sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.
Flagellum equo, & camus asino,
& virga dorso imprudentium.
Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam,
ne efficiaris ei similis.

A Responde stulto juxta stultitiam suam,
ne sibi sapiens esse videatur.
Claudus pedibus, & iniquitatem bibens,
qui mittit verba per nuntium stultum.
Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias:
sic indecens est in ore stultorum parabola.
Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii:
ita qui tribuit insipienti honorem.
Quomodo si spina nascatur in manu temulenti:
sic parabola in ore stultorum.
B Judicium determinat caussas,
& qui imponit stulto silentium, iras mitigat.
Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum,
sic imprudens, qui iterat stultitiam suam.
Vidisti hominem sapientem sibi videri?
magis illo spem habebit stultus.
Dicit piger: Leæna in via:
leo in itineribus:
Sicut ostium vertitur in cardine suo,
ita piger in lectulo suo.
C Abscondit piger manum sub ascella sua,
& laborat si ad os suum eam converterit.
Sapientior sibi piger videtur
septem viris loquentibus sententias.
Sicut qui apprehendit auribus canem,
sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius.
Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem:
ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo:
D & quum fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci.
Quum defecerint ligna, exstinguetur ignis:
& susurrone subtracto, jurgia conquiescent.
Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem,
sic homo iracundus suscitat rixas.
Verba susurronis quasi simplicia,
& ipsa perveniunt ad intima ventris.
Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile,
sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.
Labiis suis intelligitur inimicus,
E quum in corde tractaverit dolos.
Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei:
quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.
Qui operit odium fraudulenter,
revelabitur malitia ejus in concilio.
Qui fodit foveam, incidet in eam:
& qui volvit lapidem, revertetur ad eum.
Lingua fallax non amat veritatem,
& os lubricum operatur ruinas.

NE glorieris in crastinum,
F ignorans quid superventura pariat dies. Cap. 27.
Laudet te alienus, & non os tuum:
extraneus, & non labia tua.
Grave est saxum, & onerosa arena:
sed ira stulti utroque gravior.
Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor:
& impetum concitati ferre quis poterit?
Melior est manifesta correptio,
quam amor absconditus.
Meliora sunt vulnera diligentis,
G quam fraudulenta oscula odientis.
Anima saturata calcabit favum:
anima esuriens & amarum pro dulci sumet.
Sicut avis transmigrans de nido suo,
sic vir qui derelinquit locum suum.
Unguento & variis odoribus delectatur cor:
& bonis amici consiliis anima dulcoratur.
Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris:

Digitized by Google

A & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.
Melior est vicinus juxta,
quam frater procul.
Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meum:
ut possis exprobranti respondere sermonem.
Astutus videns malum, absconditus est:
parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.
Tolle vestimentum ejus, qui spopondit pro extraneo:
& pro alienis, aufer ei pignus.
Qui benedicit proximo suo voce grandi,
de nocte consurgens maledicenti similis erit.
Tecta perstillantia in die frigoris,
& litigiosa mulier comparantur:
Qui retinet eam, quasi qui ventum teneat,
& oleum dexteræ suæ vocabit.
Ferrum ferro acuitur,
& homo exacuit faciem amici sui.
Qui servat ficum, comedet fructus ejus:
& qui custos est Domini sui, glorificabitur.
C Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium,
sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.
Infernus & perditio [a] non replebuntur:
similiter & oculi hominum insatiabiles.
Quomodo probatur in conflatorio argentum,
& in fornace aurum:
sic probatur homo ore laudantis.
÷ Si contuderis stultum in pila
quasi ptisanas feriente desuper pilo,
non auferetur ab eo stultitia ejus.
D Diligenter agnosce vultum pecoris tui,
tuosque greges considera.
Non enim habebis jugiter potestatem:
sed corona tribuetur in generatione & generationem.
Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes,
& collecta sunt fœna de montibus.
Agni ad vestimentum tuum:
& hœdi, ad agri pretium.
E Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos,
& ad necessaria domus tuæ,
& ad victum ancillis tuis.

Cap. 28. FUgit impius, nemine persequente:
justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit,
Propter peccata terræ multi principes ejus:
& propter hominis sapientiam,
& horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit.
F Vir pauper calumnians pauperes,
similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.
Qui derelinquunt legem, laudant impium:
qui custodiunt, succenduntur contra eum.
Viri mali non cogitant judicium:
qui autem requirunt Dominum, animadvertunt omnia.
Melior est pauper ambulans in simplicitate sua,
quam dives in pravis itineribus.
Qui custodit legem, filius sapiens est:
G qui autem pascit comessatores, confundit patrem suum.
Qui coacervat divitias usuris & fœnore,
liberali in pauperes congregat eas.
Qui declinat aures suas ne audiat legem,
oratio ejus erit exsecrabilis.
Qui decipit justos in via mala,
in interitu suo corruet:
& simplices possidebunt bona ejus.
Sapiens sibi videtur vir dives:
pauper autem prudens scrutabitur eum.
In exsultatione justorum multa gloria:
regnantibus impiis ruinæ hominum.
Qui abscondit scelera sua, non dirigetur:
qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.
B Beatus homo, qui semper est pavidus:
qui vero mentis est duræ, corruet in malum.
Leo rugiens, & ursus esuriens,
princeps impius super populum pauperem.
Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam:
qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.
Hominem, [b] qui calumniatur animæ sanguinem, b
si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.
Qui ambulat simpliciter, salvus erit:
qui perversis graditur viis, concidet semel.
Qui operatur terram suam, saturabitur panibus:
qui autem sectatur otium, replebitur egestate.
Vir fidelis multum laudabitur:
qui autem festinat ditari, non erit innocens.
Qui cognoscit in judicio faciem, non facit bene:
iste & pro buccella panis deserit veritatem.
Vir, qui festinat ditari, & aliis invidet,
ignorat quod egestas superveniet ei.
Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum,
magis quam ille, qui per linguæ blandimenta decipit.
Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre:
& dicit, hoc non est peccatum,
particeps homicidæ est.
Qui se jactat, & dilatat, jurgia concitat:
qui vero sperat in Domino, sanabitur.
Qui confidit in corde suo, stultus est:
qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.
Qui dat pauperi, non indigebit:
qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.
Quum surrexerint impii, abscondentur homines:
quum illi perierint, multiplicabuntur justi.

VIro, qui corripientem dura cervice contemnit, Cap. 29.
repentinus ei superveniet interitus:
& eum sanitas non sequetur.
In multiplicatione justorum lætabitur vulgus:
quum impii sumserint principatum, gemet populus.
Vir, qui amat sapientiam, lætificat patrem suum:
qui autem nutrit scorta, perdet substantiam.
Rex justus eriget terram,
vir avarus destruet eam.
Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo,
rete expandit gressibus ejus.
Peccantem virum iniquum involvet laqueus·
& justus laudabit atque gaudebit.
Novit justus caussam pauperum:
impius ignorat scientiam.
Homines pestilentes dissipant civitatem:
sapientes vero avertunt furorem.
Vir sapiens, si cum stulto contenderit,
sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.
Viri sanguinum oderunt simplicem:

a Aliquot MSS. codices; *numquam replentur.*
b Regius MS. ac Corbeiensis num. 14. cum Memmiano Canone sic legunt hoc colon: *Homini qui calumniatur anima; sanguinem ejus, si usque ad lacum fugerit, nemo sustentet.*

A justi autem quærunt animam ejus.
Totum spiritum suum profert stultus:
sapiens differt, & reservat in posterum.
Princeps, qui libenter audit verba mendacii,
omnes ministros habebit impios.
Pauper & creditor obviaverunt sibi:
utriusque illuminator est Dominus.
Rex qui judicat in veritate pauperes,
thronus ejus in æternum firmabitur.
Virga atque correptio tribuit sapientiam:
puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundet matrem suam. B
In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera:
& justi ruinas eorum videbunt.
Erudi filium tuum, & refrigerabit te,
& dabit delicias animæ tuæ.
Quum prophetia defecerit, dissipabitur populus:
qui vero custodit legem beatus est.
Servus verbis non potest erudiri:
quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit. C
Vidisti hominem velocem ad loquendum?
stultitia magis speranda est, quam illius correptio.
Qui delicate à pueritia nutrit servum suum,
postea illum sentiet contumacem.
Vir iracundus provocat rixas:
& qui ad indignandum facilis est, erit ad peccatum proclivior.
Superbum sequitur humilitas:
& humilem spiritu suscipiet gloria.
Qui cum fure participat, odit animam suam: D
adjurantem audit, & non indicat.
Qui timet hominem, cito corruet:
qui sperat in Domino, sublevabitur.
Multi requirunt faciem principis:
& à Domino judicium egreditur singulorum.
Abominantur justi virum impium:
÷ & abominantur impii eos, qui in recta sunt via.

VERBA CONGREGANTIS FILII VOMENTIS.

Cap. 30. Visio, quam loquutus est vir, cum quo est Deus, E
& qui Deo secum morante confortatus, ait.
Stultissimus sum virorum,
& sapientia hominum non est mecum.
Non didici sapientiam,
& [a] novi sanctorum scientiam.
Quis ascendit in cœlum atque descendit?
quis continuit spiritum in manibus suis?
Quis colligavit aquas quasi in vestimento?
quis suscitavit omnes terminos terræ?
Quod nomen ejus,
& quod nomen filii ejus, si nosti?
Omnis sermo Dei ignitus,
clypeus est sperantibus in se;
Ne addas quidquam verbis illius,
& arguaris, inveniarisque mendax.
Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar.
Vanitatem, & verba mendacia longe fac à me.
Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi:
tribue tantum victui meo necessaria: G
Ne forte satiatus illiciar ad negandum,
& dicam: Quis est Dominus?
& egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei.
Ne accuses servum ad Dominum suum,
ne forte maledicat tibi, & corruas.
Generatio, quæ patri suo maledicit,
& quæ non benedicit matri suæ.
Generatio, quæ sibi munda videtur,
& tamen non est lota à sordibus suis.
Generatio, cujus excelsi sunt oculi,
& palpebræ ejus in alta surrectæ.
Generatio, quæ pro dentibus gladios habet,
& commandit in molaribus suis, ut comedat inopes de terra,
& pauperes ex hominibus.
Sanguisugæ duæ sunt,
filiæ dicentes: Affer, Affer.
Tria sunt insaturabilia,
& quartum, quod numquam, dicit: Sufficit.
Infernus, & os vulvæ,
& terra, quæ non satiatur aqua:
ignis vero numquam dicit: Sufficit.
Oculum, qui subsannat patrem,
& qui despicit partum matris suæ;
Effodiant eum corvi de torrentibus,
& comedant eum filii aquilæ.
Tria sunt difficilia mihi,
& quartum penitus ignoro:
Viam aquilæ in cœlo,
viam colubri super petram,
viam navis in medio mari,
& viam viri in adolescentia.
Talis est & via mulieris adulteræ,
quæ comedit, & tergens os suum
dicit: Non sum operata malum.
Per tria movetur terra,
& quartum non potest sustinere:
Per servum quum regnaverit:
per stultum quum saturatus fuerit cibo:
Per odiosam mulierem quum in matrimonio fuerit assumta:
& per ancillam quum heres fuerit dominæ suæ:
Quattuor sunt minima terræ,
& ipsa sunt sapientiora sapientibus:
Formicæ populus infirmus,
quæ præparant in messe cibum sibi:
Lepusculus plebs invalida,
qui collocat in petra cubile suum:
Regem locusta non habet,
& egreditur universa per turmas suas:
Stellio manibus nititur,
& moratur in ædibus regis.
Tria sunt, quæ bene gradiuntur,
& quartum, quod incedit feliciter:
F Leo fortissimus bestiarum,
ad nullius pavebit occursum:
Gallus succinctus lumbos:
& aries: nec est rex, qui resistat ei.
Et qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime:
si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.
Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac,
exprimit butyrum:
& qui vehementer emungit, elicit sanguinem:
& qui provocat iras, producit discordias.

VERBA LAMUELIS REGIS.

Visio, qua erudivit eum mater sua. Cap. 31.
Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei,

[a] Ita exemplaria Canonis Hebraicæ veritatis, nec non universi MSS. codices. Editi addunt negativam particulam, *& non novi, &c.* quæ quidem subintelligenda venit in similibus Hebraismis, ut jam monuimus in annotationibus nostris ad Psalmum IX.

Digitized by Google

quid dilecte votorum meorum ?
Ne dederis mulieribus substantiam tuam,
a & [a] vias tuas ad delendos reges.
Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum:
quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.
Ne forte bibant, & obliviscantur judiciorum,
& mutent caussam filiorum pauperis.
Date siceram mœrentibus,
& vinum his qui amaro sunt animo.
Bibant, & obliviscantur egestatis suæ,
& doloris sui non recordentur amplius.
Aperi os tuum muto,
& caussis omnium filiorum qui pertranseunt:
Aperi os tuum, decerne quod justum est,
& judica inopem & pauperem.
Aleph. Mulierem fortem quis inveniet? procul, & de ultimis finibus pretium ejus.
Beth. Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.
Gimel. Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.
Daleth. Quæsivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.
He. Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum.
Vav. Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.
Zaïn. Consideravit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantavit vineam.
Heth. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roboravit brachium suum.
Theth. Gustavit & vidit quia bona est negotiatio ejus: non exstinguetur in nocte lucerna illius.
Jod. Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum.
Chaph. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.
Lamed. Non timebit domui suæ à frigoribus nivis: omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.
Mem. Stragulam vestem fecit sibi: byssus & purpura indumentum ejus.
Nun. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.
San. Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo.
Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo.
Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua ejus.
Sade. Considerat semitas domus suæ, & panem otiosa non comedit.
Coph. Surrexerunt filii ejus, & beatissimam prædicaverunt; vir ejus, & laudavit eam.
Res. Multæ filiæ congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.
Sin. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.
Thav. Date ei de fructu manuum suarum: & laudent eam in portis opera ejus.

a Locus non uno modo depravatus errore librariorum. Canonis exemplaria, nonnullique alii MSS. codices hanc retinent vitiosam lectionem: *Et divitias tuas ad delendos reges*. In multis legimus, *Et delitias tuas, &c.* Corbeiensis autem num. 1. optimæ notæ ac perantiquus, fonti Hebraico directè respondet, habet enim prima manu, *Et vias tuas, &c.* quod ita scriptum reperitur in Hebræis voluminibus, ubi verbum דרכיך *darchecha*, sive *derachecha*, *vias tuas* significat.

Explicit Liber Proverbiorum.

INCIPIT LIBER ECCLESIASTES, QUI HEBRAICE COËLETH DICITUR.

Caput I. a VERBA [a] ECCLESIASTÆ, FILII DAVID, REGIS JERUSALEM.

VANITAS vanitatum, dixit Ecclesiastes:
vanitas vanitatum, omnia vanitas.
Quid habet amplius homo,
de universo labore suo, quo laborat sub sole?
Generatio præterit, & generatio advenit:
terra vero in æternum stat.
Oritur sol, & occidit,
& ad locum suum revertitur:
Ibique renascens, gyrat per meridiem,
& flectitur ad aquilonem:
Lustrans universa in circuitu pergit spiritus,
& in circulos suos regreditur.
Omnia flumina intrant in mare,
& mare non redundat:
Ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur,
ut iterum fluant.
Cunctæ res difficiles:
non potest eas homo explicare sermone.
Non saturatur oculus visu,
nec auris impletur auditu.
Quid est quod fuit?
ipsum quod futurum est:
Quid est quod factum est?
ipsum quod faciendum est.
Nihil sub sole novum,
nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est,
Jam enim præcessit in sæculis,
quæ fuerunt ante nos.
Non est priorum memoria:

a In cunctis MSS. codicibus exscriptores posuerunt, *Verba Ecclesiastes, &c.* quasi *Ecclesiastes* nomen esset inflexibile, aut Hebræum.

Digitized by Google

sed nec eorum quidem, quæ postea futura sunt, A
erit recordatio apud eos,
qui futuri sunt in novissimo.
Ego Ecclesiastes
fui rex Israel in Jerusalem,
Et proposui in animo meo quærere
& investigare sapienter
de omnibus quæ fiunt sub sole.
Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum,
ut occuparentur in ea.
Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole,
& ecce universa vanitas, & afflictio spiritus.
Perversi difficile corriguntur,
& stultorum infinitus est numerus.
Loquutus sum in corde meo, dicens:
Ecce magnus effectus sum,
& præcessi sapientia omnes,
qui fuerunt ante me in Jerusalem:
& mens mea contemplata est multa sapienter, & didicit. C
Dedique cor meum ut scirem prudentiam, atque doctrinam,
erroresque & stultitiam:
Et agnovi quod in his quoque esset labor,
& afflictio spiritus:
Eo quod in multa sapientia, multa sit indignatio:
& qui addit scientiam, addit [a] laborem.

Cap. 2.

DIxi ego in corde meo:
Vadam, & affluam deliciis, & fruar bonis.
Et vidi quod hoc quoque esset vanitas.
Risum reputavi errorem:
& gaudio dixi: Quid frustra deciperis?
Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam,
ut animum meum transferrem ad sapientiam,
devitaremque stultitiam;
Donec viderem quid esset utile filiis hominum:
quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ.
Magnificavi opera mea;
ædificavi mihi domos,
& plantavi vineas;
Feci hortos, & pomaria,
& consevi ea cuncti generis arboribus;
Et exstruxi mihi piscinas aquarum,
ut irrigarem sylvam lignorum germinantium;
Possedi servos & ancillas,
multamque familiam habui;
Armenta quoque, & magnos ovium greges,
ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem:
Coacervavi mihi argentum, & aurum,
& substantias regum, ac provinciarum:
Feci mihi cantores, & cantatrices,
& delicias filiorum hominum;
Scyphos & urceos in ministerio ad vina fundenda:
& supergressus sum opibus omnes, qui fuerunt ante me in Jerusalem.
Sapientia quoque perseveravit mecum:
& omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis:
Nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, G
& oblectaret se in his, quæ præparaveram:
Et hanc ratus sum partem meam,
si uterer labore meo.
Quumque me convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ,
& ad labores, in quibus frustra sudaveram;
Vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi,
& nihil permanere sub sole.
Transivi ad contemplandam sapientiam,
erroresque & stultitiam.
Quid est, inquam, homo,
ut sequi possit regem Factorem suum?
B Et vidi quia tantum præcederet sapientia stultitiam,
quantum differt lux à tenebris.
Sapientis oculi in capite ejus:
stultus in tenebris ambulat:
& didici quod unus utriusque esset interitus.
Et dixi in corde meo:
Si unus & stulti & meus occasus erit,
quid mihi prodest quod majorem sapientiæ dedi operam?
Loquutusque cum mente mea,
animadverti quod hoc quoque esset vanitas.
Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum,
& futura tempora oblivione cuncta pariter operient.
Moritur doctus similiter [b] & indoctus:
& idcirco tæduit me vitæ meæ,
Videntem mala universa esse sub sole,
& cuncta vanitatem & afflictionem spiritus;
Rursus detestatus sum omnem industriam meam,
D qua sub sole studiosissime laboravi
Habiturus heredem post me,
quem ignoro, utrum sapiens an stultus futurus sit;
Et dominabitur in laboribus meis,
quibus desudavi & solicitus fui:
& est quidquam tam vanum?
Unde cessavi,
renuntiavitque cor meum ultra laborare sub sole.
Nam quum alius laboret in sapientia, & doctrina,
& solicitudine,
E homini otioso quæsita dimittit:
& hoc ergo, vanitas, & magnum malum.
Quid enim proderit homini de universo labore suo,
& afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est?
Cuncti dies ejus doloribus & ærumnis pleni sunt,
nec per noctem mente requiescit:
& hoc [c] ergo vanitas est.
Nonne melius est comedere & bibere,
& ostendere animæ suæ bona de laboribus suis?
& hoc de manu Dei est.
F Quis ita vorabit,
& deliciis affluet ut ego?
Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam,
& scientiam, & lætitiam:
Peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluam,
ut addat, & congreget, & tradat ei qui placuit Deo:
sed & hoc vanitas; & cassa solicitudo mentis.

Cap. 3.

OMnia tempus habent,
& suis spatiis transeunt universa sub cœlo.
Tempus nascendi,
& tempus moriendi.

a Corbeiensis MS. num. 1. *addit & dolorem*, quod emendatores posuerunt in plurimis exemplaribus, ubi prima manu scriptum erat, *addit laborem*. Uterque Canon, Carcassonensis videlicet ac Memmianus, purum retinet contextum.

b Aliquot MSS. cum Canone Carcass. emendato, *similiter ut indoctus.*

c Memmianum hîc Canonem sequuti sumus. Carcassonensis legit interrogative: *Et hæc nonne vanitas est?* Cui consonant quamplures MSS. codices.

Digitized by Google

Tempus plantandi,
& tempus evellendi quod plantatum est.
Tempus occidendi,
& tempus sanandi.
Tempus destruendi,
& tempus ædificandi.
Tempus flendi,
& tempus ridendi.
Tempus plangendi,
& tempus saltandi.
Tempus spargendi lapides,
& tempus colligendi.
Tempus amplexandi,
& tempus longe fieri à complexibus.
Tempus acquirendi,
& tempus perdendi.
Tempus custodiendi,
& tempus abjiciendi.
Tempus scindendi,
tempus consuendi.
Tempus tacendi,
& tempus loquendi.
Tempus dilectionis,
& tempus odii.
Tempus belli,
& tempus pacis.
Quid habet amplius homo
de labore suo?
Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum,
ut distendantur in ea.
Cuncta fecit bona in tempore suo,
& mundum tradidit disputationi eorum,
ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus
ab initio usque ad finem.
Et cognovi quod non esset melius
nisi lætari, & facere bene in vita sua.
Omnis enim homo, qui comedit & bibit,
& videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est.
Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus,
perseverent in perpetuum:
Non possumus eis quidquam addere,
nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.
Quod factum est, ipsum permanet:
quæ futura sunt, jam fuerunt:
& Deus instaurat quod abiit.
Vidi sub sole in loco judicii impietatem,
& in loco justitiæ iniquitatem.
Et dixi in corde meo:
Justum & impium judicabit Deus,
& tempus omnis rei tunc erit.
Dixi in corde meo de filiis hominum,
ut probaret eos Deus,
& ostenderet similes esse bestiis.
Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum,
& æqua utriusque conditio:
Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur:
similiter spirant omnia,
& nihil habet homo jumento amplius:
Cuncta subjacent vanitati,
& omnia pergunt ad unum locum:

A de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur.
Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum,
& si spiritus jumentorum descendat deorsum?
Et deprehendi nihil esse melius
quam lætari hominem in opere suo,
& hanc esse partem illius.
Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?
Verti me ad alia, Cap. 4.
& vidi calumnias, quæ sub sole geruntur,
B Et lacrymas innocentium,
& neminem consolatorem:
Nec posse resistere eorum violentiæ,
cunctorum auxilio destitutos.
Et laudavi magis mortuos, quam viventes:
& feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est,
nec vidit mala quæ sub sole fiunt.
Rursum contemplatus sum omnes labores hominum,
& industrias:
C Animadverti patere invidiæ proximi:
& in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.
Stultus complicat manus suas,
& comedit carnes suas, dicens:
Melior est pugillus cum requie,
quam plena utraque manus cum labore, & afflictione animi.
Considerans reperi & aliam vanitatem sub sole:
unus est, & secundum non habet,
non filium, non fratrem,
D Et tamen laborare non cessat,
nec satiantur oculi ejus divitiis:
Nec recogitat, dicens:
Cui laboro, & fraudo animam meam bonis?
[a] Et hoc quoque vanitas est, a
& afflictio pessima.
Melius est ergo duos simul esse, quam unum:
habent enim emolumentum societatis suæ:
si unus ceciderit, ab altero fulcietur:
Væ soli: quia quum ceciderit,
E non habet sublevantem se.
Et si dormierint duo fovebuntur mutuo:
unus quomodo calefiet?
Et si quispiam prævaluerit contra unum,
duo resistunt ei:
funiculus triplex difficile rumpitur.
Melior est puer pauper & sapiens,
rege sene & stulto.
qui nescit prævidere in posterum.
Quod & de carcere catenisque interdum quis egre-
F diatur ad regnum:
& alius natus in regno, inopia consumatur.
Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole
cum adolescente secundo, qui consurget pro eo.
Infinitus numerus est populi
omnium, qui fuerunt ante eum:
Et qui postea futuri sunt,
non lætabuntur in eo;
Sed & hoc vanitas
G & afflictio spiritus.
Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei: [b] b

a Editi libri, *in hoc quoque vanitas est*: sed melius ac Hebræo magis proximum quod nos edidimus ad fidem plurimorum MSS. exemplariorum.

b Huc transtulerunt exscriptores comma istud integrum: *Et appropinqua ut audias*. Id quidem abest in Speculo S. Augustini, & in MS Colbertino Aniciensi positum est in margine, manu recentiori. Regius quoque corruptus est ab aliquo emendatore, qui hæc sacro textui intermiscuit, quum antea purus legeretur absque tali additamento. In Canone Carcassonensi eadem verba leguntur, sed extra seriem & supra contextum imposita: in Memmiano autem positus visitur idem versiculus inconfusus, ac primo linearum ductu. Sciendum tamen hoc mutuatum esse ex editione Græca LXX. Interpretum, aut ex Commentariis Hieronymi in Ecclesiasten, ubi magis Septuaginta consuetudini se coaptavit: hîc enim sufficienter expressus est textus Hebraïcus וקרוב לשמע מתת הכסילים זבח *vecarob lischmoa mitheth hacchesilim zabach*, per hæc Latina verba, *multo enim melior est obedientia, quam stultorum victima*; quia apud Hebræos *propinquus ad audiendum*, & *obediens* unum & idem sunt.

Digitized by Google

multo enim melior eſt obedientia, quam ſtulto- A
rum victimæ,
qui neſciunt quid faciant mali.

Cap. 5. NE temere quid loquaris,
neque cor tuum ſit velox ad proferendum
ſermonem coram Deo.
Deus enim in cœlo, & tu ſuper terram:
idcirco ſint pauci ſermones tui.
Multas curas ſequuntur ſomnia,
& in multis ſermonibus invenitur ſtultitia.
Si quid voviſti Deo, ne moreris reddere:
diſplicet enim ei infidelis & ſtulta promiſſio:
ſed quodquumque voveris redde:
Multoque melius eſt non vovere,
quam poſt votum promiſſa non reddere.
Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam:
neque dicas coram angelo: Non eſt providentia:
Ne forte iratus Deus ſuper ſermone tuo,
diſſipet cuncta opera manuum tuarum.
Ubi multa ſunt ſomnia,
plurimæ vanitates, & ſermones innumeri:
tu vero Deum time:
Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia,
& ſubverti juſtitiam in provincia,
Non mireris ſuper hoc negotio:
quia excelſo alius excelſior eſt,
Et ſuper hos quoque eminentiores ſunt alii,
& inſuper univerſæ terræ rex imperat ſervienti.
Avarus non implebitur pecunia:
& qui amat divitias, fructus non capiet ex eis,
& hoc ergo vanitas.
Ubi multæ ſunt opes,
multi & qui comedunt eas.
Et quid prodeſt poſſeſſori,
niſi quod cernit divitias oculis ſuis?
Dulcis eſt ſomnus operanti,
ſive parum, ſive multum comedat:
ſaturitas autem divitis non ſinit dormire eum.
Eſt & alia infirmitas peſſima, quam vidi ſub ſole:
divitiæ conſervatæ in malum Domini ſui:
pereunt enim in afflictione peſſima:
Generavit filium, qui in ſumma egeſtate erit:
ſicut egreſſus eſt nudus de utero matris ſuæ, ſic
revertetur,
& nihil auferet ſecum de labore ſuo.
Miſerabilis prorſus infirmitas:
quo modo venit, ſic revertetur.
Quid ergo prodeſt ei quod laboravit in ventum.
cunctis diebus vitæ ſuæ?
Comedit in tenebris & in curis multis,
& in ærumna atque triſtitia.
Hoc itaque mihi viſum eſt bonum,
ut comedat quis, & bibat,
& fruatur lætitia ex labore ſuo,
quo laboravit ipſe ſub ſole,
Numero dierum vitæ ſuæ,
quos dedit ei Deus:
& hæc eſt pars illius.
Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque ſub-
ſtantiam,
poteſtatemque ei tribuit ut comedat ex eis,
& fruatur parte ſua, & lætetur de labore ſuo:
hoc eſt donum Dei.
Non enim ſatis recordabitur dierum vitæ ſuæ,
eo quod Deus occupet deliciis cor ejus.

EST & aliud malum, quod vidi ſub ſole, Cap. 6.
& quidem frequens apud homines:
Vir, cui dedit Deus divitias, & ſubſtantiam, & ho-
norem,
& nihil deeſt animæ ejus, ex omnibus quæ deſi-
derat:
Nec tribuit ei poteſtatem Deus ut comedat ex eo,
ſed homo extraneus vorabit illud:
Hoc vanitas, & magna miſeria eſt.
B Si genuerit quiſpiam centum [a], a
& vixerit multos annos,
& plures dies ætatis habuerit,
& anima illius non utatur bonis ſubſtantiæ ſuæ,
ſepulturaque careat:
De hoc ego pronuntio
quod melior illo ſit abortivus.
Fruſtra enim venit, & pergit ad tenebras,
& oblivione delebitur nomen ejus.
Non vidit ſolem,
C neque cognovit diſtantiam boni & mali:
Etiam ſi duobus millibus annis vixerit,
& non fuerit perfruitus bonis:
nonne ad unum locum properant omnia?
Omnis labor hominis in ore ejus:
ſed anima illius non implebitur.
Quid habet amplius ſapiens à ſtulto?
& quid pauper, niſi ut pergat illuc, ubi eſt vita?
Melius eſt videre quod cupias,
quam deſiderare quod neſcias.
D Sed & hoc vanitas eſt,
& præſumtio ſpiritus.
Qui futurus eſt, jam vocatum eſt nomen ejus:
& ſcitur quod homo ſit,
& non poſſit contra fortiorem ſe in judicio con-
tendere.
Verba ſunt plurima,
multam in diſputando habentia vanitatem.

QUid neceſſe eſt homini majora ſe quærere, Cap. 7.
quum ignoret quid conducat ſibi vita ſua,
E numero dierum peregrinationis ſuæ,
& tempore quod velut umbra præterit?
Aut quis ei poterit indicare
quid poſt eum futurum ſub ſole ſit?
Melius eſt nomen bonum, quam unguenta pretioſa;
& dies mortis die nativitatis.
Melius eſt ire ad domum luctus,
quam ad domum convivii:
In illa enim finis cunctorum admonetur hominum,
& vivens cogitat quid [b] futurum ſit. b
F Melior eſt ira riſu:
quia per triſtitiam vultus, corrigitur animus de-
linquentis.
Cor ſapientium ubi triſtitia eſt,
& cor ſtultorum ubi lætitia.
Melius eſt à ſapiente corripi,
quam ſtultorum adulatione decipi.
Quia ſicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla,
ſic riſus ſtulti:
ſed & hoc vanitas.
G Calumnia conturbat ſapientem,
& perdet robur cordis illius.
Melior eſt finis orationis, quam principium.
Melior eſt patiens arrogante.

a Non habet Hebræus verbum *filios*, quod nonnulli MSS. hîc retinent cum editis.

b In aliquot MSS. codicibus legitur, *quid futurus ſit*. Cæterùm hanc diviſionem verſuum agnoſci S. Hieronymus, quum ait: *Noviſſimum verſum apertius interpretatus eſt Symmachus, dicens: Et qui vivit, reſpiciet ad mentem.* Vide librum Commentariorum Hieronymi in caput ſeptimum Eccleſiaſtæ, & Speculum S Auguſtini; quia omnino ſibi conſentiunt infra ℣. 8. & 10. Vulgatæ noſtræ; id eſt, in verſiculorum diſtinctione, quam Canonis exemplaria retinent.

Ne

Digitized by Google

Ne velox sis ad irascendum:
quia ira in sinu stulti requiescit.
Ne dicas: Quid putas caussæ est
quod priora tempora meliora fuere quam nunc sunt?
stulta enim est hujuscemodi interrogatio.
Utilior est sapientia cum divitiis,
& magis prodest videntibus solem.
Sicut enim protegit sapientia,
sic protegit pecunia.
Hoc autem plus habet eruditio, & sapientia,
quod vitam tribuunt possessori suo.
Considera opera Dei,
quod nemo possit corrigere quem ille despexerit.
In die bona fruere bonis,
& malam diem præcave.
Sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus,
ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.
Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ:
Justus perit in justitia sua,
& impius multo vivit tempore in malitia sua.
Noli esse justus multum:
neque plus sapias quam necesse est,
ne obstupescas.
Ne impie agas multum:
& noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.
Bonum est te sustentare justum,
sed & ab illo ne subtrahas manum tuam:
quia qui Deum timet, nihil negligit.
Sapientia confortavit sapientem
super decem principes civitatis.
Non est enim homo justus in terra,
qui faciat bonum, & non peccet.
Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur,
ne accommodes cor tuum:
Ne forte audias servum tuum maledicentem tibi:
scit enim tua conscientia, quia & tu crebro maledixisti aliis.
Cuncta tentavi in sapientia.
Dixi: Sapiens efficiar:
Et ipsa longius recessit à me multo magis quam erat:
& alta profunditas, quis inveniet eam?
Lustravi universa animo meo,
ut scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam, & rationem:
Et ut cognoscerem impietatem stulti,
& errorem imprudentium:
Et inveni amariorem morte mulierem,
quæ laqueus venatorum est,
& sagena cor ejus.
Vincula sunt manus illius:
qui placet Deo, effugiet illam:
qui autem peccator est, capietur ab illa.
Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum & alterum,
ut invenirem rationem, quam adhuc quærit anima mea,
& non inveni.
Virum de mille unum reperi,
mulierem ex omnibus non inveni.
Solummodo hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum,
& ipse se infinitis miscuerit quæstionibus.
Quis talis ut sapiens est?
& quis cognovit solutionem verbi?

Cap. 8. Sapientia hominis lucet in vultu ejus,
& potentissimus faciem illius commutabit.

A Ego os regis observo,
& præcepta juramenti Dei.
Ne festines recedere à facie ejus,
neque permaneas in opere malo:
Quia omne, quod voluerit, faciet:
& sermo illius potestate plenus est:
nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?
Qui custodit præceptum,
non experietur quidquam mali.
Tempus & responsionem
B cor sapientis intelligit.
Omni negotio tempus est, & opportunitas,
& multa hominis afflictio:
Quia ignorat præterita,
& ventura nullo scire potest nuntio.
Non est in hominis potestate prohibere spiritum,
nec habet potestatem in die mortis;
Nec sinitur quiescere ingruente bello,
neque salvabit impietas impium.
Omnia hæc consideravi,
C & dedi cor meum in cunctis operibus, quæ fiunt sub sole.
Interdum dominatur homo homini
in malum suum.
Vidi impios sepultos:
qui etiam quum adhuc viverent, in loco sancto erant;
Et laudabantur in civitate quasi justorum operum:
sed & hoc vanitas est.
Etenim quia non profertur cito contra malos sen-
D tentia,
absque ullo timore filii hominum perpetrant mala.
Attamen peccator ex eo quod centies facit malum,
& per patientiam sustentatur,
Ego cognovi quod erit bonum timentibus Deum,
qui verentur faciem ejus.
Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus,
sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Dei.
Est & alia vanitas, quæ fit super terram:
E sunt justi, quibus multa proveniunt,
quasi opera egerint impiorum:
Et sunt impii, qui ita securi sunt,
quasi justorum facta habeant:
sed & hoc vanissimum judico.
Laudavi igitur lætitiam,
quod non esset homini bonum sub sole,
Nisi quod comederet, & biberet, atque gauderet:
& hoc solum secum auferret de labore suo,
in diebus vitæ suæ quos dedit ei Deus sub sole.
F Et apposui cor meum ut scirem sapientiam,
& intelligerem distentionem quæ versatur in terra:
Est homo, qui diebus ac noctibus somnum non capit oculis.
Et intellexi, quod omnium operum Dei
nullam possit homo invenire rationem,
eorum quæ fiunt sub sole:
Et quanto plus laboraverit ad quærendum,
tanto minus inveniat:
Etiam si dixerit sapiens se nosse,
G non poterit reperire.

Omnia hæc tractavi in corde meo, Cap. 9.
ut curiose intelligerem:
Sunt justi atque sapientes,
& opera eorum in manu Dei:
Et tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit:
sed omnia in futurum servantur incerta;

Digitized by Google

Eo quod universa æque eveniant
justo & impio,
bono & malo,
mundo & immundo,
Immolanti victimas,
& sacrificia contemnenti.
Sicut bonus; sic & peccator:
ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat.
Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt,
quia eadem cunctis eveniunt.
Unde & corda filiorum hominum implentur malitia,
& contemtu in vita sua,
& post hæc ad inferos deducuntur.
Nemo est qui semper vivat,
& qui hujus rei habeat fiduciam:
Melior est canis vivus leone mortuo.
Viventes enim sciunt se esse morituros;
Mortui vero nihil noverunt amplius,
nec habent ultra mercedem:
quia oblivioni tradita est memoria eorum.
Amor quoque, & odium, & invidiæ simul perierunt,
nec habent partem in hoc sæculo,
& in opere quod sub sole geritur.
Vade ergo & comede in lætitia panem tuum,
& bibe cum gaudio vinum tuum:
quia Deo placent opera tua.
Omni tempore sint vestimenta tua candida,
& oleum de capite tuo non deficiat.
Perfruere vita cum uxore, quam diligis,
cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ,
qui dati sunt tibi sub sole
omni tempore vanitatis tuæ:
Hæc est enim pars in vita,
& in labore tuo, quo laboras sub sole.
Quodquumque potest manus tua facere,
instanter operare:
Quia nec opus, nec ratio,
nec sapientia, nec scientia
erunt apud inferos, quo tu properas.
Verti me ad aliud, & vidi sub sole,
nec velocium esse cursum,
nec fortium bellum,
nec sapientium panem,
nec doctorum divitias,
nec artificum gratiam;
sed tempus, casumque in omnibus.
Nescit homo finem suum:
sed sicut pisces capiuntur hamo,
& sicut aves laqueo comprehenduntur;
Sic capiuntur homines in tempore malo,
quum eis extemplo supervenerit.
Hanc quoque sub sole vidi sapientiam,
& probavi maximam:
Civitas parva, & pauci in ea viri:
venit contra eam rex magnus, & vallavit eam;
Exstruxitque munitiones per gyrum,
& perfecta est obsidio.
Inventusque est in ea vir pauper & sapiens,
liberavit urbem per sapientiam suam;
Et nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.
Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine.

A Quomodo ergo sapientia pauperis contemta est,
& verba ejus non sunt audita?
Verba sapientium audiuntur in silentio,
plus quam clamor principis inter stultos.
Melior est sapientia, quam arma bellica:
& qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

MUscæ morientes Cap. 10.
perdunt suavitatem unguenti.
Pretiosior est sapientia & gloria,
parva ad tempus stultitia.
B Cor sapientis in dextera ejus,
& cor stulti in sinistra illius.
[a] Sed & in via stultus ambulans,
quum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.
Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te,
locum tuum ne dimiseris:
quia curatio cessare faciet peccata maxima.
Est malum quod vidi sub sole,
quasi per errorem egrediens a facie principis:
Positum stultum in dignitate sublimi,
C & divites sedere deorsum.
Vidi servos in equis,
& principes ambulantes quasi servos super terram.
Qui fodit foveam, incidet in eam:
& qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.
Qui transfert lapides, affligetur in eis:
& qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.
Si retusum fuerit ferrum,
& hoc non ut prius, sed hebetatum erit;
Multo labore exacuetur,
D & post industriam sequetur sapientia.
Si mordeat serpens in silentio,
nihil eo minus habet qui occulte detrahit.
Verba oris sapientis gratia:
& labia insipientis præcipitabunt eum:
Initium verborum ejus stultitia,
& novissimum oris illius error pessimus.
Stultus verba multiplicat.
Ignorat homo, quid ante se fuerit:
& quod post futurum est, quis illi poterit indicare?
E Labor stultorum affliget eos,
qui nesciunt in urbem pergere.
Væ tibi terra, cujus rex est puer,
& cujus principes mane comedunt.
Beata terra, cujus rex nobilis est,
& cujus principes vescuntur in tempore suo,
ad reficiendum, & non ad luxuriam.
In pigritiis humiliabitur contignatio,
& in infirmitate manuum perstillabit domus.
F In risum faciunt panem, & vinum ut epulentur viventes:
& pecuniæ obediunt omnia.
In cogitatione tua regi ne detrahas,
& in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti:
Quia avis cœli portabit vocem tuam,
& qui habet pennas annuntiabit sententiam.

MItte panem tuum super transeuntes aquas: Cap. 11.
quia post multa tempora invenies illum.
Da partem septem, necnon & octo:
quia ignoras quid futurum sit mali super terram.
G Si repletæ fuerint nubes
imbrem super terram effundent.
Si ceciderit lignum ad austrum, aut ad aquilonem,

[a] Sanctus Hieronymus in Commentariis ad hunc locum, colon istud integrum duobus versibus constans in exemplaribus Canonis, unum dicit esse versiculum: *Sequentis autem versiculi*, verba sunt S. Doctoris, *in quo ait: Sed & in via quum stultus ambulat, cor ejus indiget, & icit: omnis insipiens est; hic est sensus, &c.* Agnoscit igitur hoc loco versiculorum distinctionem quam vocamus Massorethicam, in Hebræis voluminibus usurpatam. E contra versu 15. hujus capitis, plures dicit versiculos exsistere in una sententia aut unico versu Vulgatæ nostræ; nam quum hanc Scripturam recitasset: *Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt ire in civitatem*, subjungit dicens: *Cum superioribus etiam hos junge versiculos.* Plures itaque in hac sententia versiculos esse non negabat. Vide de his nostras conjecturas in Prolegomenis.

Digitized by Google

in quoquumque loco ceciderit, ibi erit.
Qui observat ventum, non seminat:
& qui considerat nubes, numquam metet.
Quomodo ignoras quæ sit via spiritus,
& qua ratione compingantur ossa in ventre prægnantis;
sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.
Mane semina semen tuum,
& vespere ne cesset manus tua:
Quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud,
& si utrumque simul, melius erit.
Dulce lumen,
& delectabile est oculis videre solem.
Si annis multis vixerit homo,
& in his omnibus lætatus fuerit:
Meminisse debet tenebrosi temporis,
& dierum multorum:
qui quum venerint, vanitatis arguentur præterita.
Lætare ergo juvenis in adolescentia tua,
& in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ,
Et ambula in viis cordis tui,
& in intuitu oculorum tuorum:
Et scito quod pro omnibus his
adducet te Deus in judicium.
Aufer iram à corde tuo,
& amove malitiam à carne tua.
Adolescentia enim & voluptas vana sunt.

Cap. 12. MEmento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ,
antequam veniat tempus afflictionis,
& appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent:
Antequam tenebrescat sol,
& lumen, & luna, & stellæ,
& revertantur nubes post pluviam:
Quando commovebuntur custodes domus,
& nutabunt viri fortissimi;
Et otiosæ erunt molentes in minuto numero,
& tenebrescent videntes per foramina:
A Et claudent ostia in platea,
in humilitate vocis molentis;
Et consurgent ad vocem volucris,
& obsurdescent omnes filiæ carminis.
Excelsa quoque timebunt,
& formidabunt in via,
Florebit amygdalum,
& impinguabitur locusta,
& dissipabitur capparis:
Quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ,
B & circuibunt in platea plangentes.
Antequam rumpatur funiculus argenteus,
& recurrat vitta aurea;
Et conteratur hydria super fontem,
& confringatur rota super cisternam;
Et revertatur pulvis in terram suam unde erat,
& spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.
Vanitas, vanitatum, dixit Ecclesiastes,
omnia vanitas.
Quumque esset sapientissimus Ecclesiastes,
C docuit populum, & enarravit quæ fecerat:
& investigans composuit parabolas multas.
Quæsivit verba utilia,
& conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos.
Verba sapientium sicut stimuli,
& quasi clavi in altum defixi,
quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore uno.
His amplius fili mi ne requiras.
Faciendi plures libros nullus est finis:
D frequensque meditatio, carnis afflictio est.
Finem loquendi omnes pariter audiamus.
Deum time, & mandata ejus observa:
Hoc est enim omnis homo:
& cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium
pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

Explicit Liber Ecclesiastes.

INCIPIT
CANTICUM CANTICORUM,
QUOD HEBRAICE DICITUR
SIR ASSIRIM.

Caput 1. OSCULETUR me osculo oris sui:
quia meliora sunt ubera tua vino,
fragrantia unguentis optimis.
Oleum effusum nomen tuum:
ideo adolescentulæ dilexerunt te.
Trahe me:
post te curremus *a*.
Introduxit me rex in cellaria sua:
exsultabimus & lætabimur in te;
Memores uberum tuorum super vinum:
recti diligunt te.
Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem,
sicut tabernacula Cedar,
E sicut pelles Salomonis.
Nolite me considerare quod fusca sim,
quia decoloravit me sol:
Filii matris meæ pugnaverunt contra me,
posuerunt me custodem in vineis:
vineam meam non custodivi.
Indica mihi, quem diligit anima mea:
ubi pascas, ubi cubes in meridie,
ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.
Si ignoras te ô pulchra inter mulieres,
F egredere, & abi post vestigia gregum,
& pasce hœdos tuos juxta tabernacula pastorum.
Equitatui meo in curribus Pharaonis

a Abest in Hebraico fonte ac in exemplaribus MSS. melioris notæ additamentum quod legitur in editis, scilicet, *in odorem unguentorum tuorum*.

Digitized by Google

assimilavi te amica mea.
Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis:
collum tuum sicut monilia.
Murenulas aureas faciemus tibi,
vermiculatas argento.
Dum esset rex in accubitu suo,
nardus mea dedit odorem suum.
Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi,
inter ubera mea commorabitur.
Botrus cypri dilectus meus mihi,
in vineis Engaddi.
Ecce tu pulchra es amica mea,
ecce tu pulchra es,
oculi tui columbarum.
Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus.
Lectulus noster floridus:
Tigna domorum nostrarum cedrina,
laquearia nostra cypressina.
Cap. 2. EGo flos campi,
& lilium convallium.
Sicut lilium inter spinas,
sic amica mea inter filias.
a Sicut [a] malus inter ligna sylvarum,
sic dilectus meus inter filios.
Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi:
& fructus ejus dulcis gutturi meo.
Introduxit me in cellam vinariam,
ordinavit in me charitatem.
Fulcite me floribus,
stipate me malis:
quia amore langueo.
Læva ejus sub capite meo,
& dextera illius amplexabitur me.
Adjuro vos filiæ Jerusalem,
per capreas cervosque camporum;
ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam,
quoadusque ipsa velit.
Vox dilecti mei,
ecce iste venit saliens in montibus,
transiliens colles:
Similis est dilectus meus capreæ,
hinnuloque cervorum:
En ipse stat post parietem nostrum,
respiciens per fenestras,
prospiciens per cancellos.
En dilectus meus loquitur mihi:
Surge, propera amica mea, columba mea,
formosa mea, & veni.
Jam enim hyems transiit,
imber abiit, & recessit.
Flores apparuerunt in terra,
tempus putationis advenit;
Vox turturis audita est in terra nostra:
ficus protulit grossos suos:
vineæ florentes dederunt odorem suum.
Surge, amica mea, speciosa mea, & veni:
columba mea in foraminibus petræ,
in caverna maceriæ.
Ostende mihi faciem tuam,
sonet vox tua in auribus meis:
Vox enim tua dulcis,
& facies tua decora.
Capite nobis vulpes parvulas,
quæ demoliuntur vineas:
nam vinea nostra floruit.
Dilectus meus mihi, & ego illi,
qui pascitur inter lilia,

A donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.
Revertere: similis esto, dilecte mi, capreæ,
aut hinnulo cervorum super montes Bether.
IN lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: Cap. 3.
quæsivi illum, & non inveni.
Surgam, & circuibo civitatem:
per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea:
quæsivi illum, & non inveni.
B Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem:
Num quem dilexit anima mea, vidistis?
Paululum quum pertransissem eos,
inveni quem diligit anima mea:
Tenui eum; nec dimittam,
donec introducam illum in domum matris meæ,
& in cubiculum genitricis meæ.
Adjuro vos filiæ Jerusalem,
per capreas cervosque camporum,
ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam,
donec ipsa velit.
C Quæ est ista, quæ ascendit per desertum,
sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris,
& universi pulveris pigmentarii?
En lectulum Salomonis
sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel:
Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi:
uniuscujusque ensis super femur suum
propter timores nocturnos.
Ferculum fecit sibi rex Salomon
de lignis Libani:
D Columnas ejus fecit argenteas,
reclinatorium aureum,
ascensum purpureum:
Media charitate constravit
propter filias Jerusalem:
Egredimini & videte filiæ Sion regem Salomonem
in diademate, quo coronavit illum mater sua
in die desponsationis illius,
& in die lætitiæ cordis ejus.
E QUam pulchra es amica mea, Cap. 4
quam pulchra es!
Oculi tui columbarum,
absque eo quod intrinsecus latet.
Capilli tui sicut greges caprarum,
quæ ascenderunt de monte Galaad.
Dentes tui sicut greges tonsarum,
quæ ascenderunt de lavacro;
Omnes gemellis fœtibus,
& sterilis non est inter eas.
F Sicut vitta coccinea, labia tua:
& eloquium tuum, dulce.
Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ,
absque eo quod intrinsecus latet.
Sicut turris David collum tuum,
quæ ædificata est cum propugnaculis:
Mille clypei pendent ex ea,
omnis armatura fortium.
Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli,
qui pascuntur in liliis,
G donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.
Vadam ad montem myrrhæ,
& ad collem thuris.
Tota pulchra es amica mea,
& macula non est in te.
Veni de Libano sponsa,
veni de Libano, veni:

a MSS. codices legunt *malum*, quod non videtur satis convenire | sensui hujus loci.

Digitized by Google

Coronaberis de capite Amana,
de vertice Sanir & Hermon,
de cubilibus leonum, de montibus pardorum.
Vulnerasti cor meum soror mea sponsa,
vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum,
& in uno crine colli tui.
Quam pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa!
pulchriora sunt ubera tua vino,
& odor unguentorum tuorum super omnia aromata.
Favus distillans labia tua sponsa,
mel & lac sub lingua tua:
& odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.
Hortus conclusus soror mea sponsa,
hortus conclusus, fons signatus.
Emissiones tuæ paradisus
malorum punicorum cum pomorum fructibus.
Cypri cum nardo, nardus & crocus,
fistula & cinnamomum cum universis lignis Libani,
myrrha & aloë cum omnibus primis unguentis.
Fons hortorum: puteus aquarum viventium,
quæ fluunt impetu de Libano.
Surge Aquilo, & veni Auster,
perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

Cap. 5. Veniat dilectus meus in hortum suum,
& comedat fructum pomorum suorum.
Veni in hortum meum soror mea sponsa,
messui myrrham meam cum aromatibus meis:
Comedi favum cum melle meo,
bibi vinum meum de lacte meo:
Comedite amici, & bibite,
& inebriamini charissimi.
Ego dormio,
& cor meum vigilat:
Vox dilecti mei pulsantis:
Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea,
immaculata mea:
Quia caput meum plenum est rore,
& cincinni mei guttis noctium.
Exspoliavi me tunica mea,
quomodo induar illa?
Lavi pedes meos,
quomodo inquinabo illos?
Dilectus meus misit manum suam per foramen,
& venter meus intremuit ad tactum ejus.
Surrexi, ut aperirem dilecto meo:
manus meæ stillaverunt myrrham,
& digiti mei pleni myrrha probatissima.
Pessulum ostii mei aperui dilecto meo:
at ille declinaverat, atque transierat.
Anima mea liquefacta est, ut loquutus est:
quæsivi, & non inveni illum:
vocavi, & non respondit mihi.
Invenerunt me custodes qui circumeunt civitatem:
percusserunt me, & vulneraverunt me:
tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.
Adjuro vos filiæ Jerusalem,
si inveneritis dilectum meum,
ut nuntietis ei quia amore langueo.
Qualis est dilectus tuus ex dilecto,
o pulcherrima mulierum?
Qualis est dilectus tuus ex dilecto,
quia sic adjurasti nos?
Dilectus meus candidus & rubicundus,
electus ex millibus.

A Caput ejus aurum optimum:
Comæ ejus sicut elatæ palmarum,
nigræ quasi corvus.
Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum,
quæ lacte sunt lotæ,
& resident juxta fluenta plenissima.
Genæ illius sicut areolæ aromatum
consitæ à pigmentariis.
Labia illius lilia
distillantia myrrham primam.
B Manus illius tornatiles aureæ,
plenæ hyacinthis.
Venter ejus eburneus,
distinctus sapphiris.
Crura illius columnæ marmoreæ,
quæ fundatæ sunt super bases aureas.
Species ejus ut libani,
electus ut cedri.
Guttur illius suavissimum,
& totus desiderabilis:
C Talis est dilectus meus,
& ipse est amicus meus, filiæ Jerusalem.
Quo abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum?
quo declinavit dilectus tuus: & quæremus eum
tecum?

Cap. 6. Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum,
ut pascatur in hortis, & lilia colligat.
Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi,
qui pascitur inter lilia.
D Pulchra es amica mea, suavis, & decora sicut Jerusalem:
terribilis ut castrorum acies ordinata.
Averte oculos tuos à me,
quia ipsi me avolare fecerunt.
Capilli tui sicut grex caprarum,
quæ apparuerunt de Galaad.
Dentes tui sicut grex ovium,
quæ adscenderunt de lavacro;
Omnes gemellis fœtibus,
E & sterilis non est in eis.
Sicut cortex mali punici genæ tuæ
absque occultis tuis.
Sexaginta sunt reginæ,
& octoginta concubinæ,
& adolescentularum non est numerus.
Una est columba mea, perfecta mea,
una est matris suæ, electa genetrici suæ.
Viderunt eam filiæ,
& beatissimam prædicaverunt;
F Reginæ & concubinæ,
& laudaverunt eam.
Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens,
pulchra ut luna, electa ut sol,
terribilis ut castrorum acies ordinata?
Descendi ad hortum nucum,
ut viderem poma convallis,
& inspicerem si floruisset vinea,
& germinassent mala punica.
G Nescivi: anima mea conturbavit me
propter quadrigas Aminadab.
Revertere, revertere [a] Sulamitis:
revertere, revertere, ut intueamur te.

Cap. 7. Quid videbis in Sulamite,
nisi choros castrorum?

a Non *Sulamitem*, sed *Sunamitem* legimus in codicibus MSS. Latinis: in Græcis autem exemplaribus & *Sulamitis* & *Sunamitis* legitur; sed hoc, ni fallor, librariorum errore.

Digitized by Google

Quam pulchri ſunt greſſus tui
in calceamentis, filia principis!
Juncturæ feminum tuorum, ſicut monilia
quæ fabricata ſunt manu artificis.
Umbilicus tuus crater tornatilis:
numquam indigens poculis.
Venter tuus ſicut acervus tritici,
vallatus liliis.
Duo ubera tua,
ſicut duo hinnuli gemelli capreæ.
Collum tuum
ſicut turris eburnea.
Oculi tui ſicut piſcinæ in Eſebon,
quæ ſunt in porta filiæ multitudinis.
Naſus tuus ſicut turris Libani,
quæ reſpicit contra Damaſcum.
Caput tuum ut carmelus:
& comæ capitis tui, ſicut purpura regis vincta canalibus.
Quam pulchra es, & quam decora,
chariſſima in deliciis!
Statura tua aſſimilata eſt palmæ,
& ubera tua botris.
Dixi: Aſcendam in palmam,
& apprehendam fructus ejus:
Et erunt ubera tua ſicut botri vineæ:
& odor oris tui ſicut malorum.
Guttur tuum ſicut vinum optimum,
dignum dilecto meo ad potandum,
labiiſque & dentibus illius ad ruminandum.
Ego dilecto meo,
& ad me converſio ejus.
Veni dilecte mi, egrediamur in agrum,
commoremur in villis.
Mane ſurgamus ad vineas,
videamus ſi floruit vinea,
ſi flores fructus parturiunt,
ſi floruerunt mala punica:
ibi dabo tibi ubera mea.
Mandragoræ dederunt odorem in portis noſtris:
omnia poma nova & vetera, dilecte mi,
ſervavi tibi.

Cap. 8. QUis mihi det te fratrem meum ſugentem ubera
matris meæ,
ut inveniam te foris, & deoſculer te,
& jam me nemo deſpiciat?
Apprehendam te,
A & ducam in domum matris meæ:
Ibi me docebis,
& dabo tibi poculum ex vino condito,
& muſtum malorum granatorum meorum.
Læva ejus ſub capite meo,
& dextera illius amplexabitur me.
Adjuro vos filiæ Jeruſalem,
ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam,
donec ipſa velit.
Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto,
B deliciis affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?
Sub arbore malo ſuſcitavi te:
ibi corrupta eſt mater tua,
ibi violata eſt genitrix tua.
Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum,
ut ſignaculum ſuper brachium tuum:
Quia fortis eſt ut mors dilectio,
dura ſicut infernus æmulatio:
Lampades ejus,
lampades ignis atque flammarum.
C Aquæ multæ non potuerunt exſtinguere charitatem,
nec flumina obruent illam:
Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione,
quaſi nihil [a] deſpicient eum.
Soror noſtra parva,
& ubera non habet:
Quid faciemus ſorori noſtræ
in die quando alloquenda eſt?
Si murus eſt,
D ædificemus ſuper eum propugnacula argentea:
Si oſtium eſt,
compingamus illud tabulis cedrinis.
Ego murus: & ubera mea ſicut turris,
ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens.
Vinea fuit pacifico,
in ea, quæ habet populos:
Tradidit eam cuſtodibus:
vir affert pro fructu ejus mille argenteos.
E Vinea mea coram me eſt.
Mille tui pacifici,
& ducenti his, qui cuſtodiunt fructus ejus.
Quæ habitas in hortis, amici auſcultant:
fac me audire vocem tuam.
Fuge dilecte mi, & aſſimilare capreæ
hinnuloque cervorum ſuper montes aromatum.

a Ita exemplaria Canonis cum aliis MSS. codicibus, ubi conſtanter retinetur quod edidimus. In Hebræo quoque verbum pluralis eſt numeri, ac pronomen maſculinum: בוז יבוזו לו *bos jabuzu lo*, id eſt, *contemnendo contemnent eum.* Auguſtinus inſuper eodem modo legiſſe videtur: quia exemplaria MSS. Speculi ſcriptum habent verbum in plurali, *deſpicient*, non *deſpiciet*.

Explicit Canticum Canticorum.

INCIPIT PRÆFATIO
HIERONYMI PRESBYTERI
IN
DANIELEM PROPHETAM.

DANIELEM Prophetam juxta ſeptuaginta Interpretes Domini Salvatoris Eccleſiæ non legunt, utentes Theodotionis editione: & hoc cur acciderit, neſcio. Sive enim quia ſermo Chaldaïcus eſt, & quibuſdam proprietatibus à noſtro eloquio diſcrepat, noluerunt

Digitized by Google

ſeptuaginta Interpretes eaſdem [a] linguæ lineas in tranſlatione ſervare: ſive ſub nomine eo- a
rum ab alio neſcio quo non ſatis Chaldæam linguam ſciente, editus liber eſt: ſive aliud quid
cauſſæ exſtiterit ignorans: hoc unum affirmare poſſum, quod multum à veritate diſcordet,
& recto judicio repudiatus ſit. Sciendum quippe, [b] Danielem maxime & Ezram, Hebraicis b
quidem litteris, ſed Chaldaïco ſermone conſcriptos: & unam Jeremiæ περικοπήν: Job quoque
cum Arabica lingua habere plurimam ſocietatem. Denique & ego adoleſcentulus, poſt Quintiliani & Tullii lectionem ac flores rhetoricos, cum me in linguæ hujus piſtrinum recluſiſſem: & multo ſudore, multoque tempore vix cœpiſſem anhelantia ſtridentiaque verba reſonare, & quaſi per cryptam ambulans, rarum deſuper lumen aſpicerem, impegi noviſſime in Danielem: & tanto tædio affectus ſum, ut deſperatione ſubita omnem veterem laborem voluerim contemnere. Verum adhortante me [c] quodam Hebræo, & illud mihi crebrius in ſua lin- c
gua ingerente, [d] Labor omnia vincit improbus: & qui mihi videbar ſciolus inter eos, cœpi d
rurſum diſcipulus eſſe Chaldaïcus. Et ut verum fatear, uſque ad præſentem diem magis poſſum ſermonem Chaldaicum legere & intelligere, quam ſonare. Hæc idcirco, ut difficultatem vobis Danielis oſtenderem: qui apud Hebræos nec Suſannæ habet hiſtoriam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis, draconiſque fabulas: quas nos, quia in toto orbe diſperſæ ſunt,
[e] veru ÷ antepoſito, eaſque jugulante, ſubjecimus: ne videremur apud imperitos magnam e
partem voluminis detruncaſſe. Audivi ego quemdam de præceptoribus Judæorum, quum Suſannæ derideret hiſtoriam, & à Græco neſcio quo diceret eſſe confictam: illud opponere quod Origeni quoque Africanus oppoſuit, etymologias has ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, de Græco ſermone deſcendere. Cujus rei nos intelligentiam noſtris hanc poſſumus dare: Ut verbi gratia, dicamus ab arbore ilice dixiſſe eum, ilico pereas: & à lentiſco, in lentem te comminuat angelus: vel non lentè pereas: aut lentus, id eſt flexibilis ducaris ad mortem: ſive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuiſſe otii tribus pueris cavillabatur, ut in camino æſtuantis incendii metro luderent: & per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent: aut quod miraculum, divinæque aſpirationis indicium, vel draconem interfectum offa picis, vel ſacerdotum Belis machinas deprehenſas: quæ magis prudentia ſolertis viri, quam prophetali eſſent ſpiritu perpetrata? Quum vero ad Abacuc ve-
niret, & de Judæa in Chaldæam raptum [f] diſcophorum lectitaret: quærebat exemplum, ubi f
legiſſemus in toto veteri Teſtamento, quemquam ſanctorum gravi volaſſe corpore, & in puncto horæ tanta terrarum ſpatia tranſiſſe. Cui quum quidam è noſtris ſatis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxiſſet in medium, & diceret eum de Chaldæa in Judæam fuiſſe tranſlatum: deriſit hominem, & ex ipſo volumine demonſtravit Ezechielem in ſpiritu ſe vidiſſe tranſpoſitum. Denique & Apoſtolum noſtrum, videlicet ut eruditum virum, & qui legem ab
Hebræis didiciſſet, non fuiſſe auſum affirmare ſe raptum in corpore, ſed dixiſſe. *Sive in cor-* 2. Cor. 12.
pore, ſive extra corpus neſcio. Deus ſcit. His & talibus argumentis apocryphas in libro Eccleſiæ 2.
fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio judicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebræos inter Prophetas, ſed inter eos qui Ἁγιόγραφα conſcripſerunt.
In tres ſiquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur: [g] in Legem, in Prophetas, in Ἁγιό- g
γραφα, id eſt, in quinque, & octo, & in undecim libros: de quo non eſt hujus temporis diſſerere. Quæ autem ex hoc Propheta, immo contra hunc librum, Porphyrius objiciat: teſtes ſunt Methodius, Euſebius, Apollinaris: qui multis verſuum millibus ejus veſaniæ reſpondentes, neſcio an curioſo lectori ſatisfecerint. Unde obſecro vos ô Paula & Euſtochium, fundatis pro me ad Dominum preces: ut quamdiu in hoc corpuſculo ſum, ſcribam aliquid gratum vobis, utile Eccleſiæ, dignum poſteris. Præſentium quippe judiciis non ſatis moveor: qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.

a Plures MSS. omittunt vocem *linguæ*, ſicque legunt etiam vetuſtiores: *Noluerunt ſeptuaginta Interpretes eaſdem lineas in tranſlatione ſervare.*

b Daniel Chaldaïco ſermone conſcriptus eſt à verſu 2. capitis 2. ad cap. 8. Eſdras vero à verſu 8. capitis 4. ad cap. 7. ℣. 27. Jeremiæ tandem pericope Chaldaicè ſcripta legitur cap. 10. ℣. 11. in noſtra editione ℣. 32. 33. & 34.

c *Verum adhortante me Hebræo, &c.* Ita legunt quamplures MSS. codices abſque relativo *quodam*.

d Virgilianum illud eſt è 1. Georg. mutuatum.

e Conſule annotationes Leandri de S. Martino in hanc Hieronymi Præfationem, ubi vir doctus jure merito reprehendit Eraſmum, qui temere contra mentem S. Doctoris, uſus Eccleſiæ ſuggillare nititur in ſuis ſcholiis, nonnumquam malè concoctis: quidquid velint admiratores nimii eruditionis Eraſmianæ, ac parùm æqui rerum æſtimatores.

f Vaticanus codex, cujus ſupra ſæpe meminimus, habet Latinam hujus vocis interpretationem: *raptum diſcumferentem lectitaret.*

g Vide ſis quæ ſcripta leguntur in Prologo Scripturarum libris Samuel ac Malachim præfixo.

EXPLICIT PRÆFATIO.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER DANIELIS PROPHETÆ.

Ex Hebræo in Latinum versus ante ann. Christi 392.

Visio Danielis prima.

ANNO tertio regni Jojacim regis Juda,
venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem,
& obsedit eam:
Et tradidit Dominus in manu ejus Jojacim regem Juda,
& partem vasorum domus Dei;
Et asportavit in terram Sennaar in domum Dei sui,
& vasa intulit in domum Thesauri Dei sui.
Et ait rex Asphanaz præposito Eunuchorum,
ut introduceret de filiis Israel,
& de semine regio & tyrannorum, pueros,
In quibus nulla esset macula, decoros forma,
& eruditos omni sapientia,
cautos scientia, & doctos disciplina,
Et qui possent stare in palatio regis,
ut doceret eos litteras, & linguam Chaldæorum.
Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis,
& de vino unde bibebat ipse;
Ut enutriti tribus annis,
postea starent in conspectu regis.
Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda,
Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias.
Et imposuit eis præpositus eunuchorum, nomina;
Danieli, Baltassar;
Ananiæ, Sidrach;
Misaëli, Misach;
& Azariæ, Abdenago.
Proposuit autem Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis,
neque de vino potus ejus;
& rogavit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.
Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiam in conspectu principis eunuchorum.
Et ait princeps eunuchorum ad Danielem:
Timeo ego dominum meum regem,
qui constituit vobis cibum & potum:
Qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentibus coævis vestris,
condemnabitis caput meum regi.
Et dixit Daniel ad Malassar,
quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaëlem, & Azariam:
Tenta nos obsecro servos tuos diebus decem,
& dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum:
Et contemplare vultus nostros,
& vultus puerorum qui vescuntur cibo regio:
& sicut videris, facies cum servis tuis.
Qui audito sermone hujuscemodi,
tentavit eos diebus decem.
Post dies autem decem,
apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris,

A qui vescebantur cibo regio.
Porro Malassar tollebat cibaria, & vinum potus eorum:
dabatque eis legumina.
Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam,
in omni libro & sapientia:
Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum.
Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur:
B introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.
Quumque eis loquutus fuisset rex,
non sunt inventi de universis tales,
ut Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias:
Et steterunt in conspectu Regis:
& omne verbum sapientiæ & intellectus, quod sciscitatus est ab eis Rex,
invenit in eis decuplum, super cunctos ariolos & magos,
C qui erant in universo regno ejus.
Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

Visio Danielis secunda.

IN anno secundo regni Nabuchodonosor, vidit Nabuchodonosor somnium,
& conterritus est spiritus ejus,
& somnium ejus fugit ab eo.
Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi,
ut indicarent regi somnia sua:
D qui quum venissent, steterunt coram rege.
Et dixit ad eos rex: Vidi somnium;
& mente confusus ignoro quid viderim.
Responderuntque Chaldæi regi Syriacè:
Rex in æternum vive:
Dic somnium servis tuis,
& interpretationem ejus indicabimus.
Et respondens rex, ait Chaldæis:
Sermo recessit à me:
Nisi indicaveritis mihi somnium, & conjecturam ejus,
E peribitis vos, & domus vestræ publicabuntur.
Si autem somnium, & conjecturam ejus narraveritis,
præmia, & dona, & honorem multum accipietis à me:
somnium igitur, & interpretationem ejus indicate mihi.
Responderunt secundo, atque dixerunt:
Rex somnium dicat servis suis,
& interpretationem illius indicabimus.
Respondit rex, & ait:
F Certe novi quia tempus redimitis,
scientes quod recesserit à me sermo.
Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia,
quod interpretationem quoque fallacem & deceptione plenam composueritis,

ut

Digitized by Google

ut loquamini mihi donec tempus pertranseat.
Somnium itaque dicite mihi,
ut sciam quod interpretationem quoque ejus veram loquamini.
Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt:
Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere:
Sed neque regum quisquam magnus & potens verbum hujuscemodi sciscitatur
ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo.
Sermo enim, quem tu rex quæris, gravis est:
nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis:
exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.
Quo audito, rex in furore & in ira magna præcepit,
ut perirent omnes sapientes Babylonis.
Et egressa sententia, sapientes interficiebantur:
quærebaturque Daniel & socii ejus, ut perirent.
Tunc Daniel requisivit de lege atque sententia,
ab Arioch principe militiæ regis,
qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.
Et interrogavit eum, qui à rege potestatem acceperat,
quam ob caussam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa.
Quum ergo rem indicasset Arioch Danieli,
Daniel ingressus rogavit regem,
ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.
Et ingressus est domum suam,
Ananiæque, Misaëli & Azariæ sociis suis indicavit negotium:
Ut quærerent misericordiam à facie Dei cœli super sacramento isto,
& non perirent Daniel & socii ejus cum cæteris sapientibus Babylonis.
Tunc Danieli per visionem nocte mysterium revelatum est:
& Daniel benedixit Deo cœli,
& loquutus ait:
Sit nomen Dei benedictum à sæculo & usque in sæculum:
quia sapientia & fortitudo ejus sunt.
Et ipse mutat tempora, & ætates:
transfert regna, atque constituit:
dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam:
Ipse revelat profunda, & abscondita,
& novit in tenebris constituta:
& lux cum eo est.
Tibi Deus patrum[a] meorum confiteor, teque laudo:
quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi:
Et nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te,
quia sermonem regis aperuisti nobis.
Post hæc Daniel ingressus ad Arioch,
quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis,
sic ei loquutus est:
Sapientes Babylonis ne perdas:
introduc me in conspectu regis,
& solutionem regi narrabo.
Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem,
& dixit ei:
Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda,
qui solutionem regi annuntiet.
Respondit rex, & dixit Danieli,

A cujus nomen erat Baltassar:
Putasne vere potes indicare mihi somnium, quod vidi,
& interpretationem ejus?
Et respondens Daniel coram rege, ait:
Mysterium, quod rex interrogat,
sapientes, magi, & arioli, & aruspices non queunt indicare regi.
Sed est Deus in cœlo revelans mysteria,
qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor,
B quæ ventura sunt in novissimis temporibus.
Somnium tuum & visiones capitis tui in cubili tuo, hujuscemodi sunt:
Tu rex cogitare cœpisti in stratu tuo,
quid esset futurum post hæc:
Et qui revelat mysteria,
ostendit tibi quæ ventura sunt.
Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quam in cunctis viventibus,
sacramentum hoc revelatum est:
C Sed ut interpretatio regi manifesta fieret,
& cogitationes mentis tuæ scires.
Tu rex videbas, & ecce quasi statua una grandis:
statua illa magna, & statura sublimis stabat contra te,
& intuitus ejus erat terribilis.
Hujus statuæ caput ex auro optimo erat,
pectus autem & brachia de argento,
porro venter & femora ex ære.
Tibiæ autem ferreæ,
D pedum quædam pars erat ferrea,
quædam fictilis.
Videbas ita, donec abscisus est lapis de monte sine manibus:
& percussit statuam in pedibus ejus ferreis & fictilibus,
& comminuit eos.
Tunc contrita sunt pariter ferrum,
testa, æs, argentum, & aurum;
Et redacta quasi in favillam æstivæ areæ,
E quæ rapta sunt vento:
nullusque locus inventus est eis:
Lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus,
& implevit universam terram.
Hoc est somnium:
Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.
Tu rex regum es:
& Deus cœli, regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi:
F Et omnia in quibus habitant filii hominum;
& bestias agri, volucres quoque cœli dedit in manu tua,
& sub ditione tua universa constituit;
tu es ergo caput aureum.
Et post te consurget regnum aliud minus te:
& regnum tertium aliud æreum,
quod imperabit universæ terræ.
Et regnum quartum erit velut ferrum:
G quomodo ferrum comminuit & domat omnia,
sic comminuet omnia hæc & conteret.
Porro quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli,
& partem ferream:
Regnum divisum erit,
quod tamen de plantario ferri orietur,

a Canon Memmianus legit in contextu, *patrum nostrorum*; notat vero in margine *alibi*, sive alia exemplaria habere, *meorum*.

Digitized by Google

secundum quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto. A
Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles:
ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum.
Quod autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto,
commiscebuntur quidem humano semine;
Sed non adhærebunt sibi,
sicut ferrum misceri non potest testæ.
In diebus autem regnorum illorum,
suscitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur,
& regnum ejus populo alteri non tradetur:
Comminuet, & consumet universa regna hæc:
& ipsum stabit in æternum.
Secundum quod vidisti, quod de monte abscisus est lapis, sine manibus,
& comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum;
Deus magnus ostendit regi, quæ futura sunt postea,
& verum est somnium,
& fidelis interpretatio ejus.
Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam,
& Danielem adoravit;
& hostias & incensum præcepit ut sacrificarent ei.
Loquens ergo rex, ait Danieli:
Vere Deus vester Deus deorum est, & Dominus regum, & revelans mysteria:
quoniam potuisti aperire sacramentum hoc.
Tunc rex Danielem in sublime extulit,
munera multa & magna dedit ei:
Et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis,
& præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.
Daniel autem postulavit à rege;
& constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago:
ipse autem Daniel erat in foribus regis.

Visio Danielis tertia.

NAbuchodonosor rex fecit statuam auream,
altitudine cubitorum sexaginta,
latitudine cubitorum sex,
& statuit eam in campo Dura provinciæ Babylonis.
Itaque Nabuchodonosor rex
misit ad congregandos satrapas, magistratus, & judices, duces & tyrannos, & præfectos,
omnesque principes regionum;
Ut convenirent ad dedicationem statuæ,
quam erexerat Nabuchodonosor rex.
Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, & judices, duces, & tyranni,
& optimates qui erant in potestatibus constituti,
& universi principes regionum;
Ut convenirent ad dedicationem statuæ,
quam erexerat Nabuchodonosor rex.
Stabant autem in conspectu statuæ,
quam posuerat Nabuchodonosor rex:
Et præco clamabat valenter:
Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis:
In hora, qua audieritis sonitum tubæ,
& fistulæ, & citharæ,
sambucæ, & psalterii, & symphoniæ,
& universi generis musicorum,
Cadentes adorate statuam auream,
quam constituit Nabuchodonosor rex.
Si quis autem non prostratus adoraverit,
eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.
Post hæc igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ,
fistulæ, & citharæ,
sambucæ & psalterii, & symphoniæ,
& omnis generis musicorum:
Cadentes omnes populi, & tribus & linguæ adoraverunt statuam auream,
quam constituerat Nabuchodonosor rex.
Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi
accusaverunt Judæos:
dixeruntque Nabuchodonosor regi: Rex in æternum vive:
B Tu rex posuisti decretum,
ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ,
fistulæ, & citharæ,
sambucæ, & psalterii, & symphoniæ,
& universi generis musicorum,
prosternat se, & adoret statuam auream:
Si quis autem non procidens adoraverit,
mittatur in fornacem ignis ardentis.
Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis,
C Sidrach, Misach, & Abdenago:
Viri isti contemserunt, rex, decretum tuum:
deos tuos non colunt,
& statuam auream, quam erexisti, non adorant.
Tunc Nabuchodonosor in furore & in ira præcepit,
ut adducerentur Sidrach, Misach & Abdenago:
qui confestim adducti sunt in conspectu regis.
Pronuntiansque Nabuchodonosor rex, ait eis:
Verene Sidrach, Misach, & Abdenago, deos meos non colitis,
D & statuam auream, quam constitui, non adoratis?
Nunc ergo si estis parati, quaquumque hora audieritis sonitum tubæ,
fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ;
omnisque generis musicorum,
prosternite vos, & adorate statuam quam feci:
Quod si non adoraveritis,
eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis:
& quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea?
E Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor:
Non oportet nos de hac re respondere tibi.
Ecce enim Deus noster, quem colimus,
potest eripere nos de camino ignis ardentis,
& de manibus tuis, ô rex, liberare.
Quod si noluerit, notum sit tibi rex, quia deos tuos non colimus,
& statuam auream, quam erexisti non adoramus.
Tunc Nabuchodonosor repletus est furore:
F & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago,
& præcepit ut succenderetur fornax septuplum
quam succendi consueverat.
Et viris fortissimis de exercitu suo jussit,
ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago,
mitterent eos in fornacem ignis ardentis.
Et confestim viri illi vincti, cum braccis suis, & tiaris, & calceamentis, & vestibus,
missi sunt in medium fornacis ignis ardentis;
G Nam jussio regis urgebat:
fornax autem succensa erat nimis.
Porro viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago,
interfecit flamma ignis.
Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago,
ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Digitized by Google

a Quæ sequuntur in Hebræis voluminibus non reperi. A

÷ Et ambulabant in medio flammæ
÷ laudantes Deum, & benedicentes Domino.
÷ Stans autem Azarias oravit sic,
÷ aperiensque os suum in medio ignis, ait:
÷ Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum,
÷ & [b] laudabile & gloriosum nomen tuum in sæcula:
÷ Quia justus es in omnibus quæ fecisti in nobis,
÷ & universa opera tua vera,
÷ & viæ tuæ rectæ, & omnia judicia tua vera.
÷ Judicia enim vera fecisti,
÷ juxta omnia quæ induxisti super nos,
÷ & super civitatem sanctam patrum nostrorum Jerusalem:
÷ Quia in veritate, & in judicio,
÷ induxisti omnia hæc propter peccata nostra.
÷ Peccavimus enim, & inique egimus recedentes à te:
÷ & deliquimus in omnibus:
÷ Et præcepta tua non audivimus, nec observavimus,
÷ nec fecimus sicut præceperas nobis ut bene nobis esset.
÷ Omnia ergo, quæ induxisti super nos,
÷ & universa, quæ fecisti nobis, vero judicio fecisti:
÷ Et tradidisti nos in manibus inimicorum iniquorum,
÷ & pessimorum, prævaricatorumque,
÷ & regi injusto & pessimo ultra omnem terram.
÷ Et nunc non possumus aperire os:
÷ confusio & opprobrium facti sumus servis tuis, & his qui colunt te.
÷ Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum,
÷ propter nomen tuum,
÷ & ne dissipes testamentum tuum:
÷ Neque auferas misericordiam tuam à nobis,
÷ propter Abraham dilectum tuum,
÷ & Isaac servum tuum,
÷ & Israel sanctum tuum:
÷ Quibus loquutus es pollicens
÷ quod multiplicares semen eorum sicut stellas cœli,
÷ & sicut arenam quæ est in littore maris:
÷ Quia Domine imminuti sumus plus quam omnes gentes,
÷ sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.
÷ Et non est in tempore hoc princeps,
÷ & propheta, & dux,
÷ neque holocaustum, neque sacrificium,
÷ neque oblatio, neque incensum;
÷ Neque locus primitiarum coram te,
÷ ut possimus invenire misericordiam:
÷ Sed in anima contrita,
÷ & spiritu humilitatis suscipiamur.
÷ Sicut in holocausto arietum, & taurorum,
÷ & sicut in millibus agnorum pinguium:
÷ Sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi:
÷ quoniam non est confusio confidentibus in te.
÷ Et nunc sequimur in toto corde,
÷ & timemus te, & quærimus faciem tuam.
÷ Ne confundas nos:
÷ sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam

& secundum multitudinem misericordiæ tuæ. ÷
Et erue nos in mirabilibus tuis, ÷
& da gloriam nomini tuo Domine: ÷
Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, ÷
confundantur in omni potentia, ÷
& robur eorum conteratur: ÷
Et sciant quia tu es Dominus Deus solus, ÷
& gloriosus super orbem terrarum. ÷
B Et non cessabant qui miserant eos ministri regis succendere fornacem, ÷
naphtha, & stuppa, & pice, & malleolis; ÷
Et effundebatur flamma super fornacem ÷
cubitis quadraginta & novem: ÷
Et erupit, ÷
& incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis. ÷
Angelus autem Domini descendit cum Azaria, ÷
& sociis ejus, in fornacem: ÷
Et excussit flammam ignis de fornace, ÷
C & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem; ÷
Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, ÷
nec quidquam molestiæ intulit. ÷
Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, ÷
& glorificabant, & benedicebant Deo in fornace, dicentes: ÷

Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum: ÷
& laudabilis, & superexaltatus in sæcula. ÷
Et benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum: ÷
D & laudabile, & superexaltatum in omnibus sæculis. ÷
Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ: ÷
& superlaudabilis, & [c] superexaltatus in sæcula. ÷
Benedictus es in throno regni tui: ÷
& superlaudabilis, & superexaltatus in sæcula. ÷
Benedictus es, qui intueris abyssos, ÷
& sedes super cherubim: ÷
& laudabilis, & superexaltatus in sæcula. ÷
Benedictus es in firmamento cœli: ÷
& laudabilis & gloriosus in sæcula. ÷
E Benedicite omnia opera Domini Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite Angeli Domini Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite cœli Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite omnes virtutes Domini Domino: ÷
F laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite sol & luna Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite stellæ cœli Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite omnis imber & ros Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite omnes spiritus Dei Domino: ÷
laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite ignis & [d] æstus Domino: ÷
G laudate & superexaltate eum in sæcula. ÷
Benedicite frigus & æstus Domino: ÷

a Clarius in Commentariorum libro primo: *Quæ sequuntur in Hebraico, seu potius Chaldaico non habentur, sed ex editione Theodotionis addita sunt;* ista enim pars obelis prænotata hic posita est inter ea quæ Chaldaice scripta leguntur in Daniele. Cæterum signa istæc obelorum retinet adhuc exemplar MS. sacrorum Bibliorum, quod fuit olim monasterii S. Dionysii in Francia; nunc autem exstat in Bibliotheca Christianissimi regis, numero 3561.

b Manuscripti omnes, excepto codice S. Albini Andegavensis, sic dividunt hos versus: *Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum & laudabilis; & gloriosum nomen, &c.*

c Ita Canon Carcassonensis & MS. S. Germ. num. 3. alii legunt ut in editis, *& supergloriosus in sæcula.*

d Manuscriptus codex Regius, *ignis & cauma.*

Digitized by Google

laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite rores & pruina Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite gelu & frigus Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite glacies & nives Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite noctes & dies Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite lux & tenebræ Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite fulgura & nubes Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicat terra Dominum:
laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.
Benedicite montes & colles Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite univerſa germinantia in terra Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite fontes Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite maria & flumina Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite cete, & omnia quæ moventur in aquis, Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite omnes volucres cœli Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite omnes beſtiæ & pecora Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite filii hominum Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicat Iſrael Dominum:
laudet & ſuperexaltet eum in ſæcula.
Benedicite ſacerdotes Domini Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite ſervi Domini Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite ſpiritus & animæ juſtorum Domino:
laudate & ſuper exaltate eum in ſæcula.
Benedicite ſancti & humiles corde Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Benedicite Anania, Azaria, Miſael Domino:
laudate & ſuperexaltate eum in ſæcula.
Quia eruit nos de inferno,
& ſalvos fecit de manu mortis,
& liberavit nos de medio ardentis flammæ,
& de medio ignis eruit nos.
Confitemini Domino quoniam bonus;
quoniam in ſæculum miſericordia ejus.
Benedicite omnes religioſi Domino Deo deorum:
laudate & confitemini ei,
quia in omnia ſæcula miſericordia ejus.

Hucuſque non habentur in Hebræo, & quæ poſuimus, de Theodotionis editione tranſlata ſunt.

Tunc Nabuchodonoſor rex obſtupuit, & ſurrexit propere,
& ait optimatibus ſuis:
Nonne tres viros miſimus in medium ignis compeditos?
Qui reſpondentes dixerunt regi:
Vere rex.
A Reſpondit, & ait:
Ecce ego video viros quattuor ſolutos,
& ambulantes in medio ignis,
& nihil corruptionis in eis eſt,
& ſpecies quarti ſimilis filio Dei.
Tunc acceſſit Nabuchodonoſor ad oſtium fornacis ignis ardentis, & ait:
Sidrach, Miſach, & Abdenago, ſervi Dei excelſi, egredimini, & venite:
Statimque egreſſi ſunt Sidrach, Miſach, & Abdenago
B de medio ignis.
Et congregati ſatrapæ, magiſtratus, & judices, & potentes regis,
contemplabantur viros illos;
Quoniam nihil poteſtatis habuiſſet ignis in corporibus eorum,
& capillus capitis eorum non eſſet aduſtus,
& [a] ſaraballa eorum non fuiſſent immutata,
& odor ignis non tranſiſſet per eos.
Et erumpens Nabuchodonoſor, ait:
C Benedictus Deus eorum,
Sidrach videlicet, Miſach & Abdenago,
qui miſit angelum ſuum:
Et eruit ſervos ſuos,
qui crediderunt in eum:
Et verbum regis immutaverunt,
& tradiderunt corpora ſua ne ſervirent,
& ne adorarent omnem Deum, excepto Deo ſuo.
A me ergo poſitum eſt hoc decretum,
ut omnis populus, tribus, & lingua,
D quæcumque loquuta fuerit blaſphemiam contra Deum Sidrach, Miſach, & Abdenago, diſpereat,
& domus ejus vaſtetur:
Neque enim eſt Deus alius,
qui poſſit ita ſalvare.
Tunc rex promovit Sidrach, Miſach, & Abdenago, in provincia Babylonis.
NABUCHODONOSOR rex,
omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in univerſa terra,
E pax vobis multiplicetur.
Signa & mirabilia fecit apud me Deus excelſus.
Placuit ergo mihi prædicare ſigna ejus, quia magna ſunt;
& mirabilia ejus, quia fortia:
Et regnum ejus regnum ſempiternum,
& poteſtas ejus in generationem & generationem.
EGo Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo: *Viſio Danielis quarta.*
Somnium vidi, quod perterruit me:
F & cogitationes meæ in ſtratu meo,
& viſiones capitis mei, conturbaverunt me.
Et per me propoſitum eſt decretum,
ut introducerentur in conſpectu meo cuncti ſapientes Babylonis,
& ut ſolutionem ſomnii indicarent mihi.
Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, & aruſpices,
& ſomnium narravi in conſpectu eorum:
G & ſolutionem ejus non indicaverunt mihi:
Donec collega ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel,
cui nomen Baltaſſar ſecundum nomen Dei mei,
qui habet ſpiritum deorum ſanctorum in ſemetipſo:
& ſomnium coram ipſo loquutus ſum.

a Pro *ſaraballa* MSS fere omnes legunt ut in LXX. *ſarabara*. Canon Memmianus in corpore habet *ſarabara*, in margine vero hanc variantem lectionem, *alibi ſarabarie* Hos errores redarguit S. Hieronymus lib. 1. Commentariorum in Danielem. *Pro braccis*, inquit, *quas Symmachus* ἀναξυρίδας *interpretatus eſt: Aquila & Theodotio ſaraballa dixerunt, & non, ut corrupte legitur, ſarabara. Lingua autem Chaldæorum ſaraballa crura hominum vocantur & tibiæ; &* ὁμωνύμως *etiam bracca eorum, quibus crura teguntur & tibia, quaſi crurales & tibiales appellata ſunt.*

Digitized by Google

Baltassar princeps ariolorum,
quem ego scio quod spiritum sanctorum deorum habeas in te,
& omne sacramentum non est impossibile tibi:
Visiones somniorum meorum, quas vidi,
& solutionem eorum narra.
Visio capitis mei in cubili meo:
Videbam, & ecce arbor in medio terræ,
& altitudo ejus nimia.
Magna arbor, & fortis:
& proceritas ejus contingens cœlum:
aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ.
Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius:
& esca universorum in ea.
Subter eam habitabant animalia & bestiæ,
& in ramis ejus conversabantur volucres cœli:
& ex ea vescebatur omnis caro.
Videbam in visione capitis mei super stratum meum,
& ecce vigil & sanctus de cœlo descendit.
Clamavit fortiter, & sic ait:
Succidite arborem, & præcidite ramos ejus:
Excutite folia ejus,
& dispergite fructum ejus:
Fugiant bestiæ quæ subter eam sunt,
& volucres de ramis ejus.
Verumtamen germen radicum ejus in terra sinite,
& alligetur vinculo ferreo & æreo, in herbis quæ foris sunt,
& rore cœli tingatur,
& cum feris pars ejus in herba terræ.
Cor ejus ab humano commutetur.
& cor feræ detur ei:
& septem tempora mutentur super eum.
In sententia vigilum decretum est,
& sermo sanctorum, & petitio:
Donec cognoscant viventes,
quoniam dominatur Excelsus in regno hominum;
Et cuiquumque voluerit, dabit illud,
& humillimum hominem constituet super eum.
Hoc somnium vidi
ego rex Nabuchodonosor:
Tu ergo Baltassar interpretationem narra festinus:
quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi:
Tu autem potes,
quia spiritus deorum sanctorum in te est.
Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar,
cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi hora una:
& cogitationes ejus conturbabant eum.
Respondens autem rex ait:
Baltassar, somnium & interpretatio ejus non conturbent te.
Respondit Baltassar, & dixit:
Domine mi, somnium his qui te oderunt,
& interpretatio ejus hostibus tuis sit.
Arborem quam vidisti sublimem atque robustam,
cujus altitudo pertingit ad cœlum, & aspectus illius in omnem terram:
Et rami ejus pulcherrimi,
& fructus ejus nimius;
Et esca omnium in ea,
& subter eam habitantes bestiæ agri,
& in ramis ejus commorantes aves cœli:
Tu es rex, qui magnificatus es, & invaluisti:
& magnitudo tua, crevit & pervenit usque ad cœlum,

A & potestas tua in terminos universæ terræ.
Quod autem vidit rex vigilem & sanctum descendere de cœlo, & dicere:
Succidite arborem, & dissipate illam;
Attamen germen radicum ejus in terra dimittite,
& vinciatur ferro & ære in herbis foris,
& rore cœli conspergatur,
& cum feris sit pabulum ejus,
donec septem tempora mutentur super eum:
Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi,
B quæ pervenit super dominum meum regem:
Ejicient te ab hominibus,
& cum bestiis feris erit habitatio tua,
& fœnum ut bos comedes,
& rore cœli infundêris:
Septem quoque tempora mutabuntur super te,
donec scias quod dominetur Excelsus super regnum hominum,
& cuiquumque voluerit, det illud.
Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicum ejus,
C id est, arboris:
Regnum tuum tibi manebit,
postquam cognoveris potestatem esse cœlestem.
Quamobrem rex consilium meum placeat tibi,
& peccata tua eleemosynis redime,
& iniquitates tuas misericordiis pauperum:
forsitan ignoscet delictis tuis.
Omnia venerunt super Nabuchodonosor regem.
Post finem mensium duodecim,
D in aula Babylonis deambulabat.
Responditque rex, & ait:
Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni,
in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?
Cum adhuc sermo esset in ore regis,
vox de cœlo ruit:
Tibi dicitur Nabuchodonosor rex:
Regnum transiit à te;
Et ab hominibus te ejicient,
E & cum bestiis feris erit habitatio tua:
Fœnum quasi bos comedes,
& septem tempora mutabuntur super te;
Donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum,
& cuiquumque voluerit, det illud.
Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor,
& ex hominibus ejectus est;
F Et fœnum ut bos comedit,
& rore cœli corpus ejus infectum est:
Donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent,
& ungues ejus quasi avium.
Igitur post finem dierum,
ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlum levavi,
& sensus meus redditus est mihi:
Et Altissimo benedixi,
G & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi:
Quia potestas ejus potestas sempiterna,
& regnum ejus in generationem & generationem.
Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt:
juxta voluntatem enim suam facit tam in virtutibus cœli quam in habitatoribus terræ:
Et non est qui resistat manui ejus,

Digitized by Google

& dicat ei: Quare fecisti?
In ipso tempore sensus meus reversus est ad me,
& ad honorem regni mei decoremque perveni
& figura mea reversa est ad me:
Et optimates mei, & magistratus mei requisierunt me,
& in regno meo restitutus sum:
& magnificentia amplior addita est mihi.
Nunc igitur ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico,
& glorifico regem cœli:
Quia omnia opera ejus vera,
& viæ ejus judicia;
& gradientes in superbia potest humiliare.

Visio Danielis quinta.

BAltassar rex fecit grande convivium optimatibus suis mille:
& unusquisque secundum suam bibebat ætatem.
Præcepit ergo jam temulentus, ut afferrentur vasa aurea & argentea,
quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem;
Ut biberent in eis rex & optimates ejus,
uxoresque ejus, & concubinæ.
Tunc allata sunt vasa aurea,
quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Jerusalem:
Et biberunt in eis rex & optimates ejus,
uxores & concubinæ ejus.
Bibebant vinum, & laudabant deos suos aureos,
& argenteos, & æreos, ferreos, ligneosque & lapideos.
In eadem hora apparuerunt digiti,
quasi manus hominis scribentis contra candelabrum
in superficie parietis aulæ regiæ:
& rex aspiciebat articulos manus scribentis.
Tunc regis facies commutata est,
& cogitationes ejus perturbabant eum:
Et compages renum ejus solvebantur,
& genua ejus ad se invicem collidebantur.
Exclamavit itaque rex fortiter,
ut introducerent magos, Chaldæos, & arupisces.
Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis:
Quiquumque legerit scripturam hanc,
& interpretationem ejus manifestam mihi fecerit;
Purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo,
& tertius in regno meo erit.
Tunc ingressi omnes sapientes regis, non potuerunt scripturam legere,
nec interpretationem indicare regi.
Unde rex Baltassar satis conturbatus est,
& vultus illius immutatus est:
sed & optimates ejus turbabantur.
Regina autem, pro re quæ acciderat regi, & optimatibus ejus,
domum convivii ingressa est:
Et proloquens ait: Rex in æternum vive:
non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.
Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se:
& in diebus patris tui scientia & sapientia inventæ sunt in eo:
Nam & rex Nabuchodonosor pater tuus,
principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & arupiscum constituit eum,
pater, inquam, tuus, ô rex:

A Quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque,
interpretatio somniorum, & ostensio secretorum,
ac solutio ligatorum, inventæ sunt in eo,
hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar.
Nunc itaque Daniel vocetur,
& interpretationem narrabit.
Igitur introductus est Daniel coram rege.
Ad quem præfatus rex ait:
Tu es Daniel de filiis captivitatis Judæ,
B quem adduxit rex pater meus de Judæa?
Audivi de te, quoniam spiritum deorum habeas:
& scientia intelligentiaque ac sapientia amplior inventa est in te.
Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent,
& interpretationem ejus indicarent mihi:
& nequiverunt sensum sermonis hujus edicere.
Porro ego audivi de te, quod possis obscura interpretari,
C & ligata dissolvere:
Si ergo vales scripturam legere,
& interpretationem ejus indicare mihi,
Purpura vestieris, & torquem auream circa collum tuum habebis,
& tertius in regno meo princeps eris.
Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege;
Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ alteri da:
Scripturam autem legam tibi, rex,
D & interpretationem ejus ostendam tibi.
O rex, Deus altissimus, regnum & magnificentiam,
& gloriam & honorem
dedit Nabuchodonosor patri tuo.
Et propter magnificentiam quam dederat ei, universi populi, tribus, & linguæ,
tremebant & metuebant eum:
Quos volebat, interficiebat:
& quos volebat, percutiebat:
Quos volebat, exaltabat:
E & quos volebat, humiliabat.
Quando autem elevatum est cor ejus,
& spiritus illius obfirmatus est ad superbiam,
Depositus est de solio regni sui,
& gloria ejus ablata est:
Et à filiis hominum ejectus est,
sed & cor ejus cum bestiis positum est,
& cum onagris erat habitatio ejus:
Fœnum quoque ut bos comedebat,
& rore cœli corpus ejus infectum est;
F Donec cognosceret quod potestatem habeat Altissimus in regno hominum:
& quemquumque voluerit, suscitabit super illud.
Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum,
quum scires hæc omnia:
Sed adversum Dominatorem cœli elevatus es:
& vasa domus ejus allata sunt coram te:
Et tu, & optimates tui,
G & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis?
Deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque & lapideos,
qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti:
Porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua,
& omnes vias tuas,
non glorificasti.

Digitized by Google

a Idcirco ab eo missus est articulus manus[a],
quæ scripsit hoc, quod exaratum est.
Hæc est autem scriptura, quæ digesta est:
Mane, Thecel, Phares.
Et hæc est interpretatio sermonis.
Mane: numeravit Deus regnum tuum,
& complevit illud.
Thecel: appensus es in statera,
& inventus es minus habens.
Phares: divisum est regnum tuum,
& datum est Medis & Persis.
Tunc jubente rege indutus est Daniel purpura,
& circumdata est torques aurea collo ejus:
& prædicatum est de eo quod haberet potestatem
tertius in regno suo.
b Eadem nocte interfectus est Baltassar rex [b] Chaldæus.
Et Darius Medus successit in regnum annos natus
sexagintaduos.

Visio Danielis sexta.

Placuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum viginti,
ut essent in toto regno suo.
Et super eos principes tres,
ex quibus Daniel unus erat:
Ut satrapæ illis redderent rationem,
& rex non sustineret molestiam.
Igitur Daniel superabat omnes principes & satrapas:
quia spiritus Dei amplior erat in eo.
Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum:
unde principes & satrapæ quærebant occasionem D
c ut invenirent Danieli ex latere [c] regis.
Nullamque caussam & suspicionem reperire potuerunt, eo quod fidelis esset,
& omnis culpa & suspicio non inveniretur in eo.
Dixerunt ergo viri illi:
Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem,
nisi forte in lege Dei sui.
Tunc principes & satrapæ surripuerunt regi,
& sic loquuti sunt ei:
Dari rex in æternum vive:
consilium inierunt cuncti principes regni,
magistratus, & satrapæ, senatores, & judices,
ut decretum imperatorium exeat, & edictum:
Ut omnis qui petierit aliquam petitionem à quoquumque Deo & homine, usque ad dies triginta,
nisi à te rex,
mittatur in lacum leonum.
Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum:
ut non immutetur quod statutum est à Medis & Persis,
nec prævaricari cuiquam liceat.
Porro rex Darius proposuit edictum,
& statuit.
Quod quum Daniel comperisset, id est, constitutam legem,
ingressus est domum suam:
Et fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem
tribus temporibus in die flectebat genua sua, & G
adorabat,
Confitebaturque coram Deo suo,

A sicut & ante facere consueverat.
Viri igitur illi curiosius inquirentes,
invenerunt Danielem orantem & obsecrantem
Deum suum.
Et accedentes loquuti sunt regi super edicto:
Rex numquid non constituisti,
ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis & hominibus, usque ad dies triginta,
nisi te, rex,
mitteretur in lacum leonum?
B Ad quos respondens rex, ait:
Verus sermo, juxta decretum Medorum atque Persarum,
quod prævaricari non licet.
Tunc respondentes dixerunt coram rege:
Daniel de filiis captivitatis Judæ,
non curavit de lege tua & de edicto quod constituisti,
sed tribus temporibus per diem orat obsecratione
sua.
C Quod verbum quum audisset rex,
satis contristatus est:
Et pro Daniele posuit cor ut liberaret eum,
& usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum.
Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei:
Scito rex, quia lex Medorum atque Persarum est,
ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.
Tunc rex præcepit;
& adduxerunt Danielem,
& miserunt eum in lacum leonum.
Dixitque rex Danieli:
Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.
Allatusque est lapis unus,
& positus est super os laci:
Quem obsignavit rex annulo suo, & annulo optimatum suorum,
nequid fieret contra Danielem.
Et abiit rex in domum suam, & dormivit incœnatus,
E cibique non sunt illati coram eo,
insuper & somnus recessit ab eo.
Tunc rex primo diluculo consurgens,
festinus ad lacum leonum perrexit:
Appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit,
& affatus est eum:
Daniel serve Dei viventis,
Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te
liberare à leonibus?
F Et Daniel regi respondens ait:
Rex in æternum vive:
Deus meus misit angelum suum,
& conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi:
Quia coram eo justitia inventa est in me:
sed & coram te, rex, delictum non feci.
Tunc rex vehementer gavisus est super eo,
& Danielem præcepit educi de lacu:
Eductusque est Daniel de lacu,
& nulla læsio inventa est in eo,
quia credidit Deo suo.
Jubente autem rege, adducti sunt viri illi,
qui accusaverant Danielem:

a Plures MSS. genere masculino legunt pronomen relativum, *qui scripsit hoc*: id vero ad *articulum* manus referri potest; licet in Chaldaïco textu relativum *manum* respiciat די ידא *di jeda*, id est, *hujus manus*.

b Canon Carcassonensis pro nomine gentilitio posuit nomen proprium Babylonis urbis regiæ: *Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Babylonis. Et Darius*, &c.

c In Chaldæo scriptum legimus מלכותא *malchutha*, quod *regnum* significat, non *regem*. Hinc genuinam dicere possumus lectionem codicis MS. Regii num. 356 . ubi habetur, *ex latere regni*. Hieronymus tamen *regem* interpretatur, ut manifestissime comprobari potest tum è MSS. tum è Commentariis ejusdem.

Digitized by Google

Et in lacum leonum missi sunt,
ipsi, & filii, & uxores eorum:
Et non pervenerunt usque ad pavimentum laci,
donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.
Tunc Darius rex scripsit universis populis, tribubus, & linguis,
habitantibus in universa terra:
Pax vobis multiplicetur.
A me constitutum est decretum,
ut in universo imperio & regno meo,
tremiscant & paveant Deum Danielis.
Ipse est enim Deus vivens, & æternus in sæcula:
& regnum ejus non dissipabitur,
& potestas ejus usque in æternum.
Ipse liberator, atque salvator,
faciens signa, & mirabilia in cœlo & in terra:
qui liberavit Danielem de lacu leonum.
Porro Daniel perseveravit usque ad regnum Darii,
regnumque Cyri Persæ.

Visio Danielis septima.

Anno primo Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit:
visio autem capitis ejus in cubili suo:
& somnium scribens, brevi sermone comprehendit:
summatimque perstringens, ait:
Videbam in visione mea nocte,
& ecce quattuor venti cœli pugnabant in mari magno.
Et quattuor bestiæ grandes ascendebant de mari
diversæ inter se.
Prima quasi leæna,
& alas habebat aquilæ:
Aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus,
& sublata est de terra;
Et super pedes quasi homo stetit,
& cor ejus datum est ei.
Et ecce bestia alia similis urso in parte stetit:
& tres ordines erant in ore ejus,
& in dentibus ejus;
Et sic dicebant ei:
Surge, comede carnes plurimas.
Post hoc aspiciebam,
& ecce alia quasi pardus;
Et alas habebat avis, quattuor super se,
& quattuor capita erant in bestia,
& potestas data est ei.
Post hoc aspiciebam in visione noctis,
& ecce bestia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis;
Dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens,
& reliqua pedibus suis conculcans:
Dissimilis autem erat cæteris bestiis, quas videram ante eam,
& habebat cornua decem.
Considerabam cornua,
& ecce cornu aliud parvulum ortum est de medio eorum:
Et tria de cornibus primis evulsa sunt à facie ejus:
& ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto,
& os loquens ingentia.
Aspiciebam donec throni positi sunt,

A & antiquus dierum sedit:.
Vestimentum ejus quasi nix candidum,
& capilli capitis ejus quasi lana munda:
Thronus ejus flammæ ignis:
rotæ ejus ignis accensus.
Fluvius igneus, rapidusque
egrediebatur à facie ejus.
Millia millium ministrabant ei,
& decies millies centena millia assistebant ei:
Judicium sedit,
B & libri aperti sunt.
Aspiciebam propter vocem sermonum grandium,
quos cornu illud loquebatur:
Et vidi quoniam interfecta esset bestia,
& perisset corpus ejus, & traditum esset ad comburendum igni:
Aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas,
& tempora vitæ constituta essent eis usque ad tempus & tempus.
Aspiciebam ergo in visione noctis,
C & ecce cum nubibus cœli quasi filius hominis veniebat,
& usque ad antiquum dierum pervenit:
& in conspectu ejus obtulerunt eum.
Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum:
& omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient:
Potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur:
& regnum ejus, quod non corrumpetur.
Horruit spiritus meus,
ego Daniel territus sum in his,
D & visiones capitis mei conturbaverunt me.
Accessi ad unum de assistentibus,
& veritatem quærebam ab eo de omnibus his.
Qui dixit mihi interpretationem sermonum,
& docuit me:
Hæ bestiæ magnæ quattuor,
[a] quattuor regna consurgent de terra.
Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi:
& obtinebunt regnum usque in sæculum, & sæculum sæculorum.
E Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta,
quæ erat dissimilis valde ab omnibus, & terribilis nimis:
dentes & ungues ejus ferrei:
Comedebat, & comminuebat,
& reliquias pedibus suis conculcabat:
& de cornibus decem, quæ habebat in capite:
& de alio, quod ortum fuerat,
ante quod ceciderant tria cornua:
Et de cornu illo, quod habebat oculos,
F & os loquens grandia, & majus erat cæteris.
Adspiciebam,
& ecce cornu illud faciebat bellum adversus sanctos,
& prævalebat eis;
Donec venit antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excelsi,
& tempus advenit, & regnum obtinuerunt sancti.
Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra,
G quod majus erit omnibus regnis,
& devorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.
Porro cornua decem ipsius regni,

a Ita MSS. antiquiores ac melioris notæ juxta phrasim Hebraicam sive Chaldaïcam, ubi nec verbum substantivum, nec pronomem relativum invenias: hæc tamen supplet textus Commentariorum Hieronymi in Danielem, in quo legimus. *Hæ quattuor bestiæ magnæ, quattuor sunt regna, quæ consurgent de terra.* In Chaldaïco fonte scriptum est ארבעה מלכין יקומון מן ארעא, *arbea malchin jekumun min araa*, id est, *quattuor reges consurgent de terra.*

decem

decem reges erunt:
Et alius consurget post eos,
& ipse potentior erit prioribus,
& tres reges humiliabit.
Et sermones contra Excelsum loquetur,
& sanctos Altissimi conteret:
Et putabit quod possit mutare tempora, & leges,
& tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.
Et judicium sedebit,
ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat B
usque in finem.
Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni,
quæ est subter omne cœlum,
detur populo sanctorum Altissimi:
Cujus regnum, regnum sempiternum est,
& omnes reges servient ei, & obedient.
HUCUSQUE FINIS VERBI.
Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar,
& facies mea mutata est in me:
verbum autem in corde meo conservavi.

Visio Danielis octava.

ANno tertio regni Baltassar regis,
visio apparuit mihi.
Ego Daniel, post id quod videram in principio,
vidi in visione mea,
quum essem in Susis castro, quod est in Elam [a] civitate:
Vidi autem in visione
esse me super portam Ulai.
Et levavi oculos meos, & vidi:
& ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa,
& unum excelsius altero atque succrescens.
Postea vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem,
& contra aquilonem,
& contra meridiem;
Et omnes bestiæ non poterant resistere ei,
neque liberari de manu ejus:
Fecitque secundum voluntatem suam,
& magnificatus est.
Et ego intelligebam:
ecce autem hircus caprarum veniebat ab occidente super faciem totius terræ,
& non tangebat terram:
porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos.
Et venit usque ad arietem illum cornutum,
quem videram stantem ante portam,
& cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ.
Quumque appropinquasset prope arietem, efferatus est in eum,
& percussit arietem:
Et comminuit duo cornua ejus,
& non poterat aries resistere ei:
Quumque eum misisset in terram, conculcavit,
& nemo quibat liberare arietem de manu ejus.
Hircus autem caprarum magnus factus est nimis:
quumque crevisset, fractum est cornu magnum,
& orta sunt quattuor cornua subter illud per quattuor ventos cœli.
De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum:

A & factum est grande contra meridiem,
& contra orientem,
& contra fortitudinem.
Et magnificatum est usque ad fortitudinem cœli:
& dejecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas.
Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est:
& ab eo tulit juge sacrificium,
& dejecit locum sanctificationis ejus.
Robur autem datum est contra juge sacrificium propter peccata:
& prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur.
Et audivi unum de sanctis loquentem:
& dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti:
Usquequo visio, & juge sacrificium,
& peccatum desolationis, quæ facta est:
& sanctuarium, & fortitudo conculcabitur?
Et dixit ei: Usque ad vesperam & mane,
[b] duo millia trecenti:
C & mundabitur sanctuarium.
Factum est autem quum viderem ego Daniel visionem,
& quærerem intelligentiam:
ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.
Et audivi vocem viri inter Ulai:
& clamavit, & ait:
Gabriel fac intelligere istum visionem.
Et venit, & stetit juxta ubi ego stabam:
quumque venisset, pavens corrui in faciem meam,
D & ait ad me:
Intellige fili hominis,
quoniam in tempore finis complebitur visio.
Quumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram;
& tetigit me, & statuit me in gradu meo, dixitque mihi:
Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis:
quoniam habet tempus finem suum.
E Aries, quem vidisti habere cornua,
rex Medorum est atque Persarum.
Porro hircus caprarum, rex Græcorum est,
& cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus.
Quod autem fracto illo surrexerunt quattuor pro eo:
quattuor reges de gente ejus consurgent,
sed non in fortitudine ejus.
Et post regnum eorum, quum creverint iniquitates,
consurget rex impudens facie, & intelligens propositiones.
F Et roborabitur fortitudo ejus,
sed non in viribus suis:
Et supra quam credi potest, universa vastabit,
& prosperabitur, & faciet.
Et interficiet robustos,
& populum sanctorum, secundum voluntatem suam,
& dirigetur dolus in manu ejus:
Et cor suum magnificabit,
G & in copia rerum omnium occidet plurimos:
Et contra principem principum consurget,
& sine manu conteretur.
Et visio vespere & mane, quæ dicta est, vera est:

[a] Sex vel septem MSS. codices, & cum eis exemplaria Canonis legunt hoc modo: alii vero pro civitate, regionem habent: *quod est in Elam regione*. Id minime prætermissum est ab Hieronymo in Commentariis hujus loci, sic enim scribit: *In Elam regione, sive ut Symmachus interpretatus est, civitate; à qua etiam regio nomen accepit; ut à Babylone Babylonii, & ab Elam Elamitæ, &c.*

[b] Intellige *dies duo millia & trecentos.*

tu ergo signa visionem, quia post dies multos erit. A
Et ego Daniel langui,
& ægrotavi per dies:
Quumque surrexissem, faciebam opera regis,
& stupebam ad visionem,
& non erat qui interpretaretur.

Visio Danielis nona.

IN anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum,
qui imperavit super regnum Chaldæorum:
Anno uno regni ejus,
ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, B
de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam,
ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni.
Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare,
& deprecari in jejuniis, sacco, & cinere.
Et oravi Dominum Deum meum,
& confessus sum, & dixi:
Obsecro Domine Deus magne & terribilis, C
custodiens pactum & misericordiam diligentibus te,
& custodientibus mandata tua.
Peccavimus,
iniquitatem fecimus,
impie egimus,
& recessimus:
Et declinavimus à mandatis tuis ac judiciis.
Non obedivimus servis tuis prophetis,
qui loquuti sunt in nomine tuo regibus nostris, D
principibus nostris,
patribus nostris,
omnique populo terræ.
Tibi Domine justitia:
nobis autem confusio faciei;
sicut est hodie viro Juda, & habitatoribus Jerusalem, & omni Israel;
His qui prope sunt, & his qui procul,
in universis terris ad quas ejecisti eos,
propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt E
in te.
Domine nobis confusio faciei,
regibus nostris,
principibus nostris,
& patribus nostris, qui peccaverunt.
Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, & propitiatio,
quia recessimus à te:
Et non audivimus vocem Domini Dei nostri,
ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis F
per servos suos prophetas.
Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam,
& declinaverunt ne audirent vocem tuam;
Et stillavit super nos maledictio, & detestatio, quæ scripta est in libro Mosi servi Dei,
quia peccavimus ei.
Et statuit sermones suos, quos loquutus est super nos,
& super principes nostros, qui judicaverunt nos,
Ut superinduceret in nos malum magnum,
quale numquam fuit sub omni cœlo, G
secundum quod factum est in Jerusalem.
Sicut scriptum est in lege Mosi,
omne malum hoc venit super nos:
Et non rogavimus faciem tuam Domine Deus noster,
ut reverteremur ab iniquitatibus nostris,
& cogitaremus veritatem tuam.
Et vigilavit Dominus super malitiam,
& adduxit eam super nos:
Justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit:
non enim audivimus vocem ejus.
Et nunc Domine Deus noster,
qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti,
& fecisti tibi nomen secundum diem hanc:
Peccavimus, iniquitatem fecimus,
Domine in omnem justitiam tuam:
Avertatur obsecro ira tua, & furor tuus,
à civitate tua Jerusalem, & monte sancto tuo.
Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum,
Jerusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.
Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui,
& preces ejus:
& ostende faciem tuam super sanctuarium tuum,
quod desertum est,
propter temetipsum.
Inclina Deus meus aurem tuam, & audi:
aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram,
& civitatem, super quam invocatum est nomen tuum:
Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam,
sed in miserationibus tuis multis.
Exaudi Domine,
placare Domine:
attende & fac:
Ne moreris propter temetipsum Deus meus:
quia nomen tuum invocatum est super civitatem,
& super populum tuum.
Quumque adhuc loquerer, & orarem,
& confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel,
& prosternerem preces meas in conspectu Dei mei,
pro monte sancto Dei mei:
Adhuc me loquente in oratione,
ecce vir Gabriel, quem videram in visione in principio,
cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini.
Et docuit me,
& loquutus est mihi, dixitque:
Daniel nunc egressus sum ut docerem te,
& intelligeres.
Ab exordio precum tuarum egressus est sermo:
ego autem veni ut indicarem tibi,
quia vir desideriorum es:
Tu ergo animadverte sermonem,
& intellige visionem.
Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam,
ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum;
Et deleatur iniquitas,
& adducatur justitia sempiterna;
Et impleatur visio, & [a] prophetia,
& ungatur Sanctus sanctorum.
Scito ergo, & animadverte:
Ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem,
usque ad Christum ducem,

a In Regio MS. codice Bibliorum, *& impleatur visio & Prophetes.* In eo autem, quem S. Albini Andegavensis diximus supra, idem legitur, sed casu plurali, *& impleatur visio & Propheta.* Exemplaria Canonis, aliique quamplures MSS. codices retinent quod nos edidimus.

Digitized by Google

hebdomades septem, & hebdomades sexaginta-
duæ erunt:
Et rursum ædificabitur platea,
& muri in angustia temporum.
Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus:
& non erit ejus: [a]
Et civitatem & sanctuarium dissipabit populus
cum duce venturo:
Et finis ejus vastitas,
& post finem belli statuta desolatio.
Confirmabit autem pactum multis hebdomada una:
& in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium:
Et in templo erit abominatio desolationis:
& usque ad consummationem & finem perseverabit desolatio.

Visio Danielis decima.

Anno tertio Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cognomento Baltassar,
& verbum verum, & fortitudo magna:
Intellexitque sermonem:
intelligentia enim opus est in visione.
In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,
panem desiderabilem non comedi,
& caro & vinum non introierunt in os meum;
Sed neque unguento unctus sum:
donec complerentur trium hebdomadarum dies.
Die autem vigesima & quarta mensis primi,
eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.
Et levavi oculos meos, & vidi:
& ecce vir unus vestitus lineis,
& renes ejus accincti auro obrizo:
Et corpus ejus quasi chrysolithus,
& facies ejus velut species fulguris,
& oculi ejus ut lampas ardens:
Et brachia ejus, & quæ deorsum usque ad pedes,
quasi species æris candentis:
& vox sermonum ejus ut vox multitudinis.
Vidi autem ego Daniel solus visionem:
porro viri, qui erant mecum, non viderunt:
sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt in absconditum.
Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc:
& non remansit in me fortitudo,
sed & species mea immutata est in me,
& emarcui, nec habui quidquam virium.
Et audivi vocem sermonum ejus:
& audiens jacebam consternatus super faciem meam,
vultusque meus hærebat terræ.
Et ecce manus tetigit me,
& erexit me super genua mea,
& super articulos manuum mearum.
Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum,
intellige verba, quæ ego loquor ad te,
& sta in gradu tuo:
nunc enim missus sum ad te.
Quumque dixisset mihi sermonem istum,
steti tremens.
Et ait ad me: Noli metuere Daniel:
quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum
ut te affligeres in conspectu Dei tui,
exaudita sunt verba tua:

A & ego veni propter sermones tuos.
Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti
& uno diebus:
& ecce Michaël unus de principibus primis venit
in adjutorium meum,
& ego remansi ibi juxta regem Persarum.
Veni autem ut docerem te quæ ventura sunt populo
tuo in novissimis diebus,
quoniam adhuc visio in dies.
Quumque loqueretur mihi hujuscemodi verbis,
B dejeci vultum meum ad terram, & tacui.
Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea:
& aperiens os meum loquutus sum,
& dixi ad eum qui stabat contra me:
Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages
meæ,
& nihil in me remansit virium.
Et quomodo poterit servus Domini mei loqui cum
Domino meo?
nihil enim in me remansit virium,
C sed & halitus meus intercluditur.
Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis,
& confortavit me, & dixit:
Noli timere vir desideriorum:
pax tibi:
confortare, & esto robustus.
Quumque loqueretur mecum, convalui, & dixi:
Loquere Domine mi, quia confortasti me.
Et ait:
Numquid scis quare venerim ad te?
D Et nunc revertar ut prœlier adversum principem Persarum:
quum ergo egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.
Verumtamen annuntiabo tibi quod expressum est in
scriptura veritatis:
& nemo est adjutor meus in omnibus his,
nisi Michael princeps vester.
Ego autem ab anno primo Darii Medi *Cap. 11.*
stabam ut confortaretur, & roboraretur.
E Et nunc veritatem annuntiabo tibi.
Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside,
& quartus ditabitur opibus nimiis super omnes:
Et quum invaluerit divitiis suis,
concitabit omnes adversum regnum Græciæ.
Surget vero rex fortis,
& dominabitur potestate multa,
& faciet quod placuerit ei.
Et quum steterit, conteretur regnum ejus,
& dividetur in quattuor ventos cœli;
F Sed non in posteros ejus,
neque secundum potentiam illius, qua dominatus
est.
Lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos,
exceptis his.
Et confortabitur rex Austri:
& de principibus ejus prævalebit super eum, &
dominabitur ditione:
multa enim dominatio ejus.
Et post finem annorum fœderabuntur:
G filiaque regis austri veniet ad regem aquilonis facere amicitiam;
Et non obtinebit fortitudinem brachii,
nec stabit semen ejus:
Et tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam,

[a] Subaudienda hîc sunt quæ supplentur in editis ac pluribus MSS. libris, nempe, *populus qui eum negaturus est*: nam in Hebræo nihil aliud legas præter ista, ואין לו *veen lo*, id est, *& non ei*, sive, *& non ejus*. Cui consonat Regius codex, quem hoc loco sequuti sumus utpote purum ab omni additamento.

adoleſcentes ejus, & qui confortabant eam in temporibus.
Et ſtabit de germine radicum ejus plantatio:
& veniet cum exercitu, & ingredietur provinciam regis aquilonis:
& abutetur eis; & obtinebit.
Inſuper & deos eorum, & ſculptilia,
vaſa quoque pretioſa argenti & auri,
& captiva ducet in Ægyptum:
ipſe prævalebit adverſus regem aquilonis.
Et intrabit in regnum rex auſtri,
& revertetur ad terram ſuam.
Filii autem ejus provocabuntur,
& congregabunt multitudinem exercituum plurimorum:
Et veniet properans, & inundans:
& revertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore ejus.
Et provocatus rex auſtri egredietur,
& pugnabit adverſus regem aquilonis;
& præparabit multitudinem nimiam,
& dabitur multitudo in manu ejus.
Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor ejus,
& dejiciet multa millia, ſed non prævalebit.
Convertetur enim rex aquilonis,
& præparabit multitudinem multo majorem quam prius:
Et in fine temporum annorumque,
veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis.
Et in temporibus illis multi conſurgent adverſus regem auſtri:
filii quoque prævaricatorum populi tui extollentur ut impleant viſionem,
& corruent.
Et veniet rex aquilonis, & comportabit aggerem,
& capiet urbes munitiſſimas:
Et brachia auſtri non ſuſtinebunt,
& conſurgent electi ejus ad reſiſtendum,
& non erit fortitudo.
Et faciet veniens ſuper eum juxta placitum ſuum,
& non erit qui ſtet contra faciem ejus:
Et ſtabit in terra inclyta,
& conſumetur in manu ejus.
Et ponet faciem ſuam ut veniat ad tenendum univerſum regnum ejus,
& recta faciet cum eo:
Et filiam feminarum dabit ei, ut evertat illud:
& non ſtabit, nec illius erit.
Et convertet faciem ſuam ad inſulas,
& capiet multas:
Et ceſſare faciet principem opprobrii ſui,
& opprobrium ejus convertetur in eum.
Et convertet faciem ſuam ad imperium terræ ſuæ,
& impinget, & corruet, & non invenietur.
Et ſtabit in loco ejus viliſſimus, & indignus decore regio:
& in paucis diebus conteretur,
non in furore, nec in prœlio.
Et ſtabit in loco ejus deſpectus,
& non tribuetur ei honor regius:
& veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.
Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie ejus, & conterentur:
inſuper & dux fœderis.
Et poſt amicitias, cum eo faciet dolum:

A & aſcendet, & ſuperabit in modico populo.
Et abundantes & uberes urbes ingredietur:
& faciet quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus:
Rapinas, & prædam, & divitias eorum diſſipabit,
& contra firmiſſimas cogitationes inibit:
& hoc uſque ad tempus.
Et concitabitur fortitudo ejus,
& cor ejus adverſum regem auſtri in exercitu magno:
B Et rex auſtri provocabitur ad bellum multis auxiliis,
& fortibus nimis:
& non ſtabunt, quia inibunt adverſus eum conſilia.
Et comedentes panem cum eo, conterent illum,
exercituſque ejus opprimetur:
& cadent interfecti plurimi.
Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant,
& ad menſam unam mendacium loquentur, & non proficient:
C quia adhuc finis in aliud tempus.
Et revertetur in terram ſuam cum opibus multis:
& cor ejus adverſum teſtamentum ſanctum, & faciet,
& revertetur in terram ſuam.
Statuto tempore revertetur, & veniet ad auſtrum:
& non erit priori ſimile noviſſimum.
Et venient ſuper eum Trieres & Romani:
& percutietur, & revertetur,
& indignabitur contra teſtamentum ſanctuarii, &
D faciet:
Reverteturque & cogitabit adverſum eos,
qui dereliquerunt teſtamentum ſanctuarii.
Et brachia ex eo ſtabunt,
& polluent ſanctuarium fortitudinis,
& auferent juge ſacrificium:
& dabunt abominationem in deſolationem.
Et impii in teſtamentum ſimulabunt fraudulenter:
populus autem ſciens Deum ſuum, obtinebit, & faciet.
E Et docti in populo docebunt plurimos:
& ruent in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum.
Cumque corruerint, ſublevabuntur auxilio parvulo:
& applicabuntur eis plurimi fraudulenter.
Et de eruditis ruent, ut conflentur, & eligantur,
& dealbentur uſque ad tempus præfinitum:
quia adhuc aliud tempus erit.
Et faciet juxta voluntatem ſuam rex, & elevabitur,
& magnificabitur adverſum omnem Deum:
F Et adverſum Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur,
donec compleatur iracundia:
perpetrata quippe eſt definitio.
Et Deum patrum ſuorum non reputabit:
& erit in concupiſcentiis feminarum, nec quemquam deorum curabit:
quia adverſum univerſa conſurget.
Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur:
& Deum, quem ignoraverunt patres ejus,
G colet auro, & argento, & lapide pretioſo, rebuſque pretioſis.
Et faciet ut muniat [a] Maozim cum Deo alieno, quem cognovit,
& multiplicabit gloriam,
& dabit eis poteſtatem in multis,
& terram dividet gratuito.

a Canon Carcaſſ. habet *Moozim*, Memmian. autem *Maozim*. Utrumque legi poteſt ex Hebræo מעזים, quod Maſſorethæ *Mahuzzim* legunt;

Digitized by Google

Et in tempore præfinito prœliabitur adversus eum rex auſtri,
& quaſi tempeſtas veniet contra illum rex aquilonis,
in curribus, & in equitibus, & in claſſe magna,
& ingredietur terras, & conteret & pertranſiet.
Et introibit in terram glorioſam,
& multæ corruent:
Hæ autem ſolæ ſalvabuntur de manu ejus,
Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon.
Et mittet manum ſuam in terras:
& terra Ægypti non effugiet.
Et dominabitur theſaurorum auri & argenti,
& in omnibus pretioſis Ægypti:
Per Lybiam quoque & Æthiopiam tranſibit.
Et fama turbabit eam ab oriente & ab aquilone:
& veniet in multitudine magna ut conterat & interficiat plurimos.
a Et figet tabernaculum ſuum [a] Apedno inter maria,
ſuper montem inclytum & ſanctum:
Et veniet uſque ad ſummitatem ejus,
& nemo auxiliabitur ei.
Cap 12. In tempore autem illo conſurget Michaël princeps magnus,
qui ſtat pro filiis populi tui:
Et veniet tempus
quale non fuit ab eo ex quo gentes eſſe cœperunt
uſque ad tempus illud.
Et in tempore illo ſalvabitur populus tuus
omnis qui inventus fuerit ſcriptus in libro.
Et multi de his qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt:
alii in vitam æternam,
& alii in opprobrium ut videant ſemper.
Qui autem docti fuerint,
fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti:
Et qui ad juſtitiam erudiunt multos,
quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.
Tu autem Daniel claude ſermones,
& ſigna librum, uſque ad tempus ſtatutum:
Pertranſibunt plurimi,
& multiplex erit ſcientia.
Et vidi ego Daniel,
& ecce quaſi alii duo ſtabant:
Unus hinc ſuper ripam fluminis,
& alius inde ex altera ripa fluminis.
Et dixi viro, qui indutus erat lineis,
qui ſtabat ſuper aquas fluminis:
Uſquequo finis horum mirabilium?
Et audivi virum, qui indutus erat lineis,
qui ſtabat ſuper aquas fluminis;
Quum elevaſſet dexteram & ſiniſtram ſuam in cœlum,
& juraſſet per viventem in æternum,
quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis.
Et quum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti,
complebuntur univerſa hæc.
Et ego audivi, & non intellexi.
Et dixi: Domine mi, quid erit poſt hæc?
Et ait: Vade Daniel,
quia clauſi ſunt, ſignatique ſermones,

A uſque ad tempus præfinitum.
Eligentur, & dealbabuntur,
& quaſi ignis probabuntur multi:
Et impie agent impii,
neque intelligent omnes impii,
porro docti intelligent.
Et à tempore quum ablatum fuerit juge ſacrificium,
& poſita fuerit abominatio in deſolationem,
dies mille ducenti nonaginta.
Beatus, qui exſpectat,
B & pervenit uſque ad dies mille trecentos triginta quinque.
Tu autem vade ad præfinitum:
& requieſces, & ſtabis in ſorte tua in finem dierum.

Hucuſque Danielem in Hebræo volumine legimus. Cætera quæ ſequuntur uſque ad finem libri, de Theodotionis editione tranſlata ſunt.

b Undecima Danielis Viſio.

C [b] ET erat vir habitans in Babylone, & nomen ejus Joacim: Et accepit uxorem nomine Suſannam, filiam Helciæ, pulchram nimis, & timentem Deum: parentes enim illius, quum eſſent juſti, erudierunt filiam ſuam ſecundum legem Moyſi. Erat autem Joacim dives valde, & erat ei [c] pomarium vicinum domui ſuæ: & ad ipſum confluebant Judæi, eo quod eſſet honorabilior omnium. Et conſtituti ſunt duo ſenes judices in anno illo: de quibus loquutus eſt Dominus: Quia egreſſa eſt iniquitas de Babylone à ſenioribus judicibus, qui videbantur re-
D gere populum. Iſti frequentabant domum Joacim, & veniebant ad eos omnes qui habebant judicia. Quum autem populus revertiſſet per meridiem, ingrediebatur Suſanna, & deambulabat in pomario viri ſui. Et videbant eam ſenes quotidie ingredientem, & deambulantem: & exarſerunt in concupiſcentiam ejus: & everterunt ſenſum ſuum, & declinaverunt oculos ſuos ut non viderent cœlum, neque recordarentur judiciorum juſtorum. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt ſibi viciſſim do-
E lorem ſuum, erubeſcebant enim indicare ſibi concupiſcentiam ſuam, volentes concumbere cum ea: & & obſervabant quotidie ſolicitius videre eam. Dixitque alter ad alterum: Eamus domum, quia prandii hora eſt. Et egreſſi receſſerunt à ſe. Quumque revertiſſent, venerunt in unum: & ſciſcitantes ab invicem cauſſam, confeſſi ſunt concupiſcentiam ſuam: & tunc in communi ſtatuerunt tempus, quando eam poſſent invenire ſolam. Factum eſt autem, quum obſervarent diem aptum, ingreſſa eſt aliquando ſicut
F heri & nudiuſtertius, cum duabus ſolis puellis, voluitque lavari in pomario: æſtus quippe erat: & non erat ibi quiſquam, præter duos ſenes abſconditos, & contemplantes eam. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, & ſmigmata, & oſtia pomarii claudite, ut laver. Et fecerunt ſicut præceperat: clauſerunt oſtia pomarii, & egreſſæ ſunt per poſticum, ut afferrent quæ juſſerat: neſciebantque ſenes intus eſſe abſconditos. Quum autem egreſſæ eſſent puellæ, ſurrexerunt duo ſenes, & accurrerunt ad eam, & dixerunt:
G Ecce oſtia pomarii clauſa ſunt, & nemo nos videt, & nos in concupiſcentia tui ſumus: quam ob rem

a Hunc locum notatum invenimus in Canone Memmiano: nam in contextu quum poſuiſſet exſcriptor *ephedno*, ad latus in margine hæc appoſuit: *Secundum LXX. ephadanon.* Notandum autem, inquit Hieronymus in Commentariis, *quod quum P litteram Hebræus ſermo non habeat, ſed pro ipſa utatur* PHE, *cujus vim Græcum Φ ſonat: in iſto tantum loco apud Hebræos ſcribatur quidem* PHE, *ſed legatur P.*

b De hac parte Danielis ita monet S Hieronymus Procemio Commentariorum in eumdem Prophetam: *Unde & nos ante annos plurimos cum verteremus Danielem, has Viſiones obelo prænotavimus; ſignificantes eas in Hebraico non haberi, &c.*

c MSS. codices legunt *Pomerium*, quod maximè diſtat ac diverſum eſt à *Pomario*, ſi ſcribatur *Pomœrium*, ut ſcitur ab omnibus eruditis.

assentire nobis, & commiscere nobiscum. Quod si no- A
lueris, dicemus testimonium contra te, quod fuerit
tecum juvenis, & ob hanc caussam emiseris puellas
à te. Ingemuit Susanna, & ait: Angustiæ mihi un-
dique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem
non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius
mihi est absque opere incidere in manus vestras,
quam peccare in conspectu Domini. Et exclamavit
voce magna Susanna: exclamaverunt autem & senes
adversus eam. Et cucurrit unus, & aperuit ostia po-
marii. Quum ergo audissent clamorem famuli domus B
in pomario, irruerunt per posticum, ut viderent
quidnam esset. Postquam autem senes loquuti sunt,
erubuerunt servi vehementer: quia numquam dictus
fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. Et facta est
dies crastina. Quumque venisset populus ad virum
ejus Joacim, venerunt & duo presbyteri pleni ini-
qua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent
eam. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susan-
nam filiam Helciæ uxorem Joacim. Et statim mise-
runt. Et venit cum parentibus, & filiis, & universis C
cognatis suis Porro Susanna erat delicata nimis, &
pulchra specie. At iniqui illi jusserunt ut discooperi-
retur (erat enim cooperta) ut vel sic satiarentur de-
core ejus. Flebant igitur sui, & omnes qui noverant
eam. Consurgentes autem duo presbyteri in medio
populi, posuerunt manus suas super caput ejus. Quæ
flens suspexit ad cœlum: erat enim cor ejus fidu-
ciam habens in Domino. Et dixerunt presbyteri:
Quum deambularemus in pomario soli, ingressa est
hæc cum duabus puellis: & clausit ostia pomarii, & D
dimisit à se puellas. Venitque ad eam adolescens qui
erat absconditus, & concubuit cum ea. Porro nos
quum essemus in angulo pomarii, videntes iniquita-
tem, cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter com-
misceri. Et illum quidem non quivimus comprehen-
dere, quia fortior nobis erat, & apertis ostiis exili-
vit: hanc autem quum apprehendissemus, interro-
gavimus, quisnam esset adolescens, & noluit indica-
re nobis: hujus rei testes sumus. Credidit eis multi-
tudo, quasi judicibus & senibus populi, & condemna- E
verunt eam ad mortem. Exclamavit autem voce ma-
gna Susanna, & dixit: Deus æterne, qui abscondito-
rum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant,
tu scis quoniam falsum contra me tulerunt testimo-
nium: & ecce morior, quum nihil horum fecerim,
quæ isti malitiose composuerunt adversum me. Exau-
divit autem Dominus vocem ejus. Quumque duce-
retur ad mortem, suscitavit Dominus Spiritum san-
ctum pueri junioris, cujus nomen Daniel: Et excla-
mavit voce magna, Mundus ego sum à sanguine hu- F
jus. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis
est iste sermo, quem tu loquutus es? Qui quum sta-
ret in medio eorum, ait: Sic fatui filii Israel, non
judicantes, neque quod verum est cognoscentes,
condemnastis filiam Israel? Revertimini ad judicium,
quia falsum testimonium loquuti sunt adversus eam.
Reversus est ergo populus cum festinatione, & di-
xerunt ei senes: Veni, & sede in medio nostrum, &
indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectu-
tis. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invi- G
cem procul, & dijudicabo eos. Quum ergo divisi es-
sent alter ab altero, vocavit unum de eis, & dixit ad
eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt
peccata tua, quæ operabaris prius; judicans judicia
injusta, innocentes opprimens, & dimittens noxios,
dicente Domino: Innocentem & justum non inter-
ficies. Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore

videris eos loquentes sibi. Qui ait: Sub schino. Di-
xit autem Daniel: Recte mentitus es in caput tuum:
Ecce enim Angelus Dei accepta sententia ab eo, scin-
det te medium. Et, amoto eo, jussit venire alium, &
dixit ei: Semen Chanaan, & non Juda, species de-
cepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum: sic
faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes loqueban-
tur vobis: sed filia Juda non sustinuit iniquitatem ve-
stram. Nunc ergo dic mihi; sub qua arbore compre-
henderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino: Di-
xit autem ei Daniel: Recte mentitus es & tu in ca-
put tuum: manet enim Angelus Dei, gladium ha-
bens, ut secet te medium, & interficiat vos. Excla-
mavit itaque omnis cœtus voce magna, & benedixe-
runt Deum, qui salvat sperantes in se. Et consurre-
xerunt adversus eos presbyteros (convicerat enim
eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium)
feceruntque eis sicut male egerant adversus proxi-
mum, ut facerent secundum legem Moysi: & interfe-
cerunt eos, & salvatus est sanguis innoxius in die illa.
Helcias autem & uxor ejus laudaverunt Deum pro
filia sua Susanna, cum Joacim marito ejus, & cogna-
tis omnibus, quia non esset inventa in ea res turpis.
Daniel autem factus est magnus in conspectu popu-
li, à die illa, & deinceps. Et rex Astyages appositus
est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum
ejus.

ERat autem Daniel conviva regis, & honoratus *Decima Visio Danielis.*
super omnes amicos ejus. Erat quoque idolum
nomine Bel apud Babylonios: & impendebantur in
eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, & oves
quadraginta, vinique amphoræ sex. Rex quoque co-
lebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum:
porro Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei
rex: Quare non adoras Bel? Qui respondens ait ei:
Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum,
qui creavit cœlum & terram, & habet potestatem
omnis carnis. Et dixit ad eum rex: Non tibi videtur
esse Bel vivens Deus? An non vides quanta comedat
& bibat quotidie? Et ait Daniel arridens: Ne erres
rex. Iste enim intrinsecus luteus est, & forinsecus
æreus, neque comedit aliquando. Et iratus rex vo-
cavit sacerdotes ejus, & ait eis: Nisi dixeritis mihi,
quis est qui comedat impensas has, moriemini. Si
autem ostenderitis, quoniam Bel comedat hæc, mo-
rietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Da-
niel regi: Fiat juxta verbum tuum. Erant autem sa-
cerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & par-
vulis, & filiis. Et venit rex cum Daniele in templum
Bel. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur
foras: & tu rex pone escas, & vinum misce, & clau-
de ostium, & signa annulo tuo: & quum ingressus
fueris mane, nisi inveneris omnia comesta à Bel, mo-
riamur, vel Daniel qui mentitus est adversum nos.
Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa abs-
conditum introitum, & per illum ingrediebantur
semper, & devorabant ea. Factum est igitur post-
quam egressi sunt illi, & rex posuit cibos ante Bel:
præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem,
& cribravit per totum templum coram rege: & egressi
clauserunt ostium: & signantes annulo regis abie-
runt. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta con-
suetudinem suam, & uxores, & filii eorum: & co-
mederunt omnia, & biberunt. Surrexit autem rex
primo diluculo, & Daniel cum eo Et ait rex: Salva-
ne sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex.
Statimque quum aperuisset ostium, intuitus rex men-
sam, exclamavit voce magna: Magnus es Bel, & non

Digitized by Google

est apud te dolus quisquam. Et risit Daniel: & tenuit A regem ne ingrederetur intro: & dixit: Ecce pavimentum, animadverte cujus vestigia sint hæc. Et dixit rex: Video vestigia virorum, & mulierum, & infantium. Et iratus est rex. Tunc apprehendit sacerdotes, & uxores, & filios eorum: & ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, & consumebant quæ erant super mensam. Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum, & templum ejus. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonii. Et dixit rex B Danieli: Ecce nunc non potes dicere quia non sit iste Deus vivens: adora ergo eum. Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro: quia ipse est Deus vivens: [a] Tu autem rex da mihi potestatem, & interficiam draconem absque gladio & fuste. Et ait rex: Do tibi. Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter: fecitque massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit, Ecce quem colebatis. Quod quum audissent Babylonii, indignati sunt vehementer: & congregati adversum regem, C dixerunt: Judæus factus est rex: Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit. Et dixerunt quum venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, & domum tuam. Vidit ergo rex quod irruerent in eum vehementer: & necessitate compulsus tradidit eis Danielem. Qui miserunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex. Porro in lacu erant septem leones, & dabantur eis quotidie duo corpora, & duæ oves: & tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem. Erat autem Abacuc propheta in Judæa, & ipse coxerat pulmentum, & intriverat panes in alveolo: & ibat in campum ut ferret messoribus. Dixitque Angelus Domini ad Abacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum. Et dixit Abacuc: Domine, Babylonem non vidi, & lacum nescio. Et apprehendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui. Et clamavit Abacuc, dicens: Daniel, tolle prandium, quod misit tibi Deus. Et ait Daniel: Recordatus es enim mei Deus, & non dereliquisti diligentes te. Surgensque Daniel comedit. Porro Angelus Domini restituit Abacuc confestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo ut lugeret Danielem: & venit ad lacum, & introspexit, & ecce Daniel sedens. Et exclamavit voce magna rex, dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum. Porro illos, qui perditionis ejus caussa fuerant, intromisit, & devorati sunt in momento coram eo.

a Occurrunt hic & infra plura additamenta in editis libris, quæ non leguntur in MSS. antiquioribus, præcipue in exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis. Consulat qui voluerit nostram editionem cum antea vulgatis.

Explicit Liber Danielis Prophetæ.

INCIPIT PRÆFATIO
HIERONYMI PRESBYTERI
IN
PARALIPOMENON.

SI septuaginta Interpretum, pura & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superflue me [a] mi Chromati Episcoporum sanctissime atque doctissime impelleres, ut Hebræa volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc vero cum pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaque translatio corrupta sit, atque violata; nostri arbitrii putas, aut è pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere, illudentibusque Judæis, [b] cornicum, ut di-

a Manuscriptus sacrorum Bibliorum codex Domini Eminentissimi Cardinalis Bonzii hoc modo legit, scilicet: *Superfluè me mi Chromati, &c.* Ita quoque MS. monasterii B. Mariæ Deauratæ Tolosanæ. Alius autem Ecclesiæ Narbonensis: *Superfluè me Chromaci, &c.* Cætera exemplaria MSS. triginta vel amplius, omittunt pronomen *me*.

b Proverbii hujus diversas afferunt interpretationes Budæus & Erasmus: sed ad manifestandam Hieronymi sententiam nihil magis accomodatum videtur, quàm quod ipse scribit Præfatione in librum Josüe, *Doluisse*, scilicet, *Judæos quod calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio* ex Latina Translatione ad Hebræos codices adornata; hinc enim adversarii maxime torquebantur: quum antea Scripturarum divinarum, ac Propheticorum oraculorum notitiam soli se habere jactitarent. Hujus rei testem habemus Sophronium, virum alioqui eruditissimum, sed linguæ Hebraicæ inconsultum: qui quum aliquando cum Hebræo disputans, quædam pro Domino Salvatore de Psalmis testimonia protulisset, ab adversario derisus est; illudens enim Judæus per sermones pene singulos asserebat non ita haberi in Hebræo, ut Sophronius de septuaginta Interpretibus opponebat. Unde ab Hieronymo studiosissimè postulavit, ut post Aquilam & Symmachum & Theodotionem, novam editionem Latino sermone transferret. Inventus est itaque Doctor egregius, qui cornicum oculos confixerit, quia Judæorum oculos, qui se sapientiores videri volebant & duces cæcorum, sua translatione Hebraica confixit. Vide Præfationem in librum Psalmorum.

Digitized by Google

a citur, oculos configere. Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis [a] Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam, Luciani Martyris exemplaria probat. Mediæ inter has provinciæ Palæstinos codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hac inter se trifaria varietate compugnat. Et certe Origenes non
b solum [b] exemplaria composuit quattuor editionum, è regione singula verba describens, ut unus dissentiens, statim cæteris inter se consentientibus arguatur; sed, quod majoris audaciæ est, in editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quæ minus ante fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita. Si igitur aliis licuit non tene-
c re quod semel susceperant; & post septuaginta cellulas, quæ vulgo [c] sine auctore jactantur, singulas cellulas aperuere, hocque in Ecclesiis legitur quod Septuaginta nescierunt; cur me non suscipiant Latini mei, qui inviolata editione veteri ita novam condidi, ut laborem meum
d Hebræis, &, quod his majus est, [d] Apostolis auctoribus probem? Scripsi nuper librum de
Matth. 2. 15. & 23. optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio, *Ex Ægypto vocavi filium meum*, &,
Johan. 19. 37. *Quoniam Nazaræus vocabitur:* &, *Videbunt in quem compunxerunt:* & illud Apostoli, *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligenti-*
1. Cor. 2. 9. *bus se:* cæteraque his similia, in Hebræorum libris inveniri. Certe Apostoli & Evangelistæ, septuaginta Interpretes noverant: & unde eis hæc dicere quæ in Septuaginta non habentur? Christus Dominus noster utriusque Testamenti conditor, in Evangelio secundum Johannem,
Johan. 7. 38. *Qui credit*, inquit, *in me*, *sicut dicit Scriptura*, *flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est? Septuaginta non habent: apocrypha nescit Ecclesia. Ad Hebræos igitur revertendum est, unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantum respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes; legentes in angulis, iidem & accusatores & defensores, quum in aliis probent quod in me reprobant: quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Cæterum memini, editionem Septuaginta translatorum olim de Græco emendatam tribuisse me nostris: nec inimicum debere æstima-
דברי ימים ri eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quod nunc DABRE JAMIM, id est, *Verba dierum*, interpretatus sum, idcirco feci, ut inextricabiles moras, & sylvam nominum, quæ scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem, apertiùs & per versuum cola digererem: mihimetipsi & meis juxta [e] Ismeniam canens, si aures surdæ sunt cæterorum.

a Hunc locum male intelligunt, qui putant in omnibus Christi Ecclesiis ita usurpatas fuisse editiones Græcas LXX. Interpretum, ut in Alexandrinorum & Ægyptiorum conventibus publice populo Christiano legerentur sacri Codices juxta emendationem Hesychii; in Ecclesiis autem Constantinopolitanis usque ad Antiochiam juxta Luciani Martyris recognitionem. Contrarium docet Hieronymus multis in locis: ac primùm Præfatione in quattuor Evangelia ad Damasum expresse testatur has editiones paucis acceptas esse: *Prætermitto eos codices*, inquit, *quos à Luciano & Hesychio nuncupatos paucorum hominum asserit perversa contentio: quibus utique, nec in toto veteri instrumento post septuaginta Interpretes emendare quid licuit, nec in novo profuit emendasse, &c.* Vides igitur Lector, intra provincias jam dictas à paucis, qui etiam perverse contenderent, fuisse suscepta Hesychii & Luciani exemplaria Scripturarum. Non idem sentiendum de codicibus elaboratis ab Origene, qui in editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quæ minus ante fuerant; & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita: illa namque editio celebris adeo fuit apud omnes, ut publice usurparetur in cunctis Christianorum Ecclesiis. Unde Hieronymus Procemio Commentariorum in Danielem hoc admonuit: *Sed & Origenes de Theodotionis opere in Editione Vulgata asteriscos posuit, docens defuisse quæ addita sunt; & rursus quosdam versus obelis prænotavit, superflua quæque designans. Quumque omnes Christi Ecclesiæ, tam Græcorum quàm Latinorum, Syrorumque & Ægyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant, ignoscant invidi labori meo, &c.* Nec de solo Danielis volumine hæc intelligenda quis dixerit: quia cum Augustino alibi differens, usum Ecclesiæ plane declarat, universaque divinarum Scripturarum exemplaria his verbis consequentibus ab eo fuisse comprehensa nemo est qui eat inficias: *Vis*, ait, *amator esse verus septuaginta Interpretum? non legas ea quæ sub asteriscis sunt, immo rade de voluminibus, ut veterum te fautorem probes. Quod si feceris omnes Ecclesiarum Bibliothecas condemnare cogêris: vix enim unus aut alter invenitur Liber, qui ista non habeat.* Vide Epist. 89. apud Aug. 75.

b Vaticanus MS. unus, & alter è nostris, legunt *Exapla*, sed incongrue; quia de quattuor editionibus hîc sermo est, id est, de *Tetraplis*, non de *Hexaplis* Origenis.

c Sine auctore jactantur hæ singulæ cellulæ septuaginta Interpretum: *Quum Aristæus Ptolemæi regis ὑπερασπιστὴς, & multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint: sed in eadem basilica congregatos, contulisse scribant, non prophetasse. Hæc S. Hieronymus Prologo in Genesim.*

d Eodem sensu legit supra laudatus MS. codex D. Cardinalis Bonzii, *Apostolicis auctoritatibus probem.*

e Non *Ismeniam*, sed *Hismenium* legimus in omnibus MSS. codicibus, excepto Canone Hebraicæ veritatis, in quo scriptum reperimus *Hismœniam.* Porro apud Apuleium, & Plutarchum in Pericle, *Ismenias* nomen est Thebani optimi tibicinis, cui sane frigenti ad populum aiebat Antigenidas præceptor, referente Cicerone de Clar. Orat. *Mihi cane & musis.* Meminit etiam Historiæ Valerius Maximus lib. Rerum memorabilium 3. cap. 7. Hinc canere sibi & musis, significat scribere aut dicere quod docti soli intelligant, aut ipse cantor, non vulgus imperitum & ingratum. Id vero perfecte quadrat ad mentem ac sententiam Hieronymi; quum soli docti, aut ipse conditor hujus editionis ex Hebræo, maximam intelligerent utilitatem Ecclesiis ex ea futuram.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT

Digitized by Google

Ex Hebræo in Latinum versus anno Christi 396. vel paulo post.

INCIPIT LIBER DABRE JAMIM, ID EST, VERBA DIERUM, QUI APUD NOS PARALIPOMENON DICITUR.

Caput I.

ADAM, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Jared, A Enoch, Mathusale, Lamech, Noë, Sem, Cham, & Japheth.

Filii Japheth, Gomer, Magog, & Madai, & Javan, Thubal, Mosoch, Thiras.

Porro filii Gomer: Ascenez, & Riphath, & Thogorma.

Filii autem Javan: Elisa & Tharsis, Chetim & Dodanim.

Filii Cham: Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan. B

Filii autem Chus: Saba, & Evila, Sabatha, & Regma, & Sabathacha.

Porro filii Regma: Saba, & Dadan.

Chus autem genuit Nemrod: iste cœpit esse potens in terra.

Mesraim vero genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephthuim, Phetrusim quoque & Casluim: de quibus egressi sunt Philisthim, & Caphthorim.

Chanaan vero genuit Sidonem primogenitum suum, C & Heth; Jebusæum quoque, & Amorræum, & Gergesæum, Evæumque & Aracæum, & Asinæum; Aradium quoque, & Samaræum, & Amathæum.

Filii Sem: Elam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & Hus, & Hul, & Gothor, & Mosoch.

Arphaxad autem genuit Sala, qui & ipse genuit Heber.

Porro Heber nati sunt duo filii, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra; & nomen fratris ejus Jectan. D

Jectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Asermoth, & Jare, Adoram quoque, & Uzal, & Decla, Hebal etiam, & Abimaël, & Saba, necnon & Ophir, & Evila, & Jobab omnes isti filii Jectan.

Sem, Arphaxad, Sala, Heber, Phaleg, Ragau, Serug, Nahor, Thare, Abram, iste est Abraham.

Filii autem Abraham, Isaac & Ismael.

Et hæ generationes eorum. Primogenitus Ismaelis, E Nabajoth, & Cedar, & Abdeel, & Mabsam, & Masma, & Duma, Massa, Adad, & Thema, Jatur, Naphis, Cedma. Hi sunt filii Ismaelis.

Filii autem Ceturæ concubinæ Abraham, quos genuit: Zamran, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc, & Sue.

Porro filii Jecsan: Saba, & Dadan.[a]

Filii autem Madian: Epha, & Epher, & Enoch, & Abida, & Eldaa. Omnes hi, filii Ceturæ.

Genuit autem Abraham Isaac: cujus fuerunt filii, Esaü & Israel.

Filii Esaü: Eliphaz, Raüel, Jaüs, Jalam, & Core.

Filii Eliphaz: Theman, Omer, Sephi, Gethem, Cenez, Thamna, Amalec.

Filii Raüel: Naath, Zara, Semma, Maza.

Filii Seïr: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

Filii Lotan: Hori, Umam. Soror autem Lotan fuit Thamna.

Filii Sobal: Alian, & Manaath, & Ebal, Sephi, & Onam.

Filii Sebeon: Aja & Ana.

Filii Ana: Dison:

Filii Dison: Amaran, & Eseban, & Jethran, & Charan.

Filii Eser: Balaan, & Zavan, & Jacan.

Filii Disan: Hus & Aran.

Isti sunt reges, qui imperaverunt in terra Edom, antequam esset rex super filios Israel: Bale filius Beor: & nomen civitatis ejus, Denaba.

Mortuus est autem Bale, & regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra.

Quumque Jobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

Obiit quoque & Husam, & regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab: & nomen civitatis ejus Avith.

Quumque & Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Maresca.

Sed & Semla mortuus est, & regnavit pro eo Saül de Rohoboth, quæ juxta amnem sita est.

Mortuo quoque Saül, regnavit pro eo Bahalanan filius Achobor.

Sed & hic mortuus est, & regnavit pro eo Adad: cujus urbis nomen fuit [b] Phoü, & appellata est uxor ejus Meetabel filia Matred filiæ Mezaab.

Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom esse

a Addunt hoc loco editi libri: *Filii autem Dadan: Assurim, & Latussim, & Laomim.* Quæ verba absunt in contextu Hebraico, ac in MSS. codicibus Latinis vetustioribus, optimæque notæ.

b Notat falsus Hieronymus, Auctor Quæstionum Hebraicarum in librum primum Paralipomenon, nomen istud in Genesi *Phaü*, in Paralipomenon autem scribi *Phai*. Quod verum esse comprobatur ex Massorethicis exemplaribus; nam Gen. 36. 29. scriptum legimus פעו *Phaü*; hîc vero פעי *Phai*. At verus Hieronymus utrobique legebat in suis exemplaribus Hebræis פעו *Phaü* sive *Phoü*, cum *Vav* in fine, & ע *Ain*, ut o vel a vocalem litteram. Qui plura scire voluerit de variantibus lectionibus in nominibus propriis, consulat Quæstiones jam dictas falsi Hieronymi, qui diligens exstitit in hujusmodi rebus observandis.

Digitized by Google

cœperunt: dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth, dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Theman, dux Mabſar, dux Magdiel, dux Hiram. Hi duces Edom.

Cap. 2. **F**Ilii autem Iſrael: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Iſſachar, & Zabulon, Dan, Joſeph, & Benjamin, Nephthali, Gad, & Aſer.

Filii Juda: Her, Onan, & Sela. Tres nati ſunt ei de filia Sue Chananitide.

Fuit autem Her primogenitus Juda, malus coram Domino, & occidit eum.

Thamar autem nurus ejus peperit ei Phares & Zara. Omnes ergo filii Juda, quinque.

Filii autem Phares: Eſron & Amul.

Filii quoque Zaræ, Zamri, & Ethan, & Eman, Chalchal quoque, & Dara, ſimul quinque.

Filii Charmi: Achar, qui turbavit Iſrael, & peccavit in furto anathematis.

Filii Ethan: Azarias.

Filii autem Eſron qui nati ſunt ei: Jerameel, & Ram, & Calubi.

Porro Ram genuit Aminadab.

Aminadab autem genuit Naaſſon, principem filiorum Juda.

Naaſſon quoque genuit Salma, de quo ortus eſt Booz.

Booz vero genuit Obed, qui & ipſe genuit Iſai.

Iſai autem genuit primogenitum Eliab, ſecundum Abinadab, tertium Samaa, quartum Nathanael, quintum Raddai, ſextum Aſom, ſeptimum David. Quorum ſorores fuerunt, Sarvia, & Abigail.

Filii Sarviæ: Abiſai, Joab, & Aſael, tres.

Abigail autem genuit Amaſa, cujus pater fuit Jether Iſmaelites.

Chaleb vero filius Eſron accepit uxorem nomine Azuba, de qua genuit Jerioth: fueruntque filii ejus Jeſar, & Sobab, & Ardon.

Quumque mortua fuiſſet Azuba, accepit uxorem Chaleb, [a] Ephrath: quæ peperit ei Hur.

Porro Hur genuit Uri: & Uri genuit Bezeleel.

Poſt hæc ingreſſus eſt Eſron ad filiam Machir patris Galaad, & accepit eam quum eſſet annorum ſexaginta: quæ peperit ei Segub.

Sed & Segub genuit Jair, & poſſedit viginti tres civitates in terra Galaad. Cepitque Geſſur, & Aram, oppida Jair; & Canath, & viculos ejus ſexaginta civitatum. Omnes iſti, filii Machir patris Galaad.

Quum autem mortuus eſſet Eſron, ingreſſus eſt Chaleb ad Ephrata.

Habuit quoque Eſron uxorem Abia, quæ peperit ei Aſſur patrem Thecue.

Nati ſunt autem filii Jerameel primogeniti Eſron, Ram primogenitus ejus, & Buna, & Aram, & Aſom, & Ahia.

Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam.

Sed & filii Ram primogeniti Jerameel, fuerunt Moos, & Jamin, & Achar.

Onam autem habuit filios, Semei, & Jada.

Filii autem Semei: Nadab, & Abiſur. Nomen vero uxoris Abiſur, Abiail, quæ peperit ei Ahobban, & Molid.

Filii autem Nadab fuerunt, Saled, & Apphaim. Mortuus eſt autem Saled abſque liberis.

Filius vero Apphaim, Jeſi: qui Jeſi genuit Seſan. Porro Seſan genuit Oholi.

A Filii autem Jada fratris Semei: Jether, & Jonathan. Sed & Jether mortuus eſt abſque liberis.

Porro Jonathan genuit Phaleth, & Ziza. Iſti fuerunt filii Jerameel.

Seſan autem non habuit filios, ſed filias; & ſervum Ægyptium nomine Jeraa.

Deditque ei filiam ſuam uxorem: quæ peperit ei Etthei.

Etthei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad.

B Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed;

Obed genuit Jeü, Jeü genuit Azariam;

Azarias genuit Helles, Helles genuit Elaſa;

Elaſa genuit Siſamoi, Siſamoi genuit Sellum;

Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Eliſama.

Filii autem Chaleb fratris Jerameel: Moſa primogenitus ejus, ipſe eſt pater Ziph: & filii Mareſa patris Hebron.

C Porro filii Hebron, Core, & Thaphphu; & Recem, & Samma.

Samma autem genuit Raham, patrem Jercaam, & Recem genuit Sammai.

Filius Sammai, Maon: & Maon pater Bethſur.

Epha autem concubina Chaleb peperit Aran, & Muſa, & Gezez.

Porro Aran genuit Gezez.

Filii Jadai, Regom, & Joathan, & Geſan, & Phalet, & Epha, & Saaph.

D Concubina Chaleb Maacha, peperit Saber, & Tharana.

Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem Gabaa.

Filia vero Chaleb, fuit Achſa. Hi erant filii Chaleb, filii Hur primogeniti Ephratha, Sobal pater Cariath-Jarim, Salma pater Beth-Leem, Hariph pater Beth-Gader.

Fuerunt autem filii Sobal patris Cariath-Jarim, Qui videbat dimidium requietionum.

E Et de cognatione Cariath-Jarim, Jethrei, & Aphuthei, & Semathei, & Maſerei. Ex his egreſſi ſunt Saraitæ, & Eſthaolitæ.

Filii Salma, Beth-Leem, & Netophathi, Coronæ domus Joab, & dimidium requietionis Sarai.

Cognationes quoque ſcribarum habitantium in Jabes, Canentes atque Reſonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi ſunt Cinæi, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

F **D**Avid vero hos habuit filios, qui ei nati ſunt in Hebron; primogenitum Amnon ex Ahinaam Jezraelitide, ſecundum Daniel de Abigail Carmelitide, tertium Abſalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Geſſur, quartum Adoniam filium Aggith, quintum Saphatiam ex Abital, ſextum Jethraam de Egla uxore ſua. Cap. 3.

Sex ergo nati ſunt ei in Hebron, ubi regnavit ſeptem annis, & ſex menſibus.

Triginta autem & tribus annis regnavit in Jeruſalem.

G Porro in Jeruſalem nati ſunt ei filii, Samaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quattuor de Bethſabee filia Amiel;

Jebaar quoque, & Eliſama, & Eliphaleth, & Noge, & Nepheg, & Japhie; necnon Eliſama, & Eliade, & Eliphaleth, novem:

a Canon Carcaſſonenſis habet, *Ephrata*; Cæteri MSS. codices legunt *Ephrath* juxta Hebræum hodiernum: hîc enim ſcriptum eſt אפרת *Ephrath*, licet infra ℣. 24. legatur אפרתה *Ephratha*, cum ה *He* in fine; ubi etiam MSS. Latini retinent *Ephratha*. Id non advertit falſus Hieronymus in ſuis Quæſtionibus Hebraicis in libros Paralipomenon.

Digitized by Google

Omnes filii David, absque filiis concubinarum, habuerunt sororem Thamar.

Filius autem Salomonis, Roboam: cujus Abia filius genuit Asa.

De hoc quoque natus est Josaphat, pater Joram:

Qui Joram genuit Ohoziam, ex quo ortus est Joas: & hujus Amasias filius genuit Azariam.

Porro Azariæ filius Joatham procreavit Ahaz patrem Ezechiæ, de quo natus est Manasses.

Sed & Manasses genuit Amon patrem Josiæ.

Filii autem Josiæ fuerunt, primogenitus Johanan, secundus Jojacim, tertius Sedecias, quartus Sellum.

De Jojacim natus est Jechonias, & Sedecias.

Filii Jechoniæ fuerunt, Asir, Salathiel, Melchiram, Phadaia, Sennaser, & Jecemia, Sama, & Nadabia.

De Phadaia orti sunt Zorobabel & Semei.

Zorobabel genuit Mosollam, Ananiam, & Salomith sororem eorum:

Asaban quoque, & Ool, & Barachian, & Asadiam, Josabesed, quinque.

Filius autem Ananiæ, Phaltias pater Jeseiæ, cujus filius Raphaia. Hujus quoque filius, Arnan, de quo natus est Obdia, cujus filius fuit Sechenia.

Filius Secheniæ, Semeia: cujus filii, Attus, & Jegal, & Baria & Naaria, & Saphat [a], numero sex.

Filius Naariæ, Elioënai, & Ezechias, & Ezricam, tres.

Filii Elioënai, Odvia, & Eliasub, & Pheleia, & Accub, & Johanan, & Dalaia, & Anani, septem.

Cap. 4. Filii Juda: Phares, Esron, & Charmi, & Hur, & Subal.

Reaia vero filius Subal genuit Jeth, de quo nati sunt Ahimai & Led. Hæ cognationes Sarathi.

Ista quoque stirps Etam: Jezrael, & Jesema, & Jedebos. Nomen quoque sororis eorum, Asalelphuni.

[b] Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater Hosa. Isti sunt filii Hur primogeniti Ephratha patris Beth-Leem.

Assur vero patri Thecue erant duæ uxores, Halaa, & Naara.

Peperit autem ei Naara, Oozam, & Hepher, & Themani, & Ahasthari. Isti sunt filii Naara.

Porro filii Halaa, Sereth, Isaar, & Ethnan.

Cos autem genuit Anob, & Soboba, & cognationem Haral filii Arum.

Fuit autem Jabes inclytus præ fratribus suis, & mater ejus vocavit nomen illius Jabes, dicens: Quia peperi eum in dolore.

Invocavit vero Jabes Deum Israel, dicens: Si benedicens benedixeris, mihi, & dilataveris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me à malitia non opprimi. Et præstitit Deus quæ precatus est.

Chaleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon.

Porro Esthon genuit Bethrapha, & Phesse, & Thena patrem urbis Naas: hi sunt viri Recha.

Filii autem Cenez. Othoniel, & Saraia. Porro filii Othoniel, Athath, & Maonathi.

Maonathi genuit Ophra, Saraia autem genuit Joab patrem Vallis artificum: ibi quippe artifices erant.

Filii vero Chaleb filii Jephone, Hir, & Ela, & Naham.

Filii quoque Ela: Cenez.

Filii quoque Jaleleel: Ziph, & Zipha, Thiria, & Asrael.

Et filii Ezra, Jether, & Mered, & Epher, & Jalon, genuitque Mariam, & Sammai, & Jesba patrem Esthamo.

Uxor quoque ejus Judaia, peperit Jared patrem Gedor, & Heber patrem Socho, & Icuthiel patrem Zano. Hi autem filii Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered.

Et filii uxoris Odaiæ sororis Naham patris Ceila, & Garmi, & Esthamo, qui fuit de Machathi.

Filii quoque Simon, Amnon & Renna filius Anan, & Thilon. Et filii Jesi, Zoeth, & Benzoeth.

Filii Sela, filii Juda: Her pater Lecha, & Laada pater Maresa, & cognationes domus operantium byssum in domo juramenti.

Et qui stare fecit Solem, virique Mendacii, & Securus, & Incendens, qui principes fuerunt in Moab, & qui reversi sunt in Leem. Hæc autem verba vetera.

Hi sunt figuli habitantes in Plantationibus, & [c] in Præsepibus, apud regem in operibus ejus, commoratique sunt ibi.

Filii Simeon: Namuel & Jamin, Jarib, Zara, Saül.

Sellum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus.

Filii Masma: Amuel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus.

Filii Semei sedecim, & filiæ sex: fratres autem ejus non habuerunt filios multos, & universa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Juda.

Habitaverunt autem in Bersabee, & Molada, & Hasarsual; & in Bala, & in Asom, & in Tholad; & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg; & in Bethmarchaboth, & in Asarsusim, & in Bethberai, & in Saarim. Hæ civitates eorum usque ad regem David.

Villæ quoque eorum: Etam, & Aen, & Remmon, & Thochen, & Asan, civitates quinque.

Et universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad Baal. Hæc est habitatio eorum, & sedium distributio.

Mosobab quoque & Jemlech, & Josa filius Amasiæ, & Joel, & Jeü filius Josabiæ filii Saraiæ filii Asiel, & Elioënai, & Jacoba, & Isuhaia, & Asaia, & Adiel, & Ismiel, & Banaia.

Ziza quoque filius Sephei filii Allon filii Idaia filii Semri filii Samaia.

Isti sunt nominati principes in cognationibus suis, & in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer.

Et profecti sunt ut ingrederentur in Gador usque ad orientem vallis, & ut quærerent pascua gregibus suis. Inveneruntque pascuas uberes, & valde bonas, & terram latissimam & quietam & fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe Cham.

Hi ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Juda: & percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui inventi fuerant ibi, & deleverunt eos usque in præsentem diem: habitaveruntque pro eis, quoniam

a Tres MSS. codices, nempe Regius, Corbei. 1. & Colbertinus Aniciensis emendatus, legunt hoc modo: *Et Saphat, sessa, numero sex.* San Germanensis autem num. 4. posuit *sessa* in margine. In Hebræo scriptum est, ושפט ששה *Vesaphat sissa*, id est, *& Saphat sex.* Unde nomen ששה *sissa* vel *sessa*, quod interpretatur *sex*, integrum posuerunt cum ejusdem interpretatione MSS. supra dicti. Quod ab aliquo scholiaste profectum esse credere fas est.

b In Hebræo hodierno *Phanuel;* MSS. tamen Latini legunt *Phuniel.*

c Ita omnes MSS. codices: editi libri, *& in sepibus.*

Digitized by Google

uberrimas ibidem pascuas repererunt. A
De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phaltiam & Naariam & Raphaiam & Oziel filios Jesi: & percusserunt reliquias, quæ evadere potuerant, Amalecitarum, & habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

Cap. 5. FIlii quoque Ruben primogeniti Israel (ipse quippe fuit primogenitus ejus: sed quum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita ejus filiis Joseph filii Israel, & non est ille reputatus in B primogenitum.
Porro Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes germinati sunt: primogenita autem reputata sunt Joseph.)
Filii ergo Ruben primogeniti Israel: Enoch, & Phallu, Esron, & Charmi.
Filii Joel: Samaia filius ejus, Gog filius ejus, Semei filius ejus, Micha filius ejus, Reeia filius ejus, Baal filius ejus, Beera filius ejus, quem captivum duxit [a] Theglathphalnasar rex Assyriorum, & fuit prin- C ceps in tribu Ruben.
Fratres autem ejus, & universa cognatio ejus, quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes, Jeiel & Zachariam.
Porro Bala filius Azaz, filii Samma, filii Joel, ipse habitavit in Aroër usque ad Nebo & Beelmon.
Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum eremi, & flumen Euphraten. Multum quippe jumentorum numerum possidebat in terra Galaad. D
In diebus autem Saül præliati sunt contra [b] Agareos, & interfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ respicit ad orientem Galaad.
Filii vero Gad è regione eorum habitaverunt in terra Basan usque Selcha:
Joel in capite, & Saphan secundus: Janai autem, & Saphat, in Basan.
Fratres vero eorum secundum domos cognationum suarum, Michael, & Mosollam, & Sebe, & Jori, E & Jachan, & Zie, & Heber, septem.
Hi filii Abihail, filii Huri, filii Jaro, filii Galaad, filii Michael, filii Jesisi, filii Jeddo, filii Buz.
Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, princeps domus in familiis suis.
Et habitaverunt in Galaad, & in Basan, & in viculis ejus, & in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos.
Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan regis Juda, & in diebus Jeroboam regis Israel. F
Filii Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes & gladios. Et tendentes arcum, eruditique ad prœlia quadraginta quattuor millia & septingenti sexaginta, procedentes ad pugnam.
Dimicaverunt contra Agareos: Ituræi vero, & Naphæi, & Nodab, præbuerunt eis auxilium.
Traditique sunt in manus eorum Agarei, & universi qui fuerant cum eis, quia Deum invocaverunt quum præliarentur: & exaudivit eos, eo quod cre- G didissent in eum.
Ceperuntque omnia quæ possederant, camelorum quinquaginta millia, & ovium ducenta quinquaginta millia; asinos duo millia, & animas hominum centum millia.
Vulnerati autem multi corruerunt: fuit enim bellum Domini.
Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.
Filii quoque dimidiæ tribus Manasse, possederunt terram à finibus Basan usque Baal, Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat.
Et hi fuerunt principes domus cognationis eorum, Epher, & Jesi, & Eliel, & Ezriel, & Jeremia, & Odoia, & Jediel, viri fortissimi & potentes, & nominati duces in familiis suis.
Reliquerunt autem Deum patrum suorum, & fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis.
Et suscitavit Deus Israel spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Thelgathphalnasar regis Assur: & transtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse, & adduxit eos in Lale, & Abor, & Ara, & fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

FIlii Levi: Gerson, Caath, & Merari. Cap. 6.
Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, & Oziel.
Filii Amram: Aaron, Moses, & Maria:
Filii Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar.
Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue;
Abisue vero genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi.
Ozi genuit Zaraiam, & Zaraias genuit Merajoth.
Porro Merajoth genuit Amariam, & Amarias genuit Ahitob.
Ahitob genuit Sadoc, Sadoc genuit Ahimaas;
Ahimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johanan,
Johanan genuit Azariam. Ipse est qui sacerdotio functus est, in domo quam ædificavit Salomon in Jerusalem.
Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Ahitob;
Ahitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum;
Sellum genuit Helciam, Helcias genuit Azariam,
Azarias genuit Saraiam, & Saraias genuit Josedec.
Porro Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam & Jerusalem per manus Nabuchodonosor.
Filii ergo Levi: Gerson, Caath, & Merari.
Et hæc nomina filiorum Gerson: Lobeni, & Semei.
Filii Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel.
Filii Merari: Mooli & Musi. Hæ autem cognationes Levi secundum familias eorum.
Gerson, Lobeni filius ejus, Jaath filius ejus, Zamma filius ejus, Joaa filius ejus, Addo filius ejus, Zara filius ejus, Jethrai filius ejus.
Filii Caath, Aminadab filius ejus, Core filius ejus, Asir filius ejus, Elcana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Asir filius ejus. Thaath filius ejus: Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saül filius ejus.
Filii Elcana, Amasai & Ahimoth & Elcana:
Filii Elcana: Sophai filius ejus, Naath filius ejus, Eliab filius ejus, Jeroam filius ejus, Elcana filius ejus.
Filii Samuel, primogenitus Vasseni, & Abia.
Filii autem Merari, Mooli: Lobeni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus, Samma filius ejus, Haggia filius ejus, Asaia filius ejus.
Isti sunt, quos constituit David super cantores domus

a Aliquot MSS. *Theglath-Phalassar*: alii *Theglath-Phalnasar*. Nec mirum quod diversimode scribatur in Latinis codicibus, quum eadem reperiatur varietas in voluminibus Hebræorum: nam libro secundo Malachim, quem nos 4. Regum nuncupamus, cap. 15. ℣. 29. & cap. 16. ℣. 7. & 10. scriptum legimus תגלת פלאסר *Theglath-Phalasar*; hîc autem, & infra lib. 2. Paralip. cap. 28. ℣. 20. תלגת פלנאסר *Thelgath Phalnasar*.

b In MSS. *Agarenos*, juxta usum alibi receptum.

Digitized by Google

Domini, ex quo collocata est arca: & ministrabant coram tabernaculo testimonii, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Jerusalem: A
Stabant autem juxta ordinem suum in ministerio.
Hi vero sunt, qui assistebant cum filiis suis, de filiis Caath, Eman cantor filius Joel, filii Samuel;
Filii Elcana, filii Jeroam, filii Eliel, filii Thoü;
Filii Suph, filii Elcana, filii Maath, filii Amasai;
Filii Elcana, filii Joel, filii Azariæ, filii Sophoniæ;
Filii Thaath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core; B
Filii Isaar, filii Caath, filii Levi, filii Israel.
Et frater ejus Asaph, qui stabat à dextris ejus, Asaph filius Barachiæ, filii Samaa;
Filii Michael, filii Basiæ, filii Melchiæ;
Filii Athnai, filii Zara, filii Adaia;
Filii Ethan, filii Zamma, filii Semei;
Filii Jeth, filii Gersom, filii Levi.
Filii autem Merari fratres eorum, ad sinistram, Ethan filius Cusi, filii Abdi, filii Maloch;
Filii Asabiæ, filii Amasiæ, filii Helciæ; C
Filii Amasai, filii Boni, filii Somer;
Filii Mooli, filii Musi, filii Merari, filii Levi.
Fratres quoque eorum Levitæ, qui ordinati sunt in cunctum ministerium tabernaculi domus Domini.
Aaron vero, & filii ejus adolebant incensum super altare holocausti, & super altare thymiamatis, in omne opus Sancti sanctorum: & ut precarentur pro Israel, juxta omnia quæ præceperat Moses servus Dei.
Hi sunt autem filii Aaron: Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abisue filius ejus, Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zaraia filius ejus, Meraioth filius ejus, Amaria filius ejus, Ahitob filius ejus, Sadoc filius ejus, Ahimaas filius ejus, D
Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum scilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum: ipsis enim sorte contigerant.
Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, & suburbana ejus per circuitum:
Agros autem civitatis, & villas, Chaleb filio Jephone. E
Porro filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron, & Lobna & suburbana ejus; Jether quoque & [a] Esthomo cum suburbanis suis, sed & Helon & Dabir cum suburbanis suis, Asan quoque & Beth-Semes & suburbana earum.
De tribu autem Benjamin, Gabee & suburbana ejus, & Almath cum suburbanis suis, Anathoth quoque cum suburbanis suis. Omnes civitates, tredecim, per cognationes suas.
Filiis autem Caath residuis de cognatione sua, dederunt ex dimidia tribu Manasse in possessionem urbes decem. F
Porro filiis Gersom per cognationes suas, de tribu Issachar, & de tribu Aser, & de tribu Nephthali, & de tribu Manasse in Basan, urbes tredecim.
Filiis autem Merari per cognationes suas, de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt sorte civitates duodecim.
Dederunt quoque filii Israel Levitis civitates, & suburbana earum: G
Dederuntque per sortem, ex tribu filiorum Juda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Benjamin, urbes has quas vocaverunt nominibus suis.
Et his qui erant de cognatione filiorum Caath, fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraim.
Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraim, & Gazer cum suburbanis suis, Jecmaan quoque cum suburbanis suis, & Bethoron similiter, necnon & Helon cum suburbanis suis, & Gethremmon in eumdem modum.
Porro ex dimidia tribu Manasse, Aner & suburbana ejus, Baalam & suburbana ejus: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.
Filiis autem Gersom, de cognatione dimidiæ tribus Manasse, Gaulon in Basan & suburbana ejus, & Astharoth cum suburbanis suis.
De tribu Issachar, Cedes & suburbana ejus, & Dabereth cum suburbanis suis, Ramoth quoque & suburbana ejus, & Anem cum suburbanis suis.
De tribu vero Aser: Masal cum suburbanis suis, & Abdon similiter, Hucac quoque & suburbana ejus, & Roob cum suburbanis suis.
Porro de tribu Nephthali Cedes in Galilæa & suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, & Cariathaim & suburbana ejus.
Filiis autem Merari residuis: de tribu Zabulon, Remmono & suburbana ejus, & Thabor cum suburbanis suis:
Trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra orientem Jordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, & Jasa cum suburbanis suis, Cademoth quoque & suburbana ejus, & Miphaath cum suburbanis suis.
Necnon de tribu Gad, Ramoth in Galaad & suburbana ejus, & Manaim cum suburbanis suis, sed & Esebon cum suburbanis suis, & Jezer cum suburbanis suis.

Cap. 7.
Porro filii Issachar: Thola, & Phua, Jasub, & Simeron, quattuor.
Filii Thola: Ozi & Raphaia, & Jeriel, & Jemai, & Jebsem, & Samuel, principes per domos cognationum suarum.
De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus David, viginti duo millia sexcenti.
Filii Ozi: Jezraia, de quo nati sunt Michael, & Obadia, & Joel, & Jesia, quinque omnes principes.
Cumque eis per familias & populos suos, accincti ad prœlium, viri fortissimi, triginta sex millia: multas enim habuerunt uxores, & filios.
Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar, robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt.
Filii Benjamin: Bale, & Bochor, & Jadiel, tres.
Filii Bale: Esbon, & Ozi, & Oziel, & Jerimoth, & Urai, quinque principes familiarum, & ad pugnandum robustissimi:
Numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quattuor.
Porro filii Bochor: Zamira, & Joas, & Eliezer, & Elioënai, & Amri, & Jerimoth, & Abia, & Anathoth, & [b] Almathan: omnes hi, filii Bochor.
Numerati sunt autem per familias suas principes co-

a Notat Memmianus Canon, qui legit in contextu sacro *Esthom*, alibi, id est, in aliis Exemplaribus scriptum esse *Esthmo*. Has variantes lectiones minime abjiciendas censemus, quippe quum ex Hebræo אשתמע facile deduci queant; licet hodie ex punctis Massoretharum *Eschtemoa* multi legamus. In libro nominum Hebraicorum, *Asthemoe* dicitur. Notandum vero frequentes esse in codice Memmiano hujusmodi diversæ lectiones nominum propriorum, ac sæpius duas vel tres simul afferri: verbi gratia, *filii Her, alibi Aer, alibi Aser. Agag quoque, alibi Asac, alibi Achac, &c.*

b Ita in Latinis MSS exemplaribus, atque in MS. Alexandrino Græco LXX. Interpretum: unde conjici licet *Nun* finale excidisse. Ex Hebræo hodierno עלמת *allameth.*

Digitized by Google

gnationum suarum, ad bella fortissimi, viginti millia & ducenti. A

Porro filii Jadiel: Balan.

Filii autem Balan: Jeus, & Benjamin, & Aod, & Chanana, & Zethan, & Tharsis, & Ahisahar.

Omnes hi filii Jadiel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem & septem millia & ducenti, ad prœlium procedentes.

Sepham quoque & Hapham filii Hir: & Hasim filii Aher.

Filii autem Nephthali: Jasiel, & Guni, & Jeser, & Sellum, filii Bala. B

Porro filius Manasse, Esriel: concubinaque ejus Syra peperit Machir patrem Galaad.

Machir autem accepit uxores filiis suis Apphiam & Sephan: & habuit sororem nomine Maacha:

Nomen autem secundi, Salphaad, natæque sunt Salphaad filiæ.

Et peperit Maacha uxor Machir filium, vocavitque nomen ejus Phares:

Porro nomen fratris ejus, Sares: & filii ejus Ulam, & Recen. C

Filius autem Ulam, Badan.

Hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse.

Soror autem ejus Regina peperit Virum decorum, & Abiezer, & Moola.

Erant autem filii Semida, Ahin, & Sechem, & Leci, & Aniam.

Filii autem Ephraim: Suthula, Bared filius ejus, Thaath filius ejus, Elada filius ejus, Thaath filius ejus, hujus filius Zabad, & hujus filius Suthala, & hujus filius Ezer & Elad: D

Occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant ut invaderent possessiones eorum.

Luxit igitur Ephraim pater eorum multis diebus & venerunt fratres ejus ut consolarentur eum.

Ingressusque est ad uxorem suam: quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Beria, eo quod in malis domus ejus ortus esset:

Filia autem ejus Sara, quæ ædificavit Bethoron inferiorem & superiorem, & Ozensara.

Porro filius ejus Rapha, & Reseph, & Thale, de quo natus est Thaan, qui genuit Laadan: hujus quoque filius Ammiud genuit Elizama, de quo ortus est Nun, qui habuit filium Josue. E

Possessio autem eorum & habitatio, Beth-El cum filiabus suis, & contra orientem Noran, ac occidentalem plagam Gazer & filiæ ejus, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad Aza cum filiabus ejus.

Juxta filios quoque Manasse, Bethsan & filias ejus, Thanach & filias ejus, Mageddo & filias ejus: Dor & filias ejus: F

In his habitaverunt filii Joseph, filii Israel.

Filii Aser: Jemna, & Jesua, & Jesui, & Baria, & Sara soror eorum.

Filii autem Baria: Heber, & Melchiel: ipse est pater Bersaith.

Heber autem genuit Jephlat, & Somer, & Otham, & Suaa sororem eorum.

Filii Jephlat: Phosech, & Chamaal, & Asoth: hi filii Jephlat. G

Porro filii Somer: Ahi, & Roaga, & Jaba, & Aram.

Filii autem Helem fratris ejus: Supha & Jemna, & Selles, & Amal.

Filii Supha: Sue, [a] Arnaphed, & Sual, & Beri, & Jamra, Bosor, & Od, & Samma, & Salusa, & Jethran, & Bera.

Filii Jether: Jephone, & Phaspha, & Ara.

Filii autem Olla: Aree, & Aniel, & Resia.

Omnes hi filii Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum:

Numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, viginti sex millia.

Cap. 8.

BEnjamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbal secundum, Ahora tertium. Nuhaa quartum, & Rapha quintum.

Fueruntque filii Bale, Addar, & Gera, & Abiud, Abisue quoque & Nooman, & Ahoë, sed & Gera, & Sephuphan, & Uram.

Hi sunt filii Aod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manaath.

Nooman autem, & Achia, & Gera ipse transtulit eos, & genuit Oza, & Ahiud.

Porro Saaraim genuit in regione Moab, postquam dimisit Usim & Bara uxores suas.

Genuit autem de Hedes uxore sua Jobab, & Sebia, & Mosa, & Molchom, Jeüs quoque, & Sechia, & Marma.

Hi sunt filii ejus, principes in familiis suis.

Meüsim vero genuit Abitob, & Elphaal.

Porro filii Elphaal: Heber, & Misaam, & Samad: Hic ædificavit Ono, & Lod, & filias ejus:

Baria autem & Sama, principes cognationum habitantium in Ajalon: hi fugaverunt habitatores Geth.

Et Ahio, & Sesac, & Jerimoth, & Zabadia, & Arod, & Heder, Michaël quoque, & Jespha, & Joha, filii Baria.

Et Zabadia, & Mosollam, & Hezeci, & Heber, & Jesamari, & Jezlia, & Jobab, filii Elphaal;

Et Jacim, & Zechri, & Zabdi, & Elioënai, & Selethai, & Eliel, & Adaia, & Baraia, & Samarath filii Semei.

Et Jesphan, & Eber, & Eliel, & Abdon, & Zechri, & Anan, & Anania, & Ahilam, & Anathothia, & Jephdaia, & Phanuel filii Sesac.

Et Samsari, & Sooria, & Otholia, & Jersia, & Elia, & Zechri, filii Jeroam.

Hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitaverunt in Jerusalem.

In Gabaon autem habitaverunt Abigabaon, & nomen uxoris ejus Maacha: filiusque ejus primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab.

Gedor quoque, & Ahio, & Zacher, & Macelloth quæ genuit Samaa:

Habitaveruntque ex adverso fratrum suorum in Jerusalem cum fratribus suis.

Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saül.

Porro Saül genuit Jonathan, & Melchisue, & Abinadab, & Esbaal.

Filius autem Jonathan, Meribbaal: & Meribbaal genuit Micha.

Filii Micha, Phithon, & Melech, & Thara, & Ahaz.

Et Ahaz genuit Joada, & Joada genuit Almoth, & [b] Azmoth, & Zamri:

Porro Zamri genuit Mosa, & Mosa genuit Banaa, cujus filius fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel.

Porro Asel sex filii fuerunt his nominibus, Ezricam,

a Pro *Arnaphed*, in Hebræo *Arnapher* legimus cum *Resch* in fine. Proclivi verò librariorum lapsu ר scribitur loco ד, id est, *Resch* pro *Daleth*.

b Exemplaria Canonis bis posuerunt nomen *Almoth*, sic enim legunt: *Et Joada genuit Almoth, & Almoth genuit Zamri*; quod exscriptorum vitio profluxit.

Digitized by Google

Bocru, Ismael, Saria, Obadia, & Anan. Omnes hi filii Asel. A

Filii autem Esec fratris ejus, Ulam primogenitus, & Us secundus, & Eliphalet tertius.

Fueruntque filii Ulam viri robustissimi, & magno robore tendentes arcum: & multos habentes filios ac nepotes, usque ad centum quinquaginta[a].

Omnes hi, filii Benjamin.

Cap. 9. Universus ergo Israel dinumeratus est: & summa eorum scripta est in libro Regum Israel, & Juda. B

Translatique sunt in Babylonem propter delictum suum.

Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, & in urbibus suis: Israel, & Sacerdotes, & Levitæ, & Nathinæi.

Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, & de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, & Manasse.

Othei filius Ammiud, filii Amri, filii Omrai, filii Bonni, de filiis Phares filii Juda. C

Et de Siloni: Asaia primogenitus, & filii ejus.

De filiis autem Zara: Jeüel, & fratres eorum, sexcenti nonaginta.

Porro de filiis Benjamin: Salo filius Mosollam, filii Odvia, filii Asana:

Et Jobania filius Jeroam: & Ela filius Ozi, filii Mochori: & Mosollam filius Saphatiæ, filii Raüel, filii Jebaniæ:

Et fratres eorum per familias suas, nongenti quinquaginta sex. D

Omnes hi, principes cognationum per domos patrum suorum.

De sacerdotibus autem: Jedaia, Jojarib, & Jachin:

Azarias quoque filius Helciæ, filii Mosollam, filii Sadoc, filii Marajoth, filii Ahitob, pontifex domus Dei.

Porro Adaias, filius Jeroam, filii Phasur, filii Melchiæ:

Et Masaia filius Adiel, filii Jezra, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer.

Fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerii in domo Dei. E

De Levitis autem: Semeia filius Assub, filii Ezricam, filii Asebia, de filiis Merari.

Bacbacar quoque carpentarius, & Galal, & Mathania filius Micha, filii Zechri, filii Asaph:

Et Obdia filius Semeiæ, filii Galal, filii Idithun:

Et Barachia filius Asa, filii Elcana, qui habitavit in atriis Netophati.

Janitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahiman, & frater eorum Sellum princeps; F

Usque ad illud tempus, in porta regis ad orientem, observabant per vices suas de filiis Levi.

Sellum vero filius Core, filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, & domo patris sui, hi sunt Coritæ super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi: & familiæ eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum.

Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino. G

Porro Zacharias filius Mosollamia, janitor portæ tabernaculi testimonii.

Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim: & descripti in villis propriis: quos constituerunt David, & Samuel Videns, in fide sua, tam ipsos, quam filios eorum, in ostiis domus Domini, & in tabernaculo, vicibus suis.

Per quattuor ventos erant ostiarii: id est ad orientem, & ad occidentem, & ad aquilonem, & ad austrum.

Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in Sabbathis suis de tempore usque ad tempus.

His quattuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum, & erant super exedras, & thesauros domus Domini.

Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis: ut quum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores.

De horum genere erant & super vasa ministerii: ad numerum enim inferebantur vasa, & efferebantur.

De ipsis, & qui credita habebant utensilia sanctuarii, præerant similæ, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus.

Filii autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant.

Et Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum quæ in sartagine frigebantur.

Porro de filiis Caath fratribus eorum, super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbatha præpararent.

Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent.

Capita Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Jerusalem.

In Gabaon autem commorati sunt, pater Gabaon Jaiel, & nomen uxoris ejus Maacha.

Filius primogenitus ejus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab, Gedor quoque, & Ahio, & Zacharias, & Macelloth.

Porro Macelloth genuit Semmam:

Isti habitaverunt è regione fratrum suorum in Jerusalem, cum fratribus suis.

Ner autem genuit Cis: & Cis genuit Saül: & Saül genuit Jonathan, & Melchisue, & Abinadab, & Esbaal.

Filius autem Jonathan, Meribaal: & Meribaal genuit Micha,

Porro filii Micha, Phithon, & Melech, & Thara.

Ahaz autem genuit Jara, & Jara genuit Almoth, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Mosa.

Mosa vero genuit Banaa: cujus filius Raphaia, genuit Elasa: de quo ortus est Asel.

Porro Asel sex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Anan. Hi sunt filii Asel.

Philisthim autem pugnabant contra Israel, fugeruntque viri Israel Palæsthinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelboë. Cap. 10.

Quumque appropinquassent Philisthæi persequentes Saül, & filios ejus, percusserunt Jonathan, & Abinadab, & Melchisue, filios Saül.

Et aggravatum est prœlium contra Saül, inveneruntque eum sagittarii, & vulneraverunt jaculis.

Et dixit Saül ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, & interfice me: ne forte veniant incircumcisi isti, & illudant mihi.

Noluit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus:

[a] Idem dicendum de verbo *millia* hîc addito in Latinis codicibus: quia absurdum est & alienum à Scripturæ sensu, dicere Ulam habuisse nepotes, *usque ad centum quinquaginta millia.*

Arripuit ergo Saül ensem, & irruit in eum. A

Quod quum vidisset armiger ejus, videlicet mortuum esse Saül, irruit etiam ipse in gladium suum, & mortuus est.

Interiit ergo Saül, & tres filii ejus; & omnis domus illius pariter concidit.

Quod quum vidissent viri Israel, qui habitabant in campestribus, fugerunt: & Saül ac filius ejus mortuis, dereliquerunt urbes suas, & huc illucque dispersi sunt:

Veneruntque Philisthim, & habitaverunt in eis. B

Die igitur altero detrahentes Philisthim spolia cæsorum, invenerunt Saül, & filios ejus jacentes in monte Gelboë,

Quumque spoliassent eum, & amputassent caput armisque nudassent, miserunt in terram suam, ut circumferretur, & ostenderetur idolorum templis, & populis:

Arma autem ejus consecraverunt in fano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon.

Hoc quum audissent viri Jabes Galaad omnia scilicet quæ Philisthim fecerant super Saül, C consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadavera Saül & filiorum ejus:

Attuleruntque ea in Jabes, & sepelierunt ossa eorum subter quercum, quæ erat in Jabes, & jejunaverunt septem diebus.

Mortuus est ergo Saül propter iniquitates suas, eo quod prævaricatus sit mandatum Domini quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam pythonissam consuluerit, nec speraverit in D Domino: propter quod interfecit eum, & transtulit regnum ejus ad David filium Isai.

Cap. 11. Congregatus est igitur omnis Israel ad David in Hebron, dicens:

Os tuum sumus, & caro tua. Heri quoque, & nudiustertius, quum adhuc regnaret Saül, tu eras qui educebas, & introducebas Israel:

Tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pasces populum meum Israel, & tu eris princeps super eum.

Venerunt ergo omnes majores natu Israel ad regem E in Hebron, & iniit David cum eis fœdus coram Domino:

Unxeruntque eum regem super Israel, juxta sermonem Domini, quem loquutus est in manu Samuel.

Abiit quoque David, & omnis Israel, in Jerusalem. Hæc est Jebus, ubi erant Jebusæi habitatores terræ.

Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad David: Non ingredieris huc.

Porro David cepit arcem Sion, quæ est civitas David, dixitque: F

Omnis qui percusserit Jebusæum in primis, erit princeps & dux.

Ascendit igitur primus Joab filius Sarviæ, & factus est princeps.

Habitavit autem David in arce, & idcirco appellata est civitas David.

Ædificavitque urbem in circuitu à Mello usque ad gyrum, Joab autem reliqua urbis exstruxit.

Proficiebatque David vadens & crescens, & Dominus exercituum erat cum eo. G

Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum ut rex fieret super omnem Israel, juxta verbum Domini, quod loquutus est ad Israel.

Et iste numerus robustorum David:

Jesbaam filius Achamoni princeps inter triginta: iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos una vice.

Et post eum Eleazar filius patrui ejus Ahohites, qui erat inter tres potentes. Iste fuit cum David in [a] Aphesdomim, quando Philisthim congregati sunt ad locum illum in prœlium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus à facie Philisthinorum. a

[b] Hic stetit in medio agri, & defendit eum: b

Quumque percussisset Philisthæos, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

Descenderunt autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam, quando Philisthim fuerant castrametati in valle Raphaim.

Porro David erat in præsidio, & statio Philisthinorum in Beth-Leem.

Desideravit igitur David, & dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Beth-Leem, quæ est in porta.

Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt, & hauserunt aquam de cisterna Beth-Leem, quæ erat in porta, & attulerunt ad David ut biberet:

Qui noluit, sed magis libavit illam Domino, dicens:

Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, & sanguinem virorum istorum bibam: quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc caussam noluit bibere.

Hæc fecerunt tres robustissimi.

Abisai quoque frater Joab ipse erat princeps trium, & ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, & ipse erat inter tres nominatissimus, inter tres [c] secundos inclytus, & princeps eorum: c

Verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.

Banaias filius Joiadæ viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel:

Ipse percussit duos ariel Moab: & ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.

Et ipse percussit virum Ægyptium, cujus statura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam ut liciatorium texentium:

Descendit igitur ad eum cum virga, & rapuit hastam, quam tenebat manu, & interfecit eum hasta sua.

Hæc fecit Banajas filius Jojadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus, inter triginta primus, verumtamen ad tres usque non pervenerat:

Posuit autem eum David ad auriculam suam.

Porro fortissimi in exercitu, Asael frater Joab, & Eleanan filius patrui ejus de Beth-Leem, Semmoth Arorites, Helles Phallonites, Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathothites, Sobbochai Asothites, Ilai Ahohites, Marai Netophathites, Heled filius Baana Netophathites, Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, Banaia Pharatonites, Uri de Torrente Gaas, Abiel Arabathites,

a Sic legunt omnes MSS. cum exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis. Editi *in Phesdomim* juxta Hebræum. בפס דמים *Baphas dammim.*

b In singulari legunt ista MSS. codices, editi autem in plurali, *Hi steterunt .... defenderunt, &c.* Pluralem quoque in verbis numerum retinet Hebræus hîc loci; sed libro secundo Samuelis ℣. 12. eamdem historiam, sive eamdem sententiam legit in singulari. Unde Auctor QQ. Hebraicarum in Paralipomenon ita docet: *Steterunt in medio agri, & eum defenderunt. David scilicet & Eleazar. Hoc in Paralipomenon: in Regum vero singulariter ponitur, ut regis fortitudo monstretur.* Nos utrobique exemplaria MSS. versionis Hieronymianæ sequuti sumus.

c In MSS. Regio & duobus S. Germani à Pratis, ac in utroque Canone Hebraicæ veritatis, casus est absolutus, *Inter tres secundus inclytus.*

Azmoth

Azmoth Baüramites, Eliaba Salabonites.
Filii Asom Gezonitis, Jonathan filius Sega Ararites, Ahiam filius Sachar Ararites, Eliphal filius Ur, Epher Mecharathites, Ahia Phelonites, Asro Charmelites, Noorai filius Azbi, Joel frater Nathan, Mabar filius Agarai. Selec Ammonites, Noorai Berothites armiger Joab filii Sarviæ. Ira Jethræus, Gareb Jethræus, Urias Hetthæus, Zabad filius Ooli, Adina filius Seza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta: Hanan filius Maacha, & Josaphat Mathanites, Ozia Astarothites, Samma & Jaiel filii Hotham Arorites, Jediel filius Samri, & Joha frater ejus Thosaites, Eliel Maümites, & Jeribai, & Josaia filii Elnaëm, & Jethma Moabites, Eliel, & Obeb, & Jasiel de Masobia.

Cap. 12. HI quoque venerunt ad David in Siceleg, quum adhuc fugeret Saül filium Cis, qui erant fortissimi & egregii pugnatores, tendentes arcum, & utraque manu fundis saxa jacientes, & dirigentes sagittas: de fratribus Saül ex Benjamin.
Princeps Ahiezer, & Joas, filii Samaa, Gabaathites, & Jaziel, & Phallet filii Azmoth, & Baracha, & Jeü Anathotites.
Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta & super triginta.
Jeremias, & Jeziel, & Johanan, & Jezbad Gaderothites, Eluzai & Jerimuth, & Baalia, & Samaria, & Saphatia Aruphites. Elcana, & Jesia, & Azrael, & Joëzer & Jesbaam de Carehim:
Joëla quoque, & Zabadia, filii Jeroam de Gedor.
Sed & de Gaddi transfugerunt ad David, quum lateret in deserto, viri robustissimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam: facies eorum quasi facies leonis, & veloces quasi capreæ in montibus:
Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius, Masmana quartus, Jeremias quintus, Ethi sextus, Eliel septimus, Johanan octavus, Elzebad nonus, Jeremias decimus, Machbanai undecimus.
Hi de filiis Gad principes exercitus: novissimus centum militibus præerat, & maximus, mille.
Isti sunt qui transierunt Jordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas: & omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam, & occidentalem.
Venerunt autem & de Benjamin, & de Juda, ad præsidium in quo morabatur David.
Egressusque est David obviam eis, & ait:
Si pacifice venistis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis: si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, quum ego iniquitatem in manibus meis non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & judicet.
Spiritus vero induit Amasai principem inter triginta, & ait:
Tui sumus ô David, & tecum fili Isai: pax pax tibi, & pax adjutoribus tuis. Te enim adjuvat Deus tuus.
Suscepit ergo eos David, & constituit principes turmæ.
Porro de Manasse transfugerunt ad David, quando veniebat cum Philisthim adversus Saül, ut pugnaret:
Et non dimicavit cum eis; quia inito consilio remiserunt eum principes Philisthinorum, dicentes:

A Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saül.
Quando igitur reversus est in Siceleg, fugerunt ad eum de Manasse, Ednas, & Jozabad, & Jediel, & Michael, [a] & Jozabad, & Eliu, & Salathi, principes millium in Manasse.
Hi præbuerunt auxilium David adversus latrunculos: omnes enim erant viri fortissimi, & facti sunt principes in exercitu.
Sed & per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum fieret grandis numerus, B quasi exercitus Dei.
Iste quoque est numerus principum exercitus, qui venerunt ad David, quum esset in Hebron, ut transferrent regnum Saül ad eum, juxta verbum Domini.
Filii Juda portantes clypeum & hastam, sex millia octingenti expediti ad prœlium.
De filiis Simeon, virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum.
C De filiis Levi, quattuor millia sexcenti.
Jojada quoque princeps de stirpe Aaron, & cum eo tria millia septingenti.
Sadoc etiam puer egregiæ indolis, & domus patris ejus, principes viginti duo.
De filiis autem Benjamin fratribus Saül tria millia: magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saül.
Porro de filiis Ephraim viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis.
D Et ex dimidia tribu Manasse, decem & octo millia, singuli per nomina sua venerunt ut constituerent regem David.
De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Israel, principes ducenti:
Omnis autem reliqua tribus, eorum consilium sequebatur.
Porro de Zabulon qui egrediebantur ad prœlium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici. E
Et de Nephthali, principes mille: & cum eis instructi clypeo & hasta, triginta & septem millia.
De Dan etiam præparati ad prœlium, viginti octo millia sexcenti.
Et de Aser egredientes ad pugnam, & in acie provocantes, quadraginta millia.
Trans Jordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manasse, instructi armis bellicis, centum viginti millia. F
Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israel:
Sed & omnes reliqui ex Israel, uno corde erant, ut rex fieret David.
Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes & bibentes. Præparaverant enim eis fratres sui.
Sed & qui juxta eos erant, usque ad Issachar, & Zabulon, & Nephthali afferebant panes in asinis, & camelis, & mulis, & bobus, ad vescendum: farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam. Gaudium quippe G erat in Israel.
INiit autem consilium David cum tribunis, & centurionibus, & universis principibus, & ait ad Cap. 13.

[a] Addunt hoc loco editi libri post verbum *Michael*, *& Ednas*. Colbertinus MS. Aniciensis legit, *& Michael*, *& Nas*, *& Jozabad*. Hoc vero, id est, *& Nas*, sive *& Ednas*, abest in Hebræo, inque cæteris MSS. Latinis.

Digitized by Google

omnem cœtum Israel:
Si placet vobis: & à Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor: mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israel, & ad Sacerdotes, & Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos, & reducamus arcam Dei nostri ad nos: non enim requisivimus eam in diebus Saül.
Et respondit universa multitudo ut ita fieret: placuerat enim sermo omni populo.
Congregavit ergo David cunctum Israel, à Sior Ægypti, usque dum ingrediaris Emath, ut adduceret arcam Dei de Cariath-Jarim.
Et ascendit David, & omnis vir Israel, ad collem Cariat-Jarim, qui est in Juda, ut afferret inde arcam Domini Dei sedentis super cherubim, ubi invocatum est nomen ejus.
Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadab:
Oza autem, & frater ejus, minabant plaustrum.
Porro David, & universus Israel, ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & psalteriis, & tympanis & cymbalis, & tubis.
Quum autem pervenissent ad Aream Chidon, tetendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam: bos quippe lasciviens paululum inclinaverat eam.
Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eo quod tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.
Contristatusque est David, eo quod divisisset Dominus Ozam:
Vocavitque locum illum: Divisio Oza, usque in præsentem diem.
Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei?
Et ob hanc caussam non eam adduxit ad se, hoc est, in civitatem David, sed avertit in domum Obededom Getthæi.
Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus:
Et benedixit Dominus domui ejus, & omnibus quæ habebat.

Cap. 14. Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, & ligna cedrina, & artifices parietum, lignorumque: ut ædificarent ei domum.
Cognovitque David quod confirmasset eum Dominus in regem super Israel, & sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israel.
Accepit quoque David alias uxores in Jerusalem: genuitque filios, & filias.
Et hæc nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, & Sobab, Nathan, & Salomon, Jebar, & Elisua, & Eliphalet, Noga quoque, & Napheg, & Japhie, Elisama, & Baliada, & Eliphalet.
Audientes autem Philisthim eo quod unctus esset David in regem super universum Israel, ascenderunt omnes ut quærerent eum:
Quod quum audisset David, egressus est obviam eis.
Porro Philisthim venientes, diffusi sunt in Valle Raphaim.
Consuluitque David Dominum, dicens:
Si ascendam ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea?
Et dixit ei Dominus: Ascende, & tradam eos in manu tua.
Quumque illi ascendissent in Baal-Pharasim, percussit eos ibi David, & dixit:
Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut

A dividuntur aquæ:
Et idcirco vocatum est nomen illius loci Baal-Pharasim.
Dereliqueruntque ibi deos suos, quos David jussit exuri.
Alia etiam vice Philisthim irruerunt, & diffusi sunt in valle.
Consuluitque rursum David Deum, & dixit ei Deus:
Non ascendas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex adverso pyrorum.
B Quumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum.
Egressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philisthim.
Fecit ergo David sicut præceperat ei Deus, & percussit castra Philisthinorum, de Gabaon usque Gazera.
Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, & Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

C Fecit quoque sibi domos in civitate David: & ædificavit locum arcæ Dei, tetenditque ei tabernaculum. Cap. 15.
Tunc dixit David: Illicitum est ut à quoquumque portetur arca Dei nisi à Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi usque in æternum.
Congregavitque universum Israel in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem præparaverat ei.
D Necnon & filios Aaron, & Levitas.
De filiis Caath, Uriel princeps fuit, & fratres ejus centum viginti.
De filiis Merari, Asaia princeps; & fratres ejus ducenti viginti.
De filiis Gersom, Joel princeps; & fratres ejus centum triginta.
De filiis Elisaphan, Semeias princeps; & fratres ejus ducenti.
E De filiis Hebron, Eliel princeps; & fratres ejus octoginta.
De filiis Oziel, Aminadab princeps; & fratres ejus centum duodecim.
Vocavitque David Sadoc & Abiathar Sacerdotes, & Levitas, Uriel, Asaiam, Joel, Semeiam, Eliel & Aminadab:
Et dixit ad eos: Vos qui estis principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israel, ad locum qui ei præparatus est:
F Ne ut à principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus; sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus.
Sanctificati sunt ergo Sacerdotes, & Levitæ, ut portarent arcam Domini Dei Israel.
Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut præceperat Moses juxta verbum Domini, humeris suis, in vectibus.
Dixitque David principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablis videlicet, & lyris, & cymbalis, ut
G resonaret in excelsis sonitus lætitiæ.
Constitueruntque Levitas: Eman filium Joel, & de fratribus ejus, Asaph filium Barachiæ:
De filiis vero Merari, fratribus eorum, Ethan filium Casaiæ.
Et cum eis fratres eorum: in secundo ordine, Zachariam, & Ben, & Jaziel, & Semiramoth, &

Digitized by Google

Jahiel, & Ani, Eliab, & Banaiam, & Maasiam, & Mathathiam, & Eliphalu, & Maceniam, & Obededom, & Jeiel, janitores.
Porro cantores, Eman, Asaph, & Ethan, in cymbalis æneis concrepantes.
Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Jahiel, & Ani, & Eliab, & Maasias, & Banaias, in nablis arcana cantabant.
Porro Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Jeiel, & Ozaziu, in citharis pro octava canebant [a] ἐπινίκιον.
Chonenias autem princeps Levitarum, prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam: erat quippe valde sapiens.
Et Barachias, & Elcana, janitores arcæ.
Porro Sebenias, & Josaphat, & Nathanael, & Amasai, & Zacharias, & Banaias, & Eliezer, sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei:
Et Obededom, & Jehias, erant janitores arcæ.
Igitur David, & omnes majores natu Israel, & tribuni, ierunt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obededom, cum lætitia.
Quumque adjuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur septem tauri, & septem arietes.
Porro David erat indutus stola byssina, & universi Levitæ qui portabant arcam, cantoresque, & Chonenias princeps prophetiæ inter cantores:
David autem indutus erat etiam ephod lineo.
Universusque Israel deducebant arcam fœderis Domini in jubilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes.
Quumque pervenisset arca fœderis Domini usque ad civitatem David, Michol filia Saül prospiciens per fenestram, vidit regem David saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo.

Cap. 16. Attulerunt igitur arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David: & obtulerunt holocausta, & pacifica coram Deo.
Quumque complesset David offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini.
Et divisit universis per singulos, à viro usque ad mulierem tortam panis, & partem assæ carnis bubulæ, & frixam oleo similam.
Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent, & recordarentur operum ejus, & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel;
Asaph principem; & secundum ejus Zachariam:
Porro Jaiel, & Semiramoth, & Jehiel, & Mathathiam, & Eliab, & Banaian, & Obededom, & Jeiel super organa psalterii, & lyras:
Asaph autem ut cymbalis personaret.
Banaiam vero & Jaziel sacerdotes, canere tuba jugiter coram arca fœderis Domini.
In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, & fratres ejus.

Confitemini Domino, & invocate nomen ejus:
notas facite in populis adinventiones ejus.
Cantate ei, & psallite ei:
narrate omnia mirabilia ejus.
Laudate nomen sanctum ejus:
lætetur cor quærentium Dominum.
A Quærite Dominum, & virtutem ejus:
quærite faciem ejus semper.
Recordamini mirabilium ejus, quæ fecit:
signorum illius, & judiciorum oris ejus.
Semen Israel servi ejus:
filii Jacob electi ejus.
Ipse Dominus Deus noster:
in universa terra judicia ejus.
Recordamini in sempiternum pacti ejus:
sermonis, quem præcepit in mille generationes.
B Quem pepigit cum Abraham:
& juramenti illius cum Isaac.
Et constituit illud Jacob in præceptum:
& Israel in pactum sempiternum.
Dicens: Tibi dabo terram Chanaan,
funiculum hereditatis vestræ.
Quum essent pauci numero,
parvi & coloni ejus.
Et transierunt de gente in gentem,
& de regno ad populum alterum.
C Non dimisit quemquam calumniari eos,
sed increpuit pro eis reges.
Nolite tangere christos meos:
& in prophetis meis nolite malignari.
Cantate Domino omnis terra:
annuntiate ex die in diem salutare ejus.
Narrate in gentibus gloriam ejus:
in cunctis populis mirabilia ejus.
Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis:
& horribilis super omnes deos.
D Omnes enim dii populorum idola:
Dominus autem cœlos fecit.
Confessio & magnificentia coram eo:
fortitudo & gaudium in loco ejus.
Afferte Domino familiæ populorum:
afferte Domino gloriam & imperium.
Date Domino gloriam nomini ejus,
levate sacrificium, & venite in conspectu ejus:
& adorate Dominum in decore sancto.
Commoveatur à facie ejus omnis terra:
E ipse enim fundavit orbem immobilem.
Lætentur cœli, & exsultet terra:
& dicant in nationibus, Dominus regnavit.
Tonet mare, & plenitudo ejus:
exsultent agri, & omnia quæ in eis sunt.
Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino;
quia venit judicare terram.
Confitemini Domino, quoniam bonus:
quoniam in æternum misericordia ejus.
Et dicite: Salva nos Deus salvator noster;
F & congrega nos, & erue de gentibus;
Ut confiteamur nomini sancto tuo,
& exsultemus in carminibus tuis.
Benedictus Dominus Deus Israel ab æterno usque in æternum:
& dicat omnis populus:
Amen, & [b] hymnum Domino.
Dereliquit itaque ibi coram arca fœderis Domini, Asaph & fratres ejus, ut ministrarent in conspectu arcæ jugiter, per singulos dies, & vices suas.
G Porro Obededom, & fratres ejus sexaginta octo;
Et Obededom filium Idithun, & Asa constituit janitores.
Sadoc autem sacerdotem, & fratres ejus sacerdotes,

a Hebræus habet למנצח *lammatseahh*, quod Hieronymus legit *Lamanasse* Procemio Commentariorum in Danielem, ubi asserit hanc vocem Symmachum interpretari *ἐπινίκιον*, quod proprie triumphum, palmamque significat.

b Manuscripti aliquot, *Amen & hymnus Domino*. Conferat lector studiosus Psalmum hujus loci cum eodem Cantico quod in Psalterio numeratur cv. & deinde cum xcvi. inveniet profecto multa diversa tam in Hebræis, quam in Latinis exemplaribus.

Digitized by Google

coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat A
in Gabaon;
Ut offerrent holocausta Domino super altare holocautomatis jugiter, mane & vespere, juxta omnia quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israeli.
Et post eum Eman, & Idithun, & reliquos electos unumquemque vocabulo suo ad confitendum Domino: Quoniam in æternum misericordia ejus.
Eman quoque & Idithun canentes tuba, & quatientes cymbala, & omnia musicorum organa, ad ca- B
nendum Deo:
Filios autem Idithun fecit esse portarios.
Reversusque est omnis populus in domum suam; & David, ut benediceret etiam domui suæ.

Cap. 17.
QUum autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam:
Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini sub pellibus est.
Et ait Nathan ad David: Omnia, quæ in corde tuo sunt, fac: Deus enim tecum est.
Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens:
Vade, & loquere David servo meo: Hæc dicit Dominus:
Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum.
Neque enim mansi in domo, ex eo tempore quo eduxi Israel, usque ad hanc diem: sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio manens cum omni Israel.
Numquid loquutus sum saltem uni Judicum Israel, D
quibus præceperam ut pascerent populum meum, & dixi: Quare non ædificastis mihi domum cedrinam?
Nunc itaque sic loquêris ad servum meum David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te, quum in pascuis sequereris gregem, ut esses dux populi mei Israel:
Et fui tecum quoquumque perrexisti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra. E
Et dedi locum populo meo Israel: plantabitur, & habitabit in eo, & ultra non commovebitur:
Nec filii iniquitatis atterent eos, sicut à principio, ex diebus quibus dedi Judices populo meo Israel, & humiliavi universos inimicos tuos.
Annuntio ergo tibi, quod ædificaturus sit domum tibi Dominus;
Quumque impleveris dies tuos, ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis: & stabiliam regnum ejus. F
Ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solium ejus usque in æternum.
Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: & misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit.
Et statuam eum in domo mea, & in regno meo, usque in sempiternum: & thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.
Juxta omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic loquutus est Nathan ad David. G
Quumque venisset rex David, & sedisset coram Domino, dixit:
Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, ut præstares mihi talia?
Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoque loquutus es super domum servi tui etiam in futurum:
Et fecisti me spectabilem super omnes homines, Domine Deus.
Quid ultra addere potest David, quum ita glorificaveris servum tuum, & cognoveris eum?
Domine propter famulum tuum juxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, & nota esse voluisti universa magnalia.
Domine non est similis tui: & non est alius Deus absque te, ex omnibus, quos audivimus auribus nostris.
Quis enim est alius, ut populus tuus Israel, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, & faceret populum sibi, & magnitudine sua atque terroribus ejiceret nationes à facie ejus, quem de Ægypto liberarat?
Et posuisti populum tuum Israel tibi in populum usque in æternum, & tu Domine factus es Deus ejus.
C Nunc igitur Domine, sermo, quem loquutus es famulo tuo, & super domum ejus, confirmetur in perpetuum, & fac sicut loquutus es.
Permaneatque & magnificetur nomen tuum usque in sempiternum: & dicatur: Dominus exercituum Deus Israel, & domus David servi ejus permanens coram eo.
Tu enim Domine Deus meus revelasti auriculam servi tui, ut ædificares ei domum: & idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut oret coram te.
Nunc ergo Domine, tu es Deus: & loquutus es ad servum tuum tanta beneficia. Et cœpisti benedicere domui servi tui, ut sit semper coram te: te enim Domine benedicente, benedicta erit in perpetuum.

FActum est autem post hæc, ut percuteret David Philisthim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias ejus, de manu Philisthim, percuteretque Moab, & fierent Moabitæ servi David, offerentes ei munera. Cap. 18.
Eo tempore percussit David etiam [a] Adadezer regem Soba regionis Emath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten.
Cepit ergo David mille quadrigas ejus, & septem millia equites, ac viginti millia virorum peditum, subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi.
Supervenit autem & Syrus Damascenus, ut auxilium præberet Adadezer regi Soba: sed & hujus percussit David viginti duo millia virorum.
Et posuit milites in Damasco, ut Syria quoque serviret sibi, & offerret munera. Adjuvitque eum Dominus in cunctis, ad quæ perrexerat.
Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant servi Adadezer, & attulit eas in Jerusalem.
Necnon de Thebath & Chun, urbibus Adadezer, æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æreum, & columnas, & vasa ænea.
Quod quum audisset Thoü rex Emath, percussisse videlicet David omnem exercituum Adadezer regis Soba, misit Aduram filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem, & congratularetur ei, eo quod expugnasset & percussisset Adadezer: adversarius quippe erat Thoü Adadezer.
Sed & omnia vasa aurea, & argentea, & ænea consecravit David rex Domino, cum argento & auro,

a Ita MSS. Latini codices. In Hebræo legimus hîc Adarezer cum *Resch* in medio: quum in libris Samuel legatur *Adadezer* cum *Daleth*. Consule adnotationes nostras column. 378.

Digitized by Google

quod tulerat ex universis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filiis Ammon, quam de Philisthiim & Amalec. A

Abisai vero filius Sarviæ percussit Edom in valle Salinarum, decem & octo millia:

Et constituit in Edom præsidium, ut serviret Idumæa David:

Salvavitque Dominus David in cunctis, ad quæ perrexerat.

Regnavit ergo David super universum Israel, & faciebat judicium atque justitiam cuncto populo suo. B

Porro Joab filius Sarviæ erat super exercitum, & Josaphat filius Ahilud à commentariis.

Sadoc autem filius Ahitob, & Ahimelec filius Abiathar, sacerdotes: & Susa, scriba.

Banaias vero filius Jojadæ super legiones Cherethi, & Phelethi:

Porro filii David primi ad manum regis.

Cap. 19. Accidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius ejus pro eo.

Dixitque David: Faciam misericordiam cum Anon filio Naas: præstitit enim mihi pater ejus gratiam. C

Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui.

Qui quum pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Anon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Anon:

Tu forsitan putas, quod David honoris caussâ in patrem tuum miserit qui consolentur te: nec animadvertis, quod ut explorent, & investigent, & scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus? D

Igitur Anon pueros David decalvavit, & rasit, & præcîdit tunicas eorum à natibus usque ad pedes, & dimisit eos.

Qui quum abiissent, & hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) & præcepit ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reverterentur.

Videntes autem filii Ammon, quod injuriam fecissent David, tam Anon, quam reliquus populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba, currus & equites. E

Conduxeruntque triginta duo millia curruum, & regem Maacha cum populo ejus. Qui quum venissent, castrametati sunt è regione Medaba.

Filii quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

Quod quum audisset David, misit Joab, & omnem exercitum virorum fortium: F

Egressique filii Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis: reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatim in agro steterunt.

Igitur Joab intelligens bellum ex adverso & post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israel, & perrexit contra Syrum.

Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui; & perrexerunt contra filios Ammon.

Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superaverint te filii Ammon, ero tibi in præsidium. G

Confortare, & agamus viriliter pro populo nostro, & pro urbibus Dei nostri: Dominus autem, quod in conspectu suo bonum est, faciet.

Perrexit ergo Joab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prœlium: & fugavit eos.

Porro filii Ammon videntes quod fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, & ingressi sunt civitatem:

Reversusque est etiam Joab in Jerusalem.

Videns autem Syrus quod cecidisset coram Israel, misit nuntios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluvium:

Sophach autem princeps militiæ Adadezer, erat dux eorum.

Quod quum nuntiatum esset David, congregavit universum Israel, & transivit Jordanem, irruitque in eos, & direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.

Fugit autem Syrus Israel:

Et interfecit David de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum, & Sophac exercitus principem.

Videntes autem servi Adadezer se ab Israel esse superatos, transfugerunt ad David, & servierunt ei: noluitque ultra Syria auxilium præbere filiis Ammon.

Factum est autem post anni circulum, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, & robur militiæ, & vastavit terram filiorum Ammon; perrexitque & obsedit Rabba: Cap. 20.

Porro David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabba; & destruxit eam.

Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, & invenit in ea auri pondo talentum, & pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema: manubias quoque urbis plurimas tulit:

Populum autem, qui erat in ea, eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, & contererentur:

Sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon; & reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

Post hæc initum est bellum in Gazer adversum Philisthæos: in quo percussit Sobbochai Usathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliavit eos.

Aliud quoque bellum gestum est adversus Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus [a] Leemites fratrem Goliath Getthæi, cujus hastæ lignum erat quasi liciatorium texentium.

Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est, simul viginti quattuor: qui & ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.

Hic blasphemavit Israel: & percussit eum Jonathan filius Samaa fratris David.

Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David & servorum ejus.

Consurrexit autem Satan contra Israel: & incitavit David ut numeraret Israel. Cap. 21.

Dixitque David ad Joab, & ad principes populi: Ite, & numerate Israel à Bersabee usque Dan: & afferte mihi numerum ut sciam.

Responditque Joab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quam sunt: nonne domine mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc quærit dominus

a Canon Memmianus hoc modo legit in sacro contextu, habens in latere marginali variantes istas lectiones, *alibi Bethlemites*, *alibi Helemites*. Notat vero falsus Hieronymus in qq. Hebraicis hujus loci, quomodo comma præsens in Hebræo legatur: *In quo percussit Adeodatus. In Hebræo*, inquit, *scribitur Elcanan filius Jair Leemites frater. Jair, vigilans, in Regum scribitur Hur filius Jare, quod interpretatur Saltus: in Regum scribitur Bethleemites, in Paralipomenon, Leemites frater, &c.* Vide Samuelis 2. cap. 21. ℣. 19. Advertat lector diversas esse lectiones qq. Hebraicarum in MSS ac in editis libris, de quibus, si vita comes fuerit, propriis locis dicturi sumus.

Digitized by Google

meus, quod in peccatum reputetur Israeli? A

Sed sermo regis magis prævaluit: egressusque est Joab: & circuivit universum Israel; & reversus est Jerusalem:

Deditque David numerum eorum, quos circumierat: & inventus est omnis Israel numerus: mille millia & centum millia virorum educentium gladium:

a De Juda autem [a] trecenta septuaginta millia bellatorum.

Nam Levi & Benjamin non numeravit: eo quod Joab invitus exsequeretur regis imperium. B

Displicuit autem Deo quod jussum erat; & percussit Israel.

Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis ut hoc facerem: obsecro aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.

Et loquutus est Dominus ad Gad Videntem David, dicens: Vade, & loquere ad David, & dic ei:

Hæc dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum quod volueris, elige, & faciam tibi. C

Quumque venisset Gad ad David, dixit ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris:

b Aut tribus annis famem: aut tribus mensibus fugere te hostes tuos, & gladium eorum non posse evadere: aut tribus diebus gladium Domini, & [b] mortem versari in terra, & angelum Domini interficere in universis finibus Israel:

Nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me.

Et dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustiæ premunt: sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes ejus, quam in manus hominum. D

Misit ergo Dominus pestilentiam in Israel: & ceciderunt de Israel septuaginta millia virorum.

Misit quoque angelum in Jerusalem, ut percuteret eam:

Quumque percuteretur, vidit Dominus, & misertus est super magnitudine mali:

Et imperavit angelo, qui percutiebat: Sufficit, jam cesset manus tua. E

c Porro angelus Domini stabat juxta aream [c] Ornan Jebusæi.

Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter terram & cœlum, & evaginatum gladium in manu ejus, & versum contra Jerusalem:

Et ceciderunt, tam ipse quam majores natu vestiti ciliciis, proni in terram.

Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi: ego, qui malum feci: iste grex quid commeruit: Domine Deus meus, vertatur obsecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem tuus non percutiatur. F

Angelus autem Domini præcepit Gad, ut diceret David ut ascenderet, exstrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusæi.

Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem loquutus ei fuerat ex nomine Domini.

Porro Ornan quum suspexisset, & vidisset angelum quattuorque filii ejus cum eo, absconderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum. G

Igitur quum veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, & processit ei obviam de area, & adoravit illum pronus in terram.

Dixitque ei David: Da mihi locum areæ tuæ ut ædificem in ea altare Domino: ita ut quantum valet argenti accipias, & cesset plaga à populo.

Dixit autem Ornan ad David: Tolle, & faciat dominus meus rex quodquumque ei placet: sed & boves do in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium: Omnia libens præbebo.

Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita.

Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.

Et ædificavit ibi altare Domino: obtulitque holocausta, & pacifica, & invocavit Dominum, & exaudivit eum in igne de cœlo super altare holocausti.

Præcepitque Dominus angelo: & convertit gladium suum in vaginam.

Protinus ergo David, videns quod exaudisset eum Dominus in area Ornan Jebusæi, immolavit ibi victimas.

Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moses in deserto, & altare holocaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon.

Et non prævaluit David ire ad altare, ut ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat timore perterritus, videns gladium Angeli Domini.

Dixitque David: Hæc est domus Dei, & hoc altare in holocaustum Israel. Cap. 22.

Et præcepit ut congregarentur omnes proselyti de terra Israel, & constituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, ut ædificaretur domus Dei.

Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, & ad commissuras atque juncturas præparavit David: & æris pondus innumerabile.

Ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sidonii & Tyrii deportaverant ad David.

Et dixit David: Salomon filius meus puer parvulus est & delicatus; domus autem, quam ædificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur: præparabo ergo ei necessaria.

Et ob hanc caussam ante mortem suam omnes paravit impensas.

Vocavitque Salomonem filium suum: & præcepit ei ut ædificaret domum Domino Deo Israel.

Dixitque David ad Salomonem: Fili mi, voluntatis meæ fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei, sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me:

Filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum: & ob hanc caussam Pacificus vocabitur: & pacem & otium dabo in Israel cunctis diebus ejus.

Ipse ædificabit domum nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero ei in patrem: firmaboque solium regni ejus super Israel in æternum.

Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, & prospe-

a Hunc numerum retinent exemplaria Canonis, ac MSS. omnes Latini codices, quos inspeximus Editi legunt juxta Hebræum, *quadringenta septuaginta millia.* Arabs vero interpres auctiorem habet numerum, nempe, *quingenta septuaginta millia.* Dissonantias hujusmodi, quæ occurrunt in libris Regum ac Paralipomenon, conciliare nititur Auctor qq. Hebraicatum, cujus jam sæpe meminimus.

b Editi legunt *pestilentiam.* Verbum Hebraicum דבר *deber* sive *dever* & *mortem*, & *pestem* significat.

c Memmianus Canon scriptum bis habet in corpore *Arauna*, in margine *Ornan.*

Digitized by Google

rare, & ædifica domum Domino Deo tuo, sicut A
loquutus est de te.
Det quoque tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis Israel, & custodire legem Domini Dei tui.
Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata & judicia, quæ præcepit Dominus Mosi ut doceret Israel:
Confortare & viriliter age, ne timeas, neque paveas.
Ecce ego in paupertatula mea præparavi impensas B
domus Domini, auri talenta centum millia, & argenti mille millia talentorum: æris vero & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparavi ad universa impendia.
Habes quoque plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificesque lignorum, & omnium artium ad faciendum opus prudentissimos, in auro & argento & ære & ferro, cujus non est numerus.
Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum. C
Præcepit quoque David cunctis principibus Israel, ut adjuvarent Salomonem filium suum.
Cernitis, inquiens, quod Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes in manu vestra, & subjecta sit terra coram Domino, & coram populo ejus.
Præbete igitur corda vestra & animas vestras, ut quæratis Dominum Deum vestrum:
Et consurgite, & ædificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca fœderis Domini, & vasa Do- D
mino consecrata, in domum, quæ ædificatur nomini Domini.

Cap. 23. IGitur David senex & plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israel.
Et congregavit omnes principes Israel, & Sacerdotes atque Levitas.
a Numeratique sunt Levitæ à [a] triginta annis, & supra: & inventa sunt triginta octo millia virorum.
Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domus Domini, viginti quattuor millia: præpositorum E
autem & judicum sex millia.
Porro quattuor millia janitores: & totidem psaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum.
Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, & Caath, & Merari.
Filii Gerson: Leedan, & Semei.
Filii Leedan: princeps Jahiel, & Zethan, & Joel, tres.
Filii Semei: Salomith, & Osiel, & Aran, tres: isti F
principes familiarum Leedan.
Porro filii Semei, Leeth, & Ziza, & Jaus, & Baria: isti filii Semei, quattuor.
Erat autem Leeth prior, Ziza secundus:
Porro Jaus & Baria non habuerunt filios plurimos, & idcirco in una familia, unaque domo computati sunt.
Filii Caath: Amram, & Isaar, Hebron, & Oziel, quattuor.
Filii Amram: Aaron & Moses.

Separatusque est Aaron ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse & filii ejus in sempiternum, & adoleret incensum Domino secundum ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum.
Mosi quoque hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Levi.
Filii Mosi: Gersom, & Eliezer.
Filii Gersom: Subuel primus.
Fuerunt autem filii Eliezer: Roobia primus: & non erant Eliezer filii alii.
Porro filii Roobia multiplicati sunt nimis.
Filii Isaar: Salomith primus.
Filii Hebron: Jeriaü primus, Amarias secundus, Jaziel tertius, Jecmaam quartus.
Filii Oziel: Micha primus, Jesia secundus.
Filii Merari: Mooli, & Musi.
Filii Mooli: Eleazar, & Cis.
Mortuus est autem Eleazar, & non habuit filios, sed filias: acceperuntque eas filii Cis fratres earum.
Filii Musi: Mooli, & Eder, & Jerimoth, tres.
Hi filii Levi in cognationibus & familiis suis, principes per vices, & numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domus Domini, à viginti annis & supra.
Dixit enim David: Requiem dedit Dominus Deus Israel populo suo, & habitationem Jerusalem usque in æternum.
Nec erit officii Levitarum ut ultra portent tabernaculum, & omnia vasa ejus ad ministrandum.
Juxta præcepta quoque David novissima, supputabitur numerus filiorum Levi à viginti annis & supra.
Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in vestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in universis operibus ministerii templi Domini.
Sacerdotes autem, super panes propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad legana azyma, & sartaginem, [b] & ad ferventem similam, & super omne pondus atque mensuram. b
Levitæ vero, ut stent mane ad confitendum & canendum Domino: similiterque ad vesperam, tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbathis & Kalendis & solennitatibus reliquis, juxta numerum, & ceremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino.
Et custodiant observationes tabernaculi fœderis, & ritum sanctuarii, & observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

POrro filiis Aaron hæ partitiones erant: Cap. 24.
Filii Aaron: Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.
Mortui sunt autem Nadab & Abiu ante patrem suum absque liberis: sacerdotioque functus est Eleazar, & Ithamar.
Et divisit eos David, id est, Sadoc de filiis Eleazar, & Ahimelech de filiis Ithamar, secundum vices suas & ministerium.
Inventique sunt multo plures filii Eleazar in principibus viris, quam filii Ithamar.
Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazar, principes per

a Canon Carcassonensis cum MSS. Regio & Colbertino Aniciensi, pro *triginta annis*, tantùm *viginti* posuit: Memmianus autem in contextu *triginta*, in margine xx. habet.

b Hebræus ולמרבכת *velammurbacheth*, quod *ad torrendum* interpretatur fallsus Hieronymus, dicens: *Quod in quibusdam codicibus habetur, ad ferventem similam, & in quibusdam ad ferventem tantummodo, error est. In Hebræo non habetur in hoc loco simila, quia simila paulo jam superius nominata est: sed ad torrendum, in Hebræo ponitur, ut subaudias spicas. Primitiæ enim spicarum quando deferebantur, torrebantur, & grana comedebantur. Quod genus cibi vulgo graneas vocant.* Subjungit quoque statim: *In quibusdam codicibus habetur; super omne pondus & mensuram: sed in Hebræo in hoc loc[o] pondus non habetur, sed mensura tantum gemina nominatim posita, &c.* Hæc quidem ille: nos vero fidem omnium MSS. exemplariorum sequi satiùs esse duximus, quàm huic scriptori adhærere.

Digitized by Google

familias sedecim: & filiis Ithamar per familias & A domos suas octo.
Porro divisit utrasque inter se familias sortibus: erant enim principes sanctuarii, & principes Dei, tam de filiis Eleazar, quam de filiis Ithamar.
Descripsitque eos Semeias filius Nathanaël scriba Levites, coram rege & principibus, & Sadoc sacerdote, & Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium & Leviticarum: unam domum, quæ cæteris præerat, Eleazar: & alteram domum, quæ sub se habebat cæteros, B Ithamar.
Exivit autem sors prima Jojarib,
Secunda Jedeiæ,
Tertia Harim,
Quarta Seorim,
Quinta Melchia,
Sexta Maiman,
Septima Accos,
Octava Abia,
Nona Jesue,
Decima Sechenia,
Undecima Eliasib,
Duodecima Jacim,
Tertia decima Hoppha,
Quartadecima Isbaab,
Quintadecima Belga,
Sextadecima Emmer,
Septimadecima Ezir,
Octavadecima Aphses,
Nonadecima Phetheia,
Vigesima Jezecel,
Vigesimaprima Jachin,
Vigesimasecunda Gamul,
Vigesimatertia Dalaiaü,
Vigesimaquarta Maziaü.
Hæ vices eorum secundum ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini, & juxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum: sicut præcepit Dominus Deus Israel.
Porro filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Am- E ram erat Subael, & de filiis Subael, Jedeia.
De filiis quoque Roobiæ princeps Jesias.
Isaari vero filius Salemoth, filiusque Salemoth Jaath:
Filiusque ejus Jeriaü, Amarias secundus, Jaziel tertius, Jecmaan quartus.
Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir.
Frater Micha, Jesia: filiusque Jesiæ, Zacharias.
Filii Merari: Mooli & Musi.
Filius Oziaü: Benno.
Filius quoque Merari: Oziaü & Soem & Zachur & F Hebri.
Porro Mooli filius, Eleazar, qui non habebat liberos.
Filius vero Cis, Jerameel.
Filii Musi: Mooli, Eder, & Jerimoth.
Isti filii Levi secundum domos familiarum suarum.
Miseruntque & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron, coram David rege, & Sadoc, & Ahimelech, & principibus familiarum Sacerdotalium & Leviticarum, tam majores, quam minores. Omnes G sors æqualiter dividebat.

Cap. 25. IGitur David & magistratus exercitus, segregaverunt in ministerium filios Asaph, & Eman, & Idithun: qui prophetarent in citharis, & psalteriis, & cymbalis, secundum numerum suum dedicato sibi officio servientes.
De filiis Asaph: Zachur, & Joseph, & Nathania, & Asarela, filii Asaph: sub manu Asaph prophetantis juxta regem.
Porro Idithun: filii Idithun, Godolias, Sori, Jeseias, & Asabias, & Mathathias, sex sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes & laudantes Dominum.
Eman quoque: filii Eman, Bocciaü, Mathaniu, Oziel, Subuel, & Jerimoth, Ananias, Anani, Eliatha, Geddelthi, & Romemthiezer, & Jesbacassa, Mellothi, Othir, Mazioth:
Omnes isti filii Eman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: deditque Deus Eman filios quattuordecim, & filias tres.
Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, & psalteriis, & citharis, in ministeria domus Domini juxta regem: Asaph videlicet, & Idithun, & Eman.
Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octoginta octo.
C Miseruntque sortes per vices suas, ex æquo tam major quam minor, doctus pariter, & indoctus.
Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph.
Secunda Godoliæ, ipsi & filiis ejus, & fratribus ejus duodecim.
Tertia Zachur, filiis & fratribus ejus duodecim.
Quarta Isari, filiis & fratribus ejus duodecim.
Quinta Nathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Sexta Bocciaü, filiis & fratribus ejus duodecim.
Septima Israela, filiis & fratribus ejus duodecim.
D Octava Jesaiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Nona Mathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Decima Semeiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Undecima Azareel, filiis & fratribus ejus duodecim.
Duodecima Asabiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Tertiadecima Subael, filiis & fratribus ejus duodecim.
Quartadecima Mathathiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Quintadecima Jerimoth, filiis & fratribus ejus duodecim.
Sextadecima Ananiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Septimadecima Jesbacassæ, filiis & fratribus ejus duodecim.
Octavadecima Anani, filiis & fratribus ejus duodecim.
Nonadecima Mellothi, filiis & fratribus ejus duodecim.
Vigesima Eliatha, filiis & fratribus ejus duodecim.
Vigesimaprima Othir, filiis & fratribus ejus duodecim.
Vigesimasecunda Geddelthi, filiis & fratribus ejus duodecim.
Vigesimatertia Mazioth, filiis & fratribus ejus duodecim.
Vigesimaquarta Romemthiezer, filiis & fratribus ejus duodecim.

DIvisiones autem janitorum: de Coritis Meselemia, filius Core, de filiis Asaph. Cap. 26.
Filii Meselemiæ: Zacharias primogenitus, Jadiel secundus, Zabadias tertius, Jathanael quartus, Elam quintus, Johanan sextus, Elioënai septimus:
Filii autem Obededom: Semeias primogenitus, Jozabad secundus, Joaa tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octavus: quia benedixit illi Dominus.
Semei autem filio ejus nati sunt filii, præfecti familiarum

Digitized by Google

liarum suarum: erant enim viri fortissimi.
A
Filii ergo Semeiæ: Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, fratres ejus viri fortissimi: Eliu quoque, & Samachias.
Omnes hi de filiis Obededom: ipsi, & filii, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexagintaduo de Obededom.
Porro Meselemiæ filii, & fratres eorum robustissimi, decem & octo.
De Hosa autem, id est, de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & idcirco posuerat eum pater ejus in principem) Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. Omnes hi filii, & fratres Hosa, tredecim.
B
Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut & fratres eorum, ministrarent in domo Domini.
Missæ sunt autem sortes ex æquo, & parvis, & magnis, per familias suas, in unamquamque portarum.
Cecidit ergo sors orientalis, Selemiæ. Porro Zachariæ filio ejus, viro prudentissimo, & erudito, sortito obtigit plaga septemtrionalis.
C
Obededom vero & filiis ejus ad austrum: in qua parte domus erat seniorum concilium.
Sephim & Hosa ad occidentem, juxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam.
Ad orientem vero Levitæ sex: & ad aquilonem quattuor per diem: atque ad meridiem similiter in die quattuor: & ubi erat concilium, bini & bini.
D
In cellulis quoque janitorum ad occidentem quattuor in via, binique per cellulas.
Hæ sunt divisiones janitorum, filiorum Core & Merari.
Porro Ahias erat super thesauros domus Dei, & vasa sanctorum.
Filii Ledan, filii Gersonni: de Ledan principes familiarum, Ledan, & Gersonni, Jeieli.
Filii Jeieli: Zathan, & Joel fratres ejus, super thesauros domus Domini.
E
Amramitis, & Isaaritis, & Hebronitis, & Ozielitis.
Subael autem filius Gersom, filii Mosi præpositus thesauris.
Fratres quoque ejus Eliezer, cujus filius Rahabia, & hujus filius Isaias, & hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri: sed & hujus filius Selemith.
Ipse Selemith, & fratres ejus, super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones: & duces exercitus, de bellis & manubiis prœliorum, quæ consecraverant ad instaurationem, & supellectilem templi Domini.
F
Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, & Saül filius Cis, & Abner filius Ner, & Joab filius Sarviæ: omnes, qui sanctificaverant ea per manum Selemith, & fratrum ejus.
Isaaritis vero præerat Chonenias, & filii ejus, ad opera forinsecus super Israel, ad docendum, & judicandum eos.
Porro de Hebronitis Asabias, & fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti, præerant Israeli trans Jordanem contra occidentem, in cunctis operibus Domini, & in ministerium regis.
G
Hebronitarum autem princeps fuit Jeria, secundum familias & cognationes eorum.
Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, & inventi viri fortissimi in Jazer Galaad, fratresque ejus robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum.
Præposuit autem eos David rex Rubenitis, & Gadditis, & dimidiæ tribui Manasse, in omne ministerium Dei, & regis.

Cap. 27.
Filii autem Israel secundum numerum suum, principes familiarum, tribuni, & centuriones, & præfecti, qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredientes & egredientes per singulos menses in anno, viginti quattuor millibus singuli præerant.
Primæ turmæ in primo mense Jesboam præerat filius Zabdiel, & sub eo viginti quattuor millia.
De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo.
Secundi mensis habebat turmam Dudi Ahohites, & post se alterum nomine Macelloth, qui regebat partem exercitus viginti quattuor millium.
Dux quoque turmæ tertiæ in mense tertio, erat Banaias filius Jojadæ sacerdos: & in divisione sua viginti quattuor millia.
Ipse est Banajas fortissimus inter triginta, & super triginta, præerat autem turmæ ipsius Amizabad filius ejus.
Quartus, mense quarto, Asael frater Joab, & Zabadias filius ejus post eum: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Quintus, mense quinto, princeps Samaoth Jezarites: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Sextus, mense sexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Septimus, mense septimo, Helles Phallonites de filiis Ephraim: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Octavus, mense octavo, Sobochai Usathithes de stirpe Zarai: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filiis Jemini: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Decimus, mense decimo, Marai, & ipse Netophathites de stirpe Zarai: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Undecimus, mense undecimo, Banaias Pharathonites de filiis Ephraim: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Duodecimus, mense duodecimo, Holdai Nethophathites, de stirpe Gothoniel: & in turma ejus viginti quattuor millia.
Porro tribubus præerant Israel, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri:
Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha:
Levitis, Asabias filius Camuel:
Aaronitis, Sadoc:
Juda, Eliu frater David:
Issachar, Amri filius Michael.
Zabulonitis, Jesmaias filius Abdiæ:
Nephthalitibus, Jerimoth filius Ozriel:
Filiis Ephraim, Osee filius Ozaziu:
Dimidiæ tribui Manasse, Joel filius Phadaiæ:
Et dimidiæ tribui Manasse in Galaad, Jaddo filius Zachariæ:
Benjamin autem, Jasiel filius Abner.
Dan vero, Ezriel filius Jeroam:
Hi principes filiorum Israel.
Noluit autem David numerare eos à viginti annis inferius: quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israel quasi stellas cœli.
Joab filius Sarviæ cœperat numerare, nec complevit: quia super hoc ira irruerat in Israel: & idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti, non

Digitized by Google

est relatus in fastos regis David. A

Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. His autem thesauris, qui erant in urbibus, & in vicis, & in turribus, præsidebat Jonathan filius Oziæ.

Operi autem rustico, & agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub:

Vinearumque cultoribus, Semeias Ramathites: cellis autem vinariis Zabdia [a] Saphonites.

Nam super oliveta & ficeta, quæ erant in campestribus, Balanan Gaderites: B

Super apothecas autem olei, Joas.

Porro armentis, quæ pascebantur in Saron, præpositus fuit Setrai Saronites:

Et super boves in vallibus, Saphat filius Adli:

Super camelos vero Ubil Ismaelites:

Et super asinos, Jadias Meronathites.

Super oves quoque Jaziz [b] Agareus.

Omnes hi, principes substantiæ regis David.

Jonathan autem patruus David, consiliarius, vir prudens & litteratus: C

Ipse & Jaiel filius Achamoni erant cum filiis regis.

Ahitophel etiam consiliarius regis, & Chusai Arachites amicus regis.

Post Ahitophel fuit Jojada filius Banaiæ, & Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Joab.

Cap. 28. Convocavit igitur David omnes principes Israel, duces tribuum, & præpositos turmarum, qui ministrabant regi: tribunos quoque & centuriones, & qui præerant substantiæ & possessionibus regis, filiosque suos cum eunuchis, & potentes, & robustissimos quosque in exercitu Jerusalem. D

Quumque surrexisset rex, & stetisset, ait: Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri: & ad ædificandum, omnia præparavi.

Deus autem dixit mihi: Non ædificabis domum nomini meo, eo quod sis vir bellator, & sanguinem fuderis.

Sed elegit Dominus Deus Israel me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israel in sempiternum: de Juda enim elegit principes: E

Porro de domo Juda, domum patris mei: & de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israel.

Sed & de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israel;

Dixitque mihi: Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. F

Et firmabo regnum ejus usque in æternum, si perseveraverit facere præcepta mea, & judicia, sicut & hodie.

Nunc ergo coram universo cœtu Israel, audiente Domino Deo nostro, custodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri: ut possideatis Terram bonam, & relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.

Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & servito ei corde perfecto, & animo voluntario: G

Omnia enim corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit.

Si quæsieris eum, invenies: si autem dereliqueris eum, projiciet te in æternum.

Nunc ergo quia elegit te Dominus ut ædificares domum Sanctuarii, confortare, & perfice.

Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domus propitiationis;

Necnon & omnium quæ cogitaverat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domus Domini, & in thesauros sanctorum;

Divisionumque Sacerdotalium & Leviticarum, in omnia opera domus Domini, & in universa vasa ministerii templi Domini.

Aurum in pondere per singula vasa ministerii. Argenti quoque pondus pro vasorum & operum diversitate.

Sed & ad candelabra aurea, & ad lucernam eorum, aurum pro mensura uniuscujusque candelabri & lucernarum.

Similiter & in candelabris argenteis, & in lucernis eorum, pro diversitate mensuræ, pondus argenti tradidit.

Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensarum: similiter & argentum in alias mensas argenteas.

Ad fuscinulas quoque, & phialas, & thuribula, ex auro purissimo, & leunculos aureos, pro qualitate mensuræ pondus distribuit in leunculum & leunculum.

Similiter & in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.

Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: ut ex ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim, extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini.

Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris.

Dixit quoque David Salomoni filio suo: Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paveas:

Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te, nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerii domus Domini.

Ecce divisiones Sacerdotum & Levitarum, in omne ministerium domus Domini assistunt tibi, & parati sunt & noverunt tam principes quam populus facere omnia præcepta tua.

Loquutusque est David rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus autem grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo. Cap. 29.

Ego autem totis viribus meis præparavi impensas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea; lapides onychinos, & quasi stibinos, & diversorum colorum, omnem pretiosum lapidem, & marmor Parium abundantissime:

Et super hæc, quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum & argentum, do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparavi in ædem sanctam.

Tria millia talenta auri de auro Ophir: & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes templi.

Et ubiquumque opus est aurum de auro, & ubiquum-

a Sic Regius atque Colbertinus Aniciensis prima manu: alii cum editis legunt *Zabdias Aphonites*; quod errore librariorum fluxisse videtur, qui *s* litteram ultimam vocis *Zabdias* cum initio sequentis *Aphonites* copulare debebant. In Hebræo hodierno scriptum est זבדי השפמי *Zabdi Assiphmi*, quibusdam litteris mutatis & permistis.

b MSS. *Agareus* more consueto.

que opus eſt argentum de argento, opera fiant per manus artificum: A

Et ſi quis ſponte offert, impleat manum ſuam hodie; & offerat quod voluerit Domino.

Polliciti ſunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Iſrael, tribuni quoque, & centuriones, & principes poſſeſſionum regis.

Dederuntque in opera domus Dei auri talenta quinque millia, & ſolidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum. B

Et apud quemcumque inventi ſunt lapides, dederunt in theſaurum domus Domini, per manum Jeiel Gerſonitis.

Lætatuſque eſt populus, quum vota ſponte promitterent: quia corde toto offerebant ea Domino.

Sed & David rex lætatus eſt gaudio magno: & benedixit Domino coram univerſa multitudine, & ait:

Benedictus es Domine Deus Iſrael patris noſtri ab æterno in æternum. C

Tua eſt Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria: & tibi laus:

Cuncta enim quæ in cœlo ſunt, & in terra, tua ſunt: tuum Domine regnum, & tu es ſuper omnes principes.

Tuæ divitiæ, & tua eſt gloria: tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo & Imperium omnium.

Nunc igitur Deus noſter confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. D

Quis ego, & quis populus meus, ut poſſimus hæc tibi univerſa promittere?

Tua ſunt omnia: & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.

Peregrini enim ſumus coram te, & advenæ, ſicut omnes patres noſtri.

Dies noſtri quaſi umbra ſuper terram, & nulla eſt mora.

Domine Deus noſter, omnis hæc copia, quam paravimus, ut ædificaretur domus nomini ſancto tuo, E de manu tua eſt, & tua ſunt omnia.

Scio Deus meus quod probes corda, & ſimplicitatem diligas, unde & ego in ſimplicitate cordis mei lætus obtuli univerſa hæc:

Et populum tuum, qui hîc repertus eſt, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

Domine Deus Abraham, & Iſaac, & Iſrael, patrum noſtrorum, cuſtodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & ſemper in venerationem tui mens F iſta permaneat.

Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut cuſtodiat mandata tua, teſtimonia tua, & ceremonias tuas, & faciat univerſa: & ædificet ædem: cujus impenſas paravi.

Præcepit autem David univerſæ Eccleſiæ: Benedicite Domino Deo noſtro.

Et benedixit omnis Eccleſia Domino Deo patrum ſuorum: & inclinaverunt ſe, & adoraverunt Deum, & deinde regem. G

Immolaveruntque victimas Domino: & obtulerunt holocauſta die ſequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus ſuis, & univerſo ritu abundantiſſime in omnem Iſrael.

Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia.

Et unxerunt ſecundo Salomonem filium David.

Unxerunt autem Domino in principem, & Sadoc in pontificem.

Seditque Salomon ſuper ſolium Domini in regem pro David patre ſuo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Iſrael.

Sed & univerſi principes, & potentes, & cuncti filii regis David dederunt manum, & ſubjecti fuerunt Salomoni regi.

Magnificavit ergo Dominus Salomonem ſuper omnem Iſrael: & dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Iſrael.

Igitur David filius Iſai regnavit ſuper univerſum Iſrael. Et dies, quibus regnavit ſuper Iſrael, fuerunt quadraginta anni:

In Hebron regnavit ſeptem annis, & in Jeruſalem annis triginta tribus.

Et mortuus eſt in ſenectute bona, plenus dierum, & divitiis, & gloria. Regnavitque Salomon filius ejus pro eo.

Geſta autem David regis priora, & noviſſima, ſcripta ſunt in libro Samuel Videntis, & in libro Nathan prophetæ, atque in volumine Gad Videntis:

univerſique regni ejus, & fortitudinis, & temporum, quæ tranſierunt ſub eo, ſive in Iſrael, ſive in cunctis regnis terrarum.

Liber ſecundus apud Græcos & Latinos.

Caput I.

CONfortatus eſt ergo Salomon filius David in regno ſuo, & Dominus [a] Deus ejus erat cum eo, & magnificavit eum in excelſum.

Præcepitque Salomon univerſo Iſraeli, tribunis, & centurionibus, & ducibus, & judicibus omnis Iſrael, & principibus familiarum:

Et abiit cum univerſa multitudine in excelſum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moſes famulus Dei in ſolitudine.

Arcam autem Dei adduxerat David de Cariath-Jarim, in locum quem paraverat ei, & ubi fixerat illi tabernaculum, hoc eſt, in Jeruſalem.

Altare quoque æneum, quod fabricatus fuerat Beſeleel filius Uri filii Ur, ibi erat coram tabernaculo Domini: quod & requiſivit Salomon, & omnis eccleſia.

Adſcenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo mille hoſtias.

Ecce autem in ipſa nocte apparuit ei Deus dicens: Poſtula quod vis, ut dem tibi.

Dixitque Salomon Deo: Tu feciſti cum David patre meo miſericordiam magnam: & conſtituiſti me regem pro eo.

Nunc igitur Domine Deus impleatur ſermo tuus, quem pollicitus es David patri meo:

Tu enim me feciſti regem ſuper populum tuum multum, qui tam innumerabilis eſt, quam pulvis terræ.

Da mihi ſapientiam & intelligentiam, ut egrediar coram populo tuo & ingrediar:

Quis enim poteſt hunc populum tuum digne, qui tam grandis eſt, judicare?

Dixit autem Deus ad Salomonem: Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non poſtulaſti divitias, & ſubſtantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant, ſed nec dies vitæ plurimos: petiſti autem ſapientiam & ſcientiam, ut judicare poſſis populum meum, ſuper quem conſtitui te regem: Sapientia & ſcientia data ſunt tibi:

Divitias autem & ſubſtantiam & gloriam dabo tibi;

Ita ut nullus in regibus nec ante te nec poſt te fuerit ſimilis tui.

[a] In MSS. codicibus omiſſa ſunt duo hæc verba *Deus ejus*, quæ tamen leguntur in Hebræorum voluminibus.

Venit ergo Salomon ab Excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis, & regnavit super Israel.
Congregavitque sibi currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum; & fecit eos esse in urbibus quadrigarum, & cum rege in Jerusalem.
Præbuitque rex argentum & aurum in Jerusalem quasi lapides, & cedros quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna.
Adducebantur autem ei equi de Ægypto, & de Coa, à negotiatoribus regis, qui ibant, & coëmebant pretio, quadrigam equorum sexcentis argenteis, & equum centum quinquaginta:
Similiter de universis regnis Hetthæorum, & à regibus Syriæ, emtio celebrabatur.

Cap. 2. DEcrevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatium sibi.
Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosque eorum tria millia sexcentos.
Misit quoque ad Huram regem Tyri, dicens: Sicut egisti cum David patre meo, & misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum, in qua & habitavit: sic fac mecum, ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, & consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, & fumiganda aromata, & ad propositionem panum sempiternam, & ad holocautomata mane, & vespere, sabbathis quoque, & neomeniis & solennitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quæ mandata sunt Israeli.
Domus autem, quam ædificare cupio, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes deos.
Quis ergo poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum?
Si cœlum, & cœli cœlorum capere eum non queunt: quantus ego sum, ut possim ædificare ei domum?
Sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo.
Mitte igitur mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro, & argento, ære, ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui sciat sculpere [a] cælaturas, cum his artificibus, quos mecum habeo in Judæa & Jerusalem, quos præparavit David pater meus.
Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea, de Libano: scio enim quod servi tui noverint cædere ligna de Libano.
Et erunt servi mei cum servis tuis, ut parentur mihi ligna plurima.
Domus enim, quam cupio ædificare, magna est nimis, & inclyta.
Præterea operariis, qui cæsuri sunt ligna, servis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidem, & vini viginti millia metretas, olei quoque sata viginti millia.
Dixit autem Huram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomoni:
Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum.
Et addidit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit cœlum & terram, qui dedit David regi filium sapientem & eruditum & sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, & palatium sibi.
Misi ergo tibi virum prudentem & scientissimum Huram, patrem meum, filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater Tyrius fuit, qui novit operari in auro, & argento, ære, & ferro & marmore, & lignis, in purpura quoque, & hyacintho, & bysso, & coccino: & qui scit cælare omnem sculpturam, & adinvenire prudenter quodquumque in opere necessarium est, cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei David patris tui.
Triticum ergo, & hordeum, & oleum & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte servis tuis.
Nos autem cædemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Joppe: tuum erit transferre ea in Jerusalem.
Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israel, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, & inventi sunt centum quinquaginta millia, & tria millia sexcenti.
Fecitque ex eis septuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent: tria millia autem & sexcentos præpositos operum populi.

ET cœpit Salomon ædificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco, quem paraverat David in area Ornan Jebusæi. Cap. 3.
Cœpit autem ædificare mense secundo, anno quarto regni sui.
Et hæc sunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti.
Porticum vero ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domus, cubitorum viginti: porro altitudo centum viginti cubitorum erat: & deauravit eam intrinsecus auro mundissimo.
Domum quoque majorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum: sculpsitque in ea palmas, & quasi catenulas se invicem complectentes.
Stravit quoque pavimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo.
Porro aurum erat probatissimum, de cujus laminis texit domum, & trabes ejus, & postes, & parietes, & ostia: & cælavit cherubim in parietibus.
Fecit quoque domum Sancti sanctorum; longitudinem juxta latitudinem domus, cubitorum viginti, & latitudinem similiter viginti cubitorum: & laminis aureis texit eam, quasi talentis sexcentis.
Sed & clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent: cœnacula quoque texit auro.
Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: & texit eos auro.
Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur: ita ut una ala haberet cubitos quinque & tangeret parietem domus: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub.
Similiter cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat.
Igitur alæ utriusque cherubim expansæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipsi autem stabant

a Canon Memmianus cum aliquot MSS. *sculpere celata*. De Canone Carcassonensi nihil deinceps dicetur, quia non perfecimus ejusdem collationem nisi ad secundum librum Paralipomenon.

Digitized by Google

erectis pedibus, & facies eorum versæ erant ad A exteriorem domum.

Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, & bysso: & intexuit ei cherubim.

Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis:

Porro capita earum, quinque cubitorum.

Necnon & quasi catenulas in oraculo, & superposuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interposuit.

Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, B unam à dextris, & alteram à sinistris: eam quæ à dextris erat, vocavit Jachin; & quæ ad lævam, Booz.

Cap. 4. FEcit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.

Mare etiam fusile decem cubitis à labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus. C

Similitudo quoque boum erat subter illud, & decem cubitis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus versibus alvum maris circumibant. Boves autem erant fusiles:

Et ipsum mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad aquilonem, & alii tres ad occidentem: porro tres alii meridiem, & tres qui reliqui erant, orientem, mare habentes superpositum: posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari. D

Porro vastitas ejus habebat mensuram palmi, & erat labium illius quasi labium calicis, vel repandi lilii: capiebatque mensuræ tria millia metretas.

Fecit quoque conchas decem: & posuit quinque à dextris, & quinque à sinistris, ut lavarent in eis omnia, quæ in holocaustum oblaturi erant:

Porro in mari sacerdotes lavabantur.

Fecit autem & candelabra aurea decem, secundum speciem qua jussa erant fieri: & posuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris. E

Necnon & mensas decem: posuitque eas in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris:

Phialas quoque aureas centum.

Fecit etiam atrium sacerdotum, & basilicam grandem: & ostia in basilica, quæ texit ære.

Porro mare posuit in latere dextro contra orientem ad meridiem.

Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, & phialas: & complevit omne opus regis in domo Dei:

Hoc est, columnas duas, & epistylia, & capita, & F quasi quædam retiacula, quæ capita tegerent super epistylia.

Malogranata quoque quadringenta, & retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis jungerentur, quæ protegerent epistylia, & capita columnarum.

Bases etiam fecit, & conchas, quas superposuit basibus:

Mare unum, boves quoque duodecim sub mari.

Et lebetas, & creagras, & phialas. Omnia vasa fecit G Salomoni Hiram pater ejus in domo Domini ex ære mundissimo.

In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Socoth & Saredatha.

Erat autem multitudo vasorum innumerabilis, ita ut ignoraretur pondus æris.

Fecitque Salomon omnia vasa domus Dei, & altare aureum, & mensas, & super eas panes propositionis:

Candelabra quoque cum lucernis suis, ut lucerent ante oraculum juxta ritum, ex auro purissimo:

Et florentia quædam, & lucernas, & forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt.

Thymiamateria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola, ex auro purissimo.

Et ostia cælavit templi interioris, id est, in Sancto sanctorum: & ostia templi forinsecus aurea.

Sicque completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

INtulit igitur Salomon omnia, quæ voverat David pater suus, argentum, & aurum & universa vasa posuit in thesauris domus Dei. Cap. 5.

Post quæ congregavit majores natu Israel, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filiis Israel in Jerusalem, ut adducerent arcam fœderis Domini de civitate David, quæ est Sion.

Venerunt igitur ad regem omnes viri Israel in die solenni mensis septimi.

Quumque venissent cuncti seniorum Israel, portaverunt Levitæ arcam, & intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi.

Porro vasa sanctuarii, quæ erant in tabernaculo, portaverunt Sacerdotes cum Levitis.

Rex autem Salomon, & universus cœtus Israel, & omnes qui fuerant congregati ante arcam, immolabant arietes, & boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum.

Et intulerunt Sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim: ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, & ipsam arcam tegerent cum vectibus ejus.

Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum: si vero quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat.

Fuit itaque arca ibi usque in præsentem diem.

Nihilque erat aliud in arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus ex Ægypto.

Egressis autem Sacerdotibus de Sanctuario: omnes enim Sacerdotes, qui ibi potuerant inveniri, sanctificati sunt:

Nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos divisus erat

Tam Levitæ quam cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Eman, & qui sub Idithun, filii, & fratres eorum, vestiti byssinis, cymbalis, & psalteriis, & citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam altaris, & cum eis Sacerdotes centum viginti canentes tubis.

Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diversi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus; longe sonitus audiebatur;

Ita ut quum Dominum laudare cœpissent & dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus; impleretur domus Dei nube, nec possent Sacerdotes stare & ministrare propter caliginem.

Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

TUnc Salomon ait: Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine: ego autem ædificavi domum nomini ejus, ut habitaret ibi in perpetuum. Cap. 6.

Digitized by Google

Et convertit rex faciem suam, & benedixit universæ multitudini Israel, nam omnis turba stabat intenta, & ait: A

Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod loquutus est David patri meo, opere complevit, dicens:

A die, qua eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israel, ut ædificaretur in ea domus nomini meo:

Neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israel; B

Sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea, & elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israel.

Quumque fuisset voluntatis David patris mei, ut ædificaret domum nomini Domini Dei Israel, dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit voluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti voluntatem habere hujuscemodi: sed non tu ædificabis domum, verum filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit domum nomini meo. C

Complevit ergo Dominus sermonem suum, quem loquutus fuerat: & ego surrexi pro David patre meo, & sedi super thronum Israel, sicut loquutus est Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Israel.

Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israel.

Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universæ multitudinis Israel, & extendit manus suas. D

Siquidem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis:

Stetitque super eam: & deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israel, & palmis in cœlum levatis, ait:

Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cœlo & in terra: qui custodis pactum & misericordiam cum servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo: E

Qui præstitisti servo tuo David patri meo quæquumque loquutus fueras ei: & quæ ore promiseras opere complesti, sicut & præsens tempus probat.

Nunc ergo Domine Deus Israel, imple servo tuo patri meo David quæquumque loquutus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamen si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint in lege mea, sicut & tu ambulasti coram me. F

Et nunc Domine Deus Israel, firmetur sermo tuus, quem loquutus es servo tuo David.

Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cœlum & cœli cœlorum non te capiunt, quanto magis domus ista, quam ædificavi?

Sed ad hoc tantum facta est, ut respicias orationem servi tui, & obsecrationem ejus, Domine Deus meus: & audias preces, quas fundit famulus tuus coram te: ut aperias oculos tuos super domum G istam diebus & noctibus, super locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum, & exaudires orationem, quam servus tuus orat in eo: & & exaudias preces famuli tui, & populi tui Israel.

Quiquumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est, de cœlis, & propitiare.

Si peccaverit quispiam in proximum suum, & jurare contra eum paratus venerit, seque maledicto constrinxerit coram altari in domo ista: tu audies de cœlo, & facies judicium servorum tuorum, ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium, & ulciscaris justum, retribuens ei secundum justitiam suam.

Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabunt enim tibi) & conversi egerint pœnitentiam, & obsecraverint nomen tuum, & fuerint deprecati in loco isto, tu exaudi de cœlo, & propitiare peccato populi tui Israel, & reduc eos in terram, quam dedisti eis, & patribus eorum.

Si clauso cœlo pluvia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco isto, & confessi nomini tuo, & conversi à peccatis suis, quum eos afflixeris, exaudi de cœlo Domine, & dimitte peccata servis tuis & populi tui Israel & doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: & da pluviam terræ, quam dedisti populo tuo ad possidendum.

Fames si orta fuerit in terra, & pestilentia, ærugo, & aurugo, & locusta, & bruchus; & hostes, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis, omnisque plaga & infirmitas presserit: si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscens plagam & infirmitatem suam, & expanderit manus suas in domo hac, tu exaudi de cœlo, de sublimi *scilicet* habitaculo tuo, & propitiare, & redde unicuique secundum vias suas, quas nosti eum habere in corde suo:

Tu enim solus nosti corda filiorum hominum.

Ut timeant te, & ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

Externum quoque; qui non est de populo tuo Israel, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, & propter manum tuam robustam, & brachium tuum extentum, & oraverit in loco isto, tu exaudies de cœlo firmissimo habitaculo tuo, & facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus: ut sciant omnes populi terræ nomen tuum, & timeant te sicut populus tuus Israel, & cognoscant, quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.

Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas hæc est, quam elegisti, & domus, quam ædificavi nomini tuo: tu exaudies de cœlo preces eorum, & obsecrationem, & ulciscaris.

Si autem peccaverint tibi (neque enim est homo, qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hostibus, & captivos eos duxerint in terram longinquam, vel certe quæ juxta est, & conversi in corde suo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint pœnitentiam, & deprecati te fuerint in terra captivitatis suæ, dicentes: Peccavimus, inique egimus, injuste gessimus: & reversi fuerint ad te in toto corde suo, & in tota anima sua, in terra captivitatis suæ, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, & urbis, quam elegisti & domus, quam ædificavi nomini tuo:

Tu exaudies de cœlo, hoc est, de firmo habitaculo tuo, preces eorum, & facias judicium, & dimittas populo tuo, quamvis peccatori:

Tu es enim Deus meus: aperiantur, quæso, oculi tui,

Digitized by Google

& aures tuæ intentæ sint ad orationem quæ fit in A loco isto.
Nunc igitur consurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ:
Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, & sancti tui lætentur in bonis.
Domine Deus ne averteris faciem christi tui: memento misericordiarum David servi tui.

Cap. 7. QUumque complesset Salomon fundens preces, ignis descendit de cœlo, & devoravit holocausta & victimas: & majestas Domini implevit B domum.
Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eo quod implesset majestas Domini templum Domini.
Sed & omnes filii Israel videbant descendentem ignem, & gloriam Domini super domum:
Et corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, & laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. C
Rex autem, & omnis populus, immolabant victimas coram Domino.
Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia: & dedicavit domum Dei rex, & universus populus.
Sacerdotes autem stabant in officiis suis: & Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas: D
Porro Sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israel stabat.
Sanctificavit quoque Salomon medium atrii ante templum Domini: obtulerat enim ibi holocausta & adipes pacificorum: quia altare æneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta & sacrificia & adipes.
Fecit ergo Salomon solennitatem in tempore illo septem diebus, & omnis Israel cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath usque ad torrentem E Ægypti.
Fecitque die octavo collectam, eo quod dedicasset altare septem diebus, & solennitatem celebrasset diebus septem.
Igitur in die vigesimo tertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, lætantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, & Salomoni, & Israeli populo suo.
Complevitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, ut F faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est.
Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audivi orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificii.
Si clausero cœlum, & pluvia non fluxerit, & mandavero & præcepero locustæ, ut devoret terram, & misero pestilentiam in populum meum:
Conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & G exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis:
Et ego exaudiam de cœlo, & propitius ero peccatis eorum & sanabo terram eorum.
Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.
Elegi enim, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum, ibi cunctis diebus.
Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, & feceris juxta omnia quæ præcepi tibi, & justitias meas judiciaque servaveris:
Suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israel.
Si autem aversi fueritis, & dereliqueritis justitias meas, & præcepta mea, quæ proposui vobis, & abeuntes servieritis diis alienis, & adoraveritis eos, evellam vos de terra mea, quam dedi vobis:
Et domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, projiciam à facie mea, & tradam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis.
Et domus ista erit in proverbium universis transeuntibus, & dicent stupentes: Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic?
Respondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxit eos de terra Ægypti, & apprehenderunt deos alienos, & adoraverunt eos, atque coluerunt:
Idcirco venerunt super eos universa hæc mala.

EXpletis autem viginti annis, postquam ædificavit Salomon domum Domini & domum suam: Cap. 8.
civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit, & habitare ibi fecit filios Israel.
Abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit eam.
Et ædificavit Palmiram in deserto, & alias civitates munitissimas ædificavit in Emath.
Exstruxitque Bethoron superiorem, & Bethoron inferiorem, civitates muratas habentes portas & vectes & seras:
Balaath etiam & omnes urbes firmissimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctasque urbes quadrigarum, & urbes equitum: omnia quæ voluit Salomon atque disposuit, ædificavit in Jerusalem, & in Libano, & in universa terra potestatis suæ.
Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hetthæis, & Amorræis, & Pherezæis, & Evæis, & Jebusæis, qui non erant de stirpe Israel: de filiis eorum, & de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subjugavit Salomon in tributarios, usque in diem hanc.
Porro de filiis Israel non posuit ut servirent operibus regis: ipsi enim erant viri bellatores, & duces primi, & principes quadrigarum & equitum ejus.
Omnes autem principes exercitus regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.
Filiam vero Pharaonis transtulit de civitate David, in domum quam ædificaverat ei. Dixit enim:
Non habitabit uxor mea in domo David regis Israel, eo quod sanctificata sit: quia ingressa est eam arca Domini.
Tunc obtulit Salomon holocausta Domini super altare Domini, quod exstruxerat ante porticum, ut per singulos dies offerretur in eo juxta præceptum Mosi in sabbathis & in Kalendis, & in festis diebus, ter per annum, id est, in solennitate azymorum, & in solennitate hebdomadarum & in solennitate tabernaculorum.
Et constituit juxta dispositionem David patris sui officia sacerdotum in ministeriis suis:
Et Levitas in ordine suo, ut laudarent, & ministrarent coram Sacerdotibus, juxta ritum uniuscujusque diei:

Digitized by Google

Et janitores in divisionibus suis per portam & portam: sic enim præceperat David homo Dei. A
Nec prætergressi sunt de mandatis regis, tam Sacerdotes quam Levitæ, ex omnibus quæ præceperat, & in custodiis thesaurorum.
Omnes impensas præparatas habuit Salomon, ex eo die quo fundavit domum Domini, usque in diem quo perfecit eam.
Tunc abiit Salomon in Asiongaber, & in Aïlath ad oram maris Rubri, quæ est in terra Edom.
Misit autem ei Huram per manus servorum suorum B naves, & nautas gnaros maris, & abierunt cum servis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

Cap. 9. Regina quoque Saba, quum audisset famam Salomonis, venit ut tentaret eum in ænigmatibus, in Jerusalem, cum magnis opibus, & camelis qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmasque pretiosas.
Quumque venisset ad Salomonem, loquuta est ei C quæcumque erant in corde suo.
Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposuerat: nec quidquam fuit, quod ei non perspicuum fecerit.
Quod postquam vidit, sapientiam scilicet Salomonis, & domum quam ædificaverat, necnon & cibaria mensæ ejus, & habitacula servorum, & officia ministrorum ejus, & vestimenta eorum, pincernas quoque & vestes eorum, & victimas quas immolabat in domo Domini: non erat præ stupore ultra in ea spiritus. D
Dixitque ad regem: Verus sermo, quem audieram in terra mea de virtutibus & sapientia tua.
Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, & vidissent oculi mei, & probassem, vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam: vicisti famam virtutibus tuis.
Beati viri tui, & beati servi tui, hi qui assistunt coram te in omni tempore, & audiunt sapientiam tuam.
Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. E
Quia diligit Deus Israel, & vult servare eum in æternum, idcirco posuit te super eum regem, ut facias judicia atque justitiam.
Dedit autem regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas:
Non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni.
Sed & servi Huram cum servis Salomonis attulerunt F aurum de Ophir, & ligna thyina, & gemmas pretiosissimas: de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis, gradus in domo Domini, & in domo regia, citharas quoque & psalteria cantoribus:
Numquam visa sunt in terra Juda ligna talia.
Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, & quæ postulavit, multo plura quam attulerat ad eum:
Quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis.
Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni G per annos singulos, sexcenta sexaginta sex talenta auri: excepta ea summa, quam legati diversarum gentium, & negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiæ, & satrapæ terrarum, qui comportabant aurum & argentum Salomoni.
Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in hastis singulis expendebantur:
Trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur scuta singula:
Posuitque ea rex in armamentario, quod erat consitum nemore.
Fecit quoque rex solium eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo. Sexque gradus, quibus adscendebatur ad solium, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes juxta brachiola; sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte:
Non fuit tale solium in universis regnis.
Omnia quoque vasa convivii regis erant aurea, & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo.
Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur.
Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Huram, semel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & simias, & pavos.
Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ divitiis & gloria.
Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde ejus:
Et deferebant ei munera, vasa argentea, & aurea, & vestes, & arma, & aromata, equos, & mulos, per singulos annos.
Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & curruum equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, & ubi erat rex in Jerusalem.
Exercuit etiam potestatem super cunctos reges, à flumine Euphrate usque ad terram Philisthinorum, & usque ad terminos Ægypti.
Tantamque copiam præbuit argenti in Jerusalem quasi lapidum; & cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quæ gignuntur in campestribus.
Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunctisque regionibus.
Reliqua autem operum Salomonis priorum & novissimorum, scripta sunt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in visione quoque Jaddo Videntis, contra Jeroboam filium Nabat.
Regnavit autem Salomon in Jerusalem super omnem Israel quadraginta annis.
Dormivitque cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: regnavitque pro eo Roboam filius ejus.

Profectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Israel convenerat ut constituerent eum regem. Cap. 10.
Quod quum audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reversus est.
Vocaveruntque eum, & venit cum universo Israel, & loquuti sunt ad Roboam, dicentes:
Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis gravem imposuit servitutem, & paululum de onere subleva, ut serviamus tibi.
Qui ait: Post tres dies revertimini ad me.
Quumque abiisset populus, iniit consilium cum senibus, qui steterant coram patre ejus Salomone dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilii ut respondeam populo?
Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, & lenieris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

At

Digitized by Google

At ille reliquit consilium senum, & cum juvenibus A
tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, &
erant in comitatu illius.
Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? vel responde-
re quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Suble-
va jugum quod imposuit nobis pater tuus?
At illi responderunt ut juvenes, & nutriti cum eo in
deliciis, atque dixerunt:
Sic loqueris populo, qui dixit tibi: Pater tuus ag-
gravavit jugum nostrum, tu subleva: & sic respon-
debis ei: B
Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei.
Pater meus imposuit vobis jugum grave, & ego
majus pondus apponam: pater meus cæcidit vos
flagellis, ego vero cædam vos scorpionibus.
Venit ergo Jeroboam, & universus populus, ad Ro-
boam die tertio, sicut præceperat eis.
Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum:
loquutusque est juxta juvenum voluntatem: Pa-
ter meus grave vobis imposuit jugum, quod ego
gravius faciam: pater meus cæcidit vos flagellis, C
ego vero cædam vos scorpionibus.
Et non acquievit populi precibus: erat enim volun-
tatis Dei, ut compleretur sermo ejus, quem loqu-
tus fuerat per manum Ahiæ Silonitis ad Jeroboam
filium Nabat.
Populus autem universus, rege duriora dicente, sic
loquutus est ad eum:
Non est nobis pars in David, neque hereditas in fi-
lio Isai. Revertere in tabernacula tua Israel, tu
autem pasce domum tuam David. D
Et abiit Israel in tabernacula sua.
Super filios autem Israel, qui habitabant in civitati-
bus Juda, regnavit Roboam.
Misitque rex Roboam Aduram, qui præerat tributis,
& lapidaverunt eum filii Israel, & mortuus est:
Porro rex Roboam currum festinavit ascendere, &
fugit in Jerusalem.
Recessitque Israel à domo David, usque ad diem
hanc.

Cap. 11. Venit autem Roboam in Jerusalem, & convo- E
cavit universam domum Juda & Benjamin,
centum octoginta millia electorum atque bellan-
tium, ut dimicaret contra Israel, & converteret
ad se regnum suum.
Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem
Dei, dicens: Loquere ad Roboam filium Salomo-
nis regem Juda, & ad universum Israel qui est in
Juda & Benjamin:
Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque pugna-
bitis contra fratres vestros: revertatur unusquis- F
que in domum suam, quia mea hoc gestum est vo-
luntate.
Qui quum audissent sermonem Domini, reversi sunt,
nec perrexerunt contra Jeroboam.
Habitavit autem Roboam in Jerusalem, & ædifica-
vit civitates muratas in Juda. Exstruxitque Beth-
Leem, & Etam, & Thecue, Bethsur quoque, &
Socho, & Odollam, necnon & Geth, & Maresa,
& Ziph, sed & Aduraim, & Lachis, & Azeca,
Saraa quoque, & Ajalon, & Hebron, quæ erant G
in Juda & Benjamin, civitates munitissimas.
Quumque clausisset eas muris, posuit in eis princi-
pes, ciborumque horrea, hoc est, olei, & vini.
Sed & in singulis urbibus fecit armamentaria scuto-
rum & hastarum, firmavitque eas multa diligen-
tia, & imperavit super Judam & Benjamin.
Sacerdotes autem & Levitæ, qui erant in universo
Israel, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis,
relinquentes suburbana & possessiones suas, &
transeuntes ad Judam & Jerusalem: eo quod ab-
jecisset eos Jeroboam, & posteri ejus, ne sacerdo-
tio Domini fungerentur.
Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, & dæmo-
niorum, vitulorumque quos fecerat.
Sed & de cunctis tribubus Israel, quiquumque de-
derant cor suum ut quærerent Dominum Deum
Israel, venerunt Jerusalem ad immolandum victi-
mas suas coram Domino Deo patrum suorum.
Et roboraverunt regnum Juda, & confirmaverunt
Roboam filium Salomonis per tres annos: ambu-
laverunt enim in viis David & Salomonis, annis
tantum tribus.
Duxit autem Roboam uxorem Maalath, filiam Jeri-
muth, filii David: Abiail quoque filiam Eliab filii
Isai, quæ peperit ei filios, Jeüs, & Somoriam, &
Zoom.
Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom,
quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salo-
mith.
Amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom, su-
per omnes uxores suas, & concubinas:
Nam uxores decem & octo duxerat, concubinas au-
tem sexaginta: & genuit viginti octo filios, & se-
xaginta filias.
Constituit vero in capite, Abiam filium Maacha, du-
cem super fratres suos: ipsum enim regem facere
cogitabat, quia sapientior fuit, & potentior super
omnes filios ejus;
Et in cunctis finibus Juda, & Benjamin, & in uni-
versis civitatibus muratis: præbuitque eis escas plu-
rimas, & multas petivit uxores.

Quumque roboratum fuisset regnum Roboam & Cap. 12.
confortatum, dereliquit legem Domini, &
omnis Israel cum eo.
Anno autem quinto regni Roboam, ascendit Sesac
rex Ægypti in Jerusalem (quia peccaverant Do-
mino) cum mille ducentis curribus, & sexaginta
millibus equitum: nec erat numerus vulgi quod
venerat cum eo ex Ægypto, Libyes scilicet, &
Trogodytæ, & Æthiopes. Cepitque civitates mu-
nitissimas in Juda, & venit usque ad Jerusalem.
Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam,
& principes Juda, qui congregati fuerant in Jeru-
salem, fugientes Sesac, dixitque ad eos:
Hæc dicit Dominus: Vos reliquistis me, & ego reli-
qui vos in manu Sesac.
Consternatique principes Israel & rex dixerunt: Ju-
stus est Dominus.
Quumque vidisset Dominus, quod humiliati essent,
factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens:
Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque
eis pauxillum auxilii, & non stillabit furor meus
super Jerusalem per manum Sesac.
Verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servi-
tutis meæ, & servitutis regni terrarum.
Recessit itaque Sesac rex Ægypti ab Jerusalem,
sublatis thesauris domus Domini, & domus regis,
omniaque secum tulit, & clypeos aureos, quos fe-
cerat Salomon,
Pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos princi-
pibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum
palatii.
Quumque introiret rex domum Domini, veniebant
scutarii, & tollebant eos, iterumque referebant
ad armamentarium suum.

Digitized by Google

Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus: siquidem in Juda inventa sunt opera bona. A

Confortatus est igitur rex Roboam in Jerusalem, atque regnavit: quadraginta autem & unius anni erat cum regnare cœpisset, & decem & septem annis regnavit in Jerusalem, urbe, quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israel:

Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

Fecit autem malum, & non præparavit cor suum, ut quæreret Dominum. B

Opera vero Roboam prima & novissima, scripta sunt in libris Semeiæ prophetæ, & Addo Videntis, & diligenter exposita:

Pugnaveruntque adversum se Roboam & Jeroboam cunctis diebus.

Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David. Et regnavit Abia filius ejus pro eo.

Cap. 13. Anno octavo decimo regis Jeroboam, regnavit Abia super Judam. Tribus annis regnavit in Jerusalem, nomenque matris ejus Michaia, filia Uriel de Gabaa: C

Et erat bellum inter Abia & Jeroboam:

Qumque iniisset Abia certamen, & haberet bellicosissimos viros, & electorum [a] quadringenta millia: Jeroboam instruxit è contra aciem octingenta millia virorum, qui & ipsi electi erant, & ad bella fortissimi.

Stetit ergo Abia super montem Someron, qui erat in Ephraim, & ait: D

Audi Jeroboam, & omnis Israel. Num ignoratis quod Dominus Deus Israel dederit regnum David super Israel in sempiternum, ipsi & filiis ejus in pactum salis?

Et surrexit Jeroboam filius Nabat, servus Salomonis filii David: & rebellavit contra Dominum suum.

Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, & filii Belial: & prævaluerunt contra Roboam filium Salomonis: E

Porro Roboam erat rudis, & corde pavido, nec potuit resistere eis.

Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos, quos fecit vobis Jeroboam in deos.

Et ejecistis Sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas: & fecistis vobis Sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quiquumque venerit, & initiaverit manum suam in tauro, in bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum qui non sunt dii. F

Noster autem Dominus, Deus est quem non relinquimus;

Sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, & Levitæ sunt in ordine suo:

Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies mane & vespere, & thymiama juxta legis præcepta confectum, & proponuntur panes in mensa mundissima;

Estque apud nos candelabrum aureum, & lucernæ ejus, ut accendantur semper ad vesperam: G

Nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri quem vos reliquistis.

Ergo in exercitu nostro dux Deus est, & Sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, & resonant contra vos:

Filii Israel nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.

Hæc illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias.

Qumque ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo ambiebat exercitu.

Respiciensque Judas vidit instare bellum & ex adverso & post tergum, & clamavit ad Dominum: ac Sacerdotes tubis canere cœperunt.

Omnesque viri Juda vociferati sunt: & ecce illis clamantibus, perterruit Deus Jeroboam, & omnem Israel qui stabat ex adverso Abia & Juda.

Fugeruntque filii Israel Judam, & tradidit eos Deus in manu eorum.

Percussit ergo eos Abia, & populus ejus, plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium.

Humiliatique sunt filii Israel in tempore illo, & vehementissime confortati filii Juda, eo quod sperassent in Domino Deo patrum suorum.

Persequutus est autem Abia fugientem Jeroboam, & cepit civitates ejus, Beth-El & filias ejus, & Jesana cum filiabus suis, Ephron quoque & filias ejus:

Nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, & mortuus est.

Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quattuordecim: procreavitque viginti duos filios, & sedecim filias.

Reliqua autem sermonum Abia, viarumque & operum ejus, scripta sunt diligentissime in libro Prophetæ Addo.

Dormivit autem Abia cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: Cap. 14.

Regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cujus diebus quievit terra annis decem.

Fecit autem Asa quod bonum & placitum erat in conspectu Dei sui, & subvertit altaria peregrini cultus, & excelsa, & confregit statuas, lucosque succidit:

Ac præcepit Judæ ut quæreret Dominum Deum patrum suorum, & faceret legem, & universa mandata:

Et abstulit de cunctis urbibus Juda aras, & fana, & regnavit in pace.

Ædificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, & nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente.

Dixit autem Judæ: Ædificemus civitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & seris, donec à bellis quieta sunt omnia, eo quod quæsierimus Dominum Deum patrum nostrorum, & dederit nobis pacem per gyrum.

Ædificaverunt igitur, & nullum in exstruendo impedimentum fuit.

Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta & hastas de Juda trecenta millia, de Benjamin vero scutariorum & sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.

Egressus est autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu suo, decies centena millia, & curribus trecentis: & venit usque Maresa.

Porro Asa perrexit obviam ei, & instruxit aciem ad bellum in valle Sephata, quæ est juxta Maresa: & invocavit Dominum Deum, & ait:

Domine non est apud te ulla distantia, utrum in paucis auxilieris, an in pluribus: adjuva nos Domine

a Pro quadringentis millibus, MSS. Reg. Corbei. 14. & San-German. 15. legunt *quadraginta millia*, & deinde in eodem versu *octoginta* pro *octingentis*. Canon Memmianus pure legit juxta Hebræum, quod nos edidimus.

Digitized by Google

Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non prævaleat contra te homo. A

Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram Asa & Juda: fugeruntque Æthiopes. Et persequutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat, usque Geraram: & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius prœliante.

Tulerunt ergo spolia multa, & percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe cunctos terror invaserat: & diripuerunt urbes, & multam prædam asportaverunt. B

Sed & caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, & camelorum: reversique sunt Jerusalem.

Cap. 15. AZarias autem filius Obed, facto in se spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa & omnis Juda & Benjamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, invenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos. C

Transibunt autem multi dies in Israel absque Deo vero, & absque sacerdote doctore, & absque lege.

Quumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israel, & quæsierint eum, reperient eum.

In tempore illo non erit pax egredienti, & ingredienti, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum: pugnabit enim gens contra gentem, & civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia. D

Vos ergo confortamini, & non dissolvantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

Quod quum audisset Asa, verba scilicet & prophetiam Obed prophetæ, confortatus est, & abstulit idola de omni terra Juda, & de Benjamin, & ex urbibus, quas ceperat, montis Ephraim, & dedicavit altare Domini quod erat ante porticum Domini. E

Congregavitque universum Judam & Benjamin, & advenas cum eis de Ephraim, & de Manasse, & de Simeon: plures enim ad eum confugerant ex Israel, videntes quod Dominus Deus illius esset cum eo.

Quumque venissent in Jerusalem mense tertio, & anno quinto decimo regni Asa, immolaverunt Domino in die illa, de manubiis & præda quam adduxerant, boves septingentos, & arietes septem millia. F

Et intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua.

Si quis autem, inquit, non quæsierit Dominum Deum Israel, moriatur à minimo usque ad maximum, à viro usque ad mulierem.

Juraveruntque Domino voce magna in jubilo, & in clangore tubæ, & in sonitu buccinarum, omnes qui erant in Juda cum exsecratione: in omni enim corde suo juraverunt, & in tota voluntate quæsierunt eum, & invenerunt: præstititque eis Dominus requiem per circuitum. G

Sed & Maacha matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quod fecisset in luco simulacrum Priapi: quod omne contrivit, & in frusta comminuens combussit in torrente Cedron.

Excelsa autem derelicta sunt in Israel: attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.

Eaque quæ voverat pater suus, & ipse, intulit in domum Domini, argentum, & aurum, vasorumque diversam supellectilem.

Bellum vero non fuit usque ad tricesimum quintum annum regni Asa.

Cap. 16. ANno autem tricesimo sexto regni ejus, ascendit Baasa rex Israel in Judam, & muro circumdabat Rama, ut nullus posset tute egredi & ingredi de regno Asa.

Protulit ergo Asa argentum & aurum de thesauris domus Domini, & de thesauris regis, misitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

Fœdus inter me & te est, pater quoque meus & pater tuus habuere concordiam: quam ob rem misi tibi argentum & aurum, ut rupto fœdere, quod habes cum Baasa rege Israel, facias eum à me recedere.

Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israel: qui percusserunt Aion, & Dan, & Abelmaïm, & universas urbes Nephthali muratas.

Quod quum audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum.

Porro Asa rex assumsit universum Judam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ ædificationi præparaverat Baasa, ædificavitque ex eis Gabaa, & Maspha.

In tempore illo venit Anani propheta ad Asa regem Juda, & dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ regis exercitus de manu tua.

Nonne Æthiopes & Libyes multo plures erant, quadrigis & equitibus, & multitudine nimia: quos, quum Domino credidisses, tradidit in manu tua?

Oculi enim Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum.

Stulte igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore contra te bella consurgent.

Iratusque Asa adversus Videntem, jussit eum mitti in nervum:

Valde quippe super hoc fuerat indignatus:

Et interfecit de populo in tempore illo plurimos.

Opera autem Asa prima & novissima, scripta sunt in libro regum Juda & Israel.

Ægrotavit etiam Asa anno tricesimo nono regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.

Dormivitque cum patribus suis: & mortuus est anno quadragesimo primo regni sui.

Et sepelierunt eum in sepulcro suo quod foderat sibi in civitate David: posueruntque eum super lectulum suum, plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eo ambitione nimia.

Cap. 17. REgnavit autem Josaphat filius ejus pro eo, & invaluit contra Israel.

Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda, quæ erant vallatæ muris. Præsidiaque disposuit in terra Juda, & in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus.

Et fuit Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis: & non speravit in Baalim, sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non juxta peccata Israel.

Digitized by Google

Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, & A dedit omnis Juda munera Josaphat: factæque sunt ei infinitæ divitiæ, & multa gloria.

Qumque sumsisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Juda abstulit.

Tertio autem anno regni sui, misit de principibus suis Benail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanael, & Michæam, ut docerent in civitatibus Juda:

Et cum eis Levitas, Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Asael quoque, & Semiramoth, & Jonathan, Adoniam, & Thobiam, & Thobadoniam, B Levitas, & cum eis Elisama & Joram Sacerdotes,

Docebantque in Juda, habentes librum Legis Domini, & circumibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.

Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat.

Sed & Philisthæi Josaphat munera deferebant, & vectigal argenti, Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingentos, & hirco- C rum totidem.

Crevit ergo Josaphat, & magnificatus est usque in sublime: atque ædificavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas. Et multa opera paravit in urbibus Juda:

Viri quoque bellatores, & robusti erant in Jerusalem, quorum iste est numerus per domos atque familias singulorum.

In Juda principes exercitus, Ednas, dux & cum eo robustissimorum trecenta millia.

Post hunc Johanan princeps, & cum eo ducenta octo- D ginta millia.

Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, & cum eo ducenta millia virorum fortium.

Hunc sequebatur robustus ad prœlia Eliada, & cum eo tenentium arcum & clypeum ducenta millia.

Post istum etiam Jozabad, & cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.

Hi omnes erant ad manum regis; exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis, & in universo Juda. E

Cap. 18. FUit ergo Josaphat dives & inclytus multum, & affinitate conjunctus est Ahab.

Descenditque post annos ad eum in Samariam:

Ad cujus adventum mactavit Ahab arietes & boves plurimos, & populo qui venerat cum eo: persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad.

Dixitque Ahab rex Israel ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad.

Cui ille respondit: Ut ego, & tu: sicut populus tuus, sic & populus meus: tecumque erimus in bello. F

Dixitque Josaphat ad regem Israel: Consule obsecro impræsentiarum sermonem Domini.

Congregavitque rex Israel prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere?

At illi, Ascende, inquiunt, & tradet Deus in manu regis.

Dixitque Josaphat: Numquid non est hîc prophetes Domini, ut ab illo etiam requiramus?

Et ait rex Israel ad Josaphat: Est vir unus, à quo pos- G sumus quærere Domini voluntatem: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore:

Est autem Michæas filius Jemla.

Dixitque Josaphat: Ne loquaris rex hoc modo.

Vocavit ergo rex Israel unum de eunuchis, & dixit ei: Voca mihi cito Michæam filium Jemla.

Porro rex Israel, & Josaphat rex Juda, uterque sedebat in solio suo, vestiti cultu regio:

Sedebant autem in area juxta portam Samariæ, omnesque prophetæ vaticinabantur coram eis.

Sedecias vero filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam.

Omnesque prophetæ similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, & prosperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis.

Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi:

En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant: quæso ergo te ut & sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.

Cui respondit Michæas: Vivit Dominus, quia quodquumque dixerit Deus meus, hoc loquar.

Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere?

Cui ille respondit: Ascendite: cuncta enim prospere venient, & tradentur hostes in manus vestras.

Dixitque rex: Iterum atque iterum te adjuro, ut non mihi loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini.

At ille ait: Vidi universum Israel dispersum in montibus, sicut oves absque pastore: & dixit Dominus: Non habent isti dominos: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

Et ait rex Israel ad Josaphat: Nonne dixi tibi, quod non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea quæ mala sunt?

At ille, Idcirco, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum sedentem in solio suo, & omnem exercitum cœli assistentem ei à dextris & à sinistris.

Et dixit Dominus: Quis decipiet Ahab regem Israel, ut ascendat & corruat in Ramoth Galaad? Qumque diceret unus hoc modo, & alter alio: processit spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies?

At ille respondit: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus.

Dixitque Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.

Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, & Dominus loquutus est de te mala.

Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michææ maxillam, & ait:

Per quam viam transivit Spiritus Domini à me, ut loqueretur tibi?

Dixitque Michæas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris.

Præcepit autem rex Israel, dicens: Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem civitatis, & ad Joas filium Amelech.

Et dicetis: Hæc dicit rex; mittite hunc in carcerem, & date ei panis modicum, & aquæ pauxillum, donec revertar in pace.

Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est loquutus Dominus in me. Et ait: Audite populi omnes.

Igitur ascenderunt rex Israel & Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad.

Dixitque rex Israel ad Josaphat: Mutabo habitum,

& sic ad pugnandum vadam, tu autem induere ve- A
stibus tuis.
Mutatoque rex Israel habitu, venit ad bellum.
Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus sui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut contra maximum, nisi contra solum regem Israel.
Itaque quum vidissent principes equitatus Josaphat, dixerunt: Rex Israel iste est.
Et circumdederunt eum dimicantes:
At ille clamavit ad Dominum, & auxiliatus est ei,
atque avertit eos ab illo. B
Quum enim vidissent duces equitatus, quod non esset rex Israel, reliquerunt eum.
Accidit autem ut unus è populo sagittam in incertum jaceret, & percuteret regem Israel inter cervicem & scapulas.
At ille aurigæ suo ait: Converte manum tuam, & educ me de acie, quia vulneratus sum.
Et finita est pugna in die illo:
Porro rex Israel stabat in curru suo contra Syros us-
que ad vesperam, & mortuus est occidente sole. C

Cap. 19. Reversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacifice in Jerusalem.
Cui occurrit Jeü filius Anani Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitia jungeris, & idcirco iram quidem Domini merebaris: sed bona opera inventa sunt in te, eo quod abstuleris lucos de terra Juda, & præparaveris cor tuum ut requireres Deum.
Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem:
Rursumque egressus est ad populum de Bersabee us- D
que ad montem Ephraim, & revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.
Constituitque Judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca;
Et præcipiens Judicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodquumque judicaveritis, in vos redundabit.
Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cun-
cta facite: non est enim apud Dominum Deum no- E
strum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupido munerum.
In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & Sacerdotes, & principes familiarum ex Israel, ut judicium & caussam Domini judicarent habitatoribus ejus.
Præcepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto.
Omnem caussam, quæ venerit ad vos, fratrum ve-
strorum, qui habitant in urbibus suis inter cogna- F
tionem & cognationem, ubiquumque quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus: ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos & super fratres vestros:
Sic ergo agetis, & non peccabitis.
Amarias autem sacerdos & pontifex vester, in his, quæ ad Dominum pertinent, præsidebit:
Porro Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo
Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium G
pertinent: habetisque magistros Levitas coram vobis;
Confortamini, & agite diligenter, & erit Dominus cum bonis.

Cap. 20. a Post hæc congregati sunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de [a] Ammonitis, ad Josaphat, ut pugnarent contra eum.
Veneruntque nuntii, & indicaverunt Josaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna, de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi.
Josaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium universo Juda.
Congregatusque est Judas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum.
Quumque stetisset Josaphat in medio cœtu Juda, & Jerusalem, in domo Domini ante atrium novum, ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cœlo, & dominaris cunctis regnis gentium,
In manu tua est fortitudo & potentia, nec quisquam tibi potest resistere.
Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terræ hujus coram populo tuo Israel, & dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?
Habitaveruntque in ea, & exstruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes:
Si irruerint super nos mala, gladius judicii, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies, salvosque facies.
Nunc igitur ecce filii Ammon, & Moab, & mons Seir, per quos non concessisti Israeli ut transiret quando egrediebatur de Ægypto, sed declinaverunt ab eis, & non interfecerunt illos:
E contrario agunt, & nituntur ejicere nos de possessione, quam tradidisti nobis. Deus noster, ergo non judicabis eos?
In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed quum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.
Omnis vero Juda stabat coram Domino, cum parvulis, & uxoribus & liberis suis.
Erat autem Jaziel filius Zachariæ, filii Banaiæ, filii Jeiel, filii Mathaniæ, Levites de filiis Asaph, super quem factus est Spiritus Domini in medio turbæ, & ait:
Attendite omnis Juda, & qui habitatis in Jerusalem, & tu rex Josaphat: Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed Dei.
Cras descendetis contra eos: ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis, & invenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Jeruel.
Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantum modo confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos,
O Juda, & Jerusalem: nolite timere, nec paveatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiscum.
Josaphat ergo, & Juda, & omnes habitatores Jerusalem, ceciderunt proni in terram coram Domino, & adoraverunt eum.
Porro Levitæ de filiis Caath, & de filiis Core, laudabant Dominum Deum Israel voce magna, in excelsum.
Quumque mane surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue: profectisque eis, stans Josaphat in medio eorum, dixit:

[a] Pro *Ammonitis* in omnibus MSS. codicibus legitur *Ammanitis*.

Digitized by Google

Audite me Juda, & omnes habitatores Jerusalem: credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite prophetis ejus, & cuncta evenient prospera.

Deditque consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consona dicerent:

Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia ejus.

Quumque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant ut pugnarent contra Judam, & percussi sunt.

Namque filii Ammon, & Moab, consurrexerunt adversum habitatores montis Seir, ut interficerent & delerent eos: quumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidêre vulneribus.

Porro Juda quum venisset ad speculam, quæ respicit ad solitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaveribus, nec superesse quemquam, qui necem potuisset evadere.

Venit ergo Josaphat, & omnis populus cum eo, ad detrahenda spolia mortuorum: inveneruntque inter cadavera variam supellectilem, vestes quoque, & vasa pretiosissima, & diripuerunt, ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ prædæ magnitudine.

Die autem quarto congregati sunt in valle Benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum vallis Benedictionis usque in præsentem diem.

Reversusque est omnis vir Juda, & habitatores Jerusalem, & Josaphat ante eos, in Jerusalem cum lætitia magna, eo quod dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

Ingressique sunt Jerusalem cum psalteriis & citharis, & tubis, in domum Domini.

Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum, quum audissent quod pugnasset Dominus contra inimicos Israel.

Quievitque regnum Josaphat, & præbuit ei Deus pacem per circuitum.

Regnavit igitur Josaphat super Judam, & erat trigintaquinque annorum quum regnare cœpisset: Viginti autem & quinque annis regnavit in Jerusalem.

Nomen matris ejus Azuba filia Selahi.

Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino.

Verumtamen excelsa non abstulit, & adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

Reliqua autem gestorum Josaphat priorum & novissimorum, scripta sunt in verbis Jeü filii Anani, quæ digessit in libro Regum Israel.

Post hæc iniit amicitias Josaphat rex Juda cum Ohozia rege Israel, cujus opera fuerunt impiissima.

Et particeps fuit ut facerent naves, quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber.

Prophetavit autem Eliezer filius Dodoaü de Maresa ad Josaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ohozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

Cap. 21. Dormivit autem Josaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David:

Regnavitque Joram filius ejus pro eo. Qui habuit fratres, filios Josaphat, Azariam, & Jaiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam, omnes hi, filii Josaphat regis [a] Israel.

Deditque eis pater suus multa munera argenti, & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Juda: regnum autem tradidit Joram, eo quod esset primogenitus.

Surrexit ergo Joram super regnum patris sui: quumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de principibus Israel.

Triginta duorum annorum erat Joram quum regnare cœpisset: & octo annis regnavit in Jerusalem.

Ambulavitque in viis regum Israel, sicut egerat domus Ahab: filia quippe Ahab erat uxor ejus, & fecit malum in conspectu Domini.

Noluit autem Dominus disperdere domum David, propter pactum quod inierat cum eo: & quia promiserat ut daret ei lucernam, & filiis ejus omni tempore.

In diebus illis rebellavit Edom, ne esset subditus Judæ: & constituit sibi regem.

Quumque transisset Joram cum principibus suis, & cuncto equitatu qui erat secum, surrexit nocte, & percussit Edom, qui se circumdederat, & omnes duces equitatus ejus.

Attamen rebellavit Edom, ne esset sub ditione Juda, usque ad hanc diem:

Eo tempore & Lobna recessit ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum: insuper & excelsa fabricatus est in urbibus Juda, & fornicari fecit habitatores Jerusalem, & prævaricari Judam.

Allatæ sunt autem ei litteræ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat:

Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, & in viis Asa regis Juda, sed incessisti per iter regum Israel, & fornicari fecisti Judam, & habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domus Ahab, insuper & fratres tuos, domum patris tui, meliores te, occidisti, ecce Dominus percutiet te plaga magna, cum populo tuo, & filiis, & uxoribus tuis, universaque substantia tua.

Tu autem ægrotabis pessimo languore uteri, donec egrediantur vitalia tua paulatim per dies singulos.

Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philisthinorum, & Arabum, qui confines sunt Æthiopibus. Et ascenderunt in terram Juda, & vastaverunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inventa est in domo regis;

Insuper & filios ejus, & uxores: nec remansit ei filius, nisi Joahaz, qui minimus natu erat.

Et super hæc omnia percussit eum Dominus alvi languore insanabili.

Quumque diei succederet dies, & temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus: & sic longa consumtus tabe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter & vita caruit.

Mortuusque est in infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundum morem combustionis, exsequias, sicut fecerat majoribus ejus.

Triginta duorum annorum fuit, quum regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Jerusalem.

[a] Editi libri cum aliquot MSS. *regis Juda*. Canon Memmianus legit in contextu *regis Juda*, in margine vero, *Israel*. Plures antiquioresque Latini MSS. consonant Hebræorum codicibus, ubi legimus nomen *Israel*, tam in excusis quàm in MSS. מלך ישראל *melech Israel*. In hanc difficultatem consulat qui voluerit volumina Criticorum sacrorum.

Digitized by Google

Ambulavitque non recte, & sepelierunt eum in civitate David: verumtamen non in sepulcro regum.

Cap. 22. Constituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum, regem pro eo:
Omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfecerant latrones Arabum, qui irruerant in castra:
Regnavitque Ohozias filius Joram regis Juda.
Quadraginta duorum annorum erat Ohozias cum regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Athalia filia Amri.
Sed & ipse ingressus est per vias domus Ahab: mater enim ejus impulit eum ut impie ageret.
Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Ahab: ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui, in interitum ejus.
Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Joram filio Ahab rege Israel, in bellum contra Azael regem Syriæ in Ramoth Galaad:
Vulneraveruntque Syri Joram. Qui reversus est ut curaretur in Jezrael: multas enim plagas acceperat in supradicto certamine.
Igitur Ohozias filius Joram rex Juda, descendit ut inviseret Joram filium Ahab in Jezrael ægrotantem.
Voluntatis quippe fuit Dei adversus Ohoziam, ut veniret ad Joram:
Et quum venisset, & egrederetur cum eo adversum Jeü filium Namsi, quem unxit Dominus ut deleret domum Ahab.
Quum ergo subverteret Jeü domum Ahab, invenit principes Juda, & filios fratrum Ohoziæ, qui ministrabant ei, & interfecit illos.
Ipsumque perquirens Ohoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adductumque ad se, occidit, & sepelierunt eum: eo quod esset filius Josaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo. Nec erat ultra spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ohoziæ.
Siquidem Athalia mater ejus, videns quod mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Joram.
Porro Josabeth filia regis tulit Joas filium Ohoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis, quum interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum:
Josabeth autem, quæ absconderat eum: erat filia regis Joram, uxor Jojadæ pontificis, soror Ohoziæ, & idcirco Athalia non interfecit eum.
Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

Cap. 23. Anno autem septimo confortatus Jojada, assumsit centuriones, Azariam videlicet filium Jeroham, & Ismael filium Johanan, Azariam quoque filium [a] Obed, & Maasiam filium Adaiæ, & Elisaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus.
Qui circumeuntes Judam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda, & principes familiarum Israel, veneruntque in Jerusalem.
Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege: dixitque ad eos Jojada:
Ecce filius regis regnabit, sicut loquutus est Dominus super filios David.
Iste est ergo sermo quem facietis:
Tertia pars vestrum qui veniunt ad Sabbathum, Sacerdotum, & Levitarum & janitorum, erit in portis:
Tertia vero pars ad domum regis:
Et tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti:
Omne vero reliquum vulgus sit in atriis domus Domini.
Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi Sacerdotes, & qui ministrant de Levitis: ipsi tantummodo ingrediantur, quia sanctificati sunt: & omne reliquum vulgus observet custodias Domini.
Levitæ autem circumdent regem, habentes singuli arma sua: (& si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sintque cum rege & intrante & egrediente.
Fecerunt ergo Levitæ, & universus Juda, juxta omnia quæ præceperat Jojada pontifex: & assumserunt singuli viros qui sub se erant, & veniebant per ordinem sabbathi, cum his qui impleverant sabbathum, & egressuri erant.
Siquidem Jojada pontifex non dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant.
Deditque Jojada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque & peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini.
Constituitque omnem populum tenentium pugiones, à parte templi dextra, usque ad partem templi sinistram, coram altari, & templo, per circuitum regis.
Et eduxerunt filium regis, & imposuerunt ei diadema, & testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, & constituerunt eum regem:
Unxit quoque illum Jojada pontifex, & filii ejus: imprecatique sunt, atque dixerunt: Vivat rex.
Quod quum audisset Athalia, vocem scilicet currentium atque laudantium regem, ingressa est ad populum in templum Domini.
Quumque vidisset regem stantem super gradum in introitu, & principes, turmasque circa eum, omnemque populum terræ gaudentem, atque clangentem tubis, & diversi generis organis concinentem, vocemque laudantium, scidit vestimenta sua, & ait: Insidiæ, Insidiæ.
Egressus autem Jojada pontifex ad centuriones, & principes exercitus, dixit eis: Educite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio.
Præcepitque sacerdos ne occideretur in domo Domini.
Et imposuerunt cervicibus ejus manus:
Quumque intrasset portam equorum domus regis, interfecerunt eam ibi
Pepigit autem Jojada fœdus inter se, universumque populum, & regem, ut esset populus Domini.
Itaque ingressus est omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam: & altaria ac simulacra illius confregerunt:
Mathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.
Constituit autem Jojada præpositos in domo Domini sub manibus Sacerdotum, & Levitarum, quos distribuit David in domo Domini: ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in lege Mosi, in gaudio & canticis, juxta dispositionem David.
Constituit quoque janitores in portis domus Domini,

[a] Intactum reliquimus nomen istud *Obed*, quòd ita scriptum reperiretur in editis libris, in MS. Colbertino Aniciensi, ac in Textu Hebraico. Cæteri MSS. codices legunt *Oded* cum duplici *d* juxta primum versiculum superioris Capitis decimi quinti, in quo nomen עודד *Oded* occurrit; & Azarias filius etiam *Oded* dicitur.

ut non ingrederetur eam immundus in omni re. A
Assumsitque centuriones, & fortissimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere regem de domo Domini, & introire per medium portæ superioris in domum regis, & collocaverunt eum in solio regali.
Lætatusque est omnis populus terræ, & urbs quievit: porro Athalia interfecta est gladio.
Cap. 24. SEptem annorum erat Joas quum regnare cœpisset: & quadraginta annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Sebia de Bersabee. B
Fecitque quod bonum est coram Domino cunctis diebus Jojadæ sacerdotis.
Accepit autem ei Jojada uxores duas, è quibus genuit filios & filias.
Post quæ placuit Joas ut instauraret domum Domini. Congregavitque Sacerdotes, & Levitas, & dixit eis:
Egredimini ad civitates Juda, & colligite de universo Israel pecuniam ad sartatecta templi Dei vestri, per singulos annos, festinatoque hoc facite. C
Porro Levitæ egêre negligentius.
Vocavitque rex Jojadam principem, & dixit ei: Quare tibi non fuit curæ, ut cogeres Levitas inferre de Juda & de Jerusalem pecuniam, quæ constituta est à Mose servo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Israel in tabernaculum testimonii?
Athalia enim impiissima, & filii ejus, destruxerant domum Dei; & de universis, quæ sanctificata fuerant templo Domini, ornaverant fanum Baalim.
Præcepit ergo rex, & fecerunt arcam: posueruntque D eam juxta portam domus Domini forinsecus.
Et prædicatum est in Juda & Jerusalem, ut deferrent singuli pretium Domino, quod constituit Moses servus Dei super omnem Israel in deserto.
Lætatique sunt cuncti principes, & omnis populus: & ingressi contulerunt in arcam Domini, atque miserunt ita ut impleretur.
Quumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus Levitarum (videbant enim multam pecuniam) ingrediebatur scriba regis, & quem E primus sacerdos constituerat: effundebantque pecuniam quæ erat in arca: porro arcam reportabant ad locum suum: sicque faciebant per singulos dies, & congregata est infinita pecunia.
Quam dederunt rex & Jojada his, qui præerant operibus domus Domini:
At illi conducebant ex ea cæsores lapidum, & artifices operum singulorum, ut instaurarent domum Domini: fabros quoque ferri & æris, ut quod cadere cœperat, fulciretur. F
Egeruntque hi qui operabantur industrie, & obducebatur parietum cicatrix per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, & firmiter eam stare fecerunt.
Quumque complessent omnia opera, detulerunt coram rege & Jojada reliquam partem pecuniæ: de qua facta sunt vasa templi in ministerium, & ad holocausta, phialæ quoque, & cætera vasa aurea & argentea:
Et offerebantur holocausta in domo Domini jugiter G cunctis diebus Jojadæ.
Senuit autem Jojada plenus dierum, & mortuus est quum centum triginta esset annorum.
Sepelieruntque eum in civitate David cum regibus, eo quod fecisset bonum cum Israel, & cum domo ejus.
Postquam autem obiit Jojada, ingressi sunt principes Juda: & adoraverunt regem; qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis.
Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis & sculptilibus, & facta est ira contra Judam & Jerusalem propter hoc peccatum.
Mittebatque eis prophetas ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes, illi audire nolebant.
Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Jojadæ sacerdotem, & stetit in conspectu populi, & dixit eis:
Hæc dicit Dominus Deus: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum ut derelinqueret vos?
Qui congregati adversus eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini.
Et non est recordatus Joas rex misericordiæ, quam fecerat Jojada pater illius secum, sed interfecit filium ejus.
Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat.
Quumque evolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ: venitque in Judam & Jerusalem, & interfecit cunctos principes populi, atque universam prædam miserunt regi Damascum.
Et certe quum permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus manibus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent Dominum Deum patrum suorum:
In Joas quoque ignominiosa exercuere judicia.
Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis:
Surrexerunt autem contra eum servi sui, in ultionem sanguinis filii Jojadæ sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo, & mortuus est:
Sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulcris regum.
Insidiati vero sunt ei, Zabad filius Semmaath Ammanitidis, & Jozabad filius Semarith Moabitidis.
Porro filii ejus, ac summa pecuniæ quæ adunata fuerat sub eo, & instauratio domus Dei scripta sunt diligentius in libro Regum.
Regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.
VIgintiquinque annorum erat Amasias quum regnare cœpisset, & vigintinovem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris Joadam de Jerusalem. Cap. 25.
Fecitque bonum in conspectu Domini: verumtamen non in corde perfecto.
Quumque roboratum sibi videret imperium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum, sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in libro Legis Mosi, ubi præcepit Dominus, dicens:
Non occidentur patres pro filiis, neque filii pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur.
Congregavit igitur Amasias Judam, & constituit eos per familias, tribunosque & centuriones in universo Juda & Benjamin:
Et recensuit à viginti annis & sursum, invenitque trecenta millia juvenum, qui egrederentur ad pugnam, & tenerent hastam & clypeum.
Mercede quoque conduxit de Israel centum millia robustorum, centum talentis argenti.
Venit autem homo Dei ad illum, & ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel: non est enim Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim:
Quod si putas in robore exercitus bella consistere, superari

Digitized by Google

superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est A & adjuvare, & in fugam convertere.

Dixitque Amasias ad hominem Dei: Quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israel? Et respondit ei homo Dei: Habet Dominus unde tibi dare possit multo his plura.

Separavit itaque Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteretur in locum suum:

At illi contra Judam vehementer irati, reversi sunt in regionem suam.

Porro Amasias confidenter eduxit populum suum, & B abiit in vallem Salinarum, percussitque filios Seir decem millia.

Et alia decem millia ceperunt filii Juda, & adduxerunt ad præruptum cujusdam petræ, præcipitaveruntque eos de summo in præceps, qui universi crepuerunt.

At ille exercitus, quem remiserat Amasias ne secum iret ad prœlium, diffusus est in civitatibus Juda, à Samaria usque ad Bethoron, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam. C

Amasias vero post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum.

Quamobrem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?

Quumque hæc ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? quiesce ne interficiam te.

Discedensque propheta, Scio, inquit, quod cogita- D verit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquievisti consilio meo.

Igitur Amasias rex Juda, inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joahaz filii Jeü, regem Israel, dicens: Veni, videamus nos mutuo.

At ille remisit nuntium, dicens, Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem: & ecce bestiæ, quæ erant in sylva Libani, transierunt, & conculcaverunt carduum. E

Dixisti: Percussi Edom, & idcirco erigitur cor tuum in superbiam: sede in domo tua, cur malum adversum te provocas, ut cadas & tu, & Juda tecum?

Noluit audire Amasias, eo quod Domini esset voluntas ut traderetur in manibus hostium propter deos Edom.

Ascendit igitur Joas rex Israel, & mutuos sibi præbuere conspectus:

Amasias autem rex Juda erat in Beth-Sames Juda: F

Corruitque Juda coram Israel, & fugit in tabernacula sua.

Porro Amasiam regem Juda, filium Joas filii Joahaz, cepit Joas rex Israel in Beth-Sames, & adduxit in Jerusalem: destruxitque murum ejus à porta Ephraim usque ad portam anguli, quadringentis cubitis.

Omne quoque aurum, & argentum, & universa vasa, quæ repererat in domo Dei, & apud Obededom. In thesauris etiam domus regiæ, necnon & filios G obsidum, reduxit Samariam.

Vixit autem Amasias filius Joas rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joahaz rex Israel, quindecim annis.

Reliqua autem sermonum Amasiæ priorum & novissimorum, scripta sunt in libro Regum Juda & Israel.

Qui postquam recessit à Domino tetenderunt ei insidias in Jerusalem.

Quumque fugisset Lachis, miserunt, & interfecerunt eum ibi.

Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

Omnis autem populus Juda, filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro patre suo Amasia. Cap. 26.

Ipse ædificavit Ailath, & restituit eam ditioni Juda postquam dormivit rex cum patribus suis.

Sedecim annorum erat Ozias quum regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem;

Nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

Fecitque quod erat rectum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Amasias pater ejus. Et exquisivit Deum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: quumque requireret Dominum direxit eum in omnibus.

Denique egressus est, & pugnavit contra Philisthim, & destruxit murum Geth, & murum Jabniæ, murumque Azoti:

Ædificavit quoque oppida in Azoto, & in Philisthim.

Et adjuvit eum Deus contra Philisthim, & contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, & contra Ammonitas.

Appendebantque Ammonitæ munera Oziæ: & divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Ægypti propter crebras victorias.

Ædificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam anguli, & super portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas.

Exstruxit etiam turres in solitudine, & fodit cisternas plurimas, eo quod haberet multa pecora, tam in campestribus, quam in eremi vastitate:

Vineas quoque habuit, & vinitores in montibus, & in carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus.

Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebant ad prœlia, sub manu Jeïel scribæ, Maasiæque doctoris, & sub manu Ananiæ, qui erat de ducibus regis.

Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum.

Et sub eis universus exercitus[a] trecentorum & septem millium quingentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra adversarios dimicabant. a

Præparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos: & hastas, & galeas, & loricas, arcusque & fundas ad jaciendos lapides.

Et fecit in Jerusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit, & in angulis murorum, ut mitterent sagittas, & saxa grandia: egressumque est nomen ejus procul, eo quod auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum.

Sed quum roboratus esset, elevatum est cor ejus in interitum suum, & neglexit Dominum Deum suum:

Ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis.

Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi, restiterunt regi, atque dixerunt:

Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domi-

a Sic legit Canon Memmianus in corpore; pro *trecentis* vero in margine *sexcentos* notat, & pro *septem millibus*, VIII. *millia*. Quæ variantes lectiones, errores sunt antiquariorum, seu veterum exscriptorum Latinorum.

Digitized by Google

no: sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, qui A consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contemseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo.

Iratusque est Ozias, & tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus.

Statimque orta est lepra in fronte ejus coram Sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis.

Quumque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, & festinato expulerunt eum. B

Sed & ipse perterritus, acceleravit egredi, eo quod sensisset illico plagam Domini.

Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitavit in domo separata plenus lepra, ob quam ejectus fuerat de domo Domini.

Porro Joatham filius ejus rexit domum regis, & judicabat populum terræ.

Reliqua autem sermonum Oziæ priorum & novissimorum, scripsit Isaias filius Amos, propheta.

Dormivitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt C eum in agro regalium sepulcrorum, eo quod esset leprosus: regnavitque Joatham filius ejus pro eo.

Cap. 27. Vigintiquinque annorum erat Joatham quum regnare cœpisset, & sedecim annis regnavit in Jerusalem:

Nomen matris ejus Jerusa filia Sadoc.

Fecitque quod rectum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quod non est ingressus templum Domini, & adhuc populus delinquebat. D

Ipse ædificavit portam domus Domini excelsam, & in muro Ophel multa construxit.

Urbes quoque ædificavit in montibus Juda, & in saltibus castella & turres.

Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, & vicit eos, dederuntque ei filii Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei: hæc ei præbuerunt filii Ammon, in anno secundo & tertio.

Corroboratusque est Joatham, eo quod direxisset vias E suas coram Domino Deo suo.

Reliqua autem sermonum Joatham, & omnes pugnæ ejus, & opera, scripta sunt in libro Regum Israel & Juda.

Vigintiquinque annorum erat quum regnare cœpisset, & sedecim annis regnavit in Jerusalem.

Dormivitque Joatham cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: & regnavit Ahaz filius ejus pro eo.

Cap. 28. Viginti annorum erat Ahaz quum regnare cœ- F pisset: & sedecim annis regnavit in Jerusalem:

Non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater ejus: sed ambulavit in viis regum Israel, insuper & statuas fudit Baalim.

Ipse est, qui adolevit incensum in valle Benennom, & lustravit filios suos in igne, juxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israel.

Sacrificabat quoque, & thymiama succendebat in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso. G

Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriæ, qui percussit eum, magnamque prædam cepit de ejus imperio, & adduxit in Damascum:

Manibus quoque regis Israel traditus est, & percussus plaga grandi.

Occiditque Phacee, filius Romeliæ, de Juda centum viginti millia in die uno, omnes viros bellatores:

eo quod reliquissent Dominum Deum patrum suorum.

Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraim, Maasiam filium regis, & Ezricam ducem domus ejus, Elcanam quoque secundum à rege.

Ceperuntque filii Israel de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam.

Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Oded: qui egressus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis:

Ecce iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Juda: tradidit eos in manibus vestris, & occidistis eos atrociter, ita ut ad cœlum pertingeret vestra crudelitas.

Insuper filios Juda & Jerusalem vultis vobis subjicere in servos & ancillas: quod nequaquam facto opus est: peccastis enim super hoc Domino Deo vestro.

Sed audite consilium meum, & reducite captivos, quos adduxistis de fratribus vestris, quia magnus furor Domini imminet vobis.

Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraim, Azarias filius Johanan, Barachias filius Mosollamoth, Ezechias, filius Sellum, & Amasa filius Adali, contra eos qui veniebant de prœlio, & dixerunt eis:

Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adjicere super peccata nostra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, & ira furoris Domini imminet super Israel.

Dimiseruntque viri bellatores prædam, & universa quæ ceperant, coram principibus, & omni multitudine.

Steteruntque viri, quos supra memoravimus, & apprehendentes captivos, omnesque qui nudi erant, vestierunt de spoliis:

Quumque vestissent eos, & calceassent, & refecissent cibo ac potu, unxissentque propter laborem, & adhibuissent eis curam: quiquumque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, imposuerunt eos jumentis, & adduxerunt Jeriho civitatem palmarum ad fratres eorum, ipsique reversi sunt Samariam. *Sic legendū erat in superioribus.*

Tempore illo misit rex Ahaz ad regem Assyriorum, auxilium postulans.

Veneruntque Idumæi, & percusserunt multos ex Juda, & ceperunt prædam magnam.

Philisthim quoque diffusi sunt per urbes campestres, & ad meridiem Juda: ceperuntque Beth-Sames, & Ajalon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnan, & Gamzo, cum viculis suis, & habitaverunt in eis.

Humiliaverat enim Dominus Judam propter Ahaz regem Juda, eo quod nudasset eum auxilio, & contemtu habuisset Dominum.

Adduxitque contra eum [a] Thelgath-Phalnasar, regem Assyriorum, qui & afflixit eum, & nullo resistente vastavit.

Igitur Ahaz, spoliata domo Domini, & domo regum ac principum, dedit regi Assyriorum munera, & tamen nihil ei profuit.

Insuper & in tempore angustiæ suæ auxit contemtum in Dominum, ipse per se rex Ahaz; immolavit diis Damasci victimas percussoribus suis, & dixit:

Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hostiis, & aderunt mihi; quum è contrario ipsi fuerint ruinæ ei, & universo Israel.

[a] MSS. Latini constanter legunt hic ut supra *Theglath-Phalasar:* de quo dictum est sufficienter.

A Direptis itaque Ahaz omnibus vasis domus Dei, atque confractis, clausit januas templi Dei, & fecit sibi altaria in universis angulis Jerusalem.

In omnibus quoque urbibus Juda exstruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum suorum.

Reliqua autem sermonum ejus, & omnium operum, priorum & novissimorum, scripta sunt in libro Regum Juda & Israel.

Dormivitque Ahaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate [a] Jerusalem: neque enim recepe- B runt eum in sepulcra regum Israel. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

Cap. 29. IGitur Ezechias regnare cœpit, quum viginti quinque esset annorum, & viginti novem annis regnavit in Jerusalem:

Nomen matris ejus Abia, filia Zachariæ.

Fecitque quod erat placitum in conspectu Domini, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

Ipse anno & mense primo regni sui, aperuit valvas domus Domini, & instauravit eas. C

Adduxitque Sacerdotes atque Levitas, & congregavit eos in plateam orientalem.

Dixitque ad eos: Audite me Levitæ & sanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum vestrorum, & auferte omnem immunditiam de sanctuario.

Peccaverunt patres nostri, & fecerunt malum in conspectu Domini Dei nostri, derelinquentes eum: averterunt facies suas à tabernaculo Domini, & præbuerunt dorsum. D

Clauserunt ostia, quæ erant in porticu, & exstinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt, & holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israel.

Concitatus est itaque furor Domini super Judam & Jerusalem, tradiditque eos in commotionem, & in interitum, & in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.

En, corruerunt patres nostri gladiis; filii nostri, & filiæ nostræ, & conjuges captivæ ductæ sunt, propter hoc scelus. E

Nunc ergo placet mihi ut ineamus fœdus cum Domino Deo Israel, & avertet à nobis furorem iræ suæ.

Filii [b] mei nolite negligere: vos elegit Dominus ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, & cremetis incensum.

Surrexerunt ergo Levitæ: Maath filius Amasai, & Joel filius Azariæ, de filiis Caath:

Porro de filiis Merari, Cis filius Abdi: & Azarias filius Jalelel. F

De filiis autem Gerson, Joaa filius Zemma, & Eden filius Joaa.

At vero de filiis Elisaphan, Samri, & Jaïel.

De filiis quoque Asaph, Zacharias, & Mathanias;

Necnon de filiis Eman, Jaïel, & Semei:

Sed & de filiis Idithun, Semeias, & Oziel.

Congregaveruntque fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt juxta mandatum regis & imperium Domini, ut expiarent domum Dei.

Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut san- G ctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domus Domini, quam tulerunt Levitæ, & asportaverunt ad torrentem Cedron foras.

Cœperunt autem prima die mensis primi mundare, & in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaveruntque templum diebus octo, & in die sextadecima mensis ejusdem quod cœperant impleverunt.

Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, & dixerunt ei:

Sanctificavimus omnem domum Domini, & altare holocausti, vasaque ejus, necnon & mensam propositionis cum omnibus vasis suis; cunctamque templi supellectilem, quam polluerat rex Ahaz in regno suo, postquam prævaricatus est: & ecce exposita sunt omnia coram altare Domini.

Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, & ascendit in domum Domini:

Obtuleruntque simul tauros septem, arietes septem, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda.

Dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini.

Mactaverunt igitur tauros & susceperunt Sacerdotes sanguinem, & fuderunt illum super altare:

Mactaverunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt;

Immolaveruntque agnos, & fuderunt super altare sanguinem.

Applicueruntque hircos pro peccato, coram rege & universa multitudine, imposueruntque manus suas super eos: & immolaverunt illos Sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israelis:

Pro omni quippe Israel præceperat rex ut holocaustum fieret, & pro peccato.

Constituit quoque Levitas in domo Domini, cum cymbalis, & psalteriis, & citharis, secundum dispositionem David, & Gad Videntis regis, & Nathan prophetæ:

Siquidem Domini præceptum fuit per manum prophetarum ejus.

Steteruntque Levitæ tenentes organa David, & Sacerdotes tubas.

Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare:

Quumque offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diversis organis, quæ David rex Israel [c] præparaverat, concrepare.

Omni autem turba adorante, cantores, & ii qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.

Quumque finita esset oblatio, incurvatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adoraverunt.

Præcepitque Ezechias & principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph Videntis: qui laudaverunt eum magna lætitia, & curvato genu adoraverunt.

Ezechias autem etiam hæc addidit: Implestis manus vestras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini.

Obtulit ergo universa multitudo hostias, & laudes, & holocausta, mente devota.

Porro numerus holocaustorum, quæ obtulit multi-

a Memmianus Canon retinet hoc loco variantem lectionem; nam in contextu ita habet, *in civitate David*; sed pro *David* notat in margine *Hierusalem*. LXX. legunt, *in civitate David*, quod verum comprobatur è ℣. 20. cap 16. lib. 4. Regum. Hebræus, *sepelierunt eum in civitate, in Jerusalem*.

b In MSS. codicibus, *filii mi*. Consequenter etiam legunt iidem MSS, *filius Amasiæ*, & *filius Abdiæ*, non *filius Amasai*, aut *filius Abdi*.

c Plures MSS. legunt prima manu, *reppererat*, *conciepare*. Memmianus utramque retinet lectionem, in textu *reppererat*, in margine *præparaverat*.

Digitized by Google

tudo, hic fuit, tauros septuaginta, arietes centum, A agnos ducentos.
Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, & oves tria millia.
Sacerdotes vero pauci erant nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent: unde & Levitæ fratres eorum adjuverunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites:
Levitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quam Sacerdotes.
Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocaustorum: & completus est B cultus domus Domini.
Lætatusque est Ezechias, & omnis populus, eo quod ministerium Domini esset expletum. De repente quippe hoc fieri placuerat.

Cap. 30. Misit quoque Ezechias ad omnem Israel & Judam: scripsitque epistolas ad Ephraim & Manassen, ut venirent ad domum Domini in Jerusalem, & facerent Phase Domino Deo Israel.
Inito ergo consilio regis & principum, & universi cœtus Jerusalem, decreverunt ut facerent Phase mense secundo. C
Non enim potuerant facere in tempore suo, quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.
Placuitque sermo regi, & omni multitudini.
Et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israel, de Bersabee usque Dan, ut venirent, & facerent Phase Domino Deo Israel in Jerusalem: D multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est.
Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, & principum ejus, in universum Israel & Judam, juxta id, quod rex jusserat, prædicantes:
Filii Israel revertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israel: & revertetur ad reliquias, quæ effugerunt manum regis Assyriorum.
Nolite fieri sicut patres vestri & fratres, qui recesserunt à Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis. E
Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, & venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum:
Servite Domino Deo patrum vestrorum, & avertetur à vobis ira furoris ejus.
Si enim vos reversi fueritis ad Dominum: fratres vestri, & filii habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, & revertentur in terram hanc:
Pius enim & clemens est Dominus Deus vester, & F non avertet faciem suam à vobis, si reversi fueritis ad eum.
Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem, per terram Ephraim & Manasse usque ad Zabulon, illis irridentibus & subsannantibus eos.
Attamen quidam viri ex Aser, & Manasse, & Zabulon, acquiescentes consilio, venerunt Jerusalem.
In Juda vero facta est manus Domini ut daret eis cor unum: ut facerent juxta præceptum regis, & principum verbum Domini. G
Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent solennitatem azymorum, mense secundo:
Et surgentes destruxerunt altaria quæ erant in Jerusalem, atque universa, in quibus idolis adolebatur incensum, subvertentes, projecerunt in torrentem Cedron.
Immolaverunt autem Phase quartadecima die mensis secundi.
Sacerdotes quoque atque Levitæ tandem sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini:
Steteruntque in ordine suo, juxta dispositionem & legem Mosi hominis Dei: Sacerdotes vero suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Levitarum, eo quod multa turba sanctificata non esset: & idcirco Levitæ immolarent Phase his, qui non occurrerant sanctificari Domino.
Magna etiam pars populi de Ephraim, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comedit Phase, non juxta quod scriptum est:
Et oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum: & non imputabit eis quod minus sanctificati sunt.
Quem exaudivit Dominus, & placatus est populo.
Feceruntque filii Israel, qui inventi sunt in Jerusalem, solennitatem azymorum septem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per singulos dies:
Levitæ quoque & Sacerdotes, per organa, quæ suo officio congruebant.
Et loquutus est Ezechias ad cor omnium Levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino:
Et comederunt septem diebus solennitatis, immolantes victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum patrum suorum.
Placuitque universæ multitudini ut celebrarent etiam alios dies septem: quod & fecerunt cum ingenti gaudio.
Ezechias enim rex Juda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ovium:
Principes vero dederunt populo tauros mille, & oves decem millia: sanctificata ergo est sacerdotum plurima multitudo.
Et hilaritate perfusa omnis turba Juda, tam Sacerdotum & Levitarum, quam universæ frequentiæ, quæ venerat ex Israel: proselytorum quoque de terra Israel, & habitantium in Juda.
Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis à diebus Salomonis filii David regis Israel in ea urbe non fuerat.
Surrexerunt autem Sacerdotes atque Levitæ benedicentes populo: & exaudita est vox eorum: pervenitque oratio in habitaculum sanctum cœli.

Quumque hæc fuissent rite celebrata, egressus est omnis Israel, qui inventus fuerat in urbibus Cap. 31. Juda, & fregerunt simulacra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt, non solum de universo Juda & Benjamin, sed & de Ephraim quoque & Manasse, donec penitus everterent:
Reversique sunt omnes filii Israel in possessiones & civitates suas.
Ezechias autem constituit turmas Sacerdotales & Leviticas per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam Sacerdotum videlicet quam Levitarum, ad holocausta & pacifica, ut ministrarent & confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini.
Pars autem regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, mane semper & vespere. Sabbathis quoque & Kalendis, & solennitatibus cæteris, sicut scriptum est in lege Mosi.
Præcepit etiam populo habitantium in Jerusalem, ut

Digitized by Google

darent partes Sacerdotibus, & Levitis ut possent A vacare legi Domini.
Quod quum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulere primitias filii Israel frumenti, vini, & olei, mellis quoque: & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt.
Sed & filii Israel & Juda, qui habitabant in urbibus Juda, obtulerunt decimas boum & ovium, decimasque sanctorum, quæ voverant Domino Deo suo: atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos. B
Mense tertio cœperunt acervorum jacere fundamenta, & mense septimo compleverunt eos.
Quumque ingressi fuissent Ezechias & principes ejus, viderunt acervos, & benedixerunt Domino ac populo Israel.
Interrogavitque Ezechias Sacerdotes & Levitas, cur ita jacerent acervi.
Respondit illi Azarias Sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens:
Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, C comedimus, & saturati sumus, remanseruntque plurima, eo quod benedixerit Dominus populo suo: reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.
Præcepit igitur Ezechias, ut præpararent horrea in domo Domini.
Quod quum fecissent, intulerunt, tam primitias, quam decimas, & quæquumque voverant, fideliter.
Fuit autem præfectus eorum Chonenias Levita, & Semei frater ejus, secundus; D
Post quem Jaïel, & Azarias, & Naath, & Asael, & Jerimoth;
Jozabad quoque, & Eliel, & Jesmachias, & Maath, & Banaias, præpositi sub manibus Choneniæ, & Semei fratris ejus, ex imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domus Dei ad quos omnia pertinebant.
Core vero filius Jemna Levites & janitor orientalis portæ, præpositus erat iis quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque & consecratis in Sancta E sanctorum.
Et sub cura ejus Eden, & Benjamin, Jesue, & Semeias, Amarias quoque & Sechenias, in civitatibus Sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus: exceptis maribus ab annis tribus & supra, cunctisque qui ingrediebantur templum Domini, & quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas, Sacerdotibus per familias, & Levitis à vigesimo anno & supra, per ordines & turmas suas, universæque multitudini, tam uxoribus, quam liberis eorum utriusque sexus, fideliter cibi, de his quæ sanctificata fuerant, præbebantur. F
Sed & filiorum Aaron per agros, & suburbana urbium singularum, dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculino de Sacerdotibus & Levitis.
Fecit ergo Ezechias universa quæ diximus in omni Juda: operatusque est bonum & rectum & verum, G coram Domino Deo suo, in universa cultura ministerii domus Domini, juxta legem & cærimonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo: fecitque & prosperatus est.

Cap. 32. POst quæ & hujuscemodi veritatem, venit Sennacherib rex Assyriorum, & ingressus Judam, obsedit civitates munitas, volens eas capere.

Quod quum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, & totum belli impetum verti contra Jerusalem, inito cum principibus consilio, virisque fortissimis, ut obturarent capita fontium, qui erant extra urbem:
Et hoc omnium decernente sententia, congregavit plurimam multitudinem, & obturaverunt cunctos fontes, & rivum qui fluebat in medio terræ, dicentes:
Ne veniant reges Assyriorum, & inveniant aquarum abundantiam.
Ædificavit quoque, agens industrie, omnem murum, qui fuerat dissipatus, & exstruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instauravitque Mello in civitate David, & fecit universi generis armaturam & clypeos:
Constituitque principes bellatorum in exercitu: & convocavit universos in platea portæ civitatis, ac loquutus est ad cor eorum dicens:
Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, & universam multitudinem, quæ est cum eo:
Multo enim plures nobiscum sunt, quam cum illo.
Cum illo est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis.
Confortatusque est populus hujuscemodi verbis Ezechiæ regis Juda.
Quæ postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos, Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis) ad Ezechiam regem Juda, & ad omnem populum qui erat in urbe, dicens:
Hæc dicit Sennacherib rex Assyriorum: In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Jerusalem:
Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame & in siti, affirmans quod Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum?
Numquid non iste est Ezechias qui destruxit excelsa illius, & altaria, & præcepit Juda & Jerusalem, dicens: Coram altari uno adorabitis, & in ipso comburetis incensum?
An ignoratis quæ ego fecerim, & patres mei, cunctis terrarum populis?
Numquid prævaluerunt dii gentium, omniumque terrarum, liberare regionem suam de manu mea?
Quis est de universis diis gentium quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu?
Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit Deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, & de manu patrum meorum, consequenter nec Deus vester poterit eruere vos de manu mea.
Sed & alia multa loquuti sunt servi ejus contra Dominum Deum, & contra Ezechiam servum ejus.
Epistolas quoque scripsit plenas blasphemiæ in Dominum Deum Israel, & loquutus est adversus eum:
Sicut dii gentium cæterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea: sic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum suum de manu ista.
Insuper & clamore magno, lingua Judaïca, contra populum qui sedebat in muris Jerusalem, personabat, ut terreret eos, & caperet civitatem.
Loquutusque est contra Deum Jerusalem, sicut ad-

Digitized by Google

versum deos populorum terræ, opera manuum hominum. A

Oraverunt igitur, Ezechias rex, & Isaias filius Amos prophetes, adversum hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in cœlum.

Et misit Dominus angelum, qui percussit omnem virum robustum, & bellatorem, & principem exercitus regis Assyriorum: reversusque est cum ignominia in terram suam.

Cumque ingressus esset domum Dei sui, filii qui egressi fuerant de utero ejus, interfecerunt eum B gladio.

Salvavitque Dominus Ezechiam & habitatores Jerusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, & de manu omnium, & præstitit eis quietem per circuitum.

Multi etiam deferebant hostias & sacrificia Domino in Jerusalem, & munera Ezechiæ regi Juda: qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus.

In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem, & oravit Dominum: exaudivitque eum, & dedit C ei signum.

Sed non juxta beneficia, quæ acceperat, retribuit, quia elevatum est cor ejus: & facta est contra eum ira, & contra Judam & Jerusalem.

Humiliatusque est postea, eo quod exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse, quam habitatores Jerusalem: & idcirco non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiæ.

Fuit autem Ezechias dives, & inclytus valde, & thesauros sibi plurimos congregavit argenti & auri & D lapidis pretiosi, aromatum, & armorum universi generis, & vasorum magni pretii.

Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & præsepia omnium jumentorum, caulasque pecorum;

Et urbes ædificavit sibi: habebat quippe greges ovium & armentorum innumerabiles, eo quod dedisset ei Dominus substantiam multam nimis.

Ipse est Ezechias, qui obturavit superiorem fontem aquarum Gihon, & avertit eas subter ad occidentem urbis David: in omnibus operibus suis fecit E prospere quæ voluit.

Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde ejus.

Reliqua autem sermonum Ezechiæ, & misericordiarum ejus, scripta sunt in visione Isaiæ filii Amos prophetæ, & in libro Regum Juda & Israel.

Dormivitque Ezechias cum patribus suis, & sepelierunt eum super sepulcra filiorum David: & celebravit ejus exsequias universus Juda, & omnes habitatores Jerusalem: regnavitque Manasses filius ejus pro eo. F

Cap. 33. DUodecim annorum erat Manasses quum regnare cœpisset, & quinquagintaquinque annis regnavit in Jerusalem.

Fecit autem malum coram Domino, juxta abominationes gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israel:

Et conversus instauravit excelsa, quæ demolitus fuerat Ezechias pater ejus:

Construxitque aras Baalim, & fecit lucos, & adoravit omnem militiam cœli, & coluit eam.

Ædificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: In Jerusalem erit nomen meum in æternum.

Ædificavit autem ea cuncto exercitui cœli, in duobus atriis domus Domini.

Transireque fecit filios suos per ignem in valle Benennom:

Observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat, habebat secum magos, & incantatores:

Multaque mala operatus est coram Domino, ut irritaret eum.

Sculptile quoque & conflatile signum posuit in domo Dei, de qua loquutus est Deus ad David, & ad Salomonem filium ejus, dicens:

In domo hac & in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponam nomen meum in sempiternum.

Et moveri non faciam pedem Israel de terra, quam tradidi patribus eorum: ita dumtaxat si custodierint facere quæ præcepi eis, cunctamque legem & cærimonias atque judicia per manum Mosi.

Igitur Manasses seduxit Judam, & habitatores Jerusalem, ut facerent malum super omnes gentes, quas subverterat Dominus à facie filiorum Israel.

Loquutusque est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt.

Idcirco superinduxit eis principes exercitus regis Assyriorum: ceperuntque Manassen, & vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem.

Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum.

Deprecatusque est eum, & obsecravit intente: & exaudivit orationem ejus;

Reduxitque eum Jerusalem in regnum suum, & cognovit Manasses quod Dominus ipse est Deus.

Post hæc ædificavit murum extra civitatem David, ad occidentem Gion in convalle ab introitu portæ piscium per circuitum usque ad Ophel, & exaltavit illum vehementer:

Constituitque principes exercitus in cunctis civitatibus Juda munitis:

Et abstulit deos alienos, & simulacrum de domo Domini;

Aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, & in Jerusalem, & projecit omnia extra urbem.

Porro instauravit altare Domini, & immolavit super illud victimas, & pacifica, & laudem:

Præcepitque Judæ ut serviret Domino Deo Israel.

Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

Reliqua autem gestorum Manasse: & obsecratio ejus ad Deum suum: verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israel, continentur in sermonibus regum Israel.

Oratio quoque ejus & exauditio, & cuncta peccata atque contemtus, loca etiam in quibus ædificavit excelsa, & fecit lucos & statuas, antequam ageret pœnitentiam, scripta sunt in sermonibus Ozai.

Dormivit ergo Manasses cum patribus suis, & sepelierunt eum in domo sua: regnavitque pro eo filius ejus Amon.

G Viginti duorum annorum erat Amon quum regnare cœpisset, & duobus annis regnavit in Jerusalem.

Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus:

Et cunctis idolis, quæ Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.

Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater ejus: & multo majora deliquit.

Digitized by Google

Quumque conjurassent adversus eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua. A

Porro reliqua populi multitudo, cæsis iis, qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo.

Cap. 34. OCto annorum erat Josias quum regnare cœpisset, & triginta & uno anno regnavit in Jerusalem.

Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini, & ambulavit in viis David patris sui: non declinavit neque ad dextram, neque ad sinistram. B

Octavo autem anno regni sui, quum adhuc esset puer, cœpit quærere Deum patris sui David:

a Et duodecimo anno, postquam [a] cœperat, mundavit Judam & Jerusalem ab excelsis, & lucis, simulacrisque & sculptilibus.

Destruxeruntque coram eo aras Baalim: & simulacra, quæ superposita fuerant, demoliti sunt:

Lucos etiam, & sculptilia succidit atque comminuit:

Et super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit. C

Ossa præterea sacerdotum combussit in altaribus idolorum, mundavitque Judam & Jerusalem.

Sed & in urbibus Manasse, & Ephraim, & Simeon usque Nephthali, cuncta subvertit.

Quumque altaria dissipasset, & lucos, & sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israel, reversus est Jerusalem.

Igitur anno octavodecimo regni sui, mundata jam terra, & templo Domini, misit Saphan filium Eseliæ, & Maasiam principem civitatis, & Joa filium Joahaz à commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui. D

Qui venerunt ad Helciam sacerdotem magnum:

Acceptamque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, & quam congregaverant Levitæ, & janitores de Manasse, & Ephraim, & universis reliquiis Israel, ab omni quoque Juda, & Benjamin, & habitatoribus Jerusalem, tradiderunt in manibus eorum qui præerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, & infirma quæque sarcirent E

b At illi dederunt eam artificibus, & cæmentariis, ut emerent lapides de [b] lapicidinis, & ligna ad commissuras ædificii, & ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Juda. Qui fideliter cuncta faciebant.

Erant autem præpositi operantium, Jaath & Abdias de filiis Merari, Zacharias & Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus: omnes Levitæ scientes organis canere. F

Super eos vero, qui ad varios usus onera portabant, erant scribæ, & magistri de Levitis janitores.

Quumque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos librum Legis Domini per manum Mosi.

Et ait ad Saphan scribam: Librum Legis inveni in domo Domini: Et tradidit ei.

At ille intulit volumen ad regem, & nuntiavit ei dicens: Omnia quæ dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur. G

Argentum quod repertum est in domo Domini, conflaverunt: datumque est præfectis artificum, & diversa opera fabricantium.

Præterea tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum.

Quem quum rege præsente recitasset, audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua: & præcepit Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, & Asiæ servo regis, dicens:

Ite, & orate Dominum pro me, & pro reliquiis Israel & Juda, super universis sermonibus libri istius, qui repertus est:

Magnus enim furor Domini stillavit super nos, eo quod non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia quæ scripta sunt in isto volumine.

Abiit ergo Helcias, & hi qui simul à rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem, uxorem Sellum filii Thecuath, filii Hasra custodis vestium: quæ habitabat in Jerusalem in Secunda: & loquuti sunt ei verba, quæ supra narravimus.

At illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israel: Dicite viro, qui misit vos ad me:

Hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum, & super habitatores ejus, cunctaque maledicta, quæ scripta sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Juda. Quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum;

Idcirco stillabit furor meus super locum istum, & non exstinguetur.

Ad regem autem Juda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini:

Hæc dicit Dominus Deus Israel: Quoniam audisti verba voluminis, atque emollitum est cor tuum, & humiliatus es in conspectu Dei, super his quæ dicta sunt contra locum hunc, & habitatores Jerusalem, reveritusque faciem meam, scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me: ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.

Jam enim colligam te ad patres tuos, & inferêris in sepulcrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus sum super locum istum, & super habitatores ejus.

Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat.

At ille convocatis universis majoribus natu Juda & Jerusalem, ascendit in domum Domini, unaque omnes viri Juda & habitatores Jerusalem, Sacerdotes & Levitæ, & cunctus populus à minimo usque ad maximum.

Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis:

Et stans in tribunali suo, percussit fœdus coram Domino, ut ambularet post eum, & custodiret præcepta, & testimonia, & justificationes ejus, in toto corde suo, & in tota anima sua, faceretque quæ scripta sunt in volumine illo, quod legerat.

Adjuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Jerusalem & Benjamin: & fecerunt habitatores Jerusalem juxta pactum Domini Dei patrum suorum.

Abstulit ergo Josias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israel: & fecit omnes, qui residui erant in Israel, servire Domino Deo suo.

Cunctis diebus ejus non recesserunt à Domino Deo patrum suorum.

FEcit autem Josias in Jerusalem Phase Domino, quod immolatum est quartadecima die mensis primi: Cap. 35.

Et constituit Sacerdotes in officiis suis, hortatusque

a Ita MSS. codices Latini cum Hebraico contextu. Corbei. tamen MS. num. 1. addidit *regnare*, quod supplent etiam editi libri.

b Hîc constanter legitur in MSS. exemplaribus, *lapidicinis*: & postea ỷ. 22. *ad Oldam Propheten*.

Digitized by Google

est eos ut ministrarent in domo Domini. A

Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israel sanctificabatur Domino, loquutus est:

Ponite arcam in sanctuario templi, quod ædificavit Salomon filius David rex Israel, nequaquam enim eam ultra portabitis:

Nunc autem ministrate Domino Deo vestro, & populo ejus Israel. Et præparate vos per domos & cognationes vestras, in divisionibus singulorum, sicut præcepit David rex Israel & descripsit Salomon filius ejus. B

Et ministrate in sanctuario per familias turmasque Leviticas, & sanctificati immolate Phase:

Fratres etiam vestros, ut possint juxta verba quæ loquutus est Dominus in manu Mosi facere, præparate.

Dedit præterea Josias omni populo, qui fuerat inventus in solennitate Phase, agnos & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boumque tria millia. Hæc de regis universa substantia.

Duces quoque ejus, sponte quod voverant, obtulerunt, tam populo, quam Sacerdotibus & Levitis. C

Porro Helcias, & Zacharias, & Jaïel, principes domus Domini, dederunt sacerdotibus ad faciendum Phase pecora commixtim duo millia sexcenta, & boves trecentos.

Chonenias autem, & Semeias, etiam & Nathanael, & fratres ejus, necnon Asabias, & Jeïel, & Jozabad, principes Levitarum, dederunt cæteris Levitis ad celebrandum Phase quinque millia pecorum, & boves quingentos. D

Præparatumque est ministerium, & steterunt sacerdotes in officio suo:

Levitæ quoque in turmis, juxta regis imperium.

Et immolatum est Phase: asperseruntque Sacerdotes manu sua sanguinem, & Levitæ detraxerunt pelles holocaustorum: & separaverunt ea ut darent per domos & familias singulorum, & offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Mosi:

De bobus quoque fecerunt similiter.

Et assaverunt Phase super ignem, juxta quod lege præceptum est: E

Pacificas vero hostias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, festinato distribuerunt universæ plebi:

Sibi autem, & Sacerdotibus postea paraverunt:

Nam in oblatione holocaustorum & adipum usque ad noctem sacerdotes fuerunt occupati:

Unde Levitæ sibi, & sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis. F

Porro cantores filii Asaph stabant in ordine suo, juxta præceptum David, & Asaph, & Eman, & Idithun, prophetarum regis:

Janitores vero per portas singulas observabant, ita ut ne puncto quidem discederent à ministerio:

Quam ob rem & fratres eorum Levitæ paraverunt eis cibos.

Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, ut facerent Phase, & offerrent holocausta super altare Domini, juxta præceptum regis Josiæ. G

Feceruntque filii Israel, qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo, & solennitatem azymorum septem diebus.

Non fuit Phase simile huic in Israel à diebus Samuelis prophetæ:

Sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit Phase sicut Josias, Sacerdotibus, & Levitis, & omni Judæ, & Israel qui repertus fuerat, & habitantibus in Jerusalem.

Octavodecimo anno regni Josiæ hoc Phase celebratum est.

Postquam instauraverat Josias templum, ascendit [a] Nechao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis juxta Euphraten: & processit in occursum ejus Josias.

At ille, missis ad eum nuntiis, ait:

Quid mihi & tibi est rex Juda? non adversum te hodie venio, sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinato ire præcepit: desine adversum Deum facere, qui mecum est, ne interficiat te.

Noluit Josias reverti, sed præparavit contra eum bellum, nec acquievit sermonibus Nechao ex ore Dei: verum perrexit ut dimicaret in campo Mageddo.

Ibique vulneratus à sagittariis, dixit pueris suis: Educite me de prœlio, quia oppido vulneratus sum.

Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio, & asportaverunt eum in Jerusalem, mortuusque est, & sepultus in mausoleo patrum suorum:

Et universus Juda & Jerusalem luxerunt eum:

Jeremias maxime: cujus omnes cantores atque cantatrices, usque in præsentem diem, lamentationes super Josia replicant; & quasi lex obtinuit in Israel:

Ecce scriptum fertur in lamentationibus.

Reliqua autem sermonum Josiæ & misericordiarum ejus, quæ lege præcepta sunt Domini; opera quoque illius prima & novissima, scripta sunt in libro Regum Israel & Juda.

Tulit ergo populus terræ Joahaz filium Josiæ, & constituit regem pro patre suo in Jerusalem. Cap. 36.

Viginti trium annorum erat Joahaz quum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem.

Amovit autem eum rex Ægypti quum venisset Jerusalem, & condemnavit terram centum talentis argenti, & talento auri.

Constituitque regem pro eo, Eliacim fratrem ejus, super Judam & Jerusalem: & vertit nomen ejus Jojacim:

Ipsum vero Joahaz tulit secum, & abduxit in Ægyptum.

Vigintiquinque annorum erat Jojacim quum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem: fecitque malum coram Domino Deo suo.

Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldæorum, & vinctum catenis duxit in Babylonem.

Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit ea in templo suo.

Reliqua autem verborum Jojacim, & abominationum ejus, quas operatus est, & quæ inventa sunt in eo, continentur in libro Regum Israel & Juda.

Regnavitque Jojachin filius ejus pro eo.

Octo annorum erat Jojachin quum regnare cœpisset, & tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Jerusalem, fecitque malum in conspectu Domini.

Quumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini.

[a] In Memmiano Canone legitur varians istæc lectio *Necho* & *Nechao*.

Regem

Digitized by Google

Regem vero constituit Sedeciam [a] fratrem ejus super Judam & Jerusalem.
Viginti & unius anni erat Sedecias quum regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem.
Fecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Jeremiæ prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini.
A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adjuraverat eum per Deum:
Et induravit cervicem suam & cor, ut non reverteretur ad Dominum Deum Israel.
Sed & universi principes sacerdotum, & populus, prævaricati sunt inique juxta universas abominationes gentium, & polluerunt domum Domini quam sanctificaverat sibi in Jerusalem.
Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum, de nocte consurgens, & quotidie commonens: eo quod parceret populo & habitaculo suo.
At illi subsannabant nuntios Dei, & parvipendebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio.
Adduxit enim super eos regem Chaldæorum, & interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui:
Non est misertus adolescentis, & virginis, & senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus.
Universaque vasa domus Domini, tam majora, quam minora, & thesauros templi, & regis, & principum, transtulit in Babylonem.
Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Jerusalem, universas turres combusserunt, & quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.
Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi & filiis ejus, donec imperaret rex Persarum, ut compleretur sermo Domini ex ore Jeremiæ, & celebraret terra sabbatha sua:
Cunctis enim diebus desolationis egit sabbathum, usque dum complerentur septuaginta anni.
Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem loquutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui jussit prædicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens:
Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa:
Quis ex vobis est in omni populo ejus? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.

a In Hebræo scriptum legimus אחיו *ahhiv*, quod significat *fratrem ejus*. Hanc lectionem Latini MSS. antiquiores retinent, Regius scilicet, Memmian. Colbert. Aniciensis, San-German. num. 15. Corbei. num. 14. & alius num. 1. prima manu. Sciendum tamen hic esse Hebraismum, quo *patruus* dicitur *frater*, sicut in Genesi Abraham & Lot *fratres* appellantur; Sedecias enim frater fuit patris Jojachin, ut Abraham frater Aran patris Lot. *Frater* igitur hoc loco idem est quod avunculus, seu consanguineus.

Explicit Liber Paralipomenon, id est, *Verba Dierum*.

INCIPIT PRÆFATIO HIERONYMI PRESBYTERI IN EZRAM.

Utrum difficilius sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui. Nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, sententiæ est: & magnitudo oneris impositi ita cervices premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quam levandum. Accedunt ad hoc invidorum studia; qui omne quod scribimus, reprehendendum putant: & interdum contra se conscientia repugnante, publice lacerant quæ occulte legunt, in tantum ut clamare compellar, & dicere: *Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.* Tertius annus est quod Ps. 119. 2.
semper scribitis atque rescribitis, ut Ezræ librum [a] vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina volumina: aut quidquid illud est quod à nobis vertitur, non statim ab omnibus conspuendum sit. Frustra autem, ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est. Itaque obsecro vos mi Domnion & Rogatiane charissimi, ut privata lectione contenti, librum non efferatis in publicum, nec fastidiosis ingeratis cibos, vitetisque eorum supercilium, qui judicare tantum de aliis, & ipsi facere nihil noverunt. Si qui autem fratrum sunt quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar, admonentes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distincte & per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio, librariorum diligentiâ conservetur. Nec quemquam moveat quod unus à nobis editus liber est: nec apo-

a Addunt editi libri cum aliquot recentioribus MSS. *& Esther:* quasi non solum pro Ezræ volumine Latine reddendo, sed etiam pro libro Esther scriberent atque rescriberent Domnion & Rogatianus. Quod tamen falsum esse deprehenditur, tum ex tempore quo liber Estheris, longe post Ezram, in Latinum sermonem ab Hieronymo translatus est, tum ex personis ad quas infra Præfatio in librum Esther perhibetur scripta: Paulæ namque juniori, ac Eustochio virgini dedicatam esse constat, non Domnioni & Rogatiano.

Digitized by Google

cryphorum tertii & quarti somniis delectetur: quia & apud Hebræos Ezræ Neemiæque ser-
a mones in unum volumen coarctantur: & quæ non habentur apud illos, nec de [a] vigintiquattuor senibus sunt, procul abjicienda. Si quis autem Septuaginta vobis opposuerit Interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa, lacerata & eversa demonstrat; nec potest utique verum asseri quod diversum est: mittite eum ad Evangelia: in quibus multa ponuntur quasi de Veteri Testamento, quæ apud septuaginta Interpretes non habentur, velut illud, *Quoniam Nazareus vocabitur:* &, *Ex Ægypto vocavi filium meum:* &, *Videbunt in quem compunxerunt;* mul-
b taque alia, quæ [b] latiori operi reservamus: & quærite ab eo ubi scripta sint. Quumque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus quæ nuper à nobis edita, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certe quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, vel aliter habetur quam à me versum est? Quid Interpretem laniant? interrogent Hebræos: & ipsis auctoribus, translatio-
c ni meæ vel arrogent vel derogent fidem. Porro aliud est, [c] si clausis, quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere, & non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post septuaginta Translatores, jam Christi Evangelio coruscante, Judæos & Ebionitas legis veteris Interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curiose legunt, & per Origenis laborem in Ἑξαπλοῖς, Ecclesiis dedicarunt. Quanto magis Latini grati esse deberent, quod exsultantem cernerent Græciam à se aliquid mutuari? Primum enim magnorum sumtuum est & infinitæ difficultatis, exemplaria posse habere omnia: deinde etiam qui habuerint, & Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis è multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit, ut interdum Scripturæ
d sensum relinquens, [d] uniuscujusque interpretis sequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ linguæ saltem parvam habemus scientiam, & Latinus nobis utquumque sermo non deest: & de aliis magis possumus judicare, & ea quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere. Ita-
e f que [e] licet & excetra sibilet, [f] victorque Sinon incendia jactet: numquam meum, juvante Christo, silebit eloquium: etiam præcisa lingua balbutiet. Legant qui volunt: qui nolunt abjiciant. Eventilent apices, litteras calumnientur: magis vestra charitate provocabor ad studium, quam illorum detractione & odio deterrebor.

a Libros Canone Hebraicæ veritatis comprehensos intelligit, uti fidem facit Principium Scripturarum Galeatum libris Samuelis ac Malachim præfixum.

b Opus illud latius liber est de optimo genere interpretandi, de quo superius Præfatione in Paralipomena sermonem habuit, ubi easdem Scripturæ sententias replicat dicens: *Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio, Ex Ægypto vocavi filium meum, &c.*

c De hoc proverbio vide Chiliadas Erasmi in voce *Andabata*, Huc enim amandat ipse lectorem.

d Plures MSS. *unius cujuslibet interpretis.*

e Exemplaria Canonis legunt hic, *extetra*, sicque scriptum habent quamplures MSS. alii codices. Unus Vaticanus, & alter domus Cartusianorum secus Avenionem ita retinent, *& hydra sibilet.* Eodem sensu Biblia sacra MSS. Collegii Avenionensis è Societate Jesu legunt, *licet serpens sibilet.* In uno è manuscriptis Sylvæ majoris ridiculam posuit exscriptor hujusmodi lectionem: *licet extra cittara sibilet.*

f Hemistichium istud est Virgilianum, quo Rufinum carpere videtur Hieronymus. De Sinone proditore insigni vide 2. lib. Æneid.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT
LIBER EZRÆ.

Ex Hebræo in Latinum versus anno Christi 392. vel circiter.

Caput I. IN anno primo Cyri regis Persarum, ut complere- A tur verbum Domini ex ore Jeremiæ, suscitavit
a Dominus spiritum Cyri regis Persarum; [a] & transduxit vocem in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens:

Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat Jerusalem, quæ est in Judæa, & ædificet domum Do- B mini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Jerusalem.

Et omnes reliqui in cunctis locis ubiquumque habitant, adjuvent eum viri de loco suo argento & auro, & substantia, & pecoribus excepto quod voluntarie offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem.

Et surrexerunt principes patrum de Juda, & Benjamin, & Sacerdotes, & Levitæ, & omnis cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia, in jumentis, in supellectili, exceptis his

a Regius codex: *Et præcepit per totum regnum suum ex scripto dicens, &c.*

Digitized by Google

quæ sponte obtulerant. Rex quoque Cyrus pro- A tulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, & posuerat ea in templo dei sui.

Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, & annumeravit ea Sassabasar principi Judæ. Et hic est numerus eorum: Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi quadringenti decem: vasa alia mille. Omnia vasa aurea & argentea quinque mil- B lia quadringenta: universa tulit Sassabasar, cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

Cap. 2. HI sunt autem filii provinciæ, qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, & reversi sunt in Jerusalem & Judam, unusquisque in civitatem suam. Qui venerunt cum Zorobabel, Jesua, Neemia, Saraia, Raelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Reum, Baana. Numerus viro- C rum populi Israel:

Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo. Filii Sephetia, trecenti septuaginta duo. Filii Area, septingenti septuaginta quinque. Filii Phaëth-Moab, filiorum Josue Joab, duo millia octingenti duodecim. Filii Elam, mille ducenti quinquaginta quattuor. Filii Zethua, nongenti quadraginta quinque. Filii Zachai, septingenti sexaginta. Filii Bani, sexcenti quadraginta duo. Filii Bebai, sexcenti viginti tres. Filii Azgad, mille ducenti vigin- D ti duo. Filii Adonicam, sexcenti sexaginta sex. Filii Beguai, duo millia quinquaginta sex. Filii Adin, quadringenti quinquaginta quattuor. Filii Ather, qui erant ex Ezechia, nonaginta octo. Filii Besai, trecenti viginti tres. Filii Jora, centum duodecim. Filii Asom, ducenti viginti tres. Filii Gebbar, nonaginta quinque. Filii Beth-Leem, centum viginti tres. Viri Netupha, quinquaginta sex. Viri Anathoth, centum viginti octo. Filii Azmaveth, quadraginta duo. Filii Cariath-Arim, Cephira, & Be- E roth, septingenti quadraginta tres. Filii Arama & Gaba, sexcenti viginti unus. Viri Machmas, centum viginti duo. Viri Beth-El & [a] Aï, ducenti viginti tres. Filii Nebo, quinquaginta duo. Filii Megbis, centum quinquaginta sex. Filii Elam alterius, mille ducenti quinquaginta quattuor. Filii Arim, trecenti viginti. Filii Lod, Adid, & Ono, septingenti viginti quinque. Filii Jeriho, trecenti quadraginta quinque. Filii Senaa, tria millia sexcenti triginta. F

Sacerdotes: Filii Idaia in domo Jesuæ, nongenti septuaginta tres. Filii Emmer, mille quinquaginta duo. Filii [b] Pheshur, mille ducenti quadraginta septem. Filii Arim, mille decem & septem.

Levitæ: Filii Jesuæ & Cedmiel filiorum Odevia, septuaginta quattuor. Cantores: Filii Asaph, centum viginti octo. Filii Janitorum: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: universi centum triginta novem. Nathinæi: filii Sia, filii Asupha, filii Tebbaoth, filii Ceros, filii G Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Agaba, filii Accub, filii Agab, filii Semlai, filii Anan, filii Gaddel, filii Gaër, filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda, filii Gazem, filii Aza, filii Phasea, filii Besee, filii Asennaa, filii Munim, filii Nephusim, filii Becbuc, filii Acupha, filii Arur, filii Besluth, filii Maïda, filii Arsa, filii Bercos, filii Sisara, filii Thema, filii Nasia, filii Atupha,

Filii servorum Salomonis, filii Sotei, filii Sopheret, filii Pharuda, filii Iala, filii Dercon, filii Geddel, filii Saphatia, filii Atil, filii Phochereth, qui erant de Asebaim, filii Ammi: omnes Nathinæi, & filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo.

Et hi qui ascenderunt de Thelmelaa, Thelarsa, Cherub, [c] Eddon, Emmer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum & semen suum, utrum ex Israel essent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquaginta duo.

Et de filiis Sacerdotum: Filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem, & vocatus est nomine eorum: hi quæsierunt scripturam genealogiæ suæ, & non invenerunt, & ejecti sunt de sacerdotio.

Et dixit Athersatha eis, ut non comederent de Sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus. Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta: exceptis servis eorum, & ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem: & in ipsis cantores atque cantatrices ducenti. Equi eorum septingenti triginta sex, muli eorum, ducenti quadraginta quinque, cameli eorum, quadringenti triginta quinque, asini eorum, sex millia septingenti viginti.

Et de principibus patrum, quum ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo. Secundum vires suas dederunt impensas operis, auri solidos [d] sexaginta millia & mille, argenti minas quinque millia, & vestes sacerdotales centum. Habitaverunt ergo Sacerdotes, & Levitæ & de populo, & cantores, & janitores, & Nathinæi, in urbibus suis, universusque Israel in civitatibus suis.

JAmque venerat mensis septimus, & erant filii Is- Cap. 3. rael in civitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem. Et surrexit Josue filius Josedec, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres ejus, & ædificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocautomata, sicut scriptum est in lege Mosi viri Dei: [e] Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, & obtulerunt super illud holocaustum Domino mane & vespere: Feceruntque solennitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, & holocaustum diebus singulis per ordinem secundum præceptum opus diei in die suo. Et post hæc holocaustum juge, tam in Kalendis quam in universis solennitatibus Domini, quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus ultro offerebatur munus Domino. A primo die mensis septimi cœperunt offerre holocaustum Domino: porro templum Dei fundatum necdum erat. Dederunt autem pecu-

a MSS. codices, Memmianus etiam Canon, pro *Aï*, legunt *Gaï* quod exscriptorum vitio derivatum est.

b Iidem retinent hic loci *Phessur* vel *Phesur* sine *h*, hoc est, sine *Heth* Hebræo quod tamen legitur פשחור *Pheshur*

c Scriptorum vitio confusa sunt istæc nomina, sic enim habent MSS codices, *Arsacherub & Don & Mer*: proclivi quidem lapsu scribunt, *& Don* pro *eddon*, *& Mer* pro *Emmer*.

d Hîc quoque error est in numero: nam pro *sexaginta* posuerunt *quadraginta*, numericis notis hoc modo transpositis, XL. *millia*, pro LX. *millia*. Canon Memmianus habet in contextu, *solidos* CCCC. *millia & mille*, in margine vero XL. notat pro CCCC.

e Regius codex: *Et collocaverunt altare Dei Israel super bases suas; deterrebant autem eos per circuitum populi terrarum.*

Digitized by Google

nias latomis & cæmentariis: cibum quoque, & po- A tum, & oleum, Sidoniis Tyriisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod præceperat Cyrus rex Persarum eis.

Anno autem secundo adventus eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & reliqui de fratribus eorum Sacerdotes, & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem, & constituerunt Levitas à viginti annis & supra, ut urgerent opus Domini. Stetitque Josue & B filii ejus, & fratres ejus: Cedmiel & filii ejus, & [a] filii Juda, quasi vir unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: filii Enadad, & filii eorum, & fratres eorum Levitæ.

Fundato igitur à cæmentariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis: & Levitæ filii Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israel. Et concinebant in hymnis & confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus super Israel. C Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eo quod fundatum esset templum Domini. Plurimi etiam de Sacerdotibus & Levitis, & principes patrum, [b] seniores, qui viderant templum prius, cum fundatum esset hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna: & multi vociferantes in lætitia, elevabant vocem. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi: commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, D & vox audiebatur procul.

Cap. 4. Audierunt autem hostes Judæ & Benjamin, quia filii captivitatis ædificarent templum Domino Deo Israel: & accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum, dixerunt eis: Ædificemus vobiscum, quia ita ut vos, quærimus Deum vestrum: ecce nos immolamus victimas à diebus Asor-Addan regis Assur, qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel, & Josue, & reliqui principes patrum Israel: Non est vobis & nobis ut ædificemus do- E mum Deo nostro, sed nos ipsi soli ædificabimus Domino Deo nostro, sicut præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Judæ, & turbaret eos in ædificando. Conduxerunt quoque adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & usque ad regnum Darii regis Persarum.

In regno autem Assueri, in principio regni ejus, scri- F pserunt accusationem adversus habitatores Judæ & Jerusalem. Et in diebus Artaxerxis scripsit Beselam Mithridates, & Thabeel, & reliqui qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum: epistola autem accusationis scripta erat Syriace, & legebatur sermone Syro. Reum Beelteem, & Samsai scriba, scripserunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi: Reum Beelteem, & Samsai scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinæi, & [c] Apharsathchæi, Ter- G phalæi, Apharsæi, Erchuæi, Babylonii, Susanechæi, Deæi, Elamitæ, & cæteri de gentibus, quas transtulit Asenaphar magnus & gloriosus: & habitare eas fecit in civitatibus Samariæ, & in reliquis regionibus trans flumen in pace:

Hoc est exemplar epistolæ, quam miserunt ad eum: ARTAXERXI REGI, SERVI TUI, VIRI QUI SUNT TRANS FLUVIUM, SALUTEM DICUNT.

Notum sit regi, quia Judæi, qui ascenderunt à te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem & pessimam, quam ædificant, exstruentes muros ejus, & parietes componentes. Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa ædificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum, & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & usque ad reges hæc noxa perveniet. Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcirco misimus & nuntiavimus regi, ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis: & scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, & nocens regibus & provinciis, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quam ob rem & civitas ipsa destructa est. Nuntiamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionem trans fluvium non habebis.

Verbum misit rex ad Reum Beelteem, & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, & cæteris trans fluvium, salutem dicens & pacem.

Accusatio, quam misistis ad nos, manifeste lecta est coram me. Et à me præceptum est: & recensuerunt, invenerunt que quoniam civitas illa à diebus antiquis adversum reges rebellat, & seditiones, & prœlia concitantur in ea: nam & reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui & dominati sunt omni regioni, quæ trans fluvium est: tributum quoque & vectigal, & reditus accipiebant. Nunc ergo audite sententiam: ut prohibeatis viros illos, & urbs illa non ædificetur, donec si forte à me jussum fuerit. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim crescat malum contra reges.

Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum, & Samsai scriba, & consiliariis eorum: & abierunt festini in Jerusalem ad Judæos, & prohibuerunt eos in brachio & robore. Tunc intermissum est opus domus Domini in Jerusalem, & non fiebat usque ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

Prophetaverunt autem Aggæus Propheta & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judæos, Cap. 5. qui erant in Judæa & Jerusalem, in nomine Dei Israel. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & cœperunt ædificare templum Dei in Jerusalem, & cum eis prophetæ Dei adjuvantes eos.

In ipso tempore venit ad eos Thathannai, qui erat dux trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliarii eorum: sicque dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium ut domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis? Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina hominum auctorum illius ædificationis. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Judæorum, & non potuerunt inhibere eos.

a Aliter idem Regius MSS. *Et filii Juda unanimiter, ut instarent super eos qui faciebant opera in domo Dei .... & fratres eorum Levitæ fundaverunt ædificantes templum Domini, & steterunt sacerdotes, &c.* Deinde ℣. 11. *Et responderunt in laude & in confessione Domino, quoniam bonus est.* Has omnes variantes lectiones retinet supra dictus codex num. 3564. in Bibliotheca Christianissimi Regis.

b Hoc modo legit præstantissimum exemplar MS. San-Germanense num. 15. Alii MSS. codices minus bene legunt, *& hoc templum, &c.*

c MSS. habent *A harsathai* sine כ caph in fine vocis. Hebræus non sibi constat in hoc scribendo nomine, nam hîc scribitur cum ת *Thav* in medio, infra autem capite 5. ℣. 6. absque ullo *Thav*, *Apharsachai*.

Digitized by Google

Placuitque ut res ad Darium referretur, & tunc A satisfacerent adversus accusationem illam.

Exemplar epistolæ, quam misit Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliatores ejus Arphasachæi, qui erant trans flumen, ad Darium regem. Sermo quem miserant ei, sic scriptus erat:

DARIO REGI PAX OMNIS.

Notum sit regi, isse nos ad Judæam provinciam, ad domum Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus: opusque il- B lud diligenter exstruitur, & crescit in manibus eorum. Interrogavimus ergo senes illos, & ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis? Sed & nomina eorum quæsivimus ab eis, ut nuntiaremus tibi; quæ scripsimus nomina virorum, qui sunt principes in eis. Hujuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei cœli & terræ, & ædificamus templum, quod erat exstructum ante hos annos multos, quodque C rex Israel magnus ædificaverat, & exstruxerat. Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum cœli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldæi, domum quoque hanc destruxit, & populum ejus transtulit Babylonem.

Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum ut domus Dei hæc ædificaretur. Nam & vasa templi aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Je- D rusalem, & asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data sunt Sassabasar vocabulo, quem & principem constituit, dixitque ei: Hæc vasa tolle, & vade, & pone ea in templo, quod est in Jerusalem, & domus Dei ædificetur in loco suo. Tunc itaque Sassabasar ille venit & posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem, & ex eo tempore usque nunc ædificatur, & necdum completum est.

Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bi- E bliotheca regis, quæ est in Babylone, utrumnam à Cyro rege jussum sit ut ædificaretur domus Dei in Jerusalem, & voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

Cap. 6.

TUnc Darius rex præcepit: & recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, & inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in [a] Medena provincia, volumen unum, talisque scriptus erat in eo commentarius:

Anno primo Cyri regis: Cyrus rex decrevit ut do- F mus Dei, quæ est in Jerusalem ædificaretur, in loco ubi immolent hostias, & ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, & latitudinem cubitorum sexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, & sic ordines de lignis novis: sumtus autem de domo regis dabuntur. Sed & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum Jerusalem in locum suum; quæ & posita sunt G in templo Dei.

Nunc ergo Thathanai dux regionis, quæ est trans flumen, Stharbuzanai, & consiliarii vestri Apharsachæi, qui estis trans flumen, procul recedite ab illis, & dimittite fieri templum Dei illud à duce Judæorum, & à senioribus eorum; domum Dei illam ædificent in loco suo. Sed & à me præceptum est, quid oporteat fieri à presbyteris Judæorum illis, ut ædificetur domus Dei, scilicet ut de arca regis, id est, de tributis, quæ dantur de regione trans flumen, studiose sumtus dentur viris illis ne impediatur opus. Quod si necesse fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos in holocaustum Deo cœli, frumentum, sal, vinum, & oleum, secundum ritum Sacerdotum, qui sunt in Jerusalem detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia. Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita regis, & filiorum ejus. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem ejus publicetur. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, quæ est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.

Igitur Thathanai dux regionis trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliarii ejus, secundum quod præceperat Darius rex, sic diligenter exsequuti sunt. Seniores autem Judæorum ædificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filii Addo: & ædificaverunt & construxerunt, jubente Deo Israel, & jubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe, regibus Persarum: & compleverunt domum Dei istam usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darii regis.

Fecerunt autem filii Israel, Sacerdotes & Levitæ, & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domus Dei in gaudio. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israel, duodecim, juxta numerum tribuum Israel. Et statuerunt Sacerdotes in ordinibus suis, & Levitas in vicibus suis, super opera Dei in Jerusalem, sicut scriptum est in libro Mosi. Fecerunt autem filii Israel transmigrationis, Pascha, quartadecima die mensis primi. Purificati enim fuerant Sacerdotes & Levitæ quasi unus: omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis, & fratribus suis Sacerdotibus, & sibi. Et comederunt filii Israel, qui reversi fuerant de transmigratione, & omnes qui se separaverant à coinquinatione gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum Deum Israel. Et fecerunt solennitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificaverat eos Dominus, & converterat cor regis Assur ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domus Domini Dei Israel.

Cap. 7.

POst hæc autem verba, in regno Artaxerxis regis Persarum, Ezras filius Saraiæ, filii Azariæ, filii Helciæ, filii Sellum, filii Sadoc, filii Ahitob, filii Amariæ, filii Azariæ, filii Marajoth, filii Zaraiæ, filii Ozi, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron sacerdotis ab initio. Ipse Ezras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox in lege Mosi, quam dedit Dominus Deus Israel: & dedit ei rex secundum manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus. Et ascenderunt de filiis Israel, & de filiis Sacerdotum, & de filiis Levitarum, & de cantoribus, & de janitori-

a In Regio codice legitur, *in media provincia*. Canon Memmianus in textu habet *Medana*, in margine vero, *alibi Madana*, *alibi Madena*. Quæ profecto sunt levissimi momenti, nec tamen omnino prætermittenda propter eos, qui laboribus studiosorum insidiantur.

Digitized by Google

bus, & de Nathinæis, in Jerusalem, anno septimo A Artaxerxis regis. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis. Quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, & in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se. Ezras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, & faceret & doceret in Israel præceptum & judicium.

Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Ezræ sacerdoti, scribæ erudito in B sermonibus & præceptis Domini, & cæremoniis ejus in Israel.

ARTAXERXES REX REGUM EZRÆ SACERDOTI, SCRIBÆ LEGIS DEI COELI DOCTISSIMO, SALUTEM.

A me decretum est, ut cuiquumque placuerit in regno meo de populo Israel, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis, ire in Jerusalem, tecum vadat. A facie enim regis, & septem consiliatorum ejus, missus es, ut visites Judæam & Jerusalem in lege Dei C tui, quæ est in manu tua: & ut feras argentum & aurum, quod rex & consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israel, cujus in Jerusalem tabernaculum est. Et omne argentum & aurum quodquumque inveneris in universa provincia Babylonis, & populus offerre voluerit, & de Sacerdotibus quæ sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Jerusalem, libere accipe, & studiose eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & sacrificia & libamina eorum, & offer ea super altare templi Dei D vestri, quod est in Jerusalem. Sed & si quid tibi & fratribus tuis placuerit, de reliquo argento & auro ut faciatis, juxta voluntatem Dei vestri facite. Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domus Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem. Sed & cætera, quibus opus fuerit in domo Dei tui, quantumquumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, & de fisco regis, & à me. Ego Artaxerxes, rex, statui atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flu- E men, ut quodquumque petierit à vobis Ezras sacerdos, scriba legis Dei cœli absque mora detis, usque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad vini batos centum, & usque ad batos olei centum, sal vero absque mensura. Omne, quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli: ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum ejus. Vobisque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janito- F ribus, Nathinæis, & ministris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas, non habeatis potestatem imponendi super eos. Tu autem Ezra secundum sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue judices & præsides, ut judicent omni populo qui est trans flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed & imperitos docete libere. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, judicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnatio- G nem substantiæ ejus, vel certe in carcerem.

Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Jerusalem, & in me inclinavit misericordiam suam coram rege & consiliatoribus ejus, & universis principibus regis potentibus: Et ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israel principes qui ascenderent mecum.

Cap. 8

HI sunt ergo principes familiarum, & genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone. De filiis Phinees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Attus. De filiis Secheniæ, de filiis Pharos, Zacharias: & cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta. De filiis Phaëth Moab, Elioënai filius Zaræ, & cum eo ducenti viri. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel, & cum eo trecenti viri. De filiis Adden, Abed, filius Jonathan, & cum eo quinquaginta viri. De filiis Elam, Isaias filius Athaliæ, & cum eo septuaginta viri. De filiis Saphatiæ, Zebedia filius Michael, & cum eo octoginta viri. De filiis Joab, Obedia filius Jehiel, & cum eo ducenti decem & octo viri. De filiis Selomith, filius Josphiæ, & cum eo centum sexaginta viri. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, & cum eo viginti octo viri. De filiis Ezgad, Johanan filius Eccetan, & cum eo centum & decem viri. De filiis Adonicam, qui erant novissimi: & hæc nomina eorum: Elipheleth, & Jeïel, & Samaias, & cum eis sexaginta viri. De filiis Begui, Uthai & [a] Zachur, & cum eis septuaginta viri.

Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Aava, & mansimus ibi tribus diebus: quæsivique in populo & in sacerdotibus de filiis Levi, & non inveni ibi. Itaque misi Eliezer, & Ariel, & Semeiam, & Elnathan, & Jarib, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Mosollam principes: & Jojarib, & Elnathan sapientes. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphiæ loco, & posui in ore eorum verba, quæ loquerentur ad Eddo, & fratres ejus Nathinæos, in loco Chasphiæ, ut adducerent nobis ministros domus Dei nostri. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Mooli filii Levi filii Israel, & Sarabiam & filios ejus & fratres ejus decem & octo, & Asabiam, & cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus & filios ejus viginti: & de Nathinæis, quos dederat David & principes ad ministeria Levitarum, Nathinæos ducentos viginti: omnes hi suis nominibus vocabantur.

Et prædicavi ibi jejunium juxta fluvium Aava, ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, universæque substantiæ nostræ. Erubui enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quærunt eum in bonitate: & imperium ejus & fortitudo ejus, & furor super omnes, qui derelinquunt eum. Jejunavimus autem, & rogavimus Deum nostrum pro hoc: & evenit nobis prospere. Et separavi de principibus Sacerdotum duodecim, Sarabiam, Asabiam, & cum eis de fratribus eorum decem. Appendique eis argentum & aurum, & vasa consecrata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliatores ejus, & principes ejus, universusque Israel eorum, qui inventi fuerant: & appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum ta-

[a] In Hebræo hodierno זביד *Zabud* legimus, quod septuaginta Interpretes etiam legebant Ζαβύδ. Hieronymus è contra pro ב *Beth* in suis exemplaribus Hebræis legebat כ *Chaph*, & ר *Resch* pro ד *Daleth*: זכור *Zachur*, non *Zabud*.

Digitized by Google

lenta: & crateras aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo, pulchra, ut aurum. Et dixi eis: Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum: vigilate & custodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum, & Levitarum, & ducibus familiarum Israel in Jerusalem, in thesaurum domus Domini. Susceperunt autem Sacerdotes & Levitæ pondus argenti, & auri, & vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri. A B

Promovimus ergo à flumine Aava duodecimo die mensis primi ut pergeremus Jerusalem: & manus Dei nostri fuit super nos, & liberavit nos de manu inimici & insidiatoris in via. Et venimus Jerusalem, & mansimus ibi diebus tribus. Die autem quarta appensum est argentum, & aurum, & vasa in domo Dei nostri per manum Meremoth filii Uriæ Sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis Jozabed filius Josue, & Noadaia filius Bennoi Levitæ, juxta numerum & pondus omnium: descriptumque est omne pondus in tempore illo. C

Sed & qui venerant de captivitate filii transmigrationis, obtulerunt holocautomata Deo Israel, vitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato duodecim: omnia in holocaustum Domino. Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis, & ducibus trans flumen, & elevaverunt populum & domum Dei. D

Cap. 9.

POstquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes: Non est separatus populus Israel, Sacerdotes & Levitæ, à populis terrarum, & de abominationibus eorum, Chananæi videlicet, & Hethæi, & Pherezæi, & Jebusæi, & Ammonitarum, & Moabitarum, & Ægyptiorum, & Amorræorum: tulerunt enim de filiabus eorum sibi & filiis suis, & commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum: manus etiam principum & magistratuum fuit in transgressione hac prima. Quumque audissem sermonem istum, E scidi pallium meum & tunicam, & evelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens. Convenerunt autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israel, pro transgressione eorum qui de captivitate venerant, & ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum: & in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum, & dixi: Deus meus con- F fundor & erubesco levare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput, & delicta nostra creverunt usque ad cœlum, à diebus patrum nostrorum: sed & nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, & reges nostri, & Sacerdotes nostri, in manum regum terrarum, in gladium, in captivitatem, in rapinam, & in confusionem vultus, sicut & die hac. Et nunc quasi parum & ad momentum facta est depreca- G tio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiæ, & daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, & illuminaret oculos nostros Deus noster, & daret nobis vitam modicam in servitute nostra, quia servi sumus, & in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam, & sublimaret domum Dei nostri, & exstrueret solitudines ejus, & daret nobis sepem in Juda & Jerusalem. Et nunc quid dicemus Deus noster post hæc? quia dereliquimus mandata tua, quæ præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens: Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est, juxta immunditiam populorum, cæterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os coinquinatione sua: Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiatis filiis vestris, & non quæratis pacem eorum, & prosperitatem eorum, usque in æternum: ut confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & heredes habeatis filios vestros usque in sæculum. Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutem sicut est hodie, ut non converteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? Domine Deus Israel justus es tu: quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro. Non enim stari potest coram te super hoc.

SIc ergo orante Ezra, & implorante eo, & flente, & jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorum & mulierum & puerorum, & flevit populus multo fletu. Et respondit Sechenias filius Jehiel de filiis Elam, & dixit Ezræ: Nos prævaricati sumus in Deum nostrum, & duximus uxores alienigenas de populis terræ, & nunc, si est pœnitentia in Israel super hoc, percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, & eos qui de his nati sunt, juxta voluntatem Domini, & eorum qui timent præceptum Domini Dei nostri: secundum legem fiat. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum: confortare, & fac. Cap. 10.

Surrexit ergo Ezras, & adjuravit principes Sacerdotum & Levitarum, & omnem Israel, ut facerent secundum verbum hoc, & juraverunt. Et surrexit Ezras ante domum Dei, & abiit ad cubiculum Johanan filii Eliasib, & ingressus est illuc, panem non comedit, & aquam non bibit: lugebat enim in transgressione eorum, qui de captivitate venerant. Et missa est vox in Juda, & in Jerusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem: & omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium principum & seniorum, auferetur universa substantia ejus, & ipse abjicietur de cœtu transmigrationis.

Convenerunt igitur omnes viri Juda & Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis: & sedit omnis populus in platea domus Dei, trementes pro peccato & pluviis. Et surrexit Ezras sacerdos, & dixit ad eos: Vos transgressi estis, & duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israel. Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum, & facite placitum ejus, & separamini à populis terræ, & ab uxoribus alienigenis. Et respondit universa multitudo, dixitque voce magna: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

Verumtamen quia populus multus est, & tempus

Digitized by Google

pluviæ, & non sustinemus stare foris, & opus non A
est diei unius vel duorum (vehementer quippe
peccavimus in sermone isto) constituantur princi-
pes in universa multitudine: & omnes in civitati-
bus nostris qui duxerunt uxores alienigenas, ve-
niant in temporibus statutis, & cum his seniores
per civitatem & civitatem, & judices ejus, do-
nec avertatur ira Dei nostri à nobis super peccato
hoc.
Igitur Jonathan filius Azael, & Jaasia filius Thecue,
steterunt super hoc, & Mosollam & Sebethai Le- B
vites adjuverunt eos: Feceruntque sic filii trans-
migrationis. Et abierunt, Ezras Sacerdos, & viri
principes familiarum, in domum patrum suorum,
& omnes per nomina sua, & sederunt in die pri-
mo mensis decimi ut quærerent rem. Et consum-
mati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alieni-
genas, usque ad diem primam mensis primi.
Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxo-
res alienigenas. De filiis Josue filii Josedec, & fra-
tres ejus, Maasia, & Eliezer, & Jarib, & Godolia. C
Et dederunt manus suas ut ejicerent uxores suas,
& pro delicto suo arietem de ovibus offerrent. Et
de filiis Emmer, Anani, & Zebedia. Et de filiis
Arim, Maasia, & Elia, & Semeia, & Jehiel, &
Ozias. Et de filiis Pheshur, Elioënai, Maasia, Is-
mael, Nathanael, Jozabed, & Elasa. Et de filiis
Levitarum, Jozabed, & Semei, & Celaia, ipse est
Calita, Phataia, Juda, & Eliezer. Et de cantori-
bus, Eliasib. Et de janitoribus, Sellum, & Telem,
& Uri. Et ex Israel, de filiis Pharos, Remeia, & D
Jezia, & Melchia, & Miamin, & Eliezer, & Mel-
chia, & Banea. Et de filiis Elam, Mathania, Za-
charias, & Jeïel, & Abdi, & Jerimoth, & Elia. Et
de filiis Zethua, Elioënai, Eliasib, Mathania, &
Jerimuth, & Zabed, & Aziza. Et de filiis Bebai,
Johanan, Anania, Zabbai, Athalai. Et de filiis
Bani, Mosollam, & Melluch, & Adaia, Jasub, &
Saal & Ramoth. Et de filiis Phaëth Moab, Edna,
& Chalal, Banaias, Maasias, Mathanias, Beseleel,
& Bennui, & Manasse. Et de filiis Erem, Eliezer, E
Jesue, Melchias, Semeias, Simeon, Benjamin, Ma-
loch, Samarias. De filiis Asom, Mathanai, Mat-
thetha, Zabed, Eliphelet, Jermai, Manasse, Se-
mei. De filiis Bani, Maaddi, Amram, & Uël, Ba-
neas, & Badaias, Cheliaü, Vania, Marimuth, &
Eliasib, Mathanias, Mathanai, & Jasi, & Bani, &
Bennui, Semei, & Salmias, & Nathan, & Adaias,
Mecnedabai, Sisai, Sarai, Ezrel, & Selemiau, Se-
meria, Sellum, Amaria, Joseph. De filiis Nebo,
Jeïel, Mathathia, Zabed, Zabina, Jeddu, & Joel, F
Banaia. Omnes hi acceperunt uxores alienigenas,
& fuerunt ex eis mulieres, quæ pepererant filios.

VERBA NEEMIÆ FILII [a] HECHLIÆ.

[a] Liber II. Esdræ apud Græcos & Latinos. *Caput* I.

Et factum est in mense Casleu, anno vicesimo, &
ego eram in Susis castro. Et venit Anani unus
de fratribus meis, ipse & viri ex Juda: & interro-
gavi eos de Judæis, qui remanserant & supererant
de captivitate, & de Jerusalem. Et dixerunt mihi: G
Qui remanserunt, & relicti sunt de captivitate ibi
in provincia, in afflictione magna sunt, & in op-
probrio: & murus Jerusalem dissipatus est, & por-
tæ ejus combustæ sunt igni. Quumque audissem
verba hujuscemodi, sedi, & flevi, & luxi diebus
multis: & jejunabam, & orabam ante faciem Dei
cœli. Et dixi: Quæso Domine Deus cœli fortis,
magne atque terribilis, qui custodis pactum & mi-
sericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt
mandata tua: fiat auris tua auscultans, & oculi tui
aperti, ut audias orationem servi tui, quam ego
oro coram te hodie, nocte & die, pro filiis Israel
servis tuis: & confiteor pro peccatis filiorum Is-
rael, quibus peccaverunt tibi: & ego & domus pa-
tris mei peccavimus, vanitate seducti sumus, & non
custodivimus mandatum tuum, & cæremonias, &
judicia, quæ præcepisti Mosi servo tuo. Memento
verbi, quod mandasti Mosi famulo tuo, dicens:
Quum transgressi fueritis, ego dispergam vos in
populos: & si revertamini ad me, & custodiatis
mandata mea, & faciatis ea; etiamsi abducti fue-
ritis ad extrema cœli, inde congregabo vos, & in-
ducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen
meum ibi. Et ipsi servi tui, & populus tuus: quos
redemisti in fortitudine tua magna, & in manu
tua valida. Obsecro Domine, sit auris tua atten-
dens ad orationem servi tui, & ad orationem ser-
vorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum:
& dirige servum tuum hodie, & da ei misericor-
diam ante virum hunc. Ego enim eram pincerna
regis.
Factum est autem in mense Nisan, anno vicesi- *Cap.* II.
mo Artaxerxis regis: & vinum erat ante eum,
& levavi vinum, & dedi regi: & eram quasi lan-
guidus ante faciem ejus. Dixitque mihi rex: Qua-
re vultus tuus tristis est, quum te ægrotum non vi-
deam? non est hoc frustra, sed malum nescio quod
in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis: & dixi
regi: Rex in æternum vive: quare non mœreat
vultus meus, quia civitas domus sepulcrorum pa-
tris mei deserta est, & portæ ejus combustæ sunt
igni? Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et ora-
vi Deum cœli, & dixi ad regem: Si videtur regi
bonum, & si placet servus tuus ante faciem tuam,
ut mittas me in Judæam, ad civitatem sepulcri pa-
tris mei, & ædificabo eam. Dixitque mihi rex, &
regina quæ sedebat juxta eum: Usque ad quod tem-
pus erit iter tuum, & quando reverteris? Et pla-
cuit ante vultum regis, & misit me: & constitui ei
tempus. Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epi-
stolas det mihi ad duces regionis trans flumen,
ut transducant me, donec veniam in Judæam: &
epistolam ad Asaph custodem saltus regis, ut det
mihi ligna, ut tegere possim portas turris domus,
& muros civitatis, & domum, quam ingressus fue-
ro. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bo-
nam mecum. Et veni ad duces regionis trans flu-
men, dedique eis epistolas regis. Miserat autem
rex mecum principes militum, & equites. Et au-
dierunt, Sanaballat Horonites, & Tobias servus
Ammanites: & contristati sunt afflictione magna,
quod venisset homo, qui quæreret prosperitatem
filiorum Israel. Et veni Jerusalem, & eram ibi tri-
bus diebus, & surrexi nocte ego, & viri pauci me-
cum, & non indicavi cuiquam quid Deus dedisset
in corde meo ut facerem in Jerusalem, & jumen-
tum non erat mecum, nisi animal, cui sedebam. Et
egressus sum per portam vallis nocte, & ante fon-
tem draconis, & ad portam stercoris, & conside-
rabam murum Jerusalem dissipatum, & portas ejus
consumtas igni. Et transivi ad portam fontis, & ad

[a] Ita legunt MS. San-Germanensis num. 15. & Canon Memmianus prima manu, in quo corrupte emendator posuit *Helchia* pro *Echlia*, sive *Hechlia*. In Hebræo scriptum legimus חכליה *Hachalia*, id est, כ *Chaph* ante ל *Lamed*.

aquæductum

aquæductum regis, & non erat locus jumento, cui A sedebam, ut transiret. Et ascendi per torrentem nocte, & considerabam murum, & reversus veni ad portam vallis, & redii. Magistratus autem nesciebant quo abiissem, aut quid ego facerem: sed & Judæis & sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram. Et dixi eis: Vos nostis afflictionem in qua sumus; quia Jerusalem deserta est, & portæ ejus consumtæ sunt igni: venite, & ædificemus muros Jerusalem, & non simus B ultra opprobrium. Et indicavi eis manum Dei mei, quod esset bona mecum, & verba regis, quæ loquutus esset mihi, & aio: Surgamus, & ædificemus. Et confortatæ sunt manus eorum in bono. Audierunt autem, Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites, & Gosem Arabs, & subsannaverunt nos, & despexerunt, dixeruntque: Quæ est hæc res, quam facitis? numquid contra regem vos rebellatis? Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus cœli ipse nos juvat, & nos servi C ejus sumus: surgamus & ædificemus: vobis autem non est pars, & justitia, & memoria in Jerusalem.

Cap. 3. ET surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres ejus sacerdotes, & ædificaverunt portam gregis: ipsi sanctificaverunt eam; & statuerunt valvas ejus, & usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam usque ad turrim Ananeel. Et juxta eum ædificaverunt viri Jeriho: & juxta eum ædificavit Zachur filius Amri. Portam autem pi- D scium ædificaverunt filii Asnaa: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes. Et juxta eos ædificavit Marimuth filius Uriæ, filii Accus. Et juxta eos ædificavit Mosollam filius Barachiæ, filii Mesezebel: & juxta eos ædificavit Sadoc filius Baana: Et juxta eos ædificaverunt Thecueni: optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. Et portam veterem ædificaverunt, Jojada filius Phasea, & Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, & statuerunt val- E vas ejus, & seras, & vectes: & juxta eos ædificaverunt, Meletias Gabaonites, & Jadon Meronathites, viri de Gabaon & Maspha, pro duce qui erat in regione trans flumen. Et juxta eum ædificavit Eziel filius Araia aurifex: & juxta eum ædificavit Ananias filius pigmentarii: & dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateæ latioris. Et juxta eum ædificavit Raphaia filius [a] Ahur, princeps vici Jerusalem. Et juxta eum ædificavit Jedaia filius Aromaph contra domum suam: & juxta eum F ædificavit Attus filius Asebeniæ. Mediam partem vici ædificavit Melchias filius Erem, & Asub filius Phaeth Moab, & turrim furnorum. Et juxta eum ædificavit Sellum filius Alloës princeps mediæ partis vici Jerusalem, ipse & filiæ ejus. Et portam vallis ædificavit Anun, & habitatores Zanoë: ipsi ædificaverunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes, & mille cubitos in muro usque ad portam sterquilinii. Et portam sterquilinii ædificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethac- G charem: ipse ædificavit eam, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes. Et portam fontis ædificavit Sellun filius [b] Cholozai, princeps pagi Maspha ipse ædificavit eam, & texit, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes, & muros piscinæ Siloë in hortum regis, & usque ad gradus, qui descendunt de civitate David. Post eum ædificavit Neemias filius Azboc, princeps dimidiæ partis vici Bethsur, usque contra sepulcra David, & usque ad piscinam, quæ grandi opere constructa est, & usque ad domum fortium. Post eum ædificaverunt Levitæ, Reüm filius Benni: Post eum ædificavit Asebias princeps dimidiæ partis vici Ceilæ in vico suo. Post eum ædificaverunt fratres eorum, Bavai filius Enadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ. Et ædificavit juxta eum Azer filius Josue, princeps Maspha; mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli. Post eum in monte ædificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni. Post eum ædificavit Merimuth filius Uriæ filii Accus, mensuram secundam, à porta domus Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib. Et post eum ædificaverunt sacerdotes, viri de campestribus Jordanis. Post eum ædificavit Benjamin & Asub contra domum suam: & post eum ædificavit Azarias filius Maasiæ filii Ananiæ contra domum suam. Post eum ædificavit Bennui filius Enadad mensuram secundam, à domo Azariæ usque ad flexuram, & usque ad angulum. Phalel filius Ozi contra flexuram & turrim, quæ eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris: post eum Phadaia filius Pharos. Nathinæi autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad orientem, & turrim, quæ prominebat. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam è regione, à turre magna & eminente usque ad murum templi. Sursum autem à porta equorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam. Post eos ædificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam. Et post eum ædificavit Semaia filius Secheniæ, custos portæ orientalis. Post eum ædificavit Anania filius Selemiæ, & Anun filius Seleph sextus, mensuram secundam: post eum ædificavit Mosollam filius Barachiæ, contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias filius artificis usque ad domum Nathinæorum, & scruta vendentium contra portam judicialem, & usque ad cœnaculum anguli. Et inter cœnaculum anguli in porta gregis ædificaverunt aurifices & negotiatores.

Cap. 4. FActum est autem, quum audisset Sanaballat quod ædificaremus murum, iratus est valde: & motus nimis subsannavit Judæos, & dixit coram fratribus suis, & frequentia Samaritanorum: Quid Judæi faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, & complebunt in una die? Numquid ædificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt? Sed & Tobias Ammanites proximus ejus, ait: Ædificent: si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum. Audi Deus noster, quia facti sumus despectio: converte opprobrium super caput eorum, & da eos in despectionem in terra captivitatis. Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes. Itaque ædificavimus murum, & conjunximus totum usque ad partem dimidiam: & provocatum est cor populi ad operandum.

Factum est autem, quum audisset Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammanitæ, & Azotii, quod obducta esset cicatrix muri Jerusalem, & quod

a Ita MSS. cum *a* ab initio, quasi in Hebræo olim esset ה *He* ante ח *Heth*, בן החור *ben Ahur*. Editi legunt *Hur*.

b Sic MSS. omnes libri constanter retinent *Cholozai*, quum Hebræus hodiernus legat absque Jod in fine *Choloza*.

Digitized by Google

cœpissent interrupta concludi, irati sunt nimis. Et A congregati sunt omnes pariter, ut venirent, & pugnarent contra Jerusalem, & molirentur insidias. Et oravimus Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. Dixit autem Judas: Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos non poterimus ædificare murum. Et dixerunt hostes nostri: Ne sciant, & ignorent, donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus.

Factum est autem, venientibus Judæis, qui habita- B bant juxta eos, & dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos, statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis, & lanceis, & arcubus. Et perspexi atque surrexi: & aio ad optimates & magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Nolite timere à facie eorum. Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, & filiabus vestris, & uxoribus vestris, & domibus vestris. C

Factum est autem, quum audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum. Et factum est à die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Juda, ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium: una manu sua faciebat opus, & altera tenebat gladium: ædificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & D clangebant buccina juxta me. Et dixi ad optimates, & ad magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Opus grande est & latum, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero: in loco quocumque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos: Deus noster pugnabit pro nobis. Et nos ipsi faciamus opus: & media pars nostrûm teneat lanceas: ab ascensu auroræ donec egrediantur astra. In tempore quoque illo dixi populo: E Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, & sint nobis vices per noctem, & diem, ad operandum. Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra: unusquisque tantum nudabatur ad baptismum.

Cap. 5. ET factus est clamor populi & uxorum ejus magnus, adversus fratres suos Judæos. Et erant qui dicerent: Filii nostri, & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumen- F tum, & comedamus, & vivamus. Et erant qui dicerent: Agros nostros, & vineas, & domos nostras opponamus, & accipiamus frumentum in fame. Et alii dicebant: Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusque agros nostros & vineas: & nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostræ sunt: sicut filii eorum, ita & filii nostri. Ecce nos subjugamus filios nostros & filias nostras in servitutem, & de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus unde possint redimi, & agros nostros, & G vineas nostras alii possident. Et iratus sum nimis quum audissem clamorem eorum secundum verba hæc: cogitavitque cor meum mecum: & increpui optimates & magistratus, & dixit eis: Usuráſne singuli à fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concionem magnam, & dixi eis:

Nos, ut scitis redemimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem nostram: [a] & vos igitur vendetis fratres vestros, & redimemus eos? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent. Dixique ad eos: Non est bona res, quam facitis: quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis à gentibus inimicis nostris? Et ego, & fratres mei, & pueri mei, commodavimus plurimis pecuniam & frumentum: non repetamus in commune istud, æs alienum concedamus, quod debetur nobis. Reddite eis hodie agros suos, & vineas suas & oliveta sua, & domos suas: quin potius & centesimam pecuniæ frumenti, vini, & olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis. Et dixerunt: Reddemus, & ab eis nihil quæremus: sicque faciemus ut loqueris. Et vocavi Sacerdotes, & adjuravi eos, ut facerent juxta quod dixeram. Insuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum istud, de domo sua, & de laboribus suis: sic excutiatur, & vacuus fiat. Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.

A die autem illa, qua præceperat rex mihi ut essem dux in terra Juda, ab anno vicesimo usque ad annum tricesimum secundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, & acceperunt ab eis, in pane, & vino, & pecunia, quotidie siclos quadraginta: sed & ministri eorum depresserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei: quin potius in opere muri ædificavi, & agrum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant. Judæi quoque & magistratus, centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diversa, & alia multa tribuebam: insuper & annonas ducatus mei non quæsivi: valde enim attenuatus erat populus. Memento mei Deus meus in bonum, secundum omnia quæ feci populo huic.

FActum est autem, quum audisset Sanaballat, & Cap. 6 Tobias, & Gosem Arabs, & cæteri inimici nostri, quod ædificassem ego murum, & non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis) miserunt Sanaballat & Gosem ad me, dicentes: Veni, & percutiamus fœdus pariter in [b] viculis in campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum. Misi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego facio, & non possum descendere: ne forte negligatur, quum venero & descendero ad vos. Miserunt autem ad me secundum verbum hoc per quattuor vices: & respondi eis juxta sermonem priorem. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quinta vice puerum suum, & epistolam habebat in manu scriptam hoc modo:

In gentibus auditum est, & Gosem dixit, quod tu & Judæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & levare te velis super eos regem: pro-

a Variam in hoc versiculo retinent lectionem MSS. codices; plures ita legunt: *Et vos igitur vendite fratres nostros, & ememus eos.* Canon Memmianus in textu habet: *Et vos igitur venditis fratres nostros, & redimemus eos.* In margine, *alibi, vendite fratres vestros, & ememus eos.*

b Hic scribunt veteres librarii, non quod inveniunt, sed quod intelligunt; pro *viculis* enim *vitulos* posuerunt, id est, *in vitulis.*

Digitized by Google

pter quam caussam & prophetas posueris, qui prædicent de te in Jerusalem, dicentes: Rex in Judæa est. Auditurus est rex verba hæc: idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundum verba hæc, quæ tu loqueris: de corde enim tuo tu componis hæc. Omnes autem hi terrebant nos, cogitantes quod cessarent manus nostræ ab opere, & quiesceremus. Quam ob caussam magis confortavi manus meas: & ingressus sum domum Semaiæ filii Dalaiæ filii Metabeel secreto. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, & claudamus portas ædis: quia venturi sunt ut interficiant te, & nocte venturi sunt ad occidendum te. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? & quis ut ego ingredietur templum, & vivet? non ingrediar. Et intellexi quod Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans loquutus esset ad me, & Tobias, & Sanaballat conduxissent eum, acceperat enim pretium, ut territus facerem, & peccarem, & haberent malum, quod exprobrarent mihi. Memento mei Domine pro Tobia & Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed & Noadiæ prophetæ, & cæterorum prophetarum, qui terrebant me. Completus est autem murus vicesimo quinto die mensis Elul, quinquaginta duobus diebus.

A B C

Factum est ergo quum audissent omnes inimici nostri, ut timerent universæ gentes, quæ erant in circuitu nostro, & conciderent intra semetipsos, & scirent quod à Deo factum esset opus hoc. Sed & in diebus illis, multæ optimatum Judæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, & à Tobia veniebant ad eos. Multi enim erant in Judæa habentes juramentum ejus, quia gener erat Secheniæ filii [a] Jorei, & Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filii Barachiæ: sed & laudabant eum coram me, & verba mea nuntiabant ei: & Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

D

Cap. 7.

POstquam autem ædificatus est murus, & posui valvas, & recensui janitores, & cantores, & Levitas: præcepi Anani fratri meo, & Ananiæ principi domus de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax & timens Deum plus cæteris videbatur.) Et dixi eis: Non aperiantur portæ Jerusalem usque ad calorem solis. Quumque adhuc assisterent, clausæ portæ sunt, & oppilatæ: & posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, & unumquemque contra domum suam. Civitas autem erat lata nimis & grandis, & populus parvus in medio ejus, & non erant domus ædificatæ. Dedit Deus autem in corde meo, & congregavi optimates, & magistratus, & vulgus, ut recenserem eos: & inveni librum census eorum, qui ascenderant primum, & inventum est scriptum in eo.

E F

Isti filii provinciæ, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, & reversi sunt in Jerusalem, & in Judæam, unusquisque in civitatem suam. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Neemias, Azarias, Raamias, Naamani, Mardochæus, Belsan, Mespharath, Beggoai, Naüm, Baana. Numerus virorum populi Israel:

G

Filii Pharos, duo millia centum septuaginta duo: Filii Saphatiæ, trecenti septuaginta duo: Filii Area, sexcenti quinquaginta duo: Filii Phaeth-Moab, filiorum Josue & Joab, duo millia octingenti decem & octo: Filii Elam, mille ducenti quinquaginta quattuor: Filii Zethua, octingenti quadraginta quinque: Filii Zachai, septingenti sexaginta: Filii Bannui, sexcenti quadraginta octo: Filii Bebai, sexcenti viginti octo: Filii Azgad, duo millia trecenti viginti duo: Filii Adonicam, sexcenti sexaginta septem: Filii Baggoai, duo millia sexaginta septem: Filii Adin, sexcenti quinquaginta quinque: Filii Ater, filii Ezeciæ, nonaginta octo: Filii Asem, trecenti viginti octo: Filii Besai, trecenti viginti quattuor: Filii Areph, centum duodecim: Filii Gabaon, nonaginta quinque: Viri Beth-Leem & Netupha, centum octoginta octo. Viri Anathoth, centum viginti octo. Viri Beth-Azmoth, quadraginta duo. Viri Cariath-Jarim, Chephira, & Beroth, septingenti quadraginta tres. Viri Rama & Geba, sexcenti viginti unus. Viri Machmas, centum viginti duo. Viri Beth-El & Aï, centum viginti tres. Viri Nebo alterius, quinquaginta duo. Viri Elam alterius, mille ducenti quinquaginta quattuor. Filii Arem, trecenti viginti. Filii Jeriho, trecenti quadraginta quinque. Filii Lod Hadid & Ono, septingenti viginti unus. Filii Senaa, tria millia nongenti triginta.

Sacerdotes: Filii Idaia in domo Josua, nongenti septuaginta tres. Filii Emmer, mille quinquaginta duo. Filii Phashur, mille ducenti quadraginta septem. Filii Arem, mille decem & septem. Levitæ: Filii Josue & Cadmiel, filiorum Odviæ, septuaginta quattuor. Cantores: Filii Asaph, centum quadraginta octo. Janitores: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Atita, filii Sobai: centum triginta octo. Nathinæi: filii Soa, filii Aspha, filii Tebbaoth, filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Agaba, filii [b] Selmon, filii Anan, filii Geddel, filii Gaër, filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda, filii Gezem, filii Aza, filii Phasea, filii Besai, filii Munim, filii Nephussim, filii Becbuc, filii Acupha, filii Arur, filii Besloth, filii Meïda, filii Arsa, filii Bercos, filii Sisara, filii Thema, filii Nasia, filii Atipha, filii servorum Salomonis, filii Sothai, filii Sophereth, filii Pherida, filii Jahala, filii Darcon, filii Jeddel, filii Saphatia, filii Atil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon. Omnes Nathinæi, & filii servorum Salomonis, trecenti nonaginta duo. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmela, Thelarsa, Cherub, Addon, & Emmer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrum ex Israel essent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quadraginta duo.

Et de Sacerdotibus, filii Abia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem: & vocatus est nomine eorum. Hi quæsierunt scripturam suam in censu, & non invenerunt: & ejecti sunt de sacerdotio. Dixitque Athersatha eis ut non manducarent de Sanctis sanctorum, donec staret Sacerdos doctus & eruditus. Omnis multitudo quasi vir unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta, absque servis & ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti triginta septem, & inter eos cantores, & cantatrices,

a Ita Canon Memmianus ac cæteri omnes MSS. codices. Editi legunt *filii Area* juxta Hebræum, ubi nullum apparet *Jod* initio hujus nominis.

b In editis libris legimus *Selmai* ex hodierno Hebræo שלמי: Canon tamen Memmianus cum aliis omnibus MSS. Latinis *Selmon* habet, ut nos edidimus. Unde necesse est scriptum fuisse שלמן in exemplaribus Hebraicis S. Hieronymi, *Nun* scilicet ן finale pro *Jod* י, quod plane idem est cum parte *Nun* superiori, in MSS. maxime; ubi etiam omitti potuit à librariis ductus interior litteræ.

a ducenti quadraginta quinque.[a] Cameli eorum, A quadringenti triginta quinque, asini, sex millia septingenti viginti.[b] b

Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia, & argenti minas duo millia ducentas. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti minas duo millia, B & tunicas sacerdotales sexaginta septem. Habitaverunt autem Sacerdotes, & Levitæ, & janitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Israel, in civitatibus suis.

Cap. 8. ET venerat mensis septimus: filii autem Israel erant in civitatibus suis. Congregatusque est omnis populus quasi vir unus, ad plateam quæ est ante portam aquarum: & dixerunt Ezræ scribæ ut afferret librum legis Mosi, quam præcepit Dominus Israeli. C

Attulit ergo Ezras Sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi. Et legit in eo aperte in platea, quæ erat ante portam aquarum, de mane usque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum & sapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad librum.

Stetit autem Ezras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum: & steterunt juxta eum, Mathathia, & Sema, & Ania, & Uria, & D Helcia, & Maasia, ad dexteram ejus: & ad sinistram, Phadaia, Misael, & Melchia, & Asum, & Asebdana, Zacharia, & Mosollam. Et aperuit Ezras librum coram omni populo: super universum quippe populum eminebat: & quum aperuisset eum, stetit omnis populus. Et benedixit Ezras Domino Deo magno: & respondit omnis populus: Amen, Amen: elevans manus suas, & incurvati sunt, & adoraverunt Deum proni in terram. Porro Josue, & Bani, & Serebia, Jamin, Accub, E Sebthai, Odia, Maasia, Celitha, Azarias, Jozabed, Anan, Phalaia, Levitæ, silentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo. Et legerunt in libro legis Dei distincte, & apposite ad intelligendum: & intellexerunt quum legeretur.

Dixit autem Neemias (ipse est Athersatha) & Ezras sacerdos & scriba, & Levitæ interpretantes universo populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat F enim omnis populus quum audiret verba legis. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes ei qui non præparavit sibi: quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari: gaudium enim Domini est fortitudo nostra. Levitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est & nolite dolere. Abiit itaque omnis populus, ut comederet & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam: quia intellexerant verba, quæ docuerat eos. Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, Sacerdotes & Levitæ, ad Ezram scribam, ut interpretaretur eis verba legis. Et invenerunt scriptum in lege, præcepisse Dominum in manu Mosi, ut habitent filii Israel in tabernaculis, in die solenni, mense septimo: & ut prædicent, & divulgent vocem in universis urbibus suis, & in Jerusalem, dicentes: Egredimini in montem, & afferte frondes olivæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemorosi, ut fiant tabernacula, sicut scriptum est. Et egressus est populus, & attulerunt. Feceruntque sibi tabernacula unusquisque in [c] domate suo, & in atriis suis, & in atriis domus Dei, & in platea portæ aquarum, & in platea portæ Ephraim. c

Fecit ergo universa Ecclesia eorum qui redierant de captivitate, tabernacula, & habitaverunt in tabernaculis: non enim fecerant à diebus Josue filii Nun taliter filii Israel usque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis. Legit autem in libro Legis Dei per dies singulos, à die primo usque ad diem novissimum. Et fecerunt solennitatem septem diebus, & in die octavo collectam juxta ritum.

IN die autem vicesimo quarto mensis hujus, convenerunt filii Israel in jejunio & in saccis, & humus super eos. Et separatum est semen filiorum Israel ab omni filio alienigena: & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum. Et consurrexerunt ad standum: & legerunt in volumine Legis Domini Dei sui, quatter in die, & quatter confitebantur, & adorabant Dominum Deum suum. Cap. 9.

Surrexit autem super gradum Levitarum, Josue, & Bani, Cedmiel, Sebnia, Bonni, Sarebias, Bani, Chanani: & inclamaverunt voce magna ad Dominum Deum suum. Et dixerunt Levitæ, Josue, & Cedmiel, Bonni, Asebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phataia: Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab æterno usque in æternum: & benedicant nomini gloriæ tuæ excelso in omni benedictione & laude.

Tu ipse Domine solus tu fecisti cœlum, & cœlum cœlorum, & omnem exercitum eorum: terram, & universa quæ in ea sunt: maria, & omnia quæ in eis sunt: & tu vivificas omnia hæc, & exercitus cœli te adorat. Tu ipse, Domine Deus, qui elegisti Abram, & eduxisti eum de [d] igne Chaldæorum, d & posuisti nomen ejus Abraham. Et invenisti cor ejus fidele coram te: percussisti cum eo fœdus, ut dares ei terram Chananæi, Hetthæi, & Amorræi, & Pherezæi, & Jebusæi, & Gergesæi, ut dares semini ejus: & implesti verba tua, quoniam justus es. Et vidisti afflictionem patrum nostrorum in Ægypto: clamoremque eorum audisti super mare Rubrum. Et dedisti signa & portenta in Pharao, & in universis servis ejus, & in omni populo terræ

a Post ista, in editis additus legitur integer versiculus 68. *Equi eorum septingenti triginta sex: muli eorum ducenti quadraginta quinque.* At de equis ac mulis altum silentium in MSS. Latinis, nec non apud Syrum, & Arabam interpretes, qui supradictum omittunt versiculum. Massoretharum exemplaria, Alexandrinumque MS. Græcum adhuc retinent quod in Vulgata Latina legimus. Hinc non levis exoritur suspicio nonnulla excidisse in aliquot exemplaribus Hebræis, Græcis, atque Latinis. Eadem leguntur cap. 2. lib. 1. Ezræ, sed in multis valde diversa.

b Advertat lector adnotationem hoc loco positam in Vulgata, inque pluribus MSS. libris, abesse prorsus in optimo ac perantiquo MS. Colbertino Aniciensi; in San-Germanensi autem nostro num. 15. scriptam esse in margine, nec tamen eodem loco; sed infra cap. 8. è regione horum verborum: *Attulit ergo Ezras, &c.* Quibus, ni fallor, satis probatum exstat hujusmodi adnotatiunculam, nullatenus ab Hieronymo, sed ab alio auctore nescio quo, fuisse derivatam. Sic autem scriptum est in ea: *Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin Neemiæ historia texitur.*

c Regius codex MS. pro *domate suo*, scriptum habet, *in angulo suo.*

d San-Germanensis MS. num. 15 hanc in margine retinet variantem lectionem, *Hur.* Significat autem quod Deus eduxerit Abraham de Ur Chaldæorum. Porro Ur Latine interpretatum *ignis* dicitur. Vide Genes. 11. 31. ac Quæstiones Hebraicas Hieronymi in hunc locum.

Digitized by Google

illius: cognovisti enim quia superbe egerant con- A
tra eos: & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die.
Et mare divisisti ante eos, & transierunt per me-
dium maris in sicca: persequutores autem eorum
projecisti in profundum, quasi lapidem in aquas
validas. Et in columna nubis ductor eorum fuisti
per diem, & in columna ignis per noctem, ut ap-
pareret eis via, per quam ingrediebantur. Ad mon-
tem quoque Sinai descendisti, & loquutus es cum
eis de cœlo, & dedisti eis judicia recta, & legem
veritatis, cæremonias, & præcepta bona: & sab- B
bathum sanctificatum tuum ostendisti eis, & man-
data, & cæremonias, & legem præcepisti eis, in
manu Mosi servi tui. Panem quoque de cœlo de-
disti eis in fame eorum, & aquam de petra edu-
xisti eis sitientibus, & dixisti eis ut ingrederentur
& possiderent terram, super quam levasti manum
tuam, ut traderes eis. Ipsi vero & patres nostri su-
perbe egerunt, & induraverunt cervices suas, &
non audierunt mandata tua. Et noluerunt audire,
& non sunt recordati mirabilium tuorum quæ fe- C
ceras eis. Et induraverunt cervices suas, & dede-
runt caput ut converterentur ad servitutem suam,
quasi per contentionem. Tu autem Deus propi-
tius, clemens & misericors, longanimis & multæ
miserationis, non dereliquisti eos, & quidem quum
fecissent sibi vitulum conflatilem, & dixissent: Iste
est Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto: fece-
runtque blasphemias magnas. Tu autem in mise-
ricordiis tuis multis non dimisisti eos in deserto:
columna nubis non recessit ab eis per diem, ut du- D
ceret eos in viam, & columna ignis per noctem,
ut ostenderet eis iter per quod ingrederentur. Et
spiritum tuum bonum dedisti qui doceret eos, &
manna tuum non prohibuisti ab ore eorum, &
aquam dedisti eis in siti. Quadraginta annis pavi-
sti eos in deserto, nihilque eis defuit: vestimenta
eorum non inveteraverunt, & pedes eorum non
sunt attriti. Et dedisti eis regna, & populos, &
partitus es eis sortes: & possederunt terram Seon,
& terram regis Esebon, & terram Og regis Ba- E
san. Et filios eorum multiplicasti sicut stellas cœ-
li, & adduxisti eos ad terram, de qua dixeras pa-
tribus eorum ut ingrederentur & possiderent. Et
venerunt filii, & possederunt terram, & humiliasti
coram eis habitatores terræ Chananæos, & dedi-
sti eos in manu eorum, & reges eorum & popu-
los terræ, ut facerent eis sicut placebat illis. Ce-
perunt itaque urbes munitas, & humum pinguem,
& possederunt domos plenas cunctis bonis, cister- F
nas ab aliis fabricatas, vineas, & oliveta, & ligna
pomifera multa: & comederunt, & saturati sunt,
& impinguati sunt, & abundaverunt deliciis in bo-
nitate tua magna. Provocaverunt autem te ad ira-
cundiam, & recesserunt à te, & projecerunt le-
gem tuam post terga sua: & prophetas tuos occi-
derunt, qui contestabantur eos ut reverterentur
ad te: feceruntque blasphemias grandes. Et dedi-
sti eos in manu hostium suorum, & afflixerunt eos.
Et in tempore tribulationis suæ clamaverunt ad te, G
& tu de cœlo audisti, & secundum miserationes
tuas multas dedisti eis salvatores, qui salvarent eos
de manu hostium suorum. Quumque requievis-
sent, reversi sunt ut facerent malum in conspectu
tuo: & dereliquisti eos in manu inimicorum suo-
rum, & possederunt eos. Conversique sunt, & cla-
maverunt ad te: tu autem de cœlo exaudisti, &
liberasti eos in misericordiis tuis, multis tempori-
bus. Et contestatus es eos ut reverterentur ad le-
gem tuam. Ipsi vero superbe egerunt & non au-
dierunt mandata tua, & in judiciis tuis peccave-
runt, quæ faciet homo, & vivet in eis: & dede-
runt humerum recedentem, & cervicem suam in-
duraverunt, nec audierunt. Et protraxisti super
eos annos multos & contestatus es eos in spiritu
tuo per manum prophetarum tuorum: & non au-
dierunt, & tradidisti eos in manu populorum ter-
rarum. In misericordiis autem tuis plurimis non
fecisti eos in consumtionem, nec dereliquisti eos:
quoniam Deus miserationum, & clemens es tu.
Nunc itaque Deus noster magne, fortis, & terri-
bilis, custodiens pactum & misericordiam, ne aver-
tas à facie tua omnem laborem, qui invenit nos,
reges nostros, principes nostros, & sacerdotes
nostros, & prophetas nostros, & patres nostros,
& omnem populum tuum, à diebus regis Assur
usque in diem hanc. Et tu justus es in omnibus,
quæ venerunt super nos, quia veritatem fecisti, nos
autem impie egimus. Reges nostri, principes no-
stri, sacerdotes nostri, & patres nostri, non fece-
runt legem tuam, & non attenderunt mandata
tua, & testimonia tua quæ testificatus es in eis. Et
ipsi in regnis suis, & in bonitate tua multa, quam
dederas eis, & in terra latissima & pingui, quam
tradideras in conspectu eorum, non servierunt
tibi, nec reversi sunt à studiis suis pessimis. Ecce
nos ipsi hodie servi sumus: & terra, quam dedisti
patribus nostris ut comederent panem ejus, & quæ
bona sunt ejus, & nos ipsi servi sumus in ea. Et
fruges ejus multiplicantur regibus, quos posuisti
super nos propter peccata nostra, & corporibus
nostris dominantur, & jumentis nostris secundum
voluntatem suam, & in tribulatione magna sumus.
Super omnibus ergo his nos ipsi percutimus fœ-
dus, & scribimus, & signant principes nostri, Le-
vitæ nostri, & Sacerdotes nostri.

Signatores autem fuerunt, Neemias, Athersatha Cap. 10.
filius Achelai, & Sedecias, Saraias, Azarias, Je-
remias, Pheshur, Amarias, Melchia, Attus, Sebe-
nia, Meluch, Arem, Merimuth, Obdias, Daniel,
Genthon, Baruch, Mosollam, Abia, Miamin,
Maazia, Belgai, Semeia: hi Sacerdotes.

Porro Levitæ, Josue filius Azaniæ, Bennui de filiis
[a] Enaddan, Cedmiel, & fratres eorum, Sechenia,
Odevia, Celita, Phalaia, Anan, Micha, Roob,
Asebia, Zachur, Serebia, Sabania, Odia, Bani,
Baninu.

Capita populi, Pharos, Phaëth-Moab, Elam, Ze-
thu, Bani, Bonni, Azgad, Bebai, Adonia, Be-
goai, Adin, Ater, Ezecia, Azur, Odevia, Asum,
Besai, Areph, Anathoth, Nebai, Megphias, Mo-
sollam, Azir, Mesizabel, Sadoc, Jeddua, Pheltia,
Anan, Ania, Osee, Anania, Asub, Aloës Phalea,
Sobec, Reüm, Asebna, Maasia, & Haia, Hanan,
Anan, Melluch, Arem, Baana: & reliqui de po-
pulo, Sacerdotes, Levitæ, janitores, & cantores,
Nathinæi, & omnes qui se separaverunt de po-
pulis terrarum ad legem Dei uxores eorum, filii
eorum, & filiæ eorum, omnis qui poterat sapere
spondentes pro fratribus suis, optimates eorum,
& qui veniebant ad pollicendum & jurandum ut
ambularent in lege Dei, quam dederat in manu
Mosi servi Dei, ut facerent & custodirent univer-
sa mandata Domini Dei nostri, & judicia ejus &

[a] Omnes MSS. sic legunt, editi vero *Henadad*, & consequenter, | *Sebenia*, *Odaia*, pro *Sechenia* & *Odevia*.

Digitized by Google

A cæremonias ejus, & ut non daremus filias noſtras populo terræ, & filias eorum non acciperemus filiis noſtris. Populi quoque terræ, qui important venalia, & omnia ad uſum per diem ſabbathi ut vendant, non accipiemus ab eis in ſabbatho & in die ſanctificato. Et dimittemus annum ſeptimum, & exactionem univerſæ manus. Et ſtatuemus ſuper nos præcepta, ut demus tertiam partem ſicli per annum ad opus domus Dei noſtri, ad panes propoſitionis, & ad ſacrificium ſempiternum, & in holocauſtum ſempiternum in ſabbathis, in Ka-
B lendis, in ſolennitatibus, & in ſanctificatis, & pro peccato: ut exoretur pro Iſrael, & in omnem uſum domus Dei noſtri.

Sortes ergo miſimus ſuper oblationem lignorum, inter Sacerdotes, & Levitas, & populum, ut inferrentur in domum Dei noſtri per domos patrum noſtrorum, per tempora, à temporibus anni uſque ad annum: ut arderent ſuper altare Domini Dei noſtri, ſicut ſcriptum eſt in lege Moſi: & ut afferremus primogenita terræ noſtræ, & primitiva
C univerſi fructus omnis ligni, ab anno in annum, in domo Domini. Et primitiva filiorum noſtrorum, & pecorum noſtrorum, ſicut ſcriptum eſt in lege, & primitiva boum noſtrorum, & ovium noſtrarum, ut offerrentur in domo Dei noſtri, Sacerdotibus qui miniſtrant in domo Dei noſtri: & primitias ciborum noſtrorum, & libaminum noſtrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque & olei, afferemus Sacerdotibus ad gazophylacium Dei noſtri, & decimam partem terræ noſtræ Levi-
D tis. Ipſi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum noſtrorum. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ ſuæ in domum Dei noſtri, ad gazophylacium in domum theſauri. Ad gazophylacium enim deportabunt filii Iſrael, & filii Levi, primitias frumenti, vini, & olei: & ibi erunt vaſa ſanctificata, & Sacerdotes, & cantores, & janitores, & miniſtri, & non dimittemus domum Dei noſtri.
E

Cap. 11. HAbitaverunt autem principes populi in Jeruſalem: reliqua vero plebs miſit ſortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi eſſent in Jeruſalem civitate ſancta, novem vero partes in civitatibus. Benedixit autem populus omnibus viris qui ſe ſponte obtulerant ut habitarent in Jeruſalem. Hi ſunt itaque principes provinciæ, qui habitaverunt in Jeruſalem, & in civitatibus Juda. Habitavit unuſquiſque in poſſeſſione ſua, in urbibus ſuis, Iſrael, Sacerdotes, Levitæ Nathinæi, &
F filii ſervorum Salomonis.

Et in Jeruſalem habitaverunt de filiis Juda, & de filiis Benjamin: de filiis Juda, Athaias filius Aziam, filii Zachariæ, filii Amariæ, filii Saphatiæ, filii Malaleel: de filiis Phares, Maaſia filius Baruch, filius Choloza, filius Azia, filius Adaia, filius Jojarib, filius Zachariæ, filius Silonitis: omnes hi filii Phares, qui habitaverunt in Jeruſalem, quadringenti ſexaginta octo viri fortes.

Hi ſunt autem filii Benjamin: Sellum filius Moſol-
G lam, filius Joëd, filius Phadaia, filius Colaia, filius Maſia, filius Etheel, filius Iſaia, & poſt eum Gebbai, Sellai, nongenti viginti octo, & Joel filius Zechri præpoſitus eorum, & Judas filius Senua ſuper civitatem ſecundus.

Et de ſacerdotibus, Idaia filius Joarib, Jachin, Saraia filius Helciæ, filius Moſollam, filius Sadoc, filius Merajoth, filius Ahitub princeps domus Dei, & fratres eorum facientes opera templi: octingenti viginti duo.

Et Adaia filius Jeroam, filius Phelelia, filius Amſi, filius Zachariæ, filius Pheſur, filius Melchiæ, & fratres ejus principes patrum: ducenti quadraginta duo. Et Amaſſai filius Azreel, filius Ahazi, filius Moſollamoth, filius Emmer, & fratres eorum potentes nimis: centum viginti octo, & præpoſitus eorum Zabdiel filius potentium.

Et de Levitis [a] Sebenia filius Aſub, filius Azaricam, filius Aſabia, filius Boni, & Sabathai & Jozabed, ſuper opera, quæ erant forinſecus in domo Dei, à principibus Levitarum.

Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Aſaph, princeps ad laudandum & ad confitendum in oratione, & Becbecia ſecundus de fratribus ejus, & Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithun: omnes Levitæ in civitate ſancta ducenti octoginta quattuor.

Et janitores, Accub, Telmon, & fratres eorum, qui cuſtodiebant oſtia: centum ſeptuaginta duo. Et reliqui ex Iſrael Sacerdotes & Levitæ in univerſis civitatibus Juda, unuſquiſque in poſſeſſione ſua.

Et Nathinæi, qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaſpha de Nathinæis. Et epiſcopus Levitarum in Jeruſalem, Azzi filius Bani, filius Aſabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. De filiis Aſaph, cantores in miniſterio domus Dei. Præceptum quippe regis ſuper eos erat, & ordo in cantoribus per dies ſingulos, & Phathaïa filius Meſezebel, de filiis Zera filii Juda in manu regis, juxta omne verbum populi, & in domibus per omnes regiones eorum.

De filiis Juda habitaverunt in Cariath-Arbe & in filiabus ejus: & in Dibon, & in filiabus ejus: & in Cabſeel, & in viculis ejus, & in Jeſue, & in Molada, & in Bethphaleth, & in Aſerſual, & in Berſabee, & in filiabus ejus, & in Siceleg, & in Mochona, & in filiabus ejus, & in Remmon, & in Saraa, & in Jerimuth, Zanoa, Odollam, & in villis earum, Lachis & regionibus ejus, & Azeca, & filiabus ejus. Et manſerunt in Berſabee uſque ad vallem Ennom.

Filii autem Benjamin, à Geba, Mechmas, & Aïa, & Beth-El, & filiabus ejus: Anathoth, Nob, Anania, Aſor, Rama, Gethaim, Adid, Seboim, & Neballat, Lod, & Ono valle artificum. Et de Levitis portiones Judæ & Benjamin.

HI ſunt autem Sacerdotes & Levitæ, qui aſcenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, & Joſue: Saraia, Jeremias, Ezra, Amaria, Melluch, Attus, Sechenias, Reüm, Merimuth, Addo, Genthon, Abia, Miamin, Madia, Belga, Semeia, & Jojarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcia, Idaia. Iſti principes Sacerdotum, & fratres eorum, in diebus Joſue. Cap. 12.

Porro Levitæ, Jeſua, Bennui, Cedmiel, Sarabia, Juda, Mathanias, ſuper hymnos ipſi & fratres eorum, & Becbecia atque Anni, & fratres eorum, unuſquiſque in officio ſuo. Jeſue autem genuit Jojacim, & Jojacim genuit Eliaſib, & Eliaſib genuit Jojada, & Jojada genuit Jonathan, & Jonathan genuit Jeddoa.

In diebus autem Jojacim erant Sacerdotes & princi-

a Editi *Semeia*, quod eodem modo ſcriptum reperitur in Hebræorum voluminibus שמעיה. Nos vero minime mutandum exiſtimavimus quod omnes MSS. codices conſtanter retinent cum Memmiano exemplari Canonis.

Digitized by Google

A pes familiarum: Saraiæ, [a] Amaria: Jeremiæ, Anania: Ezræ, Mosollam: Amariæ, Johanan: Milicho, Jonathan: Sebeniæ, Joseph: Arem, Edna: Marajoth, Elci: Adaiæ, Zacharia: Genthon, Mosollam: Abiæ, Zechri: Miamin & Moadiæ, Phelti: Belgæ, Sammua: Semaiæ, Jonathan: Jojarib, Mathanai: Jodaiæ, Azzi: Sellai, Celai: Amoc, Eber: Helciæ, Asebia: Idaiæ, Nathanael.

Levitæ in diebus Eliasib, & Jojada, & Johanan, & Jeddoa, scripti principes familiarum, & Sacerdotes in regno Darii Persæ. B

Filii Levi principes familiarum, scripti in libro Verborum Dierum, & usque ad dies Jonathan, filii Eliasib. Et principes Levitarum, Asebia, Serebia, & Jesue filius Cedmiel: & fratres eorum per vices suas, ut laudarent & confiterentur juxta præceptum David viri Dei, & observarent æque per ordinem. Mathania, & Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub, custodes portarum & vestibulorum ante portas.

Hi in diebus Jojacim filii Josue, filii Josedec, & in die- C bus Neemiæ ducis, & Ezræ sacerdotis scribæque.

In dedicatione autem muri Jerusalem, requisierunt Levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, & facerent dedicationem & lætitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, psalteriis, & citharis.

Congregati sunt ergo filii cantorum de campestribus circa Jerusalem, & de villis Nethuphati, & de domo Galgal, & de regionibus Gebba & Azmaveth: quoniam villas ædificaverunt sibi cantores in cir- D cuitu Jerusalem. Et mundati sunt Sacerdotes & Levitæ, & mundaverunt populum, & portas, & murum. Ascendere autem feci principes Juda super murum, & statui duos choros laudantium magnos. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinii. Et ivit post eos Osaias, & media pars principum Juda, & Azarias, Ezra, & Mosollam, Juda, & Benjamin, & Semeia, & Jeremias. Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Jonathan, filius Semeiæ, filius Mathaniæ, filius Mi- E chaiæ, filius Zechur, filius Asaph, & fratres ejus, Semeia, & Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, & Judas, & Anani, in vasis cantici David viri Dei: & Ezra scriba ante eos in porta Fontis. Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David, in ascensu muri super domum David, & usque ad portam Aquarum ad orientem. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, & ego post eum, & media pars populi super murum & super turrim furnorum, & usque ad mu- F rum latissimum, & super portam Ephraim, & super portam Antiquam, & super portam Piscium & turrim Ananeel, & turrim Emath: & usque ad portam Gregis: & steterunt in porta Custodiæ, steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, & ego, & dimidia pars magistratuum mecum. Et Sacerdotes, Eliacim, Maasia, Miamin, Michea, Elioënai, Zacharia, Anania in tubis, & Maasia, & & Semeia, & Eleazar, & Azzi, & Johanan, & Melchia, & Elam, & Ezer. Et clare cecinerunt G cantores, & Jezraia præpositus: & immolaverunt in die illa victimas magnas, & lætati sunt: Deus enim lætificaverat eos lætitia magna: sed & uxores eorum & liberi gavisi sunt, & audita est lætitia Jerusalem procul.

Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, & ad primitias, & ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, Sacerdotes & Levitas: quia lætificatus est Juda in Sacerdotibus & Levitis astantibus. Et custodierunt observationem Dei sui, & observationem expiationis, & cantores, & janitores juxta præceptum David, & Salomonis filii ejus, quia in diebus David & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum, in carmine laudantium & confitentium Deo. Et omnis Israel, in diebus Zorobabel, & in diebus Neemiæ, dabat partes cantoribus & janitoribus per dies singulos, & sanctificabant Levitas, & Levitæ sanctificabant filios Aaron.

IN die autem illo lectum est in volumine Mosi audiente populo: & inventum est scriptum in eo, quod non debeant introire Ammonites & Moabites in Ecclesiam Dei usque in æternum: eo quod non occurrerint filiis Israel cum pane & aqua: & conduxerint adversus eum Balaam, ad maledicendum eis: & convertit Deus noster maledictionem in benedictionem. Cap. 13.

Factum est autem, quum audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israel. Et super hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat præpositus in gazophylacio domus Dei nostri, & proximus Tobiæ. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vasa, & decimam frumenti, vini, & olei, partes Levitarum, & cantorum, & janitorum, & primitias sacerdotales.

In omnibus autem his non fui in Jerusalem, quia anno tricesimo secundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem, & in fine dierum rogavi regem.

Et veni in Jerusalem, & intellexi malum, quod fecerat Eliasib Tobiæ, ut faceret ei thesaurum in vestibulis domus Dei. Et malum mihi visum est valde. Et projeci vasa domus Tobiæ foras de gazophylacio: Præcepique & emundaverunt gazophylacia: & retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium, & thus. Et cognovi quoniam partes Levitarum non fuissent datæ: & fugisset unusquisque in regionem suam de Levitis, & cantoribus & de his qui ministrabant: & egi caussam adversus magistratus, & dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, & feci stare in stationibus suis. Et omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, & olei, in horrea. Et constituimus super horrea Selemiam Sacerdotem, & Sadoc scribam, & Phadaiam de Levitis, & juxta eos Anan filium Zachur, filium Mathaniæ: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditæ sunt partes fratrum suorum.

Memento mei Deus meus pro hoc, & ne deleas miserationes meas, quas feci in domo Dei mei, & in cæremoniis ejus.

In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in sabbatho, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum, & uvas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Jerusalem die sabbathi. Et contestatus sum, ut in die qua vendere liceret, venderent. Et Tyrii habitaverunt in ea, inferentes pisces, & omnia venalia: & vendebant in sabbathis filiis Juda in Jerusalem: & objurgavi optimates Juda, & dixi eis: Quæ est hæc res mala quam vos facitis, &

a Idem esto judicium de hoc nomine *Amaria*, quod non solum in MSS. Latinis ita scribitur, sed in Græcis etiam exemplaribus, atque apud Syrum interpretem. Hebræus *Maraia* habet sine *a* ab initio.

Digitized by Google

profanatis diem ſabbathi? Numquid non hæc fe- A
cerunt patres noſtri, & adduxit Deus noſter ſuper
nos omne malum hoc, & ſuper civitatem hanc?
Et vos additis iracundiam ſuper Iſrael violando
Sabbathum.
Factum eſt itaque, quum quieviſſent portæ Jeruſa-
lem in die Sabbathi, dixi: & clauſerunt januas, &
præcepi ut non aperirent eas uſque poſt Sabba-
thum: & de pueris meis conſtitui ſuper portas ut
nullus inferret onus in die Sabbathi. Et manſerunt
negotiatores, & vendentes univerſa venalia, foris B
Jeruſalem ſemel & bis. Et conteſtatus ſum eos, &
dixi eis: Quare manetis ex adverſo muri? ſi ſecun-
do hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque
ex tempore illo non venerunt in Sabbatho. Dixi
quoque Levitis ut mundarentur, & venirent ad
cuſtodiendas portas, & ſanctificandum diem Sab-
bathi: & pro hoc ergo memento mei Deus meus:
& parce mihi ſecundum multitudinem miſeratio-
num tuarum.
Sed & in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azo- C
tidas, Ammonitidas, & Moabitidas. Et filii eorum
ex media parte loquebantur Azotice, & neſcie-

bant loqui Judaïce, & loquebantur juxta linguam
populi & populi. Et objurgavi eos, & maledixi.
Et cecidi ex eis viros, & decalvavi eos, & adjura-
vi in Deo, ut non darent filias ſuas filiis eorum, &
non acciperent de filiabus eorum filiis ſuis: & ſibi-
metipſis, dicens: Numquid non in hujuſcemodi re
peccavit Salomon rex Iſrael? & certe in gentibus
multis non erat rex ſimilis ei, & dilectus Deo ſuo
erat, & poſuit eum Deus regem ſuper omnem Iſ-
rael: & ipſum ergo ad peccatum duxerunt mulie-
res alienigenæ. Numquid & nos inobedientes fa-
ciemus omne malum grande hoc, ut prævaricemur
in Deo noſtro, & ducamus uxores peregrinas?
De filiis autem Jojada filii Eliaſib Sacerdotis magni,
gener erat Sanaballat Oronites, quem fugavi à me.
Recordare Domine Deus meus, adverſum eos qui
polluunt ſacerdotium, juſque Sacerdotale & Levi-
ticum. Igitur mundavi eos ab omnibus alienige-
nis, & conſtitui ordines Sacerdotum & Levita-
rum, unumquemque in miniſterio ſuo: & in obla-
tione lignorum in temporibus conſtitutis, & in
primitivis: memento mei Deus meus in bonum.
Amen.

Explicit Liber Ezræ.

INCIPIT PRÆFATIO
HIERONYMI PRESBYTERI
IN
LIBRUM ESTHER.

LIBRUM Eſther variis tranſlatoribus conſtat eſſe vitiatum; quem ego de archivis Hæ-
bræorum relevans, verbum è verbo preſſius tranſtuli. Quem librum editio Vulgata
a laciniofis hinc inde verborum [a] finibus trahit: addens ea quæ ex tempore dici poterant &
b audiri; ſicut ſolitum eſt [b] ſcholaribus diſciplinis ſumto themate excogitare, quibus verbis uti
c potuit qui injuriam paſſus eſt, vel ille qui injuriam fecit. Vos autem ô [c] Paula & Euſtochium,
d quoniam & [d] Bibliothecas Hebræorum ſtuduiſtis intrare, & interpretum certamina compro-

a Plures MSS. codices, *verborum funibus trahit:* nonnulli, *verborum finibus*, pro *ſinibus*. Porro quam laciniofis finibus traheretur liber Eſther in exemplaribus veteris Vulgatæ Latinæ, teſtis eſt MS. noſter num. 7. qui editionem Vulgatam uſu receptam ante Hieronymum, complectitur. Tot enim tantaque ibi addita leguntur, quæ ex tempore dici poterant & audiri; ut vix ea conjecturis aſſequi potuiſſemus, niſi adhuc ſcripta nobis ſupereſſent in prædicto antiquo monumento San-Germanenſi. Quis namque credidiſſet pro unico verſiculo quinto Capitis decimiquarti, iſta ab Auctore ejus editionis veteris Latinæ fuiſſe ſubjecta? *Ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam Noë in aquis diluvii conſervaſti: ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Abrahæ in trecentis & decem octo viris novem reges tradidiſti: ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Jonam de ventre ceti liberaſti: ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Ananiam, Azariam, Miſaël de camino ignis liberaſti: ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Daniel de lacu leonum eruiſti: ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Ezechiæ regi Judæorum morte damnato & orante pro vita miſertus es, & donaſti ei vitæ annos quindecim: ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu Annæ petenti in deſiderio animæ filii generationem donaſti: ego audivi in libris paternis meis Domine, quoniam tu complacentes tibi liberas Domine uſque in finem, &c.* Multa alia occurrunt in hac editione Vulgata, quæ fidem faciunt Hieronymi verbis; quod quidem fatebuntur ſtudioſi quique viri, ſi eam perlegerint in Appendice noſtra veteris Inſtrumenti.

b MS. San-Germanenſis num. 4. ac Memmianus Canon hoc modo legunt, *ſicut ſolitum eſt ſæcularibus diſciplinis*. Idem tamen codex Memmianus notat in margine aliam lectionem, nempe, *ſcholaribus*.

c Juniorem Paulam intellige, quia Paula Euſtochii mater defuncta erat ante Latinam iſtam tranſlationem ex Hebræo, uti plane liquet ex iis quæ de libro Eſther Hieronymus ſcripſit præfatione in Joſue, quam conſuli omnino volumus. Nec quemquam moveat quod nomen junioris Virginis poſitum legatur ante nomen Euſtochii, cujus ex fratre neptis fuit Paula filia Lætæ: ſic enim fieri amat apud exſcriptores, qui in libris Hieronymianis quotidie ſcriptitabant *ô Paula & Euſtochium.* Neſciebant alteram Paulam, neſciebant tempus ſcriptionum Hieronymi: quid igitur mirum, ſi ordinem perverterint in hac vocandi formula?

d Apud veteres *Biblia ſacra* appellabantur *Bibliotheca*; quare intrare Hebræorum Bibliothecas nihil aliud hîc ſignificat, quam eſſe ſufficientem legendis ac intelligendis voluminibus Hebræis Scripturæ ſacræ: in quo religioſæ feminæ, Chriſtique ſponſæ Virgines multos ſuperarunt hujus ævi ſciolos, qui ſi viderint ſtudioſos nonnullos linguæ Hebraicæ homines, attollunt ſtatim cachinnum, Judæos ac Rabbinos eos cum riſu acclamantes: quaſi puderet ingenuos viros, ſanctam Prophetarum linguam addiſcere, Eccleſiæ Doctorum veſtigia terere, nobiliſſimarumque virginum Euſtochii ac Paulæ exemplum imitari.

baſtis,

Digitized by Google

bastis, tenentes Esther Hebraicum librum, per singula verba nostram translationem aspicite, ut possitis agnoscere me [a] nihil etiam augmentasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter sicut in Hebræo habetur historiam Hebraicam Latinæ linguæ tradidisse. Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expavescimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus: quia Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placere desiderant; & secundum Apostolum, qui ejusmodi sunt, servi Christi esse non possunt. [b]

Ps. 51. 6. Gal. 1. 10.

a Regius Bibliorum codex MS. ac San-Germanensis noster num. 4. pro *etiam*, habent *umquam*, id est, *me nihil umquam augmentasse addendo.*

b Post ista in cunctis editionibus Præfationis S. Hieronymi in librum Esther, assutum legitur sequens additamentum: *Rursum, in libro Esther alphabetum ex minio usque ad Theta litteram fecimus diversis in locis, volentes scilicet septuaginta Interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim juxta morem Hebraicum, ordinem prosequi etiam in Septuaginta editione maluimus.* Prologi vero pars istæc spuria ac supposititia, nemini umquam, quod sciamus, suspecta habita est: ideo ab aliquot eruditis hominibus, velut genuinus Hieronymi fetus, scholiis illustrata reperitur. Verum enim vero imposturam scire juvat, quam nos subsidio MSS. codicum perspectam primùm habuimus; sed adhuc manifestiorem attenta ac frequenti meditatione eorumdem verborum: nullus siquidem sensus ex iis elici potest, qui Hieronymo differenti conveniat. Primum itaque fraudis argumentum capiamus ex mutata priori dictione ejusdem additamenti; non enim legunt MSS. antiquiores ac melioris notæ, Vaticanos dico, Regios, ac San-Germanenses, *Rursum in libro Esther*, sed, *Rufini in libro Esther, &c.* Unde certum exstat, artificem istiusmodi suppositæ adnotationis, *Rufini* exemplum fuisse imitatum in alphabeto litteris Græcis apponendo ad designandum ordinem Translationis LXX.; quum ipse tamen interpres aut scriptor seriem Hebræorum voluminum prosequeretur. Jam quis nesciat Hieronymum in sacris Scripturis vertendis, emendandis, illustrandisque superiorem semper exstitisse Rufino, à quo neque ordinem seu contextum versionis LXX. neque elementa alphabeti Græci vel Hebraici mutuari umquam indiguit. Posterior ergo ac plane diversus censendus est ab Hieronymo quisquis à Rufino nonnihil habet emendicatum in divinis Scripturis adornandis, sive digerendis. Rursum adnotatiunculæ S. Hieronymi diversis locis positæ ad ultima Capitula libri Esther nullatenus conveniunt cum additamento præfationis; sed neque ejusdem libri contextus: nam Auctor additamenti lectorem monet, juxta morem Hebraicum, ordinem se esse sequutum etiam in septuaginta Interpretum editione. E contra Hieronymus asserit editionem istam libri Esther purè esse Hebraicam; deinde ad finem voluminis afferens quasdam partes Vulgatæ editionis, eas in Hebræo abesse docet. Quî igitur fieri potest ut ordo in iis servatus sit juxta morem Hebraicum, quæ numquam in Hebraico contextu edita perhibentur? Proinde fatendum videtur ultimam Prologi partem adscribendam esse incognito cuidam scriptori, qui in sua editione Latina ad codices Græcos LXX. Interpretum elaborata, ordinem historiæ Hebraicæ sequeretur. Quod ita pridem nobis persuasum erat ex sensu verborum hujus additamenti: nunc autem evidentissimum atque indubitatum fit ab eo, quem diximus, MS. codice Latino Vulgatam veterem, seu Italam libri Esther editionem complexo. Curiosissima enim ejusdem exemplaris contentione facta cum Græcis pluribus translationibus, deprehendi in illa editione Latina LXX. Interpretum, ordinem ac morem historiæ Hebraicæ. Exempli caussa, duorum Eunuchorum Gabathæ & Tharræ machinatio paricidalis in regem Artaxerxem, quæ apud LXX. Interpretes narratur initio libri Estheris, legitur in nostro MS. codice juxta morem Hebraicum post celebratas nuptias Estheris cum rege Artaxerxe. Iterum quæ de Mardochæi captivitate & translatione in Babylonem leguntur Capite primo editionis Septuaginta, ea retinet Latinus MS. Capite secundo juxta morem Hebræorum codicum. Quibus profecto vera esse ac explorata comprobantur quæquumque præmisimus de ultima parte supposititia Præfationis in librum Esther. Accedunt ad hæc tres perantiqui MSS. codices ac optimæ notæ, in quibus nihil additum reperitur. Hi sunt Canon Memmianus, codex Ecclesiæ Narbonensis, & alter Cisterciensis monasterii Fontis Frigidi, qui finem faciunt Præfationis in his Apostoli verbis, *servi Christi esse non possunt*, addentes immediate, EXPLICIT PRÆFATIO, &c. Nec omittendus est Colbertinus Aniciensis, ubi in latere marginali jam dictorum verborum Apostoli, exscriptor posuit EXPLICIT PROLOGUS, quo manifestissime finem Præfationis indicat in hac Scripturæ sententia, cætera vero quæ sequuntur, aliena esse & ascititia: ideoque tamquam spuria expuncta sunt tandem ab aliquo emendatore, qui integrum non timuit oblitterare additamentum hujus loci. Cæterum in aliquot aliis MSS. Vaticanis, Regiis, ac San-Germanensibus, ultima pars Præfationis supposita non eumdem habet contextum cum superioribus, sed separatim & à capite describitur miniaceo colore, litterisque majusculis in hunc modum RUFINI IN LIBRO ESTHER ALPHABETUM, &c. Quod satis esset ad probandam suspectæ hujus partis novitatem & imposturam: at de his hactenus.

Ne quid vero prætermittamus ex quo utilitatis nonnihil possit hauriri, lectiones etiam variantes in supposititio additamento Præfationis hîc subjiciemus. MS. Bibliorum codex Eminentissimi Cardinalis à Bonzio sic legit, *Alfabetum, ex Græca scilicet littera, minio usque ad Thetam litteram fecimus in diversis locis, &c.* Aliud exemplar MS. monasterii nostri Narbonensis pro *fecimus*, habet tertiam personam, *fecerunt*; quasi istud Alphabetum non auctori Prologi seu additamenti tribueretur, sed ab aliis diceretur appositum. His verbis refelluntur qui putarunt tale Alphabetum notatum fuisse ab Hieronymo, & litteris quidem Hebraicis usque ad *Thet*: quod utrumque falsum esse manifestum est tam ex istis variantibus lectionibus, quàm ex iis quæ à nobis paulo superius dicta leguntur. Videant nunc malevoli illi, qui fidem MSS. codicum magnis interdum clamoribus elevare conantur, quanto lucis emolumento careant invidorum næniæ: quantum è contrario lucis & scientiæ accrescat studiosis omnibus, venerandæque antiquitatis assertoribus.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT
LIBER ESTHER.

Ex Hebræo in Latinum versus anno Christi 404. vel 405.

Caput I.

IN diebus Assueri, qui regnavit ab India usque A Æthiopiam, super centum viginti septem provincias: quando sedit in solio regni sui, Susan civitas regni ejus exordium fuit.

Tertio igitur anno imperii sui, fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris suis, fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & præfectis provinciarum coram se, ut ostenderet divitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiæ suæ, multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus.

Quumque implerentur dies convivii, invitavit omnem

Digitized by Google

populum, qui inventus est [a] Susis, à maximo usque A ad minimum: & jussit septem diebus convivium præparari in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu consitum erat. Et pendebant ex omni parte tentoria aërii coloris, & carbasini ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, super pavimentum smaragdino & pario stratum lapide, dispositi erant: quod mira varietate pictura decorabat. Bibebant autem B qui invitati erant, aureis poculis, & aliis atque aliis vasis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, sed sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, ut sumeret unusquisque quod vellet.

Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum, in palatio, ubi rex Assuerus manere consueverat.

Itaque die septimo, quum rex esset hilarior, & post C nimiam potationem incaluisset mero, præcepit Maüman, & Bazatha, Arbona, & Bagatha, & Abgatha, & [b] Zarath, & Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant, ut introducerent Vasthi reginam coram rege, posito super caput ejus diademate, ut ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde. Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contemsit. D

Unde iratus rex, & nimio furore succensus, interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges ac jura majorum (erant autem primi & proximi, Charsena, & Sethar, & Admatha, & Tharsis, & Mares, & Marsana, & Mamuchan, septem duces Persarum atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant) cui sententiæ Vasthi regina subjaceret, quæ Assueri regis imperium, quod per eunuchos manda- E verat, facere noluisset.

Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus; Non solum regem læsit regina Vasthi, sed & omnes populos, & principes, qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri. Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnant viros suos, & dicant: Rex Assuerus jussit ut regina Vasthi intraret ad eum, & illa noluit. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Persarum atque Medorum, parvipendent imperia marito- F rum: unde regis justa est indignatio. Si tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, & scribatur juxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultra Vasthi ingrediatur ad regem, sed regnum illius, altera, quæ melior illa est, accipiat. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, & cunctæ uxores tam majorum, quam minorum, deferant maritis suis honorem.

Placuit consilium ejus regi, & principibus: fecitque G rex juxta consilium Mamuchan, & misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audire & legere poterat, diversis linguis & litteris, esse viros principes ac majores in domibus suis: & hoc per cunctos populos divulgari.

Cap. 2.

His ita gestis, postquam regis Assueri deferbuerat indignatio, recordatus est Vasthi, & quæ fecisset, vel quæ passa esset: dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Quærantur regi puellæ virgines ac speciosæ, & mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas & virgines: & adducant eas ad civitatem Susan, & tradant in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum: & accipiant mundum muliebrem, & cætera ad usus necessaria. Et quæquumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita, ut suggesserant, jussit fieri.

Erat vir Judæus in Susis civitate, vocabulo Mardochæus: filius Jaïr, filii Semei, filii Cis, de stirpe Jemini, qui translatus fuerat de Jerusalem eo tempore, quo Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat, qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther: & utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuisque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

Quumque percrebuisset regis imperium, & juxta mandatum illius multæ virgines pulchræ adducerentur Susan, & Egeo traderentur eunucho; Ester quoque inter cæteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum. Quæ placuit ei, & invenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunucho, ut acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam quam pedissequas ejus ornaret atque excoleret. Quæ noluit indicare ei populum & patriam suam: Mardochæus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret: qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virgines servabantur, curam agens salutis Esther, & scire volens quid ei accideret.

Quum autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur: ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur [c] myrtino, & aliis sex quibusdam pigmentis & aromatibus uterentur. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & ut eis placuerat, compositæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant. Et quæ intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas ædes deducebatur, quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire jussisset ex nomine.

Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abiaïl fratris Mardochæi, quam sibi adoptaverat in filiam, intrare deberet ad regem. Quæ non quæsivit muliebrem cultum, sed quæquumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur. Ducta est itaque

a Editi legunt, *in Susan*: at MSS. omnes Latini constanter retinent quod nos edidimus, *Susis* nempe; ut impressi etiam habent Nehemiæ cap. 1. ℣. 1.

b Ita Canon Memmianus cunctique MSS. codices: editi vero legunt *Zethar* juxta hodiernum Hebræum זתר, ubi successu temporis facile potuit scribi ת *Thav* ante ר *Resch*. id est, זתר *Zethar* pro זרת *Zerath*; sive *Zarath*.

c Optime legunt MSS. omnes *myrtino*, non *myrrhino*. Quid sit oleum myrtinum vide apud Plinium.

ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur THEBETH, septimo anno regni ejus. Et amavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite ejus fecitque eam regnare in loco Vasthi. Et jussit convivium præparari permagnificum cunctis principibus, & servis suis, pro conjunctione & nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem.

Quumque secundo quærerentur virgines & congregarentur, Mardochæus manebat ad regis januam: nec dum prodiderat Esther patriam, & populum suum, juxta mandatum ejus. Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther: & ita cuncta faciebat, ut eo tempore solita erat quo eam parvulam nutriebat.

Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan & Thares duo eunuchi regis, qui janitores erant, & in primo palatii limine præsidebant: volueruntque insurgere in regem, & occidere eum. Quod Mardochæum non latuit, statimque nuntiavit reginæ Esther; & illa regi, ex nomine Mardochæi, qui ad se rem detulerat. Quæsitum est, & inventum: & appensus uterque eorum est in patibulo: Mandatumque historiis, & annalibus traditum coram rege.

Cap. 3. POst hæc rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag: & posuit solium ejus super omnes principes, quos habebat. Cunctique servi regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: sic enim eis præceperat imperator. Solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum. Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatii præsidebant: Cur præter cæteros non observas mandatum regis?

Quumque hoc crebrius dicerent, & ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrum perseveraret in sententia: dixerat enim eis se esse Judæum. Quod quum audisset Aman, & experimento probasset quod Mardochæus non sibi flecteret genu, nec se adoraret, iratus est valde, & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Judææ. Magisque voluit omnem Judæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

Mense primo (cujus vocabulum est NISAN) anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur PHUR, coram Aman, quo die & quo mense gens Judæorum deberet interfici: & exivit mensis duodecimus, qui vocatur ADAR.

Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & à se mutuo separatus, novis utens legibus & cæremoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optime nosti quod non expediat regno tuo ut insolescat per licentiam. Si tibi placet, decerne ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.

Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Judæorum, dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit, de populo age quod tibi placet.

Vocatique sunt scribæ regis mense primo NISAN, tertia decima die ejusdem mensis, & scriptum est, ut jusserat Aman, ad omnes satrapas regis, & judices provinciarum, diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & litteræ signatæ ipsius annulo, missæ sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judæos, à puero usque ad senem, parvulos & mulieres, uno die, hoc est, tertio decimo mensis duodecimi, qui vocatur ADAR, & bona eorum diriperent.

Summa autem epistolarum hæc fuit, ut omnes provinciæ scirent, & pararent se ad prædictam diem. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susis pependit edictum, rege & Aman celebrante convivium & cunctis[a], qui in urbe erant, flentibus.

Cap. 4. QUæ cum audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ civitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui, & hoc ejulatu usque ad fores palatii gradiens. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.

In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato utentibus.

Ingressæ autem sunt puellæ Esther & eunuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est: & misit vestem, ut ablato sacco induerent eum, quam accipere noluit. Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardochæum, & disceret ab eo cur hoc faceret. Egressusque Athach, ivit ad Mardochæum stantem in platea civitatis, ante ostium palatii: qui indicavit ei omnia quæ acciderant, quo modo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Judæorum nece inferret argentum. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susis, dedit ei, ut reginæ ostenderet, & moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo suo. Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia, quæ Mardochæus dixerat. Quæ respondit ei, & jussit ut diceret Mardochæo: Omnes servi regis, & cunctæ, quæ sub ditione ejus sunt norunt provinciæ, quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quo modo ad regem intrare potero, quæ triginta jam diebus non sum vocata ad eum? Quod quum audisset Mardochæus, rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis: si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis novit, utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

Rursumque Esther hæc Mardochæo verba mandavit: Vade & congrega omnes Judæos, quos in Susis repereris, & orate pro me, Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: &

a Scholion marginale, quod visitur è latere in Canone Memmiano, translatum est in contextum librorum editorum, verbum videlicet istud, *Judæis*. Itaut sit sensus, *cunctis Judæis in urbe flentibus*: quum in Hebræo æque ac in MSS. Latinis legamus absolute, absque Judæorum vocabulo, *cunctis qui in urbe erant flentibus*.

Digitized by Google

ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc A ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo. Ivit itaque Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

Cap. 5. DIe autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium in consistorio palatii contra ostium domus. Quumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, & extendit contra B eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ ejus.

Dixitque ad eam rex: Quid vis Esther regina? quæ est petitio tua? etiam si dimidiam regni partem petieris, dabitur tibi. At illa respondit: Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, & Aman tecum, ad convivium quod paravi. Statimque rex, Vocate, inquit, cito Aman, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad convivium, quod eis regina paraverat. C

Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter: Quid petis ut detur tibi? & pro qua re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Cui respondit Esther: petitio mea, & preces istæ sunt: Si inveni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem: veniat rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras regi aperiam voluntatem meam.

Egressus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Quumque vidisset Mardochæum sedentem ante D fores palatii, & non solum non assurexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valde: & dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam: & exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria super omnes principes & servos suos rex elevasset. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit cum rege ad convivium, præter me: apud quam etiam cras cum re- E ge pransurus sum. Et quum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum Judæum sedentem ante fores regias. Responderuntque ei Zares uxor ejus, & cæteri amici: Jube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic mane regi ut appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, & jussit excelsam parari crucem.

Cap. 6. NOctem illam duxit rex insomnem, jussitque af- F ferri sibi historias, & annales priorum temporum. Quæ cum illo præsente legerentur, ventum est ad illum locum ubi scriptum erat, quo modo nuntiasset Mardochæus insidias Bagathan & Thares eunuchorum regem Assuerum jugulare cupientium. Quod quum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac præmii Mardochæus consequutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

Statimque rex, Quis est, inquit, in atrio? Aman G quippe interius atrium domus regiæ intraverat, ut suggereret regi, & juberet Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatum. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediatur. Quumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans Aman in corde suo, & reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare, respondit: Homo, quem rex honorare cupit, debet indui vestibus regiis, & imponi super equum, qui de sella regis est, & accipere regium diadema super caput suum, & primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, & per plateam civitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemquumque rex voluerit honorare.

Dixitque ei rex: Festina, & sumta stola & equo, fac ut loquutus es Mardochæo Judæo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his, quæ loquutus es, prætermittas. Tulit itaque Aman stolam & equum, indutumque Mardochæum in platea civitatis, & impositum equo præcedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemquumque rex voluerit honorare.

Reversusque est Mardochæus ad januam palatii, & Aman festinavit ire in domum suam, lugens & operto capite: narravitque Zares uxori suæ, & amicis suis omnia quæ evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, & uxor ejus: Si de semine Judæorum est Mardochæus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere sed cades in conspectu ejus. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, & cito eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

INtravit itaque rex & Aman, ut biberent cum regina. Dixitque ei rex etiam in secundo die, postquam vino incaluerat. Quæ est petitio tua Esther ut detur tibi? & quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Cap. 7.

Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis ô rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro. Traditi enim sumus ego & populus meus, ut conteramur, jugulemur, & pereamus. Atque utinam in servos & in famulas venderemur: esset tolerabile malum, & gemens tacerem: nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem.

Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, & cujus potentiæ, ut hæc audeat facere? Dixit Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginæ ferre non sustinens.

Rex autem iratus surrexit, & de loco convivii intravit in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua, intellexit enim à rege sibi paratum malum. Qui quum reversus esset de horto nemoribus consito, & intrasset convivii locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, & ait: Etiam reginam vult opprimere, me præsente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciem ejus.

Dixitque Arbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod paraverat Mardochæo, qui loquutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardochæo: & regis ira quievit.

DIe illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domum Aman adversarii Judæorum, & Mardochæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther quod esset patruus suus. Cap. 8.

Digitized by Google

Tulitque rex annulum, quem ab Aman recipi juſſe- A
rat, & tradidit Mardochæo. Eſther autem conſti-
tuit Mardochæum ſuper domum ſuam. Nec his
contenta, procedit ad pedes regis, flevitque, & lo-
quuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagitæ,
& machinationes ejus peſſimas, quas excogitave-
rat contra Judæos, juberet irritas fieri. At ille ex
more ſceptrum aureum protendit manu, quo ſi-
gnum clementiæ monſtrabatur: illaque conſurgens
ſtetit ante eum, & ait: Si placet regi: & ſi inve-
ni gratiam in oculis ejus, & deprecatio mea non B
ei videtur eſſe contraria, obſecro, ut novis epiſto-
lis, veteres Aman litteræ, inſidiatoris & hoſtis Ju-
dæorum, quibus eos in cunctis regis provinciis
perire præceperat, corrigantur. Quomodo enim
potero ſuſtinere necem, & interfectionem populi
mei? Reſponditque rex Aſſuerus Eſther reginæ,
& Mardochæo Judæo: Domum Aman conceſſi
Eſther, & ipſum juſſi affigi cruci, quia auſus eſt
manum mittere in Judæos. Scribite ergo Judæis,
ſicut vobis placet, regis nomine, ſignantes litteras C
annulo meo. Hæc enim conſuetudo erat, ut epi-
ſtolis, quæ ex regis nomine mittebantur, & illius
annulo ſignatæ erant, nemo auderet contradicere.

Accitiſque ſcribis & librariis regis (erat autem tem-
pus tertii menſis, qui appellatur SIBAN) viceſi-
ma & tertia illius die, ſcriptæ ſunt epiſtolæ, ut
Mardochæus voluerat, ad Judæos, & ad princi-
pes, procuratoreſque & Judices, qui centum vi-
ginti ſeptem provinciis ab India uſque Æthiopiam
præſidebant; provinciæ atque provinciæ, populo D
& populo, juxta linguas & litteras ſuas, & Judæis,
ut legere poterant, & audire. Ipſæque epiſtolæ,
quæ regis nomine mittebantur, annulo ipſius ob-
ſignatæ ſunt, & miſſæ per veredarios: qui per
omnes provincias diſcurrentes, veteres litteras no-
vis nuntiis prævenirent. Quibus imperavit rex, ut
convenirent Judæos per ſingulas civitates, & in
unum præciperent congregari, ut ſtarent pro ani-
mabus ſuis, & omnes inimicos ſuos, cum conjugi-
bus ac liberis & univerſis domibus, interficerent E
atque delerent, & ſpolia eorum diriperent. Et con-
ſtituta eſt per omnes provincias una ultionis dies,
id eſt, tertia decima menſis duodecimi ADAR.
Summaque epiſtolæ hæc fuit, ut in omnibus ter-
ris ac populis, qui regis Aſſueri imperio ſubjace-
bant, notum fieret, paratos eſſe Judæos ad ca-
piendam vindictam de hoſtibus ſuis. Egreſſique
ſunt veredarii celeres nuntios perferentes, & edi-
ctum regis pependit in Suſis.

Mardochæus autem, de palatio & de conſpectu re- F
gis egrediens, fulgebat veſtibus regiis, hyacinthi-
nis videlicet & aëreis, coronam auream portans in
capite, & amictus ſerico pallio atque purpureo.
Omniſque civitas exſultavit, atque lætata eſt. Ju-
dæis autem nova lux oriri viſa eſt, gaudium, ho-
nor, & tripudium. Apud omnes populos, urbes,
atque provincias, quoquumque regis juſſa venie-
bant, mira exſultatio, epulæ atque convivia, &
feſtus dies: in tantum ut plures alterius gentis &
ſectæ, eorum religioni & cæremoniis jungerentur. G
Grandis enim cunctos Judaici nominis terror in-
vaſerat.

Cap. 9. IGitur duodecimi menſis, quem ADAR vocari an-
te jam diximus, tertiadecima die, quando cun-
ctis Judæis interfectio parabatur, & hoſtes eorum
inhiabant ſanguini, verſa vice Judæi ſuperiores eſſe
cœperunt, & ſe de adverſariis vindicare. Congre-
gatique ſunt per ſingulas civitates, oppida, & lo-
ca, ut extenderent manum contra inimicos & per-
ſequutores ſuos. Nulluſque auſus eſt reſiſtere, eo
quod omnes populos magnitudinis eorum formi-
do penetrarat. Nam & provinciarum judices, &
duces, & procuratores, omniſque dignitas quæ ſin-
gulis locis ac operibus præerat, extollebant Ju-
dæos timore Mardochæi. Quem principem eſſe
palatii, & plurimum poſſe cognoverant: fama
quoque nominis ejus creſcebat quotidie, & per
cunctorum ora volitabat.

Itaque percuſſerunt Judæi inimicos ſuos plaga ma-
gna, & occiderunt eos, reddentes eis quod ſibi
paraverant facere: in tantum ut etiam in Suſan
quingentos viros interficerent, extra decem filios
Aman Agagitæ hoſtis Judæorum: quorum iſta ſunt
nomina: Pharſandatha, & Delphon, & Eſphatha,
& Phoratha, & Adalia, & Aridatha, & Pherme-
ſta, & Ariſai, & Aridai, & Vaizatha. Quos quum
occidiſſent, prædas de ſubſtantiis eorum tangere
noluerunt.

Statimque numerus eorum, qui occiſi erant in Suſan,
ad regem relatus eſt. Qui dixit reginæ: In urbe
Suſan interfecerunt Judæi quingentos viros, &
alios decem filios Aman: quantam putas eos exer-
cere cædem in univerſis provinciis? Quid ultra po-
ſtulas, & quid vis ut fieri jubeam? Cui illa reſpon-
dit: Si regi placet, detur poteſtas Judæis, ut ſicut
fecerunt hodie in Suſan, ſic & cras faciant, & de-
cem filii Aman in patibulis ſuſpendantur. Præce-
pitque rex ut ita fieret. Statimque in Suſan pepen-
dit edictum, & decem filii Aman ſuſpenſi ſunt.

Congregatis Judæis quartadecima die menſis ADAR,
interfecti ſunt in Suſan trecenti viri: nec eorum ab
illis direpta ſubſtantia eſt. Sed & per omnes pro-
vincias, quæ ditioni regis ſubjacebant, pro anima-
bus ſuis ſteterunt Judæi, interfectis hoſtibus ac
perſequutoribus ſuis: in tantum ut ſeptuaginta
quinque millia occiſorum implerentur, & nullus
de ſubſtantiis eorum quidquam contingeret.

Dies autem tertiuſdecimus menſis ADAR, unus apud
omnes interfectionis fuit: & quartadecima die cæ-
dere deſierunt. Quem conſtituerunt eſſe ſolen-
nem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent
epulis, gaudio atque conviviis. At hi qui in urbe
Suſan cædem exercuerant, tertiodecimo & quar-
todecimo die ejuſdem menſis in cæde verſati ſunt:
quintodecimo autem die percutere deſierunt. Et
idcirco eumdem diem conſtituerunt ſolennem epu-
larum atque lætitiæ. Hi vero Judæi, qui in oppi-
dis non muratis ac villis morabantur, quartumde-
cimum diem menſis ADAR conviviorum & gaudii
decreverunt, ita ut exſultent in eo, & mittant ſibi
mutuo partes epularum & ciborum.

Scripſit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris
comprehenſa miſit ad Judæos, qui in omnibus re-
gis provinciis morabantur, tam in vicino poſitis,
quam procul, ut quartamdecimam & quintamde-
cimam diem menſis ADAR pro feſtis ſuſciperent,
& revertente ſemper anno ſolenni honore cele-
brarent: quia in ipſis diebus ſe ulti ſunt Judæi de
inimicis ſuis, & luctus atque triſtitia in hilarita-
tem gaudiumque converſa ſunt, eſſentque dies iſti
epularum atque lætitiæ, & mitterent ſibi invicem
ciborum partes, & pauperibus munuſcula largi-
rentur.

Suſceperuntque Judæi in ſolennem ritum cuncta quæ
eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus

Digitized by Google

litteris facienda mandaverat. Aman enim, filius Amadathi stirpis Agag, hostis & adversarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret: & misit PHUR, quod nostra lingua vertitur in sortem. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus ejus, litteris regis irriti fierent: & malum, quod contra Judæos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique & ipsum & filios ejus affixerunt cruci, atque ex illo tempore dies isti appellati sunt PHURIM, id est, sortium, eo quod PHUR, id est, sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri hujus, volumine continentur: quæque sustinuerunt, & quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Judæi super se & semen suum, & super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari ut nulli liceat duos hos dies absque solennitate transigere: quod scriptura testatur, & certa expetunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus. Isti sunt dies, quos nulla umquam delebit oblivio: & per singulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt: nec est ulla civitas, in qua dies PHURIM, id est, sortium, non observentur à Judæis, & ab eorum progenie, quæ his cæremoniis obligata est.

Scripseruntque Esther regina filia Abiail & Mardochæus Judæus, etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solennis sanciretur in posterum. Et miserunt ad omnes Judæos, qui in centum viginti septem regis Assueri provinciis versabantur, ut haberent pacem & susciperent veritatem. Observantes dies Sortium, & suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardochæus & Esther, & illi observanda susceperunt à se, & à semine suo, jejunia & clamores, & Sortium dies, & omnia, quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

Cap. 10. REx vero Assuerus, omnem terram & cunctas maris insulas fecit tributarias: cujus fortitudo & imperium, & dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardochæum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum: & quomodo Mardochæus Judaici generis secundus à rege Assuero fuerit: & magnus apud Judæos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, & loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi. Hæc autem, quæ sequuntur, scripta reperi in editione Vulgata, quæ Græcorum lingua & litteris continetur: & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur: quod juxta consuetudinem nostram obelo ÷, id est, veru, prænotavimus.

÷ [a] Dixitque Mardochæus: A Deo facta sunt ista. Recordatus sum somnii, quod videram, hæc eadem significantis: nec eorum quidquam irritum fuit. Parvus fons, qui crevit in fluvium, & in lucem solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit: Esther est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam. Duo autem dracones: ego sum, & Aman. Gentes, quæ convenerant, hi sunt, qui conati sunt delere nomen Judæorum. Gens autem mea: Israel est, quæ clamavit ad Dominum, & salvum fecit Dominus populum suum: liberavitque nos de omnibus malis, & fecit signa magna atque portenta inter gentes: & duas sortes esse præcepit, unam populi Dei, & alteram cunctarum gentium. Venitque utraque sors in statutum ex illo jam tempore diem coram Deo universis gentibus: & recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hæreditatis suæ. Et observabuntur dies isti in mense ADAR, quartadecima & quintadecima die ejusdem mensis, cum omni studio & gaudio in unum cœtum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israel. ÷

Cap. 11. ANno quarto regnantibus Ptolemæo & Cleopatra, attulerunt, Dositheus, qui se Sacerdotem & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius ejus, hanc epistolam PHURIM, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Jerusalem. ÷

Hoc quoque principium erat in editione Vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur interpretum.

Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis NISAN, vidit somnium Mardochæus filius Jaïri, filii Semei, filii Cis, de tribu Benjamin: homo Judæus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ. Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem cum Jechonia rege Juda: & hoc ejus somnium fuit: Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræ motus, & conturbatio super terram: & ecce duo dracones magni, paratique contra se in prœlium. Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem justorum. Fuitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terram. Conturbataque est gens justorum timentium mala sua, & præparata ad mortem. Clamaveruntque ad Deum: & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas redundavit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inclytos. Quod quum vidisset Mardochæus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet, & fixum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium. ÷

Cap. 12. MOrabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui janitores erant palatii. Quumque intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nuntiavit super eo regi. Qui de utroque habita quæstione, confessos duci jussit ad mortem. Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentariis: sed & Mardochæus rei memoriam litteris tradidit. Præcepitque ei rex, ut in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus. Aman vero filius Amadathi Bugæus, erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardochæo & populo ejus, pro duobus regis eunuchis qui fuerant interfecti. ÷

Hucusque Prooemium.

Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine.

Et diripuerunt bona, vel substantias eorum.

Quæ in sola Vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit. ÷

[a] Obelorum signa istæc abjiciunt plures MSS. codices; quæ tamen Memmianus Canon cum antiquioribus duobus MSS. exemplaribus nostris S.Germani à Pratis, notatis 4. & 15. exactissime repræsentant ex hoc loco usque ad finem Libri.

Digitized by Google

Cap. 13. Rex maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum principibus & ducibus, qui ejus imperio subjecti sunt, salutem. Quum plurimis gentibus imperarem, & universum orbem meæ ditioni subjugassem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subjectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. Quærente autem me à consiliariis meis, quomodo hoc posset impleri, unus qui sapientia & fide cæteros B præcellebat, & erat post regem secundus, Aman nomine, indicavit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, & contra omnium gentium consuetudinem faciens, Regum jussa contemneret, & universarum concordiam nationum sua dissensione violaret. Quod quum didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, & turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque C concordiam, jussimus, ut quosqumque Aman, qui omnibus provinciis præpositus est, & secundus à rege, & quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis: nullusque eorum misereatur, quartadecima die duodecimi mensis Adar anni præsentis: ut nefarii homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur. D

Pergensque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur Interpretum.

Mardochæus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus, & dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta E sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israel. Tu fecisti cœlum & terram, & quidquid cœli ambitu continetur. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ. Cuncta nosti, & scis, quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate, fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum, (libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem,) sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad homi- F nem, & ne quemquam adorarem excepto Deo meo. Et nunc Domine rex Deus Abraham, miserere populi tui, quia volunt nos inimici perdere, & hereditatem tuam delere. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo: & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium. Omnis quoque Israel pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, G eo quod eis certa mors impenderet.

Cap. 14. Esther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat. Quumque deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro unguentis variis, cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis: omniaque loca, in quibus lætari ante consueverat, crinium laceratione complevit. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, & cujus præter te nullus auxiliator est alius. Periculum meum in manibus meis est. Audivi à patre meo, quod tu Domine tulisses Israel de cunctis gentibus, & patres nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres hereditatem sempiternam, fecistique eis sicut loquutus es. Peccavimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum: coluimus enim deos eorum. Justus es Domine: & nunc non eis sufficit, quod durissima nos opprimunt servitute, sed robur manuum suarum, idolorum potentiæ deputantes, volunt tua mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora te laudantium, atque exstinguere gloriam templi & altaris tui, ut aperiant ora gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternum. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed converte consilium eorum super eos, & eum qui in nos cœpit sævire, disperde. Memento Domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam Domine rex deorum, & universæ potestatis: tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, ut & ipse pereat, & cæteri qui ei consentiunt. Nos autem libera manu tua, & adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam, & nosti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentii mei, & quod non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, & non biberim vinum libaminum: & numquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum qui nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum, & erue me à timore meo.

Hæc quoque addita reperi in editione Vulgata.

Et mandavit ei (*haud dubium quin Estheri Mardochæus*) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus à rege loquutus est contra nos in mortem: & tu invoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte. Cap. 15.

Necnon & ista quæ subdita sunt.

Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloria sua. Quumque regio fulgeret habitu, & invocasset omnium rectorem & salvatorem Deum, assumsit duas famulas, & super unam quidem innitebatur, quasi præ deliciis & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens: altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans. Ipsa autem roseo vultum colore perfusa, & gratis ac nitentibus oculis, tristem celabat animum, & nimio timore contractum. Ingressa igitur cuncta per ordi-

Digitized by Google

nem oſtia, ſtetit contra regem, ubi ille reſidebat A ſuper ſolium regni ſui, indutus veſtibus regiis, auroque fulgens, & pretioſis lapidibus, eratque terribilis aſpectu. Quumque elevaſſet faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicaſſet, regina corruit, &, in pallorem colore mutato, laſſum ſuper ancillulam reclinavit caput. Convertitque Deus ſpiritum regis in manſuetudinem, & feſtinus ac metuens exilivit de ſolio, & ſuſtentans eam ulnis ſuis, donec rediret ad ſe, his verbis blandiebatur: Quid habes Eſther? Ego ſum frater tuus, noli B metuere. Non morieris: non enim pro te, ſed pro omnibus hæc lex conſtituta eſt. Accede igitur, & tange ſceptrum. Quumque illa reticeret, tulit auream virgam, & poſuit ſuper collum ejus, & oſculatus eſt eam, & ait: Cur mihi non loqueris? Quæ reſpondit: Vidi te Domine quaſi Angelum Dei, & conturbatum eſt cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es domine, & facies tua plena eſt gratiarum. Quumque loqueretur, rurſus corruit, & pene exanimata eſt. Rex autem turba- C batur, & omnes miniſtri ejus conſolabantur eam.

Exemplar Epiſtolæ regis Artaxerxis, quam pro Judæis ad totas regni ſui provincias miſit: quod & ipſum in Hebraico Volumine non habetur.

[Cap. 16.] REx magnus Artaxerxes ab India uſque Æthiopiam, centum viginti ſeptem provinciarum ducibus ac principibus, qui noſtræ obediunt juſſioni, ſalutem dicit. Multi bonitate principum, & honore qui in eos collatus eſt, abuſi ſunt in ſuper- D biam: & non ſolum ſubjectos regibus nituntur opprimere, ſed datam ſibi gloriam non ferentes, in ipſos, qui dederunt, moliuntur inſidias. Nec contenti ſunt gratias non agere beneficiis, & humanitatis in ſe jura violare, ſed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur ſe fugere poſſe ſententiam. Et in tantum veſaniæ proruperunt, ut eos, qui credita ſibi officia diligenter obſervant, & ita cuncta agunt ut omnium laude digni ſint, mendaciorum cuniculis conentur ſubvertere, dum aures princi- E pum ſimplices, & ex ſua natura alios æſtimantes, callida fraude decipiunt. Quæ res & ex veteribus probatur hiſtoriis, & ex his quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorumdam ſuggeſtionibus regum ſtudia depraventur. Unde providendum eſt paci omnium provinciarum. Nec putare debetis, ſi diverſa jubeamus, ex animi noſtri venire levitate; ſed pro qualitate & neceſſitate temporum, ut reipublicæ poſcit utilitas, ferre ſententiam. Et ut manifeſtius, quod dicimus, intelligatis; Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienuſque à Perſarum ſanguine, & pietatem noſtram ſua crudelitate commaculans, peregrinus ſuſceptus eſt à nobis: & tantam in ſe expertus humanitatem, ut pater noſter vocaretur, & adoraretur ab omnibus poſt regem ſecundus: qui in tantum arrogantiæ tumorem ſublatus eſt, ut regno privare nos niteretur & ſpiritu. Nam Mardochæum, cujus fide & beneficiis vivimus, & conſortem regni noſtri Eſther, cum omni gente ſua, novis quibuſdam atque inauditis machinis expetivit in mortem: hoc cogitans, ut illis interfectis, inſidiaretur noſtræ ſolitudini, & regnum Perſarum transferret in Macedonas. Nos autem, à peſſimo mortalium Judæos neci deſtinatos, in nulla penitus culpa reperimus, ſed è contrario juſtis utentes legibus, & filios altiſſimi & maximi, ſemperque viventis Dei, cujus beneficio & patribus noſtris & nobis regnum eſt traditum, & uſque hodie cuſtoditur. Unde eas litteras, quas ſub nomine noſtro ille direxerat, ſciatis eſſe irritas. Pro quo ſcelere ante portas hujus urbis, id eſt, Suſis, & ipſe qui machinatus eſt, & omnis cognatio ejus pendet in patibulis: non nobis, ſed Deo ei reddente quod meruit. Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Judæis uti legibus ſuis. Quibus debetis eſſe adminiculo, ut eos, qui ſe ad necem eorum paraverant, poſſint interficere tertiadecima die menſis duodecimi, qui vocatur ADAR. Hunc enim diem, omnipotens Deus, mœroris & luctus, eis vertit in gaudium. Unde & vos, inter cæteros feſtos dies hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, ut & in poſterum cognoſcatur, omnes, qui fideliter Perſis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem inſidiantur regno eorum, perire pro ſcelere. Omnis autem provincia & civitas, quæ noluerit ſolennitatis hujus eſſe particeps, gladio & igne pereat, & ſic deleatur, ut non ſolum hominibus, ſed etiam beſtiis invia ſit in ſempiternum, pro exemplo contemtus, & inobedientiæ.

Explicit Liber Eſther.

Finito Eſther libro, ad Canonis Hebraicæ veritatis concluſionem iſta ſubjungit Memmianum exemplar.

EXPLICIT TERTIUS ORDO HAGIOGRAPHORUM. INCIPIT QUARTUS ORDO EORUM LIBRORUM, QUI IN HEBRÆORUM CANONE NON HABENTUR.

Quæ litteris aureis deſcripta leguntur in medio figuræ orbiculatæ coronam civicam exprimentis veterum nummorum. Eadem habet MS. Bibliorum codex Eccleſiæ Narbonenſis, ſed ſtylo ſimpliciori in hunc modum:

EXPLICIT LIBER HESTER V̄. DCC. EXPLICIT TERTIUS ORDO HAGIOGRAPHORUM, &c.

Notat igitur verſus eſſe ſeptingentos in libro Eſther, in quo volumine explicit ultimus ordo Librorum Canonis. Hæc etiam leguntur partim minio, partim attramento; litteris autem uncialibus ſeu majuſculis ſcripta in MS. San-Germanenſi num. 15.

Finit Eſther. Deo gratias, Amen. Hucuſque completum eſt vetus teſtamentum, id eſt, omnes Canonicas Scripturas (lege, omnes Canonicæ Scripturæ, quæ fient) *quod fient libri viginti quattuor: quas tranſtulit Hieronymus Presbyter, de Hebraica Veritate in Latinum vertit ſermonem. Summo ſtudio ſummaque cura per diverſos codices oberrans editiones perquiſivi: in unum collexi corpus & ſcribens transfudi, fecique pandectem..... Cætera vero Scripturæ, quæ non ſunt Canonicæ, ſed dicuntur Eccleſiaſticæ, iſta ſunt, id eſt, Liber Judith, Tobias, libri Machabæorum duo, Sapientia quæ dicitur Salomonis, & liber Jeſu filii Sirac, & liber Paſtoris. Explicit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Amen.*

His ſubjungit idem exſcriptor librum Judith ſecundum antiquam Tranſlationem Latinam uſu receptam in Eccleſia ante Hieronymum: de qua veteri Vulgata dicturi ſumus in Appendice veteris Teſtamenti. De Canone vero hactenus dicta ſufficiant.

EXPLICIT TERTIUS ORDO HAGIOGRAPHORUM.

EXPLICIT CANON HEBRAICÆ VERITATIS.

SANCTI

SANCTI
EUSEBII HIERONYMI
DIVINÆ
BIBLIOTHECÆ

PARS SECUNDA

Quæ complectitur aliquot Libros Veteris Testamenti,

Cùm editos, tum ineditos.

Digitized by Google

CONTENTA IN HAC II. PARTE.

I.	*LIBER TOBIÆ.*	È Chaldaïco in Latinum sermonem conversi, & jam multoties editi.
II.	*LIBER JUDITH.*	
III.	*LIBER JOB cum asteriscis & obelis, antehac ineditus.*	È Græcis LXX. Interpretum exemplaribus in Latinum sermonem translati ab Hieronymo.
IIII.	*LIBER PSALMORUM cum asteriscis & obelis, partim editus, partim ineditus.*	
V.	*LIBER alter PSALMORUM, sive Romanum Psalterium.*	

IN APPENDICE.

I.	*LIBER TOBI.*	Ante Hieronymum ad Græcorum codices Latinitate donati: nunc vero primum editi ad fidem Latinorum plurimorum Manuscriptorum veterum, ac optimæ Notæ.
II.	*LIBER JUDITH.*	
III.	*LIBER EDISSÆ, qui dicitur HESTHER.*	
IIII.	*LIBER PSALMORUM.*	
V.	*CANTICA quædam Scripturæ sacræ.*	

Digitized by Google

INCIPIT PRÆFATIO
HIERONYMI PRESBYTERI
IN
LIBRUM TOBIÆ.

CHROMATIO ET HELIODORO EPISCOPIS HIERONYMUS PRESBYTER in Domino Salutem.

MIRARI non desino exactionis vestræ instantiam exigitis enim ut librum Chaldæo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham; librum utique Tobiæ, quem Hebræi de Catalogo divinarum Scripturarum secantes, his, quæ [a] Apocrypha memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt enim nos Hebræorum studia: & imputant nobis, contra suum canonem Latinis auribus ista transferre. Sed melius esse judicans Pharisæorum displicere judicio, & Episcoporum jussionibus deservire, institi ut potui. Et quia vicina est Chaldæorum lingua sermoni Hebraico; utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: & quidquid ille mihi Hebraicis verbis expressit, hoc ego accito notario, sermonibus Latinis exposui. Orationibus vestris mercedem hujus operis compensabo, quum gratum vobis didicero, me, quod jubere estis dignati, complesse.

a Ita legit MS. codex Bibliorum maximus Cartusiæ Villæ-Novæ secus Avenionem: & ita legendum consentiunt Viri litterati, Leander à sancto Martino & cæteri omnes, quibus exploratum est Judæos, non alios Hagiographos libros agnoscere, præter eos qui tertium Ordinem Canonis Hebræi constituunt. Editi corrupte legunt cum MSS. quamplurimis, *Hagiographa*: non enim potuit Tobiæ liber de Canone seu Catalogo divinarum Scripturarum secari, ut verbis utar sancti Doctoris, quin ab ordine Hagiographorum simul secaretur; & inter Apocrypha apud Hebræos reponeretur. Ne quis vero hîc nobis obstrepat invidiæ livor, vel inimicus homo; meminerit omnes ac singulos libros Hagiographos Hebræorum fuisse memoratos, numeratosque ab Hieronymo Præfatione in Libros Regum; intra quos nec Tobiam, nec Judith ullatenus recensere voluit: *Tertius*, inquit, *Ordo* Ἁγιόγραφα *possidet*; *Et primus liber incipit à Job. Secundus à David.... Tertius est Salomon tres libros habens: Proverbia.... Ecclesiasten.... Canticum Canticorum. Sextus est Daniel. Septimus Dabreajamim... qui liber apud nos* Παραλειπομένων *primus & secundus inscribitur. Octavus Ezras, qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos in duos libros divisus est. Nonus Esther. Atque ita fiunt pariter veteris Legis libri viginti duo, id est, Mosi quinque: Prophetarum octo: Hagiographorum novem. Quamquam nonnulli Ruth & Cinoth inter* Ἁγιόγραφα *scriptitent, & libros hos in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse prisca legis libros viginti quattuor..... Hic Prologus Scripturarum, quasi galeatum principium omnibus libris, quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest: ut scire valeamus quidquid extra hos est, inter* Ἀπόκρυφα *esse ponendum. Igitur Sapientia... & Jesu filii Syrac liber, & Judith, & Tobias, & Pastor, non sunt in Canone.* Quàm parum sibi constaret Hieronymus, si Tobiæ librum, quem hoc loco inter *Apocrypha* esse ponendum decernit, postea dixerit Præfatione in eumdem Tobiam, apud Hebræos inter *Hagiographa* fuisse mancipatum. Itaque ne contraria sibi & invicem pugnantia docuisse credatur sanctus Doctor, error veterum librariorum castigandus est ad fidem MS. exemplaris supra laudati; summâ namque diligentiâ primum descriptus, secundis etiam curis emendatior factus est, ac melioris notæ. At de his iterum Præfatione in Judith, ubi ad nostram lectionem, *Apocrypha*, confirmandam accedit alter MS. Bibliorum codex Bibliothecæ Avenionensis Collegii è Societate Jesu.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT
LIBER TOBIÆ.

E Chaldaico in Latinum versus: quo anno, adhuc nobis incertum.

Editus summa fide juxta exemplar Vaticanum.

Caput I.

TOBIAS ex tribu & civitate Nephthali (quæ A est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet) quum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit, ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, impertiret. Quumque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere. Denique quum irent omnes ad vitulos aureos, quos Jeroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium, sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum

Digitized by Google

Israel omnia primitiva sua, & decimas suas fideliter offerens, ita ut in tertio anno proselytis & advenis ministraret omnem decimationem. Hæc & his similia secundum legem Dei puerulus observabat. Quum vero factus esset vir accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato. A

Igitur, quum per captivitatem devenisset cum uxore sua, & filio in civitatem Niniven cum omni tribu sua, quum omnes ederent ex cibis gentilium, B iste custodivit animam suam & numquam contaminatus est in escis eorum. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis, & dedit illi potestatem quoquumque vellet ire, habens libertatem quæquumque facere voluisset. Pergebat ergo ad omnes, qui erant in captivitate, & monita salutis dabat eis.

Quum autem venisset in Rages civitatem Medorum, & ex his, quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta argenti: & quum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti. C

Post multum vero temporis, mortuo Salmanasar rege, quum regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, & filios Israel exosos haberet in conspectu suo. Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis: esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat. D

Denique quum reversus esset rex Sennacherib, fugiens à Judæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, & iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum. At ubi nuntiatum est regi, jussit eum occidi, & tulit omnem substantiam ejus. Tobias vero cum filio suo & quum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Post dies vero quadraginta quinque occiderunt regem filii ipsius, & reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei. E

Cap. 2. Post hæc vero, quum esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ, dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum. Quumque abiisset reversus nuntiavit ei, unum ex filiis Israel jugulatum jacere in platea. F Statimque exsiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus: tollensque illud portavit ad domum suam occulte, ut, dum sol occubuisset, caute sepeliret eum. Quumque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu & tremore, memorans illum sermonem, quem dixit Dominus per Amos Prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum. Quum vero sol occubuisset, abiit, & sepelivit eum. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: G Jam hujus rei caussa interfici jussus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deum, quam regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat ea.

Contigit autem ut quadam die fatigatus à sepultura, veniens in domum suam, jactasset se juxta parietem, & obdormisset, & ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos ejus, fieretque cæcus. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Job. Nam quum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum, quod plaga cæcitatis evenerit ei, sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes: Ubi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Tobias vero increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui: quoniam filii sanctorum sumus, & vitam illam exspectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam numquam mutant ab eo.

Anna vero uxor ejus ibat ad opus textrinum quotidie, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat. Unde factum est, ut hœdum caprarum accipiens detulisset domi: Cujus quum vocem balantis vir ejus audisset, dixit: Videte, ne forte furtivus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc uxor ejus irata respondit: Manifeste vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modo apparuerunt. Atque his & *aliis* hujuscemodi verbis exprobrabat ei.

Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis, dicens: Justus es Domine, & omnia judicia tua justa sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & judicium. Et nunc Domine memor esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum. Quoniam non obedivimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionem, & captivitatem, & mortem, & in fabulam, & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos. Et nunc Domine magna judicia tua, quia non egimus secundum præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te. Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis quam vivere. Cap. 3.

Eadem itaque die contigit, ut Sara filia Raguelis in Rages civitate Medorum, & ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui, quoniam tradita fuerat septem viris; & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam. Ergo quum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum. Numquid & occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domus suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducavit, neque bibit: sed in oratione persistens, cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam. Factum est autem die tertia, dum compleret orationem benedicens Dominum, dixit: Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum: qui quum iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his qui invocant te. Ad te Domine faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo. Peto Domine ut de vinculo improperii hujus absolvas me, aut certe desuper terram eripias me. Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum, &

Digitized by Google

mundam servavi animam meam ab omni concupi- A
scentia. Numquam cum ludentibus miscui me: neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me præbui. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere. Et, aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni: quia forsitan viro alii conservasti me. Non est enim in hominis potestate consilium tuum. Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit; quod vita ejus, si in probatione fuerit coronabitur: si autem in tribulatione fuerit liberabitur: & B
si in correptione fuerit ad misericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem, tranquillum facis: & post lacrymationem & fletum, exsultationem infundis. Sit nomen tuum Deus Israel benedictum in sæcula.

In illo tempore exauditæ sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei: & missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in con- C
spectu Domini recitatæ.

Cap. 4. Igitur quum Tobias putaret orationem suam exaudiri ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium suum, dixitque ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quasi fundamentum construe. Quum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo. Quum autem & ipsa compleverit tempus D
vitæ suæ, sepelias eam circa me. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & cave ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri. Ex substantia tua fac eleemosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec à te avertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto, misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesau- E
rizas in die necessitatis. Quoniam eleemosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam numquam patiaris crimen scire. Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: in ipsa enim initium sumsit omnis perditio. Quiquumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & mer- F
ces mercenarii tui apud te omnino non remaneat. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Panem tuum cum esurientibus & egenis comede, & de vestimentis tuis nudos tege. Panem tuum & vinum tuum super sepulturam justi constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. Consilium semper à sapiente perquire. Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. G

Indico etiam tibi fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages civitate Medorum, & chirographum ejus apud me habeo: & ideo perquire quo modo ad eum pervenias & recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, & restituas ei chirographum suum. Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

Cap. 5. Tunc respondit Tobias patri suo, & dixit: Omnia quæquumque præcepisti mihi faciam pater. Quo modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, & ego eum ignoro: quod signum dabo ei? sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi. Tunc pater suus respondit illi, & dixit: Chirographum quidem illius penes me habeo: quod dum illi ostenderis, statim restituet. Sed perge nunc, & inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum salva mercede sua: ut, dum adhuc vivo, recipias eam.

Tunc egressus Tobias, invenit juvenem splendidum, stantem præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum. Et ignorans quod Angelus Dei esset, salutavit eum, & dixit: Unde te habemus bone juvenis? At ille respondit: Ex filiis Israel. Et Tobias dixit ei: Nosti viam, quæ ducit in regionem Medorum? Cui respondit: Novi; & omnia itinera ejus frequenter ambulavi, & mansi apud Gabelum fratrem nostrum: qui moratur in Rages civitate Medorum quæ posita est in monte Ecbatanis. Cui Tobias ait: Sustine me obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri meo.

Tunc ingressus Tobias, indicavit universa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum.

Ingressus itaque salutavit eum, & dixit: Gaudium tibi sit semper. Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cœli non video? Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est ut à Deo cureris. Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? & quum redieris, restituam tibi mercedem tuam. Et dixit ei Angelus: Ego ducam & reducam eum ad te. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu? Cui Raphael Angelus dixit: Genus quæris mercenarii, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat? Sed ne forte solicitum te reddam, Ego sum Azarias Ananiæ magni filius. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quod voluerim cognoscere genus tuum. Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & Angelus ejus comitetur vobiscum.

Tunc paratis omnibus, quæ erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo & matri suæ, & ambulaverunt ambo simul.

Quumque profecti essent, cœpit mater ejus flere, & dicere: Baculum senectutis nostræ tulisti, & transmisisti à nobis. Numquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quod videbamus filium nostrum. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster, & salvus revertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum. Credo enim quod Angelus Dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, & tacuit.

Cap. 6. Profectus est autem Tobias, & canis secutus est eum, & mansit prima mansione juxta fluvium Tigris. Et exivit ut lavaret pedes suos, & ecce

Digitized by Google

piscis immanis exivit ad devorandum eum. Quem A expavescens Tobias clamavit voce magna, dicens: Domine, invadit me. Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam ejus, & trahe eum ad te. Quod quum fecisset, attraxit eum in siccum, & palpitare cœpit ante pedes ejus. Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem, & cor ejus, & fel, & jecur repone tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter. Quod quum fecisset, assavit carnes ejus, & secum tulerunt in via: cætera salierunt, quæ sufficerent eis, quousque pervenirent B in Rages civitatem Medorum. Tunc interrogavit Tobias Angelum, & dixit ei: Obsecro te Azaria frater ut dicas mihi, quod remedium habebunt ista, quæ de pisce servare jussisti? Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.

Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus? Respon- C densque Angelus, ait: Est hîc Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hîc habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam præter eam. Tibi debetur omnis substantia ejus, & oportet eam te accipere conjugem. Pete ergo eam à patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem. Tunc respondit Tobias, & dixit: Audio quia tradita est septem viris, & mortui sunt, sed & hoc audivi, quia dæmonium occidit illos. Timeo ergo, ne forte & mihi hæc eveniant: D & quum sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos. Tunc Angelus Raphael dixit ei: Audi me, & ostendam tibi qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium. Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos. Tu autem quum acceperis eam ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil E aliud, nisi orationibus vacabis cum ea. Ipsa autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur dæmonium. Secunda vero nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admitteris. Tertia autem nocte, benedictionem consequêris, ut filii ex vobis procreentur incolumes. Transacta autem tertia nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quam libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

Cap. 7. INgressi sunt autem ad Raguelem, & suscepit eos F Raguel cum gaudio. Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quam similis est juvenis iste consobrino meo! Et quum hæc dixisset, ait: Unde estis juvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Ninive. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus. Quumque multa bona loqueretur de eo, dixit Angelus ad Raguelem: Tobias, de quo interrogas, pater istius est. Et misit se Raguel, & cum lacrymis oscu- G latus est eum, & plorans supra collum ejus, dixit, Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi viri filius es. Et Anna uxor ejus, & Sara ipsorum filia, lacrymatæ sunt.

Postquam autem loquuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari convivium. Quumque hortaretur eos discumbere ad prandium, Tobias dixit: Hîc ego hodie non manducabo neque bibam, nisi prius petitionem meam confirmes, & promittas mihi dare Saram filiam tuam. Quo audito verbo Raguel, expavit, sciens quid evenerit illis septem viris, qui ingressi sunt ad eam: & timere cœpit ne forte & huic similiter contingeret. Et quum nutaret, & non daret petenti ullum responsum, dixit ei Angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua: propterea alius non potuit habere illam. Tunc dixit Raguel: Non dubito quod Deus preces & lacrymas meas in conspectu suo admiserit. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ secundum legem Moysi: & nunc noli dubium gerere quod tibi eam tradam. Et apprehendens dexteram filiæ suæ, dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis. Et accepta charta, fecerunt conscriptionem conjugii. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, & præcepit ei ut præpararet alterum cubiculum. Et introduxit illuc Saram filiam suam, & lacrymata est. Dixitque ei: Forti animo esto filia mea: Dominus cœli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es.

POstquam vero cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam. Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos. Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deserto superioris Ægypti. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara, exsurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus Deo jungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus conjugio. Filii quippe sanctorum sumus, & non possumus ita conjungi, sicut gentes quæ ignorant Deum. Cap. 8

Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cœli & terræ, mareque & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistique ei adjutorium Hevam. Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ caussa accipio sororem meam conjugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum. Dixit quoque Sara: Miserere nobis Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani.

Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos, & abierunt cum eo pariter ut foderent sepulcrum. Dicebat enim: ne forte simili modo evenerit ei, quo & cæteris illis septem viris qui sunt ingressi ad eam. Quumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei: Mitte unam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies. At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos salvos & incolumes, secum pariter dormientes. Et reversa, nuntiavit bonum nuntium: & benedixerunt Dominum, Raguel videlicet & Anna uxor ejus, & dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israel, quia non contigit quemadmodum putabamus. Fecisti enim nobiscum

Digitized by Google

misericordiam tuam, & exclusisti à nobis inimicum A
persequentem nos. Misertus es autem duobus uni-
cis. Fac eos Domine plenius benedicere te: & sa-
crificium tibi laudis tuæ & suæ sanitatis offerre, ut
cognoscat universitatis gentium, quia tu es Deus
solus in universa terra. Statimque præcepit servis
suis Raguel, ut replerent fossam, quam fecerant,
priusquam elucesceret. Uxori autem suæ dixit ut
instrueret convivium, & præpararet omnia quæ
in cibos erant iter agentibus necessaria. Duas quo-
que pingues vaccas, & quattuor arietes occidi fe- B
cit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctis-
que amicis. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas
hebdomadas moraretur apud se. De omnibus au-
tem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem
dedit Tobiæ: & fecit scripturam, ut pars dimidia,
quæ supererat post obitum eorum, Tobiæ domi-
nio deveniret.

Cap. 9. TUnc vocavit Tobias Angelum ad se, quem qui-
dem hominem existimabat, dixitque ei: Aza-
ria frater, peto ut auscultes verba mea. C
Si me ipsum tradam tibi servum, non ero condignus
providentiæ tuæ. Tamen obsecro te, ut assumas
tibi animalia sive servitia, & vadas ad Gabelum
in Rages civitatem Medorum: reddasque ei chi-
rographum suum, & recipias ab eo pecuniam, &
roges eum venire ad nuptias meas. Scis enim ipse
quoniam numerat pater meus dies: & si tardave-
ro una die plus, contristatur anima ejus. Et cer-
te vides quomodò adjuravit me Raguel, cujus ad-
juramentum spernere non possum. D
Tunc Raphael assumens quattuor ex servis Rague-
lis, & duos camelos, in Rages civitatem Medorum
perrexit: & inveniens Gabelum, reddidit ei chi-
rographum suum, & recepit ab eo omnem pecu-
niam. Indicavitque ei de Tobia filio Tobiæ, omnia
quæ gesta sunt: fecitque eum secum venire ad nu-
ptias.
Quumque ingressus esset domum Raguelis, invenit
Tobiam discumbentem: & exsiliens, osculati sunt
se invicem: & flevit Gabelus, benedixitque Deum, E
& dixit: Benedicat te Deus Israel, quia filius es
optimi viri, & justi, & timentis Deum, & elee-
mosynas facientis: & dicatur benedictio super uxo-
rem tuam, & super parentes vestros: & videatis
filios vestros, & filios filiorum vestrorum, usque
in tertiam & quartam generationem: & sit semen
vestrum benedictum à Deo Israel, qui regnat in
sæcula sæculorum. Quumque omnes dixissent,
Amen, accesserunt ad convivium: sed & cum ti-
more Domini nuptiarum convivium exercebant. F

Cap. 10. QUum vero moras faceret Tobias, caussa nuptia-
rum, solicitus erat pater ejus Tobias, dicens:
Putas quare moratur filius meus, aut quare deten-
tus est ibi? Putasne Gabelus mortuus est, & ne-
mo reddet illi pecuniam? Cœpit autem contrista-
ri nimis ipse, & Anna uxor ejus cum eo: & cœ-
perunt ambo simul flere: eo quod die statuto mi-
nime reverteretur filius eorum ad eos. Flebat igi-
tur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque di-
cebat: Heu heu me fili mi, ut quid te misimus G
peregrinari, lumen oculorum nostrorum, bacu-
lum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ, spem
posteritatis nostræ? Omnia simul in te uno ha-
bentes, te non debuimus dimittere à nobis. Cui
dicebat Tobias: Tace, & noli turbari, sanus est
filius noster: satis fidelis est vir ille, cum quo mi-
simus eum. Illa autem nullo modo consolari pote-
rat, sed quotidie exsiliens circumspiciebat, & cir-
cuibat vias omnes, per quas spes remeandi vide-
batur, ut procul videret eum, si fieri posset, ve-
nientem.
At vero Raguel dicebat ad generum suum: Mane
hîc, & ego mittam nuntium salutis de te ad To-
biam patrem tuum. Cui Tobias ait: Ego novi,
quia pater meus & mater mea modo dies compu-
tant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis. Quum-
que verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille
eum nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram,
& dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pue-
ris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vac-
cis, & in pecunia multa: & salvum atque gauden-
tem dimisit eum à se, dicens: Angelus Domini san-
ctus sit in itinere vestro, perducatque vos incolu-
mes, & inveniatis omnia recte circa parentes ve-
stros, & videant oculi mei filios vestros priusquam
moriar. Et apprehendentes parentes filiam suam,
osculati sunt eam, & dimiserunt ire: monentes
eam honorare soceros, diligere maritum, regere
familiam, gubernare domum, & se ipsam irrepre-
hensibilem exhibere.

QUumque reverterentur, pervenerunt ad Charan, Cap. 11.
quæ est in medio itinere contra Niniven, un-
decimo die. Dixitque Angelus: Tobia frater, scis
quemadmodum reliquisti patrem tuum. Si placet
itaque tibi, præcedamus, & lento gradu sequan-
tur iter nostrum familiæ, simul cum conjuge tua,
& cum animalibus. Quumque hoc placuisset ut
irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex
felle piscis: erit enim necessarium. Tulit itaque
Tobias ex felle illo, & abierunt.
Anna autem sedebat secus viam, quotidie in super-
cilio montis, unde respicere poterat de longinquo.
Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus,
vidit à longe, & illico agnovit venientem filium
suum: currensque nuntiavit viro suo, dicens: Ecce
venit filius tuus. Dixitque Raphael ad Tobiam:
At ubi introieris domum tuam, statim adora Do-
minum Deum tuum: & gratias agens ei, accede
ad patrem tuum, & osculare eum. Statimque lini
super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas
tecum. Scias enim quoniam mox aperientur oculi
ejus, & videbit pater tuus lumen cœli, & in aspe-
ctu tuo gaudebit.
Tunc præcucurrit canis, qui simul fuerat in via: &
quasi nuntius adveniens, blandimento suæ caudæ
gaudebat. Et consurgens cæcus pater ejus, cœpit
offendens pedibus currere: & data manu puero,
occurrit obviam filio suo. Et suscipiens osculatus
est eum cum uxore sua, & cœperunt ambo flere
præ gaudio. Quumque adorassent Deum, & gra-
tias egissent, consederunt.
Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos pa-
tris sui. Et sustinuit quasi dimidiam fere horam: &
cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi,
egredi. Quam apprehendens Tobias traxit ab ocu-
lis ejus, statimque visum recepit. Et glorificabant
Deum, ipse videlicet, & uxor ejus, & omnes qui
sciebant eum. Dicebatque Tobias: Benedico te
Domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu
salvasti me: & ecce ego video Tobiam filium
meum.
Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filii ejus,
& omnis familia sana, & pecora, & cameli, & pe-
cunia multa uxoris: sed & illa pecunia, quam re-
ceperat à Gabelo: & narravit parentibus suis

Digitized by Google

omnia beneficia Dei, quæ fecisset circa eum per A hominem qui eum duxerat. Veneruntque Achior & Nabath consobrini Tobiæ, gaudentes ad Tobiam, & congratulantes ei de omnibus bonis, quæ circa illum ostenderat Deus. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

Cap. 12. TUnc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum? Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus? Me duxit & re- B duxit sanum, pecuniam à Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum à devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen cœli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare? Sed peto te pater mi, ut roges eum, si forte dignabitur medietatem de omnibus, quæ allata sunt, sibi assumere.

Et vocantes eum, pater scilicet & filius, tulerunt eum C in partem: & rogare cœperunt, ut dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere. Tunc dixit eis occulte: Benedicite Deum cœli, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est. Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna magis quam thesauros auri recondere: quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ pur- D gat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam. Qui autem faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. Manifesto ergo vobis veritatem, & non abscondam à vobis occultum sermonem. Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te. Et nunc misit me Do- E minus ut curarem te, & Saram uxorem filii tui à dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum. Quumque hæc audissent, turbati sunt, & trementes ceciderunt super terram in faciem suam. Dixitque eis Angelus: Pax vobis, nolite timere. Etenim quum essem vobiscum, per voluntatem Dei eram: ipsum benedicite, & cantate illi. Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri F non potest, utor. Tempus est ergo ut revertar ad eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus. Et quum hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, & ultra eum videre non potuerunt. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum, & exsurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

Cap. 13. APeriens autem Tobias senior os suum benedixit Dominum, & dixit: Magnus es Domine in æternum, & in omnia sæcula regnum tuum: G quoniam tu flagellas & salvas: deducis ad inferos, & reducis: & non est qui effugiat manum tuam. Confitemini Domino filii Israel, & in conspectu gentium laudate eum: quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras: & ipse salvabit nos propter misericordiam suam. Aspicite ergo quæ fecit nobiscum, & cum timore & tremore confitemini illi: regemque sæculorum exaltate in operibus vestris. Ego autem in terra captivitatis meæ confitebor illi: quoniam ostendit majestatem suam in gentem peccatricem. Convertimini itaque peccatores, & facite justitiam coram Deo, credentes quod faciat vobiscum misericordiam suam. Ego autem, & anima mea in eo lætabimur.

B Benedicite Dominum omnes electi ejus: agite dies lætitiæ, & confitemini illi. Jerusalem civitas Dei, castigavit te Dominus in operibus manuum tuarum. Confitere Domino in bonis tuis, & benedic Deum sæculorum, ut reædificet in te tabernaculum suum, & revocet ad te omnes captivos, & gaudeas in omnia sæcula sæculorum. Luce splendida fulgebis: & omnes fines terræ adorabunt te. Nationes ex longinquo ad te venient: & munera deferentes, adorabunt in te Dominum, & terram tuam in sanctificationem habebunt. Nomen enim magnum invocabunt in te. Maledicti erunt qui contemserint te: & condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te: benedictique erunt qui ædificaverint te. Tu autem lætaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum. Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent super pace tua. Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam à cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noster. Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem. Portæ Jerusalem ex sapphiro & smaragdo ædificabuntur: & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus. Ex lapide candido & mundo omnes plateæ ejus sternentur: & per vicos ejus alleluia cantabitur. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, & sit regnum ejus in sæcula sæculorum super eam Amen.

ET consummati sunt sermones Tobiæ. Et post- Cap. 14. quam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum suorum. Completis itaque annis centum duobus, sepultus est honorifice in Ninive. Quinquaginta namque & sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius vero recepit. Reliquum vero vitæ suæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace.

In hora autem mortis suæ vocavit ad se Tobiam filium suum, & septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis: Prope erit interitus Ninive: non enim excidit verbum Domini: & fratres nostri, qui dispersi sunt à terra Israel, revertentur ad eam. Omnis autem deserta terra ejus replebitur, & domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reædificabitur: ibique revertentur omnes timentes Deum, & relinquent gentes idola sua, & venient in Jerusalem, & inhabitabunt in ea, & gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes regem Israel. Audite ergo filii mei patrem vestrum: Servite Domino in veritate, & inquirite ut faciatis quæ placita sunt illi: & filiis vestris mandate ut faciant justitias & eleemosynas, ut sint memores Dei & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua. Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic: sed quacumque die sepelieritis matrem vestram circa me in uno sepulcro, ex eo dirigite gressus vestros ut exeatis hinc: video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.

Factum

Digitized by Google

Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias A abscessit ex Ninive cum uxore sua, & filiis, & filiorum filiis, & reversus è ad soceros suos. Invenitque eos incolumes in senectute bona: & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum: & omnem hereditatem domus Raguelis ipse percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum. Et completis annis nonaginta novem in timore Domini, cum gaudio sepelierunt eum.

Omnis autem cognatio ejus, & omnis generatio ejus in bona vita, & in sancta conversatione permansit, ita ut accepti essent tam Deo, quam hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

Explicit Liber Tobiæ.

INCIPIT PRÆFATIO HIERONYMI PRESBYTERI IN LIBRUM JUDITH.

APUD Hebræos Liber Judith inter [a] Apocrypha legitur: cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea judicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum [b] Synodus Nicæna in numero sanctarum Scripturarum legitur computasse, acquievi postulationi vestræ, immo exactioni: & sepositis occupationibus, quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum è sensu, quam ex verbo verbum transferens. Multorum codicum [c] varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea, quæ intelligentia integra in verbis Chaldæis invenire potui, Latinis expressi. Accipite Judith viduam, castitatis exemplum, & triumphali laude, perpetuis eam præconiis declarate. Hanc enim non solum feminis, sed & viris imitabilem dedit, qui castitatis ejus remunerator, virtutem ei talem tribuit, ut invictum [d] omnibus hominibus vinceret, & insuperabilem superaret.

a Idem MS. Bibliorum codex Cartusiæ Villæ-Novæ secus Avenionem, supra jam laudatus Præfatione in librum Tobiæ, constanter legit *Apocrypha*, non *Hagiographa*, ut habent editi libri, ac MSS. fere omnes. Exemplar vero MS. sacrorum Bibliorum Collegii Avenionensis è Societate Jesu, qui in Prologo superiori depravatam lectionem *Hagiographa* retinebat, puram hoc loco ac genuinam repræsentat, eam scilicet quam nos restituimus ad fidem duorum istorum MSS. codicum: fulti præsertim auctoritate S. Hieronymi, qui dum numerum librorum Hagiographorum, & apud Hebræos Canonicorum circumscribit ac definit Præfationibus suis in Regum, Danielis, Paralipomenonque volumina, nullam mentionem facit Tobiæ vel Judith, nisi quum hos libros è numero viginti quattuor sive viginti duorum segregatos, inter *Apocrypha* scripta esse ponendos decernit. Id quoque docuit ante Hieronymum Origenes in Epistola ad Africanum, ubi testatur Judæos non uti libris Tobiæ & Judith; nec apud eos haberi nisi in Apocryphis. *De quo nos oportet scire*, inquit, *quod Hebræi Tobia non utuntur, neque Judith. Non enim ea habent nisi in Apocryphis Hebraice, ut ab ipsis discentes cognovimus.* Plures prætermittimus conjecturas, quia manifesta proposuimus testimonia & argumenta ad rem præsentem, seu editionem nostram plane confirmandam.

b Nullum exstat decretum Nicænæ Synodi, quo liber Judith in numero sanctarum Scripturarum computatus legatur: sed neque Judith in hunc censum recipit Athanasius, qui præsens aderat Nicæno Concilio. In hoc ergo computatus creditur in numero Scripturarum, quod ex eodem libro quædam recitatæ sunt sententiæ à Patribus Synodi Nicenæ. Porro bene monet hîc Marianus Victorius, optimum in sola Ecclesia Catholica ratumque jus esse condendi sanctarum Scripturarum Canonem, atque in eumdem admittendi libros, quos Deo movente scriptos fuisse perspexerit.

c Hanc vitiosissimam varietatem multorum codicum probabunt infra in Appendice variantes lectiones veteris editionis Latinæ libri Judith, quam è tribus MSS. exemplaribus perantiquis redivivam fecimus summa fide, nec labore minori.

d MSS. quamplures, *ut invictum ab omnibus vinceret*, &c.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT LIBER JUDITH.

a Chaldaico in Latinum versus: quo anno, non satis compertum.

Juxta Vaticanum exemplar.

Caput I.

ARPHAXAD itaque rex Medorum, subjugaverat A multas gentes imperio suo, & ipse ædificavit civitatem potentissimam, quam appellavit Ecbatanis, ex lapidibus quadratis & sectis: fecit muros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta, & in altitudinem cubitorum triginta, turres vero ejus posuit in altitudinem cubitorum centum. Per quadrum vero earum, latus utrumque vicinorum pe-

Digitized by Google

dum spatio tendebatur, posuitque portas ejus in A
altitudinem turrium: & gloriabatur quasi potens
in potentia exercitus sui, & in gloria quadrigarum
suarum.
Anno igitur duodecimo regni sui: Nabuchodonosor
rex Assyriorum, qui regnabat in Ninive civitate
magna, pugnavit contra Arphaxad, & obtinuit
eum in campo magno, qui appellatur Ragau, cir-
ca Euphraten, & Tigrin, & Jadason, in campo
Erioch regis Elicorum. Tunc exaltatum est re-
gnum Nabuchodonosor, & cor ejus elevatum est: B
& misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, &
Damasco, & Libano, & ad gentes quæ sunt in
Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in
campo magno Esdrelon, & ad omnes qui erant in
Samaria, & trans flumen Jordanem usque ad Je-
rusalem, & omnem terram Jesse, quousque per-
veniatur ad terminos Æthiopiæ. Ad hos omnes
misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum:
qui omnes uno animo contradixerunt, & remi-
serunt eos vacuos, & sine honore abjecerunt. C
Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus
omnem terram illam, juravit per thronum & re-
gnum suum, quod defenderet se de omnibus re-
gionibus his.

Cap. 2. Anno tertio decimo Nabuchodonosor regis, vi-
cesima & secunda die mensis primi, factum
est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assy-
riorum ut defenderet se. Vocavitque omnes ma-
jores natu, omnesque duces, & bellatores suos, &
habuit cum eis mysterium consilii sui. Dixitque co- D
gitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo
subjugaret imperio. Quod dictum quum placuisset
omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofer-
nem principem militiæ suæ, & dixit ei: Egredere
adversus omne regnum occidentis, & contra eos
præcipue, qui contemserunt imperium meum.
Non parcet oculus tuus ulli regno, omnemque
urbem munitam subjugabis mihi.
Tunc Holofernes vocavit duces, & magistratus vir-
tutis Assyriorum: & dinumeravit viros in expedi- E
tionem, sicut præcepit ei rex, centum viginti mil-
lia peditum pugnatorum, & equitum sagittario-
rum duodecim millia. Omnemque expeditionem
suam fecit præire in multitudine innumerabilium
camelorum, cum his qui exercitibus sufficerent
copiose, boum quoque armenta gregesque ovium,
quorum non erat numerus. Frumentum ex omni
Syria in transitu suo parari constituit. Aurum ve-
ro & argentum, de domo regis assumsit multum
nimis. Et profectus est ipse, & omnis exercitus, F
cum quadrigis, & equitibus, & sagittariis qui coo-
peruerunt faciem terræ, sicut locustæ.
Quumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad
magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ,
ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit
omnem munitionem. Effregit autem civitatem
opinatissimam Melothi, prædavitque omnes filios
Tharsis, & filios Ismael, qui erant contra faciem
deserti, & ad austrum terræ Cellon. Et transivit G
Euphraten, & venit in Mesopotamiam: & fregit
omnes civitates excelsas, quæ erant ibi, à torrente
Mambre usquequo perveniatur ad mare: & oc-
cupavit terminos ejus, à Cilicia usque ad fines Ja-
pheth, qui sunt ad austrum. Abduxitque omnes fi-
lios Madian, & prædavit omnem locupletationem
eorum, omnesque resistentes sibi occidit in ore
gladii. Et post hæc descendit in campos Damasci
in diebus messis, & succendit omnia sata, omnes-
que arbores & vineas fecit incidi: & cecidit timor
illius super omnes inhabitantes terram.

Tunc miserunt legatos suos, universarum ur- Cap. 3.
bium ac provinciarum reges ac principes, Sy-
riæ scilicet Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Ly-
biæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem,
dixerunt: Desinat indignatio tua circa nos: Me-
lius est enim ut viventes serviamus Nabuchodono-
sor regi magno, & subditi simus tibi, quam mo-
rientes cum interitu nostro ipsi servitutis nostræ
damna patiamur. Omnis civitas nostra, omnisque
possessio, omnes montes, & colles, & campi, &
armenta boum, gregesque ovium, & caprarum,
equorumque & camelorum, & universæ faculta-
tes nostræ, atque familiæ, in conspectu tuo sunt:
sint omnia nostra sub lege tua. Nos, & filii no-
stri, servi tui sumus. Veni nobis pacificus dominus,
& utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.
Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtu-
te magna, & obtinuit omnem civitatem, & omnem
inhabitantem terram. De universis autem urbibus
assumsit sibi auxiliarios viros fortes, & electos ad
bellum. Tantusque metus provinciis illis incubuit,
ut universarum urbium habitatores principes, &
honorati simul cum populis exirent obviam ve-
nienti, excipientes eum cum coronis, & lampadi-
bus ducentes choros in tympanis, & tibiis. Nec
ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mi-
tigare potuerunt: nam & civitates eorum destru-
xit, & lucos eorum excidit. Præceperat enim illi
Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terræ exter-
minaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus ab
his nationibus, quæ potuissent Holofernis poten-
tia subjugari. Pertransiens autem Syriam Sobal,
& omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam,
venit ad Idumæos in terram Gabaa, accepitque
civitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in
quibus diebus adunari præcepit universum exer-
citum virtutis suæ.

Tunc audientes hæc filii Israel, qui habitabant Cap. 4.
in terra Juda, timuerunt valde à facie ejus.
Tremor & horror invasit sensus eorum, ne hoc
faceret Jerusalem & templo Domini, quod fece-
rat cæteris civitatibus & templis earum. Et mise-
runt in omnem Samariam per circuitum usque Je-
richo & præoccupaverunt omnes vertices mon-
tium: & muris circumdederunt vicos suos, & con-
gregaverunt frumenta in præparationem pugnæ.
Sacerdos etiam Eliachim, scripsit ad universos qui
erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem
campi magni juxta Dothain, & universos, per
quos viæ transitus esse poterat, ut obtinerent
ascensus montium, per quos via esse poterat ad Je-
rusalem & illic custodirent ubi angustum iter esse
poterat inter montes.
Et fecerunt filii Israel, secundum quod constituerat
eis sacerdos Domini Eliacim. Et clamavit omnis
populus ad Dominum instantia magna, & humi-
liaverunt animas suas in jejuniis, & orationibus,
ipsi & mulieres eorum. Et induerunt se Sacerdo-
tes ciliciis, & infantes prostraverunt contra faciem
templi Domini, & altare Domini operuerunt cili-
cio, & clamaverunt ad Dominum Deum Israel
unanimiter, ne darentur in prædam infantes eo-
rum, & uxores eorum in divisionem, & civitates
eorum in exterminium, & sancta eorum in pollu-
tionem, & fierent opprobrium gentibus.

Digitized by Google

Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circuivit A omnem Israel, alloquutusque est eos, dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis, & orationibus in conspectu Domini. Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit: sic erunt universi hostes Israel: si perseveraveritis in hoc opere, quod cœpistis. B

Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini, ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis super capita eorum. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israel.

Cap. 5. Nuntiatumque est Holoferni principi militiæ Assyriorum, quod filii Israel præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent, & C furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab & duces Ammon, & dixit eis: Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quæ, & quales, & quantæ sint civitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum: vel quis rex militiæ illorum: & quare præ omnibus, qui habitant in oriente, isti contemserunt nos, & non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace?

Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: D Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo. Populus iste ex progenie Chaldæorum est: hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldæorum. Deserentes itaque cæremonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant, unum Deum cœli coluerunt, qui & præcepit eis ut exirent inde, & habi- E tarent in Charan. Quumque operuisset omnem terram fames, descenderunt in Ægyptum, illicque per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus. Quumque gravaret eos rex Ægypti, atque in ædificationibus urbium suarum in luto & latere subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum suum, & percussit totam terram Ægypti plagis variis. Quumque ejecissent eos Ægyptii à se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad suum ser- F vitium revocare, fugientibus his Deus cœli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent. In quo loco dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nuntiaret. Egressi vero mare Rubrum, deserta Sina montis occupaverunt, in quibus numquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit. Illic fontes amari obdulcati sunt G eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo consequuti sunt. Ubiquumque ingressi sunt sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultu Domini Dei sui. Quotiesquumque autem præter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium. Quotiesquumque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cœli virtutem resistendi. Denique Chananæum regem, & Jebusæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Hevæum, & Amorræorum, & omnes potentes in Esebon prostraverunt, & terras eorum, & civitates eorum ipsi possederunt: & usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem. Nam & ante hos annos, quum recessissent à via, quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt prœliis à multis nationibus, & plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione qua dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum. Nunc ergo mi domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, & subjugati erunt sub jugo potentiæ tuæ. Si vero non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium universæ terræ.

Et factum est, quum cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum: Quis est iste, qui filios Israel posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, & exercitibus ejus, homines inermes, & sine virtute, & sine peritia artis pugnæ? Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: & quum capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur: ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor deus terræ est, & præter ipsum alius non est.

Factum est autem quum cessassent loqui, indigna- Cap. 6. tus Holofernes vehementer, dixit ad Achior: Quoniam prophetasti nobis dicens, quod gens Israel defendatur à Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor: quum percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, & omnis Israel tecum perditione disperiet: & probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universæ terræ: tuncque gladius militiæ meæ transiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Israel, & non respirabis ultra, donec extermineris cum illis. Porro autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus, & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat à te, si verba mea hæc putas impleri non posse. Ut autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo sociaberis, ut, dum dignas mei gladii pœnas exceperint, ipse simul ultioni subjaceas.

Tunc Holofernes præcepit servis suis ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, & traderent eum in manus filiorum Israel. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria: sed quum appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularii. Illi autem divertentes à latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & sic vinctum restibus dimiserunt eum, & reversi sunt ad dominum suum.

Digitized by Google

Porro filii Iſrael deſcendentes de Bethulia, venerunt A ad eum: Quem ſolventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum ſtatuentes, percunctati ſunt quid rerum eſſet, quod illum vinctum Aſſyrii reliquiſſent. In diebus illis erant illic principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charmi, qui & Gothoniel. In medio itaque seniorum, & in conſpectu omnium, Achior dixit omnia quæ loquutus ipſe fuerat ab Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holofernis voluiſſet propter hoc verbum interficere eum, & quemadmodum ipſe Holofernes iratus juſſerit eum Iſraelitis B hac de cauſſa tradi: ut, dum vicerit filios Iſrael, tunc & ipſum Achior diverſis jubeat interire ſuppliciis, propter hoc quod dixiſſet: Deus cœli defenſor eorum eſt. Quumque Achior univerſa hæc expoſuiſſet, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu unanimes preces ſuas Domino effuderunt, dicentes: Domine Deus cœli & terræ, intuere ſuperbiam eorum, & reſpice ad noſtram humilitatem, & faciem ſanctorum tuorum attende, & C oſtende quoniam non derelinquis præſumentes de te: & præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes, humilias. Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorum completa, conſolati ſunt Achior, dicentes: Deus patrum noſtrorum, cujus tu virtutem prædicaſti, ipſe tibi hanc dabit viciſſitudinem, ut eorum magis tu interitum videas. Quum vero Dominus Deus noſter dederit hanc libertatem ſervis ſuis, ſit & tecum Deus in D medio noſtri: ut ſicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converſeris nobiſcum. Tunc Ozias, finito conſilio, ſuſcepit eum in domum ſuam, & fecit ei cœnam magnam. Et vocatis omnibus preſbyteris, ſimul expleto jejunio refecerunt. Poſtea vero convocatus eſt omnis populus, & per totam noctem intra eccleſiam oraverunt, petentes auxilium à Deo Iſrael.

Cap. 7. HOlofernes autem altera die præcepit exercitibus ſuis, ut aſcenderent contra Bethuliam. E Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia, præter præparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, & abducti fuerant de provinciis & urbibus univerſæ juventutis. Omnes paraverunt ſe pariter ad pugnam contra filios Iſrael, & venerunt per crepidinem montis uſque ad apicem, qui reſpicit ſuper Dothain, à loco qui dicitur Bolma, uſque ad Chelmon qui eſt contra Eſdrelon. F

Filii autem Iſrael ut viderunt multitudinem illorum, proſtraverunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua, unanimes orantes ut Deus Iſrael miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum. Et aſſumentes arma ſua bellica, ſederunt per loca, quæ ad anguſti itineris tramitem dirigunt inter montoſa, & erant cuſtodientes ea tota die ac nocte.

Porro Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quod fons, qui influebat, aquæ ductum illorum à G parte auſtrali extra civitatem dirigeret: & incidi præcepit aquæ ductum illorum. Erant tamen non longe à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam, ad refocillandum potius quam ad potandum.

Sed filii Ammon & Moab acceſſerunt ad Holofernem, dicentes: Filii Iſrael, non in lancea nec in ſagitta confidunt, ſed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio conſtituti. Ut ergo ſine congreſſione pugnæ poſſis ſuperare eos, pone cuſtodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, & ſine gladio interficies eos vel certe fatigati tradent civitatem ſuam, quam putant in montibus poſitam ſuperari non poſſe. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne, & coram ſatellitibus ejus, & conſtituit per gyrum centenarios per ſingulos fontes. Quumque iſta cuſtodia per dies viginti fuiſſet expleta, defecerunt ciſternæ, & collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non eſſet intra civitatem unde ſatiarentur vel una die, quoniam ad menſuram dabatur populis aqua quotidie.

Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminæque juvenes & parvuli, omnes ſimul una voce dixerunt: Judicet Deus inter nos & te, quoniam feciſti in nos mala, nolens loqui pacifice cum Aſſyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum. Et ideo non eſt qui adjuvet, quum proſternamur ante oculos eorum in ſiti, & perditione magna. Et nunc congregate univerſos qui in civitate ſunt, ut ſponte tradamus nos omnes populo Holofernis. Melius eſt enim ut captivi benedicamus Dominum, viventes, quam moriamur, & ſimus opprobrium omni carni, quum viderimus uxores noſtras, & infantes noſtros, mori ante oculos noſtros. Conteſtamur hodie cœlum & terram, & Deum patrum noſtrorum, qui ulciſcitur nos ſecundum peccata noſtra, ut jam tradatis civitatem in manu militiæ Holofernis, & ſit finis noſter brevis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate ſitis. Et quum hæc dixiſſent, factus eſt fletus & ululatus magnus in eccleſia ab omnibus, & per multas horas una voce clamaverunt ad Deum, dicentes: Peccavimus cum patribus noſtris, injuſte egimus, iniquitatem fecimus. Tu, quia pius es, miſerere noſtri, aut in tuo flagello vindica iniquitates noſtras, & noli tradere confitentes te, populo qui ignorat te, ut non dicant inter gentes: Ubi eſt Deus eorum? Et quum fatigati his clamoribus, & his fletibus laſſati ſiluiſſent, exſurgens Ozias infuſus lacrymis, dixit: Æquo animo eſtote fratres, & hos quinque dies exſpectemus à Domino miſericordiam. Forſitan enim indignationem ſuam abſcindet, & dabit gloriam nomini ſuo. Si autem tranſactis quinque diebus non venerit adjutorium, faciemus hæc verba, quæ loquuti eſtis.

ET factum eſt, quum audiſſet hæc verba Judith Cap. 8. vidua, quæ erat filia Merari, filii Idox, filii Joſeph, filii Oziæ, filii Elai, filii Jamnor, filii Gedeon, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiæ, filii Enan, filii Nathaniæ, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben: & vir ejus fuit Manaſſes, qui mortuus eſt in diebus meſſis hordeaceæ: inſtabat enim ſuper alligantes manipulos in campo, & venit æſtus ſuper caput ejus, & mortuus eſt in Bethulia civitate ſua, & ſepultus eſt illic cum patribus ſuis. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus, & menſibus ſex. Et in ſuperioribus domus ſuæ fecit ſibi ſecretum cubiculum, in quo cum puellis ſuis clauſa morabatur, & habens ſuper lumbos ſuos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ ſuæ, præter ſabbatha, & neomenias & feſta domus Iſrael. Erat autem eleganti aſpectu nimis, cui vir ſuus reliquerat divitias multas, & familiam copioſam, ac poſſeſſiones armentis boum & gregibus ovium plenas. Et erat hæc in omnibus

Digitized by Google

famosissima, quoniam timebat Dominum valde, A
nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.
Hæc itaque quum audisset, quoniam Ozias promi-
sisset quod transacto quinto die traderet civitatem:
misit ad presbyteros Chabri & Charmi. Et vene-
runt ad illam, & dixit illis: quod est hoc verbum,
in quo consentit Ozias, ut tradat civitatem Assy-
riis, si intra quinque dies non venerit vobis adju-
torium? Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?
Non est iste sermo, qui misericordiam provocet,
sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. B
Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in
arbitrium vestrum, diem constituistis ei. Sed quia
patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, &
indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus: non
enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque
sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.
Et ideo humiliemus illi animas nostras, & in spi-
ritu constituti humiliato, servientes illi, dicamus
flentes Domino, ut secundum voluntatem suam sic
faciat nobiscum misericordiam suam: ut sicut con- C
turbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita
etiam de nostra humilitate gloriemur: quoniam
non sumus sequuti peccata patrum nostrorum,
qui dereliquerunt Deum suum, & adoraverunt
deos alienos, pro quo scelere dati sunt in gladium,
& in rapinam, & in confusionem inimicis suis: nos
autem alterum Deum nescimus præter ipsum. Ex-
spectemus humiles consolationem ejus, & exqui-
ret sanguinem nostrum de afflictionibus inimico-
rum nostrorum, & humiliabit omnes gentes, quæ- D
quumque insurgunt contra nos, & faciet illas sine
honore Dominus Deus noster. Et nunc fratres,
quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex
vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum
corda eorum erigite, ut memores sint, quia ten-
tati sunt patres nostri ut probarentur, si vere co-
lerent Deum suum. Memores esse debent, quo-
modo pater noster Abraham tentatus est, & per
multas tribulationes probatus, Dei amicus effe-
ctus est. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moses, & omnes E
qui placuerunt Deo, per multas tribulationes
transierunt fideles. Illi autem, qui tentationes non
susceperunt cum timore Domini, & impatientiam
suam & improperium murmurationis suæ contra
Dominum protulerunt, exterminati sunt ab ex-
terminatore, & à serpentibus perierunt. Et nos
ergo non ulciscamur nos pro his quæ patimur, sed
reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia mi-
nora esse, flagella Domini, quibus quasi servi cor-
ripimur, ad emendationem, & non ad perditio-
nem nostram evenisse credamus. F
Et dixerunt illi Ozias & presbyteri: Omnia, quæ lo-
quuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis
ulla reprehensio. Nunc ergo ora pro nobis, quo-
niam mulier sancta es, & timens Deum. Et dixit
illis Judith: Sicut quod potui loqui, Dei esse co-
gnoscitis; ita quod facere disposui, probate si ex
Deo est, & orate ut firmum faciat Deus consilium
meum. Stabitis vos ad portam nocte ista, & ego
exeam cum abra mea: & orate, ut sicut dixistis, G
in diebus quinque respiciat Dominus populum
suum Israel. Vos autem nolo ut scrutemini actum
meum, & usque dum renuntiem vobis, nihil aliud
fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum no-
strum. Et dixit ad eam Ozias princeps Juda: Vade
in pace, & Dominus sit tecum in ultionem inimi-
corum nostrorum. Et revertentes abierunt.

QUibus abscedentibus, Judith ingressa est orato- *Cap. 9.*
rium suum: & induens se cilicio, posuit cine-
rem super caput suum: & prosternens se Domi-
no, clamabat ad Dominum, dicens: Domine
Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladium
in defensionem alienigenarum, qui violatores ex-
stiterunt in coinquinatione sua, & denudaverunt
femur virginis in confusionem: & dedisti mulie-
res illorum in prædam, & filias illorum in capti-
vitatem; & omnem prædam in divisionem servis
tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni quæso
te Domine Deus meus mihi viduæ. Tu enim fe-
cisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc fa-
ctum est quod ipse voluisti. Omnes enim viæ tuæ
paratæ sunt, & tua judicia in tua providentia po-
suisti. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc
castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando
post servos tuos armati currebant, confidentes in
quadrigis, & in equitatu suo, & in multitudine
bellatorum. Sed aspexisti super castra eorum, & te-
nebræ fatigaverunt eos. Tenuit pedes eorum abys-
sus, & aquæ operuerunt eos. Sic fiant & isti, Do-
mine, qui confidunt in multitudine sua, & in cur-
ribus suis, & in contis, & in scutis, & in sagittis
suis, & in lanceis gloriantur, & nesciunt quia tu
ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio,
& Dominus nomen est tibi. Erige brachium tuum
sicut ab initio, & allide virtutem illorum in vir-
tute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui
promittunt se violare sancta tua, & polluere ta-
bernaculum nominis tui, & dejicere gladio suo
cornu altaris tui. Fac Domine: ut gladio proprio
ejus superbia amputetur: capiatur laqueo oculo-
rum suorum in me, & percuties eum ex labiis cha-
ritatis meæ. Da mihi in animo constantiam, ut
contemnam illum; & virtutem, ut evertam illum.
Erit enim hoc memoriale nominis tui, quum ma-
nus feminæ dejecerit eum. Non enim in multitu-
dine est virtus tua Domine, neque in equorum vi-
ribus voluntas tua est, nec superbi ab initio pla-
cuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum sem-
per tibi placuit deprecatio. Deus cœlorum, crea-
tor aquarum, & Dominus totius creaturæ, exau-
di me miseram deprecantem, & de tua misericor-
dia præsumentem. Memento Domine testamenti
tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo
consilium corrobora, ut domus tua in sanctifica-
tione tua permaneat: & omnes gentes agnoscant,
quia tu es Deus, & non est alius præter te.

FActum est autem, quum cessasset clamare ad *Cap. 10.*
Dominum, surrexit de loco, in quo jacuerat
prostrata ad Dominum. Vocavitque abram suam,
& descendens in domum suam, abstulit à se cili-
cium, & exuit se vestimentis viduitatis suæ, & la-
vit corpus suum, & unxit se myro optimo, & di-
scriminavit crinem capitis sui, & imposuit mitram
super caput suum, & induit se vestimentis jucun-
ditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assum-
sitque dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos,
& omnibus ornamentis suis ornavit se. Cui etiam
Dominus contulit splendorem, quoniam omnis
ista compositio, non ex libidine, sed ex virtute
pendebat: & ideo Dominus hanc in illam pul-
chritudinem ampliavit, ut incomparabili decore
omnium oculis appareret. Imposuit itaque abræ
suæ ascoperam vini, & vas olei, & polentam, &
palathas, & panes, & caseum, & profecta est.
Quumque venissent ad portam civitatis, invenerunt

Digitized by Google

exspectantem Oziam & presbyteros civitatis. Qui A
quum vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis
pulchritudinem ejus. Nihil tamen interrogan-
tes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus pa-
trum nostrorum det tibi gratiam, & omne consi-
lium tui cordis sua virtute corroboret, ut glorie-
tur super te Jerusalem, & sit nomen tuum in nu-
mero sanctorum & justorum. Et dixerunt hi qui
illic erant, omnes una voce: Fiat, fiat. Judith ve-
ro orans Dominum, transivit per portas & ipsa &
abra ejus. B

Factum est autem, quum descenderet montem, cir-
ca ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assy-
riorum, & tenuerunt eam, dicentes: Unde venis?
aut quo vadis? Quæ respondit: Filia sum Hebræo-
rum, ideo ego fugi à facie eorum, quoniam futu-
rum agnovi, quod dentur vobis in deprædatio-
nem, pro eo quod contemnentes vos, noluerunt
ultro tradere seipsos, ut invenirent misericordiam
in conspectu vestro. Hac de caussa cogitavi me-
cum dicens: Vadam ad faciem principis Holofer- C
nis, ut indicem illi secreta illorum, & ostendam
illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat
vir unus de exercitu ejus.

Et quum audissent viri illi verba ejus, considerabant
faciem ejus, & erat in oculis eorum stupor, quo-
niam pulchritudinem ejus mirabantur nimis. Et
dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam, eo
quod tale reperisti consilium, ut descenderes ad
dominum nostrum. Hoc autem scias, quoniam
quum steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, D
& eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam
ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

Quumque intrasset ante faciem ejus, statim captus
est in suis oculis Holofernes. Dixeruntque ad eum
satellites ejus: Quis contemnat populum Hebræo-
rum, qui tam decoras mulieres habent, ut non
pro his merito pugnare contra eos debeamus?

Videns itaque Judith Holofernem sedentem in co-
nopeo, quod erat ex purpura, & auro, & sma-
ragdo, & lapidibus pretiosis intextum: & quum E
in faciem ejus intendisset, adoravit eum, proster-
nens se super terram. Et elevaverunt eam servi
Holofernis, jubente domino suo.

Cap. 11. Tunc Holofernes dixit ei: Æquo animo esto, &
noli pavere in corde tuo: quoniam ego num-
quam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodo-
nosor regi. Populus autem tuus, si non contem-
sisset me, non levassem lanceam meam super eum.
Nunc autem dic mihi, qua ex caussa recessisti ab
illis, & placuit tibi ut venires ad nos? F

Et dixit illi Judith: Sume verba ancillæ tuæ, quoniam
si sequutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam
rem faciet Dominus tecum. Vivit enim Nabucho-
donosor rex terræ, & vivit virtus ejus, quæ est in
te ad correptionem omnium animarum errantium:
quoniam non solum homines serviunt illi per te,
sed & bestiæ agri obtemperant illi. Nuntiatur
enim animi tui industria universis gentibus, & in-
dicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus
& potens es in omni regno ejus, & disciplina tua G
omnibus provinciis prædicatur. Nec hoc latet,
quod loquutus est Achior; nec illud ignoratur,
quod ei jusseris evenire. Constat enim, Deum no-
strum sic peccatis offensum, ut mandaverit per
prophetas suos ad populum, quod tradat eum pro
peccatis suis. Et quoniam sciunt se offendisse Deum
suum filii Israel, tremor tuus super ipsos est. In-
super etiam fames invasit eos, & ab ariditate aquæ
jam inter mortuos computantur. Denique hoc or-
dinant, ut interficiant pecora sua, & bibant san-
guinem eorum: & sancta Domini Dei sui, quæ
præcepit Deus non contingi, in frumento, vino,
& oleo, hæc cogitaverunt impendere, & volunt
consumere quæ nec manibus deberent continge-
re: ergo quoniam hæc faciunt, certum est quod
in perditionem dabuntur. Quod ego ancilla tua
cognoscens, fugi ab illis, & misit me Dominus hæc
ipsa nuntiare tibi. Ego enim ancilla tua Deum co-
lo, etiam nunc apud te: & exiet ancilla tua, &
orabo Deum, & dicet mihi quando eis reddat pec-
catum suum, & veniens nuntiabo tibi, ita ut ego
adducam te per mediam Jerusalem, & habebis
omnem populum Israel, sicut oves, quibus non est
pastor, & non latrabit vel unus canis contra te:
quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam
Dei. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa
missa sum nuntiare tibi.

Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holo-
ferne, & coram pueris ejus, & mirabantur sapien-
tiam ejus, & dicebant alter ad alterum: Non est
talis mulier super terram in aspectu, in pulchri-
tudine, & in sensu verborum. Et dixit ad illam
Holofernes: Benefecit Deus, qui misit te ante po-
pulum ut des illum tu in manibus nostris: & quo-
niam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc
Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Na-
buchodonosor magna eris, & nomen tuum nomi-
nabitur in universa terra.

Tunc jussit eam introire ubi repositi erant the- Cap. 12.
sauri ejus, & jussit illic manere eam, & con-
stituit quid daretur illi de convivio suo. Cui re-
spondit Judith, & dixit: Nunc non potero man-
ducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat
super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli,
manducabo. Cui Holofernes ait, Si defecerint tibi
ista, quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi? Et
dixit Judith: Vivit anima tua domine meus, quo-
niam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec
faciat Deus in manu mea hæc quæ cogitavi.

Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod
præceperat. Et petiit dum introiret, ut daretur ei
copia nocte & ante lucem egrediendi foras ad ora-
tionem, & deprecandi Dominum. Et præcepit cu-
bicularis suis, ut sicut placeret illi, exiret & in-
troiret ad adorandum Deum suum, per triduum:
& exibat noctibus in vallem Bethuliæ, & baptiza-
bat se in fonte aquæ. Et ut ascendebat, orabat Do-
minum Deum Israel, ut dirigeret viam ejus ad li-
berationem populi sui. Et introiens, munda ma-
nebat in tabernaculo, usque dum acciperet escam
suam in vespere.

Et factum est, in quarto die Holofernes fecit cœnam
servis suis, & dixit ad Vagao eunuchum suum:
Vade, & suade Hebræam illam, ut sponte con-
sentiat habitare mecum. Fœdum est enim apud As-
syrios, si femina irrideat virum, agendo ut immu-
nis ab eo transeat.

Tunc introivit Vagao ad Judith, & dixit: Non verea-
tur bona puella introire ad dominum meum, ut ho-
norificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo,
& bibat vinum in jucunditate. Cui Judith respon-
dit: Quæ ego sum, ut contradicam domino meo?
Omne quod erit ante oculos ejus bonum & opti-
mum faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc
mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meæ.

Digitized by Google

Et surrexit, & ornavit se vestimento suo, & ingressa A stetit ante faciem ejus. Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia ejus. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, & accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me. Et dixit Judith: Bibam domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. Et accepit, & manducavit, & bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus. Et jucundus factus est Holofernes ad eam, bibitque vinum multum nimis, quantum numquam biberat B in vita sua.

Cap. 13. UT autem sero factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, & conclusit Vagao ostia cubiculi, & abiit. Erant autem omnes fatigati à vino: eratque Judith sola in cubiculo. Porro Holofernes jacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. Dixitque Judith puellæ suæ ut staret foris ante cubiculum, & observaret.

Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, & labiorum motu in silentio, dicens: Confirma me C Domine Deus Israel, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas: & hoc, quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam. Et quum hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli ejus, & pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exsolvit. Quumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora. Et percussit bis in cervicem ejus, & abscidit caput D ejus, & abstulit conopeum ejus à columnis, & evolvit corpus ejus truncum. Et post pusillum exivit, & tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, & jussit ut mitteret illud in peram suam.

Et exierunt duæ, secundum consuetudinem suam, quasi ad orationem, & transierunt castra, & gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis. Et dixit Judith à longe custodibus murorum: Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israel. E

Et factum est, quum audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis. Et concurrerunt ad eam omnes, à minimo usque ad maximum: quoniam sperabant eam jam non esse venturam. Et accendentes luminaria congyraverunt circam eam universi: illa autem ascendens in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Quumque omnes tacuissent, dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se: & in me ancilla sua adimplevit misericordiam suam, quam F promisit domui Israel: & interfecit in manu mea hostem populi sui hac nocte. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiæ Assyriorum, & ecce conopeum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, ubi per manum feminæ percussit illum Dominus Deus noster. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus, & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc revertentem, & non permisit me Dominus ancillam G suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis, gaudentem in victoria sua, in evasione mea, & in liberatione vestra. Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros. Porro Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam: Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terram. Benedictus Dominus, qui creavit cœlum & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum: quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ, propter angustias & tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

Porro Achior vocatus venit, & dixit ei Judith: Deus Israel, cui tu testimonium dedisti quod ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hac nocte in manu mea. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemtu superbiæ suæ Deum Israel contemsit, & tibi in interitum minabatur, dicens: Quum captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. Videns autem Achior caput Holofernis, angustiatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, & æstuavit anima ejus. Postea verò quam resumto spiritu recreatus est, procidit ad pedes ejus, & adoravit eam, & dixit: Benedicta tu à Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

DIxit autem Judith ad omnem populum: Audite me fratres, suspendite caput hoc super muros nostros: Et erit, quum exierit Sol accipiat unusquisque arma sua, & exite cum impetu, non ut descendatis deorsum, sed quasi impetum facientes. Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam. Quumque duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernis, & invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor. Quumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris. Cap. 14.

Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israel, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputii sui, & appositus est ad populum Israel, & omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, & egressi sunt cum grandi strepitu & ululatu. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt. Porro hi qui in tabernaculo erant, venientes, & ante ingressum cubiculi perstrepentes, excitandi gratia, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed à sonantibus Holofernes evigilaret. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire. Sed quum venissent ejus duces ac tribuni, & universi majores exercitus regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis: Intrate, & excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prœlium.

Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Judith dormire. Sed quum nullum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, & elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, excla-

Digitized by Google

mavit voce magna cum fletu, & scidit vestimenta A sua. Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, & exsiliit foras ad populum, & dixit: Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor, ecce enim Holofernes jacet in terra, & caput ejus non est in illo.

Quod quum audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum. B

Cap. 15. QUumque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugæ præsidium sumunt, ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebræos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum & semitas collium.

Videntes itaque filii Israel fugientes, sequuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, & ululan- C tes post ipsos. Et quoniam Assyrii non adunati, in fugam ibant præcipites: filii autem Israel uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates & regiones Israel. Omnis itaque regio, omnisque urbs, electam juventutem armatam misit post eos, & persequuti sunt eos in ore gladii, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum. Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra As- D syriorum, & prædam, quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerunt, & onustati sunt valde. Hi vero, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia quæ erant illorum attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus, & jumentis, & universis mobilibus eorum, ut à minimo usque ad maximum omnes divites fierent de prædationibus eorum.

Joacim autem summus pontifex, de Jerusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis, ut videret Judith. Quæ quum exisset ad illum, benedi- E xerunt eam omnes una voce, dicentes: Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri: quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideo & manus Domini confortavit te, & ideo eris benedicta in æternum. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum à populo Israel. Porro autem universa, quæ Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt F Judith in auro, & argento, & vestibus, & gemmis, & omni suppellectili, & tradita sunt omnia illi à populo. Et omnes populi gaudebant, cum mulieribus, & virginibus, & juvenibus, in organis, & citharis.

Cap. 16. Tunc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens:

INcipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exaltate & invocate nomen ejus.

Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet G nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

Venit Assur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis suæ: cujus multitudo obturavit torrentes, & equi eorum cooperuerunt valles.

Dixit se incensurum fines meos, & juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in prædam, & virgines in captivitatem.

Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus feminæ, & confodit eum.

Non enim cecidit potens eorum à juvenibus, nec filii Titan percusserunt eum, nec excelsi gigantes opposuerunt se illi, sed Judith filia Merari in specie faciei suæ dissolvit eum.

Exuit enim se vestimento viduitatis, & induit se vestimento lætitiæ in exsultatione filiorum Israel.

Unxit faciem suam unguento, & colligavit cincinnos suos mitra, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

Horruerunt Persæ constantiam ejus, & Medi audaciam ejus.

Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.

Filii puellarum compunxerunt eos, & sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prœlio à facie Domini Dei mei.

Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

Adonai Domine magnus es tu, & præclarus in virtute tua, & quem superare nemo potest.

Tibi serviet omnis creatura tua: quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritum tuum, & creata sunt, & non est qui resistat voci tuæ.

Montes à fundamentis movebuntur cum aquis: petræ, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.

Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicii visitabit illos.

Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.

Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Porro Judith, universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopeum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis. Erat autem populus jucundus secundum faciem sanctorum, & per tres menses gaudium hujus victoriæ celebratum est cum Judith.

Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, & Judith magna facta est in Bethulia, & præclarior erat universæ terræ Israel. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitæ suæ, ex quo defunctus est Manasses vir ejus. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria. Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, & dimisit abram suam liberam, & defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia. Luxitque illam omnis populus diebus septem. In omni autem spatio vitæ ejus non fuit, qui perturbaret Israel, & post mortem ejus annis multis.

Dies autem victoriæ hujus festivitatis, ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Judæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

Explicit Liber Judith.

VETERIS

Digitized by Google

VETERIS TESTAMENTI VOLUMINA DUO
è Græcis exemplaribus in Latinum sermonem conversa,

Signisque Asteriscorum ac Obelorum illustrata ab Eusebio Hieronymo.

ADMONITIO
IN OPUS SUBSEQUENS.

Librum Job, quem olim juxta Septuaginta, additis Obelis & Asteriscis, in Latinum verterat Hieronymus, multis retro sæculorum spaciis jacentem in pulvere, de Bibliotheca Majoris-Monasterii tandem relevatum, ad nos minime cunctabundus transmisit R. P. Domnus Claudius Martin: cujus sane officiis ac benevolentiæ editionem novam S. Hieronymi plurimum debere profitemur. Ut vero ad nos pervenit pretiosissimum illud antiquitatis sacræ monumentum, maxima statim aviditate integrum revolvimus: curiosisque oculis cuncta perlustrantes, ipsissimum hunc esse librum comperimus, quem suo tempore tanti fecit Augustinus, ut admirabilem prædicarit Interpretis Hieronymi diligentiam ac fidem. Quantum autem incuriæ & cladis volumen Jobi incesserit, priusquam apud Græcos Origenes, apud Latinos vero Hieronymus, ipsum sartum-tectum effecissent, non solum ejusdem Hieronymi Præfatiunculæ; sed Origenis etiam Adamantii, ac quorumdam aliorum antiquorum Scriptorum attestantur verba. Ideo aliquod operæ pretium fuerit hujusmodi Auctorum de libro Job testimonia proposuisse in fronte voluminis: his namque præviis veterum Patrum documentis, facilius nobis concedent æqui rerum æstimatores, manifesta exscriptorum vitia redarguere, omissaque nonnulla repetere, obelorum dico, necnon asteriscorum signa, quæ notariorum incogitantiâ prætermissa sunt, vel perturbata in manuscripto codice. Cæterum puncta duo crassiora nonnumquam supplere curavimus, ad definienda quæ sub asteriscis & obelis posita sunt: quia subtractis hisce terminis obeli, vel asterisci; majori patent omnia confusioni, quàm si nulla apparerent id genus signa. Quomodo enim lector deprehendet continentiam eorum quæ sub asteriscis notantur, nisi terminos viderit suis locis præfinitos? Itaque ne casso labore egregium adeo opus à nobis ederetur, necessitate compulsi omissa puncta aliquot in locis apponere non timemus; certi aliunde eadem duo puncta, eodemque consilio ab Hieronymo fuisse impressa in suâ posteriori Psalmorum emendatione. Hæc in genere præmonuisse sit satis: cætera suis locis infra dicentur.

VETERUM PATRUM TESTIMONIA
DE LIBRO JOB.

Ex Epistola Origenis ad Africanum.

Sed & in Job, ab illo loco, *Scriptum est autem illum resurrecturum cum iis quos suscitat Dominus*, ad finem usque, quæcumque sequuntur desunt apud Hebræos; quamobrem nec apud Aquilam exstant: apud Septuaginta autem & Theodotionem ea sunt, quæ tantumdem valent inter se. Mille quoque alia invenimus in Job in nostris exemplaribus, quæ & minus, & plus habent quam apud Judæos: minus quidem, quum *surgens mane obtulit pro iis sacrificia secundum numerum ipsorum* [*vitulum unum pro peccato pro animabus eorum.*] Et quum *accederent Angeli Dei, ut starent coram Deo, venit quoque Diabolus cum illis*; hoc: *Circumiens terram & perambulans eam.* Præter ea post hæc verba: *Dominus dedit, Dominus abstulit*; apud Hebræos non erat illud: *Sicut Domino placuit, sic factum est.* Plura sunt autem in nostris, quàm in Hebraicis: quando dixit Jobo uxor ejus, ab illo loco: *Quousque perseverabis* [*dicendo: Ecce, manebo adhuc parum exspectans spem salutis meæ*, usque ad hæc verba: *ut requiescam ab ærumnis & doloribus meis, qui me nunc constringunt.*] Nam hæc tantum verba mulieris * scripta sunt: *Dic verbum contra Dominum, & morere.* Rursum plurima per medium totum Jobum apud Hebræos posita reperiuntur, non item apud nos. Et sæpe quidem quattuor, vel tres versus, interdum & quattuordecim, & sedecim, & novemdecim. Et quid me oportet hæc enumerare? quæ multo labore collegimus, ne nos lateret discrimen Judaïcorum nostrorumque exemplarium.

* *Subaudi*, in Hebraico.

Ex Hesychio apud Usserium Armachanum Epist. ad Ludovicum Capellum.

Hesychius, vel quiquumque ineditarum in libros sacros hypothesium auctor fuit, distinctione adhibita, librum Job sine asteriscis quidem 1600. στίχους habuisse notat; cum asteriscis vero 2200.

Ex Epistola 71. aliàs 10. S. Augustini ad Hieronymum.

In hac autem epistola hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebræo Job à te interpretatum, quum jam quamdam haberemus interpretationem tuam ejusdem Prophetæ ex Græco eloquio versam in Latinum: ubi tamen asteriscis notasti quæ in

Digitized by Google

Hebræo sunt, & in Græco desunt; obelis autem quæ in Græco inveniuntur, & in Hebræo non sunt: tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad verba singula, singulas stellas videamus; significantes eadem verba esse in Hebræo, in Græco autem non esse. *Advertat lector, hac Hieronymi versione usum fuisse Augustinum libro Annotationum in Job: prætermissis tamen hujusmodi signis Asteriscorum, & Obelorum.*

Ex Præfatione Hieronymi in suam translationem libri Job ex Hebræo.

Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt; aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest, ut quos plura intermisisse susceperint; non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur: præcipue in Job, cui si ea quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxeris pars maxima voluminis detruncabitur: & hoc dumtaxat apud Græcos. Cæterum apud Latinos ante eam translationem quam sub asteriscis & obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt: ut decurtatus & laceratus corrosusque liber, fœditatem sui publice legentibus præbeat.

INCIPIT PROLGUS
SANCTI HIERONYMI
IN JOB.

SI aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei
comederem panem, & ventris opus solicitâ mente tractarem; nullus morderet, nemo re-
a prehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam salvatoris volo operari cibum qui non perit,
& antiquam divinorum Voluminum viam sentibus virgultisque purgare; mihi [a] genuinus infi-
gitur, corrector vitiorum falsarius vocor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim
b vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant; dum magis pulchros habere
malunt codices, quam emendatos. Quapropter [b] ô Paula & Eustochium unicum nobilitatis &
humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munusculo monachorum, spiritua-
lia hæc & mansura dona suscipite: ac beatum Job qui adhuc apud Latinos jacebat in sterco-
c re, & vermibus scatebat errorum, integrum, immaculatumque gaudete. Quomodo enim pro-
batione atque victoria dupliciter universa ei sunt reddita: ita ego in lingua nostra ([c] audacter
loquor) feci eum habere quæ amiserat. Igitur & vos, & unumquemque lectorem solita Præ-
fatione commoneo, & in principiis librorum eadem semper annectens, rogo ut ubiquumque
præcedentes virgulas ÷ videritis, sciatis ea quæ subjecta sunt in Hebræis voluminibus non
d haberi. Porro ubi stellæ imago fulserit ※ ex Hebræo in nostro sermone addita. Nec non & illa
quæ [d] habere videbamur & ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent: Orantibus vo-
bis magno labore correxi; magis utile quid ex otio meo Christi Ecclesiis eventurum ratus;
quam ex aliorum negotio.

a Errore librariorum septem MSS. vel amplius, legunt hoc modo; *mihi geminus infigitur*. In Canone S. Germani à Pratis, additum est verbum *error*, id est; *error mihi genuinus infigitur*. Editi retinent omnium MSS. depravationes, in iis enim ita legunt Erasmus ac Marianus: *error mihi geminus infigitur*. Phrasis vero istæc, *genuinum infigere*, familiaris erat Hieronymo, uti liquet ex hoc loco libri primi Apologiæ adversus Rufinum: *Me hominem maledicum, omnium detractorem,* (esse dicit) *in precessores meos genuinum semper infigere.* Ex Satyr. 1. Persii; & 5. Juvenalis similes loquutiones depromtæ nobis videntur.

b Stupenda hîc occurrit veterum librariorum temeritas, quâ ausi sunt in MSS. codicibus fere omnibus tollere de medio verba hæc, *ô Paula & Eustochium*; ac eorum loco ista substituere, *ô fratres charissimi*: quasi indigne ferentes quod Hieronymus lucubrationes suas mulieribus dedicasset. Idem invidiæ livor apparet in Præfatione ad libros Salomonis, quam typis melioribus in fine Bibliothecæ edendam polliciti sumus supra, cum de hisce voluminibus disputatio instituta est. Cæterum flabellum de quo hîc loci loquitur Hieronymus, inter monachorum munuscula ipsum computans, erat instrumentum præcipue ad excitandum ignem, vel ad abigendas muscas; atque id genus flabelli tenebat manu sua Eustochium, dum Paulæ matri in lectulo decumbenti, jam jamque obituræ assisteret. Vide Epitaphium Paulæ apud Hieronymum.

c Quamplures MSS. cum editis, *ut audacter loquar*.

d In pluribus MSS. ac in editis, *quæ haberi videbantur*. Consequenter pro *ex otio meo*, decem MSS. legunt, *ex odio meo*.

EXPLICIT PROLOGUS IN JOB.

Digitized by Google

INCIPIT
LIBER EJUSDEM.

Ab Hieronymo editus, paulò ante annum Christi 391.

Caput I.

HOMO quidam erat in regione Ausitide, nomine Job. Erat homo ille verax, sine crimine justus Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Habuit autem septem filios, & tres filias: Et erant pecora ejus [a] * multa nimis]; oves, septem millia; cameli, tria millia; juga boum, quinquaginta; & asinæ gregales quingentæ; [b] & ministerium copiosum nimis; & opera magna erant ei super terram. Et erat homo ille nobilis; de filiis orientis. Convenientes autem filii ejus ad invicem, faciebant convivium quotidie; convocatis secum sororibus suis, ut secum vescerentur & biberent; & cum finiti essent dies convivii, mittebat Job & purificabat eos consurgens mane, & offerebat pro eis victimas secundum numerum eorum; [c] ÷ & vitulum unum pro peccato animarum ipsorum ⁚ Dicebat enim Job. Ne forte peccaverint filii mei, & maledixerint Domino in cordibus suis. Sic faciebat Job omnibus diebus. Factum est, in his diebus; & ecce venerunt angeli, ut adstarent coram Domino. Et venit [d] ※ equidem ⁚ diabolus cum eis. Et dixit Dominus diabolo. Unde ades? Et respondens diabolus Domino dixit: [e] Circumiens terram & peragrans quæ sub cœlo sunt, adsum. Et dixit ei Dominus. Animadvertisti in puerum meum Job, quia non est quisquam similis illi super terram? Homo sine crimine, verax Dei cultor, abstinens se ab omni malo. Respondens diabolus Domino dixit: Numquid gratis colit Job Dominum? non tu circumsepsisti quæ sunt extra domum ejus, & intra domum ejus, & quæ foris sunt omnia in circuitu ejus? Operibus manuum ejus benedixisti, & pecora ejus multa fecisti super terram. Sed mitte manum tuam & tange omnia quæ habet, nisi in facie tua benedixerit tibi. Tunc dixit Dominus diabolo: Ecce omnia quæquumque habet do in manu tua; sed ipsum noli tangere. Et discessit diabolus à facie Domini. In eo die filii Job, & filiæ ejus ※ comedebant, & ⁚ bibebant vinum in domo fratris sui senioris. Et ecce nuncius venit ad Job & dixit ei. Juga boum arabant, & asinæ pascebantur juxta eos; & venerunt hostes, & cœperunt eas, & servos occiderunt gladiis; & liberatus ego solus veni ut renuntiarem tibi. Adhuc eo loquente, venit & alius nuntius, & dixit ad Job. Ignis ※ [f] Dei ⁚ Cecidit de cœlo & concremavit oves, & pastores consumsit similiter, & liberatus sum ego solus, & veni ut nunciarem tibi. Adhuc eo loquente, venit alius nuncius, & dixit ad Job: Equites fecerunt nobis tres ordines, & cinxerunt camelos, & cœperunt eos, & servos occiderunt gladiis; & liberatus ego solus ÷ veni ⁚ ut nunciarem tibi. Adhuc eo loquente, [g] alius nuncius venit, dicens: * Job] filii tui, & filiæ tuæ dum comedunt & bibunt vinum, apud fratrem suum seniorem; subito spiritus malignus irruit à deserto, & tetigit quattuor angulos domus, & ruit, [h] & liberatus sum ego solus, & veni ut nunciarem tibi. Tunc surrexit Job, & conscidit vestimenta sua, & totondit comam capitis sui; & procidens in terram oravit, & dixit: Nudus exii de utero matris meæ, & nudus vadam illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit: ÷ sicut Domino placuit ita factum est ⁚ sit nomen Domini benedictum. In omnibus his ÷, quæ contigerunt ei ⁚ non peccavit Job ÷ coram Domino ⁚ & non dedit insipientiam Deo.

Cap. II.

ET factum est in illis diebus venerunt filii Dei ut adstarent ante Dominum, & venit diabolus in medio eorum ※ ut staret coram Domino ⁚ Et dixit Dominus diabolo. Unde tu venis? Et respondit diabolus Domino ※ & dixit ⁚ Circuivi quæ sub cœlo sunt, & peragrato toto orbe adsum. Et dixit Dominus ad diabolum: Animadvertisti ergo famulum meum Job, quia non est quisquam similis illi super terram, homo innocens, verax Dei cultor, abstinens se ab omni malo, & adhuc perseverat in innocentia; tu vero dixisti ut substantiam ejus frustra perderem. Respondens autem diabolus Domino, dixit: Corium pro corio, & omnia quæquumque habuerit homo dabit pro anima sua. Sed extende manum tuam & tange ossa & carnes ejus, nisi in facie tua benedixerit tibi. Dixit autem Dominus diabolo: Ecce trado illum tibi; tantum animam ejus custodi. Et egressus diabolus ※ à facie Domini ⁚ percussit Job vulnere pessimo, à pedibus usque ad caput. Et tulit ※ sibi ⁚ testam, ut raderet saniem. Et ※ ipse ⁚ sedebat in stercore [i] * extra civitatem. Tempore vero multo injecto] ※ dixit illi uxor sua. Quo usque sustinebis ÷ dicens [k] ⁚ Ecce exspecto parvo ÷ sustinens spem salutis? ÷ Ecce

a Hæc verba, *multa nimis*, non sunt in Hebraico; nec tamen obelus est notatus in MS. nostro codice. Monemus itaque lectorem, quæquumque absunt ab Hebræis voluminibus, inter stellulam & uncinum à nobis esse posita; sed ea tantum quæ signis non fuere illustrata ab exscriptore MS. exemplaris nostri.

b Chrysostomus hunc locum edisserens in Catena Græcorum Patrum in Job, ita monet: *Quoniam vero obelisco notatur illud*, ministerium multum valde, *sciendum est, qua obelisco signantur in Hebraico non haberi*, ὅτι ὅσα ὠβέλισται, ἐν τῷ ἑβραϊκῷ οὐ κεῖται, *verum perspicuitatis caussa à Septuaginta posita esse*. Necesse est hìc errorem alicujus scriptoris sequutum fuisse Chrysostomum; nam illud, *ministerium multum valde*, positum legitur in fonte Hebraico, ועבדה רבה מאד, *vaavudda rabba meod*, id est, *ac familia multa nimis*, sive *famulitium multum valde*. Eadem quoque Aquila interpretatus est attestante Olympiodoro in jam dicta Catena. *Ministerium dicit, quod præstabatur à servis. Aquila, servitium multum valde; Symmachus vero, familiam, dilucidius interpretatus est.* Ita Olympiodorus: unde exploratum habemus allucinatum fuisse Chrysostomum imperitiâ librarii, qui malè obelum apposuerat jam dictis Scripturæ verbis.

c Signum istud ab exscriptore prætermissum supplevimus moniti ab Origene in Epist. ad Africanum. Vide supra Origenis testimonium.

d Obscurus est iste locus apud Origenem, Consulat qui voluerit notas Rodolphi Westeni in Epistolam ad Africanum. Nos fidem MS. codicis sequuti, qui asteriscum notat hoc loco, duo puncta post verbum, *equidem*, impressimus: certi ex Augustino, Hieronymum sæpe ad singula verba, singulas apposuisse stellas.

e Ista leguntur in Hebræo præter illud, *adsum*: quare corruptus videtur textus Epistolæ Origenis, ubi dicitur, *circumiens terram & peragrans eam*, abundare apud Septuaginta.

f Bene monet Chrysostomus ad hunc locum, *ignis decidit de cœlo*; apud Aquilam & Theodotionem additum fuisse nomen *Dei*; id est, *ignis Dei decidit de cœlo*.

g Positum hìc loci ab exscriptore obelum sustulimus: non enim ante vocem hanc *alius*, sed ante verbum, *Job*, apponendus erat; quia, *Job*, non legitur in Hebraico.

h Desunt in MS. quæ sequuntur: *ceciditque super pueros & mortui sunt*.

i Quæ intra stellulam & uncinum comprehensa sunt, non sunt notata obelisco in manuscripto codice; etsi minime legantur apud Hebræos, redundentque in Græcis exemplaribus LXX. Quid vero doceat nos immediate sequens asteriscus, scire non possum. Ideo tamquam inutilis & errore librariorum positus habendus esse videtur.

k Manifesto exscriptoris errore hìc notatus erat asteriscus pro signo obeli, & quidem post verbum, *dicens*, quod non legitur in Hebraico. Nos Origenis auctoritate fulti, suis locis, ac signis omnia restituimus.

Digitized by Google

a enim exterminata est memoria tua à terra ⁎ ÷ filii & A
filiæ, mei ventris dolores & gemitus ÷ quos frustra
portavi cum labore. ÷ Tuque in putredine vermium
sedes ÷ pernoctans sub divo ÷ & oberrans, & de-
precans ÷ de loco in locum, & de domo in domum;
÷ exspectans quando sol occidat, ÷ & requiem
agam laborum, ÷ & gemituum, qui me nunc agunt ⁚
sed dic aliquod verbum in Dominum & morere. At
ille ÷ intuens ⁚ dixit ad eam. Tamquam una de stul-
tis mulieribus loquuta es. Si bona suscepimus de ma-
nu Domini, mala quare non sustineamus? In omni-
b bus his ÷ [b] quæ acciderunt illi ⁚ nihil peccavit Job B
labiis ⁜ suis ÷ ante Dominum.

Ut audierunt tres amici ejus omnia mala ⁜ hæc
÷ quæ acciderunt illi ⁚ convenerunt unusquisque de
c regione sua ad eum Eliphaz Themanites [c] * rex] Bal-
dad Sauchites * tyrannus] & Sophor ⁜ Namathites
÷ Mineorum rex ⁚ Et venerunt ad eum simul ut vi-
sitarent & consolarentur. Videntes autem eum pro-
cul, non agnoverunt. Et exclamantes voce magna
fleverunt, scindentes singuli vestimenta sua, spar-
gentes singuli pulverem super caput suum ⁜ in cœ- C
lum ⁚ sederunt cum eo ⁜ in terra ⁚ septem diebus, &
septem noctibus; & nemo eorum loquutus est ⁜ ad
eum verbum ⁚ Videbant enim vulnera ejus atrocia
d [d] ⁜ & magnum dolorem valde.

Cap. 3. POst hæc Job aperuit os suum, & maledixit diei
suæ. Et ⁜ respondens Job ⁚ dixit: Pereat dies
ille in quo natus sum ⁜ in eo, & nox in qua di-
ctum est, conceptus est homo. Nox illa sit tene-
bræ; nec requirat Dominus eam desuper, nec in-
veniat eam lumen; sed excipiant eam tenebræ & um-
bra mortis. Veniat super illam caligo, ⁜ & contur- D
bent eam quasi amaritudines diei: & noctem illam
⁜ suscipiant tenebræ: Non sit in diebus anni, neque
numeretur ⁜ in diebus mensium ⁚ sed nox illa sit do-
lor, nec veniat jocunditas ÷ neque gaudium ⁚ in ea;
sed maledicat illi maledicens diei * illi] qui magnum
cetum capturus est. Tenebrescant sydera noctis illius;
permaneat, & in lucem non veniat; neque videat Lu-
ciferum orientem; quia non conclusit portas ventris
matris meæ; abscondisset enim laborem ab oculis
e [e] meis. Quare enim in ventre non obii, ex utero E
exiens & non ÷ protinus ⁚ perii? Et ut quid consti-
terunt mihi genua? quare ubera suxi? Nunc itaque,
nunc dormiens quiescerem, & somni securitate frue-
rer cum regibus honoratis terræ, qui gloriabantur
in malis; aut cum principibus quibus * multum] fuit
aurum qui compleverunt domos suas argento; aut
tamquam abortivum prolapsum ÷ de vulva matris ⁚
aut tamquam infantes qui non viderunt lucem. Ibi
impii deposuerunt furorem suum. Ibi requieverunt
fatigati corpore, simulque in æternum ⁜ abundave- F
runt; nec audierunt vocem exactoris. Pusillus & ma-
gnus ibi est, & servus metuens Dominum suum. Ut
quid enim datur eis qui in amaritudine sunt lux &
vita, animabus quæ sunt in doloribus, quæ deside-
rant mortem, & non contingit illis, quærentes eam
tamquam thesaurum, & gaudio afficiuntur [f]. Mors f
viro requies, cujus via abscondita est. Conclusit enim
Deus adversus eum. Ante escas quippe meas gemitus
[g] * ad Dominum;] & fleo coarctatus timore. Timor g
enim quem verebar venit mihi, & quem timebam
comprehendit me: neque in pace fui, neque in silen-
tio, neque in requie; venit autem mihi ira.

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ
THEMANITES, DIXIT:

NE forte loquamur tibi in molestia. Pondus au- Cap. 4.
tem verborum tuorum quis sustinebit? Quod
si tu monuisti multos, & manus infirmium consola-
tus es, & ægros corroborasti sermonibus, genibus-
que infirmium valetudinem præstitisti, & nunc venit
in te dolor, & penetravit te, tu autem conturbatus
es, nonne timor tuus stultus est, & spes tua, & sim-
plicitas vitæ tuæ? Recordare itaque quis mundus
perierit, vel quando veraces radicitus interierint.
Quemadmodum vidi arantes pessima, & qui serunt
ea dolores metunt sibi. Præcepto Domini peribunt,
& spiritu iræ ejus demolientur. Fremitus leonis, &
vox læenæ, & gladius draconum exstinctus est. Myr-
micoleon periit, eo quod non habet escam: & ca-
tuli leonum divisi sunt ab invicem. Quod si aliquod
verbum verum fuisset in sermonibus tuis ÷ nihil ho-
rum tibi accidisset ⁚ Numquid non capit auris mea
magnifica ab eo, somnum & timorem nocturnum?
Decidente timore in homines, horror mihi accidit
& tremor: & valide ossa mea commovit, & spiritus
in faciem mihi occurrit. Horruerunt capilli mei &
carnes. Exsurrexi & non cognovi. Inspexi, & non
erat figura ante faciem meam; sed auram tantum &
vocem audiebam. Quid enim? Numquid homo co-
ram Domino mundus erit; aut ab operibus suis sine
macula vir? Si contra servos suos non credit, & ad-
versus angelos suos pravum quid reperit? habitan-
tes autem domos luteas, de quibus & nos ex eodem
luto sumus, percussit illos tamquam tinea, & à ma-
ne usque ad vesperam ultra non sunt; & quod non
possent sibi ipsi subvenire perierunt. Afflavit enim
eos, & aruerunt, interierunt, quia non habebant sa-
pientiam.

INvoca autem si quis tibi respondeat; aut si quem Cap. 5.
sanctorum Angelorum videas. Etenim stultum in-
terimit ira; errantem autem occidit zelus. Ego au-
tem vidi stultos radicem mittentes; sed protinus co-
mesta est eorum conversatio. Longe fiant filii eorum
à salute, & conterantur ante januas [h] * impiorum,] h
& non sit qui eruat. Quæ enim illi congregaverunt
justi comedent, ipsi vero de malis non liberabuntur.
Exauriatur fortitudo eorum. Non enim prodiet de
terra labor, nec de montibus germinabit dolor; sed
homo in labore nascitur; pulli autem vulturis altis-
sime volant. Unde & ego deprecabor Dominum, &

a Ex distinctione versiculorum, quam retinet MS. Alexandrinus in Catena Græcorum Patrum, hunc obelum supplevimus; tot namque Scripturæ pars istæc obelos debet habere, quot habet versiculos: alioquin minime perspectum foret intuenti, quanta versuum copia redundet apud LXX. Interpretes; cujus nullum exstat vestigium in Hebræorum voluminibus. Porro vice versa nonnihil juvant obeli hîc notati ad restituendam perfectam versuum distinctionem in MS. Alexandrino: quia nonnumquam duo versus sub una divisione ibi leguntur.

b De his additamentis ita monet S. Chrysostomus: Ὁ Ἑβραῖος αὐτὸ οὐκ ἔχει, ἀρκούμενος τὴν ἔννοιαν συνεκφέρεσθαι. *Hebræus codex hoc non habet, contentus sensum explicuisse.* Sic autem Chrysostomum intellige, quod Hebræus non habeat ea quæ obelis notata ac jugulata sunt.

c Verba uncinis terminata absunt in Hebraico; hæc tamen errore vel incuria librariorum non sunt obelis notata in MS. codice.

d Asteriscus an obelus notari debuerit non satis compertum, propter luxuriem ac nimiam libertatem interpretationis Latinæ. Res ut erant in MS. manere permisimus.

e Ante verbum hoc *meis* appositus est obelus in MS. codice: nos vero illum expunximus, quia in Hebræis voluminibus legimus cum pronomine, *ab oculis meis.*

f Omittuntur hæc in MS. *quum invenerint sepulcrum*; vel, *si fuerint consequuti.* Consulendus est textus Hebræus, ac MS. Alexandrinus ad intelligentiam hujus loci.

g Non habent LXX. neque Hebræus, *ad Dominum.* Addita videntur ab interprete Latino, majoris explicationis caussâ. Aug. *gemitus adest.*

h Septuaginta ἡσσόνων, *minorum*: MS. *impiorum.* Neutrum apparet in Hebræo, & gratis additum videtur; quum sensus absque eo sit perfectus. Augustinus tamen legit *januas infirmorum.*

Digitized by Google

Dominum omnium dominatorem invocabo; qui facit magna & investigabilia; glorifica [a] ÷ & ingentia quorum non est numerus. Qui dat pluviam ※ super faciem terræ, & mittit aquam sub cœlo. Qui facit infirmos in excelso, & qui impeditos excitat ※ in salutem. Qui mutat consilia astutorum, ut non faciant manus eorum veritatem ⁎ Qui comprehendit sapientes in prudentia, & consilium versutorum exterret. In die occurrent illis tenebræ; & tamquam nocte palpabunt in meridie. Et pereant in bello, & egrediatur de manu potentis infirmus. Sit autem infirmo spes; & iniquus obstruatur. Beatus autem vir quem arguit Dominus. Correptionem ergo omnipotentis ne abnueris. Ipse enim dolorem facit; & rursum medetur. Percutit; & manus ejus sanat. Sexies de necessitatibus liberabit te; & in septimo non te tanget malum. In fame liberabit te à morte; in prœlio vero de manu inferni solvet te. A flagello linguæ abscondet te; neque timebis, neque supervenient tibi mala. Injustos & iniquos deridebis ※ & ferocientes bestias non timebis. ※ Quia cum lapidibus agri habebis fœdus. Bestiæ enim feræ pacatæ erunt tibi ⁎ Deinde scies quod in pace erit domus tua; & tabernaculi tui conversatio non peccabit. Et scies quod multum erit semen tuum; & filii tui erunt tamquam herba omnis in campo. Et venies in sepulcrum tamquam frumentum maturum * quod in tempore suo metetur] aut tamquam acervus areæ in tempore suo congregatus. Ecce hæc ita exquisivimus. Hæc sunt quæ audivimus, tu vero scito temetipsum * quid egeris.]

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 6. Lege, dolores

SI quis appendens ponderet iram meam, & sermones meos ponat in statera simul: arenâ littorum inveniet graviores. Sed ut videtur; verba mea sunt mala. Sagittæ enim Dei in corpore meo sunt; quarum furor bibit sanguinem meum. Quum enim incipio loqui stimulant me. Quid enim? Numquid frustra onager clamabit nisi escam quærens? aut bos mugiet cum habeat in præsepe cibos? Numquid potest sine sale edi panis; aut est sapor in sermonibus vanis? Sic nec anima mea potest cessare. Fœtidas enim video escas meas, sicut est odor leonis. Quod si det & veniat postulatio mea, & spem meam det Dominus; incipiens Dominus vulneret me, sed non in perpetuum me interficiat. Sit mihi civitas sepulcrum, super cujus muros saliebam. Non parcam. Non enim mentitus sum verba sancti Dei mei. Quæ est enim virtus mea ut sufferam? aut quod tempus meum, ut sustineat anima mea? Numquid virtus lapidum virtus mea, aut carnes meæ sunt æreæ? aut non in ipso confidebam? sed adjutorium à me recessit. Aversa est à me misericordia, & visitatio Domini me despexit. Propinqui mei non respexerunt me, tamquam torrens deficiens, aut sicut fluctus transierunt me. Qui me metuebant nunc irruerunt super me. Sicut nix aut glacies constricta quum tabuerit in calore non apparet quid fuerit; sic & ego derelictus sum ab omnibus. Perii, & exsul de domo mea factus sum. Videte vias Themanorum, semitas Sabæorum. Intuemini, quia confusionem consequentur qui in civitatibus, & in divitiis confidunt. Quid enim? Numquid aliquid vos petii, aut fortitudine vestra indigeo, ut me salvetis ab inimicis, aut de manu potentium eripiatis me? Docete me, & ego obmutescam. Si quid erravi, dicite mihi. Sed ut video, prava veri hominis esse dicitis. Non enim à vobis auxilium peto, neque increpatio vestra silentium imponit mihi. Neque enim eloquutionem sermonis vestri sustinebo. Verumtamen super pupillum irruistis, & insilistis in amicum vestrum. Nunc autem aspicientes ※ vacate mihi. In facie vestra non mentiar. Sedete & non sit iniquitas; & rursum justitiæ adestote. Non est enim in ore meo iniquitas. Et fauces meæ nonne sapientiam meditantur?

Cap. 7.

Numquid non tentatio est vita humana super terram, & sicut quotidiani mercenarii vita ejus? aut tamquam servus metuens Dominum suum, & consequutus umbram; aut tamquam mercenarius qui exspectat mercedem operis sui? sic & ego exspectavi menses vanos, & noctes dolorum datæ sunt mihi. Si dormiero; dico. Quando dies? Et si surrexero, rursum: Quando vespera? Replebor autem doloribus à vespera usque ad mane; & concrescit corpus meum putredine vermium. Infundo glebas terræ, radens saniem; & vita exilior est, quam loquela, & periit in vacuum spes. Recordare itaque quia spiritus est vita mea, & non amplius revertetur oculus meus videre bona ※ nonne cognoscit oculus videntis? ※ oculi tui in me & non subsisto, tamquam nubes expurgata * de cœlo.] Si enim homo descenderit ad inferos, ultra non ascendet, & non revertetur amplius domum suam, neque cognoscet illum ultra locus suus. Propterea itaque & ego non parcam ori meo; loquar in angustia positus spiritus mei; aperiam amaritudinem animæ meæ [b] ※ coarctatus ⁎ utrumne mare sum ego, aut draco, quia statui super me [c] custodiam? ※ Quia dixi: consolabitur me lectulus meus, & referam ad meipsum consolationem in thoro meo; exterres me per somnia & per visionem obstupefacis; absolvens à spiritu meo animam meam; & à morte ossa mea. ※ Reppuli: Non enim in sempiternum vivam ÷ ut patienter feram ⁎ Discede à me. Vana est enim vita mea. Quid est enim homo quod exaltasti eum? aut quia sensu tuo intendisti ad eum? ut visitationem ejus facies in mane, & in requie judicabis eum. Usquequo me non dimittis, neque deseris donec glutiam salivam meam, * in dolore?] Ego peccavi, quid possum tibi facere? Tu qui scis sensum humanum. Quare posuisti me ut loquar adversum te, & sum tibi oneri? Et quare non es oblitus iniquitatis meæ, & purgasti peccatum meum? nunc autem in terram ibo. Mane vigilabo, & ultra non ero.

AD HÆC BALDAD SAUCHITES, DIXIT:

Cap. 8.

QUousque loqueris hæc? Spiritus multiloquax est ori tuo. Numquid Dominus injuste agit quum judicat, aut qui fecit omnia turbabit quod justum est? Si filii tui peccaverunt coram eo, misit in manu iniquitates eorum. Tu autem consurge diluculo ad Dominum omnipotentem, & precare. Si mundus & verax es ※ tu, precem exaudiet tuam, & restituet tibi vitam justitiæ, & erunt priora tua minima, novissima autem tua infinita. Interroga enim generationem priorem; & exquire genus parentum. [d] Et hesterni

a Obelus hic positus erat post *ingentia*, quem suo loco restituere æquum fuit, ne aliqua fraus subreperet ex notariorum errore

b Pro asterisco hîc substituendus videtur obelus.

c Olympiodorus hæc habet in isto loco: *Hebræus autem pro eo, statuisti super me custodiam, & labores & ærumnas, dicit.*

d In MS. codice error hîc est exscriptoris, qui legit, *& externi sumus*; id est, *externi* pro *hesterni*.

fumus, & nescimus, & umbra est vita nostra super A terram. Aut numquid non hi docebunt te, & referent tibi; & ex corde suo proferent sermones? Numquid virescit scirpus sine aqua, aut crescit juncus nisi irrigetur? Adhuc in sua radice consistit, & non metetur. Antequam vivat omnis herba, nonne arescit? Sic igitur erunt novissima hominum, qui obliviscuntur Dominum. Spes enim impii peribit, & non habitabilis erit domus ejus, atque araneis complebitur tabernaculum ejus. Quod & si suffulserit domum suam, non stabit, & quum ceperit, non permane- B bit. Humidus est enim ante solem, & de putredine germen ejus ascendet. In congregationibus lapidum dormit, & in medio lapillorum vivet. Si deglutierit, locus mentietur eum. Non enim advertisti hæc, quia eversio imputabilis est. De terra autem alterutrum germinavit. Dominus enim non reprobabit innocentem, nec ullum munus impii accipiet. Veracium autem os replebit risu; & labia eorum confessione. Inimici autem eorum induentur confusione, & taberna- C culum impii non manebit.

ET RESPONDENS JOB, DIXIT:

Cap. 9. VEre scio quia ita est. Quomodo enim poterit quis justus esse ante Dominum? Si enim velit judicio contendere cum eo, non respondebit ei unum de mille. Sapiens est enim sensu, & fortis & magnus. Quis durus fuit coram eo, & mansit? Qui in vetustate perducet montes & nesciunt; qui vertit eos in ira; qui commovet orbem à fundamentis, & columnæ D ejus movebuntur. Qui præcepit soli & non oritur; & cætera sydera signat. Qui extendit cœlum solus, & ambulat tamquam super terram, super mare. Qui facit Arcturum, & Vespertinum, & Pleiadas, & interiora Austri. Qui facit magna atque investigabilia; glorifica & ingentia quorum non est numerus. Si transgressus me fuerit non videbo, & si transierit me, nec sic sciam. Si enim morti tradiderit quis avertet, aut quis dicet illi quid fecisti? Ipsius enim inavertibilis ira. Ab ipso subdita sunt cætera sub cœlo. E Quod si audiat me, & discernat sermones meos ⁜ secum. Quod si etiam justus fuero, non exaudiet me. ⁜ Judicium ejus rogabo. Si vero invocavero & exaudierit; non credam quod exaudivit vocem meam. Ne forte in turbine me conterat. Multas enim tribulationes meas fecit sine caussa. Non enim finit me respirare; sed implevit me amaritudine. Etenim quia potest obtinet. Nam judicio ejus quis adversabitur? Quod & si fuero justus, os meum impia loquetur. Quod & si fuero sine crimine, pravus inveniar. Si F enim & impie egi in animam meam, nescio. Verum autem aufertur vita mea. Unum est propter quod & dixi: Magnum & potentem disperdidit ira, quia neque homines in magna morte erunt; sed justi hi deridentur. ⁜ Terra tradita est in manus impii. ⁜ Facies Judicum ejus operit. ⁜ Quod si non est, quis ergo est? ⁜ Vita autem mea levior est cursore. Fugerunt, & non viderunt ⁜ bonitatem. Abierunt quasi vestigium navis; aut quasi aquilæ volantes, & quæ- G rentes escam. Quod si & loquutus fuero, obliviscor dum loquor. Declinans in facie, ingemiscam. Commoveor omnibus membris. Scio enim quia impunitum me non dimittis. Et quia sum impius, quare non sum mortuus, sed laboro? Quod si purificatus fuero in nive, & mundatus fuero mundis manibus, satis in sorde me tinxi, & exseeratum me est vestimentum meum. Non est enim homo sicut ego, cui contradicam; ut veniamus pariter ad judicium. Utinam esset nobis arbiter, & qui argueret, & qui audiret inter utrosque. Avertat à me virgam ⁜ suam ⁚ & timor ejus non me terreat. Loquar, & non timeam eum. Non enim nunc sum mecum. Defecit anima mea in Cap. 10. vita mea. Proferam contra me sermones meos, loquar in amaritudine animæ coarctatus, & dicam ad Dominum. Noli me docere impium esse. Quare me taliter judicasti? Aut bonum est tibi si inique egero? quia despicis opus quod manus tuæ fecerunt, & ad consilium impiorum animadvertisti? aut sicut homo perspicit, perspicis ⁜ aut sicut videt homo videbis: aut humana est vita tua; aut anni tui sunt tamquam ⁜ dies hominis? quia perquisisti iniquitatem meam, & peccata mea investigasti. Scis enim me nihil impii fecisse. Sed quis est qui de manibus tuis eripiat? Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt me; postea vero mutatus percussisti me. Memor esto quod de luto finxisti me, & in terram tantum me convertes. Nonne tamquam lac mulsisti me, & coagulasti me ut caseum? & pelle & carne me induisti; ossibus & nervis me inseruisti. Vitam, & misericordiam mihi dedisti, & inspectio tua custodivit spiritum meum. Hæc ergo quum in te sint, scio quia omnia potes, nec est tibi impossibile quicquam. Quod si peccavero custodies me, ab iniquitate autem non impunitum fecisti me. Quod si & impie fecero, væ mihi; & si justus fuero non possum respirare. Plenus enim sum opprobrio. Et capior sicut leo ad occisionem. Iterum autem commutatus sævissime crucias me. Restauras in me tormenta mea. Ira magna usus es in me, & importasti mihi tentationes. Quare ergo de ventre eduxisti me & non sum mortuus, ut nullius oculi me viderent? & essem tamquam non fuissem. Quare autem à ventre non sum sepultus protinus? aut numquid non est parum tempus vitæ meæ? Attere me, ut requiescam pusillum; antequam eam unde non revertar: in terram tenebrosam, & caligosam, in terram noctis æternæ; ubi non est lux, nec est videre vitam hominum?

RESPONDENS SOFAR MINÆUS, DIXIT:

Cap. 11. QUi multa dicit, & audire debet. Aut numquid eloquens, videbitur justus esse? Beatus homo natus, homo brevis vitæ. Noli multus esse in verbis, quum nemo sit qui contradicat tibi. Neque dicas justus sum operibus, & sine crimine ⁜ fui ante eum. Sed quomodo Dominus loquatur ad te ⁜ & aperiat labia sua tecum; & doceat te virtutem sapientiæ, quia duplex erit super te; & tunc scies quia digne reddita sunt tibi à Deo pro eis quæ peccasti. Aut vestigium Domini invenies; vel ad ultima venisti eorum quæ fecit omnipotens? Sublimior est cœlo, & quid facies? Profundior vero inferis, quid scis? aut longior à spacio vel altitudine maris. Quod si everterit omnia ⁜ aut congregaverit, quis dicet illi, quid fecisti? Ipse enim novit opera iniquorum, & videns injusta, non negliget. Homo aliter nutat sermonibus; & vir natus mulieris tamquam onager erit in deserto. Si enim tu mundum posuisti cor tuum, & extendes ad eum manus tuas. Si iniquum quid est in manu tua, longe facito illud ÷ à te ⁚ & iniquitas in domo tua non maneat. Sic enim fulgebit facies tua, tamquam aqua pura, & exspoliabis sorde, & non timebis; & laboris oblivisceris, tamquam fluctus qui præterit, & non terreberis; & oratio tua tamquam

Digitized by Google

Lucifer erit; & à meridiano orietur tibi vita; & confides quia est tibi spes, & pro solicitudinibus & curis apparebit tibi pax. Requiesces enim & non erit qui te expugnet, & rogabunt faciem tuam multi ⁜ oculi autem impiorum tabescent; salus autem relinquet eos: spes enim eorum perditio est animæ.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 12. ERgo vos estis soli homines, an vobiscum morietur sapientia? Et mihi quoque est cor, sicut & vobis; sed justus vir & sine crimine, venit ad risum. In tempus enim certum præparatus erat, ut succumberet alius, & domus ejus ut devastaretur ab iniquis. Immo vero, nullus confidat, quum sit nequam, se impunitum futurum; quod in iracundiam provocat Deum; tamquam inquisitio in eo non sit futura. Sed tamen interroga quadrupedia, si tibi responderint; aut volatilia cœli, si renuntiaverint tibi, & narra terræ si loquetur ad te ⁜ & referent tibi pisces maris: ⁜ Quis nescit in his omnibus quia manus Domini fecit hæc? Si non in manus ejus est anima omnium viventium, & spiritus omnis ⁜ carnis ⁜ hominis. Auris enim sermones dijudicat, fauces autem gustans escas ⁜ sibi ⁜ In multo tempore sapientia est; & in longa vita est scientia. Apud eum est sapientia & virtus; ipsius est consilium & intellectus. Si destruxerit quis ædificat? Si cluserit ⁜ circum hominem ⁜
a [a] ÷ quis aperit? Si prohibuerit aquam, siccabit terram. Quod si emiserit, prodiet evertens terram. Apud ipsum imperium & fortitudo, & disciplina, & intelligentia. Qui ducit consiliarios captivos, Judices autem terræ in pavorem mittit. Qui collocat reges super sedes ⁜ & circumdedit balteo renes eorum. Qui emittit sacerdotes captivos, & potentes terræ evertit. Qui permutat labia fidelium, & intelligentiam senum cognovit: effundens ignobilitatem super principes, & humiles sanans. Qui revelat profunda de tenebris; & perduxit in lucem umbram mortis ⁜ decipiens gentes, & perdens eas: sternens gentes & in via deducens eas. Reconcilians corda principum ⁜ populi ⁜ terræ: seduxit autem illos in via quam non noverant. Tractabit tenebras & non lucem; & erra-
Cap. 13. bunt sicut ebrius. Ecce hæc omnia vidit oculus meus, & audivit auris mea, & novi quæ & vos nostis. Et ⁜ quidem ego non sum vobis insipientior: immo vero & ego ad Dominum loquar; & arguam in conspectu ejus, si voluerit. Vos autem estis medici iniqui, & curatores malorum omnes vos. Utinam contingat vobis obmutescere; & reputabitur vobis in sapientiam. Audite ergo objurgationem oris mei; Judicio autem labiorum meorum intendite. Nonne ante conspectum Domini loquimini, & ante conspectum ejus profertis dolum? an subtrahitis vos ipsos Judices fieri? Optimum erit, si discusserit vos. Si enim omnia
b facientes adjiciemini ei, hic nihilominus [b] ⁜ quia ⁜ arguet vos. Quod si & occulte personas mirati fueritis, nonne censura ejus terrebit vos, & timor ejus decidet in vos? Et erit gaudium vestrum in cinere, corpus autem luteum. Obmutescite ut loquar ⁜ ego, & requiescam ab ira, apprehendens carnes meas dentibus meis, & animam meam ponam in manu. Licet occidat me ille qui potens est, quia & cœpit, tamen loquar; & coram eo arguam, & hoc mihi eveniet in salutem. Non enim ante conspectum ejus dolus introibit. Audite, audite sermones meos, quos referam vobis audientibus. Ecce ego appropinquo judicio meo. Scio ego quia justus inveniar. Quis est qui dijudicetur mecum ⁜ ut nunc obmutescam & desinam. Duo concede mihi ⁜ tunc à facie tua non abscondar: manum aufer à me; & timor tuus non me terreat. Deinde vocabis, & ego audiam; loqueris & ego respondebo tibi. Quot sunt iniquitates meæ, & peccata mea quæ sunt? doce me. Quare à me abscondis? Aut putas me esse contrarium tibi, & quasi folium quod à vento movetur vereris? an tamquam fœno quod rapitur, contrarius es? quia conscripsisti adversum me mala, & imposuisti mihi peccata juventutis; & imposuisti in compedes pedem meum, & observasti omnia opera mea. Radices pedum meorum contemplatus es, qui veterasco sicut uter, aut velut vestimentum quod à tineis comestum est. Homo natus de muliere brevis vitæ, & Cap. 14.
plenus iracundiæ; & sicut flos quum floruerit decidet, fugitque ut umbra, & non permanet. Nonne etiam hujus curam habuisti, & hunc venire fecisti in judicium coram te. Quis enim erit mundus absque sorde? nec unus quidem, etiamsi unius diei fuerit vita ejus [c] ÷ super terram ⁜ Dinumerati enim sunt c
menses ejus [d] apud te. Tempus definisti, & non d
transit. [e] Discede ab eo; sine requiescat, & placeat e
ei tamquam mercenario dies sua. Est enim arboris spes. Quia si excidatur iterum floriet, & germen ejus non deficiet. Nam si senuerit radix ejus in terra, at-
que in [f] petra fuerit mortuus truncus ejus, ab odo- f
re aquæ florebit, & faciet fructum sicut novella. Vir vero quum mortuus fuerit abiit, & quum ceciderit homo, jam non erit? tempore enim minuetur mare, & flumen deseritur & siccatur. Homo autem quum dormierit, non exsurget. Usquequo cœlum est, non consuetur ⁜ & non suscitabitur de somno suo ⁜ Atque utinam apud inferos me custodisses, & abscondisses me, donec requiesceret ira tua, & statuisses mihi tempus in quo memoriam mei faceres. Si enim mortuus fuerit homo, vivet consummatis diebus vitæ suæ? Sustinebo usquequo denuo faciam, deinde vocabis, & ego respondebo tibi. Opera autem manuum tuarum ne improbes. Cogitationes meas dinumerasti, & nihil te latuit peccatorum meorum. Signasti in sacculo iniquitates meas; adnotasti si quid invitus erravi. ⁜ Equidem mons cadens defluit ⁜ & petra veterascit in loco suo. Lapides consumuntur aquis ⁜ & alluvione frequentium gurgitum minuitur arena terræ ⁜ spem vero hominis perdidisti. Impulisti enim in finem, & abiit; mutasti faciem ejus, dimisisti eum. Et quum multi fuerint filii ejus, nescit: si autem & pauci, ignorat ⁜ de eis; sed car-

a Frustra anteposito veru jugulatur, *quis aperit?* quia hæc duo verba reperiuntur in Hebræo, & manca uno membro remaneret oratio absque illis.

b Superfluus hoc loco ponitur asteriscus cum sequenti dictione. Sensus enim remoto *quia* perfectus est; nec illud scriptum legitur in volumine Hebraico

c ⁜ Asteriscum hic loci, pro ÷ obelo, imperitiâ scriptoris invenimus appositum. Quis enim nesciat obelis, non asteriscis fuisse notata ab Hieronymo quæ in LXX. legebantur, & in Hebræorum voluminibus non erant? Itaque similes emendationes ac mutationes facile nobis permittimus; ubi exploratum habemus, quid ab Hieronymo; quid à librariis dormitantibus derivatum fuerit in MSS. codicibus Latinis.

d LXX. *apud eum*, sive *ab eo* παρ' αὐτοῦ: at melius in MS. *apud te* juxta Hebræum אתך *ittach*, id est, *tecum*, vel *apud te*.

e Notat Olympiodorus in quibusdam exemplaribus sic legi: *Recede à me, ut requiescam, & victu seu mercede contentus sim, sicut mercenarius.*

f *Sciendum est*, inquit Polychronius, *quod Hebræus pro illo*, in petra, *habet*, in cinere, *prioris versûs consequentiâ, & rei ipsius naturâ ita postulante. Aquila autem*, in pulvere, *& Theodotio*, in humo, *cum Hebraico fonte consentientes, reddiderunt; qui etiam pro voce*, ῥάδαμνος, *interpretati sunt*, κορμὸν, *id est, truncum pro surculo. Rursus Græcus*, faciet messem, *à fine, dixit; Hebræus autem rem ipsam respiciens*, fructum faciet. *Utrobique vero idem sensus servatur.* MSS. codex concordat cum Hebræo in ultima voce, *fructum faciet.*

Digitized by Google

a nes ejus [a] ※ super eum. Doluerunt; & anima ejus A super eum luxit.

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ THEMANITES, DIXIT:

Cap. 15. NUmquid sapiens respondebit in spiritu scientiæ, & implebit dolore ventrem, arguens in verbis quibus non oportet, in sermonibus quibus nihil proderit ※ in eis? nonne tu repulisti timorem, & loquutus es tales sermones ante conspectum Do- B mini? Quia reus es sermonibus oris tui, & elegisti linguam malorum, arguat te os tuum & non ego, & labia tua contradicant tibi. Quid enim? Numquid
b primus homo natus es, [b] aut ante colles concretus es; aut arcana Domini audisti; aut in te solo est sapientia? Quid enim nosti quod non novimus, aut quid intelligis quod non nobiscum est? ※ Sed & senex & decrepitus in nobis est; ※ antiquior patris tui diebus: ※ Numquid parum peccasti, & vulneratus es graviter? Nimis elate loquutus es. Quid ausum fuit C cor tuum, & quid sustinuerunt oculi tui: quia in furore erupisti contra Dominum; & protulisti ex ore tuo sermones tales? Quid enim est homo, ut sit sine crimine? aut sit natus justus ex muliere? Si in sanctis ※ ejus ⁑ non est fides, & cœlum non est mundum ante eum: quanto magis abominabilis vir, bibens iniquitates ut potum? Narrabo tibi, audi me; & quæ vidi amunciabo tibi, quæ sapientes dixerunt, & non celaverunt parentes suos. Ipsis solis data est terra, nec supervenit illis quisquam extraneus. D Omnis vita impii in solitudine est; & numerati anni dati sunt potenti, & timor in auribus ejus. Quum putaverit se esse jam in pace, tunc eversio veniet ei. Non credet converti à tenebris. Jam enim traditus est in manibus ferri, & decretus est in esca vulturum, & novit in semetipso quod servatur ad ruinam. Dies enim tenebrarum terrebit eum. Necessitas & tribulatio tenebit eum. Sicut dux in prima acie decidet, qui elevavit manus contra Dominum, & contra Dominum omnipotentem contumax fuit, & cucurrit E contra eum contumeliose ※ in crassa cervice scuti
c sui, ※ quia operuit [c] faciem ejus in adipe suo ※ & fecit capistrum super femora. Habitet civitates desertas, intret in domos quæ non habitantur. Quæ enim ille paravit, alii auferent; & non ditabitur, nec permanebit substantia ejus. Non mittet super terram umbram, nec effugiet tenebras; sed stirpem ejus arefaciet ventus, & decidet ejus flos. Non speret se permanere: vana enim evenient ei. Precisio ejus ante horam corrumpetur, & germen ejus non videbi- F tur. Vindemietur tamquam uva acerba ante tempus. Decidat tamquam flos olivæ. Testimonium enim impii mors, & ignis comburet domos eorum qui munera accipiunt. Concipiet in ventre gemitus, & evenient ei vana, & venter ejus portabit dolum.

d [d] RESPONDENS AUTEM JOB, AIT:

Cap. 16. e AUdivi talia multa. Consolatores [e] mali vos omnes. ÷ Quid enim ⁑ Numquid ordo est in sermonibus spiritus? ※ aut in quo molestum tibi erit, quia respondebis. Et ego secundum vos loquar. Si subjecta esset anima vestra pro mea, loquerer vobis sermonibus, & moverem super vos caput meum. Esset virtus in ore meo, & labia moverem, & non parcerem. Si enim loquar, non delebo vulnera; quod si taceam, nihilominus terebrabor. Nunc autem lassavit me dolor, & fecit stultum & putrem ※ apprehendisti me, & in testimonium factus sum, ※ & surrexit super me mendacium meum ※ contra faciem meam respondebit: Iracundiâ enim usus defecit me; fremuit super me dentibus. Sagittæ pyratarum ejus super me deciderunt acie oculorum irruit. Acriter percussit me ingens, & simul concurrerunt in me. Tradidit enim me Dominus in manus iniqui, & inter impios projecit me. In pace quum essem discerpsit me, & tenens comam meam divellit. Statuit me sicut signum. Circumdederunt lanceas emittentes in renes meos, & non pepercerunt. Effuderunt in terra fel meum, dejecerunt me prostratione magna. Cucurrerunt ad me potentes, cilicium assuerunt corio meo ÷ virtus enim mea in terra exstincta est ⁑ venter meus combustus est à fletu, & super palpebras meas umbra mortis. Iniquitas nulla erat in manibus meis, sed oratio mea munda. Terra ne operiat super sanguinem carnis meæ, nec sit locus clamori meo. Et nunc ecce in cœlis est testis meus, & conscius meus in excelsis. Ascendat deprecatio mea ad Dominum, & ante conspectum ejus distillet oculus meus. Dijudicetur vir cum Domino ※ sicut filius hominis ad proximum suum: anni enim dinumerati venerunt mihi, & viam qua non revertar ingrediar. Defeci, agitatus spiritu. Oro ut sepeliar, & non con- Cap. 17. tingit mihi. Preces adhibeo cum labore. Et quid feci? Furati sunt externi bona mea. ※ Quis est iste? Ad manum meam ligetur. ※ Quia cor eorum abscondisti à prudentia ※ propter hoc non exaltabis eos. Parti annunciantur mala, & oculi super filios eorum tabuerunt. ⁑ Posuisti autem me in loquelam nationibus, & in risum illis deveni. Obscurati sunt ab ira oculi mei, & expugnatus sum valde ab omnibus, & mirati sunt super hæc veraces. Justus autem super inimicum consurgat, & obtineat fidelis viam suam, & purus manibus sumat audaciam. Quapropter omnes convertimini, & venite. Non enim invenio in vobis veritatem. Dies mei transierunt in calamitatibus; & concussæ sunt compages cordis mei. Noctem in diem posuerunt. Lux prope faciem tenebrarum. Si sustinuero, inferi erunt domus mea. In tenebris stratus est lectus meus. Interitum appellavi patrem meum, matrem meam, & sororem tabem. Quæ est enim mihi jam spes? aut bona mea videbo; aut mecum ad inferos descendent? ※ aut pariter in cinerem descendemus?

RESPONDENS AUTEM BALDAD SAUCHITES, DIXIT:

QUousque non es taciturus? Cohibe te, ut & nos Cap. 18. loquamur. Cur ut quadrupedia tacuimus coram te?

a Hîc pro asterisco ※ posuerat exscriptor ÷ obelum, sed manifesto errore, quem emendavimus ad fidem Hebræi codicis. Notandum vero in sequenti, *super eum*, nullum esse appositum signum in manuscripto nostro. Nam scripta leguntur in MS. Alexandrino ad finem hujus capituli: etsi minime reperiantur hæc in LXX Romanæ editionis.

b Olymp. & Polych. in Catena Græcorum Patrum: *Neque, ante colles concretus es, vel (ut Hebræus habet) conceptus es.... Neque constitutionem Domini audisti; pro quo Aquila*, arcana, *Theodotio*, mysterium, Symmachus vero colloquium, *reddidit*. Hieronymus cum Aquila consentit, dum Latine interpretatur, *aut arcana Domini audisti, &c.*

c *Hebræus habet*, cor; *ac si diceret, facultas animæ visibili luxu, & deliciis occæcata est: pro illo verò*, * Peristomium, *habet*, pinguedinem & diploidem, &c. Hæc Olympiodorus in Catena Græc. PP. (* MS. capistrum.)

d Omissa sunt istæc in MS. codice; ubi exscriptor spatium sufficiens vacuum reliquit ad ea describenda miniaceo colore, ac litteris majusculis. Quod in aliis MSS. factum conspicimus; nam in multis desunt sæpius tituli, & litteræ initiales.

e Pro quo Aquila, inquit Olympiodorus, *consolatores laborum*; Theodotio, *consolatores molestiarum*; Symmachus autem dilucidius reddidit, *consolatores omnes odiosi estis*.

Digitized by Google

A te? abutitur te iracundia. Quid enim? Si tu mortuus fueris, sub cœlo non habitabitur; aut subvertentur montes à fundamentis; & lumen impiorum exstinguetur, nec splendebit flamma eorum? Lux ejus erit tenebræ in domo, & lucerna super eum exstinguetur. Capiant infirmi substantiam ejus, & erret concilium ejus. Immissus est enim pes ejus in laqueo, & in rete implicabitur. Veniant super eum laquei ※ confortabit super eum sitientes: absconditus est super terram funiculus ejus ※ & captio ejus in semitis. Per circuitum perdant eum dolores, & multi circa pedes

B ejus veniant in angustia famis. Ruina enim ei præparata est magna. Comedantur rami pedum ejus, & devoret decora ejus ※ matura ⁝ mors. Rumpatur de habitaculo ejus sanitas, & teneat eum necessitas caussæ regalis. ※ Habitet in tabernaculo ejus, [a] in nocte ejus. Aspergentur speciosa ejus sulphure. Subter radices ejus siccabuntur, & de sursum irruet messio ejus. Memoria ejus pereat de terra ※ & non sit nomen ejus in facie platearum: & pellatur de lumine in tenebras; & non sit cognosci-

C bilis in populo suo; nec resalvetur sub cœlo domus ejus: sed in populo ejus vivant alteri. Super eum genuerunt infimi, & proceres tenuit miraculum. Hæc sunt domus impiorum, & hic est locus ignorantium Deum.

vel immatura

a

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. 19.

QUousque fatigatis animam meam, & destruitis

D me verbis? Scitote tantum, quia Dominus fecit mihi sic. * Detrahitis me, & non erubescitis incumbere mihi. Sed esto, vere ego erravi, & apud me habitat error ÷ ut loquerer verbum quod non oportebat ÷ & sermones mei erant, & non sunt in tempore ⁝ Cur autem vos in me exaltamini, & exprobratis mihi opprobrium? Scitote ergo quia Dominus est qui me turbavit; & vallum suum circa me circumdedit. Ecce ÷ rideor opprobrio, & non loquar ⁝ Clamabo, & nusquam est judicium. [b] ※ Cir-

E cumseptus sum, nec evado. In vultu meo tenebras posuit, & gloria me exuit, & abstulit coronam de capite meo, & disrupit me undique, & abiit. Excidit tamquam arborem spem meam. Sævissime abusus est me in iracundia; & arbitratus est me tamquam inimicum. Simul venerunt tentationes ejus ※ & fecerunt per me viam suam ※ & circumdederunt tabernaculum meum. Fratres mei recesserunt. Cognoverunt alienos magis quam me, & amici mei immisericordes facti sunt. Non curaverunt me proximi mei,

F & scientes nomen meum obliti sunt me. Vicini domus, atque ancillæ meæ ※ quasi alienum reputaverunt me: Extraneus eram coram eis. Servum meum vocavi, & non respondit. Os meum deprecabatur; & rogabam uxorem meam. Invocabam ÷ blandiens ⁝ filios ※ uteri mei ⁝ & illi in perpetuum despexerunt me. Quum surrexero loquentur ad me. Abominati sunt me, qui noverant me, & quos dilexeram consurrexerunt in me. In cute computruerunt carnes meæ, & ossa mea in dentibus meis sunt. Miseremini

G mihi, miseremini mei, ô amici. Manus enim Domi-

**vel decies trahitis. Ita in MS.*

b

ni est quæ me tetigit. Quare me persequimini sicut & Dominus? De carnibus meis non satiamini. Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei, & ponantur in libro in perpetuum ※ in stylo ferreo ⁝ & plumbo: aut ※ in testimoniis ⁝ in petris sculpantur? Scio enim quia æternus est qui me resoluturus est. Super terram resurget cutis mea quæ hæc patitur. A Domino enim mihi hæc contigerunt, quorum ego mihi conscius sum; quæ oculus meus vidit & non alius; & omnia mihi consummata sunt in sinu. Quod & si dixeritis, quid dicemus contra eum; & radicem sermonis inveniemus in eo? Timete & vos ※ à gladio. Ira enim super iniquos veniet, & tunc cognoscetis ※ quia est judicium.

[c] RESPONDENS AUTEM SOPHAR MINÆUS, AIT:

c

Cap. 20.

NOn sic sperabam contradicturum te hæc. Nec enim intelligis magis quam ego. ※ Eruditionem confusionis meæ audiam, ※ & spiritus sapientiæ respondebit mihi. ※ Numquid hæc nosti à sæculis ex quo positus est homo super terram? Jocunditas impiorum ruina magna est; & gaudium iniquorum perditio est. Si ascenderint in cœlum munera ejus & victima ejus nubes tetigerit ÷ quum putaverit se jam stabilem esse ⁝ in fine peribit; & qui noverunt eum, dicent: Ubi est? Tamquam sonus avolans, nusquam comparet, & volavit velut phantasma nocturnum. ※ Oculus videbit, & non adjiciet ※ & ultra non cernet eum locus ejus: filios ejus disperdat impius; & manus ejus succendantur doloribus. ※ Ossa ejus repleta sunt in juventute ejus, & cum illo in cinere dormient. ※ Si dulcis fuerit in ore ejus malitia. ※ Abscondet eam sub lingua sua. Parcet ei & non relinquet eam, & tenebit eam in medio gutture suo, & non poterit subvenire sibi. Fel aspidis in ventre ejus. Divitiæ inique congregatæ evomentur. De domo ejus protrahet eum angelus, & furorem draconum mulcebit. Interficiat illum lingua colubri, & non videat mulcturam pecorum, neque pabula mellis & butyri. In vanum & frustra laboravit divitias de quibus non est gustaturus: quæ egerentur, ut durum quid quod mandi non potest, nec glutiri. Multorum enim validorum domos confregit: & habitacula diruit, nec instauravit. Non est salus substantiæ ejus. ※ In desiderio suo non salvabitur: ※ Non erunt reliquiæ de cibis ejus; ideo non florebunt bona ejus. Quum putaverit se repletum esse, coarctabitur, & omnis necessitas super eum veniet. Si quo modo impleat ventrem suum, & emittet super eum furorem iracundiæ. Pluet super eum dolorem, & non liberabitur de manu gladii. Vulneret eum sagitta ærea, pertranseat corpus ejus [d] ÷ jaculum ⁝ Fulgura in habitaculis ejus, ※ discurrant super eum terribiliter: & omnes tenebræ in eo maneant. Comedat eum ignis inexstinguibilis; lædat advena domum ejus, & detegat cœlum iniquitates ejus. Terra adversetur ei, trahat domum ejus perditio in finem. Dies iræ superveniat illi. Hæc pars hominis impii à Domino, & possessio bonorum ejus ab Episcopo.

d

Speculator stat desuper, superintendens.

a Idem Olympiodorus non ociose in hunc locum ista adnotavit: *Alia autem exemplaria pro eo*, in nocte ejus, *habent*, in corpore ejus ... *Theodotio:* habitabit in tabernaculo ejus rerum omnium egestas. *Hebræus autem amplius quiddam dicens, habet*, habitabit in tabernaculis non suis, *id est, vagabundus in alterum ædibus commorabitur.* Cæterum qui interpretantur, *in nocte ejus*, abjecto מ *Mem* ex hodierno Hebræo מבלי לו *mibbeli-lo*, legebant בליל֫ו *balíajelo*, hoc enim significat, *in nocte ejus.*

b Hoc loco positus erat obelus ÷ pro asterisco ※.

c Hæc omissa in MS. incuriâ librarii, supplevimus ex interpretatione LXX. qui pro *Naamathite*, Sophar *Minæum* dicunt.

d Mutatus est hîc loci asteriscus in obelum; quia imperitiâ exscriptoris vel incuriâ signum istoc ※ in MS. positum erat pro ÷, quod substituimus.

Digitized by Google

[a] *RESPONDENS AUTEM JOB, AIT:*

Cap. 21. Audite, audite sermones meos, & non sit mihi à vobis hæc consolatio. Sufferte me, ego autem loquar, & ita demum ridebitis me. Quid enim? Numquid humana est castigatio mea? aut quare non irascar? Respicite ad me, & admiramini, & ponite manum sub mento. Si enim recorder, perturbor; & *tenentur carnes meæ doloribus. Quare impii vivunt & senuerunt in divitiis? Semen eorum secundum ÷ desiderium animæ ↓ & nepotes eorum ante oculos. Domus eorum abundantes, & timor nusquam, nec flagellum Domini est super eos. Vaccæ eorum concipientes non abortant, & feta eorum salvavit, & peperit. ※ Et mittunt sicut [b] ※ infantes suos ↓ & permanent sicut vetustæ oves eorum. Et parvuli eorum ludo se provocant. Tenent psalterium & citharam, & lætantur ad vocem ※ organi ↓ Et finierunt in bonis vitam suam, atque in requie inferi dormierunt. Dicunt autem Domino. Discede à nobis. Nosse vias tuas nolumus. ※ Quid est Dominus quia serviemus ei? ※ aut quæ utilitas quia obediemus ei? Erant autem in manibus eorum bona. Sed facta impiorum non respicit. Immo vero lucerna impiorum exstinguetur, & superveniet eis eversio. Dolores autem tenebunt eos ab ira, & erunt sicut palea in vento, & sicut pulvis quem abstulit turbo. Deus deficiant filii ※ ejus ↓ bona ejus. ※ Redde ei, & sciet. Videant oculi ejus necem suam, & à Domino non salvetur. ※ Quia nulla voluntas ejus in domo sua post eum ※ licet numerus mensium ejus dimidiatus sit. Numquid non Dominus qui docet sensum & scientiam, ipse etiam homicidas judicat? ※ hic morietur in robore simplicitatis suæ, totus in abundantia & felicitate. Intestina ejus plena sunt adipe, & medulla eorum diffunditur. Alius vero moritur ab amaritudine animæ suæ, non comedens quidquam boni. Et simul in terra dormient, & putredo operiet eos. Itaque scio vos audaciter mihi insistere ※ quia dicitis. Ubi est, domus principis, ※ & ubi est velamen in tabernaculis impiorum? ※ Interrogate eos qui transeunt per viam, ※ & signa eorum non ignorabitis. ※ Quia in die perditionis salvatur malus, in diem iræ deducentur. ※ Quis annunciabit coram eo viam ejus, & quæ ipse fecit, qui reddet ei? ※ Et ipse in sepulcra deductus est, & super acervum vigilavit. ※ Dulces ei fuerunt lapilli torrentis, ※ & post eum omnis homo sequitur, ※ & ante eum innumerabiles. Quomodo ergo consolamini me inaniter? Requies enim mihi à vobis nulla est.

* vel teneantur,

RESPONDIT AUTEM ELIPHAZ THEMANITES, ET DIXIT:

Cap. 22. Nonne Dominus est qui docet sensum & scientiam, ※ & habitare facit super nos intelligentiam? Quid enim pertinet ad Dominum, si tu sis in operibus ※ absque crimine? aut quid ei prodest, quia simplex est via tua? aut timens te arguet te & veniet tecum in judicium? Nonne malicia tua [c] ※ est multa: & innumerabilia peccata tua? ※ Quia pi-
G gnus tulisti fratrum tuorum sine caussa; & vestimen-
A tum pauperum abstulisti: aquam sitientibus non dedisti, & esurientes privasti pane. [d] Habitare fecisti quemquam super terram; aut miratus es personam aliquorum? Viduas dimisisti vacuas, & pupillos afflixisti. Igitur circumvenerunt te laquei, & contrivit te bellum magnum. Lumen tuum in tenebris conversum est; & dormientem te aqua operuit. Nonne qui in excelso manet respicit; & injuriam facientes humiliat? ※ Et dixisti: Quid novit Deus? ※ an per
B nebulam judicat? nubes latibulum ejus. Non videbitur. ※ Et ambitum cœli percurrit. ※ Ergo ne semitam sæculi custodis ※ quam calcaverunt viri iniqui ※ qui capti sunt immaturi? Fluminis decurrentis fundamenta eorum qui dicunt: Dominus quid faciet nobis; vel quid nobis importabit omnipotens? Et ipse implevit domos eorum bonis. Et cogitatio impii longe est ab eo. Videntes justi riserunt; & inculpabilis subsannabit eos. ※ Numquid non demolita est substantia eorum, ※ & reliquias eorum co-
C medit ignis? Esto durus: si sustinueris, deinde fructus tuus erit in bonis. Accipe magis ex ore ejus edictum, & suscipe verba ejus in corde tuo. Quod si reversus fueris, & humiliaveris te coram Domino, procul facies iniquitatem à tabernaculo tuo, ※ & pones illud super aggerem in petram, ※ & in saxa torrentis Ophir. Erit omnipotens adjutor tuus contra inimicos, & quasi argentum mundum igni probatum, faciet te. Tunc coram Domino habebis fiduciam, suscipiens cœlum cum hilaritate. Et quum oraveris ad
D eum exaudiet te, votaque tua reddes. Et restituet tibi conversationem justitiæ, ※ & in viis tuis erit lumen ↓ [e] ÷ Quia humiliavit semetipsum ÷ & dices, elevatus es superbia ↓ Et inclinatum oculis salvabit. Erue innocentem, & salvaberis in munditia manuum tuarum.

Durus hoc in loco, id est, firmus & patiens; non mollis & effeminatus.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

E Et quidem scio quia de manu mea est increpatio, & manus ejus gravis facta est super gemitum meum. Quis dabit scire me & invenire eum, & venire usque ad solium ejus, ut dicam coram eo caussam meam, & os meum impleam increpationibus, & cognoscam causationes quas loquetur mihi, & sentiam quæ annunciat mihi? An in multa virtute dijudicabitur mecum? Nequaquam. Tantum in terrore non abutatur me. Veritas enim, & increpatio ab eo est. Educet in fine judicium meum. Nam & si primus
F ambulavero, ultra non ero. Et in novissimis quomodo sciam ※ eum? ※ Ad levam quid agam? non apprehendam. ※ Convertetur ad dexteram, & non videbo: sed scit ipse viam meam, & probabit me sicut aurum. Egrediar in præceptis ejus. ※ Tenuit pes meus vias ejus. Custodivit, non declinabo. A præceptis ejus non discedam. In sinu autem meo abscondi verba ejus. Si autem ipse judicavit sic, quis est qui contradicat ei? Quod enim ipse voluit, & fecit. Propterea ad eum festinavi, & commonitus solicitus fui
G de eo. ※ Idcirco à facie ejus turbabor. ※ Considerabo, & timebo ab eo. Et Dominus mollivit cor Cap. 23.

a Prætermissa initio Capitulorum supplere cogimur sæpius: quum ea quæ titulorum loco ponuntur notariorum diligentiam effugerint.

b Excidit, ni fallor, exscriptori verbum *pecus*, aut, *greges*; quod in Hebraico scriptum legitur: sensus quoque nullus, vel imperfectus est absque hac voce. Deinde secundus asteriscus in hoc versiculo superfluus videri potest; quoniam tota istæc sententia ex Hebræis voluminibus addita interpretationi LXX. sufficienter notetur sub uno asterisco.

c Quæ sub asterisco notantur leguntur in Hebraico: male igitur positus fuit in MS codice ÷ obelus pro asterisco ※.

d Horum versuum ordo inversus est apud Septuaginta.

e Quæ obelis hîc notata sunt, reperiuntur in Hebraico: frustra igitur apposuit exscriptor hujuscemodi signa obelorum, quorum usus nullus est, quum sententiæ exstant in fonte Hebræo. Asterisci ※ forte erant, apud Hieronymum, non obeli ÷.

Digitized by Google

meum, & omnipotens conturbavit me. Nec enim A
sciebam quod supervenirent mihi tenebræ, & ante fa-
Cap. 24. ciem meam tegeret caligo. Quare Dominum non latuerunt horæ, impii autem ※ nescierunt dies ejus? finem transgressi sunt. Gregem cum pastore rapientes ※ paverunt: Jumentum pupillorum abegerunt; & bovem viduæ pignoraverunt. Et inclinaverunt pau-
* id est, à via — peres * via ÷ justa : simul absconditi sunt mites terræ. Et irruerunt sicut asini ※ feri : in agro super me, exeuntes ad opus suum ※ suavis factus est eis panis in adolescentes. Agrum ante tempus non suum de- B
messuerunt. Infirmi vineas impiorum absque mercede, & cibo coluerunt. Nudos multos fecerunt dormire sine vestimentis, & tegumen in frigore abstulerunt. ※ De stillicidiis montium madescent. Qui cum tegumen non haberent, petra operti sunt. Rapuerunt ab ubere pupillum, & eum qui ceciderat humiliaverunt. Nudos fecerunt dormire inique, & esurientium abstulerunt panem. In angustiis inique insidiati sunt, viam autem justitiæ ignoraverunt. De civitate, & de domibus vi ejiciebantur. Anima vero C
parvulorum in gemitu valde. Ipse autem Deus eorum curam non habuit? Quum essent super terram, & ignorarent viam justitiæ, non ambulaverunt in semitis ejus: & sciens eorum opera tradidit eos in tenebras. ※ Et nocte erit sicut fur. ※ Oculus adulteri observat tenebras ※ dicens, non videbit me oculus, ※ & latibulum faciei posuit. Suffodit in tenebris domos. ※ Per diem obsignaverunt semetipsos. ※ Non cognoverunt lucem, quia simul eis mane umbra mortis ※ lævis est super faciem aquæ. Maledi- D
catur pars eorum super terram. Appareant plantationes eorum super terram aridæ. De sinu enim pupillorum rapuerunt. Deinde rememoratum est peccatum ejus. Sicut nebula roris nusquam comparuit. Retribuatur illi sicut egit. Conteratur sicut lignum insanabile omnis iniquus. Sterili enim non fecit bene, & mulieris non est misertus. In ira evertit infirmos. Consurgens ergo non credit contra vitam suam. Quum infirmari cœperit, non speret sanitatem, sed cadet in languore. Multos enim afflixit altitudo ejus. E
Emarcuit sicut malva in æstu, aut sicut de stipula spica ÷ sponte : decidens ※ alioquin quis est qui loquatur mendacium me dicere, & ponet in nihilum verba mea?

RESPONDENS AUTEM BALDAD SAUCHITES, DIXIT:

Cap. 25. QUid enim exordium quam timor ab eo qui facit F
universa in excelso? Nemo enim putet esse moram piratis. In quem enim non venient insidiæ ab eo? aut quomodo erit homo justus coram Domino, vel quomodo se mundabit natus ex muliere, si lunæ præcipit & non lucet, nec stellæ sunt mundæ ante eum? Quanto magis homo putredo, aut filius hominis vermis?

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT: G

Cap. 26. CUi ades, vel quem adjuturus es? nonne eum cui multa virtus est & brachium forte? Cui tu das consilium? nonne cui omnis est sapientia? vel quem sequeris? nonne eum cui magna est fortitudo? Cui annunciasti sermones, aut spiramen cujus est quod exit à te? ※ Numquid gigantes redigentur in nihilum subter aquam, & proximi eorum? ※ Nudus infernus coram eo; & non est velamen perditioni. Extendens aquilonem super nihilum ※ suspendens terram super nihilum, * in aërem] ligans aquam in nubibus suis, ※ & non est scissa nubes ab eo. Qui tenet faciem solii, & extendens super eum nubem suam, ※ præceptum circumdedit super faciem aquæ usque ad consummationem lucis. Columnæ * lucis] cœli intremuerunt, & obstupuerunt ab increpatione ejus. Virtute sua sedavit mare. Prudentia ejus vulneratus est cetus, & claustra cœli metuunt eum. Præcepto autem peremit draconem desertorem. Ecce hæ partes ejus viæ ejus. Et adhuc styllam sermonis audivimus de eo. Virtutem autem tonitrui ejus quis sciet quando faciet?

ET ADJECIT JOB AD PROOEMIUM SUUM, ET DIXIT:

VIvit Dominus qui sic me judicavit, & omnipotens qui amaricavit animam meam: quia donec Cap. 27.
spiratio mea est in me, & spiritus divinus in naribus meis, non loquentur labia mea injusta, nec anima mea meditabitur iniqua. Absit à me justos vos dicere, donec moriar. Nec enim separabo innocentiam meam à me. Justitiam meam tenebo, & non dimittam. Nec enim conscius sum mihi iniquum quid commisisse. Itaque sunt inimici mei sicut eversio impiorum, & qui in me insurgunt sicut perditio iniquorum. Quæ enim spes est impio quia exspectat & confidit in Domino, si forte solvatur, aut preces ejus exaudiat Dominus? aut si venerit ei necessitas, numquid habet aliquam fiduciam in conspectu ejus, aut quum invocaverit eum exaudiet illum? Quapropter annunciabo vobis quid sit in manu Domini. Quæ sunt ab omnipotente, non mentiar. Ecce omnes nostis quia vane loquimini. Hæc est pars hominis impii à Domino. Possessio vero potentium veniet ab omnipotente super eos. Quod si multi fuerint filii ejus, in occisione erunt. Si autem & juvenes facti fuerint, indigebunt. Et qui circa eum sunt morte morientur, & viduis eorum nemo miserebitur. Quod si & collegerit ut terram argentum, & velut lutum paraverit aurum, hæc omnia justi consequentur & substantiam
ejus [a] ※ veraces possidebunt. Erunt enim eorum do- à
mus sicut tinea, & aranea quæ servavit. Dives dormiet, & non adjiciet. ※ Oculos suos aperuit, & non est. Occurrent ei quasi aqua dolores, nocte auferet eum caligo. ※ Tollet eum æstus, & abibit; & ventilabit eum de loco suo, & projiciet super eum, & non parcet. De manu enim ejus fuga fugiet. Plaudet super eum manibus suis, & trahet eum de loco
suo. Est enim argento locus unde fit; locus autem Cap. 28.
auro ubi purgatur: Ferrum enim de terra fit, æs autem similiter ut lapis exciditur. Ordinem posuit tenebris, ※ & omnem finem ipse invenit ※ lapis tenebræ & umbræ mortis, ※ discissio torrentis à cinere. Qui vero obliviscuntur viam justitiæ, firmati sunt ab
hominibus, ※ & commoti sunt. ※ [b] Terra de qua b
egressus est panis, ※ super eam versus est quasi ignis. ※ Locus sapphiri lapides ejus, & aurum ejus agger

a Obelus ut alibi sæpissime notatus erat pro asterisco, quem restituimus ad fidem Hebræorum voluminum; ubi legitur nomen *veracis*, sive *innocentis*.

b Octo versus sequentes, asteriscis omnes notati, leguntur apud sanctum Augustinum libro Annotationum in Job: unde certum exstat hac Hieronymi versione usum fuisse Augustinum, non veteri alia & Vulgata, in qua deerant septingenti vel octingenti versus, priusquam Hieronymiana manus eidem succurreret.

Digitized by Google

est ⁜ semitam quam non cognovit avis ⁜ nec vidit eam oculus vulturis ⁜ nec calcaverunt eam filii arrogantium, ⁜ nec transiit super eam leo. ⁜ In durissimo lapide extendit manum suam: vertit enim ab stirpibus montes, & ripas fluminum disrupit. Omne vero preciosum vidit oculus ejus, altitudines fluminum revelavit; ostenditque virtutem suam in lumine. Sapientia vero unde inventa est, vel quis sit locus scientiæ? Ignorat mortalis viam ejus, nec invenietur in hominibus. ⁜ Abyssus dixit: Non est in me. Et mare dixit, non est mecum ⁜ non dabitur aurum ÷ [a] conclusum ⁜ pro ea; & non appendetur argentum in commutatione ejus. Non erit deterior auro ophir, ⁜ onyche precioso, & sapphiro. ⁜ Non æquabitur ei aurum & vitrum, ⁜ nec commutatio ejus vasa aurea. Et Excelsa, & [b] Gabis non erunt in memoria. ⁜ Et trahes sapientiam de occultis. Non componetur ei topazium Æthiopiæ. ⁜ Auro mundo non comparabitur. Sapientia unde inventa est? Quis autem locus est intellectus? Latet ab oculis omnis hominis, ⁜ & à volucrum cœli abscondita est. ⁜ Perditio & mors dixerunt. Audivimus ejus gloriam. Dominus commendavit viam ejus, & ipse novit locum ejus. Ipse enim omne quod est sub cœlo [c] perfecit, & novit quæ sunt in terra, qui omnia fecit. Ventorum libramenta, aquæ mensuras. Quoniam hæc fecit; sicut vidit, & fecit, ⁜ & viam tempestatis vocibus ⁜ tunc vidit eam & exposuit eam, paravit & investigavit. Dixit autem homini: Ecce pietas est sapientia, abstinere vero à malis, scientia.

ET ADJECIT JOB AD PRÆFATIONEM, DICENS:

Cap. 29. QUisnam me restituet in menses priorum dierum, in quibus Dominus custodiebat me. Quum lucebat lucerna ejus sic per meum caput; quum in lumine ejus ambulabam in tenebris; quum eram florens in viis; quum [d] Dominus inspiceret domum meam, & essem in abundantia magna, & circum me pueri mei. Quum flueret per vias meas butyrum; E quum montes mei abundarent lacte. Quum exirem matutinis in civitatem, & in plateis ponebatur mihi sella. Videntes me adolescentes abscondebantur, senes autem omnes assurgebant, & potentes cessaverunt loqui, digitum ponentes ad os suum. Et audientes me felicem dixerunt, & lingua eorum gutturi eorum adhæsit: quia auris audivit, & beatificavit me; & oculus videns me declinavit. Liberavi enim pauperem ÷ de manu potentis ⁜ & pupillo, cui non erat adjutorium, auxilium detuli. ⁜ Benedictio perituri F super me veniebat; & os viduæ benedixit me. Justitiaque indutus eram, & vestiebar judicio sicut clamyde. Oculus eram cœcorum, & pes claudorum. Ego eram pater invalidorum. Judicium, quod non noveram, exquisivi. Confregi molas iniquorum, & de medio dentium eorum rapinas extorsi. Dixi enim: Ætas mea senescet, sicut arbor palmæ multo vivam tempore. ⁜ Radix mea patet ad aquas, ⁜ & ros morabitur in messe mea. Gloria mea nova mecum, ⁜ &

A arcus meus in manu mea gradietur. Me audientes intuiti sunt, & tacuerunt in meo consilio, & in sermone meo non adjecerunt; sed gavisi sunt quum loquerer eis. Sicut terra sitiens exspectat pluviam, sic isti meum sermonem. Quod si & riderem ad eos non credebant, ⁜ & lux vultus mei non concidebat. ⁜ Elegi viam eorum, & sedi princeps, ⁜ & habitabam sicut rex cinctus fortibus ⁜ quasi tristes consolans. Nunc autem derident me infimi: nunc monent me minores tempore, quorum spernens parenB tes; [e] & virtus manuum eorum quasi nihilum mihi erat. ⁜ In eis periebat omnis vita. ⁜ In egestate & fame instabiles: qui fugiebant in desertum [f] heri propter angustias, & miserias. ⁜ Qui rodebant cortices arborum; quorum erat cibus radix herbarum. Inhonorati & subjecti, & egentes omni bono. Qui radices lignorum manducabant propter famem magnam. Insurrexerunt in me fures, quorum domus erant cavernæ petrarum, ⁜ & inter arbores clamabant. Qui sub stirpibus terræ manebant. Filii stulC torum, ⁜ & ignobilium: Nomen & honor exstinctus à terra. Nunc autem cithara eorum ego sum, & me habent fabulam. Abominati sunt me discedentes procul; nec in faciem meam pepercerunt spuere. Aperiens enim pharetram suam afflixit me, & frenum in faciem meam miserunt; & à dextris germinantes consurrexerunt. Pedes meos vinxerunt compedibus, & aperuerunt super me semitas perditionis suæ. Contritæ sunt semitæ meæ. Exuit me stolam, & jaculis suis vulneravit me. Abusus est me sicut voluit. DoD loribus involutus sum, & iterantur dolores mei. Discedit sicut spiritus spes mea, & sicut nubes ⁜ transiit salus mea. ⁜ Et nunc super me effundetur anima mea. Possederunt me dies dolorum. Nocte vero ossa mea confracta sunt, & nervi mei dissoluti sunt. In multa virtute apprehendit stolam meam, ⁜ & quasi ora vestimenti mei circumdedit me. Æstimavi me sicut lutum. In terra & cinere pars mea. Clamavi vero ad te, & non audisti me. ⁜ Steterunt & consideraverunt me. Aggressus es me sine misericordia. Manu potenti verberasti me, & constituisti me in doloribus, ⁜ & projecisti me à salute: scio enim quod mors conteret me. Domus enim est omni mortali terra. Atque utinam possem me interficere, aut rogare alium ut faceret mihi hoc. Ego autem flevi super omni invalido, & suspiravi quum viderem virum in necessitatibus. Ego bona præstolabar. Ecce occurrerunt mihi magis dies malorum. Venter meus efferbuit, & non tacebit. Occupaverunt me dies inopiæ. Gemens incessi sine silentio, & steti in cœtu clamans. Frater factus sum sirenarum, & amicus filiarum struthionum. Cutis mea innigrata est valde, & ossa mea ⁜ frixa sunt ⁜ ab æstu. Versa est in luctum cithara mea, & psalmus meus in fletum. ⁜ Testamentum Cap. 31. feci oculis meis, ⁜ & non cogitavi de virgine. Et quæ est pars alia Dei desuper, ⁜ & hereditas omnipotentis de excelsis. ⁜ Nonne perditio erit iniquo, & abalienatio facientibus iniquitatem? Nonne ipse videbit viam meam, & omnes gressus meos dinumeravit? Si incessi cum irrisoribus, vel si festinavit ad dolum pes

Cap. 30. (margin, beside "Nunc autem derident me infimi")

a In Hebræo legimus סגור Segor, quod Hieronymus vertit *aurum obrizum*, id est, *purissimum*. LXX. *συγκλεισμὸν*, *conclusuram* interpretati sunt. Quare *conclusum*, quod non est in Hebræo, obelo notatum est in manuscripto.

b MS. codex, *gravis*, corrupte pro, *Gabis*, voce Hebræa: nam Hebraice scriptum est, ראמות וגביש *ramoth*, *vegabis*: id est, *Coralia*, & *unio*, uti quibusdam placet.

c Ita legimus in codice nostro; apud Augustinum & alios, *perspicit*.

d Apud Augustinum, *quum verbum Domini inspiceret*, &c. Sequendus tamen Floriacensis MS qui legit juxta præsentem editionem, *quum Dominus inspiceret*, &c. Sic multis aliis scriptionum sancti Augustini locis emendandis, aut restituendis inservire potest Bibliotheca divina S. Hieronymi.

e Desunt in manuscripto nonnulla, videlicet, *non putavi dignos canibus meorum gregum*; vel, *non dignabar ponere eos cum canibus gregis mei*: quæ tamen non leguntur in libro Annotationum S. Augustini; nec ea legisse in suo exemplari conjicere possumus ex ejus expositione ad hunc locum.

f Hunc locum restituimus moniti à S. Augustino, qui post LXX. legit *heri*; non *heremi* ut exscriptor codicis nostri MS.

Digitized by Google

meus, appendat me in ſtatera æquiſſima. Scit autem A Dominus innocentiam meam. Si defluxit pes meus de via, & ſi ſequutum eſt oculum cor meum. Si manibus meis tetigi munera, ſeram, & alii fructus meos edant; ſine ſtirpe ſim ſuper terram. Si ſequutum eſt cor meum mulierem, aut ſi obſedi januas ejus, placeat quoque uxor mea alteri, & filii mei humilientur. Furor enim animi eſt indomitus commaculare viri uxorem. Ignis ardens eſt in omnibus membris. Quoquumque intraverit, radicitus perdet. Quod ſi & deſpexi judicium famuli mei, aut ancillæ [a]. Non- B ne ſicut ego conceptus ſum in utero, & illi; & fuimus ſimiliter in ventre? Infirmis autem, ſi quid opus fuit, non denegavi. Viduæ oculum non excruciavi. Aut ſi panem meum comedi ſolus, & non dedi pupillo ※ ex eo ⁝ quia ab adoleſcentia mea enutriebam quaſi pater, ※ de ventre matris meæ dux eis fui: aut ſi deſpexi nudum pereuntem, & non operui ※ non habentem velamen. Infirmorum vero ſi non benedixerunt mihi humeri, & de tonſura ovium meorum calefacti ſunt. Si levavi ſuper pupillum manum C ※ meam ⁝ fidens quia multum eſt mihi adjutorium, diſcedat humerus [b] meus à jugulo meo, & brachium meum à cubito meo conteratur. Timor enim Domini continuit me, & à pondere ejus non ſuſtinebo. Si poſui aurum [c] robur meum; quod & ſi in lapide pretioſo fidebam: ſi & lætatus ſum quum eſſet mihi cenſus multus; ſi & in numerabilibus poſui manum meam. An non videmus ſolem lucentem deficere, & lunam minui? non enim in ipſis eſt, ※ & deceptum eſt clam cor meum. Quod ſi oſculatus ſum manum meam po- D nens ad os meum, & hoc mihi ad magnam injuſtitiam reputetur: quia mentitus ſum in conſpectum Domini excelſi. Quod ſi & gaviſus ſum ſuper ruina inimici mei, & dixit cor meum benefactum eſt; audiat auris mea maledictionem meam, opprobrio ſim in meo populo diffamatus. Quod ſi ſæpe dixerunt ancillæ meæ, quis det nobis ut carnibus ejus ſatiemur, quum ſatis bonus eſſem. Foris non manebat hoſpes. Janua mea omni advenienti patebat. Quod ſi & ſponte peccans abſcondi peccatum meum; nec enim eru- E bui multitudinem populi, ne confiterer coram eis: aut ſi dimiſi infirmum ſinu vacuo exire januam meam. Quis mihi tribuat auditorem? ※ Manum Domini ſi non timui; conſcriptionem ſi quam habeo, ſuper humeros meos levans, & coronatus publice legam; & ſi non diſrupi eam, & reddidi nihil accipiens à debitore. Si ſuper me umquam terra gemuit, aut ſulci ejus ploraverunt ſimul; aut ſi & virtutem ejus comedi ſolus ſine precio; aut ſi animam Domini terræ decipiens contriſtavi: pro tritico germinet mihi urti- F cam, & pro hordeo ſpinam.

ET QUIEVERUNT VERBA JOB.

Cap. 32. CEſſaverunt autem & tres amici ejus ultra contradicere Job; erat enim Job in conſpectu ſuo juſtus. Et iratus eſt furore Elius filius Barachiel Buzites de cognatione Ram ÷ Auſitidis regionis ⁝ Job. Iratus autem valde, quia ſe dixerit juſtum ante Deum. Et tribus amicis iratus eſt valde, quod non G potuerunt reſpondere contraria Job; & æſtimaverunt eum eſſe impium. Elius autem ſuſtinuit ut daret reſponſum Job, quia ſeniores ſe erant in diebus. Et vidit Elius quia non eſt reſponſio in ore trium virorum, ※ & iratus eſt furor ejus.

ET RESPONDENS ELIUS FILIUS BARACHIEL BUZITES, DIXIT:

JUvenis quidem ſum ætate, vos autem eſtis ſeniores, propterea tacui, timens referre vobis eruditionem meam. Dixi autem quia non eſt ætas quæ loquatur, neque in multis annis noverunt ſapientiam: ſed ſpiritus eſt in hominibus, & inſpiratio omnipotentis, qui docet eos. Nec enim longævi ſunt ſapientes, neque ſenes noverunt judicium. Propter quod dico, audite me, ut referam vobis quæ novi. ※ Ecce patiens fui in verba veſtra, ※ & audivi veſtram prudentiam, uſquequo diſcuteretis ſermones, ※ & donec intelligerem vos; ※ & ecce non eſt qui arguat Job, ※ & reſpondeat ſermonibus ejus ex vobis. ※ Ne dicatis: Invenimus ſapientiam Domini. ※ Dominus abjecit eum, & non vir. ※ Nec dum ad me loquutus eſt; ※ & in ſermonibus veſtris non reſpondebo ei. ※ Obſtupuerunt, non reſponderunt ultra. ※ Defecerunt ab eis ſermones. ※ Quia ego exſpectavi, & non ſunt loquuti, ※ & ſteterunt & non reſponderunt ultra. ※ Reſpondebo & ego partem meam; ※ & annuntiabo ſcientiam meam. ※ Homini vero permiſiſtis loqui talia verba.

ET ADJICIENS ELIUS AIT: ITERUM LOQUAR:

PLenus enim ſum verborum, & angit me ſpiritus ventris mei. Venter enim meus ſicut uter muſto plenus, fervens & ligatus; & veluti follis ærarii diſruptus. Loquar & requieſcam, aperiens labia reſpondebo. Neque enim erubeſcam faciem viri; nec mortale confundar. Non enim ſcio mirari faciem: Alioquin & me tineæ [d] edunt. Nunc ergo Job audi verba mea, & loquelam meam auribus percipe. Ecce Cap. 33. aperui os meum, & loquuta eſt lingua mea ※ in gutture meo ⁝ Mundum eſt cor meum in verbis; & ſenſus labiorum meorum pura intelligit. Spiritus divinus qui fecit me, & inſpiratio omnipotentis quæ docet me. Si potes da mihi reſponſum ad hæc. Suſtine iſta contra me, & ego contra te. De luto factus es tu, ſicut & ego. Ex eodem facti ſumus. Nec timor meus terrebit me, nec manus mea erit gravis ſuper te. ※ Verumtamen dixiſti: in auribus meis, vocem verborum tuorum audivi, qua dicis: Mundus ſum à peccato, & ſine crimine. Non enim deliqui. Ecce quærelam contra me reperit, & putat me quaſi contrarium ※ ſibi ⁝ Poſuit enim in ligno pedem meum, & cuſtodivit omnes vias meas. Quomodo ergo juſtus ſum, & non exaudivit me? Æternus enim eſt qui eſt ſuper homines. Dices autem: Quare judicium non audivit, & omnem ſermonem? Semel enim loquitur Dominus, & in ſecundo ※ non conſiderabit illud ⁝ Per ſomnium, aut in viſitatione nocturna; aut ſicut incidit ſævus timor in homines, quum dormiunt in cubili: tunc adaperit aurem hominum, in figuris talibus horrorum illos perterrens: ut avertat hominem ab iniquitate, & corpus ejus à ruina eruat; &

a Hîc quoque deſunt iſta in MS. codice, *quum ipſi litigarent mecum*; vel, ut habetur apud Auguſtinum, *quum judicarentur apud me*. Præterea abeſt in eodem MS. integer verſiculus 14. *Quid enim faciam ſi inquiſitionem mei faciat Dominus? quod ſi & viſitationem, quod reſponſum dabo?*

b In editione Romana LXX. Interpretum, *humerus meus à junctura*. Auguſtinus autem, ut & MS. noſter, *à jugulo meo*.

c Ita etiam S. Auguſtinus. Alii, *ſi poſui aurum in congium meum*. Conferat igitur lector ſtudioſus hanc editionem libri Job cum textu Annotationum S. Auguſtini; ſtatim pervidebit ipſiſſimam eſſe verſionem qua ille utitur in eodem opere.

d Auguſtinus, *edent*.

Digitized by Google

a pepercit animæ ejus à morte*. Et iterum arguet eum in infirmitate in cubili; & multitudo ossium ejus emarcuit; omnemque escam non poterit sumere. ※ Et anima ejus desiderabit cibum: donec carnes ejus tabescant, & ostendantur ossa ejus inania. Accessitque ad mortem anima ejus, & vita ejus ad inferos. Quod si fuerint ※ angeli mortiferi ※ non respondebit ei: Unus ex eis non vulnerabit eum, si intellexerit corde converti ad Dominum, & nunciaverit homini viam suam; ÷ stultitiam suam ostenderit, ÷ subveniet sibi ut non cadat in morte, & renovabit ÷ corpus suum sicut litura in pariete ⁏ & ossa sua implebit medullâ, & molliet carnes suas sicut parvuli, & restituet se fortem in hominibus. Orabit ad Dominum, & in acceptum refertur ei; & intrabit facie hilari cum professione, & reddet hominibus justitiam, & tunc increpabit homo semetipsum, dicens: Qualia faciebam, & non me digne castigavi, & peccavi ※ salva animam meam ne veniam in corruptionem, ※ & vita mea lucem videbit. ※ Ecce hæc omnia faciet Deus ※ vices tres cum viro. Sed & eruet animam meam de morte, ut anima mea in lumine collaudet eum. Auribus percipe Job, & audi me. Tace & ego loquar. ※ Si est tibi sermo, responde mihi ※ loquere. Volo enim justificari te. ※ Alioquin audi me, tace, & docebo te sapientiam.

RESPONDENS AUTEM ELIUS DIXIT:

Cap. 34. AUdite sapientes verba mea, & qui habetis sapientiam, auribus percipite. ※ Quia auris verba probat, ※ & guttur gustabit cibum. ※ Judicium eligamus nobis, sententiam inter nosmetipsos, quid est bonum. Quia dixit Job, justus sum, & Dominus abstulit judicium meum, & in judicio meo mentitus est. ※ Violentum jaculum meum absque iniquitate. ※ Quis est vir ut Job, ※ bibens subsannationem quasi aquam? non peccans, neque impie agens, neque omnino parcens eorum qui faciebant iniquitatem, ut iret cum ※ viris ⁏ impiis. Dixit enim: Non visitabitur vir qui ambulaverit cum Deo. Idcirco prudentes corde, audite me. Absit à Domino impietas, & ab omnipotente turbare quod justum est. Quia reddit homini ※ opus suum, ※ & juxta viam suam unusquisque reperiet ⁏ Putas Dominum iniqua facturum, & omnipotentem turbaturum judicium, qui fecit terram? Quis est qui reficit orbem sub cœlo, & quæ sunt in eo omnia? Si enim voluerit inhibere, & spiritum ejus apud se tenere, morietur omnis caro simul, & omnis homo ibit in terram, ÷ unde formatus est ⁏ Quod si non es commotus audi hæc, percipe vocem verborum meorum. Videto odientem iniqua, & interficientem malos, qui est æternus & justus. ※ Impius est qui dicit regi inique agis ※ impiissime principibus, qui non erubuit faciem inhonorati; nesciunt honorem deferre principibus, & admirari facies eorum. Vana eis evenient, ut clament, & rogent virum. Abusi sunt enim inique, quum excluderentur infirmi. Ipse enim perspicit opera hominum, nec latet eum quicquam eorum quæ faciunt. Neque erit locus, ※ & non est umbra mortis ⁏ ut lateant qui faciunt iniqua, ※ quia non in homine positum est ultra. Dominus enim omnes respicit, qui comprehendit investigabilia, glorifica, & admiranda, quorum non est numerus. ※ Qui cognoscit opera eorum ※ evertet noctem & humiliabuntur. ※ Et exstinxit impios, [b] ※ & gloriosos coram inimicis suis: quia declinaverunt à lege Dei, & justitias ejus non cognoverunt ※ ut perferatur ad eum clamor pauperis, & clamorem pauperum exaudiet. ※ Ipse quietem dabit, & quis poterit condemnare? Abscondet faciem, & quis videbit eum? ※ Et contra gentem, & contra hominem simul. ※ Qui regnare facit hominem hypocritam propter perversitatem populi. ※ Quia ad Dominum loqui cœpi, non cessabo. ※ At quod minus video, tu ostende mihi. ※ Si iniquitatem operatus sum, non adjiciam. ※ Numquid à te exiget eam quam repulisti? ※ Tu enim elegisti, & non ego. ※ Et si quid scis loquere. Propterea prudentes corde dicent hæc. ※ Et vir sapiens audiet verbum meum: Job autem non in sapientia loquutus est, & verba ejus non sunt scientiæ. Immo vero disce Job, & noli jam respondere sicut stulti, ne augeamus super peccata nostra, & injustitia super nos reputetur, multa loquentibus verba coram Domino.

RESPONDENS AUTEM ELIUS, AIT:

c Cap. 35. [c] QUare hoc existimasti in judicio? ※ Tu quis es quia dixisti justus sum ante conspectum Dei? ※ aut dicis, quid prodest tibi: aut quid faciam, si peccavi? Itaque ego dabo tibi responsum, & tribus amicis tuis. Aspice in cœlum, & vide. Respice in nubis, quam altæ sunt à te. Si peccasti quid ages, aut si multa injusto fecisti, quid potes facere? Et si justus es, quid dabis ei? ※ aut quid de manu tua accipiet? ※ Viro similis tui, impietas tua, ※ & filio hominis justitia tua. ※ A multitudine calumniantium clamabunt; vociferabuntur à brachio multorum. ※ Et non dixit: Ubi est Deus qui fecit me? Qui distribuit custodias nocturnas, qui separat me à quadrupedibus terræ, & à volatilibus cœli. ※ Sapientiorem me fecit. ※ Ibi clamabunt, & non audiet ab injuriis malorum. Vana enim non vult Dominus videre. Ipse enim omnipotens perspicit eos qui faciunt justitiam, & salvum me faciet. Judicare itaque contra eum, si potes. Collaudare eum, sicuti est. Et nunc quia non est * visitans iram suam, nec ※ cognovit delicta vehementer: & Job vane aperit os suum ※ in ignorantia verba multiplicat. * vel vindicans

ADDENS ERGO ELIUS, AIT:

Cap. 36. SUstine pusillum, ut te doceam. Adhuc enim sunt in me sermones. Suscipiens scientiam meam de longe, operibus autem meis quæ juxta sunt, loquar. In veritate, & non in justitia, verba injuste intelliges. Et scito quia Deus non abjiciet innocentem. ※ Fortis robore cordis non vivificabit impium, ※ & judicium pauperum dabit. Non auferet à justo oculos suos,

a Prætermissa sunt in MS. *quia venturum est bellum*: sive ut legitur in editione Vulgata, *& non cadat ille in bello.*

b *Et exstinxit impios, lucere sibi videbantur.* Ita S. Augustinus libro sæpius memorato Annotationum in Job. Vulgata juxta Hebræum: *Quasi impios percussit eos in loco videntium.* MS. autem noster Latinus exemplar Græcum Alexandrinum LXX. sequutus videtur; nam in eo scriptum est, καὶ ἔνδοξοι ἐγένοντο ἐναντίον τ ἐχθρῶν, *& conspicui coram inimicis.*

c Totum istud Capitulum abfuisse videtur in LXX. Interpretatione, quæ κοινὴ, id est, Vulgata dicebatur & vetus. Nec obstat quod versus singuli non sunt ※ asterisco prænotati: quia exscriptores multa omittunt signa in medio paginarum, contenti ea adnotasse ab initio, & in fine. Hoc modo quattuor vel quinque obelis inveniuntur prænotata in Regio Bibliorum MS. codice num. 3564. quæ quadraginta & amplius hujusmodi signa exigunt in singulis paginis Prophetæ Danielis, ubi hymnus trium puerorum descriptus est. Consulat codicem jam dictum, conferatque qui voluerit cum nostra editione Danielis, ut rerum experientiâ persuasus, nihil præter verum à nobis dictum fateatur.

Digitized by Google

※ & quum regibus in solio. ※ Et sedere eos facit in perpetuum, & exaltabuntur. ※ Et qui compediti sunt compedibus ※ capientur in funibus paupertatis: & annunciabit eis opera eorum, ※ & delicta, quum fuerint roborati: ※ sed justum exaudiet. ※ Et dixit: Quia convertentur ab iniquitate ※ si audierint te, & servierint ※ complebunt dies suos in bonis, & annos suos in gloria. Impios vero non facit salvos, eo quod noluerint scire Dominum, & quum monerentur inobedientes erant. ※ Et hypocritæ [a] corde ponent furorem. Non clamabunt quia ligabit eos. Moriatur ergo in juventute anima eorum, & vita eorum vulneretur ab angelis; quod tribulaverint infirmum & invalidum. Judicium vero mansuetorum statuit. ※ Et quia decepit te ab ore inimici abyssus ※ effusi subter eam, ※ descendet mensa tua plena pinguedine. Non deficiet justo judicium; & ira super impios erit, propter impietatem munerum, quæ accipiebant in iniquitatibus. Non te avertat voluntas animi à precibus infirmorum, quum in necessitate fuerint. Et omnes qui habent fortitudinem, noli extollere per noctem ※ ut ascendant populi pro eis; ※ sed cura ne quid facias indecens. ※ Hoc enim elegisti super inopiam. Ecce Deus [b] roborabitur in fortitudine sua. Quis enim est sicut ille potens, vel quis est qui discutiat ejus opera, aut quis est qui dicat, egit inique? Memento quia magna sunt opera ejus ※ quem laudaverunt viri. ※ Omnis homo respicit ad eum. Quiquumque compunguntur homines. ※ Ecce Deus multus, & nesciemus. ※ Numerus annorum ejus infinitus. ※ Innumerabiles stillæ pluviæ. ※ Effundetur imber per semitas suas. ※ Fluent nubes, & tenebrascent super homines plurimos. ÷ Horam constituit jumentis, & sciunt cubilis ordinem. In ÷ his omnibus non torpescit animus tuus; ÷ nec mutatur cor tuum à corpore ⁝ ※ Si cogitaverit extendere nebulam ※ æque ad tabernaculum expandit eam. ※ Ecce effundit super eum lucem suam, ※ & radices maris contexit. ※ In eis judicabit populos ※ dabit escam plurimis. In manibus contexit lumen, ※ & mandavit de eo in contrarium, ※ ut nunciaret super illo amico suo, ※ possessionem contra eum qui ascendere nititur.

Cap. 37.

※ Sed & in his obstupuit cor meum, ※ & evulsum est de loco suo. ※ Audite sonitum terroris, [c] ※ & strepitum oris ipsius exeuntem. ※ Subter universum cœlum circuit, ※ & lumen ejus in finibus terræ. ※ Post eum fremet vox. Tonabit in sonitu superbiæ suæ, ※ & non poterit investigari cum audita fuerit vox ejus. ※ Tonabit fortis in voce sua mirabiliter. Fecit enim magna quæ nesciebamus; præcipiens nivi esto super terram. ※ Et tempestas pluviæ, & tempestas imbrium, potestas ejus. In manu omnis hominis [d] signatur, ut sciat omnis homo infirmitatem suam. Introierunt autem bestiæ sub protectione, & quieverunt in cubili. De promtuariis supervenit tempestas, & de promtuariis frigus, ※ & à Spiritu Dei dabitur glacies; gubernat autem qualiter illi placuerit aquam, & frumentum irrigabit nubibus. Disseminabit nubes lucem suam, & ipsa per circuitum vertitur in gubernaculis; ad operanda omnia quæ mandaverit eis. Hæc constituta sunt ab eo super terram, sive in Tribu, ※ sive in terra sua, ※ sive in misericordia inveniri voluerit eam. Auribus percipe hæc Job. Sta, & [e] commonere virtute Domini. Scimus quia Deus posuit opera sua, quum faceret lucem de tenebris. Scis differentiam nubium, & ingentes lapsus malorum? Tua vero stola est [f] valida, quiescente terra ※ ab austro. ※ Firmabit cum eo cœlos, qui æqualiter ad videndum fusi sunt? Quare doce nos, quid dicamus ei; & requiescamus multa dicentes: Numquid liber, aut scriba adsistit mihi; aut hic stans faciam hominem tacere? Omnibus autem non est visibile lumen, quod refulget in nubibus: Et spiritus transiens emundabit eas. Ab aquilone nubes coloris aurei. In his est magna gloria, & honor omnipotentis; & non invenimus alium similem virtuti ejus. Qui juste judicat, non putas exaudire eum? propterea timebunt eum homines, timebunt quoque eum, & sapientes corde.

Cap. 38.

ET postquam quievit Elius loqui, dixit Dominus ad Job per turbinem nubis. Quis est qui celat me consilium, continens sermones in corde, [g] ÷ & putat me latere ⁝ accinge tamquam vir lumbum tuum, interrogabo te, tu autem responde mihi. Ubi eras quum fundarem terram? Indica mihi si nosti scientiam. Quis posuit mensuras ejus [h] ※ si nosti? aut quis est qui induxit super eam funiculum; aut super quod circuli ejus fusi sunt? Quis est autem qui misit lapidem angularem: ÷ quando facta sunt ⁝ simul sidera? Laudaverunt me voce magna omnes angeli mei. Conclusi portis mare, quum fremeret in utero matris suæ, volens progredi. Circumposui illi nubem operimentum, & nebulâ obvolvi illud; & posui illi terminos imponens claustra & portas. Et dixi: Hucusque venies, & non transibis: sed in temetipso comminuentur fluctus tui. Aut numquid tecum constitui lucem matutinam, aut cognovit Lucifer ordinem suum? Apprehende pinnas terræ, excute impios ex ea. Et tu sumens terræ lutum [i] figurasti animæ; & famosum eum fecisti super terram; & abstulisti ab impiis lucem, aut brachium superborum comminuisti; aut venisti ad fontem maris, aut in vestigiis abyssi deambulasti; aut tibi aperiuntur metu portæ mortis, aut janitores inferni videntes te timuerunt; aut cognovisti latitudinem sub cœlo? Narra ergo mihi [k] quanta sit; aut in qua terra habitet lux; aut quis tenebrarum locus sit. [l] Duces me in fines eorum? Quod si & nosti semitas eorum; numquid scis quia tunc natus eras, & numerus annorum tuorum multus? Aut venisti in thesauris nivis, aut thesauros grandinis vidisti; quæ reposita sunt in tempus inimicorum, & in die pugnæ & belli? Unde autem pro-

a Verbum istud, *corde*, prætermissum in MS. nostro supplevimus ex Augustino, qui legit, *& hypocritæ corde ponent furorem.*

b S. Augustinus duplicem hoc loco recitat variantem lectionem sequentem: *Ecce Deus consolabitur, vel roborabitur in fortitudine sua.* Vide librum Annotationum in Job.

c Desunt in MS. *& vocis ejus*; quæ leguntur apud Augustinum, & alibi.

d Active legunt Augustinus, & Vulgata, id est, *signat* pro *signatur*.

e Emendandus est textus iste in libro Annotationum S. Augustini, in quo depravata hujusmodi exstat lectio, *& commovere virtutem Domini.*

f Manuscriptus & Augustinus legunt sic *valida*, pro *calida*, ut habet Canon Hebraicæ veritatis, ac Vulgata Latina. Nec error hîc est recentiorum exscriptorum, sed veterum & antiquiorum: nam eodem modo legebat in suo exemplari S. Augustinus, qui *stolam validam* interpretatur *dignitatem superbam.*

g Corruptus est valde locus iste apud Augustinum, ubi legimus, *& me putat dare.* Nec tamen secure potuisset restitui ante præsentem editionem; quia comma illud obelo prænotatum abest in fronte Hebraico.

h Obelus hîc positus fuit pro asterisco: quod emendare nequaquam pertimescimus; quum ille qui nobis transcripsit hanc editionem è MS. codice, plures asteriscos ※ posuerit pro obelis ÷. Proclivi enim lapsu mutantur signa istæc ab scriptoribus, qui eorum nec usus, nec significantias intelligunt.

i Augustinus post LXX. *figurasti animal.*

k Idem, *quanta quæque sint*: sed melius quod legitur in MS. juxta Hebræum כלה *kullah*, id est, *tota ipsa*, nempe, *terra*.

l Error hîc est, ni fallor, exscriptoris, qui substantivum verbum *sit*, posuit pro conditionali particula *si*. Ita igitur legendum: *Aut quis tenebrarum locus. Si duces me, &c.* Huic lectioni consentiunt LXX. & Augustinus.

Digitized by Google

cedit pruina, & dispergitur auster sub cœlo? Quis præparavit pluviæ validæ flumen, & viam vocibus tempestatis, ※ ut & pluat super terram, ubi non est vir ※ in deserto, ubi non est homo ※ ut satiet inviam & inhabitabilem, ※ & ut germinet herbæ viror? Quis est pluviæ pater, vel quis est qui genuit stillas roris? De cujus utero procedit glacies: aut pruinam in cœlo quis genuit, quæ descendit sicut æque flumen? aut faciem impii quis tabefecit? aut intellexisti nexus Pleïadis, & septum Orionis aperuisti? ※ An aperies Mazuroth in tempore suo, ※ & vesperum super ædificationem ejus induces? Scis commotiones cœli, aut omnium quæ sub cœlo pariter fiunt? Vocabis nubem voce, & in tremore aquæ validæ obediunt tibi? Mittes [a] vi fulmina, & ibunt; aut dicent tibi, quid est? Quis dedit mulieribus texturæ sapientiam, & varietatum scientiam? Aut quis numeret nubes sapientiâ, ※ & organa cœli in terram declinet? Diffusus est autem sicut terra cinis, & adglutinavit eum sicut lapidibus [b] cubum. Aut capies leonibus escas, aut animas * draconum replebis? Pavidi enim sunt in cubilibus suis, & sedent in sylvis insidiantes. Quis autem præparavit corvo escam: pulli enim ejus ad Dominum clamant, errantes & escam quærentes. ※ Si cognovisti tempus pariendi tragelaphorum in petris; aut partus cervarum custodisti, & numerasti menses partus earum, & dolores earum solvisti, & nutristi hinulos earum sine metu? ※ Partus earum emittes? Abrumpent filii earum, ※ multiplicabuntur in tritico, ※ & ibunt & non revertentur ad eas. Quis autem est qui dimisit onagrum liberum, & vincula ejus quis resolvit? Posui enim tabernaculum ejus desertum, ※ & habitacula ejus salsuginem. Irridens multitudinem civitatis, & querelam exactoris non audiens. ※ Consideravit montes pascuæ suæ, ※ & post omne viride quærit. Volet autem monoceros servire tibi, aut dormire super præsepe tuum; aut alligabis in loris jugum suum, aut ducet tibi sulcos in campo? Confidis autem in eo, quia mutata est virtus ejus, aut dimittis ei opera tua? aut credes ei ※ quia reddet tibi sementem, & in arcam tuam inferet? ※ Penna strutionum mixta est alis herodionis, & accipitris, ※ & relinquit in terra ova sua, ※ & in pulvere calefiunt. Et oblita est, quia pes dispergit ea; & bestiæ conculcabunt ea. ※ Obduruit contra filios suos, ne sint ejus. ※ Frustra laboravit ※ absque ullo timore, ※ quia despexit eam Dominus in sapientia, ※ & non distribuit ei intellectum. ※ Quum tempus fuerit in altum se levabit, ※ & deridebit equitem, & ascensorem. An tu circumdedisti equo virtutem, & inseruisti collo ejus hinnitum, & circumposuisti ei arma? Et gloria pectoris ejus, audacia. Prodiens in campo luxuriat, & procedit in prœlio cum virtute; occurrensque jaculo contemnit, nec se avertit à ferro. Super ipsum autem gaudet arcus & gladius, ※ lanceæ, hastæque tremore: Et iracundiâ vertit terram, nec credet donec elanguerit tuba. Quum autem tuba cecinerit, dicet, euge. Et procul odoratur pugnam; tonitruum ducum & clamorem. Numquid in sapientia tua plumescit accipiter, ex passis pennis immobilis, ※ & respiciens ad austrum? aut tuo præcepto exaltatur aquila; & vultur super nidum suum in petra sedens morabitur ※ in summitate petræ, & in caverna? & quum ibi fuerit, quærit escas ※ longe oculi ejus prospiciunt, & pulli ejus volutantur in sanguine. Ubiquumque fuerint cadavera, statim reperiuntur.

* vel catulorum

Cap. 39.

Et adjecit Dominus, & loquutus est ad Job: Numquid qui disputat cum omnipotente quiescet; arguens Dominum respondebit ita?

RESPONDENS AUTEM JOB DOMINO, DIXIT:

※ Quid ergo judicor ÷ commonitus & increpatus à Domino ÷ audiens talia cum nihil sim:? quod responsum dabo? Manum ponam ad os meum. Semel loquutus sum, iterum non adjiciam.

RESPONDENS AUTEM DOMINUS JOB DE TURBINE, AIT:

Cap. 40.

Nequaquam. Sed accinge tamquam vir lumbos tuos. Interrogabo te, tu vero responde mihi. An abnuis judicium meum? aut putas me aliter tibi loquutum fuisse, quam ut appareres justus? An brachium contra Dominum tibi est, aut vocibus contra illum tonas? assume igitur altitudinem & virtutem, gloriam & honorem vestire. Emitte in iracundia angelos, & omnem injuriosum humilia. Videns omnem superbum extinguito. Contere impios statim, & absconde sub terra simul, faciesque eorum imple ignominia: ita demum confitebor, quia salvare te potest dextera tua. Sed ecce bestia quam feci apud te, fœnum sicut boves edit. Ecce virtus ejus in lumbis ※ ejus, & potentia ※ ejus super umbilicum ventris. Et erexit caudam sicut cypressus, & nervi ejus implicati sunt, & costæ ejus costæ æreæ, & spina ejus ferrum est fusile. Hoc est initium figmenti Domini, quod fecit. Illudatur ab angelis ejus. Ascendens autem in montem præruptum, fecit gaudium quadrupedibus in tartaro. Sub omnimodis arboribus dormit, secus juncum, & calamum, & caricem; & obumbrantur in eo arbores magnæ, cum stirpibus, & virgultis torrentis. ※ Si fuerit inundatio non timebit ※ securus est ※ quum illisus fuerit Jordanis in os ejus. In oculo suo suscipiet eum. Torto vertice, pertundit nares. Adduces autem draconem in hamo? Pones capistrum circa nares ejus, ※ sigillabis circulum in ore ejus, & forcipe pertundes labium ejus? Loquetur autem tibi preces, & obsecrationes blandè; & ponet testamentum tecum, & accipies eum servum sempiternum; & ludes de eo sicut de ave, aut alligabis eum sicut passerem infantulo? Saginantur in eo nationes, & partiuntur eum phenicum gentes. Et omnes naves si conveniant, non portabunt corium caudæ ejus, ※ & in navibus piscatorum caput ejus. Impones autem ei manum recordatus pugnæ, quæ fit in ejus corpore, & amplius non fiat. Non vidisti eum, neque in his quæ dicuntur miratus es; nec timuisti quod præparatum est mihi. Quis enim est qui mihi resistat, aut quis mihi resistet & sustinebit? Si omne quod sub cœlo est, meum est? ※ Non tacebo propter eum, ※ & sermo virtutum miseretur æqualis sui. Quis denudabit faciem vestitus ejus, aut in duplicatione toracis ejus, quis intrabit? Portas vultus ejus quis aperiet? Circa dentes ejus est timor, & in præcordiis ejus scuta ærea.

Cap. 41.

[a] Legebat hoc loco S. Augustinus, *mittes vi flumina, & ibunt*: quæ profecto sensum Scripturæ legentibus tollunt. Quare nostræ editioni, ac Vulgatæ Latinæ prorsus adhærendum, ne errores librariorum æque nobis imponant, ac sanctissimo Doctori.

[b] Mendosus est locus iste tam in MS. nostro, quam apud S. Augustinum. In MS. legitur, *sicut lapidibus civium*: in Annotationibus autem sancti Augustini, *sicut lapidibus cibum*. Sic unusquisque veterum scriptorum posuit quod intelligebat, non quod inveniebat. *Cubum* itaque restituimus juxta id quod in LXX. legimus, ὥσπερ λίθῳ κύβον; hoc est, *sicut lapide cubum*.

Colligatio

Colligatio ejus sicut [a] zirimitis lapis. Unus uni ※ adheret, & spiritus non pertransibit ad eum ※ vir fratri suo agglutinabitur ※ continebuntur, & non divellentur. In sternutamentis ejus illucescit lux, & oculi ejus species Luciferi. De ore ejus lampades ardentes exibunt, & craticulæ ignis dispergentur. De naribus ejus exit fumus fornacis ardentis igne carbonum. Anima ejus carbones accendet, & flamma de ore ejus procedet. In collo ejus habitat fortitudo, & ante eum currit perditio. Carnes corpori ejus adherent circumfusæ ei, & immobiles. Cor ejus obduruit sicut lapis, & stat sicut incudo infatigabilis. Et quum se converterit timor est bestiis quadrupedibus sævientibus super terram. Si occurrerint ei lanceæ, nihil facient ei ※ hastæ elevatio, & thoracis. Reputat enim paleas ferrum, & sicut lignum putre æs, non vulnerabit eum sagitta ærea. Ducit balistam tamquam fœnum, sicut stipulam æstimabit malleum. Aquas æstimat lapides, fundæ jactus ut fœnum, & deridet trementem hastam. Cubile ejus sudibus ferreis præacutis, & omne aurum maris sub eo est, sicut lutum immensum. Fervescere facit abyssum sicut vas æneum; æstimat mare sicut deletum; & tartarum abyssi sicut captivum. ※ Computavit abyssum quasi in deambulacrum, non est quidquam super terram simile ei, factum ad illudendum ab angelis meis. Omne altum videt, & ipse rex omnium quæ in aquis sunt.

Cap. 42. RESpondens autem Job Domino, dixit: Scio quia omnia potes, & impossibile tibi est nihil. Quis est enim qui abscondat à te consilium, parcens verbis te putet celare? Quis vero nunciavit mihi quæ nesciebam, magna & mirifica quæ non noveram? Audi me Domine, ut & ego loquar; interrogabo te, tu vero doce me. Auditu quidem auris audiebam te prius, nunc autem oculus meus videt te. Ideo despexi memetipsum & distabui, & æstimavi terram & cinerem. [b] Factum est autem postquam Dominus loquutus est omnia verba hæc ad Job.

DIXIT DOMINUS AD ELIPHAZ THEMANITEN.

PEccasti tu & duo amici tui. Non enim loquuti estis coram me verum quicquam sicut servus meus Job. Et nunc sumite ※ vobis septem vitulos & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & faciet hostias pro vobis. Job famulus meus orabit pro vobis, quia nisi facies ejus mihi esset accepta, & nisi propter eum, perdidissem vos. Non enim loquuti estis ※ ad me ⁑ verum adversus famulum meum Job.

Et abiit Eliphaz Themanites, & Baldad Sauchites, & Sophar Minæus; & fecerunt sicut præcepit illis Dominus. Et solvit peccatum eorum propter Job. Dominus vero auxit conversationem Job. Et quum orasset etiam pro amicis remisit illis peccatum. Et dedit Dominus duplicia omnia quæ habuerat prius Job. Audierunt autem omnes fratres ejus & sorores omnia quæ acciderant ei, & venerunt ad eum, & omnes qui eum noverant à principio. Et quum bibissent, & comedissent apud eum panem in domo ejus, consolati sunt eum, & mirati sunt in omnibus malis, quæ induxerat Dominus super eum. Et dedit ei unusquisque agnam unam; & vir inaurem auream unam. Dominus autem benedixit novissima Job, magis quam priora. Et erant pecora ejus oves quattuordecim millia, cameli sex millia, juga boum mille asinæ pascuales mille. Et nati sunt illi filii septem, & filiæ tres. Et vocavit primam quidem Diem, secundam vero Cassiam, tertiam autem Cornu Amaltheæ. Et non sunt inventæ mulieres à filiabus Job sub cœlo. Et dedit eis pater hereditatem inter fratres. Vixit autem Job post plagam centum [c] quadraginta annis. Et omnes anni vitæ ejus fuerunt ducenti quadraginta octo. ※ Et vidit Job filios suos, ※ & filios filiorum suorum quarta generatione. Et defunctus est Job senex plenus dierum. ÷ Scriptum est autem resurrecturum eum cum his quos Dominus suscitabit.

÷ [d] Hîc interpretatur de Syriaco libro, in terra quidem habitasse Ausitide, in finibus Idumææ & Arabiæ, & erat ei antea nomen Jobab. Et accepit uxorem Arabissam. Genuitque filium cui nomen erat Ennon. Erat autem ipse filius quidem Zaræ, de Esaü filiis filius, de matre vero Bosram; ita ut sit quintus ab Abraham. Et hi sunt reges qui regnaverunt in Edom, in qua & ipse regnavit regione. Prius Balaac filius Boor, & nomen civitatis ejus Dennaba. Post Balaac autem Jobab, qui vocatur Job. Post hunc Casum, qui erat dux ex Themanorum regione. Post hæc Adad filius Barad, qui excidit Madian in campo Moab; & nomen civitatis ejus Gethem. Qui autem venerunt ad eum amici Eliphaz ex filiis Esaü Themanorum rex, Baldad Sauchiorum Tyrannus, Sophar Minæorum rex.

a LXX. ὥσπερ σμυρίτης, *sicut smyrites.* Alii legunt σιδηρίτης, *sideritis.* Crediderim exscriptorem pro *smyritis*, legisse *zirimitis.*

b Verba sequentia ad nomen *Job* usque, omissa sunt incuriâ librarii in MS. Latino nostro.

c Septuaginta, *centum septuaginta annis. Omnes autem annos vixit ducentos quadraginta.* MS. tamen Alexandrinus concordat cum editione nostra in ultimo commate, *Omnes autem annos, &c.* quia habet, *ducentos quadraginta octo.* Cæterum notari debuit obelus ad istam annorum Job summam; non enim legitur ille versiculus in voluminibus Hebræorum.

d Meminerit lector verborum Origenis, quibus in fronte hujus libri docebamur integram istam partem obelis notatam abesse in Hebræorum voluminibus; quamvis eam retineant septuaginta Interpretes cum Theodotione. Porro additamentum hoc antiquissimum esse consentiunt eruditi omnes: quia mentionem ejus faciunt, Aristeas, Philo, & Polyhistor, teste Spanhemio in Hist. Job. cap. 4. Quantæ vero fuerit auctoritatis apud Græcos, scire poteris ex Procœmio Catenæ Grec. PP. in Job. De eodem additamento hæc habet S. Hieronymus libro Quæstionum Hebraicarum: *Male*, inquit, *quidam æstimant Job de genere esse Esaü: siquidem illud quod in fine libri ipsius habetur, eo quod de sermone Syro translatus est: & quartus sit ab Esaü, & reliqua, quæ ibi continentur, in Hebrais voluminibus non habentur.* Hieronymo adjungendus Polychronius, qui additamenti fidem quoque elevavit his verbis: *Genealogiam, quæ in fine est, quidam rejiciunt, quia in Hebræo non reperitur.... Nominis similitudinem in Genealogia Esaü, quæ in libro Geneseos exstat, ubi Jobabi mentio fit, ansam erroris & hujusmodi scholii quibusdam præbuisse; tractuque temporis postea, quæ margini adscripta erant, in libri contextum ab aliis assumta esse, asserunt.*

Explicit Liber Job secundum Septuaginta.

Digitized by Google

ADMONITIO
IN OPUS SUBSEQUENS.

Psalmorum volumen juxta septuaginta Interpretes, semel atque iterum emendatum ab Hieronymo, ante annos circiter decem, J. Cari Presbyteri studio ac labore, Romæ primùm editum est: additis obelis & asteriscis in eo Psalterio, quod Gallicanum vocant veteres ac recentiores scriptores. Hujus eruditi Cari diligentiam, in edendo duplici Hieronymi Psalterio, ut imitaremur; nonnihilque castigatius & auctius apud nos prodiret, quamplures antiquissimos codices MSS. perquisivimus ad supplenda ea, quæ tum in textu, tum in signis obelorum & asteriscorum deesse videbantur. Subsidium ergo ministrante haud mediocri copia veterum codicum, Cari votis fecimus satis; qui eodem MSS. librorum destitutus auxilio fatetur inchoatum à se opus, aliis perficiendum tradidisse. *Præf. ad Lectorem.* Horum, *inquit*, Psalmorum tituli ex M.SS. codicibus & Cassiodoro; quantum quidem licuit, sed non quantum oportebat ac optabamus; (cum id rei plures oculatioresque viros, ac ipsos manuscriptos codices ad manus haberi exigeret) sunt excerpti. Quam ampliorem diligentiam desiderari in obelorum, asteriscorum ac diapsalmatum additione, versuumque distinctione in utraque editione, ingenue fatemur. Specimen certe dedimus, ut quod in votis erat; aperta simul via, cura laboreque absolutiore alii accuratius præstarent. *Sincero itaque pectori quidquid peccavit in hac editione Psalterii facile condonantes, in id unum intenti erimus, ut Psalterium Hieronymianum, quod partim editum, partim ineditum supra dicebamus, emendatissimum omnibusque numeris suis absolutum prodeat nunc ad publicam Ecclesiæ ac studiosorum utilitatem. Porro duplicis Psalmorum juxta LXX. emendationis à se susceptæ meminit S. Doctor Præfatione jamjam subsequutura: Libro etiam secundo Apologiæ adversus Rufinum, Psalterium curis suis castigatum, Romæ olim susceptum testatur his verbis:* Psalterium quoque, quod certe emendatissimum juxta septuaginta Interpretes nostro labore dudum Roma suscepit, rursum juxta Hebraicum vertens, &c. *Cujus vero emendationis hîc recordetur; an ejus quam Romæ positus priorem subministravit; an posterioris in Bethlehemitico secessu editæ cum obelis & asteriscis, vix nobis compertum esse potest. Certe de prima illa emendatione, quam* cursim Romæ *elaboratam dicit infra, hæc intelligenda minime veniunt; quamquam id asserant scriptores non pauci: nam quî fieri potuit ut Ecclesia Romana emendatissimum susciperet ab Hieronymo Psalterium, quod ille* cursim & magna *tantum* ex parte *correxerat? Verisimilimum igitur apparet utramque Hieronymianam editionem, tam priorem, quam posteriorem in urbe Romana fuisse susceptam; ac Hieronymum indistinctim ambas emendationes comprehendere, quum Psalterium suum juxta LXX. emendatissimum Rufino objiciebat. Opinioni nostræ impense favent Valafridi paulo post citati dicta, quibus certi sumus Gallos à Romanis mutuatos esse posteriorem etiam emendationem Psalterii. Cæterum prior editio Romàni Psalterii nomen obtinuit, quod ea uteretur antiquitus Ecclesia Romana; hodieque usus perseveret in Ecclesia Vaticana. Gallicanum autem Psalterium appellata est editio posterior & accuratissima, eo quod primi inter omnes ad usus Ecclesiasticos eamdem adhibuerint Galli nostrates. Meminerit proinde lector in nostra hac editione Psalterii duplicis, Romani, & Gallicani, prius à nobis notatum esse in capite columnarum littera* R. *posterius autem littera* G. *his enim litteris præmissis nulla deinceps versionum confusio subrepere poterit.*

AUCTORUM TESTIMONIA
DE HIERONYMIANO PSALTERIO
JUXTA LXX. INTERPRETES.

Ex Valafrido Strabone de Rebus Ecclesiasticis cap. 25.

Psalmos autem quum secundum LXX. Interpretes Romani adhuc habeant; Galli & Germanorum aliqui secundùm emendationem, quam Hieronymus Pater de LXX. editione composuit, Psalterium cantant: quam Gregorius Turonensis Episcopus à partibus Romanis mutuatam, in Galliarum dicitur Ecclesias transtulisse.

Ex triplici Psalterio MS. Sorbonico num. 2783.

Psalterium quod secundum LXX. Iuterpretes in omnibus Ecclesiis cantabatur Hieronymus correxit: quo iterum vitiato Psalterium novum composuit, quod & à LXX. Interpretum editione non multum discordaret, & cum Hebraico multum

Digitized by Google

concordaret. Quod ut omnibus clarum fieret, Psalterium distinxit per asteriscos, id est, stellam ※; & per obelos, id est, virgam jacentem ÷, docens ea quæ continentur sub asterisco usque ad duo puncta : in Hebræo haberi, & à LXX. prætermissa esse: ea vero quæ continentur sub obelo usque ad duo puncta, in Hebræo non haberi; sed à LXX. addita esse. *Juxta Theodotionis dumtaxat emendationem. Hoc Psalterium Damasus Papa rogatu Hieronymi in Gallicanis Ecclesiis cantari instituit; & propter hoc Gallicanum vocatur: Romanis Psalterium secundum LXX. retinentibus sibi, propter quod Romanum vocatur. *Hic nonnulla deesse videntur.

Hæc duo Psalteria quum non sufficerent ad proponenda testimonia de Christo contra Judæos, qui non recipiunt nisi ea quæ habentur in Hebræo; addidit & tertium quod vocatur Hebraicum, pro eo quod rogatu Sophronii viri sapientis transtulit illud de Hebraica veritate in Latinum, verbo ad verbum. Quod Psalterium & alia Hieronymi Opuscula idem Sophronius de Latino in Græcum transtulit.

Ita Anonymus scriptor in fronte MS. codicis Sorbonici. Sed valde allucinatur quum ait, Damasum instituisse, ut Psalterium Hieronymi, obelis & asteriscis illustratum, in Gallicanis Ecclesiis caneretur: certum namque exstat Psalterium istud editum fuisse ab Hieronymo aliquot annis post obitum S. Damasi.

EX EPISTOLA S. HIERONYMI AD SUNNIAM ET FRETELAM.

De usu Asteriscorum & Obelorum in Libris sacris.

Cujus rei vobis sensum breviter aperiam. Ubi quid minus habetur in Græco ab Hebraica veritate, Origenes de translatione Theodotionis addidit, & signum posuit asterisci, id est, stellam, quæ, quod prius absconditum videbatur, illuminet & in medium proferat: ubi autem quod in Hebræo non est, in Græcis codicibus invenitur, obelon, id est, jacentem præposuit virgulam, quam nos Latine veru possumus dicere; quo ostenditur jugulandum esse & confodiendum, quod in authenticis libris non invenitur. Quæ signa & in Græcorum, Latinorumque poëmatibus inveniuntur.

EX EADEM EPISTOLA.

De Obelis & Asteriscis scriptorum negligentiâ omissis.

Et hinc apud vos, & apud plerosque error exoritur, quod scriptorum negligentiâ, virgulis & asteriscis subtractis, distinctio universa confunditur. *Et iterum:* Et dicitis quod in Græco, sibi, non habeat. Nec in Hebræo habet; & apud Septuaginta obelo prænotatum est: quæ signa dum per scriptorum negligentiam à plerisque quasi superflua relinquuntur, magnus in legendo error exoritur.

INCIPIT PRÆFATIO
S. HIERONYMI PRESBYTERI
IN
LIBRUM PSALMORUM.

PSALTERIUM Romæ dudum positus emendaram: & juxta septuaginta Interpretes, licet cursim, magna illud ex parte correxeram. Quod quia rursum videtis, ô Paula & Eustochium, scriptorum vitio depravatum, plusque antiquum errorem, quàm novam emendationem valere: cogitis, ut veluti quodam novali, scissum jam arvum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem: æquum esse dicentes, ut quod crebro male pullulat, crebrius succidatur. Unde consueta præfatione commoneo tam vos, quibus forte labor iste desudat, quam eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerint, ut quæ diligenter emendavi, cum cura & diligentia transcribantur. Notet sibi unusquisque vel jacentem lineam, vel signa radiantia; id est obelos ÷, vel asteriscos ※. Et ubiquumque viderit virgulam præcedentem, ÷ ab ea usque ad duo puncta : quæ impressimus, sciat in septuaginta Translatoribus plus haberi. Ubi autem stellæ ※ similitudinem perspexerit, de Hebræis voluminibus additum noverit, æque usque ad duo puncta, juxta Theodotionis dumtaxat editionem, qui simplicitate sermonis à septuaginta Interpretibus non discordat. Hæc ergo & vobis & studioso cuique fecisse me sciens, non ambigo multos fore, qui vel invidia, vel supercilio malint contemnere videri præclara, quam discere, & de turbulento magis rivo, quam de purissimo fonte potare.

EXPLICIT PRÆFATIO.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER PSALMORUM JUXTA SEPTUAGINTA INTERPRETES AB HIERONYMO SEMEL ET ITERUM EMENDATUS; ac in secunda editione Obelis & Asteriscis ab eodem illustratus.

PSALMUS PRIMUS.

ROMANUM PSALTERIUM.

Romæ ab Hieronymo emendatum circa annum Christi 382.

Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit: & in cathedra pestilentiæ non sedit. A

Sed in lege Domini fuit voluntas ejus: & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Et erit, tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum.

Quod fructum suum dabit in tempore suo: & folium ejus non decidet, & omnia quæcumque fecerit, prosperabuntur.

Non sic impii, non sic: sed, tamquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ. B

Ideo non resurgunt impii in judicio: neque peccatores in consilio justorum.

Quoniam novit Dominus viam justorum: & iter impiorum peribit.

[a] GALLICANUM PSALTERIUM.

Editum Bethlehem ab Hieronymo post ann. Christi 384.

Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit: [b] & in cathedra pestilentiæ non sedit.

Sed in lege Domini voluntas ejus: & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Et erit, tamquam lignum, ÷ quod ⁝ plantatum ÷ est ⁝ secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo.

Et folium ejus non defluet: & omnia quæcumque faciet, prosperabuntur.

Non sic impii ÷ non sic ⁝ sed, tamquam pulvis, quem projicit ventus ÷ à facie terræ ⁝

Ideo non resurgent impii in judicio: neque peccatores in concilio justorum.

Quoniam novit Dominus viam justorum: & iter impiorum peribit.

PSALMUS II.

PSALMUS DAVID.

Quare fremuerunt gentes: & populi meditati sunt inania? C

Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum: adversus Dominum, & adversus Christum ejus. DIAPSALMA.

Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus à nobis jugum ipsorum.

Qui habitat in cœlis, irridebit eos: & Dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos, in ira sua: &, in furore suo, conturbabit eos. D

Ego autem, constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum ejus: prædicans præceptum Domini.

Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te.

Postula à me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam: & possessionem tuam, terminos terræ.

Reges eos in virga ferrea: &, tamquam vas figuli, confringes eos.

Et nunc, reges, intelligite: erudimini, omnes, qui judicatis terram.

Quare fremuerunt gentes: & populi meditati sunt inania?

Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum: adversus Dominum, & adversus Christum ejus. ÷ DIAPSALMA ⁝

Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus [c] à nobis jugum ipsorum.

÷ Qui ⁝ habitat in cœlis, ÷ ir ⁝ ridebit ÷ eos: & ⁝ Dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos, in ira sua: &, in furore suo, conturbabit eos.

Ego autem, constitutus sum rex ÷ ab eo ⁝ super Sion montem sanctum ejus: prædicans præceptum ejus.

Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te.

Postula à me, & dabo tibi gentes, hereditatem tuam: & possessionem tuam, terminos terræ.

Reges eos in virga ferrea: ÷ & ⁝ tamquam vas figuli, confringes eos.

Et nunc, reges, intelligite: erudimini ÷ qui ⁝ judicatis terram.

a In MS. Regio 3561. ac in Colbertino 2200. hanc legimus epigraphen in fronte hujus editionis: *Incipit Psalterium de translatione septuaginta Interpretum, emendatum à S. Hieronymo Presbytero, in novo.* Posteriorem editionem vocabant Psalterium emendatum *in novo*, id est, *de novo*.

b MS. Colbertinus num. 2200. male notat obelum pro conjunctione *&*, quæ legitur in Hebræo. Similem MS. habuit Carus, qui prænotavit & ipse obelum ad eamdem particulam. Alii MSS. pure legunt absque obelo

c Tota pars istæc versiculi corrupte prænotatur obelo in edito ac MS. jam dictis. Duo vero signa obelorum immediate sequentia suppleta sunt ex MSS. codicibus nostris.

Digitized by Google

Servite Domino, in timore: & exsultate ÷ ei ⁝ cum tremore. A
Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur ÷ Dominus ⁝ & pereatis de via ÷ justa ⁝
Quum exarserit, in brevi, ira ejus: beati omnes, qui confidunt in eo.

Servite Domino, in timore: & exsultate ei, cum tremore,
Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus: ne pereatis de via justa.
Quum exarserit, in brevi, ira ejus: beati omnes, qui confidunt in eo.

PSALMUS III.

PSALMUS DAVID, QUUM FUGERET A FACIE ABSALOM FILII SUI. B

Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me.
Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ÷ ejus ⁝ DIAPSALMA.
Tu autem Domine, susceptor meus ÷ es ⁝ gloria mea, & exaltans caput meum.
Voce mea ad Dominum clamavi: & exaudivit me de monte sancto suo. DIAPSALMA.
a Ego dormivi, & soporatus sum: & [a] ÷ ex ⁝ surrexi, quia Dominus suscepit me. C
Non timebo millia populi circumdantis me: ÷ Ex ⁝ surge, Domine: salvum me fac, Deus meus.
Quoniam ÷ tu ⁝ percussisti omnes adversantes mihi sine caussa: dentes peccatorum contrivisti.
Domini est salus, ÷ & ⁝ super populum tuum benedictio tua. ※ DIAPSALMA.

PSALMUS DAVID, QUUM FUGERET A FACIE ABESSALOM FILII SUI.

Domine, quid multiplicati sunt, qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me, multi dicunt animæ meæ: Non est salus illi in Deo ejus. DIAPSALMA.
Tu autem, Domine, susceptor meus es: gloria mea, & exaltans caput meum.
Voce mea ad Dominum clamavi: & exaudivit me de monte sancto suo. DIAPSALMA.
Ego dormivi, & somnum cepi, & resurrexi: quoniam Dominus suscipiet me.
Non timebo millia populi circumdantis me: Exsurge Domine, salvum me fac, Deus meus.
Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine caussa: dentes peccatorum contrivisti.
Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

PSALMUS IIII.

IN FINEM, IN CARMINIBUS, PSALMUS DAVID.

Cum invocarem, exaudivit me Deus justitiæ meæ: In tribulatione dilatasti mihi. D
Miserere mei; & exaudi orationem meam.
Filii hominum, usquequo gravi corde? ÷ ut quid ⁝ diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? DIAPSALMA.
b ※ [b] Et ⁝ scitote, quoniam mirificavit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet ÷ me ⁝ quum clamavero ad eum.
Irascimini, & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris: in cubilibus vestris compungimini. DIAPSALMA. E
Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in Domino: Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona?
Signatum est, super nos, lumen vultus tui, Domine: dedisti lætitiam in corde meo.
A fructu frumenti, vini ÷ & olei ⁝ sui: multiplicati sunt.
In pace, in idipsum dormiam & requiescam.
Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, CANTICUM.

Cum invocarem te, exaudisti me, Deus justitiæ meæ: in tribulatione dilatasti me.
Miserere mihi, Domine: & exaudi orationem meam.
Filii hominum, usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? DIAPSALMA.
Scitote, quoniam magnificavit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me, dum clamavero ad eum.
Irascimini, & nolite peccare: quæ dicitis, in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. DIAPSALMA.
Sacrificate sacrificium justitiæ: & sperate in Domino.
Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? Signatum est, super nos, lumen vultus tui, Domine.
Dedisti lætitiam, in corde meo: A tempore frumenti, vini & olei sui, multiplicati sunt.
In pace, in idipsum, obdormiam & requiescam: quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.

PSALMUS V.

IN FINEM, PRO EA, QUÆ HEREDITATEM CONSEQUITUR, PSALMUS DAVID. F

c Verba mea [c] auribus percipe Domine: intellige clamorem meum.
Intende voci orationis meæ: rex meus, & Deus meus.
Quoniam ad te orabo, Domine: mane ÷ ex ⁝ audies vocem meam.

IN FINEM, PRO HEREDITATE, PSALMUS DAVID.

Verba mea auribus percipe, Domine: intellige clamorem meum. Intende voci orationis meæ, rex meus, & Deus meus.
Quoniam ad te orabo, Domine: mane exaudies vocem meam.

a MS. Sorbonicus num. 2784. notat sic obelos post præpositionem in verbis compositis.

b Idem MS. Sorbonicus prænotavit veru sive obelo hanc particulam *Et*: Sed MS. codex monasterii nostri Sagensis notat asteriscum ※, idque merito quum particula conjunctiva & legatur in Hebraico fonte.

c MS. Sorbonicus anteposito veru ÷ jugulat verbum *auribus*, quod tamen ad sensum Scripturæ exprimendum necessario usurpari videtur. Idem exemplar, etsi optimum ac præcipuum nobis sit, frustra tamen in consequentibus apposuit multa signa obelorum, quæ in aliis MSS. non visuntur.

Digitized by Google

Mane aſtabo tibi, & videbo: quoniam non volens, A
Deus, iniquitatem, tu es.
Non habitabit juxta te, malignus: neque permanebunt injuſti ante oculos tuos.
Odiſti, Domine, omnes, qui operantur iniquitatem: perdes eos, qui loquuntur mendacium.
Virum ſanguinum, & doloſum abominabitur Dominus: Ego autem, in multitudine miſericordiæ tuæ,
Introibo, Domine, in domum tuam: adorabo ad templum ſanctum tuum, in timore tuo.
Deduc me, Domine, in tua juſtitia: propter inimicos meos, dirige in conſpectu tuo viam meam. B
Quoniam non eſt in ore eorum, veritas: cor eorum, vanum eſt.
Sepulcrum patens eſt, guttur eorum: linguis ſuis doloſe agebant; judica illos, Deus.
Decidant à cogitationibus ſuis; ſecundum multitudinem impietatum eorum, expelle eos: quoniam exacerbaverunt te, Domine.
Et lætentur omnes, qui ſperant in te: in æternum exſultabunt, & inhabitabis in eis, & gloriabuntur C
in te omnes, qui diligunt nomen tuum.
Quoniam tu, Domine, benedices juſtum: Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ, coronaſti nos.

Mane aſtabo tibi, & videbo: quoniam non, Deus, volens inquitatem tu ÷ es⁚
Neque habitabit juxta te, malignus: neque permanebunt injuſti ante oculos tuos.
Odiſti omnes, ÷ qui⁚ operantur iniquitatem: perdes ÷ omnes qui⁚ loquuntur mendacium.
Virum ſanguinum, & doloſum abominabitur Dominus: Ego autem, in multitudine miſericordiæ tuæ,
Introibo in domum tuam: adorabo ad templum ſanctum tuum, in timore tuo.
Domine, deduc me in juſtitia tua: propter inimicos meos, dirige in conſpectu [a] meo viam tuam.
Quoniam non eſt in ore eorum, veritas: cor eorum, vanum eſt.
Sepulcrum patens ÷ eſt⁚ guttur eorum; linguis ſuis doloſe agebant: judica illos, Deus.
Decidant à cogitationibus ſuis; ſecundum multitudinem impietatum eorum, expelle eos: quoniam irritaverunt te, ÷ Domine⁚
Et lætentur omnes, qui ſperant in te: in æternum exſultabunt, & habitabis in eis.
Et gloriabuntur in te ÷ omnes⁚ qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices juſto.
Domine, ut ſcuto ÷ bonæ⁚ voluntatis tuæ: coronaſti nos.

PSALMUS VI.

IN FINEM, IN HYMNIS, PRO OCTAVA, PSALMUS DAVID.

Domine, ne in ira tua arguas me: neque in furore tuo corripias me. D
Miſerere mihi, Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me, Domine, quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea: & anima mea turbata eſt valde.
Et tu, Domine, uſquequo? convertere, & eripe animam meam: ſalvum me fac, propter miſericordiam tuam.
Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui: in inferno autem, quis confitebitur tibi?
Laboravi in gemitu meo; lavabo per ſingulas noctes lectum meum: lacrymis ſtratum meum rigabo. E
Turbatus eſt, præ ira, oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.
Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei.
Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam aſſumſit.
Erubeſcant & conturbentur omnes inimici mei: avertantur retrorſum & erubeſcant valde, velociter.

IN FINEM, IN CARMINIBUS, PRO OCTAVA PSALMUS DAVID.

Domine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me.
Miſerere mei, Domine, quoniam infirmus ſum: ſana me, Domine, quoniam conturbata ſunt oſſa mea.
Et anima mea turbata eſt valde: ſed tu Domine, uſquequo?
Convertere, Domine, ÷ &⁚ eripe animam meam: ſalvum me fac, propter miſericordiam tuam.
Quoniam non eſt in morte, ÷ qui⁚ memor ſit tui: in inferno ÷ autem⁚ quis confitebitur tibi?
Laboravi in gemitu meo: lavabo per ſingulas noctes lectum meum; lacrymis meis ſtratum meum rigabo.
Turbatus eſt, à furore, oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.
Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam ÷ ex⁚ audivit Dominus vocem fletus mei.
÷ Ex⁚ audivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam ſuſcepit.
Erubeſcant & conturbentur ※ vehementer⁚ omnes inimici mei; convertantur & erubeſcant ÷ valde⁚ velociter.

PSALMUS VII.

PSALMUS DAVID, QUEM CANTAVIT DOMINO, PRO VERBIS CHUSI, filii Jemini. F

Domine, Deus meus, in te ſperavi: libera me ab omnibus perſequentibus me, & eripe me.
Ne quando rapiat, ut leo, animam meam: dum non eſt, qui redimat; neque, qui ſalvum faciat.
Domine, Deus meus, ſi feci iſtud: ſi eſt iniquitas in manibus meis.

PSALMUS DAVID, QUEM CANTAVIT DOMINO, PRO VERBIS CHUSI, filii Jemini.

Domine, Deus meus, in te ſperavi: ſalvum me fac ex omnibus perſequentibus me, & libera me.
Ne quando rapiat, ut leo, animam meam: dum non eſt, qui redimat; neque, qui ſalvum faciat.
Domine, Deus meus, ſi feci iſtud: ſi eſt iniquitas in manibus meis.

a Aliquot MSS. legunt, *in conſpectu tuo viam meam.* Hocque monet ſcholion marginale MS. codicis Sorbonici, qui in textu retinet puram Hieronymi lectionem, quam edidimus. Puram dixi lectionem, quia ſanctus Hieronymus docet nos Epiſtolâ ad Sunn. & Fretel. *dirige in conſpectu tuo viam meam*, non haberi nec apud Septuaginta, nec apud alios Interpretes; ſed in ſola editione Vulgata, quæ *κοινὴ* dicebatur.

Digitized by Google

Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis. A
Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam: & gloriam meam in pulverem deducat. ※ DIAPSALMA.
÷ Ex ⁚ surge, Domine, in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.
※ Et ⁚ exsurge ÷ Domine, Deus meus ⁚ in præcepto quod mandasti; & synagoga populorum circumdabit te.
Et propter hanc, in altum regredere: Dominus judicat populos. B
Judica me, Domine, secundum justitiam meam; & secundum innocentiam meam, super me.
Consumetur nequitia peccatorum; & diriges justum, [a] scrutans corda & renes, Deus.
Justum adjutorium meum, à Domino; qui salvos facit rectos corde.
Deus, judex, justus, fortis ÷ & patiens ⁚ numquid irascitur per singulos dies?
Nisi conversi fueritis gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, & paravit illum. C
Et in eo paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus effecit.
Ecce parturiit injustitiam: [b] concepit dolorem, & peperit iniquitatem.
Lacum aperuit, & effodit eum; & incidit in foveam, quam fecit.
Convertetur dolor ejus, in caput ejus; & in verticem ipsius, iniquitas ejus descendet.
Confitebor Domino, secundum justitiam ejus: & psallam nomini Domini, Altissimi.

Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis.
Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat eam, & conculcet in terra vitam meam: & gloriam meam in pulverem deducat. DIAPSALMA.
Exsurge, Domine, in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum tuorum.
Exsurge, Domine, Deus meus, in præcepto, quod mandasti; & synagoga populorum circumdabit te.
Et propter hanc, in altum regredere: Domine judica populos.
Judica me, Domine, secundum justitiam meam; & secundum innocentiam manuum mearum, super me.
Consummetur nequitia peccatorum, & dirige justum, scrutans corda & renes, Deus.
Justum adjutorium meum, à Domino; qui salvos facit rectos corde.
Deus, judex justus, fortis & longanimis: numquid irascitur per singulos dies?
Nisi convertamini, gladium suum vibravit: arcum suum tetendit, & paravit illum.
Et in ipso paravit vasa mortis: sagittas suas ardentibus effecit.
Ecce parturiit injustitiam: concepit dolorem, & peperit iniquitatem.
Lacum aperuit, & effodit eum; & incidet in foveam, quam fecit.
Convertetur dolor ejus, in caput ejus; & in verticem ejus, iniquitas ejus descendet.
Confitebor Domino, secundum justitiam ejus: & psallam nomini Domini, Altissimi.

PSALMUS VIII.

IN FINEM, PRO TORCULARIBUS, PSALMUS DAVID. D

DOmine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!
Quoniam elevata est magnificentia tua, super cœlos.
Ex ore infantium & lactentium, perfecisti laudem, propter inimicos tuos: ut destruas inimicum & ultorem.
Quoniam videbo cœlos [c] ※ tuos ⁚ opera digitorum tuorum; lunam & stellas, quæ ÷ tu ⁚ fundasti.
Quid est homo, quod memor es ejus? aut, filius hominis, quoniam visitas eum? E
Minuisti eum, paulo minus ab angelis: gloria & honore coronasti eum: ÷ & ⁚ constituisti eum super opera manuum tuarum.
Omnia subjecisti sub pedibus ejus; oves & boves universas, insuper & pecora campi,
Volucres cœli, & pisces maris; qui perambulant semitas maris.
Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!

IN FINEM, PRO LASSIS: PSALMUS DAVID.

DOmine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!
Quoniam elevata est magnificentia tua, super cœlos.
Ex ore infantium & lactentium, perfecisti laudem, propter inimicos tuos: ut destruas inimicum & defensorem.
Quoniam videbo cœlos, opera digitorum tuorum; lunam & stellas, quas tu fundasti.
Quid est homo, quod memor es ejus? aut, filius hominis, quoniam visitas eum?
Minuisti eum, paulo minus ab angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum, super opera manuum tuarum.
Omnia subjecisti sub pedibus ejus: oves & boves universas, insuper & pecora campi,
Volucres cœli, & pisces maris; qui perambulant semitas maris.
Domine, Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum, in universa terra!

PSALMUS VIIII.

IN FINEM, PRO OCCULTIS FILII, PSALMUS DAVID. F

COnfitebor ÷ tibi ⁚ Domine, in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua.

IN FINEM, PROPTER OCCULTA FILII, PSALMUS DAVID.

COnfitebor tibi, Domine, in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua.

a Curiose MS. Sorbonicus observat ad marginem hujus loci, & particulam *haberi in quibusdam libris cum obelo*, id est, ÷ & : *scrutans corda*: sed curiosius observandum eamdem particulam inveniri in MS. Regio supra memorato, cum asterisco in hunc modum, ※ & : *scrutans corda*. Sic pro voluntate scriptorum ponuntur sæpius asterisci vel obeli.

b Regius MS. notat cum asterisco ※ & : *conceperunt*.

c De hoc asterisco ita docet Hieronymus Sunniam & Fretelam: *Quoniam videbo cœlos tuos; & dicitis quod, tuos, in Græco non habeat. Verum est, sed in Hebræo legitur* SAMACHA, *quod interpretatur cœlos tuos; & de editione Theodotionis in Septuaginta Interpretibus additum est sub asterisco*.

Digitized by Google

Lætabor & exsultabo in te: psallam nomini tuo, Altissime. A
In convertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur & perient à facie tua.
Quoniam fecisti judicium meum & caussam meam: sedes super thronum, qui judicas æquitatem.
Increpasti gentes, & periit impius: nomen eorum delesti, in æternum & in sæculum sæculi.
Inimici defecerunt frameæ in finem: & civitates eorum destruxisti.
Periit memoria eorum cum sonitu: & Dominus in æternum permanet. B
Paravit in judicio sedem suam: & ipse judicabit orbem terræ in æquitate: judicabit populos cum justitia.
Et factus est, Dominus, refugium pauperum: adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.
Et sperent in te omnes, qui noverunt nomen tuum: quoniam non derelinquis quærentes te, Domine.
Psallite Domino, qui habitat in Sion: annuntiate, inter gentes, mirabilia ejus. C
Quoniam, requirens sanguinem eorum: memoratus est, & non est oblitus orationis pauperum.
Miserere mihi, Domine, & vide humilitatem meam, de inimicis meis, qui exaltas me de portis mortis: ut annuntiem omnes laudes tuas, in portis filiæ Sion.
Exsultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt: In laqueo isto: quem occultaverunt mihi, comprehensus est pes eorum. D
Cognoscetur Dominus, judicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est, peccator.

Canticum Diapsalmatis.

Convertantur, peccatores, in infernum: omnes gentes, quæ obliviscuntur Dominum.
Quoniam, non in finem oblivio erit pauperum: patientia pauperum non peribit in finem.
Exsurge, Domine, non prævaleat homo: judicentur gentes, in conspectu tuo.
Constitue, Domine, legislatorem super eos: ut sciant gentes, quoniam homines sunt. Diapsalma. E
Ut quid, Domine, recessisti longe? despicis in opportunitatibus, in tribulatione?
Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in cogitationibus suis, quas cogitant.
Quoniam laudatur, peccator, in desideriis animæ suæ: & qui iniqua gerit, benedicetur.
Irritavit Dominum peccator: secundum multitudinem iræ suæ, non inquiret.
Non est, Deus, in conspectu ejus: polluuntur viæ ejus, in tempore. F
Auferuntur judicia tua à facie ejus: omnium inimicorum suorum dominabitur.
Dixit enim in corde suo: Non movebor, de generatione in generationem, sine malo.
Cujus os, maledictione & amaritudine plenum est & dolo: sub lingua ejus, labor & dolor.
Sedet in insidiis, cum divitibus, in occultis, ut interficiat innocentem? G
Oculi ejus in pauperem respiciunt: insidiatur in occulto, sicut leo in cubili suo.
Insidiatur, ut rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum.
In laqueo suo humiliabit eum: inclinabit se, & cadet, dum dominabitur pauperis.
Dixit enim in corde suo, Oblitus est Deus: avertit faciem suam, ne videat usque in finem.

Lætabor & exsultabo in te: psallam nomini tuo, Altissime.
In convertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur & peribunt à facie tua.
Quoniam fecisti judicium meum & caussam meam: sedisti super thronum, ÷ qui ⁝ judicas justitiam.
Increpasti gentes, ÷ & ⁝ periit impius: nomen eorum delesti, in æternum, & in sæculum ÷ sæculi ⁝
Inimici defecerunt frameæ in finem: & civitates destruxisti.
Periit memoria eorum cum sonitu: & Dominus in æternum permanet.
Paravit in judicio thronum suum: & ipse judicabit orbem ÷ terræ ⁝ in æquitate: judicabit populos in justitia.
Et factus est, Dominus, refugium pauperi: adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.
Et sperent in te, qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.
Psallite Domino, ÷ qui ⁝ habitat ÷ in ⁝ Sion: annuntiate, inter gentes, studia ejus.
Quoniam, requirens sanguinem eorum, recordatus est: non est oblitus clamorem pauperum.
Miserere mei, Domine: vide humilitatem meam, de inimicis meis,
Qui exaltas me de portis mortis: ut annuntiem omnes laudationes tuas, in portis filiæ Sion.
Exsultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu, quem fecerunt.
In laqueo ÷ isto ⁝ quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.
Cognoscetur Dominus, judicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est, peccator.

Canticum Diapsalmatis.

Convertantur, peccatores, in infernum: omnes gentes, quæ obliviscuntur Deum.
Quoniam, non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.
÷ Ex ⁝ surge, Domine, non confortetur homo: judicentur gentes, in conspectu tuo.
Constitue, Domine, legislatorem super eos: ut sciant gentes, ÷ quoniam ⁝ homines sunt. ※ Diapsalma ⁝
Ut quid, Domine, recessisti longe? despicis in opportunitatibus, in tribulatione? *Psalmus X. secundum Hebr.*
Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant.
Quoniam laudatur, peccator, in desideriis animæ suæ: & iniquus benedicitur.
Exacerbavit Dominum peccator: secundum multitudinem iræ suæ, non quæret.
Non est, Deus, in conspectu ejus: inquinatæ sunt viæ illius, in omni tempore.
Auferuntur judicia tua à facie ejus: omnium inimicorum suorum dominabitur.
Dixit ÷ enim ⁝ in corde suo: Non movebor, à generatione in generationem, sine malo.
Cujus, maledictione, os plenum est, & amaritudine & dolo: sub lingua ejus, labor & dolor.
Sedet in insidiis, cum divitibus, in occultis, ut interficiat innocentem.
Oculi ejus in pauperem respiciunt: insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca ÷ sua ⁝
Insidiatur, ut rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum.
In laqueo suo humiliabit eum: inclinabit se, & cadet, quum dominatus fuerit pauperum.
Dixit ÷ enim ⁝ in corde suo, Oblitus est Deus: avertit faciem suam, ne videat in finem.

÷ Ex ⁝ surge,

Digitized by Google

÷ Ex ⁝ surge Domine Deus, exaltetur manus tua: A
ne obliviscaris pauperum.
Propter quid irritavit impius Deum? Dixit enim in corde suo; Non requiret.
Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras: ut tradas eos in manus tuas.
Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.
Contere brachium peccatoris & maligni: quæretur peccatum illius, & non invenietur.
Dominus regnabit in æternum & in sæculum ÷ sæculi ⁝ peribitis gentes de terra illius. B
Desiderium pauperum ÷ ex ⁝ audivit Dominus: præparationem cordis eorum audivit auris tua.
Judicare pupillo & humili: ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

Exsurge Domine Deus meus, & exaltetur manus tua: ne obliviscaris pauperem in finem.
Propter quid irritavit impius Dominum? Dixit enim in corde suo; Non requiret Deus.
Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras: ut tradas eos in manibus tuis: tibi enim derelictus est pauper: pupillo tu eris adjutor.
Conteres brachium peccatoris & maligni: requiretur delictum ejus, nec invenietur.
Regnabit Dominus in æternum & in sæculum sæculi, peribitis gentes de terra ejus.
Desiderium pauperum exaudivit Dominus: desideria cordis eorum exaudivit auris tua.
Judicare pupillo & humili: ut non apponat ultra magnificare se homo super terram.

PSALMUS X.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

IN Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ: C
transmigra in montem, sicut passer?
Quoniam, ecce peccatores intenderunt arcum: paraverunt sagittas suas in pharetra: ut sagittent in obscuro rectos corde.
Quoniam, quæ perfecisti, destruxerunt: justus ÷ autem ⁝ quid fecit?
Dominus in templo sancto suo: Dominus in cœlo sedes ejus.
Oculi ejus ÷ in pauperem ⁝ respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum. D
Dominus interrogat justum & impium: ÷ qui ⁝ autem diligit iniquitatem, odit animam suam.
Pluet, super peccatores, laqueos, ignis ※ & ⁝ sulphur ※ & ⁝ spiritus procellarum, pars calicis eorum.
Quoniam justus Dominus, ÷ & ⁝ justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

IN Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ. transmigra in montem, sicut passer?
Quoniam, ecce peccatores tetenderunt arcum: paraverunt sagittas suas in pharetra: ut sagittent in obscuro rectos corde.
Quoniam, quem perfecisti, destruxerunt: justus autem quid fecit?
Dominus in templo sancto suo: Dominus in cœlo sedes ejus.
Oculi ejus, in pauperem respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum.
Dominus interrogat justum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.
Pluit, super peccatores, laqueos: ignis, sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum.
Quoniam justus Dominus, justitiam dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.

PSALMUS XI.

IN FINEM, PRO OCTAVA, PSALMUS DAVID.

SAlvum ÷ me ⁝ fac, Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum. E
Vana loquuti sunt, unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde ※ loquuti sunt ⁝
Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam,
Qui dixerunt; Linguam nostram magnificabimus, labia nostra, à nobis sunt: quis noster Dominus est?
Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exsurgam, dicit Dominus. F
Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.
Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.
Tu, Domine, servabis nos & custodies nos, à generatione hac in æternum.
In circuitu impii ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

IN FINEM, PRO OCTAVA DIE, PSALMUS DAVID.

SAlvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.
Vana loquuti sunt, unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde loquuti sunt mala.
Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam,
Qui dixerunt; Linguam nostram magnificabimus, labia nostra, à nobis sunt: quis noster est Dominus?
Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exsurgam, dicit Dominus.
Ponam super salutare meum: fiducialiter agam in eo.
Eloquia Domini, eloquia casta: argentum, igne examinatum terræ: purgatum septuplum.
Tu, Domine, servabis nos & custodies nos, à generatione hac in æternum.
In circuitu impii ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

PSALMUS XII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID. G

USquequo, Domine, oblivisceris me in finem? usquequo avertis faciem tuam à me?

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

USquequo, Domine, oblivisceris me in finem? quousque avertis faciem tuam à me?

Digitized by Google

Quamdiu ponam consilium in anima mea: dolorem A
in corde meo per diem?
Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice: & exaudi me, Domine Deus meus.
Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus, Prævalui adversus eum.
Qui tribulant me exsultabunt, si motus fuero: ego autem in tua misericordia sperabo.
Exsultabit cor meum in salutari tuo, cantabo Domino, qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Do- B
mini altissimi.

Quamdiu ponam consilia in anima mea: dolorem in corde meo per diem?
Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? Respice ÷ & : exaudi me, Domine Deus meus.
Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus, Prævalui adversus eum.
Qui tribulant me exsultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi.
Exsultabit cor meum in salutari tuo, cantabo Domino, qui ÷ bona : tribuit mihi: ÷ & psallam nomini Domini altissimi :

PSALMUS XIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Dixit insipiens in corde suo; Non est Deus. Cor- C
rupti sunt, & abominabiles facti sunt in voluntatibus suis.
Non est qui faciat bonum: non est usque ad unum.
Dominus de cœlo prospexit super filios hominum: ut videat, si est intelligens, aut requirens Deum.
Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: venenum aspidum sub labiis eo- D
rum.
Quorum os, maledictione, & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
Contritio & infelicitas in viis eorum: & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.
Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem: qui devorant plebem meam, sicut escam panis? E
Deum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
Quoniam Deus in generatione justa est: consilium inopis confudistis, quoniam Deus spes ejus est.

Quis dabit, ex Sion, salutare Israel? Dum averterit Dominus captivitatem plebis suæ,
Lætetur Jacob & exsultet Israel.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Corrupti sunt ÷ & : abominabiles facti sunt in studiis ÷ suis : non est qui faciat bonum ÷ non est usque ad unum :
Dominus, de cœlo prospexit super filios hominum: ut videat, si est intelligens ÷ aut : requirens Deum.
Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
a ÷ Sepulcrum patens est guttur eorum : ÷ linguis suis dolose agebant : ÷ venenum aspidum sub labiis eorum :
÷ Quorum os, maledictione, & amaritudine plenum est : ÷ veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem :
÷ Contritio, & infelicitas in viis eorum : ÷ & viam pacis non cognoverunt : ÷ non est timor *Dei* ante oculos eorum :
Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem: qui devorant plebem meam, sicut escam panis?
Dominum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore ÷ ubi non erat timor :
Quoniam Dominus in generatione justa est: consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes ejus est.
Quis dabit ex Sion salutare Israel? Quum averterit Dominus captivitatem plebis suæ, exsultabit Jacob, ÷ & : lætabitur Israel.

PSALMUS XIIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut F
quis requiescet in monte sancto tuo?
Qui ingreditur sine macula: & operatur justitiam.
Qui loquitur veritatem in corde suo: & non egit dolum in lingua sua.
Nec fecit proximo suo malum: & opprobrium non accepit adversus proximum suum.
Ad nihilum deductus est, in conspectu ejus, malignus: timentes autem Dominum, magnificat.
Qui jurat proximo suo, & non decipit eum: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera su- G
per innocentem non accepit.
Qui facit hæc: non commovebitur in æternum.

PSALMUS DAVID.

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? ÷ aut : quis requiescet in monte sancto tuo?
Qui ingreditur sine macula: & operatur justitiam:
÷ Qui : loquitur veritatem in corde suo: qui non egit dolum in lingua sua.
Nec fecit proximo suo malum: & opprobrium non accepit adversus proximos suos.
Ad nihilum deductus est, in conspectu ejus, malignus: timentes autem Dominum, glorificat.
÷ Qui : jurat ÷ proximo suo : & non decipit: ÷ qui : pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem, non accepit.
Qui facit hæc: non movebitur in æternum.

a De octo versibus obelo hic prænotatis fuse disputat Hieronymus respondens ad objecta Eustochii virginis, Proœmio Comment. lib. 16. in Isaiam. Consulat locum citatum qui voluerit.

Digitized by Google

PSALMUS XV.

TITULI INSCRIPTIO, IPSI DAVID.

Conserva me, Domine, quoniam speravi in te: A
dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.
Sanctis, qui sunt in terra ÷ ejus ⁝, mirificavit ✱ omnes ⁝ voluntates meas in eis.
Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea acceleraverunt.
Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum, per labia mea.
Dominus, pars hereditatis meæ & calicis mei: tu es, B
qui restitues hereditatem meam mihi.
Funes ceciderunt mihi in præclaris: et ÷ enim ⁝ hereditas mea præclara est mihi.
Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum: insuper, & usque ad noctem, increpuerunt me renes mei.
Providebam Dominum in conspectu meo, semper: quoniam à dextris est mihi, ne commovear.
Propter hoc lætatum est cor meum, & exsultavit lingua mea ÷ insuper ⁝ & caro mea requiescet in C
spe.
Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia, cum vultu tuo: delectationes in dextera tua ÷ usque ⁝ in finem.

IN TITULI INSCRIPTIONE, IPSI DAVID.

Conserva me, Domine, quoniam in te speravi: dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges.
Sanctis qui in terra sunt ejus, mirificavit omnes voluntates meas inter illos.
Multiplicatæ sunt enim infirmitates eorum: postea acceleraverunt.
Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum illorum, per labia mea.
Dominus, pars hereditatis meæ & calicis mei: tu es qui restituisti mihi hereditatem meam.
Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hereditas mea præclara est mihi.
Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum: insuper, & usque ad noctem, increpaverunt me renes mei.
Providebam Dominum in conspectu meo, semper: quoniam à dextris est mihi, ne commovear.
Propter hoc delectatum est cor meum, & exsultavit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe.
Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.
Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitia, cum vultu tuo: delectationes in dextera tua, usque in finem.

PSALMUS XVI.

ORATIO DAVID.

÷ EX ⁝ audi, Domine, justitiam ÷ meam ⁝ in- D
tende deprecationem meam.
Auribus percipe orationem meā: non in labiis dolosis.
De vultu tuo judicium meum prodeat: oculi tui videant æquitates.
Probasti cor meum ÷ & ⁝ visitasti nocte: igne me examinasti, & non est inventa in me iniquitas.
Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum, ego custodivi vias duras.
Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moveantur vestigia mea. E
Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus: inclina aurem tuam mihi ÷ & ex ⁝ audi verba mea.
Mirifica misericordias tuas, ÷ qui ⁝ salvos facis sperantes ÷ in te ⁝
A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, ut pupillam oculi.
Sub umbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum, qui me afflixerunt.
Inimici mei animam meam circumdederunt: adipem suum concluserunt: os eorum loquutum est su- F
perbiam.
Projicientes me, nunc circumdederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram.
Susceperunt me, sicut leo paratus ad prædam: &, sicut catulus leonis habitans in abditis.
÷ Ex ⁝ surge, Domine, præveni eum, & supplanta eum, eripe animam meam ab impio: frameam tuam ab inimicis manus tuæ.

ORATIO DAVID.

Exaudi, Domine, justitiam meam: intende deprecationi meæ.
Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis; de vultu tuo judicium meum prodeat: oculi mei videant æquitatem.
Probasti cor meum, & visitasti nocte: igne me examinasti: & non est inventa in me iniquitas.
Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum, ego custodivi vias duras.
Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moveantur vestigia mea.
Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus: inclina aurem tuam mihi: & exaudi verba mea.
Mirifica misericordias tuas: qui salvos facis sperantes in te, à resistentibus dexteræ tuæ.
Custodi me, Domine, ut pupillam oculi: sub umbra alarum tuarum protege me, à facie impiorum, qui me afflixerunt.
Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluserunt: os eorum loquutum est superbiam.
Projicientes me, nunc circumdederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terram.
Susceperunt me, sicut leo paratus ad prædam: &, sicut catulus leonis habitans in abditis.
Exsurge, Domine, præveni eos, & subverte eos: eripe animam meam ab impio, frameam inimicorum de manu tua.

Digitized by Google

Domine, à paucis, à terra dispertire eos: & supplan- A
ta eos, in vita ipsorum.
De absconditis tuis adimpletus est venter eorum: saturati sunt porcina, & reliquerunt, quæ superfuerunt, parvulis suis.
Ego autem cum justitia apparebo in conspectu tuo: satiabor, dum manifestabitur gloria tua.

Domine, à paucis de terra divide eos, in vita eorum: de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.
Saturati sunt filiis: & dimiserunt reliquias suas parvulis suis.
Ego ÷ autem ↓ in justitia apparebo conspectui tuo: satiabor, quum apparuerit gloria tua.

PSALMUS XVII.

IN FINEM, PUERO DOMINI, DAVID, QUI LOQUUTUS EST AD DOMINUM, B verba Cantici hujus, in die qua eripuit eum Dominus de manu Saül, & de manu omnium inimicorum ejus, & dixit:

Diligam te, Domine, virtus mea: Dominus, firmamentum meum & refugium meum.
Et liberator meus, Deus meus: adjutor meus, sperabo in eum.
Protector meus, & cornu salutis meæ, adjutor meus: laudans invocabo Dominum, & ab inimicis meis C
salvus ero.
Circumdederunt me gemitus mortis: & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.
Dolores inferni circumdederunt me: & prævenerunt me laquei mortis.
Et in tribulatione mea invocavi Dominum: & ad Deum meum clamavi.
Et exaudivit, de templo sancto suo, vocem meam: & clamor meus, in conspectu ejus, introivit in au- D
res ejus.
Et commota est & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt: quoniam iratus est eis Deus.
Ascendit fumus in ira ejus: & ignis, à facie ejus, exardescit, carbones succensi sunt ab eo.
Et inclinavit cœlos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.
Et ascendit super Cherubim, & volavit: volavit super pennas ventorum. E
Et posuit tenebras, latibulum suum: in circuitu ejus tabernaculum ejus, tenebrosa aqua in nubibus aëris.
Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando & carbones ignis.
Et intonuit de cœlo Dominus: & Altissimus dedit vocem suam.
Misit sagittas suas, & dissipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.
Et apparuerunt fontes aquarum: & revelata sunt fun- F
damenta orbis terræ.
Ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ.
Misit de summo, & accepit me: & assumsit me de multitudine aquarum.
Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his, qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.
Prævenerunt me, in die afflictionis meæ, & factus est Dominus protector meus: & eduxit me in latitudinem, salvum me fecit, quoniam voluit G
me.
Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam

IN FINEM, PUERO DOMINI DAVID, QUÆ LOQUUTUS EST DOMINO verba Cantici hujus, in die qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saül, & dixit:

Diligam te, Domine, fortitudo mea: Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.
Deus meus, adjutor meus, & sperabo in eum.
Protector meus, & cornu salutis meæ, ÷ & ↓ susceptor meus.
Laudans invocabo Dominum: & ab inimicis meis salvus ero.
Circumdederunt me dolores mortis: & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.
Dolores inferni circumdederunt me: præoccupaverunt me laquei mortis.
[a] In tribulatione mea invocavi Dominum: & ad Deum meum clamavi.
÷ Et ↓ exaudivit, de templo ÷ sancto ↓ suo, vocem meam: & clamor meus, in conspectu ejus, introivit in aures ejus.
Commota est & contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt, quoniam iratus est ÷ eis ↓
Ascendit fumus in ira ejus: & ignis, à facie ejus, exarsit, carbones succensi sunt ab eo.
Inclinavit cœlos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.
Et ascendit super Cherubim, & volavit: volavit super pennas ventorum.
÷ Et ↓ posuit tenebras, latibulum suum: in circuitu ejus tabernaculum ejus, tenebrosa aqua in nubibus aëris.
Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, [b] grando & carbones ignis.
Et intonuit de cœlo Dominus: & Altissimus dedit vocem suam. ※ grando & carbones ignis ↓
Et misit sagittas suas, & dissipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.
Et apparuerunt fontes aquarum: & revelata sunt fundamenta orbis ÷ terrarum ↓
Ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ.
Misit de summo, & accepit me: & assumsit me de aquis multis.
Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab iis, qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.
Prævenerunt me, in die afflictionis meæ, & factus est Dominus protector meus:
Et eduxit me in latitudinem: salvum me fecit quoniam voluit me.
÷ Et ↓ retribuet mihi Dominus secundum justitiam

a Sagensis MS. codex prænotat præpositionem *in* asterisco: ※ *In: tribulatione mea, &c.* Alii nullum signum adhibent; sicut nec editio Romana Cari.

b Non bene fulget hîc in editione Cari imago stellæ ※. Neque vero abfuit apud LXX. præsens versiculus; sed repetitio ejusdem, juxta quod docuit Hieronymus Epist. sæpius laudata in nostris adnotationibus: *Et quæritis*, inquit, *cur Græcus istum versiculum secundo non habeat, interpositis duobus versibus? Sed sciendum quia de Hebraico, & de Theodotionis editione in septuaginta Interpretibus sub asterisco additum sit.*

Digitized by Google

meam: ÷ & ⁚ secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. A
Quia custodivi vias Domini: nec impie gessi à Deo meo.
Quoniam omnia judicia ejus, in conspectu meo: & justitias ejus non repuli à me.
Et ero immaculatus cum eo: & observabo me ab iniquitate mea.
Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam: ÷ & ⁚ secundum puritatem manuum mearum, in conspectu oculorum ejus. B
Cum sancto sanctus eris: & cum viro innocente innocens eris.
÷ Et ⁚ cum electo electus eris: & cum perverso, perverteris.
Quoniam tu populum humilem salvum facies: & oculos superborum humiliabis.
Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine: Deus meus, illumina tenebras meas.
Quoniam in te eripiar à tentatione: & in Deo meo transgrediar murum. C
Deus ÷ meus ⁚ impolluta via ejus, eloquia Domini, igne examinata: protector est omnium sperantium in se.
Quoniam quis Deus, præter Dominum? aut quis Deus, præter Deum nostrum?
Deus, qui præcinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam.
Qui perfecit pedes meos, tamquam cervorum: & super excelsa statuens me.
Qui docet manus meas ad prœlium: & posuisti, ut arcum æreum, brachia mea. D
a Et dedisti mihi protectionem [a] salutis tuæ: & dextera tua suscepit me.
Et disciplina tua correxit me ÷ in finem: & disciplina tua, ipsa me docebit ⁚
Dilatasti gressus meos subtus me, & non sunt infirmata vestigia mea.
Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non convertar, donec deficiant.
Confringam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos. E
Et præcinxisti me virtute, ad bellum; & supplantasti insurgentes in me, subtus me.
Et inimicos meos dedisti mihi, dorsum: & odientes me disperdidisti.
Clamaverunt (nec erat qui salvos faceret) ad Dominum, nec exaudivit eos.
Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti: ut lutum platearum delebo eos.
Eripies me de contradictionibus populi: constitues me in caput gentium. F
Populus, quem non cognovi, servivit mihi: in auditu auris, obedivit mihi.
Filii alieni mentiti sunt mihi: filii alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semitis suis.
Vivit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltetur Deus salutis meæ.
b Deus, qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me: liberator meus de inimicis meis ÷ [b] iracundis ⁚ G
÷ Et ⁚ ab insurgentibus in me, exaltabis me: à viro iniquo eripies me.

meam, & secundum innocentiam manuum mearum retribuet mihi.
Quia custodivi vias Domini: nec impie gessi à Deo meo.
Quoniam omnia judicia ejus, in conspectu meo sunt semper: & justitiam ejus non repuli à me.
Et ero immaculatus coram eo: & observabo me ab iniquitate mea.
Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam: & secundum innocentiam manuum mearum, in conspectu oculorum ejus.
Cum sancto sanctus eris; & cum viro innocente innocens eris: & cum electo electus eris, & cum perverso, subverteris.
Quoniam tu populum humilem salvum facies: & oculos superborum humiliabis.
Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine; Deus meus, illumina tenebras meas.
Quoniam in te eripiar à tentatione: & in Deo meo, transgrediar murum.
Deus meus, impolluta via ejus, eloquia Domini igne examinata: protector est omnium sperantium in se.
Quoniam quis Deus, præter Dominum? aut quis Deus, præter Deum nostrum?
Deus, qui præcinxit me virtutem: & posuit immaculatam viam meam.
Qui perficit pedes meos, tamquam cervi: & super excelsa statuit me.
Qui docet manus meas ad prœlium: & posuit, ut arcum æreum, brachia mea.
Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ: & dextera tua suscepit me, & disciplina tua, ipsa me docebit.
Dilatasti gressus meos subtus me: & non sunt infirmata vestigia mea.
Persequar inimicos meos, & comprehendam illos: & non convertar, donec deficiant.
Affligam illos, nec poterunt stare: cadent subtus pedes meos.
Et præcinxisti me virtutem, ad bellum: supplantasti omnes insurgentes in me, subtus me.
Et inimicorum meorum dedisti mihi dorsum: & odientes me disperdidisti.
Clamaverunt (nec erat qui salvos faceret) ad Dominum, nec exaudivit eos.
Et comminuam illos, ut pulverem ante faciem venti: ut lutum platearum delebo eos.
Eripies me de contradictionibus populi: constitues me in caput gentium.
Populus, quem non cognovi, servivit mihi: obauditu auris, obedivit mihi.
Filii alieni mentiti sunt mihi: filii alieni inveteraverunt, & claudicaverunt à semitis suis.
Vivit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltetur Deus salutis meæ.
Deus, qui das vindictam mihi: & subdidisti populos sub me.
Liberator meus, Dominus, de gentibus iracundis, & ab insurgentibus in me, exaltabis me: à viro iniquo eripies me.

a Hîc legendum videtur pronomen primæ personæ, nempe, *salutis meæ*: in Græco enim est τῆς σωτηρίας μου, id est, *salutis meæ*, non, *tuæ*: ut habet editus cum MSS. codicibus Carnut. & Sorb. qui Romanum Psalterium retinent adhuc integrum. Sunnia quoque ac Fretela legebant in suis exemplaribus, *salutis meæ*. Vide Hieron. Epist. ad eosdem scriptam.

b Locus memorabilis in eadem Epist. Hieronymi: ubi resplendet ejus modestia ac sincerum pectus: *Et quia semel veritati studemus*, inquit, *si quid vel transferentis festinatione, vel scribentium vitio depravatum est, simpliciter confiteri & emendare debemus. In Hebræo nihil aliud habet nisi hoc; Liberator meus ab inimicis meis. Septuaginta autem, iracundis, addiderunt. Et pro gentibus tam in Hebræo, quam in cunctis interpretibus, inimici, positi sunt: & miror quomodo pro, inimicis; gentes, mutatæ sint.*

Propterea confitebor tibi in populis, Domine, & nomini tuo psalmum dicam. A
Magnificans salutare regis ipsius: & faciens misericordiam Christo suo, David & semini ejus, usque in sæculum.

Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine, & nomini tuo psalmum dicam.
Magnificans salutes regis ejus: & faciens misericordiam Christo suo, David & semini ejus, usque in sæculum.

PSALMUS XVIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

COeli enarrant gloriam Dei: & opera manuum ejus annunciat firmamentum. B
Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat scientiam.
Non sunt loquelæ neque sermones: quorum non audiantur voces eorum.
In omnem terram exivit, sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum.
In sole posuit tabernaculum suum: & ipse, tamquam sponsus, procedens de thalamo suo.
Exsultavit, ut gigas, ad currendam viam, à summo cœlo egressio ejus: & occursus ejus, usque ad summum ejus; nec est qui se abscondat à calore ejus. C
Lex Domini irreprehensibilis, convertens animas: testimonium Domini, fidele; sapientiam præstans parvulis.
Justitiæ Domini rectæ; lætificantes corda: præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.
Timor Domini sanctus, permanet in sæculum sæculi: judicia Dei, vera, justificata in semetipsis. D
Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & favum.
Nam & servus tuus custodit ea: in custodiendo illa, retributio multa.
Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, Domine: & ab alienis parce servo tuo.
Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor à delicto maximo.
Et erunt, ut complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.
Domine, adjutor meus, & redemtor meus.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

COeli enarrant gloriam Dei: & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.
Dies diei eructat verbum: & nox nocti indicat scientiam.
Non sunt loquelæ neque sermones: quorum non audiantur voces eorum.
In omnem terram exivit, sonus eorum: & in fines orbis ÷ terræ ↓ verba eorum.
÷ In ↓ sole posuit tabernaculum suum: & ipse, tamquam sponsus, procedens de thalamo suo.
Exsultavit, ut gigas, ad currendam viam :[a] à summo cœlo egressio ejus.
Et occursus ejus, usque ad summum ejus: nec est qui se abscondat à calore ejus.
Lex Domini immaculata, convertens animas: testimonium Domini fidele; sapientiam præstans parvulis.
Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.
Timor Domini sanctus, permanens in sæculum ÷ sæculi ↓ judicia Domini, vera, justificata in semetipsa.
Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & favum.
Et ÷ enim ↓ servus tuus custodit ea: in custodiendis illis, retributio multa.
Delicta quis intelligit? Ab occultis ÷ meis ↓ munda me; & ab alienis, parce servo tuo.
Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor à delicto maximo.
÷ Et ↓ erunt, ut complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo ÷ semper ↓
Domine, adjutor meus, & redemtor meus.

PSALMUS XVIIII.

PSALMUS DAVID.

EXaudiat te Dominus, in die tribulationis: protegat te nomen Dei Jacob. E
Mittat tibi auxilium, de sancto: & de Sion tueatur te.
Memor sit [b] Dominus omnis sacrificii tui: & holocaustum tuum pingue fiat. DIAPSALMA.
Tribuat tibi, Dominus, secundum cor tuum: & omne consilium tuum confirmet.
Lætabimur in salutari tuo: & in nomine Domini Dei nostri magnificabimur.
Impleat Dominus omnes petitiones tuas, nunc cognovi, quoniam salvum faciet Dominus Christum suum: & exaudiet illum, de cœlo sancto suo, in potentatibus salus dexteræ ejus. F
Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur.
Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem resurreximus, & erecti sumus.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

EXaudiat te Dominus, in die tribulationis: protegat te nomen Dei Jacob.
Mittat tibi auxilium, de sancto: & de Sion tueatur te.
Memor sit omnis sacrificii tui: & holocaustum tuum pingue fiat. DIAPSALMA.
Tribuat tibi, secundum cor tuum: & omne consilium tuum confirmet.
Lætabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur.
Impleat Dominus omnes petitiones tuas: nunc cognovi, quoniã salvum fecit Dominus Christum suũ.
Exaudiet illum, de cœlo sancto suo: in potentatibus salus dexteræ ejus.
Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.
Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus, & erecti sumus.

a Additum repererat hîc sub veru pronomen, *suam*, Hieronymus. MS. Carnutensis habet adhuc idem veru, seu obelum cum spatio vacuo in hunc modum, *ad currendam viam* ÷ : *à summo, &c.* Hoc verbum expunxit forte S. Doctor Psalterium emendans, quia Hebræi ac Græci codices legunt sine pronomine, *suam*.

b Superflue additum hîc nomen Domini docet sanctus Hieronymus; quia ex superioribus subauditur, unde cœpit & Psalmus: *Exaudiat te Dominus, &c.*

Digitized by Google

Domine, salvum fac Regem: ÷ & ⁝ exaudi nos in die qua invocaverimus ÷ te ⁝ A

Domine, salvum fac Regem: & exaudi nos in die qua invocaverimus te.

PSALMUS XX.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Domine, in virtute tua lætabitur rex: & super salutare tuum exsultabit vehementer. B
Desiderium cordis ejus tribuisti ei: & voluntate labiorum ejus non fraudisti eum. DIAPSALMA.
Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.
Vitam petiit à te: & tribuisti ei longitudinem dierum, in sæculum & in sæculum ÷ sæculi ⁝
Magna est gloria ejus in salutari tuo: gloriam & ÷ magnum ⁝ decorem impones super eum. C
Quoniam dabis eum in benedictionem, in sæculum ÷ sæculi ⁝ lætificabis eum in gaudio, cum vultu tuo.
Quoniam rex sperat in Domino: & in misericordia altissimi non commovebitur.
Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inveniat ÷ omnes, qui ⁝ te oderunt.
Pones eos, ut clibanum ignis, in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.
Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum, à filiis hominum. D
Quoniam declinaverunt in te mala: cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt ÷ stabilire ⁝
Quoniam pones eos, dorsum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.
Exaltare, Domine, in virtute tua: cantabimus & psallemus virtutes tuas.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Domine, in virtute tua lætabitur rex: & super salutare tuum exsultabit vehementer.
Desiderium animæ ejus tribuisti ei: & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. DIAPSALMA.
Quoniam prævenisti eum, in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.
Vitam petiit à te: tribuisti ei longitudinem dierum, in sæculum sæculi.
Magna est gloria ejus in salutari tuo: gloriam & magnum decorem impones super eum.
Quoniam dabis eum in benedictionem, in sæculum sæculi: lætificabis eum in gaudio, cum vultu tuo.
Quoniam rex speravit in Domino: & in misericordia altissimi non commovebitur.
Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis: & dextera tua inveniat omnes, qui te oderunt.
Pones eos, ut clibanum ignis, in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.
Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum à filiis hominum.
Quoniam declinaverunt in te mala: cogitaverunt consilium, quod non potuerunt stabilire.
Quoniam pones eos dorsum: in reliquiis tuis, præparare vultum illorum.
Exaltare, Domine, in virtute tua: cantabimus & psallemus virtutes tuas.

PSALMUS XXI.

IN FINEM, PRO ASSUMTIONE MATUTINA, PSALMUS DAVID.

Deus, Deus meus, ÷ respice in me ⁝ quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. E
Deus meus, clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi.
Tu autem in sancto habitas, laus Israel.
In te speraverunt patres nostri: speraverunt, & liberasti eos.
Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.
Ego autem, sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio plebis. F
Omnes videntes me, deriserunt me: loquuti sunt labiis, ÷ & ⁝ moverunt caput.
Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum.
Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meæ, in te projectus sum, ex utero.
De ventre matris meæ, Deus meus es tu: ne discesseris [a] ※ à me ⁝ G
Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est, qui adjuvet.
Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me.

IN FINEM, PRO ASSUMTIONE MATUTINA, PSALMUS DAVID.

Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? longe à salute mea, verba delictorum meorum.
Deus meus, clamabo per diem, nec exaudies: in nocte, & non ad insipientiam mihi.
Tu autem in sancto habitas, laus Israel, in te speraverunt patres nostri: speraverunt, & liberasti eos.
Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.
Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio plebis.
Omnes, qui videbant me, aspernabantur me: loquuti sunt labiis, & moverunt caput.
Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum.
Quoniam tu es qui abstraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris meæ, in te jactatus sum ex utero: de ventre matris meæ, Deus meus es tu.
Ne discesseris à me, quoniam tribulatio proxima est, & non est, qui adjuvet.
Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me.

[a] Pro hoc asterisco ※, scriptorum errore positus est obelus ÷ in manuscripto Sorbonico, qui hæc signa minio repræsentat cum duobus punctis consequentibus.

Digitized by Google

Aperuerunt in me os suum, sicut leo rapiens & rugiens: sicut aqua, effusa sunt & dispersa sunt omnia ossa mea. A

Et factum est cor meum, tamquam cera liquefiens, in medio ventris mei.

Exaruit, velut testa, virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obsedit me. B

Foderunt manus meas & pedes meos: & dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi vero, consideraverunt, & conspexerunt me: diviserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem.

Tu autem Domine, ne longe facias auxilium tuum à me: ad defensionem meam aspice.

Erue à framea animam meam: & de manu canis unicam meam.

Libera me de ore leonis: & à cornibus unicornuorum humilitatem meam. C

Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ, laudabo te.

Qui timetis Dominum laudate eum: universum semen Jacob, [a] magnificate eum.

Timeat eum omne semen Israel, quoniam non sprevit, neque despexit preces pauperum: neque avertit faciem suam à me, & dum clamarem ad eum, exaudivit me.

Apud te laus mihi in ecclesia magna: vota mea Domino reddam, coram timentibus eum. D

Edent pauperes, & saturabuntur: & laudabunt Dominum, qui requirunt eum.

Vivet cor eorum, in sæculum sæculi: reminiscentur, & convertentur ad Dominum, universi fines terræ.

Et adorabunt, in conspectu ejus, omnes patriæ gentium, quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. E

Manducaverunt, & adoraverunt omnes divites terræ: in conspectu ejus procident universi, qui descendunt in terram.

Et anima mea ipsi vivet: & semen meum serviet illi.

Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabunt cœli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.

Sicut aqua, effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum, tamquam cera liquescens, in medio ventris mei.

Aruit, tamquam testa, virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxisti me.

Quoniam circumdederunt me canes ÷ multi ⁜ concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas, & pedes meos: dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi vero, consideraverunt, & inspexerunt me: diviserunt sibi vestimenta mea; & super vestem meam miserunt sortem.

Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum à me: ad defensionem meam conspice.

Erue à framea, ÷ Deus ⁜ animam meam: ÷ & ⁜ de manu canis, unicam meam.

Salva me ex ore leonis: & à cornibus unicornium humilitatem meam.

Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

Qui timetis Dominum laudate eum: universum semen Jacob, glorificate eum.

Timeat eum omne semen Israel: quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis.

Nec avertit faciem suam à me: & quum clamarem ad eum, exaudivit ÷ me ⁜

Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam, in conspectu timentium eum.

Edent pauperes, & saturabuntur, ÷ & ⁜ laudabunt Dominum, qui requirunt eum: vivent corda eorum, in sæculum ÷ sæculi ⁜

Reminiscentur, & convertentur ad Dominum, universi fines terræ.

Et adorabunt, in conspectu ejus, universæ familiæ gentium.

Quoniam Domini est regnum, & ÷ ipse ⁜ dominabitur gentium.

Manducaverunt, & adoraverunt omnes pingues terræ: in conspectu ejus cadent omnes, qui descendunt in terram.

Et anima mea illi vivet: ÷ & ⁜ semen ÷ meum ⁜ serviet ipsi.

Annuntiabitur Domino generatio ventura: & annuntiabunt justitiam ejus, populo qui nascetur, quem fecit ÷ Dominus.

PSALMUS XXII.

PSALMUS DAVID.

Dominus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ, ibi me collocavit. F

Super aquam refectionis educavit me: animam meam convertit.

Deduxit me super semitam justitiæ, propter nomen suum.

Nam etsi ambulem in medio umbræ mortis: non timebo mala, quoniam tu mecum es.

PSALMUS DAVID.

Dominus regit me, ÷ & ⁜ nihil mihi deerit: in loco pascuæ, ÷ ibi ⁜ me collocavit.

Super aquam refectionis educavit me: animam meam convertit.

Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.

Nam etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

a In Græco legebant Sunnia ac Fretela, *glorificate*. Super qua re istæc monuit S. Hieronymus. *Sciendum*, inquit, *quod ubiquumque in Græco scriptum est, glorificate, Latinus Interpres, magnificate, transtulerit; secundum illud quod in Exodo dicitur: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est. Pro quo in Græco scribitur, glorificatus est: sed in Latino sermone si transferatur, fit indecora translatio. Et nos emendantes olim Psalterium, ubiquumque sensus idem est, veterum Interpretum consuetudinem mutare noluimus; ne nimia novitate lectoris animum terreremus.* De Psalterio Romano, id est, Romæ emendato haud dubium intelligendus est iste locus: in eo enim superest verbum *magnificate* Latini Interpretis, quod Hieronymus mutare noluerat. In posteriori tamen emendatione Psalterii, Bethlehem edita, *glorificate* interpretatus est: nec propterea translatio dicenda est indecora, quum non præcedat ibi adverbium *gloriose*, sicut in versiculo Exodi supra recitato; ubi nimis indecore legeretur: *Gloriose enim glorificatus est.*

Virga

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. A
Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me.
Impinguasti in oleo caput meum: ÷ & ‡ calix meus inebrians, ÷ quam ‡ præclarus ÷ est ‡
Et misericordia ÷ tua ‡ subsequetur me, omnibus diebus vitæ meæ.
※ Et ‡ ÷ ut ‡ inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.
Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me.
Impinguasti in oleo caput meum: & poculum [a] meum inebrians, quam præclarum est!
Et misericordia tua subsequatur me, omnibus diebus vitæ meæ.
Ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

PSALMUS XXIII.

PSALMUS DAVID, ÷ PRIMA SABBATHI ‡

Domini est terra & plenitudo ejus, orbis ÷ terrarum ‡ & ÷ universi ‡ qui habitant in eo. B
※ Quia ‡ ipse super maria fundavit eum: & super flumina præparavit eum.
Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?
Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam: nec juravit in dolo ÷ proximo suo ‡
÷ Hic ‡ accipiet benedictionem à Domino: & misericordiam à Deo salutari suo. C
Hæc est generatio quærentium eum: quærentium faciem Dei Jacob. Diapsalma.
Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.
Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prœlio.
Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.
Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. ※ Diapsalma ‡

PSALMUS DAVID, PRIMA SABBATHI.

Domini est terra & plenitudo ejus, orbis terrarum, & universi qui habitant in ea.
Ipse super maria fundavit eam: & super flumina præparavit illam.
Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?
Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam: nec juravit in dolo proximo suo.
Hic accipiet benedictionem à Domino: & misericordiam à Deo salutari suo.
Hæc est generatio quærentium Dominum: requirentium faciem Dei Jacob. Diapsalma.
Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.
Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prœlio.
Tollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.
Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

PSALMUS XXIIII.

PSALMUS DAVID.

[b] Ad te, Domine, levavi animam meam: Deus meus in te confido non erubescam. D
Neque irrideant me inimici mei: & ÷ enim ‡ universi, qui sustinent te, non confundentur.
Confundantur ÷ omnes ‡ iniqua agentes, supervacue.
Vias tuas, Domine, demonstra mihi: ÷ & ‡ semitas tuas edoce me.
Dirige me in veritate tua & doce me: quia tu es Deus salvator meus, ÷ & ‡ te sustinui tota die.
Reminiscere miserationum tuarum, Domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt. E
Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.
Secundum misericordiam tuam memento mei ※ tu ‡ propter bonitatem tuam, Domine.
Dulcis & rectus Dominus: propter hoc, legem dabit delinquentibus in via.
Diriget mansuetos in judicio: docebit mites vias suas.
Universæ viæ Domini misericordia & veritas, requirentibus testamentum ejus & testimonia ejus.
Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo: multum est enim. F

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Ad te, Domine, levavi animam meam, Deus meus in te confido: non erubescam, neque irrideant me inimici mei.
Etenim universi, qui te exspectant, non confundentur: confundantur iniqua facientes vane.
Vias tuas, Domine, notas fac mihi: & semitas tuas edoce me.
Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus salutaris meus, & te sustinui tota die.
Reminiscere miserationum tuarum, Domine, & misericordiæ tuæ, quæ à sæculo sunt.
Delicta juventutis & ignorantiæ meæ ne memineris: secundum magnam misericordiam tuam memor esto mei, propter bonitatem tuam, Domine.
Dulcis & rectus Dominus: propter hoc legem statuit delinquentibus in via.
Diriget mites in judicio: docebit mansuetos vias suas.
Universæ viæ Domini misericordia & veritas, requirentibus testamentum ejus & testimonia ejus.
Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo, copiosum est enim.

a Notat S. Hieronymus errorem obtinuisse, ut in κοινῇ legeretur in secunda persona *calix tuus*, sive *poculum tuum*; Septuaginta autem, & Hebraicum, & omnes Interpretes primam habere personam, *calix meus*. Igitur emendans, *tuum*, in priori Psalmorum castigatione mutavit in *meum*, ut fidem nobis facit triplex Psalterium MS. Sorbonicum; in quo *poculum meum* legimus: in edito autem Rom. Psalt. ac in Carnut. MS. retinetur, *tuum*.

b In MS. Sorbonico codice, qui solam posteriorem emendationem Psalterii complectitur, appositum legimus scholion sequens è latere versiculi sexti: *Huic Psalmo adscribuntur Hebrææ litteræ à plerisque, sed non recte*. Docet quoque S. Hieronymus Epist. ad Paulam Urbicam falsa opinione nonnullos æstimare alios Psalmos Hebraico alphabeto supputari, præter eos quos ipse numerat, scilicet, 110. 111. 118. & 144. alibi addit etiam Psalmum 36.

Digitized by Google

Quis est homo qui timeat Dominum? legem statuit A
ei in via, quam elegit.
Anima ejus in bonis demorabitur: & semen ejus hereditatem possidebit terram.
Firmamentum est Dominus timentibus eum: & testamentum ipsius, ut manifestetur illis.
Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.
Respice in me, & miserere mei: quoniam unicus & pauper sum ego.
Tribulationes cordis mei dilatatæ sunt: de necessita- B
tibus meis eripe me.
Vide humilitatem meam & laborem meum: & dimitte omnia peccata mea.
Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt: & odio iniquo oderunt me.
Custodi animam meam, & eripe me: Domine non confundar, quoniam invocavi te.
Innocentes & recti adhæserunt mihi: quoniam sustinui te*, Domine.
Redime me, Deus Israel, ex omnibus angustiis C
meis.

Quis est homo qui timet Dominum? legem statuit ei in via, quam elegit.
Anima ejus in bonis demorabitur: & semen ejus hereditabit terram.
Firmamentum est Dominus timentibus eum, & testamentum ipsius, ut manifestetur illis.
Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.
Respice in me, & miserere mei: quia unicus & pauper sum ego.
Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me.
Vide humilitatem meam & laborem meum: & dimitte universa delicta mea.
Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt: & odio iniquo oderunt me.
Custodi animam meam, & erue me: non erubescam, quoniam speravi in te.
Innocentes & recti adhæserunt mihi: quia sustinui te.
Libera Deus Israel ex omnibus tribulationibus suis.

PSALMUS XXV.

PSALMUS DAVID.

JUdica me, Domine, quoniam ego in innocentia D
mea ingressus sum.
Et in Domino sperans non infirmabor.
Proba me, Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.
Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: & complacui in veritate tua.
Non sedi in consilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.
Odivi congregationem malignorum: & cum impiis non sedebo. E
Lavabo inter innocentes manus meas: & circuibo altare tuum, Domine.
Ut audiam vocem laudis tuæ: & enarrem universa mirabilia tua.
Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ.
Ne perdas cum impiis animam meam: & cum viris sanguinum vitam meam; in quorum manibus
iniquitates sunt. F
Dextera eorum repleta est muneribus: ego autem in innocentia mea ingressus sum; redime me, & miserere mei.
Pes enim meus stetit in via recta: in ecclesiis benedicam Dominum.

PSALMUS DAVID.

JUdica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.
Et in Domino sperans non infirmabor.
Proba me, Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.
Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: & complacui in veritate tua.
Non sedi cum concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.
Odivi ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo.
Lavabo inter innocentes manus meas: & circumdabo altare tuum, Domine.
Ut audiam vocem laudis: & enarrem universa mirabilia tua.
Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.
Ne perdas cum impiis animam meam: & cum viris sanguinum vitam meam.
In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.
Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.
Pes meus stetit in directo: in ecclesiis benedicam ÷ te ✠ Domine.

PSALMUS XXVI.

PSALMUS DAVID, PRIUSQUAM UNGERETUR.

DOminus illuminatio mea, & salus mea: quem G
timebo?
Dominus defensor vitæ meæ: à quo trepidabo?
Dum appropiant super me, nocentes, ut edant carnes meas, qui tribulant me inimici mei: ipsi infirmati sunt, & ceciderunt.

DAVID, ÷ PRIUSQUAM LINIRETUR ✠

DOminus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo?
Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo?
Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas.
Qui tribulant me inimici mei: ipsi infirmati sunt, & ceciderunt.

* Verbum istud *Domine* superflue in Græco positum dicit Hieronymus. Unde illud expunxit in secunda emendatione. Omissum est idem nomen in MS. Romano Psalterio Sorbonico, quamvis in adversa columna, ubi Græcus contextus LXX. Interpretum Latinis litteris descriptus est, legatur hoc modo, * *ipemina se Kre*, id est, *sustinui te, Domine.*

* ὑπέμεινά σε κύριε.

Digitized by Google

Si consistant adversum me castra: non timebit cor meum.
Si exsurgat adversum me prœlium: in hoc ego sperabo.
Unam petii à Domino, hanc requiram: ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.
Ut videam voluptatem Domini: & visitem templum ejus.
Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.
In petra exaltavit me: & nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.
Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo & psalmum dicam Domino.
Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ÷ ad te ✦ miserere mei, & exaudi me.
Tibi dixit cor meum: Exquisivit te facies mea: faciem tuam, Domine, requiram.
Ne avertas faciem tuam à me, ne declines in ira à servo tuo.
Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.
Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumsit me.
Legem pone mihi, Domine in via tua: & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.
Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui: & mentita est iniquitas ÷ sibi ✦
Credo videre bona Domini in terra viventium.
Exspecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

A Si consistant adversus me castra, non timebit cor meum; si insurgat in me prœlium, in hoc ego sperabo.
Unam petii à Domino, hanc requiram: ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.
Ut videam voluntatem Domini: & protegar à templo sancto ejus.
Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui: in petra exaltavit me.
B Nunc autem exaltavit caput meum super inimicos meos; circuibo, & immolabo, in tabernaculo ejus hostiam jubilationis, cantabo & psalmum dicam Domino.
Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te: miserere mei, & exaudi me.
Tibi dixit cor meum: Quæsivi vultum tuum, vultum tuum Domine requiram.
Ne avertas faciem tuam à me: & ne declines in ira à servo tuo.
C Adjutor meus esto, ne derelinquas me: neque despicias me Deus salutaris meus.
Quoniam, pater meus & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumsit me.
Legem mihi constitue, Domine, in via tua: & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.
Ne tradideris me in animas persequentium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.
Credo videre bona Domini in terra viventium.
D Expecta Dominum, & viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

PSALMUS XXVII.

÷ PSALMUS IPSI ✦ DAVID.

AD te, Domine, clamabo, Deus meus ne sileas à me: ※ ne quando taceas à me ✦ & assimilabor descendentibus in lacum.
÷ Ex ✦ audi[a] ✦ vocem deprecationis meæ, dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.
Ne ÷ simul ✦ trahas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ÷ ne perdas me ✦
Qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum.
Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinventionum ipsorum.
Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.
Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus, destrues illos, & non ædificabis ÷ eos ✦
Benedictus Dominus: quoniam ÷ ex ✦ audivit vocem deprecationis meæ.
Dominus adjutor meus & protector meus: in ipso speravit cor meum, & adjutus sum.
Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei.
Dominus fortitudo plebis suæ: & protector salvationum Christi sui est.
Salvum fac populum tuum, ÷ Domine ✦ & benedic hereditati tuæ: & rege eos, & extolle illos usque in æternum.

HUIC DAVID PSALMUS.

E AD te, Domine, clamavi, Deus meus ne sileas à me: & ero similis descendentibus in lacum.
Exaudi vocem deprecationis meæ, dum oro ad te: & dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.
Ne simul tradas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.
Cum his qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem sunt in cordibus eorum.
F Da illis, Domine, secundum opera eorum: & secundum nequitias studiorum ipsorum retribue illis.
Redde retributionem eorum ipsis: quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus non consideraverunt.
Destrue illos, nec ædificabis eos: benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.
Dominus adjutor meus & protector meus: & in ipso
G speravit cor meum, & adjutus sum.
Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor illi.
Dominus fortitudo plebis suæ: & protector salutarium Christi sui est.
Salvum fac populum tuum, Domine, & benedic hereditatem tuam: & rege eos, & extolle illos usque in sæculum.

a Corrupte omnino positus visitur hic in editione Cari asteriscus cum nomine Domini; *Exaudi ※ Domine: vocem, &c.* Monet enim ipsemet Hieronymus id addititium esse. Quod utique verum reperiet, qui fontem Hebraicum, vel Græcorum codices adierit.

Digitized by Google

PSALMUS XXVIII.

PSALMUS DAVID, IN EXITU TABERNACULI.

AFferte Domino filii Dei afferte Domino filios A
arietum.
Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in in aula sancta ejus.
Vox Domini, super aquas, Deus majestatis, intonuit: Dominus super aquas multas.
Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia.
Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani: & comminuet eas, tam- B
quam vitulum Libani; & dilectus, sicut filius unicornuorum.
Vox Domini intercidentis flammam ignis: vox Domini concutientis solitudinem: & commovebit Dominus desertum Cades.
Vox Domini præparantis cervos, & revelabit condensa: & in templo ejus omnes dicent gloriam.
Dominus diluvium inhabitat: & sedebit Dominus rex in æternum.
Dominus virtutem populo suo dabit: & benedicet C
populum suum in pace.

PSALMUS DAVID, ÷ IN CONSUMMATIONE TABERNACULI ⁝

AFferte Domino ÷ filii Dei: afferte Domino ⁝ filios arietum.
Afferte Domino gloriam & honorem: afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in atrio sancto ÷ ejus ⁝
Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit: Dominus super aquas multas.
Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia.
Vox Domini confringentis cedros, & confringet Dominus cedros Libani.
Et comminuet eas, tamquam vitulum Libani: & dilectus, quemadmodum filius unicornium.
Vox Domini intercidentis flammam ignis: vox Domini concutientis desertum, & commovebit Dominus desertum Cades.
Vox Domini præparantis cervos, & revelabit condensa: & in templo ejus omnes dicent gloriam.
Dominus diluvium inhabitare facit: & sedebit Dominus rex in æternum.
Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

PSALMUS XXVIIII.

PSALMUS CANTICI, IN DEDICATIONE DOMUS DAVID.

EXaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me: D
nec delectasti inimicos meos super me.
Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me: Domine abstraxisti ab inferis animam meam, salvasti me à descendentibus in lacum.
Psallite Domino sancti ejus: & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.
Quoniam ira in indignatione ejus: & vita in voluntate ipsius.
Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum
lætitia. E
Ego autem dixi in mea abundantia: Non movebor in æternum.
Domine, in bona voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.
Ad te, Domine, clamabo, & ad Deum meum deprecabor: quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? F
Numquid confitebitur tibi pulvis? aut annunciabit veritatem tuam?
Audivit Dominus, & misertus est mihi: Dominus, factus est adjutor meus.
Convertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & præcinxisti me lætitiâ: ut cantet tibi gloria mea, & non compungar.
Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

PSALMUS CANTICI, IN DEDICATIONE DOMUS DAVID.

EXaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me; nec delectasti inimicos meos super me.
Domine, Deus meus clamavi ad te, & sanasti me.
Domine, eduxisti ab inferno animam meam: salvasti me à descendentibus in lacum.
Psallite Domino sancti ejus: & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.
Quoniam ira in indignatione ejus: & vita in voluntate ejus.
Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.
Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.
Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.
Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.
Ad te, Domine, clamabo: & ad Deum ÷ meum ⁝ deprecabor.
Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?
Numquid confitebitur tibi pulvis? aut annunciabit veritatem tuam?
Audivit Dominus, & misertus est mei: Dominus ÷ factus ⁝ est adjutor meus.
Convertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitiâ.
Ut cantet tibi gloria ÷ mea ⁝ & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

Digitized by Google

PSALMUS XXX.

[a] IN FINEM, PSALMUS DAVID.

IN te Domine speravi, non confundar in æternum: A in justitia tua libera me.
Inclina ad me aurem tuam: accelera ut eruas me.
Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugii, ut salvum me facias.
Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.
Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus.
In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti B me Domine Deus veritatis.
Odisti observantes vanitates, supervacue.
Ego autem in Domino speravi: exsultabo & lætabor in misericordia tua.
Quoniam respexisti humilitatem meam: salvasti de necessitatibus animam meam.
Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos.
Miserere mei, Domine, quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus. C
Quoniam defecit in dolore vita mea: & anni mei in gemitibus.
Infirmata est in paupertate virtus mea: & ossa mea conturbata sunt.
Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis valde, & timor notis meis.
Qui videbant me foras fugerunt à me: oblivioni datus sum tamquam mortuus à corde.
Factus sum, tamquam vas perditum: quoniam audivi D vituperationem multorum commorantium in circuitu.
In eo dum convenirent simul adversum me: accipere animam meam consiliati sunt.
Ego autem in te speravi, Domine, dixi: Deus meus es tu, in manibus tuis sortes meæ.
Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequentibus me.
Illustra faciem tuam super servum tuum: salvum me fac in misericordia tua Domine non confundar, quoniam invocavi te. E
Erubescant impii, & deducantur in infernum: muta fiant labia dolosa,
Quæ loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia & in abusione.
Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, ÷ Domine ⁑ quam abscondisti timentibus te!
Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.
Abscondes eos in abscondito faciei tuæ, à conturbatione hominum. F
Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum.
Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.
Ego autem dixi in [c] excessu mentis meæ: Projectus sum à facie oculorum tuorum.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

IN te Domine speravi, non confundar in æternum: in tua justitia libera me, & eripe me.
Inclina ad me aurem tuam: accelera ut eripias me.
Esto mihi in Deum protectorem, & in locum refugii: ut salvum me facias.
Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu: & propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me.
Et educes me de laqueo isto, quem occultaverunt mihi, quoniam tu es protector meus, [b] Domine: in manus tuas commendo spiritum meum.
Redemisti me Domine Deus veritatis: odisti observantes vanitatem, supervacue.
Ego autem in Domino sperabo: exsultabo & lætabor in tua misericordia.
Quia respexisti humilitatem meam: salvam fecisti de necessitatibus animam meam: nec conclusisti me in manus inimici.
Statuisti in loco spatioso pedes meos: miserere mihi, Domine, quoniam tribulor.
Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.
Quoniam defecit in dolore vita mea: & anni mei in gemitibus.
Infirmata est in paupertate virtus mea: & ossa mea conturbata sunt.
Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis nimium, & timor notis meis.
Qui videbant me foras fugiebant à me: excidi tamquam mortuus à corde, & factus sum, sicut vas perditum.
Quoniam audivi vituperationem multorum circumhabitantium.
In eo dum congregarentur omnes simul adversus me: ut acciperent animam meam consiliati sunt.
Ego vero in te speravi, Domine, dixi: Tu es Deus meus, in manibus tuis tempora mea.
Libera me & eripe me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me.
Illumina faciem tuam super servum tuum, & salvum me fac in tua misericordia: Domine non confundar, quoniam invocavi te.
Erubescant impii, & deducantur in infernum: muta efficiantur labia dolosa, quæ loquuntur, adversus justum iniquitatem, in superbia & contemtu.
Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine: quam abscondisti timentibus te, & perfecisti eam sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum!
Abscondes eos in abdito vultus tui, à conturbatione hominum.
Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum.
Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam in civitate circumstantiæ.
Ego autem dixi in pavore meo: Projectus sum à vultu oculorum tuorum.

a San-Germanense Psalterium MS. num. 8. sequentem habet observationem super titulo hujus Psalmi: *In Augustino titulus sic, In finem Psalmus David, extasis; quod est mentis excessus.* Editus Cari legit cum obelo ÷ *pro extasi*: MSS. autem nihil retinent præter ea quæ edidimus.

b Hieronymus ad Sunn. & Fretel. *Rursum in hoc loco nomen Domini additum est: & ne eadem semper inculcem, observare debetis nomen Domini & Dei sæpissime additum; & id vos debere sequi quod de Hebraico & de Septuaginta Interpretibus emendavimus.*

c Testatur idem S. Doctor, hoc juxta Græcum transtulisse; quia Latinus sermo aliter ἐκστάσει exprimere non potest. Ante ipsum legebatur in Latinis codicibus, *in pavore meo.* Quod quidem mutare noluit in sua priori emendatione Psalmorum.

Ideo exaudisti vocem deprecationis meæ, dum clamarem ad te. A

Diligite Dominum omnes sancti ejus: quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet his qui abundanter faciunt superbiam.

Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Diligite Dominum omnes sancti ejus, ÷ quoniam ⁚ veritates requiret Dominus: & retribuet, abundanter facientibus superbiam.

Viriliter agite, & confortetur cor vestrum omnes, qui speratis in Domino.

PSALMUS XXXI.

IPSI DAVID, INTELLECTUS.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates: & quorum tecta sunt peccata. B

Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum: nec est in [a] ore ejus dolus.

Quoniam tacui, inveteraverunt omnia ossa mea: dum clamarem tota die.

Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua, conversus sum in ærumna, dum configitur spina. DIAPSALMA.

Delictum meum cognitum tibi feci: & injustitias meas non operui. C

Dixi: Pronunciabo adversus me injustitias meas Domino: & tu remisisti impietatem cordis mei. DIAPSALMA.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno: verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Tu es mihi refugium à pressura, quæ circumdedit me: exsultatio mea, redime me à circumdantibus me. DIAPSALMA. D

Intellectum dabo tibi, & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

In fræno & camo maxillas eorum constringes, qui non approximant ad te.

Multa flagella peccatorum: sperantes autem in Domino misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, & exsultate justi: & gloriamini omnes recti corde.

÷ HUIC ⁚ DAVID, INTELLECTUS.

Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum: nec est in spiritu ejus dolus.

Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die.

Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumna ※ mea ⁚, dum configitur spina. ※ DIAPSALMA ⁚

Delictum meum cognitum ※ tibi ⁚ feci, & injustitiam meam non abscondi.

Dixi: Confitebor ÷ adversum me ⁚ injustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. DIAPSALMA.

Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.

Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me: exsultatio mea, erue me à circumdantibus me. DIAPSALMA.

Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

Nolite fieri sicut equus & mulus: quibus non est intellectus.

In camo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Multa flagella peccatoris: sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, & exsultate justi: & gloriamini, omnes recti corde.

PSALMUS XXXII.

PSALMUS DAVID.

Gaudete justi in Domino: rectos decet collaudatio. E

Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite ei.

Cantate ei canticum novum: bene psallite ei in jubilatione.

Quoniam rectus est sermo Domini: & omnia opera ejus, in fide.

Diligit misericordiam & judicium: misericordia Domini plena est terra.

Verbo Domini cœli firmati sunt: & spiritu oris ejus omnis virtus eorum. F

Congregans, sicut in utrem, aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

Timeat Dominum omnis terra: ab ipso autem commoveantur universi, & omnes qui habitant orbem.

Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.

Dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem

÷ PSALMUS DAVID ⁚

Exsultate justi in Domino: rectos decet collaudatio.

Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.

Cantate ei canticum novum: bene psallite ÷ ei ⁚ in vociferatione.

Quia rectum est verbum Domini: & omnia opera ejus in fide.

Diligit misericordiam & judicium: misericordia Domini plena est terra.

Verbo Domini cœli firmati sunt: & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

Congregans, sicut in utre, aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.

Dominus dissipat consilia gentium, reprobat ÷ au-

a Solus Symmachus posuit *ἐν τῷ ςόματι αὐτοῦ δόλος, in ore ejus dolus.* | Cæteri omnes Interpretes, *in spiritu*, habent, pro *in ore*.

tem ⁑ cogitationes populorum : ÷ & reprobat consilia principum ⁑ A
Consilium ÷ autem ⁑ Domini in æternum manet: cogitationes cordis ejus in generatione & generationem.
Beata gens cujus ÷ est ⁑ Dominus Deus ejus: populus quem elegit in hereditatem sibi.
De cœlo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.
De præparato habitaculo suo: respexit super omnes qui habitant terram. B
Qui finxit singillatim corda eorum : qui intelligit omnia opera eorum.
Non salvatur rex per multam virtutem: & gigas non salvabitur in multitudine virtutis ÷ suæ ⁑
Fallax equus ad salutem : in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.
Ecce oculi Domini super metuentes eum, ÷ & ⁑ in eis qui sperant super misericordia ejus.
Ut eruat à morte animas eorum: & alat eos in fame.
Anima nostra sustinet Dominum : ÷ quoniam ⁑ adjutor & protector noster est. C
Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto ejus speravimus.
Fiat misericordia tua, Domine, super nos: quemadmodum speravimus in te.

cogitationes populorum: & reprobat consilia principum.
Consilium vero Domini manet in æternum: cogitationes cordis ejus in sæculum sæculi.
Beata gens cujus est Dominus Deus eorum: populus quem elegit Dominus in hereditatem sibi.
De cœlo prospexit Dominus, & vidit omnes filios hominum, de præparato habitaculo suo, respexit super omnes qui habitant orbem.
Qui finxit singillatim corda eorum: qui intelligit in omnia opera eorum.
Non salvabitur rex per multam virtutem suam: nec gigas salvus erit in multitudine fortitudinis suæ.
Falsus equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suæ non erit salvus.
Ecce oculi Domini super timentes eum, sperantes autem in misericordia ejus: ut eripiat à morte animas eorum, & alat eos in fame.
Anima autem nostra sustinet Dominum, quoniam adjutor & protector noster est: & in ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto ejus speravimus.
Fiat, Domine, misericordia tua super nos: sicut speravimus in te.

PSALMUS XXXIII.

DAVID, QUUM IMMUTAVIT VULTUM SUUM CORAM ABIMELECH, & dimisit eum, & abiit.

BEnedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo. D
In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & lætentur.
Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen ejus in idipsum.
÷ Ex ⁑ quisivi Dominum, & exaudivit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestræ non confundentur. E
Iste pauper clamavit, & Dominus exaudivit ÷ eum ⁑ & de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.
Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.
Gustate, & videte, quoniam suavis ÷ est ⁑ Dominus: Beatus vir qui sperat in eo.
Timete Dominum ÷ omnes ⁑ sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.
Divites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono. ÷ DIAPSALMA ⁑ F
Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos.
Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos?
Prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum.
Diverte à malo & fac bonum: ÷ in ⁑ quire pacem & persequere eam.
Oculi Domini super justos: & aures ejus in preces eorum. G
Vultus ÷ autem ⁑ Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.
Clamaverunt ÷ justi ⁑ & Dominus exaudivit ÷ eos ⁑ & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

PSALMUS DAVID, QUUM COMMUTAVIT VULTUM SUUM CORAM ABIMELECH, & dimisit eum, & abiit.

BEnedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.
In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & lætentur.
Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen ejus in invicem.
Inquisivi Dominum & exaudivit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
Accedite ad eum & illuminamini: & vultus vestri non erubescent.
Iste pauper clamavit & Dominus exaudivit eum: & ex omnibus tribulationibus ejus liberavit eum.
Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.
Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus: Beatus vir qui sperat in eo.
Timete Dominum omnes sancti ejus: quoniam nihil deest timentibus eum.
Divites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum non deficient omni bono. DIAPSALMA.
Venite filii, audite me: timorem Domini docebo vos.
Quis est homo qui vult vitam: & cupit videre dies bonos?
Cohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum.
Diverte à malo & fac bonum: inquire pacem & sequere eam.
Oculi Domini super justos: & aures ejus ad preces eorum.
Vultus autem Domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.
Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

Digitized by Google

Juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu salvavit.
Multæ tribulationes justorum: & de his omnibus liberavit eos Dominus.
Dominus custodit omnia ossa eorum: unum ex eis non conteretur.
Mors peccatorum pessima est: & qui oderunt justum delinquent.
Redimet Dominus animas servorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

A Juxta est Dominus iis qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu salvabit.
Multæ tribulationes justorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus.
Custodit ÷ Dominus ⁝ omnia ossa eorum: unum ex iis non conteretur.
Mors peccatorum pessima: & qui oderunt justum delinquent.
Redimet Dominus animas servorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

PSALMUS XXXIIII.

HUIC DAVID.

Judica, Domine, nocentes me: exspugna impugnantes me.
Apprehende arma & scutum: & exsurge in adjutorium mihi.
Effunde frameam, & conclude adversus eos qui me persequuntur: dic animæ meæ, Salus tua ego sum.
Confundantur & revereantur inimici mei, qui quærunt animam meam.
Avertantur retrorsum, & erubescant, qui cogitant mihi mala.
Fiant tamquam pulvis ante faciem venti, & angelus Domini affligens eos.
Fiant viæ eorum tenebræ & lubricum: & angelus Domini persequens eos.
Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: vane exprobraverunt animam meam.
Veniat illis laqueus quem ignorant, & captio, quam occultaverunt, apprehendat eos: & in laqueum incidant in idipsum.
Anima autem mea exsultabit in Domino: & delectabitur super salutare ejus.
Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi? eripiens inopem de manu fortioris ejus: egenum & pauperem à rapientibus eum.
Exsurgentes testes iniqui, quæ ignorabam, interrogabant me: & retribuebant mihi mala pro bonis, & sterilitatem animæ meæ.
Ego autem dum mihi molesti essent, induebam me cilicio: & humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in sinu meo convertebatur.
Sicut proximum, & sicut fratrem nostrum, ita complacebam: tamquam lugens & contristatus, ita humiliabar.
Adversus me lætati sunt, & convenerunt, & congregaverunt in me flagella, & ignoraverunt.
Dissoluti sunt, nec compuncti sunt, tentaverunt me, & deriserunt derisu: striderunt in me dentibus suis.
Domine, quando respicies? Restitue animam meam à malefactis eorum, & à leonibus unicam meam.
Confitebor tibi, Domine, in ecclesia magna: in populo gravi laudabo te.
Ut non insultent in me, qui adversantur mihi inique: qui oderunt me gratis, & annuebant oculis.
Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: & super iram dolose cogitabant.
Dilataverunt in me os suum, dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri: vidisti, Domine, ne sileas: Domine, ne discedas à me.
Exsurge, Domine, & intende judicium meum, Deus meus, & Dominus meus in caussam meam.

÷ IPSI ⁝ DAVID.

B Judica, Domine, nocentes me: exspugna impugnantes me.
Apprehende arma & scutum: & exsurge in adjutorium mihi.
Effunde frameam, & conclude adversus eos qui persequuntur me: dic animæ meæ, Salus tua ego sum.
Confundantur & revereantur, quærentes animam meam.
C Avertantur retrorsum, & confundantur, cogitantes mihi mala.
Fiant tamquam pulvis ante faciem venti: & angelus Domini coarctans ÷ eos ⁝
Fiat via illorum tenebræ & lubricum: & angelus Domini persequens eos.
Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: supervacue exprobraverunt animam meam.
Veniat illi laqueus, quem ignorat, & captio, quam abscondit, apprehendat eum: ÷ & ⁝ in laqueum cadat in ipsum.
D Anima autem mea exsultabit in Domino: & delectabitur super salutari suo.
Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?
Eripiens inopem de manu fortiorum ejus: egenum & pauperem à diripientibus eum.
Surgentes testes iniqui: quæ ignorabam, interrogabant me.
Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ.
Ego autem quum mihi molesti essent: induebar cilicio.
E Humiliabam in jejunio animam meam: & oratio mea in sinu meo convertetur.
Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus, sic humiliabar.
Et adversum me lætati sunt, & convenerunt: congregata sunt super me flagella, & ignoravi.
Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione: frenduerunt super me dentibus suis.
F Domine, quando respicies? Restitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.
Confitebor tibi in ecclesia magna: in populo gravi laudabo te.
Non supergaudeant mihi, qui adversantur mihi inique: qui oderunt me gratis, & annuunt oculis.
Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: & in iracundia ※ terræ ⁝ loquentes dolos cogitabant.
Et dilataverunt super me os suum, dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.
G Vidisti, Domine, ne sileas: Domine, ne discedas à me.
Exsurge, & intende judicio meo: Deus meus, & Dominus meus in caussam meam.

Judica

Digitized by Google

Judica me secundum justitiam tuam, Domine Deus A
meus, & non supergaudeant mihi.
Non dicant in cordibus suis, Euge, euge, animæ nostræ: nec dicant, Devoravimus eum.
Erubescant & revereantur simul, qui gratulantur malis meis.
Induantur confusione & reverentia, qui magna loquuntur super me.
Exsultent & lætentur qui volunt justitiam meam: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus. B
Et lingua mea meditabitur justitiam tuam: tota die laudem tuam.

Judica me secundum magnam misericordiam tuam, Domine Deus meus, ut non insultent in me inimici mei: nec dicant in cordibus suis, Euge, euge, animæ nostræ, nec dicant, Obsorbuimus eum.
Erubescant & revereantur simul, qui gratulantur malis meis: induantur pudore & reverentia, qui magna loquuntur adversum me.
Exsultent & lætentur qui volunt justitiam meam: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.
Sed & lingua mea meditabitur justitiam tuam: tota die laudem tuam.

PSALMUS XXXV.

IN FINEM, SERVO DOMINI DAVID.

Dixit injustus, ut delinquat in semetipso: non est C
timor Dei ante oculos ejus.
Quoniam dolose egit in conspectu ejus: ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.
Verba oris ejus iniquitas & dolus: noluit intelligere, ut bene ageret.
Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit ÷ omni ⁚ viæ non bonæ, malitiam ÷ autem ⁚ non odivit.
Domine, in cœlo misericordia tua: ÷ & ⁚ veritas tua usque ad nubes. D
Justitia tua sicut montes Dei: judicia tua abyssus multa.
Homines & jumenta salvabis, Domine: quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus:
Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum sperabunt.
Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.
Quoniam apud te est fons vitæ: ÷ & ⁚ in lumine tuo videbimus lumen. E
Pretende misericordiam tuam scientibus te: & justitiam tuam his, qui recto sunt corde.
Non veniat mihi pes superbiæ: & manus peccatoris non moveat me.
Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

IN FINEM, SERVO DOMINI DAVID, PSALMUS.

Dixit injustus, ut delinquat in semetipso: non est timor Dei ante oculos ejus.
Quoniam dolose egit in conspectu ejus: ut inveniret iniquitatem suam & odium.
Verba oris ejus iniquitas & dolus, noluit intelligere, ut bene ageret: iniquitatem meditatus est in cubili suo.
Astitit omni viæ non bonæ: malitiam autem non odivit.
Domine, in cœlo misericordia tua: & veritas tua usque ad nubes.
Justitia tua sicut montes Dei: & judicia tua abyssus multa.
Homines & jumenta salvos facies, Domine: quemadmodum multiplicasti misericordias tuas Deus:
Filii autem hominum, in protectione alarum tuarum sperabunt: inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.
Quoniam apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen.
Prætende misericordiam tuam scientibus te: & justitiam tuam his, qui recto sunt corde.
Non veniat mihi pes superbiæ: & manus peccatorum non moveat me.
Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

PSALMUS XXXVI.

÷ IPSI ⁚ DAVID.

a *Aleph.* Noli æmulari in malignantibus: neque F
zelaveris facientes iniquitatem.
Quoniam tamquam fœnum velociter arescent: & quemadmodum olera herbarum cito decident.
Beth. Spera in Domino, & fac bonitatem: ÷ & ⁚ inhabita terram, & pasceris in divitiis ejus.
Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones cordis tui.
Gimel. Revela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet.
Et educet quasi lumen justitiam tuam, & judicium G
tuum tamquam meridiem: *Daleth.* Subditus esto Domino, & ora eum.
Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua: in homine faciente injustitias.

HUIC DAVID.

Aleph. Noli æmulari inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem.
Quoniam tamquam fœnum velociter arescent: & sicut olera herbarum cito cadent.
Beth. Spera in Domino, & fac bonitatem: & inhabita terram, & pasceris in divitiis ejus.
Delectare in Domino: & dabit tibi petitionem cordis tui.
Gimel. Revela Domino viam tuam, & spera in eo: & ipse faciet.
Et educet tamquam lumen justitiam tuam: & judicium tuum, sicut meridiem.
Daleth. Subditus esto Domino, & obsecra eum: ne æmulatus fueris eum, qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniquitatem.

a Hunc Psalmum recenset Hieronymus in Prologo Scripturarum inter eos, qui viginti duarum litterarum texuntur alphabeto: quare litteras, sive earum nomina retinuimus in hoc Psalmo.

Digitized by Google

He. Desine ab ira, & derelinque furorem, ne æmuleris ut nequiter facias. A

Quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur: qui vero exspectant Dominum, ipsi hereditate possidebunt terram.

Vav. Pusillum adhuc, & non erit peccator: & quæres locum ejus nec invenies.

Mansueti autem possidebunt terram: & delectabuntur in multitudine pacis.

Zain. Observabit peccator justum, & fremet super eum dentibus suis: Dominus autem irridebit eum, B quoniam prospicit quod veniet dies ejus.

Heth. Gladium evaginaverunt peccatores: tetenderunt arcum suum, ut dejiciant inopem & pauperem, ut trucident rectos corde.

Teth. Gladius eorum intret in cor ipsorum: & arcus eorum conteratur.

Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas. C

Quoniam brachia peccatorum conterentur: confirmat autem justos Dominus.

Jod. Novit Dominus vias immaculatorum: & hereditas eorum in æternum erit.

Non confundentur in tempore malo: & in diebus famis saturabuntur. *Chaph*. Quoniam peccatores peribunt.

Inimici autem Domini mox ut honorati & exaltati fuerint: deficientes ut fumus deficient. D

Lamed. Mutuatur peccator, & non solvit: justus autem miseretur, & commodat.

Quoniam benedicentes eum possidebunt terram: maledicentes autem illum disperient.

Mem. A Domino gressus hominis diriguntur: & viam ejus [a] volet.

Quum ceciderit justus, non conturbabitur: quia Dominus firmat manum ejus.

Nun. Juvenior fui, & senui: & non vidi justum derelictum, nec semen ejus egens pane. E

Tota die miseretur, & commodat: & semen ejus in benedictione erit.

Samech. Declina à malo & fac bonum: & inhabita in sæculum sæculi.

Quoniam Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos: in æternum conservabuntur.

Injusti autem punientur: & semen impiorum peribit.

Justi vero hereditate possidebunt terram: & inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.

Phe. Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium. F

Lex Dei ejus in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus ejus.

Sade. Considerat peccator justum, & quærit perdere eum, Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus, nec damnabit eum, quum judicabitur illi.

Coph. Exspecta Dominum, & custodi vias ejus, & exaltabit te, ut inhabites terram: quum perient peccatores, videbis. G

Vidi impium superexaltatum, & elevatum super cedros Libani.

Res. Transivi, & ecce non erat: quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.

Sin. Custodi veritatem, & vide æquitatem: quo-

He. Desine ab ira, & derelinque furorem: noli æmulari ut maligneris.

Quoniam qui malignantur, exterminabuntur: sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.

Vav. Et adhuc pusillum, & non erit peccator: & quæres locum ejus & non invenies.

Mansueti autem hereditabunt terram: & delectabuntur in multitudine pacis.

Zain. Observabit peccator justum: & stridebit super eum dentibus suis.

Dominus ÷ autem ⁝ irridebit eum: quoniam prospicit quod veniet dies ejus.

Heth. Gladium evaginaverunt peccatores: intenderunt arcum suum,

Ut dejiciant pauperem & inopem: ut trucident rectos corde.

Teth. Gladius eorum intret in corda ipsorum: & arcus eorum confringatur.

Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.

Quoniam brachia peccatorum conterentur: confirmat autem justos Dominus.

Jod. Novit Dominus dies immaculatorum: & hereditas eorum in æternum erit.

Non confundentur in tempore malo: & in diebus famis saturabuntur. *Chaph*. Quia peccatores peribunt.

Inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint & exaltati: deficientes quemadmodum fumus deficient.

Lamed. Mutuabitur peccator, & non solvet: justus autem miseretur, & tribuet.

Quia benedicentes ei hereditabunt terram: maledicentes autem ei disperibunt.

Mem. Apud Dominum gressus hominis dirigentur: & viam ejus volet.

Quum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam.

Nun. Junior fui, etenim senui: & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.

Tota die miseretur, & commodat: & semen illius in benedictione ÷ erit ⁝

Samech. Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in sæculum ÷ sæculi ⁝

Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos: in æternum conservabuntur.

÷ Injusti punientur ⁝ & semen impiorum peribit.

Justi ÷ autem ⁝ hereditabunt terram: & inhabitabunt in sæculum ÷ sæculi ⁝ super eam.

Phe. Os justi meditabitur sapientiam: & lingua ejus loquetur judicium.

Lex Dei ejus in corde ipsius: ÷ & ⁝ non supplantabuntur gressus ejus.

Sade. Considerat peccator justum: & quærit mortificare eum.

Dominus ÷ autem ⁝ non derelinquet eum in manibus ejus: nec damnabit eum quum judicabitur ÷ illi ⁝

Coph. Exspecta Dominum, & custodi viam ejus, & exaltabit te, ut hereditate capias terram: quum perierint peccatores, videbis.

Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.

Res. Et transivi, & ecce non erat: & quæsivi eum, & non est inventus ÷ locus ejus ⁝

Sin. Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quo-

[a] In edito Cari, *cupit nimis*. MSS. vero Carnutensis & Sorbonicus, qui Romanum Psalterium habent descriptum, legunt *volet*, sine *nimis*: quod quidem expunxisse videtur Hieronymus, quia additum illud agnoscebat, nec haberi apud quemquam Interpretum.

Digitized by Google

niam sunt reliquiæ homini pacifico. A
Injusti autem disperibunt simul: reliquæ impiorum interibunt.
a *Vav Thav.* Salus autem justorum à Domino ÷ & ⁑ protector eorum in tempore tribulationis.
Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos: ÷ & ⁑ eruet eos à peccatoribus, & salvabit eos, quia speraverunt in eo.

niam sunt reliquiæ homini pacifico.
Injusti autem disperient: simul reliquiæ impiorum peribunt.
Vav Thav. Salus autem justorum à Domino est: & protector eorum est in tempore tribulationis.
Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos: & eripiet eos à peccatoribus, & salvos faciet eos, quoniam speraverunt in eo.

PSALMUS XXXVII.

PSALMUS DAVID,

b IN COMMEMORATIONEM ÷ DE SABBATHO ⁑

DOmine, ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. B
Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam.
Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.
Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus grave gravatæ sunt super me.
Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.
Miser factus sum & curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar. C
Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea.
Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.
Domine, ante te omne desiderium meum: & gemitus meus à te non est absconditus.
Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. D
Amici mei, & proximi mei, adversum me appropinquaverunt, & steterunt.
Et qui juxta me erant de longe steterunt: & vim faciebant qui quærebant animam meam.
Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates: & dolos tota die meditabantur.
Ego autem tamquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.
Et factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones. E
Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies, Domine Deus meus.
Quia dixi; Ne quando supergaudeant mihi ÷ inimici mei ⁑ & dum commoventur pedes mei, super me magna loquuti sunt.
Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper.
Quoniam iniquitatem meam annunciabo: ÷ & ⁑ cogitabo pro peccato meo.
Inimici autem mei vivunt, & confirmati sunt ÷ super me ⁑ & multiplicati sunt, qui oderunt me inique. F
Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.
Ne derelinquas me, Domine Deus meus: ne discesseris à me.
Intende in adjutorium meum, Domine, ÷ Deus ⁑ salutis meæ.

PSALMUS DAVID,

IN REMEMORATIONE SABBATHI.

DOmine, ne in ira tua arguas me: neque in furore tuo corripias me.
Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & confirmasti super me manum tuam.
Nec est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ, & non est pax ossibus meis, à facie peccatorum meorum.
Quoniam iniquitates meæ superposuerunt caput meum: sicut onus grave gravatæ sunt super me.
Computruerunt & deterioraverunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.
Miseriis afflictus sum, & curvatus sum usque in finem: tota die contristatus ingrediebar.
Quoniam anima mea completa est illusionibus: & non est sanitas in carne mea.
Incurvatus sum & humiliatus sum usquequaque, rugiebam à gemitu cordis mei: & ante te est omne desiderium meum, & gemitus meus à te non est absconditus.
Cor meum conturbatum est in me, & deseruit me fortitudo mea: & lumen oculorum meorum, non est mecum.
Amici mei, & proximi mei, adversus me appropiaverunt, & steterunt, & proximi mei à longe steterunt.
Et vim faciebant qui quærebant animam meam: & qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, & dolos tota die meditabantur.
Ego autem velut surdus non audiebam: & sicut mutus qui non aperit os suum.
Et factus sum ut homo non audiens: & non habens in ore suo increpationes.
Quoniam in te, Domine, speravi, dixi: Tu exaudies me, Domine Deus meus.
Quia dixi; Ne aliquando insultent in me inimici mei, & dum commoverentur pedes mei, in me magna loquuti sunt.
Quoniam ego ad flagella paratus sum: & dolor meus ante me est semper.
Quoniam iniquitatem meam ego pronuncio: & cogitabo pro peccato meo.
Inimici mei autem vivunt, & confortati sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt me inique.
Qui retribuebant mihi mala pro bonis detrahebant mihi: quoniam subsequutus sum justitiam.
Ne derelinquas me, Domine Deus meus ne discesseris à me: intende in adjutorium meum, Domine, Deus salutis meæ.

a Locum ultimæ litteræ alphabeti occupat *Vav* istud; nam in Hebræo quum ותשועת *Uthschuhath* legatur, id est *Vav* ante *Thav*, initio versiculi; prima ejusdem versus non potuit edi littera, quin *Vav* scriberetur. MSS. tamen *Thav* solummodo legunt, quod & nos in Canone imitati sumus.

b Hieronymus ad Algasiam scribens meminit hujus tituli.

Digitized by Google

PSALMUS XXXVIII.

IN FINEM, PRO IDITHUN, CANTICUM DAVID.

A DIxi, Custodiam vias meas: ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam: dum consistit peccator adversus me.

Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis: & dolor meus renovatus est.

Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardescit ignis.

Loquutus sum in lingua mea; Notum mihi fac, Domine, finem meum: & numerum dierum meorum, quis est? ut sciam quid desit mihi.

Ecce veteres posuisti dies meos: & substantia mea tamquam nihil ante te est.

Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens. DIAPSALMA. Quamquam in imagine Dei ambulet homo: vane conturbabitur.

Thesaurizat, & ignorat cui congreget ea: & nunc quæ est exspectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea tamquam nihil ante te est.

Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me: opprobrium insipienti dedisti me.

Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti me, amove à me plagas tuas: à fortitudine enim manus tuæ ego defeci in increpationibus.

Propter iniquitatem corripuisti hominem: & tabescere fecisti sicut araneam animam ejus.

Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens. DIAPSALMA. Exaudi Deus orationem meam & deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas, ne sileas à me.

Quoniam incola ego sum apud te in terra: & peregrinus sicut omnes patres mei.

Remitte mihi, ut refrigerer priusquam eam: & amplius non ero.

IN FINEM, IPSI IDITHUN, CANTICUM DAVID.

DIxi, Custodiam vias meas: ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam: quum consisteret peccator adversum me.

Obmutui, ÷ & humiliatus sum, & ⁝ silui à bonis: & dolor meus renovatus est.

Concaluit cor meum intra me: ÷ & ⁝ in meditatione mea exardescet ignis.

Loquutus sum in lingua mea; Notum fac mihi, Domine, finem meum.

B Et numerum dierum meorum, quis est? ut sciam quid desit mihi.

Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substantia mea tamquam nihilum ante te.

Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens. DIAPSALMA.

Verumtamen in imagine pertransit homo: sed & frustra conturbatur.

Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.

Et nunc quæ est exspectatio mea? nonne Dominus? ÷ & ⁝ substantia mea apud te est.

C Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

Obmutui, ÷ & ⁝ non aperui os meum, quoniam tu fecisti: amove à me plagas tuas.

A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus: verumtamen vane ÷ conturbatur ⁝ omnis homo. DIAPSALMA.

D ÷ Ex ⁝ audi orationem meam, Domine, & deprecationem meam ⁝ auribus percipe lacrymas meas.

Ne sileas, quoniam advena ego sum apud te, & peregrinus: sicut omnes patres mei.

Remitte mihi ut refrigerer priusquam abeam: & amplius non ero.

PSALMUS XXXVIIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

E EXspectans exspectavi Dominum, & respexit me: & exaudivit deprecationem meam, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis.

Et statuit supra petram pedes meos, & direxit gressus meos: & immisit in os meum canticum novum, hymnum Deo nostro.

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in Domino.

Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus: & non respexit in vanitatem & insanias falsas.

F Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est quis similis tibi.

Annunciavi & loquutus sum, multiplicati sunt super numerum: sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi.

Holocausta etiam pro delicto non postulasti: tunc dixi; Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me, ut faciam volun-

IN FINEM, DAVID PSALMUS.

EXspectans exspectavi Dominum: & intendit mihi.

Et ÷ ex ⁝ audivit preces meas: & eduxit me de lacu miseriæ, ÷ & ⁝ de luto fæcis.

Et statuit super petram pedes meos: ÷ & ⁝ direxit gressus meos.

Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi, & timebunt, & sperabunt in Domino.

Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus: & non respexit in vanitates & insanias falsas.

Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

Annunciavi & loquutus sum: multiplicati sunt super numerum.

Sacrificium & oblationem noluisti: aures ÷ autem ⁝ perfecisti mihi.

Holocaustum & pro peccato non postulasti: tunc dixi; Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me, ut facerem volun-

Digitized by Google

tatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in A medio cordis mei.
Annunciavi justitiam ÷ tuam ⁝ in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine tu scisti.
Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.
Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam, à concilio multo.
Tu ÷ autem ⁝ Domine, ne longe facias miserationes tuas à me: misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me. B
Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.
Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.
Complaceat tibi, Domine, ut eruas me: Domine, ad adjuvandum me respice.
Confundantur & revereantur simul qui quærunt animam meam, ut auferant eam.
Convertantur retrorsum, & revereantur, qui volunt mihi mala.
Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi; Euge, euge. C
Exsultent & lætentur super te omnes quærentes te: ÷ & ⁝ dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.
Ego autem mendicus sum, & pauper: Dominus solicitus est mei.
Adjutor meus & protector meus tu es, Deus meus ne tardaveris.

tatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.
Bene nunciavi justitiam tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo.
Domine, tu cognovisti: justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.
Non cælavi misericordiam tuam, & veritatem tuam, à synagoga multa.
Tu autem, Domine, ne longe facias misericordias tuas à me: misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.
Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.
Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.
Complaceat tibi, Domine, ut eripias me: Domine, in auxilium meum respice.
Confundantur & revereantur inimici mei: qui quærunt animam meam ut auferant eam.
Avertantur retrorsum, & erubescant, qui cogitant mihi mala.
Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi; Euge, euge.
Exsultent & lætentur qui quærunt te, Domine: & dicant semper, Magnificetur Dominus: qui diligunt salutare tuum.
Ego vero egenus & pauper sum: Dominus curam habet mei.
Adjutor meus & liberator meus es tu, Domine, ne tardaveris.

PSALMUS XL.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Beatus qui intelligit super egenum ÷ & pauperem ⁝ in die mala liberabit eum Dominus. C
Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum ejus.
Dominus opem ferat illi super lectum doloris ÷ ejus ⁝ universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.
Ego dixi, Domine, miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi.
Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, & peribit nomen ejus? D
Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur: cor ejus congregavit iniquitatem sibi.
Egrediebatur foras: & loquebatur in idipsum.
Adversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi.
Verbum iniquū constituerunt adversum me: ÷ Numquid ⁝ qui dormit non adjiciet ut resurgat?
Etenim homo pacis meæ in quo speravi: qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. E
Tu autem, Domine, miserere mei: & resuscita me, & retribuam eis.
In hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.
Me autem propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.
Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & usque in sæculum: fiat, fiat.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Beatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.
Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum, & emundet in terra animam ejus: & non tradat eum in manus inimici ejus.
Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus: Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.
Ego dixi, Domine, miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi.
Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, & periet nomen ejus?
Et ingrediebantur ut viderent, vana loquutum est cor eorum: congregaverunt iniquitatem sibi.
Et egrediebantur foras, & loquebantur: simul in unum susurrabant.
Omnes inimici mei adversum me cogitabant mala mihi: verbum iniquum mandaverunt adversum me.
Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? Etenim homo pacis meæ in quo sperabam, qui edebat panes meos, ampliavit adversus me supplantationem.
Tu autem, Domine, miserere mei: & ressuscita me, & retribuam illis.
In hoc cognovi quoniam voluisti me: quia non gaudebit inimicus meus super me.
Propter innocentiam autem meam suscepisti me: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.
Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & usque in sæculum: fiat, fiat.

Digitized by Google

PSALMUS XLI.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, INTELLECTUS, FILIIS CORE.

SIcut cervus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus. A

Sitivit anima mea ad Deum vivum: quando veniam, & apparebo antem faciem Dei?

Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus?

Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei,

In voce exsultationis, & confessionis, sonus epulantis. B

Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam confitebor illi: salutare vultus mei & Deus meus.

A me ipso anima mea turbata est: propterea memor ero tui, Domine, de terra Jordanis, & Hermonis à monte modico.

Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum: omnia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt. C

In die mandavit Dominus misericordiam suam: & nocte declaravit.

Apud me oratio Deo vitæ meæ: dicam Deo, Susceptor meus es.

Quare me oblitus es? & quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Dum confringuntur omnia ossa mea, exprobraverunt me qui tribulant me: dum dicitur mihi, per singulos dies, Ubi est Deus tuus?

Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? D

Spera in Deo, quoniam confitebor illi: salutare vultus mei & Deus meus.

IN FINEM, INTELLECTUS, FILIIS CORE.

QUemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.

Sitivit anima mea ad Deum ※ fortem ⁝ vivum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus?

Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei,

In voce exsultationis, & confessionis, sonus epulantis.

Quare tristis es anima mea? & ÷ quare ⁝ conturbas me?

Spera in Deo, quoniam ※ adhuc ⁝ confitebor illi: salutare vultus mei ÷ & ⁝ Deus meus.

Ad me ipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Jordanis, & Hermoniim à monte modico.

Abyssus ※ ad ⁝ abyssum invocat: in voce cataractarum tuarum.

Omnia excelsa tua & fluctus tui, super me transierunt.

In die mandavit Dominus misericordiam suam: & nocte canticum ejus.

Apud me oratio Deo vitæ meæ, dicam Deo, Susceptor meus ÷ es ⁝

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

Dum confringuntur ossa mea: exprobraverunt mihi, qui tribulant me inimici mei.

Dum dicunt mihi per singulos dies, Ubi est Deus tuus? Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam ※ adhuc ⁝ confitebor illi: salutare vultus mei ※ & ⁝ Deus meus.

PSALMUS XLII.

PSALMUS DAVID.

JUdica me Deus, & discerne caussam meam de gente non sancta: ab homine iniquo & doloso eripe me. E

Quia tu es Deus meus & fortitudo mea, quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat juventutem meam. F

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

÷ PSALMUS DAVID ⁝

JUdica me Deus, & discerne caussam meam de gente non sancta: ab homine iniquo & doloso erue me.

Quia tu ÷ es ⁝ Deus fortitudo mea, quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam ※ adhuc ⁝ confitebor illi: salutare vultus mei, ※ & ⁝ Deus meus.

PSALMUS XLIII.

IN FINEM, FILIIS CORE, AD INTELLECTUM.

DEus auribus nostris audivimus: & patres nostri annunciaverunt nobis, G

IN FINEM, FILIIS CORE, ÷ AD ⁝ INTELLECTUM.

DEus auribus nostris audivimus: patres nostri annunciaverunt nobis,

Digitized by Google

Opus, quod operatus es in diebus eorum, ÷ & ⁝ in diebus antiquis. A
Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos.
Nec enim in gladio suo possederunt terram: & brachium eorum non salvavit eos.
Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuisti ÷ in ⁝ eis.
Tu es ipse rex meus ÷ & ⁝ Deus ÷ meus ⁝ qui mandas salutes Jacob.
In te inimicos nostros ventilabimus cornu: ÷ & ⁝ in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis. B
Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus non salvabit me.
Salvasti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudisti.
In Deo laudabimur tota die: & ÷ in ⁝ nomine tuo confitebimur in sæculum. DIAPSALMA.
Nunc autem repulisti & confudisti nos: & non egredieris ÷ Deus ⁝ in virtutibus nostris!
Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos diripiebant sibi. C
Dedisti nos tamquam oves escarum: & in gentibus dispersisti nos.
Vendidisti populum tuum sine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum.
Posuisti nos opprobrium vicinis nostris: subsannationem & derisum his qui sunt in circuitu nostro.
Posuisti nos in similitudinem gentibus: commotionem capitis in populis.
Tota die verecundia mea contra me ÷ est ⁝ & confusio faciei meæ cooperuit me, D
A voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis.
Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: & inique non egimus in testamento tuo.
÷ Et ⁝ non recessit retro cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua.
Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis: & cooperuit nos umbra mortis.
Si obliti sumus nomen Dei nostri: & ÷ si ⁝ expandimus manus nostras ad Deum alienum. E
Nonne Deus requiret ista? ipse enim novit abscondita cordis.
Quoniam propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.
Exsurge, quare obdormis, Domine? exsurge, ÷ & ⁝ ne repellas in finem.
Quare faciem tuam avertis? oblivisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ?
Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra: conglutinatus est ÷ in ⁝ terra venter noster. F
÷ Ex ⁝ surge ÷ Domine ⁝ adjuva nos: & redime nos propter nomen tuum.

Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.
Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos.
Non enim in gladio suo possederunt terram: & brachium eorum non salvavit eos.
Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuit tibi in illis.
Tu es ipse rex meus & Deus meus: qui mandas salutem Jacob.
In te inimicos nostros ventilabimus: & in nomine tuo spernemus insurgentes in nos.
Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus non salvabit me.
Liberasti enim nos ex affligentibus nos: & eos qui nos oderunt confudisti.
In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in sæcula. DIAPSALMA.
Nunc autem repulisti & confudisti nos: & non egredieris Deus in virtutibus nostris!
Avertisti nos retrorsum præ inimicis nostris: & eos qui nos oderunt diripiebant sibi.
Dedisti nos tamquam oves escarum: & in gentibus dispersisti nos.
Vendidisti populum tuum sine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum.
Posuisti nos in opprobrium vicinis nostris: derisum & contemtum his qui in circuitu nostro sunt.
Posuisti nos in similitudinem gentibus: commotionem capitis in plebibus.
Tota die verecundia mea contra me est: & confusio vultus mei operuit me,
A voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis.
Hæc omnia venerunt super nos, & obliti non sumus te: & inique non egimus in testamento tuo, & non recessit retro cor nostrum.
Et declinasti semitas nostras à via tua, quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & operuit nos umbra mortis.
Si obliti sumus nomen Dei nostri: & si expandimus manus nostras ad Deum alienum.
Nonne Deus requiret ista? ipse enim novit occulta cordis.
Quoniam propter te morte afficimur tota die: æstimati sumus ut oves occisionis.
Exsurge, quare obdormis, Domine? exsurge, & ne repellas in finem.
Quare faciem tuam avertis? oblivisceris inopiam nostram & tribulationem nostram?
Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra: adhæsit in terra venter noster.
Exsurge, Domine, adjuva nos: & libera nos propter nomen tuum.

PSALMUS XLIIII.

IN FINEM, PRO IIS QUI COMMUTABUNTUR, [a] FILIIS CORE, ad intellectum, Canticum pro dilecto.

ERuctavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi. G
Lingua mea calamus scribæ, velociter ÷ scribentis ⁝
Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.
Accingere gladio tuo super femur ÷ tuum ⁝ potentissime.

IN FINEM, PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR, FILIIS CORE, ad intellectum, Canticum pro dilecto.

ERuctavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.
Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis.
Speciosus forma præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis.
Propterea benedixit te Deus in æternum: accingere gladio tuo circa femur, potentissime.

a In Epistola ad Principiam virginem, *filiorum Chore, intelligentia* | | *Canticum pro dilecto.*

Digitized by Google

Specie tua & pulchritudine tua, intende, prospere procede, & regna,
Propter veritatem & mansuetudinem & justitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.
Sagittæ tuæ acutæ, ᵃ potentissime populi sub te cadent in corde inimicorum regis.
Sedes tua Deus in sæculum sæculi: virga recta est, virga regni tui.
Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.
Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis, à gradibus eburneis: ex quibus te delectaverunt filiæ regum in honore tuo.
Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato: circumamicta varietatibus.
Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.
Quoniam concupivit rex speciem tuam: quia ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus.
Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis: omnis gloria ejus filiæ regum ab intus,
In fimbriis aureis circumamicta varietate.
Adducentur regi virgines post eam: proximæ ejus afferentur tibi in lætitia & exsultatione, adducentur in templum regis.
Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.
Memores erunt nominis tui, Domine, in omni generatione & progenie.
Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in sæculum sæculi.

A Specie tua & pulchritudine tua, intende, prospere procede ÷ & ⁚ regna,
Propter veritatem, & mansuetudinem, ÷ & ⁚ justitiam: ※ & ⁚ deducet te mirabiliter dextera tua.
Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent: in corda inimicorum regis.
Sedes tua Deus in sæculum sæculi: virga directionis, virga regni tui.
Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.
B Myrrha, & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis: ÷ ex ⁚ quibus delectaverunt te filiæ regum in honore tuo.
Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato: ÷ circumdata varietate ⁚
Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.
Et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse ÷ est ⁚ Dominus ÷ Deus ⁚ tuus, ※ & ⁚ adorabunt eum.
C ※ Et ⁚ filiæ Tyri in muneribus: vultum tuum deprecabuntur ÷ omnes ⁚ divites plebis.
Omnis gloria ÷ ejus ⁚ filiæ regis ab intus: in fimbriis aureis circumamicta varietatibus.
Adducentur regi virgines post eam: proximæ ejus afferentur tibi.
Afferentur in lætitia & exsultatione: adducentur in templum regis.
Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram.
D Memores erunt nominis tui, in omni generatione & generationem.
Propterea populi confitebuntur tibi in æternum: & in sæculum ÷ sæculi ⁚

PSALMUS XLV.

IN FINEM, FILIIS CORE, PRO ARCANIS, PSALMUS.

Deus noster refugium & virtus: adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.
Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.
Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ ejus: conturbati sunt montes in fortitudine ejus. DIAPSALMA.
Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, sanctificavit tabernaculum suum altissimus: Deus in medio ejus, non commovebitur.
Adjuvabit eam Deus vultu suo: conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna, dedit vocem suam altissimus, & mota est terra.
Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob. DIAPSALMA.
Venite, & videte opera Domini: quæ posuit prodigia super terram.
Auferens bella usque ad fines terræ: arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni.
Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.
Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob.

IN FINEM, FILIIS CORE, PRO ARCANIS, PSALMUS.

E Deus noster refugium & virtus: adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.
Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.
Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum: conturbati sunt montes in fortitudine ejus. DIAPSALMA.
Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: sanctificavit tabernaculum suum altissimus.
Deus in medio ejus, non commovebitur: adjuvabit eam Deus mane diluculo.
F Conturbatæ sunt gentes, ÷ & ⁚ inclinata sunt regna, dedit vocem suam, mota est terra.
Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob. DIAPSALMA.
Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram: auferens bella usque ad finem terræ.
Arcum conteret, & confringet arma: ÷ & ⁚ scuta comburet igni.
G Vacate & videte, quoniam ego ÷ sum ⁚ Deus: exaltabor in gentibus, ÷ & ⁚ exaltabor in terra.
Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob. ※ DIAPSALMA ⁚

ᵃ Additum est hoc nomen, *potentissime*, de superiori versiculo, in quo legitur: *Accingere gladio tuo, &c.* Consule Epist. Hieron. toties recantatam.

PSALMUS

Digitized by Google

PSALMUS XLVI.

IN FINEM, PRO FILIIS CORE, PSALMUS.

OMnes gentes plaudite manibus: jubilate Deo in voce exsultationis. A
Quoniam Dominus excelsus terribilis: rex magnus super omnem terram.
Subjecit populos nobis: & gentes sub pedibus nostris.
Elegit nobis hereditatem suam: speciem Jacob, quam dilexit. DIAPSALMA.
Ascendit Deus in jubilo: Dominus in voce tubæ.
Psallite Deo ÷ nostro : psallite: psallite regi nostro, psallite. B
Quoniam rex omnis terræ Deus: psallite sapienter.
Regnabit Deus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam.
Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terræ, vehementer elevati sunt.

IN FINEM, PRO FILIIS CORE, PSALMUS.

OMnes gentes plaudite manibus: jubilate Deo in voce exsultationis.
Quoniam Deus summus terribilis: & rex magnus super omnes deos.
Subjecit populos nobis: & gentes sub pedibus nostris.
Elegit nos in hereditatem sibi: speciem Jacob, quam dilexit. DIAPSALMA.
Ascendit Deus in jubilatione: & Dominus in voce tubæ.
Psallite Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite.
Quoniam rex omnis terræ Deus: psallite sapienter.
Regnavit Dominus super omnes gentes: Deus sedet super sedem sanctam suam.
Principes populi convenerunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terræ, nimium elevati sunt.

PSALMUS XLVII.

CANTICUM PSALMI FILIIS CORE, ÷ SECUNDA SABBATHI :

MAgnus Dominus, & laudabilis nimis: in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus. D
Fundatur exsultatione universæ terræ mons Sion: latera aquilonis, civitas regis magni.
Deus in domibus ejus cognoscetur: quum suscipiet eam.
a Quoniam ecce reges [a] congregati sunt: convenerunt in unum.
Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos.
Ibi dolores ut parturientis: in spiritu vehementi conteres naves Tharsis. E
Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in æternum. DIAPSALMA.
Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.
Secundum nomen tuum Deus, sic ÷ & : laus tua in fines terræ: justitia plena est dextera tua.
Lætetur mons Sion, ÷ & : exsultent filiæ Judæ, propter judicia tua ÷ Domine : F
Circumdate Sion & complectimini eam: narrate in turribus ejus.
Ponite corda vestra in virtute ejus: ÷ & : distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.
Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in sæculum ÷ sæculi : ipse reget nos in sæcula.

PSALMUS CANTICI, FILIIS CORE, SECUNDA SABBATHI.

MAgnus Dominus, & laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.
Dilatans exsultationes universæ terræ mons Sion: latera aquilonis, civitas regis magni.
Deus in gradibus ejus dignoscetur: dum suscipiet eam.
Quoniam ecce reges congregati sunt: & convenerunt in unum.
Ipsi videntes tunc admirati sunt, conturbati sunt, & commoti sunt: tremor apprehendit eos.
Ibi dolores sicut parturientis: in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.
Sicut audivimus, ita [b] & vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri: Deus fundavit eam in æternum. DIAPSALMA. b
Suscepimus Deus misericordiam tuam, in [c] medio templi tui. c
Secundum nomen tuum Deus, ita & laus tua in fines terræ: justitia plena est dextera tua.
Lætetur mons Sion, & exsultent filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.
Circumdate Sion & complectimini eam, narrate in turribus ejus; ponite corda vestra in virtute ejus, & distribuite gratias ejus, ut enarretis in progenie altera.
Quoniam hic est Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi, & ipse reget nos in sæcula.

a In utroque Psalterio, Romano, ac Gallicano legebatur, *reges terræ congregati sunt*. Quod certe non permittitur iis qui opera Hieronymi restituenda susceperunt: nam quis patiatur in ejus libris adhuc legi, quæ de medio tulisse se profitetur. *Quadragesimo septimo Psalmo*, inquit, *Quoniam ecce reges congregati sunt: pro quo in Græco legisse vos dicitis: Quoniam ecce reges ejus congregati sunt. Quod superfluum esse, ipse lectionis textus ostendit, & in veteribus codicibus Latinorum scriptum erat, reges terræ, quod nos tulimus, quia nec in Hebræo, nec in Septuaginta reperitur.* Hæc ille in sua Epistola sexcenties laudata.

b Superfluum est legere illud, &, juxta Hieronymum in Epist. ad eruditos Getas. Quod etiam non legitur in Romano Psalterio MS. Sorbonico. Habetur tamen in MS. Carnutensi, ac in edito Cari, quos sequuti sumus.

c Carnutense MS. Psalterium juxta Græcum, id est, Romanum, *in templo sancto tuo*.

Digitized by Google

PSALMUS XLVIII.

IN FINEM, FILIIS CORE, PSALMUS.

Audite hæc omnes gentes: auribus percipite qui A
habitatis orbem.
Quique terrigenæ, & filii hominum: simul in unum dives & pauper.
Os meum loquetur sapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam.
Inclinabo ad similitudinem aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.
Ut quid timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdedit me.
Qui confidunt in virtute sua: quique in abundantia B
divitiarum suarum gloriantur.
Frater non redimit, redimet homo: non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemtionis animæ suæ: laboravit in æternum, & vivet in finem.
Quoniam non videbit interitum: quum viderit sapientes morientes: simul insipiens & stultus peribunt.
Et relinquent alienis divitias suas: & sepulcra eorum
domus eorum in æternum. C
Tabernacula eorum in omni generatione & progenie: invocabunt nomina eorum in terris ipsorum.
Et homo quum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.
Hæc via eorum scandalum ipsis: & postea in ore suo benedicent. Diapsalma.
Sicut oves in inferno positi sunt: & mors depascet eos.
Et obtinebunt eos justi in matutino: & auxilium eo- D
rum veterascet in inferno, & à gloria sua expulsi sunt.
Verumtamen Deus liberabit animam meam de manu inferi: dum acceperit me. Diapsalma.
Ne timueris quum dives factus fuerit homo: & quum multiplicata fuerit gloria domus ejus.
Quoniam non quum morietur accipiet hæc omnia: neque simul descendet cum eo gloria domus ejus.
Quoniam anima ejus in vita ipsius benedicetur: &
confitebitur tibi dum benefeceris ei. E
Et introibit usque in progenies patrum suorum: & usque in æternum non videbit lumen.
Et homo quum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

IN FINEM, FILIIS CORE, PSALMUS.

Audite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem.
Quique terrigenæ, & filii hominum: simul in unum dives & pauper.
Os meum loquetur sapientiam: & meditatio cordis mei prudentiam.
Inclinabo in parabolam aurem meam: aperiam in psalterio propositionem meam.
Cur timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circumdabit me.
Qui confidunt in virtute sua: & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.
Frater non redimit, redimet homo? non dabit Deo placationem suam,
Et pretium redemtionis animæ suæ: & laborabit in æternum, & vivet ※ adhuc ⁝ in finem.
Non videbit interitum, quum viderit sapientes morientes: simul insipiens & stultus peribunt.
Et relinquent alienis divitias suas: ÷ & ⁝ sepulcra eorum domus illorum in æternum.
Tabernacula eorum in progenie & progenie: vocaverunt nomina sua in terris ÷ suis ⁝
Et homo quum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis ÷ insipientibus ⁝ & similis factus est ÷ illis ⁝
Hæc via illorum scandalum ipsis: & postea in ore suo complacebunt. Diapsalma.
Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos.
Et dominabuntur eorum justi in matutino: & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.
Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, [a] quum acceperit me. Diapsalma.
Ne timueris quum dives factus fuerit homo: & quum multiplicata fuerit gloria domus ejus.
Quoniam quum interierit non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.
Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi quum benefeceris ei.
Introibit usque in progenies patrum suorum: & usque in æternum non videbit lumen.
Homo quum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis ÷ insipientibus ⁝ & similis factus est ÷ illis ⁝

PSALMUS XLVIIII.

PSALMUS ASAPH.

Deus deorum Dominus loquutus est: & vocavit F
terram,
A solis ortu usque ad occasum: ex Sion species decoris ejus.
Deus manifestus veniet: Deus noster, & non silebit.
Ignis in conspectu ejus ardebit: & in circuitu ejus tempestas valida.

PSALMUS ASAPH.

Deus deorum Dominus loquutus est: & vocavit terram.
A solis ortu usque ad occasum: ex Sion species decoris ÷ ejus ⁝
Deus manifeste veniet: Deus noster & non silebit.
Ignis in conspectu ejus exardescet: & in circuitu ejus tempestas valida.

a De hoc loco ita disserit Hieronymus: *In eodem* (id est, Psalmo 47.) *De manu inferi quum liberaverit me; pro quo in Græco legisse vos dicitis, quum acceperit me. Quod quidem & nos ita de LXX. vertimus; & miror à quo in vestro codice depravatum sit.* Vides lector multa, superstite adhuc Hieronymo, in ejus libris fuisse depravata: jam vero quid mirabimur, si tot labentibus post eum sæculis, plurima occurrant in MSS. depravationis genera.

Digitized by Google

Advocabit cœlum desursum, & terram discernere A
populum suum.
Congregate illi sanctos ejus: qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.
Et annunciabunt cœli justitiam ejus: quoniam Deus judex est. DIAPSALMA.
Audi populus meus & loquar, Israel, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.
Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregi- B
bus tuis hircos.
Quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, jumenta in montibus ÷ & : boves.
Cognovi omnia volatilia cœli: & pulchritudo agri mecum est.
Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis ÷ terræ : & plenitudo ejus.
Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?
Immola Deo ÷ sacrificium : laudis: & redde altissi- C
mo vota tua.
※ Et : invoca me in die tribulationis: ÷ & : eruam te, & honorificabis me. DIAPSALMA.
Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas? & assumis testamentum meum per os tuum?
Tu vero odisti disciplinam: & projecisti sermones meos retrorsum.
Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ÷ ponebas : D
Os tuum abundavit malitia: & lingua tua concinnabat dolos.
Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui.
Existimasti inique quod ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.
Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum: ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.
Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter quo E
ostendam illi salutare Dei.

Advocabit cœlum sursum & terram: ut discerneret populum suum.
Congregate illi sanctos ejus: qui ordinaverunt testamentum ejus, super sacrificia.
Annunciaverunt cœli justitiam ejus: quoniam Deus judex est. DIAPSALMA.
Audi populus meus & loquar, Israel, & testificabor tibi: quoniam Deus Deus tuus ego sum.
Non super sacrificia tua arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.
Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.
Quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, jumenta in montibus & boves.
Cognovi omnia volatilia cœli: & species agri mecum est.
Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.
Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?
Immola Deo sacrificium laudis: & redde altissimo vota tua.
Invoca me in die tribulationis tuæ: & eripiam te, & magnificabis me. DIAPSALMA.
Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas? & assumis testamentum meum per os tuum?
Tu vero odisti disciplinam: & projecisti sermones meos post te.
Si videbas furem, simul currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.
Os tuum abundavit nequitia: & lingua tua concinnavit dolum.
Sedens [a] adversum fratrem tuum detrahebas: & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum.
Hæc fecisti, & tacui: existimasti iniquitatem quod ero tibi similis.
Arguam te, & statuam illam contra faciem tuam: intelligite hæc omnes qui obliviscimini Dominum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.
Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter est, in quo ostendam illi salutare Dei.

PSALMUS L.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, QUUM VENIT AD EUM NATHAN PROPHETA, quando intravit ad Bethsabee.

Miserere mei Deus, secundum ÷ magnam : mi- F
sericordiam tuam.
÷ Et : secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.
Amplius lava me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me.
Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.
Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas quum judicaris.
Ecce ÷ enim : in iniquitatibus conceptus sum: & in G
peccatis concepit me mater mea.
Ecce enim veritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ ÷ tuæ : manifestasti mihi.
Asperges me hyssopo & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, QUUM VENIT AD EUM NATHAN PROPHETA, quum intravit ad Bersabee.

Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.
Et secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.
Amplius lava me ab injustitia mea: & à delicto meo munda me.
Quoniam iniquitatem meam ego agnosco: & delictum meum coram me est semper.
Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas dum judicaris.
Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in delictis peperit me mater mea.
Ecce enim veritatem dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.
Asperges me, Domine, hyssopo & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.

[a] Vitium translationis hujusmodi Latinæ redarguit Hieronymus his verbis. *Putatis*, inquit, *non bene versum quia diximus; adversus fratrem tuum loquebaris, & debuisse nos dicere, adversus fratrem tuum detrahebas. Quod vitiosum esse, & in nostra lingua non stare, etiam stultis patet....; & non possumus dicere, adversus fratrem tuum detrahebas; sed, de fratre tuo detrahebas, &c.*

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: & exſulta- A
bunt oſſa humiliata.
Averte faciem tuam à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.
Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.
Ne projicias me à facie tua: & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me.
Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.
Docebo iniquos vias tuas: & impii ad te converten- B
tur.
Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ: & exſultabit lingua mea juſtitiam tuam.
Domine, labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam.
Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique: holocauſtis non delectaberis.
Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.
Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion: C
ut ædificentur muri Jeruſalem.
Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes & holocauſta: tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: & exſultabunt oſſa humiliata.
Averte faciem tuam à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.
Cor mundum crea in me Deus: & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.
Ne projicias me à facie tua: & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me.
Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & ſpiritu principali confirma me.
Docebo iniquos vias tuas: & impii ad te convertentur.
Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ: ÷ & ⁝ exſultabit lingua mea juſtitiam tuam.
Domine, labia mea aperies: & os meum annunciabit laudem tuam.
Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem utique: holocauſtis non delectaberis.
Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies.
Benigne fac ÷ Domine ⁝ in ÷ bona ⁝ voluntate tua Sion: ÷ ut ⁝ ædificentur muri Jeruſalem.
Tunc acceptabis ſacrificium juſtitiæ, oblationes & holocauſta: tunc imponent ſuper altare tuum vitulos.

PSALMUS LI.

IN FINEM, INTELLECTUS DAVID, QUUM VENIT DOEG IDUMÆUS, & annunciavit Saül, & dixit illis: Ecce venit David in domum Abimelech.

QUid gloriaris in malitia, qui potens es in iniqui- D
tate?
Tota die injuſtitiam cogitavit lingua tua: ſicut novacula acuta feciſti dolum.
Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem: iniquitatem magis quam loqui æquitatem. DIAPSALMA.
Dilexiſti omnia verba præcipitationis, in lingua doloſa.
Propterea deſtruet te Deus in finem: evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viventium. DIAPSALMA. E
Videbunt juſti, & timebunt: & ſuper eum ridebunt, & dicent:
Ecce homo, qui non poſuit Deum adjutorem ſibi: ſed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum, & prævaluit in vanitate ſua.
Ego autem ſicut oliva fructifera in domo Domini: ſperavi in miſericordia Dei mei in æternum, & in ſæculum ſæculi.
Confitebor tibi, Domine, in ſæculo, quia feciſti: & F
exſpectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt, ante conſpectum ſanctorum tuorum.

IN FINEM, INTELLECTUS DAVID, QUUM VENIT DOEG IDUMÆUS, & nunciavit Saül, & dixit ei: Venit David in domum Achimelech.

QUid gloriaris in malitia, ÷ qui ⁝ potens ÷ es ⁝ in iniquitate?
Tota die injuſtitiam cogitavit lingua tua: ſicut novacula acuta feciſti dolum.
Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem: iniquitatem magis quam loqui æquitatem. DIAPSALMA.
Dilexiſti omnia verba præcipitationis, lingua doloſa.
Propterea Deus deſtruet te in finem: evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viventium. DIAPSALMA.
Videbunt juſti, & timebunt, & ſuper eum ridebunt, ÷ & dicent ⁝ Ecce homo, qui non poſuit Deum adjutorem ſuum: ſed ſperavit in multitudine divitiarum ſuarum, ÷ & ⁝ prævaluit in vanitate ſua.
Ego autem ſicut oliva fructifera in domo Dei: ſperavi in miſericordia Dei in æternum, & in ſæculum ÷ ſæculi ⁝
Confitebor tibi in ſæculum, quia feciſti: & exſpectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt, in conſpectu ſanctorum tuorum.

PSALMUS LII.

IN FINEM, PRO [a] MELETH, INTELLECTUS DAVID.

DIxit inſipiens in corde ſuo; Non eſt Deus: G
corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in voluntatibus ſuis.
Non eſt qui faciat bonum: non eſt uſque ad unum.

IN FINEM, PRO MELETH, INTELLIGENTIÆ DAVID.

DIxit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatibus: non eſt qui faciat bonum.

a Errore ſcriptorum in MSS. quamplurimis legimus *Amalech*, pro *Meleth*. Nomen *Amalech* ſciebant omnes. Ideo Hebræum *Meleth*, ſibi prorſus ignotum, mutarunt in verbum *Amalech*. De hac permutatione nominum conqueritur ſæpius S. Doctor, dum Commentariis ſuis illuſtrat ſacra Volumina. Cæterum Pſalmus iſte idem eſt cum præcedenti decimo tertio, ſed abſque ulla permiſtione octo verſuum ſuperadditorum. Vide ſupra.

Digitized by Google

A Deus de cœlo prospexit super filios hominum: ut videat si est intelligens, ÷ aut ∶ requirens Deum.
Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
Nonne scient ÷ omnes ∶ qui operantur iniquitatem: qui devorant plebem meam, ut cibum panis?
Deum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt quoniam Deus sprevit eos.
B Quis dabit ex Sion salutare Israel? quum converterit Deus captivitatem plebis suæ, exsultabit Jacob, ÷ & ∶ lætabitur Israel.

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum: ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.
Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.
Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam, sicut escam panis? Deum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.
Quoniam Deus dissipat ossa hominum sibi placentium: confusi sunt quoniam Deus sprevit eos.
Quis dabit ex Sion salutare Israel? dum avertet Dominus captivitatem plebis suæ.
Exsultabit Jacob, & lætabitur Israel.

PSALMUS LIII.

IN FINEM, IN CARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID, QUUM VENISSENT ZIPHÆI, & dixissent ad Saül: Nonne David absconditus est apud nos?

C Deus in nomine tuo salvum me fac: & in virtute tua judica me.
Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.
Quoniam alieni insurrexerunt adversum me, & fortes quæsierunt animam meam: & non proposuerunt Deum ante conspectum suum. DIAPSALMA.
Ecce ÷ enim ∶ Deus adjuvat me: ÷ & ∶ Dominus susceptor est animæ meæ.
Averte mala inimicis meis: ÷ & ∶ in veritate tua disperde illos.
D Voluntarie sacrificabo tibi: ÷ & ∶ confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.
Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

IN FINEM, IN CARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID, QUUM VENISSENT ZIPHÆI, & dixissent ad Saül: Nonne ecce David absconditus est apud nos?

Deus in nomine tuo salvum me fac: & in virtute tua libera me.
Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.
Quoniam alieni insurrexerunt in me, & fortes quæsierunt animam meam: & non proposuerunt Deum ante conspectum suum. DIAPSALMA.
Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus susceptor est animæ meæ.
Averte mala inimicis meis: in veritate tua disperde illos.
Voluntarie sacrificabo tibi: & confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.
Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos respexit oculus meus.

PSALMUS LIIII.

IN FINEM, IN CARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID.

E Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam: intende mihi & exaudi me.
Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum à voce inimici, ÷ & ∶ à tribulatione peccatoris.
Quoniam declinaverunt in me iniquitates: & in ira molesti erant mihi.
Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me.
F Timor & tremor venerunt super me: & contexerunt me tenebræ.
Et dixi; Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? & volabo, & requiescam.
Ecce elongavi fugiens: & mansi in solitudine. DIAPSALMA.
Exspectabam eum qui salvum me fecit, à pusillanimitate spiritus, & tempestate.
Præcipita, Domine, divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in civitate.
G Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas: & labor in medio ejus, & injustitia.
Et non defecit de plateis ejus, usura & dolus.
Quoniam si inimicus ÷ meus ∶ maledixisset mihi: sustinuissem ÷ utique ∶

IN FINEM, IN CARMINIBUS, INTELLECTUS DAVID.

Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam: intende in me, & exaudi me.
Contristatus sum in exercitatione mea: & conturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.
Quoniam declinaverunt in me iniquitates: & in ira molesti erant mihi.
Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me.
Timor & tremor venerunt super me: & contexerunt me tenebræ.
Et dixi; Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? & volabo, & requiescam.
Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine. DIAPSALMA.
Exspectabam eum qui me salvum faceret, à pusillo animo & tempestate.
Præcipita, Domine, & divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in civitate die ac nocte.
Circumdabit eum super muros ejus iniquitas: & labor in medio ejus, & injustitia.
Et non defecit de plateis ejus, usura & dolus: quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, supportassem utique.

Digitized by Google

Et si is qui oderat me, super me magna loquutus fuisset: absconderem me utique ab eo. A
Tu vero homo unanimis, dux meus & notus meus: qui simul mecum dulces capiebas cibos; in domo Domini ambulavimus cum consensu.
Veniat mors super illos: & descendant in infernum viventes.
Quoniam nequitia in hospitiis eorum, in medio ipsorum.
Ego autem ad Dominum clamavi: & Dominus exaudivit me. B
Vespere & mane & meridie narrabo & annunciabo: & exaudiet vocem meam.
Liberabit in pace animam meam ab his, qui appropiant mihi: quoniam inter multos erant mecum.
Exaudiet Deus, & humiliabit eos, qui est ante sæcula, & manet in æternum. DIAPSALMA.
Non est enim illis commutatio, & non timuerunt Deum: extendit manum suam in retribuendo illis.
Contaminaverunt testamentum ejus, divisi sunt ab ira vultus ejus: & appropiavit cor ejus. C
Mollierunt sermones suos super oleum, & ipsi sunt jacula.
Jacta in Deum cogitatum tuum: & ipse te enutriet.
Non dabit in æternum fluctuationem justo: tu vero Deus deduces eos in puteum interitus.
Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego vero in te sperabo, Domine.

Et si is qui oderat me super me magna loquutus fuisset: abscondissem me forsitan ab eo.
Tu vero homo unanimis, dux meus & notus meus.
Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulavimus cum consensu.
Veniat mors super illos: ÷ & ⁝ descendant in infernum viventes.
Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.
Ego ÷ autem ⁝ ad Deum clamavi: & Dominus salvabit me.
Vespere & mane & meridie narrabo & annunciabo: & exaudiet vocem meam.
Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecũ.
Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante sæcula. DIAPSALMA.
Non est illis commutatio, & non timuerunt Deum: extendit manum suam in retribuendo.
Contaminaverunt testamentum ejus, divisi sunt ab ira vultus ejus: & appropinquavit cor illius.
Molliti sunt sermones ejus super oleum: & ipsi sunt jacula.
Jacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet: non dabit in æternum fluctuationem justo.
Tu vero Deus deduces eos in puteum interitus.
Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos ego autem sperabo in te ÷ Domine ⁝

PSALMUS LV.

IN FINEM, PRO POPULO, QUI A SANCTIS LONGE FACTUS EST, David in tituli inscriptione, quum tenuerunt eum Allophyli in Geth.

Miserere mihi, Domine, quoniam conculcavit me homo: tota die bellans tribulavit me. D
Conculcaverunt me inimici mei tota die, ab altitudine diei.
Quoniam multi qui debellant me timebunt: ego vero in te sperabo, Domine.
In Deo laudabo sermones meos tota die, in Deo sperabo: non timebo quid faciat mihi homo.
Tota die verba mea exsecrabantur: adversus me omnia consilia eorum in malum.
Inhabitabunt, & abscondent, ipsi calcaneum meum observabunt: sicut exspectavit anima mea, pro nihilo salvos facies eos, in ira populos confringes. E
Deus vitam meam annunciavi tibi, posui lacrymas meas in conspectu tuo: sicut in repromissione tua.
Convertantur inimici mei retrorsum: in quaqumque die invocavero te, ecce agnovi quoniam Deus meus es tu.
F
In Deo laudabo verbum, & in Domino laudabo sermonem, in Deo sperabo: non timebo quid faciat mihi homo.
In me sunt Deus vota, quæ reddam laudationis tibi.
Quoniam eripuisti animam meam de morte, oculos meos à lacrymis: pedes meos à lapsu, ut placeam coram Domino in lumine viventium.

IN FINEM, PRO POPULO, QUI A SANCTIS LONGE FACTUS EST, David in tituli inscriptione, quum tenuerunt eum Allophyli in Geth.

Miserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo: tota die ÷ im ⁝ pugnans tribulavit me.
Conculcaverunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes adversum me.
Ab altitudine diei timebo: ego vero in te sperabo.
In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi: non timebo quid faciat mihi caro.
Tota die verba mea exsecrabantur: adversum me omnes cogitationes eorum in malum.
Inhabitabunt, & abscondent: [a] ipsi calcaneum meum observabunt.
Sicut sustinuerunt animam meam, pro nihilo salvos facies illos: in ira populo confringes.
Deus vitam meam annunciavi tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.
Sicut & in promissione tua: tunc convertentur inimici mei retrorsum.
In quaqumque die invocavero ÷ te ⁝ ecce cognovi quoniam Deus meus es.
In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem, in Deo speravi: non timebo quid faciat mihi homo.
In me sunt Deus vota ※ tua ⁝ ÷ quæ ⁝ reddam laudationes tibi.
Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu: ut placeam coram Deo in lumine viventium.

a Sagensis MS. cum edito Cari, obelum prænotavit ante pronomen *ipsi*; sed corrupte, ut alias sæpius: etsi lectorem raro monuerimus hujusmodi depravationum, vel nostrarum castigationum.

Digitized by Google

PSALMUS LVI.

IN FINEM, NE DISPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE, quum fugeret à facie Saül in speluncam.

Miserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea. A
÷ Et ‡ in umbra alarum tuarum sperabo: donec transeat iniquitas.
Clamabo ad Deum altissimum: Deum qui benefecit mihi.
Misit de cœlo, & liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me. DIAPSALMA.
Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam: ÷ & ‡ eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormivi conturbatus. B
Filii hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus.
Exaltare super cœlos Deus: ÷ & ‡ in omni terra gloria tua.
Laqueum paraverunt pedibus meis: ÷ & ‡ incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foveam: ÷ & ‡ inciderunt in eam. DIAPSALMA.
Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & psalmum dicam. C
÷ Ex ‡ surge gloria mea, exsurge psalterium & cithara: exsurgam diluculo.
Confitebor tibi in populis, Domine: ÷ & ‡ psalmum dicam tibi in gentibus.
Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua: & usque ad nubes veritas tua.
Exaltare super cœlos Deus: ÷ & ‡ super omnem terram gloria tua.

IN FINEM, NE DISPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE, quum fugeret à facie Saül in speluncam.

Miserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te confidit anima mea.
Et in umbra alarum tuarum sperabo: donec transeat iniquitas.
Clamabo ad Deum altissimum: & ad Dominum qui benefecit mihi.
Misit de cœlo, & liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me. DIAPSALMA.
Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam: animam meam eripuit de medio catulorum leonum, dormivi conturbatus.
Filii hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum machæra acuta.
Exaltare super cœlos Deus: & super omnem terram gloria tua.
Laqueos paraverunt pedibus meis: & incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante faciem meam foveam: & ipsi inciderunt in eam. DIAPSALMA.
Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & psalmum dicam Domino.
Exsurge gloria mea, exsurge psalterium & cithara: exsurgam diluculo.
Confitebor tibi in populis, Domine: & psalmum dicam tibi inter gentes.
Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua: & usque ad nubes veritas tua.
Exaltare super cœlos Deus: & super omnem terram gloria tua.

PSALMUS LVII.

IN FINEM, NE DISPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE.

Si vere utique justitiam loquimini: recta judicate filii hominum. D
Etenim in corde iniquitates operamini in terra: injustitias manus vestræ concinnant.
Alienati sunt peccatores à vulva, erraverunt ab utero: loquuti sunt falsa.
Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas.
Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.
Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus. E
Ad nihilum devenient tamquam aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmentur.
Sicut cera quæ fluit auferentur: ÷ super ‡ cecidit ignis, & non viderunt solem.
Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
Lætabitur justus, quum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.
Et dicet homo, Si utique est fructus justo: utique est Deus judicans ÷ eos ‡ in terra. F

IN FINEM, NE DISPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE.

Si vere utique justitiam loquimini: justa judicate filii hominum.
Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniquitates manus vestræ concinnant.
Alienati sunt peccatores ab utero, erraverunt à ventre loquuti sunt falsa.
Ira illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas: quæ non exaudiet vocem incantantium, & veneficia quæ incantantur à sapiente.
Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.
Ad nihilum devenient velut aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmentur.
Sicut cera liquefacta auferentur: super eos cecidit ignis, & non viderunt solem.
Priusquam producat spinas vestras rhamnus: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.
Lætabitur justus, quum viderit vindictam impiorum: manus suas lavabit in sanguine peccatorum.
Et dicet homo, Si utique est fructus justo: utique est Deus judicans eos in terra.

Digitized by Google

PSALMUS LVIII.

IN FINEM, NE DISPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE, quando misit Saül, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret.

ERipe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me. A
Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinum salva me.
Quia ecce aucupaverunt animam meam: irruerunt in me fortes: neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine.
Sine iniquitate cucurri, & dirigebar: exsurge in occursum mihi, & vide: & tu, Domine, Deus Virtutum, Deus Israel,
Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem. DIAPSALMA. B
Convertentur ad vesperum: & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.
Ecce ipsi loquentur in ore suo: & gladius est in labiis eorum.
Quoniam quis audivit? & tu, Domine, deridebis eos: & pro nihilo habebis omnes gentes.
Fortitudinem meam ad te custodiam, quia tu Deus susceptor meus es: Deus meus, misericordia ejus præveniet me. C
Deus meus ostende mihi bona inter inimicos meos, ne occideris eos: ne quando obliviscantur legis tuæ.
Disperge illos in virtute tua: & destrue eos protector meus, Domine.
Delicta oris eorum sermonem labiorum ipsorum: & comprehendantur in superbia sua, & de exsecratione & mendacio compellantur in ira consummationis, & non erunt.
Et scient, quia Deus dominabitur Jacob, & finium terræ. DIAPSALMA. D
Convertentur ad vesperum, & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.
Ecce ipsi dispergentur ad manducandum: si vero non fuerint saturati, murmurabunt.
Ego autem cantabo virtutem tuam: & exsultabo mane misericordiam tuam.
Quia factus es susceptor meus & refugium meum, in die tribulationis meæ: adjutor meus tibi psallam.
Quia tu Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

IN FINEM, NE DISPERDAS, DAVID IN TITULI INSCRIPTIONE, quando misit Saül, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret.

ERipe me de inimicis meis Deus meus: & ab *insurgentibus* in me libera me.
Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinum salva me.
Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.
Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine: sine iniquitate cucurri, & direxi.
Exsurge in occursum meum, & vide: & tu, Domine, Deus Virtutum, Deus Israel,
Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem. DIAPSALMA.
Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.
Ecce loquentur in ore suo, ÷ & ⁝ gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?
Et tu, Domine, deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.
Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus, misericordia ejus præveniet me.
Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos: ne quando obliviscantur populi mei.
Disperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus, Domine.
Delictum oris eorum sermonem labiorum *ipsorum*: & comprehendantur in superbia sua.
Et de exsecratione & mendacio annunciabuntur in consummatione: in ira consummationis, & non erunt.
Et scient, quia Deus dominabitur Jacob: a ÷ & ⁝ finium terræ. DIAPSALMA.
Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.
Ipsi dispergentur ad manducandum: si vero non fuerint saturati, & murmurabunt.
Ego autem cantabo fortitudinem tuam: & exsultabo mane misericordiam tuam.
Quia factus es susceptor meus, & refugium ÷ meum ⁝ in die tribulationis meæ.
Adjutor meus, tibi psallam, quia Deus susceptor meus es, Deus ÷ meus ⁝ misericordia mea.

PSALMUS LVIIII.

IN FINEM, PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR, in tituli inscriptione, David in doctrinam, quum succendit Syriam Mesopotamiæ, & Syriam Sobal, & convertit Joab, & percussit vallem Salinarum duodecim millia. E

DEus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis.
Commovisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia mota est. F
Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino compunctionis.
Dedisti metuentibus te significationem: ut fugiant

IN FINEM, PRO HIS QUI IMMUTABUNTUR, in tituli inscriptione, David in doctrinam, quum succendit Mesopotamiam Syriæ, & Sobal, & convertit Joab, & percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia.

DEus repulisti nos, ÷ & ⁝ destruxisti ÷ nos ⁝ iratus es, ÷ & ⁝ misertus es nobis.
Commovisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia commota est.
Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino compunctionis.
Dedisti metuentibus te significationem: ut fugiant

a Hanc conjunctionem additam Hieronymus agnoscit, docens hoc ordine legendum: *Scient, quia Deus Jacob dominabitur finium terræ.*

Digitized by Google

A à facie arcus. DIAPSALMA.
Ut liberentur dilecti tui: salvum fac dextera tua, & exaudi me.
Deus loquutus est in sancto suo: lætabor ÷ & ⁑ partibor Sichimam: & convallem tabernaculorum metibor.
Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei.
Juda rex meus: Moab olla spei meæ.
In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ subditi sunt.
B Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?
Nonne tu Deus, qui repulisti nos? & non egredieris Deus in virtutibus nostris?
Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.
In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

à facie arcus. DIAPSALMA. Ut liberentur electi tui.
Salvum me fac dextera tua, & exaudi me: Deus loquutus est in sancto suo, lætabor & dividam Sichimam, & convallem tabernaculorum metibor.
Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephrem fortitudo capitis mei.
Juda rex meus, Moab olla spei meæ: in Idumæam extendam calceamentum meum, mihi allophyli subditi sunt.
Quis deducet me in civitatem munitam? aut quis deducet me usque in Idumæam?
Nonne tu Deus, qui repulisti nos? & non egredieris Deus in virtutibus nostris?
Da nobis auxilium de tribulatione: & vana salus hominis.
In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

PSALMUS LX.

IN FINEM, IN HYMNIS DAVID.

C EXaudi Deus deprecationem meam: intende orationi meæ.
A finibus terræ ad te clamavi: dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.
Deduxisti me, quia factus es spes mea: turris fortitudinis à facie inimici.
Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: protegar in velamento alarum tuarum. DIAPSALMA.
Quoniam tu Deus ÷ meus ⁑ exaudisti orationem meam: dedisti hereditatem timentibus nomen tuũ.
D Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis & generationis.
Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem ejus quis requiret?
Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum ÷ sæculi ⁑ ut reddam vota mea de die in diem.

IN FINEM, IN HYMNIS DAVID.

EXaudi Deus deprecationem meam, intende orationi meæ: à finibus terræ ad te clamavi.
Dum anxiaretur cor meum: in petra exaltasti me.
Deduxisti me, quia factus es spes mea: turris fortitudinis à facie inimici.
Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: protegar in velamento alarum tuarum. DIAPSALMA.
Quoniam tu Deus exaudisti orationem meam: dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.
Dies super dies regis adjicies, annos ejus usque in diem sæculi & sæcula: permanebit in æternum in conspectu Dei.
Misericordiam & veritatem quis requiret eorum? sic psallam nomini tuo Deus in sæculum sæculi: ut reddam vota mea de die in diem.

PSALMUS LXI.

IN FINEM, PRO IDITHUN, PSALMUS DAVID.

E NOnne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.
Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non movebor amplius.
Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos: tamquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ?
Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. DIAPSALMA.
F Verumtamen Deo subjecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.
Quia ipse Deus meus, & salvator meus, adjutor meus, non emigrabo.
In Deo salutare meum & gloria mea: Deus auxilii mei, & spes mea in Deo ÷ est ⁑
Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster ª ÷ in æternum ⁑ DIAPSALMA.
Verumtamen vani filii hominum mendaces, filii hominum in stateris: ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

IN FINEM, PRO IDITHUN, PSALMUS DAVID.

NOnne Deo subdita erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.
Etenim ipse est Deus meus, & salutaris meus, adjutor meus, non movebor amplius.
Quousque irruitis in homines? interficitis universos: tamquam parieti inclinato, & maceriæ impulsæ?
Verumtamen honorem meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant, & in corde suo maledicebant. DIAPSALMA.
Verumtamen Deo subdita erit anima mea: quoniam ab ipso est patientia mea.
Etenim ipse est Deus meus, & salutaris meus: adjutor meus, non emigrabo.
In Deo salutare meum & gloria mea: Deus auxilii mei, & spes mea in Deo est.
Sperate in eo omnis conventus plebis, & effundite coram illo corda vestra: quia Deus adjutor noster est. DIAPSALMA.
Verumtamen vani filii hominum mendaces, filii hominum in stateris: ut decipiant ipsi de vanitate sua in idipsum.

ª Obelum istius loci probat idem Hieronymus dicens, Ergo, in || æternum, obelus est.

Digitized by Google

Nolite sperare in iniquitate: & in rapinis nolite concupiscere. A
Divitiæ si affluant, nolite cor apponere: semel loquutus est Deus, duo hæc audivi.
Quia potestas Dei est, & tibi, Domine, misericordia: quia tu reddes singulis secundum opera eorum.

Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: divitiæ si affluant, nolite cor apponere.
Semel loquutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei est, & tibi, Domine, misericordia: quia tu reddes unicuique, juxta opera sua.

PSALMUS LXII.

PSALMUS DAVID; QUUM ESSET IN DESERTO IDUMÆÆ.

DEus Deus meus, ad te de luce vigilo. B
Sitivit in te anima mea: quam multipliciter tibi & caro mea!
In deserto, & in invio & inaquoso sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam & gloriam tuam.
Quia melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.
Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo levabo manus meas.
Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labia exsultationis laudabunt nomen tuum. C
Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te: quia fuisti adjutor meus.
Et in velamento alarum tuarum exsultabo, adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.
Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.
Rex vero lætabitur in Domino, laudabuntur omnes qui jurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua. D

PSALMUS DAVID; QUUM ESSET IN DESERTO IDUMÆÆ.

DEus Deus meus, ad te de luce vigilo.
Sitivit[a] ÷ in ⁝ te anima mea: quam multipliciter tibi caro mea!
In ※ terra ⁝ deserta, & invia & inaquosa sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam & gloriam tuam.
Quoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.
Sic benedicam te in vita mea: ÷ & ⁝ in nomine tuo levabo manus meas.
Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exsultationis laudabit os meum.
Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te: quia fuisti adjutor meus.
Et in velamento alarum tuarum exsultabo, adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.
Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.
Rex vero lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua.

PSALMUS LXIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

EXaudi Deus orationem meam, quum deprecor: à timore inimici eripe animam meam. E
Protexisti me à conventu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem.
Quia exacuerunt ut gladium linguas suas: intenderunt arcum rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum.
Subito sagittabunt eum, & non timebunt, firmaverunt sibi verbum malum: disputaverunt ut absconderent laqueos, dixerunt: Quis videbit eos?
F
Scrutati sunt iniquitatem: defecerunt scrutantes scrutinium.
Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus.
Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum: & pro nihilo habuerunt contra eos linguæ ipsorum.
Conturbati sunt omnes qui videbant eos: & timuit omnis homo.
Annuntiaverunt opera Dei: & facta ejus intellexerunt.
Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde. G

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

EXaudi Deus orationem meam, quum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.
Protexisti me à conventu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.
Quia exacuerunt ut gladium linguas suas: intenderunt arcum rem amaram, ut sagittent in occultis immaculatum.
Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmaverunt sibi sermonem nequam.
Narraverunt ut absconderent laqueos, dixerunt: Quis videbit eos.
Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.
Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus.
Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum: & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.
Conturbati sunt omnes qui videbant eos: & timuit omnis homo.
Et annunciaverunt opera Dei: & facta ejus intellexerunt.
Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde.

[a] Hieronymus legit in Epistola sua, *Sitivit tibi anima mea*: pro quo in Græco sit, *Sitivit in te anima mea*. Subjungit etiam in Hebræo haberi LACH (לך) quod significat, *tibi*; quod & omnes Interpretes transtulerunt. Ergo secundum linguæ proprietatem versum est in Latinum.

Digitized by Google

PSALMUS LXIIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, ※ CANTICUM ✣. a

A TE decet hymnus Deus, in Sion: & tibi reddetur votum ÷ in Jerusalem ✣.
Exaudi orationem ÷ meam ✣ ad te omnis caro veniet.
Verba iniquorum prævaluerunt super nos: & impietatibus nostris tu propitiaberis.
Beatus quem elegisti, & assumsisti: inhabitabit ÷ in ✣ atriis tuis.
Replebimur in bonis domus tuæ: sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.
Exaudi nos Deus, salutaris noster: spes omnium finium terræ, & in mari longe.
B Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia: qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.
Turbabuntur gentes, & timebunt qui habitant terminos à signis tuis: exitus matutini & vespere delectabis.
Visitasti terram, & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.
Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio [c] ejus. C
Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus: in stillicidiis ejus lætabitur germinans.
Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: & campi tui replebuntur ubertate.
Pinguescent speciosa deserti: & exsultatione colles accingentur.
Induti sunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, CANTICUM JEREMIÆ ET AGGÆI de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci.

TE decet hymnus Deus, in Sion: & tibi reddetur votum in Jerusalem.
Exaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.
Verba iniquorum prævaluerunt super nos: & impietatibus nostris tu propitiaberis.
Beatus quem elegisti & assumsisti: inhabitabit in tabernaculis tuis.
Replebimur in bonis domus tuæ: sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.
Exaudi nos Deus, salutaris noster: spes omnium finium terræ, & in mari longe.
Præparans montes in virtute tua, accinctus potentia: qui conturbas fundum maris, sonum autem fluctuum ejus [b] quis sustinebit? b
Turbabuntur gentes, & timebunt omnes qui habitant fines terræ à signis tuis.
Exitus matutini & vesperi delectaberis: visitasti terram, & inebriasti eam multiplicasti locupletare eam.
Flumen Dei repletum est aqua, parasti cibum illorum: quia ita est præparatio tua.
Rivos ejus inebrians, multiplicans generationes ejus: in stillicidiis suis lætabitur dum exorietur.
Benedices coronam anni benignitatis tuæ: & campi tui replebuntur ubertate.
Pinguescent fines deserti: & exsultatione colles accingentur.
Induti sunt arietes ovium, & convalles abundabunt frumento, etenim clamabunt, & hymnum dicent.

PSALMUS LXV.

IN FINEM, CANTICUM PSALMI ÷ RESURRECTIONIS ✣.

D JUbilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus.
Dicite Deo, Quam terribilia sunt opera tua ÷ Domine ✣! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.
Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo. DIAPSALMA.
Venite, & videte opera Dei: terribilis ÷ in ✣ consiliis super filios hominum.
÷ Qui ✣ convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in ipso. E
d Qui dominatur in virtute sua [d] ÷ in ✣ æternum, oculi ejus super gentes respiciunt: qui exasperant non exaltentur in semetipsis. DIAPSALMA.
Benedicite gentes Deum nostrum: & auditam facite vocem laudis ejus.
Qui posuit animam meam ad vitam: & non dedit in commotionem pedes meos.
Quoniam probasti nos Deus: igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

IN FINEM, PSALMUS DAVID, CANTICUM RESURRECTIONIS.

JUbilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus.
Dicite Deo, Quam terribilia sunt opera tua! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.
Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo, altissime. DIAPSALMA.
Venite, & videte opera Domini: quam terribilis in consiliis super filios hominum.
Qui convertit mare in aridam, & flumina pertransibunt pede: ibi lætabimur in idipsum.
Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt: qui in iram provocant, non exaltentur in semetipsis. DIAPSALMA.
Benedicite gentes Deum nostrum: & obaudite vocem laudis ejus.
Qui posuit animam meam ad vitam: & non dedit commoveri pedes meos.
Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti: sicut igne examinatur argentum.

a Hîc addita sunt plurima verba in MSS. codicibus. Carnutensis hoc modo legit: *In finem, Psalmus David, ※ Canticum Hieremiæ & Aggæi ÷ de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci*: alii pro Aggæo habent nomen Ezechielis, sed absque ullo signo asterisci & obeli in cæteris. Nos quæ leguntur in Hebræo & apud LXX. retinuimus, addita vero à librariis abjecimus.

b In Græco additum scribitis, inquit Hieronymus ad Sunn. & Fretel. *quis sustinebit?* Quod superfluum est; subauditur enim, qui conturbas profundum maris, & conturbas sonum fluctuum ejus.

c Ejus, id est, terræ de qua supra dixerat, *Visitasti terram & inebriasti eam.*

d MSS. Sagensis, ac Regius, cum edito Cari, imaginem stellæ hîc pro veru reponunt, *qui dominatur in virtute sua ※ in æternum*: Sorbonicum sequuti sumus, qui obelo jugulat solam præpositionem ÷ *in*: quia non legitur in Hebræo. San-Germanensis noster num. 8. notat obelo ÷ *in æternum.*

Digitized by Google

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti hominem super capita nostra.

Transivimus per ignem & aquam: & induxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

Et loquutum est os meum, in tribulatione mea: Holocausta medullata offeram tibi cum incenso [a] & arietibus, offeram tibi boves cum hircis. DIAPSALMA.

Venite, & audite me, & narrabo vobis omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltavi sub lingua mea.

Iniquitatem si conspexi in corde meo: non exaudiet Deus.

Propterea exaudivit [b] me Deus: & intendit voci deprecationis meæ.

Benedictus Dominus: qui non amovit deprecationem meam, & misericordiam suam à me.

Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti homines super capita nostra.

Transivimus per ignem, & aquam: & eduxisti nos in refrigerium.

Introibo in domum tuam in holocaustis: reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.

Et loquutum est os meum, in tribulatione mea.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum: offeram ÷ tibi ⁝ boves cum hircis. DIAPSALMA.

Venite, audite, & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

÷ Ad ⁝ ipsum ore meo clamavi: & exaltavi sub lingua mea.

Iniquitatem si aspexi in corde meo: non exaudiet Dominus.

Propterea exaudivit Deus: & attendit voci deprecationis meæ.

Benedictus Deus: qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam à me.

PSALMUS LXVI.

IN FINEM, IN HYMNIS, PSALMUS CANTICI DAVID.

Deus misereatur nobis, & benedicat nos: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nobis.

Ut cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur & exsultent gentes: quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis. DIAPSALMA.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

IN FINEM, IN HYMNIS, PSALMUS CANTICI ÷ DAVID ⁝

Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, *illuminet* vultum suum super nos, ÷ & misereatur nostri ⁝ DIAPSALMA.

Ut cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum.

Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur *tibi* populi omnes.

Lætentur & exsultent gentes: quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis. DIAPSALMA.

Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

PSALMUS LXVII.

IN FINEM, PSALMUS CANTICI DAVID.

Exsurgat Deus, & dissipentur inimici ejus: & fugiant à facie ejus, qui oderunt eum.

Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis: sic pereant peccatores à facie Dei, & justi epulentur.

Exsultent in conspectu Dei: & delectentur in lætitia.

Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus: iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen est ei.

Gaudete in conspectu ejus, turbabuntur à facie ejus: patris orphanorum & judicis viduarum.

Deus in loco sancto suo: Deus qui habitare facit unanimes in domo.

Qui educit vinctos in fortitudine: similiter & eos qui in iram provocant, qui habitant in sepulcris.

IN FINEM, IPSI DAVID PSALMUS CANTICI.

Exsurgat Deus, & dissipentur inimici ejus: ÷ & ⁝ fugiant, qui oderunt eum, à facie ejus.

Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, ÷ sic ⁝ pereant peccatores à facie Dei.

Et justi epulentur, ÷ & ⁝ exsultent in conspectu Dei: & delectentur in lætitia. DIAPSALMA.

Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus: iter facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi.

[c] Et exsultate in conspectu ejus, ÷ turbabuntur à facie ejus ⁝ patris orphanorum & judicis viduarum.

Deus in loco sancto suo: Deus qui habitare facit unanimes in domo.

÷ Qui ⁝ educit vinctos in fortitudine: *similiter* eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris.

a Hunc locum reprehendit Hieronymus dicens, *Invenisse vos dicitis: Cum incenso & arietibus*; sed male, in Hebræo enim scriptum est, EM CATOROTH ELIM (עם קטרת אלים) *quod interpretatur* μετὰ θυμιάματος κριῶν, *id est, cum incenso arietum.*

b Superflue positum istud pronomen ab Hieronymo declaratur.

c Depravata docet Hieronymus exemplaria, ubi conjunctio & non legitur: sic enim scribebat ad Sunn. & Fretel. *Exsultate in conspectu ejus: pro quo in Græco invenisse vos dicitis, Et exsultate in conspectu ejus. Quod ita versum est & à nobis, sed à quo in codice vestro corruptum sit, scire non possum.* MS. Sorbonicus legit sine, &; sed in margine habet istam notulam; *Et, habetur in quibusdam.* In Psalterio Carnutensi scriptum erat prima manu, *Et exsultate, &c.* postea vero corruptum est ab imperito emendatore.

Digitized by Google

A Deus quum egredereris in conspectu populi tui: quum pertransires in deserto. DIAPSALMA.
Terra mota est, & ÷ enim ˙ cœli distillaverunt à facie Dei Sinai ※ à facie Dei Israel ˙
Pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ: & infirmata est, tu ÷ vero ˙ perfecisti eam.
Animalia tua habitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi Deus.
Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa.
B Rex virtutum dilecti ※ dilecti ˙ & speciei domus dividere spolia.
Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ: & posteriora ÷ dorsi ˙ ejus in pallore auri. DIAPSALMA.
Dum discernit cœlestis reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon, mons Dei mons pinguis,
Mons coagulatus, mons pinguis: ut quid suspicamini montes coagulatos?
C Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finem.
Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium: Dominus in eis in Sina in sancto.
Ascendisti in altum, cepisti captivitatem: accepisti dona in hominibus.
Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum.
D Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum. DIAPSALMA.
Deus noster, Deus salvos ÷ faciendi ˙ & Domini ※ Domini ˙ exitus mortis.
Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem capilli ÷ per ˙ ambulantium in delictis suis.
Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris.
Ut intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.
E Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei ÷ qui est ˙ in sancto.
Prævenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum. DIAPSALMA.
In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.
Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu.
Principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.
F Manda Deus virtuti tuæ: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis,
A templo tuo in Jerusalem: tibi offerent reges munera.
Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: ÷ ut ˙ excludant eos, qui probati sunt argento.
Dissipa gentes quæ bella volunt, venient legati ex Ægypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.
Regna terræ cantate Deo: psallite Domino. DIAPSALMA.
÷ Psallite Deo ˙ qui ascendit super cœlum cœli, ad orientem.

Deus dum egredereris coram populo tuo: dum transgredereris per desertum. DIAPSALMA. Terra mota est.
Etenim cœli distillaverunt à facie Dei: mons Sina à facie Dei Israel.
Pluviam voluntariam segregans Deus hereditati tuæ: etenim infirmata est, tu vero perfecisti eam.
Animalia tua inhabitabunt in ea: parasti in dulcedine tua pauperes Deus.
Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multa: rex virtutum dilecti, & speciei domus dividere spolia.
Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus in specie auri. DIAPSALMA.
Dum discernit cœlestis reges super eam: nive dealbabuntur in Selmon.
Montem Dei, montem uberem: mons coagulatus, mons pinguis.
Ut quid suspicitis montem uberem? mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit usque in finem.
Currus Dei decem millium multiplex, millia lætantium.
Dominus in illis in Sina in sancto, ascendens in altum: captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.
Etenim non credunt inhabitare: Dominus Deus benedictus.
Benedictus Dominus de die in diem: prosperum iter faciet nobis Deus salutaris noster. DIAPSALMA.
Deus noster, Deus salvos faciendi, & Domini exitus mortis.
Verumtamen Deus conquassabit capita inimicorum suorum, verticem capilli perambulantium in delictis suis.
Dixit Dominus: Ex Basan convertar, convertar in profundum maris: donec intingatur pes tuus in sanguine.
Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso: [a] visi sunt gressus tui Deus, ingressus Dei mei regis, qui est in sancto ipsius. a
Prævenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvenum tympanistriarum. DIAPSALMA.
In ecclesiis benedicite Dominum Deum, de fontibus Israel.
Ibi Benjamin adolescentior in pavore, principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, & principes Nephthali.
Manda Deus virtutem tuam: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis à templo sancto tuo, quod est in Jerusalem, tibi offerent reges munera.
Increpa feras sylvarum concilium taurorum inter vaccas populorum: ut excludantur hi qui probati sunt argento.
Dissipa gentes quæ bella volunt, venient legati ex Ægypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.
Regna terræ cantate Deo, [b] psallite Domino. DIAPSALMA. Psallite Deo, qui ascendit super cœlos cœlorum ad orientem. b

a De hoc versiculo Hieronymus multa disseruit, monens scriptoris vitium relinquendum, qui nominativum posuit pro accusativo: licet & in Septuaginta & in Ἑξαπλοῖς ita reperiretur, ἐθεώρησαν τὰς πορείας σου ὁ Θεός; & pro eo quod est ἐθεώρησαν, hoc est, *viderunt*, in multis codicibus haberetur ἐθεωρήθησαν: quod & obtinuit consuetudo. Cætera vide in Epistola Hieronymiana.

b Propter statim sequentia istæc, *Diapsalma. Psallite Deo, qui &c.* dicebant Sunnia & Fretela in isto versiculo non esse scriptum, *Psallite Domino*. At prudenter & scite monet eos Hieronymus ne vera pro falsis abjiciant. *Ergo*, inquit, *& vos legite magis quæ vera sunt; ne dum additum suscipitis, quod à Propheta scriptum est relinquatis*. Sic fieri amat apud sciolos quosdam hujus temporis, qui quod à Prophetis scriptum est relinquunt sæpius, ut addita ac depravata suscipiant.

Ecce dabit vocem ſuam, vocem virtutis ſuæ: date honorem Deo. A
Super Iſrael magnificentia ejus: & virtus ejus in nubibus.
Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſrael, ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ: benedictus Deus.

PSALMUS LXVIII.

IN FINEM,

PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR, PSALMUS DAVID.

SAlvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ, B uſque ad animam meam: infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.
Veni in altitudinem maris: & tempeſtas demerſit me.
Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ: defecerunt oculi mei dum ſpero in Deum meum.
Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.
Confortati ſunt ſuper me qui perſequuntur me inimici mei: injuſte quæ non rapui tunc exſolvebam. C
Deus tu ſcis inſipientiam meam: & delicta mea à te non ſunt abſcondita.
Non erubeſcant in me qui te exſpectant Dominus Deus virtutum, non revereantur ſuper me qui requirunt te Deus Iſrael.
Quoniam propter te ſupportavi improperium, operuit reverentia faciem meam: exter factus ſum fratribus meis, & hoſpes filiis matris meæ.
D
Quoniam zelus domus tuæ comedit me: & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.
Et operui in jejunio animam meam: & factum eſt mihi in opprobrium.
Et poſui veſtimentum meum cilicium: & factus ſum illis in parabolam.
Adverſus me exercebantur qui ſedebant in porta: & in me pſallebant, qui bibebant vinum.
Ego vero orationem meam ad te, Domine, tempus beneplaciti Deus: in multitudine miſericordiæ tuæ, E exaudi me, in veritate ſalutis tuæ.
Eripe me de luto, ut non inhæream, libera me ex odientibus me, & de profundo aquarum: non me demergat tempeſtas aquæ.
Neque obſorbeat me profundum: neque urgeat ſuper me puteus os ſuum.
Exaudi me, Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua, ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me. F
Ne avertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.
Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.
Tu enim ſcis improperium meum, confuſionem & verecundiam meam: in conſpectu tuo ſunt omnes tribulantes me.
Improperium exſpectavit cor meum & miſeriam: & ſuſtinui qui ſimul mecum contriſtaretur, & non fuit, conſolantem me quæſivi, & non inveni. G
Et dederunt in eſcam meam fel: & in ſiti mea potaverunt me aceto.
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributionem & in ſcandalum.

Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis, date gloriam Deo: ſuper Iſrael magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.
Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſrael, ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ÷ ſuæ : benedictus Deus.

IN FINEM,

PRO IIS QUI COMMUTABUNTUR DAVID.

SAlvum me fac Deus: quoniam intraverunt aquæ, ÷ uſque : ad animam meam.
Infixus ſum in limo profundi: & non eſt ſubſtantia.
Veni in altitudinem maris: & tempeſtas demerſit me.
Laboravi clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ: defecerunt oculi mei dum ſpero in Deum meum.
Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei: qui oderunt me gratis.
Confortati ſunt qui perſequuti ſunt me inimici mei injuſte: quæ non rapui tunc exſolvebam.
Deus tu ſcis inſipientiam meam: & delicta mea à te non ſunt abſcondita.
Non erubeſcant in me, qui exſpectant te, Domine, Domine virtutum.
Non confundantur ſuper me, qui quærunt te Deus Iſrael.
Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam.
Extraneus factus ſum fratribus meis: & *peregrinus* filiis matris meæ.
Quoniam zelus domus tuæ comedit me: & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me.
Et operui in jejunio animam meam: & factum eſt in opprobrium mihi.
Et poſui veſtimentum meum cilicium: & factus ſum illis in parabolam.
Adverſum me loquebantur qui ſedebant in porta: & ÷ in me : pſallebant, qui bibebant vinum.
Ego vero orationem meam ad te, Domine: tempus beneplaciti Deus.
In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me: in veritate ſalutis tuæ.
Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab iis qui oderunt me, & de profundis aquarum.
Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum: neque urgeat ſuper me puteus os ſuum.
Exaudi me, Domine, quoniam benigna eſt miſericordia tua: ſecundum multitudinem miſerationum tuarum reſpice in me.
Et ne avertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.
Intende animæ meæ, ÷ & : libera eam: propter inimicos meos eripe me.
Tu ſcis improperium meum, & confuſionem meam, & reverentiam meam.
In conſpectu tuo ſunt omnes, qui tribulant me: improperium exſpectavit cor meum, & miſeriam.
Et ſuſtinui qui ÷ ſimul : contriſtaretur, & non fuit: & qui conſolaretur, & non inveni.
Et dederunt in eſcam meam fel: & in ſiti mea potaverunt me aceto.
Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in *retributiones*, & in ſcandalum.

Digitized by Google

Obſcurentur oculi eorum ne videant: & dorſum eorum ſemper incurva.
Effunde ſuper eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.
Fiat habitatio eorum deſerta: ÷ & ⁑ in tabernaculis eorum non ſit ÷ qui ⁑ inhabitet.
Quoniam quem tu percuſſiſti perſequuti ſunt: & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.
Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum: & non intrent in juſtitiam tuam.
Deleantur de libro viventium: & cum juſtis non ſcribantur.
Ego ſum pauper & dolens: ſalus tua Deus ſuſcepit me.
Laudabo nomen Dei cum cantico: & magnificabo eum in laude.
Et placebit Deo ſuper vitulum novellum, cornua producentem & ungulas.
Videant pauperes, & lætentur: quærite Deum, & vivet anima veſtra.
Quoniam exaudivit pauperes Dominus: & vinctos ſuos non deſpexit.
Laudent illum cœli & terra, mare & omnia reptilia in eis.
Quoniam Deus ſalvam faciet Sion: & ædificabuntur civitates Juda.
Et inhabitabunt ibi: & hereditate acquirent eam.
Et ſemen ſervorum ejus poſſidebit eam: & qui diligunt nomen ejus habitabunt in ea.

A Obſcurentur oculi eorum ne videant: & dorſum illorum ſemper incurva.
Effunde ſuper eos iram tuam: & indignatio iræ tuæ apprehendat eos.
Fiat habitatio eorum deſerta: & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.
Quoniam quem tu percuſſiſti, ipſi perſequuti ſunt me: & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.
Appone iniquitatem ſuper iniquitates ipſorum: & non intrent in tuam juſtitiam.
B Deleantur de libro viventium: & cum juſtis non ſcribantur.
Pauper & dolens ego ſum: & ſalus vultus tui Deus ſuſcepit me.
Laudabo nomen Dei [a] mei cum cantico: & magnificabo eum in laude.
Et placebit Deo ſuper vitulum novellum, cornua producentem & ungulas.
Videant pauperes, & lætentur: quærite Dominum, & vivet anima veſtra.
C Quoniam exaudivit pauperes Dominus: & vinctos ſuos non ſprevit.
Laudent eum cœli & terra, mare & omnia quæ in eis ſunt.
Quoniam Deus ſalvam faciet Sion: & ædificabuntur civitates Judæ, & inhabitabunt ibi.
Et hereditate acquirent eam, & ſemen ſervorum ejus poſſidebit eam: & qui diligunt nomen ejus inhabitabunt in ea.

PSALMUS LXVIIII.

IN FINEM, DAVID, IN REMEMORATIONEM ÷ EO QUOD SALVUM ME fecit Dominus ⁑

DEus in adjutorium meum ÷ intende ⁑ ※ Domine ad adjuvandum me feſtina ⁑
Confundantur & revereantur, qui quærunt animam meam.
Avertantur retrorſum & erubeſcant, qui volunt mihi mala.
Avertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt ÷ mihi ⁑ Euge, euge.
Exſultent & lætentur in te omnes, qui quærunt te: & dicant ſemper, Magnificetur Dominus, qui diligunt ſalutare tuum.
Ego vero egenus & pauper ÷ ſum ⁑ Deus adjuva me.
Adjutor meus, & liberator meus ÷ es ⁑ tu, Domine, ne moreris.

IN FINEM, DAVID, IN REMEMORATIONEM EO QUOD SALVUM ME fecit Dominus.

D DOmine Deus in adjutorium meum intende: Domine, ad adjuvandum me feſtina.
Confundantur & revereantur inimici mei, qui quærunt animam meam.
Avertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala.
Avertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.
Exſultent & lætentur qui quærent te, Domine: & dicant ſemper, Magnificetur Dominus, qui diligunt ſalutare tuum.
E Ego vero egenus & pauper ſum: Deus adjuva me.
Adjutor meus & liberator meus es tu, Domine, ne tardaveris.

PSALMUS LXX.

÷ PSALMUS DAVID, FILIORUM JONADAB, ET PRIORUM CAPTIVORUM ⁑

IN te, Domine, ſperavi, non confundar in æternum: in juſtitia tua libera me, & eripe me.
Inclina ad me aurem tuam, & ſalva me.
Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum: ut ſalvum me facias.
Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.
Deus meus eripe me de manu peccatoris, ÷ & ⁑ de manu contra legem agentis & iniqui.
Quoniam tu es patientia mea, Domine: Domine, ſpes mea à juventute mea.

PSALMUS DAVID, FILIORUM JONADAB, ET PRIORUM CAPTIVORUM.

F DEus in te ſperavi, Domine, non confundar in æternum: in tua juſtitia libera me, & eripe me.
Inclina ad me aurem tuam, & libera me.
Eſto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum, ut ſalvum me facias.
Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu: Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui.
Quoniam tu es patientia mea, Domine: ſpes mea à juventute mea.

[a] *Mei* hoc loco pronomen ſuperfluum docet Hieronymus.

Digitized by Google

In te confirmatus ſum ex utero, de ventre matris meæ tu es meus protector: in te decantatio mea ſemper. A
Tamquam prodigium factus ſum multis, & tu adjutor fortis.
Repleatur os meum laude tua, ut poſſim cantare gloriam tuam: tota die magnificentiam tuam.
Ne projicias me in tempore ſenectutis: dum defecerit virtus mea, Deus ne derelinquas me.
Quia dixerunt inimici mei mala mihi: & qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in unum. B
Dicentes, Deus dereliquit eum, perſequimini & comprehendite eum: quia non eſt qui eripiat eum.
Deus ne elonges à me: Deus meus in auxilium meum reſpice.
Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ: operiantur confuſione & pudore qui quærunt mala mihi.
Ego autem ſemper in te ſperabo, Domine: & adjiciam ſuper omnem laudem tuam.
Os meum pronunciabit juſtitiam tuam, tota die ſalutare tuum. C
Quia non cognovi negotiationes: introibo in potentias Domini.
Domine, memorabor juſtitiæ tuæ ſolius: Deus docuiſti me à juventute mea, & uſque nunc pronunciabo mirabilia tua, & uſque in ſenectam & ſenium, Deus ne derelinquas me.
Donec annunciem brachium tuum generationi omni, quæ ventura eſt, D
Potentiam tuam & juſtitiam tuam Deus uſque in altiſſima quæ feciſti malignantia: Deus quis ſimilis tibi?
Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas, & converſus vivificaſti me: & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me!
Multiplicaſti juſtitiam tuam, & converſus exhortatus es me: & ego confitebor tibi in vaſis pſalmorum veritatem tuam pſallam tibi in cithara Deus ſanctus Iſraël. E
Gaudebunt labia mea, dum cantavero tibi: & anima mea, quam redemiſti.
Sed & lingua mea meditabitur juſtitiam tuam: dum confuſi & reveriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

In te confirmatus ſum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus.
In te cantatio mea ſemper: tamquam prodigium factus ſum multis, & tu adjutor fortis.
Repleatur os meum laude, ÷ ut cantem gloriam ⁑ tuam: tota die magnitudinem tuam.
Ne projicias me in tempore ſenectutis: quum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.
Quia dixerunt inimici mei mihi: & qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in unum.
Dicentes, Deus dereliquit eum, perſequimini & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat.
Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxilium meum reſpice.
Confundantur ÷ & ⁑ deficiant detrahentes animæ meæ: operiantur confuſione & pudore, qui quærunt mala mihi.
Ego autem ſemper ſperabo: & adjiciam ſuper omnem laudem tuam.
Os meum annunciabit juſtitiam tuam, tota die ſalutare tuum.
Quoniam non cognovi litteraturam, introibo in potentias Domini: Domine, memorabor juſtitiæ tuæ ſolius.
Deus docuiſti me à juventute mea: & uſque nunc pronunciabo mirabilia tua.
Et uſque in ſenectam & ſenium, Deus ne derelinquas me.
Donec annunciem brachium tuum generationi omni, quæ ventura eſt,
Potentiam tuam & juſtitiam tuam Deus uſque in altiſſima, quæ feciſti magnalia: Deus quis ſimilis tibi?
Quantas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas, ÷ & ⁑ converſus vivificaſti me: & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me!
Multiplicaſti magnificentiam tuam: & converſus conſolatus es me.
Nam & ego confitebor tibi in vaſis pſalmi veritatem tuam: Deus pſallam tibi in cithara ſanctus Iſraël.
Exſultabunt labia mea quum cantavero tibi: & anima mea, quam redemiſti.
Sed & lingua mea tota die meditabitur juſtitiam tuam: quum confuſi & reveriti fuerint, qui quærunt mala mihi.

PSALMUS LXXI.

IN SALOMONEM, PSALMUS.

DEus judicium tuum regi da: & juſtitiam tuam filio regis. F
Judicare populum tuum in tua juſtitia: & pauperes tuos in judicio.
Suſcipiant montes pacem populo tuo: & colles juſtitiam.
In ſua juſtitia judicabit pauperes hujus populi: & ſalvos faciet filios pauperum.
Et humiliabit calumniatorem: & permanebit cum ſole & ante lunam in ſæculum ſæculi.
Et deſcendet ſicut pluvia in vellus: & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. G
Orietur in diebus ejus juſtitia & abundantia pacis: donec extollatur luna.
Et dominabitur à mari uſque ad mare, & à flumine uſque ad terminos orbis terræ.
Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent.

IN SALOMONEM.

DEus judicium tuum regi da: & juſtitiam tuam filio regis.
Judicare populum tuum in juſtitia: & pauperes tuos in judicio.
Suſcipiant montes pacem populo: & colles juſtitiam.
Judicabit pauperes populi, ÷ & ⁑ ſalvos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem.
Et permanebit cum ſole, & ante lunam in generationem & generationem.
Deſcendet ſicut pluvia in vellus: ÷ & ⁑ ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.
Orietur in diebus ejus juſtitia & abundantia pacis: donec auferatur luna.
Et dominabitur à mari uſque ad mare, & à flumine uſque ad terminos ÷ orbis ⁑ terrarum.
Coram illo procident Æthiopes: & inimici ejus terram lingent.

Reges

Digitized by Google

Reges Tharsis & insulæ munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent. A
Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei.
Quia liberabit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adjutor.
Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum salvas faciet.
Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum: & honorabile nomen eorum coram illo.
Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper: tota die benedicent ei. B
Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus: & florebunt de civitate sicut fœnum terræ.
Sit nomen ejus ÷ benedictum ⁝ in sæcula: ante solem permanet nomen ejus.
Et benedicentur in ipso ÷ omnes tribus terræ ⁝ omnes gentes magnificabunt eum.
Benedictus Dominus Deus Israel: qui facit mirabilia solus. C
Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum: & replebitur majestate ejus omnis terra, fiat, fiat.

DEFECERUNT LAUDES DAVID, FILII JESSE.

Reges Tharsis & insulæ munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent.
Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei.
Quia liberavit pauperem à potente, & inopem, cui non erat adjutor.
Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum salvas faciet.
Ex usuris & iniquitate liberabit animas eorum: & præclarum nomen eorum coram ipso.
Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent eum.
Et erit firmamentum in terra in summis montium; superextolletur super Libanum fructus ejus: & florebunt de civitate sicut fœnum terræ.
Et erit nomen ejus benedictum in sæcula: ante solem permanebit nomen ejus, & ante lunam sedes ejus.
Et benedicentur in eo omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.
Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia magna solus: & benedictum nomen majestatis ejus in æternum, [a] & in sæculum sæculi.
Et replebitur majestate ejus omnis terra: fiat, fiat.

PSALMUS LXXII.

PSALMUS ASAPH.

Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde! Mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei. D
Quia zelavi super iniquos: pacem peccatorum videns.
Quia non est respectus morti eorum: & firmamentum in plaga eorum.
In labore hominum non sunt: & cum hominibus non flagellabuntur.
Ideo tenuit eos superbia: operti sunt iniquitate & impietate sua. E
Prodiit ÷ quasi ⁝ ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis.
Cogitaverunt, & loquuti sunt nequitiam: iniquitatem in excelso loquuti sunt.
Posuerunt in cœlum os suum: & lingua eorum transivit in terra.
Ideo convertetur populus meus hic: dies pleni invenientur in eis.
Et dixerunt, Quomodo scit Deus? & si est scientia in excelso? F
Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.
÷ Et dixi ⁝ Ergo sine caussa justificavi cor meum: & lavi inter innocentes manus meas.
Et fui flagellatus tota die: & castigatio mea in matutinis.
Si dicebam, Narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.
Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me,
[c] Donec intrem in sanctuarium Dei: [c] ÷ & ⁝ intelligam in novissimis eorum. G
Verumtamen propter dolos posuisti eis: dejecisti eos, dum allevarentur.

[b] DEFECERUNT HYMNI DAVID, FILII JESSE, PSALMUS DAVID.

Quam bonus Deus Israel his qui recto sunt corde! mei autem pene moti sunt pedes: pene effusi sunt gressus mei.
Quia zelavi in peccatoribus: pacem peccatorum videns.
Quia non est declinatio morti eorum: nec firmamentum in plaga eorum.
In laboribus hominum non sunt: & cum hominibus non flagellabuntur.
Ideo tenuit eos superbia eorum: operti sunt iniquitate & impietate sua.
Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in dispositionem cordis.
Cogitaverunt, & loquuti sunt nequitias: iniquitatem in excelso loquuti sunt.
Posuerunt in cœlum os suum: & lingua eorum transiit super terram.
Ideo revertetur huc populus meus: & dies pleni invenientur in eis.
Et dixerunt, Quomodo scivit Deus? & si est scientia in excelso.
Ecce ipsi peccatores & abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.
Et dixi, Ergo sine caussa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die, & judex meus in matutino?
Si dicebam, Narrabo sic: ecce natio filiorum tuorum quibus disposui.
Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in novissima eorum. DIAPSALMA.
Verumtamen propter dolos disposuisti eis mala: dejecisti eos, dum allevarentur.

a Hoc superfluum esse, & à Græcis appositum monet Hieronymus; quod nec Hebræus habet, nec LXX. Interpretes.

b Romæ positus idem sanctus Doctor, Marcellam docebat tituli istius partem, scilicet, *Defecerunt Hymni David, filii Jesse*, finem esse prioris Psalmi; *Psalmus* vero *Asaph*, principium Psalmi 72. Vide Epist. *Quum hora ferme tertia, &c.*

c Conjunctionem, &, superfluam dicit Hieronymus: quare obelo jugulatur tam in edito quam in MSS. codicibus. Absque ulla conjunctione legit ipse in Epist. ad Sunn. & Fretel. *Intelligam in novissimis eorum.*

Digitized by Google

Quomodo facti sunt in desolationem? subito defece- A runt: & perierunt propter iniquitates suas velut somnium exsurgentis.
Domine, in civitate tua imagines eorum ad nihilum rediges.
Quia delectatum est cor meum, & renes mei resoluti sunt: & ego ad nihilum redactus sum, & nescivi.
Ut jumentum factus sum apud te: & ego semper tecum.
Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua B deduxisti me: & cum gloria assumsisti me.
Quid enim mihi restat in cœlo? & à te quid volui super terram?
[a] Defecit [a] cor meum & caro mea: Deus cordis mei, & pars mea Deus in sæcula.
Quia ecce, qui elongant se à te peribunt: perdes omnes qui fornicantur abs te.
Mihi autem adhærere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam.
Ut annunciem omnes laudes tuas, in portis filiæ C Sion.

Quomodo facti sunt in desolationem? subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam.
Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.
Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt: & ego ad nihilum redactus sum, & nescivi.
Ut jumentum factus sum apud te: & ego semper tecum.
Tenuisti manum dexteram meam, ÷ & ⁚ in voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me.
Quid ÷ enim ⁚ mihi est in cœlo? & à te quid volui super terram?
Defecit caro mea & cor meum: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.
Quia ecce, qui elongant se à te peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te.
Mihi autem adhærere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam.
Ut annunciem omnes prædicationes tuas, ÷ in portis filiæ Sion ⁚

PSALMUS LXXIII.

INTELLECTUS ASAPH.

UT quid repulisti nos Deus in finem? iratus est D furor tuus super oves gregis tui?
Memento congregationis tuæ: quam creasti ab initio.
Liberasti virgam hereditatis tuæ: mons Sion in quo habitas in idipsum.
Eleva manum tuam in superbiam eorum in finem, quanta malignatus est inimicus in sanctis tuis! & gloriati sunt qui te oderunt, in medio atrio tuo!
Posuerunt signa sua signa, & non cognoverunt, E sicut in via supra summum quasi in sylva lignorum.
Securibus exciderunt januas ejus in idipsum: bipenni & ascia dejecerunt eas.
Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.
Dixerunt in corde suo cognatio eorum inter se: venite comprimamus omnes dies festos Domini à terra.
Signa nostra non vidimus, jam non est propheta: & nos non cognoscet amplius. F
Usquequo Deus, improperabit inimicus? irritat adversarius nomen tuum in finem?
Ut quid avertis faciem tuam? & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?
Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.
Tu confirmasti in virtute tua mare: tu contribulasti capita draconum super aquas.

INTELLECTUS ASAPH.

UT quid Deus repulisti in finem? iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?
Memor esto congregationis tuæ: quam possedisti ab initio.
Redemisti virgam hereditatis tuæ: mons Sion in quo habitasti in eo.
Leva manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in sancto!
÷ Et ⁚ gloriati sunt qui oderunt te, in medio solennitatis tuæ.
Posuerunt signa sua signa, ÷ & non ⁚ cognoverunt, sicut in exitu super summum.
÷ Quasi ⁚ in sylva lignorum securibus exciderunt januas ejus in idipsum: in securi & ascia dejecerunt ÷ eam ⁚
Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis tui.
Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: [b] quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra. [b]
Signa nostra non vidimus, jam non est propheta: & nos non cognoscet amplius.
Usquequo Deus, improperabit inimicus? irritat adversarius nomen tuum in finem?
Ut quid avertis manum tuam? & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem?
Deus autem rex noster ante sæcula, operatus ÷ est ⁚ salutem in medio terræ.
Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis.

a Perversum hunc ordinem quosdam tenuisse suo tempore testatur idem Hieronymus: quum legendum sit ut in adversa columna, *Defecit caro mea & cor meum.* Similiter versu primo subsequentis Psalmi male apud Græcos legitur ordine commutato, *Ut quid repulisti Deus.*

b Insignior est iste locus, quam ut à nobis quidquam prætermittatur ex iis quæ Hieronymus scripsit ad Sunniam & Fretelam. *In eodem*, inquit, *incendamus omnes dies festos Dei à terra; pro quo in Græco scriptum est κατακαύσωμεν, & nos ita transtulimus: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra. Et miror quomodo è latere adnotationem nostram nescio quis temerarius scribendam in corpore putaverit, quam nos pro eruditione legentis scripsimus hoc modo: Non habet κατακαύσωμεν, ut quidam putant, sed καταπαύσωμεν, id est, incendamus. Et quia retulit mihi sanctus Presbyter Firmus, qui hujus operis exactor fuit, inter plurimos hinc habitam quæstionem, plenius de hoc disputandum videtur. In Hebræo scriptum est* SARPHU CHOL MOEDAU EL BAARES (שרפו כל מועדי אל בארץ) *quod Aquila & Symmachus verterunt, ἐνεπύρισαν πάσας τὰς συναγωγὰς τοῦ Θεοῦ, id est, incenderunt omnes solennitates Dei in terra. Quinta, κατέκαυσαν, id est, combusserunt. Sexta, κατακαύσωμεν, id est, comburamus: quod & Septuaginta juxta Hexaplorum veritatem transtulisse perspicuum est. Theodotion quoque ἐμπυρίσωμεν vertit, id est, succendamus. Ex quo perspicuum est sic psallendum, ut nos interpretati sumus; & tamen sciendum quid Hebraica veritas habeat. Hoc enim quod Septuaginta transtulerunt, propter vetustatem in Ecclesia decantandum est, & illud ab Eruditis sciendum propter notitiam Scripturarum. Unde si quid pro studio è latere additum est, non debet poni in corpore, ne priorem translationem pro scribentium voluntate conturbet.* Vides lector quàm longe abeant à mente sancti Doctoris, qui magno stomacho, ac toto animorum impetu probare nituntur Ecclesiam Christi abjecisse Hebraicæ Chronologiæ libri Geneseos veritatem; quia semel in anno in Ecclesiis decantatur propter antiquitatem Chronologia LXX. Interpretum, quæ ex Chronico Eusebiano in Martyrologium Romanum derivata est.

Digitized by Google

Tu confregiſti capita draconis: dediſti eum eſcam A populis Æthiopum.
Tu dirupiſti fontes & torrentes: ※ tu ſiccaſti fluvios Ethan ⁚
Tuus eſt dies, & tua eſt nox: tu fabricatus es auroram & ſolem.
Tu feciſti omnes terminos terræ: æſtatem & ver tu plaſmaſti ea.
Memor eſto hujus, inimicus improperavit Domino: & populus inſipiens incitavit nomen tuum.
B
Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi: & animas pauperum tuorum ne obliviſcaris in finem.
Reſpice in teſtamentum ÷ tuum ⁚ quia repleti ſunt, qui obſcurati ſunt, terræ domibus iniquitatum.
Ne avertatur humilis factus confuſus: pauper & inops laudabunt nomen tuum.
Exſurge Deus, judica cauſſam tuam: memor eſto improperiorum tuorum, ÷ eorum quæ ⁚ ab inſipiente ÷ ſunt ⁚ tota die.
Ne obliviſcaris voces inimicorum tuorum: ſuperbia C eorum, ÷ qui ⁚ te oderunt aſcendit ſemper.

Tu confregiſti caput draconis magni: dediſti eum in eſcam populo Æthiopum.
Tu dirupiſti fontes & torrentes: tu exſiccaſti fluvios Ethan.
Tuus eſt dies, & tua eſt nox, tu feciſti ſolem & lunam: tu feciſti omnes terminos terræ, æſtatem & ver tu feciſti ea.
Memor eſto hujus creaturæ tuæ, inimicus improperavit Domino: & populus inſipiens exacerbavit nomen tuum.
Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi: & animas pauperum tuorum ne obliviſcaris in finem.
Reſpice in teſtamentum tuum: quia repleti ſunt, qui obſcurati ſunt, terræ domorum iniquitatum.
Ne avertatur humilis factus confuſus: pauper & inops laudabunt nomen tuum.
Exſurge Deus, judica cauſſam tuam: memor eſto improperiorum tuorum, eorum quæ ab inſipiente ſunt tota die.
Ne obliviſcaris voces [a] quærentium te: ſuperbia eorum, qui te oderunt aſcendit ſemper ad te.

PSALMUS LXXIIII.

b IN FINEM, NE [b] DISPERDAS, PSALMUS ASAPH, CANTICI.

CONfitebimur tibi Deus: confitebimur & invo- D cabimus nomen tuum.
Narrabimus mirabilia tua: quum accepero tempus, ego juſtitias judicabo.
Liquefacta eſt terra, & omnes qui habitant in ea: ego confirmavi columnas ejus. DIAPSALMA.
Dixi iniquis, Nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu.
Nolite extollere in altum cornu veſtrum: ÷ nolite ⁚ loqui adverſus Deum iniquitatem.
Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque E à deſertis montibus: quoniam Deus judex eſt.
Hunc humiliat, & hunc exaltat: quia calix in manu Domini, vini meri plenus mixto.
Et inclinavit ex hoc ÷ in hoc ⁚ verumtamen fæx ejus non eſt exinanita: bibent omnes peccatores terræ.
Ego autem annunciabo in ſæculum: cantabo Deo Jacob.
Et omnia cornua peccatorum confringam: ÷ & ⁚ exaltabuntur cornua juſti.

IN FINEM, NE CORRUMPAS, PSALMUS ASAPH, CANTICI.

CONfitebimur tibi Deus: confitebimur tibi, & invocabimus nomen tuum.
[c] Narrabo omnia mirabilia tua: dum accepero tempus, ego juſtitiam judicabo. c
Liquefacta eſt terra, & omnes inhabitantes in ea: ego confirmavi columnas ejus. DIAPSALMA.
Dixi iniquis, Nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu.
Nolite extollere in altum cornu veſtrum: & nolite loqui adverſus Deum iniquitatem.
Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à deſertis montibus: quoniam Deus judex eſt.
Hunc humiliat, & hunc exaltat: quia calix in manu Domini, vini meri plenus eſt mixto.
Et inclinavit ex hoc in hoc: verumtamen fæx ejus eſt exinanita.
Bibent ex eo omnes omnes peccatores terræ: ego autem in ſæcula gaudebo, cantabo Deo Jacob.
Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua juſti.

PSALMUS LXXV.

IN FINEM, IN LAUDIBUS, PSALMUS ASAPH, CANTICUM ÷ AD ASSYRIUM ⁚

NOtus in Judæa Deus: in Iſrael magnum no- F men ejus.
Et factus eſt in pace locus ejus: & habitatio ejus in Sion.
Ibi confregit potentias arcuum, ſcutum, gladium & bellum. DIAPSALMA.
÷ Il ⁚ luminans tu mirabiliter à montibus æternis: turbati ſunt ÷ omnes ⁚ inſipientes corde.

IN FINEM, IN LAUDIBUS, PSALMUS ASAPH, CANTICUM AD ASSYRIOS.

NOtus in Judæa Deus: in Iſrael magnum nomen ejus.
Et factus eſt in pace locus ejus: & habitatio ejus in Sion.
Ibi confregit cornua arcuum, ſcutum, gladium & bellum. DIAPSALMA.
Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis: turbati ſunt omnes inſipientes corde.

a In Græco τῶν ἱκετῶν σου, id eſt, deprecantium te.

b Titulus iſtius Pſalmi corrupte legitur in editis & MSS. libris, *In finem ne corrumpas*, &c. excepto tamen Carnutenſi triplici Pſalterio, ubi vera ac germana Hieronymi lectio adhuc retinetur, ſcilicet, *In finem ne diſperdas*, &c. Et miror ſcriptorum incuriam, qui in opera Hieronymi, non aliena ſolùm inducunt & ſuppoſititia; ſed quod magis ſtupendum, depravationum ipſarum exempla ab ipſo notata atque caſtigata, in ejus Tranſlationibus edere non verentur. Incurioſos illos in flagranti delicto hîc deprehendimus: cujus rei teſtem adhibemus ipſummet Hieronymum ita diſſerentem ad ℣. 38. Pſal. 77. *Si quis autem putat* διαφθεῖραι, *non perditionem ſonare, ſed corruptionem, recordetur illius tituli in quo ſcribitur,* εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρῃς, *hoc eſt, In finem ne diſperdas: & non ut pleríque* κακόζηλος *interpretantur, ne corrumpas.* Hunc locum adverſus editores operum S. Hieronymi non urgemus, ne κακοζηλία imperitæ invidentiæ in nos concitetur: quam experti ſumus pervulgato Prodromo noſtræ editionis.

c Sic male legi apud Græcos obſervat Hieronymus.

Digitized by Google

Dormierunt somnum suum: & nihil invenerunt o- A
mnes viri divitiarum in manibus suis.
Ab increpatione tua Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.
Tu terribilis es, & quis resistet tibi, ex tunc ab ira tua.
De cœlo judicium jaculatum est, terra tremuit, & quievit: dum resurgeret in judicio Deus, ut salvos faceret omnes quietos terræ. DIAPSALMA.
Quia cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquiæ B
cogitationum diem festum agent tibi.
Vovete, & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus offertis munera.
Terribili, & ei, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.

Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum [a] manibus suis. a
Ab increpatione tua Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.
Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.
De cœlo auditum fecisti judicium: terra tremuit, & quievit.
Quum exsurgeret in judicium Deus: ut salvos faceret omnes mansuetos terræ. DIAPSALMA.
Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: ÷ & ∶
reliquiæ [b] cogitationis diem festum agent tibi. b
Vovete, & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus affertis munera.
Terribili, & ei, qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.

PSALMUS LXXVI.

IN FINEM, PRO IDITHUN, PSALMUS ASAPH.

Voce mea ad Dominum clamavi: vox mea ad C
Deum, & intendit mihi.
In die tribulationis meæ Deum exquisivi manibus meis nocte coram eo: & non sum deceptus.
Negavi consolari animam meam: memor fui Dei, & delectatus sum.
Exercitatus sum, & defecit paulisper spiritus meus. DIAPSALMA. Anticipaverunt vigilias oculi mei: turbatus sum, & non sum loquutus.
Cogitavi dies antiquos: & annos æternos in mente
habui. D
Et meditatus sum nocte cum corde meo: exercitabar & ventilabam in me spiritum meum.
Et dixi, Numquid in æternum projiciet Deus? aut non apponet ut beneplacitum sit ei adhuc? aut in finem misericordiam suam abscidet à sæculo & generatione?
Numquid obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira misericordiam suam? DIAPSALMA.
Et dixi, Nunc cœpi, hæc est mutatio dexteræ excelsi: memor fui operum Domini, quia memor ero E
ab initio mirabilium tuorum.
Et meditatus sum in omnibus operibus tuis: & in observationibus tuis me exercebo.
Deus in sancto via tua, quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus, qui facis mirabilia solus.
Notam fecisti in populis virtutem tuam: liberasti in brachio tuo populum tuum filios Israel & Joseph. DIAPSALMA.
Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, turbatæ sunt abyssi, multitudo sonitus aqua- F
rum, vocem dederunt nubes.
Etenim sagittæ tuæ pertransierunt: vox tonitrui tui in rota.
Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: vidit & commota est terra.
In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscentur.
Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi & Aaron.

IN FINEM, PRO IDITHUN, PSALMUS ASAPH.

Voce mea ad Dominum clamavi: voce mea ad Deum, & intendit mihi.
In die tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus.
Renuit consolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum, ÷ & ∶ exercitatus sum, & defecit spiritus meus. DIAPSALMA.
Anticipaverunt vigilias oculi mei: turbatus sum, & non sum loquutus.
Cogitavi dies antiquos: ÷ & ∶ annos æternos ÷ in mente habui ∶
÷ Et ∶ meditatus sum nocte cum corde meo: ÷ & ∶
exercitabar & [c] scopebam spiritum meum. c
Numquid in æternum projiciet Deus? aut non apponet ut complacitior sit adhuc?
Aut in finem misericordiam suam abscindet, à generatione in generationem?
Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira ÷ sua ∶ misericordias suas? DIAPSALMA.
Et dixi, ÷ Nunc ∶ cœpi: hæc mutatio dexteræ excelsi.
Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.
Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinventionibus tuis exercebor.
Deus in sancto via tua, quis Deus magnus sicut Deus ÷ noster? ∶ tu es Deus, qui facis mirabilia.
Notam fecisti in populis virtutem tuam: redemisti in brachio ÷ tuo ∶ populum tuum filios Jacob & Joseph. DIAPSALMA.
Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.
Multitudo sonitus aquarum: vocem dederunt nubes.
Etenim sagittæ tuæ transeunt: vox tonitrui tui in rota.
Illuxerunt coruscationes tuæ orbi ÷ terræ ∶ commota est & contremuit terra.
In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscentur.
Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi & Aaron.

a Obelum notant hîc loci aliquot MSS. cum præpositione *in*, ad hunc modum, ÷ *in*: *manibus suis*. Quod depravatum esse docuit Hieronymus, ac sine illa particula legendum, *Omnes viri divitiarum manibus suis*.

b MS. Sorbonicus, ÷ *&*: *reliquiæ* ÷ *cogitationis diem festum agent tibi*. Cæteri ut nos edidimus.

c Hoc Symmachus apud Hieronymum vertit *ἠρεύνων*, id est, *perscrutabar*, sive *quærebam*.

Digitized by Google

PSALMUS LXXVII.

INTELLECTUS ASAPH.

ATtendite populе meus legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei. A
Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio,
Quanta audivimus & cognovimus ea, & patres nostri narraverunt nobis.
Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione altera.
Narrantes laudes Domini & virtutes ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.
Et suscitavit testimonium in Jacob: & legem posuit in Israel. B
Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis: ut cognoscat generatio altera.
Filii qui nascentur, ÷ & ⁎ exsurgent, & narrabunt filiis suis.
Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei: & mandata ejus exquirant.
Ne fiant sicut patres eorum: generatio prava & exasperans.
Generatio quæ non direxit cor suum: ÷ & non est ⁎ creditus cum Deo spiritus ejus. C
Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum: conversi sunt in die belli.
Non custodierunt testamentum Dei: & in lege ejus noluerunt ambulare.
Et obliti sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.
Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.
Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utre. D
Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.
Interrupit petram in eremo: & adaquavit eos velut in abysso multa.
Et deduxit aquam de petra: & eduxit tamquam flumina aquas.
Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram excitaverunt excelsum in inaquoso.
Et tentaverunt Deum in cordibus suis: ut peterent escas animabus suis. E
Et ÷ male ⁎ loquuti sunt de Deo: dixerunt, Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?
Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ: & torrentes inundaverunt.
Numquid & panem poterit dare? aut parare mensam populo suo?
Ideo audivit Dominus, & distulit: & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israel.
Quia non crediderunt ÷ in ⁎ Deo: nec speraverunt in salutari ejus. F
Et mandavit nubibus desuper: & januas cœli aperuit.
Et pluit illis manna ad manducandum: & panem cœli dedit eis.
Panem angelorum manducavit homo: cibaria misit eis in abundantia.
Transtulit austrum de cœlo: & induxit in virtute sua Africum.
Et pluit super eos sicut pulverem carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata. G
Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

INTELLECTUS ASAPH.

ATtendite popule meus legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei.
Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio sæculi,
Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres nostri narraverunt nobis.
Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione altera.
Narrantes laudes Domini & virtutes ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.
Et suscitavit testimonium in Jacob: & legem posuit in Israel.
Quam mandavit patribus nostris ut notam facerent eam filiis suis: ut cognoscat generatio altera.
Filii qui nascentur exsurgent: & narrabunt eam filiis suis,
Ut ponant in Deo spem suam: & non obliviscantur operum Dei sui: & mandata ejus exquirant.
Ne fiant sicut patres eorum, genus pravum & peramarum, genus quod non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus.
Filii Ephrem intendentes arcum, & mittentes sagittas suas: conversi sunt in die belli.
Non custodierunt testamentum Dei sui: & in lege ejus noluerunt ambulare.
Et obliti sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus, quæ ostendit eis coram patribus eorum.
Fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.
Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utrem.
Et eduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.
Interrupit in eremo petram: & adaquavit eos velut abyssus multa.
Et eduxit aquam de petra: & eduxit tamquam flumina aquas.
Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram concitaverunt excelsum in siccitate.
Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis: & male loquuti sunt de Deo, & dixerunt; Numquid poterit Deus parare mensam in deserto.
Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ: & torrentes inundaverunt.
Numquid & panem poterit dare? aut parare mensam populo suo?
Ideo audivit Dominus, & distulit: & superposuit, & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israel.
Quia non crediderunt in Deum suum: nec speraverunt in salutare ejus.
Et mandavit nubibus desuper, & januas cœli aperuit: pluit illis manna manducare.
Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducavit homo: frumentationem misit eis in abundantia.
Et excitavit austrum de cœlo: & induxit in virtute sua Africum.
Et pluit super eos sicut pulverem carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata.
Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum.

Digitized by Google

Et manducaverunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: & non sunt fraudati à desiderio suo. A

Adhuc esca eorum erat in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos.

Et occidit plurimos eorum: & electos Israel impedivit.

In omnibus his peccaverunt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus ejus.

Et defecerunt in vanitate dies eorum: & anni eorum cum festinantia. B

Quum occideret eos, tunc inquirebant eum: & convertebantur, & ante lucem veniebant ad Deum.

Et memorati sunt, quia Deus adjutor eorum est: & Deus excelsus liberator eorum est.

Et dilexerunt eum in ore suo: & lingua sua mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fides habita est illis in testamento ejus.

Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. C

Et multiplicavit ut averteret iram suam ab eis: & non accendit omnem iram suam.

Et memoratus est, quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.

Quotiens exacerbaverunt eum in deserto? in iram concitaverunt eum in terra sine aqua?

Et conversi sunt, & tentaverunt Deum? & sanctum Israel exacerbaverunt?

Non sunt recordati manus ejus, quâ die liberavit eos de manu tribulantis. D

Sicut posuit in Ægypto signa sua: & prodigia sua in campo Taneos.

Convertit in sanguinem flumina eorum, & pluviales aquas eorum, ne biberent.

Immisit in eos muscam caninam, & comedit eos: ranam, & exterminavit eos.

Et dedit ærugini fructus eorum: & labores eorum locustæ.

Occidit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina. E

Tradidit grandini jumenta eorum: & possessiones eorum igni.

Immisit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram & tribulationem, immissiones per angelos malos.

Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte animabus eorum: & jumenta eorum in morte conclusit.

Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham. F

Et abstulit sicut oves populum suum: & perduxit eos tamquam gregem in deserto.

Et eduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.

Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem hunc quem acquisivit dextera ejus.

Et ejecit à facie eorum gentes: & sorte divisit eis terram, in funiculo distributionis. G

Et habitavit in tabernaculis eorum tribus Israel: & tentaverunt & exacerbaverunt Deum excelsum, & testimonia ejus non custodierunt.

Et averterunt se, & non observaverunt pactum: quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum perversum.

Et manducaverunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: non sunt fraudati à desiderio suo.

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: & ira Dei ascendit super eos.

Et occidit pingues eorum: & electos Israel impedivit.

In omnibus his peccaverunt adhuc: & non crediderunt ÷ in ⁝ mirabilibus ejus.

Et defecerunt in vanitate dies eorum: & anni eorum cum festinatione.

Quum occideret eos quærebant eum: & revertebantur, & diluculo veniebant ad eum.

Et rememorati sunt, quia Deus adjutor ÷ est ⁝ eorum: & Deus excelsus redemtor eorum ÷ est ⁝

Et dilexerunt eum in ore suo: & lingua sua mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento ejus.

Ipse autem ÷ est ⁝ misericors, ÷ & ⁝ propitius fiet peccatis ÷ eorum ⁝ & non disperdet [a] ÷ eos ⁝

Et abundavit ut averteret iram suam: & non accendit omnem iram suam.

Et recordatus est, quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.

Quoties exacerbaverunt eum in deserto? in iram concitaverunt eum in inaquoso?

Et conversi sunt, & tentaverunt Deum? & sanctum Israel exacerbaverunt?

Non sunt recordati manus ejus, die qua redemit eos de ÷ manu ⁝ tribulantis.

Sicut posuit in Ægypto signa sua: & prodigia sua in campo Taneos.

Et convertit in sanguinem flumina eorum, & *imbres* eorum, ne biberent.

Misit in eos cœnomyiam, & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos.

Et dedit ærugini fructus eorum: & labores eorum locustæ.

Et occidit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina.

Et tradidit grandini jumenta eorum: & possessionem eorum igni.

Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem, immissiones per angelos malos.

Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte animabus eorum: & jumenta eorum in morte conclusit.

Et percussit omne primogenitum in ÷ terra ⁝ Ægypti, primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

Et ÷ abstulit ⁝ sicut oves populum suum: & perduxit eos tamquam gregem in deserto.

Et deduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare.

Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisivit dextera ejus.

Et ejecit à facie eorum gentes: & sorte divisit eis ÷ terram ⁝ in funiculo distributionis.

Et habitare fecit in tabernaculis eorum, tribus Israel.

Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum excelsum: & testimonia ejus non custodierunt.

Et averterunt se, & non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum conversi sunt in arcum pravum.

a Pronomen *eos* supplevit Hieronymus, licet non sit in Græcis exemplaribus. *Dicitis*, inquit, *quod, eos, in Græco non habeat; quod & verum est: sed nos ne sententia pendeat, Latinum sermonem sua proprietate complevimus.*

In iram concitaverunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt. A
Audivit Deus & sprevit, & ad nihilum redegit valde Israel.
Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum ÷ suum ⁑ ubi habitavit in hominibus.
Et tradidit in captivitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus inimici.
Et conclusit in gladio populum suum: & hereditatem suam sprevit.
Juvenes eorum comedit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatæ. B
Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduæ eorum non plorabantur.
Et excitatus est tamquam dormiens Dominus: tamquam potens crapulatus à vino.
Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.
Et repulit tabernaculum Joseph, & tribum Ephraim non elegit.
Sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit. C
Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum in terra, quam fundavit in sæcula.
Et elegit David servum suum, & ÷ sus ⁑ tulit eum de gregibus ovium: de post fœtantes accepit eum.
Pascere Jacob servum suum & Israel, hereditatem suam.
Et pavit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

In iram concitaverunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis æmulati sunt eum.
Audivit Dominus & sprevit, & ad nihilum redegit nimis Israel.
Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum in quo habitavit inter homines.
Et tradidit in captivitatem virtutes eorum: & pulchritudines eorum in manus inimici.
Et conclusit in gladio populum suum: & hereditatem suam sprevit.
Juvenes eorum comedit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatæ.
Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduæ eorum non ploraverunt.
Et excitatus est tamquam dormiens Dominus: quasi potens crapulatus à vino.
Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit eis.
Et repulit tabernaculum Joseph, tribum Ephrem non elegit: sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.
Et ædificavit sicut unicornuorum sanctificationem suam: [a] in terra fundavit eam in sæcula.
Et elegit David servum suum, & sustulit eum de gregibus ovium: & de post fœtantes accepit eum.
Pascere Jacob populum suum & Israel, hereditatem suam.
Et pavit eos sine malitia cordis sui; & in sensu manuum suarum deduxit eos.

PSALMUS LXXVIII.

PSALMUS ASAPH.

Deus venerunt gentes in hereditatem tuam: polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. D
Posuerunt morticinia servorum tuorum escas volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.
Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem: & non erat qui sepeliret.
Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt.
Usquequo, Domine, irasceris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus? E
Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt: & in regna quæ nomen tuum non invocaverunt.
Quia comederunt Jacob: & locum ejus desolaverunt.
Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis.
Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui ÷ Domine ⁑ libera nos: & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.
Ne forte dicant in gentibus, Ubi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris. F
Ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est: introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.
Secundum magnitudinem brachii tui: posside filios mortificatorum.
Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.
Nos autem populus tuus, & oves pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sæculum. G
In generationem & generationem, annunciabimus laudem tuam.

PSALMUS ASAPH.

Deus venerunt gentes in hereditatem tuam: coinquinaverunt templum sanctum tuum.
Posuerunt Jerusalem velut pomorum custodiarium: posuerunt mortalia servorum tuorum escas volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.
Effuderunt sanguinem eorum sicut aquam in circuitu Jerusalem: & non erat qui sepeliret.
Facti sumus in opprobrium vicinis nostris: derisum & contemtum his qui in circuitu nostro sunt.
Usquequo, Domine, irasceris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?
Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt, & in regna quæ non invocaverunt nomen tuum.
Quia comederunt Jacob: & locum ejus desolaverunt.
Ne memineris iniquitates nostras antiquas, cito nos anticipet misericordia tua: quia pauperes facti sumus nimis.
Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter honorem nominis tui, Domine, libera nos: & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.
Ne quando dicant gentes, Ubi est Deus eorum? & innotescant in nationibus coram oculis nostris.
Vindica sanguinem servorum tuorum qui effusus est: intret in conspectu tuo gemitus compeditorum.
Secundum magnitudinem brachii tui, posside filios morte punitorum.
Redde vicinis nostris septuplum in sinum eorum, improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.
Nos autem populus tuus, & oves gregis tui, confitebimur tibi Deus in sæcula: & in sæculum sæculi narrabimus laudem tuam.

[a] Vide Observationes Hieronymi in hoc comma, Epistola ad Sunniam & Fretelam.

PSALMUS LXXVIIII.

IN FINEM,
PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR,
testimonium Asaph, Psalmus Assyriorum.

QUi regis Israel intende: qui deducis velut ovem A Joseph.
Qui sedes super Cherubim, apparare coram Ephrem, Benjamin & Manasse.
Excita potentiam tuam, & veni: ut salvos facias nos.
Domine Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.
Domine Deus virtutum, quousque irasceris in orationem servi tui?
Cibabis nos pane lacrymarum: & potum dabis nobis in lacrymis in mensura. B
Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri deriserunt nos.
Domine Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus. DIAPSALMA.
Vineam ex Ægypto transtulisti: ejecisti gentes, & plantasti eam.
Viam fecisti in conspectu ejus: & plantasti radices ejus, & repleta est terra.
Operuit montes umbra ejus: & arbusta ejus cedros Dei. C
Extendisti palmites ejus usque ad mare: & usque ad flumen propagines ejus.
Ut quid deposuisti maceriam ejus: & vindemiant eam omnes, qui transeunt viam?
Exterminavit eam aper de sylva: & singularis ferus depastus est eam.
Domine Deus virtutum converte nunc: respice de cœlo, & vide & visita vineam istam, & dirige eam quam plantavit dextera tua: & super filium hominis, quem confirmasti tibi. D
Incensa igni & effossa manu, ab increpatione vultus tui peribunt.
Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi, & non discedimus à te.
Vivificasti nos, & nomen tuum invocabimus.
Domine Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

IN FINEM,
PRO HIS QUI COMMUTABUNTUR,
testimonium Asaph, Psalmus.

QUi regis Israel intende, qui deducis velut ovem Joseph.
Qui sedes super Cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin & Manasse.
Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos.
Deus converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.
Domine Deus virtutum, quousque irasceris super orationem servi tui?
Cibabis nos pane lacrymarum: & potum dabis nobis in lacrymis in mensura.
Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri subsannaverunt nos.
Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.
Vineam de Ægypto ÷ trans ⁝ tulisti: ejecisti gentes, & plantasti eam.
Dux itineris fuisti in conspectu ejus: plantasti radices ejus, & implevit terram.
Operuit montes umbra ejus: & arbusta ejus cedros Dei.
Extendit palmites suos usque ad mare: & usque ad flumen propagines ejus.
Ut quid destruxisti maceriam ejus: & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?
Exterminavit eam aper de sylva: & singularis ferus depastus est eam.
Deus virtutum convertere: respice de cœlo, & vide & visita vineam istam.
Et perfice eam quam plantavit dextera tua: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.
※ Incensa igni ⁝ & suffossa, ab increpatione vultus tui peribunt.
Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis, quem confirmasti tibi.
Et non discedimus à te: vivificabis nos, & nomen tuum invocabimus.
Domine Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

PSALMUS LXXX.

IN FINEM, PRO TORCULARIBUS,
PSALMUS ASAPH, QUINTA SABBATHI.

EXsultate Deo adjutori nostro: jubilate Deo Jacob. E
Sumite psalmum, & date tympanum, psalterium jucundum cum cithara.
Canite in initio mensis, tuba, in die insigni solennitatis vestræ.
Quia præceptum in Israel est: & judicium Deo Jacob.
Testimonium in Joseph posuit eum: dum exiret de terra Ægypti.
Linguam quam non noverat audivit: divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt. F
In tribulatione invocasti me, & liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis, probavi te ad aquas contradictionis. DIAPSALMA.

IN FINEM, PRO TORCULARIBUS,
ASAPH.

EXsultate Deo adjutori nostro: jubilate Deo Jacob.
Sumite psalmum, & date tympanum, psalterium jucundum cum cithara.
Buccinate in neomenia, tuba, in insigni die solennitatis vestræ.
Quia præceptum in Israel est: & judicium Deo Jacob.
Testimonium in Joseph posuit ÷ illud ⁝ quum exiret de terra Ægypti: linguam quam non noverat audivit.
Divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt.
In tribulatione invocasti ÷ me ⁝ & liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis, probavi te apud aquam contradictionis. DIAPSALMA.

Audi

Digitized by Google

A Audi populus meus & conteſtabor te: Iſrael ſi audieris me, non erit in te Deus recens, neque adorabis Deum alienum.
Ego ÷ enim ⁝ ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud.
Et non audivit populus meus vocem meam: & Iſrael non intendit mihi.
Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus ſuis.
B Si populus meus audiſſet me: Iſrael ÷ ſi ⁝ in viis meis ambulaſſet.
Pro nihilo ÷ forſitan ⁝ inimicos eorum humiliaſſem: & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.
Inimici Domini mentiti ſunt ei: & erit tempus eorum in ſæcula.
Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra melle ſaturavit eos.

Audi populus meus & loquar Iſrael: & teſtificabor tibi.
Iſrael ſi me audieris non erit in te Deus recens: neque adorabis Deum alienum.
Ego enim ſum Dominus Deus tuus: qui eduxi te de terra Ægypti.
Dilata os tuum, & ego adimplebo illud: & non audivit populus meus vocem meam, & Iſrael non intendit mihi.
Et dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum: & ibunt in voluntatibus ſuis.
Si plebs mea audiſſet me, Iſrael ſi vias meas ambulaſſet: ad nihilum inimicos eorum humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.
Inimici Domini mentiti ſunt ei: & erit tempus eorum in æternum.
Cibavit eos ex adipe frumenti, & de petrâ melle ſaturavit eos.

PSALMUS LXXXI.

PSALMUS ASAPH.

C Deus ſtetit in ſynagoga deorum: in medio ÷ autem ⁝ deos dijudicat.
Uſquequo judicatis iniquitatem? & facies peccatorum ſumitis? DIAPSALMA.
Judicate egeno & pupillo: humilem & pauperem juſtificate.
Eripite pauperem & egenum, de manu peccatoris liberate.
Neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.
D Ego dixi, Dii eſtis: & filii excelſi omnes.
Vos autem ſicut homines moriemini: & ſicut unus de principibus cadetis.
Surge Deus, judica terram: quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

PSALMUS ASAPH.

Deus ſtetit in ſynagoga deorum: in medio autem deos diſcernit.
Quouſque judicatis iniquitatem? & facies peccantium ſumitis? DIAPSALMA.
Judicate pupillo & egeno: humilem & pauperem juſtificate.
Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.
Neſcierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.
Ego dixi, dii eſtis: & filii excelſi omnes.
Vos autem ſicut homines moriemini: & ſicut unus de principibus cadetis.
Exſurge Deus, judica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus.

PSALMUS LXXXII.

CANTICUM PSALMI ASAPH.

E Deus quis ſimilis erit tibi? ne taceas, neque compeſcaris Deus.
Quoniam ecce inimici tui ſonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.
Super populum tuum malignaverunt conſilium: & cogitaverunt adverſus ſanctos tuos.
Dixerunt, Venite, & diſperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Iſrael ultra.
Quoniam cogitaverunt unanimiter, ſimul adverſum te teſtamentum diſpoſuerunt, tabernacula Idumæorum, & Iſmahelitæ.
Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalec, alienigenæ cum habitantibus Tyrum.
Etenim Aſſur venit cum illis: facti ſunt ÷ in ⁝ adjutorium filiis Lot. DIAPSALMA.
Fac illis ſicut Madian & Siſaræ: ſicut Jabin in torrente Ciſſon.
Diſperierunt in Endor: facti ſunt ut ſtercus terræ.
Pone principes eorum ſicut Oreb, & Zeb & Zebee & Salmana.
G Omnes principes eorum qui dixerunt: ÷ Hereditate ⁝ poſſideamus ſanctuarium Dei.

CANTICUM PSALMI ASAPH.

Deus quis ſimilis erit tibi? ne taceas, neque compeſcaris Deus.
Quoniam ecce inimici tui ſonaverunt: & qui oderunt te extulerunt caput.
In plebem tuam aſtute cogitaverunt conſilium: & cogitaverunt adverſus ſanctos tuos.
Dixerunt, Venite, diſperdamus eos ex gente: & non memorabitur nomen Iſrael amplius.
Quoniam cogitaverunt conſenſum in unum: adverſus te teſtamentum diſpoſuerunt.
F Tabernacula Idumæorum & Iſmahelitarum, Moab & Agareni, Gebal & Ammon, & Amalech, & alienigenæ cum habitantibus Tyrum.
Etenim Aſſur ſimul venit cum illis: facti ſunt in ſuſceptionem filiis Lot. DIAPSALMA.
Fac illis ſicut Madian & Siſaræ, & ſicut Jabin in torrente Ciſon: diſperierunt in Endor, facti ſunt ſicut ſtercus terræ.
Pone principes eorum ſicut Horeb & Zeb & Zebee & Salmana, omnes principes eorum, qui dixerunt, Hereditate poſſideamus [a] nobis, ſanctuarium Dei.

[a] *Et dicitis*, ait Hieronymus ad Sunniam & Fretelam, *quod in Græco ſit ſcriptum, poſſideamus nobis. Quæ ſuperflua quæſtio eſt: quando enim dicitur, poſſideamus, intelligitur & nobis.*

Deus meus pone illos ut rotam, & sicut stipulam A
ante faciem venti: & sicut ignem qui comburit sylvam, velut si flamma incendat montes.
Ita persequeris eos in tempestate tua: & in ira tua conturbabis eos.
Imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum, Domine.
Confundantur & conturbentur in sæculum sæculi, & revereantur, & pereant: & cognoscant quoniam nomen tibi Dominus.
Tu solus altissimus super omnem terram.

Deus meus pone illos ut rotam: & sicut stipulam ante faciem venti.
Sicut ignis ÷ qui ∶ comburit sylvam: & sicut flamma comburens montes.
Ita persequeris illos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos.
Imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum, Domine.
Erubescant & conturbentur in sæculum ÷ sæculi ∶ & confundantur, & pereant.
B Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus altissimus in omni terra.

PSALMUS LXXXIII.

IN FINEM, PRO TORCULARIBUS, FILIIS CORE, PSALMUS.

Quam amabilia sunt tabernacula tua, Domine virtutum! concupivit, & defecit anima mea in atria Domini. C
Cor meum & caro mea exsultaverunt in Deum vivum: etenim passer invenit sibi domum, & turtur nidum, ubi reponat pullos suos.
Altaria tua, Domine virtutum, rex meus & Deus meus.
Beati qui habitant in domo tua, Domine: in sæculum sæculi laudabunt te. DIAPSALMA.
Beatus vir, cujus est auxilium abs te, Domine: ascensus in corde ejus disposuit in convalle lacrymarum, in loco quem disposuisti ei. D
Etenim benedictionem dabit qui legem dedit: ambulabunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.
Domine Deus virtutum exaudi precem meam: auribus percipe Deus Jacob. DIAPSALMA.
Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui.
Quia melior est dies una in atriis tuis, super millia. E
Elegi abjectus esse in domo Domini: magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.
Quoniam misericordiam & veritatem diligit Dominus, gratiam & gloriam dabit Deus.
Dominus non privabit bonis ambulantes in innocentia: Domine Deus virtutum, beatus homo qui sperat in te.

IN FINEM, PRO TORCULARIBUS, FILIIS CORE, PSALMUS.

Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.
Cor meum & caro mea [a] exsultavit in Deum vivum. a
Etenim passer invenit ÷ sibi ∶ domum: & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.
Altaria tua, Domine virtutum, rex meus & Deus meus.
Beati qui habitant in domo tua: in sæcula ÷ sæculorum ∶ laudabunt te. DIAPSALMA.
Beatus vir, cujus ÷ est ∶ auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum, in loco quem posuit.
Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.
Domine Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Jacob. DIAPSALMA.
Protector noster aspice Deus: & respice ÷ in ∶ faciem Christi tui.
Quia melior est dies ÷ una ∶ in atriis tuis, super millia.
Elegi abjectus esse in domo Dei mei: magis quam habitare in tabernaculis peccatorum.
Quia misericordiam & veritatem [b] diligit Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus. b
Non privabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

PSALMUS LXXXIIII.

IN FINEM, FILIIS CORE, PSALMUS.

Benedixisti, Domine, terram tuam: avertisti captivitatem Jacob. F
Remisisti iniquitatem plebi tuæ: operuisti omnia peccata eorum. DIAPSALMA.
Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tuæ.
Converte nos Deus salutaris noster, & averte iram tuam à nobis: ut non in æternum irascaris nobis.
Neque extendas iram tuam à progenie in progenies:
Deus tu convertens vivificabis nos, & plebs tua lætabitur in te. G
Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis.

IN FINEM, FILIIS CORE, PSALMUS.

Benedixisti, Domine, terram tuam: avertisti captivitatem Jacob.
Remisisti iniquitatem plebis tuæ: operuisti omnia peccata eorum. DIAPSALMA.
Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tuæ.
Converte nos Deus salutaris noster: & averte iram tuam à nobis.
Numquid in æternum irasceris nobis? ÷ aut ∶ extendes iram tuam à generatione in generationem?
÷ Deus ∶ tu conversus vivificabis nos: & *plebs* tua lætabitur in te.
Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis.

a Ita legebatur in Exemplaribus Hieronymi, ut ipsemet fidem facit in observatione Critica hujus loci.

b Sagensis MS. notat obelum ante, *diligit*; Editus autem Cari ante duo hæc verba ÷ *diligit Deus*: In Hebræo nomen Dei scriptum legitur, & alia etiam verba quæ respondent vocibus Latinis Licet antiquitus paulo aliter Hebræum habuisse, aut ibi lectum esse videatur.

Digitized by Google

Audiam quid loquatur ÷ in me ⁑ Dominus Deus: A
quoniam loquetur pacem in plebem suam,
Et super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor.
Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.
Misericordia & veritas obviaverunt: ÷ sibi ⁑ justitia & pax osculatæ sunt.
Veritas de terra orta est: & justitia de cœlo prospexit.
Etenim Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suum. B
Justitia ante eum ambulabit: & ponet in via gressus suos.

Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui convertentur ad ipsum.
Verumtamen prope est timentibus eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.
Misericordia & veritas obviaverunt sibi: justitia & pax complexæ sunt se.
Veritas de terra orta est: & justitia de cœlo prospexit.
Etenim Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suum.
Justitia ante eum ambulabit: & ponet in via gressus suos.

PSALMUS LXXXV.

ORATIO ÷ IPSI ⁑ DAVID.

INclina, Domine, aurem tuam, ÷ & ⁑ exaudi me: C
quoniam inops & pauper sum ego.
Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te.
Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi tota die: lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.
Quoniam tu Domine suavis & mitis, & multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.
Auribus percipe, Domine, orationem meam: & intende voci deprecationis meæ. D
In die tribulationis meæ clamavi ad te: quia exaudisti me.
Non est similis tui in diis Domine: & non est secundum opera tua.
Omnes gentes quas ÷ quumque ⁑ fecisti venient, & adorabunt coram te, Domine, & glorificabunt nomen tuum.
Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu ÷ es ⁑ Deus solus.
Deduc me, Domine, in via tua, & ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum. E
Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo: & glorificabo nomen tuum in æternum.
Quia misericordia tua magna ÷ est ⁑ super me: & eruisti animam meam ex inferno inferiori.
Deus iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam: & non proposuerunt te in conspectu suo.
Et tu, Domine Deus, miserator & misericors, patiens & multæ misericordiæ & verax. F
Respice in me, & miserere mei: da imperium tuum puero tuo, & salvum fac filium ancillæ tuæ.
Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu, Domine, adjuvisti me, & consolatus es me.

ORATIO DAVID.

INclina, Domine, aurem tuam ad me, & exaudi me: quoniam egenus & pauper sum ego.
Custodi animam meam quoniam sanctus sum: salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te.
Miserere mihi, Domine, quoniam ad te clamavi tota die: lætifica animam servi tui, quia ad te, Domine, levavi animam meam.
Quoniam tu Domine suavis ac mitis es, & copiosus in misericordia omnibus invocantibus te.
Auribus percipe, Domine, orationem meam: & intende voci deprecationis meæ.
In die tribulationis meæ clamavi ad te: quoniam exaudisti me.
Non est similis tibi in diis Domine: & non est secundum opera tua.
Omnes gentes quasquumque fecisti venient: & adorabunt coram te, Domine, & honorificabunt nomen tuum.
Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus.
Deduc me, Domine, in via tua: & ambulabo in veritate tua.
Lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum: confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & honorificabo nomen tuum in æternum.
Quoniam misericordia tua magna est super me: & eripuisti animam meam ex inferno inferiori.
Deus injusti insurrexerunt in me: & synagoga potentium quæsierunt animam meam: & non proposuerunt te ante conspectum suum.
Et tu, Domine Deus [a] meus, miserator & misericors, patiens & multum misericors & verax.
Respice in me, & miserere mei: da potestatem puero tuo, & salvum fac filium ancillæ tuæ.
Fac mecum, Domine, signum in bonum: ut videant qui me oderunt, & confundantur.
Quoniam tu, Domine, adjuvisti me: & consolatus es me.

PSALMUS LXXXVI.

FILIIS CORE, PSALMUS CANTICI.

FUndamenta ejus in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Jacob. G
Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. DIAPSALMA.
Memor ero Rahab, & Babylonis, scientium me.

IN FINEM, FILIIS CORE, PSALMUS CANTICI.

FUndamenta ejus in montibus sanctis: diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.
Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei. DIAPSALMA.
Memor ero Raab & Babylonis, scientium me.

a Abundare & superfluum esse verbum, *meus*, docet sanctus Hieronymus, quia nec in Hebræo habetur, nec in Septuaginta.

Digitized by Google

Ecce alienigenæ & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt in ea.

Mater Sion dicet, Homo, & homo factus est in ea: & ipse fundavit eam altissimus.

Dominus narravit in scripturis populorum suorum, & principum eorum qui fuerunt in ea. DIAPSALMA.

Sicut lætantium omnium nostrum habitatio est in te.

A Ecce alienigenæ & Tyrus ÷ & ✠ populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

Numquid Sion dicet, Homo, & homo natus est in ea, & ipse fundavit eam altissimus?

Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum horum qui fuerunt in ea. DIAPSALMA.

Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

PSALMUS LXXXVII.

CANTICUM PSALMI, FILIIS CORE, IN FINEM, PRO [a] MAELETH AD RESPONDENDUM, intellectus Eman Israëlitæ.

DOmine Deus salutis meæ, in die clamavi & nocte coram te.

Intret oratio mea in conspectu tuo: inclina aurem tuam ad precem meam Domine.

Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropiavit.

Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes projecti in monumentis, quorum non meministi amplius: & quidem ipsi de manu tua expulsi sunt.

Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebris & umbra mortis.

In me confirmata est ira tua: & omnes elationes tuas super me induxisti. DIAPSALMA.

Longe fecisti notos meos à me, posuerunt me in abominationem sibi: traditus sum, & non egrediebar.

Oculi mei infirmati sunt præ inopia, clamavi ad te, Domine: tota die expandi manus meas ad te.

Numquid mortuis facies mirabilia? aut medici resuscitabunt, & confitebuntur tibi? DIAPSALMA.

Numquid enarrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam? aut veritatem tuam in perditione?

Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua? aut justitia tua in terra oblivionis?

Et ego ad te, Domine, clamavi: & mane oratio mea præveniet te.

Utquid, Domine, repellis orationem meam? avertis faciem tuam à me? DIAPSALMA.

Egens sum ego, & in laboribus à juventute mea: exaltatus autem humiliatus sum & confusus.

In me pertransierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbaverunt me.

Circumdederunt me sicut aqua tota die: circumdederunt me simul.

Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria.

CANTICUM PSALMI, FILIIS CORE, IN FINEM, PRO MELETH AD RESPONDENDUM, intellectus ⋇ Eman Ezraitæ ✠

B DOmine Deus salutis meæ, in die clamavi ÷ & ✠ nocte coram te.

Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam.

Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquavit.

Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt. C

Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, & in umbra mortis.

Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me. DIAPSALMA.

Longe fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.

Traditus sum, & non egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia.

D Clamavi ad te, Domine, tota die, expandi ad te manus meas.

Numquid mortuis facies mirabilia? aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi? DIAPSALMA.

Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam? & veritatem tuam in perditione?

Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua? & justitia tua in terra oblivionis?

Et ego ad te, Domine, clamavi: & mane oratio mea præveniet te.

E Utquid, Domine, repellis orationem meam? avertis faciem tuam à me?

Pauper ÷ sum ✠ ego, & in laboribus à juventute ÷ mea ✠ exaltatus autem humiliatus sum & conturbatus.

In me transierunt iræ tuæ: ÷ & ✠ terrores tui conturbaverunt.

Circumdederunt me sicut aqua tota die, circumdederunt me simul.

Elongasti à me amicum & proximum: ÷ & ✠ notos meos à miseria.

PSALMUS LXXXVIII.

INTELLECTUS ETHAN ISRAELITÆ.

MIsericordias tuas, Domine, in æternum cantabo: in generatione & progenie pronunciabo veritatem tuam in ore meo.

Quoniam dixisti, In æternum misericordia ædificabitur: in cœlis præparabitur veritas tua.

INTELLECTUS ETHAN [b] EZRAHITÆ.

F MIsericordias Domini, in æternum cantabo.

In generatione & generationem, annunciabo veritatem tuam in ore meo.

Quoniam dixisti, In æternum misericordia ædificabitur ÷ in ✠ cœlis: præparabitur veritas tua ⋇ in eis ✠

a Corrupte legitur in pluribus MSS. *Amalech*; quum in Græco scriptum sit Μαελέθ, *Maeleth*. Pro Αἱμὰν, *Æman* autem MS. Alexandrinus habet Αἰθὰμ, *Æthan*: unde fluxit forte asteriscus in posteriori emendatione Psalterii. Vide alias Observationes ad Psalmum 51.

b MS. Sorbonicus habet scholion istud: *Israëlita, vel Ezraita habetur in quibusdam*. In textu ipse legit *Izraita*.

Digitized by Google

A Disposui testamentum electis meis, juravi David servo meo: usque in æternum præparabo semen tuum.

Et ædificabo in generationem & generationem sedem tuam. Diapsalma.

Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine: et ÷ enim ⁑ veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? similis erit Deo in filiis Dei?

Deus qui glorificatur in consilio sanctorum: magnus &[a] terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

B Domine Deus virtutum quis similis tibi? potens es, Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

Tu humiliasti sicut vulneratum superbum: in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem ÷ terræ ⁑ & plenitudinem ejus tu fundasti: aquilonem & mare tu creasti.

Thabor & Hermon ÷ in ⁑ nomine tuo exsultabunt: tuum brachium cum potentia.

C Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua: justitia & judicium præparatio sedis tuæ.

Misericordia & veritas præcedent faciem tuam: beatus populus, qui scit jubilationem.

Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, ÷ & ⁑ in nomine tuo exsultabunt tota die: & in justitia tua exaltabuntur.

Quoniam gloria virtutis eorum tu es: & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

D Quia Domini est assumtio ※ nostra ⁑ & sancti Israel regis nostri.

Tunc loquutus es in visione sanctis tuis, & dixisti: Posui adjutorium in potente, ÷ & ⁑ exaltavi electum de plebe ÷ mea ⁑

Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

Manus ÷ enim ⁑ mea auxiliabitur ei: & brachium meum confortabit eum.

E Nihil proficiet inimicus in eo: & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

Et concidam à facie ipsius inimicos ejus: & odientes eum in fugam convertam.

Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso: & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Et ponam in mari manum ejus: & in fluminibus dexteram ejus.

Ipse invocabit me, pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ.

F Et ego primogenitum ponam illum, excelsum ÷ præ ⁑ regibus terræ.

In æternum servabo illi misericordiam meam: & testamentum meum fidele ipsi.

Et ponam in sæculum ÷ sæculi ⁑ semen ejus: & thronum ejus sicut dies cœli.

Si ÷ autem ⁑ dereliquerint filii ejus legem meam: & in judiciis meis non ambulaverint.

Si justitias meas profanaverint: & mandata mea non custodierint.

G Visitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus peccata eorum.

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo: neque nocebo in veritate mea.

Neque profanabo testamentum meum: & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

A Disposui testamentum electis meis, juravi David servo meo: usque in æternum præparabo semen tuum: & ædificabo in sæculum sæculi, sedem tuam. Diapsalma.

Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine: & veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis similis erit Deo inter filios Dei?

Deus qui glorificatur in concilio sanctorum: magnus & metuendus super omnes qui in circuitu ejus sunt.

B Domine Deus virtutum quis similis tibi? potens es, Domine: & veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

Tu humiliasti sicut vulneratum superbum: & in virtute brachii tui dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt cœli, & tua est terra: orbem terrarum & plenitudinem ejus tu fundasti.

Aquilonem & mare tu creasti, Thabor & Hermon in nomine tuo exsultabunt: tuum brachium cum potentia.

C Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua: justitia & judicium præparatio sedis tuæ.

Misericordia & veritas præibunt ante faciem tuam: beatus populus qui scit jubilationem.

Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exsultabunt tota die: & in tua justitia exaltabuntur.

Quoniam gloria virtutis eorum tu es: & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

D Quoniam Domini est assumtio: & sancti Israel regis nostri. Diapsalma.

Tunc loquutus es in aspectu [b] filiis tuis, & dixisti: Posui adjutorium super potentem, & exaltavi electum de plebe mea.

Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

Manus enim mea auxiliabitur ei: & brachium meum confortabit eum.

E Nihil proficiet inimicus in eo: & filius iniquitatis non nocebit ei.

Et concidam inimicos ejus à facie ipsius: & odientes eum in fugam convertam.

Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso: & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Et ponam in mari manum ejus: & in fluminibus dexteram ejus.

Ipse invocabit me, pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ.

F Et ego primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terræ.

In æternum servabo illi misericordiam meam: & testamentum meum fidele ipsi.

Et ponam in sæculum sæculi sedem ejus: & thronum ejus, sicut dies cœli.

Si dereliquerint filii ejus legem meam: & in judiciis meis non ambulaverint.

Si justificationes meas profanaverint: & mandata mea non custodierint.

G Visitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus peccata eorum.

Misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neque nocebo ei in veritate mea: neque profanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

---

a In Epistola ad Sunn. & Fretel. *Magnus, & horrendus*, quod id ipsum significat.

b Sciendum quod in Hebræo LAASIDACH habet; quod omnes τοῖς ὁσίοις σου, id est, *sanctis tuis*, transtulerunt: & sola sexta editio, *Prophetis tuis*, interpretata est; sensum magis, quàm verbum exprimens. Et in κοινῇ tantum pro, *sanctis*, *filios* reperi. Ita S. Hieronymus.

Digitized by Google

Semel juravi in sancto meo, si David mentiar, semen ejus in æternum manebit: & sedes ejus sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis. DIAPSALMA. A

Tu vero repulisti & sprevisti & distulisti Christum tuum: avertisti testamentum servi tui, profanasti in terra sanctitatem ejus.

Destruxisti omnes macerias ejus: posuisti munitiones ejus in formidinem. B

Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est in opprobrium vicinis suis.

Exaltasti dexteram inimicorum ejus: lætificasti omnes inimicos ejus.

Avertisti adjutorium gladii ejus: & non es auxiliatus ei in bello.

Dissolvisti eum ab emundatione: & sedem ejus in terra collisisti.

Minorasti dies temporum ejus: perfudisti eum confusione. DIAPSALMA. C

Usquequo, Domine, irasceris in finem? exardescet sicut ignis ira tua?

Memorare, Domine, quæ mea est substantia: non enim vane constituisti filios hominum.

Quis est homo qui vivit, & non videbit mortem? aut quis eruet animam suam de manu inferi? DIAPSALMA.

Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine: sicut jurasti David in veritate tua?

Memor esto opprobrii servorum tuorum, quod continui in sinu meo multarum gentium. D

Quod e probraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat.

Semel juravi in sancto meo, si David mentiar: semen ejus in æternum manebit.

Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo: ÷ & ⁞ sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis. DIAPSALMA.

Tu vero repulisti & despexisti, distulisti. Christum tuum.

Evertisti testamentum servi tui: profanasti in terra sanctuarium ejus.

Destruxisti omnes sepes ejus: posuisti firmamentum ejus formidinem.

Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobrium vicinis suis.

Exaltasti dexteram deprimentium eum: lætificasti omnes inimicos ejus.

Avertisti adjutorium gladii ejus: & non es auxiliatus ei in bello.

Destruxisti eum ab emundatione: & sedem ejus in terra collisisti.

Minorasti dies temporis ejus: perfudisti eum confusione. DIAPSALMA.

Usquequo, Domine, avertis in finem? exardescet sicut ignis ira tua?

Memorare quæ mea substantia: numquid enim vane constituisti ⋇ omnes ⁞ filios hominum?

Quis est homo qui vivet, & non videbit mortem? eruet animam suam de manu inferi? DIAPSALMA.

Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine: sicut jurasti David in veritate tua?

Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum, quod continui in sinu meo multarum gentium.

Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat.

PSALMUS LXXXVIIII.

ORATIO MOYSI, HOMINIS DEI.

Domine refugium factus es nobis, à generatione & progenie. E

Priusquam fierent montes, aut formaretur orbis terræ: à sæculo & usque in sæculum tu es Deus.

Ne avertas hominem in humilitatem: & dixisti, Convertimini filii hominum.

Quoniam mille anni ante oculos tuos, sicut dies hesterna, quæ præteriit.

Et sicut custodia in nocte: quæ pro nihilo habentur, anni eorum.

Mane sicut herba transeat, mane floreat, & pertranseat: vespere decidat, induret, & arescat. F

Quia defecimus in ira tua: & in furore tuo conturbati sumus.

Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & nos in ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.

Si autem in potentatibus octoginta anni: & plurimum eorum labor & dolor. G

Quoniam supervenit [a] super nos mansuetudo: & corripiemur.

Quis novit potestatem iræ tuæ? aut præ timore iram tuam dinumerare?

ORATIO MOYSI, HOMINIS DEI.

Domine refugium ⋇ tu ⁞ factus es nobis, à generatione in generationem.

Priusquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis: à sæculo, & usque in sæculum tu es Deus.

÷ Ne ⁞ avertas hominem in humilitatem: & dixisti, Convertimini filii hominum.

Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesterna, quæ præteriit.

Et custodia in nocte: quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

Mane sicut herba transeat, mane floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat.

Quia defecimus in ira tua: & in furore tuo turbati sumus.

Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: sæculum nostrum in illuminatione vultus tui.

Quoniam omnes dies nostri defecerunt: ÷ & ⁞ in ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.

Si autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo: & corripiemur.

Quis novit potestatem iræ tuæ? & præ timore tuo iram tuam dinumerare?

[a] *Super nos* hîc superfluum est docente Hieronymo.

Digitized by Google

A Dexteram tuam sic notam fac: & eruditos corde in sapientia.
Convertere, Domine, usquequo? & deprecabilis esto super servos tuos.
Repleti sumus mane misericordia tua: & exsultavimus & delectati sumus omnibus diebus nostris.
Lætati ÷ sumus ⁝ pro diebus, quibus nos humiliasti: annis quibus vidimus mala.
Respice in servos tuos, & in opera tua: & dirige filios eorum.
B Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos: ※ & opus manuum nostrarum dirige ⁝

Dexteram tuam, Domine, notam fac nobis: & eruditos corde in sapientia.
Convertere, Domine, aliquantulum: & deprecare super servos tuos.
Repleti sumus mane misericordia tua: exsultavimus & delectati sumus in omnibus diebus nostris.
Delectati sumus pro diebus, in quibus nos humiliasti: & annis in quibus vidimus mala.
Respice in servos tuos, & in opera tua, Domine: & dirige filios eorum.
Et sit splendor Domini Dei nostri super nos: & opera manuum nostrarum dirige super nos.

PSALMUS XC.

÷ LAUS CANTICI DAVID ⁝

C QUi habitat in adjutorio altissimi, in protectione Dei ÷ cœli ⁝ commorabitur.
Dicet Domino, Susceptor meus ÷ es tu ⁝ & refugium meum, Deus meus sperabo in eum.
Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.
※ In ⁝ scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis ejus sperabis.
Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis à timore nocturno.
D A sagitta volante in die à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano.
Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit.
Verumtamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum videbis.
Quoniam tu es, Domine, spes mea: altissimum posuisti refugium tuum.
Non accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
E Quoniam angelis suis mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis.
In manibus portabunt te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.
Super aspidem & basiliscum ambulabis: ÷ & ⁝ conculcabis leonem & draconem.
Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
Clamabit ÷ ad ⁝ me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.
F Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum.

LAUS CANTICI DAVID.

QUi habitat in adjutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.
Dicet Domino, Susceptor meus es tu, & refugium meum, Deus meus sperabo in eum.
Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.
Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis ejus sperabis.
Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis à timore nocturno.
A sagitta volante per diem à negotio perambulante in tenebris, à ruina, & dæmonio meridiano.
Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: tibi autem non appropinquabit.
Verumtamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum videbis.
Quoniam tu es, Domine, spes mea: altissimum posuisti refugium tuum.
Non accedent ad te mala: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
Quoniam angelis suis mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis.
In manibus portabunt te: ne umquam offendas ad lapidem pedem tuum.
Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.
Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.
Invocabit me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione.
Eripiam eum, & glorificabo eum: longitudine dierum adimplebo eum, & ostendam illi salutare meum.

PSALMUS XCI.

PSALMUS CANTICI, IN DIE SABBATHI.

G BOnum est confiteri Domino: & psallere nomini tuo altissime.
Ad annunciandum mane misericordiam tuam: & veritatem tuam per noctem.
In decachordo psalterio, cum cantico in cithara.
Quia delectasti me, Domine, in factura tua: ÷ & ⁝ in operibus manuum tuarum exsultabo.
Quam magnificata sunt opera tua, Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.
Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc.

PSALMUS CANTICI, IN DIE SABBATHI.

BOnum est confiteri Domino: & psallere nomini tuo altissime.
Ad annunciandum mane misericordiam tuam: & veritatem tuam per noctem.
In decachordo psalterio, cum cantico & cithara.
Quia delectasti me, Domine, in factura tua: & in operibus manuum tuarum exsultabo.
Quam magnificata sunt opera tua, Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.
Vir insipiens non cognoscit: & stultus non intelligit ea.

Digitized by Google

Quum exorientur peccatores sicut fœnum: & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem: ut intereant in sæculum sæculi.
Tu autem altissimus in æternum, Domine.
Quoniam ecce inimici tui, Domine, peribunt: & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.
Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia uberi.
Et respexit oculus meus inimicos meos: & insurgentes in me malignantes audivit auris mea.
Justus ut palma florebit: & sicut cedrus Libani multiplicabitur.
Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebunt.
Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi: & bene patientes erunt, ut annuncient.
Quoniam justus Dominus Deus noster: & non est iniquitas in eo.

A Quum exorti fuerint peccatores sicut fœnum: & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem.
Ut intereant in sæculum ÷ sæculi ✠ tu autem altissimus in æternum, Domine.
※ Quoniam ecce inimici Domine ✠ quoniam ecce inimici tui peribunt: & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.
Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia uberi.
Et despexit oculus meus inimicos meos: ÷ & ✠ in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.
B Justus ut palma florebit: sicut cedrus Libani multiplicabitur.
Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebunt.
Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi: & bene patientes erunt, ut annuncient.
Quoniam rectus Dominus Deus noster: & non est iniquitas in eo.

PSALMUS XCII.

LAUS CANTICI IPSI DAVID, IN DIE ANTE SABBATHUM, quando inhabitata est terra.

Dominus regnavit decorem induit: induit Dominus fortitudinem, & præcinxit se virtutem.
Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.
Parata sedes tua Deus ex tunc: à sæculo tu es.
Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina voces suas, à vocibus aquarum multarum.
Mirabiles elationes maris: mirabilis in excelsis Dominus.
Testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis.
Domum tuam, Domine, decet sanctitudo, in longitudinem dierum.

÷ LAUS CANTICI IPSI DAVID, IN DIE ANTE SABBATHUM, quando inhabitata est terra ✠

C Dominus regnavit decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.
Etenim firmavit orbem ÷ terræ ✠ qui non commovebitur.
Parata sedes tua ex tunc: à sæculo tu es.
÷ E ✠ levaverunt flumina, Domine, ÷ e ✠ levaverunt flumina vocem suam.
※ Elevaverunt flumina fluctus suos ✠ à vocibus aquarum multarum.
D Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus.
Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.

PSALMUS XCIII.

PSALMUS IPSI DAVID, QUARTA SABBATHI.

Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit.
Exaltare qui judicas terram: redde retributionem superbis.
Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur?
Pronunciabunt & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur injustitiam?
Populum tuum, Domine, humiliaverunt: & hereditatem tuam vexaverunt.
Viduam & advenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.
Et dixerunt, Non videbit Dominus: neque intelliget Deus Jacob.
Intelligite nunc, qui insipientes estis in populo: & stulti aliquando sapite.
Qui plantavit aurem non audiet? qui finxit oculum non considerat? qui corripit gentes non arguet, qui docet hominem scientiam?
Dominus novit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt.

÷ PSALMUS IPSI DAVID, QUARTA SABBATHI ✠

E Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit.
Exaltare qui judicas terram: redde retributionem superbis.
Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur?
÷ Ef ✠ fabuntur ÷ & ✠ loquentur iniquitatem, ※ loquentur ✠ omnes qui operantur injustitiam?
Populum tuum, Domine, humiliaverunt: & hereditatem tuam vexaverunt.
F Viduam & advenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.
Et dixerunt, Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.
Intelligite, insipientes in populo: & stulti aliquando sapite.
Qui plantavit aurem non audiet? aut qui finxit oculum non considerat?
Qui corripit gentes non arguet, qui docet hominem scientiam?
G Dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt.

Beatus

Digitized by Google

a Beatus homo, quem a ÷ tu ⁑ erudieris, Domine: & A de lege tua docueris eum.
Ut mitiges ei à diebus malis: donec fodiatur peccatori fovea.
Quia non repellet Dominus plebem suam: & hereditatem suam non derelinquet.
Quoadusque justitia convertatur in judicium: & qui juxta illam? omnes qui recto sunt corde. ÷ DIAPSALMA.
Quis consurget mihi adversus malignantes? ÷ aut ⁑ quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem? B
Nisi quia Dominus adjuvit me: paulo minus habitasset in inferno anima mea.
Si dicebam, Motus est pes meus: misericordia tua, Domine, adjuvabat me.
Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.
Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?
Captabunt in animam justi: & sanguinem innocentem condemnabunt. C
Et factus est mihi Dominus in refugium: & Deus meus in adjutorium spei meæ.
Et reddet illis iniquitatem ipsorum, & in malitia eorum disperdet eos, ※ disperdet illos ⁑ Dominus Deus noster.

Beatus homo, quem tu erudieris, Domine: & de lege tua docueris eum, ut mitiges eum à diebus malis, donec fodiatur peccatori fovea.
Quia non repellet Dominus plebem suam: & hereditatem suam non derelinquet.
Quoadusque justitia convertatur in judicium: & qui tenent eam? omnes qui recto sunt corde. DIAPSALMA.
Quis exsurget mihi adversus malignantes? aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?
Nisi quia Dominus adjuvasset me: paulo minus habitaverat in inferno anima mea.
Si dicebam, Motus est pes meus: misericordia tua, Domine, adjuvabat me.
Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ, Domine, lætificaverunt animam meam.
Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in præcepto?
Captabunt in animam justi: & sanguinem innocentem condemnabunt.
Et factus est mihi Dominus in refugium: & Deus meus in auxilium spei meæ.
Et reddet illis Dominus iniquitates ipsorum: & in malitia eorum disperdet illos Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIIII.

÷ LAUS CANTICI IPSI DAVID ⁑

Venite, exsultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro. D
Præoccupemus faciem ejus in confessione: ÷ & ⁑ in psalmis jubilemus ei.
Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes deos.
Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipsius sunt.
÷ Quoniam ⁑ ipsius est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus ejus formaverunt. E
Venite, adoremus & procidamus, ÷ & ⁑ ploremus ante Dominum, qui fecit nos: quia ipse est ÷ Dominus ⁑ Deus noster.
Et nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus: hodie si vocem ejus audieritis: nolite obdurare corda vestra,
Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto.
Ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt ※ me ⁑ & viderunt opera mea. F
Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi, Semper hi errant corde.
Et isti non cognoverunt vias meas, ut juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam.

LAUS CANTICI IPSI DAVID.

Venite, exsultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro. *Romana hæc tantum editio est in quotidiano Ecclesiarum usu.*
Præoccupemus faciem ejus in confessione: & in psalmis jubilemus ei.
Quoniam Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes deos.
Quoniam non repellet Dominus plebem suam, quia in manu ejus sunt omnes fines terræ: & altitudines montium ipse conspicit.
Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & aridam fundaverunt manus ejus.
Venite, adoremus & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos: quia ipse est Dominus Deus noster, nos autem populus ejus, & oves pascuæ ejus.
Hodie si vocem ejus audieritis: nolite obdurare corda vestra,
Sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri: probaverunt, & viderunt opera mea.
Quadraginta annis proximus fui generationi huic: & dixi, Semper hi errant corde.
Ipsi vero non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea: si introibunt in requiem meam.

PSALMUS XCV.

÷ QUANDO DOMUS ÆDIFICABATUR POST CAPTIVITATEM ⁑ Canticum ipsi David.

Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra. G
Cantate Domino, ÷ & ⁑ benedicite nomini ejus: annunciate de die in diem salutare ejus.

CANTICUM DAVID, QUANDO DOMUS ÆDIFICABATUR post Captivitatem.

Cantate Domino canticum novum, cantate Domino omnis terra.
Cantate Domino, & benedicite nomen ejus, bene nunciate de die in diem salutare ejus.

a Pronomen *tu* non legitur in Græco: sed apud Latinos propter εὐφωνίαν positum est; ut docet Hieronymus in sua critica Epistola.

Digitized by Google

Annunciate inter gentes gloriam ejus: in omnibus A
populis mirabilia ejus.
Quoniam magnus Dominus & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.
Quoniam omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit.
Confessio & pulchritudo in conspectu ejus: sanctitas & magnificentia in sanctificatione ejus.
Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem: afferte Domino gloriam nomini ejus. B
Tollite hostias, & introite in atria ejus: adorate Dominum in aula sancta ejus.
Commoveatur à facie ejus universa terra: dicite in nationibus, Dominus regnavit à ligno: etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur.
Judicabit populos in æquitate: & gentes in ira sua.
Lætentur cœli, & exsultet terra: moveatur mare & plenitudo ejus.
Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt: tunc exsultabunt omnia ligna sylvarum ante faciem Do- C
mini, quoniam venit, quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

Annunciate inter gentes gloriam ejus: in omnibus populis mirabilia ejus.
Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.
Quoniam omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit.
Confessio & pulchritudo in conspectu ejus: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione ejus.
Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem: afferte Domino gloriam nomini ejus.
Tollite hostias, & introite in atria ejus: adorate Dominum in atrio sancto ejus.
Commoveatur à facie ejus universa terra: dicite in gentibus, ÷ quia ⁑ Dominus regnavit.
Etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur: judicabit populos in æquitate.
Lætentur cœli, & exsultet terra, ÷ com ⁑ moveatur mare, & plenitudo ejus: gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt.
Tunc exsultabunt omnia ligna sylvarum à facie Domini, quia venit, quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem ÷ terræ ⁑ in æquitate: & populos in veritate sua.

PSALMUS XCVI.

PSALMUS DAVID,
QUANDO TERRA EJUS RESTITUTA EST.

Dominus regnavit, exsultet terra: lætentur in- D
sulæ multæ.
Nubes, & caligo in circuitu ejus: justitia & judicium correctio sedis ejus.
Ignis ante eum præibit: & inflammabit in circuitu inimicos ejus.
Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ: vidit, & commota est terra.
Montes sicut cera fluxerunt ante faciem Domini: à facie Domini tremuit omnis terra.
Annunciaverunt cœli justitiam ejus: & viderunt o- E
mnes populi gloriam ejus.
Confundantur omnes qui adorant sculptilia: & qui gloriantur in simulacris suis.
Adorate eum omnes angeli ejus, audivit, & lætata est Sion: & exsultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.
Quoniam tu es Dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.
Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Do- F
minus animas servorum suorum, & de manu peccatoris liberavit eos.
Lux orta est justo: & rectis corde lætitia.
Lætamini justi in Domino: & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.

÷ HUIC DAVID,
QUANDO TERRA EJUS RESTITUTA EST ⁑

Dominus regnavit, exsultet terra: lætentur insulæ multæ.
Nubes, & caligo in circuitu ejus: justitia & judicium correctio sedis ejus.
Ignis ante ipsum præcedet: & inflammabit in circuitu inimicos ejus.
Illuxerunt fulgura ejus orbi ÷ terræ ⁑ vidit, & commota est terra.
Montes sicut cera fluxerunt ※ à facie Domini ⁑ à facie Domini omnis terra.
Annunciaverunt cœli justitiam ejus: & viderunt omnes populi gloriam ejus.
Confundantur omnes qui adorant sculptilia: & qui gloriantur in simulacris ÷ suis ⁑
Adorate eum omnes angeli ÷ ejus ⁑ audivit, & lætata est Sion.
Et exsultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.
Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.
Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit ÷ Dominus ⁑ animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos.
Lux orta est justo: & rectis corde lætitia.
Lætamini justi in Domino: & confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

PSALMUS XCVII.

PSALMUS IPSI DAVID.

Cantate Domino canticum novum: quia mira- G
bilia fecit Dominus.
Salvavit eum dextera ejus, & brachium sanctum ejus.
Notum fecit Dominus salutare suum: ante conspectum gentium revelavit justitiam suam.

PSALMUS ÷ IPSI DAVID ⁑

Cantate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit.
Salvavit sibi dextera ejus: & brachium sanctum ejus.
Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

Digitized by Google

A Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel.
Viderunt omnes termini terræ: salutare Dei nostri.
Jubilate Deo omnis terra: cantate, & exsultate, & psallite.
Psallite Domino in cithara, ※ in cithara ⁑ & voce psalmi in tubis ÷ ductilibus ⁑ & voce tubæ corneæ.
Jubilate in conspectu regis Domini: moveatur mare & plenitudo ejus, orbis ÷ terrarum ⁑ & qui habitant in eo.
B Flumina plaudent manu simul montes exsultabunt à conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem ÷ terrarum ⁑ in justitia: & populos in æquitate.

Memor fuit misericordiæ suæ [a] Jacob, & veritatis suæ domui Israel.
Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri: jubilate Deo omnis terra: cantate, & exsultate, & psallite.
Psallite Deo nostro in cithara & cithara, & voce psalmi in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ: jubilate in conspectu regis Domino.
Moveatur mare & plenitudo ejus, orbis terrarum, & universi qui habitant in ea.
Flumina plaudent manibus in idipsum montes exsultaverunt ante faciem Domini: quoniam venit, quoniam venit judicare terram.
Judicabit orbem terræ in justitia: & populos in æquitate.

PSALMUS XCVIII.

÷ PSALMUS IPSI DAVID. ⁑

C DOminus regnavit, irascantur populi: qui sedet super cherubim, moveatur terra.
Dominus in Sion magnus: & excelsus super omnes populos.
Confiteantur nomini tuo magno, ÷ quoniam ⁑ terribile & sanctum est: & honor regis, judicium diligit.
Tu parasti directiones: judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.
Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus: ÷ quoniam ⁑ sanctum est.
D Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus: & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.
Invocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos.
Custodiebant testimonia ejus: & præceptum, quod dedit illis.
Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus ÷ tu ⁑ propitius fuisti eis, & ulciscens in ÷ omnes ⁑ adinventiones eorum.
E Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto ejus: quoniam sanctus Dominus Deus noster.

PSALMUS DAVID.

DOminus regnavit, irascantur populi: qui sedes super cherubim, moveatur terra.
Dominus in Sion magnus: & excelsus super omnes populos.
Confiteantur nomini tuo magno & terribili, quoniam sanctum est: & honor regis judicium diligit.
Tu parasti æquitatem: judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.
Exaltate Dominum Deum nostrum: & adorate scabellum pedum ejus: quoniam sanctum est.
Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus: & Samuel inter eos qui invocant nomen ejus.
Invocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: & in columna nubis loquebatur ad eos.
Custodiebant testimonia ejus: & præcepta ejus, quæ dederat illis.
Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti illis, & vindicans in omnia studia eorum.
Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto ejus: quoniam sanctus est Dominus Deus noster.

PSALMUS XCVIIII.

PSALMUS IN CONFESSIONE.

F JUbilate Deo omnis terra: servite Domino in lætitia.
Introite in conspectu ejus, in exsultatione.
Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos.
Populus ejus, & oves pascuæ ejus, introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis, confitemini illi.
Laudate nomen ejus, quoniam suavis ÷ est ⁑ Dominus, in æternum misericordia ejus: & usque in generationem & generationem veritas ejus.

PSALMUS DAVID, IN CONFESSIONE.

JUbilate Deo omnis terra: servite Domino in lætitia.
Intrate in conspectu ejus, in exsultatione: scitote quod Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos.
Nos autem populus ejus, & oves pascuæ ejus: intrate portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis confessionum.
Laudate nomen ejus, quoniam suavis est Dominus, in æternum misericordia ejus: & usque in sæculum sæculi veritas ejus.

PSALMUS C.

PSALMUS ÷ IPSI ⁑ DAVID.

G MIsericordiam & judicium cantabo tibi, Domine.
Psallam ÷ & ⁑ intelligam in via immaculata: quando venies ad me?

PSALMUS DAVID.

MIsericordiam & judicium cantabo tibi, Domine: psallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me?

[a] Hoc nomen invenerant in Græco Sunnia & Fretela; sed hic, Jacob, nomen superfluum esse docet Hieronymus.

Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus tuæ. A
Non proponebam ante oculos meos rem malam, facientes prævaricationes odivi: & non adhæsit mihi cor pravum.
Declinantes à me malignos non agnoscebam: detrahentem adversus proximum suum occulte hunc persequebar.
Superbo oculo, & insatiabili corde: cum hoc simul non edebam.
Oculi mei super fideles terræ, ut sedeant hi mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. B
Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.
In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperdam de civitate Domini omnes qui operantur iniquitatem.

÷ Per ⁚ ambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.
Non ÷ pro ⁚ ponebam ante oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi.
Non adhæsit mihi cor pravum: declinantem à me malignum non cognoscebam.
Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.
Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.
Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.
Non habitabit in medio domus meæ ÷ qui ⁚ facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.
In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

PSALMUS CI.

ORATIO PAUPERIS, QUUM ANXIATUS FUERIT, & coram Deo effuderit precem suam.

Domine, exaudi orationem meam: & clamor meus ad te perveniat. C
Ne avertas faciem tuam à me: in quaqumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam: in quaqumque die invocavero te, velociter exaudi me.
Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut in frixorio confrixa sunt.
Percussus sum sicut fœnum, & aruit cor meum, quia oblitus sum manducare panem meum: à voce gemitus mei, adhæserunt ossa mea carni meæ. D
Similis factus sum pellicano in solitudine, & factus sum, sicut [a] nycticorax in domicilio: vigilavi, & factus sum sicut passer unicus in [b] ædificio.
Tota die exprobrabant me inimici mei: & qui me laudabant adversus me jurabant.
Quia cinerem sicut panem manducabam: & potum meum cum fletu temperabam,
A facie iræ & indignationis tuæ: quia elevans elisisti me.
Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego sicut fœnum arui. E
Tu autem, Domine, in æternum permanes, & memoriale tuum in sæculum sæculi.
Tu exsurgens misereberis Sion: quia venit tempus miserendi ejus.
Quia beneplacitum habuerunt servi tui lapides ejus: & terræ ejus miserebuntur.
Et timebunt gentes nomen tuum, Domine: & omnes reges terræ gloriam tuam.
Quoniam ædificabit Dominus Sion: & videbitur in majestate sua. F
Et respexit in orationes pauperum: & non sprevit preces eorum.
Scribantur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur laudabit Dominum.
Quoniam prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram prospexit.
Ut audiret gemitum vinculatorum: & solvat filios interemtorum.
Ut annuncietur in Sion nomen Domini: & laus ejus in Jerusalem. G

ORATIO PAUPERIS, QUUM ANXIUS FUERIT, & coram Domino effuderit precem suam.

Domine, exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.
Non avertas faciem tuam à me: in ÷ quaqumque ⁚ die tribulor, inclina ad me aurem tuam.
In quaqumque die invocavero ÷ te ⁚ velociter exaudi me.
Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt.
Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.
A voce gemitus mei, adhæsit os meum *carni meæ*.
Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.
Vigilavi: & factus sum sicut passer solitarius in tecto.
Tota die exprobrabant mihi inimici mei: ÷ & ⁚ qui laudabant me, adversum me jurabant.
Quia cinerem tamquam panem manducabam: & potum meum cum fletu miscebam,
A facie iræ & indignationis tuæ: quia elevans allisisti me.
Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego sicut fœnum arui.
Tu autem, Domine, in æternum permanes: & memoriale tuum in generationem & generationem.
Tu exsurgens misereberis Sion: quia tempus miserendi ejus, ※ quia venit tempus ⁚
Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus: & terræ ejus miserebuntur.
Et timebunt gentes nomen tuum, Domine: & omnes reges terræ gloriam tuam.
Quia ædificavit Dominus Sion: & videbitur in gloria sua.
Respexit in orationem humilium: & non sprevit precem eorum.
Scribantur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur laudabit Dominum.
Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit.
Ut audiret gemitus compeditorum: ut *solveret* filios interemtorum.
Ut annuncient in Sion nomen Domini: & laudem ejus in Jerusalem.

a De hac voce *nycticorax* plura disserit Hieronymus in sua Epistola. Videsis observationes Prodromi nostri ad hunc locum.

b Ita antiquos Latinorum codices fuisse interpretatos agnoscit idem Hieronymus.

In conveniendo populos in unum, & reges ut ser- A
viant Domino.
Respondit ei in via virtutis suæ: paucitatem dierum meorum nuncia mihi.
Ne revoces me in dimidio dierum meorum: in generationem & generationem anni tui.
Initio ÷ tu Domine : terram fundasti: & opera manuum tuarum ÷ sunt : cœli.
Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent.
Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu B
autem ÷ idem : ipse es, & anni tui non deficient.
Filii servorum tuorum habitabunt: & semen eorum in sæculum dirigetur.

In conveniendo populos in unum, & regna ut serviant Domino.
Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum enuncia mihi: & ne revoces me in dimidio dierum meorum in sæculum sæculi anni tui.
Initio terram tu fundasti, Domine, & opera manuum tuarum sunt cœli.
Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent: & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.
Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.
Filii servorum tuorum inhabitabunt ibi: & semen eorum in sæculum sæculi dirigetur.

PSALMUS CII.

÷ IPSI : DAVID.

Benedic anima mea Domino: & omnia quæ intra C
me sunt, nomini sancto ejus.
Benedic anima mea Domino: & noli oblivisci omnes retributiones ejus.
Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas.
Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia & miserationibus.
Qui replet in bonis desiderium tuum: renovabitur ut aquilæ juventus tua.
Faciens misericordias Dominus, & judicium omni- D
bus injuriam patientibus.
Notas fecit vias suas Moysi: filiis Israel voluntates suas.
Miserator & misericors Dominus, longanimis & multum misericors.
Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur.
Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras, retribuit nobis.
Quoniam secundum altitudinem cœli à terra, corro- E
boravit misericordiam suam super timentes se.
Quantum distat ortus ab occidente: longe fecit à nobis iniquitates nostras.
Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.
Recordatus est, quoniam pulvis sumus: homo sicut fœnum dies ejus: tamquam flos agri sic efflorebit.
Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum. F
Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum.
Et justitia illius in filios filiorum, his qui servant testamentum ejus.
Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.
Dominus in cœlo paravit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.
Benedicite Domino omnes angeli ejus; potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem G
sermonum ejus.
Benedicite Domino omnes virtutes ejus: ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.
Benedicite Domino omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino.

PSALMUS DAVID.

Benedic anima mea Dominum: & omnia interiora mea nomen sanctum ejus.
Benedic anima mea Dominum: & noli oblivisci omnes retributiones ejus.
Qui propitius fit omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes languores tuos.
Qui redimit de interitu vitam tuam: qui satiat in bonis desiderium tuum.
Qui coronat te in miseratione & misericordia: renovabitur sicut aquilæ juventus tua.
Faciens misericordias Dominus: & judicium omnibus injuriam patientibus.
Notas fecit vias suas Moysi: filiis Israel voluntates suas.
Misericors & miserator Dominus, patiens & multum misericors.
Non in finem irascetur: neque in æternum indignabitur.
Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.
Quia secundum altitudinem cœli à terra, confirmavit Dominus misericordiam suam super timentes eum.
Quantum distat oriens ab occasu: elongavit à nobis iniquitates nostras.
Sicut miseretur pater filiis, ita misertus est Dominus timentibus se: quia ipse scit figmentum nostrum.
Memento, Domine, quod pulvis sumus, homo sicut fœnum dies ejus: & sicut flos agri ita efflorebit.
Quia spiritus pertransiit ab eo, & non erit: & non cognoscet amplius locum suum.
Misericordia autem Domini à sæculo est, & usque in sæculum sæculi super timentes eum.
Et justitia ejus super filios filiorum, custodientibus testamentum ejus: & memoria retinentibus mandata ejus, ut faciant ea.
Dominus in cœlo paravit sedem suam: & regnum ejus omnium dominabitur.
Benedicite Dominum omnes angeli ejus, potentes virtute qui facitis verbum ejus, ad audiendam vocem sermonum ejus.
Benedicite Dominum omnes virtutes ejus: ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.
Benedicite Dominum omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus: benedic anima mea Dominum.

Digitized by Google

PSALMUS CIII.

PSALMUS IPSI DAVID.

A Benedic anima mea Dominum: Domine Deus meus magnificatus es vehementer.
Confessionem & decorem induisti: amictus lumen sicut vestimentum.
a Extendens cœlum sicut pellem: qui [a] tegit in aquis superiora ejus.
Qui ponit nubem ascensum suum: qui ambulat super pennas ventorum.
b Qui [b] facit angelos suos spiritus: & ministros suos ignem urentem.
B Qui fundavit terram super stabilitatem ejus: non inclinabitur in sæculum sæculi.
Abyssus sicut pallium amictus ejus, super montes stabunt aquæ.
Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt,
Ascendunt montes, & descendunt campi, in locum, quem fundasti eis, terminum posuisti eis: quem non transgredientur, neque convertentur operire terram.
C Qui emittit fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.
Potabunt eas omnes bestiæ sylvarum, exspectabunt onagri in siti sua: super ea volucres cœli habitabunt, de medio petrarum dabunt voces suas.
Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.
Producens fœnum jumentis: & herbam servituti hominum.
D Ut educat panem de terra: & vinum lætificet cor hominis.
Ut exhilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.
Satiabuntur omnia ligna sylvarum, & cedri Libani quas plantasti: illic passeres nidificant.
c [c] Fulicæ domus dux est eorum: montes excelsi cervis, petra refugium herinaciis.
Fecit lunam in tempora, sol cognovit occasum suum.
E Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ sylvarum,
Catuli leonum rugientes ut rapiant: & quærant à Deo escam sibi.
Ortus est sol, & congregati sunt; & in cubilibus suis se collocabunt.
Exiet homo ad opus suum, & ad operationem suam, usque ad vesperum:
Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti: repleta est terra creatura tua.
F Hoc mare magnum & spatiosum: illic reptilia quorum non est numerus animalia pusilla & magna,
illic naves pertransibunt,
Draco iste quem formasti ad illudendum ei: omnia à te exspectant, Domine, ut tu des escam illis in tempore.
Dante te illi, colligent: aperiente te manum tuam, omnia replebuntur ubertate.

÷ IPSI DAVID ⁝

Benedic anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus es vehementer.
Confessionem & decorem induisti: amictus lumine sicut vestimento.
Extendens cœlum sicut pellem: qui tegis aquis superiora ejus.
Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulas super pennas ventorum.
Qui facis angelos tuos spiritus: ÷ & ⁝ ministros tuos ignem urentem.
Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.
Abyssus sicut vestimentum amictus ejus: super montes stabunt aquæ.
Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt,
Ascendunt montes, ÷ & ⁝ descendunt campi, in locum, quem fundasti eis.
Terminum posuisti, quem non transgredientur: neque convertentur operire terram.
Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt ÷ aquæ ⁝
Potabunt omnes bestiæ agri: exspectabunt onagri in siti sua.
Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.
Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.
Producens fœnum jumentis: & herbam servituti hominum.
Ut educas panem de terra: & vinum lætificet cor hominis.
Ut exhilaret faciem ÷ in ⁝ oleo: & panis cor hominis confirmet.
Saturabunt ligna campi: ÷ & ⁝ cedri Libani quas plantavit: illic passeres nidificabunt.
Herodii domus dux est eorum: montes excelsi cervis, petra refugium herinaciis.
Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.
Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ sylvæ,
÷ Catuli ⁝ leonum rugientes ut rapiant: & quærant à Deo escam sibi.
Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur.
Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperum:
Quam magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua.
Hoc mare magnum & spatiosum [d] ※ manibus ⁝ illic reptilia quorum non est numerus. d
Animalia pusilla cum magnis, illic naves pertransibũt,
Draco iste quem formasti ad illudendum ei: omnia à te exspectant, ut des illis escam in tempore.
Dante te illis colligent: aperiente te manum tuam, ÷ omnia ⁝ implebuntur bonitate.

a Omnia hæc, *tegit*, *ponit*, *facit*, ad secundam personam, id est, ad Deum esse referenda docet S. Hieronymus: *Aut omnia*, inquit, *quasi ad Deum loquebatur Propheta: aut omnia ad alium de eo referebat. Quum autem pleraque ad ipsum dirigantur; & ea quæ ambigua sunt, ad ipsius personam dirigenda sunt.*

b MS. Carnutensis legit in secunda persona, *facis*, *fundasti*: Sorbonicus autem & editus Cari in tertia persona.

c Vulgus Lingonum vocat *une foulque*. Parisini autem *diabolum* vocant, quod furva sit. Bellonius dicit esse *une poule d'eau*. Ita in Thesauro linguæ Latinæ. Porro quàm incongrue Hebræum החסידה, *Asida* sive *hhasida*, interpretetur *fulica*, ex consequentia sensus discere potes. Melius apud Hieronymum *Asida* dicitur *milvus*, qui in excelsis arboribus nidos facere consueverit.

d Hieronymus ad Sunn. & Fretel. *Dicitis in Græco, manibus, non haberi, & ego novi. Sed ex Hebraico, & Theodotionis editione in Septuaginta sub asterisco additum est.*

Digitized by Google

Avertente autem te faciem, turbabuntur: auferes A
spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.
Emittes Spiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ.
Sit gloria Domini in sæculum: lætabitur Dominus in operibus suis.
Qui respicit terram, & ÷ facit eam : tremere: qui tangit montes, & fumigant.
Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo meo quamdiu sum. B
Jucundum sit ei eloquium meum: ego vero delectabor in Domino.
Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non sint: benedic anima mea Domino.

Avertente autem te faciem tuam, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.
Emitte Spiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ.
Sit gloria Domini in sæculum sæculi: lætabitur Dominus in operibus suis.
Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigabunt.
Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo meo quamdiu ero.
Suavis sit ei laudatio mea: ego vero delectabor in Domino.
Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non sint: benedic anima mea Dominum.

PSALMUS CIIII.

ALLELUIA.

Confitemini Domino, ÷ & : invocate nomen C
ejus: annunciate inter gentes opera ejus.
Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia ejus.
Laudamini in nomine sancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.
Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus semper.
Mementote mirabilium ejus quæ fecit: prodigia ejus, & judicia oris ejus.
Semen Abraham servi ejus: filii Jacob electi ejus. D
Ipse Dominus Deus noster, in universa terra judicia ejus.
Memor fuit in sæculum testamenti sui: verbi, quod mandavit in mille generationes.
Quod disposuit ad Abraham: & juramenti sui ad Isaac.
Et statuit illud Jacob in præceptum: & Israel in testamentum æternum.
Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestræ.
Quum essent numero brevi, paucissimi, & incolæ ejus. E
Et pertransierunt de gente in gentem, ÷ & : de regno ad populum alterum.
Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.
Nolite tangere christos meos: & ÷ in : prophetis meis nolite malignari.
Et vocavit famem super terram: ÷ & : omne firmamentum panis contrivit.
Misit ante eos virum: in servum venundatus est Joseph. F
Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertransiit animam ejus: donec veniret verbum ejus.
Eloquium Domini inflammavit eum: misit rex, & solvit eum, princeps populorum, & dimisit eum.
Constituit eum Dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.
Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum: & senes ejus prudentiam doceret.
Et intravit Israel ÷ in : Ægyptum: & Jacob accola fuit in terra Cham. G
Et auxit populum suum vehementer: & firmavit eum super inimicos ejus.
Convertit cor eorum ut odirent populum ejus: & dolum facerent in servos ejus.
Misit Moysen servum suum, Aaron quem elegit ipsum.
Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

ALLELUIA.

Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: annunciate inter gentes opera ejus.
Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia ejus.
Laudamini in nomine sancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.
Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus semper.
Mementote mirabilium ejus, quæ fecit: prodigia & judicia oris ejus.
Semen Abraham servi ejus: filii Jacob electi ejus.
Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.
Memor fuit in sæculum testamenti sui: verbi, quod mandavit in mille generationes.
Quod disposuit ad Abraham, juramenti sui ad Isaac:
statuit illud Jacob in præceptum: & Israel in testamentum æternum.
Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestræ.
Quum essent in numero brevi, paucissimi, & incolæ in ea: & pertransierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.
Non permisit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.
Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.
Et vocavit famem super terram: & omne firmamentum panis contrivit.
Misit ante eos virum, in servum venundatus est Joseph: humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertransivit animam ejus, donec veniret verbum ejus: eloquium Domini inflammavit eum.
Misit rex, & solvit eum: princeps populorum, & dimisit eum.
Et constituit eum Dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ.
Ut erudiret principes suos sicut seipsum: & seniores suos prudentiam doceret.
Et intravit Israel in Ægyptum: & Jacob habitavit in terra Cham.
Et auxit populum suum nimis: & confirmavit eum super inimicos ejus.
Convertit cor eorum ut odirent populum ejus: & dolum facerent in servos ejus.
Misit Moysen servum suum, & Aaron quem elegit ipsum.
Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum suorum in terra Cham.

Digitized by Google

Misit tenebras, & obscuravit eos: quia exacerbaverunt sermones ejus. A
Convertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.
Misit terra eorum ranas, in cubilibus regum ipsorum.
Dixit, & venit cynomyia & ciniphes, in omnibus finibus eorum.
Posuit pluvias eorum in grandinem, & ignem comburentem in terra ipsorum.
Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum: & contrivit [b] omne lignum finium eorum. B
Dixit, & venit locusta & bruchus, cujus non erat numerus: & comedit omne fœnum terræ eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.
Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorum.
Et eduxit eos in argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.
Lætata est Ægyptus in profectione eorum: quia cecidit timor eorum super eos. C
Expandit nubem in protectionem eorum: & ignem ut luceret eis per noctem.
Petierunt carnes, & venit coturnix: & pane cœli saturavit eos.
Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: & abierunt in sicco flumina.
Quia memor fuit verbi sancti sui: quod loquutus est ad Abraham puerum suum.
Et eduxit populum suum in exsultatione: & electos suos in lætitia. D
Et dedit eis regiones gentium: & labores populorum possederunt.
Ut custodiant justificationes ejus: & legem ejus exquirant. Alleluia.

Misit tenebras, & obscuravit, & non exacerbavit sermones suos.
Convertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.
[a] Edidit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.
Dixit, & venit cœnomyia, ÷ & : ciniphes, in omnibus finibus eorum.
Posuit pluvias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum.
Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum: & contrivit lignum finium eorum.
Dixit, & venit locusta, & bruchus: cujus non erat numerus.
Et comedit omne fœnum in terra eorum: ※ & comedit ÷ omnem : fructum terræ eorum.
Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.
Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat *in* tribubus eorum infirmus.
Lætata est Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum super eos.
Expandit nubem in protectionem ÷ eorum : & ignem ut luceret ÷ eis per : noctem.
Petierunt, & venit coturnix: & pane cœli saturavit eos.
Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina.
Quoniam memor fuit verbi sancti sui: ÷ quod habuit : ad Abraham puerum suum.
Et eduxit populum suum in exsultatione: ÷ & : electos suos in lætitia.
Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt.
Ut custodiant justificationes ejus: & legem ejus requirant.

PSALMUS CV.

ALLELUIA.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus. E
Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes laudes ejus?
Beati qui custodiunt judicium: & faciunt justitias in omni tempore.
Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui: & visita nos in salutari tuo.
Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum hereditate tua. F
Peccavimus cum patribus nostris: injuste egimus, iniquitatem fecimus.
Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua: [c] & non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.
Et irritaverunt ascendentes in Rubrum mare, & liberavit eos propter nomen suum: ut notam faceret eis potentiam suam.
Et increpavit mare Rubrum, & siccatum est: & eduxit eos in aquis multis sicut in deserto. G
Et liberavit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimicorum: & operuit aqua tribulan-

ALLELUIA.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes laudes ejus?
Beati qui custodiunt judicium: & faciunt justitiam in omni tempore.
Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo.
Ad videndum in bonitate electorum tuorum: *ad* lætandum in lætitia gentis tuæ, ut lauderis cum hereditate tua.
Peccavimus cum patribus nostris: injuste egimus, iniquitatem fecimus.
Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.
Et irritaverunt ascendentes ※ in mare : mare Rubrum.
Et salvavit eos propter nomen suum: ut notam faceret potentiam suam.
Et increpuit mare Rubrum, & exsiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto.
Et salvavit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici.

a Juxta fidem MSS. codicum Epistolæ ad Sunn. & Fretel. videtur Hieronymus hîc legisse, *Dedit terra eorum ranas.* Psalterium Carnutense prima manu habuit, *Et dedit, &c.* quod mutatum est in *Edidit.* Male autem in eodem MS. legitur conjunctio *&*, id est, *Et misit terra, &c.* secundùm Romanum Psalterium.

b Nomen *omne* additum ac superfluum declarat Hieronymus; nec habetur in Psalterio Carnutensi. Intactum tamen voluimus, quòd legatur in MS. Sorbonico, inque edito Cari.

c *Et* superflua conjunctio notatur apud Hieronymum: legitur tamen in Psalterio Romano, tam in editis, quàm in MSS. libris.

Et

Digitized by Google

Et operuit aqua tribulantes eos: unus ex eis non remansit. A

Et crediderunt ÷ in ⁚ verbis ejus: & laudaverunt laudem ejus.

Cito ÷ fecerunt ⁚ obliti sunt operum ejus: & non sustinuerunt consilium ejus.

Et concupierunt concupiscentiam in deserto: & tentaverunt Deum in inaquoso.

Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum.

Et irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini. B

Aperta est terra, & deglutivit Dathan: & operuit super congregationem Abiron.

Et exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combussit peccatores.

÷ Et ⁚ fecerunt vitulum in Horeb: & adoraverunt sculptile.

Et mutaverunt gloriam suam, in similitudinem vituli comedentis fœnum.

Obliti sunt Deum qui salvavit eos: qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari Rubro. C

Et dixit ut disperderet eos: si non Moyses electus ejus stetisset in confractione, in conspectu ejus.

Ut averteret iram ejus, ne disperderet ÷ eos ⁚ & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.

Non crediderunt verbo ejus, & murmuraverunt in tabernaculis suis: non ÷ ex ⁚ audierunt vocem Domini.

Et elevavit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto. D

Et ut dejiceret semen eorum in nationibus: & dispergeret eos in regionibus.

Et initiati sunt Beelphegor: & comederunt sacrificia mortuorum.

Et irritaverunt eum in adinventionibus suis: & multiplicata est in eis ruina.

Et stetit Phinees, & placavit: & cessavit quassatio.

Et reputatum est ei in justitiam, in generationem & generationem usque in sempiternum. E

Et irritaverunt ÷ eum ⁚ ad aquas contradictionis: & vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbaverunt spiritum ejus.

Et distinxit ÷ in ⁚ labiis suis: non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.

Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & servierunt sculptilibus eorum: & factum est illis in scandalum.

Et immolaverunt filios suos, & filias suas dæmoniis.

Et effuderunt sanguinem innocentem: sanguinem filiorum suorum, & filiarum ※ suarum ⁚ quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan. F

Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum: & fornicati sunt in adinventionibus suis.

Et iratus est furore Dominus in populum suum, & abominatus est hereditatem suam.

Et tradidit eos in manus gentium: & dominati sunt eorum, qui oderunt eos.

Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum: sæpe liberavit eos. G

Ipsi autem exacerbaverunt ÷ eum ⁚ in consilio suo: & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

Et vidit quum tribularentur: & audivit orationem eorum.

Et memor fuit testamenti sui: & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.

tes eos, unus ex eis non remansit.

Et crediderunt in verbis ejus, & cantaverunt laudes ejus: cito fecerunt, & obliti sunt operum ejus, & non sustinuerunt consilium ejus.

Et concupierunt concupiscentiam in deserto: & tentaverunt Deum in siccitate.

Et dedit eis petitiones eorum: & misit saturitatem in animas eorum.

Et irritaverunt Moysen in castris, & Aaron sanctum Domini.

Aperta est terra, & deglutivit Dathan: & operuit super synagogam Abiron.

Exarsit ignis in synagoga eorum: & flamma combussit peccatores.

Et fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt sculptile: & mutaverunt gloriam suam, in similitudinem vituli manducantis fœnum.

Et obliti sunt Deum qui liberavit eos: qui fecit magnalia in Ægypto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari Rubro.

Et dixit ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione, in conspectu ejus, ut averteret iram ejus, ne disperderet eos.

Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem, & non crediderunt in verbis ejus: & murmuraverunt in tabernaculis suis, nec exaudierunt vocem Domini.

Et elevavit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto: & ut dejiceret semen eorum in nationibus, & dispergeret eos in regionibus.

Et consecrati sunt Beelphegor: & manducaverunt sacrificia mortuorum.

Et irritaverunt eum in studiis suis: & multiplicata est in eis ruina.

Stetit Phinees, & exoravit, & cessavit quassatio: & reputatum est illi ad justitiam, à generatione in generationem usque in sæculum.

Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis: & vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbaverunt spiritum ejus, & distinxit in labiis suis.

Non disperdiderunt gentes, quas dixerat Dominus illis: & commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & servierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

Et immolaverunt filios suos & filias suas dæmoniis: & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.

Infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum.

Et fornicati sunt in observationibus suis: & iratus est animo Dominus in populum suum, & abominatus est hereditatem suam.

Et tradidit eos in manus gentium: & dominati sunt eorum, qui oderunt eos.

Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum: sæpe liberavit eos.

Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo: & humiliati sunt in suis iniquitatibus.

Et respexit eos quum tribularentur: quum exaudiret orationes eorum.

Et memor fuit testamenti sui: & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.

Digitized by Google

Et dedit eos in misericordias, in conspectu omnium A
qui eos ceperant.
Salvos nos fac Domine Deus noster, & congrega nos de nationibus: ut confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in laude tua.
Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo usque in sæculum: & dicet omnis populus, Fiat, fiat.

Et dedit eos in misericordias, in conspectu omnium qui ceperant eos.
Salvos nos fac Domine Deus noster: & congrega nos de nationibus.
Ut confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.
Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo & usque in sæculum: & dicet omnis populus, Fiat, ÷ fiat ⁎

PSALMUS CVI.

ALLELUIA.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus. B
Dicant nunc qui redemti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici: & de regionibus congregavit eos,
A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari.
Erraverunt in solitudine in siccitate: viam civitatis habitationis non invenerunt.
Esurientes & sitientes: anima eorum in ipsis defecit.
Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos. C
Et eduxit eos in viam rectam: ut irent in civitatem habitationis.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Quia satiavit animam inanem: & animam esurientem satiavit bonis,
Sedentes in tenebris & umbra mortis, vinculis ligatos in mendicitate & ferro.
Quia exacerbaverunt eloquium Domini: & consilium altissimi irritaverunt. D
Et humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.
Et clamaverunt ad Dominum, quum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos.
Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis: & vincula eorum diripuit.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Quia contrivit portas æreas: & vectes ferreos confregit. E
Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter injustitias enim suas humiliati sunt.
Omnem escam abominata est anima eorum: & appropiaverunt usque ad portas mortis.
Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos.
Misit verbum suum, & sanavit eos: & eripuit eos de interitu eorum.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum. F
Ut sacrificent sacrificium laudis: & annuncient opera ejus in exsultatione.
Qui descendunt mare in navibus: facientes operationes in aquis multis.
Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.
Dixit, & stetit spiritus procellæ: & exaltati sunt fluctus ejus.
Ascendunt usque ad cœlos, & descendunt usque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat. G
Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum deglutita est.
Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos.

ALLELUIA.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Dicant qui redemti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici: & de regionibus congregavit eos,
A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari.
Erraverunt in solitudine in inaquoso: viam civitatis habitaculi non invenerunt.
Esurientes & sitientes: anima eorum in ipsis defecit.
Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur: ÷ & ⁎ de necessitatibus eorum eripuit eos.
Et deduxit eos in viam rectam: ut irent in civitatem habitationis.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.
Quia satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis,
Sedentes ÷ in ⁎ tenebris & umbra mortis, vinctos ÷ in ⁎ mendicitate & ferro.
Quia exacerbaverunt eloquia Dei: & consilium altissimi irritaverunt.
Et humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.
Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos.
Et eduxit eos de tenebris, & umbra mortis: & vincula eorum disrupit.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Quia contrivit portas æreas: & vectes ferreos confregit.
Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter injustitias enim suas humiliati sunt.
Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquaverunt usque ad portas mortis.
Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur; ÷ & ⁎ de necessitatibus eorum liberavit eos.
Misit verbum suum, & sanavit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Et sacrificent sacrificium laudis: & annuncient opera ejus in exsultatione.
Qui descendunt mare in navibus: facientes operationem in aquis multis,
Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.
Dixit, & stetit spiritus procellæ: & exaltati sunt fluctus ejus.
Ascendunt ÷ usque ⁎ ad cœlos, & descendunt ÷ usque ⁎ ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.
Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius; & omnis sapientia eorum devorata est.
Et clamaverunt ad Dominum quum tribularentur: & de necessitatibus eorum eduxit eos,

Digitized by Google

÷ Et : statuit procellam ÷ ejus : in auram: & silue- A
runt fluctus ejus.
Et lætati sunt quia siluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Et exaltent eum in ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum.
Posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim.
Terram fructiferam in salsuginem, à malitia inhabi- B
tantium in ea.
Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.
Et collocavit illic esurientes: & constituerunt civitatem habitationis.
Et seminaverunt agros, & plantaverunt vineas: & fecerunt fructum nativitatis.
Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis: & jumenta eorum non minoravit.
Et pauci facti sunt, & vexati sunt, à tribulatione ma- C
lorum & dolore.
Effusa est contemtio super principes: & errare fecit eos in invio, & non in via.
Et adjuvit pauperem de inopia: & posuit sicut oves familias.
Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os suum.
Quis sapiens, & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

Et statuit procellam in auram: & siluerunt fluctus ejus: & lætati sunt quod siluerunt.
Et eduxit eos in portum voluntatis eorum: & de necessitatibus eorum liberavit eos.
Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Et exaltent eum in ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum.
Quia posuit flumina in desertum: & exitus aquarum in sitim.
Terram fructiferam in salsilaginem, à malitia inhabitantium in ea.
Posuit desertum in stagnum aquæ: & terram sine aqua in exitus aquarum.
Et collocavit illic esurientes: & constituerunt civitatem habitationis.
Et seminaverunt agros, & plantaverunt vineas: & fecerunt fructum nativitatis.
Et benedixit eos, & multiplicati sunt nimis: & jumenta eorum non sunt minorata.
Pauci facti sunt, & vexati sunt, à tribulatione malorum & dolorum.
Et effusa est contemtio super principes eorum: & seduxerunt eos in invio, & non in via.
Et adjuvavit pauperem de inopia: & posuit sicut oves familias.
Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os suum.
Quis sapiens & custodiet hæc? & tunc intelliget misericordias Domini?

PSALMUS CVII.

CANTICUM PSALMI DAVID.

Paratum cor meum Deus, ÷ paratum cor meum: D
cantabo & psallam in gloria mea.
[a] Exsurge psalterium & cithara: exsurgam diluculo.
Confitebor tibi in populis, Domine: & psallam tibi in nationibus.
Quia magna est super cœlos misericordia tua: & usque ad nubes veritas tua.
Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua: ut liberentur dilecti tui.
Salvum fac dextera tua, & exaudi me: Deus loquutus est in sancto suo. E
Exsultabo, ÷ & : dividam Sichimam: & convallem tabernaculorum dimetiar.
Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraim susceptio capitis mei.
Juda rex meus: Moab lebes spei meæ.
In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ amici facti sunt.
Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?
Nonne tu Deus qui repulisti nos? & non exibis Deus F
in virtutibus nostris?
Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.
In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

CANTICUM PSALMI DAVID.

Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & psalmum dicam Domino.
Exsurge psalterium & cithara: exsurgam diluculo.
Confitebor tibi in populis, Domine: & psalmum dicam tibi inter gentes.
Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua: & usque ad nubes veritas tua.
Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua: ut liberentur electi tui.
Salvum me fac dextera tua, & exaudi me, Deus loquutus est in sancto suo: lætabor, & dividam Sicimam, & convallem tabernaculorum metibor.
Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephrem fortitudo capitis mei.
Juda rex meus, Moab olla spei meæ: in Idumæam extendam calciamentum meum, mihi allophyli subditi sunt.
Quis deducet me in civitatem munitam? aut quis deducet me usque in Idumæam?
Nonne tu Deus qui repulisti nos? & non egredieris Deus in virtutibus nostris?
Da nobis auxilium de tribulatione: & vana salus hominis.
In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

a Editi ac MSS. aliquot libri legunt ante ista: *Exsurge gloria mea.* Quod quidem in Latino minime legebant Sunnia & Fretela; unde ad eosdem scribit Hieronymus: *Quod dicitis in Latino non esse, recte in isto Psalmo non habet: quia nec apud Hebræos, nec apud ullum interpretum reperitur, sed habetur in quinquagesimo sexto Psalmo, de quo mihi videtur in istum locum esse translatum.* Cæterum MSS. Carnutensis, Colbertinus num. 2100. & Sorbonicus num. 2784. non legunt illud additamentum, *Exsurge gloria mea.* In Romano tamen Psalterio, quod secundam seu mediam columnam occupat Psalterii triplicis MS. Sorbonici, errore librariorum adhuc retinetur; quod nullatenus apparet in Carnutensi codice antiquissimo ac optimæ notæ.

PSALMUS CVIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

DEus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & dolosi super me apertum est. A

Loquuti sunt adversus me lingua dolosa, & sermonibus odii circumdederunt me: & expugnaverunt me gratis.

Pro eo ut diligerent me, detrahebant mihi: ego autem orabam.

Posuerunt adversus me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet à dextris ejus. B

Quum judicatur, exeat condemnatus: & oratio ejus fiat in peccatum.

b [b] Fiat habitatio ejus deserta: & non sit qui inhabitet in ea.

Fiant dies ejus pauci: & episcopatum ejus accipiat alter.

Fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua.

Commoti amoveantur filii ejus, & mendicent: ejiciantur de habitationibus suis.

Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus: & diripiant alieni omnes labores ejus. C

Non sit illi adjutor: nec sit qui misereatur pupillis ejus.

Fiant nati ejus in interitum: in una generatione deleatur nomen ejus.

In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini: & peccatum matris ejus non deleatur.

Fiant contra Dominum semper: & dispereat de terra memoria eorum. D

Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam: & persequutus est hominem pauperem & mendicum, & compunctum corde morti tradidit.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & prolongabitur ab eo.

Et induit se maledictionem sicut vestimentum: & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.

Fiat ei sicut vestimentum quo operitur: & sicut zona, qua semper præcingitur. E

Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala adversus animam meam.

Et tu, Domine, Domine, fac mecum misericordiam propter nomen tuum: quoniam suavis est misericordia tua.

Libera me, quoniam egenus & pauper sum ego: & cor meum conturbatum est in me.

Sicut umbra quum declinat, ablatus sum: & excussus sum sicut locusta.

Genua mea infirmata sunt præ jejunio: & caro mea immutata est propter oleum, & ego factus sum opprobrium illis. F

Viderunt me, & moverunt capita sua: adjuva me, Domine Deus meus, & salvum me fac propter misericordiam tuam.

Ut sciant quia manus tua hæc est: & tu, Domine, fecisti eam.

Maledicent illi & tu benedices, qui insurgunt in me confundantur: servus autem tuus lætabitur.

Induantur qui detrahunt mihi reverentiam: & operiantur sicut diploide confusione sua.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

DEus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

Loquuti sunt adversum me lingua dolosa, & sermonibus odii circumdederunt me: & expugnaverunt me gratis.

Pro eo [a] ut ※ me ⁝ diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam.

Et posuerunt adversum me mala pro bonis: & odium pro dilectione mea.

Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet à dextris ejus.

Quum judicatur exeat condemnatus: & oratio ejus fiat in peccatum.

. . . .

Fiant dies ejus pauci: ÷ & ⁝ episcopatum ejus accipiat alter.

Fiant filii ejus orphani: & uxor ejus vidua.

Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent: & ejiciantur de habitationibus suis.

Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus: ※ & ⁝ diripiant alieni labores ejus.

Non sit illi adjutor: nec sit qui misereatur *pupillis* ejus.

Fiant nati ejus in interitum: in generatione una deleatur nomen ejus.

In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini: & peccatum matris ejus non deleatur.

Fiant contra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum: pro eo quod non est recordatus facere misericordiam.

Et persequutus est hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare.

Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum: & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.

Fiat ei sicut vestimentum quo operitur: & *sicut* zona qua semper præcingitur.

Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala adversus animam meam.

Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quia suavis est misericordia tua.

Libera me, quia egenus & pauper ego sum: & cor meum conturbatum est intra me.

Sicut umbra quum declinat, ablatus sum: & excussus sum sicut locustæ.

Genua mea infirmata sunt à jejunio: & caro mea immutata est propter oleum.

※ Et ⁝ ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, ÷ & ⁝ moverunt capita sua.

Adjuva me, Domine Deus meus: salvum me fac secundum misericordiam tuam.

Et sciant quia manus tua hæc: ÷ & ⁝ tu, Domine, fecisti eam.

Maledicent illi & tu benedices, *qui insurgunt* in me confundantur: servus autem tuus lætabitur.

Induantur qui detrahunt mihi pudore: & operiantur sicut diploide confusione sua.

a In MS. Sorbonico asteriscus positus est ante particulam *ut*.

b Legitur iste versiculus in triplici Psalterio MS. Sorbonico, non autem in Carnutensi. Non legitur apud LXX. in Græcis exemplaribus etiam MSS.

Digitized by Google

Confitebor Domino nimis in ore meo : & in medio multorum laudabo eum. A

Quia astitit à dextris pauperis : ut salvam faceret à persequentibus animam meam.

Confitebor Domino nimis in ore meo : & in medio multorum laudabo eum.

Qui astitit à dextris pauperis : ut salvam faceret à persequentibus animam meam.

PSALMUS CVIIII.

PSALMUS DAVID.

Dixit Dominus Domino meo : Sede à dextris meis. B

Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion : dominare in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum, ex utero ante luciferum genui te.

Juravit Dominus, & non pœnitebit eum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. C

Dominus à dextris tuis : confregit in die iræ suæ reges.

Judicabit in nationibus, implebit ruinas : conquassabit capita in terra multorum.

De torrente in via bibet : propterea exaltabit caput.

PSALMUS DAVID.

Dixit Dominus Domino meo : Sede à dextris meis.

Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion : [a] & dominaberis in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum : ex utero ante luciferum genui te.

Juravit Dominus, & non pœnitebit eum : Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec.

Dominus à dextris tuis : confregit in die iræ suæ reges.

Judicabit in nationibus implebit ruinas : conquassabit capita multa in terra copiosa.

De torrente in via bibet : propterea exaltabit caput.

PSALMUS CX.

ALLELUIA.

Aleph. Confitebor ÷ tibi ⁝ Domine, in toto corde [b] ÷ meo ⁝ *Beth.* in consilio justorum & congregatione. D

Gimel. Magna opera Domini : *Daleth.* exquisita in omnes voluntates ejus.

He. Confessio & magnificentia opus ejus : *Vav.* & justitia ejus manet in sæculum ÷ sæculi ⁝

Zaïn. Memoriam fecit mirabilium suorum, *Heth.* misericors & miserator Dominus : *Teth.* escam dedit timentibus se.

Jod. Memor erit in sæculum testamenti sui : *Caph.* virtutem operum suorum annunciabit populo suo. E

Lamed. Ut det illis hereditatem gentium : *Mem.* opera manuum ejus veritas & judicium.

Nun. Fidelia omnia mandata ejus, *Samech.* confirmata in sæculum sæculi : *Aïn.* facta in veritate & æquitate.

Phe. Redemtionem misit populo suo : *Sade.* mandavit in æternum testamentum suum.

Coph. Sanctum & terribile nomen ejus : *Res.* initium sapientiæ timor Domini. F

Sin. Intellectus bonus omnibus facientibus eum : *Thav.* laudatio ejus manet in sæculum ÷ sæculi ⁝

ALLELUIA, REVERSIONIS AGGÆI ET ZACHARIÆ.

Aleph. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo : *Beth.* in consilio justorum & congregatione, *Gimel.* magna opera Domini.

Daleth. Exquisita in omnes voluntates ejus, *He.* confessio & magnificentia opus ejus : *Vav.* & justitia ejus manet in sæculum sæculi.

Zaïn. Memoriam fecit mirabilium suorum : *Heth.* misericors & miserator Dominus : *Teth.* escam dedit timentibus se.

Jod. Memor erit in sæculum testamenti sui : *Caph.* virtutem operum suorum annunciavit populo suo, *Lamed.* ut det illis hereditatem gentium.

Mem. Opera manuum ejus veritas & judicium : *Nun.* fidelia omnia mandata ejus : *Samech.* confirmata in sæculum sæculi : *Aïn.* facta in veritate & æquitate.

Phe. Redemtionem misit populo suo : *Sade.* mandavit in æternum testamentum suum : *Coph.* sanctum & terribile nomen ejus.

Res. Initium sapientiæ timor Domini : *Sin.* intellectus bonus omnibus facientibus ea.

Thav. Laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

PSALMUS CXI.

ALLELUIA, ÷ REVERSIONIS AGGÆI ET ZACHARIÆ ⁝

Aleph. Beatus vir, qui timet Dominum : *Beth.* in mandatis ejus volet nimis. G

Gimel. Potens in terra erit semen ejus : *Daleth.* generatio rectorum benedicetur.

He. Gloria & divitiæ in domo ejus : *Vav.* & justitia ejus manet in sæculum ÷ sæculi ⁝

ALLELUIA, REVERSIONIS AGGÆI ET ZACHARIÆ.

Aleph. Beatus vir, qui timet Dominum : *Beth.* in mandatis ejus cupit nimis.

Gimel. Potens in terra erit semen ejus : *Daleth.* generatio rectorum benedicetur.

He. Gloria & divitiæ in domo ejus : *Vav.* & justitia ejus manet in sæculum sæculi.

a Sic legunt MSS. Carnutensis & Sorbonicus : & quoque conjunctio legebatur à Sunnia & Fretela ; quam tamen superabundare docet Hieronymus, nec in Hebræo, nec apud LXX. reperiri.

b *Meo*, hîc superfluum esse docuit idem Hieronymus.

Zain. Exortum est in tenebris lumen rectis corde: A *Heth.* misericors & miserator & justus.
Teth. Jucundus homo qui miseretur & commodat, *Jod.* disponet sermones suos in judicio: *Caph.* quia in æternum non commovebitur.
Lamed. In memoria æterna erit justus: *Mem.* ab auditu malo non timebit.
Nun. Paratum est cor ejus sperare in Domino, *Samech.* confirmatum est cor ejus: non commovebitur *Ain.* donec videat inimicos suos.
Phe. Dispersit dedit pauperibus, *Sade.* justitia ejus C manet in sæculum sæculi: *Coph.* cornu ejus exaltabitur in gloria.
Res. Peccator videbit & irascetur, *Sin.* dentibus suis fremet, & tabescet: *Thav.* desiderium peccatorum peribit.

Zain. Exortum est in tenebris lumen rectis: *Heth.* misericors & miserator & justus.
Teth. Jucundus homo qui miseretur & commodat, *Jod.* disponet sermones suos in judicio: *Caph.* quia in æternum non commovebitur.
Lamed. In memoria æterna erit justus: *Mem.* ab auditione mala non timebit.
Nun. Paratum cor ejus sperare in Domino, *Samech.* confirmatum est cor ejus: non commovebitur *Ain.* donec despiciat inimicos suos.
Phe. Dispersit dedit pauperibus, *Sade.* justitia ejus manet in sæculum ÷ sæculi ⁝ *Coph.* cornu ejus exaltabitur in gloria.
Res. Peccator videbit & irascetur, *Sin.* dentibus suis fremet & tabescet: *Thav.* desiderium peccatorum peribit.

PSALMUS CXII.

ALLELUIA.

LAudate pueri Dominum: laudate nomen Domini. B
Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in sæculum.
A solis ortu usque ad occasum, laudate nomen Domini.
Excelsus super omnes gentes Dominus: & super cœlos gloria ejus.
Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra?
Suscitans à terra inopem: & de stercore erigens pauperem. C
Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

ALLELUIA.

LAudate pueri Dominum: laudate nomen Domini.
Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in sæculum.
A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.
Excelsus super omnes gentes Dominus: ÷ & ⁝ super cœlos gloria ejus.
Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat: ÷ & ⁝ humilia respicit in cœlo & in terra?
Suscitans à terra inopem: & de stercore erigens pauperem.
Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

PSALMUS CXIII.

ALLELUIA.

IN exitu Israel ex Ægypto, domus Jacob de populo barbaro, D
Facta est Judæa sanctificatio ejus: Israel potestas ejus, Israel regnavit in ea.
Mare vidit & fugit: Jordanis conversus est retrorsum.
Montes exsultaverunt ut arietes: & colles velut agni ovium.
Quid est mare quod fugisti? & tu Jordanis, quare conversus es retrorsum?
Montes, quare exsultastis ut arietes? & colles velut E agni ovium?
A facie Domini commota est terra, à facie Dei Jacob.
Qui convertit solidam petram in stagnum aquæ, & rupem in fontes aquarum.
Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam,
Super misericordia tua & veritate tua: nequando dicant gentes, Ubi est Deus eorum? F
Deus autem noster [a] in cœlo sursum: in cœlo & in terra, omnia quæcumque voluit fecit. DIAPSALMA.
Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

ALLELUIA.

IN exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro,
Facta est Judæa sanctificatio ejus: Israel potestas ejus.
Mare vidit & fugit: Jordanis conversus est retrorsum.
Montes exsultaverunt ut arietes: ÷ & ⁝ colles sicut agni ovium.
Quid est ⁜ tibi ⁝ mare quod fugisti? ÷ & tu ⁝ Jordanis, quia conversus es retrorsum,
Montes, exsultastis sicut arietes? ÷ & ⁝ colles sicut agni ovium?
A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob.
Qui convertit petram in stagna aquarum: ÷ & ⁝ rupem in fontes aquarum.
Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam,
Super misericordia tua & veritate tua: ne ÷ quando ⁝ dicant gentes, Ubi est Deus eorum?
Deus autem noster in cœlo: omnia quæcumque voluit fecit. ÷ DIAPSALMA ⁝
Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

a Ita legunt editi ac MSS. in hoc Romano Psalterio: manifeste autem addita sunt à librariis hæc verba, *in cœlo sursum;* quum apud LXX. ita scriptum sit: *Deus autem noster in cœlo & in terra, &c.* superfluum esse, *& in terra*, Hieronymus quoque nos docuit.

Digitized by Google

Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. A
Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.
Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture ſuo.
Similes illis fiant qui faciunt ea, ÷ & : omnes qui confidunt in eis.
÷ Domus : Iſrael ſperavit in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt. B
Domus Aaron ſperavit in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.
Qui timent Dominum ſperaverunt in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.
Dominus memor ÷ fuit : noſtri: ÷ & : benedixit ÷ nobis :
Benedixit domui Iſrael: benedixit domui Aaron.
Benedixit ÷ omnibus : qui timent Dominum, puſillis cum majoribus. C
Adjiciat Dominus ſuper vos, ※ ſuper vos : & ſuper filios veſtros.
Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum & terram.
Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filiis hominum.
Non mortui laudabunt ÷ te, Domine: neque omnes qui deſcendunt in infernum.
Sed, nos ÷ qui vivimus : benedicimus Domino, ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.

Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.
Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.
Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt.
Non clamabunt in gutture ſuo: neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.
Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.
Domus Iſrael ſperavit in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.
Domus Aaron ſperavit in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.
Qui timent Dominum ſperent in Domino: adjutor eorum & protector eorum eſt.
Dominus memor fuit noſtri, & benedixit nos: benedixit domum Iſrael, benedixit domum Aaron, benedixit omnes timentes ſe Dominus puſillos, cum majoribus.
Adjiciat Dominus ſuper vos, & ſuper filios veſtros.
Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum & terram.
Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filiis hominum.
Non mortui laudabunt te, Domine: neque omnes qui deſcendunt in infernum.
Sed, nos qui vivimus, benedicimus Dominum, ex hoc nunc, & uſque in ſæculum.

PSALMUS CXIIII.

ALLELUIA.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus: vocem orationis meæ. D
Quia inclinavit aurem ſuam mihi: & in diebus meis invocabo.
Circumdederunt me dolores mortis: & pericula inferni invenerunt me.
Tribulationem & dolorem inveni: & nomen Domini invocavi.
O Domine, libera animam meam, miſericors Dominus & juſtus, & Deus noſter miſeretur.
Cuſtodiens parvulos Dominus: humiliatus ſum, & liberavit me. E
Convertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.
Quia eripuit animam meam de morte: oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu.
Placebo Domino, in regione vivorum.

ALLELUIA.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus: vocem orationis meæ.
Quia inclinavit aurem ſuam mihi: & in diebus meis invocabo [a] eum.
Circumdederunt me dolores mortis: pericula inferni invenerunt me.
Tribulationem & dolorem inveni: & nomen Domini invocavi.
O Domine libera animam meam, miſericors Dominus & juſtus, & Deus noſter miſerebitur.
Cuſtodiens parvulos Dominus: humiliatus ſum, & liberavit me.
Convertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit mihi.
Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis pedes meos à lapſu: placebo Domino, in regione vivorum.

PSALMUS CXV.

÷ ALLELUIA :

Credidi, propter quod loquutus ſum: ego ÷ autem : humiliatus ſum nimis. F
Ego dixi in exceſſu meo: Omnis homo mendax.
Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?
Calicem ſalutaris accipiam: & nomen Domini invocabo.
※ Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus : pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.

ALLELUIA.

Credidi, propter quod loquutus ſum: ego autem humiliatus ſum nimis.
Ego dixi in exceſſu mentis meæ: Omnis homo mendax.
Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?
Calicem ſalutaris accipiam: & nomen Domini invocabo.
Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.

a Carnutenſis MS. non legit pronomen *eum*; quod tamen retinet Sorbonicus cum edito. In codicibus Latinis Sunniæ ac Fretelæ non *eum*, ſed *te*, ſcriptum erat. Id vero eradendum monet ſanctus Hieronymus.

O Domine, ego servus tuus: ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ. A
Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis.
Vota mea Domino reddam in atriis domus Domini: in conspectu omnis populi ejus, in medio tui Jerusalem.

O Domine, ※ quia ⁝ ego servus tuus: ego servus tuus, ÷ & ⁝ filius ancillæ tuæ.
Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis, ※ & in nomine Domini invocabo ⁝
Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus, in atriis domus Domini, in medio tui Jerusalem. ※ Alleluia ⁝

PSALMUS CXVI.

ALLELUIA.

Laudate Dominum omnes gentes: & collaudate eum omnes populi. B
Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus: & veritas Domini manet in æternum.

÷ ALLELUIA ⁝

Laudate Dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.
Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus: & veritas Domini ÷ manet ⁝ in æternum.

PSALMUS CXVII.

ALLELUIA.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus. C
Dicat nunc Israel, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Dicat nunc domus Aaron, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Dicant nunc omnes qui timent Dominum, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
In tribulatione invocavi Dominum: & exaudivit me in latitudine.
Dominus mihi adjutor est: & non timebo quid faciat mihi homo. D
Dominus mihi adjutor est: & ego videbo inimicos meos.
Bonum est confidere in Domino: quam confidere in homine.
Bonum est sperare in Domino: quam sperare in principibus.
Omnes gentes circumdederunt me: & in nomine Domini ultus sum eos.
Circumdantes circumdederunt me: & in nomine Domini ultus sum eos. E
Circumdederunt me sicut apes: & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine Domini vindicabor in eis.
Impulsus versatus sum, ut caderem: & Dominus suscepit me.
Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus: & factus est mihi in salutem.
Vox lætitiæ & salutis, in tabernaculis justorum.
Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltavit me. F
Non moriar, sed vivam: & narrabo opera Domini.
Castigans castigavit me Dominus: & morti non tradidit me.
Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: hæc porta Domini, justi introibunt per eam.
Confitebor tibi, Domine, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem. G
Lapidem quem reprobaverunt ædificantes: hic factus est in caput anguli.
A Domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris.
Hæc dies quam fecit Dominus: exsultemus & lætemur in ea.

ALLELUIA.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Dicat nunc Israel, ÷ quoniam bonus ⁝ quoniam in sæculum misericordia ejus.
Dicat nunc domus Aaron: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Dicant nunc qui timent Dominum: quoniam in sæculum misericordia ejus.
De tribulatione invocavi Dominum: & exaudivit me in latitudine ※ Dominus ⁝
Dominus mihi ÷ adjutor ⁝ non timebo quid faciat mihi homo.
Dominus mihi adjutor, & ego despiciam *inimicos* meos.
Bonum est confidere in Domino: quoniam confidere in homine.
Bonum est sperare in Domino: quam sperare in principibus.
Omnes gentes circuierunt me: & in nomine Domini, ※ quia ⁝ ultus sum ÷ in ⁝ eos.
Circumdantes circumdederunt me: & in nomine Domini, ※ quia ⁝ ultus sum ÷ in ⁝ eos.
Circumdederunt me sicut apes, ÷ & ⁝ exarserunt sicut ignis in spinis: ÷ & ⁝ in nomine Domini, ※ quia ⁝ ultus sum ÷ in ⁝ eos.
Impulsus eversus sum, ut caderem: & Dominus suscepit me.
Fortitudo mea, & laus mea Dominus: & factus est mihi in salutem.
Vox exsultationis & salutis, in tabernaculis justorum.
※ Dextera Domini fecit virtutem ⁝ dextera Domini exaltavit ÷ me ⁝ dextera Domini fecit virtutem.
Non moriar, sed vivam: & narrabo opera Domini.
Castigans castigavit me Dominus: & morti non tradidit me.
Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.
Confitebor tibi, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.
Lapidem quem reprobaverunt ædificantes: ÷ hic ⁝ factus est in caput anguli.
A Domino factum est ※ istud ⁝ & est mirabile in oculis nostris.
Hæc est dies quam fecit Dominus: exsultemus & lætemur in ea.

Digitized by Google

O Domine salvum me fac, ô Domine bene prospe- A
rare: benedictus qui venit in nomine Domini.

Benediximus vobis de domo Domini; Deus Dominus & illuxit nobis.

Constituite ÷ diem ⁝ solennem in condensis: usque ad cornu altaris.

Deus meus ÷ es ⁝ tu, & confitebor tibi: Deus meus ÷ es tu ⁝ & exaltabo te.

÷ Confitebor tibi, quoniam exaudisti me ⁝ ÷ & fa-
ctus es mihi in salutem ⁝ B

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

O Domine salvum me fac: ô Domine, bene prosperare.

Benedictus qui venit in nomine Domini: benediximus vos de domo Domini, Deus Dominus & illuxit nobis.

Constituite diem solennem in confrequentationibus usque ad cornu altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi, Domine, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

PSALMUS CXVIII.

÷ ALLELUIA ⁝

Aleph. Beati immaculati in via: qui ambulant in C
lege Domini.

Aleph. Beati qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.

Aleph. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

Aleph. Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis.

Aleph. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas!

Aleph. Tunc non confundar: quum perspexero in D
omnibus mandatis tuis.

Aleph. Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici judicia justitiæ tuæ.

Aleph. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.

Beth. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.

Beth. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.

Beth. In corde meo abscondi eloquia tua: ut non E
peccem tibi.

Beth. Benedictus es, Domine: doce me justificationes tuas.

Beth. In labiis meis, pronunciavi omnia judicia oris tui.

Beth. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.

Beth. In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

Beth. In justificationibus tuis meditabor: non oblivi- F
scar sermones tuos.

Gimel. ÷ Re ⁝ tribue servo tuo, vivifica me: & custodiam sermones tuos.

Gimel. Revela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Gimel. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

Gimel. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, in omni tempore.

Gimel. Increpasti superbos: maledicti qui declinant à G
mandatis tuis.

Gimel. Aufer à me opprobrium & contemtum: quia testimonia tua exquisivi.

Gimel. Etenim sederunt principes, ÷ & ⁝ adversum me loquebantur: servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

Gimel. Nam & testimonia tua meditatio mea est: ÷ & ⁝ consilium meum justificationes tuæ.

Daleth: Adhæsit pavimento anima mea: vivifica me secundum verbum tuum.

ALLELUIA.

Aleph. Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.

Aleph. Beati qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.

Aleph. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

Aleph. Tu mandasti mandata tua, Domine, custodiri nimis.

Aleph. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas!

Aleph. Tunc non confundar: dum respicio in omnia mandata tua.

Aleph. Confitebor tibi, Domine, in directione cordis in eo quod didici judicia justitiæ tuæ.

Aleph. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.

Beth. In quo corrigit juvenior viam suam? in custodiendo sermones tuos.

Beth. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.

Beth. In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.

Beth. Benedictus es, Domine: doce me justificationes tuas.

Beth. In labiis meis, pronunciavi omnia judicia oris tui.

Beth. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.

Beth. In mandatis tuis me exercebo: & considerabo vias tuas.

Beth. In tuis justificationibus meditabor: non obliviscar sermones tuos.

Gimel. Retribue servo tuo, vivam: & custodiam sermones tuos.

Gimel. Revela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Gimel. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

Gimel. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, in omni tempore.

Gimel. Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Gimel. Aufer à me opprobrium & contemtum: quia testimonia tua exquisivi.

Gimel. Etenim sederunt principes, & adversus me loquebantur: servus autem tuus exercebatur in tuis justificationibus.

Gimel. Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consolatio mea justificationes tuæ sunt.

Daleth. Adhæsit pavimento anima mea: vivifica me secundum verbum tuum.

Daleth. Vias meas enuntiavi, & exaudisti me: doce me justificationes tuas. A

Daleth. Viam justificationum tuarum insinua mihi: & exercebor in mirabilibus tuis.

Daleth. Dormitavit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Daleth. Viam iniquitatis amove à me: & lege tua miserere mei.

Daleth. Viam veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus.

Daleth. Adhæsi testimoniis tuis, Domine: noli me confundere. B

Daleth. Viam mandatorum tuorum cucurri: dum dilatares cor meum.

He. Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum: & exquiram eam semper.

He. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

He. Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

He. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam. C

He. Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.

He. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.

He. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum: judicia enim tua jucunda.

He. Ecce concupivi mandata tua: in æquitate tua vivifica me.

Vav. Et veniat super me misericordia tua, Domine: salutare tuum secundum eloquium tuum. D

Vav. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speravi in sermonibus tuis.

Vav. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: quia in judiciis tuis speravi.

Vav. Et custodiam legem tuam semper, in æternum & in sæculum sæculi.

Vav. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi.

Vav. Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum: & non confundebar. E

a *Vav*. Et meditabar in mandatis tuis: quæ dilexi [a] nimis.

Vav. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi vehementer: & exercebar in tuis justificationibus.

Zain. Memento verbi tui servo tuo: in quo mihi spem dedisti.

Zain. Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum vivificavit me.

Zain. Superbi inique agebant usquequaque: à lege autem tua non declinavi. F

Zain. Memor fui judiciorum tuorum à sæculo, Domine: & consolatus sum.

Zain. Defectio animi tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Zain. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco incolatus mei.

Zain. Memor fui nocte nominis tui, Domine: & custodivi legem tuam.

Zain. Hæc mihi facta est: quia justificationes tuas exquisivi. G

Heth. Portio mea, Domine, dixi, custodire legem tuam.

Heth. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundum eloquium tuum.

Daleth. Vias meas enunciavi, & exaudisti me: doce me justificationes tuas.

Daleth. Viam justificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.

Daleth. Dormitavit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Daleth. Viam iniquitatis amove à me: & de lege tuâ miserere mei.

Daleth. Viam veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus.

Daleth. Adhæsi testimoniis tuis, Domine: noli me confundere.

Daleth. Viam mandatorum tuorum cucurri: quum dilatasti cor meum.

He. Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum: & exquiram eam semper.

He. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde ÷ meo ⁝

He. Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

He. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.

He. Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.

He. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.

He. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum: quia judicia tua jucunda.

He. Ecce concupivi mandata tua: in æquitate tua vivifica me.

Vav. Et veniat super me misericordia tua, Domine: salutare tuum secundum eloquium tuum.

Vav. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speravi in sermonibus tuis.

Vav. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: quia in judiciis tuis supersperavi.

Vav. Et custodiam legem tuam semper, in sæculum & in sæculum sæculi.

Vav. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi.

Vav. Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum: & non confundebar.

Vav. Et meditabar in mandatis tuis: quæ dilexi.

Vav. Et levavi manus meas ad mandata tua quæ dilexi: & exercebar in justificationibus tuis.

Zain. Memor esto verbi ÷ tui ⁝ servo tuo: in quo mihi spem dedisti.

Zain. Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum vivificavit me.

Zain. Superbi inique agebant usquequaque: à lege ÷ autem ⁝ tua non declinavi.

Zain. Memor fui judiciorum tuorum à sæculo, Domine: & consolatus sum.

Zain. Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Zain. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.

Zain. Memor fui nocte nominis tui, Domine: & custodivi legem tuam.

Zain. Hæc facta est mihi: quia justificationes tuas exquisivi.

Heth. Portio mea, Domine: dixi, custodire legem tuam.

Heth. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde ÷ meo ⁝ miserere mei secundum eloquium tuum.

[a] *Nimis* superfluum esse scimus ex Hieronymo, apud quem *vehementer* habetur pro *nimis*. Consequenter vero positum est adverbium *vehementer*, quod legitur in MS. Alexandrino Græco; & in Sorbonico Latino Psalterio. Carnutensis codex sic legit: *ad mandata tua quæ dilexi nimis*. Monendus autem videtur lector, istud *vehementer* deesse in Epistola ad Sunniam & Fretelam tam in editis, quam in MSS. libris: quia nisi adsit *vehementer* vel *nimis*, non erit verum hoc loco aliquid esse superfluum, ut ibidem docuit S. Hieronymus.

Digitized by Google

Heth. Cogitavi vias meas: & converti pedes meos in A
testimonia tua.
Heth. Paratus sum, & non sum turbatus: ut custodiam mandata tua.
Heth. Funes peccatorum circumplexi sunt me: ÷ & ⁚ legem tuam non sum oblitus.
Heth. Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.
Heth. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.
Heth. Misericordia tua, Domine, plena est terra: B
justificationes tuas doce me.
Teth. Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine: secundum verbum tuum.
Teth. Bonitatem & disciplinam, & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.
Teth. Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodivi.
Teth. Bonus es tu: & in bonitate tua doce me justificationes tuas.
Teth. Multiplicata est super me iniquitas superborum: C
ego autem in toto corde scrutabor mandata tua.
Teth. Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego ÷ vero ⁚ legem tuam meditatus sum.
Teth. Bonum mihi quia humiliasti me: ut discam justificationes tuas.
Teth. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri & argenti.
Jod. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me: da mihi intellectum, & discam mandata tua.
Jod. Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur: quia D
in verba tua supersperavi.
Jod. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua: & ÷ in ⁚ veritate ÷ tua ⁚ humiliasti me.
Jod. Fiat misericordia tua ut consoletur me: secundum eloquium tuum servo tuo.
Jod. Veniant mihi miserationes tuæ, & vivam: quia lex tua meditatio mea ÷ est ⁚
Jod. Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis. E
Jod. Convertantur mihi timentes te, & qui noverunt testimonia tua.
Jod. Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis: ut non confundar.
Caph. Defecit in salutare tuum anima mea: ÷ & ⁚ in verbum tuum supersperavi.
Caph. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: dicentes, Quando consolaberis me?
Caph. Quia factus sum sicut uter in pruina: justificationes tuas non sum oblitus. F
Caph. Quot sunt dies servi tui? quando facies de persequentibus me judicium?
Caph. Narraverunt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua.
Caph. Omnia mandata tua veritas: inique persequuti sunt me, adjuva me.
Caph. Paulo minus consummaverunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.
Caph. Secundum misericordiam tuam vivifica me: & custodiam testimonia oris tui. G
Lamed. In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo.
Lamed. In generationem & generationem veritas tua: fundasti terram, & permanet.
Lamed. Ordinatione tua perseverat dies: quoniam omnia serviunt tibi.

Heth. Quia cogitavi vias meas: & converti pedes meos in testimonia tua.
Heth. Paratus sum, & non sum turbatus: ut custodiam mandata tua.
Heth. Funes peccatorum circumplexi sunt me: legem autem tuam non sum oblitus.
Heth. Media nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justitiæ tuæ.
Heth. Particeps sum ego omnium timentium te, & custodientium mandata tua.
Heth. Misericordia tua, Domine, plena est terra: justificationes tuas doce me.
Teth. Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundum verbum tuum.
Teth. Bonitatem & disciplinam, & scientiam doce me: quia in mandatis tuis credidi.
Teth. Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum ego custodivi.
Teth. Bonus es tu, Domine, & in bonitate tua doce me justificationes tuas.
Teth. Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autē in toto corde [a] meo scrutabor mandata tua.
Teth. Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus sum
Teth. Bonum mihi quod humiliasti me: ut discerem justificationes tuas.
Teth. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri & argenti.
Jod. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me: da mihi intellectum, ut discam mandata tua.
Jod. Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur: quia in verbo tuo speravi.
Jod. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua: & in veritate tua humiliasti me.
Jod. Fiat nunc misericordia tua ut consoletur me: secundum eloquium tuum servo tuo.
Jod. Veniant mihi miserationes tuæ, & vivam: quia lex tua meditatio mea est.
Jod. Confundantur superbi, quia injuste iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.
Jod. Convertantur ad me, qui timent te, & qui noverunt testimonia tua.
Jod. Fiat cor meum immaculatum in tuis justificationibus, ut non confundar.
Caph. Defecit in salutari tuo anima mea: & in verbo tuo speravi.
Caph. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: dicentes, Quando consolaberis me?
Caph. Quia factus sum sicut uter in pruina: justificationes tuas non sum oblitus.
Caph. Quot sunt dies servi tui? quando facies de persequentibus me judicium?
Caph. Narraverunt mihi iniqui fabulationes: sed non ita ut lex tua, Domine.
Caph. Omnia mandata tua veritas: iniqui persequuti sunt me, adjuva me.
Caph. Paulo minus consummaverunt me in terra: ego vero non dereliqui mandata tua.
Caph. Secundum misericordiam tuam vivifica me: & custodiam testimonia oris tui.
Lamed. In æternum, Domine, permanet verbum tuum in cœlo.
Lamed. Et in sæculum sæculi, veritas tua.
Lamed. Fundasti terram, & permanet: ordinatione tua perseverant dies, quoniam omnia serviunt tibi.

[a] Hoc modo in Græcis codicibus legebant Sunnia & Fretela, sed || meo hîc superfluum esse docuit eos Hieronymus.

Lamed. Nisi quod lex tua meditatio mea est: tunc forsitan periissem in humilitate mea. A
Lamed. In æternum non obliviscar justificationes tuas: quia in ipsis vivificasti me.
Lamed. Tuus sum ego, salvum me fac: quia justificationes tuas exquisivi.
Lamed. Me exspectaverunt peccatores ut perderent me: testimonia tua intellexi.
Lamed. Omni consummationi vidi finem: latum mandatum tuum nimis.
Mem. Quomodo dilexi legem tuam, Domine: tota die meditatio mea est. B
Mem. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in æternum mihi est.
Mem. Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.
Mem. Super seniores intellexi: quia mandata tua exquisivi.
Mem. Ab omni via mala prohibui pedes meos: ut custodiam verbum tuum.
Mem. A judiciis tuis non declinavi: quia tu legem posuisti mihi. C
Mem. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel & favum ori meo.
Mem. A mandatis tuis intellexi: propterea odio habui omnem viam iniquitatis, quoniam tu legem posuisti mihi.
Nun. Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine: & lumen semitis meis.
Nun. Juravi & statui, custodire judicia justitiæ tuæ.
Nun. Humiliatus sum usquequaque, Domine: vivifica me secundum verbum tuum. D
Nun. Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine: & judicia tua doce me.
Nun. Anima mea in manibus [a] tuis semper: & legem tuam non sum oblitus.
Nun. Posuerunt peccatores laqueos mihi: & à mandatis tuis non erravi.
Nun. Hereditatem acquisivi testimonia tua in æternum: quia exsultatio cordis mei sunt.
Nun. Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem. E
Samech. Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.
Samech. Adjutor & susceptor meus es tu: & in verbo tuo speravi.
Samech. Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.
Samech. Suscipe me secundum eloquium tuum, & vivam: & ne confundas me ab exspectatione mea.
Samech. Adjuva me, & salvus ero: & meditabor in tuis justificationibus semper. F
Samech. Sprevisti omnes discedentes à justificationibus tuis: quia injusta cogitatio eorum est.
Samech. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.
Samech. Infige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui.
Ain. Feci judicium & justitiam: ne tradas me persequentibus me.
Ain. Elige servum tuum in bonum, ut non calumnientur mihi superbi. G
Ain. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium justitiæ tuæ.
Ain. Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam: & justificationes tuas doce me.

Lamed. Nisi quod lex tua meditatio mea ÷ est ⁚ tunc forte periissem in humilitate mea.
Lamed. In æternum non obliviscar justificationes tuas: quia in ipsis vivificasti me.
Lamed. Tuus sum ego, salvum me fac: quoniam justificationes tuas exquisivi.
Lamed. Me exspectaverunt peccatores ut perderent me: testimonia tua intellexi.
Lamed. Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.
Mem. Quomodo dilexi legem tuam ÷ Domine ⁚ tota die meditatio mea ÷ est ⁚
Mem. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in æternum mihi est.
Mem. Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea ÷ est ⁚
Mem. Super senes intellexi: quia mandata tua quæsivi.
Mem. Ab omni via mala prohibui pedes meos: ut custodiam verba tua.
Mem. A judiciis tuis non declinavi: quia tu legem posuisti mihi.
Mem. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.
Mem. A mandatis tuis intellexi: propterea odivi omnem viam iniquitatis.
Nun. Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis.
Nun. Juravi & statui, custodire judicia justitiæ tuæ.
Nun. Humiliatus sum usquequaque, Domine: vivifica me secundum verbum tuum.
Nun. Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine: & judicia tua doce me.
Nun. Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam non sum oblitus.
Nun. Posuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erravi.
Nun. Hereditate acquisivi testimonia tua in æternum: quia exsultatio cordis mei sunt.
Nun. Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem.
Samech. Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.
Samech. Adjutor & susceptor meus es tu: ÷ & ⁚ in verbum tuum supersperavi.
Samech. Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.
Samech. Suscipe me secundum eloquium tuum, & vivam: & non confundas me ab exspectatione mea.
Samech. Adjuva me, & salvus ero: & meditabor in justificationibus tuis semper.
Samech. Sprevisti omnes discedentes à judiciis tuis: quia injusta cogitatio eorum.
Samech. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.
Samech. Confige timore tuo carnes meas: à judiciis enim tuis timui.
Ain. Feci judicium & justitiam: non tradas me calumniantibus me.
Ain. Suscipe servum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.
Ain. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium justitiæ tuæ.
Ain. Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam: & justificationes tuas doce me.

a Ita legunt editi ac MSS. libri in Romano Psalterio; nec non exemplaria Græca LXX. Interpretum, tam impressa, quàm manuscripta: ἐν ταῖς χερσί σου; Sorbonicus MS. codex Editionis LXX. *en tes chersin su.* Sed sciendum, inquit, Hieronymus, & apud Hebræos, & apud Septuaginta, & omnes alios interpretes scriptum esse, *in manibus meis*; & non *in manibus tuis*. Quod Hebraice dicitur *bechaffi* (בכפי) &c. Itaque exemplaria Græca quibus utimur, & quæ exstant in Psalterio triplici MS. Sorbonico, non sunt puri codices LXX. Interpretum.

Ain. Servus tuus ÷ sum ∶ ego: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. A
Ain. Tempus faciendi, Domine: dissipaverunt legem tuam.
Ain. Ideo dilexi mandata tua, super aurum & topazion.
Ain. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.
Phe. Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea.
Phe. Declaratio sermonum tuorum illuminat: ÷ & ∶ intellectum dat parvulis. B
Phe. Os meum aperui, & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam.
Phe. Aspice in me, & miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum.
Phe. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis injustitia.
Phe. Redime me à calumniis hominum: ut custodiam mandata tua.
Phe. Faciem tuam illumina super servum tuum: & doce me justificationes tuas. C
Phe. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.
Sade. Justus es, Domine: & rectum judicium tuum.
Sade. Mandasti justitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis.
Sade. Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.
Sade. Ignitum eloquium tuum vehementer: & servus tuus dilexit illud. D
Sade. Adolescentulus sum ego & contemtus: justificationes tuas non sum oblitus.
Sade. Justitia tua, justitia in æternum: & lex tua veritas.
Sade. Tribulatio & angustia invenerunt me: mandata tua meditatio mea ÷ est ∶
Sade. Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & vivam.
Coph. Clamavi in toto corde ÷ meo ∶ exaudi me, Domine: justificationes tuas requiram. E
Coph. Clamavi ad te, salvum me fac: ut custodiam mandata tua.
Coph. Præveni in maturitate, & clamavi: ÷ quia ∶ in verba tua supersperavi.
Coph. Prævenerunt oculi mei ÷ ad te ∶ diluculo: ut meditarer eloquia tua.
Coph. Vocem meam audi secundum misericordiam tuam, Domine: & secundum judicium tuum vivifica me. F
Coph. Appropinquaverunt persequentes me iniquitati: à lege ÷ autem ∶ tua longe facti sunt.
Coph. Prope es tu, Domine: & omnes viæ tuæ veritas.
Coph. Initio cognovi de testimoniis tuis: quia in æternum fundasti ea.
Res. Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.
Res. Judica judicium meum, & redime me: propter eloquium tuum vivifica me. G
Res. Longe à peccatoribus salus: quia justificationes tuas non exquisierunt.
Res. Misericordiæ tuæ multæ, Domine: secundum judicium tuum vivifica me.
Res. Multi qui persequuntur me, & tribulant me: à testimoniis tuis non declinavi.
Res. Vidi prævaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.

Ain. Servus tuus sum ego: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.
Ain. Tempus faciendi, Domine: dissipaverunt iniqui legem tuam.
Ain. Ideo dilexi mandata tua, super aurum & topazion.
Ain. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.
Phe. Mirabilia testimonia tua, Domine: ideo scrutata est ea anima mea.
Phe. Declaratio sermonum tuorum illuminat me: & intellectum dat parvulis.
Phe. Os meum aperui, & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam.
Phe. Aspice in me, & miserere mei, secundum judicium diligentium nomen tuum.
Phe. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis injustitia.
Phe. Redime me à calumniis hominum: ut custodiam mandata tua.
Phe. Faciem tuam illumina super servum tuum: & doce me justificationes tuas.
Phe. Exitus aquarum transierunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.
Sade. Justus es, Domine: & rectum judicium tuum.
Sade. Mandasti justitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis.
Sade. Tabescere me fecit zelus domus tuæ: quia obliti sunt verba tua inimici mei.
Sade. Ignitum eloquium tuum vehementer: & servus tuus dilexit illud.
Sade. Adolescentior sum ego & contemtus: justificationes tuas non sum oblitus.
Sade. Justitia tua, justitia in æternum: & lex tua veritas.
Sade. Tribulatio & angustia invenerunt me: mandata autem tua meditatio mea est.
Sade. Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & vivam.
Coph. Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine: justificationes tuas requiram.
Coph. Clamavi ad te, salvum me fac: ut custodiam mandata tua.
Coph. Præveni in maturitate, & clamavi: & in verbo tuo speravi.
Coph. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo: ut meditarer eloquia tua.
Coph. Vocem meam exaudi, Domine, secundum misericordiam tuam: & secundum judicium tuum vivifica me.
Coph. Appropiaverunt persequentes me iniqui: à lege autem tua longe facti sunt.
Coph. Prope es tu, Domine, & omnia mandata tua veritas.
Coph. Initio cognovi de testimoniis tuis: quia in æternum fundasti ea.
Res. Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.
Res. Judica judicium meum, & redime me: propter eloquium tuum vivifica me.
Res. Longe est à peccatoribus salus: quia justificationes tuas non exquisierunt.
Res. Miserationes tuæ multæ nimis, Domine: secundum judicium tuum vivifica me.
Res. Multi persequentes me, & tribulantes me: à testimoniis tuis non declinavi.
Res. Vidi non servantes pactum, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.

Digitized by Google

Res. Vide quia mandata tua dilexi, Domine: in tua A
misericordia vivifica me.
Res. Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.
Sin. Principes persequuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidavit cor meum.
Sin. Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui invenit spolia multa.
Sin. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.
Sin. Septies in die laudem dixi tibi, super judicia ju- B
stitiæ tuæ.
Sin. Pax multa diligentibus legem tuam, Domine: & non est illis scandalum.
Sin. Exspectabam salutare tuum, Domine: & mandata tua dilexi.
Sin. Custodivit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.
Sin. Servavi mandata tua, & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo, Domine.
Thav. Appropiet oratio mea in conspectu tuo, Do- C
mine, secundum eloquium tuum da mihi intellectum.
Thav. Intret postulatio mea in conspectu tuo, Domine: secundum eloquium tuum eripe me.
Thav. Eructabunt labia mea hymnum: quum docueris me justificationes tuas.
Thav. Pronunciabit lingua mea eloquia tua: quia omnia mandata tua æquitas.
Thav. Fiat manus tua, ut salvum me faciat: quia
mandata tua elegi. D
Thav. Concupivi salutare tuum, Domine: & lex tua meditatio mea est.
Thav. Vivet anima mea, & laudabit te: & judicia tua adjuvabunt me.
Thav. Erravi, sicut ovis quæ perierat: require servum tuum, Domine: quia mandata tua non sum oblitus.

Res. Vide quoniam mandata tua dilexi, Domine: in misericordia tua vivifica me.
Res. Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.
Sin. Principes persequuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidavit cor meum.
Sin. Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui invenit spolia multa.
Sin. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.
Sin. Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ.
Sin. Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.
Sin. Exspectabam salutare tuum, Domine: & mandata tua dilexi.
Sin. Custodivit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.
Sin. Servavi mandata tua, & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.
Thav. Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine: juxta eloquium tuum da mihi intellectum.
Thav. Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me.
Thav. Eructabunt labia mea hymnum: quum docueris me justificationes tuas.
Thav. Pronunciabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas.
Thav. Fiat manus tua, ut salvet me: quoniam mandata tua elegi.
Thav. Concupivi salutare tuum, Domine: & lex tua meditatio mea ÷ est ⁑
Thav. Vivet anima mea, & laudabit te: & judicia tua adjuvabunt me.
Thav. Erravi, sicut ovis quæ periit: quære servum tuum quia mandata tua non sum oblitus.

PSALMUS CXVIIII.

CANTICUM GRADUUM.

AD Dominum quum tribularer clamavi: & exau- E
divit me.
Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.
Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi, ad linguam dolosam?
Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis.
Heu me! quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar: multum incola fuit
anima mea. F
Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: dum loquebar illis, impugnabant me gratis.

CANTICUM GRADUUM.

AD Dominum quum tribularer clamavi: & exaudivit me.
Domine, libera animam meam à labiis iniquis, [a] ÷ & ⁑ à lingua dolosa.
Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi, ad linguam dolosam?
Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis.
Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est, habitavi cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea.
Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: quum loquebar illis, impugnabant me ÷ gratis ⁑

PSALMUS CXX.

CANTICUM GRADUUM.

LEvavi oculos meos ad montes: unde veniet au- G
xilium mihi?
Auxilium meum à Domino: qui fecit cœlum & terram?
Non det in commotionem pedem tuum: neque obdormiet qui custodit te.

CANTICUM GRADUUM.

LEvavi oculos meos in montes: unde veniet auxilium mihi?
Auxilium meum à Domino: qui fecit cœlum & terram.
Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.

a Hanc conjunctionem & superfluam dicit Hieronymus; quod obelus quoque indicat: quæ enim abundant in Græcis codicibus, velut superflua jugulantur obelis, seu verubus.

Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. A
Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.
Per diem sol non uret te: neque luna per noctem.
Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam ÷ Dominus ⁚
Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum: ex hoc nunc, & usque in sæculum.

Ecce non dormitabit, neque obdormiet, qui custodit Israel.
Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteræ tuæ.
Per diem sol non uret te: neque luna per noctem.
Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam Dominus.
Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum: ex hoc nunc, & usque in sæculum.

PSALMUS CXXI.

CANTICUM GRADUUM.

LÆtatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. B
Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis ※ Jerusalem ⁚
Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipsum.
Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini: testimonium Israel ad confitendum nomini Domini.
Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes ÷ super ⁚ domum David.
Rogate ÷ quæ ad ⁚ pacem ÷ sunt ⁚ Jerusalem: ÷ & ⁚ abundantia diligentibus te. C
Fiat pax in virtute tua: ÷ & ⁚ abundantia in turribus tuis.
Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te.
Propter domum Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi.

CANTICUM GRADUUM.

LÆtatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus.
Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Jerusalem.
Jerusalem quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipsum.
Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel ad confitendum nomini tuo, Domine.
Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.
Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem: & abundantia diligentibus te.
Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.
Propter fratres meos & proximos meos, loquebar pacem de te.
Et propter domum Domini Dei mei, quæsivi bona tibi.

PSALMUS CXXII.

CANTICUM GRADUUM.

AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis. D
Ecce sicut oculi servorum, in manibus dominorum suorum.
Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum: donec misereatur nostri.
Miserere nostri, Domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione.
÷ Quia ⁚ multum repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus & despectio superbis.

CANTICUM GRADUUM.

AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlo.
Ecce sicut oculi servorum, in manibus dominorum suorum.
Et sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nobis.
Miserere nobis, Domine, miserere nobis: quia multum repleti sumus contemtione
Et multum repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus & despectio superbis.

PSALMUS CXXIII.

CANTICUM GRADUUM.

NIsi ÷ quia ⁚ Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel: nisi ÷ quia ⁚ Dominus erat in nobis. E
Quum exsurgerent homines in nos: forte vivos deglutissent nos.
Quum irasceretur furor eorum in nos: forsitan aqua absorbuisset nos.
Torrentem pertransivit anima nostra: forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.
Benedictus Dominus: qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.
Anima nostra sicut passer erepta est, de laqueo venantium. F
Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.
Adjutorium nostrum in nomine Domini: qui fecit cœlum & terram.

CANTICUM GRADUUM.

NIsi quod Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel: nisi quia Dominus erat in nobis.
Dum insurgerent homines in nos: forsitan vivos deglutissent nos.
Dum irasceretur animus eorum adversus nos: forsitan velut aqua obsorbuissent nos.
Torrentem pertransivit anima nostra: forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.
Benedictus Dominus: qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.
Anima nostra sicut passer erepta est, de laqueo venantium.
Laqueus contritus est: & nos liberati sumus.
Adjutorium nostrum in nomine Domini: qui fecit cœlum & terram.

Digitized by Google

PSALMUS CXXIIII.

CANTICUM GRADUUM.

QUi confidunt in Domino sicut mons Sion: non A commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem.
Montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc, & usque in sæculum.
Quia non derelinquet Dominus virgam peccatorum, super sortem justorum.
Ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas: benefac, Domine, bonis, & rectis corde.
Declinantes autem ad obligationem, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super B Israel.

CANTICUM GRADUUM.

QUi confidunt in Domino sicut mons Sion: non commovebitur in æternum qui habitat ÷ in : Jerusalem.
Montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi sui: ex hoc nunc, & usque in sæculum.
Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum: ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.
Benefac, Domine, bonis: & rectis corde.
Declinantes autem ad obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.

PSALMUS CXXV.

CANTICUM GRADUUM.

IN convertendo Dominus captivitatem Sion: facti C sumus sicut consolati.
Tunc repletum est gaudio os nostrum: & lingua nostra exsultatione.
Tunc dicent inter gentes, Magnificavit Dominus facere cum illis: magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes.
Converte, Domine, captivitatem nostram: sicut torrens in austro.
Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent: euntes D ibant, & flebant: mittentes semina sua,
Venientes autem venient in exsultatione: portantes manipulos suos.

CANTICUM GRADUUM.

IN convertendo Dominus captivitatem Sion: facti sumus sicut consolati.
Tunc repletum est gaudio os nostrum: & lingua nostra exsultatione.
Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.
Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.
Converte, Domine, captivitatem nostram: sicut torrens in austro.
Qui seminant in lacrymis: in exsultatione metent.
Euntes ibant, & flebant: mittentes semina sua.
Venientes ÷ autem : venient cum exsultatione: portantes manipulos suos.

PSALMUS CXXVI.

CANTICUM GRADUUM SALOMONIS.

NIsi Dominus ædificaverit domum: in vanum la- E borant qui ædificant eam.
Nisi Dominus custodierit civitatem: in vanum vigilant qui custodiunt eam.
In vanum est vobis ante lucem surgere, surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.
Quum dederit dilectis suis somnum: hæc est hereditas Domini, filii; merces, fructus ventris.
Sicut sagittæ in manu potentis: ita filii excussorum.
Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur dum loquetur inimicis suis in F porta.

CANTICUM GRADUUM SALOMONIS.

NIsi Dominus ædificaverit domum: in vanum laboraverunt qui ædificant eam.
Nisi Dominus custodierit civitatem: frustra vigilat qui custodit ÷ eam :
Vanum est vobis ante lucem surgere: ÷ surgite : postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.
Quum dederit dilectis suis somnum: ecce hereditas Domini, filii; merces, fructus ventris.
Sicut sagittæ in manu potentis: ita filii [a] excussorum.
Beatus vir, qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur quum loquetur inimicis ÷ suis : in porta.

PSALMUS CXXVII.

CANTICUM GRADUUM.

BEati omnes qui timent Dominum: qui ambulant G in viis ejus.
b Labores: [b] fructuum tuorum manducabis: beatus es; & bene tibi erit.
Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ.
Filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.

CANTICUM GRADUUM.

BEati omnes qui timent Dominum: qui ambulant in viis ejus.
Labores manuum tuarum ※ quia : manducabis: beatus es, & bene tibi erit.
Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ:
Filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.

a De hac voce *excussorum* consule doctam Hieronymi epistolam, cujus initium est: *Beatus Pamphylus*, &c. ubi docet, hoc loco pro *adolescentibus* atque *puberibus*, *excussos* esse positos.

b In eadem Epistola hæc legi: *In hoc loco non Septuaginta Interpretes, sed Latini de Græco, verbi ambiguitate decepti, καρποὺς fructus magis, quàm manus interpretati sunt: quum καρποὶ manus quoque dicantur*, &c.

Ecce

Ecce sic benedicetur homo: qui timet Dominum. A
Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.
Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

Ecce sic benedicetur omnis homo: qui timet Dominum.
Benedicat te Dominus ex Sion: & videas quæ bona sunt in Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.
Et videas filios filiorum tuorum: pax super Israel.

PSALMUS CXXVIII.

CANTICUM GRADUUM.

SÆpe expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Israel. B
Sepe expugnaverunt me à juventute mea: etenim non potuerunt mihi.
Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem suam.
Dominus justus concidit cervices peccatorum: confundantur & convertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.
Fiant sicut fœnum tectorum: quod priusquam evellatur exaruit. C
De quo non implevit manum suam qui metit: & sinum suum qui manipulos colligit.
Et non dixerunt qui præteribant; benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini.

CANTICUM GRADUUM.

SÆpe expugnaverunt me à juventute mea, dicat nunc Israel: sæpe expugnaverunt me à juventute mea, etenim non potuerunt mihi.
Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitates suas.
Dominus justus concidet cervices peccatorum: confundantur & revereantur omnes qui oderunt Sion.
Fiant sicut fœnum ædificiorum: quod priusquam evellatur arescit.
De quo non implevit manum suam qui metet: nec sinum suum qui manipulos colliget.
Et non dixerunt qui præteribant, benedictio Domini super vos: benediximus vos in nomine Domini.

PSALMUS CXXVIIII.

CANTICUM GRADUUM.

DE profundis clamavi ad te, Domine: Domine, exaudi vocem meam. D
Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.
Si iniquitates observaveris, Domine: Domine, quis sustinebit?
Quia apud te propitiatio est: & propter legem tuam sustinui te, Domine.
Sustinuit anima mea in verbo ejus: speravit anima mea in Domino.
A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in Domino. E
Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemtio.
Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus ejus.

CANTICUM GRADUUM.

DE profundis clamavi ad te, Domine: Domine, exaudi orationem meam.
Fiant aures tuæ intendentes in orationem servi tui.
Si iniquitates observaveris, Domine: Domine, quis sustinebit?
Quia apud te propitiatio est: & propter legem tuam sustinui te, Domine.
Sustinuit anima mea verbum tuum: speravit anima mea in Domino.
A custodia matutina usque ad noctem, speret Israel in Domino.
Quia apud Dominum misericordia est: & copiosa apud eum redemtio.
Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus ejus.

PSALMUS CXXX.

CANTICUM GRADUUM ※ DAVID:

DOmine, non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei. F
Neque ambulavi in magnis: neque in mirabilibus super me.
Si non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam.
Sicut ablactatus est super matre sua: ita retributio in anima mea.
Speret Israel in Domino, ex hoc nunc, & usque in sæculum.

CANTICUM GRADUUM.

DOmine, non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.
Neque ambulavi in magnis: neque in mirabilibus super me.
Si non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam.
Sicut ablactatus super matrem suam: ita retribues in animam meam.
Speret Israel in Domino, ex hoc nunc, & usque in sæculum.

PSALMUS CXXXI.

CANTICUM GRADUUM.

MEmento, Domine, David, & omnis mansuetudinis ejus. G

CANTICUM GRADUUM.

MEmento, Domine, David, & omnis mansuetudinis ejus.

Digitized by Google

A Sicut juravit Domino: votum vovit Deo Jacob.
Si introiero in tabernaculum domus meæ: si ascendero in lectum stratus mei.
Si dedero somnum oculis meis: aut palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis.
Donec inveniam locum Domino: tabernaculum Deo Jacob.
Ecce audivimus eum in Ephrata: invenimus eum in campis sylvæ.
B Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.
Exsurge, Domine, in requiem tuam: tu & arca sanctificationis tuæ.
Sacerdotes tui induantur justitiam: & sancti tui exsultent.
Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.
Juravit Dominus David veritatem: & non frustrabitur eum.
C De fructu ventris tui ponam super sedem meam: si custodierint filii tui testamentum meum: & testimonia mea hæc, quæ docebo eos.
Et filii eorum usque in sæculum sæculi, sedebunt super sedem meam.
Quoniam elegit Dominus Sion: præelegit eam in habitationem sibi.
Hæc requies mea in sæculum sæculi: hic habitabo, quoniam præelegi eam.
* Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus saturabo panibus.
D Sacerdotes ejus induam salutare: & sancti ejus exsultatione exsultabunt.
Illic producam cornu David: paravi lucernam Christo meo.
Inimicos ejus induam confusionem: super ipsum autem florebit sanctificatio mea.

* *De hac lectione vide qq. Hebraicas Hieronymi in Genesim.*

Sicut juravit Domino: votum vovit Deo Jacob.
Si introiero in tabernaculum domus meæ: si ascendero in lectum strati mei.
Si dedero somnum oculis meis: & palpebris meis dormitationem.
÷ Et requiem temporibus meis ⁝ donec inveniam locum Domino: tabernaculum Deo Jacob.
Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis sylvæ.
Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.
Surge, Domine, in requiem tuam: tu & arca sanctificationis tuæ.
Sacerdotes tui induantur justitiam: & sancti tui exsultent.
Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.
Juravit Dominus David veritatem, ÷ & ⁝ non frustrabitur eam: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.
Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos.
Et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam.
Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi.
Hæc requies mea in sæculum ÷ sæculi ⁝ hic habitabo, quoniam elegi eam.
Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus saturabo panibus.
Sacerdotes ejus induam salutari: & sancti ejus exsultatione exsultabunt.
Illuc producam cornu David: paravi lucernam Christo meo.
Inimicos ejus induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

PSALMUS CXXXII.

CANTICUM GRADUUM.

E Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum.
Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron.
Quod descendit in oram vestimenti ejus: sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem: & vitam usque in sæculum.

CANTICUM GRADUUM ※ DAVID ⁝

Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum.
Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron.
Quod descendit in oram vestimenti ejus: sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.
Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem; ÷ & ⁝ vitam usque in sæculum.

PSALMUS CXXXIII.

CANTICUM GRADUUM.

F Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini.
Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.
In noctibus extollite manus vestras in sancta: & benedicite Dominum.
Benedicat te Dominus ex Sion: qui fecit cœlum & terram.

CANTICUM GRADUUM.

Ecce ÷ nunc ⁝ benedicite Dominum, omnes servi Domini.
Qui statis in domo Domini, ÷ in atriis domus Dei nostri ⁝
In noctibus ÷ ex ⁝ tollite manus vestras in sancta: & benedicite Dominum.
Benedicat te Dominus ex Sion: qui fecit cœlum & terram.

PSALMUS CXXXIIII.

ALLELUIA.

G Laudate nomen Domini: laudate servi Dominum.

ALLELUIA.

Laudate nomen Domini: laudate servi Dominum.

Digitized by Google

Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri. A

Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus, quoniam suave.

Quoniam Jacob elegit sibi Dominus: Israel in possessionem sibi.

Quia ego cognovi quod magnus ÷ est ↓ Dominus: & Deus noster præ omnibus diis.

Omnia quæ ÷ quumque ↓ voluit Dominus fecit in cœlo & in terra: in mari, & in omnibus abyssis.

Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit. B

Qui producit ventos de thesauris suis: qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.

÷ Et ↓ misit signa & prodigia in medio tui Ægypte: in Pharaonem, & in omnes servos ejus.

Qui percussit gentes multas: & occidit reges fortes,

Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel populo suo. C

Domine, nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generationem & generationem.

Quia judicabit Dominus populum suum: & in servis suis deprecabitur.

Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum. D

. . . .

. . . .

Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Domus Israel benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino.

Domus Levi benedicite Domino: qui timetis Dominum benidicite Domino. E

Benedictus Dominus ex Sion: qui habitat in Jerusalem.

Qui statis in domo Domini, in atriis domus Dei nostri.

Laudate Dominum, quoniam benignus est Dominus: psallite nomini ejus, quoniam suavis est.

Quoniam Jacob elegit sibi Dominus: Israel in possessionem sibi.

Quia ego cognovi quod magnus est Dominus: & Deus noster præ omnibus diis.

Omnia quæquumque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra, in mari & in abyssis.

Et educens nubes ab extremis terræ: fulgura in pluviam fecit.

Qui producit ventos de thesauris suis: qui percussit primogenita Ægypti, ab homine usque ad pecus.

Misit signa & prodigia in medio tui Ægypte, in Pharaonem, & in omnes servos ejus.

Qui percussit gentes multas: & occidit reges fortes,

Seon regem Amorræorum, & Og regem Basan: & omnia regna Chanaan occidit.

Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israel populo suo.

Domine, nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in sæculum sæculi.

Quia judicabit Dominus populum suum: & in servis suis consolabitur.

Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Aures habent, & non audient: a nares habent, & non odorabunt. a

Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt.

Non clamabunt in gutture suo: neque enim est spiritus in ore ipsorum.

Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Domus Israel benedicite Dominum: domus Aaron benedicite Dominum: domus Levi benedicite Dominum.

Qui timetis Dominum benedicite Dominum: benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.

PSALMUS CXXXV.

ALLELUIA.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus. F

Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus. G

Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus.

Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus.

ALLELUIA.

Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Confitemini Deo deorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Qui fecit cœlos in intellectu, quoniam in sæculum misericordia ejus.

Qui fundavit terram super aquas: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Qui fecit luminaria magna b. solus: quoniam in sæculum misericordia ejus. b

Solem in potestate diei: quoniam in sæculum misericordia ejus.

a Sequentes versiculi huc translati sunt in Romano Psalterio, ex Psalmo superiori 113. sic pro voluntate scriptorum plura habemus admistionis genera in veteri Vulgata Græca, atque Latina.

b De hoc verbo *solus* Hieronymus aiebat ad Sunn. & Fretel. *Dicitis quia in Græco inveneritis, magna solus; sed hoc de superiori versiculo est ubi legimus: qui facit mirabilia magna solus. Ibi ergo legendum est, & hic quasi superfluum, non scribendum.* In editis exemplaribus Græcis verbum, *solus*, legitur, non tamen in MS. Sorbonico editionis LXX.

Digitized by Google

Lunam & stellas in potestate noctis: quoniam in sæculum misericordia ejus. A
Qui percussit Ægyptum cum primitivis eorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Et eduxit Israel de medio ejus: quoniam in sæculum misericordia ejus.
In manu forti, & brachio excelso: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Et eduxit Israel per medium ejus: quoniam in sæculum misericordia ejus. B
Et excussit Pharaonem & exercitum ejus in mare Rubro: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Qui transduxit populum suum per desertum: quoniam in sæculum misericordia ejus.
[a] Qui eduxit aquam de petra rupis: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Qui percussit reges magnos: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Et occidit reges mirabiles: quoniam in sæculum misericordia ejus. C
Seon regem Amorræorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Et Og regem Basan: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Et dedit terram eorum hereditatem: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Hereditatem Israel servo suo: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Quia in humilitate nostra memor fuit nostri Dominus: quoniam in sæculum misericordia ejus. D
Et redemit nos de manu inimicorum nostrorum: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Qui dat escam omni carni: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Confitemini Deo cœli: quoniam in sæculum misericordia ejus.
Confitemini Domino dominorum, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui eduxit Israel de medio eorum: quoniam in æternum misericordia ejus.
In manu potenti, & brachio excelso: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in æternum misericordia ejus.
Et eduxit Israel per medium ejus: quoniam in æternum misericordia ejus.
Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in mari Rubro: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui traduxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia ejus.
. . . .
Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.
Et occidit reges fortes: quoniam in æternum misericordia ejus.
Sehon regem Amorrhæorum: quoniam in æternum misericordia ejus.
Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia ejus.
Et dedit terram eorum hereditatem: quoniam in æternum misericordia ejus.
Hereditatem Israel servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.
Quia in humilitate nostra memor fuit nostri: quoniam in æternum misericordia ejus.
Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui dat escam omni carni: quoniam in æternum misericordia ejus.
Confitemini Deo cœli: quoniam in æternum misericordia ejus.
[b] ÷ Confitemini Domino dominorum quoniam in æternum misericordia ejus ⁝

PSALMUS CXXXVI.

PSALMUS DAVID, JEREMIÆ.

Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus: dum recordaremur tui Sion. E
In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.
Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum, & qui abduxerunt nos.
Hymnum cantate nobis de canticis Sion: quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?
Si oblitus fuero tui Jerusalem: obliviscatur me dextera mea. F
Adhæreat lingua mea faucibus meis: si non meminero tui.
Si non proposuero tui Jerusalem, in principio lætitiæ meæ.
Memento, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem.
Qui dicunt, Exinanite, exinanite, quousque ad fundamentum in ea.

÷ DAVID PSALMUS, JEREMIÆ ⁝

Super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus: quum recordaremur Sion.
In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.
Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum.
Et qui abduxerunt nos: hymnum cantate nobis de canticis Sion.
Quomodo cantabimus canticum Domini, in terra aliena?
Si oblitus fuero tui Jerusalem: oblivioni detur dextera mea.
Adhæreat lingua mea faucibus meis: si non meminero tui.
Si non proposuero Jerusalem, in principio lætitiæ meæ.
Memor esto, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem.
Qui dicunt, Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea.

a In MS. Sorbonico aliter legimus: *Qui eduxit aquam de medio eorum.* Sed utrumque additum est imperitia & temeritate librariorum: nihil enim hujus versiculi exstat in Scriptura sacra Hebraica, vel Græca Psalmorum.

b Huc translatus est versiculus tertius ejusdem Psalmi, qui non legitur in Hebræo, nec in LXX. Romanæ editionis. Exstat tamen in Græco triplicis Psalterii MS. Sorbonici; atque in omnibus MSS. nostris Latinis.

Digitized by Google

Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam: quam retribuisti nobis. A

Beatus qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.

PSALMUS CXXXVII.

÷ IPSI ‡ DAVID.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: ÷ quoniam audisti verba oris mei ‡ B

÷ Et ‡ in conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Super misericordia tua, & veritate tua: quoniam magnificasti super ※ omne ‡ nomen sanctum tuum.

In ÷ quaqumque ‡ die invocavero ÷ te ‡ exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.

Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ: quia audierunt ÷ omnia ‡ verba oris tui. C

Et cantent in viis Domini: quoniam magna ÷ est ‡ gloria Domini.

Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe cognoscit.

Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: ÷ & ‡ super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & salvum me fecit dextera tua.

Dominus retribuet pro me, Domine, misericordia tua in sæculum: opera manuum tuarum ne despicias.

PSALMUS CXXXVIII.

IN FINEM, DAVID PSALMUS.

Domine, probasti me, & cognovisti ÷ me ‡ tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam. D

Intellexisti cogitationes meas de longe: semitam meam, & funiculum meum investigasti.

Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in lingua mea.

Ecce, Domine, ÷ tu ‡ cognovisti omnia novissima & antiqua: ÷ tu ‡ formasti me, & posuisti super me manum tuam.

Mirabilis ÷ facta est ‡ scientia ÷ tua ‡ ex me: confortata est, ÷ & ‡ non potero ad eam. E

Quo ibo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam?

Si ascendero in cœlum ÷ tu ‡ illic es: si descendero in infernum, ades.

Si sumsero pennas ÷ meas ‡ diluculo: ÷ & ‡ habitavero in extremis maris.

Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

Et dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me? & nox illuminatio mea in deliciis meis.

Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus. F

Quia tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris meæ.

Filia Babylonis misera, beatus qui retribuet tibi retributionem tuam: quam tu retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.

PSALMUS CXXXVII.

IPSI DAVID.

Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: quoniam exaudisti omnia verba oris mei, & in conspectu angelorum psallam tibi.

Adorabo ad templum sanctum tuum: & confitebor nomini tuo, Domine.

Super misericordia tua, & veritate tua: quoniam magnificasti super [a] nos nomen sanctum tuum.

In quaqumque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem tuam.

Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ: quoniam audierunt omnia verba oris tui, & cantent in canticis Domino.

Quoniam magna est gloria Domini: quia excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longe agnoscit.

Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & salvum me fecit dextera tua.

Domine, retribue pro me: Domine, misericordia tua in sæculum: opera manuum tuarum ne despicias.

PSALMUS CXXXVIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Domine, probasti me, & cognovisti me: tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

Intellexisti cogitationes meas à longe, semitam meam, & directionem meam investigasti, & omnes vias meas prævidisti: quia non est [b] dolus in lingua mea.

Ecce tu, Domine, cognovisti omnia novissima & antiqua.

Tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, nec potero ad eam.

Quo ibo à spiritu tuo? & à facie tua quo fugiam?

Si ascendero in cœlum, tu illic es: & si descendero in infernum, ades.

Si sumsero pennas meas ante lucem: & habitavero in postremo maris.

Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

Et dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me: & nox illuminatio mea in deliciis meis.

Quia tenebræ non obscurabuntur abs te: & nox sicut dies illuminabitur.

Sicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus: quia tu, Domine, possedisti renes meos, & suscepisti me de utero matris meæ.

---

a Ita MS. Sorbonicus ac editus Cari: MS. autem Carnutensis legit, *super omnia*. Quod magis accedit ad lectionem Antiquorum Latinorum codicum, uti liquet ex his Hieronymi verbis ad Sunn. & Fretel. *In Græco reperisse vos dicitis, super omnes: sed in Septuaginta ita legitur, ὅτι ἐμεγάλυνας ἐπὶ πᾶν τὸ ὄνομα, τὸ ἅγιόν σου, sicut & nos in Latinum vertimus. Cæterum apud Hebræos ita esse cognoscite: Quia magnificasti super omne nomen verbum tuum. Juxta editionem autem Latinam hic sensus est: Quoniam magnificasti super omne nomen, hoc est, quod in cælo & in terra dici potest sanctum, filium tuum.* Notandum vero in MS. Alexandrino scriptum esse adhuc, non ἐπὶ πᾶν, sed ἐπὶ πάντας, id est, *super omnes*, ut legebant Sunnia & Fretela in suis Exemplaribus Græcis.

b Testatur Hieronymus solam sextam Editionem interpretatam fuisse δόλον, *dolum*; apud LXX. verò, & omnes alios Interpretes, ac in ipso Hebraico scriptum esse λαλιὰν vel λόγον, id est, *eloquium & verbum*. Psalterium igitur Romanum nonnihil habet admistum sextæ Editionis: ut & Editio LXX. Interpretum in manuscripto Sorbonico, ubi legimus: *Oti uk estin dolos en glossi mu*, hoc est, *Quia non est dolus in lingua mea.*

Confitebor tibi, Domine, quoniam terribiliter mirificatus es: mira opera tua, & anima mea novit nimis. A
Non eſt occultatum os meum abs te quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.
Imperfectum meum viderunt oculi tui: & in libro tuo omnes ſcribentur.
Dies formabuntur, & nemo in eis: mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus: nimis confortatus eſt principatus eorum.
Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: B
reſurrexi, & adhuc tecum ſum: ſi occidas Deus peccatores.
Viri ſanguinum declinate à me, quia dicitis in cogitationibus veſtris: accipient in vanitate civitates ſuas.
Nonne qui te oderunt Deus oderam illos? & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?
Perfecto odio oderam illos: & inimici facti ſunt mihi.
Proba me Deus, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas. C
Et vide ſi via iniquitatis in me eſt: & deduc me in viam æternam.

Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcit nimis.
Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.
Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies formabuntur & nemo in eis.
Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus: nimis confortatus eſt principatus eorum.
Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc ſum tecum.
Si occideris Deus peccatores: viri ſanguinum declinate à me.
Quia dicitis in cogitatione: accipient in vanitate civitates tuas.
Nonne qui oderunt te, Domine, oderam? & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?
Perfecto odio oderam illos: & inimici facti ſunt mihi.
Proba me Deus, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas.
Et vide ſi via iniquitatis in me eſt: & deduc me in via æterna.

PSALMUS CXXXVIIII.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Eripe me, Domine, ab homine malo: à viro iniquo libera me. D
Qui cogitaverunt malitias in corde: tota die conſtituebant prœlia.
Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentes: venenum aſpidum ſub labiis eorum. Diapsalma.
Cuſtodi me, Domine, de manu peccatoris: & ab hominibus iniquis libera me.
Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos: abſconderunt ſuperbi laqueos mihi.
a Et funes extenderunt in laqueum [a] pedibus meis: juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi. Diapsalma. E
Dixi Domino, Deus meus es tu: exaudi, Domine, vocem orationis meæ.
Domine, Domine, virtus ſalutis meæ: obumbra caput meum in die belli.
Ne tradas me à deſiderio meo peccatori: cogitaverunt adverſus me: ne derelinquas me, ne umquam exaltentur. Diapsalma.
Caput circuitus eorum, labor labiorum ipſorum cooperiet eos. F
Cadent ſuper eos carbones ignis, in ignem dejicies eos: in miſeriis non ſubſiſtent.
Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram: virum injuſtum mala capient in interitu.
Cognovi quoniam faciet Dominus judicium inopum: & vindictam pauperum.
Verumtamen juſti confitebuntur nomini tuo: & habitabunt recti cum vultu tuo.

IN FINEM, PSALMUS DAVID.

Eripe me, Domine, ab homine malo: à viro iniquo eripe me.
Qui cogitaverunt iniquitates in corde: tota die conſtituebant prœlia.
Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentis: venenum aſpidum ſub labiis eorum. Diapsalma.
Cuſtodi me, Domine, de manu peccatoris: & ab hominibus iniquis eripe me.
Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos: abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.
Et funes extenderunt in laqueum: juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi. Diapsalma.
Dixi Domino, Deus meus es tu: ÷ ex ⁑ audi, Domine, vocem deprecationis meæ.
Domine, Domine, virtus ſalutis meæ: obumbraſti ÷ ſuper ⁑ caput meum in die belli.
Ne tradas me, Domine, à deſiderio ÷ meo ⁑ peccatori: cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur. Diapsalma.
Caput circuitus eorum: labor labiorum ipſorum operiet eos.
Cadent ſuper eos carbones, in ignem dejicies eos: in miſeriis non ſubſiſtent.
Vir linguoſus non dirigetur in terra: virum injuſtum mala capient in interitu.
Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis: ÷ & ⁑ vindictam pauperum.
Verumtamen juſti confitebuntur nomini tuo: [b] ÷ & ⁑ habitabunt recti cum vultu tuo. b

PSALMUS CXL.

PSALMUS DAVID.

Domine, clamavi ad te, exaudi me: intende voci orationis meæ, dum clamavero ad te. G
Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.
Elevatio manuum mearum, ſacrificium veſpertinum.

PSALMUS DAVID.

Domine, clamavi ad te, exaudi me: intende voci meæ quum clamavero ad te.
Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.

a Hæc verba, *pedibus meis*, hoc in loco ſuperflua eſſe docet ſanctus Hieronymus.

b Hic, *&*, conjunctio ſuperflua eſt ex eodem S. Doctore: unde obelo jugulatur in hoc Pſalterio Gallicano.

Digitized by Google

Pone, Domine, custodiam ori meo : ÷ & ⁝ ostium A circumstantiæ labiis meis.
Non declines cor meum in verba malitiæ: ad excusandas excusationes in peccatis.
Cum hominibus operantibus iniquitatem : & non communicabo eum electis eorum.
Corripiet me justus in misericordia : & increpabit me: oleum ÷ autem ⁝ peccatoris non impinguet caput meum.
Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum: absorpti sunt juncti petræ judices eorum. B
Audient verba mea, quoniam potuerunt: sicut crassitudo terræ erupta est super terram.
Dissipata sunt ossa nostra secus infernum: quia ad te, Domine Domine, oculi mei: in te speravi, non auferas animam meam.
Custodi me à laqueo quem statuerunt mihi: & à scandalis operantium iniquitatem.
Cadent in retiaculo ejus peccatores: singulariter sum ego, donec transeam.

Pone, Domine, custodiam ori meo: & ostium circumstantiæ labiis meis.
Ut non declines cor meum in verbum malum: ad excusandas excusationes in peccatis.
Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non combinabor cum electis eorum.
Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.
Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum: absorpti sunt continuati petræ judices eorum, audient verba mea, quoniam potuerunt.
Sicut crassitudo terræ eructat super terram: dissipata sunt ossa nostra secus infernum.
Quia ad te, Domine Domine, oculi mei: in te speravi, ne auferas animam meam.
Custodi me à laqueo quem statuerunt mihi: & à scandalis operantibus iniquitatem.
Cadent in retiaculum ejus peccatores: singulariter sum ego, donec transeam.

PSALMUS CXLI.

INTELLECTUS DAVID, QUUM ESSET IN SPELUNCA, ORATIO.

Voce mea ad Dominum clamavi: voce mea ad C Dominum deprecatus sum.
Effundo in conspectu ejus orationem meam: ÷ & ⁝ tribulationem meam ante ipsum pronuncio,
In deficiendo ex me spiritum meum: & tu cognovisti semitas meas.
In via hac qua ambulabam: absconderunt laqueum mihi.
Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me.
Periit fuga à me: & non est qui requirat animam D meam.
Clamavi ad te, Domine: dixi, Tu es spes mea, portio mea in terra viventium.
Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.
Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.
Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me exspectant justi, donec retribuas mihi.

INTELLECTUS DAVID, QUUM ESSET IN SPELUNCA, ORATIO.

Voce mea ad Dominum clamavi: voce mea ad Deum deprecatus sum.
Effundam in conspectu ejus orationem meam: & tribulationem meam ante ipsum pronunciem,
In deficiendo in me spiritum meum: & tu cognovisti semitas meas.
In via hac qua ambulabam: absconderunt superbi laqueos mihi.
Considerabam à dextris, & videbam: & non erat qui agnosceret me.
Periit fuga à me: & non est qui requirat animam meam.
Clamavi ad te, Domine: dixi, Tu es spes mea: portio mea in terra viventium.
Intende in orationem meam: quia humiliatus sum nimis.
Libera me à persequentibus me: quoniam confortati sunt super me.
Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo, Domine.
Me exspectant justi, donec retribuas mihi.

PSALMUS CXLII.

PSALMUS DAVID, ÷ QUANDO PERSEQUEBATUR EUM FILIUS EJUS ⁝

Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, in veritate tua: E exaudi me in tua justitia.
Et non intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.
Quia persequutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.
Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi: & anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.
Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in F omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar.
Expandi manus meas ad te, anima mea ※ sicut ⁝ ter-

PSALMUS DAVID, QUANDO EUM FILIUS SUUS PERSEQUEBATUR.

Domine, exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam, in veritate tua; exaudi me in tua justitia.
Et ne intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.
Quia persequutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.
Collocavit me in obscuro sicut mortuos sæculi: & anxiatus est in me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.
Memor fui dierum antiquorum, & meditatus sum in omnibus operibus tuis: & in factis manuum tuarum meditabar.
Expandi manus meas ad te, anima mea sicut terra

Digitized by Google

ſine aqua tibi, DIAPSALMA. velociter exaudi me. A
Domine, defecit ſpiritus meus, ne avertas faciem tuam à me: & ero ſimilis deſcendentibus in lacum.
Auditam mihi fac mane miſericordiam tuam: quia in te ſperavi, Domine.
Notam mihi fac viam in qua ambulem, quia ad te, Domine, levavi animam meam.
Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia tu es Deus meus. B
Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam: propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.
Et educes de tribulatione animam meam: & in miſericordia tua diſperdes inimicos meos.
Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ſervus tuus ego ſum.

ra ſine aqua tibi. DIAPSALMA.
Velociter exaudi me, Domine: defecit ſpiritus meus.
Non avertas faciem tuam à me: & ſimilis ero deſcendentibus in lacum.
Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam: quia in te ſperavi.
Notam fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.
Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus ÷ es tu.
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum, Domine, vivificabis me in æquitate tua.
Educes de tribulatione animam meam: & in miſericordia tua diſperdes inimicos tuos.
Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego ſervus tuus ſum.

PSALMUS CXLIII.

DAVID AD GOLIAM.

Benedictus Dominus Deus meus: qui docet manus meas ad prœlium, & digitos meos ad bellum. C
Miſericordia mea, & refugium meum: ſuſceptor meus, & liberator meus.
Protector meus, & in ipſo ſperavi: ſubjiciens populos ſub me.
Domine, quid eſt homo quod innotuiſti ei? aut filius hominis quoniam reputas eum?
Homo vanitati ſimilis factus eſt: dies ejus ſicut umbra prætereunt.
Domine, inclina cœlos tuos & deſcende: tange montes, & fumigabunt. D
Coruſca coruſcationes tuas, & diſſipabis eos: emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.
Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum.
Quorum os loquutum eſt vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.
Deus canticum novum cantabo tibi: in pſalterio decem chordarum pſallam tibi.
Qui das ſalutem regibus: qui liberas David ſervum tuum de gladio maligno. E
Eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum.
Quorum os loquutum eſt vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.
Quorum filii ſicut novellæ plantationes: ſtabiliti à juventute ſua.
Filiæ eorum compoſitæ: circumornatæ, ut ſimilitudo templi.
Promtuaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud. F
Oves eorum fœtoſæ, abundantes in itineribus ſuis: boves eorum craſſæ.
Non eſt ruina maceriæ neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum.
Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt: beatus populus cujus eſt Dominus Deus eorum.

÷ PSALMUS ↓ DAVID ÷ ADVERSUS GOLIATH ↓

Benedictus Dominus Deus meus: qui docet manus meas ad prœlium, ÷ & ↓ digitos meos ad bellum.
Miſericordia mea, & refugium meum: ſuſceptor meus, & liberator meus.
Protector meus, & in ipſo ſperavi: qui ſubdit populum meum ſub me.
Domine, quid eſt homo quia innotuiſti ei? ÷ aut ↓ filius hominis quia reputas eum?
Homo vanitati ſimilis factus eſt: dies ejus ſicut umbra prætereunt.
Domine, inclina cœlos tuos & deſcende: tange montes, & fumigabunt.
Fulgura coruſcationem, & diſſipabis eos: emitte ſagittas tuas, & conturbabis eos.
Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.
Quorum os loquutum eſt vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.
Deus canticum novum cantabo tibi: in pſalterio decachordo pſallam tibi.
Qui das ſalutem regibus: qui redemiſti David ſervum tuum, de gladio maligno, eripe me.
Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum eſt vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.
Quorum filii ſicut novellæ plantationes: in juventute ſua.
Filiæ eorum compoſitæ: circumornatæ, ut ſimilitudo templi.
Promtuaria eorum plena: eructantia ex hoc in illud.
Oves eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis: boves eorum craſſæ.
Non eſt ruina maceriæ neque tranſitus: neque clamor in plateis eorum.
Beatum ÷ dixerunt ↓ populum, cui hæc ſunt: beatus populus cujus Dominus Deus ejus.

PSALMUS CXLIIII.

LAUDATIO IPSI DAVID.

Aleph. Exaltabo te Deus rex meus: & benedicam nomen tuum in æternum, & in ſæculum ſæculi. G

LAUDATIO IPSI DAVID.

Exaltabo te Deus meus rex: & benedicam nomini tuo in ſæculum, & in ſæculum ÷ ſæculi ↓ Aleph.

Per

Beth. Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in sæculum, & in sæculum ÷ sæculi ⁝ A
Gimel. Magnus Dominus, & laudabilis nimis: & magnitudinis ejus non est finis.
Daleth. Generatio & generatio laudabit opera tua: & potentiam tuam pronunciabunt.
He. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur: & mirabilia tua narrabunt.
Vav. Et virtutem terribilium tuorum dicent: & magnitudinem tuam narrabunt.
Zain. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt: & justitia tua exsultabunt. B
Heth. Miserator & misericors Dominus: patiens, & multum misericors.
Teth. Suavis Dominus universis: & miserationes ejus super omnia opera ejus.
Jod. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua: & sancti tui benedicant tibi.
Caph. Gloriam regni tui dicent: & potentiam tuam loquentur.
Lamed. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui. C
Mem. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum: & dominatio tua in omni generatione, & generationem.
÷ Fidelis Dominus in omnibus verbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis ⁝
Samech. Allevat Dominus omnes qui corruunt: & erigit omnes elisos.
Ain. Oculi omnium in te sperant, Domine: & tu das escam illorum in tempore opportuno. D
Phe. Aperis ÷ tu ⁝ manum tuam: & imples omne animal benedictione.
Sade. Justus Dominus in omnibus viis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.
Coph. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, ※ omnibus invocantibus eum ⁝ in veritate.
Res. Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet, & salvos faciet eos.
Sin. Custodit Dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet. E
Thav. Laudationem Domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, & in sæculum ÷ sæculi ⁝

Beth. Per singulos dies benedicam te: & laudabo nomen tuum in æternum, & in sæculum sæculi.
Gimel. Magnus Dominus, & laudabilis nimis: & magnitudinis ejus non est finis.
Daleth. Generatio & generatio laudabunt opera tua: & potentiam tuam pronunciabunt.
He. Magnificentiam majestatis tuæ, & sanctitatem tuam loquentur: & mirabilia tua narrabunt.
Vav. Virtutem terribiliorum tuorum dicent: & magnitudinem tuam narrabunt.
Zain. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt: & justitia tua exsultabunt.
Heth. Misericors & miserator Dominus: patiens, & multum misericors.
Teth. Suavis Dominus universis: & miserationes ejus super omnia opera ejus.
Jod. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua: & sancti tui benedicent te.
Caph. Gloriam regni tui dicent: & potentiam tuam loquentur.
Lamed. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.
Mem. Regnum tuum, Domine, regnum omnium sæculorum: & dominatio tua in omni generatione, & progenie.
Fidelis Dominus in verbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.
Samech. Allevat Dominus omnes qui ruunt: & erigit omnes elisos.
Ain. Oculi omnium in te sperant, Domine: & tu das escam illis in tempore opportuno.
Phe. Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.
Sade. Justus Dominus in viis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.
Coph. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, in veritate.
Res. Voluntatem timentium se faciet: & orationes eorum exaudiet, & salvos faciet eos.
Sin. Custodit Dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet.
Thav. Laudem Domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomen sanctum ejus in æternum, & in sæculum sæculi.

PSALMUS CXLV.

ALLELUIA,
÷ AGGÆI, ET ZACHARIÆ ⁝

Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo quamdiu fuero. F
Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus.
Exibit spiritus ejus, & revertetur in terram suam: in illa die peribunt ÷ omnes ⁝ cogitationes eorum.
Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus: spes ejus in Domino Deo ipsius qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.
Qui custodit veritatem in sæculum, facit judicium injuriam patientibus: dat escam esurientibus. G
Dominus solvit compeditos: Dominus illuminat cæcos.
Dominus erigit elisos: Dominus diligit justos.
Dominus custodit advenas, pupillum & viduam suscipiet: & vias peccatorum disperdet.
Regnabit Dominus in sæcula: Deus tuus Sion in generationem & generationem.

ALLELUIA.

Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo quamdiu fuero.
Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus.
Exiet spiritus ejus, & revertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.
Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus: spes ejus in Domino Deo ipsius.
Qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.
Qui custodit veritatem in sæculum, facit judicium injuriam patientibus: dat escam esurientibus.
Dominus erigit elisos, Dominus solvit compeditos: Dominus illuminat cœcos, Dominus dirigit justos.
Dominus custodit advenam, pupillum & viduam suscipiet, & viam peccatorum exterminabit.
Regnabit Dominus in æternum: Deus tuus Sion in sæculum sæculi.

Digitized by Google

PSALMUS CXLVI.

ALLELUIA.

LAudate Dominum, quoniam bonus est psalmus: A Deo nostro jucunda sit laudatio.
Ædificans Jerusalem Dominus: & dispersiones Israel congregans.
Qui sanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.
Qui numerat multitudinem stellarum: & omnibus eis nomina vocat.
Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus, & sapientiæ ejus non est numerus.
Suscipiens mansuetos Dominus: humiliat autem pec- B catores usque ad terram.
Incipite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.
Qui operit cœlum nubibus: & parat terræ pluviam.
Qui producit in montibus fœnum: & herbam servituti hominum.
Qui dat jumentis escam ipsorum: & pullis corvorum invocantibus eum.
Non in viribus equi voluntatem habebit: neque in tabernaculis viri beneplacitum est ei. C
Beneplacitum est Domino: super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordia ejus.

ALLELUIA, ÷ AGGÆI ET ZACHARIÆ ↓

LAudate Dominum, quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit jucunda, ※ decoraque ↓ laudatio.
Ædificans Jerusalem Dominus: dispersiones Israelis congregabit.
Qui sanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.
Qui numerat multitudinem stellarum: & omnibus eis nomina vocat.
Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus: & sapientiæ ejus non est numerus.
Suscipiens mansuetos Dominus: humilians ÷ autem ↓ peccatores usque ad terram.
Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.
Qui operit cœlum nubibus: & parat terræ pluviam.
÷ Qui ↓ producit in montibus fœnum: ÷ & herbam servituti hominum ↓
Qui dat jumentis escam ipsorum: ÷ & ↓ pullis corvorum invocantibus eum.
Non in fortitudine equi, voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.
÷ Bene ↓ placitum est Domino super timentes eum, ÷ & ↓ in eis qui sperant super misericordia ejus.

PSALMUS CXLVII.

ALLELUIA.

LAuda, Jerusalem Dominum: lauda Deum tuum D Sion.
Quoniam confortavit seras portarum tuarum: benedixit filios tuos in te.
Qui posuit fines tuos pacem: & adipe frumenti satians te.
Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo ejus.
Qui dat nivem sicut lanam: nebulam velut cinerem spargit.
Mittit crystallum suam sicut frusta panis: ante fa- E ciem frigoris ejus quis subsistet?
Mittet verbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus ejus: & fluent aquæ.
Pronuncians verbum suum Jacob: justitias & judicia sua Israel.
Non fecit taliter omni nationi: & judicia sua non manifestavit eis. ALLELUIA.

÷ ALLELUIA, AGGÆI ET ZACHARIÆ ↓

LAuda, Jerusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion.
Quoniam confortavit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.
Qui posuit fines tuos pacem: ÷ & ↓ adipe frumenti satiat te.
Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo ejus.
Qui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit?
Mittit crystallum suam sicut buccellas: ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?
÷ E ↓ mittet verbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.
Qui annunciat verbum suum Jacob: justitias & judicia sua Israel.
Non fecit taliter omni nationi: & judicia sua non manifestavit eis. ALLELUIA.

PSALMUS CXLVIII.

ALLELUIA.

LAudate Dominum de cœlis: laudate eum in ex- F celsis.
Laudate eum omnes Angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus.
Laudate eum sol & luna: laudate eum omnes stellæ & lumen.
Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.
Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.
Statuit ea in æternum, & in sæculum sæculi: præce- G ptum posuit, & non præteribit.

ALLELUIA.

LAudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelsis.
Laudate eum omnes Angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus.
Laudate eum sol & luna: laudate eum omnes stellæ ÷ & ↓ lumen.
Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ omnes quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.
Quia ÷ ipse dixit, & facta sunt ↓ ipse mandavit, & creata sunt.
Statuit ea in æternum, & in sæculum ÷ sæculi ↓ præceptum posuit, & non præteribit.

Digitized by Google

Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi,
Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus.
Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri,
Bestiæ & universa pecora, serpentes, & volucres pennatæ.
Reges terræ & omnes populi, principes, & omnes judices terræ.
Juvenes, & virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini: quia exaltatum est nomen ejus solius.
Confessio ejus super cœlum & terram: & exaltavit cornu populi sui.
Hymnus omnibus sanctis ejus, filiis Israel, populo appropinquanti sibi. ALLELUIA.

A Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi,
Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus.
Montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri,
Bestiæ & universa pecora, serpentes & volucres pennatæ.
Reges terræ & omnes populi, principes, & omnes judices terræ,
B Juvenes & virgines, senes cum junioribus, laudent nomen Domini.
Quia exaltatum est nomen ejus solius: confessio ejus super cœlum & terram.
Et exaltavit cornu populi sui: hymnus omnibus sanctis ejus, filiis Israel, populo appropinquanti sibi. ALLELUIA.

PSALMUS CXLVIIII.

ALLELUIA.

CAntate Domino canticum novum: laus ejus in ecclesia sanctorum.
Lætetur Israel in eo, qui fecit eum: ÷ & ⁑ filii Sion exsultent in rege suo.
Laudent nomen ejus in choro: in tympano & psalterio psallant ei.
Quia beneplacitum est Domino in populo suo: ÷ & ⁑ exaltabit mansuetos in salutem.
Exsultabunt sancti in gloria: lætabuntur in cubilibus suis.
Exaltationes Dei in gutture eorum: & gladii ancipites in manibus eorum.
Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.
Ad alligandos reges eorum in compedibus: & nobiles eorum in manicis ferreis.
Ut faciant in eis judicium conscriptum: gloria ÷ hæc ⁑ est omnibus sanctis ejus. ALLELUIA.

ALLELUIA.

C CAntate Domino canticum novum: laudatio ejus in ecclesia sanctorum.
Lætetur Israel in eo qui fecit ipsum: & filii Sion, exsultent super rege suo.
Laudent nomen ejus in choro & tympano: in psalterio psallant ei.
Quia beneplacitum est Domino in populo suo: exaltabit mansuetos in salutem.
Exsultabunt sancti in gloria: lætabuntur in cubilibus suis.
D Exaltationes Dei in faucibus eorum: & gladii ancipites in manibus eorum.
Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.
Ad alligandos reges eorum in compedibus: & nobiles eorum in vinculis ferreis.
Ut faciant in eis judicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus.

PSALMUS CL.

※ ALLELUIA ⁑

LAudate Dominum in sanctis ejus: laudate eum in firmamento virtutis ejus.
Laudate eum in virtutibus ejus: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.
Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio & cithara.
Laudate eum in tympano & choro: laudate eum in chordis & organo.
Laudate eum in cymbalis ÷ bene ⁑ sonantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis: omnis spiritus laudet Dominum. ALLELUIA.

ALLELUIA.

E LAudate Dominum in sanctis ejus: laudate eum in firmamento virtutis ejus.
Laudate eum in potentatibus ejus: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis ejus.
Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio & cithara.
Laudate eum in tympano & choro: laudate eum in chordis & organo.
Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis bene tinnientibus: omnis spiritus laudet Dominum.

Expliciunt Psalmi David[a] Versus habent V.

Deo gratias, Amen.

a Tot versus, nempe *quinque millia*, numerarunt antiquitus in Libro Psalmorum. Consule Prolegomena nostra; ubi de hujusmodi versuum divisionibus abunde satis disputatum est.

ADMONITIO
IN SUBSEQUENTES HIERONYMI PRÆFATIONES.

PRæter volumina Jobi ac Davidis à nobis jam edita, periere cœteri libri sacri, quos Hieronymus de Græco diligentissime emendatos, additis insuper Obelis & Asteriscis, linguæ suæ studiosis hominibus, id est, Latinis tribuerat. Supersunt tantum duæ Præfatiunculæ, quæ libris Paralipomenon, ac Salomonis erant affixæ ad declarationem ejus quod Hieronymus præstiterat in hujusmodi Translationibus ex Græco Latinis. Faxit Deus ut æqualem habeant illi Libri sortem cum Jobi volumine, quod excepta ejusdem Præfatione ineditum ad nos usque jacebat in tenebris; nunc autem integrum ac immaculatum in lucem prodiisse gaudemus. Id ipsum equidem de Paralipomenis, & operibus Salomonis sperare nobis liceret, si plures essent ac diligentes Scripturarum indagatores, qui labore improbo vetera sacrorum Bibliorum evolverent monumenta in antiquis Ecclesiarum archivis ac Bibliothecis. Hortamur itaque etiam atque etiam studiosos omnes, ut si qui sint penes ipsos manuscripti codices sacri, diligenter cum editis eos conferre non graventur. Ex hac enim contentione facile deprehenditur, supersint etiamnum, necne Hieronymi versiones Latinæ juxta LXX. maxime si intra sacrum contextum signa obelorum & asteriscorum legentibus occurrerint. O felicem ætatem nostram, si post editum Canonem Hebraicæ veritatis; Translationes quoque universæ ab Hieronymo concinnatæ ad codices Græcos in integrum restituerentur! Quæramus igitur quiquumque utilitatis publicæ curiosi sumus; aperiet forsan thesauros adhuc reconditos ille qui dixit: Quærite & invenietis.

Cæterum in superstite Præfatione ad Paralipomena, in primis notandum venit, Hieronymum non ex Græcis exemplaribus, sed ex Hebræo emendasse hunc librum. Assumto namque legis doctore apud Judæos inclyto, totum volumen Paralipomenon cum eo contulit à vertice usque ad extremum unguem: quòd liber ille nominum in Græcis & Latinis codicibus ita scriptorum vitio fuisset depravatus, ut non tam Hebræa quam Barbara quædam ac Sarmatica nomina haberet conjecta. Hinc necesse erat adhæsisse Hebræorum fontibus, ubi nomina istæc distinctis intervallis posita, suisque syllabis apposite descripta leguntur. Deinde etiam illud attendendum; quod quum Hieronymus undiqueversum ex suis Præfatiunculis testimonia collegerit ad retundendam Ruffini reprehensionem, qua S. Doctorem invidiæ erga septuaginta Interpretes calumniator insimulabat; nihil tamen hujus Prologi replicat in suæ Apologiæ posteriori libro, ad cujus finem citatæ reperiuntur omnes Præfationes veteris Instrumenti. Cur hoc acciderit necdum bene novimus: nisi conjectare utquumque liceat cum Erasmo, Hieronymum non ex sua sententia dixisse septuaginta Interpretes plenos fuisse Spiritu sancto, *& in Libris sacris multa addidisse* ob auctoritatem Spiritus sancti: *sed id tribuisse animo Domnionis & Rogatiani familiarium suorum, apud quos tantum pondus habebant forte Exemplaria LXX. Interpretum. Quidquid sit de hac Erasmi conjectura, certum exstat S. Hieronymum negare aliis sexcentis locis, Spiritu sancto movente editam fuisse versionem Græcam Septuaginta: quia* aliud est, *inquit Prologo in Genesim,* vatem, aliud est esse interpretem. Ibi spiritus ventura prædicit, hîc eruditio & verborum copia, ea, quæ intelligit, transfert. *Et iterum:* Aut aliter de eisdem libris per septuaginta Interpretes; aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit: ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. *Hæc adversus Ruffinum afferens in suo Apologiæ libro secundo, non potuit ibidem verba subsequentis Præfationis in Paralipomena replicare ad suam defensionem; quin illico stultitiæ argueretur in caussa LXX. Interpretum, de quibus tam contraria & invicem sibi pugnantia scripsisset. Prudenter itaque reticet quod olim animo ac salivæ Domnionis tribuerat, apud quem summa fortean fuit auctoritas Editionis LXX. sed salvo semper honore Hebræi styli, ut & apud omnes alios hujus temporis Ecclesiasticos viros; qui utramque auctoritatem Hebræorum, scilicet Græcorumque librorum, divinam esse fatebantur.*

Jam quod spectat Prologum in libros Salomonis; illud ante nos monuit Leander de S. Martino, eam Præfationem impressam fuisse in omnibus editionibus Glossæ ordinariæ; ab Erasmo autem, & à Reatino Episcopo prætermissam in collectione operum S. Hieronymi: Quamvis genuinus sit fetus ejusdem sancti Doctoris, uti ex argumento Præfatiunculæ, sententiis, & modo scribendi prorsus Hieronymiano scire nobis licet. Verum pars ultima hujus Prologi manifestissime supposititia viro erudito nimium imposuit; quum suis annotationibus eam illustrans S. Hieronymo adscribere conatur. Poterat utique fraudem agnoscere ex incongruo sensu quem verba addititiæ partis efficiunt in hoc Prologo: neque enim Hieronymo scribenti ullatenus conveniunt, ut infra planum fit in scholiis nostris ad hunc locum Præfationis jam dictæ. Porro edendam in fine primæ partis Divinæ Bibliothecæ Hieronymi Præfatiunculam spopondimus in notis col. 944. sed mutato deinceps consilio, in calce hujus secundæ partis ejusdem Bibliothecæ Divinæ eam collocare satius duximus.

Digitized by Google

INCIPIT PRÆFATIO HIERONYMI PRESBYTERI IN LIBRUM PARALIPOMENON JUXTA SEPTUAGINTA INTERPRETES.

a *EUSEBIUS HIERONYMUS* [a] *DOMNIONI ET ROGATIANO SUIS in Jesu Christo, Salutem.*

b [b] QUOMODO Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint; & tertium Virgilii librum, qui à Troade per Leucaten, & Acroceraunia ad Siciliam, & inde ad ostia Tiberis navigarint: ita sanctam Scripturam lucidius intuebitur, qui Judæam oculis contemplatus est, & antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & nobis curæ fuit, cum eruditissimis Hebræorum hunc laborem subire; ut circumiremus provinciam, quam universæ Christi Ecclesiæ sonant. Fateor enim, mi Domnion & Rogatiane charissimi, numquam me in divinis voluminibus, propriis viribus credidisse, nec habuisse [c] magistrum opinionem meam, sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum: quanto magis de his super quibus anceps eram? Denique quum à me nuper litteris flagitassetis, ut vobis Paralipomenon Latino sermone transferrem, de Tiberiade [d] legis quondam Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumsi: & contuli cum eo à vertice, ut aiunt, usque ad extremum unguem: & sic confirmatus, ausus sum facere quod jubebatis. Libere enim vobis loquor, ita & in Græcis & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam Hebræa quam Barbara quædam, & Sarmatica nomina congesta arbitrandum sit: Nec hoc septuaginta Interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerant transtulerunt, sed scriptorum culpæ adscribendum, dum [e] de inemendatis inemendata scriptitant: & sæpe tria nomina, subtractis è medio syllabis, in unum vocabulum cogunt, vel è regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed & ipsæ appellationes, non homines, ut plerique æstimant, sed urbes, & regiones, & saltus, & provincias sonant, & oblique sub interpretatione & figura eorum, quædam narrantur historiæ: de quibus in regnorum libro dicitur, *Nonne ecce hæc scripta sunt in libro Verborum Dierum regum Juda?* (3. Reg. 15. 7. & alibi.) Quæ utique in nostris codicibus non habentur. Hoc primum sciendum, quod apud Hebræos, Paralipomenon liber, unus sit: & apud illos [f] vocetur DABRE JAMIM, (דברי ימים) id, *Verba Dierum*: qui propter magnitudinem, apud nos divisus est, quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo, faciunt, ut eum in tres partes secent, cum unus à suo auctore sit editus. Deinde etiam illud attendendum, quod frequenter nomina, non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonent. Ad extremum, quod omnis eruditio Scripturarum in hoc libro continetur: & historiæ vel quæ prætermissæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leviter, hic per quædam verborum compendia explicentur. Orationum itaque vestrarum adjutus auxilio, misi librum benevolis placiturum, tamen invidis displiciturum esse

a Ejusdem Domnionis & Rogatiani precibus acquiescens Hieronymus Ezram ex Hebræo sermone Latine reddidit. Vide supra Præfationem in librum Ezræ.

b MS. Bibliorum codex beatæ Mariæ Deauratæ, cujus nonnulla in superioribus Prologis attuli, istud habet scholion positum ab eodem librario, si bene memini, qui exemplar descripsit: *Iste Prologus, scilicet, Eusebius, &c. non debet esse in hoc loco; sed debet legi & scribi in principio secundi libri.* Falsus est tamen scriptor hujus adnotationis, quia hic Prologus pertinet ad Translationem Latinam quam Hieronymus edidit juxta Septuaginta, additis obelis & asteriscis; non ad secundum librum Paralipomenon, ex fonte Hebraico Latine conversum: ad cujus tamen frontem habetur descriptus in MS. Bibliorum codice Eminentissimi Cardinalis de Bonzio.

c Ita MSS. omnes excepto Carcassonensi, qui legit *magistram* pro *magistrum*.

d Quamplures MSS. codices, *legis quondam auctore*, vel *auctorem*. San-Germanensem num. 4. & Tolosanum Monasterii B. Mariæ Deauratæ sequuti sumus. Unus è Monasterio nostro Narbonensi legit cum editis, *legis quemdam doctorem*.

e Collegii Avenionensis Societatis Jesu exemplar MS. sacrorum Bibliorum sic habet, *dum in emendatis inemendata scriptitant*. Alii decem MSS. codices antiquiores ac optimæ nonotæ legunt ut nos posuimus.

f In Canone Memmiano prima manu hæc verba corrupte legebantur *Jaomim* & *Jadomim*: quod emendator aliquis mutavit in *Ajomim*. Consule superiorem Prologum Galeatum præfixum libris Samuelis & Malachim.

a b non ambigo. [a] Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt contemnere [b] & invidere plerique, quam discere. Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere interroget Hebræos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis; & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Ubiquumque ergo asteriscos, id est stellas ※, radiare in hoc volumine videritis: ibi sciatis de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus non habetur. Ubi vero obelus, transversa scilicet virga ÷, præposita est, illic signatur quid septuaginta Interpretes addiderint, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

a Eadem inculcat Præfatione in librum Psalmorum juxta Septuaginta: ubi nos legere poteramus, *contemnere & invidere*, ut hoc loco restituimus moniti uno codice Sylvæ majoris, & altero Monasterii nostri Narbonensis.

b In quibusdam habetur, *contemnere videri plerique*, &c. quod congruum sensum efficit: etsi forte veram lectionem non repræsentet.

EXPLICIT PRÆFATIO.

INCIPIT PRÆFATIO HIERONYMI PRESBYTERI IN LIBROS SALOMONIS JUXTA SEPTUAGINTA INTERPRETES

TRES libros Salomonis, id est, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Canticorum, veteri
septuaginta Interpretum auctoritati reddidi; vel antepositis lineis ÷ superflua quæque
designans; vel stellis ※ titulo prænotatis, ea quæ minus habebantur interserens: quo ple-
a nius, [a] ô Paula & Eustochium, cognoscatis quid in libris nostris minus sit, quid redundet.
Nec non etiam illa, quæ imperiti translatores male in linguam nostram de Græco sermone
verterant, obliterans & antiquans, curiosissima veritate correxi. Et ubi præpostero ordine
atque perverso, sententiarum fuerat lumen ereptum, suis locis restituens feci intelligi quod
latebat. Porro in eo libro qui à plerisque Sapientia Salomonis inscribitur, & in Ecclesiastico,
quem esse Jesu filii Sirach nullus ignorat, calamo temperavi: tantummodo Canonicas Scriptu-
b ras vobis emendare desiderans; & studium meum certis, magis quam dubiis commendare [b].

a Insigni fraude ac temeritate Paulam & Eustochium tulit è medio hujus Prologi scriptor codicis Corbeiensis num. 14. in Bibliotheca San-Germanensi: non enim legi voluit, *ô Paula & Eustochium*; sed, *ô fratres dilectissimi.* Eâdem quoque librariorum invidiâ sanctissimam matrem cum filia virgine supra è Prologo in Jobum exulare diximus. Quæ animorum ægritudo vetustissima sane dignoscitur: nam tempore Hieronymi ipsius ægre ferebant non pauci quod ad mulieres de rebus sacris scriberet. Quare ad Principiam Virginem aiebat: *Scio me, Principia in Christo filia, à plerisque reprehendi, quod interdum scribam ad mulieres, & fragiliorem sexum maribus præferam: & idcirco debeo primum obtrectatoribus meis respondere.* Et paulo post: *Si doceri à femina non fuit turpe apostolo; mibi quare turpe sit, post viros docere & feminas? &c.*

b Hîc explicit Prologus in supradicto codice Corbeiensi, in aliis vero addita sunt istæc: *Ideo & de Græco, & de Hebræo Præfatiuncula utraque in hoc libro præmissa est: quia nonnulla de Græco ob illuminationem sensus, & legentis ædificationem, vel inserta Hebraicæ Translationi; vel extrinsecus juncta sunt. Et idcirco qui legis semper peregrini memento.* Non Hieronymi sunt verba hæc, sed ejus qui in Hebraicam S. Doctoris Translationem nonnulla induxit ex editione LXX. Interpretum. Quî enim fieri potuit ut Hieronymus utramque suam Præfatiunculam in libros Salomonis præmitteret, & nonnulla Translationi suæ Hebraicæ insereret; quum nulla adhuc esset ejus Præfatio aut Translatio de Hebræo? Nemo virorum est qui nesciat aliquot annis editam fuisse versionem Latinam juxta LXX. Interpretes cum Hieronymi Præfatiunculis, antequam è fontibus Hebræis aliam Translationem vir sanctus nobis edidisset. Mera ideo est impostura dicere in Præfatione præsenti, quam præmisit Translationi suæ juxta LXX. Interpretes, utramque Præfatiunculam fuisse ab eo præmissam; quia posterior *de Hebræo* nondum exstabat, sicut nec Hebraica Translatio.

EXPLICIT PRÆFATIO.

DE APPENDICE OMISSA.

APPENDICEM *sacrorum aliquot Voluminum, juxta veterem Vulgatam usu receptam ante Hieronymum, hoc loco edendam statueramus: sed quum operi manus jamjam accederet, tantam inter MSS. codices hujus versionis Latinæ deprehendimus dissonantiam, ut impossibile esset vel solas variantes horum codicum lectiones adnotasse nisi maximo temporis intervallo. Quare ne in sequentem annum differretur editio hujus Divinæ Bibliothecæ, Appendicem prædictam latiori operi ac majori otio reservavimus.*

EXPLICIT SECUNDA PARS DIVINÆ BIBLIOTHECÆ.

EXPLICIT VETUS INSTRUMENTUM.

Digitized by Google

SANCTI

EUSEBII HIERONYMI

DIVINÆ

BIBLIOTHECÆ.

PARS TERTIA.

Quæ complectitur Novum Testamentum.

Digitized by Google

CONTENTA IN HAC III. PARTE.

Quattuor Evangelia cum congerie Canonum & numeris discoloribus in margine appositis.

I. *EVANGELIVM secundum MATTHÆVM.*

II. *EVANGELIVM secundum MARCVM.*

III. *EVANGELIVM secundum LVCAM.*

IIII. *EVANGELIVM secundum JOHANNEM.*

V. *ACTVS APOSTOLORVM.*

VI. *EPISTOLÆ quattuordecim S. PAVLI.*

VII. *EPISTOLÆ septem CANONICÆ cum Præfixo in easdem celebri Prologo.*

VIII. *APOCALYPSIS JOHANNIS.*

INCIPIT

Digitized by Google

INCIPIT PRÆFATIO
S[TI] HIERONYMI PRESBYTERI
IN
QUATTUOR EVANGELIA.

BEATISSIMO PAPÆ DAMASO HIERONYMUS.

NOVUM opus facere me cogis ex veteri: ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ quum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumtio, judicare de cæteris, ipsum ab omnibus judicandum: senis mutare linguam, & canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cum in manus volumen assumserit, & à saliva quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat; non statim erumpat in vocem, me falsarium, me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? Adversus quam invidiam duplex caussa me consolatur: quod & tu qui summus sacerdos es, fieri jubes: & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda, respondeant quibus: tot enim sunt exemplaria pæne quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus: cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitiosis interpretibus male edita, vel à præsumtoribus imperitis emendata perversius, vel à librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neque vero ego de Veteri disputo Testamento, quod à septuaginta Senioribus in Græcam linguam versum, tertio gradu ad nos usque pervenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probaverunt. De novo nunc loquor Testamento: quod Græcum esse non dubium est, excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium Christi Hebraïcis litteris edidit. Hoc certe quum in nostro sermone discordat, & [a] diversos rivulorum tramites ducit: uno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices quos à Luciano & Hesychio nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio: quibus utique nec in veteri Instrumento post septuaginta Interpretes emendare quid licuit, nec in novo profuit emendasse: quum multarum gentium linguis Scriptura ante translata, doceat falsa esse quæ addita sunt. Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quattuor tantum Evangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Johannes: codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum. Quæ ne multum à lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo [b] temperavimus, ut his tantum quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Canones quoque, quos Eusebius Cæsariensis Episcopus Alexandrinum sequutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quod si quis de curiosis voluerit nosse, quæ in Evangeliis, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscat. Magnus siquidem hic in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint, [c] addiderunt. Vel dum eumdem sensum alius aliter expressit, ille qui unum è quattuor primum legerat, ad ejus exemplum cæteros quoque æstimaverit emendandos. Unde accidit ut apud nos mixta sint omnia, & in Marco plura Lucæ atque Matthæi, Rursum in Matthæo plura Johannis & Marci, & in cæteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniantur. Quum itaque canones legeris qui subjecti sunt, confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In Canone primo concordant quattuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Johannes. In secundo tres, Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres,

a Ita MSS. omnes antiquiores ac melioris notæ. Aliquot recentiores cum editis legunt, *in diversos rivulorum tramites*: vel, *ad diversos, &c.*

b Codices MSS. quamplures, *imperavimus*.

c Consule quæ in Prolegomenis nostris diximus de Latino Matthæi Evangelio usu recepto in Ecclesia ante Hieronymum, ubi exempla proposuimus additamentorum hujusmodi.

Digitized by Google

Matthæus, Lucas, Johannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Johannes. In quinto duo,
Matthæus, Lucas. In ſexto duo, Matthæus, Marcus. In ſeptimo duo, Matthæus, Johannes.
a In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Johannes. In decimo, propria [a] unuſ-
quiſque quæ non habentur in aliis, ediderunt. Singulis vero Evangeliis: ab uno incipiens
uſque ad finem librorum, diſpar numerus increſcit. Hic nigro colore præſcriptus, ſub ſe ha-
bet alium ex minio numerum diſcolorem, qui ad decem uſque procedens, indicat prior nu-
merus, in quo ſit Canone requirendus. Quum igitur aperto codice, verbi gratia, illud ſive
illud capitulum ſcire volueris cujus Canonis ſit, ſtatim ex ſubjecto numero doceberis, & re-
currens ad principia, in quibus Canonum eſt diſtincta congeries, eodemque ſtatim Canone
ex titulo frontis invento, illum quem quærebas numerum ejuſdem Evangeliſtæ, qui & ipſe
ex inſcriptione ſignatur, invenies; atque à vicino cæterorum tramitibus inſpectis, quos nu-
meros è regione habeant, annotabis: & quum ſcieris recurres ad volumina ſingulorum, &
ſine mora repertis numeris quos ante ſignaveras, reperies & loca in quibus vel eadem, vel
b vicina dixerunt [b]. Opto ut in Chriſto valeas, & mei memineris Papa beatiſſime.

a Ita omnes MSS. codices; editi autem legunt, *propria quique quæ, &c.*

b Ante iſtam Epiſtolæ ſeu Præfationis concluſionem ac ſalutationem, legimus in editis atque in aliquot MSS. libris quæ ſubſequuntur: *Sciendum etiam ne quis ignarum ex ſimilitudine numerorum error involvat, quod ſicubi in ſubnotatione Canonum diſtinctorum, in Canone quolibet tres Evangeliſtæ, bis, vel ter, vel quatter, aut etiam amplius eumdem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus è contrario, diſcrepantes; quod id tres illi in eo loco ſemel dixerint, quartus toties in corpore voluminis ſui ponat, quoties diverſi numeri in ejus Canone poſiti ſunt contra prædictorum numerorum continuatas ſimilitudines. Item ſi in uno quolibet eorum aut etiam duorum idem in Canone numerus bis, ter, quatter, aut eo amplius reperiatur in ordine collocatus, & diſpares inveniantur in cæteris: dubium non erit, quin id quod illius, illorumve Canonis numerus bis, terque repetitum ab his in volumine ſemel dictum eſſe oſtendit, alter alterius eorum toties uno atque eodem ſenſu loquantur, quoties prætulerint in numerorum annotatione diſtantiam. Et hoc in omnium novem Canonum collatione ſervabitur. Cæterum in decimo, quoniam propria ſingulorum tantummodo continentur, non poteſt contra id comparatio eſſe quod ſolum eſt. Opto ut in Chriſto valeas, & mei memineris Papa beatiſſime.*

Integrum hujuſmodi additamentum retinent MSS. codices duo, quorum unus exſtat in Monaſterio noſtro S. Andreæ, alter in Monaſterio PP. Cartuſianorum ſecus Avenionem. Plures autem alii antiquiſſimi, puta Vaticanos, San-Germanenſes, unum S. Guillelmi in deſerto, Craſſenſem noſtrum, &c. nihil habent præter ea quæ edidimus. Additamentum igitur eſt Epiſtolæ Hieronymianæ conſutum ab aliquo ſcriptore recentiore. Quod manifeſtiſſime indicat codex MS. San-Germanenſis noſter num. 6. ubi pars iſtæc addititia ſeparatim poſita eſt quaſi Præfatio ſeu *Argumentum* diſtinctum à ſuperiori Epiſtola ad Damaſum: & in fine non habet concluſionem ſeu ſalutationem, *opto ut in, &c.* ſed immediate poſt iſta, *quod ſolum eſt*, ſubjungit, EXPLICIT ARGUMENTUM.

EXPLICIT PRÆFATIO.

Digitized by Google

INCIPIT CANON PRIMUS IN QUO QUATTUOR.

Matthæus.	Marcus.	Lucas.	Johannes.
VIII.	II.	VII.	X.
XI.	IV.	X.	VI.
XI.	IV.	X.	XII.
XI.	IV.	X.	XIV.
XI.	IV.	X.	XXVIII.
XIV.	V.	XIII.	XV.
XXIII.	XXVII.	XVII.	XLVI.
XXIII.	XXVII.	XXXIV.	XLVI.
XXIII.	XXVII.	XLV.	XLVI.
LXX.	XX.	XXXVII.	XXXVIII.
LXXXVII.	CXXXIX.	CCL.	CXLI.
LXXXVII.	CXXXIX.	CCL.	CXLVI.
XCVIII.	XCVI.	CXVI.	XL.
XCVIII.	XCVI.	CXVI.	CXI.
XCVIII.	XCVI.	CXVI.	CXX.
XCVIII.	XCVI.	CXVI.	CXXIX.
XCVIII.	XCVI.	CXVI.	CXXXI.
XCVIII.	XCVI.	CXVI.	CXLIV.
CXXXIII.	XXXVII.	LXXVII.	CIX.
CXLI.	L.	CIX.	LIX.
CXXXII.	LI.	XXI.	XXXV.
CXLVII.	LXIV.	XCIII.	XLIX.
CLXVI.	LXXXII.	XCIV.	XVII.
CLXVI.	LXXXII.	XCIV.	LXXIV.
CCIX.	CXIX.	CCXXXIV.	C.
CCXI.	CXXI.	CCXXXVIII.	XXI.
CCXX.	CXXII.	CCXXXIX.	LXXVII.
CCXX.	CXXII.	CCXLII.	LXXXV.
CCXX.	CXXIX.	CCLXI.	LXXXVIII.
CCXLIV.	CXXXIX.	CCL.	CXLI.
CCXLIV.	CXXXIX.	CCL.	CXLVI.
CCLXXIV.	CLVI.	CCLX.	XX.
CCLXXIV.	CLVI.	CCLX.	XLVIII.
CCLXXIV.	CLVI.	CCLX.	XCVI.
CCLXXVI.	CLVIII.	LXXIV.	XCVIII.
CCLXXX.	CLXII.	CCLXIX.	CXXII.
CCLXXXIV.	CLXV.	CCLXVI.	LV.
CCLXXXIV.	CLXV.	CCLXVI.	LXIII.
CCLXXXIV.	CLXV.	CCLXVI.	LXV
CCLXXXIV.	CLXV.	CCLXVI.	LXVII.
CCLXXXIX.	CLXX.	CCLXXV.	CXXVI.
CCXCI.	CLXXII.	CCLXXIX.	CLVI.
CCXCIV.	CLXXV.	CCLXXXI.	CLXI.
CCXCV.	CLXXVI.	CCLXXXII.	XLII.
CCXCV.	CLXXVI.	CCLXXXII.	LVII.
CCC.	CLXXXI.	CCLXXXV.	LXXIX.
CCC.	CLXXXI.	CCLXXXV.	CLVIII.
CCCII.	CLXXXIII.	CCLXXXVII.	CLX.
CCCIV.	CLXXXIV.	CCLXXXIX.	CLXX.
CCCVI.	CLXXXVII.	CCXC.	CLXII.
CCCVI.	CLXXXVII.	CCXC.	CLXXIV.
CCCX.	CXCI.	CCXCVII.	LXIX
CCCXIII.	CXCIV.	CCXCIV.	CLXXII.
CCCXIV.	CXCV.	CCXCI.	CLXVI.
CCCXIV.	CXCV.	CCXCI.	CLXVIII.
CCCXV.	CXCVI.	CCXCII.	CLXXXV.
CCCXVIII.	CXCIX.	CCC.	CLXXXVI.
CCCXX.	CC.	CCCII.	CLXXXVIII.
CCCXXV.	CCIV.	CCCX.	CLXXXIV.
CCCXXVI.	CCVI.	CCCXI.	CLXXXVIII.
CCCXXVI.	CCV.	CCCXIII.	CXCIV.
CCCXXVIII.	CCVI.	CCCXIV.	CXCVI.
CCCXXXI.	CCIX.	CCCXV.	CXCVII.
CCCXXXII.	CCX.	CCCXVIII.	CXCVII.
CCCXXXIV.	CCXII.	CCCXXI.	CCI.
CCCXXXV.	CCXIV.	CCCXXIV.	CXCIX.
CCCXXXVI.	CCXV.	CCCXVII.	CXCVIII.
CCCXXXVI.	CCXV.	CCCXIX.	CXCVIII.
CCCXLIII.	CCXXIII.	CCCXXIX.	CCIV.
CCCXLVIII.	CCXXVII.	CCCXXXII.	CCVI
CCCXLIX.	CCXXVIII.	CCCXXXIII.	CCVIII.
CCCLII.	CCXXXI.	CCCXXXVI.	CCIX.
CCCLII.	CCXXXI.	CCCXXXVI.	CCXI.

Canon primus explicit.

Digitized by Google

INCIPIT CANON SECUNDUS IN QUO TRES.

Matthæus.	Marcus.	Lucas.
XV.	VI.	XV.
XXI.	X.	XXXII.
XXXI.	CII.	CLXXXV.
XXXII.	XXXIX.	LXXIX.
XXXII.	XXXIX.	CXXXIII.
L.	XLI.	LVI.
LXII.	XIII.	IV.
LXII.	XIII.	XXIV.
LXIII.	XVIII.	XXXIII.
LXVII.	XV.	XXVI.
LXIX.	XLVII.	LXXXIII.
LXXI.	XXI.	XXXVIII.
LXXII.	XXII.	XXXIX.
LXXII.	XXII.	CLXXXVI.
LXXIII.	XXIII.	XL.
LXXIV.	XLIX.	LXXXV.
LXXVI.	LII.	CLXIX.
LXXIX.	XXIX.	LXXXVI.
LXXX.	XXX.	XLIV.
LXXII.	LIII.	LXXXVII.
LXXXII.	LIII.	CX.
LXXXIII.	LIV.	LXXXVII.
LXXXIII.	LIV.	CXII.
LXXXV.	LV.	LXXXVIII.
LXXXV.	LV.	CXIV.
LXXXVIII.	CXLI.	CXLVIII.
LXXXVIII.	CXLI.	CCLI.
XCII.	XL.	LXXX.
XCIV.	LXXXVI.	XCVII.
XCIV.	LXXXVI.	CXLVI.
CIII.	I.	LXX.
CXIV.	XXIV.	XLI.
CXVI.	XXV.	XLII.
CXVI.	XXV.	CLXV.
CXVI.	XXV.	CLXXVII.
CXXI.	XXXII.	CXXVII.
CXXII.	XXXIII.	CXXIX.
CXXIII.	XXXIV.	CXLVII.
CXXX.	XXXV.	LXXXII.
CXXXI.	XXXVI.	LXXVI.
CXXXV.	XXXVIII.	LXXVIII.
CXXXVII.	XLIV.	LXVII.
CXLIII.	LVII.	XC.
CXLIV.	LIX.	XII.
CXLIX.	LXVI.	XXXV.
CXLIX.	LXVI.	XLIII.
CLIII.	LXIX.	XXXVI.
CLXIV.	LXXIX.	CXLIV.
CLXVIII.	LXXXIII.	CXCV.
CLXVIII.	LXXXIII.	CCVI.
CLXX.	LXXXV.	XCVI.
CLXXII.	LXXXVII.	XCVIII.
CLXXIV.	XCI.	XCIX.
CLXXVI.	XCIII.	CI.
CLXXVIII.	XCV.	CII.
CLXXVIII.	XCV.	CCXVII.
CLXXIX.	XCIX.	CXCVII.
CXC.	CV.	CXCV.
CXCII.	CVI.	CCXVI.
CXCIII.	CVII.	CXXI.

Matthæus.	Marcus.	Lucas.
CXCIII.	CVII.	CCXVIII.
CXCIV.	CVIII.	CLII.
CXCIV.	CVIII.	CCXIX.
CXCV.	CIX.	CCXX.
CXCVIII.	CX.	CCXXI.
CXCIX.	CXI.	CLXXIII.
CCI.	CXII.	CCXXII.
CCIII.	CXIV.	CCLXX.
CCV.	CXVI.	CCXXIV.
CCVI.	CXVII.	CCXXXII.
CCVIII.	CXVIII.	CCXXXIII.
CCXVII.	CXXVII.	CCXL.
CCXIX.	CXXVIII.	CCXLI.
CCXXIII.	CXXX.	CCXLIII.
CCXXV.	CXXXIV.	CCXLV.
CCXXVI.	CXXXIII.	CCXLIV.
CCXXIX.	CXXXV.	CXXXVII.
CCXXIX.	CXXXV.	CCXLVI.
CCXLII.	CXXXVII.	CCXXXVII.
CCXLII.	CXXXVII.	CCXLVIII.
CCXLIII.	CXXXVIII.	CCXLIX.
CCXLVIII.	CXLIII.	CCIX.
CCXLVIII.	CXLIII.	CCLIII.
CCXLIX.	CXLIV.	CCLIV.
CCLI.	CXLVI.	CCLV.
CCLIII.	CXLVIII.	CCIV.
CCLVIII.	CL.	CCLVII.
CCLIX.	CLI.	CCLVIII.
CCLXIV.	CLV.	CLVI.
CCLXIX.	CLIV.	CCXXVIII.
CCLXXI.	XLII.	CCXXX.
CCLXXVIII.	CLX.	CCLXIII.
CCLXXXI.	CLXIII.	CCLXVIII
CCLXXXV.	CLXVI.	CCLXV.
CCLXXXV.	CLXVI.	CCLXVII.
CCXCVI.	CLXXVII.	CCLXXX.
CCXCVI.	CLXXVII.	CCLXXXIV.
CCCI.	CLXXXII.	CCLXXXVI.
CCCVIII.	CLXXXIX.	CCCV.
CCCXII.	CXCIII.	CCXCIX.
CCCXVI.	CXCVII.	CCXCIII.
CCCXVII.	CXCVIII.	CCXCV.
CCCXXII.	CCII.	CCCIX.
CCCXXXVIII.	CCXVIII.	CCCXXII.
CCCXXXIX.	CCXIX.	CCCXXV.
CCCXL.	CCXX.	CCCXXVII.
CCCXLII.	CXXII.	CCCXXIII.
CCCXLIV.	CXXIV.	CCCXXVIII.
CCCXLVI.	CCXXV.	CCCXXX.
CCCLIII.	CCXXXII.	CCCXXXVII.
CCCLIV.	CCXXXIII.	CCCXXXVIII.

Explicit Canon secundus.

Digitized by Google

INCIPIT CANON TERTIUS IN QUO TRES.

Matthæus.	Lucas.	Johannes.
I.	XIV.	I.
I.	XIV.	III.
I.	XIV.	V.
VII.	VI.	II.
VII.	VI.	XXV.
LIX.	LXIII.	CXVI.
LXIV.	LXV.	XXXVII.
XC.	LVIII.	CXVIII.
XC.	LVIII.	CXXXIX.
XCVII.	CCXI.	CV.
CXI.	CXIX.	XXX.
CXI.	CXIX.	CXIV.
CXI.	CXIX.	CXLVIII.
CXII.	CXIX.	VIII.
CXII.	CXIX.	XLIV.
CXII.	CXIX.	LXI.
CXII.	CXIX.	LXXVI.
CXII.	CXIX.	LXXXVII.
CXII.	CXIX.	XC.
CXII.	CXIX.	CXLII.
CXII.	CXIX.	CLIV.
CXLVI.	XCII.	XLVII.

Explicit Canon tertius,

INCIPIT CANON QUARTUS IN QUO TRES.

Matthæus.	Marcus.	Johannes.
XVIII.	VIII.	XXVI.
CXVII.	XXVI.	XCIII.
CXVII.	XXVI.	XCV.
CL.	LXVII.	LI.
CLXI.	LXXVII.	XXIII.
CLXI.	LXXVII.	LIII.
CCIV.	CXV.	XCI.
CCIV.	CXV.	CXXXV.
CCXVI.	CXXV.	CXXVIII.
CCXVI.	CXXV.	CXXXIII.
CCXVI.	CXXV.	CXXXVII.
CCXVI.	CXXV.	CL.
CCLXXVII.	CLIX.	XCVIII.
CCLXXIX.	CLXI.	LXXII.
CCLXXIX.	CLXI.	CXXI.
CCLXXXVII.	CLXVIII.	CLII.
CCXCIII.	CLXXIV.	CVII.
CCXCVII.	CLXXVIII.	LXX.
CCXCIX.	CLXXX.	CIII.
CCCVII.	CLXXXVIII.	CLXIV.
CCCXXI.	CCI.	CLXXX.
CCCXXI.	CCI.	CXCII.
CCCXXIII.	CCIII.	CLXXXIII.
CCCXXIX.	CCVII.	CLXXXV.
CCCXXIX.	CCVII.	CLXXXVII.
CCCXXXIII.	CCXI.	CCIII.

Explicit Canon quartus,

Digitized by Google

INCIPIT CANON QUINTUS IN QUO DUO.

Matthæus.	Lucas.
III.	II.
X.	VIII.
XII.	XI.
XVI.	XVI.
XXV.	XLVI.
XXVII.	XLVIII.
XXVIII.	XLVII.
XXX.	XLIX.
XXXIV.	CXCIV.
XXXVI.	CLXII.
XXXVIII.	LIII.
XL.	LII.
XLI.	LV.
XLIII.	CXXIII.
XLVI.	CLIII.
XLVII.	CXXXIV.
XLVIII.	CXCI.
XLIX.	CL.
LI.	LIX.
LIII.	CXXV.
LIV.	LIV.
LV.	CLXX.
LVII.	LXI.
LVIII.	LX.
LX.	CLXI.
LXI.	LXIV.
LXV.	CLXII.
LXVI.	LXVI.
LXVIII.	CV.
LXXVIII.	CVIII.
LXXXIV.	CXI.
LXXXVI.	CIX.
XCIII.	CXLV.
XCV.	CLX.
XCVI.	CLXXXII.
XCVI.	CLXXXIV.
CII.	LXIX.
CIV.	LXXI.
CV.	CXCIII.
CVII.	LXXIII.
CVIII.	CXV.
CX.	CXVIII.
CXIX.	CXXVI.
CXXV.	LXII.
CXXVII.	CXXVIII.
CXXVIII.	CXXXII.
CXXIX.	CXXX.
CXXXII.	LXXXI.
CXXXIV.	CXX.
CXXXVIII.	CLXVIII.
CLVI.	LVII.
CLVIII.	CCXXVI.
CLXII.	CLXI.
CLXXV.	CC.
CLXXXII.	CLXXXVII.
CLXXXII.	CLXXXIX.
CLXXXIII.	CXCVIII.
CLXXXVII.	CXCIX.
CXCVII.	CCLXXII.
CCXIII.	CCXXXV.
CCXXI.	CLXXXII.
CCXXVIII.	CXXXIX.
CCXXXI.	CLXXIX.
CCXXXI.	CCXV.
CCXXXII.	CXLII.
CCXXXIV.	CXXXVI.
CCXXXVI.	CXXXV.
CCXXXVII.	CXXXVIII.
CCXXXVIII.	CXL.
CCXL.	CXLI.
CCXLI.	CLXXV.
CCLV.	CCII.
CCLVI.	CCV.
CCLVII.	CCXIII.
CCLXI.	CCVII.
CCLXII.	CCXII.
CCLXV.	CLVII.
CCLXVI.	CLV.
CCLXVI.	CLVII.
CCLXVII.	CLVIII.
CCLXX.	CCXXIX.
CCLXXII.	CCXXXI.

Explicit Canon quintus.

INCIPIT CANON SEXTUS

IN QUO DUO.

Matthæus.	Marcus.
IX.	III.
XVII.	VII.
XX.	IX.
XXII.	XI.
XLIV.	CXXVI.
LXXVII.	LXIII.
C.	XCVIII.
CXXXIX.	XLV.
CXLV.	LX.
CXLVIII.	LXV.
CLII.	LXVIII.
CLIV.	LXXI.
CLVII.	LXXII.
CLIX.	LXXIII.
CLX.	LXXVI.
CLXIII.	LXXVIII.
CLXV.	LXXX.
CLXIX.	LXXXIV.
CLXXIII.	LXXXIX.
CLXXX.	C.
CLXXXIX.	CIII.
CCII.	CXIII.
CCXIV.	CXX.
CCXV.	CXXIV.
CCXXIV.	CXXXI.
CCXLVI.	CXL.
CCXLVII.	CXLII.
CCL.	CXLV.
CCLII.	CXLVII.
CCLIV.	CXLIX.
CCLX.	CLII.
CCLXIII.	CLIII.
CCLXXV.	CLVII.
CCLXXXII.	CLXIV.
CCLXXXVI.	CLXVII.
CCLXXXVIII.	CLXIX.
CCXC.	CLXXI.
CCXCII.	CLXXIII.
CCXCVIII.	CLXXIX.
CCCV.	CLXXXV.
CCCIX.	CXC.
CCCXI.	CXCII.
CCCXXX.	CCVIII.
CCCXXXVII.	CCXVII.
CCCXLI.	CCXXI.
CCCXLVII.	CCXXVI.
CCCL.	CCXXIX.

Explicit Canon sextus.

INCIPIT CANON SEPTIMUS

IN QUO DUO.

Matthæus.	Johannes.
V.	LXXXIII.
XIX.	XIX.
XIX.	XXXII.
XIX.	XXXIV.
CXX.	LXXXII.
CLXXXV.	CCXV.
CCVII.	CI.

Explicit Canon septimus.

INCIPIT CANON OCTAVUS.

IN QUO DUO.

Lucas.	Marcus.
XXIII.	XII.
XXV.	XIV.
XXVII.	XVI.
XXVII.	XXVIII.
XXVIII.	XVII.
LXXXIV.	XLVIII.
LXXXIX.	LVI.
XCI.	LXI.
C.	LXXV.
CIII.	XCVII.
CCXLVII.	CXXXVI.
CCLXXVII.	CCXVI.
CCCXXXV.	CCXXX.
CCCXL.	CCXXXIV.

Explicit Canon octavus.

INCIPIT CANON NONUS.

IN QUO DUO.

Lucas.	Johannes.
XXX.	CCXIX.
XXX.	CCXXII.
CCLXII.	CXIII.
CCLXII.	CXXIV.
CCLXXIV.	CCXXVII.
CCLXXIV.	CCXXIX.
CLXXIV.	CCXXXI.
CCCIII.	CLXXXII.
CCCIII.	CLXXXVI.
CCCIII.	CXC.
CCCVII.	CLXXXII.
CCCVII.	CLXXXVI.
CCCVII.	CXC.
CCCXII.	CLXXXII.
CCCXII.	CLXXXVI.
CCCXII.	CXC.
CCCXLI.	CCXIII.
CCCXLI.	CCXVII.
CCCXLII.	CCXXI.
CCCXLII.	CCXXIII.
CCCXLII.	CCXXV.

Explicit Canon nonus.

Digitized by Google

INCIPIT CANON X. in quo Matthæus propriè.

Matthæus.
II.
IV.
VI.
XIII.
XXIV.
XXVI.
XXIX.
XXXIII.
XXXV.
XXXVII.
XXXIX.
XLII.
XLV.
LII.
LVI.
LXXV.
LXXXI.
LXXXIX.
XCI.
XCIX.
CI.
CVI.
CIX.
CXIII.
CXV.
CXVIII.
CXXIV.
CXXVI.
CXXXVI.
CXL.
CLI.
CLV.
CLXVII.
CLXXI.
CLXXVII.
CLXXXI.
CLXXXIV.
CLXXXVI.
CLXXXVIII.
CXCI.
CXCVI.
CC.
CCX.
CCXII.
CCXVIII.
CCXXII.
CCXXVII.
CCXXX.
CCXXXIII.
CCXXXV.
CCXXXIX.
CCXLV.
CCLXVIII.
CCLXXIII.
CCLXXXIII.
CCCIII.
CCCXIX.
CCCXXIV.
CCCXXVII.
CCCXLV.
CCCLI.
CCCLV.

Explicit Canon X. in quo Matthæus propriè.

INCIPIT CANON X. in quo Marcus propriè.

Marcus.
XIX.
XXXI.
XLIII.
XLVI.
LVIII.
LXII.
LXX.
LXXIV.
LXXXI.
LXXXVIII.
XC.
XCII.
XCIV.
CI.
CIV.
CXXIII.
CXXXII.
CLXXXVI.
CCXIII.
CCXXXV.

Explicit Canon X. in quo Marcus propriè.

INCIPIT CANON X. in quo Lucas propriè.

Lucas.
I.
III.
V.
IX.
XVIII.
XX.
XXII.
XXIX.
XXXI.
L.
LI.
LXVII.
LXVIII.
LXXII.
LXXV.
CIV.
CVI.
CVII.
CXIII.
CXVII.
CXXII.
CXXIV.
CXXXI.
CXLIII.
CXLIX.
CLI.
CLIV.
CLIX.
CLXIII.
CLXIV.
CLXVI.
CLXXIV.
CLXXVI.
CLXXVIII.
CLXXX.
CLXXXIII.
CLXXXVIII.
CXC.
CXCII.
CXCVI.
CCI.
CCIII.
CCVIII.
CCX.
CCXIV.
CCXXIII.
CCXXV.
CCXXVII.
CCXXXVI.
CCLII.
CCLVI.
CCLIX.
CCLXIV.
CCLXXI.
CCLXXIII.
CCLXXVI.
CCLXXVIII.
CCLXXXIII.
CCLXXXVIII.
CCXCVI.
CCXCVIII.
CCCI.
CCCIV.
CCCVI.
CCCVIII.
CCCXVI.
CCCXX.
CCCXXVI.
CCCXXXI.
CCCXXXIV.
CCCXXXIX.
CCCXLIII.

Explicit Canon X. in quo Lucas propriè.

INCIPIT CANON X. in quo Johannes propriè.

Johannes.	Johannes.
IV.	CXXIII.
VII.	CXXV.
IX.	CXXVII.
XI.	CXXX.
XIII.	CXXXII.
XVI.	CXXXIV.
XVIII.	CXXXVI.
XXII.	CXXXVIII.
XXIV.	CXL.
XXVII.	CXLIII.
XXIX.	CXLV.
XXXI.	CXLVII.
XXXIII.	CXLIX.
XXXVI.	CLI.
XXXIX.	CLIII.
XLI.	CLV.
XLIII.	CLVII.
XLV.	CLIX.
L.	CLXIII.
LII.	CLXV.
LIV.	CLXVII.
LVI.	CLXIX.
LVIII.	CLXXI.
LX.	CLXXIII.
LXII.	CLXXVII.
LXIV.	CLXXIX.
LXVI.	CLXXXI.
LXVIII.	CLXXXIX.
LXXI.	CXCI.
LXXIII.	CXCIII.
LXXV.	CXCV.
LXXVIII.	CC.
LXXX.	CCII.
LXXXI.	CCV.
LXXXIV.	CCVII.
LXXXVI.	CCX.
LXXXIX.	CCXII.
XCII.	CCXIV.
XCIV.	CCXVI.
XCVII.	CCXVIII.
XCIX.	CCXX.
CII.	CCXXIV.
CIV.	CCXXVI.
CVI.	CCXXVIII.
CVIII.	CCXXX.
CX.	CCXXXII.
CXII.	
CXV.	
CXVII.	
CXIX.	

Explicit Canon X. in quo Johannes propriè.

Expliciunt Canones Evangeliorum.

INCIPIT

Digitized by Google

PRÆDICATE EVANGELIUM OMNI CREATURÆ Marc. 16.

INCIPIT EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

Jussu Damasi Græcæ fidei redditum circa finem anni 384.

Caput I.

a I. 1.
a LIBER generationis Jesu Christi filii David, filii Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Judam, & fratres ejus. Judas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Esron. Esron autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Jesse. Jesse autem genuit David regem. David autem rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Uriæ. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asa. Asa autem genuit Josaphat. Josaphat autem genuit Joram. Joram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Joatham. Joatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manassen. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Josiam. Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis. Et post transmigrationem Babylonis: Jechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Jacob. Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus.

b Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David generationes quattuordecim: & à David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quattuordecim: & à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quattuordecim. b II.

c Christi autem generatio sic erat: Quum esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto. c III.
d Joseph autem vir ejus, quum esset justus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium: & vocabis nomen ejus Jesum: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem: Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel: quod est interpretatum, Nobiscum Deus. Exsurgens autem Joseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit conjugem suam. Et non [aa] cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocavit nomen ejus Jesum. d IV. aa

Cum ergo natus esset Jesus in Beth-Lehem Juda in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt in Jerosolymam, dicentes: Ubi est qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. e At illi dixerunt ei: In Beth-Lehem Judæ: Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Beth-Lehem terra Juda, nequaquam minima es in Cap. 2. e V. VI.

aa MSS. aliquot, *& non cognovit eam, &c.* Idem legitur in textu Commentariorum in Matthæum.

Digitized by Google

principibus Juda: ex te enim exiet dux, qui regat po- A
a vi. pulum meum Israel. [a] Tunc Herodes clam vo-
catis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ
quæ apparuit eis: & mittens illos in Beth-Lehem,
dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: &
quum inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens
adorem eum. Qui quum audissent regem, abierunt,
& ecce stella, quam viderant in oriente, antecede-
bat eos, usquedum veniens staret supra, ubi erat
puer. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio ma-
gno valde. Et intrantes domum, invenerunt puerum B
cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt
eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera,
aurum, thus, & myrrham. Et responso accepto in
somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam re-
versi sunt in regionem suam. Qui quum recessissent,
ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph, di-
cens: Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, &
fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi.
Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad
perdendum eum. Qui consurgens, accepit puerum C
& matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum, &
erat ibi usque ad obitum Herodis: ut adimpleretur
quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem:
Ex Ægypto vocavi filium meum. Tunc Herodes vi-
dens quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde,
& mittens occidit omnes pueros, qui erant in Beth-
Lehem, & in omnibus finibus ejus, à bimatu & in-
fra, secundum tempus quod exquisierat à Magis.
Tunc adimpletum est quod dictum est per Jeremiam
prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, plo- D
ratus & ululatus multus: Rachel plorans filios suos,
& noluit consolari, quia non sunt. Defuncto autem
Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Jo-
seph in Ægypto, dicens: Surge, & accipe puerum,
& matrem ejus, & vade in terram Israel: defuncti
sunt enim, qui quærebant animam pueri. Qui con-
surgens, accepit puerum, & matrem ejus, & venit
in terram Israel. Audiens autem quod Archelaüs re-
gnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit illo
ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Gali- E
lææ. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur
Nazareth: ut adimpleretur quod dictum est per pro-
phetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.
Cap. 3. b vii. iii. [b] In diebus autem illis venit Johannes Baptista præ-
dicans in deserto Judææ, & dicens: Pœnitentiam
agite: appropinquavit enim regnum cœlorum.
c viii. i. [c] Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam
dicentem: Vox clamantis in deserto: Parate viam
d ix. vi. Domini: rectas facite semitas ejus. [d] Ipse autem
Johannes habebat vestimentum de pilis camelorum, F
& zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem
ejus erat locustæ, & mel sylvestre. Tunc exibat ad
eum Jerosolyma, & omnis Judæa, & omnis regio cir-
ca Jordanem; & baptizabantur ab eo in Jordane,
e x. confitentes peccata sua. [e] Videns autem multos
Pharisæorum, & Sadducæorum, venientes ad ba-
ptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis
demonstravit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo
fructum dignum pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra
vos: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, G
quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare
filios Abrahæ. Jam enim securis ad radicem arborum
posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum
f xi. bonum, excidetur, & in ignem mittetur. [f] Ego
quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui au-
tem post me venturus est, fortior me est, cujus non
sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit

in Spiritu sancto, & igni. [g] Cujus ventilabrum g xii.
in manu sua: & permundabit aream suam: & con- v.
gregabit triticum suum in horreum, paleas autem
comburet igni inexstinguibili. [h] Tunc venit Jesus h xiii.
à Galilæa in Jordanem ad Johannem, ut baptizare- x.
tur ab eo. Johannes autem prohibebat eum, dicens:
Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Re-
spondens autem Jesus, dixit ei: Sine modo: sic enim
decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit
eum. [i] Baptizatus autem Jesus, confestim ascen- i xiv.
dit de aqua. Et ecce aperti sunt ei cœli: & vidit Spi- i.
ritum Dei descendentem sicut columbam, & venien-
tem super se. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est
Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.
[k] Tunc Jesus ductus est in desertum à Spiritu, ut Cap. 4. k xv.
tentaretur à diabolo. [l] Et quum jejunasset qua- ii.
draginta diebus, & quadraginta noctibus, postea l xvi.
esuriit. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, v.
dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit:
Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in
omni verbo, quod procedit de ore Dei. Tunc assum-
sit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum
super pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei
es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia an-
gelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te,
ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi
Jesus: Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum
Deum tuum. Iterum assumsit eum diabolus in mon-
tem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mun-
di, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi
dabo, si cadens adoraveris me. Tunc dicit ei Jesus:
Vade Satana: Scriptum est enim: Dominum Deum
tuum adorabis, & illi soli servies. [m] Tunc reliquit m xvii.
eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & mini- vi.
strabant ei. [n] Quum autem audisset Jesus quod n xviii.
Johannes traditus esset, secessit in Galilæam: [o] & iiii.
relicta civitate Nazareth, venit, & habitavit in Ca- o xix.
pharnaüm maritima, in finibus Zabulon & Neph- vii.
thalim: ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam
prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephthalim,
via maris trans Jordanem, Galilæa gentium, popu-
lus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: &
sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.
[p] Exinde cœpit Jesus prædicare, & dicere: Pœniten- p xx.
tiam agite: appropinquavit enim regnum cœlorum. v.
Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ, vidit
duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & An-
dream fratrem ejus, mittentes rete in mare, erant
enim piscatores, [q] & ait illis: Venite post me, & q xxi.
faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo ii.
relictis retibus sequuti sunt eum. [r] Et procedens r xxii.
inde, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, & v.
Johannem fratrem ejus, in navi cum Zebedæo patre
eorum, reficientes retia sua: & vocavit eos. Illi au-
tem statim relictis retibus & patre, sequuti sunt eum.
[s] Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in syna- s xxiii.
gogis eorum, & prædicans evangelium regni: & sa- i.
nans omnem languorem, & omnem infirmitatem in
populo. Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & ob-
tulerunt ei omnes male habentes, variis languori-
bus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia ha-
bebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos:
& sequutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & De-
capoli, & de Jerosolymis, & de Judæa, & de trans
Jordanem.
[t] Videns autem Jesus turbas, ascendit in montem, Cap. 5. t xxiv.
& quum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, x.
[u] & aperiens os suum docebat eos, dicens: Beati pau- u xxv. v.

a xxvi. peres spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. A
x. [a] Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.
b xxvii. [b] Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.
c xxviii. [c] Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam: quoniam ipsi
d xxix. saturabuntur. [d] Beati misericordes: quoniam ipsi
x. misericordiam consequentur. Beati mundo corde:
quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici: quo-
niam filii Dei vocabuntur. Beati, qui persecutionem
patiuntur propter justitiam: quoniam ipsorum est re-
e xxx. gnum cœlorum. [e] Beati estis quum maledixerint
v. vobis, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne B
malum adversum vos mentientes, propter me: gau-
dete, & exsultate, quoniam merces vestra copiosa
est in cœlis. Sic enim persequuti sunt prophetas, qui
f xxxi. fuerunt ante vos. [f] Vos estis sal terræ. Quod si
ii. sal evanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet ul-
tra, nisi ut mittatur foras: & conculcetur ab homi-
g xxxii. nibus. [g] Vos estis lux mundi. Non potest civitas
ii. abscondi supra montem posita. Neque accendunt lu-
cernam, & ponunt eam sub modio, sed super cande-
labrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic lu- C
ceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera
vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in
h xxxiii. cœlis est. [h] Nolite putare quoniam veni solvere le-
x. gem, aut prophetas: non veni solvere, sed adimple-
i xxxiv. re. [i] Amen quippe dico vobis, donec transeat
v. cœlum & terra, iota unum, aut unus apex non præ-
k xxxv. teribit à lege, donec omnia fiant. [k] Qui ergo sol-
x. verit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic
homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: qui
autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in D
regno cœlorum. Dico enim vobis, quia nisi abunda-
verit justitia vestra plus quam Scribarum, & Phari-
sæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Audi-
stis quia dictum est antiquis: Non occides: qui au-
tem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vo-
bis: quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit ju-
dicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit
concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehen-
næ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi
recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid ad- E
versum te: relinque ibi munus tuum ante altare, &
vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens of-
l xxxvi. feres munus tuum. [l] Esto consentiens adversario
v. tuo cito dum es in via cum eo: ne forte tradat te ad-
versarius judici, & judex tradat te ministro: & in car-
cerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde, do-
m xxxvii. nec reddas novissimum quadrantem. [m] Audistis
x. quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego au-
tem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad
concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in cor- F
de suo. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te,
erue eum, & projice abs te: expedit enim tibi ut
pereat unum membrorum tuorum, quam totum cor-
pus tuum mittatur in gehennam. Et si dextra manus
tua scandalizat te, abscide eam, & projice abs te:
expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuo-
rum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.
Dictum est autem: Quiquumque dimiserit uxorem
suam, det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis,
Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta for- G
nicationis caussa, facit eam mœchari: & qui dimissam
duxerit, adulterat. Iterum audistis quia dictum est
antiquis: Non perjurabis: reddes autem Domino
juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare
omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei est:
neque per terram, quia scabellum est pedum ejus:
neque per Jerosolymam, quia civitas est magni re-
gis: neque per caput tuum juraveris, quia non po-
tes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit au-
tem sermo vester, est, est: non, non: quod autem
his abundantius est, à malo est. Audistis quia dictum
est: Oculum pro oculo, & dentem pro dente. Ego
autem dico vobis, non resistere malo; [n] sed si quis n xxxviii.
te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi v.
& alteram: Et ei, qui vult tecum judicio contende-
re, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.
[o] & quiquumque te angariaverit mille passus, vade o xxxix.
cum illo & alia duo. Qui petit à te, da ei: & volenti x.
mutuari à te, ne avertaris. Audistis quia dictum est:
Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum
tuum. [p] Ego autem dico vobis: Diligite inimicos p xl.
vestros, benefacite his qui oderunt vos: & orate pro v.
persequentibus, & calumniantibus vos: ut sitis filii
patris vestri qui in cœlis est: qui solem suum oriri fa-
cit super bonos & malos: & pluit super justos & in-
justos. [q] Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam q xli.
mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? v.
Et si salutaveritis fratres vestros tantum, quid am-
plius facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote
ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis per-
fectus est.
[r] Attendite ne justitiam vestram faciatis coram ho- Cap. 6.
minibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem r xlii.
non habebitis apud patrem vestrum, qui in cœlis est. x.
Quum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere an-
te te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vi-
cis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vo-
bis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente
eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera
tua: ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater
tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Et quum
oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in syna-
gogis & in angulis platearum stantes orare, ut vi-
deantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt
mercedem suam. Tu autem quum oraveris, intra in
cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in
abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito,
reddet tibi. [s] Orantes autem, nolite multum lo- s xliii.
qui, sicut Ethnici. Putant enim quod in multiloquio v.
suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim
pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis
eum. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in
cœlis: sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum
tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra.
Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.
Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimitti-
mus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tenta-
tionem. Sed libera nos à malo. Amen. [t] Si enim t xliv.
dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vo- vi.
bis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem non
dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vo-
bis peccata vestra. [u] Quum autem jejunatis, no- u xlv.
lite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant enim fa- x.
cies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen
dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu au-
tem, quum jejunas, unge caput tuum, & faciem
tuam lava, ne videaris hominibus jejunans, sed pa-
tri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui vi-
det in abscondito, reddet tibi. Nolite thesaurizare
vobis thesauros in terra: ubi ærugo, & tinea demo-
litur: & ubi fures effodiunt, & furantur. [x] The- x xlvi.
saurizate autem vobis thesauros in cœlo: ubi neque v.
ærugo, neque tinea demolitur; & ubi fures non effo-
diunt, nec furantur. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi
est & cor tuum. [y] Lucerna corporis tui est oculus y xlvii.
v.

Digitized by Google

tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus A
tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit ne-
quam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo
lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ
[a] xlviii. quantæ erunt? [a] Nemo potest duobus dominis
v. servire: aut enim unum odio habebit, & alterum di-
liget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet.
[b] xlix. Non potestis Deo servire & Mammonæ. [b] Ideo
v. dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ quid man-
ducetis, neque corpori vestro quid induamini. Non-
ne anima plus est quam esca: & corpus plus quam B
vestimentum? Respicite volatilia cœli, quoniam non
serunt, neque metunt, neque congregant in horrea:
& pater vester cœlestis pascit illa. Nonne vos magis
pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitans po-
test adjicere ad staturam suam cubitum unum? Et de
vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri
quomodo crescunt: non laborant, neque nent Dico
autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria
sua coopertus est sicut unum ex istis. Si autem fœ-
num agri, quod hodie est, & cras in clibanum mit- C
titur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fi-
dei? Nolite ergo soliciti esse, dicentes: Quid man-
ducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?
hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater
vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo pri-
mum regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia
adjicientur vobis. Nolite ergo soliciti esse in crasti-
num. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi. Suf-
ficit diei malitia sua.
Cap. 7. [c] l. [c] Nolite judicare, ut non judicemini. In quo enim D
ii. judicio judicaveritis, judicabimini: & in qua mensu-
[d] li. ra mensi fueritis, remetietur vobis. [d] Quid au-
v. tem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in
oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo:
Sine ejiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est
in oculo tuo? Hypocrita, ejice primum trabem de
oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo
[e] lii. fratris tui. [e] Nolite dare sanctum canibus, neque
x. mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte con-
culcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos. E
[f] liii. [f] Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pul-
v. sate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, ac-
cipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.
Aut quis est ex vobis homo quem si petierit filius suus
panem, numquid lapidem porriget ei? Aut si piscem
petierit, numquid serpentem porriget ei? Si ergo vos
quum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris:
quanto magis pater vester, qui in cœlis est, dabit
[g] liv. bona petentibus se. [g] Omnia ergo quæcumque
v. vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. F
[h] lv. Hæc est enim lex, & Prophetæ. [h] Intrate per an-
v. gustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est,
quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant
per eam. Quam angusta porta, & arcta via est, quæ
ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam!
[i] lvi. [i] Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in
x. vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapa-
[k] lvii. ces: à fructibus eorum cognoscetis eos. [k] Num-
v. quid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?
[l] lviii. [l] Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala au- G
v. tem arbor malos fructus facit. Non potest arbor bo-
na malos fructus facere: neque arbor mala bonos
fructus facere: Omnis arbor, quæ non facit fructum
bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex
[m] lix. fructibus eorum cognoscetis eos. [m] Non omnis,
iii. qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum
cœlorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui

in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum.
[n] Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, [n] lx.
nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine v.
tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes mul-
tas fecimus? Et tunc confitebor illis: Quia numquam
novi vos: discedite à me qui operamini iniquitatem.
[o] Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, [o] lxi.
assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum v.
suam supra petram, & descendit pluvia, & venerunt
flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum
illam, & non cecidit: fundata enim erat super pe-
tram. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non
facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum
suam super arenam: & descendit pluvia, & venerunt
flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum
illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. [p] Et [p] lxii.
factum est: quum consummasset Jesus verba hæc, ad- ii.
mirabantur turbæ super doctrina ejus. Erat enim do-
cens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scri-
bæ eorum, & Pharisæi.
[q] Cum autem descendisset de monte, sequutæ sunt Cap. 8.
eum turbæ multæ: & ecce leprosus veniens, adora- [q] lxiii.
bat eum dicens: Domine, si vis, potes me mundare. ii.
Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo.
Mundare. Et confestim mundata est lepra ejus. Et ait
illi Jesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, ostende te
sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses, in
testimonium illis. [r] Quum autem introisset Ca- [r] lxiv.
pharnaüm, accessit ad eum Centurio, rogans eum, iii.
& dicens: Domine, puer meus jacet in domo para-
lyticus, & male torquetur. Et ait illi Jesus: Ego ve-
niam, & curabo eum. Et respondens Centurio, ait:
Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum:
sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam
& ego homo sum sub potestate constitutus, habens
sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit; & alii,
Veni, & venit; & servo meo, Fac hoc, & facit. Au-
diens autem Jesus miratus est, & sequentibus se di-
xit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in
Israel. [s] Dico autem vobis, quod multi ab orien- [s] lxv.
te, & occidente venient, & recumbent cum Abra- v.
ham, & Isaac, & Jacob in regno cœlorum: filii au-
tem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit
fletus, & stridor dentium. [t] Et dixit Jesus Cen- [t] lxvi.
turioni: Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Et sanatus vi.
est puer in illa hora. [u] Et quum venisset Jesus in [u] lxvii.
domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, & febri- ii.
citantem: & tetigit manum ejus, & dimisit eam fe-
bris, & surrexit & ministrabat eis. Vespere autem fa-
cto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & eji-
ciebat spiritus verbo: & omnes male habentes cura-
vit: ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam pro-
phetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit:
& ægrotationes nostras portavit. Videns autem Je-
sus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.
[x] Et accedens unus Scriba, ait illi: Magister, sequar [x] lxviii.
te, quoquumque ieris. Et dicit ei Jesus: Vulpes fo- v.
veas habent, & volucres cœli nidos: filius autem ho-
minis non habet ubi caput reclinet. Alius autem de
discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primum
ire, & sepelire patrem meum. Jesus autem ait illi:
Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos
suos. [y] Et ascendente eo in naviculam, sequuti sunt [y] lxix.
eum discipuli ejus: & ecce motus magnus factus est ii.
in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse ve-
ro dormiebat. Et accesserunt ad eum discipuli ejus,
& suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos,
perimus. Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicæ

Digitized by Google

fidei? Tunc surgens, imperavit ventis & mari, & fa- A
cta est tranquillitas magna. Porro homines mirati
sunt, dicentes: qualis est hic, quia venti & mare obe-
diunt ei? Et quum venisset trans fretum in regionem
Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmo-
nia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut ne-
mo posset transire per viam illam. Et ecce clamave-
runt, dicentes: Quid nobis, & tibi, Jesu fili Dei? Ve-
nisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non
longe ab illis grex multorum porcorum pascens. Dæ-
mones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos B
hinc, mitte nos in gregem porcorum. Et ait illis: Ite.
At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu
abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt
in aquis. Pastores autem fugerunt: & venientes in
civitatem, nuntiaverunt omnia, & de eis, qui dæmo-
nia habuerant. Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu:
& viso eo rogabant, ut transiret à finibus eorum.
Cap. 9. a lxx. I. [a] Et ascendens in naviculam transfretavit, & venit
in civitatem suam. Et ecce offerebant ei paralyticum
jacentem in lecto. Et videns Jesus fidem illorum, di- C
xit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata
tua. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic
blasphemat. Et quum vidisset Jesus cogitationes eo-
rum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus ve-
stris? Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi pec-
cata tua; an dicere: Surge, & ambula? Ut autem
sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra
dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle
lectum tuum, & vade in domum tuam. Et surrexit,
& abiit in domum suam. Videntes autem turbæ ti- D
muerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit pote-
b lxxi. II. statem talem hominibus. [b] Et, quum transiret
inde Jesus, vidit hominem sedentem in telonio, Mat-
thæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens,
c lxxii. II. sequutus est eum. [c] Et factum est discumbente eo
in domo, ecce multi publicani & peccatores venien-
tes, discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus. Et vi-
dentes Pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare cum
publicanis & peccatoribus manducat Magister ve-
d lxxiii. II. ster? [d] At Jesus audiens, ait: Non est opus valenti- E
bus medicus, sed male habentibus. Euntes autem di-
scite quid est: Misericordiam volo, & non sacrifi-
cium. Non enim veni vocare justos, sed peccatores.
Tunc accesserunt ad eum discipuli Johannis, dicentes:
Quare nos, & Pharisæi, jejunamus frequenter: di-
scipuli autem tui non jejunant? Et ait illis Jesus: Num-
quid possunt filii sponsi lugere quamdiu cum illis est
sponsus? Venient autem dies quum auferetur ab eis
sponsus: & tunc jejunabunt. Nemo autem immittit F
commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tol-
lit enim plenitudinem ejus à vestimento, & pejor
scissura fit. Neque mittunt vinum novum in utres
veteres, alioquin rumpuntur utres, & vinum effun-
ditur & utres pereunt. Sed vinum novum in utres
e lxxiv. II. novos mittunt, & ambo conservantur. [e] Hæc
illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, &
adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo de-
functa est: sed veni, impone manum tuam super eam,
& vivet. Et surgens Jesus, sequebatur eum, & disci- G
puli ejus. Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum pa-
tiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit
fimbriam vestimenti ejus. Dicebat enim intra se: Si
tetigero tantum vestimentum ejus, salva ero. At Je-
sus conversus, & videns eam, dixit: Confide filia, fi-
des tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex
illa hora. Et quum venisset Jesus in domum princi-
pis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem,
dicebat. Recedite: non est enim mortua puella, sed
dormit. Et deridebant eum. Et quum ejecta esset tur-
ba, intravit: & tenuit manum ejus. Et surrexit puel-
la. Et exiit fama hæc in universam terram illam.
[f] Et transeunte inde Jesu, sequuti sunt eum duo cæci, f lxxv. X.
clamantes, & dicentes: Miserere nostri, fili David.
Quum autem venisset domum, accesserunt ad eum
cæci. Et dicit eis Jesus: Creditis quia hoc possum fa-
cere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine. Tunc teti-
git oculos eorum, dicens: Secundum fidem vestram
fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum: & commina-
tus est illis Jesus, dicens: Videte ne quis sciat. Illi au-
tem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.
Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mu-
tum, dæmonium habentem. Et ejecto dæmonio, lo-
quutus est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes:
Numquam apparuit sic in Israel. Pharisæi autem di-
cebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmones.
[g] Et circuibat Jesus omnes civitates & castella, do- g lxxvi. II.
cens in synagogis eorum, & prædicans evangelium
regni, & curans omnem languorem, & omnem in-
firmitatem. [h] Videns autem turbas, misertus est h lxxvii. VI.
eis: quia erant vexati, & jacentes sicut oves non ha-
bentes pastorem. [i] Tunc dicit discipulis suis: Mes- i lxxviii. V.
sis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate er-
go Dominum messis, ut mittat operarios in messem
suam.
[k] Et convocatis duodecim discipulis suis, dedit il- Cap. 10. k lxxix. II.
lis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent
eos, & curarent omnem languorem, & omnem in-
firmitatem. [l] Duodecim autem Apostolorum no- l lxxx. II.
mina sunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus,
& Andreas frater ejus. Jacobus Zebedæi, & Johannes
frater ejus, Philippus, & Bartholomæus, Thomas,
& Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, & Thad-
dæus, Simon Chananæus, & Judas Iscariotes, qui &
tradidit eum. [m] Hos duodecim misit Jesus, præ- m lxxxi. X.
cipiens eis, dicens: in viam gentium ne abieritis, &
in civitates Samaritanorum ne intraveritis: sed po-
tius ite ad oves, quæ perierunt domus Israel.
[n] Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropin- n lxxxii. II.
quavit regnum cœlorum. Infirmos curate, mortuos
suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite, gratis
accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum, ne-
que argentum, neque pecuniam in zonis vestris: non
peram in via, neque duas tunicas, neque calceamen-
ta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo
suo. [o] In quamquumque autem civitatem aut ca- o lxxxiii. II.
stellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus
sit: & ibi manete donec exeatis. [p] Intrantes au- p lxxxiv. V.
tem in domum, salutate eam dicentes: Pax huic do-
mui. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax
vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax ve-
stra revertetur ad vos. [q] Et quiquumque non re- q lxxxv. II.
ceperit vos, neque audierit sermones vestros: exeun-
tes foras de domo vel civitate, excutite pulverem de
pedibus vestris. Amen dico vobis: Tolerabilius erit
terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii,
quam illi civitati. [r] Ecce ego mitto vos sicut oves r lxxxvi. V.
in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut ser-
pentes, & simplices sicut columbæ. [s] Cavete au- s lxxxvii. I.
tem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, &
in synagogis suis flagellabunt vos: & ad præsides &
ad reges ducemini propter me, in testimonium illis,
& gentibus. [t] Quum autem tradent vos, nolite t lxxxviii. II.
cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim
vobis in illa hora, quid loquamini. Non enim vos
estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui lo-

Digitized by Google

quitur in vobis. Tradet autem frater fratrem in mor- A
tem, & pater filium: & insurgent filii in parentes,
& morte eos afficient: & eritis odio omnibus pro-
pter nomen meum: qui autem perseveraverit usque
[a] lxxxix. in finem, hic salvus erit. [a] Quum autem perse-
x. quentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen
dico vobis, non consummabitis civitates Israel, do-
[b] xc. nec veniat Filius hominis. [b] Non est discipulus
iii. super magistrum, nec servus super dominum suum.
Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus; & ser-
[c] xci. vo, sicut dominus ejus. [c] Si patrem familias Beel- B
x. zebub vocaverunt: quanto magis domesticos ejus?
[d] xcii. Ne ergo timueritis eos. [d] Nihil enim est oper-
ii. tum, quod non revelabitur; & occultum, quod non
[e] xciii. scietur. [e] Quod dico vobis in tenebris, dicite in
v. lumine: & quod in aure auditis, prædicate super te-
cta. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus; ani-
mam autem non possunt occidere: sed potius timete
eum, qui potest & animam & corpus perdere in ge-
hennam. Nonne duo passeres asse væneunt: & unus
ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Ve- C
stri autem capilli capitis omnes numerati sunt. No-
lite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.
Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus,
confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœ-
[f] xciv. lis est: [f] qui autem negaverit me coram homi-
ii. nibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in
[g] xcv. cœlis est. [g] Nolite arbitrari quia pacem venerim
v. mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gla-
dium. Veni enim separare hominem adversus patrem
suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum ad- D
versus socrum suam: & inimici hominis, domestici
[h] xcvi. ejus. [h] Qui amat patrem aut matrem plus quam
v. me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam
super me, non est me dignus. Et qui non accipit cru-
cem suam, & sequitur me, non est me dignus.
[i] xcvii. [i] Qui invenit animam suam, perdet illam: & qui
iii perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.
[k] xcviii. [k] Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, re-
[l] xcix. cipit eum, qui me misit. [l] Qui recipit prophe-
x. tam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ acci- E
piet: & qui recipit justum in nomine justi, merce-
[m] c. dem justi accipiet. [m] Et quiquumque potum de-
vi. derit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tan-
tum in nomine discipuli: amen dico vobis, non per-
det mercedem suam.
Cap. 11. [n] Et factum est, quum consummasset Jesus, præ-
[n] ci. cipiens duodecim discipulis suis, transiit inde ut do-
[o] cii. ceret & prædicaret in civitatibus eorum. [o] Johan-
v. nes autem quum audisset in vinculis opera Christi,
mittens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es, qui F
venturus es, an alium exspectamus. Et respondens
Jesus ait illis: Euntes renuntiate Johanni quæ audi-
stis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi
mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pau-
peres evangelizantur: & beatus est, qui non fuerit
scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus, cœpit
Jesus dicere ad turbas de Johanne: Quid existis in
desertum videre? arundinem vento agitatam. Sed
quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ec-
ce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. G
Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vo-
[p] ciii. bis, & plus quam prophetam. [p] Hic est enim de
ii quo scriptum est. Ecce ego mitto angelum meum
ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante
[q] civ. te. [q] Amen dico vobis, non surrexit inter natos
v. mulierum major Johanne Baptista: qui autem minor
[r] cv. est in regno cœlorum, major est illo. [r] A diebus
v.
autem Johannis Baptistæ usque nunc, regnum cœ-
lorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.
[s] Omnes enim prophetæ & lex, usque ad Johannem, [s] cvi.
prophetaverunt: & si vultis recipere, ipse est Elias, x.
qui venturus est. Qui habet aures audiendi, audiat.
[t] Cui autem similem æstimabo generationem istam? [t] cvii.
Similis est pueris sedentibus in foro, qui clamantes v.
coæqualibus dicunt: Cecinimus vobis, & non salta-
stis: lamentavimus, & non planxistis. Venit enim
Johannes neque manducans, neque bibens, & di-
cunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis man-
ducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, &
potator vini, publicanorum & peccatorum amicus.
Et justificata est sapientia à filiis suis. [u] Tunc cœ- [u] cviii.
pit exprobrare civitatibus in quibus factæ sunt plu- v.
rimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam.
Væ tibi Corozaïn, væ tibi Bethsaïda: quia, si in
Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt
in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egis-
sent. Verumtamen dico vobis: Tyro & Sidoni remis-
sius erit in die judicii, quam vobis. Et tu Caphar-
naüm, numquid usque in cœlum exaltaberis? usque
in infernum descendes. [x] Quia, si in Sodomis fa- [x] cix.
ctæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, forte man- x.
sissent usque in hanc diem. Verumtamen dico vobis,
quia terræ Sodomorum remissius erit in die judicii,
quam tibi. [y] In illo tempore respondens Jesus [y] cx.
dixit: Confitebor tibi, Pater, Domine cœli & terræ, v.
quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus,
& revelasti ea parvulis. Ita Pater: quoniam sic fuit
placitum ante te. [z] Omnia mihi tradita sunt à [z] cxi.
Patre meo. [a] Et nemo novit filium, nisi Pater: [a] cxii. iii.
neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit
Filius revelare. [b] Venite ad me omnes, qui labo- [b] cxiii.
ratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite ju- x.
gum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum,
& humilis corde: & invenietis requiem animabus ve-
stris. Jugum enim meum suave est, & onus meum
leve.
[c] In illo tempore abiit Jesus per sata sabbatho: di- Cap. 12. [c] cxiv.
scipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spi- ii.
cas, & manducare. Pharisæi autem videntes, dixe-
runt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet fa-
cere sabbathis. At ille dixit eis: Non legistis quid fe-
cerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant:
quomodo intravit in domum Dei, & panes proposi-
tionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his
qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? [d] Aut [d] cxv.
non legistis in lege, quia sabbathis sacerdotes in tem- x.
plo sabbathum violant, & sine crimine sunt? Dico
autem vobis, quia templo major est hic. Si autem
sciretis, quid est: Misericordiam volo, & non sacri-
ficium: numquam condemnassetis innocentes.
[e] Dominus enim est filius hominis etiam sabbathi. Et [e] cxvi.
cum inde transisset, venit in synagogam eorum. Et ii.
ecce homo manum habens aridam, & interrogabant
eum, dicentes: Si licet sabbathis curare? ut accusa-
rent eum. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis
homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc
sabbathis in foveam, nonne tenebit & levabit eam?
Quanto magis melior est homo ove? Itaque licet
sabbathis benefacere. Tunc ait homini: Extende ma-
num tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut
altera. [f] Exeuntes autem Pharisæi, consilium fa- [f] cxvii.
ciebant adversus eum, quomodo perderent eum. iiii.
[g] Jesus autem sciens recessit inde: & sequuti sunt eum [g] cxviii.
multi, & curavit eos omnes: & præcepit eis ne ma- x.
nifestum eum facerent. Ut adimpleretur quod dictum

Digitized by Google

est per Isaiam prophetam, dicentem : Ecce puer A
meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene com-
placuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super
eum, & judicium gentibus nuntiabit. Non conten-
det, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis
vocem ejus: arundinem quassatam non confringet,
& linum fumigans non exstinguet, donec ejiciat ad
victoriam judicium: & in nomine ejus gentes spera-
[a] cxix. v. bunt. [a] Tunc oblatus est ei dæmonium habens,
cæcus, & mutus, & curavit eum ita ut loqueretur,
[b] cxx. vii. & videret. [b] Et stupebant omnes turbæ, & di- B
[c] cxxi. ii. cebant: Numquid hic est filius David? [c] Pharisæi autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit dæmo-
nes nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.
[d] cxxii. ii. [d] Jesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis:
Omne regnum divisum contra se, desolabitur : &
omnis civitas, vel domus divisa contra se, non sta-
bit. Et si Satanas Satanam ejicit, adversus se divisus
est: quomodo ergo stabit regnum ejus? Et si ego in
Beelzebub ejicio dæmones, filii vestri in quo ejiciunt?
Ideo ipsi judices vestri erunt. Si autem ego in spiritu C
Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum
Dei. Aut quomodo potest quisquam intrare in do-
mum fortis, & vasa ejus diripere, nisi prius alligave-
rit fortem? & tunc domum illius diripiet. Qui non
est mecum, contra me est: & qui non congregat me-
[e] cxxiii. ii. cum, spargit. [e] Ideo dico vobis : Omne pecca-
tum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus au-
tem blasphemia non remittetur. Et quiqumque di-
xerit verbum contra filium hominis, remittetur ei:
qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non re- D
mittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.
[f] cxxiv. x. [f] Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bo-
num : aut facite arborem malam, & fructum ejus
malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Pro-
genies viperarum, quomodo potestis bona loqui,
quum sitis mali? ex abundantia enim cordis os lo-
[g] cxxv. v. quitur. [g] Bonus homo de bono thesauro profert
bona: & malus homo de malo thesauro profert ma-
[h] cxxvi. x. la. [h] Dico autem vobis, quoniam omne verbum
otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent ra- E
tionem de eo in die judicii. Ex verbis enim tuis justi-
[i] cxxvii. v. ficaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. [i] Tunc
responderunt ei quidam de Scribis & Pharisæis, di-
centes: Magister, volumus à te signum videre.
[k] cxxviii. v. [k] Qui respondens ait illis: Generatio mala & adulte-
ra signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi si-
gnum Jonæ Prophetæ. Sicut enim fuit Jonas in ven-
tre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit Fi-
lius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus
noctibus. Viri Ninivitæ surgent in judicio cum ge- F
neratione ista, & condemnabunt eam : quia pœni-
tentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus
quam Jonas hic. Regina austri surget in judicio cum
generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à
finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce
[l] cxxix. v. plus quam Salomon hic. [l] Quum autem immun-
dus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca ari-
da, quærens requiem, & non invenit. Tunc dicit:
Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens
invenit eam vacantem, scopis mundatam, & orna- G
tam. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus se-
cum nequiores se, & intrantes habitant ibi: & fiunt
novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit &
[m] cxxx. x. generationi huic pessimæ. [m] Adhuc eo loquente
ad turbas, ecce mater ejus & fratres stabant foris,
quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce ma-
ter tua, & fratres tui foris stant quærentes te. At ipse

respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, &
qui sunt fratres mei? Et extendens manum in disci-
pulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.
Quiqumque enim fecerit voluntatem Patris mei,
qui in cœlis est; ipse meus frater, & soror, & ma-
ter est.
[n] In illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus Cap. 13. [n] cxxxi. ii.
mare. Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita
ut in naviculam ascendens sederet, & omnis turba
stabat in littore: & loquutus est eis multa in parabo-
lis, dicens: Ecce exiit qui seminat seminare. Et dum
seminat, quædam ceciderunt secus viam, & vene-
runt volucres cœli, & comederunt ea. Alia autem
ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram mul-
tam : & continuo exorta sunt, quia non habebant
altitudinem terræ. Sole autem orto æstuaverunt: &
quia non habebant radicem, aruerunt. Alia autem
ceciderunt in spinas: & creverunt spinæ, & suffoca-
verunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam:
& dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexage-
simum, aliud trigesimum. Qui habet aures audiendi
audiat. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in
parabolis loqueris eis? Qui respondens, ait illis:
Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum:
illis autem non est datum. [o] Qui enim habet, [o] cxxxii. v.
dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, &
quod habet auferetur ab eo. [p] Ideo in parabo- [p] cxxxiii. i.
lis loquor eis: quia videntes non vident, & audien-
tes non audiunt, neque intelligunt. Et adimpletur in
eis prophetia Isaïæ dicentis: Auditu audietis, & non
intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. In-
crassatum est enim cor populi hujus, & auribus gra-
viter audierunt, & oculos suos clauserunt: nequando
videant oculis, & auribus audiant, & corde intelli-
gant, & convertantur, & sanem eos. [q] Vestri au- [q] cxxxiv. v.
tem beati oculi quia vident, & aures vestræ quia au-
diunt. Amen quippe dico vobis, quia multi prophe-
tæ & justi cupierunt videre quæ videtis, & non vide-
runt; & audire quæ auditis, & non audierunt.
[r] Vos ergo audite parabolam seminantis. Omnis qui [r] cxxxv. ii.
audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, &
rapit quod seminatum est in corde ejus: hic est qui
secus viam seminatus est. Qui autem super petrosa se-
minatus est, hic est, qui verbum audit, & continuo
cum gaudio accepit illud: non habet autem in se ra-
dicem, sed est temporalis. Facta autem tribulatione
& persequutione propter verbum, continuo scanda-
lizatur. Qui autem seminatus est in spinis, hic est,
qui verbum audit, & solicitudo sæculi istius, & fal-
lacia divitiarum, suffocat verbum, & sine fructu ef-
ficitur. Qui vero in terram bonam seminatus est, hic
est, qui audit verbum, & intelligit, & fructum af-
fert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem
sexagesimum, aliud vero trigesimum. [s] Aliam [s] cxxxvi. x.
parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est
regnum cœlorum homini, qui seminavit bonum se-
men in agro suo. Quum autem dormirent homines,
venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in me-
dio tritici, & abiit. Quum autem crevisset herba, &
fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Acce-
dentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Do-
mine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo?
Unde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus ho-
mo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis, imus, &
colligimus ea? Et ait: Non: ne forte colligentes zi-
zania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite
utraque crescere usque ad messem, & in tempore
messis dicam messoribus: Colligite primum zizania,

Digitized by Google

& alligate ea in fasciculos ad comburendum, triti- A
a cxxxvii. cum autem congregate in horreum meum. a Aliam
parabolam proposuit eis dicens: Simile est regnum
cœlorum grano sinapis, quod accipiens homo semi-
navit in agro suo: quod minimum quidem est omni-
bus seminibus: quum autem creverit, majus est omni-
bus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cœli ve-
b cxxxviii. v. niant, & habitent in ramis ejus. b Aliam parabo-
lam loquutus est eis. Simile est regnum cœlorum fer-
mento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sa-
c cxxxix. vi. tis tribus, donec fermentatum est totum. c Hæc B
omnia loquutus est Jesus in parabolis ad turbas: &
sine parabolis non loquebatur eis: ut impleretur quod
dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in
parabolis os meum, eructabo abscondita à constitu-
d cxl. tione mundi. d Tunc, dimissis turbis, venit in do-
mum: & accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes:
Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui re-
spondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Fi-
lius hominis. Ager autem, est mundus. Bonum vero
semen, hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt C
nequam. Inimicus autem, qui seminavit ea, est dia-
bolus. Messis vero, consummatio sæculi est. Messo-
res autem, angeli sunt. Sicut ergo colliguntur ziza-
nia, & igni comburuntur: sic erit in consummatio-
ne sæculi. Mittet filius hominis angelos suos, & col-
ligent de regno ejus omnia scandala, & eos qui fa-
ciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis.
Ibi erit fletus, & stridor dentium. Tunc justi fulge-
bunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet au-
res audiendi, audiat. Simile est regnum cœlorum D
thesauro abscondito in agro: quem qui invenit ho-
mo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit
universa quæ habet, & emit agrum illum. Iterum si-
mile est regnum cœlorum homini negotiatori, quæ-
renti bonas margaritas. Inventa autem una pretiosa
margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, &
emit eam. Iterum simile est regnum cœlorum sage-
næ missæ in mare, & ex omni genere piscium con-
greganti. Quam, quum impleta esset, educentes, &
secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos E
autem foras miserunt. Sic erit in consummatione sæ-
culi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio
justorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit
fletus, & stridor dentium. Intellexistis hæc omnia?
Dicunt ei: Etiam. Ait illis: Ideo omnis scriba doctus
in regno cœlorum, similis est homini patrifamilias,
qui profert de thesauro suo nova & vetera. Et factum
est, quum consummasset Jesus parabolas istas, transiit
e cxli. inde. e Et veniens in patriam suam, docebat eos
in synagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: F
Unde huic sapientia hæc, & virtutes? Nonne hic est
fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria; & fra-
tres ejus Jacobus, & Joseph, & Simon, & Judas? &
sorores ejus, nonne omnes apud nos sunt? Unde er-
go huic omnia ista? Et scandalizabantur in eo.
f cxlii. f Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine hono-
re, nisi in patria sua, & in domo sua. Et non fecit ibi
virtutes multas, propter incredulitatem illorum.
Cap. 14. g In illo tempore audivit Herodes tetrarcha fa-
g cxliii. mam Jesu: & ait pueris suis: Hic est Johannes Bapti- G
sta: ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operan-
h cxliv. tur in eo. h Herodes enim tenuit Johannem, & al-
ligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodia-
dem uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Johannes:
Non licet tibi habere eam. Et volens illum occide-
re, timuit populum: quia sicut prophetam eum ha-
i cxlv. bebant. i Die autem natalis Herodis saltavit fi-

lia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Unde
cum juramento pollicitus est ei dare quodquumque
postulasset ab eo. At illa præmonita à matre sua, Da
mihi, inquit, hîc in disco caput Johannis Baptistæ. Et
contristatus est rex: propter juramentum autem, &
eos qui pariter recumbebant, jussit dari. Misitque &
decollavit Johannem in carcere. Et allatum est ca-
put ejus in disco, & datum est puellæ, & attulit ma-
tri suæ. Et accedentes discipuli ejus, tulerunt corpus
ejus, & sepelierunt illud; & venientes nuntiaverunt
Jesu. k Quod quum audisset Jesus, secessit inde in k cxlvi.
navicula, in locum desertum seorsum: & quum audis-
sent turbæ, sequutæ sunt eum pedestres de civitatibus.
Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis,
& curavit languidos eorum. l Vespere autem fa- l cxlvii.
cto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: De-
sertus est locus, & hora jam præteriit: dimitte tur-
bas, ut euntes in castella, emant sibi escas. Jesus au-
tem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos
manducare. Responderunt ei: Non habemus hic nisi
quinque panes, & duos pisces. Qui ait eis: Afferte
mihi illos huc. Et quum jussisset turbam discumbere
super fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus
piscibus, aspiciens in cœlum benedixit, & fregit, &
dedit discipulis panes, discipuli autem turbis. Et man-
ducaverunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt re-
liquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.
Manducantium autem fuit numerus, quinque millia
virorum, exceptis mulieribus, & parvulis. m Et m cxlviii. vi.
statim compulit Jesus discipulos ascendere in navicu-
lam, & præcedere eum trans fretum, donec dimit-
teret turbas. n Et dimissa turba, ascendit in mon- n cxlix. ii.
tem solus orare. o Vespere autem facto solus erat o cl. iii.
ibi. Navicula autem in medio mari jactabatur flucti-
bus: erat enim contrarius ventus. Quarta autem vi-
gilia noctis, venit ad eos ambulans super mare. Et
videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt,
dicentes: Quia phantasma est. Et præ timore clama-
verunt. Statimque Jesus loquutus est eis, dicens: Ha-
bete fiduciam: ego sum, nolite timere. p Respon- p cli. x.
dens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me
ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni. Et de-
scendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam
ut veniret ad Jesum. Videns vero ventum validum,
timuit: & cum cœpisset mergi, clamavit dicens: Do-
mine, salvum me fac. Et continuo Jesus extendens
manum, apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei,
quare dubitasti? q Et quum ascendissent in navi- q clii. vi.
culam, cessavit ventus. Qui autem in navicula erant,
venerunt, & adoraverunt eum, dicentes: Vere Fi-
lius Dei es. r Et quum transfretassent, venerunt r cliii. ii.
in terram Genesar. Et cum cognovissent eum viri loci
illius, miserunt in universam regionem illam, & ob-
tulerunt ei omnes male habentes. Et rogabant eum
ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et qui-
quumque tetigerunt, salvi facti sunt.
s Tunc accesserunt ad eum ab Jerosolymis Scribæ, Cap. 15.
& Pharisæi, dicentes: Quare discipuli tui transgre- s cliv. vi.
diuntur traditionem seniorum? non enim lavant ma-
nus suas, quum panem manducant. Ipse autem respon-
dens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum
Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:
Honora patrem, & matrem; &: Qui maledixerit
patri, vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis:
Quiquumque dixerit patri, vel matri, Munus quod-
quumque est ex me, tibi proderit: & non honorifi-
cabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fe-
cistis mandatum Dei propter traditionem vestram:
Hypocritæ,

Digitized by Google

Hypocritæ, bene prophetavit de vobis Isaias, dicens: A
Populus hic labiis me honorat cor autem eorum lon-
ge est à me. Sine caussa autem colunt me, docentes
doctrinas, & mandata hominum. Et convocatis ad
se turbis, dixit eis: Audite, & intelligite. Non quod
intrat in os, coinquinat hominem: sed quod proce-
a clv. X. dit ex ore, hoc coinquinat hominem. a Tunc ac-
cedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia Pha-
risæi audito verbo hoc, scandalizati sunt? At ille re-
spondens ait: Omnis plantatio, quam non plantavit
b clvi. V. Pater meus cœlestis, eradicabitur. b Sinite illos: B
cæci sunt, & duces cæcorum, cæcus autem si cæco
c clvii. VI. ducatum præstet, ambo in foveam cadunt. c Re-
spondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis para-
bolam istam. At ille dixit: Adhuc & vos sine intel-
lectu estis? Non intelligitis, quia omne quod in os
intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.
Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, &
ea coinquinant hominem: de corde enim exeunt co-
gitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes,
furta, falsa testimonia, blasphemiæ. Hæc sunt quæ C
coinquinant hominem. Non lotis autem manibus
manducare, non coinquinat hominem. Et egressus
inde Jesus, secessit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce
mulier Chananæa à finibus illis egressa clamavit, di-
cens ei: Miserere mei Domine fili David: filia mea
male à dæmonio vexatur. Qui non respondit ei ver-
bum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum di-
d clviii. V. centes: Dimitte eam: quia clamat post nos. d Ipse
autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves,
e clix. VI. quæ perierunt domus Israel. e At illa venit, & D
adoravit eum, dicens: Domine, adjuva me. Qui re-
spondens ait: Non est bonum sumere panem filio-
rum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domi-
ne: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de
mensa dominorum suorum. Tunc respondens Jesus,
ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut
f clx. VI. vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora. f Et quum
transisset inde Jesus, venit secus mare Galilææ: &
adscendens in montem, sedebat ibi. Et accesserunt
ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos: & cæ- E
cos, claudos, debiles, & alios multos: & projecerunt
eos ad pedes ejus, & curavit eos: ita ut turbæ mira-
rentur, videntes mutos loquentes, claudos ambu-
lantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Is-
rael. Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit:
Misereor turbæ, quia triduo jam perseverant me-
cum, & non habent quod manducent: & dimittere
eos jejunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei di-
scipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut
saturemus turbam tantam? Et ait illis Jesus: Quot F
habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos
pisciculos. Et præcepit turbæ, ut discumberent super
terram. Et accipiens septem panes, & pisces, & gra-
tias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli
dederunt populo. Et comederunt omnes, & saturati
sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt se-
ptem sportas plenas. Erant autem qui manducave-
runt, quattuor millia hominum, extra parvulos &
mulieres. Et, dimissa turba, ascendit in naviculam:
& venit in fines Magedan. G
Cap. 16. g clxi. IIII. g Et accesserunt ad eum Pharisæi & Sadducæi ten-
tantes: & rogaverunt eum ut signum de cœlo osten-
h clxii. V. deret eis. h At ille respondens, ait illis: Facto ve-
spere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cœ-
lum; Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste
cœlum. Faciem ergo cœli dijudicare nostis: signa au-
i clxiii. VI. tem temporum non potestis scire? i Generatio mala
& adultera signum quærit: & signum non dabitur ei,
nisi signum Jonæ Prophetæ. Et relictis illis, abiit. Et
quum venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt
panes accipere. k Qui dixit illis: Intuemini, & k clxiv. II.
cavete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum.
l At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes l clxv. VI.
non accepimus. Sciens autem Jesus, dixit: Quid co-
gitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habe-
tis? Nondum intelligitis, neque recordamini quin-
que panum in quinque millia hominum, & quot co-
phinos sumsistis? neque septem panum in quattuor
millia hominum, & quot sportas sumsistis? Quare
non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete
à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum? Tunc
intellexerunt, quia non dixerit cavendum à fermen-
to panum, sed à doctrina Pharisæorum, & Saddu-
cæorum. m Venit autem Jesus in partes Cæsareæ m clxvi. I.
Philippi: & interrogabat discipulos suos, dicens:
Quem dicunt homines esse Filium hominis? At illi
dixerunt: Alii Johannem Baptistam, alii autem Eliam,
alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis. Dicit il-
lis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis? Respon-
dens Simon Petrus dixit: Tu es Christus, Filius Dei
vivi. n Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus n clxvii. X.
es Simon Bar-Jona: quia caro & sanguis non revela-
vit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. Et ego dico
tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædifi-
cabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævale-
bunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cœlo-
rum. Et quodquumque ligaveris super terram, erit
ligatum & in cœlis: & quodquumque solveris super
terram, erit solutum & in cœlis. o Tunc præcepit o clxviii. II.
discipulis suis, ut nemini dicerent quia ipse esset Jesus
Christus. Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis,
quia oporteret eum ire Jerosolymam, & multa pati à
senioribus, & Scribis, & principibus sacerdotum, &
occidi, & tertia die resurgere. p Et assumens eum p clxix. VI.
Petrus, cœpit increpare illum dicens: Absit à te, Do-
mine: non erit tibi hoc. Qui conversus, dixit Petro:
Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non
sapis ea quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.
q Tunc Jesus dixit discipulis suis: Si quis vult post me q clxx. II.
venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam,
& sequatur me. Qui enim voluerit animam suam sal-
vam facere, perdet eam: qui autem perdiderit ani-
mam suam propter me, inveniet eam. Quid enim
prodest homini, si mundum universum lucretur, ani-
mæ vero suæ detrimentum patiatur? Aut quam da-
bit homo commutationem pro anima sua? r Fi- r clxxi. X.
lius enim hominis venturus est in gloria Patris sui
cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secun-
dum opera ejus. s Amen dico vobis, sunt quidam s clxxii. II.
de hic stantibus, qui non gustabunt mortem, donec
videant Filium hominis venientem in regno suo.
Et post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, Cap. 17.
& Johannem fratrem ejus, & ducit illos in montem
excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos. Et
resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus
facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis
Moyses & Elias cum eo loquentes. Respondens au-
tem Petrus, dixit ad Jesum: Domine, bonum est nos
hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi
unum, Moysi unum, & Eliæ unum. Adhuc eo lo-
quente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce
vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in
quo mihi bene complacui: ipsum audite. Et audien-
tes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt
valde. Et accessit Jesus, & tetigit eos: dixitque eis:

Digitized by Google

Surgite, & nolite timere. Levantes autem oculos A
suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum. Et de-
scendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus dicens:
Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à
[a] CLXXIII. VI. mortuis resurgat. [a] Et interrogaverunt eum di-
scipuli, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt quod
Eliam oporteat primum venire? At ille respondens,
ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia.
Dico autem vobis, quia Elias jam venit, & non co-
gnoverunt eum, sed fecerunt in eo quæquumque vo-
luerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Tunc B
intellexerunt discipuli, quia de Johanne Baptista di-
[b] CLXXIV. II. xisset eis. [b] Et quum venisset ad turbam, accessit
ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens:
Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, &
male patitur: nam sæpe cadit in ignem, & crebro in
aquam. Et obtuli eum discipulis tuis, & non potue-
runt curare eum. Respondens autem Jesus, ait: O
generatio incredula, & perversa, quousque ero vo-
biscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad
me. Et increpavit illum Jesus, & exiit ab eo dæmo- C
[c] CLXXV. V. nium, & curatus est puer ex illa hora. [c] Tunc ac-
cesserunt discipuli ad Jesum secreto, & dixerunt:
Quare nos non potuimus ejicere illum? Dixit illis
Jesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe
dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis,
dicetis monti huic, Transi hinc illuc, & transibit, &
nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eji-
[d] CLXXVI. II. citur nisi per orationem, & jejunium. [d] Conversan-
tibus autem eis in Galilæa, dixit illis Jesus: Filius ho-
minis tradendus est in manus hominum: & occident D
eum, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehe-
[e] CLXXVII. X. menter. [e] Et quum venissent Capharnüm, acces-
serunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & di-
xerunt ei: Magister vester non solvit didrachma?
Ait: Etiam. Et quum intrasset in domum, prævenit
eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges
terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à fi-
liis suis, an ab alienis? Et ille dixit: Ab alienis. Dixit
illi Jesus: Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scanda-
lizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum E
piscem, qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore
ejus, invenies staterem: illum sumens, da eis pro me,
& te.

Cap. 18. [f] In illa hora accesserunt discipuli ad Jesum, di-
[f] CLXXVIII. II. centes: Quis, putas, major est in regno cœlorum?
Et advocans Jesus parvulum, statuit eum in medio
eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi conversi fue-
ritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in re-
gnum cœlorum. Quiquumque ergo humiliaverit se
sicut parvulus iste, hic est major in regno cœlorum. F
Et qui susceperit unum parvulum talem in nomine
[g] CLXXIX. II. meo, me suscipit. [g] Qui autem scandalizaverit
unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei
ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, & demer-
gatur in profundum maris. Væ mundo à scandalis.
Necesse est enim ut veniant scandala: verumtamen
[h] CLXXX. VI. væ homini illi, per quem scandalum venit. [h] Si
autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te; absci-
de eum, & projice abs te: bonum tibi est ad vitam
ingredi debilem vel claudum, quam duas manus vel G
duos pedes habentem mitti in ignem æternum. Et si
oculus tuus scandalizat te, erue eum, & projice abs
te: bonum tibi est cum uno oculo in vitam intra-
re, quam duos oculos habentem mitti in gehennam
[i] CLXXXI. X. ignis. [i] Videte ne contemnatis unum ex his pu-
sillis: dico enim vobis, quia angeli eorum in cœlis
semper vident faciem patris mei, qui in cœlis est.

Venit enim filius hominis salvare quod perierat.
[k] Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oves, [k] CLXXXII. V.
& erraverit una ex eis: nonne relinquit nonaginta-
novem in montibus, & vadit quærere eam quæ erra-
vit? & si contigerit ut inveniat eam: Amen dico vo-
bis, quia gaudet super eam magis quam super nona-
gintanovem, quæ non erraverunt. Sic non est volun-
tas ante Patrem vestrum, qui in cœlis est, ut pereat
unus de pusillis istis. [l] Si autem peccaverit in te [l] CLXXXIII. V.
frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum
solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.
[m] Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc [m] CLXXXIV. X.
unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium
stet omne verbum. Quod si non audierit eos: dic ec-
clesiæ. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut
ethnicus & publicanus. [n] Amen dico vobis, quæ- [n] CLXXXV. VII.
quumque alligaveritis super terram, erunt ligata &
in cœlo: & quæquumque solveritis super terram,
erunt soluta & in cœlo. [o] Iterum dico vobis, quia [o] CLXXXVI. X.
si duo ex vobis consenserint super terram, de omni
re quamquumque petierint, fiet illis à Patre meo, qui
in cœlis est. Ubi enim sunt duo vel tres congregati
in nomine meo, ibi sum in medio eorum. [p] Tunc [p] CLXXXVII. V.
accedens Petrus ad eum dixit: Domine quoties pec-
cabit in me frater meus, & dimittam ei? usque se-
pties? Dicit illi Jesus: Non dico tibi usque septies;
sed usque septuagies septies. [q] Ideo assimilatum [q] CLXXXVIII. X.
est regnum cœlorum homini regi, qui voluit ratio-
nem ponere cum servis suis. Et quum cœpisset ratio-
nem ponere, oblatus est ei unus, qui debebat ei de-
cem millia talenta. Quum autem non haberet unde
redderet, jussit eum dominus ejus vænumdari, &
uxorem ejus, & filios, & omnia quæ habebat, & red-
di. Procidens autem servus ille, orabat eum, dicens:
Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Mi-
sertus autem dominus servi illius, dimisit eum, & de-
bitum dimisit ei. Egressus autem servus ille, invenit
unum de conservis suis, qui debebat ei centum de-
narios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde
quod debes. Et procidens conservus ejus, rogabat
eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia red-
dam tibi. Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in
carcerem, donec redderet debitum. Videntes autem
conservi ejus quæ fiebant, contristati sunt valde: &
venerunt, & narraverunt domino suo omnia quæ fa-
cta fuerant. Tunc vocavit illum dominus suus: & ait
illi: Serve nequam, omne debitum dimisi tibi quo-
niam rogasti me: nonne ergo oportuit & te misereri
conservi tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus
dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoadusque
redderet universum debitum. Sic & Pater meus cœ-
lestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fra-
tri suo de cordibus vestris.
[r] Et factum est, quum consummasset Jesus sermo- Cap. 19.
nes istos, migravit à Galilæa, & venit in fines Judææ [r] CLXXXIX. VI.
trans Jordanem, & sequutæ sunt eum turbæ multæ, &
curavit eos ibi. Et accesserunt ad eum Pharisæi ten-
tantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere
uxorem suam, quaquumque ex caussa? Qui respon-
dens, ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominem
ab initio, masculum & feminam fecit eos? & dixit:
Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, &
adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Ita-
que jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo
Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi:
Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii,
& dimittere? Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam
cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras:

a cxc. ab initio autem non fuit sic. a Dico autem vobis,
II. quia quiquumque dimiserit uxorem suam, nisi ob for-
nicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui di-
b cxci. missam duxerit, mœchatur. b Dicunt ei discipuli
ejus: Si ita est caussa hominis cum uxore, non expe-
dit nubere. Qui dixit illis: Non omnes capiunt ver-
bum istud, sed quibus datum est. Sunt enim eunu-
chi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunu-
chi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi,
qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum.
c cxcii. Qui potest capere, capiat. c Tunc oblati sunt ei
II. parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Disci-
puli autem increpabant eos. Jesus vero ait eis: Sini-
te parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire:
talium est enim regnum cœlorum. Et quum imposuis-
d cxciii. set eis manus, abiit inde. d Et ecce unus acce-
II. dens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut
habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Quid me in-
terrogas de bono? Unus est bonus Deus. Si autem
vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dicit illi: Quæ?
Jesus autem dixit: Non homicidium facies: Non adul-
terabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium
dices: Honora patrem tuum, & matrem tuam: &,
diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit illi ado-
lescens: Omnia hæc custodivi à juventute mea, quid
e cxciv. adhuc mihi deest? e Ait illi Jesus: Si vis perfe-
I. ctus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus,
& habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.
f cxcv. f Quum audisset autem adolescens verbum, abiit tri-
II. stis: erat enim habens multas possessiones. Jesus au-
tem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia di-
ves difficile intrabit in regnum cœlorum. Et iterum
dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus
transire, quam divitem intrare in regnum cœlorum.
Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, di-
centes: Quis ergo poterit salvus esse? Aspiciens au-
tem Jesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile
est: apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc
respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus
g cxcvi. omnia, & sequuti sumus te: g quid ergo erit no-
X. bis? Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod
vos qui sequuti estis me, in regeneratione, quum se-
h cxcvii. derit Filius hominis in sede majestatis suæ, h sede-
V. bitis & vos super sedes duodecim, judicantes duode-
i cxcviii. cim tribus Israel. i Et omnis qui reliquerit do-
II. mum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut ma-
trem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter no-
men meum, centuplum accipiet, & vitam æternam
k cxcix. possidebit. k Multi autem erunt primi novissimi,
II. & novissimi primi.
Cap. 20. l Simile est regnum cœlorum homini patrifamilias,
l cc. qui exiit primo mane conducere operarios in vineam
X. suam. Conventione autem facta cum operariis ex de-
nario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus
circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otio-
sos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod
justum fuerit dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum
autem exiit circa sextam & nonam horam: & fecit
similiter. Circa undecimam vero exiit, & invenit
alios stantes, & dicit illis: Quid hic statis tota die
otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit
illis: Ite & vos in vineam meam. Quum sero autem
factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo:
Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens
à novissimis usque ad primos. Quum venissent ergo
qui circa undecimam horam venerant, acceperunt
singulos denarios. Venientes autem & primi, arbi-
trati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt au-

A tem & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmu-
rabant adversus patremfamilias, dicentes: Hi novis-
simi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti,
qui portavimus pondus diei, & æstus. At ille respon-
dens uni eorum, dixit: Amice non facio tibi inju-
riam: nonne ex denario convenisti mecum? Tolle
quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissi-
mo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo,
facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus
sum? Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi.
B Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. m Et m cci.
ascendens Jesus Jerosolymam, assumsit duodecim di- II.
scipulos secreto, & ait illis: Ecce ascendimus Jeroso-
lymam, & filius hominis tradetur principibus sacer-
dotum, & scribis, & condemnabunt eum morte, &
tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellan-
dum, & crucifigendum, & tertia die resurget.
n Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum n ccii.
filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit VI.
ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei,
C unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram, in
regno tuo. Respondens autem Jesus, dixit: Nescitis
quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bi-
biturus sum? Dicunt ei: Possumus. Ait illis: Cali-
cem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexte-
ram meam vel sinistram, non est meum dare vobis,
sed quibus paratum est à Patre meo. o Et audien- o cciii.
tes decem, indignati sunt de duobus fratribus. Jesus II.
autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes
gentium dominantur eorum: & qui majores sunt,
D potestatem exercent in eos. Non ita erit inter vos:
sed quiquumque voluerit inter vos major fieri, sit ve-
ster minister: & qui voluerit inter vos primus esse,
erit vester servus. p Sicut filius hominis non ve- p cciv.
nit ministrari, sed ministrare & dare animam suam, IIII.
redemtionem pro multis. q Et egredientibus il- q ccv.
lis ab Jericho, sequuta est eum turba multa: & ecce II.
duo cæci sedentes secus viam, audierunt quia Jesus
transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine mise-
rere nostri, fili David. Turba autem increpabat eos
E ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Do-
mine, miserere nostri, fili David. Et stetit Jesus, &
vocavit eos, & ait: Quid vultis ut faciam vobis? Di-
cunt illi, Domine, ut aperiantur oculi nostri. Miser-
tus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et con-
festim viderunt, & sequuti sunt eum.
r Et quum appropinquassent Jerosolymis, & venis- Cap. 21.
sent Bethphage ad montem Oliveti: tunc Jesus mi- r ccvi.
sit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum, quod II.
contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam,
F & pullum cum ea: solvite, & adducite mihi: & si
quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his
opus habet: & confestim dimittet eos. s Hoc au- s ccvii.
tem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum VII.
est per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce
rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam,
& pullum filium subjugalis. t Euntes autem di- t ccviii.
scipuli fecerunt sicut præcepit illis Jesus. Et adduxe- II.
runt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos ve-
stimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Plu-
G rima autem turba straverunt vestimenta sua in via:
alii autem cædebant ramos de arboribus, & sterne-
bant in via. u Turbæ autem, quæ præcedebant, u ccix.
& quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna II.
filio David: benedictus, qui venit in nomine Domi-
ni: hosanna in altissimis. x Et quum intrasset Je- x ccx.
rosolymam, commota est universa civitas, dicens: X.
Quis est hic? Populi autem dicebant: Hic est Jesus

Digitized by Google

a ccxi. i. propheta à Nazareth Galilææ. a Et intravit Je- A
sus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes,
& ementes in templo; & mensas numulariorum, &
cathedras vendentium columbas evertit: & dicit eis:
Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabi-
tur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.
b ccxii. b Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo:
c ccxiii. v. & sanavit eos. c Videntes autem principes sacer-
dotum, & scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros cla-
mantes in templo, & dicentes: Hosanna filio David:
indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid isti dicunt? B
Jesus autem dixit eis: Utique numquam legistis: Quia
ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem?
d ccxiv. vi. d Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Beth-
aniam: ibique mansit. Mane autem revertens in ci-
vitatem, esuriit. Et videns fici arborem unam secus
viam, venit ad eam: & nihil invenit in ea nisi folia
tantum, & ait illi: Numquam ex te fructus nascatur
in sempiternum. Et arefacta est continuo ficulnea. Et
videntes discipuli, mirati sunt, dicentes: Quomodo
e ccxv. v. continuo aruit? e Respondens autem Jesus, ait C
eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non
hæsitaveritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si
monti huic dixeritis, Tolle te, & jacta te in mare, fiet.
f ccxvi. f Et omnia quæquumque petieritis in oratione cre-
g ccxvii. ii. dentes, accipietis. g Et quum venisset in tem-
plum, accesserunt ad eum docentem, principes sa-
cerdotum, & seniores populi, dicentes: In qua po-
testate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem?
Respondens Jesus dixit eis: Interrogabo vos & ego
unum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego vo- D
bis dicam in qua potestate hæc facio. Baptismus Jo-
hannis unde erat? è cœlo, an ex hominibus? At illi
cogitabant inter se, dicentes: Si dixerimus, è cœlo,
dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem
dixerimus, ex hominibus, timemus turbam: omnes
enim habebant Johannem sicut prophetam. Et re-
spondentes Jesu, dixerunt: Nescimus. Ait illis & ipse:
Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.
h ccxviii. h Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat
duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade E
hodie, operare in vinea mea. Ille autem respondens,
ait: Nolo. Postea autem, pœnitentia motus abiit.
Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille
respondens, ait: Eo, domine, & non ivit. Quis ex
duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus.
Dicit illis Jesus: Amen dico vobis, quia publicani,
& meretrices præcedent vos in regnum Dei. Venit
enim ad vos Johannes in via justitiæ, & non credidi-
stis ei: publicani autem, & meretrices crediderunt
ei: vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis F
i ccxix. postea, ut crederetis ei. i Aliam parabolam au-
dite: Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam,
& sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, &
ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & pere-
gre profectus est. Quum autem tempus fructuum ap-
propinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut ac-
ciperent fructus ejus. Et agricolæ, apprehensis ser-
vis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium
vero lapidaverunt. Iterum misit alios servos plures
prioribus, & fecerunt illis similiter. Novissime au- G
tem misit ad eos filium suum, dicens: Verebuntur fi-
lium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixe-
runt intra se: Hic est heres, venite occidamus eum,
& habebimus hereditatem ejus. Et apprehensum eum
ejecerunt extra vineam, & occiderunt. Quum ergo
venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?
Aiunt illi: Malos male perdet: & vineam suam lo-

cabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum tempo-
ribus suis. Dicit illis Jesus: Numquam legistis in Scri-
pturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes,
hic factus est in caput anguli? A Domino factum est
istud, & est mirabile in oculis nostris? Ideo dico vo-
bis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur
genti facienti fructus ejus. Et qui ceciderit super la-
pidem istum, confringetur: super quem vero cecide-
rit, conteret eum. k Et quum audissent principes k ccxx. i.
sacerdotum & pharisæi parabolas ejus, cognoverunt
quod de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, ti-
muerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum ha-
bebant.
l Et respondens Jesus, dixit iterum in parabolis eis, Cap. 22. l ccxxi. v.
dicens: Simile factum est regnum cœlorum homini
regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit servos suos
vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire. Ite-
rum misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce
prandium meum paravi, tauri mei & altilia occisa
sunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem
neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, alius
vero ad negotiationem suam: reliqui vero tenuerunt
servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt. Rex
autem quum audisset, iratus est: & missis exercitibus
suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum
succendit. Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem pa-
ratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.
Ite ergo ad exitus viarum, & quosquumque invene-
ritis, vocate ad nuptias. Et egressi servi ejus in vias,
congregaverunt omnes quos invenerunt, malos &
bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.
m Intravit autem rex ut videret discumbentes, & vi- m ccxxii. x.
dit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait
illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens ve-
stem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex mi-
nistris: Ligatis manibus, & pedibus ejus, mittite eum
in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor den-
tium. Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.
n Tunc abeuntes pharisæi, consilium inierunt ut ca- n ccxxiii. ii.
perent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos
cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia ve-
rax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi
cura de aliquo: non enim respicis personam homi-
num: dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum
dare Cæsari, an non? Cognita autem Jesus nequitia
eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? ostendite
mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.
Et ait illis Jesus: Cujus est imago hæc, & superscri-
ptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite er-
go quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.
Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. In
illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non
esse resurrectionem: & interrogaverunt eum, dicen-
tes: Magister, Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit
non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem il-
lius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud
nos septem fratres, & primus, uxore ducta, defun-
ctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam
fratri suo. Similiter secundus, & tertius, usque ad se-
ptimum. Novissime autem omnium & mulier defun-
cta est. In resurrectione ergo cujus erit de septem
uxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens au-
tem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, ne-
que virtutem Dei. In resurrectione enim neque nu-
bent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in
cœlo. De resurrectione autem mortuorum non le-
gistis quod dictum est à Deo dicente vobis: Ego sum
Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob?

Digitized by Google

Non est Deus mortuorum, sed viventium. Et audien- A
a ccxxv. vi. tes turbæ mirabantur in doctrina ejus. a Pharisæi
autem audientes quod silentium imposuisset Saddu-
cæis, convenerunt in unum: & interrogavit eum unus
ex eis legis doctor, tentans eum: Magister, quod est
mandatum magnum in lege? Ait illi Jesus: Diliges
Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota
anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum,
& primum mandatum. Secundum autem simile est
huic: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. In his
duobus mandatis universa lex pendet, & prophetæ. B
b ccxxv. ii. b Congregatis autem pharisæis, interrogavit eos Je-
sus, dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus
filius est? Dicunt ei: David. Ait illis: Quomodo er-
go David in spiritu vocat eum Dominum dicens:
Dixit Dominus Domino meo: sede à dextris meis,
donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo-
rum? Si ergo David vocat eum Dominum, quomo-
c ccxxvi. ii. do filius ejus est? c Et nemo poterat ei respon-
dere verbum? neque ausus fuit quisquam ex illa die
eum amplius interrogare. C
Cap. 23. d Tunc Jesus loquutus est ad turbas, & ad discipu-
d ccxxvii. x. los suos, dicens: Super cathedram Moysi sederunt
scribæ, & pharisæi. Omnia ergo quæquumque dixe-
rint vobis, servate, & facite: secundum opera vero
eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.
e ccxxviii. v. e Alligant enim onera gravia, & importabilia, & im-
ponunt in humeros hominum: digito autem suo no-
f ccxxix. ii. lunt ea movere. f Omnia vero opera sua faciunt
ut videantur ab hominibus: dilatant enim phylacte-
ria sua, & magnificant fimbrias. Amant autem pri- D
mos recubitus in cœnis, primas cathedras in synago-
gis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus
g ccxxx. x. Rabbi. g Vos autem nolite vocari Rabbi. Unus
est enim Magister vester, omnes autem vos fratres
estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram:
unus est enim Pater vester, qui in cœlis est. Nec vo-
cemini magistri: quia Magister vester unus est, Chri-
h ccxxxi. v. stus. h Qui major est vestrûm, erit minister ve-
ster. Qui autem se exaltaverit, humiliabit ur: & qui
i ccxxxii. v. se humiliaverit, exaltabitur. i Væ autem vobis E
Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum
cœlorum ante homines. Vos enim non intratis, nec
aa k ccxxxiii. x. introëuntes sinitis intrare. aa k Væ vobis Scribæ
& Pharisæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam,
ut faciatis unum proselytum: & quum fuerit factus,
facitis eum filium gehennæ duplo quam vos. Væ vo-
bis duces cæci, qui dicitis: Quiquumque juraverit per
templum, nihil est: qui autem juraverit in auro tem-
pli, debet. Stulti, & cæci: Quid enim majus est, au-
rum, an templum, quod sanctificat aurum? Et qui- F
quumque juraverit in altari, nihil est: quiquumque
autem juraverit in dono, quod est super illud, de-
bet. Cæci: Quid enim majus est, donum, an alta-
re, quod sanctificat donum? Qui ergo jurat in altari,
jurat in eo, & in omnibus quæ super illud sunt. Et
quiquumque juraverit in templo, jurat in illo, & in
eo qui habitat in ipso: & qui jurat in cœlo, jurat in
l ccxxxiv. v. throno Dei, & in eo qui sedet super eum. l Væ
vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: qui decimatis

mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis
quæ graviora sunt legis, judicium, & misericordiam,
& fidem. Hæc oportuit facere; & illa non omittere.
m Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem m ccxxxv. x.
glutientes. n Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypo- n ccxxxvi. v.
critæ, quia mundatis quod deforis est calicis & pa-
ropsidis: intus autem pleni estis rapina, & immun-
ditia. Pharisæe cæce, munda prius, quod intus est ca-
licis & paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mun-
dum. o Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: o ccxxxvii. v.
quia similes estis sepulcris dealbatis, quæ aforis pa-
rent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossi-
bus mortuorum, & omni spurcitia. Sic & vos aforis
quidem paretis hominibus justi: intus autem pleni
estis hypocrisi, & iniquitate. p Væ vobis Scribæ p ccxxxviii. v.
& Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulcra pro-
phetarum, & ornatis monumenta justorum, & dici-
tis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non
essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Ita-
que testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eo-
rum, qui prophetas occiderunt. q Et vos imple- q ccxxxix. x.
te mensuram patrum vestrorum. Serpentes genimi-
na viperarum, quomodo fugietis à judicio gehennæ?
r Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, r ccxl. v.
& scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex
eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemi-
ni de civitate in civitatem: ut veniat super vos omnis
sanguis justus, qui effusus est super terram, à sangui-
ne Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ, filii
Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.
Amen dico vobis, venient hæc omnia super genera-
tionem istam. s Jerusalem, Jerusalem, quæ oc- s ccxli. v.
cidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt,
quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum
gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?
Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico
enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis;
Benedictus, qui venit in nomine Domini.
t Et egressus Jesus de templo, ibat. Et accesserunt Cap. 24.
discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationes templi. t ccxlii. ii.
Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia?
Amen dico vobis, non relinquetur hîc lapis super la-
pidem, qui non destruatur. u Sedente autem eo u ccxliii. ii.
super montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli
secreto, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? &
quod signum adventus tui, & consummationis sæcu-
li? Et respondens Jesus, dixit eis: Videte ne quis vos
seducat. Multi enim venient in nomine meo, dicen-
tes: Ego sum Christus: & multos seducent. Audi-
turi enim estis prœlia, & opiniones prœliorum. Vi-
dete ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed non-
dum est finis. Consurget enim gens in gentem, &
regnum in regnum, & erunt pestilentiæ, & fames,
& terræmotus per loca. Hæc autem omnia initia sunt
dolorum. x Tunc tradent vos in tribulationem, x ccxliv. i.
& occident vos: & eritis odio omnibus gentibus pro-
pter nomen meum. y Et tunc scandalizabuntur y ccxlv. ii.
multi, & invicem tradent, & odio habebunt invi-
cem. Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent
multos. Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet

aa Recentiores quidam codices cum Editis hîc addunt: *Væ autem vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis judicium.* Verum hæc, e-regrina esse atque ex capitulis 136. Marci & 247 Lucæ, hoc est ex Marc. cap. 12. ℣ 40. & Luc. cap. 20. ℣ 47. quibusdam additis, quibusdam vero mutatis ad implendam cohærentiam, huc translata, suadent 1° ipsa sitûs variatio in iis in quibus habetur codicibus: quidam enim hæc præponunt huic sententiæ de clavibus in quibus est MS. Monasterii nostri S. Taurini Ebroicensis complectens quattuor Evangelia Græce cum commentariis; alii subtexunt. Deinde hæc in Eusebianis Hieronymianisque Evangeliorum canonibus locum habere non possunt: neque enim in Canone decimo reponi queunt, quum non sint propria Matthæi, sed prædictis Marci ac Lucæ capitulis communia: illa autem ad Canonem octavum revocantur in quo nihil de Matthæo continetur. 3° Absunt hæc ab antiquioribus meliorisque notæ codicibus MSS. quales plurimos præ manibus habemus ab octingentis aut eo amplius annis exaratos, Regiæ scilicet Bibliothecæ uno num. 3564. Sancti Germani à Pratis sex, his numeris, designatis 4. 6. 15. 18. 19. 32. Corbeiensi uno in Bibliotheca nostra San-Germanensi asservato num. 2. Monasterii S. Guillelmi in Deserto, uno. Monasterii Crassensis, altero,

Digitized by Google

charitas multorum. Qui autem perseveraverit usque A
a CCXLVI. in finem, hic salvus erit. a Et prædicabitur hoc
VI. Evangelium regni in universo orbe, in testimonium
omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.
b CCXLVII. b Quum ergo videritis abominationem desolationis,
VI. quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco
c CCXLVIII. sancto, qui legit, intelligat: c tunc qui in Judæa
II. sunt, fugiant ad montes: & qui in tecto, non descen-
dat tollere aliquid de domo sua: & qui in agro, non
d CCXLIX. revertatur tollere tunicam suam. d Væ autem
II. prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. e Ora- B
e CCL. te autem ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel sab-
II. f CCLI. batho. f Erit enim tunc tribulatio magna, qua-
II. lis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.
g CCLII. g Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva
VI. omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies
h CCLIII. illi. h Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est
II. Christus, aut illic: nolite credere. i Surgent
i CCLIV. enim pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt
VI. signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducan-
tur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prædixi vobis. C
k CCLV. k Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, noli-
V. te exire; ecce in penetralibus, nolite credere.
l CCLVI. l Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret usque in
V. occidentem: ita erit & adventus filii hominis.
m CCLVII. V. m Ubiquumque fuerit corpus, illic congregabuntur
n CCLVIII. & aquilæ. n Statim autem post tribulationem die-
II. rum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lu-
men suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœ-
lorum commovebuntur: & tunc parebit signum fi-
o CCLIX. lii hominis in cœlo: o & tunc plangent omnes D
II. tribus terræ: & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & majestate. Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos ejus à quattuor ventis, à summis cœlorum usque ad terminos eorum. Ab arbore autem fici discite parabolam: quum jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis quia prope est æstas: ita & vos quum videritis hæc omnia, scitote quia prope est in januis. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant. Cœ- E
lum & terra transibunt, verba autem mea non præ-
p CCLX. teribunt. p De die autem illa & hora nemo scit,
VI. q CCLXI. neque angeli cœlorum, nisi solus pater. q Sicut
V. autem in diebus Noë, ita erit & adventus filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noë in arcam, & non cognoverunt donec venit diluvium, & tulit
r CCLXII. omnes: ita erit & adventus filii hominis. r Tunc
V. duo erunt in agro: unus assumetur, & unus relinque- F
tur. Duæ molentes in mola: una assumetur, & una
s CCLXIII. relinquetur. s Vigilate ergo, quia nescitis qua
VI. t CCLXIV. hora Dominus vester venturus sit. t Illud autem
VI. scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & non fineret perfodi domum suam. Ideo & vos estote parati: quia qua nescitis hora filius hominis venturus est.
u CCLXV. u Quis, putas, est fidelis servus, & prudens, quem
V. constituit dominus suus super familiam suam, ut det
x CCLXVI. illis cibum in tempore. x Beatus ille servus, quem G
V. quum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem.
Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua
y CCLXVII. constituet eum. y Si autem dixerit malus servus
V. ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conservos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet dominus servi illius, in die qua non sperat, & hora qua ignorat:

& dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis, illic erit fletus, & stridor dentium.
z Tunc simile erit regnum cœlorum decem virgi- Cap. 25.
nibus: quæ accipientes lampades suas, exierunt ob- z CCLXVIII.
viam sponso, & sponsæ. Quinque autem ex eis erant X.
fatuæ, & quinque prudentes: sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumserunt oleum secum: prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes & dormierunt. Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt lampades suas. Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ exstinguuntur. Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est janua. Novissime vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens ait: Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam. a Sicut enim homo
peregre proficiscens, vocavit servos suos, & tradidit a CCLXIX.
illis bona sua. b Et uni dedit quinque talenta, alii II.
autem duo, alii vero unum, unicuique secundum b CCLXX.
propriam virtutem, & profectus est statim. Abiit au- V.
tem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Post multum vero temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Ait illi dominus ejus: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. Ait illi dominus ejus: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti: & timens abii, & abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male, & piger, sciebas quia meto, ubi non semino, & congrego ubi non sparsi: oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta. c Omni enim habenti da- c CCLXXI.
bitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & II.
quod videtur habere, auferetur ab eo. d Et inu- d CCLXXII.
tilem servum ejicite in tenebras exteriores: illic erit V.
fletus, & stridor dentium. e Quum autem vene- e CCLXXIII.
rit filius hominis in majestate sua, & omnes angeli X.
cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis: & statuet oves quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere:

Digitized by Google

hospes eram, & collegistis me: nudus, & cooperui- A
stis me: infirmus, & visitastis me: in carcere eram,
& venistis ad me. Tunc respondebunt ei justi, dicen-
tes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pa-
vimus te: sitientem, & dedimus tibi potum? quan-
do autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut
nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus
infirmum, aut in carcere, & venimus ad te? Et re-
spondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quam-
diu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi
fecistis. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: Di- B
scedite à me maledicti in ignem æternum, qui para-
tus est diabolo, & angelis ejus. Esurivi enim, & non
dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi
potum: hospes eram, & non collegistis me: nudus,
& non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, &
non visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, di-
centes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut
sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum,
aut in carcere, & non ministravimus tibi? Tunc re-
spondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiu C
non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.
Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in
vitam æternam.
Cap. 26. [a] Et factum est: quum consummasset Jesus sermo-
[a] cclxxiv. I. nes hos omnes, dixit discipulis suis: Scitis quia post
biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur ut
[b] cclxxv. VI. crucifigatur. [b] Tunc congregati sunt principes
sacerdotum, & seniores populi, in atrium principis
sacerdotum qui dicebatur Caïphas: & consilium fe-
cerunt ut Jesum dolo tenerent, & occiderent. Dice- D
bant autem: Non in die festo, ne forte tumultus
[c] cclxxvi. I. fieret in populo. [c] Quum autem Jesus esset in Be-
thania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mu-
lier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit
super caput ipsius recumbentis. Videntes autem di-
scipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio
hæc? potuit enim istud vænumdari multo, & dari
pauperibus. Sciens autem Jesus, ait illis? Quid mo-
lesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata
est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscum: E
[d] cclxxvii. IIII. me autem non semper habetis. [d] Mittens enim
hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepelien-
dum me fecit. Amen dico vobis, ubiquumque præ-
dicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, di-
[e] cclxxviii. VI. cetur & quod hæc fecit in memoriam ejus. [e] Tunc
abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscario-
tes, ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vul-
tis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi con-
stituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat
oportunitatem ut eum traderet. Prima autem die F
azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes:
Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? At Jesus di-
xit: Ite in civitatem, ad quemdam, & dicite ei: Ma-
gister dicit: Tempus meum prope est, apud te fa-
cio Pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli
sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha. Ve-
spere autem facto, discumbebat cum duodecim disci-
[f] cclxxix. IIII. pulis suis. [f] Et edentibus illis, dixit: Amen dico
[g] cclxxx. I. vobis, quia unus vestrûm me traditurus est. [g] Et
contristati valde, cœperunt singuli dicere: Numquid G
[h] cclxxxi. II. ego sum Domine? [h] At ipse respondens, ait: Qui
intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.
Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de
illo: væ autem homini illi, per quem filius hominis
[i] cclxxxii. VI. tradetur: [i] bonum erat ei, si natus non fuisset
[k] cclxxxiii. X. homo ille. [k] Respondens autem Judas, qui tra-
didit eum, dixit: Numquid ego sum Rabbi? Ait illi:

Tu dixisti. [l] Cœnantibus autem eis, accepit Je- [l] cclxxxiv. I.
sus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipu-
lis suis, & ait: Accipite, & comedite: hoc est cor-
pus meum. [m] Et accipiens calicem gratias egit: [m] cclxxxv. II.
& dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est
enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis
effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem
vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis,
usque in diem illum, quum illud bibam vobiscum no-
vum in regno Patris mei. [n] Et hymno dicto, exie- [n] cclxxxvi. VI.
runt in montem Oliveti. [o] Tunc dicit illis Jesus: [o] cclxxxvii. IIII.
Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte.
[p] Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & disper- [p] cclxxxviii. VI.
gentur oves gregis. Postquam autem resurrexero,
præcedam vos in Galilæam. [q] Respondens au- [q] cclxxxix. I.
tem Petrus, ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint
in te, ego numquam scandalizabor. Ait illi Jesus:
Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus
cantet, ter me negabis. [r] Ait illi Petrus: Etiam [r] ccxc. VI.
si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Simi-
liter & omnes discipuli dixerunt. [s] Tunc venit [s] ccxci. I.
Jesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani,
[t] & dixit discipulis suis: Sedete hic, donec vadam il- [t] ccxcii. VI.
luc, & orem. Et assumto Petro, & duobus filiis Ze-
bedæi, cœpit contristari & mœstus esse. [u] Tunc [u] ccxciii. IIII.
ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: su-
stinete hic, & vigilate mecum: [x] Et progressus [x] ccxciv. I.
pusillum, procidit in faciem suam orans, & dicens:
Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.
[y] Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu. [y] ccxcv. I.
[z] Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormien- [z] ccxcvi. II.
tes, & dicit Petro: sic non potuistis una hora vigi-
lare mecum? Vigilate, & orate ut non intretis in
tentationem. [a] Spiritus quidem promtus est, caro [a] ccxcvii. IIII.
autem infirma. [b] Iterum secundo abiit, & oravit, [b] ccxcviii. VI.
dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire nisi
bibam illum, fiat voluntas tua. Et venit iterum, &
invenit eos dormientes: erant enim oculi eorum gra-
vati. Et relictis illis, iterum abiit, & oravit tertio,
eumdem sermonem dicens. Tunc venit ad discipulos
suos, & dicit illis: Dormite jam, & requiescite:
[c] ecce appropinquavit hora, & filius hominis trade- [c] ccxcix. IIII.
tur in manus peccatorum. Surgite eamus: ecce ap-
propinquavit qui me tradet. [d] Adhuc eo loquen- [d] ccc. I.
te, ecce Judas unus de duodecim venit, & cum eo
turba multa, cum gladiis & fustibus, missi à princi-
pibus sacerdotum, & senioribus populi. [e] Qui au- [e] ccci. II.
tem tradidit eum, dedit illis signum, dicens: Quem-
quumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et
confestim accedens ad Jesum, dixit: Ave Rabbi. Et
osculatus est eum. Dixitque illi Jesus: Amice, ad quid
venisti? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in
Jesum, & tenuerunt eum. [f] Et ecce unus ex his [f] cccii. I.
qui erant cum Jesu, extendens manum, exemit gla-
dium suum, & percutiens servum principis sacerdo-
tum amputavit auriculam ejus. [g] Tunc ait illi Je- [g] ccciii. X.
sus: Converte gladium tuum in locum suum. Omnes
enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. An
putas, quia non possum rogare Patrem meum, &
exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones
angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scriptu-
ræ, quia sic oportet fieri? [h] In illa hora dixit Je- [h] ccciv. I.
sus turbis: Tamquam ad latronem existis cum gla-
diis & fustibus comprehendere me: quotidie apud
vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.
[i] Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur [i] cccv. VI.
Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, reli-
cto eo, fugerunt. [k] At illi tenentes Jesum, duxe- [k] cccvi. I.

Digitized by Google

runt ad Caïpham principem sacerdotum, ubi scribæ A
[a] cccvii. IIII. & seniores convenerant. [a] Petrus autem seque-
batur eum à longe, usque in atrium principis sacer-
dotum. Et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut
[b] cccviii. II. videret finem. [b] Principes autem sacerdotum, &
omne concilium, quærebant falsum testimonium con-
tra Jesum, ut eum morti traderent: & non invene-
[c] cccix. VI. runt, quum multi falsi testes accessissent. [c] No-
vissime autem venerunt duo falsi testes, & dixerunt:
Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post
triduum reædificare illud. Et surgens princeps sacer- B
dotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti ad-
versum te testificantur? Jesus autem tacebat. Et prin-
ceps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum,
ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei. Dicit illi
[d] cccx. I. Jesus. Tu dixisti: [d] verumtamen dico vobis, amo-
do videbitis filium hominis sedentem à dextris virtu-
[e] cccxi. VI. tis Dei, & venientem in nubibus cœli. [e] Tunc
princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens:
[f] cccxii. XI. Blasphemavit, [f] quid adhuc egemus testibus?
ecce nunc audistis blasphemiam: quid vobis vide- C
tur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.
[g] cccxiii. I. [g] Tunc exspuerunt in faciem ejus, & colaphis eum
ceciderunt, alii autem palmas in faciem ejus dede-
runt, dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est
[h] cccxiv. I. qui te percussit? [h] Petrus vero sedebat foris in
atrio: & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu
[i] cccxv. I. cum Jesu Galilæo eras. At ille negavit coram omni-
bus, dicens: Nescio quid dicis. [i] Exeunte autem
illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his qui erant
ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno. Et iterum ne- D
gavit cum juramento: Quia non novi hominem. Et
post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt
Petro: Vere & tu ex illis es: nam & loquela tua ma-
nifestum te facit. Tunc cœpit detestari & jurare quia
non novisset hominem. Et continuo gallus cantavit.
[k] cccxvi. II. [k] Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat:
Prius quam gallus cantet, ter me negabis. Et egres-
sus foras flevit amare.
Cap. 27. [l] cccxvii. II. [l] Mane autem facto, consilium inierunt omnes
principes sacerdotum & seniores populi adversus Je- E
[m] cccxviii. I. sum, ut eum morti traderent. [m] Et vinctum ad-
[n] cccxix. X. duxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsi-
di. [n] Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quod
damnatus esset; pœnitentia ductus, retulit triginta
argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, di-
cens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi di-
xerunt: Quid ad nos? tu videris. Et projectis argen-
teis in templo, recessit: & abiens se suspendit. Prin-
cipes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixe-
runt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pre- F
tium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt
ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.
Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc
est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. Tunc
impletum est quod dictum est per Jeremiam prophe-
tam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos
pretium appretiati, quem appretiaverunt à filiis If-
rael: & dederunt eos in agrum figuli, sicut consti-
[o] cccxx. I. tuit mihi Dominus. [o] Jesus autem stetit ante præ-
sidem, & interrogavit eum præses, dicens: Tu es rex G
[p] cccxxi. IIII. Judæorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis. [p] Et quum
accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus,
nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis
quanta adversum te dicunt testimonia? Et non re-
spondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses
[q] cccxxii. II. vehementer. [q] Per diem autem solennem con-
sueverat præses populo dimittere unum vinctum,
quem voluissent. [r] Habebat autem tunc vinctum [r] cccxxiii. IIII.
insignem, qui dicebatur Barabbas. Congregatis er-
go illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis:
Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus? Sciebat
enim quod per invidiam tradidissent eum. [s] Se- [s] cccxxiv. X.
dente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor
ejus, dicens: Nihil tibi, & justo illi. Multa enim
passa sum hodie per visum propter eum. [t] Prin- [t] cccxxv. X.
cipes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt po-
pulis ut peterent Barabbam, Jesum vero perderent.
Respondens autem præses, ait illis: Quem vultis vo-
bis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam.
[u] Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Jesu, qui [u] cccxxvi. I.
dicitur Christus? Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait
illis præses: Quid enim mali fecit? At illi magis cla-
mabant dicentes: Crucifigatur. [x] Videns autem [x] cccxxvii. X.
Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fie-
ret: accepta aqua, lavit manus coram populo, di-
cens: Innocens ego sum à sanguine justi hujus: vos
videritis. Et respondens universus populus, dixit:
Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.
[y] Tunc dimisit illis Barabbam: Jesum autem flagel- [y] cccxxviii. I.
latum tradidit eis ut crucifigeretur. [z] Tunc mi- [z] cccxxix. IIII.
lites præsidis suscipientes Jesum in prætorium, con-
gregaverunt ad eum universam cohortem: & exuen-
tes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei;
& plectentes coronam de spinis, posuerunt super ca-
put ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu fle-
xo ante eum, illudebant ei, dicentes: Ave rex Ju-
dæorum. [a] Et exspuentes in eum, acceperunt arun- [a] cccxxx. VI.
dinem, & percutiebant caput ejus. Et postquam il-
luserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt
eum vestimentis ejus, & duxerunt eum ut crucifige-
rent. [b] Exeuntes autem invenerunt hominem Cy- [b] cccxxxi. I.
renæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut
tolleret crucem ejus. [c] Et venerunt in locum, qui [c] cccxxxii. I.
dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus. [d] Et [d] cccxxxiii. IIII.
dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et quum
gustasset, noluit bibere. [e] Postquam autem cru- [e] cccxxxiv. I.
cifixerunt eum, diviserunt vestimenta ejus, sortem
mittentes: ut impleretur quod dictum est per Pro-
phetam dicentem: Diviserunt sibi vestimenta mea,
& super vestem meam miserunt sortem. Et sedentes
servabant eum. [f] Et imposuerunt super caput ejus [f] cccxxxv. I.
caussam ipsius scriptam: Hic est Jesus rex Judæorum
[g] Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: unus à [g] cccxxxvi. I.
dextris, & unus à sinistris. [h] Prætereuntes au- [h] cccxxxvii. VI.
tem blasphemabant eum moventes capita sua, & di-
centes: Vah qui destruit templum, & in triduo illud
reædificat: salva temetipsum si filius Dei es, descen-
de de cruce. [i] Similiter & principes sacerdotum [i] cccxxxviii. II.
illudentes cum scribis & senioribus dicebant: Alios
salvos fecit, seipsum non potest salvum facere: si rex
Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei:
confidit in Deo: liberet nunc, si vult eum: dixit
enim: Quia filius Dei sum. [k] Idipsum autem & [k] cccxxxix. II.
latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant
ei. [l] A sexta autem hora tenebræ factæ sunt su- [l] cccxl. II.
per universam terram usque ad horam nonam.
[m] Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, [m] cccxli. VI.
dicens: Eli, Eli, lamma sabacthani? hoc est: Deus
meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam
autem illic stantes, & audientes dicebant: Eliam vo-
cat iste. [n] Et continuo currens unus ex eis acce- [n] cccxlii. II.
ptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundi-
ni, & dabat ei bibere. Cæteri vero dicebant: Sine
videamus an veniat Elias liberans eum. [o] Jesus [o] cccxliii. I.
autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

[p] Et

Digitized by Google

a cccxliv. I. [a] Et ecce velum templi scissum est in duas partes à A
b cccxlv. summo usque deorsum, [b] & terra mota est, &
X. petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt: & mul-
ta corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.
Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus,
venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt mul-
c cccxlvi. tis. [c] Centurio autem, & qui cum eo erant, cu-
II. stodientes Jesum, viso terræ motu & his quæ fiebant,
timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste.
d cccxlvii. [d] Erant autem ibi mulieres multæ à longe, quæ se-
VI. quutæ erant Jesum à Galilæa, ministrantes ei: inter B
quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi & Jo-
e cccxlviii. seph mater, & mater filiorum Zebedæi. [e] Quum
I. autem sero factum esset, venit quidam homo dives
ab Arimathæa, nomine Joseph, qui & ipse discipulus
erat Jesu. Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus
f cccxlix. Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus. [f] Et acce-
I. pto corpore, Joseph involvit illud in sindone mun-
da. Et posuit illud in monumento suo novo, quod
exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad
g cccl. ostium monumenti, & abiit. [g] Erat autem ibi C
VI. Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra
h cccli. sepulcrum. [h] Altera autem die, quæ est post pa-
X. rasceven, convenerunt principes sacerdotum & pha-
risæi ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati su-
mus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres
dies resurgam. Jube ergo custodiri sepulcrum usque
in diem tertium: ne forte veniant discipuli ejus, &
furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis.
Et erit novissimus error pejor priore. Ait illis Pila-
tus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis. Illi D
autem abeuntes, munierunt sepulcrum, signantes la-
pidem, cum custodibus.
Cap. 28. [i] Vespere autem sabbathi, quæ lucescit in prima
i ccclii. I. sabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria,
videre sepulcrum. Et ecce terræmotus factus est ma-
gnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo: &
accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum:
erat autem aspectus ejus sicut fulgur: & vestimen-
tum ejus sicut nix. [k] Præ timore autem ejus ex- k cccliii. II.
territi sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Re-
spondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite ti-
mere vos: scio enim, quod Jesum, qui crucifixus est,
quæritis: non est hîc: surrexit enim, sicut dixit: Ve-
nite, & videte locum, ubi positus erat Dominus. Et
cito euntes dicite discipulis ejus quia surrexit: & ec-
ce præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis. Ecce
prædixi vobis. [l] Et exierunt cito de monumento l cccliv. II.
cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare di-
scipulis ejus. [m] Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: m ccclv. X.
Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes
ejus, & adoraverunt eum. Tunc ait illis Jesus: No-
lite timere: ite nuntiate fratribus meis, ut eant in
Galilæam, ibi me videbunt. Quæ quum abiissent,
ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, &
nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quæ fa-
cta fuerant. Et congregati cum senioribus, consilio
accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, di-
centes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, &
furati sunt eum, nobis dormientibus. Et si hoc audi-
tum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos
vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut
erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud
Judæos, usque in hodiernum diem. Undecim autem
discipuli abierunt in Galilæam, in montem, ubi con-
stituerat illis Jesus. Et videntes eum adoraverunt:
quidam autem dubitaverunt. Et accedens Jesus lo-
quutus est eis, dicens: Data est mihi omnis pote-
stas in cœlo, & in terra. Euntes ergo docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii,
& Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæ-
quumque mandavi vobis. Et ecce ego vobiscum
sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæ-
culi.

Explicit Evangelium secundum Matthæum.

INCIPIT
EVANGELIUM
SECUNDUM
MARCUM.

Caput I. a I. II. [a] INITIUM Evangelii Jesu Christi, filii Dei. Sicut E
scriptum est in Isaia propheta: Ecce ego mitto
angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit
b II. I. viam tuam ante te. [b] Vox clamantis in deserto:
Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.
c III. VI. [c] Fuit Johannes in deserto baptizans, & prædicans
baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum.
Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, & Jero-
solymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Jorda-
nis flumine, confitentes peccata sua. Et erat Johan-
nes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lum- F
d IV. I. bos ejus, & locustas & mel sylvestre edebat. [d] Et
prædicabat dicens: Venit fortior me post me: cujus
non sum dignus procumbens solvere corrigiam cal-
ceamentorum ejus. Ego baptizavi vos aqua, ille vero
baptizabit vos Spiritu sancto. [e] Et factum est: in e V.
diebus illis venit Jesus à Nazareth Galilææ: & bapti- I.
zatus est à Johanne in Jordane. Et statim ascendens
de aqua, vidit cœlos apertos, & Spiritum tamquam
columbam descendentem, & manentem in ipso. Et
vox facta est de cœlis: Tu es filius meus dilectus, in
te complacui. [f] Et statim Spiritus expulit eum in f VI.
desertum. Et erat in deserto quadraginta diebus, & II.
quadraginta noctibus: & tentabatur à Satana:
[g] eratque cum bestiis, & angeli ministrabant illi. g VII. VI.
[h] Postquam autem traditus est Johannes, venit Jesus h VIII.
in Galilæam, [i] prædicans Evangelium regni Dei, IIII.
& dicens: Quoniam impletum est tempus, & appro- i IX. VI.

Digitized by Google

pinquavit regnum Dei: pœnitemini, & credite Evan- A
gelio. Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simo-
a x. II. nem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in
mare (erant enim piscatores) [a] & dixit eis Je-
sus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores
hominum. Et protinus relictis retibus, sequuti sunt
b xi. VI. eum. [b] Et progressus inde pusillum, vidit Jaco-
bum Zebedæi, & Johannem fratrem ejus, & ipsos
componentes retia in navi. Et statim vocavit illos.
Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercena-
c xii. VIII. riis, sequuti sunt eum. [c] Et ingrediuntur Caphar- B
naüm: & statim sabbathis ingressus in synagogam,
d xiii. II. docebat eos. [d] Et stupebant super doctrina ejus:
erat enim docens eos, quasi potestatem habens, &
e xiv. VIII. non sicut scribæ. [e] Et erat in synagoga eorum
homo in spiritu immundo: & exclamavit, dicens:
Quid nobis, & tibi Jesu Nazarene: venisti perdere
nos? scio qui sis, sanctus Dei. Et comminatus est ei
Jesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine. Et di-
scerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce
magna exiit ab eo. Et mirati sunt omnes, ita ut con- C
quirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quæ-
nam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spi-
ritibus immundis imperat, & obediunt ei. Et proces-
sit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.
f xv. II. [f] Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in
domum Simonis & Andreæ, cum Jacobo & Johan-
ne. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans:
& statim dicunt ei de illa. Et accedens elevavit eam,
apprehensa manu ejus: & continuo dimisit eam fe-
bris, & ministrabat eis. Vespere autem facto quum D
occidisset sol, afferebant ad eum omnes male haben-
tes, & dæmonia habentes: & erat omnis civitas con-
gregata ad januam. Et curavit multos, qui vexaban-
g xvi. VIII. tur variis languoribus, [g] & dæmonia multa eji-
ciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant
h xvii. VIII. eum. [h] Et diluculo valde surgens, egressus abiit
in desertum locum, ibique orabat. Et prosequutus
est eum Simon, & qui cum illo erant. Et quum in-
venissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt te.
Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut E
& ibi prædicem: ad hoc enim veni. Et erat prædi-
cans in synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæ-
i xviii. II. monia ejiciens. [i] Et venit ad eum leprosus de-
precans eum: & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me
mundare. Jesus autem misertus ejus, extendit ma-
num suam: & tangens eum, ait illi: Volo: Munda-
re. Et quum dixisset, statim discessit ab eo lepra, &
mundatus est. Et comminatus est ei, statimque eje-
cit illum: & dicit ei: Vide nemini dixeris: sed vade, F
ostende te principi sacerdotum, & offer pro emun-
datione tua, quæ præcepit Moyses in testimonium il-
k xix. X. lis. [k] At ille egressus cœpit prædicare, & diffa-
mare sermonem, ita ut jam non posset manifeste in-
troire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, &
conveniebant ad eum undique.
Cap. 2. l xx. I. [l] Et iterum intravit Capharnaüm post dies, & au-
ditum est quod in domo esset, & convenerunt mul-
ti, ita ut non caperet neque ad januam, & loqueba-
tur eis verbum. Et venerunt ad eum ferentes para- G
lyticum, qui à quattuor portabatur. Et quum non
possent offerre eum illi præ turba, nudaverunt te-
ctum ubi erat: & patefacientes submiserunt graba-
tum, in quo paralyticus jacebat. Quum autem vidis-
set Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimit-
tuntur tibi peccata tua. Erant autem illic quidam de
scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis: Quid
hic sic loquitur? blasphemat. Quis potest dimittere
peccata nisi solus Deus? Quo statim cognito Jesus
spiritu suo quia sic cogitarent intra se, dicit illis:
Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est fa-
cilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata;
an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?
Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem
in terra dimittendi peccata (ait paralytico) tibi di-
co: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum
tuam. Et statim surrexit ille: & sublato grabato, abiit
coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & hono-
rificarent Deum, dicentes: Quia numquam sic vidi-
mus. [m] Et egressus est rursus ad mare: omnis- m xxi. II.
que turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et quum
præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium,
& ait illi: Sequere me. Et surgens sequutus est eum.
[n] Et factum est, quum accumberet in domo illius, n xxii. II.
multi publicani & peccatores simul discumbebant
cum Jesu, & discipulis ejus: erant enim multi, qui &
sequebantur eum. Et scribæ & pharisæi videntes quia
manducaret cum publicanis & peccatoribus, dice-
bant discipulis ejus: Quare cum publicanis & pecca-
toribus manducat & bibit magister vester? [o] Hoc o xxiii. II.
audito Jesus ait illis: Non necesse habent sani medi-
co, sed qui male habent: non enim veni vocare ju-
stos, sed peccatores. Et erant discipuli Johannis &
pharisæi jejunantes: & veniunt, & dicunt illi: Qua-
re discipuli Johannis & pharisæorum jejunant, tui au-
tem discipuli non jejunant? Et ait illis Jesus: Num-
quid possunt filii nuptiarum, quamdiu sponsus cum
illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum
sponsum, non possunt jejunare. Venient autem dies
quum auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt in
illis diebus. Nemo assumentum panni rudis assuit ve-
stimento veteri: alioquin aufert supplementum no-
vum à veteri, & major scissura fit. Et nemo mittit
vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vi-
num utres, & vinum effundetur, & utres peribunt:
sed vinum novum in utres novos mitti debet.
[p] Et factum est iterum quum Dominus sabbathis am- p xxiv. II.
bularet per sata, & discipuli ejus cœperunt progre-
di, & vellere spicas. Pharisæi autem dicebant ei: Ec-
ce, quid faciunt sabbathis quod non licet? Et ait il-
lis: Numquam legistis, quid fecerit David, quando
necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo
erant? quomodo introivit in domum Dei sub Abia-
thar principe sacerdotum, & panes propositionis
manducavit, quos non licebat manducare, nisi sacer-
dotibus, & dedit eis qui cum eo erant? [q] Et di- q xxv. II.
cebat eis: Sabbathum propter hominem factum est,
& non homo propter sabbathum. Itaque Dominus
est filius hominis, etiam sabbathi.
Et introivit iterum in synagogam: & erat ibi ho- Cap. 3.
mo habens manum aridam. Et observabant eum, si
sabbathis curaret, ut accusarent illum. Et ait homini
habenti manum aridam: Surge in medium. Et dicit
eis: Licet sabbathis benefacere, an male? animam
salvam facere, an perdere? At illi tacebant. Et cir-
cumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate
cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam.
Et extendit, & restituta est manus illi. [r] Exeun- r xxvi. IIII.
tes autem pharisæi, statim cum Herodianis consilium
faciebant adversus eum, quomodo eum perderent.
[s] Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare: & s xxvii. I.
multa turba à Galilæa & Judæa sequuta est eum, &
ab Jerosolymis, & ab Idumæa, & trans Jordanem:
& qui circa Tyrum & Sidonem, multitudo magna,
audientes quæ faciebat, venerunt ad eum. Et dixit
discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter tur-

Digitized by Google

bam, ne comprimerent eum. Multos enim sanabat, A
ita ut irruerent in eum ut illum tangerent quotquot
a xxviii. habebant plagas. [a] Et spiritus immundi, cum il-
VIII. lum videbant, procidebant ei: & clamabant dicen-
tes: Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur
b xxix. eis ne manifestarent illum. [b] Et ascendens in mon-
II. tem vocavit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad
eum. Et fecit ut essent duodecim cum illo: & ut mit-
teret eos prædicare. Et dedit illis potestatem curan-
c xxx. di infirmitates, & ejiciendi dæmonia. [c] Et impo-
II. suit Simoni nomen Petrus: & Jacobum Zebedæi, & B
Johannem fratrem Jacobi, & imposuit eis nomina
Boanerges, quod est, Filii tonitrui: & Andream, &
Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, &
Thomam, & Jacobum Alphæi, & Thaddæum, & Si-
d xxxi. monem Chananæum, & Judam Iscariotem, qui &
X. tradidit illum. [d] Et veniunt ad domum: & conve-
nit iterum turba, ita ut non possent neque panem
manducare. Et quum audissent sui, exierunt tenere
eum: dicebant enim: Quoniam in furorem versus
e xxxii. est. [e] Et scribæ, qui ab Jerosolymis descende- C
II. rant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet, & quia
f xxxiii. in principe dæmoniorum ejicit dæmonia. [f] Et con-
II. vocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo po-
test Satanas Satanam ejicere? Et si regnum in se di-
vidatur, non potest regnum illud stare. Et si domus
super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa
stare. Et si Satanas consurrexerit in semetipsum, di-
spertitus est, & non poterit stare, sed finem habet.
Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripe-
re, nisi prius fortem alliget, & tunc domum ejus di- D
g xxxiv. ripiet. [g] Amen dico vobis, quoniam omnia di-
II. mittentur filiis hominum peccata, & blasphemiæ qui-
bus blasphemaverint: qui autem blasphemaverit in
Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æter-
num, sed reus erit æterni delicti. Quoniam dicebant:
h xxxv. Spiritum immundum habet. [h] Et veniunt mater
II. ejus & fratres: & foris stantes miserunt ad eum vo-
cantes eum, & sedebat circa eum turba: & dicunt
ei: Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et
respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & fratres E
mei? Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus se-
debant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei. Qui
enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & so-
ror mea, & mater est.
Cap. 4. [i] Et iterum cœpit docere ad mare: & congregata
i xxxvi. est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens se-
II. deret in mari, & omnis turba circa mare super ter-
ram erat: & docebat eos in parabolis multa, & di-
cebat illis in doctrina sua: Audite: ecce exiit semi-
nans ad seminandum. Et dum seminat, aliud cecidit F
circa viam, & venerunt volucres cœli, & comede-
runt illud. Aliud vero cecidit super petrosa, ubi non
habuit terram multam: & statim exortum est, quo-
niam non habebat altitudinem terræ: & quando exor-
tus est sol, exæstuavit: & eo quod non habebat ra-
dicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas: & ascende-
runt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non
dedit. Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat
fructum ascendentem, & crescentem; & afferebat
unum triginta, unum sexaginta, & unum centum. G
Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat. Et
quum esset singularis, interrogaverunt eum hi qui
cum eo erant duodecim, parabolam. Et dicebat eis:
k xxxvii. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: [k] il-
I. lis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt:
ut videntes videant, & non videant: & audientes au-
diant, & non intelligant: nequando convertantur,
& dimittantur eis peccata. Et ait illis: Nescitis pa-
rabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cogno-
scetis? [l] Qui seminat, verbum seminat. Hi autem l xxxviii. II.
sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, & quum
audierint, confestim venit Satanas, & aufert ver-
bum, quod seminatum est in cordibus eorum. Et hi
sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui
quum audierint verbum, statim cum gaudio acci-
piunt illud: & non habent radicem in se, sed tempo-
rales sunt: deinde orta tribulatione & persequutione
propter verbum, confestim scandalizantur. Et alii
sunt qui in spinis seminantur: hi sunt qui verbum au-
diunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio divitiarum, &
circa reliqua concupiscentiæ introëuntes suffocant
verbum, & sine fructu efficitur. Et hi sunt, qui su-
per terram bonam seminati sunt, qui audiunt ver-
bum, & suscipiunt & fructificant, unum triginta,
unum sexaginta, & unum centum. [m] Et dicebat m xxxix.
illis: Numquid venit lucerna ut sub modio ponatur, II.
aut sub lecto? nonne ut super candelabrum pona-
tur? [n] Non est enim aliquid absconditum, quod n xl.
non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut II.
in palam veniat. Si quis habet aures audiendi, au-
diat. [o] Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In o xli.
qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & ad- II.
jicietur vobis. [p] Qui enim habet, dabitur illi: & p xlii.
qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. II.
[q] Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si q xliii.
homo jaciat sementem in terram, & dormiat, & ex- X.
surgat nocte & die, & semen germinet, & increscat
dum nescit ille. Ultro enim terra fructificat, primum
herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum
in spica. Et quum produxerit fructus, statim mittit
falcem, quoniam adest messis. [r] Et dicebat: Cui r xliv.
assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ com- II.
parabimus illud? Sicut granum sinapis, quod quum
seminatum fuerit in terra, minus est omnibus semi-
nibus, quæ sunt in terra: & quum seminatum fuerit,
ascendit, & fit majus omnibus oleribus, & facit ra-
mos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves cœli
habitare. [s] Et talibus multis parabolis loqueba- s xlv.
tur eis verbum, prout poterant audire: sine parabo- VI.
la autem non loquebatur eis: [t] seorsum autem t xlvi.
discipulis suis disserebat omnia. [u] Et ait illis in illa X.
die, quum sero esset factum: Transeamus contra. Et u xlvii.
dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in na- II.
vi, & aliæ naves erant cum illo. Et facta est procella
magna venti, & fluctus mittebat in navim, ita ut im-
pleretur navis. Et erat ipse in puppi super cervical
dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magister
non ad te pertinet, quia perimus? Et exsurgens com-
minatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce.
Et cessavit ventus: & facta est tranquillitas magna.
Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem?
Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alter-
utrum: Quis putas, est iste, quia & ventus & mare
obediunt ei?

Et venerunt trans fretum maris in regionem Ge- Cap. 5.
rasenorum. Et exeunti ei de navi, statim occurrit de
monumentis homo in spiritu immundo, qui domici-
lium habebat in monumentis, & neque catenis jam
quisquam poterat eum ligare: quoniam sæpe compe-
dibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & com-
pedes comminuisset, & nemo poterat eum domare.
Et semper die ac nocte in monumentis & in monti-
bus erat, clamans, & concidens se lapidibus. Videns
autem Jesum à longe, cucurrit, & adoravit eum: &
clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Jesu

Digitized by Google

fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas. A Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus. Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens. Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos ut in eos introëamus. Et concessit eis statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & B suffocati sunt in mari. Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum: & veniunt ad Jesum: & vident illum, qui à dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei qui dæmonium habuerat, & de porcis. Et rogare cœperunt eum ut discederet de finibus eorum.

a XLVIII. VIII. [a] Quumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut esset C cum illo: & non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui. Et abiit, & cœpit prædicare in decapoli, quanta sibi fecisset Jesus: & omnes mirabantur.

b XLIX. II. [b] Et quum transcendisset Jesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam de archisynagogis nomine Jaïrus: & videns eum, procidit ad pedes ejus, & deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, Veni, im- D pone manum super eam, ut salva sit, & vivat. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum. Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpessa à compluribus medicis: & erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat: quum audisset de Jesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum ejus: dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero. Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus: & sensit corpore quia E sanata esset à plaga. Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit? Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat. Mulier vero timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te salvam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua. Adhuc eo loquente, F veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est; quid ultra vexas magistrum? Jesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere tantummodo crede: Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, & Jacobum, & Johannem fratrem Jacobi. Et veniunt in domum archisynagogi, & videt tumultum, & flentes, & ejulantes multum. Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, & ploratis? puella non est mortua, sed dormit. Et irridebant eum. Ipse vero, ejectis omnibus, assu- G mit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens. Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge. Et confestim surrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis vehementer ut nemo id sciret: & dixit dari illi manducare.

Cap. 6. c L. I. [c] Et egressus inde, abiit in patriam suam: & sequebantur eum discipuli sui: & facto sabbatho cœpit in synagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi; & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur? Nonne hic est faber, filius Mariæ, frater Jacobi, & Joseph, & Judæ, & Simonis? nonne & sorores ejus hic nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.

d LI. I. [d] Et dicebat illis Jesus: Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit: Et mirabatur propter incredulitatem eorum,

e LII. II. [e] & circuibat castella in circuitu docens.

f LIII. II. [f] Et vocavit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum. Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum; non peram, non panem, neque in zona æs, sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis.

g LIV. II. [g] Et dicebat eis: Quoquumque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde:

h LV. II. [h] & quiquumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis.

i LVI. VIII. [i] Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent: & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant.

k LVII. II. [k] Et audivit rex Herodes (manifestum enim factum est nomen ejus) & dicebat: Quia Johannes Baptista resurrexit à mortuis: & propterea virtutes operantur in illo. Alii autem dicebant: Quia Elias est. Alii vero dicebant: Quia propheta est, quasi unus ex prophetis.

l LVIII. X. [l] Quo audito Herodes ait: Quem ego decollavi Johannem, hic à mortuis resurrexit.

m LIX. II. [m] Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Johannem, & vinxit eum in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam. Dicebat enim Johannes Herodi: Non licet tibi habere uxorem fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat. Herodes enim metuebat Johannem, sciens eum virum justum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

n LX. VI. [n] Et quum dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ. Quumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus; rex ait puellæ: Pete à me quod vis, & dabo tibi: & juravit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei. Quæ quum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Johannis Baptistæ. Quumque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit dicens: Volo ut protinus des mihi, in disco caput Johannis Baptistæ. Et contristatus est rex: propter jusjurandum, & propter simul discumbentes, noluit eam contristare: sed misso spiculatore præcepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere, & attulit caput ejus in disco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus: & posuerunt illud in monumento.

o LXI. VIII. [o] Et convenientes Apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant.

p LXII. X. [p] Et ait illis: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi: & nec spatium manducandi habebant.

q LXIII. VI. [q] Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsum. Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi: & pedestres de omnibus civitatibus concurre-

Digitized by Google

runt illuc, & prævenerunt eos. Et exiens vidit tur- A
bam multam Jesus: & misertus est super eos, qui
erant sicut oves non habentes pastorem, & cœpit il-
a LXIV. I. los docere multa. a Et quum jam hora multa fie-
ret: accesserunt discipuli ejus, dicentes: Desertus
est locus hic, & jam hora præteriit: dimitte illos, ut
euntes in proximas villas & vicos, emant sibi cibos,
quos manducent. Et respondens, ait illis: Date illis
vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus du-
centis denariis panes, & dabimus illis manducare. Et
dicit eis: Quot panes habetis? ite, & videte. Et quum B
cognovissent, dicunt: Quinque & duos pisces. Et præ-
cepit illis, ut accumbere facerent omnes secundum
contubernia super viride fœnum. Et discubuerunt in
partes, per centenos & quinquagenos. Et acceptis
quinque panibus, & duobus piscibus, intuens in cœ-
lum, benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis
suis: ut ponerent ante eos: & duos pisces divisit
omnibus. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.
Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim
cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui C
b LXV. VI. manducaverunt quinque millia virorum. b Et sta-
tim coëgit discipulos suos ascendere navim, ut præ-
cederent eum trans fretum ad Bethsaïdam dum ipse
c LXVI. II. dimitteret populum. c Et quum dimisisset eos,
d LXVII. IIII. abiit in montem orare. d Et quum sero esset, erat
navis in medio mari, & ipse solus in terra. Et videns
eos laborantes in remigando (erat enim ventus con-
trarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad
eos ambulans supra mare: & volebat præterire eos.
At illi ut viderunt eum ambulantem supra mare, pu- D
taverunt phantasma esse, & exclamaverunt. Omnes
enim viderunt eum, & conturbati sunt. Et statim lo-
quutus est cum eis, & dixit eis: Confidite, ego sum
e LXVIII. VI. nolite timere. e Et adscendit ad illos in navim,
& cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant:
non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eo-
f LXIX. II. rum obcæcatum. f Et quum transfretassent, vene-
runt in terram Genesareth, & applicuerunt. Quum-
que egressi essent de navi, continuo cognoverunt
eum: & percurrentes universam regionem illam, cœ- E
perunt in grabatis eos, qui se male habebant, cir-
cumferre, ubi audiebant eum esse. Et quoquumque
introibat, in vicos vel in villas, aut civitates, in pla-
teis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut
vel fimbriam vestimenti ejus tangerent: & quotquot
tangebant eum, salvi fiebant.
Cap. 7. g LXX. X. g Et conveniunt ad eum pharisæi, & quidam de
scribis, venientes ab Jerosolymis. Et quum vidissent
quosdam ex discipulis ejus, communibus manibus,
id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt. F
Pharisæi enim, & omnes Judæi, nisi crebro laverint
manus, non manducant, tenentes traditionem senio-
rum: & à foro nisi baptizentur, non comedunt: &
alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, ba-
ptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, &
h LXXI. VI. lectorum: h & interrogabant eum pharisæi, &
scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta tra-
ditionem seniorum, sed communibus manibus man-
ducant panem? At ille respondens, dixit eis: Bene
prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum G
est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eo-
rum longe est à me. In vanum autem me colunt, do-
centes doctrinas & præcepta hominum. Relinquen-
tes enim mandatum Dei, tenetis traditionem homi-
num, baptismata urceorum, & calicum: & alia simi-
lia his facitis multa. Et dicebat illis: Bene irritum fa-
citis præceptum Dei, ut traditionem vestram serve-

tis. Moyses enim dixit: Honora patrem tuum, &
matrem tuam. Et: Qui maledixerit patri, vel matri,
morte moriatur. Vos autem dicitis: Si dixerit homo
patri, aut matri, Corban (quod est donum) quod-
quumque ex me, tibi profuerit: & ultra non dimit-
titis eum quidquam facere patri suo, aut matri, re-
scindentes verbum Dei per traditionem vestram,
quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis.
Et advocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me
omnes, & intelligite. Nihil est extra hominem in-
troiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed
quæ de homine procedunt, illa sunt quæ communi-
cant hominem. Si quis habet aures audiendi audiat.
i Et quum introisset in domum à turba, interroga- i LXXII. VI.
bant eum discipuli ejus parabolam. Et ait illis: Sic &
vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne
extrinsecus introiens in hominem, non potest eum
communicare: quia non intrat in cor ejus, sed in
ventrem vadit, & in secessum exit, purgans omnes
escas? Dicebat autem, quoniam quæ de homine ex-
eunt, illa communicant hominem. Abintus enim de
corde hominum malæ cogitationes procedunt, adul-
teria, fornicationes, homicidia, furta, avaritiæ, ne-
quitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphe-
mia, superbia, stultitia. Omnia hæc mala abintus
procedunt, & communicant hominem. Et inde sur-
gens abiit in fines Tyri & Sidonis: & ingressus do-
mum, neminem voluit scire, & non potuit latere.
Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia ha-
bebat spiritum immundum, intravit, & procidit ad
pedes ejus. Erat enim mulier gentilis, Syrophœnissa
genere. k Et rogabat eum ut dæmonium ejice- k LXXIII. VI.
ret de filia ejus. Qui dixit illi: Sine prius saturari fi-
lios: non est enim bonum sumere panem filiorum, &
mittere canibus. At illa respondit, & dixit illi: Uti-
que Domine, nam & catelli comedunt sub mensa de
micis puerorum. Et ait illi: Propter hunc sermonem
vade, exiit dæmonium à filia tua. Et quum abiisset
domum suam, invenit puellam jacentem supra le-
ctum, & dæmonium exiisse. l Et iterum exiens de l LXXIV. X.
finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilææ in-
ter medios fines Decapoleos. Et adducunt ei surdum
& mutum, & deprecabantur eum, ut imponat illi
manum. Et apprehendens eum de turba seorsum,
misit digitos suos in auriculas ejus: & exspuens, teti-
git linguam ejus. Et suspiciens in cœlum, ingemuit,
& ait illi: Ephphetha, quod est adaperire. Et statim
apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum lin-
guæ ejus, & loquebatur recte. Et præcepit illis ne
cui dicerent. m Quanto autem eis præcipiebat, m LXXV. VIII.
tanto magis plus prædicabant: & eo amplius admira-
bantur, dicentes: n Bene omnia fecit: & surdos n LXXVI. VI.
fecit audire, & mutos loqui.
In diebus illis iterum quum turba multa esset, nec Cap. 8.
haberent, quod manducarent, convocatis discipulis,
ait illis. Misereor super turbam: quia ecce jam tri-
duo sustinent me, nec habent quod manducent: &
si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in
via: quidam enim ex eis de longe venerunt. Et re-
sponderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit
hic saturare panibus in solitudine? Et interrogavit
eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem. Et
præcepit turbæ discumbere super terram. Et acci-
piens septem panes, gratias agens fregit, & dabat di-
scipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turbæ.
Et habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, &
jussit apponi. Et manducaverunt, & saturati sunt, &
sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem

Digitized by Google

sportas. Erant autem qui manducaverant, quasi quat- A
tuor millia: & dimisit eos. Et statim ascendens na-
vim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanu-
a lxxvii. IIII. tha. [a] Et exierunt pharisæi, & cœperunt conqui-
rere cum eo, quærentes ab illo signum de cœlo, ten-
b lxxviii. VI. tantes eum. [b] Et ingemiscens spiritu, ait: Quid
generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si
dabitur generationi isti signum. Et dimittens eos,
ascendit iterum navim, & abiit trans fretum. Et obli-
ti sunt panes sumere: & nisi unum panem non habe-
c lxxix. II. bant secum in navi. [c] Et præcipiebat eis, dicens: B
Videte, & cavete à fermento pharisæorum, & fer-
d lxxx. VI. mento Herodis. [d] Et cogitabant ad alterutrum,
dicentes: Quia panes non habemus. Quo cognito,
ait illis Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habe-
tis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæ-
catum habetis cor vestrum? oculos habentes non vi-
detis? & aures habentes non auditis? Nec recorda-
mini, quando quinque panes fregi in quinque millia:
quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Di-
cunt ei: Duodecim. Quando & septem panes in quat- C
tuor millia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et
dicunt ei: Septem. Et dicebat eis: Quomodo non-
e lxxxi. X. dum intelligitis. [e] Et veniunt Bethsaidam, &
adducunt ei cæcum, & rogabant eum ut illum tan-
geret. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra
vicum: & exspuens in oculos ejus impositis manibus
suis, interrogavit eum si quid videret. Et aspiciens,
ait: Video homines velut arbores ambulantes. Dein-
de iterum imposuit manus super oculos ejus: & cœ-
pit videre, & restitutus est ita ut clare videret omnia. D
Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in do-
mum tuam: & si in vicum introieris, nemini dixe-
f lxxxii. I. ris. [f] Et egressus est Jesus, & discipuli ejus, in ca-
stella Cesareæ Philippi: & in via interrogabat disci-
pulos suos, dicens eis: Quem me dicunt esse homi-
nes? Qui responderunt illi, dicentes: Johannem Ba-
ptistam, alii Eliam, alii vero quasi unum de prophe-
tis. Tunc dicit illis: Vos vero quem me esse dicitis?
g lxxxiii. II. Respondens Petrus, ait ei: Tu es Christus. [g] Et
comminatus est eis, ne cui dicerent de illo. Et cœ- E
pit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati
multa, & reprobari à senioribus: & à summis sacer-
dotibus, & scribis, & occidi, & post tres dies resur-
h lxxxiv. VI. gere. Et palam verbum loquebatur. [h] Et appre-
hendens eum Petrus, cœpit increpare eum. Qui con-
versus, & videns discipulos suos, comminatus est Pe-
tro, dicens: Vade retro me Satana, quoniam non sa-
i lxxxv. II. pis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. [i] Et
convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: Si quis
vult me sequi, deneget semetipsum: & tollat crucem F
suam, & sequatur me. Qui enim voluerit animam
suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdi-
derit animam suam propter me & Evangelium, sal-
vam faciet eam. Quid enim proderit homini, si lu-
cretur mundum totum, & detrimentum animæ suæ
faciat? Aut quid dabit homo commutationis pro ani-
k lxxxvi. II. ma sua? [k] Qui enim me confusus fuerit, & ver-
ba mea, in generatione ista adultera & peccatrice:
& filius hominis confundetur eum, quum venerit in
l lxxxvii. II. gloria patris sui cum angelis sanctis. [l] Et dice- G
bat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hic
stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant
regnum Dei veniens in virtute.
Cap. 9. Et post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jaco-
bum, & Johannem: & ducit illos in montem excel-
sum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis.
Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida
nimis velut nix, qualia fullo non potest super ter-
ram candida facere. Et apparuit illis Elias cum Moy-
se: & erant loquentes cum Jesu. Et respondens Pe-
trus, ait Jesu: Rabbi, bonum est nos hic esse: & fa-
ciamus tria tabernacula, tibi unum, & Moysi unum,
& Eliæ unum. Non enim sciebat quid diceret: erant
enim timore exterriti. Et facta est nubes obumbrans
eos: & venit vox de nube, dicens: Hic est filius meus
charissimus: audite illum. Et statim circumspicien-
tes, neminem amplius viderunt, nisi Jesum tantum
secum. Et descendentibus illis de monte, præcepit
illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi quum
filius hominis à mortuis resurrexerit. [m] Et ver- m lxxxviii. X.
bum continuerunt apud se, conquirentes quid esset:
Quum à mortuis resurrexerit. [n] Et interrogabant n lxxxix. VI.
eum, dicentes, quid ergo dicunt pharisæi & scribæ,
quia Eliam oportet venire primum? Qui respondens,
ait illis: Elias, quum venerit primo, restituet omnia:
& quomodo scriptum est in filium hominis, ut mul-
ta patiatur & contemnatur. Sed dico vobis quia &
Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt)
sicut scriptum est de eo. [o] Et veniens ad discipu- o xc. X.
los suos, vidit turbam magnam circa eos, & scribas
conquirentes cum illis. Et confestim omnis populus
videns Jesum, stupefactus est, & expaverunt, & ac-
currentes salutabant eum. Et interrogavit eos: quid
inter vos conquiritis? [p] Et respondens unus de p xci. II.
turba, dixit: Magister, attuli filium meum ad te ha-
bentem spiritum mutum: qui ubiquumque eum ap-
prehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet den-
tibus, & arescit: & dixi discipulis tuis ut ejicerent il-
lum, & non potuerunt. Qui respondens eis, dixit: O
generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quam-
diu vos patiar? afferte illum ad me. Et attulerunt eum.
Et quum vidisset eum, statim spiritus conturbavit il-
lum: & elisus in terram, volutabatur spumans. Et
interrogavit patrem ejus: Quantum temporis est ex
quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia: & fre-
quenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum per-
deret. Sed si quid potes, adjuva nos misertus nostri.
Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibi-
lia sunt credenti. Et continuo exclamans pater pue-
ri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adjuva in-
credulitatem meam. Et quum videret Jesus concur-
rentem turbam, comminatus est spiritui immundo,
dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi,
exi ab eo: & amplius ne introeas in eum. Et excla-
mans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & fa-
ctus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia
mortuus est. Jesus autem tenens manum ejus, ele-
vavit eum, & surrexit. [q] Et quum introisset in q xcii. X.
domum, discipuli ejus secreto interrogabant eum:
Quare nos non potuimus ejicere eum? Et dixit illis:
Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, &
jejunio. [r] Et inde profecti prætergrediebantur r xciii. II.
Galilæam: nec volebat quemquam scire. Docebat
autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam fi-
lius hominis tradetur in manus hominum, & occi-
dent eum, & occisus tertia die resurget. At illi igno-
rabant verbum: & timebant interrogare eum.
[s] Et venerunt Capharnaüm. Qui quum domi essent, s xciv. X.
interrogabat eos: Quid in via tractabatis? [t] At t xcv. II.
illi tacebant, siquidem in via inter se disputaverant,
quis eorum major esset. Et residens vocavit duode-
cim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium
novissimus, & omnium minister. Et accipiens pue-
rum, statuit eum in medio eorum: quem quum com-
plexus esset, ait illis: Quisquis unum ex hujusmodi

Digitized by Google

[a] xcvi. I. pueris receperit in nomine meo, me recipit: [a] & A
quiquumque me susceperit, non me suscipit, sed
[b] xcvii. VIII. eum, qui misit me. [b] Respondit illi Johannes, di-
cens: Magister, vidimus quemdam in nomine tuo eji-
cientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohi-
buimus eum. Jesus autem ait: Nolite prohibere eum,
Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo,
& possit cito male loqui de me. Qui enim non est
[c] xcviii. VI. adversum vos, pro vobis est. [c] Quisquis enim po-
tum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia
Christi estis: Amen dico vobis non perdet merce- B
[d] xcix. II. dem suam. [d] Et quisquis scandalizaverit unum ex
his pusillis credentibus in me: bonum est ei magis si
circumdaretur mola asinaria collo ejus, & in mare
[e] c. VI. mitteretur. [e] Et si scandalizaverit te manus tua,
abscide illam: bonum est tibi debilem introire in vi-
tam, quam duas manus habentem ire in gehennam,
[f] ci. X. in ignem inexstinguibilem. [f] Ubi vermis eorum
non moritur, & ignis non exstinguitur. Et si pes tuus
te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi clau-
dum introire in vitam æternam, quam duos pedes C
habentem mitti in gehennam ignis inexstinguibilis:
ubi vermis eorum non moritur, & ignis non exstin-
guitur. Quod si oculus tuus scandalizat te, ejice eum:
bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam
duos oculos habentem mitti in gehennam ignis: ubi
vermis eorum non moritur, & ignis non exstingui-
tur. Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale
[g] cii. II. salietur. [g] Bonum est sal: quod si sal insulsum fue-
rit: in quo illud condietis? Habete in vobis sal, &
pacem habete inter vos. D
Cap. 10. [h] ciii. VI. [h] Et inde exsurgens venit in fines Judææ ultra Jor-
danem: & conveniunt iterum turbæ ad eum: & sicut
consueverat, iterum docebat illos. Et accedentes
pharisæi interrogabant: Si licet viro uxorem dimit-
tere: tentantes eum. At ille respondens, dixit eis:
Quid vobis præcepit Moyses? Qui dixerunt. Moyses
permisit libellum repudii scribere, & dimittere. Qui-
bus respondens Jesus, ait: Ad duritiam cordis vestri
scripsit vobis præceptum istud. Ab initio autem crea-
turæ, masculum & feminam fecit eos Deus. Propter E
hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & ad-
hærebit ad uxorem suam: & erunt duo in carne una.
Itaque jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo
[i] civ. X. Deus conjunxit, homo non separet. [i] Et in domo
iterum discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.
[k] cv. II. [k] Et ait illis: Quiquumque dimiserit uxorem suam,
& aliam duxerit, adulterium committit super eam.
Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœ-
[l] cvi. II. chatur. [l] Et offerebant illi parvulos ut tangeret
illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus. F
Quos quum videret Jesus, indigne tulit, & ait illis:
Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos:
talium enim est regnum Dei. Amen dico vobis: Quis-
quis non receperit regnum Dei velut parvulus, non
intrabit in illud. Et complexans eos, & imponens ma-
[m] cvii. II. nus super illos benedicebat eos. [m] Et quum egres-
sus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante
eum, rogabat eum: Magister bone, quid faciam ut
vitam æternam percipiam? Jesus autem dixit ei: Quid
me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus. Præ- G
cepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris,
Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem fece-
ris, Honora patrem tuum & matrem. At ille respon-
dens, ait illi: Magister, hæc omnia observavi a ju-
[n] cviii. II. ventute mea. [n] Jesus autem intuitus eum, dile-
xit eum, & dixit ei: Unum tibi deest: vade, quæ-
quumque habes vende, & da pauperibus, & habe-

bis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.
[o] Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim [o] cix. II.
habens multas possessiones. Et circumspiciens Jesus.
Ait discipulis suis: Quam difficile qui pecunias ha-
bent, in regnum Dei introibunt: Discipuli autem
obstupescebant in verbis ejus. At Jesus rursus respon-
dens ait illis: Filioli, quam difficile est, confidentes
in pecuniis, in regnum Dei introire! Facilius est ca-
melum per foramen acus transire, quam divitem in-
trare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, di-
centes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri? Et
intuens illos Jesus, ait: Apud homines impossibile
est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt
apud Deum. Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos di-
misimus omnia, & sequuti sumus te. [p] Respon- [p] cx. II.
dens Jesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui re-
liquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut pa-
trem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me,
& propter evangelium, qui non accipiat centies tan-
tum nunc in tempore hoc, domos, & fratres, & so-
rores, & matres, & filios, & agros, cum persequu-
tionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.
[q] Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi pri- [q] cxi. II.
mi. [r] Erant autem in via ascendentes Jerosoly- [r] cxii. II.
mam: & præcedebat illos Jesus, & stupebant: & se-
quentes timebant. Et assumens iterum duodecim,
cœpit illis dicere quæ essent ei eventura. Quia ecce
ascendimus Jerosolymam, & filius hominis tradetur
principibus sacerdotum, & scribis, & senioribus, &
damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus: &
illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum,
& interficient eum: & tertia die resurget. [s] Et ac- [s] cxiii. VI.
cedunt ad eum Jacobus & Johannes filii Zebedæi, di-
centes: Magister, volumus, ut quodquumque petie-
rimus, facias nobis. At ille dixit eis: Quid vultis ut fa-
ciam vobis? Et dixerunt: Da nobis, ut unus ad dexte-
ram tuam, & alius ad sinistram tuam, sedeamus in glo-
ria tua. Jesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: po-
testis bibere calicem, quem ego bibo: aut baptismo,
quo ego baptizor, baptizari? At illi dixerunt ei: Pos-
sumus. Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem
ego bibo, bibetis; & baptismo, quo ego baptizor,
baptizabimini: sedere autem ad dextram meam, vel
ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus
paratum est. [t] Et audientes decem, cœperunt in- [t] cxiv. II.
dignari de Jacobo & Johanne. Jesus autem vocans
eos, ait illis: Scitis quia hi, qui videntur principari
gentibus, dominantur eis: & principes eorum pote-
statem habent ipsorum. Non ita est autem in vobis,
sed quiquumque voluerit fieri major, erit vester mi-
nister: & quiquumque voluerit in vobis primus esse,
erit omnium servus. [u] Nam & filius hominis non [u] cxv. IIII.
venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & da-
ret animam suam redemtionem pro multis. [x] Et [x] cxvi. II.
veniunt Jericho, & proficiscente eo de Jericho, &
discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi
Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans. Qui
quum audisset quia Jesus Nazarenus est, cœpit clama-
re, & dicere: Jesu fili David, miserere mei. Et com-
minabantur ei multi ut taceret. At ille multo magis
clamabat: Fili David, miserere mei. Et stans Jesus præ-
cepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Ani-
mæquior esto: surge, vocat te. Qui projecto vesti-
mento suo exsiliens, venit ad eum. Et respondens Je-
sus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem di-
xit ei: Rabboni, ut videam. Jesus autem ait illi: Va-
de, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, &
sequebatur eum in via.

Digitized by Google

Cap. 11. a cxvii. II. [a] Et quum appropinquarent Jerosolymæ & Betha- A
niæ ad montem Olivarum, mittit duos ex discipulis
suis, & ait illis: Ite in castellum, quod contra vos
est, & statim introëuntes illuc, invenietis pullum li-
gatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: sol-
vite illum, & adducite. Et si quis vobis dixerit: Quid
facitis? dicite, quia Domino necessarius est: & con-
b cxviii. II. tinuo illum dimittet huc. [b] Et abeuntes invene-
runt pullum ligatum ante januam foris in bivio: &
solvunt eum. Et quidam de illic stantibus dicebant
illis: Quid facitis solventes pullum? Qui dixerunt eis B
sicut præceperat illis Jesus, & dimiserunt eis. Et du-
xerunt pullum ad Jesum: & imponunt illi vestimen-
ta sua, & sedit super eum. Multi autem vestimenta
sua straverunt in via: alii autem frondes cædebant de
c cxix. I. arboribus, & sternebant in via. [c] Et qui præibant,
& qui sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna:
Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum
quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in
d cxx. VI. excelsis. [d] Et introivit Jerosolymam in templum:
& circumspectis omnibus, quum jam vespera esset C
hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. Et alia die
quum exirent à Bethania, esuriit. Quumque vidisset
à longe ficum habentem folia, venit si quid forte in-
veniret in ea. Et quum venisset ad eam, nihil invenit
præter folia: non enim erat tempus ficorum. Et re-
spondens dixit ei: Jam non amplius in æternum ex
te fructum quisquam manducet. Et audiebant disci-
e cxxi. I. puli ejus. [e] Et veniunt Jerosolymam. Et quum in-
troisset in templum, cœpit ejicere vendentes &
ementes in templo: & mensas numulariorum, & ca- D
thedras vendentium columbas evertit. Et non sine-
bat ut quisquam transferret vas per templum: & do-
cebat, dicens eis: Nonne scriptum est: Quia domus
mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus?
f cxxii. X. Vos autem fecistis eam speluncam latronum. [f] Quo
audito, principes sacerdotum & scribæ quærebant
quomodo eum perderent: timebant enim eum, quo-
niam universa turba admirabatur super doctrina ejus.
g cxxiii. X. [g] Et quum vespera facta esset, egrediebatur de civita-
te. Et quum mane transirent, viderunt ficum aridam E
factam à radicibus. Et recordatus Petrus, dixit ei:
h cxxiv. VI. Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit. [h] Et re-
spondens Jesus ait illis: Habete fidem Dei. Amen di-
co vobis, quia quiquumque dixerit huic monti: Tol-
lere, & mittere in mare; & non hæsitaverit in cor-
de suo, sed crediderit quia quodquumque dixerit,
i cxxv. XIII. fiat, fiet ei. [i] Propterea dico vobis, omnia quæ-
quumque orantes petitis, credite quia accipietis, &
k cxxvi. VI. evenient vobis. [k] Et quum stabitis ad orandum,
dimittite si quid habetis adversus aliquem: ut & Pa- F
ter vester qui in cœlis est, dimittat vobis peccata ve-
stra. Quod si vos non dimiseritis: nec Pater vester,
qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra.
l cxxvii. II. [l] Et veniunt rursus Jerosolymam. Et quum ambularet
in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, &
scribæ, & seniores: & dicunt ei: In qua potestate
hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem ut ista
facias? Jesus autem respondens, ait illis: Interroga-
bo vos & ego unum verbum, & respondete mihi: &
dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismus G
Johannis, de cœlo erat, an ex hominibus? Respon-
dete mihi. At illi cogitabant secum, dicentes: Si
dixerimus, de cœlo, dicet: Quare ergo non credidi-
stis ei? Si dixerimus, Ex hominibus, timemus popu-
lum. Omnes enim habebant Johannem quia vere
propheta esset. Et respondentes dicunt Jesu: Ne-
scimus. Et respondens Jesus ait illis: Neque ego

dico vobis in qua potestate hæc faciam.
[m] Et cœpit illis in parabolis loqui: Vineam pasti- Cap. 12. m cxxviii. II.
navit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum,
& ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & pere-
gre profectus est. Et misit ad agricolas in tempore
servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.
Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt va-
cuum. Et iterum misit ad illos alium servum: & il-
lum in capite vulneraverunt, & contumeliis affece-
runt. Et rursum alium misit, & illum occiderunt: &
plures alios; quosdam cædentes, alios vero occiden-
tes. Adhuc ergo unum habens filium charissimum:
& illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia re-
verebuntur filium meum. Coloni autem dixerunt ad
invicem: Hic est heres: venite, occidamus eum: &
nostra erit hereditas. Et apprehendentes eum, occi-
derunt: & ejecerunt extra vineam. Quid ergo faciet
Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & da-
bit vineam aliis. Nec scripturam hanc legistis: La-
pidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus
est in caput anguli: A Domino factum est istud, &
est mirabile in oculis nostris? [n] Et quærebant n cxxix. I.
eum tenere: & timuerunt turbam. Cognoverunt
enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et re-
licto eo abierunt. [o] Et mittunt ad eum quosdam o cxxx. II.
ex Pharisæis, & Herodianis, ut eum caperent in ver-
bo. Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia
verax es, & non curas quemquam: nec enim vides
in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces.
Licet dari tributum Cæsari, an non dabimus? Qui
sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis?
afferte mihi denarium ut videam. At illi attulerunt
ei. Et ait illis: Cujus est imago hæc, & inscriptio?
Dicunt ei: Cæsaris. Respondens autem Jesus dixit il-
lis: Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ
sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo. Et vene-
runt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem
non esse: & interrogabant eum dicentes: Magister,
Moyses nobis scripsit, ut si cujus frater mortuus fue-
rit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, ac-
cipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen
fratri suo. Septem ergo fratres erant: & primus ac-
cepit uxorem, & mortuus est non relicto semine. Et
secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste re-
liquit semen: Et tertius similiter. Et acceperunt eam
similiter septem: & non reliquerunt semen. Novis-
sima omnium defuncta est & mulier. In resurrectio-
ne ergo quum resurrexerint, cujus de his erit uxor?
septem enim habuerunt eam uxorem. Et respondens
Jesus, ait illis: Nonne ideo erratis, non scientes Scri-
pturas, neque virtutem Dei? Quum enim à mortuis
resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed
sunt sicut angeli in cœlis. De mortuis autem quod
resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum
quomodo dixerit illi Deus, inquiens: Ego sum Deus
Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est
Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multum
erratis. [p] Et accessit unus de scribis, qui audie- p cxxxi. VI.
rat illos conquirentes, & videntes quoniam bene illis
responderit, interrogavit eum quod esset primum
omnium mandatum. Jesus autem respondit ei: Quia
primum omnium mandatum est: Audi Israel, Domi-
nus Deus tuus, Deus unus est: & diliges Dominum
Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,
& ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est
primum mandatum. Secundum autem simile est illi:
Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Majus
horum aliud mandatum non est. [q] Et ait illi q cxxxii. X.
Scriba:

Digitized by Google

Scriba: Bene Magister, in veritate dixisti, quia unus A
est Deus, & non est alius præter eum. Et ut diliga-
tur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota
anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum
tamquam seipsum, majus est omnibus holocautoma-
tibus, & sacrificiis. Jesus autem videns quod sapien-
ter respondisset, dixit illi: Non es longe à regno Dei.
a CXXXIII. a Et nemo jam audebat eum interrogare. b Et re-
II. b CXXXIV. spondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomo-
II. do dicunt scribæ Christum filium esse David? Ipse
enim David dicit in Spiritu sancto: Dixit Dominus B
Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam ini-
micos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Da-
vid dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et
c CXXXV. multa turba eum libenter audivit. c Et dicebat
II. eis in doctrina sua: Cavete à scribis, qui volunt in
stolis ambulare, & salutari in foro, & in primis ca-
thedris sedere in synagogis, & primos discubitus in
d CXXXVI. cœnis: d qui devorant domos viduarum sub obtentu
VIII. prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium. Et
sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat quo- C
modo turba jactaret æs in gazophylacium, & multi
divites jactabant multa. Quum venisset autem vidua
una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans &
convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis,
quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui
miserunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo, quod
abundabat illis, miserunt: hæc vero de penuria sua
omnia quæ habuit misit totum victum suum.
Cap. 13. e Et quum egrederetur de templo, ait illi unus ex
e CXXXVII. discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & D
II. quales structuræ. Et respondens Jesus, ait illi: Vides
has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur
f CXXXVIII. lapis super lapidem, qui non destruatur. f Et
II. quum sederet in monte Olivarum contra templum,
interrogabant eum separatim Petrus, & Jacobus, &
Johannes, & Andreas: Dic nobis, quando ista fient?
& quod signum erit, quando hæc omnia incipient
consummari? Et respondens Jesus cœpit dicere illis:
Videte ne quis vos seducat: multi enim venient in
nomine meo dicentes, quia ego sum: & multos se- E
ducent. Quum audieritis autem bella, & opiniones
bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed
nondum finis. Exsurget enim gens contra gentem,
& regnum super regnum, & erunt terræ motus per
g CXXXIX. loca, & fames. Initium dolorum hæc. g Videte
I. autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, &
in synagogis vapulabitis, & ante præsides & reges
h CXL. stabitis propter me, in testimonium illis. h Et in
VI. omnes gentes primum oportet prædicari Evange-
i CXLI. lium. i Et quum duxerint vos tradentes, nolite F
II. præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis
fuerit in illa hora, id loquimini. Non enim vos estis
loquentes, sed Spiritus sanctus. Tradet autem frater
fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent
filii in parentes, & morte afficient eos. Et eritis odio
omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinue-
k CXLII. rit in finem, hic salvus erit. k Quum autem vi-
VI. deritis abominationem desolationis, stantem ubi non
l CXLIII. debet: qui legit, intelligat: l tunc qui in Judæa
II. sunt, fugiant in montes: & qui super tectum, ne de- G
scendat in domum, nec introëat ut tollat quid de
domo sua: & qui in agro erit, non revertatur retro
m CXLIV. tollere vestimentum suum. m Væ autem prægnan-
II. n CXLV. tibus & nutrientibus in illis diebus. n Orate ve-
VI. ro ut hyeme non fiant. o Erunt enim dies illi tri-
o CXLVI. bulationes tales, quales non fuerunt ab initio crea-
II. turæ, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient.

p Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva p CXLVII.
omnis caro: sed propter electos, quos elegit brevia- VI.
vit dies. q Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic q CXLVIII.
est Christus, ecce illic, ne credideritis. r Exsur- II. r CXLIX.
gent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & da- VI.
bunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest,
etiam electos: Vos ergo videte: ecce prædixi vobis
omnia. s Sed in illis diebus, post tribulationem s CL.
illam, sed contenebrabitur, & luna non dabit splen- II.
dorem suum: & stellæ cœli erunt decidentes, & vir-
tutes, quæ in cœlis sunt, movebuntur. t Et tunc t CLI.
videbunt filium hominis venientem in nubibus cum II.
virtute multa, & gloria. Et tunc mittet angelos suos,
& congregabit electos suos à quattuor ventis, à sum-
mo terræ, usque ad summum cœli. A ficu autem di-
scite parabolam. Quum jam ramus ejus tener fuerit,
& nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit
æstas: sic & vos quum videritis hæc fieri, scitote quod
in proximo sit in ostiis. Amen dico vobis, quoniam
non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant.
Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non
transibunt. u De die autem illo vel hora nemo u CLII.
scit, neque angeli in cœlo, neque Filius, nisi Pater. VI.
x Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando x CLIII.
tempus sit. y Sicut homo, qui peregre profectus VI. y CLIV.
reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem II.
cujusque operis, & janitori præcepit ut vigilet.
z Vigilate ergo, (nescitis enim quando dominus do- z CLV.
mus veniat: sero, an media nocte, an galli cantu, an II.
mane) ne quum venerit repente, inveniat vos dor-
mientes. Quod autem vobis dico: omnibus dico:
Vigilate.
a Erat autem Pascha & Azyma post biduum, b & Cap. 14
quærebant summi sacerdotes, & scribæ, quomodo a CLVI. I.
eum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: b CLVII.
Non in die festo, ne forte tumultus fieret in popu- VI.
lo. c Et quum esset Bethaniæ in domo Simonis le- c CLVIII.
prosi, & recumberet: venit mulier habens alaba- I.
strum unguenti nardi spicati pretiosi, & fracto ala-
bastro, effudit super caput ejus. Erant autem qui-
dam indigne ferentes intra semetipsos, & dicentes:
Ut quid perditio ista unguenti facta est? Poterat enim
unguentum istud vænumdari plus quam trecentis de-
nariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam. Je-
sus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis?
Bonum opus operata est in me. Semper enim pau-
peres habetis vobiscum; & quum volueritis, potestis
illis benefacere: me autem non semper habetis.
d Quod habuit hæc, fecit: prævenit ungere corpus d CLIX.
meum in sepulturam. Amen dico vobis: Ubiquum- IIII.
que prædicatum fuerit Evangelium istud in universo
mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam
ejus. e Et Judas Iscariotes unus de duodecim, e CLX.
abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis. II.
Qui audientes gavisi sunt: & promiserunt ei pecu-
niam se daturos. Et quærebat quomodo illum op-
portune traderet. Et primo die Azymorum quando
Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quo vis ea-
mus, & paremus tibi ut manduces Pascha? Et mit-
tit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civita-
tem: & occurret vobis homo lagenam aquæ baju-
lans, sequimini eum: & quoquumque introierit, di-
cite domino domus, quia magister dicit: ubi est re-
fectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis mandu-
cem? Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum gran-
de, stratum: & illic parate nobis. Et abierunt disci-
puli ejus, & venerunt in civitatem: & invenerunt
sicut dixerat illis, & paraverunt Pascha. f Vespere f CLXI. IIII.

Digitized by Google

autem facto, venit cum duodecim. Et discumbenti- A
bus eis, & manducantibus, ait Jesus: Amen dico vo-
bis, quia unus ex vobis tradet me, qui manducat me-
a clxii. I. cum. a At illi cœperunt contristari, & dicere ei
b clxiii. II. singulatim: Numquid ego? b Qui ait illis: Unus
ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.
Et filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de
eo: væ autem homini illi, per quem filius hominis
c clxiv. VI. tradetur. c Bonum erat ei, si non esset natus ho-
d clxv. I. mo ille. d Et manducantibus illis, accepit Jesus
panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Su- B
e clxvi. II. mite, hoc est corpus meum. e Et accepto calice,
gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes. Et
ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui
pro multis effundetur. Amen dico vobis, quia jam
non bibam de hoc genimine vitis, usque in diem il-
f clxvii. VI. lum, quum illud bibam novum in regno Dei. f Et
g clxviii. IIII. hymno dicto exierunt in montem Olivarum. g Et
ait eis Jesus: Omnes scandalizabimini in me nocte
h clxix. VI. ista: h quia scriptum est: Percutiam pastorem, &
dispergentur oves. Sed postquam resurrexero, præ- C
i clxx. I. cedam vos in Galilæam. i Petrus autem ait illi:
Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.
Et ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in no-
cte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me
k clxxi. VI. es negaturus. k At ille amplius loquebatur: Et si
oportuerit me simul commori tibi, non te negabo.
l clxxii. I. Similiter autem & omnes dicebant. l Et veniunt
m clxxiii. VI. in prædium, cui nomen Gethsemani. m Et ait di-
scipulis suis: Sedete hic donec orem. Et assumit Pe-
trum, & Jacobum, & Johannem secum: & cœpit D
n clxxiv. IIII pavere, & tædere. n Et ait illis: Tristis est ani-
ma mea usque ad mortem: sustinete hic, & vigilate.
o clxxv. I. o Et quum processisset paululum, procidit super ter-
ram: & orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo ho-
ra. Et dixit: Abba pater, omnia tibi possibilia sunt,
p clxxvi. I. transfer calicem hunc à me, p sed non quod ego
volo, sed quod tu. Et venit, & invenit eos dormien-
tes. Et ait Petro: Simon dormis? non potuisti una
hora vigilare? Vigilate, & orate ut non intretis in
q clxxviii. IIII. tentationem. q Spiritus quidem promtus est, caro E
r clxxix. VI. vero infirma. r Et iterum abiens oravit, eumdem
sermonem dicens. Et reversus, denuo invenit eos dor-
mientes, (erant enim oculi eorum gravati) & igno-
rabant quid responderent ei. Et venit tertio, & ait
s clxxx. IIII illis: Dormite jam, & requiescite. Sufficit: s ve-
nit hora: ecce filius hominis tradetur in manus pec-
catorum. Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, pro-
t clxxxi. I. pe est. t Et, adhuc eo loquente, venit Judas Is-
cariotes unus de duodecim, & cum eo turba multa,
cum gladiis & lignis, à summis sacerdotibus, & scri- F
u clxxxii. II. bis, & senioribus. u Dederat autem traditor ejus
signum eis, dicens: Quemquumque osculatus fuero,
ipse est, tenete eum, & ducite caute. Et quum ve-
nisset, statim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi: &
osculatus est eum. At illi manus injecerunt in eum,
x clxxxiii. I. & tenuerunt eum. x Unus autem quidam de cir-
cumstantibus educens gladium, percussit servum sum-
y clxxxiv. I. mi sacerdotis: & amputavit illi auriculam. y Et
respondens Jesus, ait illis: Tamquam ad latronem
existis cum gladiis & lignis comprehendere me? quo- G
tidie eram apud vos in templo docens, & non me te-
z clxxxv. VI. nuistis. z Sed ut impleantur Scripturæ. Tunc di-
scipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.
a clxxxvi. X. a Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus
sindone super nudo: & tenuerunt eum. At ille reje-
b clxxxvii. I. cta sindone, nudus profugit ab eis. b Et adduxe-
runt Jesum ad summum sacerdotem: & convenerunt

omnes sacerdotes, & scribæ, & seniores. c Petrus c clxxxviii. IIII.
autem à longe sequutus est eum usque intro in atrium
summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem,
& calefaciebat se. d Summi vero sacerdotes, & d clxxxix. II.
omne concilium, quærebant adversus Jesum testimo-
nium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.
Multi enim testimonium falsum dicebant adversus
eum: & convenientia testimonia non erant. e Et e cxc. VI.
quidam surgentes falsum testimonium ferebant ad-
versus eum, dicentes: Quoniam nos audivimus eum,
dicentem: Ego dissolvam templum hoc manu factum,
& per triduum aliud non manu factum ædificabo. Et
non erat conveniens testimonium illorum. Et exsur-
gens summus sacerdos in medium, interrogavit Je-
sum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ
tibi objiciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil
respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat
eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti?
Jesus autem dixit illi: Ego sum: f & videbitis fi- f cxci. I.
lium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & ve-
nientem cum nubibus cœli. g Summus autem sa- g cxcii. VI.
cerdos scindens vestimenta sua, ait: h Quid ad- h cxciii. II.
huc desideramus testes? Audistis blasphemiam: quid
vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum esse
reum mortis. i Et cœperunt quidam conspuere i cxciv. I.
eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere,
& dicere ei: Prophetiza: & ministri alapis eum cæ-
debant. k Et quum esset Petrus in atrio deorsum, k cxcv. I.
venit una ex ancillis summi sacerdotis: & quum vi-
disset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait:
Et tu cum Jesu Nazareno eras. At ille negavit, di-
cens: Neque scio, neque novi quid dicas. l Et l cxcvi. I.
exiit foras ante atrium, & gallus cantavit. Rursus au-
autem quum vidisset illum ancilla, cœpit dicere cir-
cumstantibus: Quia hic ex illis est. At ille iterum ne-
gavit. Et post pusillum rursus qui adstabant, dicebant
Petro: Vere ex illis es: nam & Galilæus es. Ille au-
tem cœpit anathematizare, & jurare: Quia nescio
hominem istum, quem dicitis. Et statim gallus ite-
rum cantavit. m Et recordatus est Petrus verbi, m cxcvii. II.
quod dixerat ei Jesus: Prius quam gallus cantet bis,
ter me negabis. Et cœpit flere.
n Et confestim mane consilium facientes summi sa- Cap. 15.
cerdotes, cum senioribus, & scribis, & universo con- n cxcviii. II.
cilio, o vincientes Jesum, duxerunt, & tradide- o cxcix. I.
runt Pilato. p Et interrogavit eum Pilatus: Tu es p cc. I.
rex Judæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.
q Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. Pi- q cci. IIII.
latus autem rursum interrogavit eum dicens: Non
respondes quidquam? vide in quantis te accusant. Je-
sus autem amplius nihil respondit, ita ut miraretur
Pilatus. r Per diem autem festum solebat dimit- r ccii. II.
tere illis unum ex vinctis, quemquumque petiissent.
s Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum sedi- s cciii. IIII.
tiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homici-
dium. Et quum ascendisset turba, cœpit rogare, sicut
semper faciebat illis. Pilatus autem respondit eis, &
dixit: Vultis dimittam vobis regem Judæorum? Scie-
bat enim quod per invidiam tradidissent eum summi
sacerdotes. t Pontifices autem concitaverunt tur- t cciv. I.
bam, ut magis Barabbam dimitteret eis. u Pila- u ccv. I.
tus autem iterum respondens, ait illis: Quid ergo
vultis faciam regi Judæorum? At illi iterum clama-
verunt: Crucifige eum. Pilatus vero dicebat illis:
Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Cru-
cifige eum. x Pilatus autem volens populo satis- x ccvi. I.
facere dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum fla-
gellis cæsum, ut crucifigeretur. y Milites autem y ccvii. IIII.

Digitized by Google

duxerunt eum in atrium prætorii, & convocant to- A
tam cohortem, & induunt eum purpura & impo-
nunt ei plectentes spineam coronam. Et cœperunt
a ccviii. VI. salutare eum: Ave rex Judæorum. a Et percutie-
bant caput ejus arundine: & conspuebant eum, &
ponentes genua, adorabant eum. Et postquam illu-
serunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum
vestimentis suis: & educunt illum ut crucifigerent
b ccix. I. eum. b Et angariaverunt prætereuntem quem-
piam, Simonem Cyrenæum, venientem de villa pa-
trem Alexandri & Rufi, ut tolleret crucem ejus. B
c ccx. I. c Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est
d ccxi. IIII. interpretatum Calvariæ locus. d Et dabant ei bi-
bere myrrhatum vinum: & non accepit. e Et cru-
e ccxii. I. cifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mitten-
f ccxiii. X. tes sortem super eis, quis quid tolleret. f Erat au-
tem hora tertia: & crucifixerunt eum. g Et erat
g ccxiv. I. titulus caussæ ejus inscriptus: Rex Judæorum.
h ccxv. I. h Et cum eo crucifigunt duos latrones; unum à dex-
tris, & alium à sinistris ejus. i Et impleta est scri-
i ccxvi. VIII. ptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est. C
k ccxvii. VI. k Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes ca-
pita sua, & dicentes: Vah qui destruis templum Dei,
& in tribus diebus reædificas: salvum fac temetipsum
l ccxviii. II. descendens de cruce. l Similiter & summi sacer-
dotes illudentes, ad alterutrum cum scribis dicebant:
Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.
Christus rex Israel descendat nunc de cruce, ut vi-
m ccxix. II. deamus, & credamus. m Et qui cum eo crucifixi
n ccxx. II. erant, convitiabantur ei. n Et facta hora sexta,
tenebræ factæ sunt per totam terram usque in ho- D
o ccxxi. VI. ram nonam. o Et hora nona exclamavit Jesus
voce magna, dicens: Eloï, Eloï, lamma sabacthani?
quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut
quid dereliquisti me? Et quidam de circumstantibus
p ccxxii. II. audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat. p Cur-
rens autem unus, & implens spongiam aceto, cir-
cumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Si-
nite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.
q ccxxiii. I. q Jesus autem emissa voce magna exspiravit. r Et
r ccxxiv. II. velum templi scissum est in duo, à summo usque deor- E
s ccxxv. II. sum. s Videns autem Centurio, qui ex adverso
stabat, quia sic clamans exspirasset, ait: Vere hic ho-
t ccxxvi. VI. mo filius Dei erat. t Erant autem & mulieres de
longe aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene,
& Maria Jacobi minoris & Joseph mater, & Salome:
& quum esset in Galilæa, sequebantur eum, & mini-
strabant ei, & aliæ multæ, quæ simul cum eo ascen-
u ccxxvii. I. derant Jerosolymam. u Et quum jam sero esset
factum (quia erat parasceve, quod est ante sabba-
thum) venit Joseph ab Arimathæa nobilis decurio,
qui & ipse erat exspectans regnum Dei, & auda-
cter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Pi-
latus autem mirabatur si jam obiisset. Et accersito
Centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset.
Et quum cognovisset à Centurione, donavit corpus
Joseph. x Joseph autem mercatus sindonem, & x ccxxviii. I.
deponens eum involvit sindone, & posuit eum in
monumento, quod erat excisum de petra, & advol-
vit lapidem ad ostium monumenti. y Maria au- y ccxxix. VI
tem Magdalene, & Maria Joseph, aspiciebant ubi
poneretur.
z Et quum transisset sabbathum, Maria Magda- Cap. 16.
lene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata z ccxxx. VIII.
ut venientes ungerent Jesum. a Et valde mane una a ccxxxi. I.
sabbathorum, veniunt ad monumentum, orto jam
sole. Et dicebant ad invicem: quis revolvet nobis la-
pidem ab ostio monumenti? Et respicientes viderunt
revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde. Et
introëuntes in monumentum viderunt juvenem se-
dentem in dextris, coopertum stola candida, & ob-
stupuerunt. b Qui dicit illis: Nolite expavesce- b ccxxxii. II.
re: Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum: surre-
xit, non est hîc, ecce locus ubi posuerunt eum. Sed
ite, dicite discipulis ejus, & Petro, quia præcedit vos
in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.
c At illæ exeuntes, fugerunt de monumento invase- c ccxxxiii. II.
rat enim eas tremor & pavor: & nemini quidquam
dixerunt: timebant enim. Surgens autem mane, pri-
ma sabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalene, de
qua ejecerat septem dæmonia. Illa vadens nuntiavit
his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus. Et
illi audientes quia viveret, & visus esset ab ea, non
crediderunt. d Post hæc autem duobus ex his am- d ccxxxiv. VIII.
bulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in vil-
lam: & illi euntes nuntiaverunt cæteris: nec illis cre-
diderunt. e Novissime recumbentibus illis unde- e ccxxxv. X.
cim apparuit: & exprobravit incredulitatem eorum
& duritiam cordis; quia iis, qui viderant eum resur-
rexisse, non crediderunt. Et dixit eis: Euntes in mun-
dum universum prædicate Evangelium omni creatu-
ræ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit:
qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa au-
tem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomi-
ne meo dæmonia ejicient: linguis loquentur novis:
serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non
eis nocebit: super ægros manus imponent, & bene
habebunt. Et Dominus quidem Jesus postquam lo-
quutus est eis, assumtus est in cœlum, & sedet à dex-
tris Dei. Illi autem profecti prædicaverunt ubique
Domino cooperante, & sermonem confirmante, se-
quentibus signis.

Explicit Evangelium secundum Marcum.

Digitized by Google

INCIPIT EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

aa Caput I. I. X. [aa] QUONIAM quidem multi conati ſunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ ſunt, rerum: ſicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis: viſum eſt & mihi, aſſequuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi ſcribere, optime Theophile, ut cognoſcas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem. Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, ſacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia; & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elizabeth. Erant autem juſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & juſtificationibus Domini ſine querela, & non erat illis filius, eo quod eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem, cum ſacerdotio fungeretur in ordine vicis ſuæ ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotii, ſorte exiit ut incenſum poneret, ingreſſus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi. Apparuit autem illi Angelus Domini, ſtans à dextris altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Johannem: & erit gaudium tibi, & exſultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt: erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſiceram non bibet, & Spiritu ſancto replebitur adhuc ex utero matris ſuæ: & multos filiorum Iſrael convertet ad Dominum Deum ipſorum: & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ: ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam juſtorum, parare Domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc ſciam? ego enim ſum ſenex, & uxor mea proceſſit in diebus ſuis. Et reſpondens Angelus dixit ei: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, uſque in diem quo hæc fiant, pro eo quod non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat plebs exſpectans Zachariam: & mirabantur quod tardaret ipſe in templo. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt quod viſionem vidiſſet in templo. Et ipſe erat innuens illis, & permanſit mutus. Et factum eſt, ut impleti ſunt dies officii ejus, abiit in domum ſuam: poſt hos autem dies concepit Elizabeth uxor ejus, & occultabat ſe menſibus quinque, dicens: Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines.
[bb] In menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus bb II. V.
Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Joſeph, de domo David, & nomen virginis Maria.
[c] Et ingreſſus Angelus ad eam dixit: Ave gra- c III. X.
tia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus. Quæ quum audiſſet, turbata eſt in ſermone ejus, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inveniſti enim gratiam apud Deum: ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Jeſum. Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedem David patris ejus: & regnabit in domo Jacob in æternum, & regni ejus non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Et reſpondens Angelus dixit ei: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſua: & hic menſis ſextus eſt illi, quæ vocatur ſterilis: quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum. Et diſceſſit ab illa Angelus. Exſurgens autem maria in diebus illis abiit in montana cum feſtinatione, in civitatem Juda: Et intravit in domum Zachariæ, & ſalutavit Elizabeth. Et

aa Editi libri quamplures, cum MSS. codicibus non paucis, hocce primum Lucæ Capitulum infra apponunt verſu 5. ad hæc verba: *Fuit in diebus Herodis regis Judææ ſacerdos quidam, &c.* Præfatiunculam vero quæ præcedit, nulli Capitulo, nulli Canoni adſcribunt. Sed quàm parum rectè, ex hoc intelligitur, quod ex his innui videatur prædictam Præfatiunculam non eſſe genuinum Lucæ Evangeliſtæ opus, neque à Deo inſpiratam. Quod nefas eſt dictu. Nos hæc reſtituimus ad fidem exemplarium Bibliothecæ noſtræ San-Germanenſis MSS. num. 4. 19. 24. His quoque adnumerari facilè poſſet aliud exemplar ejuſdem Bibliothecæ optimæ notæ num. 18. in quo unà cum nota Capituli primi, quæ in conſequentibus nuſquam apparet, exciſum eſt totum hoc Lucæ exordium uſque ad prædicta verba verſûs 5. *Fuit in diebus Herodis, &c.* excluſivè.

bb Magna hîc diſſenſio eſt inter codices cùm Manuſcriptos tum Editos. Manuſcripti ſiquidem bene multi, ſecundum Capitulum ſupra apponunt, verſu 19. ad hæc verba: *Et reſpondens Angelus, dixit ei: Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.* Quæ verba quum ad Canonem quintum referantur, concordare debuerant cum his Capituli tertii Evangelii Matthæi: *Chriſti autem generatio ſic erat: Quum eſſet deſponſata mater ejus Maria Joſeph, antequam convenirent inventa eſt in utero habens de Spiritu ſancto.* Manifeſtum autem eſt nullam inter illa eſſe conſenſionem; Quum hæc ad Chriſti, illa ad Johannis præcurſoris conceptionem pertineant. Error hic eſt, ſeu potius oſcitantia librariorum, qui quum cernerent in apographis, ut & in manuſcripto noſtro San-Germanenſi num. 18. quem in hac parte, utpote emendatiſſimum, & rationi maxime conſentaneum, meritò ſequimur, cæteriſque omnibus anteponimus; quum, inquam, in his apographis cernerent, hoc ſecundum Lucæ Capitulum adnotatum ad ea verba verſûs 26. quæ hîc in textu leguntur; ſcilicet: *In menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus Gabriel, &c.* Ubi Angeli Gabrielis mentio fit, ut & in illo alio loco verſûs 19. ſupra relato: imprudenter alterum pro altero ſumſere: maximè quum in quibuſdam codicibus, ut in MS. noſtro San-Germanenſi num. 19. duo illa loca in duabus ejuſdem paginæ columnis, perfectè quaſi in una linea ſibi invicem è regione reſpondeant. Hoc non adtendentes Editi omnes libri, nullo ex iis quos præ manibus habemus ſuffragante codice Manuſcripto, præſens Capitulum ſecundum in caput ſequens diſtrahunt, verſu 26. ad hæc verba: *Factum eſt autem, quum eſſent ibi, impleti ſunt dies ut pareret, & peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum involvit.* Quum tamen his verbis Chriſti nativitas deſcribatur, non ejus conceptio, ut in loco Matthæi parallelo.

Digitized by Google

factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elizabeth, A
exsultavit infans in utero ejus, & repleta est Spiritu sancto Elizabeth: & exclamavit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. Et ait Maria:

MAgnificat anima mea Dominum: & exsultavit B
spiritus meus in Deo salutari meo.
Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.
Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.
Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.
Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.
Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles. C
Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes.
Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.
Sicut loquutus est ad patres nostros, Abraham & semini ejus in sæcula.

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum suam. Elizabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati ejus, quia magnificavit Do-
minus misericordiam suam cum illa, & congratula- D
bantur ei. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Johannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem scripsit, dicens: Johannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi. Apertum est autem illico os ejus, & lingua
ejus, & loquebatur benedicens Deum. Et factus est E
timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc: & posuerunt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto: & prophetavit, dicens:

BEnedictus Dominus Deus Israel: quia visitavit, & fecit redemtionem plebis suæ:
Et erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui.
Sicut loquutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, F
prophetarum ejus:
Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos:
Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: & memorari testamenti sui sancti.
Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis:
Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum, liberati, serviamus illi;
In sanctitate & justitia coram ipso, omnibus diebus G
nostris.
Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus:
Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum:
Per viscera misericordiæ Dei nostri: in quibus visitavit nos, oriens ex alto:
Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel.

Factum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syriæ Cyrino: & ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem. Ascendit autem & Joseph à Galilæa de civitate Nazareth, in Judæam in civitatem David, quæ vocatur Beth-Lehem: eo quod esset de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante. Factum est autem, quum essent ibi, impleti sunt dies ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie Salvator qui est Christus Dominus, in civitate David. Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et factum est, ut discesserunt ab eis angeli in cœlum: pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Beth-Lehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Et venerunt festinantes: & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in præsepio. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt: & de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reversi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum, in omnibus quæ audierant & viderant, sicut dictum est ad illos. Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum est ab angelo prius quam in utero conciperetur. Et postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vulvam sanctum Domino vocabitur. Et ut darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum. Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus, & timoratus, exspectans consolationem Israel, & Spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum. Et quum inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo: & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

> MS. Crassensis noster: facta est præside, &c.

NUnc dimittis servum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace:
Quia viderunt oculi mei salutare tuum:
Quod parasti ante faciem omnium populorum;
Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

Et erat pater ejus & mater mirantes super his, quæ

Digitized by Google

dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & di- A
xit ad Mariam matrem ejus: Ecce positus est hic in
ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel: &
in signum, cui contradicetur: & tuam ipsius animam
pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordi-
bus cogitationes. Et erat Anna prophetissa, filia Pha-
nuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus mul-
tis, & vixerat cum viro suo annis septem à virgini-
tate sua. Et hæc vidua usque ad annos octoginta quat-
tuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis & ob-
secrationibus serviens nocte ac die. Et hæc, ipsa hora B
superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur
de illo omnibus, qui exspectabant redemtionem Is-
rael. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Do-
mini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Na-
zareth. Puer autem crescebat, & confortabatur, ple-
nus sapientia: & gratia Dei erat in illo. Et ibant pa-
rentes ejus per omnes annos in Jerusalem, in die so-
lenni Paschæ. Et quum factus esset annorum duode-
cim, ascendentibus illis Jerosolymam secundum con-
suetudinem diei festi, consummatisque diebus, quum C
redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non
cognoverunt parentes ejus. Existimantes autem il-
lum esse in comitatu, venerunt iter diei, & require-
bant eum inter cognatos & notos. Et non invenien-
tes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum. Et
factum est, post triduum invenerunt illum in templo,
sedentem in medio doctorum, audientem illos, & in-
[a] IV. II. terrogantem eos. [a] Stupebant autem omnes, qui
eum audiebant, super prudentia & responsis ejus. Et
[b] V. X. videntes admirati sunt. [b] Et dixit mater ejus ad D
illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus &
ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos: Quid est
quod me quærebatis? nesciebatis quia in his, quæ
patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intel-
lexerunt verbum, quod loquutus est ad eos. Et de-
scendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus
illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in
corde suo. Et Jesus proficiebat sapientia, & ætate, &
gratia apud Deum & homines.
Cap. 3. [c] VI. III. [c] Anno autem quintodecimo imperii Tiberii Cæsa- E
ris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha au-
tem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus te-
trarcha Iturææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania
Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna
& Caïpha: factum est verbum Domini super Johan-
[d] VII. I. nem, Zachariæ filium, in deserto. [d] Et venit in
omnem regionem Jordanis prædicans baptismum pœ-
nitentiæ in remissionem peccatorum, sicut scriptum
est in libro sermonum Isaiæ prophetæ: Vox claman-
tis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite se- F
mitas ejus: omnis vallis implebitur: & omnis mons,
& collis humiliabitur: & erunt prava in directa, &
aspera in vias planas: & videbit omnis caro salutare
[e] VIII. V. Dei. [e] Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut
baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, quis
ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fru-
ctus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Pa-
trem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia po-
tens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abra-
hæ. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. G
Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, ex-
[f] XI. X. cidetur, & in ignem mittetur. [f] Et interrogabant
eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respon-
dens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas,
det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.
Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, &
dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille
dixit ad eos: Nihil amplius, quam quod constitutum
est vobis, faciatis. Interrogabant autem eum & mi-
lites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis:
Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: &
contenti estote stipendiis vestris. Existimante autem
populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de
Johanne, ne forte ipse esset Christus: respondit Jo-
hannes, dicens omnibus. [g] Ego quidem aqua ba- [g] X. I.
ptizo vos: veniet autem fortior me, cujus non sum
dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: ipse
vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. [h] Cujus [h] XI. V.
ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream suam,
& congregabit triticum in horreum suum, paleas au-
tem comburet igni inexstinguibili. Multa quidem &
alia exhortans evangelizabat populo. [i] Herodes [i] XII. II.
autem tetrarcha, quum corriperetur ab illo de He-
rodiade uxore fratris sui, & de omnibus malis quæ
fecit Herodes, adjecit & hoc super omnia, & inclu-
sit Johannem in carcere. [k] Factum est autem quum [k] XIII. I.
baptizaretur omnis populus, & Jesu baptizato, &
orante, apertum est cœlum: & descendit Spiritus
sanctus corporali specie sicut columba in ipsum: &
vox de cœlo facta est: Tu es filius meus dilectus, in
te complacui mihi. [l] Et ipse Jesus erat incipiens [l] XIV. III.
quasi annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph,
qui fuit Heli, qui fuit Mathat, qui fuit Levi, qui fuit
Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph, qui fuit Ma-
thatiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit
Hesli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit
Mathathiæ, qui fuit Semeï, qui fuit Joseph, qui fuit
Juda, qui fuit Johanna, qui fuit Resa, qui fuit Zoro-
babel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Mel-
chi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan,
qui fuit Her, qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit
Jorim, qui fuit Mathath, qui fuit Levi, qui fuit Si-
meon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona,
qui fuit Eliakim, qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui
fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David, qui
fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Sal-
mon, qui fuit Naasson, qui fuit Aminadab, qui fuit
Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judæ,
qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui
fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Sarug, qui fuit
Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit
Sale, qui fuit Caïnan, qui fuit Arphaxad, qui fuit
Sem, qui fuit Noë, qui fuit Lamech, qui fuit Ma-
thusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit
Malaleel, qui fuit Caïnan, qui fuit Henos, qui fuit
Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.
[m] Jesus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Cap. 4.
Jordane: & agebatur à Spiritu in desertum. Diebus [m] XV. II.
quadraginta, & tentabatur à diabolo. [n] Et nihil [n] XVI. V.
manducavit in diebus illis: & consummatis illis esu-
riit. Dixit autem illi diabolus: Si filius Dei es, dic la-
pidi huic, ut panis fiat. Et respondit ad illum Jesus:
Scriptum est: Quia non in solo pane vivit homo, sed
in omni verbo Dei. Et duxit illum diabolus in mon-
tem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis ter-
ræ in momento temporis, & ait illi: Tibi dabo po-
testatem hanc universam, & gloriam illorum: quia
mihi tradita sunt; & cui volo do illa. Tu ergo si ado-
raveris coram me, erunt tua omnia. Et respondens
Jesus, dixit illi: Scriptum est: Dominum tuum ado-
rabis, & illi soli servies. Et duxit illum in Jerusalem,
& statuit eum super pinnam templi, & dixit illi: Si
filius Dei es, mitte te hinc deorsum. Scriptum est
enim quod angelis suis mandavit de te, ut conservent
te: & quia in manibus tollent te, ne forte offendas

Digitized by Google

ad lapidem pedem tuum. Et respondens Jesus, ait illi: A
Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.
Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab
[a] xvii. illo, usque ad tempus. [a] Et regressus est Jesus in
I. virtute Spiritus in Galilæam, & fama exiit per uni-
versam regionem de illo. Et ipse docebat in synago-
[b] xviii. gis eorum, & magnificabatur ab omnibus. [b] Et
X. venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secun-
dum consuetudinem suam die sabbathi in synago-
gam, & surrexit legere. Et traditus est illi liber Isaïæ
prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi B
scriptum erat. Spiritus Domini super me: propter
quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me,
sanare contritos corde, prædicare captivis remissio-
nem, & cæcis visum, dimittere confractos in remis-
sionem, prædicare annum Domini acceptum, &
diem retributionis. Et quum plicuisset librum, red-
didit ministro, & sedit. Et omnium in synagoga ocu-
li erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad
illos: Quia hodie impleta est hæc scriptura in auri-
[c] xix. bus vestris. [c] Et omnes testimonium illi dabant: C
I. & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de
ore ipsius, & dicebant: Nonne hic est filius Joseph?
[d] xx. [d] Et ait illis: Utique dicetis mihi hanc similitudinem:
X. Medice cura te ipsum: quanta audivimus facta in
[e] xxi. Capharnaüm, fac & hîc in patria tua. [e] Ait au-
I. tem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acce-
[f] xxii. ptus est in patria sua. [f] In veritate dico vobis,
X. multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando
clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex,
quum facta esset fames magna in omni terra: & ad D
nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sido-
niæ, ad mulierem viduam. Et multi leprosi erant in
Israel sub Elisæo propheta: & nemo eorum munda-
tus est nisi Naaman Syrus. Et repleti sunt omnes in
synagoga ira, hæc audientes. Et surrexerunt, & eje-
cerunt illum extra civitatem: & duxerunt illum usque
ad supercilium montis, super quem civitas illorum
erat ædificata, ut præcipitarent eum. Ipse autem
[g] xxiii. transiens per medium illorum, ibat. [g] Et descen-
VIII. dit in Capharnaüm civitatem Galilææ, ibique do- E
[h] xxiv. cebat illos sabbathis. [h] Et stupebant in doctrina
II. ejus, quia in potestate erat sermo ipsius. [i] Et in
[i] xxv. synagoga erat homo habens dæmonium immundum,
VIII. & exclamavit voce magna, dicens: Sine, quid no-
bis, & tibi Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio
te quis sis, sanctus Dei. Et increpavit illum Jesus, di-
cens: Obmutesce, & exi ab eo. Et quum projecisset
illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque
illum nocuit. Et factus est pavor in omnibus, & col-
loquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc ver- F
bum, quia in potestate & virtute imperat immundis
spiritibus, & exeunt? Et divulgabatur fama de illo in
[k] xxvi. omnem locum regionis. [k] Surgens autem Jesus
II. de synagoga, introivit in domum Simonis. Socrus
autem Simonis tenebatur magnis febribus: & roga-
verunt illum pro ea. Et stans super illam, imperavit
febri: & dimisit illam. Et continuo surgens ministra-
bat illis. Quum autem sol occidisset omnes qui ha-
bebant infirmos variis languoribus, ducebant illos
ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat G
[l] xxvii. eos. [l] Exibant autem dæmonia à multis, claman-
VIII. tia & dicentia: Quia tu es filius Dei: & increpans
non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Chri-
[m] xxviii. stum. [m] Facta autem die egressus ibat in deser-
VIII. tum locum, & turbæ requirebant eum, & non ve-
nerunt usque ad ipsum: & detinebant illum ne disce-
deret ab eis. Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus

oportet me evangelizare regnum Dei: quia ideo mis-
sus sum. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.
[n] Factum est autem, quum turbæ irruerent in eum, Cap. 5.
ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus sta- [n] xxix.
gnum Genesareth. Et vidit duas naves stantes secus X.
stagnum: piscatores autem descenderant, & lava-
bant retia. Ascendens autem in unam navim, quæ
erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum.
Et sedens docebat de navicula turbas. [o] Ut ces- [o] xxx.
savit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, VIIII.
& laxate retia vestra in capturam. Et respondens Si-
mon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem labo-
rantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo re-
te. Et quum hoc fecissent, concluserunt piscium mul-
titudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.
Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut veni-
rent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleve-
runt ambas naviculas, ita ut pœne mergerentur.
[p] Quod quum videret Simon Petrus, procidit ad ge- [p] xxxi.
nua Jesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum, X.
Domine. Stupor enim circumdederat eum, & omnes
qui cum illo erant, in captura piscium, quam cepe-
rant: Similiter autem Jacobum & Johannem, filios
Zebedæi, qui erant socii Simonis. [q] Et ait ad Si- [q] xxxii.
monem Jesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris II.
capiens. Et subductis ad terram navibus, relictis omni-
bus sequuti sunt eum. [r] Et factum est, quum es- [r] xxxiii.
set in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & vi- II.
dens Jesum, & procidens in faciem, rogavit eum,
dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Et ex-
tendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Munda-
re. Et confestim lepra discessit ab illo. Et ipse præce-
pit illi ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sa-
cerdoti, & offer pro emundatione tua, sicut præce-
pit Moyses, in testimonium illis. [s] Perambulabat [s] xxxiv.
autem magis sermo de illo: & conveniebant turbæ I.
multæ ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus
suis. [t] Ipse autem secedebat in desertum, & ora- [t] xxxv.
bat. [u] Et factum est in una dierum, & ipse sede- II. [u] xxxvi.
bat docens. Et erant pharisæi sedentes, & legis do- II.
ctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, &
Judææ, & Jerusalem: & virtus Domini erat ad sa-
nandum eos. [x] Et ecce viri portantes in lecto ho- [x] xxxvii.
minem, qui erat paralyticus: & quærebant eum in- I.
ferre, & ponere ante eum. Et non invenientes qua
parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra
tectum, & per tegulas summiserunt eum cum lecto
in medium ante Jesum. Quorum fidem ut vidit, di-
xit: Homo remittuntur tibi peccata tua. Et cœpe-
runt cogitare scribæ, & pharisæi, dicentes: Quis est
hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimitte-
re peccata, nisi solus Deus? Ut cognovit autem Je-
sus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos:
Quid cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius
dicere: Dimittuntur tibi peccata; an dicere? Surge,
& ambula? Ut autem sciatis quia filius hominis ha-
bet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait pa-
ralytico:) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, &
vade in domum tuam. Et confestim consurgens co-
ram illis, tulit lectum, in quo jacebat: & abiit in do-
mum suam, magnificans Deum. Et stupor appre-
hendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti
sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie. [y] xxxviii.
[y] Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine II.
Levi, sedentem ad Telonium, & ait illi: Sequere me.
Et relictis omnibus, surgens sequutus est eum.
[z] Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua: [z] xxxix.
& erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui II.

Digitized by Google

cum illis erant discumbentes. Et murmurabant pha- A
risæi & scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus:
Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis
[a] xl. & bibitis? [a] Et respondens Jesus, dixit ad illos:
II. Non egent qui sani sunt medico, sed qui male ha-
bent. Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœ-
nitentiam. At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli
Johannis jejunant frequenter, & obsecrationes fa-
ciunt, similiter & pharisæorum: tui autem edunt &
bibunt? Quibus ipse ait: Numquid potestis filios
sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare? B
Venient autem dies: quum ablatus fuerit ab illis spon-
sus, tunc jejunabunt in illis diebus. Dicebat autem
& similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram
à novo vestimento immittit in vestimentum vetus:
alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit
commissura à novo. Et nemo mittit vinum novum in
utres veteres: alioquin rumpet vinum novum utres,
& ipsum effundetur, & utres peribunt. Sed vinum
novum in utres novos mittendum est, & utraque
conservantur. Et nemo bibens vetus, statim vult no- C
vum, dicit enim: Vetus melius est.
Cap. 6. [b] Factum est autem in sabbatho secundo-primo,
[b] xli. quum transiret per sata, vellebant discipuli ejus spi-
II. cas, & manducabant confricantes manibus. Quidam
autem pharisæorum, dicebant illis: Quid facitis quod
non licet in sabbathis? Et respondens Jesus ad eos,
dixit: Nec hoc legistis quod fecit David, quum esu-
risset ipse, & qui cum illo erant: quomodo intravit
in domum Dei, & panes propositionis sumsit, &
manducavit, & dedit his qui cum ipso erant: quos D
non licet manducare nisi tantum sacerdotibus?
[c] xlii. [c] Et dicebat illis: Quia Dominus est filius hominis,
II. etiam sabbathi. Factum est autem & in alio sabbatho,
ut intraret in synagogam, & doceret. Et erat ibi ho-
mo, & manus ejus dextera erat arida. Observabant
autem scribæ, & pharisæi, si in sabbatho curaret: &
invenirent unde accusarent eum. Ipse vero sciebat
cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat ma-
num aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens
stetit. Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si li- E
cet sabbathis benefacere, an male; animam salvam
facere, an perdere? Et circumspectis omnibus dixit
homini: Extende manum tuam. Et extendit: & re-
stituta est manus ejus. Ipsi autem repleti sunt insi-
pientia; & colloquebantur ad invicem, quidnam fa-
[d] xliii. cerent Jesu. [d] Factum est autem in illis diebus,
II. exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratio-
[e] xliv. ne Dei. [e] Et quum dies factus esset, vocavit di-
II. cipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis (quos &
Apostolos nominavit) Simonem, quem cognomina- F
vit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum, &
Johannem, Philippum, & Bartholomæum, Mat-
thæum, & Thomam, Jacobum Alphæi, & Simo-
nem, qui vocatur Zelotes: & Judam Jacobi, & Ju-
[f] xlv. dam Iscariotem, qui fuit proditor. [f] Et descen-
I. dens cum illis, stetit in loco campestri, & turba di-
scipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni
Judæa, & Jerusalem, & maritima, & Tyri, & Sido-
nis, qui venerant ut audirent eum, & sanarentur à
languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus im- G
mundis, curabantur. Et omnis turba quærebat eum
[g] xlvi. tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.
V. [h] xlvii. [g] Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat:
V. Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.
[i] xlviii. [h] Beati qui nunc esuritis: quia saturabimini. [i] Bea-
V. [k] xlix. ti qui nunc fletis: quia ridebitis. [k] Beati eritis
V. quum vos oderint homines, & quum separaverint

vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum
tamquam malum, propter filium hominis. Gaudete
in illa die, & exsultate: ecce enim merces vestra mul-
ta est in cœlo: secundum hæc enim faciebant Pro-
phetis patres eorum. [l] Verumtamen væ vobis di- [l] l.
vitibus, quia habetis consolationem vestram. Væ vo- X.
bis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui
ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. [m] Væ quum [m] li.
benedixerint vobis homines: secundum hæc enim fa- X.
ciebant pseudoprophetis patres eorum. [n] Sed vo- [n] lii.
bis dico, qui auditis: Diligite inimicos vestros, be- V.
nefacite his qui oderunt vos. Benedicite maledicen-
tibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.
[o] Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. [o] liii.
Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam V.
noli prohibere. Omni autem petenti te, tribue: &
qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. [p] Et prout [p] liv.
vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis si- V.
militer. Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vo-
bis est gratia? nam & peccatores diligentes se dili-
gunt. [q] Et si benefeceritis his, qui vobis benefa- [q] lv.
ciunt; quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores V.
hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his, à quibus spe-
ratis recipere; quæ gratia est vobis? nam & peccato-
res peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia.
Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, &
mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces
vestra multa, & eritis filii altissimi, quia ipse beni-
gnus est super ingratos & malos. Estote ergo mise-
ricordes, sicut & pater vester misericors est. [r] No- [r] lvi.
lite judicare, & non judicabimini: nolite condem- II.
nare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimit-
temini. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam,
& confertam, & coagitatam, & supereffluentem da-
bunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua
mensi fueritis, remetietur vobis. [s] Dicebat autem [s] lvii.
illis & similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum V.
ducere? nonne ambo in foveam cadunt? [t] Non [t] lviii.
est discipulus super magistrum: perfectus autem III.
omnis erit, si sit sicut magister ejus. [u] Quid au- [u] lix.
tem vides festucam in oculo fratris tui, trabem au- V.
tem, quæ in oculo tuo est, non consideras? Aut quo-
modo potes dicere fratri tuo? Frater, sine ejiciam
festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non
videns? Hypocrita, ejice primum trabem de oculo
tuo: & tunc perspicies ut educas festucam de oculo
fratris tui. [x] Non est enim arbor bona, quæ fa- [x] lx.
cit fructus malos: neque arbor mala, faciens fru- V.
ctum bonum. Unaquæque enim arbor de fructu suo
cognoscitur. [y] Neque enim de spinis colligunt fi- [y] lxi.
cus: neque de rubo vindemiant uvam. [z] Bonus V. [z] lxii.
homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: V.
& malus homo de malo thesauro profert malum. Ex
abundantia enim cordis os loquitur. [a] Quid au- [a] lxiii.
tem vocatis me Domine, Domine: & non facitis quæ III.
dico? [b] Omnis qui venit ad me, & audit sermo- [b] lxiv.
nes meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit: V.
similis est homini ædificanti domum, qui fodit in al-
tum, & posuit fundamentum super petram, inunda-
tione autem facta, illisum est flumen domui illi, &
non potuit eam movere: fundata enim erat super pe-
tram. Qui autem audit, & non facit: similis est ho-
mini ædificanti domum suam super terram sine fun-
damento: in quam illisus est fluvius, & continuo ce-
cidit: & facta est ruina domus illius magna.
[c] Quum autem implesset omnia verba sua in aures Cap. 7.
plebis, intravit Capharnaüm. Centurionis autem cu- [c] lxv.
jusdam servus male habens, erat moriturus: qui illi III.
erat

Digitized by Google

erat pretiosus. Et quum audisset de Jesu, misit ad A
eum seniores Judæorum, rogans eum ut veniret, &
salvaret servum ejus. At illi quum venissent ad Je-
sum, rogabant eum solicite, dicentes ei: Quia di-
gnus est ut hoc illi præstes. Diligit enim gentem no-
stram: & synagogam ipse ædificavit nobis. Jesus au-
tem ibat cum illis. Et quum jam non longe esset à
domo, misit ad eum Centurio amicos, dicens: Do-
mine noli vexari: Non enim sum dignus ut sub te-
ctum meum intres. Propter quod & me ipsum non
sum dignum arbitratus ut venirem ad te: sed dic ver- B
bo, & sanabitur puer meus Nam & ego homo sum
sub potestate constitutus, habens sub me milites: &
dico huic vade, & vadit; & alii veni, & venit; & ser-
vo meo, fac hoc, & facit. Quo audito Jesus miratus
est: & conversus sequentibus se turbis, dixit: Amen
dico vobis, nec in Israel tantam fidem inveni.
a LXVI. V. a Et reversi, qui missi fuerant, domum, invenerunt
b LXVII. X. servum, qui languerat, sanum. b Et factum est:
deinceps ibat in civitatem, quæ vocatur Naïm: &
ibant cum eo discipuli ejus, & turba copiosa. Quum C
autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defun-
ctus efferebatur filius unicus matris suæ: & hæc vi-
dua erat: & turba civitatis multa cum illa. Quam
quum vidisset Dominus, misericordia motus super
eam, dixit illi: Noli flere. Et accessit, & tetigit lo-
culum. (Hi autem, qui portabant, steterunt.) Et
ait: Adolescens, tibi dico surge. Et resedit qui erat
mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.
Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum,
dicentes: Quia propheta magnus surrexit in nobis: D
c LXVIII. X. & quia Deus visitavit plebem suam. c Et exiit hic
sermo in universam Judæam de eo, & in omnem cir-
d LXIX. V. ca regionem. d Et nuntiaverunt Johanni discipuli
ejus de omnibus his. Et convocavit duos de discipu-
lis suis Johannes, & misit ad Jesum, dicens: Tu es
qui venturus es, an alium exspectamus? Quum au-
tem venissent ad eum viri, dixerunt: Johannes Ba-
ptista misit nos ad te, dicens: Tu es qui venturus es,
an alium exspectamus? (in ipsa autem hora multos
curavit à languoribus, & plagis, & spiritibus malis, E
& cæcis multis donavit visum.) Et respondens, dixit
illis: Euntes renuntiate Johanni quæ audistis, & vi-
distis: Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi
mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pau-
peres evangelizantur: & beatus est quiquumque non
fuerit scandalizatus in me. Et quum discessissent nun-
tii Johannis, cœpit de Johanne dicere ad turbas:
Quid existis in desertum videre? arundinem vento
agitatam? Sed quid existis videre? hominem molli-
bus vestimentis indutum? Ecce qui in veste pretiosa F
sunt & deliciis, in domibus regum sunt. Sed quid
existis videre? Prophetam? Utique dico vobis, &
e LXX. II. plusquam Prophetam: e hic est, de quo scriptum
est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam,
f LXXI. V. qui præparabit viam tuam ante te. f Dico enim
vobis: Major inter natos mulierum propheta Johan-
ne Baptista nemo est. Qui autem minor est in regno
g LXXII. X. Dei, major est illo. g Et omnis populus audiens
& publicani, justificaverunt Deum, baptizati ba-
ptismo Johannis. Pharisæi autem, & legis periti con- G
silium Dei spreverunt in semetipsos, non baptizati
h LXXIII. V. ab eo. Ait autem Dominus: h Cui ergo similes
dicam homines generationis hujus? & cui similes sunt?
Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquenti-
bus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis ti-
biis: & non saltastis: lamentavimus, & non plorastis.
Venit enim Johannes Baptista, neque manducans

panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium
habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, &
dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum, ami-
cus publicanorum, & peccatorum. Et justificata est
sapientia ab omnibus filiis suis. i Rogabat autem i LXXIV I.
illum quidam de pharisæis ut manducaret cum illo.
Et ingressus domum pharisæi discubuit. Et ecce mu-
lier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quod
accubuisset in domo pharisæi, attulit alabastrum un-
guenti: & stans retro secus pedes ejus, lacrymis cœ-
pit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat,
& osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat. Vi-
dens autem pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra
se dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quæ,
& qualis est mulier, quæ tangit eum: quia pecca-
trix est. Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon
habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.
Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus de-
bebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.
Non habentibus illis unde redderent, donavit utris-
que. Quis ergo eum plus diligit? Respondens Si-
mon dixit: Æstimo quia is cui plus donavit. At ille
dixit ei: Recte judicasti. Et conversus ad mulierem,
dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in do-
mum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc
autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis
tersit. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo
intravit, non cessavit osculari pedes meos. Oleo ca-
put meum non unxisti: hæc autem unguento unxit
pedes meos. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei
peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem
minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad il-
lam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui si-
mul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui
etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem:
Fides tua te salvam fecit: vade in pace.
k Et factum est deinceps, & ipse iter faciebat per Cap. 8.
civitates & castella, prædicans & evangelizans re- k LXXV. X.
gnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres ali-
quæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis, & infir-
mitatibus: Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua
septem dæmonia exierant, & Johanna uxor Chusæ
procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ,
quæ ministrabant ei de facultatibus suis. l Quum l LXXVI. II.
autem turba plurima convenirent, & de civitatibus
properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exiit
qui seminat, seminare semen suum: & dum seminat,
aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & vo-
lucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit super
petram: & natum aruit, quia non habebat humo-
rem. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ
spinæ suffocaverunt illud. Et aliud cecidit in terram
bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Hæc di-
cens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat.
Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset
hæc parabola. Quibus ipse dixit: Vobis datum est
nosse mysterium regni Dei, m ceteris autem in m LVII. I.
parabolis: ut videntes non videant, & audientes non
intelligant. n Est autem hæc parabola: Semen est n LXXVIII. II.
verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt qui au-
diunt; deinde venit diabolus, & tollit verbum de cor-
de eorum, ne credentes salvi fiant. Nam qui supra
petram: qui quum audierint, cum gaudio suscipiunt
verbum: & hi radices non habent: qui ad tempus
credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod
autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, & à
solicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ, eun-
tes suffocantur, & non referunt fructum. Quod au-

Digitized by Google

tem in bonam terram: hi sunt, qui in corde bono & A
optimo audientes verbum retinent, & fructum affe-
a LXXIX. II. runt in patientia. [a] Nemo autem lucernam ac-
cendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit:
sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant
b LXXX. II. lumen. [b] Non est enim occultum, quod non ma-
nifestetur: nec absconditum, quod non cognosca-
c LXXXI. V. tur, & in palam veniat. [c] Videte ergo quomodo
audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quiquum-
que non habet, etiam quod putat se habere, aufere-
d LXXXII. II. tur ab illo. [d] Venerunt autem ad illum mater & B
fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba.
Et nuntiatum est illi: Mater tua, & fratres tui stant
foris, volentes te videre. Qui respondens, dixit ad
eos: Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum
e LXXXIII. II. Dei audiunt, & faciunt. [e] Factum est autem in
una dierum: & ipse ascendit in naviculam, & disci-
puli ejus, & ait ad illos: Transfretemus trans sta-
gnum. Et ascenderunt. Et navigantibus illis, obdor-
mivit, & descendit procella venti in stagnum, &
complebantur, & periclitabantur. Accedentes autem C
suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus.
At ille surgens, increpavit ventum, & tempestatem
aquæ, & cessavit: & facta est tranquillitas. Dixit au-
tem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati
sunt ad invicem, dicentes: Quis putas hic est, quia
& ventis & mari imperat, & obediunt ei? Et navi-
gaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est con-
tra Galilæam. Et quum egressus esset ad terram, oc-
currit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam
temporibus multis, & vestimento non induebatur, D
neque in domo manebat, sed in monumentis. Is, ut
vidit Jesum, procidit ante illum: & exclamans voce
magna, dixit: Quid mihi, & tibi est Jesu fili Dei al-
tissimi? obsecro te, ne me torqueas. Præcipiebat
enim spiritui immundo ut exiret ab homine. Multis
enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur ca-
tenis & compedibus custoditus. Et ruptis vinculis
agebatur à dæmonio in deserta. Interrogavit autem
illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille di-
xit: Legio: quia intraverant dæmonia multa in eum. E
Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum
irent. Erat autem ibi grex porcorum multorum pa-
scentium in monte: & rogabant eum, ut permitte-
ret eis in illos ingredi. Et permisit illis. Exierunt ergo
dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: &
impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffo-
catus est. Quod ut viderunt factum qui pascebant,
fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem, & in villas.
Exierunt autem videre quod factum est, & venerunt F
ad Jesum: & invenerunt hominem sedentem, à quo
dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente, ad pe-
des ejus, & timuerunt. Nuntiaverunt autem illis &
qui viderant, quomodo sanus factus esset à legione?
& rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gera-
senorum ut discederet ab ipsis: quia magno timore
f LXXXIV. VIII. tenebantur. [f] Ipse autem ascendens navim, re-
versus est. Et rogabat illum vir, à quo dæmonia exie-
rant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, di-
cens: Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fe- G
cit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædi-
g LXXXV. II. cans quanta illi fecisset Jesus. [g] Factum est autem
quum rediisset Jesus, excepit illum turba. Erant enim
omnes exspectantes eum. Et ecce venit vir, cui no-
men Jaïrus, & ipse princeps synagogæ erat: & ceci-
dit ad pedes Jesu, rogans eum ut intraret in domum
ejus, quia unica filia erat ei fere annorum duodecim,
& hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis

comprimebatur. Et mulier quædam erat in fluxu san-
guinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogave-
rat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit cu-
rari: accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti
ejus: & confestim stetit fluxus sanguinis ejus. Et ait
Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem
omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præ-
ceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis:
Quis me tetigit? Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis.
Nam ego novi virtutem de me exiisse. Videns au-
tem mulier, quia non latuit, tremens venit, & pro-
cidit ante pedes ejus: & ob quam caussam tetigerit
eum, indicavit coram omni populo: & quemadmo-
dum confestim sanata sit. At ipse dixit ei: Filia, fides
tua salvam te fecit: vade in pace. Adhuc illo lo-
quente, venit quidam ad principem synagogæ, di-
cens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.
Jesus autem audito hoc verbo, respondit patri puel-
læ: Noli timere, crede tantum, & salva erit. Et
quum venisset domum, non permisit intrare secum
quemquam, nisi Petrum, & Jacobum, & Johannem,
& patrem & matrem puellæ. Flebant autem omnes,
& plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non
est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum,
scientes quod mortua esset. Ipse autem tenens ma-
num ejus clamavit, dicens: Puella, surge. Et rever-
sus est spiritus ejus, & surrexit continuo. Et jussit illi
dari manducare. Et stupuerunt parentes ejus, quibus
præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.
[h] Convocatis autem duodecim Apostolis, dedit il- Cap. 9.
lis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & h LXXXVI. II.
ut languores curarent. Et misit illos prædicare re-
gnum Dei, & sanare infirmos. [i] Et ait ad illos: i LXXXVII. II.
Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram,
neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas
habeatis. Et in quamquumque domum intraveritis, ibi
manete, & inde ne exeatis. [k] Et quiquumque non k LXXXVIII. II.
receperint vos: exeuntes de civitate illa, etiam pul-
verem pedum vestrorum excutite in testimonium su-
pra illos. [l] Egressi autem circuibant per castella, l LXXXIX. VIII
evangelizantes & curantes ubique. [m] Audivit au- m XC. II.
tem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, &
hæsitabat eo quod diceretur à quibusdam: Quia Jo-
hannes surrexit à mortuis: à quibusdam vero: Quia
Elias apparuit: ab aliis autem: Quia propheta unus
de antiquis surrexit. Et ait Herodes: Johannem ego
decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia au-
dio? Et quærebat videre eum. [n] Et reversi Apo- n XCI. VIII.
stoli, narraverunt illi quæquumque fecerunt: [o] & o XCII. III.
assumtis illis secessit seorsum in locum desertum, qui
est Bethsaïdæ. Quod quum cognovissent turbæ, se-
cutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis
de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat.
[p] Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duo- p XCIII. I.
decim dixerunt illi: Dimitte turbas, ut euntes in ca-
stella villasque quæ circa sunt, divertant, & inve-
niant escas: quia hic in loco deserto sumus. Ait au-
tem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixe-
runt: Non sunt nobis plus quam quinque panes, &
duo pisces: nisi forte nos eamus, & emamus in omnem
hanc turbam escas. Erant autem fere viri quinque
millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos di-
scumbere per convivia quinquagenos. Et ita fece-
runt. Et discumbere fecerunt omnes. Acceptis autem
quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cœ-
lum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit disci-
pulis suis, ut ponerent ante turbas. Et manducave-
runt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod

Digitized by Google

superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim. A
[a] xciv. I. [a] Et factum est quum solus esset orans, erant cum illo
& discipuli: & interrogavit illos, dicens: Quem me
dicunt esse turbæ? At illi responderunt, & dixerunt:
Johannem Baptistam, alii autem Eliam, alii vero quia
unus propheta de prioribus surrexit. Dixit autem il-
lis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Si-
[b] xcv. II. mon Petrus dixit: Christum Dei. [b] At ille incre-
pans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, dicens:
Quia oportet filium hominis multa pati, & repro-
bari à senioribus, & principibus sacerdotum, & scri- B
[c] xcvi. II. bis, & occidi, & tertia die resurgere. [c] Dicebat
autem ad omnes: Si quis vult post me venire, ab-
neget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie,
& sequatur me. Qui enim voluerit animam suam sal-
vam facere, perdet illam: nam qui perdiderit ani-
mam suam propter me, salvam faciet illam. Quid
enim proficit homo, si lucretur universum mundum,
se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat?
[d] xcvii. II. [d] Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc fi-
lius hominis erubescet, quum venerit in majestate sua, C
[e] xcviii. II. & patris, & sanctorum angelorum. [e] Dico autem
vobis, vere sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt
mortem donec videant regnum Dei. Factum est au-
tem post hæc verba fere dies octo, & assumsit Pe-
trum, & Jacobum, & Johannem, & ascendit in mon-
tem ut oraret. Et facta est, dum oraret, species vul-
tus ejus altera: & vestitus ejus albus & refulgens. Et
ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem
Moyses & Elias, visi in majestate: & dicebant exces-
sum ejus, quem completurus erat in Jerusalem. Pe- D
trus vero, & qui cum illo erant, gravati erant somno.
Et evigilantes viderunt majestatem ejus, & duos vi-
ros, qui stabant cum illo. Et factum est quum disce-
derent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Præceptor, bo-
num est nos hîc esse: & faciamus tria tabernacula,
unum tibi, & unum Moysi, & unum Eliæ: nesciens
quid diceret. Hæc autem illo loquente, facta est nu-
bes, & obumbravit eos: & timuerunt, intrantibus il-
lis in nubem. Et vox facta est de nube, dicens: Hic
est Filius meus dilectus, ipsum audite. Et dum fieret E
vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, &
nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his quæ
[f] xcix. II. viderant. [f] Factum est autem in sequenti die, de-
scendentibus illis de monte, occurrit illis turba mul-
ta. Et ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magi-
ster obsecro te, respice in filium meum, quia unicus
est mihi: & ecce spiritus apprehendit eum, & subito
clamat, & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix
discedit dilanians eum: & rogavi discipulos tuos ut
ejicerent illum, & non potuerunt. Respondens au- F
tem Jesus, dixit: O generatio infidelis, & perversa,
usquequo ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc
filium tuum. Et quum accederet, elisit illum dæmo-
nium, & dissipavit. Et increpavit Jesus spiritum im-
mundum, & sanavit puerum, & reddidit illum pa-
[g] c. VIII. tri ejus. [g] Stupebant autem omnes in magnitu-
[h] ci. II. dine Dei: [h] omnibusque mirantibus in omnibus
quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in
cordibus vestris sermones istos: filius enim hominis
futurum est ut tradatur in manus hominum. At illi G
ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos
ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare
[i] cii. II. de hoc verbo. [i] Intravit autem cogitatio in eos,
quis eorum major esset. At Jesus videns cogitationes
cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum
secus se, & ait illis: Quiquumque susceperit puerum
istum in nomine meo, me recipit: & quiquumque

me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui
minor est inter vos omnes, hic major est. [k] Re- [k] ciii. VIII.
spondens autem Johannes, dixit: Præceptor, vidi-
mus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia,
& prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum.
Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere: qui enim
non est adversum vos, pro vobis est. [l] Factum est [l] civ. X.
autem dum complerentur dies assumtionis ejus, &
ipse faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem. Et mi-
sit nuntios ante conspectum suum: & euntes intra-
verunt in civitatem Samaritanorum ut pararent illi.
Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis
in Jerusalem. Quum vidissent autem discipuli ejus Ja-
cobus & Johannes, dixerunt: Domine, vis dicimus
ut ignis descendat de cœlo, & consumat illos? Et con-
versus increpavit illos, dicens: Nescitis cujus spiri-
tus estis: Filius hominis non venit animas perdere,
sed salvare. Et abierunt in aliud castellum. [m] Fa- [m] cv. V.
ctum est autem: ambulantibus illis in via, dixit qui-
dam ad illum: Sequar te quoquumque ieris. Dixit
illi Jesus: Vulpes foveas habent, & volucres cœli ni-
dos: filius autem hominis non habet ubi caput recli-
net. Ait autem ad alterum: Sequere me. Ille autem
dixit: Domine permitte mihi primum ire, & sepeli-
re patrem meum. Dixitque ei Jesus: Sine ut mortui
sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuntia
regnum Dei. [n] Et ait alter: Sequar te Domine, [n] cvi. X.
sed permitte mihi primum renuntiare his quæ do-
mi sunt. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum
suam ad aratrum, & respiciens retro, aptus est re-
gno Dei.
[o] Post hæc autem designavit Dominus & alios se- Cap. 10.
ptuaginta duos: & misit illos binos ante faciem suam, [o] cvii. X.
in omnem civitatem & locum, quo erat ipse ventu-
rus. [p] Et dicebat illis: Messis quidem multa, ope- [p] cviii. V.
rarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut
mittat operarios in messem suam. [q] Ite: ecce ego [q] cix. V.
mitto vos sicut agnos inter lupos. [r] Nolite por- [r] cx.
tare sacculum, neque peram, neque calceamenta, II.
& neminem per viam salutaveritis. [s] In quam- [s] cxi.
quumque domum intraveritis, primum dicite: Pax V.
huic domui: & si ibi fuerit filius pacis, requiescet su-
per illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.
[t] In eadem autem domo manete, edentes & biben- [t] cxii. II.
tes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius
mercede sua. [u] Nolite transire de domo in do- [u] cxiii. X.
mum. Et in quamquumque civitatem intraveritis, &
susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis:
& curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Ap-
propinquavit in vos regnum Dei. [x] In quam- [x] cxiv. II.
quumque autem civitatem intraveritis, & non susce-
perint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite: Etiam
pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, ex-
tergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropin-
quavit regnum Dei. Dico vobis, quia Sodomis in die
illa remissius erit, quam illi civitati. [y] Væ tibi Co- [y] cxv. V.
rozaïn, væ tibi Bethsaïda: quia si in Tyro & Sidone
factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim
in cilicio & cinere sedentes pœniterent. Verumta-
men Tyro & Sidoni remissius erit in judicio, quam
vobis. Et tu Capharnaüm usque ad cœlum exaltata,
usque ad infernum demergeris. [z] Qui vos audit, [z] cxvi. I.
me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem
me spernit, spernit eum, qui misit me. [a] Reversi [a] cxvii. X.
sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes;
Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomi-
ne tuo. Et ait illis: Videbam Satanam sicut fulgur de
cœlo cadentem. Ecce dedi vobis potestatem calcandi

Digitized by Google

supra serpentes, & scorpiones, & super omnem vir- A
tutem inimici: & nihil vobis nocebit. Verumtamen
in hoc nolite gaudere quia spiritus vobis subjiciun-
tur: gaudete autem, quod nomina vestra scripta sunt
a cxviii. V. in cœlis. a In ipsa hora exsultavit Spiritu sancto,
& dixit: Confiteor tibi pater, Domine cœli & ter-
ræ, quod abscondisti hæc à sapientibus, & pruden-
tibus, & revelasti ea parvulis. Etiam Pater: quoniam
b cxix. III. sic placuit ante te. b Omnia mihi tradita sunt à
Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater;
& quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius re- B
c cxx. V. velare. c Et conversus ad discipulos suos dixit:
Beati oculi, qui vident quæ vos videtis. Dico enim
vobis, quod multi prophetæ & reges voluerunt vi-
dere quæ vos videtis, & non viderunt; & audire quæ
d cxxi. II. auditis, & non audierunt. d Et ecce quidam le-
gisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister
quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille di-
xit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo le-
gis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum
tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex C
omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & pro-
ximum tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Recte re-
e cxxii. X. spondisti: hoc fac & vives. e Ille autem volens
justificare seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus
proximus? Suscipiens autem Jesus, dixit: Homo qui-
dam descendebat ab Jerusalem in Jericho, & incidit
in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: & plagis
impositis abierunt semivivo relicto. Accidit autem ut
sacerdos quidam descenderet eadem via: & viso illo
præterivit. Similiter & Levita, quum esset secus lo- D
cum, & videret eum, pertransiit: Samaritanus au-
tem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns
eum, misericordia motus est. Et appropians alliga-
vit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum: & im-
ponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum,
& curam ejus egit. Et altera die protulit duos dena-
rios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe,
& quodquumque supererogaveris, ego quum redie-
ro reddam tibi. Quis horum trium videtur tibi pro-
ximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille di- E
xit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus:
Vade, & tu fac similiter. Factum est autem, dum
irent, & ipse intravit in quoddam castellum: & mu-
lier quædam Martha nomine, excepit illum in do-
mum suam: & huic erat soror nomine Maria quæ
etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum
illius. Martha autem satagebat circa frequens mini-
sterium: quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi cu-
ræ, quod soror mea reliquit me solam ministrare?
dic ergo illi, ut me adjuvet. Et respondens dixit illi F
Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris
erga plurima. Porro unum est necessarium. Maria
optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.
Cap. 11. f cxxiii. V. f Et factum est: quum esset in quodam loco orans,
ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum: Do-
mine, doce nos orare, sicut docuit & Johannes disci-
pulos suos. Et ait illis: Quum oratis, dicite, Pater,
sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum.
Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et di-
mitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimitti- G
mus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tenta-
g cxxiv. X. tionem. g Et ait ad illos: Quis vestrum habebit
amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi:
Amice, commoda mihi tres panes, quoniam amicus
meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam
ante illum. Et ille deintus respondens dicat: Noli
mihi molestus esse, jam ostium clausum est, & pueri
mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, &
dare tibi. Et si ille perseveraverit pulsans: dico vo-
bis, & si non dabit illi surgens eo quod amicus ejus
sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & da-
bit illi quotquot habet necessarios. h Et ego dico h cxxv. V.
vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenie-
tis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui pe-
tit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti ape-
rietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem,
numquid lapidem dabit illi? Aut piscem, numquid
pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ovum:
numquid porriget illi scorpionem? Si ergo vos quum
sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto
magis Pater vester de cœlo dabit spiritum bonum pe-
tentibus se? i Et erat ejiciens dæmonium, & il- i cxxvi. V.
lud erat mutum. Et quum ejecisset dæmonium, lo-
quutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ. k Qui- k cxxvii. II.
dam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe
dæmoniorum ejicit dæmonia. l Et alii tentantes, l cxxviii. V.
signum de cœlo quærebant ab eo. m Ipse autem m cxxix. II.
ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum
in se ipsum divisum desolabitur, & domus supra do-
mum cadet. Si autem & Satanas in se ipsum divisus
est, quomodo stabit regnum ejus? quia dicitis in Beel-
zebub me ejicere dæmonia. Si autem ego in Beelze-
bub ejicio dæmonia: filii vestri in quo ejiciunt? Ideo
ipsi judices vestri erunt. Porro si in digito Dei ejicio
dæmonia: profecto pervenit in vos regnum Dei.
Quum fortis armatus custodit atrium suum, in pace
sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superve-
niens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in qui-
bus confidebat, & spolia ejus distribuet. Qui non est
mecum contra me est: & qui non colligit mecum,
dispergit. n Quum immundus spiritus exierit de n cxxx. V.
homine, ambulat per loca inaquosa, quærens re-
quiem: & non inveniens dicit: Revertar in domum
meam unde exivi. Et quum venerit, invenit eam sco-
pis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & assumit
septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi
habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora
prioribus. o Factum est autem, quum hæc dice- o cxxxi. X.
ret: extollens vocem quædam mulier de turba, di-
xit illi: Beatus venter, qui te portavit; & ubera, quæ
suxisti. At ille dixit: Quinimmo beati, qui audiunt
verbum Dei, & custodiunt illud. p Turbis autem p cxxxii. V.
concurrentibus cœpit dicere: Generatio hæc, gene-
ratio nequam est: signum quærit, & signum non da-
bitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ. Nam sicut fuit
Jonas signum Ninivitis: ita erit & filius hominis ge-
nerationi isti. Regina Austri surget in judicio cum
viris generationis hujus, & condemnabit illos: quia
venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: &
ecce plus quam Salomon hic. Viri Ninivitæ surgent
in judicio cum generatione hac, & condemnabunt
illam: quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem
Jonæ, & ecce plus quam Jonas hic. q Nemo lu- q cxxxiii. II.
cernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub
modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur,
lumen videant. r Lucerna corporis tui, est ocu- r cxxxiv. V.
lus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus
tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam
corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo ne lumen,
quod in te est, tenebræ sint. Si ergo corpus tuum
totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem
tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna ful-
goris illuminabit te. s Et quum loqueretur, ro- s cxxxv. V.
gavit illum quidam pharisæus ut pranderet apud se.
Et ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra

Digitized by Google

se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante A
prandium. Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Pha-
risæi, quod deforis est calicis & catini, mundatis:
quod autem intus est vestrum, plenum est rapina, &
iniquitate. Stulti, nonne qui fecit quod deforis est,
etiam id, quod deintus est, fecit? Verumtamen quod
superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda
a cxxxvi. V. sunt vobis. a Sed væ vobis Pharisæis, quia deci-
matis mentham, & rutam, & omne olus, & præ-
teritis judicium & charitatem Dei: hæc autem opor-
b cxxxvii. II. tuit facere, & illa non omittere. b Væ vobis Pha- B
risæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, &
c cxxxviii. V. salutationes in foro. c Væ vobis, quia estis ut mo-
numenta quæ non apparent, & homines ambulan-
d cxxxix. V. tes supra, nesciunt. d Respondens autem quidam
ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam
contumeliam nobis facis. At ille ait: Et vobis Legis-
peritis væ: quia oneratis homines oneribus, quæ por-
tare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tan-
e cxl. V. gitis sarcinas. e Væ vobis, qui ædificatis monu-
menta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt C
illos. Profecto testificamini quod consentitis operi-
bus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos oc-
ciderunt, vos autem ædificatis eorum sepulcra.
f cxli. V. f Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos
Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & per-
sequentur. Ut inquiratur sanguis omnium Propheta-
rum, qui effusus est à constitutione mundi à genera-
tione ista. A sanguine Abel, usque ad sanguinem Za-
chariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vo-
g cxlii. V. bis, requiretur ab hac generatione. g Væ vobis D
Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non
introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis.
h cxliii. X. h Quum autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pha-
risæi & Legisperiti graviter insistere, & os ejus op-
primere de multis. Insidiantes ei, & quærentes ali-
quid capere de ore ejus, ut accusarent eum.
Cap. 12. Multis autem turbis circumstantibus, ita ut se in-
vicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos:
i cxliv. II. i Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypo-
k cxlv. V. crisis. k Nihil autem opertum est, quod non re- E
veletur: neque absconditum, quod non sciatur. Quo-
niam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: &
quod in aurem loquuti estis in cubiculis, prædicabi-
tur in tectis. Dico autem vobis amicis meis: Ne ter-
reamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non
habent amplius quid faciant. Ostendam autem vo-
bis quem timeatis: timete eum, qui, postquam oc-
ciderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita
dico vobis, hunc timete. Nonne quinque passeres
væneunt dipondio, & unus ex illis non est in obli- F
vione coram Deo? Sed & capilli capitis vestri omnes
numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeri-
bus pluris estis vos. D co autem vobis. Omnis qui-
cumque confessus fuerit me coram hominibus, &
filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei:
l cxlvi. II. l qui autem negaverit me coram hominibus, nega-
m cxlvii. II. bitur coram angelis Dei. m Et omnis qui dicit
verbum in filium hominis, remittetur illi: ei autem,
qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remit-
n cxlviii. II. tetur. n Quum autem inducent vos in synago- G
gas, & ad magistratus & potestates, nolite soliciti
esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis.
Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid
o cxlix. X. oporteat vos dicere. o Ait autem ei quidam de
turba: Magister, dic fratri meo ut dividat mecum
hereditatem. At ille dixit illi: Homo, quis me con-
stituit judicem aut divisorem super vos? Dixitque ad
illos: Videte, & cavete ab omni avaritia: quia non
in abundantia cujusquam vita ejus est: ex his quæ
possidet. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens:
Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager attu-
lit: & cogitabat intra se dicens: Quid faciam, quia
non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit:
Hoc faciam: Destruam horrea mea, & majora fa-
ciam: & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mi-
hi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, ha-
bes multa bona posita in annos plurimos: requiesce,
comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stul-
te, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ au-
tem parasti, cujus erunt? Sic est qui sibi thesaurizat,
& non est in Deum dives. p Dixitque ad disci- p cl. V.
pulos suos: Ideo dico vobis: Nolite soliciti esse ani-
mæ vestræ quid manducetis, neque corpori quid in-
duamini. Anima plus est quam esca, & corpus plus
quam vestimentum. Considerate corvos, quia non
seminant, neque metunt, quibus non est cellarium
neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis
vos pluris estis illis? Quis autem vestrum cogitando
potest adjicere ad staturam suam cubitum unum? Si
ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæ-
teris soliciti estis? Considerate lilia quomodo cre-
scunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis,
nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut
unum ex istis. Si autem fœnum, quod hodie est in
agro, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit:
quanto magis vos pusillæ fidei? Et vos nolite quæ-
rere quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in
sublime tolli: hæc enim omnia gentes mundi quæ-
runt. Pater autem vester scit quoniam his indigetis.
Verumtamen quærite primum regnum Dei, & ju-
stitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.
q Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri q cli. X.
vestro dare vobis regnum. r Vendite quæ posside- r clii. II.
tis, & date eleemosynam. s Facite vobis sacculos s cliii. V.
qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in
cœlis: quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit.
Ubi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.
t Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in t cliv. X.
manibus vestris, & vos similes hominibus exspectan-
tibus dominum suum quando revertatur à nuptiis:
ut, quum venerit, & pulsaverit, confestim aperiant
ei. u Beati servi illi, quos quum venerit dominus, u clv. V.
invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod præcin-
get se, & faciet illos discumbere, & transiens mini-
strabit illis. Et si venerit in secunda vigilia, & si in
tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati sunt ser-
vi illi. x Hoc autem scitote, quoniam si sciret x clvi. II.
pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret uti-
que, & non sineret perfodi domum suam. Et vos
estote parati: quia qua hora non putatis, filius ho-
minis veniet. y Ait autem ei Petrus: Domine, y clvii. V.
ad nos dicis hanc parabolam, an & ad omnes? Dixit
autem Dominus: Quis, putas, est fidelis dispensa-
tor, & prudens, quem constituit Dominus supra fa-
miliam suam, ut det illis in tempore tritici mensu-
ram? Beatus ille servus, quem quum venerit domi-
nus, invenerit ita facientem. Vere dico vobis, quo-
niam supra omnia quæ possidet, constituet illum.
z Quod si dixerit servus ille in corde suo: Moram fa- z clviii. V.
cit dominus meus venire: & cœperit percutere ser-
vos & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari: ve-
niet dominus servi illius, in die qua non sperat, &
hora qua nescit, & dividet eum, partemque ejus cum
infidelibus ponet. a Ille autem servus, qui cogno- a clix. X.
vit voluntatem domini sui, & non præparavit, & non

Digitized by Google

fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis: A
qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, va-
pulabit paucis. Omni autem cui multum datum est,
multum quæretur ab eo: & cui commendaverunt
a CLX. V. multum, plus petent ab eo. a Ignem veni mit-
tere in terram, & quid volo nisi ut accendatur? Ba-
ptismo autem habeo baptizari; & quomodo coarctor
usque dum perficiatur. Putatis quia pacem veni dare
in terram? Non dico vobis, sed separationem: erunt
enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos,
& duo in tres dividentur: pater in filium, & filius in B
patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem,
socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.
b CLXI. V. b Dicebat autem & ad turbas: Quum videritis nu-
bem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus
venit: & ita fit. Et quum austrum flantem, dicitis:
Quia æstus erit: & fit. Hypocritæ, faciem cœli &
terræ nostis probare: hoc autem tempus quo modo
non probatis? Quid autem & à vobis ipsis non judi-
c CLXII. V. catis quod justum est? c Quum autem vadis cum
adversario tuo ad principem, in via da operam libe- C
rari ab illo, ne forte trahat te ad judicem, & judex
tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.
Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum
minutum reddas.
Cap. 13. d CLXIII. X. d Aderant autem quidam ipso in tempore, nun-
tiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus
miscuit cum sacrificiis eorum. Et respondens dixit il-
lis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis
peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico
vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes simi- D
liter peribitis. Sicut illi decem & octo, supra quos
cecidit turris in Siloë, & occidit eos: putatis quia &
ipsi debitores fuerint præter omnes homines habi-
tantes in Jerusalem? Non, dico vobis: sed si pœni-
tentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.
e CLXIV. X. e Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fi-
ci habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit
quærens fructum in illa, & non invenit. Dixit autem
ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo ve-
nio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio: E
succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat?
At ille respondens, dicit illi: Domine dimitte illam
& hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mit-
tam stercora: & siquidem fecerit fructum: sin au-
tem, in futurum succides eam. Erat autem docens in
synagoga eorum sabbathis. Et ecce mulier, quæ ha-
bebat spiritum infirmitatis annis decem & octo: &
erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.
Quam quum videret Jesus, vocavit eam ad se, & ait
illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et impo- F
suit illi manus, & confestim erecta est, & glorifica-
bat Deum. Respondens autem archisynagogus, in-
dignans quia sabbatho curasset Jesus, dicebat turbæ:
Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his ergo
f CLXV. II. venite, & curamini: & non in die sabbathi. f Re-
spondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocri-
tæ, unusquisque vestrum sabbatho non solvit bovem
suum aut asinum à præsepio & ducit adaquare? Hanc
autem filiam Abrahæ, quam alligavit Satanas, ecce
decem & octo annis, non oportuit solvi à vinculo G
g CLXVI. X. isto die sabbathi? g Et quum hæc diceret, erube-
scebant omnes adversarii ejus: & omnis populus gau-
debat in universis, quæ gloriose fiebant ab eo.
h CLXVII. II. h Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui
simile æstimabo illud? Simile est grano sinapis, quod
acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, &
factum est in arborem magnam: & volucres cœli re-
quieverunt in ramis ejus. h Et iterum dixit: Cui i CLXVIII. V.
simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento,
quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria,
donec fermentaretur totum. k Et ibat per civita- k CLXIX. II.
tes & castella, docens, & iter faciens in Jerusalem.
l Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt, qui l CLXX. V.
salvantur? Ipse autem dixit ad illos: Contendite in-
trare per angustam portam: quia multi, dico vobis,
quærent intrare, & non poterunt. m Quum au- m CLXXI. V.
tem intraverit paterfamilias, & clauserit ostium, in-
cipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Do-
mine aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio
vos unde sitis: tunc incipietis dicere: Manducavimus
coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.
Et dicet vobis. Nescio vos unde sitis: discedite à me
omnes operarii iniquitatis. Ibi erit fletus, & stridor
dentium: n quum videritis Abraham, & Isaac, n CLXXII. V.
& Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos au-
tem expelli foras. Et venient ab oriente, & occiden-
te, & aquilone, & austro, & accumbent in regno
Dei. o Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, & o CLXXIII. II.
sunt primi qui erunt novissimi. p In ipsa die ac- p CLXXIV. X.
cesserunt quidam pharisæorum, dicentes illi: Exi, &
vade hinc: quia Herodes vult te occidere. Et ait il-
lis: Ite, & dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, &
sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consum-
mor. Verumtamen oportet me hodie & cras & se-
quenti die ambulare: quia non capit prophetam
perire extra Jerusalem. q Jerusalem, Jerusalem, q CLXXV. V.
quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur
ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemad-
modum avis nidum suum sub pennis, & noluisti? Ecce
relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem
vobis, quia non videbitis me, donec veniat quum di-
cetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.
r Et factum est quum intraret Jesus in domum cu- Cap. 14. r CLXXVI. X.
jusdam principis pharisæorum sabbatho manducare
panem, & ipsi observabant eum. Et ecce homo qui-
dam hydropicus erat ante illum. s Et respondens s CLXXVII. II.
Jesus dixit ad legisperitos, & pharisæos, dicens: Si
licet sabbatho curare? At illi tacuerunt. Ipse vero
apprehensum sanavit eum, ac dimisit. Et respondens
ad illos dixit: Cujus vestrum asinus aut bos in pu-
teum cadet, & non continuo extrahet illum die sab-
bathi? Et non poterant ad hæc respondere illi.
t Dicebat autem & ad invitatos parabolam, inten- t CLXXVIII. X.
dens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad
illos: Quum invitatus fueris ad nuptias, non discum-
bas in primo loco, ne forte honoratior te sit invita-
tus ab illo; & veniens is, qui te & illum vocavit, di-
cat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubo-
re novissimum locum tenere. Sed quum vocatus fue-
ris, vade, recumbe in novissimo loco: ut, quum ve-
nerit qui te invitavit, dicat tibi: Amice, ascende su-
perius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumben-
tibus: u quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: u CLXXIX. V.
& qui se humiliat, exaltabitur. x Dicebat autem x CLXXX. X.
& ei, qui se invitaverat: Quum facis prandium, aut
cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos,
neque cognatos, neque vicinos, divites, ne forte te
& ipsi reinvitent, & fiat tibi retributio. Sed quum fa-
cies convivium, voca pauperes, debiles, claudos, &
cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere
tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.
Hæc quum audisset quidam de simul discumbenti-
bus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in re-
gno Dei. y At ipse dixit ei: Homo quidam fecit y CLXXXI. V.
cœnam magnam, & vocavit multos. Et misit servum

Digitized by Google

suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia
jam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes ex-
cusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse ha-
beo exire, & videre illam: rogo te habe me excusa-
tum. Et alter dixit: Juga boum emi quinque, & eo
probare illa: rogo te habe me excusatum. Et alius di-
xit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire. Et re-
versus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus
paterfamilias, dixit servo suo: Exi cito in plateas &
vicos civitatis: & pauperes, ac debiles, & cæcos, &
claudos introduc huc. Et ait servus: Domine, fa-
ctum est ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait do-
minus servo: Exi in vias, & sepes: & compelle in-
trare, ut impleatur domus mea. Dico autem vobis,
quod nemo virorum illorum qui vocati sunt; gusta-
[a] clxxxii. v. bit cœnam meam. [a] Ibant autem turbæ multæ
cum eo: & conversus dixit ad illos: Si quis venit ad
me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxo-
rem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem &
animam suam, non potest meus esse discipulus. Et
qui non bajulat crucem suam, & venit post me, non
[b] clxxxiii. x. potest meus esse discipulus. [b] Quis enim ex vo-
bis volens turrim ædificare, non prius sedens com-
putat sumtus, qui necessarii sunt, si habeat ad perfi-
ciendum; ne, posteaquam posuerit fundamentum,
& non potuerit perficere, omnes qui vident, inci-
piant illudere ei, dicentes: Quia hic homo cœpit
ædificare, & non potuit consummare? Aut quis rex
iturus committere bellum adversus alium regem, non
sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus oc-
currere ei, qui cum viginti millibus venit ad se? alio-
quin adhuc illo longe agente, legationem mittens,
[c] clxxxiv. v. rogat ea quæ pacis sunt. [c] Sic ergo omnis e.: vo-
bis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, non
[d] clxxxv. ii. potest meus esse discipulus. [d] Bonum est sal. Si
autem sal evanuerit, in quo condietur? Neque in
terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras
mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.
Cap. 15. [e] Erant autem appropinquantes ei publicani, &
[e] clxxxvi. ii. peccatores, ut audirent illum. Et murmurabant pha-
risæi, & scribæ, dicentes: Quia hic peccatores reci-
[f] clxxxvii. v. pit, & manducat cum illis. [f] Et ait ad illos para-
bolam istam dicens: Quis ex vobis homo, qui habet
centum oves: & si perdiderit unam ex illis, nonne
dimittit nonagintanovem in deserto, & vadit ad il-
lam quæ perierat, donec inveniat eam? Et quum in-
venerit eam, imponit in humeros suos gaudens: &
veniens domum convocat amicos & vicinos, dicens
illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam,
quæ perierat? Dico vobis, quod ita gaudium erit in
cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam
super nonagintanovem justis, qui non indigent pœ-
[g] clxxxviii. x. nitentia. [g] Aut quæ mulier habens drachmas de-
cem, si perdiderit drachmam unam, nonne accendit
lucernam, & everrit domum, & quærit diligenter,
donec inveniat? Et quum invenerit, convocat ami-
cas & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia in-
[h] clxxxix. v. veni drachmam, quam perdideram? [h] Ita dico
vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno
[i] cxc. x. peccatore pœnitentiam agente. [i] Ait autem: Ho-
mo quidam habuit duos filios: & dixit adolescentior
ex illis patri: Pater da mihi portionem substantiæ
quæ me contingit. Et divisit illis substantiam. Et non
post multos dies congregatis omnibus, adolescentior
filius peregre profectus est in regionem longinquam,
& ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose.
Et postquam omnia consummasset, facta est fames
valida in regione illa, & ipse cœpit egere. Et abiit,
& adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in
villam suam, ut pasceret porcos. Et cupiebat imple-
re ventrem suum de siliquis, quas porci manduca-
bant: & nemo illi dabat. In se autem reversus, dixit:
Quanti mercenarii in domo patris mei abundant pa-
nibus, ego autem hic fame pereo! Surgam, & ibo
ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cœ-
lum, & coram te. Jam non sum dignus vocari filius
tuus! fac me sicut unum de mercenariis tuis. Et sur-
gens venit ad patrem suum. Quum autem adhuc lon-
ge esset, vidit illum pater ipsius, & misericordia mo-
tus est, & accurrens cecidit super collum ejus, &
osculatus est eum. Dixitque ei filius: Pater, peccavi
in cœlum, & coram te, jam non sum dignus vocari
filius tuus. Dixit autem pater ad servos suos: Cito
proferte stolam primam, & induite illum, & date
annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes
ejus: & adducite vitulum saginatum, & occidite, &
manducemus, & epulemur: quia hic filius meus mor-
tuus erat, & revixit; perierat, & inventus est. Et cœ-
perunt epulari. Erat autem filius ejus senior in agro:
& quum veniret, & appropinquaret domui, audivit
symphoniam & chorum: & vocavit unum de servis,
& interrogavit quid hæc essent. Isque dixit illi: Fra-
ter tuus venit, & occidit pater tuus vitulum sagina-
tum, quia salvum illum recepit. Indignatus est au-
tem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus,
cœpit rogare illum. At ille respondens, dixit patri
suo: Ecce tot annis servio tibi, & numquam manda-
tum tuum præterivi, & numquam dedisti mihi hœ-
dum ut cum amicis meis epularer: sed postquam fi-
lius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum
meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.
At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia
mea tua sunt! epulari autem & gaudere oportebat,
quia frater tuus hic mortuus erat, & revixit; perie-
rat, & inventus est.
Dicebat autem & ad discipulos suos: Homo qui- Cap. 16.
dam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffa-
matus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius. Et
vocavit illum & ait illi: Quid hoc audio de te? red-
de rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris
villicare. Ait autem villicus intra se: Quid faciam,
quia dominus meus aufert à me villicationem? fode-
re non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam,
ut quum amotus fuero à villicatione, recipiant me
in domos suas. Convocatis itaque singulis debitoribus
domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino
meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi:
Accipe cautionem tuam: & sede cito, scribe quin-
quaginta. Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes?
Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litte-
ras tuas, & scribe octoginta. Et laudavit Dominus
villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii
hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione
sua sunt. Et ego vobis dico: facite vobis amicos de
mammona iniquitatis: ut, quum defeceritis, reci-
piant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in
minimo, & in majori fidelis est, & qui in modico ini-
quus est, & in majori iniquus est. Si ergo in iniquo
mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis
credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis: quod
vestrum est, quis dabit vobis? [k] Nemo servus po- [k] cxci. v.
test duobus dominis servire: aut enim unum odiet,
& alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum
contemnet: non potestis Deo servire & mammonæ.
[l] Audiebant autem omnia hæc pharisæi, qui erant [l] cxcii. x.
avari: & deridebant illum. Et ait illis: Vos estis, qui

Digitized by Google

justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit A
corda vestra: quia quod hominibus altum est, abo-
[a] cxciii. V. minatio est ante Deum. [a] Lex & Prophetæ, usque
ad Johannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, &
[b] cxciv. V. omnis in illud vim facit. [b] Facilius est autem cœ-
lum & terram præterire, quam de lege unum api-
[c] cxcv. II. cem cadere. [c] Omnis qui dimittit uxorem suam,
& alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro
[d] cxcvi. X. ducit, mœchatur. [d] Homo quidam erat dives,
qui induebatur purpura & bysso: & epulabatur quo-
tidie splendide. Et erat quidam mendicus, nomine B
Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus ple-
nus, cupiens saturari de micis, quæ cadebant de
mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes venie-
bant, & lingebant ulcera ejus. Factum est autem ut
moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in si-
num Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepul-
tus est in inferno. Elevans autem oculos suos, quum
esset in tormentis, vidit Abraham à longe, & Laza-
rum in sinu ejus: & ipse clamans dixit: Pater Abra-
ham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat C
extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam
meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abra-
ham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua,
& Lazarus similiter mala: nunc autem hic consola-
tur, tu vero cruciaris, & in his omnibus, inter nos &
vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt
hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc
transmeare. Et ait: Rogo ergo te pater ut mittas eum
in domum patris mei. Habeo enim quinque fratres,
ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tor- D
mentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moysen, &
Prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pater
Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœni-
tentiam agent. Ait autem illi: Si Moysen & Prophe-
tas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexe-
rit credent.
Cap. 17. [e] cxcvii. II. [e] Et ait ad discipulos suos: Impossibile est ut non ve-
niant scandala: væ autem illi, per quem veniunt. Uti-
lius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum
ejus, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet E
[f] cxcviii. V. unum de pusillis istis. [f] Attendite vobis: Si pec-
caverit in te frater tuus, increpa illum: & si pœni-
[g] cxcix. V. tentiam egerit, dimitte illi. [g] Et si septies in die
peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad
[h] cc. V. te, dicens: Pœnitet me, dimitte illi. [h] Et dixe-
runt apostoli Domino: Adauge nobis fidem. Dixit
autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum
sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & trans-
[i] cci. X. plantare in mare: & obediet vobis. [i] Quis au-
tem vestrum habens servum arantem aut pascentem, F
qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recum-
be: & non dicat ei: Para quod cœnem, & præcinge
te, & ministra mihi donec manducem & bibam, &
post hæc tu manducabis & bibes? Numquid gratiam
habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat? Non
puto. Sic & vos, quum feceritis omnia quæ præce-
pta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod de-
buimus facere, fecimus. Et factum est, dum iret in
Jerusalem, transibat per mediam Samariam in Gali-
læam. Et quum ingrederetur quoddam castellum, G
occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à
longe: & levaverunt vocem, dicentes: Jesu præce-
ptor, miserere nostri. Quos ut vidit, dixit: Ite, osten-
dite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mun-
dati sunt. Unus autem ex illis, ut vidit quia munda-
tus est, regressus est, cum magna voce magnificans
Deum, & cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias

agens: & hic erat Samaritanus. Respondens autem
Jesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? & novem
ubi sunt? Non est inventus qui rediret, & daret glo-
riam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, va-
de: quia fides tua te salvum fecit. [k] Interrogatus [k] ccii. V.
autem à pharisæis: Quando venit regnum Dei? re-
spondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum ob-
servatione: neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic.
Ecce enim regnum Dei intra vos est. [l] Et ait ad [l] cciii. X.
discipulos suos: Venient dies quando desideretis vi-
dere unum diem filii hominis, & non videbitis.
[m] Et dicent vobis: Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, [m] cciv. II.
neque sectemini. [n] Nam, sicut fulgur coruscans
de sub cœlo, in ea quæ sub cœlo sunt, fulget: ita erit [n] ccv. V.
filius hominis in die sua. [o] Primum autem opor- [o] ccvi. II.
tet illum multa pati, & reprobari à generatione hac.
[p] Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit & in die- [p] ccvii. V.
bus filii hominis. Edebant, & bibebant: uxores du-
cebant, & dabantur ad nuptias, usque in diem, qua
intravit Noë in arcam: & venit diluvium, & perdidit
omnes. [q] Similiter sicut factum est in diebus Lot: [q] ccviii. X.
Edebant, & bibebant: emebant, & vendebant: plan-
tabant, & ædificabant: qua die autem exiit Lot à So-
domis, pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes
perdidit: secundum hæc erit qua die filius hominis re-
velabitur. [r] In illa hora, qui fuerit in tecto, & [r] ccix. II.
vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa; & qui
in agro, similiter non redeat retro. [s] Memores [s] ccx. X.
estote uxoris Lot. [t] Quiquumque quæsierit ani- [t] ccxi. III.
mam suam salvam facere, perdet illam: & quiquum-
que perdiderit illam, vivificabit eam. [u] Dico vo- [u] ccxii. V.
bis: In illa nocte erunt duo in lecto uno; unus assu-
metur, & alter relinquetur: duæ erunt molentes in
unum; una assumetur, & altera relinquetur: duo in
agro; unus assumetur, & alter relinquetur. [x] Re- [x] ccxiii. V.
spondentes dicunt illi: Ubi Domine? Qui dixit illis:
Ubiquumque fuerit corpus, illuc congregabuntur &
aquilæ.
[y] Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam Cap. 18. [y] ccxiv. X.
oportet semper orare & non deficere, dicens: Judex
quidam erat in quadam civitate, qui Deum non ti-
mebat, & hominem non reverebatur. Vidua autem
quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, di-
cens: Vindica me de adversario meo. Et nolebat per
multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Etsi
Deum non timeo, nec hominem revereor: tamen
quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne
in novissimo veniens suggillet me. Ait autem Domi-
nus: Audite quid judex iniquitatis dicit: Deus autem
non faciet vindictam electorum suorum clamantium
ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis?
Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Ve-
rumtamen filius hominis veniens, putas, inveniet fi-
dem in terra? Dixit autem & ad quosdam, qui in se
confidebant tamquam justi, & aspernabantur cæte-
ros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in
templum ut orarent: unus pharisæus, & alter publi-
canus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus
gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum:
raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic publica-
nus. Jejuno bis in sabbatho: decimas do omnium quæ
possideo. Et publicanus à longe stans, nolebat nec
oculos ad cœlum levare: sed percutiebat pectus
suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.
Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam
ab illo: [z] quia omnis qui se exaltat, humiliabi- [z] ccxv. V.
tur: & qui se humiliat exaltabitur. [a] Afferebant [a] ccxvi. II.
autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod
quum

Digitized by Google

quum viderent discipuli, increpabant illos. Jesus au- A
tem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad
me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum
a ccxvii. II. Dei. a Amen dico vobis: Quiquumque non ac-
ceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.
b ccxviii. II. b Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Ma-
gister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?
Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? nemo
bonus nisi solus Deus. Mandata nosti: Non occides:
Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum
testimonium dices: Honora patrem tuum & matrem. B
Qui ait: Hæc omnia custodivi à juventute mea.
c ccxix. II. c Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest:
omnia quæquumque habes vende, & da pauperibus,
& habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me.
d ccxx. II. d His ille auditis, contristatus est: quia dives erat val-
de. Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit:
Quam difficile, qui pecunias habent, in regnum Dei
intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen
acus transire, quam divitem intrare in regnum Dei.
Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fie- C
ri? Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines,
possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus: Ecce
e ccxxi. XI. nos dimisimus omnia, & sequuti sumus te. e Qui
dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit
domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut
filios, propter regnum Dei, & non recipiat multo
plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam
f ccxxii. II. æternam. f Assumsit autem Jesus duodecim, & ait
illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, & consumma-
buntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de fi- D
lio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur,
& flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagel-
laverint, occident eum, & tertia die resurget.
g ccxxiii. X. g Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum
istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ
h ccxxiv. XI. dicebantur. h Factum est autem, quum appro-
pinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam,
mendicans. Et quum audiret turbam prætereuntem,
interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei,
quod Jesus Nazarenus transiret. Et clamavit, dicens: E
Jesu fili David miserere mei. Et qui præibant, incre-
pabant eum ut taceret. Ipse vero multo magis cla-
mabat: Fili David miserere mei. Stans autem Jesus
jussit illum adduci ad se. Et quum appropinquasset,
interrogavit illum, dicens: Quid tibi vis faciam. At
ille dixit; Domine, ut videam. Et Jesus dixit illi: Re-
spice, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit &
sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs
ut vidit, dedit laudem Deo.
Cap. 19. i ccxxv. X. i Et ingressus perambulabat Jericho. Et ecce vir F
nomine Zachæus: & hic princeps erat publicano-
rum, & ipse dives: & quærebat videre Jesum, quis
esset: & non poterat præ turba, quia statura pusil-
lus erat. Et præcurrens ascendit in arborem sycomo-
rum ut videret eum: quia inde erat transiturus. Et
quum venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum,
& dixit ad eum: Zachæe festinans descende: quia ho-
die in domo tua oportet me manere. Et festinans de-
scendit, & excepit illum gaudens. Et quum viderent
omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem G
peccatorem divertisset. Stans autem Zachæus, dixit
ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum,
Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defrau-
davi, reddo quadruplum. Ait Jesus ad eum: Quia ho-
k ccxxvi. V. die salus domui huic facta est: eo quod & ipse filius
sit Abrahæ. k Venit enim filius hominis quærere
l ccxxvii. X. & salvum facere quod perierat. l Hæc illis au-
dientibus, adjiciens dixit parabolam, eo quod esset
prope Jerusalem: & quia existimarent quod confe-
stim regnum Dei manifestaretur. m Dixit ergo: m ccxxviii. II.
Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam
accipere sibi regnum, & reverti. n Vocatis au- n ccxxix. V.
tem decem servis suis, dedit eis decem mnas, & ait
ad illos: Negotiamini dum venio. Cives autem ejus
oderant eum: & miserunt legationem post illum, di-
centes: Nolumus hunc regnare super nos. Et factum
est ut rediret accepto regno: & jussit vocari servos,
quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque
negotiatus esset. Venit autem primus dicens: Domi-
ne, mna tua decem mnas acquisivit. Et ait illi: Euge
bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris pote-
statem habens super decem civitates. Et alter venit,
dicens: Domine, mna tua fecit quinque mnas. Et
huic ait: Et tu esto super quinque civitates. Et alter
venit, dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui
repositam in sudario: timui enim te, quia homo au-
sterus es: tollis quod non posuisti, & metis quod non
seminasti. Dicit ei: De ore tuo te judico serve ne-
quam, sciebas quod ego homo austerus sum, tollens
quod non posui, & metens quod non seminavi: &
quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut
ego veniens cum usuris utique exegissem illam? Et
astantibus dixit: Auferte ab illo mnam, & date illi
qui decem mnas habet. Et dixerunt ei: Domine, ha-
bet decem mnas. o Dico autem vobis, quia omni o ccxxx. II.
habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non
habet, & quod habet, auferetur ab eo. p Verum- p ccxxxi. V.
tamen inimicos meos illos qui noluerunt me regna-
re super se adducite huc, & interficite ante me.
q Et his dictis, præcedebat ascendens Jerosolymam. q ccxxxii. II.
Et factum est, quum appropinquasset ad Bethphage,
& Bethaniam, ad montem qui vocatur Oliveti, mi-
sit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum, quod
contra est: in quod introëuntes, invenietis pullum
asinæ alligatum, cui nemo umquam hominum sedit:
solvite illum, & adducite. Et si quis vos interroga-
verit: Quare solvitis? sic dicetis ei: Quia Dominus
operam ejus desiderat. r Abierunt autem qui missi r ccxxxiii. II.
erant: & invenerunt, sicut dixit illis, stantem pul-
lum. Solventibus autem illis pullum, dixerunt do-
mini ejus ad illos: Quid solvitis pullum? At illi dixe-
runt: Quia Dominus eum necessarium habet. Et du-
xerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua
supra pullum, imposuerunt Jesum. Eunte autem illo,
substernebant vestimenta sua in via. s Et quum s ccxxxiv. I.
appropinquaret jam ad descensum montis Oliveti,
cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes lau-
dare Deum voce magna super omnibus, quas vide-
rant, virtutibus, dicentes: Benedictus, qui venit rex
in nomine Domini, pax in cœlo, & gloria in excel-
sis. t Et quidam pharisæorum de turbis, dixerunt t ccxxxv. V.
ad illum: Magister, increpa discipulos tuos. Quibus
ipse ait: dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides cla-
mabunt. u Et ut appropinquavit, videns civita- u ccxxxvi. X.
tem flevit super illam, dicens: Quia si cognovisses &
tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi,
nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia ve-
nient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo,
& circumdabunt te: & coangustabunt te undique:
& ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te
sunt, x & non relinquent in te lapidem super la- x ccxxxvii. II.
pidem: eo quod non cognoveris tempus visitationis
tuæ. y Et ingressus in templum, cœpit ejicere y ccxxxviii. I.
vendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum
est: Quia domus mea domus orationis est. Vos autem

Digitized by Google

ccxxxix. X. fecistis illam speluncam latronum. [a] Et erat do- A
cens quotidie in templo. Principes autem sacerdo-
tum, & scribæ, & principes plebis quærebant illum
perdere: & non inveniebant quid facerent illi. Omnis
enim populus suspensus erat, audiens illum.
Cap. 20. ccxl. II. [b] Et factum est in una dierum, docente illo popu-
lum in templo, & evangelizante, convenerunt prin-
cipes sacerdotum, & scribæ cum senioribus, & aiunt
dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate hæc
facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?
Respondens autem Jesus, dixit ad illos: Interrogabo B
vos & ego unum verbum. Respondete mihi: Baptis-
mus Johannis de cœlo erat, an ex hominibus? At illi
cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, De
cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis illi? Si au-
tem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapi-
dabit nos: certi sunt enim, Johannem prophetam
esse. Et responderunt se nescire unde esset. Et Jesus
ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc
ccxli. II. facio. [c] Cœpit autem dicere ad plebem parabo-
lam hanc: Homo plantavit vineam, & locavit eam C
colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus. Et
in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vi-
neæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem.
Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc
quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimise-
runt inanem: Et addidit tertium mittere: qui & il-
lum vulnerantes ejecerunt. Dixit autem dominus vi-
neæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: for-
sitan, quum hunc viderint, verebuntur. Quem quum
vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic D
est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas.
Et ejectum illum extra vineam, occiderunt. Quid er-
go faciet illis dominus vineæ? veniet, & perdet co-
lonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixe-
runt illi: Absit. Ille autem aspiciens eos, ait: Quid
est ergo hoc, quod scriptum est: Lapidem quem re-
probaverunt ædificantes, hic factus est in caput an-
guli? Omnis qui ceciderit super illum lapidem, con-
quassabitur: super quem autem ceciderit, commi-
ccxlii. X. nuet illum. [d] Et quærebant principes sacerdotum, E
& scribæ, mittere in illum manus in illa hora: & ti-
muerunt populum: cognoverunt enim quod ad ipsos
ccxliii. II. dixerit similitudinem hanc. [e] Et observantes mi-
serunt insidiatores, qui se justos simularent, ut cape-
rent eum in sermone, ut traderent illum principatui
& potestati præsidis. Et interrogaverunt eum, dicen-
tes: Magister, scimus quia recte dicis & doces: & non
accipis personam, sed viam Dei in veritate doces: li-
cet nobis tributum dare Cæsari, an non? Conside-
rans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me F
tentatis? Ostendite mihi denarium. Cujus habet ima-
ginem, & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei:
Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris,
Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo. Et non potuerunt
verbum ejus reprehendere coram plebe: & mirati in
responso ejus, tacuerunt. Accesserunt autem quidam
Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, &
interrogaverunt eum, dicentes: Magister, Moyses
scripsit nobis: Si frater alicujus mortuus fuerit ha-
bens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat G
eam frater ejus uxorem, & suscitet semen fratri suo.
Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxo-
rem, & mortuus est sine filiis. Et sequens accepit il-
lam, & ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit
illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt
semen, & mortui sunt. Novissime omnium mortua
est & mulier. In resurrectione ergo, cujus eorum erit

uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem. Et
ait illis Jesus, Filii hujus sæculi nubunt, & tradun-
tur ad nuptias: Illi vero, qui digni habebuntur sæ-
culo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent,
neque ducent uxores: neque enim ultra mori pote-
runt: æquales enim angelis sunt, & filii sunt Dei,
quum sint filii resurrectionis. Quia vero resurgant
mortui, & Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit
Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum
Jacob. Deus autem non est mortuorum, sed vivo-
rum: omnes enim vivunt ei. Respondentes autem
quidam scribarum, dixerunt ei: Magister, bene di-
xisti. [f] Et amplius non audebant eum quidquam ccxliv. II.
interrogare. [g] Dixit autem ad illos: Quomodo ccxlv. II.
dicunt Christum, filium esse David? & ipse David
dicit in libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino
meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos,
scabellum pedum tuorum? David ergo Dominum il-
lum vocat: & quomodo filius ejus est? [h] Audiente ccxlvi. II.
autem omni populo, dixit discipulis suis: Attendite
à scribis, qui volunt ambulare in stolis, & amant sa-
lutationes in foro, & primas cathedras in synagogis,
& primos discubitus in conviviis: [i] qui devorant ccxlvii. VIII.
domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi
accipient damnationem majorem.

Respiciens autem, vidit eos, qui mittebant mu- Cap. 21.
nera sua in gazophylacium, divites. Vidit autem &
quamdam viduam pauperculam mittentem æra mi-
nuta duo. Et dixit: Vere dico vobis, quia vidua hæc
pauper, plus quam omnes misit. Nam omnes hi ex
abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem
ex eo quod deest illi, omnem victum suum quem ha-
buit, misit. [k] Et quibusdam dicentibus de tem- ccxlviii. II.
plo, quod bonis lapidibus & donis ornatum esset, di-
xit: Hæc quæ videtis, venient dies, in quibus non re-
linquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.
[l] Interrogaverunt autem illum, dicentes: Præceptor, ccxlix. II.
quando hæc erunt, & quod signum quum fieri inci-
pient? Qui dixit: Videte ne seducamini: multi enim
venient in nomine meo dicentes quia ego sum: &
tempus appropinquavit: nolite ergo ire post eos.
Quum autem audieritis prœlia, & seditiones, noli-
te terreri: oportet primum hæc fieri, sed nondum
statim finis. Tunc dicebat illis: Surget gens con-
tra gentem, & regnum adversus regnum. Et terræ
motus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames,
terroresque de cœlo, & signa magna erunt. [m] Sed ccl. I.
ante hæc omnia injicient vobis manus suas, & perse-
quentur, tradentes in synagogas & custodias, tra-
hentes ad reges & præsides, propter nomen meum:
contingent autem vobis in testimonium. [n] Ponite ccli. II.
ergo in cordibus vestris, non præmeditari quemad-
modum respondeatis. Ego enim dabo vobis os & sa-
pientiam, cui non poterunt resistere & contradicere
omnes adversarii vestri. Trademini autem à parenti-
bus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte af-
ficient ex vobis: & eritis odio omnibus propter no-
men meum: & capillus de capite vestro non peribit.
In patientia vestra possidebitis animas vestras.
[o] Quum autem videritis circumdari ab exercitu Jeru- cclii. X.
salem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio
ejus: [p] tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad mon- ccliii. II.
tes: & qui in medio ejus, discedant: & qui in regio-
nibus, non intrent in eam. Quia dies ultionis hi sunt,
ut impleantur omnia quæ scripta sunt. [q] Væ au- ccliv. II.
tem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. cclv. II.
[r] Erit enim pressura magna super terram, & ira po-
pulo huic. [s] Et cadent in ore gladii: & captivi cclvi. X.

Digitized by Google

ducentur in omnes gentes, & Jerusalem calcabitur à A
gentibus: donec impleantur tempora nationum.
a cclvii. a Et erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in ter-
ii. ris pressura gentium præ confusione sonitus maris,
& fluctuum: arescentibus hominibus præ timore, &
exspectatione, quæ supervenient universo orbi. Nam
b cclviii. virtutes cœlorum movebuntur: b & tunc vide-
ii. bunt filium hominis venientem in nube cum pote-
state magna, & majestate. His autem fieri incipien-
tibus, respicite, & levate capita vestra: quoniam ap-
propinquat redemtio vestra. Et dixit illis similitudi- B
nem: Videte ficulneam, & omnes arbores: quum pro-
ducunt jam ex se fructum, scitis quoniam prope est
æstas. Ita & vos quum videritis hæc fieri, scitote quo-
niam prope est regnum Dei. Amen dico vobis, quia
non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.
Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non
c cclix. transibunt. c Attendite autem vobis, ne forte
x. graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, &
curis hujus vitæ: & superveniat in vos repentina dies
illa: tamquam laqueus enim superveniet in omnes, C
qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate ita-
que, omni tempore orantes, ut digni habeamini fu-
gere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante filium
hominis. Erat autem diebus docens in templo: no-
ctibus vero exiens, morabatur in monte, qui voca-
tur Oliveti. Et omnis populus manicabat ad eum in
templo audire eum.
Cap. 22. d cclx. d Appropinquabat autem dies festus Azymorum,
i. qui dicitur Pascha: e & quærebant principes sa-
e cclxi. cerdotum, & scribæ, quomodo Jesum interficerent: D
i. f cclxii. timebant vero plebem. f Intravit autem Satanas
iii. in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de
g cclxiii. duodecim. g Et abiit, & loquutus est cum prin-
ii. cipibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmo-
dum illum traderet eis. Et gavisi sunt, & pacti sunt
pecuniam illi dare. Et spopondit. Et quærebat op-
portunitatem ut traderet illum sine turbis. Venit au-
tem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pas-
cha. Et misit Petrum & Johannem, dicens: Euntes
parate nobis pascha, ut manducemus. At illi dixe- E
runt: Ubi vis paremus? Et dixit ad eos: Ecce in-
troeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis ho-
mo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum
in domum, in quam intrat, & dicetis patrisfamilias
domus: dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi
pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse osten-
det vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi pa-
rate. Euntes autem, invenerunt sicut dixit illis, &
paraverunt pascha. Et quum facta esset hora, discu-
h cclxiv. buit, & duodecim apostoli cum eo. h Et ait il- F
x. lis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vo-
i cclxv. biscum, antequam patiar. i Dico enim vobis,
ii. quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur
in regno Dei. Et accepto calice gratias egit, & di-
xit: Accipite, & dividite inter vos. Dico enim vobis
quod non bibam de generatione vitis, donec regnum
k cclxvi. Dei veniat. k Et accepto pane gratias egit, &
i. fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum,
quod pro vobis datur: hoc facite in meam comme-
l cclxvii. morationem. l Similiter & calicem, postquam G
ii. cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum
m cclxviii. in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. m Ve-
ii. rumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in
mensa. Et quidem filius hominis, secundum quod de-
finitum est, vadit: verumtamen væ homini illi, per
n cclxix. quem tradetur. n Et ipsi cœperunt quærere in-
i. ter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

o Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum o cclxx.
videretur esse major. Dixit autem eis: Reges gen- ii.
tium dominantur eorum: & qui potestatem habent
super eos, benefici vocantur. Vos autem non sic: sed
qui major est in vobis, fiat sicut minor: & qui præ-
cessor est, sicut ministrator. p Nam quis major p cclxxi.
est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui re- x.
cumbit? Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui
ministrat. Vos autem estis, qui permansistis mecum
in tentationibus meis: Et ego dispono vobis sicut di-
sposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis & biba-
tis super mensam meam in regno meo: q & se- q cclxxii.
deatis super thronos judicantes duodecim tribus Is- v.
rael. r Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce r cclxxiii.
Satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: Ego x.
autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: s & s cclxxiv.
tu aliquando conversus confirma fratres tuos. viii.
t Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum & in car- t cclxxv.
cerem & in mortem ire. At ille dixit: Dico tibi Pe- i.
tre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges
nosse me. u Et dixit eis: Quando misi vos sine sac- u cclxxvi.
culo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid de- x.
fuit vobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis:
Sed nunc qui habet sacculum, tollat; similiter & pe-
ram: & qui non habet, vendat tunicam suam, &
emat gladium. x Dico enim vobis, quoniam ad- x cclxxvii.
huc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: viii.
Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quæ sunt
de me, finem habent. y At illi dixerunt: Domi- y cclxxviii.
ne, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis: Satis est. x.
z Et egressus ibat secundum consuetudinem in mon- z cclxxix.
tem Olivarum. Sequuti sunt autem illum & discipu- i.
li. a Et quum pervenisset ad locum, dixit illis: a cclxxx.
Orate ne intretis in tentationem. b Et ipse avul- ii. b cclxxxi.
sus est ab eis quantum jactus est lapidis: & positis ge- i.
nibus orabat, dicens: Pater si vis, transfer calicem
istum à me: c Verumtamen non mea voluntas, c cclxxxii.
sed tua fiat. d Apparuit autem illi angelus de cœ- i. d cclxxxiii.
lo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixius x.
orabat. Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sangui-
nis decurrentis in terram. e Et quum surrexisset e cclxxxiv.
ab oratione, & venisset ad discipulos suos, invenit eos ii.
dormientes præ tristitia. Et ait illis: Quid dormitis?
surgite, orate, ne intretis in tentationem. f Ad- f cclxxxv.
huc eo loquente, ecce turba: & qui vocabatur Ju- i.
das, unus de duodecim, antecedebat eos: & appro-
pinquavit Jesu ut oscularetur eum. g Jesus autem g cclxxxvi.
dixit illi: Juda, osculo filium hominis tradis? h Vi- ii. h cclxxxvii.
dentes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futu- i.
rum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gla-
dio? Et percussit unus ex illis servum principis sacer-
dotum, & amputavit auriculam ejus dexteram. Re-
spondens autem Jesus, ait: Sinite usque huc. i Et i cclxxxviii.
quum tetigisset auriculam ejus, sanavit eum. x.
k Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se prin- k cclxxxix.
cipes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: i.
Quasi ad latronem existis cum gladiis & fustibus?
Quum quotidie vobiscum fuerim in templo, non ex-
tendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, &
potestas tenebrarum. l Comprehendentes autem l ccxc.
eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum: i.
m Petrus vero sequebatur à longe. Accenso autem m ccxci.
igne in medio atrii, & circumsedentibus illis, erat i.
Petrus in medio eorum. Quem quum vidisset ancilla
quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita,
dixit: Et hic cum illo erat? At ille negavit eum, di-
cens: Mulier non novi illum. n Et post pusillum n ccxcii.
alius videns eum, dixit: Et tu de illis es? Petrus vero i.

Digitized by Google

ait: O homo non sum. Et intervallo facto quasi ho- A
ræ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere &
hic cum illo erat: nam & Galilæus est? Et ait Pe-
trus, Homo, nescio quid dicis. Et continuo adhuc
a ccxcii. II. illo loquente cantavit gallus. a Et conversus Do-
minus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus ver-
bi Domini, sicut dixerat: Quia prius quam gallus
cantet, ter me negabis: Et egressus foras Petrus fle-
b ccxciv. I. vit amare. b Et viri qui tenebant illum, illude-
bant ei, cædentes. Et velaverunt eum, & percutie-
bant faciem ejus: & interrogabant eum, dicentes: B
Prophetiza, quis est, qui te percussit? Et alia multa
c ccxcv. II. blasphemantes dicebant in eum. c Et ut factus
est dies, convenerunt seniores plebis, & principes sa-
cerdotum, & scribæ, & duxerunt illum in concilium
d ccxcvi. X. suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. d Et
ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi: si autem
e ccxcvii. I. & interrogavero, non respondebitis mihi neque di-
mittetis. e Ex hoc autem erit filius hominis sedens
f ccxcviii. X. à dextris virtutis Dei. f Dixerunt autem omnes:
g ccxcix. II. Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego C
sum. g At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus
Cap. 23. testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.
h ccc. I. h Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt il-
lum ad Pilatum. i Cœperunt autem illum accu-
i ccci. X. sare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gen-
tem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari,
k cccii. I. & dicentem se Christum regem esse. k Pilatus au-
tem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judæorum?
l ccciii. VIIII. At ille respondens ait: Tu dicis. l Ait autem Pi-
m ccciv. X. latus ad principes sacerdotum, & turbas: Nihil in- D
venio caussæ in hoc homine. m At illi invalesce-
bant, dicentes: Commovet populum, docens per
universam Judæam, incipiens à Galilæa usque huc.
Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si ho-
mo Galilæus esset. Et ut cognovit quod de Herodis
potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse
Jerosolymis erat illis diebus. Herodes autem viso Jesu,
gavisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tem-
pore videre eum: eo quod audierat multa de eo, &
sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interro- E
gabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil
n cccv. II. illi respondebat. n Stabant autem principes sa-
cerdotum & scribæ constanter accusantes eum.
o cccvi. X. o Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: &
illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum. Et
facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam
p cccvii. VIIII. antea inimici erant ad invicem. p Pilatus autem
convocatis principibus sacerdotum, & magistratibus,
& plebe, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc homi-
nem quasi avertentem populum, & ecce ego coram F
vobis interrogans, nullam caussam inveni in homine
q cccviii. X. isto ex his: in quibus eum accusatis. q Sed neque
Herodes: nam remisi vos ad illum, & ecce nihil di-
gnum morte actum est ei. Emendatum ergo illum
r cccix. II. dimittam. r Necesse autem habebat dimittere eis
f cccx. I. per diem festum, unum. f Exclamavit autem si-
mul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte
nobis Barabbam. Qui erat propter seditionem quan-
dam factam in civitate, & homicidium, missus in car-
t cccxi. I. cerem. t Iterum autem Pilatus loquutus est ad G
u cccxii. VIIII. eos, volens dimittere Jesum. At illi succlamabant,
dicentes: Crucifige, crucifige eum. u Ille autem
tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit iste? nul-
lam caussam mortis invenio in eo: corripiam ergo il-
x cccxiii. I. lum, & dimittam. x At illi instabant vocibus ma-
y cccxiv. I. gnis postulantes ut crucifigeretur: & invalescebant
voces eorum. y Et Pilatus adjudicavit fieri peti-

tionem eorum. Dimisit autem illis eum, qui propter
homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem,
quem petebant: Jesum vero tradidit voluntati eo-
rum. z Et quum ducerent eum, apprehenderunt z cccxv. I.
Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de vil-
la: & imposuerunt illi crucem portare post Jesum.
a Sequebatur autem illum multa turba populi, & a cccxvi. X.
mulierum: quæ plangebant, & lamentabantur eum.
Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiæ Jerusa-
lem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete,
& super filios vestros. Quoniam ecce venient dies,
in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres qui non
genuerunt, & ubera quæ non lactaverunt. Tunc in-
cipient dicere montibus: Cadite super nos; & colli-
bus: Operite nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt,
in arido quid fiet? b Ducebantur autem & alii b cccxvii. I.
duo nequam cum eo, ut interficerentur. c Et post- c cccxviii. I.
quam venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi
crucifixerunt eum; d & latrones, unum à dex- d cccxix. I.
tris, & alterum à sinistris. e Jesus autem dicebat: e cccxx. X.
Pater dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt.
f Dividentes vero vestimenta ejus, miserunt sortes. f cccxxi. I.
Et stabat populus spectans, g & deridebant eum g cccxxii. II.
principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se sal-
vum faciat, si hic est Christus Dei electus. h Illu- h cccxxiii. II.
debant autem ei & milites accedentes, & acetum of-
ferentes ei, & dicentes: Si tu es rex Judæorum, sal-
vum te fac. i Erat autem & superscriptio scripta i cccxxiv. I.
super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraïcis:
Hic est rex Judæorum. k Unus autem de his, qui k cccxxv. II.
pendebant, latronibus, blasphemabat eum dicens: Si
tu es Christus, salvum fac temetipsum, & nos.
l Respondens autem alter increpabat eum, dicens: l cccxxvi. X.
Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione
es. Et nos quidem juste, nam digna factis recipimus:
hic vero nihil mali gessit. Et dicebat ad Jesum: Do-
mine, memento mei, quum veneris in regnum tuum.
Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi: Hodie mecum eris
in paradiso. m Erat autem fere hora sexta, & te- m cccxxvii. II.
nebræ factæ sunt in universam terram usque in ho-
ram nonam. Et obscuratus est sol: n & velum n cccxxviii. II.
templi scissum est medium. o Et clamans voce o cccxxix. I.
magna Jesus ait: Pater, in manus tuas commendo
spiritum meum. Et hæc dicens, exspiravit. p Vi- p cccxxx. II.
dens autem Centurio quod factum fuerat, glorifica-
vit Deum, dicens: Vere hic homo justus erat.
q Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spe- q cccxxxi. X.
ctaculum istud, & videbant quæ fiebant percutien-
tes pectora sua revertebantur. Stabant autem omnes
noti ejus à longe, & mulieres quæ sequutæ eum erant
à Galilæa, hæc videntes. r Et ecce vir nomine Jo- r cccxxxii. I.
seph, qui erat decurio, vir bonus & justus: hic non
consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa
civitate Judææ, qui exspectabat & ipse regnum Dei.
Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu:
f & depositum involvit sindone, & posuit eum in mo- f cccxxxiii. I.
numento exciso, in quo nondum quisquam positus
fuerat. t Et dies erat parasceves, & sabbathum t cccxxxiv. X.
illucescebat. Subsequutæ autem mulieres, quæ cum
eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, &
quemadmodum positum erat corpus ejus. u Et re- u cccxxxv. VIII.
vertentes paraverunt aromata, & unguenta: & sab-
batho quidem siluerunt secundum mandatum.
x Una autem sabbathi valde diluculo venerunt ad Cap. 24.
monumentum, portantes, quæ paraverant, aroma- x cccxxxvi. I.
ta: & invenerunt lapidem revolutum à monumento.
Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu. Et
factum est, dum mente consternatæ essent de isto,

Digitized by Google

ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. A
ᵃcccxxxvii. II. ᵃQuum timerent autem, & declinarent vultum in
terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viventem
cum mortuis? non est hîc, sed surrexit: recordamini
qualiter loquutus est vobis, quum adhuc in Galilæa
esset, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in
manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die
tertia resurgere. Et recordatæ sunt verborum ejus.
ᵇcccxxxviii II. ᵇEt regressæ à monumento nuntiaverunt hæc omnia
ᶜcccxxxix. X. illis undecim, & cæteris omnibus. ᶜErat autem
Maria Magdalene, & Johanna, & Maria Jacobi, & B
cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos
hæc. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum,
verba ista: & non crediderunt illis. Petrus autem
surgens cucurrit ad monumentum: & procumbens
vidit linteamina sola posita, abiit secum mirans quod
ᵈcccxl. VIII. factum fuerat. ᵈEt ecce duo ex illis ibant ipsa
die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta
ab Jerusalem, nomine Emmaüs. Et ipsi loquebantur
ad invicem de his omnibus quæ acciderant.
Et factum est, dum fabularentur, & secum quærerent: C
& ipse Jesus appropinquans ibat cum illis:
oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent.
Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis
ad invicem ambulantes, & estis tristes? Et respondens
unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus
peregrinus es in Jerusalem, & non cognovisti quæ
facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ?
Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta,
potens in opere & sermone, coram Deo &
omni populo: Et quomodo eum tradiderunt summi D
sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis,
& crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus
quia ipse esset redemturus Israel: & nunc super hæc
omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt.
Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos,
quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non
invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam
visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.
Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: &
ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum vero E
non invenerunt. Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi
corde ad credendum, in omnibus quæ loquuti sunt
Prophetæ: Nonne hæc oportuit pati Christum, &
ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Moyse, &
omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus
scripturis, quæ de ipso erant. Et appropinquaverunt
castello quo ibant: & ipse se finxit longius ire. Et
coëgerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam
advesperascit, & inclinata est jam dies. Et intravit
cum illis. Et factum est, dum recumberet cum
eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat
illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt
eum: & ipse evanuit ex oculis eorum. Et dixerunt
ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat
in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis
scripturas? Et surgentes eadem hora regressi sunt in
Jerusalem: & invenerunt congregatos undecim, &
eos qui cum illis erant, dicentes: Quod surrexit Dominus
vere, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant
quæ gesta erant in via: & quomodo cognoverunt
eum in fractione panis. ᵉDum autem hæc loquuntur, ᵉcccxli.
stetit Jesus in medio eorum, & dicit eis: Pax VIIII.
vobis: ego sum, nolite timere. Conturbati vero, &
conterriti, existimabant se spiritum videre. Et dixit
eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in
corda vestra? Videte manus meas, & pedes, quia
ego ipse sum: palpate, & videte: quia spiritus carnem
& ossa non habet, sicut me videtis habere. Et
quum hoc dixisset, ostendit eis manus, & pedes.
ᶠAdhuc autem illis non credentibus, & mirantibus ᶠcccxlii.
præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid, quod manducetur? VIIII.
At illi obtulerunt ei partem piscis assi, &
favum mellis. Et quum manducasset coram eis, sumens
reliquias dedit eis. ᵍEt dixit ad eos: Hæc ᵍcccxliii.
sunt verba, quæ loquutus sum ad vos, quum adhuc III.
essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia,
quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, &
Psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent
Scripturas. Et dixit eis: Quoniam sic scriptum
est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à
mortuis tertia die: & prædicari in nomine ejus pœnitentiam
& remissionem peccatorum in omnes gentes,
incipientibus ab Jerosolyma. Vos autem testes
estis horum. Et ego mitto promissum Patris mei in
vos: vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini
virtute ex alto. Eduxit autem eos foras in Bethaniam:
& elevatis manibus suis benedixit eis. Et
factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, &
ferebatur in cœlum. Et ipsi adorantes, regressi sunt
in Jerusalem cum gaudio magno: & erant semper in
templo, laudantes & benedicentes Deum. Amen.

Explicit Evangelium secundum Lucam.

INCIPIT EVANGELIUM SECUNDUM JOHANNEM.

Caput I. ᵃI. I. ᵃIN principio erat verbum, & verbum erat apud F
Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio
apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt: &
sine ipso factum est nihil, quod factum est, in ipso
vita erat, & vita erat lux hominum: & lux in tenebris
lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.
ᵇFuit homo missus à Deo, cui nomen erat Johannes. ᵇII. III.
Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet
de lumine, ut omnes crederent per illum. Non
erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lu-

Digitized by Google

a iii. mine. a Erat lux vera, quæ illuminat omnem ho- A
iii. minem venientem in hunc mundum. In mundo erat,
& mundus per ipsum factus est, & mundus eum non
b iv. cognovit. b In propria venit, & sui eum non re-
v. ceperunt. Quotquot autem receperunt eum, dedit
eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in no-
mine ejus: qui non ex sanguinibus, neque ex volun-
tate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo
c v. nati sunt. c Et verbum caro factum est, & habi-
iii. tavit in nobis: & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi
d vi. unigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis. d Jo- B
i. hannes testimonium perhibet de ipso, & clamat di-
cens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus
e vii. est, ante me factus est: quia prior me erat. e Et
x. de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gra-
tiam pro gratia. Quia lex per Moysen data est, gra-
f viii. tia & veritas per Jesum Christum facta est. f Deum
iii. nemo vidit umquam: unigenitus filius, qui est in sinu
g ix. patris, ipse enarravit. g Et hoc est testimonium
x. Johannis, quando miserunt Judæi ab Jerosolymis sa-
cerdotes & levitas ad eum, ut interrogarent eum: C
Tu quis es? Et confessus est, & non negavit: & con-
fessus est: Quia non sum ego Christus. Et interro-
gaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit:
Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non. Di-
xerunt ergo ei: Quis es, ut responsum demus his,
h x. qui miserunt nos? quid dicis de teipso? h Ait: Ego
i. vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, si-
i xi. cut dixit Isaias propheta. i Et qui missi fuerant,
x. erant ex pharisæis. Et interrogaverunt eum, & dixe-
runt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, D
k xii. neque Elias, neque Propheta? k Respondit eis
x. Johannes, dicens: Ego baptizo in aqua: medius au-
tem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est, qui
post me venturus est, qui ante me factus est: cujus
ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calcea-
l xiii. menti. l Hæc in Bethania facta sunt trans Jorda-
x. nem, ubi erat Johannes baptizans. Altera die vidit
Johannes Jesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus
m xiv. Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. m Hic est
i. de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus E
est: quia prior me erat. Et ego nesciebam eum, sed
ut manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua
n xv. baptizans. n Et testimonium perhibuit Johannes,
i. dicens: Quia vidi Spiritum descendentem quasi co-
lumbam de cœlo, & mansit super eum. Et ego ne-
sciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua,
ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descen-
x. dentem, & manentem super eum, hic est, qui bap-
tizat in Spiritu sancto. Et ego vidi: & testimonium
o xvi. perhibui quia hic est filius Dei. o Altera die ite- F
x. rum stabat Johannes, & ex discipulis ejus duo. Et re-
spiciens Jesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.
Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & se-
quuti sunt Jesum. Conversus autem Jesus, & videns
eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixe-
runt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magi-
ster) ubi habitas? Dicit eis: Venite, & videte. Ve-
nerunt, & viderunt ubi maneret, & apud eum man-
serunt die illo: hora autem erat quasi decima. Erat
autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, G
qui audierant à Johanne, & sequuti fuerant eum.
p xvii. p Invenit hic primum fratrem suum Simonem, & di-
i. cit ei: Invenimus Messiam. (Quod est interpretatum
Christus.) Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus au-
tem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vo-
caberis Cephas. (Quod interpretatur Petrus.)
q xviii. q In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit
x.

Philippum. Et dicit ei Jesus: sequere me. Erat autem
Philippus à Bethsaïda, civitate Andreæ & Petri. In-
venit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scri-
psit Moyses in lege, & Prophetæ, invenimus Jesum
filium Joseph à Nazareth. Et dixit ei Nathanael: A
Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philip-
pus: Veni, & vide. Vidit Jesus Nathanael venientem
ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo do-
lus non est. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Re-
spondit Jesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vo-
caret, quum esses sub ficu, vidi te. Respondit ei Na-
thanael, & ait: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Is-
rael. Respondit Jesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi
te sub ficu, credis: majus his videbis. Et dicit ei:
Amen, amen dico vobis, videbitis cœlum apertum,
& angelos Dei ascendentes, & descendentes supra fi-
lium hominis.
Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: Cap. 2.
& erat mater Jesu ibi. Vocatus est autem & Jesus, &
discipuli ejus, ad nuptias. Et deficiente vino, dicit
mater Jesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei
Jesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit
hora mea. Dicit mater ejus ministris: Quodquumque
dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ
sex positæ secundum purificationem Judæorum, ca-
pientes singulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis
Jesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas
usque ad summum. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc,
& ferte architriclino. Et tulerunt. Ut autem gusta-
vit architriclinus aquam vinum factam, & non scie-
bat unde esset, ministri autem sciebant, qui hause-
rant aquam: vocat sponsum architriclinus, & dicit
ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: &
quum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est:
Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc. Hoc
fecit initium signorum Jesus in Cana Galilææ: &
manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum di-
scipuli ejus. r Post hoc descendit Capharnaüm r xix.
ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: vii.
& ibi manserunt non multis diebus. s Et prope s xx.
erat Pascha Judæorum, & ascendit Jesus Jerosoly- i.
mam: t & invenit in templo vendentes, boves, t xxi.
& oves, & columbas, & numularios sedentes. Et i.
quum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eje-
cit de templo, oves quoque, & boves, & numula-
riorum effudit æs, & mensas subvertit. Et his, qui
columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & no-
lite facere domum patris mei, domum negotiationis.
u Recordati sunt vero discipuli ejus quia scriptum est: u xxii.
Zelus domus tuæ comedit me. x Responderunt x. x xxiii.
ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis iii.
nobis quia hæc facis? y Respondit Jesus, & dixit y xxiv.
eis: Solvite templum hoc, & in tribus diebus exci- x.
tabo illud. Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex
annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus
diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo
corporis sui. Quum ergo resurrexisset à mortuis, re-
cordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & cre-
diderunt scripturæ, & sermoni quem dixit Jesus.
Quum autem esset Jerosolymis in pascha in die festo,
multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus
quæ faciebat. Ipse autem Jesus non credebat semet-
ipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, & quia opus
ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homi-
ne: ipse enim sciebat quid esset in homine.
Erat autem homo ex pharisæis, Nicodemus nomi- Cap. 3.
ne, princeps Judæorum. Hic venit ad Jesum nocte,
& dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister:

Digitized by Google

nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Jesus, & dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci, quum sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iterato introire, & renasci? Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Non mireris quia dixi tibi: oportet vos nasci denuo. Spiritus ubi vult spirat: & vocem ejus audis, sed nescis unde veniat, aut quo vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Jesus, & dixit ei: Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, si dixero vobis cœlestia, credetis? Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto; ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filii Dei. Hoc est autem judicium: quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem: erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus: qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. Post hæc venit Jesus, & discipuli ejus, in terram Judæam: & illic demorabatur cum

[a] xxv. iii. eis, & baptizabat. [a] Erat autem & Johannes baptizans in Aennon, juxta Salim: quia aquæ multæ

[b] xxvi. iiii. erant illic, & veniebant, & baptizabantur. [b] Nondum enim missus fuerat Johannes in carcerem.

[c] xxvii. x. [c] Facta est autem quæstio ex discipulis Johannis cum Judæis de purificatione. Et venerunt ad Johannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Respondit Johannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi

[d] xxviii. i. fuerit ei datum de cœlo. [d] Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Non sum ego Chri-

[e] xxix. x. stus: sed quia missus sum ante illum. [e] Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui. Qui desursum venit super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cœlo venit, super omnes est. Et quod vidit, & audivit, hoc testatur: & testimonium ejus nemo accipit. Qui accepit ejus testimonium, signavit quia Deus verax est. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensu-

[f] xxx. iii. ram dat Deus Spiritum. [f] Pater diligit filium: &

[g] xxxi. x. omnia dedit in manu ejus. [g] Qui credit in filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

Cap. 4. Ut ergo cognovit Jesus, quia audierunt pharisæi

A quod Jesus plures discipulos facit, & baptizat, quam Johannes (quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus) [h] reliquit Judæam, & abiit iterum [h] xxxii. vii.

in Galilæam. [i] Oportebat autem eum transire [i] xxxiii. x.

per Samariam. Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, juxta prædium, quod dedit Jacob Joseph filio suo. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere. (Disci-

B puli enim ejus abierant in civitatem ut cibos emerent.) Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Judæus quum sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coütuntur Judæi Samaritanis. Respondit Jesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam? Numquid tu major es patre nostro

C Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filii ejus, & pecora ejus? Respondit Jesus, & dixit ei; Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Dicit ad eum mulier: Domine da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc. Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus:

D Bene dixisti, quia non habeo virum: quinque enim viros habuisti; & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti. Dicit ei mulier: Domine, video quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet. Dicit ei Jesus: Mulier crede mihi quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est. Sed venit hora, & nunc est, quan-

E do veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum. Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit (qui dicitur Christus) quum ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli ejus: & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mu-

F lier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus: Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus? Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dicit eis; Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis Jesus: Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus. Nonne vos di-

G citis, quod adhuc quattuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut, & qui seminat simul gaudeat, & qui metit. In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, & alius est qui metit. Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alii laborave-

Digitized by Google

runt, & vos in labores eorum introistis. Ex civitate A
autem illa multi crediderunt in eum Samaritano-
rum, propter verbum mulieris testimonium perhi-
bentis. Quia dixit mihi omnia quæcumque feci.
Quum venissent ergo ad illum Samaritani, rogave-
runt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies. Et
multo plures crediderunt in eum propter sermonem
ejus. Et mulieri dicebant: Quia jam non propter
tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, &
a xxxiv. VII. scimus, quia hic est vere Salvator mundi. a Post
duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam. B
b xxxv. I. b Ipse enim Jesus testimonium perhibuit, quia Pro-
c xxxvi. X. pheta in sua patria honorem non habet. c Quum
ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi,
quum omnia vidissent quæ fecerat Jerosolymis in die
festo: & ipsi enim venerant ad diem festum. Venit
ergo iterum in Cana Galilææ, ubi fecit aquam vi-
d xxxvii. III. num. d Et erat quidam regulus, cujus filius in-
firmabatur Capharnaüm. Hic quum audisset quia Je-
sus adveniret à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, &
rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus: C
incipiebat enim mori. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi
signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad
eum regulus: Domine, descende prius quam moria-
tur filius meus. Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit.
Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, & ibat.
Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, &
nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret. Inter-
rogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit.
Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum
febris. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in D
qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit: & credidit ipse,
& domus ejus tota. Hoc iterum secundum signum
fecit Jesus, quum venisset à Judæa in Galilæam.
Cap. 5. e Post hæc erat dies festus Judæorum, & ascendit
e xxxviii. I. Jesus Jerosolymam. Est autem Jerosolymis Probati-
ca piscina, quæ cognominatur Hebraïce Bethsaïda,
quinque porticus habens. In his jacebat multitudo
magna languentium, cæcorum, claudorum, arido-
rum, exspectantium aquæ motum. Angelus autem
Domini descendebat secundum tempus in piscinam: E
& movebatur aqua. Et qui prior descendisset in pi-
scinam post motionem aquæ, sanus fiebat à qua-
cumque detinebatur infirmitate. Erat autem qui-
dam homo ibi, triginta & octo annos habens in in-
firmitate sua. Hunc quum vidisset Jesus jacentem, &
cognovisset quia jam multum tempus haberet, dicit
ei: Vis sanus fieri? Respondit ei languidus: Domine
hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua,
mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius
ante me descendit. Dicit ei Jesus: Surge, tolle gra- F
batum tuum, & ambula. Et statim sanus factus est
homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat.
Erat autem sabbathum in die illo. Dicebant ergo Ju-
dæi illi qui sanatus fuerat. Sabbathum est, non licet
f xxxix. X. tibi tollere grabatum tuum. f Respondit eis: Qui
me sanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum,
& ambula. Interrogaverunt ergo eum: Quis est ille
homo, qui dixit tibi, Tolle grabatum tuum, & am-
bula? Is autem, qui sanus fuerat effectus, nesciebat
quis esset. Jesus enim declinavit à turba constituta G
in loco, Postea invenit eum Jesus in templo, & dixit
illi: Ecce sanus factus es: jam noli peccare, ne dete-
rius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo, & nun-
tiavit Judæis: quia Jesus esset, qui fecit eum sanum.
Propterea persequebantur Judæi Jesum, quia hæc
faciebat in sabbatho. Jesus autem respondit eis? Pa-
ter meus usque modo operatur, & ego operor. Pro-
pterea ergo magis quærebant eum Judæi interfice-
re: quia non solum solvebat sabbathum, sed & Pa-
trem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo.
Respondit itaque Jesus, & dixit eis: Amen, amen
dico vobis: non potest filius à se facere quidquam,
nisi quod viderit patrem facientem: quæcumque
enim ille fecerit: hæc & filius similiter facit. Pater
enim diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse
facit: & majora his demonstrabit ei opera, ut vos
miremini. Sicut enim Pater suscitat mortuos, & vi-
vificat: sic & Filius, quos vult, vivificat. Neque enim
Pater judicat quemquam: sed omne judicium dedit
Filio, ut omnes honorificent Filium, sicut honorifi-
cant Patrem: g qui non honorificat Filium, non g xl.
honorificat Patrem, qui misit illum. h Amen, I. h xli.
amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & X.
credit ei qui misit me; habet vitam æternam, & in
judicium non venit, sed transiit à morte in vitam.
Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc
est, quando mortui audient vocem filii Dei: & qui
audierint, vivent: Sicut enim Pater habet vitam in
semetipso: sic dedit & Filio habere vitam in semet-
ipso & potestatem dedit ei judicium facere, quia fi-
lius hominis est. Nolite mirari hoc, quia venit hora,
in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vo-
cem filii Dei: & procedent qui bona fecerunt, in re-
surrectionem vitæ, qui vero mala egerunt in resur-
rectionem judicii. Non possum ego à me ipso face-
re quidquam. Sicut audio, judico: & judicium meum
justum est: i quia non quæro voluntatem meam, i xlii.
sed voluntatem ejus qui misit me. k Si ego testi- I. k xliii.
monium perhibeo de me ipso, testimonium meum X.
non est verum. Alius est qui testimonium perhibet
de me: & scio quia verum est testimonium, quod
perhibet de me. Vos misistis ad Johannem: & testi-
monium perhibuit veritati. Ego autem non ab ho-
mine testimonium accipio: sed hæc dico ut vos salvi
sitis. Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem
voluistis ad horam exsultare in luce ejus. Ego autem
habeo testimonium majus Johanne. Opera enim, quæ
dedit mihi Pater ut perficiam ea; ipsa opera, quæ
ego facio, testimonium perhibent de me, quia Pa-
ter misit me: & qui misit me Pater, ipse testimonium
perhibuit de me: l neque vocem ejus umquam l xliv.
audistis, neque speciem ejus vidistis. m Et ver- III.
bum ejus non habetis in vobis manens: quia quem m xlv.
misit ille, huic vos non creditis. Scrutamini Scriptu- X.
ras, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere:
& illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: &
non vultis venire ad me ut vitam habeatis. Clarita-
tem ab hominibus non accipio. Sed cognovi vos,
quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Ego veni
in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius
venerit in nomine suo, illum accipietis. Quomodo
vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipi-
tis: & gloriam, quæ à solo Deo est, non quæritis?
Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud
Patrem: est qui accusat vos Moyses, in quo vos spe-
ratis. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan &
mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius litteris
non creditis, quomodo verbis meis credetis.
n Post hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod Cap. 6.
est Tiberiadis: & sequebatur eum multitudo magna, n xlvi.
quia videbant signa, quæ faciebat super his qui in- I.
firmabantur. o Subiit ergo in montem Jesus: & o xlvii.
ibi sedebat cum discipulis suis. p Erat autem pro- III. p xlviii.
ximum Pascha, dies festus Judæorum. q Quum I. q xlix.
sublevasset ergo oculos Jesus, & vidisset quia multi- I.
tudo

Digitized by Google

tudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Un- A
de ememus panes, ut manducent hi? Hoc autem di-
cebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet fa-
cturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum dena-
riorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſque mo-
dicum quid accipiat. Dicit ei unus ex diſcipulis ejus,
Andreas frater Simonis Petri: Eſt puer unus hic, qui
habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces: ſed
hæc quid ſunt inter tantos? Dixit ergo Jeſus: Facite
homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in
loco. Diſcubuerunt ergo viri numero quaſi quinque B
millia. Accepit ergo Jeſus panes: & quum gratias
egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus: ſimiliter & ex pi-
ſcibus quantum volebant. Ut autem impleti ſunt, di-
xit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperaverunt frag-
menta, ne pereant. Collegerunt ergo, & impleve-
runt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque
panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerunt his qui man-
a L. ducaverant. [a] Illi ergo homines quum vidiſſent
X. quod Jeſus fecerat ſignum, dicebant: Quia hic eſt
vere propheta, qui venturus eſt in mundum. Jeſus C
ergo quum cognoviſſet, quia venturi eſſent ut rape-
rent eum, & facerent eum regem, fugit iterum in
b LI. montem ipſe ſolus. [b] Ut autem ſero factum eſt,
I.II. deſcenderunt diſcipuli ejus ad mare. Et quum aſcen-
diſſent navim, venerunt trans mare in Capharnaüm:
& tenebræ jam factæ erant & non venerat ad eos
Jeſus. Mare autem, vento magno flante, exſurge-
bat. Quum remigaſſent ergo quaſi ſtadia viginti quin-
que aut triginta, vident Jeſum ambulantem ſupra
mare, & proximum navi fieri, & timuerunt. Ille au- D
tem dicit eis: Ego ſum, nolite timere. Voluerunt er-
go accipere eum in navim: & ſtatim navis fuit ad
c LII. terram, in quam ibant. [c] Altera die, turba quæ
X. ſtabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat
ibi niſi una, & quia non introiſſet cum diſcipulis ſuis
Jeſus in navim, ſed ſoli diſcipuli ejus abiiſſent: aliæ
vero ſupervenerunt naves à Tiberiade, juxta locum
ubi manducaverant panem, gratias agente Domino.
Quum ergo vidiſſet turba quia Jeſus non eſſet ibi,
neque diſcipuli ejus, aſcenderunt in naviculas, & ve- E
nerunt Capharnaüm quærentes Jeſum. Et quum in-
veniſſent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quan-
do huc veniſti? Reſpondit eis Jeſus, & dixit: Amen,
amen dico vobis: quæritis me, non quia vidiſtis ſi-
gna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati
eſtis. Operamini non cibum qui perit, ſed qui per-
manet in vitam æternam, quem filius hominis dabit
vobis. Hunc enim Pater ſignavit Deus. Dixerunt er-
go ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei?
Reſpondit Jeſus, & dixit eis: Hoc eſt opus Dei, ut F
d LIII. credatis in eum quem miſit ille. [d] Dixerunt ergo
IIII. ei: Quod ergo tu facis ſignum ut videamus, & cre-
e LIV. damus tibi? quid operaris? [e] Patres noſtri man-
X. ducaverunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt:
Panem de cœlo dedit eis manducare. Dixit ergo eis
Jeſus: Amen, amen dico vobis: Non Moyſes dedit
vobis panem de cœlo, ſed Pater meus dat vobis pa-
nem de cœlo verum. Panis enim Dei eſt, qui de cœlo
deſcendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad
eum: Domine, ſemper da nobis panem hunc. G
f LV. [f] Dixit autem eis Jeſus: Ego ſum panis vitæ: qui ve-
I. nit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſi-
tiet umquam. Sed dixi vobis, quia & vidiſtis me, &
g LVI. non creditis. [g] Omne, quod dat mihi Pater, ad
X. me veniet: & eum, qui venit ad me, non ejiciam
h LVII. foras: [h] quia deſcendi de cœlo, non ut faciam vo-
I. luntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me.

[i] Hæc eſt autem voluntas ejus, qui miſit me, Patris: i LVIII.
ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed X.
reſuſcitem illud in noviſſimo die. Hæc eſt autem vo-
luntas Patris mei, qui miſit me, ut omnis, qui videt
Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, &
ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die. [k] Murmu- k LIX.
rabant ergo Judæi de illo, quia dixiſſet: Ego ſum pa- I.
nis vivus, qui de cœlo deſcendi, & dicebant: Nonne
hic eſt Jeſus filius Joſeph, cujus nos novimus patrem,
& matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cœlo
deſcendi? [l] Reſpondit ergo Jeſus, & dixit eis: l LX.
Nolite murmurare in invicem: nemo poteſt venire X.
ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum: & ego
reſuſcitabo eum in noviſſimo die. Eſt ſcriptum in
Prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis,
qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me. [m] Non m LXI.
quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui eſt à Deo, III.
hic vidit Patrem. [n] Amen, amen dico vobis: Qui n LXII.
credit in me, habet vitam æternam. [o] Ego ſum X. o LXIII.
panis vitæ. [p] Patres veſtri manducaverunt man- I. p LIV.
na in deſerto, & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo X.
deſcendens: ut ſi quis ex ipſo manducaverit, non
moriatur. [q] Ego ſum panis vivus, qui de cœlo de- q LXV.
ſcendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in I.
æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea eſt
pro mundi vita. [r] Litigabant ergo Judæi ad in- r LXVI.
vicem, dicentes: Quomodo poteſt hic nobis carnem X.
ſuam dare ad manducandum? Dixit ergo eis Jeſus:
Amen, amen dico vobis: niſi manducaveritis carnem
filii hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habe-
bitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, &
bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam: & ego
reſuſcitabo eum in noviſſimo die. [s] Caro enim s LXVII.
mea, vere eſt cibus: & ſanguis meus, vere eſt potus. I.
[t] Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſan- t LXVIII.
guinem, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me X.
vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui
manducat me, & ipſe vivet propter me. Hic eſt pa-
nis, qui de cœlo deſcendit. Non ſicut manducave-
runt patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui man-
ducat hunc panem, vivet in æternum. Hæc dixit in
ſynagoga docens, in Capharnaüm. Multi ergo au-
dientes ex diſcipulis ejus, dixerunt: Durus eſt hic
ſermo, & quis poteſt eum audire? Sciens autem Je-
ſus apud ſemetipſum, quia murmurarent de hoc di-
ſcipuli ejus, dixit eis: Hoc vos ſcandalizat?
[u] Si ergo videritis filium hominis aſcendentem ubi u LXIX.
erat prius? [x] Spiritus eſt, qui vivificat: caro non I. x LXX.
prodeſt quidquam. [y] Verba quæ ego loquutus IIII. y LXXI.
ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Sed ſunt quidam ex X.
vobis, qui non credunt. [z] Sciebat enim ab initio z LXXII.
Jeſus qui eſſent non credentes, & quis traditurus eſ- IIII.
ſet eum. [a] Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia a LXXIII.
nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à Pa- X.
tre meo. Ex hoc multi diſcipulorum ejus abierunt
retro: & jam non cum illo ambulabant. Dixit ergo
Jeſus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire?
[b] Reſpondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem b LXXIV.
ibimus? verba vitæ æternæ habes. Et nos credidimus I.
& cognovimus, quia tu es Chriſtus filius Dei.
[c] Reſpondit eis Jeſus: Nonne ego vos duodecim ele- c LXXV.
gi: & ex vobis unus diabolus eſt? Dicebat autem Ju- X.
dam Simonis Iſcariotem: hic enim erat traditurus
eum, quum eſſet unus ex duodecim.

Poſt hæc autem ambulabat Jeſus in Galilæam, non Cap. 7.
enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant
eum Judæi interficere. Erat autem in proximo dies
feſtus Judæorum, Scenopegia. Dixerunt autem ad

Digitized by Google

eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Judæam, A
ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis. Ne-
mo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in
palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.
Neque enim fratres ejus credebant in eum. Dicit er-
go eis Jesus Tempus meum nondum advenit: tempus
autem vestrum semper est paratum. Non potest mun-
dus odisse vos: me autem audit: quia ego testimonium
perhibeo de illo, quod opera ejus mala sunt. Vos
ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascen-
do ad diem festum: quia meum tempus nondum im- B
pletum est. Hæc quum dixisset, ipse mansit in Gali-
læa. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse
ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in
occulto. Judæi ergo quærebant eum in die festo, &
dicebant: Ubi est ille? Et murmur multum erat in
turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus
est. Alii autem dicebant: Non, sed seducit turbas.
Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter me-
tum Judæorum. Jam autem die festo mediante, ascen-
dit Jesus in templum, & docebat. Et mirabantur Ju- C
dæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, quum non
didicerit? Respondit eis Jesus, & dixit: Mea doctri-
na non est mea, sed ejus, qui misit me. Si quis vo-
luerit voluntatem ejus facere: cognoscet de doctri-
na, utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar. Qui
à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui
autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax
est, & injustitia in illo non est. Nonne Moyses de-
dit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem? Quid
me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: D
Dæmonium habes: quis te quærit interficere? Re-
spondit Jesus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes
miramini. Propterea Moyses dedit vobis circumci-
sionem: (non quia ex Moyse est, sed ex patribus)
& in sabbatho circumciditis hominem. Si circumci-
sionem accipit homo in sabbatho, ut non solvatur
lex Moysi: mihi indignamini quia totum hominem
sanum feci in sabbatho? Nolite judicare secundum
faciem, sed justum judicium judicate. Dicebant ergo
quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quæ- E
runt interficere? Et ecce palam loquitur: & nihil ei
dicunt. Numquid vere cognoverunt principes quia
hic est Christus? Sed hunc scimus unde sit: Christus
[a] lxxvi. ii. autem quum venerit, nemo scit unde sit. [a] Clama-
bat ergo Jesus in templo docens, & dicens: Et me
scitis, & unde sim scitis: & à me ipso non veni, sed
est verus, qui misit me, quem vos nescitis. Ego scio
[b] lxxvii. i. eum: quia ab ipso sum, & ipse me misit. [b] Quæ-
rebant ergo eum apprehendere: & nemo misit in il- F
[c] lxxviii. x. lum manus, quia nondum venerat hora ejus. [c] De
turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant:
Christus quum venerit, numquid plura signa faciet
quam quæ hic facit? Audierunt pharisæi turbam mur-
[d] lxxix. i. murantem de illo hæc: [d] & miserunt principes &
[e] lxxx. x. pharisæi ministros, ut apprehenderent eum. [e] Di-
xit ergo eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum
[f] lxxxi. x. sum: & vado ad eum qui me misit. [f] Quæretis
me, & non invenietis: & ubi ego sum, vos non po-
testis venire. Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: G
Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? num-
quid in dispersionem gentium iturus est, & docturus
gentes? Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis
me, & non invenietis: & ubi sum ego, vos non po-
testis venire? In novissimo autem die magno festivi-
tatis, stabat Jesus, & clamabat, dicens: Si quis sitit,
veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit
Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant
credentes in eum: nondum enim erat Spiritus datus,
quia Jesus nondum erat glorificatus. [g] Ex illa ergo [g] lxxxii. vii.
turba quum audissent hos sermones ejus, dicebant:
Hic est vere propheta. Alii dicebant: Hic est Chri-
stus. [h] Quidam autem dicebant: Numquid à Ga- [h] lxxxiii. vii.
lilæa venit Christus? Nonne Scriptura dicit: Quia
ex semine David, & de Beth-Lehem castello, ubi
erat David, venit Christus? [i] Dissensio itaque fa- [i] lxxxiv. x.
cta est in turba propter eum. [k] Quidam autem [k] lxxxv. i.
ex ipsis volebant apprehendere eum: sed nemo mi-
sit super eum manus. [l] Venerunt ergo ministri ad [l] lxxxvi. x.
pontifices, & pharisæos. Et dixerunt eis illi: Quare
non adduxistis illum? Responderunt ministri: Num-
quam sic loquutus est homo, sicut hic homo. Re-
sponderunt ergo eis Pharisæi: Numquid & vos sedu-
cti estis? Numquid ex principibus aliquis credidit in
eum, aut ex pharisæis? sed turba hæc, quæ non no-
vit legem, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos,
ille qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis:
Numquid lex nostra judicat hominem, nisi prius au-
dierit ab ipso, & cognoverit quid faciat? Responde-
runt, & dixerunt ei: Numquid & tu Galilæus es?
Scrutare scripturas, & vide quia à Galilæa propheta
non surgit. Et reversi sunt unusquisque in domum
suam.

Jesus autem perrexit in montem Oliveti: & dilu- Cap. 8.
culo iterum venit in templum, & omnis populus ve-
nit ad eum, & sedens docebat eos. Adducunt autem
scribæ, & pharisæi, mulierem in adulterio deprehen-
sam: & statuerunt eam in medio, & dixerunt ei: Ma-
gister, hæc mulier modo deprehensa est in adulte-
rio In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmo-
di lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant
tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus au-
tem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.
Quum ergo perseverarent interrogantes eum, ere-
xit se, & dixit eis: Qui sine peccato est vestrum, pri-
mus in illam lapidem mittat. Et iterum se inclinans,
scribebat in terra. Audientes autem unus post unum
exibant, incipientes à senioribus: & remansit solus
Jesus, & mulier in medio stans. Erigens autem se
Jesus, dixit ei: Mulier, ubi sunt, qui te accusabant?
nemo te condemnavit? Quæ dixit: Nemo, Domine.
Dixit autem Jesus: Nec ego te condemnabo: Vade,
& jam amplius noli peccare. Iterum ergo loquutus
est eis Jesus, dicens: Ego sum lux mundi: qui sequi-
tur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen
vitæ. Dixerunt ergo ei pharisæi: Tu de te ipso testi-
monium perhibes: testimonium tuum non est ve-
rum. Respondit Jesus, & dixit eis: Et si ego testimo-
nium perhibeo de meipso, verum est testimonium
meum: quia scio unde veni, & quo vado: vos autem
nescitis unde venio, aut quo vado. Vos secundum
carnem judicatis; ego non judico quemquam: & si
judico ego, judicium meum verum est, quia solus
non sum: sed ego, & qui misit me, Pater. Et in lege
vestra scriptum est, quia duorum hominum testimo-
nium verum est. Ego sum, qui testimonium perhibeo
de me ipso: & testimonium perhibet de me, qui mi-
sit me Pater. Dicebant ergo ei: Ubi est Pater tuus?
Respondit Jesus: [m] Neque me scitis, neque Pa- [m] lxxxvii. iii.
trem meum: si me sciretis, forsitan & Patrem meum
sciretis. [n] Hæc verba loquutus est Jesus in gazo- [n] lxxxviii. i.
phylacio, docens in templo: & nemo apprehendit
eum, quia necdum venerat hora ejus. [o] Dixit ergo [o] lxxxix. x.
iterum eis Jesus: Ego vado, & quæretis me, & in
peccato vestro moriemini. Quo ego vado, vos non

Digitized by Google

potestis venire. Dicebant ergo Judæi: Numquid interficiet A semetipsum, quia dixit: Quo ego vado, vos non potestis venire? Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris: si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei: Tu quis es? Dixit eis Jesus: Principium, qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui, & judicare, sed qui me misit, verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognoverunt B quia Patrem ejus dicebat Deum. Dixit ergo eis Jesus: Quum exaltaveritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor: & qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum. Dicebat ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos: Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis: & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Responderunt C ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini servivimus umquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis? Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: quia omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis. Scio quia filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis. Responderunt D, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis loquutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me. Ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim à me ipso veni, sed ille me E misit. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum. Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo. Quum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non audi- F tis, quia ex Deo non estis. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me, Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet. Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes, Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu di- G cis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis? Respondit Jesus: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est, & non cognovistis eum: ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis, mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo. Abraham pater vester exsultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est. Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Jesus autem abscondit se, & exivit de templo.

Cap. 9.

Et præteriens Jesus vidit hominem cæcum à nativitate: & interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur? Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manifestentur opera Dei in illo. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi. Hæc quum dixisset, exspuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus, & dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloë (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & venit videns. Itaque vicini, & qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alii dicebant, Quia hic est. Alii autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille vero dicebat: Quia ego sum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus, lutum fecit: & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, & lava. Et abii, lavi, & video. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio. Adducunt eum ad pharisæos, qui cæcus fuerat. Erat autem sabbathum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus. Iterum ergo interrogabant eum pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video. Dicebant ergo ex pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbathum non custodit. Alii autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: quia propheta est. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus qui viderat: & interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est: quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est. Dixit ergo eis ille: Si peccator est nescio: unum scio, quia cæcus quum essem, modo video. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis: Dixi vobis jam, & audistis: quid iterum vultis audire? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi loquutus est Deus: hunc autem nescimus unde sit. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos. Scimus autem quia pecca-

Digitized by Google

tores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & A voluntatem ejus facit, hunc exaudit. A sæculo non est auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quidquam. Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras. Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras: & quum invenisset eum, dixit ei: Tu credis in filium Dei? Respondit ille, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: Credo Domine. Et B procidens adoravit eum. Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Et audierunt quidam ex pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci sumus? Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum, nunc vero dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

Cap. 10. Amen, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium. C Huic ostiarius aperit, & oves vocem audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas. Et quum proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus. Alienum autem non sequuntur. Sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum. Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt D eos oves. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet. Fur non venit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni ut vitam habeant, & abundantius habeant. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oves: mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet E ad eum de ovibus. Ego sum pastor bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ. [a] Sicut novit

[a] xc. III. me Pater, & ego cognosco Patrem: [b] & animam

[b] xci. IIII. meam pono pro ovibus meis. [c] Et alias oves ha-

[c] xcii. X. beo, quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor. Propterea me diligit Pater: quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem F habeo iterum sumendi eam: Hoc mandatum accepi à Patre meo. Dissensio iterum facta est inter Judæos propter sermones hos. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis? Alii dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire? Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis: & hyems erat. Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis. Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu G es Christus, dic nobis palam. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, & non creditis opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me: sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis. Oves meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me: & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei. Ego & Pater unum sumus. Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum. Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis? Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo quum sis, facis teipsum Deum. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: quia ego dixi, dii estis? Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura: quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum? Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. Si autem facio: & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre.

[d] Quærebant ergo eum apprehendere: & exivit de [d] xciii. IIII.
manibus eorum. Et abiit iterum trans Jordanem, in eum locum, ubi erat Johannes baptizatus primum: & mansit illic: [e] Et multi venerunt ad eum, & [e] xciv. X.
dicebant; Quia Johannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quæcumque dixit Johannes de hoc vera erant. Et multi crediderunt in eum.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania, Cap. 11.
de castello Mariæ, & Marthæ sororis ejus. (Maria autem erat, quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus infirmabatur.) Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur. Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum. Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus. Deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Judæam iterum. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc? Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt: si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Hæc ait, & post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut à somno excitem eum. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit. Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo Jesus dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est: & gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus & nos, ut moriamur cum eo. Venit itaque Jesus: & invenit eum quattuor dies jam in monumento habentem. (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim.) Multi autem ex Judæis venerant ad Martham & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus: Sed & nunc scio, quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus. Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione in novissimo die. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, & vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet: & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mun-

Digitized by Google

dum venisti. Et quum hæc dixisset, abiit, & vocavit A
Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister
adest, & vocat te. Illa ut audivit, surgit cito, & ve-
nit ad eum: nondum enim venerat Jesus in castel-
lum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei
Martha. Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, &
consolabantur eam, quum vidissent Mariam quia cito
surrexit & exiit, sequuti sunt eam dicentes: Quia va-
dit ad monumentum, ut ploret ibi. Maria ergo,
quum venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad
pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hic, non B
esset mortuus frater meus. Jesus ergo, ut vidit eam
plorantem, & Judæos qui venerant cum ea, ploran-
tes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum, & dixit:
Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide.
Et lacrymatus est Jesus. Dixerunt ergo Judæi: Ecce
quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipsis dixe-
runt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati,
facere ut hic non moreretur? Jesus ergo rursum fre-
mens in semetipso, venit ad monumentum. Erat au-
tem spelunca: & lapis superpositus erat ei. Ait Je- C
sus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui
mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus
est enim. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi, quoniam
si credideris, videbis gloriam Dei. Tulerunt ergo la-
pidem: Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pa-
ter gratias ago tibi quoniam audisti me. Ego sciebam
quia semper me audis, sed propter populum, qui cir-
cumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti. Hæc
quum dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni
foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus D
pedes & manus institis, & facies illius sudario erat li-
gata. Dixit ei Jesus: Solvite eum, & sinite abire.
Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam &
Martham, & viderant quæ fecit Jesus, crediderunt
in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad phari-
sæos, & dixerunt eis quæ fecit Jesus. Collegerunt
ergo pontifices & pharisæi concilium, & dicebant:
Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si
dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & ve-
nient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. E
Unus autem ex ipsis Caïphas nomine, quum esset
pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,
nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur
homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc au-
tem à semetipso non dixit: sed quum esset pontifex
anni illius, prophetavit, quod Jesus moriturus erat
pro gente, & non tantum pro gente, sed ut filios
Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.
[a] xcv. IIII. [a] Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum.
Jesus ergo jam non palam ambulabat apud Judæos, F
sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem
quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipu-
[b] xcvi. I. lis suis. [b] Proximum autem erat Pascha Judæo-
rum: [c] & ascenderunt multi Jerosolymam de re-
[c] xcvii. X. gione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos. Quære-
bant ergo Jesum: & colloquebantur ad invicem, in
templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem
festum? Dederant autem pontifices & pharisæi man-
datum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut ap-
prehendant eum. G

Cap. 12. Jesus ergo ante sex dies Paschæ venit Bethaniam,
ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus.
[d] xcviii. aa I. [d] Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministra-
bat, Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum
eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pisti-
ci, pretiosi, & unxit pedes Jesu, & extersit pedes
ejus capillis suis: & domus impleta est ex odo-
re unguenti. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Ju-
das Iscariotes, qui erat eum traditurus: Quare hoc
unguentum non væniit trecentis denariis, & datum
est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis per-
tinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens,
ea quæ mittebantur, portabat. Dixit ergo Jesus: Si-
nite illam, ut in diem sepulturæ meæ servet illud.
Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem
non semper habetis. [e] Cognovit ergo turba mul- [e] xcix, X.
ta ex Judæis quia illic est: & venerunt, non propter
Jesum tantum, sed ut Lazarum viderent, quem su-
scitavit à mortuis. Cogitaverunt autem principes sa-
cerdotum, ut & Lazarum interficerent: quia multi
propter illum abibant ex Judæis, & credebant in Je-
sum. [f] In crastinum autem, turba multa, quæ
venerat ad diem festum, quum audissent quia venit [f] c. I.
Jesus Jerosolymam: acceperunt ramos palmarum,
& processerunt obviam ei, & clamabant: Hosanna,
benedictus, qui venit in nomine Domini, rex Israel.
[g] Et invenit Jesus asellum, & sedit super eum, sicut
scriptum est: Noli timere filia Sion: ecce rex tuus [g] ci, VII.
venit sedens super pullum asinæ. [h] Hæc non co-
gnoverunt discipuli ejus primum: sed quando glori- [h] cii. X.
ficatus est Jesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant
scripta de eo, & hæc fecerunt ei. Testimonium ergo
perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Laza-
rum vocavit de monumento, & suscitavit eum à mor-
tuis. Propterea & obviam venit ei turba: quia audie-
runt eum fecisse hoc signum. Pharisæi ergo dixerunt
ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? ecce
mundus totus post eum abit. Erant autem quidam
gentiles, ex his qui ascenderant ut adorarent in die
festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à
Bethsaïda Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Do-
mine, volumus Jesum videre. Venit Philippus, & di-
cit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dixerunt
Jesu. [i] Jesus autem respondit eis, dicens: Venit [i] ciii. IIII.
hora ut clarificetur filius hominis. [k] Amen, amen [k] civ. X.
dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram,
mortuum fuerit; ipsum solum manet. Si autem mor-
tuum fuerit, multum fructum affert. [l] Qui amat [l] cv. III.
animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam
in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.
[m] Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum [m] cvi. X.
ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi mini-
straverit, honorificabit eum Pater meus. [n] Nunc [n] cvii. IIII.
anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvi-
fica me ex hac hora. [o] Sed propterea veni in ho- [o] cviii. X.
ram hanc. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo
vox de cœlo: Et clarificavi, & iterum clarificabo.
Turba ergo quæ stabat, & audierat, dicebat toni-
truum esse factum. Alii dicebant: Angelus ei loquu-
tus est. Respondit Jesus, & dixit: Non propter me
hæc vox venit, sed propter vos. Nunc judicium est
mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.
Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad
meipsum. (Hoc autem dicebat, significans qua mor-
te esset moriturus.) Respondit ei turba: Nos audi-
vimus ex lege, quia Christus manet in æternum: &
quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis?
Quis est iste filius hominis? Dixit ergo eis Jesus: Ad-
huc modicum, lumen in vobis est. Ambulate dum
lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant:
& qui ambulat in tenebris, nescit quo vadat. Dum

aa Capitulum istud Johannis 98. non solum ad Canonem I. revocandum est, in quo cum Matth. 276. Marc. 158. Luc. 74. consentit: sed etiam ad Canonem IIII. in quo cum Matth. 277. Marc. 159. congruit. Nos hæc adnotasse contenti, quæ in manuscriptis habentur plena fide expressimus.

Digitized by Google

lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. A
Hæc loquutus est Jesus: & abiit, & abscondit se ab
eis. Quum autem tanta signa fecisset coram eis, non
credebant in eum: ut sermo Isaiæ prophetæ imple-
retur, quem dixit: Domine, quis credidit auditui no-
stro? & brachium Domini cui revelatum est?
[a] cix. I. [a] Propterea non poterant credere, quia iterum dixit
Isaias: Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eo-
rum: ut non videant oculis, & non intelligant cor-
[b] cx. X. de, & convertantur, & sanem eos. [b] Hæc dixit
Isaias, quando vidit gloriam ejus, & loquutus est de B
eo. Verumtamen & ex principibus multi crediderunt
in eum: sed propter pharisæos non confitebantur, ut
è synagoga non ejicerentur. Dilexerunt enim glo-
[c] cxi. I. riam hominum magis quam gloriam Dei. [c] Jesus
autem clamavit, & dixit: Qui credit in me: non cre-
dit in me, sed in eum, qui misit me. Et qui videt me,
[d] cxii. X. videt eum, qui misit me. [d] Ego lux in mundum
veni: ut omnis qui credit in me, in tenebris non ma-
neat. Et si quis audierit verba mea, & non custodie-
rit: ego non judico eum. Non enim veni ut judicem C
mundum, sed ut salvificem mundum. Qui spernit me,
& non accipit verba mea: habet qui judicet eum.
Sermo, quem loquutus sum, ille judicabit eum in
novissimo die. Quia ego ex me ipso non sum loquu-
tus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum de-
dit quid dicam, & quid loquar. Et scio quia manda-
tum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut
dixit mihi Pater, sic loquor.
Cap. 13. Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus quia ve-
nit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: D
quum dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem
[e] cxiii. VIIII dilexit eos. [e] Et cœna facta, quum diabolus jam
misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Isca-
[f] cxiv. III. riotæ: [f] sciens quia omnia dedit ei Pater in ma-
nus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit:
[g] cxv. X. [g] surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & quum ac-
cepisset linteum, præcinxit se. Deinde mittit aquam
in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & ex-
tergere linteo, quo erat præcinctus. Venit ergo ad
Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu E
mihi lavas pedes? Respondit Jesus, & dixit ei: Quod
ego facio, tu nescis modo, scies autem postea. Dicit
ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Re-
spondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis par-
tem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non
tantum pedes meos, sed & manus, & caput. Dicit
ei Jesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes la-
vet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non
omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum:
propterea dixit: Non estis mundi omnes. Postquam F
ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua:
quum recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fece-
[h] cxvi. III. rim vobis? [h] Vos vocatis me Magister, & Domi-
[i] cxvii. X. ne: & bene dicitis: sum etenim. [i] Si ergo ego lavi
pedes vestros, Dominus, & Magister: & vos debe-
tis alter alterius lavare pedes. Exemplum enim dedi
vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos
[k] cxviii. III. faciatis. [k] Amen, amen dico vobis: Non est ser-
vus major domino suo: neque apostolus major est
eo, qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis si fece- G
[l] cxix. X. ritis ea. [l] Non de omnibus vobis dico: ego scio
quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: Qui
manducat mecum panem, levabit contra me calca-
neum suum. Amodo dico vobis, priusquam fiat: ut
[m] cxx. I. quum factum fuerit, credatis quia ego sum. [m] Amen,
amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me ac-
cipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me mi-
sit. [n] Quum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiri- [n] cxxi. IIII.
tu: & protestatus est, & dixit: Amen, amen dico vo-
bis; Quia unus ex vobis tradet me. [o] Aspiciebant [o] cxxii. I.
ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.
[p] Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu [p] cxxiii. X.
Jesu, quem diligebat Jesus. Innuit ergo huic Simon
Petrus: & dixit ei: Quis est, de quo dicit? Itaque
quum recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Do-
mine quis est? Respondit Jesus: Ille est, cui ego in-
tinctum panem porrexero. [q] Et quum intinxisset [q] cxxiv. VIIII.
panem, dedit Judæ Simonis Iscariotæ. Et post buc-
cellam, introivit in eum Satanas. [r] Et dixit ei Je- [r] cxxv. X.
sus: Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo scivit
discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim pu-
tabant, quia loculos habebat Judas, quod dixisset ei
Jesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum:
aut egenis ut aliquid daret. Quum ergo accepisset
ille buccellam, exivit continuo. Erat autem nox.
Quum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est
filius hominis: & Deus clarificatus est in eo. Si Deus
clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in se-
metipso: & continuo clarificabit eum. Filioli, adhuc
modicum vobiscum sum. Quæretis me: & sicut dixi
Judæis: Quo ego vado, vos non potestis venire: &
vobis dico modo. Mandatum novum do vobis: Ut
diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis
invicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei
estis, si dilectionem habueritis ad invicem. [s] Di- [s] cxxvi. I.
cit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit
Jesus: Quo ego vado, non potes me modo sequi: se-
queris autem postea. Dicit ei Petrus: Quare non
possum te sequi modo? animam meam pro te po-
nam. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me po-
nes? Amen amen dico tibi: Non cantabit gallus, do-
nec ter me neges.
[t] Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, Cap. 14.
& in me credite. In domo Patris mei mansiones mul- [t] cxxvii. X.
tæ sunt. Si quo minus dixissem vobis: Quia vado pa-
rare vobis locum. Et si abiero, & præparavero vo-
bis locum: iterum venio, & accipiam vos ad me
ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis. Et quo ego va-
do, scitis, & viam scitis. Dicit ei Thomas: Domine,
nescimus quo vadis: & quomodo possumus viam sci-
re? Dicit ei Jesus: Ego sum via, & veritas, & vita.
Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Si cognovisse-
tis me, & Patrem meum utique cognovissetis: &
amodo cognoscetis eum, & vidistis eum. Dicit ei Phi-
lippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit
nobis. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum:
& non cognovistis me? Philippe, qui videt me, vi-
det & Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Pa-
trem? Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in
me est? Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipso
non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit
opera. Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in
me est? Alioquin propter opera ipsa credite. Amen,
amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego
facio, & ipse faciet, & majora horum faciet: quia
ego ad Patrem vado. [u] Et quodquumque petie- [u] cxxviii. IIII.
ritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ut glorifi-
cetur Pater in Filio. Si quid petieritis me in nomine
meo, hoc faciam. Si diligitis me, mandata mea ser-
vate. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum
dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, Spiri-
tum veritatis, quem mundus non potest accipere,
quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem co-
gnoscetis eum; quia apud vos manebit, & in vobis
erit. Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos,

Digitized by Google

Adhuc modicum: & mundus me jam non videt. Vos A
autem videtis me: quia ego vivo, & vos vivetis. In
illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo,
& vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata
a cxxix. I. mea, & servat ea: ille est qui diligit me. [a] Qui
autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego di-
b cxxx. X. ligam eum, & manifestabo ei meipsum. [b] Dicit
ei Judas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum
est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non
mundo? Respondit Jesus, & dixit ei: Si quis diligit
me, sermonem meum servabit, & Pater meus dili- B
get eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud
eum faciemus: qui non diligit me, sermones meos
c cxxxi. I. non servat. [c] Et sermonem quem audistis, non
est meus: sed ejus, qui misit me, Patris. Hæc loquu-
d cxxxii. X. tus sum vobis, apud vos manens. [d] Paraclitus au-
tem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine
meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia,
quæquumque dixero vobis. Pacem relinquo vobis,
pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat,
ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque for- C
midet. Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio
ad vos. Si diligeritis me, gauderetis utique, quia va-
do ad Patrem: quia Pater major me est. Et nunc dixi
vobis prius quam fiat: ut quum factum fuerit, creda-
tis. Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim
princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.
Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut
mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite eamus
hinc.
Cap. 15. Ego sum vitis vera: & Pater meus agricola est. D
Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tol-
let eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum,
ut fructum plus afferat. Jam vos mundi estis propter
sermonem, quem loquutus sum vobis. Manete in me:
& ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fru-
ctum à semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos,
nisi in me manseritis. Ego sum vitis, vos palmites:
qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum mul-
tum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me
non manserit: mittetur foras sicut palmes, & arescet, E
& colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.
e cxxxiii. IIII. [e] Si manseritis in me, & verba mea in vobis manse-
rint: quodquumque volueritis petetis, & fiet vobis.
f cxxxiv. X. [f] In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plu-
rimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicut di-
lexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectio-
ne mea. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in
dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta ser-
vavi, & maneo in ejus dilectione. Hæc loquutus sum
vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium F
vestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, ut
g cxxxv. IIII. diligatis invicem, sicut dilexi vos. [g] Majorem hac
dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat
h cxxxvi. X. quis pro amicis suis. [h] Vos amici mei estis, si fe-
ceritis quæ ego præcipio vobis. Jam non dicam vos
servos: quia servus nescit quid faciat dominus ejus.
Vos autem dixi amicos: quia omnia quæquumque
audivi à Patre meo, nota feci vobis. Non vos me ele-
gistis: sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis, &
i cxxxvii. IIII. fructum afferatis; & fructus vester maneat: [i] ut G
quodquumque petieritis Patrem in nomine meo, det
k cxxxviii. X. vobis. [k] Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.
Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis
odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod
suum erat diligeret: quia vero de mundo non estis,
l cxxxix. III. sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mun-
dus. [l] Mementote sermonis mei, quem ego dixi

vobis: Non est servus major domino suo. [m] Si me m cxl. X.
persequuti sunt, & vos persequentur: si sermonem
meum servaverunt, & vestrum servabunt. [n] Sed n cxli. I.
hæc omnia facient vobis propter nomen meum: o cxlii. III.
[o] quia nesciunt eum, qui misit me. [p] Si non ve-
nissem, & loquutus fuissem eis, peccatum non habe- p cxliii. X.
rent: nunc autem excusationem non habent de pec-
cato suo. [q] Qui me odit: & Patrem meum odit. q cxliv. I.
[r] Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, r cxlv. X.
peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, &
oderunt & me, & Patrem meum. Sed ut adimplea-
tur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio
habuerunt me gratis. Quum autem venerit Paracli-
tus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veri-
tatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhi-
bebit de me: & vos testimonium perhibebitis, quia
ab initio mecum estis.
Hæc loquutus sum vobis, ut non scandalizemini. Cap 16.
Absque synagogis facient vos: [s] sed venit hora, s cxlvi. I.
ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se
præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nove-
runt Patrem, neque me. Sed hæc loquutus sum vo-
bis: ut quum venerit hora eorum, reminiscamini quia
ego dixi vobis. [t] Hæc autem vobis ab initio non t cxlvii. X.
dixi, quia vobiscum eram: Et nunc vado ad eum,
qui misit me; & nemo ex vobis interrogat me, Quo
vadis? Sed quia hæc loquutus sum vobis, tristitia im-
plevit cor vestrum. Sed ego veritatem dico vobis: ex-
pedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Pa-
raclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam
eum ad vos. Et quum venerit ille, arguet mundum
de peccato, & de justitia, & de judicio. De peccato
quidem, quia non crediderunt in me: de justitia ve-
ro, quia ad Patrem vado, & jam non videbitis me:
de judicio autem, quia princeps hujus mundi jam ju-
dicatus est. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non
potestis portare modo. Quum autem venerit ille Spi-
ritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non
enim loquetur à semetipso: sed quæquumque audiet
loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis. Ille
me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit
vobis. [u] Omnia quæquumque habet Pater, mea u cxlviii. III.
sunt. [x] Propterea dixi: quia de meo accipiet, & x cxlix. X.
annuntiabit vobis. Modicum, & jam non videbitis
me: & iterum modicum, & videbitis me: quia vado
ad Patrem. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invi-
cem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, &
non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis
me, & quia vado ad Patrem? Dicebant ergo: Quid
est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loqui-
tur. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum in-
terrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos,
quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum
modicum, & videbitis me. Amen, amen dico vobis:
quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gau-
debit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra
vertetur in gaudium. Mulier quum parit, tristitiam
habet, quia venit hora ejus: quum autem pepererit
puerum, jam non meminit pressuræ propter gau-
dium, quia natus est homo in mundum. Et vos igi-
tur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem vi-
debo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium ve-
strum nemo tollet à vobis. Et in illo die me non ro-
gabitis quidquam. [y] Amen, amen dico vobis: si y cl. IIII.
quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vo-
bis. Usque modo non petistis quidquam in nomine
meo: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit
plenum. [z] Hæc in proverbiis loquutus sum vobis. z cli. X.

Digitized by Google

Venit hora, quum jam non in proverbiis loquar vo- A
bis, sed palam de Patre annuntiabo vobis. In illo die
in nomine meo petetis: & non dico vobis quia ego
rogabo Patrem de vobis: ipse enim Pater amat vos,
quia vos me amastis, & credidistis quia ego à Deo
exivi. Exivi à Patre, & veni in mundum: iterum re-
linquo mundum, & vado ad Patrem. Dicunt ei disci-
puli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium
nullum dicis. Nunc scimus quia scis omnia, & non
opus est tibi ut quis te interroget, in hoc credimus
[a] CLII. IIII. quia à Deo existi. [a] Respondit eis Jesus: Modo B
creditis? Ecce venit hora, & jam venit, ut disper-
gamini unusquisque in propria, & me solum relin-
quatis: & non sum solus, quia Pater mecum est.
[b] CLIII. X. [b] Hæc loquutus sum vobis, ut in me pacem habea-
tis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego
vici mundum.
Cap. 17. Hæc loquutus est Jesus: & sublevatis oculis in cœ-
lum, dixit: Pater venit hora, clarifica filium tuum,
ut filius tuus clarificet te: Sicut dedisti ei potestatem
omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam C
æternam. Hæc est autem vita æterna: Ut cognoscant
te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Chri-
stum. Ego te clarificavi super terram: opus consum-
mavi, quod dedisti mihi ut faciam: & nunc clarifica
me tu Pater apud temetipsum, claritate, quam ha-
bui prius, quam mundus esset, apud te. Manifestavi
nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mun-
do: tui erant, & mihi eos dedisti & sermonem tuum
servaverunt. Nunc cognoverunt, quia omnia quæ
dedisti mihi, abs te sunt: quia verba, quæ dedisti mi- D
hi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt vere
quia à te exivi, & crediderunt quia tu me misisti: Ego
pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his,
quos dedisti mihi: quia tui sunt: & mea omnia tua
sunt, & tua mea sunt: & clarificatus sum in eis. Et
jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego
ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo,
quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut & nos. Quum
essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo.
Quos dedisti mihi, custodivi: & nemo ex eis periit, E
nisi filius perditionis, ut Scriptura impleatur. Nunc
autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, ut ha-
beant gaudium meum impletum in semetipsis. Ego
dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit,
quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de
mundo. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut
serves eos à malo. De mundo non sunt, sicut & ego
non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo
tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, &
ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico F
meipsum: ut sint & ipsi sanctificati in veritate. Non
pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui cre-
dituri sunt per verbum eorum in me: ut omnes unum
sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in
nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me mi-
sisti. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis:
ut sint unum, sicut & nos unum sumus. Ego in eis,
& tu in me: ut sint consummati in unum: & cogno-
scat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut
& me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi G
sum ego, & illi sint mecum: ut videant claritatem
meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante con-
[c] CLIV. III. stitutionem mundi. [c] Pater juste, mundus te non
cognovit: ego autem te cognovi: [d] & hi cogno-
[d] CLV. X. verunt, quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen
tuum, & notum faciam: ut dilectio, qua dilexisti me,
in ipsis sit, & ego in ipsis.

[e] Hæc quum dixisset Jesus, egressus est cum disci- Cap. 18.
pulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, [e] CLVI. I.
in quem introivit ipse, & discipuli ejus. [f] Sciebat [f] CLVII.
autem & Judas, qui tradebat eum, locum: quia X.
frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis.
[g] Judas ergo quum accepisset cohortem, & à ponti- [g] CLVIII.
ficibus & pharisæis ministros, venit illuc cum later- I.
nis, & facibus, & armis. [h] Jesus itaque sciens [h] CLIX.
omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & X.
dixit eis: Quem quæritis. Responderunt ei: Jesum
Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem
& Judas, qui tradebat eum, cum ipsis. Ut ergo di-
xit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt
in terram. Iterum ergo interrogavit eos: Quem quæ-
ritis: Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum. Re-
spondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me
quæritis, sinite hos abire. Ut impleretur sermo, quem
dixit: Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis
quemquam. [i] Simon ergo Petrus habens gladium [i] CLX.
eduxit eum: & percussit pontificis servum: & absci- I.
dit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen ser-
vo Malchus. [k] Dixit ergo Jesus Petro: Mitte gla- [k] CLXI.
dium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi I.
Pater, non bibam illum? [l] Cohors ergo, & tri- [l] CLXII.
bunus, & ministri Judæorum comprehenderunt Je- I.
sum, & ligaverunt eum: [m] Et adduxerunt eum [m] CLXIII.
ad Annam primum, erat enim socer Caïphæ, qui X.
erat pontifex anni illius. Erat autem Caïphas, qui
consilium dederat Judæis: Quia expedit, unum ho-
minem mori pro populo. [n] Sequebatur autem [n] CLXIV. IIII.
Jesum Simon Petrus, & alius discipulus. [o] Disci- [o] CLXV.
pulus autem ille erat notus pontifici, & introivit cum X.
Jesu in atrium pontificis. [p] Petrus autem stabat [p] CLXVI.
ad ostium foris. [q] Exivit ergo discipulus alius, qui I. [q] CLXVII.
erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit I.
Petrum. [r] Dicit ergo Petro ancilla ostiaria: Num- [r] CLXVIII.
quid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: I.
Non sum: [s] Stabant autem servi & ministri ad [s] CLXIX.
prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se: erat au- X.
tem quum eis & Petrus stans, & calefaciens se. Pon-
tifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, & de
doctrina ejus. [t] Respondit ei Jesus: Ego palam [t] CLXX.
loquutus sum mundo: ego semper docui in synago- I.
ga, & in templo, quo omnes Judæi conveniunt: & in
occulto loquutus sum nihil. [u] Quid me interro- [u] CLXXI.
gas? interroga eos, qui audierunt quid loquutus sim X.
ipsis: ecce hi sciunt quæ dixerim ego. [x] Hæc au- [x] CLXXII.
tem cum dixisset, unus assistens ministrorum dedit I.
alapam Jesu, dicens: Sic respondes pontifici?
[y] Respondit ei Jesus: Si male loquutus sum, testimo- [y] CLXXIII.
nium perhibe de malo: si autem bene, quid me cæ- X.
dis? [z] Et misit eum Annas ligatum ad Caïpham [z] CLXXIV.
pontificem. [a] Erat autem Simon Petrus stans, & I. [a] CLXXV.
calefaciens se. Dixerunt ergo ei: Numquid & tu ex I.
discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit: non sum.
Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cu-
jus abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in
horto cum illo? Iterum ergo negavit Petrus: & sta-
tim gallus cantavit. [b] Adducunt ergo Jesum à Caï- [b] CLXXVI.
pha in prætorium. Erat autem mane: [c] & ipsi non I. [c] CLXXVII.
introierunt in prætorium, ut non contaminarentur, X.
sed ut manducarent Pascha. Exivit ergo Pilatus ad
eos foras, & dixit: Quam accusationem affertis ad-
versus hominem hunc: Responderunt, & dixerunt
ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidisse-
mus eum. Dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos,
& secundum legem vestram judicate eum. Dixerunt
ergo ei Judæi: Nobis non licet interficere quem-
quam,

Digitized by Google

quam. Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, signi- A
[a]clxxviii. ficans qua morte esset moriturus. [a] Introivit ergo
I. iterum in praetorium Pilatus, & vocavit Jesum, &
dixit ei: Tu es rex Judaeorum? Respondit Jesus: A
temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?
[b]clxxix. [b] Respondit Pilatus: Numquid ego Judaeus sum?
X. Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi: quid fe-
cisti? Respondit Jesus: Regnum meum non est de
hoc mundo, si ex hoc mundo esset regnum meum,
ministri mei utique decertarent ut non traderer Ju-
daeis: nunc autem regnum meum non est hinc. B
[c]clxxx. [c] Dixit itaque ei Pilatus: Ergo rex es tu? Respon-
aa IIII. [d]clxxxi. dit Jesus: Tu dicis quia rex sum ego. [d] Ego in
X. hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testi-
monium perhibeam veritati: omnis qui est ex veri-
tate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est
[e]clxxxii. veritas? [e] Et quum hoc dixisset, iterum exivit ad
VIIII Judaeos, & dicit eis, Ego nullam invenio in eo caus-
[f]clxxxiii. sam. [f] Est autem consuetudo vobis ut unum di-
IIII. mittam vobis in Pascha: vultis ergo dimittam vobis
[g]clxxxiv. regem Judaeorum? [g] Clamaverunt ergo rursum C
I. omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat
autem Barabbas latro.
Cap. 19. [h] Tunc ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagel-
[h]clxxxv. lavit. Et milites plectentes coronam de spinis, impo-
IIII. suerunt capiti ejus: & veste purpurea circumdede-
runt eum. Et veniebant ad eum, & dicebant: Ave
[i]clxxxvi. rex Judaeorum: & dabant ei alapas. [i] Exivit ergo
VIIII. iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis
eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo.
[k]clxxxvii. caussam. ([k] Exivit ergo Jesus portans coronam D
IIII. spineam, & purpureum vestimentum.) Et dicit eis:
[l]clxxxviii. Ecce homo. [l] Quum ergo vidissent eum ponti-
I. fices, & ministri, clamabant dicentes: Crucifige,
[m]clxxxix. crucifige eum. [m] Dicit eis Pilatus: Accipite eum
X. vos, & crucifigite: [n] ego enim non invenio in eo
[n]cxc. VIIII. caussam. [o] Responderunt ei Judaei: Nos legem
[o]cxci. habemus, & secundum legem debet mori, quia fi-
X. lium Dei se fecit. [p] Quum ergo audisset Pilatus
[p]cxcii. IIII. hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est prae-
torium iterum: & dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus E
[q]cxciii. autem responsum non dedit ei. [q] Dicit ergo ei
I. Pilatus: mihi non loqueris? nescis quia potestatem
habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimitte-
re te? Respondit Jesus: Non haberes potestatem ad-
versum me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Pro-
pterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.
Et exinde quaerebat Pilatus dimittere eum. Judaei
autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es
amicus Caesaris. Omnis enim, qui se regem facit,
contradicit Caesari. Pilatus autem quum audisset hos F
sermones, adduxit foras Jesum: & sedit pro tribuna-
li, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraïce autem
Gabbatha. Erat autem parasceve Paschae, hora quasi
[r]cxciv. sexta, & dicit Judaeis: Ecce rex vester. [r] Illi au-
I. tem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. [s] Di-
[s]cxcv. cit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Respon-
X. derunt pontifices: Non habemus regem, nisi Caesa-
[t]cxcvi. rem. [t] Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifige-
I. retur. [u] Susceperunt autem Jesum, & eduxerunt.
[u]cxcvii. Et bajulans sibi crucem, exivit in eum, qui dicitur G
I. Calvariae, locum, Hebraice autem Golgotha: ubi
[x]cxcviii. crucifixerunt eum, [x] & cum eo alios duos, hinc
I. & hinc, medium autem Jesum. [y] Scripsit autem
[y]cxcix. I. & titulum Pilatus: & posuit super crucem. Erat au-

tem scriptum: Jesus Nazarenus, rex Judaeorum.
[z] Hunc ergo titulum multi Judaeorum legerunt: quia [z]cc.
prope civitatem erat locus ubi crucifixus est Jesus. X.
Et erat scriptum Hebraïce, Graece, & Latine. Di-
cebant ergo Pilato pontifices Judaeorum: Noli scri-
bere, rex Judaeorum: sed quia ipse dixit: Rex sum
Judaeorum. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.
[a] Milites ergo quum crucifixissent eum, acceperunt [a]cci.
vestimenta ejus, (& fecerunt quattuor partes: uni- I.
cuique militi partem) & tunicam: Erat autem tuni-
ca inconsutilis, desuper contexta per totum. Dixe-
runt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sor-
tiamur de illa cujus sit. Ut scriptura impleretur, di-
cens: Partiti sunt vestimenta mea sibi: & in vestem
meam miserunt sortem. Et milites quidem haec fece-
runt. [b] Stabant autem juxta crucem Jesu mater [b]ccii.
ejus, & soror matris ejus Maria Cleophae, & Maria X.
Magdalene. Quum vidisset ergo Jesus matrem, &
discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suae:
Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce
mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in
sua. [c] Postea sciens Jesus quia omnia consummata [c]cciii.
sunt, ut consummaretur scriptura, dixit: Sitio. Vas IIII.
ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam
plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt
ori ejus. [d] Quum ergo accepisset Jesus acetum, [d]cciv.
dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradi- I.
dit spiritum. [e] Judaei ergo, (quoniam parasceve [e]ccv.
erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbatho, X.
(erat enim magnus dies ille sabbathi) rogaverunt
Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tolleren-
tur. Venerunt ergo milites: & primi quidem frege-
runt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad
Jesum autem quum venissent, ut viderunt eum jam
mortuum, non fregerunt ejus crura: sed unus mili-
tum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit san-
guis & aqua. Et qui vidit, testimonium perhibuit: &
verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera di-
cit: ut & vos credatis. Facta sunt enim haec, ut scri-
ptura impleretur: Os non comminuetis ex eo. Et
iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem trans-
fixerunt. [f] Post haec autem rogavit Pilatum Jo- [f]ccvi.
seph ab Arimathaea, (eo quod esset discipulus Jesu, I.
occultus autem propter metum Judaeorum) ut tolle-
ret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, &
tulit corpus Jesu. [g] Venit autem & Nicodemus, [g]ccvii.
qui venerat ad Jesum nocte primum, ferens mixtu- X.
ram myrrhae & aloës, quasi libras centum. [h] Ac- [h]ccviii.
ceperunt ergo corpus Jesu, & ligaverunt illud lin- I.
teis cum aromatibus, sicut mos est Judaeis sepelire.
Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus: & in
horto monumentum novum, in quo nondum quis-
quam positus erat. Ibi ergo propter parasceven Ju-
daeorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt
Jesum.
[i] Una autem sabbathi, Maria Magdalene venit ma- Cap. 20.
ne, quum adhuc tenebrae essent, ad monumentum: [i]ccix.
& vidit lapidem sublatum à monumento. [k] Cu- I. [k]ccx.
currit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad X.
alium discipulum, quem amabat Jesus, & dicit illis:
Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi
posuerunt eum. Exiit ergo Petrus, & ille alius disci-
pulus, & venerunt ad monumentum. Currebant au-
tem duo simul, & ille alius discipulus praecucurrit
citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et

aa Ita exemplaria omnia Capitulum istoc Johannis 180. ad Canonem quartum revocant, conjunguntque cum Capitulis Matthaei 321. Marci 221. ac ejusdem Johannis 192. quibuscum tamen nihil fere commune habet. Referendum foret ad Canonum primum, copulandumque cum Matthaei Capitulo 310. Marci 200. Lucae 302. itemque ejusdem Johannis 178, cum quibus per omnia consentit. Sed contra fidem omnium codicum nihil nobis permittimus.

Digitized by Google

A quum se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum. Tunc ergo introivit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit: nondum enim sciebant scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere. Abierunt
[a] ccxi. I. ergo iterum discipuli ad semetipsos. [a] Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans. Dum er- B
go fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum: & vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat cor-
[b] ccxii. X. pus Jesu. [b] Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum; & nescio ubi posuerunt eum. Hæc quum dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem: & non sciebat quia Jesus est. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posui- C
sti eum: & ego eum tollam. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.) Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; Deum meum, & Deum vestrum. Venit Maria Magdalene annuntians discipulis: Quia
[c] ccxiii. VIIII. vidi Dominum, & hæc dixit mihi. [c] Quum ergo sero esset die illo, una sabbathorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter me- D
tum Judæorum: venit Jesus, & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. Et quum hoc dixisset, ostendit
[d] ccxiv. X. eis manus, & latus. [d] Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Hæc quum dixisset, insufflavit, & dixit eis: Accipite Spiritum san-
[e] ccxv. VII. ctum: [e] quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. [f] Tho-
[f] ccxvi. X. mas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus. Dixerunt ergo E
ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.
[g] ccxvii. VIIII. [g] Et post dies octo, iterum erant discipuli ejus intus; & Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: &
[h] ccxviii. X. noli esse incredulus, sed fidelis. [h] Respondit Tho- F
mas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dixit ei Jesus: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.
Cap. 21. [i] ccxix. VIIII. [i] Postea manifestavit se iterum Jesus discipulis ad

mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic. Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis ejus duo: Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in navim: & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto stetit Jesus in littore: non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est. Dixit ergo eis Jesus: Pueri numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non. Dicit eis: Mittite in dexteram navigii rete; & invenietis. Miserunt ergo: & jam non valebant illud trahe-
re præ multitudine piscium. [k] Dixit ergo discipu- [k] ccxx. X.
lus ille, quem diligebat Jesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus quum audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare. Alii autem discipuli navigio venerunt, (non enim longe erant à terra, sed quasi cubitis ducentis)
trahentes rete piscium. [l] Ut ergo descenderunt [l] ccxxi. VIIII.
in terram, viderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem. Dicit eis Jesus: Afferte de pisci-
bus, quos prendidistis nunc. [m] Ascendit Simon [m] ccxxii. VIIII.
Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et quum tanti
essent, non est scissum rete. [n] Dicit eis Jesus: Ve- [n] ccxxiii. VIIII.
nite, prandete. [o] Et nemo audebat discumben- [o] ccxxiv. X.
tium interrogare eum: Tu qui es? scientes, quia Do-
minus est. [p] Et venit Jesus, & accipit panem, & [p] ccxxv. VIIII.
dat eis & piscem similiter. [q] Hoc jam tertio ma- [q] ccxxvi. X.
nifestatus est Jesus discipulis suis, quum resurrexisset à mortuis. Quum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus: Simon Johannis diligis me plus his? Dicit
ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. [r] Dicit [r] ccxxvii. VIIII.
ei: Pasce agnos meos. [s] Dicit ei iterum: Simon
Johannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis [s] ccxxviii. X.
quia amo te. [t] Dicit ei: Pasce agnos meos. [t] ccxxix. VIIII.
[u] Dicit ei tertio: Simon Johannis, amas me? Contri- [u] ccxxx. X.
status est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? &
dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. [x] ccxxxi. VIIII.
[x] Dixit ei: Pasce oves meas. [y] Amen, amen dico
tibi: quum esses junior, cingebas te, & ambulabas [y] ccxxxii. X.
ubi volebas: quum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et quum hoc dixisset, dicit ei: Sequere me. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus ejus, & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo quum vidisset Petrus, dixit Jesu:
Domine, hic autem quid? Dicit ei Jesus: [aa] Sic eum [aa]
volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur; sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia verum est testimonium ejus. Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

[aa] Antiquissimus error scriptorum, qui pro *si* particula conditionali, posuerunt *sic*, contra fidem Græci contextus ubi ἐὰν legitur; quod Syrus quoque & Arabs sequuntur. In MS. nostro codice num. 19. emendatus fuit locus uterque ubi *sic* positum est; sed alia manus reposuit quod emendatum erat. Alius autem codex MS. num. 15. quum primo loco legisset *sic eum volo manere, &c.* postea tamen posuit, *sed si sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Cæteri constanter legunt *sic*.

Explicit Evangelium secundum Johannem.

INCIPIT LIBER ACTUUM APOSTOLORUM.

Juxta Exemplar Vaticanum summâ fide editus.

Caput I. PRIMUM quidem sermonem feci de omnibus, A ô Theophile, quæ cœpit Jesus facere, & docere, usque in diem, qua, præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumtus est: quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et convescens, præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, sed exspectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit) per os meum: quia Johannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos B hos dies. Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israel? Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ. Et quum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Quumque intuerentur in cœlum euntem illum, ecce duo C viri astiterunt juxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? hic Jesus, qui assumtus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Tunc reversi sunt Jerosolymam, à monte qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbathi habens iter. Et quum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus & Johannes, Jacobus & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas D Jacobi. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jesu, & fratribus ejus. In diebus illis exsurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.) Viri fratres, oportet impleri scripturam quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum: qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerii hujus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus cre- E puit medius: & diffusa sunt omnia viscera ejus. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: & episcopatum ejus accipiat alter. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens à baptismate Johannis usque in diem qua assumtus est à F nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, & Matthiam. Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum, accipere locum ministerii hujus, & apostolatus, de quo prævaricatus est Judas, ut abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

Cap. II. Et quum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repente de cœlo sonus, tamquam advenientis spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est. Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt, & quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani, Judæi quoque, & Proselyti, Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse? Alii autem irridentes dicebant: quia musto pleni sunt isti. Stans autem Petrus cum undecim, levavit vocem suam, & loquutus est eis: Viri Judæi, & qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, quum sit hora diei tertia: sed hoc est, quod dictum est per prophetam Joel: Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri, & filiæ vestræ: & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super servos meos, & super ancillas meas, in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt: & dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus. Et erit: omnis quiquumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Viri Israelitæ, audite verba hæc: Jesum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per

Digitized by Google

illum in medio vestri, sicut & vos scitis: hunc defi- A
nito consilio & præscientia Dei traditum, per manus
iniquorum affigentes interemistis: quem Deus susci-
tavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossi-
bile erat teneri illum ab eo. David enim dicit in eum:
Providebam Dominum in conspectu meo semper:
quoniam à dextris est mihi ne commovear: Propter
hoc lætatum est cor meum, & exsultavit lingua mea,
insuper & caro mea requiescet in spe: Quoniam non
derelinques animam meam in inferno, nec dabis San-
ctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti B
vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua.
Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriar-
cha David, quoniam defunctus est, & sepultus: &
sepulcrum ejus est apud nos usque in hodiernum
diem. Propheta igitur quum esset, & sciret quia ju-
rejurando jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus se-
dere super sedem ejus: providens loquutus est de re-
surrectione Christi, quia neque derelictus est in in-
ferno, neque caro ejus vidit corruptionem. Hunc
Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes su- C
mus. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione
Spiritus sancti accepta à Patre, effudit hunc, quem
vos videtis, & auditis. Non enim David ascendit in
cœlum: dixit autem ipse: Dixit Dominus Domino
meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos
tuos scabellum pedum tuorum. Certissime sciat er-
go omnis domus Israel, quia & Dominum eum, &
Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos cruci-
fixistis. His autem auditis, compuncti sunt corde, &
dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid D
faciemus, viri fratres? Petrus vero ad illos: Pœni-
tentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque
vestrum in nomine Jesu Christi, in remissionem pec-
catorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus san-
cti. Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, &
omnibus qui longe sunt, quosquumque advocaverit
Dominus Deus noster. Aliis etiam verbis plurimis te-
stificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini
à generatione ista prava. Qui ergo receperunt sermo-
nem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa E
animæ circiter tria millia. Erant autem perseveran-
tes in doctrina Apostolorum, & communicatione fra-
ctionis panis, & orationibus. Fiebat autem omni ani-
mæ timor: multa quoque prodigia & signa per Apo-
stolos in Jerusalem fiebant, & metus erat magnus in
universis. Omnes etiam qui credebant, erant pari-
ter, & habebant omnia communia. Possessiones &
substantias vendebant, & dividebant illa omnibus,
prout cuique opus erat. Quotidie quoque perduran-
tes unanimiter in templo, & frangentes circa domos F
panem, sumebant cibum cum exsultatione, & sim-
plicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gra-
tiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat
qui salvi fierent quotidie in idipsum.

Cap. 3. Petrus autem & Johannes ascendebant in tem-
plum, ad horam orationis nonam. Et quidam vir,
qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur:
quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ di-
citur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab introeun-
tibus in templum. Is quum vidisset Petrum & Johan- G
nem incipientes introire in templum, rogabat ut
eleemosynam acciperet. Intuens autem in eum Pe-
trus cum Johanne, dixit: Respice in nos. At ille in-
tendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab
eis. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est
mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine
Jesu Christi Nazareni surge, & ambula. Et appre-
hensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus
consolidatæ sunt bases ejus & plantæ. Et exsiliens ste-
tit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum
ambulans, & exsiliens, & laudans Deum. Et vidit
omnis populus eum ambulantem, & laudantem
Deum. Cognoscebant autem illum, quod ipse erat,
qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam
templi: & impleti sunt stupore & exstasi, in eo quod
contigerat illi. Quum teneret autem Petrum & Jo-
hannem, cucurrit omnis populus ad eos, ad porti-
cum quæ appellatur Salomonis, stupentes. Videns au-
tem Petrus, respondit ad populum: Viri Israelitæ,
quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi
nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambu-
lare? Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob,
Deus patrum nostrorum, glorificavit filium suum Je-
sum, quem vos quidem tradidistis, & negastis ante
faciem Pilati, judicante illo dimitti. Vos autem san-
ctum & justum negastis, & petistis virum homicidam
donari vobis: auctorem vero vitæ interfecistis, quem
Deus suscitavit à mortuis, cujus nos testes sumus. Et
in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis, & no-
stis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum
est, dedit integram sanitatem istam in conspectu
omnium vestrum. Et nunc fratres scio quia per igno-
rantiam fecistis, sicut & principes vestri. Deus au-
tem, quæ prænuntiavit per os omnium propheta-
rum, pati Christum suum, sic implevit. Pœnitemini
igitur, & convertimini, ut deleantur peccata vestra:
ut quum venerint tempora refrigerii à conspectu Do-
mini, & miserit eum, qui prædicatus est vobis, Je-
sum Christum, quem oportet quidem cœlum susci-
pere usque in tempora restitutionis omnium, quæ lo-
quutus est Deus per os sanctorum suorum à sæculo
prophetarum. Moyses quidem dixit: Quoniam Pro-
phetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fra-
tribus vestris, tamquam meipsum audietis juxta omnia
quæquumque loquutus fuerit vobis. Erit autem:
omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, ex-
terminabitur de plebe. Et omnes prophetæ à Samuel,
& deinceps, qui loquuti sunt, annuntiaverunt dies
istos. Vos estis filii prophetarum, & testamenti, quod
disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abra-
ham: Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ
terræ. Vobis primum Deus suscitans filium suum, mi-
sit eum benedicentem vobis: ut convertat se unus-
quisque à nequitia sua.

Loquentibus autem illis ad populum, supervene- Cap. 4.
runt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi,
dolentes quod docerent populum: & annuntiarent
in Jesu resurrectionem ex mortuis: & injecerunt in
eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crasti-
num: erat enim jam vespera. Multi autem eorum,
qui audierant verbum, crediderunt: & factus est nu-
merus virorum quinque millia. Factum est in crasti-
num, ut congregarentur principes eorum, & senio-
res, & scribæ in Jerusalem; & Annas princeps sacer-
dotum, & Caïphas, & Johannes, & Alexander, &
quotquot erant de genere sacerdotali. Et statuentes
eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in
quo nomine fecistis hoc vos? Tunc repletus Spiritu
sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & se-
niores audite: Si nos hodie dijudicamur in benefacto
hominis infirmi, in quo iste salvus factus est, notum
sit omnibus vobis, & omni plebi Israel: quia in no-
mine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos
crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc
iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis, qui repro-

Digitized by Google

batus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri. Videntes autem Petri constantiam & Johannis, comperto quod homines essent sine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Jesu fuerant: hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere: & conferebant ad invicem, dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem: manifestum est, & non possumus negare. Sed ne amplius divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu. Petrus vero & Johannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quam Deum, judicate: non enim possumus quæ vidimus & audivimus non loqui. At illi comminantes dimiserunt eos: non invenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes clarificabant id quod factum fuerat in eo quod acciderat. Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis. Dimissi autem venerunt ad suos: & annuntiaverunt eis, quanta ad eos principes sacerdotum & seniores dixissent. Qui quum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cœlum, & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: Quare fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus? convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum gentibus, & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri. Et nunc Domine respice in minas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum, in eo quod manum tuam extendas ad sanitates & signa & prodigia fieri per nomen sancti filii tui Jesu. Et quum orassent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia. Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat. Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere, quum haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

Cap. 5. Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum, & fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba cecidit & exspiravit. Et factus est timor magnus super omnes qui audierunt. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt. Factum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium; & efferent te. Confestim cecidit ante pedes ejus, & exspiravit. Intrantes autem juvenes, invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum. Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes qui audierunt hæc. Per manus autem Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis. Cæterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum, ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros, & vexatos à spiritibus immundis: qui curabantur omnes. Exsurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo: & injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos, dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus. Qui quum audissent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, convocaverunt concilium, & omnes seniores filiorum Israel: & miserunt ad carcerem ut adducerentur. Quum autem venissent ministri, & aperto carcere non invenissent illos, reversi nuntiaverunt, dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante januas: aperientes autem neminem intus invenimus. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, & principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret. Adveniens autem quidam nuntiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum. Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit illos sine vi: timebant enim populum ne lapidarentur. Et quum adduxissent illos, statuerunt in concilio: & interrogavit eos princeps sacerdotum, dicens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra: & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. Hunc principem & salvatorem Deus exaltavit dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli, & remissionem peccatorum. Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi. Hæc quum audissent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos. Surgens autem quidam in concilio pharisæus, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve ho-

mines fieri. Dixitque ad illos: Viri Israelitæ, atten-A dite vobis super hominibus istis quid acturi sitis. Ante hos enim dies exstitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc exstitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & sinite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, B aut opus, dissolvetur: si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte & Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi. Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Omni autem die non cessabant, in templo & circa domos docentes, & evangelizantes Christum Jesum.

Cap. 6. In diebus autem illis, crescente numero discipulo-C rum, factum est murmur Græcorum adversus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Considerate ergo, fratres, viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus. Et placuit sermo coram omni multitudine. Et elegerunt Ste-D phanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaüm advenam Antiochenum. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus. Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine, faciebat prodigia & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de sy-E nagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano: & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur. Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, & in Deum. Commoverunt itaque plebem, & seniores, & scribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba ad-F versus locum sanctum, & legem. Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem angeli.

Cap. 7. Dixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent? Qui ait: Viri fratres, & patres, audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ quum esset in Mesopotamia, prius quam moraretur in Cha-G ran, & dixit ad illum: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi. Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis. Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, quum non haberet filium. Loquutus est autem ei Deus: Quia erit semen ejus accola in terra aliena, & servituti eos subjicient, & male tractabunt eos annis quadringentis: & gentem cui servierint judicabo ego, dixit Dominus & post hæc exibunt, & servient mihi in loco isto. Et dedit illi testamentum circumcisionis: & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo: & Isaac, Jacob: & Jacob, duodecim Patriarchas. Et Patriarchæ æmulantes, Joseph vendiderunt in Ægyptum, & erat Deus cum eo: & eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: & dedit ei gratiam & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam. Venit autem fames in universam Ægyptum & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveniebant cibos patres nostri. Quum audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primum: & in secundo cognitus est Joseph à fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque. Et descendit Jacob in Ægyptum, & defunctus est ipse, & patres nostri. Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulcro, quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor filii Sichem. Quum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto, & quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur. Eodem tempore natus est Moyses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis: Quum autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israel. Et quum vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt. Sequenti vero die apparuit illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum? Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem & judicem super nos? numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium? Fugit autem Moyses in verbo isto: & factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos. Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in igne flammæ rubi. Moyses autem videns, admiratus est visum. Et accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens: Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare. Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum: locus enim in quo stas, terra sancta est. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & descendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Ægyptum. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem & judicem? hunc Deus principem & redemtorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo. Hic

Digitized by Google

eduxit illos, faciens prodigia & signa in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deserto annis quadraginta. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel? Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis. Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris: qui accepit verba vitæ dare nobis. Cui noluerunt obedire patres nostri: sed repulerunt, & aversi sunt cordibus suis in Ægyptum, dicentes ad Aaron: Fac nobis deos, qui præcedant nos: Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum sit ei. Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulacro, & lætabantur in operibus manuum suarum. Convertit autem Deus, & tradidit eos servire militiæ cœli sicut scriptum est in libro Prophetarum: Numquid victimas & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel? Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sidus Dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem. Tabernaculum testimonii fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, loquens ad Moysen, ut faceret illud secundum formam quam viderat. Quod & induxerunt, suscipientes patres nostri cum Jesu in possessionem gentium, quas expulit Deus à facie patrum nostrorum, usque in diebus David, qui invenit gratiam ante Deum, & petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob. Salomon autem ædificavit illi domum. Sed non excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit: Cœlum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ est? Nonne manus mea fecit hæc omnia? Dura cervice, & incircumcisis cordibus & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut patres vestri, ita & vos. Quem Prophetarum non sunt persequuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu justi, cujus vos nunc proditores & homicidæ fuistis: qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum. Quum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cœlum, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cœlos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimiter in eum. Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant: & testes deposuerunt vestimenta sua, secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Jesu suscipe spiritum meum. Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Et quum hoc dixisset, obdormivit in Domino. Saulus autem erat consentiens neci ejus.

Cap. 8. Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apostolos. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum. Saulus autem devastabat Ecclesiam, per domos intrans, & trahens viros ac mulieres, tradebat in custodiam. Igitur qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes verbum Dei. Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum. Intendebant autem turbæ his quæ à Philippo dicebantur, unanimiter audientes, & videntes signa quæ faciebat. Multi enim

A eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna exibant. Multi autem paralytici & claudi curati sunt. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum: cui auscultabant omnes à minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos. Quum verò credidissent

B Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri ac mulieres. Tunc Simon & ipse credidit: & quum baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur. Quum autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quod recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Johannem. Qui quum venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum: Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant

C in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. Quum vidisset autem Simon, quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuiquumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. Cor enim tuum non est rectum co-

D ram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum quæ dixistis. Et illi quidem testificati & loquuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant. Angelus autem Domini loquutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade con-

E tra meridianum, ad viam quæ descendit ad Jerusalem in Gazam: hæc est deserta. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem: & revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjunge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam prophetam, & dixit: Putasne intelligis quæ legis? Qui ait: Et quomodo pos-

F sum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, & sederet secum. Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic: Tamquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus? Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? Aperiens autem Philippus os suum,

G & incipiens à Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, filium Dei esse Jesum Christum. Et jussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum: Quum autem ascendis-

Digitized by Google

sent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & A
amplius non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per
viam suam gaudens. Philippus autem inventus est
in Azoto, & pertransiens evangelizabat civitatibus
cunctis, donec veniret Cæsaream.

Cap. 9. Saulus autem adhuc spirans minarum, & cædis in
discipulos Domini, accessit ad principem sacerdo-
tum, & petiit ab eo epistolas in Damascum ad syna-
gogas: ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mu-
lieres, vinctos perduceret in Jerusalem. Et quum iter
faceret, contigit ut appropinquaret Damasco: & B
subito circumfulsit eum lux de cœlo. Et cadens in
terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule,
quid me persequeris? Qui dixit: Quis es Domine? Et
ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris. Durum est
tibi contra stimulum calcitrare. Et tremens, ac stu-
pens dixit: Domine, quid me vis facere? Et Domi-
nus ad eum: Surge, & ingredere civitatem, & ibi
dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi,
qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audien-
tes quidem vocem, neminem autem videntes. Surre- C
xit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil vi-
debat. Ad manus autem illum trahentes, introduxe-
runt Damascum. Et erat ibi tribus diebus non videns,
& non manducavit, neque bibit. Erat autem quidam
discipulus Damasci, nomine Ananias: & dixit ad il-
lum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego,
Domine. Et Dominus ad eum: Surge, & vade in
vicum, qui vocatur rectus: & quære in domo Judæ
Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat. (Et vi-
dit virum Ananiam nomine, introëuntem, & impo- D
nentem sibi manus ut visum recipiat.) Respondit au-
tem Ananias: Domine, audivi à multis de viro hoc,
quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem: & hic
habet potestatem à principibus sacerdotum alligandi
omnes, qui invocant nomen tuum. Dixit autem ad
eum Dominus: Vade quoniam vas electionis est mihi
iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & re-
gibus, & filiis Israel. Ego enim ostendam illi, quan-
ta oporteat eum pro nomine meo pati. Et abiit Ana-
nias, & introivit in domum: & imponens ei manus, E
dixit, Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui ap-
paruit tibi in via qua veniebas, ut videas, & implea-
ris Spiritu sancto. Et confestim ceciderunt ab oculis
ejus tamquam squamæ, & visum recepit: & surgens
baptizatus est. Et quum accepisset cibum, conforta-
tus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Dama-
sci, per dies aliquot. Et continuo in synagogis præ-
dicabat Jesum, quoniam hic est filius Dei. Stupe-
bant autem omnes qui audiebant; & dicebant: Non-
ne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui in- F
vocabant nomen istud: & huc ad hoc venit, ut vin-
ctos illos duceret ad principes sacerdotum? Saulus
autem multo magis convalescebat, & confundebat
Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans, quo-
niam hic est Christus. Quum autem implerentur dies
multi, consilium fecerunt in unum Judæi ut eum in-
terficerent. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eo-
rum. Custodiebant autem & portas die ac nocte, ut
eum interficerent. Accipientes autem eum discipuli
nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in G
sporta. Quum autem venisset in Jerusalem, tentabat
se jungere discipulis, & omnes timebant eum, non
credentes quod esset discipulus. Barnabas autem ap-
prehensum illum duxit ad Apostolos: & narravit il-
lis quomodo in via vidisset Dominum, & quia loqu-
tus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter ege-
rit in nomine Jesu. Et erat cum illis intrans & exiens
in Jerusalem, & fiducialiter agens in nomine Domi-
ni. Loquebatur quoque gentibus, & disputabat cum
Græcis: illi autem quærebant occidere eum. Quod
quum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsa-
ream, & dimiserunt Tarsum. Ecclesia quidem per to-
tam Judæam, & Galilæam, & Samariam, habebat
pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini,
& consolatione sancti Spiritus replebatur. Factum est
autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deve-
niret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ. Invenit au-
tem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab
annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyti-
cus. Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Je-
sus Christus: surge, & sterne tibi. Et continuo sur-
rexit. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyd-
dæ & Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum. In
Joppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabi-
tha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat ple-
na operibus bonis, & eleemosynis, quas faciebat. Fa-
ctum est autem in diebus illis, ut infirmata morere-
tur. Quam quum lavissent, posuerunt eam in cœna-
culo. Quum autem prope esset Lydda ad Joppen,
discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt
duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire
usque ad nos. Exsurgens autem Petrus venit cum il-
lis. Et quum advenisset, duxerunt illum in cœnacu-
lum: & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes,
& ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat il-
lis Dorcas. Ejectis autem omnibus foras, Petrus po-
nens genua oravit: & conversus ad corpus, dixit: Ta-
bitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Pe-
tro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et
quum vocasset sanctos, & viduas, assignavit eam vi-
vam. Notum autem factum est per universam Jop-
pen: & crediderunt multi in Domino. Factum est
autem, ut dies multos moraretur in Joppe, apud Si-
monem quemdam coriarium.

Vir autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cor- Cap. 10.
nelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica, reli-
giosus, ac timens Deum cum omni domo sua, fa-
ciens eleemosynas multas plebi, & deprecans Deum
semper: is vidit in visu manifeste, quasi hora diei no-
na, Angelum Dei introëuntem ad se, & dicentem
sibi, Corneli. At ille intuens eum, timore correptus,
dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Oratio-
nes tuæ & eleemosynæ tuæ, ascenderunt in memo-
riam in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Jop-
pen, & accersi Simonem quemdam, qui cognomina-
tur Petrus: hic hospitatur apud Simonem quemdam
coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicet tibi
quid te oporteat facere. Et quum discessisset Ange-
lus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos,
& militem metuentem Dominum, ex his qui illi pa-
rebant. Quibus quum narrasset omnia, misit illos in
Joppen. Postera autem die iter illis facientibus, &
appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in supe-
riora ut oraret circa horam sextam. Et quum esuri-
ret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit su-
per eum mentis excessus: & vidit cœlum apertum,
& descendens vas quoddam, velut linteum magnum,
quattuor initiis submitti de cœlo in terram, in quo
erant omnia quadrupedia, & serpentes terræ, & vo-
latilia cœli. Et facta est vox ad eum: Surge Petre,
occide, & manduca. Ait autem Petrus: Absit Do-
mine, quia numquam manducavi omne commune &
immundum. Et vox iterum secundo ad eum: Quod
Deus purificavit tu commune ne dixeris. Hoc autem
factum est per ter: & statim receptum est vas in cœ-
lum.

Digitized by Google

lum. Et dum intra se hæsitaret Petrus, quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam. Et quum vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te. Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum quem quæritis: quæ caussa est, propter quam venistis? Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto, accersire te in domum suam, & audire verba abs te. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: & quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum. Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius vero exspectabat illos, convocatis cognatis suis, & necessariis amicis. Et factum est quum introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit. Petrus vero elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum. Et loquens cum illo intravit, & invenit multos qui convenerant: dixitque ad illos: Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo, conjungi aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem. Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob caussam accersistis me? Et Cornelius ait: A nudiustertia... quarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste candida, & ait: Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. Mitte ergo in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare. Confestim ergo misi ad te: & tu benefecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus, audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt à Domino. Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi. Verbum misit Deus filiis Israel, annuntians pacem per Jesum Christum: (hic est omnium Dominus.) Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam: incipiens enim à Galilæa, post baptismum quod prædicavit Johannes, Jesum à Nazareth: quomodo unxit eum Spiritu sancto, & virtute, qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo. Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, & Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri, non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis, qui manducavimus & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis. Et præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus: Numquid

A aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

Audierunt autem Apostoli, & fratres, qui erant in Judæa: quoniam & gentes receperunt verbum Dei. *Cap. 11.* Quum autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversus illum, qui erant ex circumcisione, dicentes: Quare introisti ad viros præputium haben-
B tes, & manducasti cum illis? Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens: Ego eram in civitate Joppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quattuor initiis summitti de cœlo, & venit usque ad me. In quod intuens considerabam, & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cœli. Audivi autem & vocem dicentem mihi: Surge Petre, occide, & manduca. Dixi autem: Nequaquam Domine. Quia commune aut immundum numquam
C introivit in os meum. Respondit autem vox secundo de cœlo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris. Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cœlum. Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi à Cæsarea ad me. Dixit autem Spiritus mihi, ut irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti, & ingressi sumus in domum viri. Narravit autem nobis, quomodo vidisset angelum in domo sua, stantem & dicentem sibi: Mitte in Joppen, & accersi Si-
D monem, qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua. Quum autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Johannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt: & glori-
E ficaverunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam. Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque ad Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis. Erant autem quidam ex eis viri Cyprii, & Cyrenæi, qui quum introissent Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum. Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum. Per-
F venit autem sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Jerosolymis, super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. Qui quum pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino: quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem quum invenisset, perduxit Antiochiam. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam mul-
G tam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam: & surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus: quod

Digitized by Google

& fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barna- A
bæ & Sauli.
Cap. 12. Eodem autem tempore misit Herodes rex manus,
ut affligeret quosdam de ecclesia. Occidit autem Ja-
cobum fratrem Johannis gladio. Videns autem quia
placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet & Pe-
trum. Erant autem dies Azymorum. Quem quum
apprehendisset, misit in carcerem, tradens quattuor
quaternionibus militum custodiendum, volens post
Pascha producere eum populo. Et Petrus quidem
servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine in- B
termissione ab ecclesia ad Deum pro eo. Quum au-
tem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte
erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus ca-
tenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant
carcerem. Et ecce angelus Domini astitit: & lumen
refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, ex-
citavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt
catenæ de manibus ejus. Dixit autem angelus ad
eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit
sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, C
& sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nescie-
bat quia verum est, quod fiebat per angelum: existi-
mabat autem se visum videre. Transeuntes autem
primam & secundam custodiam, venerunt ad por-
tam Ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultro
aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum:
& continuo discessit angelus ab eo. Et Petrus ad se
reversus, dixit: Nunc scio vere, quia misit Dominus
angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, &
de omni exspectatione plebis Judæorum. Conside- D
ransque venit ad domum Mariæ matris Johannis, qui
cognominatus est Marcus, ubi erant multi congre-
gati, & orantes. Pulsante autem eo ostium januæ,
processit puella ad audiendum, nomine Rhode. Et ut
cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit ja-
nuam, sed intro currens nuntiavit stare Petrum ante
januam. At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem
affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: An-
gelus ejus est. Petrus autem perseverabat pulsans.
Quum autem aperuissent, viderunt eum, & obstu- E
puerunt. Annuens autem eis manu ut tacerent, nar-
ravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere,
dixitque: Nuntiate Jacobo & fratribus hæc. Et egres-
sus abiit in alium locum. Facta autem die, erat non
parva turbatio inter milites, quidnam factum esset
de Petro. Herodes autem quum requisisset eum, &
non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jus-
sit eos duci: descendensque à Judæa in Cæsaream,
ibi commoratus est. Erat autem iratus Tyriis, & Si-
doniis. At illi unanimes venerunt ad eum, & persua- F
so Blasto, qui erat super cubiculum regis, postula-
bant pacem, eo quod alerentur regiones eorum ab
illo. Statuto autem die, Herodes vestitus veste re-
gia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos.
Populus autem acclamabat: Dei voces: & non ho-
minis. Confestim autem percussit eum angelus Do-
mini, eo quod non dedisset honorem Deo: & con-
sumtus à vermibus, exspiravit. Verbum autem Do-
mini crescebat, & multiplicabatur. Barnabas au-
tem & Saulus reversi sunt ab Jerosolymis expleto G
ministerio, assumto Johanne, qui cognominatus est
Marcus.
Cap. 13. Erant autem in ecclesia, quæ erat Antiochiæ, pro-
phetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon,
qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Ma-
nahen, qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus, &
Saulus. Ministrantibus autem illis Domino, & jeju-
nantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi
Saulum & Barnabam, in opus ad quod assumsi eos.
Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis ma-
nus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritu
sancto abierunt Seleuciam; & inde navigaverunt Cy-
prum. Et quum venissent Salaminam, prædicabant
verbum Dei in synagogis Judæorum. Habebant au-
tem & Johannem in ministerio. Et quum perambu-
lassent universam insulam usque Paphum, invene-
runt quemdam virum magum pseudoprophetam, Ju-
dæum, cui nomen erat Bar-Jesu, qui erat cum pro-
consule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis
Barnaba & Saulo, desiderabat audire verbum Dei.
Resistebat autem illis Elymas magus, (sic enim in-
terpretatur nomen ejus) quærens avertere procon-
sulem à fide. Saulus autem, qui & Paulus, repletus
Spiritu sancto, intuens in eum. Dixit: O plene omni
dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis ju-
stitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. Et
nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus,
non videns solem usque ad tempus. Et confestim ce-
cidit in eum caligo, & tenebræ, & circuiens quære-
bat qui ei manum daret. Tunc proconsul quum vidis-
set factum, credidit admirans super doctrina Domi-
ni. Et quum à Papho navigassent Paulus & qui cum
eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Johannes
autem discedens ab eis, reversus est Jerosolymam.
Illi vero pertranseuntes Pergen, venerunt Antio-
chiam Pisidiæ: & ingressi synagogam die sabbatho-
rum, sederunt. Post lectionem autem legis, & pro-
phetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, di-
centes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhor-
tationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus,
& manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, & qui
timetis Deum, audite: Deus plebis Israel elegit pa-
tres nostros, & plebem exaltavit quum essent inco-
læ in terra Ægypti, & in brachio excelso eduxit eos
ex ea, & per quadraginta annorum tempus mores
eorum sustinuit in deserto. Et destruens gentes se-
ptem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram
eorum, quasi post quadringentos & quinquaginta an-
nos: & post hæc dedit judices usque ad Samuel pro-
phetam. Et exinde postulaverunt regem: & dedit illis
Deus Saül filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis
quadraginta. Et amoto illo, suscitavit illis David re-
gem: cui testimonium perhibens, dixit: Inveni Da-
vid filium Jesse, virum secundum cor meum, qui fa-
ciet omnes voluntates meas. Hujus Deus ex semine
secundum promissionem eduxit Israel salvatorem Je-
sum, prædicante Johanne ante faciem adventus ejus
baptismum pœnitentiæ omni populo Israel. Quum
impleret autem Johannes cursum suum, dicebat:
Quem me arbitramini esse, non sum ego, sed ecce
venit post me, cujus non sum dignus calceamenta
pedum solvere. Viri fratres, filii generis Abraham,
& qui in vobis timent Deum: vobis verbum salutis
hujus missum est. Qui enim habitabant Jerusalem, &
principes ejus, hunc ignorantes, & voces propheta-
rum, quæ per omne sabbathum leguntur, judicantes
impleverunt: & nullam caussam mortis invenientes
in eo, petierunt à Pilato, ut interficerent eum. Quum-
que consummassent omnia, quæ de eo scripta erant,
deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monu-
mento. Deus vero suscitavit eum à mortuis tertia die:
qui visus est per dies multos his, qui simul ascende-
rant cum eo de Galilæa in Jerusalem: qui usque nunc
sunt testes ejus ad plebem. Et nos vobis annuntia-
mus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta

Digitized by Google

est: quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris, resuscitans Jesum, sicut & in Psalmo secundo scriptum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod autem suscitavit eum à mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: Quia dabo vobis sancta David fidelia. Ideoque & alias dicit: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. David enim in sua generatione quum administrasset voluntati Dei, dormivit, & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionem. Quem vero Deus suscitavit à mortuis, non vidit corruptionem. Notum igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari, in hoc omnis, qui credit, justificatur. Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis: Videte contemtores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis. Exeuntibus autem illis, rogabant ut sequenti sabbatho loquerentur sibi verba hæc. Quumque dimissa esset synagoga, sequuti sunt multi Judæorum, & colentium advenarum, Paulum & Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei. Sequenti vero sabbatho pœne universa civitas convenit audire verbum Dei. Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes. Sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. Audientes autem gentes gavisæ sunt, & glorificabant verbum Domini: & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas, & primos civitatis, & excitaverunt persequutionem in Paulum & Barnabam: & ejecerunt eos de finibus suis. At illi, excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. Discipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu sancto.

Cap. 14. Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum & Græcorum copiosa multitudo. Qui vero increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas gentium adversus fratres. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum. Divisa est autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Judæis, quidam vero cum Apostolis. Quum autem factus esset impetus gentilium & Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ, Lystram, & Derben, & universam in circuitu regionem, & ibi evangelizantes erant. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui numquam ambulaverat. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet ut salvus fieret, dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat. Turbæ autem quum vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam, Lycaonice dicentes: Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum vero Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros & coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare. Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas & Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, clamantes. Et dicentes: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis, homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cœlum, & terram, & mare & omnia quæ in eis sunt: quæ in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cœlo, dans pluvias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda nostra. Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Judæi: & persuasis turbis lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben. Quumque evangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et quum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam, & loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam: & inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus quod compleverunt. Quum autem venissent, & congregassent ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset gentibus ostium fidei. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis.

Et quidam descendentes de Judæa, docebant fratres: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvari. Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ adversus illos, statuerunt ut ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alii ex aliis, ad Apostolos & Presbyteros in Jerusalem, super hac quæstione. Illi ego deducti ab ecclesia, pertransibant Phœnicem & Samariam, narrantes conversionem gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus. Quum autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis. Surrexerunt autem quidam de hæresi pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi. Conveneruntque Apostoli & seniores videre de verbo hoc. Quum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire gentes verbum Evangelii, & credere. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis, & nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi. Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam & Paulum, narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens: Viri fratres, audite me. Simon narravit quemadmo-

Cap. 15.

Digitized by Google

dum primum Deus visitavit sumere ex gentibus po- A pulum nomini suo. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est: Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit: & diruta ejus reædificabo, & erigam illud: ut requirant cæteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notum à sæculo est Domino opus suum. Propter quod ego judico, non inquietari eos qui ex gentibus convertuntur ad Deum, sed scribere ad eos ut abstineant se à contaminationibus B simulacrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine. Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbathum legitur. Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam, viros primos in fratribus, scribentes per manus eorum.

Apostoli & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ, fratribus ex gentibus, C salutem. Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus: placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos, cum charissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi. Misimus ergo Judam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadem. Visum est enim Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quam hæc necessaria: ut abstineatis vos ab D immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; à quibus custodientes vos, bene agetis. Valete. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: & congregata multitudine tradiderunt epistolam. Quam quum legissent, gavisi sunt super consolatione. Judas autem & Silas, & ipsi quum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus, ad eos qui miserant illos. Visum est autem Silæ ibi remanere: Ju- E das autem solus abiit Jerusalem. Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochiæ, docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini. Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant. Barnabas autem volebat secum assumere & Johannem, qui cognominabatur Marcus. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, & non isset cum eis in opus) non de- F bere recipi. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumto Marco navigaret Cyprum. Paulus vero electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

Cap. 16. Pervenit autem Derben, & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Judææ fidelis, patre gentili. Huic testimo- G nium bonum reddebant, qui in Lystris erant & Iconio fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum, propter Judæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater ejus erat gentilis. Quum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Jerosolymis. Et ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie. Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia. Quum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu. Quum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem: & visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos. Ut autem visum vidit, statim quæsivimus proficisci in Macedoniam, certi facti quod vocasset nos Deus evangelizare eis. Navigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim; & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, conferentes. Die autem sabbathorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his quæ dicebantur à Paulo. Quum autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coëgit nos. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum Pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando. Hæc subsequuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora. Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstus eorum, apprehendentes Paulum & Silam perduxerunt in forum ad principes: & offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, quum sint Judæi: & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, quum simus Romani. Et cucurrit plebs adversus eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, jusserunt eos virgis cædi. Et quum multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos. Qui cum tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno. Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant. Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: & universorum vincula soluta sunt. Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos. Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus. Petitoque lumine, introgressus est: & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes: & producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam? At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum: & salvus eris tu, & domus tua. Et loquuti sunt ei verbum Domini, cum omnibus qui erant in domo ejus. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuo. Quumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo. Et quum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos. Nuntiavit autem

Digitized by Google

custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini: nunc igitur exeuntes, ite in pace. Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occulte nos ejiciunt? Non ita: sed veniant, & ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quod Romani essent: & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant ut egrederentur de urbe. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus consolati sunt eos, & profecti sunt.

Cap. 17. Quum autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat synagoga Judæorum. Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per sabbatha tria disserebat eis de Scripturis, adaperiens & insinuans quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: & quia hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis. Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt Paulo & Silæ, & de colentibus gentilibusque multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ. Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & assistentes domui Jasonis quærebant eos producere in populum. Et quum non invenissent eos, trahebant Jasonem & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui urbem concitant, & huc venerunt, quos suscepit Jason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, Jesum. Concitaverunt autem plebem, & principes civitatis audientes hæc. Et accepta satisfactione à Jasone, & à cæteris, dimiserunt eos. Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum & Silam in Berœam. Qui quum venissent, in synagogam Judæorum introierunt. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent. Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum gentilium honestarum, & viri non pauci. Quum autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia & Berœæ prædicatum est à Paulo verbum Dei, venerunt & illuc commoventes & turbantes multitudinem. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare: Silas autem & Timotheus remanserunt ibi. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam & Thimotheum, ut quam celeriter venirent ad illum, profecti sunt. Paulus autem quum Athenis eos exspectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem. Disputabat igitur in synagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro, per omnes dies, ad eos qui aderant. Quidam autem Epicurei, & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic dicere? Alii vero: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia Jesum, & resurrectionem annuntiabat eis. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ est hæc nova, quæ à te dicitur, doctrina? nova enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. (Athenienses autem omnes, & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.) Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosiores vos video. Præteriens enim, & videns simulacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: Ignoto Deo. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ quum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur indigens aliquo, quum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia: fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, quærere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare, auro aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis & cogitationis hominis, divinum esse simile. Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique pœnitentiam agant, eo quod statuit diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis. Quum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exivit de medio eorum. Quidam vero viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

Post hæc egressus ab Athenis venit Corinthum: & inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus, (eo quod præcepisset Claudius discedere omnes Judæos à Roma) accessit ad eos. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: (erant autem scenofactoriæ artis.) Et disputabat in synagoga per omne sabbathum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis, & Græcis. Quum venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum. Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad gentes vadam. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ. Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo; Noli timere, sed loquere, & ne taceas: propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate. Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei. Gallione autem proconsule Achaïæ, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal, dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, ô viri Judæi, recte vos sustinerem. Si vero quæstiones sunt de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: Judex ego horum nolo esse. Et minavit eos à tribunali. Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat. Paulus vero quum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit in Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum. Devenitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero ingressus synagogam,

Cap. 18.

Digitized by Google

A disputabat cum Judæis. Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit, sed valefaciens, & dicens: Iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso. Et descendens Cæsaream, ascendit, & salutavit Ecclesiam, & descendit Antiochiam. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos. Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis. Hic erat edoctus viam Domini: & fervens B spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ sunt Jesu, sciens tantum baptisma Johannis. Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem quum audissent Priscilla & Aquila, assumserunt eum, & diligentius exposuerunt ei viam Domini. Quum autem vellet ire Achaïam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui quum venisset, contulit multum his qui crediderant. Vehementer enim Judæos revincebat publice, ostendens per scripturas, esse Christum Jesum. C

Cap. 19. Factum est autem, quum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, & inveniret quosdam discipulos: dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus. Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Johannis Baptismate. Dixit autem Paulus: Johannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. His auditis, D baptizati sunt in nomine Domini Jesu. Et quum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis & prophetabant. Erant autem omnes viri fere duodecim. Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei. Quum autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam. Hoc autem fa- E ctum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi atque gentiles. Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ita ut etiam super languidos deferrentur à corpore ejus sudaria, & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Tentaverunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant Spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædi- F cat. Erant autem quidam Judæi Scevæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis? Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum factum est omnibus Judæis, atque gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Jesu. Mul- G tique credentium veniebant, confitentes & annuntiantes actus suos. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaïa ire Jerosolymam, dicens: Quoniam postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia. Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos convocans, & eos qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis, & auditis, quia non solum Ephesi, sed pœne totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dii, qui manibus fiunt. Non solum autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit. His auditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum. Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaïo & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum: alii autem aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa: & plures nesciebant qua ex caussa convenissent. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. Et quum sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesii, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Jovisque prolis? Quum ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temere agere. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram. Quod si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem caussam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima ecclesia poterit absolvi. Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: quum nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et quum hæc dixisset dimisit ecclesiam.

Cap. 20. Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam. Quum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam: ubi quum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Judæis navigaturo in Syriam: habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Berœensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Gaïus Derbeus, & Timotheus: Asiani vero Tychicus & Trophimus. Hi quum præcessissent, sustinuerunt nos Troade: nos vero navigavimus post dies Azymorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem. Una autem sabbathi quum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati. Sedens autem quidam adolescens nomine

Digitized by Google

Eutychus super fenestram, quum mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. Ad quem quum descendisset Paulus, incubuit super eum: & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque alloquutus usque in lucem, sic profectus est. Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minime. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram B iter facturus. Quum autem convenisset nos in Asson, assumto eo, venimus Mitylenen. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis. A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit majores natu ecclesiæ. Qui quum venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die, qua in- C gressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim, serviens Domino cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum: quomodo nihil subtraxerim utilium, quo minus annuntiarem vobis, & docerem vos publice, & per domos, testificans Judæis atque gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum. Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem; quæ in ea ventura sint mihi, ignorans: nisi quod Spiritus san- D ctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula, & tribulationes Jerosolymis me manent. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quam me, dum modo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi à Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei. Et nunc ecce ego scio, quia amplius non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium. E Non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis. Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exsurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per triennium nocte & F die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, & dare hereditatem in sanctificatis omnibus. Argentum & aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut ipsi scitis; quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quam accipere. Et G quum hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis. Magnus autem fletus factus est omnium: & procumbentes super collum Pauli osculabantur eum, dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

Cap. 21. Quum autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti A die Rhodum, & inde Pataram. Et quum invenissemus navem transfretantem in Phœnicem, ascendentes navigavimus. Quum apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Jerosolymam. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus & filiis usque foras civitatem: & positis genibus in littore, oravimus. Et quum valefecissemus invicem, ascendimus navem: illi autem redierunt in sua. Nos vero navigatione expleta à Tyro descendimus Ptolemaïdam: & salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus ad eum. Huic autem erant quattuor filiæ virgines prophetantes. Et quum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam à Judæa propheta, nomine Agabus. Is quum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, & tradent in manus gentium. Quod quum audissemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam. Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum, propter nomen Domini Jesu. Et quum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat. Post dies autem istos præparati, ascendebamus in Jerusalem. Venerunt autem & ex discipulis à Cæsarea nobiscum, adducentes secum apud quem hospitaremur Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum. Et quum venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt seniores. Quos quum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in gentibus per ministerium ipsius. At illi quum audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas à Moyse eorum, qui per gentes sunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quattuor, votum habentes super se. His assumtis, sanctifica te cum illis: & impende in illis ut radant capita: & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem. De his autem, qui crediderunt ex gentibus, nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Tunc Paulus, assumtis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio. Dum autem septem dies consummarentur, hi qui de Asia erant Judæi, quum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus, clamantes: Viri Israelitæ, adjuvate: hic est homo, qui adversus populum, & legem, & locum hunc, omnes ubique docens, insuper & gentiles induxit in templum, & violavit sanctum locum istum. Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstima-

Digitized by Google

verunt quoniam in templum introduxisset Paulus. A Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: & statim clausæ sunt januæ. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem. Qui statim assumtis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui quum vidissent tribunum, & milites, cessaverunt percutere Paulum. Tunc accedens tribunus apprehendit eum, & jussit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis esset, & quid fecis- B set. Alii autem aliud clamabant in turba. Et quum non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra. Et quum venisset ad gradus, contigit ut portaretur à militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum. Et quum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græce nosti? Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quattuor millia virorum sicariorum? Et dixit ad C eum Paulus: Ego homo sum quidem Judæus à Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum. Et quum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem: & magno silentio facto, alloquutus est lingua Hebræa, dicens:

Cap. 22. Viri fratres, & patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem. Quum audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium. Et dicit: Ego sum vir Judæus, natus in D Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut & vos omnes estis hodie: qui hanc viam persequutus sum usque ad mortem, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres, sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, & omnes majores natu, à quibus & epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem ut punirentur. Factum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco E media die, subito de cœlo circumfulsit me lux copiosa: & decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris? Ego autem respondi: Quis es Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum: & ibi tibi dicetur de omnibus quæ te oporteat facere. Et quum non F viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus à comitibus, veni Damascum. Ananias autem quidam, vir secundum legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis, veniens ad me, & astans dixit mihi: Saule frater respice. Et ego eadem hora respexi in eum. At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & audires vocem ex ore ejus: quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti & audisti. Et nunc quid moraris? Exsur- G ge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis, & videre illum dicentem mihi: Festina, & exi velociter ex Jerusalem: quoniam non recipient testimonium tuum de me. Et ego dixi: Domine ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos qui credebant in te: & quum funderetur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum. Et dixit ad me: Vade, quoniam ego in nationes longe mittam te. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere. Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aërem, jussit tribunus induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut sciret propter quam caussam sic acclamarent ei. Et quum astrinxissent eum loris: dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare? Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, & nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo, civis Romanus est. Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam. Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consequutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum. Postera autem die volens scire diligentius, ex qua caussa accusaretur à Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos.

Intendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti? Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis? Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principem populi tui non maledices. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego judicor. Et quum hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, & soluta est multitudo. Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur. Factum est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus loquutus est ei, aut Angelus? Et quum magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet & Romæ testificari. Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Erant autem plus quam quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant. Qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos vero prius quam appropiet, parati sumus interficere illum. Quod quum audisset filius sororis Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo. Vocans

cans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: A Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidem assumens eum duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi? Ille autem dixit: Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: tu vero ne credideris illis, insi- B diantur enim ei ex eis viri amplius quam quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur, quoniam hæc nota sibi fecisset. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis: & jumenta præparate, ut imponentes Paulum, salvum perdu- C cerent ad Felicem præsidem. (Timuit enim ne forte raperent eum Judæi, & occiderent, & ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam) scribens epistolam continentem hæc:

Claudius Lysias optimo præsidi, Felici, salutem. Virum hunc comprehensum à Judæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est: Volensque scire caussam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum. Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipso- D rum, nihil vero dignum morte aut vinculis habentem criminis. Et quum mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians & accusatoribus ut dicant apud te. Vale. Milites, ergo secundum præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem. Et postera die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra. Qui quum venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum & Paulum. Quum legisset autem, & interrogasset de qua pro- E vincia esset: & cognoscens quia de Cilicia. Audiam te, inquit, quum accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

Cap. 24. Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum. Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Quum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam; semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gra- F tiarum actione. Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia. Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum: qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, jubens accusatores ejus ad te venire: à quo poteris ipse judicans, de omnibus istis co- G gnoscere, de quibus nos accusamus eum. Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita se habere. Respondit autem Paulus, (annuente sibi præside dicere:) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem: & neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis. Neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. Confiteor autem hoc tibi, quod secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri & Deo meo, credens omnibus, quæ in lege & prophetis scripta sunt: spem habens in Deum, quam & hi ipsi exspectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum. In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper. Post annos autem plures, eleemosynas facturus in gentem meam, veni, & oblationes, & vota. In quibus invenerunt me purificatum in templo; non cum turba, neque cum tumultu. Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare si quid haberent adversum me: aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, quum stem in concilio, nisi de una hac solum modo voce, qua clamavi inter eos stans: Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie à vobis. Distulit autem illos Felix, certissime sciens de via hac, dicens: Quum tribunus Lysias descenderit, audiam vos. Jussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Jesum. Disputante autem illo de justitia, & castitate, & de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te. Simul & sperans, quod pecunia ei daretur à Paulo; propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

Festus ergo quum venisset in provinciam, post tri- Cap. 25. duum ascendit Jerosolymam à Cæsarea. Adieruntque eum principes sacerdotum, & primi Judæorum, adversus Paulum: & rogabant eum, postulantes gratiam adversus eum ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in via. Festus autem respondit, servari Paulum in Cæsarea: se autem maturius profecturum. Qui ergo in vobis, ait, potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum. Demoratus autem inter eos dies non amplius quam octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci. Qui quum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judæi, multas & graves caussas objicientes, quas non poterant probare. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi. Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me? Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Judæis non nocui, sicut tu melius nosti. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. Tunc Festus cum concilio loquutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis. Et quum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum. Et quum dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus à Felice vinctus, de quo quum

Hhhhh

Digitized by Google

essem Jerosolymis, adierunt me principes sacerdo- A tum, & seniores Judæorum, postulantes adversus illum damnationem. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius quam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Quum ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum. De quo, quum stetissent accusatores, nullam caussam deferebant, de quibus ego suspicabar malum: Quæstiones vero quasdam de sua super- B stitione habebant adversus eum, & de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere. Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Jerosolymam, & ibi judicari de istis. Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum. Altera autem die, quum venisset Agrippa, & Bernice, cum multa ambitione, & introissent in auditorium C cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus. Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jerosolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere amplius. Ego vero comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maxime ad te rex D Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scribam. Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & caussas ejus non significare.

Cap. 26. Agrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere. De omnibus, quibus accusor à Judæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te quum sim defensurus me hodie, maxime te sciente omnia, & quæ apud Judæos sunt consuetudines, & quæstiones: propter quod obsecro patienter me au- E dias. Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judæi: præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundum certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repromissionis facta est à Deo, sto judicio subjectus: in quam duodecim tribus nostræ, nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor à Judæis, rex. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? F Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere. Quod & feci Jerosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta: & quum occiderentur, detuli sententiam. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & amplius insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates. In quibus dum irem Damascum cum potestate & permissu principum sacerdotum, die media in via, vidi, rex, G de cœlo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos qui mecum simul erant. Omnesque nos quum decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraïca lingua; Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare. Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

Sed exsurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum quæ vidisti, & eorum quibus apparebo tibi, eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te, aperire oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem, & de potestate Satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos, per fidem, quæ est in me. Unde rex Agrippa, non fui incredulus cœlesti visioni: sed his, qui sunt Damasci primum, & Jerosolymis, & in omnem regionem Judææ, & gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. Hac ex caussa me Judæi, quum essem in templo, comprehensum tentabant interficere. Auxilio autem adjutus Dei, usque in hodiernum diem sto, testificans minori, atque majori, nihil extra dicens quam ea quæ Prophetæ loquuti sunt futura esse, & Moyses: si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, & gentibus. Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule, multæ te litteræ ad insaniam convertunt. Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis & sobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri. Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantum te, sed etiam omnes qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his. Et exsurrexit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis. Et quum secessissent loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste. Agrippa autem Festo dixit? Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

Ut autem judicatum est navigare eum in Italiam, Cap. 27. & tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustæ, ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere. Et inde quum sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venti contrarii. Et pelagus Ciliciæ & Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ: & ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam. Et quum multis diebus tarde navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum: prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem: & vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa. Multo autem tempore peracto, & quum jam non esset tuta navigatio, eo quod & jejunium jam præteriisset, consolabatur eos Paulus, dicens eis: Viri, video quoniam cum injuria & multo damno, non solum oneris & navis, sed etiam animarum nostrarum, incipit esse navigatio. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quam his quæ à Paulo dicebantur. Et quum aptus portus non esset ad hyemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent devenientes Phœnicem, hyemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Corum. Aspirante autem austro, æstimantes

Digitized by Google

propositum se tenere, quum sustulissent de Asson, A legebant Cretam. Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Quumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur. In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim inciderent, summisso vase sic ferebantur. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt: & tertia die suis ma- B nibus armamenta navis projecerunt. Neque autem sole, neque sideribus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ. Et quum multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, ô viri, audito me, non tollere à Creta, lucrique facere injuriam hanc & jacturam. Et nunc suadeo vobis bono animo esse. Amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquam navis. Astitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cujus sum ego, C & cui deservio, dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donavit tibi Deus omnes qui navigant tecum. Propter quod bono animo estote viri: credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi. In insulam autem quamdam oportet nos devenire. Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem. Qui & summitentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, D invenerunt passus quindecim. Timentes autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quattuor, optabant diem fieri. Nautis vero quærentibus fugere de navi, quum misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere, dixit Paulus Centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere. Et quum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quarta- E decima die hodie exspectantes jejuni permanetis, nihil accipientes. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrum capillus de capite peribit. Et quum hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & quum fregisset, cœpit manducare. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumserunt cibum. Eramus vero universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare. Quum autem dies factus esset, terram non F agnoscebant: sinum vero quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem. Et quum anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundum auræ flatum tendebant ad littus. Et quum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis vero solvebatur à vi maris. Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent: ne quis quum enatasset, effugeret. Centu- G rio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri: jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, & evadere, & ad terram exire: & cæteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

Cap. 28. Et quum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstabant non modicam humanitatem nobis. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem, qui imminebat, & frigus. Quum congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem; vipera à calore quum processisset, invasit manum ejus. Ut vero viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui quum evaserit de mari, ultio non sinit eum vivere. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subito casurum, & mori. Diu autem illis exspectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum. In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publii, qui nos suscipiens, triduo benigne exhibuit. Contigit autem, patrem Publii febribus & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & quum orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum. Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur: qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant. Post menses autem tres, navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hyemaverat, cui erat insigne Castorum. Et quum venissemus Syracusam, mansimus ibi triduo. Inde circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante austro, secunda die venimus Puteolos: ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam. Et inde quum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos quum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam. Quum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite. Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Quumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum: qui quum interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eo quod nulla esset caussa mortis in me. Contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare. Propter hanc igitur caussam rogavi vos videre, & alloqui. Propter spem enim Israel catena hac circumdatus sum. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Judæa, neque adveniens aliquis fratrum, nuntiavit, aut loquutus est quid de te malum. Rogamus autem à te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei contradicitur. Quum constituissent autem illi diem venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex lege Moysi & Prophetis, à mane usque ad vesperam. Et quidam credebant his quæ dicebantur: quidam vero non credebant. Quumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus loquutus est per Isaïam prophetam ad patres nostros, dicens: Vade ad populum istum, & dic ad eos; Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos. Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus missum est hoc salutare

Digitized by Google

Dei, & ipsi audient. Et quum hæc dixisset, exierunt A ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem. Mansit autem biennio toto in suo conducto: & suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Jesu Christo, cum omni fiducia, sine prohibitione.

Explicit Liber Actuum Apostolorum.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

Omnes Epistolæ Apostolorum summa fide editæ sunt juxta Exemplar Vaticanum.

Caput I. PAULUS, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, B segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem, qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri: per quem accepimus gratiam, & Apostolatum, ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus, in quibus estis & vos vocati Jesu Christi: omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia C vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis; quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis: obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. Desidero enim videre vos, ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis D ad confirmandos vos: id est, simul consolari in vobis, per eam quæ invicem est, fidem vestram atque meam. Nolo autem vos ignorare fratres: quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in cæteris gentibus. Græcis ac Barbaris sapientibus & insipientibus debitor sum: ita (quod in me) promtum est & vobis, qui Romæ estis, evangelizare. Non enim erubesco Evangelium. Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Judæo primum, E & Græco. Justitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est: Justus autem ex fide vivit. Revelatur enim ira Dei de cœlo, super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut sint inexcusabiles. Quia quum cognovissent Deum, non F sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis: qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & servierunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen. Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absque fœdere, sine misericordia. Qui quum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Propter quod inexcusabilis es ô homo omnis, qui Cap. 2.
judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo, qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei? An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum,

Digitized by Google

Judæi primum, & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Judæo primum, & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Quiquumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: & quiquumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. Quum enim gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus, in die, quum judicabit Deus occulta hominum, secundum Evangelium meum, per Jesum Christum. Si autem tu Judæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem ejus, & probas utiliora, instructus per legem, confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis: qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. (Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum est.) Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur præputium justitias legis custodiat: nonne præputium illius in circumcisionem reputabitur? & judicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram & circumcisionem prævaricator legis es? Non enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito, Judæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Cap. 3. Quid ergo amplius Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas quum judicaris. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? (secundum hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tamquam peccator judicor? & non (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus, Judæos & Græcos omnes sub peccato esse, sicut scriptum est: Quia non est justus quisquam: non est intelligens, non est requirens Deum. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolose agebant: Venenum aspidum sub labiis eorum: Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: Contritio, & infelicitas in viis eorum: & viam pacis non cognoverunt: Non est timor Dei ante oculos eorum: Scimus autem, quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur,

A & subditus fiat omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est; testificata à lege & Prophetis. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi, in omnes & super omnes qui credunt in eum: non enim est distinctio: Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemtionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguiB ne ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi. Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis. An Judæorum Deus tantum? nonne & gentium? Immo. Et gentium. Quoniam quidem unus est Deus qui justificat circumciC sionem ex fide, & præputium per fidem. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

Cap. 4. Quid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit Scriptura? Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad justitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei vero qui non D operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundum propositum gratiæ Dei. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum. Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam. Quomodo ergo reputata est? in circumciE sione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio. Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam: & sit pater circumcisionis, non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed & iis qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ. Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus, ut heres esset mundi: sed per justitiam fidei. Si enim qui ex lege, heredes sunt: F exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex, nec prævaricatio. Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrum. (Sicut scriptum est: Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum G quod dictum est ei: Sic erit semen tuum. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, quum jam fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ. In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens quia quæcumque promisit, potens est & facere. Ideo & reputatum est illi ad justitiam. Non est autem scriptum

Digitized by Google

tantum propter ipsum, quia reputatum est illi ad justitiam: sed & propter nos quibus reputabitur credentibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis; qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.

Cap. 5. Justificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum: per quem & habemus accessum, per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus: scientes quod tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Ut quid enim Christus, quum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam quum adhuc peccatores essemus, secundum tempus. Christus pro nobis mortuus est: multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim quum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii ejus: multo magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem: sed & gloriamur in Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, quum lex non esset. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum. Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit. Et non sicut per unum peccatum, ita & donum. Nam judicium quidem ex uno in condemnationem; gratia autem ex multis delictis in justificationem. Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi constituentur multi. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia. Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

Cap. 6. Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo? An ignoratis quia quiquumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum Christo: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: scientes quod Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: & membra vestra arma justitiæ Deo. Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam? Gratias autem Deo, quod fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis. Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ. Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem. Quum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est. Nunc vero liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro.

Cap. 7. An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit? Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri? ut non sit adultera si fuerit cum alio viro. Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo. Quum enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti. Nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritus, & non in vetustate litteræ. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed quum venisset mandatum, peccatum revixit. Ego autem mortuus sum: & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit. Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum. Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venumdatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo. Non enim

Digitized by Google

quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, A illud facio. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Invenio igitur legem volenti mihi facere bonum, quoniam B mihi malum adjacet: condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

Cap. 8. Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. C Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Qui enim secundum carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt. Qui vero secundum spiritum sunt: quæ sunt spiritus, sentiunt. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia D autem spiritus, vita & pax. Quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet, hic non est ejus. Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. Quod si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis: qui su- E scitavit Jesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. Ergo fratres debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis. Quiquumque enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.) Ipse enim Spiritus testimonium F reddit spiritui nostro; quod sumus filii Dei. Si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur. Existimo enim, quod non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Nam exspectatio creaturæ, revelationem filiorum Dei exspectat. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum qui subjecit eam in spe: quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filio- G rum Dei. Scimus enim quod omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc. Non solum autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritus habentes; & ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemtionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam exspectamus. Similiter autem & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundum Deum postulat pro sanctis. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit, quos autem justificavit, illos & glorificavit. Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit? Quis accusabit adversus electos Dei? Deus qui justificat, quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persequutio? an gladius? (sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.) Sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

Cap. 9. Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto: quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa: quorum patres, & ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen. Non autem quod exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt, ii sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filii: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine. Promissionis enim verbum hoc est: Secundum hoc tempus veniam; & erit Saræ filius. Non solum autem illa: sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri. Quum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundum electionem propositum Dei maneret) non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esaü autem odio habui. Quid ergo dicemus numquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit: Miserebor cujus misereor: & misericordiam præstabo cujus miserebor. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra. Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat. Dicis itaque mihi: quid adhuc quæritur? voluntati enim ejus quis resistit? O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic? An non habet potesta-

Digitized by Google

tem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem A vas in honorem, aliud vero in contumeliam? Quod si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam. Quos & vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consequutam, misericordiam consequutam. Et erit: In loco, ubi dictum est eis: Non B plebs mea vos: ibi vocabuntur filii Dei vivi. Isaïas autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient. Verbum enim consummans, & abbrevians in æquitate: quia verbum breviatum faciet Dominus super terram: & sicut prædixit Isaïas: Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus. Quid ergo dicemus? Quod gentes, quæ non sectabantur justitiam apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex fide est. C Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis qui credit in eum, non confundetur.

Cap. 10. Fratres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis, quod æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim justi- D tiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti. Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti. Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea. Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in cœlum? id est, Christum deducere: Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum à mortuis revocare. Sed quid dicit Scriptura? Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus. E Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris. Corde enim creditur ad justitiam: ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim Scriptura: Omnis, qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Judæi & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum. Omnis enim, quiquumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo cre- F dent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur? sicut scriptum est: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! Sed non omnes obediunt Evangelio. Isaias enim dicit: Domine quis credidit auditui nostro? Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico: Numquid non audierunt? Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: Sed dico: Numquid Israel non cogno- G vit? Primus Moyses dicit: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam. Isaïas autem audet, & dicit: Inventus sum à non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant. Ad Israel autem dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.

Cap. 11. Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin: Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? Domine Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore, reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. Quid ergo? quod quærebat Israel, hoc non est consequutus: electio autem consequuta est: cæteri vero excæcati sunt: sicut scriptum est: Dedit illis Deus spiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, usque in hodiernum diem. Et David dicit: Fiat mensa eorum in laqueum & in captionem, & in scandalum, & in retributionem illis. Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva. Dico ergo: Numquid sic offenderunt ut caderent? Absit. Sed illorum delicto, salus est gentibus ut illos æmulentur. Quod si delictum illorum divitiæ sunt mundi, & diminutio eorum divitiæ gentium: quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim dico gentibus: Quamdiu quidem ego sum Gentium Apostolus, ministerium meum honorificabo, si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & salvos faciam aliquos ex illis. Si enim amissio eorum, reconciliatio est mundi: quæ assumtio, nisi vita ex mortuis? Quod si delibatio sancta est, & massa: & si radix sancta, & rami. Quod si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem quum oleaster esses, insertus es in illis, & socius radicis, & pinguedinis olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos. Quod si gloriaris: non tu radicem portas, sed radix te. Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar. Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi parcat. Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu exciděris. Sed & illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos. Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam olivam: quanto magis ii, qui secundum naturam inserentur suæ olivæ? Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, (ut non sitis vobis ipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob. Et hoc illis à me testamentum: quum abstulero peccata eorum. Secundum Evangelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, charissimi propter patres. Sine pœnitentia enim sunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consequuti estis propter incredulitatem illorum: ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam, ut & ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur. O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?

Digitized by Google

fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quo- A
niam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi
gloria in sæcula. Amen.

Cap. 12. Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei,
ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam,
Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.
Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini
in novitate sensus vestri: ut probetis quæ sit
voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico
enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui
sunt inter vos: Non plus sapere quam oportet sape- B
re, sed sapere ad sobrietatem: & unicuique sicut Deus
divisit mensuram fidei. Sicut enim in uno corpore
multa membra habemus, omnia autem membra non
eumdem actum habent: ita multi unum corpus sumus
in Christo, singuli autem alter alterius membra.
Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ
data est nobis, differentes; sive prophetiam secundum
rationem fidei, sive ministerium in ministrando,
sive qui docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando,
qui tribuit in simplicitate, qui præest in so- C
licitudine, qui miseretur in hilaritate. Dilectio sine
simulatione. Odientes malum, adhærentes bono:
Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore
invicem prævenientes: Solicitudine non pigri: Spiritu
ferventes: Domino servientes: Spe gaudentes:
In tribulatione patientes: Orationi instantes: Necessitatibus
sanctorum communicantes: Hospitalitatem
sectantes, Benedicite persequentibus vos: benedicite,
& nolite maledicere. Gaudere cum gaudentibus,
flere cum flentibus: Idipsum invicem sentien- D
tes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.
Nolite esse prudentes apud vosmetipsos: Nulli
malum pro malo reddentes: providentes bona non
tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.
Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus
hominibus pacem habentes: Non vosmetipsos
defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum
est enim: Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.
Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si
sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis E
congeres super caput ejus. Noli vinci à malo, sed
vince in bono malum.

Cap. 13. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita
sit: Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem
sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati,
Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt,
ipsi sibi damnationem acquirunt: nam principes non
sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere
potestatem? Bonum fac; & habebis laudem ex
illa: Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem F
malum feceris, time: non enim sine caussa gladium
portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui
malum agit. Ideo necessitate subditi estote, non solum
propter iram, sed etiam propter conscientiam.
Ideo enim & tributa præstatis: ministri enim Dei
sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus
debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal:
cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.
Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis:
qui enim diligit proximum legem implevit. G
Nam: Non adulterabis: Non occides: Non furaberis:
Non falsum testimonium dices: Non concupisces:
& si quod est aliud mandatum, in hoc verbo
instauratur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum.
Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo
legis est dilectio. Et hoc scientes tempus: quia
hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior
est nostra salus, quam quum credidimus. Nox
præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus
ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.
Sicut in die honeste ambulemus; non in commessationibus
& ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis,
non in contentione & æmulatione: sed induimini
Dominum Jesum Christum, & carnis curam ne
feceritis in desideriis.

Infirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. Cap. 14.
Alius enim credit se manducare
omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.
Is qui manducat, non manducantem non spernat: &
qui non manducat, manducantem non judicet: Deus
enim illum assumsit. Tu quis es, qui judicas alienum
servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem:
potens est enim Deus statuere illum. Nam alius judicat
diem inter diem: alius autem judicat omnem
diem: unusquisque in suo sensu abundet. Qui sapit
diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino manducat:
gratias enim agit Deo. Et qui non manducat,
Domino non manducat, & gratias agit Deo. Nemo
enim nostrûm sibi vivit, & nemo sibi moritur. Sive
enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino
morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur,
Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est,
& resurrexit: ut & mortuorum & vivorum dominetur.
Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu
quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus
ante tribunal Christi. Scriptum est enim; Vivo ego,
dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu:
& omnis lingua confitebitur Deo. Itaque unusquisque
nostrum pro se rationem reddet Deo. Non ergo
amplius invicem judicemus: sed hoc judicate magis,
ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum. Scio,
& confido in Domino Jesu, quia nihil commune per
ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi
commune est. Si enim propter cibum frater tuus contristatur:
jam non secundum charitatem ambulas.
Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus
est. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.
Non est enim regnum Dei, esca & potus: sed justitia,
& pax, & gaudium in Spiritu sancto: qui enim
in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est
hominibus. Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ
ædificationis sunt, in invicem custodiamus. Noli propter
escam destruere opus Dei. Omnia quidem sunt
munda: sed malum est homini, qui per offendiculum
manducat. Bonum est non manducare carnem,
& non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur,
aut scandalizatur, aut infirmatur. Tu fidem
habes? penes temetipsum habe coram Deo: Beatus,
qui non judicat semetipsum in eo quod probat. Qui
autem discernit, si manducaverit, damnatus est; quia
non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum
est.

Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum Cap. 15.
sustinere, & non nobis placere. Unusquisque
vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.
Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut
scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt
super me. Quæcumque enim scripta sunt,
ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam,
& consolationem Scripturarum, spem habeamus.
Deus autem patientiæ & solatii, det vobis idipsum
sapere in alterutrum secundum Jesum Christum:
ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, &
patrem Domini nostri Jesu Christi. Propter quod
suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in

Digitized by Google

honorem Dei. Dico enim Chriſtum Jeſum miniſtrum A fuiſſe circumciſionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promiſſiones patrum: Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum, ſicut ſcriptum eſt: Propterea confitebor tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. Et iterum dicit: Lætamini gentes cum plebe ejus. Et iterum: Laudate omnes gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi. Et rurſus Iſaias ait: Erit radix Jeſſe, & qui exſurget regere gentes, in eum gentes ſperabunt. Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo: B ut abundetis in ſpe, & virtute Spiritus ſancti. Certus ſum autem fratres mei, & ego ipſe de vobis, quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione, repleti omni ſcientia, ita ut poſitis alterutrum monere. Audacius autem ſcripſi vobis, fratres, ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data eſt mihi à Deo, ut ſim miniſter Chriſti Jeſu in gentibus, ſanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta, & ſanctificata in Spiritu ſancto. Habeo igitur gloriam in Chriſto Jeſu ad Deum. Non C enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiam gentium, verbo & factis: in virtute ſignorum & prodigiorum, in virtute Spiritus ſancti: ita ut ab Jeruſalem per circuitum uſque ad Illyricum repleverim Evangelium Chriſti. Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem: ſed ſicut ſcriptum eſt: Quibus non eſt annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent. Propter quod & impediebar pluri- D mum venire ad vos, & prohibitus ſum uſque adhuc. Nunc vero ulterius locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis: Quum in Hiſpaniam proficiſci cœpero, ſpero quod præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, ſi vobis primum, ex parte fruitus fuero. Nunc igitur proficiſcar in Jeruſalem miniſtrare ſanctis. Probaverunt enim Macedonia, & Achaïa, collationem aliquam facere in pauperes ſanctorum, qui ſunt in Jeruſalem. Placuit enim eis & E debitores ſunt eorum. Nam ſi ſpiritualium eorum participes facti ſunt gentiles: debent & in carnalibus miniſtrare illis. Hoc igitur quum conſummavero, & aſſignavero eis fructum hunc: per vos proficiſcar in Hiſpaniam. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelii Chriſti veniam. Obſecro ergo vos, fratres, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per charitatem ſancti Spiritus, ut adjuvetis me in orationibus veſtris pro me ad Deum, ut liberer ab infidelibus qui ſunt in Judæa, F & obſequii mei oblatio accepta fiat in Jeruſalem ſanctis, ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiſcum. Deus autem pacis ſit cum omnibus vobis. Amen.

Commendo autem vobis Phœben ſororem noſtram, quæ eſt in miniſterio Eccleſiæ, quæ eſt in Cenchris: ut eam ſuſcipiatis in Domino digne ſanctis: & aſſiſtatis ei in quoquumque negotio veſtri indiguerit: etenim ipſa quoque aſtitit multis: & mihi ipſi. Cap. 16.
Salutate Priſcam & Aquilam adjutores meos in Chriſto Jeſu; (qui pro anima mea ſuas cervices ſuppoſuerunt: quibus non ſolus ego gratias ago, ſed & cunctæ Eccleſiæ gentium) & domeſticam Eccleſiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui eſt primitivus Aſiæ in Chriſto. Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis. Salutate Andronicum & Juniam, cognatos & concaptivos meos: qui ſunt nobiles in Apoſtolis, qui & ante me fuerunt in Chriſto. Salutate Ampliatum dilectiſſimum mihi in Domino. Salutate Urbanum adjutorem noſtrum in Chriſto Jeſu, & Stachyn dilectum meum. Salutate Apellen probum in Chriſto. Salutate eos, qui ſunt ex Ariſtoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui ſunt ex Narciſſi domo, qui ſunt in Domino. Salutate Tryphænam & Tryphoſam, quæ laborant in Domino. Salutate Perſidem chariſſimam, quæ multum laboravit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam. Salutate Aſyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum eis ſunt, fratres. Salutate Philologum & Juliam; Nereum & ſororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis ſunt, ſanctos. Salutate invicem in oſculo ſancto. Salutant vos omnes Eccleſiæ Chriſti. Rogo autem vos, fratres, ut obſervetis eos, qui diſſenſiones & offendicula, præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt, & declinate ab aliis. Hujuſcemodi enim Chriſto Domino noſtro, non ſerviunt, ſed ſuo ventri & per dulces ſermones, & benedictiones, ſeducunt corda innocentium. Veſtra enim obedientia in omnem locum divulgata eſt. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos ſapientes eſſe in bono, & ſimplices in malo. Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris velociter. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti vobiſcum. Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jaſon, & Soſipater, cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui ſcripſi epiſtolam, in Domino. Salutat vos Caïus hoſpes meus, & univerſa Eccleſia. Salutat vos Eraſtus arcarius civitatis, & Quartus, frater. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis. Amen. Ei autem, qui potens eſt vos confirmare juxta Evangelium meum, & prædicationem Jeſu Chriſti, ſecundum revelationem myſterii temporibus æternis, taciti. (Quod nunc patefactum eſt per Scripturas Prophetarum ſecundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis gentibus cogniti, ſoli ſapienti Deo per Jeſum Chriſtum; cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Romanos.

Digitized by Google

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD CORINTHIOS
PRIMA.

Caput I. PAULUS vocatus Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, & Sosthenes frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu: quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia: sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis: ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, exspectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi, qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventus Domini nostri Jesu Christi. Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii ejus Jesu Christi Domini nostri. Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis, fratres mei, ab iis qui sunt Chloës, quia contentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrûm dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo: ego vero Cephæ: ego autem Christi. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Gratias ago Deo, quod neminem vestrûm baptizavi nisi Crispum & Caium: ne quis dicat quod in nomine meo baptizati estis. Baptizavi autem & Stephanæ domum: cæterum nescio si quem alium baptizaverim. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est. Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes: Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt: nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam: quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Videte enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemtibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & justitia, & sanctificatio, & redemtio: ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Cap. II. Et ego, quum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum. Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos: & sermo meus, & prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtutis: ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram, quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed sicut scriptum est: Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum: nobis autem revelavit Deus per spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis: quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem judicat omnia: & ipse à nemine judicatur. Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Cap. III. Et ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis. Quum enim sit inter vos zelus, & contentio: nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quum enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli: alius autem: Ego Apollo: nonne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid vero Paulus? Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo riga-

Digitized by Google

A vit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus. Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Secundum gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est

B Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem

C templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: Comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum: Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive

D mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei.

Cap. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus:

E qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo. Hæc autem, fratres transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne supra quam scriptum est, unus adversus alterum infletur pro alio. Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus. Puto enim quod

F Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles. Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persequutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus: tam-

G quam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc. Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino, qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute. Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

Cap. 5. Omnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum, qui sic operatus est: in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu, tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis sinceritatis & veritatis. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse. Nunc autem scripsi vobis non commisceri; si is qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax; cum ejusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis? nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

Cap. 6. Audet aliquis vestrûm habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos? An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia? Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemtibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum? Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles? Jam quidem omnino delictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & has destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino: & Dominus corpori. Deus vero & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem suam. Nescitis quoniam corpora vestra

Digitized by Google

membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, A faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne una. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodquumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Emti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in B corpore vestro.

Cap. 7. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat. Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare invicem: nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, C ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius vero sic. Dico autem non nuptis, & viduis: bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quam uri. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quod si di- D scesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Nam cæteris ego dico non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt. Quod si infidelis disce- E dit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus. Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies? nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei. Unus- F quisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi. Pretio emti estis, nolite fieri servi hominum. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum. De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consequutus à Domino, ut sim fidelis. Existimo er- G go hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit. Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est, reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint: & qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes: & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt; ut sit sancta corpore, & spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit. Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantum in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium: puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam.

De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia Cap. 8. omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quod nullus est Deus, nisi unus. Nam etsi sunt qui dicantur dii, sive in cœlo, sive in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi:) nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum quum sit infirma, polluitur. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus. Videte autem ne forte hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonne conscientia ejus, quum sit infirma, ædificatur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Cap. 9. Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatus mei vos estis in Domino Mea defensio apud eos, qui me interrogant hæc est. Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi? Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi? Quis

Digitized by Google

militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, [A] & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipiendi. Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? Si alii potestatis vestræ participes [B] sunt, quare non potius nos? sed non usi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi. Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quam ut gloriam meam quis evacuet. Nam si evangelizavero, non est [C] mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est. Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium prædicans, sine sumtu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio. Nam quum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem. Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer. Iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (quum ipse non essem [D] sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem. Iis qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (quum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos. Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar. Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis. Omnis autem, [E] qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant; nos autem incorruptam. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aërem verberans: sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

Cap. 10.

Nolo enim vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transie- [F] runt; & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube, & in mari: & omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus) sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut non simus concupiscentes malorum, sicut & illi concupierunt. Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: Sedit po- [G] pulus manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Neque fornicemur, sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia. Neque tentemus Christum: sicut quidam eorum tentaverunt, & à serpentibus perierunt. Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat. Tentatio vos non apprehendat nisi humana: fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere. Propter quod charissimi mihi fugite ab idolorum cultura. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus. Videte Israel secundum carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Omne, quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini est terra, & plenitudo ejus. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis, nolite manducare, propter illum qui indicavit, & propter conscientiam: conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia? Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago? Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. Sine offensione estote Judæis, & gentibus, & Ecclesiæ Dei? Sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.

Cap. 11.

Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Laudo autem vos, fratres, quod per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Volo autem vos scire, quod omnis viri caput Christus est: caput autem mulieris, vir: caput vero Christi, Deus. Omnis vir orans aut prophetans velato capite, deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si decalvetur. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum. Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos. Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro, in Domino. Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo. Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipsa natura docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi: mulier vero si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Hoc autem præcipio: non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis. Primum quidem con-

Digitized by Google

venientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Numquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo. Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiesquumque bibetis, in meam commemorationem. Quotiesquumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat. Itaque quiquumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indigne: reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit: non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur. Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Itaque fratres mei, quum convenitis ad manducandum, invicem exspectate. Si quis esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis. Cætera autem, quum venero, disponam.

Cap. 12. De spiritualibus autem, nolo vos ignorare, fratres. Scitis quoniam quum gentes essetis, ad simulacra muta prout ducebamini euntes. Ideo notum vobis facio, quod nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto. Divisiones vero gratiarum sunt, idem autem Spiritus: Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus, qui operatur omnia in omnibus. Unicuique autem datur manifestatio Spiritus ad utilitatem. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ secundum eumdem Spiritum: alteri fides in eodem Spiritu: alii gratia sanitatum in uno Spiritu: alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis quum sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore? Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus? Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit. Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessaria sunt: & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem: ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores, deinde virtutes: exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores? numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur? Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

Cap. 13. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas numquam excidit; sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Quum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. Quum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli. Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas.

Cap. 14. Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia: magis autem ut prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis autem prophetare. Nam major est qui prophetat, quam qui loquitur linguis: nisi forte interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia

Digitized by Google

sive cithara, nisi distinctionem sonituum dederint, A quomodo scietur id quod canitur, aut quod citharizatur? Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis; quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes. Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus. Sic & vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abun- B detis. Et ideo qui loquitur lingua, oret ut interpretetur. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Cæterum si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit. Nam tu quidem bene gratias agis: sed alter non ædificatur. Gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. Sed in Ecclesia volo quinque verba sen- C su meo loqui, ut & alios instruam: quam decem millia verborum in lingua. Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote. In lege scriptum est: Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic exaudient me, dicit Dominus. Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne D dicent quod insanitis? Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta cordis ejus manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quod vere Deus in vobis sit. Quid ergo est, fratres? quum convenitis, unusquisque vestrûm psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linguam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Sive lingua quis loquitur, secundum duos, aut ut multum tres, & per E partes, & unus interpretetur. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo. Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & cæteri dijudicent. Quod si alii revelatum fuerit sedenti, prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare: ut omnes discant, & omnes exhortentur: & spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo. Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subdi- F tas esse, sicut & lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit? Siquis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Itaque fratres, æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere. Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant.

Cap. 15. Notum autem vobis facio, fratres Evangelium, G quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis, per quod & salvamini: qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundum Scripturas: & quia visus est Cephæ, & post hoc undecim: Deinde visus est plus quam quingentis fratribus simul: ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt: Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus: Novissime autem omnium tamquam abortivo, visus est & mihi. Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persequutus sum Ecclesiam Dei. Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum: Sive enim ego, sive illi; sic prædicamus, & sic credidistis. Si autem Christus prædicatur quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est: neque Christus resurrexit. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra: invenimur autem & falsi testes Dei: quoniam testimonium diximus adversus Deum, quod suscitaverit Christum: quem non suscitavit, si mortui non resurgunt. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt. Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium: quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus; deinde ii qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt. Deinde finis: quum tradiderit regnum Deo & Patri, quum evacuaverit omnem principatum & potestatem, & virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus. Novissima autem inimica destruetur mors: Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Quum autem dicat: Omnia subjecta sunt ei: sine dubio præter eum, qui subjecit ei omnia. Quum autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid & baptizantur pro illis: ut quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro. Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Evigilate justi, & nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient? Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi prius moriatur. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa tritici, aut alicujus cæterorum. Deus autem dat illi corpus sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus. Non omnis caro eadem caro: sed alia quidem hominum, alia vero pecorum, alia volucrum, alia autem piscium. Et corpora cœlestia, & corpora terrestria: sed alia quidem cœlestium gloria, alia autem terrestrium. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate, surget

in

Digitized by Google

in gloria. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. Si eſt corpus animale, eſt & ſpiritale, ſicut ſcriptum eſt: Factus eſt primus homo Adam in animam viventem, noviſſimus Adam in ſpiritum vivificantem. Sed non prius quod ſpiritale eſt, ſed quod animale: deinde quod ſpiritale. Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cœlo, cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Igitur, ſicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cœleſtis. Hoc autem dico, fratres: quia caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt: neque corruptio incorruptelam poſſidebit. Ecce myſterium vobis dico: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in noviſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Quum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria. Ubi eſt mors victoria tua? ubi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum eſt: virtus vero peccati lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote, & immobiles: abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quod labor veſter non eſt inanis in Domino.

Cap. 16. De collectis autem, quæ fiunt in ſanctos, ſicut ordinavi Eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite. Per unam ſabbathi unuſquiſque veſtrûm apud ſe ſeponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non, quum venero, tunc collectæ fiant. Quum autem præſens fuero: quos probaveritis per epiſtolas, hos mittam perferre gratiam veſtram in Jeruſalem. Quod ſi dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt. Veniam autem ad vos, quum Macedoniam pertranſiero: nam Macedoniam pertranſibo. Apud vos autem forſitan manebo, vel etiam hyemabo: ut vos me deducatis quocumque iero. Nolo enim vos modo, in tranſitu videre, ſpero enim me aliquantulum temporis manere apud vos, ſi Dominus permiſerit. Permanebo autem Epheſi, uſque ad Pentecoſten. Oſtium enim mihi apertum eſt magnum, & evidens: & adverſarii multi. Si autem venerit Timotheus, videte ut ſine timore ſit apud vos: opus enim Domini operatur, ſicut & ego. Ne quis ergo illum ſpernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: exſpecto enim illum cum fratribus. De Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, quum ei vacuum fuerit. Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, & confortamini. Omnia veſtra in charitate fiant. Obſecro autem vos, fratres, noſtis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaïci: quoniam ſunt primitiæ Achaïæ, & in miniſterium ſanctorum ordinaverunt ſeipſos: ut & vos ſubditi ſitis ejuſmodi, & omni cooperanti, & laboranti. Gaudeo autem in præſentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaïci: quoniam id, quod vobis deerat, ipſi ſuppleverunt: refecerunt enim & meum ſpiritum, & veſtrum. Cognoſcite ergo qui hujuſmodi ſunt. Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in Domino multum, Aquila & Priſcilla, cum domeſtica ſua Eccleſia: apud quos & hoſpitor. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in oſculo ſancto. Salutatio, mea manu Pauli. Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema, Maran Atha. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti vobiſcum. Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto Jeſu. Amen.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Corinthios I.

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD CORINTHIOS
SECUNDA.

Caput 1. PAULUS Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi, cum omnibus ſanctis, qui ſunt in univerſa Achaïa. Gratia vobis & pax à Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto. Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra; ut poſſimus & ipſi conſolari eos, qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipſi à Deo. Quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis: ita & per Chriſtum abundat conſolatio noſtra. Sive autem tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute, ſive conſolamur pro veſtra conſolatione, ſive exhortamur pro veſtra exhortatione & ſalute, quæ operatur tolerantiam earumdem paſſionum, quas & nos patimur: ut ſpes noſtra firma ſit pro vobis: ſcientes quod ſicut ſocii paſſionum eſtis, ſic eritis & conſolationis. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione noſtra, quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modum gravati ſumus ſupra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere. Sed ipſi in nobiſmetipſis reſponſum mortis habuimus, ut non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo, qui ſuſcitat mortuos: qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem ſperamus quoniam & adhuc eripiet, adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum perſonis, ejus quæ in nobis eſt donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

Digitized by Google

Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscien- A
tiæ nostræ, quod in simplicitate cordis & sinceritate
Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei,
conversati sumus in hoc mundo; abundantius autem
ad vos. Non enim alia scribimus vobis, quam quæ
legistis, & cognovistis. Spero autem quod usque in
finem cognoscetis, sicut & cognovistis nos ex parte
quod gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die
Domini nostri Jesu Christi. Et hac confidentia volui
prius venire ad vos, ut secundam gratiam haberetis:
& per vos transire in Macedoniam, & iterum à Ma- B
cedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Judæam.
Quum ergo hoc voluissem, numquid levitate usus
sum? Aut quæ cogito, secundum carnem cogito, ut
sit apud me, Est & Non? Fidelis autem Deus, quia
sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo, Est
& Non. Dei enim filius Jesus Christus, qui in vobis
per nos prædicatus est, per me, & Silvanum, & Ti-
motheum, non fuit Est & Non, sed Est in illo fuit.
Quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo Est:
ideo & per ipsum Amen Deo ad gloriam nostram. C
Qui autem confirmat nos vobiscum in Christo, &
qui unxit nos Deus: qui & signavit nos, & dedit pi-
gnus Spiritus in cordibus nostris. Ego autem testem
Deum invoco in animam meam quod parcens vobis,
non veni ultra Corinthum: non quia dominamur fi-
dei vestræ, sed adjutores sumus gaudii vestri: nam
fide statis.

Cap. 2. Statui autem hoc ipsum apud me, ne iterum in
tristitia venirem ad vos. Si enim ego contristo vos:
& quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex D
me? Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non quum vene-
ro, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus
oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis,
quia meum gaudium, omnium vestrum est. Nam ex
multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per
multas lacrymas: non ut contristemini: sed ut scia-
tis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.
Si quis autem contristavit, non me contristavit: sed
ex parte, ut non onerem omnes vos. Sufficit illi, qui
ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit à pluribus: ita E
ut è contrario magis donetis, & consolemini, ne for-
te abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est.
Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum
charitatem. Ideo enim, & scripsi, ut cognoscam ex-
perimentum vestrum, an in omnibus obedientes si-
tis. Cui autem aliquid donastis, & ego: nam & ego
quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona
Christi, ut non circumveniamur à Satana: non enim
ignoramus cogitationes ejus. Quum venissem autem
Troadem propter Evangelium Christi, & ostium mi- F
hi apertum esset in Domino, non habui requiem spi-
ritui meo, eò quod non invenerim Titum fratrem
meum, sed valefaciens eis, profectus sum in Mace-
doniam. Deo autem gratias, qui semper triumphat
nos in Christo Jesu, & odorem notitiæ suæ manife-
stat per nos in omni loco: quia Christi bonus odor
sumus Deo: in iis qui salvi fiunt, & in iis qui pereunt:
aliis quidem odor mortis in mortem; aliis autem odor
vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? Non
enim sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, G
sed ex sinceritate, sed sicut ex Deo, coram Deo, in
Christo loquimur.

Cap. 3. Incipimus iterum nosmetipsos commendare? aut
numquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epi-
stolis ad vos, aut ex vobis? Epistola nostra vos estis,
scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab
omnibus hominibus: manifestati quod epistola estis
Christi, ministrata à nobis & scripta non atramento,
sed spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in
tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autem talem ha-
bemus, per Christum ad Deum: non quod sufficien-
tes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis:
sed sufficientia nostra ex Deo est: qui & idoneos nos
fecit ministros novi testamenti; non littera, sed Spi-
ritu: littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.
Quod si ministratio mortis litteris deformata in la-
pidibus, fuit in gloria, ita ut non possent intendere
filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus
ejus, quæ evacuatur: quomodo non magis ministra-
tio Spiritus erit in gloria? Nam si ministratio damna-
tionis gloria est: multo magis abundat ministerium
justitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est, quod
claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.
Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo ma-
gis quod manet, in gloria est. Habentes igitur talem
spem, multa fiducia utimur: & non sicut Moyses po-
nebat velamen super faciem suam, ut non intende-
rent filii Israel in faciem ejus, quod evacuatur, sed
obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim
diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti
manet non revelatum, (quoniam in Christo evacua-
tur) sed usque in hodiernum diem, quum legitur
Moyses, velamen positum est super cor eorum.
Quum autem conversus fuerit ad Dominum, aufe-
retur velamen. Dominus autem Spiritus est: Ubi au-
tem Spiritus Domini, ibi libertas. Nos vero omnes,
revelata facie gloriam Domini speculantes, in eam-
dem imaginem transformamur à claritate in clarita-
tem, tamquam à Domini Spiritu.

Ideo habentes administrationem, juxta quod mise- Cap. 4.
ricordiam consequuti sumus, non deficimus, sed abdi-
camus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia,
neque adulterantes verbum Dei, sed in manifesta-
tione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem
conscientiam hominum coram Deo. Quod si etiam
opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui per-
eunt, est opertum: in quibus Deus hujus sæculi ex-
cæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illu-
minatio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.
Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Chri-
stum Dominum nostrum: nos autem servos vestros
per Jesum: quoniam Deus qui dixit de tenebris lu-
cem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad
illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Chri-
sti Jesu. Habemus autem thesaurum istum in vasis fi-
ctilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex no-
bis. In omnibus tribulationem patimur, sed non an-
gustiamur: aporiamur, sed non destituimur: perse-
cutionem patimur, sed non derelinquimur: dejici-
mur, sed non perimus: semper mortificationem Jesu
in corpore nostro circumferentes, ut & vita Jesu ma-
nifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui
vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut &
vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali. Ergo
mors in nobis operatur, vita autem in vobis. Haben-
tes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est:
Credidi propter quod loquutus sum, & nos credi-
mus, propter quod & loquimur: scientes quoniam
qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, &
constituet vobiscum. Omnia enim propter vos, ut
gratia abundans, per multos in gratiarum actione,
abundet in gloriam Dei. Propter quod non defici-
mus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrum-
patur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in
diem. Id enim, quod in præsenti est momentaneum

Digitized by Google

& leve tribulationis nostræ, supra modum in subli- A mitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

Cap. 5. Scimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes. Si tamen vestiti, non nudi inveniamur. Nam B & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati: eo quod nolumus exspoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est, à vita. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritus. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino: (per fidem enim ambulamus, & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum. Et ideo contendimus, sive absentes, sive præ- C sentes, placere illi. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse. Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde. Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis. D Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus: ut, & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundum carnem. Et si cognovimus secundum carnem Christum: sed nunc jam non novimus. Si qua ergo in Christo nova creatura: vetera transierunt: ecce facta sunt omnia nova. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Chri- E stum: & dedit nobis ministerium reconciliationis. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.

Cap. 6. Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gra- F tiam Dei recipiatis. Ait enim: Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate G non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ à dextris, & à sinistris; per gloriam, & ignobilitatem; per infamiam, & bonam famam: ut seductores, & veraces; sicut qui ignoti, & cogniti: quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati, & non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes. Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii, cor nostrum dilatatum est. Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris: eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico, dilatamini & vos. Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis: & ego recipiam vos: & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.

Cap. 7. Has ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus. Non ad condemnationem vestram dico. Prædiximus enim quod in cordibus nostris estis, ad commoriendum, & ad convivendum. Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Nam & quum venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ; intus timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi. Non solum autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quod epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit; nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundum Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui passus est: sed ad manifestandam solicitudinem nostram, quam habemus pro vobis coram Deo: ideo consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate loquuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est, & Viscera ejus abundantius in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illum. Gaudeo quod in omnibus confido in vobis.

Cap. 8. Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ: quod in multo experimento tribulationis, abundantia gaudii ipsorum fuit; & altissima paupertas eorum, abundavit in divitias simplicitatis eorum: quia secundum virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem

Digitized by Google

voluntarii fuerunt, cum multa exhortatione obse-
crantes nos gratiam, & communicationem ministe-
rii, quod fit in Sanctos. Et non sicut speravimus, sed
semetipsos dederunt primum Domino, deinde nobis
per voluntatem Dei; ita ut rogaremus Titum, ut
quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam
gratiam istam. Sed sicut in omnibus abundatis fide,
& sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper
& charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abun-
detis. Non quasi imperans dico: sed per aliorum so-
licitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum
comprobans. Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu
Christi, quoniam propter vos egenus factus est, quum
esset dives, ut illius inopia vos divites essetis. Et con-
silium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non
solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore:
nunc vero & facto perficite: ut quemadmodum prom-
tus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo
quod habetis. Si enim voluntas promta est; secun-
dum id quod habet, accepta est, non secundum id
quod non habet. Non enim ut aliis sit remissio, vo-
bis autem tribulatio, sed ex æqualitate. In præsenti
tempore vestra abundantia illorum inopiam sup-
pleat: ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit sup-
plementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est: Qui
multum, non abundavit: & qui modicum, non mi-
noravit. Gratias autem Deo, qui dedit eamdem so-
licitudinem pro vobis in corde Titi, quoniam exhor-
tationem quidem suscepit: sed quum solicitior esset,
sua voluntate profectus est ad vos. Misimus etiam
cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per
omnes Ecclesias: non solum autem, sed & ordinatus
est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc
gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini glo-
riam, & destinatam voluntatem nostram: devitantes
hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ
ministratur à nobis. Providemus enim bona non so-
lum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Misi-
mus autem cum illis & fratrem nostrum, quem pro-
bavimus in multis sæpe solicitum esse: nunc autem
multo solicitiorem, confidentia multa in vos, sive
pro Tito, qui est socius meus, & in vos adjutor, sive
fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.
Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, & no-
stræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ec-
clesiarum.

Cap. 9. Nam de ministerio, quod fit in sanctos, ex abun-
danti est mihi scribere vobis. Scio enim promtum
animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud
Macedones. Quoniam & Achaïa parata est ab anno
præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.
Misi autem fratres: ut ne quod gloriamur de vobis,
evacuetur in hac parte, ut (quemadmodum dixi)
parati sitis: ne quum venerint Macedones mecum,
& invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut
non dicamus vos) in hac substantia. Necessarium
ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos,
& præparent repromissam benedictionem hanc pa-
ratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam
avaritiam. Hoc autem dico: Qui parce seminat, par-
ce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de
benedictionibus & metet. Unusquisque prout desti-
navit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessi-
tate: hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est
autem Deus omnem gratiam abundare facere in vo-
bis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam ha-
bentes, abundetis in omne opus bonum, sicut scri-
ptum est: Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus

A manet in sæculum sæculi. Qui autem administrat se-
men seminanti: & panem ad manducandum præsta-
bit, & multiplicabit semen vestrum: & augebit in-
crementa frugum justitiæ vestræ: ut in omnibus lo-
cupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ
operatur per nos gratiarum actionem Deo. Quoniam
ministerium hujus officii, non solum supplet ea quæ
desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratia-
rum actiones in Domino, per probationem ministe-
rii hujus, glorificantes Deum in obedientia confes-
B sionis vestræ, in Evangelium Christi, & simplicitate
communicationis in illos, & in omnes, & in ipsorum
obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter
eminentem gratiam Dei in vobis. Gratias Deo super
inenarrabili dono ejus.

Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansue- Cap. 10.
tudinem & modestiam Christi, qui in facie quidem
humilis sum inter vos, absens autem confido in vo-
bis. Rogo autem vos ne præsens audeam, per eam
confidentiam qua existimor audere in quosdam, qui
C arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambu-
lemus. In carne enim ambulantes, non secundum
carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non
carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem
munitionum, consilia destruentes, & omnem altitu-
dinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in
captivitatem redigentes omnem intellectum in obse-
quium Christi, & in promtu habentes ulcisci omnem
inobedientiam, quum impleta fuerit vestra obedien-
tia. Quæ secundum faciem sunt, videte. Si quis con-
D fidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterum apud se:
quia sicut ipse Christi est, ita & nos. Nam, & si am-
plius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra,
quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non
in destructionem vestram: non erubescam. Ut autem
non existimet tamquam terrere vos per epistolas:
quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt &
fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo
contemtibilis: hoc cogitet qui ejusmodi est, quia
quales sumus verbo per epistolas absentes, tales &
E præsentes in facto. Non enim audemus inserere, aut
comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant:
sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & compa-
rantes nosmetipsos nobis. Nos autem non in immen-
sum gloriabimur, sed secundum mensuram regulæ,
qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi
usque ad vos. Non enim quasi non pertingentes ad
vos, superextendimus nos: usque ad vos enim per-
venimus in Evangelio Christi. Non in immensum glo-
riantes in alienis laboribus: spem autem habentes
F crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secun-
dum regulam nostram in abundantiam, etiam in illa,
quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena re-
gula in iis quæ præparata sunt gloriari. Qui autem
gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui se-
ipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus
commendat.

Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, Cap. 11.
sed & supportate me: Æmulor enim vos Dei æmu-
latione. Despondi enim vos uni viro virginem ca-
G stam exhibere Christo. Timeo autem, ne sicut ser-
pens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur
sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in
Christo. Nam si is qui venit, alium Christum præ-
dicat; quem non prædicavimus; aut alium spiritum
accipitis, quem non accepistis; aut aliud Evange-
lium, quod non recepistis: recte pateremini. Existi-
mo enim nihil me minus fecisse à magnis Apostolis.

Digitized by Google

Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia: in A
omnibus autem manifestati sumus vobis. Aut num-
quid peccatum feci, me ipsum humilians, ut vos
exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei evan-
gelizavi vobis? Alias Ecclesias exspoliavi, accipiens
stipendium ad ministerium vestrum. Et quum essem
apud vos, & egerem; nulli onerosus fui: nam quod
mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt à
Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis ser-
vavi, & servabo. Est veritas Christi in me, quoniam
hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus B
Achaïæ. Quare? Quia non diligo vos? Deus scit.
Quod autem facio, & faciam: ut amputem occasio-
nem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo glo-
riantur, inveniantur sicut & nos. Nam ejusmodi pseu-
doapostoli, sicut operarii subdoli, transfigurantes se
in Apostolos Christi. Et non mirum: ipse enim Sa-
tanas transfigurat se in Angelum lucis. Non est ergo
magnum, si ministri ejus transfigurentur velut mini-
stri justitiæ: quorum finis erit secundum opera ipso-
rum. Iterum dico, (ne quis me putet insipientem C
esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut &
ego modicum quid glorier.) Quod loquor, non lo-
quor secundum Deum, sed quasi in insipientia, in
hac substantia gloriæ. Quoniam multi gloriantur se-
cundum carnem: & ego gloriabor. Libenter enim
suffertis insipientes: quum sitis ipsi sapientes. Sustine-
tis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis de-
vorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in fa-
ciem vos cædit. Secundum ignobilitatem dico, quasi
nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet D
(in insipientia dico) audeo & ego: Hebræi sunt, &
ego: Israelitæ sunt, & ego: Semen Abrahæ sunt, &
ego: Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico)
plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abun-
dantius, in plagis supra modum, in mortibus fre-
quenter. A Judæis quinquies, quadragenas, una mi-
nus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus
sum, ter naufragium feci: nocte & die in profundo
maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum,
periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex E
gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine,
periculis in mari, periculis in falsis fratribus: in la-
bore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in
jejuniis multis, in frigore & nuditate: præter illa quæ
extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, sollicitu-
do omnium Ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non
infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? Si
gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ sunt, glori-
abor. Deus & pater Domini nostri Jesu Christi, qui
est benedictus in sæcula, scit quod non mentior. Da- F
masci præpositus gentis Aretæ regis, custodiebat ci-
vitatem Damascenorum, ut me comprehenderet: &
per fenestram in sporta dimissus sum per murum, &
sic effugi manus ejus.

Cap. 12. Si gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam
autem ad visiones & revelationes Domini. Scio ho-
minem in Christo ante annos quattuordecim, (sive
in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus
scit) raptum hujusmodi usque ad tertium cœlum. Et
scio hujusmodi hominem, (sive in corpore, sive ex- G
tra corpus, nescio, Deus scit) quoniam raptus est in
paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet
homini loqui. Pro hujusmodi gloriabor: pro me au-
tem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis. Nam,
& si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem
enim dicam: parco autem, ne quis me existimet su-
pra id quod videt in me, aut aliquid audit ex me. Et
ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet à me: & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: Quum enim infirmor, tunc potens sum. Factus sum insipiens, vos me coëgistis. Ego enim à vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt supra modum Apostoli: tametsi nihil sum: signa tamen Apostolatus mei facta sunt super vos, in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus. Quid est enim, quod minus habuistis præ cæteris Ecclesiis, nisi quod ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam. Ecce, tertio hoc paratus sum venire ad vos: & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. Ego autem libentissime impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens, minus diligar. Sed esto: ego vos non gravavi: sed quum essem astutus, dolo vos cepi. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos? Rogavi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis? Olim putatis quod excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter ædificationem vestram. Timeo enim, ne forte quum venero, non quales volo, inveniam vos: & ego inveniar à vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos: ne iterum quum venero, humiliet me Deus apud vos; & lugeam multos ex iis qui ante peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

Cap. 13. Ecce tertio hoc venio ad vos: In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum. Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, iis qui ante peccaverunt, & cæteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis. Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus Jesus in vobis est? nisi forte reprobi estis. Spero autem quod cognoscetis, quia nos non sumus reprobi. Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis: nos autem ut reprobi simus. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & oramus vestram consummationem. Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem. De cætero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti. Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Corinthios II.

Digitized by Google

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD GALATAS.

Caput 1. PAULUS Apostolus non ab hominibus, neque A
per hominem, sed per Jesum Christum, &
Deum Patrem, qui suscitavit eum à mortuis: & qui
mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ. Gra-
tia vobis & pax à Deo Patre, & Domino nostro Jesu
Christo, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris,
ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secun-
dum voluntatem Dei & Patris nostri, cui est gloria
in sæcula sæculorum: Amen. Miror quod sic tam ci-
to transferimini, ab eo qui vos vocavit in gratiam
Christi, in aliud Evangelium: quod non est aliud, B
nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt con-
vertere Evangelium Christi. Sed licet nos, aut An-
gelus de cœlo evangelizet vobis præterquam quod
evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut prædixi-
mus, & nunc iterum dico: Si quis vobis evangeliza-
verit præter id quod accepistis, anathema sit. Modo
enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro homi-
nibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Chri-
sti servus non essem. Notum enim vobis facio, fra-
tres, Evangelium, quod evangelizatum est à me, C
quia non est secundum hominem: neque enim ego
ab homine accepi illud, neque didici, sed per reve-
lationem Jesu Christi. Audistis enim conversationem
meam aliquando in Judaïsmo: quoniam supra mo-
dum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam il-
lam, & proficiebam in Judaïsmo supra multos coæ-
taneos meos in genere meo, abundantius æmulator
existens paternarum mearum traditionum. Quum
autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris
meæ, & vocavit per gratiam suam, ut revelaret Fi- D
lium suum in me, ut evangelizarem illum in genti-
bus: continuo non acquievi carni & sanguini. Ne-
que veni Jerosolymam ad antecessores meos Aposto-
los: sed abii in Arabiam: & iterum reversus sum Da-
mascum: deinde post annos tres veni Jerosolymam
videre Petrum, & mansi apud eum diebus quinde-
cim: alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi
Jacobum fratrem Domini. Quæ autem scribo vobis;
ecce coram Deo, quia non mentior. Deinde veni in
partes Syriæ, & Ciliciæ. Eram autem ignotus facie E
Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo: tantum au-
tem auditum habebant: Quoniam qui persequebatur
nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam ali-
quando expugnabat: & in me clarificabant Deum.

Cap. 2. Deinde post annos quattuordecim, iterum ascendi
Jerosolymam cum Barnaba, assumto & Tito. Ascen-
di autem secundum revelationem: & contuli cum il-
lis Evangelium, quod prædico in gentibus, seorsum
autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne forte in
vacuum currerem, aut cucurrissem. Sed neque Ti- F
tus, qui mecum erat, quum esset gentilis, compulsus
est circumcidi. Sed propter subintroductos falsos fra-
tres, qui subintroierunt explorare libertatem no-
stram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in ser-
vitutem redigerent. Quibus neque ad horam cessi-
mus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud
vos: ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (qua-
les aliquando fuerint, nihil mea interest. Deus per-
sonam hominis non accipit) mihi enim qui videban-
tur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed è contra quum
vidissent quod creditum est mihi Evangelium præ-
putii, sicut & Petro circumcisionis: (qui enim ope-
ratus est Petro in apostolatum circumcisionis, ope-
ratus est & mihi inter gentes) & quum cognovissent
gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas, &
Johannes, qui videbantur columnæ esse, dextras de-
derunt mihi & Barnabæ societatis: ut nos in gentes,
ipsi autem in circumcisionem: tantum ut pauperum
memores essemus: quod etiam solicitus fui hoc ipsum
facere. Quum autem venisset Cephas Antiochiam,
in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Prius
enim quam venirent quidam à Jacobo, cum genti-
bus edebat: quum autem venissent, subtrahebat &
segregabat se, timens eos qui ex circumcisione erant.
Et simulationi ejus consenserunt cæteri Judæi, ita ut
& Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.
Sed quum vidissem quod non recte ambularent ad
veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus: Si
tu, quum Judæus sis, gentiliter vivis, & non judaïce:
quomodo gentes cogis judaïzare? Nos natura Ju-
dæi, & non ex gentibus peccatores. Scientes autem
quod non justificatur homo ex operibus legis, nisi
per fidem Jesu Christi: & nos in Christo Jesu credi-
mus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex ope-
ribus legis: propter quod ex operibus legis non ju-
stificabitur omnis caro. Quod si quærentes justificari
in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, num-
quid Christus peccati minister est? Absit. Si enim
quæ destruxi, iterum hæc ædifico: prævaricatorem
me constituo. Ego enim per legem, legi mortuus
sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci. Vivo
autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. Quod
autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui
dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non ab-
jicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo
gratis Christus mortuus est.

O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obe- Cap. 3.
dire veritati ante quorum oculos Jesus Christus præ-
scriptus est, in vobis crucifixus? Hoc solum à vobis
volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis,
an ex auditu fidei? Sic stulti estis, ut quum spiritu
cœperitis, nunc carne consummemini? Tanta passi
estis sine caussa? si tamen sine caussa. Qui ergo tribuit
vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex ope-
ribus legis, an ex auditu fidei? Sicut scriptum est:
Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad ju-
stitiam. Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ii
sunt filii Abrahæ. Providens autem Scriptura, quia
ex fide justificat gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ:

Quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex A
fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham. Quiquumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, ut faciat ea. Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: quia justus ex fide vivit. Lex autem non est ex fide, sed, Qui fecerit ea, vivet in illis. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno: B
ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem. Fratres (secundum hominem dico) tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus. Hoc autem dico, testamentum confirmatum à Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem. C
Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est, donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per Angelos in manu mediatoris. Mediator autem unius non est: Deus autem unus est. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, vere ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. Prius autem quam D
veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi, in eam fidem quæ revelanda erat. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu. Quiquumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. Si autem vos Christi: ergo semen E
Abrahæ estis, secundum promissionem heredes.

Cap. 4. Dico autem: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt à servo, quum sit dominus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad præfinitum tempus à patre: ita & nos quum essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Quoniam autem estis filii, misit Deus Spiritum F
filii sui in corda vestra, clamantem: Abba, Pater. Itaque jam non est servus, sed filius. Quod si filius: & heres per Deum. Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis qui natura non sunt dii, serviebatis. Nunc autem quum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis à Deo quomodo convertimini iterum ad infirma & egena elementa, quibus denuo servire vultis? Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine caussa laboraverim in vobis. Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres obsecro G
vos: Nihil me læsistis. Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem: & tentationem vestram in carne mea non sprevistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum. Ubi est ergo beatitudo vestra? testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi. Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis? Æmulantur vos non bene: sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini. Bonum autem æmulamini in bono semper: & non tantum cum præsens sum apud vos. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis? Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit: unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem: quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar: Sina enim mons est in Arabia, quia conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, & servit cum filiis suis. Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est; quæ est mater nostra. Scriptum est enim: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum. Nos autem fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus. Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundum spiritum: ita & nunc. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam, & filium ejus: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaque, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit.

State, & nolite iterum jugo servitutis contineri. *Cap. 5.*
Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit. Testificor autem rursus omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ exspectamus. Nam in Christo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur. Currebatis bene: quis vos impedivit veritati non obedire? Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Ego confido in vobis in Domino, quod nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quiquumque est ille. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis. Utinam & abscindantur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem. Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Quod si invicem mordetis, & comeditis: videte ne ab invicem consumamini. Dico autem: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. Caro enim concupiscit adversus spiritum: spiritus autem adversus carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæquumque vultis, illa faciatis. Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Manifesta sunt autem opera carnis: quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Fructus autem Spiritus est: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Adversus hujusmodi non est lex. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixe-

Digitized by Google

runt cum vitiis & concupiscentiis. Si spiritu vivimus, A spiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

Cap. 6. Fratres, & si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Nam si quis existimat se aliquid esse, quum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Unusquisque enim B onus suum portabit. Communicet autem, is qui catechizatur verbo ei qui se catechizat, in omnibus bonis. Nolite errare: Deus non irridetur. Quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. Quiquumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum ut crucis Christi persecutionem non patiantur. Neque enim qui circumciduntur legem custodiunt: sed volunt vos circumcidi, ut in carne vestra glorientur. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi? per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. In Christo enim Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura. Et quiquumque hanc regulam sequuti fuerint, pax super illos, & misericordia, & super Israel Dei. De cætero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto. Gratia Domini nostri Jesu Christi, cum spiritu vestro, fratres. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Galatas.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS.

Caput 1. PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem C Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Jesu. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ, in laudem glo- D riæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo. In quo habemus redemtionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundum divitias gratiæ ejus, quæ superabundavit in nobis, in omni sapientia & prudentia: ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitum ejus, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso. In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundum E propositum ejus, qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ: ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo: In quo & vos, quum audissetis verbum veritatis, (Evangelium salutis vestræ) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ, in redemtionem acquisitionis: in laudem gloriæ ipsius. Propterea & ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memo- F riam vestri faciens in orationibus meis: ut Deus, Domini nostri Jesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ, & revelationis, in agnitione ejus; illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus secundum operationem potentiæ virtutis ejus; quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Et omnia subjecit sub pedibus ejus & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

Et vos, quum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi hujus, secundum principem potestatis aëris hujus, spiritus qui nunc operatur in filios, diffidentiæ: in quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filii iræ, sicut & cæteri: Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, & quum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, (cujus gratia estis salvati) & conresuscitavit, & consedere fecit in cœlestibus in Christo Jesu: ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu. Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est; non ex operibus, ut ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus. Propter quod memores estote, quod aliquando vos gentes in carne, qui dicimini præputium, ab Cap. 2.

ea

Digitized by Google

ea quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta: quia A eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Jesu, vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens inimicitias in carne sua: legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in B uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longe fuistis, & pacem iis, qui prope. Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem. Ergo jam non estis hospites, & advenæ: sed estis cives sanctorum, & domestici Dei: superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu: in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino: in quo & vos coædi- C ficamini in habitaculum Dei in Spiritu.

Cap. 3. Hujus rei gratia, ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis gentibus, si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis: quoniam secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in brevi: prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi: quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu. Gentes esse co- D heredes, & concorporales, & comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium: Cujus factus sum minister, secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi secundum operationem virtutis ejus. Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, In gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit, ut innotescat principatibus & potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam, multiformis sa- E pientia Dei, secundum præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per fidem ejus. Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloriæ suæ, virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem, Christum habitare per fi- F dem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum: scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens est omnia facere supe abundanter quam petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis: Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Jesu, in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen. G

Cap. 4. Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate, soliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. Unum corpus, & unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma. Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ? Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem pastores, & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi? donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Hoc igitur dico, & testificor in Domino, ut jam non ambuletis, sicut & gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ est in illis, propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum. Si tamen illum audistis, & in ipso edocti estis, sicut est veritas in Jesu. Deponere vos secundum pristinam conversationem veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Renovamini autem spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra. Irascimini, & nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo: qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemtionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur à vobis, cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis.

Cap. 5. Estote ergo imitatores Dei sicut filii charissimi: & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suavitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos; aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet; sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ; nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate: fructus enim

Digitized by Google

lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate: pro- A bantes quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. Omnia autem, quæ arguuntur, à lumine manifestantur: omne enim, quod manifestatur, lumen est. Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exsurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite B fieri imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino in quo est luxuria: sed implemini Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino, gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo & Patri. Subjecti invicem in timore Christi. Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniam vir caput est mulieris: sicut Christus caput est Ecclesiæ: Ipse, salvator corporis ejus. C Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim umquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, D & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.

Cap. 6. Filii obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est. Honora patrem tuum, & matrem E tuam quod est mandatum primum in promissione: ut bene sit tibi, & sis longævus super terram. Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini. Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus: scientes quoniam unusquisque, quodquumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber. Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum, & vester Dominus est in cœlis: & personarum acceptio non est apud eum. De cætero fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli. Quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem; sed adversus principes, & potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam justitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere: & galeam salutis assumite; & gladium spiritus, (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis; & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelii: pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui. Ut autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra. Pax fratribus, & charitas cum fide, à Deo Patre, & Domino Jesu Christo. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Ephesios.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

Caput 1. PAULUS & Timotheus, servi Jesu Christi, omni- F bus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, & diaconibus. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, super communicatione vestra in Evangelio Christi à prima die usque nunc. Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. Sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis: eo quod habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi. Et hoc oro ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu: ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi, repleti fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam & laudem Dei. Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelii: ita ut vincula mea manifesta fierent in

Digitized by Google

Christo in omni prætorio, & in cæteris omnibus; & A plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantius auderent sine timore verbum Dei loqui. Quidam quidem & propter invidiam & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant. Quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelii positus sum. Quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincere, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis. Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus an- B nuntietur; & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem, & subministrationem Spiritus Jesu Christi. Secundum exspectationem & spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem. Mihi enim vivere Christus est, & mori lucrum. Quod si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coarctor autem è duobus: desiderium ha- C bens dissolvi, & esse cum Christo, multo magis melius: permanere autem in carne, necessarium propter vos. Et hoc confidens scio quia manebo, & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum, & gaudium fidei: ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterum ad vos. Tantum digne Evangelio Christi conversamini: ut sive quum venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelii: & in nullo terreamini ab D adversariis: quæ illis est caussa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo: quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini: idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

Cap. 2. Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis: implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes, nihil per contentionem, neque per ina- E nem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes, non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea quæ aliorum. Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu: qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & dona- F vit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. Itaque charissimi mei, (sicut semper obedistis) non ut in præsentia mei tantum, sed multo magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate. Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæ- G sitationibus: ut sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ & perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi. Sed & si immolor supra sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis. Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi. Spero autem in Domino Jesu Timotheum me cito mittere ad vos: ut & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi. Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt. Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito. Necessarium autem existimavi Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos: quoniam quidem omnes vos desiderabat: & mœstus erat, propterea quod audieratis illum infirmatum. Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus; non solum autem ejus, verum etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem. Festinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote. Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret, id quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

De cætero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Jesu, & non in carne fiduciam habentes: quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis, circumcisus octavo die, ex genere Israel, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundum justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam, & inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Jesu: quæ ex Deo est justitia in fide, ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus: si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis. Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quomodo comprehendam in quo & comprehensus sum à Christo Jesu. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula. Imitatores mei estote fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi: quorum finis interitus: quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt. Nostra autem conversatio in cœlis est: unde etiam Salvatorem exspecta-

Cap. 3.

Digitized by Google

mus Dominum nostrum Jesum Christum, qui refor- A
mabit corpus humilitatis nostræ, configuratum cor-
pori claritatis suæ, secundum operationem, qua etiam
possit subjicere sibi omnia.

Cap. 4. Itaque fratres mei charissimi, & desideratissimi,
gaudium meum & corona mea: sic state in Domino,
charissimi. Evodiam rogo, & Syntychen deprecor,
idipsum sapere in Domino. Etiam rogo & te germa-
ne compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt
in Evangelio cum Clemente, & cæteris adjutoribus
meis, quorum nomina sunt in libro vitæ. Gaudete in B
Domino semper: iterum dico gaudete. Modestia ve-
stra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est.
Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione, & obsecra-
tione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ in-
notescant apud Deum. Et pax Dei, quæ exsuperat
omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligen-
tias vestras in Christo Jesu. De cætero fratres, quæ-
quumque sunt vera, quæquumque pudica, quæ-
quumque justa, quæquumque sancta, quæquumque
amabilia, quæquumque bonæ famæ, si qua virtus, C
si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didici-
stis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hæc
agite: & Deus pacis erit vobiscum. Gavisus sum au-
tem in Domino vehementer, quoniam tamdem ali-
quando refloruistis pro me sentire: sicut & sentieba-
tis: occupati autem eratis. Non quasi propter penu-
riam dico: ego enim didici, in quibus sum, sufficiens
esse. Scio & humiliari, scio & abundare; (ubique &
in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire; &
abundare, & penuriam pati. Omnia possum in eo,
qui me confortat. Verumtamen bene fecistis, com-
municantes tribulationi meæ. Scitis autem & vos
Philippenses, quod in principio Evangelii, quando
profectus sum à Macedonia, nulla mihi Ecclesia com-
municavit in ratione dati & accepti, nisi vos soli:
quia & Thessalonicam semel & bis in usum qui mi-
sistis. Non quia quæro datum, sed requiro fructum
abundantem in ratione vestra. Habeo autem omnia,
& abundo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito
quæ misistis, odorem suavitatis, hostiam acceptam,
placentem Deo. Deus autem meus impleat omne
desiderium vestrum, secundum divitias suas, in glo-
ria in Christo Jesu. Deo autem & Patri nostro glo-
ria in sæcula sæculorum: Amen. Salutate omnem
sanctum in Christo Jesu. Salutant vos, qui me-
cum sunt fratres. Salutant vos omnes sancti, ma-
xime autem qui de Cæsaris domo sunt. Gratia
Domini nostri Jesu Christi, cum spiritu vestro.
Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Philippenses.

INCIPIT
EPISTOLA B. PAULI
APOSTOLI
AD COLOSSENSES.

Caput 1. PAULUS Apostolus Jesu Christi, per volunta- D
tem Dei, & Timotheus frater: eis, qui sunt Co-
lossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Jesu.
Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino
Jesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini
nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes: au-
dientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem
quam habetis in sanctos omnes, propter spem, quæ
reposita est vobis in cœlis: quam audistis in verbo
veritatis Evangelii: quod pervenit ad vos, sicut & in
universo mundo est, & fructificat, & crescit, sicut in E
vobis, ex ea die, qua audistis, & cognovistis gratiam
Dei in veritate, sicut didicistis ab Epaphra charissi-
mo conservo nostro, qui est fidelis pro vobis mini-
ster Christi Jesu, qui etiam manifestavit nobis dile-
ctionem vestram in spiritu. Ideo & nos ex qua die
audivimus, non cessamus pro vobis orantes, & po-
stulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in
omni sapientia & intellectu spiritali: ut ambuletis di-
gne Deo per omnia placentes: in omni opere bono
fructificantes, & crescentes in scientia Dei: in omni F
virtute confortati secundum potentiam claritatis ejus,
in omni patientia & longanimitate cum gaudio, gra-
tias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in par-
tem sortis sanctorum in lumine: qui eripuit nos de
potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii di-
lectionis suæ; in quo habemus redemtionem per san-
guinem ejus, remissionem peccatorum: qui est imago
Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: quo-
niam in ipso condita sunt universa in cœlis, & in ter-
ra, visibilia, & invisibilia, sive Throni, sive Domina-
tiones, sive Principatus, sive Potestates: omnia per
ipsum & in ipso creata sunt: & ipse est ante omnes,
& omnia in ipso constant. Et ipse est caput corporis
Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mor-
tuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens. Quia
in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabita-
re: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacifi-
cans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris,
sive quæ in cœlis sunt. Et vos quum essetis aliquan-
do alienati, & inimici sensu in operibus malis: nunc
autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mor-
tem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irre-
prehensibiles coram ipso: si tamen permanetis in fi-
de fundati, & stabiles: & immobiles à spe Evange-
lii, quod audistis, quod prædicatum est in universa
creatura, quæ sub cœlo est, cujus factus sum ego
Paulus minister. Qui nunc gaudeo in passionibus pro
vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi,
in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia:
cujus factus sum ego minister secundum dispensatio-
nem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam ver-
bum Dei: mysterium, quod absconditum fuit à sæ-
culis, & generationibus, nunc autem manifestatum
est sanctis ejus, quibus voluit Deus notas facere di-
vitias gloriæ sacramenti hujus in gentibus, quod est

Digitized by Google

Christus, in vobis spes gloriæ, quem nos annuntia-
mus, corripientes omnem hominem, & docentes
omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus
omnem hominem perfectum in Christo Jesu. In quo
& laboro, certando secundum operationem ejus,
quam operatur in me, in virtute.

Cap. 2. Volo enim vos scire qualem solicitudinem habeam
pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiciæ, & quiqum-
que non viderunt faciem meam in carne: ut conso-
lentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in
omnes divitias plenitudinis intellectus, in agnitio-
nem mysterii Dei Patris & Christi Jesu: in quo sunt
omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Hoc
autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate ser-
monum. Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu
vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum,
& firmamentum ejus, quæ in Christo est, fidei ve-
stræ. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Domi-
num, in ipso ambulate, radicati, & superædificati in
ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundan-
tes in illo in gratiarum actione. Videte ne quis vos
decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, se-
cundum traditionem hominum, secundum elementa
mundi, & non secundum Christum: quia in ipso in-
habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter: &
estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus,
& potestatis: in quo & circumcisi estis circumcisio-
ne non manu facta in exspoliatione corporis carnis,
sed in circumcisione Christi: consepulti ei in baptis-
mo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei,
qui suscitavit illum à mortuis. Et vos, quum mortui
essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivi-
ficavit cum illo, donans vobis omnia delicta: delens
quod adversus nos erat chirographum decreti, quod
erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affi-
gens illud cruci: & exspolians principatus, & pote-
states, traduxit confidenter, palam triumphans illos
in semetipso. Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in
potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sab-
bathorum: quæ sunt umbra futurorum: corpus au-
tem Christi. Nemo vos seducat, volens in humilita-
te, & religione Angelorum, quæ non vidit ambu-
lans, frustra inflatus sensu carnis suæ, & non tenens
caput, ex quo totum corpus, per nexus & conjun-
ctiones subministratum & constructum, crescit in
augmentum Dei. Si ergo mortui estis cum Christo
ab elementis hujus mundi: quid adhuc tamquam vi-
ventes in mundo decernitis? Ne tetigeritis, neque
gustaveritis, neque contrectaveritis: quæ sunt omnia
in interitum ipso usu, secundum præcepta & doctri-
nas hominum: quæ sunt rationem quidem habentia
sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad
parcendum corpori, non in honore aliquo ad satu-
ritatem carnis.

Cap. 3. Igitur, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum
sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens:
quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mor-
tui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Chri-
sto in Deo. Quum Christus apparuerit, vita vestra;
tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Mortifi-
cate ergo membra vestra, quæ sunt super terram;
fornicationem, immunditiam, libidinem, concupi-
scentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacro-
rum servitus: propter quæ venit ira Dei super filios
incredulitatis: in quibus & vos ambulastis aliquando,
quum viveretis in illis. Nunc autem deponite & vos
omnia; iram, indignationem, malitiam, blasphe-
miam, turpem sermonem de ore vestro. Nolite men-

A tiri invicem, exspoliantes vos veterem hominem cum
actibus suis, & induentes novum, eum qui renova-
tur in agnitionem, secundum imaginem ejus qui crea-
vit illum. Ubi non est gentilis, & Judæus, circumci-
sio, & præputium, Barbarus, & Scytha, servus, &
liber: sed omnia, & in omnibus Christus. Induite vos
ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera mise-
ricordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam,
patientiam: supportantes invicem, & donantes vo-
bismetipsis, si quis adversus aliquem habet quere-
B lam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos. Su-
per omnia autem hæc, charitatem habete, quod est
vinculum perfectionis: & pax Christi exsultet in cor-
dibus vestris, in qua & vocati estis in uno corpore:
& grati estote. Verbum Christi habitet in vobis abun-
danter, in omni sapientia, docentes, & commonen-
tes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiri-
tualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.
Omne quodquumque facitis in verbo aut in opere,
omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agen-
C tes Deo & Patri per ipsum. Mulieres subditæ estote
viris, sicut oportet, in Domino. Viri diligite uxores
vestras, & nolite amari esse ad illas. Filii obedite pa-
rentibus per omnia: hoc enim placitum est in Do-
mino. Patres, nolite ad indignationem provocare fi-
lios vestros, ut non pusillo animo fiant. Servi obe-
dite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum
servientes, quasi hominibus placentes, sed in simpli-
citate cordis, timentes Deum. Quodquumque faci-
tis, ex animo operamini, sicut Domino, & non ho-
D minibus: scientes quod à Domino accipietis retribu-
tionem hereditatis. Domino Christo servite. Qui
enim injuriam facit, recipiet id quod inique gessit,
& non est personarum acceptio apud Deum.

Domini, quod justum est & æquum, servis præstate: Cap. 4.
scientes quod & vos Dominum habetis in cœlo. Ora-
tioni instate, vigilantes in ea in gratiarũ actione: oran-
tes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium
sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter
quod etiam vinctus sum) ut manifestem illud ita ut
E oportet me loqui. In sapientia ambulate ad eos qui fo-
ris sunt; tempus redimentes. Sermo vester semper in
gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat
vos unicuique respondere. Quæ circa me sunt, omnia
vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fide-
lis minister, & conservus in Domino: quem misi ad
vos ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, &
consoletur corda vestra, cum Onesimo charissimo, &
fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic agun-
tur, nota facient vobis. Salutat vos Aristarchus con-
F captivus meus, & Marcus consobrinus Barnabæ, de
quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite il-
lum: & Jesus qui dicitur Justus: qui sunt ex circumci-
sione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mi-
hi fuerunt solatio. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis
est: servus Christi Jesu, semper solicitus pro vobis in
orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni volun-
tate Dei. Testimonium enim illi perhibeo, quod ha-
bet multum laborem pro vobis, & pro iis qui sunt
Laodiciæ, & qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medi-
G cus charissimus: & Demas. Salutate fratres, qui sunt
Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ec-
clesiam. Et quum lecta fuerit apud vos epistola hæc,
facite ut & in Laodicensium Ecclesia legatur: & eam,
quæ Laodicensium est, vos legatis. Et dicite Archip-
po: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut
illud impleas. Salutatio, mea manu Pauli. Memores
estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Colossenses.

Digitized by Google

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

Caput 1. PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ A Thessalonicensium, in Deo Patre, & Domino Jesu Christo. Gratia vobis, & pax. Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione, memores operis fidei vestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum & patrem nostrum: scientes fratres, dilecti à Deo, electionem vestram: quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed & in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut B scitis quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritus sancti: ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaïa. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solum in Macedonia, & in Achaïa, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui. Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo con- C versi estis ad Deum à simulacris, servire Deo vivo, & vero, & exspectare Filium ejus de cœlis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

Cap. 2. Nam ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit: sed ante passi, & contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa solicitudine. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo, sed sicut D probati sumus à Deo ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ: Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis. Quum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrûm tamquam si nutrix foveat filios suos. Ita desiderantes vos cupide, volebamus tradere vobis non solum E Evangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis. Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis: nocte ac die operantes, ne quem vestrûm gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei. Vos testes estis, & Deus, quam sancte, & juste, & sine querela, vobis, qui credidistis, fuimus: sicut scitis, qualiter unumquemque vestrûm (sicut pater filios suos) deprecantes vos & consolantes, testificati sumus, ut ambularetis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum & glo- F riam. Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam quum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est vere) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis. Vos enim imitatores facti estis fratres, Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa in Christo Jesu; quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Judæis: qui & Dominum occiderunt Jesum, & Prophetas, & nos persequuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur; prohibentes nos gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem. Nos autem fratres desolati à vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantius festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio: quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impedivit nos Satanas. Quæ est enim nostra spes aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus? vos enim estis gloria nostra & gaudium.

Cap. 3. Propter quod non sustinentes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis: & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi, ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra: ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus. Nam & quum apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis. Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne forte tentaverit vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos: ideo consolati sumus fratres in vobis, in omni necessitate & tribulatione nostra, per fidem vestram, quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum, nocte ac die abundantius orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea quæ desunt fidei vestræ? Ipse autem Deus & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos. Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in invicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis: ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

Cap. 4. De cætero ergo, fratres, rogamus vos & obsecra-

Digitized by Google

mus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodo oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione, ut sciat unusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione & honore; non in passione desiderii, sicut & gentes quæ ignorant Deum: & ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: ipsi enim vos à Deo didicistis ut diligatis invicem. Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos fratres ut abundetis magis, & operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris; sicut præcepimus vobis: & ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis. Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quod Jesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo: & mortui qui in Christo sunt, resurgent primi. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini invicem in verbis istis.

Cap. 5. De temporibus autem, & momentis, fratres non indigetis ut scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax, & securitas; tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient. Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat: omnes enim vos filii lucis estis, & filii diei: non sumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem, qui diei sumus, sobrii simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis: quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum, qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum illo vivamus. Propter quod consolamini invicem, & ædificate alterutrum, sicut & facitis. Rogamus autem vos fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & monent vos, ut habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini in invicem, & in omnes. Semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite: hæc est enim voluntas Dei in Christo Jesu, in omnibus vobis. Spiritum nolite exstinguere. Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate: quod bonum est tenete. Ab omni specie mala abstinete vos. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in adventu Domini nostri Jesu Christi servetur. Fidelis est, qui vocavit vos: qui etiam faciet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adjuro vos per Dominum, ut legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Thessalonicenses I.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES SECUNDA.

Caput I. PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas uniuscujusque vestrûm in invicem: ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum justi judicii Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. Si tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cœlo cum Angelis virtutis ejus, in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi. Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus: cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt; quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

Digitized by Google

In quo etiam oramus semper pro vobis: ut dignetur A vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute, ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, & vos in illo, secundum gratiam Dei nostri, & Domini Jesu Christi.

Cap. 2. Rogamus autem vos fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum: ut non cito moveamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos mis- B sam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui adversatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus. Non retinetis quod quum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis? Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore. Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet nunc, teneat donec de medio C fiat. Et tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventus sui eum, cujus est adventus secundum operationem Satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias D agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti à Deo, quod elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis: in qua & vocavit vos per Evangelium nostrum, in acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi. Itaque fratres state: & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia, exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono.

De cætero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos: & ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo. Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi. Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Ipsi enim scitis quemadmodum oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos: neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrûm gravaremus: Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & quum essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent. Vos autem fratres nolite deficere benefacientes. Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur. Et nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem. Ipse autem Dominus pacis, det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis. Salutatio, mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola. Ita scribo. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Thessalonicenses II.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM PRIMA.

Cap. 1. PAULUS Apostolus Jesu Christi secundum imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Jesu spei nostræ: Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro. Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi quum irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæstiones, præstant magis quam ædificationem Dei, quæ est in fide. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam F aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, volentes E esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitime utatur: sciens hoc quia lex justo non est posita, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, patricidis, & matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur, quæ est secundum Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi. Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio: qui

Digitized by Google

qui prius blasphemus fui, & persequutor, & contu- A meliosus: sed misericordiam Dei consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabundavit autem gratia Domini nostri, cum fide, & dilectione, quæ est in Christo Jesu. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: quod Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Sed ideo misericordiam consequutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam. Regi autem sæculorum B immortali, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen. Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundum præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam. Habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt: ex quibus est Hymenæus, & Alexander, quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

Cap. 2. Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro C omnibus hominibus: pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo. Qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus: qui dedit redemtionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis: in quo positus sum ego prædicator & Apostolus (veritatem dico, non mentior) D Doctor Gentium in fide, & veritate. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Mulier in silentio discat cum omni subjectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum; sed esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde E Heva: & Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

Cap. 3. Fidelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed suæ domui F bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Non neophytum: ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes. Habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem pro- G bentur primum: & sic ministrent, nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis bene præsint, & suis domibus. Qui enim bene ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu. Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire cito. Si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit Angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumtum est in gloria.

Cap. 4. Spiritus autem manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis qui cognoverunt veritatem. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem: Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assequutus es. Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc, & doce. Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium, in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii. Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & te ipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.

Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem; Cap. 5. juvenes, ut fratres; anus, ut matres; juvenculas, ut sorores in omni castitate: Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primum domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Quæ autem vere vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die. Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint. Si quis autem suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsequuta est. Adolescentiores autem viduas devita. Quum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solum otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim quædam conversæ sunt retro Satanam. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia: ut iis, quæ vere viduæ sunt, sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: Non

Digitized by Google

alligabis os bovi trituranti. Et: Dignus est operarius mercede sua. Adversus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes coram omnibus argue: ut & cæteri timorem habeant. Testor coram Deo & Christo Jesu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando. Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

Cap. 6. Quicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ: superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem. Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia. Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quod nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ô homo Dei hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem: ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi: quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Amen. Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum) bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Timotheum I.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM SECUNDA.

Caput I. PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu: Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro. Gratias ago Deo, cui servio à progenitoribus in conscientia pura, quod sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear, recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primum in avia tua Loïde, & matre tua Eunice, certus sum autem quod & in te. Propter quam caussam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundum virtutem Dei: qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundum propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & incorruptionem per Evangelium: in quo positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister Gentium. Ob quam caussam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum quia potens est depositum meum servare in illum diem. Formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti in fide & in dilectione in Christo Jesu. Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum, qui habitat in nobis. Scis hoc, quod aversi sunt à me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phigellus, & Hermogenes. Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpe me refrigeravit, & catenam meam non erubuit: sed quum Romam venisset, solicite me quæsivit, & invenit. Det illi Dominus invenire miseri-

Digitized by Google

cordiam à Domino in illa die. Et quanta Epheſi miniſtravit mihi, tu melius noſti.

Cap. 2. Tu ergo fili mi confortare in gratia, quæ eſt in Chriſto Jeſu: & quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Labora ſicut bonus miles Chriſti Jeſu. Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus: ut ei placeat, cui ſe probavit. Nam & qui certat in agone, non coronatur niſi legitime certaverit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Intellige quæ dico: dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Memor eſto Dominum Jeſum Chriſtum reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine David, ſecundum Evangelium meum, in quo laboro uſque ad vincula, quaſi male operans: ſed verbum Dei non eſt alligatum. Ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Jeſu, cum gloria cœleſti. Fidelis ſermo: Nam ſi commortui ſumus, & convivemus: ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus: ſi negaverimus, & ille negabit nos: ſi non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Hæc commone, teſtificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubverſionem audientium. Solicite cura teipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, recte tractantem verbum veritatis. Profana autem, & vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem: & ſermo eorum ut cancer ſerpit: ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe jam factam, & ſubverterunt quorumdam fidem. Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: cognovit Dominus qui ſunt ejus; & diſcedat ab iniquitate, omnis qui nominat nomen Domini. In magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam. Si quis ergo emundaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum. Juvenilia autem deſideria fuge, ſectare vero juſtitiam, fidem, charitatem, & pacem cum iis qui invocant Dominum de corde puro. Stultas autem, & ſine diſciplina quæſtiones devita: ſciens quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem, cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.

Cap. 3. Hoc autem ſcito, quod in noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa: erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti, ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate, proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores magis quam Dei: habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita: ex his enim ſunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis: ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum autem Jannes & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, ſed ultra non proficient: inſipientia enim eorum manifeſta erit omnibus, ſicut & illorum fuit. Tu autem aſſequutus es meam doctrinam, inſtitutionem, propoſitum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam, perſequutiones, paſſiones: qualia mihi facta ſunt Antiochiæ, Iconii, & Lyſtris: quales perſequutiones ſuſtinui, & ex omnibus eripuit me Dominus. Et omnes, qui pie volunt vivere in Chriſto Jeſu, perſequutionem patientur. Mali autem homines, & ſeductores, proficient in pejus; errantes, & in errorem mittentes. Tu vero permane in iis, quæ didiciſti, & credita ſunt tibi: ſciens à quo didiceris. Et quia ab infantia ſacras litteras noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem, quæ eſt in Chriſto Jeſu. Omnis Scriptura divinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in juſtitia: ut perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus.

Cap. 4. Teſtificor coram Deo, & Jeſu Chriſto, qui judicaturus eſt vivos, & mortuos, per adventum ipſius, & regnum ejus: prædica verbum, inſta opportune, importune: argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Erit enim tempus, quum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus: Et à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur. Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangeliſtæ, miniſterium tuum imple. Sobrius eſto. Ego enim jam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. Bonum certamen certavi, curſum conſummavi, fidem ſervavi. In reliquo repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die juſtus judex: non ſolum autem mihi, ſed & iis qui diligunt adventum ejus. Feſtina ad me venire cito. Demas enim me reliquit, diligens hoc ſæculum, & abiit Theſſalonicam: Creſcens in Galatiam, Titus in Dalmatiam. Lucas eſt mecum ſolus. Marcum aſſume, & adhuc tecum: eſt enim mihi utilis in miniſterium. Tychicum autem miſi Epheſum. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas. Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit: reddet illi Dominus ſecundum opera ejus: quem & tu devita: valde enim reſtitit verbis noſtris. In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Dominus autem mihi aſtitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes: & liberatus ſum de ore leonis. Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & ſalvum faciet in regnum ſuum cœleſte, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. Saluta Priſcam, & Aquilam, & Oneſiphori domum. Eraſtus remanſit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti. Feſtina ante hyemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes. Dominus Jeſus Chriſtus cum ſpiritu tuo, Gratia vobiſcum. Amen.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Timotheum II.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD TITUM.

Caput I.

PAulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi A secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundum pietatem est. In spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus ante tempora sæcularia: manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundum præceptum Salvatoris nostri Dei: Tito dilecto filio secundum communem fidem, gratia & pax à Deo Patre, & Christo Jesu Salvatore nostro. Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyte- B ros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere. C Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores; maxime qui de circumcisione sunt: quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri. Testimonium hoc verum est. Quam ob caussam increpa illos dure, ut sani sint in fide, non intendentes Judaïcis fabulis, & mandatis hominum, aversantium se à veritate. Omnia munda mundis: coinqui- D natis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: quum sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Cap. 2.

Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam: Senes, ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia: Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, bene docentes: ut prudentiam doceant adole- E scentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei. Juvenes similiter hortare ut sobrii sint. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus. Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo, exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi: qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Cap. 3.

Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse: neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem. Quum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei; non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum: ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona & utilia hominibus. Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita, sunt enim inutiles, & vanæ. Hæreticum hominem, post unam & secundam correptionem devita: sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, quum sit proprio judicio condemnatus. Quum misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hyemare. Zenam legisperitum & Apollo solicite præmitte, ut nihil illis desit: Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi. Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Titum.

Digitized by Google

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

PAULUS vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater; Philemoni dilecto, & adjutori nostro, & Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Jesu, & in omnes sanctos: ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu. Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet: propter charitatem magis obsecro, quum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem & vinctus Jesu Christi: Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo, qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi utilis, quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe: A quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii: sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Forsitan enim ideo discessit ad horam à te, ut æternum illum reciperes: jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maxime mihi; quanto autem magis tibi, & in carne, & in Domino? Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me: Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa. Ego Paulus B scripsi mea manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quod & teipsum mihi debes: ita frater. Ego te fruar in Domino: Refice viscera mea in Domino. Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam & super id, quod dico: facies. Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis. Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu, Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, adjutores mei. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

Explicit Epistola B. Pauli Apostoli ad Philemonem.

INCIPIT EPISTOLA B. PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

Caput 1. MULTIFARIAM, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime, diebus istis loquutus est nobis in filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula. Qui quum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sed & ad dexteram majestatis in excelsis: tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis, nomen hereditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? Et quum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. Ad filium autem: Thronus tuus Deus, in sæculum sæculi, virga æquitatis, virga regni tui. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: pro- C pterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exsultationis præ participibus tuis. Et: Tu in principio Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent: & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium D missi propter eos, qui hereditatem capient salutis?

Cap. 2. Propterea abundantius oportet observare nos ea quæ audivimus, ne forte pereffluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit justam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ quum initium accepisset enarrari per Dominum, ab eis, qui audie-

Digitized by Google

runt, in nos confirmata est. Contestante Deo signis A & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem. Non enim Angelis subjecit Deus orbem terræ futurum de quo loquimur. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab Angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus. In eo enim quod omnia ei subjecit nihil dimisit non subjectum B ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei. Eum autem, qui modico quam Angeli minoratus est, videmus Jesum, propter passionem mortis, gloria & honore coronatum: ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam caussam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nun- C tiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te. Et iterum: Ego ero fidens in eum. Et iterum: Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxii erant servituti. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Unde debuit per omnia fratri- D bus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

Cap. 3. Unde fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate Apostolum & pontificem confessionis nostræ Jesum: qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & Moyses in omni domo ejus. Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domûs, qui fabricavit illam. E Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant: Christus verò tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres ve- F stri; probaverunt, & viderunt opera mea quadraginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas, sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo: sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ G ejus usque ad finem firmum retineamus. Dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione. Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, quorum cadavera prostrata sunt in deserto? Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt? Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

Timeamus ergo ne forte relicta pollicitatione in- Cap. 4. troëundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse. Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus, non admistus fidei ex iis qui audierunt. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis. Et in isto rursum: Si introibunt in requiem meam. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem: iterum terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantum temporis, sicut supra dictum est: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Nam si eis Jesus requiem præstitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, die. Itaque relinquitur sabbathismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requiem ejus; etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum. Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Jesum filium Dei: teneamus confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo quum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

Omnis namque Pontifex ex hominibus assumtus, Cap. 6. pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis: qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate: & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tamquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui loquutus est ad eum: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido & lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia. Et quidem quum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam: & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, caussa salutis æternæ, appellatus à Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech. De quo nobis grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Etenim quum deberetis magistri esse propter tempus: rursum indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

Digitized by Google

Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus; eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

Cap. 6.

Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursum jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fide ad Deum, baptismatum doctrinæ impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicii æterni. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. Impossibile est enim, eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt; rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit benedictionem à Deo. Proferens autem spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem. Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, & viciniora saluti: tametsi ita loquimur. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur, operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. Cupimus autem unumquemque vestrûm eamdem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usque in finem: ut non segnes efficiamini, verum imitatores eorum, qui fide & patientia hereditabunt promissiones. Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum, dicens: Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem. Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum. In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum: ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem: quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis: ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, secundum ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

Cap. 7.

Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso à cede regum, & benedixit ei: cui & decimas omnium divisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex justitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est, rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, mandatum habent decimas sumere à populo secundum legem, id est, à fratribus suis: quamquam & ipsi exierint de lumbis Abrahæ. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumsit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromissiones, benedixit. Sine ullâ autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur. Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia vivit. Et (ut ita dictum sit) per Abraham, & Levi, qui decimas accepit, decimatus est: adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech. Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere sacerdotem, & non secundum ordinem Aaron dici? Translato enim sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat. In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit. Manifestum est enim quod ex Juda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses loquutus est. Et amplius adhuc manifestum est; si secundum similitudinem Melchisedech exsurgat alius sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis. Contestatur enim: Quoniam tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex, introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum. Et quantum est non sine jurejurando (alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt; hic autem cum jurejurando, per eum, qui dixit ad illum: Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum.) In tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere: hic autem eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium. Unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus: qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel, seipsum offerendo. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

Cap. 8.

Capitulum autem super ea quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis, sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo. Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: unde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat: si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: quum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari & umbræ deserviunt cœlestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum: Vide (inquit) omnia facito secundum exemplar, quod tibi ostensum est in monte. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. Nam si illud prius culpa vacasset: non utique secundi locus inquireretur. Vituperans enim eos dicit: Ecce dies venient, dicit Dominus: & consummabo super domum Israel, & super domum Juda, testamentum novum: non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Ægypti: quoniam ipsi non permanserint in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israel post dies illos dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi

Digitized by Google

erunt mihi in populum: & non docebit unusquisque A proximum suum, & unusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: quoniam omnes scient me à minore usque ad majorem eorum: quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum jam non memorabor. Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur & senescit, prope interitum est.

Cap. 9. Habuit quidem & prius, justificationes culturæ, & Sanctum sæculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio B panum quæ dicitur Sancta. Post velamentum autem secundùm tabernaculum, quod dicitur Sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, & arcam testamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti, superque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula. His vero ita compositis; in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum C officia consummantes: in secundo autem semel in anno solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia: hoc significante Spiritu sancto, nondum propalatam esse sanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente statum, quæ parabola est temporis instantis: juxta quam munera, & hostiæ offeruntur, quæ non possunt juxta conscientiam perfectum facere servientem, solummodo in cibis, & in potibus, & variis baptismatibus, & justitiis carnis usque ad tempus correctionis impositis. D Christus autem assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est, non hujus creationis; neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in Sancta, æterna redemtione inventa. Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo emundabit conscientiam E nostram ab operibus mortuis, ad serviendum Deo viventi? Et ideo novi testamenti mediator est; ut morte intercedente, in redemtionem earum prævaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hereditatis. Ubi enim testamentum est; mors necesse est intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum vivit qui testatus est. Unde nec primum quidem sine sanguine dedicatum est. Lecto enim omni mandato legis F à Moyse universo populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum, cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo; ipsum quoque librum, & omnem populum aspersit, dicens: Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerii sanguine similiter aspersit. Et omnia pæne in sanguine secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium his mundari: ipsa autem cœlestia melioribus hostiis quam istis. Non G enim in manufacta Sancta Jesus introivit, exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis: Neque ut sæpe offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per singulos annos in sanguine alieno: alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem semel in consummatione sæculorum, ad destitutionem peccati, per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem judicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata; secundò sine peccato apparebit exspectantibus se, in salutem.

Cap. 10. Umbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere: alioquin cessassent offerri: ideo quod nullam haberent ultra conscientiam peccati, cultores semel mundati: sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit. Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideo ingrediens mundum dicit: Hostiam, & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi: holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio: in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Superius dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ numquam possunt auferre peccata: hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei, de cætero exspectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus. Una enim oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit: Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, Dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas: & peccatorum, & iniquitatum eorum jam non recordabor amplius. Ubi autem horum remissio: jam non est oblatio pro peccato. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi, quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam, & sacerdotem magnum super domum Dei: accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit) & consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam exspectatio judicii, & ignis æmulatio, quæ consumtura est adversarios. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit: Mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit Dominus populum suum. Horrendum est incidere in manus Dei viventis. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum, & in altero quidem, opprobriis & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem, socii taliter conversantium

tium

Digitized by Google

tium effecti. Nam & vinctis compassi estis, & rapi- A nam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit. Justus autem meus ex fide vivit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. Nos autem non sumus subtractionis filii in perditionem, sed B fidei in acquisitionem animæ.

Cap. 11. Est autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. In hac enim testimonium consequuti sunt senes. Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. Fide plurimam hostiam Abel, quam Caïn, obtulit Deo, per quam testimonium consequutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo; & per illam defunctus adhuc loquitur. Fide Henoch translatus est ne videret mortem, & non C inveniebatur, quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Fide Noë, responso accepto de iis quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domus suæ, per quam damnavit mundum: & justitiæ, quæ per fidem est, hæres est institutus. Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in here- D ditatem: & exiit, nesciens quo iret. Fide demoratus est in terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando, cum Isaac & Jacob coheredibus repromissionis ejusdem. Exspectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus artifex & conditor Deus. Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat. Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tamquam sidera cœli in multitudinem, & sicut are- E na, quæ est ad oram maris, innumerabilis. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes, & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere. Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi: nunc autem meliorem appetunt, id est, cœlestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem. Fide obtulit Abraham Isaac, F cum tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones; ad quem dictum est: Quia in Isaac vocabitur tibi semen: arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus: unde eum & in parabolam accepit. Fide & de futuris benedixit Isaac, Jacob, & Esaü. Fide Jacob, moriens, singulos filiorum Joseph benedixit: & adoravit fastigium virgæ ejus. Fide Joseph, moriens, de profectione filiorum Israel memoratus est, & de ossibus suis mandavit. Fide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus à parenti- G bus suis; eo quod vidissent elegantem infantem, & non timuerunt regis edictum. Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis, magis eligens affligi cum populo Dei, quam temporalis peccati habere jucunditatem, majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tamquam videns sustinuit. Fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. Fide transierunt mare Rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Ægyptii, devorati sunt. Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum septem. Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel, & Prophetis: qui per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladii, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum: acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alii autem distenti sunt, non suscipientes redemtionem, ut meliorem invenirent resurrectionem. Alii vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti: quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

Cap. 12. Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen? aspicientes in Auctorem fidei, & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contemta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes: & obliti estis consolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filii estis. Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multo magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus? Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundum voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus. Omnis autem disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ. Propter quod, remissas manus, & soluta genua, erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur. Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum: contemplantes ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi. Ne quis fornicator, aut profanus ut Esaü: qui propter unam escam vendidit primitiva sua. Scitote enim quoniam & postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis

Digitized by Google

inquiſiſſet eam. Non enim acceſſiſtis ad tractabilem A montem, & accenſibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ ſonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excuſaverunt ſe, ne eis fieret verbum. Non enim portabant quod dicebatur: Et ſi beſtia tetigerit montem, lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyſes dixit: Exterritus ſum, & tremebundus. Sed acceſſiſtis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jeruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Eccleſiam primitivorum, qui conſcri- B pti ſunt in cœlis, & judicem omnium Deum, & ſpiritus juſtorum perfectorum, & teſtamenti novi mediatorem Jeſum, & ſanguinis aſperſionem melius loquentem quam Abel. Videte ne recuſetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recuſantes eum qui ſuper terram loquebatur: multo magis nos, qui de cœlis loquentem nobis avertimus. Cujus vox movit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens: Adhuc ſemel; & ego movebo non ſolum terram, ſed & cœlum. Quod autem, Adhuc ſemel, dicit: declarat mo- C bilium tranſlationem tamquam factorum, ut maneant ea quæ ſunt immobilia. Itaque regnum immobile ſuſcipientes, habemus gratiam: per quam ſerviamus placentes Deo, cum metu & reverentia. Etenim Deus noſter ignis conſumens eſt.

Cap. 13. Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hoſpitalitatem nolite obliviſci, per hanc enim latuerunt quidam, Angelis hoſpitio receptis. Mementote vinctorum, tamquam ſimul vincti; & laborantium, tamquam & ipſi in corpore morantes. Honorabile con- D nubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus. Sint mores ſine avaritia, contenti præſentibus: ipſe enim dixit: Non te deſeram, neque derelinquam. Ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo. Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis loquuti ſunt verbum Dei: quorum intuentes exitum converſationis, imitamini fidem. Jeſus Chriſtus heri, & hodie: ipſe & in ſæcula. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum eſt enim gratia ſtabilire cor, non eſcis: quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſerviunt. Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Jeſus, ut ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra improperium ejus portantes. Non enim habemus hic manentem civitatem, ſed futuram inquirimus. Per ipſum ergo offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt, fructum labiorum confitentium nomini ejus. Beneficentiæ autem, & communionis nolite obliviſci: talibus enim hoſtiis promeretur Deus. Obedite præpoſitis veſtris, & ſubjacete eis. Ipſi enim pervigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis. Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conſcientiam habemus in omnibus bene volentes converſari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quo celerius reſtituar vobis. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis paſtorem magnum ovium, in ſanguine teſtamenti æterni, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram ſe per Jeſum Chriſtum: cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. Rogo autem vos fratres, ut ſufferatis verbum ſolatii. Etenim perpaucis ſcripſi vobis. Cognoſcite fratrem noſtrum Timotheum dimiſſum: cum quo (ſi celerius venerit) videbo vos. Salutate omnes præpoſitos veſtros, & omnes ſanctos. Salutant vos de Italia fratres. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

Explicit Epiſtola B. Pauli Apoſtoli ad Hebræos.

INCIPIT PROLOGUS SEPTEM EPISTOLARUM CANONICARUM.

NON idem ordo eſt apud Græcos, qui integre ſapiunt & fidem rectam ſectantur; Epiſtolarum ſeptem, quæ Canonicæ nuncupantur, qui in Latinis codicibus invenitur. Quod quia Petrus primus eſt in numero Apoſtolorum; primæ ſint etiam ejus Epiſtolæ in ordine cæterarum. Sed ſicut Evangeliſtas dudum ad veritatis lineam correximus; ita has proprio ordini, Deo nos juvante, reddidimus. Eſt enim prima earum una Jacobi: Petri duæ: Johannis tres: & Judæ una. Quæ ſi ut ab eis digeſtæ ſunt; ita quoque ab interpretibus fideliter in Latinum eloquium verterentur, nec ambiguitatem legentibus facerent, nec ſermonum ſeſe varietas impugnaret; illo præcipue loco ubi de unitate Trinitatis in prima Johannis Epiſtola poſitum legimus. In qua etiam ab infidelibus tranſlatoribus multum erratum eſſe fidei veritate comperimus: trium tantum vocabula, hoc eſt, aquæ, ſanguinis, & ſpiritus, in ſua editione ponentes; & Patris, Verbique, ac Spiritus teſtimonium omittentes: in quo maxime & fides Catholica roboratur; & Patris & Filii ac Spiritus ſancti una divinitatis ſubſtantia comprobatur. In cæteris vero Epiſtolis quantum à noſtra aliorum diſtet editio lectoris prudentiæ derelinquo. Sed tu virgo Chriſti Euſtochium dum à me impenſius

Digitized by Google

Scripturæ veritatem inquiris, meam quodam modo senectutem, invidorum dentibus corrodendam exponis; qui me falsarium corruptoremque sanctarum pronuntiant Scripturarum. Sed ego in tali opere nec æmulorum meorum invidentiam pertimesco; nec sanctæ Scripturæ veritatem poscentibus denegabo.

EXPLICIT PROLOGVS.

ADNOTATIONES

IN EUMDEM PROLOGUM.

CENSORIAM nuperi Scriptoris virgulam jam sensit hic Prologus septem Epistolarum Canonicarum: in quem etiam nostras exspectare se animadversiones indicavit idem Auctor, quum de manuscripto præsertim Evangeliorum Cantabrigiensi disputationem instituit. Ab eo igitur sic provocati timemus ne qui dixit quidquid voluit, audiat à nobis quod nequaquam velit. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. Cui semel si nobiscum studuerit, quæquumque eum incuriose, nec plena fide scripsisse demonstrabimus, simpliciter ipse confiteri, & emendare tenebitur. Et quia veritatis pura lux lectori affulgere minime posset, nisi prius errorum tenebræ removerentur; instituti nostri erit ea primùm observare quæ in nupera Historia Critica novi Testamenti dissona rerum veritati reperiantur. Iis vero discussis atque dissertis, quomodo sese res habeant in veteribus libris, summa fide ac pari diligentia proponemus.

Quod ergo primùm observat de ista Præfatione, 1. vol. Historiæ suæ Criticæ novi Testamenti capite decimo octavo, non satis accuratum est, nec ad verum accedit. Nam quum asserat præsentem Prologum inveniri in exemplaribus Latinis ante sexcentos tantùm annos descriptis; in aliis autem antiquioribus MSS. non ita constanter reperiri: aut fides in eo vacillat; aut diligentiæ nonnihil desideratur. Quippe quod certum sit rariores esse vetustissimos Bibliorum codices in quibus abest Prologus, quam illi qui eumdem habent adscriptum. Ac ne quis his dictis Scriptorem Criticum protelare me putet, libros citabo assertionis meæ locupletissimos testes. Duo exstant in Bibliotheca Regia sacrorum Bibliorum vetustissimi codices MSS. duo pariter ejusdem ætatis & dignitatis in Bibliotheca Colbertina. Regii his numeris 3561. & 3564. notati visuntur; Colbertini vero num. 1. & 158. Omnia istæc exemplaria ante tempora Caroli Calvi, vel eodem tempore exscripta dignoscuntur, nullo refragante: è quattuor tamen istis MSS. præstantissimis ac optimæ notæ, tres insigniores habent Prologum memoratum ante septem Epistolas Canonicas descriptum. Unde evidens argumentum exsurgit contra opinionem nuperi Critici; maxime si huic auctoritati accedat eadem probatio è manuscriptis iterum quattuor Bibliothecæ nostræ San-Germanensis, ubi supersunt nobis tum propria, tum Corbeiensis Monasterii exemplaria venerandæ antiquitatis, ante octingentos annos in membranis exarata. Ut in Regiis & Colbertinis codicibus, ita & in nostris evenit: nam nullus inter eos est præter notatum numero 15. qui non habeat Prologum ad septem Epistolas Apostolicas. Quos qui consulere voluerit, numeris istis designatos habeat 2. 4. & 25. Ex octo igitur MSS. codicibus antiquioribus, sex sunt qui constanter retinent Præfationem, passim Hieronymo adscriptam: in recentioribus autem nec semper, nec ubique descripta legitur: abest enim in Colbertinis codicibus num. 6155. & 6180. Certe, si bene memini, frequentius etiam in iis desideratur, quam in jam laudatis vetustioribus. Hunc namque Prologum quum in multis codicibus ante quadringentos annos exscriptis, in Occitania dudum, & in Aquitania positus requirerem, ab iis abesse mihi non raro videbatur; ut mea memoria est. Quod quidem etsi non esset, nihil confert absentia Prologi in aliquot vetustioribus libris ad probationem ejus falsitatis. Quia nonnullæ Præfationes genuinæ Hieronymi absunt similiter in quibusdam vetustissimis MSS. verbi gratia in MS. Regio num. 3564. abest Præfatio in librum Ezræ; quodque magis mirere, abest in tribus exemplaribus Canonis Hebraicæ veritatis Præfatio Hieronymi in Psalterium ex Hebræo conversum. Perridiculum vero foret propter talem librariorum veterum incuriam, Hieronymo abjudicare prædictas Præfatiunculas, quæ cum ejus inscriptione in tot aliis MSS. codicibus leguntur scriptæ. Nihil itaque urget argumentum suppositionis Prologi, quam ex ejus absentia in nonnullis codicibus antiquis probare contendit nuperus Auctor.

Notat secundo nomen Hieronymi, nec alterius Scriptoris fuisse positum ad frontem Prologi in aliquot MSS. antiquioribus: indeque colligit rationi consentaneum esse, ut credamus eam Præfatiunculam auctorem Hieronymum non habuisse. Sed pace viri hujus studiosi dixerim, parum exercitatos eos esse in lectione veterum codicum, qui tam levibus conjecturis suam adstruunt opinionem. Quia manifestissime comprobatur nullum nomen apponi sæpius in titulo Hieronymianarum Præfationum, quando à librariis dormitantibus reperiuntur descriptæ. Hujus generis sunt MSS. codices Bibliorum sequentes; Codex Monasterii nostri Montis-Majoris apud Arelatem; Codex Eminentissimi Cardinalis de Bonzi, qui exstat in ejus Bibliotheca Narbonensi; Canon Hebraïcæ veritatis, Carcassonensis Ecclesiæ; Codex denique Monasterii nostri B. Mariæ Deauratæ apud Tolosates. In his omnibus exemplaribus omissum est quodquumque nomen auctoris in Præfationum inscriptione; atque ibi hoc modo legitur: *Incipit Præfatio de libro Josue; Incipit Prologus in libris Regum; Incipit Præfatio in Job; Prologus in libris Esdræ;* & ita de cæteris. Nec solum illi, sed & codices Regii, Colbertini, ac San-Germanenses nomen Hieronymi omittunt passim. Regius 3564. sic Danielis Prologum inscribit: *Incipit Prologus in Daniele Propheta.* Colbertinus antiquissimus num. 61. *Incipit Præfatio Jesu Nave, & Judicum.* Et in librum Jeremiæ: *Incipit Prologus Hieremiæ Prophetæ.* San-Germanensis noster num. 15. initio Paralipomenon ita legit: *Incipit liber Dabre Jamim.... Incipit Prologus. Si Septuaginta, &c.* Et ne diutius in iis recensendis immoremur, codex Bibliorum San-Germanensis num. 164. descriptas retinet Præfationes sancti Hieronymi absque ulla epigraphe seu inscriptione. Videat nunc Criticus noster, quantum distent ejus conjecturæ ab ipsa rerum experientia, ususque quotidianæ lectionis; id est, ab ipsa explorata rerum veritate.

Tertio loco veritati consonum est quod ait Prologum hunc non inveniri in manuscripto Regio codice num. 3564. sed falsus est omnino, quum ait duos esse ejusdem ætatis codices manuscriptos in Bibliotheca nostra sancti Germani à Pratis, in quibus non legitur Prologus septem Epistolarum Canonicarum. In omnibus namque manuscriptis ejusdem Bibliothecæ nostræ codicibus à nobis diligenter examinatis, si unum excipias notatum num. 15. invenitur ille Prologus perfectus & integer, omnibusque suis numeris absolutus.

Errorem illum quartus excipit, si tamen unus, & non multiplex invenitur, ubi nititur ostendere auctorem collectionis Bibliorum, qui primus omnes libros Vulgatæ Latinæ, id est, veteris ac novi Testamenti, uno volumine complexus est, edidisse Prologum positum in fronte Epistolarum Canonicarum. Certum est, inquit, Præfatiunculam in Exemplari Caroli Calvi affixam initio Actuum Apostolorum non fuisse in hunc finem scriptam ab Hieronymo; sed esse desumtam ex ejusdem Prologo majori, quem Galeatum vocamus; hisque verbis concepta legitur: *Actus Apostolorum nudam quidem resonare historiam videntur, & nascentis Ecclesiæ historiam texere: sed si noverimus, &c.* Incogitantia hæc illi excidisse ma- B. Hieron. Ex Prologo Galeato

nifestum est: nam quis nesciat in Prologo Hieronymi Galeato altum esse silentium de libris novi Testamenti? Quam allucinationem nec suis confœderatis Criticus Auctor condonasset, si quemquam eorum in stylo decretorio, pro Epistola Hieronymi ad Paulinum, Prologum Galeatum recitare deprehenderet. Hujus erroris occasione venit in mentem ridicula percontatio quâ aliquando vir cæteroqui doctus quærebat à nobis, quomodo in Canone Hebraïcæ veritatis positum esset testimonium prioris Epistolæ B. Johannis, ubi sermo est de Patre & Filio & Spiritu sancto. Puduit utique nos eruditum hominem adeo rudem repertum in studio divinarum Scripturarum, ut caput quintum Epistolæ 1. Johannis Apostoli requireret in Pentateucho Mosis, aut in ordine Prophetarum, vel Hagiographorum. Sed ad propositum redeamus. Præfatio posita ad frontem Actuum Apostolorum in MS. Regio Caroli Calvi excerpta est ex Epistola S. Hieronymi ad Paulinum, ubi post summarium ac mysticam expositionem veteris Testamenti, tangit & novum breviter Testamentum, cursim indicans quid unusquisque liber contineat. De hac Epistola sumtas novimus illas partes, quæ leguntur in MSS. codicibus descriptæ in modum Præfationis ad frontem singulorum voluminum tam veteris, quam novi Testamenti. Unde nequaquam caruit aliquâ Præfatiunculâ Hieronymianâ auctor collectionis Vulgatæ Latinæ, ut novam ipse cudere cogeretur juxta sententiam nuperi Critici; nam in eadem Epistola ad Paulinum pulchre de Epistolis septem Canonicis hæc habet Hieronymus: *Jacobus, Petrus, Johannes, & Judas, septem Epistolas ediderunt tam mysticas, quam succintas, & breves pariter & longas, breves in verbis, longas in sententiis; ut rarus sit qui non in earum lectione cæcutiat.* In MS. Colbertino num. 158. posita leguntur verba istæc in fronte septem Epistolarum, licet imprudens nescio quis emendator ea expungere tentaverit. Eodem quoque loco scripta sunt in aliis tribus MSS. ejusdem Bibliothecæ Colbertinæ, quorum hæ sunt notæ numericæ, 2767. 3214. & 6449. Potuit igitur qui primus Vulgatæ Latinæ libros compegit, hac uti Præfatiuncula ante septem Epistolas Canonicas; sicut nonnulla posuit in fronte Actuum, & Apocalypseos, desumta ab Hieronymo ad Paulinum scribente. Ruit proinde moles argumentorum Critici nostri, quia tota pendet è conjecturis, quibus aberrare eum satis superque demonstravimus. Nos aliam viam ingressi suppositionem Prologi, de quo nunc agitur, manifestam facere conabimur aliquot validioribus argumentis.

Primum petitur abs nomine Epistolarum *Canonicarum*, quod Hieronymo ignotum erat, ut probare in promtu est ex ejusdem verbis, quæ non uno loco leguntur in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum. In Petro itaque sive capite primo hujus Operis in hunc modum scribit: *Simon Petrus..... scripsit duas Epistolas, quæ Catholicæ nominantur; quarum secunda à plerisque ejus esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam.* In Jacobo eadem inculcat, dicens: *Jacobus, qui appellatur frater Domini....... Hierosolymorum Episcopus ordinatus, unam tantum scripsit Epistolam, quæ de septem Catholicis est, quæ & ipsa ab aliquo quodam sub nomine ejus edita asseritur: licet paulatim, tempore procedente, obtinuerit auctoritatem.* In Juda denique de septem Epistolis idem adnectens, totum Capitulum ita contexuit: *Judas, frater Jacobi, parvam quidem, quæ de septem Catholicis est, Epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, à plerisque rejicitur. Tamen auctoritatem vetustate jam & usu meruit, & inter sanctas Scripturas computatur.* Vides ergo Lector nomen *Canonicarum* Epistolarum nusquam ab Hieronymo fuisse usurpatum: sed quum de ipsis aliquid scriberet, dixisse semper, *quæ Catholicæ nuncupantur*; vel, *quæ de septem Catholicis est.* Contra vero artifex supposititii Prologi non aliter quam *Canonicas* appellat: *Non idem ordo est,* inquit, *Epistolarum septem, quæ Canonicæ nuncupantur, &c.* Ex hac autem appellatione non levis est conjectura auctorem Prologi scripsisse post ætatem Cassiodori, qui easdem septem Epistolas vocat *Canonicas* lib. de Institutione divinarum Litterarum cap. 8. *Octavus codex*, ait ille, *Canonicas Epistolas continet Apostolorum.* Et iterum: *Sed cum de reliquis Canonicis Epistolis magna nos cogitatio fatigaret, subito nobis codex Didymi Græco stylo conscriptus in expositionem septem Canonicarum Epistolarum Domino largiente concessus est.* Hoc diverso usu vocandi Epistolas septem Apostolorum, facile auctorem ab Hieronymo diversum ac ætate inferiorem deprehendimus in Prologo illis affixo. Catholicas appellat Hieronymus cum Athanasio in Epistola festiva, & cum auctore synopseos eidem adscripta: Canonicas autem eas nominat cum Cassiodoro falsus ille Hieronymus scriptor suspecti Prologi. Tamen Synodus Laodicena easdem Epistolas Canonicas appellavit, quum divinarum Scripturarum indicem ac Catalogum proposuit. At hoc nomine, ut sciam, nullibi recensentur ab Hieronymo, qui Catholicas semper Epistolas nominare consuevit. Hincque non obscure probamus alium esse ac plane ab Hieronymo diversum scriptorem illum Prologi controversi; quisquis tandem ille fuerit, sive Victor Vitensis; sive anonymus aliquis, qui prior uno corpore omnes libros Vulgatæ Latinæ studuit colligare.

Suppositionem ejusdem Prologi iterum exploratam habere possumus, eo quod hujus auctor glorietur quasi magnam rem, ac utilitatem non mediocrem Ecclesiæ Dei procurarit, ordini proprio restituens septem Epistolas Canonicas: dicatque seriem ipsarum diversam esse apud Græcos orthodoxos, & in Latinis Exemplaribus. Hoc namque posterius falsum est omnino ex Canone 59. vel 60. Synodi Laodicenæ, ubi hoc ordine leguntur positæ Epistolæ septem; *Jacobi una, Petri duæ, Johannis tres, Judæ una.* Eamdem seriem Epistolarum observat Athanasius Epistola festiva, & Auctor Synopseos Scripturarum apud Athanasium. Gregorius quoque Nazianzenus Carmine de genuinis Scripturis. Johannes Damascenus lib. 4. de fide Catholica cap. 18. ac Nicephorus P. C. ad finem Chronologiæ, è quo Anastasius Bibliothecarius sic Latine reddidit: *Catholicæ Epistolæ, Jacobi una; Petri duæ: Johannis tres: Judæ una: simul septem, versus vero* 1. ccc. Unde ergo habuit falsus ille Hieronymus, non eumdem esse ordinem *apud Græcos, qui integre sapiunt & fidem rectam sectantur, Epistolarum septem, quæ Canonicæ nuncupantur, qui in Latinis codicibus invenitur;* duasque Petri Epistolas priores esse apud eos *in ordine cæterarum?* Quis magis apud Græcos fidem rectam sectatus est, quam *Athanasius, Gregorius* Theologus, & *Johannes* Damascenus? Penes eos tamen idem est ordo Epistolarum septem Catholicarum seu Canonicarum, *qui in Latinis codicibus invenitur.* Quid vero tantæ utilitatis inesse potest in illa serie Epistolarum, in qua Jacobi Epistola prima ponitur; ut hunc ordinem à se restitutum auctor Prologi æquiparet puritati ac integritati Evangelistarum? *Sed sicut,* inquit, *Evangelistas dudum ad veritatis lineam correximus; ita has proprio ordini, Deo nos juvante, reddidimus.* Nihil facit sanæ doctrinæ, neque rectæ fidei, si primo loco, vel ultimo ponatur Epistola Jacobi: modo Canonicæ Scripturæ auctoritatem eidem adscribamus cum Ecclesia Catholica. Sint priores Petri; sint ultimæ Johannis; sit media Jacobi, & altera Judæ: nihil inde lucrantur qui fidem rectam sectantur; nihil illis etiam deperit, quibus plus inest reverentiæ erga verbum Dei, quam curiositatis in peculiaris lectionis ordine retinendo. Hunc etiam Epistolarum Canonicarum ordinem, quem tanti fecit falsus Hieronymus, à vero Hieronymo in sua editione neglectum fuisse novimus, si Cassiodoro fides habeatur. Nam studiosissimus vir Cassiodorus varias Scripturæ divinæ quum recensuerit divisiones, numquam in illis meminit ordinis Epistolarum, quem *proprium* vocat scriptor Prologi suspecti. Quinimmo alium diversum affert capite duodecimo de Institutione divinarum Litterarum, cujus capitis inscriptio ista est: *Divisio Scripturæ divinæ secundum Hieronymum.* In hac igitur Divisione Hieronymiana, seu Catalogo librorum Scripturæ sacræ, post recensitos Evangelistas, sic legimus apud Cassiodorum: *Post hos sequuntur Epistolæ Apostolorum, Petri duæ; Pauli quattuordecim; Johannis tres; Jacobi una; Judæ una; Actuum Apostolorum Lucæ liber unus, & Apocalypsis Johannis liber unus.* Quam librorum seriem si veram esse ac Hieronymo propriam crediderimus, nec Cassiodoro differenti denegetur fides; impostorem Prologi scriptorem pronuntiare fas erit. His adde Canonem Scripturarum apud Augustinum lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 8. ubi talis exstat ordo Epistolarum Canonicarum: *His quadraginta quattuor libris Testamenti veteris terminatur auctoritas: Novi autem, quattuor libris Evangelii....... quattuordecim Epistolis Pauli Apostoli...... Petri duabus; tribus Johannis; una Judæ, & una Jacobi; Actibus Apostolorum libro uno; & Apocalypsis Johannis libro uno.* Augustinum autem quis nesciat editionem Hieronymianam in novo Testamento sequutum fuisse; eamque cæteris omnibus prætulisse versionibus Latinis? Quî fit ergo, ut ordinem Epistolarum Canonicarum minime curaret editionis Hieronymianæ perpetuus laudator, susquedeque illud

Digitized by Google

haberet quod *Deo juvante* restituisset Catholicus interpres? Plus igitur momenti in hac Epistolarum serie restituta posuit Prologi conditor, quam Augustinus, ac Hieronymus locis citatis posuisse reperiantur. Et eam ob rem alius ab Hieronymo dicendus est, quisquis tandem fuit qui propriam scriptionem gloriosi nominis auctoritate defendere ac fulcire quæsivit. Scimus quidem Hieronymum in Epistola ad Paulinum, eodem ordine quo nunc habentur Epistolæ in Bibliis Latinorum, disseruisse de Jacobo, Petro, Johanne, & Juda Apostolis. Sed aliud est seriem persequi vulgarem, usuque receptam; aut certe apud diversos diversam: aliud maximum operæ pretium se facturum sperare in restitutione ordinis, proprii putati, Epistolarum Canonicarum. Non desunt hodie MSS. codices Latini, in quibus descriptæ leguntur hujusmodi Epistolæ juxta seriem Græcorum, qui Petri Epistolis primum locum tribuunt. Nam Colbertinæ Bibliothecæ codex Bibliorum MS. sub numero 245. hunc ordinem observat inter Canonicas Epistolas. Petri II. Jacobi I. Johannis III. Judæ I. In eo tamen libro legimus testimonium Epistolæ primæ B. Johannis, ubi Pater, Verbum, & Spiritus sanctus unum esse dicuntur. Ex his planum est, nisi fallat nos opinio, ordinatorem, seu restitutorem ordinis septem Epistolarum Canonicarum, eumdemque Prologi auctorem, Hieronymo ætate inferiorem esse.

Jam si ex stylo judicium habeamus de auctore Præfationis, fraus illico apparet in verbis ejus. Non enim Hieronymianum stylum, & formam eloquii exprimere potuit: sed inter ipsas præstigias, & alterius personam, qua se fraudulenter induit, longe ab Hieronymo diversum se ostendit. Simile habet argumentum Præfatio Hieronymi in duodecim minores Prophetas, cum Prologo supposititio ejusdem in septem Epistolas Canonicas: dissimiles autem phrases, ac periodi in utroque inveniuntur inæquales. Initio Præfationis genuinæ ita scribit Hieronymus: *Non idem ordo est duodecim Prophetarum apud Hebræos, qui & apud nos. Unde secundum id quod ib[illegible] itur, hic quoque dispositi sunt.* At initio falsi Prologi iidem sensus exprimuntur: *Non idem ordo est apud Græ[illegible] qui integre sapiunt & fidem rectam sectantur, Epistolarum [illegible]eptem, quæ Canonicæ nuncupantur; qui in Latinis codicibus [illegible]venitur. Quodquia Petrus primus est in numero Apostolo[illegible]am; primæ sint etiam ejus Epistolæ in ordine cæterarum.* Confidenter dicam nihil esse in toto illo verborum ambitu, quod phrasim ac stylum sapiat Hieronymi. Et ubi invenias apud Hieronymum infimæ Latinitatis illud *quodquia?* Abhorret prorsus tanta barbaries ab eloquentia Hieronymiana: abhorret & ipse tantis sermonum vitiis, quæ in contextu illius Prologi sæpius occurrunt. Unde falsus ac supposititius jure habendus est, quamvis Eustochii virginis ibi nomen audiatur. Solent enim tergiversatores, inquit falsus Ambrosius in Epist. ad Thessalonicenses, sub nomine clari alicujus viri Epistolam fingere; ut auctoritas nominis possit commendare quod perseipsum recipi non potest. Ita sub nomine Hieronymi multa inveniuntur conficta successu temporum, quæ tanto viro prorsus indigna sunt, nec ætati ejus possint convenire. In duobus MSS. codicibus Monasterii nostri S. Andreæ secus Avenionem, hoc modo inscriptum legi sermonem quemdam de Assumtione B. Mariæ Virginis: *Incipit sermo beati Hieronymi Presbyteri ad Paulam & Eustochium, & ad Virgines sub ea degentes, de Assumtione sanctæ Mariæ.* Nihil ergo juvat in falso opere nomen Hieronymi, nihil apostrophæ ad Paulam & Eustochium conferunt auctoritatis; quum multis aliis argumentis fraus scriptionis confictæ ac supposititiæ demonstratur.

Cæterum hunc Prologum supposititium nomine Hieronymi inscribunt plures MSS. codices etiam antiqui. Corbeiensis codex num. 23. in Bibliotheca San-Germanensi nostra, minio titulum istum descriptum retinet: *Incipit Prologus sancti Hieronymi Presbyteri.* Eodem modo legit codex Bibliorum perantiquus, qui nunc exstat in Colbertina Bibliotheca sub num. 158. nomen tamen Hieronymi secunda manu videtur in eo adjectum. In MSS. duobus S. Andreæ secus Avenionem, his verbis præscribitur: *Incipit Prologus beati Hieronymi Presbyteri in* VII. *Epistolas Canonicas.* Nonnulli alii vetustiores ac recentiores similiter. Cæteri autem absque nomine alicujus auctoris: *Incipit Prologus septem Epistolarum Canonicarum.* Hactenus de Prologo, ac de ejus inscriptione.

Nunc ire pergamus ad testimonium Johannis, cujus occasione nobis conscriptus videtur Prologus suppositus Hieronymo. Sed laciniosæ disputationis fastidia fugientes, & in arctum verba compingentes, monemus lectorem, versiculum 7. cap. 5. Epistolæ I. Beati Johannis desiderari in multis vetustissimis exemplaribus MSS. & in pluribus ejusdem ætatis suppleri ad margines librorum: in recentioribus vero semper adesse, non tamen eodem ordine; quia in iis sæpissime versiculus octavus, id est, ea quæ leguntur ℣. 8. in Vulgata Latina, præcedit versiculum septimum juxta consequentem textus sacri dispositionem: *Quoniam tres sunt qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.* Et eodem tenore Trinitatis incomprehensibilis testimonium supplent plures MSS. codices antiquiores, in quibus prima librariorum manu omissum fuisse diximus. Res quidem ita se habet in MSS. omnibus codicibus, tum vetustis, tum recentioribus: sed si meminerimus hujusmodi prætermissiones proclivi lapsu, & casu involuntario irrepere apud antiquos notarios, nullum movebit tanta codicum veterum discordia. Nihil enim facilius factu est, quam omittere verba quæ secundò eadem ac consequenter leguntur. Neque librorum genus aliquod reperies, ubi non inoleverint similia omissionum vitia. Docet Hieronymus lib. 6. Comment. in Jeremiæ caput 30. multa fuisse prætermissa in LXX. Interpretibus, quia secundo dicebantur. Insignis est ille locus, qui rem nostram plane conficiat, ideo integrum cum suo contextu sacro proponere juvabit. Jeremiæ igitur capite 30. ℣. 14. & 15. sic legimus scriptum: *Omnes amatores tui obliti sunt tui; teque non quærent: plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua. Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi.* Quod Commentariis suis Hieronymus illustrans, apposite hæc inter multa observavit: *Quodque sequitur,* inquit; *Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus propter multitudinem iniquitatis tuæ, in LXX. non habetur: videlicet quia secundo dicitur, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & dura peccata tua; & qui scribebant à principio additum putaverunt.* Quattuor itaque prætermissa sunt commata in Exemplaribus Græcis LXX. Interpretum; quia eadem verba secundo dicta sunt, & replicata apud Jeremiam Prophetam. Sed commodiorem adhuc locum, sive exemplum efficacius ad probationem omissionis nostræ nacti sumus in libro Josue, capite 21. ℣. 36. secundum versuum Vulgatam divisionem & enumerationem. Nam ternæ repetitiones eorum verborum, *Civitates quattuor cum suburbanis ejus,* quæ leguntur ℣. 35. 36. & 37. erroris ansam præbuere scriptoribus, qui medium, id est, 36. versiculum prætermiserunt decepti similitudine, vel eadem sermonis clausula, quæ non solum incuriosorum; sed diligentium nonnumquam obtutus confundit in describendo libros. Hinc apud Hebræos plures habebantur MSS. codices antiquiores, ubi verba versiculi 36. deerant prorsus; uti absunt in veracioribus Latinis exemplaribus versionis Hieronymianæ, quam hoc Josue loco consuli volumus, columna 275. & seqq. istius Editionis nostræ. Quod igitur apud Hebræos, & apud Græcos librorum exscriptores non raro evenit; cur apud Latinos similes omissiones prudens lector inficiabitur? Proclivis est omnino lapsus in Epistola 1. Beati Johannis capite quinto ℣. 7. & 8. propter eadem verba, quæ secundo dicuntur, nempe, *tres sunt qui testimonium dant;* & iterum, *& hi tres unum sunt.* Qui enim à principio scribebant Græca novi Testamenti exemplaria, postquam posuerant in membranis ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, id est, *quia tres sunt, qui testimonium dant;* ad exemplar quod præ oculis habebant recurrentes, facile priora cum postremis sociare potuerunt, relictis omnibus intermediis: & ita errore librariorum in plurimis libris duo versiculi in unicum coaluerunt. Quumque sequi debuissent, *in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.* Consequenter ad jam dicta verba ὅτι τρεῖς εἰσὶν, &c. posuerunt ista alterius versiculi: ἐν τῇ γῇ. τὸ Πνεῦμα, καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ αἷμα· καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν εἰσιν· id est: *in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.* Hujusmodi exemplaribus imperfectis usi sunt apud Latinos qui Græca Epistolæ Johannis convertentes, integrum versiculum omittunt, ubi *Pater, Verbum, & Spiritus sanctus,* unum esse dicuntur. Nec quidquam officit emendationi Hieronymianæ mutilati exemplaris defectus; etiamsi concedamus ipsam non habuisse versiculum 7. cap. 5.

Digitized by Google

Epistolæ 1. S. Johannis: sicut nec nocet, quod in vera S. Doctoris editione libri Josue, de quo supra dicebamus, absuerit eadem pericope quæ in exemplaribus Hillelis non inveniebatur. Fidem è contrà probant Interpretis defectus translationis non absimiles exemplari primigenio. Neque vero de veritate Hebraïca, vel Græca, nonnulla testimonia mutat qui fidus est interpres. Itaque sive omissum dixeris versiculum unum ab Hieronymo, sive non prætermissum in Epistola Johannis: nihil inde lucraberis præter incuriam, aut errorem veterum scriptorum, qui in pluribus exemplaribus duos versiculos in unum cogunt.

Id si non erat, quare sanctissimus Martyr Cyprianus scripsit lib. de Unitate Ecclesiæ, *De Patre, & Filio, & Spiritu sancto scriptum est, & hi tres unum sunt?* Ubi hæc scripta sunt, nisi in versiculo septimo capitis quinti Epistolæ prioris S. Johannis? Quare citatur testimonium illud à Victore Vitensi, Fulgentio, aliisque antiquioribus scriptoribus? Num confictum ab illis; aut ad suos sensus aptatum fuisse dixeris absque temeritatis nota? Non sic præcessores nostri, quibus curæ fuit è Patribus multa colligere ad confirmationem ejus testimonii, quod in Johannis Epistola legebant. Testis est MS. Corbeiensis codex perantiquus & optimæ notæ, qui Actus Apostolorum, septemque Canonicas Epistolas cum Johannis Apocalypsi, uno volumine complectitur; notatus autem est in Bibliotheca nostra San-Germanensi numero 23. In hujus ultima pagina & folio extrario, hæc adtexuit testimonia exscriptor voluminis; ut comprobata esset fides Scripturæ, de qua inpræsentiarum sermonem instituimus. Ita igitur in eo scriptum reperi:

Quoniam tres sunt qui testimonium dicunt in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. Et hi tres unum sunt in Christo Jesu. Et tres sunt qui testimonium dicunt in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus. Et hi tres unum sunt.

Item. Hi sunt qui testificantur in cælo, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: Et hi tres unum sunt.

Athanasius. Tres sunt qui testimonium dicunt in cælo: Pater, & Verbum, & Spiritus: & in Christo Jesu unum sunt.

Fulgentius. Tres sunt qui testimonium perhibent in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus: Et tres unum sunt.

Ingenue fatemur simplicem hujus exscriptoris fidem ac diligentiam magis nobis placuisse, quàm totus ille verborum apparatus nuperi Critici, quo sacri contextus auctoritatem in Epist. 1. B. Johannis elevare gestit. Nec sine aliquo animorum mœrore videre possumus Auctorem communionis Catholicæ omnibus nervis contendentem, ut probet verba hæc Epist. 1. Johan. c. 5. ℣. 7. *Quoniam tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt*, addita temeritate librariorum veterum; nec ab Auctore Hagiographo fuisse conscripta. Proh dolor! siccine additamenta librariorum, pro textu sacro nobis obtruderet Ecclesia Dei, columna & firmamentum veritatis; in iis maxime Scripturæ sacræ sententiis, unde pendet fides sanctissimæ Trinitatis? Sed Ecclesiæ, inquit, auctoritas hodie nobis ingerit testimonium illud, ut authenticam Scripturam. Quasi vero aliqua Ecclesiæ Christi auctoritas corruptelas, interpolationes, & cætera librariorum additamenta, in verbum Dei & in Canonicam Scripturam possit convertere. Nihil dicitur obtusius; nihil divinarum Scripturarum fidei magis exitiale. Unde saniora apprecamur consilia homini litterato, qui obsequium putabat se præstitisse Deo in sua Historia Critica Scripturæ sacræ: etsi plurima in ejus lucubrationibus reperiantur, quæ veterum Patrum traditiones, ac Scripturarum convellant auctoritatem.

INCIPIT
EPISTOLA CATHOLICA
BEATI
JACOBI APOSTOLI.

Caput 1. JACOBUS Dei & Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem. Omne gaudium existimate fratres mei, quum in tentationes varias incideritis: scientes quod probatio fidei vestræ patientiam operatur. Patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur. Non ergo æstimet homo ille quod accipiat aliquid à Domino. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis. Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua; dives autem in humilitate sua, quoniam sicut flos fœni transibit. Exortus est enim sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vultus ejus deperiit: ita & dives in itineribus suis marcescet. Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam quum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Nemo quum tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Deinde concupiscentia quum conceperit, parit peccatum: peccatum vero quum consummatum fuerit, generat mortem. Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi. Omne datum optimum, & omne donum perfe-

A ctum, desursum est, descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus. Scitis fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim viri, justitiam Dei non operatur. Propter quod abjicientes omnem immunditiam & abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas

B vestras. Estote autem factores verbi; & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi, & non factor: hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Si quis autem putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, hu-

C jus vana est religio. Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est: Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.

Cap. 2. Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum

Digitized by Google

qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu A sede hîc bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorum: nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum? Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide & hæredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad judicia? Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos? Si ta- B men legem perficitis regalem secundum scripturas: Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis: si autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores. Quiquumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari. Judicium enim sine mi- C sericordia illi, qui non fecit misericordiam, superexaltat autem misericordia judicium. Quid proderit fratres mei si fidem quis dicat se habere opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum? Si autem frater & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego ope- D ra habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam: Tu credis quoniam unus est Deus: Bene facis: & dæmones credunt, & contremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster, nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est? Et suppleta est Scriptura, dicens: Credidit Abraham Deo, E & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum? Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & alia via ejiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita, & fides sine operibus mortua est.

Cap. 3. Nolite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic F perfectus est vir. Potest etiam fræno circumducere totum corpus. Si autem equis fræna in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus. Ecce & naves, quum magnæ sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quam magnam sylvam incendit! Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ macu- G lat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio, et maledictio. Non oportet fratres mei, hæc ita fieri. Numquid fons de eodem foramine emanat dulce & amaram aquam? Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam. Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem. Non est enim ista sapientia desursum descendens; sed terrena, animalis, diabolica. Ubi enim zelus & contentio: ibi inconstantia, & omne opus pravum. Quæ autem desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. Fructus autem justitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

Unde bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris? Cap. 4.
Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis. Petitis, & non accipitis: eo quod male petatis: ut in concupiscentiis vestris insumatis. Adulteri, nescitis, quia amicitia hujus mundi, inimica est Dei? Quiquumque ergo voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. An putatis quia inaniter scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis? Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Subditi ergo estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem. Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos. Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem: non es factor legis, sed judex. Unus est legislator & judex, qui potest perdere, & liberare. Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit; &: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud. Nunc autem exsultatis in superbiis vestris. Omnis exsultatio talis, maligna est. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis. Cap. 5.
Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginavit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabbaoth introivit. Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra, in die occisionis. Addixistis, & occidistis justum, & non restitit vobis. Patientes igitur estote fratres, usque ad adventum Domini. Ecce agricola exspectat pretiosum fructum ter-

Digitized by Google

ræ, patienter ferens donec a[illegible]piat temporaneum, A & ſerotinum. Patientes igit[illegible]tote & vos, & confirmate corda veſtra: quonia[illegible]dventus Domini appropinquavit. Nolite inge[illegible]ere fratres in alterutrum, ut non judicemini.[illegible] judex ante januam aſſiſtit. Exemplum accipite, [illegible]tres, exitus mali, laboris, & patientiæ, Prophe[illegible]: qui loquuti ſunt in nomine Domini. Ecce b[illegible]camus eos, qui ſuſtinuerunt. Sufferentiam J[illegible]diſtis, & finem Domini vidiſtis, quoniam miſe[illegible]ors Dominus eſt, & miſerator. Ante omnia autem fratres mei nolite jurare, B neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodquumque juramentum. Sit autem ſermo veſter: Eſt, eſt: Non, non: ut non ſub judicio decidatis. Triſtatur aliquis veſtrûm? oret: Æquo animo eſt? pſallat. Infirmatur quis in vobis? inducat preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata veſtra, & orate pro invicem ut ſalvemini: multum enim valet deprecatio juſti aſſidua. Elias homo erat ſimilis nobis paſſibilis: & oratione oravit ut non plueret ſuper terram, & non pluit annos tres, & menſes ſex. Rurſum oravit: & cœlum dedit pluviam, & terra dedit fructum ſuum. Fratres mei, ſi quis ex vobis erraverit à veritate, & converterit quis eum: ſcire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſalvabit animam ejus à morte, & operiet multitudinem peccatorum.

Explicit Epiſtola Catholica B. Jacobi Apoſtoli.

INCIPIT EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI PRIMA.

Caput I. PETRUS Apoſtolus Jeſu Chriſti, electis advenis C diſperſionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ, ſecundum præſcientiam Dei Patris, in ſanctificationem Spiritus, in obedientiam, & aſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti: Gratia vobis & pax multiplicetur. Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ſecundum miſericordiam ſuam magnam regeneravit nos in ſpem vivam, per reſurrectionem Jeſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſervatam in cœlis in vobis, qui in virtute D Dei cuſtodimini per fidem in ſalutem, paratam revelari in tempore noviſſimo. In quo exſultabitis, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus: ut probatio veſtræ fidei multo pretioſior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in revelatione Jeſu Chriſti: quem quum non videritis, diligitis, in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exſultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata. Reportantes finem fidei veſtræ, ſalutem animarum. De qua E ſalute exquiſierunt, atque ſcrutati ſunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt: ſcrutantes in quod vel quale tempus ſignificaret in eis Spiritus Chriſti: prænuntians eas quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias: quibus revelatum eſt, quia non ſibimetipſis, vobis autem miniſtrabant ea, quæ nunc nuntiata ſunt vobis per eos qui evangelizaverunt vobis, Spiritu ſancto miſſo de cœlo, in quem deſiderant Angeli proſpicere. Propter quod ſuccincti lumbos mentis veſtræ, ſobrii perfecte ſpe- F rate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Jeſu Chriſti: quaſi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ veſtræ deſideriis: ſed ſecundum eum, qui vocavit vos, Sanctum; & ipſi in omni converſatione ſancti ſitis: quoniam ſcriptum eſt: Sancti eritis, quoniam ego Sanctus ſum. Et ſi patrem invocatis eum, qui ſine acceptione perſonarum judicat ſecundum uniuſcujuſque opus, in timore incolatus veſtri tempore converſamini. Scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redemti eſtis de vana veſtra converſatione paternæ traditionis: ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti, & incontaminati: præcogniti quidem ante mundi conſtitutionem, manifeſtati autem noviſſimis temporibus propter vos, qui per ipſum fideles eſtis in Deo, qui ſuſcitavit eum à mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides veſtra, & ſpes eſſet in Deo: Animas veſtras caſtificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, ſimplici ex corde invicem diligite attentius: renati non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili per verbum Dei vivi, & permanentis in æternum. Quia omnis caro ut fœnum: & omnis gloria ejus tamquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos ejus decidit. Verbum autem Domini manet in æternum. Hoc eſt autem verbum, quod evangelizatum eſt in vos.

Cap. II. Deponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & ſimulationes, & invidias, & omnes detractiones, ſicut modo geniti infantes, rationabile, ſine dolo lac concupiſcite; ut in eo creſcatis in ſalutem: ſi tamen guſtaſtis quoniam dulcis eſt Dominus. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum: & ipſi tamquam lapides vivi ſuperædificamini, domus ſpiritualis, ſacerdotium ſanctum, offerre ſpirituales hoſtias, acceptabiles Deo per Jeſum Chriſtum. Propter quod continet Scriptura: Ecce pono in Sion lapidem ſummum angularem, electum, pretioſum: & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, & lapis offenſionis, & petra ſcandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo & poſiti ſunt. Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis:

Digitized by Google

A nis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consequuti misericordiam, nunc autem misericordiam consequuti. Charissimi, obsecro vos tamquam advenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam, conversationem vestram inter gentes habentes bonam: ut in eo, quod detrectant de vobis, tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

B Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellenti: sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: quia sic est voluntas Dei, ut bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam quasi liberi, & non quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei. Omnes honorate: fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate. Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.

C Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injuste. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si bene facientes patienter sustinetis; hæc est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: qui quum malediceretur, non maledicebat: quum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste:

D qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, justitiæ vivamus: cujus livore sanati estis. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

Cap. 3. Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant, considerantes in timore castam conversationem vestram. Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut in-

E dumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris. Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cujus estis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem. Viri similiter, cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam & coheredibus gratiæ vitæ: ut

F non impediantur orationes vestræ. In fine autem, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles: non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed è contrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coërceat linguam suam à malo, & labia ejus ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam: Quia oculi Domini super ju-

G stos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe. Sed cum modestia, & timore conscientiam habentes bonam: ut in eo, quod detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem. Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes. Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu. In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit: qui increduli fuerant aliquando, quando exspectabant Dei patientiam in diebus Noë, quum fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi, qui est in dextera Dei, deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in cœlum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit à peccatis: ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, his qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos & mortuos. Cap. 4.

Propter hoc enim & mortuis evangelizatum est: ut judicentur quidem secundum omnes in carne, vivant autem secundum Deum in Spiritu. Omnium autem finis appropinquavit. Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hospitales invicem sine murmuratione. Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen. Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat: sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exsultantes. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus Spiritus, super vos requiescit. Nemo autem vestrûm patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine. Quoniam tempus est ut incipiat judicium à domo Dei. Si autem primum à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio? Et si justus vix salvabitur, impius & peccator ubi parebunt? Itaque & hi, qui patiuntur secundum voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis.

Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum: qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator: pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in cleris, Cap. 5.

Digitized by Google

sed forma facti gregis ex animo. Et quum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. Similiter adolescentes subditi estote senioribus. Omnes autem invicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis: omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Sobrii estote, & vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret: cui resistite fortes in A fide: scientes eamdem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque. Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen. Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans & contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coëlecta, & Marcus filius meus. Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

Explicit Epistola B. Petri Apostoli I.

INCIPIT EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI SECUNDA.

Caput I. SIMON Petrus, servus & Apostolus Jesu Christi, B iis qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Jesu Domini nostri: quomodo omnia nobis divinæ virtutis suæ, quæ ad vitam & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus qui vocavit nos propria gloria & virtute, per quem maxima & pretiosa nobis promissa donavit: ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ: fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. Vos autem curam omnem C subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatem, in pietate autem amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem. Hæc enim si vobiscum adsint, & superent; non vacuos, nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione. Cui enim non præsto sunt hæc, cæcus est, & manu tentans, oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapro- D pter fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Propter quod incipiam vos semper commonere de his; & quidem scientes & confirmatos vos in præsenti veritate. Justum autem arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione: certus quod velox est depositio tabernaculi mei, se- E cundum quod & Dominus noster Jesus Christus significavit mihi. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. Non enim doctas fabulas sequuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi à magnifica gloria: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite. Et hanc vocem nos audi- F vimus de cœlo allatam, quum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines.

Cap. 2. Fuerunt vero & pseudoprophetæ in populo; sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus judicium jam olim non cessat; & perditio eorum non dormitat. Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari. Et originali mundo non pepercit, sed octavum Noë justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens. Et civitates Sodomorum & Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impie acturi sunt, ponens: & justum Lot oppressum à nefandorum injuria ac luxuriosa conversatione eripuit: aspectu enim, & auditu justus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant. Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos: magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes: ubi angeli fortitudine & virtute quum sint majores, non portant adversum se execrabile judicium. Hi vero velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem & in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterii, & incessabilis delicti. Pellicientes ani-

Digitized by Google

mas inſtabiles, cor exercitatum avaritia habentes, A maledictionis filii: derelinquentes rectam viam erraverunt, ſequuti viam Balaam ex Boſor, qui mercedem iniquitatis amavit: correptionem vero habuit ſuæ veſaniæ: ſubjugale mutum animal, hominis voce loquens, prohibuit prophetæ inſipientiam. Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reſervatur. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deſideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore converſantur: libertatem illis promittentes, quum ipſi B ſervi ſint corruptionis: à quo enim quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus eſt. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini noſtri, & Salvatoris Jeſu Chriſti, his rurſus implicati ſuperantur: facta ſunt eis poſteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoſcere viam juſtitiæ, quam poſt agnitionem, retrorſum converti ab eo, quod illis traditum eſt, ſancto mandato. Contigit enim eis illud veri proverbii: Canis reverſus ad ſuum vomitum; & Sus lota in volutabro luti.

Cap. 3. Hanc ecce vobis, chariſſimi, ſecundam ſcribo epiſtolam, in quibus veſtram excito in commonitione ſinceram mentem: ut memores ſitis eorum, quæ prædixi, verborum à ſanctis Prophetis, & Apoſtolorum veſtrorum, præceptorum Domini & Salvatoris. Hoc primum ſcientes, quod venient in noviſſimis diebus in deceptione illuſores, juxta proprias concupiſcentias ambulantes, dicentes: Ubi eſt promiſſio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeverant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc D volentes, quod cœli erant prius, & terra, de aqua & per aquam conſiſtens Dei verbo: per quæ ille tunc mundus aqua inundatus perit. Cœli autem qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervati in diem judicii, & perditionis impiorum hominum. Unum vero hoc non lateat vos, chariſſimi, quia unus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies unus. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant: ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti. Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli magno impetu tranſient, elementa vero calore ſolventur, terra autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Quum igitur hæc omnia diſſolvenda ſint quales oportet vos eſſe in ſanctis converſationibus & pietatibus, exſpectantes & properantes in adventum diei Domini, per quem cœli ardentes ſolventur: & elementa ignis ardore tabeſcent? Novos vero cœlos, & novam terram ſecundum promiſſa ipſius exſpectamus, in quibus juſtitia habitat. Propter quod chariſſimi hæc exſpectan- C tes, ſatagite immaculati & inviolati ei inveniri in pace. Et Domini noſtri longanimitatem, ſalutem arbitremini: ſicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſecundum datam ſibi patientiam ſcripſit vobis, ſicut & in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his: in quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles depravant, ſicut & cæteras Scripturas, ad ſuam ipſorum perditionem. Vos igitur fratres præſcientes cuſtodite: ne inſipientium errore traducti excidatis à propria firmitate. Creſcite vero in gratia, & in cognitione Domini noſtri, & Salvatoris Jeſu Chriſti. Ipſi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

Explicit Epiſtola B. Petri Apoſtoli II.

INCIPIT EPISTOLA
BEATI
JOHANNIS APOSTOLI
PRIMA.

Caput 1. QUOD fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis noſtris, quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ: & vita manifeſtata eſt, & vidimus, & teſtamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis: quod vidimus & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum Patre, & cum Filio ejus Jeſu Chriſto. Et hæc ſcribimus vobis ut gaudeatis, & gaudium veſtrum ſit plenum. Et hæc eſt annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus F vobis: Quoniam Deus lux eſt, & tenebræ in eo non ſunt ullæ. Si dixerimus quoniam ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Si autem in luce ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce; ſocietatem habemus ad invicem, & ſanguis Jeſu Chriſti, Filii ejus, emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus; ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra; fidelis eſt, & juſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & E emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus quoniam non peccavimus; mendacem facimus eum, & verbum ejus non eſt in nobis.

Filioli mei, hæc ſcribo vobis, ut non peccetis. Sed & ſi quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jeſum Chriſtum juſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et in hoc ſcimus quoniam cognovimus eum, ſi mandata ejus obſervemus. Qui dicit ſe noſſe eum, & mandata ejus non cuſtodit, mendax eſt, & in hoc veritas non eſt. Qui autem ſervat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta eſt: & in hoc ſcimus quoniam in ipſo ſumus. Qui dicit ſe in ipſo manere, debet, ſicut ille ambulavit, & ipſe ambulare. Chariſſimi, non mandatum novum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus, quod habuiſtis ab initio: Mandatum vetus, eſt verbum quod audiſtis: Iterum mandatum novum ſcribo vobis, quod verum eſt & in ipſo, & in vobis: quia tenebræ tranſierunt, & verum lumen jam lucet. Qui dicit ſe in luce eſſe, & fratrem ſuum odit, in tenebris Cap. 2.

Digitized by Google

est usque adhuc. Qui diligit fratrem suum, in lumi- A ne manet, & scandalum in eo non est. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus. Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus. Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum. Scribo vobis infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum. B Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Filioli, novissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia novissima hora est. Ex nobis pro- C dierunt, sed non erant ex nobis. Nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. Sed vos unctionem habetis à Sancto, & nostis omnia. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate non est. Quis est mendax, nisi is qui negat quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium. Omnis qui negat Filium, nec Patrem habet: qui confitetur Filium, & Patrem ha- D bet. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio & Patre manebitis. Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam. Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos. Et vos unctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo. Et nunc filioli manete in eo: ut quum apparuerit, E habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu ejus. Si scitis quoniam justus est, scitote quoniam & omnis qui facit justitiam, ex ipso natus est.

Cap. 3. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominetur & simus. Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum. Charissimi, nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam quum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui ha- F bet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas. Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: sicut & ille justus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. G Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filii Dei & filii diaboli. Omnis qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum: quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. Non sicut Caïn, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant: fratris autem ejus, justa. Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte: omnis qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem. In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus: & in conspectu ejus suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: major est Deus corde nostro, & novit omnia. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quidquid petierimus, accipiemus ab eo. Quoniam mandata ejus custodimus, & ea: quæ sunt placita coram eo, facimus. Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filii ejus Jesu Christi: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui servat mandata ejus, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

Cap. 4. Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum. In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est; & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc jam in mundo est. Vos ex Deo estis filioli, & vicistis eum, quoniam major est qui in vobis est, quam qui in mundo. Ipsi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, & mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris. Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non novit Deum: quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo vidit umquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est. In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus, & testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi. Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognovimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum: ut fiduciam habeamus in die judicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem: quoniam timor pœnam habet. Qui autem timet, non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum, quo-

Digitized by Google

niam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit quoniam A diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt; Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

Cap. 5. Omnis qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, quum Deum diligamus, & mandata ejus faciamus. Hæc est enim B charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata ejus gravia non sunt. Quoniam omne quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra. Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Jesus est filius Dei? hic est qui venit per aquam & sanguinem, Jesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Et Spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.* Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: C & hi tres unum sunt. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est quoniam testificatus est de Filio. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. Qui non credit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo. Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est. Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium: vitam non habet. Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei. Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodqùumque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos. Et scimus quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis. Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum. Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna. Filioli, custodite vos à simulacris. Amen.

* Vide supra Adnotationes nostras in Prologum septem Epistolarum Canonicarum.

Explicit Epistola B. Johannis Apostoli I.

INCIPIT EPISTOLA
BEATI
JOHANNIS APOSTOLI
SECUNDA.

SENIOR Electæ dominæ, & natis ejus, quos ego D diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognoverunt veritatem, propter veritatem quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo Patre, à Christo Jesu Filio Patris, in veritate & charitate. Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à Patre. Et nunc rogo te domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, ut diligamus alterutrum. Et hæc est charitas, E ut ambulemus secundum mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis: quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & Antichristus. Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis. Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus ejus malignis. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit. Salutant te filii sororis tuæ Electæ.

Explicit Epistola B. Johannis Apostoli II.

Digitized by Google

INCIPIT EPISTOLA BEATI JOHANNIS APOSTOLI TERTIA.

SENIOR Gaïo charissimo, quem ego diligo in A
veritate. Charissime, de omnibus orationem facio prospere te ingredi, & valere, sicut prospere agit anima tua. Gavisus sum valde venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. Majorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in veritate ambulare. Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces digne Deo. Pro nomine enim B
ejus profecti sunt, nihil accipientes à gentibus. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis. Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quæ facit verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres; & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit. Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus: & nosti quoniam testimonium nostrum verum est. Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi. Spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

Explicit Epistola B. Johannis Apostoli III.

INCIPIT EPISTOLA CATHOLICA BEATI JUDÆ APOSTOLI.

JUDAS Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, C
his qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christo Jesu conservatis, & vocatis. Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur. Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impii, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem & Dominum nostrum Jesum Christum negantes. Commo- D
nere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, secundo eos, qui non crediderunt, perdidit: Angelos vero, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit. Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter & hi carnem quidem maculant, E
dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant. Quum Michaël Archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus judicium inferre blasphemiæ: sed dixit: Imperet tibi Dominus. Hi autem, quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur. Væ illis, quia in via Caïn abierunt, & errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum. Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis. Facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impie egerunt, & de omnibus duris, quæ loquuti sunt contra Deum peccatores impii. Hi sunt murmuratores querulosi, secundum desideria sua ambulantes, & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstus caussa. Vos autem charissimi, memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi

Digitized by Google

sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum A
non habentes. Vos autem charissimi, superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei servate, exspectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam. Et hos quidem arguite judicatos: illos vero salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exsultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi; soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria & magnificentia, imperium & potestas ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

Explicit Epistola Catholica B. Judæ Apostoli.

INCIPIT APOCALYPSIS BEATI JOHANNIS APOSTOLI.

Caput 1.
APOCALYPSIS Jesu Christi, quam dedit illi B
Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri cito: & significavit, mittens per Angelum suum servo suo Johanni. Qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Jesu Christi, quæcumque vidit. Beatus, qui legit & audit verba prophetiæ hujus: & servat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim prope est. Johannes septem ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis & pax ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est; & à septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt; & à Jesu Christo, qui C
est testis fidelis, primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum. Amen. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen. Ego sum A & Ω, principium & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens. Ego Johan- D
nes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Jesu; fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Jesu: Fui in spiritu in Dominica die, & audivi post me vocem magnam tamquam tubæ, dicentis: Quod vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Ephesо, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ. Et conversus sum, ut viderem vocem quæ loquebatur mecum: Et conversus vidi septem E
candelabra aurea: & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podêre, & præcinctum ad mamillas zona aurea: caput autem ejus & capilli erant candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam flamma ignis, & pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum: & habebant in dextera sua stellas septem: & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat: & facies ejus sicut sol lucet in virtute sua. F
Et quum vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: ego sum primus, & novissimus; & vivus, & fui mortuus; & ecce sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo claves mortis, & inferni. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui Cap. 2.
tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum: Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces: & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. Sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto itaque unde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaïtarum, quæ & ego odi. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus, qui fuit mortuus, & vivit: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Satanæ. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda. Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet romphæam utraque parte acutam: Scio ubi habitas, ubi sedes est Satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi Satanas habitat. Sed habeo adversus te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari: ita

Digitized by Google

habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Similiter pœnitentiam age: si quo minus veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes ejus similes aurichalco: Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, B & opera tua novissima plura prioribus. Sed habeo adversus te pauca: quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere servos meos, fornicari, & manducare de idolothytis. Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere à fornicatione sua. Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint. Et filios ejus interficiam in morte, & scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutans renes & cor- C da: & dabo unicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico, & cæteris qui Thyatiræ estis: Quiquumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines Satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus: tamen id, quod habetis, tenete donec veniam. Et qui vicerit, & custodierit usque in finem opera mea, dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur, sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matuti- D nam. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Cap. 3. Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes quod vivas, & mortuus es. Esto vigilans, & confirma cætera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo. In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, Veniam ad te tamquam fur, & E nescies qua hora veniam ad te. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram Angelis ejus. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, qui habet clavem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit: Scio ope- F ra tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum. Ecce dabo de synagoga Satanæ, qui dicunt se Judæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient quia ego dilexi te. Quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra. Ecce venio cito: tene quod G habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cœlo à Deo meo, & nomen meum novum. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis. Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ

A scribe: Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus: utinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo. Quia dicis: Quod dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos ut videas. Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno ejus. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Post hæc vidi: & ecce ostium apertum in cœlo; Cap. 4. & vox prima, quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc. Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis & sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ. Et in circuitu sedis sedilia vigintiquattuor: & super thronos vigintiquattuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ. Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei. Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis, quattuor animalia plena oculis ante & retro. Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti. Et quattuor animalia, singula eorum habebant alas senas & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Et quum darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum, procidebant viginti quattuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

Et vidi in dextera sedentis supra thronum, librum Cap. 5. scriptum intus & foris signatum sigillis septem. Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula ejus? Et nemo poterat, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram, aperire librum, neque respicere illum. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula ejus. Et vidi: & ecce in medio throni & quattuor animalium, & in medio seniorum, agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram. Et venit, & accepit de dextera sedentis in throno librum.

Et

Digitized by Google

Et quum aperuisset librum, quattuor animalia, & A viginti quattuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: & cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula ejus: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & regnabimus super terram. Et vidi, & audivi vocem Angelorum multorum in circuitu throni, & B animalium, & seniorum: & erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Et omnem creaturam quæ in cœlo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum. Et quattuor animalia dicebant: Amen. Et viginti quat- C tuor seniores ceciderunt in facies suas: & adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

Cap. 6. Et vidi quod aperuisset Agnus unum de septem sigillis, & audivi unum de quattuor animalibus, dicens, tamquam vocem tonitrui: Veni, & vide. Et vidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcum, & data est ei corona, & exivit vincens ut vinceret. Et quum aperuisset sigillum secundum, audivi secundum animal, dicens: Veni, & vide. Et exivit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, D datum est ei ut sumeret pacem de terra, & ut invicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus. Et quum aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce equus niger: & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua. Et audivi tamquam vocem in medio quattuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum & oleum ne læseris. Et quum aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide. E Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur eum; & data est illi potestas super quattuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ. Et quum aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant, & clamabant voce magna, dicentes: Usquequo Domine, (sanctus, & verus) non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis qui habitant in terra? Et datæ sunt F illis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi. Et vidi quum aperuisset sigillum sextum: & ecce terræ motus magnus factus est, & sol factus est niger tamquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellæ de cœlo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos quum à vento magno movetur. Et cœlum recessit sicut liber involutus: & omnis mons, & insulæ G de locis suis motæ sunt. Et reges terræ, & principes, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis servus, & liber, absconderunt se in speluncis, & in petris montium: & dicunt montibus, & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni: quoniam venit dies magnus iræ ipsorum: & quis poterit stare?

Cap. 7. Post hæc vidi quattuor Angelos stantes super quattuor angulos terræ, tenentes quattuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem. Et vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi: & clamavit voce magna quattuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quattuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Juda duodecim millia signati: Ex tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu Gad duodecim millia signati: Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex tribu Nephthali duodecim millia signati: Ex tribu Manasse duodecim millia signati: Ex tribu Simeon duodecim millia signati: Ex tribu Levi duodecim millia signati: Ex tribu Issachar duodecim millia signati: Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: Ex tribu Joseph duodecim millia signati: Ex tribu Benjamin, duodecim millia signati: Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum: & clamabant voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quattuor animalium: & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro, in sæcula sæculorum, Amen. Et respondit unus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt? Et dixi illi: Domine mi, tu scis: & dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni. Et ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus: & qui sedet in throno, habitabit super illos. Non esurient, neque sitient amplius, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus: quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

Cap. 8. Et quum aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo, quasi media hora. Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ. Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo. Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & misit in terram, & facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tuba canerent. Et primus Angelus tuba cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est. Et secundus Angelus tuba cecinit: & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis, & mortua est tertia pars creaturæ eorum quæ habebant animas in mari, & tertia pars navium interiit. Et tertius Angelus tuba cecinit: & cecidit de

Digitized by Google

cœlo stella magna ardens tamquam facula, & cecidit A in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: & nomen stellæ dicitur Absinthium, & facta est tertia pars aquatum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. Et quartus Angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum: ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter. Et vidi, & audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus B in terra, de cæteris vocibus trium Angelorum, qui erant tuba canituri.

Cap. 9. Et quintus Angelus tuba cecinit: & vidi stellam de cœlo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi. Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aër de fumo putei: Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ: & præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, C neque omnem arborem: nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis: & datum est illis ne occiderent eos; sed ut cruciarent mensibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpii quum percutit hominem. Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis. Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prœlium: & super capita earum tamquam coronæ similes auro: & facies earum tamquam facies hominum. Et D habebant capillos sicut capillos mulierum; & dentes earum, sicut dentes leonum erant: & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum: & habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: & habebant super se regem Angelum abyssi, cui nomen Hebraïce Abaddon, Græce autem Apollyon, Latine habens nomen Exterminans. Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc E duo væ post hæc. Et sextus Angelus tuba cecinit: & audivi vocem unam ex quattuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quattuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quattuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, ut occiderent tertiam partem hominum. Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum. Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant F super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum: & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne, & de fumo, & sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum. Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: & in his nocent. Et cæteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam G egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare: & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

Cap. 10. Et vidi alium Angelum fortem descendentem de cœlo amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut sol, & pedes ejus tamquam columnæ ignis: & habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram: & clamavit voce magna, quemadmodum quum leo rugit. Et quum clamasset, loquuta sunt septem tonitrua voces suas. Et quum loquuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: & audivi vocem de cœlo dicentem mihi: Signa quæ loquuta sunt septem tonitrua, & noli ea scribere. Et Angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad cœlum: & juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cœlum, & ea quæ in eo sunt; & terram, & ea quæ in ea sunt; & mare, & ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit amplius: sed in diebus vocis septimi Angeli, quum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas. Et audivi vocem de cœlo iterum loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu Angeli stantis super mare, & super terram. Et abii ad Angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: Accipe librum, & devora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel. Et accepi librum de manu Angeli, & devoravi illum: & erat in ore meo tamquam mel dulce, & quum devorassem eum, amaricatus est venter meus: & dixit mihi. Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis & regibus multis.

Cap. 11. Et datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo. Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud: quoniam datum est gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus: & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudendi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiesquumque voluerint. Et quum finierint testimonium suum, bestia quæ ascendit de abysso, faciet adversum eos bellum, & vincet illos, & occidet eos. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora eorum per tres dies & dimidium: & corpora eorum non sinent poni in monumentis. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram. Et post dies tres & dimidium, spiritus vitæ à Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlum in nube: & viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia: & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cœli. Væ secundum abiit: &

Digitized by Google

ecce væ tertium veniet cito. Et septimus Angelus A tuba cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cœlo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum. Amen. Et viginti quattuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes: Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti. Et iratæ sunt gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari, & red- B dere mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis, & magnis, & exterminandi eos qui corruperunt terram. Et apertum est templum Dei in cœlo: & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræ motus, & grando magna.

Cap. 12. Et signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim: & in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pariat. Et visum C est aliud signum in cœlo: & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus ejus diademata septem: & cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cœli, & misit eas in terram: & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura: ut quum peperisset, filium ejus devoraret. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus: & mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi D pascant eam diebus mille ducentis sexaginta. Et factum est prœlium magnum in cœlo: Michael, & Angeli ejus prœliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & Angeli ejus: & non valuerunt, neque locus inventus est eorum amplius in cœlo. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & Satanas, qui seducit universum orbem: & projectus est in terram, & Angeli ejus cum illo missi sunt. Et audivi vocem magnam in cœlo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum E Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem. Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis, Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quod modicum tempus habet. Et postquam vidit draco quod projectus esset in terram, persequutus est mu- F lierem, quæ peperit masculum, & datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum: ubi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis, à facie serpentis. Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine. Et adjuvit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo. Et iratus est draco in mulierem: & abiit facere prœlium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, & G habent testimonium Jesu Christi. Et stetit supra arenam maris.

Cap. 13. Et vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiæ. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, & pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam. Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ: & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea? Et datum est ei os loquens magna, & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadraginta duos. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cœlo habitant. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem: & adoraverunt eam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in libro Vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi. Si quis habet aurem, audiat. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hîc est patientia, & fides Sanctorum. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut draco. Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus: & fecit terram, & habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum. Et seduxit habitantes in terra, propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit. Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ: & faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus. Hîc sapientia est. Qui habet intellectum computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

Cap. 14. Et vidi: & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quattuor millia, habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis. Et audivi vocem de cœlo, tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audivi, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum novum, ante sedem, & ante quattuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quattuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno. Et in ore eorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei. Et vidi alterum Angelum volantem per medium cœli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum: dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus: & adorate eum, qui fecit cœlum, & terram, mare, & fontes aquarum. Et alius Angelus sequutus est dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna: quæ à vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes. Et tertius Angelus sequutus est illos, dicens voce

Digitized by Google

magna: Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni: & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, & imaginem ejus, & si quis acceperit characterem nominis ejus. Hîc patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Jesu. Et audivi vocem de cœlo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. A modo jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos. Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam. Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cœlo, habens & ipse falcem acutam. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt uvæ ejus. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum: & calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguis de lacu usque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

Cap. 15. Et vidi aliud signum in cœlo magnum & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei. Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei: & cantantes canticum Moysi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum. Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt. Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonii in cœlo: & exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et unum de quattuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum. Et impletum est templum fumo à majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

Cap. 16. Et audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram. Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram & factum est vulnus sævum & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ; & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari. Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis. Et audivi Angelum aquarum dicentem:

A Justus es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc judicasti: quia sanguinem Sanctorum & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedistis bibere: digni enim sunt. Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & justa judicia tua. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines, & igni: & æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam
B ut darent illi gloriam. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum ejus tenebrosum, & commanducaverunt linguas suas præ dolore: & blasphemaverunt Deum cœli, præ doloribus & vulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres
C immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prœlium ad diem magnum omnipotentis Dei. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus. Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraïce Armagedon. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aërem, & exivit vox magna de templo à throno, dicens: Factum est. Et facta sunt fulgura, & voces,
D & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus. Et facta est civitas magna in tres partes: & civitates gentium ceciderunt. Et Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus. Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi. Et grando magna sicut talentum descendit de cœlo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est
E vehementer.

Et venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & loquutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem. Et Cap. 17.
F mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus: Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum quum vidissem illam admiratione magna. Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum
G mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem. Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in libro Vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita, septem montes sunt, super quos mu-

Digitized by Google

A lier sedet, & reges septem sunt. Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & quum venerit, oportet illum breve tempus manere. Et bestia, quæ erat & non est: & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit. Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam. Hi unum consilium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: B quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles. Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ. Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ donec consummentur verba Dei. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ. C

Cap. 18. Et post hæc vidi alium Angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à gloria ejus. Et exclamavit in fortitudine, dicens: Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis: quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt. Et audivi aliam vocem D de cœlo, dicentem: Exite de illa populus meus: ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis. Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cœlum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum. Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit; tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit: Sedeo regina: & vidua non sum: & luctum non videbo. E Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus, qui judicabit illam. Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, quum viderint fumum incendii ejus: longe stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam una hora venit judicium tuum. Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet am- F plius; merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore, & cinnamomum) & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & jumentorum, & ovium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum. Et poma desiderii animæ tuæ discesserunt à te, & omnia pinguia & præclara perierunt G à te, & amplius illa jam non invenient. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longe stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes, ac lugentes, & dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis: quoniam una hora destitutæ sunt tantæ divitiæ. Et

A omnis gubernator, & omnis qui in lacum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longe steterunt, & clamaverunt videntes locum incendii ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ? Et miserunt pulverem super capita sua, & clamaverunt flentes & lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna; in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus: quoniam una hora desolata est. Exsulta super eam cœlum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum B de illa. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultra jam non invenietur. Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: & lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, C quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inventus est; & omnium qui interfecti sunt in terra.

Cap. 19. Post hæc audivi quasi vocem turbarum multarum in cœlo dicentium: Alleluia: Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est: quia vera & justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus. Et iterum dixerunt: Alleluia. Et fumus ejus ascendit in sæcula D sæculorum. Et ceciderunt seniores viginti quattuor, & quattuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum; dicentes: Amen: Alleluia. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus: & qui timetis eum pusilli & magni. Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus, & exsultemus, & demus gloriam ei: E quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit se. Et datum est illi, ut cooperiat se byssino, splendenti & candido. Byssinum enim, justificationes sunt Sanctorum. Et dixit mihi: Scribe: Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. Et dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium enim Jesu, est spiritus prophetiæ. Et vidi cœ- F lum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum justitia judicat, & pugnat. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo novit nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocatur nomen ejus, Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebantur eum in equis albis, vestiti byssino albo & mundo. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipso percutiat gentes: Et ipse re- G get eas in virga ferrea: & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Et habet in vestimento, & in femore suo scriptum: Rex regum, & Dominus dominantium. Et vidi unum Angelum stantem in sole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cœli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei: ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, &

Digitized by Google

carnes fortium. Et carnes equorum, & sedentium in A
ipsis, & carnes omnium liberorum, & servorum, &
pusillorum, & magnorum. Et vidi bestiam, & reges
terræ, & exercitus eorum congregatos, ad facien-
dum prœlium cum illo qui sedebat in equo, & cum
exercitu ejus. Et apprehensa est bestia, & cum ea
pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus
seduxit eos, qui acceperunt characterem bestiæ, &
qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi missi sunt hi duo
in stagnum ignis ardentis sulphure: Et cæteri occi-
si sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit B
de ore ipsius: & omnes aves saturatæ sunt carnibus
eorum.

Cap. 20. Et vidi Angelum descendentem de cœlo, haben-
tem clavem abyssi, & catenam magnam in manu
sua. Et apprehendit draconem, serpentem antiquum,
qui est diabolus & Satanas, & ligavit eum per an-
nos mille: & misit eum in abyssum, & clausit, & si-
gnavit super illum, ut non seducat amplius gentes,
donec consummentur mille anni: & post hæc opor-
tet illum solvi modico tempore. Et vidi sedes, & se- C
derunt super eas, & judicium datum est illis: & ani-
mas decollatorum propter testimonium Jesu, & pro-
pter verbum Dei, & qui non adoraverunt bestiam,
neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem
ejus in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt, &
regnaverunt cum Christo mille annis. Cæteri mor-
tuorum non vixerunt, donec consummentur mille
anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus, & sanctus,
qui habet partem in resurrectione prima: in his se-
cunda mors non habet potestatem: sed erunt sacer- D
dotes Dei & Christi, & regnabunt cum illo mille an-
nis. Et quum consummati fuerint mille anni, solve-
tur Satanas de carcere suo, & exibit, & seducet gen-
tes, quæ sunt super quattuor angulos terræ, Gog,
& Magog, & congregabit eos in prœlium, quorum
numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt su-
per latitudinem terræ, & circuierunt castra sancto-
rum, & civitatem dilectam. Et descendit ignis à Deo
de cœlo, & devoravit eos: & Diabolus, qui seduce-
bat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi E
& bestia & pseudopropheta cruciabuntur die ac no-
cte in sæcula sæculorum. Et vidi thronum magnum
candidum, & sedentem super eum, à cujus conspe-
ctu fugit terra & cœlum, & locus non est inventus
eis. Et vidi mortuos, magnos & pusillos stantes in
conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber
apertus est qui est vitæ: & judicati sunt mortui ex
his quæ scripta erant in libris, secundum opera ipso-
rum. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: &
mors & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis F
erant: & judicatum est de singulis secundum opera
ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum
ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inventus est
in libro Vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

Cap. 21. Et vidi cœlum novum, & terram novam. Primum
enim cœlum, & prima terra abiit, & mare jam non
est. Et ego Johannes vidi sanctam civitatem Jerusa-
lem novam descendentem de cœlo à Deo, paratam,
sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem ma-
gnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei G
cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi popu-
lus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum
Deus: & absterget Deus omnem lacrymam ab ocu-
lis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, ne-
que clamor, neque dolor erit ultra, quia prima ab-
ierunt. Et dixit qui sedebat in throno: Ecce nova fa-
cio omnia. Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fi-
delissima sunt, & vera. Et dixit mihi: Factum est. Ego
sum A & Ω: initium: & finis. Ego sitienti dabo de fon-
te aquæ vitæ, gratis. Qui vicerit, possidebit hæc, &
ero illi Deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem,
& incredulis, & exsecratis, & homicidis, & fornica-
toribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus menda-
cibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sul-
phure: quod est mors secunda. Et venit unus de se-
ptem Angelis habentibus phialas plenas septem pla-
gis novissimis, & loquutus est mecum, dicens: Veni,
& ostendam tibi sponsam, uxorem Agni. Et sustulit
me in spiritu in montem magnum & altum, & osten-
dit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem
de cœlo à Deo, habentem claritatem Dei: & lumen
ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis,
sicut crystallum. Et habebat murum magnum & al-
tum, habentem portas duodecim: & in portis An-
gelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt no-
mina duodecim tribuum filiorum Israel. Ab oriente
portæ tres, & ab aquilone portæ tres, & ab austro
portæ tres, & ab occasu portæ tres. Et murus civi-
tatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duo-
decim nomina duodecim Apostolorum Agni. Et qui
loquebatur mecum, habebat mensuram arundineam
auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, &
murum. Et civitas in quadro posita est, & longitu-
do ejus tanta est quanta & latitudo: & mensus est ci-
vitatem de arundine aurea per stadia duodecim mil-
lia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus, æqua-
lia sunt. Et mensus est murum ejus centum quadra-
ginta quattuor cubitorum, mensura hominis, quæ
est angeli. Et erat structura muri ejus ex lapide ja-
spide: ipsa vero civitas, aurum mundum simile vitro
mundo. Et fundamenta muri civitatis, omni lapide
pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: se-
cundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quar-
tum, smaragdus: quintum, sardonix: sextum, sar-
dius: septimum, chrysolythus: octavum, beryllus:
nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undeci-
mum, hyacinthus: duodecimum, amethystus. Et
duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per sin-
gulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis:
& platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum
perlucidum. Et templum non vidi in ea. Dominus
enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.
Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in
ea. Nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna
ejus est Agnus. Et ambulabunt gentes in lumine ejus:
& reges terræ afferent gloriam suam & honorem in
illam. Et portæ ejus non claudentur per diem: nox
enim non erit illic. Et afferent gloriam & honorem
gentium in illam. Non intrabit in eam aliquod co-
inquinatum, aut abominationem faciens & menda-
cium, nisi qui scripti sunt in libro Vitæ Agni.

Et ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum Cap. 22.
tamquam crystallum, procedentem de sede Dei &
Agni. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte flu-
minis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per
menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni
ad sanitatem gentium. Et omne maledictum non erit
amplius: sed sedes Dei & Agni in illa erunt, & ser-
vi ejus servient illi. Et videbunt faciem ejus: & no-
men ejus in frontibus eorum. Et nox ultra non erit:
& non egebunt lumine lucernæ, neque lumine so-
lis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & re-
gnabunt in sæcula sæculorum. Et dixit mihi: Hæc
verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus
spirituum prophetarum misit Angelum suum osten-

Digitized by Google

dere servis suis quæ oportet fieri cito. Et ecce venio A velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus. Et ego Johannes, qui audivi, & vidi hæc. Et postquam audissem, & vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes Angeli, qui mihi hæc ostendebat: & dixit mihi: Vide ne feceris: conservus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui servant verba prophetiæ libri hujus: Deum adora. Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus enim prope est. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc, & B qui justus est, justificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc. Ecce venio cito & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua. Ego sum A, & Ω: primus, & novissimus, principium, & finis. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine Agni: ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem. Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Ego Jesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix & genus David, stella splendida & matutina. Et spiritus & sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis. Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro Vitæ, & de Civitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio cito: Amen. Veni Domine Jesu. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

Explicit liber Apocalypsis B. Johannis Apostoli.

* LEGE CUM PACE BIBLIOTHECAM HIERONYMI PRESBYTERI BETHLEEM.

* Hoc modo legit in fine Epistolæ ad Hebræos codex MS. Bibliorum sacrorum S. Germani à Pratis, notatus numero 15. non enim juxta morem cæterorum MSS. codicum terminat novum Testamentum Apocalypseos libro, sed Epistolâ ad Hebræos: post quam Epistolam in eodem codice antiquissimo & optimæ notæ sequitur liber *Pastoris*, qui nobis mutilus superest injuriâ temporum. *Legat* igitur *cum pace* quique studiosus *Sancti Eusebii Hieronymi divinam Bibliothecam*, quæ ut omnibus suis partibus constaret, Chronologicas atque Geographicas tabulas adjecimus pro coronide. Chronologiam autem dico antehac ineditam, tempore Caroli Magni ab anonymo adornatam, exscriptam vero in MS. codice Corbeiensi num. 2. ad finem sacrorum Bibliorum. Porro Geographicis hîc utimur N. Sanson Tabulis, quia propriam (si vita comes fuerit) ex Hieronymi operibus Geographiam exhibebimus, quum ad librum *de locis Hebraicis* ventum erit.

PARISIIS,
Ex Typographiâ Antonii Lambin, Anno M. DC. XCIII.

Digitized by Google

ADam cum esset centum xxx. annorum genuit Seth. Seth autem habens annos cv. genuit Enos, vivente Adam, & habente annos ccxxxv. Enos quippe habens annos xc. genuit Caïnan, vivente Adam, & habente annos cccxxv. Caïnan vero habens annos lxx. genuit Malaleel, vivente Adam & habente annos cccxcv. Malaleel habens ann. lxv. genuit Jareth, vivente Adam, & habente annos ccccl x. Jareth autem habens annos clxii. genuit Enoch, vivente Adam, & habente annos dcxxii. Enoch vero habens annos lxv. genuit Mathusalem, vivente Adam & habente annos dclxxxvii. Et Mathusalem habens annos clxxxvii. genuit Lamech, vivente Adam, & habente annos dccclxxiiii. Lamech enim habens annos clxxxii. genuit Noë. Noë habens annos d. genuit Sem. Sem autem habens annos c. diluvium factum est. Et hîc perficitur numerus annorum millesimus sexcentesimus quinquagesimus sextus.

ÆTAS SECUNDA.

ANno secundo post diluvium, Sem annorum centum * duorum genuit Arfaxat. Arfaxat vero habens annos xxxv. genuit Sale. Sale autem habens annos xxx. genuit Heber. Heber autem habens annos xxxiiii. genuit Falech. Falech habens annos xxx. genuit Reu. Reu habens annos xxxii. genuit Seruch. Seruch habens annos xxx. genuit Nachor. Nachor habens annos xxviiii. genuit Thara. Thara habens annos lxx. genuit Abraham. Hîc finitur numerus secundæ ætatis annos habens ccxcii. Et fiunt simul anni duarum ætatum $\overline{\text{I}}$ dcccc xlviii.

* Hoc non concordat cum Textu sacro.

ÆTAS TERTIA.

ABraham cum esset centum annorum genuit Isaac. Isaac autem habens annos lx. genuit Jacob. Jacob habens annos xc. genuit Joseph, qui vixit annos cx. Fueruntque ab eo usque ad egressionem filiorum Israel * usque ad Josue anni xl. A Josuë ergo usque ad Othonielem, sunt anni xxvi. Et ab Othoniele usque ad Aoth, anni xl. Ab Aoth vero usque ad Debbora, fiunt anni lxxx. A Debbora autem usque ad Gedeonem, fiunt anni xl. Et à Gedeone usque ad Abimelech, anni xl. Ab Abimelech enim usque Thola, fiunt anni iii. A Thola quippe usque ad Jaïr, anni sunt xxiii. A Jaïr vero usque ad Jephte, sunt anni xxii. Et de Jephte usque ad Abessan, fiunt anni vi. De Abessa autem usque ad Achialonem, sunt anni vii. Ab Achialone usque ad Labdonem, fiunt anni x. A Labdone vero usque ad Samsonem, fiunt anni viii. Et à Samsone usque Heli, anni xx. Ab Heli enim usque ad Samuhelem, sunt anni xl. Et à Samuhele usque ad Saülem, sunt anni xii. A Saüle ergo usque ad David sunt anni xx. Hîc perficitur numerus tertiæ ætatis annorum dccccxlii. Et fiunt simul anni trium ætatum $\overline{\text{II}}$ dccc xc.

* Lege, *Fueruntque ab eo usque ad egressionem filiorum Israel anni* cxlv. *Et ab egressione filiorum Israel usque ad Josue, &c.* Ut liquet ex collecta summa annorum tertiæ hujus ætatis, & trium simul ætatũ. Quamvis amanuensis quidam hoc errore deceptus, suum adjecerit, hanc in margine relinquens notam: *Ab Adam usque ad Moysen anni* $\overline{\text{II}}$ ccc viii. pro $\overline{\text{II}}$ cccc liii.

ÆTAS QUARTA.

A David usque ad Salomonem, fiunt anni xl. A Salomone autem usque ad Roboam, computantur anni xl. Et à Roboam usque ad Abiam, sunt anni xvii. Ab Abia usque ad Asa, fiunt anni iii. Et ab Asa usque ad Josaphat, anni xli. A Josaphat autem usque ad Joram, sunt anni xxv. De Joram usque ad Azariam, fiunt anni viii. Et ab Azaria usque ad Athaliam, fit annus unus. Ab Athalia enim usque ad Joam, sunt anni vi. à Joa vero usque ad Amaziam, sunt anni xl. Et ab Amasia usque ad Oziam, sunt anni xxviiii. Ab Ozia autem usque ad Joatham, fiunt anni lii. De Joatham usque ad Achaz, sunt anni xvi. & ab Achaz usque ad Ezechiam, sunt anni xvi. Ab Ezechia ergo usque ad Manassen, sunt anni xxviiii. A Manasse vero usque ad Amon, sunt anni lv. Ab Amon usque ad Josiam, sunt anni duo. Et de Josia usque ad Joachim, sunt anni xxxi. A Joachim usque ad Sedechiam, sunt anni xi. De Sedechia usque ad Nabugorosor anni xi. Hîc finitur numerus quartæ ætatis continens annos ccccl xiii. Et anni quattuor ætatum fiunt simul $\overline{\text{III}}$ ccc lxiii.

ÆTAS QUINTA.

SUnt anni quintæ ætatis usque ad Cyrum xxx. A Cyro usque ad Cambisem, sunt anni xxx. A Cambisen usque ad Darium anni viiii. A Dario usque ad Xerxen anni xxxvi. A Xerxe usque ad Artaxerxen, sunt anni xxi. Et de Artaxerxe usque ad Darium, sunt anni xl. A Dario usque ad item Artaxerxen, anni xviiii. Ab Artaxerxe autem usque item Artaxerxe, fiunt xl. Et ab Artaxerxe usque Arsen, anni xxvi. Ab Arse vero usque ad Darium, fiunt anni iiii. A Dario autem usque ad Alexandrum, sunt anni vi. Ab Alexandro enim usque ad Pthólomeum, sunt anni v. Et de Ptholomeo usque ad Philadelphum, fiunt anni xl. A Philadelpho usque ad Evergetem, anni xxxviii. Ab Evergete autem usque ad Philaphatorem, fiunt anni xxvi. A Philaphatore enim usque ad Ephiphanen, sunt anni xvii. Et de Ephiphane usque ad Philometorem, anni xxiiii. A Philometore quidem usque item ad Evergetem, anni xxxv. Et ab Evergete usque ad Soterem, sunt anni xxviiii. A Sotere usque ad Alexandrum, anni xvii. Ab Alexandro vero usque ad Ptholomeum, fiunt anni x. A Ptholomeo usque ad Dionysium, anni viii. A Dionysio vero usque ad Cleopatram, sunt anni xxx. Et à Cleopatra usque ad Julium Cæsarem, anni duo. A Julio usque ad Octavianum Augustum, sunt anni v. Et ab Octaviano Augusto usque ad Christum, fiunt anni xlii. Hîc finitur quinta ætas annos habens * dlxxx. Et fiunt simul anni quinque ætatum $\overline{\text{III}}$ dcccc lii.

* Lege dlxxxix.

ÆTAS SEXTA.

A Nativitate Domini nostri Jesu Christi usque ad Tiberium, numerantur anni * xxiiii. A Tiberio vero usque ad Passionem Christi, sunt anni xv *. Et à Christi Passione usque ad Gaïum, sunt anni v. A Gaïo usque ad Claudium, anni iiii. Et à Claudio usque ad Neronem, fiunt anni xiiii. A Nerone vero usque ad Vespasianum, sunt anni xiiii. Et de Vespasiano usque ad Titum, anni viiii. A Tito vero usque ad Domitianum, anni duo. Et à Domitiano usque ad Nervam, anni xvi. A Nerva usque ad Trajanum, fit annus unus. A Trajano quidem usque ad Adrianum, anni * xiiii. Ab Adriano usque ad Antoninum, fiunt anni xxi. Et ab Antonino usque ad item Antoninum, anni xxiii. Ab Antonino autem usque ad Commodum, fiunt anni xviiii. A Commodo enim usque ad Helvium Pertinacem, anni xiii. Et de Helvio usque ad Severum, fit annus unus. A Severo usque ad Antoninum Caracallam, sunt anni xviii. Ab Antonino Caracalla usque ad Macrinum, anni vii. A Macrino vero usque ad Aurelium, fit annus unus. Et de Aurelio usque ad Alexandrum, anni iiii. Ab Alexandro usque ad Maximinum, fiunt anni xiii. A Maximino quoque usque ad Gordianum, anni iii. A Gordiano ad Philippum anni vi. Et à Philippo usque ad Decium, anni vii. A Decio usque Gallum & Volusianum, annus unus. A Gallo ad Valerianum anni duo. A Valeriano usque ad Claudium, anni xv. A Claudio enim usque ad Aurelianum, anni duo. Ab Aureliano usque ad Tacitum, anni v. A Tacito usque ad Probum, anni duo. A Probo ad Carum, anni v. Et à Caro usque ad Diocletianum, anni duo. A Diocletiano vero usque ad Constantinum, anni fiunt xx. De Constantino usque ad Constantium, anni xxx. A Constantio usque ad Julianum, anni xxiiii. Et à Juliano usque ad Jovianum, anni duo. A Joviano ergo usque ad Valentinianum fit annus unus. De Valentiniano usque ad Valentem, anni xi. Et de Valente usque ad Theodosium, anni iiii. A Theodosio vero usque ad Archadium, anni xvii. Ab Archadio usque ad Honorium, anni xiii. Ab Honorio usque ad Theodosium, anni xv. A Theodosio usque ad Martianum, anni xxvi. Et à Martiano usque ad Leonem, anni vi. A Leone vero usque ad item Leonem, anni xvii. Item à Leone usque ad Zenonem fit annus unus. Et de Zenone usque ad Anastasium, fiunt anni xvi. Ab Anastasio vero usque ad Justinum, sunt anni xxvii. Et à Justino usque ad Justinianum, anni viiii. Item à Justiniano usque ad Justinum sunt anni xxxviiii. Item à Justino usque ad Tiberium, anni xiii. A Tiberio usque ad Mauricium, fiunt anni iiii. A Mauricio usque ad Focam sunt anni xx. A Foca usque ad Heraclium, anni viii. Ab Heraclio usque ad *

* Legendum xiiii. ut ex Beda colligere est, ex quo fere tota sumta videtur hæc Chronologia.

* Lege xviii. ex Beda.

* Pro xviiii.

. . . .

. . . .

. . . .

* Hæc vetustate deleta legi minime potuerunt.

fiunt anni xxvii. A Constantino usque ad Justinianum, anni xvii. A Justiniano usque ad Pippinum seniorem fiunt anni duo. A Pippino seniore usque ad Carolum, anni xxvii. A Carolo usque ad Pippinum & Carlomanum, anni xxvii. Et à Pippino & Carlomano usque dum Pippinus Rex constitutus est, fiunt anni x. A Pippino vero usque ad Carlum & Carlomanum, anni xvii. Et à Carlo & Carlomanno usque ad Carlum, fiunt anni iiii. Et inde Domnus Karolus solus regnum suscepit, & Deo protegente gubernat usque in præsentem annum feliciter, qui est annus regni ejus xlii. Imperii autem viiii. Sunt autem totius summæ ab origine mundi anni usque in præsentem annum $\overline{\text{IIII}}$ dcc lxi *. A Hludowico Imperatore usque ad Hlotharium anni xxvii. A Hlothario Imperatore usque ad Hlotharium filium ejus, anni xviii.

* Is est annus Christi 809. Cætera quæ sequuntur adjecta videntur.

FINIS.

VARIANTES LECTIONES
INTER PRÆCIPUAS OMISSÆ.

GENESIS.

CAP. I. ℣. 3. lucem à tenebris. *MS. Memmianus.*
℣. 15. ut luceant. *MSS. plures.*
℣. 26. universæque creaturæ. 3. *MSS.*
CAP. II. ℣. 13. Geon. *plures MSS.*
CAP. III. ℣. 19. vescêris panem. *unus Regius.* vescêris pane tuo. *Plures recentiores.*
CAP. IV. ℣. 9. Numquid custos fratris mei sum ego. *unus Corbeiensis.*
CAP. VI. ℣. 6. Quod hominem fecisset in terra. Et præcavens in futurum, & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, &c. *Ita MSS. plures.* Et tactus dolore cordis intrinsecus, & præcavens in futurum. *MS. Corbei. Comes Hieronymi dictus.*
CAP. X. ℣. 18. Et per hos disseminati. *MSS. plures.*
℣. 23. *Memmianus codex notat in margine:* Alibi, Gothor & Mosoch.
CAP. XII. ℣. 1. de domo patris tui, & veni in terram. *plures MSS.*
CAP. XXI. ℣. 7. Quis auditorum crederet. *Sic plures MSS.*
CAP. XXIII. ℣. 8. filium Soor. *MSS. plures.*
CAP. XXIV. ℣. 32. Paleas & fœnum, & aquam ad lavandos pedes camelorum & virorum. *Ita MSS. fere omnes.*
CAP. XXV. ℣. 13. & Abdeel. MSS. & LXX.
CAP. XXVII. ℣. 12. *Canon, & veteres MSS. non habent,* me.
CAP. XXXII. ℣. 15. Et tauros viginti. *Canon Memm.*
CAP. XXXV. ℣. 18. *Canon Memmianus habet in margine.* Alibi, Hæc est quæ ducit Bethleem.
CAP. XXXVII. ℣. 22. *Canon Memmianus in textu habet,* Nec effundamus. *in margine autem,* Alibi, interficiatis, nec effundatis.
CAP. L. ℣. 17. *Canon Memmianus in margine,* Alibi, Ut servo Dei patri tuo.

EXODUS.

CAP. I. ℣. 4. *Codex Memm. habet in textu,* Septuaginta quinque. *In margine autem,* sive LXX.
CAP. II. ℣. 25. Et liberavit eos. *MSS. plures.*
CAP. III. ℣. 1. Jethro soceri sui. *Plures MSS. & sic in sequentibus.*
CAP. VIII. ℣. 25. *codex Memmianus in margine habet,* Alibi, in terra hac.
CAP. XII. ℣. 19. *Canon Memm. hanc habet notationem in margine,* Fermentum, non ut alii, fermentatum.
℣. 35. *Canon Memmianus,* sicut præceperat Dominus Moysi, *in margine autem retinet veram lectionem ut sæpius alibi.*
CAP. XVI. ℣. 35. *MSS. plures legunt,* Manna.
CAP. XVII. ℣. 16. Manus solii Domini, & bellum. *aliquot MSS.*
CAP. XVII. ℣. 26. Plebem Domini. *MSS. aliquot.*
CAP. XXI. ℣. 7. *Canon Memmianus,* Si quis vendiderit filiam suam in famulam, *&c.*
CAP. XXII. ℣. 13. Deferet ad eum. *Sic Speculum sancti Augustini, & Canon Memmianus in margine.*
CAP. XXVII. ℣. 21. Quod oppansum tabernaculo testimonii. *MSS. aliquot.*

LEVITICUS.

CAP. II. ℣. 13. Domini tui. *MSS. plures.*
CAP. IV. ℣. 8. Et adipem vituli offeret. *MSS. fere omnes. Et infra,* offertur *pro* aufertur.
CAP. IX. ℣. 17. Addens in sacrificii libamentis quæ. *Canon.* Additis in sacrificio libamentis quæ, *Reg. & Corbei.* Addens in sacrificium libamenta. *Corbei. alter.*
CAP. X. ℣. 6. fratres quoque vestri, & omnis domus Israël. *MSS. fere omnes.*
CAP. XIII. ℣. 31. Recludet eos septem diebus. *Sic MSS. veteres.*
CAP. XX. ℣. 17. occidentur ambo in conspectu populi sui. *Canon & MSS. aliquot veteres.*

NUMERI.

CAP. XIII. ℣. 11. Gaddihel. *unus Corbeiensis.*
℣. 12. sceptri Manasse. *MSS. fere omnes excepto Canone.*
CAP. XV. ℣. 20. Sicut de areis primitias separabitis. *MSS. fere omnes.*
CAP. XXVII. ℣. 3. Da nobis possessionem. *unus Corbei. sic Textus Heb.*
CAP. XXXII. ℣. 3. Esbon. *& infra* ℣. 37. Hesbon. *sic Canon Hebr. verit. pro* Esebon.
CAP. XXXIV. ℣. 11. contra fontem Daphnim. *sic plures MSS. Alii cum Canone Hebr. verit. rectè legunt,* Daphin. *Consule Interpretem Arabem.*

JOSUE.

CAP. II. ℣. 1. de Sattim *vel* Satthim. *MSS. plures.*
CAP. XV. ℣. 47. Et mare magnum terminus ejus. *MSS. plures.*
℣. 51. Roma. *MSS. aliquot.*
CAP. XVIII. ℣. 26. Caphira. *unus Corbeiensis.*
℣. 27. Jarpel. *sic Canon Hebraicæ Veritatis. unus Corbeiensis habet,* Gerphaël.

SAMUEL I.

CAP. XVII. ℣. 34. & 35. venit leo.......tulitque.......& sequutus sum eos & percussi eos, eruique. *sic Corbeiensis unus.*
CAP. XX. ℣. 1. Abimelech. *MSS. plures.*

SAMUEL II.

CAP. 18. ℣. 2. In manu. *sic semper Canon emendatus.*
CAP. XX. ℣. 1. *Canon Memmianus habet.* Vir in tabernacula sua Israel, *pro* Revertere in tabernacula tua Israel.
℣. 6. Quod constitutum erat. *Canon emendatus.*
℣. 14. Omnesque electi congregati venerunt post eum. Venerunt itaque. *sic Canon emendatus.*
℣. 18. & sic perficiant. *Canon.*
CAP. XXI. ℣. 17. Jam, *deletum est in Canone.*

MALACHIM I.

CAP. XXI. ℣. 11. Benedixit Deo & regi. *Canon.*

MALACHIM II.

CAP. II. ℣. 18. Nolite ire. *Canon correctus.*
CAP. XIX. ℣. 17. & terras earum. *Canon correctus.*

ISAIAS.

CAP. I. ℣. 12. Quum veneritis. *Canon.*
℣. 21. plena judicio. *Canon.*
CAP. II. ℣. 6. domus Jacob. *MSS. aliquot. & sic Chaldæus.*
CAP. XV. ℣. 1. vastata est urbs, Moab conticuit. *Canon.*
CAP. XVII. ℣. 8. meditata est. *sic MSS. duo.*
CAP. XLV. ℣. 24. mihi curvabunt omnia genu. *MSS. aliquot.*

JEREMIAS.

CAP. II. ℣. 21. conversa es in pravum. *MSS. sine,* mihi, *ut apud LXX.*
CAP. VII. ℣. 31. Thopheth, qui est. *MSS. aliquot cum LXX.*

Digitized by Google

EZECHIEL.

CAP. XVI. ℣. 16. de vestimentis meis. *MSS. cum Syro Interprete.*

CAP. XX. ℣. 1. in quinto. *Canones addunt*, mense, *ut Syrus. Arabs & LXX. in MS. Alexandrino.*

℣. 49. Et dixi: Ah Domine Deus. *Corbeiensis* 2.

CAP. XXXIII. ℣. 31. & audient....& non facient. *sic Canon S. Germ.*

CAP. XXXIIII. ℣. 8. neque enim quæsierunt pastores. *Vox*, mei, *quæ sequitur in Hebræo & in Vulgata, non habetur in MSS. nec apud Interpretes LXX. Chaldæum, Syrum, & Arabem.*

CAP. XXXVII. ℣. 1. Et facta est. *sic incipit hoc caput in MSS. quattuor. LXX. & Syrus & Arabs habent*, Et.

CAP. XLV. ℣. 10. œphi. *sic scribunt MSS. hic & infra.*

PSALMI.

PSAL. XI. ℣. 1. in montem ut avis. *MSS. plures.*

℣. 2. posuerunt sagittas suas. *sic in plurali numero legunt MSS. quattuor, cum omnibus ferme versionibus.*

℣. 7. Pluat *pro*, Pluet, *habent MSS. duo.*

PSAL. XVI. ℣. 2. *Pro*, Dixi *vel* dixisti Domino. *in Canone Carcassonensi, inque aliis MSS. legitur*, Dicens Domino, *nimirum* tu ô anima mea, *ut explicat Chaldæus Interpres. Scilicet vocem Hebraïcam* אמרת *legerunt*, oméreth, *in Participio feminino.*

PSAL. XVII. ℣. 1. labiis mendacii. *MSS. duo.*

℣. 12. & quasi catulus leonis sedens in abscondito. *Canon Carcassonensis.*

PSAL. XXXVII. ℣. 6. & judicium tuum. *MSS. aliquot.*

PSAL. XLII. ℣. 8. abyssus abyssum vocat. *MS. plures.*

PSAL. LXXVI. ℣. 12. Quia aufert spiritum ducum. *unus Sorbon.* Quia auferet spiritum ducum. *Canon S. Germ.* Quia auferet spiritus principum. *Memmianus Canon.*

PSAL. LXXVIII. *in titulo*, Eruditus Asaph. *Canon Carcassonensis.*

PSAL. XCIIII. ℣. 20. fingens laborem. *MSS. aliquot.*

PSAL. CXXIII. ℣. 3. multum saturati sumus. & ℣. 4. saturata est. *MSS. aliquot.*

ADDENDA

Digitized by Google

ADDENDA
ET MUTANDA.

PRoleg. II. num. III. Rufinus Aquileiensis Presbyter recensendus est inter coætaneos scriptores, qui utebantur Versione Hieronymi, ad Hebræorum codicum fidem editâ. Nam infensissimus ille Hieronymi adversatius, qui in sua invectiva sanctum Virum sacrilegii insimulabat propter editam novam illam Translationem ex Hebræo: eam demum in suos usus adhibet, & edisserit; quum Prophetas minores Commentariis suis illustrare contendit. Vide Præfationes ejusdem Rufini in Osee, & in Joël.

Col. 23. in Notis lit. [a], hæc adde: Idem tamen Hieronymus non satis consentit expositioni hujus loci; nam libro I. Comment. in cap. 4. Ezechielis, ita de *siclo* scribebat: *Siclus autem, id est, stater habet drachmas quattuor. Drachmæ autem octo Latinam unciam faciunt; ita ut unus panis decem uncias habere dicatur.* Certe, si siclus, qui Hebraice dicitur שקל, SECEL, quattuor tantum habet drachmas, & octo drachmæ Latinam unciam faciunt; non video quomodo apud Hieronymum in Quæstionibus Hebraïcis SECEL, qui Latino sermone *siclus* corrupte appellatur, *unciæ pondus* habere possit. Dicendum ergo videtur ambas inaures aureas, quas servus Abraham protulit ad ornandam faciem Rebeccæ, habuisse pondus *unius unciæ* Latinæ: optimeque legi in Latinis Exemplaribus Geneseos 24. *Protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos*; id est, *unciæ pondus habentes.*

Col. 100. cap. 34 Exodi ỷ 5. & 6. lectio istæc Vulgatæ reponenda nobis videtur: *Quumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moses cum eo, invocans nomen Domini. Quo transeunte coram eo, ait: Dominator Domine*, &c. Nam primùm Memmianus Canon Hebraïcæ veritatis hoc modo legit cum aliis omnibus MSS. codicibus, excepto Canone San-Germanensi. Deinde Notulæ marginales Criticæ ita conceptæ sunt in Canone San-Germanensi, ut facile intelligamus hîc loci contextum Versionis Hieronymi fuisse mutatum, vel ab ipso scholiaste, vel ab alio scriptore, qui scholia apposuit marginalia. Ingenue tamen & hoc tribuendum honori scholiastis Hebræi; scilicet, sensum Scripturæ eum esse, quem ipse reposuit: nam ex Numerorum capite 14 ỷ. 17. & 18. manifestum est Deum loquutum fuisse verba Exodi jam dicta: *Dominator Domine Deus*, &c. Conferat qui voluerit utrumque locum Exodi & Numerorum, & verum me dicere comprobabit auctoritate ipsius Mosis ad Deum hæc verba facientis: *Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut jurasti, dicens: Dominus patiens*, &c.

Col 1191. lin. 4. hæc desunt post *sub divo* & obelon ÷: *Et ego vaga, & habitu ancillæ ambulans.* Quæ verba in alio Exemplari Job juxta LXX. legebantur à Johanne Camerario Dalburgio Episcopo Vangionum: *Sæpe quæstus sum*, inquit, *Scripturam sacram pluribus in locis à vera interpretatione esse depravatam, non Hieronymi viri doctissimi & sanctissimi culpâ, sed vitio librariorum, in qua re nonnulli nebulones incolæ cellarum urbanarum mihi adversati sunt, ex spiritu vini sententias suas proferentes; quorum ut inscitiam lutulentam arguamus, mitto quæ nuper in Badagiensi monasterio in veteri Biblia reperi verba uxoris Job, in emendatis Bibliis nostris deficientia: Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Usquequo tu nunc sustines, & dices: Ecce exspecto paucum tempus, adhuc sperans spem salutis? Ecce exterminata est & periit memoria tua de terra. Filii tui & filiæ tuæ, ventris mei gemitus & dolores, quos in vacuum portavi cum labore; tu autem ipse ecce sedes in putredine vermium, pernoctans & vigilans sub divo; & ego vaga & habitu ancillæ ambulans de loco in locum, & de domo in domum operis caussâ, exspecto quando sol occidat, ut requiescam à gemitibus meis & laboribus, qui me nunc temporibus his comprehenderunt, sed dic aliquod verbum, benedic in Domino, & morere.* Totum Camerarii locum attulimus propter variantes nonnullas lectiones in libro Jobi, quem dicit se reperisse in veteri codice Bibliorum. Confer ista cum volumine Jobi à nobis edito 2. parte hujus divinæ Bibliothecæ.

ERRATA.

In Ep. dedic. pag. 4. lin. 28.	consentio	*lege*	consensio.
Proleg. II. num. IIII.	Iberias	*lege*	Iberas.
Col. 34. lin. 2.	invennit	*lege*	invenit.
Col. 46. lin. 3.	mititte	*lege*	mittite.
Col. 237. lin. 23.	doctina	*lege*	doctrina.
Col. 305. lin. 67.	pouit	*lege*	posuit.
Col. 364. lin. 41.	dictæ	*lege*	dictas.
Col. 450. lin. 69.	mecum	*lege*	meus.
Col. 544. lin. 24.	oris	*lege*	ortus.

Digitized by Google

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE: A nos amez & feaux Conſeillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Requeſtes de nôtre Hoſtel, Prevoſt de Paris, Baillifs, Seneſchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Officiers & Juſticiers qu'il appartiendra, SALUT. Nos chers & bien-aimez LES RELIGIEUX DE LA CONGREGATION DE SAINT MAUR, ORDRE DE SAINT BENOIST, Nous ont fait remontrer que les Editions des Ouvrages de Saint Hieroſme, un des plus illuſtres Peres de l'Egliſe, ſe trouvant encore défećtueuſes dans tout ce qu'on a juſques ici donné au public; ils ont crû qu'ils rendroient un ſervice conſiderable à l'Egliſe & au Public, s'ils travailloient à rétablir dans leur pureté les Ouvrages de ce Saint Pere, & s'ils mettoient au jour des pieces tres-importantes qu'ils ont trouvées dans de fort anciens Manuſcrits qui n'avoient pas encore paru: C'eſt pourquoy aprés avoir travaillé avec beaucoup d'application à corriger tous ſes Ouvrages ſur les Manuſcrits de nôtre Bibliotheque & autres, ils deſireroient faire imprimer & donner au Public leſdits Ouvrages de Saint Hieroſme qu'ils ont corrigé avec beaucoup d'étude & d'application, requerant nos Lettres de permiſſion ſur ce neceſſaires. A CES CAUSES, voulans favorablement traiter les Expoſans, Nous leur avons permis & accordé, permettons & accordons par ces preſentes, de faire imprimer *leſdits Ouvrages de Saint Hieroſme* par tel Libraire ou Imprimeur, en tel volume, marges, caracteres, & autant de fois que bon leur ſemblera pendant le temps de vingt années conſecutives, à commencer du jour qu'ils ſeront achevez d'imprimer: iceux vendre & diſtribuer par tout nôtre Royaume. Faiſons défenſes à tous Libraires, Imprimeurs & autres d'imprimer, faire imprimer, vendre & diſtribuer leſdits Ouvrages ſous quelque pretexte que ce ſoit, même d'impreſſion étrangere ou autrement ſans le conſentement deſdits Expoſans, ou de leurs ayans cauſe, à peine de confiſcation des Exemplaires contrefaits, mille livres d'amende, dépens, dommages & interêts. A la charge de faire imprimer leſdits Ouvrages en nôtre Royaume, & non ailleurs, ſur de bon papier & en beaux caracteres, ſuivant les Reglemens des années 1678. & 1686. & d'en mettre deux Exemplaires dans nôtre Bibliotheque publique, un autre en celle de nôtre Cabinet des Livres de nôtre Château du Louvre, & un en celle de nôtre tres-cher & feal Chevalier Chancelier de France le Sieur Boucherat, à peine de nullité des preſentes: du contenu deſquelles Vous mandons faire joüir & uſer leſdits Expoſans, & leurs ayans cauſe, pleinement & paiſiblement; ceſſant & faiſant ceſſer tous troubles, & empêchemens contraires. VOULONS qu'en mettant au commencement ou à la fin dudit Livre l'extrait des preſentes elles ſoient tenuës pour duëment ſignifiées, & qu'aux Copies d'icelles collationnées par l'un de nos amez & feaux Conſeillers Secretaires, foy ſoit ajoûtée comme à l'Original. COMMANDONS au premier nôtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis, faire pour l'execution des preſentes tous Actes & Exploits neceſſaires, ſans pour ce demander autre permiſſion. CAR tel eſt nôtre plaiſir. DONNE' à Paris le vingt-ſeptiéme jour de Novembre, l'an de grace mil ſix cens quatre-vingts-dix: Et de nôtre Regne le quarante-huit. Signé, LOUIS. Et plus bas, Par le Roy en ſon Conſeil, BULTEAU.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs de Paris le premier Decembre mil ſix cens quatre-vingts-dix.

Signé, P. AUBOÜYN, *Syndic.*

Et leſdits Reverends Peres ont cedé leur droit de Privilege à LOÜIS ROULLAND & URBAIN COUTELIER, Marchands Libraires, pour en joüir ſelon l'accord fait entre eux.

Et leſdits LOUIS ROULLAND & URBAIN COUTELIER, y ont aſſocié pour un tiers JEAN ANISSON, avec le conſentement deſdits RR. Peres, ſelon l'accord fait entre eux.

Achevé d'imprimer pour la premiere fois le 14. Novembre 1693.

Et les Exemplaires ont été fournis conformément au Privilege.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

8 A

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google